LUDOVICI CÆLII RHODIGINI LECTIONUM ANTIQUARUM LIBRI TRIGINTA.

LUDOVICI CÆLII
RHODIGINI
LECTIONUM ANTIQUARUM

Libri Triginta,

RECOGNITI AB AUCTORE, ATQUE
ita locupletati, ut tertiâ plus parte auctiores
sint redditi:

Ob omnifariam abstrusarum & reconditiorum tàm rerum quàm vocum explicationem (quas vix unius hominis ætas, libris perpetuò insudans, observaret) meritò

CORNUCOPIÆ seu THESAURUS UTRIUSQUE
Linguæ appellandi

POSTREMA EDITIO

Ab innumeris non solùm mendis, sed etiam luxationibus, [illegible] &
defectibus, quibus nuperæ Editiones deturpatæ erant, magnâ curâ, laboreque Herculeo [illegible]
emendata, pristinoque nitori restituta.

Cum Gratia & Privilegio Sac. Cæsar. Maj.



FRANCOFURTI ET LIPSIÆ.
Sumptibus Christiani Gerlachii & Simonis Beckensteinii.
Typis Danielis Fieveti.

ANNO M. DC. LXVI.

Summa Privilegii S. Cæſ. Majeſtatis.

LEopoldus Divina favente Clementia Electus Romanorum *Imperator* ſemper Auguſtus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ, &c. Rex, Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ & Würtembergæ, Comes Tyrolis, &c. Diplomate ſuo ſanxit, ne quis citra Simonis Beckenſteinii & Chriſtiani Gerlachii eorumque Heredum voluntatem, intra decennium à die primæ editionis computandum, Ludovici Cælii Rhodigini Antiquarum Lectionum Hiſtoriarum libros triginta, ſive in totum, ſive contractim, in S. R. Imperio ullo modo imprimat, aut alibi locorum impreſſum importet, ſub mulctis & pœnis in originali Diplomate expreſſis. Datum Viennæ M. DC. LXI. ultimo Martij.

Vt,

Wildericus Baro de Walderdorff.

Ad mandatum Sac. Cæſ. Majeſtatis proprium ſignat

J. Walderode.

PERILLUSTRI ATQUE EXCELLENTISSIMO VIRO,

DN. JOANNI ADOLPHO KIELMANNO à KIELMANSECK,

Hereditario Domino in Satrupholm & Obdorf, Collegii Canonicorum Hamburgensis PRÆPOSITO,

SERENISSIMI CIMBRORUM DUCIS Consiliario Primario, Regiminis & Cameræ Præsidi, ac Cancellario, in Trittou, Reinbec & Morkirchen, Præfecto,

DOMINO AC PATRONO NOSTRO

submisse venerando

PERPETUAM FELICITATEM.

MAgnæ profectò prudentiæ opus est, collegia & societates in usum cum publicum tum singularum partium rectè constituere, & cuique suum demandare munus: quo singuli homines probè defuncti in publico privatum obtineant commodum, & qui extra talem consociationem essent futuri miserrimi, prudenter disposita hac conjunctione possint esse felicissimi. Cernere cumprimis vim hujus regiæ virtutis splendoremque licet in Republica bene condenda conditaque administranda. Hic enim providè dispertiri oportet ordinem imperantium & parentium, quorum illi vel summo, alii solùm magistratus jure imperant. Atque horum jam diversæ sunt classes, gradus, dignitatesque. Sunt enim alii togati, alii sagati, majoris minorisque autoritatis, jurisdictionem vel in urbibus, vel provinciis aut alibi locorum exercentes. Nec minori cura in Senatum legendi sunt viri ingenio

nio ſagaci, judicio firmo, multoque rerum uſu ſubacto: quorum dexteritate præterita cum præſentibus connectantur, atque hinc felici augurio futurorum producatur exitus. Quanta debet eſſe ſanctitas & fides eorum, qui juri dicundo præficiendi ſunt, ubi non de ſtillicidiis aut ſuggrundiis, ſed fama, capite & fortunis hominum agitur, ubi improbi & calumniatores exterminandi, boni & innocentes ſunt defendendi? Hæc omnia juſto ordine digerendi; juxtaque bonorum civilium, divitiarum putà, nobilitatis, libertatis & præcipuè virtutis, pretium & menſuram convenienti proportione diſpenſandi ac dividendi, pacis belliquc negotia ſolerter expediendi, & utriuſque fortunæ nutus caſusque ſapienter atque conſtanter temperandi, labos uti maximus eſt, ita ex illo, bene exantlato Virum principem excellentemque verè dignoſcas. In quo ſtudio rerumque civilium prudenti adminiſtratione quantum præſtiteris, VIR EXCELLENTISSIME, per Orbem Europæum, cujus hac in Urbe aliquod forum ſeu emporium celebratur, innotuit, gloriamque Nominis TUI grata colet poſteritas, & licet ora obticeſcent, laudum ve facultatem meritorum excedet copia & dignitas, ſemper tamen TUA virtute ac fide evecta Holſatiæ felicitas vivet loqueturque. Ne quid enim dicamus, quanta prudentia utriuſque temporis momenta expenderis, direxerisque, qua ſedulitate ſubditorum commoda promoveris, qua fide ac veneratione SERENISSIMOS PRINCIPES proſecutus ſis, qua animi contentione contra invidiam nutantem Remp. firmis tibicinibus ſuffultam ſuſtentaveris; Illud præcipuè opus, ceu honorum meritorumque TUORUM faſtigium attingemus, ACADEMIAM in ſolo Holſatico nuper conſtitutam. Quæ cum & ipſa Reipublicæ cujuſdam faciem repræſentet, & magnæ illius Reip. literariæ per univerſum orbem diſperſæ nobiliſſima pars facta ſit, non potuit rectius conſtitui, quàm à TE, rerum talium intelligentiſſimo, maximiſque rebus perficiendis adſueto. Cumque in ipſo ejus primordio omni eruditionis genere celeberrimi Doctores ac Profeſſores ſedecim, totque alii cum exercitiorum magiſtri, tum miniſtri ſint conſcripti, lautisque ſtipendiis quotannis alantur, ac præterea Kilonii genius & amœnitas Studioſam Juventutem invitet, foveat Academiam ſumma SERENISSIMI PRINCIPIS gratia, ornet ac defendat eandem T. Excell. indefeſſa cura & autoritas, non poteſt non tam miti conſitus ſurculus ſolo,

Quem mulcent auræ, firmat ſol, educat imber,

in magnum robur lateque patentes ramos excreſcere, uberrimosque fructus cum in Cimbros tum alios populos diffundere. Cæterum cum & nos Rempubl. literariam quo poſſumus ſtudio adjutum eamus, ſupellectilem librariam commerciis ſubjicientes, ſcriptoresque non ſolùm recentes, ſed cumprimis & veteres ac penè obliteratos è tenebris in lucem protractos venum exponamus, eoque fine & in celeberrima hac Urbe, & Lipſiæ, & Helmeſtadi, & TUO, VIR EXCELLENTISSIME, beneficio ac favore, jam

quoque

quoque Kiloni officinas nostras instituerimus, & Cælii Rhodigini Lectiones antiquas dudum à doctis desideratas nostris impensis in lucem revocaverimus, hoc variæ eruditionis Promptuarium EXCELLENTISSIMO NOMINI TUO inscribere placuit, ut Resp. literaria magis magisque certior reddatur, quantum E.æ T.æ debeat, quamque nos scimus cupidi, novæ Cimbricæ Academiæ salutem & commoda nostro commercio promovere: quos cum E.a T.a benevolè ceu partes in eam admiserit, enixè contendimus, ut has pari cura qua totum respiciat, nosque in publico Academiæ emolumento & nostrum consecuti immortales debeamus gratias

Francofurti ad Mœnum
Nundinis Vernalibus M. DC. LXVI.

PERILLUSTRIS EXCELLENTIÆ
TUÆ

Devotissimi

Simon Beckenstein.
Christian Gerlach. Bibliopolæ.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LECTIONVM LIBROS, AD CLARISSIMUM DOminum Joannem Grolierum Lugdunensem, Christianissimi Gallorum Regis à secretis, necnon Insubriæ primarium quæstorem, Præfatio.

QVæ splendor vitæ is est, eaque illustris famæ celebritas, vir clarissime, non inter Gallos modò, in quibus natus es & educatus, sed & Italia tantum non universa, qua superum interpatet inferumque mare, ab Alpium radicibus ad Siculum fretum: quod doctissimus ut quisque est, ita in primis amicitiæ tuæ observanter insinuare se approperat. Quippe à summis comprobatum autoribus, nosti, benevolentiam à virtute duci in primis, confoverique, ac inde coortam gratiam haud ferè consenescere unquam, nec arescere, ut quæ à virenti promanarit initio: quod & menti suum adsciscit nitorem, & lætitiam comparat præsignem. Id quod & vates nobilis sub poetico (uti assolet) involucro, amplius perspicienti significat, sic canens propemodum,

Solis intonsa est Phœbo, Bacchoq; juventus.

Quo sanè factum, ut ipse quoque idem mihi petendum decus, constituerim, sed reverenter tamen: & quod Parthorum regibus patrii moris est, non citra munus, quod est non absque literario commercio. Sic enim concipio, Virtutem inenarrabili morum integritate constipatam, quæ te omnibus ingerit admirandum, & amabilem præcipuè, vicissim me tibi parte saltem aliqua conciliaturam, quoniam hæc semper animo tuo, capaci omnium, numinis cujusdam loco fuerit. Nec sanè frustratum iri me, aut voto prorsus excasurum, opiner, quando etiamsi in illustri humanarum rerum fastigio constitutus, & (quod omnia exuperat) maximi regis intimus, ac Insubrum quæstor, cuncto paulominus terrarum orbi conspicuum te præstas, enitescuntque mentis altissimæ germina præclara, nihilominus præmiti esse ingenio diceris, ac inter Gallorum splendidæ nobilitatis viros clementia, & affabilitate tanta, ut nunquam non vel sortis postremæ hominibus pateas, renidens perpetuò: nec ferè hilarior, quàm ubi te adeat quispiam tua usurus munificentia, & naturæ divinioris largitate incomparabili. Nec aqulam (quod dicitur) vino unquam sic infundas, ut alicui ingratitudinem regeras, vel collatam gratiam commemoratione præstes dilutiorem. Quippe imbibisse altius videris, esse hominem homini Deum, vel (ut Græcè dicam) ἄνθρωπον εἶναι ἀνθρώπου δαιμόνιον, haberique hanc ad felicitatem viam cæteris omnibus munitiorem: quippe non aliam tenuere tot Galliarum viri principes, sed inprimis tot, tantique tuæ gentis proceres longè clarissimi: quo argumento illis gloriæ cognomen adoptatum, haud ambigam. Quòd si reluere conatur aliquis, in aliena laude, quàm par est, ingeniosior, suppetit tamen ex eminentissimis animi tui, omnia supereminentis dotibus, nitidissimo quodam splendore perfusis, conjectatio evidens. Illud, quicquid est, in humanis rebus videri augustissimum, unde tam omnibus absoluta numeris propagata virtus sit. Qua nunc & ipse compulsus, imò (ut syncerius agam) blandissimè allectus, tibi me non quidem amicum exhibeo (neque enim tua hoc patitur amplitudo) sed clientulum planè, & hunc quoque humilem. Quod verò in rerum fieri commerciis à negociantibus solet, parario utimur, & eo utique justo, qui tibi me & doctissimo, & omnium ferè nobilissimo conciliatum pergat. Nec alius est omnino hic futurus, quàm uti præstruximus, Musarum initiatus sacris, & ex scientiæ thesauris profluens. Etenim quum nuper Antiquarum Lectionum libellos, quod maturuisse jam viderentur satis, unguium incursus

cursus diu perpessi, necubi impolitiæ obreperet labecula, stilo digna censorio, formis cusos publicam facere materiam statuissem, tu mihi Vir præcellens, unus ex omnibus selectus maximè es, cui novi operis, arida modò (ut ait ille) pumice expoliti, munus oblatum vellem. Quod ea res inprimis tibi nobilium scientissimo, & scientum nobilissimo animi mei ardorem in tui nominis propagationem, quod mihi insularum loco est, abunde videbatur explicatura. Equidem in sanctariis humanis animorum fœtura majus, ac indicaturæ gravioris censuerim comprimi nihil, aut servari. Simul & nuncupatione istiusmodi prorsum animadvertebam fore: tum ut ex amplitudinis tuæ quadam majestate nostris libellis quippiam accederet autoritatis & gratiæ, ac omnino eximerentur numero, siquidem pleraque ideo credi pretiosa, quoniam sint templis dicata: tum etiam, ut tanquam Deo quodam præside ac senatus literarii principe, gloria insigni, & in literatos meritis, communiti adversus omnem virulentiæ reflatum, præsentia plurimum iidem gestirent tua, sibique in eo placerent insignitius: quando, uti à Peripateticorum principe traditum novimus, in humanis rebus nil ferè cogitari gratius queat excellentioris amici ac patroni fide præsenti. Quæ quidem ratio hanc mihi nuncupationem, velut necessariam, planè videtur expressisse. Quanquam à Platonicis forsan hic decretis aberrarim, quod necessitas nulla magis censeatur voluntaria, nec voluntas necessaria magis, quàm amatoria. Primus hic, & idem summus ac perpetuus voluntatis affectus perficit omnino, ut non amare nolimus, & nil sit prorsus amore magis necessarium. Te autem vir clarissime, quis non amarit impensius? quando non inde modò agnosceris felix, quòd tota se vi ingesserit tibi fortuna in hac opum & potentiæ, ac honorum amplitudine: quibus & decentior quidam accedit corporis habitus, cui adesse planè advertitur majestas quædam tacita, ut interim Secusianorum, seu Lugdunensium tuorum præsignem non attingam nobilitatem: quando eminentissimis autoribus Lugdunum dici provinciarum ornamentum, ab Planco deductum, nosse videmur. Sed hinc gravius multo, quòd sapientia præditus singulari, sic vitam attemperas, ut quicquid animo concipis, quicquid re obeundum proponis, ab optato haudquaquam excidas fine, quæ demum hinc inde absoluta, plenaque & est, & censetur felicitas. Quippe illos denique beatos arbitramur, quibus plurima adsint quidem bona, sed ita, ut inde manifesta profluant emolumenta, quod utique citra usum haudquaquam contigerit: hoc enim exuta possessio, felicitatem quanam juverit parte? At hunc ex formula, utque dictat ratio, præter sapientiam, quod valeat præstare, non ferè compereris. Hac porrò rationali naturæ cum Deo eminens paratur similitudo, qui esse sapientia ipsa creditur. In assimulatione autem ejusmodi summum beatitudinis gradum videri dubio procul constitutum, semper divinus & sensit & docuit Plato. Sed & scientissimi ex nostris animi virtutem censuere longè clarissimam & hominis peculiarem, de principe rerum Deo bene conjectare, indeque inter compares de illius agere præscripto. Qua ex re illud colligunt verissime, Nisi à seipso, lædi posse neminem: quando in id bonum jus nulli superstit extimo. Cæterum nec in tam superba tuæ virtutis censura, subblandiri me, velim suspicetur aliquis, aut ad tumulum novercæ (quod dicitur) flere, vel esse Logodædalum aliquem, ac mutantem Protea formas: neque enim apud ingenii virum perspicacissimi superest mendacio locus, ut qui verborum phaleras, & pictæ tectoria linguæ callidè internoscat: quòd si superstit maximè, serviliter adeo tibi illusisse, haud facilè concoquat animus. Sed vera sciunt omnes, qui tantæ indolis admiratione attoniti subinde insusurrant sibi Græcanicum illud, οὗτός ἐστιν ὁ δεινὸς ἐκεῖνος καὶ πανσοφός. In tantum ab iis revulsus agnosceris, qui & Sophocles verbo Græco, Latinè autem dici solent laodicœni, velut cœna oblata, laudibus efferri se paciscentes. Conductis apud te, ac redemptis mancipibus esse locus potest nullus, in cujus mente altioris præflorescunt virtutis propagines, nil nisi heroicum, nil nisi divinum redolentes. Quamobrem salve clarissimum Lugduni tui decus, salve Galliarum specimen augustissimum, salve, inquam, virtutis assertor unice, ac hominum in omni usu summè. Quodque insigniter facis, patriæ virtutis, eminentissimo cuique celebratæ, pomœria profer latius, jam hinc ut perdiscant omnes, non scientia belli modò, quod creditum quandoque scimus, Gallos præcelluisse: verum, uti nunc est, in omnem bene instituti animi decuriam venire, deterso prorsus vetustatis sordidæ omni squalore. Illud singulare ac nitidissimum fuerit eminentioris naturæ argumentum, nullius te in disceptando elogium, nullius te faciem inspectare: sed Areopagitarum quodam veluti more noctu, ac in tenebris adversum ea, quæ tui sunt fori, sententiam ferre, tanquam afflatu non quidem Delphico, quod Gentilicium est, sed divino instinctum. Sensit hanc animi tui capacissimam fertilitatem longè clarissimus Gallorum rex Franciscus, sensere Galliarum eminentissimi proceres: nam si quid ingerat se ambagiosum in iis, quæ functionis sunt tuæ, ac tu quid in ea re censeas, prompseris,

pſeris, quod inſita præcelſi tamen animi moderatione rarenter obtingit, omnium mox approbatur calculis, vel citra ſententiæ rationem, quando in univerſorum mentibus irroboraſſe amplius animadvertitur, ſummum eſſe integritatis examen, ſi inſuſurraſſe contingat, αὐτὸς ἔφα, ipſe dixit. Quare etſi eminentiſſima ſemper conſectaris, nunquam non cœleſtia cœleſtis ipſe ſuſpectans: nihilominus noſtra hæc minutula ne rejeceris, ac prædivite imitare, nam πολὺ τῶ πενιχρῶς ἔχων τίθησι κ᾽ ἀγλαχάνοις. Verum nos præfari deſinamus, téque iterum ſuppliciter apprecemur, qua ſoles, frontis erugatione, hoc quicquid eſt libellorum excipias lætus: ut te præſide, adeant & cæteri, livore poſito. Vale.

AD LECTOREM.

SICVTI Antiquarum lectionum Commentarios concinnarat olim Vindex Caſelius, ita nunc eoſdem per incuriam interceptos reparavit Ludovicus Cælius Rhodiginus, in corporis unam velut molem aggeſtis primum linguæ utriuſque floribus, mox advocato ad partes Platone item, ac Platonicis omnibus, necnon Ariſtotele, ac hæreſeos ejuſdem viris aliis, ſed & Theologorum pleriſque, ac Iureconſultorum, ut Medicos taceam, & Matheſin profeſſos: ex qua velut lectionis farragine explicantur linguæ Latinæ loca, quingentis haud pauciora fere, vel aliis intacta, vel penſiculatè parum excuſſa. Opto valeas qui leges, livore poſito, αὐτὴ γδ ἀντιπελάργωσις ἱκανή.

NA-

NATURÆ PRINCIPI AC INTELLECTVALI SAPIENTIÆ,

necnon Amori ſacrum ſpiritali, afflatu quorum trino & uno aſpirante uberius, hæc publico ſtudioſorum bono condita nobis ſunt: nam ſicuti materiæ actum exhibet forma, corpori vitam anima & motum, itidem animæ virtutem intellectus, principium intellectui actum vitalem intellectualemq;, ac lumen inenarrabile.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI IN LIBROS ANTIQUARUM LECTIONUM AD BONARUM LITERARUM ſtudioſos omneis, Præfatio.

EPICURUM philoſophum uno voluptatis nomine pleriſque infamem, ſæpe verò etiam graviſſimum, dicere ſolitum accepimus, Collatum beneficium accepto non pulchrius modò & ſpecioſius videri, ſed jucundius quoque, ac mira quadam ratione ſuavius: quando χαρᾶς οὐδὲν οὕτως γόνιμόν ἐστιν, ὡς χάρις. gaudii nil æquè ferax eſt, ac gratia. Proinde prudentiæ multæ ac ingenii perſpicacis cenſeri poteſt & debet, qui omnium princeps eam Gratiarum excogitaſſe nomenclaturam videtur, ut unam diceret Aglaiam, Euphroſynem alteram, poſtremam denique Thaliam, velut in benefica natura purius ampliusque fœcunditate præſigni progerminet gaudium, exuberetque. Nam & in Oedipode tyranno Sophocles, ἄνδρα δ' ὠφελεῖν ἀφ' ὧν ἔχοι τε καὶ δύναιτο. κάλλιστ☉ πόνων. Quibus de cauſis quum vitæ pro innato captu ſolertiæ curriculum totum (nam, quod dicitur, nec puero quidem feriæ, nedum Saturnalia) ad procinctum remis veliſq; dum tendimus, in literarum, & interiorum utique, ſtudiis transmiſerimus, nulla ſubiit pridem gravior cura, nullum eminentius ingeſſit ſe propoſitum, quàm ut maturius, quantum hoc nomine principi naturæ primum (hoc eſt, divinæ) debeamus, teſtatiſſimum toto terrarum orbe faceremus: quippe ab inenarrabili, ac infinita ſemoti abjunctiq; clementia unum modo, & vix id quoque ſcimus, Nihil nos ſcire prorſum, aut poſſe: mox verò ut quicquid tot noctium evigilati emenſique labores, & hauſtæ lucernarum fuligines, dierúmque ſudor nobis peperiſſent, in album publico captantium ingenii cultum bono promere pergeremus: eo quidem proclivius, quod elegans eſt M. Catonis oraculum, Nihil agendo, homines malè agere diſcunt. In hunc etenim uſum duriſſima ſumus perpeſſi: ut, quod divino ex fonte in nos eſt perductum, benignè in alios itidē corrivaremus, rejectis omnino inauſpicatis neſcio quibus, in arcana protinus, quicquid eſt illis paulo acriore ſtudio comparatum, intrudentibus, imò etiam contumulantibus. Quod in ſenatusconſultis, quæ tacita vocant, quandoq; factitatum novimus. Mihi ſanctarium exquiſitius nullum fuerit, quàm artium bonarum ingenia candidata: quibus ſumma hilaritate, velut in Platonis divini rempublicam tranſcriptus, quod mihi eſt, impertior. Argumentum hujus ſtomachi mei habebunt eruditi omnes, quòd eos, quibus exploratius comperta hæc meditataque ſunt, peculiarius appellare operis initio, non ab re eſt viſum: non ut fluentis largiſſimis aridus ipſe aquas ingeram, ſed indidem potius ut derivem, quo retorrida rigentur inventa, imò verò, ne ſi fortè (ut aſſolet) præſidibus nullis in aciem prodierint, tanquam αὐτοκάβδαλα, ut Ariſtotelico utamur dicendi more, id eſt, rudia impolitaq;, nec unguibus impetita diu, protinus impreſſionem faciente malè feriatorum ſciola manu, alliſa vel diſpalata pereant. Quamobrem parte hac Euripiadion illud facilè rejecero, quo is Archelaum fertur alloquutus, οὐ βούλομαι πλουτοῦντι δωρεὰς πένης, μή μ' ἄφρονα κρίνῃς, ἢ διδοὺς αἰτεῖν δοκῶ. Siquidem vobis doctiſſimi viri, quibus & rerum innumerabilium

& luculentissimæ orationis suppetunt divitiæ, nostrum hoc qualecunque, forteque etiam simplarium offero munusculum, non auri vim à quoquam, non id genus alia vicissim repetiturus: scitum enim est Græcanicum illud, πιθαρέσκειν δ' ὁ κακὸς πάντα πρὸς ἀργύριον: sed animum præcipuè in legendo mitem, benignumque: qui esse doctis omnibus germanus debet, nullo livoris fuco, nulla festinantius lacerandi labecula maculosum obscuratumque: mox verò & adversum noctuinos oculos, & frontes obduratas, ac nescio quos ἐκ τῆς τριόδου edentulos, semper vescentibus virulenti quippiam allinentes, ingenuam propugnationem: nec precarium, sed justum auxilium: ut toto standum putetis pede, ne quid tetræ prorsum rubiginis affricent inauspicatissimi tritagonistæ, ut Demosthenis in Æschinem protinus verbo utar. Quos sat scio si valeant, nulla non hora Philoxenum nobis, & Gnathonem Siculum gulæ proceres, ac cupedivoras infames exhibituros: quibus id fuit perfamiliare genuinumque, ut vocati in pultaria narium mucosam excuterent superfluitatem, ut rei fœditate aversantibus cæteris, soli vel ultra vota saburrati epulis abundè distenderentur. Quanquam in malè conceptas voculas, apalæstrorum (ut sic dicam) ad venena natas, nec conatu ita multo video esse opus, toto præsertim organo instructis. Nunquam (mihi credite) intra teli jactum progredi, permittent sibi: satis illis supérque est, terroris ac tumultus omnia implere, ostentare magis quàm bellum gerere: ut quibus amatoria Bucolicorum versuum verba modo recinere, sit frequentissimum. Sed nec clavum rectum tenentibus, regiáque incedentibus via, magnopere Theoninus dens videtur reformidandus. ἀείδω ξυνετοῖσι, θύρας δ' ἐπίθεσθε βέβηλοι. Diras aves, ac velut Scironis prærupta letalia, nil moror, doctissimo cuique controversa semper, silentio demum prudentibus eluctanda. Nam ut protinus de me jam ordiar dicere, id est in opere hoc condendo adhibitum temperamentum, ut temporis spatium longius ab exorso eo decursum, vice judicum planè perfunctum videatur: quibus nova fœtura prodituros mox in publicam materiam libros subjici, virgula Aristarchi perpendendos, in præclara legúm illa concinnatione divinus sanxit Plato: ut commoniti hinc decoris hujus studiosi conformatos acrius, iterumque ac sæpius recoctos proferrent. Pictorum certè institutum memorabile narratur, ut per intervalla subinde tabulas perviserent: credo, ut partus amore quadamtenus refrigerato, perinde ac spectatores, perpensione acri vel minuta dispicerent, in quibus perpeti assiduitate hebescit plerunque generantis acies. Id nos in hisce libellis, non tam in nostrum evigilatis nomen, ac ut famæ publicæ tympana pulsaremus, quàm ut ad procinctum tendentibus præsidio forent, omnino pro virili sequuti sumus: ut recognitione intervallata identidem pensitati concoctique, ac velut canescentem suamque indepti maturitatem, in manus hominum, citra inscitiæ labem prodirent. Nam & Agatharcho sibi nimium placente, quòd tabulas depingeret celerius: ἐγὼ δ' ἐν πολλῷ χρόνῳ, Zeuxis inquit. Et Cinnæ Smyrnam novem annis scriptam, proditum est, Isocratis Panegyricum, etiam decem. Qua tamen in re, ut obiter Catoniano caveam supercilio tumentes, & histriculos nescio quos, ac lividos, quorum semper in obelo mens, & Fescenninum virus; non ita iis quæ promuntur nobis, omnium requirimus aut paciscimur assensum, perinde ac loquatur quercus: sicque dicamus, tanquam ambrosia nos ali deceat. Nostra non adeò amamus, ut si usus ferat, vel cum famæ dispendio non allisuri videamur. Majus est in publico bono momentum, cui à divini cultus observantia mancipati obstrictique, interdiu noctuque allaboravimus. Me autore primum in spongiam incumbet, ac una circumducetur litura, quicquid parum integra fide, aut scitè minus doctéque in literas promptum, fuerit animadversum: etiamsi eum passim adhibuimus modum, ut quæ traduntur, omnia ferè classicis ac majorum gentium obfirmata suffultaque autoribus, veluti statuminibus quibusdam rigidioribus, citra vitii aut ruinæ metum stent validius, reflatum paulò etiam vehementiorem facilè contemptura. Et sciant Philologi omnes, mancipio nos permittere, ac evictionem præstaturos, si quis litem intendat. Proinde si quid exierit, quod genium habeat, nec sit quarta natum Luna, seligat id lector accuratus, quo auctior fiat, & cultior literaria suppellex: si quid tamen excitatam opinionem, quæ adversaria ingens plerunque proponitur nobis, implere potuerit minus, ac πτερυγίζειν videbimur quandoque, & sentitur alicubi Laertidæ frigus, aut (quod Galenus inquit) δοξοσοφίαν magis quàm veritatem animadvertemur captantes, meminerit unusquisque, homines esse nos, quibus connivere in pluribus, insitum est: nam & veterum sapientissimi multa quidem scisse dicuntur, omnia verò haudquaquam. Alius alio plura invenire potest, nemo unus omnia. Quamobrem desinant acutis naribus, subductisque superciliis, & caperata fronte, striatáque scioli, quibus putet sæpe unguenti plena alabastrus, nostra quocunque concepta sydere sint, immitius

mitius convellere: memores, nemini unquam vitio datum, divinam bonitatem, quo melius valeat, coluiſſe. Bene ſentienti non erit partus hic Hypenemios omnino, aut quod Plato inquit, γόνιμος ἀνεμιαῖος, vel ὀρίστειον ὄνειρον: quando ad quingenta plus minus ex autoribus electiſſimis opinatisſimiſque, perpenſione accurata, repaſtinantur loca parum aliis animadverſa: ne quis claudi more nos pilæ arbitretur inhærere, alieniſque cernere oculis, nec ex ingenio quicquam promere. Verum in hoc eum ſervamus modum, ut omnium ferè parcamus famæ, neque enim infectam cruore gloriolam captamus, aut ſatyram condimus. Quod ſi quis proſciſſum ſe traductumque ac digito monſtratum ſuſpicabitur, velim expendat acrius injunctam promendi veri neceſſitatem: neque enim parietem linere propoſitum eſt, aut pulvillum cubito jacentium ſubdere. Porrò & animi candorem ab omni prorſus æmulatione, & figurati præconis morſu, ac virulentia ſecretum. Ego magnis nominibus, quando proferunt ſe (ut nunc eſt) mira fertilitate diſciplinarum omnium ſtudia, libenter aſſurgo, inventa, & in ſcribendo curam approbo, exoſculórque: ſic enim exoleſcet quàm primum barbaries, cujus (ut ſic dicam) vitiliginibus ſordeſcens Latinæ linguæ claritas diu, velut mucore, jacuit adobruta. Quod ſi veſtra inſequutus veſtigia doctiſſimi viri, ceu in eandem arenam vocatus pugnatum, dolium ipſe quoque, ſicuti ille fecit apud Lucianum, verſare ſum adortus, nil eſt quod iſto nomine cuiquam frontem contraham: quippe notiſſimum eſt, delicatam eſſe doctrinam, ictus pugnanti dictare de muro. Obſcurior quidem mea forſan fama eſt, fictilibus tamen prolibatum ſimpulis commeminimus: ac inter vina & epulas, non ſpretum ſæpe aquæ potum. Notum & illud eſt, ſumma perſequentes, honeſte vel in ſecundo conſpici faſtigio. Quæ immenſis laboribus ſunt comparata mihi, quanquam ſumme diſtricto variis curis, ea nec ferè prætrita, vel abolita pridem in album promuntur, & ſcientiſſimorum decuriæ adnumerantur, ne velut ἐν κωφῷ θεάτρῳ diutius adblandiamur nobis. Quod ſi fallimur, nec plauſum expectare noſtra valent, ſuccinam illud ipſe mihi, κεκύλισται ὁ πίθος ἐν κρανίῳ. Cæterum quo certiore cubito hoſce libellos metiri, etiam in veſtibulo, valeat unuſquiſque, velut per teſſeram edicto itinere, jam operis rationem exequi pergam. In quo ſanè commonitos harum Lectionum ſtudioſos velim omnes, non intra grammatices pomœria contineri, quæ bonorum juvenum emolumentis elucubravimus: neque ἀτρέμας, quod ajunt, ἐν ἰδίοις μένειν δεμνίοις: ſiquidem omne ſtudiorum ferè attentatur genus, præcipuè verò Platonis, ac Platonicorum rimamur arcana: ut quum ab illis amentatas haſtas acceperimus, eas noſtris evibremus lacertis: quod ad illorum aliquandiu lucernam pervigilavimus, propter rerum nobilium eminentiſſimam in philoſophia ſublimitatem: quæ vetus illud Pythagoreorum ſymbolum, ex divinitate profluens recipit fertiliſſime. Ex quo inter legendum, ſi modo aſſequare quæ dicantur: nec tranſeunter, ut Nilum canis, quod ait Galenus, delibes: mire animos afficit, ac in ſummum à terrena ſequeſtratos humilitate provehit, inenarrabilem divinorum amorem ingenerans. Et ab Ariſtotèle traditum ſcimus, præſtare paucula ex nobiliore ſcientia prægustaſſe, quàm de ignobiliore multa. Nec tamen negliguntur interim Peripateticorum placita, ſubtilitate immenſa naturalium arcana extra omnem aleam perſcrutantia. Quin, ut noſtris nil ceſſatum horis, ſciant omnes, nec velle nos, quod dicitur, ἑνὶ καλόποδι πάντας ὑποδεῖν, Medicorum ingreſſi ſcholas, & vireta præcipue jucunda, quæ interviſimus accurate, ut Chriſtianæ veritatis theologos taceamus: quos utique vigilare ſolos recte dixeris, ſomniantibus cæteris, ac profunde omnino: verſuram inde facimus, & excellens præfloramus argumentum, quoniam ſortem uſus pariat, etiam ſi raptim, & velut per tranſennam prætereuntes. Quo factum eſt, ut à naturæ principe initia ducentes, quo ab intelligibilium profunditate inenarrabili ad ſenſibilium mox declinaremus certitudinem, ſi quid tamen certi ſcire licet, aut habere, quum vera hic haudquaquam ſint, ſed verorum imagines & umbræ, in mundi contemplationem, nullo unquam ſatis eloquio explicitam, vela fecerimus propanſa, conſequente dæmonum natura, in qua multiplex retegitur ſubtilitas rerum, alioqui poeticis adumbrata figmentis. Statimque ingerente ſe nobis humanæ excellentia poteſtatis, quam eſſe miraculum ingens, & divinum quoque, vetus comprobat Theologia, multum parte hac ſtylo indulſimus, latéque animalium principi, & in univerſi meditullio planè regnanti proprias & animi & corporis dotes extra omnem admirationis captum, regeſſimus: ut rationale animal infinitæ bonitatis eſſe delicias ſe, animadvertens, illi rebellem minus agere, tandem condiſcat: ſi Tyanei aures non ſpreverit, quibus ille ab ſenſu interim ſecretus, inenarrabili

bili concentu Apollinem divinum mire universa contemperantem audiebat: quando eam nobis peccati pestifera vis inussit labem, ut homine nil ferè comprobetur fragilius: quod atrocissimi belli intersita historia, manifestum facimus. Ab hac verò argumenti altitudine, multis fortè caliginosa, in varios digredimur linguæ utriusque flores: subinde tamen, quæ philosophiam resipiant, interserimus. Qua in parte ab Academicorum vestigiis non revellimur, & Socraticorum, quibus frequentissimi fuit moris, quæstione digesta, diversas ad id quod agitaretur, sententias afferre ac rationes: ut pluribus propositis, invicémque collatis, inde secerni facilius posset, quod rationi consonum magis videretur. In aliis verò Græcos plurimum autores sequimur, non quidem ut interpretes, sed ex eorum perenni velut fonte judicio nostro, utcunque est visum, haurientes: sæpius etiam vel in luto quærentes aurum, ut dicitur, quod esse prudentiæ multæ creditur. Nec nostros tamen retundimus insigniter cultos, ac luminibus multis nitescentes: velutque emblematis quibusdam mire gratos: aut spatiosa, eruditáque Jureconsultorum volumina, quando & hi advocantur ad partes: quorum est anima Dei cultus, at spiritus patriæ legis cura, cor voluntas recta, manus rectæ voluntatis effectus, totum æquitas & gravitas. Atque, ut paucis rem complectar, quicquid lectione collectum est, stilus in unum rediget corpus, & inde ANTIQUARUM LECTIONUM titulus hisce libellis est adoptatus: nam & Pomponium libros Variarum lectionum, concinnasse legimus: sed & Commentaria Lectionum Antiquarum, à Cæselio Vindice composita, Gellius advocat. Siquidem adhibita ingenii nostri aura, quæcunque ea est, in saporem unum, imagine quadam apum, mire diversa confudimus libamenta, uti ex succis odoraminum variis, reliquum tamen fiat spiramentum unum: adservato, quantum evaluimus, brevitatis modulo, ne prorsum nimio plus excrescens fieret ἑκατοντάβιβλος πραγματεία. Indicem porrò præposuimus sed triplicem, primo quid singulis opere toto capitibus contineatur, paucis explicavimus: mox, quæ in diversis autoribus exactiore lima perpendantur, expoliantúrve: postremò, vocabula, & scitu digna complectimur ferè omnia: ut indulgenter, ac benevolè cum posteris actum à vobis, jam hunc perdiscant omnes. Id quod, velut principem addecet, commonuisse obscurius Cæsarem accepimus, qui peregrinos quosdam, & fortuna opulentiore contemplatus canum, simiarúmque catulos sinu circumferentes, ac mirè confoventes, amantérque quærere perrexit, εἰ παιδία παρ' αὐτοῖς οὐ τίκτουσιν αἱ γυναῖκες.

ADRE-

AD REVERENDISS. ET ILLUSTRISS. DOMINUM D. JOANNEM DOMINICUM DE CUPPIS, DEI ET Apostolicæ sedis gratia Episcopum Ostiensem, S. R. E. Cardinalem Tranensem, sacrique collegii decanum, in Ludovici Cælii Rhodigini Antiquarum lectionum libros, Camilli Richerii fratris filii Præfatio.

HONESTUM, ni fallor, & egregium eorum est institutum reverendissime Præsul, qui nil pretiosius, nil habent antiquius, quàm ut quacunque valeant ratione, posteritati consulant, vel nova promendo in lucem, ac fœtura, quantum ipse censeo, pretiosissima complures juvando: aut quod æquè ferè magnum est, vetera quæ ingeniorum fœcunditas, ingentium animorum perennes imagines post se reliquere, impressoribus tradendo. Quid enim prosit opus eruditum, varium, acutum superinducto situ in obscuro desordescere, & propè deperire? Vtinam id comperiretur in paucioribus, longè minus negotii summo ingenio viri, quorum munus est in gymnasiorum claritate profiteri, præsentirent, quum in tenebras Cimmeriis atriores præcipitati, vix inde sudantes explicantur. Sed malum hoc latius serpendo, ita demum cariosa quadam putredine cuncta replevit, ut sæpenumero volumina non pauca, quæ jure meo rationalis naturæ partus legitimos esse contenderim: jaceant inutilia prorsus, nec intellectum ullo modo recipiant. Heu desidia, quot præclara veterum monimenta conciderunt, quibus res latina illustrari poterat, & multarum rerum cognitio nobis afferri? Livianæ decades, Salustiana historia, & alia multa perierunt. Nolui id patrui mei erudito operi accidere, quod jure hæreditario ad nos devolutum fuit. Idcirco imprimendum curavi, quando ipse funere præventus acerbo non potuit. Hæ tamen lucubrationes heroem magnum, studiorum fautorem, literatorumque ducem exposcunt, sub cujus clypeo & præsidio à caninis rictibus tutæ in manus studiosorum prodeant. Cæterùm dispicienti acrius, & omnem (quod ajunt) lapidem moventi, non ferè aptior aut excellentior occurrebat, qui non augusta modò & veluti divina majorum amplitudine latius per universam Italiam & provincias aliquot enitescis, sed ingenii quoque facibus fulgurans adeo summovere cæteros videris, ut in unius labiis præpotens illa Pytho planè sedisse videatur. Hic agminatim virtutes tuæ occurrunt, quibus adeo sum allectus ad te diligendum, ut nil magis cogitem quàm me in clientelam tuam exhibere. Egregius parens tuus Bernardinus à Cuppis, qui quum bonitate singulari, & summa in republica administranda integritate, tum verò te filio abundè illustris fuit & magnificus: siquidem ut erat in omni usu prudens & sagax, etiam si summo loco natum te intueretur, nunquam tamen adduci potuit, ut eum arbitraretur nobilem, cui fumosis imaginibus atrium esset plenum: quòd nemo in nostram (ut Seneca ait) gloriam vixerit: neque quòd ante nos fuit, nostrum sit: cæterum eum verè generosum, & esse & dici opinatus, qui ad virtutem bene esset à natura compositus, quum perspexisset parvulos, quos natura eadem nobis dedit, igniculos diviniore quodam modo tibi illuxisse, quæque ingeniis nostris semina sunt innata virtutum, in dies magis magisque in te enitescere, summa cura, summisque laboribus tibi curandum censuit, ne igniculos eosdem celeriter malis moribus opinionibusque depravatis sic extingueres, ut nusquam naturæ lumen elucesceret, quo sanè adolescente, ipsa nos ad vitam beatam natura perducit. Igitur peritius intelligens duo esse reliqua, quibus animal hoc providum & sagax, quem vocamus hominem, ad perfectionem valeat perduci, rationem sive disciplinam, & consuetudinem, confestim tibi à sanctissimis uberibus matris amoto, quæ te veluti Gracchorum mater Cornelia optimis & sermone & moribus imbuisset, grammaticum doctorem adhibendum curavit, qui tibi perinde ac Homericus ille Phœnix, dicendi pariter ac faciendi ductor foret, atque magister: qua in re præcelsa quædam & inenarrabilis naturæ benignitas effulsit. Quum hæc mihi narrata sunt, Aristotelicum illud ex Politicorum tertio, verum esse cognovi, Ex melioribus ortos meliores esse consentaneum est. Tibi pleno (ut ajunt) cornu humana sese felicitas infudit: quum tria sint omnino bonorum genera, sine quis (ut Politicorum septimo Aristoteles ait) nemo utique felix fuerit, externa corporis & animi, non video in quo uno omnia ea gloriosius laudabiliusque efflorescant. Nam quum se tibi ad satietatem eximia quædam numinis benignitas à primis annis ingereret, nihil omnino deesse voluit, quo præcellens & divina animi tui magnitudo promi posset largius, & veluti saluberrimis scaturiens aquis fons uberius funderetur. Divitias igitur amplissimas, etiam infanti elargitus est optimus maximus Deus. Tu verò ut es in omni usu prudens & summus, non bracteatam & personatam ac suppuratam (ut Senecæ verbis utar) quorundam felicitatem sequutus, summum in eis tibi bonum collocasti: verum ad liberalitatis & beneficentiæ opus eis perpetuò es usus, scitum illud Cæsaris Augusti subinde tecum repetens, Benignitas mea me ad cælestem gloriam effert. nam (ut Plinius ait) Deus est mortali juvare mor-

talem. Et hæc ad æternam gloriam via, hac proceres iere Romani. Fuit ergo magnitudinis tuæ proprium, calcasse mortalia: & quæ cæteri mirantur, vel nulla duxisse, vel ut mancipia ad virtutis redegisse ministerium. Pauperiores eatenus contemnendos & abjiciendos nonnulli existimant, perinde ac hominum loco planè non essent. Tu verò sub palliolo sordido latere posse sapientiam putasti, & pauperes fovere ac amplexari perpetuò voluisti: dicere consuevisti, Homines hominum causa esse generatos, ut ipsi inter se alii aliis prodesse possent. Corporis etiam bona, in te minimè desiderantur, ea præsertim quæ M. Varro primigenia naturæ appellat: Græci τὰ πρῶτα φύσεως, qualia sunt incolumitas, valetudo, sensuum integritas, vires, pulchritudo: certè sine pulchritudine absoluta felicitas non est. Nam forma, Dei munus est & (ut Iliados tertio Homerus inquit) θεῶν ἐρικυδέα δῶρα. Sed hæc licet admirabilia videri possint, ut equidem sunt: horum tamen in te nihil est, sed circa te corporea hæc (ut gravissimè & sensit & docuit Platonicus Plotinus) imagines sunt & vestigia, ac umbræ potius. Ille demum felix, cui bonum omne in animo est erectum & excisum, quique mirabilia calcat, & natura utitur magistra, ad illius leges compositus. Igitur quum officia omnia ab naturæ proficiscantur principiis, atque ut membra nobis ita data sunt, ut ad quandam rationem vivendi data esse videantur: sic appetitio animi quam Græci ὁρμὴν vocant, non ad quodvis genus vitæ, sed ad quandam formam vivendi videtur data. Hac tibi divinitus insixa perspexisti, virum illum verè civilem, & publicarum privatarumque rerum administrationi accommodatum, qui regere consiliis urbes, fundare legibus, emendare judiciis possit, non alium profectò esse quàm oratorem: nec hunc apud veteres sapientiæ antistites viros à philosopho fuisse diversum. Ob id summa cura, studio incredibili, non quidem citra pulveris tactum aut sudorem, non rhetorices modò elementa, sed latius oratorios campos ita esse penetrandos olim tibi propositum fuit, perinde ac unicum id, & præcellens opus esset obeundum. Nec tu hac implicitus cura, ut miles ignavus & infrequens alia circumspectare destitisti. Nam & dialecticæ gyris ac meandris ita te insinuasti, ut exquisitas ambiguitates illas nequaquam tibi per ignaviam duxeris prætereundas: immo quo in humanis nihil animo tuo præstanti absolutius foret, quum hominis propria sit veri inquisitio, mox & Philosophiæ sacra ingressus pomœria, rerum naturam, quæque supra naturam sunt, scrutatus fuisti: ei quoque parti qua mores constant, ita sitienter incubuisti, ut manifestum prorsus faceres, sicut ad sanandas corporum ægrotationes malagmata excogitata sunt, & colliria ac catapotia, & id genus alia, ita ad sanandos animi morbos intrinsecus grassantes inventa esse philosophorum præcepta, ac medelas. Hæc tu quidem omnia ingenii acumine incredibili, memoria omnium capaci, tanta es adeptus celeritate, ut quum duo sint prima in animis nostris genera virtutum, utræ in te præluceant magis, non pullati fermè, nec satis exsculpti indicii sit. siquidem unum earum genus est, quæ suapte ingenerantur natùra, appellanturque non voluntariæ: alterum earum genus est magnarum verarumque virtutum, quas appellamus voluntarias, ut est prudentia, temperantia, fortitudo, justitia: quæ utique in te omnes ita demum præcellunt, ita clarissimi cujusdam syderis instar præ cæteris fulgescunt mortalibus, ut ad earum intuitum sapientissimus quisque perinde ac divino ictus fulgore, reverenter admodum mentis summittat aciem. O virum incomparabilem! tu fortunæ terriculamenta, & circumstrepentes minas lætissima semper excepisti fronte, in sacro illo collegio (ut fama est) Dei honorem, & Ecclesiæ Romanæ commodum præ oculis habens, intrepidè tuam aperis sententiam, quum legatus Picænum petiisti, ita tumultus statim sedasti, & ad tranquillitatem omnia revocasti, ut te homines illi tanquam Deum venerarentur. Quid hic innocentiam laudem, aut clementiam singularem, qua cunctos mortales vel usque ad pœnitentiam superasti? Quid morum dexteritatem repetam? & quod in magna fortuna perrarum est, affabilitatem? Clariora sunt opera tua, quàm humana lingua illustrari possint. Quis ergo ad te amandum non alliceretur? Ego blandissimè allectus me clientulum exhibeo: neque ipsa hæc adblandiendi studio à me perscribi nunc amplitudo tua interpretetur: sed eo nomine potius, ut Camillum scires, & quicquid in Camillo est, tibi jam nunc esse mancipatissimum. Quare patrui mei LECTIONUM ANTIQUARUM libros tibi nunc dedico, qui graviore supercilio recogniti, & tertia plus parte aucti, publica iterum fiunt materia. Notissimum est enim qua clementia, quaque frontis hilaritate & benefica natura excipias literatos omnes, & ipsa literarum studia. Accedit item hac nuncupatione quædam operi auctoritas. Vetus enim est, Multa ideo pretiosa videri, quòd sint templis dicata. Porrò visa res est tanto viro digna, ut qui divinæ scientiæ apicem nullo refragante calculo summi beneficio ingenii solus ferè attigisse cognoscitur, illi maximè hoc opus dicaretur. Nostrum igitur munusculum qualecunque dignissime Præsul (ut soles omnia) benignè suscipias: ac irrefragabili tua auctoritate, paterno amore, velut numen præsentissimum, protegas. Vale, ac diu vive Augusto felicior, Trajano melior.

LUDOVICI CÆLII RHODIGINI LECTIONUM ANTIQUARUM LIBER UNUS, QUI PRIMUS.

EXORDIENDI RATIO.

Ex Deo esse omnia, de trinitate carptim, religiosa mox, & reverens apprecatio.

PLATO philosophiæ pater, & divinioris scientiæ auctor longe clarissimus, in libro De mundi constitutione, scriptum reliquit. *Omnes, qui modo mente constent, in rei cujuslibet exordio ad numinis opem decurrere consuevisse.* Necnon & alibi epistola quadam, *in omnibus*, inquit, *quæ vel dicimus, vel cogitamus, à Deo ducenda initia sunt.* Et rectissimè id quidem, quoniam ut tragici cothurni princeps *Sophocles* prodit, *Principium rectum, compar idem consequitur finis.* Propterea felicius auspicaturis argumentum, mox futurum publico bono, invocandus est omnium pater: quo prætermisso, sicuti comprobat in Philosophica consolatione etiam Boethius, nullum ritè fundatur exordium. Siquidem est vita quædam una, regina unius mundani corporis, potentia, sapientia, bonitate præcellens, mundi magnitudinem singulari providentiæ munere ab initio, & serie nusquam interpellata perducens ad optimum. Hanc esse summum, & principem Deum, constanter asserimus, de quo divinè cecinit Orpheus, πάντων γενέθλη, ἀρχὴ πάντων, πάντων τε τελευτὴ, hunc esse universorum patrem confessus, originemq; ac denique finem. Ad hunc in arcto constituti, tanquam in arenam defugimus: huic invisum nihil, nihil inauditum. Omnia summa sapientia, & inenarrabili consilio distributa librantur, reguntürq;. Quod ipsum nec Orpheus idem ignorasse videtur eo versiculo, qui augustissimam naturam omnia introspicere, atque audire, ac dispensare profatur, πάντ' ἐφορᾷς, καὶ πάντ' ἐπακούεις, καὶ πάντα βραβεύεις. Nec me fallit, videri eundem tribus illis nominibus, consilio, luce, vita, trinitatem etiam præmonstrasse quodammodo. Nam quod in libris Antiquitatum Minar Sissennios scribit, unitatem adorasse in primis, vir sua ætate auctoritatis inconcussæ Pythagoras, unitatem illam esse trinam astruebat, adorandam, colendamque præcipuè. Est siquidem unitas omnium prima, mox æqualitas, inde connexio. Hæc verò Christianæ veritatis doctores ex imagine quadam ad hæc nostra patrem dixerunt, ac filium, & sanctum spiritum, sive amorem. Nam in patre & filio quædam agnoscitur naturæ communio, quæ una est, ita quod natura ipsa æqualis patri demonstratur filius, & inter eos certa concipitur connexio: quippe naturalis amor alteri alterum conciliat, connectitque: ut verò ad simplicissimam hanc, & abstractissimam conscendamus intelligentiam, quæ sensu, vel imaginatione, aut ratione cum naturalibus pertinguntur appendicibus, necessariò sejungenda abjiciendaque. Propterea doctè Martianus philosophiam refert, ad trinitatis cognitionem scandere affectantem circulos evomuisse, ac sphæras. Equidem ita sentio, ut se habet visus ad solis lumen, ita prorsum habere hominis ingenium, ac rationem ad divinæ bonitatis radium. Proinde absque illius illustriore lumine nil facile à nobis animadverti, aut cognosci. Ipsa verò gratia divina illuminatio est, & dona gratiæ lumina sunt, eos illuminantia qui in ejus vocantur participatum. Quin gratia omnis ab uno profluit fonte, & illuminatio omnis ab lumine uno. Multi utique radij sunt, sed lumen unum. Spargit se quoque lumen unum, ut multos illuminet. Lucent illuminati multi, nec tamen videtur, nisi lumen unum, &

fiunt lumen unum in lumine uno. Ita unum se bonum multis præbet participandum: ut cum illo coalescentes unum sint, qui unam ducunt ex illo similitudinem. Propterea theologorum veterum plerosque scimus ingenio perspicacissimo, bonitatem in centro, pulchritudinem in circulo collocatam tradidisse. Nam centri nomine Deum esse intelligendum, prudentioribus insinuarunt. Circulos verò in ambitu assiduè circumactos, mentem significare, animam item, ac naturam & materiam. Id quod Plotino placuit in primis. Siquidem Deus potenter omnibus inest unus penitus simplex, ac immobilis. Omnia verò indidem emanantia aliquo modo composita, ac motus non inscia. Immo verò sicuti profluunt ab eo, ita refluunt in eundem, ut in circulo lineæ. Deus itaque centrum omnium, unitas simplicissima, actus purissimus sese inserit universis, nec præsens modo est, verùm & omnibus à se creatis potentiam intimam, simplicissimam, præstantissimam indidit, quam rerum vocant unitatem, à qua propendent omnia, & ad eandem redeunt, caligantque prius, quàm suo inhæserint creatori. Igitur bonitas quidem rerum omnium ipse Deus, per quem cuncta sunt bona: Pulchritudo autem est Dei radius, à quo rerum omnium species effinguntur, rursúmque ab eo, ut luminum patre, descendit datum omne optimum, & omne donum perfectum: proinde qua possumus mentis puritate, immo verò illa ipsa unitate, quam vocant mentis caput, & florem quoque, sicuti Zoroaster, qua sola super animæ, mentisque proprietatem extante, putat Jamblichus inter Academicos cognomento divinus, & sacerdos magnus, unitatem posse attingi, integrè, sinceriter, sanctè, simpliciter ipsum hunc omnia supereminentem, infinitum, inenarrabilem, majestate augustissimum, splendore micantissimum, virtute incomprehensibilem, tantæ rei exordio, cui sumus genuina impares debilitate, sic apprecemur venerabundi: quando & clarissimus medicæ scientiæ scriptor Avicenna, etiam si falsis obancillatus sacris, maximi operis, & conquisiti exordio divinitati gratias agendo, auspicatius se tantarum rerum initia ducturum est opinatus. Qui cuncta inenarrabili bonitate producis, totius rerum naturæ causa, & origo initialis, qui sapientia infinita, & providentia perspicacissima regis, roboras, vivificas, lenis, mulces, excitasque, Summe animorum pater, animantum sospitator, justitiæ fons perennis, super omnem constitutæ mentis captum, tibi soli cognitæ, & cui se largius vastissima tuæ clementiæ flumina infudere: vita totum, quod est in me salva lux totum illumina: verbum tuum me regat: sapientia emendet: spiritus creator repleat, accendat amoris ignem, sensus collustret infirma nostri corporis virtute firmans perpeti. Tu qui solus trinus, unus es Deus, benedictionem à me non sevocaris, adjuva benigne, miserere ampliter: da tuæ majestatis idolo, quoniam in nullo falli divinum est, primum quidem in voluntate acquiescat tua: deinde, ut quæ mox dicentur, tibi placeant omnia, sintque (quod dicitur) sarcta tectaque, laudes tuas recinant: quando es auctor omnium, & sine te Cimmeriis offusi tenebris caligamus altius. Studiosorum deserviant emolumentis: qui & facilè assequantur, quæ varia nobis, te illustrante, lectio suggesserit. Ipse verò, qui diu jam hoc voluto saxum, & incudem eandem interdiu, noctúque tundo, ex mentis proposito totum opus transigam, mihique ipsi constem perpetuo, ex umbratili nunc primum meditatione in pulverem instructu meo, & ornatu prodiens, & forensem (ut sic dixerim) aciem, nostris juvenibus qui modo sint φιλαληθεῖς, Latinæ rei velut seminarium comparaturus. In quo diversissimorum generum de pactis seminibus, inde sibi in agellos suos succretas viviradices transferat, qui hisce legendis otium, ac subsecundarias impartiri horas non censuerit inane, ac citra operæpretium. Quando in iis, quod olim in templo Pacis factitatum, Herodianus scribit, quicquid est nobis opulentiæ ad hanc horam, reconditum voluimus, ut thesauri fierent, non libri, ac ne intus modo caneremus, quod factitabat cytharistes Aspendius, sed & foris, quoniam in sudata veste durasse abundè videmur. Cæterùm legentes universim hic commonuero, quod in Moralibus est ab Aristotele traditum, esse quidem eruditi, exactum ipsum eatenus in uno quoque genere flagitare, quatenus ferat ipsius natura rei, simile nanque censetur, mathematicum suadentem probare, & ab oratore demonstrationes exigere.

An Deo

An Deo congruat nomen aliquod, observata ex Theologumenon libris.

Cap. I.

SI verò parte hac studiosius quærat aliquis, ecquis de principis, ac rerum parentis Dei nomine monumentis prodendum se ingerat ex veteribus memoriis, respondere breviter, apteque ambiguitati propositæ sic propemodum posse videor. Maximum illud, & maximum quidem simpliciter, cui opponatur nihil: sic demum nostræ mentis captum supergredi, ut nomenclaturæ rationem exsuperet prorsus omnem: quippe ab humani ingenij solertia rationis quadam singulari vi indita sunt nomina, ut unius ab alio evidens fiat discretio, ubi verò unum sunt omnia, obsecro te, quod nam inibi nomen excogitaris proprium. Mercurij utique profundior nos sententia latere haud potest: Quia, inquit, rerum universitas est Deus, proprium ejus esse nomen haud ullum potest, quoniam aut omni nomine Deum, aut omnia ejus nuncupari nomine, foret necessarium: quando is simplicitate sua rerum omnium complicat universitatem: at quod ineffabile nos dicimus, tetragrammaton Græci, id est literarum quatuor, joth, he, vau, he: proprietatis tamen subire vim creditur, quia Deo non coaptetur creatorum ratione aliqua, verùm essentiæ vi propriæ. Id vero tralatum dici unus valet ac omnia, seu omnia uniter (sic enim mihi nunc dicere permittant Latinæ rei studiosi) vel propriæ adhuc magis unitas. Nec tamen sic unitatem hic inaudias velim, ut loqui homines assuevere: nam sicuti intellectum omnem supereminet Deus, ita & nomen omne. Siquidem per rationis motum, qui intellectu longe inferior est, rebus induntur discernendis nomina. Verùm quia contradictoria reclinare nequit ratio, hinc nullum dari nomen colligas, cui non opponatur aliud ejusdem rationis motu: quippe unitati pluralitas opponitur ac multitudo. Hæc autem Deo haud quaquam congruat, sed ea verius cui pluralitas sese nulla objectet, vel (ut sic dicam) alteritas. Hoc utique intellectus mensum excedit: quis enim infinitam intelligat unitatem, per infinitum oppositionem quæ omnem excedat? Inibi omnia citra compositionem sunt in unitatis complicata simplicitate, nec aliud ibi agnoscitur vel diversum. Quòd si quis eam concipere unitatem queat, quæ etiam si unitas est, nihilo secius omnia est, Dei nomen is attingat planè. Et ipsa tamen unitas quamvis propinquius censeatur nomen maximi, ab vero tamen maximi nomine, quod est ipsum maximum, per infinitum disparatur, revellíturque. Liquet igitur hinc, Deo haud quadrare, nisi diminutissime, particularia discreta oppositum habentia. Quare Areopagita Dionysius affirmationes esse incompactas pronunciat, quippe si Deum esse autumas Veritatem, objectat sese falsitas: si virtutem, occurrit vitium: si substantiam, objicitur accidens: quod & in reliquis fit. Attribuuntur Deo tamen ista per tralationem ab creatis quandam ex perfectione, quam præferunt nomina ipsa. Quod ipsum & in trinitatis augustissimæ nuncupationibus dilucet: nam quia unitas est Deus, gignens dicitur, ac pater. Ex eo au-

A tem quod unitatis æqualitas est genitus, sive filius: ex eo quod utriusque connexio est, sanctus spiritus. Quòd si perpenderis exactius, à patre filium gigni, hoc fuit omnia in verbo creare: quo argumēto verbum & artem ac ideam, creatorum respectu, affirmat Aurelius Augustinus. Nam creatura, quia Deus pater est, esse incipit: ex eo quod filius, perficitur: quod verò sanctus est spiritus, universali congruit ordini, coaptaturque. Quæ sunt in re qualibet trinitatis vestigia, quod Aurelius idem comprobat sanè,
B Geneseos caput enarrans primum. Illud porrò nec omisero, cujus mihi auctor est magnus Basilius in Hexaemero, sanctum spiritum ab Mosaica dici sapientia, Dei spiritum, ut quum scribitur, Et spiritus Domini ferebatur super aquas. Quòd si amplius quæsieris, quò nam hic pacto super aquas ferebatur: respondebimus ex sapientis Syri doctrina, quando Hebraicæ veritati propior sit gentium illarum lingua, Ferebatur exponendum pro fovebat, vitalem aquis fœcunditatem exhibens. Ex quibus
C dilucet illud quoque, de quo indagine non incuriosa quæsitum à multis est, nec ab creandi actu sanctum abjungi spiritum.

Quo pacto mundus sit congeries malorum, & terra improbitatis provincia, quum multi Deum esse mundum dicant, & Moyses quoque ac sanctæ literæ miris efferant laudibus.

D

Cap. II.

QUoniam verò ab Dei majestate immensa & inenarrabili rectè, sicuti decuit auspicati sumus, quando & initiis omnibus veteres præfari solitos, Pausanias scribit, captandi gratia omnis boni, θεὸς θεός: quod Ælius quoque comprobat Dionysius, & principium omne
E Plato scribit, ac repetit Proclus, esse divinum: non inscite opinor, nec improspere, aut, quod ille ait, insubide secundum operis instituti caput mundo dicabitur. Quem in libro de universi natura Plato Deum beatum appellare non dubitavit: animam quoque ut Plotinus interpretatur, ab opifice bono ideo esse traditam, prodens, ut mundus posset intellectualis evadere, quod quidem necessarium fuerat: sed citra animam, inquit, id verò effici non poterat. Verùm ante hos longe in sermone, qui Pimander inscribi-
F tur: Mercurius nil, inquit, eorum quæ in mundo sunt, interit: si enim, secundus est Deus ipse mundus, necnon immortale vivens: impossibile est, immortalis animantis partem aliquam interire. Quæcunque mundo insunt, mundi sunt membra: homo præsertim, animal rationale. Primus omnium verè sempiternus, immortalis ingenitus est Deus, omnium auctor. Secundus vero deinde ad illius imaginem mundus, sempervivens non sempiter-
G nus, nam quod sempiternum est, ab altero factum non est. Quinimo in Naturalis historiæ initio Plinius, Mundum credi numen, par esse putat, sed æternum, immensum, ingenitum, nec interiturum unquam. Cæterum quod fatendum sit, ego quidem non utique mundum, ut Deum contenderim esse venerandum: at verò tanquam inenarrabile summi Dei opus suspiciendum, facilè censuerim, etiam si somniantis hoc putat Epicurus, non philosophan-

tis, quique ne primoribus quidem labiis physiologiam gustarit, id est naturæ rationem. Quando & Astronomicon primo M. Manilius sic scribit.

At manet incolumis mundus, suaque omnia servat:
Idem semper erit, quoniam semper fuit idem.

Bonum item, multiformi imaginum varietate distinctũ, concinnatumque, necnon circumflexu cõplectentem, quicquid venerationem, laudem, amorem, pulchritudinis excellentia, aut dignitatis amplitudine cumulatum parere potest. Nec enim frustra in libro veritatis & vitæ Moyses ait, nunc singula in mundo bona nunc cuncta valde bona ex artifice sumo propagata. Nam nec aliorsum pronunciatum & illud, Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum ejus annuntiat firmamentum. Deprehẽsum certe ab peritioribus est, in mundi creatione principem Deum arithmetica esse usum, geometria etiam ac musica: siquidem arithmetica ratione cõpacta, connexaque creduntur elementa: geometria vero figuras effinxit, ut inde firmitatem consequerentur, stabilitatem, ac pro naturæ vi mobilitatem. Proportiones adnexuit musica, ne terræ plus in terreno sentiretur elemento, quàm aquæ in aqueo, & in aereo aeris, & ignis in ignea natura: nec elementorum ullum omnino in aliud resolvi ulla quiret ratione. Unde colligi posse, mundi molem haud perire. Proinde quum audis, à Deo esse universa in numero creata, & pondere ac mensura: intellige, ad arithmeticam numerum referri, pondus ad musicam, ad geometriam verò mensuræ adjectum nomen: quippe astringente gravitatem levitate, confoventur omnia, fulciunturque: in meditullio nanque ignea potestate cohibetur terra, sed & huic ignis innititur. Ita profecto est, magnitudo exquisitissimi, nec laudati unquam pro dignitate operis, necnon latè patens vis, & motus mirabilem opificis præ se fert potentiam. Dispositio verò excultissima mirificam ostentat sapientiam. Usus verò ad optimum ubique conducens latius exuberantem nobis ingerit bonitatem. Proinde summi Platonici universum hoc, ceu angustissimam Dei statuam eximie venerati sunt: & quæ in eo cæteris majestate naturæ præstare videntur, tanquam idearum (ut ipsi volunt) certiora simulacra. Cæterùm in tanta rerum gloria, quónã pacto id dissimulaverim, quod in veteris theologiæ libris videor legisse? Ipsum hunc, quẽ tantopere admiramur, mundum, malorum appellari congeriem: terram verò, eadem infectatione, improbitatis provinciam dici. Quod & vulgò ita subinde jactatur, ut planè adagij vicem obtineat. Nam ab Platone quoque dictum est in libro de scientia, Mala omnino deleri non posse, verum ea necessario evenire, nec tamen apud deos esse, sed apud mortalem naturam, inferioremque hunc locum assiduè circumvolui. Hisce quin item Ambrosij sententia concinit bracteata, Mala inesse mundo, quis omnino sapiens audeat inficiari, frequenti adeò ad mortem in hoc seculo lapsu? Hoc tam dissentaneum, tamque pugnans, sic tamen antiquorũ rationibus confovere, atq; tueri possumus. Bonum, inquit Mercurius, in uno tantum Deo est, imo ipsum bonũ Deus ipse semper: nam & in Evangelio Matthæi Christus, οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς ὁ θεός. Quum bonum dicimus, bonũ id, quod omnia continet bona, & quod bonum semper, intellige. Hoc verò uni adest Deo, nullius unquam inopi,

A injuriæ non obnoxio, qua in iram præcipitetur, numen ejus latè dominatur, nil eo sapientius. Sicuti verò malorũ nullum inest illi, ita nusquam alibi reperias bonum, ne in ipso quidem mundo, qui utiq; passionibus genita replet, ut pertrito scholis verbo interim citra sciolorum morsum utamur: nam & generatio ab passione non sequestratur: Ubi autem passio, nullo modo bonum: ubi bonum, non habet ibi locum passio. Sicuti verò materiæ omnium concessa est participatio, ita & boni participatione
B mundus bonus: bonus inquam, quatenus & ipse omnium effector: at minimè in aliis bonus, passibilitatis, & motus ratione. Nusquam in eo pulchrum compereris, nusquam bonum. Siquidem quæ modo titillant sensus, simulacra sunt, & miraculorum vanitas. Ipsa quippe natura, vitaque mundi, ut placuit Plotino, quasi maga, imagines ipsius boni, veri, pulchri ubique fingit, velut escas, quibus animas huic mundo per avaritiam, voluptatem, inanem gloriam mancipatas fallit. Deum cogita, circa pul-
C chritudinem demum versaberis. Certè libro octavo Enneadis quartæ de animæ descensu in corpora, Plotinus idem constanter asseruit, sensibile totum à Platone contemni, & commercium animæ cum corpore damnari, qui & arcanum illud veneratur oraculum, quo traditur, Animam hic in custodia quadam, & carcere distineri. Quin, inquit, spelunca apud Platonem, sicut & antrum in Empedocle, apud quem ψυχόπομποι potestates inquiunt, ἤλυθομεν τόδ᾽ ὑπ᾽ ἄντρον ὑπόστεγον, univer-
D sum hoc nobis significat. Solutionem è vinculis, & ex spelunca ascensum, ipsam accipi puto animæ ad intelligibile progressionem. Vanitas vanitatum, & omnia vanitas, inquit Ecclesiastes. Sed ait Hieronymus, si creatura omnis bona est, ut quæ ex boni creatoris fontibus profluxerit, quónam pacto universa vanitas? Si terra vanitas, nunquid & cœli, & angeli, throni, dominationes, potestates, cæteræque virtutes? Sed quæ per se bona sunt, melioribus collata vanitatis asciscunt nomen. Stellam lunæ
E confer, cæca est: lunam soli junge, non rutilat: solem Christo si componas, tenebræ sunt. Adde quod ubi Plato ait, Mala in mortali natura versari: id exponens Plotinus, esse inquit necessario aliquid subcontrarium bono, id est sub boni imperio collocari aliquid ab eo maximè distans, ac penitus dissimillimum, id est infimam mundi materiam. Hoc autem loco monendi sumus contrarietatem ab hoc philosopho, ut ejus doctrinæ studiosis placere animadverto, accipi, non repugnantiam duarum in eo-
F dem genere qualitatum, sed distantiam rerum undique maximam, opposita facientem, ferentemque, quomodo est materia subcontraria Deo: hæc namq; essentia non est, ille vero essentiæ principium: hæc malorum origo, ille bonorum. Salus una, via item una, pietas cognitioni adnexa. Tunc humana mens recta concipit & meditatur: ubi ab principe natura infusum exceperit radium. Quòd si immundorum spirituum afflata pravitate subdiderit colla jugo, succrescunt inde, progerminantque adulteria, stu-
G pra, homicidia, & id genus alia complura. Quo forsan argumento Luciferiani universum mundum esse diaboli astruebant, & factum de ecclesia lupanar. Illud neutique silentio involvendum, ubi ex sacra pagina hoc advocavimus, Cæli enarrant gloriam Dei: sic ab eruditis intelligi, ut cælorum appellatione, spiritalia significentur entia: quia Hebraicè

articu-

articulus adjiciatur, ha: velut in Genesi, In principio creavit Deus hasamaim: quod si demátur, tunc cœlos accipi visibiles.

Humana natura astruitur non vilis, nec contemnenda. Hominis causa omnia esse à Deo quodammodo producta. Hominem futurum fuisse immortalem, si non peccasset. Ante peccatum, an noxium quippiam produxerit terra. Incorruptibile quot dicatur modis.

CAP. III.

Cæterum posteaquam huc provecti sumus, ut rationalis naturæ gradum ostendere aliquo modo videri possimus humilem, infaustum, & nullo ferè cum cælestibus communicatu, quum illic vivacitas sit æterna, & indefecta, hic caduca, & subcisiva ingenia, præstò sit & mira sublimitas, tanta fastigii intercapedine intervallata ab infimis: Putemur interim oratorio more, hominis patrocinium suscepisse, aut certe Academicorum scholas ingressi opinationes illorum interdum amplexari, qui verisimilitudinem captantes, & inde Sceptici nuncupati, nil omnino astruebant. Enitamur ergo jam hinc promere, quæ hominem, & illius terrenum locum faciant angustiorem, suo metientes omnia modulo: &, ut Pindarus inquit, κατ᾽ αὐτά, ut simul Plinio occurramus, tradenti, Hominem non ideo esse proximum Deo genitum, ut vilitate juxta belluas esset, velut suillæ nari aureum planè insertarit annulum Deus. Simul etiam Platonicis satisfaciamus, salamandra quandoque frigidioribus, à quibus proditum scimus, Mundi partem, quæ supra lunam sit constituta, esse mutationis nesciam, genuina luce perspicuam, perpetua tranquillitate beatam, dicique agentem: quoniam quæ hic sunt, cæli vultibus (ut sic dicam) sint obnoxia. At infra lunam diversa omnia, ubi sit vitæ mortisque collimitium, tumultuentur elementa, cooriantur procellæ, omnia quodammodo præcipitentur in interitum: ideoque rectè patiens mundi portio censeatur, immo verò inferorum locus: quoniam animæ malum sit, ad materiam se deflectere, quam in Theæteto nominat Plato dissimilitudinis regionem, hoc est divinitati undique dissimillimam: dicatur & Lethæus, sed profundus: & terræ tartara, in quæ anima dejecta, in cœnum creditur corruisse tenebrosum. Mors, inquiunt, animæ est, dum corpore mergitur, in materiam labi, ipsaque repleri, quod si suspectet nusquam, sed in cœnum identidem revolvatur, etiam inde fieri, ut apud inferos dicatur dormitare. At si veritatem, rejecta omni vesica, & ambitionis tumore paulum compresso, amplius libeat perpendere, comperiemus primum, quicquid est naturæ corporeæ, hominis causa esse productum. Nam quis nesciat, elementorum illuc rationem spectare, ut inde composita confingantur? Cōposita verò inanima nonne propter animata, ut imperfecta propter perfecta? Plantæ utiq; animalibus deserviunt: at hæc, immo verò omnia simul, humanis usibus sunt destinata. Sed quid in humili versamur? cur nō surrigimur? & quæ tam miranda videntur, nobis item obsequium præstare comprobamus? Expende radiantis Deos, ut

A inquit Apulejus, quibus cæli chorum comptum, & coronatum suda tempestate visimus, pictis noctibus, severa gratia, torvo decore. Suspice, inquam, in hoc perfectissimo mundi, ut ait Ennius, clypeo miris fulgoribus variata cælamina: quorum ex assuetudine speciem quandoque mirari desinimus, nónne nostris emolumentis ista destinantur? Mihi certè ita compertum, quantumvis illa inenarrabili sint ordine distincta, quantumvis dignitate humanum captum excedentia, tamen quodammo-
B do propter hominem videri creata. Nam & in Physicis pronuntiat Aristoteles, hominem esse aliquo modo finem: etenim secundo de generatione & corruptione idem scribit, à Deo universum esse repletum, quia generationem fecerit continuā. Hæc verò non est, nisi ex cælorum motu: unde consequutione quadam colligi motus esse generationis causa factos, quin & mobilia, & motores quoque modo quodam: quippe motuum finalis causa generatio est, & cœlestium quoque corporum, ut
C mobilium, non ut corporum & substantiarum. Porrò generatione cessante, cessabit motus quoq;. Quæ si cervicosior aliquis etiamnum putat irridenda, apio (quod dicitur) vix satis inspecto, velut Palladi felem coaptare connitamur, audiat (quæso) patienter, quæ in sanctis literis observata, subnotanda censuimus: sic verò Deuteronomij cap. 4. legimus: Ne fortè oculis elevatis in cælum, solem videas, & lunam, & omnia astra cæli & errore deceptus adores ea, & colas: quæ creavit Deus tuus in
D ministerium cunctis gentibus. Homo itaque in mundi meditullio constitutus veluti rex planè, dominusq; cunctorum, huc illuc porrectis, expansisque potestatis suæ viribus fruitur omnibus, omnibus imperat. Id non sacris modò literis celeberrimum est, sed dictat ratio, & rerum ordo mirus. Id verò imperium ac regimen ex prudentia est, quæ propria censetur hominis, in quo virtus ea generalis est, quum in Brutis per partes videatur, sicuti in aranea ad contexendam telam, quamobrē jure ho-
E mini subjiciuntur. Confirmat hæc, ut de Plinio interim sileam, Mercurij auctoritas, qui divinissime multa quidem, sed & illud pervidit, Pater, inquit, omnium intellectus, hominem sibi similem procreavit atque ei, tanquam filio suo, congratulatus est, propterea forma delectatus propria, opera sua omnia usui concessit humano. Amplius & in literis nostris M. Tullius aptissimè colligit, Mundum videri effectum eorum animantium causa, quæ ratione utantur, qui sunt dij & homines, quibus, inquit,
F profecto nihil est melius, ratio namque omnibus excellentior. Jam, ut alia missa faciam, quis non videt tum magni sacerdotis sententia, tum summi oratoris propheticum illud confirmari ferè: Dixi, Dij estis, & filij excelsi omnes. Quod si inferat aliquis, malè à me ita colligi: & inanes flari gloriolas, quoniam nusquam non imperium hominis pernoscatur protritum, convulsum, extritumque: ac rem omnino ad manticam, quod dicitur, & incitas relegatam:
G Respondebunt Christiani patres, supplicium esse ex admissa noxa, non rerum ordinem, quippe quo sibi jure potestatem vendicet, qui vix dum in vitalem productus lucem, protinus se Deo rebellem præstitit: ut penè cum nutricis lacte, ut sic dicam, flagitiorum ac superbiæ semina hausisse videri possit? Quod adeo verum est, ut auctor nobis sit Beda, Ante hominis peccatum nil noxium ab terra progerminasse, non herbam veneno pestilentem

non arborem sterilitatis inutilem vitio, sequestrata item natricum virulentia, & viperarum. Quanquam quod ad hoc pertinet, etiam si vel antea pullulatu succrevisse ista, non inficiemur, minimè tamen supersit querelis locus. Nam tū perinde sit, ac si terram insimules, quod non omnes homines boni. Amplius, quod vel in cœlo non omnes angeli boni. Equidem solis ardor prævalidus spicas torrendo concoquit: idem tamen gignentium exordia perurit. Ita profectò est, eorum quæ de terra sese promunt, specificam singula rationem præferunt, ac pro virili creaturæ complent universæ pulchritudinē: alia siquidem esui adnascuntur, usibus alis alia. Quod tibi inutile censes, quibusdam confer insigniter. Quod gulam minus prolectat, nec in mensam admiseris, medendi salutarē suggerit vim: conio libidinum furores compressi emarcuerunt: plerunque helleboro affectiones corporum inveteratæ interdum solutæ comperiuntur. Quare ex iis suggillatio creantis Dei nulla, sed gratiæ incrementum potius. Quod cum magno Basilio in Hexaemeri libellis comprobat Ambrosius. Verum ut video, moriēdiq; necessitate urgemur præcipuè. Hæc nobis infestos maximè facit, qui hominis statum hostiliter insectantur: astruentes id etiamnum usu venire, uti optimum quemque & statim & præcipuè pigneretur Deus: nam & Cassius Hemina, Quæ nata sunt, ea omnia denasci ajunt. Nec vident primum illum nostri generis patrem, tanquam Cæciā quendam, ipsum sibi calamitatum adscivisse nubila: etenim si non peccasset is, quodnam foret nobis cum morte commercium? An Apostolum non audimus dicentem corpus esse mortuum propter peccatū? non dixit, Mortale corpus ex peccato: sed mortuū. Id quippe ante peccatum mortale fuerat, & immortale quia poterat mori, & non mori. Aliud est autem non posse mori, aliud posse non mori. Mortalis erat homo conditione corporis animalis: at conditoris beneficio immortalis. Confirmat doctrinam hanc Nicolaus theologus, comprobat in civitate divina Aurelius Augustinus, docens propter peccatū naturæ principem intonuisse: Terra es, in terram ibis. Sed & Gregorius amplissimè astipulatur, quum asserit: Ita finsse conditum hominem, ut manente illo, decederent tempora, nec cum temporibus transiret: stabat enim in momentis decurrentibus: nec ad vitæ terminum per dierum incrementa tendebat. Posteaquàm verò conditor est offensus, ire cœpit cum tempore, & tabernaculum mortis esse humanum corpus. Ac uti scienter prodidit Pindarus, ἐπάμεροι, τί δ' ἔτις, τί δ' οὔτις, σκιᾶς ὄναρ ἄνθρωποι. Et Apostolus Paulus ad Romanos: Per peccatū intravit mors in mundum. Beatus item Thomas incorruptibile modis dici tribus astruit: Primo materię absentis ratione, ut in angelis: vel quia non sit materia in potentia, nisi ad formam unam, ut in cœlesti corpore. Altero modo ex parte formæ, ubi rebus ex se corruptibilibus adnexa dispositio est, qua prorsum ab corruptione vendicentur, quod quidem secundum gloriam incorruptibile asseritur: nam in epistola ad Dioscurum Augustinus ait, Tam potenti natura animam à Deo factam, ut ex ejus habitudine redundet in corpus sanitatis plenitudo, & vigor corruptionis nescius. Tertio dicitur modo incorruptibile causæ efficientis ratione, sicque in innocentiæ statu incorruptibilis fuisset homo, & immortalis. Quod in libro quæstionum Novi & Veteris Testamenti asserit Augustinus. Nam quia naturæ corporeæ proportionem rationalis anima supereminet, congruenter virtus ei est initio contributa, per quam ab interitu corporea asseri posset materia. At hujus theologiæ ignarus Plotinus, etiam si est inter Platonicos tanquam majorum gentium, de humanis agens animis: Pater, inquit, misericors mortalia illis vincula impegit, ne semper hujus vitæ miseriis teneantur. Quod si auctoribus nostris non præstandam fidem, contendant Platonici: veluti ad parvulam Cynosuram, qua fidunt duce nocturna Phœnices in alto, uti est ab Arato proditum, non ad Helicem, & Septentrionum claritatem aciem intenderimus: respondeo, ex ipsorum doctrina esse in primis credendum: Quoniam mentes divinas illa præ cæteris præsagia indicant, ut in Phædro scribit Plato, quæ arte nulla, & consilio fiant: qualia sunt, quæ de Diotima vate, & Socrate, & Epimenide, idem Plato refert: quæ de Sibyllis Varro unà cum Platone: quæ de divinis philosophis Hebræi tradunt. Horum omnium mentes tum orbis remotissima obibant, secretiora pandebant, quum à corpore se junctæ, in unitatemque suam collectæ Deo maximè inhærebant: quod Mercurius non negabit: sed Augustinum, Gregorium, & antea multò Apostolum Paulum, quem, & Barnabam mirati adeò Lycaones sunt, ut Jovem putarent, ac Mercurium: quis in eo statu constituendos audeat inficiari, qui divinū sentirent afflatum, & præter doctrinæ profunditatem, quæ illis affulsit amplissimè, etiam stupenda præcinerent mysteria? Vitæ sanctitas, miraculorum numerosa series efficacius me in fidem pertraxerint, quam Platonem Socrates, aut Epimenides, quos veluti quintæ classis, in hac præsertim censura, ne dignos quidē arbitror qui nominentur, ne quis hosce adeò Coryphæos ducat, ut justo cum eis sacramento contendere non sit, ac interdicto certare. Addamus hoc amplius, ut pervicacium impudentiam revincamus, Hominem primum, si non peccasset, fuisse immortalem futurum, non Christiana modo astruit veritas, sed & Magi unà cum Platone carminibus suis parari immortalitatem posse asseverabant. Zoroastris magiam nil aliud in Alcibiade putat Plato, quàm Dei cultum. Et alibi idem Plato, non carminibus modo sancit, verum philosophicis item rationibus & temperari animum, & corpus vel semper, vel diu saltem à morte procul posse servari. Hoc nec Avicenna negaverit, qui animo in seipsum restituto in corpora quævis mirandam concessit potestatem. Zoroastris porrò, & Hostanis sectatores non inficiantur: ob veterem quandam humanæ mentis infirmitatem omnia nobis infirma, difficiliaque contigisse. Quòd si quis animæ temperamentum restituerit, compositiora mox futura omnia. Ex Pythagoreum arcanis & illud est, animam idcirco in sensibili mundo tot occursantem malis conflictari, quia sensibilium bonorum aviditate intellecta intelligibilis mundi bonis fuerit exuta. Sed in re confessa nimis multa. Quod si laboriosa item objiciatur vita, refelli id ratione potest eadem. Nam ut ait Nicolaus theologus, Ante peccatum, & superbam hominis designationem, terra sponte alimenta suggerebat accommoda: propterea post offensam apud Moysem Deus, In sudore vultus tui vesceris pane.

Terram esse mundi chorum medium. Quæ sit Musarum chorea. Quid Apollo. Terram esse stellam unam, ex Pythagora. Cur dea

ab

ab Platone dicta. Terræ nomen non esse A
vile. Cur firmamentum dicatur. Item cæ-
lum quomodo ***unitas omnium.*** *Aquarum*
cælestium ratio. Terræ præconia plura &
quæ *sit ejusdem forma. Chersos quid, item*
chersæa. Zedoros terra cur.

Cap. IIII.

Porrò num tibi vilior homo est, B
quod sit quasi in imum, hoc est
in mundi cardinem centrumque
relegatus, abjectusque? Ego
quidem fateor, quod ex Aristo-
telis sententia Averrois primo cœ-
li confirmat, Terram inter elementa ignobi-
liorem haberi, ignem verò nobilitate præstare.
Quæ rerum series non modo, inquit, in iis visi-
tur inferioribus, sed in corporibus item cælesti-
bus: nam in libro de animalibus dixit Aristote- C
les, Lunæ naturam persimilem videri terrestri
naturæ. Scribit in libro de veritate Thomas et-
iam, cœli corpus esse humano corpore nobilius,
quia cælestia quidem agant, nostra verò corpora
patiantur, nam & ignis ut actu calidus in nostrum
agit corpus, potentia modo calidum. Cæterùm
sicuti ignis naturæ suæ mobilitate, raritate, lucidi-
tate in mundi ratione, qui ambitet, maximè con-
tulit: ita & terra soliditate insita ad media mun-
di compingenda perutilis ac necessaria fuisse vi- D
detur: unde & ἰσόῤῥοπον, id est æquinutantem, ap-
pellant Græci. Eam verò optimum maximum
Deum tanquam chorum aliquem divini templi
medium constituisse, amplius animadvertenti pa-
tet: ut & prætereamus quod Astronomicon primo
Manilius scribit:

> Quod nisi librato penderet pondere tellus,
> Non ageret cursus mundi subeuntibus astris
> Phœbus ad occasum, & nunquam remearet ad E
> ortus,
> Lunáve submersos ageret per inania cursus.

Nam quum mundum, ut Platonici volunt, ubique
construeret rationis plenissimum, quo clariùs suum
referret auctorem: ut sphæra qualibet viventia ple-
raque collocavit, quæ non templum modo redde-
rent excultissimum: sed summi opificis laudes assi-
duè concinerent: quod ipsum humanas itidem
mentes in meditullio positas facere voluit. Hæc
verò est illa veteribus celebrata Musarum chorea,
quæ ad Apollinis ipsius imperium recinit perpe- F
tuò, saltátque. Ipse verò, ut ait Orpheus, πάντα πό-
λον κιθάρῃ πολυκρέκτῳ ἁρμόζει. id est cælum universũ
cithara temperat canora. Apollo verò hic non alius
est, quàm Deus, quem universalem vocat Pytha-
goras, dictumq; vult quasi ἁπλὸν, id est simplicem,
ac unum, vel ἀπ' ἄλλων, id est ab aliis sequestratum,
& multitudinis nescium: quo argumento in Pala-
tini Apollinis templo pependisse lychnos instar
arboris mala ferentis, planè contenderim. Et quo-
niam Pythagoræ incidit mentio, quem Plato exi- G
miè veneratur, in quoque ingenium effulsisse di-
vinum, gravissimi auctores prodidere: succurrit,
quod ex doctrina promitur ejusdem, pertinetque
ad nostri hujus elementi præconium. Hic enim,
sicuti accepimus, & meminit in libris de cælo &
mundo Aristoteles, Terram è stellis unam esse
prædicabat: quod in commentatione de Platonis
doctrina comprobat Alcinous, & fortè significa- A
vit Plotinus, ubi ait, Terram, si universo compare-
tur, esse veluti punctum, vel quasi stellam quan-
dam, minimam reliquarum. Propterea si conci-
pias, esse te in sublimi quopiam mundi loco, unde
oculis subjiciatur terræ moles, aquis circumfusa,
& solis, syderumq; radiis illustrata, non aliam pro-
fectò visum iri, probabile est, quàm qualis modo
visatur lunaris globi species. Verùm hoc quæso,
cujusmodi putas, quod in spatii medio æquilibra-
ta, per ambitum tanta cælorum majestate obvalla- B
tur, quorum rotata vertigo motu, ut Varro dixit,
orbito, immensam illi confert salubritatem, dum
noctis dieique custos ita annum attemperat, ut ali-
mentorum omnis generis nec copia desit, nec bo-
nitas? Illa verò cælestium radiorum in unam eam
conjectio, ac veluti disjectorum aggregatio, qua-
lem non modo splendoris excitat micantissimam
claritatem, sed comparat inde virtutem? quan-
quam non me fallit, Plotinum scribere, eam radiis
contemperationem non posse obvenire, ut coali- C
tu, cumuloq; novam sibi concilient virtutem, aut
mirabilis aliqua inde forma dissultet. Illud inficiari
potest nemo, cælestia maris functionem quodam-
modo subire, infima verò hæc fœminæ. Nam sicuti
& caloris, & vitæ fons, ac propago est cor, ita & cæ-
leste cor ipse sol, nostra hæc pro caloris potestate
movet, afficit, adque vitam prolicit, adnuente stel-
larum item errantium vi: adeo ut mundi uterus
videri terra queat, in quem coeant in generatio-
nem prodeuntia, cælesti fermentata virtute. Prin- D
cipes Dei inquit Varro cælum & terra: hos Ægy-
ptus Serapin dicit, & Isin. Terra & cælum, ut Samo-
thracum initia docent, Dei sunt magni. Quid verò
ibi asserendum, quum Plato terram vocat deam
antiquissimam deorum omnium, qui cæli ambitu
cludantur: Putat Plotinus hoc loco, terræ ab Plato-
ne animam esse contributam: quæ quum animan-
tia progignat innumera, sitque animalis maximi, id
est mundi membrum, tum in primis non absque E
necessitate, tum nec aspernabile. Censendum est,
inquit, animal esse, sed intellectuale atque divi-
num, & sensu quoque pollens: namque quum ani-
ma vim judiciariam habeat, habet & facultatem,
per quam dum spectat in corpus, de passionibus
illius valeat judicare. Sed hæc ille viderit. Chal-
cidius in Platonis Timæum, antiquissimam deorũ
opinatur dici, vel quia est animalium capax locus,
qui præcogitetur iis quæ in loco sunt necesse est:
vel quia puncti rationem habet terra, quod sanè F
omni est magnitudine antiquius, atque omni
quantitate, naturali quadam mentis conceptio-
ne: vel etiam, quòd quæ stant, iis quæ moventur,
mente præeunt, quando motus omnis post statum
sumit initia. Nobis certè ex iis quæ hactenus de-
prompta sunt jam-jam minus videtur mirum, cæ-
lestem patrem rationales animas conditoris lumi-
ne obsignatas, ubi latè dominentur, hic occludere,
rursùmq; præscripto ambitu peracto, canere re-
ceptui. Quòd si quem pervicacius terræ nomen, ut G
vile offendit, is mihi hard ita multa videtur lecti-
tasse, quum & scientissimi philosophi lunam æ-
theream terram appellare non dubitarint, nam &
Mercurio aquam attribuerunt, aerem Veneri, i-
gnem soli. Sed amplius ordine submutato, ignem
item ascripserunt Marti, aerem Jovi, Saturno
aquam: sphæram verò quæ procul ab errore
constituta, aplanes dicitur, dixerunt esse terram,

in qua celeberrimi apud poëtas Elysij cogitentur A campi. Quod ne quis risu explodere pergat, non absimile est quod in sanctis habetur literis: Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. & in thesauris eisdem, nónne terram legimus viventium? Nónne Moyses & David aquas per cælestia fundunt? Et Nicolaus theologus, Aquæ dicuntur, inquit, æquivocè: nam quæ sunt super firmamentum, cælestis sunt naturæ, quæ sub firmamento, elementaris. Augustinus in Geneseos enarratione, Saturni stellam esse frigidam contendit, ex aquarum super B cælestium vicinia. Quod quia mirum accidit, audi ex libro Hexameri secundo doctissimi Ambrosii sententiam: Nónne, inquit, divina providentia prospexit necessariò, ut intra orbem cæli & supra orbem redundaret aqua, quæ illa ferventis axis incendia temperaret? Quin & mox paulò, Quis igitur ambigat, quin æther ignitus, & magno fervens vapore, omnia fuerit exusturus, ni lege quadam sui prohiberetur auctoris, ut nec flumina, nec lacus, vel ipsa maria vim ejus valeant restinguere? Proinde C desuper impetu quodam descendens aqua in tantos plerunque imbres exundat, ut flumina & lacus repentè oppleantur, & redundent maria. Quo nomine solem subinde madidum videmus, ac rorantem: ex quo evidens promitur indicium, ex aquis illum sibi alimentum ad sui temperiem haurire. Verùm quibusdam tantum inest veritatis impugnandæ studium, ut solem ipsum naturæ esse calidioris inficientur, quod albus sit, non rubicundus, aut rutilans ignis specie. Ridenda verò D parte hac Origenis doctrina tradentis, Aquas super firmamentum non esse aquas, sed fortitudines quasdam potestatis angelicæ: rursùmque, sub firmamento, id est quæ super terram sunt, esse virtutes contrarias, id est dæmones. Soliditatem verò quasi terrenam adesse cælo, ratione conjectari, Plotinus putat: nam terræ naturam opacam, proindéque luci adversam, & densitate immobilem, brutamque ab cælo abesse longè arbitratur, micantissimo, & ad motum maximè pernici. Rursus E & aquam, quæ insita frigiditate in primis cœlo adversetur, quod esse constat calidum primum. Nostri, & Solomon Hebræus interpres innuit, Firmamentum ab firmitate dictum autumant: quoniã ut in Job legimus, Cæli quasi ære, solidissimi fundati sunt. Hinc & apud Homerũ, οὐρανὸς πολύχαλκος dicitur, id est æris multi cælum: quod ad soliditatem refert Eustathius: proinde, inquit, alicubi σιδήρεος, id est ferreum nuncupatur: aut quia mythicorũ est, esse inibi χαλκοβατῆ δώματα, id est æneas F domos ab artifice substructas Vulcano. Et Seneca scribit, in quæstione esse, solidum ne sit cœlum, ac firmæ concretæq; naturæ, an subtili tenuiq; nexu agatur, an agat. Cæterùm scribit in Physiogonia Hesiodus, Tartaro circumjectum esse æneum septum, id est χάλκεον ἕρκος, quo nomine putant eruditiores, aërem intelligendum διὰ τὸ δ' ἠχεῖν, καὶ ἐνηχεῖν, quod per ipsum feruntur sonitus, beneq; sonet. Scribit tamen Hesaias, firmatum esse à Deo cœlum, G sicut fumum: quod, inquit cum Basilio Ambrosius, extulit propheta, subtilem cæli naturam, nec solidam, cupiens declarare. Sciendum & illud, Cælorum nomenclaturam communem censeri, quando cælos plures sanctior comprobat scriptura, speciei verò appellationem esse firmamentum: quippe ita legimus, Et vocavit Deus firmamentum cœlum. Illud enim ex genere profertur, ubi in principio cœlum enuntiat factum, omnis namque cælestis creaturæ fabrica comprehenditur. Addamus hoc amplius, quo nostri loci nobilitas insignior fiat & plausibilior, Cælum eminentissimi auctores unitatem esse dicunt omnium corporum: id ita intelligi volunt, tanquam cæli pars quælibet totus sit mundus inferior, quia sit in stellæ cujuslibet virtute omnis caducorum corporum virtus. Id quod symbolicè Pythagoras ille sapientissimus significasse videtur, ubi in luna, reliquisque syderibus elementa quatuor, montium supercilia, vallium constituit humilitatem, quin immo stirpes quoque, & quæ apud nos visuntur omnia: neque enim stellarum in cælo ulla est, quæ non ambiat totum, quod sublunaris complectitur mundus. Ex iis opinor, constare jam benè sentientibus posse, terræ elementum haudquaquam videri contemnendum. Sed audi Platonis Timæum: Divini, inquit, decoris ratio postulabat, talem fieri mundum, qui & visum pateretur & tactum. Constabat autem, neque videri aliquid posse absque ignis beneficio, neque tangi sine solido, & solidum nihil esse sine terra: unde mundi omne corpus, igni & terra instruere fabricator incipiens vidit, duo convenire sine medio colligante non posse: inde aërem & aquam inter ignem terrámque contexuit. Qualem igitur esse mundi cardinẽ temur hunc tanta providentiæ majestate constitutum? nónne regium verè? nónne animalium principe dignum? Utinam tàm gratè beneficam in nos, ac propensissimam conditoris bonitatem recognoscamus omnes, quàm non pigebit æqua modò lance expendentes, in se de media tam augusti, tam divini templi, veluti sacerdotes locatos, qui jugiter tanti artificis laudibus personemus. An non & illud miraculum auget insigniter, quod propheticum est? Terràm fundavit super firmamentum ejus, non inclinabitur in seculum seculi. Qua sanè in parte non tamquam artifex efferri animadvertitur Deus, sed omnipotens verius: qui non centro quodam terram, sed præcepti sui firmamento suspenderit: neque enim hic artis mensura est, sed potestatis. Propterea quum ex nube alloqueretur Job inenarrabilis majestas, ubi eras, inquit, quum terram fundarem? Indica mihi, si scientiam tenes? Quis posuit mensuram ejus, si nosti? Aut quis est, qui superinduxit mensuras super eam? Aut super quid confixi sunt circuli ejus? Quibus ostenditur liquidò, divinæ amplitudinis potentia ineffabili in numero, pondere atque mensura, ut diximus, consistere omnia: nec quod in medio sit terra, quasi æqua lance suspendi, sed quia Dei majestas suæ voluntatis lege ampliter illam constringit arctatque robustius, ut quamvis inani obsepta, stabilis tamen perseveret. Hanc Hesiodium carmen ἕδος appellat ἀσφαλὲς: cælestium deorum & subterraneorum, quoniam cæli est firmamentum, & partium ejusdem, hoc est syderum, quæ superna tenent, quæ inferna, καὶ πᾶν κινούμενον περί τι ἀκίνητον ἑδράζεται, id est, omne quod movetur, citra immobile obfirmatur. Jam eram coronidem huic parti impacturus, quum illa ipsa veluti munificentissima parens, terra lacinia retractum commonuisse est visa, ac ornamenta sua ingerere perrexisse: Satis, inquit, me in mundi sede mediâ constitutam, solidam, & undique in me nutibus meis, aut divinis verius, conglobatam contemplatus es. Cæterùm quæ species rerum est, quæ varietatis majestas, sic me inenarrabili herbarum,

florum,

florum,fruticum,arborum, frugum copia conve- A
ſtitam,& ut Apulejus tuus inquit,cæſariatam conſpici? Quid Arabum odoramenta recenſeam? quid nata Deo thura? quid Orientis aromata, & medicamina numeroſa , ſine quibus (ut nunc eſt) vix vita conſtiterit? quid tot,tantorumque animalium, & mitium,& ferorum,ac cicurum agmina ſubjiciam? quid tantorum marium vaſtitatem , quid gelidorum fluminum ac fontium perennem jucunditatē, lavacris abundis & collucētibus mirè gratam? quid piſcium portentoſam molem,temperatam, modi- B
cam,puſillam, ac penè magnitudinem nullam memorem? An non cernis hic me ſpeluncis uſque ad delicias excavatam? illic acclivem, ac ſuperba montium proceritate ſurrectam, & quodamodo ſcanſili ſupercilio cælum affectantem, ac humano generi dictantem vitæ leges? Alibi ſum depreſſa vallibus & campeſtri planitie ſpatioſa, culta,incultaque dulciſſima vobis ſuggero alimenta. In viſceribus nec homini quidem ſterilis: ibi verò recondita ſervantur,auri,argenti,æris,ferri,aliorumq; me- C
talla. Nec ſatis,marmora produco omnifaria,molibus fulciendis,conveſtiendis,incruſtandisque parietibus excidenda,& in ſtatuas tantum non ſpirantes conformanda. Nec gemmarum defuerit ſupellex pretioſa,quibus veſtri niteant articuli. Sed & maris conchylia margaritas fœminis ſuggerunt. Nec lanificæ Serum ſylvæ luxu veſtro molliſſimam abnegarint veſtem. Taceo avicularum muſicos cãtus. Quid ſubſtructiones magnifico impendio nobiles repetam? quid urbium tantarum ſplendidiſſi- D
mam claritatem? Sed quod omnem excellerit admirationis captum,ego te animal providum,ſagax, memor,plenum rationis & cōſilii natum ſuſtineo: vagientis fletum excipio prima,adultum educo etiam delicioſè, opibus te contego meis: quicquid mihi eſt, ſumma hilaritate condonatur tibi, quia magni conditoris lumen in animorum claritate ſignatum animadverto. Unde à poetis tuis Homero, Heſiodoque, ζείδωρος nuncupor, uti Joannes grãmaticus ſuſpicatur, quoniam ἐν τῷ ζέεσθαι καὶ θερμαίνε- E
σθαι, id eſt dum ſole inferveſco ac incaleſco, vobis omnia condonantur: nec zea tantum, quod multi opinantur, & non præteriit Plinius. Jam jam ab reliquis naturæ partib. abdicatos in ſinus vos admitto meos, plura etiamnum, & largius impertitura, ni principem naturæ Deum rebelli animo atque inteſtabili nulla non hora convelleretis , ut in vos poeticum illud de Helena regeri queat, vel in matris funere nimis quàm delicatè comis ſuis parcen- F
te, ἔστιν ἡ πάλαι γυνή, hoc eſt, mulier eſt quæ ſemper fuit. Illud verò hic ſubjiciendum protinus, terram ab Homero dici apirona, ſive ἀπείρονα, id eſt infinitam, quia ſit σφαιροειδής, ac σφαῖρα ὕλη, id eſt orbicularis: quanquam nec latet, philoſophum Poſidonium ac Dionyſium, terram dicere σφενδονοειδῆ, id eſt fundæ ſimilem , id eſt concavam, quando deſcendere imbrem dixêre telluris in gremium: quod aſtruunt & Chaldæi, ut ſcribit Diodorus. At Democritus oblongam ſtatuit, τραπεζοειδῆ verò Hipparchus, & G
diſci diffuſioris poſitioni aſſimilem. Ariſtoteles Meteororum ſecundo, tympani forma terram eſſe prodit, quando habitabilis portio in latum definita extendatur, nec ſit in orbem globata. Illud gravius multo, ad ignem ita ſe habere terram, uti mundus ad Deum: quippe multis inſignitur ignis ſimilitudinibus ad Deum in terræ reſpectu : nam potentiæ illius finis non ferè eſt , omnia operantis in terra, penetrantis,illuſtrantis,diſtinguentis, formantisque per aeris & aquæ media , ut quicquid ex terra ſuccreſcit,progignitúrque, non magnoperè aliud ſit, quàm alia & alia ignis operatio, ut rerum forma multiplex ex ignei ſplendoris conſurgat varietate multiplici. Immergitur tamen rebus ipſis ignea potentia, Deum verò abſolutum intelligimus, & claritatem quoque abſolutam: in cujus participatum nitantur cuncta , quod in aſtris perſpicuum fit. Hoc verò nec prætereamus, quod aliud agentibus ſe ingeſſit , incultiorem terram Græcis vocari cherſon ferè, quo argumento quæ illi cherſæa, nos ſylveſtria dicimus.

Mundus quid ſit. Natura continens mundum,quibus cenſeatur nominibus. Inibi de ſphæro breviter. Quid ſit illud Timæi, Mundum conſtare ex mente, ac neceſſitate. Mundi principia tria. De Anaxagora cur diceretur νοῦς.

Cap. V.

Verùm quia multa diu jam de mundo verba facimus, perſequamur & flores rerum ex ſummis auctoribus: illud præfati, nos ipſum hoc toto opere præſtaturos, ut ſi nil aliud, varietatis jucunditas, & inde genius aliquis non abſit. Id igitur huic potiſſimum inſeratur loco, quęnam ab doctiſſimis mundi definitio afferri ſoleat, quod initio ſtatim ſuerat efficiendum. Igitur in libro de orbium cæleſtiū contemplatione Cleomedes ita finit: Mundus eſt conſtitutio cæli & terræ, & naturæ rerum, quæ intra cluduntur: hic omnia continet corpora, nullo penitus relicto extra, haud infinitus quidem, ſed terminatus, argumento, quod à natura gubernatur: nullius enim infiniti natura eſſe poteſt , quum id continere, & ei dominari naturam oporteat, cujus ſit natura. Quod verò adminiſtrantem habeat naturam, liquet: primo quidem ex ordine partium, deinde earum rerum, quæ oriuntur inde: tertiò ex partium inter ſeſe conſenſu, mox & ex miro, quod hinc profluit, emolumento. Naturam eſſe Ariſtoteles cenſet, principium motus, & quietis, in quo primo eſt, & non per accidens. At naturam efficiētem, gubernantem, continentemq; Plato δημιουργὸν vocavit, hoc eſt opificem. Sunt tamen Achæorum magiſtratus, item Demiurgi. Empedocles Sphærū, ut primo Phyſicorū Themiſtius ſcribit, & meminit de generatione & interitu priore libro Ariſtotelus: quanquã & Sphærus quidam de Lacedemoniorum republ. libros cōdidit, quorum utatur teſtimonio Athenæus. Ariſtoteles verò εἶδος etiam, id eſt ſpeciem: qui & in libro de mundo, poſteà quàm eū finem quem poſuimus eſt cōplexus, infert, λέγεται δὲ καὶ ἑτέρως κόσμος, ἡ τῶν ὅλων τάξις τε καὶ διακόσμησις, ὑπὸ θεῶν τε καὶ διὰ θεὸν φυλαττομένη, h.e. dicitur & aliter mundꝰ univerſitatis ordo ac exornatio, à Deo & per Deū cuſtodita. Chriſtiana veritas à Deo mundū dependere ſancit, nec id natura, ſed voluntate, à quo dogmate haud aberrare Ariſtotelē, ex eruditis ſunt qui probare adnitantur. Finis verò ipſa eſt bonitas: etenim quia bonus eſt Deus, immo verò ipſum bonum, creata producit ac conſervat. Quem autem

A latet, quæcunque agat quis, quoniam sit bonus, ea, voluntate fieri, non natura? Bonum siquidem voluntatem movet, ut visum color. Publica ferè philosophorum omnium sententia est, uti ab Algazele proditum scimus, summo etiam Averrois astipulatu philosopho, Mundum ab æterno Deo tempore novum esse productum, absolutè censeri impossibile: siquidem cur non prius? an quia inclinante carebat adesse productum? An affluit livor aliquis? an non potuit? Quæ si absurdè ascribuntur Deo, liquet ab æterno fuisse mundum. Sed, inquit, B hic nec in agente possibilitatem comperias, neque item in patiente: quanquam in naturalibus & artificialibus effectum agens præcedat & patiens: mundi productio est omninò alia. Namque patientis excogitari nequit possibilitas, quando subjectum est nullum: minus etiam multo in agente, quod enim hic sit agens præter Deum? Quum verò possibilitas, potentia sit quædam: Deus autem essentia omninò actualis & simplicissima, locū in eo non habet possibilitas. Proinde astruendum, mundi productionē C non præferre in Deo mutationem ullam, neque exitum de potentia in actum, sed divinæ potentiæ potius incognitum nobis modum: propterea haudquaquam divinis naturalia videri conferenda. Putat Origenes in libris περὶ ἀρχῶν, non ideò factum mūdum, ut producerentur bona, sed ut reprimerentur mala: nam initio creatas à Deo animas peccati labe ab ejus præscripto recessisse: quo nomine ad inferiora detrusas, diversis pro delictorum ratione corporibus insinuatas, tanquam vinculis: hunc verò D esse mundum, & mundi causam. Mundum duobus constare dixit in libro de universitatis natura Timæus Locrus, mente & necessitate. Tu intellige, ex actu formali, qui sanè est in divinæ mentis voto præcipuus mentisque imago. Item ex necessitate, id est materia: quę non tam intentione propria, quàm necessaria quadam conditione ad hoc opus accipitur. Mundi principia tria ab Platonicis colliguntur: ipsū scilicet τ' ἀγαθὸν, id est bonum, sive Deus: intellectus, ejusdem filius, ex paterna luce luminis more E manans: atque insuper mundi anima ex intellectu divino, velut spiritus per omnia profluens. Sed ea conditione inferioribus providens, ut interim ab divinis nulla ex parte declinet. Quod de intellectu diximus, quia admirationem habet, sententia Plotini est & Ammonii ejusdem præceptoris. Sed & Jamblichus inter Ægyptiorum dogmata contineri scribit. In Academicis quæstionibus Cicero sentiētibus naturam, qua contineantur omnia, hunc mūdi animum appellari scribit, nunc mentem sapien- F tiamque perfectam, quem Deum vocant: sed & necessitatem quandoque, quia nil secus effici possit, quàm ab ea sit constitutum: nonnunquam etiam fortunam, quòd multa efficit improvisa nobis, nec opinata, causarum obscuritate atque ignoratione. At nostræ religionis auctor summè gravis Ambrosius illuc provectam quorundam hominum audaciam miratur, ut assertione parùm perspicaci astruere veriti haud sint, esse tria omnino princi- G pia, Deum, exemplar, materiam, & hanc utique incorruptibilem, & increatam, initiique prorsus nesciam: ut intelligatur Deus non creator, sed artifex planè: qui in exemplar, hoc est ideam, intendens ex materia mundum compegerit, quam dicunt hylē, quæ universis gignendi causas contribuerit. Quod, inquit, cum affectatoribus sensisse animadvertitur Plato. Quod quum prævidisset diviniore afflatus spiritu Moyses, ut retunderet, in sacri operis exordio sibi ita præfandum censuit, In principio fecit Deus cælum & terram: rerum initia, mundi auctorem, creationem materiæ mira brevitate complexus. Quæ omnia Propheta nobilis approbans, quum de cælo, terra, marique loqueretur: Omnia, inquit, in sapientia fecisti. Pythagoras symbolicè tria indicavit rerum principia, infinitum, unum, & duo: id est Deum, formam & materiam: quæ alterationis (ut sic dicam) creditur mater, sicuti Deo congruit infinitas, formæ verò unitas. At Orpheus Jovis nomine formam voluit intelligi, unde dicitur ἀρχὴ πάντων, Junonius autem materiam, quam nūcupat Διὸς σύλλεκτρον, πάντα γίνεθλον, id est Jovis contoralem, omniparentem. Tertium porrò principium adjicit, legem naturæ, id est φύσεως βίβαιον, in Hymnis ab eodem nuncupatam, οὐράνιον νόμον, σφραγίδα δικαίαν, id est cælestem legē, sigillum justum. Dignum verò quod parte hac non prætereatur, Anaxagoram philosophum nobilem fuisse appellatum νοῦ, id est mentem, vel ob prudentiæ in iis quæ ad physiologiam spectant, magnitudinem, quā insigniter sint admirati priores: vel quod rerum exordiis non fortunam apposuerit, non necessitatem, sed mentem omnium princeps adjecerit, καθαρὸν καὶ ἄκρατον, id est synceram impermixtamque miscellaneis omnibus homœomerias dispertientem.

Mundus, sive cosmos, unde dicatur. Quid cosmius, & cosmetor: diacosmus. Cur pulchra fiant in mundo. Unde colligatur mundi pulchritudo. Cælum esse picturatum: & cur dictum sit ovum. Belus quid. Interim animam esse organum Dei. Fossa quæ dicebatur mundus. Severi historia.

Cap. VI.

Quem verò Latinè ex absoluta perfectaque elegantia, ut ait Plinius, mundum nuncupamus, ratione Græci eadem κόσμον videntur appellasse: nam & Mercurius, quod omnia varietate generationis exornet, ita quoque dictum refert, aut quod in divinæ majestatis ornamentum initio sit expressus, uti Florens Septimius inquit. At in Gorgia Plato: Tradunt, inquit, sapientes cælum & terram, Deos & homines societate quādam & amicitia, modestoque ornatu & temperantia & justitia contineri. Atque id universum propterea mundum ornatumque nominant, non immunditiam atque intemperantiam. Ab ordinis verò præstantia dici mavult Eustathius: quem illi contribuerit providentia. Omnino inesse dictioni laudis multum apparet, quando virum rationis tum honestæ, tum moderatę κόσμιον appellare Græci solent: comen dici Latinè, arbitrantur eruditi. Duces autem Homerus etiam κοσμήτορας, velut multitudinī ordinem præfigentes. Auctor in libro de philosophi historia, Galenus est, & Plutarchus non omisit, Pythagoram primum συνομάσαι τὴν τοῦ ὅλων περιοχὴν κόσμον, ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ τάξεως, quod Latinè sic est, Ob absolutissimam quæ in ipso est seriem, universi continentiam κόσμον, id est mundum appellasse. Nam & mundi ordinatam constitutionem διακόσμησιν vocant, Diacosmum. Strabo accipit pro instructione, aut etiam catalogo: ut quum

Homerum prodit, meminisse in Paphlagonico diacosmo: & Demetrii Troicus diacosmus, ab Athenæo advocatur. A Cosmophthora, Varronis lucubratio intercidit, argumento (ut videtur) περὶ φθορᾶς κόσμου. Nec sanè mirandum magnoperè, inquit Anacharsis in septem sapientum convivio, ex divina voluntate decentissima & pulcherrima perfici in mundo, si in maximis quibusque partibus ejus, ut Thaleti placuisse animadvertitur, & præcipuis anima inest: siquidem animæ organum corpus est, Dei autem anima ipsa. B Et sicuti ex se motus plerosque corpus habet, plurimos verò & pulcherrimos ex animæ vi: itidem anima partim quidem ex se agit, partim verò versandam dirigendamque ut collibuerit, se Deo exhibet, quum sit omnium instrumentorum aptissima. Mundum verò esse pulcherrimum, ex quatuor maximè colligimus, ut putant ex veteribus nonnulli: ex orbiculari figura, quæ omnium prima est ac maximè capax: ex colore item, qui cyaneus est, ex magnitudine: C postremò, ex tot tantorumque syderum varietate. Quippe argumentis facilè comprobatur, cælum non esse (ut multis ferè placuit) leve, nullisque picturatum imaginibus, atque distinctum, ut in volucrum cernimus ovis: quo nomine etiam inoffensum, lubricum, & tenerum vocabant. Democritus & Pythagoras primi videntur ovi nomine cælum appellasse. Sed & Plato ex Ciceronis interpretamento: Deus, inquit, cœlum ita tornavit, ut vel nihil, vel parum asperitatis haberet, nihil offensionis. D Quin hominem quoque cælum esse dictum, comperimus: quia sit cæli simulacrum quoddam, etsi parvum. Sunt ex prioribus, qui Belum, id est βηλόν, esse astrorum, ac ætheris ambitum prodant: alii supremum, omniaque circumplectentem aera: nonnulli secundum Dryopas etiam olympum: Chaldæi, cælum prorsus eo nomine intelligunt. Signat & Belus pavimentum, παρὰ τὸ βαίνειν, id est ab incessu, sicuti placuit Eustathio. E Inveni & pro januæ limine dici Belum, quem etiam φλιὰν vocant. Sunt qui Phœnicum lingua solem dici opinentur Hel, unde deducatur helios: qui mox & Belus. Colebatur, inquit Dion, apud Syriæ Apameam Jupiter cognomento Belus, qui Severo adhuc intra privatum se habitum continenti Homericè ita responderit:

ὄμματα καὶ κεφαλὴν ἴκελος Διὶ τερπικεραύνῳ.
ἄρεϊ δὲ ζώνην, στέρνα δὲ ποσειδάωνι. F

Σὸς δ' οἶκος πᾶς βήσεται δι' αἵματος.

Mox verò jam imperium adepto, ita:

Auctor & libro tertio Diodorus, Jovem à Babyloniis Belum dici. Ardorem denique cælestem alicubi legisse videmur, qui æther nominetur, vel cælum: sed & Subjices, pro aëre alto, qui cælo subjectus est. Fuit & in Comitio fossa, quam mundum vocant, in quam orbicularem, Urbe condita, omnium primitias, G quibus lege ut honestis, natura ut necessariis utebantur, conjici jussit Romulus. Mox item terræ portiunculam, unde quis esset profectus, conferri: credo ut sic in civitatis unius, ac patriæ populum facilius coalescerent animi.

Vacuum in mundo esse nequit. Utrum visus sine aere intermedio perfici possit. An extra mundum esse possit vacuum. Mundus an sit unus.

Cap. VII.

Illud verò scitu dignum est, in mundo ratione nulla esse posse vacuum, quod ferè comprobatur ex iis, quæ sensibus manifesta sunt: etenim nisi nexibus mutuis colligaretur universitas, nec mundum natura contineret, nec regeret, nec partium invicem ulla foret societas. Porrò ni uno loco sit mundus, ac nusquam interpellatus profluat spiritus, probabile Cleomedes habet, tunc nec visui, nec auditui locum omninò fore. Qua in parte operæpretium arbitror Plotini inserere placita, astruentis, corpus per se necessarium minimè esse ad emicantem ex oculo radium sustinendum, atque perferendum: qui nullo fultus tibicine aut substrato in rectum suapte natura fertur, nec metuendum, ne radius ipse decidat, qui naturam habet luminis. Inter visum, & visibile medium per se necessarium est lumen, vel externum, vel proprium oculi, seu objecti valdè lucentis. Aristoteles verò, & eum secuti omnes, ne extra mundum quidem vacuum relinquunt. Neque locus, inquit, primo cæli, neque vacuum, neque tempus est extra cælum: quo argumento nec consenescunt ibi existentia. Plato item, ut inquit Plutarchus, neque intra mundum, neque extra, vacuum concessit. Pythagorici extra mundum esse vacuum autumant, in quod inquiunt, & ex quo respirat mundus. Hos secutus Cleomedes in contemplatione orbium cælestium, ita esse, argumentis nititur pervincere: putatque, negare vacuum perinde absurdum videri, ac si quis ita colligat, quia in humore carentibus locis aqua esse non possit, nec vas, quod eam suscipiat, esse posse. Sciendum verò est, vas corporis dupliciter dici: alterum, quod corpus tenet, ab eoq; impletur: alterum, quod capere potest corpus. Quod autem dicunt, si vacuum extra mundum foret, per ipsum mundus ferretur, nihil habens ubi consistere atque inniti posset: Scire oportet, inquit, impossibile id videri: vergit enim ad medium, & id sibi tenet imum quo nuit. Nam nisi sui medium, atque idem imum mundus teneret, profectò per vacuum agitaretur mundus. Dicitur hoc quoque ab illis, si extra mundum vacuum esset, profusa per ipsum substantia in infinitum, jam dissipata foret: sed hoc fieri nequit, habitum enim quendam habet, ipsam tenentem, & conservantem. Ineptè quoque afferunt, si extra mundum vacuum esset, id infinitum esse oporteret: quod si infinitum esset vacuum, corpus quoque infinitum esse oporteret: non enim sequitur, ut si infinitas sit vacui, sit etiam corpus infinitum: nam infiniti notio nullibi desinit, at corpus continuo terminis includitur: quare qui extra mundum nihil esse contendunt, nugantur. Id enim ipsum, quod nihil vocant, haud quidem profusæ substantiæ obsistere potest, quo minus rapiat aliqua expansa, & quod subinde naturaliter ab ea adprehenderetur, ab eadem implebitur, locusque fiet ipsius. quare oportet esse substantiam aliquam vacui. Est enim simplicissima ipsius vacui notio, quippe incorporei, & tactum negantis, nec figuram habentis, nec recipientis, nec quicquam agentis, aut patientis, sed

latet, quæcunque agat quis, quoniam sit bonus, ea, voluntate fieri, non natura? Bonum siquidem voluntatem movet, ut visum color. Publica ferè philosophorum omnium sententia est, uti ab Algazele proditum scimus, summo etiam Averrois astipulatu philosopho, Mundum ab æterno Deo tempore novum esse productum, absolutè censeri impossibile: siquidem cur non prius? an quia inclinante carebat ad esse productum? An affluit livor aliquis? an non potuit? Quæ si absurdè ascribuntur Deo, liquet ab æterno fuisse mundum. Sed, inquit, hic nec in agente possibilitatem comperias, neque item in patiente: quanquam in naturalibus & artificialibus effectum agens præcedat & patiens: mundi productio est omninò alia. Namque patientis excogitari nequit possibilitas, quando subjectum est nullum: minus etiam multo in agente, quod enim hic sit agens præter Deum? Quum verò possibilitas, potentia sit quædam: Deus autem essentia omninò actualis & simplicissima, locū in eo non habet possibilitas. Proinde astruendum, mundi productionē non præferre in Deo mutationem ullam, neque exitum de potentia in actum, sed divinæ potentiæ potius incognitum nobis modum: propterea haudquaquam divinis naturalia videri conferenda. Putat Origenes in libris περὶ ἀρχῶν, non ideò factum mūdum, ut producerentur bona, sed ut reprimerentur mala: nam initio creatas à Deo animas peccati labe ab ejus præscripto recessisse: quo nomine ad inferiora detrusas, diversis pro delictorum ratione corporibus insinuatas, tanquam vinculis: hunc verò esse mundum, & mundi causam. Mundum duobus constare dixit in libro de universitatis natura Timęus Locrus, mente & necessitate. Tu intellige, ex actu formali, qui sanè est in divinæ mentis voto præcipuus mentisque imago. Item ex necessitate, id est materia: quę non tam intentione propria, quàm necessaria quadam conditione ad hoc opus accipitur. Mundi principia tria ab Platonicis colliguntur: ipsū scilicet τ' ἀγαθὸν, id est bonum, sive Deus: intellectus, ejusdem filius, ex paterna luce luminis more manans: atque insuper mundi anima ex intellectu divino, velut spiritus per omnia profluens. Sed ea conditione inferioribus providens, ut interim ab divinis nulla ex parte declinet. Quod de intellectu diximus, quia admirationem habet, sententia Plotini est & Ammonii ejusdem præceptoris. Sed & Jamblichus inter Ægyptiorum dogmata contineri scribit. In Academicis quæstionibus Cicero sentiētibus naturam, qua contineantur omnia, hunc mūdi animum appellari scribit, nunc mentem sapientiamque perfectam, quem Deum vocant: sed & necessitatem quandoque, quia nil secus effici possit, quàm ab ea sit constitutum: nonnunquam etiam fortunam, quòd multa efficit improvisa nobis, nec opinata, causarum obscuritate atque ignoratione. At nostræ religionis auctor summè gravis Ambrosius illuc provectam quorundam hominum audaciam miratur, ut assertione parùm perspicaci astruere veriti haud sint, esse tria omnino principia, Deum, exemplar, materiam, & hanc utique incorruptibilem, & increatam, initiique prorsus nesciam: ut intelligatur Deus non creator, sed artifex planè: qui in exemplar, hoc est ideam, intendens ex materia mundum compegerit, quam dicunt hylē, quæ universis gignendi causas contribuerit. Quod, inquit, cum affectatoribus sensisse animadvertitur Plato. Quod quum prævidisset diviniore afflatus spiritu Moyses, ut retunderet, in sacri operis exordio sibi ita præfandum censuit, In principio fecit Deus cælum & terram: rerum initia, mundi auctorem, creationem materiæ mira brevitate complexus. Quæ omnia Propheta nobilis approbans, quum de cælo, terra, marique loqueretur: Omnia, inquit, in sapientia fecisti. Pythagoras symbolicè tria indicavit rerum principia, infinitum, unum, & duo: id est Deum, formam & materiam: quæ alterationis (ut sic dicam) creditur mater, sicuti Deo congruit infinitas, formæ verò unitas. At Orpheus Jovis nomine formam voluit intelligi, unde dicitur ἀρχὴ πάντων, Junonius autem materiam, quam nūcupat Διὸς σύλλεκτρον, πάντα γενέθλον, id est Jovis contoralem, omniparentem. Tertium porrò principium adjicit, legem naturæ, id est φύσεως βίβλον, in Hymnis ab eodem nuncupatam, οὐράνιον νόμον, σφραγῖδα δικαίαν, id est cælestem legē, sigillum justum. Dignum verò quod parte hac non prætereatur, Anaxagoram philosophum nobilem fuisse appellatum νοῦν, id est mentem, vel ob prudentiæ in iis quæ ad physiologiam spectant, magnitudinem, quā insigniter sint admirati priores: vel quod rerum exordiis non fortunam apposuerit, non necessitatem, sed mentem omnium principeps adjecerit, καθαρὸν καὶ ἄκρατον, id est syncera impermixtamque miscellaneis omnibus homœomerias dispertientem.

Mundus, sive cosmos, unde dicatur. Quid cosmius, & cosmetor: diacosmus. Cur pulchra fiant in mundo. Unde colligatur mundi pulchritudo. Cælum esse picturatum: & cur dictum sit ovum. Belus quid. Interim animam esse organum Dei. Fossa quæ dicebatur mundus. Severi historia.

Cap. VI.

Quem verò Latinè ex absoluta perfectaque elegantia, ut ait Plinius, mundum nuncupamus, ratione Græci eadem κόσμον videntur appellasse: nam & Mercurius, quod omnia varietate generationis exornet, ita quoque dictum refert, aut quod in divinæ majestatis ornamentum initio sit expressus, uti Florens Septimius inquit. At in Gorgia Plato: Tradunt, inquit, sapientes cælum & terram, Deos & homines societate quādam & amicitia, modestoque ornatu & temperantia & justitia contineri. Atque id universum propterea mundum ornatumque nominant, non immunditiam atque intemperantiam. Ab ordinis verò præstantia dici mavult Eustathius: quem illi contribuerit providentia. Omnino inesse dictioni laudis multum apparet, quando virum rationis tum honestæ, tum moderatę κόσμιον appellare Græci solent: comen dici Latinè, arbitrantur eruditi. Duces autem Homerus etiam κοσμήτορας, velut multitudinī ordinem præfigentes. Auctor in libro de philosophi historia, Galenus est, & Plutarchus non omisit, Pythagoram primum ὀνομάσαι τὴν τῶν ὅλων περιοχὴν κόσμον, ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ τάξεως, quod Latinè sic est, Ob absolutissimam quæ in ipso est seriem, universi continentiam κόσμον, id est mundum appellasse. Nam & mundi ordinatam constitutionem διακόσμησιν vocant, Diacosmum. Strabo accipit pro instructione, aut etiam catalogo: ut quum Homerum

Homerum prodit, meminisse in Paphlagonico dia- A cosmo: & Demetrii Troicus diacosmus, ab Athenæo advocatur. Cosmophthora, Varronis lucubratio intercidit, argumento (ut videtur) περὶ φθορᾶς κόσμου. Nec sanè mirandum magnoperè, inquit Anacharsis in septem sapientum convivio, ex divina voluntate decentissima & pulcherrima perfici in mundo, si in maximis quibusque partibus ejus, ut Thaleti placuisse animadvertitur, & præcipuis anima inest: siquidem animæ organum corpus est, Dei autem anima ipsa. Et sicuti ex se motus B plerosque corpus habet, plurimos verò & pulcherrimos ex animæ vi: itidem anima partim quidem ex se agit, partim verò versandam dirigendamque ut collibuerit, se Deo exhibet, quum sit omnium instrumentorum aptissima. Mundum verò esse pulcherrimum, ex quatuor maximè colligimus, ut putant ex veteribus nonnulli: ex orbiculari figura, quæ omnium prima est ac maximè capax: ex colore item, qui cyaneus est, ex magnitudine: postremò, ex tot tan- C torumque syderum varietate. Quippe argumentis facilè comprobatur, cælum non esse (ut multis ferè placuit) leve, nullisque picturatum imaginibus, atque distinctum, ut in volucrum cernimus ovis: quo nomine etiam inoffensum, lubricum, & tenerum vocabant. Democritus & Pythagoras primi videntur ovi nomine cælum appellasse. Sed & Plato ex Ciceronis interpretamento: Deus, inquit, cœlum ita tornavit, ut vel nihil, vel parum asperitatis haberet, nihil offensio- D nis. Quin hominem quoque cælum esse dictum, comperimus: quia sit cæli simulacrum quoddam, etsi parvum. Sunt ex prioribus, qui Belum, id est βηλόν, esse astrorum, ac ætheris ambitum prodant: alii supremum, omniaque circumplectentem aera: nonnulli secundum Dryopas etiam olympum: Chaldæi, cælum prorsus eo nomine intelligunt. Signat & Belus pavimentum, παρὰ τὸ βαίνειν, id est ab incessu, sicuti placuit Eusthatio. E Inveni & pro januæ limine dici Belum, quem etiam φλίαν vocant. Sunt qui Phœnicum lingua solem dici opinentur Hel, unde deducatur helios: qui mox & Belus. Colebatur, inquit Dion, apud Syriæ Apameam Jupiter cognomento Belus, qui Severo adhuc intra privatum se habitum continenti Homericè ita responderit:

ὄμματα καὶ κεφαλὴν ἴκελος διὶ τερπικεραύνῳ.
ἄρεϊ δὲ ζώνην, στέρνα δὲ ποσειδάωνι.
Σὸς δ' οἶκος πᾶς βήσεται δι' αἵματος. F

Mox verò jam imperium adepto, ita:

Auctor & libro tertio Diodorus, Jovem à Babyloniis Belum dici. Ardorem denique cælestem alicubi legisse videmur, qui æther nominetur, vel cælum: sed & Subjices, pro aëre alto, qui cælo subjectus est. Fuit & in Comitio fossa, quam mundum vocant, in quam orbicularem, Urbe condita, omnium primitias, quibus lege ut honestis, G natura ut necessariis utebantur, conjici jussit Romulus. Mox item terræ portiunculam, unde quis esset profectus, conferri: credo ut sic in civitatis unius, ac patriæ populum facilius coalescerent animi.

Vacuum in mundo esse nequit. Utrum visus sine aere intermedio perfici possit. An extra mundum esse possit vacuum. Mundus an sit unus.

Cap. VII.

Illud verò scitu dignum est, in mundo ratione nulla esse posse vacuum, quod ferè comprobatur ex iis, quæ sensibus manifesta sunt: etenim nisi nexibus mutuis colligaretur universitas, nec mundum natura contineret, nec regeret, nec partium invicem ulla foret societas. Porrò ni uno loco sit mundus, ac nusquam interpellatus profluat spiritus, probabile Cleomedes habet, tunc nec visui, nec auditui locum omninò fore. Qua in parte operæpretium arbitror Plotini inserere placita, astruentis, corpus per se necessarium minimè esse ad emicantem ex oculo radium sustinendum, atque perferendum: qui nullo fultus tibicine aut substrato in rectum suapte natura fertur, nec metuendum, ne radius ipse decidat, qui naturam habet luminis. Inter visum, & visibile medium per se necessarium est lumen, vel externum, vel proprium oculi, seu objecti valdè lucentis. Aristoteles verò, & eum secuti omnes, ne extra mundum quidem vacuum relinquunt. Neque locus, inquit, primo cæli, neque vacuum, neque tempus est extra cælum: quo argumento nec consenescunt ibi existentia. Plato item, ut inquit Plutarchus, neque intra mundum, neque extra, vacuum concessit. Pythagorici extra mundum esse vacuum autumant, in quod inquiunt, & ex quo respirat mundus. Hos secutus Cleomedes in contemplatione orbium cælestium, ita esse, argumentis nititur pervincere: putatque, negare vacuum perinde absurdum videri, ac si quis ita colligat, quia in humore carentibus locis aqua esse non possit, nec vas, quod eam suscipiat, esse posse. Sciendum verò est, vas corporis dupliciter dici: alterum, quod corpus tenet, ab eoq; impletur: alterum, quod capere potest corpus. Quod autem dicunt, si vacuum extra mundum foret, per ipsum mundus ferretur, nihil habens ubi consistere atque inniti posset: Scire oportet, inquit, impossibile id videri: vergit enim ad medium, & id sibi tenet imum quo nuit. Nam nisi sui medium, atque idem imum mundus teneret, profectò per vacuum agitaretur mundus. Dicitur hoc quoque ab illis, si extra mundum vacuum esset, profusa per ipsum substantia in infinitum, jam dissipata foret: sed hoc fieri nequit, habitum enim quendam habet, ipsam tenentem, & conservantem. Ineptè quoque afferunt, si extra mundum vacuum esset, id infinitum esse oporteret: quod si infinitum esset vacuum, corpus quoque infinitum esse oporteret: non enim sequitur, ut si infinitas sit vacui, sit etiam corpus infinitum: nam infiniti notio nullibi definit, at corpus continuo terminis includitur: quare qui extra mundum nihil esse contendunt, nugantur. Id enim ipsum, quod nihil vocant, haud quidem profusæ substantiæ obsistere potest, quo minus rapiat aliqua expansa, & quod subinde naturaliter ab ea adprehenderetur, ab eadem implebitur, locusque fiet ipsius, quare oportet esse substantiam aliquam vacui. Est enim simplicissima ipsius vacui notio, quippe incorporei, & tactum negantis, nec figuram habentis, nec recipientis, nec quicquam agentis, aut patientis, sed

absolutè ad corpus suscipiendum idonei, & apti: siquidem quod impleri, deserique à corpore potest, vacuum est. Stoici, Plutarcho referente, & Galeno, extra mundi ambitum constituebant infinitum: in quod, conflagratione, quam vocant ἐκπύρωσιν, obveniente, posset resolvi. Posidonius non infinitum, sed quantum resolutioni sufficeret. Aristotelem Plutarchus idem & doctissimus vir & prudentissimus prodit, quod mirum est, extra mundum constituisse inane, ut cælum respiret. Sed ubi hoc astruat philosophus is, parum comperi. Etenim in omni vita pretiosissimum est, intelligere, & nescire quod nescias. Mundum verò esse unum, evidens dictat ratio: namque ordine uno, & ad unum instrui debent omnia. Proinde secundò Metaphysices ait Aristoteles, ex ordinis unitate in rebus existentis unitatem colligi gubernantis dei. Sed & exemplaris unitate mundi unitatem probat Plato, velut ad exemplum producti. Porrò ex sua constat, & tota materia mundus. Neque enim fieri queat uti terra sit alia ab hac: quia quæcunque cogitetur ea, naturæ suæ nutu ad hoc delabetur medium: quæ ratio & de aliis pronuntiari itidem valet.

Vtrum esse possit corpus extra mundum. Quod si concedatur, utrum possit à nobis videri. Cur pede affecto afficiantur inguina.

Cap. VIII.

SI corpus sit extra cælum, & mundo huic ad illud oculus dirigatur, nihilo prohibente discernere, dubium est inquit Plotinus libro quinto Enneadis quartæ de dubiis animæ, utrum illud videre possit. Et re vera quum mundi ambitu omne, quod sub sensum cadere potest, apprehendatur, concipere nequit animus, sensibile quippiam astitui extra mundum. Si tamen eminiscaris esse ibi corpus aliquod, sed quod nihil habeat cum nostris corporibus commune non sentietur utique mundano sensu. Si verò corpus id nostris ἀνάλογον effingas, jam ut internum censebitur, haudquaquam externum. Si causatio sese ostenderit in pede, confestim afficiuntur & inguina: cur non genua potius, tanto præsertim propiora? Nempe quia illa inter se sympathiam habent majorem, & naturæ in animali eodem similitudinem. Consimiliter sensibilia longè sequestrata, etiam si levissimè moveantur, nec patiatur medium: præsentiuntur tamen id efficiente mundi continuata natura inter hæc, sicuti si summam partem intenti funis agitare perrexeris, mox & infima sentit motum: hinc etiam fieri putant, ut venturos ad nos sensu occulto, sed non sine admiratione præsentiamus.

Quo tempore anni creatus sit mundus. Cur aries signorum primus. An demonstrari queant mundi primordia.

Cap. IX.

FOrtè verò vacantis operæ non fuerit, brevibus hac parte explicuisse, quo anni tempore prima effulserit genitalis mundi ho- A ra, ac (ut Lucretius inquit) primigena: quando certum temporis principatum non diffitemur habere hunc, qui cernitur & tangitur, & est corporatus undique. In quo mirè disceptant Hebræorum interpretes: nam Josua cum plerisque sectatoribus, mundum Martio factum mense nititur probare, tum quia succrescant è terra tunc pubentes herbæ: tum quia Exodi duodecimo, mensis hic dicatur anni primus. Eliezer autem, ac nonnulli, malunt Septembri mundi initia contribuere, quoniam tunc matu- B rescentibus fructibus cum inclusis seminibus, absolutius fuisse videatur Dei opus. Quæ sententia maximè præstitisse videtur, ut probabilior: quia & in Deuteronomij capite tricesimosecundo, scriptum legimus: Dei opera perfecta sunt. Proinde in eam item sententiam pedibus eunt omnes, Hominem primum in statu ætatis perfecto productũ, quo posset generationem perficere: tunc enim unumquodque videri perfectum, quum simile sibi valet progignere. Quod ipsum & in fructuum ra- C tione astruendum est, qui suis sunt seminibus gravidi. Quod verò Martius dicatur mensium primus, non ad mundi primordia referendum arbitrantur: sed ratione solennitatum celebrandarum dici volunt, simul propter singulare Dei beneficium, quo de Ægypto revocati Hebræi fuerant. Quod & innuere scriptura videtur, quum ait, primus erit in mensibus anni, tanquam insinuet, antea non fuisse primum. Priorem tamen opinionem etiam tueri videtur Strabus. Sed & Ambrosius: Inde, inquit, D mundi oportebat exordium capi, ubi erat opportuna omnibus verna temperies: unde & nascentis mundi imaginem annus exprimit, ut post hybernas glacies, & caligines hyemales serenior solito verni temporis splendor eluceat. Sed & illud affertur commodè, calorem genitalem requiri omninò temperatum, quo argumento rejicitur cum capricorno cancer: quin & libra quod in frigidum ab sicco devergens, mortis esse videtur præsagium, potius quam generationis aptum exordium. Propter- E ea poëta nobilis,

> Non alios prima crescentis origine mundi
> Illuxisse dies, aliúmve habuisse tenorem
> Crediderim: ver illud erat, ver magnus agebat
> Orbis.

Ajunt porrò quum primum in ordinem hunc, & nitidissimam claritatem facta, expurgata, compositaque elementa sunt: quem diem mundi esse natalem prædicant; arietis signum media cæli tenuisse: qui locus ceu quidam mundi vertex intelli- F gitur. Proindeque factum ut principem in signorum duodecimo limbo locum aries habere credatur: quippe in genituris omnibus cælum medium principem habet locum: nam & ex hoc totius genituræ fundamenta colligunt. Inde concinne admodum ex hoc signo reliquis omnibus initium factum, præsertim quum stellarum pars maxima, sed & lumina utraque sol ac luna radios suos in hoc collimarint. Astipulatur & Manilius Astronomicon G primo,

> Ut sit idem mundi primum quod continet arcem.

Et mox.

> Aurato princeps aries in vellere fulgens.

Auctor tamen est Theon, ab ariete ordiri Ægyptios, quod signa omnia cum membris responsum habeant, ac analogon: quippe esse caput arietem, conjectant, quoniam in capite sit animæ principatus, & ovium dux sit aries. Porrò, quia in eo signo æquinoctium

æquinoctium contingat. Quo argumento mundanæ originis conjectant plerique, astrologos ab solis in arietem introitu de totius anni fato pronuntiare. Mundum denique esse natum factúmque, de Platonis sacrario promi, auctor in Apologetico Septimius Florens. Quamobrem Æsculapium sequuti in libro qui μυριογένεσις appellatur, mundi thema sic concipiunt, ut eo exoriente, solem leonis pars gestarit decima & quinta: cancri verò eadē lunam: capricorni Saturnum, Jovem sagittarii, Martem virginis, Venerem libræ, Mercurium virginis: Horoscopum cancri item decima quinta: tunc quoque Saturnum lunæ conjunctum intelligunt, quia sit lunæ secutus naturam, quando in signo constitutus fœminino, lunæ in fœminino item positæ per diametrum radios exceperit. Verum præsto sunt qui nullam esse mundi genituram tradant, qui nec certum habuerit ortus sui diem. Quin mundi originem facili haud posse concipi ratione præsertim quum trecentorum millium annorum major apocatastasis, hoc est redintegratio per ecpyrosin, aut per cataclysmum, spatio perficiatur. Commentos verò esse hæc præcelsi ingenii viros ut esset quod in hominū genituris exemplum mathematici sequerentur. Lunam itaque Saturno junxerunt primum, quæ & temporum traderet principatum, quod prima origo mundi inculta fuerit & horrida: cujus habitum demutarit Jupiter qui post temporum acceperit principatum, nam huic secundo loco conjungi lunam. Advertenda verò parte hac doctoris eminentissimi Thomæ sententia. Non necesse, inquit, est, Deum velle mundum semper fuisse: neq; enim necessario quippiam vult Deus, ni seipsum, absolutè si loquimur. Eatenus verò est mundus, quatenus illum esse, inter Dei placita est, quando inde suspensus est, ut ex causa. Quamobrem per demonstrationem probari nequit: nec quas ad hoc promit Aristoteles, sunt simpliciter demonstrativæ rationes: verum secundum quid, ut veterum retundantur argumenta, quibus inefficacius mundi exordia nitebantur comprobare. Quid quod liquidò Topicorum primo traditur, Quædam esse problemata dialectica, quorum rationes minus teneamus, sicuti æternúsne sit mundus. Adde quod Homilia Ezechielis prima Gregorius. Prophetavit Moyses, inquit, de præterito, dum ait: In principio creavit Deus cœlum & terram, in quo mundi traditur novitas, quam revelatione tantum condiscimus, proindéque demonstrari nequit, nec sciri. Quod quidem perpendisse, perutile fuerit, nec quispiam fortè fidei propria demonstrare adortus, rationes inducat non necessarias, unde irridendi nos infidelioribus ansa porrigatur.

Quæ sint in mundo antica & postica, dextra, & sinistra, sursum & deorsum. Declaratur Lucani locus, & Ovidij alter. Sacrificandi mos. Cur in Oriente nascantur gemmæ, & aromata, leones, elephanti. Papinij locus illustratur. Chrystalli ratio. Item pavonū, psittacorum, meleagridum.

CAP. X.

QVÆSTIO autem de mundi partibus ac declinationibus aliquid & ipsa contemplationis habet, præsertim in tanta opinionum diversitate, mire dissidentibus etiam primæ

A notæ auctoribus. Advocabitur ergo ad partes, cujus etiam suprà commeminimus, Cleomedes, quo veluti antesignano, poeticæ tortuositates rectitudini suæ restituentur, ac nitori. Igitur quia, inquit, mundum esse corporeum liquet, in eo superna concedamus, propemodum necesse est, atque item inferna: sed antica quoque & postica, nec non dextra & sinistra. In globoso mundo locus imus intelligitur, qui medius, in quem nutu suo vergant omnia. Supernus verò qui undique medio incumB bit. Antica mundi dicimus, quæ ad occiduas orbis partes proclinantur: quoniam illuc advenit motus. Posteriora Orienti relinquuntur, quia inde feratur ad Occasum. Ex iis porrò consequitur liquidò, ut dextras habeat Septentrio, sinistras meridies. Ex hac Cleomedis distributione, quam ab Ægyptiis videtur accepisse, sicuti in libro de Iside discimus ex Plutarcho, tollitur planè ex Lucani carminibus nubilum, quod etiam si auctor Sphæræ illustrare conatus est, nihilominus auribus acri lotis aceto paC rum satisfecit, mihi certè ad hanc diem hæsit interpretatio. Agitur ergo de felici Arabia, cujus pleraque portio inter æquinoctialem circulum, & tropicum cancri statuitur ab Cosmographis. In quibus regionibus solem gestante cancro, umbra planè in meridiem, hoc est in sinistras mundi partes nutat. Poetæ versus hi sunt:

> Ignotum vobis Arabes venistis in orbem,
> Vmbras mirati nemorum non ire sinistras.

Cæterum ex hac observatione expendant eruditi D locum item Ovidii ex Metamorphoseon primo,

> Vtque duæ dextra cœlum, totidémq; sinistra
> Parte secant zonæ, quinta est ardentior illis.

Quod eo impensius cōmonuisse volumus, ut sciant jam nunc bonarum literarum studiosi, interpretum fiducia nunquam esse in utranque aurem dormiendum. Sed redeo unde sum digressus. M. Varro sexto linguæ Latinæ fragmento diversimode orbis hasce constituit partes: Quocirca, inquit, cœlum qua tuiE mur, dictum templum, ejus templi partes quatuor dicuntur, sinistra ab oriente, dextra ab occasu, antica ad meridiem, postica ad septentrionem. Eandem sententiam amplexatur & Plinius, quum ait, Errantia sydera contrarium mundo agere cursum, id est lævum, semper illo in dextram præcipiti. Hæc verò observatio ab disciplina profluxit Thuscorum: sed quam etiam comprobat Alcinous in libro de Platonis doctrina, quod mirum est. In Græcorum monumentis adnotatum nobis est, morem sacrificanF di servatum diu, ut circumcurrerent aras, cursum auspicati ab lævo dextrorsum, zodiaci quadam imagine, cujus motio sit mundo diversa ad exortum vergens: mox verò ab dextris lævorsum procurrerent, quo motu cœlum rotari, manifestum. Hanc autem scientissimorum esse hæresim, stipulatur magnus auctor Galenus, apud quem ita legimus, Πυθαγόρας, καὶ Πλάτων, καὶ Ἀριστοτέλης δεξιὰ τοῦ κόσμου ἔφασαν εἶναι τὰ ἑῷα, ἀφ᾽ ὧν ἀρχὴν εἶναι τῆς κινήσεως, ἀριστερὰ δὲ τὰ ἑσπέρια. Ἐμπεδοκλῆς δὲ δεξιὰ εἶναι τὰ κατὰ τὸν θερινὸν τροπικὸν, ἀριστερὰ δὲ τὰ κατὰ τὸν G χειμερινόν. quæ ut Latinè potius loquamur, plerisque fortasse Græcè nescientibus. Pythagoras, inquit & Plato, nec non Aristoteles mundi dextras ad ortum partes esse dixerunt, à quibus sit principium motus, sinistras verò occiduas: Empedocles autem dextras quidem in æstivum tropicum, sinistras in hybernum rejecit. Et T. Livius ab urbe condita primo: Augurum scientia dextras ad meridiem partes

statuit ad septentrionem sinistras. Quòd si dextra cœli pars Oriens est, significat verò ipsum hoc grammaticorum ratio, Scæas portas astruentium dici, quòd occidentales forent, id est δυτικαί: nam scæa intelligi sinistra, occidentaliáq;, patet (opinor) inde efficaciorem quoq; esse ibi solis virtutem, quam in occidente, propterea multa quoque inibi provenire, quæ in aliis orbis partibus nusquam comperiantur: cujusmodi sunt gemmæ, aromata, & id genus plura, quæ ampliorem expetunt caloris copiam, ut sunt leones, tigrides, elephanti, quæ omnia in iis locis, quæq; ad Austrum innuunt, affatim succrescunt. Quin & crystallum esse quidem lapidem Diodorus scribit, ex aqua concretum pura, non tamen frigore, sed divini caloris vi. Cujus item potestate rerum evarient colores, saporésque, constipat siquidem calor, comprimit siccitas, splendor illuminat. Hinc pavonum in Babylonia distinctior picturatis pennis grata diversitas. In Syriæ parte psittaci, porphyriones, meleagrides. Ex iis verò quæ astruximus, liquere arbitror bovi etiam septimo, cur Papinius Thebaidos primo, orientales domos dixerit primas.

Primæque, occiduæque domus, effusa sub omni
Terra, atque unda die.

Quam rationem in animalibus dextra vel sinistra pars, nec non antica & postica, item superna, infernáque habeant. Plantarum radices esse oris vice. Sensuum alios dici naturales, animales alios. Cur virorum superiora crassiora sint, in fæminis contraria eveniant. Cur in lateribus sint crura, alæ, pedes. Ambulandi ratio.

Cap. XI.

QVONIAM paulo antè Aristotelis facta mentio est in ratione mundi partium explicanda, nunc operæpretium facturum me sum ratus, si Alberti cognomento Magni, placita ex eadem schola huc transposuero, sed comptiora multo, & magis Latina. quando auctoris, quod fatendum sit, in dicendo Goticum sapit, & Barbarum: oratione squarosa prorsum, & illepida. Inter Peripateticos tamen nominis celeberrimi. Igitur in secundo librorum, quos de cœlo ad Aristotelis lucernam concinnavit: Omnino, inquit, Pythagorici videntur omnium primi cœlum scrutando tradidisse in eo dextrum & sinistrum: quod esse animatum putarint, corpúsque animatum, & ad locum mobile, hæc habere partium discrimina, animadverterent. Equidem in contemplando animalium motu, dextrum utique perpendimus & sinistrum: sed illa prius summum & infimum, ante, ponè, quippe in pluribus ista comperiuntur: nam in quibuscunque dextrum fuerit & sinistrum, in eisdem necessariò summum erit ac infimum, nec tamen ediverso. Igitur illa, dictante natura, prima erunt: secundo loco, ante, ac ponè: postmodum quæ dextra dicimus, & sinistra. Probantur verò ista, inductione ac sensu: nec enim animantibus cunctis omnia hæc insunt discrimina, sed iis tantum quæ perfecta visuntur, quæque sensibus prædita sunt omnibus, præterque locali motu. Pluribus verò inest ante ac ponè, sursum & deorsum, nec tamen dextrum aut sinistrum, ut quæ gustum modo habent & tactum, & motu privantur locali, quoniam

A non moveantur, nisi constrictionis motu & ampliationis, sicut ostrea, spongiæ id genus alia pleraque: in quibus, quod sæpe jam repetimus, summum est ac infimum, aut (quod quidam sibi dicere permittunt) sursius & deorsius, quæ mihi tamen exauctorata solent videri verba, propter nutrimenti motum Ante verò & retro ex sensuum item motione: qui tamen in illis nō sunt valde perspicui quod nulla, sint sentiendi organa expressa. Quo argumento traditum fortè ab Aristotele est, in ejusmodi esse, quod retro dicitur: de eo autem, quod ante
B tacuit. Nullo autem pacto in iis dextrum est aut sinistrum, quando nec localis motus: & natura non inducit vana, redundantiáq;. In plantis id modo est, quod vocant summum & infimum: est enim ibi cremento motus. In tractatu de communi animalium gressu Aristoteles inquit: Summa pars omnibus vita præditis est, per quam cibus recipit: infima, ad quam postremò accedit. In stirpibus tamen modo contrario habere se res videtur: sed quanquam simi-
C litudine universi idem minimè respondeat, munere tamen quo funguntur, idem omnino respondet: radices enim stirpibus pro summa parte sunt, quia succus iis, quæ è terra oriuntur, inde dispensetur. & illum ipsum radicibus perinde trahant, ut animalia ipsius hiatu oris. Scribit porrò philosophus Isaac in libro de elementis, Plantas duobus esse præditas sensibus, gustu, & tactu. Sed tunc dicendum, alios esse sensus qui dicantur animales, alios qui naturales. Sensus naturales vocavit virtutes congruas ad
D alimentum suscipiendum: animales autem eos, qui cum alimento etiam sensibilium intentiones percipiunt, juxta animæ quodcunque judicium. Cæterum ex iis quæ hactenus astruximus & illud consecutione quadam nosse debemus. Summum esse principium longitudinis in corpore animato, per hoc quod est crementi exordium. Id verò est ab calore cordis intimo: proinde tandiu longitudinis durat extensio, quousque calor is potest pertingere radicale humidum extendendo. In quo illud obiter
E commonendi sumus, nutrimentum animatorum omnium esse commixtum. propterea graviores partes, magisque terrestres ad inferiorum delabuntur alimentum: tenuissima verò quæque intimi caloris virtute ad superna consovenda surrigantur. Argumento est, virorum portiones supernas caloris redundantia connutriri amplius, & crassescere magis: quod in mulieribus contra fit. Ideóque mares feruntur in caput ex alto, ac fœmina inferioribus excipitur. Dextrum verò latitudinis est principium,
F non quidem mathematicæ, sed informatæ potius latitudinis virtute movente per locum. Motus nanq; is, licet oriatur à corde prius, mox verò à posteriore parte cerebri, vel ab ejus vicario, quam modò vocant nucam, per sphondylia dorsi descendens: tamen non effunditur, nec explicatur per motuum organa, nisi in latere, quod est latitudinis initium, quod dextrum est: propterea in lateribus instrumenta motus producta ab natura sunt, crura, alæ, pedes. Et ad eum quidem motum per se refertur ca-
G loris copia dextrum latus, tum etiam ob cordis ad eam partem ventriculi revertentiam majoris. Proinde omne perfectum animal dextrum prius profert pedem inter ambulandum. Sinistrum verò latus non refertur ad motum, nisi per accidens: trahitur enim pes sinister ad corpus sustinendum, ne decidat. Ante verò esse dicitur profunditatis principiū. Nam motus sensibilium virtutū ab anterioribus orditur: ubi sunt sensuum organa, pertingique usque

ad primum tangendi organum, quod est cor. Atque ita fiet motus ab eo, quod ante, in profundum. Siquidem hęc in corporibus profunditas intelligitur, ab anterioribus in posteriora. At in iis, quæ manima sunt, hasce differentias non comperimus, ut in elementis & lapidibus. Dicimus tamen dextrum terræ latus, quod sit nobis à dextris, quod idem in captandis dicimus auguriis, auspiciisve. Consimiliter & statuas, imagine quadam rerum, hæc habere discrimina pronuntiamus. In libro de communi animalium gressu Aristoteles animalium vocat dimensiones, quibus distinguantur, quæ sex quidem numerentur, sed tria conficiant paria.

Cœlum an sit animatum ex Peripateticorum doctrina. Rursum quæ sint in eo dextra & sinistra, antica, postica, superna, inferna: item quæ orbis longitudo. Expenduntur Virgilij loca duo. Cur cœlum moveatur ab oriente in occasum. Templa cur orientem spectent. Quintum corpus nec gravitatem habere, nec levitatem. Cœlum esse absque materia. Cyttarus quid.

CAP. XII.

SED quorsum hæc tam multa, támque conquisite de animalium partibus ex Peripatetica schola? nempe ut latius exsequamur susceptam quæstionem ex ejusdem decretis. Neque enim tibiis minutioribus hic saltem inspirabimus. Si sit animatum cœlum, cujus materiam Dionysius Areopagita primam vocat, id est optimam, purissimámque: tunc dubio procul principia motuum animæ in eo concedenda, ea verò sunt, summum infimum, dextrum, sinistrum. Quum verò cœlum habere animam dicimus, & terrestre animal item habere animam, sumetur æquivocè anima: nam quæ dicitur in cœlo anima, substantia intelligitur separata, quæ non sit alicujus actus corporis, nec actum habeat in corpus aliquem, nisi localis motus, quem infundit. Proinde ab eminentissimis traditum scimus, cœlum nullatenus habere animam: quando substantia separata rationem animæ nullam habeat: neque enim est obligata corpori sic, ut actio ejus sit non libera. Sed nec Plato, quantum ex decimo legum colligimus, globis ita animas includit, perinde ac corporibus humanis alligantur animæ: sed tanta insigniri potestate scribit, ut divina contemplatione perfrui valeant, interim in junctum sibi cœlestiū orbium movendorum obeuntes munus. Quam ob rem Plato, Dionysiúsque non tam sententia discrepant, quàm verbis: quando hic angelos vocat, animas ille. Ptolemæi verò sententia est, & mathematicorum aliorum, Cœleste corpus non moveri, nisi voluntate ac nutu causæ primæ. Veruntamen nec ideo dextrum, sinistrúmque negare in cœlo debemus, quod orbiculare, globosúmque sit, ac uniforme: neque enim illa figuris modo distinguuntur, sed & virtutibus. Igitur dextrum erit in cœlo, unde est motus ejus: quia sic in omni animato motus ab dextra. Quod approbat in Timæum Platonis Chalcidius, & in libro de communi animalium

A gressu Aristoteles: Argumento, inquit, sunt omnes qui sinistra solent onera bajulare: ita enim gerulus soluto motore, ac disjuncto facile moveri potest: quare sinistra se sustinentes facilius unctos supersiliunt utres, quoniam dextra movere, sinistra moveri apta est: hinc onera non parti moventi, sed mobili imponi debent. Sed ad cœlum redeo. Etenim quum motus revolutionis unius non sit tempore infinitus: nam nec circumferentia est ambitus infiniti: necessarium est, inter cœli partes esse aliquam, unde fiat vertiginis exordium:
B omne enim, cujus una revolutio incipit post aliam moveri, habet proculdubio initij locum. Omnis verò motus ordiens à parte, & constitutis locis: habeat oportet principium aliquod naturale, quod causa sit, cur initium sumatur à parte illa. Hoc verò esse non potest, nisi dextrum. Proinde cludamus, dextrum sinistrúmque in cœlo concedi necessario. Longitudo autem orbis, cujus principia sunt summum & infimum, est
C spatium in quo disponuntur orbes secundum motum diurnum à polo in polum super axem æquinoctialis circuli. Quo modo colligendum relinquitur, antarcticum polum esse mundi partem superiorem, arcticum verò inferiorem. Hæc autem ita distinguimus, quo ad habitabilem nostram, quæ quarta est septentrionalis hemisphærij superioris. Qua ratione caloris fons est dubio procul ab meridie, & meridianis stellis, immóque ea portio superior rectè statuitur:
D sicut esse in animalibus jam dictum est. Nec tamen dissimulandum parte hac Pythagoram philosophum nobilem putasse, septentrionalia, sive aquilentana (ut neotericorum verbo utamur) esse mundi partem superiorem: fortè quia nubi stellæ visuntur plures, & stellarum imagines, & proinde virtus quoque eodem loco major concipi debeat. Id verò refelli hoc modo potest. Sunt certè planetæ septem, quorum virtutem stellæ omnes consequuntur: quoniam ita demum se illi habeant ad stellas alias, ut se habet ad corpus anima,
E seu comprobant mathematici: at planetæ solem sequuntur maximè, ad cujus intervalla nunc directi sunt, nunc stationarii, aut retrocedentes: quandoque etiam radiis ejusdem occulti, rursúmq; emergentes. Igitur & stellas omnes solem sequi, astruendum est. At sol meridianæ propior terræ sine dubio est, ergo & portio illa merito judicari superior debet. Sed nec illud ignorandum, dici quandoque alio item modo supremum, vel infi-
F mum in cœlo ex stellarum cursu: nam cœli medium in meridie vocatur supremum, & medium in hemisphærio inferiori vocatur infimum. Atque ita ab metaphysicis capi, sciunt eruditiores. Hæc scrupulosius paulò consectari collibuit, tum quia mira hominum naturæ capacium subtilitas arrisit plurimum, tum ut interioris doctrinæ candidatos amplius commonerem, quid astrui possit super illis doctissimi poetæ carminibus ex libro Æneidos primo:

G
> Et jam finis erat, quum Jupiter æthere summo
> Despiciens mare veliuolum, terrasque jacentes,
> Littoráque, & latos populos, sic vertice cœli
> Constitit, & Libyæ defixit lumina regnis.

Sed quis non videt illud quoque, quid ad ea quæ attulit Aurelius Macrobius, auctor excellentissi-

mus, addi possit in carminum illorum expositione, quæ primo Georgico legitur:

> Hic vertex nobis semper sublimis: at illum
> Sub pedibus Styx atra videt, manésque profundi.

Platonis tamen sententia fuisse videtur, in mundo ex se non dici supernum, orbicularitatis ratione, quoniam sit hæc undique uniformis: dici tamen in eo sursum deorsúmque, quo ad nos qui superna nuncupamus supra caput surrecta: ediverso autem inferna, quæ pedibus subjiciuntur. Quin & ex communi formula loquendi hisce utitur appellationibus Aristoteles, sicuti multis placet. Nam ut secundo Topicorum ipse ait, Vtendum nominibus secundum plures: proinde consensu universo, mundi superna dicit, ac inferna. Quæ tamen non solùm quo ad nos distingui palàm est, sed (ut diximus) & naturæ vi. Vt enim in nobis dextrum distinguitur & sinistrum, ex habitudine ad animalem motum, qui localis est: consimiliter superna, infernáque ex habitudine in mundo constituuntur ad simplicium item corporum motus, quæ mundi sunt velut præcipua membra: proinde supernum sancitur, quò feruntur levia. Infernum, quò nutu suo tendunt gravia. Et levia utique nobiliora, quia formaliora. Non tempero mihi parte hac, quin multo risu excipiam tyrunculi cujusdam vanitatem, qui patris emendationes, ac (ut solet) annotamenta in suos in Catullum commentarios, ut ipse ineptis videri vult, regerens, omnium se principem de cœli partibus hisce in literas aliquid prompsisse, levissimè gloriatur: quum tamen nostra editio prior multis annis illius præcurrat nugas, argumento esse possunt Catulli à nobis explicatæ difficultates, quas impudentissimè, autore dissimulato, plagiarius sibi vendicat: nil aliud, quàm aliena lasciviens plumula. Sed hic quærat fortè aliquis, cur cœlum vertillabundũ (nam & vertillantem rotam legimus apud priores) ab oriente moveatur in occasum, nec ediverso. Hic verò sciendum, naturam quatenus fieri potest quod agat, nobilissimè semper ac præstantissimè agere. Quæ quum ita sint, novimus equidem in animalium ratione superiora inferioribus nobiliora censeri: sic antica posticis, & sinistris dextra. Ergo cœli motus debuit vertiginis inde initia ducere, ubi portio est excellentior: & motoris primi virtus, templorum etiam argumento, quæ omnia ferè exortum spectãt. Cœlo item motus congruit præcipuè simplex, perpetuus, id est circularis & uniformis. Hic verò, ut diximus, ab loco qui in eo præstantissimus est, incipere debuit: non alius verò est is, quàm dexter. Hic obiter comonuero perpetuum rebus accommodari fluentibus, cujus est modi tempus & motus, æternũ verò stantibus: Græci aidion, pro ratione utrisque apponunt. Quintum verò corpus nec gravitatẽ habet ullam, aut levitatem, quando nec à medio movetur, nec ad mediũ: quod inde si abscindatur quippiam, nec superna omnino petet, vel inferna, quoniam eadem sit partiũ ratio quæ totius. Proinde colligẽdum, corpori huic, & partibus vel ex natura, vel præter naturam motum nõ congruere alium, quàm orbicularem. Postremò id quoque norint studiosi, necessarium videri duplex concedere dextrum. Alterum sphæræ superioris, & inferiorum alterum. Illud verò Aristotelicum hic attendendum magnopere, materia omni carere cœlum: quoniam ex Averrois calculo, Materia quum sit natura sua informis, & proinde æquè se ad quamlibet habeat, & u-

A niversas queat capere, à formis jugiter in formas fluit: unde cooritur id, ut quod materia constat, formam quandoque amittere suam valeat. Cœlum autem non amittere, quod illi nusquam contraria cõperiatur qualitas, velut motui orbiculari diversus non reperitur, sed & quia motu potitur citra digressionem perpetuo æquali, infatigabilique. Propterea colligi ex iis, cœlum esse formam per se à materia sejunctam, existentem. Hinc Platonicis quoque spiritale quiddam esse videtur cœlum. Quid erit B ergo? circularis lux, orbisque lucidus sine materia: sicuti ejus oppositum terra ima dicitur sine luce materia. Quod si inferatur, cœli partes densiores lucis amplius profundere, præstò erunt Platonici, portiones raras astruentes lucere quidem uberius, sed tenuitate nimia & luce videri minus. Respondebunt & Peripatetici, Aliud esse ex se, aliud ex alio coruscare. Quippe elementa, quia aliunde fulgorem adsciscunt, quo rariora sunt, eo concipere facilius. Cœlestia verò ex se splendicare: proinde quo C densiora sunt, eo micare largius. Sed de hoc plura mox: nam parte hac vix sibi auctores constant. Interim nos ad alia non injucundiora hinc jam digrediamur: si leviculum illud ex grammatica suppellectile inseruerimus sublimem cœli partem dici Cyttarum, quanquam & eo verbo cavitates signentur in favis, & quibus insident glandes. Sed & in piceis pani, seu paniculæ, aut nucamẽta, callo squammatim compactili eodem censentur nomine. Nam in pinu strobilia primùm florentia, Theophrastus D cyttara nuncupat propriè.

Mundi figura. An cœlestia nutriantur. Cardinum cœli distinctio, & potestas.

CAP. XIII.

EXPETIT fortè aliquis, afferam hoc potissimum loco, quid E de mundi figura sentiendum: quando Stoici, ut auctor est Galenus, globosum esse mundum prodidere. Quia ut ab scientissimis proditur.

> Hæc æterna manet divísque simillima forma,
> Cui neque principium est usquam, nec finis in ipsa,
> Sed similis toto remanet, pérque omnia par est.

F Alii conicæ figuræ: alii etiam ovi. Epicurus verò, qui dum palato quid sit optimum, judicat, cœli palatiũ (ut Ennius ait) non suspexit satis: nil prorsum affirmat, contingere nanque omnia. Etenim globosum esse, & aliis contineri figuris. Nos verò consensum in eo mortalium sequamur, orbem appellantium: credamus & argumentis rerum, quibus revincitur abundè inscitia parum perspectè, parúmque exploratè sacris philosophiæ initiatorum, quibus rectissimè illud extritum insusurraris, quandoquidem ab G Syris longè dissitus es, μὴ σύριζε, ne Syrum agas: ne planè fias, ὄνος ἐν μύρῳ, id est in unguento asellus. Sed & scitè admodum in Adrianum, nec dum imperatorem, architectus Apollodorus, quum is per imperiũ de operibus dissereret: Abi, obsecro te, ac cucurbitas depinge: nihil enim horũ rectè nosti. Nã is tunc eo maximè placebat artificio. Id fortè hac parte expedisse præstiterit, An ullo modo cœlestia nutriantur: quod

quod magnos auctores sensisse, vel hinc liquebit. Sed ut pugnam tutius indipiscamur conspiratu magno nitibundi, ab Peripateticorum coryphæo instruere aciem ordiemur: quo proclivius hostium procinctæ classes moveantur grad 1. & mox territæ ac dispalatæ proterantur, veluti effusè immisso equitatu. Ergo Aristoteles, inquit, si pascitur mũndus, etiam corrumpetur: verum nullo eget alimento, propterea æternus est. Plinius verò Naturalis historiæ libro secundo: Sydera, inquit, haud dubiè humore terreno pascuntur, quia orbe dimidio nõnunquam maculosa cernatur luna, nondum suppetente ad hauriendum ultra justa vi: maculas enim non aliud esse, quàm raptas terræ cum humore sordes. Et alibi, in dulcibus aquis esse alimentum lunæ prodit: sicut in marinis solis. Ab hac sententiæ vanitate non ita ferè abest Ptolemæus in ἀποτελεσμάτων libris, quos nunc quadripartitos vocant: ubi lunam ideo humectiorem credit, quia humidus vapor à terra ad eam, syderibus aliis terræ propinquiorem, affatim conscendat. Quæ ratio Saturnum efficiat sicciorem, quod ab hisce vaporibus longiùs abierit, de qua re mox plura. Manilius Astronomicon primo:

Ignem flatus alit vicinis subditus astris.

Ambrosii sententiam jam antè paulò memoravimus. Cæterum cui non sit venia post M. Tullium De deorum natura libro secundo, quanquam sub aliena persona instrui dissertationem, non me fallit (id est opinor) Stoica. Sunt, inquit, stellæ natura flammeæ, quocirca terræ, maris, aquarum vaporibus aluntur his, qui à sole ex agris tepefactis, & ex aquis excitantur, quibus altæ, renovatæque stellæ, atque omnis æther refundat eadem, & rursum trahat in idem, nihil ut ferè intereat, aut paululum. Ex quo eventurum putant, ut ad extremum totus mũdus ignescat. Idem porrò & Naturalium sexto Seneca tradidit. Sed & Stoici reliqui, ut comprobat in libro de Iside Plutarchus. Verùm distinctè agũt, siquidem ex Porphyrii thesauris solem maris evaporationibus ali: fontium autem ac fluminum, lunam: astra verò ex terræ anathymiasi alimentum sibi adsciscere. Jam poetæ omnes ferè in eam sententiam pedibus eunt. Sed quantum ex mutis (quod dicitur) magistris, compertum nobis est, ab Ægyptiis sacerdotibus opinio hæc orta primùm, mox propagata in multos est. Ab illis enim traditum, Oceani humore cœlum ali, stellásque, ubi humorem conceperint, descendere, ac retrogradas fieri, donec humore iterum percocto, digestóque ascendant, exaltentúrque ac dirigantur. Quæ sententia ne profluat longius, & serpat in plures, circumscripta reprimatur, tum rationibus, tum magni nominis auctoritatum obicibus, atque Avicennæ in primis, apud quem in libris De cœlo & mundo legimus, nullo id pacto physicam pati rationem, sive nutrientis proprium expendas, sive connutriti: nec non crementi notionem, quod ex alimento recipit corpus dimensionibus tribus, ita ut æqualitas insit portioni cuilibet diametrorum, trium: quibus corpus metimur: nec amplius sit parte una, quàm reliqua, sive intima sit ea, seu extima, citra ullam corporis permutationem ab propria dispositione ac figura. Si enim dicamus augescere digitum, & incidantur diametri ejus, factum reperietur augmentum parte qualibet ex æquilibrio inter duo puncta. Proinde si ratione hac cœlum augeri contenderimus, fieri nequit, id nisi omnino concipiatur, adjici quippiã.

A Id verò aut intimum erit aut extimum: si extra tunc moveatur, necesse est: ac motus is vel proprius erit, vel peregrinus: si proprio motu agitatio fiet, ad cœlum, uti ad locum sibi cognatum feretur: & inde colliges, esse leve: si ima petierit, grave. Quo modo necesse erit, cœlum quoque vel esse grave, vel leve: quod ipsum peripatetica non admiserit schola. Si verò attrahatur ab alio, ut ab igni, aut ejusmodi quopiam, tunc profectò hæc fiet attractio, ut cœlo infundatur: sicuti igeritur animalibus cibus ut
B quod perierat, restituatur, id quod si dederis, consequens erit, cœlum esse corporale, quod eruditorum schola plurimo risu excipiet. Quod si intimum dicatur, veluti est in animali sanguis, tunc necessariò sequitur, ut digeratur nutrimentum, mutetúrque ex eo quod cœlo dissimile est, in id quod simile sit: quo posito, cœlo videbitur aliquid esse contrarium, quod esse absurdum liquet. Adjiciamus aliquid ex Platonicis item scholis. Plotinus in libro de cœlo sic ferè scribit, Alimoniam cœlestia non requirunt, ne-
C que enim ex inopiæ nostræ affectione ad eandem libram sublimia sevocare debemus: neq; animæ ratio ibi compar, nec regio, nec ibi causa ulla, ex qua infima hæc profluentia continuè nutrimentum appetunt necessariò. Absit ergo permutatio ab illis, quæ nostris corporibus dominans ex habitu naturæ deturbat. Adde gentium consensum, quando cœlestem locum Deo, & substantiis divinis attribuunt omnes, veluti immortalem locum immortalibus, & divinis rebus coaptantes, ut Dei habitatio sic in-
D telligatur in cœlo ex similitudine ac coaptatione: quoniam inter corpora reliqua cœleste corpus ad similitudinẽ amplius accedit spiritualium substantiarum: neque enim fieri queat, ut alia ratione cœli habitaculum Deo contribuatur: namque corporalis loci haudquaquam indigus est. proinde colligi debet, mundi partem illam nil prorsum pati, quippe in tam numerosa annorum serie quippiam in eo commutatum, non est qui observarit: Suffragatur & ipsum ætheris nomen quod supremo congruit
E loco, ab rotatæ vertiginis perpetuitate. Sunt porrò in cœlo cardines quatuor ab mathematicis insigniter enotati: eos verò Manilij verbis exponemus potissimum, Si commonuerimus, hosce à nonnullis angulos dici, ac cuspides cœli: nam & Græci, centra vocant: loca verò his succedentia, epanaphoras. Igitur sic Manilius:

Vnus ab exortu cœli nascentis in orbem,
Qua primum terras æquali limite cernit,
Alter ab adversa respondens ætheris ora.
F Tertius excelsi signat vestigia cœli,
Quo defessus equis Phœbus subsistit habenis,
Declinátque diem, mediásque examinat undas,
Ima tenet quartus fundato nobilis orbe,
In quo principium est reditus, finísque cadendi
Syderibus.

Ex iis autem primùm statuunt, qui summum cœli culmen tenet, à quo gloria & honores profluunt, ac rerum fastigia. Proximus est qui imam tenet stationem, ab eo rerum fundamenta sunt, ac census ratio. Tertio concinnatur loco car-
G dinis potestas orientalis, è quo manat horoscopi adnotatio, vitæ arbitrium, morum moderamenta. Occidentali quartum contribuunt calculum, hic autem, uti ferunt, pertinet ad rerum summas & finem laborum.

Quot sint omnino sphæræ. De Manichæis obiter, & Gnosticis, ac Agnoitis, & Chiliastis,

Recondita de Parcis tribus.

Cap. XIV.

Consentaneum fortè studiosi censuerint, ut hic vellicatim attingamus globorum cœlestium, sive orbium historiam aliquam, ut ne omnino videantur asymboli nostro beneficio. Ista quidem diutius consectari, non est omnino nostri instituti, quo tamen pleniori obsequio demereamur bonarum literarum candidatos, quæ varia nobis lectione comperta sunt, non gravabimur figura quadam & typo, ac brevissimè superioribus assuere. In primis verò Peripatetica observanda est sententia. Sunt, inquit, corpora circularia plura, quia generationem esse, necesse est. Si est cœlum corpus divinum, motum esse illius perpetuum & circularem oportet: si ejus talis est motus, necesse est terram esse: si terra est, ergo & ignis. Si duo hæc conceduntur, oportebit aliqua item esse intermedia, quod si est, generationem esse, necessarium est, si generatio est, motus in cœlo haberi dissimiles oportet, ac quod consequẽs est, mobilia plura. Proinde sciendum, super octavam sphærã, quæ verius firmamentum dicatur, locari cœlorum globos duos ab Christianis doctoribus, Strabo & Beda, & unum quidem empyreum vocant, id est igneum, vel intellectualem, gloriæ contemplationi aptum, & quietum. Nominis verò rationem duci non ab ardore, sed ab splendoris exuberantia potius. Quod ipsum syderibus suis, hoc est angelis, sit insigne. Proinde in Job legimus, ubi tu eras, quum me laudarent astra matutina? Et hunc immobilẽ intelligunt, quoniam si moveretur, ejus motus per motum apparentis corporis deprehenderetur. Quum verò Porphyrius discerneret ab dæmonibus angelos, statuens in aere dæmones, per loca empyrea angelos, non utiq; cœlum hoc intellexit, ut auctor est Thomas, sed sydereum potius globum, quem more Platonis igneum arbitrabatur, & ideò empyreum nuncupabat. Quod ideo dictum velim, ne quis Porphyrii sententiam legens apud Augustinum decimo Civitatis divinæ, incidat in errorem. Basilius, quod scitu dignum est, induxit empyrei cœli constitutionem, ne videatur simpliciter Deus opus suum à tenebris inchoasse, quod Manichæi calumniantes, Deum Veteris testamenti, Deum tenebrarum nominant. Sunt verò inter hæreticos Manichæi, ab Persa quodam appellatione ducta, cui nomen Manes vel Manichæus, ut habent alii, qui duas introduxit naturas & substantias duas, bonam & malam. At Gnostici itidem hæretici ab scientiæ magnitudine ita videntur nuncupati, sicut Agnoitæ ab ignorantia quod esse novissimam horam Christo ignotam, opinentur. Chiliastas appellarunt se nonnulli, propter illud ex sacra pagina, Vna dies apud Dominum ut mille anni, & mille anni ut una dies: hosce miliarios interpretatur Augustinus. Sed ad rem. Orbem verò alterũ crystallinum censent appellandum, atque item aqueum, ex similitudine quam cum elemento habeat in diaphani ratione, nomen aucupati. Post quem subsequatur firmamentum. Hinc est illud Hieronymi ad Oceanum: Inter cœlum & terram medium extruitur firmamentum: & juxta Hebraici sermonis etymologiam, cœlum, id est samaim, ex aquis sortitur vocabulum: & aquæ, quę super cœlos sunt, in laudes Dei separantur: unde & in E-

A zechiele propheta, Crystallum super Cherubim videtur extensum: id est compactæ, & densiores aquæ. Illud verò singulari dignum observatione, ab sanctissimis proditum viris: Triplicem videri lucis substantiam, & esse primam utique cœli, quod firmamentum diximus, cujus beneficio & singulari virtute plantis inseratur vegetatrix potentia. Sequentem verò crystallini esse cœli, præstantioris etiam potestatis, unde sit anima brutorum sensilis. Tertiam porrò haberi eminentissimam empyrei B cœli, à qua non sit quidem rationalis anima, cujus artificem solum agnoscimus Deum, verùm animales vitalésque spiritus, quibus velut præcurrentibus, intellectualis anima tanquam proprio congruoque domicilio excipitur. Ægyptiorum schola & Chaldæorum super octavum globum nihil agnoscit. Quorum scita Plato item, necnon Aristoteles, & Hipparchus amplexi sunt. Et, quod mirum videri potest, Ptolemæus quoque. Apud eum quippe ne verbum quidem ullum fieri comperies de C sphæra nona, quam Juniores aliqui cœlestium rerum studiosi, aut deprehenderint, aut effinxerint: sicuti item alii, occasione hinc sumpta, decimam commenti sint. Hæc verò orbis noni sententia inde potissimùm agnoscitur profluxisse, quod ejus auctores opinati sunt, omnes qui octavã sphæram ad orientem ab occasu moveri non inficientur, etiam nonam sphæram necessariò admittere. Quod quum profiteatur Ptolemæus, dubiosum non sit illis, quin hic quoque orbem eundem concedat. Par- D menides commenticium quiddam coronæ similitudine effecisse creditur, στεφάνην appellans: continentem ardore lucis orbẽ, qui cingit cœlum, quem Deum dicit. Sed non prætereamus recõditum illud parte hac, Motum, per quem est formæ connexio & materiæ, spiritum quendam inter formam medium ferè ac materiam dici à quibusdam. Quem in aplane intelligunt profusum, & planetis ac terrenis rebus. Primum quidem Atropon nuncupant, velut citra conversionem: quoniam aplanem motu simplici E ab ortu ad occasum moveri, conjectarunt. Secundum Clotho, id est, conversionem: quoniam planetæ adversus aplanem ob occasu in orientem ferantur. Tertium Lachesin, id est sortem, quia terrenis rebus dominetur casus. Et motus quidem planetarum evolutio, est motus primi: at temporalium motus, & terrenorum evolutio, est planetarii motus. Porrò in terrenis rebus latere quædam eventuum causas produnt, uti in semine lateat seges. Propterea colliguntur item, quæ in mundi anima, velut in F glomo agnoscuntur complicata, ejusmodi explicari motu, atque extendi. Etenim sunt arbitrati, mentem sive mundi animam, rerum in se exemplaria gestare, perque motum eadem in materia explicare. Hunc autem motum esse in aplane, ac planetis, & terrenis rebus, quasi fatum descendens, & in substantia fati explicationem. Spiritum porrò hujusmodi per omnia propensum, & diffusum esse, naturam interpretantur: quæ dicatur omnium complicatio, quæ per motum fiunt: verum motus hic, sive G spiritus, à spiritu profluit divino, à quo per motum ipsum moventur cuncta.

An quæ visuntur, sint planè syderum corpora. Item an stellæ suo luceant lumine. Quid ætheris nomine intelligendum. Cur in planetis varij cernantur colores. Cur luna maculosa.

maculoſa. Aſteriſci quid: diacodion: aſteriace: ſyderatio. Stichomatici qui ſint.

Cap. XV.

Superest de ſtellis aliquid carptim quoque conſcribere, ut mox ad alia tranſeamus. Occurrebat autem hac parte in Phædone Platonis opinio: Non eſſe quæ videamus, ſyderum corpora, ſed radiorum quaſdam reflexiões in aere, ſimilem ſyderi ſpeciem referentes: ſicut in profundo agentes piſces videant in aquæ ſuprema facie non ſydera, ſed imagines ſyderum, (& ut ſic dicam) radioſas umbras. Verum illud gravioris operæ ingerit ſeſe amplius, luceant ſuo ac genuino ſtellæ lumine, an ſicuti luna, id ab ſole mutuentur. Mira ſiquidem inter auctores diſceptatio eſt. Macrobius vir reconditiſſimæ ſcientiæ primo Rerum naturalium, ſtellas omnes ſuo propterea lucere lumine prodidit, quod ſupra ſolem locatæ in puriſſimo ſint æthere, in quo quicquid eſt, lux naturalis ſit, & ſua. Lunam verò, quia infra ſolem ſola ſit, & caducorum jam regioni luce ſua carenti proxima, lucem, niſi deſuper poſito ſole, non habere. Denique quia mundi pars ima, terra eſt: ætheri autem ima pars, luna eſt: lunam quoque terram, ſed æthercam dixerunt. Idem ferè Cleomedes approbaſſe videtur, quum lunam ſcribat, corpus eſſe nactam cum aere permixtum, atque tenebricoſum, quia in puro æthere non verſatur, ut aſtra cætera. Ætheris autem appellatione, inquit ex Ariſtotele Apuleius, cœlum ipſum, ſtellæque, omníſque ſyderea compago intelligitur, non (ut quidam putant) quod igneus ſit, & incenſus: ſed quod curſibus rapidis ſemper rotetur. In Platonis Timæum Chalcidius: Summatem, inquit, locum ignis habet ſerenus, proximum æthereus, cujus corpus æquè ignis eſt, ſed craſſior. Nicolaus verò theologus, ab ſolis luce illuſtrari ſtellas ſcribit: & propterea ſecundo De anima, ſolem dici patrem virorum ac deorum, quoniã ab eo ſydera, quæ antiqui deos putabant, ſapientiáque, & æterna cœli inquilina animalia, lucem mutuentur. Idem & Metrodorus ſenſit apud Plutarchum. Succinere videtur & Plinius, quum in laudibus ſolis, inquit, Hic ſuum lumen cæteris quoque ſyderibus fœnerat. Sed alibi ait, Supra lunam pura omnia, ac diuturnæ lucis plena. Albertus ſecundo cœli, Ariſtotelis ſententiam ſecutus, ſtellam quamlibet eiuſdem eſſe naturæ ſcribit, cujus ſit corpus, in quo eſt. Ea verò eſt, inquit, eſſentia quinta, ab quatuor ſimplicibus corporibus, hoc eſt ab quatuor diſtincta elemẽtis. At primo Aſtronomicon Manilius:

> Ignis in æthereas volucer ſe ſuſtulit auras,
> Summáque complexus ſtellantis culmina cœli
> Flammarum vallo naturæ mœnia fecit.

Ariſtoteles ipſe (ſi tamen Ariſtoteles eſt) de proprietatibus elementorum & planetarum, apertius perdocet ſtellas omnes ab ſole illuminari, ſicuti lunam. Cui aſtipulatur in libris compoſitionis magnæ Ptolemæus: quin & ejuſdem interpres: ſed & Avicenna. Albertus quoque ſecundo Cœli: Cum illuſtribus, inquit, viris ſtellam quamlibet aſtruimus ab ſole illuminari: ſed aliam plenius, aliam minus

A pro naturæ nobilitate: ſiquidẽ puriſſimas eſſe quaſdam, manifeſtum eſt: proinde lumine excepto, perfunduntur protinus ab ſuperficie ſoli adverſa uſque ad averſam, ut ſtellæ corpus integrum illuſtret omnino claritas, nihil ab candore degenerans intimo. Quod in Jove viſimus, & pleriſque aliis. Ille verò ipſe candor in ruborem vergere incipit, ſicuti in Marte, ſi ab corporis nobilitate quippiam fuerit declinatum. In quibuſdam etiam palleſcit, ut in Venere. In Saturno obſcurior eſt. At in lactei circuli
B ſtellis albeſcit. Luna verò, quæ terreſtris eſt naturæ, ut docuit Ariſtoteles, non eſt ideò pura, quamobrem mutuatum ab ſole lumen non quit admodum intima penetrare, quæ ratio illius reddit maculoſam faciem. At fabuloſus ſcriptor Diodorus, in Hyperboreorum inſula lunam haud ità à terra diſtantem videri, palàm tradit, terreſtribus velut tumulis ſupercilioſam. Orbis ſubſtantiam, ut nonnullis placet, eſſe à ſtellarum & ſolis ſubſtantia diverſam, illud eſſe argumento videtur, quoniam ſplen-
C dore ſolis non illuſtratur, ut ſtellæ. Triplex igitur ibi ſubſtantia, orbis, ſtellarum, ſolis. Verùm parte hac prorſum abſurdè fecero, ſi nobilem Hippocratis ſententiam prætericro, cujus in libro De judiciis, auctor mihi Albumaſar eſt, Niſi noctu ſtellarum luce aeris craſſitudo ac denſitas rareſceret, diſiecta animantia cuncta fuiſſe peritura. Illud ex grammatica fuerit ratione, ſtellam ſignare plerunque claritatem, congruentiámq;, quod aſteriſci comprobat appellatio. Id verò eſt ſtellæ ſignum, in angulis, qua-
D tuor interpunctum, hoc modo ⁜ Apponi iis conſuevit, quæ optimè ſe habent in carmine, quæque cujuſdam ſtellæ imagine colluceant, quoniam appoſitè omnia & opportunè promantur. Aſteriſcos item Græcis, ſicut codia, eſt papaveris caput: unde inſigne medicamentum vocari diacodion cœpit, ac aſteriace. Syderationem Firmicus appellat ſyderum in genitura coaptationem, quippiam innuentem eventurum. Hæc tamen (inquit) omnia, licet à malo ſignata fuerint talis ſyderationis influxu, benevola-
E rum ſtellarum ut plurimum teſtimoniis minuuntur. At quinto De cauſis, Theophraſtus ſyderationem ſphaleciſinum dicit. Verùm de hoc alibi plura. Cœleſtes imagines, ſive ſigna vocant aſtrologi, ὐράνια ϛοιχία. unde ϛοιχωματικοὶ, qui cœleſti ratione imagunculas concinnant, eventu ſæpe mirabili.

An planetæ afficiantur vaporibus terræ. Prius, qualis cẽſeatur in literis Ptolemæus. ἐποχὴ quid. De trigono quadrato, hexagono, diametro. Hæreticus planeta.

F

Cap. XVI.

Ptolemæum aſtrologorum principem, & in mathematicis ingenii eminentiſſimi, inceſſere plerique non deſinunt, tanquam parum
G philoſophiæ peritum, ut qui ſæpe tot admittat errata, quot ſuper re aliqua enuntiet verba. Sed nos hujus rei cenſuram ad alios rejicimus: & tanquam parum liqueat controverſia, amplius pronuntiamus. Interim placita ejus viri de planetis, ſive dici errones debent, uti Nigidio placuit, apponam. De quibus is, veluti ex elemẽtis conſtent, aut elementorũ paſſio-

A nibus, ac invicem calore, vel frigore se permutent, quin terræ quoque vaporibus afficiantur, ita scriptum reliquit: Luna, inquit, humectior est: quoniã quum sit extima cœlo, citima terris, illarum vicinia ascendentis humoris concipit copiam. Saturni sydus frigidum est in primis, siccum verò modicè: frigoris ratio est, quia sit ab sole remotius, ariditatem parit longius ab terra intervallum. Martem solis propinquitas torret, ac arescere facit. Jovem temperatum reddit hinc Saturni frigus, illinc Martis
B incendium, præcipuè tamen calefacere, quia Martis & solis incumbat globis. Venus, ut luna humecta est, quod & ipsa luminis copia terræ asciscat vapores, recipit tamen ex propinquo caloris vim. Mercurius semper soli adnexus arefaciendi potestatem inde comparat, humoris autem copiam, tum ab luna, tum ab terra. Hactenus ex primo ἀποτελεσμάτων Ptolemæi. Quæ omnia, ut parum pensitate, immo per inscitiam maximam ab homine ex mandragora (quod dicitur) consopito pronunciata, Peri-
C patetici exsibilabunt: inter quorum decreta illud est, Cœlum ab hisce affectionibus esse penitus abjunctum. Sed nec ultra mensum stadiorum sexdecim, vapores surrigi, physica docet ratio: quo nomine altior deprehenditur luna, ut de Venere ac Mercurio taceam, tanto sublimioribus, quàm ut illuc ex terra vapores posse pertingere, concipiamus. Adde, quòd potentius multo in Venerem solaris agat propinquitas, quàm terrestris humectatio, tanto sequestrata intervallo, ut hac ratione nullo pacto in-
D telligi possit humida. Illud verò nec relatu indignũ, ἐποχὰς dici gradus, in quibus deprehendantur planetæ in Zodiaco, cujus unaquæque pars in triginta distribuitur gradus, μοίρας vocant Græci: mox & mœra in sexaginta dirimitur portiones, quas πρῶτα dicunt λεπτὰ, id est prima minuta: deinde & minutum primum in sexaginta δεύτερα λεπτὰ, id est secunda minuta. Mœram quoque Aratus zodiaci partem accepit duodecimam. ἐποχὸν tamen inter equi instrumenta legisse videor alicubi. Quin & cœli sta-
E tum in thematibus, positumque syderum epochas dicunt eruditiores. Quia verò in planetarum ratione trigonum, & quadratum nuncupat Plinius: Sciendum, Diametrum in cœlo nuncupari signum, ad aliud quod fuerit septimum, quæ malignæ semper radiatio est, ac minax. Trigonum est à signo, à quo initiamus signum quintum. Nam ab ariete usq; ad leonem trigonum est. Scire autem convenit, dextrum appellari trigonum, quod ab eo signo à quo incipimus retro est: sinistrum verò, quod ante: ut
F puta arietis dextrum est sagittarius, sinistrum verò leo. Quadratum est, ab eo signo à quo inchoamus quod quartum fuerit signum: & in hoc dextrum intelligimus, & sinistrum, uti in trigono. Hexagona, idem sunt quod trigona, sed minoris potestatis: est autem ab eo signo, à quo sumptum initium est, tertium. Sed & in hoc dextrum concipe, ac sinistrũ uti suprà. Triangulum recentiores triplicitatem vocant. Trigonocrator bellè à nonnullis triangulator pronunciatur. Hæreticum planetam conditio-
G narium intelligunt: siquidem quum Græci cœlestium indagatores, hæresim dicunt, conditionem appellat Julius Maternus.

Elementorum colores saporésque. Item an planetæ colores habeant, unde colligi eorũ possit natura. Elementa cur dicantur στοιχεῖα.

De Proteo scitu digna: item Idothea. Terra aphoratos quæ.

CAP. XVII.

ET quia cum astrorum peritis negotiari cœpimus, pergamus porrò brevibus quædam illorũ scita contexere: qui in philosophos aciem dirigentes, coarguere illos enituntur, qui sanciant, Elementa nec coloris, neque item saporis partem habere ullam. Aquæ verò ipsi colorem attribuunt album, saporem dulcem, terræ fuscum esse colorem, amarũ saporem. Quod tamen elidunt alii, dulcem intelligendum potius astruentes: quoniam si amarum contendas, ex terra nil admodum egerminaturum sit. Ignis utique nullum confitentur esse saporem, cæterùm rubro infici colore. Aeris apud eos nullus est color, nullus item sapor, multos tamen peregrinos adventitiosq; colores excipere. In commentatione de coloribus scriptum comperias, aeris & aquæ naturam per se albam censeri: at ignem cum sole rubrum: terram quoque natura esse albam, cineris argumento, qui albet, humido exusto. Lixivium tamen rubere flammæ vi ac fumi, qui & aliquo modo cinerem inficit. At in planetis, etiam si exactissimi sint palati, nullos etiamnum sapores prægustãdo animadvertere valuerunt. Varios tamen inesse colorum modos, non diffitentur, unde etiam natura queat indicari. In Saturno, inquiunt, præmonstrat fuscedo terrestrem proprietatem, & bili atræ congruam. Mars rubens igneæ qualitatis argumentum est, & rubræ bilis testimonium dictat. Venerem croceo & albo radiantem, tum calidam intelligunt tum humectam, & naturæ indicare temperamentum. In Jove conjectant modo ferè eodem. Lunam albicantem, esse humiditatis indicium: quod verò insit nigricãtis quippiam, frigoris signum habent. Mercurii non unam esse faciem, ut qui virorem quandoq; præferat, nunc fuscedinem, nunc aliud quid, sæpius tamen nigroris ostentare quiddam: proinde cum terrena siccitate analogum habere. Hæc dici quidem, sed præter omnem prorsus rationem, nõ nesciunt, paulum modò philosophia imbuti. Nam prout elementa invicem permixta fuerint, ita colorum enascitur varietas: sed ea in cœlo esse permixtio nulla potest, propterea ibi esse colorem, planè inficiabitur Aristoteles: nisi quia lumen, color quidam est, quod tamen luminosi corporis naturam haudquaquã indicarit. Quin, si maximè ibi veros concesseris colores, ad examen syncerum in tanta spacii vastitate, non usquequaq; sibi consimili, revocari, exutique haudquaquam poterunt. Elementa verò prima fuisse in libro De philosophi historia Galenus scribit, ut à cœlo digrediamur parum, obscurã informémq; substãtiam, quam dicant nonnulli, ἄποιον ὕλην, Entelechiã alii nuncupẽt, ac στέρησιν, id est privationem. Vocantur autem à Græcis στοιχεῖα, uti interpretatur in nostris literis Ambrosius, quod invicem conveniant, & concinant ambitu quodam, & concordiæ societatisque choro. Nam quum sit arida terra & frigentis naturæ, aquæ connectitur frigoris qualitate: aeri congruit aqua humoris ratione: sic, ut brachiis velut duobus, frigentis ac humectæ vis, altero terram, aerem altero sibi consciscat. Rursum aer inter duo compugnantia medius, aquam, ignémque, mirè utrunque conciliat, aquis humore connexus igni,

igni autem calore. Porrò ignis calens, arescensque hinc aeri, illinc terræ sese adoptat, inque naturæ illius participatum venit. Non prætereundum verò quod Ponticus scribit Heraclitus, informem rerum materiam dici poetis Proteum symbolicè, opertéq; Nã πρώτιστα λέων γένετ' ἠυγένειος, αὐτὰρ ἔπειτα δράκων καὶ πάρδαλις, ἠδὲ μέγας σῦς. γίνεται δ' ὑγρὸν ὕδωρ καὶ δένδρον ὑψιπέτηλον. Et leo quidem ἔμπυρον ζῶον ætherem indicat planè: terram draco, quia sit αὐτόχθων, καὶ γηγενής: arbor omnia quæ ex terra augescunt. Idotheam verò Protei filiam dici, providentiam arbitratur εἰδωλοπλαστήσασαν ἕκαστα. In insula Pharo traditur fuisse Proteus, quia φάρσαι signat τὸ φυτεῦσαι: nam & terram ἀφάρωτον, sterilem accipit Callimachus.

Planetarum potestas major sit, an fixarum stellarum. Quæ in utrisque nominum, & in motu diversitatis ratio. Chaldæorum placita de planetis. Item diis consiliariis. Hesperides quæ sint. Planetæ pisces: item in re militari. Sol & luna an inter planetas. De planetis quoque plura. An cœlum initialis sit generationis causa.

CAP. XVIII.

STUDIOSI porrò cœlestium rerum, præscientiam futurorum ex natura positúque syderum pro viribus consarcinantes, dum in disquisitionem vocant quodammodo fixas stellas & planetas, non satis sibi constare animadvertuntur, nunc enim stellis non errantibus vim ascribunt cæteris eminentiorem, nunc autem ediverso. Et plurimum quidem communem felicitatem pro nascentis modo mensuráque ab prosperiore planetarum statu contribui sanciunt: ab fixis verò παράδοξον quandam εὐτυχίαν, hoc est incomparabilem, & extra quàm opinetur aliquis, fortunæ benignitatem. Quæ sententia vel Ptolemæo auctore comprobatur. Alii omnino planetas, vi effectúque præpotentiores ostendere conantur, tum Procli sententia, tum rationibus id evidenter monstrantibus, accedente item veterum testimonio, qui planetas κοσμοκράτορας dicebant, velut quosdam mundi principes intelligerent. Quo autem discerniculo certiore ista teneant bonarum literarum studiosi: Astra, inquit secundo Cœli Aristoteles, nequeunt per se & propriis moveri motibus, aut locum mutare: sed orbi infiguntur, velut in tabula nodus. Itaque orbis motu feruntur, cui inhærent. Hæc scribit Algazeles dissertationis tertiæ ambiguitate vicesima sexta, ni erratum in numeris est, duodecies mille, ducenta vigintiduo ferè censeri. Cæterum planetas deprehensum est, diverso ferri incessu, ac tum velocitate, tum tarditate plurimum discrepante, atque situ etiam. Quosdam nanque exortũ petere, in occasum alios remeare: porrò in austrum dejici hos, in septentrionem protolli aliquos: ideoq; ex motus inæqualitate nomẽ quoq; indeptos. Ex qua item certius conjectatum, orbibus eos distinctis ferri. Fixas verò globi octavi stellas dicimus, non quod nõ moveantur, nam duplici saltem circumagi motu, animadversum junioribus est:

A quibus & globus in quo sunt, motibus rotatur: altero ab ortu in occasum, reliquo ab occasu in exortum super zodiaci polis: tantæ tamen tarditatis, vix ut percipi vel annis centum queat. Nec item fixas dixeris, quod orbis modo circumferantur ambitu, nam est hoc illis commune cum planetis, quod secundo cæli (ut dixi) astruitur: sed ita dicuntur, quia eandem perpetuò servant figuram, situm, propinquitatem, distantiam. Diversitas planetarum in motu dum vel propiores nobis fiunt, vel remotiores,
B causa est (sicuti Philosopho complacitum est) præpotens ut varii producantur effectus. Vniformis autem & constans motus mobilis primi id agit, ut diversitas hoc genus perpetua sit, ac uniformi pergat periodo. Ego porrò in literis invenio, Chaldæos cœli scrutatores eximios censuisse, Planetas quandoque dici ἑρμηνεῖς, hoc est interpretes, quoniam ex aliis astris quæ tum minimè errant, tum certum servant & statutum meatum: sola hæc incessu proprio suóque nitentia res futuras
C insignitius ostendant, ac veluti deorum mentem interpretentur. Esse autem hosce, Saturnum, Martem, Venerem, Mercurium, Jovem. Mox sub horum eadem Chaldæorum observatio sydera constituit triginta, quos esse dicit consiliarios deos: quorum quindecim ea tueantur loca, quæ nostro continentur hemisphærio: reliqui, res simul humanas, & quæ in cœlo sunt. Deos autem quibus vis principatúsque sit, duodecim numero esse dicunt, quorum singulis singulos attribuunt menses: per
D hos autem, quorum ex animalibus nomenclatura est, meare solem ac lunam, & quinque errantia sydera. Post zodiacum, stellas quatuor & viginti numerant, ex quibus duodecim ad meridiem locatas tradunt. Et harum quæ apparent, duodecim vivis ascribunt: reliquas quæ non visantur, mortuis. Has præterea rerum universarum judices appellant. Observatum id quoque in Græcorum monumentis, Ægyptios appellasse quidem zodiaci signa, θεοὺς βου-
E λαίους, id est consiliarios deos: planetas verò ῥαβδοφόρους, veluti sceptrigeros quosdã intelligi voluerint. Vbi verò poetarum princeps, deorum cuiq; ab Vulcano substructam domum canit, intelligendas planetarum domos interpretantur eruditi, quas induxerint recentiores, in quibúsq; illos οἰκοδεσποτεῖν, id est dominari astruant, veluti novitio invento aulam vetustissimus poetarum præbuerit. Illud ex doctorũ calculo, præter quæ diximus, adjiciendum: falsò videri errantes dici, quando errare potest nihil, quod
F in omni perpetuitate progressus cõservat & regressus, reliquósq; motus constantes & ratos. Etiam si apud Hippocratem planetæ vocantur pisces, & cymatophleges saxatilibus diversi, tanquam errones ac fluctivagi. Dignum relatu, quod Græci explicant interpretes, Hesperidas λιγυφώνας, id est, canoras, astra signare, velut ἐπὶ ἑσπέρα φαινόμενα, καὶ οἷον γινόμενα, id est vesperi visitationem facientia, ac velut nascentia. Sunt qui nocturnas horas Hesperidum nomine malint intelligere, mala verò aurea stellas
G ipsas. Dici verò λιγυφώνας, quia enharmonius sese inde promat sonus, quoniã probabile non fiat, dum agitentur, minima quidem insonare corpora, maxima verò & præstantissima, cujus prorsum modi cælestia sunt, tacita omnino rapi vertigine. Musicam verò indidem suavissimam edi simile veri habet ἁρμονικῶν tertio Ptolemæus. Sed & alii de quîs mox paulo. Nos autem præterit ea, quòd auditus noster eius non videatur capax. Illud porrò non habendum

insuper, Solem lunámque in errantium albo non censeri Ptolemæo, ac Theoni, ut Chaldæis: quam hæresin sequatur Plinius quandoque. Sed nec inter cœlo hærentes recensueris, quod invicem intervalla non servant, neque item figuras. Inter errantes verò non sunt, inquit Theon, quia stationes non faciant, nec recurrant quidem. In planetaria quoque potestate ab eminentissimis proditum auctoribus est, ubi se mortalium corporibus divinæ mentis spiritus infudit, eorundem formam pro cursus ratione ab luna consoveri. Quando ad ejus luminis aucta, vel damna corporibus afficimur, increscentib us præsertim medullis augescente luna, rursúmque lumine destituta, tenuati corporis fatigatione elanguescentibus. Singulis porro planetarum ab priscis ingeniis metallorum dicantur singula, velut Soli quidem aurum, Lunæ argentum, Marti ferrum Saturno plumbum, Jovi electrum, Mercurio stannum, Veneri æs. Chronocratorem dicunt Græci temporũ dominum: eorum autem initium in diurnis genituris sol accipit, ac cæteris dividit: in nocturnis luna. Quum itaq; sol temporum dominus fuerit, annos decem, principatum obtinet, menses novem. Modo eodem & luna quum temporis domina fuerit, annos tenebit decem, menses novem. Vitæ datorem intelligunt οἰκοδεσπότην, & genituræ dominum, cujus & paulò antè commeminimus. Hunc verò esse tradunt eruditiores, cujuscunque signum post natum hominem luna, relicto signo, in quo est, fuerit ingressa: etenim si quis prima natalis hora lunam in ariete habuerit, qui post arietem ad taurum secundo loco transitum facit. Venus genituræ dominium possidebit, eo quod taurus Veneris signum est. Id quod in cæteris consimiliter intelligendum. Ex grammatica penu id nec prætereundum: planetas item dici Græcis in re militari hac illac temerè abeuntes: quos quandoq; λειποταξίου id est desertoris affectos pœna inter legendum subnotavimus. Nam Heraclius Imperator λειποταξίου ποινὰς τοὺς πλανῆτας τῆς ῥωμαϊκῆς δυνάμεως εἰσεπράττετο, καὶ ὅσοι τῷ τόπῳ χαίρειν εἰπόντες, τὴν ἄλλως δευρο κακεῖσε περινόστουν, βασάνοις ἐπὶ σωφροσύνην μετήγοντο. Planetem porro ἀντὶ ξένου, id est pro hospite positum quandoque invenias. Planen verò id est πλάνην, dicunt τοῦ σκοποῦ ἀποτυχεῖν, id est ab proposito, & scopo frustrationem.

Mundum, sphæras, stellas sentire, ac preces exaudire. Sphæram maximam esse mundi oculum. Terram item anima, & sensu præditam, ex Platonicorum doctrina. Origenis placita de stellarum animis. Quas intelligi oporteat Neptuni stellas, vel Iovis. Cœlorum concentus. Mundus an finitus. Græcorum in motu terræ superstitio.

CAP. XIX.

LIBET parte hac cum Platonicis confabulari: in quorum sacrariis quum alia pleraque non absque admiratione sæpius lectitamus, tum id quod subnotabo statim, Mundum quum sit animatus, sentire, ac per amplissimã sphæram præcipuè, veluti per oculum intus omnia contueri: nam si nos per oculum nostrum, quoniam sit animatus, & diaphanꝰ, & lucidꝰ, multa perspicimus, & radio etiamnũ in sublime surrecto, cœlestia apprehendimus:

A Cur non, inquiunt, mundi cœlestis oculus, vivus, perspicuus, lucidus, radiósq; suos in omnia propagans, itidem sensibilium concipiat modum? Amplius mundi globos, stellas sensu item non carere, asserunt constantissimè: quoniam, ut Plotinus astruit, vota cognoscant nostra, exaudiant quoque. Cœlestibus inest quidem visus, specie tamen ab nostro diversus, verum in eo non diversus, quia vivit, perspicuus item est atque lucidus. Auditu item prædita sunt, sed nostro dissimili. Inter o-
B mnia, quæ ambitu cœli clusa continentur, viget communio quædam, & veluti nexus: cujus quinque videntur rationes. Prima est, omnium materia una: inde, qualitatum concordia: mox, spiritus ubique unus: nam sicuti cœlum unus est spiritus in excelsis, pariter intra cœlum unus itidem spiritus, vel cœlestis omnino, vel cœlo simillimus, omnibus est infusus, nostro consimilis. Quartum habet locum natura genitalis una, fovens omnia per spiritum mutuo copulata. Quintum postremò mundi ani-
C ma, omnibus connexa. Sed cur non & terram, inquit Plotinus, sentire dicamus? Obstat verò nihil, terram esse sensu præditam, ut humana commodiùs rectiúsque dispenset, quæ ejus sunt muneris. Certè nil admodum impedimento esse potest, quin preces audiat adnuátq;, nec tamen ea, qua solemus ipsi, ratione. Neq; enim cuncta animantia sensoriis sunt eisdem communita, nam & quædam aures habere non novimus, novimus autem sonos ab iis concipi. Omnino sciendum, Terræ animam non
D censeri abjecti cujuspiam esse corporis animam, proindéque intelligere, atque insuper esse deam. Cæterùm in hoc eminentissimarum rerum tractatu, quonam pacto doctissimi Origenis, placita prætereamus? Putare nanque se primo περὶ ἀρχῶν scribit, Cœlestia prorsum corpora esse animata, quoniam ab deo mandata dicuntur accipere, quod rationali tantũ naturæ contingere, consentaneum est. Scriptum enim legimus, Mandatum ego stel-
E lis injunxi omnibus. At quænam sunt, inquit, mandata hæc? nempe ut astrorum singula suo ordine, suisque meatibus indultæ sibi quantitatis mundo splendorem præbeant. Qua in re id omnino colligi videtur liquidò, Corporum illorum motum absque animæ functione posse haud quaquam effici. Nec rursum citra motum futura unquam, quæ animantia sint. In tanta verò ordinis ac motus ratione atque constantia, nónne stolidissimum fuerit, rationis auferre potestatem? Apud Hieremiam
F fanè, regina item cœli luna memoratur. Quinimmo ab peccati labe non sejungi stellas omnino, consensisse advertitur Job. Ita enim scribitur, Stellæ quoque in conspectu ejus, mundæ non sunt. Id quod ad corporis fulgorem non utique referri potest. Verum hæc ille viderit. Ex theologorum museo sunt qui astruant, etiam si cunctanter, Stellas, sicuti cœlorum quoque globos, suapte vi, hoc est substantiæ suæ natura moveri, velut elementa. Non ignorandum & illud, veteribus Ne-
G ptuni stellas dici consuesse, quibus hyems indicaretur, vel serenitas: Jovis autem, quæ agricolationi conferentia præmonstrarent: ex quo eleganter Aratus,

> Οἵ τε Ποσειδάωνος ἐρώμενοι, ἢ Διὸς αὐτοῦ
> Ἀστέρες, ἀνθρώποισι τετυγμένα σημαίνουσι.

At multo id gravius, mundum necessario esse finitum: nam omne quod duabus clauditur extremitatibus, finitum est: rursum, cui extremitas una est,

est, necessariò adest item secunda. Cœleste autem corpus medio non carere, in cujus ambitu vertigine rapiatur assidua super polis duobus, palàm est: quod propter Plinij caput primum libens attexui. Sphærarum autem rotatam vertiginem, quam ambiens ac circumjectus æther motibus scindatur diversis, jucundum, qualémq; exactior perficit musica, inenarrabili suavitate sonum ædere, intervallis junctum imparibus, sed pro rata partium ratione distinctum, Pythagoricis & Platoni præcipuè proditum est, approbavit Boethius quoque: irrisit cum Aristotele in Hexaemero magnus Basilius. Quod verò de terra multum, ac diu, facta nobis verba sunt, ad rem forsan & illud spectarit, ubi terram movisse foret nunciatum, Græcis fuisse antiquissimi moris, conclamare vasa, ceu ingruens malum inde conjectantibus.

Dignitas cœli ex historia, item ex physicis rationibus. In cœlo esse Trinitatis mysterium. Cur dicatur οὐρανός. Si staret cœlum, nihil moveretur. Si calor cœlestis deficiat, nullibi erit calor vel frigus. Creatis omnibus inesse Trinitatis vestigium.

Cap. XX.

COELI dignitatem eximiam, vel inenarrabilem potiùs, contemplanti mihi subit quandoque: quod de Arabibus scriptum reliquit Arrianus, coli ab illis duos modò Deos, cœlum & Liberum patrem: ac cœlum quidem, quia cernatur, & syderum collucentibus oculis præcellenter contextum, solem præferat utilitatis immensæ auctorem incomparabilem. Neque item excidit quod de Anaxagora philosopho proditum scimus, qui interrogatus, Cur nam se natum arbitraretur: respondit, Cœli ac solis videndi causa. Quam quidem vocem ab philosophis summa exceptam admiratione, risu prosequitur Lactantius, putans, nescientem quid responderet, in hæc prorupisse. Ego verò, ni me quid secretius fallit, facilè contenderim non temere id omnino effusum: sed ut ab sapientiæ studioso, pensiculatè admodum & excusse. Nam qui exactius pensitarit rem totam, comperiet liquidò, cœlestem claritatem adeo præcellere naturæ quadam præsigni majestate, ut in perenni ac vitali luce illa augustissimum divinitatis mysterium sit facile deprehensurus. Siquidem vertiginosus ille motus ampliorem nobis indicat potestatem, lux niditissima sapientiam, calor suavissimus amorem. Quibus ab principe rerum Deo moventur, illustrantur, perficiuntur omnia atque servantur, primò, inquam, inter separatas atque spiritales formas, sicut inter corporalonge clarissimo cœlum principatu censetur. Extra hæc, qui plura in clarissimo putat globo requirenda, is planè quæ sit corporeæ naturæ perfectio, parum perspexisse deprehenditur. Quicquid alia partiario ac divisim possident, in unum id est amplissimè congestum. Sine hoc ne inferius generabitur quippiam, nec genitum suas exercebit operationes. Et quidem sicuti intimus, & vitalis noster calor corpora confovet ac servat, ejúsque fomento quæ agunt in nos, non frustra agunt: ita si non adsit cœlestis ille calor, corporum virtus omnis, ut refer-

A timque ille ipse tam vitalis tamque familiaris nobis calor, proflictus deperéat necesse est. Cœlum utique naturale corpus est, omnium corporum naturalium perfectissimum. Corpus naturale tam motus, quàm sensilis qualitas consequuntur: perfectissimo igitur corporum naturalium perfectissimus quoque motus, & sensilium perfectissima congruunt. Nullus motus perfectior orbiculari, nulla qualitas sensu perceptibilis luce perfectior: quare hæc cœlestis corporis propria sint, necesse est.
B Quoniam verò perfectissimum corpus est, comparem quoque locum, id est supremum habere, ex rerum dignitate consequens fuit. Propterea Apuleius cum Chalcidio dici οὐρανὸν Græcè interpretatur, quia sit altitudinis finis. & uti in Deorum natura scribit Phurnutus, ὅρος ὢν ἄνω πάντων, καὶ ὁρίζων τὴν φύσιν: aut ab ὀρεύειν, quod est φυλάττειν τὰ πάντα, quia cuncta servet custodiátque. In libro De mundo scribit Aristoteles, sive is fuerit Theophrastus, Vranon dici, quoniam supra ὄρεα, id est montes, existat. Etiam si in Hexaemero Ambrosius sic
C appellatum opinetur, quia sit visui pervius: Scitum illud Aristotelis est ex libro octavo auscultationis physicæ, Motum primi cœli vitam esse omnibus, quandoquidem evidentissima est & communis operatio vitæ intimus motus. Cessante autem cœlo, nec cætera movebuntur. Sicut in minore item mundo, si cesset motus cordis, omnes animalis motus perire necesse est. Nec lapis itaque deorsùm moveretur, neque ascenderet ignis, quod mirum
D utique est, sed verum rationibus ostenditur, si motus quiesceret primus. Est autem quod primum in uno quoque genere, causa reliquorum: quæ sub ea continentur serie, licet non omnia eandem causæ habeant rationem. Porrò quod de motu astruimus, patet in caloris item ratione. Nam si cœlestis intereat calor, nec ab frigore profluet frigiditas, nec ab caliditate calor. Siquidem non est frigori contrarius calor ille sydereus, sicuti calor igneus: sed omnes continet elementares qualitates eminentia
E simplici, sicut lux omnes colores. Quæ universa disertissimè colligit Picus Mirandula, vir omnifariam doctissimus. Verùm quia de Trinitatis vestigio in cœlestibus facta mentio est, amplius sciendum, quod equidem memoratu non indignum est. In omnibus creatis extare Trinitatis vestigium, quod sexto De trinitate comprobat Augustinus. Quippe in unoquoque est, quod ad divinas referri personas, ceu ad causam, necesse est. Inest siquidem substantia, nec non forma speciesque, item
F ordo. Et patrem utique indicat substantia; verbum autem forma, ut quæ ex artificis conceptione proveniat: spiritum item sanctum nobis ordo præfert, quoniam amor est, ac ordo effectus ad aliud quippiam ex creantis profluit voluntate. Adhæc porro tria revocantur illa, numerus, mensura, & pondus: de quis mentio fit Sapientiæ undecimo. Nanque substantiam indicat mensura, speciem numerus, ordinem denique pondus. Hæc item ab Augustino significantur in libro Quæstionum o-
G ctoginta trium, ubi ait: Quod constat: quod discernitur, quod congruit: constat enim aliquid per substantiam, per formam discernitur, congruit per ordinem.

Mundi colores tres. An sint in cœlo colores ex Peripatetica schola. An item calor. In quota

signorum parte contingant dierum mutationes. Astra unde dicantur. Cælum quot modis dicatur.

CAP. XXI.

SUNT ex Platonicis non ignobiles, qui tres esse universales præcipuósque mundi colores arbitrentur, viridem, aureum, saphyrinum, tribus cœli Gratiis dedicatos. Et viridem utique Veneris esse volunt, atque item lunæ, aureum solis, ab Jove tamen, Veneréque non alienum: saphyrinum verò Jovi maximè accommodatum prædicant, cui & saphyrus dicatur consecratus. Hinc formulam mundi compingentibus præcipiunt, expedire ad Gratiarum cœlestium munera capessenda tris potissimum hos contueri colores frequentissime. Atque saphyrinum quidem mundi sphæris inserere: aurea verò sphæris ad ipsam cœli similitudinem addere sydera. Ipsam porrò Vestam sive Cererem, id est terram viridi prorsum excolere indumento. Quanquam in planetarum mentione paulo antè, non esse in cœlestibus colorem ullum astruere, visi abunde sumus, nec gravabimur Peripateticorum fusiùs hic argumenta explicare, ne quis ipsum hunc, cujus modo commeminimus, oculis deceptus saphyrinum esse cœli putet colorem, quamvis οὐρανοχρώματα Græcis vocare mos sit, quæ cœlesti colore tincta convisimus. Cœlum igitur, inquiunt coloratum non est, quia consurgat ex elementorum qualitatibus color. Cœlum autem nec elementum est, neq; item ex elementis compactum: non elementum quidem, quoniam sit elementi proprium, habere in se contrarietatem, agere que in contrarium: si ei conjungatur, id ipsum corrumpendo; si pervincat, speciem quoque suam in materia generando. Proinde, si cœlum esset elementum; quum elementa omnia se ad cœlum habeant, sicuti ad universam terræ molem punctus: diu jam deperiissent universa, essentq; omnia cœlum, quod non fit. Itidem non esse ex elementis concinnatum, asseveramus, inquiunt. Nam quod hujusmodi est, minus est suis elementis, ex quibus consurgit, connectiturque. At majus est elementis omnibus cœlum: igitur non ex elementis. Argumentantur item ratione motus, qui in elementis rectus est. Nam vel ad imum feruntur, vel evolant hinc ad superna, Sed cœlum ejusmodi motum nescit: verum convertitur assiduè in ambitum. Igitur consecutio manifesta. Addunt porrò illud quoque, non esse ibi elementarias qualitates, caliditatem, frigiditatem, siccitatem, humectandi vim, & propterea non consenescere. Quod si dicat aliquis, solem dici utique calidum, & lunam humectam, Saturnum frigidum, respondent, ex effectibus prodiisse nomenclaturã hanc. Quamobrem Aristotelem scribere in libro De elementorum proprietatibus: ubi planetæ coierint in piscium signum, contingere mox, ut aquis diluantur omnia. Quod si in geminis fiat coitus is: futuram universi conflagrationem. Sed iis addunt patrum nostrorum scita divinæ voluntatis judicium: quod tam fallere, quàm falli nescit. Quod verò ad calorem attinet, ut de aliis interim taceam, non o-

A mnes idem sentiunt. Platonici cœlum esse igneum fatentur omnes, & lucere quidem propriè, sed & consecutione quadam calere, sed non urere. Calor certè lucis proprietas quædam videtur, sicuti est lux cœli qualitas propria. Cæterum super hac re fusius alibi. At prius quàm inde digrediamur, illa velut corollaria adjecero, Miram fuisse veteribus varietatem, in quibus signorum partibus contingant dierum mutationes. Hanc verò M. Manilii carminibus exprimemus, potissimum ex Astrono- B micon tertio.

> Has quidam vires octava in parte reponunt:
> Sunt quibus esse placet decimas: nec defuit auctor
> Qui primæ momenta daret, frenósque dierum.

Cœlum ex poetis nonnulli Acmonis id est ἄκματος, filium tradidere: circumlatæ vertiginis τὸ ἄκμητον innuentes, vel quia sit corruptionis nescium. Nam functos fato κεκμηκέναι pronunciamus. Astra verò C ex lationis, ac motus assiduitate dici conjectant, velut ἄστατα, οὐδέποτε ἱστάμενα, ἀλλ' ἀεὶ κινούμενα. Proditum quoque à memorabilibus est auctoribus, Multos persuasum habere, longo ævi situ cæli qualitatem mutari & statum. Quin credidit Hipparchus quoque futurum quandoque, ut mundi cardines emoverentur loco. Quod inter nostros approbaverat agricolationis auctor Saserna, & ab Columella relatum scio: Cœlum denique uno modo D substantiam dicimus extremæ circulationis, aut naturale corpus, quod in extrema est totius circumferentia, & in quo divina omnia locata credimus. Alio modo dicitur cœlum extremæ circumferentiæ continuum corpus, in quo sol & luna, hæc namque in cœlo esse prædicamus. Tertio modo vocatur cœlum, ab circumferentia extrema contentum corpus: propterea ubi unum esse cœlum, pronuntiatur, de mundo intelligendum.

E *Regio apud Platonem terrestri paradiso assimilis. Item ubi sit paradisus is. Paradisus quid. Arriani historia ad id mirabiliter faciens. De habitatione sub æquinoctiali. Item an ibi sit mare. Antiscij qui. De hemisphæriis duobus non ingrata. Item de Olympi vertice.*

F CAP. XXII.

MUNDI rationes quidem omnes, quas lectione varia auspicati sumus, in unum hunc locum, veluti in molem unam corporis congerere, non fuit consilii, neque item operis instituti, in quo congestitiam quandam rerum dignarum cum sylvam pollicemur, potiùs G quàm naturæ ordinem. Ita subnotantur omnia ferè, veluti inter legendum sese obtulere, nisi quatenus libro hoc, qui omnium prodibit primus, & deinceps aliquandiu, delectum quendam habuimus, ut sic auspicio prosperiore reliqua impetu quodam miscello consequerentur. In quibus pleraque recognoscentur hunc ipsum respectantia locum. Interim igitur sese mihi Plato sua illa

sua illa philosophi, aut theologi potius majestate venerabili, atque aurem pervellens: in Phædone suo ait, se quiddam mandasse literis, quod huic loco congruat vel maximè. Esse videlicet terrarum regionem quandam prominentem, adeò ut imbres nesciat, neque item flaminum ullos persentiat impetus. Summa, præsignisq; sit aëris temperies, proindeq; inibi perfectissima quæque uberius enascantur, nec desit exactissimum genus hominum, quorum ævum sit longè nostro diuturnius. Eorum corpora sunt qui opinentur, ex æthere plurimum compacta: & aëre, aquæ, & terræ utique habere minimum, nec non compari fructuum modo vesci, atque ali: adeò uti more Peliæ velut recocti, juvenili gaudeant flore perpetuò. Hæc eo exscripsi libentius, quòd non ita magnam cum deliciarum horto in sanctis literis celebrato diversitatem habent, ut intelligamus verè dici ac prædicari, Platonem demutatis paucis fore Christianum. Sed occurrit hac parte aliud, nec minus admiratione dignum. Legimus Geneseos caput tertium, in quo excusso Adam ab delicijs ob peccati atrocitatem, scribit Moyses, collocatum à Deo ante paradisum voluptatis Cherubin, & flammeum gladium atque versatilem ad custodiendam viam ligni vitæ. Ubi astruit interpres, esse qui opinentur, paradisum hunc videri sub æquinoctiali circulo situm, abs quo decussari cælum, ac terram novimus: proindeque flammei gladij nomine zonam reddi torridam, quæ propter solis conversiones versatilis nuncupetur. Quæ verò ad hoc maximè pertinentia, aut certè mira, & relatu digna in primis, observavimus, ab nullo (quod equidem sciam) antehac animadversa, pergam in literas promere: ut si nil aliud, utique sint post difficultates avocamenta, quibus lassescens forsan lectoris animus relaxetur molliaturque. Arrianus inter Græcos historicos tantæ est in scribendo integritatis, ut φιλαλήθης, id est veritatis consectator, studiosusque sit vulgò cognominatus, atque ita etiamnum honestetur in libris. Hic in parte postrema Indici commentarij, veluti ipse quoque Moysi succineret, ita scribit: Hanno Carthaginensis provectus classe ab columnis Herculeis in Oceanum, relicta ad lævam Libya, diebus triginta enavigavit occidua petens, mox ubi in meridiem divertisset, plurima sese illi objecere impedimenta: nam præter ardores fervidi syderis, ut in perusta regione mundi, aqua potabili deficiebatur: audiebatur porrò creber de cælo fragor, interim latè promicantia in sublimi fulgura oculos perstringebant: visebanturque veluti flammarum rivi è cælo præcipitantes, quanquam Cyrene ad extrema Libyæ in tanta camporum vastitate herbis nuda non sit, neq; item aquarum inops. Quid, quod Avicenna tanquam Platonem, Moysemque interpretaretur, primo canonis in craseon, id est temperaturarum ratione, temperatiorem sub æquinoctiali, commodioremque esse scribit habitationem, quàm sit usquam terrarum. Quod Eratosthenem quoque, & Polybium sensisse, Straboni credimus. Nec ignoro ta-

A men, quæ sit in ea re inter doctissimos disceptatio. Et Damascenus scribit in paradiso fuisse regionem divinam & prorsus eo dignam, qui Dei opificis gestaret imaginem. Illud animadvertendum quod & Thomas adnotavit, & Conciliator non omisit differentia sexagesima septima. Quosdam tradidisse, Paradisum hunc videri situm in oriente, quæ portio mundi nobilior est, quia dextra sicuti secundi Cœli comprobat Aristoteles. Sed eum tamen locum itidem sub æquinoctiali Conciliator intelligit. Et rei
B ambiguitatem retegit in primis idem beatus Thomas articuli secundi in fine quæstionis ejusdem. Quicquid autem sit, credendum (inquit) paradisum in loco constitutum temperatissimo, sive is sub æquinoctiali sit seu alibi. Quid, quod in libro Hebraicarum traditionum in Genesim scribit Hieronymus, Prius quàm cælum & terram faceret Deus, paradisum ante condidisse. Nam in Hebræo legitur, Plantaverat autem Deus paradisum in Eden à principio: signat verò Eden delicias. Pro quo Symma-
C chus transtulit paradisum florentem. παράδεισον Græci hortum intelligunt: sed primo ἀναβάσεως Xenophon, propè Celænas Cyri fuisse regiam scribit, & agrestibus feris differtum paradisum. Obiter illud hac in parte subnotarim, ab erudito (quod ajunt) pulvere non ita disparatum, Macrobium secundo Naturalium, Oceani legitimum, verioremque alveum sub perusta collocasse, abs quo profluentes sinus, qui ambitu suæ flexionis orizontem imitentur, omnem ait terram quadrifidam divide-
D re, & habitationes singulas efficere insulas: ac propterea Ciceronem scripsisse, Omnem quæ incolatur à nobis terram, esse parvam quandam insulam. Quod ipsum Eratosthenes, Polybius, & Strabo quoq; approbasse videntur. Sed hos Ptolemæi ratio refellit, & meminit Conciliator. Quod de sublimi terrarum parte pluviis inconcussa scribit Plato, id ipsum & de Olympi vertice antiquioribus proditum, & repetit Eustathius. Sed liquidius in
E Odyssea Homerus quoque, etiam si recentiorum observatio secus deprehendisse videtur, elusa veterum ingeniorum sedulitate in pensitandis naturæ arcanis, & (quod dicitur) cornicum oculis confossis. Apud Meroem Æthiopiæ partem, æquinoctiali proximam circulo illud dicitur, evenire ut per nonaginta dies umbræ nostræ in contrarium cadant, unde Antiscios ejus incolas tractus nuncupant. Nec illud ignorandum, ab rerum peritis duo statui hemisphæria, ab æquinoctiali unum ad Septentrionem, ab eodem æquinoctiali alterum in meridiem.
F Quorum permeet quidem utrunq; sol, verum dispari ratione, etiam si sectionis utriusq; signorum haud dissultet numerus: nam solstitiale obit diebus centum octoginta quinque, adnexo diei noctisque quadrante: quod verò brumale est, centum modò & octoginta diebus absolvitur. Quod eo fieri argumento pervincitur, quoniam orbi solis eccentron statuunt terram cælestium non incuriosi.

CAMILLI RHIDERII RHODIGINI IN ANTIQUARUM LECTIONUM Libros Ludovici Cælii Patrui ad Reverendissimum Episcopum Philippum Roverellam,

PRÆFATIO SECUNDA.

SOlebant qui apud antiquissimos Parthorum reges, gratiorem gratiam aucupabantur, non nisi aliquo suffulti munere, eorum atria spatiari, rem quidem etsi Barbaricæ initiaturæ, ad nostrorum tamen temporum præsentiam non illaudabiliter delapsam: ut quæ de selectiori benignioris frontis animo, submissa interioris suæ mentis dejectione, vadimonium aucuparetur: quo ductus impulsu, ad te, reverendissime præsul, accessurus, diu multumque dubitavi, quo prævio munusculo te veneratus observarem: qua defatigatus mentis ambitione varia peragratus, in Ludovici Cælij mihi olim patrui meritissimi laboriosissimas Antiquarum lectionum lucubrationes incidi, opus etsi ab ipso antea editum, novissime tamen ab ipso tanta castigatione elimatum, tantisque additionibus suffultum, ut non quidem doctius elaboratum, aut elimatius expolitum, sed altius reformatum novi operis nomenclaturam adipisci meritò censeatur. Quod cum pluribus ipse jam impartiendum destinasset, mortisque sævæ præventus sævitiæ, sua frustratus opinione, aliquas ejus portiunculas gratioris patroni tutelæ frustratas reliquerit: earum unicuique patrocinium destinandum mihi injunctum cognoscens, tibi ejusdem operis libellum hunc ordine quidem, expolitione autem primum dicandum decrevi. Quod jure quidem, non minùs quàm debito, faciendum mihi visum fuit, ut qui amplissimam Roverellam familiam, tot, tantisq; magni culminis decoratam insignibus tanto affectus vinculo observatam habuerim, ut in ipsius famulitium ascriptione mirè oblectatus congaudeam, eoq; maximè quod nobilissimi tui fratris, viri non minus ingenij solertia, quàm doctissimæ eruditionis cultura expolitissimi, magnis in me collatis meritis talis evaserim, ut de tanta familia præconia promulgare pro virili semper tenear. Eoq; magis, quo mutuæ inter nos dilectionis talem noverim observantiam, ut mei in te solo affectus nutu gratiorem ejus intuitus benignitatem mihi satis videar vendicare. Hoc igitur ad te destinatum munusculum, hilariori quàm ejus tenuior exigat genitura, alacri illa tua ingenij promptitudine, mentis perspicacia, animi magnitudine, eo gratius accipies quo libentius ad te id destinatum adscribo, meq; magnificæ tuæ familiæ perpetuò affectum æquis respicere oculis non dedignaberis. Vale.

LUDO-

LUDOVICI CÆLII RHODIGINI ANTIQUARUM LECTIONUM LIBER UNUS QUI SECUNDUS.

Simulacra duo nobis eſſe propoſita, mundũ, & Chriſtum. Mundũ eſſe tanquam rempublicã & Dei templum. Angelos à Deo præfectos humanis rebus. Qui mox evaſerint dæmones, & immundi ſpiritus. Angelorũ numerus. Platonis & Ariſtotelis ad id ſententia.

CAP. I.

CÆTERUM ne quis noſtra hæc putet, veluti hirundinũ muſea, & Archytæ crepitaculũ, ſi diutius iis immoremur, re in immenſum quodãmodo recaſura, palæſtram emur ea, quam nobis præſcripſim⁹ in hoc velut præfloramento, ac mox huic parti coronidẽ impingemus, ſi prius in hac mundi hiſtoria, quæ Chriſtiana veritas obſervarit, cõtexuerimus. Duo ſcilicet fuiſſe propoſita mortalibus ſimulacra, quibus ad inviſibilia mirè prorſum ſurrigeremur, attolleremurq; unum quidem naturæ, alterum verò gratiæ. Et naturæ quidem ſimulacrum, eſſe mundi hujus ſpeciem at gratiæ, humanitatẽ verbi. In utroq; præmonſtrari utiq; Deum. ſed non intelligi in utroque. Siquidem natura ſpecie utiq; ſua, velut digito præferebat artificem, ſed contemplantium oculos illuminare nõ poterat. At præpotentis & inenarrabilis ſalvatoris humanitas, lux unica, vera, bona, de unico, vero, bono manans lumine, medicina fuit, ut cæci lumen reciperent, & doctrina quoque ut videntes agnoſcerent veritatẽ. Hæc ſingularis profecto eſt mundi excellentia. hoc præconiũ eximium, quod & veterum ſcientiſſimi non omnino videntur ignoraſſe, quando etiam Senecam ſcimus nono epiſtolarum ad Lucilium dixiſſe, Mundum ſapientis eſſe rempublicam. Quamobrẽ non videri illum extra rempublicam, etiam ſi receſſerit, immo fortaſſe, uni ſi reliquerit angulum, in majora atq; ampliora tranſiturum, ac cœlo impoſitum tunc demum intellecturũ, quum ſellam aut tribunal aſcenderet, quàm humili ſederit loco. Nunquam, inquit, plus agit ſapiens, quàm ubi in conſpectum ejus divina humanaque venerunt. Idem alibi, ingens Dei templum mundũ vocat. Idipſum & M. Tullius facit: quod interpretatus vir doctiſſimus: Benè, inquit, univerſus mundus Dei templum vocatur propter illos qui exiſtimant nil aliud eſſe Deum, niſi cælum ipſum & cæleſtia iſtaque cernimus. Ideo ut ſummi omnipotentiam Dei oſtenderet, poſſe vix intelligi, nunquam videri: quicquid humano ſubjicitur aſpectui, templum ejus vocavit, qui ſola mente concipitur, ut qui hæc veneratur ut templa, cultum tamen maximum debeat conditori: ſciatq; quiſquis in uſum templi hujus inducitur, ritu ſibi vivendum ſacerdotis. Scribunt porrò theologorum nonnulli, Ab initio Deum A quum feciſſet mundum, præpoſuiſſe illi quaſdam cæleſtium virtutum poteſtates, quibus regeretur ac diſpenſaretur mortalium genus. Quod etiam indicare videtur Moyſes in Deuteronomij cantico, ubi legimus: Quum divideret excelſus gentes, ſtatuit earum terminos ſecundum numerum angelorum Dei. Sed horum nonnulli, ſicut & ipſe, qui princeps appellatus eſt mundi, datam ſibi à Deo poteſtatem, non iis quibus acceperant legibus temperarunt: nec humanum genus divinis obedire, ſed ſuis parere B prævaricationibus docuerunt, unde adverſum nos peccatorum chirographa compoſita: nam, ut Propheta teſtatur, peccatis noſtris væmundati ſumus, ſiquidem animæ ſuæ pretium capit unuſquiſque, ubi voluptatum titillationes expleverit. Hoſce verò tum immundos ſpiritus, tum Chriſtianis deteſtando nomine, dæmonas nuncupamus. De quibus lucubratione ſequenti in medium promere pergemus, quæ de iis veterum ingenia prodidere, additis & noſtrorum placitis, ut ſeſe oſtentarit occaſio. Sed C interim illud minus hic prætereundum, Angelorum numeroſam videri à Deo ſeriem productam: quia Daniels ſeptimo ita dicatur, Millia millium miniſtrabant ei, & decies centena millia aſſiſtebant ei. Verùm hic amplius attendendum, In angelis non dici numerum, ut eſt diſcreta quantitas, ex continui diviſione producta, ſed ex formarum diſtinctione potius, quando inter tranſcendentia cenſetur multitudo. Sed enim & parte hac cum antiquioribus aliquandiu confabulari, haud operæ fuerit vacantis. D Subſtantias quidem ſeparatas cenſuit Plato, eſſe rerum ſenſibilium ſpecies, velut ſi naturam concipias humanam eſſe diſparatam. Quo poſito, conſequens eſt, ſubſtantias utiq; ſeparatas rerum ſenſibilium aſſequi numerum. Id quod Atiſtoteli improbabile fit, quoniam ſit materia de ſenſibilium ſpecierum, ut ſic interim loquar, ratione. Proinde non poſſe ſubſtantias ſeparatas cenſeri ſenſibilium exemplares ſpecies, verum eſſe eminentioris cujuſdam naturæ. Idem tamen Ariſtoteles, naturas haſce perfe- E ctiores ordinem ſtatuit ſenſibilium reſpicere, moventis ratione, ac finis. Propterea ex numero motuum primorum ſubſtantias coaptat ſeparatas. Quod noſtrorum patrum decretis, & veritati inconcuſſæ fidei diſſentaneum ſancimus omnino.

Dæmonis nomen fuiſſe veteribus honeſtum, nobis non ita. Cur Ariſtoteles dicatur dæmonios, & Plato divinus. Qui à veteribus dæmonij dicantur.

F CAP. II.

DÆMONIS nomen in Chriſtiana religione odioſum ſanè, infeſtumque eſt, non ita veteribus: quippe quod poſtea patebit amplius, ejuſmodi nomenclatura

deus quandoque significatur, & pro admirabili & A immenso dæmonum usurpat Græcorum natio: sed quibusdam quoque, ut Aristoteli, adhæsit dæmonij cognomentum: nam quod non insuper habendum utique est, Platonem singulari sapientia philosophum omnibus ferè calculis ab veterum scientissimis ita approbatum, summisque elatum præconiis legimus, ut divinum virum appellare non desinant, præsertim in ea philosophiæ parte, quæ divinorum rationes complectitur. In qua & operæ multum, B nec olei minus ab eo impensum, compertius est quàm ut demonstrari res debeat. Quin in iis quæ ad naturæ modum spectant, plures quoque in ejus sententiam proclivius feruntur, quàm Aristotelis. Et ut arbitrij honorarij, quanquam nostrum non sit onus, vice fungamur, Omnino in philosophia prima, & in ijs quæ mathematicas requirunt demonstrationes: in oratoria item facultate, ac in morum disciplina plerique omnes, veluti omnium principem suscipiunt Platonem, venerantur que, etiam si flumen orationis aureum fundi ab Aristotele, au- C ctor M. Tullius est. Proinde institutum, ut ab utriusq; consectatoribus divini symbolum Platoni, dæmonij verò Aristoteli affigeretur: ceu innuerent opertè, tanto Platonem videri Aristotele præstantiorem, quanto naturalibus divina censentur augustiora, ampliora que. Ut prætercam quod Græci scribunt, & repetit Seneca, Athenis raptim Aristotelem profugisse, veritum ne impietatis nomine in vincula conjectus ultimo afficeretur supplicio. Ap- D pellationis autem ratio profluxisse videtur inde, quod naturalium scientiam in primis complexus Aristoteles est, quorum ratio sublunari ferè continetur mundo, qua in parte (sicuti mox liquebit) dæmonibus præscripta putabant loca. Plato verò altius sese surrigens intelligibiliũ contemplationi addictus comparem vitæ, morumq; normam eximia integritate consecutus est: spretisq; quæ cæteri usque ad insaniam demirantur, quod in nobis divinũ est, ad id divinum, quod solum verèque est, redigere E omnib⁹ (ut dicitur) remis velisq; adnitebatur. Hinc divini cognomentum longè clarissimum, vulgò celebratum illuxit. Auctor allegoriarum Hesiodi Aristotelem nuncupat δαιμόνιον. Plutarchus tamen in libro De liberorum institutione, Platonem quoque dixit δαιμόνιον: sed in artibus item Dionysius Homerum δαιμονιώτατον appellare sibi permisit. Adnotatum ab rhetore scientissimo, dæmonium à divino apud oratores differre nihil, sed dici ἐκ [illegible] μάλλω, sicut Olynthiaca secunda apud Demosthenem. F Sciendum verò, dæmonij appellationem ἐπαμφοτερίζειν, id est capi nunc in bonum, nunc in malum, præcipuè apud Homerum, abs quo reges dici dæmonios novimus velut eudæmonas. Plebeios item, privatosque: sed ut δυσδαίμονας, infelicesque quoniam mediæ potestatis sint dæmon, & fortuna. Sed jam de dæmonibus plura.

Rationalis naturæ gradus esse tres, deorum, dæmonum, hominum. Dæmones cur. Item eosdem dici Lares, ac Genios. Dæmonum descriptio. Qui Medioxumi, Patellarij, Semones, Heroes, Manes, Pluto Summanus, Sangus, Popi, Diopi, Stenopos, Stenoparcha. An angeli omnes sint speciei unius. De Dionysio Areopagita carptim.

CAP. III.

Illud verò in primis testatum volumus in negotiatione (ut sic dicam) ista Platonem ipsumPlatonicosq; plures nos esse amplexuros, quoniam inter cæteros hi maxima curæ indagine dæmonum rationem scrutati sunt, nõ disclusis tamen, aut rejectis, quæ apud alios cõperta legendi appetentiã conciliare, aut lacescentẽ stomachũ excitare ac reficere poterũt. Igitur Platonẽ animadverto rationalis naturæ grad⁹ fecisse tres, B non dignitatis tantum majestate inter punctos abjunctosque, sed etiam locorũ intercapedine. Ergo immortalibus dijs summatem attribuit sedẽ, id est cælestem. Sed horũ alios dici, & esse intelligibiles, ab omni materiæ contubernio semotos: quorum parens princepsq; is sit, quem rerum conditorem opificemq; veneramur, majestatis amplitudine ultramundana, sanctum & humano sermone inenarrabilem, ac ne mente quidẽ facilè apprehensibilem. Quisquis est is, aut quantuscunque, unus est: verus, C bonus: veritas una, bona: bonitas una, vera. Cæteri non tam dij, quàm ministri. Visibiles deos intelligit cælestia corpora. Atq; hic gradus utiq; unus, qui & primus. Imum verò tenet, numisma præcelsæ divinitatis eximium, homo. Cujus eminentissimam naturam, cælitibus ferè comparem paulo pòst latius explicare ingredimur. Medium verò inter hosce extremos gradum, ab lunæ collimitio ad nos usque expansum jam habent quos ab scientiæ magnitudine prisci dæmonas vocarunt. Sed M. Tullius Lares, D etiam si in eo satisfacere vix sibi videtur: Apulejus nunc Lares, nunc Genios nuncupat. Hos tanquam interpretes quosdam, & salutigerulos arbitrati sunt priores: qui concepta à nobis vota ad deos deferrent, & illinc ad nos divina munera, veluti μίσται quidam, & pararij. Ad hos item magica excantatio, & præsagiorum species referebantur: quod in Symposio docuit Plato. Romæ vicus fuit larium ruraliũ quod docuit P. Victor. Verum & L. Æmylius Regillus Antiochi classe profligata, laribus permarinis E ædem vovit, quæ annis quadraginta post dedicata est. Plutarchus in libro De philosophorum decretis, nimis præcisè, cujusmodi forent dæmones, descripsit, quum ait: Thales, Pythagoras, Plato, Stoici dæmonas esse sanxerunt substantias animales: sicuti heroas, ab corporibus amotas animas. Floridius multo Apulejus: Dæmones, inquit, animalia sunt ingenio rationabilia, animo passiva, corpore aëria, tempore æterna. Mox adjicit, Passivos dici, quoniam ijsdem quibus nos, Perturbationibus sint ob- F noxij. Hosce Romani veteres Medioxumos item nuncuparunt, quod intersiti ex sui ratione, ac loco, & potestate dijs summis sint minores hominum natura, velut complacitum antiquis est, utique majores. Propterea Plautus in Cistellaria.

> Ita me dij, deæque superi atque inferi & medioxumi.

Apud eundem quin etiam Patellarios dici compertias deos, qui patellis, sacrificio vasis accommodis, G placarentur. Propterea in Fastis Ovidius:

> Fert missos Vestæ pura patella cibos.

Plautus:

> Dij me omnes magni minutique & patellarij.

Ut salinum inquit Livius, & patellam deorum causa habere possint. Semones dici putant, eos qui ab aëris meditullio quicquid interpatet ad terrã usq;, habent. Quos credit Martianus, ἡμιθέοι dici, hoc est semideos: heroas quoque, sicut Jamblichus item signifi-

significat: quoniam, inquit, ἔραν veteres dicebãt terram. A Ibique manes, id est corpori humano præsules attributi, qui parentum seminibus manarunt. Heroas fuisse iracundos, & occursantibus infestos, cujusmodi κακοτύχους vocãt Græci, Menander signat, proinde prætereuntes heroa silentium mirè servabant. Hosce tamen κρείττονας dicebant, id est meliores: fortè diritatẽ sic mollituri. Scribit Joannes grãmaticus, heroas illos credi patre Deo natos: mortali verò matre, qui theoretica & rationali sint virtute præditi. B At qui opifice activaque pollent vita, hosce dea prognatos volunt. Porrò nuncupari itẽ heroas, ἀπὸ τῆς ἀρετῆς quando ita canit Orpheus: μητέρα δ' ἡρώων ἀριστέων κλύοντες. Porrò quicquid ab luna ad terram interstitij est, Plutonis imperio ascribitur: qui inde Sumanus dicitur, quasi summus Deorum manium. Sed & lunam in vicinia constitutam, Proserpinam appellarunt. Semones Fulgentius non omnino malus auctor est, esse Deos opinatur, qui cœlo digni non censerentur ob meriti paupertatẽ: cujusmodi esset Priapus, Hippo, Vertumnus. C Nec terrenos tamen putarent per gratiæ venerationẽ: sicut in Mystagora scribit Varro, Semoneq; inferius derelicto, Deum depinnato attollam eloquio. In civitate divina Augustinus Semonem dici Janum sentit, quod seminio præsit, dum concipitur infans. Semonis Jani meminit ab Urbe condita libro octavo Livius, quanquam alij expuncta lectione ista, substituant Sabino Sangi, ex Dionysio, qui Antiquitatum secundo, Sabinorum genti inditum nomen scribit ex Sabino Sangi divi gentilis, quem Sangum quidã D Pistium vocent. Sangi sacellum Urbis regione septima statuit P. Victor. Sunt qui Dryopum lingua Popos dici dæmonas arbitrentur. Omnino qui Homero posteriores sunt, etiam Deos ea voce significari putant, ut sint Popi quasi Ipopi, ex veterum doctrina, ὡς τὰ πάντα διοπτεύοντες, id est omnia dispicientes. Sicuti indidem corrivatur & Diopos, quæ dictio apud Æschylũ ducis est peculiaris, id est ἡγεμονικήν. Stenopos autẽ angiportum signat, unde Stenoparchos dici, auctor est Dion, qui adversus incẽ- E dia constituebantur ex plebe, quibus veste uti permissum est principali, & duos habere lictores in locis sui juris factum hoc imperij stationem tenente Augusto. Apud Græcos πόποι παπαί, commiserationis censetur vox. Sed Appion dæmonas intelligit. Hinc sanè admoneor Varronis lucubrationem titulo editam πόπαι παπαί. Etiamsi in Nonij codicibus passim legitur, papia papæ. Nec obstrepat hic argutior aliquis, rideatq; ineptius veterẽ hanc dæ- F monum diversitatem, quando & in angelis pervincere eandem possumus. Siquidem in ijs quæ speciei censentur unius, haud prius invenias & posterius: quod ex Metaphysices tertio amplius dilucet. In Angelis autem vel decuriæ unius, & primos comperias & medios & postremos: quod ex Areopagita Dionysio est, Angelicæ hierarchiæ capite decimo. Proinde colligendum, non esse speciei unius omnes angelos. Quod Dionysium advocavimus, sciendum amplius, doctis ambagiosum fieri, ecquid ex Areopagitæ officina prodierit lucubratio G ea, quando tres leguntur Dionysij.

Esse item in sphæris quorundam sententia dæmonum ordines. Providentia triplex. Quomodo ab dæmonibus afficiamur. Qui dæmones naturales, quiq; adventitij. Dæmonum præfecturæ. Item dæmones esse tanquam pastores.

Cap. IV.

SED in hac dæmonum distinctione id utique minus ignorandum, Ex veteribus plerosque præter quæ hactenus collecta nobis sunt, etiam singulis planetarum globis peculiares ascripsisse dæmones, veluti stellas, ita planetæ illi famulantes, in cujus orbe sunt, ut in firmamento stellæ minores ab illustrioribus gubernantur. Inde Saturnij leguntur dæmones, aut Jovij, & deinceps. Immo verò inter Saturnios esse, qui præstent alijs in globo eodem. Quod & in cæteris intelligunt, quemadmodum inter homines non omnium eadem ratio agnoscitur fortunæ. Orphici terrestres etiam dederunt dæmones: sicuti etiam aquei dicuntur, & ignei. Tradunt porrò qui hæc curiosius pervestigant, esse ab summis ad infima veluti catenas quasdam extensas. Nam stellarum quælibet dæmones suos tanquam asseclas certis afficit modis. Sed eadem item ratione ab dæmonibus animæ afficiuntur, ab suis ubique suæ. Id ut facilius percipiatur, providentiam Platonica schola in tria distribuit: Universalem, minus universalem, & demum particularem. Et universalem quidem ad tria refert principia, quorum & superius facta nobis mentio est, Bonum, intellectum, animam mundi: qua omnibus, & omnia provideant. Minus universalem, ad sphærarum, stellarumque animas: quando harum unaquæque omnium quidem rationem habet, sed non in omnibus tamen. Particularem verò dæmonum esse volunt, qui quædam non omnibus, sed quibusdam gratificentur. Quanquam & in humanis animis providentia particularis est ad inferiora. Igitur pro loci ratione nobis non uno modo fomenta adjiciunt: siquidem ignei dæmones contemplandi excitant potentiam, aërei vitæ favent activæ, aquei voluptuosæ. Hos Plato scribit à primordio: malorum plurimis voluptatem immiscuisse. Porrò dæmones quidem omnes esse affectu passivos: superiores verò, mediosque etiam immortales, infimos duntaxat longævos, qui ex terræ vicinia, terrena etiam titillentur libidine, nimiamque habeant cum sylva communionem, quàm sanè malignam animam veteres dictitabant. Asseritur & illud, Dæmonum alios esse (ut sic dixerim) indigenas adventitios alios: & indigenas quidem volunt, qui sint initio sic producti: adventitios autem, qui ex humana ratione mox inter dæmonas sint centuriati, ac nihilominus humana curent. Quod verò ad dæmonicas attinet præfecturas, alij latissima procurant terrarum spatia, alios detinent angustiora: quidam urbibus modò præponuntur, aut ex hominibus singulos tantum amplexantur. Atque hinc Saturnium alius, ille Jovium, hic quemvis alium dicitur dæmonem sortitus: sicuti etiam unumquenq; nostrum credunt suo (ut sic dixerim) syderi mancipari; quæ utique dæmonica ratio atque cælestis, non in homine tantum efficax

putatur, sed & in cæteris naturæ partibus. Nam sæpè animal hoc vel illud solare dicimus, aut Jovium: sic & in plantis, lapidibusque. Certè Plato dæmonicam potestatem, ut conciliatricem in Sympοsio, & Legibus admiratur. Propterea in Protagora & Politico, dæmonas ut pastores recognoscit in Critia, etiam gubernatores. Quibus nos divina providentia commendandos censuerit, veluti moderatoribus, qui nos tum divinationibus plurifariam, tum oraculis adjuvarent.

Dæmones an habeant corpus: item angeli. Corporum genera quinque. Nereides quæ sint. Qui, & ubi visibiles dæmones. De Glauco interim.

Cap. V.

AN verò dæmones hujusmodi, sive bonos intelligas, sive malos, habeant corpus, potest videri quæstione non indignum: ac si Apulejum audimus, non omnes habent, siquidem in Socratis dæmonio ita scribit, Genus aliud augustius animo dæmonum, qui semper à corporeis compedibus, & nexibus liberi procurantur certis precatibus: quorum è numero Somnus atque Amor. Ubi verò statuit Hesiodus dæmonas, hominum custodes ἠέρα ἑσσάμενοι, id est aëre convestitos: inquit Proclus ideo dictum, quia nos lateant, sintque invisibiles, sicuti aër: vel quoniam aërea sint eorum corpora: sicut deorum ἐμπύρεια, id est ignea, hominum autem terrena. Psellus dæmonum naturam non putat esse sine corpore, quando (inquit) sunt qui fateantur, dæmones ab se cum corporibus visos. Quin & magnus Basilius non dæmonibus modo, sed puris etiam angelis corpora tribuit, veluti spiritus quosdam tenues & aëreos atque puros. Cui David adstipulari videtur, quum ait: Qui facit angelos suos spiritus, ac ministros suos flammeos. Sed in civitate Dei Augustinus ait: Qui facit angelos suos spiritus, id est eos qui spiritus sunt natura, facit esse angelos. Eandem quoque asserit Psellus idem Apostoli Pauli fuisse sententiam, quoniam sic commodius locum permutent, quiescant, item sine fallacia sensibus se offerant. Sicubi verò in scriptura legantur incorporei, respondendum, esse moris, corpora quidem crassiora corporea nominare, quæ verò prætenuia sunt, quæque aspectum tactumque effugiunt, incorporea dicere. Non idem tamen videtur angelicum, & dæmonicum corpus. Illud enim radiat, & nequit oculis sustineri: dæmonicum videtur aliquando fuisse ejusmodi, quoniam Esaias angelum nominat Luciferum, qui lapsus est. Nunc certè obscurum tenebricosumque est. Angelicum quidem corpus, omnis expers est materiæ. Etiamsi in libro Fontis vitæ Avicebron angelos prodit ex materia concinnatos & forma: quoniam ubicunque proprietates inveniantur materiæ, ibi insit & materia. Proprietates autem materiæ sunt, recipere, ac substare. Propterea in libro De trinitate Boëthius, Forma simplex, subjectum esse nequit. Sed in angelo compertum hoc est, quare consecutio manifesta. Nisi quod

A modus idem non est, quo recipit intellectus, & quo materia. Formam siquidem recipit materia, ut ex ea in specie constituatur aliqua vel aëris, vel ignis, vel rei alterius. Verum ratione alia formam intellectus recipit: aliàs verum probaretur quod prodit Empedocles. Terram terra cognosci, ac igne ignem. Intelligibilis forma in intellectu est secundum ipsam rationem formæ. Ita enim ab intellectu cognoscitur, proinde receptio ejusmodi, materiæ haudquaquam receptio est, sed immateria-
B lis substantiæ. Verum ad rem. Dæmonica corpora quodammodo materialia censentur, & subjecta passioni, præsertim quæ sub terram intrusa sunt. Itaque pulsata dolent, & igne admoto exuruntur, cinere item conspicuo, quod in Thuscia quandoque factum, proditur memoriæ. Sed, ut hæc expendantur exactiore libra, Corporum (quod ad hanc spectat rationem) invenio species quinque. Est quidem corpus unum, & id primum, quod igne tantum conflatur. At si ignis ille visui subjiciatur,
C sydereum corpus dicitur: si visum non patiatur, dæmones sunt: quos igneos dicit Orpheus, aut cœlestes. Altera species corporum est, quæ ignis aërisq; nexu attemperata sunt: & hi ætherei vel aërei nuncupantur dæmones, eodem Orpheo docẽte. Quod si aqueum quiddam, veluti tenuius ferrumen accesserit, tertium consurget genus dæmonum, qui nominantur aquei: qui quandoque etiam percipi possunt visu, si densius paulò subactum corpus sit. Ubi autem terræ aliquid addatur, sed non adeò crassum,
D terreni jam efficiuntur dæmones. Postrema sunt jam humana corpora, spissitudine crassiora obesioraque. Aqueos dæmonas in Perside atque Aphrica visitari præcipuè Zoroaster existimat: eos Nereidas vocavit Orpheus. Adjicit tamen Porphyrius, illos dæmonas solum videri, in quorum corporibus præter aquæ vaporem, ignis abundet. Idque in Oriente contingere, atque meridie. Glaucum quoque esse marinum dæmona Græci scribunt, hunc esse Melicertem interpretatur Nicanor. In primo
E Ætolicorum scribit Nicander, Apollinem ab Glauco divinandi scientiam esse consecutũ. Porrò, quòd observatione dignum est, Augustinus astruere videtur, Angelos omnes ante confirmationem, vel lapsum corpora habuisse aerea, ex puriore superioreque aeris parte conformata. Cæterum ad faciendum idonea, non item ad patiendum. Taliaque etiamnum bonis angelis conservata, quæ visum tamen non patiantur, ni crassamenti quippiam fuerit
F inductum. Malis verò angelis in lapsu demutata fuisse corpora in aeris spissioris qualitatem, ut igne possent torqueri. Super Genesin Augustinus idem sic fermè prodit, Dæmones aerea dicuntur animalia, quia corporum aereorum natura vigent, nec per mortem dissolvuntur, quoniam prævalet in eis elementum ad faciendum aptius, quàm ad patiendum. Patientiæ quidem, humor terraque congruunt maximè: ad faciendum verò, aër ignisque. Verum nequid dissimulem: in secundo Sententiarum adnotatum animadverti, hæc de aliorum sententia
G fuisse Augustino conscripta: quoniam Christianæ veritatis sectatores complures conspiratu consono prodiderint, Angelos esse incorporeos, assumere tamen quandoque corpora, ut exequantur ab optimo maximo Deo injuncta, quibus mox exuantur. Beatus item Thomas quæstionis propriæ articulo primo, Augustinum scribit Platonicorum opinionem explicuisse. Origenẽ quoque, ut in aliis item,

itē, esse deceptum, ubi in libro περὶ ἀρχῶν Deum patrem modò tradit, & filium, ac sanctum spiritum, nullum habere cum materia commercium. Quòd si Gregorius angelū vocat ratione animal, id per metaphoram dictū exponit, ex rationis similitudine. At Damascenus angelum scribit substantiam esse intellectualem, semper mobilem. Nihil autem movetur, nisi corpus: sicuti Auscultationis physicæ libro sexto probat Aristoteles. Verùm ita prorsus astruēdum, in angelo motum ita accipi, ut intelligere, ac velle, motus quidam sunt. Ex quo angelus substantia finitur semper mobilis: quia semper actu intelligit, non quandoque actu, quandoque potentia, ut nos. Porrò circumscribi terminis localibus, est corporis quidem proprium, sed terminis circumscribi essentialibus, creatis promiscuum est omnibus. Propterea in libro de spiritu sancto Ambrosius, licet quædam locis non contineantur corporalibus, circumscriptione tamen substantiæ non carent. Ubi verò Bernardus ait, spiritus creatos indigere instrumento corporeo: intelligendum, non naturaliter adglutinato, sed ad aliquid assumpto. Denique in divinis nominibus Dionysius, incorporeos esse angelos, constanter affirmat. Amplius adnotanda nihilominus ex secundo Moralium, Gregorii verba: In hoc inquit, est nunc natura angelica ab nostræ conditionis naturæ proprietate distincta, quod & nos loco circumscribimur, & cæcitatis ignorantia coartamur. Angelorum verò spiritus loco circumscribitur quidem, verùm eorum scientia longe super nos propagata differtur: interius quippe, exteriusq; sciendo diffusi sunt, quia ipsum scientiæ fontem contemplantur. Quid enim de his quæ scienda sunt nesciant, qui scientem omnia sciunt? Eorum itaq; scientia nostræ quidē comparatione exuberantius excrevit. Quæ tamen si divinæ componatur, arctius evadet angusta. Sicuti & ipsi illorum spiritus corporum utique nostrorum comparatione spiritus sunt. at summi comparatione, ac incircumscripti spiritus, sunt corpus. Mittuntur igitur, & assistunt; quia per hoc quod circūscripti sunt, exeunt: & per hoc quod inter quoque præsentes sunt, nunquā recedunt. Faciem ergò patris semper vident, & veniunt ad nos tamen, quia & ad nos spiritali præsentia foras exeunt: & tamen ibi se, unde recesserunt, per internam contemplationem servant.

Dæmones esse semine fœcundos, & coire: angelos bonos minimè. An angelus dicatur de homine. De gigantibus interim. Dæmones qua ratione varias exhibeant figuras. Quæ sint Najades, Dryades, Onosceli. Cur quidam dæmones ingerant se puerperis. Mirum pestilentiæ genus Constantinopoli.

Cap. VI.

Marcum quendā in Cheroneso, Græciæ contermina fuisse legimus, qui genus suū in Mesin fluviū referebat, homo solitudinis præcipuè amator, & dæmonum cultor eximius, quo nomine de illorū natura pleraque persecutus, aliis etiam est impertitus. sicuti illud, Dæmonas non pati solum, sed valdè utique pati. Quin esse item semine fœcundos, idque generandi studio effundere, succrescereque inde animalia quædammodi non magni: habere enim genitalia, sed neutique nostris similia. Porro quia excrementitium quiddam effundant, connutriri quoque alios quidem inspiratione, alios etiam humore: verùm non ore, sicuti nos, immo verò ut spongiæ atque ostrea. Nec tamen dæmones hoc omnes pati, sed qui materiæ conjunctiores sint, quique lucifugæ intelligantur, aquatici atq; subterranei. Hinc Augustinus multos tradit, experientia magistra didicisse, Sylvanos & Faunos, quos vulgò Incubos vocent, improbos sæpè extitisse mulieribus, earumq; appetisse, ac peregisse concubitus, & quosdam dæmones, quos Galli Dusios nuncupent, hanc assiduè fœditatem tentare. Adjicit tamen, se hic nil admodum temerè ausum affirmare, Angelos verò Dei sanctos ea turpitudine inquinatos, non credere. Sunt qui affirment (de Christianis loquor) genitalē humorem à dæmone profusum, haudquaquam ipsius percoqui natura, quod animantibus obtingit, sed excipi à viro, cui se ut fœmina subjecerit: qua ratione vatem Merlinum esse genitum, Britannorum historiæ memorant. Quum verò legimus Geneseos sexto, Angelos Dei videntes filias hominum quòd essent pulchræ, accepisse uxores sibi: non accipiendum (inquit) est, ita illos esse angelos Dei, ut homines non essent, sicut putant quidam: nam homines fuisse, scriptura sine ambiguitate declarat, quando dixit Deus: Non permanebit spiritus meus in hominibus his in æternum, propterea quod caro est. Sed & homines Dei angelos fuisse nuncupatos, ex eisdem literis testatissimum est. Nam de Joanne legimus, Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam. Et Malachias propheta angelus item dictus est. Fallit autem quosdam, quod ex illis qui dicebātur angeli Dei, nati, ac propagati feruntur gigantes, veluti hoc humanum non sit. Quum tamen paulò ante Goticam vastitatem Romæ visa sit fœmina, quæ corpore quodamodo giganteo longè cæteris præeminebat, quod ea mirabilius est visum, quoniam uterq; parens, nec staturolorum quidem hominum proceritatem assequebatur. Sed redeo unde sum digressus. Nullus, inquit Marcus idem dæmon mas censendus est, vel fœmina: hæc enim interstitia, & sexuum discernicula ad composita pertinent: dæmonū verò corpora simplicia sunt, ductu, flexuq; facilia, ad omnemq; configurationem apta naturaliter. Etenim sicuti nubes nunc hominum, nunc cujuscunque visitationem faciunt, consimiliter & dæmonum corpora, ut collibuerit, varias concipiunt figuras, qua ratione virum modo præferunt, modo etiam fœminam. Infremunt quandoque ut leones, saltant ut pardalis, latrant ut canes. Nec tamen tot ac tam varia, unumquodque dæmonum genus perfecerit. Nam igneis aëreisque facilè hujusmodi suppetit facultas: siquidem in id se nullo negotio conformant, quod imaginatio conceperit. Tenebricosi verò dæmonis phantasticum angustiis fluctuans eam nescit diversitatem, corpore item inagili, minimeque actuosa. Aquei, nec non terrestres in horum meditullio constituuntur. Sed qui in aquis agunt plurimum, ex elementi mollicie aves ferè ac mulieres assimulant. Ex quo genere sunt celebratæ poetis Najades, Nereides, nec non Dryades.

Qui verò inaquosa & arida frequentant, corporibus arescentibus: cujusmodi onosceli pernoscuntur, qui sunt asininis cruribus, hi sese mares plurimū exhibent, interdum quoque leonem ac canem induere videntur. Quare non ita mirum, si quandoque puerperis fœminea specie ingeratur dæmonium, quod adulterum sit, & impuris humectationibus afficiatur plurimum. Cæterùm id hac parte haud prætereundum undique, debacchari amplius quandoque Constantinopoli cœpisse novum inopinatumq; pestilentiæ genus. Quod apud Pelusiotas Ægyptios inortum primo, grassari mox latius adortum est. Ejus mali hæc ferè habebantur initia, Dæmonum terriculamenta specie humana miseris ingerebant sese ita, uti ab hominibus incuti sibi plagas opinarentur, quibus occursaculi id genus objiciebatur: erantq; ea orientis mali velut procœmia. Quibus averuncandis nullis prorsum amuletis opus erat, vel (ut assolet) mysticis, sacrisque verbis: sed velut lymphati, ac arreptitii, vocantes nec audiebant etiam si in arcto asservarentur. Per quietem obtingebant hæc quandoque, inhorrescebat febris, sed ita uti nec color demutaretur, neque insitus item calor: nam nec inflammatio, ut fit, persentiebatur, verum tussis infesta erat nulla discriminis specie. Tubercula sese ostentabant, sed non eodem tempore omnibus, nec eodem loco. Quibusdam profundior obrepebat somnus, aliis dementia cum rerum omnium oblivione, ut in cibi neglectu conficerentur, ac furentes è lecto sese proriperent, ut se daturi in præceps, aut sitis ardore flumina petituri. Morbus tamen hic contagiosus haud fuit.

Dæmones mali. Dæmonum è cœlo lapsus. Quem Ates nomine intelligat Homerus. Trygodæmones qui sint, & Sorodæmones. Covali Soroadios dæmon. An dæmones sint naturaliter mali.

Cap. VII.

DÆMONES quidem omnes, Christi cultus, tanquam malos (ut diximus) abdicat: illorum commercio nullatenus utendum censet: quando, ut in Apologetico testatum reliquit Florens Septimius, Dæmonum operatio est hominis eversio. Græcia non ita multos dæmones damnandos putat. Addit, nec hos quidem esse ex proposito tales. Sed quod ab condito ævo rerum dispensatio ea sit ratione instituta, ut animæ impuræ carnificina (ut sic dixerim) injungeretur. Cujusmodi dæmonū opera magica vanitas impendio uti assueverit, advocans in aspectum imaginarium, & multa itidem imaginaria spectantibus objiciens. Verùm de boni maliq; dæmonis discerniculo plura mox. Nos in literis interim antiquioribus ab Pherecide traditum observavimus, Dæmonas olim cœlo lapsos, quod nostra continet doctrina, Orphioneumq; nuncupatum, h.e. dæmonicum serpentem, qui antesignanus fuerit agminis, ab divinæ mentis placito deficientis. In mysteriis exploratum illud quoque: Jovem quandoque dæmones inferiores ad inferna deturbasse. Adde, quod & Pythagorica doctrina hoc ipsum ferè opertius referre animadvertitur, dum fractis alis animam labi è cœlo fingunt: inque novem distribuunt gradus, tanquam novenarium angelorum chorum. Quin & in sermone, qui est de fœnore, Plutarchus Empedoclem ejusmodi dæmonum lapsum novisse significat, ubi ait, Semel fœnore illaqueatum evadere non posse, verum oberrare, perinde ac dæmones à Deo fugati, que cælo dati in præceps apud Empedoclem. Quos æther ad maris ima deturbarat, illo ad terram rejectante, hacque rursus extimulante in altum, qui illinc mox aliò contruderentur. Verum & illud singulari dignum admiratione, poetarum principem Homerum, Bessarionis calculo, dignitate cardinalis, doctrina verò & classici & eminentissimi: Ates, id est ἄτης, nomine, quam interpretamur noxam vel detrimentum, Luciferi de cælo lapsum, vel naturæ eminentioris sublimitate, vel quod Mosaica introspexisset modo aliquo sacraria, nescientibus præmonstrasse, quum Iliados undevicesimo ita cànit de ipsa hac Ate,

ὡς εἰπὼν ἔρριψεν ἀπ' οὐρανοῦ ἀστερόεντος
Χειρὶ περιστρέψας, τάχα δ' ἵκετ' ἔργ' ἀνθρώπων.

Platonici arbitrantur, septentrionales dæmones esse malos: idipsum & Hebræorum astronomi comprobant, qui Martios, noxiosque in Septentrione locatos tradunt: propitios autem & Jovios in meridie. Jamblichus porrò scribit, Imaginum fictores à dæmonibus malis occupari sæpius, atque falli. Ex quo, ut festivius aliquid interim appingamus: Trygodæmones, apud comicum Aristophanem in Nebulis, dicuntur poetæ, quòd fecibus quas Græci τρύγας vocant, faciem collinere cōsueti in viis curribus insidentes, ne cognobiles fierent, poemata concinebant, cavillis probrisve lacessentes qui præterirent: quod erat suum Comicorum. Proinde (inquit interpres) institutum, ut quisquis impudenter nimis convitiando injurius est, de curru loqui dicatur. Plutarchus in ratione liberorum institutionis, Senes hisce convitiis proscissos tradit, ut χρονόληροι vocarentur, id est ætate desipientes: & Sorodæmones, h.e sepulchrales larvæ. Erant & dæmones quidam Dionysiaci, quos nuncuparunt κοβάλους, asperi & imites: quanquam & Covalos dicebant, qui lusu assimulato fallerent: ut scribit Harpocratio, meminit Philochorus: sed & Aristoteles octavo De animalium historiis. Otum esse scribit Covalum, etiam si luxatis (qui modò circumferuntur) Græcis codicib. & imitandi studio teneri, atque ita saltantem capi. Plinius parasiticum transtulit, Theodorus blateronem hallucinatoremq;: sed & eo verbo signant Græci prædonem aut sicarium, ab genere gladii quem κοπίδα vocant. Apud Indos colebatur dæmon Soroadios, quod in linguam Græcam tralatum verbū, œnopœum signat, seu οἰνοποιὸν, id est vini factorē. Cæterum id forsan quæstione videatur dignius. Sintne dæmonum aliqui naturaliter ac suapte vi omninò mali, quando scribit Porphyrius, esse genus dæmonum fallax natura, quod deos effingat, & defunctorum animas. Porrò sicuti à Deo creati sunt angeli, ita & homines: verum ex iis quosdam naturæ vi esse malos, palàm fit. Nam hinc est ex Sapientia illud: Erat eorum malitia naturalis. Proinde angelis posse ipsum hoc obtingere, probabile fit. Sed Areopagita Dionysius in nominibus divinis, non esse dæmones naturaliter malos astruit constantissimè. Augustinus præterea Porphyrium refellit, quia voluntatis propriæ vi dæmones probentur

probentur mali. Porphyrius autem inde falli A advertitur, quoniam dæmones animalia credidit sensilia: quæ quidem bonum respectant particulare, cui adnecti valet per accidens malum, velut igni accidit, uti reliqua exurat. Sed universali bono malum coaptari quit nullum. Manifestò autem dilucet, intellectualem naturam in bonum tendere universum, quod valet apprehendere, ac voluntatis est objectum. In hominibus malitia & pravitas creditur naturalis, vel consuetudinis potestate, quam esse alteram velut naturam, exploratum est: vel ex B naturali inclinatione, sensilis naturæ vi. Sic enim quosdam videmus iracundos, aut in cupiditates ac lubentias proniores: verùm intellectualis potentiæ ratione haud fit.

Dæmones an sentire doloris vim possint. Spiritum esse, qui sensum efficiat. Cur enses offerantur dæmonibus. Virgilii locus explicatur. Theologica sententia de supplicio dæmonum. An corruptioni subjiciantur angeli. Exorcistæ qui sint.

CAP. VIII.

NEc parvæ illud quoque disceptationis censeri solet, doleantne dæmones, ac excarnificari pulsarive nullo pacto possint: & multi adnuunt qui- D dem, & nos paulo ante commeminimus: sed qua id effici ratione possit, non est obtritum valdè: eo utiq; amplius, si nec solido, nec composito præditi sunt corpore. Nam ad compacta ex pluribus videtur sensus pertinere. Cæterùm quonam modo infligatur dolor, exactius perpendendum. Astruunt quidem multi, esse nervos qui sentiant: sed non id efficit nervus, verùm spiritus potius nervo insitus. Nam quod spiritus expers est; sensus item expers sit necessarium est: Ergò spiritale dæ- E monum corpus magna parte, ubiq; sensile est natura, & absq; medio tangit, videt, audit: sed & tactum patitur, & perinde ac solida, divisum dolet: eo tamē interstitio, quod solida intercisa ac revulsa, aut persanantur nunquam, aut vix contingere id potest. Resectum verò dæmonicum corpus coit rursum, recreaturq; aëris modo aut aquæ. Et id quidem celeritate incredibili. Interim tamen dolet insigniter, dum peragitur dissectio, quo fit, ut ferri aciem reformident reclinentq;, quantum possint maximè. F Propterea qui exagitare dæmones moliuntur, enses, ac tela studiosè prætendunt. Ex qua veterum, & quidem Platonicorum doctrina Platonicus ipse poeta Æneidos sexto ita scribit:

Procul ô procul este prophani,
Conclamat vates, totoque absistite luco,
Tuque invade viam, vaginâque eripe ferrum,

Eum verò locum quàm aptè excusserint interpretes, judicabunt volentes. Nam satis habuit Servius dicere, voluisse Æneam habere contra um- G bras ensem consecratum. Spiritum verò primo vivere atque sentire, argumento est (ut dixi) quod eo ab membris revocato, mox illa & sensu & motu defecta commoriuntur. Animas verò ejusmodi item prætenuia corpuscula habere præter solidam hoc & crassum, in quibus pariter sint, in quibusq; potissimum sentiant, & perseverent longè diutius, quàm in solido, alibi ex veterum sententia docebimus, unde lux multa Maroni inferetur. Sed postea quàm antiquorum placita in his recensuimus, adnectam & theologici doctoris sententiam: scribit beatus Thomas, timorem, dolorem, gaudium in dæmonibus esse non posse, ut sint passiones, vel (ut Latinius loquar) perturbationes, quoniam sint hæ appetitus sensivi propriæ, qui virtus est in organo corporeo. Ut verò intelliguntur simplices voluntatis actus, sic in dæmonibus esse posse: etenim hoc modo dolor est obluctatio voluntatis, ex eo quod est, vel non est. Multa enim sunt, quæ non esse dæmones mallent, & econverso. Ideòque dolorem cooriri, necesse est. Sed quum dicat Christus, ignem æternū suppliciis hominum esse attributum, & dæmonū, quonam modo esse queat in eo spirituum immundorū discruciatio: Discedite, à me (inquit Veritas) maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo & angelis ejus. Sed sunt inquit iterum Augu- C stinus, sua etiam dæmonibus corpora, sicut doctis hominibus visum est, ex hoc aëre crasso & humecto: quod genus elementi, si nil posset perpeti, non ureret fervefactum in balneis. Si autem quisquam nulla habere corpora dæmones asseverat, non est de hac re aut laborandum inquisitione operosa aut contentiosa disputatione certandum. Adhærebunt igni corporeo spiritus, quamvis incorporei, ut crucientur modo utique miro, & homini nequaquam explicabili, sed tamen vero. Cur enim hoc censeatur impossibile, si fieri potuit, ut spiritalis anima corpori alligaretur. Adnexa verò huic loco quæstiuncula est, Corruptioni subjiciantur ne angeli. Et certè non corrumpi, probabile fit, immo & necessarium: neq; enim corrumpitur quippiam, nisi quia ab materia disparatur forma. Quum verò angelus subsistens dicatur forma, fieri nequit, ut admittatur ibi corruptio: quod enim alicui convenit secundum se, ab eo revelli nunquam potest. Propter ea in divinis nominibus Areopagita Dionysius. Intellectuales ait substātias universæ corruptionis expertes, mortis ac materiæ. Quòd si de angelo pronunciat Damascenus, esse intellectualem substantiam, gratia non natura immortalem: intellige immortalitatis nuncupatione mutationem signari, quæ Augustini astipulatu mors quædam est: ubi verò in Timæo ait Plato: O dii deorum, quibus ego opifex & idem sum pater, hæc attendite: Quæ à me facta sunt, me ita volente, indissolubilia sunt: ad cœlestia corpora referendum, putant eruditiores, quæ ex elementis concinnata, videtur ad credidisse philosophus is, ac perinde suapte vi solubilia. Denique id corruptibile dicitur, quod in seipso corruptionis initia continet: propterea illud Gregorii contrarium non est, in nihilum omnia recasura, ni à Deo serventur. Notandum illud porrò, exorcistas vulgò nuncupari, qui sint dæmonibus formidabiles, quique adventu suo illis plurimum incutiant terroris, quo nomine confestim mandant fugæ præsidium, & conspectum reclinant: eoque vel solo citra ullam verborum vim obsessa destituunt corpora. Siquidem quantumlibet violentus fuerit dæmon, eorum præceptis & cum veneratione terretur. Ejusmodi verò nasci virum prodidere cælestium studiosi qui loco nono Martem habuerit vel in domo propria, aut Jovis, aut in altitudine peculiari, nec in horoscopo fuerit Jupiter.

Dæmonem pluribus modis dici. Animum nostrum etiam dæmonem nuncupari. Locus Virgilii declaratur. Genituræ loca in cælo.

CAP. IX.

SCribit autem Proclus, Dæmonem non uno modo dici: B alius enim ipsa essentia dæmon est, comparatione alius, alius item habitu. Ubique enim quod proximè præest ac providet, appellare dæmonem consueverunt: sicuti apud Orpheum, Jupiter Saturnum dæmonem vocat. Sed & Plato, deos qui generationem è propinquo disponunt, dæmonas nuncupavit. Comparatione utique dæmon est, qui proximè unicuique providet, etiam si Deus sit. C Habitu verò dæmon dicitur animus, qui similitudine quapiam ad genus dæmonicum mirabiliores quam secundum hominem actiones edit, totamq; vitam suam suspendit ex dæmone. Qua ratione in Republica Socrates dæmones animos appellavit, qui vitam benè transegerint. Dæmon verò essentia hanc per seipsum proprietatem est sortitus, viribus propriis, modisque differentibus actionum distinctus. Anima rationalis omnino in Timæo dæmon animalis est appellata. Dignũ scitu quod cum Pro- D clo Apulejus inquit, Quodam significatu animum humanum etiam in corpore constitutum nuncupari dæmonem: unde & apud Virgilium,

Dii ne hunc ardorem mentibus addunt
Euryale? an sua cuique Deus sit dira cupido?

Ergò & bona cupido animi, Deus est: unde eudæmonas dici beatos putant, quorum dæmon bonus, id est animus virtute perfectus est. Intellectum item nostrum possumus rectè dæmonem nuncupare: nã Timæus inquit, Deum nobis supremam animi par- E tem tanquam dæmonem contribuisse. In Symposio verò, ipse mentis amor ad divinam pulchritudinem contemplandam dæmõ cognominatur. Porphyrius etiam, ut scribit Jamblichus, Dæmonem proprium non esse alium, quam intellectum putabat, & inde eum esse eudæmona, qui sapienti sit intellectu præditus. Sed Julius item Pollux Homero auctore, dæmonas scribit deos vocari: quando etiam Plato omnium moderatorem magnum dæmona nuncupare sibi permiserit. Demùm in cœlo dicuntur se- F cundæ potestatis loca in genituræ ratione iis ferè nominibus illustria, Deus, dea, bona fortuna, bonus dæmon, id est (ut Græcè dicam) θεὸς, θεὰ, ἀγαθὴ τύχη, ἀγαθὸς δαίμων. Deam intelligunt ab horoscopo signum tertium, cui per diametron objectum vocant Deum, id est ab horoscopo nonum signum. Bona fortuna, quintum ab eodem habet signum. Bonus verò dæmon in diametro signi hujus constituitur, id est in undecimo ab horoscopo loco.

Dæmonem esse unicuiq; proprium, custodem, testéq;. Quæ sint ab eo emolumẽta. Quando fiat dæmonis ab anima electio. Dæmonium Socratis quale foret, & cur diceretur Deus. Dæmonius vir. Item de Augusti, A & M. Antonii dæmonio. Zabulus. Malleus terræ. Dæmonum bonorum, & malorum nomina.

CAP. X.

EX sublimiore autem dæmonum genere Platonis sententia est, animis in vitalem hanc prodeuntibus lucem contribui dæmonem, qui sit actionum inspector omnium, & cogitationum quoque diligens explorator: quique corporeo exolutis nexu assistat semper, raptetque ad judicem protinus, singula testimonio approbans suo, vel diluens, quod in Phædone confirmat Socrates, & repetit Proclus. Posteà ipse hic dæmon, si religiosè colatur à nobis probitate ac sanctitudine, quod Socratem fecisse scimus, putant Platonici, mirè ab eo nos juvari tùm somniis tùm signis, mala avertendo, bona auctius sospitando: posse namque humilia, jacentiaque surrigere, nutantia tibicinibus offulcire, obscura illustrare, demùmq; improsperum sydus restituere. Hoc non è philosophorum modo scholis est, sed & Menander approbasse videtur, ubi ait: δαίμων ἀνδρὶ συμπαρίσταται εὐθὺς γενομένῳ. id est, inquit, statim nascenti unicuiq; dæmon. Inde in Φαρμακευτρίᾳ Theocritus, σὺν δαίμονι τάχα, ex Interpretis astipulatu intellige, cum suo ipsius dæmone. Nec mirum est, additum nobis augustiorem sanctioremq; præsidem, quando non ferè sit aliud homine imbecillius: qui ab cælesti tranquillitate semotior, diversisq; fortunæ telis objectus, voluptatum perniciosissimis circumfusis delinimentis, quæ assiduè adversùs animam stipendia facere sentiuntur, ut inscitiæ malum prætercam, quo ab ineunte ætate, tanquam teterrimo cœno obvolutus, & demum ab hoste vigilantissimo aggeribus, fossa, valloq; circumsessus, & nulla non hora pulsatus ariete, & paulò minus solo æquatus, clarissimæ illius providentiæ, ab benefico munere nusquam cessantis, opem summa vi ad extrema redactus implorabat, quo adminiculatior pleniorque spei destinatam gentibus metam posset contingere. Proinde appositi nobis hi, quos diu jam more veterum dæmones dicimus, tanquam pastores, ut placet Platoni. Ea verò si displicita est nomenclatura, nuncupemus jam, sicuti patribus Christianis appellare moris est, angelos bonos, quod Areopagita Dionysius comprobat, nec ab Platonis mente dissentaneum est. Qui preces nostras etiam optimo maximo Deo exhibere, ab Platonicis creduntur, & confirmat Cassiodorus in Psalmorum enarratione. Et in tertio De trinitate Augustinus, Corpora omnia per vitæ spiritum rationalem regi pronuntiat. Libro quoque Dialogorum quarto Gregorius, in mundo visibili nil, nisi per invisibilem creaturam disponi asseruit. Cæterum Aristoteles quanquam cælestibus corporibus substantias assignarit spiritales, quarum rationem ex motuum concipiebat G numero: nullas tamen inferioribus præsidere corporibus tradit, ni forsan humanas animas. Et id quia non alias in inferioribus excogitabat operationes præter naturales, quibus cælestium corporum sufficeret motus. At Christianæ veritatis allectatores, quum hic multa fieri astruant, quæ naturæ mensum excedunt: ideo necessarium arbitrantur, immediatè nobis præsidere ange-

angelos. Nam velut angeli inferiores, quibus adsunt minus universales formæ, à superioribus dirigantur, quibus univer alior inest scientia: sic & ab angelis corpora regi inferiora, compar fuit. Quod & philosophorum asserunt plerique. Nam humanis in rebus, quin & naturalibus quoque ab universali potestate particularis gubernatur, & regitur perpetuo. Avicenna unam modo immaterialem substantiam universis præsidere inferiorum corporibus probavit, quam agentem nuncupabat intelligentiam. At sancti doctores ab Platonicis haud dissentanei, diversis corporeis rebus spiritales præsidere substantias diversas, prodidere, docente in libro octoginta trium quæstionum Augustino, Rem unamquamque visibilem in mundo præpositam sibi habere angelicam potestatem. Damasceni quoque proditur monumentis, Diabolum ex iis unum fuisse, qui terrestri præessent decuriæ. Origenes Numerorum capite vicesimosecundo, Mundo esse opus angelis scribit, qui bestiis præsint & animantium generationi, item virgultorum ac plantarum, & id genus cæterorum incrementis. Quidam præterea, sicuti in Matthæum tradit Origenes idem, ab tempore baptismatis humanæ assignari custodiæ angelum sanxere, sed ab natali luce maluerunt alii: quod arrisit Hieronymo vehementer, & divinæ bonitati amplius congruit, ut quæ homini conferuntur beneficia, statim in vitalem adsint lucem producto. Zabulum obiter pro diabolo positum apud Hilarium observavimus, ni forsan mendum exemplarium est. Aliàs tribus Zabulon est in sanctis literis. Sed apud Suidam Zabulos dicitur, qui vehementer vult, ὁ πάνυ βουλόμενος. Satanam item malleum terræ vocat capite quinquagesimo Hieremias, & ad Lætam Hieronymus. Sed redeo ad institutum. Sunt qui opinētur, animam non tunc creari primum, ubi corpori adnectitur, sed vixisse diu ante. Horum item sententia est, animas jam jam descensuras ex dæmonum numerosa serie custodem naturaliter secernere. Putant alii ista perfici, quando jam electione uti cœperit anima, siquidem dum sibi mores induit hos aut illos, optare item vitæ ducem latenter. Nec absurdum rentur, dæmonem eundem ab pluribus secerni. Adjiciunt illud quoque, morum ratione eadem non manente, non manere item dæmonem. Item sicuti dæmonis optio nobis datur, ità nos ab dæmonibus vicissim optari. Hi verò non alii sunt, quàm malefici quidam, pravitas quorum ab divinis nos sejungendo in materiam penitus adobruat. Ægyptiorum doctrina traditum est, ab dæmonum præside Deo pro ratione propositæ vitæ dæmonem assignari non ab astro, nec ab planeta: quod sensisse Porphyrius existimatur, ut auctor est Jamblichus. Quare concinentes Pythagorici, ita Jovem apprecari consueverant: ut vel ipse à malis abduceret, vel à quo dæmonum id posset præstari, monstraret. Jamblichus refert, eatenus ab dæmone nos dirigi, donec sacris expiati Deum subeamus ducem pro dæmone, cui posthac dæmon ita cedit, ut vel vacet eo præsente, vel ad idem conducat. Hinc Plotinus nos exhortatur ad Deum pro dæmone consequendum, quamvis ad excellentiorem dæmonem id retulerit qui Plotino multum intulit claritatis: quoniam excellentior dæmon quandoque dicatur Deus, qualem Plotinus habuisse creditur, atque item Socrates. Nam & inferiores dii, sicuti præsignificatum nobis est, quandoque dæmones dicuntur. Qua ratione Apuleius librum de Deo Socratis attitulavit potius, quàm De dæmonio Socratis, etiam si rubore quodam verius id ab Apulejo factum, octavo Civitatis divinæ interpretatur Augustinus. Dæmonem Socratis Deum quoque appellatum ratione quam dixi, auctor est Proclus, idipsum Platonis auctoritate in Apologia, & in Alcibiade primo, quem interpretabatur, corroborans. Erat verò dæmon hic Socraticus tum igneus, quia ad contemplationem cælestium rerum Socratem inflammabat, tum etiam Saturnius, quoniam abductum à sensibilium cura, intellectu plurimùm vivere hortabatur. Hunc sensu percipiebat: sed non corporis hujus: verum, ut Platonici persuasissimum habent, sensu ætherei corporis intra hoc delitescentis. Qua item ratione ab Prophetis videri solitos, audirique angelos, credit Avicenna. Feruntur quidem passim dæmonum verba, inquit in libro de Socratis dæmonio Plutarchus: sed illis modò insonant, qui tranquillam servant animam, nec tumultuantem perturbationibus: quos sacros nuncupamus, & dæmonios viros. Refert idem, redditum patri Socratis oraculum, Ne quam illi omninò vim adhibere tentaret, aut porrò inducere suasionibus pergeret, sed suo ipsius arbitrio permitteret, fusis Jovi Agoræo precibus, atque item Musis: habere enim præceptoribus universis, aut etiam pædagogis ducem augustiorem. Dignum scitu & illud, putasse quosdam Socratis dæmonium fuisse πταρμόν, hoc est sternutamentum, quo dextra in parte obveniente, ad agendum concitaretur, in sinistra verò averteretur. Sed quoniam volentes in Plutarchum incidimus, succurrit ex libro ejusdem de Romanorum fortuna exemplum illustre, quod quia arrisit plurimum, etiam apponendum curavi. Tradunt, inquit, M. Antonium & Augustum singulari amicitia & benevolentia junctos, quum suppeteret otium, sæpe lusibus inter se diversis transmittere tempus solitos. Verum in iis, quum semper victus abiret Antonius: quidam apud eum, divinandi peritia clarus, audacter ita submonere perrexit, O Antoni, quidnam tibi cum adolescente isto? Refuge ipsum, & vita. Tu quidem illustrior es, natu item grandior: sed plurium quoque Imperator. Bella multa exantlasti, peritia rerum præstantior es. At nescio quo pacto hujus ipsius dæmonem dæmon reformidat tuus. Quin tua quidem fortuna ex se ampla est, sed fortunæ adolescentis subblanditur. Quod ni abieris procul, ad illum defecturam apparet. Hinc verò traditum eruditioribus est, non deos cœlestes, uti apud Homerum est, cum fortibus viris collocutos: nec affuisse pugnantibus, vel juvisse, sed cum illis familiares genios esse obversatos: quorum adminiculis præcipuè Pythagoras enituerit. Nam de Socrate dictum jam est. Dæmones nocumenta avertentes, ἀλεξίκακοι dicebantur à veteribus, & Apopompæi, Apotropæi, Lysii, Phryxii. Approbantes verò ac rata firmaque sancientes Aliterii, Prostropæi, Palamnæi. Nam & apud Æschinem in oratione περὶ τῆς παραπρεσβείας. Prostropæum dici pro scelere nefario observavimus.

An mutato loco mutetur & dæmon. Cur quis alibi fortunatior. Dæmone illustrante,

mira sæpè à nobis fieri, Theologorum de angelis bonis placita. Parangeliarchus. A

Cap. XI.

AN verò, si locum, regionemve mutes, simul mutetur & dæmon, non ferè inter eruditos constat, absurdum ratis, quibusdam B dæmonem unum veluti in mancipium venerit, à nobis ne latum quidem unguem aut culmen (ut dicitur) revelli, quantumvis longinqua terrarum spatia obierimus. Aliis verò unicum esse dæmonẽ, & esse ubiq; sancientibus, quòd Jamblicho placet: propterea non cogi demigrare. Quod si non est ubique simul, non dæmon tantum unus, id est unus numero, sed etiam specie unus in singulos accipit præfecturam. Qua ratione solares homines C solaribus subjiciuntur dæmonibus. Qui si commigrarint, nihilominus in ordinis ejusdem dæmonum incidunt ducatum. Quod de solaribus dico, de cæteris item intelligendum. Quoniam verò in qualibet dæmonum decuria plura sunt dignitatis & virtutum discernicula, sicuti etiam Venerii homines aut Saturnii fortuna inter se disparantur, hinc efficitur, ut variantibus locis, varii sint etiam rerum nostrarum eventus. Nam commodiores sæpè nanciscimur duces, aut e diverso. Accommodatissimos D verò qui unici sunt in regione certa. Ex iis autem consequitur, ut idem alibi fortunatior pernoscatur, quàm ubi erat prius, adeptus videlicet potentiorem dæmonem. Quin hujus illustratione præstanti fieri quoque putant: ut sæpe doctore nullo res excogitemur miræ, perducanturque ad exitum feliciter præter opinionem, quæ nostrarum virium excedere videbantur mensum. Porrò ut nostrorum quoque, id est Christianorum patrum scita non prætereantur quæ ex parte quoq; attigimus: colligit beatus E Thomas (quod & superius est comprobatum) divinæ providentiæ congruentissimum fuisse, angelos bonos nostræ addixisse custodiæ, quibus ad bonum perduceremur, à quo sæpius insita imbecillitate declinemus, nostrumq; sit propriè, connivere in pluribus. Rectè enim sapientiæ nono legitur: Cogitationes mortalium timidæ, & incerta providentia nostra. Hieronymo humana arrisit dignitas parte ista plurimum illud exponenti, Angeli eorum in cælis: Magna, inquit, est animarum dignitas, F ut unaquæque habeat ab ortu in custodiam sui angelum delegatum. Uni homini unus debetur custos, sed interdum destinantur plures. Quæ curæ ratio spectare videtur ad infimum angelorum ordinem, quorum munus est, Gregorio docente, minima nuntiare. Minutum verò videtur, uni tantum homini ad salutem necessaria procurare. At humanæ reipublicæ protectio altiorem exigit decuriam, cujusmodi principatus sunt vel archangeli. Nam parangeliarchum videntur appellasse Græci, quem G nostrorum aliquot officiorum dicunt magistrum.

Oracula fuisse ab multis comprobata, ab multis item damnata. Oraculorum origo. Theologiæ genera tria. De Taciti, & Floriani statuis. Annum millesimum expectare, quid sit. Thulis rex. Thule unde. Statuæ dæmonicæ. Unde habeant vaticinium dæmones.

Cap. XII.

DE oraculis fortè curiosior aliquis à nobis expetat, compertitus quippiam in literas promi: quæ tametsi vanissima sunt deprehensa sæpius, nihilominus Theologos veteres, & Platonicos summè illa venerari solitos, exploratissimum est: conatosque etiamnum rationibus corroborare. Testatur in Phædro hoc ipsum Plato, testatur & in Timæo, ubi ea demum de divinis astruit asserenda, quę oracula comprobârint. Immo verò etiam ab oraculis & vaticiniis Socratis orditur apologiam, quin & Socraticos mores ex Apollinis responso concinnatos ait. Verum quũ tria haberentur priscis theologiæ genera, unum fabulosum, quod & historicum nuncupabant, poetis maximè attributum, naturale, quod mysticum est, & ab philosophis susceptum: civile, quod in singulis civitatibus consuetudine inolevit, ac mox legibus est sancitum. Hoc genere postremo continebantur oracula atque item responsa. Quod si unde irrepserint oracula primum, indagine curiosa sit scrutandum, videor lectione jugi comperisse, non ab diis, non ab dæmonibus instituta, vel propagata; sed ab vafris quibusdam, & quæstuariis initio inchoata. In quam sententiam celeberrimi è Græcorum sapientibus iere pedibus, Peripatetici, Cynici, atque Epicurei. A quibus non solum scriptis oraculorum vanitas est palàm facta, sed commonstratum quoque, quæ malorum soboles inde pullularit. Argumento sunt responsa improborum hominum, & ad imposturam & carnificinam avaritiæ fomitibus exercitatorũ nimio plus, ad utrumlibet eventum solertissimè coaptata, quę ita demum cõsarcinabantur, vel (ut ille ait) consutis dolis attexebantur: ubi solicitè civitates oberrassent emissarii, ac veluti Corycæi quidam, quos haud parum multos, scelerum administros ac partiarios habebant. Hi siquidem intentissimè, quid cuiq; opus foret, persequebantur, renuntiabantque. Mox ad hoc destinati in adytis obscurioribus, aut speluncis illatebrati, venientibus responsa dabant. Quos multũ adjuvabat insita homini futura pernoscendi aviditas, inscitiæ sæpenumero combinata. Est & hinc evidens indiciũ: quippe expressum per quæstiones aruspicum & vatum plerisque, ut totum divinandi pontificium suis ipsorum nexi fraudibus faterentur. Quid, quod Demosthenes, uti accepimus, Pythiã tũ φιλιππίζειν dicebat, id est quasi cum Philippo facere. Quod nimirum illuc spectabat, ut ab Philippo corruptam diceret. Quo sanè commonemur, ut est Divinationũ secundo scriptum, in id genus oraculis, etiamnum Delphicis aliis quippiam fuisse non synceri. Meminit historiæ contra Ctesiphontẽ Æschines. Exemplum vanitatis insigne nequeo præteriisse, quando & ipsum oraculis est affine. Nam Taciti & Floriani Imperatorum statuis Interamnæ disjectis fulmine, ab aruspicibus responsum, ex eorum familia proditurum Imperatorem post annos mille: qui terram omnem, quæ Oceano ambitur, suam faceret, moxq; senatui resignaret imperium, antiquis legibus victurus, ac post centum & viginti annos moriturus hærede nullo. Diuque sic à posteris expectatum hoc, ut in proverbii faciem verti res possit, annum mille-

millesimum expectat, qui felicitatem concipit A nunquam futuram. Illud admiratione non caret: Fuit Ægypti totius rex Thulis, à quo propagatis ad Oceanum imperii limitibus, Thule insula habere nomen creditur. Hic secundioris fortunæ afflatu extumescens: Serapin ita consuluit: φράσον ἡμῖν πυρισθενὲς, ἀψευδὴ μάκαρ ὁ τὸν αἰθέριον μετακλίνων δρόμον, τίς πρὸ τῆς ἐμῆς βασιλείας ἠδυνήθη τοσαῦτα, ἢ τίς ἔσται μετ' ἐμέ. Respondit Deus: πρῶτα θεὸς, μετέπειτα λόγος, καὶ πνεῦμα σὺν αὐτοῖς. σύμφυτα δὲ πάντα, καὶ εἰς ἓν ἰόντα, οὗ κράτος αἰώνιον. ὠκέσι ποσὶ βάδιζε θνητὲ, B ἄδηλον διανύσας βίον. Quibus pronunciatis, quum è templo exisset, à suis mox est jugulatus. Nec me tamen fugit, Lactantium scribere, & Apuleius confirmare videtur, & nos suprà attigimus, astrologiam, auspicia, auguria, & oracula esse dæmonum inventa, quorum sit, tenebras offundere, & veritatem caligine obducere. Quòd si quis miracula objecerit, scire licet, herbarum potentia, & lapidum virtutibus, nobis non perinde manifestis, multa item perfici posse, quæ nos per inscitiam dæmonibus, aut C cœlo accepta referimus. Omnino non absque dæmonum participatu hæc tractabatur negotiatio, ut quicquid sentero, promam ingenue. Nam Mercurius scribit, ex propriis certisq; rebus certo cuidam dæmoni congruentibus compositam rite statuam confestim per dæmonem congruum animari. Id quum Augustinus legisset, repetendum apponendúmq; censuit Civitatis divinæ octavo libro. Quòd si quânam ratione dæmones futura prænoscere valeant, putet quis amplius esse quærendum, respon- D debit Porphyrius in libro quem de oraculis ædendum putavit. Quæcunq; à diis futura prædicentur per oracula, ea ex cœlesti observatione prædici omnia. Sed advertant obsecro Christianæ veritatis cultores, quæ ab eodem subjiciantur Porphyrio: Sciendum, inquit, deos quoq; sæpe mentiri: nam explorata, certáq; futurorum perspicientia non hominibus tortuosa modo, sed & diis ipsis incertissima plurimísque referta ambagibus est. Quin si cui Deo contingit, non tamē omnibus contingit horis. Ad- E jici verò & illud potest, Velocitatem sæpe in illis divinitatis loco censeri quoniam omnis spiritus ales est. Proinde momento ubiq; sunt, nam totus orbis locus illis unus est, quid ubique geratur, tam facile sciunt, quàm enuntiant. Cæterum observatione dignum, quibus interstitiis, quibúsve discerniculis divinatio hæc de mundo ex mundi concinnata signis, ablatáq; hominibus, concessa dæmonibus ab Origene atque Porphyrio, tandem dispensaretur. Dæmones qui ætherei nuncupentur, quísq; aeris colant F superna, cælestibus futurorum indiciis, uti vetus tenet opinio, addicuntur amplius, quàm terrenis. Qui verò infima hæc frequentant, dicuntúrq; aquei dæmones non tam cœlestia ad hunc usum suscipiunt, quàm nostra observantes præscientiā sibi aucupantur aliquam. Medios verò putabāt certius ex iis, quæ utrobique eveniant, prædictionum argumenta captare, proindéq; istorum operam in divinationibus expeti consuesse in primis, & fuisse præcipuam, ut qui hominibus quandoq; præsagiis præsto fuerint, G ut prodit Origenes. Quæ tamen sive ab iis accepta, sive acri observatione deprehensa, consusanea fuerint, multa rerum caligine hallucinantia.

Dæmonum bonorum malorúmque distinctio ex Porphyrio. Dæmonum descriptio ex Augustino. An dæmones sint hominibus præstantiores. An illis fomenta suggerentibus, semper peccatis obretiamur. ἐνεργούμενοι qui dicantur. De Serapi. Quos facile arripiant dæmones. Cerberus qui. Dæmonas non posse divitias dare. Animas defunctorum à dæmonibus effingi. De arreptitiis plura. An humanis animis illabi possit immundior spiritus. Ternistratores qui sint. Item Paredrus, exedrus.

Cap. XIII.

Porphyrius in libro De caussis ad intelligibilia nos ducentibus, dæmones bonos à malis sic fermè distinguendos putat. Animæ, inquit, quæ sub luna plagas gubernant latiores, quæque spiritali innituntur corpori: si rationis usu id exuperant, boni dicuntur dæmones, à quibus ampliter eorum quibus præficiuntur, emolumenta procurantur. Fieri verò nequit, ut detrimenta ab his inferantur: iis autem connumerandi, quos Plato internuntios dicit. Cæterum animæ, quæ conjuncto spiritui minus dominantur, sed succumbunt sæpius increscentibus perturbationum incentivis, & voluptatum titillationibus: hæ verò jam malefici dicuntur dæmones. Sunt autem tam boni quàm mali dæmones ferè invisibiles, quod corporis indumētum minus solidum, minúsq; sit compactum. Dæmones mali libaminibus, & carnium nidore oblectantur plurimum, siquidem spirtale corpus iis crassescit, obesiúsque evadit. Etenim vaporibus vivit, & fumigationibus. Aurelius Augustinus hos illósque malos arbitratur, atque etiamnum ita scitissime describit, deformátque, esse videlicet spiritus nocendi cupidissimos, à justitia penitus alienos, superbia tumidos, invidentia lividos, fallacia callidos, qui in hoc quidem aere habitent, quia de cœli superioris sublimitate dejecti merito regressibilis transgressionis in hoc sibi congruo velut carcere prædamnati sint. Nec tamen, quod supra terram, & aquas aeris locus sit, ideo meritis superiores nobis censendi. Nec quia corporibus sint præditi melioribus, alioqui etiam bestias multas nobis videmur prælaturi, quæ nos & acrimonia sensuum, & motu facillimo, atque celerrimo, nec non viribus, & firmitate corporum animosissima exuperant. Sed ut omnibus ratiocinando intelligendoque meliores sumus, ita etiam dæmonibus bene & honeste vivendo præstantiores esse debemus. Qui nec loci sublimitate antecellunt, alias etiam volatilia notæ melioris arbitrabimur. Verum illis vel ex hoc longe præponendi homines sumus: quod spei piorum nequaquam illorum comparanda desperatio. Adde, quod quamvis aquas Plato terris præponat, nemo tamen nescit, esse aquatilibus hominem præstantiorem: ut intelligamus, non eundem ordinem tenendum, quum de meritis agitur animarum, qui videtur esse in gradibus corporum: fieri enim potest, ut inferius corpus anima inhabitet melior, deteriórque superius. Non negligendum porrò, quod Porphyrii est, malignorum dæmonum principes Serapin dici & Proserpinam: quum sacræ literæ Beelzebub pravitatis primariū soleāt nuncupare: & δαιμονάρχην Lactantius. Est autem apud Ægyptios Serapis, qui apud Græcos Pluto. Hic sym-

bola hominibus dedit, quibus exagitentur dæmones. Hic supplices docuit, quo modo brutorum assumpta figura, dæmones hominibus insiliant: quibus maximè obnoxii fiant, qui cibis subinde lautioribus distendantur. Idcirco inquit Porphyrius jejunium & castitas laudantur maximè, non quia iis placatior in primis efficiatur Deus, sed ut retro agantur, qui sanguine ac immunditia gaudentes, ut perfrui possint his, utentium corpora invadunt. Horum symbolum triceps est canis: ille scilicet qui in aqua, terra, & aere versatur perniciosissimus dæmon. Nam & exitiales dæmones operte canes vocantur atri. Hominem verò ab impuris infestari dæmonibus, etiam apostolica Pauli comprobat sententia: Non est, inquit, nobis adversus carnem ac sanguinem colluctatio, sed adversus principes & potestates, adversus mundi rectores ac tenebrarum. Aut enim ad peccatum, divina permittente justitia, nos proliciunt: aut supplicia irrogant, ab deo immissi, etiam si diversa puniant intentione, quàm mittantur. Nec sanciendum tamen, horum prolectatione peccare nos semper: quoniam ut est in libro Ecclesiasticorum dogmatum, Non omnes nostræ cogitationes malæ à diabolo excitantur, sed ex arbitrij motu ingeniti emergunt quandoque. Quod si Divinorum nominum capite quarto Dionysius ait, Dæmonum multitudinem esse malorum omnium causam, tum sibi, tum aliis: & Damascenus, malitiam omnem pronuntiat & immunditiam ex diabolo excogitatam, quo ad primi hominis lapsum, id planè intelligendum. scribit namque Origenes, etiam si non sint dæmones, nihilo secius futuros homines quandoque præcipites in Veneris & gulæ prolubia. Scribit porrò Psellus, quod adnotatu dignissimum censui equidem, dæmonia sæpe divitias nobis, vel addictis sibi potius polliceri, nec non gloriam quandoq; ostentare: quum tamen nil prorsus tradere ex se possint, quippe qui imperium nullum habeant. Cæterùm visu inania quædam suis monstrare cultoribus: quæ tamen impij divina opinentur spectacula. Tradit etiam Augustinus, ab ipsis dæmoniis deos effingi, & animas defunctorum. Unde irrepsisse vulgò contenderim, ab quorundam flagitiosorum animis corpora obsideri: quæ etiam beatus Thomas, cujus erudita volumina, velut per transennam prætereuntes strictim quandoque prospectamus, in Compendio theologiæ vocat arreptitia. Et mentio est in canonicis decretis distinctione trigesima quarta. Verum & ἐνεργούμενοι dici quandoque videntur ab dæmonibus obsessi, puto ab εἴργω, quod detineri significat ac impediri, quanquam & lunatici eo intelliguntur nomine velut in eos agat luna, id est μήνη. In quo illud egregie mirandum, rusticos Latinè ac Græcè plerunq; loqui. Quum tamen lingua dæmonum propria, nulla queat inveniri: nil enim ipsis voce opus est. Sed quum veluti etiam angeli, alij aliis gentibus assistant, singuli singularum gentium idiomata exprimunt: quamobrem apud Græcos ratione heroica profari oracula consueverant. Sed quinam maximè extra jam dictos dæmonum patent incursibus? Nempe ubi per atram bilem, vel alio quopiam ejusmodi, imaginationi prorsum mancipatur animus, facile tunc immundorum spirituum fit conceptaculum, à quibus insigniter vexatus debacchari non desinat. Quòd si philosophicis expiatus mysteriis totus evadat rationalis, à media dæmonum corripi decuria Platonici putant, tuncq; illi miras rerum humanarum naturaliúmve explicari rationes. Quòd

A si altius jam fastigatur humanus animus, sola mente vivens, tunc fieri arbitrantur spiraculum quoddam dæmonum sublimiorum, vel angelorum verius, quibus illustrantibus, admirandis divinorum insinuetur arcanis. Quoniam verò etiam theologorum pomœria ingredimur quandoque numerosis lita scientiarum luminibus, scientiæ profunditate micantibus, indéque nobis spicilegium facimus, ne transeamus quidem locum hunc sine illorum advocatione: est enim apud eos consideratione digni-
B ssimum, an dæmones seu corporei sint, sive etiam incorporei, substantialiter (ut interim sic nobis permittamus loqui) humanis sese inserant corporibus, animisq; illabantur: an verius, non ingredi astruendum sit: etiam si malitiæ suæ ibi effectum exerceant, Deo permittente, opprimendo atque vexando eas, ac subinde in peccatum præcipitando. Et veritas quidem evangelica comprobat quandoque dæmonia quibusdam insinuata atque inde per Christum excussa. An verò per substantiam dicantur ingressa,
C an propter mali effectum, non adeo perspicuum est. Gennadii quidem sententia est in Definitionibus ecclesiasticorum dogmatum, Dæmonas per operationem non credendum substantialiter illabi animæ. Cæterùm applicatione, ac oppressione uniri. Illabi autem menti, Deo tantum esse possibile. Sed & Beda illud exponens ex Actibus apostolorum, Cur tentavit Satanas cor tuum? sic fere scribit: Notandum, inquit, mentem hominis per substantiam nihil implere posse, præter creatricem trinitatem. Im-
D plet verò Satanas cor alicujus, non quidem illud ingressus, sed callida & fraudulenta deceptione in malitiæ affectum animam trahens per cogitationes vitiorúmque incentiva: quibus ille per diem, pérque noctem scatet. Igitur Ananiæ cor Satanas implesse narratur, quia malitiæ suæ virus infudit. In libro De spiritu & anima sic item scriptum invenias, sive auctor sit Augustinus, sive alius: Non enim naturæ participatione vel substantiæ, ut rentur nonnulli, animum implet diabolus, aut ejus efficitur habitator:
E sed per fraudulentam deceptionem atque malitiam in eo creditur habitare, quem implet. Solius enim Trinitatis est, intrare ac naturam implere, sive substantiam quam creavit. Scitu dignum, & huic loco maximè accommodum, quod tradit Origenes: Per figuram omnes qui in carne sint nati, dici equos, & habere ascensores suos: sunt quos dominus ascendit, & circumeunt omnem terram: propterea Abacuc tertio, Equitatus tuus salus: alios ascendit diabolus & angeli ejus, qui ternistratores dicuntur, quoniam
F triplici calle ad animæ properant interitum verbo, cogitatione, opere. Adnotavit Eusebius, dæmonicam virtutem dici Paredrum, cujusmodi fuerit in Simone mago. Dicitur & Paredrus assessor. Aristoteles in Politia: Capiunt, inquit, paredros binos Archon & Polemarchus, quos voluerint. ad quod respexisse M. Tullius videtur ad Tironem libro decimo sexto: Paredrum excita, ut hortum ipse conducat. Sunt qui regi assidentes, ac velut custodes, paredros interpretentur. Quod in Pericle Plutarchus
G significat perspicuè. At in Lycurgo, quicunque custodiæ causa assideant. Quin erant Athenis quoque συνάρχοντες πάρεδροι. Ab Procopio Persici belli primo, Proclus celebratur imperatoris Paredrio magistratu insignis, quem Romani quæstorem nuncupant, Jureconsultum interpretantur hunc Latini. Exedrum intelligimus consternatum, ac mente excussum: item auspicium non bonum.

Asserun-

Asseruntur ex Augustino rationes aliæ, quibus possint dæmões futura prænoscere. Cræsi historia. Futura noscendi modos esse duos. Cordis arcana modis cognosci duobus.

Cap. XIV.

Verum quod ad dæmonum attinet vaticinia, video præter quæ nobis paulo ante sunt prodita, rectè quoq; adjici illa posse quæ ab Augustino in libello De dæmonum natura scitè admodum & acutè apposita sunt, quotúmq; vel in Canonicis decretis mentio fit. Nam summa plerisque dignum videtur admiratione, Illos prædamnatos spiritus, omniq; circumfusos impietate, tam apposite interdum futuri perspicientiam vendicare. An ergo æternas temporum causas, & quodammodo cardinales in Dei sapientia contemplantur? Minime. Quid ergo? An verum illud est, eos corporis aerei sensu terrenorum corporum longè sentiendi præcedere potestatem? Certè ejusdem incomparabili quoque pernicitate non hominum modo celeritatem & ferarum, verumetiam volatus avium mirè exsuperant. Quibus multò antè cogitata nuntiant, quæ nos pro sensus terreni tarditate mirari non desinamus. Vnde est redditum Crœso responsum de testudinis carne, quam cum agnina is in æneo vase periclitãdi gratia percoqui jusserat. Quo argumento in sermone de Deo Maximus Tyrius illum deformat, ut regum stultissimum, & coquorum infelicissimum. Accedit & diuturnioris vitæ beneficio comparata insignis rerũ experientia, cujus nos momentanea vita, ut quę bulla propemodum sit, compotes esse nequimus. Advertendum item, dæmones nonnunquam quæ facturi sunt ipsi, nuntiare. Nam sæpe potestatem accipiunt, incognito nobis modo, grassandi in homines & bruta pestilentiæ vi, aut aliud quidvis id genus perpetrandi. Sæpe quin etiam contingit illud, ut exactius peritiúsque naturali signorum observata ratione, quam ipsi nequimus assequi, præcinant mox paulò ventura. Quid, quod conceptus animorum, promentibus se inde quibusdam in corpus notis, valent astutè deprehendere? Quanquam in Retractationum libro idem Augustinus, audaciori assertione rem occultissimam esse prolatam, ingenuè queritur. Nam prænoscere ista dæmones, ferè compertum est. Sed an ædantur in corpore signa, illis sensibilia, nos verò latentia: an alia quavis spiritali diligentia ista despiciant, aut difficillimè, aut nulla prorsum ratione discuti humano ingenio potest. Quo autem ista colligantur certius, sciendum modis duobus futura prænosci. Alter ex causa est, qua Solem cras oriturum necessariò prænoscimus. Causæ verò quæ sunt, ut in pluribus, per conjecturam præmonstant, quo modo ęgri salutem præsagit medicus. Quæ verò ut in paucioribus, ignorantur omnino, cujus sunt modi casu evenientia & fortuito, Angelis autem ratio hæc futura præcinendi adest prorsum. At quum in seipsis præcognosci ventura pronuntiamus, jam alter hic modus uni tantum Deo congruit: qui in æternitate speculatur universa, qui omnib⁹ adest temporib⁹, quia simplex est, eáq; amplexatur. Proinde per omnia, cen præsentia, unus fertur Dei intuitus. Quod ad cordis attinet arcana, advertendũ duobus ea perspici modis, aut ab effectu, signis in corpore cõparẽtibus, aut prout cogitationes in intellectu sunt, & in volũtate affectiones. Qui posterior modus Dei tantum est, quoniam rationalis creaturæ voluntas uni subjacet Deo. Propterea apostolus Paulus ad Corinthios: Quæ sunt (inquit) hominis, nemo novit, nisi spiritus hominis qui in ipso est. Quod autem Dei proprium est, angelis haud congruit. Vnde propheticũ illud Hieremię: Pravum est cor hominis & inscrutabile, quis cognoscet illud? ego dominus scrutans: & quæ sequuntur.

Origenis opinio de corpusculis æthereis atque aereis. Item de restituendis dæmonibus. Origenis excellentia.

Cap. XV.

Caeterum transituri mox ad mundi minoris modum, appingamus & Origenis placita brevissime de dæmonibus: Rationalis, inquit, creatura incorporea & invisibilis, si negligentior fuerit, ad inferiora labitur, & pro locorum qualitate, ad quæ defluxerit, corpora sibi assumit: verbi gratia, ætherea primum, deinde aerea: quúmq; ad terræ vicinia pervenerit, crassioribus circundatur corporibus, novissimè verò hominem induit. Ipsi quoq; dæmones, qui proprio arbitrio cum principe suo diabolo ab Dei ministerio recesserunt, si paululum resipiscere cœperint, humana carne circundari incipient: ut hac deinceps pœnitentia post resurrectionem eodem circulo, quo in carnem venerant, ad Dei visionem postliminio redeant, liberati etiam num æthereis aereísq; corporibus. Túncq; genua Deo curventur omnia cœlestiũ, terrestrium & infernorum, ut sit Deus omnia in omnibus. Sed & illud ex Origene est tertio περὶ ἀρχῶν, Hujus mundi peccatores homines in alio mundo posse diabolum & dęmones fieri: & rursum, nunc dęmones in alio mundo posse vel angelos vel homines procreari. Additur & id impium præcipuè libro quarto: Pro dæmonum salute Christum etiam in aere ac supernis locis esse passurum, ut consecutione quadam fiat necessum, sicut pro hominibus hominem induit, sic & pro salute dæmonum Deum futurum, quod sunt hi. Omnia verò hæc citra admirationem, ac summam utique legi non queunt, quando hic est Origenes ex infantia magnus, martyris filius, voluptates adeo aversatus, ut Dei zelo vel genitalia ferro demeteret, avaritiæ prorsum victor, sacrarum literarum ita studiosus, uti perinde ac ungues omnes nosset, æderétque ad eam rem tractatus mille, nec non commentarios qui inscribuntur Tomi. Hic tamen tantus, talísque malè de filio concipit, de sancto spiritu peius multo. Quod non inficiabuntur, quibus exactè librorum ejus saliva identidem regustata innotuit.

Euchetarum & Gnosticorum impia sacra dæmonibus concipiendis. Curque Euchetæ dicantur, ac Gnostici.

Cap. XVI.

Fvisse præterea quosdam, invenio in libris, qui cõmuni nomine dicantur Euchetæ, quorum dogma nefarium ab Manente quodam sit in Syria propagatũ, ii simul cum Gnosticis compari præ signib⁹ impietate, scelestissima quędã obire sacrificia consueverãt, nõ alia magis ratiõe, quam cũ dæmoniis cõmercii amplioris. Coibãt insi-

nul occiduo tempore ejus diei, quo Christus cruci est suffixus: aderant puellæ, cum quibus peractis sacris, luminibúsque extinctis, congrediebantur, nec sororum ibi, nec filiarum ulla omnino ratione habita. Moris verò erat, ut locum repeterent eundem nono mense post, natósque ex nefando concubitu infantes à matribus convellerent: eorum mox corporibus dissectis crudelissime, profluentẽ inde cruorem phialis excipientes. Illis autem concrematis, cineres cruori promiscebant, quo postmodum epulas condirent, & pocula. Faciebant verò ista, opinati sic maximè divinum, qui nobis inest, characterem, quoque in primis retro agantur dæmonia, oblini, expungique: atque inde dæmonibus aditum patescere prorsus liberum & impavidum. Euchetis, qui & Psalliani dicuntur, nomen tradunt inditum de orationis assiduitate, quod incredibiliter (ut inquit Augustinus) perpetuò faciebant, adeo ut monachos fovendæ vitæ gratia quippiam facere, impium ducerent, quia interpellaretur orandi facultas. Horum fuit hæresis, posse humanam virtutẽ ac scientiam, non ad Dei modo similitudinem pervenire, sed perfectionem quoque ac æqualitatem adeo uti sit mox ἀναμάρτητος, id est (ut sic dicam) impeccabilis, quoniam ne cogitatione quidem, aut inscitia ubi perfectionis fastigium contigerit, queat delinquere. Gnosticis verò conciliatum nomen de arcana mysteriorum scientia, quam sibi vendicabant: sed à turpitudine verius dici Borboritæ debent, hoc est βορβορῖται, id est lutulenti.

Anacephalæosis superiorum. Hominem esse miraculum magnum, ac quodammodo omnia, & Dei simulacrum æmulum. Item quid sit homo, quo modo miraculum. Trinitatis vestigium animæ impressum. Homo cur rerum mensura, & secundus Deus. Anima cur dicatur ψυχή, ex Origene.

CAP. XVII.

LIBROS Antiquarum lectionum auspicaturi, quo felicius rerum difficultates omnes emensi, demum exoptatam contingeremus metam, ab summo rerum opifice, sicuti decuit & cõmonuit Plato, initia duximus, mox veluti quibusdam scientiæ gradibus in mundum declinavimus, inenarrabilis illius agentis templum augustissimum, ut celeberrimi auctores dixere. Inde dæmonum rationem excussimus, quantum nostra parvitas tulit, Platonicos parte plurima secuti: sed ab nostris quoque, hoc est Christianis, flores modo rerum præcerpentes: ut quadam apum imitatione, ex diversissimis (ut sic dicam) succis non incomparabilis quidem consurgeret sapor, sed qui fastidientem modo stomachum reficere ac provocare appetentiam posset. Nunc peraccommodum sanè visum est, quæpiam de homine non exculcata quidem, & trivialium quoque ludis recantata sæpius, verùm ex secretioribus monumentis veterum ingeniorum, quæ nobis suis acuminibus ac vigiliis lucem peperere, vellicatim quodam modo excerpta tendentibus ad procinctũ, qua possumus perspicuitate proferre. Quando propositum non est, quę nobis laboriosissima suggerunt studia, intrudere in arcana quędam, ubi situ adobruta pereant, sed volentibus benignè impartiri: quoniam ea quoque lege, non ista modo, sed cætera quoq; omnia optimus maximus

A Deus contribuisse videtur, ut quod munificè ex illius immensa bonitate percepimus, munificè clargiamur, ac reddamus quodammodo mutuum. Igitur, ut præfari desinamus, volventi mihi nuper Mercurij libellum, qui est De voluntate Dei mirabiliter concinnatus, occurrit gravior illa sententia, & toto perpendenda examine, qua hominem miraculum magnum, animal adorandum & honorandum, diviniore quodam spiritu concitus, & interiore instinctus scientia nuncupavit, quod in legibus item Plato confirmat. **B** Cæterum eundem hunc hominem idem quoq; Mercurius in naturam Dei transire scribit, tanquam ipse sit Deus. Quin in libro De sapientia & potestate Dei, humanæ naturæ potentiam admiratus eximiam, audendum esse ait dicere, hominem quidẽ terrenum, Deum esse mortalem, Deum verò cœlestem esse immortalem hominem. Hic profecto tam est eximius, ut quum ad duas res, quod Aristotelicum est, natus sit, ad intelligendum, & agendum, tam augustis, támque felicibus pernoscatur **C** productus auspiciis, ut non elementis modo velocitate misceatur, & acumine mẽtis descendat in maris profunda: sed omnia planè illi collucescant, nec cælum videatur altissimum, non quidem stultitia (ut ille ait) sed velut è proximo, mentis sagacitate id suæ subjiciat contemplationi, intueatur, miretur. Vt, ni forsan videmur modestiæ transgredi mẽsum, sit homo verus vel cælicolis præstantior, vel saltem pari sorte potiatur, sicuti vetus theologus prodere non dubitavit. Nam quicunq; cælitum descendit ad terram, **D** cœli deserit limitem. Homo autem ubiq; simul esse videtur: nec videtur tantum, sed esse affectat omnia, & est quodammodo ratione mirabili, sicuti Deus est omnia. An nõ in eo plantarum agnoscimus vitam, quatenus nobis item vegetalis inest potentia, qua alimur & augescimus? Nonne & brutorum, quando sensuum, veluti satellitum, perfruimur ministerio? Secundum hominẽ verò tunc agimus potissimum, quando de humanis rebus rationis adminiculo fulti disquirimus perpendimúsque. Quòd si **E** naturalia rimari indagine solerti cœperimus, heroicam præferimus amplitudinem. Si mathematicam certitudinem speculemur, dæmonicam subtilitatẽ consectamur, quantum more veterum interim loqui licet. Vt verò mentis altitudine cœlorum claustra supergressi divinę majestatis arcana penetramus, angelicam nobis induimus claritatem. Deum verò ipsum rerum principem atque patrem effingimus, dum imẽnsę illius bonitatis contemplatione omnia operamur. Proinde veritas euangelica, omnis creaturæ **F** nomenclatura hominem intelligi voluit, ubi prædicandum omni creaturæ præcipitur Euangelium. Tanta denique, inquit Ambrosius, est in hominibus dignitas, ut dicatur homo ad dextram Dei sedere, non angelus: qui & ab angelis honoratur unigenitus, imago Dei. Et quid mirum? Propheticum illud omnes novimus: Manus tuæ fecerunt me, & plasmaverunt me. Id verò quanti demum censendũ est quod theologi veteres pręcipiunt, duo esse principis rerum Dei simulacra, mundum, & hominem? **G** Dicitur & hic propterea in Canonicis decretis charagma Dei, sive signum, aut scalptura. Vbi pecuniæ nomine spiritaliter significari hominem prædicant: nam sicuti in nummo charagma Cæsaris, ita in homine convisitur charagma Dei & obsignatio. Et, ut nummus absque Cæsaris reprobatur imagine, consimiliter & homo, in quo non pernoscamus lumen impressum dominici vultus. Quod, ut inquit Augustinus, totum est, & verum hominis bonum,

bonum, quo obsignatur, velut nummus regis imagine. Proinde in templo nummulariorum subvertuntur mensæ, dum significatur, in Dei templo spiritales tantum nummos esse debere: qui Deum præferant, non diabolum. Quid, quod Plato rationales animos tanquam specula putat quædã nitidissima, in quibus divinitatis summæ explendescat divinior imago? Quare Deum in singulis acrius scrutando in animi speciem subinde mentis aciem dirigit. oraculo monitus veteri, quo significatur debere, quisquis Deum apprehendere cupiat, seipsum nosse prius. Inde Phavorinum rectè laudari animadverto, ubi ait, Nil in terris magnum præter hominem, nil magnum in homine præter mentem & animum. Sed audi mysterium: Refulget in homine interiore præcellens Trinitatis imago: nam sicut ex patre generatur filius, tum ex patre ac filio procedit sanctus spiritus, ita ex intellectu generatur voluntas, & ex his itẽ duobus procedit memoria. Neque enim citra hæc perfecta dici anima, aut concipi valet. Porrò sicut Deus pater Deus filius Deus spiritus sanctus est, nec tamẽ tres dii sunt, sed Deus unus personis excellens tribus: sic & anima intellectus, anima voluntas, anima est memoria, nec proinde animæ tres in corpore uno, sed anima prorsum una, dignitate insignis triplici. Propterea quum dicitur: Diliges dominum Deum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, sic accipiendum, ex toto intellectu ex tota voluntate, ex tota memoria. Porrò nónne in plurimis sese Dei æmulũ fateri videtur homo? Quis nescit ex Plinio, & aliis tum Græcis, tum Latinis Zeuxin pictura nobilem tam artifici ingenio uvas pingendo repræsentasse, ut deceptæ aves ad eas, tanquã planè veras advolarent. Jam verò Apelles quónam sileri modo possit: cui tantum superfuit excellentis peritiæ, ut equam sic ad verũ expresserit, & canem, ut prætereuntes equi adhinnirent, adlatrarent canes. Proditum memoriæ est, marmoream Venerem arte tam mira ab Praxitele elaboratam, ut spectãtes subinde libidinis titillarentur incentivis. Quis Archytam nescit Tarentinum ultra hominis captum adeo mathematicis rationibus progressum, ut è ligno columbam sic affabre compingeret, libraret, inflaret, ut veratum instar in volatum surrigi videretur? Id quod Phavorini, veterum memoriarum exsequentissimi, monumentis proditum, & in Noctibus Atticis repetitum, scio. Ægyptios scribit Mercurius virtute quadam inenarrabili deorum confinxisse simulacra, ut articulatam promerent vocem, nec non (ut nil admirationi desit) progrederentur. Jam & Archimedis ingenium suprà quàm ullo possit eloquio explicari, docile, perspicax, & (ut omnia complectar verbo) divinum, in mũdi opificio Deum ferè ipsum lacessere visum est, quando tam concinne cœlum conflasse æneum memoratur, ut inibi septem viserẽtur planetæ, & ratione incomparabili etiam motus verissime deprehenderentur, quando nec cœlestis deerat vertiginis simulacrum. Non igitur miraculorũ omnium maximum miraculum homo est? Sed audi quæ non inscitè, opinor, addi his etiamnũ possunt. Homo quidẽ, ut Peripatetici astruunt, atq; item Stoici, est quod anima constat & corpore. Pythagorici ac Platonici hominẽ esse putant divinam quandã mentem terrenis vinculis alligatam. Apud illos itaq; hominis pars animus est, apud hos totus homo animus est: Sed nil obstat, quum dicatur corpore utens. Hoc significasse videtur ænigma magicum, quo dicitur, Est res undiq; lucida est res undique obscura, est media quoque tum lucis compos, A tum cassa. Mens siquidem est lumine plena, irrationalis anima prorsus vacua. In meditullio est, ac veluti collimitio rationalis natura: quæ partem habet luminis intellectualis, parte caret. Anima immortalis, corpus morti addictum, quo quid admirabilius? Quod divinũ est, quod architecti obsignatum imagine est, vinctum (ut sic dicam) catenis ab terreno, crasso, obesóq;, & revera nugali pertrahitur corpore. Sed adest admiratio altera, quónam pacto in carcerem tenebricosum intrusus animus afficitur ad B divina? Aut cúrnam Plato hominem non contentus miraculum appellasse adjecit divinum miraculum? An quia ex intimo providentiæ sinu id ita profluxit? docuit certè Timæus, ab opifice mundi Deo rationalis animæ substantiam emanasse. Hominem denique ne quid prætercam sciens, pronunciat Pythagoras, esse rerum mensuram. Id ænigmaticè prolatũ sic fermè intelligendum: sensu eum utique sensibilia metiri, intellectu intelligibilia: quæ ultra intelligibilia sunt, excessu attingi. Nam dum cogitivam a- C nimam esse cognobilium scit finem, ex sensibili potentia sic se habere sensibilia scit, ut sentiri valeãt. Idem & de intelligibilibus, ut intelligi possint. Excedentia autem ita, ut excedant. Quo fit, ut in se comperiat homo velut demetiente ratione, creata omnia. Hominem Mercurius etiam secundum esse Deum vaticinatur, quando sicut Deus entium creator realium est, ac naturalium formarum, sic & homo rationalium entiũ, ac artificialium formarum, quæ sunt humani intellectus similitudines, velut creata divi- D ni censentur intellectus imagines. Non prætereundæ parte hac Origenis præstigiæ ausi prodere, quod & antè paulo attigimus, Animas fuisse in cœlo angelos, ex peccati autem labe ad inferna devolutas, & velut in sepulchra proturbatas. Siquidem corporibus coercitas veterum dilictorum supplicia luere. Nanque corpus haud censendum Christi templum, sed planè damnatorum carcerem. Quo argumento animas Græcè ψυχὰς nuncupari ἀπὸ τὸ ψύχεσθαι, quoniam pristina exutæ caloris vi ad terrena sint di- E lapsæ. Sicut vinculi ratione corpus ejusdem linguæ proprietate vocetur δέμας, aut euã sepulchri, σῶμα.

Mundos esse tres. Hominem dici quartum mundum, in quo simulacra sint reliquorum trium. Item esse veluti proteum. Pyramis. Aether quid, & æthra. Mundos esse innumerabiles, ex Origene.

F

Cap. XVIII.

Verum essène putamus alia, quibus præcellens hæc, verissimáque miraculi veritas possit amplius latiúsque comprobari? Audi, modo ne sit fastidio studiose lector rationalis naturæ peculiare symbolum nosse, fateberis nil à me confictum, nil conquisitum violenter, omnia ad verum appositissimè congesta: quæ artificis Dei in- G enarrabile prædicent artificium. Cujus incomparabilis bonitas tam muneris, tánque immensis instruxerat hominem suum dotibus, ut parentis verissimam sein de imaginem recognosceret, ni ita obbrutesceret quandoque, ut cœno provolutus teterrimo non jumentis modo, quod nec ipsum ferendum est, sed planè reptilibus propinquior omnino fiat, quàm luminum & claritatis patri. Sed nos interim querelis dilatis, agamus, quod præstat.

Sunt auctores celeberrimi, qui ab majoribus mundos tres esse posteris traditos, prodant. Esse enim primum, & quidem summum, in cujus contemplatione caliget mens, rerum adobruta magnitudine, hebescant sensus: nec ullo modo par sit concipiendæ excellentiæ qualiscunq; & quantuscunq; sit humanus animus. Ultramundanum hûc intelligimus, eximium, augustissimum, incomprehensibilem: quem scientissimis angelicum, philosophis verò etiam Intellectualem mos est appellare. Cujus commeminerit Plato etiam in Phædro, illum astruens non posse pro dignitate verborum copia ulla, vel ingenii præstantia efferri, decantarique. Proximum deinde locum habere, quem cælestem dicamus. Infimum verò, postremúmque, quem sublunarem nuncupemus mundum: qui sit hominis majestati contributus, sed quem etiā tenebrarum vocent conceptaculum, sicuti claritatis incomprehēsibilis illum. Nam cœlum mediæ cujusdam naturæ ex luce, contemperatur, & tenebris. Nec me fallit doctissimos opinari, hosce tres mundos esse mundum unum, quando ab eadem profluunt origine, & in eundem corrivantur fontem, & debitis numeris, harmonicáque naturæ cognatione, & graduum serie colligantur. Adde, quod singuli ferè habent, quod in omnibꝰ simul deprehendas: illo tamen discerniculo, quod quæ in mundo visuntur infimo, in superioribus item pernoscuntur, sed ampliora augustioráque. Siquidem nostra hæc ab sublimium excellentia abire longius & degenerare. Est apud nos elementaris ignis urens: est in cœlo igneus sol fovens vivificánsque. Postremò seraphicus intellectus est ultramundanus ignis, amore ardens. Elementaris aqua calorem perimit adobruitque vitalem, alit cælestis Supercælestis mens cherubica intelligentia supereminet. Sunt verò qui quartum astruant mundum, in quo item recognoscamus quę in reliquis. Hic nō est alius, quàm homo. De quo id extritum passivúmq; circumfertur, esse utique hominem mundum, sed minorem: sicuti commeminit etiam in Physica auscultatione Aristoteles: cujus sit corpus elementare, spiritus cælestis, vegetalis potentia, cujusmodi in plantis, sensus, perinde ac in brutis: adsit demum ratio, & mens angelica, & Dei charagma insignitius Sed & mundus ipse, magnus dicitur homo. Verùm audi præsignem rerum excellentiam, audi quod admirari non desinas. Tres esse mundos, liquet. Sed esse in homine simulacra omnium, necdum fortè liquet. Atqui sunt quidem argumento quod nequaquam refelli aut dilui possit. Sic autem manifestò deprehendas, si hominem trifariam distribuas: ut sit caput portio prima: quæ & summa: mox secunda, quæ media, ab collo ad umbilicum spatietur: reliquam habeant ima corporis. Hæc examussim ratione exactissima tribus mundis analogicè respondeant. Caput, rationis mentisque sedes est. In pectore, cor, motus caloris, vitæ continet principia. Genitalis portio, seminarium productionis est. Mundus itidem angelicus, sive intellectualem mavis nuncupare, intelligentiam habet ut scopum. In mundo mediano, vita, calor, motus fontem habent: ubi cordis vice fungitur sol, imóque cœli cor sæpe appellatur. Noster verò mundus (ut palàm est) tum generationis, tum etiam corruptionis conceptaculum. Jam arbitror, liquidò patet, eam esse hominis præstantiam, immo verò naturæ majestatem, ut meritò dici miraculum valeat. Quod Barbarus quidam verum non barbarè pronunciasse, sed scienter fertur: qui quum interrogaretur, Quid hac quasi mundana sce-

A na maximè putaret admirabile? Hominem, respondit, omnem planè admirationis captum excedere: ut qui non animalium modo princeps & rationis ac mentis splendore divino sit, veluti naturæ totius interpres: sed tanquam Proteus aut chameleon, desultoria quadā potestate sese in quidvis subinde transformet. Cæterum illa omnium exactissima demutatio, qua mente ac intelligentia vivens in animæ florem revocatus transit in Deum, quæ solida demum ac vera est humanæ excellentiæ admiratio. Inter pla-
B cita Origenis est ex secundo περὶ ἀρχῶν, innumerabiles esse mundos: nec, ut est ab Epicuro proditum, uno tempore plurimos, & sui similes: sed post mundi unius finem, alterius esse principium: nam & ante hunc mundum fuisse item alium. Scitu verò non indignum, Pyramidem dici lucem igneam incorporeæ ac immaterialis mundi, qui vocetur Græcis αἰὼν, à nostris æternitas, & æther: quando æthra quoque æternitatis indicet fulgorem, ubi non corpus visitur, non locus habetur, non vacuum, non tempus,
C sed entia optimam vitam ducentia, ut scribit Peripateticorum Coryphæus. Ætherem hoc sensu accipit Pythagoras, quum ait: Si relicto corpore in ætherem liberum perveneris, eris immortalis Deus. Liberum dicit, ut qui sit à materiæ potentia segregatus, calescat autem Dei ardore, ac insensibili motu inferiora calefaciat: unde sit æther nuncupatus, ἐν τῷ ἀεὶ θέειν, ἢ ζεῖν θερμαίνειν.

D *An ex terra fortuito generari homo queat. Mira de animalium quorundam spontali generatione. Venenatorum, & morsu obledentium origo. An esse possit universale diluvium, ex Averroe.*

Cap. XIX.

Sed in hac rerum augustiore ex-
E cellentia mirari succurrit, quorundam parte hac parum perspicacem, parumque excussam prudentiam, immo verius oscitantem planè, ac dormitantem sapientiam: qui eximiam, ultráque quàm pro dignitate possit quis expendere, hominis amplitudinem nil prorsum suspicientes, nec artificis statera sed trutina examinantes populari, ejus productionem, & initialem originem incertis
F fortunæ flatibus mandare, nil sunt veriti. Phœnicum siquidem & Ægyptiorum theologia casu homines, ac reliqua animantium genera prorepsisse è terra asseverabat, nullum inter rationalem animam & irrationalem substantiam interstitium opinata. Scribit enim Porphyrius, visibilis solis agente vi, animantes cunctas ex terræ profusas visceribus, inter Ægyptiorum placita censeri. Quod ipsum nec Euripidi Anaxagoræ sectatori displicuisse videtur, asseruit & Archelaus cognomento Physicus. Verùm
G inter alios mirari me plurimum ingenuè fateor. singulari scientia virum & ingenio exactissimo, ac subacto in primis, id est usu, auditione, lectione ac literis perpolito cultóque Avicennam, qui opere eo quod De diluviis est, astruere est ausus: Post immensas terrarum inundationes humano semine nullo, tabidis tantum cadaveribus seminii ubertatem præstante cælestium corporum affluentia, hominem & solere & posse reparari. Proinde colligit, non videri ad ge-

ad generationis necessitatem vulvam requiri, aut locos nisi ut melius formetur infans. Alias per rarò admodum regionem inveniri generationi accomodam ob repentinas elementorum mutationes. Assertioni verò suæ argumentum inde profert, non modo alicubi è terra mures progigni, qui mox per coitum mirè excrescant: verum serpentes quoq; ex mulierum præcipuè capillis concipi, quod productiores sint, humectioresque natura. Quin De animalibus item libro quinto decimo, sibi amicum astruit fuisse, qui scorpionum generationem mirabili procurarit modo, à quibus mox alii plures propagati. Porrò, inquit, videri quandoque animalia produci capitibus longè à suo genere diversis, cujusmodi esset homo elephantino capite aut asinus canino. Id verò fieri non posse, nisi cælestis cooperetur virtus. Unde consectatio manifesta, inesse illi formandi potentiam. Observatum rursus, stellarum quasdam hominis generationem præpedisse, quanquam cæteris ad generandū mire concurrentibus. Esse vero stellas hasce in arietis signo, quarum virtute, monstrifica succrescat soboles: diversa verò ab iis effici, quæ generationi sint destinatæ, quod lapides probent natura producti ad membri virilis muliebrisve imaginem. Ut verò poetica item non omittamus, arbitratur in Theriacis Nicander, Venenata & morsu oblædentia ex Titanum sanguine, hoc est Typhoei, esse concepta. Quin Hesiodum habere se auctorem fatetur. Sed apud illum hoc nusquam compereris. Verùm id genus animalia ex Typhonis cruore propagata, scribit Acusilaus. Apollonius vero Rhodius in Alexandriæ constitutione, ex Gorgonis guttis sanguine stillantibus. Sed ad rem. Hujus denique sententiæ, quæ Avicennam præfert auctorem, Averrois item commeminit octavo Physicæ auscultationis, ubi ait: Hominem ex terra generari, possibile arbitratur Avicenna. Cæterùm astructio hæc infausta, & veritatis nescia, censeri debet, nisi Mosaico intellecta sensu: auctor enim Averrois est, sufficere quidem stellas animalium generationi nō perinde dissimilium, quo in genere mures sint, vespertiliones, talpæ. Ad perfectiorū verò productionem, ut hominis & leonis, imparem esse cælestium corporum vim. Et de homine quidem constare creditur, quoniam ejus anima non educitur de potentia materiæ, sed contribuitur ab datore primo, vel ex philosophicis scholis: propterea que ad ejus productionem præexistere hominem, necesse est. Sed & in cæteris item præfectis astrui ferè hoc ipsum potest. Eorum quippe generatio non parui est operis sicuti auctor Aristoteles est: ad eámque plura concurrant oportet. Asserit quoque tertio De anima Averrois idem, diluvium ita nunquam inundasse terras perniciosè, quin aliqua evaserint animalia: nam quum stellarum diversa sit potestas, si quarundam vi alicubi scaturiat inundatio, alias diversæ ac interim contrariæ, virtutis aliud posse alibi efficere. Sed non inutile forsan videatur Averroica protulisse argumenta, quibus subvertitur Avicenna: Si fieri posset, inquit, hominem è terra generari, ut concipiuntur vermes, tunc aut foret id necessarium, aut majori ex parte, aut minori. Quòd si necessarium, tunc ab homine non omnino generaretur homo. At si majori ex parte, tunc ab homine generaretur homo minori ex parte. Si & casu hoc contingeret, minori utique esset ex parte, id est casu: eademq; inveniretur species, natura & casu. Quum tamē quod casu fit, ei semper opponatur quod naturæ provenit, A vi. Si verò sic detur perierit comparatio causarum, & respectus ad ea quæ ex causa profluunt, & inde necessarii tolletur natura. Et mox idem Averrois: Nulla, inquit, species invenitur casu: atque hujusmodi comperiuntur, monstrosa intelligi utique debent, non naturalia. Et hoc totum per se manifestū fit. Illud omnino mirum, quibusdam ex philosophis traditum, quia respuat natura infinitum, videri forsan non impossibile admodum, aliquem unum assignare hominem nullo æditum humano seminio: B quod duodecimo Metaphysices Aristoteles innuit, eumque τέλειον vocat, id est perfectum.

Homo duobus modis ab Hebræis dicitur, Enos, & Adam: sed Adam, idem est simpliciter quod homo. Unde sit conjectatio, hominem recte ab humo dici. Animantium interstitia compositionis ratione.

C

Cap. XX.

Quoniam verò de homine nobis indago est proposita, non ineptè opinor, hic illud inseruerimus, Eum in Hebraica veritate duplici insignitum videri nomenclatura: aut enim dicitur Enos, aut Adam. Sed Enos Latino interpretamento non ferè signat aliud, quàm hominem verum: & hunc non alium intelligunt, nisi qui Deum verum scienter cognoscat & pie colat. Reliquos ab D pecoribus nil admodum diversos opinantur, quoniam velut bestiæ ad terram proni, ventri obediant & Veneri: quorum alios lupos, alios canes, alios porcos, varia quadam vitiorum similitudine appellant. Adam vero est humani generis appellatio communis, quo nomine terra natus significatur. Eademque voce utrumque includi, marem fœminámque, probat Geneseos quinto scriptura: Masculum & fœminam creavit eos, & benedixit illis, & vocavit nomen eorum Adam. Quo in loco testantur interpre- E tes, & est contra Jovinianum ab Hieronymo confirmatum, sed & in libro Hebraicarum traditionum in Genesim, dictionem Hebraicam id sonare quod apud nos homo. Nam & Cajus ait, hominis appellatione, tam masculum quàm fœminam contineri. Quamobrem Lactantium arbitror adcredidisse, videri appellatum hominem, quòd sit factus ex humo. Sed etymon id Fabio non admodum arrisit, Quasi verò nō omnibus, inquit, animalibus eadem sit origo: aut illi primi mortales antè nomen impo- F suerint terræ, quàm sibi. Cæterùm quàm procedat Quintiliani ratio, perspicuū arbitror ex iis quæ proposuimus. Hinc quum in sanctis literis dicitur filius hominis Christus, Adæ filium intelligunt eruditiores. Quum verò ex animalibus dicantur quædam ἀγελαῖα, id est gregalia: quædam μοναδικά, id est, solitaria: nonnulla σποραδικά, quæ incivilia dixeris, & sparsim habitātia: hominis na[illegible]um ἐπαμφοτερίζειν apertum est, quod ancipitem signat societatis & solitudinis. Putavit fortè Fabius, ex sociali coitione G nuncupari hominem, ex Græcis rationem aucupatus, apud quos ὁμοῦ insimul signare manifestum est. Verùm Hexaemeri sexto Ambrosius, ab humanitate inflecti nomen est opinatus, sicuti ab intuendi vivacitate ἄνθρωπον à Græcis nuncupari. Ubi verò in literis sanctis legitur: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: hęc vocabitur mulier, quoniā ex viro sumpta est, nō videtur, inquit Hieronymus in libro

Hebraicarum quæstionum in Genesin, in Græco vel Latino aptè respondere. Id verò Hebraicè servatur ratione etymologica integrum, nam vir appellatur is, & mulier issa. Propterea Græcè Symmachus: αὕτη κληθήσεται ἀνδρὶς, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς ἐλήφθη αὕτη. quod Latinè haud exprimas aliter, quàm vocabitur hæc virago, quia sumpta ex viro est. Illud verò huic potissimum loco impingam, ab instituto nil prorsus dissentaneum, Ex animãtibus quæ plus habeant aeris, ea esse prætenera: quę verò aquæ, lenta humoris vi: quæ terrosa, duritiem præferre. At quæ ignis exuberent copia, videri utiq; fragiliora. Ex iis porrò liquere potest, unde fit, quòd si recipiat aquam & harenam calx, confirmatur structura. Non dissidet ab iis illud quoque, volucres in aere suspensas ideo perseverare, quod de levioribus consurgant principiis, quippe minus habent terreni atque humoris, item aeris multum cum caloris temperatura. Aquatiles autem piscium naturæ, quod à calido contemperentur, ex aere terrenisq; compositæ plurimum, humecti minimum habentes: proinde, quo minus è principiis habent humoris, facilius in humore perdurant. Terrestria verò, quod è principiis ab aere coloréque temperata sunt, minúsque habent terreni, humoris plurimum, haud ita diu in aqua perseverare quiverint. Empedocles non satis peritè animalia censet calidissima, & summam ignis vim habentia, esse aquatilis generis, quo caloris exuperantiam, quam in seipsis inclusam sentiunt, evitent. At sum̃a ratio est, inquit in libro De spiratione Aristoteles, ut quæ ex humore ac frigore cõflentur, in humore locentur: quæ ex siccitate, in re omnino sicca: unde fit, uti arbores nõ aquarũ, sed terræ, quasi vernaculæ sint. Porrò quę calida in aere, si humor & siccitas, ut materia, omnib9 substernuntur corporibus.

Quibus item probetur homo similis mundo. Apocatastasis quid. De stellis in quatuor mundi cardinibus. Hominis laus ex Cicerone.

Cap. XXI.

QVod verò attinet ad hominis cum mundo assimulationem, id item adjici posse, animadverto: nam inquit in Polyhistore Julius Solinus, Quantus manibus expansis inter digitos longissimos modus est, tantum constat esse ferè inter calcem verticémque summum: ideóque ab physicis conjectatum, hominem esse planè mundum quendam minorem. Commeminit horum & affluentius quoque primo De animalibus magnus Albertus, astruens hominis membra situ ac positione cœlo esse cõsimilia proportione ac mundo, ideóque esse perfectissima. Nam veluti superna mundi movet intelligentia, & regit: ita humanum caput, in quo intellectuales sunt virtutes & animales, supernam obtinet sedem. Verùm ex quo cœpimus, ne prætereamus id quoque quod afferri scitissime potest: siquidem apocatastasis illa veteribus observata & prodita, imaginem hanc adjuvat eximie. Ea verò nil est aliud, quàm restitutio sive redintegratio rerum, quæ certis temporum curriculis redeat ad metam. Fit autem vel per ἐκπύρωσιν, hoc est conflagrationem: aut per κατακλυσμόν, id est inundationem. Id ipsum verò quod in homine magno usu venit, nec à parvo item abesse com, pertius est animadversum à peritissimis rerum, ubi transmissis vitæ spatiis, intervenit resolutionis necessitas. Quan-

A doque enim intimo calore auctius grassante, incenduntur vitalia. Quandoque verò corpus nimis laxatum humorũ inundationibus evaporat. Ita semper aut ignito ardore decoquimur, aut nimia desudatione dissolvimur. Nec aliter artis medicæ prudentissimi interpretes, substantiam humani generis naturali pronuntiant ratione compleri, nisi aut humore igneus contabescat calor: aut hoc amplius invalescente, humectatio exarescat omnis. Sic omnifariam ad mundi imitationẽ artifex natura, sive Deus B potius hominem compegit: ut quicquid mundum senescentem perimit, vel instaurat novum, id ipsum hominem quoque aut natum foveat, aut adultum perducat ad interitum. Sed animadverte quęso, quæ ab peritioribus sunt usibus nostris prodita: esse videlicet per singulos mundi cardines à conditore ac principe Deo stellas ratione mira constitutas: quarum prima sit, & orientalis ἀνατολὴ nuncupata: occidua verò δύσις, quo nomine significatur occasus: nam & δυτικὰ ζῶα vocat Aristoteles, quæ demergi in aquam solent. At quæ ab Aquilone refulget, C Arctos: in diversa verò parte, quæ medii est diei, μεσημβρινός. Ex quibus, demptis modò elementis primis, coalescere ac consurgere parentis primi nomẽ, non ingeniosius, quàm admirabilius excellentis doctrinæ viri deprehendere. Nec fallimur parte hac, cælestium peritos, cardinalia intelligere loca, ortum, occasum, mensuranema, seu apogæum, id est cœli mediũ, & hypogæum, id est cœlum imum. Hæc si quis omnia intentius in digitos mittenda cu- D rarit, fateatur necesse est, augustissima quadam & prorsum inenarrabili ratione in vitalem hanc lucem hominis speciem esse productam. In quo si quis etiamnum tam inscitè pertinax est, ut ambigendum putet, Age perpensione non sopita consideremus amplius quantum singularis eminentiæ præpotens illud agens huic animalium principi benignissimè sit elargitum, ut rerum involucris exsolutis, & sacrariis illustrius reseratis, desinat homo imprudenter, & proinde ingratè summi opificis fœcundissi- E mam æstimare bonitatem, quando paterno affectu ornavit præcelse, & fovit amplissimè, libeat modo munerum rectè magnitudinem metiri. Ab summo quippe Deo, ut M. Tullius inquit appositissimè, ex tot animantium generibus atque naturis homo tantum factus est rationis particeps & cogitationis. Quid est autem, non dicam in homine, sed in omni cœlo atque terra divinius ratione? quæ quum adolevit atque perfecta est, nominatur rite sapientia. Est itaque, quoniam nil est ratione melius, F eaque in homine est & in Deo, prima homini cum Deo societas, mox & hominum inter se ejusdem lege conciliatio, & civitatis communio sub cælestis discretionis, ac divinæ mentis & Dei præpotentis imperio. Civitas verò ea non alia, quàm mundus, spiritibus augustioribus, & homini communis.

Omnis nostra dignitas ab anima est, quæ vehiculum est ad Deum, & imago mentis. Spiritus corpora præparat ad animæ susceptionem. Augustini, Pythagoræ, Platonis, Aristotelis opinio de anima. De Entelechia quæpiam. An per accidens corpori insinuetur anima. Et an fuerit ante corpus.

G

Cap. XXII.

Quo verò exploratius pernoscantur quæ dicimus, jam hinc præcerpere quæpiam futura (ut reor) studiosis non ingrata de animæ ratione, non disserentis philosophi modo, sed narrantis potius, quæ varia nec incuriosa suggesserit lectio, ingrediemur. Siquidem omnis nostra dignitas ab anima est. Orbati nanque anima, sterquilinio abjectiores esse videntur. Jam verò, inquit Plotinus, propter ipsam hic mundus est Deus. Sol quoque Deus est, quoniam animatus: stellæque similiter omnes. Quòd si animam ipsam admiraris in alio, admirare te ipsum. Quumque sit anima res tam veneranda, tamque divina, confisus jam tali quodam vehiculo ad Deum te accessurum, hoc ipso ad illum ascende. Nec tamen longius es vagaturus, si sumpseris quod est in hoc divino divinius, id est vicinitatem animæ ad supernum, post quod vicinum, & à quo est anima. Quando est anima imago quædam intellectus ipsius, quemadmodum verbum in prolatione, verbi existentis in animo, sic & anima mentis est verbum, & tota est actus atq; vita, quam producit in alterius existentiam. Sunt ex Platonicis qui asserant, præter vitas animantium proprias, subesse cunctis communem vim vegetalem, totam ubique vigentem, quæ & præparet materias propriis animis, & tempore certo conservet, & in unum viventia cuncta conciliet. Hunc Pythagorei referente Sexto Pyrrhonio, esse dicunt spiritum in modum animæ rebus cunctis interfusum. Animum esse finivit Augustinus, si modo subdititius liber hic non est, cui De spiritu & anima titulum indidere, substantiam quandam rationis participem, corpori accommodam regendo. Animus, inquit, sapientia illustratus, principia respectat sua, seque ipsum agnoscit: quámque indecorum sit, haud ignorat, si extra quæritet, quod in ipso se continet. At si affectionibus consopiatur corporeis, & sensibilium illectatione formarum extra se feratur: quid sit, aut fuerit, volens obliviscitur, nilque esse opinatur, præter quod videtur. Quòd si per intelligentiam ab hisce revocetur, sese surrigens ac colligens disparatum, rationalis jam evadit. Est siquidem ratio animi aspectus, quo per se ipsum vera concipit ac speculatur. Nam dicitur ratiocinatio, rationis inquisitio. Quo fit, ut ad videndum, illa sit opus: hac verò, ad inquirendum. Anima porrò credi non debet Dei pars, sed creatura: nec de substantia Dei producta, vel de qualibet elementorum materia, verum ex nihilo creata. Nam si de se ipso ab Deo foret effusa, non utique sceleribus inficeretur. Quòd si ex elementis, tunc planè esset corporea. Pythagoram nonnulli scribunt, Animæ substantiam in animas distribuisse plures, quæ diversis contribuuntur membris, ita quod eorum singula animalia sint: ut cor animal unum, item cerebrum animal, & deinceps: ut animal unum ex pluribus videatur animalibus compactum. Putant & Platonem credidisse, Animam ex diversis constare substantiis juxta essentiam & situm. Quia verò congruant animando, unam dixisse animam, unúmque animal constituere. Id & Aristotelem esse opinatum, ubi De animalibus libro decimo sexto ait, Inesse infanti primum vegetativam animam, mox auctiorem habere & sensilem, per quam dicitur animal. Ad quod ferè videtur respexisse poeta disertissimus Pontanus, ubi in laudibus divinis de hominis fabrica, sic canit;

> Mox auram ætherio de fomite fundit in illum.
> Vive ait, & proprio membra labore fove.
> A Arcanæ mox partem animæ de mente profunda
> Libat, & erecti spirat in ora viri.

Sed revera cujusq; animati una est anima juxta substantiam, ex potestatib' verò plures. Quod videtur sensisse Aristoteles primo De anima: Dicunt, inquit, divisibilem esse animam, & alio quidem intelligere, alio autem concupiscere. Cæterùm scire amplius convenit, apud Philosophum hunc aliud esse mentem, aliud entelechiam. Quippe illam νοῦν vocat, & immortalem opinatur: hanc verò animam intelligit, & B mortalem planè. Proinde secundo De anima, esse animam ait entelechiam corporis primam naturalis potentia vitam habentis, cujusmodi sit organicum quodcunq;. Entelechiã sunt qui Latinè perfectihabiã sint ausi interpretari: quando, ut Themistius inquit ex Aristotelis doctrina, eo nomine non aliud significetur, quàm perfectionis habitus: etiam si M. Tullius Thusculanarum primo, Motionem indicari perennem sit arbitratus. Quum tamen ἀκίνητον τὴν ψυχὴν, id est animã imobilem, Aristoteles pronun- C tiet, omnis verò auctorẽ motus. Subolet tamen eruditioribus interpretamentum illud de perenni motione subdititium esse, nec de summi auctoris officina propagatum, sed ab sciolis & malè feriatis insertum, quod genus multa tum Græcè agnoscimus, tum Latinè. Entelechiam porrò etiam in brutis accipi volunt, nec in iis modo, verum & in plantis. Dici autẽ entelechiam, veluti ἐντελοῦς συνοχήν, id est corporis perfecti coaptationẽ, comprehensionémve. Sunt qui entelechiam intelligant duplicem: aut enim, in- D quiunt, anima est irrationalis, vel etiam physica, quę à corpore disparari prorsum nequit: aut rationalis est anima, quę sejungi valet à corpore. Scitu dignum quod Lucianus scribit in sermõe, cui titulus est δίκη φωνηέντων, Endelechiam prius dictam, mox in Entelechiam declinasse: accusatur enim ibi T, ubi ait, ἀκούετε φωνήεντα δικασταὶ τὸ μὲν Δ, λέγοντος, ἀφείλετό μου τὴν ἐνδελέχειαν, ἐντελέχειαν ἀξιοῦν λέγεσθαι παρὰ πάντας τοὺς νόμους. Animas porrò humanas sunt qui per accidens corporibus autument insinuari, ac E esse modi ejusdem cum spiritalibus substantiis, corporibus quæ non junguntur. Proinde cum angelis simul omnes creatas produnt. Id quod Christiana respuit veritas. Si enim per accidens infundatur corpori anima, esset utique homo ens accidentale, vel animam esse hominem, daremus. Quod ab veritate agnoscitur dissentaneum. Animã verò nostram non esse cum angelis naturæ ejusdem, liquet ex intelligendi ratione diversa. Neque enim percipit angelus ab sensu mutuando, & ad phantasmata se conver- F tendo. Proinde corporibus indigent animæ, ut sensilis perficiatur potestas. Adde, si animæ est naturalis corporeus nexus, nimirum corporis abjunctio præter naturam est, nec tunc perfectionis est compos anima. Quamobrem ab imperfectis Deum esse exorsum, haud fieri probabile: ab iisque, præter naturam quę sunt, neq; enim manuum aut pedum expertem fecit hominem. Proptérea citra corpus animam multo minus. Quòd si conjunctionẽ esse naturalem inficiaris, unde fiat amplius quærendum. G An ex animę ipsius voluntate? Sed quo modo nõ absurdum? Cur enim si corpore nõ indiget? Nam si indiget, naturale jam fit: neq; enim in necessariis deest natura. Porrò cur post tantum spatii decursum conjunctionẽ expectant? Deinde casu ita fieret, ut huic corpori insinuaretur anima hęc: exigitur quippe adventantis animæ voluntas, & hominis generantis. Quòd si violenter adigitur, supplicium erit, ac evidens calamitas. Quod & Origenem magno errore opinatum, advertimus, qui ob peccati pœnã in cor-

pora intrudi animas prodit. Quare ante corpus fuisse animam, haud sentiendum. Augustini sententia est, Dei nutu ad corp⁹ animā venire: ut si ex præscripto vixerit, æterna consequatur præmia: sin aberrarit, dolore torqueatur perpeti, seu igne æterno.

Animæ distributio secundū potentias. Mentem esse vice luminis, & instrumenti, & visus. Qui sit Ianus bifrons. De mentis capite, sive flore. Animæ officia tria. Quid sit animā à corpore segregare. Animus & anima quo discernātur. Plinij locus declaratur.

CAP. XXIII.

Traditur ergo ab eodem philosopho Aristotele, Potestates animæ esse duas, alteram quidem rationis impotem, alteram verò compotem. Prior pars in duo dissecatur: in nutritivam, quæ rationem audit nunquam: sensilem appetitum, qui obtemperet quandoq;: & hic duplex intelligitur, concupiscibilis, & irascibilis. Potestas rationalis distribuitur item in duo, in rationem activam & speculatricem. Virtutes morales in voluntate cōstituit, & appetitu, qui rationi obtemperet. Cæterum earundem principia virtutum in activa ratione, virtutes speculativas in ratione speculatrice. In sexto Moralium Aristoteles, item rationem esse asserit humanæ animæ partem: duoque agere, cognoscere scilicet, & humana gubernare per prudentiam atque artem. Naturalia verò, divináque per sapientiam contemplari, quæ intelligentia & scientia continetur. In libro item Encyclicarum quæstionum, Ab natura, inquit, quæ omnium parens & auctor est, duo nobis instrumenta esse contributa, quorum maximè opera extrariis uti valeamus instrumentis: manum siquidem corpori esse insertam, animo autem mentem: nam & hæc, inquit, inter ea quæ elargita nobis natura est, recenseri debet, vice utique fungens instrumenti. In primo De moribus, Mentem esse inquit, in anima, sicuti est in oculo visus: & Rhetoricorum tertio, Mentem inquit, ut lumen accendit in anima Deus. Vt verò Aristotelicum dogma exequamur plenius, Intellectivæ potentiæ partes essentiales duas astruit philosophus is, intellectum potentia, & intellectum actu. Sunt enim inferiora superiorum imagines: proinde à corporum compositione separatarum item substantiarū animadvertitur compositio: quippe præter primum omnia pernoscuntur composita. Illud autem in Metaphysicis entelechiam esse solum, & actum pronūtiat purum. Reliqua verò quum à primo essentialiter disparentur, necessariò compositionem resipiunt. Sicut autem ex materia & forma consurgunt corpora ratiōe haud dissita, intelligentiarum coaptatio deprehenditur. Quæ est intellect⁹ potentia, & actu intellectus. Neque enim in iis materiam agnoscit, & formam: sed his proportionales partes, intellectualibus accommodas substantiis. Et quando potentiam in corporea conspicimus materia, & in forma actum: itidem substantiarum separatarum essentiales portiones intellectum potentia, & actu intellectum constituit. Cæterū super re hac plura paulò sequent: volumine. Sed ne quem nominum diversitas implicet, scire licet, apud Platonicos mentem intelligi duplicem: alteram inferiorem, quam rationem appellant: diviniorem alteram, superiorémque, quam intellectum nuncupant. Illa hu-

A mana temperat, & moderatur: hæc divina suspicit, & contemplatur. Quæ sanè mens ita distributa bifrontis Jani rationem complectitur. Augustini illud planè divinum: Distribuitur, inquit, ratio in id quod superius & quod inferius, in sapientiam scilicet ac prudentiam: ceu dicas, in virum ac mulierem: ut sit superior, vir, & regat: inferior, mulier, ac regatur. Vnde est illud: Melior est iniquitas viri, quàm benefaciens mulier. Melior quippe est, qui cœlestium desiderio sufflammatus carnem necessaria subtra-

B hendo affligat, quàm qui voluptatibus delinitus ex asse illi satisfactum vult. Hujus porrò speculatricis mentis intimam vim Plato, mentis caput nuncupavit. Sed dicitur animæ item unitas, centrúmque totius animæ. Zoroaster ille scientissimus, & veterum theologorum fons, vocat ψυχῆς βάθος ἄμβροτον, id est animæ immortalem profunditatem: propterea inquit, Quoniam anima per potentiam patris fit ignis splendidus, dominetur in te animæ profunditas immortalis, & oculos omnes una tolle in altum,

C tunc neque item materiale corpus in præcipitio relinquens. Ignem vocat, ut obiter hoc à me tuleris studiosè lector, luminosam claritatem, quam impertitur animæ Deus: cui per unitatem sibi impressam, quæ est unitatis divinæ character, conjungitur: abs qua unitate animæ, tanquam à centro, profluunt vires aliæ. Oculos verò ubi surrigendos omnes ait, quæ in cognitione versentur, potentias intelligi voluit. Præcipitii verò nomine mundi vocat partem infimam, magica loquendi consuetudine. Porrò

D mentis caput hoc alicubi idem magnus auctor florem mentis appellat, ἐςί τι νοητὸν ὃ χρή σε νοεῖν νόου ἄνθει: est intelligibile aliquid, quod mentis flore apprehendendum est. Ex iis verò quæ hic prodita nobis sunt, tria potissimū animæ humanæ collige munia: unum, quo agit in corpore: aliud, per corpus: tertium, per seipsam: & agit quidem in corpore per eam vim, quam vegetatricem Peripatetici, Platonici vocant naturam. Per corpus agit, sensibus utens, tum interioribus, tum exterioribus. Per seipsam ve-

E rò, quum animæ vis mera, incorporea incorporeis intendit: quam quidem actionem intelligentiam nuncupant. Ad quam Plato respiciens; Plotino interprete, de anima nostra ait, eam tum cōdere caput intra cælum, tum extra cœlū caput attollere. Quum verò in Phædone, & Theæteto separare animam à corpore jubet, non loco præcipit segregare. Sed monet, ne corpori animus adnuat, neque imaginationi consentiat, neque ob corporis commercium alienetur à mente, conetúrq;, quatenus effici potest, sub-

F ditam sibi animæ speciem secum ad superiora perducere. Porrò sicuti traditum scimus in libro de Platonis dogmate, ac Hippocratis, Animæ potentias Plato animas nuncupat, propria cujusq; substantia excogitata. Et est una quidem animantium destinata nutricationi, plantis etiamnum promiscua: cui velut fons, jecur est attributum, unde tanquam fistulæ in corpus totum propagentur venæ. Facultatem hanc nunc epithymeticen nuncupant, physicā quandoque, nonnunquam & threpticē. Aliam verò

G animā in corde constituit, quod & ipsum est caloris innati conceptaculum, ex quo sese promant arteriæ. Hujus itē evariat nomenclatura, dicitur nanq; ζωτικὴ, facultas & θυμοειδής. At quæ λογιστικὴ appellatur anima, capitis sibi arcem vendicat, actionum ex proposito, ac sensuum dux, cui subserviant nervi, velut sensuum vehicula, & motuum, qui corpori affunduntur universim. Animum & animam, inquit Augustinus, pro eodem capimus: anima tamen vitę est:

animus

animus autem consilii. Proinde ab philosophis astruitur, sine animo vitam perseverare: citra mentem, animam quoque, ut in amentibus. Et Plinius ipsum hoc innuit, quum Deum sic describit: Totus est, inquit, animi, totus animæ.

Quod si anima idolum: item quæ imago, & umbra. Ex quibus fiat animal. Adam & Evæ mystica interpretatio.

Cap. XXIIII.

ANIMA, Platonici inquiunt (nam eorum præcipuè verbis rem collibuit explicare, quod sæpè facimus, ut dictis auctoritas accedat major: comparet, contendátque qui volet) substantia est, & vita. Actus hic ejus inseparabilis, substantiale quiddam est, ac vivificum: qualitas hinc tributa corpori accidens est, & quasi vitale. Actum illum appellamus animæ idolum, in quo sensus est vegetalisque natura. Qualitatem vero illam animæ dicimus imaginem & umbram, ex qua & corpore fiat compositum, in quo voluptates doloresque sint corporales: quarum perturbationum sensus ad idolum animámq; perveniant, perturbationes nequaquam. In iis verò advertendum eximiè, quo sensu Plotinus, Origenes & Ammonius Mosaica mysteria sint interpretati. Siquidem hominem ipsum, id est animam intelligunt, quasi Adam. Humanum verò animal inde tractum, atque degenerans, quasi Evam: tractum, inquam, ex anima dormiente: hæc enim tunc animal ex se propagat, quando ex pristina apud Deum vigilia ad naturalia labens, divinorum oblita jam dormit & somniat. Itaque tunc vitam corpoream generat, quasi Evam. Animadverte hanc primò peccantem, illum deinde consentientem. Sed intellectum illi quasi angelũ præsidentem, & mox increpantem, & angelo Deum. Deniq; duo in carne una, id est duas quasi in eodem corpore animas. Sed & magnus nostræ religionis auctor Augustinus super Psalmum quadragesimum octavum: Singulis, inquit, nostrum inest mulier hæc: quippe caro nostra, Eva est, quæ seducit virum, id est, rationem, per quam carnem labitur homo, quem lapsum calcanei nomine prophetica indicat sententia.

Vegetatricis animæ munus triplex. Altricis facultatis organa duo: item munia quatuor. Epeleustice motio quid.

Cap. XXV.

SEd age posteaquàm in animę officia volentes procurrimus, adjiciãtur iis ex Peripatetica schola: quæ tum sint usui legisse, tũ verò nostrã hanc sciendorum congeriem instruant, & exuberantius congerminare quodamodo faciant. Sciendũ est, inquit Thomas in secundum Aristotelis De anima librum, & ex philosophi ejusdem sententia Themistius ferè, inter vegetatricis animæ operationes tres ordinẽ haberi quendam. Nam munus primũ nutricatio est, qua servatur aliquid, ut est, sequens est perfectius, diciturque augumentatio
A per quam proficiunt enutrita in perfectionem ampliorem, tum quantitate, tũ virtute. Tertium verò perfectissimum est, ac finale. Hæc generatio est, qua aliquid jam quasi in seipso perfectum existens alteri pręstat, ut sit. Tunc enim unumquodq; maximè perfectum est, ut quarto Metaphysicæ comprobatur, quum producere quippiam ejusmodi potest, quale ipsum est. Proinde quia à fine nuncupari omnia, consentaneum est, & itidem definiri, finis verò operum vegetatricis potestatis est, alterũ generare quale ipsum
B consequitur, esse illam primæ animæ congruam definitionem: Vegetatrix est, quæ alterum ejusmodi queat generare. Sciendum quoque illud, quod Aristotelicum item est ex secundo De anima, esse organum duplex, quo altrix facultas perficitur, separatum & conjunctum. Et alimentum quidem separatum intelligitur organum & inanimum: conjunctũ verò, calor intimus, quo ipsum id unde alimur, excoqui possit. Ex quo colligitur, Animatum omne quod connutritur, calorẽ necessariò requirere, qui
C sit concoctionis exordium. Cæterum altrix hæc facultas quadrifariam munus implet proprium: attrahit enim, advocátq; primò cibum: mox advocatum perficit, digeritque: inde secernit, quod nutricationi sit accomodum retinétque: postremò rettimenticia, feculentáque excernit, aut secessu, aut urina, aut sudore, aut alio quovis modo. Potestates verò hę in Græcis auctoribus Græcè ita nominãtur, ἑλκτικὴ, ἀλλοιωτικὴ, κρατητικὴ, ἀποκριστικὴ vel ἀποκρετικὴ: at dicta eisdem Græcis ἐπελευστικὴ, nil ad propositum
D spectat negociũ. Est enim Plutarcho tradente, motio in præcipua facultate animæ, qua propositis duobus eodem se modo habentibus, ejusdemque potestatis, necessitate injuncta alterutrũ eligendi, quamvis evidens causa nulla sese promat, alterum tamen adnuente malumus animo. Dicitur verò epeleustice, quasi adventitia, vel superveniens, quod nõ vernacula rei ratione fiat electio, sed extrinseca nostri animi proclinatione. Dicerem plura, sed alieno loco satis multa: ne fiat planè quod ille ait, ἀκρόασις
E ἀποδεικτικὴ, hoc est sese ostentans auscultatio.

De animali virtute, item naturali & vitali, ex Avicenna. De synteresi, & conscientia. Virtus in iis quid.

Cap. XXVI.

F CÆTERUM quia medicorum scholæ suas habent in hac re distinctiones, sua item vocabula, nõ erit molestum divertisse paululum in Avicennę hortulos, multis sæpè doctrinæ floribus peramœnos, arridentésque. Ergo doctrina sexta Fen primæ primi: Omnium, inquit, operationum virtus initium est: hac enim abjuncta, abscissáve, nulla erit operatio. Virtutum verò apud medicos genera tria sunt, vitalis, animalis, naturalis. Sicuti verò Deus unus, trinus, verus ac perfectus
G omnia complectitur, implet, fovet, superexcedit, ambit: ita & anima tribus hisce viribus per totum insinuatur corpus, non quidem locali extensione, sed intensione vitali. Virtutem verò hic dynamin intelligo, quam Latinè potestatem dicimus, ac vim, aut potentiam. Virtus, ad animum refertur potius: sed nos consuetudini indulsimus: verum & arborum ac aquarum virtutem Vitruvius dicit

Vnaquæq; porrò virtus (sicut philosophorum plerisque, & medicis omnibus video placuisse, sed Galeno in primis) membrum habet precipuum in quo subsistat, abs quoq; profluant operationes: quippe animalis in cerebro sedem habet. Præterea naturalem esse aiunt virtutem, cujus duo sint munia: unum fovere animal nutriendo, cui rei hepar asscribatur: alterum, generationi semen sufficere, atque informare ex summi patris instituto. Ejus verò facultatis fontem esse testiculos volunt. Virtus, quæ vitalis dicitur, spiritus conservat essentiam, qui sensus & motus vehiculum est: ejus domicilium, cor est. Placet tamen, inquit Avicenna, summo philosopho Aristoteli, Omnium istarum virtutum principium in corde constitui: ita tamen quod operationum evidens argumentum in prædictis primum se principiis promat: sicuti apud medicos sentiendi fons ex cerebro profluit, nihilominus organum peculiare habet sensuum unusquisque. Mox item paulò probabilior Avicennæ Aristotelis sit sententia, quàm medicorum. Avicennæ interpres hæc latius aperiens: Vitalis, inquit, virtutis operatio est, laxare & comprimere cor & arterias, ac universo corpori vitam præbere, ac vitalem spiritum cum sanguine arteriali. Naturalis virtutis opus est, generare, nutrire, augere cum cæteris quæ his subserviunt: hoc est, ut inquit Augustinus, appetendi potentia, retinendi, expellendi ac distribuendi. Animalis virtus sensum producit, tum interiorem, tum exteriorem, atque item voluntarium motum. Huic quoque virtuti concupiscibilis pars, atque irascibilis attribuitur ab beato Thoma, quæ portiones sunt sensitivi appetitus. Concupiscibilis admoveri suadet, quæ necessaria videntur, aut utilia, & id voluptatis ratione. Irascibilis noxia repellit, fertúrque ad ultionem præceps. Forsan verò scrutetur quispiam, sit ne synteresis animæ potentia peculiaris, ab cæterarum ratione sejuncta. Sed quum rationales potentiæ ad opposita se habeant, ex Aristotelica hæresi, Synteresis autem ejusmodi non sit, verum ad bona proliciat tantum, non videtur omnino esse potentia. Quoniam si potentia foret, non absque ratione utique foret: neque enim in brutis comperitur. Proinde esse videtur habitus potius, etiam si potentiam ratione prominentiorem, statuerint quidam. Nonnulli verò rationem ipsam, non ut ratio est, sed ut est natura. Verum sicuti speculabilium principia insunt nobis naturæ vi necessariò, ita & operabilium: ac ut illa ad peculiarem animæ potentiam haud spectant sed ad habitum, qui principiorum dicitur intellectus, quod Moralium sexto palàm fit: Sic & hæc peculiarem judicant habitum, synteresеos nomine celebratum. Ab synteresi theologiæ periti conscientiam disparatunt, de qua idem omnino quæri potest. Nanque Origenis illud notissimum est: Conscientia spiritus est corrector, ac animæ pædagogus, abs quo revellitur à malo, & bono associatur. At in anima spiritus potentiam indicat, vel mentem utique ipsam. Vnde illud Apostolicum, Renovamini spiritu mentis vestræ. Vel imaginationem quoque: nam imaginaria visio dicitur spiritalis. Quod ex Augustino est, Geneseos decimo tertio. Proinde videri potentiam, colligi potest. Cæterum quia seponi conscientia potest, potentia nō potest, consecutio est manifesta. Quare loquendi proprietate asservata, erit actus, non potentia. Nam conscientiæ vocabulum, scientiæ ordinem præmonstrat ad aliquid. Est enim conscientia, cum aliquo scientia. Verum ad aliquid scientiæ applicatio per actum fit aliquem, proinde est actus conscientia. Porrò quoniam actus principium habitui contribuitur, conscientiæ nomen habitui primo naturali, id est synteresi ascribitur. Quod in Ezechielem comprobat Hieronymus.

Sensuum commoditas, & necessitas. Quatuor esse quibus rerum apprehenditur cognitio. Quibus insit sensus. Origo ejusdem. Nervorum paria septem. Spinalis medulla. Cur anima vires suas magis in parte ista promat, quàm illa.

Cap. XXVII.

Quod verò ad sentiendi potestatem pertinet, equidem non vacat satis inenarrabilem artificis sapientiam admirari. Qui non contentus mentis nos ornasse celeritate: cujus eminentia paulo minus cœlitum dignitatem assecuti sumus, sensuum quoque claritatem munificè est impertitus: qui tanquam satellites quidam & interpretes, ac nuntii in capitis regia, & rationis conspectu sunt circumjecti, ut aptius multo intelligendi, ac persentiendi veritas mutuo nexu consoveretur. Quatuor enim sunt, quibus rerum apprehenditur cognitio: sensus, imaginatio, ratio, intellectus. At sensus figuram non citra corpus, id est ipsam concipit corpulentiam. Imaginatio, ab corpore figuram se jungens effingit. Ratio, figura item abjuncta, non formam ipsam, verum universale, quod ex singulari figura materiáque reundavit, altius speculatur. Intellectus verò etiam universale supergressus, simplicem formam momento uno formaliter dispicit. Sunt qui cognitionum opifices quinque statuant, quod scribit Ammonius, νοῦν, διάνοιαν, δόξαν, φαντασίαν, αἴσθησιν, id est mentem, discursum, opinionem, sensum. Verum ad sensus redeo, inter quos quid de oculis dicemus? quos tanquam speculatores altissima conscendisse, non decorum modo, sed ex usu vitæ maximè fuit: ut longius prospectum petentes, atque plurima subjecta intuentes proprio fungerentur munere. Porrò quum sonus omnis naturæ vi promicet in sublime, eundum altitudinis situm auribus attribui, compar maximè fuerat. Quæ ratio & in naribus observata est ad odorem percipiendum, qui suapte vi scandit: demum ut in cibis potibúsque facilior quasi foret indicatura, Proinde ori eas fuisse admotas, per accommodum censeri debet. Gustus verò non alium sibi jure vendicare locum potuit, quàm in oris regione, qua esculentis & poculentis semitam aperuit natura. Tactus dum certi habet nihil, totum facilè occupavit, ac sese æquabiliter per universum fundens corpus, quicquid præduri mollísve se ostentarit, tota percipit facilitate, nec non caloris frigorísve appulsus. Vt hisce veluti militaribus obstipati præsidiis, non decore modo, sed & tranquillitate maxima datum vitæ curriculum perficere valeamus. Cæterum quia de sensibus futura nobis historia est, eorum primordia & fontem, ut par est, rimabimur primum, secuti Platonicorum dogmata, sed mox & Peripateticorum principis sententia nō dilata. Ante omnia, inquiunt, mortali tantum corpori sensus inest;

inest: nam divina prorsum eo videntur vacua, quanquam quid senserit Plotinus, non excidit: indéque multo magis anima, quæ sit quocunque corpore longè præstantior. Hujus tamen efficit potestas, ut constet homo, vivat, sentiat: hoc est, animal sit. hæc enim mortale corpus alit, vivificat, illuminat, dum adest utique, non inest. Sedes ejus cerebro potissimum ascribitur, propterea esse orbiculari figura insignitum caput, quoniam ejusmodi ferè sint cælestia omnia. Quamvis autem tam anima, quàm cerebrum omnino sensus sint expertia: quia tamen absque eo animal esse nequit, ex animæ potentia fœcundiore, sive de effectibus in cerebri cavernas effusum spiramentum est, quod sensus provehit, dirigitque. Cavernas eas inveni qui ventriculos vocent cerebri. Ex illis deprehensum ab anatomicis est, necnō approbat Avicenna, doctrina quinta, Fen primæ primi, nervorum septem produci συζυγίας, veluti Latinè dicas conjugia aut conjugationes, sive paria. Sicuti jambicæ, ac trochaicæ dicuntur grammaticis syzygiæ apud Pindarum. Est enim syzygia nervorum, quum nervi bini pariter emergunt in constitutum corrivati locum. Quos fistularum vice fungi tradunt, & ipsum illud quod diximus, spiramentum sensificum ad destinatam ab natura metam, veluti curricula devehere, ut viciniis remotioribúsque paulò membris sentiendi vis infundantur. Ex his ergo nervorum combinatio prima ad oculos profertur, unde illis comparatur speciei cujusque internotio, ac colorum distinctio. Secunda aures petit, quæ sonos inde valeant concipere. Tertia naribus inseritur, ut adsit potestas odorandi. Quarta in palatum derivatur, unde fit saporum discretio cum primore lingua. Quinta per totum effusa corpus, illud vi sua complexatur. Hoc expressit tangendi necessitas, ut oblæsura facilè declinarentur. Quæ verò lenitate sua confoverent, blandius permulcentia, admoveri possent. Sextam sentit stomachus ob alimenti indigentiam, ut vitæ necessaria expeteret, redundantia rejectaret. Septima ad spinalem delabitur medullam. Quæ in animali id planè esse deprehenditur quod in navigio carina. Ejus inde internoscitur præstantia, quod medicæ artis periti longioris cerebri nomine censuerunt nuncupandam. Nec verò me fallit, Avicennam aliquo modo ab iis diversa prodidisse, sed ipse nihilominus auctorem certum secutus sum. Scribit Aurelius Augustinus, ratione hac sensus produci potissimum, Quod est, inquit, in corpore subtilissimum, & ob hoc animæ similius ac vicinius quàm cætera, id est lux, primum per oculos ipsos effusum, promicat ad objectorum perceptionem visibilium: mox cum aere puro permixtione quadam primò, atque iterum cum caliginoso ac nubium crassitudine, tertiò cum humore qui jam sit corpulentior, quartò cum terrestri crassamento sensus perficit quinque. Qui quoniam prælocati in facie sunt, ideo scriptum est, Dominum in faciem insufflasse homini vitæ spiraculum, ut fieret in animam viventem. Quod si quis non inscius naturalium sese objiciat, malè à nobis ista distingui, quum quælibet animæ vis sit in qualibet corporis parte tota, sicut anima, Respondeo, ita ferè adnuendo rem habere, sed tamen dici animam ibi agere, ubi ei subservit organum, & ibi in primis unde initia ducant instrumenta. Hac itaque ratione sentiendi movendique actus capiti ascribitur, unde videlicet corrivari nervos liquet, organa sensus & motus. Sic iracundia, cordis sedem sibi vendicat, ubi san-

A guis residet igneus. In jecore, concupiscentia & nutritio dominari creditur, quia ibi aereus sanguis ejus est veluti substratum. Ratio, etiam si nil habeat corpori commune, nihilominus capitis arcem insedisse, traditur à Platone: propterea quod imaginationis actus rationi est propinquus, ejúsque sibi portionem asserit. Cæterum ne qua omnino subsit hæsitatio, corroborantur quæ diximus, magni nominis auctoritatibus. Nam Galenus De juvamentis nono: Caput, inquit, est fons sensus, & B ex eo motus est voluntarius: origo item nervorum mollium & durorum. Sed & in libro De virtutibus, mortale hominis corpus distribuentibus: sciendum, inquit, hasce de tribus profluere particulis. Et eam quidem qua ratiocinamur, reminiscimur, sentimus, movemur, ab cerebro: at ex corde, qua irascimur calescimúsque: etiamnum præditi pulsu cognoscimur in corde ac arteriis: ex hepate verò, qua nutrimur, augemur, cibumque appetimus, exceptumque digestione perficimus. Et mox pau- C lò: A cerebro, inquit, corporis particulæ omnes sensum habent ac motum, nervis ad organa sensuum prodeuntibus ad sensibilium conceptionem: aliis verò ea moventibus, quæ motui deserviunt. Cerebrum quidem insensile ipsum natura est, at sensuum tamen organum. Sed & libro quarto De accidenti & morbo: Palàm, inquit, est cerebrum ad omnia corporis membra virtutem emittere, quoniam nervo præciso, membrum ad quod is producebatur, sensus fit expers. Avicenna principium D motus & sensus, esse quidem fatetur spiritum qui sit in cerebro, ut in arca virtutis quæ defluat ad membra continuata cum medulla: sed virtutem putat illuc à corde conscendere cum spiritu.

Aristotelis sententia de sensuum origine. De medio duplici, quo sensus producitur in actum. Olfactum esse minus aliis necessarium: & quæ utilitas ejus.

E

Cap. XXVIII.

ARistoteles Peripateticorum doctor eminentissimus, & naturæ rerum indagator, si quis alius, solertissimus, & ferè primi nominis De partibus libro secundo: Nec sensus, inquit, ullius causam cerebrum obtinet, quod quidem expers omnino sensus, non aliter quàm quodvis excremen- F tum est. Verum quum intelligere, quamobrem sensus nonnulli in capite habentur, nequeant, quod eam partem cæteris esse peculiariorem animadverterint: ideo sensum cum cerebro conjungendum censuerunt. Sed enim principium sensus esse cordis locum, definitum jam est, quum de sensu ageremus, & quam ob causam duo, id est tangendi & gustandi sensus ex corde aperte dependent. Unus ex reliquis tribus, id est olfaciendi, medium tenet. Duo, id est G audiendi & videndi, maximè in capite positi sunt propter sensoriorum naturam. Visum autem omnibus, quibus est datus apud cerebrum esse, optima ratio est: cerebrum enim frigidum & humidum est, visus aquæ naturam obtinet: hæc enim omnium perlucidorum facillimè conservari potest. Sensus etiam exquisitiores per partes, quæ sanguinem habent synceriorē, absolvi necesse est: sanguinis enim

calidioris agitatio sentiendi officium intercipit, atque refringit. Sed & Hieronymus ad Fabiolam de veste sacerdotali: Sensus, inquit, in corde est, habitaculum cordis in pectore. Thomas item de philosophi sententia, in librum de sensu & sensili: Sentiendi principium, inquit, primo est in corde, ubi est caloris fons: nihil enim sine calore sentire potest, ut traditum est in libro De anima. Cæterum à corde virtus sentiendi in cerebrum scandit, & inde ad trium sensuum pergit organa, visus, auditus, odoratus. Tactus autem & gustus referuntur ad corpor B medium conjunctum, quod est caro. Nam sensus alii per medium fiunt extimum: tactus, & gustus per intimum, quod esse carnem, jam astruximus. Confirmat porrò hæc idem auctor in expositione libelli De juventute & senectute. Sed cúrnam ita ab principe Deo constitutum? an quia tactus gustusque ex sensibus necessarii amplius manifesto deprehenduntur: siquidem ciborum diversitatem inde pernoscimus, quibus ad fovendam vitam maximè indigemus: & quæ corpus obladunt forinsecus, C tangendi virtute refugimus. Ideóque in duobus iis medium habetur intimum, ne vitio ejus unquam ab hisce deficiamur sensibus. Nam reliqui ad bonitatem proficiunt. Quippe visus & auditus ad scientiam juvant comparandam in primis, modo duplici, quo adsciscitur doctrina: quo enim scimus, aut didicimus, aut invenimus. Inter sensus verò omnes olfaciendi potestas minus longè videtur necessaria. Sanitati tamen animalis conferre videtur plurimum, quod alibi opere isto copiosius expli- D cabitur à me, ubi per partes sensuum sese ingeret tractatus. In eo verò odorandi sensus non negligendus, quod odoribus confovetur cerebrum: id verò ita affectum ratiocinari præstantius potest.

Sensus cur tantum quinque. Quatuor necessaria, ut sentiamus. Animæ progressus novem ad scientiæ plenitudinem.

CAP. XXIX.

SED cúrnam sensus quinque tantum? Nempe quòd quinque item sunt, quibus mundus consurgit: elementa quatuor, & ætherea substantia. Primùm verò tactus terræ habet rationem: gustus autem aquæ, quippe humectatione gustabilium percipit qualitatem: aeris verò appulsus ex ictu, unde sonus nascitur aut vox, auditum perficit: olfactus ignem resipit, nam & ex qualitate calida odores proveniunt: videndi ratio ex æthere contemperatur, & lumine: ut in Moralibus docuit Plutarchus plerosque sensisse. Quid opinentur alij, ostentante se latius occasione, non negligetur, & paulo antè attigimus tamen. Non dilata ratione Aristotelica ex libro De sensu & sensili: Constat, inquit, quodvis sensorium suo elemento reddendum & aptandum esse, ut obtutrix oculi facultas aquæ aptetur, sensiva sonorum aeri, odoratus igni, facultas tangendi terræ est: at degustandi vis, tactus quædam species est. Verum ut sentiamus, hoc est ut sensus producantur in actum, quatuor omnino requiri videntur: duo quidem ex parte sensus, organum videlicet, ac spiritus: duo verò extrinsecus, objectum, & medium.

A Proinde in abstractione forma objecti primò est in medio, deinde in organo, mox in spiritu, postremò animam attingit: quamobrem in medio primum fit immutatio, inde in particulari sensu. Judicium verò consequitur in sensu communi. Rursum sicuti visibilis mundus quinque partita ordinatur distinctione: Terra, aqua, aere, æthere cum firmamento, item cœlo supremo quod empyreum vocant: sic animæ in sui corporis mundo peregrinanti, quinque sunt ad sapientiam progressus, sensus, imaginatio, ratio, intellectus, intelligentia: sed ita & ad charitatem quatuor insignita affectibus est, ut inde novem consurgant progressus, quibus spiritu vivens anima ad Cherubin & Seraphin, id est ad scientiæ usque plenitudinem scandat & charitatis regnum. Concipe siquidem lector piissime, sensum qui animæ nuncius est primus, angelis quibus est ab nuntiandi functione ascitum nomen, comparari: archangelis imaginationem, odium mundi virtutibus, odium sui potestatibus, rationem principatibus, dominationibus amorem proximi, intellectum thronis, intelligentiam Cherubin, Dei amorem Seraphin. Suppliciorum timor, & ex peccatis cooriens dolor, contemptum sui conciliat, & mundi: ut cum virtutibus peragantur miracula, & cum potestatibus exigantur dæmonia: proximi amorem ac Dei, promissorum ingenerat spes, & præmij gaudium.

Sensus interiores quatuor. De sensu communi præcipuè. Inibi locus Plinij declaratur. Sensati qui intelligantur. Sensitivum dici non Latinè.

CAP. XXX.

E QUoniam verò suprà duplices esse sensus significavimus: interiores, exterioresque: & jam hos qui manifesti sunt, breviter exposuimus, non ineptè opinor fecerimus, si & alteros item occultiores exequamur. Ergo Averrois inter eos qui Aristotelis interpretationes aggressi sunt, longè ingenio eminentissimus, hosce in quatuor distribuit species: primúmque eum con- F stituit, qui omnes quæ ab extimis quinque sensibus haustæ fuerint, imagines colligat atque percipiat. Quare communem nuncupat sensum: altera deinde vis imaginandi dicta est, cujus officium sit, quum ipsa nihil persentiat, imagines quæ à prioribus sensibus acceptæ sunt, retinere, easque tertiæ sentiendi naturæ, quam existimandi ac cogitandi vim dicunt, proferre: cujus esse opus arbitrantur, ut iis acceptis imaginibus, quid, aut quale sit id cujus illæ imagines sunt, judicet atque percipiat: eáque ipsa quæ dis- G creverit, sive conjunxerit, seu conceperit judicando, postremæ cerebri ipsius sensusque particulæ, quam memoriam dicunt, servanda commendet. Sensuum uterque, Augustinus inquit, bonum suum habet in quo reficitur, sensus interior divinitatis vegetatur contemplatione, sensus exterior humanitatis perpensione assurgit. Propterea hominem induit Deus ut hominem totum redderet beatum, & ejus integra fieret ad ipsum conversio.

Quod

Quòd verò ad communem attinet sensum, scitu digna sunt, quæ ab eruditis mandata memoriæ sunt: hunc esse videlicet, qui objecta quinque sensuum sentiat, & actiones eorum, atque vacationes. Ad quem etiam propriè spectet animadversio, quando scilicet animadvertimus nos videre aliquid vel audire, Vnde fit ut sæpe & videamus & audiamus aliqua, nec tamen percipiamus nos ea sentire, quoniã sensus communis imaginatióque interea vertitur liorsum. Oportet, inquit Plotinus, hoc esse quasi centrum: sensus verò singulos undique non aliter ad hoc ipsum, quàm lineas à circumferentia ad centrum usque protendi. Atque vim ejusmodi cuncta comprehendentem, re vera unum aliquid esse, neque esse humidum, aliàs cessaret memoria, neque durum, periret nanque docilitas. Et omnino si sit corporeum, formæ ibi rerum se invicem impedient atque confundent. In hoc præterea sensu intimo est visus & auditus & cæteri denique sensus: sed hic una forma sunt, potestásque. Hæc de communi sensu latius excerpsimus, non quidem ostentandi causa, sed lucem ut inferremus nobilissimo auctori, qui undecimo Naturalis historiæ, ubi de oculis agitur: Animo, inquit, videmus, animo cernimus. Oculi ceu vasa quædam visibilem ejus partem accipiunt atque transmittunt: si magna cogitatio obcæcat, abducto intus visu: sic in morbo comitiali, aperti nihil cernunt, animo caligante. Sensatos animadverto prudentes dici, ac sensu validos, quod & vulgò usurpamus ferè. Firmicus Matheseos tertio: Mercurius, inquit, quum luna in parte horoscopi partiliter constitutus faciet, qui per regum aut principum servitia quotidiana sibi subsidia quærirent, sensatos quidem & intelligentes, & quorum dicta & rationes ab omnibus comprobentur. Porrò sensivum animal rectè dicimus, sensitivum autem inscitè ac barbarè, siquidem unde corrivetur, haud reperias. Illud ex epistolis Cæcilij elegans est: Sed contra, inquit, sensum quendam voluptatémque percipio, si ea quæ mihi denegantur, amicis video superesse.

Qui præstantioribus sit sensibus præditus, habere item inferiores, sed non è diverso. Sensibus abuti omnibus hominem tantum.

Cap. XXXI.

ITA verò in ratione facultatum animæ natura comparatum est, sicuti observatè curiosèque perpendimus, ut qui ejus quod nobilissimum est, & habetur, fuerit compos, etiam quæ infima sunt, teneat. Quibuscunque enim adest, quod λογικὸν dicitur, id est ratiocinandi vis: insit & sensilis potestas, ac vegetatrix, necesse est, quam φυτικὸν vocant: cujus plantæ sint maximè participes. Verum è diverso non fit, siquidem sensilia multa visimus, quæ tamen rationalia non dixeris. Id ipsum & in sensuum serie contingere, deprehensum est, quando visu prædita, nec reliquorũ sunt expertia. Quæ verò tactum habeant & gustum, non statim etiam videndi potestate cernimus insignia, cujusmodi convisitur talpa. Spongiæ tactum quidem habere creduntur, reliquorum tamen expertes. Sed enim prius quàm à sensuum ratione abjungamur: illud perpensione non indignum: inter animantes cunctas hominem unum sensibus ab- A uti: quósque optimus atque indulgentissimus parens elargitus fuerat, tum ut necessitatibus natura dulce pullulantibus paria facere possemus, tum ut comptiorem vitam & dignam prorsus Dei numismate, transmittendi non abesset potestas, eos ingenii pravitate, & (ut planè dicam) in naturæ contemptum, ad scelerum fomenta vertimus. Nam bruta unam modo tactus voluptatem sentiunt, dum furore libidinis agitata feruntur in coitum. In aliis ferè intra naturæ præscriptum compescuntur. Nos verò B divini muneris exculcata lege, deliciarum seminaria sensus facimus, veluti ad hoc nati, & ad unum hoc cum materno lacte feramur. Nec saltem succurrit, quod scientissimè M. Tullius pronuntiavit, Quum homini Deus nil mente præstabilius dedisset, huic divino muneri ac dono nihil esse voluptate inimicitius, quando in voluptatis regno nequeat virtus consistere. Adde quòd cæteris animalibus, sicuti doctissimè Plinius inquit, Stati sunt per tempora anni concubitus: homini, omnibus horis dierum no- C ctiúmque reliquis, satietas in coitu: homini, propè nulla. In hominum genere maribus diverticula Veneris, excogitata omnia scelere naturæ, fœminis verò abortus. Quanto in hac parte multò nocentiores quàm feræ, sumus? Hisce voluptatum delinimentis, quæ sensuum germina sunt, ut carerent, quosdam sibi oculos eruisse, exploratissimum est. Alios in vastas solitudines conjecisse sese, ceu præstabilius foret cum feris imanitate insignibus convivere, quam inter homines qui ferantur ratione prædici. Certè D per quinque sensus, veluti per fenestras, ad animam usq; penetratur. Hæc defigunt humi (ut inquit Horatius) divinę particulam auræ. Nec enim capi mentis arx potest, nisi per hæc portarum objicibus perfractis, & prorsum sublatis cataractis, hostiles copię fuerint admissæ, agminatímque irruerint scelerum incentiva, quibus cęlestis animæ fulgor retusus sordescat collutiletúrque. Si Circensibus, inquit Hieronymus, quispiam delectetur, si athletarum certamine, si histrionum mobilitate, si formis mulierum, E splendore gemmarum, & id genus aliis, per oculorum fenestras animæ capta libertas est: & impletur illud propheticum. Mors intravit per fenestras vestras. Equidem sensus corporum rectè quis dixerit, equos sine fræno currentes. Animam verò aurigæ modo currentium fręna retinere obnixius. Eximia est animæ exultatio, ubi multorum cura non anxiè implicitus, parvo acquiescendum fueris arbitratus: mundum, potentiámque ejus omnem pedibus subjeceris. Tolle epularum & libidinum luxuriam, F nemo divitias quæret: quarum usus aut in ventre est, aut sub ventre.

Sensum non esse idem cum intellectu. An Homerus animam putarit corpoream. Item an scierit esse præditam ratione. Spiritus & anima an differant.

Cap. XXXII.

G PRius verò quàm subtexantur reliqua operis instituti, non fuerit (opinor) vacantis operæ perpendisse, quæ sint de hac re veterum consulta, qui de natura conscribere aliquid sint adorti. Siquidem magna pars statuisse viden-

tur, sensum esse cum animo & intellectu idem: nam ita cecinit Empedocles, Consilium ad præsens homini, & sapientia constat. Vbi, Themistio exponente, libro De anima tertio, ex Aristotelis sententia nihil videtur tribuisse supra sensum animo: quem prout quæque res sensibus accidisset, variè atque inconstanter impelleret. Sed & Homerus quum dicat, mentem omnibus mutationes varietatésque ambeuntis nos corporis sequi, videtur naturam animi habuisse corpoream, eúmque quasi idem cum sensu putasse,

Talem animum planè mortalibus esse, necesse est
In lucem primo qualem Deus extulit ortu.

Nam si sol & luna, spiritus ac corporis imperium habent, nos item ipsos necesse est, qui spiritu consurgimus ac corpore, perinde affici, ut afficiuntur luminaria: quod vel ab Aristotele comprobatum scimus, uti à cælestium rerum petitis astruitur: verum spiritus rationem forsan Homerus non habuit, Plutarcho enarrante. Sed non esse idem intellectum & sensum, efficacissimũ id promptissimúmq; monstrarit argumentum, quod quum animalia omnia sint sensibus prædita, solus homo præter eos & mentem obtinet, ac intelligentiam. Porrò quis non videt alias esse differentias rationalis potentiæ alias sensuum? Item affectus & opera quis possit negare alia sensibus juncta, alia intellectui, & rationi tributa? Nam virtutes animi videntur hæ, recta opinio, scientia, prudentia: quæ certè ad sensum pertinere non possunt. Item vitia animi sunt, falsa opinio, inscitia, imprudentia: quæ profectò sensibus nemo unquam tribuerit. Quòd si usquam dictum reperias, animalia nonnulla quæ ratione careant, animum tamen & intellectum habere, scito abusionem nominis in eo factam: nullum enim præter hominem animal compos & particeps animi est. Cæterùm nonnulla spectris & visionibus valent, quod genus phantasiam & imaginationem appellant. Imaginatio autem quamvis sit præstantior & nobilior sensu, longè tamen inferior animo intellectúque est: utpote quæ tanquam in confinio utriusque sit posita. Ita fit, ut ea vis sensum quidem sequatur, sed actionem animi antecedat. Proinde visa, sensáque simul illata animo sint, excitant ad jungúntque sibi commotionem illam quam ὑπόληψιν dicunt. Sed enim qui uberius nosse ista cupit, adeat eum censeo, unde hæc paucula mutuati sumus. Adnotandum verò parte hac, spiritum & animam esse in homine idem, etiam si aliud indicet spiritus, aliud F anima. Nam substantiæ ratione spiritus inditur nomen, anima verò vivificationis vim complectitur.

A Est utique essentia eadem, cæterùm diversa sit proprietas. Spiritus est quia rationalis substantia: verum ut est vita corporis, anima. In quem sanè sensum illud venit Euangelicum, Qui perdiderit animam suam, salvam faciet eam. Dicitur tamen mentis item rationalis spiritus, ubi inest scintilla quædam seu animæ oculus, ad quem imaginatio pertinet, ac Dei cognitio. Animæ oculus mens est. Mentem certè Apostolus spiritum vocavit, quum inquit, Renovamini spiritu mentis vestræ: id est mente. Spi- B ritus quin etiam animæ vis intelligitur mente inferior, ubi rerum corporalium exprimuntur similitudines: nec spiritus ipse corpus est, sed corpori similis. Quæ enim spiritu videntur, corporalia non sunt, sed corporibus similia. Facies namque hominis & nobis forinsecus nota est, & in memoria nostra imaginem habet incorporalem utique, sed corpori assimilem. Ille spiritus, inquit Augustinus, ad imaginem Dei ac similitudinem dicitur factus, cui veritatis cognitio inest, & virtutis amor. Siquidem in C cognitione imago est, at in dilectione similitudo: imago, quia rationalis: similitudo, quia spiritalis. Sed illud amplius animadversione dignum, ab Plutarcho probari, primùm ab Homero animam credi immortalem, sicuti ubi ait,

Ψυχὴ δ' ἐκ ῥεθέων πταμένη Ἄϊδόσδε βεβήκει.

Evolans autem è membris anima inferos petiit. Porrò non aliud esse hominem, quàm ipsam animam, quod & à Platonicis exceptum est. Corpus item esse animæ carcerem, quod philosophi statuunt: pro- D indéque corpus vivens ab eo semper dici δέμας, quia sit animæ vinculum, quod δεσμὸν vocant: mortuum verò, ab anima sequestratum σῶμα, quod veluti sepulchrum relinquitur. Nusquam verò in poemate Homerico animam dici corpus. Quin & distributionem Platonicam, qua is Philosophus rationem capiti attribuit, iram cordi concupiscentiam jecori, ex versibus Homeri comprobat: nam ubi secum Achilles disceptat, ulciscíne præstet, an iram E sedare: ostentans sese illi Minerva non aliud innuerit, quàm prudentiæ lumen. Sed nos jam animæ apicem contingamus. Quia tamen liber hic jam extumuisse ac ingranduisse videtur satis, quæ supersunt haud parum multa, ut lector, seu interjuncto refectus itinere, hilarius reliqua persequatur, in sequens regerentur volumen.

LVDO-

LUDOVICI CAELII RHODIGINI IN LIBRUM ANTIQUARUM LECTIONUM TERTIUM PRÆFATIO AD REVERENDUM IN CHRISTO patrem D. Joannem Mariam Mattarellum Rhodiginum ac Episcopum Casensem religiosissimum.

ETIAM si universum prodeuntibus hisce nostris libellis artium bonarum studiosos compellare, non ab instituti operis genio, quicunque sit is, dissentaneum censui: nihilo secius si in partibus laboris mei intima nobis junctos benevolentia consalutavero, & quantum valemus vindicias secundùm immortalitatem pronunciaverimus, absonum (opinor) vel quod Græci dicunt ἀπροσδιόνυσον fecero nihil: quando in turbam conjectos se, queri non poterunt, & nil à me repensum amicitiæ, vel inimicus judex ne suspicionis quidem indicium est habiturus ullum. Et ipse porrò pleniore obsequio nostris rebus faventes videbor promeritus. Quoniam verò sequens libellus quod & prius est factum, optimi maximi Dei opus admiratur inenarrabile: tu verò Joannes Maria reverende antistes tum loco, tum moribus principi illi naturæ propior es factus, duce (quod aiunt) virtute, comite autem, non fortuna, quæ prophanis modò utranque paginam facit, sed ipsa illa sacerdotali luce, qua fulgurant vibratius sanctorum mentes, dum labia eorum custodiunt scientiam, & in supercilio montium excitatam civitatem sciunt non posse latere: inde occurris mihi secundus: quem ad sudoris nostri partes advocem, in quibus eminentissimi agentis immensa in nos exequimur munera: nec id, quia teretes aures tuas, excussúmque judicium fugiant hæc, qui multiplici sapientia præcellis, Canonum quoque decretis cumulatissimè imbutus: sed ut institutis tuis, & integritati clarissimæ munuscula proferremus peraccommoda, ne fieret illud ex trivio, ἐν φανῷ ὕφ.. Expressit hoc præterea nobis, ut sanguinis conjunctionem prætercam, & communes lares, communis item patriæ ratio: quæ bene sentientes, honestisque præcipuè initiatos literarum sacris ita pervincit, quodamque velut ferrumine coaptat componitque, ut non magnoperè nexum comperias arctiorem. Tuis ergo auspiciis publicum indipiscetur sequens liber, cui tu sanctis precibus progressus concipias faustos, velim. Rimabimur autem philosophorum sacraria, verum sic, ut Latinè loquamur, ne thesauros à me quisquiliis intelligi putes: quando ut nunc est, sapientiæ studium Silenis simillimum dixeris, quorum imagunculæ hispido ferè visuntur ore, ac ingrato prorsum, intus contecta diviniore forma, suo, id est incomparabili ornatum splendida: nobis verò in tam læto eruditorum proventu fuerit turpissimum ista reticere. Nam Philoctetes turpè sibi duxit, tacere cum barbaris. Et hunc Aristoteles imitatus, Isocratem pati dicere.

P.

LUDOVICI CÆLII RHODIGINI ANTIQUARUM LECTIONUM LIBER UNUS QUI TERTIUS.

Intellectus agens & possibilis: illum dici à Platonicis mentē: hunc verò rationem. Mens cur dicitur. Scansilis ad Deum ratio, ex Theologumenon libris.

Cap. I.

QUÆDAM sunt, inquit Augustinus in libro De spiritu & anima, supra intellectum humanum, quædam juxta quædam infra: siquidem cognoscit Deum anima supra se, angelos juxta se, at verò se in se: quicquid cœli continetur ambitu, infra se. Igitur ad ea percipienda quæ sunt supra ipsam, indigere videtur omnino anima irradiatione ab ipsa luce veritatis primæ, quæ dicitur mens vel intelligentia, quam prodit Augustinus idem, nulla interposita natura, formari ab ipsa veritate. Proinde respectu veritatis summæ, & eorum respectu intelligibilium quæ humanum excedunt intellectum, est intellectus agens Deus, & hujusmodi illuminatio est gratiæ infusio ad divina contemplanda. Ad ea verò pernoscenda quæ propè nos sunt, ut sunt angelicæ essentiæ, indiget item anima revelatione angelica, sive instructione: qua in re dicitur item angelus, intellectus agens. Ad eorum verò perceptionem quæ intra animam sunt, ut est ipsa anima, & potentiæ ipsius, habitus, scientiæ ac virtutes, non indiget anima lumine extimo, sed innato: & propterea Augustinus ait, animam cognosci ab se in se, quia cognoscit se esse, sentire, scire aliquid. Idem astruitur de perceptione eorum quæ infra nos constituta deprehenduntur, ad hoc enim lumen intimum sufficere, hoc est intellectum agentem, vim animæ supremam, cujus operatio est (ut inquit Avicenna) illuminare, sive intelligentiæ lumen diffundere super formas sensibiles in imaginatione existentes: rursumque illuminando abstrahere à materia, & abstractas copulare seu ordinare in intellectu possibili. Proinde quando dicimus, intellectum possibilem ab agente formari, non intelligimus quod doctissimis placere video, accipere formas, sed illo præsente, formis suis efficacius uti & copulatius. Id exemplo patere quadamtenus potest. Sunt qui chartæ inscribant literas succo cæpæ, sed hæ nō percipiuntur, nisi calefiat charta. Ejusmodi habet rerum formas, qui dicitur possibilis intellectus, quæ in conspectum veniunt, ignis divini præsentia, sicut & colores lumine solis. Intellectus noster non est in potentia ad hoc, ut fiat intellectus atque intelligibilia, sed ad ultimam intelligentiæ, intelligibilium-

A que perfectionem. Sciendum verò obiter, quam in animam Platonici rationem dicunt, Peripateticos vocare intellectum possibilem: quam verò illi mentem dicunt, hos intellectum agentem nominare. Scribit Avicenna, quadrifariam dici possibilem intellectum. Nam dicitur primò, ut habens possibilitatem tantùm, ut sit veluti potentia materialis ad similitudinem materiæ primæ, quæ ex se formam habet nullam, sed est omnium formarum subjectum. Deinde est intellectus dispositus, qui est, ubi quis
B jam in intellectu principia continet, hoc est propositiones, quas credere contingit, quæ non aliunde, sed per se notę sunt, ut quum proponitur esse totum sua parte majus. Postea est intellectus perfectus, qui jam conclusiones tenet eorum, quæ sequuntur ad principia, actu tamen ad eorum non convertitur speculationem. Postremò dicitur in actu intellectus, quum jam actu speculatur. Primus vocatur materialis intellectus, secundus in habitu, tertius adeptus, quartus accommodatus. Esse verò intelle-
C ctum agentem eisdem fermè rationibus Avicenna probat, ac divus Thomas in Theologiæ compendio. In potentiis, inquit Thomas, sensitivis formæ rerum sunt particulares, verùm non sunt actu intelligibiles, sed potentia tantùm. Intellectus enim nonnisi universalia intelligit. Quod verò in potentia est, non reducitur in actum, nisi ab aliquo agente. Esse igitur aliquod oportet agens, à quo species in potentiis sensitivis existentes fiant intelligibiles actu. Hoc autem intellectus possibilis facere ne-
D quit, ideo necessarius est intellectus agens, qui species intelligibiles in potentia, faciat intelligibiles actu: sicuti lumen facit colores potentia visibiles. Sunt qui apud Theophrastum, Jamblicho & Plutarcho auctoribus, intellectum possibilem esse nobis duplicem interpretentur: quorum alter, & idem primus semper in actu, dum semetipsum intelligit, sequentia sub se cuncta cognoscit. Alter secundus transiens de potentia in actum, est ratio. Quum di-
E citur tabula nuda ab pictura omni & literis vacua, intelligendum secundum quandam proportionem putant: non enim ita dicitur, quasi intellectus nullo modo species habeat, sed quia intelligibilia quæ in eo collocantur, intelligibilia quidem sunt, sed ita, ut sint à separatis intelligibilibus illustranda, ut sincerè prorsus intelligibilia sint, propterea coloribus comparantur. Theophrastus absurdum putat, materialem intellectui naturam huic dare atq; arbitrari materiæ modò nihil esse in actu, sed potentia omnia.
F De intellectu agente sic item reperio, esse intelligibile lumen veritatis primæ nobis per naturam impressum, semper agens, sicuti lux semper irradiat: proinde est illud in Psalmo propheticum: Signatum est super nos lumen vultus tui domine. Cæterùm

parte

parte hac commonitos legentes velim, ficubi pugnantia videor prodere, mirandum haud ita esse, quando ex diversis racematio fit. & Platonicos consectamur parte plurima, sed & in aliis diversitas ad suos regerenda auctores est, ne quis agrestis ac indomitus certator protinus calumniam intendat. Illud quidem ex Christianis promitur fontibus, dici ab Mene mentem. Est autem Græco sermone luna, mene. Quam crescere modo perspicuum fit, modo deficere, ac varia commutari visitationis vicissitudine. In id tamen denique, quod fuit, novitate quadam perfecta, velut postliminio redire. Ratione consimili humana mens nunc summis caput inserit, nunc ad ima relabitur, quandoque in sese collecta veris falsa reluit, & corporeis interim intendit administrandis, sæpè æternas perpendit rationes ac speculatur. Sunt qui dici mentem conjectent, quod in anima præcellat & emineat, quia sit animæ vis præstantior, à qua exoritur intelligentia. Certè rationale lumen ac intellectuale, quo ratiocinamur, intelligimus, sapimus mentem nuncupamus. Quòd si scansili motu summa petere conniteris, primum ingerit se sensus. imaginatio mox, inde ratio, intellectúsque ac intelligentia. In apice verò surrecta stat sapientia. Siquidem summa est sapientia Deus. Hominis sapientia pietas est, qui Dei cultus intelligitur. Sensum autem dicimus, animę vim corporearum rerum corporeas excipientem formas præsentes. Sicuti imaginatio absentes versat, ex sensu propagata, próque ejus varietate, diversa ipsa quoque. Ratio vis animæ dicitur, rerum naturas corporearum, formas item differentias, propria perpendens accidentia, incorporea quidem omnia, non extra corpora tamen, ni ratione subsistentia. Intellectus invisibilia percipit, velut angelos, dæmones, animas. Intelligentia Deo subjicitur immediate, potentia animæ & ipsa, summum verum & incommutabile expendens speculatione eminentissima. Quicquid percipit sensus, repræsentat imaginatio, cogitatio format, ingenium investigat, judicat ratio, memoria servat, separat intellectus, intelligentia comprehendit, ad contemplationem provocans.

Averrois de intellectu agente sententia. Quid Averroem quandoque in Aristotele interpretando fefellerit. Quam esse opinentur eruditiores Aristotelis in ea re sententiam.

CAP. II.

AVERROES eximius Aristotelis interpres mentem hanc humanam sive Aristotelico more agentem collibeat intellectum nuncupare, æternam putat tam ex parte anteriore, quam posteriore. Esse quoque mentium infimam omnium, & unicam. Nam sicuti cælestes globi singuli singulas habere mentes videntur, ita & orbis hic inferior unam, ut ipse vult, habet. quæ non hujus hominis sit, vel illius: sed humanæ speciei mens sit, & dicatur, ut speciei unicæ unicus sit intellectus in hoc orbe inferiori, ut plerique intelligunt, ubique totus. Compingi siquidem putat hominem ex corpore & sensiva anima, nam intellectivam excludit prorsum. Arbitratur tamen inter sensivas animas quiddam

A habere excellentius, distinsque à brutis plurimum hominis animam. Porrò hominum quenque propria pollere anima, sed mortali. Cujus præstantior facultas vis nuncupetur cogitatrix, sive (ut dicitur Græcis) phantasia. Inesse item concipit brutinis animis existimatricem potentiam quandam, qua duce utilia sibi, & diversa confestim naturæ instinctu dispiciant & appetant vel aversentur. Differre ab humana, quia non naturæ sequamur ductum, sed ratione indagemus, consultemus, exsequamur. B Ita tamen, ut universalibus sequestratis, partibus tantum affigamur inhæreamúsque. Proinde rationem nuncupat particularem: intellectum verò rationem universalem. Et in cerebri meditullio particularis ejusmodi rationis sedem struit, imaginatione constituta proximè, & postmodum memoria. Nam sensum arbitratur communem, qui sensuum quinque operationes advocet in sese, principem locum sibi vendicare, mox ut subsequatur imaginatio, earum custos imaginum, quæ in commune C m sensum coierant. Tertius facultati destinatur cogitatrici locus, quæ dijudicet in imaginatione composita. Postremo est memoria thesaurus, quæ proferuntur, judiciorum. Cogitatrix igitur vis menti in primis proxima est, adeo ut mens illi adsit ubique, & intelligentiam suam per ejus expleat adminiculum, dum simulachra rerum in cogitatrice virtute lucentia mentē ad intelligendum movent. Occasionem præbet homo intellectui ad speculandum, ut coloratum lumen oculo ad videndum. D Intellectio nullatenus in homine est, sed in mente sola, quam cogitatio nostra pulset. Cogitatrix anima unitur puero statim, at multo pòst mens, quum simulacra in cogitatione adeo sint pura, ut intellectum moveant. Hæc magni interpretis placita, quæ suis nituntur rationibus, apud philosophos latius expositis. Mihi illas apponere, & acrius consectari, non est visum. Illud modo dixisse, satis supérque fuerit: omnia quæ de mente sensit Averrois explodi, ut falsa, ab scientissimis viris, longè ab CHRI- E STO se junctis, nedum ab Christianis patribus posse probari putes. Cur autem Commentator tam sæpe ab Aristotelis sui sententia videatur devius, inde factum volunt, quod is in Hispania natus, & Arabum idiomate imbutus, quum Græcæ literaturæ ne apices quidem imbibisset. Aristotelis libros in barbarum sonum non tralatos quidem, sed mutilatos, decurtatos perversósque quum lectitaret, in iis quæ altioris sunt scientiæ, & interioris sensus, auctorem eminentissimum studio brevitatis ita sæpe F concisum, ut sensuum acumina sudantes philosophos distineant diu multúmque, minus minúsque consequi valuit. Quod ita esse, comprobat Plethon, & inde argumentum evidens, quod Græca Aristotelis verba interpretem quandoque confodiunt. Auctor verò est idem Plethon, apud Aristotelem animos humanos esse multos, & quidem sempiternos, quanquam Alexander scribat, mortales esse animos, ab Aristotele judicatum. Sed ipse in Naturalium quæstionum libro, si tamen in familiam G recipitur, animam esse fatetur immortalem, in corpus tamen mortale contrusam mortalis speciem præbere. Sed & alibi cælestes, divinósque hominum animos vocat. Themistius item putat, mentem quidem agentem unicam: capacem verò multiplicem ab eo credi, & perpetuam utranque. Sunt ex eruditis, qui ab Aristotele animorum immortalitatem in libris De anima

non poni quidem, quod facere Platonem, cavillantur, sed velut per accidens demonstrari. Nanque immortalem esse animam, si à corpore valet se jungi. Separari comprobat planè, si operatio inest, à corpore disparata. Intelligendi actum organum haud exigere, opinatur. Quoniam organicæ virtutis suum est tum rerum magnitudine, tum etiam numero lacessere. Quod in intellectu contra omnino fit: nam eminentissimum quodq; ut intentissimè speculatur, ita roboratur maximè, vegetiúsque cooritur ac erectius. Vegetatricem sanè animam, & sensilem mortalem ab eodem tradi, confirmant, utpote quæ de potentia materiæ prodeant. Addunt illud quoque, intellectivam animam esse, sensilis formam, vegetatricis verò hanc. Vbi autem ait Aristoteles intellectum forinsecus advenire, exponunt, id est non de potentia materiæ.

Humanæ speciei laus exquisita ab ingenij, memoriæ, vaticiniorum, locutionis potestate. Animam esse Dei civitatem, CHRISTI sponsam, Spiritus sancti templum. Interim cur homines dicantur Alphestæ.

Cap. III.

SED nos denique ab hisce rerum difficultatibus, forsan obscurioribus quam ut facilè percipi ab mediocriter eruditis valeant, quibus nos ista evigilamus, revulsi in ea divertamus vireta, ubi inenarrabili varietate floribus passim nitescentibus, coronamenta nobis compingamus, quæ non ornent modò, sed halitu fragrantius, & succulentia quodammodo alant, impleantque ratione mira; & sentiatur tamen in iis austerior quædam suavitas, non dulcis, neque decocta. Scitum est illud M. Tullij, Voluptatibus maximis fastidium esse finitimum. Porrò unguentis minus diu nos duci, summa & acerrima suavitate conditis, quàm his moderatis: & magis laudari quod ceram, quàm quod crocum olere videatur. Sed enim quid hic primum mirer? quidve postremum? Ingens hic invitat locus libeat modò vagari, verùm cum delectu rerum modum servabimus, ne inopia jejuni aridive simus, aut ubertate nimia luxuriantes onerosi ad molestiam usque legentibus nostra hæc qualiacunque, protinus evadamus. Quanquam non me latet, Fabio astipulante, esse facilè ubertatis remedium. Igitur in hominis contemplatione occurrit admiratio prima bonitatis divinæ, quæ munera præcipuè quatuor tanta est benignitate dilargita, ut nil ei magnopere carius, nil fuisse pensius videatur. Primum est, ingenii aptitudo mira, cujus vi primo quoque tempore numerosissimam rerum seriem percipere valeamus. Mox & memoria, quàm verissimè auctores celeberrimi thesaurum quendam rerum arbitrantur Non deest in plerisque item fatidicus spiritus, & quæ Deum modò deceat, futurorum perspicax inspectio: Addita postremò loquendi potestas inter cuncta summè mirabilis, & flexanima, ut Enniano interim verbo utamur, atque omnium regina rerum oratio, quæ non currentem modò succendere, sed & languentem possit commovere. Equidem ita statuo, esse in humanis rebus am-
A plum abundè, si quis suppetente omnium quibus contingit indigere plurimis, copia, doctrinarum sibi vendicet gradum aliquem. Id quod veteres sapientes fecisse, ut comparatis necessariis cœperint philosophari, tradenti Aristoteli credimus. Quòd si externis destitutus omnibus, nihilo minus quis ad procinctum tendat: quo tandem ingenio esse virum ejusmodi censueris? Quid si mancus corpore? quid si cæcus? Mirum fortè videatur hoc, aut impossibile potius: Atqui esse verius verò, non conjectura
B ducimur, sed impellimur exemplis. Homerum vatem clarissimum eò provectum auctoritatis novimus, ut etiam literarum parens & doctrinarum fons à celeberrimis pronuntietur auctoribus. Oculis tamen captum Græca tradit historia, vel nominis argumento. Quin & summa omnium inopia pressum, lustrasse insulas & urbes, corrogantem hinc inde fomenta vitæ. Quis obsecro in mendicabulo id genus eam scientiæ magnitudinem expectasset, quam in carminibus ejus expendimus? Eam porrò dicendi
C facilitatem & inaffectatam Venerem: sed quam vix ulla consequi valeat affectatio? Nonne Alexandrinum Didymum scribit Hieronymus, ab ineunte ætate excæcatum, scientiarum adyta secretiora tentasse præcelso animo, & consecutum felicissimè? Sed quod mirari satis non est, geometrica theoremata excellenter etiam tenuisse: Mortalis naturæ germina non sunt hæc, cœlestem redolent majestatem, unde sese propagatam rationalis natura plurimis ostentat indiciis: nam & idem eminentissimus vates
D Homerus homines significanter ἀλφηστὰς nuncupat, id est indaginis multæ, ac inventionis. Quo argumento traditum Varroni scimus, artes intra mille annos compertas absolutásque. Quòd si futurorum prænotionem latius hic exequi libeat, pergámque non Ægyptiorum aut Chaldæorū præscita plerunque stupēda recensere, verum propheticum potius afflatum, & augustiores animas, in ipso divinitatis sinu planè diversantes, vehementer sum veritus, ne
E tanta quis majestatis amplitudine attonitus, nō humanam animam, sed Deum ipsum putet humano in corpore hospitantem, arcana explicare obscuritatis immensæ, quæ liceat homini nec scire, nec eloqui. Expende apostoli Joannis raptum ad Trinitatis intima, & recumbens caput in salvatoris CHRISTI pectus, e cujus nutu suspensa est universa rerum moles. Expende seculorum ordinem, & caliginosa futurorum involucra unius hominis patefacta menti: quam ibi majestatem concipies animo? Quid illa
F verborum facundia, quæ tanta facilitate motus animi promit omnes lingua interprete: Et hoc quidem seu ἐν διαθέσει λόγον perpendas, seu τὸν ἐν προφορᾷ: utrobique enim in animo & labiis enitescit humana laus Quid huic adnexa scribendi ratio divina? Quænam eloquētiæ fulmina? quod aureum Xenophontis flumen? quæ Ciceronis copia, Romani eloquii arx eminentissima, pro dignitate adæquare magnitudinem queant? Homini laus hæc peculiaris est, atq; immo divina. Siquidem bruta corporei motus
G varietate, etiam si maximè varia, nunquam emolumentum ejusmodi ne minima quidem parte consequantur, etiam si vel Proteo celerius se agiliúsque transforment. Porrò latrent licet, infremant, rugiant, sibilent, infrendeant, hinniant, quovis modo truculentum elidāt barritum: una vox hominis clemens, sedata, mitis explicat clarius, promit plenius, alit uberius, placat, excitat, impellit, evertit, retinet, surrigit. Omnia deniq; perficit, quę divinus animus,

tanquam

tanquam interpreti divino, linguæ plectris mandarit exponenda. Memoriæ vastam (ut sic dixerim) capacitatem, & sup pellectilis omni auro promicantioris conditorium, non quidem ossuarium, sed divinum, quo velut ex breviculo, nil non auditum integrè pronunciatur, consultò prætermittimus, quoniam ei rei latior destinatus est campus. Jam illa memoratu jucundiora, quæ promit Aurelius Augustinus: Anima, inquit, Dei civitas est, quæ gloriosius prædicatur ad imaginem & similitudinem Dei facta. Civitas hæc Hierusalem nuncupanda meritò, quoniam ad summæ pacis fruitionem creata. Hujus mens paradisus dici valet: in qua quum cælestia meditatur, agit planè in deliciarum horto. Domus item summi patrisfamilias anima est, per morum unitatem: sponsa CHRISTI, per dilectionem: spiritus verò sancti templum, sanctificationis intuitu. Civitas, inquam, æterni regis, concordiæ civium, ac pacis ratione. Sed ubinam cives? nempe naturales ac ingeniti vigores animæ. Quorum distinguuntur gradus: sunt enim supremi quidam, infimi alii, mediana tenentibus quibusdam. In fastigio collocatos veneramur intellectuales sensus: in meditullio rationales complectimur: in imo animales non negligimus. Appetunt hi sensibilia, rationales discernunt & aspernantur: ad divina sevocant intellectuales surriguntque, velut consiliarii censentur hi, ac seniores: militum vim obtinentibus qui rationi obsequuntur, quoniam obrepentes hostes allectatione sensili reprimunt, corpori necessaria, velut rustici, ac opifices, suggerunt animales.

Inesse animis humanis scientiarum thesauros latentes, juxta Platonem. Cur Musæ, Iovis & Memoriæ dicantur filiæ. Quomodo ab quibusdam reluatur Platonis opinio.

Cap. IV.

ILLUD verò quàm amplum, quámque in nobis magnificum est: quod Plato insinuandum censuit, inesse mortalium animis universis scientiarum veluti seminarium quoddam & planè thesauros, qui mirabiles concitent amores sui? Experimento id in se ipso quisque condiscit, modò intendat: nam sicubi reconditum quippiam venamur anxiè, postea quàm abjunctis ad tempus sensuum, & phantasiæ molestiis obicibus, mentis intima, velut secretius quoddam penetramus adytum, inibique ratiocinamur subtilius, rimamúrque amplius, confestim tanquam obductam revelamus lucem, effulgeréque protinus quod venabamur advertimus. Propterea sic canit Pythagoras:

> Ἀλλὰ σὺ θάρσει, ἐπεὶ θεῖον γένος ἐστὶ βροτοῖσι,
> Οἷς ἱερὰ προφέρουσα φύσις δείκνυσιν ἕκαστα.

Quibus sanè scientissimus auctor, homini concipiendam scribit fiduciam, quod sit nobis divinum genus, & augustior natura promat in lucem, monstrétque omnia. Porrò animus noster, dum scholas frequentamus exhibemúsque nos conformandos decoquendósque, nonnunquam dum dictat formator, necdum missa voce, concipit mox enuntianda, præsagitque. Sæpe verò quæ imbiberit discendo, recoquit, refingitque, multóque præstat meliora. Quinimò parit ex se, præceptore nullo, tanquam

A scientiarum seminibus quibusdam præfœcundus, ut ager, fruges parturiens. Proinde colligi potest, docentem non tam videri præceptorem, quàm ministrum. Propteréaque in libro De scientia Socrates apud Platonem se obstetricis astruit filium, nec eo contentus obstetrici quoque persimilem se esse ait, ut qui adolescentibus erudiendis non tam scientiam induceret, quàm educeret: sicuti illa fœtum nõ utique concipit, sed conceptum jam evocat. Quis oculis insinuavit visum, vel aures ita instruxit, ut au-
B dire sciant? Oculis certè visum non præstat medicus, sed vel superinfusas discutit caligines, vel in objectum dirigit. Consimiliter discentium animis nõ infundit scientiam doctor, sed obductum terrena caligine detergit situm, aut semitam monstrat. Sicuti canibus venatoria inest vis, leonibus elephantisque robur, itémque ad pernicitatem equis innatam inspicimus virtutẽ: ita & humanis animis scientiarum lux ingenita est, palam modò obnubilata & fuscior. Cui si illustrator opportunè adhibeatur, e-
C micat inde claritas nitidissima: velut animalium vis non sæpe se promit, nisi exercendo intenderis, & sopore ac veterno (ut sic dicam) excusso, actum induxeris pervigilem. Quod ipsum ferè usu venire in præceptore ac discipulo, locupletissimus testis sese ingerit in libro De republica septimo, doctissimus Plato. Sed & in libro De sapientia, Socrates inquit Theagi: Nemo unquam à me didicit quicquam, etiam si mea consuetudine multi evaserint doctiores, me tum exhortante, tum bono dæmone inspiran-
D te. Sed curnam Orpheus Musas esse dicit Jove genitas, ac Memoria? Opinor, quoniam ab origine scientiæ fons insitus est nobis ab omnium patre, sed non satis profluens, nisi quis corrivarit. Quin & Memoriam poeta idem continere mentem scribit, excitaréque omnia sinuosis (ut ita dicam) animi anfractibus delitescentia, illatebratáque. Postremò apud Platonem in Timæo traditum, scimus: Species rerum, & artium regulas mentibus nostris prodeuntibus inditas, non secus ac angelica mens credatur in-
E signita. Sed ista fuerint philosophorum maximi decreta, nec omnino sim alieni periculi succidaneus. Nos & hic & alibi id demum volumus ratum, cui calculum Christiana adjecerit veritas: ut abundè norint omnes, nobis in procinctu esse cuncta, uti araneæ suum linquamus venenum. Scimus ab summis traditum viris, positionem hujusmodi parum congruere: ac primò quidem, quia si adsit animæ naturalis, & insita rerum notitia omnium, fieri posse haud videtur, tantam omnino obrepere oblivio-
F nem, ut nesciat prorsum hujusmodi se scientiam tenere. Nam quæ naturæ vi insunt, obliviscitur nemo, sicuti esse majus sua parte, omne totum. Porro si naturalis conceditur animæ ac corporis nexus, quónam fiat modo, ut ab naturæ vi tantùm sese promat impedimenti? Deinde an non advertimus, sensu deficiente: rerum quoque scientiam perire, quas illo percipias sensu? Quippe ab natura cæcus colorum notionem haud assequitur prorsum ullam. Quod non fieret utique, si naturali essent vi in-
G sitæ nobis intelligibilium rationes omnium. Quod si in homiliis Ascensionis ait Gregorius, Hominem habere cum angelis intelligentiam communem, qui per insitas formas naturali potestate norunt omnia, ex quo in libro De causis, Omnis intelligentia formis plena est; sciendum, angeli intellectum eo supereminere, quia per intelligibilium species perfectus est naturæ suæ vi. At humanus intellectus ad

hoc genus species in potentia est. Interrogatio autem concinna ex principiis progreditur communibus per se notis ad propria. Per ejusmodi verò progressum in animam discentis inducitur scientia. Proinde ubi iterum rectè interroganti respondetur, non ideo fit, quia noverit ea prius, sed quoniam nova condiscit: certior enim fit de posterioribus per priora.

Hominem unum nescire imperium pati. Item affectare, ut sit Deus. Qui conquisiverint honores divinos. Quid ita humana species credatur tum solaris, tum Mercurialis. M. Antonij historia, item Caligulæ, ac Magni Pompeij. Spudarchæ qui.

CAP. V.

HACTENUS quidem multiplici rerum dignitate ab optimo maximo Deo excultam videri rationalem naturam, pro ingenii captu (ni fallor) monstravimus. Cæterùm supersuntne alia? Immo verò nec erit finis, si omnia libeat amplecti. Nunc illud præterisse nequeo, inter animantes cunctas unum esse hominem, qui servitutis malum pati nequeat. Exemplis certè cognitissimum, & in se quilibet experitur: enitimur siquidem etiam in apinis tricisque omnino exsuperare, succumbere vel ludendo putamus ignominiosum, vincere autem speciosum in primis, & naturæ consentaneum, quæ sublimior augustiorque videatur, quàm ut jugum subeat, digniorque quàm in rerum fastigio statuas. Celebertimum est Agrippinæ dicterium: Nam cælestium rerum scientia quum pronuntiaret quidam, fore ut imperaret quidem Nero, sed & matrem perimeret, velut amens intonuit altius, ἀποκτεινάτω με, μόνον βασιλευσάτω: interimat, inquit, regnet modò. Sed inspice, obsecro, animi altitudinem & majestatem, quam satis demirari nequeas. Comparet aliquis mundi universi imperium: umbraticos enim prætereo quæstus ac sellularios, acquieturúmne illum putas? minimè. Si mundum esse alterum præceperit, confestim & illum subjicere sibi affectabit ampliùs, aliàs æstuat infelix angusto in limite mundi, ut Gyaræ clausus scopulis, parvâque Seripho. Hinc illa prorupit mox immensa aviditas, & nimium sese attollere gestiens magnitudo, vesana illa quidem, verùm ex magnifico profluens fonte, ut plerique divinos etiam honores sibi arrogare sint adorti: quoniam Dei tantum sit, omnia sibi subjecta despicere. Quo nomine ridendus quidem Empedocles, ridendus & Alexander, nobis præsertim CHRISTI doctrina imbutis, non tamen eatenus quàm quibusdam videtur. Omnes nimirum idem affectamus, sed tacitè. Si ex voto rem cessuram opinaremur, velis remisque arriperemus omnes, quod minus exploratè in illis vellicamus. Alexandrum scribit in historiis Joannes Monachus, quum jaceret conclamatus planè, voluisse clàm in Euphratem se demergere, uti opinionem post se relinqueret, ceu morbo non foret absumptus, sed integer ad deos abiisset. Græcorum commentariis proditum, novit eruditissimus quisque, fuisse in Libya virum nomine Psaphonem, qui nimio plus naturæ bonis instructus, quum intra cæterorum pelliculam se haudquaquam posset comprimere, insita animi magnificentia latius sese ex-

A pandente, consilio admodum ingenioso & vafro divinitatis opinionem adsciscere sibi adortus est, captisque aviculis quæ ad humanum sermonem pernoscuntur dociles, subinde illas artifici consilio instruere cœpit, ut articulatè prorsum enuntiarent, μέγας θεὸς Ψάφων, magnus est deus Psaphon. Quæ ubi dictatam fabulam expeditè perdidicisse sunt visæ, emisit eas Psaphon. Ille verò passim, ut assolet, cantillantes eandem repetebant. Quod audientes incolæ, putantésque fieri divinitus, ut qui commenti forent nescii, Psaphonem ut deum sunt venerati.
B Antiochum Syriæ regem scribit Eusebius, esse vocatum θεὸν, id est deum. Cajum principem inter deos à semetipso relatum quis non novit? qui & Jovis maximi nomine statuas erigi sibi imperarit? Diocletianum sunt, qui tradant primum se ut deum adorari jussisse, quum gemmas vestibus & calciamentis inservisset, quanquam ante illum imperatores omnes salutari ut judices consuevissent, & chlamyde tantum purpurea ab privatis distarent. Sed id
C utique mirabilius, eundem hunc Diocletianum apud Salonas in proprio villæ palatio, statu privato morientem, mox in deum esse relatum, quod uni tantum contigisse putant chronographi. Haud hinc porrò dissitum & illud quod in triumviratu M. Antonius, quum Athenis debaccharetur, Dionysium se dici voluit: quam rem non neglexit Dion. quin super theatrum schediam sustruxit, ut scribit Athenæus, virenti ornatam materia, quod Bacchicis fieri antris assuevit, ac tympanis: nebridibúsque, &
D Dionysiacis id genus ludicris aliis propendentibus, ab matutino cum amicis ad ebrietatem usque decubuisse, spectantibus Græcis omnibus. Perrexit & in Acropolim ad faces, δᾳδουχουμένης πόλεως ἁπάσης. Plura item de hoc primo Suasoriarum Seneca. Addit Athenæus, Caligulam dici voluisse Dionysium, sed juniorem, ac Dionysiacè indutum jura etiam reddidisse. Ex iis conjectant eruditi, Arabas astrologos humanæ speciei proprietatem esse solarem prodidisse, ob veritatis & gloriæ studium, tum etiam
E ob staturam erectam pulchrámque. Quin ex humorum item subtilitate ac claritate spiritus, & imaginationis præstanti perspicuitate. Sed addunt & Mercurialem proprietatem, ob strenuum versatilis ingenii motum. Miratur tamē historicus Dion, tantam superfuisse Magno Pompeio animi claritatem, ut à bello rediens Mithridatico, quum magnis constipatus exercitibus & facilè Italiam obtinere & imperium sibi Romanæ urbis posset vindicare, noluerit: sed αὐτὸς πάλιν ἰδιώτης, nil super ea te populo decer-
F nente, vel senatu, Brundusium appulsus milites dimiserit, Quod, inquit, ejus factum μέγιστον καὶ κάλλιστον ὂν τῶν πάντων. Dignum scitu, Spudarchas dici à Græcis, qui anxiè dignitates affectant, & imperia: meminit vocabuli in Symposio Xenophon.

Animæ humanæ potentia mira. Corpus nostrum posse ab animo fieri luminosum. Animam esse ad totius sapientiæ imaginem
G *factam.*

CAP. VI.

TRANSEAMUS illuc denique, ut quanta sit in anima nostra vis, pro virili explicare pergamus, & quanquam adhuc non parum multa sint aggesta nobis, nihilo minus & innume-

innumera supersunt, quæ fateri planè cogant, si quandóque resipiscamus, verissimè dictum, Hominem esse miraculum magnum, animal venerandum & adorandum. Legimus apud Avicennam, Platonicos multos, & Hippocratem, humanos animos tanta naturæ majestate pollere, adeóque supra materiam omnem sese potenter attollere, ut sibi ipsis, & suo vigori, semoto corpore, restituti potestate intima, mundi membra quælibet valeant agitare, impellere, & utcunque libuerit, versare: ac corpori cuilibet latius dominari, tantóque potentius proprio. Cui mancipata anima, mundi parvi elementa, id est humores quatuor versat ad libitum: quin frigus, humorem, siccitatem, calorem, calorésque superinducit omnes, atq; item sapores, Quod tunc demum patebit, si vitales actus amplius consideraverimus, nec non phantasiæ affectus. Vbi verò ab hisce veluti vinculis exoluta evolat in amplum; Deo jam plena, animalis grandioris humores, id est elementa quatuor majoris mundi permovet, ut sua solóque affectu citat ventos Deo duce, ac cœlo nubes inducit sereno, eásque cogit in pluvias. Quod quidem posse fieri: factúmve fuisse, theologi Mauri & Arabes confitentur. Maurorum princeps Avicebron, atque Arabum Avicenna, & non abnuit Hippocrates Cous. Nec me fallit, in animæ historia ab Aristotele traditum, corpus quodcunque non posse ab anima moveri, sed proprium tantummodo. Cæterùm liquere ait beatus Thomas, separatam animam virtute insita corpus nullum posse agitare. Siquidem corpori juncta id modo permovet, quod vitæ fuerit compos, nam præmortua membra haudquaquam animæ in locali obedire motu. Dilucet autem, ab anima abjuncta corpori prorsum nulli affundi vitam, proinde nullum item ad localem obedire agitatum. Sed inquit, aliquid ei ex divinæ potestatis fontibus conferri potest. Arbitrantur Chaldæorum scientissimi, ab rationali anima id quo non ferè mirabilius quicquam, effici quandoque, ut radiorum splendore ab ipsa manantium illustratum diviniore modo corpus etiam surrigatur in sublime, ad id maximè conferente insita radiis levitate. Quod Zoroastri veteris theologiæ scientissimo contigisse, proditum memoriæ scimus. Qua item ratione Heliam & Apostolum Paulum dicerent raptos in cœlum Platonici, cúmque esse in corporibus statum, quæ nostræ religioni glorificata nuncupare, moris est: Contingere autem hoc potissimum, ubi tota in Deum patrem luminum consurgit anima, & illinc amplissima luce perfusa, collustratáq; rapitur coruscans, atq; similiter luminosæ claritatis radios transmittit in corpus. Hæc est anima, quæ sola mente vivens evadit angelus, ac toto pectore Deum concipit, de qua Magorum princeps ita cecinit ad verbum ferè tralata sententia: hominum anima Deum quodammodo contrahit in seipsam, quando nil retinens mortale, tota divinis haustibus inebriatur. Sed nos quidē dulcedine quadam capti, diu jam in humanas laudes procurrimus, & mersamur avidius, mira quadam rerum excellentia excussi ab itineris instituti rectitudine. Verùm quia egregium est argumentum, quod non omnino tamen à proposito abeat longius: etenim spicilegium facimus ex omnifariam utriusque linguæ auctoribus, compingimusque in unum veluti fascem, quæ tum rerum diversitate, tum difficultate quóque nonnulla, nec brevi, nec promptè, ab iis quibus evigilamus, perlegi possent: dabunt veniam

A adeuntes ista assurgentibus quandoque, aut latius publico bono, sed in primis summi opificis gloriæ, spatiantibus. Alibi certè quantum patietur ratio, pressius compendiosiúsque longè agemus, modò ne fastidio sit perlegere, quæ nobis alioqui districtioribus per summas difficultates, nulliúsque rei penuriam majorem, quam temporis, congesta sunt. Hac modo parte laxari habenas nostro jure deposcimus, quando summam rerum nobilitatem attingimus. Cujus causa fatentur plerique etiam B gentium mancipati sacris, reliqua esse omnia. Nec sanè ita mirum, quando auctore Augustino, ad totius sapientiæ similitudinem facta est anima. Et ab philosopho omnium definita est rerum similitudo, siquidem est viribus insignita, quibus percipiendis omnibus sufficit, ac vestigandis. Vniversis quoque similis evadit, quamvis una. Quando terræ per sensum agnoscitur non dissimilis, aquæ per imaginationem, aeri per rationem, firmamento per intellectum, per intelligentiam cœlo cœlorum, lapidi- C bus per essentiam, arboribus per vitam, animalibus per sensum & imaginationem, hominibus per rationem, angelis per intellectum, Deo per intelligētiam. Porrò sicuti in Dei participatum veniunt omnia, sic omnium est capax anima. Deo fruuntur omnia per essentiam, qua sunt: per speciem, qua singulorum fit disparatio: per usum, quo congruè proficiunt ex essentia & specie. Hæc verò tria omnibus insunt impressa summæ essentiæ vestigia, item imaginis & muneris, id est trinitatis. In patre D siquidem æternitas est, species in imagine, usus in munere, id est sancto spiritu, qui patris est ac filij munus. Adde quod sicuti Deus est ubique totus in toto mundo, & in omni creatura, sic & anima ubique tota in toto corpore suo, velut in suo mundo: intensius in corde tamen ac cerebro, quemadmodum in cœlo esse præcipuè narratur Deus.

Connumerantur quibus excellentia rationa- E *lis naturæ posse deprimi videtur: mox refelluntur. Plinij locus restitutus illustratur. Debere unumquenque ipsum se cognoscere. Animam à Deo pingi. Morborum causa. Senectutis laus.*

Cap. VII.

QVANQUAM, quod & initio libri attigimus, occurri nobis sinuosius, solertiúsque ita posse video, si tantam fateri necesse F est hominis esse nobilitatem: si ejus causa produxit omnia parens natura, undenam sit quòd infesta omnia perniciosáque sentimus? Primum non ipsa tellus dicta magnis auctoribus omnium mater, quicquam ferè citra labores sudorésque nostros tulerit: parumque fuerat, id exsequi pertinacissimè, nisi in lethiferis, & horæ momento animam hominis auferentibus, per benignam se nobis voluisset G ingerere, ceu planè, quod vivimus, exprobare nescientibus velit. Nec mox reliquæ naturæ partes mitius nobiscum agere comperientur. Tacco, quorum naufraga corpora ferarum aviúmque pastibus jactantur, contonantibus procellis, tanquam rerum natura secum dissidente, ac sæpius bellicum canente. Jam quæ loca præfœcunda assilientis maris vi adobruta latent? Quàm floridæ civitates

absorptæ? Sed aeris pugnam quis pro dignitate deploravit, ut sævientis pestilentię rabiem prætercam? Cœlum quoque ipsum sæpe videtur in nostrum interitum properare. Jam omnia ferè animantia ex professo infesta homini, quis non novit? Vbi ergo eximia rerum magnitudo? Vbi cœlum exuperans hominis fastigium? Quid, nónne homo ipse homini lupus est? Invulgatius illud Phalaridis est, sive is fuit alius, tutius se inter præsignes immanitate feras victurum, quàm inter homines. Illa verò quæ triumphantibus ab tergo ingeritur commonitio, quid demum agit? Cujus meminit in apologetico Florens Septimius, & Barbarus Hermolaus ignorasse animadvertitur: Respice, inquit, post te, hominem esse te memento. Proinde libro vicesimo octavo Plinius, Et currus triumphantium sub his pendens defendit medicus invidiæ, jubétque eosdem respicere. Ita enim legendum videtur, nō recipere, quod in plerisque circumfertur. Meminit historiæ in consolatoria ad Paulam epistola Hieronymus. Quid ergo tibi subblandiris in malo? Exciditne illud, optimum esse homini, non nasci: proximum, quàm ocyssimè aboleri? Quo ergo diversus abisti? redi ad te, palinodiam recine, fatearísque luctuosa esse hominum primordia, luctuosiores progressus, exitum verò nullis posse lachrymis exæquari: præsertim quum plerosq; tenebrarum illa conceptacula, suppliciorum diritas, damnati infandique spiritus excipiant. Proinde vive quod es, ac noris quàm sit tibi curta suppellex. Equidem vera propemodum esse hæc, qui possim diffiteri? Sed audi, si tecum ipse discors sis, quæso, quónam jure omnia querelis impleas, si à te cætera item dissideant, infestent, convellant, lancinent: At, inquis, divinum animal sum. Ignosce, obsecro te, non plenè percipio, quid tu divinum putes, an quod origine tantum, an etiā quod vita? Si origine tantum, falleris: brutum es, lupus, draco, etiam arbor. Tui te mores exuunt divinitate. Es-ne luxuriæ conciliatus, immo mancipatus, avaritiæ, superbiæ: id genus innumeris aliis? Es, inquam, numisma Dei, an verius Satanæ simulacrum, turba scelerum collutilatum adobrutúmque? Quid gestis? quid gloriaris terra & cinis? Corpus quidem surrectum est, cujusmodi verum addeceat hominem: intus tamen fera est, Typhone multiplicior. Ad cœlum tua te effigies revocat: at inquinatissimis ipse moribus ad jumenta te recipis. Deposco mihi, inquis, universas subjici animantes. Dic quæso, quonam istud argumēto? aut quo illis excellentior? quo præclarior? Rationale, inquis, sum animal. Audio: sed ubi sese ostentat rationis lumen? aut quid omnino cum ratione vel cogitas vel facis? scortandóne, an expilando? ingerendo in ventrem, latrinarum meditatorium, quicquid in ulla nascitur naturę parte? An Deum lingua exculcando petulantissima? nimirum hæc sunt rationalis naturæ opera. Resipisce miser, resipisce, exue brutum, ad hominem redi: cognosce te ipsum divinum genus, mortali obseptum indumento, te ipsum (quæso) nuda. Quantum vales, segrega & distingue: vales autem, quantum conaris: elucescet statim aurum omni igne micantius, enitescet nubibus disiectis aer serenior, submittes oculos, ac tanquam divini solis radium revereberis micantissimum, protinus turpia detestabere, ac teste te fœdum dictu, fœdum factu incepisse pigebit, aut cogitasse. Quando stella es terrena nube circumfusa, quod quū sciret Pythagoras sapiens, vetus profudit oraculum, Te ipsum reverere. At tu

A quum in honore esses, inter jumenta deputatus es. Vsque quò parvule diligis infantiam: ut in Proverbiis Solomon inquit? Homini, sed vero tantum homini in mancipatum veniunt, quæ terra nutrit, animantia: adnuunt quæ in cœlo sunt, fulgentissima corpora. Nullum tibi cum his esse dissidium potest, modò ipse tecum non dissideas. Improbè in alia imperium affectat, qui sui compos non est. Id assiduè expendendum animo est, Ambulantibus in naturæ principiis lege subserviunt omnia, venerantur, colunt quodammodo. B Vbi extra oleas tranversus ieris, ubi ab præmonstrata reclinaris orbita, ubi ab præscripto recesseris, domino rebellis, cujus placita proculcaris jugum detrectans, frustra per peccati fœditatem prævaricatus, illique tanquam ære ac libra mancipio traditus, aliorum genua requiris, irata omnia infestáque sunt. Et profectò consentaneum omnino est, ut quemadmodum pravitate intima, & intolerabili petulantia omnia lacessimus, in primis animarum patrem, ac universorum opificem, non C detrectemus talionis pœnam. Et ne quis ancipitem putet causam, adque Areopagitas, ut ad judices graviores exercitatioré́sque planè rejiciendam, qui de re controversa disceptent: hinc ille apud Mercuriū Pimander, Amorem corporis, inquit, mortis esse causam scitote. Qui se ipsum cognovit, bonum quod est super essentiam consecutus est: qui verò corpus errore amoris complectitur, is oberrat in mortis tenebris, mala sensu percipiēs. Qui se ipsum cognoscit, in Deum transit, ut Dei verbum tradit. D Lux & vita Deus est & pater ex quo natus est homo. Proinde, qui se ex luce ac vita compositum deprehenderit, ad vitam rursus, lucémque transcendet: adsum enim ego iis qui boni, pij, puri, religiosique sunt, præsentiáq; mea fert illis opem, ut statim cuncta cognoscant, patrémque pacatum & propitium habeant. Contrà verò, impios arbitrio dæmonis permitto. Quod ad morbos attinet, quibus parte plurima afflictamur, scitu digna quæ Chrysippus E tradit. Non esse eos κατὰ φύσιν, id est ex principali naturæ consilio, quod foret inconcinnum: sed κατὰ παρακολούθησιν, id est per sequelam contingere: quod genus sunt alia plura, ut in aere procellæ ac turbines & fulmina. Adde, non propterea naturam videri accusandam, cui adglutinata sint impedimenta, & quidem insignia, senectus & infirmitas: quando est illa ætas animæ propria, moribus item bonis proinde dulcior, consiliis paratior promptiorque. Ad mortis autem terriculamenta etiam constan- F tior, ac inconnivens prorsum: libidinum verò incentivis retundendis quanto, bone Deus, firmior? At imbecillitas, nónne sobrietas est mentis, Nam Apostolica intonuit tuba, Quum infirmor, tunc potens sum. Quin & oraculo salutari responsum illuxit divinum, Infirmitate perfici virtutem.

Hominum genera tria pro vita institutis. Terræ filij qui dicantur: item cœli aut Dei. Activos & voluptarios haberi tanquam exules, quia contemplantes jam sint in patria. De voluptate.

G

CAP. VIII.

EX hominum verò vivendi institutis factum est, ut prudentissimi triplex inter eos haberi genus censuerint. Esse quippe nonnullos, qui & dicantur, & sint

omnino

omnino terræ filii, quę maxima turba est. Alios verò cæli, alios autem & Dei vocãt filios. Et poëtica quidem fabulositas, Hesiodo principe, terra prognatos esse gigantes canit. Cui rei suggerit argumentum etiam nomen ipsum, quod ij demum terrena saperent, proni in pastum & Venerem, Deum porrò aut negligẽtes, aut etiam negantes, unde natum ut cum cælitibus bellasse dicantur, quod esse aliud nõ videtur, quam naturæ repugnare. At qui altius attollendum caput arbitrantur, & toto conatu vitæ cultum petunt, artium adminiculis fulti, & scientiarũ amore flagrantes cælestia penetrant, ac mentis sagacitate singula oberrant, intelligentia plurimum viventes, Hosce tradunt cælo natos patre, quoniam cælesti mente cælestia modò sapiant & conquirant. Qui verò integritati vitæ, ac divino tantum cultui mancipati terrena omnia, tum inutile, tum molestum arbitrãtur onus, in intelligibilem sese mundum transscribentes, & in patriam dulcem (ut Plato inquit) confugientes, hosce putant Dei filios habendos, quæ vera demum & solida felicitas est. Nam activos voluptuososque, tanquam exules habet Plotinus: Ita tamen, ut activos facilius reverti in patriam posse opinetur, quàm voluptarios, etiam si non desint, qui eum à quo negligatur voluptas, ἔμψυχον putent νεκρὸν, id est animatum mortuum. Porrò sicuti virtute, prudentia, viribus præcellentes Jove prognatos prædicant poëtæ, ita feritate ac immanitate conspicuos Neptuni filios credi volunt.

Felicitatem esse duplicem, naturalem, supernaturalemq;. Quo calle hanc consequamur. Corporis descriptio.

CAP. IX.

FELICITATEM verò quoniam huc provecti sumus, finiunt eruditi, & meminit in Geneseôs septiformi enarratione undecunq; doctissimus Picus, reditum uniuscujusq; ad initia. Esse enim summum bonum felicitatem. Summum autem bonum id esse, ut primo Moralium Aristoteles enarratoresq; testãtur, quod omnia appetunt: quod autem omnia appetunt, id ipsum est quod omnium est principium. Proinde finis omnium, quod omnium principium, Deus videlicet. Verum duplici calle incedit felicitas: aut enim naturalis intelligitur, aut supernaturalis. Et naturalem quidem intelligunt, cujus res omnes sint compotes, quatenus bonitatis, quę summa est in Deo, participes sunt, & operatio ex naturæ præscripto tendit ad bonum. Nam ignem, ut exemplo res fiat illustrior, divinæ bonitatis habere partẽ, ita conjectamus: etenim primo est, & unũquodq; quod est, participatu Dei est, qui est ipsum esse. Quù ab igne provocat ignis, inibi fœcunditatis divinę simulacrũ est, dum præscriptas sibi non egreditur metas, justitiam exprimit, dum prodest, exuberantiam in Deo benignitatis effingit. Ignis propterea dici felix potest, quatenus, hæc præstat, quatenusq; in eum cadere felicitas potest. Cujus, ut perfectius quodq; est, ita etiam capacius. Ideoq; maximè omnium capax homo, quia etiam perfectissimus. Hæc est celebrata veteribus felicitas, quam Aristoteles sanxit in optima versari operatione. Nam M. Tullius felicitatem esse, aut fortunam consiliorum bonorum adjutricẽ, quibus qui non utatur, felix nullo pacto esse possit. Voluptatem, inquit septimo Ethicorum Philosophus, felicitati adnectunt, nec id citra rationẽ, nulla nanque operatio perfecta est, si præpediatur, sed actus est perfectus felicitas: quamobrem bonis qua quidem corporis, quaq; externis, quin & ipsa indiget fortuna, ut non ingerat se obex aliquis. Qui verò astruunt, eum qui tota torqueatur, & magnis conflictetur malis, felicem esse, si modò bonus, nil profectò dicunt aut sua sponte, aut inviti. Quod si est, nõ homo tantum est ad felicitatem natus, quod ipsi tamen astruere velle videntur: nam unumquodque itidem felix est, aliquo modo, cujus finis est ex destinata ratione. Sed dicam amplius, Cætera non ferè naturæ suæ modulum transiliunt, nec limites egrediuntur objectos: at homo nunquam non ab se ipso recedit longius, & sui oblitus aliud quidvis amplius agit, quàm hominem. Quo nomine colligitur omnium infelicissimus. Quamobrem adumbrata felicitas hæc est, non solida, nec suis nixa radicibus, qui non in ipso est Deo, sed in nobis, cæterisque. Proinde vera illa demum felicitas, quam supernaturalem dicimus, qua ad divini vultus contemplationem surrigimur allicimurque. Sic enim verus ad principium reditus comparatur, & cum eodem unio, è quo defluximus. Ad quem si perrexerimus, haud sanè quis facilè retraxerit, nec tanquam Peliam, ut M. Tullius inquit, recoxerit. Hæc verò est angelicæ humanæque naturæ communis felicitas: hanc bruta nec attingunt, nec affectant: hanc ut consequamur, non nostra vi continget: necessarius est divinus ille radius, quem gratiam divinæ bonitatis nuncupamus & credimus. Hæc nos attollat oportet, surrigat, illustret: alias fallimur: est enim salvatoris præpotens oraculum, Nemo venit ad me, nisi pater meus traxerit eum. Trahemur autem, si Mercurium ita exclamantem audierimus, O viri terrigenæ, qui vos ipsos ebrietati & somno & ignorantiæ mancipastis, sobrii vivite, abstinete à ventris luxu. Qui irrationali somno permulcti estis, cur præcipites in mortem ruitis, quum haudquaquam desit immortalitatis cõsequendæ facultas? Revocate jam, vosmet, qui laboratis inopia, ignorantiæ tenebris obvoluti, demigrate ab obscuro lumine, asciscite immortalitatem, corruptionẽ fugite. Cæterùm alibi quoq; apud eundem Mercurium evangelicam subnotavimus sententiam: Nisi (inquit) ô fili, tuum corpus oderis, te ipsum amare non potes, quàm primum verò non te, sed Deum ipsum dilexeris, mentem protinus consequeris. Hanc denique nactus, evestigio scientiam comparabis. Impossibile verò est, utrisque simul intendere, mortalibus & divinis. In primis verò quam circunfers vestem, exuere oportet, indumentum inscitiæ, pravitatis fundamentum, corruptionis vinculum, velamen opacum, vivam mortem, sensivum cadaver, sepulchrum circumvertile, domesticum denique furem: qui dum blanditur, odit: dum odit, invidet: umbraculum inimicum ad se ipsum raptans deorsum, ne fortè conspiciens veritatis decorem, ejus oderis pravitatem. Cæterùm, quia satis jam superq; naturæ admirationem, quod ad animalem attinet potestatem, quantum nostra parvitas tulit, videmur exsecuti, consentaneum equidem sum arbitratus, excellentiam ejusdem summatim in corporis constitutione pertingere, ut demum miraculi hujus inter cuncta maxime miri æstimatio justa impleatur, & desinat homo se ignorare, respectetq; ad opificem suum, quo ut posset perfrui, ex bonitatis illius fonte exuberantissimo in lucem vitalem est emissus.

Q

Humanis corporibus nil deesse ad perfectionem. An corpora nostra sint cœlestibus nobiliora. De simia jucundum scitu. Corporis humani nuditatem non esse probrosam, contra Plinij sententiam. Quid responderi possit præponentibus homini bruta. Cur infantia quadrupedibus nos similes faciat: Curq́; virorum cadavera fluitent supina, fœminarum prona. Pumilionum ratio.

Cap. X.

Atque ut ab medicæ artis scientissimo primum initia ducamus: Corpora, Galenus inquit, sunt animarum instrumenta, quibus illæ necessaria exsequi valeant. Proinde unicuiq; animantium suæ congrua naturæ ab optimo maximo Deo membrorum attributa diversitas est. Quæ item ratio unumquodq; præter hominem, armis instruxit accommodis propriisq; ac genuinis. Hic verò quod inter omnia ratione polleat, ac intelligentia, organū habuit, cui reliqua universa nequeant comparari. Datæ nanque manus sunt, quæ armorum omnium vicem implent, præstoq; sunt mirabili divinitatis providentia ad efficiendum, quicquid ratio dictarit. Sicuti nec anima ipsa demigravit in corpus, ut omnibus ferè Platonicis exceptis, placuisse video, artis alicujus scientia imbuta, ut intelligentiæ ac cognitionis potestate cunctas perdiscere valeret. Quamobrem inanis est Plinij querela, & Plutarchi quoq; de humanæ naturæ infirmitate atque inscitia. Quoniam homo res est, quam natura cæteris intentius curiosiusq; amplexatur, producitq; veluti quiddam absolutius, & perfectius quavis creatura, quæ cæli ambitu contineatur. Adeo ut non defuerint, qui cælo item præstantiorē opinarentur hominē, inclusa tamen intelligentia, præsertim dum ex formula sua vivit. Quanquam non me fallit, sexto Moralium Aristotelem & in ijs quæ ad regem Alexandrum De mundo scribuntur si modo nō ementita est attitulatio cælestia corpora homine nobiliora facere ac diviniora, tum animæ ratione seu intelligētiæ, tum corporis quando & propiora sint, & magis Dei virtute fruantur, gerantq; vicem optimorum magistratuum civitatis aut principum, omnia motu suo agentium gubernantiumque. Quod comprobat Averrois quoque. Cæterùm corporis constitutio, ac membrorū compactior distributio cuncta saltē excedit mixta, etiam animata. Tametsi non latet, animalium quorundam effigiem hominis expressiorem præferre imaginem: quod in simia convisitur. Sed eam Galenus ridiculosam vocat hominis imitationem. Aliquando autem inventionem ludentium puerorum ridicularíam, in cujus consabricatione justa videtur fuisse natura, ut dicere assuevit Hippocrates, quæ ridiculam animam ridiculo circumvestivit corpore. Propterea Thersitis turpitudinem expressurus graphicè Lycophron πιθηκόμορφον illum nuncupavit, id est simiæ consimilem, quam etiam Atimum Tyrrheni vocent. Tatianus verò orator est simiæ cognomētum indeptus, quod omnia ingeniosius imitando exprimeret. Nam quòd humani corporis nuditatem, veluti probrosam objiciunt Plinius & Plutarchus: sciant auctores clarissimi, nos ita naturæ rerum etiam nunc patrocinari posse, hominem nudo
A maximè omniū, & intecto inobsceptoq; nasci corpore, unde & ὀλιγότριχοι dicunt Græci, & μικρότριχοι,
id est paucis exiguisque contectum pilis, quoniam
minimum in eo sit terreni recrementi. Quæ ratio
efficere quoque creditur, ut ungues item minimos
proportione sit sortitus. Propterea rectius Aristoteles, vir in omni scientia summus: Qui autem, inquit, hominem non benè, sed deterrimè omnium
animalium cōstare ajunt, nudum enim improtectū
B atque inermem creatum referunt, non rectè ij sentiunt. Cætera enim animalia unum auxilium habēt:
idque nullo pacto valent permutare, sed quasi calceata semper dormire, ac omnia agere, nec vestitum
unquam deponere pleniorem. At homini multa
habere præsultui auxilia licet, atque subinde mutare. Quid quod Avicenna doctrina tertia fen primæ
primi, Humani corporis constitutionem, quam
Græci vocāt κρᾶσιν, nos etiam temperaturam, temperationem, fermentationem quoque, semilatini
C complexionem dicunt, esse scribit, temperatiorem,
quàm vel sit usquam, vel possit esse omnino, adita
etiamnum virtutum dispositione congrua, quibus
agat, patiaturque. Quando contribuit Deus cuique
animanti, & membro pro dignitate, quod actiones innatas adjuvet, quantum patitur ratio, & naturæ decor. Adde, quod ab Avicennæ, doctissimo
interprete traditum, adnotavimus: Si obduruisset,
inquit, homo ut lapis, ore quidem esset insignis: sed
nec loqui omnino posset, neque item oculis uti:
D proinde simulacrum foret verius mutum, quàm homo: siquidem sensus quilibet, & voluntarius motus
organum molle requirunt, ac lentum. Quæruntur,
Seneca inquit, divinorum numerum iniqui æstimatores, & professi quoque sapientiam, quod non
mole corporis æquemus elephantes, velocitate cervos, levitate aves. Vix sibi quidam temperant, quin
eousque impudentiæ provehantur, ut naturam oderint, quod infra deos simus. At quanto satius
est, ad contemplationem tot tantorumque beneficiorum revocare mentem, & agere gratias, quod
E nos in hoc pulcherrimo domicilio voluerit parens
Deus secula sortiri, quod terrenis præfecerit. Quicquid negatum nobis est, dari non potuit. Quantò
valentiora animalia sub jugum mittimus? quantò
velociora assequimur? Quàm nil est mortale non
subictu nostro positum? Tot virtutes accepimus,
tot artes: animum denique syderibus velociorem.
Circumeas licet cuncta, nihil invenies, quod esse
malis. Porro ut scientissimè in Moralibus Plutar-
F chus colligit, equi celeritas in nostra cedit emolumenta, canum pugnacitas hominem tuetur, piscíū,
suum, id genus cæterorum alimur corpulentia. Elephas terribilis est ille quidem & vastus corpore, sed
adeo nobis obnoxius, ut tantam molem in ludicra
vertemus, & spectacula panegyrica, quando saltationes condiscit, & adorantium modo genua submittere atque etiam porrigere coronas. Quin id
accepimus quoque nequiquam silentio involvendum: Elephantum literarum Græcarum ductus per-
G didicisse, & ne quid admirationi desit, etiam perscribere solitum. Nam, & equum ita edoctum, in
Trajano scribit Dion, ut regem adoraret. Quamobrem, si cui hoc nomine vilior est, ac putet hominis
status, sic fermè responderi posse video. Non inest
quidem nobis leonis robur, non leporum pernicitas, non aquilæ visus, non piscium in natando
agilitas, non taurorum impetus, non canum sagacitas: verum inest prudentia, inest ratio, inest di-
vinior

vinior mens, qua unicuique istorum dominamur ad satietatem, vertimus ad delicias, excarnificamus, & utcunque libuerit, versamus, seu patinarium velis, seu assum malis, ut Plautino utamur joco. Adjice, quod societas innata homini adversus violentissima quæq; nos communit validissimè, & in alienæ naturæ transmisit imperium, ac dominari etiam mari jussit. Conqueritur quidem Plinius, primam roboris spem, primumq; temporis munus quadrupedi similes nos facere. At efficit hoc naturæ potentia, quippe superiora corporum ea ætate inferioribus, alioqui teneritudine insigni præmollibus, tum magnitudine, tum pondere præstant plurimùm. Quæ ratio efficit necessario, ut manibus pedum vice utatur infans, qui mox robur indeptus surrigit corpus, & hominis proprium agnoscit statum: donec senio arescentibus supernis incurvetur plerunque, inferinis crassescentibus, in muliere præsertim. Scribit idem Plinius, Virorum cadavera fluitare supina, fœminarum prona, velut pudori earum parcente natura. Verùm & hoc naturali provenit ratione, quando mulierum antica posticis longè pernoscuntur ponderosiora uteri respectu, & mammarum, quod in homine contra fit omnino. Quæri hac parte & illud potest, Undénam fiat, quod universim inter animantia justæ magnitudinis quibusdam nadsint corpora, nonnullis verò citra. Cæterùm ab physiologiæ studiosis ratio ferè promi duplex assuevit: alteram ex loci promunt angustia, de alimenti inopia reliquam. Sed enim pumiliones arctior locus concinnat: latitudo nanque illis & profunditas lacessita visitur haudquaquam. Verùm parentibus evadunt breviores multo, veluti rectis lineis in aduncas reflexis, cujusmodi agnoscimus ferè tabernulis quæ insunt picturas, breves utique, at latas tamen, profundasque. Verùm quibus alimenta suppeditarint parcius, his fermè prætenuia ac prorsum puerilia constant membra. Pumiliones aliàs & pumilos dici comperias: quanquam enerves quoque, ac molliculi nuncupentur pumilli. Quod Placiades scribit. De arboribus item pumilionem dici, Plinio credimus: quem horoscopo in tertia scorpij parte constituto, nasci, Julius Firmicus auctor est.

Cur sit erectæ staturæ homo. Cur plantæ contrario nobis modo se habeant. Piscis qui dicitur cæli inspector.

Cap. XI.

QUID verò sibi vult surrecta hæc corporis figura? an non id ostentat bonum, & subinde ingerit ingratis, cui cætera in brutis nequeant comparari? Equidem sic arbitror, inde commoneri omnes, Non esse hic nos, ut incolas & habitatores, sed quasi spectatores superarum rerum atque cælestium, quarum spectaculum ad nullum aliud genus animantium pertinet propterea. Mercurius inquit, generatio hominum ad divinorum est operum cognitionem, testimoniumque naturæ, ad imperandumque omnibus, quæ cælo teguntur, ad cælestium discursum suspiciendum, ad potestatem Dei & naturæ progressus: ut denique iis ipsis quæ in vita suspexeris, mox felicissimè hinc emigrans perfruaris, cæli transmittens limites in divinæ majestatis per- A pensione, sicuti nostræ religionis placitis, & Platonicorum sancitur. Et erectæ quidem figuræ ratio evidens hæc, quæ finem nobis præscribit. Additur & humanæ formæ ratio consimilis animæ cæli in recessu ab contrarietate omni: ipsa quippe producta est in umbra intelligentiæ sicuti Isaac dicere consueverat. Proinde dicitur homo collimitium, & orizon corporeorum & incorporeorum: Cujus superna sunt superna simpliciter, scilicet universi. Quæ verò ipsum hoc efficit ratio, in calore B est, ac spiritu, quibus inter cuncta animantia fœcundior homo est, propriæ molis respectu, circa præcordia in primis, & spiritalia membra. Quo fit, ut erigatur corpus propulsione spiritus & sanguinis ad superna. Facit ad id & elementorum nexus, quibus humanum corpus est compactum, quando æquabili maximè pondere ad ejus coiere compagem. Quamobrem libro De partibus quarto Aristoteles: Solus, inquit, animalium omnium homo erectus est, quoniam ejus natura atque substantia C divina est. Officium autem divini est intelligere atque sapere, quod non facilè esset, si vasta corporis moles assideret: pondus enim tardiorem reddit mentem & sensum communem. Propterea concretione ac pondere graviore opprimente, corpora vergere in terram necesse est. Accedit ijs & divi Thomæ auctoritas in libelli expositione qui est de juventute & senectute, qui assignaturus ex mente Aristotelis rationē, cur plantæ contrario nobis modo se habeant: Est, inquit, erectus homo duabus ex D causis, simul quia est animalium perfectissimus, acceditq; plurimum ad cæli æqualitatem, simul quia proportione corporis calidior est alijs omnibus. Calidi verò proprium est in arrectum tollere. Animalia reliqua medio se habent modo, quoniam minus ad cæli æqualitatem accedunt, minusq; habent caloris erigentis. In plantis autem res omnino contraria est, quia immobiles sunt, superiorque in illis portio est, unde alimentum recipiunt: id verò in radicibus contingere; manifestum est. Proinde E Aristotelem dicere, illas habere oris proportionem. Plantæ item imperfectissimæ sunt, minusque genuini etiamnum obtinent caloris, quàm bruta, nihilque quodammodo ad cæli æqualitatem accedunt. Ideoque quod in illis supremum est, in universo imum agnoscitur. Porrò ne quid per incuriam transiliamus, auctor Galenus est: sic nos promptius & commodius multo manuum uti ministerio. Quicquid enim contrectamus, vel stantes id agimus, aut omnino sedentes, prorsum verò F nil proni, vel supini: siquidem positum hujusmodi ferè artes nescire. Quod verò de cæli suspectione protulimus, multo excipit risu Galenus idem: quando procerioris colli avitia longè id facilius valeant implere. Esse quoque piscem ait, abre cæli inspectorem nuncupatum, quod vel invitus suspiciat perpetuo. Addit, qui ista tradant, non videri Platonem intellexisse, à quo proditum sit, suspectari à nobis, non ubi quis caput reclinet oscitans, sed cum mente cælestium corporum, cælitumque naturam G attingat.

Quàm multa sint in corpore humano admiratione digna. Quæ sit in corporibus pulchritudo. De humoribus quatuor humani corporis. Quid ita functos fato dicamus. Alibantas. Segnitiei in motu ratio: item a-

nimositatis, & contentiosa natura. Idiosincrasia quid. Medicina vera cur diis attributa. Cur ingeniosi aliqui, aut obliviosi. Cur tristes aut hilares. Item de sanguine, ac bile atra. Plinij locus restituitur libro secundo. Cacochymia, & Plethora quo differant. Ichores quid, & Enhæmum. Cur sanguis dicatur αἷμα. Lac quid.

CAP. XII.

IN corporis verò humani fabrica ingerunt se plurima singulari digna admiratione, quæ singillatim ac curiosè contentèque si quis exsequi curet, vix reperietur finis ullus. Siquidem quæ communia nobis sunt cum brutis, tanto exquisitiorem in corpore humano rationẽ habent, ut impius omnino censeatur, qui artificis eminentissimæ sapientiam iniqua perpenderit lance. Nec dispicio nunc quo ingenio, qua rerũ insigni opportunitate corpora nostra sint ossibus solidata, pervincta nervorum vi, ad omnem motum aptissima, sive procurras: sive retroagi aut circumagi opus sit, non minore ascendendi, vel etiam arrependi occasione, utcunq; omnino libuerit, & quidem nullo ferè conatu, ut eos taceam qui agilitate incredibili per circulos corpora immittunt, & vitilium modo tam variè inflectuntur, ut ne ceræ quidem sequacior videatur natura. Illa verò cujusmodi laus est, in humana facie, vultuque tantam agnosci diversitatem, ut inter tot millia hominum indiscretas effigies reperire non sit, aut rarissimè admodum sese occasio ostentet, nec ab miraculo res absit? Quod solertissimum artificis ingenium in paucissimis prorsum assecutum fuerit. Quid illa loquendi varietas? quæ quamvis initio terra universa esset labij unius, eò increvit, ut mirari satis non sit, quum præsertim dissonioris quispiam non ferè censeatur hominis vice, inde etiam nato proverbio, Obsurdescere hominem in aliena lingua. Jam verò corporum pulchritudo quàm apposita, quamque usui omni accommoda? Nec eam nunc intelligo, quæ ex colorum linearumque concinnitate consurgit, quamquam nec istam frustra desideraris. Sed hanc prudentes tum effictã, tum notham rentur pulchritudinem. Siquidẽ alia ἀνδραποδοκάπηλος, sive mango corpora laudabit, alia Hippocrates. Ille enim peregrinis nugis, & artificio omni venustatem, ut Galenus docuit, adsciscit: hic veram adjudicabit pulchritudinem, quæ optima constet corporis constitutione, quã ex actu pernoscimus, sicuti de utilitate partium secundo, comprobat Galenus idẽ. Hanc verò in membris extimis præcipuè attendunt peritiores, quando intimis, quia latitent, non utiq; pulchritudinem, sed utilitatem attributam incredibilem volunt. Est verò constitutio optima, quæ omnes habet particulas, quæq; ex ijs profluunt, emolumenta ad actus organorum peraccommoda. Corpus hujusmodi benè habitum euphoron Græci vocant, id est εὔφορον. Illud verò in corporis humani compage cujusnam modi esse creditur, quod arte mirabili, ut mundus, ita etiam homo quatuor constare videtur elementis, uti decimo Simplicis medicinæ auctor Galenus est, sanguine, pituita, & utraque bile tàm atra quàm flava? nam sanguis aëri assimulatur, pi-

A tuita aquæ, flava bilis igni, terræ verò quæ atra dicitur bilis. Siquidem horum singula elementorum habent qualitates, ut τετραφάρμακον quoddam possis dicere, ac veluti moretum: nec tamen omnino modo eodem, hoc est nõ per minutissimarum partium appositionem, sed per transmutationem & unitatem ita concreta generantur corpora, ut separari nisi ab eo, cujus jussu coiere nequeant. Quoniã verò calens humectatio vitam prorsus continet, frigida autem arefactio mortem, hinc factum ut vi-
B ta functos dicamus alibantas, ceu sint ἄνευ λιβάδος id est citra humoris portiunculam. Sed illud gravius multo, quibus frigidior succus in ventre, aut in toto corporis habitu collectus est, hos ad motum esse segniores, compertum est. Sic & qui plethorici vocantur, qui æquabiliter se habentibus succis abundant nimium, & quos recens afflixit frigus. At illi impensius etiam qui natura frigidiore sint. Jam his longè insignius, si frigiditati humor accesserit. Quis verò temperatura præsto calidior fuerit, hi pror-
C sum & sunt animosi, & certaminis cupidiores, adque actionem prompti nimio plus. Nec illud prætereundum, dici plerisque medicorum idiosyncrasiam privatam uniuscujusque temperaturam corporis, quam assequi conjectatione vel perfectum medicum exactius, rentur impossibile: quo nomine, Galenus inquit, veram medendi scientiam Æsculapio attribuunt, ac Apollini. Gustu porrò sanguis dulcis, pituita salsa, flava bilis amara, atra verò acuta. Fons sanguinis est cor. Ex
D sanguine spiritus. Sed per cordis partem dextram manat sanguis, per sinistram promicat spiritus. Flava bilis ex jecore, atra ex splene, pituita ex cerebro. Est verò sanguis calidus & humidus, pituita frigida & humida, flava bilis, calida simul & arida, atra deniq; arescit cum frigiditate. Ex ijs verò quatuor noscuntur corporum constitutiones: verùm ante has intelligit medicorum schola, quam temperatam vocant, sicuti Constitutionum secundo prodit Galenus, & quarto Colliget Averrois, ut de
E Avicenna interim taceam, secunda primi, doctrina tertia. Quod autem hominum alij sint hilares, tristes alij: causa, ut inquit Hippocrates, in elementis est. Nam qui defecatissimi sunt sanguinis, ridibundi ferè sunt, visu, corporeque floridi, & quandoque coloris venusti. Homerus quoque de caloris copia risum profluere, inibi videtur indicare, ubi γέλωτα ἄσβεστον, id est inextinguibilem dicit risum. Quin & grammaticis suboluisse videtur, à quibus γέλως deduci trahitur ab ἕλη, quæ vox cali-
F ditatem nobis indicat. In quibus verò flava exuberat bilis, agiles hi, leves mente, ingenij celeris & iracundi. Qui atra bile abundant, inertes sunt, pusillanimes, timidi. At pituitosi, segnes & frigidi. Ex pituitæ dulcis affluentia somni copiam profluere, conjectant medicorum scholæ, velut ex acetosis famem, ex salsis sitim, ex crudis sitis interpellationem. Homini autem meminisse & sapere ex temperamento advenit cerebri, nempe cum medio
G modo habet, ut neque calidum, neque frigidum sit. Nam oblivio ex frigido gignitur cerebro magis, quàm ratione alia. Ideo morbus quod delirium nuncupatur, à febribus gigni traditur exurentibus: sicuti redundante humore frigido in cerebro, enascitur lethargus. Hinc commoneor, ut Plinij locum, nemini hactenus animadversum, quod sciam, ad libram exactius revocem libro secundo, capite septuagesimo octavo, ubi legitur modo, Truces verò ex

rò ex cæli rigore has & illas mobilitates habentes. A Reponendum autē sic, Truces verò ex cæli rigore ut hic dispungas, sicq; inferas demū, has & illas mobilitate hebetes: ut glacialem mundi partem incolentes, ac æstu torrida, ingenio esse præpingui, percipiamus. Id quod liquidò comprobant sequentia: quippe mediis terrarū spatiis molles enitescunt ritus, sensus est purus, ingenia fœcunda, totiusq; naturæ capacia. Quæ autē de affectionibus humorum quatuor adnotavimus. Scire oportet, nō videri omnino perpetua: est enim ubi sub virginea, & miti facie, B barbara, atrox & ferina prorsum lateat immanitas. Sub aspernabili verò & cruenta minante vultu latet quandoq; amabilis & exosculanda clementia. Quibus vero venusta frons & ridibunda, renidensque, æstuant sæpè mœroribus, ac sibi ipsis putēt. Jā quosdam invenias ita lugubres aspectu & inferio vultu & fronte obducta, instar vitæ Marsyæ, ut Saturni mancipia planè videantur. At quū attentaris, bone Deus, quàm sereno sunt animo, quā facetoso, quanta comitate risu omnia resolvunt. Inter humores verò C sanguis longè præstantior censetur, siquidem est spirituum materia, quibus maximè stat vita, & virtutis vegetatricis operatio, atq; itē animalis. Deinde, quia ad vitæ principia accedit amplius, quum sit attemperati caloris humectique, præterea alit efficacius, instauratq; quod intercidit, proinde naturæ thesaurus habetur: & ut Plato inquit, carnium, & universi corporis pabulū, quo pereunte, confestim insequatur mors. Bilē atram, seu μελαγχολίαν veluti sordes intelligunt feculentas, dissitas plurimū ab vitę prin- D cipiis, lætitiæ hostes ac liberalitatis, senio & morti velut cognatione junctas. Ex medica illud est doctrina, si ex æquilibrio augescant chymi, affectionē innasci, quā πλῆθος dicunt, ac πληθωρεῖν. Ubi verò bile flava, aut nigra vel phlegmate aut humoribus, quos ἐῤῥωδεῖς vocāt, offertum visatur corpus, cacochymiam nuncupant, non Plethoram: humorē pituitosum, ac frigidum Praxagoras vitreum nominabat. Diocles monebat, Majo mense augescere in hominibus pituitam, & ἰχῶρας dulces: æstate verò E flavam bilem, & amaros ἰχῶρας, eo utiq; vocabulo sanguini humores innuens permixtos. Scire tamen licet, Ichoras Græcis quandoq; pro humoribus in corpore seu corruptis, seu integris accipi. Lego apud eruditos, quod equidem relatu dignum censui: pituitæ speciem ingenerari quandā gypso aqua macerato persimilē, sed membrorum nodis præcipuè, Ubi decoquentis vi caloris sæpè fiat perinde ac gypseus lapis, mirabili etiam mulieris exemplo, quam diu molestum vexarat onus sphondylorum ac rheumum. Ea cum scabendo, pruritu titillante, cutē lan- F cinasset, lapilli exciderunt numero decem & octo, magnitudine quanta in tesseris visitur, colore planè gypseo. Cæterùm ex quo cœpimus & miraculū ex sanguine subtexamus alterum. Unde enim fiat, ut in vulneris auctorem, si superveniat intra horas plus minus septē, prosilire pernoscatur? Nempe qui vulneratur ac perimitur, in assilientem dolenter convertitur, cogitatio ultionem expetit avidè, ad id repentè inardescit bilis, à qua mox succenditur san- G guis, raptimq; tota vi sese ad vulnus proripit, tum fomenti causa, tum vindictæ. Convolant spiritus insimul, qui insita levitate mox auctorē circumsiliūt, cujus calore perseverant, persistuntq; aliquandiu. Quo tempore, si vulnus inspiciat is cominus, promitur in eundem sanguis, tum calore necdum extincto, tum quod nec agitatio quievit interior, simul quia vel prius in illum sese concitarat. Porrò quoniā spiritus suos repetit sanguis, suumq; proliciunt sanguinem spiritus. Sunt ex theologis qui in Deum refundant eventus causam, ut horridius fiat peccatum, ac detestabilius. Illud auctarij fuerit loco, inter medicamenta esse, quod vocetur enhæmon: quod ut ex Hippocrate quarto Therapeutices inquit Galenus, κωλύει διαπυΐσκειν, καὶ ἀναξηραίνει. Nam & primo Problematum Aristoteles, supprimi ab eo sanguinem scribit, ac materiæ inutilis confluvium reprimere. Ita enim effici, ut vulnus simul & inflammatione careat, & unitati sit opportunum. Porrò, quæ cruentis injicienda censemus, acria ex parte magna sunt, quo acerbitate sua astringere queant. Denique medicamentis constant non pinguibus: ideoque Alipene nuncupantur. Cæterùm & ulcus enhæmum dici Galeno quandoque observavimus, tanquam cruentum intelligas, καὶ πρόσφατον. Nec illud præteriero, in Alexipharmacis Nicandri sanguinem dici εἶαρ, quoniam verè plurimum exundet. Certè etiam sunt qui hæmatiten dicant lapidem. Lac, ut physici produnt nonnulli, sanguinis spuma est, quo nomine, inquit Varro, nutricem oportet esse adolescentem, annis enim ut sanguis deterior, sic lac.

Spiritum plura significare. Branchus quid. De animali spiritu, vitali, naturali. Ingeniorum diversitas unde sit.

Cap. XIII.

Spiritum, sive πνεῦμα modis dici pluribus, non grammaticis modò notum, sed & medicis: uno enim modo de anhelitu pronuntiatur, ut apud Hippocratem, Galeno teste Prognosticorum prima: Spiritus si frequens sit, dolorem & succensionem significat in his quæ sunt super diaphragma. Et apud Quintilianum libro undecimo: Est interim, inquit, & longus & plenus, & clarus satis spiritus, non tamen firmæ intentionis: ideoque tremulus, ut corpora, quæ aspectu integra nervis parum sustinentur, id Græci βράγχον vocant. Alio item modo ventum indicat, deinde & substantiam incorpoream, rationalem. Nam sic angeli vel intelligentiæ; & anima, spiritus ab theologis nuncupari solent. Postremò autem est spiritus substantia subtilis, aërea, dilucida, ex tenuissima quaq; sanguinis parte producta, ut deferatur virtus à præcipuis membris ad reliqua, quo proprios valeant actus exercere. Spiritus hic ad sanguinem ita se habet, ut ad ignem scintilla. Galenus libro De virtutibus nostrum corpus dispensantibus, duo tantum facit spirituum genera, vitalem & animalē. At Therapeutices duodecimo, naturalem etiam addit: ita verò ut ambigens de eo verba faciat, & per conditionem. Averrois secundo Colliget (ut barbaro, sed scholis tamen pertrito utamur titulo) duos facit spiritus, in corde vitalē, & animalem in cerebro. Sed primo Canticæ addit etiamnum ipse naturalem, quem ex vapore gigni interpretatur depurato detersoque. Cujus sedem, inquit, statuit Galenus hepar, unde transmittatur in corpus reliquum. Aristoteles autem cor, in quo deprehenditur manifesto:

Præcipuum verò instrumentum quo vigẽt reliqua, est per nervos in cor & jecur descendens ex cerebro spiritus animalis. Vitalis autẽ spiritus ex corde profluens, multa est tenuitas quæ ad corporis membra invehitur per arterias, causa cognati, insitique, ac vitalis caloris existens, & proinde etiam vitalis nominatur. Hic etiam per arterias sese attollens ad caput materia spiritus fit in cerebro, quodamq; moderamine sese omnis sensus & imaginationis & memoriæ, appetitusq; & motus, necnon in ratione utentibus opinationis & intelligentiæ instrumentũ abundè suggerit. Inprimisque sese animæ offert, & quò illa intenderit, irrumpit: quamobrem etiã animale nuncupatur instrumentũ. Verum tamen juxta ejus temperiem variã varias ac diversas anima quoque perficit actiones. Unde & ingeniorum nascitur diversitas, quod & in brutis animadvertimus. Quędã enim rationi propiora videntur, pro spiritus qui cerebrum occupavit qualitate. Quanquam & acutiora deprehenduntur ingenia, & ad intelligendum aptiora eorum qui terras incolant eas, in quibus aër sit purus ac tenuis. Quin & quibus vescare cibis ad mentis aciem interesse plurimùm, conjectant.

Quid arteria, & quid vena: origo utriusque. Vena an dicatur de arteria, contra Gellium. Hæmorrhagia quid: Anastomosis. Diapedesis. Parocheteusis. Antispasis. Ischæmon. Arteriæ tunica an coeat soluta. Colletica. Epuletica. Cirsos. Varices.

CAP. XIV.

QUONIAM verò sanguinis spiritusque facta nobis mentio est, quibus implendo deplendoq; vitam reficit natura, vel perdit, cõgruum fuerit, hic potissimũ venarum, quas dicunt sanguinis rivos, & arteriarum, quas spiritus vocant semitas, rationem paucis attigisse primumque rerum ipsarum finitionem. Venam igitur sanguinis esse conceptaculum dicunt, sive (ut medici nuncupant) vas, mixti confusique cum spiritu naturali, in quo sanguinis plus sit, spiritus autem minus. Arteriam esse volunt spiritus conceptaculum naturalis mixti confusique cum sanguine: in quo spiritus sit plus, sanguinis minus. Id verò plane observatione dignum ex Galeni doctrina, nec non Cordubensis Moysi, Aphorismorum particula prima: eum qui sit in pulsantibus venis sanguinem videri esseque modi non magni ac prætenuem, adq; fumi naturam proximè accedentẽ. Rursum qui est in venis non pulsantibus, spiritum esse modicum item ac omnino nebulosum. Venarũ exortum omnes ferè à capite atq; cerebro deducunt, sed errore maximo, ut tertio De animalium historijs auctor Aristoteles est, qui earum naturam deprehendit hujusmodi: duas videlicet intra pectus venas contineri, spinæ appositas: altera quarũ major sit, minor altera: sed maior, inquit, priorem partem adit, minor posteriorem: & major dexterã potius sedem obtinet, minor sinistram: quam ahortam nonnulli vocãt, eo quod nervosa ejus pars conspici vel in mortuis potuit. Ambæ ex corde originẽ ducunt, transigunt enim totæ cætera viscera, per quæ tendunt suam servantes naturam. Deinde exsequitur Philosophus, qua ratione illarum utraq; in to-A tum dispergatur corpus, ea transponere ac velut convasare universa, non fuit consilij, ne pragmatia nostra hæc de homine exeat in immensum. Qui curiosius ista perquirit, locum habet quem adeat. Avicenna itẽ doctrina quinta sen primæ primi, Arterias esse corpora scribit sinuosa, in longũ porrecta, nervosa, ex corde propagata: quib9 insit motionis virtus per diastolen & sistolen, id est per disparationẽ & contractionem, ut inde cordis eventilatio comparetur & ab eo fumidus segregatur vapor, & membris B corporis distributim infundatur spiritus. Venæ autem, inquit, arterijs quidem persimiles sunt, sed ab hepate manant ac quiescunt. Earum munia sunt, membris sanguinem insinuare. Scitu verò non indignum parte hac, ab Hippocrate, sicuti ab vetustioribus item alijs, duo genera vasorũ, quibus contineatur sanguis, nuncupari venas, non ut ab junioribus, alterum tantum, cui non insit pulsus. Id quod est secundo De morborum interstitiis ab Galeno confirmatum, & A. Gellij sententiã revellit insigniter, sed C & Quintilianus septimi libri fine, vim appellat sentiendi venarum pulsus. Plinius quoq; libro itẽ septimo, Venarum dicit formicantem percussum. Avicennæ eruditus interpres dubiũ videri scribit, profluántne ab hepate venæ, quum Aristotelis (inquit) sententia sit, venas & arterias à corde initia ducere. Galenus quarto de utilitate partium, non pulsantes venas, tunicæ unius ab hepate ortum habere scribit. Idem approbasse Averrois videtur primo Colliget, capite De venis. Etiam si in libro De dispositionibus cordis, asserere non ambigat, Esse in corde D cibalem vim, spiritus quoq; & venarum ac nervorũ propaginem. Ego vero Galeni doctrinæ censuerim inhærendum, quam uti experimento scimus. Apuleius in libro De dogmate Platonis: Ex adversum inquit, cordi venarum meatus oriuntur, per pulmonis spiracula vivacitatem transferentes, quam de corde susceperunt, & rursus ex illo loco divisæ per membra in totum hominem invehunt spiritum. Cœlen, id est concavam dici venam maximam, quæ ab corde initia ducat, auctor est Pollux. Illud adjecisse, puE to, nil obfuerit, Hæmorrhagiã dici sanguinis fluorem, venis vel ruptis vel convulneratis. Fit autem Hæmorrhagia, quæ anastomosis, id est ἀναστόμωσις nuncupatur, ex vasis, seu conceptaculi imbecillitate, & impetu copiosiore affluentis sanguinis ad ejus os. At quæ dicitur διαπήδησις, hoc est diapedesis, tunica confit rarescente, ac sanguine attenuato. In hæmorrhagiis ex Hippocratis instituto avertitur sanguis aut parocheteusi, aut antispasi. Et parocheF teusin quidem intelligunt, ubi in propinqua corrivatur loca: antispasin verò quum in opposita: veluti ex supernis demanante sanguine per nares, fit ἀντιπαροχέτευσις: at per inferna, uti per sedem, ἀντίσπασις. Sed & in occipitio, si per nares profluvium infestet. Hæc enim objecta item accipimus. Ischæma denique, id est ἴσχαιμα, sunt, quæ sanguinis comprimunt fluorem, medicamina. Porrò & id observatione non indignum. A quibusdam traditum, Arteriæ tuniculam unam esse duram adeò, & χονδρώδη, G ut omnino sit consolidationis nescia. Sic enim symphysin interpretamur: quippe mollia tantum corpora adglutinationem admittere. Nam lapidi non concrescit lapis. Experimento tamen se Galenus advertisse prodit, coisse quandoque: ac arteriæ naturam esse utique dysphyton, id est quæ coalescat difficulter, non esse tamen prorsum asymphyton, id est ab coalitu sejunctam.

Quæ

Quæ verò consolidant, symphytica dicuntur pharmaca: sicuti colletica, quæ adglutinant: epulotica, quæ cicatricem inducunt. Cirsos dicunt veteres Græci, ac medici præcipuè, quum toto corpore amplius venæ dilatantur. Quum verò in cruribus, ixias vocant: nonnulli ex alia scriptorum decuria, varices vocant Latini.

Pulsus quid. Item de ratione pulsuum digna scitu. Qui sit formiculans percussus, & vermiculans. Plinius declaratur. Microsphycti qui intelligantur.

Cap. XV.

Iam verò ut veluti per gradus quosdam hominis nobilitatem attingamus ratione corporis, cui non videatur divinæ sapientiæ miranda benignitas, quæ C summo studio peculiarius semper impertitur, quo à brutis insigniter sejungamur? Siquidem pulsuum ratio quàm mira est? quàm verè divina? Qui in cacumine membrorum evidentes sunt morborum indices, in modulos certos legesque metricas per ætates citati, aut stabiles, aut tardi. In iis observatio crebri aut languidi ictus gubernacula vitæ temperat. Quo quid parte hac præstantius? aut quid æquè necessarium? D Pulsum verò, sive (ut Græci dicunt) σφυγμὸν, sic fermè finiunt, ut esse intentionem motus dicant, & remissionem in corde, & in arteria naturalis, non arbitrarii. At veteres medici etiam sic: Pulsus est disparatio & contractio indivisibilis arteriæ ac cordis, vel subsultio & palpitatio vel ebullitio venæ & arteriæ. Unumquenque verò pulsum esse compositum, Avicenna scribit, ex motibus duobus. Quibus duplex item accedat quies: nam inter motus duos, & quidem contrarios, necesse E est intercedat quies. Neque enim fieri potest, ut motui continuetur motus, quoniam unicuique præscribitur meta ad quam tendat, quò ubi sit perventum quiescat. Systoles verò seu contractionis motus, à plerisque medicorum haud percipitur. Tunc enim à manu recedit arteria, tactus verò non provenit, nisi sensibile tangentem contingat. Galenus medicinæ scientissimus, cujus Avicenna se fatetur interpretem, proinde scribit, Remissionem hujusmodi non observasse diu: mox verò curiosius F solicitiusque intendentem adeptum nonnihil: denique ita progressum, ut pulsuum janua sibi patesceret omnino. Sed cúrnam institutum, brachiorũ arterias observare potissimum? Nempe, inquit Galenus idem in libro qui est ad pulsum Isagogicus, quia paratior est pars ea, atque item prolatu honestior. Accedit, ejus loci pulsum esse uniformem maximè atque in necessitate perutilem. Nam & arterias ejusmodi patentiores novimus, quia pars ea minimè sit corpulenta, nec abest ordinis rectitudo, qua in G eum locum à corde corrivatur arteria, nusquam ferè anfractibus sinuata. Adjuvat & propinquitas, præcipuè sinistri bracchii, quo uberius se promit à corde virtus. Quia verò septimo Naturalis historiæ Plinius inter signa ingruentis mortis inæqualem formicantemq; venarum percussum apposuit: Formicantem pulsum Galenus capite tertio libri De tactu pulsus, intelligit minutum, densum, ac summè debilem, qui velocitatis opinionem exhibeat, quũ A sit minimè velox. Rasis auctor & ipse fidei haud labefactatæ nec dilutæ, decimo Almansoris, pulsum nuper editi infantis esse similem tradit. Philaretus quærit, quo distet ab formicante vermiculans percussus: & hunc quidem putat quandoque converti demutarique in melius, ejus item amplius patere inæqualitatem. Formicantem verò virtute prorsum intermortua fieri, & interitum prænunciare. Memorandum verò, Microsphyctos vocari quoque Græcis, quibus pusilli sunt venarum pulsus, longi- B tudine altitudineque ac latitudine minima, uti ab Galeno proditum est, surrecta arteria.

Quæ sunt partes in animalibus similares, & dissimilares: item de nervis. Quæ membra organica. Quoq; ab iis differant, quæ animalium dicuntur partes.

Cap. XVI.

Animalium partes, inquit Aristoteles, aut incompositę sunt, quæ scilicet in similes sibi partes dividuntur, ut caro in carnes, & ob eam rem similares, id est homœomeræ dicuntur. Aut compositæ, quæ aptæ secari in partes dissimiles sint, non in similes, ut manus non in manus secatur aut facies in facies. Quapro- D pter dissimilares, id est anhomœomeras nominamus. Eadem hæc Avicenna ex Aristotele mutuatus doctrina quinta fen primæ primi conscribit: sed addit, Dissimilares partes dici membra organica, quod sint animæ instrumenta ad complendum motus & actus. Nam & Therapeutices primo Galenus aliud esse μόριον, seu μέρος, & aliud organum præmonstrans. Organum, inquit, ὀνομάζω μέρος ζώου, τελείας ἐνεργείας ἀπεργαστικόν, οἷον ὀφθαλμὸν ὄψεως. Qua sanè ratione oculus quidem animalis dicetur E μόριον καὶ μέρος καὶ ὄργανον. At tunica ceratoides, μόριον utiq;, ac μέρος: organum autem minimè. Inter similaria principem locum habere ait Avicenna os, mox chartilaginem, postea nervos, qui sint corpora ex cerebro prodeuntia, seu ab nuca, alba, flexu mollia, & quæ non facilè intervellantur, ea maximè ratione nata, ut eorum adminiculo membra & sensus non sint expertia, nec motus. Sciendum verò hasce partes haberi ac dici simplices ex sensus tantum judicio, quoniam & ipsæ ex elementis compactæ F sunt: verum quia in compositis non se actu promunt elementa, nec pernoscitur portio ulla, cui non congruat appellatio totius & diffinitio eadem, simplicia nuncupantur & homogenea.

Ossium ratio. Cornei cur dicantur, quibus sunt ossa concreta. Quot in humano corpore. Interim quæ ossa dicuntur simenia, vel cynolopha: item sesamina, lambda, hyodea, catagma, helcos, rhegma, spasma, apospasma, teredon, lygysmos. Poros quid.

Cap. XVII.

Plato in libro De universi natura humani corporis, explicans rationem: Os, inquit, Deus artifex ita concinnavit, terram atterens puram leneq; miscuit, madefecitq; medulla, id postea in ignẽ je-

cit, mox in aquam mersit, rursus in ignē, iterum & in A aquam: sicq; transferens sæpius in utrunque, tale reddidit, ut liquari à neutro posset. Quibus natura concreta sint ossa, quos rarenter utique reperias, Cornei dicuntur, puto, quia cornui masculæ nulla insit medulla. Ossium verò distinctio est apud medicos appositissima. Alia siquidem basis vicem præstant, quoniam illis innitatur corpus, quo in genere sint sphondyli dorsi: propterea inquit Aristoteles, Initium in omnibus, quæ ossibus constant, spina est, quæ compacta ex vertebris à capite ad coxas B porrigitur. Alia verò clypei modum habent ad tutandum, sicuti os cranei, quo tanquam sphæra ossea, ut Plato inquit, quasi tornata cerebrum est circumseptum. Alia item armorum loco sunt, quibus præpedientia protelētur. ut quæ trito medicis vocabulo excurvitatis natura, ut ipsi interpretantur, Simenia nuncupantur, ab Græcis κυνόλοφα dicta, id est canina prominentia. Hæc verò super dorsi sphondylos locum habent. Alia sunt quibus juncturarum sive compagum expletur inanitas: quæ. quod minutula sunt, vocant sesamina, ut scribit Albertus, inter C ossa digitorum reperta potissimum, ut in genu patella. Aliorum ratio est ad partium interpensionē, sicuti os quod ab literæ figura dicitur lambda, abs quo gutturis ac linguæ musculi propendent. Id ab Galeno etiam vocatur hyodeum. Qui sic omnino distinguit, uti ossium alia motui subserviant, quę articulos vocant: alia motu careant, συνάρθρωσιν dicunt, id est articularem concretionem. Cujus forma triplex: aut enim sutura est, ut in capite: aut velut cla- D vi, ut dentes: aut symphysis, qua ossa cohærent, velut insitio. Illud item observatione dignum: Ossa in homine comperiri numero exactissimo, & in sumā (ut dicitur) summarum, ducenta quadraginta octo: sicuti in digitos misere diligentia præsigni Hippocrates, Galenus, Rasis, Avicenna, & Averrois quoque. Quanquam hosce, iis mox singillatim recensendis, nonnihil dissidere animadverterim. Albertus ducenta facit & septuagintasex. In capite connumerantur novem & quinquaginta: in thorace E sexaginta septem: cui supputationi accedat quod in corde os reperitur: etiam si ab universo id numero secludat Averrois primo colliget. Id verò Aristotele tradente, unam habet rationem, ut basis sit ac fundamentum motus cordis. Nec id in omnibus reperis, sed in equis modo & bobus, certo genere, ut idem arbitratur. Albertus id se vidisse tradit in cervis & in homine quoque, & in multis præterea animalibus. Brachiis manibusq; duo ascribuntur & F sexaginta. pedibus sexaginta. Omento integi ossa omnia, dilucet: nam exempto eo, syderatio consequitur manifesta, & sensus amotio. Sciendum ex Therapeutices tertio, in osse id esse catagma, quod in carne helcos, id est ulcus. Utrobique enim esse συνεχείας λύσιν, id est continuitatis ac seriei interpellationem. Quam item rationem in corpulentis ex illato ictu habet τραῦμα. Citra plagam verò rhegma, id est ῥῆγμα. Nā in nervosis planè spasma est. Ejusdē porrò generis censetur & apospasma, sed in nodis, G ac conjunctionibus. Fracturam consequitur sæpe, quam dicunt ἐκχύμωσιν. Obtingit verò frequenter per vasorū διαςόμωσιν, & eā quæ vocatur διαπήδησις: continuitatis interpellatio & ipsa. Catagmaticas deniq; leges dici, observavimus: sicuti ligaturas item catagmaticas. Teredon apud Græcos, perforationē indicat. Sed in nomine, litera e abundare videtur: nā ab tremate, id est foramine inflectitur, veluti tredon quædam, id est foratio, existens, quæ ab acutis humoribus fiat exedentibus. Lygysmon vocant, Græci, ubi franguntur in cruribus aut brachiis ossa. Denique fracta ossa non per unitionem cohærere, tradunt nonnulli, sed per callum eum quem Græci poron dicuntur, ceu glutino jungi.

Chartilaginis natura quo ab ossibus differat. Chondros, chondracantha, medulla notiaa, spondylion, moschion, medulla lanæ, medulla avium.

CAP. XVIII.

CHartilago ab osse diversa est pluris minorisve ratione quum alioqui natura sit compar: siquidem præcisum os non succrescit amplius, nec chartilago convulsa coit, restituiturve. Ad flexum lectisternii vicem præstat, χόνδροι Græci vocant. Ex nervi ossisque natura conflatur, ut scribit Pollux, & tradit Galenus. χονδράκανθα dicuntur quæ spinam habent chartilagineam. Terrestrium, quæ animal gignunt, nec exanguia visuntur, chartilago foramine nullo cavatur, proinde etiam medullæ expers est. Aquatilium, quæ σελάχη dicuntur, id est, chartilaginata, per dorsum quod est ossium ἀνάλογον, chartilago humorem habet medullæ modo. In gressilibus ex quibus progignitur animal, auriculas & nares, nonnullam habere chartilaginem scimus. Medullam scribit Galenus, eam dici germana significatione, ossibus quę occlusa distinetur, minus propriè dorsalem quoque, notiæamq; Græcis appellatam, reliqua duriorem sicciorem que. At quæ spondylis continetur, Polluci spondylionis censetur nomenclatura. Vituli medullam dici medicis moschiam, idem auctor est Galenus Simplicis medicinæ libro undecimo: sed qui vocabulo item eodem cæparum vocant semina, quin & tenellas plantas: nam & Plinius lanæ medullas vocat, tenuissimam quanque in lanitio partem, sic & avium medullam nuncupabimus plumulam molliorem.

Nervorum ratio, & unde oriantur nervi. An sentiendi organum sit caro. Anthrope quid: item epidermis, rhacodes, lacernosa cutis.

CAP. XIX.

IAm verò nervorum naturam si ad perpensionem revoces, qualisnam inde consurget opificis admiratio? iis nodi corporum qui vocantur articuli, aliubi interventu, aliubi ambitu, aliubi transitu tanta animantiū utilitate, ac membrorum firmitate, & motus præstanti, & certa ligantur pernicitate, ut (adsit modo æquus rerum æstimator) fateri necesse sit, eam fuisse divinæ sapientiæ in hac fabrica curam, ut singulis tantum ejus attribueret bonitas, quantum emolumenti ac decoris ratio patiebatur. Ex qua alios videmus teretes, nonnullos item latos, ut in unoquoque poscere figuratio videbatur. Nervorum naturam

ram Plato scribit, ex osse ac carne non fermentata A esse, à Deo contemperatam, & flavo infectam calore: indeque nervos carne quidē tensiores factos, ariclioresq;, ossibus autem agiliores & molliores, quibus idem medullas & ossa pervinxerit, omniaq; carnibus operuerit. Nervos porrò in corde habere ortum, Aristotelis sententia est, quoniam id nervulos suo ampliore ventriculo contineat, & vena, quam ahortā dicunt, nervosa sit. Albenti glutinosoq; humore nervos & nasci & ali, idem affirmat auctor, cujusmodi etiam humorem mucori assimilem eis cir- B cumjectum convisimus. Avicenna primo Canonis, ut medic⁹ & Galeni interpres, nervos ab cerebro & nuca produci scribit. Libro tamen De animalibus tertio, hærendum Aristoteli est opinatus. Galenus locis aliquot sententiam priorem fovet: quem adjuvat Averrois primo Colliget, item Canticæ primo. utra verò sit potior sententia, non cujuslibet fuerit sancire: præsertim quum gravis auctor in Aphorismis Damascenus ita pronuntiarit, ubi dissideant Aristoteles & Galenus, haud facilè internosci C verum: at ubi Aristoteles ipse pugnantia scribat, quid agendum? Nam in libris De animalibus, non semel sentiendi organum carnem statuit, aut ἀνάλογον, non (ut medici, & nos suprà commonuimus) nervos. At secundo De anima: Caro non est, inquit, sensus instrumentum, sed medium potius, sicut aer & aqua sunt in videndi, audiendi, olfaciendi ratione media: nam sensibilia super sensile jacentia non movent sensum movent autem super carnem posita. Averrois allecla ubique ferè Aristotelis, & medico- D rum ubi se ostentarit occasio insectator acerrimus, Galenum hac parte insequi maluit, Aristotele relicto, Quod ipsum & duodecimo De animalibus Avicenna facit. Sed carnem significavit lacertosam Aristoteles, cui tantum sensificæ inest potentiæ, quantum nervorum. Albertus vir doctior, quàm politior, nervos à cerebro dividi tradit, dum ad pellem perveniunt cerebro obtentam, oriri autem à corde. Item alios dici sensuum vehicula, alios mo- E tuum. Hos quoque ab occipitio produci, ab anteriore parte illos. Hominis pellem Herodotus anthropen nuncupavit, id est ἀνθρωπίνην vel (ut in aliis) ἀνθρωπείην. At Galenus Epidermida vocat, quæ ulceri demum persanato inducitur, τὸ ἐπουλώσεως δεόμενον ἕλκος ἀπολώλεκε τελέως τὴν καλουμένην ἐπιδερμίδα, ex Therapeutices tertio. Sed alibi pellis superficiem intelligere eo nomine videtur. Est & in abscessibus cutis nuncupata rhacodes, puris virulentia insigniter attenuata, & τριβακαῖς, id est at- F tritis linteis admodum assimilis. Lacernosam cutem Latinè appellant nonnulli, quia lacernæ instar rodatur. Aponeurosis, nervea dicitur tenuitas. Amplius de Epidermade Galenus Simplicium pharmacorum libro undecimo: Pediculorum, inquit, multitudo succrescit, in quibus copiosior fuerit cacochymia, & quidam velut cortex abscinditur à cute, diciturq; epidermis, qua crassi viscosiq; continentur humores, unde fit scabies, lepra, elephantia.

Carnis ratio ex Platonis doctrina. Carnis species duæ. Qui sint ines, & qui villi apud medicinæ peritos. Pulpa, in Plinio quid. Parenchymata, adenes, inion, inis, inulus, hinni. Sarcotica pharmaca, cephalica, cathæretica, hypersarcosis, eusarcon.

Cap. XX.

Carnem scribit Plato, adversus frigoris & caloris injuriam ab opifice Deo tegumenti vice nervis ossibusque superinductam, proinde inditum ei humorem caloris non immunem, ut æstate quidem roscida madidaque extrinsecus, corpori universo domesticam exhibeat refrigerationem, hyeme verò rursum igne proprio glaciem extrinsecus illatam repellat moderatè. Quæ quum præclarus ille nostri corpori fictor esset meditatus, permixtione quadam ex aqua, igni, terraq; contemperata, indito insuper acuto salsoque fermento, succi plenam ac mollem conflavit carnem. Hujus verò species duas agnoscunt medicorum scholæ: aut enim villosa caro est, ut quæ in musculis habetur: aut villis nuda prorsum, ut hepar. Villos intelligunt quos vocant ἶνας. Etiam si non me fugit, Plinium quandoque venas fibrasque convertere, quod & Theodorus facit, non nervos. Cæterùm tenuissima pars chartæ dicitur item ina. Est ubi Plinius idem, pulpam pro nervo accipiat, quam Theophrastus etiam vocarit ina. Quibusdam, inquit, pulpa sine venis mero stamine ac tenui constat. Villum medici describunt, corporis partem substantiæ tenacioris solidam gracilem oblongamque, filo persimilem, quæ motui subserviat, & carni robur adjiciat. Villorum alios statuunt nervosos, venosos alios: & sint etiam quos arteriales vocant aut panniculosos, vel qui vitilium fungantur vice. Omninoque diversi evadant pro membrorum ratione, in quibus comperiuntur, aut à quibus propagantur. Quod & Galenus comprobat Craseon secundo. Sed & Therapeutices decimo: In musculis (inquit) est modò caro, in aliis hanc præter paucos agnoscit nemo. Sed in hepate, renibus, splene, pulmone parenchymata vocant, id est παρεγχύματα. In intestinis verò & ventre ac stomacho vulvaque, est pars hæc innominata. Sed & quartodecimo, Visceribus, inquit, propria inest caro, quam plerique parenchyma vocant. Adenas esse Galenus finit, concretam in se durius carnem, convolutamque Astruit Avicenna, ex motibus nullum, nisi per villos fieri. Est, inquit Eustathius, ἰνίον in capitis posteriore parte, quo concidente ad inferiora, contractoque ad humeros, ἰδνοῦσθαι dicitur, hoc est incurvari qui id patitur. Aliis esse inion videtur nervi cavitas, qui dicitur etiam τίνων. Inis apud Græcos, etiam infans dicitur. Inulos accipiunt nonnulli cervinos pullos. Hinnos autem & hinnulos cum flatili ac duplici consonante, ex asina conceptos mares equi seminio. Ex Gregorio illud præterire nequeo: Carnis sementinam trahere originem lac, caseum, ova. Quia verò carnem Græci sarca dicunt, inde pharmaca legimus sarcotica, inter quæ fit quod nuncupant cephalicum. Sunt verò hæc quibus internata caro ulcerum explet inanitatem. Sicuti quibus nimio plus excrescens exteritur, vocant cathæretica. Nam vitium ipsum dicitur hypersarcosis, id est ὑπερσάρκωσις. Porrò sicut nec nimis gracilescens corpus laudem meretur, neque item obesius factum: sic habitudo media plausibilis præcipuè censetur: eam verò Græci εὔσαρκον nuncupant. Hypersarcomata porrò nomine alio hyperochas in ulceribus Græci vocant iidem.

Humanum corpus summa partium proportione constructum. Phyam quid vocent Græci. Rotundum & quadratum schema reperiri in corporibus nostris. Mensurarum indidē

esse deprompta nomina: itē denarium numerum. Quibus constet corpus. Retrimentaque quot excernantur modis. Ulcerum superfluitates haberi generum duorum, ichora, & rhypos. Corpora perittomatica & plethorica. A

CAP. XXI.

QUOD operis initio præstaturum me, non essem aulus polliceri, ut tā latè hominis rationem persequerer: Ipsa tamen uberius sese B indies materia laxante, ingens nobis ostentatur quodammodo rerum sylva, quæ vel cogitatione animum, quantumvis difficultatibus obluctantem, & si non fatigare, at solicitum anxiumque efficere saltem potest. Veruntamen durandum est, quia cœpimus. Nam & dii facientes adjuvant. Quod si legentium votis per omnia minus satisfecerimus, aut si quippiam habuerimus derelictui, ut impolitiæ notari videamur digni, Cogitandum erit, nemini unquam vitio datum, quod præfati sumus, C Deos quoquo modo posset colere. Studiosis Latinæ rei evigilantur ista, si quid senticosi in tanta sciendorum congerie sese obtulerit, flores modo præcerpant, reliqua soli vitio succrevisse putent, ubertate nimia interdum luxuriantis, ac prætereant. Sciantque, hominis esse proprium connivere in pluribus. Verùm si condentis animum amplius respexerint, Omnia plausibiliter excipient, partaque sibi in rationibus fieri putabunt. Satis, opinor, hactenus artificis Dei sapientiam in homi- D num constitutione admirati sumus: verum quæ supersunt, singularem & ipsa præferunt claritatem. Quod & eorum rationem summumque prospectum idem habuit inenarrabilis conditor. Nam quale censemus illud, in corporis humani fabrica summam symmetriarum, sive commensurationum rationem adeò servatam, ut inde ab architectorum prudentissimis analogæ substructiones sint corrivatæ? Siquidem illud ita est ab natura concinnatum, coaptatumque, uti proportionibus, quas Græci ἀνα- E λογίας vocant, membra ad summam figurationem insigniter respondeant: nilque omnino comperias, quod commensu careat. Sicuti caput dicimus ab mento ad frontem summam, & radices imas capillorum, esse partis decimæ. Item manus palmam ab articulo ad extremum medium digitum tantundē. Caput à mento ad summum verticem octavæ. Tantundem à cervicibus imis, & reliqua deinceps: ut si attendere libeat, nil sit non ab summa profectum ratione. Hanc verò membrorum analogam ratio- F nem omnium Græci phyam vocant, id est φυὴν, propter illud Homericum, Odysseæ sexto:

Εἶδός τε, μέγεθός τε, φυήν τ' ἄγχιστα ἐΐσκω.

Quid quod rotundationis schema in homine item compertum est: Quem si supinum statuas, expansis manibus, & fixeris in umbilico circinum, quia is locus centri rationem habet, circumagalque, orbem conficies absolutum, extrema digitorum in manibus pedibusque contingendo. Nec minus desi- G gnationem in eo quadratam deprehendes, quando latitudo ab latitudine diversa non est, si mensum cōcipias inter expansas manus. An non compertum & illud, Mensurarum rationes & nomina ex humano corpore mutuatos esse veteres, digitum appellātes, aut palmum, item pedem, cubitumque? Quinimmo & denarius numerus, quem perfectum dicunt & probant, ab digitorum serie depromptus est, quod Aristoteles adnotavit. Constare autem humanum corpus rebus numero quatuordecim invenimus: nervis, venis, arteriis, sanguine, spiritu, carne, pingui, chondris seu chartilaginibus, unguibus, ossibus, humoribus, medullis, pilis, tuniculis. Ad laudē pertinet illud quoque: excerni retrimēta, superfluentiaque à viris quidem per alvum, urinam, vomitus, oculos, nares, sputa, excreationes, aures, rem Veneream, per incerta item piramenta, per pilos & per ungues. Mulieribus adjiciuntur duo, lac & menstrua. Illud superpondium fuerit, in ulceribus item superfluitatum, quæ Græcis περιττώματα dicuntur, duo esse genera: unum ἰχὼρ nuncupatur, id est sanies: alterū autem ῥύπος, id est sordes: illud tenue intelligitur, crassius hoc: unde ῥυπαρὸν ἕλκος appellatur, sicut prius ἰχῶρ. Porro de superfluentis materiæ argumento corpora vel dicuntur perittomatica, vel plethorica, discerniculo apud medicæ artis peritos manifesto.

Humani corporis partes. Membrū quid. Monocola quæ. Novem haberi perpensione digna in quolibet membro. Motus activi & passivi. Cur naturam dixerit justam Hippocrates. Membri cujusque ratio triplex.

CAP. XXII.

INvenio in monumentis, Ægyptios humanum corpus in quatuor tantùm portiones distribuere solitos: caput: manus: thoracē que etiam clibanum vocat Albertus: & crura. Membra verò, ut finit Galenus, corporis particulæ sunt, quę nec omnino circunscriptionē habēt propriam: sic enim particulæ non forent, sed corpora per se, nec omnifariā conjunctæ sunt aliis. Hinc & ad pleraque trāsfertur vocabuli notio, siquidē domus partes membra item vocantur Columellæ, Ulpianoque, & Cæcilius dormitorium membrum appellat, quod alibi cubiculum dormitorium. Nam & Græci monocola, id est μονόκωλα οἰκήματα, dicunt unimembres domos. apud Herodotum Valla diætas transfert singularias, quæ in Babyloniis sustructæ mœnibus olim erant, & modò in arce Mediolani visuntur. In membri verò cujusque consideratione accurata, novem videri perpensione digna, docuit Commentator Alexandrinus in enarratione libri Hæreseon. Quæ omnia inenarrabilem Dei providentiam explicant. Substantia prima est: constitutio deinde, seu crasis: cui annectitur etiam color, quo membri natura quovis modo significari potest: sicuti eodem totius item internoscitur habitudo, quum sicuti Pythagoras auctor est, docente in libro De sensu & sensili philosopho, sit color epiphania, id est superficies vel superapparitio quædā. Porro inspicienda item quantitas, figura, numerus, situs, colligantia, actus vel operatio, emolumentum, seu præcipuum id sit, seu ut servitus. Tot enim servitutes videntur, quot membra non principalia. In iis verò illud observandum, actum membri ab utilitate distingui ex Galeni doctrina: nam actus motuum est effectivus. Sunt verò & motus passivi nuncupati, qui ab his moventibus fiunt. Utilitas autem esse videtur, commoditas quæ percipi nequit, nisi ex operationibus, quæ sine doctrina proveniunt. Nec credendum omnino particulam ullam adjectam temerè aut fortuitò, verum arte creatoris mirabili ac sapientia, sicut Galenus auctor est. Proinde summus artis medicæ Hippocrates, naturæ opera in hoc admiratus, non desinit eam cognominibus honestare, justam appellando, uti Aristoteles esse eam velut οἰκόνομον ait ἀγαθὸν id est œco-

œconomum bonum ac patrem familias. Quando A justitiæ divinæ majestas necessaria sapienter excogitavit, tribuitq; unicuique pro dignitate, redundantibus omnino resectis. Et ut verissimè dixit Halhab, est ab natura animalis corpus constitutum ex membris multis substantia & qualitate diversis pro uniuscujusque necessitate, quo ad destinatam metam produci posset vita. Porrò in membri cujusque compositione ratio visitur triplex: aut enim vivendi gratia sunt, cujusmodi membra sunt principalia: aut bene vivendi, ut oculus: aut sufficiendæ causa B prolis, quo in genere habentur pudenda. In omnibus verò Deus opifex utilitatem respexit primum; mox verò & decorem. Nam & Ciceronis illud laudatur De finibus tertio: Membrorum, id est partium corporis, alia propter eorum usum videri ab natura contributa, ut manus, crura, pedes, ut ea quoque quæ sunt intus in corpore: alia autem nullam ob utilitatem, quasi ad quendam ornatum, velut caudam pavoni, plumas versicolores columbis, mammas viris atque barbam. C

Capitis ratio: cur ibi sedes animæ. Codia quid, & unde. Cræra, hemicræra, sincipita. Cur magnis viris caput aperire, institutum. Cerebri item ratio. Encar quid sit. An cerebro abstinuerint veteres. Obiter jurandi mos per caput, salutem, genium. Adriani historia, engissomata, camaromata, ostagra, encopei, aulisci, phacota, xysteres, trypana, abaptista. Cædis expiatio. Cavere capite. Epidii historia. Diploa quid. An capite præciso possit quis progredi aut loqui. De craneo, & suturis: item de capillis. Interim adnotabis quæ dicantur Thria. Qui dicantur Phoxi: & quid phoxa, & phoxichili. Item cymbe, cymbachus, cymbæum, xylocymba, corymba. Capitis resectio honorifica veteribus. D E

Cap. XXIII.

QUONIAM verò caput, arcis quodammodo locum habet in humanis corporibus: & Plato in Timæo, caput non principale solum, sed etiam totū in corpore nuncupavit: ab eo protinus exordiemur hic aliqua perstringere, quoniam F alibi fusius de ea re fiet hoc opere mentio à nobis: ut omnino citra radium, & fastigiata sit pragmatia hoc genus. Quod & in membris item aliis quandoq; facturum me, præfari libuit, ne quis malè feriatus, aut nasutior in hæc incidēs, quisquis fuerit eorū genius, partum hunc nostrum, ut exsuccum & malè conceptum execretur protinus, atq; (ut ominosum) aversetur. Ergo caput præcipuum, excelsiusq; in homine membrum, primo Regiminis acutorum Galenus, & Platonici omnes rationalis animæ sedem G nuncupant, ut rentur nonnulli, quoniam inibi cerebri est conceptaculum, ac membrorum animalium. Quæ organa sint, & principia virtutis animalis, tam apprehendentis, quàm eligentis, seu voluntariè moventis, quibus potissimum constat animalium inter se disparatio. Additur & capitis figura sphærica, quam solam esse mentis capacem, asseverate in libris traditum secretioribus comperi. Nec me fallit Bedæ sententia super Marcum: Animæ locus, inquit, Principalis non juxta Platonem in cerebro, sed juxta CHRISTUM in corde est. Hinc autumant eruditorum nonnulli, Codium, id est κωδείαν dici Græcis caput, παρὰ τὸ κεῖσθαι ἐν αὐτῇ τὰ δίοντα, quoniam sit rationis conceptaculum. Vel ab herbæ codiæ quadam similitudine, quam inde credunt appellatam, quia devinciat comate vescentes, ac sopore: hypnoticam etiam vim præfert, id est somniferam. Codiam, papaveris dicunt caput. Cræram pro capite accipiunt veteres Græci: unde hemicræras porcorum legimus apud Athenæum: sincipita intelligunt ex nostris nonnulli. Portionem verò hanc cæli similitudine quadam possidemus sublimem, sicuti etiam interpretatur Aristoteles. Quin & universa in hominis corpore situm præferunt universi: quum cætera nullo ejusmodi sint constituta respectu, aut confuso admodum. Porrò & in Quæstionibus idem, Caput eum obtinuisse locum scribit, quia sit diviniffimum membrum, ab eo enim sternutamenta quoque proveniunt, quod esse sacrum augurium constat. Inde quoque obrepsisse nostris moribus opinor, ut quibus exhibeatur reverentiæ cultus, iis caput aperiamus, etiam si Plinius, Varro, Plutarchus aliud videntur secuti. Quid sine capite, inquit Ambrosius, est homo? Si caput inspexeris, agnoscas hominem protinus: aliàs jacet truncus ignobilis sine honore, sine nomine. Sola ære ducta principum capita, vel marmore adorantur. Proinde, jure illi, velut consultori cætera famulantur membra, & ut numen servili circumferunt gestamine, quod censoria quadam potestate, ut collibuerit, omnia dirigit. In eo singularis est naturæ providentia. Est enim in homine macilentum, ac propè carne nudatum omni, idq, necessario. Nam si corpulentius esset cerebro circumjectum sepimentum, res omninò in diversum recasura fuit ac membri ejus ratio exigit. Neque enim refrigerandi vim haberet ullam: sed carnis copia totum intepesceret amplius. Etenim adversus cordis sedem & calorem natura cerebrum molita est, vimq; ex eo habuit aquæ terræque communem, ut inferioris partis fervorem contemperaret. Fluctiones porrò è capite impetum capiunt, sicuti cerebrum frigidius est, quem exigat temperamentum, per venas sursum respirante ciborum superfluo, quod simile imbrium generationi videri potest. Galenus post Hippocratem nobilissimus medicinæ auctor, Naturæ intentionem in capitis creatione non fuisse cerebrum scribit, neque item sensum omnem aut sensoria, quoniam hæc comperiantur etiam in capite carentibus. At fuisse capitis institutionem potissimum ob videndi excellentiam: qui sensus ad circumspectum omnem, veluti in specula collocari debuerit, sicuti auctor item est Avicenna. Abs quo illud etiam proditum prima tertii, adnotavimus, Exploratoris vice oculos fungi. Idem porrò Galenus colligit, Cerebrum esse in capite locatum propter oculos, sensoria verò reliqua propter cerebrum. Opinari autem refrigerationis ergo cerebrum esse constitutum, putat ridiculum, ob remotionem nimiam: perinde ac si quis item calces cordis gratia factos asserat. Ediverso Aristoteles, oculos propter cerebrum in capite locatos prodit, quoniam sit oculus aqueæ naturæ, sicuti cerebrum. Verum ut cuique visum fuerit, accipiantur ista. Commonendi verò parte hac diligenter sumus, di-

A ci cerebrum ab veterum plerisque, ut est apud Lycophronem, encan. Et quia in cibis id aversabantur priores, quod scribit Athenæus, perinde ac ominosum opinati, præcipueq; Athenienses: inde pronuntiatum astruunt ab Homero, velut in Symposiacis meminit Plutarchus, τίω ἴσόν τ᾽ ἐγκεφάλῳ, id est æquè ipsum honoro ac cerebrum: quod execrati priores, atque abominantes rejiciebant, inprimis autem suillum. Sunt qui Homericum illud sic intelligant, ἐν δουλίου τάξει. Nam Caras servisse perpetuò. Sed ad rem. Hinc Atheniensis Apollodorus ne-B mini veterum opinatur cerebri nomen admissum in libris, proindeq; in Trachiniis Sophoclem, λευκὸν μυελὸν, id est albam medullam, dicere maluisse. Qua tamen in re longè falli Apollodorum, amplius curiosiusque thesauros veteres pervolventi certo certius liquebit. Illa forsan subscribet ratio antiquorum instituto, cerebro abstinentium, quod rē prorsus esse sacram caput opinabantur, vel juris jurandi argumento: per id namq; jurabant plerunq;. Sed & per salutem, quod innuit Hieronymus. Nam in Pan-C dectis adnotatum, etiam solitos plecti, per genium principis qui dejerassent. Quin & in sternutamentis caput adorare aliquo modo videbantur, ut quod sensuum dicatur fons. Dicitur encar genere masculino plurimum quidem, sed & neutro quandoque. Encardion, in plantis medulla intelligitur, vel cerebrum: sunt qui cor malint. An verum omnino sit, cerebro Athenienses abstinuisse, conjectabunt eruditi. Certè Jovis cerebrum de scitissimo cibo pronuntiatur apud Pausaniam. Cujusmodi sint forsan D apud Comicum cerebri θρῖα, elegantius scitiusque condita, quibus utebantur Athenienses. Erant verò cerebri portiones intra fici folia, quę dicantur thria, curiosius percoctæ. Prædulce item censebatur palmæ cerebrum, etiam si capitis dolorem sæpius graviusque concinnaret. Eo verò exempto arescere palmam ferè, cognitum experimentis. De hac ipsa re plura paulò Athenæus, & nos alibi. Sed illud non prætereundum: Omnium bipartitum esse cere-E brum, & in postremo esse quod vocatur παρεγκέφαλις, id est cerebellū. Nobis porrò illud parte hac non videtur per incuriam transiliendum, quoniam (ut nunc est) in iis nil omnino receptius fecernitur nobis. An capite præciso, credibile sit, corpus reliquum progredi posse. Quòd ne quis ridiculè proponi putet, auctor Averrois est septimo Physicorum, commento quarto, arietem se vidisse, qui capite detruncato, huc illud motaretur. Scribunt & Christianæ veritatis assertores celeberrimi, Dionysium Areopagitam martyrio coronatum, posteaquàm resectum illi caput est aliquādiu progressum, suum sibi caput bajulantē. Scio, ridebunt hoc philosophi, tanquam parum constanti veritate dictum. Nos Christi salvatoris infinitæ potentiæ id ascriptū volumus verissimè ac syncerissimè. Nam ut Aristoteles docuit, corpus detracto capite, progredi quoquam non temerè credi potest: quoniam simul abscinduntur nervi, qui instrumenta sunt, & veluti duces localis motus: sanguine tamen carentia, vel vivere possunt diutiꝰ, truncato capite. Cujus eventus rationem ex libro De juventute & senectute, lector accuratus perdiscere poterit. Consimile huic miraculum est, quod affertur ab nonnullis, Caput abscissum loqui. A quibus & Homerus advocatur testis:

> φθεγγομένη δ᾽ ἄρα τοῦ γε κάρη κονίῃσιν ἐμίχθη.
>
> Ipseque dum loquitur, miscetur pulvere vertex.

Non enim dum ipse homo, sed dum ipse vertex, intelligi volunt. Propterea scribunt φθεγγομένη, non autem φθεγγομένου. Quin in terra Caria res adeo pro vera habita est, ut reum quēdam ex incolis egerint. Nam quum Jovis Hoplosmii sacerdos esset occisus, nec à quo constaret, nonnulli audisse se retulerunt, capite præciso dicentem sæpius, Virum super viro Cercidas occidit. Itaque hominem cui nomen Cercidas, per provinciam amplius quæsierunt, compertumq; in judicium perduxere. Sed certè fieri nequit, ut præcisa arteria, & sine motu pulmonis loquatur: nec apud Barbaros, qui capita summa cum celeritate detruncant, ejusmodi quippiam evenisse accepimus. Adrianum principem frigora & tempestates adeo tulisse patienter, legimus apud Dionem, ut caput tegeret nunquam. Os capitis universum, inquit Pollux, vocatur cytos: Latini, calvam & calvariam dicunt, ut Celsus item testatur. Aristoteles τριχωτὸν intelligit, quod capillis integitur. Anterior pars bregma vocatur, id est sinciput, ut in Anatome Galenus scribit: posterior inion, id est occiput. Quo interjacet, coryphe, id est vertex: unde dicoryphi, bivertices nuncupantur. Embregmata verò Græcis inspersiones vocantur, hoc est quæcunque fronti aut temporibꝰ ratione medica conspergunutur. Embrochas, per imperitiam multi dicunt. Sinciput interpretantur semiatum caput nonnulli, ut Diomedes, & ante paulò commeminimus. Hac verò in parte id sese intergerit haud prætereundum: Inter cranei fracturas esse vehementissimas, quæ engisomata vocantur: & camaroses, seu camaromata. Ex quibus illa quidem parte sui media, meningi, id est panniculo innituntur: camaromata verò portione prominent eadem. Instrumenta porrò curandis hoc genus fracturis, aliisque, varia excogitarunt ingeniorum acumina: nam ut ostraga prætercam, sunt qui encopei nuncupantur cavi, quos & cyclicos dicunt. In quibus est, qui in fine habet phacoides, unde & phacota vocantur quandoque: est autem prominens quiddam, hebesq; ac retusum cum politura. Recensentur & usu eodem xysteres, qui esse multiplices debent, ac schemate non uno. Sunt & trypana, inter quæ habentur dicta ἀβάπτιστα, quoniā demergantur nunquam, circuncurrit nanque orbiculata ἴτυς, id est circumferentia, qualis in rota visitur. Hinc certè trypanatum os dicitur pullatus circulus. Illud nec tacendum: Expiandæ cædis gratia veteribus morem irroborasse, uti ad cæsi caput ensē abstergerent, velut sic sceleris averuncarent labem, F vel corporis totius extrema præciderent, præsertim civili cæde perpetrata, eaque connexa sibi ad alas applicarent, eo modo nocumenti vim auferre se arbitrati, quod ab eis μασχαλισθῆναι dicebatur, quod in Helectra Sophocles indicat, & ab Scholiastis est enarratum, ac repetitum ab Suida: sed & innuit Apollonius, ἐξάργματα τάμνε θανόντος. De Jasone ac Absyrto Cavere capite dicitur, qui nō bona modo obligat, verum & vitam. Epidium quendam olim in G Sarni fluenta præcipitatum, mox cum cornibꝰ extitisse, proditum annalibꝰ est, ac momento evanuisse, sed & numinis vice cultum. Moysem quoq; de confabulatione Dei cornutum, ex Hebraica veritate Hieronymus scribit, quod Exodi capite trigesimo quarto, relatum scio. Diploam vocat Galenus, secundam calvariæ laminam. Ex suturis compacta calva est, quas Græci ῥαφὰς vocant, de quis alibi plura. In paucis calvaria solida sine suturis reperitur, præterquàm in æstuosis locis. Idq; caput firmissimum,

atque

atq; à dolore tutissimum judicatur. Ex cæteris quo futuræ sunt pauciores, eo capitis valetudo comodior. Hippocrates quod suturis careat, sanum arbitratur caput. Paucis constat capillis, quum calidius. Capillorum multitudo capitis redundantiã humorum præmonstrat. Capillorum flavus color ex flava est bile. Quibus est proacuminatum caput, phoxi nuncupantur, vel ex fastigatione quam vocant ὀξύπτε, vel de figlinorum similitudine, quæ ignium vi dissiliant, quod veteribus ferè placet: ea verò phoxa dicuntur, velut phloxa, ex flammæ vi, quæ φλὸξ appellatur. Ejusmodi in Thersite caput, risu Homerus excepit: sed & in magno Pericle invidorum voculis est adnotatum, nec ab Athenæo in Cilicibus prætermissum: sed & in Atticis, Argivisq; mulieribus. Verum in iis, ut auctor Simonides est, etiam labia animadvertuntur fastigata, ex quo phoxichili vocantur. Porrò & ab Græcorum quibusdam cymbe dicitur caput, unde cymbachus nuncupetur, qui in caput saliens crura tenet surrecta. Est cymbæum quoq; poculi genus, de quo in Lexico Pausanias: sed alii cymbium pronuntiant, esseque simile navigio tradunt, quod cymbam vocant, unde forsan & nomen profluxit: id verò xylocumbaram appellant nonnulli. Nam xylocimbam virulento morsu dicunt mulierem, nec formosam satis, nec magnitudinis moderatæ. Cymbachum deniq; galeæ item summum dici invenio. Sed & summa omnia dici corymba possunt, Homero astipulante. Alii acrostolia, & navium velut coryphas, hoc est vertices eo accipiunt nomine. Videntur autem prominentia in montibus præcipuè sic dici, nam historia septima apud Herodotum montis legimus corymbum. Decentissimum porrò mortis genus fuisse capitis resectionem, scribit eloquentissimus auctor Xenophon ἀναβάσεως secundo.

*Capillorum ratio. Cur defunctorum capilli durent, aut etiam augescant. De Tulliola Ciceronis. Lophos quid, & lopheum, lophium*q*. Lysoma. Polylopa quæ. Interim cur aquatica inobsepta pilis. Cur collum minimè pilosum.*

Cap. XXIV.

QUONIAM verò summus artifex, eminẽs veluti ædificii culmen, sic ornandum caput hominis censuit, non ab re visum, huic parti impingere paucula quædam de capillorum ratione observata. Horum igitur materiam putant eruditi fumidum vaporem, crassum, humectum, glutinosum: quod secundo Craseon Galenus significat, etiam si putat Averrois, pili materiam ex Galeni sententia, purè terrestrẽ. Quod si esset, non tam sequax foret pilorum natura, flexibilisvè, quo velis modo. Efficiens ratio pilorum natura frigiditas est, tum intima in cute, ac ossibus capitis, tum externa aëris nos ambeuntis: quæ vaporem ab imo scandentem, ac in poris meatibusq; cutis retentum durius cogit densescere. Pilus nõ multus ac prætenuis caliditatem indicat temperatam, connexam siccitati immodicæ. Multus verò & crassus, exuberantis indicium est caliditatis, qua multa provenit evaporatio. Proinde uberius enasci pilos, juventa

A florescente, auctor Haliabas est. Atque in viris item, quàm fœminis. Capillus natura frigidus est, sicciorque omnibus quæ in corpore sint, atque etiam ossibus, ut sentit Avicenna. Flectitur tamen, quod illis non contingit, tenuitatis ratione & viscosæ humectationis tenacisque, accedente terrestri siccitate ex quibus consurgit capillus. Aquatica ferè universa pilis cernuntur inobsepta: quod effici conjectatio est, quia meatus obstipet frigiditas multa viscosiorque, unde fumosæ prohibetur evaB porationis scansio. Collum non ita pilosum creditur, quoniam vaporibus transitum præstet liberum ac citra interpellationem rectitudo. Sunt qui ex rotundatione causam item proliciant. Scythę ac Thraces ἰθύθριχες sunt, id est promisso pilo & simplici, nam & ipsi humidi sunt, & aër eos ambiens. Æthiopes contrà, qui loca incolunt calida, οὐλότριχες, id est crispo sunt pilo. Siccum enim & cerebrum eorum, & ambiens cælum. Observatum est, pilos quandoque horæ spatio aut etiam minore, canos effici. C Hos in mortuorum succrescere corporibus autumant plerique, nec abnuit Aristoteles, tametsi non oriuntur novi. Quod item de unguibus tractatur, ac Plinius enotavit. Nec incongruum arbitrantur, diutius in defunctis servari capillos, humectatione in meatibus subsistente, quæ glutini deneat modo, obdurescatque, ut sic longissimè superesse capilli valeant, quæ ratio Conciliatori maximè arrisit. Dignum scitu: Quum pontifex Sixtus, ejus nominis quartus, reipublicæ Christianæ præsideret, D compertum Romæ in via Appiæ regione Ciceronis conditorii muliebre cadaver, quod ex inscriptione conjectatum est, fuisse Tulliolæ. Id erat aromatibus ita conditum, ut temporis injuriam non sentiret. In eo visebantur capilli aureo impliciti reticulo, summa omnium admiratione, reperiri aliquid, in quod anni mille quingenti ferè nil prorsus evaluissent. Cæterum cadaver in urbem delatum tridui mora computruit medicamine amoto aut vitiato. Incrementi verò capillorum in E defunctis ratio est in calore vaporeq; in pororum angustiis retento: amplioris autem in senescentibus ægrotisq; ac decrescentibus etiam causa creditur excrementitia multitudo. Cur autem, si subsecentur tam capilli, quàm ungues, celerius increscant, inde fieri tradunt, quod fumidus vapor ad radices scandens, præcisos facilius propellat. Capillorum autem ratio non est in decore præcipua: sed in eo fuit naturæ momentum maximum, ut extimum inde repelleretur frigus. Nec in eo elementum miniF mum, egestis hoc modo noxiis è corpore vaporibus, unde est capillaris generationis argumentum. Utcunque tam speciosissima spectatur cæsaries, reverenda in senibus, veneranda in sacerdotibus, in bellatoribus terribilis, decora in adolescentibus, in mulieribus compta, dulcis in pueris. Discrimen verò & capillorum æquamentum Græci lysoma dicunt, id est λύσωμα. In auribus, quod capiti supereminet, λόφον vocant Græci, apicem nostri. Nã primo De animalium historiis Aristoteles: Avium G quasdam plectra habere scribit, id est calcaria: quasdam verò lophon, nonnullas minimè. Lophon item in galeis cristas dicunt, unde lopheum, in quo reconderentur: sed & speculi theca, eo dicitur nomine. Lophion verò est ab lopho deminutum. Illud ptiꝰ scribitur λοφεῖον. Lophiam capronas interpretantur. Lophias etiam dicunt in suu cervicibus surrectas setas. Polylopa Græcis dicuntur, quæ corti-

cibus pluribus, velut indumentis circunvestiuntur, ἀπὸ τῶν λόπων.

Barbitij ratio. Mystax. Hyporrhinion, propogonion quid. Pogon, tragopogon. Cur mulier barba sit exuta: curque in nonnullis visatur. Pappos, hypene, aruncus, cryngus. Adrianus Cæsarum primus barbam nutrire est exorsus: cur quibusdam barba nunquam sub nascatur. Mastaces locustæ.

CAP. XXV.

BARBÆ autem ratio, mirum est, quantum ad dignoscendam corporum maturitatem, & sexus conferat discernicula, aut ad decorem etiamnum virilitatis ac roboris. Auctor Haliabas est, Pulchritudinis & ornamenti argumentum fuisse in barba potissimum. Succrescit hæc toto mento, quam μύστακα vocant. Quanquam non me fallit, Pollucem scribere, eam quæ sub naribus habeatur, ita nuncupari: quæ ab re item dicatur hyporrhinion & propogonion, veluti quæ sub naribus enascatur, & quæ progerminet ante inferiorem. Pogon certè Græcis barbitium est: sed & appellatione eadem Trœzeniorum portus, unde per jocum barba rariore hominibus insusurrabatur, εἰς Τροιζῆνα δεῖ βαδίζειν. Tragopogona vocant in trago pisce partem sub gula nigricantem, ut scribit Athenæus. Dici mystaca interpretantur, quia illuc destillet nasus, quem vocant μυκτῆρα. Sunt qui mystaca etiam labrum putent, unde ducatur mystacon. Inferiori labro adnascens barbitium, pappos nuncupatur. Utrunq; simul hypene. Oritur etiam barba in mandybulæ inferioris parte suprema humoris calorisq; copia illuc ab sincipite demanantis, testiculorum vi, inde prolificam materiam attrahentium. Argumento sunt venæ ab inferioribus illac commeantes, quas ex eo spermaticas vocant. Proinde deesse mulieribus barbam, imbecillioribus earum testiculis. Si qua verò visatur barba insignis: hinc contingere, quod illi additum peculiarius sit roboris aliquid & caloris: barbitio tamen tum rariore tum breviore. Illud obiter adnotatim, in capris aruncum, ab Aristotele cryngum pronuntiari. Adrianus Cæsarum primus, quod scribit Dion, barbam nutrire exorsus est. Cæterum ex viris quoq; barba per totam vitam nonnulli visuntur exuti. Quòd meatuum capacitate obvenire conjectant, quoniam evaporet antea fumus, quàm valeat concrescere: ni forsan insitæ frigiditati acceptum ac siccitati malis referre: calorem nanque illa interpellat, hæc pabulum oblædit. In mulieribus præter frigiditatem additur, testiculis carere eas exterioribus, à quibus reflectatur vapor. Accedere menstruam quoque exinanitionem. Opera illud parerga non prætereo, quia de mystace actum est: Locustas rodentes sata, bruchos appellari, & attacos, atque item mastacas uti est apud Nicandrum. Alii tamen sunt, qui universim locustas dici mastacas velint, idque in Ambracia in primis. Scribit Aristoteles, magistratum ineuntes ephoros præcipere solitos χαίρεσθαι τὸν μύστακα καὶ προσέχειν τοῖς νόμοις, ne cogerentur sævire. De barba verò fit mentio, ut vel in minimis insuescerent πειθαρχεῖν.

A *Frontis ratio. Metoposcopi qui sint. Item quæ stellæ secundæ. Cur quandoq; nequeat aperiri oculus. Sudoris in fronte ratio. Scardamytici. Atenes. Osculum frontis. Tetanos frons.*

CAP. XXVI.

QUid vero frontis artificē hic fabricam memorē? Qua sapien-B tia Deus hanc homini tantum contribuit, tristitiæ, hilaritatis, clementiæ, severitatis indicē? Fuere qui ex partis hujus signis potissimū quibusdam vaticinia aucuparentur: quos inde quoq; metoposcopos dixere. Nam quibus sit striata rugosiorq; frons, magna animo versare, esseq; melancholicos. Quibus verò erugata exporrectiorque, esse fallaces in pri-C mis: cujusmodi ferè Bononienses haberi, cavillatur Conciliator. Quam rē Digestis de officio præsidis, adnotavit interpres quoq;. Ita enim physicas membrorum formas dictare, nulla tamen in juncta nostris moribus necessitate, sed lubentia potius quadam & proclivitate, ex sanguine ac spiritibus physicis. Quas physionomi veteres stellas secundas vocabant, à superioribus impressas, præmonstrantes quæ ratione prudentiaq; reprimi queant. Sunt qui stellas putent secundas dici, quæ extra zodiacum à D septentrione ferantur, ac meridie, quod viribus sint præditæ imparibus, primas obtinentibus, quæ signifero circunferantur. Ptolemæus eruditorum consensu elementa nomine isto intelligit, quod cælestibus stellis primæ ascribantur causæ: at elementis secundæ, proindeque stellarum nuncupatione insignitis. Verùm à diverticulo fabulam repetamus. Frontis cutis consilio memorabili laxior structa est ac mobilis, ut commodius oculis subserviret vel cludendis vel reserandis. Insunt villi ex hoc porre-E cti ab vertice ad palpebras. Propterea ratione chirurgica præcipitur, si abscessus in fronte se ostenderit, aut causatio, alia, sitq; dissectio necessaria, non esse ducendam ferri aciem per frontis longitudinem ab tempore in tempus ne villis præcisis desinat posse oculus suo perfungi munere, procidentibus palpebris. Qui nimium connivent, σκαρδαμυκτικοὶ vocantur. Qui rigent, ἀτενεῖς. Sudat frons in primis, quia cerebro subjacet anteriori, ubi maximè scatet humectatio, quam esse novimus sudoris F fomitem. Osculi religionem quandam parte hac servatam veteribus, auctor Plutarchus est. Frontem τέτανον vocant Græci, rugis minimè striatam, sed plenam & lævore splendicantem.

Supercilia quam habeant rationem: item Cilia. Gissa quid, & gissomata, gissipus, gissipodisma, suggrundia, vel suggrunda. Supercilia hostiorum. Anaphalantiasis, sive G *salitum. Palpebra quid, & gena.*

CAP. XXVII.

QUID illa quæ supercilia dicimus, quàm artifici ingenio superposita oculis, ut demanantes aliorsum corrivarent humores, vel ut imbricamentum planè quod-

quoddam, sive grunda, vel (ut Græci dicunt) γείσσωμα? Quanquam est propriè gisson, id est γεῖσσον, quod in superciliis prominet: unde ἀπογεισσῶσαι apud Xenophontem. Sed & in janua quod superjacet, hyperthyron dicitur, vel hyperthyrion: ejus protuberans pars gisson & gissoma. Verum & in galea eodem modo. Gissa, inquit Theon, ædificiorum eminentia est, vel quæ dicuntur Icomia. Euripides,

Aratus in Prægnosticis in gracculorũ mentione,

Ρῆξας παλαιὰ γεῖσσα τεκτόνων πόνον

Ἑρχόμενοι κατὰ γεῖσσα τινάσσονται πτερύγεσσιν. B

Gissipus & gissipodisma trabis nuncupatur prominentia, cui gisson incumbit: unde γεισσοποδίζειν, verbũ Polluci, quo id agere indicatur. Suggrundia, vel suggrundæ prominentes in tectis partes dicuntur stillicidio destinatæ arcendo, ne vicientur parietes: hæc planè gissa sunt. Sed institum repeto. Traditum Physicis est, supercilia in senibus fieri auctiora, quod ea ferè ætate loci ejus ossa discludantur amplius, unde copiosior promi vapor potest. Id quod cogitabundis usu venire item, compertũ est: quoniã C caloris vi ad caput plus scandit vaporum. Supercilia hæc in homine tantum pariter, & alternè mobilia. Sed & in iis animi quoq; pars est, inquit Plinius, sive negemus, sive admuamus, hæc indicant maximè. Fastus alibi conceptaculum, hic sedem habere videtur. In corde nascitur, huc subit, hic pendet. Hinc Marcellini scitum illud, Supercilia erigens ut cornua, & de tragico (ut dicitur) cothurno strepens. Supercilia Junoni Lucinæ à mulieribus fuisse attributa, Varroni credimus: ibi enim maximè collocari D Juno debuit Lucina, ubi ab diis lux datur oculis. Caput & supercilia penitus abrasa olere malitiam, & clamitare calliditatem videntur, veluti ne ullus quidem, ut M. Tullius inquit, insit boni viri pilus. Cilia verò quæ à palpebris prominent, nónne & ipsa utilitate mirabili sunt constituta? ut minutarum rerum ad oculos incursum tanquam stipatores quidam repellant, simulq; visivum dirigant spiritum, vel etiam ab oculis promicantes radios, quibus videndi rationem præcipuè constare, persuasissimum E Platonicis est: unde iis vel revulsis vel quavis ratione procidentibus aut obliquatis, remotiora longè imbecillius internosci visu, Galenus arbitratur in medicorum Isagogico. Quid, quod pilorum illa nigricies lumen egregiè fovet, atq; cõtemperat? adeò ne in minimis quidem deficit divinæ providentiæ cura. Sed ingratitudinis vitio magna pars lance vel iniquissima beneficam pensamus clementiam, ne intelligentes quidem ignorantiæ nubilo, qua quid ratione sit comparatum. Nam quotusquisq; advertit F hosce pilos nunquam ferè justo plus increscere? ne inde præpediatur visus, immo verò ne fieret, summo studio cavisse naturam. Quæ palpebrarum ambitum, hoc est torulum solidiusculo communiit corpore ac chartilaginoso, tum ne vapori fumido, unde est pilorum materia, pateret exitus: tum ut duro innixi, obfirmatiq; pili, stabiliores rectioresq; redderentur: nam & solo innata molliculo producuntur facilius, & obliquantur, in quodvis latus: propterea festivissimè Galenus ab creatore ciliis in- G junctum scribit, æqualem servare magnitudinem: illa verò divinam verita mandatum, omnino extra præscriptum non vagari. Cæterum id commoneo, quas Græci βλεφαρίδας nuncupant, cilia me nuncupasse: quod item Theodorus facit. Nec latet, Plinium arbitrari, extremum genæ superioris ambitum ab antiquis cilium dictum, & Lactantius oculos ciliorum tegminibus occultatos, prodit, unde esse dictos oculos, Varroni placet. Oculorum integumenta hæc genas vocat Plinius, βλέφαρα Græci. Cicero in Deorum natura etiam palpebras. Sed & Plinius quandoque: etiam si libro undecimo, pilos mavult eo nomine intelligere. Sed & in aliis divinæ majestatis sapientiam, ut cœpimus, admirari pergamus: si illud non omiserimus, metaphora honestissima ὀφθαλμάτων, id est hostiorum ratione, in templis præcipuè, dici item supercilia. Vitruvius, Super cymatium, quod erit in supercilio, collocandum est hyperthyrum crassitudine supercilii. Porrò capitis levitatem φαλακρότητα dicimus, id est calvitium. At in superciliis ἀναφαλαντίασιν quam rem salitium interpretatur utiq; Theodorus, sed tantisper, dum melius invenerit.

Oculorum constitutio mira. Cæcitatis malum. Oculi faciles, à Virgilio cur dicantur. Glaucopis Minerva unde appellata. Videndi ratio brevis. De speculis erudita nonnulla: curq́; ab menstruis inficiantur. Plinianus solvitur nodus. Quæ dicantur ὑπώπια, *&* ὑπώπια: *item* ὑποφθάλμια. φολκός *qui, &* βλεπιδαίμων. *item* ἰλλός, *& inde corrivata verba. Visores. Passivæ oculorum cupiditates. Hypopyon. Unguis oculi. Procopij historia. Optili, monopodij, lucinij.*

Cap. XXVIII.

Jam verò quid de oculis ordiar dicere, studio inenarrabili adversus occursantia, velut sinuola reconditos convalle, prominentibus illinc superciliis & fronte, tanquam vallo, obsepiente, hinc malis protuberantibus, atque ex imo coorientibus, ceu clivis, ad propugnacula partium toto corpore pretiosissimarum? Hi profectò lucis usu vitam ab tenebris & morte mihi discernere videntur. Etenim quàm miserum, quamque funestum est cæcitatis malum? Cæcum postulare non posse, Jureconsulti statuunt, quod insignia magistratus videre ac revereri nequeat. Senatorium tamen ordinem retinere, Appii cæci exemplo. Ad novum verò magistratum aspirare, omnino prohiberi. Ita profectò est, carceris vicem planè subit corpus reliquum, ac tenebroso horret situ, ni oculorum affulserit gratia, nitore jucundo totum illuminans. Quod in cælo sol & luna, ipsum id sunt in homine oculi. Sol & luna duo mundi lumina, oculi certissima in carne sydera fulgent è sublimi, splendore micantissima inferna collustrant, perinde ac in statione speculatores interdiu noctuque nobis excubantes. Quibus mira volubilitatis accedit celeritas, unde nobilissimo poëtæ libro octavo, oculi nuncupantur faciles, etiam si vino id contingere nimio haud ita multum videntes opinentur nonnulli. Certè Astronomicon primo M. Manilius ait:

Circumfer faciles oculos, vultumq; per orbem.

Addunt scientissimi, oculorum splendorem ingenii præferre solertissimum acumen. Quod ipsum in pupillis color indicet glaucus. Quo argumẽto sapientiæ Pallas dea Glaucopis creditur cognominata. Quod ad faciles oculos spectat, utique in libro De venatione Xenophon canum oculos faciles nuncupavit: Virgilii carmen est:

Miratur, facilesq; oculos fert omnia circum
Æneas.

Quin etiam hi arguti nimis, quemadmodum animo affecti sumus, subinde loquuntur. Nam, ut imago animi vultus est, ita indices oculi. Et propterea ab prudentissimis dictum, Animum in oculis habitare, quoniam ardere videntur quandoque, incendi, humectare, connivere. Hosce duos tantum contribuit divina ratio, quod numerus is speciosum quiddam complecti videatur. Illud utiq; eximiè mirandum, Quum esse particulas decem quas vocant intimas, ex quibus consurgit organum visui destinatum, ferè constet inter eruditos, septem videlicet tunicu'as continentes & humores tres contentos: sicuti primo Colliget auctor comprobat Averrois, Earum omnium utilitatem actumq; adeò esse ambagiosæ difficultatis, ut Galenus vir in medicina tantus, & rerum scientia non incelebris, reddere singillatim rationes non sit ausus. Sed & Averrois arbitrarium de iis judiciũ esse scribit. Oculos etiam Galenus idem nunc organum vocat lucidum, nunc solarem animalis particulam: & divinum quoque membrum, quia sit ejus præcipuè inexplicabilis & mira subtilitas, si quid aliud in animantium natura. Et Stoici, visum, Dei appellatione honestare non sunt veriti: sicut formam Theophrastus eundem vocabat, quoniam eo exuta facies, inquit Chalcidius, evadit informis. Oculi verò substantiam esse tradunt crystallinam spissamenti alicujus, quando visiva potentia, cujus oculus est organum, humiditatem exigit aquosam, quæ suscipere queat visibiles formas ex insita perspicuitate atque humectatione. Aër verò perspicuus & humidus insinuari nequit, & (ut sic dicam) incorporari, in propria dum permanet specie: ut sentit Albertus. Porrò aër via tantum est, qua visibiles objectorum deferuntur species, nec eas retinet. Quod est oculo necessarium, qua diaphanus est ac luminosus. Est enim visus lucis, sicut objecti præcipuè, coloris autem tanquam cujusdam lucis. Inde, ut sit activi ad passivum proportio melior, & unius in alterum transmutatio cõvenientior, necessarium fuit esse oculũ luminosum quadamtenus. Propterea Galenus inquit, Sensum luminarem alterari (ut sic dicam) ab coloribus, ut ab cognato consimilique. Hæc verò efficit ratio, ut splendore nimio facilè corrumpatur videndi facultas, quia nimis transmutatur oculus propter similitudinem. Indicio sunt lucis reliquiæ diu in sensorio residentes post clarioris sensibilis prospectum. Additur illud quoque, Oculo nullum proprium inesse colorem, alioqui difficulter alienos admitteret. Argumento esse icterici possunt, quibus omnia videntur citrina. Cæterũ in libro De sensu & sensili Averrois esse negat connaturalem in oculo lucem, verũ ingredi forinsecus. Nam si inesset, inquit videremus in obscuro, Nec qui oculos clausos aperit, videt prius quàm fuerint illuminati. Adde, quòd nec ira vehementius succensi satis vident, quia circumsiliãt tenebræ, nec admittatur illustratio, vaporibus bilis vitio in oculos sese ingerentibus. Aristoteles tamen libro eodem, esse oculum natura luminosum aliquo modo apertius sentire videtur: nam & quorundam animalium in tenebris oculi lucent. Recipi verò intimum ab oculis lumen tradunt doctiores, per nervorum spiracula, qui dicantur ὀπτικοί, quique visivum spiritum ad oculos devehant. Quibus abscissis accepto in temporibus vulnere, pereat videndi facultas tanquam lucerna interextincta. Quinimmo A nec necessario lumen ab oculo extimum recipi volunt, ut videamus: quum tenebris obvallati densioribus, nec luce prorsum ulla oculum contingente, è longinquo multa visu apprehendamus, ubi comperiatur lumen retegens objecta. Quod autem nullum oculo inesse colorem volunt, sciendum tamen, videndi rationẽ fuisse perituram, ni artificis sapientia post id quod mirè pellucet, nigricans quippiam appinxisset, sicuti speculis retrorsum allinitur B plũbum, ut obscurior illa densitas sit imaginum veluti sufflamen ac infrenatio, quæ per vitri dilapsæ tralucidum levorem, ac densiore objecto non suppressæ evanescerent. Inde vulgò irroboravit, ut dicatur oculus naturæ speculum, sicuti speculum artis nuncupatur oculus. Sed curnam in oculo, & speculis omnibus adversa sese ostentant omnia, nulla verò aversa: quod amplius dictare videtur ratio? Nempè quòd species ab objecto per medium profluens ad oculi aut speculi superficiem, ejusmodi est C discriminum nescia: sed simplex quiddam est, ac purũ. Propterea, nil ibi prorsum agnoscas, nisvè retrorsum. Est verò illud huic cognatum loco, visum nõ habere modo patiendi vim insitam, sed & agendi quandoque: siquidem speculorum præfulgens nitor hebescit mulieris inspectu, cui eant menses. Repente nanq; velut sanguinis prætenditur nubecula: sique recens paratum sit speculum, haud temerè eluas: at si vetus, facilè. Splendida quippe movendi potestate insignia sunt, in quo genere oculos haberi palàm D fit. Ubi igitur ingruunt menses (sunt verò etiamnum sua viris menstrua) sic afficiuntur oculi, perinde ac corporis reliqua, quæ menstruorum quadam velut aspergine rigari novimus. Cæterum lumina quum primis, quibus foraminulenta est natura & venosa. Quamobrem genitali profluvio infestante, cui causam commotio præbet, ac sanguinea inflammatio, primum quidem aër inficitur à sanguine, ac movetur, qui oculis suffusus animadvertitur: porrò infectus aër proximum inficit, inde mox E speculo oblinitur inquinamentum. Hæc autem eo apposuimus, ut scitius id ex septimo Pliniano perciperemus, quo speculorum fulgorem aspectu ipso hebescere prodit, dum menstrua promitur expurgatio. Quo autem modo visus perficiatur, multaque ad oculos spectantia copiosius alibi perscribemus Interim commonitos velim bonarum literarum studiosos, Esse qui in videndi ratione simulacrorum illam per aëris media delationem rejiciant, quamvis ab Peripateticorum prorepat scholis. Atq; F item radiorum ab oculis profluxum: quod Platonicorum placitis sancitur. Quoniam si ita esset, radium quoque ipsum cerneremus, quem oculis advertimus donec ad objectum produceretur. Quum verò temporis momento universa subjiciantur visui: etiam nobis aliud agentibus, astrui probabilius potest: in eo qui videt, esse utique videndi munus, non in eo, quod videtur. Sed ita ut mens ipsa munere fungatur ejusmodi, ac per oculi membranas humoresque perinde, ac per vitrum, aut speG cularem lapidem visibilia sensu apprehendat. Unde etiam consequi putant, ut mens sæpè, atque voluntas, ex oculorum motionibus affectionibusvè deprehendatur. Cæterum utcunque intelligamus ista contingere, fatentur tamen iidem in acie ipsa, qua cernimus, quàmque pupillam nuncupamus, scintillas luminum contineri occlusas conseptasque. Quam etsi spatiis brevissimis arctavit natura ingeniosissima quo minus foret læsuris obnoxia.

xia, nihilo secius integram hominis effigiem reddit, quod & ipsum non parva dignum admiratione est. Quanquam quid refert tam solicitè, tamq; circunspectè ab opifice Deo nobis cuncta dilargiri? Vertimus in perniciem universa, nec bonitate clementissima desinimus abuti, Exulcerantur naturæ jura, & scelerum fomites efficiuntur syderea lumina, ac oculi fiunt tota nostra luxuria: iis per momenta in vitia præcipites imus, mirantur hi, adamant, concupiscunt: nam insatiabilis est humanus oculus, quod Salomon scribit. Apostolica verò sententia est, Esse mœchationum oculos plenos. Propterea Cyprianus, in mulieribus semper defixa intentione desideria explent oculorum. Tanta est, inquit Plinius, decoris affectatio, ut tingantur oculi quoque: unde est Satyricum illud,

> Ille supercilium madida fuligine tinctum
> Obliqua producit acu.

Sed & scientissimus Hieronymus orbes appellat stibio fuliginatos. At philosophus Archelaus, cum divitis oculos esset intuitus ludibundos, atq; illecebræ voluptatisq; plenos: Nil (inquit) interest, quibus membris cinædi sitis, posterioribus an prioribus. Porrò, ut operæ levioris impingamus aliquid, sinuosam sub oculis partem ὑπώπια Græci vocant. Qui verò sub oculis contingunt ex percussu livores, dicuntur ὑπώπια: meminit in Nerone Dion. Quoniam ὦπες vocentur oculi, quanquam & durior manuum cutis ex labore callosa, nomine dicitur eodem. Aristophanis interpres, hypopia etiam cordylas à plerisq; nuncupari scribit. Auctor est Pollux, Ossa sub oculis, quibus accumbant nares, dici quoq; hypopia, id est genas, & voce alia ὑποφθάλμια: unde ὑπωπιάζειν, pro custodire: ex quo est illud Apostolicum, ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα, καὶ δουλαγωγῶ. Apud medicos hypopion, oculorum intelligitur vitium, ubi in iride suppuratio sese ostentarit. Galenus in diffinitionibus nunc πύωσιν dicit, nunc etiam unguem ab similitudine, uti significat libro quoq; tertio Æginета Paulus. φολκὸν dicunt Græci strabonẽ, cui obliqua sit oculorum acies, abjunctaq; ab naturali venustate. Sunt qui eo nomine intelligant miserabilem quendam deridiculumque, ut qui τὰ φάη ἕλκει εἰς ἑαυτὸν: id est in se omnium cõvertit oculos. Vocatur & βλεπιδαίμων distortis oculis, veluti ab dæmone perculsus. Sic verò nuncupari Socraticos consuevisse, auctor Pausanias est. ἰλλὸς etiam strabo dicitur, accentiuncula in ultimo posita, vel cæcus, unde ἰλλώπτειν signat τὸ στραβοίζειν. Illades, inquit Porphyrius, contorta dicuntur lora: unde ἐπιλλίζειν, nictare indicat: id enim agentes, oculos inflectunt. At Ælius Dionysius, ἰλλώπτειν interpretatur, humectis fractisq; oculis inspectare. Pausanias ἐπιλλεῖν accipit, pro eo quod est oculis subsannare irridereque. Est Ionicum item verbum διειδίλλειν, quod circunspectare signat, at huc illuc ἴλλειν, id est Illos vertere. Oculi, quos conditos dicimus, acutè traduntur cernere: at hebetius, quos prominentes vocãt ac emissitios. Visores, pro inspectoribus usurpat Tacitus libro decimosexto: Nec missis (inquit) visoribus, per quos nosceret an vera afferrentur, auget ultrò rumorem. Passivas oculorum cupiditates appellat Firmicus, ubi quis mulierum omnium concubitus cupiditate projecta desyderat. Procopium imperatorem adnotatum annalibus est, humum intuendo semper incessisse, perq; motum tristium latebras, ac similem habitum Crassi illius, quem in vita semel risisse affirmat Lucilius. Oculos Dorici vocant optilos: unde optiletis Minerva, cui templum erexit Lycurgus, monumentum excussi ab Alcandro oculi. Monopodios & lucinios vocabat Commodus Cæsar, eos quibus aut singulos tulisset oculos, aut singulos fregisset pedes: quod prodit Lampridius. Illud gravius quod scribit Horus: Oculos sanguine suffusos haberi impudentiæ signum: quod approbat illo versiculo Homerus:

> Οἰνοβαρὲς, κυνὸς ὄμματ' ἔχων, κραδίην δ' ἐλάφοιο.

Aurium, & audiendi ratio. Scaphus quid. Amara, & samara. Aerem ictum moveri in orbem. Adriani historia. Cochlia. De auriũ humoribus. Item de sordibus. Cypselides. Lobus quid. De Fanesiis. Amphotides, quæ sint. Epotides, & Anterides. De auribus ex historiis nonnihil. Qui dicantur Oti. Auribus an spiret capra. Aurium vermes, cula.

Cap. XXIX.

Aures verò quarum judicium, ut celeberrimi auctores dixere, superbissimum est, quia sonum recipiunt, qui natura in sublime fertur: nonne summa sapientia sunt in prominentibus corporum partibus constitutæ? In iis rectus simplexque meatus primum, evadit mox tortuosus. Inde juxta cerebrum in multa & tenuia foramina diducitur, per quæ facultas audiendi est. Quin & in propinquo duo parvuli quasi sinus sunt, superque eos finitur os, quod transversum à genis tendens ab inferioribus sustinetur ossibus. Et jugale dici potest, quia Græcè συζυγώδες. Alii ζυγώματα: cancros appellant alii. Averrois primo Colliget, aurem in osse petroso locatam scribit: & propterea (inquit) Arabum lingua dicitur agari. Quærat hic fortè quispiam, cur meatus ille aurium (scaphum vocant) anfractu sit tortuoso? Respondebit Avicenna, non sine providentia id quoque excogitatum, ne subita aëris irruptio frigiditate vel calliditate cerebrum oblæderet: vel soni excessus nervum, quo perficitur auditus, convelleret. Nam sensus omnis harmonia quædam est. Nunc verò ambagiosa obliquitas illa moramento manifesto temperamentum adjicit. Aërem porrò sonum deferentem, undam vocalem appellat Avicenna. Siquidem sphæricè movetur aër, sicuti unda ex lapilli projectu: quod sentit secundo De anima Averrois, & primo De musica Boethius: unde & princeps in ratione pulsuum, quos cum musica ratione simile quiddam habere prodit, circulos temporum nominavit, sicut & casus, arsin intelligi volens, & thesin. Sciendum tamen, non perfici auditum aëre tantum extimo sese auribus insinuante: verum deprehensum ab peritis est, inesse illis aërem quendam, quem vocant connaturalem: est autem vapor ad usum hunc ab natura product⁹, ut motu quodam tremulo vocibus receptis, perficiat auditum. Sed curnam in lateribus constitutæ aures? An quia speculatrix videndi potentia, simul & olfaciendi, quam anhelitus ratione esse ori adnexam, commodissimum fuit, anteriora sibi vendicavit? An quæ in cæteris omnibus, & parte ista elucescit divina providentia? Auditus

certè in humecta parte locari commode nō potuit: at in latere potuit, simul quia posteriora humani capitis inania sunt: simul quia nervi sunt ibi duriores, qui illuc vergunt: sicuti & auditus. Melius enim personat, quod exaruit tympanum, obduruitque. At in postrema non sunt aures constitutæ, ne ab sensu cōmuni abscederent longius. Scitu dignum est, quod de Imperatore Adriano proditum monumentis est. Eum, quod sensu hoc esset oblæso, cōsuevisse, dum exactius excipere voces cuperet, cavam manum auribus apponere, quæ veluti sinu quodam ictum aërem colligens meatui copiosius infunderet. Aures, sive auriculæ verius sinuosæ, quæ cochliæ nuncupantur, homini immobiles omnino, aut si moveantur, tenuis prorsus, & hebetior est motus is. In quibusdam tamen mirè videntur agitari. Ratio verò est non ex aurium motu intimo, sed per extrusionē vel excussionem musculi mandibulam moventis, qui quandoq; ita auribus admovetur, ut cōtingat. Qua verò fiat ratione, ut aure duplici simplex tamen hauriatur sonus: dispicientibus naturę ingenium est evidentissimum. Siquidē ut in videndi proprietate nervi optici conjunguntur, ne visibilis species delata fiat duplex, ita & nervi ἀκουστικοὶ: quibus audiēdi facultas perficitur, in origine concurrunt, & inde formarum audibilium consurgit unio. Aurium cavernas etiam vocant Amaras Græci, quanquam est in hortis amara quoque, id est incile hortorum rigationibus destinatum, dictione hinc corrivata, quoniam marcescere prohibeat. Columellæ, amara est ulmi semen, samara etiam dictum. Humores auriū sub affectionum genere interlocavit Hippocrates in puerulis. Sed cur non pariter nasi, palatiq; excrementa? Nempe inquit Galenus, quia natura per nasum & palatum excrementa cerebri transferri voluit. Per aures verò intermanare retrimenta, præter naturam est. Verum infantile cerebrum etiam per hos meatus propurgatur, nam recens natis nimio plus humet corpus: cerebrum autem eo amplius, propterea pueris per emissacula omnia humoris nimietas extruditur. Quod verò oscitantes, aut vehementius spirantes minus audiant, ratio est, quoniā sensorii auditus extremum partem contingit spiritalem, ac proinde quatitur, moveturq; cum eadem, ubi agitetur spiritus. Auribus capras spirare, credidit Archelaus, sicuti prodit Varro. & est à Plinio repetitum. Alcmæona opinionis ejus auctorem advocat Aristoteles, nec citra morsum, quando aure tantum audimus, nec ulla desideratur respiratio. Est enim, inquit, κεφαλῆς μόριον ἄπνουν. ἀλκμαίων γὰρ οὐκ ἀληθῆ λέγει φάμενος ἀναπνεῖν τὰς αἶγας κατὰ τὰ ὦτα. Porrò Græci ὦτα dicunt σκωληκιῶντα, id est verminosas aures, aut vermiculantes quę vermes putrilagine quadam concipiunt: eos vocabulo proprio ἰουλὰς vocant illi: quales è vulneribus ferè promunt se, aut putrescenti cadavere. Aurum in auricula gestare, nobilitatis censebatur insigne, quod in Platone adnotavit Apuleius. Aurem cujuspiam qui tetigit, inquit Ulpianus, Digestis de furtis, totum eum tetigisse videtur. Id & Trebatius asseruerat prius. Legimus porrò, auriculas in tantum magnitudinis gentibus excrescere quibusdam, ut totum corpus iis contegatur vestium modo, Fanesios vocant, sive Satmalos: ut Pomponius. Græci, ut auctor Strabo est, ἐνωτοκοίτας dicunt: quoniam strati vice, quum dormiunt, auribus utantur. Est & in aure ima dicatus memoriæ locus nato inde more, ut rapturi in jus adversarium testes facerent, alias

A injectio manus non erat. Sic verò faciebant, ut contingentes imam auriculam dicerent, Esto memor. Nec licebat hoc, ni futurus testis annuisset: ideò ita interrogabatur, Licet attestari? Aurium sordes Græci κυψελίδας vocant, unde κυψελόβυστα nuncupantur, quæ sordium altitudine adobruta latitāt. Latini aurium marmorata dicunt, auctore Plinio: juniores etiam cerumina. Quæ amarulenta sunt, quia non ferè aliud habentur, quàm sudor qui compu-
B truerit: putredo autem salsos incoquit sapores, Galeno docente secundo De febrium discerniculis. Quod verò putret, & salsum est, mox amaritudinē concipit, consumpto humecto aquoso. Argumento sunt retrimenta & urina. Alii sentiunt, per aures ejectari biliosas cerebri redundantias, & indicio esse colorem inde luteum. Sicuti excrementum melancholicū, per oculos egeritur: pituitosum & sanguineum, per os. Aurium pars infima, quam nostri imam dicunt auriculam (unde apud Ammianum
C Marcellinum: Ima, quod dicitur, auricula mollior.) lobus nuncupatur: quanquam & portio superior eodem censetur nomine: nam summa omnia, lobos rectè dixeris: hinc jecoris lobi vocantur. Unde in Nicandri Theriacis: ἥπατος ἀκρότατον κέρσας λοβὸν ὅς τε τραπέζης ἐκφύεται ubi interpres, trapezan jecoris partem accipit, ex qua lobus prodeat. Trapeza (inquit) & pylæ partes sunt jecoris, sicut onyx, machæra, canæon. Cimoni sacrificanti, Plutarchus scribit, à sacerdote ostensum lobum carentem ca-
D pite. Pyrrho item sacra dicuntur aloba, à vatibus præmonstrata, quum Argos peteret: quod cujusmodi sit, ex iis quæ attexuimus (opinor) amplius liquet. Verum Plutarchi interpreti satis superque fuit sic transferre: Ex sacris ritè peractis, quo nil dici valuit ineptius insciti usque. Ciceris item aut fabæ vas lobum dicimus: nam cortex omnis, intra quem lateat semen, lobus dicitur. Hinc & rusticanum vas continendis seminibus, vocatur lobus. Sunt inter legumina item lobi, seu lobia. Dolichos
E quoque vocant Græci. Sunt qui phasiolos interpretentur rubentes, qui & siliquæ dicantur. At milii panniculas Plinius appellat lobas. Quod in lobo prominet, προλόβιον nuncupatur. Aurium summa in flagitio deprehensis præcidere, veteris fuit instituti, ignominiæ causa. Unde apud Demosthenem ἠκρωτηριασμένοι. Dignum porrò memoratu, quod in Tagis Thusci libris est observatum: Tangendos mox fulmine adeò hebetari, uti nec tonitru, nec profundos fragores alios queant persentiscere. Quod in
F Germanicis bellis Severo, bellacissimo aliàs equitū magistro, usu venisse, Juliano imperante legimus: qui acer prius, & industria insignis, fato urgente, commacruit. Macrino imperatori aurium alteram fuisse perforatam, scribit Dion, Maurorum ritu, unde erat oriundus. Est intra aurem nervus nomine τράγος, è regione cujus est, quem vocant ἀντίτραγον. Ab auribus quæ dicuntur Græcè ὦτα, ἀμφωτίδες flexum habent. Ea verò esse vasa quædam prodit Eustathius. Sed & indidem corrivatur ortus, veluti
G auritus dicatur, pinnulis circa aures prominentibus: ululam nonnulli interpretantur, alii asionem. Scitum est quod scribit Ælius Dionysius: Avis hæc, inquit, laudata, & saltans capitur, velut nycticorax: unde otos item dicimus, qui nullo negotio decipiuntur, aut gloriæ vanitatem affectantes: id est κενοδόξους. Otidas dici putant stardas, quasi tardos anseres. Scribit libro septimo Thucydides, Defectis navium prioris, impositas esse epotidas, id est

ἐποτίδας

ἐποτίδας: à quibus anteridas produxerint ad muros. Epotidas, Laurentius rostra nobis reddidit. Anteridas verò sublicas interpretatur. Sunt qui prominentia utrinque ex proris ligna, epotidas, opinentur dici, aurium imagine quadam. Et hac quidem usos ratione Syracusanos, Historicus tradit, adversum Athenienses. Cæterum & Corinthios ad eum morem instructis navibus, ad Naupactum depugnasse proditum est.

De naribus, & earundem muniis. Sanguinis è naribus profluvium unde fit. Mirum de elephanti nare, quæ dicatur promuscis. Rhinocolura. De coluris, ac mitylo, & colo, & ficis coluris, ac colyridibus, coluriisque: item colophuris, & colobotis. Quid cothuri, mutica. Quid collyrissare: item myssare, myxa, myxus. Item quid nares in architectura: & quid æstuaria, & mygme, myttotos, simon, plagion, loxon.

CAP. XXX.

NARES porrò nónne ratione scitissima & peculiari, quòd ea ferè sit odoris cujuslibet natura, ut superna petat, in sublimi & ipsæ sunt collocatæ? Accedit, quòd cibi potusque magnum in iis examen quum fit, non ab re in oris vicinia sunt collocatæ. Sed occludendi nares facultas non est, sicuti pro arbitrio claudimus oculos? In iis utiq; peculiaris esse ratio videtur, sensorii teneritudo & mollicies, minimo cuique exposita nocumento: quod in naribus non fit. Deinde malis odoribus non obleditur olfactus sensorium, sed cor aut cerebrum: cui læsioni facilè occurritur, spiritu compresso. Narium verò (ut Avicena scribit) munus, est inspiratio: neque enim os, est spirandi organum: sicuti opinati quidã sunt: nisi affectio aliqua cogat. Item vocum distinctio in homine, deinde odorum internotio. Minimum verò id emolumentum putant, quod ea item parte per θαλάμας, id est interna foramina, redundantia cerebri excernantur: nam in hominibus inculpatæ sanitatis haudquaquam id videri necessarium: & sufficere opinantur, quæ in palato habentur foramina, & in hoc usu sunt veluti emissaria. Sanguinis è naribus profluvium cerebri nimię magnitudini in homine, ac humectationi acceptum referunt: inde namque effici, ut eo tendentes per os, venæ nimium repletæ per nares exonerentur: quando & indidem vitiatus sanguis dilutior evadat tenuiorq;, qualem cerebri excrementis permixtum agnoscimus. Summæ ossium angustiæ ἰσθμοειδεῖς dicuntur, ubi fœdissimum ulcus inoritur ozena, infestat cum carcinomate Polypus. Cæterum in elephantis mira & peculiaris narium ratio est, quippe implet iis manus vicem: ea namque cibum tam siccum, quàm humectum arripiunt, & ori infundunt, nec non arbores complexu pervellunt. Quod Aristoteles tradit, & meminit libro secundo Philostratus. προβοσκίδα Græci vocant: nos etiam promuscidem, ratione qua b transit quandoque in m: unde κύβινδιν illi, nos cymindim pronuntiamus. Rhinocolura, sive ut Stephanus, rhinocurara: legitur in Ægypto fuisse urbs inde ita nuncupata, quod incolæ forent mutilati nares, ut Stephanus idem interpretatur, & pluribus exposuit Diodorus. Colura nanq; & coluria dicunt, quę caudam non habent omnino, aut mutilatam præcisamq;: meminit ad Dardanum Hieronymus, sed rhinocorura dicitur ab eo. Bovem κόλον intelligit Eustathius, mutilatum cornibus, quẽ mitylum item dicas. κόλον μάχην appellant eruditi θ rapsodiam, id est κολοβήν, quia res concisæ nimis ac mutilatæ prorsum eo comprehendantur libro ab Homero. Apud Theophrastum colophura, id est κολόφυρα animalia intelliguntur, boves, asini, muli, quæ si similen olfactarint, intermoriantur, quod & de hominibus intelligit Andreas, si indormiant Colobotæ, id est κολοβῶται sunt, qui decurtata proferuntur verba & dimidiata. Cothuros Hesiodus fucos intelligit sine aculeo, quem cauda videntur occultare, id est κρύβειν ἐν τῇ οὐρᾷ. Mutica Latinè dicuntur, quæ cornibus carent: unde muticam vocamus spicam aristis vacuam. Sunt apud Athenæum fici, quas coluros vocant. Levitici 7. colyrides leguntur panes, quos deminutos prætenuesq; interpretãtur. Sed & qui puerulis minutus offertur panis, collyra dicitur rectè: quanquam & colluria pro lalangiis seu laganis posita invenio, unde id genus in sartagine coquere κολλυρίζειν dicunt, id est collyrissare. Coluræam verò petram apud Callimachum cavam interpretantur, vel globosam, aut flexilem. Transfertur id vocabulum, & ad panes, nec non ad medicorũ pharmaca. Auctor Boethius est Arithmetices secundo, Coluron dici imperfectum, unde appellatos in sphæræ ratione circulos volunt coluros, qui duo sint, ob imperfectam (ut Macrobius inquit) conversionem, neq; enim unquã apparent integri: quod approbat Theon quoque, & in Procli Diadochi sphæra lectum est. Pars quippe in antarcticum vergens, aut non est, aut si est, nostris se non ingerit obtutibus. Illud postmodum nec ignorandum, μύζειν apud Græcos, id est myssare, non aliud ferè significare, quàm labiis occlusis, sonum naribus elicere, unde & μυκτῆρα nasum dicunt. Sonum autem μυγμὸν, irrisioni plerunq; dicatum, unde qui citra reprehensionis morsum agit, ἀμύγμων dicitur. Sed & Homero ἀμύμων. Muris stridorem μύγμον vocant. Myxa verò est, qui è naribus profluit subinde humor. Lego in Galeni thesauris, mucidum succum è cochlearum carnibus punctim percussis profluentem, dici myxam quoque. Nam myxus aliud omnino est, quod jactata diu epode indicat facilè, Bibit gallus, nec urinam fundit, fundit myxus, nec tamen bibit. Sed & Dianæ sacerdos traditur myxus: urbanus quidem satis, verum & jactator, unde natum, ut id genus homines myxos dicamus plerunq;. Hinc criomyxi, per convitium dicuntur apud Cercidam & Galenum Therapeutices sexto. Myttotos autẽ rusticum est pulmentarium, allio trito in oleo & aceto, vel addito caseo, ex aspernabili odore inflectitur nomen: sunt qui placentam ex oleribus putent. Addamus illud quoque, Nares item dici fornaculæ spiramentum, quo protruditur fuligo. Vitruvius: Ante id sit fornacula habens in Laconicum nares, ejus præfurnium magna diligentia comprimatur, ne flamma extra dissipetur: nam ignis potestas, dum uritur resina, emittit per nares intra laconicum fuliginẽ. Narium ferè usum habent in puteorum ratione, quæ vocant æstuaria, dextra & sinistra defossa, ut per ea dissipetur spiritus fodientibus puteos deprimentibusque pestilens. Rhinuchos eadem ratione dicunt Græci & Strabo, id est emissaria. Quia verò simum quandoque dici nasum, est omnibus compertissimum, adnectamus quæ in Galeni the-

sauris explorata sunt nobis. Transversum enim A Græcè ἐγκάρσιον dicit, quod est recto contrarium. Simon autem, quod subtransversum nos appellamus, quod ab transverso paululum in partẽ utranq; inclinat: plagion, id est subrectum, quod à recto utroque versus recedit non adeo. Loxon, sive obliquum, quod in recti transversiq; meditullio est.

Labiorum & linguæ, munus duplex. Philtron. Typos, vel nympha. Prochilon. Prostomion. Item de ore. Microstomus, chelyne, chelynidæ, chelya, chelysma. Stoma unde. Astoma quæ: item eustoma, stomatica. Mirones, miracula. B

CAP. XXXI.

Quid verò labia, nónne & ipsa in homine præsignem ab cæteris rationem habent? In C brutis quippe dentium modo hæc tegumenta sunt, & velut procæstria quædam. At nobis etiam in loquendi necessitate mirabile suggerunt adjumentum: indeque mollia carnosaq; ab rerum natura effecta sunt. Ut enim humana lingua duplici fungitur munere, conceptus animi enuntiando, & saporum vim præsentiendo, proptereaq; ab cæteris disparatur, nec similis est: ita nec in labiis simplex functio est, sed den- D tes quidem cum decore contegunt plurimo, tum locutionem magis præstant articulatam: ea namque conflatur ex literis, quarum enuntiatio plurimum obtuibata, detruncata, nec intelligibilis præstaretur, ni ad hanc rationẽ labia linguamq; conformasset artificis infinita providentia. In labio superiori, quæ inest cavitas, dicitur φίλτρον: eadem in inferiori τύπος vocatur, vel nympha. Labiorum prominens pars, πρόχειλον. Eorundẽ mutuus congressus προστόμιον, vel πρόστομα. Desinentia verò maxillas respectans, τῶ χαλινῶ sortitur nomen. E Sunt porrò labra, ut scienter colligit Avicenna, hostii vice adjuncta ori. Quod brutis comparatum creditur, ad explendã victus necessitatem. In homine, promptuarium est rectæ rationis, ut quæ prudentia corde conceperit, ea sensa promat oratio: unde eleganter Apulejus os esse dicit animi vestibulum, orationis januam, cogitationum verò comitium. Hominem, Græci ab oris exiguitate μικρόστομον dixere. Hac parte quæ carẽt, dicuntur inora: sicut inaurita, quæ auribus. Labrum F superius inveni, qui chelynẽ dici arbitrentur: quanquam alii in ambitu positam partem eo vocabulo intelligere malunt. Unde chelinidæ nuncupentur, quibus ea grandior portio est. Testudinis operimẽta vocant chelya. Nam chelys testudo est: sed & pectus quoque. Unde fit Nicandro χελύσσεσθαι verbum. Quod ultimum carinæ suffigitur, ne atteratur, chelysma dicitur rectè. Os autem Græcis stoma dicitur, παρὰ τὸ τέμνω, τὸ κόπτω, quod cibaria præcidat, præmandatq;. Astoma intelliguntur ori ingrata & gu- G stui. Astomi, qui sunt oris prædurì. Eustoma, quæ sapiunt præcipuè. Stomatica sunt Galeno medicamẽta oris vitiis accomoda. Personas oribus distortas & deformes legimus Mirones nuncupari: nam & miracula à miris dicuntur, id est monstris.

Linguæ, & orationis laus præcipua. De imitatione nonnihil. Saporum sensus ubi percipiatur. Salivæ fontes. De gustu, & psittaco mirum. Meropes qui, & unde dicantur. Thryssare quid. Trygon cur. Ancyloglossum, ancylotomon. Siculi cur trilingues.

CAP. XXXII.

Cæterùm levia possunt ista censeri, si consideret quis humanæ linguæ incomparabile prorsus donum, in quo bonitas infinita inæstimabili munificentia nos, ut legitimos filios, est amplexata: quid enim in tot, tantisq; corporis dotibus æqua pensandum libra est? Hujus siquidem facultate post mentem, quę nos ex æquo ferè cum cęlitibus constituit, constat præcipuè illa, ut dictum ab Sophocle est, Regina rerum eloquentia: qua, sicuti M. Tullius inquit, cohortamur, persuademus, perterritos à timore abducimus, gestientes comprimimus, cupiditates, iras restinguimus: hæc nos juris, legum, urbium societate devinxit: hæc nos à vita immani & fera segregavit. Sed illud quantam demũ in humanis rebus habet excellentiam? Usu linguæ posse hominem, quæ minus intelligentia consequatur, ab altero tota facilitate percipere, quæq; noris ipse magna tua gloria aliis impertiri? Eximium est quod inde profluit emolumentum, parturiente sẽper animo, quę vel observaris intentissimè, vel summo excogitaris ingenio. Nescire malumus magna pars, quam in id tantis laboribus & curis profecisse, ut abdita illatebrataq;, velut in sanctariis, aut sepulchro verius tam pretiosæ suppellectilis munera supprimamus. Quid illa in calamitatibus, tanquam oneris præmolesti allevatio, cum amicis communicatio? Quid secundis rebus incredibilis, & gestiens ille ardor animi eisdem impertiendi boni? Denique ut rei pretium intelligamus, quænam aut quanta commolita natura est, ut decenter orationis evaderemus compotes? Omnium primum artifex illa in pulmonibus spirandi officina nobilitatis hujus præstat exordia: mox illa spiritalis fistula, quam etiam arteriam dicimus, ad os producta intimum velut canali, à mente profectam vocem ita subvehit, ac excipienti linguæ ita affundit, ut artifici motu nunc illa in palatum surrecta, nunc allisa dentibus, alioquĩ barbaricum insuavemq; sonum sic moderetur effingatque, ut auribus contingat jucundissimus: & vehementia quandoque detonans altius, immo verò clarius fulgurans tam potenter movet, docet argutè, & ad delicias usque ita delectat afficitque: ut quod de Olympio dictum Pericle est, non Græciam modo, ut ille, sed universa ferè valeat permiscere. Quod dictum verissimè non inficiabitur, cujus dictionem sic demum multiplex, ac interior fermentarit eruditio, uti nare jam queat sine cortice, quod ajunt. Quippe hominum extremos esse opinatur Plato imitatores. Cui calculum adjiciens Latinæ princeps lyræ servum esse pecus pronunciat. Alioqui infelix fuerit suppellex, tantum alienis institisse vestigiis, nec fermentum ita percoxisse, ut genuina resipiat prorsum, ac mellis more ex diversis velut floribus oriatur consurgatq; nulli comparabilis succus. Esse tamen in artibus necessariam imitationem non inficier. Quando hac ipsa de re caput est in Fabii libro decimo. Et secundo De oratore Cicero: Ergo primum sit in præceptis meis, inquit, ut demonstremus quem imitemur atque ita, ut quæ maximè excellant in eo quem imitabimur, ea diligentissime persequamur. Tum accedat exercitatio

citatio

citatio, qua illum quem elegerit, imitando effingat. Cæterum parte hac unicuique alti⁹ inhæreat Quintiliani illud: Pigri esse ingenii, contentum esse iis, quæ sunt ab aliis inventa. Nos verò ab excursu in semitam redeamus. Quid ubi in modulatum cælestemque lingua exit cantum, nunc spiritu productiorem, nunc inflexo varium, nunc distinctum cõciso, copulatum intorto. Et, quod nequeas admiratione consequi, est ubi promittit, revocat, infuscat, plenius edit aliquid, gravius, acutius, vibratius, summum, medium, imũ. Propterea ingeniosè ac plausibiliter mihi fecisse videntur, qui linguam plectri similem prodidere, chordarum verò dentes, nares cornuum, quis canenti accinitur. Nam & in Hexaemero Ambrosius ait: Plectrum loquentis lingua est. Hæc verò omnia divinę majestatis recinunt amplitudinem & sapientiam, tuba clarius insonant, ac ingerunt ingratis, & periniquis tantorum munerum æstimatoribus. Hæc quin, ut posset munificentius lingua præstare, ejus carnem struxit opifex Deus raram, fungosam & mollem, ut dicere maluit Avicenna. Sed in corpusculo tam parvo, non desinit idem cum Averroe nervorum admirari multitudinem, tam ad motum, quàm ad sensum spectantium: necnon venarum, arteriarumq;, quando omnium horum magnitudo numerosa linguæ mensum longè videtur excedere. Hæc verò ita scimus ab optimo maximo Deo constituta, quia membri ejus multiplex erat usus futurus: nam ad ea quæ diximus, habere item munus aliud partem hanc, Lactantius putat, quod contritos & commolitos dentibus cibos colligit, & conglobatos vi sua deprimit ac trãsmittit ad ventrem: unde & Varro, à ligando cibo putat linguæ nomen impositum. Bruta verò etiamnum lambendo potu adjuvat. Falli putat Lactantius idem, si quis saporis sensum inesse palato arbitratur: quoniam lingua sit, qua sentiantur sapores, nec tamen tota: nam partes ejus quę sunt ab utroque latere tenuiores, saporem subtilissimis sensibus trahere. Plinius tamen: Intellectus, inquit, saporum est cæteris in prima lingua, homini & in palato: sed & in gustatu linguæ vice novimus esse aquatilibus palatum. Scitu verò dignum, ad hunc usum oportere linguam esse quidem potentia humectam, actu autem minimè. Indicio esse, quòd quibus nimio plus arescat linga, vel humeat, haud ita sapores valeant percipere. Et humectatio quidem insita interpellat manifestò, quia ipsa primo linguæ tactum præstat, quo occupante, nequit extima advertere. Argumẽto est, quod qui acrius quippiam gustu apprehenderit, mox non valet aliud sentire. Scribunt eruditiores, in linguæ radice duo inesse orificia, quæ salivæ dicantur fontes. Eorum munus est, humorem servare, veluti penu quodam intimo, quo subinde irroretur lingua, & os humescat universum. Esse autem tanquam aquosam pituitam, tum in stomacho conceptam ex tenuissima quaque chyli parte, & mox ceu in castella corrivatam, tum ab cerebro de-

A fluam per ejus ossis meatus, quod colatorium vocant medicorum scholæ: indicio inde concepto, salivosum esse illis os, quibus rheumate abundet cerebrum, quibusve humeat stomachus, quod genus bibuli sunt, quiq; nimio plus vescuntur pomis, aut consimilibus. Illud verò ad præsens institutum eximiè accomodatum minus prætereundum est. Nervum quo tangendi sensus ad linguam devehitur, nõ esse ab eo diversum, qui gustus vectabulum est: Galeno tradente, quarto De morbis interioribus. Sed

B cur solertior est gustandi vis in lingua, quàm tangẽdi: Ratio verò est, quia gustus exactior est, ad pervestigandum: tactus verò cæteris sensibus hebetior ac materialior, ut interim trito in philosophorum scholis verbo utar: sicuti visus subtilitate sensus excedit omnes, postea verò auditus. Denique placet Avicennæ, ad loquendum videri præstantissimam esse linguam, quæ suos tum longitudinis, tum latitudinis commensus habeat, quæque in apice tenuis & acutior, in radice latior. Cæterum nec silebo par-

C te hac miraculum insigne nostris visum temporib⁹: Psittacus hic fuit Ascanii cardinalis Romæ, aureis centum comparatus nummis, qui articulatissimè continuatis perpetuò verbis Christianæ veritatis symbolum integrè pronuntiabat, perinde ac vir peritus enuntiaret. Quod quia pręclarum est, ac dictu rarissimum, non fuit consilium, transilire per incuriam. Auctor denique Eustathius est: Meropas in carmine Homerico dici homines, quod eorum naturæ vi, distinguatur vox in dictiones, syllabas, e-

D lementa, quæ res animantium nulli contingit: quorum soni, neq; dici ὄπες debent, neq; αὐδαὶ. At divinorum periti Meropas dici arbitrantur ab vocis divisione, quæ post Chalanes turrim facta narretur. Constat tamen & avium quasdam Meropas nuncupari. Sed & Coi, Meropes dicuntur, gentili nomine: quando insula item Cos, Meropeis appellatur. Invenies & proprium nomen Meropa. Cæterùm nec illud involvendum silentio: τρύζειν, h. e. trysla-

E re, ab Græcis dici de inani obstreperaq; verborum multitudine, unde corrivetur etiam trygon, id est turtur, quem & scommate scitissimo usurpat parœmia, sicuti auctor probat Eustathius. Tritum verò est quod Græci dicunt, oportere, γλῶσσαν μὲν εἶναι ἀργὴν, χεῖρα δ' ἐργάτιν. id est esse ociosam quidẽ linguã, manum verò operariam. Verùm scioli trygodæmones diversos sibi induunt mores: at hos nil aliud, quam ut Spartiani utar verbo, catamidiandos, id est ridendos conspuendosq́, sinamus valere: sed cũ macaria item, ni resipiscant. Cæterùm id non omi-

F sisse præstiterit: Ancyloglossum Æginetæ Paulo esse linguæ vitium astrictioris, nervi sub ea, quod filum vocant, interdum blæsitate. Ferramentum quo persanatur, ancylotomon vocant. Siculos ab Apuleio dici trilingues animadverto, quod Barbarè initio sunt locuti, Græcè mox, postremò etiam Latinè.

CAMILLI RHIDERII RHODIGINI IN ANTIQUARUM LECTIONUM Libros Ludovici Cælii Patrui, ad magnificum comitem Johannem Roverellam,

PRÆFATIO QUARTA.

LIBERIORI mentis intuitu, hujus nostræ peninsulæ primordia vagatus his proximis diebus, antiquioris inscriptionis monimenta non pauca discurrens, Roverellæ familiæ nobilissimæ antiquissimam genituram hinc ortam, non insignitura minus, quàm & antiquæ domuitionis positura & consanguinei stemmatis necessitudine certius agnoscens, astrictiori multo magis vinculo, quàm antea adligatus in tui obsequium perpetuò infixus detineor: nam etsi jam diu tua in me collata beneficia, me tibi adeò evinctum fecerint, ut me tibi dedititissimum scirem: nunc communis patriæ nostræ congenitura me adeò alligatum involvit, ut tibi meritò, magis, quàm mihi ipsi videar destinatus. Qui eo sis ortus stemmate, quod toto ferè orbe terrarum illustre nostram hanc patriam adeò exornavit, ut ab eo quicquid in ea studiorum literarumve, aut ingenuæ probitatis adfuerit: id Roverella familia aut præstante, aut confovente, quale quantumque est, emicuerit. Quid enim quantumq; Bartholomæi reverendissimi cardinalis, Philiæque patris tui, Laurentii, Nicolaique, atque aliorum è Roverella genitura sanctissimæ prælaturæ Rhodiginis concivibus honori utilitatique profuerint, sciunt qui non torvis perspicientes superciliis literatas nostræ patriæ doctiorum elucubrationes noverunt. Quo etsi omnes astricti, ego potissimè devinctus, meæ in te observantiæ famulitium tibi oblaturus non aliud arctissimæ meæ affectionis vadimonium tibi exhibere cognoscens, portiunculam hanc laboriosissimarum lectionum à doctissimo Lodovico Cælio mihi patruo his proximis diebus doctissimè castigatam ad te destinandam curavi: munus quidem etsi tuæ amplitudini valdè impar, id tamen ut meæ in te maximè observantiæ culturam præ se ferat. Quod te, eo lætiori suscepturum animo, & gratiore perspecturum fronte cognosco: quibus te virum doctissimum nobilissima genitura emanatum, munificentissimum mihi patronum & scivi, & certiori affectu semper cognovi: hujusque tenuiorem non aspernatus exilitatem, hoc solo sincerioris meæ mentis affectu, accipies. Quod salis salsi litatione turis carentiam multotiens emendatam audivimus: idque doctioris tuæ Minervæ cultura suffarcinatum fovens expolitioris frictionis patrocinii tui titulo ascriptum, ut hilariori fronte securius prodeat, curabis: Camillumq; Rhiderium tibi dedititium, læto eo fovebis animo, quo ipsius in te syncerioris ancillatus famulitium præ se fert. Vale.

LUDO-

LUDOVICI CÆLII RHODIGINI ANTIQUARUM LECTIONUM LIBER UNUS QUI QUARTUS.

Dentes cur attributi animantibus. Dentibus an insit sentiendi vis, atque item ossibus. Dentium distributio, & vocabula. Quid gelasinus. Gingivarum nomina. De Pirrho, & Hercule, suis Calidoniæ dentibus, & Zenobiæ. Odontiasis quid, & odaxysmus. Gomphiasis, gomphiasmus, pladara, epulides, parulides, chauliodonta, carcharodonta.

CAP. I.

DEntium potestatem quibuscunque ii contigere, ideo communi quadam ratione contributam tradunt Naturales, ut cibum mollientes conficiant; quam esse ex digestionibus primam, statuunt artis medicæ periti. Sunt tamen quibus tum ad invadendum, tum ad propulsandum, vim suggerant. C Homini verò ad cibi necessitatem adnexi aptissimè videntur, sive ad perpensionem revoces, primores, quorum est digerere mandenda, & dissecare, unde & temnici nuncupati, qui lati utique sunt, sed exacuminati quoque, ut implere munus suum possint facilius. Sive item eos, qui cibum conficientes latitudinem nacti sunt planam ad hunc usum: nam iis interlocatos novim⁹, qui vocãtur canini, partim acuti, partim item lati. Quinimo & locutionis potissimũ ratione dentes planè sortiti sumus homines: D quando, ut vel paulò ante significavimus, ad literarum expressiorem enuntiationem dentes conferre plurimum pernoscuntur, præcipuè primi. Erumpunt verò statutis temporum curriculis, sicuti etiam prodeunt pili, progerminat barba, generationis semen defluit: quoniam fœcundum corpus est, ac veluti prægnans, ut Plato inquit: illi quippe suorum omnium spermata sunt inserta. Avibus hi attributi non sunt, siccitatis calidæ ratione, quæ nec prēmansum cibum valet conficere. E Adjuvat & stomachus prior, qui remollita spatio alimenta in alterum percoquenda transmittit. Dentibus verò inesse sentiendi vim abundè Galenus docuit, quia sint illorum radicibus adjuncti nervi, quibus sensus facultas comparatur: & videtur Avicenna putasse, vi quoque propriæ substantiæ sentire, quoniam tertii septima dentes, interdum dolere significat ex causa intima. Non esse verò dolorem, cujus non sit sensus. Alii putant eum esse gingivarum dolorem, nervorumque. F Utcunque, calidi ac frigidi sensus adesse dentibus creditur potius, quàm sensibilium reliquorum, cujusmodi est humidum, siccum, durum, molle, asperum, lene. Hoc verò efficit dentium nimia durities, nam pati nequeunt, ni agens fuerit præpotens. Caliditas verò, & frigiditas agunt cæte-

A ris potentius. Et frigoris quidem rationem affert Aristoteles, Quòd dentium meatus prætenues sint, & caloris exigui, qui ab frigore superatus dolorem inducat. Ex physicis item sunt qui reliqua item ossa nec esse sensus expertia tradant etiamsi nervus assideat prorsum nullus: nam spiritus sensificos, qui poros penetrent, vim sent[ie]ndi posse suggerere. Sed nec hi constanter propositum tuentur, propterea istiusmodi difficultatum studiosis relinquatur disceptatio: ac: quam tamen abundè excussit differentia B quadragesima tertia Conciliator. ἀμφόδοντα dicuntur utrinq; dentata. Inesse præsagia dentibus credit Aristoteles: nam quib⁹ rariores fuerint, haud ita diu vivere, opinatur. Quoniam quę dentium ordine sint prædita numerosiore, esse item vitæ productioris videantur, virorum exemplo, quibus plures sint, quam fœminis, quod ipsum & in cæteris convisitur. Dentium numerus in homine ad duos increscit & triginta: auctoribus Galeno, & Avicenna: nec tacuit primo Colliget Averrois. Fœminis C raro plures adnascuntur, quàm duodetriginta. In Græcis auctoribus hanc ferè dentium comperio distributionis nomenclaturam: quatuor anteriores, qui in meditullio constituti habentur, dici tomeos, & dichasteras, aut ctenas, atq; item gelasinos: vocabulo primo ab insectione ducto, alio ab divisione, tertio, quod concidant: nam gelasinos vocant, quia inter ridendum retegantur: quanquam & eodem nomine corrugatio nuncupetur ridendo circa os expressa: propter illud Martialis,

D Nec grata est facies, cui gelasinus abest.

Sed & Democritus de risus petulantia, gelasini cognomento est insignis. Insequuntur hos duo κυνόδοντες appellati, sive canini, quoniã in acutum producti caninos præferant dentes. Adjacent qui dicuntur gomphii, seu molares: quibus adnumerantur, quos mylos nuncupant: post quos postremi sophronisteres, sic enim eos Cleanthes vocabat: Avicenna, dentes sensus vel intellectus. Quos adnasci arbitratur post genituræ profusionem ante consi- E stentiam, quæ anno contingat tricesimo. Hos alii κραντῆρας etiam vocant: ut Aristoteles, ἀπὸ τοῦ κραίνειν, quia ætatem perficiant, ac compleant. Genuinos appellant Latini, quos Varro post annos ferè septenos enasci tradidit. Hæmodiam esse Galenus scribit dentium stuporem, qui etiam gingivas infestet. Molarium autem partem quæ assidet gingivæ, momiscum dicunt: superiorem verò qua conficiuntur cibi, trapezam, id est mensam: cavitates autem, holmiscos, veluti mortariola: utrunq; simul, phatnas, id est præsepia: gingivas extimas vocant ula: in- F timas verò enula: spatium interlocatum dentibus, harmum dicere mos est: ordo verò ipse dentium ac series, dicitur phragmus, tanquam sepem appelles. Pyrrho Epirotæ tradunt unum fuisse os, dentium vice, lineis modo in superficie suppictum distin-

ctumque. Et prodit Herodotus in Persica strage A inventos unius dentes μονοφυέας, id est ossis unius. Herculem fuisse triplici dentium serie, Jonis Chii proditum monumentis est. Sunt in jumentis, qui vocentur pullini dentes: eos Græcis gnomonas ab dijudicanda ætate, nuncupari adverto: de quis alibi plura. Odōtiasim vocant Græci, vel odontophyam, dentitionem. At qui hanc præcurrit, pruritum, odaxysinum dicunt. Gomphiasis, molarium est dentitio, quos γομφίους appellant. Gomphiasmus autem dentium hæmodia, id est stupor. Gingivas πλαδόσας B vocant medici, humectatione imbecilles nimia. Pladara enim dicunt, humore flaccescentia. Illud demum haud præteribo, quod primo Gothici belli tradit Procopius: Beneventum olim ab Diomede direptum, ac inibi suis calidoniæ dentes, quos accepisset Meleager venationis præmium, reliquisse. Hi verò ad nostra, inquit, tempora perseverant, magnitudine visenda, quippe lunari specie pedum trium explere perimetrum. Zenobiæ, quam Romani imperii insignibus admovit numen, tan- C tus inerat dentibus candor, ut margaritas eam plerique habere opinarentur. Epulidas vocant Græci excrescentem carnem ad intimos molares ex inflammatione, non citra dolorem, ac quandoque febrem. Sunt & in gingivarum parte parulides, ex inflammatione, qua suppuratio sese ostentat, ni maturè discutiantur. Chauliodonta vocantur, quæ dentes habent ex ore prominentes, ut elephas. Charcharodonta verò quibus intus quidem sunt dentes, sed acuti, tanquam κεχαραγμένοι, ut leoni, par- D dali, lupo, cani.

Prosopon, id est facies, quid. Coros quid. Commodi historia, & Fulviæ. Colli ratio. De spondylis. Ancteres quid: item anthereon. Corræ, corsæ, corsoterium, corsoteus, dire, byssauchen. De ossibus humerorum. De jugulis. Clides, clidia, guttur, gula, pharinx, larynx, asparagus, & aspharagus. Gylius, & E *gyliauchen quid. Gyrini, ginni, gygeny. Isthmus, unde paristhmia. Orthostade. Orthostadia vestimenta. Strangulationum ratio. Cynanche, paracynanche, parasynanche, angina, synanche, metaphrenum. Antiades quæ, & cur. Tonsillæ, cion, decollare, murenula, fuca, capitium, struma, pappa, prolobum, proboli.* F

Cap. II.

Prosopon, id est faciem, appellant Græci, quod inter caput & collum hominis est, ab re nomine imposito. Nam quia unus animantium cunctarum erectus homo est, solus anteversus prospe- G ctat, vocemque anteversus mittit. Mentum, in quo efflorescit barba, anthereon dicitur Homero, περὶ δ' ἀνθεῖ τὸ γένειον. dicitur quãdoque & in muliere, sed per catachresin. Menti pars extrema, Galeno dicitur ather: quanquam eodem authore, est in hordeo ather, propriè cuspis spicæ. Quia verò ab Græcis maxillas dici corras novimus, & tempora etiam corsas: inde corsoterium in Athenæo, pro tonstrina inflecti arbitror: apud eundem,

&te. næo,510.

corsoteus esse tonsor videtur. In Jonicis ædium sacrarum foribus nominantur item corsæ. Vitruvius, Corsę, inquit, cum astragalis circumcurrant. Sed & Corson cognominatum accepimus, eum qui barbã sibi abrasit primus, quod Alexandri tempestate factum, auctor Chrysippus est. Coros autem, de stomacho dicitur quidem propriè, quum cibis oppletur: mox & de prædivitibus pronuntiatur quoque. Sed & in magnis honoribus dicitur coros, ac universim id genus aliis: ex quo ὕβριν κόρου ματέρα nuncupat Pindarus: quanquam parum observatè forsan, quando diversum contingit potius. Nam ita Homero ingeniorum fonti propemodum tradenti assentimur:

Τίκτει τοι κόρος ὕβριν ὅταν κακῷ ὄλβος ἕποιτο. Id est, Injuriam satietas profert, ubi nequam homini contingant opes. Scribit Lampridius. Commodum Cęsarem vultu fuisse insubido, ut ebriosi solent. Fulviam M. Antonii uxorem, cui buccarum altera esset inflatior, dixit Sex. Clodius acumen stili tentare. Strongyloprosopa dicuntur, quibus rotunda est facies: quam esse speculum mentis dixit Hieronym⁹, quando & taciti oculi mentis fatentur arcana. Subest capiti collum, quod nec ipsium artificis expers providentiæ est. Id distribuitur primum in cervicem & jugulum. Ultima colli vertebra, quia onus sustineat, nuncupatur atlas, ut videri debeat, caput spinam excipere. Quæ ἱερὰ σύριγξ dicta Græcis, sacra ab nostris fistula, vertebris constat quatuor & viginti. Eas vertebras, seu nodos, Græci sphondylos dicunt, & Aristoteles. Nam spina ipsa vocatur etiam rhachis. Quidam verò sphondylos, ut Pompejus Festus scribit, cubos appellarunt. Sphondylum, piscem intelligit cum Macrobio Senecæ enim dici vulgò schinalum, interpretantur aliqui. Aristoteles sphondylen vocat bestiolam, quam verticillum Theodorus reddidit. Inter indicaturæ nobilis fallamenta utique est sphondylos. Athenæus, in mugilis capite forma echinata, sphondylum agnoscit. Alibi inter fallamenta horæa sphondylum adnumerat. Collum septem incumbere sphondylis volunt, quos Homerus astragalos vocarit, ac sphondyliona, eam quæ inest medullam. Quod verò circum eos fiat conversio colli, & stropheos nuncupant: sicuti apud Pherecratem dicuntur strophinges: aggregatio autem omnium dicitur gyes. Primũm verò qui cum collo circumagitur, vocant epistropheum ex Græcis plerique: Hippocrates etiam dentem, id est ὀδόντα. Alterum verò quia sit immobilis, axem: in quo catochi sunt, id est projectiones duæ: quarum altera cum præcedenti coit sphondylo, cum sequenti reliqua: postremus (ut prætexui) appellatur atlas, veluti achthophor⁹, id est onerum gestator. At Plinius ordine mutato, primum atlantium statuit, postremum verò epistrophæum. Ancteras nuncupant colli portiones, quibus maximè præfocationis occasio inest. Sed in Medicina Celsus, & tertio Therapeutices Galenus, eo nomine fibulas vocant, quæ vulnerum oras impositæ paululum contrahant, quo minus lata post cicatrix sit. Harum verò partium affectiones tres observavimus, ὕβωσιν, & κύρτωσιν nec non λόρδωσιν. Ex quibus hybosis posteriora capitis infestat ante spinam: cyrtosis verò, media spinę, lordosis autem interioris partis affectio est. Lordosin Galenus interpretatur vertebrarum luxationem, quam excavationem intelligimus. Hyuon sunt qui eum interpretentur, cui sit obtortum collum. Dignum scitu ex historia: Militari more in nomen imperatoris jurantes

rantes milites conceptis verbis, gladios admovere cervicibus solitos, diris sese execrationibus devovẽtes. A cervice duo lata ossa utrinque ad scapulas tendunt, nostri scoptula operta, omoplatas Græci nuncupant, nonnulli etiam epinotios & platas. Jugulum in summo costarum os recurvum, nec durissimis adnumerandum ossibus, quod brachii motu paulum cum lato osse movetur. Jugulos vocant clidas & clidia, quorũ pars omoplatas respectãs vocatur epomis: cervicẽ eo nomine Theodor⁹ intelligit, quę autẽ collum, parasphagis. At cavũ id, quo disparantur juguli, sphage: à quibusdã etiã thymos. Hinc humer⁹ excipit extremis utrinq; capitib⁹ tumidus, mollis, sine medulla, chartilaginosus: medius teres, durus, medullosus leniter gibb⁹. Collum verò gutturis, & gulæ causã ab optimo maximo Deo attributũ. Guttur, spiritus causa est, hoc siquidẽ halitum animantia trahunt redduntque. Proinde quę pulmone carent, neq; itẽ collum habent. Hinc gutturosus dicitur jureconsultis, & Celso. Gula vero est, qua cibus & potus devoratur, οἰσοφάγον vocant Græci. Sed in quibusdã Homericis glossulis sic cõperi, Pharynga nuncupari inter hiante manitatem, in quam duo cõ[?]e[?]tant ora, œsophagi videlicet, ac laryngis. Et est œsophagus quidẽ uti statuunt medicinæ periti, cibaria qui excipit locus, quẽ stomachum vocant. Larynx autẽ est, qua concipitur sonus. Verùm de iis alibi uberius paulò. Βρόγχον interpretãtur qui[d]am guttur, sed eam tamen partẽ intelligũt, in qua sese extrinsecus tumores promunt, quos bronchocelas nuncuparunt Græci. Guttur porrò à Græcis asparagus itẽ dicitur: quãquam Atticè asparagum indicet, notum fruticẽ: etiam si est asparagus in oleribus, quæ prima sese promunt è terra foliis necdum egerminatibus: quod ab Paulo Ægineta est curiosius observatum. Non prætereunda Græcorũ item diligentia, tradentium, τράχηλον, indicare colli ambitum universum, quoniam αὐχὴν, intelligatur in homine posterior pars, in brutis verò superior. Ubi autẽ δειρὴν audis, anteriorem in homine partẽ accipe, in cæteris imã. Quæ colli expertia sunt gulam manifestam non habent, sed nec habere, necessarium. Et instrumentũ spirationi accõmodatũ longitudinem habere oportuit. Propterea Galenus octavo De juvamentis, ob pulmonem esse præcipuè collum scribit. γυλιαύχενας Græci vocant prætenues homines, & colli oblõgioris: nam est gylius, militare vas contextũ, in quo caseus servaretur cum olivis & cæpis, unde & militaris obsothece nuncupata. Herculem quoq; dictũ fuisse gylum tradunt. Gyrini verò informes dicuntur ranarum part⁹, quod scribit Theon, id est ἀδιάπλαστα γεννήματα τῆ ἀπόδα: quando ursarum more pariant ranæ. Hinc in Prognosticis Aratus.

Αὐτόθεν ἐξ ὕδατος πατέρες βοῶσι γυρίνων.

Unde apud Platonẽ, Nihilo rana gyrina prudentior, proverbiali figura. Nec me fallit, esse qui expuncta veteri lectione, gryneã substituunt: sed utrum magis quadre[t], doctorũ fuerit perpẽsio. Gini apud Aristotelẽ deminuta forma, equi dicuntur: quos & gygenios ab Strabone nuncupari, putant nonnulli: quamquã & mulorũ gen⁹ sic in Liguria vocet. Gyris, Dioscori di est farinæ pollen: gyritas panes vocant autopyros. Sciendum verò, nulla superiorum habita ratione. Domitium, girrinos appellare informes exiguosq; ranarum partus, Plinii lectione interpellata: quia ostreorum cirri dicantur Martiali. Isthmũ Galenus apud Hippocratem interpretatur partem illã quæ os & gulã interjacet, per metaphorã. Et inde paristhmia dici tonsillas arbitror, quę cõtingunt in locis iis, quæ μῆλα item vocant. Est & affectio, quam orthostadem vocant, quia surrecti stemus, nervis posterioribus contractis. Nam & vestimenta quædam orthostadia vocabant: quorum in Nerone meminit Dion. Sicuti quæ traherentur, συρτά. Si quid, inquit Albertus, in arteriæ deerraverit tramitẽ, nec excuti valeat, mors cõsequitur, aut ægritudo chronica, quoniam modo stomachi pervius pulmo non est: adeo quod fuerit delapsum, aut paulatim consumatur, necesse est, aut computrescat. Porrò quia huc divertimus, sciendum, præfocationem omnem ex angustia contingere. Angustiam verò aut repleta intermedia regione fieri, quæ inter thoracem est, atque pulmonem, aut pulmonis cavernis, vel aliqua inflammatione, quæ in viscere affligat universo, vel in aspera arteria, vel in ea parte quæ est velut caput ejus, quam nominant guttur, quæ inflammatio fieri item in præjacente spatio potest, quod fauces appellant, & laxius est. Quum ergò fauces sine tumore apparuerint, & strangulatio supervenerit, gutturis tantum est affectio hujusmodi. Asperæ quidem arteriæ inflammatio difficultatem spirandi aliquam efficere potest, strangulationem nõ potest, ob meatus magnitudinem in ipsa latioris, & tunicæ tenuitatem. Impossibile siquidem est, corporis adeò tenuis inflamationem per insignem canaliculæ laxitatem replere. Reliquum igitur est guttur, quod subitã facere strangulationem potest, quoniam in ipso angustatur pulmonis meatus. Nominãt autem medicorum pleriq; affectionem id genus cynanchen, quibus placet faucium inflammationem synanchen appellare. Ulpianus Digestis de ædilitio edicto, antianchen interpretatur inveteratos faucium tumores, quiq; discuti non valeant, velut dicatur antianche obluctans obsistensq; præfocatio, ni malis paleanchen legere. Sunt qui antiades malunt, quod verbum tonsillas indicat. Porrò alii parasynanchen, itemq; paracynanchen appellitant: Parasynanchen, inquam, ubi partibus quę superiacent faucib⁹, inflãmatio affligit: paracynanchen autẽ, ubi extra guttur inestet. Ang[x]nę verò nomine in Præsagiorum libro videtur Hippocrates appellare affectiones quaslibet, in faucibus sese ostentantes: quas & spirandi cõsequitur difficultas. Cæterùm anginæ species quatuor comperisse videor: prima verò est, ubi fauces inflamantur: fauces intelligo locũ oris internum, in quo simul coëunt gulæ ac gutturis extremæ partes. Altera, quum neq; fauces, nec oris portio ulla, aut quid extimum cernitur inflammatum, suffocationis tamen in gutture sese periculum promit. Tertia, ubi extrinsecus in fauciũ ambitu ostentatur inflamatio. Ultimo statuitur loco angina, gutturis tum extima, tum intima pariter afficiens. Est & affectio, quã dicunt ἄπνοιαν, id est apnœam, nulla (ut visus indicat) spiratione facta: quod tamen fieri nequit, aut ea quę per universum fit corpus, transpiratio sufficere tunc potest. Hanc verò per arterias efficit cor ipsum. Antiadas, de quis dictum est, ex eruditis sunt qui statuant quatuor, duas parte dextra, sinistra totidem. Imoq; ita dici, velut sint invicem objectæ. Nam cur Latini tonsillas appellarint, rationis planè videri incompertæ. Antiadas finit Paulus, tumores ea parte prædutos, veluti adenes obdurati strumę fiunt. Collum anterius Græci, item δειρὴν (ut dictum est) vocant, inde & similitudine quadam in angustum desinens prominentia, supercilium vè dicitur item dire. Propterea in Homero polydirada Olympum interpretantur, multas habentẽ exochas, id est eminẽtes partes. Quare dirades sunt inæqualia loca & aspera.

Scribit Ælius Dionysius Byssauchena, id est βυσαύχενα dici, cui ad collum sunt humeri cõtractiores. Apud Pausaniam eo appellatur vocabulo, qui collum cõprimit, sursumq; protrudit humeros. Metaphrenum dicunt partem ab collo ad cinctum protẽsam, aut verius quod à tergo præcordiis objectũm est. Metaphrenon dici, Theon scribit, quia sit μετὰ τὰς φρένας, id est post mentem cujus in pectore statuatur sedes. In avium quibusdã ingluvies est, cutis in amplum sinuata, qua primum cibus cõtinetur ingestus incoctusque. πρόλοβον dicunt Græci. Plinius sinum, & in onocrotalis uterum, pappã magnus Albertus. Probolum verò venatorum est telum, apris accommodum præcipuè. Proboli autẽ in mari sunt petræ. Sunt ex Græcis, qui κίονα dici collum interpretẽtur, quoniam columnæ vicem gerat, dum caput fulcit. Sunt qui κίονα gurgulionẽ, id est γαργαρεῶνα signare opinentur. Alii partem quæ columella nuncupatur, vel comuni loquẽdi usu σταφυλὴ, id est uva. Dici autẽ κίονα volunt, διὰ τὸ καθήκειν ἀπὸ τοῦ κάτω μέρους τοῦ στομάχου μέχρι τοῦ ἄνω. id est, quia ex imo ad summam pertingat stomachum. Decollare verbum in Joannis Baptistę historia, sunt qui parum Latinè positum rentur: quum tamen Fenestellæ sententia notione ea comprobet accipi grammaticus Diomedes, etiã si veteribus dictum legas frequentius, Securi cædere. Aliàs Ennio decollare, à collo & humeris deponere est. Sicuti Tranquillo succollare, subjecto collo tollere onus. Apud Plautum pro decipere invenias decollare. Sed & Lucillius ait. Quibus fructibus me decollavi. Murenulam colli aurum nuncupat vulgus, Hieronymo tradente, quod scilicet metallo in virgulas lentescente, quadam ordinis flexuosi catena, contexitur, ex piscis utique imagine vocabulo conformato. Fucas appellat Columella in facie maculas. Tetanothra, id est τετάνωθρα vocant Græci medicamina cuti levigandæ ac erugandæ, præsertim in facie. Capitium Hieronymus vulgò dici ait, vestis partem qua collo inducitur.

Manuum laus præcipua. Scribendi bonum. Dextra cur in fide porrigatur. Tendines, toni, dactyli, idai unde. Ambidextri, & ambilevi ratio: gyia, gyalus, cyllos Pygmæi unde: ancon: maschala, seu ala in arundinibus: carpus, carpa: & Carpia civitates. Brachij partes, & vocabula. Manuum, digitorum partes, ac partium nomina. Chirurgia. Osculandi mos. Spithame, lichas, ulna, thenar, cotyle, condylus, condylion, gronthus, scytalides, phalanges. Brachium calefacere. De Martio, & Claudio. Agrorum nomina diversa. Xanaon.

Cap. III.

Quis verò eloquẽtia vel ingenii claritate majestatẽ, quæ ex manibus adest homini, dignè valeat exsequi? quàm aptę hę? quamq; ad omnem motum nullo labore faciles? Mira est artium numerositas, quam membri hujus adjumento condiscimus, & exercemus. Taceo hic pingendi, fingendi, scalpendi nobile artificium. Quid illa musicorum cujuscunq; modi organorũ contrectatio scientissima, & maximè divina? Quid illa sustructionum sublimitas, quàm elegans, quã scita? Quid urbium structura in omnibus, vel præstantissima? Quid multiplex agrorum cultus, quo tot tantisq; ad vitam necessariis instruimur? Quid illa indumentorum varietas? Quid ornatus excellentia? His penetramus in viscera terrę, metallorum inde vim longè pretiosam eruentes. Immo verò & rerum natura agitur in planum, solo tantũ non æquatis montibus. Admittuntur maria, repelluntur, certis quoq; limitibus, veluti extra

A præscriptum proferre pedẽ vetantur, objectis molibus. Penetramus aquarum ima, naturæ suppellectilem undiq; nobis vendicantes, totque modis rerum facies mutatur. Camporum dominamur laxitati. Supercilia montium & verrucas (ut hoc interim verbo utamur) quãtumvis lenticulas nobis obnoxias reddimus: bestias item omnes, terrestres, aquaticas, aereas. Quicquid ferè mundi vastitas cõplectitur, manuum solertia nostri fit juris. Quid illa
B scribendi majestas, quæ tantarum rerum scientiam nobis comparat, vetustatẽ propagat, nil sinit interire, & quod omnia conterit, tempus nostris cogitur manibus succũbere? quid hoc magnificentius? quid æquè mirandum? id esse homini datum, in quod ne mortis quidẽ avida rapacitas jus ullum habeat? Quid tot, tantarumq; legum cõtexta volumina, quàm demum civilioris vitæ præferunt eminẽtiam? Quid dictorum cõventorumq; publicis tabulis cõprehensa fides adversus ingeniorum pravitatẽ? Ausim dicere,
C sejunctis manibus, fuisse nõ inermes modo nos futuros, sed vel brutis infeliciores. Quem enim usum rationis habeat lumen illud divinum omni ope destitutum? Hinc rectè mihi fecisse videntur, qui rationis ac sapiẽtiæ ministras esse manus pronuntiarunt. Anaxagoras verò ille antiquior, sicuti ab Aristotele traditum scimus, & in Moralibus ab Plutarcho repetitum, ideo sapientissimum videri hominẽ dixit, quia manibus foret instructus. Nã uti ego interpretor, quod cęleste in nobis est, debile, mancum, nulli
D prorsum rei parte hac orbum erat futurum. Harum multiplex emolumentum, vel tritum Græcis explicat proverbiũ, τί δῆτα χεῖρες ἂν ἐργασαίατο. Quid enim non efficere valeant manus? Dextram porrò in fide porrigi, quis vel ex Plinio non novit? Cujus rei caussam Varro Callimachum secutus esse ait, quòd omnis veterũ auctoritas dextræ manus virtute constaret. Propterea, inquit, majorum hæc fuit salutatio, ut hac potissimum se corporis parte venerarentur. In Nebulis Aristophanes item ait: κύσον μου, καὶ τὴν
E χεῖρα δὸς τὴν δεξιάν. At interpres, ἔθος δὲ ἐπὶ πίστει, ὁ συνθήκαις βεβαίαις τὰς δεξιὰς διδόναι ἀλλήλοις. Videor & super hac re quippiã observasse apud Plethonẽ Rerum Grecarum libro secundo. Id ipsum & Persis sanctissimum fidei pignus censeri auctor Diodorus est. Quid? quod inter agendum non ut cæteræ partes loquentẽ adjuvãt, sed ipsę quodamodo loqui videntur: iis nimirum, ut Fabius inquit, poscimus, pollicemur, vocamus, dimittimus, minamur, supplicamus, abominamur, timemus, interrogamus,
F negamus: gaudium, tristitiam, dubitationẽ, confessionẽ, pœnitentiam, modum, copiã, tempus ostendimus. Quin in tanta linguarũ dissonaq; varietate, hic communis quidam gentium cunctarum sermo planè potest videri. Quid verò artifex illa digitorum structura, quodnã ingenium admirãdo nõ fatigarit? Nescias venustatis inde majus sit specimen, an emolumentorum amplitudo clarior. Maximus est in numero decor, maximus & in gradibus ac serie. Digitorum cõtractio facilis est, protensio non minus ex comissarum mollitie ac cõcinitate. Tendines vocãt non-
G nulli, quibus digiti moveantur, haud absimiles his qui toni ab Hippocrate nominãtur: orbiculatæ nãque sunt, eas ἀπονευρώσεις, id est à nervis prodeuntes nuncupant plerique. Quam verò opportuna est in apicibus ad apprehẽdendum globata caro, forinsecus unguium obvallata firmitate: quorum inibi augmentum insignitius est, Alexandro Aphrodiseo tradente: quoniam illis insitum est in superna deferri. Ad delicias, quin etiam & fastum argutiasque abutuntur

pars

pars hæc: & qui insolentius fastu tumentes quippiã subservientibus injungerent, digitorum crepitu id significabant, quod mõstrat quandoq; Martialis: & Hieronym⁹ adnotavit non citra suggillationis fœditatẽ, adversus eum qui digituli crepitu silentiũ imperaret. Digitos etiã quibusdam esse in manibus senos, sedigitorum monstrat appellatio: de quibus itẽ quæritur Digestis de ædilitio edicto, an morbosi credi debeãt. Diodorus Bibliotheces sexto, dactylos putat idæos ob parẽ digitorum numerũ appellatos. At Geographus, idæos dactylos in Ida Cretæ ferrum elaborasse scribit, & ab numero ita nuncupatos, quod repetit Eustathi⁹ quoque. Alii etiã aliter. Manuum porrò emolumentũ duplex: alterũ est sensus, alterum verò retentionis. Proinde excogitavit optimus maximusq; rerum perpensor Deus mollissimã palmã, quo sensus fieret solertior exarctiorq;. Cutis præterea palmæ, ut auctor Avicẽna est, temperatior cõtigit omni alia cute, excepta tantum ea quæ in digitorum visitur extremitatibus, prӕsertimq; indicis. Galenus primo De cõstitutionibus, manum internã esse astruit temperaturæ synceriter mediæ inter extremitates omnes, hoc est inter calidum & frigidũ, humidum & siccum, durũ & molle, veluti ea sit sensilium corporum regula & planè sensus instrumentũ homini, animaliũ sapientissimo. Indeq; pars ea nudata pilis est, ne hirsuties tactus præstantiã oblæderet. Illud verò nec admiratione caret, Viros utraq; manu utentes sæpenumero esse vitios: mulierẽ vero ambidextrã non effici, auctor gravissimus Hippocrates est. Retulit & septimo Naturalis historiæ Plini⁹. Ratio verò est ex naturæ debilitate: si enim ambabus manibus ob nervorum robur ac musculorũ, quidã viri utũtur: optima ratione, nulla mulier utetur: sed satis abundèq; habeat, si una dextra vel modicè utitur. Non omittendum quod produnt Græci interpretes ἀριστερὰ dici, quæ fatua sunt, id est μωρὰ δεξιὰ ἡ τὰ συνετὰ, id est prudentia. Chirurgia, quod scitu dignũ est, nõ medicinæ modo partẽ indicat, sed & de artibus itẽ pronuntiatur aliis, unde est pictorũ καλλιχειρουργία apud Anaxandridẽ, Athenæo referẽte. Amazonidas quidẽ amburere dextrã solitas mãmulam, tradit historia: ut in proximam manum plus commeans alimenti valentiã conciliaret ei, quæ etiam per naturam invalida habeatur. Circumdextrum, ut sic nunc mihi dicere permittã, quem Græci amphidexion vocant, Asteropæum Homerus dixit, manu utraq; pariter utentẽ. Ambilævum verò Aristophanes hominẽ vocat, ambifariam lævum. Ambidextrũ etiam nominat Hipponax. Est ejus rei mentio apud Herodotum quoq;. Ambidextrum fieri hominem, illa produnt ratione Physici, quòd affatim sese promat in sinistrum latus cordis calor, & hepatis in dextrum: si porro in ima splen amplius delabatur. Quòd verò sinistra utatur aliquis pro dextra, causam præbuerint cor itẽ ac hepar, ubi eorum viscerũ affluentior sese vis in sinistrum corrivet, dextra parte tantũ nõ destituta. Id verò contingere, ubi in sinistris tàm cor quã hepar situm nanciscantur: aut in dextra collocatum quidẽ hepar, obductis pañulis crassioribus, ne quid virtutis in dextrum refundat, præpeditur. Potest & perpeti consuetudine sinistra effici, ut dextra. Gyia Grӕcis dicitur manus propriè, παρὰ τὸ γῶ, τὸ χωρῶ, id est ab excipiẽdi commoditate. Verũ & abusivè corporis membra reliqua vocantur gyia: sunt qui de pedibus dici peculiaribus interpretẽtur gyia, ἀπὸ τῆς γῆς, id est, ἀπὸ γῆς, quæ terra est. Gya'us vero est quadrangulus lapis, & de cubo pronũtiatur. Gyalas Macedonib⁹ poculum est. Cyllos ad manum ita re-

A fertur, Hieronymo interprete, sicuti ad pedem χωλός. Nam cui manuum altera demutilata est, dicitur κυλλός. Brachiũ ossibus constat duobus. Brachii prominens summitas dicitur acromia, aut humeri caput: item epomis, & acrocolia, apud Julium Pollucẽ: ubi articulus obfirmatur, entyposis, vel humeri acetabulũ, extrinsecus musculi, intus parolene. Sinus sub summo brachio, axillæ, apud Græcos μασχάλαι, unde ducatur amphimascalos, quo nomine manicatã intelligi vestẽ volunt, alii verò servilẽ. Erat item hete-
B romaschalos, quo uterentur operę. Moris fuit veteribus, ut cognata cęde polluti, interfectorum summas quasq; prӕsecarent partes, ac insutas sibi circumponentes sub alis ferrent præcipuè, opinati hoc modo interemptorum vires cõtundi, ne quid in reliquum possent obesse: dicebatur verò hoc μασχαλισμὸς, unde apud Apollonium, ἐξάργματα τάμνε θανόντος, de Jasone & Absyrto. Porrò ubi ossa brachii cõponuntur, ancon vocatur: quanquã, ut obiter id monstrem⁹, plura signat ancon. Est enim eo nomine de-
C testata navigantib⁹ Nili pars: unde & per euphemismum quendam dulcis appellitatur cubitus. Est & in forib⁹ pars, quã prothyrida vocãt. Anconas montiũ summitates intelligunt apud Sophoclẽ. Erat itẽ eo vocabulo per obscurum Carthaginẽsib⁹ domicilium, in quod cõpingebantur quib⁹ iratior factus esset tyrañus. Dicitur itẽ cubitus pygon, id est πυγών: unde appellari pygmæos, Eustathio credimus. Pygusion certè cubitale intelligim⁹. Vocatur & pachys, id est πῆχυς, discriminatim ab superiore tamen, ut Hero-
D doto placuit. Ab aliis in idẽ corrivatur. Advertẽdum verò quod de brachiorum finibus est dictum: ab eorum similitudine in harundinib⁹, & plerisq; aliis geniculos cõcavos, maschalas itẽ à Græcis dici, à Latinis etiã alas. Quæ utiq; cava nunc bina, nunc singularia visuntur, semper autẽ intervallata. Brachialia sunt brachiorum ornamenta, quæ chlidonas itẽ dicunt Græci. Nam chlidas vocant, delicias & mollitiẽ: unde est Xenophontis illud, ἐν χλιδῇ τετράμμενα ἀλλὰ χωριτικῶς. Et in Parallelis Plutarchus ait,
E διαχλιδῶς βαδίζειν: quod est, deliciosè incedere. Sed ad rẽ. Extrorsus prominens olecranum vocatur: unde apud comicos ὠλεκρανίζειν verbum. Os minus brachii nos radium appellamus, Græci κερκίδα nuncupant, & parapechyon: majus verò cubitũ dicim⁹, hoc est pechyn, ut docuit Pollux, vocatur & propechyon: finẽ eius vocãt carpum, Plinius verò brachiale, ossibus cõpactum octo. Cui quod præjacet, appellãt procarpion. Manum mittere in carpũ medici dicuntur, Galeno auctore, ubi arteriæ motiones ex-
F plorãt. Quod si est, ridiculè pro vola quidã interpretantur carpũ. In sanctis literis ubi legitur modo, Labores manuũ tuarũ manducabis: noñulli Græci ambiguitate verbi in tendiculã illapsi, καρπῶν, interpretati fruct⁹ sunt, nõ manus. Quum tamen καρποὶ etiã manus dicantur, quod scribit Hieronymus. Sunt qui carpos, esse cenchramidas ficorũ opinẽtur propriè, ac olivarum sansas. Pericarpion vero, circumiectum iis humidũ cum ambeunte corio. καρπῶ δίκη in eos intenditur, qui fructus oblæserint. Metacarpiũ verò
G expansa est ante digitos pars. Encarpos apud Vitruvium inter Ionicæ columnæ ornamẽta legim⁹. Basi, inquit spirã supposuerunt pro calceo. Capitulo volutas, uti capillamẽto cõcrispatos cincinos propẽdẽtes dextra & sinistra collocaverunt, & cymatiis & encarpis pro crinibus dispositis frõtes ornaverunt. Carpæa verò saltationis species Xenophonti ἐν ἀναβάσει. Carpias, inquit Menãder rhetor, civitates dicebãt in præcipiis fluminum ab Romanis ad Barbaro-

rũ impetũ reprimẽdũ conditas. Mensura ab magno digito ad minimum spithame nuncupatur. Si pollicem explices, & indicem, lichas nominatur mensus is. Ab olecrano ad extremum medium digitũ quod intervalli est, cubitum dicas. Si digitos contraxeris, ab ancone ad ipsos dimensio pychon dicitur. Si ambas manus explices à pectore in lineã rectam, ulna. Manus verò portio interior à magno ad indicem digitum vocatur thenar, à quibusdam etiã ir. Sũnt qui thenaris nomine spatiũ ab digitis intelligant ad carpum, ab verbo θεῖναι. Apud Pindarum dicitur ararũ thenar, id est latitudo, aut cavitas, qua excipiuntur sacrificia: etenim manus concavum à multis nuncupatur thenar, ab θεῖναι, ut præmonuim*, aut ab θείνω, quo signatur verberũ incussio. Est & in pedibus thenar. Extima verò manus pars opisthenar. Quam in dextra, inquit Plinius aversam osculis appetimus. Catone de provincia digrediẽte, Plutarchus scribit, milites manum reverenter esse osculatos. Quod genus, inquit, honoris imperatoribus modo, idq; perpaucis id temporis contribuebatur. Qui adorãt, ait Hieronymus, manũ solent deosculari & capita submittere: quod se Job beat* elementis, & idolis fecisse negat. Et Hebræi juxta linguæ suæ proprietatem deosculatione pro veneratione ponũt. Seneca, Hos ego deprehendam alienorum servorum osculantes manum. Relatu non indignum id quoq;: Principes Romanos peregrè profecturos, & mox urbẽ repetentes, ita cõdito more, senatores osculo solitos excipere. Propterea in Nerone Tranquillus: Neq; adveniens, neq; proficiscens quenquã osculo impartivit, ac ne resalutatione quidem. Quod ab indice ad minimũ est spatii, hypothenar. Quod in meditullio est, thenaris, hypothenaris, ac pectoris κοιλὸν man*, id est cavitas item appellatur. Alii cotylẽ dixere. Digitorum verò partes hæ: Quod prominet in comissura, vocatur condylus: dicitur & eodem vocabulo, percussus eò inflictus: & inde verbum κονδυλίζειν. Sunt qui hoc nomine pugnum intelligant. Hinc est illud Plutarchi in Junioris Catonis vita forma proverbii enuntiatum: Erat, inquit, ei χαρίεις ὁ παιδαγωγὸς καὶ λόγον ἔχων τῶ κονδύλω προχειρότερον. Martian*: Complicatisq; in cõdylos digitis vulnerabat. Hinc & digiti plerunq; monocondyli vocãtur, aut dicondyli. Pollex monocondylus est: at reliqui, dicondyli. Condylum inveni, qui & gronthum interpretentur. Est cõdylion Æginetæ Paulo indicum conchylium. Nam apud eundem, ostrei genus dici invenias condylon. Conchylii porrò indici, testam onycem vocavit idem quoque. Pedum verò digiti omnes monocampti, id est flexus unius. Qui subsunt articuli, scytalides nuncupantur, vel (sicut Aristophanes) phalanges. Insunt cuique digitorum tres, pollice sequestrato. Condylo interemptum ab Hercule in Oenei convivio, puerum legimus, qui manibus aquam infundebat: quemque Archiam Hellanicus nuncupatum scribit: Eunomium alii, Architelis filium: quo facto, Calydone excessit is, cæde quanquam non voluntaria. At in secundo Phoronidos, Cheriam fuisse nomen, relatũ scio. Thersiten quoq; condylis ab Achille interemptum, Græci scribunt, quoniam Penthesileæ ab se interfectæ oculum hasta percussisset. A brachio denique id usurpari proverbiale potest, ex diserto viro Philippo natum, qui ad dicendum ita solebat surgere, ut quod primum verbum prolaturus esset, nesciret. Dicebat tamen, Optimè quum brachium concalefecisset se solere pugnare. Martium Imperatorem Romanum in digitis nervos habuisse dicitur, non venas: tanta

A vi, ut nullius manus ad scribendum aut impellendum præstantior tradatur. Quippe venientia carra salutari obnixus repulit: fortissimum quemque uno sic demum digito afflixit, ut perinde ac clava ferroque icti torquerentur. Hic est qui ferrarii traditur fabri filius: propterea in concione, ars mihi objiciatur ferraria, dum me ferrum tractasse suis sentiant cladibus exteræ gentes, quæ populum Romanum ferratam gentem putent. Sed & Claudius

B Imperator: non is de quo Suetonius, sed alter, sæpè equis & mulis ictu pugni dentes excussit. Non prætereundum quod est in veteribus memoriis traditum: Agri certum genus dextratum dici, sicuti sinistratum quoque: nam est subcisivus ab subsecte linea ut scribit Agenius Urbicus, dicitur & citratus, sicut ultratus: tetragonus item & tessellatus, cultellatus, normalis, epipedonicus, triumviralis, solitarius, Syllanus, Neronianus podismalis, jugarius in quinquagenis jugeribus meridianus, com-

C mutatus ex beneficio. Xanaon affectionem intelligunt muliebrem hyeme inortam, quando summæ digitorum partes ex lanificii labore vix moveri queunt. Et ξαναν eo modo laborare est. Unimanum puerum manus unius dixit Livius.

Pectoris ratio, & vocabula partium. De costarum numero. De uberibus, & partium nominibus. Rhoa. Thorax. De osse sacro, & sphondylorum meatu. Item costarum vocabula. Quid pleuritis, arthritis, nephritis. Pectus vinciendi mos. Terentij locus explicatur. Cardia, cyamos, chondros, spatha, platea, copia, orropygium, coccyx, solen, fistula sacra.

D

Cap. IV.

PEctus inter lacertos homini constitutum est, cæteris verò in crurum priorum meditullio, quibus etiam carinatum inest, & volucribus eo amplius, aquaticis autem vel maximè. At in homine laxitas admissa est, brachiis nil prorsum interpellantibus. In brutis coarctatio necessario est

E insecuta, inter ambulandum protendentibus priora cura, propterea nec eodem loco illis mammæ: quas nostri pectoris recipit carnosa latitudo, quæ cordis foret tegumentum aptius. Costas homini octonas natura distribuit, reliquis aliquanto plures. Avicenna Galenusque septenis componi ossibus hominis pectus affirmant. Sed juguli os costis adnumerat Aristot. Tenuiores molliores que costes Græci ζῶας vocant. Qua in parte consyderanti amplius in hoc opificio rerum naturæ ma-

F jestatem succurrit: pectoris hanc laxam complanationem & utique sublimem, oculisque occurrentium expositam, mirabilem præ se ferre conformationis dignitatem. Aristot. 1. De histor. & Galenus in Isagogico nomine thoracis partem intelligunt, quæ collo ad pudenda protenditur, & dicitur alio modo holmos: hujus superiorem ad jugulos partem vocant Græci στῆθος: unde & intima dicunt entostathidia. Inferiorem verò nominant sternon. Unde & sterno-

G mantis Sophocles dixit, quæ dicatur etiam engastrimythos, de qua dictione alibi plura. Sternon autem dici putant etymologici, παρὰ τὸ, τὸ στερρὸν τι ἐῖναι ἐνταῦθα, quod hic mẽtis insit firmitas solidior, quando est inibi cor, καὶ τὸ ζωτικὸν, id est vitalis portio: unde sibi vim haurit mens. Verum haud prætereamus parte ista Galeni sententiã ex secũdo De morborũ interstitiis: Et thoracis, inquit, parietes ab nutricibus plerunq; depravãtur, dũ ipsos educatione prima nimium arctè extrinsecus vinciunt.

vinciunt. Maximè verò, inquit, quotidie apud nos fieri hoc intuemur in virginibus: nā iis dum student nutrices coxas augere ac latera, ut magnitudine thoracem exuperēt, vitiis quibusdam totum comprehendunt, ac omnes scapularum partes, & thoracis cohibent vehemētius, ac comprimunt. Quo fit, ut quum aliquando non æquè omnes intendantur, aut pronum in anteriorem partem reddatur pectus, aut posteriores partes, ad spinam quæ pertinent, gibbæ reddantur. Fit illud quoque, ut velut perfractum, ac ad latus adductum fiat dorsum, ita ut altera quidem scapularum non aucta, sed parva & compressa satis appareat. Ex iis verò pluribus paulò de medici nobilissimi sententia repetitis Terent. in Eunucho lucem referri multam, nemo non videt.

> Haud similis virgo'st virginum nostrarum, quas matres student
> Demissis humeris esse, vincto pectore, ut graciles fient.

Pectus verò ut plurimum portionem ossibus constipatam, cōmunitamq; accipiunt, vulgus, & Avicennæ interpretes cassum vocāt, ab spatio (ut opinor) intus vacante, inanique. In eo singularis item pernoscitur naturæ providentia: quæ non integro osse pectus cōmunierit, ne vitio partibus illato, in totum grassaretur mox vis mali. Affuit & laxitatis ratio, ut expanderetur facilius ad cōmoda membrorum anhelitus, ut sensit Avicenna. Pectoris summi medianas portiones vocant stathenia. Ubera autē mastos dicunt. Ex quo & supercilia terrarum eodem dicuntur nomine. Titthia verò mammæ sunt muliebres. Quod uberibus subest, procardion appellatur, in recessu quodā & cavitate. Id molle est ac corpulentum, ita dictum, nō tàm quia præjacet cordi, quàm quod sit ante stomachi os, quod dicitur Græcis καρδία. Eandem rationem habet hypocardion, & anticardion, quod & sphage dicitur. Uberum apex papilla vocatur, seu thele: de qua similitudine fontium tubuli ab Varrone in Re rustica, papiliæ vocantur: sicuti ab Cassiodoro, ubera. Nigricans circulus papillā ambiens vocatur φῶς, id est lumen. Prima verò lactis sub eo πῆξις nominatur cyanos, id est faba. Quæ lac continet portio, colpos, id est sinus, aut ascoma. Ubera decoris gratia viris contributa velut nevulos Damascenus scribit. Potest & evaporatio aliqua in iis intelligi: laxa namq; inibi caro est. Sunt & apum ubera Palladio, quæ imitantur pendentes: uvas dicunt alii. Super procardion est os pectoris, seu chartilago dicta chondrus, vel xyphoides, à similitudine capitis gladii, ut Galenus interpretatur: vocant & malum punicum ex corticis imagine quadā: prominet super os stomachi, propugnaculi vice. Inter costas vero, quæ auctiores, dicunt γνησίας, id est legitimas: at minores vocantur nothæ. Costarum quidem ossa dicuntur spathæ, latiora verò platæ, angustiora autē copia, id est κωπία. Ubi vero desinunt sphondyli, sacrum dicitur os: à lato incipiens, in angustum desinens, ubi coccyx est, qui & sphondylion & orthopygium nominatur. Sub costis os chete, itē ceneon, & zona, quam Romani fasciam. Costarum affectio pleuritis est, sicuti articulorum arthritis: & nephrytis rhenum. Ligures heptapleuri nominantur in veterum monumentis, quod significat costarum septem. Sphondylorum meatus, qua residet medulla, αὐλὼν vocantur, id est canalis, aut aquæductus: item σύριγξ ἱερὰ, id est sacra fistula.

Ventris partes, & vocabula. Cœliacus morbus. De umbilico, & partium circumjectarum vocabulis. Etron, abdomen, peritonæum, syringothoma, echinus, cecryphalus, apocriticus. Strophi dolores. Gangamon grꝑa. Præsagium ex umbilici nodis. Cholera quid. Ilia, ceneon, lagon, lapara. Qui sint versus Procœlij, sphecodes, lagari, myuri, acephali, phricocalium.

CAP. V.

A Pectore costis venter subjacet, non clusilis ob eam videlicet causam, ne aut cibi tumorem, qui per calorem necessariò evenit, aut uteros plenos impediat. Imum ventrem appellat Hippocrates partem ventris imam, quæ umbilicum ac pudenda interjacet. Ita ut in hæc tria totum epigastrium, id est locus supra ventrem, dividatur, in hypochondrion, id est ilia, & umbilicum, & imum ventrem. Superiorem quoque ventrem dici ab eodem observavimus sedem, quam thorax à pulmone occupatam circunscribit, & ambeat. Hypocondrion esse super umbilicum, Aristoteles scribit. κοιλίαν vocant Græci ventrem, unde cœliacus, in ventriculi porta morbus est, sub quo indurescit venter, dolorque ejus est: & μονοκοίλια, ventris unius: vocant & gastera, ex quo & hypogastrium dicitur pars sub umbilico ad pubē, quam etiam ἦτρον nominant: unde & etridia frusta apud Comicos: & abdomen, ac lactes quoque, ut Probus. Etron item geniculum in ferula, vel umbilicum dicunt, vel enterionem. Etrion etiam hepar vocatur: unde est ἦτριν ἱππείου. Abdominis postremum aqualiculus. Abdomen porrò ab parte exteriore cutem habet evidentem, introrsum membranæ includitur levi: peritonæum dicunt quidam ex Græcis, mendosa in Celsi codicibus dictione. Meminit post alios sexto Therapeutices Galenus: qui & περιτοναίου partem nuncupari syringotoma scribit, id est συριγγότομα, in gastroraphiæ pragmatia: quam ventris intelligi consutionem voluit, ubi sit is vulnere diductus aliquo. Sciendum verò ab Græcorum doctissimis proditum, In bobus ventrem dici propriè echinum, etiam si de cervo item pronuntiari animadverti. Cæterùm & triplicem haberi ventrem, tradunt: quorū primus, qui & supremus, dicatur cecryphalus, quia cibum occulit: sequens, echinus est, διὰ τὸ ἐχινώδη ἔχειν τὴν τροφὴν, vel ob asperitatem: tertium appellant apocriticum. Alii in animalibus, quæ μηρυκάζοντα vocant, ventrem statuunt primum enystrum, id est ἤνυστρον: secundum verò echinum: tertium autem cecryphalum. Relatu verò non indignum: Strophos dici à Græcis dolores, quibus circa umbilicum infestamur. Sunt autē hi, morbi alicujus perpetuò, velut asseclæ, ac prorsus symptomata. Quod sub ventre est, stachys item appellatur, id est spica. Medii ventris concavum, umbilicus dicitur, & mesomphalion. Ambiens verò locus, gangamon: quia sit ibi nervorum complexio, sagenæ modo, quam etiam gangamon nuncupant. Mediana verò umbilici, acromphalia; sicuti desuper, epomphalion. Circumjecta umbilico cutis, vocatur γραῖα, id est anus, quoniam corrugata, senectutis indicium est. Umbilicus verò ad hoc naturæ providentia factus videtur, ut per eum fœtus dum est in utero nutriatur: quod Aristoteles scribit libro De historiis nono, & secundo De animalium generatione. Dignum verò scitu est, quod primo Introductorii Albumasar sibi prodendum putavit, Numerum suscipiendorum deinceps liberorum ab puerpera, peritas obstetrices facilè concipere ex nodis spatiisque umbilici ejus, qui natus sit infans: quot nanque no-

dos observarint, totidem deinceps parituram pronuntiant. Ilia imo ventre posita sunt, inter coxas & pubem, ut inquit Celsus. Græci ab inanitate vocant ceneona, & quòd flaccida sint, etiam lagona, ut scribit Athenæus. Ilia certè dicta ex tenuitatis ratione, imbecillitatisvè, quando inanis est pars ea. Lagonē vulgus pullatum barbarè galonem vocat: sicut laparam Homerus. Cholera, id est χολέρα, inquit Medicinæ tertio Paulus Ægineta, immodica est ventris perturbatio, quum dejectione, tum vomitu, ex ciborum perpeti cruditate, ob ingurgitationis nimietatē, aut humorum redundantem pravitatē. Cholerā pro bile accipi audias passim, & ita scribit Lampridius: cui tamen colaphum incutiunt nostri. Verum & Hieronymus ad Furiam: Amarissimam choleram tuæ sensere fauces. Quin Matheseos secundo Firmicus: Quicunque, inquit, in genituræ horoscopo arietem habuerit, ad ignem cholericamq; naturam declinabit. Sed & ab eodem leo signum traditur cholericum. Morbi duplex agnoscitur genus; nam Hippocrati est quæ sicca nuncupetur cholera, quæ rationibus quidem comparibus obveniat, verum citra vomitum & alvi dejectionem. Cholericam verò causationem pluribus exequitur Celsus: sed & in Isagoge non præteriit Galenus. Illud verò impensius observandum, metaphora honestissima in Homeri carminibus, cœliacas dici affectiones duas, sive πάθη expressius enuntiandum est: altera, magnitudine fit & abundantia, indeq; procœlion nuncupatur pathos, ab animalibus quæ protuberanti sunt ventre: altera ex defectu, id est eclipsi, cooritur: proinde sphecodes appellatur, vel sphecoides, tralatione ab vespis producta. Dicitur & lagaros, ab inanitate, quam in lagone monstravimus: cujus exemplum extat Iliados sexto,

Μήμ᾽ ἀπογυιώσῃς μένεος, ἀλκῆς τε λάθωμαι.

Quoniam pes quartus jambicè trichronus est, qui tetrachronus esse debuerat per spondeū vel dactylum, heroici metri lege. At procœlij exemplū est,

Ὦ ἀχιλλεῦ πηλέος υἱέ.

Quippe tertius pes tetrasyllabus est, ac proinde tumet tanquā venter, ac metricam requirit systolem. Porrò sunt & versus, qui vocantur acephali, ut qui à brevi ducant initia. Nā myuri in postremis peccant subsultantque: in medio delinquit lagarus procœliusvè. Quod vitiosè cludant, dici videntur myuri: nam μύειν, claudere est. Obiter illud adjecero: fuisse item dialogos nomine Acephalos, ab philosopho Æschine concinnatos. Frigus circa ventrem assiduum, phricocœlium vocant idest φρικοκοίλιον.

Pubes, episium, ephebaū, hebe, phallouitroboli, acylos, errhon, taurus, pipinna, lipodermi: peos, ac pæos. Itē penis: ejus vocabula plura. Fascinū cur. Pudendorū Liberi patris cultus. Taurus, & dactylios. Congylia. Capros, caprea. De nanis. Nonos quid: & vepene. Onos, onobelus, monobeles. Tentum quid.

CAP. VI.

UBi verò inhorrescunt pili, pubes dicitur, hebe à Græcis atq; episium hoc est ἐπίσειον: nam ephebæum, medicorum tantū est. Hebe tamen plura in Grecorū doctrina signare animadvertitur: quippe pilorū in pudendis successio prima eo censetur vocabulo: sed & in quo id provenit, locus ac tempus quoq; sic nuncupatur. Prominens autem pudendū, penis, vel coles, ut Celsus: nam & Græcè, καυλὸς: à quibusdā etiam, muto. Summa pars vocatur corone, ab Græcis: & quinto Therapeutices, à Galeno balanus: à nobis etiam glans, per similitudinem. Tegu-

A men balani, præputiū: à quo, dempto & præsecto Judæi, apellæ dicti. Et vitiū, phymosis: ubi glans nudari nequit, & infra cutis incidēda præcipitur usq; ad frenum: de qua re mox itē paulò. Eius foramen, urethra nuncupatur. Est quidē acylos, seu aculos Homero, glans iligna: verum & pro pudendo positū invenias, ea forsan ratione, quā de balano protulimus. Apud Strabonem libro decimosexto, ex Artemidoro, aliquot apud Arabas & Æthiopas recensentur populi
B κολοβοὶ τὰς βαλάνους, id est mutilati glandes. Sunt & in iis vocabula plura, sed alibi latius. Honor quidem in iis præfandus erat, quando apud castas aures vix ulla eorū mentio fieri honestè potest: ac in prætextata sæpè incidendū verba est, nuptaq;. tamen quia ordo ipse rerum, & naturæ contemplatio sese nobis ingerebat, tam comentanda nobis sunt visa, quàm necessaria creduntur suggerendæ proli, intra hominis ætatem alioqui defecturæ. Nec tamen hæc ipsa dixeris sine providentia: quippe formas harum partium
C tales, necessariò ad officium propositum esse debere, quales jam sunt, obscurum non est. Augetur hoc etiam unum membrum, & minuitur sine ulla morbi mutatione. Quorum alterum utile ad coitum, alterum etiam ad cæteros corporis usus commodum est: nam si semper simili modo se haberet, impedimento foret non parvo, quod in priapismo dilucet amplius: id enim est colis accidēs, sicut gonorrhœa, instrumentorum seminis affectio est. Dicitur enim sic seminis assidua excretio, cole haudquaquā extē-
D so. Priapismus verò, quum coles & longitudine & latitudine totus augetur, nullo stimulante ad libidinē aut desiderio aut acquisito calore. Constat porrò ejusmodi partibus, ut eorum quæ diximus, utrumq; possit evenire, partim siquidem nervum habet, partim chartilaginem: itaque & contrahi potest, & extendi, atq; etiam flatus capax est. Verumtamen ubi hac in re nervum dicimus, non ejusmodi intelligi debet nervus, qui sic dicatur propriè, quales ex cerebro & dorsi profluunt medulla: quum quia nervi
E illi non adeò insigni cavitate sunt, quàm membro huic necessarium est, tum etiam quia nimium habent sensus: nam quum extumesceret pars ea, non contingeret citra præsignem dolorē. Neq; item cujusmodi in colligationibus, quoniam duricies nimia officeret, neque in musculis, ob molliciem & soliditatem. Quæ si quis dignè perpendat, miretur necesse est, singularem opificis sapientiam. Etiam si Paternianos scio hæreticos, ab Paterno quodam nuncupatos tradidisse, inferiores corporis partes ab
F Antitheo conformatas compactasque. Quòd si venas, arterias, nervos ad eam corrivatos partem ad disquisitionem amplius revocaris, longè magis auctor fiet mirus. Arterias certè in cole ac lingua majores existere, quàm in cæteris membris, docuit medicus nobilis Galenus in libello qui est De motibus liquidis. Proinde Avicenna quoque particulam hanc componi ex membris venosis prodidit. Porrò adnotarunt periti rerum, tres esse in cole meatus: urinæ: ac spermatis, qui duplex dicitur: item
G meatum, quo profluit humiditas quædam semine tenuior, aut in meditullio seminis, & aquosi sudoris, Alberto auctore. Hæc verò tunc prorumpit, ubi lascivius puellam attrectarimus. Cæterū hosce meatus facilè visum effugere contendunt. Imnoque in dissectionibus, quas vocant anatomas, non deprehendi. Ex quibus omnibus id colligi denique potest, partem hanc venis, arteriis, meatibus ex toto factam cavitatibus perviam: ut sequax loci natura faciliorem se erectioni præberet: quæ citissima est,

spiritu.

spiritu, vento, vapore inanitatibus oppletis. Hæc A enim est naturæ intentio prior in membri hujus constitutione, sicuti Averrois quoque testatur. Sequens verò, ut sit meatus, quo superfluitas egeratur aquosa, id est potus effluant retrimenta. Sed & illud dignum omnino relatu est: Excogitasse naturã, ut coles detumescens resiliret in ventrem, ne prorsum frigore debilitaretur. Quo argumento, rigorib. nimiis pereuntes genitalia, tum vestibus, tum manibus confovere deprehenduntur: in ea nanq; parte primus fit sensus frigoris mortificantis, ut verbo B medicis utar pertrito. Pudenda in maribus etiam, ut est ab Hieronymo adnotatum, φύσιν Græci vocant, Latini verò naturam. Phallovitrobolos in imperatorum gestis rebus legisse me, sum memor, eos intelligunt vitreos priapos. Strutheum item ab passeris salacitate, dici virile membrum, scribit Pompejus Festus. Nam est item struthion, potorium vas. Sunt qui membrum hoc item fascinum appellent: ut in carmine obscœno & apud Horatium.

Minusve languet fascinum. C

Ubi Porphyrio, fascinum pro virili parte posuit: quoniam fascinandis rebus hęc membri deformitas apponi solet. Sed advertant quęso eruditi, an verior ex historia elici ratio possit. Lectum siquidem apud Varronem est, in Italiæ compitis Liberi patris sacra solita celebrari tanta turpitudinis licentia, ut in ejus honorem virilia colerentur pudenda, palàm exultãte nequitia. Nam Liberi membrum per dies festos magna celebritate plostellis per agros prius, mox & D in Urbem vectabatur. Lavinii integer mensis Libero dicabatur. Quibus diebus unusquisque spurcissimis abutebatur verbis, donec per forum id transveheretur mẽbrum. Cui inspectantibus omnibus, matrẽ familias honestissimam, coronã necesse erat imponere. Sic Deus is propitiabatur ad seminum eventus, sic ab agris fascinatio averruncabatur. Unde opinor, turpi mẽbro impositum nomẽ, ab eo quod præstabat. Apellabatur & verpa: ut apud Catullum.

Nihilo minore verpa Farti estis. E

Nam verpos dicunt Judæos, ex illo Satyrico,

Quæsitum ad fontem solos deducere Verpos.

Sunt qui eodem nomine infamem intelligant digitum. Martialis de mentula:

Incipit in medios mejere verpa pedes.

Quum verò genitalia mutilare ab Adriano vetarentur Judæi, velut pro laribus & focis in bellum exarserunt. Dicitur & capros. Capreæ verò sunt in natura cameli, prominentes carnes. Orrhon & taurum, ut scribit Amonius, eam vocant portionem, quæ te- F sticulos interjacet: quam in avibus orropygium vocant, non orthopygiõ, ut imperitiores: unde orrhodiam, pro formidine interpretantur, quoniam in timore bruta eam obtegant partem, inserta cruribus cauda. Hinc ὀῤῥοπυγιστικὸν melanurum vocant. Dicitur id itẽ perinæon & tramis, definitq; in sedẽ quã dactylion dicunt. Quanquã Hippocrati sunt dactylii, quibus in medendi ratione utimur, pastilli, ot biculive: nam globos pusillos, Galeno interprete, ac pilulas seu catapotia congyliorum appellatione in- G tellexit idem: quod à nostris scienter est observatũ. Peos apud Aristophanem veretrum indicat: quod si per οι scribatur verbum id, id est ποιὸς, tunc significatur triticum: hinc ποιολογεῖν, est spicilegium facere. Sunt qui ποίαν scribant, quo nomine annum quoq; intelligũt. Ab tauro apud Tragicos formatur ἀταύρωτος atauros pro virgine, quasi sine tauro. Tauros pro pincernis accipiebant Ephesii. Theophrastus putat nanos dici, quibus virile membrum sit prægrande. Nanum invenio apud Lycophronẽ dici Vlyssem: sed Nonon pronuntiant Tyrrheni, vocabulo erronem significante, id est τὸν πλανήτην. Scribunt alii, Vlyssem vel prius solitum dici Nanum. In tractatu hoc observanda item Lampridio prodita in Commodo Cęsare: Habuit, inquit, in deliciis homines nominibus verendorum utriusque sexus appellatos, quos libentius suis oculis applicabat. Habuit & hominem cujus prominebat penis ultra modum animalium, quem onõ appellabat, id est asinum, sibi charissimum, quem & ditavit, & sacerdotio Herculis rustici præposuit. Hinc etiam onobelos dici conjectant: sunt autem hi, qui viriliores videntur, ut in Heliogabalo sentit Lampridius, velut Asini telum præferentes. Observatum apud Græcos est, præputia scitè admodum epagogia nũcupari, opinor, quia uti fuerit collibitum, inducantur, retroq; agantur. Sunt tamẽ qui monobeles dici mutoniatos malunt. Dignum relatu illud quoq;, tentum pro virili positum membro apud Catullum:

Grandia te medii tenta vorare viri.

Item Horatium:

Tentaque rumpit.

Meminit & libro primo Diomedes. Vepenem apud Martialem accipimus pro parva mentula:

Drauci nata sui vocat vepenem,
Collatus cui gallus est priapus.

Quanquam interpres pipinnam legit, notione eadem, quia pipare sit minorum pullorum: unde & pipillare apud Catullum de passere:

Ad solam dominam usque pipillabat.

Λειποδέρμες, Græci intelligunt, quos Latinis apellas dicere, moris est receptissimi.

Testium ratio præstantissima. Membra dominantia quæ sint. Didymus panniculus. Muliebrium pudendorum partes, ac vocabula. Sacandrus, lanuvini, clitoris. Pessus & pessulus. Porta, & hostium, pro genitali. Dupondius. Locus ex proœmio Digestorum restituitur. Item Propertius explicatur. Cremasteres. Lyta qui dicantur, & prolyta. Dupondium. Chlunem entomiam quid vocent Græci. Monii sues qui: item mellina, vidulus, vidularia, mesoscelos, apocopi, cochone, detestatio, cremor, cremium, superamenta, crimnon. Crimnodes urina. Monolia. Heliogabali historia. Phimosis, periphimosis. Lumbi, & umbilici, pro genitalibus.

Cap. VII.

Subsunt porrò genitali membro testes de quibus sententiam Aristotelis alibi hisce comentatiunculis fortè inseremus. Interim medicorum vestigia insecuti flores modo rerum inde præcerpemus. Inter illorum verò placita est, quantum ex Avicenna & illius consequimur interprete, non solum in iis esse generationis adjumentum, sed principatum ac necessitatem summam: adnumerant siquidẽ membris principalibus sublimibusq; ac dominantib⁹ & in corpus totum influentibus. Ea verò esse quatuor omnino, deprehensum ab scientissimis est, cerebrum, cor, hepar, testiculos. Hisce verò tantum dignitatis attribuit Galenus, ut conservatione speciei dixerit esse nobiliores membris omnibus ad id ipsũ destinatis, quum quia caliditatem ac robur suggerũt animalibus, tum quoniam prolem sufficiunt. Conspicua est, inquit primo De spermate, commutatio, quam subtractis testibus contingere animali deprehendimus. Id enim reddi frigidius, certum est: Flaccescit quoq, robur, non secus ac senescentibus: venæ coarctantur, sanguinis flos hebescit, minuuntur & arteriæ, pulsus relanguescit. Ad hęc glabreta cor-

pore sunt toto, Venereorum restinguitur appetentia. A Quanquam exectum sacerdotem etiam coisse, scribit Albertus, ac genitalem profudisse urinam, sicut taurum Aristoteles. Et Varro: Admirandum (inquit) accepi, exemtis testiculis, si statim vaccas admiseris, concipere. Confirmat Columella, ratione non omissa: nec non Palladius, sed sanguinis fluore vitulum interire opinatur, etiamsi generet certissimè. Inde colligit idem auctor Galenus, esse testes benè vivendi principium: cor autem, vivẽdi solum. Benè vivere autem, præstantius longè est quàm vivere B solum: id verò testibus præstatur: ergo & pars ea censeri præstantior debet, quam Opt. max. Deus produxit, ut posset concipi semen virtute corpulentiæ testium: sicuti docuit item Avicenna. Id n. ad custodiam generis necessarium, dant quippe spermati formam, qua ipsum est id quod est, per quam meretur, ut sit vehiculum virtutum, immutantis & informantis, decisarum à toto corpore. Est præterea, uti attigimus jam, principatus eorum in redundantia virilis cujusdam vigoris, qui ab illis in membra C corrivatur. Hæc verò testiculorum necessitas in iis tantum quę perfecta sunt, absoluta intelligitur: neq; enim omnibus adjuncti animalibus sunt. Sed quo amplius excellentiusq; in se rationale animal, cujus causa hęc nimis diu fortasse mussitamus, mox in publicam abitura materiam, divinæ bonitatis exuberantiam recognoscat: attendant, quæso, harum observationum studiosi, quid auctor non incelebris Avenzoar, quem sequi quandoq; pigitum non est, quum pleraque indidem opera minimè inani liceat D expiscari, prodendum super re ista censuerit. Testes ambo, inquit, inter præcipua recensendi membra sunt, magna eorum virtus, nec occulta: etenim prætenuem in eunucho vocem audimus, malos agnoscimus mores: sunt porrò imberbes, rationis item pessimæ, nec ferè inventus est exsectus aliquis bonę legis aut intellectus non diminuti. Sed cur nam ea portione resecta hebetatur calor? an quia seminata superfluitas retinetur? an quia non fit tanta spirituũ E generatio, ut prius deficiente jam fine, ob quem generabantur congregabanturq; ad testiculos? An etiam absentia genitalis spiritus, effectu ad generationem concurrentis? Verùm recalescũt item membra ob testes quodam caloris repercussu: argumento id esse ajunt, animalia non exsecta pluribus moveri motibus: motus autem calorem excitat, & auget, quem hebescere cogat quies. Invenio apud auctores, esse panniculum quendam qui dicatur didymus, quiq; duplici contineat testiculos sinu, & mutuos eorum contactus dispescat: F Idque maxima naturæ solertia, ne si (ut assolet) oblædatur unus, in alterum quoque transeat vitium. Quidam seminaria vasa eo nomine intelligere maluerunt. Galenus in libello Isagogico, didymos testes vocat, unde illud est in Græcis relatum monumentis, Didymos tibicen in adulterio deprehensus ἐκ τῶ ὀνόματος ἐκρεμάσθη, ex nomine suspensus est: quod signat, ἐκ τῶν διδύμων, id est, ex testibus. Alachis verò Longobardus adversus regem suum Cunipertum bello conflato, juravit, Si postridiè victoriam adnuisset Deus, G puteum unum se clericorum testiculis oppleturum. Cæterùm voto frustratus impietati satisfecit. Hos Avicenna similitudine quadam etiam ova nuncupare solet. Dicuntur & colei ab eruditis, atq; item lanuvini & cliternini: ut est in Ciceronis epistola ad Pætum. Apud quem tamen arriserit magis, si clitorinos legas, potius quàm cliterninos: dictione ab Gręcis producta, apud quos clitorium est muliebre pudendum, quod & sacandrus dicitur: unde & κλιτοριάζειν, turpiter membrum id attrectare significat. Pollux per κ scribere mavult, ubi ait libro secũdo Onomastici, Totũ in virginali, sive interfœmineo vocatur κτεὶς, id est pecten, aut epision. Rima verò dicitur schisma, quod arctum illatenus quandoq; est, ut mulier fieri nequeat: sicuti commeminit Ulpianus. Quę interjacet subsultans caruncula, nympha nuncupatur, aut myrton, sive epideris, aut κλειτορὶς, id est cletoris. Est & κλειτώειον, hoc est cletorium, apud illos: sed id verbum quandoque mensã indicat regiam, quandoq; etiam gloriam. Jam opinor restitutus est candori suo M. Tullius: apud quẽ cujusmodi interpretamenta hactenus sint excogitata, neminem arbitror paulò humaniorem, & à Musis freto non ita magno disjunctum latere. De lanuviis autem, seu lanuvinis arbitror Propertium intellexisse quadã ultimi libri Elegia, his versiculis:

Cantabant surdo, nudabant pectora cæco,
Lanuvii ad portas, hei mihi, solus eram.

Significat poeta se inter subblandientes meretriculas jacuisse ita, ut Veneria obire nusquam evaluerit, quamvis scortilla cantillarent, quamvis ad prolectandam concubitus appetentiam, & libidinis pruritum papillas retegerent, quamvis & ipse inscenderet, ac jam mutonem & colleos genitalibus admoveret, quæ poeta festivè portas dixit: nihilominus potuisse nihil, & jacuisse perinde ac solum. Nam muliebria naturalia nunc portam, nunc hostium dici, indicant pleraq;, quando veteribus traditum sapientibus est, Portam ingredi nefas, qua exieris. Et Terentianus ille adolescens, pessulum ostio obdidit, non fores occludens, sed quod acutè solertioribus excogitatum est, genitalibus immissum mutonem præmonstrans, quoniam sunt medicis pessi, auctore Celso, qui fœminarum naturalibus subjiciuntur, sive lana, sive aliud quidvis teres sit, digiti forma, quo medicamenta (ut Paulus inquit) continentur. Allusum autem puto ad Græcum verbum μίγνυσθαι, quod misceri signat, id est coire: etiam apud Paulum Æginetam libro primo. Vnde Virgilius, Mixta Deo mulier. Id & apud Homerum vel frequentissimum. Hoc quia non viderunt interpretes, imagine quadam oculorum per intervalla media paulò productiora caligantium, censuerunt eam elegiam præcedenti adnectendam, in qua de lanuvio fit mentio, contra fidem veterum codicum: in quibus, quod nec inficiantur interpretes, disparantur, sejunctimq; leguntur. Sed hæc quidem dictaveram adolescens; nunc forsan aliud sequar. Sicut fuit quãdo apud Senecam Divisionum sexto, dupondios dici testiculos, sim opinatus, veluti bilibres, propter illud Satyrici poetæ,

Ergò expectatos, & jussos crescere primum
Testiculos, postquam cœperunt esse bilibres,
Tonsoris damno tantum rapit Heliodorus.

Nunc animadverto, dupondios ibi capturam & quæsticulum diobolarium meretricum significare. Dupondius, inquit Priscianus, à duobus ponderibus: quod unum pondus, assipondium dicebatur, quod as erat libræ pondus. Verba Senecæ sunt ex Controversia de lenone, qui decem juvenibus denuntiarat, ut in lupanar accederent, & foveam igne repletam terra superjecta obruit, in qua adolescentibus consumptis, accusatur reipublicæ læsæ. Itane peribunt, inquit, decem juvenes propter dupondios tuos? Omnino dupondius minutum quid nobis indicat. Seneca ad Lucilium: Tunc, mihi crede, Lucilli exultabis, dupondio satur, & intelliges, ad saturitatem

non

non opus esse fortuna. Hieronymus quoque elegā- A
ter: Quis te, inquit, dupondio supputabat? Et Cice-
ro pro Quintio : Si dupondius tuus ageretur Sex.
Nevi, si in parvula re captionis aliquid vererere, non
statim ad Aquilium, aut ad eorum aliquem qui con-
suluntur, concurrisses: Etiamsi sunt, qui ista non vi-
dentes, de prædiis tuis legere malint. Hinc arbitror
factum, ut olim studiosi scientiæ Juris, primo anno
dicerentur dupondii, frivolo ac ridiculo cognomi-
ne: sicuti quarto anno dicebantur lytæ, quinto au-
tem prolytæ: quod emensi jam scientiæ anfractus, B
tantum non ex difficultatibus se absolvissent, exsi-
nuassentq;. Hanc verò scripturam præter Politiani
sententiam ex priore nostra editione mutuatus qui-
dam, uti alia innumera, in suos regessit libellos, au-
ctore dissimulato, quod plagiarium est. Dipodium
apud Columellam duorum pedum est mensura, et-
iamsi alicubi dupondium item legimus. Sed redeo,
unde in hęc diverti. Relatu dignum est, quod Arria-
nus Jureconsultus scribit Digestis de re militari:
Syllam & Cottam uno tantum fuisse testiculo insi- C
gnes: auctor item Ulpianus est Digestis de ædilitio
edicto: Sanum videri, qui unum testiculum habeat,
quemam possit generare. Testiculi simile quiddam
medullis habent, nam sanguinem non emittunt, &
omni sensu carent. Dolent autem, inquit Celsus, in
ictibus & inflammationibus tunicæ, quibus hi con-
tinentur. Dependent verò ab inguinibus per singu-
los nervos, qui cremasteres dicuntur Græco verbo:
at cremor Latinum est, Græcè nanque crimnon dici
videtur, etiam si qui tradunt, haud asseveratè com- D
probent. Utique Galeno interprete, Crimnodeas
nuncupavit urinas Hippocrates crassamento den-
siores, quando accipitur pro succo crimnon , cre-
morve. Sunt qui eo nomine lac intelligant ex grano
expressum, ubi amplius aqua immaduerit. Apud
Jureconsultos Digestorum trigesimosecundo, ad-
vertimus ligni appellatione cremia contineri, & su-
peramenta materiarum. Etiam si legitur gremia
quoque. Cremia, inquit Columella, vocant rustici
tenuia ligna. Detestationem, novator opifexq; ver- E
borum Apuleius vocat testium abscissionem. Sciē-
dum verò in hoc genus pragmatia, chlunem dici ab
Græcis ἐντομίαν, id est exsectum, eunuchumque a-
prum. Id quod Æschyli doctrina comprobat, atque
item AEliani in libro De providentia. Sed meminit
Aristoteles quoque. Fiunt verò eunuchi attritis
arbori, aut saxo testiculis, infestante usq; ad affectio-
nem pruritu. Sunt qui chlunem dici suem putent li-
berè in agris pascentem, velut χλόευον, id est in her- F
bis fœnove dormientem. Alii magnitudine visenda
chlunem accipiunt. Aristophanes grammaticus in
libro De ætatum nomenclatura: Sunt ex suibus, in-
quit, qui dicuntur monii, quibus similis forsan fue-
rit, quem vocant chlunem, sævitia, & viribus. Sunt
ex eruditis, qui illud ex Truculento Plauti, Cluinum
pecus, hinc putent chlunium legi oportere. Moni-
um sunt, qui monolycon interpretentur. Alii suem
ferum, qui cum aliis minimè aggregetur. Cyrillus in
Oseam prophetam , asinum eo nomine intelligit. G
Thomas Magister in Atticis elegantiis, chlunem ac
monion & chauliodonta esse putat poeticas voces.
Alexandrum Macedona Demosthenes monoly-
chon appellabat, ut scribit Plutarchus: lupum modo
interpres reddidit. Monolia scriptoribus haud ita
veteribus, ac perinde non Latinis admodum , pro
monilibus videntur accipi. Sed hæc Græci monia
item vocant. Cynomorion appellarunt orobanchē
herbam, de canini genitalis imagine. Apocopi, ab
Julio Materno vocantur exsecti. Cochone dicitur
pars infra pudenda, quæ coxis inter jacet. Utuntur
municipes mei in coitus significatione verbo ejus-
modi. Græcorum communi lingua vocatur μεσο-
σχίλος, quia fit inter crura medius locus, quæ vocant
σχίλη. Obiter verò, & tanquam superpondium adji-
ciatur illud: Operimentum pudendorum dici quan-
doque mellinam, quandoque verò etiam vidulum:
unde & vetus Plauti fabula Vidulariæ titulo circum-
lata olim est: sed & nummariam thecam signat vidu-
lus. Verum ab hoc genus prætextata pragmatia re-
siliendum protinus, ne in nobile argumentum ob-
repsisse Milesia credi possint. Nisi quod illa præter-
isse nequeo: Principem Heliogabalum, ingenii ho-
minem portentosissimi, medicos ingenti allectasse
precio, uti in muliebrē ipsum naturam conforma-
rent, sectione pudendo sexus illius expresso. Phi-
mosin, id est φίμωσιν Græci vocant, ubi præputio
sic obtegitur glans, ut renudari non queat. Quod si
deducatur præputium, ita ut reduci denuò minimè
possit, periphimosin dicunt. Est verò Græcis phi-
mos privatim peræ, aut sacculi obligatio, quum fu-
niculo nectitur os. Lumbos, & umbilicum accipit
Hieronymus pro viri mulierisq; genitalibus: ubi de
diabolo sic pronuntiat Job, Virtus ejus in lumbis,
& potestas ejus in umbilico. In Ezechiele item legi-
mus de Hierusalem : Non est præcisus umbilicus
tuus. Babylonem Assyriamq; reliquam tributi no-
mine Persarum regibus exsectos pueros, id est ἐκτο-
μίας, numero quingentos persolvisse, prodit Hero-
dotus.

Nates, apogluti, glutos, ephedrana, pyga. Hypolispæ quid: item lispæ, lispi. Cur Athenienses Depyges. Thesei petra. Virgilii locus. Cur cadantur nates potissimum. Callipygos, catapygon, pygostolus, anorrhopygia, urrhopygium. Syracusanarum puellarum historia. Venus callipigos cur. Pygargi nomines aliquot. Melampygus, leucopygus.

CAP. VIII.

IN postrema thoracis parte retrorsum nates sunt,
à quibus nec abest admiratio , quando non sine
providentia homini tantum sunt hę & quidem con-
globatę decentissimè, ac sedendi muniis peraccom-
modæ , solidiore tamen quam in cæteris membris
carne, ne premente corporis mole, ossibus cederet.
Quadrupedes stare diu infatigatis viribus possunt,
quoniam quasi jacere videntur, quum quaternis in-
nitantur fulturis: at homines nō facilè surrecto cor-
pore stantes perseverant, sed requiem subinde re-
quirunt. Porrò quia caruit rationale animal cauda:
quę partem eam, qua reddi ciborum onera saluber-
rimum est, obtegat obducatq;: ideo artifex creato-
ris sapientia carnosas etiam esse voluit nates, ut ex-
tumescentes idem implerent munus. Quibusdam
tamen tum natura tum laboris genere attenuantur
adeò partes hæ, ut unde apud Grecos cognomina in-
venerint: nam ἀπόγλουτοι dicuntur, quia glutos si-
gnet ischion, id est coxarum vertebram apud Home-
rum Iliados quinto. Sed & prominentia in iisdem
locis eodē censentur nomine, quæ & ephedrana di-
cantur ab sedendi usu. Sunt qui sic statuant, ischia
dici, quę utraque ex parte ilibus subjacent ossa, qui-
bus incumbat quod sacrum vocatur. Ischiis porrò
inesse cavitates, quibus coxarum insinuentur capi-
ta, nuncupari autem cava id genus gluta, & cotylas.
Scribit Eustathius gluton signare sphæroma cotiles
in coxa. Pygas & gluton pro eodem à quibusdam
accipi, prodidit Rufus, inde ab mollicie impositum
nomen, hoc est ab χλοιός. Vocantur & hypolispæ,

quia eo nomine dicta sunt attrita & usu depolita A deminutaque. Unde lispa etiam lingua: & astragali in medio pertusi, lispi Athenienses præcipuè comicis salibus ex hoc asperguntur, quod nautici magna pars quum essent, ob sedendi assiduitatem depyges reddebantur. Additur & fabella: Theseum cum Perithoo inferos petentem, in petra quadam Proserpinæ imperio coactum sedere: à qua quum ab Hercule avelleretur, affixas petræ natium partes reliquisse: quamobrem honoris ejus ergò, cæteris item Atheniensibus hæsisse cognomentum. Ad eam verò B petram allusisse credi Virgilius potest: ubi Æneidos sexto ait:

Sedet, æternumq; sedebit
Infelix Theseus.

Cædi pueros parte hac, ideo receptum ajunt, quod sint nates sensus obtusi ob cutis crassitudinem, cui insit callosum quiddam, & solidius duriusq;, quàm reliquo corpore, præsertim superno. Tradunt peritissimi artis medicæ, tantam esse natibus cum toto affinitatem, ut in illis scarificatio facta dicatur phle- C botomiæ vicaria. Nates quidem Græci pygæ vocabulo significant, ut dictum est, magno errore grammatici cujusdam, scrotum, sive (ut ipse ait) bursam testiculorum eo nomine accipientis. Probant id voces inde productæ: nam & callipygos ab natium vocatur pulchritudine, & catapygon scortillum signat, sicut & pygostolus, & Athenienses digitum in manibus medium catapygona dicunt. Anorthopygia vocant, quæ inter volandum nullo reguntur caudæ gubernaculo. Urrhopygium, seu orrhopy- D gium, inquit in libro De communi animalium gressu Aristoteles, perinde volucribus ad dirigendos volatus affigitur, ut navigiis gubernacula. Hinc apud Syracusanos, puellas quasdam ex partis ejus insigni specie callipigos nuncupatas, scribit etiam Cercidas jambicus poeta,

Ξυνκαλλιπύγων ζεῦγος ἐν Συρακούσαις

Fuêre autem sorores duæ in agris educatæ, pulchritudinis visendæ. Has sæpius inter se disceptantes de natium præstantia, demum judicio adolescentis ur- E bani rem permisisse, tenet fama: qui utraque inspecta grandiori natu calculum adjecit, moxq; eandem sibi uxorem allegit, fratre etiamnum alteram gratè excipiente, quo ex facto Veneri templum substructum, quam dixere Callipygon. Pygargum esse aquilæ speciem, sciunt omnes: inde Græcis rapacem quoque indicat vox ea. Sed & in Venerea proclivior sic item dicitur, veluti cui minimè sit pyga otiosa: nam ἀργὸν vocant Græci cessantem. Quin & F timidum rectè pygargum dixeris, quod albicans ei sit pyga: cui diversum est proverbium, Melanpygo nec dum occurristi. Hic enim uti Hercules, robore intelligitur insignis: proinde leucopygi imbellia infames concipi ferè valent. Melampygus lapis in Thermopylarum monte legitur apud Herodotum historia septima, ubi desinit Anopæa via, qua grassantes Persæ pylas occuparunt, Epialte duce.

Ani ratio & vocabula. Sphincter, phicteris, stephanus, dactylios, archus, archoliparos, anischia, lispi, G hedra, sedes, coryphe, chiliarchus, archontes, cimeliarchus, cimelia, arceuthus. Anarchias annus. Sedis procidentia. Exomphali. Hedrica vitia. Peritonaeum. Polemarchus.

C A P. IX.

Porus verò excrementis addictus, quem Latini tum podicem tum anum vocare consueverunt, ab Arabibus phicteris nominatur, fortè quia Græci σφιγκτῆρα nuncupant, ab arcendo, constringendoque, ut docuit Galenus. Id verò Græcum indicat verbum, σφίγγειν. Appellant item Stephanum & dactylion, id est annulum, atque item hedram: unde & Plinius, sedem. In eam decumbens os, vocatur coryphe, id est apex. Porus hic cutis ratione frigidus est ac siccus, quo nomine illi maximè infestum frigus est, sicuti etiam pudendis & vesicæ ac vulvæ, ut auctor Hippocrates est: siquidem nervosus plurimum est, & ideo resistere obnitiq, minus potest. In imo positus est ingeniosè, quoniam nutu suo excrementitia, gravisq; materia illuc feratur. Proinde Avicenna finit, esse anum semitam quandam & callem feculentiæ crassioris, & humorum malorum, qui illã consectantur. Invenio etiam archum dici, unde lepidus prorepsit jocus in quendam, qui appellabatur chiliarchos: nam & princeps nominatur archus, ex quo archoliparos, qui consequendæ dignitatis causa prehensat omnes. Nam archontes summi erant, ut inquit Pollio Trebellius, Atheniensium magistratus, dici Latinè principes valent. Sed & pro magistratu simpliciter interpretatur Priscianus. Archonta fuisse Athenis Adrianum, scribit Spartianus: & Galienum Pollio. Cimeliarchium verò Justiniani principis peculiare verbum est: eo signari animadvertitur rerum pretiosarum augustius conditorium: quando κειμήλια Græcis thesauri sunt, & sepositæ opes. Sunt qui cimeliarcham interpretentur sacrorum vasorum, quę divino destinantur cultui, custodem. Cimilia ecclesiarum nominantur Paulo Diacono libro ultimo. Arceuthus autem cedri fructus est, verum & arbor ipsa sic dicitur quandoque. Sunt qui eo nomine plantam accipiunt spinosam, cujus odorem aversentur reptilia omnia. Anarchiam legimus in Græca historia dici annum Atheniis: quo impositi sunt tyranni triginta. Nam etiamsi tũc princeps foret Pythodorus: quia tamen obligarchię tempestate fuerat electus, nominare non sustinent. Polemarchi, inquit Polybius, claudendarum portarum urbis curam habebant, ac noctu claves servabant, interdiu ad portarum custodiam commorabantur. Sed ad institutum. Porrò procidit anus, sicut & vulva, sedis procidentiam dicimus, ut sedem conversam, quam stypticis repercutere officinæ solent. Anischia sive lispa, ut significavimus, dici invenio, quæ clunium tumore vacant, cujusmodi aves sunt. Meatus porrò hic quibusdam coaluit bestiis, quas Græci ἀτρήτους vocant. Nam & vaccam fuisse Perinthi accepimus, cui cibi excrementum extenuatum per vesicam transmittebatur, dissectusque anus denuò coalescebat properè, nec resecando evinci potuit vitium. Puerum ejusmodi natum in patria mea Joanni Lodovico Stellæ vidimus, qui dissecta parte obducta, etiamnum superstes est. Illud nec omiserim parte ista, in Galeni observatum libris, piscatori cuidam inter piscandum usu venisse, ut sedi ac vesicæ incumbentia tanto corriperentur frigore, ut eo quamvis obnitente, simul alvi, simul vesicæ effluerent retrimentitiæ sordes: sed mox calidis remediis maturè musculi refotis, qui fuerant oblæsi, in integrum est restitutus. Sunt qui monumentis prodant, ab excellenti exercitionis nisu, præcurrente insigni dolore, lapides callosos, à quibusdam dejectos, iis qui in vesica succrescunt, haud ita absimiles. Id ego, inquit Galenus, nec vidi, nec alium qui viderit, audire contigit. Postremò ἑδρικὰ ἕλκη dicuntur Æginetæ Paulo, quæ sedi adnascuntur:

tur: αἰδοιικά, quæ pudendis. Sedis procidentiam, A de qua dictum est, in Plinii Medicina legimus quãdoque, sicuti & locorum muliebrium procidentia dicitur quoque, quum ad naturalia & eorum hostium delapsa vexant mirificè. Apud Græcos, ὑστερικὰς προπτώσεις dicunt: legimus & exomphalos vocari procidentes umbilicos. Quod pluribus de causis malum obtingit, una est, ubi membrana perrumpitur interior, quæ interaneis obtenta peritonæum appellatur.

Testiculi muliebres quam habeant rationem. An conferat mulier semen ad generationem. Semen quid. De menstruis. Cur fœmina minor viro.

Cap. X.

CÆterum priusquàm abeamus longius, & crurum ingrediamur explicationem, id minimè dissimulandum, Galeni medicorum principis post Hippocratem, celeberrimam esse sententiam, inesse mulieri quoque testiculos, sed internos, unde nobilis exorta ambiguitas inter medicos ac philosophos, An ex muliere secernatur semen generatio- C ni congruens: nam esse testiculos generandi causâ, consentaneum est. Veruntamen Averrois secundo Colliget, capite De juvamentis testiculorum, hos dicit nullum in generationis ratione effectum habere. Placetque item plerisque, non aliam esse testium in fœmina rationem, quàm uberum in viro. Quoniam argumentis pervincatur, fœminam semen ad generandum non excernere, D siquidem semen sit superfluitas digesta, crassior, viscosa, tenaxque & albicans ac calida. Mulierem verò esse frigidam, & proinde digestionis non bonæ, unde & redundantiis scateat aquosis, inconcoctisque, propterea colligit Averrois, semen muliebre esse excrementum aquosum, indigestum, ex quo membra progigni sit omnino impossibile. Additur etiam, plerasque concepisse absque ulla seminis secretione. E Porrò vulvam ita naturaliter affici, ut suum evomat semen, attrahat autem quod virile est. Addit Averrois, novisse fœminam in vicinia cohabitantem, probis moribus & fidei integræ, quæ jurejurando confirmaret, concepisse infantem semine ex balneo attracto, quod profudisset lasciviens masturbator. Infert Aristoteles, Menstrua esse in fœminis, quod sit in maribus genitura: nec fieri posse, ut duæ simul secretiones seminales agantur. Ideò semen à fœmina non conferri ad generationem: nam si semen esset, menstrua non essent. F Sunt verò hæc planè excrementa, sicuti semen. Nam est semen excrementum concoctum alimenti sanguinei, quod ultimum in membra digeritur, & propterea ab sanguine fit diversum. Proinde incoctum, aut per vim emissum, quum quis præter modum in Veneria fertur præceps, cruentum jam aliquibus prodit. Sed quum infirmioris plus excrementi, minusque concoctum fieri, idque copiam cruenti humoris esse, necesse sit: infirmius autem secundum naturam sit, G quod minus caloris adipiscitur, talisque fœmina sit, hinc secretionem illam sanguineam fœminæ excrementum esse, necesse est. Talis autem est eorum ejectio, quæ menstrua vocantur. Argumento est, ætate eadem maribus genituram fieri, & erumpere fœminis menstrua: vocem item mutari, intumescere mammas, necnon deficiente ætate, aboleri maribus gignendi facultatem, fœminis profluvia menstruorum. Ad hæc indicium illa faciunt, esse excrementum hujusmodi secretionẽ fœminarum, quod non marisca, non confluvium è naribus sanguinis, non varices, non ejusmodi alia fœminis ferè obveniunt quandiu profluunt menstrua, & si quid tale accidit, deteriores fiunt purgationes, tanquam materia menstruorum in ea abierit. Minus etiam venosæ sunt mulieres, quàm mares, lautiores porrò, leviores que: corporibus item minores, pallidæ quoque, ac venis obscurioribus. Ægyptiæ gentis B sanctio fuit, solum patrem censeri generis auctorem, nam matrem nutrimentum modo, & locum infanti, velut substratum exhibere. Galenus verò secundo de spermate libro, & decimoquarto De utilitate particularum, secerni à muliere semen ad generandi rationem, nititur probare. Idem sentit Avicenna doctrina quinta fen primæ primi. Quo in loco ejusdem interpres multa ad refellendum profert Averroem. Qui nosse concupierit locum habet quem enotavimus.

Crurum ratio. Item vocabula plurima ad imum usque. Plixis, plix, pligmata, acetabula, cotyla, cotyledon, ischion, bubon. Lycophronis taxatio. Coxendix, callimerus, patella, coxa, mola, sphyros, rhabi, vari, varica. Tarsus civitas cur dicatur. Cotyla item chimetla. Marcellion, ganglion, sarapus, chærapus, eumarides, ascera, artaria, perisphyria. Pes magnus. Pedem posuisse. Podia, pedicinus petiolus. Tenax quid. Perscelides quæ sint. De Pittaco.

Cap. XI.

CRura sequebantur quæ cum femoribus & suris, ut edocuit Aristoteles, homini carnulenta sunt, quum animantes cæteræ non viviparæ modo, verum quæcunque cruribus constant, vacua carne hæc habeant: nervosa enim sunt, ossulenta, spinosa, rigida. Causa verò omnium propè una est, quòd homo solus animalium erectus est: ob idque, ut facilè sustinere superiora posset, natura parti superiori corpulentiam dempsit, inferiori addidit. Ob id item cauda caret, nam alimentum, quod caudam adit, in hæc ipsa absumitur. Os in meditullio coxarum vocant plixin, sed & vocabulo eodem intervallum intelligunt inter pollicem ac indicem. At Dorici plicas, id est τὰς πλίκας, cujus vocabuli rectus est plix, vocant gradus. Sed & proculcationes strigmata nũcupant. Circa ilia sinuosa ossa vocantur acetabula quæ coxarum capiti accommodantur, cotylas Græci vocant. Caput autem coxæ dicitur cotyledon. Ubi fit commissura hæc, plectrum coxæ vocatur. Nervus, quo ejusmodi colligatio fit, nuncupatur ischion, nomine eodem quo & vertebra. Adnotatu digna parte hac, quæ ab Lycophronis produntur interprete: nam ubi bubonis tormas nuncupat poeta, ipse peripherias exponit: & addit, bubon est ἰσχίου τόπος, id est vertebræ locus. Quid autem sapientissimus Lycophron, inquit, bubona intelligat, non percipio, vel quia barbarè multa profert, ac nugatur, vel quia ipse inscitia laborat: nam hic quidem Angæi bubonem percussum scribit, mox autem paulo adnectit, πλήξας ἀφύκτως σφυρόν: ego sphyrum scio astragalo circunjectas partes, at bubonosphyron non novi. Cæterum in historia mentiri plura, insitum illi est. Nec ab aliis solum diversa tradere, sed & pugnantia loqui. Coxendices interpretantur aliqui, quæ Galeno sunt ischia. Quo nomine ossa duo is intelligit in posteriore hominis

parte ossi sacro, in anteriore mutuò κατὰ σύμφυσιν, A id est per consertionem cohærentia. Carnes ab ischio ad inferiora defluæ, hypoglutides: quasi sub gluto, id est vertebra. Coxa tota ad genu pertendit, à Græcis dicta merus, unde ex coxarum pulchritudine callimerus: & lacænæ phænomerides nuncupatæ, quod incessu partem hanc retegerent. Intra coxas femora sunt, parameria dicta: nam quod coxas interjacet, mesomerium est. A pectinis osse fæmina oriuntur, Inferiora coxarum capita media sinuantur, quo facilius excipi à cruribus possint. Quę B commissura osse parvo, molli, chartilaginoso tegitur, patellam vocāt. Suffragines sinus curvaturarum dicuntur. Ubi crus coxarum committitur extremitati, dicitur cruris caput. Ibi est genu, cujus ossa Pausanias vocat molas. Posterior incurvatio, poples: unde & vigesimo octavo Plinius, Poplites (inquit) alternis genibus imponi. Apud Herodotum elegāter dici observavimus, ἐς γόνυ ἔβαλε, id est in genu dejecit, pro eo quod est prefligavit, depressit. Ipsum autem crus ossibus constat duobus: alterum ab exte- C riore parte supra positum est, & vocatur paracnemium, parastata verò in jumentis, Vegetio tradente. Ab priore alterum, cui tibiæ nomen est, Græcè autem προκνήμιον dicitur. Sub crure pars vocatur σφυρόν, unde nomen calcaribus lingua videtur dedisse vernacula, encentridas nuncupant Græci, sicut meminit Pherecrates, & auctor est Julius Pollux. Vtrinque prominent Astragali, quanquam nō sunt in homine tali, in quos Peronæ desinunt. Sunt verò ossicula, quæ item paracercides nuncupantur, quia D propè est cercis, id est radius. Sic enim item dicitur os majus, quod totum fert crus. Peronas etiam steringas appellant nonnulli: hinc datum peronibus nomen. Nervi lati à poplite orsi, ac in calcem producti vocantur tenontes. Sphyron alio vocabulo pezam dicunt, unde Argyropeza Thetis apud Homerum, veluti argento similes habens pedes. Quibus introrsum obtorta sunt crura, auctore Polluce, nuncupantur rhębi: varos dicunt quandoque Latini. Ovidius tamen Metamorphoseos nono: E

Tenuique à pectore varas
In statione manus.

Apud quem Varica item legitur fœmina in Amoribus:

Ambulat, ingentes varica fertque gradus.

Quibus verò extorsum, blæsi. Cruris universi pars anterior anticnemion, posterior gastrocnemion, id est cruris venter, nos suram nominamus. Totum verò ex coxa consurgens, & crure, sphyro, pe- F de, scelos nuncupatur. Coxa cum crure tantum, dicitur colon & colyma. Calcaneum autem scelis, & pterna, quasi patera, quoniam πατεῖ ἔραν, id est proculcat terram, ut probat Eustathius, unde & pterna civitatis apud Lycophronem pro basi. Obiter notādum, hinc periscelidas dici, quæ vulgò gremialia vel traversias dictitant: nam & Menander puellas gestare periscelidas scribit. Quod propter illud Horatii ex Epistolis insertum volumus: G

Nota refert Meretricis acumina, sæpè catellam,
Sępe periscelidem raptam sibi flentis.

Hieronymus in epistola ad Fabiolā. Quæ Gręci, inquit, περισκελῆ vocant, nostri feminalia dicunt, vel bracas usque ad genua pertingentes. Sunt & codices in quibus periscelidas, scriptum comperias. Perisphyria in Herodoti libro quarto, fimbrias intelligit Valla Pes autem, totum id vocatur quod astragalis subest. Talum in homine agnoscit in Epistolis Seneca, quin & Herodotus libro tertio, negat cum Aristotele Plinius. Est autem eo nomine rectum in articulo pedis os, ventre eminens concavo, in vertebra ligatum. Ejus intima vocant Græci cola, quod Venerem interpretantur: extima, dicunt ischia, hoc est canem: capita verò ceræas, Theodorus antemnas quoque. Mōs pedis ante digitos ossibus constat & nervis. Montis anterior pars ab digitis, tarsus dicitur etiam apud Homerum. Vnde & civitatem Tarsum dici, opinatur Dionysius Thrax in iis, quæ de Rhodo scribit, ab Bellerophontis casu, & claudicatione. Aut quia inibi plantam fregerit Pegasus, & errarit Bellerophon. Quod in Periegesi probabile fit Dionysio Aphro. Sunt qui ab diluvio ea primum loca exaruisse prodant, unde ab τερσανθῆναι nuncupari, quæ & Tersos sit dicta, ut Stephanus, hinc apud Lucanum posse legi augurantur, Terseaq; Tarsos. Interna pedis portio universim quidem tyloma: quod digitis prominet, pedis pectus, vel prosthetis dicitur: mox est concavum pedis. Pelmata Rhazes interpretatur dorsa pedum, alii plantam. Cavitates autem cotylas vocant nonnulli. Sub digitis quæ fit scissura, chimetlon nominatur, quo vocabulo etiam locum ipsum putant aliqui intelligendum. Chimetla, id est χίμετλα, inquit Medicinę tertio Paulus ἑλκώδεις εἰσὶ διαθέσεις, id est ulcerosę affectiones in manuum digitis ac pedum, hyemali tempore. Marcellion medicamen ad hoc genus celebre Gręcis est. Contingit malum in plerisque partium corporis, sed in iis quæ motui subserviunt præcipuè. Nervorum revolutionem ex percussu vel labore, ganglion vocant, id est γάγγλιον. Pes verò etiam basis vocatur. Scribunt Græci, Pittacum ab Alcæo appellatum saropada, quod latos pedes traheret: necnon chœrapoda, quod ulcera in pedibus sentiret, quæ vocant chœradas Hanc quoque partem unguentis linere, luxuria Athenis excogitavit. Addamus & superpondii aliquid. Eumaridas calciamenta vocant ab inducendi facilitate. Asceras verò propriè pilia in pedibus, id est velut pileolos, quæ & artaria dicunt: quia verò standi fundamentum pes est, dicitur in ædificiis area pes magnus. & qui negotium instituit, pedem posuisse. At Columella libro ultimo: Uvis proculcatis, mustum quod defluxerit. antequam prelo pes eximatur, satis de lacu in vasa defrutaria deferamus: id esse videtur pes, quantum semel prelo subjicitur: unde vinaceorum pes circumcisus legitur. Pedem à pedo dici, id est solo, putat Aristoteles in libro De communi animalium gressu. Podia, Græci vocant pedum involucra. scribit Athenæus ex bulbis lanigeris podia intexi, & indumenta alia. Sed & craticiis podiis granaria distingui debere, lectum alicubi est. Dicitur & podium suggestus lapideus per totum apiarium extensus, apum alvearia sustinens. Sunt & sua incalcatoriis podia. Pedicinus mensuræ nomen Catoni: Silicem, inquit, longum pedicinis duobus, crassum pede uno statuito. Petiolus pomorum, velut parvus pes: tenax etiam dictus Palladio.

Inferiorum proportio cum superioribus. Quosdā pedibus mira efficere. Pedū ratio. Cur inferna mulierū crassiora. Apodes, cypseli, trogletes. Elephantos genua non flectere. Adolescens sine humeris ex India Romā missus. Colon. Iphiclus unde: item Colias Venus. Scarthmus. Chira quid, & Chiropodes. Chirodota.

CAP. XII.

Cæterùm singulari dignus admiratione tanti operis artifex infinitꝰ, qui ut superna mundi minoris

minoris

noris affabre, ac summa compegit perfectione, ita ne in imo quidem ejus desiderari est passus quippiam. nam hæc utiq; ad progressionis motum contributa potissimum agnoscimus: sed tamen ita, ut cum superioribus pleraque magnam habere cognationem intelligantur. Quippe manui cum pedibus insignis proportio inest, quanquam adsunt pedibus digiti ad figendum fortius, manui verò ad apprehendendum: tanta prominet tamen similitudinis vis, ut quosdam natura manibus mutilos pleraque pedibus exsequi, quæ manibus solent alij, maxima omnium qui inspectarent admiratione, visos à se, sint qui prodant. Etenim pedibus scripsisse, ligna conscidisse, atque etiam nesse, ac id genus impleste multa. Cujus rei ita demum solida continget admiratio, si fuerimus exactius contemplati, crura, brachia, manus, pedes, membra esse laxarum compagum, musculis suffulta ad motus tres, arrectionis, contractionis, circunductionis. Non est ab Dione prætermissum inter munera Augusto missa ab Indis, fuisse tigres Romæ tunc visas primò: & adolescentulum sine humeris, qui tamen pedibus manuū functionem obiret: nanque arcum intendebat, sagittas etiam excutiens. Quin & tubas, inquit inflabat, ἐκ οἶδ' ὅπως, χρᾶται γὰρ τὰ λεγόμενα. Hominis verò pes singularem præfert naturæ in eo quoque providentiam: nam hic corporis reliqui ratione analoga videtur amplius excrevisse, sed id, ut possent duo incumbenti oneri sufficere, proinde longiores aliquanto cæteris, latioresque facti. Inter polypoda nullum est, quod vicenum excedat numerum. Vno tantum pede nullum item moveri continuè potest, unde Monoscelorum historia convincitur vana, sicut & Sciopodum: qui se comperirentur, inutili prorsum onere præpedirentur, quum robur in pedibus requiratur, & levitas. Digitorum quoque ratio servata est summa: nam nec oblongi æquè sunt ac in manibus, quarum in eo præcipuum munus, ut apprehendant. Sed breves nō tam ad speciem, quàm ad usum aliquem, ut nisu concitatos in cursum juvarent: etenim pressis in humum digitis, mirum est, quanto tutius totum propellatur corpus. Adde, quod pedis in partes non disiecti portione affecta, totus consentiret: id quod minus modo fieri potest. brevitas etiam adminiculo est non parvo, ut oblædi possint minus. Sciendum & illud quod antea quoque attigimus, Inferna mulierum magna parte crassiora esse, in viris autem superna. Ratio verò in frigiditate est & calore: nam frigidiore muliebri natura, alimenti unde augescit corpus, portio minima surrigitur, quod efficere calor potest. Residens verò in imo, id corpulentius efficit & auctius. In maribus autem contrarium evenit: siquidem caloris copia delata sursum nutrimenti pars magna, ibi effectum ostendit ampliorem. Bisulcum Græci nunc δίχηλον vocant, nunc διχιδῆ. Quæ usu pedum carent, apodum vocabulo significantur, & inde aviculis inditum nomen, quas alii cypselos vocant, hirundinum specie, Psellus in libro De victus ratione trogletas nuncupat, quia in foraminibus & cavis ferè latitent. Genua elephanti non flectunt, uti Ambrosius prodit: quia rigidiore crurum usu opus fuit, quo velut columnis tanta posset membrorum moles fulciri. Calcaneum modo leviter inflectunt, rigent cætera pedum à summo ad imum. Pedem Græci πόδα vocant à quiescendi ratione, ἀπὸ τοῦ παύειν: vel ab πόρος, quod meatum signat, elisa litera ρ, & contractione duplicis vocalis in ου, qui mos Græcis

A frequens. Aristotelis opinionem recensuimus. Vocatur & pars ea κῶλον propriè: unde etiam Iphiclus dicitur, quasi iphicolus, ex pedum celeritate. Sed & Colias Venus non aliunde corrivatur, cui templum & cognomentum constituit adolescens Atticus, puellæ Tyrrhenæ beneficio compedibus exsolutus, quibus tenebatur captivus. Pes item dicitur quandoq; σκαρθμός, ut inquit Eustathius, quanquam vox ea & cursum signat, ac basin. Est ab parte hac proverbium elegans ab citharœdo usurpatum Stra-
B tonico. Minnaco siquidem super musica cum eo disserrare ingresso: Non intendo, inquit. quoniam ἀνώτερον τοῦ σφυροῦ λέγεις, id est supra talum dicis. Denique in pedibus quæ fiunt rupturæ, vocantur chiræ, unde ita affecti chiropodes nuncupati, velut rhagopodes. Chirida verò manicam Græci vocant: quo verbo utitur Galenus quoque, unde chiridota indumenta dicuntur manicata.

Hypoglottides, antiades, paristhmia. Μῆλα, *id est mala. Columella. Staphyle, id est vua. Carotica pharmaca, vel anodyna: item trigona. Nocar. Larynx, pharynx, laryngus, asphoragus, sphoraga. corruda, epiglottis. Toni nervi. Stomachici qui sint. Asa stomachi quid, Carota nervi. Carotica, & sphragitides. Celsi locus restituitur. Sphragytides nymphæ. Hyoides os sive parastates. Fistula colli duplex. Stomachi ratio. Cardia, cardiogmos. Plados stomachi. Stomachi præcordia.*

C

Cap. XIII.

D CÆterum opinor, diu jam multúmque in extimis humani corporis elaboravimus, proinde peraccomodum videtur, eiusdem intima, qua poterimus brevitate, recensere: ut quum subjecta oculis omnia fuerint, agnoscamus denique quæ sit divinæ majestatis ratio in struenda qualibet particula. igitur summa repetentes, ab collo ordiemur, quoniam de capite satis multa compegimus. Sub lingua ergo sunt, quæ vocantur hypoglottides, quibus cohæret. Ab iis à lateribus, quæ prominent carnes, antiades
E nuncupantur, & paristmia. Subjacent rubedine quidem consimiles, verum auctiores orbiculatioresque, quæ dicuntur μῆλα, id est mala. In oris parte intima, inquit Aristoteles, portio visitur staphylophoros nuncupata, id est vuigera, Columellam dicunt. Hæc humoris ubertate si contumuerit, staphyle vocatur, id est vua. Apud Celsum Cornelium vuam appellari & locum & vitium observavimus. Traditum ab Alexandro est in Quæstionum natura, Columellam, id est cionida dici ex figura, ubi hu-
F moris affluxu productior evaserit: quod si in orbem globetur, staphylen. Sunt & in collo nervi utrinque valentes, sine quibus sustinere caput non possent cervicis vertebræ, tenōtes vocantur ab rigore. Celsus libro octavo, cerotas nuncupat. Qua in parte Hermolaus Barbarus, vir singularis ingenii, & doctrinæ multifariæ, deluxatam, subdititiamq; dictionē arbitratus, ea expuncta substituit ipse tenontas pro cerotis. Ego & si primæ notæ viris semper assurgo, publico tamen bonarum literarū emolumento, non
G tenontas sufficiendum puto, sed carotas, aut caroticos: & id magnis fultus auctoribꝰ. Siquidem in libro De juvamento anhelitus, auctor Galenus est, Caroticas appellari venas quæ in collo sunt, quas si quis comprimat, corruat homo dormienti assimilis, sequatúrque corporis totius immobilitas, unde & inditum nomen, nam κάρος Græcè soporem signat, ac ebrietatem. Sed & apud Apolloniu in Argonauticis

verticiginem, ut alibi probabimus. Chalcidius in Platonis Timæum, inde dici caroticas opinatur, quod vulnere impacto mortem afferunt soporiferam, perque eas spiritum ad caput ferri, unde sint sentiendi initia. Caroticas item venas non ignoravit tertio De animalium historiis Aristoteles, & qua scinduntur primum, sphragitidas appellari scribit, id est jugulares, ut Theodorus vertit. Adde, quod libro quarto idem Celsus ita scribit: In dextra sinistráque circa guttur venæ grandes, quæ sphragitides nominantur: itémque arteriæ, quas parotidas cant, sursum procedentes ultra aures feruntur. Vt quis interpretari possit, corruere hominem non tam venarum compressione, quàm etiam nervorum istorum oblæsione, quando eadem habentur parte ac situ. Aut si non ab affectu, ab convicinia factam sciat nomenclaturam. Erat & in Cithæronis vertice uno Sphragitidum nympharum antrum cum oraculo. Spiritu afflabantur divinò incolarum multi, quos nympholeptos vocabant. Carotica pharmaca legimus item, quæ anodyna vocant, & sensibus stuporem injiciunt, cujusmodi esse Philonis dicitur. & quæ trigona nuncupantur, id est τρίγωνα. Nicandri interpres nocar, inquit, id est νῶκαρ, est caros, sive sopor, quasi νῦ κάρωσις. Sed redeo unde sum digressus. Antiadibus subest os, quod ὑοειδὴς vocant, ab literæ imagine. Herophilus, quia assistat antiadibus parastatem nominavit. Eodem nomine testiculos dici probat Athenæus. Sunt porrò itinera duo, alterum asperam vocant arteriam, alterum stomachum, ut putat Celsus. Arteria exterior ad pulmonem pertinet, stomachus interior ad ventriculum, qui dicitur ἡ κάτω κοιλία, illa spiritum, hic cibum recipit. Lactantius spiritalem, & cibalem vocat fistulam, sed gurgulionem etiam canaliculam alii, qua commeat spiritus. Quem Celsus vocat stomachum, alii gulam, sicut arteriam guttur. Hæc corpore constat chartilaginoso: neque enim spirandi tantum causa est, sed etiam vocis. Quod autem sonet, leve ac solidum esse oportet. Gula verò ex nervo constat, & carne: ex nervo quidem, ut extendi possit, ingesto cibo: ex carne, ut mollis sit & cedat, nec lædatur defluentis asperitate. Arteriæ item caput larynga vocant Græci, hoc est guttur, quod approbat Theodorus quoque, & antea docuerat Galenus, partem verò ante larynga & œsophagum pharynga nuncupant Græci iidem: in quo significato, Galeno tradente, dicatur Homero quoque, ubi per pharynga vinum & humanas carnes eructatas cecinit Pharynx, inquit Thomas magister, est qua commeat vox. Larynx, qua cibi, ut ex Aristophane liquet in Batrachis. Laryngizo tamen non ad cibos refertur, sed ad sonantiorem vocem. Quin stultus loquutor. Laryngus vocatur. Sunt qui guttur item aspháragũ vocent: sed spharagum scribere maluit Apion grammaticus. Nam Theophrasto asparaga esse videtur asparagorum locus, quem corrudam dixerit Cato. Spongias holitores vocant asparagi radiculas illigatas & connexas. Epiglottida vocant minorem linguam, nunc conniventem, nunc resurgentem, quæ duabus sit interposita fistulis duplici opere: nam inter epulandum operit arteriam, ne spiritu ac voce illac meante, si cibus potúsve in alienum deerraverit tramitem torqueat. Vbi verò spiritus tantum, aut vox commeat, gulam integit, ne restagnatio intempestiva alvi obstrepat. Stomachi nomine Plinius postremam gulæ partem accipit, cui mox adnectatur venter. Nervi in stomachi lateri-

A bus vocantur toni. Vbi cohæret stomachus ventri, dicitur os ventris magnum. Oesophagus etiam stomachi appellatio est, de quo dictum est. Sed juniores barbare isophagum vocant, quo nomine gulam intelligunt, qua defluat in stomachum cibus, ubi etiam conficiatur. Lactantius hanc partem alvum appellat. Plinius alvi nomine accipit eam portionem, in quam medio adnexam umbilico delabantur cibi jam in ventre percocti. Qui sit terrestrium quibusdam denticulatæ asperitatis, aliis cancellatim mor- B dacis. At Galenus, Os ventriculi, inquit, ut veteres καρδίαν appellabant, ita nostra tempestate stomachus vocatur. id est gula. De eo, libro De animalibus decimo, sic prodit Avicenna: Stomachi ima esse carnulenta, ut inde ad concoctionem uberior suppetat caloris vis. Os verò nervosum haberi, ut exactior sit ibidem sensus: illuc verò ab medulla commeare nervos magnos, ut sentiatur fames, & inanitio, qua obveniente, expergefaciat animam. Perficit verò cibos stomachus, tum insiti caloris potesta- C te, tum adventitij, adjacentibus splene ac jecore. Vbi verò incisos ferro victimarum stomachos, Homerus canit, non utique pars quam præstruximus intelligenda, sed ejus tempestatis more, infima gutturis, bronchique. Stomachi θέμεθλα quum audis, gulæ intima intellige, aut ventris os. Auctor Paulus Ægineta, stomachicos dici non continentes cibum. Asam stomachi, & stomacham ἄσην vocant rei medicæ periti, quum cibi nimietate inoritur alimoniæ fastidium, ab verbo ἆσαι, quod satiare indi- D cat. Quia verò stomachi ostium cardiam vocant Græci, in stomacho erosiones factas cardiogmos nuncuparunt: etiam si non desunt, qui eo nomine cordis tremores malint intelligere. Stomachi pladon accipimus lentores ea parte putres, aut simplicius humores aquosos: sic & in ulcerum ratione Therapeutices quarto pladon intelligit Galenus, quo præpeditur curatio, si πῦον, id est excremen- E tum producat. Idem Galenus libro quarto De accidente & morbo scribit, os stomachi præcordia nuncupari. Plinius multa stomachi præcordiis prodesse tradit. Stomachum, pituitæ lacunam eleganter vocat Melite, de copia humoris ejus, inibi affatim succrescentis.

Intestinorum ordo, & vocabula. De lactibus choladibus, & mesenterio. Mesarchus, mesochorus. Omentum quid: item enterione, & enterionis: ecphyades, paraphyades. Allium cur rusticorum theriace. Halsamenta. Peritonæum. Syntexis intesti- F *norum. Ileos morbus, seu volvolus, aut chordapsos. Splanchna. Chrodc. Orya.*

Cap. XIV.

Ab ventriculo excipiunt intestina, ex quibus pleraq; multis implicantur orbib⁹, ne semper adsit cibi appetentia, neve alimenti inopia perpetuò famescamus. ideo cavit artificis providentia, ut inibi moram duceret nutrimentum, donec jecur necessaria sevocasset, sicuti docuit Avicenna. Alioqui e- G dendi desyderiis semper infestaremur. Ergo ima ventriculi pars paululum in dexteriorem conversa partem, in summum intestinum coarctatur. Id pylorum Celsus vocat, quoniam portæ modo in inferiores partes, quæ excreturi sumus emittit. Græcè apud Pollucem scribitur πυλωρός. Galenus pylorum esse ita nominatum scribit, sive pro ima ventriculi parte, sive pro intestino huic adnexo accipiatur, ut veluti janitor justus nihil permittat exire, quod

non

non fuerit prius in chylum conversum atque concoctum. Talem autem chyli bene concocti substantiam certum est per pylorum ad inferiora deduci, non ut excernatur, sed potius ut intra corpus retineatur, vi hepatis in sanguinem transmutanda, ex quo omnia membra debent nutriri. Quo nomine libro De utilitate partium quinto, apertè pronuntiat, intestina non esse superfluitatum excretionis, sed alimentorum potius instrumenta. Illud sciendum: ab Galeno & Avicenna, pylorum, seu portonarium, ut recentiores vocant, inter gracilia non numerari intestina. Sed ex illis primum vocat Galenus ἔκφυσιν, id est exortum, quia ex pyloro primum exoriatur, aut dodecatylum; seu (ut nunc dicimus) duodenum ab digitorum mensu duodecim. Omnino pylorum in imo stomacho foramen accipiunt, cui primum adnectatur intestinum. Jejunum quod vocant intestinū, dictum Græce nestis, id est νῆστις: quoniam min⁹ implicitum nunquam quod accipit continet, sed ad inferiora protinus transmittit. Inde tenuius sequitur intestinum in sinus vehementer implicitum, quæ ex causa vocatur à Græcis εἴλιγμα, quia ἑλίσσειν signet circumvolvere. Helicem Aristoteles dicit, id est claviculam. ἕλικα verò dicunt Græci revolutum pampinum hederæ speciem Dioscorides. Nam ἑλίχρυσον hederæ vocant florem, ἄνθει ἑλιχρύσου ἐν ἑλίγμασι. Hæc tria Plinius lactes vocavit, in homine & ove: quanquam Suetonius in Vitellio, murenarum lactes etiam vocat: sicut Spartianus, in lupis quoque, quibus rusticos paverit Heliogabalus. Quidam lactium nomine, pinguia intelligunt intestina, ut inquit Probus: unde apud Persium, Lactes uncti. Quidam etiam membranas, quibus mutuo nexu implicetur intestina, quæ χολάδες item dicuntur Græcis, quoniam in ea corrivetur χολὴ, id est bilis, quam vocant Xantham, id est flavam, quæ excalfaciens acrimoniaque irritans, velut pruritu ad superfluitatem excitet egestionem, ut ipsi interpretantur. Porrò jejunum intestinum Varro hilam sive hiram vocavit, ab hilo, hoc est minimo: sic enim vocatur, quod grano fabæ adhæret. Mesenterium dicitur, quo lactes involvuntur, ne contactu spinæ duro lædantur. Pollux autem sic: Mesenterion pellicula est ex venarum, nervorúmq; complexu, rhenibus ac ventri proxima, alimentum in hepar emittens. Macrobius mesentherion pro intestino accipit, ita distribuens, Intestina principalia tria: unum dissipum vocatur, quod ventrem & cætera intestina secernit: alterum medium, quod Græci μεσέντερον dicunt: tertium, quod veteres hiram vocarunt. Cujus auctoritatis fulcro communitus miror minus, Theodorum lactes pro mesenterio accepisse, etiam si ab Hermolao plurimum vellicetur. Dici verò mesenterion in Anatomicis libris Galenus scribit, quòd in medio sit intestinorum collocatum. Sicuti & mesarchon vocant item Græci, quoniam omnes, quæ ad ipsum ex hepate venas feruntur, unà cum adjacentibus arteriis circumquaque ambit & complectitur. Mesenterion Latinè medianum rectè dixeris. At mesochorum intelligimus, qui in turbæ medio stans reliquis signum proponit vel laudandi, vel quidlibet agendi aliud. Apophyades apud Aristotelem sunt intestinorum appendices. Sed & ecphyades dicuntur quandoque. Sunt & in pedibus plerunque paraphyades, quas velut surculos dixeris, & propagines. Sunt qui affectionem quandam ad mesaræum pertinere autument, vocentque ita laborantes mesaraicos, quod cibum animadvertant

A per venas mesaræo & mesenterio intextas transmitti de more haud posse. Jecur quippe mesaræi venis perinde utitur ac manibus: quæ ex ventriculo suggerant ei cibum. At ii falli videntur, si medicis credendum eminentissimis est, veluti si majus eorum quos syncope prostravit, cordis aut gulæ vitio, affectas arbitrere, quod consueta cesset functio. Sed ad tenue intestinum redeo, id in duos desinit fines: alterum vocant colon, & ventrem inferiorem, quem Homerus niæram nominat, hoc est νειαίρην: B jacet autem dextra potissimum parte ad hypocondrium, & quia ibi sit maxima dolorum causa, putant grammatici inde κολάζειν verbum deflecti, quo supplicij significatur irrogatio. Quod verò tenui cohæret intestino, cæcum vocatur intestinum: ideo sic nuncupatum, quod à dextra parte incipiens, in sinisteriorem pervium & longum est, in dexteriorem non est. At id quod pervium est, late fusum atque sinuatum post multos anfractus deniq; dextra recurvatum in imo dirigitur qua excernit: & proin- C de ibi rectum vocatur intestinum. Plinius parte infima colon constituit, quod Latinè vocetur ile. Longanonem dicunt aliqui intestinum, quod ἀπευθυσμένον vocant Græci, nos etiam rectum, ut diximus, id crassiori intestino subesse, Pollux scribit, quod colon vocant, ac in sedem desinere. Omnia verò hæc contegit omentum, id est ἐπίπλοον, ex interiore parte leve ac strictum, ex superiore mollius: cui adeps quoq; innascitur, qui sensu item sicut cerebrum & medulla caret. Omenti nomine mem- D branam quoque cerebro circumjectam intelligit Macrobius: quam & vestitum vocat. Tunica, inquit Pollux, ab renibus ad omnia quæ digeritur intestina, nuncupatur peritonæum. Denique intestina Græcè dicuntur ἔντερα: unde enterione, lignorum quorundam medulla, quæ tibiis faciendis, aut id genus aliis eximi plerunque solet. ἐντερειώνης apud Aristotelem ἐγκοίλια signat, id est navium interna: aut ligna, quæ ab carina consurgunt: ἐντερόνειαν pronuntiant alii. Entera γῆς dicuntur terrestres ver- E miculi quidam. Dysenteriam Galeno interprete dicimus, non modo ubi exulcerantur intestina, sed & eam quæ cruenta ob excretorum speciem nominatur. Splanchna vocant Græci interanea, extorum nomine Latinis celebrata. cujus est modi cor, pulmo, jecur, & si qua porro fuere vaticiniis destinata; hinc splanchnica leguntur medicamenta. Dignum relatu: Quadrupedū interanea chordas dici quandoque Græcis, sed & ovium crassius intestinum; unde est apud Alexim chordarium, Atheneo refe- F rente, forma deminuta. Hasce chordas etiam oryas dixit Epicharmus, cujus fuit drama item Oryæ titulo. Syntexis intestinorum est morbus, ubi sese promunt excrementa, cibo minus percocto: ut ex Æginceta Paulo dilucet. Nec ab instituto dissentaneum ita fuerit, subnotasse illud quoque: In sublimioribus intestinorum partibus evenire quandoque dolores eminentissimos, graviter vomitu infestantes, nonnullis denique stercus etiamnum rejectantibus, ut vix unquam evaserit quispiam: G ἰλεὸν, hoc est volvolum, vocant: nonnulli etiam χορδαψὸν, quum se tumor ostentat aliquis in tenuium intestinorum portione, ut videatur spiræ imaginem præferre intestinum. Ab inflammatione autem vel aridi stercoris obstructione usu venire id, deprehensum veteribus est. Meminit post alios etiam Paulus Æginèta, mortem hujusmodi vocans οἰκτίστην, Medicinæ tertio. Et quia

de colo actum paucis, non insuper habenda quæ ad id ex Græcorum prompta thesauris nuper sunt. Rustico intentum operi, ubi colica gravius affectio infestare adorta eum est, remedio usum hoc genus: nam extra morem se primum præcinxit, mox & cum pane allium hesitando ventri satisfecit, ac malo intulit levamentum: sic, uti ex iis quæ adfuerat, nil omnino interpellatum omitteret. Interdiu verò bibebat nihil, in vesperam autem meracius ac somno fusim nocte tota perfruebatur, ita ut manè consurgeret ἀνώδυνος, id est citra doloris sensum. Ex quo, inquit duodecimo Therapeutices Galenus, ἐγὼ γε τῶν ἀγροίκων θηριακὴν ὀνομάζω τὸ βρῶμα, id est, ego aggrestium theriacen nuncupare soleo cibum hunc. Et si Thracas quis, aut Celtas, vel omnino frigoribus obsessa incolentes esu ejusmodi avertat, insigne prorsum intulerit nocumentum. At, inquit Ambrosius, mirum est, allio delectari homines, quod fugit leopardus: nam sicubi parietes litu infeceris, exilit protinus, nec resistit. Cujus tamen venenata fera odorem non patitur, in mensam admittunt plerique, ac internis infundere visceribus non desinunt. Sed doloribus, dicat aliquis, medetur quandoque: fit ergo medicamentum, non cibus. Condimentorum haliamenta legimus apud Hieronymum. Scribunt Græci, lege cautum, uti qui allio vesceretur, sacrarium Matris deum ne ingrederetur. Eo neglecto quum intrasset Stilpon, per quietem oblata est ei deæ species, coarguentis quod legem exculcaret, & philosophum professus. At is insusurrare est visus, Da quo vescar, & alliis abstinebo.

Pulmo, quo naturæ providentia factus. Cur Latini & Græci pulmones quandoque dicere malint, quam pulmonem. Situs ratio naturalis. De branchiis piscium. Qui pneumonici, seu pulmonarij. Brachea, id est brevia. Pulmonica. Pulmones cur dicantur rudes, & insulsi. Aer pestilens cur cibus inficiat gravius. Brucorum festum.

Cap. XV.

Dicebamus in præcedentibus, meatuum quos in collo recognoscimus, unum ad ventrem produci, ad pulmonem alterum. Et jam prioris rationem cum intestinis omnibus, ut nostra tulit imbecillitas, executi sumus. Nunc consentaneum videtur reliqua persequi, ordientes ab pulmone, quod est aeris conceptaculum, & spirandi artifex officina, unde alitur anima, sicuti cibis corpus. Est igitur destinato muneri ita contemperatus pulmo, ut esset natura spongiosus, & fistulis inanibus cavus: ideoque spiritus capax. A tergo spinæ ipsi jungitur, atq; in duas fibras ungulæ bubulæ modo divisus: propterea Cordubensis Moyses Aphorismorum particula prima: Esse pulmonem ex iis scribit, quæ duplicia sunt, quamvis unitatis speciem præferant. Et primo De animalium historiis Aristoteles, esse (inquit) bipartitus pulmo omnium expetit, verum in iis quæ animal generant distinctio non æquè apparet, minimèque in homine: est enim hic simplicior, nec ita multifidus, ut nonnullorum procreantium animal est. Cæterum ad pulmonis media delabens panniculus, quem juniores mediastinum vocant, manifesto distributionem ejus in duas quasi alas indicat, ut auctor Albertus videtur comprobare. Ratio autem est, corporis in dextrum sinistrumq; partitio: utrunque enim sibi simile exposcit. Addit Avicenna, datum eum ab naturæ ingenio sagaci, ut si in

A parte una sese ostentarit affectio, nihilominus citra noxam altera corpus anhelitu recreet ac confoveat. Quæ causa, inquit, etiam duplicavit aures, oculos, nares. Promise alterutram partem pulmonis bifariam etiamnum, si attendas, distribui, ac duos præferre lobos, ut affecto uno, superstit alter incolumis. Ex iis quæ astruximus, manifestum fieri arbitror: cur Plato in Timæo, & Aristoteles quandoque pulmones multitudinis numero dicere malint: quod & Plautus in Curgulione facit, & De natura deorum
B libro secundo M. Tullius. Sed grammatici intra pelliculam se continentes, ista minus pensitarunt. Sicuti vel Sophoclis interpres in Trachiniis, qui πνεύμονας à poeta pro πνεύμονα dictum pronuntiat, observationis hujus incuriosus. Qui pulmonem sanguinis expertem dicunt, ex medicorum sententia falli videntur, quia in dissectionibus nusquam appareat: sed perire illum, certissimum est. Contineri verò sanguinem, quum venis magnis, quæ in eo deprehendantur, tum substantia ipsius, eo tamen in-
C terstitio, quod qui à venis pulmonis profluit sanguis, fluitantem modo spumam habeat: qui autem ex substantia demanet, ubique sit spumosus summo, medio, imo: quoniam propior est alendo pulmoni, qui omnino spumosus est, atque inde benè digestus, quique mox in pulmonis transeat substantiam aptior. Spumosus verò pulmo est, simul aeris copia, simul quia bilioso sanguine connutritur plurimum. Quæ pulmonem, inquit Aristoteles, sanguineum habent, caloris excessu, qui in eo ipso
D membro continetur, sitibunda præcipuè omnium animalium sunt. Quæ verò non sic, parum bibunt, quoniam fungosum pulmonem habeant. Porrò philosophi pulmonem cordis vocant flabellum ac ventilabrum, quo calorem cordis refrigerari necesse sit. Omnia quæ spirant, tradente Aristotele, pulmonem habent: ideóque piscium nulli pulmo inest, sed pro eo branchiæ. Quanquam non me fallit, ab Aristotele Plinium dissentire, dum posse piscibus inesse scribit viscera alia quæ sit pulmonis analoga.
E Sed in libro De morte & vita, philosophus idem, probat amplius, nullum esse animal, quod pulmonem simul habeat & branchias: quoniam sit pulmo respirandi organum ad cordis eventationem, aere attracto. Branchiæ verò instrumentum advocandæ destinatum aquæ ad idem opus: cui unum per se membrum sufficiat. Et enim quia ab natura nil frustra produci consuevit: quum una sit satis omnibus eventatio, aut ex aere proveniens, aut ex aqua: unum tantum ad hoc constitui debet membrum,
F non duo simul. βράχεα, id est brevia, ad branchias pertinent nihil. meminit vocabuli, ut cæteros faciam missos, historia secunda Thucydides, αἱ δὲ ἐς βράχεα χωρίων ἀπειρίᾳ ὤκειλαν. id est, navium aliæ per imperitiam locorum in brevia sunt impactæ. Brevia legimus apud Melam Pomponium. Addamus etiam illud ex Agricolationis libro Græco: Brucorum festum veteribus celebratum octavo calendas Decembres, id est τῶν βρουκουμίων ἑορτήν. Ab hoc verò spirandi usu apud Græcos pulmo nomen ha-
G bet, dictus πνεύμων: unde & pnevmonia, sive peripnevmonia nuncupatur pulmonis inflammatio. Qui ita affecti sunt, pnevmonici vocantur à Plinio & Celso, Pulmonarios non inscitè interpretari possumus, Columella docente. Ex spirandi autem ratione id internoscimus quoque infectum aerem corruptúmque majus longe nocumentum inferre ac conficere celerius, quàm ingesta alimenta

alimenta itidem non syncera. Hæc enim vitalibus non insinuantur protinus, ni concoctione mutata, unde mitescere pravitas potest. Aer autem ad cordis & pulmonis eventationem pertractus recens assiduè, ac inde per latentes meatus universo obrepens corpori vim afferre letiferam confestim valet. Quoniam verò pulmonem esse cordis culcitram, scribit Avicenna, jure caput sequens illi dicabitur, si illud commonuero prius, esse inter mala, quæ pulmonea dicantur stolidè tumentia, ut inquit Plinius, quo argumento factum opinor, ut rudes insulsique homines, pulmones item dicantur.

Cordis ratio. Item de ventriculis cordis disceptatio non inelegans. De ignea vi promente se ex corde, unde effingantur sensus. Thalami. Diribitoria. Plinij loca expenduntur nonnulla de ratione cordis. Accipiter ab Ægyptiis cur dicatur βαιὴθ Cor parvum cur audaciæ signum.

Cap. XVI.

COr in utero nascentibus formari primum, traditum ab naturæ prudentibus est: semen quippe maris in vulva conceptum resolvitur in spiritum: hic verò menstruo sese insinuat humori, atque ibi domicilium quodammodo struit, quod est cor. Sed & ibidem mox reliquorum consurgit generatio. Eandem porrò & exanguium esse ratione volunt, in quibus non cor quidem, quod illis abest, sed cordis analogon producitur primo. Auctor nobis Aurelius Augustinus est: Humanum corpus ex quatuor compingi elementis: in carne verò & ossibus terram præcipuè fieri perspicuam ob terræ soliditatem: in humoribus aquam: aerem in pulmone, proinde in motu esse perpetuò, quoniam cordis sit ventilabrũ calori contemperando, ne inde illud amburatur: ignis in corde siquidem domicilium est. Quo argumento infra latum est, superioribus sese fastigantibus, quæ sua est ignis figura: ex corde verò ignea vis aere temperata cerebrum scandit, seu nostri corporis cœlum, inibique expurgata & percolata quodammodo per sensuum sese organa promit, ac extimorum contactu formata quinque corporis sensus effingit. Cæterùm vis eadem sic in sensoriis conformata, naturæ potentia introrsum revocata, cellam petens phantasticam imaginatio efficitur, quæ ab capitis priore parte in mediana transiliens rationalis animæ substantiam contingit, ac discretionem excitat attenuata eatenus, ut spiritui mox conjungatur, verè nihilo secius corporis naturam servans, & proprietatem. Est verò cor, ut Galeno tradente condiscimus, omnium viscerum & membrorum corporis radix prima, vitæ, caloris innati ac vitalis fons. Id, ut Peripateticis placet, ita se in humano corpore habet, sicuti in orbe intelligentia prima, & est veluti quidam microcosmi rex nobilior. proinde est illius substantia solidior duriórque, quum ut affectionibus nocumentisque minus foret obnoxium, tum ne spiritus calórque vitalis omnino evanescerent nullo cohibiti solidamento, sed raritate mollitiéque efflati. Quod tamen non contigisse, fatendum est ex terrestris firmitatis redundantia, tunc enim nimio plus arescet: neque sanguinis concretione sola, ut in alis, nimis namque sic remollietur, quod in hepate perspicuum fit ac splene: sed caloris præpotentis vi globantis densantisque mutuo partes ejus. Locus verò ac situs ejus sedem obtinet principalem, in medio namque positum est, ad

A superna tamen amplius, quàm ad inferna, itémq; in antica vergens, magis quàm in postica: quippe nobilibus nobilem quoque sedem elargitur natura, ni gravius quid offecit præpedieritve. Venarum esse principium cor, liquet simul ratione exuberantis ibi caloris, simul quia quum per cætera viscera venæ transigant, nulla per cor tendit. Porrò mediana cordis spillà caváque sunt, plena etiam sanguinis, veluti ducant inde initia & venæ: ob idque excavatum intus, ut sanguinem contineat, utque caloris servare
B principium queat. In hoc absque venarum conceptaculis subsistit sanguis: in reliquis ferè sinu venoso continetur. Sed rectè utique, nam ex corde corrivatur in venas: at in cor nec undè profluere, perspicuum est, qua quidem ex anatome, qua quod in generatione cor consistit primùm, statimque sanguis scatere animadvertitur. Motus etiam tristitiæ ac lætitiæ, denique omnium sensuum hinc oriri, eodémque derivari, Peripatetica consentit schola. Præstò est & ratio, quoniam principium esse unum opor-
C teat, quatenus fieri valeat. Aptissimus verò inter omnia locus est medianus, medium quippe unum est. Extrema cordis in mucronem turbinantur firmissimum. Homini tantùm paulò vergit ad lævam, ut ejus partis frigus contemperet. Huic siquidem inter cuncta maximè frigent sinistra. Copia item nervorum in corde est: hinc enim motus oriuntur, qui intensione remissionéque constant. Cor sine osse est in omnibus, equis modo & bobus exceptis. Magnitudinis id exprimit ratio, ut si adminiculi loco, cui
D innitantur. Ventriculus inest triplex animalium cordi prægrandiorum, duplex minorum, unus postremo. Dexter sanguinem habet plurimum & calidissimum, quamobrem pars item dextra calidior. Sinister modicum, eumque frigidissimum. Medius tum copia, tum calore mediocrem, sed puriorem. Cæterùm commonendi parte hac studiosi omnes, Julium Pollucem secundo Onomastici, ventres tantùm in corde duos agnoscere, quos ipse κόλπους vocat, id est sinus: item κοιλίας id est ventres, qui-
E bus sanguis insit & spiritus: sed ille exeat per venas, per arterias hic. Verùm qui in sinistra, inquit, crassior est, ut qui spiritus sit conceptaculum: dexter verò tenuior quidem, sed spatiis latior, unde sanguinis profunduntur rivi. Quid ergo, dicetúrne hic ut gramaticus, toto (quod aiunt) cœlo aberrasse? eúmque cum Philostrato in Ceritum tabulas rejiciemus? Minimè verò: nam Celsus idem quoq; ait, & primo Colliget Averrois, cordis statuit cavitates tantum duas, & utique amplas: in dextra unam, in sinistra
F alteram, inter utramq; verò meatus solum. Quin & Rasis ad Almansorem duos modo finit ventriculos. Sed nec Galenus in meditullio cordis ventriculum recipit, sed meatum, vel foveam. Imò verò & in libro De anhelitus emolumento, apertam adversus Aristotelem dirigit aciem, qui tres statuerit ventriculos, quum sensu sit deprehensum, duos modo esse: à quorum altero vena propagetur magna, ab reliquo arteria. In parvis autem animalibus, unum tantum esse. Propterea miror Plinium scribere, In majo-
G rum animalium corde triplex visitari specu: in nullo autem non geminum. Hosce ventriculos in libro De sensu & sensili Aristoteles etiam thalamos vocat. Nos decenti metaphora, & diribitoria possumus nuncupare. Illa verò digna prorsus quæ non prætereantur: Quæ hebeti sensu sint, cor habere durum & spissum: quæ autem sensu valent, mollius. Et quia cor, σπλάγχνα Græci veteres dicunt,

ἄσπλαγχνον legimus apud Sophoclem pro timido & A abjectè frigido: sicuti contrà, εὔσπλαγχνος pro virili ponitur, ac strenuo. Audacia, inquit Plinius, creduntur, quibus parvum: pavida, quibus prægrande. Sed cúrnam sic? Nempe, quòd affectus quem producit metus, jam iis inest, quoniam calorem proportione cordis non habeant. Verùm caloris parum in magno exolescit conceptaculo: proinde sanguis frigidior item comperitur. Idem in venis & ventriculis cordis obvenire ferè liquet. Sunt enim frigidiores venæ ampliores, & eodem modo ventriculi. B Porrò alieni motus calidum refrigerant. Plus autem spiritus in amplioribus est, magisque valet: quamobrem nullum venis grandioribus, aut ventriculis obesum, opimúmque evadit. Approbantur hæc ferè ab Avicenna, tum in Canone, tum De animalibus tertio & decimo volumine. Opinantur Ægyptij, animæ conseptum esse cor: qua ratione quum accipitris nomine indicari animam putent illum vocabulo gentilitio βαιὴθ nuncupant, quod animam signat & cor: siquidem βαί anima est C ἠθ verò cor Hieroglyphico argumento adjiciunt, accipitrem aquam non bibere, sed sanguinem, quo & connutriatur anima. Iidem porrò cor signare volentes, ibim exprimunt, quę Mercurii creditur propria, cordis domini ac λογισμοῦ. Sed & per se ibis cordis imaginem præfert. Cor inter viscera omnia nullam prorsum affectionem sentit: & jure id quidem, nam quod principium est, ipsum citra noxam servari debet, ne illo vitiato, corruant reliqua. Scribunt Græci, Hermogenem, cujus De rhetorica li- D bri extant, multum præferentes ingenii lumen, cor habuisse hirsutie ac magnitudine extra mortalium reliquorum rationem insigne. Idipsum ferè de Leonida in Parallelis Plutarchus prodidit. Idem de Aristomene Messenio Plinius. Repetitum quoque scio ab Maximo Valerio memorabilium primo. At periti naturalium risu id excipiunt, fabulosum opinati. Propterea in carmine Homerico λάσιον κῆρ nō densum pilis cor accipi putat Eustathius, sed prudens, ἐξ ὗ τὰ κεδνὰ βλαστάνει βουλεύματα, uti apud Æschy- E lum: Quanquam, inquit, ex historia in quibusdam repertum sit pilosum cor, ut in Lysandro, nec non in Alexandri cane. Illud verò Platonis ἔχων τὰς ἀνδραποδώδεις ὑπὸ τῆς ψυχῆς τρίχας: id est habens in anima serviles pilos: in fatuitatem rudem scomma est, quod de servorum ducitur tonsu, qui appellatur Thrix servilis. Sicuti rident item, quod duplicatum in quibusdam animantibus dicatur reperiri cor, quod Plinius recensuit: principium etenim unum modo esse debet, ut ante docuimus. Aut quod F quibusdam defuerit victimis: hæc enim citra possibilitatem dici. Quando, ut Peripateticis traditum scimus, corde carens nullum unquam animal ortum est. Sicuti neque item jecore: quanquam quod non totum haberet, jam innotuerit. At, ni mendum exemplarium est, hoc carens viscere compertum quandoque pronunciat Avicenna. Æquè dictari ineptè putant, augeri id per singulos annos in homine, ac binas drachmas ponderis accedere ad quinquagesimum annum, ab eo detrahi tantundem, & G ideo non vivere homines ultra centesimum annum defectu cordis. Quam rem Ægyptiorum doctrina contineri, Plinius idem auctor est.

De jecore, pancreo, holcymo, olco, holco, ac felle. Plinij locus explicatur. Item ratio longioris breviorisque vitæ. Augustini Barbadici historia. Fissum jecoris quod sit. Cicero explicatur. Hepatici qui, & unde fiant. Fellenus deus. Hepatus piscis. Hepation. Lucilij locus perpenditur.

Cap. XVII.

Omnibus igitur quæ sanguinis expertia non sunt, duo comperimꝰ necessaria in primis, cor & jecur, & cor quidem caloris ratione: locum enim adesse aliquem, quasi lares focúmque oportet, quo naturæ fomites, & primordia ignis nativi contineantur serventúrque eundémque tutum esse, veluti arcem corporis totius, necesse est. Jecur autem membrum (ut Plato inquit) nobilissimum, concoctionis cibariæ gratia contributum esse, dilucet. Illud verò ex Galeni doctrina est, ex spiritu resoluto ab hepate in toto effici corpore appetentiam oblectantium servantiúmque. Hinc parti huic præfici Veneris stellam, veteribus est traditum: dici quoque jecur, quod juxta cordis vires potestatem exerceat suam, velut illi assidens in excitanda vi appetitionis, quæ ad vitæ pertinet fomenta. Nec citra appetitionem animal esse sentiens queat. At animato spiritu exhalante ab felle, indignationem ubique cooriri. Vnde prodit Plinianum illud ex libro undecimo: Ex felle, inquit, & in mores crimen bilis nomine, adeò magnum est in hac parte virus, quum se fundit in animum. Sed quid bilis vocabulo propriè intelligendum, in capitis fine insinuabimus. Avenzoar eo libro, quem suprà advocavimus, prodit, Hepar esse per membrum maximè præcipuum, cujus maximi pernoscantur effectus, non aliunde deducta virtute, sed ex se ipso propagata. Quòd si vita nobis contingat optabilis, & optima, jecoris id virtute fieri, auctore Hippocrate. Galenus & medicorum ferè universa schola, jecur esse præcipuum sanguinis organum statuunt, & venarum principium: siquidem meatibus stomachū & jecur interiacentibus ascendens chylus ad sanguinis formam disponitur, mox ubi hepar paratum exceperit chylum, ac velut subfigurationem quandam obtusam, sanguinis modò speciem à subservientibus ei meseraicis adeptum, superinfert ornatum, vimque ad perfecti sanguinis percoctionem cum superfluitatum excretione. Habet item jecur principatum virtutum circa nutrimentum operantium, quoniam sit naturalis virtutis fons. Admirabile est, quod hac parte referendum censuimus: Quum Venetiis ducis Augustini ex Barbadica gente dissecaretur defuncti cadaver, ut eximerētur interanea, in hepate inventus est lapis propè cystin fellis, magnitudine grandioris olivæ, coloris serpentini in nigredinem tendentis. Jecur porrò intrinsecus cavum, extrinsecus gibberū, quod prominens leviter ventriculo insidet: & in quatuor distribuitur fibras. Quanquam verò quandoq; repertum sit animal liene carens, vel duplicem habens, item altero vacans rhene, quod tamen toto careat jecore, nec dum est compertum, etiam si partem deesse, sit adnotatum: cujus rei auctor Aristoteles est libro De animalium generatione quarto, uti paulò antè comemminimus. Hinc veterum superstitio pestifera nuncupabat auspicia, ubi caput in jecinore non fuisset, eo nomine summitatem eius intelligentes, quę vocant Græci κυρτὰ id est gibba: sicut interiora dicunt σιμά. Fissum tamē jecoris appellat in divinationibus, Cicero, quia sint ut tradunt aliqui duæ fibræ, Fissum, inquit, familiare tractāt, & vitale: caput jecoris ex omni parte diligētissimè considerant. Id è ubi apertius

apertius fissum jecinoris dicitur. Lucanus primo Pharsaliæ:

Ecce videt capiti fibrarum increscere molem
Alterius capitis: pars ægra & marcida pendet,
Pars micat,

Quod autem familiare fissum ait, illuc spectat, quoniam pars una inimici dicebatur, familiaris altera.

Lucanus:

Venásque minaces
Hostili de parte videt.

Maximum, inquit Pollux, jecinoris munus est, alimentum in sanguinem digerere ac fel, quam χολὴν appellant: & hanc quidem conceptaculo affundere, quod maximo ejus inhæret lobo, idq; humoris nomine cholen item dicunt, unde & acholon felle carens dicitur. Sunt & in jecinore quæ vocantur pilæ, id est portæ, à Græcis, quibus sanguinem excipit, quem unius venæ opera reliquis infundat omnibus. Non omittendum, quod curiosa veterum sedulitas nobis prodendum censuit. Siquidem locorum captantes salubritatem, pecoribus immolatis quæ in iis pascerentur, ubi oppida constituere, aut stativa habere concepissent, ex jecinoris habitu aeris modum conjectabant: nam si livescens, vitiosumque in pluribus compertum foret, insalubritatis videri argumentum arbitrabantur, pabuli & aquarum ratione. Sciendum verò, si causatio se in jecinore ostentarit, qua imbecillius factum suas minus obeat functiones, effici inde hepaticos seu jocinorosos. Tametsi non me fallit Galenum ita sanxisse, Hepaticos censeri, qui longiore infestentur jecinoris dolore, cum tumiditate solida, & corporis vitiato colore, unde æstuosa ferè succendatur febris lingua inarescente amplius. Jecoris pinnulas nominat ad Fabiolam Hieronymus: Pinnula, inquit, jecoris offertur super altare. Durat etiamnum appellatio hæc apud Rhodiginos meos. Sunt verò in eo viscere prominentes pinnulæ, quas & fibras dici opinantur. In Athenæi tertio, hepatia legimus: unde illud Lucilij apud Nonium ita emendari potest: Gigeria sunt, sive adeò hepetia, ut hepatia legamus, etiam si ab aliis aliter legitur locus is. videntur autem hepatia non aliud quàm jocinora, quando Attici probaton dicunt & probation pro ove, ut apud Aristophanem Pluto. Pancreon inter carnes & adenes, id est glandulas, medium lieni adjungitur, & stomacho ac jecori. Ab carne nomen est sortitum. Dignum scitu: Hepatis dolorem ab Archigene dici holcymon, id est tractorium & inhærentem & torpidum, atque atrocius molestum. At verbum id, inquit Galenus, inusitatum Græcis. Sunt tamen qui admittant, sed pro viscido accipiunt, cujusmodi viscum est, ut cujus una parte tracta, insequatur illi cohærens altera. Sub hac verò notione hepatis dolor dici holcymos nequit. Sunt qui holcymon hepatis interpretantur dolorem, quum hepar vel induratum vel inflammatum detrahere jugulum videtur. Alij quum diuturno laborat morbo. Alij cum mediocri afficitur dolore. Sunt qui tardum intelligant, ut qui acuto adversetur. Nonnulli urgentem, alii vehementem. Holcos navium apud Thucydidem historia tertia, phalangas interpretantur. Est eo item nomine apud Suidam aquæductus, id est ἀγωγὸς ῥεύματος. & cauda quoque, verum sic dicitur propriè draconum tractus, abusivè autem carina per totam procurrens navem: sic enim est δρακοντοειδής. Holcos quoque dicimus tum lora, tum homines de potestate trahendi. Olcia verò aurea apud Athenæum libro

A quinto, crateras accipio magnos, aut pelves. Denique dura hepatis dispositio nuncupatur scirrus, quod scribit Paulus Ægineta Medicinæ tertio. Ex inferiore autem parte assidet fel, cujus folliculus ab Græcis dicitur choledochus, qui flavum contineat humorem, pallescentem quandoque ab Galeno visum, vel coloris cyanei, aut isatis herbæ. Est verò aliud nil, quàm purgamentum pessimi sanguinis. Jecur tamen magna ex parte, maximóque animalium numero felle caret, quod inspectis victimis in- B notuit. In parte quadam agri Chalcidici Eubœæ fel nullum pecori est, at in Naxo quadrupedibus ferè omnibus adeò grande, ut qui sacris incumbant, satis advenæ nequeant mirari. Qui fellis naturam sensus alicujus rationem habere, sunt opinati, tota errant via: idcirco enim esse contributum ratiocinantur fel, ut morsu animæ partem excitet in jecore sitam, rursúmque exhilaret laxando. Anaxagoras item per errorem acutorum morborum causas inde profluere, nobis persuadere voluit, quoniam eo re- C dundante inspergatur pulmo & venæ, atque item costæ. Nam ferè accidunt ea vitia felle carentibus. Sed enim ut bilis, quæ qualibet corporis parte gignitur, excrementitium quiddam est: sic adjunctum jecori fel nulli delegatur muneri, sed retrimentum tantum est. Quibuscunque jecur adest salubre, & sanguis id subiens dulcescit, ea vel fellis sunt expertia, aut id habent quàm minimum. Sanguinis impuritas fellis tum præsentiam, tum magnitudinem facit. Quia verò sedimen fel est, & exuperans inuti- D lisque materia, inde veterum nonnulli, vitæ longioris, ac (ut Græcis dici assuevit) polychroniæ, rationem scrutati, ex fellis vacuitate demanare id sunt suspicati, argumento ex cervorum vita deducto. Sed & delphinus, qui fellis expers item est, longævus est. Jecoris enim natura pro qualitate sua parum multúmque vivendi rationem habere innexam potest. Medicorum scholæ ita sanciunt, adjumentum ex felle haberi non postremum, ut excalfaciat, proindéque concoctionem foveat secundam, hepatis in- E natum calorem fulciendo. Esse namque jecori subjectum fel ratione fervescentis humoris, perinde ac ignem sub cortina succensum. Porrò ab eodem profluere non negligendam in eo utilitatem, dum vim ad intestina transmittit, qua extimulante, celerius feculentæ materiæ fiat secretio. Ejus verò præfarcto præclusóque meatu, morbum obrepere regium deprehendere periti, quem ictericum quoq; dicunt aut arquatum, toto corpore felle suffuso. Submonendi tamē amplius parte hac legentes sunt, F quod & paulò antè indicavimus, apud Latinè loquentes, uti observatum eruditis est, bilis nomine intelligi corpore toto humorē sparsum, diffectúmque: fel autem esse, quod folliculo conclusum in jecoris visatur materia, etiam si χολὴ Græcis utrunque indicet, parum distinctè. Quidam nihilominus ex medicorum præcipuè decuria, biliosos humores χολώδεις nuncupant, χολὴν haudquaquam. ubi verò cholen dicis simpliciter, inquit libro decimo Simplicis medicinæ Galenus, flavam intellige: alias G enim cum adjectione pronuntiamus Fellenus, cum felle commercij habet nihil, fuit eo nomine Aquileiensium Deus. Dignum scitu: Haberi piscem nomine hepatum, uti commeminit Athenæus post Aristotelem, cui abesse fel creditur. Propterea Eubulus ex parœmiæ forma, Rebaris felle carere me, nec mecum aliter quàm cum hepato pisce loquebaris. Lebiam hunc dicit Archestratus cœ-

narum λοχαγός, & gulonum Hesiodus, Theognisve.

De liene, & risus immoderatione. Plinius, Cicero, Quintilianus declarantur. De Caunijs lienosis. Asplenon medicamentum quid. Cur Traianus fiscum appellarit lienem. Splenici, tussici. Canum furor unde sit. Splenia emplastra. Interim quomodo mortuus Zeuxis.

CAP. XVIII.

EQuidem dum magis magisque mecum repeto divinæ majestatis in hominis fabrica exuberantem providentiam, nequeo tantæ bonitatis amplitudinem mirari satis: quæ omnino intactum nil liquerit, quod vel necessitas requireret, vel etiam usque ad delicias foret optabile, ne dum ad ornamenta profecisse nobis, satis habuerit. Sed nimia hæc indulgentia sæpe per inscitiam, ne quid gravius dicam, alliditur, quandoque etiam, veluti puerulos mollius in sinu parentum educatos provehit ad querelas, quod non hoc vel illud contribuerit nostri corporis artifex, ceu parva sint quæ modo accepimus. Nam quale est, quod nunc subtexendum est, lienis emolumentum? Quod parte læva situm adversus jecur, ideo laxum mollisque est, spongiæ quadam imagine, sicuti à Cordubensi Moyse proditum scimus, ut facilius sanguinis crassiorem secernendo alliciendóque repurgaret feculentiam. Sunt ex auctoribus, qui joci intemperantiam hujus visceris amplitudine arbitrentur constare, quod in naturali historia relatum non me fallit. At M. Tullius quamvis sub aliena persona, miratur: quod mutuat° ab hoc & Quintilianus facit: unde affluentissimus quandoque proveniat risus, qui sæpe ita erumpat, ut etiamsi maximè adnitaris, nequeas tamen comprimere, quin & latera, os, venas, oculos, vultum occupet. Zeuxin pictorem risu emortuum prodidit Verrius, dum anum à se pictam ridet affluentius. Auctor Avicenna est, lienis virtute ex jecore prolici melancholici humoris vim quum naturalis, tum accidentalis, id est adusti: nec ratione canonica provenientis, quemque non intendat natura. Evenit id vi duplici hepatis exigentis à se redundantia, lienis verò excipientis perficientisque. Vnde provenit sanguis benignus, clarus, copiosus, lucidus: quem esse risus causam, naturæ rerum periti tradunt: ex sanguine quippe ita affecto consurgit spirituum multitudo, & claritas animam exhilarantium. Proinde traditum quoque, meracius vinum moderatè haustum frontem exporrigere, ac lætos reddere, quia inde sanguinis profluit bonitas. Si quidem humoris egregiè dicitur humanæ naturę accommodatus. Scribunt item medicorum scientissimi, Cordis ardores temperari plurimum atræ bilis frigore ad lienis conceptacula subductæ. Id verò fieri, ut læva sint dextris frigidiora, quod localis conferre motui plurimum, rationibus colligunt. Ex iis verò omnibus mirari succurrit Erasistrati prudentiam, à quo promptum in literas est, Lienem frustra videri productum, quando nulla prorsum in eo se promat vel operis vel utilitatis ratio. Aristoteles quoque ab sententia eadem videtur non abiisse longius, quum tertio De partibus, lienem per accidens esse necessarium scribit, sicuti retrimenta tum alvi, tum vesicæ, unde fit, ut in nonnullis magnitudine deficiat. Lien vapores, inquit, vacantes divertit, & attrahit ex A ventriculo, & concoquere eos potest, ut qui sanguineus sit: quòd si plus excrementi adfuerit, parúmq; insit lieni caloris, corpus immodico languescit alimento, & humoris confluvio fit, ut lienosus quis evadat, & obdurescat venter: Splenici quoque nuncupantur sic affecti. Firmicus Matheseos quinto: Si verò, inquit, luna fuerit minuta luminibus, animo pariter & corpore languidos faciet, alios tussicos, alios splenicos efficiet. Dignum relatu, quod prodit Horus: Splenicos τελείως nec odorari, nec ridere, B nec sternuere item posse ullo modo: quin canis seu in mortem incidit, seu in furorem, ex splene promi causationem. Neu reticendum, hoc viscere volatilia non præmuniri, quoniam pennarum vis recrementum absumat melancholicum. Quare homini, & quadrupedibus præcipuè, splen necessarius fuisse videtur. Cæterum id non in postremis dignum occurrit admiratione: Esse quædam terrarum parte hac discernicula, siquidem in terra Caria prope Rhodum Caunij pestilente cœlo sunt, & lienosi, C vulgato apud Strabonem aliósque Stratonici citharœdi sale: qui illos intuitus colore admodum viridi, dixit hoc illud esse quod poeta Homerus cecinisset:

Tale quidem genus est hominum, quale est foliorum.

Quúmque illum incusarent, quòd urbem ut morbidam carperet: Ego, inquit, eam morbidam dicere ausim, ubi mortui ambulant? Propè Cortynam in Creta apparentem splenem pecora non habent: D quod amplius medicorum scrutantes scholæ, in illis enasci herbam locis, denique compertum prodidere, qua vescentia pecora lienes imminuerent, unde & lienosis curandis medicamen excogitatum, quod ex re asplenon Cretenses dicunt. Elegantissimum est & illud quod in Juliano Sextus Aurelius prodidit, Traianum exactiones improbantem detestantémque solitum dicere, Fiscum esse veluti lienem, quod eo excrescente, artus reliqui contabescerent. Prius quàm hinc digrediar, Platonis quoque sen- E tentiam collibuit apponere: Proximus, inquit, jecori locatus est lien, ut purum hoc semper, clarúmque reddat, & modo speculi nitens atque perspicuum, ad imagines exprimendas accommodatum. Crassissima verò in liene portio dicitur visceris caput, nominatur & splenium. σπληνιᾶν apud Græcos, est splenis vitio, seu lienis labore. Sunt & in genere emplastrorum splenia, de lienis forma nomenclaturam indepta, videlicet in longitudinem producta, fronti plerunque arcendis doloribus solita impingi. Græ- F ci sic finiunt, ὑθιμάκιν ὀθόνια. Galeno hæc quandoque σπλῆνες vocantur, id est splenes. Dicitur & lebeti subjectus capreolus, id est helix splen.

De rhenibus. Perinephra. Grammaticorum defensio in rhenum etymo adversus philosophos. Rhenum vitia & vocabula. Nephritis, nephritica. Matula intercus. Diabetes. Dipsacos. Stegna vitia. Astrictæ febres. Osphys. Ixys.

G
CAP. XIX.

RHenes verò quónam & ipsi ingenio producti? aut quàm mirabili usu? hi lumbis, ut credit Celsus, sub imis coxis adnectuntur, parte quadam resimi, parte globati. Venosi porrò sunt, & ventriculos habent, ac convelantur tunicis. Rhenes nulla haberi necessitate Aristoteles putat, sed ut melius & locupletius sit. Humoris enim excremen-

titij

tii gratia, qui confluit in vesicam, adjunctos esse ex sua natura, in quibus plus ejusmodi sedimenti fieri solet, ut vesica melius suo munere fungeretur. Dexter in omnibus sicuti repetit Avicenna in animalium historia, superiorem obtinet locum, minúsque pingui obducitur, & siccior est. Habent sinum exiguum, à quo meatus duo insignes ad vesicam defluunt. Alii etiam ex aorta frequentes perveniunt. Rhenum igitur munus (inquit Galenus) est, quod in sanguine serosum est, ab hepate attrahere, ut exuperantia humoris aquosi sequestrata, corruptionis absit discrimen: quanquam sunt etiamnum, qui ab tota substantia ejusmodi fieri attractum putent, suffragante jecoris vi expellente. Diversum verò in corpore sunt sortiti locum, non absque providentiæ ratione, verum ne aliter constituti sibi invicem officerent, minúsque ob id destinatum implerent munus. Fuit & in sinistro ratio peculiaris, ne si altius assurgeret, a liene comprimeretur, qui sinistris maximè accumbit. Ita in structuræ hujus rationem nil se ingerit fortuitum, nil quod sapientiæ summæ majestatem non præferat amplissimè. Sicuti quod visceris hujus caro densior, compactior, solidiórque est, ne quid exsugeret, præter serosam sanguinis tenuitatem, neque enim bilem atram advocat, non pituitam: quibus crassescentibus oblædi posset præfarctis occlusísque meatibus. Porrò soliditas alterum quoque parit propugnaculum, ne potius retrimenta acuta mordaciaque quid valeant labefactare. Sic denique validius suo defungi munere potest, nam rarescente viscere, aut aliquo modo ex affectione facto imbecilliore, impurior profluit urina, carnium recentium loturæ consimilis. Id ipsum & affecto hepate provenire exploratissimum est, quum sanguinis vis major in rhenes defertur. Duo porrò sunt, tum ratione quam in aliis antea protulimus, tum quia defluentis humoris copiæ par non fuisset unus. Quod si formam ampliorem natura produxisset, non parvo statura fuit magnitudo ea corpori, non ita latè patenti fusóque. πιελόνεφρα dicunt Græcorum scientissimi, quæ rhenum obesitate opplentur. Grammaticos incessunt ex philosophis nonnulli, qui rhenum etymon scrutati, ἀπὸ τοῦ ῥεῖν, id est ab deflexu obscœni humoris nomen deflecti opinantur. Non rectè inquiunt, quippe rivi humoris ejusmodi spinæ cohærent, & sunt ab intestinis separati. Cæterùm viri doctissimi, aliud est de natura disertare, aliud dicendi perpendere rationes. Vos humoris obscœni appellatione genituram accipitis, nos urinæ sedimenta. Docere vos id Lactantius potuit, sic scribens: & velut de scripto antecedens aberrare, aut præpostere quippiam enuntiari haud patitur. Vena, inquit, in maribus, quæ seminũ rationem continet, duplex est, paulò interior quàm illud humoris obscœni receptaculum. Et ne addubites, paulò antè mentionem de vesica fecerat. Ex caloris postremo redundantia urinæ consequi incontinentiam, stillicidiaq; traditur. Rhenum morbus dicitur utrique nephritis, sæpe lapide magnitudinis visendæ, vel in rhenum altero, vel in ureteris inorto impactóque. A quo provenit colico haud absimilis dolor νεφριτικὰ unde dicuntur φάρμακα. Extat apud Paulum ad rhenum vitia compositio, quæ vocatur διὰ τεττίγων. Est & rhenum affectio, quam matellæ intercutem nonnulli vocant: urinæ profluvium alii, aut diabeten, & δίψακον quoque. Verum rara est hoc genus ægritudo. Sitim parit extra modum, unde dicitur diplacos, ut auctor est Medicinæ tertio Paulus Ægineta, ut rescribamus statim, quod mutuo sumimus. Diffinitur ab eo ταχεῖα τῶν πινομένων διέξοδος: unde & διαβήτης nuncupatur, velut transitus, ἀπὸ τοῦ διαβαίνειν. Est tamen apud Aetium diplacos, quam voce alia sonchon dicunt lactucæ similem. Auctores sunt existimationis haud dilutæ, à quibus rhenum vitia quædam vocantur στεγνά, id est astricta, quum præpedita vel non fluit urina, vel difficulter fluit: nam & astrictas febres dixit Celsus: sicut & in distinctionibus Galenus, ubi retrimentitiorum omnium impetus inhibetur, sudoris, urinæ, pituitæ, alvi. Quippe vasa Græci στεγνὰ vocant, humoris per rimas nil remittentia. In rhenum meditullio qua cingimur, partem eam Galenus ὀσφὺν dicit, & ἰξύν: nostri, lumbos vocant, sed aptè parum.

Vreteres venæ, sive uranæ. De vesica, & vesicæ affectionibus. Opisthuretica, emprosthuretica, uretici. Galeni historia. Ischuria, dysuria, stranguria, immeiere: urinam facere: incontinentes urinæ. Orionis historia fabulosa. Thrombus, grumus, paresis, pityriasis, lithiasis, uretica, chalastica, cacoterica, anoterica, emetica.

Cap. XXI.

A Rhenibus autem singulas venas colore albicantes delabi, compertum est, ad vesicam. Eas ab re ureteras, sive οὐρητῆρας Græci vocant, quod per eas in vesicam, quã cystin dicunt, destillare urinam, conceperint. Nam opisthuretica dicuntur retro urinam mittentia: sicut quę ante, emprosthuretica. Qui verò frequentius mingunt, uretici appellantur. Scribit Galenus, sibi ipsi accidisse dolorem vehementissimum, ut videretur in ventre intimo terebra perforari, in eo potissimum spatio, per quod à rhenibus ad vesicam ureteras scimus extendi. Quod eo libentius apposui, ut eorum coargueretur vanitas, qui vixisse Galenum prodere sunt ausi, sine corporis incommodo prorsum ullo. Quæ verò attulimus, ex libro sunt de locis affectis secundo, ubi infert, mox excretum à se gravissimo cum dolore humorem, vitreum à Praxagora nuncupatum, quod sit vitro fuso similis, aut ob frigiditatem. In viris autem vesica recto assidet intestino, ad sinistra vergens. In fœminis, in genitale procumbit, subjectámque vulvam habet. Vrinæ iter in viris spaciosius & compressius, ab vesicæ cervice colem petit: in fœmina brevius pleniúsque super vulvæ se cervicem ostendit. Hanc provida, ságáxque natura nervosam compegit, duram, tenuem quoque, ut urinæ mordacitati sufficeret ex bilis permixtione: item, ne præter voluntatem profflueret urina. Sunt qui ex tunica duplici cõcinnatam tradant, tametsi Galenus & alicubi Avicenna, secus literis mandarunt. Sed circumjectum vesicæ indumentum speciem præbet tunicæ duplicis: verùm id vesicam ipsam non componit. Ischuriam, id est ἰσχουρίαν, urinæ integram vocant retentionem. στραγγουρίαν verò urinæ stillicidium: id est (ut inquit Cato) ubi lotium substillum est, id est stillatim fluit. Id & δυσουρίαν dicunt: sed propriè, ubi lotium ægre it. Aristophanes: στραγγουριῶ, χθὲς γὰρ ἔφαγον κάρδαμα. Siquidem urinã supprimit cardamum: vel, ut Græcè dicam, οὖρον ἰσχει, ὑδ... ἰσχετικόν. Sed & πλύσματος. Sunt & qui urinæ nuncupantur incontinentes Plinio. Luxatio musculi cervicis vesicæ, id est χάλασις τοῦ τραχήλου τῆς κύστεως μυός: ut Ægineta inquit Paulus, vitiũ progignit: hi à Græcis ἐνουροῦν dicuntur

ferè, id est immeiere, etiamsi Persio aliud signet verbum id. Vlpianus hosce urinam facere dicit: De urinæ vocabulo conciliatū item Orioni nomen, quem Candaona dicunt Bœotii sciunt omnes. Nam quum Orieo ex Clonia non nascerentur liberi, Jupiter, Neptunus, Apollo suscepti hospitio in bovis corium urina emissa, Oriona produxerunt, quo argumento Tripatrum appellavit in Alexandria Lycophron. Insunt vesicæ item, quos medici θρόμβους, id est grumos dicunt, sed hi tamen & intestinis, ventriculo atque thorace nonnunquam continentur. Eos animi defectio & color insequi fœdus solet. Esse autem non aliud videtur, quàm globatus sanguis ex vasis suis effusus, qui vesicæ meatum obstruit offarcitque quandoque. Est enim grammaticis grumus, terræ prominentia tumulo minor. Vesicæ item affectiones Galeno sunt hæ, πάρεσις, sive resolutio. Nam & παρέτους resolutos dicimus. Fortè verò hæc fuerit urinæ incontinentia: πιτυρίασις, quippe πίτυρος furfur est. λιθίασις, quia λίθος est lapis. ἕλκωσις, id est ulceratio præcipuè in collo, hoc est, περὶ τὸν τράχηλον. Dysuriam à stranguria dispescuit Galenus idem, quoniam illa modo fit, ut præmonuimus, δυσχέρεια τῆς οὐρήσεως: hæc verò κατὰ σταγόνα οὔρησις. Vretica pharmatica tertio decimo Therapeutices legimus dici sæpicule, pro iis quæ urinam provocent. Qua in parte Chalastica item dici quædam animadvertas, modicè excalfacientia, & præfarcta corporum attenuantia, & inflandi compotem spiritum minuentia: insuper & factam digerentia inflammationem. Catoterica in libro eodem videntur dici, quæ purgant per infernum ventrem: sicuti anoterica, quæ vomitum, unde & emetica vocantur.

Præcordiorum, sive diaphragmatis ratio, & nomina plura. Phrenes. Præpides. Plinij obscuritas illustratur. Hypocondria. Chartilago quid.

CAP. XXI.

QVum divina providentia in hominis structura scienter omnia confingeret, thoracis capacitatem ad summum sapientiæ æquilibrium conformare sic adorta est, ut quum in pectore, sicuti Plato vult, mortale genus animę foret collocatum, quùmque ibi quod melius, quódque natura deterius est, viseretur, locum ita disparavit, ut discerniculo clariore sedes altera secerneretur, ut virilis à reliqua, quæ veluti fœminarum foret. Chartilaginem quippe mediam interlocavit, quæ animæ portionem fortitudinis & iracundiæ participem contentiosámque parte contineret superna, ut rationi obtemperans hæc concupiscibilem pariter coerceret, tanquam vi illata, si quando rationis imperia detrectaret. Est verò membrana hæc tenuissima medio sub pulmone transversa, velut pectoris septum, costis & subchartilagineis, & spinæ adnexum, parte media tenue, membraneáque exilitate contextum atque item venas habens. Musculum tamen, non membranam nuncupat Galenus. Est autem musculus non aliud fere, quàm nervis intexta caro. Septum hoc Plato, Hippocrates & Galenus phrenas item nuncupant, quod verbum nobis mentem indicat, tanquam in prudentiæ participatum veniant: verum id haudquaquam fit. Sed ita dicuntur, quia adjacent iis quæ facultatis ejus expertia non sunt, ut placet Peripateticis: cordi nanque prætenduntur, ex quo à nobis præcordia vocantur: & à Græcis

A quandoque προκάρδια, sed & περίζωμα quod cinctum Theodorus transfert: Appellatur & διάφραγμα, quanquam & in naribus interseptum eodem censetur nomine. πραπίδας etiam poetæ vocant, ut scribit Eustathius, deflexo verbo ab πρὸ καὶ ἰδεῖν, ut sit προβλεπτικὴ καὶ προγνωστικὴ τοῦ μέλλοντος φρήν. id est prævidens, ac futura præcipiens mens. In præcordiis, inquit Plinius fuit peculiaris causa, vicinitas alvi, ne cibis supprimeretur animus. Intellige, ut animæ sentientis origo inoffensa servetur, nec B facilè cibi exhalationibus distinguatur, & caloris adventitij copia. Nam & sic quoque, ubi ex convicinia attraxerint præcordia humorem calidum atque excrementitium continuò mentem sensúmque perturbant. Quamobrem parte sui media tenuia sunt, ut minus vaporis excipiant: nam si carne pleniore constarent, copiam vaporis & haberent & traherent. Porrò & partem hanc, inquit Aristoteles, calefactam celeriter, sensum movere, indicat id quod titillatu evenit: diffluunt enim risu, quos C titillatis, quia motus celeriter ad eum locum perveniat, qui quanquam leniter calefacit, tamen movet etiam præter voluntatem diffuso spiritu ac resoluto. Facit autem cutis tenuitas, ut homo unus omnium titilletur, simul etiam quia ridet unus. Ictu in præliis trajecta præcordia risum attulisse, proditum est, ob calorem quem moveat vulnus. Meminit doctrinæ hujus Avicenna quoque in Animalium historiis libro decimo tertio, sed obscurius. Ex iis verò lux Plinio infertur nonnulla libro undecimo. Et hæc D quidem sunt de diaphragmate observata veteribus, qui balbutisse quodammodo videntur, si spectes ea, quę mox ingeniorum acumina excogitarunt, quando exploratum est observatione acerrima & scientissima, inspirationis & vocis, & omnium virium corporis initia referri accepta opottere diaphragmati. Etenim corporeas potestates expansu imbecilliores effici, experimentis commouemur, sicuti contractu, constipatúque juvari in primis. Hinc sese promit singulare præcordiorum emolumentum: E quod Galeni principis artis medicæ prudentia compertum creditur. Quippe horum facultate præcipua aeris in spiritali reciprocatione comparatur ingressus, atque item egressus: quod Cordubensi non displicuit Moysi. ex Galeni doctrina in libro De lacertorum motibus. Nam lacerti facultate proprii contrahente, ubi retrahitur diaphragma, influit spiritalis aer. Rursum ubi ejusdem virtute diversa expanditur, egreditur spiritus. Huic invento suo in tantum Galenus applausit, ut in lucubratione De F motibus liquidis prodendum putarit, eam in medendi scientia indaginem videri cæteris præstantiorem, qua pervestigetur, quo instrumento clibanus moveatur, id est pectoris cancavitas, per quam spiritus ultrò citróque commeat. Quin Galenus idem περὶ διαγνώσεως τῶν πεπονθότων τόπων quinto, terminum quo thoracis pars finitur inferior, antiquiores (inquit) phrenas appellaverunt, sive simpliciter sive quia eo inflammatione affecto, mens item oblædatur. Verùm qui Platonis tempora sunt insecu- G ti septum ipsum nominare instituerunt, etiam si Plato veterum more phrenas vocitat. Hypocondria Græcis dicta, velut subchartilagia. Latini præcordia item vocarunt, id est uno nomine, exta in homine, sicuti interpretatur Plinius. Chartilaginem verò anatomici in anteriore hominis parte locum dicunt.

Sper-

Spermatis vasa esse quinque numero. Varices. Quæ dicantur præparatoria. Maris & fœminæ ratio. Seminis a cerebro defluxus. Gone, id est genitura quid.

Cap. XXII.

QVoniam verò seminis rationem paucis attigimus, illud commonitos velim rerum naturæ contemplationis studiosos: Conceptacula spermatica, quæ genituræ gratia sunt comparata, ex anatomicorum observationibus accuratis videri quinque numero. Et principem quidem locum habere venas arteriásque multifariam implicitas obvolutásque ad testiculos tendentes, ex quo imagine quadam varices quandoque vocantur. Postea habentur testes ipsi, quos σηραγγώδεις hoc est cavernosos cognominat Galenus. Tertium habet locum epididymon incumbens testiculo sub vase, quod seminarium dicunt. Et quartam obtinet sedem, quod in viris capax est oblongúmque ac velut sinuosum, ubi mutonem adit, in imo tamen angustius breviúsque. Postremò est parastata seminarium interiacens & virgam. Comprobantur hæc primo de genitura apud Galenum. Conceptacula primo à nobis loco constituta vocant παρασκευαστικά, tanquam tu dicas præparatoria, quoniam seminarium humorem ad testes deferentia præfingere, (& ut sic dicam) delineare videntur. Duo verò sunt hæc pro testium numero. Origo autem ista: Seminarium vas dextrum à parte superna ducit initia ex adverso rhenis dextri, ab vena concava & arteria. Quarum altera ab hepate, à corde altera exordium sumit. Sinistrum verò non adeò ex alto profluit, sed ab vena sinistra emulgente, & ab arteria. Cæterùm hac in parte illud singulari admiratione dignum, vim illam seminariam, quæ lumbari dextro, sic nanque juniores hosce item nuncupant meatus, inserta dextrum adit testem, hinc effici calidiorem, magísque spiritosam, quoniam venæ ejusmodi atque arteriæ directè ab magna propagantur vena magnáque arteria, quo fit ut sanguinem protinus concipiant depuratum, egregiéque percoctum. In sinistris verò aliter obvenit, si quidem non protinus defluit vena vel arteria ab magna itidem, ut dextra: sed ab ea quæ ad rhenes delabitur proinde sanguine oppletur nō expurgato sed aquoso plurimum. Quę ratio creditur potenter efficere, ut pro decurrētis modò seminis, nunc mas producatur, nunc fœmina: cui calculum adjicit Galenus, à quo longius abire, in iis præsertim, summè delirantis videatur. Cæterum plura de hoc genus quæstione libro De animalium generatione quarto Aristoteles. Nonnihil & Lactantius. Astruunt porrò medicorum sagacissimi, seminariam vim in hujuscemodi vasis in album demutari colorem ex sanguineo. Fieri verò ista, non in venarum principiis, sed in portionibus jamjam testiculis se insinuantibus, quando morula certa indigeat concoctio hæc. Genituræ autem modum præsignem ab cerebro secerni: à Galeno traditum scio. quando cuidam salacissimo ab obitu capite dissecto, ejus partis deminutio comparuit manifesta. Adnotandum verò quod in principe philosopho est observatum γονὴν, id est genituram, spermatis indicare corpulentiam. At sperma generativum spiritum formativúmque, qui genituræ potentia inest, & in quem genituræ corpus resolvitur.

[A] *De utero muliebri. Item an matrix barbarè dicatur parte ista. Hysterica mulieres. Geminorum ratio. Didymi, & didymaones quo differant. Didymæus Apollo cur. Item obiter de Branchidarum oraculo, & Philesio Apolline. Gone quid. Vnde sit sexus disparilitas. Fœtus multiplicis exempla prodigiosa. Vteri vocabula, & partes. Item de mulierum testiculis. De Engio, & Hymene. Psyllis, & psylleis. Metrenchyta quid. Catheteres, clysteres, otenchyta, chorion. [B] Ecbolia medicamina, & phthoria: atocia, ecrysis, ectrosmos, utriculi. Rhoica mulieres. Locarium quid. Loculata piscina, ac Laciniata. Locularis resina.*

Cap. XXIII.

FOeminis verò intus eadem ferè omnia, prꝛterque vesicæ junctus utriculus, unde dictus uterus, quod alio nomine locos appellant, quoniam inibi nascendi consistunt initia. Hoc inquit Plinius, in reliquis animalibus vulvam. Aristoteles verò ex [C] interpretatione Theodori, pars, inquit, vulvæ interior loci, & uterus appellatur, unde uterinos dici fratres, scimus. Ostium autem, & cervix, matrix. Extrema plurimarum vulvarum, quę cornua appellant, involui perspectum est. Græcè verò Aristoteles sic, καλεῖται δὲ τούτων τὰ μὲν ὑστέρα καὶ δελφύς, ὅθεν καὶ ἀδελφοὺς προσαγορεύουσι. μήτρα δὲ ὁ καυλὸς καὶ τὸ στόμα τῆς ὑστέρας. Hystericas mulieres intelligunt eruditi, ab utero suffocatas. Sunt & symptomata, quæ nuncupantur ὑστερικά. Obiter, ne scioli ac nasutuli, [D] vel me, vel Theodorum convellere audacius pergant, nō barbarè matricem hac usurpari parte, quod plerique rentur, commonemus, quando & Julius Solinus matricis nominat penetralia, capite tertio. Aliàs Matrix civitas nuncupatur, quæ metropolis Græcè. Apud Tranquillum matricem arborem intelligimus, ex qua stolonum repullat soboles multa. Sic boves dicuntur matrices Varroni: quas & fructuarias rectè appellaris. Apud Palladium, matrix idem est planè quod mater. Vterus ergo hic in duos [E] funditur sinus, qui in diversum diffusi ac reflexi circumplicantur modò arietinorum cornuum. Quæ pars in dextram retorqueretur, masculina est, inquit Lactantius: quæ in sinistram, fœminina. Horum sinuum ita distributorum auctor item Avicenna est. Qui & vicesimo, tertij. Causa, inquit, geminorum seminaria provenit copia, quando uteri sinus uterq; fuerit oppletus. & dextra quidem parte, ut plurimum, concipi mares volunt, sinistra verò fœminas. Cui sententiæ suffragari Hippocrates videtur, sen-[F]tentiarum libro quinto. Hinc porrò contingere arbitrantur sexus disparilitatem, nam si in lævam uteri portionem masculinæ stirpis genitura profundatur, marem quidem gigni, sed vollis eviratísque corpore ac moribus. Ediverso quoque comparem sortiri eventum, quo fœminini sexus seminium dextrorsum se proclinarit. Enasci quippe fœminam, quæ viri speciem præferat in multis: ὑστέραι διφυεῖς, vulvam vocant bifidam. In cæteris animantibus tot esse in vulva sinus, Avicenna probat, quot proferan-[G]tur uberum papillæ. In homine autem, sicuti totum corpus didymum est, ex dextris sinistrísque. sic & uterus. Sunt tamen quibus septem in utero cellulæ placeant, ternis dextra, sinistráque constitutis, una modò in meditullio composita. Totidémque posse fœtus concipi, tradunt. Serapiam Alexandrinam scribit Cajus Digestorum libro tricesimo quarto, quinque liberos uno enixam partu. Prodigiosa

ſunt, nec ſine cunctatione proferenda. quæ magnus Albertus cenſuit prodenda, ut prætercam quæ ſcribit Julianus Jureconſultus, atque item Paulus Digeſtis ſi pars hæreditatis petatur, ubi & ſuperfœtationem admittere videtur. Scribit inquam Albertus, mulierem quandam in Germania, configuratis, conformatiſque jam in utero duorum & viginti infantium corpuſculis, abortum feciſſe: aliam verò etiam ſeptuaginta: immo ut amplius increſcat admiratio, aliam etiamnum e jeciſſe in peluim embryunculorum auricularis digiti magnitudine corpuſcula centum & quinquaginta. Cujus rei facta fides eſt, tuniculis quibus obvolvebantur, conſciſſis. Addit quoque, pluribus eorum affuiſſe dilationis & conſtrictionis motum, & ſigna alia vitæ complura, oculis tamen inperfectioribus. Manuum verò, & pedum digitos fuiſſe veluti capillares. Geminos Græci nunc didymos dicunt, nunc didymaonas, eo tamen interſtitio, ſicuti in rhetorico adnotatum lexico eſt, ut ſint didymaones divaricatis ſe junctiſque corporibus, didymi autem conjunctis connexiſque. Cujuſmodi fuiſſe Actorionas, traditum fabulis, ſcimus. At Didyma locum dicunt, & manteum Mileti, ſacrum Jovi & Apollini, qui inde cognominatur Didymæus: ut planius jam & Plinium intelligas, & Melam Pomponium: ſed & Papinio feramus opem, Thebaidos octavo:

Nec Clarias ac luce fores, Didymæáque quiſquam
Limina, nec Lycia ſupplex conſultor adibit.

Quod autem oraculum id Branchidarum quandoque nuncupatum, ſcribunt iidem: lego quidem Didymorum incolas dictos olim Branchidas fuiſſe, qui Barbaris templum prodiderint, quo nomine pœnam veriti demigrantes in Aſiam longius Branchidas, civitatis id eſt nomen, condidere, quam veteris odio flagitij rerum potitus Alexander ſolo exæquarit. Branchum eſſe Apollinis filium, prodidere grammatici, qui fuerit ipſe quoque futuri ſcientiſſimus: unde & Papinius Thebaidos tertio:

Patrióque æqualis honori Branchus.

Sunt qui eo prægnantem matrem vidiſſe per quietem memorent, per fauces ſolem inſinuaſſe ſe, qui per ventrem mox eruperit. Vnde ſit conciliatum infanti nomen. Eſt qui putet, ab Apolline adamatum, ac ex pueri oſculis Apollinem eſſe Phileſium appellatum, unde & Phileſia templa, ſive à puerorum certamine. Sed ut ab diverticulo fabulam repetamus, illud neutique prætereundum: In uteri lateribus introrſum haberi muliebres teſticulos, parvos quidem, nec orbe pleno, ſed inſtar ſpherulæ à polis compreſſæ. Jacent autem initio colli uterini, panniculis ſeorſum colligati, non ut in viris, ſcroto uno contenti. Horum ratione videtur Avicenna pronuntiaſſe, uterum eſſe generationis principium effectivum, quoniam Galeno aſtipulante, ac certatim medicis omnibus, gutta mulieris activè ad generationem concurrit, qua ratione fortaſſis Averroïs quoque uterum ita laudibus extulit, ut membrum diceret principale quodam principatus modo. Verum, ut ab grammaticis aliquid item mutuemur, uterum dicunt etiam delphyn, unde ἀδελφοὺς vocant fratres, qui utero prodierint eodem. Hippocrates etiam γονὴν appellavit, quod verbum illis gentibus partim quidem fœtum ſignat, partim verò genitale profluvium: ut antè paulò prætexuimus. Vteri ſupernas quaſdam portiunculas obliquatas,

A nuncupant cæreas, id eſt antennas, & plectanas,
hoc eſt retia. Vtrinque verò habentur ὦμοι, ſive
humeri: poſtea eſt collum, vel trachelus, cujus os
vocatur porus primus. Celſus canalem interpretatur.
Quæ mox ſequitur inanitas, κόλπος, id eſt ſinus
dicitur muliebris. Vulvam deniq; Græci nunc μήτραν
dicunt, nunc ὑστέραν. Vnde ſunt μητρεγχύται
organa, cujuſmodi & catheres, id eſt καθετῆρες, atque
item clyſteres, quibus in vulva cauſatione ſeſe
oſtentante, intro medicamina infunduntur. Ex for-
B ma eadem nuncupantur otenchytæ, id eſt ὠτεγχύται.
Catheras propriè fiſtulas in directum foratas
intelligunt, quibus in ve[illegible]am medicamenta infundimus.
Deſcribitur à Galeno vulva, ἀγγεῖον κυητήριον:
id eſt vas fœtum conſervans. Inſignis ejus affectio
eſt, ubi σκιῤῥοῦται, id eſt obdureſcit. Scirrhi ſimile
eſt, quod in vulvæ collo nuncupatur ſcleroma, id
eſt σκλήρωμα. Habetur apud Paulum hyſterica pnix,
ſive πνὶξ, quam vertere ſuffocationem poſſumus:
ἐμπνευματοῦται quandoque, id eſt tumeſcit ſpiritu,
C ex frigiditate interdum, aut ἐκ δυστοκίας hoc eſt partionis
difficultate: ore præfarcto obſtipatóque, vel
etiam θρόμβου προσσφηνωθέντος ἐν αὐτῷ, hoc eſt
thrombō ſive malis grumum dicere, in eo amplius
concreto. Invenies item ὑστέρας πρόπτωσιν, quam recte
procidentiam vulvæ dixeris. Fit in ore interdum
& φίμος. Sunt eadem quoque parte ῥαγάδες ex
partione violenta: nam & ῥαγδαῖος impetuoſus dicitur.
Ipſam verò pariendi moleſtam difficultatem
δυστοκίαν, ut ſignificavimus vocant, vel parientis ra-
D tione, vel infantis, aut τοῦ χωρίου, craſſi nimis aut prætenuis.
Oblædit aer extimus quoque, caloris vi, aut
frigoris. Appellatur verò χωρίον, quia ſit χώρημα,
id eſt infantis alveus: aut quia χορηγεῖ, id eſt ſuppeditat
ei cibum. Embryon porrò duplex ambit tunica:
interior, quæ & tenuior eſt, ac mollior: Amniō
ab Empedocle appellatur, ut auctor eſt Pollux: exterior
verò chorion. Intra muliebre pudendum eugion
eſt, ſive hymen integritatis argumentum. Ea
verò nervoſa intelligitur exilitas, quam primus con-
E vellat congreſſus. Ecbolia dicunt medicamina, ejiciendo
fœtui comparata, phthoria item vocant: nam
atocia conceptum præpediunt. Apud Ariſtotelem
comperias, ecryſin nuncupari partus effluxum intra
diem ſeptimum. At ad quadrageſimum ectroſimos
dicitur. Illud ſanè admiremur licet, quod prodit
Dion, Pſyllos eſſe omnes viros, neque enim compertam
eſſe Pſyllam fœminam: φύονται δὲ, inquit,
ἐξ ἀλλήλων. Nates experiundi gratia ſerpentibus
objectant. Hinc doctè admodum, & ſcitè Pſylleos
F nuncupamus, qui pſyllos agunt quodammodo, obtrectatorum
occurſantes veneno. Rhoicas mulieres
vocant Græci, quibus è locis diſtillationes contingunt,
toto ſe illac expurgante corpore, menſium
omnino ratione diverſa. Locarium ad locos muliebres
attinet nihil, ſed ea voce intelligimus, inquit
Varro, quod datur in ſtabulo & taberna ubi conſiſtant:
unde Martialis, illud liquidò explicatur. Hermes
divitiæ locariorum. In quo fluctuat Domitij
ſententia. Loculatæ areolæ pictorum. Et loculatæ
G piſcinæ, ubi diſcluſi habentur piſces diſpares, ſunt
apud Varronem. Dici & laciniatæ poſſunt, ex Columellæ
octavo libro, qui lacinias vocat partes diviſim
ſe junctas. Locularem reſinam legimus in Palladij
libro tertio. Vtriculos dixit Plinius frugum
tuniculas, quæ ſi exterantur,
gluma jam nuncupatur, vel
acus.

Septe-

Septenarij ratione, intima corporis constare: item extima. De septenario pauca.

Cap. XXIV.

ADjiciamus porrò Macrobii ex Naturalium priore libro sententiam præclaram, qua comprobatis, humani corporis tam intima, quàm extima numeri septenarij ratione consurgere. Septem, inquit, sunt intra hominem, quæ à Græcis nigra membra vocantur, lingua, cor, pulmo, jecur, lien, rhenes duo: septem item alia cum venis & meatibus quæ singulis adjacent, ad cibum, & spiritus reciprocationem destinata: guttur, stomachus, alvus, vesica, & intestina principalia tria, dissipium, mesenterion, hira. Septem sunt quoque gradus in corpore, qui dimensionem altitudinis ab imo in superficiem complent, medulla, os, nervus, vena, arteria, caro, cutis. In aperto item septem sunt corporis partes, caput, pectus, manus, pedésque, & pudendum. Item quæ dividuntur, nonnisi septem compagibus juncta sunt, ut in manibus est humerus, brachium, cubitus, vola, & digitorum nodi terni. In pedibus verò, femur, genu, tibia, pes ipse sub quo vola est, & digitorum similiter nodi terni. Et quia sensus eorúmq; ministeria in capite natura, velut in arce constituit, septem foraminibus sensuum celebrantur officia, otis, deinde oculorum, narium, aurium binis. Quare numerus hic totius fabricæ dispensator est, ac dominus, Sed occurrat fortè nunc aliquis, ecquid ista corporis humani structuram faciant augustiorem? Respondendum verò, facere utique, quoniam numerus hic perfectionis plenitudinem continet. Nam & Cicero septenarium esse rerum omnium nodum pronuntiat: quippe geminam vim obtinet vinciendi, quia ambæ partes eius vincula prima sortitæ sunt, ternarius cum una medietate, quaternarius cum duabus. Porrò is est perfectus numerus, qui ex pari consurgit atque impari, nam impar numerus mas, par verò fœmina creditur. Sed & numeralis scientiæ studiosi patris appellatione imparem censent, parem verò matris. At dicat quis, inest virtus hęc aliis item minoribus numeris. Inest quidem, sed ut septenarij partibus. Possem hoc loco argumentis pervincere, totam in utero infantis fabricam isto dispensari numero, nec non totam hominis vitam: sed superest de hac re pragmatia, ubi pleraque attingemus. Quæ modo allata sunt, præmonstrant, dum ne cæcutiamus, divinæ majestatis sapientiam, à qua tot tantísque insigniti bonis sumus, ut in deliciis esse nos, fateamur necesse sit, modo succinat unusquisq; sibi, Nosce teipsum. Nec Origenis delyramenta recipiat, Adam peccante, imaginem Dei periisse, quam sententiam, ut alia prætercam, quæ non omisit Epiphanius, illud facilè subruit apostoli Pauli, qui evangelicam doctrinam sua prædicatione complesse creditur, Vir comam nutrire non debet, quum gloria & imago Dei sit.

Summum hominis bonum esse in Deo, non in voluptate aut potentia vel virtute. Impietatis humanæ taxatio.

Cap. XXV.

HÆc habui de hominis præcelsa natura quæ in literas commentatione justa promerem. Ea labore non parvo ex diversis congesta, si exactius quis paulò humanior vocarit ad libram, fatebitur (opinor) quod initio astruximus, Hominem esse A miraculum magnum atque divinum: sed tum equidem majus etiamnum miraculum, si tanta divinitatis cura & providentia inenarrabili & creatus & ornatus, & singulis momentis connutritus, defensus, ad vitam verè vitalem tota vi provocatus, ut plerunque fit, sensibus nuncupatus obbrutescat diro peccatu prorsum, nobilitatis & finis oblitus. Ac sacrum illud numisma non concidat modo exculcétque, sed aggere adobruat altiore, ut scelerum labe pressus altissima vix dici arbor queat, juxta illam veterum sa- B pientium animarum tropologicam transmigrationem. Est profectò ut ab nostræ religionis patribus astruitur, & nos suprà attigimus, summum hominis bonum, etiamsi in zonula supersit nihil, æterna, & ultramundana vita, Summum malum antithei consortium impiissimi, & mors prorogata in infinitum. Præclarè siquidem ut omnia, decimo Ethicorum philosophus: Oportet, inquit, non quod monent nonnulli, humana nos sapere, quod simus homines, nec mortalia, quia mortales, sed quoad effi- C ci potest, immortalitati ipsos nos asserere, cunctáq; efficere, ut ea degamus vita, quæ ab eo profluat, quod in nobis est præstabilissimum. Qua ratione Homerico more nuncupantur homines θεοειδεῖς, id est Deo similes, sicut mali nunc cervis assimulantur ab eodem, nunc tygribus aut leonibus. Verum diversi abeuntes in terrenam devergentia quadam reflectimur naturam, hanc tractamus unam fallaciosis illecti oblaqueatique ambagibus, hanc cogitamus, huic inhæremus affixi, efferamúrque adeò D ut persæpe quod M. Cato dicebat, Succidias humanas faciamus. Sed imperitiores miremur minus, quoniam (ut dicitur) nec Falernum canes. Inter eos qui sibi sapientes videntur, mira est de felicitate disceptatio. Nec illud perspiciunt saltem, utcunque bellicum canant, inferant signa, diversam aciem impressione validius facta, fundant fugéntque, commori omnes perinde ac bruta. Bonúmque, ni perniciosior superesset animæ interitus cum æternis pœnarum cruciatibus: quando (uti fertur) dei summatis E tesseræ nunquam non rectè cadunt, ac illius judicio præcipuè excusso fieri impostura nequit, quoquo nos torserimus, vel Proteo multiformes magis. Nil suspici animadvertas, rapi omnes calle quidem diverso, errore tamen uno, quo ab parente revellimur, veluti hac una ratione nascamur, ut vel voluptatibus irretiti, in earum titillationes scylleum, renidentes caput animámq; demergamus. Aut vi crassemur in proximum, omnia nobis corrogantes vendicantésque: aut scientiæ inanis gloriolam captemus. Erumpere agminatim maximè videas, qui vo- F luptate cuncta metiantur, nilque habeant ratum, nil pensum, nisi quod ex illius fuerit decretis. Siquidem eò passim ab mortalibus concurritur, ut Seneca inquit, ubi voluptatis laus insonuerit. Sed pullatos nil moremur. Eudoxus philosophus, nec astrorum inscius, esse summum bonum voluptatem, ut illi videbatur, inde colligebat, quod eam affectarent omnia. In quam sententiam toto pede Philoxenus ivit, & ut Aristotelis monumenta testantur, γεράνου λάρυγγα G ηὔχετο ἔχειν, gruis collum ut haberet, exoptavit, quo diutius bibendi edendique titillatione posset perfrui. Jam passim commonentem audias,

> Ite (ait) ô pueri, pariter sudate medullis.
> Omnibus inter vos, non murmura vestra columbæ,
> Brachia non hederę, non vincant oscula conchæ.

Et Persarum rex Xerxes novæ voluptatis repertori præmium constituit. Hinc est & Ephesiorum nobile decretum, qui (Strabone tradente) cum singularis modestiæ ac frugalitatis virum Hermodorum ejecissent: Nemo, dixerunt, apud nos frugi sit, nemo unus excellat, vel si excelluerit, abeat. Quo nomine dignos fuisse qui strangularentur omnes, pronuntiavit Heraclitus cognomento σκοτεινός, ut planè impudicos expatratores, fures, perperos, appetones, tenebriones, ut mihi sic interim loqui permittam, nec tamen sine exemplo. Pleriq; etiamnum ex philosophis ita voluptatis imaginem concipiunt, ut illam in solio statuant regio, veluti humanarum planè reginam rerum. Quod verò ferendum minus sit, virtutes ei subjiciunt ut famulas, nutum quoque, ne quid indignationi desit, observantes, ut evestigio, quicquid visum illi fuerit, exsequantur, tanquam illuc demum productio hominis spectet, ut cibum potúmque delectamentis implicitus percolet: ut in Quæstionibus Seneca dixit severissimè: ac libidine omnifaria diffluat conturbétque. Quum tamen sciant, ab Antisthene pronuntiatum, insanire se malle, quàm voluptarie delmiri. Et rectè ille quidem: nam quintodecimo Punicorum apud Silium ita legimus.

Quippe nec ira Deum tantum, nec tela, nec hostes.
Quantum sola noces animis illapsa voluptas.
Ebrietas tibi fida comes, tibi luxus & atris
Circum te semper volitans infamia pennis.

Alij verò Livianum illud assidue mente repetunt, & verbis identidem ingerunt. Regnum res est inter Deos hominésque pulcherrima. Reges putant Deos esse terrenos, qui ab exili tenuíque initio coorti ad præcelsæ majestatis instar excreverunt emicuerúntve, Quod & Anataricum dixisse quandoque proditum memoriæ est. Hinc & illud Cæsaris tyrannico spiritu tumentis in Alpium transitu: Mallem hic esse primus quàm Romæ secundus. Equidem præfici gentibus, longè latéque summotis omnibus imperitare, honestissimum censeri possit, ni ita nos instrueret Seneca. Simul ita posuit conditor mundi Deus, odium & regnum. Proinde & rex ille, ubi amplius diadema expendisset: O nobilem, inquit, potius quam felicem pannum: quid enim, ut inquit Catullus, solutis est beatius curis? Partim sunt qui resectis abdicatísque omnibus, virtutem modo amplexentur confoveántque, veluti sapiens sit planè omnia, & ut Horatius inquit,

Vno minor Jove dives,
Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum.

Profectò non abnuerim esse virtutem altum quiddam & eximium, multa undique splendoris luce circumfusum, si modo recta insistas via: nec quod multis usu venit ἀπὸ τῦ σφάλλειν philosophetis, ac μέχρι τῦ λήγειν: etenim adnexum video superbiç stuporem, & quod gravissimum est, inscitiam aut negligentiam ejus, qui omnium est virtutum pater & largitor. Quanti demum scientia est impietate constipata? Immo quid inauspicatius, vel ut κωμικώτερον dicam, quæ esse fortutina spurcior potest ac fœdior? Expende conspectius, tument colla sapientium, riget cervix, os obsignatur: dum intra se nescio quid cornicantur, vel stupentibus in terram oculis, ut inquit Hieronymus tumentia verba trutinantur, Vt si præconem addideris, incedere præfecturam putes. De Deo nulla, aut rara prorsus fit mentio. Quid cum Platone mihi, quid cum Aristotele? si laudibus perstrepunt scholæ, resonat forum, animam

A supplíciorum diritate distrahi audituri, ac visuri sunt inferi: O felicitatis infelicissimum genus. Quid porrò cum felicibus ævi tam brevis, immo verò nullius? Quid quod præcisa combinationum ratio in corporeis rebus, & noti coaptatio ad ignotum scita, congruáq; humanum supergreditur captum? Quo sanè argumento expressum Socrati est, uti se unum modo prædicaret scire quod ignoraret. Quando & astruit Solomon, cunctas res difficiles, ac sermone inexplicabiles. Et alius divini vir spiritus absconditam esse profatur sapientiam, & intelligentiæ locum
B ab cunctorum oculis viventium. Quin & scientiæ profundioris Aristoteles in prima philosophia, ejusmodi nobis difficultates oboriri scribit, in natura manifestissimis, quæ nyctoraci offundantur solem inspectare tentanti. Hinc eruditorum nobilis est illa conjectatio: quum scire expetant omnes, nec frustra omnino esse appetitus queat, desyderare quenque, ut se ignorare sciat. Quòd si plene, affatímque allequamur, doctam prorsus nos assecuturos
C ignorantiam: quo nil magnopere perfectius posse homini obtingere, quàm ut in eo quod est illi genuinum, comperiatur doctissimus. Qua in re tanto item quis censetur doctior, quanto se recognorit indoctiorem. Quæ quum ita planè sint, expergiscere infelix anima, resipisce: quid veneris, amplius ad examen revoca: quid sis merite. Miraculum esse te docui, & quidem divinum, addidimus venerandum & adorandum: docuerat, addideratque prius Ægyptiorum regalis sacerdos Mercurius. Tu verò divi-
D ni adjectionem exhorrescis, sarcinale brutum sponte & consulta opera amplexaris, & perficis: velútque gravi libramento plumbi recessis ad solum. Maximum dici miraculum mavis. Quid enim majus quàm divinam imaginem, immortalem, tot, tantisque luminibus illustratam, tam lato, támq; numeroso bonorum agmine obvallatam, cœnosa semet ac rediviva fœditate circumlinere, glomerariámque ac sanguinariam, & virgilianum Vcalegonta subinde referentem, ingruentis securam mali, brutum
E induere: dictum enim veteribus est, hominum effigies habere animos ferarum: Illum verò omnia supereminentem, luminum, ac bonitatis patrem qui nos ab angelis paulò minus deminuerat, qui vultus sui lumen signaverat super nos, aut ruditer nescire, aut per summam impietatem consertis (ut dicitur) manibus negligere? Hac ratione esse cœpit bulla hominis vita, humana omnia pulvis atque umbra. Magistratuum instar, quos dicunt codicillares, qui dignitatis contenti nomine, à re absunt procul Nec
F tot fuerint notariorum puncta, quot nostrorum sunt detrimenta temporum. Nos tamen nil omnino Nevianum illud attendentes:

Pati necesse est, multa mortalem mala:

Eum qui solus est, fuit, erit, linquimus, ad imaginosa reclinamus. Vitalis lux nobis erat contributa, ut per illius essentiam veram, unicam, fœcundissimam & nos aliquid esse inciperemus verè, unicè, fœcundissimè. At nos terrena respectamus, quum animas nostras esse voluerit præpetes Deus, non inferas,
G vel tanquam chrysomallas oves, ceu cum Epicuro succinentes, Quod supra nos, nihil ad nos: mentis instantia & vigore hebetato. Nec advertimus, mortalem esse hanc, & per momenta evanescentis naturæ provinciam. Sed utinam unicus ille, verus bonúsque summi patris, summus filius, humanæ impietatis divino & pretij incomparabilis sanguine, in terrarum conspicua altitudine ineffabiliter pro-

profuso

fuso, expiator infinitus, ita quandóque mentes omnium suæ claritatis fomite incendat illustrétque, ut novum hominem induamus omnes, & quod abstulit peccati labes, restituat pietatis candor, qua efficiamur una velut argentum purum putum ac emaculatum & candefactum, nullàque sit dies μητρυιὰ, ἀλλὰ μητέρες πᾶσαι: ubi juxta prophetici afflatus proloquium in domini montem conscenderimus, in semitis ejus ambulantes. Quibus etiam si fuerint uti coccus peccata nostra, dealbabuntur tamen, perinde ac nix. Deus omnipotens mirabilia facit solus, Dei instrumentum homo est, ad magnifica perpetranda accommodum. Sed tandiu mirabilia exsequitur feliciter, quamdiu divino morigerum se præstat artifici. Proinde bracteatum illud recinendum sæpius, Vivendum esse hodie, quando qui cras vivit, nunquam vivit. Quòd si hodie expetis vivere, Deo utique vivendum, quippe in uno eo heri & cras non prorsus aliud sunt, quàm hodie. At hominum plerique malè vivunt hodie, cras solum bene. Cæterum jam hinc nos ad musarum nostrarum gustum & salivam conferemur, eo tamen præscripto, uti respicere liceat, ne prorsum refugæ credamur, dum Cleanthis reclinemus spinas, & contorta etiam Chrysippi.

LUDOVICI CÆLII RHODIGINI IN LIBROS antiquarum lectionum præfatio quinta, ad præcellentem philosophum & medicum Nicolaum Leonicenum.

SCIS, opinor, vir eminentissime, in studiorum meorum (ut sic dicam) infantia, Ferrariæ prima moralis philosophiæ stipendia tuo me ductu & auspiciis fecisse. Quam verò ex eo tibi multiplex eruditio tua & lectio tantumnon infinita, ingenium feracissimum, & omnium capax memoriæ thesaurus: addo etiam Græcæ Latinæque facundiæ scientiam præsignem, quam eruditus ita es, ut excellas: hæc inquam omnia, quàm tibi me affecerint addixerintque, sum ipse mihi testis vel locupletissimus. Sed animadvertere potuisti tu quoque, nec enim tibi defuit unquam observantia mea: quæ auctior reddita in dies facturo nunc mihi publicam materiam, quicquid in literarum quasi palæstra pervigilatum ad hanc horam est, amplius expressit, aurem quodammodo pervellens, ut te veluti clarissimum artium bonarum lumen in hujusce gloriæ, quantulacunque ea sit, participatum clementer advocarem. Ita enim futurum, ne officij tui & meritorum in me dilapsa videatur memoria. Esse quidem repensionem hanc operæ levioris, ac pedariam, nil me fallit: etiamsi scruta ut vendat, scrutarius laudat: sed & quæ nec verti vitio possit, aut debeat, quando salsa tamen mola litare creduntur, quibus defuerint thura. Te quoque in excelsissimo doctrinarum fastigio surrectum stare, dilucet arbitror, & norunt omnes. Quo sanè nomine temeritatis agi posse mecum, animadverto, ut qui nugalibus forsan inventis altitudinem tuæ contemplationis ineptius obstrependo avocandóque videar interpellare. Etenim scitum illud est, Muscas ab aquilla non cerni. Et quis agat in scæna gestum, spectante Roscio? Cæterum vir præcellens præstò mihi parte hac Platonis sententia divini est, qua scribit is, responsum quandoque ab Ammone, Pluris se Lacedæmoniorum aptam facere orationem, quam aliorum munera vel opulentissima. Quæstum tibi laudis ac gloriæ compendium iis magnum non præmonstramus, sed pectoris intima prospicienter referamus, ut gratum memorémque me jam hinc noris agere discipulum, cordique ac memoriæ insigniter habere, qua me hilaritate, quam miti oratione adeuntem, etiam si à sole occaso sæpius, hærentémque exceperis assiduè, Quod phaleras nil moreris, & nomina vana Catonum, patefactis ingenuè facundéque, quibus velut moramentis molestioribus tenerer implicitus. Quo fit, ut quum immensa sint quæ inde tibi debeantur, insita verò imbecillitate pauca vel prorsum nulla queam præstare, in hoc reclinarim diverticulum, ut proclivè saltem, nec (opinor) ingenerosum animi propositum ingererem tibi, inque memoriam cæteris darem: & quod ille apud Senecam facit. Ipsum me oblatum vellem, etiam atque etiam comprecatus, munus istiusmodi, quale id cunque sit, boni consulas, putésque cæteros, etiam si amplissima contribuunt, plura tamen multo sibi relinquere. Qui ipsum se tradit, reliqui sibi facit nihil. Et fuerint hæc quidem ἀντ' ἀγαθῶν ἀγαθίδες.

LUDOVICI CÆLII RHODIGINI ANTIQUARUM LECTIONUM LIBER UNUS, QUI ET QUINTUS.

Historia jucunda belli in Venetos gesti, qua tempestate nobis ista elucubrabantur.

CAP. I.

EQUIDEM si alias unquam res hominum esse omnino nihil, & statu incerto, quam dicunt περιφέρεσθαι, rotari omnia, concipere licuit, id clarissimum divina potentia nobis ista prodentibus effecit: ut si quando in dubium venerit, Esstne providentia ulla, nunc luce constiterit clarius, vigere præpotens numen, cujus nutu vel minima quæ

que dirigantur dispensentúrque. Quo enim tempore commentabamur ista, exortum est atrox in Venetos bellum, conspirante in eos universo occasu. In primis verò Romanæ ecclesiæ pontifex longè clarissimus Julius, ejus nominis secundus, adversum præpollens terra marique imperium spiritus erigere ausus est, revocaturus civitates ecclesiastico imperio superioribus annis vi ademptas. Sed ad tantam belli molem prætenues erant animi ingentis vires: peregrinis ergo auxiliis opus videbatur, ne vana fieret sine robore indignatio. Adjunctus igitur Maximilianus primum imperator, mox & potentissimi reges duo, Gallus, Hispanúsque. Aderant in Italia parati ad partes reguli aliquot, Alphonsus Ferrariæ dux, cui pater Hercules fuerat, singulari prudentia vir, & in bellicis rebus cuilibet ferè veterum comparandus Eum nos viventem vidimus sæpe, nec sine admiratione præsigni, quum proverbii vice passim tota Italia usurparetur Herculis ducis calliditas, cui plus inesset ingenii, quàm cæteris omnibus, quotquot bellandi usu censerentur ab Alpium radicibus ad fretum. Eum Veneti annum vigesimum septimum antè quàm nos hæc prodideremus in literas, illato bello ex contentione de finibus, bona principatus parte exuerant: ademptū enim Rhodigium metropolis regione ejus, quam inter Padum Athesínque positam Policinum vulgò dictitant, Cheronesum Græci, sed & Latini nuncupant: Interluit Plinii testimonio nobilis Tartarus. Apparent multis locis Philistinæ fossæ vestigia cujus est apud eundem mentio: durat etiam num nomen, sed paulum modo luxatum, qui vetustatis mos est, Pistinam dicunt. Adempta & oppida duo juris Rhodigini Lendenaria, & Abbatia, ademptus & agrorum numerus magnus, qui fertilitate ac frugum bonitate certant cum optimis quibusque, ut non minus verè dici possint Italiæ lumen, quam olim Roseæ campos dixerat Vopiscus Cæsar. Injuriæ tam insignis memoria perurgebat filium: qui paternæ virtutis hæres quoque, ac multis nominibus Veneto infensus, summa vi affectabat, revulsas ab corpore velut particulas pro virili in integrum restituere. Affuit & Franciscus Mantuanus marchio, ut nunc loquimur, cujus majores iidem Veneti male mulctasse videbantur. Affuerunt & alii, qui omnes tanquam ad commune incendium restinguendum coorti conspiratu mirabili, Venetum undique infestare cœperunt. Gallorum rex Ludovicus Italiam ingressus copiis egregiè ad belli usus simul armis, simul ductoribus ac bellandi peritia instructis ad quadraginta fuere hominum millia, citra Abduam fluvium ferè millibus passuum duobus consedit. Pontificis exercitus Faventiam Ravennámque invasit. Venetorum copiæ ad quinquaginta hominum millia Gallis sese objecerant. Defecerat oppidum nomine Trivilium ad Gallum. Id situm est in Abduæ ripis. Aduam vocat Polybius. Eo nomine inflammatus ira Venetus, & indignatione præceps summa vi id oppugnare adortus cepit. Vbi nullum non crudelitatis genus in oppidanos editum, quanquam ducibus invitis. Cives interfecti omnes cum puberibus. Patuerunt ad libidinem vilissimi cujusque infeliciter natæ virgines mulierésque: Viceni tricenique miseras etiam in propatulo constuprabant. Nec sacris corporibus ira pepercit victoris. Oblatam audio CHRISTI suffixi tremendam imaginem, additis, quas tempus exigebat, luctuosis precibus. Sed cæca rabies, in suámque surda perniciem exculcat omnia, æquátque solo. Dictu nefas est, quod sequitur, & ipse narraturus contremisco, quod militaris impietas perficere non expavit. Conditorium sacrosancti corporis, in quo restituti omnes sumus, rapturus avarissimus miles, ineffabilis mysterij panem dicam, an verius Dei præpotentis filium profudit, ut vilius nescio quid, ac gaudio gestiens, quem supercælestis natura reformidat, laudant cœli, veneratur quicquid est, humi etiam ut opinor, liquit jacentem. Sed audi quod insecutum est, Haud ita multo interjecto tempore discordi ab hisce belli primitiis exercitu Veneto, pars una Gallum, Prandinum oppidum haud ita ab flumine dissitum invadere cogitantem, ducentis fermè ab fluvio passibus audacius adorta est inter Cassianum, Trivilum & Rivoltam siccam, id loci nomen est. Ibi commisso prælio acri, victor Gallus, tum consilio & viribus, tum bellicis tormentis, quæ inter vepreta mirabili arte defixerat, ad decem millia hominum confecit ex hostibus. Machinas omnes, quæ innumerabiles erant & pretiosissimæ, cepit. Captivorum numerus, & spoliorum immensus. Tantus verò Venetum terror incessit, ut equitatus omnis turpiter seminudus fugæ se mandaret, tam præcipiti cursu, ut per multa millia passuum munimenta equorum, hominúmque abjecta passim viserentur. Nec tamen incruenta stetit victoria tunc Gallo: quinque ferè millia desiderata Quod si, ut prædicant plerique, ambitione resecta, Bartholomæo Alviano, qui in hostes impressionem fecerat, comes Petilianus opem ferre non recusasset, non mediocri clade constaturam fuisse Gallo putant ejus diei pugnam. Cæterum utcunque, ab eo prælio tam improspero, tamque ominoso, ut mox eventus docuit, insigne spectaculum cunctis gentibus de se præbuit Venetum imperium. Si quidem veluti accisæ forent omnino vires urbis paulò antè florentissimæ, exercitum militibus conscriptis reparare, civitates confirmare, valido imposito præsidio, Venetus negligere est visus. Scires altius, quàm pro specie infixum vulnus stare. Nec id ferè latuit. Nam quum accepta foret clades quartodecimo Maij, salutis anno millesimo quingentesimo nono: intra diem tertium & vicesimum amisit Venetus Italiæ principatum non parvum, ad lacunas suas tantum non infeliciter redactus. Mira certè res fuit, tam brevi spatio exui imperio, quod desudantes majores vix annis centum, maximis artibus domi belliquе administrata republica, civitati omnium nobilissimæ adjecerant. Admirationem augent urbes munitissimæ, quæ veluti dato signo, ad hostem nulla prorsum vi expectata defecerunt. Arripuit ergo Gallus Cremonam, Bergomum, Brixiam, oppida multa, quæ in regionibus illis visuntur. At imperator sedens etiamnum domi, & (quod aiunt) post principia constitutus, nec visa omnino Italia, Vincentiam, Veronam, Patavium, ubi tunc nos ista evigilabamus, Goritiam, Tergeste, totum Julii forum, Vtino excepto. Alia ex parte Pontifex ad vexillum revocavit ecclesiasticum Ravennam, Faventiam, Ariminum, Cerviam. Ferrariensis dux Rhodigium, & reliquе ejus loci summa alacritate recepit. Cedit hoc in laudem Cheronesi nostræ plurimam. Ab ea intercepta prius non desiisse Italiam Herculis ducis ingenio agitari motibus, dum possessione Venetos

tos deturbare studet. Quin & ipsum hoc tam funestum bellum illinc parte plurima pullulasse constans opinio est. Adjecit imperio Alphonsus Montem silicis & Atteste: unde principes Attestini creduntur cognominati, quos Estenses dictitat imperitum vulgus. Id posteà quàm rescivere Veneti, negotio ad senatum relato, credo, alia super aliam nuntiata clade, principes alioqui prudentissimos, & Leonardum in primis Lauretanum tunc Venetiarum ducem adeo cōcepta vicit indignatio, ut evestigio decerneretur, copiis omnibus quum terrestribus tum navalibus petendum esse Rhodigium, atque ita æquandum solo, ut deinceps Rhodigium quæreretur Rhodigii. Cæterum ubi id amplius perpendētibus mox est visum irati potius senatus consilium, quàm principum electissimorum sententia, antiquata statim res est. Porrò utcunque imperatore nimio plus cessante, quum sine præsidio esset omnino Patavium, Venetus, qui paulò ante de salute publica desperare erat visus, oblata rei benegerendæ opportunitate, ad sextumdecimum calendas Sextiles, ad solis emersum cum delecta manu equitum levis armaturæ prius, mox & peditum, qui cladi superfuerant, Patavium irrupit. Adeóque inopinata res fuit, ut in foro prius divi Marci vexilla sint visa, quàm ullus omnino hostium præsenserit adventum. In quo mirari licet Venetorum illustrem clementiam, capta erat vi quodammodo urbs Italiæ clarissima, superfuit illis tamen altitudo animi tanta, ut citra ullam omnino cædem transacta res sit, etiam si defectione fuerant vehementer commoti, quod Venetæ urbis esse veluti cor, Patavium videatur. Cessere in prædam Judæi modo, necnon domus omnes eorum, qui novis rebus studuisse videbantur, in quorum aliquot Venetias missos sævitum amplius est, & certè Patavina nobilitas insequentibus temporibus, atrocissimo ex defectione conflato odio, tantumnon ad extrema dilapsa est. Vidimus ipsi per summum terrorem milites avide proposita, diripientes bona, clamores dissonos hinc inde audiebamus invicem se vul erantium prædatorum, & fœminarum sese afflictantium, impuberúmq; miserabiliter fortunam deplorantium suam. Affuit & rusticorum vis magna, quibus connitentibus maximè confecta res erat. Proinde in prædæ partem irruebat efferata illa quoque multitudo unde, sicuti necesse erat, tumultus obstrepebat intolerabilis, insueto præsertim, quando & incognitum erat, quónam progressura foret victoris ira, expectante unoquoque cædem, incendia, rapinas, suspendia nobilitatis Patavinæ. Sed clementius mox acta omnia. Ex Veneto exercitu violentius & præter institutum grassantes plerosque, rapientésque vidimus gula fracta passim tota urbe propendentes, severissime pœnas exigente Andrea Grito, quem tum copiis Venetus præfecerat, quique annis aliquot post dux est Venetiarum creatus, & nos patriæ nomine gratulatorium illi Panegyricum diximus. Insequenti die capta arx quoque, deditionem faciente Leonardo Dresano Vincentino nobili, qui Imperatoris nomine Patavium fuerat ingressus. Capti ibi quoque civium multi, omnes Venetias missi. Paulò post & Patavini alij, qui modo suspicionem aliquam de se facerent. Eodem impetu recipitur Mons silicis, Atteste, Montagnana. Contigit & mira res: plebs omnis, non Patavij solum, sed alibi quoque pro

A Veneto imperio stare, rustica turba eodem tendente. Qua etiam latenter grassante, Mantuanus marchio Franciscus rei militaris peritissimus, & imperatoriis artibus insigniter perillustris apud insulam scalæ, id in Veronensi agro loci nomen est, interceptus Veneto traditur, ductúsque Patavium divi Laurentij die, qui est Augusti decimus, confestim & ipse Venetias mittitur. Jussu denique Pontificis diu pòst liberatus, in patria se in posterum continuit. Eodem fere tempore affuit Impe-
B rator exercitu numerosissimo Patavium expugnaturus. Erant in castris prævalidarum gentium peritissimi ac fortissimi milites, Germanus in primis, deinde Gallus, & quum ab rege tum ab Pontifice missi Hispani. Nec Italicæ virtutis flos deerat, Hippolytus Attestinus, & idem Alphonsi Ferrariæ Ducis frater, vir animi excelsi, virtutis expertæ, ingenii semper innumerato, & rerum novarum avidissimi eos ductabat. Erat hic quidem honore Cardinalis ac Pontifici gratissimus, sed Herculi patri si-
C milior, quàm ejus loci sacris viris, Veneto infestus in primis ex antiquarum injuriarum memoria. Quamobrem paternis odiis nimio plus imbutus vim magnam tormentorum ad belli usus in castra convexerat, quibus mœnia Patavina sic quatiebantur, ut stadiorum ferè trium spatio, ea urbis parte, quam caudam vocant longam, non procumberent solum muri, sed penitus extererentur. Cæterum miro ingenio & celeritate inenarrabili Venetus introrsum militarem excitavit aggerem per totum fe-
D rè urbis ambitum, qua modo viderentur hostes impetum daturi, die noctuque opere continuato. Adjacebat aggeri extrinsecus fossa pedum altitudine quatuor, in imo substratus erat pulvis ad apprehendendum ignem, & omnia fumo incendióque momento complenda mirificæ naturæ: sarmenta pulverem convelabant: si quando insurgeret hostis mœnia invasurus, summa alacritate devolabant delectissimi pedites lanceis instructi, ac introrsum insidentes imo aggeri, qui ab ea parte aclivis
E erat, maximo contemptu irruptionem operiebantur. Tantam verò præ se ferebant animi altitudinem, ut sibi pollicerentur identidem, nihil unquam ausurum hostem quamvis audacissimum ferocissimúmque, & (quod maximum est) miro fortunæ afflatu elatum. Quin & feles lancearum apicibus, orbe ligneo suffixo, alligabant, surrectisque in procestriis (sunt hæc munimenta castrensia) lanceis, jocis militaribus & inconditis hostem ad felium venationem prolectabant. Vidimus nos univer a hęc,
F quúmque arderent bello omnia, & ænei globi tormentis excussi noctu magis, sed & interdiu sæpe circumvolitarent aures, & singulis horis pro aris focis vitáque dimicaretur, tamen etiam si terrore tum præsentium, tum jamjam ingruentium malorum æstuaret mens, omniáque non simulacris, sicuti assolent plerunque, atque imitamentis, sed ululatibus veris ac spirantibus quærerentur, ista commentabamur. Duravit sesquimensem ferè obsidionis calamitas. Nam repente Octobribus calendis
G nulla evidenti causa, conclamari vasa jussit Imperator, ac re infecta raptim transmisit Alpes. Quo tanto successu Venetus, de quo paulò antea conclamatum videbatur, gloriari plurimum cœpit, ut qui peditum quindecim millibus, equitum levis armaturæ millibus quatuor, gravis, seu cataphractorum nō octingentis amplius, quas vires sub obsidionem

ipsam mira celeritate contraxerat, hostiles copias, in quibus ferebantur peditum ad octoginta millia, equitum viginti, summa virtute præter omnium spem rejecisset. Fuit ea æstate siccitas adeò æstuosa, vix ut perennes suffecerint amnes. Ea res plurimum juvisse hostes credebatur, ita ut passim militari jactaretur joco, Deum esse Germanicarum partium. Cum meatus haud ita arcti habebatur. Quòd si diutius oppugnata urbs foret in tanta hominum multitudine haud dubiè tamen ventum esset ad inopiæ ultima. Sed hoste demigrante, confestim laxior rediit annona. Omnino toto eo tempore terrores urbi inferebantur atroces, tanta Barbarorum multitudine circumstrepente, ac subinde assultante. Nusquam tamen armis mœnia invadere adortus est tam formidolosus hostis. Nec unquam ad certaminis aleam ventum: semel tantum Hispani quidam, trecentos fuisse constat, munimenta invasere, quibus ferro ignique absumptis, plus deinceps minarum, quam vis apertæ fuit. Cæterum Venetus jamjam sibi fidens animosius, veluti interceptas urbes repetiturus per magnos imbres Vincentiæ signa intulit. A qua nullo negotio deditione facta, belli pestis Veronam petere est visa: sed ibi major se rerum moles ostentavit: quamobrem deflexit Venetus, Rhodigina Cheroneso recepta, velut summa vi Ferrariam oppugnaturus, passim per edicta evocatis omnibus ad urbis opulentissimæ prædam. Aderat classis item instructissima, triremes ad viginti, aliarum navium numerus non parvus. Jam progressus erat nauticus exercitus adverso Pado ad locum, quem vulgò dicunt Guardiam: vicus is est flumini adjacens, distat Rhodigio septem millibus passuum. Ac in Padi ulteriore ripa, quæ agri Ferrariensis est, militaria excitarat munimenta, tormentis omnifariam instructa. Promptissimus quisque miles locum tuebatur. Galli verò, qui Brixiæ, ac passim in citerioris Galliæ urbibus hybernabant, Venetorum impetu excitati Veronam citatissimi petunt, promtúsque Vincentiam invasuros se, comminantur. Quo terrore Venetus ab instituto retractus, Leonicum petere cogitur, agri Vincentini id est oppidum. Classis interim quamvis terrestris exercitus præsidio destituta, nihilominus suum obtinebat gradum. Præerat Angelus Trivisanus. Munimento tantum erant equites ferè mille armaturæ levioris, & pedites totidem. Nauticus miles nulla non die Ferratiensem agrum pervagatus, ferro & igni omnia devastabat. Bellicis terroribus squalebant universa. Insederat ea res altius Alphonso duci, quam tum præ se ferret. Sed rei bene gerendæ opportunitatem opperiebatur. Quæ ubi adesse est visa, contractis Gallorum Hispanorúmque millibus aliquot, suis nimio plus ad omne facinus animo paratis, miro stratagemate manipulos aliquot emisit, qui munimenta invaderent quidem, sed mox simulata fuga retrò cederent, sinerentque levioribus se tormentis spoliari. Factum id per biduum aut triduum. Veneto inde spes crescere, hostisque esse contemptui. At is mox infra munimenta, ex adverso stantis in Pado classis machinas robustissimas capacissimásque ad fluminis aggerem impegit, ea arte, ut eo perforato, pilæ ferreæ ponderis maximi ad æquilibrium aquæ excuti possent. Adjuvabat negotium fluminis incrementum, quo altiores factæ naves machinarum ictibus facile scopi cujusdam modo exponebantur. Igitur ad arbitrium compositis omnibus, quicquam eorum Veneto ne suspicante quidem, dato signo, hinc munimentis signa noctu inferuntur: hinc classis impetu inenarrabili tormentorum ictibus peti, constringi ac comminui cœpta est: tantus verò sive ex re inopinata, sive periculi magnitudine timor nauticos corripuit, ut passim desilirent in Padum, nec cogitatio ulla versaret animum, præterquàm de fuga. Omnibus ergo attonitis, naves aliquot deprimuntur, inter eas insignis fuit etiam Prætoria triremis auro splendida, & ornamentis aliis regiæ instar exculta. Eam tamen mox ducis Ferrariensis industria revocavit in siccum, concinnatámque cum quatuordecim aliis Ferrariam perduxit. Captæ item navales aliæ non paucæ. Munimenta in fluminis ripa statim expugnata. Fuit ea res Alphonso magnifica omninò, ac nescio an cuilibet veterum par, sive ingenium comites ipsius ducis, sive rem ab eo perpetratam, quam ex Atteltinis nemo unquam sperare esset ausus. Quippe Venetum paulo antè late terra marique pollentem, ne torve quidem spectare sustinuisset. Accedit ornamento, hostis confessio. Palàm siquidem Venetus prædicare, tot bellis mari adversus Turcarum gentem validissimam gestis, non ferè unquam atrociorem cladem uno prælio reipublicæ inflictam, Etiam si in Crotoniate sinu bello in Mauros sive Sarracenos triremes sexaginta, cum bellatoribus tantum non absumptas, proditum annalibus sit, quin Ligustico bello etiam multò plures. Gesta verò res est undecimo calendas Januarij, millesimo quingentesimo nono. Insequens annus mitescente demum ira Pontificis, Venetum ab diris liberat imprecationibus. Verum cum Gallis perseverante nihilominus bello, Luniacum alioqui munitissimum ab illis per proditionem intercipitur. Situm id in Atelis prærupiis est. Venetis verò remittitur dux Mantuanus, pontifici prius Federico filio obsidis nomine tradito. Hoc eodem tempore copiis ecclesiasticis quati cœpit Ferrariæ dux, conspiratu in Venetos jam dilabente, ac civitatem nobilissimam Pontifice repetente, quæ juris foret ecclesiastici. Insuper & in eundem exertum anathema est. Sacrum ductabat exercitum Franciscus Maria Vrbini princeps, à quo milite infesto Mutina occupatur, mox & Ferraria oppugnari cœpta, quarto ab urbe lapide castris locatis. Regium quoque Lepidi per deditionem captum. Obsidione premebatur & Mirandula. At quum segniter agi res videretur, ingentis animi Pontifex Bononia digressus, contempta frigoris, ac nivium atrociore vi, castra petit, confestimque facta deditio. Jam circumegerat se annus: quúmque munimentum Pado adjacens ab copiis obsideretur Ecclesiasticis, Bastiæ nomen loco est, expugnatis jam Lugo, Cotignola, Bagnacavallo, ex inopinato irruente Alphonso, insignis ibi accepta clades. Eodem ferè tempore Gallis suffragantibus, quod ab Pontifice diffidere cœpissent, Bononiam ingrediuntur Bentivoli, multáque in Pontificis dedecus excogitata. Præterque rusticorum simul & Gallorum impetu afflictæ Venetorum copiæ cum ecclesiastico exercitu. Quare tum prosperiore fortuna, Bentivoli audacius Bononiæ arcem miro ingenio, & Pontificis cura haud ita pridem substructam oppugnare adorti, captam denique solo æquarunt. Paulò post initum fœdus est à Pontifice cum Aragonum rege Ferdinando, & Venetis. Qui tota vi coorientes, ut amissa recuperarent, biennio ferè post

Bri-

Brixiam Gallo extorquent, atque item Bergamum. Sed needum aspirante Veneto fortuna, omnibúsque in diversum cedétibus, mox vi recipitur ab hoste Brixia, & diripitur crudelissimè per maximam cædem, in sacra prophanáque ira belli grassante. Repetitum & Bergomum, grandi pecunia mulctatis civibus. Cæterum, quia historiam scribere, non est nostri instituti, jam sequestrati ab terroribus bellicis ad nostra regrediemur studia, benigne studiosis impertiendo, quæ per tot annos, quibus in hoc desudamus pulvere, sunt intentissimè observata nobis. Proinde initum post tanta mala cum Gallo ab Venetis fœdus prætereo: atque item prælium atrox propè Ravennam inter Gallos Hispanósque, quo tempore ita accisæ res Gallicæ sunt, ut paulo pòst accepta clade altera ab Helvetiis, Italia prorsum exigerentur, & hoc pontifice Julio etiamnum superstite, cui fuerat id in votis vel maximè. Verum priùs quàm hinc divellar omnino, patriæ meæ cladem nõ reticebo, quam ab Hispano milite occupatam invadens Bartholomæus Alvianus Veneti dux exercitus, levis armaturæ equitibus non multis, ac peditatu perexigno constipatus, nocturno itinere hostibus elusis diripuit, moxque inde sese proripiens Hispanis iterum devastandum reliquit. Quando nullũ crudelitatis genus, quod edi in cives possit, est omissum, tectis parte plurima exustis, ut agrorum depopulationem transeam, & injunctam omnibus commigrandi necessitatem, ne militarem diutius feritatem & hosticam rabiem pati cogerentur, eò progressam impudentiæ, ut à miseris saccarum rubens & austerum parari sibi exigeret. Ac sunt hæc quidem bellorum stipendia, quibus pro dignitate explicandis Thucydides mutus sit, ac eo magis Salustius. Hi discordiarum intestinarum eventus, quarum atrocitate Italiæ vires convulsæ Barbararum gentium cruentæ immanitati conterenda, omnia permisere. Verum hæc non Catonis animo ferenda, sed Ciceronis potius, ac temporibus inserviendum, petendáque ex studiis malorum lenimenta.

Digestionum species, & secretionum. Observata multa de sudore. Virgilij locus explicatur. Pilorum origo. Cutis sordida ratio. Stegnosis quid. Psammismus. Assa sudatio. Heliosis. Xeralœphia. Interibi adnotatur quid chylus, chymus, chilus, chloe, chelæ, hemitymbium, ardalia, ardanium, hemitybium. Hemiolia fibula quæ dicantur.

Cap. II.

QVi medendi scientia imbuti aliquid in ea facultate posteris elaboratius, soli citiúsq; procudendum censuerunt, non unum esse perficiendi alimenti modũ animadverterunt. Nam concoctionem primam in ore quidem incipere, verum in stomacho fieri, peragi tradunt in intestinis. Secundam exordia in meseraicis ducere, fieri in hepate, perfici in crassioribus venis. Tertiam in minutilis venis initium habere, fieri in capillaribus, compleri in earundem extremitatibus. Quartam denique addunt alij in membrorum poris, seu meatibus. Cæterum digestione prima ex cibo fit chylus. In sequenti ex chylo, chymus. Ex Theophrasti Aristotelisque sententia scribit Simplicis medicinæ libro primo Galenus, chymum intelligi, qui gustu deprehenditur; chylum vero, quod ex elemento est humido & sicco, caliditate jam percoctum. In tertia porrò ex

A chymorum globo humiditas quędam, nomine quidem proprio insignis nullo, verum ἀνώνυμος dicitur, id est innominatus humor. Percoctioni autem postremæ suus est locus, ubi quem diximus, humor membrorum sese meatibus insinuans maturatur, eisque perfectius assimulatur. Quam rem scienter anadosin vocat Galenus, quum intelligatur digestio solum, ubi in stomacho perficitur cibus. Apud Aristotelem quarto Meteororum lego digestionũ vocabula tria, πέπανσιν ἕψησιν ὄπτησιν. Pepansin efficit
B per se sumptus calor, epsesin calori combinata humectatio, optesin arescens siccitas. Iis vero opponuntur tria, homotes, molynsis, stateusis. Cæterum vocabula hæc non ad stomachi rationem spectant, verum ad fructus & carnes vel elixas vel assas, super qua re multa philosophus. Admonendi verò amplius tyrunculi sunt, Chylum, si per υ psilon scribatur, ab chilo differre plurimum. Est siquidem chilus per i, herba vel fœnum, quod scribit Ælius Dionysius, apud quem tamẽ per ει diphthongum comperi
C scriptum χειλὸς: unde apud Pausaniam, ἐκχιλ[illegible], quo ferè neglectus significatur. Chilos porro dicitur item chloe, quanquã est & Cereris cognomentum, cujus in Attica visebatur templum. Chelas verò quod relatu dignum est, in primis lapides nuncupant marinis objectos fluctibus, ne undarum impetu violentiore perpetim assultante convellantur aggerum munimenta, vel id genus cęterorum. Dicantur aut sic, quod boum ungulis ferè sint assimiles. Platamonem Hippocrates saxum è mari prominens
D vocat, ac levigatius. κράνεα χηλευτὰ, in Historia septima Herodoti cassides intelligunt forcipiculatas, nimirum ungularum imagine quadam, quod genus verbo uno χηλεύματα vocant, ac in textu fiunt: nam χηλεύειν implicare est. Sed redeo ad institutum. Digna relatu sunt, quæ sententias Hippocratis explicans Galenus super iis prodidit: Cibus inquit, non it in corpus, neq; alit, ni omni exuatur qualitate exuperanti extraneáque. Proinde necessariæ digestiones sunt, quarũ ratio triplex pro superfluitatum ra-
E tione: est enim redundantia quædam crassior & feculentior, quæ secretio ex concoctionis primæ in stomacho: alia verò aquosa est quam sequestrat digestio secunda in urinam, ést q; hepatis & venarum, quod idem docuit De virtutibus naturalibus secundo, & prima primi Avicenna: tertia porrò exuperantia subtilior etiamnum, quam efficit digestio tertia, sevocaturq; per sudores: qui proinde salsi sunt, quod pars quidem dulcissima levissimaque tota ad corpus nutriendum assumpta est, pars autem alie-
F nissima, maximéq; inconcocta tantum absolvitur, quæ partim deorsum collapsa, & subsidens in hypostasi vocatur urina, partim in corporis summa emergens sudor est, utraq; tamen salsa ob eandem causam prodeunt, quoniam portiones aquę terrestribus admiscentur, quod in salsis omnibus contingere, deprehensum ab eruditis est. Quòd si terrestris portio redundarit, sapor resilit amarus, si verò aquosa, insipidus. Adnotanda obiter medicæ scientiæ ratio insuper nõ habenda: quorum sit constitutio excellen-
G ter calida, quorúmq; stomachus bilis citrinę affluxu redundantior, hosce crassioribus alendos cibis, minimè verò tenuibus, ac concoctioni obvius, quoniã bilis potestate facillimè corrumpantur hi, quod in diversis fieri nequit. Inde minus accidit admirandũ, esse qui bubulas carnes nullo perficiant negotio, pullinas minimè. Sed exorsa repeto. Hic vero non id absq; perpensione transeundum, sudorem non esse

perpetuò ejusdem saporis. Sudor certè capitis aut nullum emittit odorem tetrum, aut minus quàm reliqui corporis. Est enim locus capitis spirationibus opportunus, quia laxior est, etiam capillorum indicio. Loca, & quæ locis continentur, gravius nares offendunt, si præfarctis meatibus evaporationi nulla præstetur libertas. Est tamen excrementum aliud ferè innominatum, quippe quod multis haud sit percognitum, quando & nimia sui tenuitate visum effugiat. Ab scientissimis tamen, quibus reserat arcana omnia ingenium maximè excussum, ac ut poeta inquit, capitale, ἄδηλ@ αἰσθήσει διαπνοὴ finitur, id est sensum latens expiratio: cui tamen insit crassioris retrimenti nonnihil: proinde ampliorem caloris requirit vim, & fluoris impetum violentiorem, ne subsistat. Inde pilorum origo creditur, & cutis sordidæ ratio. Illud insigni perpensione dignum, vocari Græcis stegnosin, id est στέγνωσιν, meatuum cutis vitium, quo transmittere supervacua prohibetur: cooritur affectio id genus aut meatibus præfarctis aut constipatis addensatísque. Densationem mysin appellant Græci, velut conniventiam. Obstructio ex lentis contingit, crassisque retrimentis, si fortè confertius ad cutem fuerint dilapsa. At provenit densitas tum ab iis quibus adest obstringendi potestas, tum ab iis quibus refrigerandi. Ex iis quæ de sudorum astruximus ratione, amplius (opinor) innotuit, quo maximè argumento eminentissimus poeta, non rerum modo, literarúmque veterum doctus, sed secretioris item doctrinæ absque ostentationis odio peritus, falsum alicubi sudorem defluxisse, canat. Illud verò Dioclis sanè absurdum videtur, tradentis, Sudores esse præter naturam: ni medico haud ignobili efficax maximè suffragetur, ratio, quippe si suo defungatur munere innatus calor, rectéq; ab natura ingestus pervincat cibus: ita exsuperans difflatur humor, ut neutique sensu percipi valeat. Quæcunque verò vel balnei ratione vel exercitationis vel æstui etiamnum caloris secernimus, ex violentis proveniunt causis. Certè in commentatione De viribus naturalibus, ita Galenus sancit: Quanto validius intensiúsque comperiatur intimum calidum, eo amplius effugit sensum difflatio. Nec illud in hac sudorum dissertatione contemnendum: quod usu quidem venire compertius est, quàm ut probatione indigeat: sed cur ita, ambiguum sanè potest videri. Quanto curiosius intentiúsque sudorem abstergere perreximus, tanto is demanat profluentius. Ratio verò esse potest, quoniam refrigerari extrinsecus contingit, si non abstergatur: fit autē id contingentis nos aeris frigore, qui quantumcunque sentiatur calescens, dici tamen frigidus valet nostrorum comparatione spirituum. Suppetit ratio item altera, quod qui jam profluxit sudor cuti adhuc adjunctus, ita meatus præfarcit occupátque, vix ut novo pateat secretio. Promitur verò amplius in tergo sudor, quàm ante, argumento illo maximè, quòd in parte quidem priore intus esse concavum locū animadvertimus, parum ab extimo secretum, in quē corrivari sudor valet: id in tergo fieri nequit, sed foras obtrudatur oportet. Addunt, postica diutius servare sudorem posse, quia frigeant minus, qua ratione in alis maximè redundat item sudor, quod frigefactari nequeant. Quid, quòd terga item corpulentiora habentur, proindéq; & hument amplius: neq; enim aliud caro est, quàm densatus sanguis: ut comprobat secundo de animalium generatione Aristoteles, ex frigiditate ac humiditate. Nam

A ossa ex siccitate ac caliditate volunt generari. Præstò item est humentis in tergo carnis ratio ex medullæ admotione, quæ per spinam delabitur. Ea item humectandi vim habet præcipuā. Nec id contemnendum, quòd in postica decumbimus magis, quàm innitamur pectori stantes, major item ibi ex brachiorum jactatione motus. Porrò si per se profluat sudor, spontaneus nuncupatur rectè: si arte, tunc aut per harenam fit, paratúrque: unde & Æginetæ Paulo vocatur psammismus, nam sabulum psamos
B dicitur: aut est clibani desudatio, seu concamerata, quia ignis inclusi æstu prolicitur sudor, cujusmodi assa item dicebatur: aut est insolatio, quam heliosin dicunt. Aridum sudorem, id est ξηρὸν ἱδρῶτα dici putat Eustathius, qui non balnei proveniat vi, sed exercitatione aut labore: sicuti xeralœphiam intelligimus citra lavacrum obunctionem factam. Sanguineum sudorem efficit constitutionis pravitas, corpore laxiore, sanguine præterea humecto, aquosóve, ex insiti caloris imbecillitate, cujus potestate de-
C coqui debuit ac densere. Hanc verò cibi plerunque præstat exuperantia. Sudarium verò est, quod Græcè hemitybium vocant: in Ægyptium arbitratur Pollux, & in comœdia quam mediam appellant, capsidrotium invenio nuncupatum. Hemitybij meminit Aristophanes Pluto. Exponit interpres, dici ita ῥάκ@ ἡμιτριβὲς λινοῦν τι, id est semitritū lineum pannum: vel δίκροσσον φακιόλιον, id est utrinque fimbriatum phaciolium. Videtur esse mendum Pollucis exemplarium: scribitur enim modo hemitymbium,
D quo vocabulo dicitur Græcis parvum sepulchrum. At hemiolias fibulas Historia quinta nuncupat Herodotus dimidio aliis majores. Congruit huic loco vel præcipuè quod Pherecrates scribit, quendam inducens à febre extergi se jubentem, interímque insusurrantem, sudorem mihi, & ardaliam ἀποσπόγγισον, id est spongia persiccato. Ardanium verò figlinum est, inquit Pausanias, unde potant bruta, quod antè januam proponebatur, ab ἄρδω, quod rigo signat: sed & vas, unde aspergimur aqua templum ingressi,
E dici Ardanion valet.

Saltationis laus, & origo de Græco penu. Hymnorum genera. Prosodion, hyporchema, stasimon, prosodiacum, apostolicum, parthenion, stasimum. Æthiopum mos. Meriones, Pyrrhi, Syracusanorum historia. Pyrrhichium. Elephantes saltationis periti. Virgilij locus enarratur. De Proteo pauca.

Cap. III.

F Saltationis rationem non fuisse veteribus vulgarem aut contemptibilem, argumento esse multa possunt, id verò in primis, cæremonias nullas, aut teletas pauló antiquiores fuisse, quibus non adhiberetur saltatio, quam rem eo graviorem animadvertimus, quod à magnis profecta auctoribus videtur, Orpheo videlicet, ac Musæo, qui ut honestissimum quiddam sanxisse traduntur, cum rhythmo initiari, & saltatione. Quo factum est, ut qui mysteria prodidissent, eos dictitarent plerique ἐξορχήσασθαι, id est
G desaltasse: ad quod adversus Androtionem alludens Demosthenes, ἐξορχησάμενον pro eo, qui vertisset terga, posuisse videtur. In Delo certè sacrum obibāt nullum, absque saltatione, ac musica: prodibant autem puerorum chori, tibiis, ac cithara præcinentibus, è quibus selecti peritissimus quisque saltabant. Eorum item cantilenę ab saltationis usu dicebantur ὑπορχήματα. Erant autem hymnorum genera tria, proso-

prosodion, hyporchema, stasimon. Prosodion λιτανεία, sive supplicatio dicebatur cum hymno, ubi Deos adirent, ac sacrificium ad altare proferrent. Sunt qui cantum putent modo, qui Dei hymnum contineat: nam & Athenienses Demetrio adventanti pæanas concinebant, & prosodia. Genere autem fœminino prosodia cantus est, si musicum accedat instrumentum. Hyporchemata verò concinebant saltantes in altaris ambitu, ubi jam igni admota forent sacra. Celebrantur cretica hyporchemata, ex Cretensium saltandi studio, uti scribit Athenæus: illis enim saltatio erat patria, καὶ κυβιστᾷ. Hyporchematicem saltant apud Pindarum Lacones. Communis videtur viris, mulieribúsque. Modi ejus censentur præstantissimi, prosodiaci, apostolici, qui & parthenii dicuntur. Dici hyporchemata putant, quod inter saltandum ferè generosum quiddam servarent, ac virile. Mox autem, quum quiescentes canerent, vocabantur stasima. Spalinum verò valli nomen est, iis qui Tigrin accolunt, ut scribit Dion. Cæterum ubi aram saltantes obibant, ita more condito servabant, ut ab sinistris dextrorsum pergerent prius, zodiaci quadam imagine, cujus motus cœlo diversus appareat, ab occasu ad exortum: inde à dextris lævorsum, pro ratione cœlestis vertiginis. Hæc verò eo apposui gratius, quod iis Maroniana sensa proferuntur in lucem, quæ illotis pedibus adeunt pleriq; omnes, versus sunt Æneidos quarto,

Delon maternam invisit Apollo,
Instauràtque choros, mixtique altaria circum
Cretes, Dryopésq; fremunt, pictique Agathyrsi.

Proditur memoriæ, Theseum quoque in Delum insulam appulsum ex Creta, inibi saltationem iniisse cum pueris, quæ Labyrinthi præferret errores, orbibus orbes impediens, apud aram κερατῶνα, ex sinistris modo compactā cornibus. Cæterum de saltatione id genus mox item aliqua. Ne verò quispiam hæc Græcis tantum in more fuisse opinetur, invenimus Indorum gentem, quod vel Arrianus significat, quibus orientem solem venerari consuetum est, non arbitrari plenam perfectámque esse numinis consalutationem, ni adhibita saltatio fuerit: quod & suprema tempestate facere, instituti veteris fuerat, sed cum taciturnitate Dei, ut opinantur ipsi, effingere conabantur choream. Græcis verò pluribus preces tum demum perfectæ videbantur, si inter eas manum exosculárentur. At Æthiopes, cum jam cecinere bellicum, inferuntúrque signa, saltant venerabundi, nec apud illos citra saltationem excuteret aliquis sagittam, quæ tela capiti, pro pharetra instar radiorum circumponere, gentium illarum mos est. Quin eo modo injicere sese hosti formidinem opinantur. Sed & propinqua Ægyptus saltationis mirata excellentiam, sub fabellæ involucro sententiam & ipsa suam videtur non occuluisse, quando Protea illum in varias se demutantem rerum facies, non ferè alium intelligunt, quàm saltatorem eximium, ad effingendum in primis docilem, ut nunc humectam liquidámq; exprimeret aquæ vim, nunc ignis celeritatem motus vehementia, nunc leonis feritatem aut etiam pardalis impetum, furorémve: postremò etiam virgulti flexum, & quicquid omnino collibuisset veluti Empusa quædam, cuius ipsius decantatę poetis deformationes. Sed rogo tę, audi quid ex Homerica item lectione ad negotium præsens venati sumus: hic nanque poetarum longè clarissimus, & literarum etiam parens, quum jucundissima homini in digitos mitteret, somnū, amorem, cantum,

A postremam addidit saltationem, sed præclaro distinxit epitheto, dixitque ἀμύμονα, ut quæ reprehensionis morsum nesciret. Sed & alibi, huic quidem à Deo contributam bellandi rationem vimque scribit: illi autem saltationis artificem modum & optabilem cantum. Versus Homeri sunt hi,

Ἄλλῳ μὲν γὰρ ἔδωκε θεὸς πολεμήϊα ἔργα,
Ἄλλῳ δ' ὀρχηστύν τε, καὶ ἱμερόεσσαν ἀοιδήν.

Ceu planè innuat, eam esse prædulcem musicam, quæ non sit à saltatione abjuncta, dicatúrque Deo-
B rum pulcherrimum donum. Vbi & illud attendendum amplius, quum bifariam res distribuerit, in bellum & pacem, duo hæc tantum, ut pulcherrima bellicis apposuisse negotiis. Verum & Hesiodus speciosissimæ laudis loco protulit, quum de Musis ita cecinit Theogoniæ initio:

Καί τε περὶ κρήνην ἰοειδέα ποσσ' ἁπαλοῖσιν
Ὀρχεῦνται, καὶ βωμὸν ἐρισθενέος Κρονίωνος.

Quod circa fontem nigrum molliculis saltant pedibus: in aræ paternæ tripudiantes ambitu. Quin A-
C pollinem Pindarus orchesten dicit, id est saltatorem, quod & Homerici comprobarint hymni. Quinimo etiam alicubi saltantem comperias Jovem, Deorum, ut veteres intelligi voluere, principem. Propterea Socrates ille sapientissimus tantum abfuit, ut saltationem duceret vituperandam, ut inter illius documenta legamus, hanc quoque esse perdiscendam, velut multum insit venustatis in apto, concinnóq; motu, & corporis afformatione composita, nec erubuit jam magno natu vir inter disci-
D plinas serias habere saltationem. Cæterum inquit secundo Legum Plato, reliquæ animantes sensu ordinis, inordinationisque suorum motuum vacant, quibus bene compositis nomen inditum est numeri, & concentus. Nos autem Deos nostrarum celebritatum comites habuimus, qui sensum numerosum, concinnum, suavem, perjucundum nobis dedere, modulos, saltandique genera docuere. Choros ἀπὸ τῆς χαρᾶς, id est gaudio nominaverunt. Itaq; primam erudiendi rationem effici Musarum & A-
E pollinis opera, perspicuum est. Ineruditumque hominem esse, qui choreæ Musarum expers sit, eruditum verò, qui compos ejus est. Totumque id genus in choream, saltationémque & cantum distribui declaratur. Quo fit, ut qui bene eruditus est, bene cantandi saltandique peritiam habeat. Ex quibus utique omnibus amplius perpendenti liquere potest, saltationem haudquaquam facilium, expositorúmque artificem videri. Immo sicuti gravissimis proditum auctoribus est, disciplinarum excel-
F lentium apicem attigisse: nec musices modo, sed & rhythmices, necnon geometriæ, in primis verò philosophiæ tum physices, tum ethices: sed nec rhetorices expers cognoscitur, quatenus mores indicat, & affectus quos rhetores permovent. Verum nec à graphica sejungitur, aut plastice, quoniā harum cōcinnitatem eurhythmiámque sibi vendicat. Sed in primis memoria præcellens in saltatore exigitur. Imo verò juxta Calchantem Homericum scire saltatorem oportet, τά τ' ἐόντα τά τ' ἐσσόμενα, πρό τ' ἐόντα:
G quæ sint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur, ut nil prorsus eum lateat. Caput autem summáq; saltationis est, imitationis scientia, eorum quæ conceperit enuntiatrix, obscurorum latentiúmque illustratrix. Et quod de Pericle pronuntiavit Thucydides, præcellens est saltatoris laus, nosse quod deceat, & id ipsum posse explicare. Quoniam verò imitatrix est saltatio, prima in ea virtus perspicuitas,

quam σαφήνειαν vocant, quæ in oratore desyderatur in primis, ut eorum quæ exprimuntur gesticulatione ac motu, tanta sit claritas, ut nullis prorsum sit opus interpretibus. & quod Pythicum cecinit oraculum, saltantis spectatorem decet, non loquentem etiam, omninóque mutum quodammodo audire ac intelligere. Proditũ memoriæ est, quod ad præsens negotium mire facit, Cynicum Demetrium, cui vilior erat saltatio, dicere solitum, id genus artificii tibiarum videri & fistularum parerga quædam, quando ipsum argumento conferret nihil, motum modo adhiberet vanum, & ab intellectu se junctum omnino. Id quum inaudisset Neronis tempestate celebris saltator, & (ut videtur) non imprudens, nec rudis quispiam: sed multa historiarum memoria præcellens, & saltandi artifex mirus: Quæso (inquit) Demetri, ne sit onerosum, me saltantem tua præsentia honestare: idque nullis incinentibus tibiis, aut cantibus prorsum demulcentibus: mox si videretur, id artificii exploderet allideretque. Adnuit Cynicus: Saltavit ille Veneris adulterium & Martis, Vulcanum à sole commonitum utrique struentem insidias, illos claudi artificis fabri technis irretitos, assistentes spectaculo Deos, suffusam rubore Venerem, timidius supplicantem belli Deum, ac quæcunque fabella continet. Omniaque tam subtili, tamque artifici gestu, tanta rerum (quod difficillimum est) perspicuitate, tanta denique venustatis gratia, támque plausibili ingenio, ut exclamaret Demetrius, jam (ut videtur) hilarior, plurimúmque negotio oblectatus, ἀκούω ἄνθρωπε, ἃ ποιεῖς, οὐχ ὁρῶ μόνον, ἀλλά μοι δοκεῖς ταῖς χερσὶν αὐταῖς λαλεῖν: Audio, o homo, quæ facis, nec video solum, sed etiamnũ ipsis manibus mihi videris loqui. Cõfirmarunt hæc ab Cynico pronunciata barbari regis apud Neronem non inscita verba. Is ex Ponto ob necessitatem quandam petierat Romam. Fortè ita accidit, ut saltator idem nescio quid saltaret tam perspicuè, támque (qui mos illius erat) concinnè, ut spectans modo, nec eorum quæ dicerentur quippiam audiens percipiénsve, nihilominus intelligeret omnia. Igitur quum mox discessurum Barbarum benignius amplexaretur Nero, ac petere juberet, si quid futurum usui arbitraretur, elargiturum se munifice: Plurimum me, inquit, juveris, si saltatoris illius mihi copiam feceris. Miratus Nero, quum amplius quæreret, quid ita petere instituisset? an cui inde rei futurum emolumento artificem duceret? Sunt, inquit, is, accolæ mihi Barbari, lingua & moribꝰ diversi, interpretum haud ferè suppetit facultas. Quòd si præstò mihi fuerit hic, & re quapiam ab illis fuerit opus, nutu ac renutu, cæterísque sui artificii modulis, saltator mihi omnia conficiet ut in reliquum valere jubeam interpretes. Tantum docilis imitatio, & artifex peritia, concinnúsque ac peragilis motus gestúsve auctoritatis adeptus erat, ut nec immerito Pantomimi nomen Italiæ irrepserit. Lesbonax quidem Mitylenæus, honestus planè vir & bonus, saltatores χειροσόφους, hoc est manu sapientes solebat nuncupare, pergebátq; subinde ad spectacula, tanquam ex theatro melior reversurus. Equidem inter studia reliqua hoc utique oblectationem spondet, illud verò emolumentum: at saltatio si rectè perpendas, utrunque complectitur. Quin utilitas tanto inde uberior locupletiórque est, quanto plausibiliorem adnexam habet voluptatis titillationem. Propterea multa mihi variáque rimanti, illa videtur ratio verissima, unà cum mundi generatione, & amore illo vetustissimo

A divina quadam vi in lucem prodiisse saltationis primordia. Hanc quippe cælestis illa præmonstravit, & longè clarissima stellarum syderumque chorea, errantiúmq; cum inerrantibus complexio, ac concĩna prorsum societas, harmonicúsque ac mirus ordo. Hæc si quis saltationis putet incunabula, ac exordia prima, ut reor, ab veritate aberrarit non multum. Ea verò per ætates incrementis adaucta justis apicem summum attigisse pridem videtur, ut varia quædam res censeatur, & omnifariam coaptata,
B congruénsque, & bonum quoddam πολύμηστον, hoc est scientiæ multiplicis. Principem verò omnium Rheam aiunt, oblectatam artificio, in Phrygia quidem Corybantas, in Creta verò Curetas saltare jussisse. Affuitque inde mox emolumentum, si fabulatores libeat audire, evidens. Hæc enim illi ratio Jovem præstitit incolumen, proindéque is arti præstantissimæ σῶστρα debet, id est salutis contributæ præmium: sic enim paternos evasit dentes. Ea saltatio armata fuit, quam à Curetibus excogitatam
C primo, Eusebii quoque tempora testatissimum faciunt. Erat verò gladiorum cum scutis collisio, saltabántque bellicum quiddam & entheon. Mox verò optimus quisque, ut maximè in Creta nobilitate putabatur excellere, ita saltandi artificem haberi, pulcherrimũ honestissimumq; censebat. Id ne quis ambigat, Merionem Homerus non utique sugillaturus, verum honestare meditatus, ὀρχηστὴν, id est saltatorem nuncupavit. Qua in re is adeo celebre jam indeptus erat nomen, ut non Græcis modo no-
D ta forent ea, sed & Trojanis hostibus, fortè quia inter bellandum non tacita quædam agilitas & concinnitas, quæ ex hujus artis peritia inoleverat, sese subinde ostentabat. Homerica verò carmina, si quis exhiberi sibi protius expetat, hæc sunt:

Μηριόνη τάχα κέν σε καὶ ὀρχηστήν περ ἐόντα
Ἔγχος ἐμὸν κατέπαυσε.

Sunt qui Syracusis saltationem primò exortam prodant, à tyranni Hieronis immani sævitie: qui inter
E alia dicta immitia, Syracusanos etiam mutuis uti colloquiis vetuerit. Quæ verò necessaria forent, pedum, manuum, oculorum nutibus indiciisque jusserit petere, unde mox saltationi exortum peperit necessitas. Pyrrhus verò ille tantus Achillis filius, quo bellante corruisse Ilium creditur, alioqui inexpugnabile, celebratus hoc artificio usque adeo est, ut quum speciem illi pulcherrimam adjecisset, Pyrrhichium sit ab eo nuncupatum, de quo tamen plura mox. Sicuti etiam in metro pes, quanquam ab
F præceleri, & proinde ignea mobilitate inflecti malint alii. Nam & à pedum celeritate ipsi quoq; conciliatum nomẽ Pyrrho astruunt nonnulli: quo argumento etiam Cinesias sit cognominatus. Apud Lacedæmonios, qui inter Græcos diu habiti præstantissimi sunt, saltandi studiũ non erat incelebre, quando ephebi non accuratius ὁπλομαχίαν, quam saltationem perdiscebant. Ab Castore verò ac Polluce acceperant καρυατίζειν, id est caryatissare. Species verò ea saltationis erat, vocabulo à Caryis ducto,
G quæ est in Laconia civitas, ubi maximè exerceretur. Ejusdem porrò rei studium eo usq; progressum in Thessalia, legimus, ut strenuos viros, & in dimicando principes, quos vocant προστάτας καὶ προαγωνιστὰς, illi προορχηστῆρας appellarent, hoc est planipedes primos. Manifestum id ex statuarũ item titulis: quas iis, quorum strenua fuisset opera, excitabant, προύκρινεν προορχηστῆρα ἡ πόλις. Et alibi, Εἰλατίων τὰς εἰκόνας ὁ δᾶμος εὐορχησαμένῳ τὰν μάχαν. Non parvo quo-

vo quoque argumento fuerint epitheta item varia, quibus saltator eximius distinguebatur apud Græcos. Ea ut propria ipsorum lingua habetur, ideo apponere consilium fuit, quoniam vix citra fastidium audiri tralata poterant. Sunt verò ex multis hęc præcipua, cuphos, elaphros, pedeticos, halticos, evarmostos, eurhythmos, euschemon, hygros, epidicticos, pantodapus, eutreptus, demagogicus, demoterpes, procluros, tachychir. Apud Indos Arrianus scribit, elephantes quoque saltationem doceri, & exercere. At Sybaritæ in convivia equos introducebant ita imbutos, ut incinentis tibiæ cantu audito, statim arrigerentur, ac pedibus ipsis prioribus, vice manuum, gestus quosdam chironomiæ, motúsque ederent ad numerum saltatorios.

Saltationum species: podismus, comus, pyrricha. Quintiliani obscuritas illustratur. Pyrsurides, pyrimachos. Virgilij locus explicatur ex Georgicis. Saltationis partes. Sicilissare quid. Panchororum proxenus.

Cap. IV.

SAltationum verò non unum fuit genus prioribus, erat siquidem in primis à cantu nuncupata emmelia, quæ tragica censebatur, sicuti cordax comica, de qua mox item paulo. Ejus commeminit Arrianus in commentario Indico: sed satyricam putat, & à Libero patre in India institutam. Sicinniis ab aliis, ut scribit Athenæus, satyrica intelligitur saltatio, unde & Satyri Sicinnistæ nuncupati, quam Sicinnus excogitarit Barbarus, quanquam Cretensem intelligunt alii: Saltatores enim fuisse Cretenses, auctor Aristoxenus est. Alij à verbo σείεσθαι, primúmque Thersippum eandem saltasse. Has sunt qui à Dionysiacis ministris excogitatas, & item nuncupatas prodidere. Enopliæ saltationes, sive armatæ, fuere pyrrhicha, thelesias item, quæ ab saltatoris nomine sic nuncupata fertur: fuit item xiphismus, podismúsque, necnon κῶμος, id est comus, & tetracomus Herculi sacer, & bellicosus. Nam quæ comasticè dicebatur, non pugna modo erat insignis, sed etiam plagis. Armatos in Panathenæis pueros saltare solitos, traditum est. Quin & Minervæ sacrum maximè id habebatur genus, quod & catenoplion dicitur. Opla verò dici arma, nemo est qui nesciat. Interim de pyrrhicha illud non siluerim, inventam à Laconibus videri, nam & à Lacone Pyrrhicho inflecti nomen, Aristoxenus scribit. Bellicosa verò saltatio est, quoniam & Spartani bellaces diu sunt habiti, quorum filii ἐμβατήρια μέλη, id est embaterios perdiscebant cantus, quos & enoplios dicunt, Spartani quoq; ipsi in congrediendis hostibus Tyrtæi repetebant poemata, uti eurhythmos concinnáque fieret motio. Deniq; pyrrhicha Laconibus belli progymnasma fuit, à quinto ætatis anno condiscentibus singulis πυῤῥιχίζειν, id est pyrrhichā exercere. Hinc autem aperitur Quintiliani locus ex Oratoriarum institutionum primo, de gestus institutione prima. Nam inquit, Lacedæmonios quidem etiam saltationem quandam, tanquam ad bella quoq; utilem, habuisse inter exercitationes accepimus. Auctor Aristoxenus est, gymnopædicam exercentes (pueri in ea saltabant nudi) mox ad pyrrhicham solitas emigrare. Sunt ut meminimus, qui Curetas primum enopliam induxisse saltationem opinentur, rursum ab Cretensi ordinatam Pyrrhicho. Et in ea Thaletem primum hyporchemata concinnasse. At hyporchematicos cantus omnes, dici creticos, auctor probat

A Sosibius. Lectum apud Aristotelem est, omnium principem, in Patrocli pyra usum pyrrhicha Achillem, unde & inflexa nominis ratio sit. Apud Cyprios autem Prylin hanc nuncupari. Pyrrhicham dici & chironomiam, Græci scribunt. Sunt qui à Pyrrho inventam pyrrhicham prodant, ut diximus: à qua purrhicharii rectè ab Jureconsultis nuncupātur, Digestis de pœnis libro quadragesimo octavo, quem tamen locum Græcæ ignari literaturæ invertere sibi permittunt. Sunt qui arbitrentur, Pyrrhicham, ἐκ τοῦ
B διὰ πυρὸς εἶναι, esse vocitatam, id est quoniam sit ignita quodammodo saltatio καὶ σύντονος. Est & πυῤῥίχη χλαμὺς, ἢ πελτάριον, ist est chlamis, vel pelta parva. De Pyrrhi autem Epirotæ nomenclatura Pyrrhiadæ nuncupati, quos nunc Molossos appellant. Pyrsurides, ad præsens institutum pertinent nihil: sunt tamē militares eo nomine phani, id est lampades aut obeliscolychni, etiam apud Aristotelem. Legimus enim ὅτι περσεὺς ὁ μακεδὼν, κατὰ πᾶσαν τὴν μακεδονίαν κατασκευασάμενος πυρσουείδας, διὰ
C τούτων ὀξέως ἐμάνθανε τὰ πανταχῆ γινόμενα. Pyrimachon dicunt in pugna ἀνίκητον id est insuperabilem. Sed à diverticulo fabulam repeto, ne sit superpondii nimium. Ascoliasmus saltatio erat Bacchi dicata festis, quæ vocant ascolia. Quod theatri medio utres, quos vocant ἀσκοὺς, inflatos obunctósque, uno tantum insilirent pede, ut delabentes risum excitarent. Hoc agere apud Græcos dicitur ἀσκωλιάζειν. Ad quod apertissimè Virgilius respexit Georgicon secundo, illo versu.

D Mollibus in pratis unctos saliere per utres.

Quòd ineruditè nimis, καὶ ἀναγώγως, id est ineducatè nō perpendunt interpretes, negligentia prorsum fustuario digna. Advertendum quoque, qui uni tantum innitentes pedi saltant, quod vel tempestate nostra frequētissimum est, dici item ἀσκωλιάζειν, & saltandi modum, ascoliasmum. Sed tunc non ab utre inclinatur vocubulum, verum ab scolon, quod impedimentum itineris signat, quod claudicantibus evenit, atq; surrectum palum. Apud Aristophanem,
E θεσμοφοριαζούσαις est oclasma, saltatio Persica, quā & ὀκλὰν nominant. Fuit & Dionysio sacrum genus Phalicum, sicut Herculi Callinicus: nam Thraciæ gentis & Carum colabrismus, sed armata item fuerat saltatio hæc: fortéque fuerit ea, cujus meminit ἀναβάσεως sexto Xenophon, dum ita saltantes prodit, se invicem τεχνικῶς admodum solitos ferire, demúmq; qui alterum exuisset armis, exisse Sidalca incinentem, illo perinde ac mortuo planè elato. Fuit & armata saltationis species carpæa nomine: in qua,
F positis armis, bustequa jactabat semina, respectans subinde velut formidine. Accedebat prædator, id animadvertens bustequa, correptis armis depugnabat. Hæc verò fiebant omnia rhytmice prorsum præcinente tibia, demúmque à prædatore colligatus sator cum bobus abducebatur. Quandoque illum hic, vinctis à tergo manibus præ se agebat. Invenimus & Baucismum saltatoris Bauci, Comon cognominabant: sed mollicula fuit, delicatiórque saltatio. Inter lasciviora genera bactriasmus est, ac
G apocinus, aposisis, strobilus. Mothon verò nautica res erat, ac onerosa. Fuit & geranos saltatio: quam nostris literis dicere gruem licet, numerosa erat saltantium turba, quadam volantium gruum similitudine. Instituta primum saltatio fertur à Theseo apud aram Deliam, dum exitum de Labyrintho imitatur. Dipodiam legimus Laconicam saltationem: nam quæ tibiis præcinentibus exercebatur, gingras dicta est, puto quia sint tibiæ quas nuncupant gin-

grinas. Fuerunt item saltationes quæpiam enixiores, hecaterides & thermastrides. Verum hecateris manuum potius opera constabat: pedum verò thermastris, saltu quippe exercebatur. Eclatisinata muliebres erant saltationes. Apud Laconas erat item bibasis, in qua etiamnum proponebantur præmia non pueris modo, sed puellis quoque, saltu erat opus interimque nates pedibus contingere. Pinacides cur maximè dicerentur, non satis constitutum Pollux habet, an quod super tabulatis fierent, an quod tabellas manu tenerent. Ballismum dici invenio saltationem tympanis crepitantibus, vel etiam cymbalis. Cujusmodi Parilibus fieret, Romæ, quæ mox Romæa dici cœpere, civitatis fortunæ templum struente Adriano. In Sicilia Jonicum saltationis genus erat Dianæ sacrum. At angelicum habitum præferebat nuntiantis aliquid. In morphasmo diversorum animalium erat imitatio. Erat item scops seu scopias saltatio, ex colli circumlatione, quadam imitatione avis. Leo autem formidolosa fuit saltandi species. Erat sua idiotis saltatio anthema nomine, quam saltantes sic ferè pronuntiabant, Vbinam mihi rosæ? ubi violæ? ubi apia florentia? Fuit & saltatio dicta κόσμου ἐκπύρωσις, id est mundi deflagratio. Quæ verò dicebatur hormus, ephebis constabat, ac virginibus planè hormo similis, hoc est segmento. Præcedebat quidem ephebus juveniliter & (ut mox in bello facturus erat) saltans, sequebatur puella decenter admodum, ut hormus is videri posset ex modestia connexus & fortitudine. Fuit quandoque saltatio dicta Phrygia, conviviis dicata & ebrietatibus. Bacchicam saltationem in Ponto & Jonia tantæ fuisse voluptati gentibus illis, Lucianus scribit, ut statutis temporibus obliti omniũ aliorum, desiderent dies totos spectantes Titanas, corybantas, satyros, bubulcos. Quod verò mireris amplius. Exercebant id genus nobilissimi quique, ac civitatum maximè principes, ad præcipuam id opinati gloriam spectare. Dicas inde Italicas Carnisprivii debacchationes prorepsisse. Nysias item saltationes Dionysiacas interpretantur, ab Nysa. Easdem & Berecynthiacas credunt. Porrò ne quid prætereatur, quo hi qualescunque Lectionum antiquarum libelli fiant adminiculatiores, legimus haud ita pridem rhetoris Vlpiani commentatiunculis in Demosthenis Olynthiacas, ubi sic adnotatum invenimus: Cordacismus, saltationis est species turpis indecentisque: nam saltationum aliæ quidem bellicæ sunt, ut pyrrhicha: nonnullæ verò ridicularıæ, quibus modo conciliatur risus. Iis autem in conviviis utuntur & theatris. Verba Vlpiani Græca sunt hæc: κορδακισμός ἐστιν εἶδος ὀρχήσεως αἰσχρᾶς καὶ ἀπρεποῦς, τῶν γὰρ ὀρχήσεων ἡ μέν ἐστι πολεμική, ὡς καὶ ἡ πυῤῥίχη, ἡ δὲ γελαστική, ᾗ χρῶνται θεάτροις καὶ πότοις. Harpocratio autem in verbo cordacismus, cujus meminit in Philippicis Demosthenes: Cordax, inquit, comicæ saltationis species, sicuti Aristoxenus tradit in libro De saltatione tragica. Reperitur nomen & in veteri comœdia, ut apud Nicophontem. De cordace idem ferè Aristophanis interpres quod Vlpianus, κορδακίζειν Græcis turpiter saltare signat. Sunt qui putent, duo saltatorum genera Homerum novisse, cybistateras, & sphæristas, qui sphæra uterentur sive pila, unde & sphæristica dicatur, sicuti meminit Athenæus quoque. Aristonicum Carystium Alexandri fuisse sphæristen, prodit historia, quem ob artis excellentiam civitate dona-

A rint Athenienses, statua quoque erecta. Cybistateres videntur esse, qui in caput saltant, quod κυβιστᾶν dicunt in caput mittere. Scribit in Moralibus Plutarchus, Saltationis esse partes tres φοράν, σχῆμα, καὶ τὴν δεῖξιν, lationem, schema, demonstrationem. Siquidem consurgit saltatio ex motibus & habitibus: sicuti melos ex phtongis & diastematibus, hoc est ex motibus & intervallis. Hic verò mansiones motuum fines sunt. Ergo φορὰς vocant motus: schemata verò habitus, ubi Apollinis, aut Panos, aut cu-
B juspiam figuram, & modum effingentes, graphicè formam servant. Tertia verò res, quam δεῖξιν nominavimus, non imitationem habet, sed rerum subjectarum demonstrationem: indicant enim cœlum quandoque, aut terram, aut etiam spectatores ipsos. Androna Catanæum scribit Theophrastus, incinentem tibiis primum omnium motiones corporis & rhythmos excogitasse, unde natum, ut σικελίζειν, id est sicilissare, positum invenias pro saltare. Celebrantur ab Athenæo saltationes ethnicæ, Laconi-
C cæ, Trœzenicæ, Epyzephyriæ, Creticæ, Jonicæ, Mantiniacæ. Est & saltatio quam modo Mauricam dicimus, cujusmodi ferè antiquis fuerat chironomia. Pana deniq; chororum proxenum credebant priores, ut est apud Sophoclis scholiastem.

Iphicli in currendo agilitas mira. Hyginus vindicatur à vitio. Iphicratides quid. Iphiæ oves cur. De Melampode relatu non indigna. Perpenditur etiam Plinij locus.

D

Cap. V.

Iphiclus, inquit Apollonij interpres, Phylaci creditur & Clymenes filius. Eum cecinit Hesiodus, tanta fuisse corporis agilitate, ac pedum celeritate, ut curreret ἐπὶ πυρίνων ἀθέρων, hoc est super triticeas aristas, nec oblæderet. Demaratus verò etiam per mare incessisse prodidit, inde natus adagio, ut Iphicli agilitatem pro celeri inexsuperabilique usur-
E pemus. Meminit Iphicli hujus Argonauticôn primo Apollonius eo versu,

Οὐδὲ μὲν Ἴφικλος Φυλάκῃ ἔνι δηρὸν ἔλειπτο.

Porrò adnotatu non indignum, Iphiclum ab Apollonio tradi Jasona fuisse allectatum, in Colchos cum Argonautis properantem. Id verò Hesiodus non scribit, non item Pherecydes. Commeminit quoque Iphicli Hyginus, sed dictione luxata decurtatáve: nam de Orione sic fermè scribit: hunc Hesiodus
F Neptuni filium dicit, ex Euryale Minois filia natum. Concessum autem ei, ut super fluctus curreret, perinde ac in terra, quemadmodum Phyclo datum, ut supra Aristas curreret, nec eas comminueret. Tu scribe, Iphiclo, Cui inditum ex currendi potestate nomen, veluti diceretur Iphicolos, nam ἶφι potenter signat, unde & Iphicrates quoque, & ab eo Iphicratides atticæ calciamenta, quorum in philosophica historia commeminit Damascius. Iphicli filios tradunt Protesilaum & Podargen. Oves Iphias ab
G Græcis per εὐφημισμὸν dici invenias quæ debiles sunt, καὶ οὐκ ἰσχυραί. Non prætereunda parte hac in sanitatis ratione, Galeni post Hippocratem medicorum principis placita, nostrum juvantia propositum vel præcipuè: Omnes, inquit, imbecilliore sumus cernendi potestate, si aquilarum, & lyncis acuminibus conferamur. Consulaneus quin & hebetiórque

que inest auditus nobis, si Melampodi Pedibus quoque subsultamus, si Iphiclo. Et manibus valemus haud multum, si Milo nobis componatur. Quod de Melampode scribit auctor nobilis, obsecro te lector humanissime, cum Plinio conferas, libro Historiæ naturalis decimo, sic prodenti: Qui credit ista, & Melampodi profecto aures lambendo, dedisse intellectum avium sermonis dracones, non abnuet.

De Palma scitu digna. Nicolai cur dicantur. Nicolaita haretici. Spadix unde. Lunam amatoribus praesse. De palma cerebro, & Tegyra civitate. Item palma, & oliva fontibus. Suda error, & interpretis Philostrati ac Plutarchi. Psen quo distinguatur à Balano. Iovis balani. De Phraote pauca, cum enarratione Horatiani loci. Encephalos, encardios, elate, fusterna, sapinus. Palmam Ægyptiis annum indicare. Bass quid. Perirrhacides.

Cap. VI.

Palmam in Syria, & Ægypto balanos producere tanta aspectus jucunditate, ac suavitate gustus, proditum est, ut tragemata omnia, bellariáque præcellere facilè tradantur, quamvis in Græcia fructus is feratur incoctus, nec elui proinde satis gratus. Inter Phœnicobalanos autem eximiè præstare, tum magnitudine, tum etiam pulchritudine quas vocant Nicolaos, est observatum, de quibus ex Plinio pauca hæc ascripsimus: Sicciores, inquit, in hoc genere Nicolai sed amplitudinis præcipuæ, quaterni cubitorum longitudinem efficiunt. Sed curnam dicuntur Nicolai? Quæsitum id quidem diu, sed inventum in paucis, ni Grammaticorum commenticias, & inde inanes sequi opiniones malumus. Nuper Græcum versans exemplarium, quod venabar, denique sum visus assequi. Sic enim comperio, Fuisse Nicolaum quendam disciplina Peripateticum, patria Damascenum, moribus suavissimis, ac prædulci quadam jucunditate, corpore procero quidem, sed non indecoro, facie paulò pleniore, interlucente grato rubore. Bene doctus quoque: nam historiam polybiblum concinnavit, id est centum ac triginta quatuor librorum. Quo quum maximè oblectaretur Imperator Augustus, ut scribit Athenæus, eíque afficeretur plurimum, similitudinis argumento, balanos magnitudine præcipua, & pulchritudine Nicolaos dici instituit. Adjiciunt quidam, ex Syria balanos id genus, quibus præcipuè oblectaretur Imperator, Romam assiduè mitti solitas. Et Xenophon prodit, Selectas Dominis balanos fuisse tum pulchritudine admirabili, tum magnitudine, uti aspectu ab electro nil prorsum differrent. Nicolaitæ in sanctis literis & Canonicis decretis ad præsens nil attinent institutum, quando eo nomine hæretici fuere, quorum & Hieronymus commeminit, ab Nicolao, qui fuit cum Stephano Diaconus, Eorum fuit dogma, Vxorum communio. Sed ad diverticulum. Inest omnino arbori ejusmodi decor non ingratus, quando poetarum princeps puellæ Phæaciæ venustatem palmæ ramo assimulare sibi Homerus permiserit. Propterea fuere qui ita arbitrarentur, in certaminibus sacris varias quidem singillatim coronas dari, universim tamen ex palma solenni quodam more consecrari, una ea de causa. Etiamsi ab foliorum æquabili ordine, institutum opinentur alii, ceu certatim cooriantur, & quodammodo simul currant quadam contentionis imagine, ídque tacito

A naturæ consensu. Nam & victoriam Græci inde dici putant, νίκην παρὰ τὸ μὴ εἴκειν, à non cedendo. Alij verò, quod sit palma inter arbores cunctas macrobia maximè, id est longioris ævi, sicuti Nicephororum, sic enim victores dicunt, gloriam addecet esse perpetuam, nec unquam consenescere. Quod de palmæ vita diximus, Orphicum illud videtur comprobare, ζῶον δ' ἴσον ἀκρoκόμοισι φοινίκων ἔρνεσι, animal æquale longicomis palmæ ramis. Epitheta porrò illa ἐμπεδόφυλλον, καὶ ἀείφυλλον, quæ firmiter, ac perpe- B tuò virentem foliis signant, huic congruere vel maximè: Inter cæteras nanque arbores nullam planè videmus eadem custodientẽ folia, sed decussis prioribus, succrescunt alia. At palma nil, inquiunt, abjicit, & proinde constanter cognominari ἀείφυλλος potest. In rebus porrò atticis adnotatum legimus, Theseum in Delo primum posito certamine, ab sacra palma ramum avulsisse, qui & Spadix inde sit dictus, Neque item in hac palmæ mentione illud prætereundum, in Babyloniorum literis compertum C esse palmæ arboris trecentas & sexaginta utilitates. Nec omittenda priscæ vanitatis superstitio, quia sit balanorum nucleus non modi unius, aliis enim longior, his mollior, illis durior, quibusdam etiam osseus lunatúsque: hunc potissimum quadam religione politum dente contra fascinantes arbitrabantur pollere. Quum verò lunatum dicimus, curvatum arcualémque intelligimus, cujusmodi in luna à coitu convisitur schema. Cur autem ea maximè figura expeteretur, luxuriantis fuerit otii quærere, ac super- D stitionis potius, quàm eruditionis: nisi quòd in libro de Iside Plutarchus auctor est, quia solem appetat semper luna, & persequatur: inde argumento eo ab amatoribus advocari lunam. Et amatoria ab Iside dispensari, Eudoxus scribit: quæ non alia omnino sit, quam luna. Scribit tamen Pindarus: Ex amantibus soli quidem viros vota concipere. lunæ autem fœminas. Quod inde Hippolyto apud Euripidem facit Phædra, & in Pharmaceutria significat Theo- E critus. Rationem aucupantur nonnulli, quoniam amori furtivo congrua sit nox: proinde Menander,

Ὦ νὺξ, σοὶ γὰρ δὴ πλεῖστον ἀφροδίτης.

Vel quod amatoriæ affectioni obnoxia quandoque fuerit luna, vel quia sicuti amor διάπυρος ἡ θεός. Invenio in monumentis, & Plutarchi in primis in Pelopida. Fuisse in Bœotia montem cognomento Delum, Nam Stephanus in Tanagra, regionis ejusdem fuisse urbem parvam nomine Delium scribit. Apud montem erat Apollinis templum, post templum F duo mirabili suavitate fontes, copia aquarum ac frigiditate insignes: alterum φοίνικα, id est palmam vocant: reliquum oleam, sicuti commeminit in libro Cur oracula defecerint, Plutarchus idem. Vbi & natum Apollinem narrant. Ad quod respexisse Catullum volunt, eo versu de Diana sic canentem,

Quam mater propè Deliam
Deposuit olivam.

Quanquam & de arbore posse intelligi, auctor Ovidius est Metamorphoseos sexto. Advertenda verò G Plutarchi interpretum inscitia ex Pelopidæ vita: Fontium, inquit Plutarchus, alterũ palmam, oleam alterum, nunc quoque nominamus: non quòd inter plantas duas peperit dea, sed in fluenti duplicis meditullio, id est τῶν ῥείθρων. At interpres, Sed quia fluvium dea peperit, quoniam Græci ferè codices ῥεῖθρον præferunt accusandi casu. Sequitur Plutarchus: In propinquo Ptoum est, sive πτῶον, dea conterrita repentè viso apro. Nomẽ præteriit interpres.

Quidam ex eruditioribus, esse in Laconia Tegyram tradidere falsò, ubi natus Apollo sit. Id ut verè à me dici, intelligant studiosi, audiant quid Stephanus: Tegyra, inquit Bœotiæ civitas, in qua genitum Apollinem dicunt. Samus autem Delius Apollinis, inquit, natalitia in Lyciam referunt aliqui, in Delum alii, aut in Zosterem terræ Atticæ, nonnulli ad Bœotiæ Tegyram, unde & Tegyreius Apollo. Sed lectum & illud est, Ephesios, Tiberio imperante, Romam venisse, memorantes, non (ut vulgus crederet) Dianam atque Apollinem in Delo genitos: esse apud se Cenchrium amnem, locum Ortygiam, ubi Latonam partu gravidam, & oleæ quæ tum etiam maneret, adnisam, edidisse numina ea, deorúmque monitu sacratum nemus: quin & ipsum illic Apollinem post interfectos Cyclopas Jovis iram vitavisse. Meminit post alios Strabo γιωγραφουμένων libro quarto & decimo. Ex iis porrò quæ de palmis Syriis & Ægyptiis attulimus, liquet, opinor, cur poetæ palmiferas quandoque in Ægypto Thebas nuncupent: cúrque palmarum fructus Thebaides item Plinio dicantur, & à Papinio Thebaicæ, quod illo ex Sylvis versiculo libri quarti fine ad Plotium liquet:

> Chartæ Thebaicæ ve, Caricæ ve.

Quoniam verò de palmis agitur, scribit Plinius, in palmarum cacumine medullam haberi dulcem, quã cerebrum vocant, meminit secundo De alimentis Galenus. Et in præceptis sanitatis Plutarchus, prædulce quidem id tradens, verum esse κεφαλαλγόν, id est inducere capitis dolorem. Adnotandus hac parte error Sudæ manifestarius, qui in verbo πῶρος ita scribit: Porum hunc de victus ratione interrogavit Apollonius: at is, Ego (inquit) vini tantum haurio, quantum soli prolibo, captis in venatione vescuntur cæteri, mihi exerceri satis est, alimenta mihi sunt ex oleribꝰ, & palmarum cerebro, ac fructibus. Hæc quidem apud Philostratum leguntur libro secundo: sed non de Poro, ut retulit Suidas, nimis hercle incuriosè, nimísque inscitè: incuriosè quidem, quia de Phraote Indorum rege hæc prodit Philostratus: inscitè verò, quoniam per maximam temporum ignorantiam lapsus miserè est, quando vixit Apollonius Domitiani tempestate. Porus autem quem fatetur ibidem Suidas cum Alexandro depugnasse, multis seculis antea, sicuti temporum historia præmonstrat apertissimè. Suidam fefellit, quod paulò antè fit de Poro apud Philostratum mentio, & parte ista regem Indum nominat, qui quum sit congressus Apollonius, putavit Suidas esse ad Porum ea quoque referenda: quum tamen paulò ante ea quæ exscripsit, testetur Philostratus Phraotem illum fuisse, Porum minimè. Philostrati interpres repræhensionem non evadit: nam ubi Græcè scriptum ita est, τὰ δὲ ἐμὰ σιτία λάχανα, καὶ φοινίκων ἐγκέφαλοι, καὶ καρποὶ τῶν φοινίκων: id est cibus vero meus est olus, & palmarum cerebrum, atq; item earundem fructus. Interpres de palmarum cerebro tacuit, puto, quia insuetatum videbatur dici in palma cerebrum. Etiam si commeminit vel Xenophon ἀναβάσεως secundo, ubi ait, Græcos milites Cyro perempto, cum quo expeditionem inierant adversus Artaxerxem, tunc gustasse primùm ἐγκέφαλον τῶ φοίνικος. Ac plerosque demiratos voluptatis insuetatam speciem, propriámque. Strabonis interpres libro decimo quinto, palmæ ἐγκέφαλον pro medulla putavit accipiendum. In iis verò si cui mordax videor ac virulentus, putent eruditi mulctam dici à nobis disceptandam mox, certandámque. Palmæ cerebrum Galenus, encephalon appellavit: encardion Dioscorides. Lectum verò apud Palladium est, Palmarum plantam dici cephalonem: elatem accipit Galenus, palmæ prætenerum germen: at fructus integumentum eo nomine intelligere Dioscorides maluit. Scire autem licet, arborum plerunque partes distingui appellationibus. Nam ecce abietis superior portio, fusterna dicitur, ab nodorum duritia: inferiorem sapinum vocant sive sapineam. Vmbriam dici tribum sappiniam, auctor T. Livius est Macedonici belli primo: meminit ejusdem quoque tertio. Adnotatum Hori monumentis est, apud Ægyptios expictam palmam annum indicare, quoniam hæc arborum sola per singulos lunæ exortus unam producat Bain, ut anni fine duodecim fiant. Quo argumento & Bain præmonstrare mensem prædicant. In Collectaneorum ad agricolationem spectantium libro secundo, adnotatum comperi, castaneas dici Διὸς βαλάνους, quod & libro decimo repetitum advertas: ubi & nucem basilicam dicit auctor, quæ nuncupatur κάρυον, nucem verò Ponticam, quæ λεπτοκάρυον: cocymela, quæ Damascena: Armeniacon, quod Bericoccon. Illud advertendum quoque, palmæ quam marem intelligunt, fructus σπάθη dicitur, sicut fœminæ balanus. Psenas Aristoteles ficarios dicit culices, velut galbas: sic enim poetæ calvos glabrósque nuncupant, quod exposuit Suidas. Sunt & nomenclatura eadem pisces. Porrò unde propendent balani, vocatur σπάθη, meminit cum Xenophonte Herodotus, ex spathe arcus sibi nonnullos confecisse prodens. Quod de palmæ cerebro scripsi, confirmatur Eustathii auctoritate, qui ita dici prodit partem in ea arbore excelsiorem, quæ dulcissima sit, proindéque exempta vescantur indigenæ, quod Athenæi monumenta testatissimum faciunt. Quia verò de Phraote facta nobis mentio est, dignum perpensione videri potest, ecquid Phraotem illum significarit Horatius Carminum secundo:

> Redditum Cyri solio Phraoten
> Dissidens plebi, numero beatorum
> Eximit virtus.

Quando illius restitutionem in principatum, abs quo pater fuisset excussus, & viri præterea singulares animi dotes, frugalitatémque, ac in primis liberalitatem copiosè exsequitur Philostratus libro secundo. Verum discrepant nonnihil tempora, quę in digitos mittere, nunc minus vacat: judicabunt volentes. quando interpretum cura non satis constat sibi. Phraatem Parthorum regem legimus apud T. Liviũ libro quinquagesimo nono, cum quo ab Antiocho Syriæ rege sit bellatum, Gracchanis temporibus. Perirhacidas palmæ ramos dicunt propriè sed ramum quemlibet accipit in Theriacis Nicander.

Laurus tacita cur: item cur lauro uterentur vaticinii. Tibullus explicatur. De puella Daphne, qua Pasiphae. Lauri contra venenum vis. Corydus avis. Laureum baculum gestare quid. Vbi comperta primum laurus: & cur dicta tempis, daphnides, myrta. Turiones quid. Daphnatum.

Cap. VII.

QVoniã verò paulo ante poeticas perstrinximꝰ amœnitates, in quibꝰ multiplex interiórq; delitescit rerũ scientia, quã sæpe ingenium acre, lectio varia, judiciũ excussum emunctũmq, promit in lucem, quo studiosissimus quisq; accuratius exerceatur. nec

nec concepta semel facilitate, in utranque aurem dormiat, hic illud potissimum subnotabimus: quid ita laurus tacita strepiculè ab poetis nuncupetur, levicula quidem res, sed non inconcinna: verùm ne absynthij plus insit huic lucubrationi, quàm decoqui possit, ac confici stomacho paulo invalidiore, ac nunc primum resumente vires ab inscitię divexatione, ut adsit & mellis aliquid, simplaria non reclinabimus quandoque. Laurum igitur Apollini vaticino deo sacram, futurorum habere præsensionem quandam, creditum vulgò est. Siquidem nil crepitantius uritur, sicuti à Lucretio proditum quoque novimus. Sed eo prior etiamnum Theocritus canit. Nam & hinc Daphne dici videtur, velut Eustathius interpretatur, etenim δα intentionem vim habet, φωνεῖν verò loqui est, ac canere. Igitur eventus rerum ex crepantis modo veteres aucupabantur: quod nec Porphyrium latuit: nam si crepuisset abunde, ac sonantius, haud dubiè portendi felicitatem rebantur. Quod significat illo versiculo elegiographus nobilis Tibullus:

Laurus, ubi bona signa dedit, gaudete coloni.

E diverso si tacita deflagrasset, inauspicatissimum infelicissimúmque arbitrabantur: quod approbat etiam Propertius:

Et tacet extincto laurus adusta foco.

Nam & Claudianus, venturi præsciam laurum dixit: nisi quod opinantur plerique, lauri folia, si noctu pulvillo subjiciantur, veritatem somniorum conciliare. Quod non omnino malus auctor Fulgentius non omisit. Scribit Hesiodicæ Theogoniæ interpres, Laurum ἐνεργεῖν πρὸς τοὺς ἐνθουσιασμοὺς, id est efficacis esse auxilij in numinum afflatu: propterea in Cassandra Sophocles, δάφνην φαγὼν ὀδόντι πρίε τὸ στόμα. & Lycophron, δαφνηφάγων φοίβαζεν ἐκ λαιμῶν ὄπα. Hinc aperitur Tibulli locus de Sibylla,

Vera cano, sic usque sacras innoxia laurus
Vescar, & æternum sit mihi virginitas.

Ex hoc & Latinus poeta item poeta dixit, Laurúmque momordit. Certè δαφνηφάγους dici vaticinantes scimus. Et Aphthonius, divinationis symbolum esse laurum testatur. Dionysius item in Panegyricorum ratione, laurum μαντικὸν φυτὸν appellat, id est vaticam arborem: sicuti Eustathius quoque qui & Apollinis corollam fuisse lauream scribit, quam secũ tulerit Chryses in Græcorum exercitum veniens. Lycophronis interpres in Alexandra, dici omnia putat fabulosè, nisi quod chresmologi & vates futura præcinebant lauro coronati, ut quæ vireat semper, ac sit alexicaca. Vorare aurare autem inde dicti, quoniam divinationũ capturis alerentur ferè. Quibus verò cogerentur numina vel recedere vel accedere, illis maximè versibus commonemur, qui appositi à Porphyrio ita fermè Latinè sonant:

Soluite serta, pedes liquidis & spargite lymphis,
Eque manu ramum, lauros auferte virentis,
Linea sitque omnis deleta, omnisque character.

Quod verò ad laurum etiamnum attinet, scitu dignum illud quoque, Daphnen puellam in arborem hanc deformatam, sicuti Mythicis placet, & cecinit Ovidius, à Spartanis fuisse divinis cultam honoribus: sed mutato nomine Pasiphaen nuncupatam, à qua certissima ederentur oracula, quod in Agide Plutarchus scribit. Credebatur item laurus efficax adversus venena. Inde jactatum, ut qui se tutum approbare vellet, δαφνίνην diceret φορῶ βακτηρίαν, id est laureum gesto baculum. Cui ferè consimile proverbium est de corydo ave, nido gramen inferente

A adversus animalium noxia, ἐν κορύδου κοίτῃ σκολιὸν κεκρύφθαι ἄγρωστις. Creditur & laurus sanitatem conciliare, quo argumento lauri folia ineuntibus magistratum, calendis Januaris à populo dabantur cum ischadibus, de quis suo loco. Neque enim obturbat sacer morbus, aut dæmon, ubi affuerit laurus: sicuti nec fulmen, ubi adsit ficus. Quod ex undecimo est ἐκλογῶν περὶ γεωργίας. ubi & illud comperi: Daphnem, id est laurum, dici palatium: quod quum Latinus acropolim sustineret, inibi compertam lau-

B rum ferant. Acropoles verò nuncupabant veteres regum κατασκευάσεις, quod ἐν ταῖς ἄκραις excitarentur tutelæ causa. Enotatum & id, Apollini sacram videri arborem, id est soli igneo, quia igne arbor plena sit: qua ratione illam aversantur dæmones, & in vaticiniis exuritur. Daphnatum dici genus cinaræ comperi, ubi lauri fructum perforaris, & cinaræ immissum semen ita severis. Lauri turiones quum legis, summas partes intellige, ac præteneras: idem in plantis, item in aliis. Aristophanis interpres: Lauro,

C inquit, sacerdotes coronabantur, & divinaculi εἰς γνώρισμα τῆς τέχνης: quia esset id artis indicium, ac velut insigne. Lauri fructus daphnidas vocant: sicut myrthines, id est myrti, dicunt myrta. Laura verò, id est λαύρα, vicum signat angustum impurúmque, & sordentia omnino loca sic nuncupantur. Nam laureum, hoc est λαύρειον, in Attica locus erat, metallorum ferax. Divinationem postremò ex foliorum crepitu dum urerentur, fuisse veteribus celebrem, nec idem tacuit Eustathius, sicut ex pilis quoq; qui-

D busdam. Laurum τεμπίδα in Alexipharmacis nuncupat Nicander, quoniam in Thessalia comperta fuerit primum.

Leuctrica monumenta quæ sint, & Leuctricæ puellæ. Vindicatur à vitio Plutarchi codex. Leuctra unde. Leuca. Alphi quid. Leuron. Leuca Gallorum quid.

Cap. VIII.

Leuctrica monumenta, & leuctricas item puel-

E las in Græca historia legimus quandoque. Id cujusmodi sit, aut quam habeat rationem, ne quis fortè solicitius quærat, opera nostra revelabitur. Scedasum, id est Σκέδασον, invenio in libris quendam, qui fortuna pauper Leuctra habitabat. Vicus is est propè Thespias in Bœotia. Huic filiæ aderant duæ Hippo & Miletia, vel (ut alii scribunt) Theano & Evexippe, à quibus nuncupata Leuctrica monumenta, quæ cavenda Spartanis præcinuerant oracula. Siquidem puellas ibi sepeliri ex injuria contigit, quo-

F niam ab juvenibus Spartanis constupratæ, móxque interemptę in puteũ quendam sunt dejectæ. Aberat tunc Scedasus pater, à quo paulò antè comiter Spartani, rei non bonæ homines perfidiarúmq; prudentiores, quàm moderationis, aut fidei hospitalis, excepti hospitio fuerant. Reversus factum mirabatur. Salva domi erant omnia, filiæ tantum aberant. Fortè domi alebatur canis. Ea, reverso domino, subinde cursitabat ab eo ad puteũ, à puteo ad dominũ, vellicabátq; interim, erátq; planè similis trahẽti: suspica-

G tus is quod erat, ad locum pergit, puellarum comperit cadavera, profusus in lachrymas, ac sese afflictans cognoscit ex vicino, bonos illos hospites pridie visos domum ingredi. Facinus perpetratum Scedasus conjectat, Spartam confestim petit, querelas apud Ephoros depositurus. Eo quum excidisset & conatu & judicatur illis, atq; item regibus, quos etiamnũ aderat, nil magnoperè intendentibus, per urbis me-

dia cursu ferri cœpit, porrectis ad solem manibus, ac percussa tellure ἀνεκαλεῖτο τὰς ἐριννύας, id est Erynnias advocabat, mox ad filiarum tumulos seipsum confecit. Insequentibus annis, ita ducentibus fatis, gione eadem Spartana virtus concidit, Græciæ imperio amisso, Thebanis victoribus, Pelopida duce ac Epaminonda, ut celeberrimum posteris lumen Leuctrica monumenta dederint. Hæc eo libentius recensui: quoniam in Plutarchi tralatione multa subsultant, & deluxata sensum non recipiunt. Nam ut prætercam quod pro Scedaso Cedasus modo scribitur, quandoque etiam Scedaphus: illud cujusnam modi est? Exercitationib⁹, inquit, Spartanis lacessitis. Quum historici sensus sit apud Græcis, prolatas in Spartanos execrationes diras. Meminit historiæ Hieronymus quoque in Jovinianum libro primo. Sed puellas amissæ pudicitiæ nolentes supervivere, mutuis concidisse vulneribus scribit. Leuctra verò ab Leuctro indigena esse nuncupata, scribunt Græci. Leuca autem aliud est, nam eo nomine medicorum scientissimi affectionem intelligunt, qua in album, vel (ut Græcè dicam) ἐπὶ τὸ λευκότερον, demutatur color. ex viscido glutinosóque humore pituitoso. Quædam verò leuca, id est λεύκη, dicitur θεραπευτὴ, hoc est sanabilis, quædam ἀθεράπευτος, quæ curam non recidit. Internoscitur vero hoc τῇ τοῦ δέρματος συγκεντήσει, id est cutis perforatione: nam si inde prompserit se sanguis, adhiberi medela potest. Si humor lacteus, inter conclamata recensetur. Sunt in ratione eadem alphi, id est ἀλφοὶ, nisi quòd mersat sese altius leuca, ut inficiantur item pili. Quanquam & alphi χρονίζοντες, id est diu perseverantes, ima penetrant ipsi quoque, ut hic etiam albescant pili ex pituitoso humore: nam ex melancholico nigrent alphi. Legimus in syncerioribus Herodoti codicibus, Apud Persas si civium quis lepra cœperit affici, aut leuca, ad urbem eum minimè commeare, nec aliis promisceri: obtingere autem ista, quod is in solem quippiam deliquerit: si verò in hasce causationes incidat peregrinus, illum cæteri hinc inde extrudunt. Quin & hoc argumento albas columbas nemo non abigit. Leuron, id est λευρὸν ξίφος, apud Pindarum in Nemeis, sunt qui ensem interpretantur latum: at præstiterit, obliquum in plagę impactione intellexisse. Quod ad leucam spectat, prodit Ammianus Marcellinus, non millenis passibus itinera Gallos metiri, seu leucis. Quantum verò complectatur leuca, ex verbis ejusdem alibi dilucet: Ad vallum, inquit, barbaricum quarta signabatur leuca, & decima, id est unum & viginti millia passuum.

De Essæis, sive Essenis: item de Pharisæis, ac Saducæis. Aurum Iudaicum quod sit. De phylacteriis, & proselytis. Prophylace. Prophylactica medicina. Philete, is. Iudaicæ immanitatis exemplum. Marci principis dictum in eosdem.

Cap. IX.

IOsephus Judæus historiarum conditor, & in eo genere auctoritatis non dilutæ, immo verò Græcus planè Livius, libro decimo octavo, Antiquitatum, quas ab mundi exordio repetit, fuisse Judæis tria genera philosophorum scribit: Essæorum, Saducæorum, & postremò Pharisæorum: sed quos primo loco posui, miris effert laudibus, quod uxoribus, vino, carnibus semper abstinerent, ac jejunium quotidianum vertissent in naturam. Philo etiam Judæus in libro quem pro Judæis concinnavit: Præ-

A ter cæteros, inquit, quos penè innumerabiles sanctio Mosaica ad benè vivendum concitavit, Essæi summi omnium atq; maximi sunt, ἀπὸ ὁσιότητος, hoc est à sanctitate, sicuti mihi videtur nuncupati, qua ratione flatilem recipit dictio. Quorum secta non genere, sed virtute, atque humanitate discernitur. Itaque nemo puer, nemo adolescens propter ætatis inconstantiam, sed viri omnes aut senes sunt, qui nullo corporis morbo, nulla animi perturbatione feruntur: sed hominum soli vera perfruuntur li-
B bertate. Nemo proprium aliquid possidet: omnibus in medio positis communiter utuntur, habitant simul, & conveniunt quasi sodales, quumque pro commum utilitate faciant alia aliorum negotia sunt, quæ impigrè subeuntes peragunt certatim, non frigus, non calorem, non aliquam mutationem aeris formidantes. Quum à laboribus mercedem ceperint, apud quæstorem deponunt, is omnia diligenter procurat, quibus egent. Idem Philo in commentario, cui titulus est, Omnes studiosos liberos esse,
C scriptum reliquit: esse quidem dogmatis ejus homines supra quatuor millia, Qui nec civitates colant, vulgi conversationem animo plurimùm obesse, opinati. Qui servos habeant, odere, tanquam naturæ leges transgressos, quando omnes, velut mater, eadem genuit natura. Rationalem philosophiam vitæ non necessariam rentur. Naturalem verò altiorem, quàm ut eam humana consequi valeat natura. Illam modò portionem consectantur, quę de divinis, & omnium agit creatione. Morali invigilant præcipuè.
D Triplici regula vitam transigunt, amore in Deum ardentissimo, virtutis cultu diligentissimo, charitate in proximum ferventissima. Sunt qui Essæorum nomen θεωρητικὸν, id est contemplationis studiosum significare putent. Qui mundi situm terrarúmque expingere adorti sunt, Essænos in Occidentali parte statuunt, ab Essæis (opinor) non diversos: nam eos sic appellat Hieronymus quoque. Quos fugitent nocentes usquequáque, quíque orbe toto prę-
E ter cęteros maximè sint miri, sine fœmina, omni Venere abdicata, sine pecunia, palmarum socii. In diem verò ex æquo convenarum turba renascantur, longè frequentantibus, quos vita fessos ad mores eorum fortunæ fluctibus agitat, ita per seculorum millia gens æterna est, in qua nemo nascitur, Tam fœcunda illis, inquit Plinius, aliorum vitæ pœnitentia est. Porrò invenimus apud auctores hisce philosophis ita esse libertatis insitam aviditatem, ut principem unum solúmque fateantur Deum. Argumentum ve-
F rò evidens, quod speciem mortis formidolosæ ac tetræ nullam expavescant, cognatorum negligant supplicia, amicorum interitus faciant non magni, modo ne quenquam, ut dominum cogantur agnoscere. Animas putant immortales, & de æthere subtilissimo commeantes quasi carceribus, ita corporibus implicari: ad quæ tamen, ut Chæremon narrat apud Porphyriū, ῥύμη, id est impetu & instinctu naturali trahantur. A corporib⁹ verò absolutas, tanquā è longa & proinde gravi servitute, lætitia perfundi maxima, & ferri sublimes, ultráque Oceanum de-
G gere in locis peramœnis, quæ nec imbribus pulsentur neque item nivibus, aut omnino ulla infestentur intemperie, quando ex Oceano suboriens Zephyrus suavissima perflet salubritate. Nihilominus pollutis animis procellosas hyemaléśq; destinabant regiones. Cæterum quia abundè multa de Essæorum institutis videmur ingessisse quærat fortè lector curiosus, quid de Pharisæis ex nostris magistris cōpertū nobis sit. Proinde ut brevissimè, quātū ratio patitur,

omnium

omnium desideria impleamus, de hujusmodi philosophis hæc fere observavimus. Mollicei ac deliciis quàm minimum indulgent. Quod ratio dictarit, id demum persequuntur. Grandiores natu eximiè venerantur, ut ne verbo quidem læsos velint. Fato geri omnia credunt, nihilominus arbitrij, liberi potestatem non auferunt. Judicium Dei sentiunt futurũ, nam animas astruunt immortales, sed bonas etiam in aliena emigrare corpora, improbas ad supplicia transmitti æterna. Ob hæc ipsorum dogmata populis mirè grati: adeóq; de eorum virtutibus irroboravit opinio, ut magno studio numerosa multitudo, immò verò civitates ad eos quandoq; confluxerint: Pharisæos nuncupatos volunt de vitæ instituto, ut scribit Hieronymus in libro Hebraicarum traditionum in Genesin: quod à cæteris abjuncti ac sequestrati purissimæ cuidam vivendi rationi, accuratissimæq; se manciparint. Nam Phares ex Hebræorum idiomate ἀφορισμὸς interpretatur: id valet Latinè segregatio. Mores eosdem sequebantur καὶ οἱ γραμματεῖς, hoc est qui dicerentur Scribæ: Propriæ illorum virtutes erant, continentia, virginitas, νηστεία δὶς τοῦ σαββάτου, id est bis in sabbato jejunium. Pharisæorum placita Apostolus Paulus vehementer extulisse videtur, quum ait, ἰσραηλίτης εἰμὶ, φυλῆς βενιαμὶν, ἑβραῖος ἐξ ἑβραίων κατὰ νόμον φαρισαῖος: Israelites (inquit) sum, ex tribu Benjamin, Hebræus ex Hebræis, lege autem Pharisæus. Porrò quies soporq; iis erat super angustis tabulis, aut etiam spinis vel lapidibus ad comprimendas corporis ac sensuum titillationes. Horum tamen proprium fuisse, Chrysostomus scribit, & in Euangelio significat Matthæus, ut decalogum in membranulis scriberent, ligarentque in fronte, ut religionis intimæ speciem præberent. Eas verò membranulas Hebræorum vocabulo dici philateria, idem Chrysostomus prodit: quo innuitur legis conservatio. Meminit etiam Hieronymus. Dicuntur & ariolorum, ac excantatorum philateria in Gregorii Junioris decretis: & philateria facere, legimus in Laodicensi concilio. Prophylacæ verò in medendi usu nuncupantur præmunitiones adversus mali vim ingruentem, unde est Prophilactica medicinæ pars. Sicut Therapeuthice tractat præsentia, quæq; jam se promunt. Philetæris autem planta est spinosior, quam & rhamnum dicunt, superius nomen Lydis frequens ac Mysis. Sunt qui ex hoc impactam CHRISTO coronam velint. Phylacteria scribunt alij, ut Græca censeatur dictio. Saducæos verò, ut de iis quoque aliquid promamus, à loco ita nuncupatos putant. Horum nefaria dogmata invulgantur hæc, Esse mortalem animam, simúlque cum corporibus interire. Si quis eorum scitis renitatur amplius, obluctetúrque, putant id plausibile in primis gloriosúmque. Eorum qui in ejusmodi philosophia profecerint, mira paucitas est, discrepant inter se moribus feris, invicémque sunt, perinde ac in exteros, inhumani. Fatum omnifarium negant. Deum extra omnem mali patrationem inspectionémq; constituunt. Hæc de Judæorum sapientibus, quæ varia suggessit lectio, habui in præsenti, quæ dicerem. Poterant & plura, sed propositum institutúmq; temperamentum fuit tenendum omnino. Cæterùm Judaicæ immanitatis exemplum illustre ex Dione præterisse nequeo. Nam sub Trajani extrema qui Cyrenem incolebant Judæi, Andrea duce, Romanos, Græcósque indiscriminatim invadentes ita excarnificarunt, ut etiam ad mensam producerent, humanis in viscera ingestis cibis. Nec sa-

A tis, sanguine adhuc stillantibus intestinis præcingebantur. Cutes pro indumentis erant. Plerósque ab imo ad summum intersecuere. Plures bestiis oblecti: aliis inter se compugnare, ac digladiari coactis. Ducenta & amplius hominum millia is abstulit furor. Qui & in Ægypto itidem est grassatus, ac Cypro, contrucidatis inibi, Artemione duce, ducentis & quadraginta hominum millibus. Vnde mox legibus sancitum, uti quavis ratione in insulam appulsus Judæus capite plecteretur. Quum verò Adriano B item imperante defecissent, cædibus, fame, morbis, igni desolata est Judæa omnis. Quoniam verò quæ, posse scio, cujusmodi aurum sit quod in historia quandoq; celebratum novimus, Judaicum nuncupatum: non gravabimur & hoc obiter explicuisse. Erat autem, quod Judæorum nomine quotannis ex Italia & ex omnibus provinciis Hierosolymam exportari soleret. Propterea Flaccum Cicero scribit, edicto sanxisse, ne ex Asia exportari liceret: quod laudans etiamnum Barbaræ superstitioni restitisse, sum-C mæ ait fuisse severitatis. Proselytum verò, quum audis in sacra pagina, intellige à gentilitiis ritibus ad divinam legem tralatum transcriptúmque. David: καὶ προσήλυτον ἐφόνευσαν, id est & proselytum peremere. Hieronymus Aquilam vocat proselytum, ac interpretem contentiosum: meminit in Euangelio Matthæus quoque. Adnotandum verò hoc potissimum loco Marci principis antiqui dictum. Nam Palæstinam quum transiret, Ægyptum petiturus, fœtentiũ Judæorum (uti Marcellinus inquit) & tumul-D tuantium sæpe tędio percitus, dolenter fertur exclamasse, O Marcomani, ô Quadi, ô Sarmatæ, tandem alios vobis interiores comperi. Judæorum verò cognominis ratio unde prorepserit, incognitũ sibi fatetur Dion. Multa verò sed vanissimè, Tacitus scribit.

Cur noctu sonantius audiantur omnia. Quid palmus, Tile, thibe, tilas, illas, sigmos, clytos. Cur vox intra delata melius audiatur, quam è diverso. Aradus E *quid. Satyriasis. Palmare quid.*

Cap. X.

Strepitus omnes nocturno tempore esse manifestiores, ac vocem omnem sonantiorem, non ferè quisquam est adeò impolitus, adeóq; hebeti judicatu, qui non planè intelligat, dictante ratione, aut magistra saltem experientia percipiat. Cur tamen ita contingat, abditã quandam perobscurámq; F causam promit Epicuri schola, dum ab atomis suis revelli nequit. Eam verò apud Plutarchum in Symposiacis Boethus recenset, docens rarescente aere, ac sese latius fundente inter atomos non ferè vacuum comparere. Constipante verò se, atque amplius coeunte, densari perinde atomos quoque, extimúmque vacuum fieri spatiosum & veluti hians. Id quod noctu obvenire, exploratissimum est, Si conjectemus, frigus cogendi arctandíq; vim habere efficacissimum. E diverso calorem proferendo expan-G dere ac laxare, argumento certissimo ex iis quæ colliquata intuemur, amplius multò sibi loci vendicare, quæ concrescentia compinguntur in angustum. Profusus igitur sonus, si objectis corporibus occurset numerosioribus, hebescat prorsum, necesse est rejectus aut convulsus tardior evadat. Quòd si obicibus aut paucis aut nullis morantibus exspatietur, pertinget inoffensus auditum. Indicio esse possunt inania vasa, quæ percussa crepant so-

nantius, præfarcta verò, collisa incussáve quodammodo sonum devorant. Compari modo & solidissima quæque non ferè sonum edunt. Quod spiraculis haud ita abundent, per quæ commeet ictus aer. Quale sentimus aurum, & saxa: quæ proinde vocantur & sunt ἰσχνόφωνα & δυσηχῆ, hoc est vocis prætenuis, & sonantia malè, quod nimia provenit densantis se corporis soliditate. Æs verò εὔφωνον καὶ λάλον, id est sonorum garrulúmque, quia sit πολύκενον, hoc est inanitatis multæ. Cæterùm sententia hæc malè tibicinibus præfulta, nullis concussa arietibus, levi modo agitata impulsu ruit. Neq; enim rectè ad vocis rationem inanitas adducitur. Ibi silentii altitudo est, & quies profunda, ubi vacuum est. quod utique nec tangi nec agitari potest: vocem autem esse novimus sonantis incussum corporis. Et est aer vocis ipsius substantia, ac facultas. Putavit Anaxagoras, solis potestate aerem concitari, & quodam tremulo vibrari motu, quem παλμὸν Græci dicunt. Quamvis est palmus quoque nervorum & cordis, ac ægrotantium venarum motus. Nam corporis motus cum exercitio & dolore aradus dicitur. Palmare verbum in Columella, nil ad institutum præsens attinet, indicat tamẽ materiam alligare. Palmarem scrobem Palladius palmi amplitudine liquido intellligit. Palmatus paries, in Quintiliani declamatione dicitur manibus pollutis contactus, insignitúsque. Sed Anaxagoram repeto: Id verò, inquit, liquere ex minutie illorum, quæ in lumine visuntur corpuscula, quæ vocant nonnulli τύλας. Nam tylada scimus turdorum vocari speciem minutam, quam illada dicunt alii. Est & thibe, apud Athenæum libro quarto, argentea: quo nomine intelligunt eruditi, veluti arculam vasis reponendis, quæ plurimùm erat plexilis. Quum hæc igitur obstrepant, insonentque agitata & propulsa, & sonum etiam efficiant quem dicunt σιγμὸν, præpediri vocem obscurarique, quo minus synceriter liquidóq; ab sensoriis excipiatur. Suppetit & ratio alia, sed gravior multò & plausibilior, Interdiu agitari omnia proturbarique. Tunc enim cuncta movet Jupiter, ut ille ait, λαοὺς ἐπὶ ἔργον ἐγείρων, populos excitans ad opus. Qui consurgunt, velut ex palingenesia & regeneratione quadã nova quotidianáque meditantes, ut Democritus inquit. Proinde non illepidè Ibycus, diluculum appellavit clyton, quod eo tempore κλύειν hoc est audire jam, & loqui liceat. Contra verò noctu evenit, ut interquiescant omnia, nec ullo fluctuent motu, sed compressa consopiantur. Propterea ictus propulsúsque aer integer sensorium adit, atque ita purius audiendi perficitur actus. Adnexa est huic cognata quodammodo quæstio. Nam usu venire observatum ferè est, qui extimi sint, si loquantur, facilè ab iis qui intus agant, audiri. Quod ediverso non fit. Ambiguitatis hujus commeminit apud eundem Plutarchum Ammonius, sed ab Aristotele exsolutam tradit, apud quem ita lectitamus: Vox, inquit, eorum qui occlusi tenentur, si extra deferatur, in amplum diffunditur, ac velut absorpta devoratur: quæ verò intro perducatur, non ita. Siquidem ex amplo corrivata in arctum conseptúmque servatur continetúrque, & veluti convalle delata sensum perspicuè attingere animadvertitur. Quod de palmo dicebamus paulò antè, scire obiter licet, recentiores Græcorum medicos statuisse, genitalis palmon intelligi satyriasim: quod malum, Galeno in Diffinitionum commentario tradente obtingit, mutone arrecto intentóque, nec non particulis adjacentibus, cum seminis quandoque voluptaria profusione, quandoque verò & mentis consternatione, ac distentione nervorum.

Julææ voces in Lactantio quæ sint. Iulos quid, & ulos, ule: epuletica, & julides. Hycca quid, & melos. Melici poetæ. Item qui harmonici, & qui canonici: canon, ac canonicum, Stathmides. Concentuum species aliquot. Antleta qui: item himonia, himæum, tenellus, niglaros. Tributorum genera, collecta, talea, indictio, oblatio. Tenerus. Tenericus campus. Ismenium manteum.

Cap. XI.

QVando verò de vocibus agitur, ecce succurrit mihi Lactantii carmen, Phœnicis argumento, non utique mamœnum sed quod scriptoris eius genuinam sapiat facundiam, ingeniique præferat facilitatem haud aspernabilem. In eo Julæas voces, ut præsuaves ac prædulces nominari observavimus: sed cur ita, non ferè perspicuum puto: nisi quod ad Simonidem cognomento Melicum ex carminis jucunditate, ut Suidas arbitratur, referri posse non inficiabitur, qui hoc genus scitamentis aures habeat pertritas: cuique non sit cornea fibra. Siquidem fuit Julis insulæ Ceæ oppidum, in quo Simonides feratur natus. Quod ex Strabone didicimus, & antea cecinerat Theocritus. Sed coactum nimis ac violentũ forsan rebitur id, cujus item auris acriori lota aceto sit. Magisque multo arrisurum putabit, quod scribit Apollodorus: Cantilenam in luctibus celebrem dici Jalemon, in hymnis verò Julon. Quæ de hominibus sic nominare comperiantur: sicuti à messoribus usurpatur lytiersas. Habitavit autem Celænas Phrygiæ Lytiersas. Midæ quidem filius, sed nothus, ex quo ut messor præstans celebretur in Phrygia: meminit Theocritus, & exposuit interpres. Sed nec præteriit Pollux, qui & julon item recognoscit. In libro De Pæanibus auctor est Samus Delius, hordei manipulos per se solos ἀμάλας nuncupari, congestos autẽ ex aliis compluribus ulos dici & julos: Cererem quoque nunc quidem vocari Cloem, nunc autem Julo, id est ἰουλώ. Proinde ex Cereris inventis, & fructus ipsos, & in deam concynnatos hymnos, ulos appellant, & julos. Sunt qui lanas tractantium esse cantilenam putent. Vle obiter, id est οὐλή, cicatrix est: unde epulotica & synulotica medicamenta, quis induci cicatrix valet. Julos etiam Proserpinæ congruere arbitrantur. Nam julides, apud Oppianum primo ἁλιευτικῶν, inter pisces recensentur saxatiles. Meminit in libro De piscibus Dorion, ut scribit Athenæus. Julos verò etiam dicunt intestina terræ. Sunt qui julidas item hyccas opinentur dici, unde & Siciliæ civitas nomen sit mutuata, quòd illuc delati primùm, id piscium genus fœtum compererint. Lycophronis interpres julon vermem dicit πολύποσιν qui parietibus arrepat: ex quo naves julopezas nuncuparit Lycophron, ex remorum similitudine, qui navium videntur pedes. Julon item myriopoda dicunt. Sunt qui scolopendras esse julos conjectent. Intestina verò terræ, id est τὰ τῆς γῆς ἔντερα, sic nuncupantur, inquit Theon: quoniam longitudinis ratione intestinorum imaginem præferant, & quia in terræ visuntur profunditate. Hinc in Prognosticis Aratus:

> Καὶ πλαζόμενοι σκώληκες.
> Κεῖνοι, τοὺς καλέουσι μελαίνης ἔντερα γαίης.

Cæterũ quia in cantilenas volentes incidimus, subnectam⁹ aliqua, quæ voluptati sit legisse & usui meminisse: Melos quod præcipuè usurpatur in musica,

propriè

propriè quidem apud Græcos membrum corporis indicat. Sicuti verò numerosa in corporibus membra, quamvis diversum sortiantur & situm & motum, diversóq; perfungantur munere, nihilominus ad unum tantum opus coötiuntur, unúmq; habent finem, veluti scopum. Ita etiam ex vocum diversitate qui consurgit concentus melos vocatur. Quod in libro De musica Plutarchus scribit. Latini modulum appellant. Et hinc dici melicos poetas auguror, quos Terapeutices primo lyricos ferè Galenus intelligit. Id eo libentius adnotatum, quod etiam doctissimi melicos, & melopœos, aut melocertas esse poetas quosdam, ex Cicerone de optimo genere dicendi, pronuntiasse satis superque habent. Aut certè melos vocare in musica ideò institutum, quia μέλει Græcè signat curæ esse, ceu nil musica antiquius homini esse debeat, nisiq; quod curet impensius. Nos verò etiamnum suo loco de musica commentaturi plura sumus. Interim adjiciamus pleraq; non indicta quidem, sed quæ in paucorum pervenere scientiam, ut prætereantur quæ Gellius scribit. Musicæ studiosos aut harmonicos dicimus, aut canonicos. Harmonicos nuncupamus eos, qui auribus contribuunt auctoritatis plus, quàm rationi: cujusmodi fuisse Aristoxeni consectatores novimus. Canonicos autem, qui rationis persequuntur examen: sicuti ab Pythagoreis factitatum palàm est, quos tamen genere nec ab harmonicis abduxeris. Canonium verò obiter esse videtur sacris viris destinatus locus, ac canonicè viventibus. Sed in navibus quæ cataphractæ vocantur, & catastromata habent, id est pavimenta superiora, vel tabulata, ligna quibus tabulæ incumbunt, canonia nuncupantur, & σταθμίδες. Asconius Pedianus, tributorum genera facit tria: canonem, ut in portoriis & vectigalibus: oblationem, ut in vini distractione: indictionem, quæ vulgo dicitur talea, Latinè item collatio, seu collecta: ut apud Ciceronem libro secundo De oratore. Taleam nummariam sunt qui ex T. Livij octavo libro clarigationem appellari putent. Erant & canones chronici, in quibus temporum ratio tractabatur. Apud Spartianum in Severo ita legimus: Rei frumentariæ, quam minimam repererat, ita consuluit, ut excedens ipse vita septem annorum canonem relinqueret. In Heliogabalo, canon dicitur fructuarius pro alimentis in tot annos paratis. Omnino videtur canon, id frumentum quod in usum cædit annuum, vel quod annis cōfertur singulis, unde Ægyptius canon in historiis. Ptolomæi instituta mediam quandam rationem insecuta sunt. Tantum enim sensorio attribuit, quantum Aristoxenii: rursúmque rationi, quantum Pythagorei. Etenim tum demum enasci judicium putat sincerum veráxque, ubi sensus & ratio conspiratu nituntur consono. Quod ipsum & in astronomia comprobavit, quum rationis libra ab oculis non abit diversa. Ut verò ad melos redeam, unde digressus in ista sum, invenio apud auctorum opinatissimos, himæum nuncupari melos solitum, quod concinerent ἀντλητα, id est aquarum haustores. Himonia verò aliud est: nam sic funiculum dicunt, quo ex puteo attollitur aqua: unde festivius ἱμονιᾶν dicitur, pro μακρὰ χέζειν, id est temporis non parum in excernendo absumere. Himæi verò meminit Callimachus:

Ἄειδε καὶ πού τις ἀνὴρ ὑδατηγὸς ἱμαῖον.

Concinit jam & haustor aquæ aliquis himæum. Tenellum verò, id est τήνελλον, Aristophanis interpres nunc lyræ harmoniā accipit, nunc pulsatiunculam, A id est κρουμάτιον, quæ in victoria ederetur. Omnino videtur absono conformata vox: Eleganter verò Aristophanes:

Ἀλλ' ἐὰν μέν τοι γε νικᾷς τῇ βοῇ, τήνελλος εἶ.

Si utique exuperas voce, tenellus es: id est maximus musicus: aut nicephorus, hoc est victoriæ compos. Erat & niglaros, musicum melos exhortationibus aptum. Tenerum verò Melia, Oceani filia, & Apolline natum fuisse vatem ferunt, qui apud Ismenum vaticinaretur, ubi & manteum fuerit, quod Isme- B nium appellarunt. Sed & Thebis campus visebatur Tenericus. Epilenium melos in Ptolomæi pompa à satyris ad tybiam decantatum, Bacchicum intelligo.

Proverbij origo quod est, Habitus monachum non perficit. Hieronymi locus. De Iside multa. Quæ linostolia. Sacerdotum munia. Item pauca de Osiride, Tiphone, Anubi. Acephali sacerdotes qui. Lini ratio, item salis. De apide pauca. Vitis unde na- C ta. Ebrietatis detestatio. Sphinx cur apponeretur templis. Piscem apud Ægyptios signare odium. Maris detestatio apud Ægyptios. Nephthys, sothis, astromyos. Nonnus quid. Albarum vestium luxuria. Archimandritæ, archigerontes, synoditæ.

Cap. XII.

Pertritum exculcatúmq; Rhodiginis meis, etiam pullato circulo proverbium est, Habitu monachum non perfici. Id quo videri gravius possit, sibí- D que in eo municipes nostri applaudant: vetus est, & quidem ex Græcis corrivatum fontibus: cujus rei auctor mihi Plutarchus est: ejus verba subjeci, οὔτε γὰρ φιλοσόφους πωγωνοτροφίαι καὶ τριβωνοφορίαι ποιοῦσιν, οὔτε ἰσιακοὺς αἱ λινοστολίαι. id est, Non, inquit, Philosophum facit promissior barba, nec vestis pertrita: non item isiacos linostoliæ, id est amictus linei. Faciunt ad hæc Gellii verba ex noctibus Atticis, ut præteream quod in canonicis Decretis relatum scio, distinctione quadragesima prima: Non cathedra sa- E cerdotem facit, sed cathedram sacerdos: nec locus hominem sanctificat, sed locum homo. Video, inquit Herodes, barbam & pallium, philosophū necdum video. Veluti mores & scientia genuinum, non insititium, non fucatum philosophum ostentent. Id tamen quantumvis sanctum prioribus nomen, & venerationis sumç, pleriq; homines erratici, & ærusccatores, ac nulli rei, tantum non incolæ sordentium sæpe ganearum magna sibi doctissimi cujusq; indignatione, arroganter vendicare sunt ausi. Id ipsum F & de Isiacis astruendum, quando moribus integer ac castus, sanctus, virtutis exemplum singulare, Isiacus demum verus censeri debeat: quique divinæ veritatis anxius sit scrutator, atque ei denique rei philosophando tempora impertiat. Id quod de ipsius comprobat nomen ex priscorum theologia, quam in primis σοφὴν καὶ φιλόσοφον οὖσαν intelligunt, id est sapientē & philosophū, nominis argumento, quod ab Græca origine inclinatum, scientiæ notitiam significare aiunt: unde & sacrarium ejusdem, ἴσειον G nuncupetur, quod videamur εἰσόμενοι τὸ ὄν, ἂν μετὰ λόγου καὶ ὁσίως εἰς τὰ ἱερὰ παρέλθωμεν τῆς θεοῦ: id est cognitionem consecuturi ejus quod est, si cum sanctitate ac ratione sacra deæ adierimus. Proinde narrant. Promethei filiam, alii verò Mercurii; quorum alter sapientiam monstrat & providentiam, Mercurium verò gramatices ac musices statuunt repertorē. Quamobrē Hermopolitæ Isin probant Musis

A priorem, ut quæ divina hieraphoris veris ac hierostolis legitimis præmonstret: hi verò sunt, qui sacram divinorum rationem ab omni expurgati superstitione, ac nimia vacantique sedulitate, in anima gestitant, perinde ac in capsula quadam. Quod sanè felicitatis summæ quodammodo videri potest. Nam qui rectè syncerèque sapiunt, bona quidem cuncta ab Deo deposcunt sibi: sed in primis, quantum capax est humana ratio, veritatis divinæ cognitionem, qua majus nil capere homo potest, nec Deus sua præcellenti bonitate impertiri. Neque B enim argento aut auro Deus esse opulentus creditur, nec tonitruis aut fulminibus præpotens, sed scientia & prudentia: quod ipsum egregiè significavit illis versibus Homerus,

Ἦ μὰν ἀμφοτέροισιν ὁμὸν γένος ἠδ' ἴα πάτρη,
Ἀλλὰ Ζεὺς πρότερος γεγόνει, καὶ πλείονα ᾔδει.

Verè unum utrisque genus, & patria una,
Sed Jupiter natu grandior erat, ac norat plura.

Propterea elaborandum sacerdoti præcipuè, ut tanquam pestem, ignorantiam abjiciat. Siquidem ait C Apostolus Paulus: qui ignorat, ignorabitur: præsertim intelligere si neglexerit, ut bene ageret. Proinde in Quæstionem libro Augustinus: Non omnis qui ignorat, ab pœna immunis est. Sacerdos utique, sal terræ dicitur, & mundi lumen. Hinc Malachias: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore ejus. Hinc ab docendi ac nuntiandi proprietate sacerdotes etiamnum angelos dici, in Cælesti hierrarchia comprobat Areopagita Dionysius. Certè ita propemodum censeo, D cognitione sequestrata, & abjuncta rerum scientia, immortalitatem non rectè vitam dici, sed esse verius tempus quoddam. Scitum est illud Hieronymi super Malachiam: Sacerdotem indoctum esse cæcum animal. Et Typhona Isidis inimicum, quem esse alium opinamur, quàm stupidam imperitiámque multitudinem, errore deviam, quæ convellat, lacinet obscurétque sacram rationem: quam congreget Isis, componat, contribuátque rectè initiatis, & latriam Deo summam vitæ castitate, mentis E affectu puro, abstinentia voluptatum omnium exhibentibus: horum nanque finis omnium, intelligibilis primi cognitio. Equidem sacerdotis officium ac virtus est, sapientia quædam pietate fervens, & pietas sapientia collucens. Verùm illud Hieronymi quonam transeamus piaculo? Monachi, inquit, virtus prima est, hominum contemnere judicia, & Apostoli semper recordari: Si adhuc hominibus placere vellem, Christi non essem servus. Nec diversum est illud dominicum ad prophetas, quo se F posuisse astruit eorum faciem velut urbem æneam, & adamantinum lapidem, ac ferream columnam, ne populi expavescerent injurias, sed subsannantiū impudentiam frontis rigore cōtererent. Quoniam verò Isiacorum ritus attingimus, & si alibi scio futuram nobis de hac ipsa re mentionem, prosequamur tamen interim, quæ ex Græcis auctoribus sese nobis ostentant, velut cella quadam proma, neque enim aliud censeri debet gentis ejus doctrina: G ita est omnifariam copiosa, & tanquam quoddam bonorum mare. Quod igitur capillitio denudetur caput ab Isiacis, & totum corpus denique, eam plerique arbitrantur rationem, quod is esset lugentium mos. Ferre autem lineas vestes, coloris ejus ratione, quem florescens linum emittit, æthereæ, ac gratæ pulchritudini mundum continenti persimilem. Cæterùm ea verior causa: Purum, inquit Plato, impuro attingere nefas: at ciborum superfluitas nulla pura synceráq; est: lanas autem, villos, ungues, esse pullularéque ex superfluitatibus quis non novit? Proinde nonne ridiculum foret, tondentes resecantésque ac levigantes quodammodo corporis proprij partes universas, aliena circumponere, ferréque superfluitatum (ut sic dicam) germina? quum sint itidem impura, & proinde divinis inepta? Quod adeo verum est, ut Hesiodus, cum ita cecinit.

Μὴ δ' ἀπὸ πεντόζοιο θεῶν ἐν δαιτὶ θαλείῃ
Αὖον ἀπὸ χλωροῦ τάμνειν αἴθωνι σιδήρῳ.

Non ab manu ramorum quinque in deorum cœna celebri
Aridum ab viridi resecare splendido ferro:

Non ferè aliud præcepti obscuritate videatur insinuare, quam repurgatos ab iis sacra festáque adire oportere, nec inter sacrificia ritúsque solemnes redundantia desecare. In nostra quinetiam religione Apostolo præcipiente, ut est in canonicis proditum Decretis, comam nutrire prohibentur clerici, capítque in sphæræ modum radere coguntur, id ipsum Gregorio item sanciente, ut sic fastigii præeminentis coronam quoque præferant: quo forsan argumento apud Tarsum Herculis Sacerdos stephanephoros dicebatur, dignitate præsigni, qua honestatus à civibus Lysias philosophus tyrannidem arripuit, veste protinus animum indicante, quam fuisse purpuream μεσόλευκον, id est, albo distinctam, scimus. Linum autem divinæ rei maximè idoneum inde judicatur, primum, quod ex immortali, ut veteres loquebantur, terra prodit. Fructum quoque esui non ineptum edere videtur. Vestem autem puram omnino præbet, & frugi, nec gestanti onerosam, ac tempori cuilibet accommodam, nec φθειροποιὸν, id est pediculos producentē. Adeo verò superfluitatem omnium naturam abhorrebant, ut non solum pluribus leguminibus abstinerent, sed nec ovillas aut suillas esitarent carnes, quod multum ex iis fiat superfluentis materię. Quin sanctimoniæ item ratione salem cibis non adhibebant, causis quidem pluribꝰ, sed illa præcipua, quòd cibi potúsque copiosioris appetentiam facit. Nam quod dictitat Aristagoras, salem ab illis censeri non purum, quod pleraque animalium intercepta dum denset concrescitve immoriantur, fatuum omnino est, ac relatu indignum. Illud certè memorabile est, ac ubique sæpius recinendum: Apidi namque suo ex puteo peculiari suggerunt potum, etenim Nili aqua prorsum putant abstinendum, ut quidam censent, ob crocodilos, aut verius quod pinguefacit aquæ id genus, inducitque πολυσαρκίαν, hoc est carnis copiam uberiorem. Apim verò ita se habere, prorsum cavent, immo verò & seipsos. Sed expedita omnino agiliaq; corpora circumponere animæ student, ne prævalente quod morti obnoxium est, divinum comprimatur, & molesto nimísque inutili exteratur pondere. Scitum quippe Græcanicum est illud, quod in nostrum si transferatur sonum, addubitat Hieronymus, an æquè resonet, Pinguis venter non gignit mentem tenuem Græcè autem sic: παχεῖα γαστὴρ λεπτὸν οὐ τίκτει νόον. Vino utuntur quidem, sed præparce. Tametsi in Heliopoli rei divinæ incumbentes templo nequaquam inferunt vinum, ceu dedeceat interdiu bibere, domino ac rege inspectante. Omnino sæpè abstemios agunt, & philosophantes de divinis aut docent aut discunt. Reges si sacerdotio fungerentur, bibebant quidem ad præscriptum sacrarum literarum. A Psammeticho ta-

cho tamen id agere orsi sunt: prius enim abstinebant, neque prolibabant, ut gratum Deo, sed ut cruorem eorum qui bellare cum dis affectassent: quibus concidentibus, ac telluri immixtis, vitem enatam opinantur. Proindéque ebrietatem, amentiam insaniámque parare, ut progenitorum sanguine imbutis. Et hæc quidem ab sacerdotibus jactari auctor Eudoxus est in secunda Periodi. A nostro autem auctore ita proditum est, quod si absque vino ardeo adolescentia, inflammor calore sanguinis, & succulento validóque sum corpore, libenter carebo poculo, in quo suspicio veneni est. Veteres porrò delicatiorem molliorémque victum ita detestatos memorant, ut proditum sit, apud Thebas in templo fuisse surrectam columnā, qua execrationes sculptæ continerentur adversus Regem Menim, qui molliciem luxúmque invexisset primus. Adnotandum hîc illud Hieronymi in Jovinianum: De ciborum, inquit, sibi placent abstinentia, quasi non & superstitio gentilium cossum matris Deûm observet, & Isidis. Qua tamen in parte haud dissimulandum arbitror mihi, locum insigniter interpolatum videri, primum orationis structura: cur enim dicatur Matris Deûm cossus, vel Isidis: si eum in cibis aspernantur dearum sacris mancipati? Porrò nec convenit, si sacrum intelligas. Quid enim Ægyptiis cum cosso? In Ponto & Phrygia quidem vermes albos & obesos, qui nigello capite sunt, & nascuntur in lignorum carie, pro magnis reditibus paterfamilias exigit. At, inquit mox Hieronymus, Coge Syros, Aphros, Arabas, ut vermes Ponticos glutiant, ita eos despicient, ut muscas, mille pedes & lacertos. Quòd si ad Isiacos Romanæ urbis referendum putes, quoquo te torqueas, frigebit excellenter. Alicubi scriptum comperias costum, nō cossum. Mendo non caret hoc quoque, sed ad verum gradus est: nam subolet à Hieronymo Græcè scriptum ἀγευςον, id est ciborum abstinentiam, velut jejunium, ubi nil vel parum prægustes, ac vilius. Extat verbum apud Pollucem, exponitur ab Suida. Cybeleios verò & Isiacos luctus ratione cibis abstinuisse propter Atym & Osirim amissos, evidens conjectatio ex Augustini libro sexto Civitatis divinæ, & Lactantio, libro primo. Quod igitur desyderio concupitæ rei factitarunt deæ, imitabantur sacerdotes, aut quisquis sacra coleret. Proinde dicitur rectè Ageuston Matris Deûm & Isidis. Jejunia in veteri religione servata, in libro de Osiride ac Iside Plutarchus docet, ac in Deorum natura Phurnutus. Idem porrò & mox error irroboravit, quum sic scribit Hieronymus: Quomodo autem virginitati veræ non præjudicat imitatio virginum diaboli, ita nec veris jejuniis costum Isidis & Cybeles, & quorundam ciborum in æternum abstinentia, etiam si cossorum hic quoque repositum in nonnullis comperias. Scitu verò dignum illud est: Ante Ægyptiorum templa sphingem assitui solitam, quo argumento indicarent, theologicam ipsorum sapientiam obscuriorem, fabulisque ita sæpe convelatam, ut veritatis vestigia vix interlucerent. In Sai Pallados erat templum, quam Isin etiam arbitrantur, ejusmodi præscriptione ἐγώ εἰμι πᾶν τὸ γεγονός, καὶ ὄν, καὶ ἐσόμενον, καὶ τὸν ἐμὸν πέπλον οὐδεὶς πω θνητὸς ἀπεκάλυψεν: Ego sum omne quod fuit, est, erit: meum peplum mortalis revelavit nemo. Sunt tamen qui alia ratione sensum in iis promant allegoricum. Nam Osirin non alium esse opinantur, quàm Nilum, qui Isidi conjungatur id est terræ. Typhona interpretantur

A mare, in quod illapsus convellatur Nilus, ac pereat, propterea sacerdotes detestari mare, quod & Typhonis vocant spumam. Nec nauticos affatu dignos censent, quia mari utantur, & inde victitent. Pisces indidem aversantur, quúmque significare odium volunt, piscem appingunt. Inveni item, qui mundi partem infra terram, incognitam nobis Nephthyn vocent: supernam verò manifestámque Isin. Qui autem in meditullio utriusque orizon est, dicatur Anubis: quem canina facie deformant, ex animalis B natura, quod interdiu noctúque oculis utatur æquè. Hanc verò apud Ægyptios Anubin habere vim, quam apud Græcos Hecate habet, terrestrium pariter & cœli particeps credita. Sunt tamen quibus Anubin dici tempus placeat. Videtur plerisque Isis eadem, quæ apud Græcos Jo, quam Thelegono nuptam, quum in Ægyptum perrexisset, Epaphum genuisse fabulantur. Scribit Horus, Isin Ægyptiacè dici Sothin, quæ Græcis vocetur astromyon. Esse verò stellam quæ cęteris dominetur, nunc plenior exoC riens, nunc defectior, quandoque splendida, quandoque minus. Habuit Isis Romæ item templum, quod solum in urbe Ægyptius sacerdos purum se repperisse dicebat, quum Plotino suasisset, illuc secum accederet, familiarem sibi dæmonem eo advocante confestim inspecturus. Cui quum esset obsecutus facile Plotinus, quúmq; in aspectum dæmon accerseretur, pro dæmone accessit Deus: quo factum est, ut exclamaret Ægyptius, Beatum esse Plotinum, qui haberet pro dæmone Deum. Scribit taD men vigesimo Antiquitatum libro Josephus: Isidis phanum solo æquatum ab Triberio principe, patibulo sacerdotibus suffixis, quòd eorum opera Paulinam forma exquisitissima, ab adolescente constupratam comperisset, sub specie accedentis per tenebras numinis. Scribunt Græci, ex destinato per Isim jurantes morbis solitos conflictari: quod Philemon indicat, & significavit Juvenalis. Quod ad sacerdotalem attinet integritatem, in nostris comperi auctoribus, id est Christianis, Acephalos nunE cupari sacerdotes, qui sub nullius episcopi disciplina vel providentia gubernentur, velut sine capite intelligi debeant, sicuti prisca sanxit consuetudo. Sunt inter hæreticos Acephalitæ item nuncupati, quod eorum auctor lateat, nec unde prorepserint, sciatur magnopere. Apud Ægyptios Acephali homines obambulantes expicti, rem quæ fieri nequeat indicare traduntur. Acephalorum fit hæreticorum mentio Codice de hæreticis & Manichæis, F lege Idem est. Nec id omittendum ex Thucydide observatum, moris fuisse Argivis, uti ab sacerdotibus tempora supputarent, unde & historici illud, ἐπὶ χρυσίδος, id est Chrysidis tempore: fuit enim apud Argos Chrysis sacerdos. Scitu dignum quoque, apud Ægyptios, sanctimonia præsignes monachos dici nonnos: monachas verò & virgines, nonnas. Meminit vocabuli Hieronymus: Castæ, inquit, vocantur & nonnæ. Ex eodem Hieronymo in JoviG nianum primo, palàm fit, luxuriæ datum olim monachis, si vestibus uterentur albis, quod ea res lautitiam resiperet, ac triumphalem superbiam. Archimandritæ codicis primo, sacrorum monasteriorum esse videntur sacerdotibus præpositi, uti abbates. Legimus Archigerontas quoque titulo De episcopali audientia, quin & Synoditæ mox nominantur.

Super Demosthene adnotata quæpiam non ingrata. Quid ad aquam scribere. Quid batalus. Corrigitur error interpretis Plutarchi. De Calauria insula. Item Ovidij locus. Batus piscis. Bation nitarion, batyle, batylos, bater, batta, apobatos. Fracti qui intelligantur. Embates, embata.

Cap. XIII.

Leosthenem, proditum memoriæ est, quum magnitudinem, vim atque splendorem Demosthenis in dicendo satis mirari non posset, solum ex oratoribus dixisse, animatas plane, non malleo cusas, id est σφυρηλάτους, orationes exhibuisse: quanquam non me fallit, M. Tullium quodam loco ita sibi scribere permisisse, usque eo, inquit, difficiles ac morosi sumus, ut nobis non satisfaciat ipse Demosthenes: qui quanquam unus eminet inter omnes in omni genere dicendi, tamen non semper implet aures meas: ita sunt avidæ, & capaces, & semper aliquid immensum, aliquid infinitum desyderant. Sed alibi tamen suo testimonio amplissimè Demosthenem sublevat Cicero idem, ubi ait: Nemo est orator, qui Demosthenis similem se esse nolit. Quin propter hunc unum Athenas item magis Atticas putat. Sed enim quàm incredibile studium, quàm inenarrabilem propè laborem adhibuerit, ut superatis naturæ impedimentis, id teneret eloquentiæ culmen, quod est cumulatissimè consecutus, quis adeò à musis longiore disclusus intervallo, quem lateat? Maximus certe Valerius, alterum ab natura Demosthenem, alterum ab industria factum prodidit. Ab ejus porrò immensa atque incomparabili ad dicendum cura adagium effingi nobile, nulla non hora identidem ingerendum inculcandúmque rethoriscis nescio, quibus potest, de iis, qui non citra pulverem, quæ sint habitura genium, & teretibus omnino auribus futura non inscita, nec putida pervigilant, ad aquam scribunt: quando tantus mox futurus orator, non utique vino madens luculentissimas orationes ex fœcundissimo pectore prompsisset. Quod de Æschylo mordaciter retulit Callisthenes, quem ubi vino satis incaluisset, ac se largius bibendo excitasset, tragœdias eo calore concinnare solitum, scribit. Igitur urbanius in hanc Demosthenis hydroposiam lusisse Demadem ferunt, sicuti Lucianus auctor est: Cæteri quidem, inquit, ad aquam dicunt, Δημοσθένης δὲ πρὸς ὕδωρ γράφει. Demosthenes autē ad aquam scribit. Nam Pythias nimiam oratoris diligentiam præmonstraturus τὸν κρότον τῶν δημοσθενικῶν λόγων ἀπόζειν τοῦ νυκτερινοῦ λύχνου pronuntiavit, id est Demosthenicę orationis sonum lucernam resipere nocturnam. F Denique vis in Demosthene peculiari insignique modo celeberrima, sicuti in Isocrate suavitas, subtilitas in Lysia, in Hyperide acumen, sonitus in Æschyne, in Platone copia. Scribit tamen Libanius, Demosthenis inimicos in illius molliciem cavillatos, Batalum appellare eum consuevisse: cujus rei ipse quoque mentionem faciat in Oratione contra Æschinem, sive pro Ctesiphonte. Nam & in G prælio apud Chæroneam, quo accisæ Atheniensium res sunt, fuga sibi salutem quæsivit. Quòd quum ab inimicis illi acriter & contentè objectaretur, ita causam fovebant propriam, ut diceret, ἀνὴρ ὁ φεύγων, καὶ πάλιν μαχήσεται significans, eum qui mandasset fugæ præsidium, posse denuo in pugnam cooriri. Batalus dicebatur apud Atticos pudendorum pars. Sic enim Plutarchus scribit: Δοκεῖ δὲ καὶ τῶν ἀπρεπῶν τι καὶ ἀρρήτων τοῦ σώματος μορίων παρὰ τοῖς A Ἀττικοῖς τότε καλεῖσθαι βάταλος, id est, videtur autem dici Battalus apud Atticos corporis portio, quæ honestè satis nequit enuntiari. Sunt qui tibicinis infracti nomen esse Batalum putent, vel poetæ, qui lasciva & violenta carmine sit complexus. Cæterum hic obiter lector studiosus monendus est, ubi Plutarchus scribit ἦν δὲ βάταλος αὐλητὴς τῶν κεκλασμένων: id est, Erat Batalus tibicen infractorum: quosdam ad corpus referre, quod Plutarchi interpres videtur sensisse: cujus verba prætexuimus, tanquam is fuerit B corpore distorto: quod neutiquam verbum est: nam, auctore Libanio, ad mores & cantus & habitum tibicinis Batali pertinet verbū id κεκλασμένων id est infractorum: nam subintelligendum est, cantuū: quoniam etiam Latinè, fracti dicuntur fluxi, molles & effœminati: ut apud Quintilianum libro quinto: ut fortasse corpꝰ vulsum, fractum incessum, vestem muliebrem dixerit aliquis, mollis, & parum viri signa. Libanij verba sunt hæc, ἱστόρηται γάρ τινα Βάταλον Ἐφέσιον αὐλητὴν γενέσθαι, ὃς πρῶτος ὑποδήμασι C γυναικείοις ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐχρήσατο, καὶ μέλεσι κατεαγόσι, καὶ ὅλως τὴν τέχνην ἐμάλθαξεν, ἀπὸ τούτου δὲ τοὺς ἐκλύτους, καὶ ἀνάνδρους, βατάλους ἐκάλουν, id est, narratur fuisse Batalum quendam Ephesium tibicinen, qui omnium primus in scena calciamentis usus est fœmineis & fractis cantibus, & artem tibiarum remollivisse prorsum videtur. Ab hoc fluxos, exsolutos & parum viros, batalos vocarunt. Porrò in molles, batali nomen enuntiare solitum: præter Thomam magistrum, Hermogenes item scribit. Meminit D Æschines in oratiōe περὶ παραπρεσβείας. Eupolis videtur batalum dixisse τὸν πρωκτὸν, id est podicem, unde & cinędos putarunt aliqui batalos dici, ἀπὸ τοῦ τύπτεσθαι ἐν τῷ ἔργῳ καὶ βαταλίζεσθαι, id est ab ictibus qui in re fœdissima inferuntur. Cæterùm, ut ad Demosthenem revertamur, dignum memoratu quod proditur, Huic tam summo, tam omnibus ferè numeris in oratoriis campis, & dicendi palæstra absoluto jocorum defuisse facultatem, quæ M. Tullio superfuerit. Vt sciamus, non modo eidem omnia E non dari, quod Homerus inquit, & relatum apud T. Livium scio, verum esse quædam, quæ nulla ars, nulla unquam vicerit cura. Circumferuntur tamen quædam illius non omnino illepida aut inficeta: Vt quum Pytheas dixisset mordacius, Orationes illius obolere lychnum. Scio, inquit tibi molestam esse ardentem lucernam. Is enim ut fur, malè nonnunquam audiebat. Id verò adnotandum οὐ δὲ πάρεργον, Calauriam dici insulam, Trœzenio littori proximā, in qua se ab Archiæ manibus veneno Demosthenes F redemit, non Calabriam, ut modo in Plutarchi Latinis codicibus ferè circumfertur. Hæc enim est Italiæ portio. Distinctionem hanc agnoscit Eustathius Inde apud Ovidium in Metamorphoseôn libris:

> Inde Calaureæ Latoidos astat in arva.

Quanquam ibi modo legitur, Calareæ. Sciendum tamen in Periegesi Dionysium Aphrum insulam appellasse καλαβρίαν: unde & Rhemnius Fannius, Calabria dura colonis. Quod de Batalis diximus, animadvertendum quodam loco Plutarchum dicere, G Batalos esse Germanorum equites præstantissimos, qui insulam colant quam circumfluat Rhenus. Sunt qui batum interpretentur mollem, delicatum, cujusmodi ferè sit batus piscis: unde & nitarion & bation sublandientium puellis deminutas esse appellationes tradunt. Nam & Nitarus quidam morsu comico habetur mollicie infamis. Pusilli quoque corporis fœminas, batylos vocabant. Batyle verò est Theopompi drama. Bater autem, hoc

est

est βατὴς pastoricium nuncupatur baculum, cum quo pascunt. Est & bater, principium caveæ Pentathlorum. Hinc profluit illud eruditius, αὐτὸν κίχηκας τὸν βατῆρα τοῦ λόγου, id est, ipsam pulsasti orationis præcipuè tempestivam, & primam partem. Pro virga bater, Latinè dicetur pedum. Addamus & Pollucis interpretamentum, Vnde, inquit, prosilit Pentathlus, dicitur bater. Batiam, & apobaton vocant Græci rubis consitum locum, Latini senticetum dicunt, vel dumetum. In sanctis literis est item mensuræ genus rerum liquidarum batus, cori pars decima: unde in Euangelio illud, sicuti legebat Hieronymus quoque, qui dixit ei, centum batos olei. Olus cordum, inquit Columella, quidā battin vocant: est verò aculeata, sponte nascens, marina & hortensis. Embata sunt tragica Græcis calciamenta, sicut embades comica, scribit Ammonius.

Lineam poscere, quid: & quid in spectaculis linea. Item de longuriis ac ramicibus, & vacerris, & cancris, seu cancellis. Cinclides. Cinclidarij qui. Longis lineis facere quid sit. Linida quid vocent Græci. Histopedon. Histodoce. Concades quid.

CAP. XIV.

QVintilianus libro undecimo ita scribit, Transire in diversa subsellia, parum verecundum est: nam & Cassius Severus urbane adversus hoc facientes lineam poposcit. Quid sit hac parte linea, videri ambiguum, scio. Ego longurium accipio, sic enim longiores perticas, aut robustiora ligna, quæ in stabulo equis interponuntur, ne consurgant in pugnam, aut se mutuo feriant, appellari observavimus. Varro in rei rusticæ libro ij. Itaque in stabulis & humore prohibere oportet humum, clausa habere hostia & fenestras, & inter singulas equas à præsepibus interjicere longurios qui eas discernant, ne inter se pugnare possint. Meminit & longuriorum libro primo, in septorum ratione: Sepes, inquit, fit palis statutis crebris, ac virgultis implicitis aut perforatis, & per foramina trajectis longuriis ferreis binis aut ternis. Cæsar Commentario quarto: Hæc directa materia injecta contexebantur, ac longuriis cratibúsque consternebantur. Longurios etiam ramices dici, observatum apud Columellam est libro decimo: qua in parte, vacerras item clatrorum genus interpretatur. Servius Æneidos quinto, ubi in ludorum celebratione Virgilius ait:

Signóque repente.
Corripiunt spatia audito, liménque relinquunt:

Regulam interpretatur, quod dixit poeta limen, aut signum de creta factum. Ex cuius verbis facilè percipi licet, cur in ludis ab eruditis persæpe linea nuncupetur alba, quam significasse Martialis videri potest illis versibus libro octavo:

Omnis habet sua dona dies, nec linea dives
Cessat, & in populum multa rapina cadit.

Sed & Ovidius primo De arte, circensia attingens spectacula currentium equorum:

Et bene te cogit, si nolit, linea jungi,
Qua tibi tangenda est lege puella loci.

Etiam si modo longum sedendi ordinem nonnulli interpretantur. Sicut & illud in Amoribus:

Quid frustra refugis? cogit nos linea jungi.

Porrò, ut in carceribus visebatur linea, sic & in meta, ubi in vincentibus proponebantur præmia: ut Pindaricus tradit interpres. Vlpianus Digestorum nono, ad legem Aquiliam, ita inquit: Si maritus uxori margaritas extricatas dedisset in usu, easque

A inscio viro perforasset, ut pertusis in linea uteretur, tenetur lege Aquilia. Sed Apertius idem Digestis De furtis, libro quadragesimo septimo: Si linea margaritarum surrepta sit, dicendus est numerus. Longis porrò lineis quid fieri, eleganter dicitur, quod è longinquo fit: velut, extrema linea amare, apud Terentium Latinitatis observantissimum. Linida verò, id est λινίδα, vocant Græci histopedam, id est cavum in navi locum, cui malus inseritur: nam histodocem, lignum in puppi prominens dicunt, in

B quod reclinatur arbor eadem. Ad lineam præterea spectat illud Hieronymi quoque honesta prolatum metaphora in Luciferiani & Orthodoxi dialogo, In gradum rursus ac lineas recedere. Cancelli ab hoc proposito non valde sejunguntur, quando & hæc erant veluti septa quædam ex lignis transversim junctis obliquatisque ad defendendam, hoc est repellendam turbam, pressim agminatimque proruentem: quod Ciceronis lectio nobis suggerit, qui De oratore libro primo ita scribit: Nam si quis

C erit qui hoc dicat, esse quasdam oratorum proprias sententias atque causas, & quasi certarum artium, forensibus cancellis circumscriptam scientiam, fatebor equidem in his magis versari hanc nostram dictionem. Ex P. Quintio: Et me facile vestra existimatione revocabitis, si extra hos cancellos egredi conabor, quos mihi ipsi circundedi. Quin & pro P. Sextio, è fori cancellis plausum excitatum scribit. Sidonius item Apollinaris quadam libri quinti epistola: Vmbram, inquit, stipitibus altatis, cancella-

D tímq; pendentibus pampinus superducta texuerat. Cancellorum rationem Graphice expressit Varro Rei rusticæ libro tertio: Præterea, inquit, è perticis inclinatis ex humo ad parietem, & in eis transversis gradatim modicis intervallis perticis adnexis ad speciem cancellorum scenicorum ac theatri. Hinc cancellata elephantorum cutis dicitur Plinio. Hosce cancellos item cancros dici, quanquam rarenter admodum, animadvertimus. Inde scitu dignum prorepsit adagium, ut inter Orci cancros adhæsisse dica-

E tur, qui ita irretitus illaqueatúsque teneatur, ac impeditus, ut nusquam pateat effugium: quoniam Plutonis septa & Cocyti irremeabilē necessitatis viam, ut cecinit Orpheus, in Mercurii terrestris hymno, qui evadere jam tentet, prorsus Æthiopem lavat. Est qui cancellos pro abaco sessili interpretetur. Sunt porrò, qui cancellos dici à Græcis κιγκλίδας putent. Nonnulli eo nomine corvum intelligunt ferreum, quo contineatur janua: cinclum vero autem motacillam. Pollux, cinclidas arbitratur valva-

F rum species. Aristophanis interpres in vespis, dicasterii, hoc est stationis judicialis januam dici putat cinclida, quam (inquit) etiam cancelotem dicunt, id est καγκελωτήν. Alij ex Græcis cinclidas intelligunt διχλίδας, id est valuas duplices, aut etiam foramen quo immittitur clavis. Cinclidarios vocabant, quibus Archivum foret curæ, præsertim ne quibuslibet ad libidinem pateret ingressus. Lego denique apud Cæsarem, & Ammianum quoque, concædes nuncupari firmiora quædam ex cæsis arboribus sæ-

G pimenta. Cornelius Tacitus libro primo: Frontem ac tergum vallo, latera concædibus munitus, Cinclidas pro carcere accipit Plutarchus in Lucullo, ubi pressos fœnore ab publicanis pati coactos scribit, χοινισμοὺς, κιγκλίδας, καὶ ἵππους. Theocriti interpres, Hysplax, inquit, laquei species, propriè autem cursorum carceres sic vocantur, quem nos cancellum dicimus.

LUDOVICI CÆLII RHODIGINI IN LIBROS ANTIQUARUM LECTIONUM PRÆFATIO SEXTA, ad illustrem philosophum & Venetum nobilem Nicolaum Theupolum Rhodigii prætorem clarissimum.

POSTEA quàm urbem nostram vir magnifice, inisti prætor, mihique præter summam nobilitatem, multis insignem imaginibus, doctrina haudquaquam ex Trivio, sed interiore, ac inde admiranda præcipuè, moribúsque philosopho, & eo utique Christiano dignis es fama cognitus, ita tibi sum affici cœptus, ut votorum illud esset maximum, tibi me arctius ac familiarius insinuasse. Si quidem ex suavissima consuetudine tua, si modo essem assecutus, ut certa sic & præsignia perspiciebam emolumenta percepturum: illud verò gravissimum, ut abs te digrederer nunquam non rerum usu peritior, philosophica ratione solertior, integritate, fide, constantia, omnifaria denique bonitate instructior expurgatiórque. Quamobrem quum te huc primo appulsum adissem pro more salutaturus reverenter, ea sum à te benignitate, ac frontis exporrectæ lætitia exceptus, quum adjecisses, tibi me fama, etiam si non de facie, factum Venetiis notiorem, quod pleraque de rebus meis honore multo audisses, ut confestim non factam modo rem mihi sim opinatus, sed jam spei plenus maxima quæque de tanta virtute audacius mihi polliceri sim visus. Nec sanè conceptam de te opinionem vel minimum falli unquam adverti. Non commemorabo pluribus, qua me accedentem verborum & rerum munificentia sis amplexatus, qua ingenuitate ac animi candore nonnunquam secretiora mihi sis impertitus, quum de Insubrium re solicitum me nosses, quod in amplissima civitate quinquennium jam profitendi obissem functionem, essétque bellorum interventu ea interpellata cura. Scio quàm honestè cum meis civibus de me verba feceris, & quidem non semel. Vbi insita divinitus animi minimè fucati simplicitate prætulisti quoque, quàm tibi esset præsentia nostra grata: nec id ambitione ulla, quantum evalui dispicere, sed cupiditate sincerissima, de literis fabulandi, præsertim Græcis, quas vel ad satietatem imbibisse videris, sic ut qui te, ac rei tuæ publicæ curam pervigilem minus norunt, unam tibi eam fuisse provinciam suspicentur. Sum admiratus & ipse non ingenium modo, nunquam non in numerato, sed & memoriæ capacissimum thesaurum, cujus vi semper procincta, legentis modo Græcos exhibes auctores: sed Homerum cum primis, quod illius præcipuè majestati, non Darii unguentorum scrinia, ut Macedo imperator, sed animi tui divinius conditorium comparaxis. Insignem de me opinionem tuam vir clarissime, palàm fecisti, quum abs te sum inter eos allectus, qui Christiano ritu filiolam recens natam de sacro lavacri fonte tollerent. Quo quidem nomine tibi me ita devinctum opinor, ac prorsum obæratum, & nexu justo addictum, ut quantalibet fuerit vita, rationem factum iri parem, jam hinc despondeat animus, ni me vadatæ fuerint literæ, quas unicè amas & amplexaris. Sentisne quos tibi exhibeam prædes, vir magnifice, vel qua verius parte contractum alieni æris vim dissolvere accingar? Jam ne tibi decocturum me suboleat, in rem præsentem manu consertum te voco, ut nostrarum lucubrationum laborum hunc tibi secundum vendices, animi mei gratitudinem portiuncula saltem minima perspecturus. Id quod tibi casurum opinor gratius, quoniam dæmonum naturam eo fermè explicamus, & tu philosophi ejus vestigiis inhæres affixus, quem dæmonii cognomento honestatum à prioribus compertum tibi est. Simul & hominis fastigium nobili censura perpendimus, & animæ historiam ex Platone, Aristotele, ac consectatoribus compingere adorimur: dignam viro philosopho dessertationem, omnibus eo jucundiorem, quod is est futurus tanti ductor agminis, cujus typum graphicè nobis veterum exquisitissima ingenia expinxere.

LUDO-

LUDOVICI CÆLII RHODIGINI ANTIQUARUM LECTIONUM LIBER UNUS, QUI & SEXTUS.

Salis potestas mira. Piscatorum corpora cur cornea videantur. Cutis crassitudo cur hebetudinis indicium. Enarratur locus difficillimus Fabii, in malaco sanum. Citta, cittosis, picatio, item quid malacia. Tollitur mendum ex Seneca & Cæsare. Quæ apud Herodotum sit Persarum Halia. Interim qui dicantur inexistimati, vel existimati, Gethillides, Portorium salis.

Cap. I.

Vetus sententia est, à celeberrimis utriusque linguæ auctoribus literis commendata, totis corporibus nihil esse utilius sale ac sole: ideoq; piscatorum corpora videri cornea. Sentiri remedium in podagra præcipuè, probant. Etenim astringit sal, siccat, alligat, putrescentia quoque corpora ita vendicat, ut ea durent per secula, quod Ægyptiorum comprobant instituta, quibus mortuos sale condire moris fuisse, planè Herodoto credimus. Inde consuetudo inolevit Græcis quandoque, ut vino madentes, & planè delyros etiam oleo perungerent, sale admixto, ceu singulare id foret adjumentum. Quin & vino, ne stupescat, aut in acetum degeneret, salem indere consueverunt. Ex hoc factum videtur, ut facetissimus comicus in comœdia, cui titulus Nephele, ita scribendum sit opinatus,

Ἀλσὶ διασμηχθεὶς ὄναιτ' ἄν κτισί.

Sale perfrictus expurgatusq; hic juvaretur utique. Quem locum ejus poetæ enarratores ita fermè explicant, ut addant id quoque, Delyrantes oleo linebant & sale, ac proderat. Ut crassioris autem cutis, eum in quem ista proferuntur subsannat: pelles siquidem pinguedine crassiores, sale si emolliantur, laxiores fiunt, & inde capaciores. Puto, quia salis vim novimus pingue onerosum persiccare depurgareque. Nam & in Medicinali sylva quinto libro Dioscorides, auctor in literis haud inexistimatus, ita enim intelligo, quem ἀδέξευτα vocant Græci. Nã & existimatum accipit Gellius qui sit in pretio censeaturque. Dioscorides inquam, salis multiplicem usum præmonstrans, potentiam habere memorat, smecticam, apocatharticam, id est purgandi & abstergendi. Nimirum suspicantur interpretes hi cutis crassitudinem subtilitati innati spiritus officere. Nam & Plautini sales illuc videntur spectare:

Meus herus elephãti corio circũtectus, nõ suo est.
Neque plus habet sapientiæ, quàm lapis.

Nã magnos stupidosq;, elephantorũ nomine intelligebant, vel Græco suffragante proverbio. Legim⁹ in Naturali historia, fuisse nõnullos qui subtilitatem animi constare non subtilitate sanguinis opinati sint, sed cute operimentisq; corporum. Et tunc magis aut minus bruta esse, ut ostreas & testudines. Boum tergora, setas suum obstare tenuitati innati spiritus, nec purum liquidumq; transmitti. Sic & in homine, quum crassior callosiorque excludat cutis. Cæterum perpensio hæc digna satis, quam hic pro virili excutiamus, nec tamen sermone ita longo, aut laciniosis periodis. Qua in parte introspicienda planè, non ab limine salutanda modo philosophorum volumina, & adyta angustiora, in quibus naturę placita cum rationibus suis solertissimè explicantur: ne quis ista nobis nummo, uti sic dicam, putet

A addicta. Si illud inseruero prius inter militares animadversiones fuisse veteribus sanguinis missionem, quod irrogatum primò creditur militibus animi stupentis, atque à naturali declinantis habitu. ut nõ tam pœna videretur, quàm medicina. Scribit in secunda Animæ historia Peripateticus nobilis ad hũc fermè sensum, Gustum habet homo certiorem cunctis animalibus. Est enim gustus, tactus quidam: hic autem in nobis exactissimus est sensus, in aliis exuperamur excellenter. Inde fit, ut sit homo animaliũ

B prudentissimus. Signum est inter homines quoque juxta hunc sensum esse aliquos hebetes, alios ingeniosos. Quod in alio sensu non contingit, οἱ μὲν γὰρ σκληρόσαρκοι ἀφυεῖς τὴν διάνοιαν· οἱ δὲ μαλακόσαρκοι, εὐφυεῖς: id est, duri quidem carne, inepti mente, molles autem ingeniosi: hactenus Aristoteles. Quæ quia fortè ambiguitatis habent aliquid, nec studiosorum vota explent omnino, illud amplius expendendum, Bonitatem mentis ratione duplici tactus correspondere bonitati. Prior est: Tactus sensuum

C aliorum fundamentum est: manifestum enim, quod organum tactus latè per totum corpus fusum est, & quodlibet instrumentum cujuscunque sensus est etiam instrumentum tactus. Et id, ex quo esse dicitur aliquid sensivum, est tangendi sensus: unde ex hoc, quod quis habet meliorem tactum, consequitur item habere eundem sensoriam facultatem meliorem simpliciter, & inde esse melioris item intellectus. Siquidem sensuum bonitas, dispositio est ad intellectus bonitatem. Si verò habeat quis audi-

D tum excellentiorem, vel visum, non infertur protinus, eundem sensoria potestate simpliciter præcellere, sed secundum quid tantum. Altera ratio est: Quia tactus bonitas complexionis sive temperaturæ sequitur bonitatem. Etenim quum instrumentum tactus sequestrari nequeat à numero vel genere tangibilium qualitatum, eo quod est ex elementis compositum, oportet id esse in potentia ad extrema, saltem per hoc quod est inter ea medium, sive media tangibilium proportio: quan-

E toque illas qualitates minus habet excellentes, tanto efficacius mediocritatem sibi vendicat, & tangibiles percipit qualitates. Bonam porrò corporis temperaturam sive constitutionem sequitur nobilitas animæ: omnis enim forma cum sua materia proportionem habet. Et ex hoc infertur id, quibus præstantior fuerit tactus præstantiorem quoque inesse animam, atque nobiliorem ac perspicaciorem mentem. Verùm hic fortè ingerat se quispiam, non videri usquequaque verum, Molles

F carne perspicaciores haberi: quando ratione ista, sexus muliebris masculino colligetur prudentior multo, ingeniosiorque: siquidem muliebre corpus molliculum tenellumque est, & cuniculi capillo, & anseris medulla quoque mollius: ut Catulli versiculis abutamur. Et scimus tamen in Politicis Aristotelem scribere: Puerum imperfecti esse consilii, & fœminam invalidi, servum verò nullius. Verùm scire decet, carnis molliciem modis intelligi

G duobus: sive ut est ex contemperationis bonitate, quæ rara fit, & benè disposita, id est (ut Albertus inquit) ex humecto tenui, & spumoso aereo, ac

contemperato calido: nam & Plato docuit, formæ bonitatē inoriri pro materiæ meritis, sive ex phlegmatis exsuperantia: quo modo qui sunt, non ferè dicuntur tactus boni, quia nō insunt qualitates sensibiles rectè ad mediū redactæ, & proinde nec mente intelliguntur apti satis: quo in genere mulieres sunt quique phlegmatici vocantur. Ex iis verò quæ non omnino incuriosè, aut illotis pedibus ex summis & planè classicis auctoribus in mediam literatorum cohortem produximus, jam opinor illata lux ex Herculano illi (ut sic dixerim) nodo, Cimmeriis obvoluto tenebris, & Platonis numero item obscuriori: in cujus enarratione hactenus aqua hæsit. Et Hermolaus, lectionis vir incredibilis, ac in re literaria detritus planè & retorridus, & exactissimi judicii, quem κατὰ πόδα insequi, turpe videri possit nemini, adeo desponsam destinatamq; viris magnis gloriam obscurare in animo non est: in eo tamen Fabii loco, In malaco sanum: quid sentiat, non satis cōstitutum habere, fatetur ingenue. Quum tamen non aliud significetur ex Peripateticis scholis, quàm in carnis mollicie & raritate summam intelligi mentis sanitatem, id est prudentiam & perspicaciam: quoniam ita affectis facilè item, quicquid est redundantis copiæ ac retrimentitiæ digeritur & evaporat, nec phantasticum aut rationalis potentia perinde sylvestri tumultu obturbatur. Quod ita esse, id quoq; indicio est, quia fatuos ac rudes παχυδέρμους appellare Græcis mos, ac si tu dicas, crassipelles. Quid, quod Quintilianus id verbum fuisse artis alicuius proprium apertissimè dicit? Ubi philosophos intelligere potes, aut quod amplius arridet, divinaculos, qui physiognomones dicuntur, à quibus usurparetur subinde, In malaco sanum: ubi quem ita constitutum contemperatumq; inspexissent. Est autem physiognomia, mantices pars, ea quæ ex ore omniumque corporis membrorum facie motuque ac filo hominum conjectat mores: de qua ut Aristoteles & Adamantius, ita multi alii tàm Latini, quàm Græci scripserunt. In eo genere sunt item metoposcopi, quos ex facie addivinantes, Plinius interpretatur. Eorum & Tranquillus meminit, & satyricus poëta significavit,

Frontemque manumque
Præbebit vati, crebrum poppysma roganti:

De malaco autem si quis ambigit, ut Græcè nescit, norit id verbum significare molle. Nam malacia, prægnantium Plinio est, mollicies quædam & defectio, quum languentes modo hoc, modo illud appetunt: adeò ut terram quoque vorare appetant nonnullæ, carbones etiam extinctos, aut cimoliam, inquit Paulus Medicinæ primo: quæ res nuncupatur κίττα, id est pica. Nam & Gethyllidas Latonæ sacras, scribit Athenæus, quoniam prægnans id cibi expetisset genus. Gethyllidas, sunt qui cephaloton porrum interpretentur, id est capitatum: sunt qui gethyum, seu getium. Provenit incommodum id ab conceptu mense potissimum tertio, nequeunte fœtu interim delata in vulvam omnia ratione alimenti absumere, inscita imbecillitate, proindéque in stomacho multorum facta redundantia. Ex qua etiam absurdorum sese promit appetentia: indidem quoq; nomen nacta affectio est, διὰ τὸ ποικίλον τοῦ ζώου τῆς κίττης: id est ex avis varietate. Vel ut scribit Paulus Ægineta, quod malo id genus corripiatur frequentius. Est & in stomacho malacia, id est debilitas. In Matthæi Evangelio, μαλακίαν interpretantur languorem: qui sit levior morbus, ac lenior: non quidem lecto affligens, sed valetudini momenta objectans, & quò minus videamur sanitate incul[p]ata, præpediens. Corrigēdus obiter error manifestarius in Senecæ Epistolarum libro nono: In otio inconcusso jacere, non est tranquillitas, malina est. Tu expunge insititium verbum, & genuinum ita repone, Malacia est. Apud Cæsarem Gallici belli libro tertio, Malacia item maris nominatur pro tranquillitate ac velut mollicie, quanquam scribitur modo malachia, sed indoctè. Illud non transiliendum ex Græcorum thesauris, ob Paridis necem in morbum fœmineum mox Philoctetem incidisse, quo nomine is erubescens deserta patria, civitatem condidit, qua ex re Malaciam dixit. Cittosin præterea dicunt Græci, quum ab racemis dilapsi acini pereunt. In Plauti fabula dici legimus, Mœchum malacum, cincinnatum, umbraticolum, tympanotribam. Quod de physiognomia mentio nobis facta est, sciendum ex Procli doctrina, morē Pythagoreis fuisse, per signa in corpore constituta venientes ad ipsos perpendere ac pensiculare exactius, ad melioremne vitam apti forent. Quoniam natura ipsa, quæ animis confingit corpora, instrumenta eis congrua subministrat, imaginesq; animarum in corporibus indicat, per quas & illarum ingenia ejus artis periti possint deprehendere. Meminit Gellius Noctium Atticarum primo. Quod ad salem attinet, abs quo digressi sumus, ἁλίζειν Græci dicunt sale condire: quanquā & eo verbo congregatio significatur, unde halia Persarum dicitur Herodoto, id est congregatio, seu concilium. Sunt & halides, seu haliæ, sali terendo vasa accommoda. Auctor M. Varro est, ad Rhenum locis quibusdam nec fossicium haberi salem, nec marinum, sed lignorum quorundam combustis carbonibus pro eo uti. Portorium salis dici apud Livium observavimus.

Mos abluēdi infantes sale, aut frigida aqua. Enarratur Virgilij locus. Salis, ferventis, ac mellis nomine quid intelligendū in sanctis literis. Chondros, chondritis, hypocondria. Licnos quid, & unde. Infantum in vannos depositio. Sal Indicus.

CAP. II.

ET quia salis emolumenta paulò ante perstrinximus, non negligenda item sunt visa, quæ à scientissimis medicorum insinuantur nobis. Siquidem Galenus quodam loco, etiamsi ambigunt eruditiores, sitne de principis medici officina opus id, sale aspersos infantes obvolui fasciis præcipit. Sed & prima primi Avicenna: Festinandum, inquit, ut infantum corpuscula perluantur aqua, in qua colliquatus sit sal, ut occalescat umbilicus, atque item cutis: ita tamen ut non contingantur nares, aut os. Cur verò sic faciendum astruamus, ratio est, quoniam mox editum infantem ob nimiam teneritudinem omnia infestant. Quo nomine semel bisque sale abluere persalubre est, præsertim si exuberet sordibus, & nimio plus sese promat humectatio. Confestim verò ab iis tepidiore confovendus aqua. Adjicit Galenus, salis potestate cuti callum induci sic, ut densior solidiorque iis quæ intus sunt partibus reddatur. Quibusdam etiam myrti folia inspergi arida, verum iis statum non citra vitium esse. Cæterum more suo Averrois ista putat rejicienda, præpositis quæ minus acrimonia morsum, ut sic dicā infigant, cujusmodi sit oleū balaninum

laninum ex glandibus effectu eodē qui in sale sentitur, ut credit Avenzoar. Cooriuntur in Averroem magna vi Avicennæ interpretes, quoniam oleū id genus styptica potestate efficax quidem habeatur, non tamen æquè sordentes humectationes resolvere, quibus inebrietur cutis ex uterina redundantia. Addunt etiam, unguine intimo non perinde ut salem, oleum posse callum inducere. In quē usum plerisq; item mos est, natum infantem in frigidam aquam mersare, sicuti septimo Politicorum commeminit Aristoteles, sed Galeno De regimine sanitatis primo id non arrisit, additis etiam rationibus cur fecisse inutile sit. At confert, inquit Philosophus, statim à pueritia assuefacere, hoc enim ad sanitatem & ad res bellicas utile est: quare apud Barbaras gentes irroboravit mos, vel amne gelido infantes abluere, vel tenui amiculo convestire, qui Gallis mos est, ad cuncta enim quæ possint, initio statim insuescere, optimum est. Adjuvat autem pueros, innatus calor adversus frigoris vim. Jam ex iis opinor, lucis plurimum inferri Virgilianis versiculis:

Natos ad flumina primum.

Deferimus sævoq; gelu, duramus & undis.

Cæterum Galenus inquit, si ab extimo frigore insitus pervincatur calor, an non liquido sequitur interitus? Quamobrem quis utiq; mentis compos, nec ferus omnino aut Scytha pignus proprium subire aleam permiserit, in qua errorē sine vadimonio consequatur mors? præsertim quum ex discrimine non multum sit, quod lucro ascribas. Asino forsan densior contulerit cutis, rationali naturæ non ita: nam quum corporibus duplex ingruat incomodum, ab extimis unum, ab internis alterū occasionibus, certè quorum rarior molliorq; fuerit cutis, ab extimo facilè oblæduntur malo, quorum dura constipatiorq; ab interno. Propterea Hippocrates: Raritas corporis ad transpiratum iis, quibus plurimum aufertur, salubrior: quibus minus, insalubrior. Quare Germanos, agrestesq; alios, aut Barbaros valere sinamus: illis (inquit) non magis præcipimus, quàm ursis, apris, leonibus. Et quia de sale producta pleraque nobis sunt non illepida forsan, ne illud quidem negligendum: In sanctariis religionis nostræ, salem pro apostolica ferè accipi sapientia, propter illud Matthæi bracteatum, Vos estis sal terræ. Ita enim Levitici secundo scriptum invenias, Quicquid obtuleris sacrificii sale condies, nec auferes sal fœderis dei tui de sacrificio tuo. Sed & Apostolus Paulus: Sermo, inquit, vester in gratia sit, sale cōditus. Neq; enim sequestrato rationis, ac discerniculi examine libratiore, deo placere quicquam potest. Quod autem paulò antè præcipitur, Omnis oblatio quæ offertur domino absq; fermento fiet, nec quicquā fermenti ac mellis adolebitur in sacrificio domini: intelligi volunt philosophicum tumorē, & civilis eloquentiæ lenocinia, voce quidem, non re prædulcia. Auctor autē in Crasso Plutarchus, lentem ac salem ab Romanis πένθιμα credi, hoc est lugubria, & proinde apponi mortuis consuevisse: hincq; ingruentiū malorum præsagium Crasso factum, quod militibus duo hæc prima in necessariorum distributione sint data. Cæterum ab interprete miro sunt hæc silentio prætereita, etiamsi veteris ritus non ingratam complectuntur memoriā. Salem Indicum Barbaro vocabulo saccharū dici animadvertimus. Illud deniq; adjecisse, non fuerit otiosum, opinor, χονδροσάλι dici à Græcis, de sale qui crassior sit, velut chondritis vocatur παχεῖα σεμίδαλις, quam siligineam interpretā-

A tur: χονδροκόπια verò dicunt loca, in quibus cōcidatur chondros Galeno & medicis, aliud prorsum chondros est. Venter, inquit in Pragmatica, περὶ ἀναλήψεως Galenus, percoctioni destinatus orditur à chondri meditullio, ubi στόμα dicitur κοιλίας, id est vētris os. Alibi porrò idem auctor, hoc est in partium extimi corporis nomenclatura. Sub ore, inquit, ventris in superficie exteriore congruè nominantur hypocōdria, quoniam chōdro rectè subjiciantur. Sunt autē peritonæo substrati musculi, extra cute obvelati: ὁμωνύμως autē interna viscera ὑποχόνδρια vocantur,

B quando sub chondris & ipsa sunt τῶν νόθων πλευρῶν. Quia verò de infantiū cura assumi transegimus, & illud non insuper ex Græcorū comentariis habendū, Licnon dici ab eis, τὸ λίκνον, id est cunā, παρὰ τὸ λίαν κινεῖσθαι, quia movetur subinde: aut licnon intelligamus, τὸ λικμητήριον, id est vannum, quoniam æditos primū infantes in vannos deponerent: quod alimentorum copiæ, ac bonitatis symbolum conjectabāt.

C *Cur somniculosi quibus angusta sunt venæ. Item pumiliones. Cur in cogitatione profundiore obrepat sopor.*

Cap. III.

Multa quidem & copiosè satis, ni fallimur, de hominis ratione cōsce pfimus: poterant & plura, sed nobis in vastissima rerum congerie servare temperamentum quoddam, visum præsta-

D bilius est. Ne tamen cujusquam querelis detur occasio, quod & præfati alibi sumus, ubicumq; opportunum fuerit omissa consarcinabimus, poterunt à volentibus jungi. Interim in alia divertisse, non erit opinor, iniamœnum ingratumque. Disceptabā mecum nō ita pridem super somni ratione. Mirum videbatur, hominum plerosq; ita in soporē sæpè collabi, ut nil proclivius omnino faciant, cujusmodi ferè pumiliones sunt, deminuti, decurtatique, ab reliquorum comensu. Et quoniam jactatum in Græ-

E cis literis scio, Nil dulcius, quàm omnia scire: contuli me ad magistros (quod ajunt) mutos, qui me etiamsi asymbolum ita scitè doctèque instruerent, ut naturę rerum non omnino viderer inscius. Quod verò inde proruerim, etiam impertiendum aliis est visum, ne in sanctariis reconditum pereat. Igitur sic habet, Esse genera duo, vi insita in somnum prona maximè: alterum in iis est, quibus venæ adeò prætenues sunt, adeoque latentes, vix ut deprehendi visu valeant: alterum eorum censetur, qui ni-

F mio plus in caput excrevisse animadvertuntur. Angustia meatuum, quibus à capite refluit spiritus, nullo negotio præsepitur occluditurque: minuta siquidem & propè nulla, quicquid accesserit, quantumvis modicum pusillumque obstipat præfarcitque. Ubi ergo frigus concipit vena, si quidem & infarctus venter confrigescit, spiritus tamdiu suffrenatur, & moramento quodam compescitur necessariò, donec invalescens calor disiectus alimentum ita conficiat, ut globatum alioqui dirimat

G ac diffundat. Quandiu verò is liberè commeandi facultatem non nanciscitur, perseverat sopor. Cęterum suggerit ars rei fortè obscurioris exemplum evidens: nam tubulo angustiori infusus liquor tardius lentiusq; profluit, quod si laxior is & capacior fuerit, momento vis etiam major dilapsa transmittitur. Id ipsum & in spiritu fit, qui angustè corpulentior ipse commeans ac præpeditè, serius munere

defungitur. Et hęc diuturnioris somni proclivioris-que in meatuum gracilitate causa quidē fuerit. Somniculosos verò esse, quibus caput extumuit, inde pernosci potest: quo amplius est conceptaculū, eo plus itē capiat, consequens est. In nanis, sive pumilionibus vaporū multa vis ad caput surrigitur, quoniam grandius membrū alimenti amplius requirit. Quod verò copiosè scandit, copiosè item ac largius remeet, necessarium est, sed & lentiu°, quia intitus calor vim tantam sublatæ evaporationis brevi percoquendo nequit conficere. At quibus venæ latiores apertioresq; fuerint, soporū læti esse nequeunt, nisi fortè quippiam obtigerit potentius aliud, quod rationem faciat diversam: neq; quos item atra infestet bilis: nam alsiosis, congelidisq; corporibus, caloris intimi copia non magna, vaporum paucitas caput scandentium obtingat, necesse est.

Hinc illud fit quoque, ut ferè genus hoc sit edacitatis avidæ, quando eorum natura sicca & retorrida est, nec haustis aluntur magnopere, infestante plurimum bilis atrioris frigore alimenti conceptacula: quæ ratio efficit potenter, ut parum omnino, aut nil ferè eat in corpus. Quia verò de sopore agimus nunc, appingamus veluti corollarium huic loco, quod intellectum studiosis maximè arrisurum arbitror. In eadē nanq; harena, quod dicitur, versamur, & contingit sæpiculè, ut attentissima cura quid expendentibus ingerat sese vel invitissimis obnitentibusq; insuperabilis dormiendi proclivitas. Inde verò hoc fieri, deprehensum à peritioribus est, quis comperta sunt naturæ arcana ferè universa. quod quum cogitatione profundius versante quippiam, suspensa mens solicitudine est, alimentorum percoctioni impedimentum affertur insigne. proinde qui protrudantur in caput, vapores, dum minus excoqui possunt, crassescere necessarium est. Illud verò paulò doctiores sciunt omnes: quoniam fit somn°, sicuti exsequemur alibi copiosius, quum in cor sese contraxerit calor intimus, quo in ima dilapso, concipere palpebras frigoris vim, frigore autem concepto, defluere, ac deniq; comprimi, quando unus est, qui omnia in corporibus temperet, modereturque calor: frigus in sopore superna contrahunt, & extima, recalescunt inferna, pedum argumento, sed intima eo amplius. Quia verò ex humecta quadam vi progigni, obrepereque somnus videtur, inde Homericè circumfundi doctè dicitur: sed & νήδυμος ex hoc sopor ab eodem nuncupatur, abs quo veluti ex humiditate profundiore, emersus facilis non est, vel ut Græcè dicam, οὐκ ἔστιν ἀναδῦναι τὸν ὑπνώττοντα.

Sudoris species. Diphoreticus sudor. Diphorumeni. Sudatores. Expavescentes. De sudore frigido. Qui sudores boni sint.

Cap. IV.

Diverteramus nuper in medicorum florentissima vireta, non ut transfugæ, verum inspectatores, exploraturi, ecquid inde præcerpi posset, quod hosce libellos Lectionum antiquarum instructum adjutumq; iret, ac comptiores efficeret, non ut calenti ferro inustos, sed solida synceraq; spectabiles venustate. Lectitabamus Canonem Avicennæ primum, qui & in hominis ratione singularibus auxiliis obfirmavit aciem, ne quid trepidaret, aut moveretur loco. Incidimus in eam quæ sudores aliquo modo perpendit doctrinam, atque in species par-

A tiendos tacitè præmonstrat, quas & huic innexuimus parti potissimum: nihil enim prohibet, à quocunq; literarum antesignano versuram facere, non quæ peculiares abditosq; loculos instruat, sed ut in republica benè instituta, qualem optavit Plato, cujuscunque deserviat emolumentis: neque enim est homo hominis lupus, ut ille ait: sed Deus potius, quando & hæc ad æternam gloriam via. Igitur, inquit princeps, sudor qui contingit consopitis, ex
B materiæ provenit copia, quippe per soporem nulla evidenti causa qui sudore diluitur, amplius ingessit alimenti, quàm pati possit. Galenus ad eandem rem, sudor exuperans aut corpore obvenit rariore laxioreque, aut materiæ abundantia, aut quia prætenuis subtilisq; admodum comperitur. Qui principis verba latius fusiusvè explicant, quatuor ferè sudoris species agnoscere videntur. Quidam enim naturæ profluit imbecillitate, velut in syncope, in qua spiritus sanguisque in cor se contrahunt exti-
C mis relictis: quæ naturæ defecta regimine frigidi sudoris humectationē promunt. Alius natura provenit valida, quod in crisi, & decretoriis evenire diebus assolet. Aliis occasionem præstat ratio evidens, vel exercitationis, aut balnei, vel æstivi ardoris flagrantiæ, vel etiam alimenti ingurgitationis nimiæ, aut plethoricæ copiæ. Sudorem quo fusius redundante, imbecilliores reddimur, diphoreticum nuncupant, quoniam διαφορεῖσθαι sit Græcis, quod digeri Celso Cornelio in cardiaci morbi mentione. Sic ve-
D rò affectos diphorumenos vocant, Plinius nunc sudatores, nunc expavescentes. Imperator Maximinus, qui quandoque uno sudore lixas sedecim vicerat, item ex militibus septem superarat fortissimos, sudores sæpè suos excipiebat in calicem missos, ut sextarios implerent duos, nonunquā & tres. Quod verò de sudore frigido dicitur, amplius perpendi potest, & debet, eo quidē magis, quod poëtas quoque, quorum sæpè multiplex est eruditio, & intercutanea, nec oculis spectanda caligantibus noctui-
E nisvè, nonnunquam commeminisse eiusdem, perspicuum est, satisq; frigidè, quia de frigore agatur enarrari: ita ut ambigas, serione & judicato, an per jocum tam ineptè pleraq; effutiant, καὶ παχυμερέστερον, ut quæ nullo concipiantur scientiæ fundo, plurimumque arbitraria sint ac profusa temerè. Quis enim illud ex Amphitryone non legit?

> Hic homo socium ad malam rem quærit, quem adiungat sibi:
> Non placet, pro monstro extemplo est, quan-
F do qui sudat tremit.

Sed & quadam Elegia Propertius:

> Quæ si fortè aliquid vultu mihi dura negarat,
> Frigida de tota fronte manabat aqua.

Cornelius quidē Celsus in libris De medendi ratione conciñatis, sudorem frigidum esse morbi indicē scribit. Solicitè diu sum scrutatus eiusmodi eventus rationem, deniq; optimus naturæ interpres Aristoteles ita prodensse nobis ingessit, Cur, inquit, calidi sudores frigidis meliores habentur? An quod sudor
G omnis excrementi cuiusdam secretio est: parum autē excrementi amplius incalescere, consentaneum est. Plus autē non æquè, sed minus. Itaq; sudor frigidus excrementi multi indicium est, quo circa morbos quoq; longiores facit. Amplius Hippocrates libro Sententiarum quarto: Sudores, inquit, frigidi, si cum febre acuta accidunt, mortē significant: si cum mitiore, longitudinē morbi. Certè summa dignum admiratione est, qui possit elici frigēs sudor, quum æstu-

æstuosa sit febris. Proinde necessarium videtur (inquit interpres nobilis, cuius frequens est nobis advocatio) aliam esse corporis portionem, quam ambuiat febris: aliam, ex qua humor profluat frigidus: quod enim ex calescente promitur parte, caleat oportet: cæterum ex cute, quam esse frigidam liquet, proliciuntur sudores, quamvis subtercutanea exæstuent. Porrò acutas obrepere febres, patet quibusdam cõputrescentibus humoribus. At hi nunc quidem toto putrent corpore, nunc in conceptaculis tantum. Ubi verò duo ista simul fiant, ut in vasis cõputrescat humor, & quæ solidum corpus regit natura, quam naturalem esse calorẽ opinatur Hippocrates, vel perimatur prorsum, vel internecionem proximè adierit: quæ profluunt inde, planè frigent. Nil verò officit, quin ex putredine exoriens caliditas sit vehemẽtissima, propterea; indicium exitiale: si quidem præmonstratur, eam humorum frigidam vim in corpore exuberare, quæ nec insita caloris copia recalescat, neq; idẽ adventitia, id est febrili. Quòd si quis expetat scire item, qui potissimum sudores bono sint, audiat Hippocratem ita sancientẽ, Sudores febricitanti si statim inceperint, bono sunt & tertio die & quinto & septimo & nono & undecimo & quartodecimo & vicesimo & vicesimoquarto & vicesimoseptimo & tricesimo & tricesimoquarto. His enim sudoribus morbi judicantur: qui autem non ita veniunt, laborem significant, & morbi longitudinem ac recidivam. Anchimolum & Moschum sophistas apud Elidem, tota fuisse vita hydropotas legimus, ac ficis modo solitos vesci, nec tamen aliis imbecilliores habitos. Cæterum aspernabilis adeò è corpore promanabat sudor, ut certatim in balneis ab omnibus reclinarentur.

Cur facies & superna desudent maximè. Cur item in trepidationibus idem patiantur pedes. Sudoris item frigidi ratio. Cerebrumne, an jecur sit humectationis fons.

Cap. V.

Accidunt porrò in sudoribus nonnulla plerunque, non parvam quæ præferant admirationem. Nam & usu compertum ferè est, in trepidationibus exsudare pedes, non faciem, quæ alioqui obnoxia sudori maximè est. Quippe quæ laxiora sunt, & abundè humectantur, ea sudore dilui congruum est. Caput autẽ esse planè certum est, humoris fontem: indicio sunt capilli ea maximè parte ubertim succrescentes. Quin & universim superna sudoribus amplius infestantur, quàm inferna, quòniam calori insitum sit conscendere, illucque itidem humectationem perducere: vel etiam quia sudorem movet spiritus, qui in superna parte sedem habet. Adde, quod est sudor incoctus humor, cujusmodi humore pars humet superior. Avicennæ id quoque auctoritas comprobat, nam secunda quarti: Sudor, inquit maximè multiplicatur in superioribus, in capiteq; in primis. Cæterum hæc ferè de sanis intelligenda corporibus: nam affectis illuc in primis decumbit sudor, ubi amplior concepta fuerit eius materia. Proinde Sententiarum quarto Hippocrates, Ubi sudor, illic ægritudo. Idipsum & ab Avicenna traditum scimus. Sudor verò ille pedum in trepidationibus, eam (ut Aristoteles inquit) rationem habet, quòd sit trepidatio metus quidam super re inchoanda. At metu superna frigescunt caloris fuga ad intima infernaque. Quo nomine pallent item trepidantes, qui & maximè pedes agitant: indeque ea

A parte laborante elici sudorem, probabile est. Manus item assolent perfricare, seq; modo inflectunt, modo extendunt, etiam sæpè exsiliunt, nec unquam quiescunt: sunt enim exciti propensique ad negotium, quoniam calor eorum se collegerit in pectoris locum, qui corpulentior est. Quamobrem undique tum ipso calore, tum sanguine turgescente efficitur, ut motu vario crebroq; agitentur, sed pedibus maximè insudant, quoniam illi perpetuo teneãtur labore, saltem corporis fulciendi. Propterea
B cum labore vehementi in primis agitetur calidum, inflammeturque: & quod humectum est, in tenuia dissolvatur, sudant illi, facies minimè. Ex affluxu porrò caloris eiusmodi in metu maximo ad intima, sæpè alui funduntur, & profluunt vesicæ retrimenta. Siquidem extrema corporis spiritu, sanguine calore destituta inalgescunt. Humor verò redundans caloris copia solutus retruditur, quoniam vis ea quæ comprimendi potestatem habet, & ab recentioribus retentiva nuncupatur, reprimere nequit.
C Inde consequitur, ut in æstuationibus gravissimis profluat emanetq; frigidus sudor. Quod ne quis philosophis modo putet percognitum, optimus quoque maximus poëta libro Æneidos tertio significavit illis versibus,

Talibus attonitus visis, & voce deorum
Nec sopor illud erat, sed coràm agnoscere vultus
Velatasq; comas, præsentiaq; ora videbar:
Tum gelidus toto manabat corpore sudor.

Si cui verò ambiguitatem fortè movet, quod modo
D caput humoris fontẽ diximus, quum de hepate dici id rectius videatur, quoniam in libro cui τέχνη titulus est, dicat Galenus in signorum tractatu: Ex corde sicco totum arescit corpus, nisi diversum efficiat hepar: ex humecto autem hepate corpus item humescit, ni effectum cor producat contrarium. Sed & Hali: Hepar, inquit, est humiditatum fons. Cæterum duplex humidum traditur à rerum naturæ peritis, humidum verum, & ut ipsorum utar verbo essentiale, cuiusmodi in jecore est, quod inde dicitur
E etiam cerebro humectius. Alterum accidentale vocant, utpote, frigiditate inductum, affluxuq; extimę humectationis. Hoc verò in cerebro agnoscitur, proinde appellatur humiditatis fons: etenim quia est omniũ partiũ frigidissimũ, ut Aristoteles inquit in Cõmentatione de somno & vigilia: in eo superfluitatẽ concipi multã indigestionis ratione, necessariũ est. Affluunt illuc & ab reliquis partibus evaporationes plurimæ, quæ loci frigore percussę resiliunt. Infestat aër quoque per meatus multos.
F

De oleo scitu digna. Quæ dicantur præmissa vini & olei in Plinio. Emendatur locus Ciceronis ex Epistolis familiaribus. Olei officinam quis excogitarit primus. Oleum viride, ac conditum. Olivitates quatuor. Rudicula quid.

Cap. VI.

Oleum Anacharsis Scytha insaniæ pharmacum
G esse dicebat, quoniam eo peruncti athletæ invicem magis insanirent. Naturæ tamen providentia liquores duos humanis corporibus gratissimos cõtribuerat, intus vini, foris olei. Id quod ab Democrito pronuntiatum, Græci scribunt, quum ex eo quæreretur, πῶς ἂν ἄνοσοι, καὶ μακραίωνες γίγνοιντο οἱ ἄνθρωποι. Olei potestatem utiq; tepefacere, ac contra algores munire. Epaminondam verò legimus,

quandoque collegis impensarum rationem coquo reddente, olei multitudinem permolestè tulisse, admirantibusq; illis: Nō, inquit, impendii magnitudo me movet, sed quod tantum olei intra corpus receperim. Memorabile est quod Plinius scribit: Alpibus coercitas, & tam inexsuperabili munimento Gallias hanc primum habuisse causam superfundendi sese Italiæ, quod Elico ex Helvetiis civis eorum fabrilem ob artem Romę cōmoratus, ficum siccam & uvam, oleiq; ac vini præmissa remeans secum tulisset. Verum hic protinus advertendum amplius, quæ dicātur in Plinio præmissa olei. Hermolaus quidem emendās reponit promissa, publica lectione expuncta. Mihi autem mirè arridet verbum, præmissa: ut intelligamus primitias quasdam, sicuti præmissa sacrorum dicuntur. Utitur eo vocabulo & M. Tullius epistola quadam ad Plancum. Et tuarum, inquit, literarum præmissa meminissem. Etiamsi in vulgatis modo codicibus passim scriptum invenias promissa, non præmissa: sensu nullo, aut levissimo. Fortè hoc sit quod Festus scribit: Sacrima, inquit, appellabant mustum, quod Libero sacrificabant pro vineis & vasis, & ipso vino conservandis: sicut præmessum de spicis, quas primum messuissent, sacrificabant Cereri. Apud Græcos, quod ad oleum spectat, sic reperio subnotatum: Ferri glutinum, sive ferruminationē Samium Glaucum excogitasse primum, enato inde adagio, de iis quæ facilè perficiantur: Glauci ars. Qui remollire ferrum cupiunt, oleo tingunt: at qui obdurefacere, in aquam mersant. Illud quoq; ex historia succurrit: Augusti temporibus, è taberna meritoria trans Tyberim oleum terra erupisse, ac toto fluxisse die, nulla intermissione: quo significatam interpretantur CHRISTI gratiam ex Gentibus. Olei deniq; opificium, id est ἐλαιουργίαν, sicuti μελιττουργίαν, id est mellis faciendi rationem, excogitasse Aristæum principem omnium tradunt. Ex quo scienter Agroa cognominatum voluere. Quanquam sunt qui ex ctenotrophiæ, id est jumētorum educationis tradito modo, ac insuper venationis quoque, quum Jovem dici agrea ferant & nomion, tum Apollinem ratione compari. Oleum viride, sunt qui recens interpretentur, sicuti conditum pro inveterato. Ex Varrone dici virens videtur, ex olea expressum acerbissima: quod præcipuè creditur sapere. Galenus & Theophrastus omphacinū oleum vocant, item ὠμοτριβὲς, id est crudum. Sed ut ista certiore metiamur modulo, sciendum amplius, non unam priscis fuisse olivitatem: siquidem prima fuit, Columella tradente, in qua acerbum exprimatur oleum ex necdum maturescentibus baccis: æstiva dicebatur hæc. Sequens habebat Novembris finem: inde oleum erat virens, ex viridibus manās olivis. Tertia Decembri fiebat mense: huius erat maturum oleum. Ultima fuit mensis Januarii: album oleum appellat Dioscorides, ut à viridi separetur, cuius confectionē pluribus idem exsequitur. Servius in secundum Georgicum illud enarrans.

Et amara pausia bacca.

Amara, inquit, id est viridi: nam de pausia viride oleum fit, unde contrà dicitur dulce, quod virens non est. De oleo samico, acanthino, thurino Athenæus plura. De cibario etiam Columella: Rudicula, organum est oleo conficiendo, erectæ tribulæ simile. Porrò cautum decretis Imperatorum novimus, ad Barbaricum, uti nequis vini, olei, liquaminis, transferēdi pontificium habeat, nec gustus quidem causa vel usus commerciorum. Ad quod sanciendum historia productos arbitror Gallica.

Super Hercule ac Geryone pleraq; non extrita admodum. Larini boves, & Cestrini, ac Epirotici. Larimnus odor. Geren quid. Geria. Carduus. Cinara. Geranium lignum. Celonium, celon, genys. Ceva vacca. Item Herculis cognomina. Librorum origo. Herculis stragula quæ sint. Balneæ calētes cur Herculi sacra, deq; Smintheo Apolline. Atabyria boves. Cornopion, cornopes ipoctonos. Leo triesperus. Erythibios. Pyrrhicæ boves, ac oves. Herculis filiorum interemptorum nomina. Ceramyntes.

Cap. VII.

LEgebamus nuper Arriani historiam, qua is Alexandri gesta complectitur. In secunda eorū ita relatum observavimus, Herculem non fuisse unum, nanque suum sibi vendicant Tyrii, cuius etiam templum omnium, quæ memoria servat utiq; humana, vetustissimum substruxerunt. Sed hunc non videri Herculem Argivum, Alcmena natum. Quod multis annis anteà coleretur Tyrius, quàm Cadmus omnino Thebas condidisset. Cæterùm Ægyptios quoque alium item Herculem colere, diversum ab eo quem vel Tyrii vel Græci venerentur. Auctor itē Herodotus est, Ægyptios inter duodecim Deos Herculem recensere. Sed inquit Arrianus, proximum vero est, Herculem qui Tartessi in Hispania colitur, ubi item visuntur columnæ, quas Herculeas vocant, eum esse qui Tyri colatur, quoniam Tartessum condiderint Tyrii, & ritu Phœnicio cōstructum ibidem sit templum quod Herculis dicitur: eodemq; ritu sacra fiant. Quod verò ad Geryonem spectat, ad quem Argivus Hercules, ut boves abigeret missus dicitur, nihil omnino ad terram Hispaniam pertinere, Hecatæus rerum scriptor memoriæ prodidit. Nec ad ullam unquam Erithiam insulam Herculem missum: sed loca circa Ambraciam, atque Amphilocos Geryonem imperio tenuisse: indeq; abactas boves, quæ mira specie in illis comperiantur locis, herbida regione, & pascuis admodum læta. Nec omnino fieri simile veri, ea tempestate novisse Eurystheum extra orbem terrarum positos populos, aut speciosas quæ ibi nascerentur boves. Utcunq; quod scitu dignum est, scribunt Græci Epiroticos boves Larinos dici ab Larino pastore, cuius meminit Athenæus quoque, qui ab Hercule redeunte ab Geryonis nece, exceperit educaveritque: unde Epirotica mox armenta sint celebrata, de quibus commeminerit Lychus Rheginus in iis quæ ad Alexandrum scribit. Etiā si sunt qui ab narium magnitudine dici Larinos velint, ut est ab interprete Aristophanis adnotatum. Siquidē λα particula intendendi vim habet, ῥῖνες verò nares sunt. Cæterum Cestrini quoque vocantur, qui Larini. Larimnum verò in Sabæis præstantissimum haberi odoris genus, in suffiendo præsertim, auctor libro decimosexto probat Strabo: cuius autem sit modi, parum comperi. Fuere in Epiro eadem Pyrrhicæ boves, quas atauros vocabant, intactas Venere, ut incrementum ampliter caperent, quasi setauras dicas. Sic verò creduntur dictæ, ab ignea mobilitate, aut à colore; sunt qui diminutivum putent ex forma Æolica. Alii pyrrhicas intelligunt Epiroticas, de regis pyrrhi nomine. Altinas vaccas ab vernaculis dici cevas, legisse videor in veteribus memoriis. Leguntur quandoque & Ata-

byriæ

A byriæ boves, de montis Rhodii nomine sic nuncupatæ. Cæterum æneę fuerunt hæ, quas malo ingruente aliquo, solitas mugire proditum est. Theogoniæ Hesiodicæ interpretes, Herculis nomine solarem intelligunt potestatem: Geryonem verò, cujus boves ab illo orbi terrarum illatas fabulantur, hyemem esse volunt, ἀπὸ τοῦ γαρύειν, τοῦτ᾽ ἐστὶ βοᾶν: id est, ab verbo γαρύειν, quo significetur clamor, ob hyberni temporis tumultum. Nam geren, hoc est γέρων, ad hoc spectat nihil, ut in parerga excurramus. B Est enim eo nomine, ut inquit Ælius Dionysius, grus fœmina. Geria, id γήρεια, flores nuncupant τῶν κινάρων in Nicandri Theriacis. Est eodem nomine in India civitas, Stephano. Dicitur & gerium, annus antiquus. Nam & Megaride promontorium vocatur Gerania, in mediterranea vergens, ac oblongum, indeque ab figura nuncupatum. Nicander,

Σκίδναταί ὡς γήρεια κατεψυχθέντος ἀκάνθης.

Est autem cinaria carduus sativus, meminit Columella:

C Hispida ponatur cinara, quæ dulcis Iaccho
Potanti veniat, nec Phœbo grata canenti.

Vulgus ferè arcoccum nuncupat, Liguribus pergratum in cibis, ac Mediolanensibus. Cinaram sunt qui arbitrentur vocari, quia ut ait Palladius, cinere gaudeat. Id autem quo pacto verum fiat, cum testimonio Pollucis apud Doricos poetas id comperiatur nomen, & esse Græcam vocem testetur liquidò Athenæus. Cur autem flores cinaræ, geria nuncupēt, forsan ea fuerit ratio, quoniam canescant celeriter, D quamvis purpurei, abeantq; cum aura. Sed de sylvestri carduo hæc memorat Plinius. Geria sunt & pappi, in Arati Prognosticis: & Theon esse cinaræ flores interpretatur: sed geramos item vocat, & geramata, id est γηράματα. Geranium vocant lignum, quo ex puteis hauritur aqua: celoneum item nuncupatum, id est κηλώνειον, velut καλώνειον ab calon, quo indicatur lignum, & νεύειν, adnuere. Celonium autem equum dicimus, quoniam κήλων signat in Venerem præfervidum. Genys verò apud Sophoclem in Helectra bipennis est species. Sed ad institutum de Geryone sermonem redeo. Hyemem verò sol perimit ab hyemaliti tropico ad vernum conversus æquinoctium. At boum nomine tonitrua intelligunt, quadam soni similitudine, quæ Geryonis dicuntur, quod hyeme quidem non fiant, sed illam statim consequantur: vel quia ex humecta ejus natura mox hæc proveniant. Fabulantur item Græcorum plerique, Herculis statuam effingi solitam sinistra manu mala tria gestantem, quæ clava conquisivisset dracone interempto, id est concupiscentia subacta: ita enim comparantur tria poma, hoc est iræ, comprimuntur ardores, & habendi cupiditas temperatur: ac denique voluptatum sedantur titillationes, sinuosiq; ac blandi superantur laquei. Leonis verò pellem non aliud fuisse, quàm generosam viri prudentiam, qua is circummunitus obseptusq;, affectiones animi prærabidas exculcarit. Ita sapientiam quendam & summatem virum Herculis nomine accipiendum putant. Quod & in Floridis non ignorasse Apulejus videtur, qui animi monstra ab illo philosophica clava fuisse perdomita, nobis insinuat. Significat etiam in Commentatione de somniis Synesius. Hæc ipsa tamen, ut sunt, ridicula videntur multis, quando voluptarium in primis Herculem intelligunt. Uti de furore interim conticescam, à quo fertur ab Sicalo liberatus. Quo sanè argumēto institutum sit, calentes balneas Herculi sacras dicere, & molliora stragula Herculis cubilia. Herculem Celtæ vocabulo gentis proprio vocant Ogmion, imaginem ejus, ritu ab aliis diversissimo, picturæ exprimunt. Primum decrepiti senis facies est, capite prorsum incompto, pilis quotquot sunt, canicie albicantibus, pelle autem rugosa striataq; , quin exustæ simili usque in nigredinem, quales ferè sunt qui in mari expiscantur senes. Charontem diceres, aut Iapetum quendam. Ex Tartaro, & nulli non similem potius quàm Herculi. Adest tamen aliquid Herculis proprium, leonis circunjectum exuvium, dextra clavam tenet, nec non ex humeris propendet corytus, sinistra intentum pręfert arcum: omninòq; Hercules est, ac quanquam senex, numerosam tamen multitudinem trahit auribus alligatam: funiculi verò aureæ sunt catenæ prætenues, aut ex helectro, monilibus affabrè connexis quàm simillimæ: & quamvis imbecilla sit catella id genus, insequuntur tamen nullo renisu, nec de fugæ præsidio prorsum meditantes quippiam. Immo festini allectantur, læti quoque atque hilares, illum summis etiamnum extollentes laudibus, quin etiam præcurrere gestiunt, nunquam non laxissimo vinculo. Catella verò quam diximus, ad Herculis linguam destinata conspicitur, ad hunc usum (ut videtur) perviam. Ille autem vultu renidens insequentes respectat. Hæc quidem Celtæ. Quam verò habeat rationem tam inusitata species, ne nihil lector studiosus ingenio suo debeat, inenarratum relinquimus: nec reprehensus ferè quisquam est, qui è segete ad spicilegium reliquit stipulam. Observatum in Agricolationis libro apud Græcos auctoris incerti, Herculem in immortalitatis participatum ab Jove admissum, quod dormientis Junonis lac suxisset: quumq; interim divini liquoris per cælum effusa portio esset, galaxiam effecit, nonnihil verò & terram rigasset, natum inde lilii florem, qui colore suo præferat primordia. Scribit in Heroicis Philostratus, Jusjurandum per Herculem à Nestore institutum primo. De Hercule verò illud adjiciamus, coli eum ab E Oetæis ad Trachina cognomento cornopiona, id est κορνοπίωνα, quoniam cornopas fugarit, quo illi nomine locustas intelligunt, quas alii ἀκρίδας, aut πάρνοπας vocant. Adeò levibus de causis indebantur cognomina vanissimis diis: nam Herculem eundem nuncupant Erythræi Ipoctonon, quos Ipas repulisset ἀμπελοφάγους, id est vitem arrodentes. In Alexandra Lycophron eundem λέοντα dicit τρίεσπερον, ex insiti roboris præstantia, & quia in ejus F generatione triplex in unam coivit nox, vel quia triduum in ventre ceti transmiserit, à quo Hesionem liberavit: quum ei immortales equos esset pollicitus Laomedon, quos illi pro Ganymede fuerat dilargitus Jupiter. Ab hoc item maxima quæque dici Herculanea videntur: sic Herculaneas machæras, in Pertinace appellat Julius Capitolinus. Apollinem verò dicunt Rhodii Erythibion, quoniam Erythiben appellant ipsi, quam ἐρυσίβην alii, id est rubiginem. Vanitas eadem Smintheum induxit Apollinem, sed G qui tanti veteribus fuerit, ut orationes etiamnum Sminthiacæ celebrarentur, conditis quoque præceptis, quibus aptè concinnari possent. Smintheus enim dicitur, & Sminthius. Nominis ratio ab muribus ducitur, quos apud Chrysam sminthos vocant, quum eos ubertim succrescentes fugasset is Deus, quo argumento inibi statuę subjecta visebatur imago muris. Alii sminthen intelligunt apud Trojam civitatem, ubi coleretur, sicuti hylatem appellat e-

undem Lycophron à Cypri civitate Hyle, etiamsi est & in Locris altera. Quod verò Pyrrhicas recensuimus boves, sciendum & πρόβατα dici πύῤῥικα, id est Pyrrhicas oves, de regis Pyrrhi nomine, sicuti & boves dictæ, Plinio auctore. At de Hercule id non ignorandum, furore percitum Megaram peremisse cum quatuor ejusdem liberis, quorum ex Græcis thesauris nomina subtexui, Onitem, Theremachũ, Democoonta, Creontiadem. Quanquam octo perfossos canit Pindarus. Aliis adjicientibus duos etiamnum Iphicli fratris. Herculem appellant Græci Ceramyntem, quasi fata rejicientem, id est κηραμύντην: ut sit, qui & Alexicacus. Dicitur & Palæmõ, quia in Olympo sit obluctatus cum Jove. Lucianus facetè, ut solet, triesperum vocat Herculẽ ab trinoctio illo, quod traditur in eo concipiendo insumptum.

Stuporis attoniti species, quem apoplexiam Græci vocant. Item quibus ex causis contingat. Quid paralysis. Catulli versus declaratur. Sceletyrbe quid. Hæmodia quid.

Cap. VIII.

QUam Græci ἀποπληξίαν vocant, sunt qui Latinè stuporem dicant attonitum. In apoplexiis, inquit Galenus, totum corpus sensu privatur, ac motu, solus restat anhelitus, qui si & ipse prohibeatur, maxima est & acutissima apoplexia. Si verò reciprocatio adsit quidem, sed vi magna, fortis vehemensq; fit stupor. Cujusmodi item, sed minus, si neque intentus nec violentus, at inæqualis atque exordinatus interpellatusq; fiat anhelitus. Sicuti ubi servatur ordo aliquis, debilior censetur: sique omnia pro necessitate fiant, primo quoque tempore persanatur. Apoplexię omnes fiunt, ubi facultas animalis ad partes defluere nequit infra caput existentes, aut ob cerebri affectionem similem inflammationi, aut ventriculis ipsis pituitoso oppletis humore. Cæterum causæ magnitudinem affectionis, seu (ut nunc loquimur) passionis consequitur magnitudo. Magna verò ex parte curationem non admittit ob respirationis læsionem. Avicenna sexta primi, ostensurus vitalem potestatem esse animali priorem: Licet, inquit vis animalis membri alicujus intercipiatur, quæ sensum præstat, & motum voluntarium: nihilominus vita non destituitur pars ea, ni pariter & vitalis destruatur. Membrum utique stupidum aut paralyticum diu quidem sensu caret, ac motu: vel ratione complexionis malæ, intensius frigidæ, non permittentis sensum motumq; recipi à membro, vehementius arctatis meatibus nervi, per quos commeant spiritus: vel oppletis nervis interjacentibus cerebrum vel nucam & paralyticum membrum, subsistente tamen interim vita. At inter mortua pars nec sensu poliet, nec motu, computrescitq; illicò, interpellata videlicet corruptaq; vitali potestate. Avicennæ interpres ita distinguit: Stupidum dicitur, quod sensu caret: paralyticum, quod & sensu & motu: Cornelius Celsus: Attonitos, inquit, raro videmus, quorum & corpus & mens stupet. Fit interdum ictu fulminis, interdum morbo, apoplexiam hunc Græci appellant. At resolutio nervorum frequens ubiq; morbus est, sed interdum tota corpora, interdum partes infestat. Veteres auctores illud apoplexiam, hoc paralysin nominaverunt. Nũc utrunque paralysin appellari video. Est sceletyrbe item, id est σκελετύρβη, paralysis quædam, quum rectum servare incessum non valemus, & crura, velut ardua conscendentes, attrahimus, ac in sinistrum quandoq; dextra circunferimus, quandoq; è diverso. Sciendum verò illud, nullum esse morbum adeo senili ætati familiarem, ut est apoplexia, quoniam in ea cerebrum pituitosis repletur superfluitatibus. Ex iis verò, quæ de stupore collegimus, infertur Catulliano carmini lucis plurimum:

> Talis iste meus stupor nil videt, nil audit.

Stuporem dentium ex fructuum acerbitate Galenus ad Paternianum, hæmodiam scribit vocari. Id ex visu item contingere quin & auditu, apud Græcos alios est observatum.

Super comitiali morbo, quid sentiant eruditi. Spumæ generatio. Suspendiosorum os spumosum unde sit. Melancholicorum ratio. Cothurnicum, & caprarũ natura. An homo tantum hujusmodi affectione infestetur. Magmed historia. Lunaticus morbus.

Cap. IX.

COmitialis verò morbus apoplexiæ germanus proximusque quodammodo est, quum idem locus in utroque patiatur, & idem humor causam affectioni præbeat. Verum apoplexia propter omnimodam ejus carentiam facultatis, quæ ad nervos demanat. Morbus autem comitialis ob incertam temerariamq;, & inconditam motionem consistit. Frigidus autem & crassus est humor ambobus. Proindeque adolescentium ætas calidæ siccæque temperaturæ maximum affert auxilium his qui comitiali morbo laborant. Compari modo & locorũ mutationes proportionales, quando ad calidiorem sicciorem q; transmigrent. Eodem modo & victuum. Comitiales morbos exsuperare in pueris, auctor Hippocrates est, proptereaque dici pueriles morbos, qui & ætatis conversione ac mutatione desistant. Accidunt & adolescentibus quandoq; ob victus errorem, & quia humi cubant ac soli se exponunt, & imbribus, & ejusmodi aliis. Quum verò spumę generatio ex duarum substantiarum mixtione perficiatur, altera spirituosa altera humida: fiat autem earum mixtio, ambabus in multa perfractis, & multis mutuo complexu parvis ampullis plerunque ab ipsis effectis. Ventis quidem vehementibus mare occupantibus, propter ictum fortiorem spumam fieri contingit: in lebetibus autem caloris ratione, sic & in corporibus animalium, quum adsunt ex morbo comitiali convulsiones, vehementia motuum solet spumam generare: in capitis verò calor: in cursibus autem equorum utraque causa vigorem habet. Qui spumam è ventre prodire, opinantur, deerrant: neq; enim fieri potest, ut tota inde proveniat, quum neque eo tempore animal evomat, neq; nauseam patiatur ullam. Quum verò tenacem habuerit is qui perfringitur, humor, consistentiam, stabilis spuma perficitur, qualis convisitur currentibus equis aut ira percitis apris. Ubi autem laqueus collo circumnectitur, necesse est quidem cordi atque pulmoni, ut glutino sum exspirent retrimentum, quod in libro De respiratione Galenus edocuit: prohibente autem laqueo, totum violenter impellit, quo fit, ut pars proprię humiditatis una expellatur. Sed ut ad comitialem redeamus morbum, quo planius expressiusq; cujusmodi ea sit affectio percipiatur, Galeni sententiam subnotabimus ex tertio libro De locis affectis: Morbus, inquit, comitialis convulsio est omnium corporis partium, non perpe-

perpetua, ut in prosthotono & opisthotono atque A tetano, id est nervorum rigore: sed quæ ex temporum accidit intervallis. Ac neque hac sola re, sed mētis quoque & sensuum oblæsione ab jam dictis distat convulsionibus, unde constat, in supremis corporum partibus, cerebro videlicet, hunc affectum consistere. Cæterum velox ejus discussio, crassum humorem, spiritus meatum in cerebri ventriculis obstruentem, hunc maximè affectum peperisse, declarat, nervorum principio se ipsum quatiente, quo excutiat id quod noxium est. Denique à crasso sem- B per humore hanc produci affectionem, argumento est, quod & subito fit, & solvitur confestim: nam subitariam meatuum obstructionem à crasso viscosoq; humore fieri constat. Accedit ad hæc, ut is qui sic laborat, neque videat, neque audiat, neque ullo sensu quicquam percipiat, ac ne memoria quidem consequi possit quod factum sit, siquidem cum memoriæ viribus ratio item læditur. Melancholici magna parte comitiales efficiuntur, sive caduci: & contra, morbo comitiali laborantes efficiuntur melan- C cholici. Atque horum utrumlibet magis accidit, prout vel in hanc vel in illam partem infirmitas repit: si enim in corpus, epileptici: si verò in mentem, melancholici redduntur. Illud verò ex historia memorabile, fuisse grammaticum quendam ætate quidem præviridi, qui se vehementius in tradendis egisset preceptis, aut altius cogitasset, vel etiam inediam diutius esset perpessus, aut iram minus inhibuisset, mox comitiali corripiebatur morbo. Id verò medicorum scientissimi amplius perpendentes, D os ventriculi, utpote quod facilè sentiret, esse affectum, facilè deprehenderunt, ac deinde per consensum & cerebrum totum, ac corpus universum convulsione concuti. Quærens verò Aristoteles, unde sit quòd uni animantium cunctarum homini transvertuntur, ac per limitatem depravantur oculi, postea infert, ἢ διότι μόνοι ἐν τῷ γήρει ἐπίληπτοι γίνονται τῶν ζώων, ἡ δ' ἐπίληψις διαστροφὴν ποιεῖ, ὅτε γίνεται, ὥσπερ καὶ τῶν ἄλλων μορίων. id est, an quia solus ex omni animantium genere morbo comitiali rapitur, E quod genus morbi transvertere oculos, sicut cætera etiam membra potest. Afferunt quinetiam Peripatetici nonnulli dictorum ab Aristotele rationem: quia hominis cerebrum pravis evaporationibus maximè sit obnoxium, nec non frigiditate sit atque humectatione præsigni. Addunt & motiones item ejus esse exordinatas valdè. Plinius verò Naturalis historiæ decimo, coturnices damnatas mensis prodit, comitialem etiam propter morbum despui suetū, F quem solæ animalium sentiant, preter hominem. Eadem ferè Julius Solinus in Polyhistore. Plutarchus rerum naturæ haudquaquam imperitus, nec tam historicorum calendario inferendus, quàm philosophorum albo, capram præter cætera animalia comitiali tentari morbo refert: proptereaq; veteres sacerdotes ea vehementer, ut morbida, abstinuisse: quoniam gustantibus aut tangentibus modo aliquid morbi ejus affricetur. Cujus causam afferunt, G pororum sive meatuum angustiam, quibus obseptis, sæpissimè recludatur spiritus, quod arguat vocis tenuitas. Nam qui eo affectionis genere tentantur, similem capellæ vocem edunt. Cæterum de hoc morbo aliqua & Alexander Aphrodiseus. Observatione dignum quod Avicenna scribit secunda primi: Epilepsiam septentrionalibus non ferè contingere, quia sint introrsum sani & calore exsuperanti: quod si eveniat, esse atrocem, quia causa sit prepotens. Legimus porrò, Si caducis à dextro morbus occipiat, eorum difficiliorem esse utiq; medelam: siquidem dextra corporis validiora sunt, eoque minus spei ad sanitatem relinquunt, quum & ipsa ægritudini accumbunt. Tuncq; dextræ auris crebriores fiunt tinnitus, morbo penitus adacto. Jucunda superest historia in morbi comitialis mentione, non indigna quam recenseamus: siquidē Magmed, seu Maumet dicatur is, qui magnā Orientis partem religione perniciosa implicuit, uti proditum est, huic erat affectioni obnoxius. Id quum animadvertisset uxor, & eo nomine plurimum indignaretur, ac rogaret subinde, quid esset in re: Desine (inquit) mirari, morbus abest: sed quum adventantis numinis vim pati nequeam, mente collabor, ac stupent membra, Cōmunis est hæc prophetarum affectio, quorum me esse unum, scias velim. Hac fraude mulier delinita, quem odisse ceperat eventus atrocitate, commenti versutia, ut divinum suspicere virum coacta est, quę illuc denique prorupit fraus, ut moriens illum ex asse hæredem institueret. Quæ res potentiæ, quam mox indeptus est amplissimam, exordia præbuisse narratur. Illud porrò ex Septimii Florentis apologetico est, In harena jugulatorum nocentum sanguinem recentem de jugulo decurrentem avida siti solitum hauriri, quod sic comitiali morbo remedia quæri opinarentur. Morbum hunc dici lunaticum opinantur, quidam, quòd interlunio editos, eo ferè corripi adnotatum sit. Furiosum & lunaticum mancipium legimus apud Cajum. In sanctis literis lunaticos appellari animadverto, quorum morbus lunæ ascensu increscat, quod diabolus lunaria servet tempora, ut creaturam infamet in creatoris blasphemiam. Typicè verò lunaticos accipiunt, qui per horarum momenta mutantur in vitia. In Matthæi utiq; Evangelio, ubi à Salvatore præpotenti narrantur in integrum restituti δαιμονιζόμενοι, id est ab dæmonibus agitati, & σεληνιαζόμενοι, lunaticos intelligunt hosce nonnulli. Quidam verò etiam syderatos, ceu hæc dicatur lunaticorum explicatio. Alias Græcorum sanctio est, furentium cantationem in lunam regeri, διὰ τὸ νυκτιέρων δεισπέζειν φασμάτων: quia nocturnarum præses apparitionum sit, Est & illud in literis compertum, frigenti naturæ ac humenti præesse lunam: quocirca cerebro malè affectos, atq; hinc concidētes crebrò, lunaticos vocari.

Anima natura qualis sit per se. Vitia an extrinsecus invehantur. Cur anima eadem parum introspiciēti mortalis videatur. Curq; minus veritatis lumen percipiat.

Cap. X.

Quoniam ab ineunte ætate Platonem secretioris philosophię principem, dignumq; qui sententiæ uniuscujusque fundus fiat ac subscriptor, mirificè sum amplexatus, ne incertè erraret animus, ac (ut inquit Ennius) præter propter vitam viverem, quod ejus viri facundia divinius quiddam intonuisse videretur, vix mihi quandoque valeo temperare, quin sejunctis parumper nostræ classis doctoribus, mysteria Platonicorum, tametsi conniventibus oculis, ab limine, si non datur ultra, pergam salutare, nec tamen id operæpretio nullo. Præfloramus subinde vireta lætissima, inserimus hisce libellis (ut sic dixerim) congestitiis, quæ legentium desideria, & si non perficiant, at leniant saltem, & quoquo modo juvent, ne bonæ prorsum otiosis pereant horæ. Nā

vetus est, ab Ennio item observatum: Otio qui nescit uti, plus negotii habet, Quàm quum est negotium in negotio. Quale est quod mox subnotavimus. Siquidem in lucubrationibus iis collibitum est Aristotelicarum meditationum exhibere imaginem quandam, ut nunc ἐκθετικὴν καὶ ἀκροαματικὴν disciplinam persequamur, nunc δειλινὸν περίπατον, quatenus naturæ sacraria introspectamus remótiora, aut leviora hæc non negligimus nostratia. Animam igitur rationalem, qua maximè humanum genus præcellens est, esse divinioris indeficientisq; naturæ, veluti propaginem immortalem ipsam, non Dei tamē ex substantia, indeficientemq;, multa quidem liquidò comprobant, ut quæ nec corpus sit, neq; item ulla sit figura notabilis, nec colorem habeat, neq; molem, vel qualitatem ullatenus tractabilem. Cæterum abundè etiam id ipsum hinc licet intueri. Nam si divinum omne, quodq; verè est, vita fruitur bono & sapiente, conjectemus eminiscamurq; animæ cujusdam statum: quæ corporeis nexibus mancipata quidem, nec dum tamen ita tenebris obvoluta adobrutaq;, ut inolescentes præter rationis dictamen concupiscentias & iras, & id genus alia quæ nostri inusitatius morbos, perturbationes, affectiones item rectè dicere sibi permittunt, concipiat & admittat, verū corporis quoq; contagia subeat eatenus, quatenus summè compellat ipsa necessitas. Hæc verò proculdubio patefaciet, vitia & mala ipsius animæ additamēta quæpiam esse, ac extrinsecus injici nobis: siquidem animo depurato & genuino candori vel restituto vel conservato inesse comperiuntur optima: sapientia scilicet, ac virtus reliqua, tanquam familiaria. Quod si ejusmodi recognoscitur animæ nitor, & initialis pulchritudo, ubi resipiscit, & velut ex altiore somno excitata redit in seipsam, cur non eodem sit gradu ferè, quo divina sempiternaq; niti, non imus inficias? Neque n. tantum cœlo (quod dicitur) toto aberraverimus, ut sapientiam virtutemq; veram res dubio procul cœlestes divinasq; naturæ alicui viliori, immortalitatis nesciæ obtingere audeam asstruere. Quinimò, quicquid divinitatis participatum nanciscitur ex cognatione quadam & substantiæ comunione, id esse planè divinum haud diffitendum omnino est. Quamobrem quisquis numinis præstantioris afflatu ita afficitur, exiguo sanè interstitio à superno fulgore sequestrari videtur, hoc uno ferè inferior, quod etiamnum agit in corpore. Quod si genus humanū parte saltem plurima ad se rediens talibus esset præditum animis nemini unquam mortalitatis animorum obreperet opinionum vanitas. Cæterum quia maximis scelerum inquinamentis plerunq; inficitur cælestis ille, & prænitidus animæ vigor, hebescitque corporeæ pestis contagio imago divina, quæ non civilem plerunq; vim & festucariam, sed bellicā meditatur & cruentam, nimirum hinc suboritur facilè confirmaturq; nulla non hora, nil esse in homine divinum, nil immortale. Sed enim quisquis es infaustæ opinionis assertor, expende amabo natales tuos, quo ad animam spectat, remetire ejus ipsius intimam puritatem, corporis additamētum reseca, quo veluti inutiliore sarcina gravamur. Intuere te ipsum. Jamiam immortalem te agnosces & astrues, jam jam in mundo intelligibili, puroq; loco te habitare perspicies, veritatis splendore ab ipso bono coruscantis illustratum, conversusq; ad mortales cæteros incinendum ita putabis, Valete vos: ego verò immortalitatis jam Deus profectus ad divinum, divinæ similitudini totus incumbo. Cæterum in peccati ratione non prætereunda temerè Augustini libratior sententia: Qui omnia, inquit, animæ mala, ex corpore putant accidisse, in errore sunt, etiam si luculentis versibus Platonis sententiam secutus Maro id comprobavit:

Hinc metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentq;, nec auras
Respiciunt clausæ tenebris & carcere cæco.

Nam corruptio corporis, quæ aggravat animam, non peccati primi est causa, sed pœna: nec caro corruptibilis animam peccatricem, sed anima peccatrix fecit esse corruptibilem carnem.

Quod tamen corpore obsepta rationalis anima modo mirandum veritatis lumen percipiat minus, hinc effici, eruditorum conjectatio est, quia minimam ad id habeat proportionem: quippe est anima, forma quædam corpori mancipata: lumen verò illud forma est, ab corporum penitus dissita comercio: propterea in Metaphysicis Aristoteles, Intellectus noster se habet ad ea quæ sunt manifestissima in naturæ tanquam noctuæ oculus ad solis lumen. Sed & in Metaphysicis Avicenna: Quemadmodum paralytici lingua humore præpedita quodam, certum in prægustando saporis sensum minus agnoscit, sic & humanus intellectus ob mortalis nexum corporis quasi paralyticus occæcatur in iis quæ corporea sunt omnino ac æterna. Ad quæ forsan reflecti etiā Pythagoricum illud valeat. Συμφορὰν τῆς ψυχῆς τὸ σῶμα εἶναι πρώτην. Calamitatem animæ primam esse corpus ipsum.

Annulus Gygis: quisque hic fuerit Gyges. Persei vitreus clypeus, aut galea mira. Labidium. Tenax. Labradeus Jupiter unde dicatur. Quid labrys, & labarum. Pladara, plados. De annulorum vi, & lapillorum potestate mirabi's adnotata complusculа, quæ suggessit lectio varia. Principum bonorum paucitas.

Cap. XI.

Satis nobis, inquit M. Tullius, si modo in philosophia aliquid profecimus, persuasum esse debet: si omnes deos hominesq; cælare possimus, nihil tamen avarè, nihil injustè, nihil libidinosè, nihil incontinenter esse faciendum. Hæc Cicero, tum graviter, tum verè tertio De officiis pronuntiavit. Cui & Peregrinus philosophus cognomento Proteus astipulatur, Gellio referente. Sed enim libro secundo De justo. apud Platonem Glauco Socratem provocaturus ad justitiam acrius defendendam, injustitiæ suscipiens patrocinium: Quod, inquit, qui justitiam servant, inviti id agant, quum ex imbecillitate injuriam inferre nequeant, planè perspiceremus: si tale quippiam animo fingeremus, justo licentiam, injustoq; permitti, quicquid collibuerit, agēdi: deinde sequeremur exploratores, quò rapiat utrunq; libidò. Inveniremus profectò justum plus habendi aviditate compulsum ad eadem se, atq; injustum conferre. Erit autem licentia ista, quam dico, si detur illis annulus, qualem aliquando fuisse fuerunt Gygi Lydorum regi. Fuit autem annulus is mirandæ cujusdam & inusitatæ naturæ. Siquidem ubi Gyges ejus palam, sive fundam malis fuisse, nam σφενδόνην hanc Græci vocant, ad palmam converterat, à nullo videbatur, ipse autem omnia videbat. Idem rursus videbatur, quum invertisset annulum. Itaq; hac opportunitate annuli usus reginæ stuprū intulit, eaque connitente, regem dominum interemit,

mit, sustulitque quos obstare arbitratur, nec in A iis eum facinoribus quisquam potuit videre. Sic repente annuli beneficio rex ortus est Lydiæ. Hactenus ex Platone. Hæc verò non eo produximus, ut de virtutis ratione disertaremus, verum ut liquidior annuli ratio fieret, ac Platonis sensus. Nam ex historia hujusmodi id mihi magis arriserit, ut Gygis annulum abiisse Græcis in adagii usum putem de iis, qui vafriciis alios circumveniunt, quàm quod modo dicitur, in inconstantes, aut in fortunatos. Quod oratione quadam indicat planè Libanius. Observatum B autem in veteribus memoriis: Perseum quoque ad Gorgonas profectum ab Minerva clypeum accepisse vitreum, per quem videre, nec videri posset. Nec me fallit tradere alios, galeæ vim fuisse hanc à Mercurio eidem oblatam: Orci namq; galea usum, sunt qui non probent. Porrò hic est Gyges, is qui Barbarorum primus munera apud Delphos posuit secundùm Midam Gordis filium, qui thesaurus dicitur à Delphis Gygadas. Nam & aurum Gygadas summè probatum veteribus animadverto, veluti C Daricum. Sed & Ariandicum argentum eodem modo planè excoctum ac postulatum. Sicut illud obryzum. Sed & Gygen hunc ex opulentia vocitatum polychryson, ex Plutarchi Moralibus videmur didicisse. Gygis verò sepulchri commeminit in Theriacis Nicander, nec non ejusdem interpres in Rhamni mentione. Scribit Atheneus, ante Gygen Pythiũ fuisse ἀνάργυρον ἢ ἄχρυσον, id est sine argento & auro, quæ hic obtulerit primus. Legimus præterea Candaulem ab Gyge superatum, rege opem ferente, qui D dicebatur Arialis. Qui mox in Cariam inter spolia reliqua etiam securim retulerit, quod fuisset Lydiæ regum gestamen, unde erectum sit Jovis Labradei simulachrum, quoniam Lydorum vocabulo labrys dicitur securis. Labarum verò inter vexilla connumeratur ante imperatorem solita gestari, tantę olim existimationis, ut id adorationis cultu veneraretur militaris turba. Fuit auro pretiosum, & lapillis intermicantibus splendidissimum. Meminit in Apolo- E getico Septimius, sed & in Epistolis Ambrosius. Labidium forficula est. Sunt qui, ut vulgò, etiam tenacem interpretentur. Sed redeundum nobis ab diverticulo ad annulum, cujus naturam inprimis mirificã, quandoq; magicam suam arbitratus, quandoque etiam fabulosum, cujusmodi pleraq; deprehẽdas, in Græca præsertim historia, quæ profectò significanter πλαδαρὰ dixeris, sicuti stomachi πλάδον nominat Galenus, imbecillitatem intelligens & humectationem nimiam, unde & πλαδαρώματα nuncupantur. Et apud Polybium, τὰ μὲν ἄλλα καλῶς F εἶχεν αὐτῷ πρὸς τὴν χρείαν, τὸ δὲ ἔδαφος πλαδαρὸν εἶναι. Sed institutum ἐκ παρεκβάσεως. Mox curiosius solicitiusq; rimandum opinatus, comperiebam scitu digna quæpiam, quæ & apposui. Primum esse in Indorum tractu draconum vim quum multitudine, tũ magnitudine mirandam. Eorum duo fermè genera dici. Quippe palustres pigri sunt, tardiq;, & sine cristis: montani acriores, grandioresq; sed & cristati. Horum capitibus inesse ferunt lapillos specie aspe- G ctuq; floridos ac jucundos, viribus & potentia mirabiles. quod (inquit Philostratus) annulus testatur, quo esse potitum Gygem, constans opinio est. Amplius Thebit philosophus non aspernabilis omnino, etiamsi non sępè ita advocatum invenis, ad effectus miros, syderalem scientiam adhibendam putat, captataq; stellæ virtute, accipi lapidem herbãq; stellæ subjectam, mox & annulum conflari, sive aureum velis, sive argenteum, cui lapillum indas, herba supposita. Id verò potissimum fieri præcipit, stellam luna subeunte aut spectante aspectu trino vel sextili. Stella verò cœli medium percurrente, aut in ascensu constituta. Quin & in Christianis literis longè scientissimus auctor divus Thomas tertio Contra gentiles volumine. Herbas lapidesque cælitus mirabiles quasdam ultra elementarẽ naturam, nancisci vires, non diffitetur: sicuti hominibus item contingat in artium excellentia. Platonicorum verò ingeniosa eminensq; subtilitas ita fermè ratiocinatur, corporis nostri portionem quamlibet, sive internam dicas, sive extimam ut agat moveaturq; vim ab anima indipisci. Consimili ratione & in mundo membra omnia ab ipsa mundi anima. Proinde, inquiunt, lapillorum, herbarum, metallorum nunquã spectata satis potestas & actio, extra quam natura pertingat elementaris, animam esse testantur in mundo, ex qua nihil non vel minimum potentiam ubique singularem consequatur. Siquidem quod rebus multis peculiaris quædam & admirabilis adsit vis, quam ad elementarem causam haud queas referre, non contingit omnino simpliciter, & ex multorum confluxu. Alias casu quoque ea possent evenire, aut certè firma non forent. Quamobrem ex animali & seminaria profluere ratione fatendum est. Quo nomine observatum prudentioribus, Pæoniam collo appensam comitiales adiuvare plurimum, Polypodium attam purgare bilem, timorem corallo pelli, laurum adversus vulgur amuletum esse vel præstantissimum; Echeneida verò, ruant venti licet, rabiem mundi perdomare, & infr[illegible]are impetum, navigia ratione mira sistendo. Quia verò de annulis mentio est, non prætereamus scurræ dictum celebre ac verum, principes bonos posse universos annulo insculpi, atque inscribi. Quod ex mira natum paucitate convenit. Nam in Romana historia hosce vix compereris, Augustum, Vespasianum, Titum, Nervam, Trajanum, Adrianum, Pium & M. Antoninos, Severum Aphrum, Alexandrum Mammeæ, Claudium & Aurelianum. Valerianum transeo, quia infelix. Reliquos verius monstra dixeris ac pestes. Proinde ab Diocletiano dictum egregiè: Nil difficilius quàm benè imperare. Qui hosce sunt insecuti in digitos non mitto nunc.

Super annulis item non improsperè conquisita quæpiam, & prompta in literas, non semotis omnino quæstionum salebris. Inprimis qui Platonis annuli, & Iarchæ. Batti annulus & silphium. Eudami annulus. Cur annulorum quidam dicantur physici. De magia relatu non ingrata. Iuvenalis locus explicatur. Qui sint Pharmatica. Pharmaci. Apsicori. Pharmacum quid. Virgilii locus expenditur. Entomata. Symphyla. Catharmata. Catharsia. Peristiarchi. Item quid Telia: necnon cur dicantur annularia scala. Qui dicantur item annuli leves Iureconsultis. Obiter pannicularia, & pannarii quid apud easdem intelligantur. Pronubus annulus. Oxythyma quæ sint. Peripoli, hidrymeni, oxosma, acares, corianos. Æstivi annuli. Hora æstiva. Annulorum jus. Antonii Musæ historia. Cochium. Coclides. Annuli sigillaritii: vel signatorii. Annularia scala.

Cap. XII.

QUoniam aures delicatas radere sumus veriti, nimio plus excrescens caput dissecuimus, in partesque digessimus, ut quod uno impetu fuerat absolvendum, membratim quasi distributum minore fastidio haustum in vires abeat, & sanguinem. Mi-

tiora quoque magna ex parte, & quæ jucundius a- A vidiusq; non somniculosus lector percurrat, jam hinc contexere pergimus, nisi quòd celeberrimos & reconditissimæ scientię Platonis annulos, auream illam Homeri catenam referentes, à vivaq; opificis virtute, quasi à vero lapide indomiti Herculis propensos in tempus aliud missos facere nequimus. Sunt verò hi non aliud prorsus, quàm ordo, seriesq; rerum divinæ deserviens providentiæ: series, inquã, luminum partim quidem invisibilium, partim etiã visibilium. Et occulta quidem lumina intellectus B sunt angelici animalesq;, manifesta verò sunt cælestia lumina. Est autem inter hæc mutuus & mirabilis nexus, quem dicere catenam possis, Sed ibi utique intellectualis nuncupabitur & aurea, ac providentiæ. Hic autem naturalis & argentea atque fatalis, providentiæ prorsum obnoxia, cujus quidem potestate purior anima sequestrari valet à fato. Quod est à Platonicis egregiè confirmatum, nec magicæ displicet gravitati, sancit & Hebræorum astronomia. Nam Areopagitæ Dionysii placita vel C ad minutiem rerum divinitatis perducunt providẽtiam, ut suum tamen animis relinquatur arbitrium, & sit votis locus. Sed enim subtilitatis immensæ relictis quæstionibus Iarchæ annulos minimè differamus: de quîs hæc fermè nobis observata. Scribit etenim Damis, sapientum Indorum principem Iarcham tàm scitè, tamq; doctè annulos septem compegisse, qui & stellarum septem nominibus essent præsignes, ut Apollonium Tyaneum dono acceptos singulis diebus singulos, juxta dierum nomina eos D distinguentem, gestasse proditum sit. Amplius Iarcham id quoque Apollonio insinuasse, avum suum philosophiæ mysteriis itidem initiatum, annum cẽtesimum tricesimumque vivendo attigisse. Id verò annulorum beneficio contigisse, quamvis non satis constanter, gravissimi auctores interpretãtur. Quinimmo Apollonium ipsum eodem munere iuventæ nitorem prętulisse, quamvis annum jam centesimũ excessisset. Batti verò annulus apud Cyrenæos gratitudinis habet, atq; honoris argumentum, condita E ab eo Cyrene ex responso, sicuti Aristoteles quoq; commeminit. Quo nomine civitatis consensu conflatus est annulus civium conditori suo, veluti parenti, silphium offerentium nota, quod esse inter olera constat pretiosissimum, comici veteris astipulante versiculo, quo ille ait, Ne Batti quidem silphio adduci posse, ut faceret quod rogabatur. Sed & Ampeliotæ, gens Libyca, inter Delphicos thesauros etiam Silphium dicandum censuerunt. Calculum adjicit nummi item veteris scalptura, quod in Cyre- F næorum politia adnotatum Aristoteles reliquit. Invenio in literis, Eudamum quendam professione philosophum annulos quosdam solitum conficere, quorum vis esset mira adversus dæmonia: item serpentium morsus & id genus alia pleraque: inerat iis quoque contra fascinationem virtus præclara. Cujusmodi potestatem ab juvandi præstantia Græci nuncupant ἀλεξητήριον. Hosce annulos dici physi- G cos, comperiet, qui Græcorum monumenta adierit quandoq;. Id cur sic, ne quem fortè Lynceo minutissima queque expendentem torqueat, ex mutis magistris ita accepimus, esse in anima nostra γνωστικὰς δυνάμεις, id est cognitivas potestates tres: νοῦν id est mentem, διάνοιαν, cogitationem seu discursum: δόξαν, id est opinionem. Rursum, dum se naturæ ęmulam anima facit: tria idem exinde oriri: ἐπιστήμην, τέχνην, ἐμπειρίαν, hoc est scientiam, artem, experientiam: quæ sint tribus analoga viribus, menti, sciẽtia, cogitatrici potentiæ ars, opinioni deniq; experientia. Nam sicuti citra rationem sese promit opinio: ita & experientia subjectarum sibi rerum minus rationes tenet. Ex iis verò illa consequuntur, primũ esse magiam quandam, quę sit activa portio scientię naturalis. Eam aliud nihil omnino docere, quàm naturalium virtutum adminiculo, ex mutua earum, & opportuna applicatione, opera edere extra omnẽ admirationis captum. Quo genere Æthiopes maximè utantur & Indi, ubi herbarum cæterorumq; ad id spectantium facultas suppetat in primis. Est siquidem in rebus naturalibus cognatio quædam, & sympathia, id est (ut sic dixerim) compassio, aut consensus, vel contagio, ut Ciceroni placet: vel etiam contages, ut aliis: aliorum ad alia, & manifestorum ad vires occultas. Est & antipathia, sive contrapassio, & repugnantia. Rerum periti per mutuam cognationem cõducebant in unum: per repugnantiam expellebant, purificantes, sicubi usu veniebat, sulphure atque asphalto aqua aspergentes marina: quod expurgandi vim obtineat sulphur, propter odoris planè acumen: aqua verò marina propter igneam portionem. Ad quam doctrinam sanè Satyricum illud spectare contenderim:

> Cuperent lustrari, si qua darentur
> Sulphura cum tædis, & si foret humida laurus.

Nam quod laurum adjecit, illuc fortè tendat, quod est ab magię consectatoribus pervestigatum, sufficere nonnunquam herbam unam vel lapidem unũ ad divinum opus. Sufficit enim cnebison, id est carduus ad subitam numinis alicujus apparitionem, ad custodiam verò laurus. Cæterùm de hisce rebus alibi hoc opere fusius. Quod ergò viribus naturalium rerum compingerentur annuli, factum puto, ut scientissimi viri physicos nuncupandos censuerint, hoc est naturales. Legimus tamen eosdem Pharmacitas item vocitari, credo ab remedii præstantia, quod pharmaci nomine intelligitur. Quanquam est ubi pharmacitatem dici ventrem reperias, qui nunquam ferè cibis congestis expleri saburrative queat. Cujusmodi à nostris collativus appellatur. Magnum quippe turgidumq; ex Plauti Curculione Pompejus interpretatur, quod in eum edulia congerantur omnia. Sicuti eleganter dixeris e diverso apsicoros, qui simulac cibum attigerint exurgunt saturi. Sed & Apsicoron, vitam intelligimus variam, mutabilem subinde inconstantemque. Pharmacorum appellatione non venena modo veniunt, ac veneno proxima, sed excantamina quoque, & imprecationes diræ, ac philtra, & quibus plerunque contabescunt homines, unde sunt Alexipharmaca. In medendi ratione pharmaca modo intelligunt, quæ violenter corpus extergunt perpugantq;, alimenti verò afferunt nihil. Ad quam rei naturam respectans vates eminentissimus Æneidos secundo ita canit,

> Qualis ubi in lucem coluber mala gramina pastus,
> Frigida sub terra tumidum quem bruma tegebat
> Nunc positis novus exuviis.

Et quæ sequuntur.

Verum & Homerus Iliados vigesimo, unde mutuatus creditur Maro:

Βεβρωκὼς κακὰ φάρμακα, inquit. Quę verò ea sint, ex Plinio liquet, libro octavo, capite vigesimoseptimo.

Nec.

Nec me fallit, Homeri interpretem sic exponere ut mala pharmaca intelligat κακωτικὰ καὶ ἰὼ ποιητικά, innui autē formicas & cantharos. Noscendū tamen, fœniculum de quo Plinius, inter symphyla recenseri potius, quàm inter pharmacode. Sunt autē symphyla, quæ in quotidianum veniunt vitæ usum, ut mēta, anisum, origanus. Sed de iis quæ pharmaci vim habent, intellexit nimirum Virgilius. Pharmacites dicebatur & vinum Pramnium, ita à petra in Icaro quā Pramnion dicunt, appellatum: quanquā apud alios varia sit ejus verbi etymologia. Pharmaci verò, ut obiter & hoc pergā appingere, in literis interioribus ferè vocantur, qui ad civitates suo interitu expiādas educabantur publicè. Erant verò hi ignobiles quidā, & inutiles, qui grassante in cives peste, aut id genus morbo alio immolabantur, ut si quid in numen esset offensæ, piaculo ejusmodi paria facerent: ob idque catharmata consimiliter dicebātur, Græco verbo expiationem significante. Nam Catharsia ratione eadem porculos nuncupabāt minutulos, quibus conciones & theatra lustrabantur. Qui mos Atheniensium erat verus. Id verò muneris obibāt, qui ab re vocabantur Peristiarchi, tanquā circitores dicas, ut testis est Harpocratio. Sicut Peripolos in re militari nuncupant, qui custodię causā circumeunt munimēta. Meminit historia quarta Thucydidis interpres: nam Hidrymeni ferè intelliguntur, qui obsidentes nusquam inde revelluntur, sed assident perpetuo. Sunt qui oxythymia pro catharsiis accipiant, quæ in trivium deferebāt, quum expurgarentur domus. Sed Aristarchus oxythymia esse putat ligna, quibus strangulabantur aliqui, dicta ἀπὸ τοῦ ὀξέως τοῦ θυμοῦ χρῆσθαι. Ea verò excidentes exterminabant, comburebantque. Oxosma verò quidnam statuendum apud Hippocratem, qui eo lichenas tolli pronuntiat, incompertum ferè eruditis est: Ni, inquiunt, ex aceto concinnata intelligatur compositio, quoniam lychenibus ex confesso adminiculetur. Catharsiorum meminit contra Timarchum Æschynes. Catharmata Herodotus Historia septima, etiam entomata nuncupasse animadvertitur, quum Boream à magis placatum scribit, factis entomatibus, quæ insectiones modo interpres dixit. Cæterum ut ad annulos redeamus: Est in thesauris Julii Polluci, annulum qui minimo gestaretur, solitum nuncupari ob parvitatem acares, sicuti coriamon, quo index ornaretur. Acaridion quippe brevissimum, munitissimumque Græci interpretantur, nata inde sententia bracteata, ἀκαρίδιος ὁ ἀνθρώπινος βίος, καὶ μετ' ὀλίγον πάντες ἐξετάθημεν. Latini æstivum annulum materiæ levioris intelligunt, quando levissima quæque, & subtilissima rectè dici æstiva possint, quanquam apud Martialem æstiva hora pro magna potius dicatur. Superiori verò expositioni succinit in Menæchmis Plautinus ille servus, quum ait, Viatici hercle admodū æstivè sumus. Sunt & Jureconsultis annuli dicti leves Digestis de damnatorum bonis. Nam ex Adriani rescripto, inquit Ulpianus, pannicularia causā quæ intelligi debeat, ex ipso nomine apparet: non enim bona damnatorum pannicularia significare quis probè dixerit: nec si zonam circa se habuerit, protinus aliquis sibi vendicare debebit: sed vestem, qua is fuerit indutus, aut nummulos quos victus sui causā habuerit, aut leves annulos: id est qui rem non excedunt aureorum quinque. Quod verò ad pannicularia attinet, obiter idem paulò mox: Pannicularia sunt, inquit, ea quæ in custodiam receptus secum

A attulit spolia, quibus quis indutus est, quum ad supplicium ducitur. Pannarios dicunt Jureconsulti pannorum venditores. Pronubum dici annulum à Septimio Florente observavimus, quo sponsæ digitum vir oppignerare consuevit. Annuli pars qua gemma sedet, pyelos vocatur & pyelis: sicut meminit Lysias adversus Euphemium, & in Heroibus Aristophanes, Harpocratio etiam sphragidophylacion appellavit. Nostri palàm ferè dicunt, sicuti Cicero, & in Floridis Apulejus. At Plinius B gemmas præstantiores funda claudi prodit, id est patentes, nec præterquam margines auro amplectente. Sed gemma carentem añulum ἀπείρονα vocari comperio, quasi tu dicas, omni carentem fine. Qua in parte commonendi sumus, emaculandum esse Pollucis codicem, ubi scribitur modo, apirona vocari λίθον δακτύλιον, tu repone ἄλιθον δακτύλιον, ut annulum intelligas citra gemmam concinñatum: cui sint diversi apud Livium in Sabinorum historia, gemmati annuli. Apiros verò aliud quandoq; pror- C sum est, nam eo nomine tunicam quoq; intelligunt exitu nullo. Quod scribit Horus, ut in Polyxena apud Sophoclem, & meminit in Oreste Euripides. Ejusmodi missam Agamemnoni, concinnunt Poëtæ. Scribitur verò Græcè ἄπειρος, velut sine fine. Apiron verò annulus rectè intelligitur velut infinitus, quia sit rotundationis absolutæ, nec appareat unde initium sumas, velut Homerus terram itidem dixit apirona, hoc est orbicularem, ut interpretatur Eustathius: & approbat in libro de Homericis D allegoriis Ponticus Heraclitus. Apyron verò dicimus incoctum, unde vinum apyron, cujus meminit Athenæus. Annulos porrò apiros non novit modo Aristoteles tertio Auscultationis Physicæ: verum & qui intelligi deberent, exposuit, καὶ γὰρ τοὺς δακτυλίους ἀπείρους φασί, τοὺς μὴ ἔχοντας σφενδόνην: id est annulos vocant apiros, quibus funda non est. Sermo autem ea in parte contexitur philosopho de infiniti ratione. Auctor est historicus Dion, nemini veterum Romanorum ge- E stare aureum annulum præter senatores ac equites, fuisse permissum. Propterea libertis annulorum jus ab iis modo datum, qui imperio forent potiti. Quo nomine, Sexti Pompeji libertum Menam ab Augusto aureis annulis ornatum idem prodidit Dion. Erat verò is transfuga. Porrò quum idē Augustus cum vitæ periculo ægrotaret, jamq; conclamatus videretur, saluti ab Antonio Musa est restitutus ψυχροποσίαις καὶ ψυχρολουσίαις, quo nomine F pecunia est ampliter donatus, & añulo aureo, quoniam erat libertus. Concessum & idem juris non præsentibus modo, sed & futuris, qui medicos se profiterentur. Cæterum Marcellus quum mox graviter afficeretur, non est tamen ratione illa sanatus ab Musa: unde conjectatum, felicitatem priorem non hominis fuisse, sed Dei. Apud Jureconsultos ita lego, Etiam fœminas jus aureorum annulorum impetrare posse: item eum qui aureorum annulorum jus impetrarit ut ingenuum haberi. Ad annulorum G autem rationem, (nil opinor) spectat, quod apud Aristotelem legimus, veteres medicos implicamentis quibusdam, id est (ut ipse ait) plegmatiis digitos inserere consuevisse, quæ contexta forent velut acetabula & cirramenta in piscium quandoque pedibus. Apud Aristophanem comicorum facetissimum dicenti vetulæ, præ macritudine per annulum se posse trahi, irridens Chremylus respondet, Utique si annulus foret Telia. Quo loco eruditi

Teliæ nomine cribri circulũ intelligunt, sicuti Horus. Quanquam eodem vocabulo dicitur item pegma sive conseptum quadratum, in quo farina habetur venalis: sed & tabulã, in qua tesseris, seu cubis ludimus, rectè Teliã dixeris. Sed enim ut caput hoc jam nimio plus extuberans ad coronidem perducamus quandoque, observavimꝰ, Romæ juxta forum fuisse locum, quem Scalas vocabant anularias: quas eruditiores pro ingeniorũ captu ita nuncupatas augurantur ab anulariis officinis, vel à propendentibꝰ annulis. Aliorũ cõjectatio est sic eas dici, quæ in cocleæ formã effingantur, & orbiculata figura rotundentur: quod genus cochliũ dicitur, cujꝰ commeminit etiã Strabo: sive coclides, quæ per circuitũ scanduntur: sicuti & torcularia ad cocleæ similitudinem substructa, coclee dicuntur: & cochlea, lapis ex flumine rotundus. Coclis etiã capitis ornamentum videtur, ab similitudine scalarum vel animalis verbo corrivato. Pollio Trebellius in Zenobia: Ad conciones galeata processit cum limbo purpureo, gemmis dependentibus per ultimã fimbriam, media etiam coclide, velut fibula muliebri astricta, brachio sæpè nudo. Qui verò annulis digitos onerant, unguesq; impensè perpoliunt, comam item non neglecta, confragoso verbo in Nebulis Aristophanes sphragidonycargocometas vocavit. Anulum sigillaritium pro signatorio, apud recentiores comperies. Qua in re sciendum amplius, Sphingis imagine Augustum signasse primò, mox Alexandri, postremò sua. Qua, ut prodit Tranquillꝰ, & Imperatores alii postea usi. At Galbam excipit Dion. Hic enim signatorium habuit annulum majoribus suis familiarem, cujus erat scalptura, canis è prora sese proclinans.

Quo sensu accipiendum illud ex Ægyptiorũ doctrina, Omnium rerum esse vicissitudinem. Prius cur plectantur posteri ex majorũ delictis, ratione Platonica. De animarum transitu in corpora diversa. Adrastia quid. Super vipera scitu digna enotantur aliqua. Et illud, Eam cum murena coire.

CAP. XIII.

LEgebam nuper Herodoti historiã primã super Crœso, qui ex rege, ut tum res erant, opulentissimo, Cyri servus effectus, dum Persarũ principatũ oraculo deceptꝰ sibi vendicare pergit, ubi delusum se sortibus animadvertit, Lydorum quosdam Delphos misit, Deum sciscitaturos, Nunquid puderet quòd ab eo seductus Crœsus tanto regno miserabiliter excidisset: iis verò Pythiã sic fermè respondisse, Sortem fato destinatam evadere, ne Deo quidem possibile: Crœsum quintæ retrò ætatis crimen luere, hoc est abavi: qui quum Heraclidis serviret, qui Sardibus imperitabant, per fraudem dominum interemisset, principatum violenter arripuisset, annuli potestate, uxore illius constuprata prius. Scrutabar anxiè, cujusmodi foret suppliciorũ hoc genus quibus plecteretur, qui ipse haudquaquam deliquisset, subesse videbatur injusti quippiam. Dum ista mussitarem, occurrit Platonicorum cõmentatio, à quibus, uti ipsi putant, tota facilitate quæstionis nubilum excutitur. Nos illorum sensa non gravabimur in hosce libellos, quisquis fuerit eorum genius, transponere, non veritatis causa, sed eruditionis.

Quod in aliis itidem facturum me vel nunc præfari libuit, ut Theoninos dentes & Catonianam frontem obiter rejiciam, adhæsurus potius sanctissimis Christianorum patrum decretis. In primis er- A go sciendum, placuisse id genus philosophicis, quin & Homero vati, ut probare connititur Plutarchus: Animæ transitum in diversa corpora pro ratione & meritis vitæ prioris, quanquam quid astrui ad hæc item possit, alibi tractabimus abundè. Ejusmodi ordinis institutionem adrastiam esse pronuntiant, id est divinarum legum inevitabilem potestatem, neq; vera judicium & justitiam, sapientiamque prorsus mirandam. Quamobrem, inquiunt, non decet præ- B sentia tantum observare, sed dilapsa jam ad calculum oportet revocare, quin & futuris circuitibus acrius intendendum. Inde nanque justè rependi unicuique, facilis erit animadversio.

Nam qui prius principatu potiebatur, mox, id est vita alia in servilem relabitur statum, si quid ejusmodi morum pravitate contraxerit, dum dominaretur. Porrò qui partis nimio plus incubaverint, ad proletarios transcribuntur. Qui manus à sanguine puras non custodierit, talionẽ mox cogitur subire. C Nil horum temerè obvenire, firmiter astruendum. Qui olim matrem violarit, vicissim à filio contrucidabitur in fœmineam revolutus naturam. Hæc verò ne quis fortè ridenda putet, veluti ab imperitioribus tradita, sciant doctissimi, magnum illum sanctarum literarum interpretem Origenem id CHRISTI evangelicum hac doctrinæ ratione enarrandum censuisse: Qui ferit gladio, gladio perit. Chabalistæ quoq; in gente Hebræorum doctores celeberrimi placitis suis ejusmodi retaliationem D sunt complexi. Sed animas in bruta non præcipitãt. Quæ tamen penitus rationem excusserint, brutali affectui imaginationique relinqui non abnuunt. Ter quoq;, nec amplius, huc revolvi animas astruunt, quoniam numerus hic probationi abundè sufficere videatur, ut curabilia expurgẽtur peccata. Addunt, transformationes has mundani motus finem posse pertingere. Quem consecuturum sit felicissimum sabbatum, id est quies & beatitudo bonorum æterna, in quem sensum propheticum illud re- E torquendum opinãtur, Immaculatorum hæreditas in æternum. Sed hęc illi viderint. Nos verò ex veterum scitis hoc genus colligamus, Esse hanc rerum vicissitudinem omnium, quam scientiarum parens Ægyptus, ut olim loquebantur, præceptis est complexa, tradidit Pythagoras, retulit Plato, nec inhonoratam transmisit Platonicus nobilis Plotinus. Hæc illa est rerum vicissitudo, cujus argumentum rerum natura nobis objecisse videtur in vipera. Quæ mirabili ratione ipsam hanc, de qua diu verba facimus, F talionem agnoscitur rependere, quoniam exeso parentis utero, rumpit fœtus, pœna, si credimus, justissima. Nã coeuntis maris præ dulcedine fœmina caput prærodere narratur. Quo nomine quorundam conjectatio est, antiquarum legum scito parricidis id irrogari supplicium, ut culeo insuti cum vipera præfocentur. Quanquam scio à doctissimis Plinii doctrinam in bruti hujus natura fortiter convelli lancinarique, etiam si in eo nec me fallit quos sequamur auctores haberi plures, & quidem quod G miremur gravissimos præcipuè, & classis ferè primæ: sicuti in Theriacis Nicandrum, interprete quoque adjiciente calculum. Quos postea insecuti sunt, quorũ nomini libenter assurgas, Plutarchus in libro quo loquaces taxantur, quos belonis viperisq; persimiles autumat, quæ pariendo rumpuntur. Nã dum tacendi curiosius, quæ effutiãt, venari hinc inde student, eroduntur persæpè, perduntúrque ab iis quæ nequeunt continere. Idem approbasse Apulejus vide-

videtur in Magia, nec tacuit Hieronymus. Suppetit grammaticorum astipulatio quoque, astruentium Echidnã inde ratione etymologica dici, παρὰ τὸ ἔχειν ἐν ἑαυτῇ τὴν γονὴν ἄχρι θανάτου, quod ad interitum usq; fœtum intus contineat. Præsto est magni item Basilii in Hexaëmero sentẽtia: Viperas, inquit, utero devorato, fama est, in lucem prodire. Comprobat & libro secundo Horus, Viperæ fœtum scribens ἐκβιβρώσκοντα τὴν γαστέρα τῆς μητρὸς ἐκπορεύεσθαι. Circunfertur & Græca sententia, sicut viperulæ arroso matris utero, lucem indipiscãtur, ita & livorem animã, in qua concipitur δαπανᾶν. Tamen ne quid dissimulem, sed quicquid observatum mihi est, publico bono ingenuè promam, Apollonius apud Philostratum viperã esse visam refert, serpentes quos peperisset lambentẽ, quasiq; expolientem. Non enim assentior, inquit, imprudẽti eorum sermoni, qui viperarum fœtum absq; matre autumant prodire. Id natura non patitur, nec recipit experientia. Obiter non insuper habendum quod in Theophrasti lectũ monumentis est, viperarum morsibus tibicinẽ scitè modulateq; adhibitum mederi, adeò non ita multa comperias, quæ utilitati ex musicis sese promenti prævertisse velis. De viperis illud amplius ex Galeni doctrina sciendũ: Animantia, inquit, quæ frigidiori sunt natura, per hyemem ob frigoris vim perinde ac si mortua essent, latitare solent: atque tum viperas quoq; videas, si manibus tractentur, deferanturq;, haudquaquã mordere. Nam per æstatem tum hoc animal, tum serpentes reliqui omnes, præsertim sub caniculæ fervore, quum vehementer æstuant, furorem præ se ferre vidẽtur, adeò ut ne exiguo quidem momẽto quiescere omnino possint. Id quod sciens optimè Nicander, sic de Cenchride cecinit:

Non temerè offendas calcãdo Cenchridis artus,
Dum rabiosa furit.

Aulico præterea cuidam à vipera mordicus arrepto contigisse, observatum est, ut corporis totius color in porraceum demutaretur. Nec relatu illud indignum, quod & alibi non negligetur: vipera nequissimum genus bestiæ, ac super omne quod serpentini generis est astutius, coeundi incentivis exæstuans murenæ præcognitã sibi copulam requirit, vel novam instruit, progressaq; ad littus sibilo præsentiam testatur, & ad complexum illam prolicit conjugalem, quæ illecta non deest, ac venenatæ serpenti expetitos usus suæ impertit conjunctionis. Quin ubi advẽtare comparem senserit vipera, venenum evomere narratur, marito sic reverentiam quodammodo exhibens, ac nuptialem reverita gratiam, quod tamen concubitu peracto resorbeat mox. Vicissitudinem denique hanc indicat vetus proverbium ab Carthaginensium pueris in lusu jactatum: Gamma quandoq; insectari beta, & rursum beta persequi gamma.

Quæ sit ratio tarditatis supplicij ex divina providentia. Aristotechnam Deum cur dicat Pindarus. Iũ justene plectantur filij ex eo quod parentes deliquisse comperiantur. Interibi cur Cecrops Diphyes. Circumpadanorum lugubres vestes.

Cap. XIV.

INter artes omnes quæ bono aliquo præcellere conspiciantur, animæ medicinam videri maximam, nõ ferè quenquam ex politioribus paulò esse opinor, qui non fateatur. Siquidem hac de causa Pindarum animadvertimus Deum optimum maxi-

A mum Aristotechnam nuncupasse: quo verbo artificii significatur excellentia, quòd is maximè omniũ irrogandæ pœnæ opifex sit, & inenarrabilis magister. Sunt tamen qui plerunque in divina providentia tarditatem nimio plus cessantem demirentur, prorumpentibus illuc etiam quibusdam, ut hoc nomine ambigere sibi permittant, provideatne humanis illud, quicquid est, altissimum. Cæterũ amplius inspiciẽti ratio potius summa videbitur, quàm cessatio in amplissima, & exuberantissima Dei bonitate. Est utiq; summus artifex, justitię fons perennis in puniendo, ut ita dicam, segnior: ejusmodi enim est, ut inquit Euripides, τὸ θεῖον natura. Nam & veteri adagio testatissimũ fit hoc, quo dicitur, laneos pedes habere Deos, quando Saturnus, ut scribit Apollodorus, testante in cœnis Macrobio, viro memoriarum veterum exsequentissimo non citra dicendi mundicias, per annum laneo vinculo alligabatur. Id hoc sensu esse interpretandum, & grammaticus Porphyrio comprobare est visus, ubi illud Horatianum enarrat Carminum secundo:

Raro antecedentem scelestum
Deseruit pede pœna claudo.

Astipulatur & illud quo traditum est, Deorũ molas tardè molere. Verum enimvero scire oportet primum, Nil esse omnino præstantius homini, quàm si totum se ad divini boni imitationem tradiderit. Etenim sicuti Plato ait, Deus in medio omniũ se honestorum exemplar constituit. Ipsa quoque natura visum appendit nobis, ut quæ in sublimi fiunt, spectãtes, quamque ordine ferantur, insuescamus, incongrua fluitantiaq; odisse, apta verò ordinataque amplexari. Infligit ergo Deus nocentibus supplicia lente ac moramento quodam, non utiq; pœnitentiam veritus, aut in sceleritate peccatum extimescens, sed ad ipsum id provocare nos studet, ne ad puniendum indignabundi, animoque amplius tumescente, ac sese rationi furore superinfundente proruamus, quum mentis lumen extinctum penè conticescit. Verum dato iræ spatio, clementer, lentoque gradu illius imitati mansuetudinem dilationemque, ad pœnæ exactionem pergamus. Quippe turgidum ac impetu prærabido concitatum raptim ad ultionem præcipitari, prius quàm sedato motu in tranquillum redigaris, perinde est, veluti Socrates dicebat, ac si per intemperantiam ne ab cœnosa quidem, aut corrupta omnino aqua abstinere queas. Neq; enim ultioni propinquior injuriæ perpessio, ut Thucydides scribit: sed interstitio quopiam semotior disjunctiorque par recipit, ac conveniens. Porrò & illud divinæ bonitati maximè congruum, pœnam aliquandiu proferre, ut sit pœnitentiæ locus. Etenim rerum ille parens non nescit, quantum potentiæ ad virtutem habentes animæ, quantumque innatæ generositatis in generationem prodeant. Ex qua nonnunquam educationis consuetudinisq; pravitate præter naturæ rationem progerminent efflorescantq; vitia. Quibus tamen si opportunam attuleris medelam, antiquus facilè interdum redit habitus. Qua ex causa lentior est ad ultionẽ Deus. Quòd si ita inoleverit, obdurata pravitas, ut manum haud omnino recipiat medicam, sitq; scelus inexpiabile, abscindit protinus è vita, ne ita affecta anima ex diuturniore apud nos mora cæteris noceat multum, sibi verò quàm plurimùm. Circumspice, rogo te quisquis ista qualiacunque adeunda consueris, ex multiplici librorum & veterum memoriarum acervo, quàm multi tanquam iterum currente rota effi-

cti, dum se melioribus recoquendos reformandosque committunt, aut sponte promicantibus quibusdam naturæ igniculis, in bonã profecerint frugem. Equidem hac ratione Cecropa diphyen, id est naturæ duplicis veteribus cognominatũ contenderim, non ut modo creditur, quod ex miti rege ac bono in feram, agrestem anguigenamq; abierit naturam, sed e diverso potius: nam qui prius formidabilis incedebat omnibus ac truculentus, clementẽ induit principem, & ut Homerico utar versiculo, πατὴρ ὡς ἤπιος ἦεν. Ita profecto est, ingenia sæpè magna clarissimum mox editura lumen multa prius absurda promunt. Quamobrem, sicuti sancitam in Ægypto legem memorant, qua caveretur, ne gravidam mulierem morte mulctatam prius quàm peperisset, supplicio afficerent, pariter animam gravidam, ac virtutum novarum semina concipientem subinde, jamjamq; parturientem tollere, improsperum nimis inauspicatumq; censendũ est. Quid, quòd hyenæ fel, & phocarum coagulum. & pleraq; ferarum sævissimarum habent sæpè vim medicam? Sic nonnullos emendatione indigentes hac ratione castigat Deus, ut injecta tyranni efferatioris violentia, aut magistratu amarulento, Scythicum Cyclopicumq; inspectante, ad justitiam redigat, & vitæ integritatem. Talem exhibuit Agrigentinis Phalarim, Romanis verò Marium. Nonne vel Christianæ veritatis assertores ita pronuntiant: Malos sæpè supplicii ac incommodi omnis exsortes relinqui, ut per eos exerceantur boni? An non & Homerum ita canentem legimus, Sæpè ex malo patre nasci filium, virtutum claritate præstantem? Pericles ex scelesta prodiit domo, tantus Atheniensium Imperator, ac eloquentiæ magnitudine Jovi, diisque cognomento æquatus. Jam verò Strabonem Magni Pompeji patrem ejecit exculcavitq; defunctum ex odio populus Romanus. Non mirum igitur, si veluti agricola, non excidat Deus spinam prius quàm inde asparagum præcerpserit. Porrò si Hesiodum audiamus haudquaquam citra pœnæ diritatem abeunt inauspicata monstrosáq; ingenia. Astruit siquidem poëta is, non iniquitatis modo consecutricem esse supplicii gravitatem, ut statuit Plato, sed coævam quoque, eadem protinus parte, immo verò radice pullulantem. Sic enim ait:

Οἷ δ᾽ ἄλλῳ κακὰ τεύχει, ἑῷ κακὸν ἥπατι τεύχει.

Id est, Qui aliis meditatur malum, suo ipsius jecoris malum struit. Nã & cantharides ex antipathia quadã naturali antidotũ habentiũ seipsis congenitum permixtumque. Itaq; mœror pravitatem injustitiamq; non sequitur, sed concomitatur: nã synteresis illa, sive conscientia qualinam & quàm infesto perurget flagello? quia se judice, nemo nocens absolvitur. Itaq; partem istam postremò sic possumus colligere, impiis sufficere ad pœnam ipsorum vitam assiduè fluctuatam turbulentamque. Cæterùm ab hoc genus quæstione ne illud quidem dissitum longè est, quod nec tacuit Euripides, deos questus scelestorũ errata sæpè filiorum suppliciis expiare. Quod sanè si parum attendas minusque perspectè rem totam expendas, non ridiculum videtur minus, quàm quod Syracusanorum tyrannus Agathocles Corcyrensibus respondit, percũctantibus quid ita ipsorum insulam hostiliter depopularetur, Quoniam, inquit, vestri majores hospitio Ulyssem exceperunt. Rursum quærentibus Ithacensibus, quod ejus milites per incursiones pecora abigerent, At rex, inquit, vester classe in Siciliam appulsus etiam pastorem occæcavit. An non absurdum id item opinemur quod perficiebant Thraces, stigmata non parum diu mulieribus inurentes, ut Orpheo satisfacerẽt, quem ab illis olim fuisse discerptũ, constans tenet fama. Risu item excipiendum, quod Circumpadanis diutius factitatum legimus, ut pullis lugubribusq; uterentur vestibus ob Phaetontis pœnã in Eridanum fulmine dejecti. Bion certè philosophus Deum filiis ob parentum delicta mulctam irrogantem non videri minus ridiculum asseverabat, quàm si medicorum aliquis ob avi aut patris morbum filio potionẽ porrigat. Sed enim, ô philosophe, ut protinus aliud sequamur quàm præcedenti capite afferre visi sumus, propemodum fatemur nos quidem, causariorum neminem, dum alium quemvis inungi aut confoveri emplastris videt, persanari. Verùm aliã suppliciorum videri rationem astruimus, quibus sæpè palàm affligũtur nocentes, ut dum torquetur unus, emendetur alius: quare ab Græcis tuis pœnas quasdam dici paradigmata, comperies, à nostris verò exempla. Porrò nonne manifestum illud quoque: solertem medicæ artis professorem filios plerunq; à parentum morbis avertisse, priusquam causæ prognosticum aliquod se promeret evidens, & jam jam grassaretur malum, adhibitis opportunè medicamentis, non neglecto corporis exercitio, & victus moderatione, rejectis etiamnum, quæ proclivem in morbum constitutionem præcipitatura mox viderentur. Quare non absurdam rem facit, sed necessariam, non ridiculam, sed utilem admodum, qui epilepticorũ, sive comitialium filiis, aut melancholicorũ exercitationes inducit, aut diætas accomodas, nõ tanquam ægrotantibus quidem, sed ne in ægritudinem omnino incidant. Quippe ex malè affectis nati non utiq; pœna ulla indigẽt, at medela digni sunt, & custodia. Quod si ita est, sicuti nos rerum usus perdocet, rogo te ô Bion nõne animis, tanto præsertim corpore præstantioribus, idem remedium, eandem curã censebis adhibendam? An in adolescente progerminantẽ naturali ratione, succrescentemq; consuetudine flagitiorum seminosam tabem, latensque malum augescere sinemus, prompturum mox paulò pestiferum mentis fructum, ut dixit Pindarus? Cæterùm hæc ipsa internoscere, clanculariumque vitiorum seminium occupare, non est profecto homini obvium. Divinam ista exigunt potestatem. Quamobrem optimus maximus Deus intimorum inspector, scrutatorque eorum, quæ in sensum cognitionemque humanam non facilè reciderint, paulò post eruptura flagitia non expectat: sed medelæ gratia in adulteria proclivem, ad avaritiam, & plus habendi cupiditatem promptiorem, & in scelera id genus alia remis velisque currentem, sed clàm, & inexplicabili modo, rationeque ulciscitur multò antè, permitque. Nos autem per ignorantiam maximam ad disquisitionem quodammodo Deum vocamus, nulláque non hora dicam illi impingimus, ac formulam scribimus, non perspicientes ita usu venire interdum, ut futura iis quæ facta jam sunt, occulta item, obductáque manifestis pejora multò, terribilioráque sint. Quod evenit sanè, quia causas conjectare ratiocinando nequimus, quibus constet quid ita præstet, injurios, malósve sæpè missos facere: quosdam verò ne injustè quidem agentes quippiam occupare supplicio. Nam & medicamenta quandoq; ægrotantibus nil profecerint, nullam verò affectionem sentientes, periclitantes tamen gravius, juverint.

Sen-

Sententia divi Thomæ ad idem, ex prima secunda, quæstione octogesima septima, articulo ultimo. Pœnarum genus duplex.

CAP. XV.

ET quia quæ adhuc diximus, ab gentium libris mutuati sumus, tralatis ex Plutarchi Moralibus carptim, & comaticè quæ opportuna proposito censuimus, ab sententiis ejus, & verbis quandoq; non nihil abjuncti, ut comodius est visum: quod ipsum testari libuit, ne per imperitiam quis ad struendam calumniam cernulus factum cavillaretur. Nunc ut pro virili studiosis omnibus, quorum bono ista commentamur, amplius paria faciamus, sancti doctoris placita parti huic suppingemus facturi operæ pretium, sicuti remur, solitis in aliena castra interdum transire, non ut transfugis, sed exploratoribus, versuram hinc inde facturis, quo ex usura mox fiat sors. Quum ergo quæritur, justène quis pro altero det pœnas, aut, inquit Thomas, de pœnis agimus, quæ medicinæ rationem habent, aut de spiritalibus. Si de prioribus, tunc astruimus, planè corporis intertrimenta vel divitiarum inter supplicia censeri, quæ medica ratione irrogetur ad animæ salutem: quamobrem non incongruum est, iis quempiam affici pro alterius peccato, vel à Deo, vel ab homine, sicuti pro patrib° liberos, item pro domino subditos obnoxiosvè, in quantum bona illorum censentur. In spiritali vero supplicio secus omnino est, neq; enim animæ bonum ad aliud præstabilius disponitur bonum. Quare in animali bono citra propriam noxã nemini pœna infligitur. In ejusmodi nanque, ut Hieronymus item astipulatur ad Avitum, vicariam pœnam nemo cogitur subire. Quippe quo ad animam filius non est res patris, quod illo prophetico abundè confirmatur apud Ezechielem Domino pronuntiante, Omnes animæ meæ sunt. Porrò puniuntur in filiis parentum admissa, quia à flagitiosis nati, & educati ad delinquendum procliviores, magisque lubrici evadunt, tũ consuetudine, tum exẽplis allecti. Conjunctos verò sanguinis vinculo ferè puniri advertimus, quoniam propinquorum damna in eos modo quodã redundare vidẽtur, qui peccarunt. Sed & domestica exempla, domesticæq; pœnæ permovent validius: nam innutritus scelεribus patris vehementius imitatur. Quòd si illius supplicio minus deterreatur à malo, ut pertinax amplius videtur plectendus.

Observata quæpiam de vipera legentibus futura non injucunda. Marassus cur dicatur: itemq; de theriaca. Cujusmodi animal sit, vulgo quod dictitant thirum. Theriaca quæ dicantur propriè medicinam professis. De Marsis duobus locis. An vipera coëat cum murana. Pensitatus Plinij locus de vipera.

CAP. XVI.

EVolventibus nuper Platonica quædam, ut est nostri moris, ingessit sortè se nobis Alcibiadis oratio quæ pars ultima est ex Platonis Symposio. In ea quum alia pleraque haudquaquam extrita, neque (quod dicitur) ab trivio subnotavimus, quîs instructior fieret suppellex nostra: tum hoc non illepidum, aut invenustum (ut opinor) de viperæ morsu quod & transposui. Quæ, inquit, adhuc protulimus, omnino citra ullum ruborem passim enuntiari queunt. Quod reliquum est, non proferetur à me prius, quàm id vobis proverbium subjecero, Vinum & cum pueritia & sine pueritia esse veridicum. Porrò nõ secus prorsum afficior, ac is in quem vipera mordicus incurrerit: hunc siquidẽ produnt, affectionem suam oblæsionemque iis tantum velle patefacere, quos eadem morbi vi quandoq; jactatos compererit, ceu hi demum, ut qui ægritudinis non sint expertes, ignoturi videantur: si quid dictũ factũmve sit absurdi, morbo violentius grassante convellenteque. Quamobrem ego quoq; sapientiæ stimulis cõvulneratus, quæ cæteris potentius ferit, inexplebiliter quodamõdo orationem ejuscemodi expetens, quæ validius quàm viperæ denticulus infigitur, omnia statui conari, ut Socratem mihi acciscam, cujus è fonte siti arescẽtia præcordia uberius queam rigare. Nec ista nunc promerem, ni rem cũ philosophiæ mysteriis diu initiatis esse mihi animadverterem. Hactenus Plato, tralata (ut potuimus) nostris verbis sententia elegantissima. Jã verò quod ad viperam attinet, quónam piaculo transilíamus nunc scitissimam Celsi eus doctrinam studiosissimo cuique jucundissimè amplexandam? Nullo, inquit, infestari nocumento potest, qui virtutis munimento sese obvallarit consepseritque. Ea est adversum vitia & mala, ceu antipharmacum potentissimum, non secus ac viperæ potestas venenosa contra id genus feras alias. Quippe ferunt τοὺς ἐχιοδήκτους, hoc est morsu à vipera petitos, ab venenatorum nullo attingi. Hæc Thebani philosophi placita fidem iis vẽdicant, quæ produnt naturalium aliqui. Eos qui aliquando viperæ jecur coctum hauserint, nunquam postea feriri à serpente. Rursum, nec capiti, neque item vestibus eorum qui viperis alantur, noxia corpori inesse animalia. Sed fortè ex iis quispiam, quos φιλομαθεῖς vocant Græci, nos discendi cupidos dicere possumus, Quærat ex me nunc, quódnam esse genus serpentis putem, quæ passim dicitur Latinè vipera: in Græcorum verò literis echidna: nam mas, echis nuncupatur. Ego quantum conjectura ducor, Viperã suspicor vulgo dici marassum: quæ nomenclatura nec Barbara est, nec citra rationem excogitata, quippe à Marsorum populis interpretatione etymologica duci nomen videtur: quia id genus maximè conseciarentur Marsi, circumferrentque. Quod ne quis pro libidine confictum auctore nullo arbitretur, significat id maximus artis medicæ magister Galenus, volumine undecimo Simplicium pharmacorum, nec non ad Glauconem. Innuit & poëta nobilis illis versibus, quos & apposuimus:

> Quin & Marrubia venit de gente sacerdos
> Fronde super galeam, & felici comptus oliva,
> Archippi regis jussu fortissimus Umbro,
> Vipereo generi, & graviter spirantibus hydris
> Spargere qui somnos, cantuque manuque solebat,
> Mulcebatque iras, & morsus arte levabat.

Marrubios vero esse Marsorum populos, non ferè est in literis (modo assiduior, ut Varronis utamur verbo) qui nesciat. Plinius quoque auctor est, Marsos à Circes filio ortos, ob idq; affuisse illis ingenitam vim contra serpentes. Quin & angitios putant nuncupatos, quod obluctantes angerent serpentes. Firmicus quoq; Matheseos quarto, in lunæ decretis: Si, inquit, in Saturni domo fuerit ista conjunctio, tortores aut carnifices faciet, aut Marsos tales, qui aspides venari consueverunt. Nec me fallit, ex eruditioribus quendam ædito etiam libello, Marassum à vipera disparasse: quo Nicolai Leoniceni viri undecunq; scientissimi placita uberius de hujus a-

nimalis natura convellat. Viperam verò Arabes ex A Græcorum lingua, ut assolet, vocabulo detorto delixatoque, thiron vocant nomine generis speciei imposito: nā θηρίον, id est therion, fera est, pudendo magni Alberti errore: qui & in plerisque aliis hujus scientiæ videtur peccasse. Nam quos Galeno, Pauloque trochiscos, sive theriacos pastillos appellare moris est: quoniam ex therio, id est vipera commiscentur, Avicenna in mentione Andromachi Theriaces, trochiscos Thiri vocat. Porrò quæ à Serapione sunt de Thiro observata, de vipera rectè pronuntiari ex Dioscoride, Galeno ac Paulo recognoscimus. B Adrianotheras in Mysia apud Spartianū, Adriani intelligimus venatica. Quoniam verò medicorū pomœria aliquo modo sumus ingressi, pergamus porrò in hasce comentationes congerere, quæ vellicatim hinc inde præcerpsimus, ut varietas ipsa jucundiorem præstet, ac illicem magis, si Plautinè loqui nō dedecet, nostram racemationē. Igitur in eorundem viretis amœnioribus theriacam observavimus bifariam intelligi. C Nam uno modo, ac propriè dici theriacam audies, quæ ex therio, id est vipera confici assuevit. Quod Therapeutices quartodecimo comprobat Galenus, & ad Glauconem secundo in elephantis cura. Id verò primus omnium excogitavit Andromachus Neronis Archimedicus. Alterū verò sine permixtione id genus. Quando simplicia item Theriaces nomine vocari reperias: nam Avicenna secundo Canonis, capite de squilla: Theriaca est, inquit, adversum venenosa. Item de opopanace: D Cum aristologia, inquit pota theriaca est. In Collectaneis rei rusticæ apud Græcos, libri secundi fine comperi, vitem dici theriacam, quæ πάντα τῶν θηρίων δήγματα persanet. Quo autem fiat pacto theriaca vitis, alibi in eisdem traditur libris: sed & Palladius commeminit lib. 3. antidoto videlicet radicibus infusa. Sic & catharicen vitem excogitarunt agricolationis apprimè experientes, palmite scisso & helleboro mox iniecto. Quæ uberius exsequitur Florentinus Georgicorum primo & secundo, E qui & theriacam ficum nominat, ubi theriacè linatur fructus. Sunt qui non ideo dici theriacen putent, quia therion, id est vipera, permixtionem ingrediatur: sed quia adversus theria, hoc est feras veneno imbutas præsentissimum sit remedium. Observatū certè peritioribus est, θηρία universim quidem bestias indicare, sed medicinam professis capi modo pro venenosis, quo argumento θηριοδήκτους dici, non à bestiis percussos, verū ab venenosis oblæsos, qui in re labi quandoq; Plinium est animadversum. F Qui tamen libri vigesimi cap. ult. theriaces confectionem describit, qua sit usus adversus venenata omnia rex magnus Antiochus, nulla prorsum mentione viperæ. At libro nono & vicesimo, fiunt ex vipera (inquit) pastilli, qui theriaci vocantur à Græcis, ternis digitis sive quaternis, ut alii legunt (nam & Galenus ad Glauconem secundo, id approbat ferè) utrinque amputatis exemptisque interaneis. Et mox paulò: Significādum (inquit) videturè vipera tantum hoc fieri. Alibi in eodem libro, Theriacè G vocatur excogitata compositio luxuriæ. Fit ex rebus externis, quum tot remedia dederit natura, quæ singula sufficerent. Cæterùm quod auctor hic de amputatione extremarum viperæ partium tradit, id commentitium Dioscorides putat. Theriacos tractatus intelligunt Græci, qui de jobolis, hoc est animalibus concinnantur, quæ venenum ictu dentibusve infundunt. Alexipharmacos autem, quibus letalium venenorum ratio describitur. Tradit Galenus lib. 11. Simplicium pharmacorum: Viperæ caput amputari ratione veneni in eo contenti: in cauda verò nil esse ejusmodi. Postremò commonendos impensius studiosos reimur, ne quid omnino veluti conniventes quod usui sit legisse, transiliamus. Esse qui Plinio negotium facessere pergant, in viperæ natura libro decimo, ubi sic legimus: Tertia die intra uterum catulos excludit, deinde singulos diebus singulis parit viginti ferè numero. Aristotelicæ (inquiunt) sententiæ, unde mutuatur Plinius, minus ista consentiunt. Cujus hęc fermè sunt verba ex libro quinto De animalium historiis: Vipera è serpentibus una, animal ædit, quum intra se ovum peperit: id unius coloris est, ac molle, ut piscium fœtus supernè consistit, nec cortice continetur, ut nec piscium quidem: parit catulos obvolutos membranis, quæ tertia die rumpantur. Evenit interdum, ut qui in utero adhuc sunt, abrosis membranis prorumpant: parit una die singulos, parit autem plures quam viginti. Hæc aliquo modo inter se diversa non congruere satis, non ferè est qui non videat. Si quidem nasci viperulas philosophus sentit, membranis involutas, veluti infantes nostri iis, quas hysteras tanquam posteriores Græci, nos secundas dicimus, quibus tridui spatio à partu conceptis disruptis q; tanquam senectute deposita nitidæ tandem conspiciantur. Nam (inquit) evenit quandoque, ut ipsam hanc membranam abrodant exuantque prius, quàm utero excidant. Plinius verò membranæ illam disruptionem intra uterum, non extra (inquiunt) fieri autumat, quod ex Aristotele non videtur verum. Ego verò verba illa, Tertia die intra uterum catulos excludit, non ad membranam refero Aristotelicam, sed ad eruptionem ex ovis: in quorum superiore parte fœtum consistere, fatetur Aristoteles. Quod excludi, sive excudi, propriè rectéque à nostris dicitur. At inquies, unde fit tertiæ diei computatio. Respondeo, peragi exclusionem hanc ex ovis antequam promant se ex utero viperulæ, sive echidia, per triduum, maturato jam partu. In quo nil sanè absurdum videtur in tanto præsertim numero. Numerentur itaque dies à momento quo adulti catuli promunt se ex ovis, ad id tempus, quo mox ex utero erumpunt. Quòd si Aristoteles id non dicit, nil fuerit mirum: potuit alios sequi Plinius, quod ut recipiam, illo ducor argumento, quod inibi infertur mox, itaque cęteri tarditatis impatientes prorumpunt latera, occisa parente, id quod apud Aristotelem non invenias: & tamen à multis non dilutæ auctoritatis comprobatur. Et nobis non incuriosè locus hic paulò ante est pensitatus. Denique quia viperam dici vulgò marassum docuimus, ab Marsis, quibus id genus multa contrectare frequentissimi fuerit moris: hinc homines eos medicorum facilè post Hippocratem princeps Galenus θηριοτρόφους nuncupat, & ἀσπιδοτρόφους, id est theoriotrophos ac aspidotrophos. Apud Firmicum sic adnotatum item invenias: Oriente autem ophiucho, inquit, nati qui fuerint, Marsi erunt, qui scilicet pestiferos angues sopitis ac mitigatis aculeis opprimunt. Prodidit Archelaus, prodeuntes in siccum murænas cum echie congredi: verum id coarguit Andreas, quando nec exeat muræna, nec in maris observetur echis. Id & ambiguum fit Nicandro in Theriacis. Quod iis quæ antè paulò super hac re commentati sumus, adnecti debet: nec vitio nobis vertat nasutior quispiam per no-

nostras lineas incedentibus. id est eadem quandoq; iterantibus, modo lucelli accedat nonnihil. Auctor libro undecimo De simplicium pharmacorum potestate Galenus, in Asia contigisse, uti quandoque messoribus afferretur vas odorati vini, id temerè positum arrepens vipera quum intrasset, ac vino distenta perisset, accesserunt mox & rustici sitim expleturi: visa autem mortua vipera, rem aversati, vinum cuidam in proximo elephantia jam computrescenti sunt elargiti, conclamatam esse hominis vitam arbitrati: at is nil eorum quum resciisset, ita sese vino proluit haustu frequenti, ut morbi atrocitatem protinus evaserit, cutis modo decussa superficie, pellicula ejusmodi subsistente, qualem in canceris visimus, testa excussa. Id ipsum & propè Pergamum evenisse iterum, prodit idem auctor.

Comica facies apud Lucianum quæ sit. Comicus item risus. Didascali. Enarratur interim locus Ciceronis ex Epistolis familiaribus. Persarum voracitas. Item de Phania, & Comœdia ara, necnon Misericordia. Personæ inventor. Meson quid, & scommata Mesonica. Marmessus. Mesora. Tettix. De Anaxandride comico. Comicus apud Spartanos lusus. Dicelistæ. Phallophori, Autocabdali. Aram parare quid.

Cap. XVII.

COmicam faciem apud Lucianum, illum quidẽ cognomento blasphemum, ut qui nec diis nec hominibus pepercerit, quod inquit Lactantius: sed doctissimum tamen atque ingeniosissimum, invenio positam pro exporrecta jucunda hilarique. Ubi frons nec matutina est, nec striata, sed renidens & læta. Ejus verba si quis fortè requirat Latinitate donata subsignavi: Nil, inquit, injustius opinor, vel omnino servilius, quàm mordentem labra bilem subalere, & occlusum odium augere, unum quidem mente agitantem, aliud verò proferentem, & comica facie hilarique atrocem meditari concipereque tragœdiam. Ejusmodi figuræ rationem ex multis quidem licuit expiscari: sed à se non facilè ambigentes dimiserit Lucianus, apud quẽ alibi sic lego propemodum: Comœdia, inquit, Dionysio ubi se tradidisset, in theatro obversabatur, colludebat, risum venabatur, scommatibus non parcebat. Equidem Comœdiæ finis non ferè alius erat Græcis, quàm lætitia & hilaritas. Quod adeo verum est, ut in libris observatum sit, & testis in nebulis Aristophanes est, interpretis item accedente calculo, risus gratia plerunque scortea pudenda graphicè expressa, & id genus alia non pauca produci consuevisse: adeo ut comicum risum proverbii vice usurpari quandoque compererim. Cui quoniam inesset sæpè morsus aliquis, & principum fœda sugillatio, comicorum sales venenatos dicit Seneca. In Plauti milite, comœdicè positum videtur pro suaviter & jucundè. Gellius Noctium Atticarum decimo comœdiarum nũcupat festivitates, quibus congruat brevitas orationis venustasque & mundicies. Theodorum tragœdiarum histrionem legim⁹, Comicum satyrum hoc dicto repercussisse, Risum spectatoribus movere non est res ita mira, sed fletum. Hinc prodit illud quoque ex Plutarchi Moralibus: Videtur polypragmosyne, inquit, malis jam inveteratis non sanè lætari: sed recentioribus, ac (ut sic dicam) fervescentibus, & novas gratè tragœdias spectare. Comicis verò, & paulò hilarioribus non facilè se immiscuerit. Addamus & eruditius aliquid ex Demetrio Phalereo: Ex hyperbole, inquit, in primis gratia, venustas risusque comœdiis comparatur: ridicula enim maximè ab impossibilibus venamur. Sicuti in Persarum voracitatem inexplebilem invectus quidam, hyperbolicè dixit, eos in faucibus boves gestare. In eosdem Aristophanes, Cribanitas boves pro panibus assare pronuntiat. Ex iisdem manat fontibus, φαλακρότερος εὐδίας, magis calvus serenitate. Colocynthe sanior. Idem Phalereus alibi de comœdiæ proprietate, ubi de glaphyro dicendi genere præcipit; Gratiarum, inquit, & venustatum aliæ majores sunt, ac graviores poeticæ: aliæ humiles, ac magis comicæ scommatibus assimiles. Cæterum quæ de comico lepore ac venustate diximus adhuc, ad Græcam rationem magis spectant, quoniam nostros invenias sæpè trunca quædam ex Græcis transferentes & consarcinantes verba tragici tumoris. Ita Græcatum, quarum effingere virtutes nequiverunt, facetiis atque luminibus obsolescunt. Ita est, in comœdia maximè claudicamus, tametsi (ut Fabii verbis utar) Varro Musas Epii Stolonis sententia, Plautino dicit sermone locuturas fuisse, si Latinè loqui vellent. Vix levem consequimur omnino umbram. Non recipit sermo Romanus illam Atticis concessam tantum Venerem, quando ne Græcos quidem potuisse, satis constet alio linguę genere eandem exprimere. Sciendum verò comicos poetas, item tragicos ac dithyrambicos à Græcis didascalos nuncupari, id est διδασκάλους. Nam & Antiphon ait, ἔλαχον Παντακλέα διδάσκαλον. Ex iis quæ dicta hactenus observataque nobis sunt, commonemur, ut jã hinc omnibus unguibus, totisq; cuneis Ciceroni opem feramus. Nam si, ut Luciani monumentis proditum est, claudos aversamur & bacelos & eunuchos, atq; item simiam, si matutino prodeuntibus fortè occurrerint, quid statuemus in principe oratore, qui in arce stetit Romanæ eloquentiæ, extra omnem ingenii aleam positus, cujus familiares epistolæ candidatis eloquentię, & ad procinctum tendentibus, ceu prægustatio dulcior, initio ferè solẽt enarrari? Nonne si quid inauspicati, & ominosi sese ingerat, avertemur, & nihil ad nos pertinere, more servantium de cœlo præsabimur? Ecce in illis ipsis tàm scitè, tàm doctè concinnatis epistolis initialibus ita sępè claudicantes, immo verò per prona deruptaq; labentes sese offerunt enarrationes, ut tam classici auctoris nomine, sit nulla non die quod erubescamus. At inquient scioli, nescio qui, ac tenebriones pullati, esse inibi nonnulla peritè admodum & appositè explicata. Sed ô bonæ lamiæ, non illud Græcanicum novistis, Simiam quidem semper esse simiam, etiamsi aurea habeat symbola? Sed redeo unde in hæc diverti. Locus est ex secundo Familiarium epistolarum non enarratus ad hanc diem, sed omnino exculcatus & offusa caligine, inscitiæ tenebris ita obvolutus, ut in Cicerone Cicero subinde quæratur. Verùm oratoris verba jam subsignemus: Mea verò officia ei non defuisse, tu es testis, quoniam κωμικὸς μάρτυς, ut opinor, accedit Phania. Malè feriati comicum testem Phaniam augurantur, ex vetere comœdia repetitũ, in qua Phania testis introduceretur, referuntque ad Cælium ipsum. Qui sensus, ut malè conceptus, mirè friget, Ciceronis elegantia indignus: immo nec coit, etiamsi violenter omni pede consabricatis inventis nugalibus ad eam verba retorqueas, pensitẽt modo legentes. Est quidem frequentissimi M. Tullio moris ex veteribus pleraque advocare obscuri⁹, cujus ferè modi est ad Cælium illud, Repentè verò

successi omnibus lætitiis. In quo Latinæ quidem rei literatores, quid afferant, minus constitutum habēt, Ex Cæcilio verò esse ea, liquet ex Ciceronis secundo De finibus: ut scias non esse hic arietini oraculi ambagiosam historiam. Inibi advocatur & Trabea, ut in Thusculanis quoque: de quo arbitror itidem sensisse Familiarium nono Ciceronem, etiam si grammaticis inscita inauditaque est nomenclatura. Septimum habet inter comicos fastigium, quod ex Volcatii Sedigiti apud Gellium versiculis liquidò agnoscas. Verùm ut à diverticulo fabulam repetamus, ego in Menandri comœdia fuisse Phaniam, observasse videor apud Plutarchum in commentatione quæ est De tranquillitate. Cæterū id ad propositam modo quæstionem nihil. Nam Phaniam hunc Ciceronianum non alium accipio, quàm Appii (de quo ibi intelligit Orator) libertum. Sicuti comprobant Ciceronis verba epistola prima tertii libri: Quem hic comicum testem dicit, non uti opinor, quia vetus comœdia Phaniam habeat, veluti fidei inviolatæ numen sanctus: id enim proculdubio commentum est vanissimum, & ad libidinem concepta divinatio. Sed quod libertus is ingenio esset lætiore facetoso͡que, minimè subdolo aut invido, & proinde jucundo admodum & amœno. Expende Ciceronis verba, ex ea quam modo advocavimus epistola, in nostram sententiam remis velisque eundum censueris. Is ergò apud Cælium æquissimè Appii naturam, Ciceronis in eum studia & merita suavissimè & verissimè aperuerat, quod ultrò citroque creberrimè, sicuti mos fuit temporum illorum, & nil est notius, commearet. Quoniam verò in comica versamur pragmatia, relatu dignum haud quaquam omiserim: Mæsona fuisse comicum hypocritem, patria Megarensem, qui personam excogitarit primus, quam de ejus nomine Mæsona itē vocant: quod Byzantius Aristophanes prodit in commentatione De personis, ab eo inventam scribens servi personam, necnon coqui. Scommata quoque quibus id genus homines præcipuè scoptici mordacesq; utuntur, Mæsonica vocantur. Ac ut ne quid omittam, Mæsona item dixere veteres urbanum & elegantem coquum. Peregrinum verò & inurbanū tettiga, id est cicadam. Marmessus autem Mars est, Romanorum lingua, ait Lycophronis interpres. Barbarus a. hic, inquit, haud contentus aliis, etiam Romanè scribit. Nam Romani & bellaces Marmessus dicunt, sicuti memorant vel Diodorus vel Dion: neque enim succurrit nunc ad fidē auctoritas. Mesora Græci, id est μεσώρα dicunt, quæ pedibus congruunt, arma. Fuit & comicus in veteri memoria nomine Anaxādrides: erat is corpore speciosus magnusq;: decori accedebat longior coma, nec purpura deerat auro fimbriata: verum idem hic moribꝰ inamœnus ferè amarulentusq; animadvertebatur, adeò ut in commissione poetarum ni abiisset victor, non ad incudem revocabat opus, qui pluribus mos est, recoquebatque: sed indignabundus medicinam factitantibus conscindendas dabat malè vigilatas chartas, & salariorum pueris cordillis obtegendis tuniculas. Fuit quod scitu dignum est, apud Spartanos comici lusus species, verùm studii non magni, frugalitatem in eo quoque affectante civitate, dicēdi prætenuis erat formula, argumentum non aliud ferè, quàm pomorum furta, & id genus pleraque. Qui ejusmodi ludos obirent, ab Laconibus Dicelictæ nuncupabantur, velut Sceuopœos dicas, & Mimetas, id est imitatores. At pro locorum diversitate convariant horum appellationes. Siquidem Phallophoros Sicyonii dicunt: Autocabdalos alii; quidam item Phlyacas. Thebani, quibus frequens est disparata ab aliis nomenclatura, Ethelontas. Erāt in genere eodem Ithyphalli quoque. Sed enim jam jam coronidem impacturus facturum me operæ pretium sum opinatus, si auctarii quippiam adjecissem huic lucubrationi. Id autem est de comœdiæ ara, cuiꝰ meminit Hieronymus, ad quam si quis confugisset, tanquam ab Cæsaris statua, revelli eum inde, nefas habebatur. Scribit Pollux in scena aram fuisse, quę Haleus diceretur ante fores: & mensam item, quæ bellaria, aut res aromaticas haberet, ac Theoris diceretur, sive Thyoris, quanquam sit item Theoris vaticinatricis puellæ nomen, cuius meminit Demosthenes contra Aristogitonem, quæ impietatis rea perierit. Eodem vocabulo nuncupabatur, & navis Atheniensibus, quæ quotannis Delum mitteretur. Nostri produnt in Apollinis honorem aram constitui solitam ab iis qui comœdiam celebrarent. Eum verò Apollinem à Menandro Cassium dici. Sunt qui scribant, in scena duas poni solitas aras, dexteram quidem Liberi, sinistram eius Dei honori, cuius ludi celebrarentur. Hinc aram parare legimus in approbatissimis dici, sicuti apud Terentium:

Nemo te accusat Syre, nec tu aram tibi,
Aut precatorem pararis.

Ovidius idipsum agnoscit eo versiculo, ex quarto Tristium,

Unica fortunis ara reperta meis:

Astipulatur & M. Tullius pro Roscio Comœdo, aras fuisse sanctioris asyli loco: Sicut in aram, inquit, confugit in huius domum. Et in libro De superstitione Plutarchus: est servo ara, ad quam confugiat: hæc ab illo Græcè dicitur φύξιμος βωμός. Misericordiæ aram fuisse Athenis, in Rhetoricis testatur Apsinus. Sed & Libanius Declamatione secunda, ubi Demosthenis de ea tollenda effingitur actio. Meminit Lactantius grammaticus: deq; ea Terentium intellexisse, scribit, Papinius nec omisit,

Urbe fuit media nulli concessa potentum
Ara deûm, mitis posuit clementia sedem,
Et miseri fecere sacram.

Qui sint apud eruditos Phanias, & Phanio: necnon, quid Phanion, ac Panium, & Phana: item Phanos, sive Panos. Helana, lophnia, gravium, pharsos, grone, gronia, lophnis. De lychnuchis pluscula. Suetonii jocus in Cæsare perpenditur. Lychnados civitas cur. Lychnitis. Murorum seu mœnium sustructio, à quibus excogitata primum. Tyrsis quid. Tyrrheni cur dicantur. Mossyni quid. Candelabrū Tarentinum. Xylolychnuchi. Lychnocautia. Lychnocapa. Embaphia. Tyrrhenorum in artibus præstantia. Helene vas.

CAP. XVIII.

QUia verò paulò antè pro ingenii captu, quantū nobis non incuriosa lectio adminiculabatur, enarrantes Ciceronis gryphum, super Phania orationem contexuimus, subit nunc, ut quæpiam non ita dissita vocabula explicare jam hinc pergam. Quod ne risu fortè Momi aliqui excipiant, quibus alabastrus unguenti plena putet: sciant eruditi, à Græcorum scientissimis esse in literas promptum, sapientiæ partem constitutam videri in animi virtute, partem verò in vocis usu, ut rem quamque

suo nuncupemus vocabulo, & verborum proprietas minimè nos fugiat. Id quod illuc demum tendit, ut quæ conceperis animo, nulla hæsitatione valeas enuntiare. Quoniã, Aristotele prodente, voces sunt earum quæ in anima reperiuntur, passionum notæ. Verùm in iis & omnibus quæ adituri sumus publico bono, satis superq; fuerit doctorum trutinatio & examen syncerum. Vitilitigatores istos nihil moror. Sed nos interfari desinamus. Igitur Phanias invenio dici omnes, qui inopes ipsi divitias summas habere se tamen simulant, atque ita credi volunt, à Phania quodam, qui congestas se opes domi recondidisse ementiebatur. Quod ultimo Odysseæ libro testatum reliquit Eustathius. Phaniæ item Zenobius meminit, sive is sit Zenodotus, quem Damon fuisse scribit obolostatem. Quæ vox apud Hyperidem & Lysiam fœneratorem indicat. Sed in Zenobio scribunt aliqui Phanum, non Phaniam: sicuti Suidas. Ejus uxor per tegulas admittebat adulteros, quod à viro nimis cautè janua observaretur. Phanionem Augustinus in Epistolis dictum prodit boni pedis hominem, cuius adventus afferat felicitatis aliquid. Panium loci nomen est ad Iordanis initia: cuius meminit Egesippus, ubi mons altitudinis excelsæ ad latus umbrosum habet antrum, ex quo mephitis evaporat sævior. Nam Phanos, sive Panos, à tragicis lãpadas facesq; dici observavimus. Est & Phanos, qui res significat nuntiatq;. Pharsos civitatis portionem indicat, ut quum scribit Herodotus libro primo, Babylonis quam interluit Euphrates, esse δύο φάρσεα. Sed & fragmentum rectè dicitur Pharsos. Apud Aristophanem in Avibus, phanę dicuntur conciones, quod comica mordacitate in Athenienses prolatum est, qui in judiciis assiduè comparerent, uterenturq; sycophantiis. Sunt & Phanæ in Chio regio quædam. Sunt ex glossographis, qui ab Atheniensibus lampadas dici phanos interpretentur, quas helenas quidã appellent quoque. Nam quę de corticibus compingitur, lophnia vocatur plerisque, seu lophnis. Sicuti gravium, i. e. χάβιον, vocant ilignum quernumve lignum, quod conscissum succenditur, uti agentibus iter præluceat. Grone autem Græcis nunc petram indicat, nunc (sicuti Lycophroni) petræ cavitatem, παρὰ τὸ χεῖν τὸ ξέειν καὶ σείειν. Gronia verò, i. e. γρώνεια, Stephano, in Phocyde civitas est. Porrò ab Lycophronis interprete dicitur lophnis, major lampas, etymi argumento, λοφνίς τις οὖσα, quod est λίαν φαίνουσα, valdè collucens. Deniq;, ut nil per incuriam prætereatur, sunt qui Phanon putent fasciculum ex lignis quibusdã concisis. Sicuti helanẽ calamorum fascem intelligere maluit Nicander. Illud obiter adnotasse, puto, nil obfuerit: Siciliæ tyrannum juniorem Dionysium in prytaneo Tarentino candelabrũ dicasse, in quo totidem succenderetur lychni, quot in anno numerentur dies. Xylolychnuchi apud Alexin consimiles videntur iis quos obeliscolychnos Theopompus dixit. Auctor Suetonius est, triumphantem Cæsarem ascendisse capitolium ad lumina, quadraginta elephantis dextra & sinistra lychnos gestantibus. Quod interpolantes nonnulli, lychnuchos legendum pręscribunt. Id sum miratus: quãdo id agens Dion quoq; ita scribit, πολλῶν δὲ ἐλεφάντων λαμπάδας φερόντων ἐκομίσθη. Nec lychnuchus lucernam indicat planè, sed ferculum cui affixa lucerna gestatur: an, rogo te, ceruchus cornu significat, ac non cornutum potius? Sic & Sceptuchus, non pro sceptro capitur Homero, sed pro rege sceptrum ferente: quod scribit Suidas. Quòd si vetus lectio lychnuchos præferat, non damnem, modo superstitiosis novitates non captemus. Lychnuchi meminit ultimo libro Athenæus: meminit & Pollux, qui quod phanon modo dicimus, lychnuchon item autumat dici apud Aristophanem. Phanon, sunt qui laternã interpretentur. Omnino tam hic quàm Athenæus, uno verbo res duas intelligi voluit, ni legentes cæcutimus. Illud autem festivius multò, quod epigrãmate complectitur Chrestodorus, Lychnadon Illyrii civitatem ab Cadmo esse conditã, unde sit Lychnus helichonius: quoniam literarum lumen Gręcis Cadmus intulisset primus. Lychnitida paludem in eisdem locis agnoscit Diodorus. In Armenia nomenclaturæ locum ejusdem Stephanus. Lychnocaia, id est lucernarum succensio, festum erat Ægyptiis apud Sain, lucernis sub dio tota nocte ardentibus. Lucernę autem, inquit Herodotus, erant embaphia, id est ollæ profundiores: quod verbum ab interprete neglectum miror. Lychnocautia est planè, quàm Lychnasiam vocant, ubi accenditur lychnus. Scribit Dion, redisse ex Græcia Neronem, ac capitolium conscendisse, coronata civitate universa, καὶ πάσης λυχνοκαυτούσης. Lychniæ, id est candelabra. Tyrrhenorum commendationis videntur habuisse plurimum: quippe Tyrrhenos laudant Gręci, ut φιλοτέχνας, id est artium studiosos. Nam & mœnia sustruere, id est, τειχοποιΐαν, excogitasse omniũ primi feruntur Tyrrheni, quod scribit Lycophronis interpres, unde factum, ut pro muro dicatur tyrsis. Quin, inquit Dionysius, ab Tyrrhenis densius extructæ domus vocantur tyrses: quod observarunt Græci quoque. Sed & hinc conciliatum Tyrrhenis nomen, produnt nonnulli, ab tyrsium muninientis: velut Mossynœcis in Asia, de turribus ligneis quas mossynos dicunt. Tyrses nominat Xenophon quoque. Quod de helana diximus, advertendum amplius, esse item helenen vas, quo continerentur sacrorum arcana, in iis quæ vocant helenephoria.

Coronarum duplex origo. Annulorum initia prima. Decertare drama ad corollas. Declaratur Plutarchi locus perperam tralatus. Apio indigere quid sit. Timoleontis historia. Stephano cur dicatur corona. Choronos.

Cap. XIX.

Qui fabulosa consectati, suis ea voluminibus complexi sunt, coronarum in ludis eam fermè originem tradidere. Prometheum, quum Jovi Parcarum sortem patefecisset de Thetidis filio, quem patre illustriorem amplioremq; futurum cecinerant, ab eo vinculis liberatum: ea tamen ratione, ut annulum lapide & ferro compactum gestaret: ne omnino pœna videretur exsolutus, quod & annulorũ initium agnoscitur primum. Simul etiam coronam habuisse scribunt, ut se victorem impunè peccasse ostentaret. Quo factum sit, ut in maximis lætitiis victores coronis insignes visendum caput circunferrent. Id quod in ludis conviviisq; licet animadvertere. Initio ergò tam tenui illuc etiam progressa ambitio est, ut non ii modo qui in gymnicis certaminibus certarent ac vincerent, corollas acciperent: sed & præcones, quum cæteris coronas imposuissent victoribus, eorumq; nomina magna voce pronuntiassent, quum & ipsi ante ludorum missionem corollis itidem donari solerent, alium adhibebant pręconem, ne sua voce se ipsi victores pronuntiarent. Quin & scena quoque honoris ejus exsortem se nõ diutius est passa: quando & qui maximè placuissent, actores coronis afficiebantur. Id quod significat et-

iam festivissimus comicorum Latinorum Plautus A illis versibus ex Amphitryone:

Sive ambissent qui palmam histrionibus,

Sive quoiquam artifici, seu per scriptas literas.

Verùm quònam hæc tàm multa tamque conquisita curiosè super corollis dandis? Nempè, ut Plutarchi locum restitueremus civitate Romana, vel jure Latii incuriosius donatum: qui ne deinceps peregrinitatis queat postulari, ipsum prius Græcè, mox me interprete Latinè sonantem audiamus. ἠξίουν δὲ τὴν ἀρεταφίλαν συνάρχειν καὶ συνδιοικεῖν τοῖς B ἀρίστοις ἀνδράσι τὴν πολιτείαν, ἡ δ' ὡς ποικίλον τι δρᾶμα, καὶ πολυμερὲς ἀγωνισαμένη μέχρι στεφάνου διαδόσεως: ὡς ἐπεῖδε τὴν πόλιν ἐλευθέραν, εὐθὺς εἰς τὴν γυναικωνῖτιν ἐνεδύσω, καὶ τοῦ πολυπραγμονεῖν ὁτιοῦν παραβαλλομένη, τὸν λοιπὸν χρόνον ἐν ἱστοῖς ἡσυχίαν ἄγουσα μετὰ τῶν φίλων καὶ οἰκείων διετέλεσεν. Exigebant (inquit) cives ab Aretaphila, ut una cum optimatibus rempublicam capesseret imperaretque: ea verò, ut quæ varium multiplexq; drama usque ad corollas se decertasse opinaretur, posteaquàm liberam anim- C advertit civitatem, confestim in gynæceum se conjecit, ac ne curis in reliquum agitaretur, ad telam se cum familiaribus agens dedit. Hactenus Plutarch9. Ad hæc verò quàm aspiraverit interpres, volentium fuerit judicium, mihi certè minus arrisit, proptereaq; aleam non reformidavimus subsignando statim auctoris verba. Quæ acris judicii lector expendens sine ampliatione alterutrum damnet inscitiæ. Nos certè quod scitu non censemus indignum, inde eruditum pereleganssq; elicimus adagium, Ad corollas D decertare: quo rectè utemur, ubi quis in primo haudquaquam deficiens pulvere, nec veluti cantherius in fossa, patienter integrum rei cuiuspiam laborem subit, nec desinit prius, quàm umbilico summam addiderit manum. Sicuti histrionibus dramate jam absoluto, datur postremo corona. Sed & metaphora honestissima idem Plutarchus in Parallelis: Demetrii vita jam absoluta, decertato (inquit) Macedonico dramate, nunc commodum est Romanum inducere. Dicti autem ratio est, quia tragœ- E diæ imaginem quandam exhibuit Demetrii & M. Antonii rerum gestarum series. In hac autem coronarum mentione non prætereamus vanitatis priscę experimentum evidens. Auctor in Parallelis, sed & in Symposiacis Plutarchus ingruente periculi magna vi, solitum dici, Apio esse opus: quod monumēta defunctorum ita consuessent ornari. At scribit Diodorus: Timoleonta pro Syracusanis in Carthaginenses depugnaturum, quum fortè apii vis ma- F gna extruendis toris subvectaretur, victoriæ omen inde concepisse, quoniam Isthmiaca corona contexi apio consuesset: proinde milites sic jussisse omnes coronari, moxq; insigniter hostium copias concidisse. Lego apud eruditos illud quoque: Ab Iano bifronte coronas excogitatas primum. In Græcia tamen earum auctorem primum fuisse Stephanium: quo argumento etiam Grecorum lingua, rei sit conciliatum nomen. Nam in nostris literis dici ab choro coronas rentur, quoniam & choronos A- G pion grammaticus à choro dictos putavit.

Quibus vitiis infestentur oculi, ex medica scientia hortulis floridioribus. Ptila. Ptili. Pennarum distinctio. Insitionum genera. Tranquilli locus. Oculis tumentibus spectare, quid.

Cap. XX.

Qvum paulò antè curiosius medica volumina inspectarem, indeq; mihi seligerem, quę hasce Lectiones adiutum irent, inter alia sanè haud parum multa, ingesserunt se de oculorum concinnata vitiis, quæ protinus deflorata huic adglutinavimus loco: ut si quem ad legendum prolectarint nostri libelli, ne parte quidem hac habeat omnino inanis. Igitur ita habet, Oculum utique universim hisce divexari affectionibus, quarum Græcè nomina sint hæc: Taraxis, ophthalmia, epiphora, φλεγμονή, id est inflammatio, οἴδημα, tumor, ἐμφύσημα, inflatio, scirrhosis, chemosis, id est χήμωσις, anthrax, strabismus, spasmus, palmus, myopiasis, gangræna, ulcus, σηπεδὼν, sive putredo, σύριγξ, id est fistula, xerophthalmia πρόπτωσις, id est procidentia, atrophia. Tunicularum verò intelliguntur affectiones hæ, ῥῆξις, διάβρωσις, διάτασις, anastomosis, παχύτης, id est crassitudo, densitas, ῥύσσωσις, rugatio, ecstasis, raritas, sive ἀραιότης. At intra palpebras inoriuntur ferè hæc: Thrachytes, id est asperitas, pachytes, sycosis, sive σύκωσις, sarcosis, pyriasis. Extra palpebras ista: Hydatides, lithiasis, phthiriasis, meliceris, gangræna, phymata, κολοβώματα. In stephane vero, id est corona: Crithe, posthia, trichiasis, distichia, tristichia, pyrosis, ptilosis, id est πτίλωσις (de qua paulò mox, uti ex Therapeutices quartodecimo: unde & affectos ita, ptilos vocant, ubi genarum excidunt pili. Quanquam vela, item ptila dici comperias, παρὰ τὸ τίλλειν. Sunt & molliores plumæ, ptila: ex quo & deplume appellāt aptilon. Utique inter pennas aliæ nuncupantur ptila, alię verò ocyptera) psoriasis, madarotes, paralysis. Ila verò ad totas pertinent palpebras: Paralysis, proptosis, ectrope. At in canthis, hæ sese affectiones promunt: Encanthides, ancyle, pterygium, thyas prosphysis: exterius autem ægilops, anchilon. In Alboris ambitu fit psydracium, ulcus, hyposphagma, apostasis, χάλασις, κοίλωμα, pterygium, phacosis, icteros, πῦρ. Irin infestat argemō, nephelium, achlys, epicauma, ulcus, bothriō, phlyctis, myocephalum, staphyloma, hypopyon, leucoma, κοίλωμα, proptoma, onyx, pyosis, helosis. Concipitur porrò in pupilla hypochysis, glaucosis, id est γλαύκωσις, mydriasis, pthysis, synchysis, platycoriasis, amaurosis, rhytidosis, nyctalops, hemeralops, myopyesis, diapyesis. Cæterum & in poris contingit ἀπόρρηξις, paremptosis, symptosis, ulceratio, id est ἕλκωσις. Sciendum autem, epiphoram in oculo dici quidem propriè, ubi se ostentat inflammatio, & fluctionis multitudo, inoriturque tumor, ac difficilis est oculi motus: quandoque & super nigrum consurgit, quod albens est. Communius tamen etiam in corporis parte reliqua dicitur epiphora, φλεγμονῆς σφοδρᾶς ἐπιφερομένης, καὶ ῥευμάτων λαύρων ἐπιῤῥεόντων. Vt verò protinus quæpiam explicemus eorum quæ transeunter prolibavimus, xerophtalmiam intelligant, quando canthi ulcerosi asperioresque sunt, ac pruriunt rubentque palpebræ, demanat salsior lachryma aut nitrosior. Proptosim dicunt, sive procidentiam, ubi oculus motus procidat cum inflammatione. Sycosis est, ubi intra palpebras succrescit quippiam carunculæ imagine, ac protuberans, cōsequitur & oculi totius difficilior motus. Mydesis vocabulum omnibus congruit putrefactione enectis corporibus. Evenit ipsum hoc & palpebris, tumentibus quidem, sed & manantibus assiduè. Chriten etiam Posthiam dicunt, ubi hordeo simile quiddam suppuratum innascitur palpebrarum coronis. Sed & in mediis item palpebris consurgit crithe, verùm grandior. Lithiasis est, quū in palpebris gignuntur albicantia quædam, & aspera lapidis modo,

do, oculumq́; perpungentia, διστιχιᾶν dicitur ocu- A
lus, quando sub naturalibus pilis prorumpentes alii
oculum pungunt, ac fluctionem proliciunt. Quod
si subnascantur quidem hi, defluant autem illi, aut
fracti infestent, vocatur πτίλωσις. Phalangosin, hoc
est φαλάγγωσιν, nuncupant, si subnascentiûm fiat
διστιχία, vel τριστιχία, sive in superiore palpebra si-
ve inferiore. Encanthida vocant, ubi ex ulcere ad
nares caro protuberet: id quod patiuntur præcipuè
οἱ θαλασσουργοί, id est in mari laborantes. At si lach-
rymas continere canthus nequeat, tunc rhyada vo-
cant. χήμωσις intelligitur, quum inflammatione ve- B
hementiore ita afficiuntur palpebræ, ut oculum
obtegere totum minus valeant. Propriè tamen che-
mosis est, ubi ab utroq; iridis latere albior accenda-
tur, atq; inibi sinuetur ad imaginem chamę. Sunt ve-
rò eo nomine ostrea Sed & oscitationem hiatumq;
indicat χήμη. Nephelion ulcus, est [illegible], arge-
mo maius paulo, albicansq́;. Myocephalon dicitur,
ubi ex ulcere tunica prima jam erosa iridis loco, se-
quens procidat tunicula, ut muscæ caput præferre
videatur. Hypopyon vocant iridis suppurationem:
unde hypopyos nuncupari oculos, in medicinæ li- C
bris observatum. Mydriasis est, quum pupilla præter naturam latitudinem accipit maiorem, colore nil prorsum demutato, visu autem hebetato. Paremptosin intelligunt, ubi κατ' ἀναστόμωσιν, id est per vasis apertionem profluat humor in meatum, à cerebri productum basi, ut sit visivæ virtutis vectabulum: symptosis verò contingit meatu eodem arctato, ac concidente ex resolutione, aut atrophia, estq́; πάθος δυσίατον. Inter oculorum medicamina sunt quæ vocantur κολλύρια διάσμυρνα, quoniā ferè myrrha constent. Illud postremò ex abundanti adiecisse, nil puto obfuerit: inoculationem Græcis dici ἐνοφθαλμισμόν, sicut alia propriè vocatur encentrismus, ac rursum alia ἐμφυλλισμός, quum inter lignum & corticem ἔνθεμα inseritur. ἐμφυλλίζειν autem est id agere. ὀφθαλμιᾶν Græcis non oculis modò laborare est, verum & amanter puellam inspectare: neq; enim statum suum servant tunc oculi, sed sunt perinde ac amore ægri. Ad quod, ut alibi fusius enarrabitur, forsan respexit in Tiberio Tranquillus, cum tumentibus oculis Agrippinam ex occursu inspectasse prodens.

LUDOVICI CÆLII RHODIGINI IN ANTIQUARUM LECTIONUM LIBROS AD CLARISSIMUM PHILOsophum & medicum Hieronymum Florentiolam Bononiæ profitentem,

PRÆFATIO SEPTIMA.

SINGULARIS tua me virtus & ingenium exactissimum, mox & morum probitas, in paucissimis alioqui animadversa, tibi ita devinxit, quum ad me viseres ægrotum, & quod medici censetur proprium, non citò solum me in integrum restituisses, sed jucundè quoque cum securitatis proposito: ut nil mihi ad hunc diem fuerit antiquius, nil votis expetitum magis, quàm ut quoquo modo meritis, officiisq; tuis, & si non paria, quippiam saltem rependere valerem: ne omnino ab tam excellentis doctrinæ viro sentirer ingratus: quod huic generi omnia inesse vitia viderer audisse. Nulla verò, ut nunc est, opportunitas sese ingerit major, aut aptior quàm ut animi mei sensum universo retegam terrarum orbi, tui nominis amplitudini unum hunc laboris nostri, ut sic dicam curruculum consecrando. Sic enim fiet testatius tibi propositum meum: quo non usque ad aras modo, sed vel ultra tuis me, dum hominem agam, emolumentis videor, & dignitati ac gloriæ accommodaturus. Et bonarum literarum candidatis omnibus hac palam ratione est futurum, in te non præcellere modo ingenium excussum præcipuè in reserandis explicandisq;, dum in celeberrimo, ac eminentissimo terrarum Bononiensi gymnasio profiteris, quæstionum involucris, usq; ad tenebras vel cimmerias sæpe impeditis: discutiendoq; ex philosophis, medicisque auctoribus nubilo, nunquam non ferè caliginoso, verum eminentissimæ item sapientiæ morum eximiam coaptari, connectique claritatem. Adulari nescio: nec, si maximè sciam, velim. Sua sit depravatis ingeniis, & in malum obduratis conjectatio: animi tui spectrum effulsit mihi nitidissimum, ac conformatum expressius longè, quàm ut ambiguitati reliquus fiat locus omnino, quum me pretium officiosissimi laboris offerentem rejecisti, testatus homini literato gratuitam, benignamq; præstitisse operam: sique usu veniat, præstiturum etiamnum: proinde ne vererer, si quid obtigisset, accersere. Quantum, rogo te vir præcellens, oneris mihi hac tua injectum benignitate arbitrare? Equidem nunquam pressum me gravius sensi. Nec id pecuniæ, quod foret sordidissimum, nomine uno. Inexpectata bonitas, & incomparabilis humanitas tanti viri sic me transversum rapuit, demulctum, pervinctumque, ut hac una tu virtute ingratus videar moriturus. Nec præsenti nuncupatione ulla in parte forsan paria fiunt, quando tuarum potius magnitudine virtutum libellis meis video non parum autho-

ritatis accessurum, quippe ideo pretiosa videntur multa, quoniam sunt templis dicata. Quid ergò fit reliqui? Nempe ipsum id literarum nomen, quæ tibi insularum loco sunt, ut nullo præterea, quod Græci dicunt, schematismo esse opus videatur, imbecillitatis meæ vicem subeuntes, quod possunt, id tibi demum rependant cumulatissime. Vale.

LUDOVICI CÆLII RHODIGINI LECTIONUM ANTIQUARUM LIBER UNUS, QUI SEPTIMUS.

Poetices laus. Poetarum apologia adversus Eratosthenem. Fabularum ratio. Cur etiam theologia vetus fabulas admiserit. Virgilianæ Æneidos sensus allegoricus explicatur, ratione ab aliis diversa. Duos esse in nobis motus. Virtutum distributio. Cur Aristarchus dictus sit mantis, id est vates. Oratori poetam esse finitimum. Poesin esse insaniam quandam. Furoris species. A

Cap. I.

Poeticam facultatem, non me fallit à plerisque acrius convelli. Nam secundo Legum, Atheniensis ille hospes apud Platonem multa perturbatè, ac sine ratione commiscere dicit, ac risum movere. Ob idque Orpheus item significat, poetas in primis delectamenti gratiam venari. At qui veteres diligentius evolverit, omnino diversa recognoscet, ac sentiet. Certè doctissimum quemque de poetica prodidisse animadverto, veluti sit ea prima quædam philosophia, quæ nobis ab incunabulis quodammodo vitæ rationem commonstret, C quid agendum, quidve declinandum musica jucunditate præscribat: adeò ut nonnulli posteà dicere minus addubitarint, poetam solum esse sapientem. Quo nomine Græcorum nobilissimi ab ineunte ætate sic instituebantur, non quia voluptatem toto impetu captarent, sed ut optimis statim imbuerentur: quoniam esse se morum magistros musici profiteantur. Idque cum Pythagoricis comprobat Aristoxenus. D

Sed & Horatius:

> Os tenerum pueri, balbumque poeta figurat,
> Torquet ab obscœnis jam nunc sermonibus aurem,
> Mox etiam pectus præceptis format amicis.

Asperitatis & invidiæ corrector, & iræ: & quæ sequuntur. Nónne & Homerus literarum parens, ac E tropæophoros, antesignanusque, cantores σωφρονιστάς, id est castigatores quosdam putat in Clytemnestræ custodia, ut qui philosophi sint, ac ex Musis omnia sciant. Id quod pluribus comprobat Athenæus quoque: quin & sapientiæ magnitudine etiam vaticini censebantur. Certè in Græcorum doctrina ἀείδειν, id est cantare, inflecti videtur ab α, particula intendendi vim possidente, ac εἰδεῖν id est cognoscere, veluti omnium planè scientiam sibi vendicarent F poetæ. Quod non inficiabuntur τῶν ἀβεβήλων ἔσω περιρραντηρίων ἡγνισμένοι, ut Pontici Heracliti utar verbis: nec simplices adeo, ut Enniani possint cicures videri. Divinationis argumentum erat in Rhapsodorum manu laurea Apollinis virga, dum cantarent. Significat & Pindarus quum ait, μαντεύεο Μοῖσα. Ennius verò etiam sanctos appellavit poetas, quod quasi deorum aliquo dono atque munere commendati nobis esse videantur: proinde minus mirum, si non alium esse poetam, quàm virum bonum, statuunt prudentiores. Adeo verò multiplex poetarum eruditio est, adeò necessaria, summis conjuncta emolumentis, ut nec desint qui solutam orationem poetices videri imitationem argumentis astruere nitantur: ceu poetæ prodierint primum, mox qui metrum solverint, Cadmus, Pherecydes, Hecatæus: quod prima in Homerum commentatione scribit Eustathius. Et quia genus id B orationis magnitudinem habet ac sublimitatem, estque ἔποχον, id est equo vehitur: inde quæ talis non est oratio, ex humilitate pedestris dicitur, ut quæ ex alto in solum sit delapsa paulatim. Ita ut rhetoricæ eloquutionis, & artis dicendi fons, sit ipsa poetica, verum flosculentior, ac (ut sic dicam) picturatior. Sed & ille ipse Plato tertio Legum, poetarum genus esse divinum scribit, & diis agi. Quo tamen loco Platonici peritiores poetis à philosopho stimulos additos interpretantur ad divina concinenda. Illud constat utique Sophrona Mimorum poetam tanti à Platone æstimatum, ut moriens libros eius capiti subiectos narretur habuisse. Jam illud quale est, quod apud eminentissimum quenque poetarum subinde legimus, in regum principumq; symposiis Deorum, heroum, & omnino virorum excellentium, qui lucem nobis suis virtutibus peperere, laudes suaviter concini? Nónne præsignis est, & efficax maximè ad bonam frugem exhortatio? An Iopas ille Virgilianus, quum canit errantem lunam solisq; labores, altiores item scientias, physicenque totam carminibus insertam, non perdocet manifestè? Proindeq; non esse poeticen, uti somniavit Epicurus, ὥσπερ ὀλέθριον μύθων δέλεαρ. Quod si fabularum involucris res profundæ convelantur, obteguntur que, & fere sanctariis secretioribus reconduntur, id scire convenit, esse poetices germanum, & veteribus quoque illum irroborasse pridem confingendi morem: quem Plato adeo comprobavit, ut qui allegoricè Platonem non putarit interpretandum, nunquam sit futurus Platonicus. Quo fit, ut risu sonantiore ineptissima Eratosthenis sententia sit excipienda, quem non puduit, Poeticen, γραώδη μυθολογίαν, id est anile quoddam fabulamentum definire. Neque enim Ephecticos hic philosophos imitabor, ut cunctanter quod sentio proferam, aut quo jure quaque injuria oberrantes toto (quod aiunt) cælo, tuear. Nam & Ponticus Heraclitus, si absit allegoria, Homerum planè visum iri Salmonea scribit, ac Tantalum ἀκόλαστον γλῶσσαν ἔχοντα, αἰσχίστην νόσον. Dignus verò Eratosthenes, cuius amplexemur doctrinam, cuiq; tanto nomine assurgamus, qui ne illud quidem perspicere quivit, non poetas modo, sed & clarissimas civitatum quandoque fabulis usas: necnon legum latores multi imperitiorem multitudinem hac ratione ad bonum elicuisse deprehenduntur.

Iis verò in primis tenerior ætas formanda, delineandaq; (ut sic dicam) videtur: quoniã animal hoc providum & sagax, rationis compos, quem vocamus hominem, intimo quodam impetu scire desiderat, estq; cognitionis avidum, cuius fomentum primum fabula est eo in primis argumento, quod indicta inscitaq; aliàs profert. Sumus autem, ad id nos provehente naturali quadã vi, novitatis omnes peravidi, quod prædulcis hęc sentiatur, & jucunda nec admiratione careat. Quæ res quàm præpotenter ad discendum animos rerum imperitos prolectet, & veluti heraclius quidam lapis perducat, neminem ferè puto quem lateat. Hinc Africano eximiè charum fuisse Enniũ scimus: adeò ut marmoratas laudes sibi cum poeta, cõmunes facilè demum pateretur. Sylla etiam malum poetã præmio dignum putavit, quãvis ex præscripto ne quid postea scriberet. Quid quod, cũ Ætolis qui bellavit Fulvius Martis manubias Musis dicasse, honestissimum sibi est arbitrat⁹? Adeò inanis est Epicureorũ assultans velitatio statuẽtium. Esse in poetis solidę utilitatis nihil, ac puerilem modo sentiri oblectationẽ. Sed & apud veteres Romanos paulo impolitiores agrestioresque, dum bellica modo sapiunt spirantque, nullius prorsum dignationis fuisse poeticã, author est M. Cato in libro cui titulus Carmen de moribus. Nam, inquit, si quis in ea re studebat, aut ad convivia sese applicabat, grassator vocabatur. Quærat hic curiosior aliquis, qua potissimum ratione, quę de Diis & de anima traderentur à prioribus & poetis præcipuè mysteria, non ferè velamentis careant: ob idq; ita recõdita, ut ad eorum scientiam paucorum possit pervenire curiositas: tanquã in Heracliti antro planè obsẽpta delitescant, ne quis quod dicitur, ἀνίπτοις ποσὶν arbitretur poetica esse omnia, quæ nonunquã ex asse incognita jacet. Nimirum est hæc naturæ majestas, cui nuda apertaq; nimis arcanorum detectio inimicatur. Quæ sicuti inscitæ multitudini intellectu sui mirabiliter subduxit, operimenta rerum multarum objiciendo: consimiliter à scientissimis, quæ in ejus potentia reconduntur, involucris figurarum promi in literas concupiunt: quibus arcanorũ altitudo posset ab utilitate defendi, paucissimis modo, interprete sapientia, subtilitatis imensę participibus. Denique Numenium philosophum, memoriæ proditum est, offensius numen sensisse, quod sua interpretatione sacra Eleusina in vulgus dedisset. Sed de re aperta nimis multa. Quod si spatiari libeat parte hac, facillimũ fuerit ostendisse, semina scientiarũ ferè omniũ, & dissidentia inter se pugnantiaq; philosophorum dogmata poeticis numeris cõprehensa. Inolevit tamẽ perniciosa ingeniis sententia, ut prætexui, nil scitius doctiusq; extra fabulas & Hiberas nescio quas nænias à poetis tractari. Id verò sciolorũ culpa inscitiaque cõtingere animadverto, qui illotis pedib⁹, Minerva pinguiore, animo stupido, & tantarum rerum splendore, noctuę modo caligante, nobile opus suis nugamentis contaminãt in triviis. Nã quotus quisq; est, qui Virgilianæ Æneidos secretiorẽ scopũ intelligat? Satis interim superq; est malè feriatis istis, pessimeq; isto nomine de re Latina meritis: ut est illorũ os, si pueris suis effutiant, Intentio Virgilii hæc est. Homerum imitari. Augustum laudare à parentibus. O inauspicata ingenia, & suppellectilẽ multo inauspicatiorem. Nil malim scire, quã in hunc usum didicisse, ut tum iis nugis vitæ tempus impendã, quæ trivialibus tamen trabali fixæ clavo creduntur, sed quod dictum est olim, Similẽ habent labra lactucã

A asello carduos comedente: ac ut Hieronymi utar verbis, Dignum patellæ operculum accedit: tum quod gravius multo est, reliquos ad meliora fortassis natos in eãdem perducam tendiculam. Ego verò, si id nunc agam maximè, meusq; (ut ajunt) hic sit stilus, tota facilitate probarim, doctis præcipuè, atque aurem mordaci lotis aceto, Maroni scientissimo, & Platonicis mysteriis non leviter imbuto, non aliud fuisse propositum, quàm philosophi definitionem suis voluminibus facundissimè, ac aliud agendo explicare. B Quando hunc Plato non ferè alium, quàm Dei amatorem intelligit. Ejus verò in libro De philosophia, esse officiũ scribit, divina optimè ac quantum ratio patitur, novisse: mox verò humana etiam non destituere, verum interim disponere, ac ad prudentiæ examen revocare. Pars prior theoreticen habet: sequens verò practicen. In primis igitur sapiens divinam boni naturam, duce sapientia, contemplationi subjicit: mox ad id bonum, velut ad finem, humanos actus dirigens, hæc gubernat inferiora. C Cæterum ipsa hæc dispẽsatio duobus indiget præcipuè: alterum est, ut noverimus, qualisnam sit hæc humanior natura, quáque ratione ad bonum queat perduci, & ab malo revelli: alterum, ut nostrę sic contemperentur affectiones, ut ad bonum facilè omnia prodeant. Quod morali virtute cõflatur clarissime, quã universam uno Justitiæ nomine intelligit Plato. Etenim duos cõperies in nobis motus: primos intellige, externo impulsu quopiã coorientes, antequam rationalis anima ad rationis revocet examen, D vel per imaginationẽ advertat, petendũ sit, an reclinandũ: secundos autẽ accipe, ubi assensum prębet anima. Quæ igitur hosce cõprimit virtus ad sensum proclives, politica est, ac dicitur. Quę verò non amputat modo, sed cõvellit radicit⁹, purgatoria nũcupatur. Demũ quæ nõ hos perdomat solum, sed & primos quoq; quantũ humana patitur ratio, aut tollit, aut contẽperat. Animi jã purgati, virtus appellatur. Civilẽ virtutẽ Plotinus moderationem vocat, & mensurã. Quin & dispositionẽ poti⁹ ad virtutẽ, quã E omnino virtutẽ. Cogita ergo, primis quinq; libris nõ ferè aliud agi, quã quo pacto sapiens ab humanis interim sequestrat⁹ animum politicis ac purgatoriis emaculet virtutibus. Hoc ipsum significat atrox in primo tempestas, Didonis cõvivium, in quo rationalis anima obbrutescens corporeis fomitibus & vitiorum incentivis rationis luminibus sese ingerentibus, illa penè restincta sui obliviscitur & ad corporea revolvitur tota. Æstuationes hæ sunt animi ad F procinctum tendentis, & ad originem properantis. Quod illa verba abunde significant:

Per tot discrimina rerum
Tẽdim⁹ in Latiũ, sedes ubi fata quietas Ostẽdunt.

Ego Latii nomine, statum purgati animi intelligo, qui defecatus & à mundana aspergine pressè pureq; detersus est. Cujus illa sunt munera præcelsa, ut docuit gravis auctor Plotinus, Sola nosse divina, cupiditatũ oblivisci penitus, perturbationes ignorare,

Ut si fractus illabatur orbis,
G Impavidum feriant ruinæ.

Postremò cum mente divina ita connecti, ut nulla fiat inde convulsio. Sextus verò liber tanquã Virgilianæ doctrinæ thesaurus longè clarissimus, mortalis naturæ cõtinet rationem, & sub poetico figmento animi origo declaratur, & qualitas: nec sine argumento: nam & Plato, dum per vestigia singula Deum inquirit, in animi speciem subinde divertit. Quod in eo, tanquam speculo, divini vultus imago

collucescat. Qui ergo Deum nosse cupit, seipsum antea noverit, necesse est. Liber ergo is Æneæ ad inferos descendentis specie, animam contemplatur in mundi partem hanc, quam inferos & Ditis concava Platonici putant, delabentem. Cui suffragantur carmina illa:

Ibant obscuri sola sub nocte per umbras,
Perque domos ditis vacuas, & inania regna.

Veterum quippe obscurior theologia speluncę nomine mundum intelligi dedit, quod nos suprà indicavimus, & significat in antri Ithacēsis descriptione poetarum maximus: quippe humecta in antris natura, ut & Homerus inquit ἠεροειδὴς, id est obscura: eorum quæ mundo insunt hyles ratione typum habet, ac symbolum. Nam & invisibilium potestatum antra indicium habere conjectāt, quia ut hæc tenebrosa, sic & ἀφανὲς τῶν δυνάμεων τὸ ἀειδές. Animas speluncam subire approbant Persarum sacra, ut Pythagoreos taceam. Antrum hoc δίθυρον Homerus dicit id est bifore: sic ut januarum altera Borealia respectet: Austrum altera. Per illam fit animarum ingressus, per hanc ascensus: propter duas solis portas cancri & capricorni, de quibus alibi non affatim. Reliqui porrò libri philosophicum implent officium, quantum ad politicas pertinet virtutes, quia sociale animal homo est. Tumultuatur tamen etiamnum Æneas, quoniam à purgatoriis virtutibus ad eas, quæ animi jam purgati dicuntur, commigratio struebatur. Humana verò desideria, quæ militant adversus animam, extrudere virum hinc conabantur. Hoc enim significat orientia bella. Mox verò jam in Latio confirmatus animus Turnum perimit. Conticescere tumultus cogit, humana negligit, totus in Deum sese transformat, quod approbat Mercurius. Sed & Plotinus, Anima (inquit) jam purgata species, ratioque evadit, ac penitus incorporea intellectualisque, ac tota divina, unde fons effluit pulchritudinis, cognatáq; omnia talia. Et alibi Plotinus idem, Anima per virtutem adeo particeps fit Dei, ut fallat, Deus apparens, suspicionemque inducens ac totum Dei hoc fit. Propterea nil aliud vates divinus censuit addendum, quia coronis perfectissima proposito clarissimo jam erat simpliciter impacta. Hoc qui non vident, imperfectum videri opus, subinde insulse pronuntiāt. Trojæ autem nomine nō infantiam intelligo, quod suspicantur nonnulli, sed regionem mundi inferiorē, propter illud Platonicum ex Theæteto: Fieri non potest, inquit, uti mala extrudantur penitus. Nā esse aliquid bono objectum semper, necessum omnino est. Illis verò apud Deum haud esse potest loc⁹. Quo nomine mortalem obvallant, constipantq; naturā. Proinde adnitendum, uti hinc illuc primo quoque tempore confugiamus. Fuga verò est, ut pro virili Deo evadamus persimiles. Hoc autem præstiterit affatim prudētia primum, mox justitia, sanctitas denique. Ipsa quin hæc interpretatur, ut solet, Plotinus: Corporea, inquit, hæc imagines sunt, vestigiaque, & umbræ. Propterea ad illud confugiendum, cujus esse hæc noscitantur simulacra. Nā si quis nostra hæc, perinde ac vera, pergat capessere: quę prorsum velut imagines in aqua, visitationem faciunt, idē patietur planè, quod est ab mythicis proditum, illi obvenisse: qui umbrā captans, dum sese in aquas mersat, malè periisse traditur. Quamobrē inclamare altius licet: Agite, abeamus hinc amici, in patriam confugientes dulcem. Cæterum insusurret forsan aliquis, Quænā ô Plotine fugiendi ratio? aut qua po-

A tissimum via Circes veneficia, & Calypsus reclinabimus: An paranda classis? aut qua omnino fuga: Corporeo, inquit, visu clauso, alter hujus loco assumendus: quo prediti sunt omnes quidem, utuntur tamen pauci. Est autē hic intimus animæ oculus, quem rationē dicimus contemplatricē. Cujus lumen intellectus est animæ proprius, sicuti intellectus divinus est luminis hujus lumen. Bonū deniq; ipsum lux est, ac luminum pater. Unde in se conversa rationalis anima non evadit solum luminosa, sed planè lumen.
B Hinc præpotens Salvator, vigilandū monet, ne dormientes deprehēdat nos Dominus. Quin perspicuè amplius: Surgite jam hinc, & abeamus. Expergisci porrò non fere aliud censendum, quàm agnoscere, in sensibus se somniare. Hinc liberior exoritur conjectatio, non esse cujuslibet, poëticā attentare doctrinā, quando & Aristarchum gramaticum Panætius philosophus mantin vocabat, hoc est vatē, quod velut vaticinans poëticos prorueret sensus: ut pretereā
C esse oratori finitimum poetā, numeris tamen astrictiorē paulò, verborum licentia liberiorē: at multis ornandi generib⁹, ut Cicero inquit socium ac penè parem. Quanquam nostrum id fortè parum juverit argumētum, quod velut astrologiæ ignarus Aratus, ut illi visum est, & Leontius non inficiatur, nō exactè veritati astruens respondere, Arato de astris evigilata, quantum ex Hipparcho licet ac Ptolemæo perdiscere. Aratus, inquam, cultissimis versibus cęlestia complectitur, & stellas: sicuti ab agris remotior Co-
D lophonius Nicander rustica præcepta: sic & Orator de iis eloquētissimè pronuntiat, quæ ad tempus cognorit. Totam porrò poesin esse insaniam quandā, Platonis produnt oracula, sed divinam. Quanquam philosophos etiamnum quodamodo insanire, scribit in libro Problematum Aristoteles. Citra furorē non fieri magnum virū, inter Democriti placita est. Furoris autem divini nomine intelligit Plato animę abstractionē à corpore ac nisum quendam. Quo sanè Deo plena ad superos trahitur ac adnititur ve-
E hementius. Furoris species quatuor existimat, poeticum, mysterialē, vaticum, amatorium affectū. Esse verò à Musis poesin, à Dionysio mysterium, vaticinium ab Apolline, à Venere amorē. Poeticum furorē in Phædro esse sancit, quandam ab Musis occupationē, quæ lenem sortita animā & insuperabilē, excitat, & per cantilenas exagitat, aliamque poesin ad humanum genus instruēdam. Addit porrò, eum qui citra furorē Musarum poëticas adeat fores, esse inanem, ac ejusmodi poesin esse nullam: veluti omnino
F tanti ea sit, uti sine Dei propensiore radio possit haudquaquā comparari. Dei autē nomine Apollinē opinantur significari, Musarum verò globorū mundi animas. Esse quippe Jovem Dei, Apollinem animæ mundanæ mentem. Ab Jove autem Apollinem & Musas, ab Apolline Musarum duci chorum: quoniam illa mens sicuti ab Jove illustratur, ita & mundi animas globorumq; illustrat. Vaticas mentes extimulant Musæ, rapiuntque: inspirati vates suos afflāt interpretes, ab iis auditores excitantur. Constat ni-
G mirum, divino instinctu ab interpretibus, quos & Rhapsodos nuncupant, alienam enarrari poesim.

Fingendi modum non esse unum. Velleris aurei allegoria. Chemia ars, quæ alchimia. In quo damnandos censuerit poetas Plato. Qui ne Homero quidem pepercerit. Poetarum laus exquisita. Refutatio negantium in Marone allegorias. Artem plerunque placere, artificem minimè.

CAP. II.

Nunc verò posteaquam non parum multa dicta nobis sunt, quæ artis præclarissimę laudes habent. ipsa quidem re longè inferiores, pro viribus tamen excogitatas ad veru, descendendum illuc est, ut quia fingendi rationē ferè communem philosophis & poetis esse diximus, dispiciamus modo, sitne uniformis communicendi modus, an dissideant potius, longéq; abeant à poetico instituto sapientiæ studiosi. Ubi id quoq; expendendum erit, ecquid Platonis calculo damnetur poesis: Vel, quod quidam prodere etiā est ausus, Homero ne pepercerit. Igitur quo fiat res tota illustrior, in classicis authoribus illud cōperio primum, fingendi formā non esse unā, nec simplicem. Est enim ubi tota res fingitur, nihilq; prorsum argumento inest veri subsistentis. Est verò ubi veritas adest, sed figmentis convestitur laterque, quam vocant fabulosam narrationē. fabulā verò minimè: cujusmodi sunt Hesiodica cærimoniarum sacra, & Orphei quoque quibus de diis agitur, ac mythica Pythagoreorum explicantium. Ceterum ipsa hæc narratio fabulosa, vel honesto calle incedit, nec ulla turpitudine inficitur, sed res altas stola figmenti contegit, nugas omnes abdicat: Sicyonia nequaquā inducit, & id genus alia rejicit mollia, & decora parum. Quæ pars philosophicæ gravitati, ac sacrarum rerum magnitudini congruit sanè, quanquā & in eandem figmentorum rationem veniunt leviora quoq;, veluti est Jasonis χρυσόμαλλον δέρας, id est velleris aurei pellis. Quo nomine intelligi librum voluere, veterum more in pelle conscriptum, quo auri conficiendi scientia cōtineretur, arte quā χημείαν vocāt: cujus libros quum diligenter conquisisset Diocletianus exussit διὰ τὰ νεωτερισθέντα Αἰγυπτίοις, ὅπως μηκέτι πλοῦτος ἐκείνοις ἐκ τῆς τοιαύτης προσγίνηται τέχνης. Artificium hoc genus verbo luxato alchimiā dicunt, vel archimiam, puto quasi ἀργυροχημείαν. Sed ad poeticen redeo. Vel ita comminiscendo fingendoque, vera adumbrata refert, ut plurima insit fœditas, non absque majestatis rerum sugillatione, quod suum esse videtur poeticæ licētiæ, sed abdicatur ab sapientiæ sanctitate, idq; totum nescire mavult. Hoc autē ejusmodi habetur, si inter Deos adulteria confingas, qualia sæpè poëtarum celeberrimi suis inseruere voluminibus. Itē Cœlo patri Saturnū pudēda abscidisse, quem mox eadem impietate regno exegerit Jupiter filius. Habent quidem hæc allegoricos sensus profundiores, fatemur. Sed pullatus circulus, in tanta præsertim enarrantium inscitia eo quod audit, & se intelligere opinatur, afficitur, ac in errores labitur, aut ridet. Quamobrē animæ clarissimus expiator & medicus Plato, quamvis deorū filios poëtas vocasset libro secundo De republica, nihilominus in eodem poëticam detestatur impietatem, turpia de diis fingentem. Sed rectè fecero, si verba Socratis apposuero: Vincula, inquit, Junoni à filio indita, projectionemque, Vulcani à patre, quum is everberatę matri opitulaturus accurrisset, aut Deorum pugnas, quotcunq; Homerus scripsit, minimè in civitatem recipere debemus, sive per allegoriam dicta hæc sint, sive sine allegoria. non enim adolescens internoscere ista potest. quę verò ea ætate accipiuntur, inhærent altius, & difficillimè pòst convelluntur. quare danda opera est, ut hæ fabellæ quas primas audient, optimè ad virtutem instituantur. Rursum quia concitatos affectus crebrò imitatur poëta, in decimo De republica Socrates idem, ejusmodi pestem, jucundam quidem, sed maximè

A venenosam perdit, ne ipsa nos perdat, quamobrem ne Homero quidem suo parcit: imo verò huic vel in primis derogat, ut principe poëtarum dejecto, ne cæteros quidem putes stare. Quòd si quis ambigit, adeat eum quem modo advocavimus librum, ut jam sciat, maximo risu explodēda, quæ prodidit nescio quis, poëtarū propugnatione suscepta, astruens haudquaquam Homerum à Platonica civitate rejici. Confirmatur verò quod tradimus non modo B Dionis Chrysostomi authoritate, sed & Maximi Tyrii sermone, hac ipsa de re concinnato, ubi docet, laude videri dignum Platonem: sed ita, ne sua careat tamen admiratione Poëta nobilis. Nam si cui minimè sit opus medico, non inde porrò colligas, ridendum videri Hippocratem. Sed in iis illud imprimis animadvertendum, nec damnari prorsum à Platone poetas; siquidem quantum ubi perturbāt, aut turpia fingunt, rejiciendos putat, tantundem amplexatur, exosculaturque, si ad bonam frugem C hortentur, laudibus heroum aut Deorum hymnis eleganter facundéq; concelebratis. Sic enim eodem libro Socrates ait: Scito, inquit, hymnos in Deos & in optimos viros laudationes duntaxat ex poësi in civitatem admittere oportere. Hinc in Lyside adeò poetas admiratur, ut eos sapientię patres nuncupet, ac duces. Et in Ione, uti attigimus, carminis excellentis poetam non arte fieri scribit, sed afflatu diviniore. Imò verò, inquit, Musa divino instinctu concitat poetas. Conciti poetæ alios furore corripiunt, D ut fiat annulorum quodammodo mirus ordo, qualem creditur Magnes efficere. Addit & mox paulò, Nil esse aliud poetas, quàm Deorum interpretes, dum afflantur furore. Quæ ratio facit ut ineptissimi homines sæpè stupendum effundant poema, imò verò etiam insani: qualē fuisse Homerum legimus, aut Lucretium. Aut etiam rudes, quod in Hesiodo animadvertimus. Porrò idem in Phædro scribit Plato, non hominum esse inventa præclara poëmata, sed cælestia munera. Argumento illud est, quòd ne- E mo, etiam si orbem illum doctrinarum obierit accuratissimè, excellens evasit poeta, ni cælestis ille vigor & concitatio accesserit ferventior: ut vera fiat illa assertio ex Fastorum sexto,

Est Deus in nobis, agitante calescimus illo,
Impetus hic sacræ semina mentis habet.

Divinitatē poeticam, quam & Democritus astruxit, id quoq; amplissime cōprobarit. Poetas legitimos, quales credimus Orpheum, Homerum, Virgilium, Pindarum, suis libris innumerabilium propè artium, F scientiarumq; semina inspersisse, tanquam planè omnia scierint, etiam si in singulis artibus alioqui vix longa annorum serie singuli evadere celebres potuerunt. Adde, ne quid scies omiserim, quod in Cratylo scrutatus Plato idem, qui sint verorum nominū doctores, sophistas irridens, poetas censet adeundos, nec quoslibet, etiā ex trivio, sed divinos. Ceu ab diis hi planè didicerint nomina rerū vera, apud quos ea demum comperiantur. Nec illud quæso neglexeris, quod prodit idē Philosophus, Homeri poësin alle- G goricam esse, etiam sicubi ab historia unguē latum recedere non videtur, id quod in nominibus per allegoriam concinnatis significatur evidentius. Hoc verò huic parti appinximus gratissimè, siquidem insigniter nobis arrisit, propter cervicosos nescio quos, in literis parum Lynceos: qui, sicuti audio, nostrā hanc in allegorico Maronis sensu curam, tanquā nimiam & inanem, explodendam arbitrantur: quum in Homero idē hoc tantus in doctrina vir constitue-

rit. Sed valeant Libitinæ infestiviores. Nos exsequemur reliqua propositi, si illud non cõtempserimus. Natura sic comparatū, ut operibus afficiamur quãdoq;, artifices facilè negligamus: ut in unguentis ac purpuris, quãdo iis oblectamur plurimum, viles tamen, ac contẽptibiles ducimus infectores unguentariosque. Nec ingenuè imbutus quispiam, Plutarchus inquit, Jovem intuitus Olympicum, Phidias ut esset, expetivit: ut Argivam Junonem, Polycletus. Non item Anacreon, vel Philemon, aut deniq; Archilochus, etiamsi eorum poemata jucunditatis habeant plurimum: quare inquit, χρὴ διώκειν τὸ βέλτιστον, ἵνα μὴ θεωρῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ τρέφηται τὸ θεωρεῖν. Attamen apud Gallos tantæ habẽtur existimationis poetæ, ut inter consertas acies, ac volantia tela, micantesq; gladios irrumpentibus iis non amici modo, verum & hostes à pugna confestim temperet.

Poetas quo pacto citra noxam legas. Interim quæ dicantur amethysta: & quid pædagogia. Pædagogiani pueri. Pædisca, pædiscium, pæderos. Item de polypo, deq; mandragora scitu digna. Porro cujusmodi sit poetica imitatio, nec non de crepidis Demonidæ claudi.

CAP. III.

Satis superque, opinor, demonstratū ex iis quæ diximus, in quib⁹ poetica doctrina videatur respuenda. Rursumque, in quibus admitti citra morum noxã possit tutissimè. Et quia non sum nescius, juvenes bonã ætatis partem sæpè lectioni ejusmodi impendere, quod magna pars studiorum amœnitates quærimus, & inter philosophica, ea maximè expetimus, quæ minus philosophiam sapere videntur: sicuti poeta Philoxenus dicere solebat, Ex carnibus eas esse jucundiores, quæ carnes non essent: & ex piscibus, qui nõ pisces: quia palatum illi, quàm cor longè esset sensilius, quemadmodum dictitare solitum Catonem accepimus: Operæ pretium me facturum arbitratus sum, si juniores, rerum non admodum peritos identidem summonuero, Non in conviviis modo decere nos servare compositos, & id genus voluptatibus aliis, sed impendio magis in audiendi legendiq; allectantibus delinimentis modestiam modumq; asservare consentaneum fuerit. Quid enim civitatis portas summa cura occlusisse profuerit, vel etiam cataractas demisisse, si ipsi hostem admittere aliquà statuerimus? Itidem quid futurum tandem remur, si in reliquis eximiam adhibuerimus cõtinentiam: aurium verò fores voluptatum agmini perinde ac hostili manui patefecerim⁹? Vetus est. nõ in itineribus modo, sed amplius in lectitandis, quę priscis viris sunt evigilata, ducatu nos, quẽ aptissimè vocent Græci παιδαγωγίαν, indigere. Nã sunt obiter & pædagogiani pueri Ammiano Marcellino: In pædagogiani, inquit, pueri speciẽ purpureis operitus tegminibus. Apud Plutarchū in Pompejo, est pædagogium, pædagogorũ ludus. & (ut sic dicã) harena. Sed de hoc mox paulo. Pædiscas vocãt Græci ancillas, sed & prostitutas: hinc pædiscium, id est παιδισκεῖον, impudicarum locus. Pæderos est unguenti genus, quo Demetriu uti cõsuevisse linendo faciem, Græci scribunt. Solent plerunq; discumbentes, dum largius sese invitant, ne fortè provehantur longius, ita ut nec pes, quod ille ait, nec manus satis officio fungantur, adhibere quædam ebrietatem prohibentia, quæ significantius consignantiusque dicuntur ab eo quod præstant, amethysta. Ejusmodi quippiam excogitandum item nobis est, dum inge-

A nium prolectat poeticum lenocinium. Habendumque illud in animo semper, polypodorum capitibus sicuti ille ait, unum inesse bonum, unumque item malum: nam in cibis præsuavia sunt, verum somnos præstant turbulentos, occursantibus (sicuti ajunt) miris rerum imaginibus. Eodem modo de poetis asserendum est, Insunt pleraque jucunda gratáque, & quæ teneriorem animum alant plurimum. Cæterum nec pauciora sunt quæ obturbent, ac tumultu omnia impleant, ac externent
B mentem, ni peritus assistat dux, præcavens ne quid impingamus. Eo quidem gravius, quod quo quis minus stupet, ac sapere plus videtur, tanto irretitur facilius. Propterea Simonides quærenti, quid ita ex omnibus Thessalus non deciperet: Indoctiores (inquit) sunt, quàm ut falli à me possint. Et tragœdiã dixit Gorgias esse deceptionem, in qua non decepto sapientior sit deceptus. In canonicis porrò Decretis relatum scio, non debere Christianum hominem poetarum lectitare figmenta, quia
C per oblectamenta fabularum nimis excitetur mens ad libidinum incentiva: non enim thura solum offerendo, dæmonibus immolatur, sed & eorum dicta libentius capiendo. Quamobrem intentissima cura ad procinctum tendentibus arbitror expendenda, quæ in hoc scriptorum ordine, vel fictionis impietate, vel affectionum, rationis lumen obscurantium, imitatione depravata transversum animum rapere valeãt, decurrendumq; ad philosophiæ non ignaros: qui antipharmacum propinent, expli-
D catis per allegorias fabulamentorum velaminibus, adhibitáque præceptorum salubritate, quibus voluptatum adlubentia quodam velut sufflamine reprimatur, atque item defervescat perturbationum impetus, qui lectione tanquam exemplo proposito, plerunque concitatior ingerit sese rationi, & illa exculcata latius affectat dominari. Quo fit, ut ridendos censeam, qui à philosopho vitandos putãt poetas. Id præcipiendum fuerat potius, ut in poemate philosopharemur. Nam veluti mandragoram pro-
E dunt rerum periti, vitibus adnatam transmittere in illas potestatem somnificam, ut vinum ex iis bibentes facilius procliviusque in soporem collabantur. Nam & mandragoram potu haustam insequitur caros, inquit Paulus, & cataphorica affectio prævalida: sic & poeticis commentis permixta philosophia tum lenem tum gratam amabilemque efficit disciplinam. Nam si his quæ absurdè finguntur, assensum præstiteris, tanquam veris: ibi verò in
F præceps pessimo pede nulla tardatus sapientiæ sufflenatione prorsum fereris. Quod si memor fueris poesin in mentiendo esse goëtiam quandam, & machinamentum Lynce magis varium, nil grave patieris omnino, aut credes temerè. Porrò quum audis, poeticam esse artem, imitatricem, & sicuti picturã loquentem: nam picturam esse poesim dicimus tacentem: id nunquam dederis oblivioni, Rem non laudari, cujus fiat imitatio: ut si exprimatur graphicè Medeæ facinus perimentis filios, aut Orestis par-
G ricidium, & id genus apud poetas non pauca. Verùm artificium parere admirationẽ, quo expressio congruenter videtur pertractata adumbrãdis informandisque rerum imaginibus. Nam & eodem ferè modo lacertam aut simiam commodè ad veritatem pictam laudamus, non utique ex pulchritudine, quam esse nullam in ejusmodi animalibus scimus, sed ob similitudinem. Sic & suis vocem aversamur: at si quis imitetur aptè, lætamur applaudimusque.

Imitationes postremò hæ, in quib⁹ multa proferuntur non tanquam honesta, sed ut subjectis apta personis, propterea sunt plerunque veluti Demonidæ pedotribæ claudicantis crepidæ, quas cum furto amisisset, imprecabatur extente, ut furis pedibus maximè congruerent: εἴθε ἐφαρμόσειαν τοῖς τῶ κλέπτου ποσίν. Erant verò hæ non rectæ, nec accommodæ: illi tamen pro pedum depravatorum ratione inprimis aptæ. Præterea etiam si poeta effundit pleraque summa laude digna, non tamen quicquid in poëmate legimus, admiratione debeamus excipere, alioqui impura vanaque comprobare videbimur. Neque enim Platonis gibbum amplexamur, aut Aristotelis balbutiem. Credamus ergo esse inibi aliquid, in quo auditor vel lector citra damnum aliud agat.

An poeta nascatur, orator fiat, sicuti receptum vulgo est. Neminem unum posse in multis excellere. Poetices origo. Fabij lectio restituitur. Poetarum genera. Quid monodia. Melodica grammaticis quæ sint. Poemata pro filiis. Nosocomi, Gerotrophi. De Lucano obiter. Maronis laus. Poeta unde dicatur. Vergilius dicatur aut Virgilius.

Cap. IV.

SÆpè & anxiè quæsitum inter doctores scio, naturæ adminiculo clarior Poëta fieret, an doctrinæ beneficio, accedente mox assidua, & pertinaci scribendi consuetudine. Vulgò certè jactatur, Nasci poëtam, oratorem fieri. Nos verò non solicitius, quàm fortassis pars fuerit, quæ ultro citroq; argumententur ingeniosi, indagabimus. Horatii sententiam ex Arte poetica, & quorundam præterea paucorum, quia uni tantum testi nec Catoni creditur, satis habuimus apposuisse: primus ergo sic,

Natura fieret laudabile carmen, an arte,
Quæsitum est. Ego, nec studium sine divite vena,
Nec rude quid prosit video ingenium: alterius sic
Altera poscit opem res, & conjurat amice.

Jam Ciceronis authoritatē nec differamus, qui pro Archia poeta sic scriptum reliquit: Etiā illud adjungo, sæpius ad laudem atq; virtutem naturam sine doctrina, quàm sine natura valuisse doctrinam. Atque idem contendo, quum ad naturam eximiam atque illustrem accesserit ratio quædam, confirmatioque doctrinæ, tum illud nescio quod præclarum ac singulare solere existere. Paulò infra etiam sic: atqui sic à summis hominibus liberalissimisque accepimus, cæterarum rerum studia & doctrina præceptis & arte constare: Poetam natura ipsa valere, & mentis viribus excitari, & quasi divino quodam spiritu afflari. Architectum ingeniosum exigit Vitruvius, & ad disciplinam docilem. Neque enim ingenium sine disciplina, aut disciplina sine ingenio perfectum artificem efficere potest. Apud Ciceronem in primo De oratore Crassus: Sic igitur (inquit) sentio, Naturam primam, atque ingenium ad dicendum vim afferre maximam. Jactata tamen quæstio est in pluribus: jactata & in medicina, Cæterùm si in poeta par esse momentum studii, & naturæ contenderimus, undenam fieri asseremus, ut carminis Venus tam paucis contingat? Imo & indoctis plerumque, tantumq; nō elementariis. Vel cur M. Tullium A vastissima eloquentiæ flumina destituerint in poetica, sicuti multis ferè placuisse video. Nimirum in naturę majestate recondita hęc sunt. Nam quod in Cicerone mirari non desinimus, imò verò ab risu sæpè non defendimus, publicum id esse infelicitatis genus, exactius introspicientes agnoscemus, quando ingenia præcelsa, & omnium ut sic dixerim, capacia in uno tantùm opere gloriam vix indipisci potuere. Expende Maronis felicitatem in soluta oratione, B ridebis. Qualem putas in orationibus Thucydidem? Ejus eloquentiam multi admirantur: & rectè id quidem: sed ad eum oratorem, quem quærimus (inquit Cicero) nihil. Orationes quas interposuit, multæ enim sunt, soleo utiq; laudare: imitari neq; possim, si velim: nec velim fortasse, si possim. Jam in sapientiæ studio quantus est Plato? At ejus apologia pro Socrate nec patrono magnopere digna est, nec reo. Ita est, magnum quiddam & varium eloquentia est: nec adhuc, ut Senecæ verbis utar, ulli se ita indulsit, ut C tota contingeret: abundè felix, & præclarè actum cū eo videri potest, cui portio contigit honesta. Nec id putaris in hoc tantum genere ab natura datū, statutumq;. Comœdia Pyladem habet eximiè clarum, Bathyllum tragœdia: muta vices, neutrum noveris. Perspectum id, observatumq; & in corporis robore: siquidem legimus quosdam corpore quidem vescos fuisse, sed viribus eximiis. Titanum Varro prodit, itemq; ejus filium, & rectos & transversos cancellatim toto corpore habuisse nervos, virium ela- D tione prodigiosa. Iconiticus ex Sicilia Misenius, ex argumento Acrochersites cognominatus, summis adversariu manibus corripiebat, contractumq; non prius dimittebat, quàm deficiētem sentiret. Jam inter pyctas illi compar non reperitur. Alius carpenta manu comprehensa retinet, obnixius etiam si contra nitantur jumenta. Ille pondera immensa pedibus, manibus, humeris contra scalas fert. Age, bruta excute, hoc ipsum recognoris. Parva enim magnis ut M. Tullius inquit, sæpè rectissimè cōferun- E tur. Equos quantumvis celeres ac præstantes sint, putásne omnes curriculis accomodos? Ex canibus alios novimus venaticos, nec tamen usquequaque: alius apro, cervo aptior alius: ille lucernarius, hic molossicus. Attendenda verò parte ista vehemēter Origenis dogmata primo Contra Celsum libro, & Περὶ ἀρχῶν tertio, Esse spiritales quasdam energias, id est virtutes latentes, quos dæmonas vel deos secundos nuncupent Academici, qui sint velut magistri. Siquidem id agere, quod pro arbitrii sui pote- F state sibi delegerint, unde profluat inter homines sapientię diversitas. Quippe esse energiam quę poeticam inspiret, item quæ geometriam, ac deinceps disciplinas alias. Proinde vulgatum inter Græcos, jactatumque, Poësin citra maniam non contingere, ac afflatum quendam, quo divinaculos fermè corripi etiamnum animadvertamus. Quin pueros, magica disciplina dęmonibus ascitis, poëmata præcinere stupenda. Sed & hinc forsan Musarum ratio protepsit, etiam Platonicis approbata, & Augustino G quandoque: at Retractationum primo postea spreta, reprehensaque. Ptolemæi verò sententia est in Centum enuntiatorum libro, Animā quæ sit cognitioni apta, veri plus assequuturam, quàm qui extra modum studiis invigilarit. Ea verò censetur, quæ à stellis concitatur, & insita suppellectile instructa in procinctum pergit. Calliopes invētum esse poësin, scribit Joannes Grammaticus: nam Clio historiam comperisse traditur, plantādi artem Thalia, & tibias

Euterpe, cantum Melpomene, choream Terpsichore, nuptialia Erato, & saltationem, agricolationē Polymnia, astrologiam Urania. Quo argumento & nunc inventis claros dicimus Musicos, mulieres autē Musas quoque. Tametsi vocatur Musa, non naturalis, & per se acquisita cognitio, sed ex institutione comparata. Cæterùm iis omissis redeo ad poëtas, de quorum origine magnam esse quęstionem adverto. Ante Trojanum bellum viguisse quosdam, historica fides abundè testatur. Celeberrimus è Græcorum authoribus Pausanias, Olena quendam poëtam primum agnoscere videtur. Carmen tamen heroicum Pythio Apollini deberi, Plinius author est. Quod ipsum nec Pausanias tacuit, & Plutarchus in Moralibus observavit, nec prætermisit Eustathius, Phemonoen primam id genus cecinisse prodens, quod per exochen dicatur epos, vel quod ἑπονται τὰ σφάγματα τοῖς χρησμοῖς, id est quod responsa res consequātur. At Fabius: Poëma, inquit, nemo dubitarit perito quodā initio fusum, & aurium mensura, & similiter decurrentium spatiorū observatione esse generatū, mox in eo repertos pedes. Verum, ut quod sentio, quodque observatum mihi est, non dem in latebras, aut recondam in arcanis, quod bibliotaphi faciunt, sed id totum publicam materiā pergam facere, lego apud Quintilianum, Imperito quodā initio fusum, ex Aristotelis doctrina: qui ubi poësin ex imitatione natā primum ostendit, quoniam imitandi studium sit ab ineunte ætate homini innatum, & eo ab brutis differat, mox subdit, Ad metrū natura proclives maximè, paulatim poësin produxisse, ac genuisse ἐκ τῶν αὐτοσχεδιασμάτων. Quod mihi non aliud profectò sonat, quàm ex rudi principio. Ex hac verò imitandi ratione, unde poësis ortum ducit, divulsa, disparataque ars est, ac abiit quodamodo in membra plura. Nam pro cujusq; natura & moribus, imitandi studium proferebatur. Honestiores enim pulchras honestasque actiones sibi imitandas proponebant: tenuiores autem humilioresque, viles itidem & ignobiles, & primo quidem vituperationem complexi, sicuti hymnos alii & laudes concinarunt. Ialemum, nanq; & Hymenæum tradit Joannes Grammaticus, creditos Clius filios, id est historicæ cognitionis, quoniam flebiles cantus alter excogitarit, epithalamios autē & jambicos Hymenæus. Poëtarum itaq; quosdam invenio Monodos nuncupari, hoc est μονῳδούς: alios verò Lyricos, qui & Melici nuncupantur, quod alibi probavimus: sicut epicum Cicero Ennium vocavit, id est heroicum, ut Diomedes probat, de quo genere mox. Aliquos comicos, quidam tragici vocantur: aut alio modo alii. Sunt qui excellentiæ quadam proprietate, nullo utique peculiari insigniantur nomine, verum communi appellentur Poëtæ. Et Lyricorum quidem indicium, quo ab reliquis secernuntur, & dicitur à Græcis γνώρισμα, id est præcipuum, quod ad lyram eorum concinuntur carmina, ut Pyndari novem Lyricorum principis. Constabat iis cyclicus chorus hominibus quinquaginta, quod Lycophronis interpres scribit, iis item taurus fuit præmium. Monodorum verò peculiare est, sub una tantum persona argumentum explicare quodlibet, quod illi dicunt μονοπροσώπως ἀφηγεῖσθαι. Proprii tamen horum epitaphii censentur cantus. Est enim monodia cantus lugubris: nam in tragœdia omnes è scena cantus, luctus sunt: sed monodia dicitur, quando unus aliquis ab scena cantum profert, & non chorus simul. Monodicum verò poëma est, cujusmodi in Alexandra concinnavit Lycophron. Sunt & sua grammaticis monodica, quo quidem vocabulo solitaria ferè intelligunt nomina inflexus ratione, cujusmodi far, quod in obliquis solum R geminat: item cor, in genitivo solum cordis faciens, D recepto: sic & S geminato, as assis. Epigrammatographi, seu anathematici statuis, aut id genus aliis templo dicatis, epigrammata ascribunt: quod in phiala Homerus fecit. In hoc genere Simonides inclaruit antiquior, cujus commeminit Herodotus. Junior Alcæus, Vespasiani tempestate, ac Titi. Atheniensis Proclus, Palladas, Agathias, innumeri alii. Asmatographi, & ᾀσιδοὶ, ad barbiton vel citharam, aut musicum organum aliud cantica conscribunt, cujusmodi fuere (ut Phalereus prodit Demetrius) Automedes Demodocus, & Lares Corcyræi, ac Ithacensis Phemius. Epitalamiographi rationem habent manifestam. Claruit inter eos Pharsalius Agamestor. Sed & Hesiodus epithalamium cecinit Peleo & Thetidi;

Τρὶς μάκαρ αἰακίδη, καὶ τετράκις ὄλβιε πηλεῦ,
ὃς τοῖσδ' ἐν μεγάροις ἱερὸν λέχος εἰσαναβαίνεις.

Comicorum risus est proprius cū choris & personis, sed apud Græcos tantum: ut apud Aristophanē, Eupolin, Pherecratem. Tragicis familiaris est miseria & calamitas. sicuti Æschylo, Sophocli, Euripidi. Eos verò qui peculiarius insignitiusq; Poëtæ vocitantur, quatuor in primis cognobiles faciunt, metrum heroicum, fabula allegorica, historia, dictio cum dignitate ac heroica, metro in primis accommoda, no extrita, nec depressa. Hinc epos dictum carmen id genus, tametsi vocatur eo nomine ἔμμετρος λόγος propriè. Epica dignè omnium primus scripsit Livius, qui decem & octo libris Romanorum res gestas perscripsit. Inter hæc sciendum tamen, & repetendum subinde, propter quæstionem de Lucano vulgatam, viro utique cum plerisq; dicendi honestamentis erudito concitatoque, ac νεανιευσάμενος, id est juveniliter subinde exultanti, & quodam velut ferrumine fucatiori. Id poetarum genus verè germaneque, sicuti Joannes Gramaticus scribit, & Aristotelis ac Plutarchi in Homeri laudibus authoritate comprobatur fabula internoscitur allegorica. Hoc enim est horum χαρακτήρισμα, id est informatio: nam & character, Latinè dicitur forma. Cujusmodi Homerum apud Græcos recognoscimus, in nostris literis Maronem veneramur, colimus, in oculis gestamus, ex æquo ferè cum Homero suo stantem. Tantum debes Latina res Mantuano cælo, sub quo eloquentię specimen longè clarissimum & natum & parte quadam educatum est. Et quo uno post illa M. Tullii fulmina longè lateque corruscantia, adversus Græcæ gentis fremitū, nimio plus sæpè insonantem, coorimur, obsistimusque. Poetæ verò nomen inde propagatum scribit Eustathius, quod ποιεῖν signet, ἐμμέτρως cantare vel scribere. Virgilii meminit idem Eustathius, in navium catalogo apud Homerum, sed Vergilium inibi scriptum comperi. Ethnicographus Virgilium maluit, sicuti & in Græcis plerunque epigrammatis. Nam & Collectaneorum secundo, apud Græcos item in rusticis præceptis sic cōperi adnotatum: Βιργίλιος inquit quisquis author fuit, semina nitro conspersa laudat, & aqua insuper. In fragmentis Cæcilii Minutiani Apuleji, veteris grammatici adnotatum comperi: Virgilium ab virgis esse cognominatum, inter quas sit natus: propterea primam habere I, non E, cui suffragetur illud Calvi.

Et vates

Et vates cui virga dedit memorabile nomen
Laurea.

Hanc sententiæ Priscianus item calculum adjicit. Fatetur tamen idem Apuleius, in aliis Vergilium ab vergiliis inflecti. Antheas Lindius poesin ex compositis nominibus excogitasse dicitur primus, qua postea Asopodorus Phliasius sit usus. Poetam postremo animus ab omni cura vacuus excitat mirificè: nec sine enthusiasmo & alacritate quadam. Poemata pro filiis etiam Græci accipiunt quandoque quos item Nosocomos vocant, & Gerotrophos.

Quæ hymnorum sint traditæ species. Hyporchema. Prosodia. Cur Bacchus Dithyrambus. Dithyrambici poetæ. Cyclicus. Encyclia. Hymnos dici etiam soluta oratione. Epæni, & encomii discrimina. Periautologia quid. Picam esse Baccho sacram. Thriambus unde.

Cap. V.

Inter ea quæ doctè pieq; solent à poetis tractari, & esse facienda, præcipit Plato, hymnos sæpe legimus, tum ab Homero & Orpheo, tum ab aliis mirificè concinnatos. Unde & hymnologi vocantur Firmico: nam hymnodici alii sunt. Quoniam verò non aliud hymnus est, quàm Dei cujuspiam laus: sicuti rhetor definit Menander, etiamsi apud poetas pro cantu modo dici hymnum comperias, ex quo & hymnopoli vocantur qui & acedopoli. Dum scrutarer, ecquid scitè doctèque super his mandatum literis foret, quod hasce lectiones nostras antiquas faceret locupletiores, in Græcorum penu, quod esse opulentius solet, & omnifariam rebus instructissimum, hæc sunt comperta mihi. Cantus divinis accommodatos laudibus dici quidem universum pæanas & hymnos, privatim verò non unam esse eius rei nomenclaturam. Siquidem Dianę hymnus dicitur hypingos: Apollinis hyporchema, vel pæan. qui maximè concinebatur, ut pestis latius grassantis reprimeretur vis. Unde etiam factum, nomen etymologici argumentantur, ὅτι καταπαύει τὸν λοιμὸν, quia sedet pestem: quanquam & eadem ratione Apollo item dicatur Pæan, sive à feriendo quoque, quod παίειν dicitur, Vestalibus ita indigitantibus, Apollo Medice, Apollo Pęan, Dianæ verò & Apollinis hymnus, prosodia nuncupatur, Dionysii Dithyrambus. Sed & ipse Dionysius Dithyrambus vocatur, veluti Lytlurambus, ut est apud Pindarum, quod Jupiter illum assuisset femori, ac mox eo in lucē prodituro, inclamasset λῦθι ῥάμμα. λῦθι ῥάμμα. quod perinde est ac si dicas, Solve suturam, solve suturam. Vel quod secreta promens os dithyron faciat: nam eidem loquacitatis ratione cittam, id est picam esse sacram prodidere, ac basaretheum dicunt, ἀπὸ τοῦ βάζειν. Et inde poetæ Dithyrambici nuncupati, quibus quum frequentissimi esset moris ita exordiri, ἀμφί μοι ἄναξ, inde Amphianactes facetissimè dici cœpere, quin & ἀμφιανακτίζειν pro eo quod est προοιμιάζεσθαι, usurparunt multi. Pericletus verò Lesbius dictionem dithyrambicam cecinisse fertur primus. At Milesius Melampides dithyramborum libros scripsit plures. Ex veteribus nonnulli ita de dithyrambis existimarunt, ut qui musicā corrumperent, proinde Callimachus de iis, νόθοι δ' ἐπανθήσαντ' ἀοιδοί id est, spurii floruerunt poetæ. Ipsorum peculiare fuit, verbis uti compositis καὶ πολυπλόκοις, id est nodosis implicitisq;, sed & tinnientibus: unde dithyrambicus intellectus de obscuro dicitur, nec cuivis pervio. Dithyrambicos dici quandoq; inveni cycliodidascalos, quoniam encyclia doceant. Appellantur verò sic interdum quę hypothesin habet eandem Dithyrambum item cyclicum nonnulli interpretantur chorum. Quem dixerit Pindarus βοηλάταν, id est boelatem, quod vincenti præmium foret bos, vel quia cu clamore perficeretur, ἀπὸ τῆς βοῆς. In Naxo primùm is compertum, cecinit alicubi idem Pindarus: at dithyrambum primo apud Thebas: in Olympus etiam Corinthi, Arione Methimneno statuente initio, mox & Lasso Hermioneo. Thriambū credunt dici ab θροεῖν καὶ ἰαμβίζειν. quo nomine in bellicis triumphis cavillantes inconditis jocis & anapęstis plurimum utuntur. Ab Arione primum esse concinnatum nominatum, q; dithyrambum Corinthi, historia prima author Herodotus est. Sed ad hymnos redeo. Cereris hymnum vocant Julum. Linus verò & Litierses, agrestium sunt cantilenæ. Venerios hymnos invenio appellari eroticos, tanquam amatorios dicas. Nam est & suus vinolentorum hymnus, cuius Aristophanes commeminit in Ranis, diciturq; crepalocomos, quia cræpalen vocant vinolentię tremorem. Comon verò comessationem, sive ebrietatis & intemperantiæ festum. Porro hymnorum invenire est amplius intuenti species multiplices variasq;. Alii quippe cletici dicuntur, apopemptici alii, aut physici, mythici, genealogici, ficti, euctici, apeuctici: quidam verò mixti. Cletici verò appellantur, qui deorum habent advocationes: cujusmodi plures apud Sappho comperias & Anacreontem. Productiores hi aliquanto, uberiusq; apud poetas fusi, quàm oratione soluta. Apopemptici peregrinationem dei alicuius complectuntur, ut apud Bacchilidem. Cleticis subadversi sunt hi, quoniam emittunt: illi verò invitant. Poetis quoque familiares tantum apopemptici, quibus argumentum suggerit locus, è quo migratur, & rursum qui petitur. Physici habentur, qui Jovis, aut Apollinis, aut cuiusvis naturam explicant, veluti si ab sole non esse diversum Apollinem ratiocinemur, quæque sit eius syderis vis edisseramus. Propterea si physiologicos item dixeris, non multum aberraris. Eiusmodi reperias apud Parmenidem & Orpheum, & inprimis Empedoclem. Usus est Plato etiam in Phædro. Mythici, ut nomine apparet, fabulis constant, & per tenuem progrediuntur allegoriam. Genealogicos cū mythicis eosdem putavere quidam, discernuntur tamen interstitio certo. In genealogicis parentes recensentur, veluti si Latonæ filium dicas Apollinem. Peplasmeni sive ficti, quando confingimus deum aut deorum vel dæmonum prolem, quemadmodū Aurium dęmona Simonides vocavit: alii Ocnum, & quidam alium quempiam: & apud Platonem Porus & Penia: item Amor, nunc ante terram progenitus, nunc Veneris filius. Rursum Pausanias medicæ arti præsidere amoris vim prędicat. Item Aristophanes conducere in unum semisecta corpora. Euctici votum habent, & preces. Sicut rejicientis deprecationem, qui vocantur Apeuctici. Sed duo hi postremi aliis ferè adglutinantur. Nam qui unum aliquem ex diis collaudarit, mox decurrit ad preces. Exempla passim suppetunt ex poetis. Sed & apud Platonē, O amice Pan: & quæ leguntur in Phædro S. d scitetur fortè ex me aliquis. Sintne hæc concessa poetis solum, an ne rejiciantur quidem ab hoc genere laudis prosæ orationis conditores? Verum qui Platonis non sciendi modo, sed dicendi etiam magistri eminentissimi sacraria quandoque adierit, illum cōperiet, tum in Sympolio, tum in Phædro his usum omnibus. Hactenus de hymnis. Quos quia laudes

deorum complecti diximus, adjiciamus auctarii loco id quoque, laudem hominis in Græcorum doctrina dici quandoque epænon, alias encomion; sed dispar atur à nonnullis hæc, ut in artibus docuit Menander: siquidem epænon vocitari aiunt testimonium, de aliquo ab singulari virtute, veluti quum Aristidem Iusti cognomento decoramus. Encomion verò, ex virtutibus compingitur omnibus. In hoc per omnia excurrimus, genus commemorantes, necnon educationem, gesta, & id genus alia. Nonnulli sic discrevisse malunt, ut dicatur epænos, ubi quem ita laudamus, ut judicio consensuq; nostro laudandum censemus. Encomion verò laudem habet, sed non utiq; assensum animi verum, veluti si ollam laudes: vel ut Lucianus muscam: aut calculos, ut Polycrates: non quia hæc admireris, sed ingenii vegetandi exercendiq; gratia. Quidam ita finierunt, Epænō esse orationem virtutis magnitudinem explicantē, Encomion verò gesta præclara illustrare. Encomiō, id est ἐγκώμιον dici interpretantur παρὰ τὸ ᾄδεσθαι ἐν τοῖς κώμοις καὶ συμποσίοις, quod in conviviis concineretur, & Bacchanalibus comessationibusq;, quas dicunt Comos. vel, διὰ τὸ ἐν ταῖς κώμαις ᾄδεσθαι, id est, quia in vicis caneretur, quod tunc vicatim habitaretur Græcia. Periautologiam verò statuunt vocari, ubi quis seipsum laudat, ut est illud Achillis apud Homerū, οὐχ ὁρᾷς οἷος κἀγὼ καλός τε μέγας τε. Nōne vides quàm pulcher ego, & quàm magnus? Sed & Maro noster,

Sum pius Æneas fama super æthera notus.

Quia verò multa hactenus dicta de poetis nobis, erat animus impingere capiti huic quiddam ex Dionysio olim observatum. Sed secrevisse præstiterit, ne planè fiat apologus Alcini, ut est apud Pollucem. Et qui subinde iter jungunt, serius quidem aliquanto, sed magis vegeti devertunt.

Cujusmodi sit in poemate vitium quod dicatur logoidia, id est λογοιδεία. Item qui sint etiam in Latinis literis logi. Inter ibi orationis genera duo. Necnon quid logopæus, logion, vel logia, logisterion, logistoricus. Oraculorum vocabula. Ubi locus expenditur. Megabyzi. Logographi bis. Numerarii. Alogia. Alogistia. Logisteria mensa. Logodædali. Logarium. Tabularii. Diribitorium. Diribitores. Pædagogia. Pædagium. Logades. Logii. Item obiter quid abacus, & abaculus. Poetam non dici nisi summum. Epiphyllides quid. Epiphyllocarpi. Rhyades quid.

CAP. VI.

Dionysius Halicarnasseus non historicus modò præclarus, sed eorum quoque quæ ad dicendi rationem spectant, observator non incuriosus, quū præcepta conderet, quibus metrica oratio compar solutæ evaderet, postmodum sic infert: Nec verò suspicetur aliquis, ignorasse me, vitium quoddam in poemate nuncupari logoidiam. Neque me ita rudem putet, vel imperitum, ut quod transverso ungue sit dissecandum, inter virtutes poetarum aut orationis censeam connumerandum. Audiat autem, quo pacto digna ab indignis arbitrer sejungenda. Orationum species duas novisse videor: loquacem unam, & prorsum nulli rei: alteram verò politicam, sive civilem, quæ multiplici cultu splendida est, & artificiosa maximè. Quemcunq; igitur ex poetis prius illud genus expressisse advetto, ridiculum judico. Atqui, quod posterius, hic mihi & studio & æmulatione dignus videtur. Hactenus Dionysius. Ex quibus perspicuum fermè arbitror dici logoi-

A dia, non tam ubi versus soluta ferè oratio videtur, quàm quum futilem nugacemq; imitatur. Quod eo proclivius adnotatum volui, quia & in nostris authoribus, & apud Ciceronem inprimis, logos invenio positos pro ridiculis contemnendisque dictis. Nam in quadam oratione sic scriptum ab eo legimus: Ego te certè scio omnes logos, qui in ludis dicti sunt, animadvertisse. Logopæos utique vocant Græci, qui falsa comminiscuntur, & invulgant. Hinc in Nicia Plutarchus, tonsorem scribit ad rotam alli-

B gatum, velut λογοποιὸν, quod Siciliensem cladem temerè magistratibus obnuntiare ausus foret, ab peregrino in tonstrina exceptam. Contra Megabyzii logi, intelliguntur magni & elati, de Persarum rege mutata dicendi formula. Sunt qui Barbaros interpretentur. Duces quoq; regis Persici, Megabyzi nuncupantur, λογοπαίγνια certè confictum de re aliqua sermonem dici comperio. In Hephestionis enchiridio lectum est logaœdica, id est λογαοιδικὰ nūcupari dactylica quædam, quę in regionibus quidē

C aliis dactylos habeant, postremam verò syzigiam trochaicam. Logia, neutro genere, vocant oracula, quæ soluta eduntur oratione: nam quæ metrum habent, χρησμοὶ dicuntur. Logiam verò in Epistolæ ad Corinthios interpretatione Chrysostomus conventum vel congregationem exposuit. Quod si logion scribatur per ει diphtongum, id est λογεῖον, ex Græca ratione, qua nomina in εῖον producta à verbis in ω, circumflectitur in penultima, & diphthongum recipiunt: locum signat in orchestra, aut orchestram ip-

D sam, in quam comicus induceretur chorus, quanquā est crateris item species, logion. Quin & eodem nomine dicasterium intelligunt, hoc est judiciale forū. In sanctis literis logion inter sacerdotalia ornamenta, rationale interpretantur. Logistas Aristophanis interpres pro iis accipit, quos prius agoranomos dicere, moris erat. At hi non alii sunt, quàm ædiles. Putant alii logistas fuisse decem numero, sorte lectos, qui Athenis expenderent, quæ in magistratu quis-

E que gessisset: cujusmodi nunc syndicos vocam⁹. Logisterium verò locus erat, ubi considerēt hi, ut Pollux etiam scribit. Nam supputandi peritiam, logisticen Plato vocavit: simplex vulgus abacum dicit, puto, quia calculis uterentur in dispunctione ac numerorum supputatione veteres, quos Plinius vocari abaculos prodidit. Logistoricum dici Varronem, observavimus apud Sidonium. Servius in librum Æneidos quintum: Salve, inquit, & vale, secundum Varronem in Logistoricis, synonyma sunt. Et Ma-

F crobius in Cœnis libro tertio: Varro, inquit, in Logistorico qui inscribitur Martius de fortuna. Inde forsan in Gellianos codices turpè irrepsit mendum in libro ultimo: Sculnam autem scriptum esse in historico M. Varronis, qui inscribitur Catus. Idem Levinius admonet, reponendum in Logistorico qui inscribitur Capis. Erat autem de liberis educandis lucubratio, ex Gellio libro quarto, capite decimononο. Alogias pro fatuitatibus usurpat Seneca: Citius, inquit, mihi verum, ne tibi alogias excutiam, di-

G cito. Tabularium pro supputatore accepisse Ulpianus videtur, ubi ait: Ego etiam adversus tabularium puto actiones dandas, qui in computatione fefellit. Sunt qui eo nomine tabelliones intelligāt, aut scribas logographos, qui publicas conficerēt rationes, qui & numerarii dicantur. Militare logisterium invenies apud Strabonem, quod an diribitorium dici Latine queat, ambigunt eruditi. Id ex diribendi potestate nominatū volunt, hoc est, distribuendi: quia

locus esset, in quo recenseretur exercitus, & militib⁹ A stipendia numerarentur: quanquam est & diribitorium ministratorium quoque, id est locus in quo observantur ministri. Qui quoniam Grçcè dicantur pædes, pædagium Plinio item vocatur in Epistolis: Puer, inquit, in pædagio mixtus pluribus dormiebat. Dion in Caligulæ vita: Si acrior, inquit, solis incubuisset vis, diribitorio theatri vice utebantur. Ab eodem in Tito, deflagrasse diribitorium, traditur. Diribitores, sunt qui putent eos nuncupari, qui suffragia candidatorum in digitos mitterent. Pædagogia B Vlpiano Digestis de fundo instructo legato, sūt ministeria planè: Si instructum, inquit, fundum legasset, ea pędagogia quæ ibi habebat, ut quum illuc venisset, præsto essent in triclinio legato continentur. Diribitores nominantur quoque Ammiano Marcellino, ni fallor, decimo & octavo libro. Logographos interpretatur Suidas, qui δικανικοὺς λόγους γράφουσι id est acta in judicialibus causis perscribūt: sed & qui rationum libros, quibus præerant, quos logistas dicunt. Quanquam est hoc item nomine C judex & inquisitor vel curator reipublicæ, ut primo Codicis. Logisteriam mensam legimus apud Pollucem, ubi & Tarpen dicit ex viminibus contexi solitam. Proagogia sunt qui Græce opinentur dici aquarum deductiones, vel poros, meatusq;. Alogistiam dicunt, ubi reddendarum rationum necessitas laxatur, remittiturq;: unde emendatur luxatum verbum Jureconsultis Digestorum vigesimo sexto, ubi tutores legūtur anologisti, pro eo quod est analogistæ, vel alogistæ, qui rationis calculum non subeunt D testatoris voluntate. Apud Galenum Therapeutices primo, medicorum nonnulli analogistici vocantur. Logodædalos putat dici Hieronymus sermonis ingeniosos architectatores: Respondeant, inquit, logodædali & fastidiosi æstimatores omnium tractatorum. Scio quid ex Platone super eo verbo proferant alii. Logotheta magistratus erat imperatorum Byzantii. Logades sunt in Græca historia, quos inter milites Livius delectam manum vocare solet. In Epigrammate, logadas oculos quidam interpretantur. E Herodotus etiam apud Persas fuisse scribit, quos appellat logios. Id verbum Græcis tum prudentem, tum eloquentem significat. Logarium, liber est domesticarum rationum. Quia verò paulò antè affines esse oratoribus poetas astruere sumus visi, id utique non negligendum. In poetis requiri perpetuò magnificentiam, altitudinem ac excellentiam quandam præsignem. Proinde scienter Horatius,

F

Mediocribus esse poetis,
Non homines, non dii, nō concessere columnæ.

Sed & M. Tullii laudatur illud doctissimè enuntiatum: Singulis vix seculis bonum poetam inventum. Hinc facetissimè loquaces incessens poetas Aristophanes, ἐπιφυλλίδες (inquit) sunt, ac στωμύλματα. Dicuntur verò epiphyllides, botryunculi maioribus incumbentes, qui & botrydia nuncupantur. Callistratus tamen ab aliis sequestratos intelligere maluit. G Appellantur autem sic, quia foliis obtegantur. Alii quę adnascuntur palmitum cacuminibus in superna foliorum parte, hoc nomine accipiūt, Quod autem is sit Aristophanius sensus quem pretexuim⁹, facilè quæ consequuntur declarant, χελιδόνων μουσεῖα, λωβηταὶ τέχνης, id est hirundinum musea, artis contumeliæ ac dedecora. Epiphyllocarpos autem arbores intelligunt, in foliis ferentes fructus, author Theophrastus. Rhyades in vitibus dicuntur, quæ fructum continent, ἀπὸ τοῦ ῥύεσθαι, sicuti expositum invenimus quinto ἐκλογῶν περὶ γεωργίας. Sunt qui eo nomine psinadas intelligant, hoc est debiles, fluentesq;. Psinadis vocabulo utitur Theophrastus. ψινάζειν dicunt Græci ἀποῤῥεῖν καὶ φυλλοῤῥοεῖν. Mali indicia sunt folia subsicca & albentia.

Temperantiæ nomen quam latè pateat. Zamolxidis doctrina de anima medela. Quid magica excantatio. Cur temperantia dicatur Græcis sophrosyne.

CAP. VII.

Scrutabar solicitè admodum & curiosè nuper, quid ita Aristoteles libro De moribus sexto, & ante hunc Plato in libro quem Cratylum attitulavit, Temperantiam dici à Grçcis σωφροσύνην, quia prudentiā servet, literis mandasset. Quumq; in hanc me quæstiunculam totum conjecissem, comperi inter legendum non illepida, ut reor, nec sordentia quæpiam. Ea, quod exploratis auribus arrisura sum opinatus, etiam ascribere non gravabor: sic enim habet, Temperantiam præcipuè quidem in compescendis, inhibendisque & infrenandis quodammodo voluptatibus versari, plurimumq; in ea re insumi operæ ab temperato, ut libidinum incentivis corporeis obluctetur, obsistatque, quas nobis cum brutis esse communes, traditum est. Verum amplius etiam fusiusq; id sese nomen propagare; siquidem pulchritudinem rectè dixeris, ex lineis coloribusq; aptè ac gratè contemperatis consurgere: necnon corporis habitum naturalem ex membrorum & humorum conspiratu conflari moderato. Jam nec animum aliter quoque tantæ agnosci compotem virtutis, Temperatum esse hunc siquidem prædicamus, ubi coorientes adversus rationis modum titillationes ac impetus violentos sedat. Imò verò & in cognoscendi potentia temperantiam concinnè locum sibi vendicare, non latet: ubi attemperatè Intelligentia iis quæ intelligit, cohærenter adglutinatur, & veluti consonat. Vt commodè prorsum, & quodammodò divinè Pythagoram dicere solitum legerimus, Inter virtutes omnes habere temperantiam principem in salubritate locum. Atque una ea tum privatim, tum publicè humanam societatem coalescere, ac stare. Apertius id noveris, si apud te ratiocinari volueris, nec justitiam quidem à temperantia revelli. Quando est ea commutandi distribuendiq; modus congruens. Jam & ratione eadem fortitudinem quoque in timoribus & audaciam rectè temperantiam dixeris. Nec secus de liberalitate. Imò verò hac singularis & inenarrabilis potentiæ virtute cuncta consistere, fatēdum est: quoniam disponit parens ille rerum Deus cuncta suaviter, & in numero, pondere, mensura. Porrò scribit Plato, Zamolxidis Thracum regis doctrina traditum, Omnia vel bona vel mala in corpus ab anima demanare: proinde illam inprimis, adhibita remediorum salubritate, curari oportere. Animæ verò medelas esse incantationes quasdam, quibus temperantiam sibi vendicet anima, qua conquisita, assistenteque, nullo negotio corpori universo contribui sanitatē. Cæterum quænam aut quales sunt incantationes hæ? Nempe quod præcipit Socrates, Vis qua in seipsum conversio fit, omnium est efficacissima excātatio. Etenim qui se, id est animum jam cœperit accuratius contemplari, simul per ipsam temperantiæ ideam innatam menti, humanam recognoscet temperantiam: simul rationem illam intuens, qua ab optimo maximo Deo rationalis animæ vires inter se fuerint attemperatæ, paulò momento qua vi mo-

tiones possit aut debeat animorum inhibere, ne insolentius efferantur aut proruant, pervidebit. Quamobrem impensè observandum, quod lectum in libro De natura, nostrum hoc propositum eximiè fulcit. Si modulatè conspirent invicem animę partes, rursúmque ipsa corpori contemperetur, futuros totius nos felicitatis compotes. Taceo quod gravissimi authores prodere sunt ausi, Motibus tum corporeis, tum animalibus compositis & restinctis, fore ut perpetua utrique contingat sanitas, corpori verò etiam vivendi prolixius spatium. Id Pythagorici gratè amplexantur & comprobat in nostris literis doctissimus Censorinus. Plato itaque magicam appellat incantationem orationem, cui insit vis à Deo, & ab Philosophia ratio, ut audientibus temperantię amorem ingenerare queat. Hæc temperantię potestas illud item parit incomparabile, ut animus extrita perturbationum vellicantium caligine in seipsum conversus vera in se omnia speculetur: quoniam ut Platonici putant, verorum omnium lumina humanis animis insunt ingenita, quæ solis divini fulgoribus illustrata, & serena iam mente nitidius promicantia sapientiæ usum restituunt, mox & prudentiam pariūt. Propterea rectè Plato sophrosynem dici temperantium autumat, ὅτι σώζει τὴν φρόνησιν, quia prudentiæ salus sit, atque conservatio.

Frugi victus laus ex Poeta Hesiodo. Alimos. Adipsos. De asphodelo pauca. Exempla ad id Alexandri, Iuliani imperatoris, & Scipionis. Item de Antagora. Quæ sint opsonia apyra. Apyrenon quid. Item quid psycter, psycteridion, psygeus, psychia. Apirocalos. Ineptus an Græcè valeat exprimi, Interim de sisyra carptim.

Cap. VIII.

POsteaquàm de temperantia, cuius vim diximus ratione peculiari in cibi, potus tactusque titillationibus versari, abundè actum à nobis est: nunc in quasdam historicas amœnitates divertere collibuit; ut legentium, si qui tamē hi fuerint, animi laxius indulgentiusque tractentur, ne nostræ lucubratiunculæ quocunque genio prodierint, multum habere absinthii credantur, mellis parum, sicuti jam interfati sumus alicubi. Fiet autem ab poetæ Hesiodi versiculis initium ex agricolationis libro, quibus docuit sapienter, Dimidium esse plus toto: magnumq́; haberi emolumentum ex victus parsimonia, si malva vescaris & asphodelo, delicatiora verò & ganeata, ac saliaria negligas. Hesiodi versus hi sunt,

Νήπιοι, οὐδ' ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντὸς,
Οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ.

Eum locum Proclus Diadochus non incelebris inter Græcos Grammaticos explicans: Vilissimorum inquit, commeminit parte hac Hesiodus, unde ali possimus, malvæ scilicet & asphodeli: ex iis enim succus exprimebatur, parabaturque in cibi usum: ex quo utilitas profluit maior, quam ex sumptuosioribus per iniustitiam conquisitis. At certè, inquit, ex obulo victum significavit. Epimenidem tertio Legum Plato scribit, modico, & interim vilissimo cibo interdiu fuisse contentum. Constabat is ex asphodelo & malva, quæ illum servabant alimon & adipson, hoc est ab fame procul & siti. Hactenus Hesiodicus interpres. Quòd si quis nosce amplius cupit, cuiusmodi sit asphodelos, legat vigesimum secundum Naturalis historiæ Plinii. Græci putant

A Proserpinæ sacrum, & omnino inferis diis. Rhodii certè deam illam, & Dianam asphodelo coronant. Sed quod polliciti sumus, pergamus aliquid ex historia contexere, quod usui sit legēti, & lectoris frontem exporrigat, Siquidem memorabile id est, quod de Alexandro Magno clarissimi rerum conditores tradidere. Nam quum illi Carum regina Ada scitissima subinde, ac adipata mitteret opsonia, & bellaria exquisitius condita ab eius artifici hominibus, meliores peritioresque habere se obsopœos
B & coquos pronuntiavit. Quippe ad prandii apparatum quæ appetentiam conciliet, pręsto est nyctoporia, id est nocturnum iter. Ad cœnam verò, quo fiat appetibilior, oligaristia, quam prandium præparcum rectè dixerimus. Hinc virtus illa promitur clarior, qua fertur Alexander, ænea concha brachio supposita, extra cubile protento, quum se quieti traderet, pilam tenuisse argenteam, ut quum nervorum rigorem sopor laxasset infusus, gestaminis lapsi tinnitus cœptam abrumperet quietem. At Julia-
C nus Imperator nullo adiutus instrumento, ubi voluit, evigilavit, & nocte media (ut Marcellinus inquit) exurgens, non è plumis, aut sericis stragulis, ambiguo fulgore nitentibus, sed ex tapete, ac sisyra, quam vulgaris simplicitas susurnam appellat, occultè Mercurio supplicabat, quem in mundo velociorem sensum esse, motum mentis suscitantem, theologica prodidit doctrina. Cæterùm in hac mentione ingerit se mihi Antagorę in poetica non ignobilis festivissimum responsum: hic enim gulæ nonni-
D hil impartiendum ratus, congrum intentius coquebat: admonitus super ea re Antigonus, illique assistens retro, leniter retractum interrogavit: Putasne, inquit, ô Antagora, Homerum Agamemnonis & Gręcorum rebus carmine celebrandis distentum, quo pacto congri melius saperent, pensitasse? Fuit illi ingenium in numerato, & regerens convitium, An opinaris (inquit) ô rex, Agamemnonem, cui tātarum rerum onus incumberet, solicitius perscrutatum, ecquis in exercitu congrum coqueret? Sci-
E pio autem Aphricanus junior, ut inter nostros hunc nec inhonoratum transeamus; quum in Romano exercitu apud Numantiam, milites luxuria diffluere ac deliciis comperisset, insuper & superstitione corruptos, confestim divinaculos inde & sacrificulos omnes ac productores exigendos curavit: abstulit & vascula omnia, ollis modo remissis, ac veru, & fictili poculo, etiam argenteo modo libras duas non excederet. Lavandi usu interdixit. Qui ungi vellent, ipsos sibi operam præstare jussit. Nam, in-
F quit, jumenta, qui à manuum usu diminuta sunt, alterius opem indiga requirunt. Stantes quoque prandere coegit, cocti nil apponentes ex opsoniis quę Græci ἄπυρα vocant, ut quæ igni non sint admota. Ipse sagum fibula substrictum, ac pullum gestans, exercitum lustrabat, submurmurans identidē, ob militum ignominiam esse se in luctu. Apyrenon obiter aliud, quàm apyron est: nam sic malum vocāt punicū, cui minimus adest nucleus, quem πύρηνα dicunt. Sunt ex veteribus qui dulce sic malunt in-
G telligere. Anguillam Archestratus apyrenon esse piscium solam cecinit, velut exossem ac spinarum exsortem ferè: quod retulit Athenæus, ἔγχελυς, ἣ φύσει ἐστὶν ἀπύρηνος, μόνος ἰχθύς. In Catone seniore apud Plutarchum, δεῖπνον legimus ἀφελὲς καὶ ἄριστον ἄπυρον. Aurum apyron in Herodoto, rude intelligit interpres. At Diodorus Bibliotheces quarto, inaptè vi purum, Apiros, id est ἄπειρος, inexpertum indicat.

cat. Unde apirocalos, insolens: ac, ut volunt ineptus: A tametsi non habere Græcos putat Cicero, quo modo ineptum exprimat. Non temperabo mihi, quin adjiciam illud quoque Scipionis eiusdem: qui quũ jumenta Memmii tribuni militaris deprehendisset, psycteras gemmatas & thericlia subvectantia: Mihi, inquit, dies triginta, & patriæ: sed totum tibi vitæ tẽpus, quum sis talis, vanum & inutile prorsum fecisti. Est verò psycter, vas ad mensæ usum celebre: meminit libro decimo Pollux, sed citra nomenclaturam nihil. At nos vocabuli ratione etymologica, conje- B ctamus id propemodum rectè dici, quod Suidas scribit, refrigerandi commoditatibus fuisse destinatum: cuiusmodi vasis etiamnum maximis æstatis ardoribus utimur hac tempestate passim. Meminit in Symposio etiam Plato. Apud Alexin est item psycteridion. Vocatur psygeus quoque, sed & psycteria. Psycteres tamen apud Nicandrum, nemorosa intelliguntur loca, & umbræ multæ, dicata diis, quod in iis frigus liceat captare. Psychia nuncupat Athenæus, subterranea loca frigefactandæ aquæ æstu an- C ni accommoda. Apyrum vinum interpretatur Athenæus non coctum, quando & coctis usos priores, annotatum scimus.

Intemperantiæ detestatio. Corpus humanum esse tartarum quendam & pistrinum, ac mortuorum conceptaculum. Microtrapezi. Centenaria cœna. Italicæ mensæ quæ intelligantur apud Platonem. Item Italica philosophia. Græci magna quæ fuerit. Porrò de Tarentinis & Sybaritis paucula & vellicatim. Item Siritis, & Polieum ubi. Mitrochito- D nes qui. Necessarii cibi in Plutarcho cujus sint modi.

CAP. IX.

QUi intemperantiam brutalemq; prorsus gulæ explendæ voluptatem amplius graviusq; insectati sunt, ii mihi appositissimè videntur fecisse, quo ab insita fœdaq; percolandi, ut Senecæ verbo utar, esculenta & poculenta nos cupiditate sequestrarent seiungerentq;: tametsi nil me fallit, nec pardum varietates mutare, nec pellem suam Æthiopem: quum E huic affectioni mancipatum corpus esse veluti tartarum scripsere: in quo fluctiones graves infestent, & perflatus tumultuentur non absq; æstuosis ardoribus: sitque planè mortuorum conceptaculum, ac verius sepulchrum, siquidem viventes vivis neque alimur, neque augescimus, verum animalia perimentes, à quibus hæc nobis præstantur, etiam injurii efficimur, omnimodum illis afferentes interitum, quę ab eo quod nata erant, in alimentum trans- F mutantur alienum. Adjiciunt & illud authores sanctissimi, Multorum animas corpore, tanquam mylone quodam hoc est pistrino esse obvolutas occlusasque. Quibus illud rectè insusurraris, dignas quæ tanquam ad Mithridatis literas planè omnes eradantur, ut in reliquum ne mu quidem faciant. Inde fit, ut præclarè cum humanis rebus actum iri putem, si quantum naturę ratio patitur, Ægyptium nobis institutum proposuerimus imitandum: etenim gentibus illis esse veteris in re funerea moris G accepimus, ut cadavera dissecantes, interanea eximant, ejiciantque: reliquum verò corpus jam quodammodo depuratum, abjectis quæ maximè feculenta sunt, condimentis curent, & odoramentis infarciant: etiamsi viros modo eos putant nonnulli, qui & vorare plurimum & bibere valeant: sed hoc est Barbaris peculiare, ut inquit Aristophanes. Certè alimentorum hæc vix intervallata ingestio, dum Megarensium ritu obsonamus, perinde ac die crastina morituri, mihi videtur non vitæ modo, ut ferè creditur, esse viaticum: sed magis multò mortis ipsius. Inde enim maxima ægritudinum vis, ut non minori sit nocumento explendi studium, quàm illa ipsa inanitio. Nos verò non secus ventri intendimus nullam non naturæ partem depopulantes, in qua modò comperiatur, quod intermorientem appetentiam excitet, ac si una hac dempta cura, consilii inopia videamur otio immorituri. Nec illud saltem succurrit, edendi, bibendique voluptatem angustissimum in corpore locum habere, & dictum factumque (quod aiunt) transvolare. At bone Deus, apparatus quantum habet negotii, quantum molestiæ? Agnoscamus hoc licet, vel ex Homero, qui deos ideo immortales demonstrare videtur, quia nec vinum bibant, neque item cibis vescantur,

Οὐ γὰρ σῖτον ἔδουσ᾽, οὐ πίνουσ᾽ αἴθοπα οἶνον,
Τοὔνεκ᾽ ἀναίμονές εἰσι, καὶ ἀθάνατοι καλέονται.

Veteres certè Græcos non fuisse in epularum apparatu valdè curiosos, argumento esse Antiphanes potest, qui nomen citra morsum μικροτραπεζεῖν: vocat eos, qui mox in delitiarum chaos sese demiserunt, velut centenarias taxat apud nostros cœnas in Apologetico Septimius Florens, ab centum impendio sestertiorum, quando & in lances etiamnum tota producebantur metalla. Dum ista commentarer, occurrit mihi Platonis ad Dionis amicos epistola quędam, cuius & Thusculanarum quinto meminit M. Tullius. In ea quum alia multa vitę in primis conducentia, tum illud observavimus, Non fore prius ut malis agitari desinamus, quàm si respublicas capessere cœperint philosophiæ innutriti & probè & rectè: aut qui jam administrationi manus admoverunt, verè philosophari ingrediantur. Qua, inquit, mente Italiam Siciliamque mihi adeundam censui. Eò quum appulissem, vitam quam beatam vocant, Italicarum Syracusanarum mensarum non potui non summoperè improbare. Mos enim illis est jam receptus, bis die saginari epulis ac distendi, noctu verò libidinis socium adsciscere: & id genus alia perficere, quæ vitæ sunt eiusmodi veluti propagines. Nemo enim omnium ita ab ineunte ætate connutritus, etiam si ingenio sit mirus, prudentiam sibi queat vendicare. Hactenus ex Platone, ut potui, est à me tralatum, in quo philosophicensuram jucundè sum exosculatus. Sed quòd Italicas mensas peculiarius taxat, quarum libro primo meminit Athenæus item, adnumerans Chias quoque: ut de Syracusanis taceam: etenim civitatis eius opes, vel proverbio fuisse jactatas, Straboni credimus: fateor, mihi stomachum movit: ac velut redemptor & manceps, toto mihi standum pede pro locato, id est, patriis focis arisque animadverti. Suspicatus sum initio quidem, aliquid virulenti, & dicacitatis Græcæ subesse verbis illis. Mox ut me collegi, in eam ipsam gentem facilè convitium retorqueri, conspicatus sum. Jam omnium primum veterem Italiæ frugalitatem passim ab Græcis & Latinis commemoratam, quis non novit? Nullo magis argumento Barbaræ gentes, etiam tempestate hac, qua in summum luxus increvisse videtur, in nos veneno suo irruunt, profecissa subinde conviviorum tenuitate, quæ apud illas missuum numerositate mirè ganeata, & impendii magnitudine, & condiendi anxietate, deliciis diffluunt. Author ex Posidonio, Athenæus est, Italos veteres ita frugalitate insignes fuisse, ut ad

Posidonii tempora, aquam ferè biberent: ac quicquid obiiceretur, esitarent: sæpiusque filium interrogaret parens, Apios in cœna cuperet, an nuces? nec pluribus vescentes quieti se traderent. Adde, quòd Archestratus, opsophagorum Hesiodus, Theognisve, lupum laudans Milesium, quem θεόπαιδα vocat, non admittendum ad id genus obsonium Italos monet, quoniam in condiendis piscib⁹ insciti præcipuè habeantur: etiamsi legimus bis die sumptuosius Tyrrhenos mensam solitos instruere, puellulis etiam nudis administrantibus, ut prodit B Timæus, & commeminit Diodorus parte quadam. Taceo veteres Romanos, de quorum continentia nemo non disserit in libris. Quid disciplinam tetricam ac tristem antiquorum Sabinorum commemorem? Quid transpadanam Italiam hac præcipuè insignem virtute, Plinii Cæcilii astipulatu? Sed testibus res non eget. An igitur tam gravem, tam sanctum, tam præsignem animorum medicum Platonem, mentitum videri volumus? Absit id à me piaculum. Ego Italicas mensas apud eum non alias C accipio, quàm Græcas: quòd si quis fortè sciolus, aut Sallustianus Calphurnius risu excipiẽdum putat, ab dentiũ non abesse se intelligat. Nónne clarissimum est, philosophiæ quoddam genus Italicum dici? Unde nuncupationem hanc credimus irrepsisse? An quia id excoluerint Itali? Atqui ei⁹ author fuit Samius Pythagoras, quod ex Augustino didicimus, & ante hunc Laertius docuerat. Amplius per Græcorum tantum capita vagata est, desiitq; in Epicurum. Cur ergò Italica? Audi Plinium ex tertio Naturalis D historiæ: Græci, inquit, de Italia iudicavere, genus in gloriam sui effusissimum, quotam partem ex ea Græciam magnam appellando? Audi Trogum explicatius scribentem: Ab Græcis non partem, sed universam fermè Italiam fuisse occupatam, urbibus multis post tantam vastitatem Græci moris vestigia ostentantibus. Quod ipsum comprobat Athenæus quoque libro Dipnosophistarum duodecimo, ni ementitus est librorum ordo & numerus. Quippe Adriam Illyrico mari adiectam, urbem esse Græcam. E Item in Apulia Harpos. Posteà oram ferè universam à Græcis occupatam circumductu tantum non perpetuo Pisas usque, necnon intus quoque partem haud contemnendam. Inde igitur nomenclaturam ducit Italica philosophia, ut quæ à Græcis in Italiæ parte celebrari cœpisset. In hanc se contulisse Platonem scimus, dum disjectam quodammodo sapientiam sectatur. Architam si quidem adiit Tarentinũ, item Timæum ac Philolaum Pythagoreos in Locris. F Jam Tarentinas delicias quis non novit? quando & primo Legum apud Platonem Megillus civitatis universæ vinolentiam in Bacchanalibus se vidisse, non inficiatur. Thurion, sive Sybar in eo tractu sinui Tarentino adjacere, ex Ptolemæo scimus omnes. Horum verò incomparabilem molliciem quis non legit? Sybarica certè vocant Græci omnia impendii maioris. Parthicam Sybarim in Crasso dixit Plutarchus, & ab eo mutuatus Appianus, apparatum spectaculi lascivum pruritentemq; inter pelli- G cum seriem numerosam, & id genus alia complura. Sybariticam mensam Zenobius glisceram intelligit, & ut Plautus inquit, ritu barbarico opiparam. Scribit in Moralibus Plutarchus: Illud fuisse veteris apud Sybaritas moris ut convivia celebraturi anno prius per vocatores fœminas invitarent, quo luxuriosius gemmis, auro, unguentis, vestibus exquisiti impendii cultæ omnium in se ora converterent.

A Artes porrò, ait Athenæus, quæ sono constant, ab civitate reiiciunt, ne qua ratione interpelletur quies, quin Gallos quoque in urbe connutriri recusabant. Habuere in deliciis & statuτæ exiguæ homunculos & scopeos quoque, ut inquit Timon, qui ab quibusdam stilpones vocantur: ac cynaria Melitea, id est catellos Melitenses, qui eos vel in gymnasia consectarentur. Iuniores æstivos transmittunt ardores per delicias maximas apud nympharum antra, quas dicunt Lusiadas. Prædivites si quando rusticationis subeunt desideria, curru quidem vehuntur, sed ita ut diurnum iter tribus vix diebus conficiant. Amidas excogitarunt primi, id est matulas, quas etiamnum conviviis intulisse gaudent. Hæc est Italicarum apud Platonem mensarum ratio. Quæ eo proclivius adnotavimus, quòd lamias audim⁹ quasdam de Plautina (quod aiunt) familia, ad detrahendum modo sciola de Platonis decreto, ut ipsi garriunt, nos vellicare, ut molliculos & gulones, ac pelusiotas nescio quos & luteos, animalesque, nil suspectantes prorsum, sed Saturnalia in infinitum extendentes. Sed & Maronis authoritas nostram approbat opinionem: sic enim Æneidos tertio legimus Heleno loquente, qui tum in Epiro constitutus, proximam habebat Apuliam & Calabriam: sic verò Æneam commonet,

Has autem terras, Italique hanc littoris oram,
Proxima quæ nostri perfunditur æquoris æstu,
Effuge, cuncta malis habitantur mœnia Grais.

Fuere in eo tractu Siritæ propè Metapontum, quorum urbs dicta Siris est cum nominis eiusdem fluvio. Sed & Polieum à Poliade Minerva, sive Polluchο apud Ilium. Hosce non Sybaritis minus in molliciem collapsos, Græcis credimus: nam floridas illis tunicas gestare fuit moris, quas etiam mitris hoc est cingulis impendii eximii præcingerent: quo nomine ab adjacentibus populis dicti Mitrochitones, quoniam discinctos Homerus amitrochitonas nũcupet. Siritarum deniq; felicitatem ampliter admiratur Archilochus. Impositum verò civitati nomen ab Siribe muliere, ut Timæus inquit, ac significat Euripides: quamvis ab flumine malit Archilochus. Necessarios cibos, id est, βρώσεις ἀναγκαίας, dici in Plutarchi Parallelis observavimus, homini insuetos & omnium penuria quæsitos. Deniq;, inquit, præter famẽ grassante morbo, uti assolet, ἐπὶ βρώσεις ἀναγκαίας τρεπομένων, in reliquos qui superfuerant, abduxit.

Voluptatis genera tria. Luxus Asiaticus, & Ionicus. Enarratur locus Propertij, & Horatii alter. Ionia, pro violariis. Rhodonia. Crinonia. Anthos porphyrion. Papaverculum. Papaver. Cionia. Cion vas. Farraginaria. Olla rhoduntia. Ion, id est viola, cur dicatur. Violam cur vocent Latini. Ionium mare, Milesius sermo & fabella Milesia. Læstrygonas esse Leontinos. Attica bellaria. Siculorum mollis victus, & Leontinorum. Umbrica cœna, & Homerica. Anagoga, & catagogia. Mirum de Syracusanis. Caupones Italici.

CAP. X.

ALexis poeta Thurius, sive Sybarites, comœdias edidit plures. In earúm quadam, veluti terrarum orbi sanciret leges: Decere, inquit, modestissimum quenque voluptates consciscere. Eas verò esse tres, quæ dubio procul vim possideant vitæ cõferentem, τὸ πιεῖν, τὸ φαγεῖν, τὸ τῆς ἀφροδίτης τυγχάνειν, hoc est potum, esum, Veneria. Cætera verò

omnia dicere, inquit, oportet προσθεῖναι: ac si addi-
tamenta dicamus. Hujus verò comicæ, & adeò gravis sententiæ, perinde ac ex diviniore quopiam oraculo prodiisset, admirari succurrit, quàm agminatim & confertim constipateq; mortalium plurimi consectatores se profiteantur, & veluti sponte. Volonum instar, nominadantes decuriandos sese exhibeant, ejusq; unius fiducia conturbent. Asiaticas illecebras & popinationes ex paulo politioribus non ferè est, qui non legerit. Quoniam lautitia inde, & immodici sumptus, ac non necessaria voluptatum genera ortum habuere, & fusa mox latius, ac velut incendium evagata non paucos in perniciem emollidis fluidisque moribus pertraxere. Ioniam legimus omnium primam unguentis delibutam ornatamq; corollis in convivio decubuisse. Mensæ quoque secundæ, insigne luxus irritamentum, non aliunde irrepsisse videntur. Vt minus mirer Sybaritas luxuriæ mancipatos, sicuti in Suidæ monimentis proditur, inter mortales cunctos Jonas eximiè colere, ac exosculari assuevisse, quod inter Græcos mollicie præsignes maximè forent. Nam & Plutarchus scribit: Alcibiadem, qui ferè polypi & chamæleontis miram exhibebat naturam, in Lacedæmonia fuisse severum & gravem, & quod illi plurimi faciunt, pugnatorem egregium. In Ionia verò inertem, mollem, voluptarium, fluxum: polluctonunquam non addictum, etiam si pollincto videretur dignior. quod hæc adeò sint ejus gentis peculiaria, ut in comicis Græcis Ionicum pro molli & delicato positum invenias, & Ioniam nonnulli callitrapezon vocant, ac trypheram. Hoc eo libentius apposui, ut Propertio ferremus opem, & poëtæ illius studiosos nostris lucubrationibus juvaremus pro virili. Eum verò convelli magis audio, etiam ab doctissimis, quàm enarrari. Propertii versiculi sunt hi:

At tu, seu mollis qua tendit Ionia, seu qua
Lydia Pactoli tinguit aratra liquor.

Enarrantur & iis Horatiani versiculi ex tertio Carminum,

Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo.

Ioniam nunc Asiæ regionem intelligo: cujus civitates numero duodecim celebrantur ab eruditis. Nam scribit Stephanus, Ioniam prius, quæ nunc Attica est, fuisse nuncupatam ab Ionio Apollinis & Creusæ filio. Sit verò illud auctarii loco: nam studiosorum emolumento libenter in parerga excurrimus. Ionia, sic accentiunculam in postrema recipiat apud Græcos, locum signat, ubi violæ nascuntur, quæ dicantur ἴα: quod probat Libanius: sicuti rhodonia, ubi rosæ. Sunt qui plantam ipsam eo nomine intelligant: quanquam est & ganeati genus condimenti rhodonia, in Athenæi monumentis. Sed ῥοδωντία inquit λοπάς nuncupatur quoque, id est olla rhoduntia: concinnabatur avium cerebellis ac porcorum in rosa decoctis numerosiore, addito item garo, oleo, vino, pipere, ovorum luteis, quæ is vocat τῶν ᾠῶν τὰ χρυσᾶ. Obiter illud ex Græcis compertum mihi ἐκλογῶν περὶ γεωργίας undecimo, quod & nostri observarunt: Ion dici, quia quum foret in vaccam Io deformata, illius pabulo repens viola prodiit, quæ à nobis videri dicta potest quasi vitula. Verum ad Ioniam redeo, ne videar velut de spatio ablatus. Ab aliis autem floribus, inquit in thesauris suis Pollux, an fiant id genus derivationes, non novi. Cur non novisti, vir doctissime? Crinonia in tuis authoribus locus nuncupatur, ubi crina habentur, id est lilia. Nam & Latinè far-

A raginaria, pro loco dicitur ubi seritur farrago. Ioniæ pro violario meminit in Pace Aristophanes. Sunt quibus ionia videatur flos, is qui purpurarum ac buccinorum est proprius, ab Democrito nuncupatur anthos porphyrion, inter papaverculum & cerviculam, quod in Athenæi relatum thesauris est. Dicitur verò papaverculum buccini pars ima esculentaque. Est tamen eodem authore, callus pinnæ interior, & conchilii quoque papaver. Verum in Dioscoride non ionia, sed cionia legendum arbitratur Hermo-
B laus Barbarus, ut columellam intelligamus: quando & vulgò cionion dicatur vitreum vas, seu cion. Rhodomiæ verò meminit Aristophanis interpres: meminit Demosthenes quoque. Crinoniam Suidas non prætermisit. Ionium autem mare ab Jus nomine nuncupatum ferunt: etiamsi ab Illyrio viro Ionio, mavult Theopompus. Nam Archidamus etiam ab Ionibus, in eo qui naufragium fecerint. Milesius Apuleji sermo, ex Ionum mollicie originem ducit, pruriens ac lascivus. Nam & Milesias dici fabel-
C las, norunt omnes. Julius Capitolinus in Clodio Albino: Milesias nonnulli ejusdem esse dicunt, quarum fama non ignobilis habetur, quamvis mediocriter scriptæ sint. Et paulò pòst ex Severi epistola: Quum ille næniis quibusdam anilibus occupatus inter Milesias Punicas Apuleji sui, & ludicra literaria consenesceret. Milesiorum figmenta in scholis solita decantari, scribit adversus Ruffinum Hieronymus. Athenas nemo unquam pro dignitate laudasse satis videtur: inde enim humanitas, do-
D ctrina, religio, fruges, jura leges ortæ, atque in omnes terras distributæ putantur. Vera sunt ista propemodum, non imus inficias. Tu tamen tam exculta, tam gravis, tam philosophiæ consectatrix civitas Alexidis sententiæ & ipsa calculum adjicis in gastrimo, id est ventris indulgentia. Literis siquidem tuis proditum est, imò ne tergiversari queas, ab tuis civibus mandatum memoriæ, Attica bellaria fuisse lauta admodum & pollucibilia, quæ cupediarum excellentia frontem matutinam quoq; prolectarent.
E Meminit tertio De republica Plato. Quid verò de Siculis dicam, etiam si acutis & controversis natura? Mensas quidem Syracusanas, quarum meminit Lucianus, nec Zenobius pertransit, ab philosopho jam damnatas taceo. Synesius in commentario De somniis, Siculorum videtur luxum novisse: Mensam, inquit, Siculam parat: si placet, etiam medicam. Cæterum cujusmodi forent ejus insulæ mores, optimè omnium monstrasse videtur poeta
F Philoxenus ex colonis unus, qui in Siciliam missi fuerant: nam quum inibi domum & agros sortitus esset feraces, unde ali abundè posset, indigenarum verò mores prælautos animadvertisset, ac nimio plus delicatos, & multam præferentes inconcinnitatem, Μὰ τοὺς θεοὺς, εἶπεν, ἐμὲ ταῦτα τὰ ἀγαθὰ οὐκ ἀπολεῖ, ἀλλ' ἐγὼ ταῦτα. Non per deos, inquit, hæc me in perniciem bona dabunt, sed ego ipsa potius. Et cum dicto relicta sociis sorte, enavigavit inde. Leontinos in eadem populos insula
G scribit Diogenianus, inter pocula obversari assiduè cum maxima solitos fœditate, in quam calamitatem Phalaridis sævitia videbantur recidisse, à quo victi bello & armis exuti, ne mox res novas affectare possent, conviviorum hilaritatibus & vinolentiæ sunt relicti. Ab iisdem quoque in Eryce populis religiosè cultam legimus Venerem, cujus honori dicabantur anagogæ. Hæ verò intelligebantur, quum in Libyam misse peregrinationem credeba-

tur dea, cum qua ſimul emigrarent columbæ, quæ mox catagogiis redirent nono die pòſt, una primùm è mari advolante ac ſubeunte templum. Scribit Lycophronis interpres Læſtrygonas eſſe, qui nunc in Sicilia dicantur Leontini. Prodidit Stephanus, Læſtrigonas cum Cyclopibus primos Siciliã incoluiſſe. At Plinius libro tertio: Formia, inquit, antiqua Læſtrygonum ſedes. Siculos, ut ingenio pingui, damnant Græci. Plutarchus de Timæo: Non Lydium, inquit, currum pedes aſſequitur, ut ait Pindarus: ſed rudis eſt omnino, ac puerilis, &, ut inquit Diphilus, pinguis, ὀρθιλευμένῳ στέατι σικελικῷ, i. e. adipe fœdatus Siculo. Scribit Cicero, Siculã gentẽ eſſe acutam, & natura controverſam: unde factum, ut Siculi Corax & Tiſias dicendi præcepta cõdiderint primi. Sed omnem excedit admirationẽ quod de Syracuſanis apud veteres obſervatum legimus: lege ſiquidẽ ſancitum illis fuit, ne mulier ulla pretioſius ornaretur, ni ſe conſtupratã prius eſſet confeſſa. Cæterùm & viris cautum quoque, ne ſumptuoſiorem veſtem induerẽt, ni adverſos averſoſq; impudicos ſe comprobaſſent. Umbrica tamen ſympoſia paulò opulẽtiora videtur Plutarchus accipere in Sympoſiacis: Ad cœnã, inquit, venit unuſquiſq; proprium ferens vẽtrẽ, qui non expletur, eo quod æquale eſt, ſed quod ſufficit. Umbrica autem convivia illa nil opus eſt ex militaribus & caſtrenſibus cœnis huc transferre: ſed & Homerica valere ſinamus, ſubſamelica enim ſunt, ſiticuloſa: habẽt quoq; heſtiarchas, id eſt modimperatores reges, vel Italicis cauponibus difficiliores, qui inter pugnandum, ubi micant gladii, & atrociſſimus viſitur Mars, objectare non deſinunt, quantum quis apud ſe hauſerit. Hucuſque Plutarchus: ex quo propter reconditiorem doctrinã, pluſcula transferre collibuit. Quod tamen de Italicis refertur cauponibus, ſcire convenit, eſſe id haud perpetuò verum; quod ex Polybio liquet Hiſtoriarum ſecundo, in Italiæ deſcriptione. Super Vmbricis verò conviviis ſcrutabar impensè, ecquid in veteribus memoriis reperire eſſet, unde qualiſcunque demanaſſet luxus is, ac comperiebam in Ariſtotelis libro, ſi modò non inſititius eſt, περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων, apud Vmbros animalia ter quotannis partum edere: terram verò largiores ſemper fructus producere, quam demeſſuerint prius: mulieres itẽ eſſe, πολυγόνους, id eſt præfœcundas, raro ſiquidem unum parere, duos vel tres ſæpius. Eſſe verò Vmbros Græci ſcribunt, in Padi meditullio, & Picentum. Sed & Simbros quandoque dictos, invenio. Hoſce item ut delicatioris vitæ ac conturbatores in primis Abrodiætos ab Græcis inceſſi comperio, ac compari Lydis ratione vitam tranſigere conſueſſe. In Vmbris tamen parſimoniam laudat poëta Catullus. Terram voluptariam ſignificantius à Græcis τίμπη, inquit Hieronymus, dici.

Victus frugi ex Platone. Menſa ſacra. Gulæ inſectatio brevis ex Porphyrio. Dioſcurorũ prandium Athenis. Menſa Ægyptia, Democratica, ſatrapica. Rogatiani hiſtoria minus vulgata. Athletarũ ſuggillatio fœda. Edacium catalogus. Addephagiæ templũ, & Cereris σιτῶς. Megalartus. Megalomazus. Sphærã habere bona ſua, quid. Terpſion gaſtrologiæ author primus. Voluptatem eſſe monochronon. Cur unus tantum homo ciborum appetat diverſitatem.

Cap. XI.

HÆc eſt Abronum vita, hic luxus omnia gulæ ſtudio prodigentium, ac ne in rutis

A quidem, & cæſis ſolum ſibi paternum omnino relinquentium. Hi ganeones, profligatoresque, & quibus animam ſcias pro ſale datam, quorum vita ſagina eſt. Sed age: ex Platone eodem, unde exorſi ſumus, mutuemur viciſſim, quæ ad ſanitatem Apitios, qui viſuntur etiam hac tempeſtate plures, revocent, menſarum compreſſa ſuffrenataque voragine. Quoniam ſicuti aſtruebat Democritus, ambitioſam menſam fortuna,
B parcam virtus apponit. Et Cenſorius Cato: Cultus, inquit, magna cura tibi, magna virtutis incuria. Igitur conſtituturus philoſophus hic ſemper ferè divinus civitatem: quæ ſui prius, quàm aliorum compos fiat: quæque non tam terrorem gentibus, quàm venerationem ſui nominis auguſtiorem ſit injectura, veluti cœleſtis quædam res propioribus lineis expreſſa in terris: inter alia diviniore ingenio excogitata, etiam quæ ad victus rationem ſpectant,
C tam ſapiens tamque admirabilis conditor minus neglexit, ad retundendam helluantium, & familiam pecuniamque ſuam mutitationum gurgitibus proluentium laſcivientem gulam. Nam libro ſecundo De juſto, ſic fermè ſcribit: Æſtivis, inquit, temporibus parte plurima, neque veſtibus fulcientur, neque item calceis. At hyemalibus utraque ad commodum adhibebuntur. Panibus veſcentur hordeaceis, aut etiam frumentaceis, quibus calamos ſubjicient, aut
D frondes puras. Ipſi verò ſubſtratis ex milace ac myrto lectulis, decumbent cum liberis, coronati interim, nec vino abſtinentes divinas laudes concelebrando: ut ita hilarius vivant, ac jucundius, nec filiis operam dabunt, præter rationem calculorum. Porrò opſonia non alia erunt, quàm ſal, olivæ, caſeus, porrum, olera quoque ex agris veluti pulmenta. Adjiciamus & bellariorum aliquid. Sint verò hæc, ficus, cicer, faba, myrti baccæ, quæ vocant myrta, necnon ex fago glans pru-
E nis toſta. In potu autem ſummum adhibeatur temperamentum, ut hac ratione ſalubriter conſeneſcant, ac tranquillè, vivendi exemplum poſteris relicturi. Hoc eſt nobile Platonis decretum: hic fundus, & eſitandi fundamentum omne: quòd quàm verum, quàm ſanctum eſt, utinam tam id feſtiviter excipiamus omnes, ut menſam ſacram & mitem, ſicuti ſcienter inquit Syneſius, turgidæ incipiamus, ac nuptiis repotiiſque anteferre: & Apitii, ac Paxami jura, valere jam ſinamus, ne
F dum fartura pergliſcit, opimaturque corpus, nubilum menti prætendatur cimmerium. Quod eo eſſet præſtandum proclivius temperiusque, quoniam doctiſſimus quoque Porphyrius ventri mancipatos homunculos, immundorum dæmonum vaſa fieri ſcribit. Servatum verò Athenis Græci tradunt, antiqui victus exemplum, quum Dioſcuris in Prytaneo apponeretur prandium; menſis enim inferebatur caſeus ac phyſte. Eſt autem eo nomine, mazæ ſpecies. Olivæ quoque, quas drype-
G tes vocant, item porrum. Menſa verò Ægyptia, cujuſmodi foret, nam neque hoc ab propoſito diſſentaneum eſt, ex Philoſtrati verbis licet conjectare in Dionyſio ſophiſte, quem ab Adriano Imperatore illis inſertum tradit, qui in muſeo paſcerentur. Muſeum verò, inquit, menſa Ægyptia, convocans omnes in orbe terrarum eloquentia illuſtres. Adnotatum in Græcis authoribus, Democraticam vocari menſam, quæ ſumptu modico

plures

plures alat. cujus fuit modi Atheniensis Cimonis. Satrapicã verò, quæ impensa nimia ὀλίγυς τρυφῶντας, id est paucos admittat deliciis diffluentes, qualis visebatur Lucullea: unde illud in adolescentem, πλυτῶν ὡς κροῖσος, ζῶν ὡς λεύκολλος, λέγων ὡς κάτων.

Cæterùm prius quàm inde digrediamur, succurrit exemplum frugalitatis nobile senatoris Rogatiani, cujus idem meminit Porphyrius. Is ergo sapientiæ studio egregiè intentus, nil habebat antiquius, quàm ut quantum ratio pateretur, animum a vitæ B cogitationibus sevocaret, quamobrem nec bonorum curam omnino ducebat, quin & servos à se rejecit, nec ullos unquam honores admisit. Nam proditurus quandoq; prætor, jam lictoribus illi apparentibus, nulla prorsus dignitatis habita ratione, nec prodire quidem instituit. Imò & propria domo relicta, apud amicos divertebat, contentus semel interdiu dedisse operam cibo. Quæ vivendi ratio tam incuriosa, tanquè sui negligens illuc demũ profecit, ut quum podagra infestaretur prius, mox tan- C quam in multos annos impetratis induciis, aut diffiso die, ita convalesceret, ut manuum pedumque munere non uteretur secus ac quilibet maximè vigentium: qua quidem re factum est, ut verè sinceriterq; philosophantis insigne esset, ac haberetur exemplar. At obsecro. Herculis polyphagiam, ut Græcè dicamus, & polypotiã, quis nõ novit? Quin Ulyssis edacitatem, ac læmargiã & luxuriæ effervescentis æstum ex carmine Homerico aucupatur Athenæus. Jam Theagenes Thasius athleta taurum vo- D rabat solus: quod in Epigrammatum libro prodit Posidippus: Milonẽ Crotoniatam scribit Theodorus, carnium minas deglutisse viginti, & panis totidem, vini choas persiccasse tres: sed & in Olympia quadrimum solus per diem absumpsit taurum, per stadium antea humeris circumlatum. Astydamas Milesius ab Persa Ariobarsane vocat° quandoq;, quicquid omnibus destinatum foret, voraturum se repromisit, implevitque. Sed de athletis non magnoperè mirandum, quando ipsum hoc profiteri viden- E tur propterea in Autolyco primo Euripides. Multa quidem inter Græcos mala versari scribit, athletico tamen genere nil prorsum haberi pejus, ut qui malarum servi sint, ac ventris. Carmen ipsum quod artifit insigniter, etiam apposui:

Κακῶν γ' ὄντων μυρίων καθ' Ἑλλάδα,
Οὐδὲν κάκιόν ἐστιν ἀθλητῶν γένους.

Cambleta Lydorum regem, scribit Xanthus in id vorandi studio evectum, ut nocte quadam uxorem quoq; absumpserit: quumq; summo mane illius ma- F num in ore comperisset, semet jugulasse. Rhodii Timocreontis edacitatem, ac bibendi aviditatem, sepulchro insculptum declarat distichum:

Πολλὰ πιὼν καὶ πολλὰ φαγὼν καὶ πολλὰ κακ' εἰπὼν
ἀνθρώπους, κεῖμαι Τιμοκρέων Ῥόδιος.

Quid, quod in Sicilia Addephagiæ visebatur templum. id est edacitatis: ac Cereris statua, quæ dicitur σιτώ, Velut apud Bœotiæ Scolum Megalarti, & Megalomazi. Alcman poëta pamphagum vocat semet. Ac sunt hæc quidem patrimonia non deo pollucen- G tium exempla, sed gulæ: quid verò pollucentiũ dico, tanquam bonorum decuman contrivisse, putẽt satis: imò verò sua omnia, & se deniq; devolventium in barathrum sic, ut in pollinctura, ne supersit quidem quod funeri infundatur. Ejusmodi fuisse Sipyium, Plutarcho credimus. Eleganter verò id genus hominum dicunt poëtæ, præsertim Græci, bona sibi habere velut sphæram, quæ in ventrem facilè de-

A volverint. Diodorus, inquit Alexis, annis duobus σφαῖραν ἀπέδειξε τὴν πατρώαν οὐσίαν. Terpsiona, Archestrati præceptorem, omnium principem gastrologiam conscripsisse, compertum nobis ex Græco penu. Voluptatem Aristippus esse monochronon dicebat, id est temporis unius, quoniam præterita ad nos pertineat nihil, futura necdum adsit. Sed enim quærat forsan curiosior aliquis, unde sit potissimum, quòd inter cuncta animantia unus homo B ciborum expetat diversitatem, reliquis vel uno contentis, vel omnino longè paucioribus. Difficultati, & quæstionis involucro sic fermè occurrunt naturæ viri capaces: quod nobilitatis magnitudine, producta omnia humanis destinentur usibus, id quod in aliis non fit. Porrò & constitutionum varietas in uno tantum comperta est homine, hunc enim temperatum astruimus, sanguineum illum, alium phlegmaticum, & deinceps. Nam in specie sua, bruta sunt omnia vel pituitosa, uti sues, pecudes: melancholi- C ca nonnulla, ut cervi, boves. unde fieri, ut homini alimentorum genus non unum videatur necessarium. Denique animalem nos appetitum insequimur, qui ideo varius probatur, quoniam ad opposita se habeant ejus potentiæ. In brutis appetentia viget naturalis, cujus ratio est alia.

Quis sit in Familiaribus epistolis, trapezophorus, contra omniũ hactenus enarrationes. De trapezophoro item intellexisse Iuvenalẽ. Mensarũ genera. Atlantes, telamones, magides, xylon. Trojanorũ men- D *sæ. Monopodia. Mesa, quæ & mensa. Abacus.*

Cap. XII.

Quum M. Tullii Epistolas familiares enarrarẽ Patavii maxima provincialium frequẽtia, nec abdicatis tamen nostratibus, incidi in Epistolam ad Fabium Gallum, ex libro (ni fallor) septimo, in qua ita legebamus: Trapezophorũ, si te delectat, habe- E bis. Id verbum tanquã obex molestior, multum injecit moramenti, quod non ita frequens videretur: & interpres, ut plerunq; auribus paulo erectioribus minus satisfaceret. Sed quum in Græcorum penu divertissem, valatis omnibus (quod ajunt) excussis, tandẽ quod inquisitioni diuturnæ & solicitæ fuerat, sum visus reperisse. Siquidem in libro Julii Pollucis decimo, ita legi: Licet porrò mensam in qua pocula reponuntur, trapezam dicere, aut etiam monopum: vel, si quis ambitiosè ne novis quidem abstineat, F trapezophorum, velut qui mensam gestet. hæc Pollux. Qui & si non omnino vetus verbum putat, trapezophorum: interpretis tamen refellit inscitiam, in eo hallucinantis maximè. Nam etiamsi in veteribus Græcorum libris in ea notione trapezophorus non ferè comperiatur, quis tamen inficias eat, Ciceronis ætate in usu fuisse? Pollux certè negare non videtur. Nam alibi, mensam coquinariam ab junioribus dici, epicopanon scribit: & tamen infert statim, verbum id extare in Menandri G Messenia. Verùm & apud Jureconsultum Florentinum, Digestis de suppellectili legata, id verbum reperias notione quam præstruximus. Porro quis unquam vel legit, vel audivit, Sacerdotis, quæ dicta sit trapezophoros, statuam, ut rem planè visendam, ac velut obryzatum omnino nummum, circumferri solitam? Quid tam præsigne in Palladis ministerio vel fecit illa, vel excogitavit: ut non absonum sit, hujusmodi honores illi fuisse contribu-

tos, Præter nomen vix aliud reperias quicquã de ea in literis. Quod ita esse, significare videtur Harpocratio, à quo exponitur ea dictio. Ego verò trapezophorũ intelligo apud Ciceronẽ, statuam, quæ poculorum mensam sustineret. Nam ex Vitruvii doctrina manifesto liquere omnibus puto, Imagines hominum exsculpi solitas, quæ columnas subjectæ fulcirent, aut tigna, vel id genus alia, quas Græci atlantas vocent, Latini telamonas. Quo in genere habentur, quæ caryatides vocantur, necnon epistylia sustinentes statuæ Persicæ. Quod & nostris temporibus nullo non in loco convisitur. Sed in re confessa, nimis multa. De trapezophoro puto etiã Satyricũ nobilẽ intellexisse, qui & nostræ sententiæ addit tibicinem:

Lectus erat Codro Procula minor, urceoli sex
Ornamentum abaci, necnon & parvulus infra
Cantharus, & recubans sub eodem marmore
Chiron.

Si cui non trivialia placent magis, quod ab Luscinia Coccycẽ nequeat disparare: placeat, opinor, & Cyprii bovis merenda. Lego in nostris monumentis, & apud Varronem in primis, fuisse apud Romanos vinariam mensam rotundam, quæ diceretur cylibantum, à poculis quæ κύλικας Græci vocant. Item mensam alteram lapideam quadratã oblonga columella suffultam. Hanc cartibum, ab gerendo appellarunt, mox & cartibulum. Tertium mensæ genus quadratum & ipsum, vasis modò destinatũ, dicebatur urnarium, quod urnas cũ aqua positas ibi potissimũ habebant in culina. In Julii Pollucis Onomastico invenias & hæc: Erant, inquit, mensæ primæ, secundæ, tertiæ. Tripodas dicebant, quibus illæ superponerentur. Nam mensas ipsas etiam magidas nuncupabant, ut est apud Sophoclem. Mensam numulariorum, Demosthenes xylon vocavit: alii etiam pinaca. Fuit & mensa, quę diceretur logisteria. Illud adjiciẽdum, Mensas Trojanorum, de quibus est illud Virgilianum, Heus etiam mensas consumimus, inquit Julus, ab Græcis interpretibus tradi selininas fuisse, id est apiastras: vel ex panis portionibus præduris. Cæterum quæ mensa est apud Virgilium, citra N à Varrone dicitur mesa, quia media poneretur, originatione nimirum Græca. Scribit Livi⁹, Cn. Manlio Volsone de Asiaticis triumphum ducente, luxuriæ peregrinæ originem primum invectam in Urbem. Inde lectos primo æratos, & vestem stragulam pretiosam, plagulas, & alia textilia, & quæ tum magnificæ suppellectilis habebantur, monopodia, & abacos adduxere milites. Tunc psaltriæ, sambucistriæque, & convivalia ludionum oblectamenta addita epulis. Tum coquus, vilissimum antiquis mancipium, & æstimatione & usu in pretio esse. Et quod ministerium fuerat, ars haberi cœpta.

Quid sit apud Platonem, Nartecophoros esse multos, Bacchos verò paucos. Bacchus quid. Ebrietas animæ duplex. Nectar quid. Bacchus cur Soter. Sphaltes. Enorches dæmon. Enorchus. Bacchus cur juvenis & senex.

Cap. XIII.

QUi Socratica instituta Christianæ integritatis esse idolum quoddam & imaginem, aut saltẽ umbram, scriptis prodidere: atque Instrumentum Vetus Platonica confirmari theologia: ex qua, veluti ex equo Trojano, innumera prodierint doctrinarum lumina: novum verò, Socratis moribus, &

A sapientia: hi profecto, absit invidia verbo, vel soli, vel cum paucis admodum, rerum altitudinem, quã illorum hominum ingeniis arcana ratione artifex Deus inseruit, concepisse videntur. Nam ut de aliis nunc discussio nõ fiat, nec examen acrius: quale, obsecro, illud est, quod ab Socrate in Platonis libro de anima disseritur? Nã quũ inculpati philosophi meditationẽ in eo versari docuisset, ut animã se jungat divellatq; à corpore, quoniam verè ingenuéq; philosophantem ita prorsum sentire necessarium est, se
B non alibi purius sapientiam comparaturum, quàm in futura post mortem vita, addidissetq; virtutẽ veram in purificatione consistere, quæ fortitudine, justitia, temperantia & sapientia demum contingat: mox infert, Quamobrẽ qui mysteria sanxere, haudquaquam negligendi sunt. Nam arcana quadam ratione impensè nos videntur admonere, quisquis inferos petat, non ita expurgatus & initiatus, in cœno eum volutari: quæ maxima turba est: at qui secus, cum diis agere. Propterea inquiunt: Nartecophori
C quidem multi, Bacchi verò perpauci omnino. Sunt verò hi non alii, quàm rectè philosophiæ mysteriis imbuti. Quid hic paucis verbis sanctius? Quid Christianæ veritati magis consentaneum? Religionem, inquit, sanctitatemque prætendunt quidem plures, sed quotusquisq; culpationibus reclinatis, quas vitę deprecatur castitas, scopũ pertingit, aut induit perfectionem? passim quoq; vocantur omnes, electorum tamen mira paucitas: nemine nõ discum potius audiente, quàm verè philosophantem. Nã & Chry-
D sostomus: Multi, inquit, sacerdotes, & pauci sacerdotes: multi nomine, pauci re. Non omnis sacerdos sanctus, sed omnis sanctus est sacerdos. Non vestis tenera, uti est apud Hieronymum, clericum facit, aut sacerdotem; sed casta mentis intentio, humanæ proprietatis retinentissima, quęq; peccatorum proluvium prętextu nullo exemptum purgatumq; eat. Sed curnam Bacchus pro germano philosopho aut viro ad unguem facto, ut poëtæ verbis utar? Bacchum Platonici putant quandoque principem
E ac summum quendam sacerdotem. Hunc bis natum ab mythicis confingi tradunt, quia significent futurum sacerdotem, statim initiatum renasci oportere: vel sacerdotis perfecti mentem deo penitus ebriam videri jam renatam. Hoc ne quis miretur, scimus ab Musæo tradi, mirum justitiæ præmium perpetuam videri ebrietatem. Quod ipsum antea per Dionysii sacra Orphe⁹ inter veteres theologos perillustris significaverat. Cui propheticum
F illud non dissentaneum est, Inebriabor ab ubertate domus tuæ. Ebrietatem in anima duplicem intelligunt periti: nam & potus est duplex. Quippe pars illa purissima altissimaq;, qua vel sustentantur divina, vel constant, nectar vocatur, & deorum esse creditur potus. Inferior verò ac turbidior animarum potus nuncupatur: diciturque in veterum doctrina Lethæus fluvius. Anima igitur in corpus jamjam lapsura, ubi ad inferiora defertur, sylvestrem tumultum, ut Plato vult, incipit sentire, delibutáq; ac gra-
G vata vinolenta (ut sic dicam) alluvione, divinorum obliviscitur, & circa terrena delirat: dumque corporeis amplius oblectatur & pascitur: in corpoream degenerat naturam, totque, ac tantis offunditur erroribus, ut mentis acie hebetata, in iis tantum veritatem quærat, quæ imagines sunt & umbræ, ut Plotinus docuit scienter. Deceptio verò hæc inter mala prorsum maximè noxia. Et hæc quidem ebrietas una est, gravis ac pestilens, ob quam elegan-
ter

ter recteq; anima infra se & extra se constitui dicitur. Hujusce vero ebrietatis initium statuunt craterem Liberi patris inter cancrum leonemq; locatũ, quia descensuris animis ille sylva influat primum. Altera verò, quam nectaris conciliat potus, fragilioris naturæ, labentiq; oblivionem inducit. Anima ita affecta divinis intendit, illa contemplans veneratur. Cæterum excellentium rerum fulgore corusco quasi hebescit primo, aut mirandæ dulcedinis succum prægustans suaviter, insueto quodam ardore novum induit habitum prioris oblita. Sed pòst paulò prægustatam divinitatis jucunditatem jam largius clariusq; intuens inenarrabile ducit inde alimentum, extra se quidem, sed & supra se posita. Ex iis, opinor, liquet acrius intuẽti, quid ita Bacchi nomine summatem sacerdotem aut Deo inhærentem virum latices nectareos haurientem Platonicorum secretior doctrina intelligendum dederit. Apud grammaticos est piscis nomen bacchus, quem chellarem vocant & oniscum. In oppido Hermunthi taurus soli consecratus colitur, bacchin cognominant: ejus color in horas mutatus evariat: hirsutie mira in primis, in diversum setis abeuntibus, quàm sit animantium cæterarum natura. Quod verò de nectare facta mentio, amplius sciendum, esse qui nectar interpretentur vinum in Lydiæ Olympo concinnatum favis promixtis & floribus odoratis. Anaxandrides non potum accipit nectaris nomine, sed cibum. Succinit Alcman quoque Sappho, etiam ambrosiæ craterem dicit. Sed nec Homerus esse deorum potionem nectar novisse, creditur. Bacchũ præterea legimus σωτῆρα nuncupatũ Græcis, quod eos in Mysia, Telepho grassante, servarit, objecta fortè illi vite, quæ res ab dolo id genus dicta Sphaltes est. Soteris Bacchi commeminit Plinius, sed ratione alia. Dæmon enorches apud Lycophronem Dionysius intelligitur in Lesbo. Thyestem nanque cum sorore Dæta coeuntem genuisse Enorchum memorant, à quo sit conciliatum nomen deo, sed multo & fœdissimo: aut certè quoniam ejus mysteria cum saltatione celebrarentur, id est μετ' ὀρχήσεως: vel etiam quia pudenda quandoq; ficulnea & pelliceos sibi assuisset phallos cervorum. Apud Homerũ Iliados ψ, enorcha testes habentia intelliguntur, cujusmodi fluminibus im̃olari consueverant, Bacchum item nunc juvenem expingebant, nunc senem, bibendi intemperiem significantes, vel contrà: addebatur & calvitii deformitas, quia vinolentorum est arcana prodere. Nam & Alcæus inquit, οἶνος γὰρ ἀνθρώποις δίοπτρον. Atheniensibus sacra Liberi fuisse præcipua, scribit Dion. Ea quum Adrianus investe indigena concelebrasset magnificè, templum Liberi, quod Panhellinon vocant, construi permisit.

Tres esse principes supra mundum. Iovem esse mundi animam. Quid Dionysius. Item qui Titanes. Qui Typhon. Cacoethes. Sporadici morbi. Endemi. Epidemi. Cur homines dicantur Dionysiaci. Catacecaumene. Catacecaumenites vinum. Ceraunobolia. Virgilij locus quarto Georgicorum.

Cap. XIV.

SEd ne quem omnino fallam, pergamque porrò comperta mihi in arcanis veterũ libris in literas dare, admonendos censui studiosos omnes non uno modo accipi Dionysium ab illis: verũ quo apertior tota res fiat, sic reperio: Theologos antiquiores ita

A ratiocinatos, ut super mundum tres haberi principes, opinarentur: Oromasin, Mitrin, Arimanin: id est, Deum, mentem, animam. Nec ignoro, à grammaticis dici Arimanium, ab bellandi furore. Deo propriam astruunt unitatem, mentis ordinem, animæ motum. à solo Deo primam ipsam in mundo fieri unitatem partium, & totius: à mente, virtute Dei, ordinem unitarum partium: ab anima, superiorum virtute motum fieri operis ordinati.

B Hæc anima prima in mundo, tanquam animali suo regnans, vitalem virtutem, ut placuit Plotino, à centro, id est, à terra, velut à corde, per totum videtur propagare. Sensualem verò & motricem à superis hæris superioribus, velut à capite inchoans, cæteris inde communicare. Ab hac non aliter mundanum corpus alitur atque ducitur, quàm per vitam inde corpori addictam, quæ vita ab superiori substantia, quantum substantia est, habet ut alat moveatque alendo. In hac vita genituræ officium ita cum imagi-

C natione concurrit, ut sese mutuo moveant. Sicut ad geniturã parata est, sic prorsus imaginatur. Sicut vicissim imaginatur, ita fit ad gignendum promptior. Animam hanc Orpheus Jovem appellat. Sub ejus universali providentia, Dionysii constituit providentiam, id est naturam, seu vegetalem animæ mundanæ potentiam. Ejus membra sunt rationes rerum seminales in natura. Quæ quidem membra quando per generationem quasi procedunt in materiam, à Titanibus discerpi finguntur. Sunt verò

D Titanes, genituræ præfecti dæmones: qui persuasi à Junone, id est processionis generationisque cura, laniare Dionysii membra traduntur, quasi Osiridis membra, id est vivificæ providentiæ, ab Typhone concerpta, hoc est ab dæmonum geneficorum duce: quia commune illius in cunctis æquè gignendis & movendis officium differentes inter se partiuntur in sortes, rerumque species ad singula generando deducunt. Quod verò his adnectitur ex Orpheo item, Ob concerptionem ejusmo-

E di devorationemque fuisse ab Jove tactos de cœlo Titanas, eum ferè sensum habet, Illos ad cælestia esse conversos. Quod illis ardentibus enati ferantur homines, significat ex divina eorum cura homines in lucem prodisse vitalem, qui ea de causa Dionysiaci nuncupentur, ut qui ex Titanibus videantur nati, quos Dionysii membra paverant. Si quis fortè, ut & hoc attingam obiter solicitius quærit, quosnam dicamus genituræ præfectos dæmonas: legat is Platonis Timæum, ubi post

F mundi creationem inducitur princeps rerum deus junioribus diis inferiorum animalium generationem mandare, & hominis præsertim: Qui, inquit, cum immortalibus appellatione conveniat, divinusque vocetur, habeat principatum, justitiam colat, ac vos item. Ego vobis semen, & initium tradam. Vos cætera exsequi, par est, ut faciatis generetisque animalia: & consumpta rursum recipiatis. Postremò addamus & aliquid ex Græco penu. Est regio sole perusta, quam Mysi possideant, &

G Lydi, exuta arboribus omnino visitur, præter vitem. Catacecaumenem vocãt, inde vinum habetur virtute præstãs, catacecaumenites ὁ οἶνος vocatur. Ex quo & noñullorum perelegans circumfertur jocus, Dionysium dici rectè πυριγενῆ, id est ex igne natum. Catacecaumenen dici conjectant de fulminum frequentia, quam ceraunoboliam vocant: author Stephanus: meminit Strabo. Est & eo nomine Erythræi maris insula. Denique vinum hoc signi-

ficasse Virgilius quarto Georgicon videtur, quum ait Cyrene ad Aristæum:

Cape Mæonii carchesia Bacchi.

Etiam si id minus advertunt interpretes. Quod ad Typhonem attinet, est quidem eo nomine ventus turbulentus, atque item τυφώδης δαίμων, id est igneus dæmon: sed apud Galenum etiam febris, τυφώδης, sicut morbus κακοήθης, ut parergon hoc adnotemus: qui re quidem magnus est ac difficilis, nec crisin habens certam, tametsi facilitatis speciem præferat. Legimus item sporadicos dici morbos, qui quovis tempore obveniant, & loco: sicut ἐνδήμους, qui in certis grassentur regionibus: ἐπιδήμους, qui temporibus quibusdam plures eodem infestent loco. Epidemeticos sunt, qui forriarios modo à Gallis opinentur dici.

Quæ, & quot significet Cora. Quo differat ab partheno, nympha, & gyne. Coronomus. Cybolū. Cybitus, sive cubitus. Phlæa. Phlyax. Arrianus explicatur, & emēdatur. Itē de Dionysio plura scitu digna. Cur dicatur taurus. Taurophagus. Tauropolos Diana, & tauropus. Dionysius. Sabazius. Unde sabbata. An Iudæi Bacchum coluerint. Ficorum inventor, & fructuum. Cervorum nomina plura. Vino aquam quis miscuerit primus. Tripus Dionysii. Item quid bassara. Scenophegia. De Amoplusculā. Interim unde tauromeniū. Tauros cur dicant Græci omnia violenta. Problastus. Sabaia. Scenophegia. Cervæ an habeant cornua. Bassus, cur pro humili.

Cap. XV.

Quodnam, dicat aliquis, propositū tibi est? Nos quidem à te racemationem quādam ex paulò jucundiore vindemia expectabamus, qua ingeniū fieret instructius, & vita comptior, morum ratio excussior, limatiorque. Tu verò subinde Herculis cothurnum tibi tentas inducere, nec te intra pelliculam contines supra crepidam judicādo, dum inseris operi, quæ exactius requirant examen, & philosophorum lucernā redoleant. Fateor, prægustata suavitas, illudq; Platonicorum symbolicum τὸ θεῖον, transversum ita me rapit quandoque, ut mihi sæpè videar ad Lotophagorum gentem divertisse. Sed benè est, suppetunt, qui me oblitum revocet, ac velut ex locato mecum agant: sed ita, ut respectare tamen liceat, & carptim, more bibentis in Ægypto canis, quo pascatur animus, præcerpere. Ecce verò monitor primus Arrianus manum injicit, ac fronte rugosiore: Quid, inquit, differs? quin meo me candori restitutum pergis? Tu quidem de Dionysio multa ex Platonicis expiscaris. At Dionysius meus, quem Latini tui in secundo Alexandri gestorum Jove ac Cora satum reddidere, qualisnam tibi videtur? aut quam esse putas Coram istam? Ego verò tanti viri authoritate comotior intentius circumspectare cœpi, & amplius indagine latiore cesqua omnia & vepreta ac condensa scrutari, ut quippiam venarer, quod historico nobilissimo appositum leniret stomachum, demumque resupinata librorum sylva hæc proruisse sum visus. Coram quidem variè capi in autoribus: primumque Molossorum gentem eo nomine puellas decenter forma conspicuas nuncupare. Propterea eorundem rex Ades, sive Aidoneus, uti est apud Plutarchum, filiam appellavit Coram, quam rapere adortus sit Pirithous. Sed & pro virgine capi Coram, adnotavit Eustathius, ἀπὸ τοῦ κορεῖν, quod ornare indicat, sed & repurgare, quorum utrunq; ætati congruit incorruptæ ac puræ: unde fiat forma deminuta, corasion. Disparari tamen ab cora & partheno nympham invenias: quippe parthenon intelligunt, insciam prorsus virilis concubitus: nympham, quæ viro antè paulò juncta, nec dum tamen pepererit: gynen verò dicunt, quæ partum jam susceperit. Verum & coras, poetæ naves dicunt protoploos, id est primum in aquam conjectas, tanquam planè virgines sint: Coram item Græci pupillam in oculo vocant, quia ἐν κοίλῳ ῥεῖ τὸ δάκρυον, ex concavo profluit lachryma, unde dicatur etiam collurium. Est item cora, impedimentum sistens profluvium, & nummi species. Id verò insigniter advertendum, coras pro vestium manicis capi aut ejusmodi quopiam, quæ manibus plerunque porrectiores comparantur: ob idque impedimentum afferant, in eas immittantur manus, ne quid possit fieri. Proinde lectum in historia est: Ab Cyro sororis Darii filios necatos, quod illi occurrentes, in coras non immisissent manus, quod uni tantum regi assueverat fieri. Ad hoc autem & Pollucis illud spectarit: nam quum interiorem cubiti cavitatem, olecranum dici pronuntiasset: extimam verò commissuram, ancona: coronomus, inquit, medicorum est. Dicunt autem hoc & cybolum, id est κύβωλον: sed & cybitum dicas, sicut Hippocrates. Nam est Doriensium in Sicilia vocabulum: unde κυβιτίζειν, Epicharmo est cubito ferire. Coram verò dici puellam ex aliis quampiam, nec legi, nec audivi: sed Proserpinam ita ab Græcis nuncupari, nemo in literis tam feriatus, qui nesciat. Ita verò in Arriano fuisse transferendum argumento sunt pleraque: & M. Tullius in primis, qui tertio de natura deorum, ex Dionysiis unum Jovis & Proserpinæ filium recognoscit, Coræ autem minimè. Apud Xenophontem libro Rerum Græcarum sexto, in oratione quadam, Triptolemus dicitur Cereris & Coræ sacra arcana primus communicasse hospitibus Herculi & Dioscuris, qui & Peloponnensibus Cereris semina sit elargitus primum. Apud Plutarchum tamen in Græcis codicibus sic adnotatum comperias, Aidoneum uxori Persephones indidisse nomen, filiam verò appellasse Coram. Lacones Coram deam vocant Phlœam: at Phlyax dicitur vinolentus, ac ridicularius. Sopatrus apud Athenæum appellatur phlyacographos: de quo verbo mox item pauca. Scribit Clemens, Jovem commutatum in anguem intulisse Proserpinæ filiæ vitium, unde sit natus Dionysius. Quo argumento etiam Sabaziorum mystica draconem præferunt in orbem complicatum. Hinc & poetæ draconem tauri patrem dum concelebrant, symbolycè opertèque Jovem innuunt, ex quo & filia, natus hic sit tauri specie. Quare ab Lycophrone taurum vocari, scimus. Scribit Athenæus, tauro & pardali assimulari Bacchum ex ebriorum violentia. Nam quod in tragœdia, cui attitulatio est Tyro, Sophocles taurophagum vocat Dionysium, id interpretantur, quia dithyramborum poetis in victoria daretur bos. Alii crudelem & immitem accipiunt, quando & Aristophanes Cratinum ita infamavit. Sed ad violentiam magis referendum alii putant, quod philœnus esset is, hoc est vino indulgeret largius. Et Dianam tauropolon vocant, sicuti in Periegesi Dionysius Apher, non ab gente solum, sed & ab animali, ut probat Eustathius:

quia

quia armentis præsit, vel quia cum luna eadem sit
quæ tauris vectatur, & Tauropus dicitur. Certè
Martis & Dianæ sacrificia apud Amazonas scribit
Diodorus Tauropolia nuncupari. Author porrò
Diodorus in Philippi regis historia: Andromachum
Timæi historici patrem coactis in unum qui cladi
superfuerant, ab Dionysio Naxo eversa, taurum ur-
bi vicinum collem diutius incoluisse: quare Tauro-
menii nomen loco conciliatum, quæ mox opulen-
tior fuit civitas. Cæterum magna omnia & violen-
ta, tauros Greci nuncuparunt veteres, de Asiatici
montis natura, quem ita nominatum scribit in Pe-
riegesi Apher Dionysius, quia sit ὀξυκάρηνος.

Cornua nam summus scopulis imitatur a-
cutis.

ut inquit Rhemnius Fannius. Dionysium verò di-
ctum scribit Hesiodi interpres, veluti διδοίνυσον,
quia sit vini dator. Id antea Plato quoq; prodiderat.
Propterea in vindemiis faciem eius musto tingere,
ac ficis, consuetudo fuit vetus: inde ab Siculis Bac-
chus dicebatur Morychus, quia μορύξαι signet pol-
luere, ac fœdare. Problastum, id est προβλαστεῖν vo-
cant, quia egerminantibus vitium palmitibus, illi
fieret divina res, vel quum easdem forent putaturi.
Dionysium dici interpretatur Phurnutus, ab διαίνειν
ἡμᾶς ἡδέως, quia jucundè suaviterque nos irriget:
vel quasi διάλυσον: nam & ratione eadem Alysium
quoque vocarunt. quoniam curas solvat, vel quod
ad montem Sitium enata primum tradatur vitis.
Lyæum dicunt, non solùm quia membra solvat, sed
amplius, quoniam ex intemperanti potu cooritur
sæpè discordia, solviturque hominum unanimitas.
Sed & derididiculi gratia vocabatur Erebinthios, quę
vox tum legumen nobis indicat, tum pudenda viri,
ut est apud Aristophanem. Quod convitium paulò
impudentiores etiamnum hoc tempore usurpant.
Sabazion verò appellatum volunt, à tripudiis quæ
ab furentibus fierent, quando id à Barbaris σαβάζειν
dicatur. Sabos autem dicebant ei Deo consecrata
loca, quin & Bacchos eius eodem enuntiabant vo-
cabulo, id est Orgia celebrantes: sic enim hi quoq;
dicuntur, quamvis etiam Bacchus sit coronæ spe-
cies. Inde simplici vulgo irrepsisse opinor in pleris-
que Italię locis, ut proagitare usurpent sauazare. Sa-
bos invenias vel apud Demosthenem pro Ctesiphō-
te. Sabazium esse Dionysium docuit libro secundo
Amphiteus. At Mnaseas Dionysii filium accipit Sa-
bazium. Sabaia paupertinus est apud Illyricos po-
tus, ex hordeo vel frumento colliquatus: unde Sa-
baiarius inflectitur, probrosum nomen. Lacedęmo-
nios Sosibius tradit, Dionysium colere Syciten co-
gnomento, quia ficum ab eo inventam opinentur.
Quo argumento Milichius etiam dicitur quando-
que: nam milicha, pro ficis usurpari animadverti-
mus. Apud Naxios certè simulacrorum facies nunc
vitiginea conformatur, nunc ficulna, prout vel Bac-
chus dicitur, vel Milichius. Pomorum quoque in-
ventorem Dionysium ferunt, & Syracusius signifi-
cat Theocritus, qui μῆλα Διονύσου nuncupat, & illis
eum coronari scribit Callimachus, unde mutuata
Venus dederit Hippomeni, quibus & in amorem
præceps ierit Atalanta, quod canit Philetas. Sunt qui
augurentur dici poma Dionysii, à loco qui sit Deo
illi sacer. Quin & omnium repertorem fabulantur:
quæ ἀκρόδρυα vocant Græci, quo nomine fructus
intelligunt arboreos. Scitu verò dignum quod in
Symposiacis innuere Plutarchus videtur: sabbata
Judæorum ex hujus vocabuli ratione nuncupari,

A quando ab Judæis Bacchum coli solitum, inde con-
jectat, quod ea se die invicem ad bibendum largius
soliti essent invitare. Mel porrò nec sacris inferant,
quod admixtum oblædere videatur vinum: sed &
apud illos supplicium haberi maximum, si cui mul-
cta sic irrogetur, ut certum tempus vino cogatur
parcere. Ducit item argumentum ex pontificis ha-
bitu, qui festis diebus mitram gestaret, nebrida in-
dutus auro distinctam, & tunicam quoque talarem,
ac cothurnos, propendentibus ab veste codonibus
B multis, hoc est tintinnabulis, quę inter eundum ob-
tinniant, sicut (inquit) apud nos. Putat porrò Heb-
ræorum scenophegia, quæ sub tentoriis aguntur,
mensis pomis omnifariam onustis, habere cum
Baccho similitudinem aliquam, quoniam scenæ il-
læ palmitibus, & hedera compingerentur, & vinde-
mia imprimis vigente, festum ageretur, à quo non
multis interjectis diebus, altera sequeretur celebri-
tas, Bacchi verò nomine insignis. Quin & aliæ quas
craterophorias & thyrsophorias nominant; ab
C Thyrsis, cum quibus templum ingrediantur. Cęte-
rum quid intus faciant, nescimus, inquit. Non aliud
verò esse quàm debacchationes, veri prorsum fit si-
mile. Siquidem tubis utuntur modi non magni: sic-
ut & Argivi in Dionysiis. Cum citharis accedunt a-
lii, quos ipsi Levitas vocant vel ab Lysio, vel ab Evio,
Bacchi cognominibus. Additur id quoque ab sue
Judæos abstinere, quod ab eo genere sit interemptus
Adonis, quem esse Bacchum ferè constat. Sed de hoc
variè traditur: imoq; alibi plura. Hæc sunt quæ ex
D Plutarcho recensuimus: quæ quàm commentitia
sint, quantumq; habeant vanitatis, vel me tacente,
nemini obscurum puto. Quod verò de nebride fa-
cta nobis mentio est, amplius attendendum, nebri-
da dici cervinam pellem: quippe est nebrus inter
cervos, qui nunc primum βορὰν ἐκδέχεται, id est ali-
mentum admittit: proinde Anacreon nuncupat, νεο-
θήλεα γαλαθηνόν, id est nuper virescentem lactantē-
que. Apud Philetam observatum Græcis est, primi-
genios cervos dici procas, unde appellata Procon-
E nesos: grandiores paulò jam dici cemades valent.
Perfecta demum ætate cervi, nisi eos item qui ache-
inæ nuncupentur, aut spathinæ, quædam ætatis esse
discrimina, conjectet aliquis, vel etiam generum ex
magnitudine, vel cornibus interstitia. Græci scho-
liastæ in iis satagunt egregiè: sed ita, ut nec sibi ad-
modum satisfaciant. Est & illud in cervis adnotatum
discrimen, fœminas in iis cornuum carere insigni,
etiamsi cornutas fingant poetæ omnes: nam in O-
lympiis Pindarus χρυσόκερων ἔλαφον θήλειαν dixit.
F Sunt qui habere aliquas, conjectent: quando & Li-
byci ac Æthiopici elephantes cum fœminis dentes
habent prorsum: quod approbat Amyntianus. At
Indicorum fœminæ iis omnino carent. Nec illud
relatu indignum, cervam Euristheo ab Hercule ob-
latam, in collo habuisse inscriptionem ejusmodi,
ταυγέτη ἱερὰν ἀνέθηκεν. Aristoteles cum Plinio ma-
res tantum cervos cornibus insignes prodit: quod
approbat libro quinto Pollux, Anacreontem coar-
guens, & Sophoclem, qui κερόεσσαν ἔλαφον dicunt,
G id est cornutam cervam. quod ut inscitè dictum,
sentiens Zenodotus, ἐρόεσσαν legere maluit. Ad ea
verò quæ dicta de scenophegiis sunt, dignum rela-
tu est, dici ab Aristotele scenopegiam nidi constitu-
tionem, quam miro ingenio excogitant hirundi-
nes, implicito festucis luto ad lutariæ paleationis
normam, quæ ἀχύρωσις dicitur, id est achyrosis. Ve-
rùm prius quàm ab hisce revellamur, quanquam

nonnihil veriti sumus, visum iri quandoq; nasutioribus, illa de longiora nos sæpè contexere: A adjicietur illud quoque, Bacchum ab Eustathio deduci, ἀπὸ τοῦ βάχειν, ab incondito ululatu, quo furentes Bacchæ personent. Postea, inquit, insertam literam κ quo expressio fieret tetri immanisq; soni. Quæ ratio item ex Jaco Jacchum fecisse videtur. Bacchas, postremò Bassaras vocabant, propriè quidem, sicuti Orion scribit. Sed hinc est etiam prostituta mulier eodem dicta nomine, unde factum licet conjectare, ut vulgo nunc in Cispadana Italia ancillas quoque B sic ferè nuncupent massaras, deluxato elemento primo. Bassaras nominat & Lycophron. Bassarica, pro Dionysiacis interpretantur. Dicitur quandoq; Bassaris meretrix in Epigrammate. Herodoto autem credimus, ab Cyrænæis, vulpem dici Bassarum. Quod autem passim pro humili & depresso bassum imperita plebs usurpat, illam (ut puto) originem habet, quod bassos pro cavitate dicitur interdum Græcis. In tam multis vero quæ de Baccho contexim⁹, adjiciatur illud quoque ex Philochori monumentis: C Amphictyona Athenensium regem omnium principem ab Dionysio edoctum vino aquam adortum promiscere, quo nomine frugi homines sint visi, quos meraca prius incurvabat potio, unde Dionysio erecta ara, quem ὀρθὸν vocant, hoc est rectum, substructa proximè Nympharum quoque in horarum sacrario. Staphylus vini temperamentum Melampodi adscribit. Ad hæc pertinet Varronis illud: In partu vinum, non ut in calice quærit aquam, sed solem. Tripoda Dionysii quum audis, craterem D intellige: nam ex tripode dicere, vera loqui est. Vino autem veritas attribuitur: hinc Græci, οἶνος καὶ ἀλήθεια λέγεται. Superpodii verò id loco fuerit: Staphylum, Dionysii filium, Ῥοιὼ, id est Rhœo, filiam suscepisse, quam Apollo compresserit: id ubi rescivit pater, conjectam in arcam demisit in mare. Illa verò divinitus ad Eubœæ antrum appulsa, puerum peperit Rhœo, ac Anium dixit, διὰ τὸ ἀνιαθῆναι δι᾽ αὐτόν: quia ob eum multam sensisset tristitudinem. Anium autem in Delum Apollo transtulit, qui & uxorē E duxit Dorippem, ac genuit Oeno, Spermo, Elaida: quibus id impartivit Dionysius, ut quicquid tangerent, in triticum statim verteretur, & vinum, ac oleum: unde dictæ Cœnotropæ, quasi in novas formas omnia vertentes. Scribit Pherecydes: Anium hunc Græcis illuc profectis persuasisse, inibi novem annis permanere, quoniam ab diis statutum foret ita, Ilium decimo tandem anno posse capi. Hæc eo repetita nobis libentius sunt, quia mirum est interpretum Maronis silentium, F ceu Oebalias habitent Amyclæ, ut est apud Ausonium, & ora obsignarit Sigalion Ægyptius.

Dionysiorum ritus. Qui sint phalli. Phallagogia sacra. Neurobatæ. Paradoxopœi. Paradoxologi. Quid neurospasta. Lucianus declaratur. Gellii locus emaculatur. Automata. Autocratores. Automatia. De phalacris, & phalantho. Phalæna quid. Item qui sint Phalari, & Phallophori Ithyphalli. Autocabdali. Phallica carmina, vel Ithyphallica. Item Oschophorica. G *Enarratur Columella in Hortis. Hermata & phalangia quid. Item hilarodia, hilaria, simodia, magodia. Lysiodi. Cinædologus. Ionicos logos. Sotades. Deicelicta. Sophista. Tarantula. Rutela. Phalangis fabella. Hermacei. Lithaces. Lysiodi. Plutarchi locus perpenditur. Nephalia ligna, ænospoda, ænipsa.*

Cap. XVI.

Dionysia inquit in Moralibus Plutarchus, veteri ritu quum multa prorsum & festiva hilaritate agebantur: erat qui amphoram vini ferret, & vitem, adderet & qui hircum traheret, alius arrichum, id est cistam aut cophinum, in quo caricæ forent, gestabat: omnes autem phallum, sed nunc, inquit, negliguntur hæc, obsoleveruntque. Hactenus ille. Quid verò phallus hic sit, scio anxiè quæsituros ex studiosis multos. Herodotus quidem in Bacchi sacris phallos agnoscit, id est ficulna veretra è collo propendentia. Nam & Phallagogia, Bacchi sacra dicuntur Phurnuto: & si sphallagogia modo scriptum comperias. Sed phallorum pompa, Periphallia nuncupatur. Author est Diodorus, Osiridis pudenda in sacris & cærimoniis phallon dici. Nunc & eorum loco ab Ægyptiis excogitatas statuas cubitales, quas per pagos circunferrent fœminæ, mētula, quæ propemodum instar esset corporis reliqui, innuente, & præeunte tibia. Sed & Mercurii statua ab eodem, veretro porrecto celebratur. Verum & phallos duos in propylæis Deæ Syriæ per magnos memorat Lucianus, quibus ita inscriptum foret Græcè quidem, sed in hunc sensum. Hosce phallos ipse Dionysius novercæ Junoni dicandos curavi. Postea hæc subdens, Phallos, inquit, Dionysio Græci excitant. In quibus ex ligno deformatas hominum imagunculas gestitant, pudendis magnis prominentibus, vocantur Neurospasta. Sunt verò hæc obiter, ut lucem quoque Luciano inferamus, quasi tu dicas, nervis moventia. Utitur eo verbo Athenæus, necnon in Symposio Xenophon, & in libro De mundo Aristoteles, quem locum Apulejus sic est interpretatus: Astutia unius conversionis multa & varia pariter administrant, etiam illi qui in ligneolis hominum figuris gestus movent, quando filum membri quod agitari solet, traxerint, torquebitur cervix, nutabit caput, oculi vibrabunt, nec inventè totum videbitur vivere. Meminit etiam quodam loco in Noctibus Atticis Gellius, sed maximè vitiato codice: nam modo legitur, neurobapha. Herodotus Hist. secunda, in Dionysii sacris in Ægypto, excogitata scribit simulacra Neurospasta, quæ vicatim circunferant mulieres. Laurentius ridiculè, opinor, ex nervis compacta est interpretatus. Neurobatas comperi tamen apud Firmicum: Oriente, inquit, ingeniculo, quem ἐγγόνασιν Græci dicunt, nati cum testimonio Martis & Lunæ, erunt funambuli oribatæ, neurobatæ, & qui talia pertractent. Automata verò apud mechanicos dicuntur, quę per se videntur motari, non longè ab neurospastis dissita. Nam & automati sunt, qui non vocati ad cœnam pergunt, sicuti rhapsodia Iliados secunda apud Homerum dicuntur, & autocleti, id est αὐτόκλητοι, hoc est per se vocati. Automata porrò appellantur temerè fortuitoque evenientia. Ab neurospastis dicitur neurospastice ars, quam tamen non videri seriam putat Eustathius. Automata dicuntur miracula ab Aristotele De animalium generatione libro secundo. Sed & automata ova, quæ constiterint sponte, nec suum mas insperserit semen. Autocratores dicunt, qui per se omnium habent jus. Hinc legatos αὐτοκράτορας in Nicia nuncupat Plutarchus, qui plena funguntur potestate. Automatia verò fortuna est, cui quum benefacta omnia referret accepta Timoleon, domi Automatiæ sacellum exstruxit: quod significat Æmilius Probus, sed apertius exposuit Plutarchus; sic tamen, ut interpretatio Latina

pror-

prorsum nulla sit, aut mendosissima. Scribunt Græci, in Chio vinum haberi Arvisium tribus generibus: esse enim austerum, dulce, ac inter hæc medium, quod autocratum vocabatur. Automata leguntur Digestorum primo, titulo de legibus, lege tertia. Dignum observatione quod è thesauris Galeni promitur Therapeutices decimo: Paradoxopœos nuncupari omnes, qui miranda, extraque communem animi conceptum faciunt, moliunturque. Nam qui dicunt, ab eodem paradoxologi vocantur. Sed redeo ad phallos, de quibus alii sic produnt, Esse oblonga ligna in summo habentia ex corio pudenda. Quidam tradunt, forma eiusmodi è collo & femoribus pendula, solitos in Dionysiis saltare. Phallum etiam dicimus in galeæ fronte prominens ornamentum, sive clavi sint prælucidi, sive scuta quædam brevia admodum, ut scribit Eustathius. Phalon enim illustre signat, aut clarum, quia phos dicatur lumen. Unde & phalacri pro calvis, quia albicet iis caput, aut denudatum apertumque sit. Phalantos etiam hosce dici invenimus apud Pollucem, quoniam albicans capillus vocetur anthos. Et phalarum nonnulli arietem album interpretantur. Homerus κύματα φαληριόωντα dicit albescentes undas. Phalion verò album dici, indicio sunt equi phalii nuncupati, quibus albicet frons. Sed & hominem vocant phalium, albis capillis in fronte. Palyn vocant tenuissimum in farina, unde phalion pro albo dici opinantur alii: certè φαλύνεσθαι albescere signat. Quæ verò dicuntur φάλαρα, id est phalera, sunt crici in galea, sive annuli circa tempora malasq;: quas partes παραγναθίδας nuncupant. Phaleras verò esse frontis equinæ ornamenta, sciunt omnes. Phalæna parvum est animal candelabris advolans, quod pyraustum, quos nuncupatur, & psora dici verò Phalænam putat, παρὰ τὸ εἰς φῶς ἅλλεσθαι, quia ad lumen assiliat. Phalænam item ἰδιωτικῶς candylosbeltrium dicunt: sunt qui Rhodiorum vocabulum phalænam putent. Erant & phallophori, ithyphalli, autocabdali, musicorum species, ut est apud Athenæum. E quibus hi quidem ex hedera coronas gestabant. Ithyphalli verò temulentorum personis contegebantur, habebant chirothecas affabrè elaboratas, nec non talarē tunicam, produciq; voluptatis causa solitos, Athenæus scribit. Phallophori autem papyraceo tegumento faciem convelabant, hedera & violis coronati. Autocabdalon pro rate multi etiam interpretantur. Sed propriè ita videtur dici utcunque subacta jam farina. Qui verò phallos erectos in inguinibus tantum ferebant, dicti sunt Ithyphalli. Nam phallica vocantur carmina, quæ cum tripudiis stante phallo canebantur. Sed Pollux Ithyphallica nuncupat, sicut Oschophoria, quæ in Oschophoriis canerentur, quod festum erat ab ramorū, quos oschia vocant, latione ita dictum. Priapum quoque Ithyphallum vocant, ut scribit Diodorus. Sunt in eo genere, qui vocantur hilarodi, quos nonnulli etiam Simodos nuncuparunt, quod Simus poetas id genus præcelluisse ampliter videatur, quod Aristoteles scribit. Hilaria verò festa erāt, quibus læta omnia, ut scribit Flavius Vopiscus, & fieri consueverant, & dicit celebrabantur, Macrobio authore, octavo calendas Apriles, quando jam productiores sentiuntur dies. Deo Pani credebantur sacra, quem ut omnium authorem coluit priscorum vanitas. Erant & Magodi, qui ferè Lysiodi vocitantur. Videtur magodia inde nomen indepta, quod magica proferrentur, & pharmacorū potestates. Apud Plutarchum in Sylla nominatur Roscius Comœdus, Sorix archimimus, Metrobius λυσιῳδός. Interpres Bacchanalium cantorem reddidit: fortè quia Lysii dicantur Bacchi sacrificia, quod Bœotios à Tracum impostura liberarit is Deus. Nam & Lysios Deos intelligit Pollux apotropæos. Vel quod à Naxiis vitem redemerint Thebani: quod probat Aristophanes apud Athenæum. Diogenes Epicureus amasse dicitur mulierem Lysiodon. Fuit & cinædologus, qui etiam Ionicos dicitur logos, & Ionicum poema. In iis Sotades viguisse inprimis commemoratur, qui Maronites fuit, uti Pergamenus prodit Carystius: & Phyacas scripsit, id est cinædos. Apollonium habuit filium, qui de patris scripsit poemate. Simus erat Spartanis quoque comicus lusus. Hunc qui obirent, apud Laconas vocabātur Dicelictæ, quanquam evariante apud alios appellatione. Phallophoros siquidem appellant Sicyonii, quidam autocabdalos, sophistas nonnulli. Jam cpimbr ex iis, quæ de Ithyphallis observata tradidimus, lux multa Columellę versiculo accedit ex hortorum cultu,

> Sed truncum fortè dolatum
> Arboris antiquæ numen venerare Ithyphalli,
> Terribilis membri, medio qui semper in horto
> Inguinibus puero, prędoni falce minatur.

Quanquam trochaicum dimetrum, brachycatalectum dicitur quoq; Ithyphallicum: sicuti Anapæsticum dimetrum, catalecticum nuncupant parœmiacum. Nephalia vocabantur ligna, quæ vitea non forent, nec ficulna aut myrtea. Illa enim œnispa dicuntur, aut œnosponda, ut quæ urerentur, ubi non aqua, sed vinum prohiberetur. Non omittamus postremò, quæ proferri ex Eustathii thesauris valent. Phaleridas Veneri conjunctas putari, non propter Ithyphallos modo, vel etiam Phallos, sed & ex albedinis ratione, quæ in animali visitur femine. Cuius inesse similitudo pernoscatur in Phaleridum nomine. Phalium quippe, ut exposuimus, album dicunt, unde & phaleræ. Phalangia verò ad hæc prorsum faciunt nihil: sunt tamen eo nomine, subiecta navibus ligna, velut fulcimenta, quæ item dicuntur hermata, quasi ἐρείσματα, ut author probat Eustathius, nec flatilis repugnat regula dictante, Vocalem brevem in ρ desinentem, illato mox μ, aspirari: ut hormos, harma, hormatos. Est tamen herma, in aurium genus muliebre: dicuntur & hermata dolorum quandoq;. Imponitur & navigiis herma, citra quod si fuerint, dicuntur anermatista, id est ἀσήρεικτα ἀσταλα, hoc est infirma, inermiaque. Herma, saxum prægrande interpretantur grammatici: nam & Arrianus scribit, herma impositum puppi, ut eo pondere protolleretur prora. Hermaces autem loca dicuntur lapidibus frequentia, vel in Mercurii honorem accumulati lapides. Nuncupantur & lithaces asperiora loca. In Herodoti historia septima, inter Scyathum & Magnesiam herma statuitur, quod (inquit) myrmeca vocant, id est formicam. Ipse in mari petrosum intelligo locum eo nomine, fluctibus adobrui solitum: ex quo Anacreon, ἕρματα vocavit ἄστρα. Phalangium verò ex araneorum decuria, soleis recentiorum perpensio dici ab Arabibus Rutelam, animadvertit: collatis, quę cum Galeno prodit Avicenna. vulgò autem Tarantulam, cuius exitiale virus stuporem læsis inducat, genuum labefactationem, demumque universi corporis palmum, id est tremorem: qui in proverbium usque profecerit. Illud gravius multo, qua quis affectione, morsus tempo-

re distrahatur, eandem vel ad extrema servare perpetem, Sic qui, uti assolet, per mentis hallucinationem regem se aut Deum ementiatur, imaginatio malo perdurante, regiæ claritatis aut divinæ excellentiæ opinionem nunquam exuere. Scribunt Græci, fuisse in Attica Phalanga quendam, cui foret Arachne soror. Quum verò ab Minerva hoplomachiã perdidicisset Phalanx, & telæ artificium Arachne, matrimonio se invicem obstrinxere: indignata dea, in reptile genus utrunque deformavit: quæ ab fœtu vorentur suo.

De phellis, item phelleis, & phelletis. Qui phellopodes. Phelon, phellodrys, Phalerus. Neapolis conditor.

Cap. XVII.

Legebam Julii Pollucis Onomastici librum primum, ubi piscatorum instrumenta nominatim recensens, linum appellat, phellos, molybdænam. Quærebamus, cuiusmodi nam forent, qui nominãtur phelli. Nam alibi idem Pollux in ratione capiendarum purpurarum, ab porphyreis, quos eius piscis idagatores intelligit, cypselas veluti nassas quasdam ex sparto vel junco contextas & illitas demitti per funiculum scribit, ex phellis propendentem, ut emineat. Sed & Plutarchus in libro De Romanorum fortuna, Caium Pontium ab Camillo transiturum in Capitolium, quod ab Gallis obsidebatur, dum Tybrim transmitteret, φελλοὺς πλατεῖς ὑποστερνισάμενον, hoc est phellos latos pectori subjecisse scribit. Comperiebam in libello quodam, in quo rethorum obscuriora vocabula explicantur, phelleas dici apud Isæum loca petrosa capris compascua: unde & Phelleus apud Aristophanem in Nebulis, est in Attica locus inæqualis & supercilio sus, asperq;. Ex hoc & Dores pumicosos lapides dicunt phelletas. Est & in libris operimentum extimum phellas. Sed hęc ad rem nihil. Phelidii, seu Phelidis insula, nona urbis regione statuitur à P. Victore. Phellos id esse videtur Græcis, quod Latinè suber: cuius est natura, ut mergi nequeat. Propterea Græci, ἀβάπτιστον φελλόν vocant: quasi tu dicas, immersabilem phellum. Unde elegantissimè Pindarus, eum qui insita virtute, impenetrabilem se quodammodo servat fortunæ telis: nec deiici novit, aut dari pessum, esse tanquam phellum pronuntiavit. Sic enim ait: ἀβάπτιστος εἰμὶ φελλὸς ὥς. Est & Arcadibus arbor dicta phellodrys, quod primo De historiis Theophrastus scribit: quam esse astruunt quidam, ilicem fœminam. Sunt qui aquifoliam, ut Theodorus: quam dicat Theophrastus Ariam, sive Agriam, sive Narycam. Phellopodas verò Lucianus quosdam fingit, qui per mare currentes non mergerentur, quoniam (inquit) phellinos haberent pedes. Ex phelli, id est suberis similitudine est apud Vitruviũ libro nono, in horologii aqualis ratione, phellos sive tympanum, aut scaphum, quod ab aqua sublevatur. Sunt qui ita scribant, Phellum esse in Italia mõtem, in quo picęę proceriores gignantur, ex quibus phellus, sive suber conficiatur. Phelessæos esse scribit Stephanus Umbris adjacentes populos ad Japygiam, sicuti commeminit libro sexto Eudoxus. Idẽ putat Phelleos de locis dici omnibus, quę infra petrosa sint, tenui super jecta terra, ad olearum plantationem peraccommoda. Phellum & Antiphellum in Lycia civitates regnoscit Alexander polyhistor. Phelonem pro tunicula positũ legimus. Adnotatum verò à grãmaticis illud quoq;, nunc masculino ge-
A nere, nunc fœminino phellũ dici. At Phalerus uti apud Lycophronem comperi, Siciliæ fuit tyrannus, à quo in Italia creditur condita Neapolis: etiamsi Diodoro & Oppiano Hercules placeat institutor: nãubi in Cynegeticis Oppianus ait, νέον πτόλιν ἡρακλῆος, Neapolim significat.

Quam habeat rationem adagio, Camelus bactriana. Hybus quid. Pluscula de camelis. Perpensus Plinij locus, & Diodori. Camelus pro fune. Quid Camelancium. Camelaria, vel camelasia. Dromeda, vel
B *dromedarii. Anchoralia. Caballaria.*

Cap. XVIII

Camelum Bactrianam, καὶ δίχρωμον ἄνθρωπον, id est bicolorem hominem, venisse in proverbium in Ægyptia historia animadvertimus: adversus eos quidem qui ea promunt, quæ admirationi putant futura, re autem ipsa vel meticulosa sunt vel planè ridicula. Adagium rationem habet eiusmodi:
C Ptolomeus Lagi duo quædam insolita in Ægyptum induxit, camelum Bactrianam insigniter nigram, bicolorem item hominem, ita ut medietas quidem ex æquilibrio summè foret nigra, reliqua portio albedinem preferret eximiam. Convenientibus igitur in theatrum Ægyptiis, alia utique non pauca spectaculo digna exhibuit. Demum stuporem novitate rei, ac insolita specie injecturus, camelum produxit, & semialbum hominem. Cæterùm Ægyptii cameli aspectu territi paulò minus
D prosilientes mandarunt fugæ presidium, etiamsi antea esset ornata egregiè, ac purpura instrata, freno quoque lapillis interlucentibus conspicuo, è thesauris Darii regis, vel Cambysæ, aut ipsius Cyri. Ad hominis autem illius, ita coloribus distincti, & (ut sic dixerim) variegati, intuitum partim fusius risere, partim ut monstrificum quiddam aversati sunt. Hinc Lucianus, δέδοικα ἦ, μὴ καὶ τ' ἐμὸν κάμηλος ἐν αἰγυπτίοις ᾖ. Sum veritus, inquit, ne libelli mei perinde fiant ac camelus apud Ægyptios. De
E camelis Aristoteles multa, & Plinius. Author in Georgicis Didymus, ex sue ac camelo progigni tertii generis camelum δίκυρτον, id est gibbi duplicis, densiore pilo, viribus prævalidis adeo, ut duplicato onere incedant onustæ. Hasce verò dici Bactrianas, quod in Bactris natę primum. Mendum verò exemplarium est Bibliothecęs tertio apud Diodorum, ubi Ditili scriptum reperias pro eo quod est Dicyrti. Cameli in dorso tuber vocant hybon, id est ὗβον, quanquam & eo nomine intelligitur collo qui est
F obtorto. Julius autem Pollux ita prodit: Ad bellium usum asini, qui dicuntur scenophori, id est sarcinas gestantes, perne cellarii habentur boves item qui currus trahant. Muli utrunque præstant: camelorũ quoque gerula opera expetitur. Sed in his etiam bactrii pugnant, quod sint equis celeriores & magnitudinis ratione formidabiliores etiam. Et quia non infestentur siti, utiq; laboris patientiores. Quibus longiore itinere fatiscunt pedes, carbitanas adhibere moris est. Herodotus author est. Camelum
G in posterioribus cruribus quatuor gerere, femora, & genua totidem, & veretrum inter posteriora crura, quod caudam spectet. Porrò camelis junctis Indos tendere ad auri furta, quod (inquit) custodiant formicæ, quæ vulpes excedant magnitudine. Adjicit Philostratus, Indos ad cursum camelis uti, hisque uno die stadiorum mille iter conficere. Fervidum præterea animal est, proindeq; lascivum, ex quo in

Vespis

Vespis Aristophanes festivissimè: Phocarum, inquit, odorem habebant, **A** Lamiæ verò testiculos illotos, cameli autem podicem. Jureconsulti titulo De muneribus, camelariam dicunt camelorum curationem, quæ publica pecunia alebantur, & camelarios curatores ipsos. Quod munus, inquit, Arcadius, personale est. Sunt qui camelasia dici arbitrentur camelorum præbendorum munus tabellariis publicis transmittendis: de quîs etiam mox. Camelos quosdam T. Livius dromedas nuncupat, & in Aureliano Flavius Vopiscus: alii verò etiam dromedarios. **B** Caballarias verò in Creta dici animadverto prędia, quæ militiæ equestris nomine emeritis contribuerentur. Exciderat penè quod dissimulandum non fuit: Camelos in admirabilium relatione tradit Aristoteles, nunquam coisse cum matre. Observatum id & in nono Avicennæ libro, qui est De animalibus. Sed & Aristoteles in libris argumenti ejusdem, id ipsum confirmat. Hoc idem & in equis ex Plinio astruere conantur aliqui. Quod tamen **C** falsum convincimus ex Aristotele libro sexto: nam quum docuisset, salacissimum tum fœminarum, tum marium, esse equum homine excepto: paulò post inquit, Equi vel suas matres & filias superveniunt, atque tunc perfectum esse armentum videtur, quum parentes suam ineunt prolem. Suppetit Ovidii authoritas ex decimo Metamorphoseos:

Coeunt animalia nullo
Cætera delicto, nec habetur turpe juvencæ
Ferre patrem tergo, fit equo sua filia conjux.

D Camelum usurpant quidam, literis nil immutatis, genere tantum diverso, pro anchorario fune: ut illud Evangelicum, quanquam de animante intelligere maluit Hieronymus, Camelum facilius est per foramen acus intrare, quàm divitem in regna cœlorum. Sed doctissimi grammatici, & Aristophanis interpretes, & Suidas quoque, per I malunt scribere camilos. Camelos Ammianus Marcellinus Latinè anchoralia nuncupat. Per anchoralia, inquit, quadrupedo gradu repentes in scaphas sese injectabant. **E** Camelaucium verò inquit idem Suidas, dictio Romana est: dici tamen etiam Græcè potest, παρὰ τὸ καῦμα ἐλαύνειν, quia calorem defendat. Est autem camelaucium, ut Aristophanis enarratores tradunt, quod prius dicebatur pilidion, id est galericulus. Camelasium est apud Ammianum Marcellinum: Factum, inquit, tunc est, & deinde unius animi firmitate, ut præter solita nemo Gallis quicquam exprimere conaretur Camelasii nomine. Illud verò fuit levioris operæ quod præcipiunt etymologici, **F** camelum inde videri appellationem duxisse, quod exceptura onus humi, hoc est χαμαὶ, considat, veluti chamelus. Sed, inquiunt, vastioris soni litera in exilem transiit. Ex Strabonis tamen interpretamento Geographiæ decimoseptimo, conjectare licet, camelum esse Assyrium vocabulum: gamal enim dicunt illi, unde vico conciliatum nomen Gangamela, velut domus Cameli: quod est ab Dario impositum Histaspis filio, quum fatigatæ camelo alimentorum ratione locum contribueret. **G** Gangamela tamen pronuntiant Gręci, forte per inscitiam, quia gentium illarum proprietate, gan, locum dicunt munitum. Meminit loci ac interpretamenti in Alexandro Plutarchus. Scribit Onirocriticorum primo Artemidorus, ex Eveni sententia in Eroticis ad Eunomum, camelum dici velut κάμμηρον, quia αὐτῆς κάμπτει τοὺς μηρούς: quo argumento prę monstratam cruris debilitatem somnianti, hospitio se exceptum in fuga, cui nomen foret Camelus. At Varro: Camelus, inquit, suo nomine Syriaco in Latium venit. Sciendum porrò, insignioris censeri notæ, si quis camelo insidens ac per urbem circunductus videndum se omnibus præbeat. Quod contumeliæ genus Byzantii in Arsacem Armenium, proditionis convictum prompsit quandoque imperator Justinianus. Artemidoro subscribit Horus, apud Ægyptios camelum inquiens, indicare hominē incessu tardum: quoniam inter animalia camelus modo τὸν μηρὸν κάμπτει: quo argumento & nomen est conformatum, ut sit velut κάμηρος. Cameli in fabulis dictum circunfertur ex Libanii declamationibus, dum plura affecto, etiam iis quæ habui sum excussus.

Hominis & animalium ortus ex priscorum theologia. Prometheus cur dicatur homines finxisse ex luto. Quo sensu dicatur, Prometheus es. Coroplathi qui. Quid Prometheus ex Plotino.

Cap. XIX.

Hominem quem Mercurius miraculum ingens esse dicit, ex limo terræ confictum, non sanctę modo perdocent literæ: sed in Menexeno, Protagora, & Politico, atque Critia testatur Plato, providentia divinæ bonitatis id agente, ab terra olim propagatum, cum artificis sui imagine, ob idq; Theoidem appellatum. Nec tamen inficiatur idem, exundante amplius humoris elemento, moxque residente eo, ex humiditatis copia, & insequentis æstus terram tot tantaque fœcunditatis semina concipere, ut cujusque modi prorumpant inde animalia. A qua origine spontali, ne homo quidem abiungatur, sicut Ægyptiorum doctrina contineri novimus, atque item Arabum: sed Algazeles tradidit maximè, nec Avicennæ displicuit in tractatu De diluviis. Et Maro comprobasse videtur illo versiculo,

Terrea progenies duris caput extulit arvis,

Georgicorum secundo: etiamsi modo ferrea legitur in vulgatis codicibus, superioris sententiæ auctore Lactantio, si modo emaculatus est codex. Et nos alibi super re ista copiosè disseruimus. Poetæ verò, quorum doctrina multiplex, atque interim recondita est ab Prometheo de terræ luto effictum hominem prodiderunt, aut obscuritatis involucro, aut inscitiæ nubilo artificis veri nomen ementiti. Aut quia, ut Annalium tertio meminit Aphricanus, nec tacuit in libro temporum Eusebius, eloquentia & sapientia sua brutam ducentes vitam, ad civilem revocavit modestiam, & scientia transfiguravit: quanquam, ut Augustinus auctor est, non ostenditur quisnam illis temporibus sapiens fuerit. Sive quod primus omnium simulacrum hominis de pingui ac molli luto formarit, ab eoque nata primùm ars sit, statuas ac simulacra fingendi: quoniam Jovis temporibus floruerit, quibus templa constitui, & novi deorum cultus obrepere cœperint. Cæterum utcunque interpretari collibuerit: ex fabulæ, seu veritatis argumento comminiscitur Lucianus, appellatum se à quodam Prometheum, quod librorum eius ratio nova foret, & insolens ex dialogo concinnata, & comœdia, quæ inter se longè diversa sint, & (ut aiunt) diametro disparata. An me fortè Prometheum inde arbitraris, inquit, quod inventa mea lutea itidem sint? Agnosco similitudi-

nem, comparem illi me fateor, nec recuso, pelopla- A thon aut plastem, sive figulum me vocari: quanquam vilius sit lutum mihi, & ex trivio, & ferè barbarum. Quòd si orationem perdignam laude inopinabilemq; arbitratus, sapientissimum ex Titanibus in ea miraris, vide ne ironiam aliquis putet, ac laudi nasum Atticum inesse. Unde enim mihi inventionis præstantia? aut quę demum sapientia pręcellens, vel prudentia in meis fuerit libellis? Proinde mihi satis superq; sit, si non terrea hæc, & prorsum digna Caucaso judicaris. Vos nimirum Pro- B methei verius, quotquot in judiciis cum laude versamini. Vestrum enim opus verum, spirans, animatumque est, inest quoque ignea quædam vis, quod ex Prometheo utique sit, nisi quod non ex luto fingitis, ut ille, sed pleraque auro constantur. Nos simulacra quædam confingimus proponimusque, argillam omnino tractamus, quemadmodum qui vocantur coroplathi, qui puppas nescio quas pueriles & id genus imagunculas quorumcunque animalium ex luto parte plurima, sed ex alia interim C materia fingant: verum idem operi motus non adest, neque item anima, risum modo, & voluptatem tota res habet. Proinde subit quandoque, ne ita Prometheum me voces, sicuti Cleona comicus poeta. κλέων προμηθεύς ἐστι μετὰ τὰ πράγματα. Nam & Athenienses suo illo Attico naso, omnes χυτρέας καὶ ἰπνοποιοὺς καὶ πηλουργοὺς, quorum artificium esset nõ sine luto & igni, Prometheos nuncupabant. Quoniã perinde ac ollulæ, frivola sunt, & quassa nostra omnia, & quæ vel lapilli injectu tenui, comminui tota D facilitate possint. Sed nõ hoc fortè sensu dicor Prometheus, ac cum laude potius: nam quæ modo scribimus, non trita incedunt via, nec archetypa quæ imitemur, habent. Sicuti homines qui non extabãt, excogitavit ille ac effinxit, cui adfuit Minerva inspirans lutum, & faciens animatum. Hæc quidem Lucianus, carptim à me transposita. Sed si ducem magnum sequenti honestus error est, video id quoque, nec minus doctè adjici posse. Solent nonnulli malè E feriati, & de re literaria hoc nomine malè merentes, ingenio nullo, doctrina si qua ea est, tenebricosa, & nulli rei, manu (ut sic dixerim) prurire, ita gloriolam quamlibet toto (quod dicitur) pectore captare, ut ab condendi studio, quo ut maximus quisque est ac scientissimus, ita terretur inprimis & fatigatur, nulla ratione averti valeant. Sed quod Prometheum fecisse memorant, omentum vix & pinguedinis nescio quid ossibus inducant, eo lenocinio exchartabula linientes, ut absinthites lateat, & illecti stu- F diosi mellito gustulo præcipitentur in laqueum, & sub purpurato titulo de aureo Babylonis calice bibant. Conquirunt inscriptionum miras varietates, Cerion ille appellat librum suum, vel nugas meras potius, & favum intelligi vult, alius κέρας ἀμαλθείας, quod Copiæ cornu, veluti lactis gallinacei sperare possis in volumine haustum, ut verbis nobilissimi auctoris rem exprimam, & propter quod deseri vadimonium possit. At quum intraveris, bone G Deus, quàm psyrica omnia, quàm omnino nihil, nihil osseum, nihil non simplarium. Hosce ego Prometheos verè dici, & esse arbitror. Ferunt siquidem qui ista curiosius consectantur, Prometheum carnium distributioni quam vocant creonomiam, præpositum lepidè admodum, & festivè Jovi adortum imponere, quippe nil veritus divinitatem summatis Dei, sibi quidem præpinguia & sapida subduxit. Jovi autem ossa modo apposuit obducta ἀργέτι δημῷ ut Hesiodus inquit, id est pinguitudine candida. Quo nomine, simul quia homines finxisset, & ignem furto conciliasset hominibus, Vulcano & Mercurio dicitur ab Jove traditus in Caucaso suffigendus. Ex hoc item facto Lucianus in sermone, qui est De mercede servientibus, vice proverbii usurpat προμηθέως μερίδα, id est Promethei portiunculam, videlicet ὀστᾶ κεκαλυμμένα πιμελῇ, id est pingui contecta ossa. Nos verò quod cœpimus, adjiciamus coronidis loco, tanquam bellaria quędam scitius condita, quæ somniculosum excitent lectorem, altius vellicando. Legimus apud Plotinum primo De dubiis animæ, Naturalem quandam providentiam in vitali animæ mundi parte regnantem sub Promethei cognomento, ex luto, id est materia prima, statuas, id est res naturales effingere, atque esse huic opificio partim quidem alligatam, partim quoque solubilem, necesse hic Epimetheo, id est temeritati locum. Sunt qui hoc nomine humanum animum intelligant: qui divina Palladis sapientia instructus, ignemq; cælestem, id est rationẽ consequutus, hac causa in montis vertice, quod est in contemplationis arce ex perpeti avis morsu rapacissimæ, id est ex inquisitionis cura conflictatur, ac inde infelix censetur tantisper, donec eodem remigret, unde ignem fuerat indeptus, ut toto deniq; lumina oppletus enitescat tota perfruens felicitate. Quod ad fabulosa spectat, Promethei in Caucaso religati meminit libro quinto Arrianus, sed & Q. Curtius rerum gestarum Magni Alexandri libro sexto.

Omnium quæ de Prometheo traduntur, enarratio allegorica. Delius natator, qui. Quid hepar, sive jecur Promethei. Quid aquila. Pandora. Obiter de Briareo pauca. Epimetheus, Iapetus, ferula, ignis, Lyceum forum ubi.

CAP. XX.

Et quia sensum allegoricum, qui in Promethei fabula scrupuloso cluditur involucro, breviter admodum attigimus, & (quod dicitur) vix summis labiis gustavimus, succurrebat mihi, ut fusius, & campo latiore rem ipsam exsequerer. Sed quoniam non parum multa sunt in hoc negotio, quæ Delio indigeant natore, id est solertissimo reconditorum indagatore: nam imperitissimi quod ne nare quidem sciant coarguuntur, vel parœmia teste: ut quæ ex intima promantur philosophia, proindeque cimmeriis involuta tenebris: commodius est visum, monere omnes, si qui sunt horum sititores (ut ita dicam) Platonicos adeant, inprimis verò accuratè Platonem ipsum in civili, Protagora, & Gorgia. In quibus commentationibus vir ille multa promit veteris theologiæ semina. Nos interim amœniores petemus secessus, edocturi harũ lectionũ studiosos, quæ ab Græcorum Grammaticis ad hoc pertinentia fuerint animadversa & prodita. Igitur, inquiunt, Agrœtas tertio & decimo rerum Scythicarum scribit, Aquilam Promethei jecur depasci solitam, inde videri receptum vulgò, quod is præfœcunda potiretur regione, sed quam tamen Fluvius Aetos, id est Aquila, maximè infestaret. Scimus autẽ hepatis, aut uberis appellatione fertilitatem plerũque significari. Quum illuc accessisset Hercules, re perspecta, fluminis impetum, & copiam alveorum crebritate exinanisse, atque inde judicatum aquilã peremisse, & à vinculis solvisse mox Prometheum.

Sic

Sic quod obvium erat, fabulæ involucro factũ obscurius, velut in Briareo quoque: quippe prodit historia, esse in Asia tumulum Ægeonis nomine, abs quo fontium prosiliens multitudo circumiectos impinguet campos. Sed nõ tamen in hoc idẽ omnibus videtur, Theophrasto magis placet, sapientiæ studiosum fuisse Prometheum, ac omnium primũ hominibus philosophiã esse impertitum: unde invulgatum fabulis, ignẽ ab eo distributum. Herodotus adjicit, Scytharũ regẽ hunc fuisse: cumq; ejus imperio obnoxia regio summa necessariorum laboraret inopia, nec succurri ab rege posset, quòd Aquila fluvius excrescens nimio plus agros dilueret, ibi coortos homines in vincula Prometheũ conjecisse. Herculem verò illum liberasse & fluvium corrivasse in mare. Ad Nilum, qui diceretur Aquila rem deducit Siculus Diodorus. Duris autẽ scribit, ob Palladis amorẽ in Caucaso eum fuisse colligatum, quo argumento Caucasios nec Jovi nec Minervæ rẽ divinam facere, Herculem autẽ colere in primis. Cæterum nec itidẽ omiserim: auctor est libro secundo Pherecydes, Aquilam immissam Prometheo, ex Typhone & Echidna Phorcynis esse natam. Quodq; illa interdiu absumeret, solitum noctu succrescere. Quod verò ad ossa Jovi apposita pertinet, hunc reperio sensum, haud equidem aspernabilẽ, si quis dogmata veterum de anima, & Empedoclis præcipuè admittat, quibus animas placet esse apud opificem Deum antequàm in corpus delabantur, atq; illic proficere, ac perfectiores nancisci gradus. Rationalis igitur animæ mens Promethei nomine significata penes divinam providentiam constituta, quam Jovis nomine intelligunt, sortita incorpoream vitam cibi haud indigam, impetum concipit ad terrena hæc & corruptibilia, quo nomine confestim pœna consequitur, ut illinc præcipitetur in corpus. Propterea Hesiodus prudenter pejorem scribit contentionẽ necessariò amari ab hominibus ob irrationalẽ vitã quæ obvenit, delabente in corpus anima. Ossa itaq; veritatis insinuant nobis tegumentum. Ossium ariditas, & perfecta nuditas vitam præmonstrat extra carnem & cibi necessitatem. Nata inde voluptas, & spiritale gaudium per pinguedinem ossibus obvolutum significatur. Mens igitur Jovi imponere tentat, subtractis sibi adipatioribus: illi autẽ osseis appositis, quoniam ad inferiora reclinata corpoream vitam est amplexata, quæ carnem habet ac pinguedinem. Deum spiritali statui relinquit: quod sanè primum apparet mentis peccatum. Ignis nomine, intellectualis ostenditur vita: nanq; latet hæc, sicuti ignis ante quàm in materia concipiatur. Ignis verò furtum in concava ferula manifestius aperit transitum ab intelligibili & obscura latentiq; vita ad sensibilem & alienam. Ferula, nil planè aliud est quàm corpus: ut enim illa ignem operit, consimiliter animam caro: Porrò sicuti ferula debilis, pari modo & corpus. Postea quàm verò electione propria mens affectare terrena cœpit, jubet divina providentia ex elementis quatuor compingi Pandoram, id est humanum corpus, fœmineo nomine significatum, quod carnis debilitas minimo exsolvi potest. Dicitur tamen diis simile, quia humanum genus etiam si non numero, specie tamen sit idem, serveturq; perpetuò ac vigeat, propterea virgo fingitur Pandora. Joannes tamen Grammaticus artium inventionem Pandoræ nomine accipiendam putat. Aquam verò subactam dici, & terram ob navigationẽ excogitatam: aut per exochen quandam a-

A gricolationẽ intelligamus, à qua profluunt omnia, quibus alimur. Pithos autẽ, hoc est Pandoræ doliũ, fati potentiã indicat, quæ prodeuntibus ad generationẽ animis bona distribuit, vel mala: unde multi dicantur εὐμοιροι, alii verò κακόμοιροι, quod est boni fati, aut mali. Sed hoc ipsum fatum vocat Hesiodus, Διὸς νοῦν, id est Jovis mentẽ: idq; ex Stoicorum hæresi. Cæterum de Epimetheo quidnam statuimus? Mens nostra dum divinitate instructior insita, exactiore libra rerum qualitatem prius quàm omnino

B quicquam capessat, expendit, providetque, dicitur Prometheus, id est providens & præsentiens, dum verò inscitiæ nubilo obducta nil satagit, sed incertus fortunæ flatibus vitæ rationes, tanquã vela expandit: tunc post malum resipiscentis consultantisque, hoc est Epimethei nomen accipit. Horũ pater fingitur Japetus, id est pernix & rotata cœlorum vertigo. Cum cœlo præterea analogum quiddam humanum caput ex positu sphærico habere cognoscitur. Proclus Japetum accipit θεὸν νοερὸν, Deum intelle-

C ctualẽ, qui sit causa cœlestis motus: unde etiam dici à theologis Japetum, παρὰ τὸ ἰέναι καὶ πέτεσθαι, ab incessu volatuque. Cœlestem sphæram eo nomine intelligi mavult Eustathius. Ignem à Prometheo surreptum, νοῦν intelligit τεχνικὸν, id est artificialem mentẽ: nam luminis causa, inquit, ignis est. Proinde icona habet artificialis mentis, qua vivunt homines intellectualiter primum. Ferulam putat typum habere sensibilium: est enim Dionysiaca, ut Dionysii sacris initiati monstrãt ναρθηκοφοροῦντες, hoc est fe-

D rulã gestantes. Qui Deus creditur sensuum auctor. Ignem fabula tradit, delatum primò in Ætoliæ civitatem, quæ ex eo argumento sit dicta Pyrenia. Sunt ex Græcis, qui in agrum Argivum cœlo primum delapsum ignem ferant, diuq; in Apollinis Lycoctoni templo servatum, quod in Argivo visebatur foro, quod in Electra Sophocles Lycium vocat: tametsi est gymnasium Athenis Lycium.

Enarratur locus Propertij. Quale sit pharmacum pro-
E *metheum. Item Promethei Thessali historia: necnon de Argivo rege Lacyde. Ephippon.*

Cap. XXI.

DIsceptatum diu inter eruditos arbitror, qui Propertium atterunt lectione assidua, super illis versiculis ex libro primo ad Tullum, ubi de Cynthia queritur, quæ in Baiano secessũ, notissimo

F vitiorum diversorio, in alterum videbatur amorem suum corrivasse, ex quo indignanter poëta, atq; ob id dolens acrius, illuc erumpit.

Invidiæ fuimus, num me Deus obruit? an quæ
Lecta Prometheis dividit herba jugis.

Sum admiratus virũ alias doctissimum, & oleo multo, multaq; opera benè, atque adeò insigniter de re Latina meritum, cum convenienter transiluisse locũ, nec suppetisse quid peculiarius afferret, etiã si multus sit harũ rerum conquisitor. Sed inter tot vigilias

G semel atque iterum obrepsisse somnum, minus fortasse mirandum. Verum amota omni vesica, contenderim vel Attilio judice, eruditum poëtam significasse ex herba pharmacum, quod prometheũ Apollonius Argonauticon tertio vocavit. Etenim velut fiduciaria sit facta venditio, ut est apud Livium, remancipamus citra livoris labeculam. Cujusmodi porrò foret ea, nec edocere quidem supersedit. Scribit autem natam primo ex cruore ac

sanie in terrā stillante, dum Promethei jecur aquila rostro lancinans in Caucaso depasceretur. Ejus, inquit, flos prominet cubiti mensura, colore corycio assimilis croco, caule gemino, radix sub terra caro videtur recens incisa, succum nigricantem esse tanquā phagi. Nec vim itē tacet: Si, inquit, Proserpinæ re divina noctu peracta, hoc corp' linias, ferro nullatenus oblædi poteris: neq; item ignis incēdia sentire. Hæc nimirum ubi legisset Propertius, carmini inseruit, ceu medicamento eodē ita Cynthiæ, mens in eum obduruisset, ut nec igneos amoris afflatus persentisceret, ac nullos poetæ æstus curaret. Hæc nos observata illatebrare non sustinuimus, publicā materiam fecimus non vellicandi libidine, tanquam consertamanu in jus vocemus: neq; enim theoninum dentem subinde stringere, Christiani hominis puto, sed juvandi consilio. Expendant modo classici omnes, sed censura miti, hoc est citra livorē: si probarint, calculum non abnegent: sin minus, allata ratione, ne ipse unguem reformidabo, aut nares hoc nomine contraham, patiarque, vel utrunq; Andabatam videri. Postea quàm vero de Prometheo satis multa congessimus, subnotemus illud quoque, quod ex Joanne Grammatico novimus. Fuisse ab superiore diversum ex Thessalia Prometheum quēdam, quē quum Lacydes vellet interficere, & tum fortè is phymate laboraret, tuberculum est id furunculo majus, rotundius atque planius, transverberans ense persanavit. Eodem modo, inquit: Simicynthes Nicanora ephippo percutiens salutare intulit vulnus. Et Seneca De beneficiis secundo, Tuber tyranni quidam ferro divisit, qui ad eum occidendum venerat. Thessali Promethei meminit Plutarchus in comentatione qua monemur, Quo quis modo ab inimico possit juvari: sed Lacydem non nominat ibi, nominat autem extra historiam mox paulò, docetq; fuisse Argivorum regem, coma delicatum, & incessu quoque molliorem.

Scripti & voluntatis quæstio triplex. Quid æquū & bonum. Quintilianus enarratur. Lesbia regula. Item Polycleti regula.

Cap. XXII.

INter alia haud parum multa quæ in dicendi artificio solent sese veluti obices & moramenta legētib' ingerere: est & illa, Scripti & voluntatis, frequētissima etiam inter Jureconsultos quæstio, ut juris pars non minus videatur inde pēdere, sicuti eleganter scribit libro Oratoriarum institutionū septimo Fabius. Ejus quæstionis vis trifariam tractari ferè potest: nam est ubi scriptum & voluntas ambiguitatē habent, si quid in lege sit appositum obscurius. Alterum genus est, in quo pars altera scriptum advocat, altera voluntatem. Quo autem modo ab voluntate stemus adversus scriptum, amplius exsequitur idem Quintilianus. Sed exemplo item apposito: Peregrinus, inquit, si murum ascendit, capite puniatur. Quum hostes murum ascendissent, peregrinus eos depulit: petitur ad supplicium, contradicitur, quæriturque, an ne servandæ quidem civitatis causa liceat mœnia conscendere?

Ergo æquitate ac voluntate pugnandum. Tertium genus est, quum in lege aliquid invenias, quo non obscura conjectatio fiat, conditorem legis diversa atq; adversarii opinentur, sensisse. Huc usque Fabius. Sed cætera quæ hic continentur, nec molestam, nec reconditam interpretationem habent. At quod dicitur, Æquitate pugnandum: nos tor- A quebat aliquantulum, videbaturq; omnino res uberius explicanda. Nam & ex multis Quintiliani locis tolletur obscuritas, quæ plerunq; Lynceis imponit vice Plani cujusdam: & aliis quoq; scriptoribus, qui studiosorum lectionibus teruntur, opem tulerimus aliquam: sed ad hoc præstandum non ferè illustrior Aristotele occurrit, qui abundè nos instruat, quid sit quod æquitatem crebriter, ac bonitatem dicimus. Nec oberit illud jactatum vulgò: B Uni testi, nec Catoni quidem credendum: quando non occurrit, adversum ituros aliquos. Lego igitur apud illum libro De moribus quinto, id ab Græcis verbo uno exprimi ἐπιείκεια, quod nos æquum dicimus & bonum. Consentaneum, inquit, est dispicere æquitas & bonitas quam rationem habeat ad justitiam: neque enim omnino est idem, nec genere item prorsus diversum: nam eximiè quandoque approbantes adnectimus id, ex æquo & bono. Sed si rursum rationem pergis dispicere, absurdi C nescio quid sese ostentat, Si præter justum aliquid sit bonum & æquum, quod laude dignum censeas. Nam aut justum, res eximia non est: aut bonum & æquum non justum, sed aliud: aut utrunque eximium, & idem est. Cæterum rectissimè omnia constituta, nilque in iis pugnans est, quippe bonum & æquum, cujusdam justi emendatio est, non tamen ab eo dissentaneum. Gignit autem ambiguitatem, quoniam bonum & æquum justum est quidem: sed non id tamen, quod ex lege est, sed D quod legem corrigit emendatque. Ratio verò hujus hinc colligitur, Lex omnis universalis est; sed enim ea sæpè rerum natura est, ut de iis universim præcipi nec possit nec debeat. Ubi igitur necessarium est universale præceptum, nec rectè afferri potest, lex id complectitur, quod plurimum est: nec eam fallit tamen, in quo deficiat, nec ideo non rectam dixeris: neque enim peccat lex, sed rei natura, quæ præcepti capax non est. Quando ergo universalis est lex, usu venit autem, quod uni- E versale non sit, tunc summa dictat ratio, ut quæ conditor legis, vi rerum cogente, omisit, expleatur emendatione, quod nec ipse legis auctor abnuat, si adsit. Hæc igitur est boni & æqui natura, legis emendatio, qua quippiam fuerat omissum propter universale: quædam enim sunt, de quibus lex ferri non potest. Itaque decreto opus est, nam indefiniti indefinita est regula. Cujusmodi est in Lesbo in ædificandi ratione regula plumbea. Hæc ex Aristotele. Unde plura paulò F mutuari, & transponere collibuit, quo ex summi philosophi placitis res tota notior fieret, nemoque non dehinc vitro (quod dicitur) Sidonio, & electro lucidius sciret, quid æquitas & bonitas sibi velint in maximis auctoribus. Usurpat simplex plebecula crebrò æquitatem, nec tamen quid dicat, opinor satis intelligere. Quod autem de Lesbia dictum regula est, scire amplius oportet, Lesbios plumbea uti regula, quæ super lapides posita per eorum inæqualitatem flectatur facilius: si G quidem adeò duros in illa insula esse lapides memorant, ut ob naturam minimè sequacem scalprum non ferè recipiant. Igitur ejus ratione regulæ inter ædificandum, mensu lapidum quoquo modo concepto, junctura atque colligatio mutua min' reddebatur impedita, rectiorq; surgebat structura. Erat & Polycleti regula, cujus meminit in libro De optima constitutione corporis Galenus. Et medici temperatam, ut ipsi dicunt, complexionem

ajunt

ajunt esse, nos temperaturam rectè nuncupamus, veluti polycleti regulā, ad eā quippe sanitatis regimen disponitur. Itē ægritudinum curationes, cibi, potusq; ratio, necnon pharmacorū. Galen⁹ sanè inquit, optimū corpus velut Polycleti regula est: cui in nostro situ, utpote probè tēperato, nō pauca videas similia. Porrò quod ad æquitatē spectat ad id ipsum facit, quod Moderatus Columella scribit Agricolationis primo: Nec sanè, inquit, est vindicandum nobis, quicquid licet: nam summum jus summam crucem putabant: nec rursus in totum remittendum, quum vel bona nomina non appellando fieri mala fœnerator Alphius dixisse severissimè, putetur.

Thesei honores Athenis. Semnæ deæ quæ sint. Itē quid Semneum. Tyranneum, Laodiceum, Martyrion. Procotta. Cottis quid. Cepus. Comana civitas unde. Orestis historia. Procomion multa significare. Epicomia quæ sint. Procomon. Plutarchi codex emaculatur. Thesets quid. Coma, barbaq; primitias offerre cur institutum. Curotrophos Apollo. Tondendi species. Penice comà: galericulus. Relicinus. Replaudere frontem. Threptertus, penthereum, & pentherius capillus qui dicatur. Pnyx quid. Pnycite. Ceroplastæ. Ceras pro coma. Ceram cur dicant Armoraciam. Xylon primum quid. Psiathia. Helenæ historia, & Iphigenia.

Cap. XXIII.

THeseum, qui primus Athenarum urbē constituisse videtur, quum vicatim prius habitaretur Attica; quamvis quatrurbē credatur Accius appellasse Athænas, quod ex quatuor urbibus foret conflata, honorib⁹ multis, veluti tanti viri attonita virtutibus, prosequuta posterior ætas est: mortuum si quidē sacrificiis, ut heroem, censuit honestandum: asylum quoque, id est sanctius templum, ut inquit Livius, ad ejus tumulum curavit dicandū, quod puto, Theseum dicebatur: unde est Aristophanium illud in Equitibus, καθῆσθαί μοι δοκῶ εἰς τὸ Θησεῖον, ἢ 'πὶ τῶν σεμνῶν θεῶν. Sedere mihi videor ad Theseum, aut ad deas Semnas: id est Erynnias, ex Attica loquendi consuetudine, κατὰ ἀντίφρασιν. Earum simulacra post Orestē excitarunt ad Areopagū Athenienses, uti honore exciperētur majore. Semnarum meminit Thucydides libro primo. Earum sacra obibant Hesychidæ Athenis, ab Hesycho heroë propagati, cui arietem ante rem divinam immolabant. Semneum verò monasterium est, vel quasi veneratione dignum, aut magis, quia secreta & inaccessa loca vocant Semna. Apud Lycophronem tamen. etiam tui pitud nem habet ea dictio. Semnas deas & Eumenidas putat diversas Philemon comicus. Dicitur autem figura eadem, qua τυραννεῖα Plethoni Gemisto in historiis, tyrannorum vocantur palatia. Sic & Thucydidi Διοσκούρειον nuncupatur Dioscurorum templum. Idem scribit, Mantinæos & Tegeatas in Laodiceo terræ Orestidis concurrisse. Martyrion Hieronymo est martyrum sacellum. Sed ad rem. Thesei templum & Erinnyarum asyliam habebat, quoniam ex eo revelli nullus poterat supplex. Quid quod auctores passim approbant, octavum mensis diem fuisse Theséo sacrum, sicut Numeniæ dies, qui primus est, septimusq; Apollini, quartus erat Mercurio sacer? Erant ejusdem honori festa Thesea, in quibus dabatur populo congiarium. & convivia celebrabantur. Frequens item tonsus nomen est The-

A seis ab illo producta. Etenim inoleverat mos vetus, ut qui ex ephebis essent, capillum & barbā fluminibus, & Apollini primum tonderent, quem curotrophon vocabant. Sicut apud Homerum Achilles facit, & in Theseo à Plutarcho est repetitum, eo argumento quod ex humecta fervidaq; natura constant animantium incrementa. Delphos itaque profectus Theseus comæ primitias obtulit Deo, anteriore capitis parte abrasa. Nam alii temporum comam offe-

B rebant, alii posteriorem, ut est apud Pollucem. Priora capitis tondendi more Abantas primum usos, auctori Homero credimus. Quemadmodum ediverso Thraces quosdam appellatos scimus acrocomas, qui antias in frontem muliebriter demitterēt. Nam Euboicos opisthocomas vocari solitos, Polluci assentimur, quia comam per terga fusam alerent, qualis ferè Hectorea dicitur coma, ut auctor Timæus est. Nec Lycophron prætermisit, ubi Cassandram inducit sic nuncupare comam, velut incederet

C eo modo Hector. Procotta vocatur, ubi anteriores nutriuntur comæ, quia Cottis apud Dores dicitur caput. Quanvis alii ante frontem capillos dici Procottam putent. Ex vetere item instituto legimus, in Ponto Comana nuncupari, ab excisa inibi ab Oreste coma: quod, ut scribit Procopius Persici belli primo, & significat Strabo, ex Tauris cum sorore profectus in valetudinem incidens oraculum accepisset, non desiturum morbum, ni ædificato quale apud Tauros reliquisset, templo. Quare conspecto

D in Ponti regione prærupto monte, civitatem condidit, illum tauro consimilem arbitratus, ac Dianæ templum, lugubri coma præsecta, extruxit. Verum grassante, nihilo secius mali vi, rursum in Cappadocia montem nactus Tauricis persimilem altera excitavit Comana, de Comæ rursum præcisæ argumento. Morbum non alium fuisse augurantur, quàm insaniæ qua sit enecta matre, correptus. Est & tondendi species dicta cepus, qua frons excolitur. Est & scaphium, ut Aristophanes significat in

E Avibus. Et est indecora prorsus, ac cinædica tondendi ratio dicta mœchus, qua infamatur in comœdiis poëta Cratinus. Cujusmodi ferè apud Martialem epaphæresis, etiam si pro tonsu simpliciter quidam intelligi epaphæresim malunt. Utitur eo verbo Therapeutices quinto Galenus. Penicen comam dicimus insititiam, non veram, neque congenitam. Eandem & procomion rectè vocaris, & pilidion apud Demosthenem, atq; item entrichon: at Latinè capillamentum & galericulum, Tranquillo astipu-

F lante in Othonis vita. Procomion intelligit in libro περὶ ἱππικῆς, Xenophon equorum jubas in frontē propendentes: quæ visum non præpediunt utique, verum & infestantia ab oculis defendunt. Legimus & προκώμιον dici hymnum: qui ante comon, id est κῶμον concinnaretur. Erat autem eo nomine cantus & vinolenta saltatio: unde quod comon præcederet, procomion rectè dixeris, velut prooemium. Sed & qui alios anteit hymnus, eadem non ineptè censebitur nomenclatura. Quæ verò laudis suppe-

G ditant argumentum in comessationibus post victoriam epicomia dicuntur scienter: Pindarus, ἴδια ναυστολέοντες ἐπικώμια πρέσδων ἀρέταις. Proconium verò esse hordeum tradunt: sed & tostum triticum, ac suffimenti genus. Sunt qui ea appellatione, polentam ex recenti hordeo accipiant, ut Galenus. Relicinam in Alexandro frontem ubi in floridis laudat Apulejus, capillitio denudatam intelligit, & veluti relictam. Replaudere frontem

esse videtur percutiendo frontem capillos rejicere, A quod assolet in luctu. Capillus porrò resectus deorū honori threpterius dicebatur, id est θρεπτήριος, ut est apud Æschylum. Reliquus verò pentheterius, id est πενθητήριος, puto ab luctu ita nuncupatus, quod usitatissimi foret moris in Græcia, per luctum comam recidere: & inter navigandum tempestate urgente pervellere item fusis precibus: quod scribit in libro de sua ipsius vita Libanius. Alio tempore omni connutrire, nisi ubi vigore ætatis præcisus, offerretur deo capillus, ut jam commonuimus, B quem inde quoq; threpterium nuncupari solitum conjectamus: nam & threpra connutricationis dici collata præmia, compertum est. Pentherium autem Thasii dotem appellant. Illud obiter adnotarim, pnycen ad comam pertinere nihil, quando eo nomine consilii locus Athenis significatur. Alii concionem eo vocabulo intelligi malunt, ab hominum frequentia & densitate deflexo vocabulo. Quod innuere historia octava Thucydides videtur. Sed ipse πύκνα scribit. Pnycis meminit Plutarchus in The- C mistocle: Pulpitum, inquit, quod in Pnyce prospectabat mare, ab triginta tyrannis in terram, & continentem est conversum.

Sed Latini codices fœde interpolati, In pace scriptum præferunt. Meminit in Theseo idem Plutarchus, & contra Ctesiphontem Æschines. Verum Latinis codicibus maximè vitiatis. Apud Ammianum Marcellinum legimus, Diodorum esse exanimatum, quod dum ædificandæ præesset ecclesiæ, puerorum cirros licentius detonderet, id quoq; ad D divinum existimans cultum pertinere. Ceroplastæ à nonnullis comę ornatores vocantur, quoniam ceras etiam sit coma, quod ante Plutarchum indicat Homerus, dum Parim κέρ ἀγλαὸν dicit, sed & apud Sophoclē ὀρθόκερως φρίκη nuncupatur, id est horror pilos surrigens, velut ὀρθὸς θρίξ. Sunt & ceroplastæ, qui ceram exercent: sed tunc Græcè κηροπλάσται scribuntur. Apud Theophrastum observavimus, Armoraciam, quæ sylvestris est rhaphanus, ut scribit Palladius, ab cornu imagine κέρας nuncupari. E Quod pastinacis nomen est communicatum, Dauco tamen in primis, fortè ab radicis capillatæ argumento. Pnycen, de qua diximus, putāt aliqui regionē ab Acropolin, antiqua cōparatā simplicitate, ubi archæresia haberentur, id est principum electiones, seu comitia. Proinde tumultum popularem, & concionum fluctus dici pnyciten ab Comicis. Obiter, ac parerga velut opera adjiciamus, primatem sedem nuncupari solitam πρῶτον ξύλον, id est primum li- F gnum, & in judiciali statione cathedram primā. Verum quę judicum sellis insternebantur, dicunt psiathia. Illud postremò ad Theseum spectans haud incuriosius transmisero: quod Duris prodidit Samius, raptam ab eo Helenam annorum septem, tamq; retentam diu, donec Iphigeniam suscepit filiam, mox verò ea fuisse exutum. Propterea Lycophron Helenam dicit, δυοῖν πελειαῖν ὀρφανισμένην γοναῖν raptam ab Paride: Traditur illud quoque, Iphigeniam mox Clitemnestræ adoptatam. Eandemque Græcis G fuisse immolandam, ni Diana commiserante, in ursam foret deformata: vel juxta Nicandrum, in tauri formam, aut etiam in anum vel cervum, etenim traditur id quoque. Sunt qui ex Agamemnone ac Chryseide, Chrysen memorent natum, & Iphigeniam. Hanc verò post captum Ilium ab Tauroscythis abductam Dianæ institutam fuisse sacerdotem, vel Lunæ.

Pyrrhi votum. Sanitatis præstantia. Antiochi somnium ad id. Pythagoricum item institutum. Socratis comprecatio insignis. Aurum esse sapientiā: argentum verò naturalium notitiam.

Cap. XXIV.

Pyrrhum, qui Epirotis imperitavit, quique post Alexandrum rei militaris prudentissimus est adjudicatus, ferunt, ubi immolaturus templa inviseret, non regni ampliorem modum, non de hoste victoriam præsignem, neque item gloriam illustriorem, aut divitias, & id genus alia, quibus mortalium plerique attoniti inhiant: sed sanitatem modo à diis comprecati solitum, ceu parte hac benè constituta, prosperius cessura viderentur omnia. Nam si toto sinu sese affundat Fortunæ afflatus, absit autem valetudo recta, nullum illinc profluit emolumentum quod juvet. Propterea Antiochum cognomento Sotera, prælio cum Galatis congressurum legimus, in quiete arbitratum, Alexandrum sibi assistere, monereque, ut prius quàm in aciem milites produceret, non aliud proponeret illis signum, quàm ὑγιαίνειν, id est benè valere. Quod quum is non neglexisset, nobilem de hostibus victoriam est assequutus. Scimus porrò mandatorum librum ab Imperatore dari solitum, in quo præceptum primum erat de sanitatis cura. Pythagoras quoque in epistolis non alia est usus consalutatione quam ut juberet ὑγιαίνειν. Id institutum & Pythagorici mox servarunt, veluti animæ corporique nil amplius congrueret, hocque uno hominis bona universa comprehenderentur. Quin & symbolum, quo inter compares uterentur, dicebatur ὑγίεια, id est sanitas. Socrates verò in Platonis Phædro, sic votum concipit, Amice Pan, & alii qui locum hunc colitis dii, date mihi, ut intus pulcher efficiar, & quæcunque extrinsecus habeo, intimis sint amica. Divitem autem solum sapientiam existimem: tantum verò mihi sit auri, quantum nec ferre, nec ducere queat alius, nisi vir temperans. Hoc est philosophi præclarum votum, hæc oratio ad deum insignis, hoc documentum cunctis insigendum mortalibus. Quid enim solicitius petendum à Deo, quàm bonum? Sed cujusmodi nam bonum? Certè ut eum ipsum, summum, inenarrabilem rerum cōditorem aliquo modo cognitione pertingere valeamus. Hæc vera est sapientia, hoc bonum verum, hoc præter eum, qui verè sapiens est, nemo contribuerit. Sed nec alius acceperit, nisi intima pulchritudine nitidus, expurgatis scelerum fomentis: imò verò, quem incomparabilis illa bonitas, insita pietate, sapientia dignum præstiterit, id est talem effecerit, ut lumen illud ferre paratus sit, resecta omni vitiorum per virtutem labe, perturbationibusque omnino jussis conticescere. Huic ita affecto Pan & dii omnes, hoc est summus ille parens, conditorque rerum ac ministri ejus omnes ita aspirant, ut aurum micantissimum non abnegent, id est divinitatis notitiam impertiantur, posteaquam corporea nec tumultuantur, nec menti obstrepunt amplius. Hoc illud aurum est omni censu majus, quo ab Hebræis Ægyptios fuisse spoliatos, sanctæ produnt literæ. Etenim sic auri nomine Christianæ veritatis assertores divinorum cognitionem intelligunt, ut argentum symbolicè scientiam rerum à Deo conditarum signare tradunt.

Porrò

Porrò in Apocalypsi Joannes theologus, & divinitatis intimus, & fine pari contemplator, ac (ut sic dixerim) à secretis, ubi aurum ignitum censet emendum, nõ aliud opinor, quàm ipsum hoc, de quo diu verba facimus, intelligendum prudentibus reliquit. Sed & magicum illud aurum infanti oblatũ CHRISTO non alium habuerit sensum. De Platonis sacrariis & illud est, ab Aristotele quoque in Politicis repetitum, quibusdam statim in vitam prodeuntibus aurum affundi, nonnullis argentum artificibus verò & agricolis æs aut ferrum.

Adorationis præstantia, & necessitas. An bestiæ cælestia venerentur. Votum quinq; rebus perfici.

CAP. XXV.

POsteà verò quàm non temerè quidem, sed consilio certo huc producti sumus, ut votorum meminerimus quibus infinitam lateque exuberantem Dei bonitatem suppliciter apprecamur, quod per momenta facit, bona nobis pergat contribuere, nequeo temperare mihi, quin ex veterũ philosophorum id cœtu seligam quoque, Deo tota vi exhibendum adorationis cultum, quo evidentius multorũ, qui CHRISTI consectatores se profitentur, & prædicant, & cava verba, ac in modum vesicarum tumẽtia buccis trutinantur inflatis, sed lingua tenus, & factis procul, pervicax retundatur impietas. In primis verò mihi se Iamblicus ingerit, sacerdos magnus, & præcellens, Porphyrii discipulus, à quo proditũ scimus in libro De mysteriis, voto adorationéq; sacrificium perfectius fieri & absolutius, & totam demum religionem effici firmiorem. Ea quoque re eximiam conflari animarum & Dei connexionem. Frequens item adoratio alit intellectum, & perficit, animam ad divina suscipienda admodum efficit ampliorem: divina nobis aperit: hac luminis divini insuescimus splendori, cælestis augescit amor, quodq; in animo divinum est, succenditur acrius, surrigiturque, extergitur, quicquid maculosum, quicquid est animæ hostile. Spem elargitur eximiam fidem percipiendo circa lumen. Postremò adoratio frequens Deo nos familiares facit, atque (ut planè dicam) discipulos. Certè ab Deo, ceu fonte perenni, manãt omnia, nil tam tenue aut pusillum, quod ejus ope comperias destitutum. Vnitas divina exuberat in omnibus: ea stat omne, quicquid est. Sed ut ab illa profluit, ita refluit in eandem circulari quodam & intimo motu. Alias opis indigum tota vi præcipitaretur in interitum. Hæc nos ratio ad piam provocat adorationem, qua cum Deo, abs quo prodivimus, rursum conjungamur, & (ut sic dicam) coalescamus. Propterea divinè Porphyrius: Quoniam, inquit, Dei filii dicimur, & sumus, sed in hanc mundanæ magnitudinis portionem, veluti in exilium quoddam amandati, & in Tullianum quodammodo intrusi, suppliciter ac summis addecet viribus adorare, ut ab hac ce educti tenebris, & teterrima sede, unde profecti, patrem lætissimè repetamus. Certè quum universi partes simus, universo proculdubio indigemus: siquidem ipsa ad totum conversio partibus salutem præstat. Quòd si virtutis expetis ornamenta, eum venerare, qui totius virtutis est princeps. Qui enim est unitas vera, bona: idipsum, quod expetis, impartietur bonum. Si corporeum insigne quodpiam consectaris, et te subjice. Illi vota concipe, cujus immensa vis corpora omnia creat potenter, & salubriter continet.

A Qui essentiam præstat, utique præstat & salutem. Hoc ipsum nobis dictat historia, ex qua edocemur, Indorum Brachmanas, Persarum Magos, veteres Græcorum Theologos omni pede divino cultui & votis intendisse. Quippe quum sit à brutis dissitum humanum genus, consentaneum est, ac prorsus necessarium dissitam, propriam, à bestiis sequestratam unam aliquam habere perfectionem, in cujus participatum, inferiores non veniant animantes. B Hunc verò esse sermonem, non rectè putaris. Pleraque enim in brutali vita extant sermonis vestigia. Neque item rationem, quamlibet: nam activæ rationis in bestiis semina multa, quod operum & vitæ comprobat modus. Speculatio item quædam & naturalium peritia nobis videtur cum illis quadamtenus esse communis: nam & remedia norunt, cibos distinguunt, futura præsagiunt, ingruẽtia vitant solertissime, etiam si natura duce in hisce potius videantur niti. Una verò est divinitatis contemplatio, C cultus unus, qui extra hominem rejicit omnia. Neque prona in pastum animantia Deum suspicantur, aut sciunt. Peculiaris homini est in naturæ principẽ Deum mentis excitatio, quò etenim spectet ipsa hæc tam præsignis, tam regia humani corporis ad supera erectio? Quod si ex Plinio objicere pergas, & brutorum aliqua cælestibus reverentiæ cultum exhibere, inferam, nõ exactè ad verum omnia narrari ab id genus scriptoribus. Quanquam & ex Platonicorũ doctrina possum coarguere, bestias aliud D quidvis facere potius, quum cælestia videntur honorare. Aut si honorant, nescire tamen quid agant: vel si sciant, eas item intelligentiæ ac immortalitatis videri participes, quod est ab omnium ferè cõsensu disparatum, resipitq; Epicureum quiddam. Cui generi, si modo non sit obdurata fronte, ferulas adhibuisse, non supervacaneum censeatur. Verum, ut unde divertimus, illuc demum revertamur, putant ex adjuratissimis nonnulli, cultum absolutum, & nulla ex parte cessantem quinq; maximè perfici re- E bus. Primum, inquiunt, nosse oportet eum ipsum, quem colere destinaris: mox qua ratione cultum hunc adhibere, sit necesse. Secundo loco summarum exercitatione virtutum, castitate, integritate, mentis puritate ac sanctimonia excussam depuratamque vitam divinæ vitæ, quantum ratio patitur, coaptare, assimulatione religiosa. Tertium locum ex his habet contactus jam augustior, quo divinam essentiam ferè attingimus. Quarto loco divinum vestibulum ingredimur jam. Postremò unitatem F animæ nostræ propriam unitati divinæ insinuamus penitus atque connectimus. Demum prius quàm ad alia transeamus, illud utique admiratione dignum, & festo plausu excipiendum, quod Homerus tantæ vetustatis poëta duo potissimum in homine insigniter est veneratus, tum quod mente ornatus foret, tum quod coleret deos: sic enim Ulyssem commendat,

> ὃς περὶ μὲν νόον ἐστὶ βροτῶν, περὶ δ' ἱρὰ θεοῖσι
> Δίδωκε, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν.

G Scribit tamen Theodorus magnus, explorando curiosius singula, liquidò cõpertum, mentes quidem & animas præcipue: sed & quicquid omnino est excepto uno adorare, itẽ atq; vovere. Nempe (inquit Proclus) cuncta precantur, hymnosque concinunt ad ordinis sui duces. Sed & alia quidem intellectuali modo alia rationali, alia naturali, alia verò sensibili. Vnde enim putamus plantas illas, quas heliotropias nominant, ad solis motum solẽ versus moveri? Sci-

notropias verò ad lunā verti? Sed vir tantùm bonus, A ut in Legib⁹ Plato docuit, Deū decenter fideliterq; precatur. Postremò, inquit Iamblicus, adoratio ejusq; virtus nunc sacrificium anteit, nunc medio inseritur, interdum finem complet sacrificandi.

Volutatio in cœno, apud Plinium quid sit. Ceroma. Patos bis. Consalos, Alapatha quid. Lapathi. Conila. Pyriathos. Unguentorum genera. Christa. Coniata. Alima. Chrima. Constra. Pandare. Canthelij qui sint. Catheton, Catheter. Item locus Plinij expensus. Bibendi leges. Conviviorum praefecti. Gynaeconomi. Horatij locus declaratur. Amystissare. Comodi historia. Iterum tertij loci perpensio in Plinio. Pauli pratorij historia. Quid admovere obscœnis imaginem principis. Vini hordeacei proprium. Pinon vinum, Propomata, & bryton, ac parabia. Brutij unde.

Cap. XXVI.

Plinius Historiæ naturalis volumine decimo- C quarto, supercilio (ut solet) censorio vinolentiā detestans: Ad hæc, inquit, pertinent peregrinæ exercitationes, & volutatio in cœno, ac pectorosa cervicis repandæ ostentatio. Sum memor, dum adolescens adhuc, tantumque non etiam prætextatus, enarrarem nobile opus Antonio Boldu, nobili Veneto, Rhodigii præturam gerenti, viro in literis satis exercitato, quæsisse ex me per literas Veronensem quendam, quid super eo loco non aperto admodum sentirem: vel quia minus percipiebat ipse, D vel ut ingenium meum periclitaretur, & doctrinam arbitratus forsan in palustris soli crassamento natos esse prorsum, quod Galenus inquit, οἶκος θετταλεῖος. Respondi tum pro tempore, quæ occurrebant. Nunc eadem, sed excultiora, multoq; locupletiora hic apponere est visum, simul ut pro virili prosim, simul ne pereat, quod laboriosè olim fuerat excogitatum. Igitur volutationem in cœno luctatorum intelligo meditationes: in quem sensum duxit me primum Valerius Martialis libro se- E ptimo, in Philenen,

> Et putri lutulenta de palæstra
> Uncti verbere vapulat magistri.

Accessit mox & Senecæ astipulatio, apud quem ita legimus: Non adducor, inquit, ut in numerum liberalium artium pictores recipiam, non magis quàm statuarios, aut marmorarios, aut cæteros luxuriæ ministros: æquè luctatores, & totam luto ac oleo constantem scientiam expello ex iis studiis liberalibus. Et ne qua omnino subsit hæsitatio, expendant F quæso Plinianarum obscuritatum scrutatores, quæ ad eam rem aptissimè Lucianus scribat, cujus dialogus est, Anacharsis, sive de gymnasiis: qui adeò ad Plinianos accedit sensus, ut prorsus ab eo quodammodo videatur mutuatus. In ejus igitur sermonis initio ita positum invenias, ταῦτα δὲ ἡμῖν, ὦ σόλων, τίνος ἕνεκα οἱ νέοι ποιοῦσιν, οἱ μὲν αὐτῶν περιπλεκόμενοι ἀλλήλους ὑποσκελίζουσιν. οἱ δὲ ἄγχουσι, καὶ λυγίζουσι, καὶ ἐν τῷ πηλῷ συναναφύρονται καλινδούμενοι ὥσπερ σύες. Hæc inquit, ô Solon, curnam juvenes nostri fa- G ciunt? Alii complexi mutuo se supplantant, hi præfocantur, verberantur illi, & cœno sese immiscent, volutanturque, perinde ac sues. Porrò & cœroma novimus dici oleum, quo perungerentur athletæ, ad robur adjiciendum membris, adhibito quodam terræ genere. Sunt qui Paton dici putent cœnum ceromati, id est oleo, ut ipsi interpretantur, permixtum. Cui si sudor accesserit, conisalos

A Atticè dicatur, sicuti auctor probat Galenus. Paton, pro conisalo ferè accepisse Eustathius animadvertitur: nam conisalum pro pulvere intellexit Homerus, ubi ait:

> ὑπὸ ποσσὶ κονισαλὸς ὤρνυτ' ἀελλής.

Id est.

Sed pedibus excitabatur pulvis procellosus. Alapatha Græci porrò manitiones dicunt, unde lapathum herbam scribit Suidas, nuncupatam, quia sit B λαπακτικὸν γαστρὸς κινητικόν. Sunt & lapathi capiendis feris depressiores fossæ: quod Democrito placuit, ac idem exposuit Suidas. Conistram, pro palæstra positam invenimus: quia conis, sit pulvis: quod significat Eustathius. Quanquam erat Atheniensium item deus conisalus. Strabo: Nam, inquit, Priapum Hesiodus non novit, & Orthanæ, & Conisalo, & Thychoni, & ejusmodi Atheniensium diis persimilis est. Auctor Aristoteles est, coturnices nidum non construere, sed conistram, id est aream, ut Theodo- C rus interpretatur, quam & sarmentis contegant. Conila verò herba est, quàm in Theriacis Nicander etiam Heraclium & Origanum dici arbitratur. In Ophiaco Petrichus ab Conilo inventā tradit. Quod ad Paton attinet, sciendum eo verbo ab nonnullis intelligi retrimentitiam caprarum feculentiam: quæ & Pyriathos nuncupetur quandoque. Unguētorum esse porrò discrimina duo, adnotatum ab eruditis est, deliciis destinatum unum, quod chrima nuncupetur, seu chrisma, palestræ dicatum alte- D rum, quod dicatur alima. Coniatæ autem & christæ unctores sunt. Quæ autem peregrinæ dicantur à Plinio exercitationes, minus puto habere difficultatis: quando auctore Thucydide scimus, Omnium primos Lacedæmonios corpora in gymnasio nudasse atque oleo perfudisse. Et M. Tullius libro secundo de Oratore scriptum reliquit, Gymnasia delectationis & exercitationis gratia primum ab Græcis instituta. Ubi verò ait, pectorosa cervicis repandæ ostentatio intelligo membrorum confor- E mationem in palæstrita significari, in primisque collum procerius, quod in eo exigebatur maximè, vel Satyrico attestante:

> Et longum invalidi collum cervicibus æquat
> Herculis, Antæum procul à tellure tenentis.

Sed & Martialis in Distichis id ipsum approbat illis versibus:

> Hæc rapit Antæi velox in pulvere draucus,
> Grandia qui vano colla labore facit.

Pectoris quoque latitudo roboris indicium est vel F maximum: nam in tyronibus Vegetius primo De re militari, id item exegisse videtur. Sed & erectam cervicem non tacuit. Repandus verò nunc retro patentem signat, nunc reflexum, unde repandirostrum concinavit Pacuvius, quanquam durè, Quintiliano teste.

Sarcina itē pandati dicuntur, qui oneribus nimiis succumbunt ferè, & incurvantur. Plinius De apibus: Totaq; onustæ remeant sarcina pandatæ. Itē libro decimo sexto, arbores, sive trabes pādari scribit, quę G incurvantur ceduntq; ponderi. Cujus contrarium palmæ faciunt, quæ in diversum renitendo fornicitur, veluti asinorum gen⁹ id, quos canthelios Xenophon dici scribit, sicuti in monumentis Suidę relatū scio: meminit & Polybius, quanquam & in percipiēdo hebetior eo dicatur nomine. Auctor ἐκλογῶν περὶ γεωργίας, libro sexto, Canthelios interpretatur cophinos majores: hinc Strabo γεωγραφικῶν, libro quartodecimo, Alabandam scribit faciem

præ-

præbere κάνθηλιν κατεστραμμένην:id est canthelii inversi. Lityersem Celænarum regem Sositheus scribit apud Athenæum, tres solitum canthelios totos vorare. Catheton verò id est καθετὸν dicunt perpédiculum. Catheter autem, seu καθετήρ, chirurgicū est instrumentum, imagine quadam S literæ, quod per vrethram intrusum urinam proiicit. Cæterum postea quàm nodum hunc satis implicitum, non ut Alexander, ferri adminiculo, sed ingenio & indagine certa planè exsolvimus, addamus ex abundanti, quod in eodem capite legitur haud ita multo post. Alius, inquit, quantum alea quæsierit, tantum bibit. Concisa oratio, & impedita, sed Pliniana: verum hoc sensu: Alii, inquit, tot exsiccant pocula, quot injunxerit convivii dominus, qui talorum fortuito jactu eum sortiebatur locum: propterea Horatius

Nec regna vini sortiere talis,

Quin ex eo dicebantur modiperatores, ceu bibendi imperarent modum juxta convivales leges, sic enim appellantur. Magistros Cicero vocat. Græci βασιλεῖς, hoc est reges. Meminit Legum septimo etiam Plato, necnon in Cœnis Macrobius. Decreta porrò convivalia, quę vocant νόμους, diligenti servabantur scito. Sed quęnam erant ea? Apud Græcos, inquit Cicero, lex in conviviis obtinetur, Aut bibat, aut abeat. Erat & cantio convivalis, πίνε πέντε, τρεῖς πίνε, ἢ μὴ τέτταρα. Bibe quinque, bibe tres, bibe quatuor cyathos. Nam Simonidis illud prorsus diversum est, πέντ' ἢ τρεῖ' ἢ μὴ συμφορά, quippe, συμφορὰ, est τῶν μέσων. Proinde sic enuntiant alii, πῖνε, πέντ' ἢ τρί' ἢ δηλοῖς. Gynæconomi convivia inspectabāt cum Areopagitis, & cœtus alios in domibus ac nuptiis, & de re divina, legene præfinitus adesset numerus. Apud Romanos verò bibendi ars hisce ferè constabat legibus, quod Plinius observavit & docuit, non labasse sermone, non levatum vomitione, non altera corporis parte, plurimum hausisse uno potu, plurimum prętereà addidisse aliis minoribus, optima fide non respirasse in hauriendo, neque expuisse, nihilq; ad elidendum in pavimento summū ac postremum potum ex vino reliquisse. Hæc Plinius, quæ eo gratius apposuimus, quoniam quod extremo loco adjectum est, Horatio multum infert lucis Carminum secundo, quem locum conniventes plerique transiliunt, in aurem (ut aiunt) utranq; prorsum sopiti:

Absumet hæres Cæcuba dignior
Servata centum clavibus. & mero
Tinget pavimentum superbo,
Pontificum potiore cœnis.

In eo autem quod Plinius dicit, optima fide non respirasse hauriendo, scitu dignum est, id Grecè admodum venustè non exprimi verbo ἀμυστὶ, quo significatur, inter bibendum ne fuisse quidem occlusum os aut contracta labra: sed capaciter hausisse, aut magis quasi ἀπνευστί, quod indicat, sine respiratione: unde etiam producitur verbum ἀμυστίζειν, eo modo bibere quod nos Latinè, nec ineptè amystissare dixerimus, quando & Horatianam legimus amystidem. Celeberrimum illud est, Commodum Cæsarem in solicitudinibus & æstuationibus theatricorum certaminum, quando ex superiore loco ursos jaculis impetebat: quod refert Dion, ingens poculum dulcis vini solitum haurire ἀμυστί. In quo à spectantibus id in conviviis frequens succlamatum ferunt, ζήσειας, id est vivas: sed amphibolicè pronunciatum, grammatici contendunt, perinde ac dicatur, compleas vivendi modum, id est morere. Est &

A tius locus capite eodem habens & ipse involucri aliquid, ubi Plinius ait, Vulgoq; veritas attributa vino est: Sed infert luminis non parum tertio De beneficiis Seneca, ut adagium vulgo frequens præter eam, Vinum & cum pueritia, & sine pueritia veridicum est. Sub Tiberio, inquit, Cæsare fuit accusandi frequens & penè publica rabies, quæ omni civili bello gravius togatam civitatem confecit. Excipiebatur ebriorum sermo, simplicitas jocantium, nihil erat tutum, omnis sęviendi placebat occasio. Cœnabat Paulus prætorius imaginem Tiberii habens in B gemma, matellam poposcit. Id factum Maro ex notis illius temporis vestigatoribus notavit: at servus eius, cui nectebantur insidiæ, ebrio annulum extraxit, quum Maro convivas testaretur, admotam esse imaginem in obscœnis, & jam subscriptionem cōponeret. Hactenus ex Seneca, & quidem pluscula simul, ut Plinium illustraremus. Simul ut obiter perciperent studiosi juvenes, quid esset principis imaginem obscœnis inferre. Porrò Valerius Martialis C locis aliquot nunc figuratè, nunc apertius illorum temporum insectatur scelus, quibus poculo & vino extorquebantur hæreditates, & testamentorum falsę subsignationes. Obiter id enotabimus, mirum esse quod in libro De ebrietate Aristoteles prodit: Vino hordeaceo temulētos retrorsum modo decumbere, ac supinos: quod in aliis haudquaquam fit. Vinum id genus vocat Philosophus mihi pinon, id est τὸ πῖνον. Sunt qui etiam bryton, ut in Triptolemo Sophocles, sed & in Lycurgo Æschylus. Arbitratur D Paulus, quòd è lanarum sordibus expurgatis efficiatur vinum, rectè pinon dici: etiamsi non desunt, qui sic vinum vocari putent, quo sordentes eluantur lanę, quod seponatur mox conditum. Verum ex radicibus item concinnari bryton, Hellanico credimus. Hecatæus in Europæ periodo auctor est, Pęonas ex hordeo brytum haurire, ac ex milio & conyza parabiam. Brutum verò Latina dictio est, unde & Brutiis conciliatum nomen, ut scribit Diodorus, quod eorum plerique omnes fugitivi servi initio fuerint, ac E bruta gens, hominum colluvione circa Lucaniam confluente. Brutides autem mulieres dicuntur, velut Sibyllæ, ac prophetides. Brutios à Lucanis rebelles dici, auctor est Strabo. Sunt & propomata, velut antecedentia pocula, ut sint bibendi prooemia. Est apud Palladium caput, libro tertio, quo pacto sponte nascantur propomata, id est vina condita, cuius est modi rosatum & violatum.

F *Quam habeat rationem id frequens in libris, Non esse infundendum lenticulæ unguentum. De odoribus aliqua non ingrata. Item quid sit odor. Dryinos animal. Melandryon. Adranus Deus. Rancor quid.*

Cap. XXVII.

NOn esse promiscēdum lenticulę unguentum, ex Varronis Satyra Gellius adnotavit. Monuerat diu antea in epistolis ad Atticum M. Tullius: sed & eo adhuc antiquior philosophus Aristoteles, in commentatione quæ De sensu est, & sensili: ut Athenæum prætercam: cuius libros, si prodeant quā- G doque mutilati minus, minusque (ut sic dixerim) fide labefactata, velut brevia, & quidem recondita putaveris rectissimè, ac unguentum, sed amaracinum. Dignum verò arbitratus nosse exactius, quæ nam foret eius sententię ratio, siquidem subolebat, inesse quippiam latētis doctrinæ, adii nostri temporis Lynceos, qui summo conatu interpolatum Gellii codicem restituere adorti sunt. Cęterum nil ibi cō-

pertum, quod sitim expleret. fortè illi, ut qui essent A ingenio acri, doctrina excultiore, hæc tanquam tenuia nescio quæ, ac nugalia, vel scholica contempserint, ac velut piscium filii (quod aiunt) aquosa petierint. At ipsi sordentes, quasi teguli & scorpiones, aridissima quæque consectamur. & quòd infra classem simus, ac notę vilioris nil opinamur negligendum, quod inscitum, & latens frontem cogat perfricare, nullo profectu.

Sed verius est, in pulverem prodire, quàm diu præfari, etiamsi contentiosum trahere funem videbimur. B Igitur omnem (quod aiunt) lapidem movendo sic comperi, odorum species esse duas: alteram quidem saporis ratione, cui gratum ingratumque inest quidem, sed per accidens, hoc est non quatenus eiusmodi odora sunt, sed quoniam odor eorum nutrimentum significat. Est enim odor, quædam, ut sic dicam, passio nutrimenti, sicut & sapor: siquidem per qualitatem eam aptum & congruum sibi alimentum è longinquo percipiunt animalia, sicut conjunctum per saporem. Ex quo animadvertim⁹ C odores id genus saturis minus esse oblectabiles, at esurientibus mirificè. Nam nec cibaria ipsa non indigi appetimus. Quo colligimus liquidò, hosce odores alimenti tantum ratione oblectare, aut ediverso. Altera verò odorum species per se dicitur, namque oblectant simpliciter, & per se, nullo nutricationis intuitu. Eiusmodi sunt florum odores, hi quippe nullam conciliarint appetentiam. Quinimo si cibariis inserantur, inamœna reddunt ea, D prorsusq; aspernabilia: quoniam odorata hæc ferè sunt saporis non boni. Propterea, inquit Philosophus, scitè admodum & ex vero dixit Stratis in Euripidem invectus, Si lenticulam decoquas, unguentum ne indideris. Cui affine illud quoque, τὸ ἐν λαχάνοις πέπερι. id est, in oleribus piper. Sed & Hieronymi illud in Helvidium, Saltitans camelus. Varronis Satyra ex Marcello sic videtur inscripta, ἐν τῇ φακῇ μύρον, περὶ εὐτηρίας: Scitu porro dignum id quoque: Odores hosce, qui per se odores à physicis E nuncupantur, esse rationalis naturæ infimæ, hoc est humanæ proprios: eos enim homo discernit solus, iisque afficitur plurimum. Quo nomine, quantum ad hoc, odoratus in nobis inter animantes omnes præstantior exquisitiorque est. At in altero odoratorum genere à brutis longè excellimur. Eventus autem ratio est, ut contemperetur cerebri frigiditas. Id enim in homine maius ex corporis analogo, quàm in cæteris. Cerebrum denique suapte natura frigidum est, ob id & sanguis, quem exiguæ ac prætenues venæ complectuntur, F tota facilitate frigus concipit. Propter quod ex cibo resolutæ evaporationes, & arcem illam scandentes, ex loci frigore densiores factæ rheumatismis plerunque præstant argumentum: ad quæ amolienda, vel aliquo modo mitiganda odores imbecillitatis nostrę natura memor suggessit. Quòd si odores hi cerebrum videntur quandoque oblædere non parum, ex indiscreto provenire modo, certum est. Nam si justo plus id incaluerit, fit inde redundans resolutio, quæ mox G infert nocumentum. At qui alimenti rationem habent, odoris sæpius multo caput infestant, ex humectationis nimietate aut siccitatis. Sed dicat aliquis, Tu quidem de odoribus satis multa: verùm ecquid doces, quid demum censeamus esse odorem? Nam sunt qui odoris nomine fumidam intelligant exhalationem, quam aeri & terræ communem volunt, veluti mediam inter ea, quum sit quid resolutum ab sicco terrestri aeream non pertingens subtilitatem. Nam & Heraclitus literis mandavit: Si omne quod est, in fumum resolveretur naribus facilè cuncta discernerentur, quia universa in odoris rationem venirent. Aliis verò magis placuit, odorem dici humectam evaporationem, id est aqueam humiditatem resolutam. At aliis utrunque, sed amplius inspicienti, nihil horum profectò tradi rectè videbitur: nam si odor fumidum quiddam sit, quónam pacto in aqua fiat fumus? Atqui in aqua odores percipi, certè opinor liquere. Si verò evaporatio dicatur humecta, relinquetur intelligendum, sentiri odores per effluxum quendam, quod item de coloribus pronuntiatum est, sed utrunque perperam: nam utrinque colligitur, sensum effici odorum & colorum contactu. Adde, quòd odoratum corpus & visibile planè imminueretur, & demum effluxu assiduo resolutum periret. Quod dictu perabsurdum foret, præsertim quum dissita longè sub sensum veniant tum visus, tum odoratus. Effluxus nempe qua ratione in tam longinqua terrarum producatur? Cæterùm id astruendum verius, contingere hoc per spiritalem medii immutationem: siquidem liquidò constat, humectum, quod in spiritu est. id est in aere, quòdq; in aqua, pati ab euchyma siccitate, atque ita odorandi comprehendi rationem. Nam aer item humectationis est particeps. Alicubi tamen Aristoteles non inficiatur, odorem esse fumidam exhalationem: sed non ita, quia sit ipsa odoris essentia, quod secundo De anima falsum convincitur. Longius enim diffunditur odor, quàm aspiratio fumida. Sed id sentit, quòd hæc sit causa, ut sentiatur odor, quæ ab calidis profluit: quo fit, ut calidis temporibus, & locis flores maioris esse odoris pernoscantur. Sed ut obiter adnectamus aliquid, non ignorandum omninò, esse in quercuum radicibus animal ad perniciem adeò potens, ut supergressu tantum excidat pedum cutis, intumescantque insigniter crura tota. Id verò etiamnum mirabilius, si quis mederi velit, manus itidem excoriantur. Quod si interimere adoriatur quispiam, pessimo infici odore: itemque odorari aliud nihil. Quòd utique cunctanter apposuissem, ni ab auctore gravi relatum scirem Paulo Ægineta quinto ἰατρικῆς πραγματείας. Nomen verò animali δρυΐνος, ab loco ubi victitat ferè. Dryinas nuncupatur ab aliis, atque item chelydrus inter genera serpentum. Meminit in Theriacis Nicander. Melandryon verò apud Theophrastum est exalburnatum robur, de nigricie conciliato nomine. Sed & salsamenti genus, melandryon est. Adranus verò in tota colebatur Sicilia Deus, cui sacra erat Adranum civitas, tradente in Parallelis Plutarcho. Illud submonuisse in odorum mentione nil (puto) obfuerit, Hieronymum sic epistola quadam scriptum reliquisse: Cincinnatulos pueros, & calamistratos, ac peregrini muris olentes pelliculas: de quibus illud Arbitri est, Non benè olet, qui benè semper olet: quasi quasdam pedes, ac venena pudicitiæ virgo devitet. Versiculus quem Arbitro Petronio ascribit auctor hic scientissimus, apud Martialem legitur quoque. Rancorem Palladius mucidum intelligit odorem: Canales, inquit, & omnia receptacula olei calida aqua prius lavabis, ut nihil de anni præteriti rancore custodiant.

Grati

Grati animi exempla. Alexandri, Socratis, Furnii. A *Interim Archelai historia. Ingratitudinis fœda sugillatio. Actio ingrati Athenis contra Senecam. Hirundinem significare ingratum. Militis Macedonici historia.*

Cap. XXVIII.

ALexandrum Macedonem ingentis spiritus terrarum principem legimus, inter alia haud parum multa, quibus eum natura, extra quàm mortales alios, excoluerat, honestaveratq;: & cælo quo- B dammodo inseruerat, virtutum, & laudis felici magnitudine: identidem magna sua gloria solitum prędicare, à nemine se unquam benignitate fuisse exsuperatum. Magnum id, & præclarum. Sed quod in participatum admittat & alios: verùm itidem magnos, præcellsos omnium capaces, Archelaus rex, is qui in solis deliquio, rerum naturę ignarus, & pavore attonitus festinantius occludi regiam imperavit, & quod assolebat in magno plerumque mœrore, comam filio decuti jussit, Socratem impensè roga- C verat, ad se iret: at ille, seu per eam figuram, quæ in sermonibus erat ei persamiliaris, seu animo serio, neg ire pertexit, eius beneficio futurum se auctiorem, cui paria facere non quiret. Sed age, advocetur ad hoc decus rerum Italica virtus. Furnius vixit Augusti temporibus, pater ejus cum Antonio stipendia fecerat, ob id jure belli hostiliter Augusto erat offensior: adiit tamen Imperatorem filius, patris ab eo vitam deprecatur, ignoscit ille: tunc Furnius, Hanc unam Cæsar habeo injuriam tuam, effecisti D viverem & morerer ingratus. O festo plausu excipiendam vocem, ò pręsignem animi sublimitatem: effecisti (inquit) vitam, & moriar ingratus. Quod esse potest tam amplum gratitudinis indicium, quàm nulla ratione sibi satisfacere, & dantis beneficentiæ imparem se perpetuò fateri? Quin, inquit in Metaphysicis Aristoteles, non iis modo quorum sententiæ accedimus, sed & iis qui veritatem non omnino attigerunt, testari gratias decet: nam & hi aliquid contulerunt, nos siquidem excitarunt, acueruntq;. E Etenim si Timothe⁹ nō fuisset, tantā non haberem⁹ canendi artem: quòd si nec præisset Phrynis, minor apparuisset Timotheus. At si æqua lance rem totam volucrimus expendere, paucissimos eius notæ reperias. Etenim quotusquisque gratum novit agere? Hic quia se vel Codro nobiliorem putat, aut congestas opes suspicit: & denique, quod publicum ferè hominum est vitium, se suaque miratur, amat, nec novit perdere: quicquid contuleris, in solutum cōputat, bonumq;, si non & ultro deberi sibi opinetur, F quod accipere sustinuerit. Alium aviditas transversum rapit. natumq; inde illud sæpè jactatum, Nil esse jucundius, quàm capere. Sed & invidia quandoq; in ingratitudinis album nos transcribit, malum certè vehemens, & importunum, quo in digitos mittimus, non quantum rationibus nostris ex amici largitate accesserit: sed num idem in alios, aut eo amplius contulerit. Gregarius miles invitus facit, ut coronam det civicam, quod in quadam oratione G Cicero testatur, & se ab aliquo servatum fateatur: non quia turpe sit, protectum in acie hostium manibus eripi, nam id accidere nisi forti viro & pugnāti comminus non potest: sed onus beneficii reformidat, quod permagnum est, alieno debere quod parenti. Tribuni, inquit in commentatione de Romanorum militia Polybius, servatos cogunt, nisi id sponte faciant, servatorem coronare. Colit verò hunc præterea servatus per omnem vitam, tanquā parentem, omnia sanè exhibens ut genitori. Quòd si est omnium virtutum mater gratitudo, quoniam ex huius profluat fontibus in parentes pietas, in patriam charitas, in deos religio, inter homines amicitia, in educatores & magistros veneratio: certè colligendum quod ad Atticum M. Tullius scribit, Ingratis omnia inesse vitia. Nil tam inhumanum, tam ferum, tam immane, quàm committere, ut beneficio non dicā indignus, sed victus esse videare. Hinc opinor factum, ut natura ipsa ad id nos provehente, Ingratos nemo non vel vatiniano prosequatur odio: sique facultas adsit, & patiatur ratio, primo quoque tempore ulciscatur, veluti sint tū beneficentiæ, tum communes tenuiorum hostes omnium. Nec ferè alia ingrato irrogatur pœna. Crimen est passivū quidem, & quo nullum frequentius, nusquam tamen punitur, ubique improbatur. Odisse contenti ad ultorem rejicimus Deū, Achillei memores voti, quin & Furiani, quum est is comprecatus, ut si innoxio sibi inferretur injuria, desiderium sui quàm primùm ingratæ fieret civitati. In declamantium scholis creberrima fuit ingrati actio: in urbibus verò, præter quàm in Macedonia, si Senecæ credimus, nullibi. Nos tamen in Latina historia observavimus, Athenis item adversus ingratos actionem fuisse constitutam. Quod significat, opinor, in Declamationib⁹ Libanius, & Pollux Onomastici octavo. Et Xenophon scribit, apud Persas ingratitudinis causam agi intentissimè, pœna severissimè irrogata ei qui in benè de se meritum deprehenderetur animi parum grati. Nam & ab hoc genus hominum irreverenter deos haberi, colligunt: quin parentes etiamnum, ac patriam, & amicos quoque. Porrò ingratitudini præcipuè impudentiam adglutinari, abs qua in flagitia feramur præcipites vel fœdissima. Prodit Diodorus, Ægyptios credi, extra quàm sit gentium aliarū captus, erga benemeritos præcipuè gratos, quod magnum vitæ subsidium opinentur gratiæ retributionem. Sed curnam cum ingrato ex formula non agimus? ne quod beneficium est, incipiat esse creditum. Et ne gratitudo honestissima res, incipiat honestatis nomen amittere, necessitatis jugum subeundo. Alioqui & anguli omnes actionibus obstreperent eiusmodi. Pythagoras ablegandos rejiciendosq; ingratos, ex Plutarchi interpretamento, symbolicè videtur monuisse, ubi præcipit, sub idem tectum non admittēdas hirundines, quoniam ingrati ac parum firmi symbolum avis ea credatur habere. Nam & in Rhetoricis ad Herennium edocemur, amicitiæ minus firmæ similitudinem ab Hirundinibus duci oportere: Succurrit priusquàm hinc digredimur, dignum quod memoretur, ingratitudinis exemplum. Erat Macedonum regi Philippo manu promptus miles, expertæ virtutis multis sępè bellis: sed quo se pręclarius gessisset, eo frequentius à peritissimo duce qui in tractandis militibus egregius esset artifex, ad provocandam audaciam auctorabatur, frequenter etiam ac insignitè donatus. Fortè is ex naufragio exutus omnibus, vix etiamnum spiritum ducens errabat, consilii inops. Eum conspicat⁹ Macedo quidam benignè amplexatur, jubet benè sperare, semivivum in villam suam perducit, fovet accuratè: lectulo cedit quoque, nec patitur quicquā frustrà ab eo desiderari. Postremò digredientem viatico etiam instruit, summurmurantem identidem, Non sentiar ingratus, parem rationem faciam, liceat modo mihi imperatorem meum adire. Venit ille

ad Philippum, miseriam suam exponit: sed hospitis benignitatem reticet, nec satis. Miserantem illum inducit impudenter quidem, sed militariter, donet sibi Macedonis cuiusdam agros. At is non alius erat, quàm ille ipse hospes: qui tam inhumaniter, & ferè omnibus exutus, nil dissimulando, per epistolam facti seriem Philippo insinuat. Excanduit is, nec valēs tam insignem sævitiem decoquere, improbissimo homini, beneficium raræ fortunæ insinuata rabie retalianti, stigmata inuri jussit, restituto in integrum priore domino.

Virgarum apud veteres usus eximius in sacris & vaticiniis. Pyrheti magi, & pyrethia septa. Pyriathes. Pyctes. Juncatum. Palmarii conflictus. Palmarium. Palmata toga unde. Dinos locus. Divinaculorum species. Qui specularii. Capnomantes. Saliatores. Palmicum augurium. Subsulus. Salisubsulus, Vaticinia ex piscibus. Demyrica scitu digna. Item de rhabduchis. Poemata virgæ apta. Brabeutæ, brabei, rhapsodi, arnodi, rhabdi, stichodi. An virgas in dracones potuerint dæmones mutare. Divinatio à quibus contribuatur. Quæ sit acæna, & arescon virga, item sceptrum, ostrea rhabdota, & arhabdota. Ostrea, penultima correpta, vel producta. Ciceronis locus ad Lentulum, Ne quid salvis legibus aut auspiciis cum populo agi possit. Obnunciatio augurum. Auguratorium. Procita qui.

Cap. XXIX.

Virgas in reb⁹ divinis eximii cuiusdam usus fuisse veteribus, ex plerique conjectare licet. Nam qui Persicos ritus diligentius animadversos literis mandarunt, illorum Magos qui sacrificiis præficiuntur, carnes super myrto & lauro positas tradunt subtilibus virgis adurere, mox oleum lacte melleq; promixtum conspergere, ac comprecari, fasciculos ex myrica pertenues manu tenētes. Cappadocia magos suos ingenti numero, Pyrethos vocat: sicut septa quędam pyrethia. Pyriathes verò lac nuncupatur igni addensatum, uti est ab Polluce observatum. Quod autem coaguli potestate coit, pyctes dicitur: cujus est modi quod nunc voce plebeia juncatum dicitur. Pyramia Thyreatidos nuncupantur Plutarcho in vita Pyrrhi. Sed ad rem. In Pyrethiorum meditullio surrecta stabat ara, ubi inextinctus servaretur ignis, fierentq; itidem comprecationes non sine myricinis virgis. Sicuti in Scythia quoque, ubi vaticini traduntur plures, salignis virgis divinatio concipitur quas dissolvūt, ac separatim singulis humi constratis, vaticinantur, interim virgas prehendētes componentesq;. Narees verò quos esse androgynos putat Herodotus, tiliam scindentes trifariam digitisq; implicando ac resolvendo pręcinunt futura. Siquidem divinatio, quę malis in jungitur dæmonibus, ut aliud agentes hoc item subnotemus, foliorum intendit crepitaculis, pomorum dispicit semina, in sublime jactata bacilla spectat: cortices, nomina, imagines, phialas, specula, unde Specularios dici apud quosdam comperi, & id genus alia mille scrupulosius observat. Nam in Didio Juliano Spartianus inquit: & ea quæ ad speculum dicunt fieri, in quo pueri præligatis oculis, incantato vertice respicere dicuntur, Julianus fecit. Sed & Capnomātes quidam ex re ita dicti, traduntur ex fumi disjectione super aras futura captare: propterea Papini⁹,

Thurea nec supra volitante altaria fumo.

Sophocles in Oedipode tyranno: Ismeni Apollinis

A vaticum cinerem vocat, id est μαντείαν σποδόν, quia rebus ignitis, hoc est διὰ τῶν ἐμπύρων, vaticinia concipiebant sacerdotes. Saliatores referuntur à nonnullis, qui salientes oculos intuiti, odorantur præsagium. Meminit rei ipsius in Amaryllide Theocrit⁹, ἄλλεται ὀφθαλμός μευ ὁ δεξιός. Salit mihi dexter oculus. Quanquam Plautus in supercilio id observavit. Dicitur verò augurium id palmicum, de quo Posidonius scripserit, ab oculi vibrata subsaltatione: quæ res dicitur Græcè πάλλειν, Latinè verò subsulū

B dicere queas: quando Salisubsulus vocabatur Mars prioribus, à saliendo subsultandoq;: meminit Noni⁹ ex Pacuvio. Nam apud Galenum & Æginetam Paulum Medicinæ tertio, dicitur & καρδίας παλμός, id est cordis tremor. Sed & satyriasis à Paulo eodem, esse traditur αἰδοίων παλμός, id est pudendorum subsaltatio, quæ vasorum spermaticorum consequatur inflammationem. Id verò ni sedetur malum, in vasorum eorundem mox pręcipiatur πάρεσιν. Esse verò affectionem raram, quæ & mulieribus contingat.

C Palmarium verò aliud est. Ammianus Marcellinus, Erant (inquit) nobiscum legiones duæ ex Gallis, virorum fortium & pernicium, ad palmarios conflictus aptorum. In Eunucho Terentii ubi dicitur, id verò est, quod mihi puto palmarium: Donatus, Palmarium (inquit) palma dignum. Ulpianus Digestis de extraordinariis cognitionibus: Si Palmarii, inquit, nomine, cautum est. Palmatam togam dici veteres arbitrantur, à clavorum latitudine. Fuere in Lycia quoque ex piscibus vaticinia qui captarent:

D eos Ichthyomantes vocant Græci, ligneis obeliscis cum assis carnibus, pane quoque & maza in aquam projectis. Locum in quo ista transsignatur, Dinon appellat Artemidorus Geographiæ decimo. Sed redeo ad diverticulum. Apud Nicandri interpretem in Theriacis ita legimus, ad verbum penè tralata sētentia: Apollo, inquit, vaticinos sanxit Myrica prænuntiare mortalibus futura: propterea insignem fruticem hunc Nicander, mantin vocat, id est vatē. Quin & magi item Scythæ, myricino vaticinantur

E ligno. Etenenim in plerisque locis virga, ut dixim⁹, præsagiunt: quod in primo Compositionis tertiæ, Dion quoque confirmat. Sed & in Lesbo, Apollo myricæ ramos tenet: qua ratione, Myricæus quoq; est cognominatus. Et Archæus prodit, quandoque in somnis visum Deum illum myricæ ramo decorū. Et Metrodorus retulit, antiquissimam esse plantam myricam: Nam Ægyptii in Jovis pompa coronantur myrica, id est tamarice, ut interpretatur Dioscorides: sicuti apud Medos magi. Porro ad ra-

F tionem virgarum spectarit illud quoque: Recitatores Homerici carminis virgam solitos tenere, unde illis rhabduchorum adhæsit cognomen. Qua ex causa virgæ apta Apuleis in Floridis, poemata videtur dixisse. Quanquam & eodem nomine dicerentur, qui ludorum spectatores composite reprimerent. Gymnicis enim ludis pręficiebantur, quos vocabant Brabeutas, vel (ut Plato) Brabeos, item mastigonomi, & rhabduchi. Legimus utique Homeridas, ab Homero propagatos, initio illius poesim per

G successionis seriem concinuisse, mox excepisse qui nuncupentur, Rhapsodi: quorum illustris pręcipuè fuerit Cinæthus, Chius patria, qui & Syracusis omnium primus Homeri carmen concinuit, illi quoq; de suo insertis plerisque. Sunt qui rhapsodos opinētur dici, velut ῥαβδῳδοὺς: ratione quam diximus. Sūt qui divulsam ac disjectam prius Homeri poesin ab illis coaptatam, & velut consarcinatam memorent,

unde

unde sit conciliatum nomen, ἐκ τῆς ῥαφῆς, id est ab A futura. Cui sententiæ astipulari Pindarus animadvertitur. Traditur illud quoque, dictos antea Arnodos, id est ἀρνῳδὺς, quoniam victori præmium contribueretur agnus. Sunt qui etiam Stichodos, hoc est στιχῳδὺς, nũcupari Rhapsodos velint, quod versus quidam ῥάβδοις dicant. Fuerunt & suæ lictoribus Romanis virgæ: nam & hi rhabduchi sunt, quibus post alia fores pulsarentur, quando Pompeius intraturus Posidonii sapientiæ professione clari domum fores percuti de more ab lictore vetuit. Quod Plinius scribit, & antea Livius significaverat: comprobat item Papinius,

Et multa pulsantur limina virga.

Quidam præterea quod in sanctis observatum literis adnotavimus, virgas coloris varii in aquis recondebant, quò potum ducebantur oves, ut inibi salientibus arietibus, ex earum intuitu conciperent oves variantis lanitii fœtus. Sed eventus ejusmodi naturalis quiverit reddi ratio. At quid sit dicendum ibi, quum Ægyptios magos virgas vertisse in dracones, legimus? Hoc naturæ ratio nulla prorsum admisérit: quoniam corporea materia dęmonis non subjicitur potentię, quantum ad transmutationem ipsius ad formam: quod tertio De trinitate Augustinus docuit. Non est putandum, inquit, istis transgressionibus angelis ad nutum servire hanc visibilium rerum materiam, sed soli Deo. Verùm & ipsa dictare ratio videtur: nam in compositis ex materia & forma, materia per se non fit, neque item forma, sed totum simul, immoque totum transmutatur in totum, ut ex toto aere fit totus ignis, quando aeris fit in ignem conversio, sicut in libro De generatione auctor Aristoteles est. Effectus porrò assimilis agenti est, & in eo præexistit saltem virtute. Proinde ex materia & forma conflatum naturali produci nequit, nisi ab itidem composito. Angelus verò forma est simplex, propterea solus Deus præstare hoc ipsũ potest. Verum id non utique inficiabimur, potuisse dæmones celeritate incredibili virgis emotis, serpentes earum loco subjicere, vel aliunde allatos, vel agentis naturalis virtute ibidem genitos, præsentium oculos præstringendo, quod præstigiatorum acceptacula comprobant. Adde, quòd abeuntibus sensibilibus phantasmata remanent & imaginationes: sicuti secundo De anima, proditum ab Aristotele scimus: & inde ex motu locali formarum sensibilium remanentium in virtute phantastica cum humoribus in quibus sunt, ut in subjecto apparent aliqua quæ non sunt. Quare in libro De somno & vigilia, idem inquit, Descendente plurimo sanguine ad principium sensivum, simul descendunt formæ in imaginatione conceptæ: atque ita demum fit, ut quæ non sunt, videantur: quemadmodum somniantibus contingere, scimus omnes. Qua ratione possunt & dęmones humores commovere interiorum exteriorumq; sensuum, atque ita ad organa formas aliquas inducere, perinde ac extrinsecus occurrerent, non solùm dormientibus nobis, sed vigilantibus quoque, ut sic putemus aliqua extrinsecus vel esse vel fieri: quæ tamen nec sint, nec fiant. Qua ratione perversa immundorum spirituum subtilitas & infatigabilis fraus eludens spectatorum visus, virgas in dracones deformatas potuit prætendere. Nam & dæmonum eorundem illusionibus seductæ mulieres quandoque se cum Diana credunt nocturnis horis equitare. Potest ratio item afferri alia, inesse rebus corporeis per omnia elementa occultas quasdam seminarias rationes: quibus quum data fuerit opportunitas temporis & casus, prorumpunt in species debitas suis modis & finibus. Quamobrem angeli, vel dæmones dici non possunt, qui talia efficiant, animalium creatores: sicuti nec agricolæ segetum, quamvis norint præbere quasdam visibiles opportunitates & causas ut illæ nascantur. Cæterùm quod isti faciunt visibiliter, hoc ipsum dæmones incognita nobis, aut invisibili ratione. Solus verò Deus creator est. Approbantur aliquo modo, quæ hactenus sunt prodita nobis, sententia doctissimi interpretis Avicennæ, apud quem ita legimus: Excantationes naturaliter effectum non habent, nec vim omnino ullam demutandi hominis sanitatem in ægritudinem: quod qui arbitrantur, ipsi semet videntur excantare, imaginatione corrupta. Uno tamen modo posse hoc evenire, fatendum est, si divinæ censuræ majestas ita adnuat. Ego, inquit, Deo favente, nec sortilegum aliis facio, nec incantaminibus pollentem, qui invitum nolentemque tollere digitum cogat. Quinimmo nemo unquam me adiit, qui veneficio se circunventum diceret, quem non absolverim ab excantationis imaginatione. Quod ad vaticinia attinet, putant eruditorum nonnulli, elementorum omnium spiritus, utpote corporum perennium, præsentienti motu semper & ubique vigentes divinandi munus nobis impartiri, ex iis quæ disciplinarum affectamus varietate. Quin & substantiales potestates ritu mollitas non uno, velut ex perpetuis fontium venis vaticina mortalibus verba suggerere, quibus præsit Themis: inde nuncupata, quod fatali lege decreta in posterum ei prænosse sit fas, in cubili solioque Jovis collocata. Auguria verò & auspicia non volucrum futura noscentium arbitrio dirigi, verùm divina componi, agitarique providentia. Sol porrò mundi (ut Physicis ferè placet) mens, nostras mentes ex sese velut scintillas funditans, vehementius accensas futuri compotes efficit, quantum veteribus assentiri collibeat, unde mira Sibyllarum constent præsagia. Somniorum autem rata, inquit Ammianus Marcellinus, fides, ac indubitabilis foret, ni conjectura ratiocinantis fallerentur. Nam & M. Tullius: Ab iis, inquit, rerum ostenduntur signa: in his si quis erravit, non deorum natura, sed hominum peccavit conjectura. Auguratorum in Palatina regione fuisse videtur, augurum vel inaugurandi locus. Cæterùm posteaquàm de virgis multùm diuque scribimus, impingamus auctarii loco quippiam. Lenones in scenam prodibant amiculum gestantes floridum, & virgam, quæ dicitur arescon. Erat & prioribus acæna, dicta virga exagitandis bobus accommoda: sed & eodem modo metiendis agris instrumentum dicebatur pedum decem: ut scribit Apollonii interpres, ab Thessalis excogitatum. Ex quo & Callimachus:

Ἀμφότερον κέντρον τε βοῶν καὶ μέτρον ἀρούρης.

Quum stimulum signat, dicitur etiam bucentrum. Acæna agros metiri in Ægypto exorsus est primum Thessalus quidam, nomine ab re indito, quia cognoscentibus singulis agri sui modum, sublatæ sunt cædes: unde nuncupata acæna, quasi στερῦσα αὐτὺς τῦ καίνειν. Hinc & Pelasgida vocavit Acænam Apollonius Argonauticon tertio,

veluti ab Pelasgis compertam, id est Thessalis. A Sceptrum verò ab virgarum ratione haud ita dissitum est. Id signum veteribus censebatur imperii, sive regni, necnon orationis & justitiæ quoque. Proinde Agamemnoni latè imperitanti datur, sed & concionanti Telemacho, verum etiam Achilli. Qui injuria item affectus per sceptrum, velut justitiæ jurat symbolum: quanquam pro baculo etiam vili capitur quandoque sceptrum: sicut in Odyssea apud Homerum palam fit. Aureum fuisse Apollinis sceptrum, comminiscitur Iliados primo B Poeta idem: quoniam Soli sacrum creditur metallum ejusmodi, sicut Lunæ argentum. Ex abundanti verò in vocabulo, R. habetur, ab σκήπτω, quod signat innitor. Proinde σκᾶπτον, ex Doricæ linguæ proprietate legimus apud Pindarum. Virga in manu, id Hebræorum ritibus doctrinæ habebat indicium. Illud silentio minus prætereundum, ex Athenæi monumentis: esse inter ostrea, quæ dicantur ῥαβδωτὰ, perinde ac dicamus virgata. Alia item, quę vocemus ἀῤῥάβδωτα, id est minimè virgata. Meminit C Aristoteles quoque: sed ῥαβδωτὰ, pectinatim divisa Theodorus interpretatur. Observatum & illud ex Galeno eruditioribus est: Ostrea, si producatur penultima, scribaturq; ὄστρεα, esse generis ad testastacea quælibet nomen: quòd si eandem contrahas, ὄστρειαq; enuncies, speciem indicare unam. Verùm ne fusius extra calcem, quod dicitur, mentis ardore quodam juvandi provehamur, hinc jam ad alia gradum struamus: si prius, quoniam de divinaculis facta mentio est, Ciceronis tenebras ad Lentulum illu- D strarimus. Sic enim scribit: Quod ad popularem rationem attinet, hoc videmur esse consequuti, ut salvis legibus, aut salvis auspiciis, ne quid agi posset cũ populo. In hunc scopulum impacti plerique doctorum aut consilescunt, aut ineptias promunt. Ipse ad obnunciationem augurum hæc opinor referenda: quod palàm sum testatus, quum Mediolani Quintilianum profiterer, super eo loco secundi libri De ratione infirmandæ legis: Aut, inquit, de rogationis jure queritur, sive non trino forte nundino pro- E mulgata, sive non idoneo die, sive contra intercessiones, vel auspicia. Obnunciatione, inquit Pedianus, perniciosis legibus resistebatur. Sicuti verò intercessioni obtemperasse, necessarium censebatur, ita planè augurum obnunciationi: quod Divinationum primo significat M. Tullius, & in Crasso Plutarchus. Scribit in Onirocriticis Artemidorus, forenses divinaculos dici solitos proictas, goetas, & bomolochos. Proictæ Græcis vocantur mendici homines. F

Philosophum verum esse Dei amatorem. Philosophiam non contingere absq; mathesi, sed hujus item finem esse intelligibilium contemplationem. Mathematica unde dicantur. Quid dialectica apud Platonem. Logices distributio. Dialogista quid. Insuper de geometria scitu digna. Philosophiæ laus. Quid pulvis eruditus. Quid abacus. Locus Persii declaratur. Capitulorum in columnis partes. Sterecobata quid. Alveolatus. Alveati sulci. Abax. Abacion. Catheti. Cymatium. Stylobata. Capitularii qui. Pulveratio. G

CAP. XXX.

PHilosophum verum Aurelius Augustinus scribit, non temerè habere alium quàm Dei amatorem, quia sapientia Deus est, per quem facta sunt omnia, sicuti divina auctoritas veritasque monstravit. Sed diu antea Platonem sanxisse animadvertimus, Boni finem esse secundum virtutem vivere. Quod illi demùm contingat, qui Deum norit, & etiamnum imitetur. Nec enim de alia causa quis dici beatus potest: itaque si ametur Deus, hoc esse vel exactissimum philosophandi genus. Pythagoras autem, & cum eo multi, qui illo duce purius excitasse mentem videntur, amplissimè astruxerunt, absque mathematico quadrivio haud facilè philosophiæ apicem contingi, nec posse verum percipi. Propterea qui illud neglectui habuerit, cogitare subinde debet, se philosophari haud rectè. Quoniam mathematicæ disciplinæ subsellia quędam sint, ac elementa, vel gradus, quibus conscendantur altiora. Eas verò sic appellatas Anatolius putat, quod quum cæteræ disciplinæ deprehendi, vel non docente aliquo, possint omnes, mathematica sub nullius cognitionem veniant, nisi præeunte aliquo, cujus solertia succidantur vepreta, vel exurantur, & superciliosa complanentur aspreta. Unde & Mathematicum in anima, sicut theoreticum nuncupat in Moralibus Plutarchus. Equidem & M. Tullius mathematicos in magna rerum obscuritate, recondita arte, multiplicią; ac subtili versari scribit. Sunt qui ex demonstrationum firmitate dici mathematicas, opinentur. Cæterum initio geometria præcipuè, & arithmetica in mathematicarum album à Pythagora sunt advocatæ, quod ad omnem scientiam, omnemq; disciplinam capessendam has cum primis accommodas perspexisset. Hinc & illa festiva vox Socratici Aristippi profluxit, opinor, qui ex naufragio in Rhodiorum littus maris impetu, & ventis allidentibus quum foret excussus, ac inibi mathematicas formulas esset intuitus, gaudio gestiens prosiluit, & benè sperare comites jussit, quoniam vestigia hominũ noscitaret. Sed enim mathematica speculatio ad cogitationis acumen à Platone suscepta est, quia surrigat animum, & ad rerum divinarum intuitum aciem mentis exacuat. Quamobrem, inquit Alcinous, nisi finis istius gratia mathesin expetere perrexerimus, omnis nostra indagatio recasura in nihilum est nudior lebéride, ac Cinclo pauperior. Etenim ab iis quæ sensui manifesta sunt, ad ea in quæ sola mentis inenarrabilis celeritas, & divina vis penetrare potest, assurgere decet. Nam mathematicas speculationes veluti præludium quoddam ad divinorum perpensionem statuere convenit. Arithmetica quippe, ac geometria, & qui eas colunt, essentiam ipsam videre desiderant, verum tamen circa illam somniare quodammodo videntur, conferant quamvis ad id. Idcirco disciplinas eas, nec scientias quidem appellandas putavit Plato. Dialecticam verò utique, quia ab geometricis suppositionibus ad prima principia consurgit, & inde quàm mathematica efficacior est: nam circa divina æternaque versatur, immoq; præposita mathematicis veluti arx quędam censetur, ac reliquorum custodia. Quod ne quis fortè miretur, quoniam hęc non pręstet quæ vulgo noscitatur dialectica, scire convenit, metaphysicam facultatem, quam & primam philosophiam vocant, dialectices nomine à Platone celebrari: quę logica utatur, tanquam instrumento: hæc enim circa dictiones, conceptus, propositiones, syllogismosq; versatur. In cujus non esse consenescendum gyris atque Mæandris, tanquam apud Sirenios scopulos, traditum est. Omnis porrò logices disciplina vel finit, vel distribuit, vel colligit. Collectionũ ratio triplici calle incedit: aut enim ex veris & necessariis nectitur probatio,

batio,

batio: tuncque disciplinæ indipiscitur nomen, vel ἀποδείξεως, id est demonstrationis. Aut probabilibus tantum grassatur, & ab Aristotele nuncupatur dialectice: Quòd si falsis obrepat, insidieturve, jam cavillatoria est, ac sophistica. Ex disserendi usu, dialogista videtur dici. Sic enim in Avidio Vulcatius scribit: Non deerant qui illum Catilinam vocarent: quum se ita appellari gauderet, addebat. Se futurum Sergium, si dialogistam occidisset: Antoninum philosophum significans. Metaphysica verò, ut Plotinus inquit, de omnibus tractans non opinione, sed scientia: errore, qui circa sensibile accidit, vacans, intelligibili prorsus adhæret: circaque ipsum diligenter agit, falsò posthabito, nutriens animam in ipso veritatis campo. Sed ut ad mathematicas redeam: omnibus quidem veluti levigatissimo, ac nitidissimo speculo insunt, refulgentque veritatis intelligibilium vestigia quædam atq; idola. Verùm geometriæ adest hoc in primis juxta Philonem, quæ initium est, & tanquam cæterarum metropolis. Hæc enim sensibilibus inhærentes, agglutinatosque avellit assiduè, seducitque ad intelligibilem æternamque naturam, cuius contemplatio sit philosophiæ finis. Propterea Platonem scimus Eudoxo, Archytæ, Menæchmoque vertisse vitio, quod ad organa mechanica solidi duplicationem avocare contenderent: quoniam sic geometriæ bonum periret, denuò ad sensum relabentis, nec asserentis vendicantisque sibi æternas incorporeasque substantias: in quibus quum sit Deus, perpetuò Deus est. Qua ratione concipiunt aliqui dictum à Platone, Deum maximè γεωμετρεῖν, hoc est geometriæ intendere. Quanquam super iis varia pro ingeniorum captu excogitari queunt. Nec enim eruditè minus afferri etiam id potest: nam sic Lycurgus quandoque dicitur, arithmeticam analogiam ut Democraticam & turbulentam è Lacedæmone excussisse: geometricam verò paucorum potentiæ moderatæ, ac legitimo regno congruentem induxisse. Siquidem arithmetice æquale numero distribuit: geometria verò ratione, ac pro dignitate, nec omnia promiscet: sed est bonorum malorumque discretio insignis: velut hanc itidem geometricam analogiam rebus adhibet optimus maximus Deus, quam Justitiam nuncupamus & Nemesin, abs qua commonemur, Justum præstare æquale, non autem æquale justum: namque quam vendicant plerique, æqualitas in justitia videtur maxima. Cæterum ut ad philosophiam quoque, unde exorsi sumus, redeamus tanquam postliminio: hæc est virtus ea, quę (ut Theophrastus inquit) nos in alienis locis prohibet videri peregrinos, vel necessariis amissis, amicorum inopes. Sed quamcunque adierimus civitatem, ea nos amplissimè donat. Hæc adeò vitæ dux est, ac vitiorum expultrix, sicuti à M. Tullio proditum novimus, ut si hanc vel ex conviviis exigendam censeas, amplius longè peccaris, quàm si lucernam restinxeris: hac siquidem sublata, boni ac moderati nihilo deteriores fient. Ac inscitia & inconcinnitate cum vino societatem ineuntibus, ne aureus quidem Palladis lychnus gratum, decensque convivium præstiterit. Quo nomine præstignes multi in una hac quasi tabernaculum vitæ suæ collocarunt, veluti planè sit benefactorum omnium mater, ac benedictorum. Nam qui excordes, toti sunt lingua, quid aliud omnino dici aut debent, aut possunt, quàm quod M. Cato dicebat, mortaria glossaria. Ex huius præcipuè admiratione Alexis

A poëta mihi ita videtur scripsisse, Athenienses maximè omnium ideo videri laude dignos, quod reliquorum in Græcia leges, à liberis præstari alimenta parentibus cogant: Athenis verò non utique omnibus, sed iis modò, qui liberos artibus erudissent. Proinde nec ignobilis auctor Vitruvius maximas parentibus gratias se testari scribit, qui illum ingenuè inducandum instituendumque censuissent. Sed & architecto suo idem auctor, quod
B relatu condignum est, præstare philosophiam scribit, ut animo sit magno: nec tamen arrogans, sed potius facilis, æquus, fidelisque, sine avaritia, quod est maximum. Nullum enim opus citra fidem castitatemque verè perfici unquam posse. Ne item cupidior sit, nec munuscula jam captet, sed cum gravitate dignitatem tueatur bonæ innixus famæ: hæc enim philosophia præscribit: Ut taceam, inquit, rerum naturalium dissertationem, quam physiologiam nuncupant. Digna verò quæ non
C prætereantur, ab Maximo Tyrio prodita: Scis, inquit, cui maximè arbitrer simile philosophi spectaculum? Insomnio nimirum manifesto liquidoque, ac volitanti circunquaque, cuius integro corpore manente, in terram tamen universam excurrat animus, è terra in cœlum efferatur, universum transmittat mare, aërem prævolitet totum, cum sole terram ambeat, cum luna circumferatur, cæterorum astrorum jungatur choro, minimumque absit, quin unà cum Jove cuncta distribuat. O peregrina-
D tionem beatam, ô spectacula pulchra, ô insomnia verissima. Porrò ex iis, quæ hactenus de geometriæ protulimus excellentia, latius jam (opinor) patet, quid ita de natura deorum libro secundo Cicero geometricum pulverem eruditi epitheto censuerit honestandum, in quo prisci geometræ formulas delinearent: sicut arithmetices organum abacus erat, quam ab honore Pythagoræ Pythagoream appellabant mensam, hyalini pulveris respersione coloratam, ut inquit Martianus, ne in multi-
E plicationibus & partitionibus & in podismis unquam fallerentur, excogitatam descriptamque. Quod eo gratius adnotavimus, ut Persii carmen fieret notius:

> Nec qui abaco numeros, & secto in pulvere metas
> Scit risisse vafer.

Est & in columnarum capitulis, quæ pulvinata conformantur, abacus, pars quædam in qua & volutæ sunt cum lineis, quæ catheti nuncupantur. Nam
F capituli portionem supremam vocant cymatium, quod ipsum & projecturas habet, quas dicunt Græci ἐκφορὰς. Sunt in eodem qui nominātur pulvinorum balthei. Illud ex abundanti sit, quod adnotasse nil obfuerit: Parietes, qui subjiciuntur columnis, & onera excipiunt, nuncupari stereobatas: quibus mox superponuntur stylobatæ, super quos demum disponi columnas, artis est. Verùm stylobatæ ita exæquantur, uti habeant per modum adjectionem per scamillos impares: nam si ad libellam dirigan-
G tur, alveolati oculo ostendentur. Capitularii in Justiniano Codice, ad columnas pertinent nihil: eos ex Jureconsultis nonnulli esse conjectant, quos capita contuberniorum appellat Vegetius, turmæ videlicet præfectos. Alveatos legimus apud Catonem, sulcos vitibus infodiendis, latos summos pedes tres, altos pedes quatuor: infimum latum pedem unum & palmum. Rutra, alveoli, molæ, bellica sunt classium instrumenta T. Livio, Punici

belli secundi libro octavo. Abax verò, & abacion, inter coquinaria recensentur vasa. Scribit tamen Ammonius abacadici, in quo res apponantur: abacion verò, in quo supputationes fiant. Apud Cratinum legimus βαλάντιον ἄζαμα. Sunt & aleatorum instrumenta eodem nomine. Pulveratio ad eruditum pulverem nil attinet; est autem quam rustici occationem vocant, ubi refringitur in vineis gleba omnis, & in pulverem resolvitur.

Servitutis malum. Vernaculi. Stremmata. Qui dicerentur stigmatiæ, ac literati. Istriani. Nicanor cur dictus Stigmatias. Stremmata. Stira. Equi coppatiæ, & samphoræ. Trisippion. Trampis. Samij literati. Samæna quid. Cauterium. Encaustũ. Eucterium. Grammatica pocula. Grammaticus. Servi pileati, coronati. apelides, insularij, originarij, adscriptitij. Dulocratia. Partiarij. Fructuarij. Vocalia instrumenta, semivocalia, muta. Emphyteota. Emphyteosis. Diana Pesia boves.

Cap. XXXI.

SErvitutem esse omnium malorum postremum, non modo bello, sed etiam morte fugiendũ, ab celeberrimis auctoribus pronunciatũ est. Spinosa vita est, & multis obicibus præpedita: quoniam, ut inquit Imperator, Libertas incomparabile pretium est. Contemptibilis quoque: nam & jure civili, servi pro nullo habentur, nec caput habent. Immo verò etiam miserrima: etenim quid miserius, aut infelicius, quàm addici alicui, qui & vitæ & necis in te habeat potestatem: & si quid acquiras, domino acquiras? Quanquam legimus, Adriani principis constitutione sancitum, ne à dominis occiderentur servi, sed judiciali sententia damnari, si digni forent visi. Quin & vates nobilissimus libro Odysseæ septimo & decimo ita canit:

Ἥμισυ γάρ τ' ἀρετῆς ἀποαίνυται εὐρύοπα Ζεὺς
Ἀνέρος, εὖτ' ἄν μιν κατὰ δούλιον ἦμαρ ἕλῃσι.

Quibus dimidium ei virtutis perire confirmat, quem servilis obvallarit necessitas. Inde factum puto, seu premente vi, cum quane dii quidem (sicuti dicitur) pugnarint, sive educatione prava, seu utroque potius, ut parte plurima servi de prima malitiæ ac vafriciæ nota sint, ac habeantur. Quod furciferi appellatio indicarit: & quia malis moribus homines, & lingua proterva, ab hoc ferè genere vernaculi nuncupantur. Hinc dira excogitata supplicia ad reprimendam æstuantis mali, & increscentis audaciæ vim proruptam, nimio plus grassantem, ac in domini perniciem subinde assultantem: quæ cum materno lacte vitiorum (ut sic loquar) segetem hausisse videri potest. Hinc stigmatiæ, sive stigmatici appellati, quib⁹ ob insigne flagitium, ac blæsos mores, notis inurebatur corpus, & frons in primis, sicuti commeminit Seneca: unde inscriptos vultus nominat scitissimè Plinius, & Thraciæ notæ in proverbium adductæ: quanquam illis gentibus nobilitatis loco censeretur, ut auctor Herodotus est, prætulisse frontem notatam punctis. Quæ, quia literarum formam quandoque ostentarent, non stigmatiæ modo, quod Nonius est interpretatus, sed & literati quoque, ita inusti dicebantur. Nam quod Nicanor Alexandrinus grammaticus, ut proditur à Græcis, festivè stigmatias est cognominatus, non ex servili fœditate natum, sed quod anxiè soliciteque lucubrationibus aliquot

A περὶ στιγμῆς conscripsisset, id est de punctis sive distinctionibus, quibus utimur in scribendo. Stremmata verò aliud omnino sunt: sic enim Græcè intelligimus, quæ Latinis luxata nuncupantur. Stiram, id est στεῖραν, sterilem vocant: cuius sit corpus στεῖρον, id est solidum, nec fœtu exsolutum, vel quia sit privata semine. Morem verò literas inurendi etiam in equis, agnoscere videtur Aristophanes, qui in Nebulis coppatiam inde equum B nominat, cui inustum esset κ: sicuti samphoras, sive sapphoras quib. σ. Etenim ς & ν inusta, vocabãt ζαν. Coppa verò est numeri figura, cõpacta ex κ & ς, hoc modo, ϟ. signat autem nonaginta: etiam si coppatiã quidã interpretati sunt, quasi κόπτοντα, quod est ungula terram excavantem. Vero propius est, ab insigni ita nuncupatum: quæ ratio etiam Bucephalos fecit. Et Corinthiorum rex Sisyphus, animalium ungulis monogrammaton nomen suum inscribebat, ut furto intercepta eo repeteret argu- C mento. Qua in re obiter & in transcursu illud adnotandum: Fuisse trisippion, veluti rotulam quandam publica nota; quæ candens malis equorum imprimebatur, qui jam consenuissent: dicebatur & ἵππου τροχός. Trampis verò barbaricum est navigium, etiam si pro navi utitur simpliciter in Theriacis Nicander. Nam & navigium dixit trampin Lycophron, ubi ait: τράμπις δ' ὀχήσει καὶ Φερεκλείου πόδες. id est, subvectabit autem trampis, & Phereclii pedes. Alexandro quippe, seu Paridi, na- D vem compegit Phereclus. Auctor verò Eustathius est, Iliados rhapsodia decima, elementum cappa quibusdam dici coppa: sicuti sigma, Dorienses dicunt σάν, quod docuit Athenæus quoque, ac libro primo Herodotus. Porrò ad inustæ frontis notas allusit Plautinus Olympio, quum ait: Si hic literatus me sinat. Quin & literatos Samios, id est πολυγραμμάτους dici, in Babyloniis significari ab Aristophane, compertum nobis est: in quorum frontibus Athenienses, sicuti scribit etiam in Pericle E Plutarchus, stigmata inussissent: unde jactatum vulgò, Samiis neminem esse literatiorem. Etiam si hoc inde effluxisse malunt aliqui, quod in Samiorum republica Aristoteles scriptum reliquerit, illos quandoque à tyrannis oppressos, inopia civium, servos quoque ad publicam admisisse curam. Vel quia in Samo quatuor & viginti literæ sint compertæ primum. Sunt qui samænæ notam illis inustam velint. Est verò samæna navigium dicrotum, hoc est bireme, rotundum, concavum, ac in F ventris similitudinem formatum, ut mare percurrere, & celeriter conferri posset. Cuius auctor extiterit omnium primus Samiorum tyrannus Polycrates: unde etiam dici Samænam, interpretatur Plutarchus. Alii samænam, numisma intelligunt. Atheniensium verò frontibus inustam ab Syracusanis equi imaginem, frequens prodit historia. Quoniam verò de inustionibus agimus, scire oportet, ferramentum quo id fiat, ab re appellari cauterium. Nam in Plutarchi Moralibus lectum G est, Cyrenæorum tyrannum Nicocratem post multa crudeliter & nefariè perpetrata, portis quoque custodes apposuisse, qui mortuos dum efferrentur, gladiolis confoderent, & cauteria admoverent, ne quis per fraudem vivus elaberetur. Hinc illud ex Septimii Florentis apologetico; Risimus inter ludicras meridianorum crudelitates Mercurium mortuos cauterio examinantem. Quo tamen in loco sunt, qui eucterio legendum putent ine-

ineptè opinor, quum iactantur dici eucterium, velut grammatophylacium, id est locum, in quo orationes actáque provinciarum servarentur: Latinè oratorium interpretantur nonnulli. Sed & cauterium dicitur, quo putridæ carnes adæruntur, & ulcera. Ex quo & Hieronymus: Putridæ carnes ferro curantur,& cauterio. Et quinto Therapeutices Galenus, καυτήρια, nuncupat ἐσχάρας & escharotica pharmaca. Firmicus Matheseos tertio: Et vulnera ipsa facit ignita cauteriorum adustione curari. Inde cauteriata conscientia, apostolo Paulo, veluti cauterio, sive cautere ambusta. Scitu digna sunt obiter, quæ scribit Avicenna capite vigesimonono, fen quartæ primi: Cauterizatio, inquit, perutile medicamentum est, juvamentum in eo præcipuum, ne serpat vitium. Quod corruptum est, ac in membro retentum, resolvit: sanguinis fluxionē inhibet, oblæsas partes refovet leniter. Cauterium, si aureum fuerit, censetur præstantissimum: cuius ratio est, ut ibi attestatur doctissimus interpres, quoniam aurum urit mitius, quin urendo fovet leniter insita virtute: vulnus quod inde fit, celerius coit: porrò minus terroris affert aurum, quàm candens ferrum. Denique sunt & sua pictoribus cauteria, in ea pingendi ratione quam vocant encausticen, Latinè inustariam dicimus, coloribus inustis, & certis igne resolutis. Unde factum vulgò, ut librarium atramentum dicatur incaustum: ut est Codice de rescriptis & pragmaticis sanctionibus, libro primo. Cauterii ejusmodi commeminit Jureconsultus Martianus titulo de fundo instructo. Sed ut ad servos redeam, quos diximus appellari literatos ab literis fronti inustis. Sicuti illiteratum, tacitumque consensum appellat eleganter Gellius, qui non sit propagatus ex decreto conscripto, aut lege. Eosdem & cælatos quan loque legimus appellatos. Sed & Istrianos, quoniam Istri accolæ punctis ita inurantur, variaque alioqui utantur veste. Grammatica pocula ex fontibus prosiliunt eisdem: siquidem, ut scribit Athenæus, quæ literis forent insignia, sic nuncupabantur: cujusmodi illud, in cujus ambitu verba legebantur hæc, Διὸς σωτῆρος, id est Iovis servatoris. Capuæ grammaticum fuisse poculum legimus Dianæ sacrum, exque Homericis concinnatum carminibus. Apud Achæum tragicum grammatici mentio poculi est. Et tranquillus scribit, Neronem ultimis suis rebus scyphos gratissimi usus, quos Homericos ab cælatura carminum Homeri vocabat, solo illisisse. Ab Hieronymo gruum dicitur ordo literatus, quoniam inter volandum alpha delineari videatur; vel ut aliis amplius arridet, υ ψιλόν. Cujus inventionem ex avium volatu Palamedi attribuunt, id quod indicare vel Philostratus advertitur. Grammaticus item dicebatur, qui Ægyptio sepeliendi ritu, cadavere humi posito, circa ilia describebat, quantum ab parte sinistra dissecandum foret. Servis præterea apud Græcos comam nutrire nefas habebatur. Dulocratiam sanxisse videtur Cajus Imperator, permissa passim servis licentia, dominos si quid vellent, accusandi, unde ingens illata orbi terrarum calamitas. Pileatos servos Sabinus accipit, quorum nomine venditor nihil præstaret, quoniam emptores jam oculis perciperent, quodnam foret mancipiorum genus. Sub coronis venire dicebantur, qui in bello capti venundabantur coronati. Insularii & apolides ab Iureconsultis dicuntur viles servi ac pessimi, sine civitate, & in insulas deportati, & in publicum opus aut in metallum dati. Cæterum, quia in naturali historia quæri non cessat Plinius, agrorum cultus, ad damnatas manus, & inscriptos recidisse vultus: sciendum est, quod equidem adnotatu dignum mihi est visum; in canonicis Decretis, servos colendis agris destinatos nuncupari tum originarios, tum ascriptitios; sed originarios dici propriè, qui ex ascriptitiis nati sunt in ipso solo, sive fundo, ut Codice de agricolis & censitis, lege colonos, libro undecimo. Et ejusmodi sine gleba, quam coluerunt, vendi nequeunt. Ascriptitii verò sunt qui per triginta annos fuerunt in solo. Qui duobus modis fiunt, aut præscriptione, aut duplici confessione, per scripturam bis factam, in qua domino fundi promiserint, se nunquam inde discessuros. Hos etiam partiarios quidam vocant. Hinc tanquam è gleba ascriptos dicimus, qui præcipua premuntur servitute, nec excutere, aut detrectare jugum queunt. Fructuarios servos Iulianus intelligit, in quibus usum fructum quis habet, sed alterius est proprietas. Sciendum verò, adhibitos colendis agris servos instrumenta dici vocalia, sicut semivocalia boves, muta verò plaustra. Distinguuntur & hisce appellationibus militaria signa Vegetio. In ratione porrò agrorum colendorum nominantur etiam emphyteotæ, verum hi haudquaquam servi sunt; sed ita dicebantur, qui sterilia ferè, ac squalentia susciperent prædia, ut plantationibus, & omni politionum genere excolentes fœcunda redderentur. Qui sanè profectus vocantur emphyteomata; quia φυτεύειν plantare est, unde in emphyteosim dari agros legimus, sed & emphyteoticum contractum. Quin primo item Codicis de sacrosanctis ecclesiis, qui emphyteoticum canonem per biennium non solverit, repelli potest. In eodem, titulo de officio comitis sacri palatii, perpetuarium jus dicitur emphyteoticarium. Servos item liberorum loco agris colendis adhibitos, Appianus docuit Civilium bellorum libro primo. Lectum porrò in historia est, quod ab instituto haud ita est dissitum, trans Euphratem coli religiosissimè Dianam Persiam, cui sacræ pascantur boves custode nullo, & ut Græci dicuntur ἄφετοι, deæ charagmate insignes, quæ lampas est.

LUDOVICI CÆLII

RHODIGINI IN ANTIQUARUM LECTIOnum Libros ad Clarissimum Philosophum & Medicum Hieronymum Rubrum Patavinum, Præfatio octava.

VETUS, quam tibi nusquam interpellatam pro virili exhibuimus, observantia exigere, immo (ut ἐμφατικώτερον dicam) efflagitare impensius est visa, ne in miscella hoc genus pragmatia innominatum te omnino præterirem: quando ne in amicorum quidem rebus καθημερόβιον agere certum est, uti extempore vivamus, de futuris nil soliciti admodum. Equidem, ne mentiar, jucunda mihi recordatio subit necessitudinis inter nos susceptæ, quum in patria tua, ubi animi ingeniique cultum sum indeptus, agerem. Mira me dulcedine perpetuò mores tui exactissimi, summaq; conditi suavitate pervinxerunt ita, ut spectrum & animi, & blandissimæ orationis tuæ infixum altius hæserit, Homericum illud de Nestore ingerens assiduè,

Τοῦ δ' ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή.

Accedit doctrina singularis, lectio incredibilis, ingenium subactissimum, exercitatio immensa, Græcæ proprietatis æquè ac patriæ peritia summè admiranda: & qua expleri nequit animus, ardescitque tuendo, perspicax in pensitandis ægritudinibus prudentia, & divinandi per certa tamen ac nunquam fallentia magnopere naturæ indicia, donum præcellens: quo nosti,

Τά τε ὄντα τά τ' ἐσσόμενα, πρό τ' ἐόντα.

Legitimi prorsum ista sunt medici, de quo dictitari, ac recini identidem illud possit elogium,

Ἰατρὸς ἀνὴρ πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων.

Hæc demum omnia, non me, qui tum σκιᾶς ὄναρ ut ille ait, sed in humanis rebus eminentissimum quenque sic in tui nominis amorem, ac venerationem dulcissimè proliciunt, ut nil æquè gratum sibi opinentur, quàm tua perfrui familiaritate, atque interim affluentissimis sapientiæ tuæ aquis rigari. Agnosce cœlestem animi tui fœcunditatem: excogitasti præter ista, quæ immensa sunt, & rationem aliam qua vel potentius tibi homines conciliare non desinis. Mira effulget in te liberalitas, mirum impertiendi omnibus, quæ adsunt tibi, studium, nec supellectili quidem librorum pretiosissimæ parcendo. Quæ sanè rara avis est. Alia nunc mitto volens, quàm munificè mihi haud ita pridem Paulum Æginetam pudore quodam, rustico penè expetenti commodo dedisti? Immo neque hac contentus fini, Galenum adjecisti. Quàm altè putas mihi infixa hæc? Explicari facilè haud potest, quàm me transversum rapiat tua hæc divina virtus, eo quidem exosculanda magis, quod à plerisque, ne dicam omnibus, libri hoc genus in sanctaria intruduntur, immo contumulantur: quid enim aliud sunt, ut nil prorsum judicii nostri diem diffundamus, quàm βιβλιοτάφοι, sed livore sordidi, tantumque non felicitatem omnibus invidentes. Quamobrem ita me tibi devinctum putes, velim, ut qui maximè. Sed & mea omnia, etiam si psyrica, & velut quisquilias, tibi & tuis omnibus expositissima. Experiare tantum, me haud fuisse mentitum, dicet. Vale.

LUDO-

LUDOVICI CÆLII RHODIGINI LECTIONUM ANTIQUARUM LIBER UNUS, QUI OCTAVUS.

Regibus olim urbes fuisse obnoxias. Pœmanor & Pœmanorium quid. Rex cujusmodi esse debeat, vel princeps, aut magistratus. Ciceronis nodus explicatur. Imperatorem fato non subjici. Dionysii, Ptolemæi, Antigoni historia. Anax cur dicatur rex. Anactoria Miletus cur. Diopos quid, & adiopos. Palatium pro regia cur. Adnotatur lapsus interpretis Plutarchi de Diopo. Prytania.

CAP. I.

INITIO rerum, memoriæ proditum est, urbes Græcas regio imperio, quod tum sanctissimum existimabatur, fuisse subjectas: quo nomine deos quoque regem habere creditur ferè: nam sicuti humanas formas illis plerunque contribuimus, ita etiam vitæ rationem. Sed non ut apud Barbararum gentium plerasque, grassatione tyrannica, & centuriali vitæ formidolosa. Verùm justa legum scita, ut inquit Dionysius, & patrium morem: eratque omnium clarissimus, qui justissimus, legumque studiosissimus. Neque enim hujus majestatis fastigium popularis dabat ambitio, sed spectata inter bonos moderatio. Quod Homerus quoque significat, quum jus dicentes, & fas constituentes reges vocat. Ulyssem verò, ut mitissimum patrem, fuisse scribit. Sed Plato item Homerico more regem pastorem vocat. Nam & apud Æschylum composito nomine pœmanor dicitur: sicut & subjectus grex, pœmanorium. Est autem ovium propriè pœmen, ut prodit Ammonius. Quin civilem potius virum Plato nuncupat, quàm regem. Iñuens nimirum adeò humanum ac mitem, si fieri posset, esse debere: ut inter cives videatur esse concivis, ut ita dicam, prudẽtia, justitia, cura potius quàm alio quovis excessu superior. At Ægypti reges priscos nascentium inspectis genituris, si quæ forent inventæ in signis horoscopantes à regni horoscopo decidentibus, ac potẽtes beneq; collocatos in figura dominatores prætulissent, interfici statim jussisse, legimus, ab iis quandoq; insidias veritos. Tametsi ab gentium illarum sacerdotibus proditam scio, disciplinarum, artiumq; repertorem fuisse Mercurium: eorum verò quæ ad vitam spectabant, reges. Quamobrem antiquitus, inquit Diodorus, non ad principum liberos deferebantur regna: verum ad eos, qui insigniter de hominum essent vita meriti. Quo argumento Æthiops Sabacus, & item Ægyptiorum rex sponte se abdicavit imperio, ne cæsis ex responso sacerdotibus, violenter id sibi asservaret. Brutis non ratione pollentibus hominem natura prælatum intelligimus, sicuti scitè admodum colligit Gregorius; quia ita dicatur Geneseos nono. Terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terræ, & super omnes volucres cœli cum universis quæ moventur in terra. Omnes pisces maris manui vestræ traditi sunt. Præter naturæ rationem effertur quippe ac tumescit: qui sibi adversus æqualem deposcit imperium. Proinde, inquit, antiqui patres non reges hominum, sed pecorum fuisse pastores memorantur. Homines quidem universos æquales produxit natura, sed pro meritorum ratione alios aliis justa utiq; Dei dispensatio, sed occulta præponit, ut humana formidine peccare metuant, qui divino minus exterrentur judicio. Verùm timoris huius nomine inflari haud quaquam addecet. In quo non propria est affectanda gloria, sed subditorum quærenda justitia. Certè maiorum hæc consuetudo fuit, ut sacerdos rex esset ac pontifex. Nam regibus expiandæ cædis munus incubuisse, ex historia scimus. Cæsari, inquit elegantissimè Seneca, cui omnia licent, propter hoc ipsum multa non licent. Omnium domos illius vigilia defendit, omnium otium illius labor, omnium delicias illius industria, omnium vacationem illius occupatio: ex quo se Cæsar orbi terrarum dedicavit, sibi eripuit. Et syderum modo, quæ irrequieta semper cursus suos explicant, nunquam illi licet nec subsistere, nec quicquam suum facere. Immo verò nec defuere, qui solum imperatorem stellarum non subjacere cursibus asseveratè scriptis prodant. Quoniam unus sit, in cuius fato stellæ decernendi non habeant potestatem: quippe quum sit orbis totius dominus, fatum eius Dei summi judicio gubernatur. Et quia terrarum spatia illius subiacent nutui, & ipse in deorum venit decuriam, quem ad facienda & conservanda omnia divinitas statuit principalis. Quin hoc ipsum est quod obscurius significat M. Tullius in epistolis ad Quint. fratrem: Sic te, inquit, ita viventem, intuebuntur Græci, ut quendam ex annalium memoria, aut etiam cælo divinum hominem delapsum putent. Porrò Xenophon ille, cuius aureum flumen quibusdam scabris & turbulentis objicibus retardare Cicero dicitur, Cyrum suum, ut sanctitatis antiquæ typum, & exemplar examinatissimum effinxit: neq; enim ille talis fuit, sicuti Platoni credimus, id ipsum in legibus statuenti, à M. demum Tullio confirmatum in epistola ad Quint. fratrem didascalica. Sed singularis facundiæ philosophus effigiem quandam justi imperii conceperat animo & eminentissimi principis, quæ summam gravitatem cum singulari comitate conjungeret. Hanc ille sub persona Persici regis exprimendam potissimum censuit. Adeoq; scopum attigisse visus est, aut scopi umbilicum verius, ut Aphricanum Scipionem, quanquam spolio ex tertia orbis parte rapto, celeberrimum, non temerè legamus eum librum de manibus ponere solitum. Neq; enim vulgaris aut exculcatæ virtutis est, aliis benè imperare, sive id imperium perpetuum sit, sive certis circunscriptũ annorum curriculis. Proinde dictum est ab Aristotele ex Biantis sententia, magistratus virum ostendit, eo quidem impensius, quia alienum bonum justitia est virtutum sola. Sic ad alium, & in communi magistratus geritur. De quo quidem uberius primo De republica à Platone disseritur. Eius vis est, ut præsit, præscribatque, quæ recta & utilia, & conjuncta cum legibus. Ut enim populo præsunt magistratus, ita magistratibus leges, vereq; dici potest, magistratum legem esse jam loquẽtem: legem verò

mutum esse magistratuum. Lex porro simul cum mente divina orta creditur. Itaque vera lex & princeps, apta ad jubendum vetandumque, ratio est recta summi Dei: sicut doctissimè à M. Tullio colligitur. Facilitas verò & humanitas principis, ac magistratus præcipuæ sunt virtutes, itaque Macedonum regem Philippum rerum gestarum gloria longè pòst à filio relictum, legimus, facilitate autem humanitateque adeò antecessisse, ut alter semper magnus, alter sæpè cothurnatis sceleribus turpissimus deprehendatur. In Romana historia advertimus, tribunitiæ domus fores non interdiu, non item noctu solitas occludi, ceu planè portus quidam ac refugium celebre, quo indigentibus semper & facilè pateret aditus. Isthuc ipsum si præsides viri universim præstent, saluberrima quædam dubio procul consurget administratio. Nam & in septem sapientum convivio præcipua dignum laude putat Solon eum regem, tum tyrannum, si ex monarchico principatu democratiam civibus suis compararent. At Bias eum verè principem opinatur, qui patriis legibus institutisq; subiecerit se primus. Beatum esse regem censuit Thales, cui datum foret consenescere, immorique, natura ad id ducente. Anacharsis verò adiecit, si solus fuerit prudens. Sed resipit tyrannicum omnino spiritum, quod à Cleobulo prolatum est: Si, inquit, nemini assistentium satis fidat. Præsignem pietate principem facit, ac perinde felicem, Pittaci scitu digna sententia: Si, inquit, non illum timeant cives, sed illi. Cæterùm Chilonis magnopere attendendum oraculum, quo pronunciatur, Summa omnia & immortalia principi legitimo esse concipiēda. Et rectissimè profectò, quippe justitia legis utiq; finis est: Lex verò principis opus. Princeps imago Dei est, universa dispensantis gubernantisque, non Phidiæ industriam requirens, non Polycleti, non Myronis, sed ipsum semet in Dei similitudinem effingens, virtutis opera simulachrum expingens conformansq; omnium planè decentissimum & aspectu jucundissimum, ac Deo maximè conveniens. Ab hoc autem quantum deniq; abiisse diversus agnoscitur Siciliæ tyrannus Dionysius? Quando citra omne virtutis pensum, novarum voluptatum inventoribus certa proposuerit præmia. Ptolemęus illuc est turpitudinis provectus, ut extra quàm Macedonum ac Græcorum legibus foret sancitum, vel sorori stuprum intulerit. Antigonus Liberum patrem exhibiturus, quod est Herodiano proditum, causiæ loco ac diadematis Macedonici, hedera caput revinxit: quin & sceptri vice Thyrsum gestitare non erubuit. Porrò qui vocis horrore, aspectus truculentia, morum difficultate ac solitudine principatus tumorem austeritatemque exprimunt, nil sanè à colossis distare animadvertuntur: qui extrinsecus heroicam aliquam, aut divinam præferentes speciem, intus terram habent, aut saxa, vel plumbum quoque: nisi quod hoc genus statuæ ponderibus libratæ rectitudinem servant immobilem, nec quoquam proclinantur, adnuuntve. At imperitus princeps fluctuat sæpè, quaturq; ac circumagitur. Addecet imperantem profectò esse veluti regulam aut canona, qui ad rectitudinem compositus, & nullo flexu vitiatus, cætera appositus coaptatusque dirigit, ac similia reddit sibi. Consimili item ratione præsidem oportet seipsum prius componentem, ac imperium intus ordinantem, sic concinnatis moribus, cives sibi reddere persimiles. Neque enim succidentis est lapsi-

A tantisque alios dirigere, aut inscientis edocere, aut inculti ornare, vel exordinati ordinare, vel imperare, qui obedire nesciat. Cæterùm plerique ex inscitia primum atque præcipuum principis opinantur bonum, nemini subesse. Et Persarum rex omnes præter uxorem, quam in primis pro imperio coercere oportuit, servos arbitrabatur. Et Moralium octavo scribit Aristoteles, Patris apud Persas imperium esse, haberique tyrannicum, quando
B filiis utantur perinde ac servis, tametsi patris ad filios societas in domo benè instituta regni præferat effigiem, quum patribus curæ sint filii. Quo argumento Jovem ab Homero patrem dici. Sicuti viri & uxoris societas optimatum persimilis est potestati. Fratrum verò ei, quæ censibus fit: quæ tertia est rerum publicarum forma. At inferat aliquis. Quis igitur imperantem compressurus imperio est? Lex nempe mortalium immortaliumque regina omnium, ut Pindarus inquit: nec ea li-
C bris omnino, aut comprehensa tabulis, sed animata intus ratio, cohabitans perpetuò, ac in statione tantum non parata, nec animam ducatus destituens inopem. Persarum regi, sicuti accepimus, præstò erat ex intimis unus aliquis, huic destinatus muneri, qui mane consurgentem ita commoneret, ἀνάστα ὦ βασιλεῦ, καὶ φρόντιζε πραγμάτων ὧν σε φροντίζειν ὁ μεσορομάσδης ἠθέλησε. Cōsurge rex, & obi negocia, quæ te obire voluit Mesoromasdes. At solers Imperator intus habet hæc, & hujusmodi plera-
D que dictantem. Inde fit, ut refelli magnopere dignus videatur Anaxarchus: qui, ut Arrianus prodit, consolaturus Alexandrum vino & iræ, consultoribus pessimis succumbentem, per febrem (ut videtur) somnians ipse, vel morbo arrepto phrenitidos, Hippocratis ac medicorum vinculo destinandus: An tu Alexander sapientes, inquit, veteres ignoras, ideo assidentem Jovi justitiam fecisse, ut quicquid ab Jove decretum sancitumque foret id jure factum videretur? Ita magni acta &
E gesta regis primum quidem ab ipso rege, deinde ab aliis justa censenda sunt. Sed mea utique sententia, si approbentur ista, ut à sapiente ac verè prorsum enuntiata, bone Deus, quantum inde erumpet malorum? qui calamitatum laxabitur sinus? Documento sit is ipse Alexander, quem ita philosophi præcepto imbutum proditur memoriæ, ad id vesaniæ productum, ut jam divinos sibi deposceret honores. Nec satis, nam veluti bellatorem fortunæ flatibus nimio plus elatum morta-
F lis naturæ dispuderet, non Philippo jam se natum, sed Ammone potius, credi volebat. Quid illa vestis mutatio, & in Persicos mores degener transitus? quantum hic turpitudinis, quàm fœda majestatis sugillatio? quæ vero Macedonum indignatio? Cæterùm quid ita insinuas Anaxarche, assidere Jovi justitiam? Immo verò, si conjectatio me non fallit, non assidet justitia Jovi: sed ipse justitia est, ac fas ipsum, & legum vetustissimus omnium, ac perfectissimus. Ita certè veteres
G prædicant, edocentque, absque justitia ne ipsum quidem Jovem rectè posse imperare. Ea verò juxta Hesiodum incorrupta virgo est, pudoris ac castitatis, utiliumque contubernalis. Proinde reges item αἰδοίους, id est castos venerabilesque nuncupare poëtæ solent. Hinc ergo colligendum, regiam facultatem esse sublimem, præcelsam, multis virtutibus circumscriptam constipatamque, curis innumeris anxiam, & omnino vitam censeri laboriossi-

issi-

fiffimam, fi incumbentē oneris magnitudinem recte metiaris, gerasque pro ratione ac dignitate. Proinde Seleucum dicere folitum fcimus, Si fatis nofint homines, quàm operofum, quàmque moleftum. vel modo tantarum rerum adeo numerofas epiftolas aut fcribere aut legere, diadema projectum neminem excepturum. Quin & Philippus in regione fpeciofa caftrametaturus quum audiffet, futuram ibi jumentis pabuli inopiam, ô Hercules inquit, cujufnam modi vita eft noftra, fi ad afellorum occafionem vivendum nobis eft? Certè anax veteribus rex dicebatur, quod Plutarchus tradit, & repetit Euftathius, quia anacos dicitur medela, quod illis fubditorum cura incumbat. Diofcuros autem, id eft Caftorem, Pollucemque ab navigantium cura primos omnium ita invenio nuncupatos. Ineft utique vocabulo divinum quiddam, proinde excellentiam complectimur eo, quod Euripides item fignificat,

Ἄναξ, θεοὺς γὰρ δεσπότας καλεῖν χρεών.

Eft proprium quoque nomen Anax, fic enim cæli ac terræ nuncupatur filius, de quo Miletus dicitur anactoria. Scribit Herodotus Cereris templum in Eleufine fuiffe anactorium. Pollux anactorium pro adyto accipit. Invenio item reges, five duces rectè diopos nuncupari, quod commonftrat Æfchylus, ficut adiopi vocantur, qui principe carent. Inflectitur verbum ab διέπω, quod eft ordino. Ælius Dionyfius diopon accipit τὸν ναυφύλακα id eft navis infpectorem, cuftodemve, ἀπὸ τοῦ ὄπτω, τὸ βλέπω. Porrò apud veteres, qui rerum moderamina fufcepiffent, iidem & auguriorum erant non imperiti: ut enim fapere, fic & divinare regium cenfebatur. Diopos etiam epipulus dicitur, id eft ἐπίπολις. Diopos regios in Romulo Plutarchus, aut difpenfatores accipit, aut villicos. Nam de Romulo & Remo: Præfectos, inquit, ac regios diopos contemnebant, & pecoris magiftros: vel, ut ipfe ait, ἀγελάρχας. Sed interpres diopos dici legatos putat: adeò transferendi onus planè coloffficon eft. Dignum fcitu: Prytaniam, id eft πρυτανείαν dici Græcis imperium dici, quum in orbem inter plures digeritur imperandi viciffitudo. Hinc Herodotus: Miltiades, inquit, non prius congredi ftatuit, quam ipfius advenit prytania. Idem auctor probulos vocat, quos noftri provifores. Cæterùm attendenda magnopere hac parte Platonis fententia, qui ad res egregias ftrenuè feliciterque obeundas effe nil prorfum accommodatius fcribit, quàm prudentium doctorumque virorum benevolentiam. Immo verò effe nullum vel juftitiæ vel prudentiæ argumentum certius quàm fi amici id genus adfint abunde. Nec me fallit tamen Goticum fuiffe inftitutū, ne literis imbuerentur reges. Quod illæ, ac feniorum inftitutiones longo ab fortitudine intervallo abeffent, ac magnanimitate. Quin item effœminari potius animos, remollitosque ad timiditatem dilabi. Illud denique non præteriero, leviculum forfan, fed plerisque ignoratum tamen, regiam palatii nomine infigniri cœptam Augufti Cæfaris tempeftate, quod refert Dion, quia is Palatinum montem incoleret, ac inibi effet prætorium. Domus item Romuli, à loco dicta Palatium eft. Hinc ubicunque fuerit imperator, ejus domus palatii affequitur nuncupationem. Dona inprimis regi honefta, Xenophon fcribit ἀναβάσεως primo: Equum aureis frenis, aureum præterea torquem, ac denique Perficam ftolam.

Regum reverens in oriente cultus. De Indicorum regum luxu, ac tumore: item Perfarum. Grypos cur ament Perfæ. Item quem intelligamus Pyrphorum. Pyranon. Grynos quid. Saporis Perfarum regis hiftoria. De Cyro paucula. Orofanga.

Cap. II.

Regium ergo nomen fanctum ubique, fed in Oriente venerationis præcipuæ. Regum ibi majeftas eximia, confluentibus ad nomen Barbaris: quemque fecundis rebus reverentiæ cultum exfuberere, vel in adverfis præftant conftantiffimè. Quo factum animadvertimus, ut inani tumore, ac nimia infolefcentes felicitate plerique totis (ut ajunt) cuneis in multam proveherentur abfurditatem, fibique vendicarent, quæ humanæ imbecillitatis oblitos facilè coarguerent. Indici regis luxuriam, quam tamen Barbari magnificentiam interpretantur, gentium reliquarum vitia facilè tranfcendere, hinc perfpici poteft. Siquidem ubi vifendum fe publicè præbet, apparent argenteis thuribulis miniftri perplures confpicui. Iter univerfum, quo vectatur, odoribus vaporatur. Ipfe aurea geftatur lectica, margaritis hinc inde propendentibus. Amictus auro interlucet, ac purpura. Lecticam obmuniunt corporis cuftodes, è ramis cantillantibus aviculis, quas ita de more imbuunt, ut inter feria inftrepant cantu. Regiam auratæ fuffulciunt columnæ, auro vite cælata obambiente. Inter hæc avium, quibus præcipuè oblectantur, argenteæ nitent effigies. Regia nulla non hora volentibus patefcit. Ubi capitis curæ, ac ornamento incumbit: tunc admittuntur legationes, & redduntur populis jura. Odoribus perfluunt liti pedes. Si quando in venationem prodire collibuit, feræ leporariis occlufæ inter pellicum vota, & cantus transfixæ conficiuntur. Hic illis non contemnendus labor. Si longior incumbat expeditio, curru vectantur quem inftrati auro elephantes ducant, affectantibus agminatim pellicum lecticis. Subfequitur & regina, fed feorfum, nec minore luxu. Ubi fomni tempus appetit, regem vino gravem dormitantemque cubiculo inferunt pellices, noctium diis patrio ritu advocatis cum cantu. Jam verò quid fuperbam Perfarum regum molliciem memorem? Adoratio his erat peculiare bonum, citra hanc non facilè ad regem patebat aditus. Illum quinimmo vidiffe quandoque, auguftiffimum cenfebatur: quoniam is fub majeftatis fpecie femper ferè latet. At magnus Agefilaus, quod Xenophon fcribit, ut femper fpectaretur, gaudio exfiliebat, quum turpiter agenti tenebras convenire arbitraretur: honeftæ autem vitæ lucem longè plus ornamenti afferre. Porrò Perfarum regibus illa maxima incumbit cura, ut terrarum orbem mariaque depopulentur omnia, præfiaves dū venantur potus, gliſceras adipatasque dum conquirunt dapes. Mox verò diftenti fic, & adobruti, mirum eft quo ftudio moliantur foporem. Uni plures adfunt uxores. Per vices regem adire, mos illis eft. Cultus regis luxuria præcipuè erat infignis. Purpureæ tunicæ medium albo intexebatur. Palla verò picturata erat, aureis accipitribus velut roftris mutuo fe petentibus. Zona fuccingebatur aurea, fed muliebriter. Ab ea propendebat Acinacis, vagina gemmata. Capitis infigne à Perfis nuncupari cidarin, animadverto. Ambit id cerulei coloris fafcia, albo intermicante. Et pontifex

tamen, inquit Hieronymus, cidarin habet, & nomen Dei gestat in fronte. Currum assectabantur armatorum decem millia, hastis argento coruscantibus, spiculis etiam auro præfixis. Si quando movenda forent castra, super regis tabernaculum, quod augustale dicimus, conspicua omnibus promicabat solis imaguncula, crystalli inclusa globo. Quum progredi cœpisset agmen, ignis quem ipsi sacrum æternumque vocabant, argenteis altaribus præferebatur. Sicuti apud Græcos irroboraverat mos, ut in prima staret acie vates laureos gestans ramos & corollas, quem vocabant pyrphorum: cujus meminit Pollux, & in Suidæ monumentis relatum invenias, quoniam lampada item præferret. Eum jure belli violasse, summum habebatur scelus. Apud Herodotum, historia octava, pyrphorum pro sacrificulo accipit interpres. Est eo item nomine instrumentum prunis ferendis destinatum, quod etiam pyranon vocant. Scitu verò dignum: ante inventas tubas pyrphoris, seu lampadephoris usos veteres, qui bellicum canerent, ut sic dicam: nam in medium utrinque progressi facibus excussis, prælium accendebant. Apud Sophoclem in Oedipode tyranno, pyrphori significat morbos, inducentes febrem: nam πῦρ, quandoque πυρετὸν indicat: sicuti πυρετὸν, interdum pro igne positum invenias: ut apud Homerum,

Καί τε φέρει πολλὸν πυρετὸν.

Ignem sacrum insequebantur magi, magos trecenti sexagintaquinque juvenes puniceis velati amiculis. Ii tot erant, quot in anno dies. Mox erat Jovi sacer currus, quem albi traherent equi. Post quos insigni magnitudine visebatur equus solis, sic enim dicebatur, Equorum moderatores aureis virgis ornati, albis item vestibus visendos se præstabant. Aderant post, vehicula auro cælata & argento. Insequebantur, quos Persæ immortales vocant, decem millia numero. Ante omnes Barbaros hi luxu prædivite honestabantur. Torquibus inter eos aureis exculti quidam incedebant. Auro distincta vestis decorabat alios, tunicis manicatis quidem, sed gemmarum specie ornatissimis. Ab iis constituebantur, quos regis cognatos vocabant, quindecim millia numero. Fœminas diceres, ita ornamentorum luxu ac deliciis diffluebant, doryphoræ vocabantur veluti satellites. Regis currum anteibant regio insignes cultu. Currus latera deorum simulachris erant decora, auro, argentoque conflatis. Jugum geminis collucebat. Eminebant ex eo simulacra duo aurea, cubiti mensura interjacente expansis alis aquila, materiæ ejusdem. Sphragida, id est annulum regis signatorium, vel id genus aliud, Cyri prætulisse imaginem, proditur memoriæ: etiam si tradunt alii fuisse Darii equum, quo adhinniente regnum is arripuit. Sunt qui & regis fuisse ipsius malint. Orosangas vocant Persæ, qui de rege sunt benè meriti. Cyrum Persarum regem grypum fuisse memorant, id est adunco naso. Proinde in civilium præceptorum ratione Plutarchus, & alibi, eo habitu homines Persis mirè gratos fuisse scribit. Nam & agrestes boves epigryphos esse dicunt Græci, id est rictu leviter adunco. Grynon verò χορμὸν dicunt Græci iidem, id est truncum, vel stipitem: ex quo verbum id pro navi etiam usurpavit Lycophron eo versu in Alexandra,

Λεύσσω θέοντα γρυνὸν ἐπτερωμένον.

A Etiam si ad Alexandrum posse referri, putat interpres. Quod mater Hecuba per quietem parere facem esset visa. Verum quod ad Persicum attinet tumorem, adnotatu digna Saporis Persarum regis epistola, quam ad Constantium Imperatorem is dedit sic exorsus: Rex regum Sapor, particeps syderũ, frater solis & lunæ, Constantino fratri meo salutem plurimam dico. Mox submonet: provinciis quibusdam cedat, quoniam medelarum quoque artifices urere, nonnunquam & secare, sibi permittant, quo B residuis liceat integris post hæc uti. Quod ipsum sacitent bestiæ quoque, quæ cur expetantur gnaræ, id abscissum sponte amittunt, ut in reliquum supersint impavidæ. Sed & Cyri conditorium hoc insigne visebatur epigrammatio: Cyrus ego rex olim regum, conditus hic sum.

Proditorum fœda taxatio per exempla decurrens historica. Cilicum pravitas. Copis. Quid cilicismus, canabismus. Isangelia. Plutarchi locus restituitur. C *Epangelia. Scapha, σκαφεῖον, scaphalos. Scaphia vasa. Agraphii crimen, & alogii. Angelus, exangelus, antangelus.*

Cap. III

PRoditori nil unquam fidum esse debere, pronũciatum historica gravitate à T. Livio est. Id & exemplis aliquot exploratius fit. Cilliconta quendam legimus, Prienensibus patriam prodidisse Miletum: D id nobilissimo cuique non modo odiosum, sed & tenuioris fortunæ hominibus. Fuit lanius quidam Theagenes nomine, Syrus. Adierat Cillicon carnes empturus, at dissimulato Theagenes odio, ut qui toto animo illi satisfactum cuperet, carnium portionem porrigit, tanquam quod superfluet et, abscissurus. Illo autem manum proferente, elatam copida lanius impegit, resectaque manu addidit generosius dictum. Hac, inquies, abhinc civitatem prodes nullam. Sunt ex Græcis, qui Cilliconta istum E cognominatum putent, quia Cilicium pravitas & sævitia infametur passim, quando Achęus illi proprium fuerit nomen: addunt, fuisse Meropis filium. Certè historicus Theopompus per vinolentiam editam cædem, Cilicismum vocavit: sicuti Canobismum dicimus Canobitarum lascivam turpitudinem. Copis autem, si cui fortè scrupulum injicit, verbum Latinis auribus haud ita frequens, hic esse videtur lanii culter. Q. tamen Curtius copidas interpretatur recurvos gladios, quadam falcis imagi- F ne, meminit libro tertio Strabo. Inter instrumenta sacrificalia Pollux sphagidas enumerat, & copidas. Unde est Demosthenicum illud de Phocione, ἡ τῶν ἐμῶν λόγων κοπὶς ἀνίσταται. id est, verborum meorum copis exsurgit. Plutarchi tralator securim est interpretatus. Porrò circumfertur ad hanc maximè rem faciens bracteatum Antigoni dictum, Qui proditores tantisper, dum produnt, amare: ubi prodidissent, odisse dictitabat. At Cæsar in Thracem quendam, Proditionem sibi placere, inquit: prodi- G torem minimè. Plutarchus scribit, Rhimotalcem Thracum regem, qui ab Antonio ad Augustum transierat, solitum illi inter pocula societatem petulantius exprobare. Id quum ægrè ferret Augustus, propinans ex accumbentibus cuidam: Ego, inquit προδοσίαν φιλῶ, προδότας δ' οὐκ ἐπαινῶ. Proditionem quidem amo, sed proditorẽ non laudo. Demosthenem Demadi crebrò dicere solitum ferunt, ὅτι

φρύτως

προδῶτας ἑαυτοὺς οἱ προδόται πωλοῦσιν. Id quod si amplius expendisset, non foret à Macedonibus sanguinariè excarnificatus. Scribit Plutarchus, quod notatu Hercle dignum est, Reges cumprimis esse ἀπιστίας καὶ προδοσίας διδασκάλους: quoniam eum juvari præcipuè opinentur, qui justitiæ intendat minus. Proinde non debere alios criminari, si exemplo ab eis ipsis ducto, quod confert, affectantur tota vi, huc illuc voluntate tralata. Lasthenes, qui Philippo Olynthum prodidit, querebatur se ab illius amicis, ut proditorem infamari. Et Philippus, Macedones, inquit, natura rusticiores sunt, ac rudes, & scapham dicunt scapham. Est autem naviculæ nomen scapha. At σκαφώρη, vulpes est. Scaphalos verò dicitur ἀντλητὴρ, id est haustor. Scaphitas dici, à Græcis comperi, qui scaphis navigant, tanquam scapharios quosdam. Scaphides vasa sunt, in quibus melicerides, id est favi collocantur. Scaphisterium Columellæ purgandis seminibus, aptum instrumentum. Pacton scaphæ genus est Straboni ἐκ σκυταλίδων, id est virgis compactum. Scaphia verò vasa sunt, inquit Martianus, ex ære rotunda, quæ horarum ductus stili, seu gnomonis proceritate discriminant. Horoscopa item dicuntur & horologica. Adnotandum verò illud scitu Hercle dignum: Isangeliam, id est εἰσαγγελίαν, dici accusationem judiciumque, quod in proditores intenditur, vel omnino lesæ majestatis reos: quorum crimina legibus non continentur, unde & περὶ ἀγράφων δημοσίων ἀδικημάτων dicebatur isangelia. Quam tamen sanciebat isangelica lex. Agebantur verò hæc vel in senatu, vel in concione. Isangeliæ meminit Demosthenes quoque. Plutarchus de Alcibiade reo, quod Cereris & Proserpinæ mysteria polluisset domi ea celebrando, hæc (inquit) in isangelia sunt scripta. Interpres locum incuriosius transilit. Angelum esse scribit Ammonius eum, qui extrinsecus quippiam nunciat. Exangelum, qui quæ intus fiunt, extimis promit, quem diangelum vocat Thucydides: autangelum, qui ex se nunciat, non ab alio missus. Epangelia verò dicitur, quum quis accusatur, quod præter leges concionetur, aut rempublicam capessat. Obiter item sciendum, fuisse agraphii crimen, ubi quis ex tabulis publicis ante persolutionem suum expunxisset nomen Quã rem Demosthenes significat, & docent præterea plures. Alogii crimen est, quum rationem quispiam reddere neglexit in magistratu gestorum.

Canterii notio multiplex. Runcina quid. Compluviata vites. Pedata, seu characata. Quid charax, & ridica, & quid tradux. Senecæ locus illustratur. Canterino ritu somniare, quid. Viticulæ quid: item suffrago.

Cap. IV.

Canterium Varro scribit De re rustica, libro secundo, equum dici, cui exempti testes sint: inde appellatum, quod semine careat. Idipsum ferè Pompejus Festus comprobat. Sunt qui opinentur, vocabuli etymon inde trahi: quia cauterio detestari mos esset per unius demutationem elementi. Nonnulli canterios intelligunt mulos, ad vellaturam quos pascere moris est: unde fit cantericium hordeum. Ab equi porrò similitudine canterios item dici volunt, quibus subjectis materiarii fabri runcinis, id est serris majoribus, arborum moles secant. Eos impolitior sermo & rusticior caballetos vocat, sicuti runcinos minores equos, ex runcinarum (ut putant) origine. Nam Plauto deruncinare verbum positum pro dissecare dissipareque. Quanquam non me fallit, quibusdam id amplius arridere, ut sit runcina levigandis lignis instrumentum accommodum, quod vulgus simplex planulam dicat. Est & in vitibus canterius, jugum simplex, cum depositis hastilibus, ut Columella scribit, adnectuntur singulæ per transversum perticæ in unam ordinis partem. Id ferè Plinius quoque prodit, sed amplius compluviatas dicit vites, ubi jugum est quadruplex, ab cavis ædium compluviis similitudine ducta, atque item nomine. Nam pedatas intelligimus adminiculo fultas. Si verò breviores palmites sarmento junguntur inter se funium modo, ex hoc arcus funeta dicuntur. Pedatas, seu palatas etiam characatas appellamus: quia charax Græcè pedamentum est, sive ridica. Quanquam est ridica fissile adminiculum propriè, quod diutius manet, quàm teres palus: à quo palari vitis dicitur, quum palis obfulcitur, sed & loca uliginosa palari dicuntur, ubi pali addensantur accipiendis fundamentis. Rusticum vulgus quoque characios vocat pedamenta vetera. Traducem verò nominant Galli, quum diversarum arborum obvii palmites alligantur uno conciliati virgultorum comitatu, aut quum in viduam arborem transilem faciunt. Traduces quidam rumpos appellant. Sunt qui etiam vites: ut quum ait Varro, jugorum genera sunt quatuor, pertica, arundo, restes, vites. Traducibus utuntur Mediolanenses in arboribus, quas vocant populos. Ex hac verò rusticarum rerum ratione animarum traducem vocari à Tertulliano & Apollinario novimus, ut sicut corpus ex corpore, ita anima nascatur ex anima, & simili cum brutis animantibus modo subsistat. Canteriolos in cepinis, id est ceparum locis apud Columellam invenies forma deminuta pro monumentis quibusdam ceparum, ne Thalli earum ventis prosternantur. Sicuti in rapinis etiam canterios, quum operiuntur rapæ, ut à pruinis semina defendantur. Farraginaria sunt, ubi paratur farrago. Hordeum hexastichon ab ordinum numero, aut versuum: quidam etiam canterinum vocant, sicut distichon galaticum. Canterios item in architecturæ ratione nominat Vitruvius libro quarto: unde canteriatum tectum, sicut asserulatum quoque dictum invenimus: nam quaternata harula aliud est. Vulgus quoque crassiores & robustiores ramos canterios solet dicere, nil deluxato admodum verbo. Ridicula est enarratio cujusdam Plautini interpretis, qui claritate maxima caligans, canterium apud Senecam libro Epistolarum decimotertio, pro vehiculo accipit, ubi ait Seneca: Canterio vehebatur, hippoperis quidem impositis, ut secum utilia portaret. Quum paulò post se ipsum interpretetur Seneca: O quantum, inquit, erat seculi decus, Catonem uno caballo esse contentum, & ne toto quidem, partem enim sarcinæ ab utroque latere dependentes occupabant. Hasce verò ille ippoperas dicit, quasi equestres peras. Gallicos canterios, ut viliores, agnoscere videtur Plautus, quando in Aulularia ita scribitur: Ego faxim, muli pretio qui superant equos, fient viliores Gallicis canteriis. In Hieronymi tamen ad Marcellam epistola sic scriptum legas: Illi gaudeant Gallicis canteriis, nos solutus vinculis asellus Zachariæ delectet. Cruciantem canterium Ausonius

item dicit, quem tortorem, vulgus appellat, & Nonius interpretatur. Cæterum illud longè remotius, & ex intimo literarum penu ab ingeniosis erutum: in quo enarrando, non scioli quidam aut elementarii, quod ferendum foret, sed classicus, & primi nominis candidatus longè fallitur, & apinas, nescio quas, & tricas imprudenter ac oscitabundus, velut obesæ naris quispiam è trivio, effundit. In Plautinis ergò thesauris ita positum est: Certè hæc mulier canterino ritu astans somniat. Adagium hoc reconditum ab doctissimo Comico in mulierem concinnatum est, quæ etiam si astare, vigilare, rectèque sensibus uti videbatur: tamen quia nænias quasdam Siculis gerris vaniores effutiebat, ut Menæchmo videbatur, somniare ac dormitare eam dicit equino ritu. Notissimum quippe, dormire equos stantes. At somniare eos, locupletissimum testem habemus Aristotelem, sic De animalium historiis libro quarto scribentem, ἔτι δ' ἐνυπνιάζειν φαίνονται οὐ μόνον ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ ἵπποι καὶ κύνες καὶ βόες, ἔτι δὲ πρόβατα καὶ αἶγες. id est, somniant etiam manifesto non homines solum, sed etiam equi, canes & boves, quin etiam oves & capræ. Cæterùm Apuleianus enarrator, tametsi pampinarius non est, verum fructuarius inprimis, non ab canterio canterinum deflexit, sed ab cantharo cantharinum deducit. Versiculo lepidissimo planè luxato, illo intellectu, ut ipse comminiscitur, fœminam somniantem astare ritu canthari, vasis vinarii, qui ea forma figuratur, ut rectus astet consistatque. Ego verò canthari eam esse figuram, non omnino abnuerim. Somniare verò etiam vasa, nondum video didicisse: ni forsan asino superfluè canit lyra, quòd si ad formam modo positumq; respexit facetissim⁹ poeta: nil insipidius aut exculcatius proferri ab eo potuit. Canterinum verò à canterio rectè inclinari, comprobat Columella. Quod caballum à Seneca dici subnotavimus, advertenda est Hieronymi sententia: Ut statim, inquit, cernamus tiaras galeis, caballos equis cedere. Quia verò de vitibus dicta pleraque sunt, illud ex abundanti adjecero, Viticulas dici Plinio Palladioque, in plantis flagella, ut in cucurbita & cucumere, ab vitium ratione vocabulo deflexo. Denique in vite sobolem radicibus hærentem vocant suffraginem rustici, quæ explantanda diligenter est, ferroque allevanda.

Canthari etymon unde ducatur. Item notiones plures. Scarabeorum species. Chrysomelolonthion quid. Plinii locus declaratur, item Ausonii. Onides. Copriones. Cantharorum item species ex Horo. Canathra quid. Pullaria. Pullus.

CAP. V.

CAntharum dici à Romanis scarabeum, ex paulò politioribus neminem ferè arbitror latere. Unde verò sic dicatur, sint fortasse qui scire expectant. Igitur, ne quid eorum desideria remorer, ex animalis generatione factam animadverto nomenclaturam. canthona Græci asinum vocant, id est, κάνθωνα: oron autem semen, & quidem scarabei propriè. Sic verò progigni animal produnt: ubi cantharus asini retrimenta, quæ onidas nuncupant, & orbiculari ferè visuntur figura, offenderis, insistit, ac pedibus provolvens interim genitalem urinam effundit, unde enascitur vermiculus, qui mox fit cantharus. Sed operæpretium studiosis futurum arbitror, si ad id spectantia Aristotelis verba

A subjecero, simul ut ejus insecti species aliquot obiter noscitentur: Αἱ δὲ μηλολόνθαι, inquit, ἐκ τῶν σκωλήκων τῶν ἐν τοῖς βολίτοις, καὶ τῶν ὀνίδων. οἱ δὲ κάνθαροι ἣν κυλίουσι κόπρον, ἐν ταύτῃ φωλεύουσι τὸν χειμῶνα, καὶ ἐντίκτουσι σκωλήκια, ἐξ ὧν γίνονται κάνθαροι. id est melolonthæ, sive scarabei virides, qui & galleruçæ item vocantur, oriuntur ex vermibus fimo bovis, aut jumenti creatis. Canthari autem, id est pilularii scarabei, juxta Theodori tralationem, in fimo, quem volvunt, conduntur per hyemem, parvosque

B vermiculos pariunt, ex quibus ipsi procreantur. Proinde copriones dicuntur Hippocrati. Idem philosophus paulò ante carabros nominavit, quos Latinè scarabeos tauros dicere licet. Chrysomelolonthion reperies in Aristophanis comœdia, cui titulus Sphekes. Quod, inquit interpres, parvulum est animal, flavi coloris, canthari præferens similitudinem quandam. Id pueri innexo pede mittunt in sublime. Scarabeorum genus grande, cornibus prelongis, bisulcis, quæ sunt dentata forcipibus in cacu-

C mine, quum libuit, ad morsum coeuntibus, Lucanum vocat Nigidius. Fullonem appellant aliqui scarabeum, albis guttis distinctum. Illud sciendum, à pilularum illa volutatione, quam esse cantharis familiarem præmonuimus, inolevisse adagium Græcis in eos, qui castigati sæpius, nihil proficiunt, sed quod pertinaciter semel arripuerunt, pertinacius fovent, ac tanquam coccyges, sui semper similes eandem recinunt cantilenam: Cantharus pilulam. Quod enim est animali ingenium, nul-

D la prorsus arte viceris. Sunt præterea Canthari navigia quædam: nam & in comœdia Græca ita legimus, Ναξιουργὴς κάνθαρος. id est, in Naxo consabricatus cantharus. Quippe de insularum nominibus sæpè navibus imposita reperias nomina. Etenim Κνιδουργεῖς quandoque dicuntur naves, quia in Cnido compingerentur. Cercyrosque à Cercyra, quæ corcyra est, vocarunt. Parona item, id est πάρωνα, à Paro: unde fortè obtinuit, ut navium gubernatores passim ita dicantur. Fuit & in Attica

E portus Canthari nomine celebris. Eadem censetur nomenclatura ex Athenæi calculo pocillum, atque item accommodum mulieribus ornamentum. Apud Jureconsultum Julianum, libro Digestorum trigesimo, canthari dicuntur per quos aquæ saliunt, unde arbitror inolevisse Mediolani, ut cloacæ evehendis aquis ac sordib⁹ dicantur cantharanæ: nam & cantharia legim⁹ forma deminuta. Cæterum occurrit mihi parte ista Plinii nodus haud illotis (quod dicitur) transiliendus pedibus: Illi propter-

F ea lucem inferemus, ut hoc item nomine plenius bonarum literarum candidatos demereat, si quidem homo homini Deus, ut versiculo Græco comprobatum video. Plinii verba sunt hæc ex libro octavo: Bos, inquit, in Ægypto numinis vice colitur, Apin vocant, insigne ei in dextro latere candicans macula cornibus lunæ crescere incipientis, nodus sub lingua quem cantharum appellant. Quæritur amplius inter eruditos, quid sit quod ait, Nodus quem cantharum appellant. Sed enim ob-

G scuritatem tollit Porphyrius ille doctissimus: & quia de nodo agitur, præclarè enodat quod plerosque scio hactenus latuisse, bonumq; si non & supra synodi Ariminensis multitudinem. Igitur in libro qui est De abstinentia carnium: Scarabeum, inquit, animal rerum divinarum indocti abominantur, quod Ægyptii summopere venerantur, anima-

animatam Solis effigiem putantes. Lunæ præterea A taurum dedicarunt, quem Apin nuncupant, nigrum præ cæteris, & signa solis atque lunæ habentem. Mutuatur enim ex sole luna lumen. Solis symbolum est coloris nigredo: nam & solis ardor, nigriora reddit humana corpora: & qui sub lingua est scarabeus. Lunæ verò coloris divisio. Adjicit in libro De Iside Plutarchus, quod neutiquam prætereundum fuit: ita cantharos pilulam excrementitiam sensim in adversum protrudere, sicuti contrarium mundo sol cursum agat, dum ab B occasu in exortum fertur. Et quia scribit ibidem Plutarchus, Cantharos omnes esse mares. quod approbat & Porphyrius atque Horus, & Græci item alii, apud quos ita lectitamus. κάνθαρος θῆλυς οὐ γίνεται, ἀλλὰ πάντες ἄρσενες γεννῶνται: id est, cantharus fœmina non fit, sed mares omnes gignuntur: hinc succurrit, ut prius quàm hæc nobis decedat cura, vel intercalata fortè dispereat, Ausonium opera nostra juvemus, nubilo difficultatis excusso, quo multos poetæ illius studiosos interpel- C lari non ambigo. Est epigramma scitissimum in Marcum quendam emasculatorem, quærit lepidissimus poeta ex Pythagora, cujus placita sunt, transire animam in diversa corpora, quem putet futurum ab ultimo fati die Marcum pullariam, qui erat, ut ipse ait,

> Perversæ Veneris postico vulnere fossor
> Lucilli vatis subulo, pullo, premor.

Respondet Pythagoras,

> Non taurus, non mulus erit, non hippocame- D
> lus,
> Non caper aut aries, sed scarabeus erit.

Hoc est, qui fœmininum perpetuò execratus est congressum, & pueriles tantum amores est consectatus, non emigrabit moriens in animalia, quibus uterque inest sexus: immo scarabeus fiet, in quo genere non visitur fœmina. Qua ex causa etiam pullaria scienter à poeta dictus est, si quidem puer qui obscœnè ab aliquo amaretur, ejus ab amabatur, pullus vocabatur, quod Festus scribit: unde E Q. Fabius, cui Eburno cognomen erat propter candorem, quod ejus natis fulmine icta foret, pullus Jovis appellatus est. Erant & viginti viri cognomento pullarii, qui auspicia coloniarum deductarum causa haberent. Sed horum alia ratio est. Illud postremò adnotandum, vice proverbii à Plutarcho in Sympofiacis esse pronunciatum, Ridiculos videri, qui in conviviis innoxias aversentur voluptates, sicuti οἱ κάνθαροι τὰ μύρα. id est, F canthari unguenta. Canathra verò grypum imagines sunt, ac tragelaphorum ligneæ, quibus insidentes puellæ circumferebantur in spectaculis, ut Xenophon indicat, & Plutarchus exponit. Dignum relatu id quoque ex eodem Plutarcho in libro περὶ τῆς εὐθυμίας, id est De jucunditate. Illud inquit, amplius tranquillitatem concutit: quod veluti muscæ speculorum levore dilabentes scabris inhærent, ac ulceribus in superficie corporum erumpentibus affiguntur: sic & plerique felicium ju- G cundorumque obliti ad tristia redeunt, & quę memoria vulnus refricent. Immo verò cantharos imitantur, qui apud Olynthum in regionem quampiam, ex re cantharolethron cognominatam, sese conjicientes, quum inde mox nequeant explicari, immoriuntur. Non transilienda parte hac, quæ prodit Horus, Cantharorum noscitari species tres: primam esse æluromorphon, id est felis forma: traditum verò marem ælurum cum solis incessu pupillam demutare, ut quæ solis exortu subintendebantur meridie totum detur, occasuro hebescat sydere: quo argumento apud Heliopolim solis simulacrum effingi æluromorphon: alteram verò speciem esse δίκερων καὶ ταυροειδῆ quæ sacra lunæ censeatur: hinc & in tauro, lunæ fieri exaltationem tradunt. tertia porrò μονόκερως est, ac ἰβιόμορφος, quam esse Mercurii produnt, sicuti avem ibin.

B *Quæ sit proverbii ratio. Delphini vis in terra. Delphin instrumentum. Delphinus, delphax, delphacium. Adelphi fratres unde. Delphys. Hystera. Delphinius Apollo. Item de delphine plura. Plinius explicatur. Ventorum in utre occlusorum ratio. Delphinius mensis. Delphicum locus.*

CAP. VI.

C ION Græcè facundiæ auctor, ut videtur, haud spernendus omnino, sicuti ex Plutarcho accepimus, ejusmodi adaginm posuit, Δελφὶν ἐν χέρσῳ βία, Delphini in terra vis. Id in eos promptum videtur, qui quod nesciunt, judicant, & in quo minus valeant, toto conatu petunt, nec se intra pelliculam continent, supra crepidam aliquid ambitiosius affectantes. Delphinorum celeritas utique immemorabilis est, adeo ut ocior volucre, acrior telo credatur, & ut Aristoteles inquit, ἁπάντων δοκεῖ εἶναι ζώων τάχιστον, καὶ D τῶν ἐνύδρων καὶ τῶν χερσαίων καὶ ὑπεράλλονται πλοίων μεγάλων ἱστούς. hoc est, omnium videtur animalium velocissimus, non aquatilium modo, sed & terrestrium, supersiliunt etiam malos navigiorum majorum. Cæterùm tàm stupendæ agilitatis animal, terræ tamen contactum non patitur, quin invectum in harenam emoritur confestim. Propterea in Demosthenis vita Plutarchus apud Græcos: nam Latina prorsum ἀκέφαλος est: Delphinis, inquit, vim ignorans Cęcilius, in omnibus nimius, juvenili calore E Demosthenis, & M. Tullii collationem edere adortus est. Quòd si unicuique obvium foret γνῶθι σαυτὸν haud fortè divinum videretur præceptum. In Epistolis tamen Plinius, collusorem delphinum in terram extrahi solitum scribit, harenisque siccatum, ubi incaluisset, in mare dilabi rursum. Verum de delphine mox pluscula: interim quæ se ingerunt, appingemus, ne dilata mox excidant. Delphis itaque, sive delphin, ut docuit F Aristophanis interpres, instrumentum est nauticum, tum plumbeum, tum ferreum, quod in bello navali pendens ex antemna: ubi se ostendisset occasio, in hostiles naves demittebatur, deprimendi causa. Erat autem animalis figura compactum, unde & nomen. Thucydides libro septimo, navem delphinophoron vocat, ex qua propenderet delphin ejusmodi. meminit & Pherecrates. Julius Pollux delphina pro parte navis accipere videtur, quum ait; Carinæ affixum dicitur phalcis, sive G Lesbium, aut clitopodium; cujus postrema pars ad proram vergens, parembolis, sub qua embolum, quo nomine quidam rostrum intelligunt. Medium verò inter proembolida & embolum stira, id est carina. Super embolum stat, inquit, delphis, quando navis fuerit delphinophoros. nisi quis Pollucem quoque de instrumento sensisse videri malit. Nostris tamen temporibus celocium artius surrectum rostrum recurvum, vulgus

nauticum delphina appellat. Delphinida, Pocu- A lorum mensam vocat in Lexiphane Lucianus his verbis: Ποτήρια ἢ ἔκειτο παντοῖα ἐπὶ τῆς δελφινίδος τραπέζης: id est, pocula verò omnimoda jacebant in mensa delphinide. Hanc Porphyrio Latinè delphicam vocavit, quum in Sermonibus ait Horatius:

Et lapis albus
Pocula cum cyatho duo sustinet.

Juvenalis item significavit:

Et recubans sub eodem marmore Chiron.

De quo tamen loco quid sentiremus, alibi exposi- B tum est. Delphax verò est porculus lactens, ut ostendit Epicharmus, δέλφακα τοῖς ἐλευσινίοις φύλαξατε. ducto vocabulo ab delphys, quæ vox apud Pollucē vulva est: unde & adelphi, inquit, dicuntur fratres, qui ex vulva prodierint eadem, quæ etiam hystera dicitur. Sed propriè ex hoc delphax fœmellam signat, veluti quæ delphyn habeat, id est vulvam. Delphacium sunt, qui vulgò temporalem dictum suem intelligant. Delphynium Athenis, inquit idem Pollux libro octavo, dicasterium erat, id est statio juri- C dicendo ab Ægeo constructum. Judicium in eo primum Thesei factum est, dum interfectos quidem à se latrones fateretur, sed jure diceret interfectos. Septa, id est periphracta, in delphinio ab Plutarcho item nominantur, ubi creditur habitasse Ægeus: nam & Mercurium in templi parte, qua in Orientem vergit, vocant in Ægei portis. Appellatio inde videtur fluxisse, quia Apollo ibi colleretur cognomento Delphinius: cujus idem meminit Plutarchus, Marathonium taurum illi à Theseo immo- D latum prodens, qui Tetrapolim infestarent. Sic verò Apollo dicitur, quoniam Castalio Cretensi coloniam deducenti se obtulit ducem, delphini præferens imaginem, qui & navem præcellenti usque ad Crissæum Phocidis sinum: unde & Delphi quoque dicti, qui locum tenuere ab illo munitum: vel quod draconem delphina peremit in Pythone. Colebatur Delphinia item Diana, ut in thesauris Julii Pollucis observavimus. Extat Plutarchi commentariolus, in quo quæritur, Terrestria prudentię E amplius sibi vendicent, an aquatica. Ibi Delphinii cognomentum Apollinis non inde profluxisse scribit, quod is in delphina deformatus classi ducem se præstitisset: sed quòd delphinem emiserit, quem consequuti Cretenses Cirrham sint delati. Fuit apud Æginetas Delphinius mensis Apollini sacer Delphinio: sed quem illi ὀνιστιν dicunt, ac δωματίτην, atque ipso hoc mense rem eidem obeunt divinam. Sunt qui & agona, quem hydrophoriam nun- F cupant, Apollini celebratum velint. Delphicum verò, uti scribit Procopius, erat locus in palatinis ædibus, in quo versari ac cibum capere consuessent principes: quod ex Græcæ linguæ usu factum arbitratur: Nam & ibi, inquit, stabat tripus, super quo ab regiis pincernis astituuntur pocula: & Latini mensam ejusmodi, delphicam item nuncupant: uti antea memoraverimus. Porro Ulyssem in clypeo, delphinis pretulisse insigne, auctor Stesichorus est. Zacynthii, ut Critheus prodit, rationem pro- G tulere hujusmodi: quod illapsum in mare Telemachum subiens delphin incolumem præstiterit.

Quo beneficio pater, velut remunerans, id in clypeo habuerit insigne, & signatorio quoque insculpserit annulo. Quod autem Ulyssi ab Æolo utrē occlusos traditos esse ventos, fabulæ Homero produnt auctore: advertendum sanè, quod qui ἀρρητουργικὰ, literis mandarunt, haud omisere, Si quis ex delphine utrem sibi quæsierit, secumq; habeat; flaturum quem is optarit ventum. Delphino præterea, produnt naturæ periti, adeò motum esse familiarem genuinumque, ut standi interquiescendique nescius eundem vitæ sortiatur finem, quem & agitationis. Sicubi verò somno sit opus, evolat in summum, moxque resupinus sensim ad ima deferri se patitur. Ad terræ autem contactum velut expergefactus resilit denuò stridens, rursumque rationem eandem init: quietem sibi hoc modo permixtam motioni machinatus. Delphiniscum Aristoteles parvum vocat delphina: sicut Cicero Divinationum primo paniscum parvum pana, & satyriscum parvum satyrum, nam Canonica est Græcis diminutionum formula istiusmodi. Exciderat pene, quod minimè fuerat silentio involvendum. Scribit divus Thomas. Delphinum esse futuræ tempestatis prognosticum evidens, ubi in maris superficiem frequentius se vibret, & quodammodo colludat: siquidem in hyemali procella ingruente, ab imo maris consurgunt exhalationes, quę hyemi fomenta suggerunt: tuncq; calor excitatur in delphinis: quoniam verò calidi propria est agitatio, inde contingit id animal crebrius erumpere, ac sese ostentare. Ex quo illud est in Historia naturali, Delphini tranquillo mari lascivientes flatum, ex qua veniunt parte præsagiunt, item spargentes aquam, item turbantes tranquillitatem. Delphinum musicum ideò signum dici, Arati interpres scribit, quia novem sit stellis insignitus, qui est musarum numerus: sed stellas tamen in eo decem recensent alii.

Ludorum origo. Spectacula an noxia moribus. Missus in ludis quid. Icrium. Circensium inventor.

Cap. VII.

Ludos scenicos voluptatis ergò, & ad erugandam matutinam, ac striatam frontem compertos esse primum, scribunt plerique. Et Polybius auctor est, Arcadas, quod erant vita austeri, & duri, quo civium animos mitigarent, ludos excogitasse: quos postea qui dimiserint, ita animis obduruisse, ut tota Græcia execrabiles haberentur. Nostri ferè in iis religionem intelligere maluerunt. Nam & Augustinus: Ludi, inquit, scenici, spectacula turpitudinum & licentia vanitatum, non hominum vitiis, sed deorum jussis instituta Romæ sunt. Et apertius alibi: Ingravescente pestilentia, ludi scenici auctoritate pontificum Romæ primitus instituti. Megalesia fuisse primos ludos scenicos, Valerius Antias auctor est apud Livium, Matris magnæ dedicata æde. Cęterum quacunque ex causa fuerint producti primo, nil esse perniciosius morum integritati, putat Seneca. Quippe turba omnis utique animo gravis, & noxia. Nec enim quos extulisti, mores unquam refers: nemo non rubiginis aliquid aut imprimit, aut nescientibus allinit. Itaque nil omnino damnosius, quàm spectaculis assidere, quando per voluptatem facilius ac proclivius obrepunt vitia. Quid me, inquit, existimas dicere? avarior redeo, ambitiosior, luxuriosior, immo verò crudelior & inhumanior, quia inter homines fui. Et quodam loco M. Cicero ludos spectare, hypsolœcum putat. Cæterum est Plutarchi commentariolus, quo edocemur, quo quis pacto animadvertat, se in virtute proficere. Inibi post multa haud prȩclara parum, af-

fertur

fertur hoc quoque. Qui, inquit, jam magno profectu sunt, non ex orationibus modo & libris utilitatem aucupantur: verum ex spectaculis quoque, & (ut semel dicam) ex omnibus. Quod ab Æschylo factum legimus, & plerisque aliis: siquidem quum apud Isthmum pyctarum, id est pugilum certamen spectaret Æschylus, cognovit ex duobus concertantibus alteri vehementi impacta plaga, ab universo theatro maximum edi clamorem: quum tamen percussus nil admodum quereretur. Id admiratus Jonem Chium, qui fortè astabat, leniter tangens, Advertis (inquit) quàm efficax meditatio sit, & consuetudo? Plagis affectus non clamat, clamant spectantes. Illud hic operâ subnotarim parerga: In spectaculis quandoque Missus nominari. Confici missum unum intellige, ubi à calce ad calcem procurrentes equi rursum ab meta circumflexa calcem repetebant. Sic verò dicitur, unde emittuntur equi. Hinc Maro:

> Hic viridem Æneas frondentem ex ilice metam
> Constituit signum nautis pater, unde reverti
> Scirent, & longos ubi circumflectere cursus.

Erant sanè missus quatuor & viginti, pro horarum numero. Quando cœlesti ratione circum distingui solitum, accepimus. Etenim duodecim visebantur hostia, pro numero domiciliorum cœli, sicuti planetarum imagine metæ septem. Certantium classes quatuor fuere, suis distinctæ coloribus. Nam prasinus, seu virens herbidam verni temporis indicabat lætitiam: roseus, æstivam flagrantiam: albus, pallescentem autumnum: fuscus, hyemis nubilosam tristitiam. Circensium inventorem produnt Monagum apud Asiæ Helidem. Icria invenio dici foros, unde spectantur ludi: quanquam & navium catastromata sic dicantur quoque. quin & gubernantis sedes. Ex Hegesandro scribit Athenæus: Demetrium ab Phalereo oriundum, sed luxu celebrem, Aristagoræ in Panathenæis meretriculæ icrium excitasse apud Hermas, illis surrectius.

De scena, & scenophegiis, scenographia, ichnographia, orthographia, megalographia, & scenis locis. Syscenia quid, & sysceni, ac scenopœi. Quid thymele, & qui thymelici. Declaratur Plautus & Vitruvius. Qui actores primarum, aut secundarum partium. Histrionum jura. Cuneus. Personati. Machina scenica. Martialis locus illustratur. Gerra. De proscenia & stropha, antistropho, epirrhemate, paregoremate. Charonia scala. Pilarij, & ventilatores. Plinius & Martialis amplius declarantur. Epodos, antistropha, strophalis.

CAP. VIII.

SCenam scribit Cassiodorus, etiam dici theatri portionem, quæ inter duo protendatur cornua: quanquam prius non ferè aliud scena erat, quàm veluti tentorium ab rusticis inumbrationis causâ excitari solitum: sicuti in navis puppi scena est Trierarcho structa, & in Hebræorum ritu scenophegia celebrantur, ducta origine ab Mose, à quo de Ægyptiorum servitute liberati sub tabernaculis id genus in solitudine agebant. Græci tamen scenopegia scribunt, ratione etymologica id monstrante. Josephus Judaici belli libro secundo, propter Scenophegiorum festos dies populum ascendisse Hierosolymam auctor est. Scenographia in archite-A cturæ ratione est frontis, & laterum abscendentium adumbratio, ad circinique centrum omnium linearum responsus: sicut ichnographiam vocant circini, regulæque usum: unde, inquit Vitruvius, capiuntur formarum in solis arearum descriptiones. Dicitur ichnographia prædiorum, ubi imaginaria loci repræsentatio judicibus exhibetur, in rem præsentem ut sic perducantur. Nam ortographia est recta imago frontis, modicéque picta rationibus operis futuri figura. Megalographia verò B pictura est, simulacra deorum continens, seu fabularum expositas explicationes, aut Trojanas pugnas, cujusmodi apud poetam nobilem admiratur Trojanus princeps: Apud Xenophontem in commentario De Lacedæmoniorum republica, Syscenia, id est, συσκήνια, dicuntur contubernia in publico convivantium Spartæ. Qui & οἴκοι σκηνεῖν, pro eo posuit, quod est domi convivia celebrare. Quin & συσκήνους, pro comessatoribus convivisque Scenopœi, id est σκηνοποιοὶ, in Actibus Apostolorum C esse videntur, qui aulea contexunt. Interpres artem reddidit scenefactoriam, tum obscurè, tum ineptè. Scenarum genera tria reperio, tragicum, comicum, satyricum. Tragica scena conformatur columnis, & fastigiis, signisque, ac regalibus instruitur rebus. Comica privatorum ædificiorum speciem habeat, & menianorum. Satyrica ornatur arboribus, speluncis, montibus, rebus agrestibus aliis, in topiarij operis speciem. Scena, histrionum erat propria: ut inquit Pollux. Orchestra autem chori, D in qua erat thymele, sive pulpitum id esset, sive ara. Hinc Vitruvius libro quinto: Ampliorem habent orchestram Græci, & scenam recessiorem, minoréque latitudine pulpitum, quod logeum appellant. Ideóque apud eos tragici & comici actores in scena peragunt; reliqui autem artifices suas per orchestram præstant actiones. Itaque ex eo scenici, & thymelici Græcè separatim nominantur. Et in Symposiacis Plutarchus, Alia quidem ad thymelem & orchestram rejecimus. Hoc libentius apposui, E quia in observationibus suis vir doctissimus non satis videtur tenuisse, qui dicerentur thymelici, quorum mentio est Jureconsultis quoque Digestis de his qui notantur infamia, etiam si maximè vitiatis codicibus. Sed & in canonicis Decretis relatam vocem commeminimus. Et thymelica nuncupantur apud Phurnutum acroamata, quæ Baccho adhiberi consueverant; δέ γε πλεῖω πρὸς τὰς θαλίας αὐτῶν οἰκειότητα. Illud verò metaphora honestiore ab Plutarcho in Galba est pronuntiatum. Vel quam, inquit, F thymelem vererentur, aut imperatoris tragœdiam. Hinc item Plautinæ obscuritati in Amphitryonis Prologo lux affertur plurima:

> Sive ambissent qui palmam histrionibus,
> Sive cuiquam artifici.

Porrò & in vetere Græcorum auctore ad verbum ita legimus: Gymnica certamina parent Elei, thymelica Corinthij, scenica demum Athenienses. Quòd si quis horum subsultarit, peccaritve, plagis G eum afficiant Lacedæmonij. Hoc verò obiter dictum festivius est ob diamastigosin, id est diflagellationem, Spartanis in solennibus etiam festis celebrem, heortasticen Græci dicunt. Sed enim quia cœpimus, Latinæ linguæ delicias pro virili juvemus parte. Idem Plautus sic paulo pòst scriptum reliquit;

> Ut conquisitores fierent histrionibus,

Qui ſibi mandaſſent, delegati ut plauderent,
Quive quo placeret alter, feciſſent minus.

In nodi hujus Gordiano impeditioris explicatione hærebunt fortè Plautinorum ſalium ſtudioſi plerique. Ego autem amota veſica omni, pauciſſimis Ciceronis verbis nubilum hoc Plautinæ fabulæ facilitate tota illuſtrabo. Sic enim in Verrem ſcribit Actione prima, ſive divinatio dici illa debet: Vt in actoribus, inquit, Græcis fieri videmus, ſæpe illum qui eſt ſecundarum aut tertiarum partium, quum poſſit aliquanto clarius dicere, quàm ipſe primarū multum ſummittere, ut ille princeps quàm maximè excellat, ſic faciet Halienus, tibi ſerviet, tibi lenocinabitur, minus aliquanto contendet, quàm poteſt. Perſona verò primarum partium, ut ne hoc quidem tacitum prætercam, intelligitur, quæ ſæpius actu ingreditur, quum habeat comœdia actus quinque: ſecundarum verò quæ minus, minúſque procedit. Ex quo & Terentius:

Primas partes qui aget, is erit Phormio.

Plautinum porrò ſenſum adjuvat item Horatius in epiſtola ad Lollium:

Vt puerum ſævo credas dictata magiſtro
Reddere, vel partes mimum tractare ſecundas.

Qua in parte Porphyrio, inquit, Secundarum partium actores omnia ſummiſsè agunt. Scribit Tacitus annali primo, Actum de modo lucaris, id eſt pretii, & adverſus fautorum laſciviam multa fuiſſe decreta: ex quîs maximè inſignia, ne domos Pantomimorum ſenator introiret, ne egredientes in publicum equites Romani cingerent, aut alibi quàm in theatro ſpectarentur. Et ſpectantium immodeſtiam exilio mulctandi poteſtas prætoribus fieret. Obſervatum illud quoque: Immunes verberum hiſtriones, Auguſtum quandoq; reſpondiſſe. Proinde dictas nonnunquam ſententias, ut prætoribus jus virgarum in hiſtriones eſſet. Hiſtrioniam non eſſe pudori in Græcia ſcribit Livius. Arenarios appellat in Antonino philoſopho Julius Capitolinus: beſtiarios, in amphitheatri arena cum beſtiis ſolitos colluctari: quos æquè ac ſcenicos idem infames ſignificat. Quia verò cunei loca dicebantur, in quibus notæ vilioris homines ſederent, hinc ſcitè admodum nullis auctos honoribus, ac intra privatum ſe menſum continentes ſignaturi, inter cuneos reſidere dictitamus. Illud amplius obſervandum: Atellanos dici privatim perſonatos: quoniam id eſſet illis jus, ne in ſcena perſonam deponere cogerentur: quod hiſtrionibus aliis pati neceſſe erat. Hinc quæ ab iis agebantur fabulæ, peculiari appellatione nuncupabantur perſonatæ. Sed ut ad ſcenam revertamur, illud ſciendum: Loca in ſcena ad ornatum comparata Vitruvium ſcribere, à Græcis periactus appellari, ab eo quod in his locis machinæ eſſent verſatiles, quæ quum aut mutationes fabularum ſunt futuræ, ſeu deorum adventus, cum tonitruis repentinis verſentur, muténtque ſpecies orationis in frontes: ſicuti apud Plautum,

Sed quid hoc?
Quàm validè tonuit?
Di obſecro veſtram fidem.

Verbum autem id periactus, accuſandi caſus eſt multitudinis numero, hoc eſt περιάκτης, à verbo περιάγειν, quod circunductionem ſignat. Vtitur eo vocabulo Plutarchus in libro quo ſcrutatur, bellicis rebus illuſtriores fuerint Athenienſes, an ſa-

A pientia: ſed pro ipſis accipere machinis videtur: ita enim ſcribit, καὶ μηχανὰς ἀπὸ σκηνῆς περιάκτους id eſt, & machinas à ſcena periactus. Sed & Græci ita produnt, Ceraunoſcopion periactos eſt alta. Apud Athenæum ſellas periactos obſervavimus: bronteum verò machina ſub ſcena, hoc eſt amphora calculis marinis plena, qui in æneū dejiciebantur vas, ac circumacti ſonum efficiebant tonitru perſimilem. Hinc & in noſtris literis Pompeius Feſtus ita ſcribit: Claudiana tonitrua appellabantur, quia
B Claudius Pulcher inſtituit, ut poſt ſcenam lapidum collectus ita fieret, ut verorum tonitruum ſimilitudinem imitarentur. Ceraunoſcopium, altior intelligitur machina inſtar ſpeculæ, ex qua fulminum jactus exhibebant. Crade autem in ſcena pægmatis erat ſpecies ad ficulneæ arboris imaginem, quam craden vocant Attici. In comica tantum ſcena producebatur crade. Nam tragica admittebat propriè dictam μηχανὴν, id eſt machinam, in qua monſtrabantur dij, aut heroes in aere, ut Bellerophontes & Perſei.
C A ruſticis comperi tamen, dici machinam locum, in quo aſinum equa cogitur admittere: nam parietes duo inædificantur adverſo clivulo, haud ita invicem ſejuncti, ne fœmina ineuntem marem rejiciat, vel ſe colluctando avertat, ſed capiſtrata inſcenſorem patiatur. Sunt qui craden interpretentur hamum illum æneum ſeu vinculum, quo vincti tenerentur, qui ita penderent. Cradas intelligere animadvertitur Theophraſtus in fico ſummos in ramis coliculos teneritudine inſignes.
D Inducebantur verò in tragœdiis dij, qui repente commutatis rebus, fabulæ finem imponerent. Propterea M. Tullius De natura deorum primo: Vt tragici poetæ quum explicare argumenti exitum non poteſtis, confugitis ad Deum. Et Ariſtoteles primo Metaphyſices: Anaxagoras, inquit, mente ſic utitur, veluti tragico quodam Deo, qui repente monſtrari ſolet. Parapægma verò ad ſcenæ rationem pertinet nihil; eſt enim eo nomine canon, aut organi ſpecies aſtronomici quod ſignificat Vi-
E truvius, parapægmatum diſciplinas nuncupans, quibus ſiderum occaſus, & tempeſtatum comperiantur ſignificatus. Erat tamen & ſupra ſcenam quod dicebatur theologium in ſurrecto, in quo Jupiter, cæterique comparerent dij. Vbi verò ex imo in altum rapiendus erat aliquis, ſicuti ab Aurora Memnon raptus memoratur, quod Quintus Calaber ſecundo Relictorum ab Homero ſignificat, machinam qua id præſtabatur, dictam invenio geranon; de qua mihi videtur intellexiſſe Martialis
F Epigrammatum primo;

Raptus abit media quod ad æthera taurus harena;
Non fuit hoc artis, ſed pietatis opus.

Eſt eo item nomine ligneum inſtrumentum, in quo qui dicuntur ἀλφιτοποιοὶ, farinas contundunt; ex quo & γεράνεια, nuncupari ἀλφεῖα animadvertimus. In oratione pro Cteſiphonte Demoſthenes γέρρα σκηνῶν, quum dicit, ſcenæ intelligit integumenta. Nam ſunt quidem Gerra Perſarum ſcuta;
G ſed & operimentum quodlibet ſic nuncupatur; quin & teli genus Plutarcho in M. Antonij vita. Æoras autem, id eſt αἰώρας, vocabant funes intentos vehementer, quibus ſuſtinerentur, qui per aerē ferri videbantur, heroes aut dij. Eccyclema pægmatis erat ſpecies, ſubjectis rotis, quo circumacto quæ intus acta fuiſſent, ſpectatoribus oſtendebantur. Scanſoria verò machina, quā vocant acrobaticam,

cam est quum ita fuerit collocata, ut ad altitudinem tignis statutis, & transversariis colligatis, scandatur tutò spectandi causa. Puleuticum dicebant theatri partem senioribus assignatam: sicuti Ephebicus dicitur, ubi spectant Ephebi. Hemicyclium quoque secundum orchestram locus erat, de figura sic cognominatus. Ejus erat usus, ut locum aliquem à civitate sejunctum monstraret, vel etiam in mari natantes. Quemadmodum & stropheum, in quo exhibebantur ad divinitatem tralati heroes, vel etiam in bello aut mari perfuncti fato. Fuerunt & Charoniæ scalæ, ex quibus idola, seu simulacra destinabant. Charonia verò porta ad theatricum usum facit nihil. Erat ea in nomophylacio Athenis, per quam damnati ad ultimum ducebantur supplicium. Charoneum item dicebatur. Celebrantur & Quintiliano Institutionum decimo, miracula in scenis pilariorum & ventilatorum: qui ea quæ emiserant, ita librabant, ut venire in manus viderentur: quáque juberentur, decurrere. Ad quod planè respicit Martialis illud ex libro nono:

> Summa licet velox Agathine pericula ludas,
> Non tamen efficies, ut tibi parma cadat.

Sed & hinc Plinio lux infertur plurima libro octavo in elephantorum natura: Vulgare, inquit, erat per auras arma jacere, non auferentibus ventis. Amphitheatron scribit Dion. ex hoc dici, quod per ambitum sedilia disponantur absque scena. Traditum ab eodem in Caligula est illud quoque, Senatoribus tunc primum subjecta pulvinaria, ne tabulis assiderent nudis. Concessum quoque in theatra pileos ferre Thessalico more, defendendæ insolationi, id est ἵνα μὴ τῷ ἡλίῳ ταλαιπορῶνται. Scenam nonnulli interpretantur medianam theatri portam. Parascenia verò ab utroque latere spatia. Nam proscenium ante scenam locus erat, parapetasmáque, sive velum aut item pulpitum. Vnde per adagium scitissimum proscenia dicimus, quæ speciosa extrinsecus videntur, quum mira intus lateat fœditas: sicut meretricula quædam, ut scribit Athenæus, Nannium nomine, proscenium est cognominata, quæ vestium & auri cultu plurimo speciosa videbatur, quum exuta foret vel turpissima, magno eorum errore, qui animi fœditatem intelligere maluerunt. Hæc item si Suidæ credimus facetè dicta est Capra, quod Thalli cujusdam cauponam facientis bona deglutisset, tanquam germina hœdis in pastum objici solita; quæ Thallos Græci vocant. Meminit Apollodorus in tractatu De scortis: sed & Antiphanes lucubratione eadem. Ex proscenio in scenam evocabantur Mimi ad fabulas agendas, vicissimque è scena illuc revertebantur: unde actuum in Latinis comœdiis internoscitur distinctio: sicut in Græcis choro in orchestram demigrante. Episcenium autem dici videtur rectè superior scenæ pars. Vitruvius de scena apud Alabandenos ab Apaturio concinnata in minusculo theatro, quod illi ecclesiasterium vocant: Præterea, inquit, supra eam episcenium, in quo tholi, pronai, semifastigia, omnisque tecti varius picturis fuerat ornatus. Adjiciamus porrò ex Græcorum grammaticis excepta, quæ nostra hæc adjuvent scitamenta, & coronidem capiti huic appingant. Igitur chorus, inquiunt, comicus in orchestram inducebatur, quam nunc logion dicimus: & quum hypocritas id est actores alloqueretur, scenam spectabat. Abeuntibus verò histrionibus, ad populum converteba-

A tur: & hæc vocabatur stropha. Erant autem jambica tetrametra mox antistrophon accinentes, rursum tetrametra adjiciebant. Erant ut plurimum sedecim carminum. Dicebantur verò hæc epirrhemata, id est ἐπιῤῥήματα. Vniversalis autem chori transitus vocabatur paravasis, quod ab legitima statione in adversum theatri prospectum transgressio fieret. Fiebat id, ubi quid disserere cupisset poeta extra subjectum argumentum sine actoribus per chorum, quibus peractis convertebatur is denuo ad
B priorem stationem. Paregoremata, id est παρηγορήματα nuncupabantur, ubi quid intus ageret chorus, quod tamen in theatro exaudiretur: sicuti ranarum chorus apud Aristophanem. Sed enim & in poemate lyrici carminis auctores usos comperimus stropha, antistropha, & epodo: & stropha quidem, ubi à dextris in lævum fieret conversio, qui & mundi intelligitur motus ab exortivis partibus ad occiduas: nam & Homerus δεξιὰ καλεῖ τὰ ἀνατολικά. Antistropha verò quum ab levis in dextera obver-
C terentur, cujusmodi est errantium vertigo, ab occasu in ortum: at epodo, ubi in uno consistentes loco carmina concinerent: Quando & terrenæ naturæ congruit status. Strophalinx, vel strophalis ad stropham pertinent nihil: nam iis nominibus casei orbem nuncupant Græci. Scenicos denique Alexander Cæsar sic alendos dicebat, quasi servos nostros. Hieronymus viduæ cavendos monet calamistratos, & fractos in fœmineam histriones. Jam illud levioris operæ, dici eleganter excuneatos, qui
D à sedilibus exclusi, farto toto theatro, stare coguntur. Stadium pro theatro quandoque positum apud Græcos, scimus. Mimorum strophas legimus apud Hieronymum, sed obliquè dicta eo verbo intelligunt nonnulli.

Theorica pecunia quæ sint, & stratiotica. Error interpretis Plutarchi duplex. Stratis & craste quid. Deliastæ. Item qui theori, & quid theoris. De Salaminia & Paralo navibus. Item quid achana, artaba.
E *Qui colacretæ. Thearion. Theoricum locus. Plutarchi locus explicatur. Inibi quid palintocia. Lucar. Atocia. De manduce. Interim & locus alius restituitur Plutarcho ex Alcibiade de Salaminia.*

Cap. IX.

VErum quia in res theatricas, & animorum remissiones incidimus, adjiciamus porrò quæ
F non inutilia comperta nobis sunt, præsertim ex Græcorum doctrina locupletissima. Igitur theoricam pecuniam invenimus appellari, qua foros nobis & sedilia in spectaculis comparamus, quia thea illorum idiomate dicatur spectaculum. Quod hypothesi in Olynthiacas Demosthenis orationes prima Libanius significat, explicatur & in orationis ejusdem enarratione, unde & illud excerpsimus: Moris fuisse Athenis, ut res publica duos elargiretur obolos, alterum pauperiores comparandis sibi alimen-
G tis impendebant, alter theatri architecto erogabatur. Neque enim lapideo utebantur theatro ea tempestate. Propterea Demadem dicere solitum accepimus, Theoricam id genus pecuniam esse democratiæ glutem: & Laconem virum (sicuti videtur) rerum haud quaquam imperitum, vehementer falli Athenienses, qui ludis tantum impenderent studij, & quæ in classis exercituúmque

apparatum forent absumenda, in theatricas erogarent voluptates. Hinc in rebus Græcis theoricorum sæpe archon memoratur. Huc planè respexisse Plutarchus in Pericle animadvertitur, quum ait: Sunt qui putent plures, ab eo primum ad cleruchias & theorica, id est ἐπὶ κληρουχίας καὶ θεωρικά. Esse Athenienses productos. Id quod assequi interpres minus valuit: sic enim scribit: Auctorem fuisse Periclem spectatores emittendi. Pecunia ex civitatis parabatur proventibus. Quæ quod prius ad bellicos usus contribueretur, ut inquit post alios etiam Harpocratio, stratiorica dicebatur. Propterea Plutarchus doctè ac eleganter ait: Socrates cibos potúsque vitandos docet, qui nulla indigentia pelliciunt, lacessúntque: sed & quæ ex iis sentitur jucunditas, ordinanda est, ac necessitati subjicienda: Sicuti, inquit, faciunt, qui ex theriocis stratioticas conflant pecunias. Stratiotides autem naves Thucydidi nuncupantur, quarum una est functio, uti pugnaturos subvectent pedites. Verum quia & equites, inde hippagogi eidem nuncupantur quoque Plutarchi interpres in Pericle stratiotidas dici prætorias, est opinatus. Stratis verò ad hunc usum facit nihil: signatur autem eo verbo semisiccum fœnum, jumentis gratissimum. Id & crastem vocant, unde profluxit κρασίζειν verbum. Theoricorum meminit in Philippicis Demosthenes. Cæterum Pericles primus, uti attigimus, videtur popularem aucupatus gratiam ex stratioticis theoricos constituisse civitatis proventus, ne jure spectandi tenuiores privarentur. Theori viro, id est θεωροί. interdum quidem spectatores dicuntur: tametsi aliud sentire Ammonius videtur: sed & qui scitatum oracula mitterentur, quod docuit Pollux, multique præterea ex Græcis. At qui Delum proficiscebantur, etiam Deliastæ vocabantur, id est Δηλιασταί: quoniam est deorum patria Delos. Ammianus: Cyclades, inquit, ideo sic appellatæ, quod omnes ambiunt Delon, patriam deorum insignem. Sed universum quoque qui divinarum rerum curæ præficerentur, hoc intelligebantur nomine. quoniam ὤρην dicunt τὴν φροντίδα, ut apud Hesiodum,

Ὥρη γὰρ τ' ὀλίγη πέλεται νεικέων τ' ἀγορέων τε.

Propterea qui ad publicos mitterentur conventus, quos panagyres Græci vocant, quales quinto quoque anno celebrari solitos libro sexto Herodotus scribit, & qui ad sacra certamina, sic item appellabantur. In Plutarchi parallelis θεωρίαν ἄγειν, id est theoriam ducere, diligens lector comperiet. Navis autem qua veherentur, Theoris dicebatur, id est θεωρίς, qualis ab Atheniensibus in Delum mittebatur quotannis ex Thesei voto, sicuti in Phædone Plato meminit. In quo id dignum scitu, eodem Platone teste, tum urbem lustrari solitam, & de nemine capitale sumi consuevisse supplicium. Apud Plutarchum in Demosthene sacerdotis vaticæ nomen est Theoris: quod interpres vel incuria præteriit, vel inscitia. Scribunt Aristophanis interpretes, Athenis naves duas publico fuisse destinatas muneri, Paralum & Salaminiam, ex quibus Salaminia evocatos ad judicium subveheret: Paralus verò aveheret theorias, id est ad rem divinam Delphos aut aliò missa. Sunt & Parali, homines qui navi ea subvectarent: sicuti historia octava comprobat auctor Thucydides. Verum & terra maritima rectè dicitur Paralus. Salaminiæ meminit Plutarchus, καὶ τέλος, inquit, ἀπέστειλε τὴν Σα-

A λαμινίαν πρὸς αὐτόν. id est, & denique ad eum Salaminum misit. Interpres vocabuli inscitia: Quosdam, inquit, populus elegit, qui una triremi Salaminiam primo, inde Siciliam peterent. Triremem quandam Hermionida vocat Thucydides ab Hermione in Laconia civitate. Dignum scitu quod lectum de Pericle est, rarenter ab eo populum adiri solitum: quod veluti Salaminium, se (ut Critolaus inquit) ad majora servaret. Vas autem in quo reconderentur eorum cibaria, qui ad theorias mitterentur, achana vocabatur: quamvis non desint, B qui eo nomine Persicam intelligant mensuram. Sicuti apud Ægyptios erat artaba, quæ caperet medimnos Atticos με', i. quadraginta quinq; sicuti testis Aristoteles est. Artabam tamen libro primo Herodotus mensuram intelligit Persicam, capaciorem Attico medimno tribus chœnicibus Atticis. Achanas invenies in Plutarchi Arato. Invenio item colacretas dici, qui pecuniæ præessent, quæ ad res divinas erogaretur: nam & Androtion scribit, Del- C phos petentibus theoris argentum à Colacretis numerari solitum. Custodiebant & hi pecuniam, quæ judicibus contribueretur, ut adnotatum à grammatico Aristophane est; sed omnino & civilium pecuniarum quæstores erant. Postremò theoricam viam nominat Pollux; qua theori (ut arbitror) ad oraculum pergerent Apollineum. Thearion comperi in Ægina fuisse publicè destinatum locum ubi celebrarentur symposia, de Theororum nomine nuncupatum, ad Apollinem qui mitterentur. D Quanquam in Pythij templo in Ægina thearion accipiunt alij, ubi versarentur theori theophylaces, id est divinorum gerentes curam. Theoricum in Attica locum Acamantidis tribus celebrat primo rerum Græcarum Xenophon, muro ab Atheniensibus circum munitum prodens. Theoros denique etiam theopropos in Cimone Plutarchus videtur appellare. Ex iis quæ de theoris protulimus, puto, explicatur amplius Plutarchi obscuritas in caussis, ultima libri parte, ubi Peloponnensium theo- E rum in Delphos per agrum Megaricum profectam scribit, interpres Latinè reddidit, solennes spectatores; errore, ni fallor, non despicabili. Sicut omissum est ibi quoque verbum, quod Græcè est παλιντοκία. Sed hoc fortè ex librariis prorepsit mendum. Obiter verò est palintocia, fœnoris jam persoluti à creditoribus repetitio. Quod fecisse Megarenses constat, qui tyranno excusso insolescentes, plebiscito caverunt, ut à fœneratoribus usuræ, quas persolvissent prius, repeterentur. Quæ res ex F facto dicta palintocia est. Atocia in Dioscoride, ubi de cedria mentio est, libro primo, intelliguntur ab Hermolao, quæ abortum concinnant; quod approbat & Ruellius. Id reprehendunt quidam, quod Græcis atocia sint, quæ sterilitatem inducunt. Cæterum ex Plinio comprobari prior tralatio videtur; sic enim apud eum legitur libro vigesimoquarto, capite quinto; Portentum est, quod tradunt, abortivum fieri in Venere, ante perfusa virilitate. Apud Romanos quæ in spectaculis absume- G retur pecunia, lucar dicebatur, quoniam lucorum proventus, qui plures circa urbem dicati diis erant, in ludos erogarentur. Scribit Pompeius Festus, manducem dictam olim fuisse in Pompa antiquorum effigiem, inter cæteras ridiculas formidolosásque ferri solitam, magnis malis, ac latè dehiscentem, & dentibus meticulosè infrementem; de qua dixerit Plautus,

Quip-

Quid si ad ludos me pro manduce locem,
Quapropter clarè crepito dentibus.

Quam & Juvenalis significasse videtur illis versibus,

Tandémque redit ad pulpita notum
Exodium, quum personæ pallentis hiatum,
In gremio matris formidat rusticus infans.

Engastrimythi qui sint, & pythones, aut engastritæ, & engastromantes, extra quàm opinatus Hermolaus sit. Iacobæ Rhodiginæ historia. Emaculatur locus in canonicis Decretis.

CAP. X.

PLutarchus in commentatione quæ est, Cur oracula defecerint: Fatuum, inquit, ac omnino puerile censendum est, arbitrari Deum ipsum, perinde ac engastrimythos, olim eurycleas, nunc verò pythonas nuncupatos, insinuantem se prophetarum corporibus, ore illorum eloqui. Hactenus Plutarchus. Qui verò dicantur engastrimythi, non constat ferè. Hermoleos Barbarus qui ex Plinio balbutientem pro virili detersit barbariem, se arbitrari scribit, eos qui in vaticinio pelvibus utantur, dici à Græcis engastromantes: quæ vox ab engastrimytho non ita disparatur, quoniam (inquit) gaster genus est vasis, cujus formam alij aliter accipiant: quod tamen etiamnum nomen vulgò servet: & gasterium ita dicatur Aristophani. apud cujus interpretem ita lego in comœdia, cui titulus σφῆκες: Euricles, inquit, engastrimythos celebre nomen Athenis indeptus est, ut qui per assistentem dæmonem vera prorsum vaticinaretur, proinde engastritæ ac euryclitæ divinaculi omnes ab hoc appellati Eurycle, qui id primum fecit. Cur vero engastrimythi vocentur, aperit liquidò poeta ipse, quum ait:

Μιμησάμενος τὴν εὐρυκλέους μαντείαν καὶ διάνοιαν,
Ἐς ἀλλοτρίας γαστέρας ἐνδὺς, κωμῳδικὰ πολλὰ χέασθαι.

Imitatus, inquit, Euryclis vaticinium & mentem, in alienos ingressus ventres, comica multa effudit. In iis de vase, ni fallor, intelligi haudquaquam potest. Adde, quòd in canonicis Decretis, causa vigesimasexta, quæstione tertia, ventriloqui dicuntur, qui gastrimythi à Græcis appellantur. Sunt qui per errorem & animi somnium altius hunc Euryclem dictum velint ἐγγαστρίμυθον, quum scribendū liqueat engastrimython. Accedit Suidæ item auctoritas, qui engastrimython exponit engastrimantin, quem nunc (inquit) pythona vocant nonnulli, Sophocles sternomantin, Plato autem Euryclea, ab Eurycle vate. Philochorus in tertio De vaticiniis, etiam mulieres vocat ἐγγαστριμύθους. Id ne quis ut fabulosum, risu excipiendum putet, testatum volumus, tempestate hac, immo verò hæc prodente me, fuisse in patria mea mulierculam humili loco, Jacobam nomine, ex cujus ventre immundi spiritus vocem, prætenuem quidem, sed tamen ubi vellet dearticulatam & prorsus intelligibilem, audivi ipse, verum & innumeri alii, non Rhodigij modo, sed & tota ferè Italia. Quando futuri avida potentum mens sæpè accersitam ventriloquam, ac omni exutam amictu, ne quid fraudis occultæ lateret, inspectare ac audire concupivit. Cincinnatulus dæmoni nomen erat. Hac ille appellatione gestiens inclamanti subinde

A respondebat. Si de præteritis aut præsentibus sciscitareris, quæ reconditissima forent, responsa dabat sæpe mirifica. Si de futuris, semper mendacissimus. Sed & inscitiam suam nonnunquam murmure incerto vel bombo verius ignorabili retegebat. Hosce ego propriè dictos engastrimythos puto, id est ventriloquos: quanquam eo nomine apud Græcos intelligi simpliciter videntur, qui dæmonis afflatu aliquid præsagirent. Eustathius denique Pamphilus librum de engastrimytho concinnavit adversus Origenem. B Quod autem de pythionibus ex Plutarcho attulimus, mendum tollit ex canoncis Decretis, causa vigesimasexta, quæstione tertia: simúlque verbi obscuritatem, ante nos minus percepti. Nam Helenum & Cassandram pythonicos Eustathius vocat: quia essent κάτοχοι τοῖς δαιμονίοις, id est dæmonibus obnoxij. Et Methodius Hieronymi testimonio, adversus Origenem librum condidit De pythonissa, id est περὶ πυθωνίσσης. ut ait Sophronius. Nam tertio, περὶ ἀρχῶν, Origenes dæmonem C pythonicum quoddam ab tenella ætate possidere scribit.

Purpurata meretrix Babylon, cur dicatur ab Hieronymo. De Babyloniorum moribus pluscula. Lucretij locus explicatur. Aureus Babylonis calix, qui sit apud eundem. Cur mors purpurea. Blatta purpura, & succubitana. Purpurator. Murilegulus. Carmes vermis. Carmesinus color. Porphyrion cete. Onyx quid. Buccinum. De purpurario infectore digna scitu. Polypia. Sepidia. Helvus color. D

CAP. XI.

MIrabamur haud ita pridem, quum scitissimas & multifariam doctas beati Hieronymi epistolas evolveremus, quid ita vir sanctissimus, & propterea maximè verax, Babylonem purpuratam dixisset meretricem. Etiam si eo nomine intelligi vi- E detur Roma, cujus delicias non concoquebat tanti viri stomachus. Nam & prima epistola Babylonis nomine, Petrus εἰκονικῶς Romam indicat planè. Quum, inquit, apud Babylonem versarer, essémq; purpuratæ meretricis colonus. Diu hoc anxiéque ex historia quæsitum. Tandem dicti rationem ex Plutarchi scientissimi, tum philosophi, tum historici lectione aucupari sum visus. A quo sic memoriis proditum observavimus: Xerxem Persarum regem quandoque in Babylonios excanduisse ve- F hementius, quod ab ejus dictu auspiciisque desciscere forent ausi, eóque nomine comparato ingenti exercitu, quum expugnata urbe insigniter victoria esse potitus, ut rebelles animos, nec satis in fide constantes reprimeret, ulcisceretúrque, imperasse traditur: in reliquum, uti arma ne ferrent, sed psallerent, tibiis uterentur, scorta alerent, cauponæ indulgerent, ac sinuosis tunicis inducerentur. Hactenus Plutarchus. Apud alios item sic fermè legimus, Babyloniis mulieribus morem fuisse ex ora- G culo quodam cum hospitibus turpiter permisceri, turba & cultu plurimo apud aphrodisium commeantibus, thominge singulis coronatis. Qui verò admittebatur, posito super genibus argento, quantum videretur, mulierem mox longè à fano abductam inibat, idque argentum Veneri fuisse sacrum. Hæc nimirum probarint satis superque, cur purpurata dicatur meretrix Babylon. Ad-

duntur & illa, Nil admodum fuisse moribus ejus urbis corruptius, nec ad irritandas immodicas voluptates instructius, Babylonios in vinum præcipuè, quæque ebrietatis velut appendices sunt, fuisse procliviter effusos: fœminarum item convivia celebrantium initio modestum compositúmque fuisse habitum: mox tanquam mero incaluissent, summa exuere consuesse amicula, sensimque pudorem profanare. Postremò etiam eo adduci impudentiæ, ut ima corporum revelare non erubescerent. Putet fortè aliquis, damnati infelicisque pudoris prostibulas ista solitas perpetrare: immò verò nobilissimæ cujusque matronæ decora hæc habebantur. Quam perditi essent mores, id porrò abundè arguerit, comitatem arbitrabantur vulgati corporis vilitatem. Tradunt auctores gravissimi, Macedonicum exercitum Asiæ domitorem, tanti ducis nomine illustrem inter tot & tanta flagitia diebus modo quatuor & triginta saginatum eviratúmque, ad ea quæ insequebantur discrimina, adeò ignaviorem fuisse futurum, si hostem habuisset, ut post tot tam ampla gloria devictas gentes, tot terrarum spatia sub Macedonicas leges redacta, maturè perire potuerit. Porrò ne quis frustra ex diverso hæc in unum congesta opinetur: ad hæc omnino libro De rerum natura quarto, respexisse Lucretium contenderim, ubi amoris nocumenta colligens ita scribit;

> Adde, quod alterius sub nutu degitur ætas:
> Labitur interea res, Babylonia fiunt:
> Languent officia, atque ægrotat fama vacillans.

Nam quod afferri potest de vestibus plumario & polymitario opere illustribus, quando auctore Plinio colores diversos picturæ intexere, instituit maximè Babylon: & in Catone Seniore Plutarchus scribit, hæreditate oblatum Catoni ἐπίβλημα τῶν ποικίλων Βαβυλώνιον statim jussum vendi: mihi sanè Platonis legibus, quod dicitur, magis friget: ni fortè per trabem meam, ut aiunt, festucam video alienam. Satius id, graviúsque multo, si sensum ita concipias: Amori libidinique mancipatos in eam labi fœditatem, ac famæ dispendium, in quod magno dedecore illapsa Babylon est. Illud verò obiter testatum volumus, loqui nos de Babylone, quæ in Assyria est: quoniam altera quoque in Ægypto Babylon est. Assyriam condidit Babylon sapientissimus, ut memorant, Medi filius, non (ut voluit Herodotus) Semiramis: quando duobus annorum millibus eam civitatis hujus inædificatio antecessisse videtur, diligenti chronicorum supputatione. Ægyptiæ Babylonis Stephanus meminit, atque Strabo, & Ptolemæus. Sed Strabo eam magis Arabiæ contribuit. Unde & Arabum lingua Chairum illam vocant, quæ vox non aliud nobis indicat, quàm Babylonem. Eam verò condidere ex antiqua Babylone profugi quidam. Apud Babylonem porrò festum agi solitum, scribit Xenophon, in quo Babylonij omnes universam noctem biberent, & lascivis carminibus saltationibúsque indulgerent. Cujus occasione celebritatis à Cyro captam olim urbem, idem testatur. Pelles Babylonicæ sunt apud Jureconsultos inter species ad vectigal pertinentes. De iis, quales fuerint, in Pellium mentione, plura ex Hieronymo afferemus. Calix Babylonis aureus vice adagij usurpatur ab Hieronymo. Multa, inquit, de perfectione dicuntur, ut qui volumen philosophi nesciunt, sub

A martyris nomine bibant de aureo calice Babylonis. Meminit elegantissimè item Ambrosius quodam loco: ille, inquit, apud me primus, qui omnium perditissimus: ille meus est, qui suus non est: ille mihi gratior, qui sibi nequior. Calix aureus Babylonis in manu mea, inebrians omnem terram: animo meo biberunt omnes gentes. In sanctis quippe literis meretriculæ versutioris typum habet Babylon, quæ gentibus aureo poculo inscitiam propinet, unde scelerum mox agmen promi-
B cet, & errorum inexpugnabilis acies. Apud Hieremiam capite quinquagesimo primo, sic adnotatum comperi: Calix aureus Babylon in manu domini, inebrians omnem terram. Sunt qui sermonis ornatum sic dici concipiant, quo vitiis inebrientur omnes: qui sit tamen in Domini pontificio constitutus. Origenes: Babylonis, inquit, calicem aureum accipe dogmatum pravorum verba pestifera, eloquentiæ cultu decora. Omnino per parabolen ab Propheta dici ea, scribit Nico-
C laus Theologus. Indicari autem Babylonis regem, is est (ut inquit Origenes) Nabuchodonosor, qui gentibus innumeris propinarit mœroris potum, superbè ac crudeliter, quod Domini fiebat virtute, sibi arrogantius ascribens. Verùm quia à purpura exorsi sumus, desinamus in eandem, auctarij adjicientes quippiam, quod de Græco suggeratur penu: & illud primùm, Ab recentioribus purpuræ genus certum, dici blattam Byzantiam: unde blatteas vestes in Vopisco, purpureas intelli-
D git Hermolaus: cujus sententiam ad verbum, ut solet, in suas Annotationes transferens Jureconsultus quidam, aliena lasciviens plumula, dum pennas nido majores propandit, in errorem lapsus manifestarium, Æginetæ Pauli auctoritate purpuram dici blattam interpretatur. Quod nec verè dictum, nec probè est. Eo autem libentius in hæc præter morem excurrimus, quod non citra stomachum tulimus, nostras hasce lectiones ab eo impuden-
E tius explicatas, me prorsum haud nominato, cui insigniter insidiabatur. Fuit hoc molestius, quoniam amicum hactenus prætulit: magis autem multo, quia Jureconsultus. Quod doctorum genus nimio quandoque plus tumens sacerdotum decuriæ se ascribit: nam justitiam, inquiunt, colimus, boni & æqui notitiam profitemur, æquum ab iniquo separantes, licitum ab illicito discernentes: veram, ni fallimur, philosophiam, non simulatam affectantes. Cæterùm uti syncerioris Jure-
F consulti fuerit functio hæc, ita ab palliatis quibusdam, & una tantum elatione insignibus est prorsum disparata. Sed benè est, furta malè feriatorum renudabit editio hæc secunda. Proinde ad institutum ipsi postliminio redeamus. Succubitanam dicunt purpuram quandoque, ab Aphricæ oppido, quod Succubi vocant. Mortem Homerus non semel purpuream dicit. Quærent (arbitror) studiosi, cur sic. Erunt qui sanguinariam interpretentur, vel nigram quoque, sicuti κῦμα πορ-
G φύρεον. Quod Arati Phænomenon interpres comprobat, ubi canit poeta:

> Οἶτ' εἰν ἁλὶ πορφυρεύσῃ.

Nam quum ventus mare cæruleum crispicans nitescere facit, purpurare undas, dixit poeta Furius. Sed quæ una modo inferatur plaga purpurea dicitur rectè, velut etiam Ælianus scribit, ictu tantum uno à porphyreis, id est purpurariis viventem conteri purpu-

purpuram, ut inde præstantius profluat βάμμα. A Dignum scitu quod de purpurario traditum infectore legimus: qui visus fraude agere in tingendi ratione, quum eo nomine, ut cum res erat, ad ultimum duceretur supplicium, jocis etiamnum superesse locum arbitratus: ad Homericum illud potissimum adjecit animum:

Τὸν δ᾽ ἔλαβε πορφύρεος θάνατος, καὶ μοῖρα κραταιή.

id est,

Cepit verò hunc purpurea mors, & Parca fortis. Id tamen sic à Theocrito pronunciatum sapiente viro, B Athenæus scribit, quum legeretur epistola, qua à Chiis purpuram petebat Alexander. Purpurarios intelligunt, purpurarum piscatores. Hos & purpuratores vocant nonnulli. Qua forma dicuntur spongiatores quoque, Murilegulos Jureconsulti muricis & purpurarum perquisitores nuncupant. Meminit Codicis libro undecimo Justinianus, titulo de monetariis & murilegulis. Monitarios Suidas monetæ artifices interpretatur. Sunt qui ad textrinum opus referre vocabulum malint. De mo- C netariorum bello gravissimo Sextus Aurelius, & in Aureliano Flavius Vopiscus. Indicam purpuram ex sandice parari, prodit historia: tantæ verò creditur excellentiæ, ut illi apposita alia quævis, specie cineris decolorari animadvertatur. Purpuræ item genus est, serico præcipuè accommodum, novis excogitatum moribus, casu (veluti assolet) suffragante, retrimentitiis gallinaceorum sortibus fortè sic infectis. Est autem ex vermiculo, quem Pœnorum lingua Carmen dicit: unde officinis frequens car- D mesini nomenclatura: Habetur autem certis locis carmesis, uti proditum eruditis est, ex herbæ radice, nam saxifragam vocant, quæque pimpinella sit, vel ei proxima. Sunt qui opinentur chromasinum quoque nuncupari posse, quia sit radix Syria, quæ vocetur chroma: cujus est apud Theophrastum mentio. Porphyrion purpurula dici Latinè valet. Nam grandiores quædam minæ vocantur, veluti dicas minæ pretium exæquantes. Eadem ratione polypia dicuntur polypi parvi. Sic & sepidia, E parvæ sepiæ. Auctor denique Procopius est, apud Byzantium Gottici belli temporibus cete comparuisse magnitudinis miræ: Porphyrium, inquit, illi vocant. Id verò annis quinquaginta locis infestius circumjectis omnibus fuerat, nec ab Justiniano etiam si percupido, ulla quiverat ratione expugnari. Demum delphines insectatum avide, ac ita limo impactum explicari haud amplius evaluit: sed accolis hinc inde accurrentibus funium ac machina- F rum vi pertractum in siccum, cubitorum triginta mensum per longitudinem excessit, per latum verò decem. Purpuræ operculum calchen alij, unde dictus Calchas, Galenus onyca vocat: tametsi dicitur onyx, unguis odoratus, quem ostracion item appellant: vel ostracon quoque. Cionia, inquit Dioscorides, quasi columellæ vocantur purpurarum buccinorúmque partes mediæ. Purpuræ filium esse buccinum, prodit Athenæus. Color inter purpureum nigrúmque interfitus, heluus vocatur: G unde heluolæ dicuntur uvæ, ait Columella libro quarto: quas etiam dixere varias nonnulli, quoniam evariet sæpius color.

De aurea apud Babylonem arcula. Item de mira natura loco apud Seleuciam. De avibus, quas vocant deorum linguas. Item de Babylonis aliqua. Babylonia flammæ quæ sint.

Cap. XII.

ET quoniam in Babylonem incidimus, quo locupletiores dimittamus studiosorum aures, si quis tamen harum auscultationum sititor (ut sic dixerim) est futurus: adjiciamus item quæ vetus nobis lectio suggerit, & à proposito dissentanea non sunt. Siquidem apud Babyloniam in Apollinis templo auream miræ vetustatis arculam quandoque compertam legimus, ex qua conscissa vis pestilentis ac perniciosissimi aeris sese profuderit, ut difflatus non eos modo qui aderant, venenosa, ac letali infestos tabe conficeret, sed pestifera incredibilique potestate grassatus longè latéque, etiam Parthos afflaret Id prorsum censerem dictu incredibile, ni Ammiani Marcellini lectio compar nobis miraculum suggeret. Prodit enim hic M. Antonij & Veri temporibus, apud Seleuciam post direptum templum, & perlatum Apollinis simulacrum Romam, fuisse à militibus inventum angustum foramen, quod prius Chaldæorum vates occlusissent. Eóque militari aviditate reserato, letiferum atrocémque adeo vaporem exsiluisse, ut funestum malum ac teterrimum malum à Persarum finibus in Gallias usque furens sit debacchatum. Sed quoniam miranda percurrimus, nec illud ignoratum velim. Ad regiam basilicam apud Babylonem, magos tecto aureas alligasse alites quatuor, quas illi deorum linguas vocabant: & habuisse quidem vim, ut animos multitudinis in regis benevolentiam, conciliatu inenarrabili advocarent. Quod etiam si captum hominis supergredi videtur, non tamen ut absurdum fortè quibusdam videatur rejiciendum. Nam in primis gravis auctor Josephus, quendam se Eleazarum vidisse testatur, qui inspectante Vespasiano & filiis, annulo ad nares maniaci adacto, eum evestigio liberarit: profiterúrque, Solomonem instituisse carmina, quibus ægritudines mitigentur. Quod verò ad Babylonios attinet, unde exordia duximus, illud haud quaquam relatu indignum, quod de Græco penu est: Babylonios venatibus assuetos, ubi in solitudine deprehenderentur, nec cibaria percoquendi esset occasio, cruda ova fundæ imposita, vertigine assidua tandiu rotare consuevisse, donec, coquerentur. Babylonicæ porrò civitatis vastitatem illo argumento maximè comprobat Politicorum tertio Aristoteles: quòd captâ quandoque ab hostibus urbe, tertio demum die vix id persenserit pars ultima. Babylonis postremò laudi datum scio, quòd in ædibus contignationum quatuor habitarent. Sicuti orator Aristides, Romanos ex assentatione dixit. Maximas domos maximis imposuisse domibus. Dionysius tamen in Panegyricorum ratione, tecta πεντόροφα καὶ ἑξόροφα apud Babylonem ab Herodoto memorari scribit, quod signat, contignationum quinque aut sex. Scire tamen oportet, libro primo Herodotum scribere, trium aut quatuor contignationum. Apud Hieronymum proverbij faciem habet, quod ait, Poteram quidem liberè proclamare, & inter gladios quoque ignesque Babylonios dicere, cur aliud respondetur, quàm quæritur? Et rursum adversus Pelagianos. Qui minas, injurias, paupertatem ferre non possumus, quomodo flammas Babylonis vincemus? Intelligi verò per figuram, opinor, urbis Romanæ devastationem: de qua ad Marcellinum Hieronymus, Animus, inquit, Romanæ urbis

vastatione sic est confusus, ut (quod dicitur) proprium ignorarem vocabulum, diúque tacui, sciens tempus esse lachrymarum.

Demosthenis excellentia, & mors. De crico multa. Rhoptrum corvus. Decussare. Quæ sit annularis ratio. Quid hestor. Cricote sphæra: item circite, porcos & porce. Dextrocheria, sive dextrariola. Psellia, psolois, psile, psallium. Puella Ephesia historia. Sinonis historia, & Laocoontis. Pericarpia, echini, ophis, bubalia, chlidones. Fulminum genera. Psolus, acropsolus.

CAP. XIII.

DEmosthenem illum omnium qui fuerunt, quique mox sunt futuri, in eloquentia maximũ, ita eruditorum plerique laudare sibi permiserunt, ut dicerent aliorum quidem monumenta semel in vita perlegisse, abundè pulchrum ac fortunatum videri oportere. Illum verò tanquam unicum ac singulare naturæ opus, non semel quidem legendum, sed eatenus inhærendum, ut quantum humani ingenij ratio patitur, illius colorem, saltem polypodis modo, aut chamæleontis exprimamus, effingamúsque. Sed enim hic tantus, támque incomparabilis oratorum antesignanus, & planè coryphæus: non in libellis, sed in maximis causis, & id in literarum domicilio percognitus, pessimo tamen interiit exitio. Scribit quippe Eratosthenes: Virum hunc in circo pertuso, quod esse brachii gestamen quidam interpretantur, præsidio ultimorum casuum, consuesse venenum gestare inclusum, quod etiam hauserit intrepidè, ne quid indignum tanta virtute à Macedonibus pateretur. Hinc natam, ut quod speciem quidem habet extrinsecus, & oculos aspectu jucundo allectat: intus verò perniciem servat evidentissimam, cricũ dicamus Demosthenis. Nam & Cleopatram in cnestide concava, crinibus implexa occultatáque venenum habuisse, produnt nonnulli. Cnestidem sunt qui laminulam interpretentur. Quid verò sit cricus, non alienum fuerit, explicare pluribus. Lysias quidem adversus Andocydem impietatis reum, rhoptron in janua id appellasse videtur, quod nos cricum dicimus, iis ferè verbis, ἰδὼν τὸν ἵππον ἐκ τοῦ ῥόπτρου τοῦ ἱεροῦ, id est ad sacrum rhoptrum equum destinavit. Meminit in Amphiarao Aristophanes, & rerum Græcarum octavo libro Xenophon. Coronem Homerus appellavit, quamvis sit & corone arcus extremum, atque item summa virilis membri pars. Julius item Pollux scribit, quam coronem Homerus appellarit, dici quoque κόρακα, id est corvum: nam & corone, cornicem signat. Cricum Theodorus annulum interpretatur, secundo Aristotelis De animalium historiis, ubi sic Græcè scriptum est, οἷον κρίκος χαλκοῦς λεπτός, id est (inquit interpres) ut annulus æneus tenuis. Theophrastus quoque libro De stirpibus quarto, cricum pro annulo usurpat, Plinio interprete, etiam si in Græcis codicibus modo impressis inveni, crocum scribi non cricum. Et Suidas, Ancilia, inquit, sunt κρίκοι τῶν ἁλυσιδίων, id est annuli catenarum. Nostri recentiores annularem rationem appellavere, quam Ptolemæus cricoron aptissimè nuncupat: quæ fortè non alia sit, quàm quæ Latinè decussatio dicitur: cujus rei commeminit Hermoleos quoque. Vnde Plinius: Ducantur deinde aliæ duæ lineæ in decusses obliquæ. Decussandi vocabulo utitur Vitruvius, apud quem est item decussatim perducere, quod est per integram longitudinem dividendo, ac dissecando trahere, ab numeri denarii perfectione vocis proprietate deflexa, unde & decumanus limes, & decumanus fluctus. Hinc literam ξ decussatam, præsectámque obelo, legimus talentum significare, quod nota ea numerum sexagenarium indicet. Et Aphricanus talentum omne pondo sexaginta tradit. Vbi verò Argonauticon tertio scribit Apollonius, θοῇ συνάρασσε κορώνῃ, locum eum explicans interpres: Corone, inquit, id est jugi cricco. Homerus item Iliados vigesimoquarto, ἐπὶ δὲ κρίκον ἕστορι βάλλον, id est cricum autem hestori injecerunt. Quid verò sit hestor, docet Pollux: Zygodesma, inquit, dicuntur, quibus jugum temoni conjungitur. Clavus autem cui involuuntur zygodesma, vocatur hestor. Apud eundem cricos ferreos dici libro quinto, in retibus animadverto. Inde κρικοῦσθαι verbum inflectitur, quod Latinè insibulari dicitur: nam quorundam Æthiopum mulieres κεκρίκωνται inquit Strabo, τὸ χεῖλος χαλκῷ κρίκῳ. Apud Herodotum historia secunda, ἱστίων κρίκους legimus, id est velorum ansulas. Cæterum ne quid scienter omittam, quo miscella hæc nostra elucubratio instructior fiat: in monumentis Gellii auctoris & doctissimi & excultissimæ eloquentiæ, cricotem legimus appellari sphæram, quam eruditiores intelligi volunt pertusam. Quámque Leontius mechanicus sphæram κρικωτὴν dixit, hoc est circulorum. Apud quem item invenies, hemicricium meridiale, pro semicirculo, & infra cricum nuncupat meridialem. Vt nulla prorsum reliqua fiat ambiguitas, quin cricum nunc annulum, nunc circulum rectè interpretemur, quales sunt, quibus compingitur sphæra: quæ ænea à Martiano vocatur circite. Sed & quibus contexitur thorax: nam κρικωτὸν θώρακα legimus, id est cricotum thoracem. quem ἁλυσιδωτὸν interpretantur, id est hamis velut catenatum. Est suus quoque in hasta cricus, quem inscitiores cuspion dictitant, quo adnectitur firmius cuspis ligno. Porcen nuncupat Homerus, ut quidem scribit Horus, ἀπὸ τοῦ περιέχειν, id est ab continendo. Orion plausibilius putat, si à πείρω inflectatur. Nam porcos etiam apud Platonem in Sophiste, septum est quo conclusi pisces haud facilè evadant. Sunt qui cyrton interpretentur, sed perperam, ut ex Platone liquet. Dicitur porcos, quia amplexetur, occludátque ingredientem piscem, id est ἀπὸ τοῦ περιεῖρξαι. Lycophroni in Alexandra est in Istro animal τετρασκελὴς, id est cruribus quatuor, pelle prætenui, quæ sufflata utris præstat imaginem, amphibium est: agit enim in aquis, verùm & in terra depascitur. Lycophron: ὅποι ὁ πόρκος Ἴστριος τετρασκελής. Ceterum id prætereundum haud quaquam: postea quàm ab Troja digredi assimularunt Græci, & Sinon Aesimi Anticliæ fratris filius, & inde Vlyssis exadelphus, se ipsum converberans equo assedit ligneo, à Trojanísque in urbem admissus, suis eam prodidit, face sublata, ut prodidit Lesches. dracões duo, Porcis & Chariboea, ab Calydnis insulis, in quas conjecerant se Græci enatantes, Laocoontis filios peremere ob conjectum in equum ligneũ hastile. De porce, sic item invenio, esse cricoma ligno, cuspidiq; continendæ aptissimũ. Sunt & crici nomine brachiorum ornamenta, qualia ferè dextrocheria sunt in Julij Capitolini historia scribentis, Maximinum pollice ita vasto fuisse, ut uxoris dextrocherio uteretur pro annulo. In libro Judith, quædam scribitur induxisse sibi sandalia,

lia, assumpsisse dextrariola, & in aures: quæ non alia A sunt, quàm dextrocheria. Quæ verò circa manuum juncturam ferunt præsertim mulieres, quam vocant Græci καρπὸν, unde & in carpum mittere manum medici dicuntur, sicuti aliàs docuimus, ubi arteriæ motus ac pulsus prætentant: ea inquam ornamenta pericarpia nominantur, & echim ophis psellia, chlidones (quibus utebantur Samii ut scribit Athenæus) bubalia. Et quoniam pselliorum incidit mentio, nō ineptè forsitan fecero, si & historiam adjecero brevissimam. Galatarum rex Brennus, quum B depopularetur Asiam, Ephesum cum exercitu venit, ac in Ephesiæ puellæ amatorios incidit laqueos. Ea verò congressuram se pollicita est, insuper & Ephesum prodituram, si psellia sibi & mundus contribueretur muliebris. Adnuit Barbarus, ac militibus imperavit, in eam conjicerent quod haberent aurum, quo avarior puella adobruta perit: sicuti prodidit Rerum Galaticarum primo Clitophon. Pselliorum meminit Athenæus, ex margaritis solita confici prodens quandoque. Psallion autem, C non aliud quàm frenum est. Hinc Ephoros legimus Spartiatarum oligarchiæ injectos, velut psallion. Psellia verò manuum fuisse ornamenta, significat ἀναβάσεως primo Xenophon, Persas prodens habuisse, στρεπτοὺς περὶ τῷ τραχήλῳ καὶ ψέλλια ἐπὶ τῶν χειρῶν. In summis tamen ea brachiis solita gestari, nominis argumento comprobari valet, quando psellium Dores summum dicunt: unde & quæ summis enuntiatur labiis accentiuncula, psile nuncupata. Psolon autem fumum dicunt, sed & flammam, D καὶ τὴν κονίαν: unde psolois, id est ψολόεσι, tria item indicat, nigricans, cinericium, splendidum. Nam Euphorion ἄστεα dixit ψολόεντα: & alibi, ἀχλύν τε ψολόεσσαν. & Æschylus,

Κάρφη παλαιῶν, κατιβεμίων ψόλῳ.

Dicunt & genus fulminis psoloēta celeriter ruentis, & omnia comminuentis, ut interpretatur Suidas. Meminit Meteororum tertio Aristoteles quoque. Et grammaticus quidam: Fulminum, inquit, alia E nuncupantur catæbatæ, alia psoloentes, alia argetes, id est ἀργῆτες. Sic enim Homero item dicuntur. Si verò syllaba prior Ω mega recipiat, ut sit ψωλὸς, tunc judicatur ea voce λεπτόδερμος, id est sine præputio. Nam qui parum id patitur, acropsolos nominatur. Porrò quod ad cricos attinet, illud adjecisse non fuerit (opinor) parergon, ne quis sciolorum interim probationem requirat graviorem, recenseri inter ornamenta cricos, auctor Politicorum septimo Aristoteles est, ubi edocet, in quibus- F dam locis legum finem esse propositum eum, ut civitatibus dominentur finitimis, indéque multa sanciri, quibus ad bellicam virtutem excitentur homines, καθάπερ ἐν Καρχηδόνι φασί, τὸν ἐκ τῶν κρίκων κόσμον λαμβάνειν, ὅσας ἂν στρατεύσωνται στρατείας. hoc est, ut apud Carthaginenses ferunt, cricorum ornatum accipere pro expeditionum numero, in quibus stipendia fecerint. Dignum scitu & illud, cricos compedum eleganter dici à Græcis, & privatim à Plutarcho in causis, ex quo & Valerius Martialis an- G nulos nuncupavit.

Demosthenis sententia de molestiis quas subire necesse est, si rempublicam capessas. Item de Demosthene pauca.

Cap. XIV.

Demosthenem item, ut & hoc subsignemus, ac nonnulla scitu non indigna, Athenis profugū memoriæ proditum est, Fortunæ turbinibus infractum, adeuntes juniores à reipublicæ cura impensissimè conatum avertere, quum diceret, Si duæ viæ initio proponerentur, quarum altera ad suggestum ferret ac concionem, ad evidens exitium altera, prævideat autem aliquis, quæ in civilium administratione occursent mala, quàm atrox invidia, quæ subeunda certamina, quibus criminibus vita obnoxia, præstare nimirum, id inire iter, cujus exitus mors est. Quod illum non esse frustra vaticinatum docuit infelicissimus finis. Siquidem ob ea quæ orator in re publica gesserat, misso ab Antipatro Archia quodam, qui fugientem retraheret, ac in Neptuni templum, quod est in Calauria insula, is se conjecisset, cæpit humanè Archias multa disserere, monens, posse illum sibi omnia de Antipatro polliceri. Nec histrio, inquit, Demosthenes, unquam persuasti ò Archia, nec nuntius nunc persuadebis. Ad hæc illo jam commotiore, ac vultu minabundo & irato Demosthenem territante, Νῦν ἄρτι λέγεις τὰ ἐκ τοῦ μακεδονικοῦ τρίποδος, hoc est, nunc Macedonici tripodis responsa patefacis. Móxque ita interiit, ut paulo antè monstravimus.

Tripos Delphicus fueritne vas, an quid aliud. Holmos quid, & ogmos. Enholmides. Hermata. Tripodis notiones plures. Magides, mensa. Senecæ historia. Epidorpis. Microtrapezi. Tetrapus quid. Tetraori. Instans tempus an dicatur futurum. Impossibile an dicatur non Latinè. Callibantes quid sint. Dorides item quid, item dory, & unde. Xerolophos, thema, thematium, ecdoria. Doryphoros dici prætorianos.

Cap. XV.

Quoniam verò tripodis facta mentio est, operæpretium me facturum opinor, si quæ ex mutis (quod dicitur) magistris didicimus, in medium attulerimus, ut labores nostri proficiant omnibus: eo quidem amplius, quod non ferè inter grammaticos constat, quid tripodis nomine intelligendum sit, ubi de oraculo agitur Delphico. Quū ex recentioribus quidam in literis clarus, tripodem scribat, sive cortinam fuisse vas pulveribus plenum, ex quo perflans spiritus Phœbadibus vaticinii præberet potestatem. Ego verò pluribus auctoribus contenderim, ac evidentius probarim, tripodem illum Delphicum haud quaquam fuisse vas: quando Aristophanis interpres pythiam tripodi insidentem vaticinari solitam scribit in Pluto: partemque eam in qua sederet, vocari holmon: unde à Sophocle Apollo dicatur enholmos, quin & vates dici enholmides quodam genere videntur, ratione eadem. Quanquam est & holmos coquinæ usibus accommodum vas: & holmeus orbicularis lapis, ad quem legumina cædantur, & alia quædam. Ogmos verò nunc metentium indicat ordinem, nunc interjectum arboribus ociosum spatium, quod est ab Theone observatum. Ex quo scienter solis circulum Aratus ogmon nuncupavit, quoniam sit in signiferi meditullio constitutus:

Ἠέλιος μέγαν ὄγμον ἐλαύνων.

Vbi verò in Equitibus Aristophanes ait, ἐρρίπισεν ἀπὸ τριπόδων, interpres rursum inquit, in tripodib. sedebat promantis. Et Strabo: Auctores, inquit, certi memorant, divinum ipsum domicilium profundam & curvam esse speluncam, non admodum lato patentem ore, unde auram quidem referri, sacro a-

junt efflante numine. Excelsum autem hostio imminere tripodem, quem quum pythia vates inscenderit, hausto divinationis spiritu, dei responsa referre & metro & oratione soluta. Amplius in libro De mysteriis Jamblychus: Sibylla, inquit, in Delphis duobus modis suscipiebat Deum, vel per spiritum quendam tenuem igneúmque, qui erumpebat alicubi ex ore antri cujusdam, vel sedens in adyto super sedem æneam, habentem tres aut quatuor pedes, & deo dicatam, & utrobique divino se spiritui exponebat, unde divini ignis radio illustrabatur. Lactantius grammaticus super eo Papinij versu, qui est Thebaidos primo:

Salve prisca fides tripodum.

Tripos, inquit, species est lauri tribus radicibus, Apollini consecrata, propter triplicem vim divinationis. Est & mensa Apollinis tripos corio serpentis pythonis tecta. Sed quid pluribus agimus in re confessa? Advocetur tamen & Diodorus, post quem pudeat in manifestis ambigere. Etenim Bibliotheces sexto & decimo volumine sic propemodum scriptum legimus: Vatem, inquit, unam constituere mox & substruxere machinam, qua conscensa vaticinari tutò posset: habebat illa bases tres, unde & tripodis nomen inditum. Tripodem porrò dici mensam, libro secundo comprobat Athenæus. Nec tamen abnuerim, verbi hujus notiones esse plures: quippe Julius Pollux De vocabulis rerum quinto libro, inter aurium ornamenta tripoda recenset: putátque à figura esse impositam appellationem, sicut & Homerus τρίγληνα ἕρματα nominavit, ut trium pupillarum imaginem præferentia. Sunt autem hermata, Latinè inaures. γλήνη verò pupilla, aut etiam oculus ipse. Libro autem sexto idem Pollux: Erant, inquit, mensæ quædam primæ, secundæ, tertiæ, & tripodes, quibus superiacebant. Nominis item meminit Hesiodus. Auctor in Nerone Dion, Senecæ datum crimini quod Agrippinæ congrederetur, & quod aliud scriberet omnino, aliud sequeretur: nam tyrannos lacerans tyrannodidascalum se præstabat. Quin ditiumn locupletatum calumniis, ingentes congessisse opes. ac cedrinæ materiæ tripodas habuisse quingentos ἐλεφαντόποδας, id est eburneis pedibus, æquales universos, similésque: super quibus, inquit, vescebatur. Adolescentulis porrò lætabatur intempestivis: adidque ipsum Neronem impellebat, quem & in matris necem creditur adhortatus. Choragicos dici tripodas item observavimus apud Plutarchum in Nicia, quod is χορηγήσας omnes facilè superasset. Quas verò imponimus, ut collibuit, & tollimus trapezas, id est mensas, nunc magidas vocant, quo nomine utitur Sophocles quoque. Magidis præter Plinium meminit Paulus Jureconsultus: sed ita, ut eo nomine tabulatium accipiat interpres, aut schacherium. In Græcis auctoribus, præsertim medicis, magidas invenio pro offis positas. Trapezas item pro appositis cibariis invenies. Epidorpiæ verò trapezæ videntur fuisse omnium postremæ, quibus inferrentur bellaria. Sunt & qui vocentur microtrapezi, quibus parva paratur mensa. Sunt in eodem auctore libro decimo, scelithria, quæ (inquit) sunt parvi tripodes. Nam sella quædam Thessalica dicebatur tetrapus, opinor, de pedum numero. Tetraoros Sophocles, τετρασκελῆ accipit. Et alibi: obsoniis subjecta mensa rectè dicitur tripus: ut apud Aristophanem & Xenophontem ἐν τῇ ἀναβάσει, apud quem sunt & tripodia. Quod verò tripodi superimponi-

A tur, etiam cyclos dicitur, & holmos: quoniam, inquit, & Delphici tripodis epithema, cui propheta insidet, vocatur holmos. Tripodis autem empyri, quo apud ignem uterentur, media Homeru svocavit gastera. Apud quem etiam pro vase tripum dici, liquet ex eo versu,

Καὶ τρίποδ᾽ ὠτώεντα δύω ϰ εἴκοσι μέτρων.

hoc est. Et ansatum tripoda duarum & viginti mensurarum. Hunc autem tripum inter funebris certaminis præmia Achilles proposuit. Alioqui non iis B modo, qui fortiter quippiam fecissent, sed & poetis in victoria tripoda contribui, honestissimum censebatur, quando Hesiodum Homero devicto eum retulisse, proditum memoriæ scimus. Factum verò id in Amphidamantis laudatione. Ad quem bello peremptum celeberrimus quisque ex poetis certatim celebrandum Chalcidem confluxerat. Fuit autem is bello præclarus, ut qui Eretrienses multum diúque infestasset. Quod in septem sapientum convivio Plutarchus scribit. Dabatur & iis tripus. qui C dithyrambicum carmen cecinissent, ad imitationem Apollinei tripodis, ut quidam sunt interpretati. Memoratu dignum, quod Hesiodicæ aspidis interpres scribit, Tripoda item dici cratera magnum, trium ferè pedum. qui nunc (inquit) Barbarè vocatur χοιζάς. Sunt qui epistaten interpretentur tripoda æneum, qui chytropodis vicem impleat, id est ollæ pedibus fultæ. Quanquam eo nomine quidam Vulcani imagunculam figlini operis intelligere malunt, quæ focis assisteret: vel etiam lignum oblon- D gum coracas habens, unde coquinaria propenderent instrumenta: meminit in Avibus Aristophanes, & explicant interpretes. Omnino ita distingui tripodas animadverto, ut dicantur alij ἐμπυριβῆται, aut αἴθωνες, ab ignis usu, & ad hoc ipsum comparati: alii autem anathematici, ornatus gratia domibus dicati, vel templis, prorsum ignibus immaculati intactique: proinde ab Homero etiam apyri nuncupati, etiamsi hos intelligunt nonnulli, qui nec dum ignibus sint admoti, æthonas verò jam flammis suc- E censos. Apud Athenæum sunt apyri tripodes vino dicati, velut crateres. At in quibus calefiebat aqua loetrochoi: ex quis aliqui ὠτώεντες, id est ansati. Tripoda musicum organum à Delphici tripodis similitudine nuncupatum, multi scribunt, ac triplicis citharæ, usum præbuisse. Relatu dignum est, quod in musica Martianus scribit: Tripoda trini cursus præsagia polliceri, hoc est extantis, instantis rapti. Qua in parte commonendus est lector accuratus: instans, dici de futuro, non de præsenti, sicuti philo- F sophiorum modo scholis extritum est: Nec me fallit tamen, grammaticum Diomedem libro primo, instans tempus pro præsenti frequenter usurpare. Quin & Fabius quoque libro quinto, tempus in præteritum distribuit, instans, & futurum. Sed & primo Divinationum Cicero instare, de præsentibus. dixit: quin & secundo De oratore, liquidò instans, pro præsenti est positum. Nec non apud Gellium libro decimoseptimo. Ita ni Lynceo fueris oculatior, vel memorosior Mithridate in tendiculam G præceps eas, necessarium est. Sicuti quum impossibile, non Latinum verbum malè feriatis videtur: quo tamen utitur Boetius, non reformidat cum Jureconsultis Quintilianus libro quinto. Mos autem veteribus frequens fuit, exsculpendi in tripodibus epigrammata. Id quod nec tacuit Gellius, quum ait, Hesiodum atque Homerum aliquo tempore eodem vixisse, epigrammatis argumento probari,

quod

quod in tripode scriptum fuerat, quem in monte Helicone posuisset Hesiodus. Hæc verò repetit Gellius ex Varronis libro De imaginibus primo. Et Priscianus scribit, legisse se epigrammata in tripode vetustissimo, qui in Xerolopho fuisset Byzantii. Scribit Suidas xerolophon dici à quibusdam thema & tripoda thematium. Sciendum præterea quòd à tripode non ita dissitum est, cillibantas fuisse apud priores trium crurum ligna quędam, quibus in prælio fatigati scuta imponebant. Id quod clarissimè monstravit Aristophanes,

Τὰς κιλλίβαντας οἶσε παῖ τὰς ἀσπίδος.

quod est, Scuti cillibantas feras ò puer. Inde fortè natum illud Varronis tradentis, mensam vinariam rotundam quandoque appellatam cillibantum, ut etiam in castris: quanquam aliud sentit ipse, & nos alibi commeminimus. Porrò ut ad tripodem redeamus, scribit Apollonius Argonauticon quarto, Jasonem quum in Illyricum appulisset, ut ab Hylæis navigandi rationem edoceretur, dono illis dedisse tripoda, cujus hoc fuerit fatum, ubicunque foret is, civitatem nunquam hostibus cessuram in prædam. Dicitur quandoque tripus αὐτόμας: uti apud Callimachum,

Οἵ τε τοῖσιν ἐπέφραδε αὐτόμας.

Eo verò censetur vates nomine, quum ex se quippiam, scitante nemine, vaticinatur. Et quia hoc capite de mensis fuit mentio nobis plurima, addamus præterea illud auctarium, quod scribit Ælius Dionysius: Mensas quasdam coquinarias dici doridas, ἀπὸ τοῦ δέρειν, quod signat polire: unde etiam inflectitur δόρυ, quo nunc hasta significatur, nunc simpliciter omne lignum, etiam in arboribus: ut

Οὐ γάρ πω τοῖον ἀνήλυθεν ἐκ δόρυ γαίης.

Doryphoros pro prætorianis sequens usurpavit ætas, & apud Dionem est observatum. Ecdoria vocant Græci medicamenta, cuti solvendæ accommoda, urendi potestate ac vi, ἀπὸ τοῦ ἐκδέρειν, quo indicatur excoriatio, aut etiam deglubitio. Doratissmum iidem dicunt, ubi hastis res geritur in pugna. Eparchon τῶν δορυφόρων Græci vocant, quem nos prætorianorum dicimus præfectum.

Delphici oraculi quæ tradantur initia. Ejusdem deficientis rationes. De Tiresia item oraculo. Parnassus mons unde dicatur. Coretas pastor. Mantea. Anactora, anacea.

CAP. XVI.

POstea quam satis superque de tripode disseruimus, aptissimum (opinor) fuerit, inseruisse huic potissimum loco, quæ auctor Diodorus Bibliotheces sexto & decimo volumine de oraculi Delphici primordiis prodenda censuerit, quando id toto orbe terrarum festo concursu celeberrimum intelligi priores voluere. Igitur fuit, inquit, secretio quædam iis in locis, ubi postea constructum adytum est. Illuc fortè compascentes arrepserunt capræ, quod vastæ tum ibi solitudines forent, nec omnino incolerentur Delphi. Quæ verò ex iis in hiatum despectare cœpisset, evestigio mirabiliter exultans lascivire, ac vocem prorsus dissonam emittere. Id quum amplius admiraretur pastor, ut sunt hominum ingenia plerunque latentia scrutandi avida, accessisse traditur: móxque eodem affectu modo, quo capræ prius, sed insuper futura quoque præcinere cœpisse. Re verò latius vulgata, accur-

A risse multo plures, qui omnes consimiliter afflati conjectationem præbuere, oraculi vim ex terra esse. Cæterùm quia temulenti spiritu, quem ἀσθμα vocant δαιμόνιον, plerique interirent, visum fuisse, vatem unam astituere, quæ citra reliquorum noxam panderet futura. Ad id verò etiam pegma fuastruxere, quo inscenso securè vaticinaretur. Habebat id bases tres, propterea tripodis nomen est sortitum. Præficiebantur primò virgunculæ puritatis ratione. Postea verò quum Phœbadis amo-
B re obretitus Thessalus Echecrates illam stuprasset, sancitum ut quinquagenaria mulier, virgineo tamen cultu, vaticinandi pontificium gereret. Hactenus Diodorus. Id verò oraculum superstitione vana, & hominum inscitia, multóque amplius immundorum vafriciis spirituum illuc evectum est, ut non omnium modò gentium fieret affluxus, sed passim præpotentium quoq; regum ac principum populorum dona mitterentur opulentissima, ut inde Delphici maximè celebrentur thesauri. Et Aphe-
C torias opes, ut immensas præ signésq; certatim memorent Græci. Nam ab edendis oraculis Aphetora dici Apollinem novimus. Lego in Græcorum thesauris, Parnasum quendam omnium principem oraculum adiisse Delphicum, unde sit monti adoptatum nomen, etiam si Larnasum prius dictum produnt alii, quod Deucalionis arca, quam λάρνακα vocant, illuc sit delata. Super oraculo Delphico verba Ciceronis sunt Divinationum priore libro: terræ, inquit, vis pythiam Delphis incitabat, Natu-
D ræ Sibyllam. An non videmus, quàm sint varia terrarum genera? Ex quibus & mortifera quædam pars est, ut Ansancti in Hirpinis, & in Asia vidimus Plutonia. Aliæ peracuta ingenia gignunt, aliæ retusa: quæ omnia fiunt ex cœli varietate, & ex dispariili aspiratione terrarum. At libro secundo idem M. Tullius: evanuisse, aiunt, vetustate vim loci ejus, unde anhelitus ille fieret, quo pythia mente incitata, ederet oracula. Sed quum de vi agatur non naturali solum, sed etiam divina, quo tandem modo
E evanuit? Vetustate inquies. Quæ vetustas est, quæ vim divinam conficere possit? Quid tam divinum, quàm afflatus ex terra mentem ita movens, ut etiam providam rerum futurarum efficiat? Cæterùm oraculi vanitatem quum multa alia, tum Demosthenis illud coarguere videtur. Qui pythiam promantin, ab prædicendi usu sic nuncupatam, dicebat φιλιππίζειν, id est quasi cum Philippo facere, quod eo spectabat, ut eam à Philippo corruptam diceret. Plutarchus in libro De oraculis, quæ defecissent,
F Delphici oraculi originem eandem ferè facit quam Diodorus: sed adjicit, Pastorem illum qui omnium princeps ex afflatu sit vaticinatus, Coretam fuisse nuncupatum. Et mox desinentis vaticinæ potestatis rationes allaturus, plurimas ait in terra contingere mutationes varietatésque rerum: quando & multis locis metalla defecisse, manifestum fit. Lapis carystius mirandæ fuit apud priores naturæ, quoniam νηματώδης erat, id est netilis, aptúsque duci instar lanæ linive. Conficiebantur inde chi-
G romactra, id est mantilia, item retia reticuláque, quæ ubi sordes contraxissent, conjecta in ignem candori suo citra ullã omnino noxã restituebantur: victrixque illa omnium vis ignium aliquid tandem nacta erat, in quod jus nullum haberet. At nunc, inquit, evanuere omnia hæc: vixque in metallis visuntur velut ines, aut prætenues, qui intercurrant, capilli. Ejusmodi porrò & in man-

ticis pneumatibus, id est spiritibus vaticis conjectanda sunt. Neque enim æterna est eorum vis, quæ senij planè sit nescia, verum & ipsa mutationibus obnoxia censeri debet. Probabile nanque fit, imbres nimios quandoq; potestatem eam restringere, plerunque & fulminum casu difflari. Præcipuè autem terra motibus agitata permiscere ima potest, & meatus occæcare prorsum. Nam & in Orchomeno quum atrox debaccharetur pestilentiæ malum, plerosque hominum vis quidem grassantis morbi absumpsit: sed & Tiresiæ defecit oraculum, quod & nunc velut feriatum conticescit. Auctor item Dion est, Delphicum oraculum ab Nerone solutum, ad hiatum, unde sacer sese promebat spiritus, jugulatis hominibus, quin & regione Cirrhæa militibus contributa. Dignum relatu in libro de mundo, cujus auctor ab aliis Aristoteles creditur, ab aliis Theophrastus, spiritus è terra efflationem hanc planè confirmari, quo vel furentes efficerentur, vel vaticini.

Quam esse ex inimicis utilitatem maximam censuerit Plutarchus. Inimicum esse vulturi assimilem. Hieronis os fœtens. Duellij historia, & Biliæ uxoris.

CAP. XVII.

SCitum est, ac memorandum in primis, quod à Plutarcho viro doctissimo & prudentissimo, inque disciplinis auctoritate gravi, relatum animadvertimus in commentariolo, quibus quis rationibus juvari ab inimico possit. Primum inquit, omnium mihi videtur, quod est ex inimicis maximè noxium, id si modo attendas, effici utilissimum posse. Inimicus siquidem pervigili cura rebus insidiatur tuis, vitámque ambit hinc inde, ansam quæritans: nec inspectat per quercum modo, sicuti olim Lynceus, nec per lapidea, vel testacea: sed per amicos, per servos, per familiares universos: adeo efficax est, expeditúsq; eorum, quæ vel facias, vel consultes, explorator, inspectórque. Præcipuè verò si quid delinquas, inhæret affixus scrutatúrque. Et profectò vulturum exprimere videtur mores, hi quippe tabida tantum consectantur cadavera: nam pura, benéque habentia ne sentiunt quidem. Consimiliter inimicum vitæ modo labes movet, ægra illum excitant, ac quæ computruerint. Ad hæc adnuunt, hæc contrectasse gaudent, hæc convellunt, qui te odiosè insectantur. Inde verò eximia, ac præcellens profluit utilitas, si ista veritus, exploratè periculaque tibi perpetuò intendas: te observes, ne quid incuriosè, incircumspectéque, sed prospicienter omnia dicas, agásque: ut veluti in accuratiore diæta, vitam præstes incusabilem, inculpatam, ab omnique sequestratam venenosiore morsu. Qui enim sic affectiones reprimit, sedátque, &, qua maximè pollemus rationem velut in specula continet, metu, providáque, & sagaci cura meditationem concipit, & propositum æquabilem transigendi vitam, ac omni procul abjunctam crimine. Id enim prorsum in hoc usu evenit, quod civitatibus contingere certum est, quæ hoste vicino assiduè infestentur. Hic siquidem ingruens terror ad moderationem redigit, concordiam conciliat, sanæque, ac rectè valentis reipublicæ amorem inducit. Eodem modo inimicus infestior vel nolentes ad sobrietatem revocat, in desidiam labi non permittit, aut neglectum: efficitque assuetudine ista, ut tanquam in sta-

A tione quadam positi, εἰς τὸ ἀναμάρτητον evadamus, id est in statum insontem, ac prorsus Theonini dentis nescium. Quibus enim Homericum illud altius insederit, ac (ut sic dicam) fuerit ad manum,

Ἦ κεν γηθήσαι Πρίαμος, Πριάμοιό τε παῖδες.

Lætari utique Priamus posset, rursúmque Priami filij: avertuntur inde, longiúsque abducuntur ab iis, quæ inimicus lætè naso crispante videatur excepturus, ubi velut per frumentarios, quod in amicos cu- B riosè dicitur fecisse Adrianus, omnia vel anxiè fuerit scrutatus. Mirum est, quàm proficiat in summam vitæ studium hoc, & æmula concertatio. Celeberrimum est Nasicæ scriptionis apophthegma. Quibusdam enim astruentibus, Rem Romanam nunc demum obfirmatam stabilémque videri, Carthagine funditus eversa, & (ut ait ille) impacto mœnibus aratro: Immo verò, inquit, nunc periclitamur maximè, quando nec quos extimescamus, nec quorum nomine erubescamus, reliquos nobis fe- C cimus. Adde præclarum Diogenis documentum, civile in primis, ac philosopho condignum: Quónam pacto ulciscar inimicum? Si bonus, inquit, honestúsque ipse fias. Inimici equos probari qui advertunt, torqueri non cessant: si commendari canem, si elaboratos excultósque videant agros, si pulchrè florescentem congerminantémque spectent hortulum, ingemunt. Quid facturos putas, si justum te comprobes virum, mentis integræ, bonum, verbis probum, factis purum, victu moderatum, D profundo perfruentem (ut ille ait) mentis sulco: unde prudens egerminat consilium: Si inimicum malè habere cupis, non impudicitiam substratæ vilitatis non mollitiem opprobraris, non scurrilitatem, non id genus alia pleraque. Cæterum esto ipse sciens, temperatus, verax, adeuntibúsque perhumanè utaris, ac justè. Quòd si ad probra evectus fueris, id sit præcipuæ curæ, ut ab iis quæ coarguis, abducas te longius: introspice animam, putrida circumspecta, ne quis insusurret illud tra- E gicum:

Ἄλλων ἰατρὸς, αὐτὸς ἕλκεσι βρύων.

Aliorum medicus, ipse ulceribus scatet. Si inscitiam fortè tibi in altercationibus objecerit, intende discendi ardorem allabora eo proclivius: si timidum appellarit, virilem exacue promptitudinem: si ut lascivum incesserit, atque intemperantem, exterge ab anima, si quod latenter inolevit titillantis voluptatis vestigium, mèmor semper: Nil fœdius reciprocante crimine. Si cui turpiter ac inhonestè F agenti incurrisset Plato, abiens, seque intuens dicere solebat, μή που ἄρ' ἐγὼ τοιοῦτος, an & ipse talis? Qui inimici convitia patitur, insigniter inde juvari potest. Nam dicere solitum Antisthenem accepimus, Revocandis ad bonam frugem vel amico esse opus ingenuo, vel ardenti acrique inimico: alter enim rectè monendo, coarguendo alter increpandóque avertit à vitio. Genus autem hoc remedij tanto videri præstantius debet, quod (ut nunc est) ubi fidenti opus audacia est, amici ἰσχνόφωνοι, id G est graciles voce se præstant: sicubi adulatio intercurrat, impendio sunt loquaces & obstreperi, vel tinnuli quoque. Ubi admonendus amicus, muti prorsum. Proinde ab inimicis audienda veritas, quam negligit amicitia. Nam & Telephus medicinam invenit ex hoste. Et qui Thessalum Promethea perimere cogitarat, persanavit, abscessui quod phymâ vocant, patefacta via. Ita profectò est, Inimicus

igi

πρὶ ἄμισθος διδάσκαλος, id est, gratuitus magister, ac sine minervali, semper ex eo discere aliquid licet eorum, quæ nos lateant: ac eo quidem impensius, quod plura longè, ac sæpius præsentit, perspicitque inimicus, quàm amicum professus: quando, ut Plato ait, τυφλοῦται τὸ φιλοῦν περὶ τὸ φιλούμενον, occæcat amor in eo quod ames. Odium verò ferè garrulitati adnexum implicitumque est, ac πολυπραγμονεῖ, id est satagit alienarum rerum. Sic enim ut possumus, transferamus: nec tamen inde damnari aut coargui Latinæ linguæ tenuitas debet, quando ut testis locupletior Hieronymus est, etiam Græci pleraque nostra per circuitus transferunt. Hieron ex inimico audivit primum, sibi fœtere animam. quamobrem commotior, Quid ais uxor, cur non commonuisti? At illa, ut quæ modesta foret, puráque: Quoniam, inquit, ita viris omnibus olere opinabar. Postremò id cogitandum, agricolarum peritissimos tradere, allium & cepas bonitate proficere, si rosis violisque applantentur, quod in eas acrimonia, & quod olidum est, secernatur. Eodem ipsi modo inimicum ex propinquo patiamur; quo feliciter agente, commoveamur, exacuamurque: ac ita consurgamus, ut ex æmulatione connitamur pari industria perfungi, aut etiam sublimiorem nobis locum vendicare. Quòd si malis artibus evadat is nobis superior, vel gratia, vel honoribus, æquo id animo patiendum, immo eo amplius nostra ipsorum integritate lætandum. Siquidem quod intra, quodque supra terram aurum est omne, in æquilibrio virtutis stare nequit, sicuti à Platone dictum gravissimè est. Illud verò superpondium fuerit, quod ex Plutarcho dictum de Hierone est, id ab Hieronymo adversus Jovinianum primo, in Duellium referri, qui Romæ primus navali certamine triumphavit, & uxorem Biliam tantæ pudicitiæ, ut illo quoque seculo pro exemplo fuerit, quo impudicitia monstrum erat.

De vulturibus adnotata quæpiam. Cur causidici dicantur togati vulturij. Item imperatores paludati vulturij. De vulturum odoratu, & odoris ratione.

Cap. XVIII.

Vulturē animalium omnium innocentissimum, Hermodori Pontifici sententia pronunciavit, quia nil prorsus attingat eorum, quæ serant homines, plantent, alant. Animantium præterea nullam interimat. Volucribus quoq; vel mortuis abstineat, quodam cognationis intellectu. In auguriis certè avis præstantissima vultur habebatur, quod Hercules comprobarit, necnon Romanæ urbis primordia manifestum faciunt, fortè quia rarissimè vulturius conspicitur, & inde oblatus aliquid semper creditur portendere. Aut quia, sicuti fabulantur Ægyptii, & in Hexaemero Ambrosius videtur approbasse, vulturii omnes fœminæ sunt, ac ut zephyro arbores, sic illæ euro gravidæ fiunt: aut borea, ut prodit Horus. Immo certa & firma inde signa fieri, verissimum est. Horus hieroglyphicè vulturis imagine matrem prodit indicari: in Onirocriticis scribit Artemidorus, in Italia veteri lege vultures à nemine solitos necari: quin & illis insidias concinnantes ἀσεβεῖς, inquit, opinabantur. Verum quia animans hæc cadavera jam tabida summè affectat & rapit avidissimè, ex quo & Catullus,

Lingua exerta avido sit data vulturio,

Propterea quodam loco Apulejus, causidicos & oratores forenses probrosis incessens verbis, quod eis, ut Columella dixit gravissimè, concessum sit in medio foro latrocinium, togatos nominavit vulturios, ut quibus prævaricari, reos prodere, vendere advocationes, & sanguinaria rapacitate homines excarnificare, frequentissimi sit moris. Sicut M. Tullius pro Sextio, Vulturios paludatos appellavit Gabinium & Pisonem imperatores, qui pretio nundinarentur omnia. Porrò & ratione eadem salibus suis Plautus inseruit vulturios pro talis in Curculione; ut enim vultures carnivori sunt, & rapto vivunt, compari modo & tali voratores ita sunt, ut dispolient ex toto aleatorem, atq; ut Plautino item verbo utamur, deruncinent. Captatores quoq; dici vulturios, non Seneca modo, sed indicavit Catullus item illo versiculo,

Suscitat à cano vulturium capite.

Memorabile est quod tomo De ideis primo, ubi περὶ σεμνότητος λόγου differitur, Hermogenes adnotavit, quosdam appellare solitos vultures, τάφους ἐμψύχους, id est animata sepulchra, παρὰ γὰρ τοῖς ὑποξύλοις τούτοισι σοφισταῖς πάμπολλα εὕροις ἄν, τάφους τε γὰρ ἐμψύχους τοὺς γῦπας λέγουσιν, ὧν περ εἰσὶ μάλιστα ἄξιοι, καὶ ἄλλα τοιαῦτα ψυχρεύονται πάμπολλα. id est apud subligneos verò hosce sophistas plura invenias utique, quippe vultures dicunt sepulchra esse animata, quibus digni sunt ipsi maximè: & frigidiora his alia non pauca. Illud verò neutiquam prætereundum, quod ex Hieronymo compertum nobis est: Vulturem, quum cœperit ova edere, quippiam ex indico tractu afferre, quod est tanquam nux, intus habens quod moveatur, sonumque subinde reddat. Id verò sibi ut apposuerit, multos fœtus producere, sed unum tantum remanere, qui immusulus à plerisque dicitur. Masurius verò pullum aquilæ eo nomine intelligit, prius quam albicet cauda. Vulturum odorandi vis mirifica ab auctoribus traditur classicis: nam & in magia significat Apuleius, Si verò, inquit naribus nidorē domesticum præsensit, vincit idem sagacitate odorandi canes & vulturios. Cui enim cani, cui vulturio Alexandrini cæli quicquam ab usque Æensium finibus oboleat? Scribit divus Thomas, per quingenta millia passuum ab vulturibus, Addit Hieronymus, etiam ab aquilis, præsentiri cadaveris putorem, sed & eo amplius. Illuc autem usque odorem, vel corporalem evaporationem pertingere, prorsus absurdum, præsertim quum sensibile medium immutet undique secundum eandem distantiam, nisi præpediatur. Neque enim sufficeret ad tantum spatii occupandum, etiam si in fumidam resolveretur evaporationem integrum cadaver: quando certus ac præscriptus est refractionis terminus, ad quem naturale corpus pervenire potest, qui est raritas ignis. Sed nec hujusmodi odore cadaver noscitur sensus ratione immutatum. Proinde dicendum, quod & alibi hoc opere attigimus, ab odorabili resolvi quidem posse fumidam evaporationem: sed eam tamen non produci ad eum terminum, ubi odor percipiatur. At ipsum medium spiritaliter immutari ultra quam commemorata evaporatio possit pervenire. Sunt & qui futuram stragem præsensione quadam mirè percipi tradant. Et comprobat in Hexaemero magnus Basilius, quo nomine Marti sacros censuit vultures veterum auctoritas, uti scribit Phurnutus, quoniam plurimi visantur, ubi sint πτώματα πολλὰ ἀρειφάτων. Etiam si Deo illi asinos

immolarent nonnulli de turbulenti ruditus ratione, ob bellicos clamores. Alii autem canes, διὰ τὸ θρασὺ καὶ ἐπιθετικὸν τοῦ ζώου. Quin & ingruentis mali certissimum haberi præsagium, ubi exercitum aves insequantur eiusmodi. Cujus rationem scrutari, difficillimum censuit Albertus, ni stellarum potestate occultiore fieri, collibeat credere. Corvos equidem ipsum hoc quandoque factitasse, compertum est. Scribit Horus: Veteres imperatores accuratè solitos explorare, in quam belli partem spectarent vultures, inde victoriam conjectantes, vel profligationem, Quod autem Albertus idem scribere Aristotelem tradit, Vulturis nidum nunquam esse visum: id verò perspicuè falsum est, quod amplius liquebit, si quis sextum De historiis animalium adierit librum. Propterea vulturum nidos in Germania visitari frequentes, facilè impetrarit fidem. Porrò de vulturiis scitus admodum narratur apologus adversum fœnore sese illaqueantes, Vulturius quidam vehementer agitatus vomere amplius cœpit, simulque etiam queri, ac sese affligtare, quòd intestina ejectare videretur. Pax sit rebus, inquit alter, non est quòd ægro sis animo, neque enim tui evomis quippiam, sed cadaveris portiones quod nuper conscidimus. Eadem ratione fœnore adobruti non agros evomunt distrahuntq; proprios, sed fœneratoris, quem iis dominum præfecerunt. De vulturibus apud Ambrosium quod attigimus, sic comperi: Concubitu perfrui jam nullo, nec conjugali usu, nuptialisq; copulæ ulla misceri sorte: ac ita nullo masculi semine concipere, & citra cõjunctionem generare: natos verò inde in multum superesse ævi, adeò ut ad annum centesimum vitæ series producatur. Vultures item sunt qui tradant, animalia in cuncta videndi præstantia exsuperare.

Quid sit quod monogrammos deos dixit Epicurus. Quod solidum corpus: & quæ mathematica corpora. Monocroti, dicroti. Apua. Aphyæ meretrices cur. Euthygramma quid: & euthyoria. Polygrammi. Canabi qui dicantur, & clematides Ægyptia. Phileta, ac Philippida macilentia.

Cap. XIX.

Cicero libro De natura Deorum secundo, Epicuri sententiam exagitans sic ferè scribit: Non sunt dii, inquit, his corporibus, ut aut casus aut ictus extimescant, aut morbos metuant ex defatigatione membrorum. Quæ verens Epicurus monogrammos Deos & nihil agentes commentus est. Quæsitum inter doctissimos, in veterum literarum tractatione diu multumque versatos, quinam dicantur Monogrammi, aut quid eo verbo intelligi voluerit Epicurus. Ego verò pro virili benè consultum omnibus cupiens, quæ mihi vetus lectio suggerit, promam gratissimè, expendet mox lector candidus: sique ad stomachum facient, percoquat, ac citra livorem sinat ire in corpus, nullis magnopere, anxiéque cuniculis ductis, aut aranearum objectis cassiculis: quos plerunque argumentationum eculeos tentur scioli, in quibus adversarium suspendant: si qua minus arriserint, transiliat, putetque, nos fuisse homines. Monogrammos igitur ex monumentis Marcelli invenio dici, homines macie prætenues ac decolores strigosósq; ac incuratiores & vesculos. Quæ nuncupatio videtur ex picturæ ratione inflexa, quæ hinc [illegible] dicitur, ut ex Plinii doctrina percipi licet, quod prius quàm coloribus corporetur, lineis ad umbram fingitur. Probat porrò Nonius Lucilii auctoritate, cujus sunt verba:

Vix vivo homini, & monogrammo.

Cæterum ex iis non omnino quidem elucescit Ciceronis nodus, ad intellectum tamen aditus aperitur, qui plenus fiet, si placita Epicuri de natura divina exploratius noverimus. Quæ ab Anthropomorphitarum hæresi haud ita disparantur, qui rustica simplicitate Deum habere humana membra arbitrantur, unde & appellationem sortiti creduntur. Omnium, inquit, animantium formam vincit hominum figura. Deus autem animans est: ideò ea profectò figura est, quæ pulcherrima sit omnium, quoniam Deos beatissimos esse constat: beatus autem esse sine virtute nemo potest, nec virtus sine ratione constare, nec ratio unquam sine hominis figura. Hominis igitur specie esse Deos, confitendum est. Nec tamen ea species corpus est, sed quasi corpus: nec habet sanguinem, sed quasi sanguinem. Addamus porrò, ut perspicua magis tota res fiat, quod aptissimè concipit mathesis. Omne corpus, quod solidum est, ac stereon Græci vocant, triplici constat dimensione, longitudinis, latitudinis, profunditatis. Ex his tribus, linea ductu una consurgit dimensio, quam longitudinem dicimus, citra ullam latitudinem. Planities verò, quàm epiphaniam vocant, longo latoque distenditur: alto tamen caret. Soliditas autem perficitur, si illis altitudo accesserit. Cæterum id magnopere advertendum, quòd corpus quodlibet superficie quidem cluditur, tanquam termino. Hic verò terminus quamvis circa corpus sit, incorporeus tamen intelligitur: est enim hæc incorporea natura prima, nec tamen purè, quando non nisi circa corpus apparet. Propterea etiam si superficies à corporibus res non sequestrat: intellectus tamen ipsum hoc facit. Hæc superficies sicuti terminus corporum est, ita terminatur & ipsa lineis, quas suo nomine grammas Græci dicunt: punctis verò finiuntur lineæ. Denique corpora hæc sunt, quæ mathematica vocant. Ex his verò jam dilucere arbitror, cur Deos non habentes corpus, sed quasi corpus; ut acutè delirabat Epicurus, etiam monogrammos nuncuparit. Nam nec superficies quę lineis connectitur, corpus est, sed quasi corpus, quia citra corpus non est. Sic & monogrammos pictura, quasi superficies quædam concipi debet, quoniam non est corporata coloribus, qui profunditatem imaginibus tabulisque addere videntur. Qui porrò emaciati supra modum sunt, & pellucidi quodammodo, ut quibus nulla adesse carnis videatur altitudo, rectissimè profectò & hi monogrammorum insigniuntur cognomine. Monocroti apud Xenophontem Rerum Græcarum secundo, ad monogrammos pertinent nihil. dici Latinè valent uniremes; sicut dicroti, biremes. Dignum relatu id quoque, in Græcis observatum monumentis, & ab Apollodoro proditum; meretriculas quasdam fuisse Aphyas, id est Apuas cognominatas; quòd minutulæ forent, albæque, oculis grandioribus, nomina eis fuere Stagonion & Anthis; ex eadem causa in libro De meretricibus, Nicostratida dici Apuam cœpisse, scribit Antiphanes. Alioqui & Apuas, auctore Chrysippo, Athenis ob

ob rei affluentiam nimiam esse dictitabant πτωχικὸν ὄψον, id est mendicorum obsonium. Quoniam verò de grammis, id est lineis actum nobis est, obiter, exque abundanti subnotandum, Euthygrammas apud Vitruvium dici rectas lineas, ex quibus geometria circini tradit usum, è quo facilius ædificiorum in areis expediunter descriptiones, normarumque & librationum & linearum directiones: ἰθυωρίαν Græci, æquè semper meantem cursum vocant. Polygrammos melanuros vocat Aristoteles, atque item melanogrammos ab linearum multitudine vel nigricie, quibus interstinguantur. Sciendum quia hac de re actum nobis, ma-

A cie prætenues dici ab Græcis canabos quoque, ut scribit Pollux. nam & poëta Sannyrion ita est cognominatus: quoniam sit exile lignum canabus, pileorum textricæ accommodum. Sed & procero corpore homines, ac nigro uti est apud Demetrium Phalereum, Clematides dicuntur Ægyptiæ: quoniam ejusmodi ferè sit herba ea, in Ægypto proveniens ubertim. Philetam Coum, poëtam adeò macie attenuatum ferunt, ut plumbeos glo- B bos pedibus adnexos haberet assiduè, ne à ventis auferretur transversus. Philippides in eandem venit decuriam, & inde conformatum verbum φιλιππιδοῦσθαι, pro emaciari.

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN ANTIQUARUM LECTIONUM LIBROS LUDOVICI CÆLII patrui, ad magnificos comites Octavianum abbatem, Lactantium priorem, & Petrum de Roverellis fratres, Præfatio nona.

HUmanarum obvolutionum antiquorum famosiores variam pelagi vastitatem devagantes, variis mentium captionibus irretiti summam humanæ felicitatis amplitudinem conati, diversis diversa propriis suis affectibus consona dictitarunt: bonam alii extollentes fortunam: honestam alii voluptatem, scientifici contemplatus solo affectu saginati: alii natura ipsa præministra omnibus hominibus scientiæ desiderium insitum esse doctissimè tradiderunt, ut qui summi boni amplissimam insignituram primarum causarum contemplatu aut adeptam, aut adeptioni dispositam, certo certius arbitrarentur. Cujus assertionis amplitudinem & si aliàs (ut sic dicam) olfecerim, toto nunc animo, certissimoque meæ mentis affectu serius conspicatus affirmo. Eoque magis quòd ad vos doctissimi bonarum literarum cultura micantes, Octaviane abbas meritissime, Lactanti prior dignissime, Petre comes illustris, mihi omniquaque patroni obsequiosissimi: qui vos non nisi doctrinatæ scientiæ fastigiis anhelantes, toto animo, toto mentis affectu inhiantes perspiciens, ac eadem devinctos opinione idipsum sentire suadeor: ut qui non nisi solam doctioris Minervæ initiaturam toto animo foventes eadem vobis ipsis progymnasmata præmonstretis, ut & cujusque vestrum bonæ indolis amplitudinem multo ante hac præsignatam optimè comprobetis: & Roverellæ familiæ decantatissimæ fimbriatis literaturæ præconiis, vestro ipso genio, vobis ipsis suggerentibus refertissimè demonstretis insignituram. Quod eo mihi certius assertum cognosco, quo vos bonarum literarum studia amplius elucere curantes, si quid in eis absconditum esse scitis, non nisi ut in clariorem lucem prodeat curetis, ut doctiorum mentes amplius excitatæ latius evagantes diffundantur. Qui me pluries Antiquarum lectionum lecturam, doctissimi Ludovici Cælii patrui mei facturam antea editam, additionibus maximis demum defricatam, quasi doctiorum mentibus insidiatum detineam, tanto affectuositatis impulsu argueritis, ut non nisi ipsius promulgatione in vos gratioris meæ certitudinis effectum videar ostensurus. Quam quum, & si jam diu ante hac præmeditatam, nunc vestris potissimè impulsus persuasionibus ut prodeat destinatus, impressoribus excudendam tradere decreverim, ejus (ut amplissimis defensoribus munita securius prodeat) portiunculam hanc nonam vestro nutui dicatam volui. Nec ab re: quos & doctissima Minerva eruditos, & doctiorum animis gratius propensos adeò dignovi, ut ipsius, totiusq; operis patrocinium vos alacrioti animo subituros non dubitaverim. Hanc igitur vestra illa innata animi sinceritate, pusillum equidem munusculum, at mei in vos affectuosi ancillatus insigne non immeritum accipite, Camillumq; Richerium vestris omnium nutibus obsequiosissimum foventes curate.

LUDOVICI CÆLII RHODIGINI LECTIONUM ANTIQUARUM LIBER UNUS, QUI NONUS.

Musices laus: cur data hominibus: rursum à quibus studium ejus sit derisum. Cleon cantor. Ateas Scytha. Apollo medicinæ inventor, & musicæ rex. Mercurij inventa.

Cap. I.

SUmmam eruditionem, & animorum institutionē longè præclarā esse in nervorum vocúmq; cantibus sitam, à Græcis semper ferè creditum est. Hinc legimus Epaminondam Græciæ principem fidibus præstantissimè cecinisse. Proinde, sicuti commeminit M. Tullius, Themistocles quum aliquot annis antè in epulis recusasset lyram, est habitus indoctior. Quando uti testis item primo Therapeutices est Galenus, abesse à conviviis lyram, vel id genus aliud, turpissimū censebatur planè, ἀτῆλθον ἢ πάλαι κατὰ τὰς τοιαύτας συνόδους, καλὸν ἐνόμιζε. Sed & Lycurgus, quamvis durissimas Lacedæmoniis suis leges injungeret musices tamen studium egregiè videtur amplexatus: quando ipsam hanc natura parens impertivisse animadvertitur, quo transmitti laborum om̄ molestissimum posset proclivius. Remigem, ut Fabius inquit, cantus hortatur, & singulorum fatigatio, quālibet se rudi modulatione solatur. Quin & concionū fluctibus inseritur, agentiq; Graccho servus Erycinus eburneola fistula modos incinebat. Pythagoras, & qui deinceps studia consectati sunt eadem, Mundum ipsum non citra musicas rationes concinnatum coaptatumq; argumentorum subtilitate colligere sunt visi. Quin & artium veluti præstantissima divinis se inseruit rebus, & quod testatum quoque Ptolemæus reliquit, numinibus placandis adhibetur. Plato etiam esse gentibus contributam putat musicam ad præclarius quoddam præstantiusque opus. Nam quum sit concinnitatis inter frequentamenta varia præcipuè artifex musica, non ideo à diis data, ut ad delicias convertamus, & aurium pruritum: sed ut, quod animæ consonantiam turbat & harmoniam, hujusce voluptatis delinimento sedari, ac ad ordinem redigi valeat. Cæterum & gravissimè Pindarus: ὅσσα δὲ μὴ πεφίληκε Ζεὺς, ἀτύζονται βοὰν Πιερίδων ἀΐοντα. Quæcunque non amat Jupiter, vocem aversantur Pieridum. Proinde Socrates jam senex, institui lyra non erubescebat. Thebis porrò Pindari statua visitur nulla: visitur autem, inquit Athenæus, cantoris Cleonis: in cujus sinum, Thebas Alexandro diruente, quum fugiens quidam aurum immisisset, rediens anno trigesimo post, jam Thebis frequentibus, cum fide totum recuperavit. Præclara est comici Eupolis ad musices præconium pertinens sententia, qua negocium esse sancitur βαθὺ καὶ καμπύλον, id est profundum flexuosumque. Propterea in Hyacintho Anaxilas: Musica per deos, inquit, perinde ac Libya, semper quotannis novam quampiam feram parit. Magnus equidem juxta citharœdum Theophilum, stabilisque thesaurus musica est: mores eorum instituit, componitque, ac mollit iratum ar-

A dores, quod vel Homericus abundè Achilles significat. Musici quidem proprium munus, in sono gratiam, in cantu sermonis elegantiam imitari: meminisse verò animi motus multo impensius, uti consonent, curandum quàm voces. Inconcinnum quippe musicum videri, cui in maxima vocis ac lyræ consonantia dissonat mens. Porrò David oraculum est ac Mercurii: postea quàm movente Deo canimus, & Deum canere nos oportere. Quo fit, ut insignitius barbaram quorundam B feritatem mirari non desinam, quos inauspicatissimis etiamnum dictis artem nobilissimam insectatos novimus. Nam Scythicum regem Ateam Scythicam planè feritatem & barbaram inscitiam resipientem, memoriæ proditur, quum captivum Ismeniam, tibicinem illum celeberrimum, quem Bœotios complures ischiadico divexatos morbo modulis suavioribus persanasse tradunt, tibia incinere jussisset, ac illum cæteri suavitate demulcti summa prosequerentur admiratione, laudibusque C efferrent plurimis & verissimis, inculto barbaróque jurejurando identidem comprobasse, Equestrem hinnitum sibi videri jucundiorem molliorémque. Verum in Barbaro, & hoc quidem Scytha, vox hujusmodi minus fortè mira. Quid verò Spartanis facias? Quando Zeuxidami filius Archidamus, quum nimio plus admiraretur quidam citharœdum, vimque ejus laudaret: O præstantissime, inquit, quódnam bonis viris præmium statues, cui tantum arridet citharœdus. Rursum D quum ex assistentibus quidam intulisset: Psaltes eximius hic est. At, inquit, apud nos bonus cantor, bonus cupediarius est. Ceu nil prorsum intersit, cupediisne, ac lautitia conciliet voluptas, an modulatione ex organis sono. Quin & genus ejusdem Demaratus, ubi psalten inaudisset, subjecit, οὐ κακῶς φαίνεταί μοι φλυαρεῖν, non malè mihi videtur nugari. Inter Ægyptiorum placita etiam illud audio celebrari, musicam non modo inutilem videri, sed & noxiam, ut qua virorum remollescant E animi. Emerepes Ephorus Phrynidis musici duas ex novem fidibus ascia abs[illegible] insusurrans μὴ κακούργει τὴν μουσικήν, ne musicam depraves. Eudamidas, quum cantor quidam mirè placuisset, ac sciscitarentur nonnulli, cujusmodi ei videretur: μέγας, inquit, κολακτὰς ἐν μικρῷ πράγματι, demulsor magnus in re minuta. Postremò quum lyram convivio intulisset, quispiam dixit Spartiata, οὐ Λακωνικὸν τὸ φλυαρεῖν, non est Laconicum nugari. At prisci theologi medicinæ repertorem Apollinem prædicant, & citharæ pulsandæ regem arbitrantur. Proinde scienter admodum in hymnis Orpheus, hunc vitalibus radiis sanitatem cunctis, ac vitam elargiri cecinit, ac morbos propellere: porróque canoris fidibus, quod est motibus, viribusque suis omnia contemperare: nam hypate, id est voce gravi hyemem: neate, id est acuta æstatem, vocibus autem mediis ver producere, ac autumnum. Quum verò idē sit musicæ dux, ac medicæ cōpertor scientiæ, non mirum, artem utramque ab viro sæpè uno eodemque exerceri. Vocum harmonias comperisse Mercurium primum in Ægypto, scribit Diodorus, sicuti literas quo-

quoque, ac palæstram, & numeros, medicinam A item, ac astrorum motum, sed & lyram chordarum trium, ob tria anni tempora: nam æstatem acuta præfert, hyemem gravis, ver autem media. Quin & verborum ab eodem excogitatam interpretationem, quo argumento sit Græcè dictus Hermes.

Musicæ studium esse omnibus insitum. Hippothoros nomos. Ejus initia videri tria. Gigni tamen præcipuè amoris potentia. Amoris potestas mira. B

Cap. II.

MUsica verò capi omne quod vivit, inde colligunt Platonici, quoniam cœlestis anima qua universitas animetur, originem sumpsit ex musica. Certè ex Strabonis doctrina didicimus, elephantes cantu mulceri, & tympanorum sono. Et in Symposiacis Plutarchus scribit, Brutorum pleraque deliniri, afficique plurimum musica, sicuti fistulis cervos. C Ubi verò saltantur equæ, nomon incini solitum, quem vocent hyppothoron. Cantu verò delphinas moveri, testis locuples est Pindarus. In homine autem peculiaris adesse videtur ratio: quia modulatior sonus & flexanimus concentus, in corpus musicæ memoriam deferat, cujus anima in cœlo fuerit conscia. Propterea nullum ferè haberi tam immite, tam asperum pectus, quod non oblectamentorum talium teneatur affectu. Afferunt D illa quoque Peripatetici, insitum esse omnibus, oblectari naturalibus motibus, cui rei sint argumento pueri, qui vix dum nati modulis permulcentur. Omnino propterea delinimur numeris, quia rarum ordinatumque computandi modum habent, moventque nos pro sua æquabili serie ordinatè. Indicium verò id maximum, esse ordinem ex naturæ ratione, quod quum ordinatè laboramus, bibimus comedimusque, naturam viresq; nostras servamus augemusque. Consonantia igitur ea in primis causa E demulcere potest, quia sit permixtio sive contemperatio contrariorum aptè inter sese coëuntium, & proportionem custodientium. Adjice, quòd spiritus qui aëreus sanguinis vapor est, ac veluti animæ nodus quidam & corporis, aëreis quoq; odoribus sonisq; temperatur & cantibus, ac interim alitur. Apud Ægyptios sacerdotes, eorundem traditur fuisse functio, remediis, fidibus ac mysteriis incubuisse. Musices autem principia esse tria, deprehensum ab eruditioribus est, mœrorem, volupta- F tem, ac enthusiasmum, id est numinis afflatum. Dolores siquidem mirabili quodam modo, & lapsu lubrico vocem ad modulos inflectunt luctuosam flebilemque. Quo nomine in epilogis rhetoras, & in fletu actores, sensim animadvertimus modulari pronunciationem. Quod effervescens item gaudium efficit uberius. Afflatos autem fatidico spiritu eatenus externari, & ab naturæ consueto revelli spectamus, ut etiam futura ratione pandant metrica. Verum enim verò si amoris potestatem am- G plius in apertum promas, explicesque pro dignitate, liquebit luce clarius, nullam prorsum affectionem æquè ad cantum & musicam nos provehere jucunditatem. Ex quo invulgatum id apud Græcos: cujus Sympoliacon primo meminit Plutarch. μουσικὴν δ' ἄρα ἔρως διδάσκει, κἂν ἄμουσος ᾖ τὸ πρίν i. musicē docet amor, & si fuerit indoctus prius. Amor siquidem industriam exacuit, estque planè artium inculpatus magister. Et proinde Plutarchi ejusdem interpretatione, Plato παντὸς eum ἐπιχειρητικὸν nuncupat, ut qui intentatum relinquat nihil, & sese inserat omnibus, καὶ γὰρ λάλον ποιεῖ τὸν σιωπηλὸν, id est silentii cupidum ad garrulitatem producit. Jam verò desidiosum, resina, veternoque pigriorem excitat mirificè, ac de cessatore acrem facit, & ad omnia præcelerem.

Melorum genera tria. Modos esse varios pro morum dissimilitudine. De Dorio, Phrygio, Lydio, Ionico. Quæ quis in ratione musicæ excogitarit primus. De Calaminis insulis, seu saltaribus: item Torrhebia palude, sive nymphæo. Polycephalos. Synaulia. Tibiæ inventor. Syrinx. Horatij locus explicatur. De elegorum inventore. Fistularum genera. Syristes, syriscus, syria, syrmaa, hyriscus.

Cap. III.

SCribit autem in harmonico Cleonides, nec omisit Boëtius: & ab Aurelio Macrobio reconditissimæ scientiæ viro, Naturalium secundo traditum scimus, ut Aristoxenum prætercam, & ex ejus diagrammate Vitruvium, melorum tria esse genera, enharmonicum, diatonicum, chromaticum: sed ex iis quod principe loco positum, nimis intrusa nimisque recondita difficultate desertum exolevit. Tertium mollicie insita, infamiæ nota non caruit. Medium verò, id est diatonicum mundanæ musicæ doctrina Platonis ascribit. Nec tamen defuere, qui mollius illud enervatiusque (ut sic dicam) genus, toto affectarent pede, cujusmodi Agathon tibicen memoratur. Illud nimirum constat, Musicos modos Gentium vocabulis distinctos designatosque. Etenim quo unaquæque gaudebat pro morum ratione, eodem modus ipse censetur nomine. Delectationum utique similitudo conciliat. Hinc nata Phrygia, Lydia, Doria modulatio. Phrygium modum etiam Barbarum appellat Porphyrio. Ejus proprium est, ut inquit Lucianus, entheon: Lydii verò, bacchicum: Dorii, honestum & grave. Adjicitur à plerisque Ionicum, quod floridum intelligunt, ac jucundum. In rebus seriis priscos invenio Dorium adhibuisse, non Phrygium, neque Lydium. Quare, quum quid lætius ac jucundius vel dicendum vel optandum esset, Ab Dorio dicebant in Phrygium. Verum tamen quid Cassiodorus super iis prodat, attendendum magnopere: Dorius, inquit, prudentiæ largitor est, & castitatis effector: Phrygius verò pugnas excitat, votum furoris inflammat: Æolius animi tempestates tranquillat, somnumque jam placatis attribuit: Lydius intellectum obtusis acuit, & terreno desiderio gravatis cœlestium appetentiam inducit, bonorum operator eximius. Ex iis verò lux multa Quintiliano infertur, scribenti, in materia declamantium poni tibicinem solitum, qui quum sacrificanti Phrygium cecinisset, ac ille actus esset in furorem, fingebatur accusari. Lydiam tamen harmoniam Plato libro De republica tertio, plurimum reprobat, quæ acuta sit, & lamentationibus accommodata: prima enim ejus constitutio fletus lamentationisque causa facta est. Nam Aristoxenus in primo De musica, Olympum tradit, in Pythonis sepultura cecinisse tibia secundum Lydium modulum funeralia. Hæc Poli-

ticorum octavo Aristoteles de Lydia mixta etiam A comprobavit. Compositam verò & mediocriter afficere Doricam retulit. Phygiam distrahere animum, & rapere. Quamobrem non rectè videri Socratem in republica eam admisisse modulationem. Subdorium & subphrygium vocat Aristoteles idem in quæstionibus encyclis, astruens ea in tragœdiis non esse chorica. Subphrygium videtur dici modicè remotum à vero naturalique phrygio. Mixolydius item modus commiserationis est, ac tragœdiæ congruens. Hunc Sappho invenisse prima traditur. B Damon verò Atheniensis, ut plerique consentiunt, remissam reperit harmoniam, quæ mixolydio contraria est, jados autem persimilis. Sunt qui Lydiam modulationem ab Cario Jovis, & Torrhebiæ nymphæ filio primum repertam velint: qui quum fortè erraret, incidit in paludem, quam mox de matris nomine Torrhebiam jussit appellari: ubi, quum nympharum, quas etiam Musas interpretantur Lydi, ut auctor Stephanus est, præsuaves inaudisset cantus, edidicit, atque item reliquis in- C firmavit. Memoriæ proditur id quoque: in Torrhebia palude, seu lacu, quem dici item nymphæum volunt, esse nympharum insulas, quæ tibiarum cantu in ambitum moventur: propterea que Calaminas vocari à calamis: atque item Saltares, quoniam in symphoniæ cantu ad ictus modulantium pedum moventur, ut Plinius scribit: tametsi à calaminis distinguere videtur. Clonas elegus poëta & epicus tibicinicas regulas & concentus constituisse memoratur primus, sicuti Terpander citharœdi- D cas leges princeps omnium pervestigasse narratur. Elegias, heroica item carmina Polymnestus Colophonius. Sunt tamen qui elegum carmen primitus enunciatum tradant, à Naxio quodam Theocle furente, sive is fuerat Eretriensis, aut ab Callinoo, sicuti Terentiano placet: ac inde ab Horatio dictum in Arte poëtica, ex hac opinionum inter auctores inconstantia:

> Quis tamen exiguos elegos emiserit auctor,
> Grammatici certant, & adhuc sub judice lis E
> est.

Olympus Phryx tibicinarum primus ad Græcos intulit, & dactylos Idæos, Midæ regis temporibus, & tibialem invenit legem, quæ polycephalos dicta est, fortè non diversa à nomo, quem xynauliam sive synauliam vocant. Ea verò est, quum tibicines duo incinunt idem: aut certè, ubi cithara & tibia concentum faciunt. Fuit autem Olympus hic Marsiæ discipulus, & αὐλητικοὺς νόμους scripsit, & θρηνητικοὺς, F id est tibicinicas leges & lugubres. Tibia verò usum Hyagnim primum volunt, aut (sicuti Apulejus inquit) primus in canendo manus discapedinavit. Primis duas tibias uno spiritu animavit, primus dextris & lævis foraminibus acuto tinnitu & gravi bombo concentum musicum miscuit. Porrò sunt qui Apollinem non citharam modo, sed etiam tibiam invenisse tradant. Cui rei argumento sit simulacrum Deli, cujus dextra teneat arcum, læva gratias sustineat, quarum singulæ singula musicæ G instrumenta manibus gestarent, una lyram, tibias altera, media fistulam teneret ore. Puerum præterea, qui laurum tempicam Delphos inferebat, tibicen ponè affectabatur. Et quæ ex hyperboreis sacra mittebantur, non sine tibiis, fistulis, citharis fuisse memorantur. Sunt autem fistulæ, quas syringas vocant, generis non unius: est enim quæ dicatur monocalamos, à Mercurio inventa, sicut à Sileno polycalamos, à Marsia cerodetos. Scire convenit tamen, syringos notionem esse non unam, quippe est quando appellatione ea in rotæ foramen injecta portio axis intelligatur, quin & foramen ipsum. Meminit Sophocles,

> Κεῖνος δ' ὑπ' αὐτὴν ἐσχάτην στήλην ἔχων,
> ἔχριμπτ' ἀεὶ σύριγγα.

Oblongior item fossa dicitur syrinx, sed hastæ repositorium quoque. Syristen vocant inter grues marem, id est συριστὴν. Syricum esse vas tradunt plexile, in quod conjiciuntur fici: sed hyriscum pronunciant alii. Syriam pro crassiore accipiunt indumento, pinguioreque à σισύρα. Vel quod in Cappadocia, quam Syris contribuunt, confici soleret. Syrmæa in Lacedæmone certamen erat, præmio proposito, quod ex farina & melle, nuncupant syrmæam.

Quæ musica probis admittenda moribus: item quæ instrumenta censeri improba debeant. Magadis, magma, ecmagma, crocomagma, spadicarij. Quintilianus declaratur de spadicibus. Hypospadij, tibia, pactides. Baja. Bajus color. Balius. Balia equi. Barbitos, brabyla, psalterium, naula, nablas, nablista, pandurista, crembalum, sambyce. De iynge plura paulo, & vulgatamus. Quintiliani locus de plasmate, ubi psalmate forsan reponendum, quod quibusdam placet.

Cap. IV.

CÆterum iis omissis fortè præstiterit, Aristotelica subtexere placita: Melorũ (inquit) distinctionem, qui in philosophia versantur, eam afferunt: ut aliam dicant moralem: aliam effectivam, id est πρακτικὴν, aliam verò ἐνθουσιαστικὴν, hoc est abstractivam. At Cato De liberis educandis: Melos alterum, inquit, in cantibus bipartitum est: unum assa constat voce, alterum vocant organicon. Proinde pergit Aristoteles: Tibiæ in disciplinam recipiendæ non sunt, nec aliud artificiosum instrumentum, ut est cithara, verum quæ auditores efficiunt bonos, tibia prorsus moralis nõ est, sed magis ὀργιαστικὴ, id est concitatrix. Adde quod & sermone uti prohibet, faciem deformat ita, ut ne à familiarissimis quidem pernoscaris. Propterea apud Plutarchum Alcibiades inquit, filii Thebanorum quum disputare nesciant, egregiè tibiis utantur. Quin & à Pallade, idem inquit Philosophus, non alia magis causa abjectas tibias, quas illa repererat; ut ipse vult ex fabula, quam διὰ τὴν ἀσχημοσύνην τοῦ προσώπου, id est ob faciei deformitatem. Tibiarum cõsuetudo cœpisse videtur post Medicas victorias, quum Græci jam de se magnificè sentirent, desita verò Athenis disciplina ea, Alcibiade auctore, quum percrebuisset, ab illo abjectas infractasque tibias, pudefacto deformitate oris. Quod in cõmentario Pamphilæ nono & vigesimo scriptum fuisse, adnotatum Gellius reliquit. Improbata item sunt & instrumenta alia, ut pactides; quanquam apud Pollucem scribitur pyctides, apud Plutarchum item alicubi. Est verò organum dichordon, ut scribit Sopater, quod & magadis est, ut arbitratur Sappho. Aristoxenus disparasse videtur, quum ait, Magadin & pactida sine plectro venire in usum psalmo tantum. Ab Herodoto proditur libro primo, in bellum pergere solitum Halyattem fistulis præcinentibus, ac tibiis & pactidibus, quod est fidibus, sicut interpretatur Valla. Pactida legimus in Theocriti

epi-

epigrammate. Scribit Anacreon esse magadin psalticum organum, à Lydis excogitatum, unde est apud Theophilum μαγαδίζειν, verbum, quod magadin pulsare signat. Alicubi tamen Aristoxenus, auctore Athenæo, pro eodem videtur accepisse. Sunt qui pactide usam inprimis Sapho tradant. Organa hæc liquidò distinxit Diogenes tragicus, atq; item Phillis Delius in secundo De musica. Magadin nuncupatum credit Duris à Magdie, qui fuit genere Thrax. Magadin esse psalterium, putat Apollodorus. Magmata verò Græcis unguentorum dicuntur feces: sicuti ecmagma vocatur conspersio, & subacta massa. quanquam Galeni astipulatu crocomagma eodem censetur nomine: quod crocini olei fecem indicat. Sed & barbiti, & quæ ad voluptatem tendunt, hephtagona, trigona, sambycæ: postremò quæ chirurgicam deposcunt scientiam, hoc est peritam manuũ gesticulationem, omnia rejiciuntur. Euripides eos coarguit, qui lyra in poculis utuntur: Ad iram enim (inquit) potius, luctumq; adhibenda musica est, nõ insuper cantu addecet solvere, qui jam voluptatibus diffluunt. Fabius quoque musicam rejicit ab oratore suo, quem perfectum concipit & format, quæ in scenis effœminata, quæque impudicis fracta modis sit. Item psalteria & spadicas, etiam virginibus probis recusanda scribit. Quum tamen in Themistocle Plutarchus illum scribat nescisse lyra uti, ac psalterium tractare. Verum quia in Quintilianum impegimus, & locus hic quem advocavimus, adhuc facessit negocium multis, non satis percipientibus, quid sibi velint spadices hac parte, cum scribat Gellius: Spadica esse Doribus avulsum è palma termitem cum fructu. Atque item libro secundo, esse punicei coloris speciem. Nam & enarrator Maronianus, ubi Georgicon tertio, Poeta de equis ait:

Honesti spadices, glaucique.

Spadices, inquit phœniciatos vocant, id est professos myrteos. Ad quod item spectare illud Firmici contenderim ex Matheseos tertio, qui Veneris recensens decreta per singulas cœli stationes, illam facere quandoq; linteones scribit, ac plumarios: quãdoque verò tinctores, & spadicarios, aut textores, vel pigmentorum inventores. Verum ut ambigere tandem desinant, ex thesauris Julii Pollucis nubilum omne tollemus: Sicuti etiam testati abundè sumus in gymnasio Paravino, quum Oratorias institutiones provincialibus magno numero explicaremus. Nam inter organa musica, spadix ab illo reponitur libro quarto, ubi ita scribit, inter ea quæ pulsantur, est lyra, cithara, barbiton, quod ipsum & barymiton dicitur ab Anacreonte excogitatum primo: vel (ut Pindaro placet) à Terpandro, ut esset pactidi Lydiæ ἀντίφθογγος. Barbilos autem, sicuti ex decimo ἐκ λέξεων σιγῇ ... didicimus, vocatur de osse persici enata arbor. Brabyla verò sunt Theocrito, quæ communius coccymela dicuntur, id est damascena pruna: unde imperitioribus nonnullis obrepsisse opinor, ut id genus poma vocent brombas. Chelys, psalterium, phœnix, spadix, lyrophœnicium clepsiambus, pariambus, sambyce, scindapsus, epigoneum. Palmarũ porrò cum fructu termites baia quoque nuncupant: unde prorepserit bajus in equis color: quanquam & balius dicitur, sed varius Euripidi intelligitur Baliam cervam legimus, id est κατάστικτον. Balios ventos accipiunt violentos: nam & balias equos, celeres intelligunt poetæ. Hipospadii, ad spadicas nil pertinent. Sunt tamen eo nomine, quibus abortu οὐρῆθρα, id est urinæ meatus demissior

A est, sub eum qui dicitur Canis. Psalteriũ verò, quod improbasse Fabius videtur, sicut & M. Tullius De responsis aruspicum: alio modo etiam naula dicitur, unde naulia quoque deducantur, diminutiva forma. Nam Ovidius ita cecinit De arte libro tertio,

Disce etiam duplici genialia naulia palma
Vertere, conveniunt dulcibus illa modis.

Quæ quidem mirè congruunt verbis Quintiliani. Naulę verò meminit etiam Philemon, ut refert Pollux: & Sophocles,

B Οὐ ναῦλα κωκυτοῖσιν, οὐ λύρα φίλα.

Nablas legitur apud Athenæum, quem excogitarint Phœnices primi: unde & nablistæ, sicut pandaristæ, à pandoro vel pandura, ut est apud Varronem & Martianum, quam ex marina lauro compingunt Troglodytæ. Unde novatum Lampridio pandurizare verbum, id est panduram pulsare. Sunt tamen qui à psalterio, naulia distinguant: quando psalmi concentu, & modulis instrumenti ejus canebantur. Et in magno mysterio, magnum prophetam eo-
C dem usum, prodit historia. Alexander Cytherius, ut tradit Jubas, psalterium primus implevit chordis. Psalterium etiam Latinè organum dici, nihilominus conviviis inseri solitum ad libidines excitandas, Ambrosius auctor est. Id comprobasse & Macrobius videtur in Cœnis, libro tertio. Propterea ex iis perpendendum amplius, an in Quintiliano, ubi de carminum lectione agitur, sic legi omnino debeat, Nec psalmate, ut nunc à plerisque fit, effœminata. Cæterùm publica lectio psalmate præ-
D fert, ac qui hactenus sunt interpretati, sic agnoscunt prorsus. Psalterii meminit in Symposiacis Plutarchus. Quidam laudatorium item vocant. Videtur decem chordis fuisse instructum ex illo prophetico: Confitemini Domino in cithara, in psalterio decem chordarum, psallite ei. Hinc fortè polyphthonga vocavit ea in Moralibus Plutarchus, quo in loco etiam tribona inter musica recenset instrumenta, id est τρίζωνα. Psalmum propriè Græcorum scientissimi ex grammaticis citharæ inter-
E pretantur sonum. Octavam esse musicum instrumentum, de chordarum numero ita ex Hebraica tralatione nuncupatum, super Psalmos scribit Nicolaus theologus. Lyrophœnica sambycem nominat Athenæus, ac fuisse Ibyci poetæ Rhegini inventum, tradit. Fuit & Crembalum organum, unde κρεμβαλίζειν verbum, eo sonum elicere indicat. Sambyce usam primò Sibyllam, produnt aliqui, à Sambyce quodam inventa, unde & nomen. Est verò organum id, oxyphthongon, quo tetrachordo
F Parthi sunt usi, ac Troglodytæ. Sunt qui iynga fuisse antiquis citharam cantus prædulcis tradant, ut inde omne quod expetas jucundius, rectè iynga dicas. Cæterum avitii genus hoc nomine intelligunt alii, caudam perpetuò quatientis conciliantisque amorem. Est porrò plumis varium, colli ac linguæ productioris, sed collum identidem circumagit inflectitque, philtris accommodum & excantaminibus amatoriis: pendens enim ex rota agitatur, aut cum cerea amburitur rota super ardentes pru-
G nas. tradunt alii, ejus interanea explicari rotæ circumvoluta. Avem hanc præmonstrasse Jasoni Venus dicitur prima, uti Medeam præmulceret. Putant illud quoque, Iyngã puellam fuisse Pithus vel Echus ex Pane filiam, quæ cum pharmaciis in ἰὼ amorem prolectasset Jovem, ab Junone sit in aviam sobolem adoptata. de hac Aristoteles quoque, ac cæteri nonnulli. Quin traditur illud quoque,

Omne medicamentum amicitiæ conciliandæ adjectum, rectè tynga vocari. A

Fabii locus ex primo libro explicatur. Vocis figura triplex. Dicrotos pulsus. Vocem quandam dici demdryazusan. Dorcadissans pulsus qui. De cycno nonnihil scitu haud indignum prorsus. Vocis abscissiones quæ intelligantur.

Cap. V.

B

VErum quia Fabii nodum paulò ante exsolvimus, & sermo de musica est, age locum haud paulò implicatiorem auctoris ejusdem explicare pergamus alterum. Sunt autem Quintiliani verba ex libro primo hæc, sit autem lectio virilis, & cum suavitate quadam gravis, nec prosæ similis, quia carmen est, nec tamen dissoluta in canticum: de quo genere (inquit) optimè C. Cæsarem prætextatum adhuc accepimus dixisse, Si cantas, malè cantas: si legis, cantas. Hæc nisi quis altius introspexerit, & ad C exactiorem libram revocarit, non satis profectò nobilissimi auctoris sensa penetret, cupiatque apertioribus (ut dicitur) tibiis enarrari. Quare, quod nobis muti insinuarunt magistri, quod & in aliis fecimus, faciemusq́;, jam hinc appingemus. Sic igitur legimus, Vocem omnem aut esse συνεχῆ, quæ cõtinua, aut διαςηματικὴν, quæ dicitur cum intervallo suspensa. Et continua quidem est, qua loquentes, vel prosam orationem legentes, verba percurrimus: festinat enim, præproperaque tunc vox est, nec hæret in acutis aut gravibus sonis, sed celeriter omnia D connectit, expediendisque sensibus, exprimendisque sermonibus continuę vocis usus operatur. Diastematicè autem, sive intervallata est, quam canendo suspendimus. In qua non tam sermonibus, quàm modulis inservimus: estque vox ipsa tardior, & per modulandas varietates, quoddam faciens intervallum, non taciturnitatis, sed suspensæ ac tardæ potius cantilenæ. His, ut Albinus autumat, & auctor comprobat Boethius, additur differentia tertia; quæ E medias voces possit includere, quum scilicet heroum poemata legimus: neque continuo cursu, ut prosam: neque suspenso segniorique vocis modo, ut canticum. Scribit in Lexico rhetorico Ælius Dionysius, à phonascis vocem quandam dici δενδρυάζουσαν, id est amœnam, ut volunt aliqui. Est utique δενδρυάζειν, sub quercus aut arboris cujusvis umbram humiliter confugere, quod ante inventas domos fecisse veteres constat. Signat id item verbum, in aquam mersari occulique. Nec sanè mirandum, F ex arboribus ad vocis rationes vocabuli factam tralationem: quando & apud medicinæ peritos ab animalibus ad pulsus indicia conformantur quandoque dictiones. Nam, inquiunt, si arteriæ motus non perseveret continuus, & intercisus à celeritate transeat in tarditatem, aut ediverso, ἀντιταχὺς appellatur pulsus hic, id est inæquivelox. Quòd si intervallatus conquiescat, ac mox cooriatur velocior, δορκαδίζων vocatur, id est dorcadissans. Quæ nuncupatio de animalis producta in cursu natura est. G Dorcada Hieronymus capream interpretatur. Origenes, ἀπὸ τοῦ ὀξέως δέρκειν dici opinatur. Si verò à diastole recurrat, priusque quàm omnino contrahatur, rursum percutiat ἀφὴν id est tactum, δίκροτος vocatur à percussu geminato. Nam & dicroton dici biremem, ex humanioribus ignorare potest nemo. Microsphyctos vocant, quis pusillus est venarum pulsus. Plura sese ingerunt multo, verum ne hæc quoque modum excesserint, ut parerga, vehementer sum veritus. Sed illud non præteritum in tanta musices mentione, molestè (opinor) feret nemo, canentem cycnum à paucissimis auditum, etiam si vulgatior fama tenet, ingruente fatali momento, εὐφωνότατον & ᾠδικώτατον εἶναι τὸν κύκνον id est voce cantuque præcipuè præstare cycnum. Auctor tamen primo Variæ narrationis Ælianus est, audisse quandoque se canentem cycnum. Sic enim ait, ἐγὼ ᾄδοντος κύκνου ἤκουσα. Quoniam verò animal sit φιλῳδὸν, Græci κύκνειον vocant ejus melos. Appendix autem illud erit, ab Aristotele cycnum vocari καλλίπαιδα & πολύπαιδα, quia plures producat & speciosos fœtus. Quam porrò retusam vocem dicunt Latini, φωνῆς ἀποκοπὰς id est vocis abscissiones appellare Græcis est mos, id est maximam quasi raucedinem. Apud Theocritum vox trychna, velut strychna, pro molli usurpatur, quia ejusmodi censeatur herba strychnos.

Musica triplex. Organorum item musicorum distinctio. Cruomena, enchorda, prosoda, pneumatica, hydraulica, citharodia, aulodia, lyrodia, prosodia. Cytharis, cithara differunt. De lyrio & ioto. Lotages. Spondalia. Ciceronis locus explicatur.

Cap. VI.

SUnt porrò è celeberrimis auctoribus, qui musicam esse triplicem tradant, mundanam, humanam, organicam. Et mundanã quidem ex cælorum concentu inenarrabili deprehensam astruxere, necnon ex elementorum nexu mutuo stabilitatis immensæ. Sed & mira temporum varietas idipsum juvat argumentum. Quo enim pacto fiat, ut tantorum orbium rotata vertigo tacito, silentique feratur ambitu, etiam si nobis minus audientibus, miranda sonorum transeat jucunditas? Hanc Plato asseruit, hunc consectati omnes approbarunt, nec Boethio displicuit, etiam si sæpè Aristotelico. Tradere Homerus quoq; est visus, Heraclito Pontico interprete, quum de Apolline in Græcos irruente, ita canit,

ἔκλαγξαν δ' ἄρ' ὀϊστοὶ ἐπ' ὤμων χωομένοιο
αὐτοῦ κινηθέντος.

Humanam verò musicam facilè perceperis, si in te ipsum (quod Persius inquit) descendere incipias, & miraculum divinum amplius expendas. Etenim quæ vis alia spiritalem vigorem mentis compotem, mortali ac terrenæ compagi fermentat, adglutinat, continet, ad præscriptam perducit metam, nisi coaptatio quędam, & veluti gravium, leviumque vocum, quasi unam efficiens consonantiam temperatio? Quid animæ potestates tam dissentaneas, & compugnantes sępè conspirare facit: quam ex rationali, & rationis impote vi conflari, Aristoteles sensit, & docuit? Quid verò corporis elementa conciliat, aut rata firmaque fermentatione continet partes? Quam verò organicam nuncupant, ea jam ad instrumenta spectat, quæ varietatis summæ pro ingeniorum captu artifex periria excogitavit. Hæc verò aut intentione perficiuntur, ut nervorum contemperato tractu, aut spiritu, ut in tibiis vel his quæ aquæ constant ratione: aut percussione quadam, ut in his quæ virga ærea feriuntur. Quæ nervis intenduntur, cruomena vocant, aut enchorda, vel etiam ἔντατα, & prosoda, id est προσῳδά. Quæ spiritu inflantur, pneumatica dici valent: vel, ut

Plu-

Plutarchus, ἱματιυργά. Sicut quæ propellit aqua, A hydraulica, etiam si architectura sua item sunt πνευματικὰ, & hydraulica instrumenta, à Ctesibio excogitata primum, ut Vitruvius scribit: & est à Plinio repetitum Naturalis historiæ septimo. Domus, inquit Ammianus Marcellinus, studiorum serius cultibus antea celebratæ, nunc ignaviæ ludibriis torrentes exundant, vocali sono, perflabili cantu fidiũ resultantes: denique pro philosopho cantor, pro oratore artium doctor ludicrarum accitur. Et bibliothecis sepulchrorum ritu in perpetuum clau- B sis, organa fabricantur hydraulica, & lyræ ad speciem carpentorum, ac ingentes tibiæ. Citharis & cithara diversa sunt, ut scribit Aristoxenus in commentatione περὶ ὀργάνων: nam citharis lyra est, qua utentes vocantur citharistæ, quos & λυρῳδοὺς dicunt. At cithara est, unde citharœdi vocantur. Distinctionem hanc contra Timarchum agnoscit Æschines, & ab Ammonio repetitam scio: hinc citharæ cantus, citharodia nominatur: sicuti tibiæ, aulodia: lyræ, lyrodia. Critias verò citharœdicos cantus et- C iam prosodias appellavit. Ex grammaticis thesauris illud est, à lyra dici lyrion, forma diminuta, ut à thyra thyrion, à come comion, id est viculus. Erant & loti tibiarum genus epithalamium, ut illud in Epigrammate.

Λωτοὶ ἄχευν, καὶ θαλάμων ἐπλαταγεῦντο θύραι.

id est, insonabant loti, & thalamorum perstrepebant januæ. Sunt tamen qui in loto priorem corripiant syllabã, ut λωτοῦ κατὰ πνεύματα μέλπει. & esse calamiscum interpretentur, unde dicantur lota- D ges, qui lotum exercent. Spondalia, sunt spondaica ratione concinnati cantus, quibus utebantur in rebus divinis, ut melodiis longioribus prospera deorum voluntas firmaretur: qua ratione Pompilius Numa spondeum & pontificium dixit: unde Ciceroni lux infertur De oratore libro secundo: Quum ex persona, inquit mihi ardere oculi hominis histrionis viderentur spondalia illa dicentis.

E

Tibiarum species. Proverbium, Quid opus erat longis me tibiis incinere? Plagialos. Hippophorbus. Tibiarum inventores. Sirites, Phorbion quid. Photingia. Papinius ex Thebaide locus explicatur. Proaulion quid. Procemium. Prologus. Item diaulion. Thebanorum in tibiis præstantia. Item Pronomi tibicinis. Calamaules, rhapaules, matroa, diopi, gingras. Tibia dextra, & sinistra. Athena tibia. Tibiæ pares, vel impares. Cantica. Diverbia. Thebanorum F *vituperatio. Xylottocomion. Sibene. Crupezia. Tibiarum longarum in sacris usus.*

CAP. VII.

Tibiarum verò species invenio plures. Sed prius Dionis proferamus historiam & enarrationem: Quum post arreptum, inquit, imperium Othio sacrificaret primò, dira portendi animadvertit: quamobrem facti pœnitens, τί γάρ μοι, inquit, G ἔδει μακροῖς αὐλοῖς αὐλεῖν: quid erat opus longis me tibiis incinere? Est hoc, inquit Dion, parœmiodes in eos, qui extra quàm sit eis accommodum, quippiam adoriuntur: id est, ἐπὶ τῶν ἔξω τι τοῦ προσήκοντος σφίσι ποιούντων. Tanquam dicas, Quid necesse fuit imperium invadere, ac pro adepto diis sacra obire: quum omnia cessura in perniciem videantur? Verum ad tibias redeo. Est quam Libyes plagialon vocant, ex loto. Elymos ex buxo est, inventa à Phrygibus. Sicut hippophorbon scenetæ Libyes excogitarunt, & in equorum pabulis utuntur, fit ex lauro. Phorbion, ut hoc interim non taceamus, vocant Græci, ut Aristophanis enarratores explicant, tibicinis ori circumpositam pellem, ne rimam concipiat labellum. Monaulus Ægyptiorum inventum est, hoc est Osiridis, ut aliqui interpretantur, qui & photinga excogitarit etiam, unde & photingia. Sunt autem ex loto, inde & lotinæ tibiæ dicuntur. Meminit Monauli in Thamyre Sophocles. Censetur verò hæc nuptialis maximè, Tityrinon quidam item vocant. Fuit verò monaulus, qui postea dici cœpit calamaules, id est calamo incinens. Nam rhapaules est, qui calamen inflat, id est stipulam. Tibiam poetæ etiam Libyn vocant, ut scribit Duris: quia Sirites auleticæ inventor, Libys esset, Nomadum unus, qui & quæ matroa vocantur, id est μητρῷα, cecinerit primus. Matroum apud Smyrnam celebrat Strabo γεωγραφουμένων, libro quarto decimo. Interpres eo nomine matronarum accipit locum. Ipse malim Matris deum sic templum dici, quod alicubi hoc opere liquebit. Scribit Plutarchus, Lycurgum rhetorem ubi jam è vita demigrandum advertit, in matroum ac buleuterium ferri se jussisse, ut eorum quæ in republica gessisset, pœnas daret, si quid foret delictum. Phryges item tibiam invenisse lugubrem memorantur, qua & Cares sunt usi: flebilis enim Carum incentio. Produnt ex nostris etiam nonnulli, Lydiis tibiis læta concinere, veteris fuisse moris, Phrygiis verò tristia, quoniam tres haberent tibiarum modos, Jonicum, Lydium, Phrygium quod & barbarum. Ex iis verò innotescit amplius, quid sibi Papinius velit, quum Thebaidos sexto ita canit,

> Quum signum luctus cornu grave mugit adunco
> Tibia: cui teneros suetum producere manes
> Lege Phrygum mœsta.

Dignum scitu quod tertio Rhetoricorum legimus apud Aristotelem, quod ne intercidat, hic protinus implantabimus. Prooemium, inquit, est orationis exordium: id in poesi nuncupatur prologus: in tibiarum verò incentione, proaulion: quod (inquit) liberum est, sicut in demonstrativis principia. Sed ad rem. Tibiarum quasdam legimus vocari parthenias: quasdam verò pædicas: item Andrias, quæ dicuntur teliæ & hypperteliæ: sunt & citharisteriæ, ac dactylicæ. Nam Phrygias etiam elymos dicunt. Habentur & diopi, mulotopi, & hypotteti, necnon hemiopi. Diopos bifores intelligimus, sicut semifores hemiopos, quæ epulis adhiberentur. Proinde in Plauto sunt, qui semifonarios artifices ad hoc referendos putent. Elymos etiam scytalias dicunt. Theriam tibiam ex hinnulorum ossibus, concinnarunt Thebani, ære obductam forinsecus. Cornu incinunt Tyrrheni. Minutula tibia gingras est, flebilem & ipsa emittens sonum, à Phœnicibus compertta, unde & nomen: nam Phœnicum lingua, gingram vocant adonim. Gingricarum tibiarum meminit in polyhistore Julius Festus. Sed Pompejus Festus putat, ab anserum voce nuncupatas; Qui, inquit, dicũtur gingrite. Meminit Athenæus, sed tibias vocari gingros scribit. Tibia dextra, inquit Varro, alia est, quàm sinistra: sic tamen, uti conjuncta censeatur, siquidem est altera carminis ejusdem modorum incentiva, succentiva verò reliqua: nam sic pastorum vitam dicimus incentivam, quia vetustior: a-

gricolarum, quod recentior, succentivam: quam rem doctissimus comprobat Dicæarchus. Sic ergò pastorali succinit agricolatio, ut inferior, sicut tibia sinistra dextræ foraminibus. Pares autem tibiæ dicuntur, vel impares, quoniam si quando artifex monodio agebat, unam modo tibiam inflabat, si quando synodio, utranque. Monodium intelligo, quum unus aliquis è scena cantum profert, nec chorus simul. Porrò ubi canebat chorus, tibiis choricis, id est choraulicis concinebat artifex. In canticis verò pyraulicis respondebat. Cantica in comœdiis intelligimus, ubi unus modo loquitur. Sicut diverbia vocantur, quum diversæ agunt personæ. In choris nullus est certus numerus. Scythę androphagi & melanchlæni, ac Arimaspi aquilarum & vulturum ossa tibiarum vice inflant. Celtæ ex calamis fistula utuntur, atque item Oceani insulares. Apud Ægyptios polypthongos tibia ex hordeaceis calamis compingitur. Fuit & tibia dicta Athena, qua Nicophelen Thebanum in Minervæ hymnis usum memorant. Fistula, quam tonarion vocant, C. Graccho pręcipuo suorum temporum oratori, musicus, quibus deberet intendi, modos incinebat. Diaulion in scena dicebatur, ubi tacentibus omnibus intus concinebat tibicen. Thebanos præcipuè inter Græcos tibiarum artifici musica præcelluisse: ac inter Thebanos pronomon tibicinem disticho comprobatur, quod & apposui, gratum, opinor, facturus toto pede cum Græcis, ut nunc est, contrahentibus.

ἑλλὰς μὲν, Θήβας προτέρας προὔκρινεν ἐν αὐλοῖς.
Θῆβαι δὲ πρόνομον, παῖδα τὸν οἰνιάδου.

Alias Thebanis negocium facessunt auctores Græci, ut micropsychis ac gulæ mancipatis: ut qui thria concinnarent, ac enarsilochos, & hallantas, necnon schelidas, quibus etiam Mardonium excepere cum Persarum quinquaginta. Tibiarum repositorium vocant γλωττοκόμιον & σιβύνην: nam crupezia, tibicinum sunt calciamenta. Tibiis incinuisse longioribus olim inter sacrificandum, Plutarcho credimus, & indicavit Dion. In tibicines illud est apud Græcos concinnatum,

ἀνδρὶ μὲν αὐλητῆρι θεοὶ νόον οὐκ ἐνέφυσαν,
ἀλλ᾽ ἅμα τῷ φυσᾶν χ᾽ὠ νόος ἐκπέταται.

id est, homini quidem tibicini mentem non ingenerarunt dii, sed simulac tibias inflat difflatur mens.

Nomos in musica quid. Nomorum species. De polycephalo & orthio nomo plusculа. Castorium melos. Castoreum. Laconici regis mos. Paanes duo in bello. Carmis moduli. Carnia festa. Carna dea. Augustini locus pensitatur de Jano. Sciades loca. Carneonica. Fabaria calendæ. Caranus quid Persarum lingua. Noma, hyponomus, nomus. Hyponoma ulcera.

Cap. VIII.

Legimus præterea subinde in musica dici nomos. Id verbum haud ita imbutis perpolitisq; parere difficultatem potest. Proinde sciendum, in carmine, ac cantilena, nomon significare qualitatem vocis ac moderationem, qua vel remissiore vel acutiore utimur. Eandem itaque cantilenam duobus tribusve nomis modulantur musici. Ratio autem nominis ea est, quia Grecè nomos lex est. Veteres autem prius quàm literas scirent, leges cantabant, ne eas oblivioni mandarent: quod temporib⁹

A suis in more Agathyrsis fuisse, Aristoteles scribit. Ergò primas posteriorum cantilenarum eodem appellarunt nomine, quo omnes vocabantur superiores. Terpandri nomos celebrant Græcorum scientissimi. Alii à gentibus denominationem trahunt, ut Æolius & Bœothius: ab rythmis alii, ut orthius & trochæus: alii à modis, ut acutus & tetraœdus: alii ab ipso & amasio, ut Terpandrius & Capion. Fuit & ab eventu nuncupatus Polycephalos nomos: nã obtruncata ab Perseo Medusa, inter superstites sorores luctus est exortus haud mediocris, sed & serpentum syrigmus, id est sibilus ex earundem inaudiebatur capite. Quo velut concentu quum oblectaretur. Pallas, ex imitatione auleticen excogitavit, quam de serpentum numerosis capitibus etiam polycephalon censuit nuncupandam. Sunt quibus arrideat amplius polycephalum dici, quod quinquaginta afforent viri, succinente tibicine, ex quibus constitueretur chorus. Quidam etiam num κεφαλὰς procœmia intelligunt, velut procœmiis multis constans cantus dicatur polycephalos, quem ab Olympo compertum memorant primum. Orthios dici videtur, quod extentus foret ac robustus. ὄρθιον Græci dicunt, in altitudinem surrectum. Orthius, inquit Martianus, ex tetrasemi elatione, id est arsi, & octasemi positione constat, ita ut duodecim tempora hic pes recepisse videatur: propter honestatem positionis sic nominatus. Orthia tamen phalanx dicebatur, quæ procederet in cornu, profunditatem habens longitudine majorem. Dianam orthriam Servius fascelidem intelligi voluit, ut quibusdam placere animadverto. Orthiam tamen invenio in Apophthegmatis Plutarchi, in cujus ara cæderentur pueri, qui dicuntur Bomonicæ: quanquam in Lycurgo, augurii nuncupavit aram. Suidas nunc orthion legit, orthrion quandoque: quibusdam nomen inflectentibus à diluculo quod vocant ὄρθρον. Scribit Pindaricus interpres, esse in Arcadia Orthusion montem, sive Orthion: unde Orthosia dicatur Pindaro Diana: quæ ab aliis etiam Orthia: ni, inquit, malis ita nuncupari, quoniam parientes surrigat. Orthiæ Dianæ meminit in Theseo Plutarchus. Sed interpres, orthium dici chorum est opinatus. Quæ de orthii etymo prius apposuimus, à Gellio comprobari videntur, ubi ex Herodoti libro primo, super Arione fabella repetita, illum scribit, impetrato à nautis ut canere liceret carmen illius consolabile, tunc quod orthium dicitur, voce sublatissima cantasse. In quo advertendum obiter, in septem sapientum convivio Plutarchum scribere, adortum Ariona nomon pythicon concinere pro sua & navis salute. Pollux verò tibiæ sonum, orthion dicit: unde, inquit, orthios nomos. Polymnestus orthiorum poeta celebratur. Nomi hujus meminit in libro De regno Dion. Nomon hunc ad belli ardorem excitandi vim habuisse scribit Eustathius: nam concinente Timotheo, velut furens ad arma prosiluit Alexander. Significat ipsum hoc vel Homerus Iliados rhapsodia undecima. Meminit & Maximus Tyrius. Castorium melos Laconicum erat, quo utebantur in præliis ut fortiter & audenter agerent, mortemque contemnerent: sicuti Plutarchus abundè testatur. Quin & rex ante quàm pugnas iniret, rem divinam Musis faciebat, quo & oratione & memoria inprimis digna promererent facinora. Grecorum autem mos fuit, duos concinere pæanas, Marti quidem in hostibus congrediendis, Apollini mox bello absoluto. Illum

A lum priorem, enhyalium vocabant. Castoreum autem obiter testes intelligimus animalis fibri, sive castoris: uti libro trigesimosecundo Plinio traditur. Virosa castorea ex Ponto mitti cecinit Virgilius: quando, ut scribit Strabo inibi venenosa habentur. Castorium denique melos dici interpretantur, quod armatam saltationem Dioscuri compererint primi, quũ ἐρχηστικοὶ forent planè. At Dioscuris Palladem primam Enoplion incinuisse nomon, prodidit Epicharmus. Ex quo præcinente tibia, congredi cum hostibus adorti Lacones sint. B Est & castorium insectaturæ species. Castoreum colorem Græci cinereum intelligunt. Carnios item modulos legimus quandoque: constabant hi, ut videtur, nervis pluribus: nam Timotheum carniis id genus deditum modulis Ephororum unus, arrepto gladio interrogavit, ex utra parte nervos abscinderet, qui superessent ad septem. Carnia verò festa item erant Spartæ (ut puto) Apollinis, qui etiam Carnius dicebatur. Militaris vitæ imaginem ea præferebant. C In novem locis, quæ Sciades dicebantur ab umbræ scenicę similitudine, noveni epulabantur viri, dieb⁹ novem. Invenio apud Græcos, Carnea primum vicisse Terpandrum. Hinc certè nuncupatos scimus Carneonicas. Carneorum denique mentio est Herodoto libro septimo, atque item octavo. Carnos sacerdotes fuisse apud Sicyonios, auctor Eusebius est. Praxilas ait, à Cranio nominata Jovis & Europæ filio, quem amaverit Apollo. Alcman, à Caraneo Trojano. Demetrius, à κράναι D quod est τελέσαι. Siquidem Menelaum memorant, ad Trojanum bellum profecturum festa hæc vovisse, si rem perficeret. Sunt qui Carna dici putent à Græcis festa, quoniam equus dureus è carnio ligno fuerit compactus: Carna verò dea erat in Latina historia, quam vitalibus humanis præesse credebant. Ab ea petebatur (Macrobius inquit) ut jocinora, & corda, quæque sunt intrinsecus viscera, salva conservaret. Huic templum dicavit Brutus, quia cordis beneficio publicum statum emendasset. E Hanc esse cardinis deam intellexit sexto Fastorum Ovidius. Et Junias calendas, quas vulgò Fabatias dicunt: quia fabæ adultæ divinis adhiberentur rebus, illi sacras veteri tradidit ritu illis versibus:

Prima dies tibi Carna datur, dea cardinis hæc est:
Numine clausa aperit, claudit aperta suo.

Jani porrò cum hac concubitum celebrat idem poeta. Quod ignorasse Augustinus videtur, quando F Divinæ civitatis septimo ita scribit: De Jano non mihi facilè quicquam occurrit quod ad probrum pertineat, & fortè talis fuit, ut innocentius vixerit, & à facinoribus flagitiisque remotius. Sed in magnis viris hosce velut nevos haud miter, quando & Hieronymus vir in doctrinis tantus, apud auctores de Lyncurio nil sibi compertum fatetur: quum tamen lapilli mentio sit apud Theophrastum & Plinium. Carnius mensis fuit Græcis, quem Metagitniona dicebant Athenienses: Majum interpre- G tantur nonnulli. Quod verò de nomio diximus, sciendum, affectionem esse quæ Græcis dicatur νομή: quam Therapeutices quinto Galenus esse finit, quum putredinis metu adhibere cauterium cogimur. Sic autem dicitur, quoniam depascens proxima, serpat assiduè ab iis quæ affecta sunt, ad ea quæ ritu naturæ se habent: re videlicet ab accidenti præmonstrata, non de substantia nomine accersito. Significare ipsum hoc & Plinius animadvertitur, quum libro vigesimo, mala corporis quæ serpant, dici nomas, tradit. Hyponomus ad præsens institutum pertinet nihil: sed eo nomine Thucydidi signatur subterranea cavitas occultior: unde ὑπονομεύειν id agere est: cuniculum interpretari possumus. Nomos item, accentiuncula in fine posita, Plinio præfecturam indicat: quando & Diodorus Ægyptum in sex ac triginta distribuit nomos, id est leges, si interpreti credas. Satrapias nuncupat Herodotus quoque. Hyponomia ἰλλὰς dicta Græcis, cuniculosa interpretantur nostri. ut quæ indirecta flexibus multis carnem subeant.

Arcadum studia in musicis. Virgilii locus enarratur ex Bucolicis. Artificum musicorum vituperatio, ex Plutarcho. Aristotelis sententia ad idipsum. De Stratonico citharœdo jucunda lectio. Fides frustra pulsare. Bos lyricus. Blutyrion. Blutyri. Scindapsus.

Cap. IX.

Musicam, si veram expendas atq; legitimam, universis hominibus conferre plurimum, constans benè sentientium opinio est. Arcadibus verò inquit Polybius, & necessaria maximè. Proinde ita receptum moribus apud eos est, ut non pueros modo, verum & adolescentes ac juvenes ad trigesimum usque ætatis annum ea disciplina imbuendos curent, quum sint alioqui difficilis vitæ homines, austeriorisque. Cantu & choreis libero patri ludos concelebrant, singuli pro ætatis ratione. Denique vita omnis id genus cantionibus studiisque impenditur. Cæteras artes apud eos ignorasse, nulla prorsum ignominia est. Musicam nescire nemo potest, quia necessariò discitur. Ejus imperitiam fateri, illic turpissimum est; nec id lasciviæ causa, vel deliciarum, sed ut labores assiduos in colendis agris & vitæ præterea duritiem atque asperitatem, & austeriores mores, ex cæli tristitia quadam provenientes, hac quasi dulcedine remolliant, ac contemperent. Hujus autem rei argumentum ingens ex Cynethensibus est, qui quum instituta majorum pervicacius aspernari cœpissent, in eam brevi feritatem abiere, ut in nulla Græciæ totius civitate scelera majora, aut crudelitatis exempla ederentur immitiora. Ex iis verò quæ ex Polybii historia subsignavimus, dilucere manifestius opinor, cur vates Mantuanus in Bucolico ludicro subinde in cantilenæ mentione Arcadas plurimis efferre laudibus nõ desinat, ut etiam ita enuntiet,

Soli cantare periti
Arcades.

Et rursum,

Arcades ambo,
Et cantare pares.

Certè musica, particeps disciplinæ est: ut pręclarè docuit Aristoteles: item joci, & rationis ocii degendi. At enim cantores & citharœdos sunt, qui βαναύσους vocent, hoc est viles: & opus illud non putent viri, nec sobrii, sed jocantis, argumento quod Persarum Medorumque reges per alios id tractantes, voluptatis fiunt participes. Præterea de diis ita opinamur, veluti Jupiter ipse nusquam concinat, aut cithara utatur, uti statuunt poetæ. Porrò ut Plutarchus scientissimè docuit, quod & alibi commonuimus, contemplari optima semper debemus, ne

contemplemur solum, sed nutriamur quoque. Hæc verò sunt, in operibus, quæ à virtute proficiscuntur, quæ aspectu ipso æmulationem quandam & stimulos ad imitandum injiciunt: in reliquis verò etiam si admiratio insit, tamen sæpè contrarium evenit. Operi nanque afficimur, ejus auctorem contemnimus, ut in unguentorum, ac purpuræ ratione: his enim oblectamur, at infectores & unguentarios sordidos ducimus. Ex quo sapiens id censetur Antisthenis, qui quum Isineniam optimum audisset haberi tibicinem, At homo nequam est, inquit, non enim si probus foret, tibicen esset. Et Philippus quum accepisset, filium suavius quodam loco cecinisse, urbanè est objurgatus, Nonne te pudet, inquiens, quòd tam benè canere scias? Satis enim, superque est principi viro, canentibus aliis, audiendi superesse otium. Idem & in plerisque aliis obvenit: neque enim quisquam ingenuus adolescens, quum Pisæ Jovem esset intuitus, Phidias fieri concupivit, aut Junonem Argis, Polycletus, aut Anacreon, aut Philemon, aut Archilochus, etiam si eorum opera summa sit admiratione prosequutus. Verum enimverò his quę contra musicam promuntur, occurrere facile est, si Aristotele tradente, dispiciamus actius, quousque illi opera danda sit ab iis qui ad civilem virtutem erudiuntur. Et quæ melodia, quive rhythmi sint perdiscendi, quibus item instrumentis ntendum. Nam in eo utique refert plurimum, estque in iis objectionum solutio. Clarum quippe est, non oportere disciplinam ejusmodi impedimento esse cæteris actionibus, neque ad res bellicas civilesque corpus efficere inutile. Quod erit utique, si in illa non elaborabunt usque ad concertationem: neque admirabilia consectabuntur, & superflua: sed eatenus ut gaudere valeant concentu probo, & rhythmis. Unde item percipi licet, quæ ad musicam institutionem recipienda organa. Cæterum in hac musicæ pragmatia lepidum succurrit Stratonici citharœdi scomma, quo Propin Rhodium proscidit facetissimè. Erat is corpore procerus, arte citharœdica non bonus, & corpore inferior. Scitantibus verò nonnullis cujusnam modi foret is, Nullus (inquit) malus, grandior piscis. Postremum verò hoc adjectum ob infamiam hominis est. Fuit quippe Stratonico ingenium alioqui in numerato semper ducta vel hinc conjectura. Habuit is in ludo novem Musarum imagunculas, & Apollinis unam; discipulos autem duos modò. Quum quæsisset ex eo quidam, quot ei forent discipuli: Cum Diis, inquit, duodecim. Lusit idem in citharœdum, qui diceretur bos, lyræ non peritum valdè: nam ubi id inaudisset, Olim (inquit) dicebatur ὄνος λύρας, nunc verò, βοῦς λύρας. Porrò extat in citharœdos parœmia, ubi incinentes nec cibo afficiuntur, nec capturis, εἰς κενὸν κρούει τὰς χορδάς, id est fides frustra pulsare. Meminit Lycophron,

τοὶ γδ' ψαλάξεις κενὸν νεῦρας κτύπων.

Ex musicæ ratione promitur illud quoque in delatorem ab Marcellino prolatum. Paulus, inquit, crudelium succentor fabularum, è promptuaria cella fallacias extulit. Blityrion & scindapsum pro musico organo accipiunt Græci. At blityri, inquiunt, ipsius est chordæ imitamentum. Galenus verò Therapeutices secundo: Quid, inquit, an nihil tibi significare videntur hæ voces, animal & morbus: sed similiter efferri, ut blityri, & scindapsus?

Cani remigibus solitum. De Chrysogono modulatore. Tranquilli locus explicatur. Quid suffertum, & differtum. Sufflamen quid. Hieronymi locus restituitur. Intus canere: ac foris quid. Catiens qui sint. Item qui struthissare. Servius explicatur de titis columbis. Græci quid vocent, ac quid ὑποκρίνειν. Titissare. Titis avicula. Trygon unde. Titigonion. Tithæ aves. Titybissare. Tity sodales. Paratitla. Titli. Titlaria.

Cap. X.

Cicero in Verrem quodam loco ita scribit: Ab hac præfectus Antonii quidam symphoniacos servos abducebat per injuriam, quibus se in classe uti velle dicebat. Quæri fortè potest, quid sibi parte hac Cicero voluerit, proinde paucula ex Asconio subnotavimus: Sciendum, inquit, est, cani remigibus per symphoniacos solitum, & per aliam vocem, id est ore prolatam: & ut in Argo navi, per citharam. Nisi, inquit, quia in classe dixit, intelligere velimus, ad hoc symphoniacos capi solere, ut in classe pugnantibus classicum canant: unde ipsi tubæ, classici nomen impositum. Porrò Ciceronis sensum juvat item plurimum, quod in Græca lectum historia est. Quippe refert Duris Samius, in Alcibiadis navi ab exilio redeuntis Chrysogonum fuisse quendam modulatorem, qui tanta arte remigio manus dirigebat, ut quum illi remorum pulsum cum Chrysogoni cantu conjungerent, jucundam audientibus redderent harmoniam. Cæterum & in hac mentione musicæ occurrit mihi locus item Tranquilli in Nerone: Media, inquit, in orchestra frequente populo epulatus, si paululum subbibisset, aliquid se sufferti tinniturum Græco sermone promisit. In cujus nodi explicatione hæsit Lynceus interpres, & in solœcismum fœdissimum conjecisse auctorem Latinissimum videtur. Quod si Senecæ verba vel advertisset vel expendisset exactius, facilius ei fuisset enarratio. Sic igitur Naturalium primo scribit: Præterea quum dicitur tibi, nubem sole esse suffertam, non dicitur, colorem illum immixtum esse velut duro corpori ac stabili & manenti, sed ut fluido & vago. Suffertam nubem hic accipio interfusam aut illustratam. Ex quo liquet, Tranquilli sensum esse illum, Cantaturum se clarius aliquid, aut quod Græci dicunt πυκνὸν, id est densum quippiam, ac succi plenum. Nam & differtum pro pleno legimus tum apud Horatium, tum verò apud L. Florum, qui de Cleopatra, ita scribit: quòd ubi desperavit à principe, servarique se triumpho vidit, incautiorem nacta custodiã, in Mausolæum se (regum sepulchra sic vocant) recipit. Ibi maximos, ut solebat, induta cultus, in differto odoribus solio juxta suum se collocavit Antonium. Sed & Seneca in consolatione ad Albinam: Jumentorum, inquit corpora differta & coacta pinguescere. Quin in Quæstionibus rursum: Erant enim pinguia & differta corpora ex longiore otio. Adjicit calculum & Tacitus de Poppæa: Corpus, inquit, odoribus differtum conditur, tumuloque Juliorum infertur. Erit ergò aliquid sufferti, plenius paulò quippiam, & succulentius. Porrò sufferti vocabulo summoneor, opem Hieronymo feram in epistola ad Pammachium: Quintus Ateius, inquit, qui ingenium in numerato habebat, ut sine monitore tacere non posset: de quo egregiè Cæsar Augustus, Quintus noster sufflammandus est, lego, sufflaminandus est, ex Seneca Declamationum libro

bro

bro quarto, etiam si inibi non Ateius, sed Acherius legitur modo. Est autem sufflamen, quo impetus rotæ decurrentis reprimitur. Juvenalis satyra ultima, A

Nec res atteritur longo sufflamine litis.

Apud Senecam sunt, qui suffibulandus malint legere. Cæterum quia latius jam de musica indagine varia scrutati sumus, jam commodum est inde resilire, ne concinnitatis studio inconcinna nimium, & absurda prorsum ista fiant: quando erunt qui opinentur, tam longis non fuisse incinendum tibiis. Quare si & paucula modo adjecero, coronidem apponam. Quum canant citharistæ, manus utriusque officio perfungi, quippe plectro dextra utitur, & hoc est foris canere: chordas verò sinistræ carpunt digitis, quòd vocant intus canere: quoniã quę sinistra sunt, sæpius interiora dicuntur: ut apud Virgilium, B

Dum proram ad saxa suburget
Interior.

Et apud Sallustium; Introrsus prima Asiæ Bithynia est. Intus apud Plinium, in terrarum situ loca statuuntur, quæ in mediterraneis ferè sunt. Sciendum tamen, Comitem exteriorem videri ab Horatio dictum, à sinistris affectantem: sicuti etiam approbat Acron. C

Horatii versus hi sunt:

Qui quamvis perjurus erit, sine gente, cruentus
Sanguine fraterno, fugitivus, ne tamen illi
Tu comes exterior, si postulet, ire recuses.

In sanctis porrò literis adnotatum & illud, Dextrum dici virum pro interiori, sinistrum pro exteriori. Adnotatum etiam, ὑποκρέκειν dici, quũ summisse quieteq; insonant citharœdi, citharam dum coaptant. Propriè verò κρέκειν pronunciatur de organi ejus concentu, etiam si κρέκα vocant capillum. Proaima, & epimelodema, item epode esse videtur tanquam cantilenæ procemium, velut apud Theocritum, D

ἄρχετε βωκολικᾶς Μῶσαι φίλαι, ἄρχετ' ἀοιδᾶς.

Catienos porrò pro cantoribus usurpasse Horatium, scribit Porphyrio, à cantore nobili appellatione deflexa: E

Catienis mille ducentis,
Mater te appello, clamantibus.

Qui verò strident potius, quàm canant, στρουθίζειν Græcè dicuntur, quod Latinè enunciare licet, struthissare: ex passerum voce, qui struthi vocatur, verbo deflexo. Passerculi verò creduntur τιτίζειν, id est titissare: ex quo titis corrivatur, ut scribit Ælius Dionysius, avicula species, aut etiam avis qua libet minutior. Hinc arbitror illustrari egregiè Servium in Bucolico ludicro interpretantem, titos dici columbos non Latinè quidem, sed multorum auctoritate tanquam Latinè. Titos verò palumbes dici interpretor, ex passerum salacitate, qui solent τιτίζειν. Nam & apud Persium, pro libidinosis titos accipimus. Est & verbum huic affine τρίζειν. Sed est id vespertilonium proprium: nam τρύζειν, vocem exprimit asperiusculam, unde & inflectitur trygon. Invenio titigonion esse item animal parvum, cicadæ persimile. Tithas aves, id est τιθαὶ ὄρνιθες, in Prognosticis Aratus domesticas intelligit: sic enim scribit, F G

καὶ τιθαὶ ὄρνιθες, καὶ ἀλέκτορες ἐξ ἑτέρου

Tithæ verò nuncupantur velut mansuetæ, ac miteis. τιτυβίζειν, ut ne hoc quidem prætereamus, hoc est titybillare, dicitur de perdicibus quibusdam: sicut cæteri postea dicuntur κακκαβίζειν, unde apud Comicum κακκαβᾶν. Titios nuncupari sodales, Varro scribit, ab titiis avibus, quas in auguriis certis observare solerent. Nos item legimus, sodalium augustalium esse additum sacerdotium, uti olim T. Tatius retinendis Sabinorum sacris sodales instituerat Tatios: auctor Annalium primo Tacitus. Paratitla nil ad præsens faciunt institutum. Sunt tamen eo nomine argumenta titulis apposita, & velut indices. Nam titlos, ab capitibus, quæ cephalæa Græci vocant distingui, in illorum literis traditum est, Quando habeat Matthæus titlos octo & sexaginta, capita verò trecenta & sex ac quinquaginta. Verum apud eosdem titlaria invenio pro pugillaribus aut schedariis: quæ & ptychia nuncupasse animadvertitur Leontius.

Principum privatorumque mollius sibi indulgentium exempla. Cyria quid. Plutarchus restituitur. Qui sint blaca: item blacennomon. De Apicio scitu digna. Prius de Chabria, Vitellio, Sardanapalo, Domitio Aphro, Aristodemo, Persarum rege. Coronista qui. Alexandri vinolentia. Blauta, blautia, blitomama.

CAP. XI.

Maximos quandoque duces haud ita reformidasse delicias, exemplis aliquot manifestum fit: nam postulatus proditionis Chabrias cum Iphicrate, increpabatur ab eo, quòd in tanto discrimine gymnasia nihilominus inviseret, necnon constitutis horis pransitaret. At is: Quid (inquit) aliud te quidem squalidum & cibi inopem, me verò pransum unguentatumque Athenienses periment? Hic verò est Chabrias is, quem dicere solitum prodit historia, Formidabiliorem videri cervorum exercitum leone duce, quàm leonum ductante cervo. Item, Illos optimè exercitum ductare, qui res hostium benè soliciteque exploratas habeant. Vitellii patina luxu notabilis est. Eam principatu suo sestertiis CC. condidit. Sed faciendæ fornax in campis exædificata est, unde patinarum paludes objectæ Vitellio à consule Muciano, gravi probro. Nam quid Heliogabalum memorem? cujus mores retegit abundè unum e jus dictum, quo rerum pretia orexin esse conviviorum pronuntiavit. Pingi se jussit, ut cupediarium, seplasiarium, popinarium. Hic porrò non nisi unguento nobili aut croco piscinis infectis, natavit. Jam Domitius Apher Nemausensis, clarus orator, Neronis temporibus ex cibi redundantia in quadam cœna, mox spiritum effudit. Aristodemum tyrannum apud Cumas in Romanis antiquitatib. Dionysius auctor est, Mollem fuisse cognominatum, id est μαλακόν. Id verò cur sic, variè traditur. Sunt qui opinentur, inde irrepsisse cognomentũ, quòd quandoque parum vir fuisset, ac pudicitiam turpiter subtraxisset. Alii verò ex mitinatura. Non desunt qui ex hostili admiratione appellationẽ profluxisse velint, siquidem à Barbaris nuncupatum μαλακὸν, quo verbo intelligatur ἀντίπαις, id est puber: quoniam id ætatis cum coætaneis etiamnũ comantibus quos inde coronistas vocant, in bello adversum Barbaros manu promptus apparuerit, & consilio ac prudentia illustris, quibus is maximi principatus fundamenta jecerit. Persarum rex ver

agebat Susis, hyemem in Babylonia, æstatē in Me- A dia. Cujusmodi verò in reliquis foret hic, ut libera, ita facilis conjectatio est. Propterea magnus Agesilaus regiam elevans potentiam: Quo, inquit, major me est is, si non & justior? Narratum Babylonis ṡa.. upen æquè ac Sardanapalum deprimit Plutarchus, de quo Arriani historia est. Juxta Anchialum fuisse Sardanapali monumentum ac statuam, manibus in speciem plaudentium coaptatis, eo titulo: Tu hospes bibe, vescere, lude: nam cætera humana, ne hoc quidē digna sunt. Hæc verò pronun- B tiare videbatur ipse, velut sonitum intuens, quem crepantes manus ederent. Hunc Græci πάναβριν dicunt, quòd signat tota vita mollem eviratumq;. Alexandri vinolentiam nemo non novit. Arrianus conatur tueri. Q. Curtius approbat, qui & comessantis exercitus licentiam taxans præclaram adjecit sententiam: Eximiam gloriam sæpius fortunæ, quàm virtutis esse beneficium: quando ne epulantes quidem & sopitos mero aggredi ausus est hostis, haud secus Bacchantium ejulantiumq; fremi- C tu perterritus, quam si præliantium clamor esset auditus. In præceptis item sanitatis Plutarchus, vini in Alexandro nimietatem agnoscere videtur. Idē in Parallelis, luxum Alcibiadis commemorans: Excidisse inquit, triremium tabulata, ut mollius dormiret: κειρίαις, ἀλλὰ μὴ σανίσι τῶν στρωμάτων ἐπιβαλλομένων, id est ciriis, non tabulis injectis stragulis. Sunt autem ciriæ, ex juncis zonæ, seu fasciæ, quib⁹ vinciuntur lectuli, uti interpretor, pensiles. Meminit in Avibus Aristophanes. Plutarchi inter- D pres locum mirè dissimulat. Hæc verò in præstantibus adnotata ingeniis minus miram faciunt privatorum, & prætenuis fortunæ hominum fluxam fractamque vitam, cujusmodi fuisse memoratur Artemon, cui deliciis lascivienti etiam Periphoreti cognomen adoptatum, quod circumlatilem nobis indicat: quoniam lectica circunferretur, & veluti è manibus hinc inde sustinentium penderet. de quo insuper memorabile est, quod proditum Græcis scio, Metu fractum atque stupidum temporis E plurimùm intra domus septa se continuisse, duobus servis æreum scutum supra ei⁹ caput sustinentibus, ne quid ex superiorib⁹ fortè irrueret. Si quo autem casu egredi cogeretur, lectica tecto adopertò gestabatur. Sunt qui hoc genus delicatos mundulos, molliculosq; blacas nuncupent. Quanquā & eo vocabulo fatui quoque intelliguntur, à pisce prorsum inutili, ac siluro persimili, dictione inflexa, quem ne canis quidem attingat. Alii Blaciam propè Cumen esse regionem volunt, cuius etiam F Aristoteli mentio fit. Erat item in Alexandria vectigal, quod astrologi persolverent, blacennomion nuncupatum: quoniam eos fatui modo adire solerant. Porrò qui obeundis negociis nimio plus desident, & quadā mollicie torpent, dicuntur βλακεύειν. Damascius, ἐν περιξιώνων τῷ λόγῳ τοὺς ἐν ἔργῳ βλακεύοντας. Eadem notione utitur Aristophanes Pluto, enarratoribus quoque astipulantibus. Blautas legimus apud Dionem, qui Cęsarem scribit ultimo triumphi die in forum suum perrexisse βλαύ- G τας ὑποδεδεμένον, & omnifariam floribus coronatum. Apud Sophoclem & Comicum Aristophanē, blautia observavimus quoq;. Id verò calcei est genus. Et in Parallelis Plutarchus, Marcellum ovantē scribit, urbem iniisse ἐν βλαύταις. interpres calceos eo nomine patricios intelligit. Blitomamam pro stolido accipit idem Comicus, qua ratione bliteā dixit meretricem Plautus Truculento:

> Blitea inquit, & lutea est meretrix,
> Nisi quæ sapit in vino ad rem suam.

Sed & in hac censura quem Apicio anteferemus? Huius pollucibiles cœnas supercilio Stoico convellit Seneca. Sed & Græci, opsophagi cognométo insigniunt. Auctores habeo, Trajano in Parthis agenti, quum multorum dierum itinere à mari abesset, ostrea recent a miro ingenio servata Apiciū summisisse. Hic in Cinturis Galliæ, vel apud Minturnas, ut scribit Athenæus, nimio ... exempli... rium est, magnam pecuniæ vim profudit, du squillis avidè vescitur, quæ illic habentur maximæ. Sed & in Alexandria astacos magna conquirens cura, quum audisset, in Libya squillas quoque capi prægrandes, ne diei quidem unius moram sustinens, in Aphricam confestim transmisit. Quod ubi falsum comperit, execratus provinciam ita regredi institit, ne unquam terras attingeret omninò eas. Et de Apicio quidem ex Grecis hæc. Cæterùm, ne, quem fallam, quonam pacto esse idem hic Apicius queat, quem etiam nepotum omnium altissimum gurgitem Plinius dixit severissimè? Certè in Consolatione ad Albinam, ut jam pei functi fato meminit Seneca, cujus & paulò plura si bliguavimus verba, tum quia jucundam comp... lectuntur historiam, tum ad refellendam hac parte Græcorum inscitiam: etiam si Athenæ quoque sentire id ipsum videtur. Apicius, inquit, nostra memoria vixit, qui in ea urbe ex qua aliquando philosophi velut corruptores juventutis abire jussi sunt, scientiam popinæ professus, disciplina sua seculum infecit. Cujus exitum nosse, operæpretium est. Quum sestertiûm millies in culinam congessisset, quum tot cōgiaria principum, & ingens Capitolii vectigal singulis comessationib⁹ hausisset, ære alieno oppressus, rationes suas tunc primùm coactus inspexit, superfuturum sibi sestertium centies computavit: & velut in ultima fame victurus, si in sestertio centies si vixisset, veneno vitam finivit. Quod ferè tradit in Tiberii rebus Dion quoque: sed ait Apicium comperisse, ducentas & quinquaginta myriadas sibi reliquas fieri: Huius porrò inquit, M. Salsi Apicii, L. Ælius Seianus Strabonis filius, fuit quandoque τὰ παιδικά. Commeminit Apicii eiusdem Epistolarum decima quinta idem Seneca, insimul & P. Octavii inter gulæ proceres maximè insignis, & (quod mirum in primis est) ipso item Apicio in muli licitatione, quem Cæsar Tiberius vendi jusserat, superior: Unde, inquit, inter suos ingentem est gloriam consequutus. Denique ab Apicio propagatum in coquos cognomentum, ut Apiciani dicerentur, quadam philosophorum imagine, auctor est Septimius Florens.

De pandæsia, & maza. Mattya. Mazones. Martialis locus. Madda. Item de Amazonibus scitu dignum. Mazapanis. Marcipanes. Marciatum unguentum. Marci pastilli. Cardamyle. Quæ & quibus in locis edulia haberentur præstantissima. Lesbia farina. Gigartum. Fungorum nomina. Micenæ unde. Ciboria. Colocasium. Lac tabianum. De Vesuvio monte. Galeni mendum tollitur ex Therapeutices quinto. Lacte cur alantur præcipuè infantes.

Cap. XII.

Pandæsiam Græci vocant adiriale convivium ac ganeatum dubiumq;, & omnifariam oblonis

niis differtissimum. Id nos excuratum gliscerumque dicere possumus & saliare. Sunt tamen qui eo nomine intelligi malint, ad quod, ubi vescerentur publicè, commeantes passim domo portionem quisque ferrent, id medium tamen, quod attulissent, collaturi. Meminit Aristophanes, ὥσπερ, inquit, μᾶζα καὶ πανδαισία, ut maza & pandæsia. Mazam verò ejus poëtæ interpretes στρυφνὸν ἄρτον exponunt, id est rigidum panem, quo nomine quidam eum volunt intelligi, qui vulgo nautico usui maximo est, & biscoctum nuncupat plebecula. Fuisse tamen præstantioris edulii speciem ex adagio Græcis pertrito conjectare licet, ὑπὲρ μάζαν supra mazan, in eos qui diffluerent deliciis. Apud Lucianum, ὑπερμαζᾶν, verbum inde flexum invenio, quod est luxuriosius agere, delicatiusque, ac divitiis abundare. Mazam putant ex farina, oleo & aqua confici solitam. Suidas etiam ex lacte, unde mox paulò nata & mattya est: dictaq; eo nomine pretiosa omnia edulia, ut scribit Athenæus. Hinc illud Martialis, sunt qui ita legant,

Inter aves turdus, si quis me judice certet,
Inter quadrupedes mattya prima lepus.

Theocriti interpres ἰδυπτέρως. Maza, inquit, νεομάλακτον ἢ νεοφύρατον ψώμιον, id est bucella recens. Maddam pronuntiant Megarenses. Hinc correpsit forsan mazapanis, vulgò nunc usus promiscui, appellatio. Etiam si non improbatum eruditis est, Marcipanes posse ab auctore principe nuncupari: quando & Marciatum legimus unguentum. quin etiam Marci pastillos in medendi ratione celebrant Græci. Placentam fuisse in veterum deliciis, illud certè Hieronymi ad Marcellam indicarit abundè: Non sunt, inquit, suaves, epulæ, quæ non placentam redolent, quas non condit Apicius, in quibus nihil de magistrorum hujus temporis jure suffumat. Est mazæ species Athenæo dicta cardamyle, etiam si topicum quoque nomen id est. Amazones pro pauperioribus, tenuiori, promiscuoque utentibus victu apud Græcorum scientissimos reperias, veluti qui mazam non habeant. Sed & Amazones ipsæ possent videri inde appellationem ducere: quod nec Eustathio displicet, quoniam lacertis ac testudinibus, & id genus bestiis alerentur. Quamobrem etiam Sauromatidas, sive Sauropatidas nuncupatas volunt: quia σαῦρας, id est lacertas, conculcent ac vescantur. Quanquam alii, quòd in Sauromatica Scythia habitarent, dictas ita opinantur: quod Stephanus tradit. Sed & Eustathius Sauromatas Amazonum connubio insignes refert. At de mamma mutila pervulgatior fama est, auctore Diodoro: sive de iis loquare, sive de longè antiquioribus in Libya, inter quas fuere Gorgones, quarum regina Medusa sit à Perseo superata. Ex his verò dilucere potest, quo sensu proverbium id enuntiarent veteres, ἀμαζόνων ἄσμα, id est Amazonum cantilena: in quo non tam mulieres intelligo, quàm pauperes simpliciter, quibus mos est opulentiores frequenter convellere, ac lautos præcipuè, in necessariorum inopia sæpè ipsi constituti. Putat in Heroïcis Philostratus, dici Amazonas, quòd mazo, id est mamma, non alantur, sed roris favis, qui in mellis modum calamis fluvialibus insidet, lacte præterea equino adjecto. Quod de pauperibus diximus, comprobat Columella, qui caninum taxat studium locupletissimum quenque adlatrandi. Mazam porrò, ut à diverticulo repetatur fabula, pro re tenui vili-

A que usurpare in Moralibus videtur Plutarchus, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν μάζῃ καὶ φακῇ τὸ ἥδιστον, & non est in maza & lente jucunditas. Fuerunt Arcadibus cœnæ dictæ mazones, id est μάζωνες. Quin & Dionysiaci congressus, sic item nuncupantur. Legimus Sopatrum quandoque Eretriam Eubœæ civitatem appellasse λευκάλφιτον, id est candida insignem farina: quoniam indidem mazæ proferrentur præstantissimæ. At Archestratus colore quodam poë-

B tico, inclytam scribit Lesbon ætherea nive candidorem farinam ferre, sique farina vescantur dii, illuc ad coemendam pergere Mercurium, quippe aliam omnem videri præ illa, velut γίγαρτα. Signat id verbum acinos uvæ, aut etiam punici mali. Ea verò conterentes rustici quum canicis vorabant, meminit Aristophanes. Sed enim universum, ac suum infantibus lac alimentum est: nam quum omnino victus rationem humidam sibi deposcant, ut qui cæteris ætatibus temperamento

C sint humidiore, natura ipsis affatim consuluit, ac maternum lac in humentis alimenti usum ingeniosius excogitasse deprehenditur. Sanguine nimirum utero dum gestamur, ali nos palàm fit. Ex sanguine porrò concinnatur lac, modicam in uberibus demutationem indeptum. Quo argumento matris lac alimoniæ in primis censetur accommodum, quia & consueta sit, ac perpropria. Similibus certè servatur unumquodque, contrariis verò ad intemperaturam recidit. Nam ad hoc præclara celebra-

D tur Hippocratis sententia: Humectior, inquit, victus ratio febrientibus appositissima est, puellis autem eo amplius, denique vel assuetis sic refici. Verùm ad alia hinc jam digrediamur. Rhombum pavonemq; sive etiam pavum, inter delicatissima habuit edulia veterum luxus. Id significat ad Lucilium Seneca: Num, inquit, esuriens fastidis omnia præter pavonem rhombumque? ambitiosa non est fames, contenta desinere est: quo desinat, non nimis curat. Inter delicias recenset Plutarchus sumen, &

E Italicos fungos, placentam Samiam, nivem in Ægypto. Fungos Græci, ut obiter adsit insititii aliquid, mycetas vocant, id est μύκητας; sed addunt etiam γηγενεῖς, id est ex terra genitos. Nuncupantur ab eisdem myce, genere item masculino. Lucernarum fungi eodem intelliguntur nomine. Signat item myces, ensis manubrium: sicuti apud Herodotum liquet, historia tertia: etiam si locū curiosè parum Latinitati donavit interpres. Unde & Mycenas nuncupari credunt, quòd ibi à Perseo sint conditæ

F Mercurii præcepto, unde excidit gladii manubriū, id est myces. Fungum verò communius vocant Græci amanitem, id est ἀμανίτην. Fungi speciem eo nomine Paulus accipit, quum ait, βωλῖται ἀβλαβέστεροι καὶ ἄποιοι καὶ ἄλλοι εὐφθαρτότεροι· οἱ δὲ ἀμανῖται δευτέρας εἰσὶ τάξεως. Celebre est Dionis testimonio Neronis dicterium, τοὺς γὰρ μύκητας θεῶν βρῶμα ἔλεγεν, id est esse deorum cibum fungos dicebat: quoniam fungi esu Claudius esset in deos tralatus. Sunt qui amanitæ vocabulum putent

G haud ita vetus, sed Pauli Æginetæ temporibus in decuriam receptum. Murenam flutam ex freto & Tartesiam in pretio fuisse prioribus, scribit Pollux. Placebat thynnus Tyrius, cestreus ex Scyatho, hœdus ex Melo aut ex Ambracia, uti est apud Gellium: conchæ verò pelorinæ, unde fortè nomen indeptæ, quæ nunc vocantur pelorides, quas tamen à magnitudine dictas putat Athenæus: teutlon ex Ascra, mænides apud Liparam,

rapæ apud Mantineam, ctenes autem Methymnæi, A galeus Rhodius, psettæ Eleusiniæ, apuæ Phalericæ, triglæ sive muli Ionici, anguillæ ex Bœotia Copaides: quanquam in Ægypto grandioribus, quæ vocantur basilicæ: sicut in Sicilia plotæ, raphanides Thaliæ, caseus Cynthnius & Siculus, sal Tragasæus. Est autem in Epiro locus Tragasæ, ut inquit Stephanus, ab Tragaso quodam, cujus honori sal ibi ut haberetur, contribuit Neptunus, & inde Halsius cognominatur campus. Tragasæum in Troade, salem intelligit Athenæus: cui quum B vectigal injunxisset Lysimachus, evanuit: mox dempto, succrevit. Ciboria in Ægypto laudantur in faba Ægyptia, id est fructus, quod in Georgicis scribit Nicander. Ægyptiæ fabæ radix colocasium dicitur: quanquam apud Sicyonem fuit Colocasiæ Pallados templum. Est tamen ciborium etiam poculi genus: unde apud Horatium, Ciboria exple. Et id opinor, quia fabæ huius folia ob magnitudinem ac cavitatem, poculorum exhibent usum. Scribit Dioscorides folium id esse grande, C ὡς πέτασον, id est ut galerum, fabam verò in summo emergentem caule, ciborium dici: ab aliis etiam cibotium, velut scriniolum: propterea quod seratur faba hæc, imposito ἐν λιμώδει, id est in madente gleba semine. Ex faba Ægyptia κιβώριον haberi, docuit etiam Strabo. Libro quinto Athenæus ciboriorum folia nominat, & flores. Sed nos jam ab hoc genus indagine resilire, optimum erat, ne gulæ mancipatis fomenta curiosius solicitiusq; conquisivisse videamur, qui terra pascuntur & mari, D quorum ventri (ut inquit Plinius) navigatur ad Phasim. Quo nomine, ut Seneca gravissimè dixit, animalium non hominum habendi numero sunt, quidam verò abditi in gaveis etiam mortuorum. Vivit enim is, qui multis usui est: vivit is, qui se utitur. Qui verò latitant ac torpent, sic in domo sunt, ut in conditorio. Sed nimio plus abblanditur rerum ubertas varia quandoque, quo nomine indulgendum stilo. Lac apud Tabias censetur statera tantum non primæ. Sunt verò Tabiæ, in- E quit Therapeutices quinto Galenus, in mari locus in meditullio ferè Neapolis & Surrenti: latus ad Surrentum vergens collis est præaltus in Tyrrhenum erumpens pelagus, in occasum modicè acclinatur. Huic attiguus est in sinu intimo collis alter haud parvus, quem veteres Romani Vesuvium, vel ut Græcè scribitur Βεσυβιον nuncuparunt, recentiores Lesbium dixere, omnibus celebrem, ob eum qui indidem eructat ignis: qui aëris sic citati con- F ferre creditur plurimum: unde lacti Tabiano maxima conciliatur bonitas, quam adjuvat loci altitudo, & pabuli præstantia. Locum verò hunc, à Plinio & Cæcilio significatum contenderim, ubi scribitur modo, Stabiis erat. Sed & apud Ovidium Metamorphoseos ultimo,

> Herculeamque urbem Stabias, & in ocia natam
> Parthenopen:

Illud porrò ex septimo Familiarium epistolarum ad G Marium, Ex cubiculo Stabianum perforasti: nimirum ad hæc respicit. Arbitror mendum esse Galeni exemplarium, ac pro Lesbio Vesuium substitui oportere: propter illud Martialis,

> Hic est pampineis viridis modo Vesuius umbris.

Nam & Silius ita cecinit:

> Evomuit pastos per secula Vesuius ignes.

Montem hunc etiam Summani dicunt. Porrò, inquit Varro, quod far Campano conferes? quod triticum Appulo? quod vinum Falerno? quod oleum Venafrano? Jam Italia sic consita arboribus est, ut tota videri pomarium possit. In agro Faventino tricenariæ appellantur vites, quod tricenas amphoras reddat jugerum.

Documenta frugalitatis per exempla historica. Lysimachi, Catonis, Scipionis Aphricani, Agesilai, Timothei. Ventri mancipatos esse, velut antipodas, dictiq; lychnobios. De Acilio Buta, & deorum cœnis. Opsartyci libri qui sint, & opsartysia. Cyri historia, & Iuliani Cæsaris. Gastrenses apparitores. Gennavium. Opsophagi qui. Enochista.

Cap. XIII.

NEqueo temperare mihi, quin hoc potissimùm loco subnectam, quæ nobis ad hoc spectantia maximè ex historia comperta sunt. Lysimachum memoria prodit, quum fuisset in Thracia prælio victus à Dromachete, ac siti ferè enectus, se exercitumque hosti permisisset, jam desiderio expleto, O dii, inquit, quàm pusillæ voluptatis gratia in servitutem me ex tanto rege conjeci. Cato senior, quum populi Romani luxum censoriè coargueret, difficillimum esse dicebat, verba ventri facere, qui aures non habet. Sed & illud parte hac memorabile, dignum nota censoria esse visum Scipioni Aphricano juniori adolescentem, qui in Carthaginis oppugnatione quùm sumptuosiorem instruxisset cœnam, simul ex melle apposuerat libum in Carthaginis formam concinnatum: jusseratque per lusum, ut facto impetu, perinde ac in præliis fieri assuevit, μελίπηκτον diriperent: sic enim placentam vocabat, tanquam ex melle concretam fermentatamque. Quærente autem eo, quódnam ob suum peccatum equus adimeretur, Quoniam, inquit Scipio, me prior hostium urbem diripuisti. Et magnus Agesilaus Thasiorum delicias rejiciens, Non decet, inquit, fortia meditantes voluptates hoc genus admittere: quæ enim servile deliniunt ingenium, ab homine libero aliena sunt. Eundem legimus à satietate ac ebrietate semper æquè abstinuisse, somno usum, non ut domino, sed ut gerendis rebus obnoxio. In caloribus verò & frigoribus ita se gessisse, ut solus omnibus uteretur anni temporibus. Timotheum Cononis legimus à Platone convivio exceptum concinnè admodum & frugaliter, & ut inquit Dion, ἀφλεγμάντοις τραπέζαις, id est mensis non tumefacientibus, quas somni consequantur puri cum summa corporis tranquillitate, solitum dicere, Eos quos Plato exciperet, & in diem insequentem benè habere. At nostris antipodibus optimè transmitti creditur vita, si nec orientem solem spectarint, nec occidentem. Quid enim aliud quàm antipodes sunt saginæ mancipati, qui ad faces & cereos vivunt, dum inter pocula transiguntur noctes, somno impenduntur dies, lucis ac tenebrarum ordine perverso? de his puto Virgilium dixisse:

> Nosque ubi primus equis Oriens afflavit anhelis,
> Illic sera rubens accendit lumina vesper.

Verùm iis nulla referuntur operum vadimonia. Hos tu existimas, inquit Seneca, scire quemadmodum vivendum sit, qui nesciunt quando? timent

vero

verò hi mortem, in quam se condiderunt? tam infausti homines, quàm nocturnæ aves sunt. Licet in vino unguentisq; tenebras suas exigant, non convivantur, sed justa sibi faciunt: mortuis certè interdiu parentatur. Horum utique corpora, qui se tenebris dicarunt, fœda visuntur: quippe suspectior illis, quàm morbo pallentibus, color est. Languidi & emarcidi albent, & in vivis caro morticina est. Inter hosce lucifugas & lichnobios, veluti ad lucernam modò vivos, in reliquum mero sepultos & somno, Acilium accepimus Butam prætorium, cui post patrimonium ingens consumptum Tiberius paupertatem confitenti, Serò, inquit, experrectus es. Prælautas verò opiparasque cœnas, Horatius deorum vocavit cœnas illo versu,

O noctes, cœnæque deûm.

Perinde ac non desit ambrosia, non item nectar. Propterea M. Tullius summa laude dignos viros ambrosia alendos pronuntiat. At Cyrus ille antiquior, quum ab hospite quæreretur ex eo, quid ad convivium parari juberet: Panem, inquit, solum: sperare enim cœnaturum se apud flumen. Hunc verò imitatus Cæsar Julianus, mundiora scitioráque nil moratus, paucis & vilibus facilè acquiescebat. Gennavium apud Varronem in villaticis pastionibus, sunt qui pro guloso accipiant. Ægyptio regi discumbenti inferebatur nil præter vitulum & anserem: bibendi quoque ad præscriptum lege iniuncta. Scribit Xenophon libro tertio De factis dictisque Socratis, εὐωχεῖσθαι de iis pronunciari, quæ parabilia sint, nec animo gravia. vel corpori: quique sobriè vivant, rectè dici evochistas, ex verbi proprietate. Opsartycos denique feliciores fingendis verbis Græci libros dicunt, quibus condiendi præcepta continetur: sicuti artificium id genus opsartysiam. In qua plerique census vel ampliores, uti sphæras habent. hoc est pilas, sicuti dixit Alexis, quando sunt & habentur gastrenses apparitores, id est ventris ministri & gutturis. Opsophagos dici putat Xenophon, vel apud eum Socrates, libro eodem, qui modico utantur pane, obsonio autem multo.

De voluptate, lætitia, gaudio, quibusq; distinguantur finibus. Voluptatem non esse bonum. Qui maximè voluptates amplexentur. Alexandri dictum de voluptate, ac laboribus.

Cap. XIV.

Voluptatis notionem esse duplicem à Seneca accepimus: publicam unã, qua hilarem animi affectionem demonstramus: alteram, qua esse vitium colligitur. Sic & gaudium sapienti modo contingere astruimus, quando non aliud est ferè quàm animi elatio bonis suis viribusque fidentis. Vulgò tamen ita loqui insuevimus, ut magno nos gaudio affectos dicamus amicorum literis. Iidem & in rebus aliis, à quibus tamen magnæ quandoque ac inexpectatæ proveniunt improsperitates, quo nomine gaudium nec est, nec debet dici: quoniam gaudio adnexa perpetuitas est, quæ contrarii nescia est. Propterea quum ab omnium maximo poëta dici audis: & mala mentis gaudia, scito id quidem disertè enuntiatum, parum tamen propriè quando quod gaudium est, omnino malum esse nequit: poëtæ tamen satis est visum, publica vocabuli notione, quod volebat explicare. Id au-

A tem erat, homines rerum caligine circumfusos malo suo lætari plerunque. Corporis voluptates, inquit Moralium septimo Aristoteles: ex eo nomen id vendicarunt sibi, quia sæpius occursant, ac in earum participatum veniunt omnes. Proinde hasce solas putant, quoniam solæ modo sint notæ. Cæterùm quo perspectius exploratiusque voces istas suis occlusas finibus, ac veluti pomœriis internoscamus, lætitiam dico, gaudium ac voluptatem, attendendam magnopere arbitror Platonis distributionem: qua philosophus is in mentem sensúmque animam disparavit, ac menti quidem lætitiam ascripsit & gaudium, sensibus autem voluptatem mancipavit. Priora illa duo etiam discerniculo quodam dispescuit, quod quum laude semper sit gaudium, at in vitium quandoque elabatur lætitia. Est enim hæc animi elatio quædam boni cujuspiam præsentia, quæ si moderationis mensus limitesve transiliat, reprehensionis morsum non evadit: repressa verò, ac suis metita modulis laude non vacat. Gaudium autem esse jucunditatem sancit, quæ de contemplationis aut virtutis cujuspiam majestate profluat. Propterea in libro De pulchritudine, quum de cœlesti, id est vera dissereret vita, ali animum scribit contemplandæ veritatis usu & gaudere. Inde fit, ut apud eundem gaudium mentis nuncupari alimoniam, observarimus. Quin & contemplationis præmium esse illam ipsam poëtico involucro sæpè significatam ambrosiam. At inde emanans omnibus absolutum numeris gaudium nectaris nomine, quod & ipsum immortalitatem ratione etymologica exprimit, rectè à prudentioribus intelligi. Sed & ante Platonem Mercurius, homini à Deo contributam autumat rationem, ut eum suspicionibus acrique perquiramus indagine, Sensum, ut cognoscamus. Intelligentiam, ut cognoscentes gaudeamus. Voluptas verò ita ab eodem Platone finitur, ceu titillans præsuavisque ac proritans, vel ut Græcè dicam, ἐρεθίζουσα, in sensibus motio intelligi debeat, quam inde consurgere statuit, ubi indigentiæ paria facias. Quippe necessitas appetentiam conciliat, ac ex absentia dolorem, satisfactio jucunditatem sensibus inducit. Hanc verò voluptatem omnibus damnatam calculis ex bonorum albo expungit, sequestratque: eo maximè argumento, quòd sicuti quæ calori admoventur, incalescunt dubio procul; ita cui adsit assistatque bonum, ipsum item evadere bonum, contentaneum est. Verum enimverò voluptatis præsentia in bonam frugem evadere neminem, perspicuum ferè videri, quando & rationis impotes ferè fusius uberiusque, quàm nos voluptatibus titillentur lasciviantque, ac (ut verbo utar, quo nec abstinuit Hieronymus) dulcorentur: quarum nullam tamen inde proficere comperias. Adde, quòd quo hebetior quisque est, ac natura imbecillior, immo verò inscitior insipientiorque, eo amplius voluptate perfruitur. At obsecro te, quàm ab ratione dissentaneum, quàm omnino absurdum, ignavissimo cuique largius, quàm frugi hominibus, quod bonum sit, obvenire? Hinc divinè, ut omnia, ad Dionysium Plato scribens, voluptatem maximo esse hominibus detrimento statuit; inscitiam porrò parere inquietudinem quoque ac stultitiam & petulantiam. Propterea quòd in sensibus latè pollet, dominaturque; qui satellitum instar, immo verò subsessorum, assiduè nostrum captare videntur

interitum, in profunda corporis animam, ejusque rationale lumen intrudentes, adobruentesque: quando sic affectæ nec auras suspiciunt clausæ tenebris, & carcere cæco. Proinde Pythagoricus Nearchus rectè, quod & idem comprobat Plato, τὴν μὲν ἡδονὴν ἔλεγεν εἶναι μέγιστον κακοῦ δέλεαρ, id est, esse dicebat voluptatem maximam mali escam. Animum voluptarium emollitumque deliciis, ac earum delinimentis, veluti unco tractum, non Tarentinus modò Architas, sed & Plato pertuso rimulentoque consimilem vasi prodidit, quoniam grassetur in infinitum concupiscentia, nec explendi ulla sese ostentet ratio. Verùm alii etiam Euripi inconstantissimis fluxibus refluxibusque, ut Epicharmus & Socrates, quòd voluptarium venenum, immò effera titillantium rabies, modò reciprocantis undæ nullo fine affluat refluatque. Illud verò Mercurii cujusnam modi est? quàm propheticum, ut sic dicam? quàm divinum? Qui mente vivit, immortalis Dei vitam agit: qui verò corpore ac sensibus, bestiarum. O præclarum, ô plausibile intellectus nostri lumen, si ejus adminiculo & claritate divinitatis omnia ineffabiliter supereminentis æmulos nos facit. Rursum, ô dirum inauspicatumque teterrimi carceris commercium, si ad caliginem densiorem à cœlesti splendore sequestratos revocat, in terrenam mersat naturam originis oblitos præc lsæ, denique brutum circumponit animæ infra lunam divinissimæ omnium. At inferat hic fortè aliquis, Non omnes utique voluptates videri dignas, quibus nigrum affigas theta, quando & honestæ aliquæ sint, ac probæ. Scribit utique Plutarchus in commentariolo, An seniori accedendum ad rempublicam, ejusmodi capessentes administrationem pulcherrimis maximisque perfrui voluptatibus, quibus compar est item, deum aut solis, aut præcipuis lætari. Sunt autem hæ, quas ex honestis actionibus provenire, manifestum est: quippe si pictor nobilis Nicias tantum artis suæ lætabatur operibus, ut velut sui oblitus ex famulis sciscitaretur subinde, An esset usus balneo, itemque an foret pransus. Si Archimedem tabulæ geometricisque intentum figuris vi abductum perungebant famuli, & is in ventre obuncto schemata delineabat. Si Canus tibicen, dum uteretur arte, longè majorem sibi afferri voluptatem dictitabat, quam cæteris: quando & mercedis loco duceret, quod audiendi patientiam præstarent. An non advertimus, quàm uberes, quamque non parvas sibi ex virtute ac præclaris actionibus voluptates comparent præstantes viri? Quorum animæ non aureis Euripidis alis, sed Platonicis potius, ac cælestibus augustiores elatioresq; gaudio evadunt uberrimo. Interrogatus Epaminondas, quidnam ei jucundum in vita maximè obtigisset: Quod, inquit, parente utroque superstite, Leuctricam retulerim victoriam. Cæterùm quæ in mente constituitur jucunditas, quæq; de virtutum promitur excellentia, non voluptatis nomenclatura, sed gaudii, à Platone censetur. Peripatetici verò & Moralium septimo Aristoteles, hasce item rectè dici voluptates opinantur: unde liquet, nominum sæpè, non rei esse inter magni nominis conditores disceptationem. Deus, inquit Aristoteles, una semper simplicique gaudet voluptate: non enim motionis solum est operatio, sed & immobilitatis. Et voluptas in quiete versatur potius, quàm in motu. Mutatio verò dulcissimum est omnium, ex poëtica sententia, ob pravita-

A tem quandam, ut enim homo pravus facilè mutabilis est, sic & natura prava censetur, quæ mutatione indigeat: neque enim simplex, nec bona. Quòd si postremo solicitius exquirat quispiam, quo nomine tam vehementem voluptatis pruritum sensibus ingenerarit natura: ut qui circa voluptates deficiant perpauci sanè comperiantur: quo argumento nec iis impositum nomen, verùm ἀναισθήτους vocant, id est insensatos. Respondendum, ut hujus B velut fomento amplius ad vitæ necessaria munia excitemur, ac lubentia provehamur quadam. Sed curnam expletam indigentiam consequitur vel pœnitentis mœror, vel satietatis onus? Nempe, ut inde commoniti, non ultra necessitatem quicquam admittamus, quod naturæ mox inferat nocumentum. Juvenes omnino ad voluptatem propensiores pernoscuntur, suntque in primis apolausti, id est gaudentes voluptariique: quoniam eorum præcipuè augescit corpus, & ad congruam sibi perfe- C ctionem toto tendit conatu, unde maximis vehementissimisque agitatur motibus, ac convellitur: indeque etiam majori opus est medicina, proinde remis velisque voluptuola consectantur. Idipsum ferè melancholicis usu venire, compertissimum est, ut auctor probat Aristoteles: quia bilis atræ vi assiduè contabescit corpus, & ex humoris ejus siccitate vehementiore arroditur, propterea que in voluptates feruntur proclivius. Sed & cunctis propè hominibus insitum maximè, voluptates am- D plexari, quoniam ætatis exordio mente quodam modo sopita, sensibus tantùm utimur, illis obsequimur, eorum (ut sic dicam) dictata amplexantes: at hi veritatis naturam, & inde profluens gaudium assequi nequeunt. Quia verò sensuum suavitas ejus, quo mens alitur, gaudii umbra est quædam, atque imago, decepti similitudine, illo procul relicto, hanc consectamur, huic totis (quod ajunt) cuneis, hæremus affixi. Et quanquam auctioribus jam ingerat sese rationis lumen, E nihilominus receptam inveteratamque sectamur consuetudinem: diu namque sensibus credere, & eorum motibus obsequi didicimus. Mos verò altis nixus radicibus irroboratusque, aut vix aut omnino nequit exolescere. Hinc, ut Heraclito placuisse animadvertimus, voluptati quàm iræ obluctari, renitique difficilius multo, & laboriosius censetur: quippe arduum est, vitæ insitum affectum extrudere. Macedo Alexander quum victis Persis familiares intueretur suos, amplius F indulgentes sibi, in Persicam dilapsos lautitiam, molestè admodum tulit, mirari se plurimùm astruens, haud nosse illos, servile censeri, voluptatibus se mancipio dare: laboribus autem innutriri, principe rem prorsus esse dignam. Sed undénam sit voluptatum evariatio tam insignis pro hominum captu? An quia jucunda pro signorum natura, quæ permeat in genituris, excitat Venus, quæ concupiscibili animorum potentiæ præesse creditur? Nanq; si prodeunte in vitem aliquo, con- G scendat Venus, ariete eam gestante, qui capitis habet pontificium, oculorum mira ingenerabitur titillatio, ac extra modum ornatu afficientur, & picturis mundiciisque, sed & auribus sua contribuentur, atque item naribus. Quòd si tauro gestabitur Venus, qui collo præest, gustus orietur voluptas, sed & poëticæ suavitatis. In libra, libidinis concinnatur proluvium, quando renibus ea dominatur & pectini.

Crates

Crates quo pacto repercusserit voluptarij cujusdam dictum. Cur cibus deterior, si gratus sit, plus prosit quam probus, sed ingratus. Anatrepticæ, ac analepticæ diætæ quæ intelligatur. Item quæ vocent prospheromena.

Cap. XV.

FUisse quendam Plutarchus scribit, qui voluptatum laqueis irretitos ac deliciis adobrutus, Calphurnium diceres lanarium, ita etiamnum sibi scribere permisit,

ταῦτ' ἔχω, ὅσσ' ἔφαγον, ϗ ἐφύβρισα, ϗ μετ' ἔρωτος τέρπν' ἔπαθον.

Quorum is fermè verborum sensus est, Sibi denique reliqua fieri, quæ gulæ indulsisset, aut comparasset per injuriam, vel in amore suavia percepisset. Adversus verò hęc philosophum Cratem ita rescripsisse.

ταῦτ' ἔχω, ὅσσ' ἔμαθον, ϗ ἐφρόντισα, ϗ μετὰ μουσῶν σέμν' ἐδάην.

Quibus illa repercutiens innueret, superesse sibi quæ vel perdidicisset, vel cura studioque tractasset, ac cum Musis honesta imbibuisset. Cæterum quia de voluptate multus est nobis jam sermo, prius quàm inde stilum subducam, aut castra moveam conclamatis vasis, succurrit brevis, qui mos scriptoris est, & absoluta tamen Hippocratis sententia, nō usquequaque ab instituto abjuncta. Ea verò sic habet, potus & cibus paulò deterior, modò suavior sit quàm qui melior, sed insuavior, anteponendus est. Eum locum accuratissimus interpres Galenus enarrans, non esse ob id solum ita agendum, ut malè habentum titillationi, & quasi quibusdam lascivientis gulæ invitamentis obsequamur, & illectationi subblandiamur: sed etiam quia futurum sit, quàm maximè, tum utile, tum salubre. Quicquid enim suaviter abligurimus, & pro delectamento habemus, condere id venter & stipare, necnon percoquere facilè potest: contrà, defugere ac recusare tetra insuaviaque, quippe quæ aut nauseas inflationemve aut fluctuationes perconcinnent. Itaque sępenumero accidit, ubi paulò deterior cibus ingeritur, sed jucundus & voluptarius, & cujus subit prolubium esitandi, ut non insuper maneat deterior, sed interdum probior evadat. In hac verò cibi mentione illud obiter adnotarim: in iis quos vocant Græci ἀτόνους, debilitatos extra modum, ubi medica solertia melius fieri cœpit, nuncupari anatrepticen & analepticen quoque diætam, quum habenæ laxantur, ac indulgentius educantur, pluribus ingestis cibis, & amplius alentibus, ac ut Græci dicunt, ἰσχυροτέροις. Est autem, inquit septimo Therapeutices Galenus, ἡ ἀναληπτικὴ δίαιτα μέση τῆς ὑγιεινῆς τε ϗ θεραπευτικῆς. Sed nec id habendum insuper: prospheromena intelligi medicis, quæ esu potuque intra corpus admittuntur, in quam decuriam & reciprocus hic vitalisque veniat spiritus.

De operis hujus varietate ex diversissimis concinnata. Scytham agere, quid sit. Enthesis. Panis genera & instrumenta. Sitostasius, perissochoregia, farriculum, megalartus, megalomazus. Mola ubi Romæ. Edulitas.

Cap. XVI.

AT qui erunt fortasse, quibus conseminea fœtura hæc nostra mōstri cujusdam videatur similitudinem præferre, ac tanquam in Pontinum diverterint, aut Pupiniam, nec amœna, nec salubris: quando nunc ad philosophos divertamus, nunc & medicos amplexemur, sæpius nostrates advocemus ad partes. Quum nostrates dico, etiam Græcos intelligo, qui humaniora hæc percoluere studia. Ita profectò est, ex diversissimis artium bonarum antesignanis racemationem facere sive spicilegium, nobis propositum est: sic tamen, ut qui in monstris convisitur, nunc teter & aspernabilis, nunc ridiculariùs absit aspectus, nec citra census delectusque nostri ultimam manum. Varietatem quam nec putes stilo depascendam, consectamur maximè qua lectione multa elanguentis lectoris, qui modo sit philostoros, detergatur fastidium. Scythas interim putemur agere, πρὸς τὴν ἀφθονωτέραν νομὴν μετεξανιστάμενοι, id est ad lętiora pabula identidem demigrantes. Ubicunque se ostentarit, quod cum jucunditate aliqua hosce libellos instructiores fertilioresque ad novam sobolem & segetem lætam in studiosorum subactis ingeniis producendam valeat efficere, præcerpemus. Ut sit inoculationum quoque veluti agmen, non amœnum modò, sed & gratum inprimis. Verùm jam intermissis ... agamusq; jam nunc quod instat: ne nos tam parte hac admirari forsan videamur, quàm se in machæra Peleus, sicuti dicitur: aut ramenta auri (ut Julii Capitolini verbo utamur) spargi, nunc credi expetamus: etiamsi ad liquidum opiner ... in hoc pistrino, ut Hieronymi utar sententia, multa nobis duriuscula exantlari, dum vitæ amplitėr prosequi ... mus: nullius fama, velut tunica, magnopere dilorıcata. Panis invenio non unum fuisse ... genus, quando sunt inprimis, quos zymitas dicunt, quibus adversi sint azymi nuncupati: nam nominis etiam meminit Plato. Erant & panes nuncupati obeliæ, alii cribanitæ, aut etiam cachrytæ: dicuntur aliqui apiritæ. Panis bucellam nunc psomon vocant, nunc enthesin. Nam Aristoph. interpres, enthesin, psomon exponit, & ἄκολον, i. panis frustrum. Pityrias verò, panes viliores intelligunt, velut furfuraceos. Nam triticeos, appellant pyrinos. Inter quos habentur sitanii, ex quadrimestri tritico. Charisium verò, placentæ putant speciem: ... chalsiones nostros corrivari, sunt qui conjectent, qui modò ex amygdalis concinnantur & saccaro: sicuti mazapanes quoque, tametsi forma diversâ. Apud Ægyptios in acutum conformati panes, callistei vocabantur: sicuti orindam Æthiopes, ex orinda concinnatum dicunt: seminis id in Æthiopia peculiare genus est, sesamo persimile: orthostates autem sacer intelligebatur panis. Fuere item nasti panes, quos item factos vocant, ex melle ac uvis passis & aromatis aliis confecti: cujusmodi sunt, quis nunc in Nativitatis festo passim utimur. Sunt tamen qui eo nomine recentem intelligant, & calentem panem ex oleo. Meminit Aristophanes Pluto. Dictum velint, quia densior sit constipatiorque: nil prorsum levitatis habens, aut inanitatis, ἀπὸ τοῦ ναστοῦ ...

Lycophron,

ἄρτοι ἀνακρατήσαντες ὁ ... νὺς ὀχυρὰ λίθῳ.

Anasto verò dicti nastophagi, qui ejus esitandi prolubio tenentur. Sed & nastocopi ex eodem corrivantur fonte, videnturque ita dici panis ejus confectores. Sicuti apud Platonem in Gorgia artocopi vocantur, quos artopœos nuncupant. ... nomine sunt qui simpliciter annonam intelligant civilem, cui vendendæ qui prçeest, dicatur Sitotalis,

ficut magiftratus qui curatur, perifſochoregia nun- A
cupatur. Spiram farinaceam nos quidem vulgò bu-
cellatum dicimus. At eo nomine excoctum ad uſus
diuturnitatem frumentum accipit Ammianus Mar-
cellinus. Meminit in Avidio Caffio Volcatius:
Præter laridum, inquit, ac bucellatum & acetum
portare militem prohibuit. Panem civilem ſunt
qui ſecundarium intelligant, ab Celſo autopyrum
dictum, cui pollinis nihil ſit incerniculo exemptum,
ficuti tertiæ notæ panem cibarium idem nuncupat.
Primę autem notæ candidiſſimus intelligitur. Edu- B
litatem apud neotericos pro annona, parum Latinè
poſitam comperi. Legimus in Aureliano Flavii Vo-
piſci panes militares mundos, atque item panes mi-
litares caſtrenſes. Scribit Horus, panem cenſeri pri-
męnotæ, quem arrodere adorti ſint mures, quoniã
animali delectus hic præcipuè ſit. Farriculum, quo
pro fermento uterentur, quo pacto facias, docet
Palladius libro undecimo. Erant & mazæ quædam
ſacræ amphiphones appellatæ, quas Dianæ offere-
bant Munychiæ, ardentibus per ambitum facibus C
affixis. Sicut panes obelias Dionyſio inferebant,
quia ex hoc vocabantur obeliaphori. Obeliæ verò
dicti, quia veruculis quibusdam conſtiparentur,
quos obeliſcos vocant, vel aſſarentur, aut quia ven-
derentur obolo. Pelani verò communes erant diis
omnibus, ita à figura nuncupati. Eſt enim pelanos
nunc apta ſacrificio mola: nunc etiam circa os con-
cretior ſpuma: ut apud Euripidem in Oreſte: ſed &
ſuccoſa lachryma modo thuris gummi denſata. Eſt
item eo nomine obolus, qui vaticinantibus eroga- D
retur. Fiebant pelani ex pepale, id eſt tenuiſſima fa-
rina: quod Didymus ſcribit. Boves item iis adnume-
rantur, ſic nuncupati, quòd cornua haberent præfi-
xa. Inferebantur Apollini, Dianæ, Hecatæ, & lunæ.
Selenæ, id eſt σελῆναι, ſex erant, ſeptimus ſequebatur
bos. At quę dicitur melittuta, Trophonio. Digniſſi-
mum verò ſcitu. Mortuis hęc ferè ſolita tradi: melit-
tutam, quæ cerbero obiiceretur: obolum, quem ca-
peret Charon: coronam, quæ ſignificaret vitæ cer-
tamina exantlata. Myſtile, quem canibus objiceręt, E
dicebatur panis: quanquam & myſtilem vocabant,
ſorbitionis gratia excavatum panem. Collyra dicti
minuti panes, qui dari pueris conſuevere. Alicubi
tamen collyria dicuntur lalangia, unde & κολλυρί-
ζειν verbum, quo in ſartagine lalangiorum perco-
ctio ſignificatur. Sunt qui ita etiamnum ſcribant, e-
reſionem fuiſſe olivæ ramum lana coronatum, pro-
pendentibus omnifariam terræ fructibus, necnon
placentis collyris, quem virens ætate ferret puer, af- F
figeretque pro templo Apollinis in Pyanepſiis (feſtũ
id Apollini ſacrum.) Fuere item gajoli & lagunculi,
& dulciarii panes à Gaio & Lagone pueris. Syncomi-
ſtum panem, inquit ad Glauconem libro ſecundo
Galenus, eum nominant, qui medius inter exquiſitè
purum eſt, ac furfuraceum. Eundem autopyrum (de
quo paulò ante) dicunt nonnulli, quoniam in puro
farinam, nõ qualis natura eſt, talem ad conficiendũ
panem aſſumentes, ſed purgantes prius, furfur ex-
cernunt: contrà, in furfuraceo eam prius adimunt, G
farinæ partem, quę puriſſima eſt. Panis autem auto-
pyrus, qualem habet ex natura farinam triticum, ta-
lem etiam ſervat. Proinde ſyncomiſtus nuncupatur,
ἐκ τῶν ἀσήτων ἀλεύρων, ut inquit Athenæus: velut
congeſtitius confuſaneusque. Autopyrus autem,
quia non ex tritici parte conſtet: verum ex integro
totoque, id eſt furfuribus, utriculis, ſimila, vel ſimi-
lagine. Utriculos accipiunt eruditi, qui furfure me-
liores ſunt, ſimila deteriores. Omnino ſi leviter ſe-
cernatur furfur, etiam autopyri ſunt, veluti cibarius
panis, vel ſecundarius. Phacinus panis, à lente vide-
tur dici, quam vocant φακὸν, aut φακὴν, unde Pha-
coſſus dæmon, & bulbophace, apud Chryſippum.
Collabi, panes dicebantur, ſimilitudine quadam
collaborum in cithara. Sunt autem collabi, fidium
epitonia, id eſt claviculi, quibus circumnectuntur
fides, quos etiam collopas dicunt, quos ex colli co-
rio confici ſolitos legimus: quam partem eodem nũ-
cupabant vocabulo, quoniam inde fieret gluten,
quod collan Græci vocant. Colix item panis, quem
ſubcinericium interpretantur quidam, Ariſtopha-
nis tamen interpres in Batrachis, ubi poeta ait κόλι-
κας, exponens inquit, ἢ ἄρτους ἢ ἔντερα, id eſt aut pa-
nes aut interanea. Inde & colicophagi dicti. Quos
autem Græci bomilios dicunt, ex Latinis nonnulli
quadratos intelligunt: nam ſic ab Romanis dici, au-
ctor probat Athenæus. Blomon tamen apud illos
reperio, pro panis fragmento, unde & panem ὀκτά-
βλωμον, dixit Heſiodus, velut octo fragmentorum.
Inter mazas porrò diis ſacras erat & hygiea, id eſt ὑ-
γίεια, quo nomine propriè ſignificatur ſanitas. Sunt
& mazæ plures uſibus modo humanis dicatæ, & an-
themа, thridacine, œnutta, quæ ex vino ſubigeba-
tur, dandalis, cardame. Placentarum item ſpecies
comperio plures, pyramunta ex tritico. Sunt & py-
ramides, cujus ſunt modi apud Catonem graneę tri-
ticeæ, dabantur in pervigilio pyramides præmii lo-
co integram noctem excubantibus. Seſamunta
porrò ex ſeſamo. Aeglen inter placentas fuiſſe, au-
ctor Pauſanias eſt, probat & Cratinus. Eſt item Æg-
le ſacrificium, quod in Delphos mittebatur: quin
etiam teſſeratius jactus fuit & cotyliſcus, thrymma-
tides quoque. Nam crepis, ex melle conficitur & fa-
rina. Itrion ex ſeſamo placenta eſt, ac melle. Sume-
nalia dici hæc à noſtris videntur, quia ἥτρον, ſumen
eſt. Teganites in ſartagine coquitur ex oleo. Elapho,
placenta eſt, in elaphebolis confici ſolita ex ſeſa-
mo & farinæ flore. Choria, ex melle ac lacte ciba-
ria fuere. Pæſſa apud Coos placentulæ ſunt. Myllos
invenio Syracuſis ſubigi in theſmophoriis ex ſeſa-
mo ſolitos, melleq;. Erant autem muliebria ephe-
bæa. Placentarum denique genera ſunt, Tarenti-
num, craſſianum, Siculum, cluſtrum, plicium, gut-
tatum, Montianum, ſubigitur id ex vino caſeoque:
cruſtum tabonianum. Muſtacia, exœnomelite con-
ficiebantur. Spira, caſeo conſtabat. Habebatur & ty-
rocoſcinon: item coptoplacus, quę copta item dici-
tur rhodia, prædura: ut Martiali credimus prope-
modum, adjiciebatur mel cum papavere: cui non di-
verſum ita eſt, coctum, in noſtris literis, aut coc-
centum. Non temerè prætereundum, Alphiton a-
pud medicinam profeſſos, accipi pro polenta: reli-
quis verò eſt tantum farina. Fuit & pancarpia, ac
polton, & pyanion. Polton, nos pultem dicimus.
Pultem Punicam celebrat Cato. Erat & Punicum li-
bum, probi cognomento. Eſt verò puls quibusdam
ſorbitio quoque, ex cerealibus in liquamentum ſo-
lutis coctura genere. Dicitur & poltarium, quod
pro vaſe capi item poteſt. Pultarios legimus pro va-
ſis item, in quibus ſervantur uvæ. Pultarii formam
eſſe, ſcribit Palladius, inverſi infundibuli, ore angu-
ſto. Quia verò de itrio facta mentio eſt apud Gale-
num ita lego, Qui fumoſum ructum percepit, fate-
atur ſe à cœna placentam nidore plenam comediſ-
ſe: quales ſunt, quæ ex oleo & itriis & aliis hujus-
modi concinnantur. Probabantur & Samię placen-
tæ,

tæ, item philoxeni à Leucadio compertæ Philoxeno. Conos, ex uvis fiebat passis & amygdalis. Echinus quoque inter placentas recensetur apud Athenæum: sicut escharites apud Rhodios, in panis & placentæ meditullio. Cui grata est placenta, nuncupatur philoplacus. Postremò sunt & in sanctis nuncupati literis, panes propositionis : quia sic super mensam disponerentur, inquit Nicolaus theologus. In Hebræo, panes vocantur facierum, ut sic dicam: quia, ut rabbi Salomon auctor est, figura erant quadrata, altera tamen parte longiore, cujus extremitates in surrectum replicarentur. Alii rotundos globatosq; fuisse tradunt: & ideò dictos facierum, quia ex utraque parte consimiles forent. Neque enim in furno coquebantur, sed in vasis ad id peraccommodis. Dicebatur & mensa propositionis: sed cur sic, ex Bedæ verbis elici clarius potest, super Exodi capite vigesimoquinto, ubi scribitur, Et pones super mensam panes propositionis: Benè, inquit, panes propositionis vocantur: quia semper debet patere sermo salutis cunctis fidelibus, nec unquam deesse oportet in ecclesia verbum solatii. Dicuntur & panes primitiarum, Regum quarto. Thiagones in Ætolia dicuntur, Deo panes dicati. Panes quidam oxylipes dicuntur Galeno Therapeutices octavo, quibus aceti minimum sit promixtum. Ab eodem nominantur panes ἀζυμιτεῖς sicuti & ἐνζυμιτεῖς. Pane hordeaceo qui vescantur, malè colorari astruūt medici, quoniam hordeum suapte vi fluidum leniat, abstergatque vehementius, unde fiat alimenti paucitas. Multiprema sunt, qui offulas mulso perfusas intelligant. Arcam panariam vocat Aristophanes sipyam. Instrumentum verò subigendæ farinæ concinnum apud eundem vocatur mactra. Artopteum est coquendi panis officina : item instrumentum ipsum in quo percoquitur , quod & artoptam vocant. Plathanos vocant, in quibus effinguntur panes. Cardopum mactram intelligunt, quam & magida dicunt: aliis tamen cardopos arcam signat panariam. Erat & apomactra, scytale, Cypros apud Cleonem melopœum libro secundo. Sicut apud Hipponactem Jamborum primo, hemicypros. In hoc præterea usu codomeum, & telia & scapha, necnon cresera & creserion. Apud Bœotiæ Scolum præstantes fieri panes consuetos, accepimus, unde & Cereris megalarti & megalomazi statua erecta colebatur. Consimiliter verò apud Mesapios in Japigia, ubi etiam fuisse rex Artos dicitur, sed & festa nomine Megalartia, de panis magnitudine appellatione ducta. Celebres erant & panes, dicti agelæi, quos dicere gregarios licet, vel cibarios. Apud Syracusios verò Ceres colebatur σιτὼ, ut scribit Athenæus, ob σίτου, id est frumenti curam fertilitatemve. Similam volunt nuncupatam, quia Syracusani Cererem dicant item Simalida , ut refert Athenæus. Quod ad placentas attinet, de quibus satis multa, vehementer adnotanda est Mattronis cujusdam parodia.

Πῶς ἂν ἔπειτα πλακοῦντος ἐγὼ θείοιο ἀπεχοίμην,
Οὐδ᾽ εἴ μοι δέκα μὲν χείλη, δέκα δὲ στόματ᾽ εἶεν,
γαστὴρ δ᾽ ἄρρηκτος, χάλκειον δέ μοι ἦτορ ἐνείη.

id est, Quónam pacto à placenta ipse divina abstineam? Non si mihi labia forent decem, decem item ora, infrangibilis porrò venter, æneum quoque inesset cor. Apud Syracusanos eosdem fuerunt pubis specie muliebris mylli, ex melle ac sesama : deorum altaribus à fœminis circumferebantur. Globi & globuli esse videntur , qui Syracusanis item dicuntur

A epicyclii, verùm asseveratè nil astruendum. Subuculum fuit sibi genus, ex halica, oleo & melle. Traphax nuncupatur tabula, ad clibanos qua deferuntur panes. Dicitur & navis labrum, traphax, ubi scalmi concinnantur. Illud verò scire studiosos pervelim: molas Romæ paratas in Tyberi ad Janiculum fuisse antiquitus, uti auctor Procopius est, ad molendi usum: quia in angustum ibi primò aquarum ingens vis cogitur , ac per canalem mox in præceps acta, violentius defertur, ac ruit. Quo nomine
B videntur Romani veteres collem Janiculi muro circummunisse hostibus ad molas assultus ne pateret.

Panem ex omnibus difficilis esse percoctionis, carnem non ita. Encratici qui. Caro fumosa. Creocaccabū quid. Sitarcia.

Cap. XVII.

C POsteà verò quàm affatim panis genera exsequuti sumus, quantum nostra parvitas tulit, ex multijuga Græcorum auctorum lectione, Avicennæ placita subnotare, non inconcinnum omnino fuerit, nec (ut iidem dicant Græci) ἀπροσδιόνυσον. Igitur secunda primi: Panis, inquit, impedimentum ubi non percoquat venter , maximum censeri debet: carnis verò non ita. Ex hoc, inquit, interpres, id passivum inaudimus: Dissertionem utique omnem esse incommodam : verùm quæ ex pane fiat, pessi-
D mam: in stomacho quippe residet diu, onere in primis molesto: quòd si non concoctus satis, denique dilapsus fuerit, hepar præfarcit ac meseraicas. Caro autem majorem ducit cum humano corpore similitudinem, proinde ex ea minus provenit nocumenti, & hepatis aut meseraicarum præfartio levior, ac curationi minus minusque obsistens , imbibentibus membris longè proclivius ob cognationem quandam carnis succum, quam panis. Tatiani hæretici, de carnis abstinentia dicti sunt Encratici: unde
E Encratitæ apud Hieronymum. Sitarcia in eodē exponitur pro annona, ab σῖτος cibus & ἀρκεῖν, sufficere. Cautum cibaria lege apud Romanos, scribit Athenæus, Ne quis in annu carnis fumosæ plus talēntis quindecim absumeret. Creocaccabum dicebant Græci, carnem minutatim concisam cum sanguine & adipe ac liquore jussulento, dulciatioque.

F *Felicitatis humanæ inconstantia, rationibus præmonstrata quatuor. Timothei historia adid. Ciceronis obscuritas illustratur ex epistola ad Atticum. Interim, quæ agimus esse somnia. Artabazis historia. Item Persei filij.*

Cap. XVIII.

FElicitas, inquit Seneca, res est inquieta, ipsa se exagitat, movet cerebrum non uno genere: alios
G in aliud irritat: hos ad impotentiam, illos in luxuriam, hos inflat, illos mollit, & totos resolvit. Quinimmo si verum facere judicium volumus, ac repudiata omni fortunæ ambitione decernere: mortalium, ut inquit Euripides, nemo est felix. Proinde, ut ex Plinio verba mutuemur, abundè atque indulgenter fortuna deciditur cum eo, qui jure dici non infelix potest: ut prætéream Heracliti & Thaletis illud, Cuncta mortalium, seu bona ea sint, seu mala, dum oriri videntur, occidere. Nam Pythagoræ o-

raculum est ac Platonis, dormire animum in corpore ac quęcunque hic agere vel pati videmur, nil omnino videri, quàm somnia. Vitæ magister pronunciavit, Mundum esse universum in maligno positum: quod exitu miserabili comprobat Artabazes Parthorum rex, & Tigranis potentissimi regis filius, quem bello victum meretrici reginæ, ceu mancipium vilius, dono dedit Antonius cum præda, & Persicis spoliis. Nempe ut quo illustrior fuerat victoria, eo turpior foret largitio, quæ ex tanto deformaretur ludibrio. Eadem verò fortunæ inconstantia Adramitenum Andriscum in fullonia natum ob Pseudophilippi nomen evexit: at Persei legitimum filium artem ferrariam ob quærendum edocuit victum. Eunus verò ergastulatius servus fugitivos in Sicilia ductavit: Splendido loco nati plerique Viriati genua sunt amplexi, & Spartaci quoque. Suppetunt & in hoc exempla mille. Illud hic apposuisse, operæpretium fuerit, tum quia scitu jucundum, tum quia insimul nodus ex sexto Epistolarum ad Atticum explicabitur, ni fallimur egregiè, quem cum Patavii eum librum provincialibus auditoribus meis interpretarer, ut connivens, transiluerant: testatus tamen, nusquam me, quod ad eam historiam pertineret, comperisse. Nunc ex Ulpiani Greci rhetoris monumentis loci eius enarrationem aucupabimur: simul & humanæ levitatis tumorem reprimemus, edocentes, quò tandem spes nostras deceat collimare, ne à scopo sejuncti, velut umbræ vagemur. Igitur ut à Cicerone ordiamur primum, eo quem præsignavimus loco, ita Græcè scriptum reperias, τὸν δὲ ἀπελεύθερον αὐτοῦ, ὄντα ὁμώνυμον τοῦ Κόνωνος πατρὶ, μηδὲν ὁλοσχερῶς περιφροντικέναι, hoc est, libertum autem ejus, qua Cononis pater nomenclatura, nihil omnino curasse. In hunc scopulum impactus est lembus. In eo quid aliis obvenerit, non statuo, neque enim cuminum serimus, ut maledictis & linguæ procacitate, ac morsu arcuato, & lætiores proventus hisce nostris lucubratiunculis conquiramus, ne improbè itē faciam⁹, si in alienis subinde ostentare ingenium velimus, lacerando, convellendoque, quanquam id publico bono non rejicimus quandoque. Verum ne diutius legentium desideria destineamus: is ita refert, cujus testimonium paulò antè advocavimus. Timotheus Atheniensium dux fuit, Cononis pater, initio vel fortunatissim⁹, si quis alius: memoriæ siquidem proditur, ad quodcunque mitteretur bellum, facilem, ac perinde certam retulisse victoriam: unde factum est; ut à pictoribus non aliter per picturam exprimeretur, quàm ut dormiens, assistente ei muliere, quam fortunam intelligi volebant, quæ retia ferret, & id genus instrumenta alia, venationibus accommoda: hoc figmento prudentioribus insinuantes, pro eo fortunam omnia peregisse: ipsum verò nil prorsum aliud, quàm dormitasse. Cæterum ubi is gravius hæc molestiusque ferre cœpit, asserens audacius suæ ipsius virtuti, & ingenio perspicaci victorias omnes acceptas referri, par esse, procul fortunæ aura sequestrata, indignata dea dicti tumore, nunquam postea Timotheū ex hoste potitum victoria. Plutarchus parte quadam ipsa hæc item comprobat iis ferè: Timotheus, inquit, fortunatus habebatur imperator, quo nomine exstimulati quidam non citra livorem civitates expingebant, sponte se in cyrtum insinuantes, vas est id piscatorium, illo altius consopito. Ad quæ Timotheus eludens: Si tanta, inquit, vel dormiens cōficio, quid excitatum me facturum putatis? Scribūt nonnulli ex Græcis amplius, in paupertatem eum

A recidisse: ut qui Venerem sibi cecidisse, nimio plus gestiebat, miserè mox, ac extra quàm opinaretur aliquis, casu sit profligatus caniculari. Quin dum secundiore uteretur dea, solitam se illi fortunam subinde offerre. Timotheum denique Cononis patrem commonstrat Pausanias quoque, ne refractarius aliquis adversum ire meditetur. Timothei turrim celebrat Aristophanes Pluto. Hæc nimirum gravius commonent quotquot ex voto cogitata omnia citra pulveris tactum conficiunt, ne nimium sibi fidāt, B sed volubilem felicitatis humanæ inconstantiam ante oculos proponant, scientes ejusdem esse numinis utranque paginam facere, vel potius nostra omnia esse in motu, nil solidum, nil quod eodem diu permaneat gradu: quoniam usq; ad ludibria, mundi pars non vilis, homines quatimur fortunæ salo, nullaque non hora occurrant, qui lethargum patiātur communem (ut ille ait) delusarum mentiū morbum. Quid, quòd omnis vita supplicium est. In hoc profundius inquietiusq; projecti mare, alternis æ- C stibus reciprocum, nunquam stabili consistimus loco, pendemus & fluctuamur & alter in alterum allidimur. Sed quærat aliquis, nec ineptè, undénam sit nostræ felicitatis subsultans adeo, & (ut sic dicam) inconstans inconstantia? Hujus verò rationes ab scientissimis afferri quatuor animadverto: divinam, cœlestem, naturalem, humanam. quippe divina providentia ita sancitum, fugacia hic esse, hac haberi omnia, ne in tendiculam dilapsi teneamur obretiri, ac divinorum prorsus oblivíscamur: ad quæ D nascimur, & modo non desipiamus, ducimur, provocamurque per momenta. Cœlestis vero dispensatio sic divino nutu dirigitur, ac contemperatur, ut perpeti ac irrequieto corporum illorum motu & vertigine inenarrabili: quum primum ad summum vel altitudinis vel directionis pervenerint planetæ, mox retrò abeant. Porrò ab sextili aspectu vel trino, quos salutares arbitrantur in quadratum, vel oppositum, qui habentur noxii, relabantur. Deinde ipsius naturæ nutu ita elementis ordo injungitur, dum E præterapido globorum cęlestium circumaguntur incessu, ut quum calor aut frigus, siccitas vel humecta vis ad summum naturæ suæ provecta fuerint, nec progredi altius, nec consistere omnino vel minimum permittantur: quin intenta qualitas remittitur, ac laxata refluit mox. Quam quidem relabendi vicissitudinem præcelerem consequuntur & corporum nostrorum humores ac temperaturæ. Quod scienter est ab Hippocrate significatum, ubi summam corporis valetudinem judicari fallacissimā F pronuntiavit.

Felicitatem veram ex Deo esse. Opinionem de Deo esse omnibus insitam. Prolepsis quid. Triplici calle, conscendi ad Dei cognitionem. De Prophetis, item de Christo scitu digna. Virginis partum Ægyptiorum comprobare doctrina.

C A P. XIX.

G PRoinde altius generosiusque esse excitandum animum, ni undique inscitiæ caligine circumfusi lapsitamus, liquet opinor, quærendumque, quod sit homini proprium bonum: ne, quod historicus inquit, vitam sicuti peregrinantes transeamus, sitque præter naturam corpus voluptati, anima verò oneri: siquidem bono suo constant omnia. Vitem commendabilem fertilitas facit, sapor vinum, velocitas cervum,

ervum, jumenta dorso fortia sunt: quia illorum unus hic usus est, sarcinas ferre. In cane sagacitas prima est, si pervestigare debeat feras; cursus, si consequi: audacia, si mordere. In homine vero quid optimum est? Nempe (inquit Seneca) ratio, hac antecedit animalia, Deum sequitur: hæc recta & consummata felicitatem hominis implevit: quam Erichthonium illum, mirandæ vetustatis virum, Dardani ex Batea filium, ne suspicatum quidem esse, contenderim. Eum tamen omnium hominum fortunatissimum antiquissimi ex Græcis pronunciant. Consummata ratio Deum habet scopum, in quem cogitationes omnes & actus dirigat, quando illuc tendit noster conatus omnis. Ab illo sejuncti bulla evadimus, & si quid bulla compertum imbecillius est. Natura humana, inquit Jamblichus, nec rationem quidem orationemve de Deo suscipere potest sine Deo, nedum divina opera absque illo valeat implere. Est quippe imbecillis adeo, & hebes prorsum, ut nullum nullitatis suæ remedium habeat, nisi quandam divini luminis portionem, desuper influentem, absq; ea nil omnino à nobis divini perfici potest. Deus est omnia, potest omnia, implet omnia semetipso. Nos autem ad divinitatem velut ludus. Quod si in Deo bonorum omnium essentia perfectióque continetur, ac prima potestas, primúmque bonorum principium illic est, merito sacerdotes soli, & qui similiter superis se dediderint, atque legitimè unionem ad illum fuerint consequuti, bonorum omnium principium atque finem studiosè prosequuntur. In hoc utique statu & veritatis cõtemplatio adest, & intellectualis scientiæ consummatio: atque unà cum Dei cognitione conversio quoq; ad nos ipsos, nostrique agnitio comitatur. Quamobrẽ idea felicitatis est, ipsum cognoscere bonum: sicuti idea malorum est, utique ipsa boni oblivio & fallacia circa malum. Hinc Platonici ductor agminis Plotinus: Malum (inquit) animæ est, alienis, id est caducis hærere, bonum verò domesticis atq; cognatis. Ex hoc item illud est: Mihi vero adhærere Deo, bonum est. Propterea sciẽter Mercurius: Est, inquit, hominis mensura ante omnes religio quam sequitur bonitas: ea demum tunc videtur esse perfecta, si etiam cupiditatem omnium alienarum rerum despectui habeat virtute munita. Vnusquisq; pietate, religione, prudentia, cultu & veneratione Dei clarescit, quasi oculis vera ratione perspecta, & fiducia crudelitatis suæ eatenus inter homines præstãs, quatenus astra reliqua sol luminis majestate agnoscitur præcellere. Adjicit his calculum quoq; gravissima, & plausibilis maximè Pythagoræ sententia, quem dicere solitum accepimus ὅτι βέλτιστοι γινόμεθα πρὸς τοὺς θεοὺς βαδίζοντες id est accedendo ad Deum efficitur unumquemque optimum. Adde publicum humanę reipublicæ consensum. Ex tot, inquit M. Tullius, generibus nullum est animal præter hominem, quod habeat notitiam aliquam Dei. Ipsis porrò in hominibus nulla gens est neque tam fera, nec tam immansueta quæ non etiam si ignoret qualem Deum haberi deceat, tamen habendum sciat. Ex quo efficitur, ut is Deum agnoscat, qui unde ortus sit, quasi recordetur. Sed & alibi idem Cicero, quanquã sub aliena persona: Quæ gens (inquit) est, aut quod genus hominum, quod nõ habeat sine doctrina anticipationẽ quandã deorum quam appellat Epicurus prolepsin? Equidem quantum conjectare licet, triplici nos calle potissimum ad tantæ duci pietatis

cultum animadverto. Primò quidem naturali hac, quã diximus, sagacitate, quàm immensa illa nobis providentia infudit. Postea verò etiam rationibus philosophicis, ex ipso ædificii ordine, architecti providentiam comprobantibus. Propheticis demum verbis atque miraculis. Hæc verò Christianæ veritatis sectatoribus adsunt munificè, desunt Gentibus, veterum superstitionibus (aut erroribus potius) animam in evidens præcipitium trahentibus, irretitis obvolutisque. Taceo vetustiora, taceo & nova: quæ utraque virorum majestate præcellentium in divinis rebus coruscãt latissimè, quorum commonitionibus, minis, exhortationibus, miraculis personant omnium aures, quando præpotẽs ille spiritus divinus animas illas sanctiores in nostra emolumenta provexit altius, & illarum enuntiatione rerum excellẽtium stupenda reseravit arcana. Quid verbis humanis ineffabilem, immo nec mente quidem comprehẽsibilem Christum hic memorem? aut Christianorum ingeram auribus? Aliorum quibus datum cælitus sarctum tectum opus polliceri, sit mun⁹ hoc tam amplum, tam extra hominis captum. Illud modo subtexamus: ipsum hunc quem lapsæ naturæ restitutorem, Dei filium præpotentis, Deum ipsum agnoscimus, veneramur, colimus, quibusdam veluti lineamentis à Platone prius, mox & à Platonicis præsignatũ, ac obscurius delineatum. Prophetam igitur legislatorem quidẽ sed divinum, Platonici putant: qui ut habeatur talis, oporteat eum manifestis quibusdam miraculis ad homines divina providẽtia mitti. Quem sanè prophetam humani generis ducem divinus Plato & Avicenna cognominant. Nam huc demum tendit Platonicum illud in libro De regno: Sicuti bestię nequeunt à bestiis feliciter sine homine duci, ita neque homines ab homine sine Deo. Probat insuper Avicenna: Animam quidem prophetica lege virtutéque imbutam à divina solum providentia mitti. Corpus autem ad animam prophetæ suscipiendam idoneum disponi à Deo, non tantum proximè, sed per animas cælorum motrices tanquã per ministras, ac etiam per cælos ipsos, quasi per instrumẽta Dei. Sed nunquid reticebim⁹, quod quarto Legũ Plato divinissimè videtur vaticinat⁹. Deus, inquit, omniũ nobis est mẽsura, multoq; magis, si quis (ut ferunt) homo est: Quod exponens Platonicus nobilis, si Deus aliquis homo est, i.e. si quando fiat homo, ut ferunt oracula, scilicet prophetarũ. Quod ad virginis attinet partũ in Ægyptiorũ mysteriis lectum est, Mulierem ab spiritu afflari diviniore, non videri absurdum, extràq; naturæ potentiam: atque eundem generationis semina item inserere. Quanto & sic natos aliquot, nobis ex historia suggeritur. Cæterùm quo risu, quáve exsibilatione excipiẽda est scelestissima Luciani impietas, qui nos irridens ægerrimè fert, qui Græcorum deos abnegemus, & ἀνεσκολοπισμένον σοφιστὴν προσκυνῶμεν, id est cruci suffixum Sophistã adoremus, & ex illius præscripto vivamus. Nec à Trinitatis divinæ infanda alibi abstinet supplosione. Sed abundè Græca natio, quid de eo sentiendum foret, sanxisse videtur, blasphemi conflato cognomine. Verùm exitus eo amplius, quoniã à canibus fertur conscissus, homo fœdissimus, loquẽtiæ multæ, at sapientiæ minimè. Quanto pium magis, quanto religiosius ita statuere, ut sciamus, primum esse Dei cultum, Deum credere, deinde majestatem illi suam reddere, & cum majestate bo-

nitatem, fine qua nulla majestas est. Scire illum esse, qui præsidet mundo, qui universa, ut sua temperat, qui humani generis tutelam gerit, qui coercet, castigat, pœnas pro noxa irrogat, justis præmia elargitur æterna. Vis Deum propitiari, inquit Seneca, bonus esto: satis illum coluit, qui imitatus est. Porrò quod vides omne, quo cælestia & humana conclusa sunt: unum est, membra sumus corporis magni: Natura nos cognatos edidit. Hæc, nobis amorem indidit mutuum, & sociabiles fecit: ex illius constitutione miserius est nocere, quam lædi. Iste versus in ore sit perpetuò, sed & in pectore: Homo sum, humani nihil à me alienum puto.

Salutis rationem esse in religione tantum. Cecropis inventa. Religiones falsas, & superstitiones omnes ex astrologia & syderibus profluxisse. Lucretii locus declaratur.

Cap. XX.

QUamobrem rejecta omni vesica, sic cum Aurelio Augustino cludamus partem hanc: Religionem esse eam, quæ universalem continet viam animæ liberandæ, quoniam nulla nisi hac liberari potest. Hoc est canonicum iter, quod unum ducit ad regnum non temporali vestigio nutabundum, sed æternitatis firmitate securum. Hoc inquam augustissimum iter doctissimus ille Porphyrius quæsivit quidem, sed non reperit: non repererunt & alii, quantumvis rerum naturæ capaces viri, quos prisca tulit ætas, etiamsi singulari studio & solertia inenarrabili ista consectarentur: Christi pretiosissimus sanguis effusus reseravit, & credentibus incomparabiles thesauros, patrum nostrorum memoria incognitos, etiamque infantili simplicitati patefecit. Comparetur nunc Christiano statui principis Augusti illa passim certatimque ab auctoribus celebrata felicitas, quantula demum deprehendetur? quàm pusilla? quàm nulla prorsum? Ipse sibi tamen nimis placebat in ea, plausibiliter sibi abblandiebatur: si quidem quum Caium ex filia nepotem in Armeniam mitteret, comprecatum ferunt à diis, comitem illi Pompeji benevolentiam, Alexandri audaciam, suam verò ipsius fortunam. At Cecropa veterum plerique mirantur, quòd omnium primus Jovem appellavit, simulacra repererit, aram statuerit, victimas immolarit: quum ante illum nemo ista inter Græcos perpetrasset, aut agnovisset omnino. O temporum conditionem miseram, ò ineptam vanitatem. Stultitiæ dux, ignorantiæ magister, à doctissimo quoq; plausu excipitur festo, auctor vitæ ridetur. Verum ita prorsum res habet. Deus omnium est principium, ac finis: proinde colligi facilè potest, Deo nos esse natos, non nobis. Propterea Dei cultus, virtutum virtus est: at enim Dei consequutio, virtutum utiq; præmium est, sed incomparabile. Hinc fit quoq;, uti vivere ii demum videantur, qui de divinis scribunt vel loquuntur, aut cogitant. Quòd si è medio auferatur divinus cultus, erit sanè rationale animal vel brutis infelicius. Cæterùm hic præstat unus præcipuè, ut mente vivamus: hoc est, ut semper ac feliciter vivamus. In mente siquidem status est, ac tranquillitas. Verum ab mente delapsus ad inferos se ipsum intrudit. Sed quoniam de religione agimus, illud sciendum amplius, religionum exortum & varietatem esse qui syderibus acceptam referat, quæ urbibus & provinciis propria, peculiarique potestate præsideant. Ex rerum verò cœlestium studiosis plerique ad eas quas vocant conjunctiones magnas planetarum superiorum, referre maluerunt: Saturni præsertim, atque Jovis. In qua sententia esse Arabas animadverto, & Latinorum item multos, qui illorum consectati vestigia sunt. Ptolemeus verò Apotelesmaton libro secundo, Asiaticos scribit, qui exortum spectent, ac meridiem, Veneri, Saturnoque rem divinam facere: quoniam trigono subsint aridæ qualitatis, hoc est Virgini, Tauro, Capricorno, quibus dominentur Venus & Saturnus. Rursusque qui inter meridiem habitent, & occasum, Venerem summè ac Martem colere, quoniam humectæ subjiciantur triplicitati, cujus cum Marte Mercurium ac Venerem præsides fecit. Atque ità deinceps reliqua subtexuntur. Jam verò & Manichæorum hæresis, quæ liberum excutit arbitrium, nō aliunde initia ducit, quàm ab astrologorum fata astruentibus dissertationibus. Ex astrologiæ porrò sinu profluxisse superstitionum omnium vanitates, locupletissimus auctor Varro testatur. Geomantiam astrologiæ itidem adoptant, qui ejusmodi doctrinam profitentur. Jam & magiæ clavis commemoratur astrologia. Nam quid de chiromanticis dicemus? A quibus excogitata scimus in manuum volis septem montium supercilia, quæ cælestes præferant planetas. Cæterùm hæc omnia esse acuta potius delyramenta & vanissimas vanitates, quàm documenta, vitæ usibus concinnata, nemini non arbitror liquere. Nos tamen eo in primis consilio recensuimus, ut Lucretii locum aperiremus, qui libro De natura primo, religionem destruere volens ita scribit.

Humana ante oculos fœde quum vita jaceret
In terris oppressa gravi sub religione:
Quæ caput à cæli regionibus ostendebat,
Horribili super aspectu mortalibus instans:
Primum Graius homo mortalis tollere contra
Est oculos ausus

Hominum pectora debuisse fenestrata fieri ex apologo. Vitilitigator. Hominum prævisas Fitur traditum, animas transire in bestias. De Plotino nonnihil.

Cap. XXI.

FAbulas, quarum nomen falsi professionem indicat aut tantum conciliandæ auribus voluptatis aut adhortationis ad bonam frugem gratia, repertas esse, legimus. In hoc genere, quod posterius est, multas sæpe ac perjucundas altero (quod dicitur) oculo percurrimus. Sed eam in quā proximè recidimus, dum ista commentaremur, nullo modo preterire possumus. quod instituto nostro bellissimè congruat. Ferunt ergo mythologi, Minervam, Neptunum, Vulcanū de artis peritia inter se amplius disceptare cœpisse: atque inibi quidem Neptunum periclitandi causa effinxisse taurū. Minervam verò domum substruere adortam, à Vulcano esse expressum hominem. Ejus certaminis arbiter erat Momus: is diligenter singula cōspicatus, quid in quoque vitio verterit, operæ non est referre. in homine utique id accusavit, debuisse architectum

Vulc.

Vulcanum pectus ejus effingere fenestratum, ut sic eo planè recluso ac patenti, omnibus perspicuum fieri posset, quid sibi vellet, quid meditaretur, verâne promereretur, an secus: quando & Moralium septimo Aristoteles ait, pravitate insignem hominem millies esse fera nocentiorem. Fabellæ autem hujus lepidissime concinnatæ documentum illud mihi præmonstrare videtur videtur scitissimè, quod est à M. Tullio positum in quadam ad Quintum fratrem epistola: Multis, inquit, simulationum involucris tegitur, & quasi velis quibusdam obtenditur uniuscujusque natura. Frons, oculi, vultus persæpe mentiuntur, oratio verò sæpissimè. Nec extra pomœria nati falluntur modo, quod ferri posset: sed vel intra instituti vix sibi cavent: immo ne Argus quidem, uti in fabulis traditur, oculatus totus imposturas humanæ pravitatis evaserit. Sententiam eandem Socrates item comprobavit de fenestrato pectore, puto ex id genus apologo, Ne (inquit) occultiores delitescerent sensus, sed ad considerandum paterent: quoniam hominum effigies habent ferarum animos, ut inquit Seneca. An non Hercule, sicuti Plinius scribit, ex homine homini plurima sunt mala? Cætera animantia in suo genere probè degunt: at divinum hoc animal, & miraculum quoque, quod sæpe repetimus, & suo probatum loco est, venerandum atque adorandum, nunc apertavi, sæpius fraude mutuo arietare (ut sic dicam) non cessat. Nec homini tantum homo lupus est, quum qui sit, non novit, ut Plauti verbis utamur: sed & quanto notior, tanto etiam sævior & immanior, fraudulentiórque, ac planè vitiligator; quod verbum, Plinio docente, eleganter ex vitiis & litigatoribus concinnarat Cato: sed eo & Firmicus utitur Matheseos quinto tribus locis. Verum modo vitiligator scribitur, modo vitili tigator. Hujus verò, ut ad institutum redeamus, absurditatis quam esse aliam rationem opinemur, quàm quæ ex Aristotelis oraculo promitur? Homo, inquit, ut perfectione suscepta, animantium cunctarum optimus est, sic à lege ac justitia sejunctus, omnium efficitur pessimus. Dedit quidem optimus ille parens rerum animis nostris igniculos quosdam, & quasi scintillulas ad omnem virtutem percipiendam: cæterum igniculos eos malis moribus opinionibúsque depravatis, ut M. Tullius auctor est, sic extinguimus, ut nusquam lumen ingenitum appareat. Quòd si eos adolescere liceret, ipsa nos ad beatam vitam natura perduceret. Nunc verò, simul atque in lucem editi & suscepti sumus, in omni continuo pravitate, & in summa opinionum perversitate versamur, ut penè cum lacte nutricis errorem suxisse videamur, at merito Lucretianum illud possit comprobari,

> O miseras hominum mentes, ô pectora cæca,
> Qualibus in tenebris vitæ, quantísque periclis
> Degitur hoc ævi, quodcunque est.

Porrò ex hac hominum ferina in alterum rabie sæviendi, atque item omnifaria malè vivendi libidine, prorsus bruta: natam opinor, infamem illam de animarum transitu positionem. Quoniam Timæus Pythagoricus nobilissimus in libro quem De mundo & anima scripsit, quem postea imitatus est Plato: Migrationem in bestias, inquit, induci falsò ad terrorem hominum impiorum, ut pœnæ saltem

A formidine, & specie absurda immanique à vitiis inquinamentisque, quibus candori animæ labes inuritur, retraherentur, proficerentúrque in bonam frugem. Sed & Pythagoras à cujus placitis hæc in primis videntur invaluisse, id ipsum ita significavit: Si deposito, inquit, corpore liberum ascenderis ætherem, æris immortalis deus, non ultra mortalis. Orpheus quoque in ipso Mercurij terrestris hymno,

> Κωκύτυ ναίων ἀνυπόςροφον οἶμον ἀνάγκης.

B id est Cocyti habitans irremeabilem necessitatis viam. Sed nec Ægyptiorum sacerdotum scientia omnino comprobat i revera demigrationem animarum ejusmodi tetram formidolosámque. Quinimo ad ferinum vel heroicum animæ habitum referendam, opinantur, quando apud eos hominis nuncupatione animus modo intelligatur. Quod aperuit Mercurius Ægyptiorum pontifex maximus, qui quum emigrationem ejusmodi ritu poetico descripsisset, adnexuit, legem divinam non permittere C animi humani in bestias transitum. Quinimò pœnas statuit sempiternas impiis animis in mundi hujus infimis elementorum gradibus. Agit quoque gratias Deo, quod bonos viros æternitati consecrarit. Item dicit, usque adeo conjungi mentem Deo, ut erroribus ex eo non implicetur amplius. Zoroaster quoque in libro, cui titulus μαγικὰ λόγια τῶν ἀπὸ ζωροάςρυ μάγων. Zoroaster, inquam, abs quo omnis veterum theologorum sapientia manasse creditur, inquit, τὸ γὰρ ἀγγεῖον θῆρες χθονὸς οἰκήσουσι. hoc D est, tuum vas habitabunt bestiæ terræ. Quòd si intra nos bestiæ sunt, intra quoque, non extra de homine in bestiam, ac ex bestia remigramus in hominem. Cæterùm nec desunt, qui ista sic interpretentur, ut animarum quæ similem brutis dixerint vitam, aliæ inter alias bestiarum turbas diversentur. Quod ipsum Platonis doctrinę valde consentaneum putat Olympiodorus: quoniam Plato animas purgatissimas inter deos censuerit versari: impuras autem inter sepulchra revolvi: quo fiat, ut umbris E quandoq; terreamur, quippe quum corporei quippiam circa se contraxerint, sicut & in se: unde fieri Plato vult, ut videri quandoque possint. Ex priore autem sensu, si habitum intelligamus, non speciem, arbor erit apud Platonem, qui nutritioni deditus, vel Herculis quæstum in ea attriturus, die noctúque torpebit. Milvus, qui raptu vivet per concupiscentiam: leo, qui egregiè militabit: draco, qui crudeliter in genus humanum debacchabitur: homo, qui civiliter vivet: heros, qui naturalia scrutabitur: dæ F mon, qui mathematica: angelus, qui divina. Talis enim fit animus, qualem induit habitum. Ex quo in Phædro Socrates: Ego (inquit) considero, utrum ipse sim bestia Typhone multiplicior, an divinius animal. Porrò quid in iis Aurelius Augustinus senserit, quidve Porphyrius, qui scire cupit, legat Civitatis divinæ librum decimum, Plato autem figuratè metamorphoses istas in Timæi parte postrema sub Pythagorica persona poetico quodam excursu persequitur. Jamblichum certè rationalem ani G mam puduit in brutum præcipitare. Quanto causatius nos Christianæ veritatis cultores hoc genus nugamenta retundemus, illius prophetici memores perpetuò; in circuitu impij ambulabunt, veluti ita dicatur: impietatis acquiri oportere, si quis ambitus ejusmodi & demigrationes enixius tueri contendat. In quam decuriam, alioqui philosophus nobilis, & inter Platonicæ sapientiæ sectatores

facilè princeps Plotinus transcribi se nescio quomodo patitur, dignus qui cum Timæo potius stipendia faceret, ac ubique triarium ageret, nec rorarium quandoque. Noscendum quoque in libris περὶ ἀρχῶν ab Origene μετεμψύχωσιν defendi.

Fidei commendatio præcipua. Qui dicantur palimboli. Thessala perfidia. Thessala ala. Thessalus equitatus. Rhombus quid. Trapezia. Thessalica p̄r. to quid. Capanica, capane, scapane, scaphium, ama. Capus, & cape quid. Capania Pallas. Ogygia, cur pro antiquis. Thebe, cur dicantur. Ilici esse simile, quid sit. Cohors sacra Thebis quæ: inibi adnotatur interpretis Plutarchi lapsus fœdissimus. Iolai historia. Pharsaliorum & Bœotiorum voracitas. Scytala Musarum quid.

Cap. XXII.

NVmam Pompilium memoriæ proditum est, quum Romanæ juventutis bellicosos acresque spiritus & ferocientes (ut sic dicam) animos incusso deorum metu remollire, ac retundere cuperet, omnium primum Fidei templum constituisse, illámque Romanis, Plutarcho auctore, maximum esse jusiurandum demonstrasse. Proinde quum ad id sacrarium flamines bigis, curru arcuato, id est obtecto desuper, ac velut fornicato vehi jussisset, manu quoque ad digitos usque involuta, rem divinam facere voluisse, significantes symbolicè fidem tutandam esse, ac ejus sedem in dextris esse sacratam. Quod Plinius scribit, & Aristophanes quoque in fabula, cui titulus Nephelæ, significavit. Sed & Plethon Gemistus rerum Græcarum libro secundo, manus porrectio μεγίστη παρὰ Πέρσαις πίστις, id est maxima inter Persas censetur fides. Quin & M. Tullius nullam rem scribit, vehementius continere rempublicam, quàm fidem: quoniam, ut alibi ait idem, est justitiæ fundamentum fides. Justorum corda, inquit Ambrosius, meditantur fidem. Hæc porrò, tradente Seneca, sanctissimum humani pectoris bonum est, quòd nulla necessitate ad fallendum cogitur, nullo corrumpitur præmio. Vre, inquit, occide, non prodam. Sed quo magis secreta quæret dolor, hæc illa condet altius. Est autem (ut Cicero finit) fides dictorum conventorumque constantia, & veritas. Propterea Plato inquit, fidem esse in reddendis pecuniis depositis, vel in sepulchris erigendis justitiam. Sillius item Italicus præconio poetico sic fidem commendat,

Justitiæ consors, tacitumque in pectore numen.

Hæc tamen quamvis præcellens, quamvis civilis societatis glutinamentum firmissimum, & ferruminatio (ut ita dicam) invicta, nonnullis, immo verò plurimis, bonumque si non omnibus, ita prorsum fluxa est, ita censetur nulla, ut nil rarius sit reperire, quàm incorruptæ veritatis hominem. Inde in Plauti Bacchidibus adolescens ille,

> Satin', ut quem tu fidelem habeas, aut cui credas, nescias?

Sed & rursum poeta idem, atque adeo fabula eadem, graphicè subsultantem amicorum synceritatem effingit hisce versiculis,

> Multi more isto, atque exemplo vivunt, quos quum censeas
> Tibi amicos, reperiuntur falsi testimoniis,
> Lingua factiosi, inertes opera, sublesta fide.

A Sublestam vero fidem Marcellus frivolam intelligit, ac levem. Cujusmodi visitur in iis, quos παλιμβόλους Græci vocant, & in commentariolo De liberorum institutione, meminit Plutarchus. Sicuti παλιμβολίας Agathias posuit in libris. Dicuntur autem eo nomine inconstantes, & perfidi, unde tritum illud apud Græcos, Scytharum est palimbolum se præstare. Sed & in Pompeij rebus scribit Dion, Ciceronem sæpe solitum ἐπαμφοτερίζειν, quia nunc populo cohæreret, nunc senatui: proinde, inquit, B dicebatur αὐτόμολος. Homerus ἀλλοπρόσαλλον vocat, i. nunc huic, nunc illi inhærentem: quales fermè coarguuntur Thessali, nec id utique in Latinis literis, quòd risu fortè exciperent Græci, supercilij studiosiores: sed observatum id meminimus apud Demosthenem in primis, in cujus Olynthiaca prima ita scriptum invenio, εἶτα τὰ τῶν Θετταλῶν, ταῦτα γὰρ ἄπιστα μὲν ἦν δήπου φύσει, καὶ ἀεὶ πᾶσιν ἀνθρώποις. Postea, inquit Thessalica, hæc enim infida quidem erant natura, & semper utique omnibus hominibus. Co- C nabar, quantum mihi varia lectione suggeritur, tam fœda, tamque probrosæ insultionis causam proruere. Demum ex Vlpiani rhetoris monumentis ita fermè commoniti sumus; Thessalos ut infidos, antiquitus sugillatos: aut ob Medeæ historiam, quam ab Jasone circumscriptam, qui Thessalus erat, poetæ tradunt: vel quia tempore Peloponnesiaci belli in ipsa acie ab Atheniensibus ad Lacedæmonios, velut inducta fidei, interlitaque memoria, ordinibus mutatis, Thessali transfugerunt: sicuti Thucydides D quoque auctor est. Vnde natum proverbium, ut Thessala fides, de vana dicatur & fluxa, quæ in ratione virtutis nihil omnino habeat pensi. Quod Euripides item innuit, πολλοὶ γὰρ ἦσαν, ἀλλ' ἄπιστοι Θετταλοί, hoc est, multi quidem erant, sed infidi Thessali. Quin Aristophanis item astipulatu id ipsum comprobari videtur posse, à quo amplius ἀνδραποδισταὶ appellantur, quo nomine signari animadvertuntur plagiarij, qui liberos homines in servitutem redigunt & distrahunt. Thessalorum denique impro- E bitatem non tacuit historiæ parens Herodotus, qui libro nono ita refert: Thessalos adeò non pœnitebat eorum, quæ hactenus egerant, ut etiam multo studiosius Persam inducerent. E quibus Thorax Larissæus, & Xerxem fugientem deduxerat, & tunc Mardonium propalam inducebat in Græciam. A Philostrato quoque taxantur egregiè Thessali in Critia sophiste: Similis, inquit, Thessalis evasit, apud quos ἀγροικία καὶ ἀκρατος καὶ τυραννικὰ ἐν οἴνῳ σπουδάζοντα. Qui tamen, inquit, sapientiam nonne- F gligebant: sed ἐγοργίαζον, id est Leontinum Gorgiam amplexabantur. Polydamas tamen Pharsalius apud Xenophontem rerum Græcarum sexto, fuisse traditur hospitalis, ac Thessalico more magnificus. Eodem modo & Æoles ut fraudulenti infamabantur, quod Idillio primo adnotavit Theocriti interpres, unde factum opinatur, ut αἰολίζειν, signet decipere: ut apud Hieroclem, μὴ δ' αἰόλιζε αὐτόν. ne circumscripseris istam. Sed redeo ad diverticulum. Illud ad amores pertinet nihil, quòd Thessa- G licas alas invenimus dictas in antiquis auctoribus, de chlamydibus, quibus uterentur Thessali: nam utrinque anguli projecti eminebant quadam alarum similitudine, quales ferè nunc habentur Gallicæ vestes. Vnde Eupolis in Maryca, ἐνθετταλισμένοι, id est Thessalicè circumvestiti sumus. Cæterum ne in totum videar Thessalos insectari, operæpretium fore opinatus sum, quod ex diversis capta-

captavimus, apponere. Igitur Quintus Curtius geſtorum Alexandri libro tertio, Theſſalos equites, Acarnanas, & Ætolos invictam eſſe dicit bello manum. Et in Menone Plato Theſſalos ſcribit inter Græcos illuſtres tum equitatu, tum divitiis. Polybius quoque auctor gravis Theſſalicos equites conferto prælio inſuperabiles eſſe confirmat. Quos tamen ſi per partes attentaveris, lacerare carperéque facillimum ſit. Vſque adeo natura non ſolum hominum corpora, verum etiam animos ſui diſſimiles finxit, ut ſæpenumero unus idémque homo, non modo in rebus diverſis, ſed in ſimillimis modo inauditam celeritatem, aliàs incredibilem ignaviam oſtendat. Aratus in rebus civilibus uſquequaque fuit perfectus, rei militaris peritus. At ſi acie dimicare cogeretur, in conſiliis ſegnis, in ſubeundis periculis timidus erat. Legimus præterea, aciebus ad rhombi ſimilitudinem formatis Theſſalos primos eſſe uſos, Jaſone (ut ferunt) auctore, ut quæ ſint ad omnes uſus accommodatiores: equites enim hac forma conſtituti vertere ſeſe in quemvis proſpectum poſſunt, minimeque vel à tergo vel à latere capi. Eſt verò rhombus quadrilatera figura, quæ tamen rectiangula non eſt. Sicuti rhomboides, quod in contrarium collocatas lineas atque angulos habet æquales, non autem rectis angulis, neque lateribus æquis continetur. Præter hæc verò omnes quadrilateræ figuræ trapezia, hoc eſt menſulæ nuncupantur. Inſuper apud Theocritum eſſe magicum inſtrumentum videtur rhombus. Corymbum ab Athenienſibus quidam putant dici, Apollonij interpres rhombum eſſe rotulam dicit, quam loris diverberantes circumagunt, atque ita ſonum inde eliciunt. Quidam etiam Didymon vocant rhombum dimidiatum, in re militari, etiam transformatum in triquetrum, cuneum ſeu roſtrum vocamus. Rhombum præterea lego communius ſtrumbam dici, quæ & bombix nuncupetur, verum & ſtrombus, unde ςρομβιλὸν inflectitur. At in Olympiis Pindarus rhombum vocat jaculi evibrationem: quæ μετὰ δινάσεως planè fiat, id eſt haud citra rotatam vertiginem. Acie cuneata Scythæ utuntur, & Thraces: quin & Macedonas uſos invenio, Philippo ſuadente. Inuſtam porrò Theſſalis animadverto voracitatis notam. Propterea in Lamia Crates, τριπήχη θετ]αλικῶς τετμημένα, id eſt trium longitudine cubitorum inciſa Theſſalico more. Nam carnium portiones facere grandiores, gentis ejus erat proprium. Quando & carnem θετ]αλότμητον, id eſt Theſſalicè inciſam, Philetærus dixit in Lampadophoris: quin & Theſſalicam entheſin de magna pronuntiabant. Capanica verò Ariſtophanes, velut amaxiæa dixit, id eſt plauſtralia: quoniam currus Theſſali καπάνας dicunt. Quanquam eſt item in curru virga quædam dicta Capane. Capus verò propriè locus eſt ventorum ſentiens perflatus, unde Capas vocant præſepia, quoniam ab equis difflentur. Scapane ligionem indicat, quem & ſcaphium vocant: communis etiam trapion, inquit Theocriti interpres, ſed Attici Amam. In gymnaſio Cylabare apud Argos, de Stheneli filio ſic nuncupato, viſebatur Palladis ſimulacrum, inquit Pauſanias, quæ Capania dicitur, id eſt καπανία. Pharſali inter hos inceſſebantur præcipuè, quod ſignificat Mneſimachus, τῶν Φαρσαλίων ἥκε τίς, ἵνα τὰς τραπέζας καταφάγοι, id eſt Pharſalorum venit aliquis, ut menſas voret ipſas. Turpitudinis ejuſdem infamantur labe in Græcia item Bœotij, ut auctor comprobat

A Polybius hiſtoriarum vigeſima. Et qui eos, velut vaſa dixit, quæ ſortita vocem non aliud eloquantur prorſum, ni quantum capiant ſingula. Ut βοιωτίαν hic ὗν prætercam, quamvis eam ſe evaſiſſe, in Olympiis glorietur Pindarus, dum Æneam alloquitur chorodidaſcalum, quem eſſe Muſarum ſcytalam pronuntiat, id eſt nuntium, ac velut carminum præconem. Illud ſuperpondij loco adjecerim hic, Ogygum fuiſſe vetuſtum adeo Thebarum regem, uti quicquid perantiquum viſatur, dici Ogygium recte

B valeat. Sunt tamen qui in Ægypto regnaſſe autument hunc, unde ſit Cadmus, qui in Græciam profectus Thebas condidit, ab bove jugulata ſic nuncupatas, quoniam Syrorum lingua bos dicatur Thebe. Bœotios denique dicebat Pericles, eſſe ilicibus perſimiles: quod ex Ariſtotele eſt, quoniam ſemet inteſtinis conficerent diſſidiis. Suum autem ilicis eſt, uti denſiore ſit materia, validaque: ſed ita ut diſſiliat nulla externa vi, confringaturque. Hic verò quoniam de fide actum, deque Bœotiis, id ſub-

C nectamus potiſſimum, fuiſſe Thebis ἱερὸν λόχον, id eſt ſacram cohortem, quam Gorgidas inſtituerit primus, ex electiſſimis viris, hoc eſt amatoribus amatiſque, ut voluere nonnulli, quando hic eſt ad robur nexus præpotens. Nam legimus, inquit Plutarchus in Pelopida, Jolaum Herculis amatium fuiſſe certaminum participem ac propugnationis. Prodit autem Ariſtoteles, vel tempeſtate ſua ad Jolai monumentum τὰς κατὰ πιςώσεις ποιεῖσθαι ἐρωμένους καὶ τοὺς ἐραςάς, hoc eſt amatos amatoréſque fidem ſo-

D litos obſtringere obfirmaréque. At interpres, Ariſtoteles quidem etiam pro ſententia animi ſui ait, apud ſepulchrum Jolai amantes atque amatos tumulo ſolemnia miſiſſe.

Magiæ ſpecies eſſe plures, quove diſparentur diſcerniculo. Libri improbatæ lectionis qui. Teleta. Pyſtaciola. Prophetæ pro Magis. Item pharmacia quæ intelligatur. Magorum iynges. Goëtia. Epodæ. Magia nomen unde fluxerit. Virgilij locus ex-

E *plicatur.*

CAP. XXIII.

QVi accuratius introſpicere iſta enixi ſunt, magiæ faſtigia duo deprehenderunt: alterum infame eſt, ac immundorum ſpirituum commerciis inauſpicatum: reliquum ſi penſitatius explores diſpiciaſve, non ferè aliud eſt, quàm naturalis philoſophiæ apex. Priorem illam non magnopere ma-

F giam, ſed goëtiam vocant Græci, incantationibus & carminibus nefariæ curioſitatis arte compoſitis concinnatam, quam honeſtiore vocabulo etiam theurgiam nuncupare audent: ſed diſcerniculo tamen quodam ut illicitis artibus deditos, cujuſmodi excogitaſſe Zabulus memoratur, alteros intelligi damnabiles velint, quos & maleficos appellant vulgo. Horum enim eſſe goëtiam propriè dicunt. De qua concinnantur libri, quos improbatæ lectionis appellat Jureconſultus Vlpianus, protinuſ-

G que eſſe corrumpendos ſtatuit. In quod fortè genus veniunt pyctaciola ad ægritudinem conſcripta quamlibet. Laudabiles verò alteros, quibus theurgiam deputant, quamvis utrique ritibus ſint dæmonum fallacibus obſtricti, ſub angelorum nominibus. Nam & Porphyrius quandam quaſi purgationem animæ per theurgiam, cunctanter tamen & pudibunda quodammodo diſputatione promit-

tit. Reditum verò ad Deum hac arte præstari cuiquam, inficiatur omnino. Quibusdam verò consecrationibus theurgicis, quas teletas vocant, idoneam fieri atque aptam susceptionem spirituum & angelorum ad videndos deos, arbitratur. Quæ verò propriè magia nuncupatur, perfecta creditur, & summa scientiæ potestas, quando Persarum lingua est magus, non ferè alius quàm divinorum interpres & cultor. Goëtiam omnium placita legum exterminant, execranturque. Magiam festo plausu sapientissimus quisque excipit, veneratur & colit, ut quæ altior sit sanctiorque philosophia, ex qua præsignis profluat literarum claritas. Pythagoram, Empedoclem, Democritum, Platonem quoq; hanc equis velisq; conquisiuisse, navigatione susceptanon longiore modo, sed & periculosa, constans opinio est. Hujus veluti parentes celebrant, Zamolxidem quem postea sit imitatus Abbaris Hyperboreus: Zoroastrem, non quem vulgaris recipit opinio, sed Oromasi filium. Plato certè in Alcibiade apertius testatur, non aliud sibi videri Zoroastris magiam, quàm divinorum scientiam atque cultum, qua imbuantur Persarum regum filij, ut ad mundanæ reipublicæ imaginem, suam & ipsi rempublicam administrare distribuereque condiscant. Propterea M. Tullius in Divinationibus: Neminem apud Persas regio potiri fastigio scribit, qui prius magicam non imbiberit scientiam. Et Posidonium sequutus Strabo, esse Parthorum duplex concilium scribit, unum quidem συγγενῶν, id est nobilium, ut ipse interpretor. Alterum verò nobilium & magorum. Ex utroque quorum reges allegere consueverint. Strabonis interpres, συγγενεῖς, affines dici putat parte ista: id quàm rectè, ipse viderit. Plinius utique cognationem, syngenicon, agnationem, pro nobilium accipit stemmate. Verum ad magiam redeo. Hæc naturalium consensum, quem significantissimè Græci συμπάθειαν vocant, indagine scrupulosa dum rimatur exploratius, interspersas mundo potestates rerum, alioqui quasi illatebratas, in naturæque quodammodo sanctuariis reconditas in apertum ita producit, ut per illecebras mutuas, quæ magorum ἴυγγες nuncupantur, & cognationem quandam miracula consurgant maximè mira, non utique magia ipsa artifice, sed natura potius, cui se hæc mutuos copulando aptè consensus ministram exhibet. Quibus disparatis disjectisque, ac (ut sic dicam) divaricatis cessant illa, & veluti in sinu majestatéque parentis interquiescunt, donec conciliator excitatórque accesserit opportunus. Quem non alium deprehenderis, quàm magum, reconditissima quæque divinorum operum exactissimè speculantem, promentemque illa in actum scientiæ augustioris profunditate, cujus ignarum vulgus pullatum carpit, quod nescit, convellit, quod singulari dignum veneratione censetur. Quando ecclesiasticos doctores plures hanc novimus amplexatos. Hanc denique Magnus Albertus ita approbasse comperitur, ut sequeretur, & periclitando multa se deprehendisse, non erubescat non inficiari. Goëtia maximè probantur insignes Ægyptij, quod præcipuè dæmonum ibi viguerit cultus. Magia verò præcellunt Æthiopes & Indi, quia ea mundi portio herbis, aliisque ad eum usum peraccommodis maximè scateat. Porrò hanc magiç distinctionem ab Hieronymo item significatam, conjectare licet, ubi ad Paulinum scribens, Apol-

A lonium ait Tyaneum fuisse magum, sicuti vulgus, sive philosophum, ut astruebant Pythagorici. Denique ad invisendum adorandumq; CHRISTUM venisse magos, veritas testatur evangelica: Eos opinor, impium fuerit, omnium suffragio damnatis illis adjecisse: quando & interpres quidam non maleficos ibi, sed Chaldæorum philosophos monuit intelligi oportere. Lego item, magos quandoque prophetas dici, præsertim si & futura præsagirent ac religioni adnexam medicinam consectarentur.

B De goetia suspicor in libro De mysteriis Jamblichum intellexisse, ubi ait, Quæ fascinati imaginamur, præter imaginamenta nullam habent actionis & essentiæ veritatem. Ejusmodi namque magicæ finis est, non facere simpliciter, sed usque ad apparentiam imaginamenta porrigere: quorum mox, nec vola (quod dicitur) compareat, nec vestigium. Goetiam invenio ab incantationibus dici quoque ἐπῳδὴν, id est epodem, quasi tu excantatricem nuncupes. Nam & quæ cansarios excan-

C tat pueros, solet appellari Epodos. Polybius epodes, & goetiæ junctim commeminit. Apud Græcos hanc tradi nominum disparationem observavimus, esse quidem μαγείαν boni ad bonum aliquod dæmonis advocationem, cujusmodi fuerint Tyanei Apollonij vaticinia. γοητείαν, verò mortuos excitare, unde etiam à luctibus sit nuncupata, id est ἀπὸ τῶν γόων, qui ad sepulchra edi assuevissent. Pharmaciam autem, hoc est φαρμακείαν, ubi philtra porriguntur esu haurienda, vel potu. Quæ omnia ex Medis sint

D comperta, & Persis, unde & magiæ nomen videri conflatum potest. Persas nanque Magusæos nuncupant, sed μαγώ indigenæ pronuntiant. Cæterum ut parte hac, veluti arbiter honorarius inter dissultantes sententias, judicium meum proferam: theurgiam ab Augustino rejectam, animadverto à naturali magia non discrepare admodum, quando in Divinationibus Cicero scribit, In Persis augurari magos, & divinare, congregarique in fano commentandi causa, atque inter se colloquendi. Et

E quod gravius multo est, in libro De sacrificio & magia Proclus, dum hanc naturalium sympathiam cognationémque, & ut interim compassionem dicam, latissimè monstraret, etiam numinum advocatione uti solitos magos per hujusmodi rerum consensum, tradit. Ex quo artis liquet infamia, ne fortè triconibus, ut veteri utar verbo, etiam Julio Capitolino usurpato, id est contentiosis, ac litium amantibus lacessendi me ansam videar offerre, quod numinis appellatione prætenta, ad dæmonum vafra-

F menta reclinata impeditissimis & ipsa erroribus obretita minus perspicaces præcipitaret in interitum. Proditur literis à Græcorum plerisque, fuisse Pasetem quendam inter magicæ vanitatis consectatores primæ notæ, eum tradunt excantaminum potentia consuevisse differtissimum repente convivium discubituris præmonstrare, mox ubi collibitum fuisset, omnibus evanescentibus ita, omnino parati viseretur nihil. Si quid pretio comparasset, id agebat, ut erogati nummi in suis com-

G parerent loculis, eluso venditore. Numam quoque Pompilium ejusmodi præstigiis quandoque operatum legimus. Sed & Pythagoram item illum doctissimum id ridiculum factitasse, ut quæ collibuisset, sanguine perscriberet in speculo, moxque literis ad lunam orbis pleni obversis, stanti à tergo, ut in lunæ exaratas disco, commonstraret.

ftraret. Sunt item qui fcribant, Ephefios habuiffe notas quafdam & magicas voces, quibus adhibitis, femper fierent voti compotes, quicquid attentaffent. Iis quoque ufum effe in rogo Crœfum, auctor Euftathius fcribit. In Caracalla tamen prodit Spartianus, quod ab inftituto haud ita diffentaneum eft: Damnatos, qui tertianis & quartanis amuleta collo propendentia geftarent. Illud fciendum denique, non naturalia folum recondita fcrutari magos, uti eft id quòd fi quem fuccinea indueris vefte, alterum vero paleari, ilicò mutuis copulabuntur nexibus: verum & verba, quæ vim infitam profundentia trahere valeant: multa etiam, quæ ab his trahi poffint. Et illa quidem viro, hæc autem fœminæ clàm adhibentes fœminam ad virum rapiunt, admotis quandoque & quæ fe jungere valeant, velut nautæ ita ferrum cum magnete fufpenfum librant, ut rapiatur ad urfam. Rurfumque allio inficientes raptum dirimunt ejufmodi. Verbis porrò præeffe Mercurium volunt, cantibus Phœbum, excantationibus Mercurium & Phœbum fimul. Hæc verò copiofius non marguté aut incallidè confectati fumus: fed ut uno, eodemque pede, Maroni lucem inferremus aliquam libro quarto:

> Hæc fe carminibus promittit folvere mentes
> Quas velit, aft aliis duras immittere curas.

Qui fint habiti prioribus forma præfignes. De Phaone plufcula. Item de Sappho pauca. Belli qui dicantur. Martialis declaratur.

Cap. XXIV.

De pulchritudine alias ex Platonicis mufeis ampliter, nunc ex hiftoria quæ ingerunt fefe haud queo præteriffe. Forma in primis apud Græcos vifenda & amabili fuiffe Alcibiadem ferunt, inter Romanos verò Scipionem. Demetrium cognomento πολιορκητὴν, boni quoque hujus plurimum vendicaffe fibi. Alexandrum fuiffe formofum traditur, fed ἀπρεπῶς γενόμενον. Cæterum & formidabile quiddam formæ ineffe ejus. At pulchros arguere Homerus volens arboribus affimilat ferè,

> Ὁ δ' ἀνέδραμεν ἔρνεϊ ἶσος.

Hominum quoque pulcherrimum fuiffe prædicant Phaona, quem inter lactucas occultarit Venus. Sunt qui prodant, portitorem fuiffe hunc, eoque fe foviffe artificio. Ad hunc tranfmiffura Venus quum appuliffet quandoque, gratè excepta ab eo eft; etiam fi, quænam foret, prorfum infcio. Tranfportata verò quo vellet, dea homini alabaftrum unguenti obtulit: quo is quum fe obleviffet, omnium evafit formofiffimus: atque eo nomine à Mitylenæorum mulieribus ardenter appetebatur: unde factum, ut adulter demum deprehenfus jugularetur: Amatum à Sappho. fciunt omnes, quæ poetria fuerit Scamandronymi filia, cujufque fapientiam admiretur etiam Plato. Fuit & in Lesbo Sappho altera, verum meretrix, haud poetria. Superpondij loco fuerit id: pulchritudinem haud intelligi nifi in magno corpore, quoniam dignitas expetitur, quæ pufillis nulla prorfum fuerit. Bellos ceu à deliciis appellarunt veteres, qui à Græcis ex civili eblandimento ἀστεῖοι vocantur: aut σύμμετροι, id eft conformati, quod eorum membra venufte refponfum quidem habeant, pufilli tamen fint ipfi: proin-

A deque nec pulchri, vel formofi. Quod fignat Martialis,

> Bellus homo & magnus, vis idem Cotta videri:
> Sed qui bellus homo eft, Cotta, pufillus homo eft.

Æginetica potentia, primumque in ea infula nummos videri cufos. Thebæ unde.

Cap. XXV.

B Æginetas inter Græcæ gentis principes quandoq; fuiffe præconfpicuos, proditum monumentis eft, felici quadam temporum feracitate, opportuna, commodáque indeptos multa. Nam & navali potentia viguere plurimum, omninóq; maximi cenfebantur. Quin & in Perficis rebus propriam oftentarunt virtutem. Quo nomine præmiis quoque, ἀριστεῖα quæ vocant Græci, ornati egregiè funt. Omnium verò principes, nummum cudere adorti funt. Nam & ab eis νόμισμα nuncupantur αἰγιναῖον. Illud adjiciamus amplius ex Pau- C faniæ thefauris, Afopi filias à Phliafiis tradi Corcyram, Æginam, Theben; & à Corcyra quidem ac Ægina infulas nuncupatas, quæ prius Scheria dicerentur, & Oenone, id eft οἰνώνη. A Thebe autem, quæ fub Cadmea eft, civitatem indeptam nomen. Temetfi aliter fuprà relatum, haud excidit.

D *Quinam fuerit in veteri hiftoria Maris: quique equum infcenderit primus. Italiæ frequentia. Itali & Italiota, quo differant.*

Cap. XXVI.

Italiam omnium principes, inhabitaffe feruntur Aufones indigenæ, feu αὐτόχθονες. At vetuftiffimum fuiffe Marin quendam nomine, cujus antica corporis humana prorfum viderentur: poftica verò, equina omnino. Nam & nomen ipfum propemodum pollere, quod apud Græcos ἱππομιγὴς id E eft equo immixtus. Videri autem poteft, equum infcendiffe primus, & freno inhibuiffe, atque argumento ejufmodi διφυὴς creditus: eundem quin etiam vixiffe fabulantur annos centum ac tres & viginti: ter item mortuum, revixiffe ter. Sed enim fimile veri mihi haud fit, in Varia hiftoria inquit Ælianus. Nec defunt qui equitandi artem, id eft τὴν ἱππικὴν, in Libya compertam primo, tradant. Qua ex caufa nuncuparit Pindarus in Pythiis κυράναν εὔιππον. Etiam fi ad id referunt alij, quod ab Ne- F ptuno edocti fint Libyes currus jungere. Quin & Pallada equeftrem in Libya genitam. Italiam porrò terram gentes incoluiffe plures, quàm regionem quamvis aliam, idem prodit auctor. Cujus ratio promatur ex temperaturæ præftantia, regionis virtute, aquarum copia, & omnia ferendi poteftate, quod παμφόρον fignificanter dicitur; nec non pafcua facilitate, quam εὔβοτον appellant; adjacente porrò maris bonitate præfigni, portuum quoque numero fuppetente, hincinde fluminum magna vi G interfluente. Qua rerum majeftate tantum non divina, recenferi quandoque in Italia folitas invenio civitates mille centum fexaginta fex. Adnectamus huic capiti illud levius; à Græcis Italiotas nuncupari peregrinos in Italia moram ducentes. Italos verò in Italia natos. Idem interftitium inter Siceliotas fit, ac Siculos. Cæterum Sicilienfes dicimus nos & Siculos.

Lusu nec abstinuisse viros quandoque laude multa prasignes.

Cap. XXVII.

HErculem virum, ut ferè creditur, multæ virtutis, nec gloriæ minoris, traditum veteribus est, Intentissimam certaminibus obeundis curam studiúmque lusibus, quadámque animi quasi feriatione solitum laxare remitteréque. Nec Jovis & Alcmenæ filium puduisse cum puerulis colludere, & quidem sæpius. Quod amplius insinuat Euripides, apud quem ipse hic Deus, sicuti veteribus est visum, ita pronuntiat,

Παίζω μεταβολὰς γὰρ πόνων ἀεὶ φιλῶ.

Dicere verò hæc animadvertitur assistentem habens puerum. Sed & ab Alcibiade quandoque deprehensus Socrates est cum Lamprocle etiamnum infante colludens. At magnus Agesilaus cum filio arundinem, qui puerulis suus est mos, velut equitaturus inscendebat: quúmque à quopiam rideretur, renidens, Tu (inquit) sile nunc quidem, factus verò pater patribus itidem enunciato. Sed Græcè sic, νῦν μὲν σιώπα, ὅταν δὲ γένῃ πατὴρ αὐτὸς, τότε ἐξαγορεύσεις πρὸς τοὺς πατέρας. Cæterum vel præcipuè civilis philosophúsque vir Tarentinus Archytas cum pueris de famulitio, lusus agitabat: plurimum verò iis, dum convivia agitaret, oblectari assueverat, mollitudinem quandam vitæ, ac dulcitudinem commentus.

LUDOVICI CÆLII RHODIGINI IN ANTIQUARUM LECTIONUM LIBROS AD MAGNIFICUM Bartholomæum Pagellam, Vincentinum, equitem clarissimum,

PRÆFATIO DECIMA.

QUUM multis jam annis Vincentiam fortè appulissem, ac nonnullorum consilio, & precibus Plinium, M. Tullij orationem pro Milone, ac Homerum quoque profiteri essem auspicatus, post quotidianas enarrationes, uti assolet, plurimus erat inter cives tuos apprimè doctos, atque ita, ut admirationem parerent, de mansuetioribus Musis sermo. De ratione dicendi, cui præcipuè videbantur affici, quæstiones perpendebantur haud somniculosè, quæ sua sunt loci acumina, inserebantur & physica interdum ac miscellæ prorsum fiebant dissertationes. Verum sicubi de poetica ageretur excellentia, esse quidem in civitate tua non paucos, qui in carminum ratione summè placerent, asseverabant plerique, ac verum ipse experiebar: sed te unum in eo ita eminere, ut ingenij aptitudine, ad id quod ammodo facti, & rerum etiam reconditarum scientia, accedente etiamnum incredibili studio, veterum quoque paucissimis cederes. Hæc quum audirem, ineundæ tecum familiaritatis ardore quodam corripi sum visus: adeo, ut tanto nomine vadimonium quoque destitui posse videretur. Mox verò omnium compos, uti es benignus in primis, ac magnificus verè, postea quàm de studiorum ratione diu fabulati sumus, jam digrediens, atque admirationis plenus, Plinij Cæcilij insusurravi illud mihi, Magna Ifæum fama præcessit, major inventus est. Quamobrem ex eo te sum egregiè semper, ut debui, veneratus. Cæterum ubi Venetias appuli, chalcographis nostra hæc qualiacunque typis ducenda traditurus: ne prorsus essem velut honorarius tutor, cui administrationis functio non incumbit: atque in divi Marci vestibulo mihi fortè occurrisses, integrata mox vetus necessitudo est, ac multorum dierum congressibus jucundissimis auctior facta: ut denique morum suavitate demulctus illuc proruperim, ut te virum utique in omni vitæ usu eminentissimum in partes laborum meorum advocandum censuerim. Quod & facturum me, tibi sum pollicitus, quum animum periclitarer tuum: & re nunc ipsa præsto, ut jam hinc scias, si usu venerit, omnem meam operam, & quicquid denique sum, esse ornamentis tuis omnibus dicatissimum. Quod quum virtutes tuæ præcellentes exprimunt, tum singularis, qua me prosequi videris, benevolentia. Cui quod possumus, id demum rependimus: haud ignari, eam splendescere in animo tuo simplicitatem, ut non tam muneris amplitudinem spectes, quàm egregiam contribuentis voluntatem. Vale.

LUDO-

LUDOVICI CÆLII RHODIGINI LECTIONUM ANTIQUARUM LIBER UNUS, QUI DECIMUS.

Hebræorum doctrinam triplici calle incedere, talmutico, philosophico, cabalistico. De cabala scitu digna. Catechestæ qui, & catechumini. Mos nil mandandi literis. Cardinalium in nostra religione ratio. Scapi cardinales qui. Scapi notiones. Genituræ cardines.

Cap. I.

Cæterum postea quàm de magia, quantum sat esse adjudicavimus, perscriptum nobis est, non absonum fuerit, hic potissimum de cabala Hebræorum aliquid subnectere, quando & undecunque doctissimus Picus in nostris literis aliquid de ea promere adortus est omnium princeps. Observavimus igitur triplici calle Hebræorum doctrinam incedere: quippe aut ad talmuticos recurrunt, aut ad philosophos aut ad cabalistas. Talmutica hæresis initia ducere animadvertitur non vetusta admodum, ut quæ annis paulo minus ducentis post CHRISTUM ab Hebræis adversum nos consarcinata deprehendatur. Qui verò philosophicis rationibus Bibliæ arcana explicare adorti sunt, principe inter eos Ægyptio Mose, Averrois tempora non præcedunt: à cujus interitu aguntur plus minus anni trecenti, ac triginta. Tertia superest cabala, omnium vetustissima, & verax in primis: quando ab optimo maximo Deo Moysi insinuatam, constans opinio est: aliis mox ipsum Moysem idoneis maximè patefecisse. Initio siquidem in monte accepisse legem duplicem, literalem, spiritalémque. Priorem ex Dei mandato conscripsisse, eámq; populo esse impertitum: alteram verò minimè, sed sapientibus modo septuaginta numero communicasse. A quibus postea cæteris ad id item destinatis voce tantum sit tradita. Unde & cabalæ nomen exortum, quod gentis illius vocabulo receptionem signat, quia per successionum gradus citra literarum omnino monumenta ulla, servaretur incolumis. Sequenti tamẽ tempestate & hæc ipsa sunt libris comprehensa mysteria, in quibus pleraque omnia ferè haud nostræ fidei dissentanea comperiuntur: quoniã ante CHRISTUM concinnati traduntur, liberis ab omni affectione animis. Noscendum verò, rationem literis nil mandandi, non apud Gallorum modo Dryidas item servatam, sed & in Christianæ veritatis fastigio: unde catechestas, id est, κατηχιστὰς invenio nuncupatos, qui mox baptizandis fidei arcana mysteriáque voce teserarent. Qua ratione, catechumeni quoque dicti: quia κατηχεῖν significat imbuere, & ἠχεῖν, sonare est, vivæ vocis argumento nominibus productis. Porrò quia inter arcana cabalæ scientia vetustis temporibus habebatur: inde apud Hebræos inolevit, ut quicquid minus extritum passiuúmque sit, cabalæ nomine sanciatur. In universum tamen scientias duas eo vocabulo honestasse animadvertuntur: combinandi artem, quam alphabetariam vocant revolutionem: alteram verò, qua rerum superiorum vires explicantur, quæ & magiæ naturalis pars videtur suprema. Sed & tota res perturbata mox apud Hebræos est,

A emergentibus nonnullis, à maleficis nihil admodũ disparatis, qui cabalistarum nomen sibi vendicent præcipue: ac Dei nomina tenere se inprimis prædicent arcana, virtutibusque pollere, quibus in dæmonas jus habeant, & miracula item valeant perficere. Immo & Christum non alia ratione, quàm qua ipsi utantur, tam admiranda sæpe fecisse. Astruunt insuper veram genuinamq; esse cabalam hanc, quæ Moysi dicatur à Deo tradita. Quod verò magno illi prophetæ Deus summus mysteria retexerit, B quæ continerentur lege, astipulari videntur multa: sed inprimis illud Esdræ propheticum, apud quem de Moyse Dominus loquens, Enarravi (inquit) ei mirabilia multa, & ostendi temporum secreta, & finem: præcepi ei, alia palam faceret, alia apud se haberet in arcanis. Porrò & magnus Origenes explicans illud Apostoli Pauli, Primum quidem, quia credita sunt illis eloquia Dei: Considerandum, inquit, quia non dixerit literas esse creditas, sed Eloquia Dei. Unde percipi licet, aliud esse præter literis cõ C prehensam legem, Judæis contributum, quæ Dei eloquia nuncupet Paulus: quæ prorsus non aliud dixeris, quàm cabalam ipsam, id est verissima legis interpretamenta, de ore divino emanantia. Seniores item septuaginta, quibus arcana solis communicabantur, consiliarios mirabiles nuncupat Origenes: locum quorum habere putant in nostra religione Cardinales. Postremò secreta id genus Esdræ temporibus in libros septuaginta pro doctorum numero redacta comperio, post restitutionem D à Babylonica (ut fertur) captivitate per Cyrum, verito Esdra ne perirent dilapsa disiectáque Hebræorum, ut assolet, gente. Illud verò ex grammatica ratione adjecisse nil obfuerit, dici Cardinales: quia quicquid est in re qualibet præcipuum, eo nomine nuncupatur rectissimè: nam & in foribus scapi dicuntur cardinales, quibus sustinentur reguntúrque in primis. Scaporum meminit Vitruvius: Inter duos, inquit, scapos tympana sint. Impagibus distributiones ita fient. Sunt & in chartæ ratione scapi Plinio: E pro congerie: sicuti & simplex plebecula in lactucis quandoq; verbum agnoscit, etiam si luxatum quadamtenus. Loti scapũ nominat idem Plinius: quem secundo De causis, Theophrastus ex Theodori interpretatione, caulem nuncuparit. Brasica inquit Varro, ut præ seca: quod ex hujus scapo minutim præsecatur. Et asparagorum scapi, inquit, asperi sunt, non lenes. Scapos candelabrorum apud Plinium eundem legimus & apud Festum, trutinæ scapum. Reperi & qui leguminum siliquas scapos in- F terpretentur. ἀπὸ τοῦ σκάπτειν. Nã & decimo octavo Plinius: Est, inquit, inventus scapus centum fabis onustus. Scapos loti Theodorus idem capita dixit, libro de stirpibus quarto, apud Theophrastum. Ferulam esse Plinius scribit, geniculatis nodatam scapis. Et libro vigesimo primo, Albuco item esse cubitalem scapum tradit. Quod verò ad cardinale spectat: inde etiam scimus ab peritis genituræ cardines quatuor observari: ortum, occasum, medium cœlum, imum cœlum: vel ut Græci enunciant, anatolen, dysin, mesuranima, hypogeum, id est G ὑπόγειον. Sunt & cardines stipitum in torculari ratione apud Catonem.

Species nummorum plures, ex Græcis Latinisque congesta auctoribus. Chelonia quid. Chelia, chelonium, cichela, epicichlides. De obolis, seu obelis. Quid obolostates. Trophalides. Capitha quid. ἀρτιάζειν. Stathera. Thematismus. Cibdela, cibdelia. Sacellum quid. Epithema quid. Thesis. Trapezitarum thema. Paratypa, parasemi, paracharacta. Argentum factum & signatum, quo differant. Argenti nomine an contineatur pecunia. Assa quid. Nothia pecunia: ac hyphonia. Æra quid. Fiscus & ærarium quo differant. Vectigalium genera. Idios logos quid. Adespota. Collectarij. Attribuere.

Cap. II.

DVm curiosius Græcorum quæpiam versaremus monumenta, in numorum genera quædam incidimus: quæ quia Latinis auribus parum frequentia sunt visa, pergratum me studiosis facturum opinatus sum, si hisce commentationibus inseruissem, addendo etiamnum ex Latinis nonnihil; ne hac parte mutilæ, ac quasi asymbolæ videantur. Igitur lego in primis, Peloponnensium nummum fuisse quendam ab incusa animalis forma, chelonem, id est testudinem nuncupatum. Nam obolum Eupolis callichelonum appellavit, veluti testudinem dicas pulchram. Hinc emanavit illud,

Τὰν ἀρετὰν καὶ τὰν σοφίαν νικᾶντι χελῶναι.

Quod est, Virtutem ac sapientiam testudo superat. Chelonia verò sunt in ratione tollendorum onerum, quæ in quadris tignorum quo loci divaricantur, figi solent, ut in ea conjiciantur furcularum capita, ut versentur facilius, proximè capita vectibus infixis. Cheliæ, id est χηλεῖαι, ad præsens institutum faciunt nihil: sunt verò eo nomine lustra, παρὰ τὸ χεῖας ἐν αὐταῖς τοὺς ὄφεις. Meminit in Theriacis Nicander. Chelonium est testudinis item integumentum. Cichelas Syracusani turdos vocant: quos Græcorum alij, cichlas, unde epicichlides carmen dictum, quod in Homerum refertur auctorem à quibusdam, quoniam dum id pueris præcineret, turdis donabatur. Apud Athenienses nummus erat bovis scalptura, & nomine insignis, à Theseo institutus primum, Plutarcho tradente, vel ob Marathonium taurum, vel ob Minois ducem, vel quod ad agricolationem pellicere vellet cives. Ejus ab Homero item fieri mentionem putant, quum ἑκατόμβην dicit ἐννεάβοιον, id est novem boum hecatomben. In Draconis legibus mulcta irrogabatur, ita ut solverent decabœum: & in Delo præconem ita pronuntiare in theoriis solitum, traditur, tot boves datum iri. Vnde conjectatum à plerisque, bovem Deliorum esse nummum veriùs, quàm Atheniensium. Vtcunque, certè hinc jactatum novimus, ut quicunque pecunia corrupti causam silentio prodant, quod fecisse quum oratores alios, tum verò Demosthenem, subnotavit historia, dicamus, βοῦς ἐπὶ γλώσσῃ βέβηκεν, id est bos linguam inscendit. Ex qua loquendi figura, facetissimè Aristophanes,

Στόμ᾽ ἐπιβύσας κέρμασι τῶν ῥητόρων.

id est, os rhetorum obturans stipe. Nuncupabant porrò nummorum species quasdam Athenienses triobolum & dyobolum. Sed dyobolis noctuæ signum erat cum Jovis facie. Nam tetrobolum, duas habuisse noctuas, compertissimum est. Hemiobolium verò dimidium oboli erat, unde & hemiobolixa dicuntur, quæ id pretium non transcendunt, ut in Batrachis auctor Aristophanes est. Obolum etiam phollem dici animadverto: nam pholides, squammæ sunt tam in piscibus, quàm etiam anguibus: unde & pholidotum, squammatum dicunt. Apud Homerum Eustathio astipulante, obolus & obelus pro eodem accipi videntur, id est coquinario instrumento, quod in summo sit exacuminatum & sagittæ modo quæ βέλος dicitur, inferre plagam valeat. Propterea sunt qui obelos, subulas interpretentur. Photius patriarcha monumentis prodit, obolum inde nuncupatum, quòd vetus Atheniensium ex ære nummus, obelisci imaginem præferret. Quoniam verò oboli sex manum implebant, ut scribit Eustathius, id est τὴν δράκα, inde drachmam nuncupamus: etiam si nunc manum impleant oboli sex. Ab obolo denique obolostatem dicimus minutulum fœneratorem. Erant & quadrantes obolorum, quæ alij dichalca, nonnulli trichalca dicunt. Apud Aristotelem in casei mentione trophalidas legimus oboliæas. Sunt autem trophalides Theodoro formagi es. Siglum porrò, id est σίγλον legimus nummum, qui obolos septem complectatur Atticos, prætereaque hemiobolium. Farinæ capitham, inquit Xenophon ἀναβάντες primò, siglis comparabant quatuor. Habet verò capitha, chœnicas duas more Attico. Siclos æris invenimus quum alibi, tum apud Plinium Naturalis historiæ libro decimo septimo. Cæterum eruditioribus legendum videtur, non siclos, sed in singulas, ex veteri lectione: & quia Hebræorum sit dictio siclus, Josepho auctore, nec Græcis usurpata, nec Latinis, drachmas habens Atticas quatuor, ut idem scribit. Hieronymus in libro Hebraicarum traditionum in Genesim: Secel, inquit, Latino sermone siclus corruptè dicitur: unciæ pondus habet. Chias pro nummorum specie, apud Thucydidem invenies historia octava. Sciendum verò mnam, id est minam, esse tum libræ, tum nummi nomen: cujus dimidium appelletur hemimnæum. Herodotus libro quinto, pentadimnum protulit. Sicuti Lysias icosimnum. Stater aureus mnam æquabat. Itaque quum pentastaterum legimus, pentamnum intelligimus. Est & numisma stater apud Aristophanem Pluto:

Στατῆρσι δ᾽ οἱ θεράποντες ἠρτιάζομεν.

hoc est, stateribus servi ludebamus par impar. Hoc enim obiter ἀρτιάζειν dicunt Græci, quum manu astragalos, sive talos occultantes, aut nuces, aut pecuniam collusoris vaticinium requirimus. Quidam tamen eo verbo pilæ lusum accipiunt, vel ut consuetudine dicitur. ζυγὰ καὶ ἄζυγα. Dicitur & statera, præter notionem publicam, lignum, unde vincto fune & alligata mula currus trahebatur, ex similitudine quadam, quippe stateræ præfert imaginem. Erant & Darici stateres, sicut Philippei & Alexandrei: qui omnes fulvi erant, hoc est aurei. Philippeorum etiam Livius meminit, ab Vrbe condita libro trigesimo & trigesimonono. Sed & Horatius,

> Rettulit acceptos regale numisma Philippos.

Nec non in Bacchidibus Plautus,

> Ducentos nummos aureos Philippeos dabit?

Habuere & Galli Philippeos suos, ab imagine alati genij, quos dicunt geniatos: habuere sceptratos quoque, ac foliatos, regis trabeati imagine præsignes, jura reddenus. Sed & Romæ aureos Valerianos

nos Philippeos dici, compertum est: ubi & Saloniani habebantur trientes. Philippeos cudi jussit Alexandri magni pater Philippus, quod tradit Diodorus, postea quàm Crenidas instauravit, & Philippos maluit appellari, compertis inibi fodinis: quas sic demum excoluit, uti talenta inde redirent annua mille, ac amplius. Daricos scribunt adæquasse pretium ejus, qui ab Atheniensibus dicebatur chrysus, id est aureus. Alij drachmas argenti habere viginti, prodidere: ut Darici quinque, mnam faciant argenti. Dicti verò Darici, non à Xerxis patre Dario, sed ab antiquiore altero. Stater etiam drachmarum quatuor pondus est. Aurea numismata vetera, vel etiam argentea, gemmarum vicem implere, Pomponius scribit. Atheniensium præterea numisma erat core. Id Euripides partheuon vocavit, i. virginem, quod Palladis imagine foret insculptum. Vnde Eubulus in Anchise Palladis polon nuncupat, id est pullum. Etiam si esset item Corinthiorū nummus polos, Pegasi habens insigne. A Partheno nummo eleganter festivum effingitur adagium de poscinumiis scortillis, ut Partheno amare dicantur. Dignum verò scitu rhetorem Dionysium poetamque cum Atheniensibus suadere adortus foret, æneo uterentur nummo, χαλκοῦν, id est æneum cognominari cœpisse, atque ita veteribus advocari. Fuit & minutuli species numismatis comma, proinde facetissimus comicus sycophantam felle conspergens ait, εἶναι τοῦ πονηροῦ κόμματος. quasi tu dicas, monetæ non probæ: cujusmodi loquendi figura vulgò Rhodigini mei utuntur. Fuit & argenteus leptis, ceratium continens unum cum dimidio. Danacen vocabant item nomismation, quod Charonti porrigerent paludem stygiam transmissuri. Cujus etiam fit mentio in Charonte apud Lucianum: meminerit in Psyches fabella Apuleius, atq; item in Collectaneis Plutarchus. Byzantiorum nummus ferreus erat, sicut & Spartæ: cujus pondus magnum quidem erat, pretium ferè nullum, aceto insuper vi hebetata. Vnde nummum Spartanum per parœmiam enuntiamus de re conatus magni, emolumenti nullius. Nummi ferrei meminit Aristoteles œconomicon secundo, nec non stannei & ænei. Dionysius Siciliæ tyrannus, Syracusanos perpulit etiam stanneo uti. Aristoteles item in Tarentinorum politia, illos scribit usos nummo, in quo Taras esset Neptuni filius, delphino vehens. Et in Agrigentinorum item republica, cuidam irrogatam mulctam litrarum triginta prodidit. Habet verò litra, oboli Æginæi pretium. Decalitron, stater erat Corinthius, obolorum decem. Tetracina Attica legimus apud T. Livium duobus locis, qui etiam cistophoros nominat. Quorum antea meminerat pro domo sua M. Tullius: sed & in Epistolis ad Atticum, An cistophoro, inquit, Pompeiano jaceamus? Cæterum in Livio non tetracina legendum, sed tetradrachma, probant eruditiores: sicut alibi quoque non tetrarchiam, sed tetradrachmum item: cujus libro nono Polluci mentio est. In Plutarchi Sylla, Tetra circumferri animadvertas, pro tetradrachma. Scire tamen licet, tetracinem ab Hipponacte lactucam dici: quod & à Phrygibus observari, Clitarchus prodidit apud Athenæum. Sunt qui eo nomine agrestem intelligant lactucam. Sunt qui Digestorum libro decimosexto, titulo depositi, lege Publia, cistophoros putent reponendos, ubi mendosè legantur modo costrophinati. Cistophorum fuisse legimus quatuor millium & quingentorum dena-

A riūn, sicuti & Rhodium talentum. Dici opinantur cistophorum, ab insigni ferentis cistam: sicut coronati modo vocantur nummi, à coronæ imagine. Illud quoque non prætermiserim: Phedona Argivum signasse nummos primum, à quibusdam tradi: quod libro octavo scribit item Strabo. Alij Erichthonium Atheniensibus & Lyciis. Xenophanes Lydis hoc attribuit. Naxiis verò Aglosthenes. At in Apologetico Septimius Florens, Saturnum principem nummos signasse, prodit: atque ideo ærarii præsidem creditum.
B Mitylenæi Sapphus imaginem nummis insculpebant. At Homerum Chij, à quo & nummus nomen accepit, sicuti Strabo docuit. Asis verò puerum delphini insidentem: Dardanis gallorum pugnam. Aspendij palæstas: Rhegini leporem: Cephallenes equum: Thasij Persen: Argivi murem: Trœzenij tridentem, quia illic religiosissimè Neptunus colitur, Plutarcho tradente. Demaretium in Sicilia fuit numisma de Gelonis tyranni uxoris nomine, quam Demareten vocant,
C Theronis filiam, uti à Pindaricis relatum interpretibus scio. Argivorum item nummum fuisse lupi imagine insignem, testes Sophoclis scholiastæ sunt in Electram ejus poetæ, quod Apollini sacrum crederetur id animal, uti cervæ Dianæ: quo argumento & Lycoctonon Apollinem venerabantur. Alij verò δεῖ τὸ νόμον εἶναι, τοὺς ἐπιβουλὰς αὐτῶν φονεύειν. In quibusdam Græcorum monumentis ita invenio: Pompilium Numam ex ferro & ære primum cudisse numismata, quæ ex proprio auctoris nomine sint
D Numia appellata: quum ante illum scortea, & ostracina pecunia impleret usum: quod à Tranquillo fuisse literis traditum, iidem produnt Græci. Legimus tamen alicubi: Populo à Numa congiarium datum, asses ligneos, & scorteos. Nummi scortei meminit item Hieronymus: sed & Donatus ad hunc sensum illud enarrat Virgilianum,

Taurino quantum possent circundare tergo.

Scribunt tamen Græcæ linguæ scientissimi, num-
E mum non esse Romanæ pecuniæ nomen sed Græcum: eorum qui sunt in Italiæ ac Siciliæ collimitio: quoniam Epicharmus in Chytris, verbi ejus mentionem faciat: & Aristoteles Tarentinorum numisma propriè dici nummum tradidit. Nummis indistinctè legatis, ait Vlpianus, receptum est, ut exiguiores legati videantur. Adulterina numismata reperio dici paratypa & paracharagmata. Qui verò id cudunt genus, vocari paracharactas. Parasemos item nummos notæ appellari e jusdem,
F ex oratione contra Aristocratem liquet. Sic verò nuncupatos ferunt, quòd à numulariis ita subsignarentur, ut improbitas manifesta fieret. Hinc apud Demosthenem pro Ctesiphonte, rhetor figuratè dicitur parasemus. Argentum factum in historiis sæpiculè lectitamus, id esse videtur paratum, non rude, sed elaboratum cælatumque. Nam quæ absoluta parataque sunt, facta, eruditioribus dici solent, sicuti apud Martialem,

Tu factam tibi rem statim putasti.

G Distinguitur tamen à signato, quod ex Seneca cognoscimus. De beneficiis primo. Libentius donabo argentum factum, quàm signatum. T. Livius ab Vrbe condita libro trigesimoquarto, Cautum erat, quo ne plus auri & argenti facti, quo ne plus signati argenti ac æris domi haberemus. Apud eundem ærario illatum infectum argentum quandoque, observavimus. Apud Paulum Octavenus ita diffinit, Infectæ materiæ pondus, signatæ

verò numerum, factæ autem speciem dici oportet. At Pomponius Digestis de auro & argento legato: Argento, inquit, facta legato. Q. Mutius ait, vasa argentea contineri, velut paropsides, trullæ pelves & his similia. Infecti autem argenti appellatio, rudem materiam continet, id est non factam. Vlpianus titulo eodem: Argento legato, inquit, puto, nisi evidenter contrà sensisse testatorem appareat nummos non contineri. Quin & infrà paulo, Argentum factum rectè quis ita diffinierit, quod neque in massa, neque in lamina, neque in signato, neque in supellectili, neque in mundo, neque in ornamentis sit. Quæret forsan aliquis, cur argenti appellatione, factum etiam argentum comprehendatur: nam si legatum foret marmor, nil præter rudem materiam demonstratum, posset videri. Sed, inquiunt Jurisprudentes, ratio est, quæ talis sunt naturæ, ut sæpius ad sua redigi queant initia, materiæ potentia victa ejus vires nusquam evadunt. Assaria pro obolis posita legimus: nam & assem, pro re minima apud Ciceronem pro Quintio adnotavimus. Assem, inquit, sese negat daturum, nisi prius de rebus rationibusque omnibus societatis decidisset. Hinc illud parœmiodes in carmine obscœno,

Non assis faciunt, euntque rectà.

Cui consimile illud Catullianum,

Non pili faciunt cohortem.

Eleganter item Seneca, Emas non quod opus est, sed quod necesse est: quod non opus est, asse carum est. Scribit Halicarnasseus Dionysius, in Mnenij mulcta, assem fuisse æneum numisma libralis ponderis. Plutarchus quindecim millium assium mulctam Camillo irrogatam refert: qui numerus, inquit, ad argenti rationem mille ac quingentas constituit drachmas. Nam assis argenteus erat: & hic, ex decem æreis denarius vocabatur. Libræ pondus æris, inquit Plinius, imminutum bello Punico primo, quum impensis respublica non sufficeret, constitutúmque ut asses sextantario pondere ferirentur, id est duarum unciarum, pretio tamen libræ unius servato. Sicut Annibale urgente, unciales facti, & semunciales, lege Papyriana. Sextantarios asses non tacuit item Festus Sextivum denarium dici, lectum est: quia in sex uncias, hoc est sex obolos, ut ait Celsus, dividitur drachma, quæ Latinè vocetur denarius. Sed quod Plinius ait, in asse sextantario quinque partes lucrifactas: Ita intelligendum, ex asse uno librario, sex fuisse factos, qui tantumdem valerent. Dipondium item assem, id est duarum librarum, quandoque fuisse appensum, scimus. Cajani asses videntur dici à Caiis inscriptis. Assas, id est ἄσας, interpretatur Galenus stomachi fastidia, ubi quis non nutritur. Credo, quia ἄσαι satiare indicat, & lædere. Asses vectigales appellat Livius, qui in jugera impositi sunt, testandi causa publicum agrū esse. Invenio alicubi apud Græcos nuncupari νοθεῖα χρήματα, id est nothias pecunias. Hæ verò sui generis non sunt, sed ita appellantur, quæ ex paternis bonis contribuuntur nothis, id est spuriis. Erant verò drachmæ ad summum mille. Meminit contra Aristocratem Demosthenes. Sed & apud Aristophanem videor legisse quippiam. Sic & Hyphoniæ pecuniæ vocantur, domesticis interfecti alicujus erogatæ à cædis auctore, ne suum persequantur jus. Meminit Legum sextodecimo Theophrastus. Porrò nec omittendum videtur, nummum ac denarium exigui admodum fuisse pretij. Quod Varro

A Terentius ostendit apertissimè, ubi columbarum par coloris boni, bonique seminis vulgo venire solitum ducentis nummis, aut etiam quadringentis denariis, scribit. Observavimus apud eruditissimos, sagittarium dici numisma Persicum, à notæ genere ita nuncupatum: hi autem non alii erant, quàm Darici, auctore in Apophthegmatis Plutarcho. Ex quo celebre manavit in posteros Agesilai dictum, Se ex Asia pulsum triginta millibus sagittariorum: quum Persarum rex ea nummorum summa corruptis per

B Timocratem Atheniensibus, effecisset, ut is de provincia decederet, quod & in proverbium venit, de iis qui pecunia de gradu dejiciuntur, qua nil non expugnatur. Nam Macedonum rex Philippus dicere solebat, nullam prorsus videri inexpugnabilem arcem, in quam onustus auro asellus summitti posset. Hemidarica legimus ἀναβάσεως primo apud Xenophontem: Pollicetur, inquit, Cyrus daturum se militibus ἀντὶ δαρεικοῦ τρία ἡμιδαρεικὰ τοῦ μηνός. Nam & in nostris literis solidos dici aureos

C novimus, velut integros, nec ulla ex parte deminutos, eorum interstitiones, qui semisses dicuntur, aut tremisses ab portione veluti dimidia aut tertia. Nam binarios intelligimus duplos, ternarios triplos, ac deinceps. Sic & solidus noster argenteus primò duodenarius fuit, id est duodecim æstimabatur: mox cum temporibus demutata ratio est. Assem & libellam pro re minutula, ut attigimus, usurparunt priores: ex Cicerone & Plauto. Vnde ad assem reddere, apud Plinium Cæcilium: etiamsi aliter

D interpreti est visum. In Germania scribit Tacitus, serram fuisse nummi notam, unde & serrati dicebantur. Illud præterea sciendum, nummis quandoque apponi solitum numerum, quo colligeretur pretium, quam notam æram vocabant. Lucilius: Hæc est ratio perversa, æra numeri est subducta improbe. Nec me fallit, astrologos non recentiores modo, sed veteres quoque, ut Ptolemæum & Theona, temporis initium, quale foret Nativitatis Chri-

E sti, vel aliud illustre principium, quo supputationes incipiant, æram item vocare. Tenedius nummus in veteribus memoriis vel celeberrimus est, quoniam Tenedius rex olim sanxisset lege, ut mœchis utrisque, si deprehenderentur, caput securi præcideretur: quam legem in filio quoque rigidè servarit. Quare in nummo illic percusso custoditum, ut à parte una, securis: ab altera, facies duæ ex cervice una prodeuntes signarentur. Illud verò superpondij loco adjecisse, non obfuerit: sacellium

F capi pro marsupio, quod & balantium vocant Græci: unde & balantiotomi apud Aristophanem, qui de zona propendentes crumenas præcidunt. Ab sacellio, sacellarios inflecti animadvertimus. Trapezitarum thema in Plutarchi Moralibus, non semel invenio dici de pecunia apud nummularios deposita. Nam & thematismum in architectandi ratione positum, stationem interpretantur, quæ decorem operibus parit, veluti quum Jovi, Fulguri, Soli, Lunæ, Cœlo hypæthra, id est subdialia constitui de-

G bere templa proponimus: at Minervæ, Marti, Herculi Dorica severitate, nullis admodum deliciis. Veneri, Floræ, Proserpinæ, fontium nymphis, lasciva Corinthiorum floridaque exornatione cum foliis volutisque. Junoni, Dianæ, Libero patri Jonica mediocritate. Epithema verò additamentum signat. Thesis autem est præstantis in philosophia viri παράδοξος ὑπόληψις, id est opinio admirabilis: sicuti Antisthenis illa, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀντιλέγειν.

γεν. Quæ si obrepat in plures non inurbanos, jam αἵρεσις, id est secta, nuncupatur: sed inter pullatos gregalesque κοινὰ ἴνσια. Cibdela item vocant numismata oblaesa & adulterata, dicuntur sic quasi ὑπὸ τῶν χίων κιβδηλευμένα, id est à Chiis corrupta, vitiataque, per literæ soni pinguioris demutationem in exilem. Cibdeliam etiam argenti sordes nuncupant, figuratè verò etiam imposturam, sicut κιβδηλεύειν, imposturam facere. Æris appellatione aurum item contineri, Vlpiano credimus. Politicam numismatum artem esse, tradit Plato: unde numismato polica res dicitur quandoque. Collectarios intelligunt campsores argentarios, qui que argento accepto, minutiem pecuniarum erogare consueverunt. Quod Suidæ proditur collectaneis: sed Horatij interpres, eo nomine argentariorum coactores accipit. Collatitiam stipem nuncupat Ammianus Marcellinus, qua passim erogata victitant inopes. Manuarium æs legimus in Gellij Noctibus Atticis. Illud hic non neglexero, fiscum ab ærario differre: quod in Trajani vita scribit Dion, & significat Plinius: Non eadem, inquit, severitate fiscum, qua ærarium cohibes. Ad fiscum spectare videntur extraordinarii reditus, unde sunt & confiscationes recentioribus nuncupatæ. Romanum ærarium tributis constabat, & vectigalibus. Vectigalia, ut ex Cicerone liquet, pro lege Manilia, trium erant generum: ex agricolatione: mercibus exportatis vel importatis, unde exagogica dicebantur & isagogica: denique ex agris, pascuis. Primum decimas complectitur, sequens portorium, postremo nomen fit scriptura. Fuit insuper salinarius proventus: erat in Ægypto in provinciæ formam redacta magistratus nomine idios logos, id est privata ratio: cujus una erat functio, adespota scrutari, inquit Strabo: quæ assertore defecta nemini essent mancipata. Quin ea prorsum quæ ad Cæsarem recidunt, hoc est quæ fisco infunduntur, non ad ærarium reguntur, vel ad populum. Librum Hieronymus ad Euagrium appellat ἀνώνυμον καὶ ἀδέσποτον cujus non extet auctor. Illud obiter adnotaro: attribuere T. Livio, Macedonici belli libro nono, de Catonis censura esse tributi nomine aliquid statuere: unde percipitur id ex primo libro Vrbis conditæ, unde equos alerent, viduæ attributæ.

Symbolica simulacrorum additamenta enarrantur. Palladi cur apponatur draco. Iovis simulacrum cur sine auribus. Labronium. Labarum. Senectus anguium, sive leberis, aut syphar, quid sit. De testudinis carne, & more abluendi domos Cæsarum. Epicrotos quid. Laba.

CAP. III.

TEstudinem non modo numismatum fuisse notam, quod paulo antè astruebamus: verum etiam secreti ac silentii symbolum, ex veteri nobis lectione, tanquam cella quadam proma affatim suggeritur. Hoc enim argumento Heliensibus Phidias Venerem fecit, quæ testudinem calcaret, opertius implicatiusque commonstrans: esse muliebris decoris, ędes custodire ac silentium. Vxorium quippe ornamentum est, aut cum marito aut per maritum loqui. Nam & Ægyptiis mulieribus inde uti calceis, non fuit patrii moris, ut ita domi se continere, quodammodo cogerentur. Cæterum Phidiæ solertem prudentiam indicat illud quoque, quòd

A Pallados simulacris draconem apponere consueverat, veluti ambage tacita innueret, virgunculas pervigili cura indigere, ut pudor castus servetur, illibatusque. Pervulgatum autem ædium, adytorum, oraculorum, necnon thesaurorum custodiæ præfici dracones. Sed & Salutis, Æsculapiique simulacris idipsum subjiciebatur animal, ut in Symposiacis Macrobius scribit, Solis argumento & lunæ, quo salubri temperamento humanis præstatur corporibus, ut velut infirmitatis pelle deposita, ad pristinum
B revirescant vigorem: sicut revirescere dracones visuntur, pelle sequestrata, quam nunc senium, nunc senectutem appellat Plinius, leberida Græci. Auctor tamen libro tertio est Strabo, cuniculos à quibusdam leberidas dici: etiam si Latini codices lepusculos præferunt mendosè. Gæorychias ex propria sententia Strabo nuncupat, id est terræ fossores. Anguium porrò corium dixit Callimachus in Hecale, etiam syphar. Labronium autem poculi est species: sicuti labarum, insignitius erat vexillum, auro
C distinctum & lapillis, Imperatoribus solitum præferri; quod & religiosius venerebantur milites. Meminit præter Jureconsultos in Apologetico Tertullianus. Symbolica verò id genus multa in veteribus imaginibus curiosus deprehendat lector. Nam in Creta Jovis simulacrum confingi exsculpive, aut ex ære duci solitum accepimus, μὴ ἔχον ὦτα, hoc est auribus nullis; quando principem virum, & omnibus latè dominantem audire addecet neminem; sed id demum persequi, quod dictat rationis examen &
D justitiæ nusquam præflorata integritas. Adjiciamus porrò quod sit capiti huic auctarium; observatum nobis de testudine illud etiamnum quinto Halieuticon ex Oppiani interprete; Testudine, inquit, si quis vescatur deglutiatve πλευμόνας multum inde juvari. Si verò φαγὼν κόρον, læsionem fieri manifestam, enata inde parœmia, χελώνης κρέας ἢ φαγεῖν ἢ μὴ φαγεῖν, testudinea carne aut vescendum, aut non omnino vescendum. Paucitas strophos facere narratur, id est tormina; copia verò detergere, atque ex-
E purgare. Anxiè verò ab eruditis id quæsitum, non me fallit, in piscitij decuriam veniantne testudines. Et non venire forsan liquidò valet comprobari, ac primum ratione principij, quoniam uti gallinæ ova edunt, colore ac substantia & cortice ferè eadem; deinde nec generatio est diversa, quum perfricatione pisces nascantur. Spirant quoque, quod pisci non contribuit Aristoteles; ambulant item; squammas non habent, sed ossa. Insigniter porrò nutriunt, ut docuit Conciliator; & vitulinæ carni nonnulli
F conferre audent. Ex piscibus alimentum nemo non allidit. Illud obiter adjecerim: epicroton dici pavitam & complanatam terram, ubi incubet testudo; à qua testudinare verbum, etiam Politiano;

Qua cavus exesum pumex testudinat antrum.

Obiter non item reticuero, quod prodit historia; id in Cæsarum familia peculiarius servatum, uti domus parvuli testudineis abluerentur alveis, & inde Clodio Albino factum imperij præsagium; nam eo recens nato, testudo magnitudinis visendæ ab pi-
G scatore patri est allata. Quam is homo impensè literatus, ad pueriles destinavit excaldationes. Ad leberidem verò id spectat, quum ea in Neronis collo adhuc pueri foret comperta, cecinere vates, ὅτι ἰσχὺν παρὰ τοῦ γέροντος λήψεται id est, quòd ex sene potentiam foret assequuturus; quoniam exuta senectute ejusmodi visatur anguis. Λαβὴ autem ansam signat & manubrium; unde illud elegantissimum

Fimbriæ

Fimbriæ apud Plutarchum in Lucullo, venisse Mithridatem εἰς λαβὰς, factúmque ἐντὸς ἀρκύων.

De Marco evangelista, & Antonio anachorita. Vatieni historia, qui sinistra manus digitos absciderat. Scuti gestatio. Insertoriū quid: & quid telenon, telamon, & Atlas. De Avibus prophyrionibus. Item hostorium. Pliniana lectio asseritur. Item de porpace, & ochano. Nicia scutum. Pelta Amazonica. Monachorum in Ægypto genera. Cœnobita, Anachorita, Remboth.

Cap. IV.

MArcum evangelistam Dei electū post fidem, Hieronymus scribit, pollicem sibi amputasse, ut sacerdotio reprobus efficeretur. Sed & Antonium anachoritam, vel ut Græci scribunt ἀναχωρητὴν, ne allegeretur episcopus, lævam sibi auriculam ferro præsecuisse legimus, nata inde theologis quæstione ambagiosa. Liceátne cui seipsum admutilare. At in literis nostris Cn. Vatienum prodit historia, qui sinistræ manus digitos, ne bello Italico militaret, absciderat, bonis publicatis, æternis vinculis puniendum, senatusconsulto esse sancitum. Vsu verò scuti eo facto is se privasse videbatur, quod sinistra manu capi solitum, Ælianus testis est, qui ait, Scipionem ostentanti affabre scutum militi dixisse, Non in læva, sed in dextra homini Romano spem ponendam. Et Plinius libro trigesimotertio: Qui annuli usum primus instituit, cunctanter id fecit, lævisque manibus ac latentibus induit, quum si honos securus fuisset, dextra fuerit ostentandus. Quòd si impedimentum potuit in ea aliquod intelligi, etiam insertorij usu argumentum est, majus in læva fuisse, qua scutum rapitur. Hactenus ex Plinio. Hermolaus tamen undecunque vir doctissimus eum locum ita restituendum opinatur, ut nunc consertoris usu, nunc sertoris reponat, lectione publica (quam tamen non ut idiographam semper probamus) expuncta, & verbo eo bellatorem intelligat: ut in jure manu consertum, apud Ciceronem & Gellium. Nam & desertores, à scuti rejectione rhipsaspides Græcè nominantur. Sed quid si in Plinio luxandum, mutandúmve est nihil? Vt insertorium accipiamus, sicuti lorum, annuli vice: inter quod & ipsum scutum insertamus manum: unde apud Virgilium.

> Clypeoque sinistram
> Insertabam aptans.

Vt ea sit vocis hujus desinentia, quæ in hostorio est, & amatorio. Signat autem hostorium, radium sive instrumentum, quo raduntur mensuræ: unde etiam proverbium, Sine radio cumulare, seu absque hostorio: quod est affluenter & ultra mensuram congerere. Plautus,

> Dij deæque omnes, tantam nobis lætitiam,
> Tot gaudia sine radio cumuletis.

Insertorium, Græci telamona vocant: ut apud Homerum Iliados secundo,

> Ἱδρώσει μέν τευ τελαμὼν ἀμφὶ στήθεσφιν
> Ἀσπίδος ἀμφιβρότης.

Quanquam videtur poeta idem, operis ejusdem libro vigesimotertio, ensis lorum etiam appellasse telamona. Vt sic, unde propendet scutum, etiam dicatur telamon. Sed & linamenta concerpta vulneribus peraccommoda Herodoto dicuntur telamones

A vel fasciolæ potius, quibus oblæsa membra obligari solent. Nam Vitruvio imagines hominum columnas ædium fulcientes, aut ipsa ædificia, Atlantes dicuntur Græca voce, Latina verò Telamones. Nam Servius grammaticus scribit, Nilum Latinè Melonem dici, Atlantem Telamonem. Id cur ita, ignorare se Vitruvius ingenuè fatetur. Est ex eruditorum palæstra, qui porphyriones aves dici in Hispania telamones autumet, aut de statuis ratione mutuata, vel quod sint thalamiorum pudicitiæ asserva-

B trices: quoniam auctore Athenæo, sit avi adulterij intellectus, quod & suspendio indicet domino. Nisi quòd Græcis ea voce significatur nutricula quoque. Telenones machinæ sunt bellicæ libramentis plumbi, aut saxorum stipites robustos incutientes. Omnino duplex in scuto visimus nunc lorum: altero pendet ab humeris, alteri insertatur manus. De priore apud Homerum fortè rectius intellexeris. Nam & Jamblichus ita scribit, περιβαλὼν δὲ περὶ τὰς χεῖρας αὐτοῦ τελαμῶνας προσέδησε τῷ ἡλίῳ. Certè

C Eustathius in Homeri enarratione: Telamon, inquit, est latius lorum, quo fertur scutum: unde & ἀναφορεὺς dicitur, id est anaphoreus, ἀπὸ τοῦ ἀναφέρεσθαι. Julius Pollux Onomastici septimo: Sindon, inquit, Ægyptia quidem est: signat autem opertorium, quod nunc dicrossum dicimus. Est & alicubi telamon sindonites. Idem libro quinto, telamoniam vocat latius lorum clavis suffixum, quo venatorij canis latera præmuniuntur. Scribit historia prima Herodotus, Caras omnium principes ochana

D scutis addidisse: nam prius telamonas tantū adhibitos. Hinc Anacreon apud Strabonem: Nectite benè compactum cariæ lorum, manum insertantes. Græcè autem ochanum est: unde omnis tollitur ambiguitas. Dignum verò scitu: telamonem dici quandoque fasciam, ut præmonuimus, qua membra obvoluimus affecta: unde verbum τελαμωνίζειν, id agere indicat. Sciendum porrò insertorium ipsum dici item porpaca, sive is foret annulus, sive annulo quid simile, quod Homeri tempora non noverant. Nam

E etiam porpax, annulus vocatur, sed non qui digitus gestetur. Præfert hoc Epaminondæ historia, qui campestrem planámque regionem belli esse dicebat orchestram, quam nemo quiret obtinere, ni manum porpaci insertasset. Vocatur item ochanos, ut dictum est, quo circumagi in orbem scutum posset: propterea templis quandoque dicata sine ochanis scuta legimus, ne ad belli usus detraherentur. Nam & Eustathius ochanon τὸ τῆς ἀσπίδος κράτημα interpretatur, ἀπὸ τοῦ ἔχειν, alibi ochanum cum

F porpace idem facit. A Caribus ochana excogitata primum, illud argumento est, nam Carica dicuntur: unde est Anacreontis illud, καρικοεργὲς ὄχανον. Sicuti Caricas dixit cristas Alcæus. Ammianus Marcellinus, Quum apud Parisios adhuc Cæsar Julianus quatiens scutū variis exerceretur motibus in campo, assulas quîs orbis erat compaginatus excussit, ochana remanserunt sola, quæ retinens valida manus stringebat: territisque, ut omine utique diro, præsentibus: Nemo (inquit) vereatur, habeo firmiter

G quod tenebam. Cleomenes Spartanus scutum ferre δι᾽ ὀχάνου, μὴ διὰ πόρπακος, id est non ex annulo suspensum, sed brachio insertum, instituit. Fuit quoque veteribus scutum Læseium, quod anaphorea non habebat, sed in meditullio jugum. Sunt qui eo nomine scutum intelligant oblongum aut breve: corióque confectum crudo, & proinde pilosum: ex quo sit etiam nomen quasi λάσιον. Sed addit Herodianus,

dianus tegumenta corporis omnia, quæ manu su- A stineantur læva, dici læseia. Illud obiter dictū hoc loco sit: Niciæ scutum ab auctoribus celebrari, quòd esset auro & purpura splendidum. Visebatur id Syracusis in templo, victoriæ monumentum de Atheniensibus & Imperatore Nicia. Amazonicam peltam Xenophon scribit, hederæ folio fuisse consimilem. Sed & coracinū in Nilo piscem dici quoq; peltam invenio. Quos verò peltastas vocant Græci, nos (auctore Livio) cetratos dicimus. Quia verò Antonii anachoritæ facta mentio est, ambigentq; B forsan multi, quæ sit cognominis ejus ratio: sciendum, in Ægypto tria fuisse monachorum genera. Quidam cœnobitæ dicebantur, vel ejus gentis lingua saules. Alii anachoritæ, qui deserta ferè incolebant: unde & nominis profluxit ratio, ex Græcæ linguæ interpretamento. Tertios Remoboth appellabant, deterrimos neglectosque: quibus mos est, ut bini, ternive habitent simul, suoque vivant arbitrio, conquisita in medium conferentes. Verum apud eos omnia affectata, laxæ manicæ, C follicantes caligæ, vestis crassior, crebra suspiria, inquit Hieronymus.

De Gemoniis gradibus, & cur sic dicantur. Item de gradibus Castoriis & Aureliis. Locus Ciceronis explicatur. Suppliciorum genera plura. Sextritium locus, seu sestertium. Spoliarium. Melita in Attica locus. Diana Aristobule. Camus, seu Cadmus. Taurea. Iuvenalis illustratur. Centrones. Centrotypi. Lata fuga, lata culpa. Fustuarium. D Tintinnaculi. Laura pro vinculis cur. Cyphon, cyllobantes, cyphalei, cyphelli, hypocyphonia, aula, Archivum.

Cap. V.

GEmonios gradus diritate supplicii in Romana historia infames, ex paulò elegātioribus, neminem puto latere. Nam M. Claudium, quod fœdam cum Corsis pacem fecisset, hostibus deditum E primo accepimus, factumque ejus rescissum, libertatem ademptam mox & spiritum extinctum, corpus contumelia carceris, & detestanda Gemoniarum scalarum nota fœdatum. Dicti Gemonii gradus, quod locus esset gemitus & calamitatum: quoniam illuc per Hamotrahonas raptaret unco damnatorum cadavera. Nam quod aliqui augurantur de Gemonio auctore, vel qui primus sit exturbatus, parum comperi. Gemonios gradus apud Plinium invenies libro octavo. Cornelius i- F tem Tacitus: Tunc, inquit, confossum collaceratumque, & abscisso capite truncum corpus Sabini in Gemonias trahunt. Gradus, vel scalæ dicebantur, quantum conjectura ducor, quod surrectus foret locus ac gradibus quibusdam cōscenderetur: Proinde διαβαθμοὺς appellat etiam Dion in Tiberii rebus, ubi de Seiani servis loquens ait, καὶ κατὰ τῶν ἀναβαθμῶν, καθ' ὧν οἱ δικαιούμενοι ἐρριπτοῦντο κατιόντες, ὠλίσθον καὶ κατέπιπτον. Sicuti apud Græcostasin gradus erant, de quibus ad Quintum fratrem G Cicero: Deinde, inquit, ejus operæ repente à Græcostasi, & gradibus clamorem satis magnum sustulerunt. Eum locum Patavii provincialibus scholasticis quum explicarem, dixi, mihi intelligendum videri de gradibus Castoris, auctoritate Ciceronis maximè, apud quem in oratione pro domo sua sic legimus. Quum verò, inquit, gradus

A Castoris convellisti ac removisti, tum ut modestè tibi agere liceret, homines audaces ab ejus templi aditu atque ascensu repulisti? Ædem verò Castoris, sive Castorum, fuisse in foro, ex Plinio liquet, ac cæteris. Videntur tamen & in foro gradus Aurelii fuisse, ut ex oratione pro Flacco, esse manifestum potest. Hoc nimirum est illud, quod non longè à gradibus Aureliis hæc causa dicitur, ob hoc crimen hic locus abs te Læli, atque illa turba quæsita est. Sed & pro Cluentio apertius: B Gradus illi Aurelii tum novi, quasi pro theatro illi judicio ædificati videbantur, quos ubi accusator concitatis hominibus compleràt, non modo dicendi ab reo, sed ne surgendi quidem potestas erat. Verum ut ad alia pergamus, scribit Plutarchus Galbæ caput multifariam cæsum, & omni contumelia affectum fuisse, postremò in eum locum abjectum, in quo eos necant, quos Cæsares supplicio dedunt. Vocatur, inquit, locus sextritium. In Græcis tamen codicibus scriptum invenio, C σηςέρτιον, quod non aliter Latinè inaudias, quàm sestertium. Spoliarium non absimilis erat locus. Lampridius in Commodo, Hostis patriæ, parricida, gladiator in spoliario lanietur. In Attica locus erat Melita nomine, quo damnatorum adjiciebantur cadavera, item suspendiosorum indumenta, & laquei. Quanquam inibi Dianæ templum substruxisset olim Themistocles, quam ἀριστοβούλην nuncupari voluerat, quod in Persico tumultu ipse rebus Græciæ salutaria protulisset consilia. Tarpeia, D inquit idem Plutarchus, vocatur Capitolii saxum, è quo deturbari sontes, moris est: hinc Horatius Sermonum primo,

> Tune Syri Damæ, aut Dionysi filius audes
> Dejicere è saxo cives? aut tradere Cadmo?

Eum verò locum exponens Porphyrio, Tribuni plebis, inquit, damnatos de saxo Capitolii præcipitabant. Adjicitque, fuisse Cadmum notæ crudelitatis carnificem. Etiamsi Camo legunt alii, vinculi genus eo intelligentes vocabulo. Quanquam mul- E tiplex est in Græcorum doctrina ejus verbi notio. Inter alias ea maximè arridet, quod sic dicebatur reticulatum cadiscorum operculum coli imagine quadam, desuper latum, infra angustius, ne immissa suffragia dilaberentur. Metellum Plinius scribit, à Catinio Labeone, tribuno plebis, ad Tarpeium esse raptum, ut præcipitaretur, meminit & Lucretius,

> Carcer & horribilis de saxo jactus eorum,
> Verbera, carnifices, robur, pix, lamina, tædæ.

F Quo in loco etiam tunicam signare videtur, quam dicunt molestam, quia ignium alimentis illita & intexta, ut Seneca docuit, ac mox succensa, cruciabiliter obvolutos nocētes, qui sceleris comperti gravioris forent, amburebat. Vngula item tormenti genus erat: cujus meminit Cyprianus, Eusebius, atq; item Tertullianus. Apud quem ascias & runcinas inter instrumenta sævitiæ diligens lector inveniet. Auctor verò Eutropius est, Superbum Tarquinium excogitasse primum vincula, taureas, fu- G stes, compedes, latumias, metalla: Vnde dilucescit satyricum illud ex Satyra sexta,

> Taurea punit
> Continuo flexi crimen, facinusque capilli.

Fuit veteribus item supplicii genus, quod σκαφευθῆναι vocant, homine intra scaphas duas incluso, capite, manibus ac pedibus extra prominentibus, ac dies multos vesci coacto, pro potu melle

Infuso ac lacte, conspersa sic etiam facie, & ad solem conversa semper, muscarum infestante multitudine, ac intus ex putrilagine scaturiente, vermium turba. In Persis veneficorum capita lapidi imposita lato alterius incussu exteruntur. Diasphendonen Plutarchus intelligit, quum arborum duarum incurvatis cacuminibus obligatum hominis corpus emittitur: de qua re paulò post. Rotæ tormentum Germanorum ferè peculiare censetur. Ita tamen ut ejus meminerit Aristophanes Pluto,

ἐπὶ τοῦ τροχοῦ γὰρ δεῖ σ' ἐκεῖ στρεβλούμενον
Εἰπεῖν, ἃ πεπανούργηκας.

Rota torqueri te illic, necesse est, ut exsculpatur quod perperam feceris. Inibi interpretes adnotarunt, servile id fuisse supplicium. Alioqui rotæ inferuntur noxii, & membratim rotarum convulsi radiis lentitudine mortis maximo cruciatu perimuntur. In Nicia Plutarchus scribit, tonsorem rotæ alligatum amplius torqueri cœpisse: Verum interpres in carcerem modo conjectum reddidit, de rota nil prorsum sentiens. Centronas invenio positos pro furibus manifestariis, quoniam dum in quæstione haberentur, stimulos quæ vocant centra, illis admovere mos fuit: unde centrotypi vocantur, qui stimulis equos exagitāt, aurigæ. Quanquam est & centron stragulæ genus ex diversis consarcinatum, quod jumentis injicitur. Ex quo item ex diversis coaptata concinnataque compositio centron nuncupatur, quod genus sunt Homerocentones: nos centonem dicimus, simplex plebecula celonem, dictione paululum modo luxata. Sunt qui centronis nomine convitiatorem intelligant, quod sit veluti centrotypos, auctor Aristophanis interpres in Nebulis. Fidiculas accipiunt pro tormento, quo ab tortore sontes funibus, alligatis manibus à tergo, torquentur vulgo. Ejus certatim meminerunt omnes, Seneca, Fabius, cæteri. χοινισμὸς à Græcis dicitur genus id cruciamenti, aut compar. Saxis adobruere, Macedonici moris erat. Apud quos itē conjuratorum cognati omnes devotis capitibus, ad ultimum petebantur supplicium. In Perside nocentum vestimenta, & tiaras avellunt, cæduntque. Illi verò ubertim flentes apprecantur, desinant. Hystrichis item erat inter instrumenta, quibus discuterentur nocentes. videtur ex setis suillis flagellum fuisse. unde & conflatum nomen, quasi ex ὑείων τριχῶν. Duo in primis supplicii genera fuisse apud antiquos Romanos invenimus. Aut enim puniebatur more majorum, qui capitalem fraudem admisissent: hoc est, pendentes furca nudis corporibus, & ad mortem virgis cæsi, ut interpretatur Tranquillus in Nerone. Aut ad scalas Gemonias trahebantur, hoc est infesto gutturi unco producebantur in harenam, ubi post ea pendentium crura frangebantur, & igni injecto ardebant. Sicuti in Claudio Suetonius commemorat: & Nero exercuit in Christianos: quibus ardentibus in usum luminis est usus. Domitianus etiam faces per obscena immitti jubebat. Cęterum id amplius animadversione dignum, supplicium more majorum à Cicerone in Pisonem intelligi, quum securi caput præciditur. Morem autem verberandi, & de condemnatis summum supplicium sumendi, è Græcia manasse ad Romanos auctores habemus certissimos. Mox verò Porcia lata lex est, sicuti Cicero in quadam quoque oratione innuit: & leges item aliæ paratæ, quibus exilium damnatis permittebatur. Ver-

A berasse aut necasse Romanum civem impium censebatur. Nam & pro Q. Ligario M. Tullius significat, Externorum esse, morte damnare. Hinc celebres historici scribunt, Syllam primum Romanorum esse inventum, qui morte mulctaret. Lata fuga damnari quidam dicuntur. Ammianus Marcellinus: Corpore (inquit) immaculato lata fuga damnatus est. Quod relegationi diversum videtur, quam intelligunt Jureconsulti, quum in insulā aliquis, vel locum alium mittitur ad tempus, sicut in B quinquennium. Sed plura Digestis de pœnis, lege Relega. Deportatio, in perpetuum sancitur. Lata culpa Jureconsultis dicitur, ubi non percipit quis, quod percipiunt omnes: vel non facit, quod cæteri: vel facit, quod nemo: ut Digestis de verborum significatione lege Late. Comitium & virgas pati, est in publico ad necem cædi. Sunt qui in metallum damnantur, quique in opus metalli. Interstitium modo in vinculis est. nam qui in metallum damnantur, gravioribus premuntur vinculis, in- C quit Vlpianus: itemque refugæ ex opere metalli in metallum damnantur. Ex metallo gravius coërcentur. In calcariam quoq; & sulphurariam damnantur aliqui. Verùm pœnæ hoc genus metalli item sunt. In ministerium metallicorum fœminæ damnari solent in perpetuum, vel ad tempus. Eodem modo & in salinas, & siquidem in perpetuum, quasi servæ constituuntur pœnæ. Sunt & qui in ludum damnētur venatorium. Vltimum supplicium mortem solam interpretamur, inquit Celsus. Ca- D stigationem fustium, virgarumque supplicium invenio doctè sciteque fustuarium dici. Meminit ejus vocabuli Servius Æneidos sexto. Titus item Livius ab Vrbe condita libro quinto: Fustuarium (inquit) meretur, qui signa relinquit, aut præsidio decedit. Polybius auctor est in libro De tribus politiis, duo in primis suppliciorum genera fuisse in militiæ disciplina. Decimationem, id est δεκατείαν, & fustuarium. Fustuarium quidam fustigationem interpretantur. Modestinus quoque Jureconsul- E tus inter pœnas militares fustium castigationem recenset. Circuitor si condemnatur, inquit in commentatione de Romanorum militia Polybius, fuste cæditur. Id supplicium ejusmodi est: accepto fuste, tribunus vix tantum attingit damnatum, quod ubi est factum, omnes qui in castris sunt, cædentes fustibus lapidibusque plerosq; in ipsis castris conficiunt. Ac si qui evaserint, nec sic quidem servari possunt. Etenim quónam pacto? quibus neque in patriam redire licet, neque aliqui ex F necessariis domi excipere auderent. Fuste cæditur quoque qui furto quippiam ex castris sustulerit, quique falsum testimonium dixerit, & si quis ætatis flore abutatur. Fuit qui fustuarium apud Ciceronem interpretaretur pro eo, qui flagris cædit. Sed id quàm rectè, ipse viderit. Hunc utique virgatorem à Plauto dici, legimus. Callistratus Jureconsultus Digestis de pœnis, inter ea quæ corporis coërcitionem continent, fustium admonitionem, flagellorum recenset castigationem, vincu- G lorum verberationem. Marcellus sentire videtur, liberum cædi fustibus, flagellis servum. Impuberem servum Vlpianus scribit Digestorum vigesimonono, habena cædi vel ferula. Scopare in fustium virgarumque per tintinnaculos admonitione usurpat simplex vulgus: quo tamen etiam scientissimus ac eloquentissimus utitur Hieronymus, quum in Esaiæ tralatione ita scribit, Scopabo Ba-

bo Ba-

bo Babylonem in scopa terens, dicit Dominus exercituum. Dignum verò scitu est: scopam, seu verius scopas, uti Fabio placet, dici à Græcis κόρημα, id est corema, ἀπὸ τοῦ κορεῖν, quod scopare ornareq; nobis indicat. Unde illud apud Aristophanem elegantissimum, Μὴ κόρει τὴν Ἑλλάδα, ne scopes Græciam, id est ne in desolationem redigas. Sic enim loquebantur antiquiores Græci, ubi imprecatione acrius uti vellent. Sicut apud Menandrum, ἐκκορηθείης σύ, id est ample pereas destruarisque. Congruit aptissimè cum Hieronymi tralatione. Supplicii genus dirum excogitasse primus fertur Avidius Cassius Imperator, ut stipitem poneret pedum octoginta, vel centum: moxque à summo ad imum damnatos obligaret, ad ima igne subjecto, aliisque ardentibus, alios fumo prætocabat, aut terrore exanimabat. Idem catenatos denos in profluentem mergi jubebat. Manus nonnullis præcidit vel cruta, aut poplites, majus astruens viventis exemplum criminosi miserabilis, quàm occisi semel. Heliogabali cadaver per circi spatia tractum, prius quàm in Tyberim præcipitaretur. Inde ignominiosæ appellationes Tyberini & Tractitii. Apud Julium Capitolinum decimare invenies, item centesimare, ac vigesimare. Auctor idem est, Opilium Macrinum Mezentii supplicium reddidisse, vivosque alligasse mortuis. Quin & parietibus inclusisse multos, unde ex sanguinaria factum natura est, ut pro Macrino diceretur Macellinus. Porrò Cratis item supplicium invenio apud priores. Id ferè erat, quum quis dejectus in aquam, crate supernè injecta, saxisq; congestis mergebatur. Anchoram item ferream scribit Plutarchus, solitum fuisse Pausaniam cervicibus eorum quos crudelius castigaret, subnectere, ac totum diem ludibrio stare coegisse. In puteum præterea demergi consuevisse, qui cruciabiliter punirentur, ex Plautino penu licet agnoscere, in quo & laminas ardentes adnotavimus: quarum etiam Gellius meminit, & Eusebius. Nervum appellabant ferreum vinculum quo impedirentur pedes. Plautus eo quoque cervices vinciri ait. Hinc apud Gellium Catonis festivum adagium, Privatorum fures in nervo & compedibus ætatem agunt, publici in auro & purpura visuntur. Ab Aureliano Imperatore id excogitatū item in adulterum est, ut arborum duarum inflexis capitibus, ac ad pedes religatis, moxque dimissis, intervulsus utrinq; propenderet. Lora, quibus vinciuntur nocentes, invenio laura item dici, quòd captivi ab lauream gestantibus ducibus in triumpho ducerentur. Icrion, Græci instrumentum vocant, quo cruciabantur martyres, quanquam pro patibulo item positum invenio. Cæterum illud memoria dignum, quod est apud Thucydidem observatum: consuevisse Athenienses cenotaphiis eorum, qui infeliciter decubuerant, quique in Attica sepulti non erant, icrion apponere. Sunt qui ea voce significari tabulata putent, aut etiam surrecta omnia, atque etymi ratione aspirationem addant. Unde icriopœi dicuntur, qui circa forum tabulata compingunt. Paratilmos supplicii genus erat, quod pauperioribus in adulterio deprehensis irrogabatur, siquidem ditiores pecunia se redimebant. Inopi expilabatur sedes, unde & nomen: nam παρατίλλειν, evelli signat. Erat eorundem aporaphanidosis quoque, quum in anum intruderentur raphani: aut quid ejusmodi, ut est apud Catullum. Tympana in

A Aristophanis Pluto, ligna sunt quibus cæderentur nocentes. Ubi etiam cyphon nominatur. Id verò ligneum erat vinculum, sive (ut nunc) etiam ferreum, vulgus berlinam vocat. Quidam etiam κλοιὸν dicunt, aut calion. Unde improbis quoque cyphonis adhæsit nomen. Et cyphonismus pro supplicio. Quanquam est item in curru pars dicta cyphon: velut suo ea virgæ hypocyphonia vocantur, & cyllobantes. Dictum Cyphon, ἀπὸ τοῦ κύφειν, id est à capitis proclinatione: nam & incurvati dicun-B tur cyphalei. Sed cyphella nubes appellant ab occultandi potestate, quia cæli adimant aspectum, quasi crypella. παρὰ τὸ κρύπτειν. Apud quosdam ita cautum animadverto, ut quisquis, per audaciam legum placita nihili habuisset, diebus viginti in Archivo vinctus cyphone perseveraret nudus, melle ac lacte delibutus, ut apibus muscisq; esset pabulum: dilapsis verò iis, muliebri indutus veste deturbaretur in præceps. Aulam verò dicebant locum, quo ducerentur damnati, quem mox juniores ἀρχεῖον C id est Archivum appellare cœperunt. At si quis mortem sibi admovisset, mos Atheniensium fuit, manum quâ hoc peregisset abscindere, ac sejunctim à corpore humo contegere. Abigeos Ulpianus scribit, quum durissimè puniuntur, ad gladium damnari solere. Insulanem pœnam legimus apud Ammianum Marcellinum. Qui & quosdam cruciabiliter necatos scribit, sulcatis acerrimè, fodicatisque lateribus.

D *Furum supplicia diversa. De Dracone legumlatore. Furum species aliquot. De lance, ac licio: item de laro, larco, bomolochis, & saccularis, & balantiotomis, zonariis sectoribus. Caves, cavea. An phenes sit fulica, ut voluit Ambrosius. Depeculatores, molgi, amelgi, phollis, donus: fiscus, fiscellus.*

Cap. VI.

QUoniam verò in digitos quodammodo suppli-E ciorū, quibus usos veteres cōperimus, genera mittere est visum, non inscitū improsperumq; fortasse fuerit, quin multis forsan vel quadruplarium, etiam constitutas furibus pœnas exequi, quas pro morū consuetudine diversis in locis fuisse varias accepimus. Siquidem Draco, quem sanguine, non atramento leges conscripsisse, proditū est: quique omnium princeps Atheniensi populo tulisse easdem memoratur qualecunq; admissum foret furtum, mortis pœnam irrogavit auctori. F Hunc ferunt in theatro apud Æginam præfocatum sepultumque, petasos vestesque omnifariam conjicientibus in eum universis. Mox & leges antiquatas abolitasque, non quidem decretis ullis, verum tacito illiteratoq; consensu: aut Solone ipsum procurante, quod scribunt nonnulli. Nam non furti modo convictis mortis irrogavit supplicium, sed & cujusq, peccati rei ac ocii etiam damnatis. Interrogatus autem ipse, Quid ita in omnibus mortis approbasset mulctam? Quoniam, in-G quit, parva ultimo digna supplicio arbitror: majoribus quid gravius statuerem, non habui. τὰ μὲν μικρὰ ταύτης ἄξια νομίζω, τοῖς δὲ μεγάλοις οὐκ ἔχω μείζονα. Solon factus & ipse legumlator, mitioribus pœnis adortus morum emendationē, dupli pœna vindicandum sanxit, in eum qui furti se alligasset. Decemviri pro furtorum imparitate disparabiles

induxerunt suppliciorum metus. Quippe manifestarium furem, quod & Cajus repetit Digestis ad legem Aquiliam, tum demum necari indulserunt, sed clamoris tamen testificatione, ut Cajus inquit, si tenebrarum beneficio sese in facinus insinuasset, aut luce quoque, si telo se tueri ausus foret, quo evaderet. Cæteros id genus, si liberi forent, verberibus subjecerunt, addictos ei, unde furtum factum foret. Si servi, à verberibus etiam de saxo dari in præceps permiserunt. Pueros impuberes ad prætoris arbitria rejecerunt, qui & factam noxam sancirent. Erant vero furta, quæ per lancem liciumq; concipi dicebantur. Puto, quia qui in alienam domum expilandi proposito ingrederetur: sicut qui magistratibus præministrabant, lictores, licio præcingebatur, lancemque ante oculos obtendebat, propter matrum familias, aut virginum præsentiam. Liciis uti in veneficio, veteris fuisse moris, abundè Maronis ex Bucolico ludicro carmen cõprobarit, implicandæ obturbandæq; mentis gratia, sicuti liciis implicatur stamen. In hoc furum genus perinde vindicatum, ac in manifesti furti reos. Cæterum & hæc mutata cum temporibus, interpolataque pœnarum sanctio: quoniam in manifestarium furem quadrupli constituta est actio. At Hermogenes Jureconsultus Digestis de rerum amotarum actione, Ad fiscum, inquit, mariti bonis devolutis, uxor rerum amotarum nomine in simplum convenitur. Manifestum furtum intelligi voluere priores, ut auctor Massurius scribit, quod deprehenderetur dum perpetraretur, hoc est (ut Græcè dicam) ἐπ' αὐτοφώρῳ, sive ἐπ' αὐτόπτῳ, id est in furto ipso & in oculis. Sic enim reponendum apud Vlpianum Digestis de furtis, ubi temporum inscitia dictio Græca obliterata pernoscitur. Faciendi furti finis intelligitur, quum perlatum est quò ferri cœperat. Furti concepti, item oblati, pœna tripli est. Scitu digna sunt quæ Vlpianus scribit: Si uxor, inquit, alicujus furi opem tulerit, furti non tenebitur, sed rerum amotarum. Aliàs furtum finiunt Jureconsulti, rei alienæ fraudulentam contrectationem lucri ergo. Quin si volente domino, quem ipse tamen opineris nolle, quippiam inuncaveris, furti alligatum videri, sanxit Pomponius. Alexandri Cæsaris præclara est sententia: qui ad id quod per præconem edixit, ut principem nemo salutaret, qui se furem nosset: ne aliquando detectus, capitali afficeretur supplicio: etiam prædicabat, fures de paupertate solos conqueri, dum volunt vitæ suæ scelera obtegere. Sed & illud, ὅς τις ἂν πολλὰ κεκλοφὼς, ὀλίγα δὲ τοῖς βοηθοῦσι δῷ, σῶος ἔσται. id est, qui multa rapuerit, pauca suffragatoribus dederit, salvus erit. Idem fures nuncupabat, scelerum quotidianorum reos, ac solos item reipublicæ hostes. Quia verò non esse unum tantummodo genus furum, liquet, inveni qui aris clàm assidentes ut oblata suffurentur, bomolochos appellari tradant, quasi περὶ τοὺς βωμοὺς λοχῶντας, id est circa altaria delitescentes insidiantésve. Quanquam & eo nomine dicuntur mendicabula in templis suppliciter corrogantia stipem, atque item tibicines & vates rebus divinis adhibiti. Sed & scurræ bomolochi figuratè dicuntur, quive despicabiles vilissimique possunt lucelli causa etiamnum illa pati, quæ nec Sarmentus iniquas Cæsaris ad mensas. Laron, comici pro furacissimo usurpant quandoque: nam est avis laros voracis naturæ, rapacisque. Sunt qui fulicam eo nomine accipiant, ut inde etiam Larius nuncupetur lacus de avitii ejus copia. Larum Theodorus gaviam interpretatur, cui sit color σποδοειδής, id est cinereus, ut scribit Aristoteles, qui etiam laron nuncupat λευκὸν, id est album. At cepphum, id est κέπφον, fulicam reddit Theodorus idem. Sed Hexaëmeri quinto Ambrosius fulicam à Græcis phenen dici, hoc est φήνην, arbitratur: quæ excussum nido aquilæ pullum solarem intuitum non valentem ferre, exceptum alat. Lycophronis interpres: Cepphus, inquit, marina est avis λαροειδής, id est lari similitudine: quam spuma venantur piscatorum pueri. καύης item larus dicitur, id est caves: unde caveças, id est καύηκας, nuncupatos invenio, qui lari mote senio inalbescant. Lazos verò nunc dici, qui olim nuncuparentur Colchi: auctor Agathius est. Ambrosium malè habent parte hac eruditiores, quoniam φήνης dicatur à nostris ossifragus, alienos fœtus cum suis alens. Larcos autem vas intelligitur, in quo feruntur carbones. Depeculatores, hoc est qui publica intervertunt, vocant iidem molgos & amolgos, à mulgendi consuetudine, quod dicitur ἀμέλγειν. proinde ex aphæresi curare, facetè dicti. Sunt in hoc genere & qui balantiotomi Græcè nuncupantur, velut marsupiorum incisores, ut alibi diximus, meminit contra Ctesiphontem Æschines: Adducent (inquit) illum, veneficum balantiotomum, qui rem publicam incidit. Hos fortè saccularios rectè dixeris, ex Asconio. Sed Plautus zonarios dixit sectores. Est item balantium pondus quoddam, phollis nuncupatum, donos continens ducentos quinquaginta. Habet verò donus libram unam, uncias duodecim. Fiscos item pro nummorum conceptaculis comperias: sed & lineos legimus fiscos, exprimendis eliquandisque succis: unde & fiscellus, in usu eodem.

T. Livij locus emendatur ex primo, ubi legitur, Lex horrendi criminis erat. Item locus Plauti enarratur, de arbore suspendio eligenda. Acherusium quid, & ulmorum acheruntem in Plauto qua interpretemur ratione.

CAP. VII.

SEd enim quia de suppliciis copiosius agere collibuit, fraudi nõ erit, opinor, si ad lacteos T. Livii fontes diverterimus, vitiatis interpellatisq; codicibus laturi opem pro virili. In primo siquidem ab Vrbe condita sic fermè scriptum reperias. Lex horrendi criminis erat, duumviri perduellionem judicent. Quam lectionem sciolis ac malè feriatis plerisque, quorum minus intercutanea eruditio superficiaria modo rimatur ac discutit, plausibilem visum iri, non ambigo. Arridet enim pullato circulo demum, quod obvium, quodque (ut dicitur) ex trivio est. Atqui pensiculatius expendenti, loco verbi Criminis, reponendum videbitur Carminis, quod resipit vetustatem, & eruditionem habet classicam. Legum siquidem dicebantur carmina, non crimina. Quod ut constet, ad anchoras recurrendum, hoc est veterum auctoritas advocanda, qua maximè adversus pervicaces stemus. Marcus igitur Tullius in oratione pro Rabirio Posthumo ad hunc modum scribit: Namque hæc tua, quæ te hominem dementem popularemque delectant, I lictor, colliga manus. Quæ non modo hujus libertatis mansuetudinisque non sunt, sed ne Romuli quidem, aut Numæ Pompilii: Tarqui-

Tarquinii superbissimi ac crudelissimi regis ista sunt cruciatus carmina, quæ tu homo levis ac popularis libentissimè commemoras. Caput obnubito, arbori infelici suspendito. Hactenus Cicero, qua in parte ne obrepere quidem suspicio potest, quantumvis in utramq; aurem dormias, legendum esse Criminis. Sed & de oratore primo libro ita exaratum adnotavimus: ut totum illud, uti lingua nuncupasset, non in duodecim tabulis, quas tu omnibus bibliothecis anteponis, sed in magistri carmine scriptum videretur. Hoc verò loco carmen, signare præscriptum, aut sententiam, sive præceptū, conjectamus. In quam notionem reperias item De lege agraria libro secundo. Sed & T. Livius ab Urbe condita libro trigesimonono, concione advocata solenne carmen precationis fari, prius quàm populum alloquantur, magistratus solere, auctor est. Quin & libro primo, Sua item carmina Albani, suumque jusjurandum per suum dictatorem, suosq; sacerdotes peregerunt. Et paulò antè, Quæ longo effata carmine non operæ est referre. Sed utique de carmine non esse mirandum, Asconius Pedianus facit, qui versiculum pro verbo, quod insolentius est, usurpasse deprehenditur, quum ita scribit: Tribus versiculis enim ait, Accepi, dedi, reliqui. Ne quis verò mendum putet exemplarium, id ex Cicerone est Verrinarum tertio: Audistis quæstoriam rationem tribus versiculis relatam. In epistolis vero ad Brutum, sic refert: Breves tuæ literæ, breves dico? immo nullæ tribúsne versiculis his temporibus Brutus ad me? Cæterum quia in suspendio arborem infelicem nuncupat veteris carmen legis apud Livium & Ciceronem, ad eam allusisse Plinius apertissimè mihi videtur, quum in præfatione Naturalis historiæ dicit: Ceu verò nesciam, adversus Theophrastum, hominem in eloquentia tantum, ut nomen divinum inde invenerit, scripsisse etiam fœminam: & proverbium inde natum, Suspendio arborem eligendam. In nodi hujus explicatione cæcutire multos, palàm est, etiam si nō insit Platonici numeri, aut Bœotia ænigmata, nec ex vulturum nidis expositio petenda foret. Si quid ergo hactenus exsudarunt in eo jam (opinor) desinent saxum volvere. Felices autem arbores, ne hoc relinquamus inenarratum, Cato dixit, quæ fructum ferunt: infelices, quæ non ferunt. Plinius auctor est, Infelices existimari, damnatasque religione, quæ neque seruntur unquam, neque fructum ferunt. At Veranius de verbis pontificalibus, Felices (inquit) arbores putantur, quercus, æsculus, ilex, sapinus, fagus, corylus, sorbus, ficus alba, pyrus, malus, vitis, prunus, cornus, lotus. Tarquinius verò Priscus in Ostentario arborario sic ait, Arborum quæ inferum deorum avertentiumq; in tutela sunt, eas infelices nominant, ut quæ baccam nigram nigrosque fructus ferunt. Cæterùm ne quid omnino dissimulem, potest ex Plinio ipso item proverbii ratio erui. Quoniam apud eum ita legimus, In Aulocrene platanus ostenditur, ex qua pependit Marsia victus ab Apolline, quæ jam tum magnitudine electa est. Sed in eadem Naturali historia legimus, Canes supplicia annua pependisse, inter ædem Juventutis & Summani in furcas sambucea fixos arbore. Quin & alibi idem auctor Pyrrhi legatum facetè lusisse scribit, in austeriore gustu vini, meritò matrem ejus pendere in tam alta cruce. Adjiciamus verò & damnandi criminis confessos ac judicatos ritum, de quo sic breviter Seneca, A-

A scendit prætor tribunal, noxiæ post terga ligantur manus, fit à præcone silentium. Adhibentur deinde legitima verba, canitur ex altera parte classicum. Opera illud adjecero parerga, proditum Aristotelicis esse monimentis, Acherusion dici omne satum sylvosum arborosumque. Ex quo eruditorum conjectatio est, ad hoc forsan Plautinum id referri oportere, ubi in Amphitryone ulmorum Acheruntem vocat.

B *Plautini loci expositio de litera longa, quam suspendiosi faciant. Cruciarii qui, & cruciantes, item crucium. De cruce scitu digna. Sarmentitii, & Semassii cur dicerentur Christiani.*

Cap. VIII.

PORrò in hac suspendiosorum mentione non parergon fortasse fuerit, amplius aperuisse Plautinum scrupum, in quem veluti latitans aquis C saxum plerosque jam impactos scio. Sic verò Staphyla anus inquit,

> Neque quicquam melius est mihi,
> Vt opinor, quàm ex me ut unam faciam literam
> Longam, laqueo collum quando obstrinxero.

Scitum hoc videri adagium potest, & apertum satis, in eos qui præposterè commoriuntur, præ- D cluso (ut inquit Plinius) spiritu, cui quæreretur exitus. Cæterum sunt, qui ejus rationem parum, ni fallor, & scienter & exploratè introspexerint. Literam enim longam, L dici volunt: sed hebeti prorsùm judicatu. Dicant enim viri doctissimi, quo probent argumento, pendentem hominem amplius, quàm ubi suis constat vestigiis, eam exhibere figuram: mihi utique parum liquet, nisi fortè caligamus in sole, ac de compede impacta educere pedem nequimus. Nec à E grammaticis traditum ignoramus, literarum alias esse longas, rotundas alias, quasdam verò quadratas. Quin doctius fuerit interpretamentum, ac perspicacius, si ad T literam Græcam Plautinos sales retulerimus: quoniam qui pendet, eam planè reddit imaginem: suspendiosi defuncto obtinente vicem lineæ ex superiori parte in imam productæ. Trabes verò unde laqueus destinatur, transversam elementi portionem fingere videtur. Id ut ad hunc modum conjectemus, doctissimus fa- F cit Lucianus, qui in libello cui titulus est Δίκη φωνηέντων, id est Judicium vocalium, ad disquisitionem literam hanc vocatam à sigmate, ita coargui fingit, ut quæ furatrinam exerceret, & aliena violenter invaderet, ex plerisque dictionibus pulsa litera τ, in cujus locum ipsa se nullis comitiis suffecerit: Proinde videri dignam, quæ in id contolleretur supplicium, quod ipsius exprimeret figura. Ea vero est crux, ac furca: nam & tau Gallicum positum invenies pro cruce apud celeberrimos auctores, quam ad eum con- G struere modum Galli consueverant: & Hieronymus super Marcum, Tau (inquit) litera salutis signum demonstrat & crucis. Immo verò & crucis nomen Græcum, quod est σταυρός, non aliunde videtur appellationem duxisse: quanquam grammaticis aliud videatur. Video, inquit Seneca, isthic cruces non unius quidem generis, sed aliter ab aliis

fabricatas. Sunt qui capite in terram converso suspendant. Alii per obscena stipitem agunt. Alii brachia patibulo explicuerunt. Cruciarios verò idem vocat Seneca, qui tolluntur in crucem, sicut cruciarias pœnas Sidonius Apollinaris. Cruciarios facetissimè Plautus discipulos crucis appellat, qui & patibulati dicuntur. Sed crucium, vinum insuave nominatur, & nimio plus austerum aut asperum. Cruciãtes equi apud poëtas creduntur ferè, quartotores ab grammaticis & vulgò dicuntur. Scitu dignũ illud quoque est: Didymon xylon à Græcis exponi B pro eo quod Romani furcã vocant, veluti ex duobus modo lignis constaret: nam didymon, geminũ dicunt. Præterea supplicii hujus Vlpianus commeminit, Digestis ad legem Juliam de sacrilegiis: sed & Callistratus Digestis de pœnis, Summum (inquit) supplicium esse videtur ad furcam damnatio, item vivi concrematio. Porrò quia de cruce mentio est, non gravemur promere hic quæ in primis studiosorum digna auribus arbitramur, ex monumentis excerpta clarissimis. Siquidem traditum ab Arabibus est, crucis figurã videri cæteras quotquot sint, præstare: quoniam superficies prima cruce describatur. Sic enim in primis longitudinem habet, atq; latitudinem, primaque hæc figura est, & omnium recta quàm maximè, constansque rectis angulis quatuor. Effectus verò cœlestium maximè per rectitudinem angulorum radiorumque resultant. Tunc enim stellarum potestas prævalet, quando cœli quatuor habeant angulos, vel cardines potius: Orientis videlicet, occidentisque, & medii utrinq; cœli. Sic verò dispositæ radios ita conjiciunt in se invicem, ut crucem inde constituant. Propterea esse crucem veteres dicebant, tum stellarum fortitudine factam, tum earundem fortitudinis spectaculum. Ideoque habere summam in imaginibus potestatem, ac vires & spiritus suscipere planetarum. Quæ opinio ab Ægyptiis initia duxit, confirmataque vel præcipuè est, inter quorum characteres crux erat insignis, vitam eorum more futuram significans. Proinde figuram ejusmodi Serapidis pectori insculpebant. Adjicit Hieronymus: Aves in surrectum se attollentes crucis exprimere figuram, quod adorans homo & natans item facit: sed & navis antenna cruci assimulata sustlatur. Quin ipsa, inquit, crucis figura quid est, nisi quadrati mundi forma? Scribit porro Suidas, Theodosio imperante quum æquarentur solo Græcorum templa, in Serapidis sacrario hieroglyphicas esse compertas literas, quæ crucis præferrent formam. Cæterum, quod ad crucis pertinet excellentiam, apud Ægyptios ante Christum humanæ salutis auctorem inenarrabilem, non tam muneris stellarum testimonium fuisse contenderim, quàm virtutis præsagium, quam à divinissimo corpore fuerat acceptura. Nec illud omiserim, divina (ut equidem reor) agente vi, fuisse in adoratione veterum crucis item figuram summè religiosam: quoniam in veneratione supplici, dum ori dextram admoverent, indicem super pollicem residentem (quod & tempestate hac ferè à plerisque fit) exosculabantur. Quod Plinius quoque significasse videtur: In adorando, inquit, dextram ad osculum referimus, totumque corpus circumagimus. Et in Apologia item Apuleius; Si fanum aliquod prætereat, nefas habet, adorandi gratia manum labris admovere. Hinc factum opinantur, ut Hebræi juxta linguæ suæ

A proprietatem pro veneratione deosculationem ponant. Quod adversus Ruffinum Hieronymus testatum reliquit. Lego deniq; Christianos quandoq; Sarmentitios & Semassios probrose nuncupatos, quod ad stipitem dimidii assis revincti sarmentis circumjectis amburerentur, quod in hac suppliciorum pragmatia compertum præterire non fuit consilii.

Elementa virtutum esse duo, spem honoris, pœnæ metum. De inferorum suppliciis digna scitu. Quomodo patiatur anima, ex Platonicorum doctrina. Maronis loca explicantur duo.

C a p. IX.

DVo verò esse veluti elementa virtutis ab philosophiæ studiosis traditum, scire videor: honoris spem, ac pœnæ metum. Illa quippe ad honesta C studia alacriores reddit, quando est externorum maximum bonum honor, siquidem hunc diis contribuimus, hunc in dignitate constituti affectant præcipuè: tametsi cumulatæ virtuti dignus rependi haud queat. Hic autem, metum dico, depravatos impetus cogit hebescere, tardioresque facit ad ea, quæ à rationis libra visuntur semota. Hinc ad terrorem increscentis audaciæ pœnarum genera octo legibus sanciri, Marcus Tullius scribit; damnum, vincula, verbera, talionem, ignominiam, exilium, mortem, servitutem. At summus ille pa- D rens Deus, à quo in hanc mundi partem, universitatis mediam emissi sumus, ut hinc inde rerum ab eo productarum ordinem excellentiamque exactissimè contemplati, humilem debitumque venerationis cultum auctori exuberemus, æternitatis præmium ex formula sua viventi proposuit. Abeunti verò an brutorum immanitatem, & sensibus mancipatam naturam, formidabiles inferorum cruciatus perpetuitatis diritati adglutinatos. Cœlestis illa hilaritas quæ quantave censeri de- E beat, abundè cum Apostolo Gregorius paucissimis verbis insinuasse pernoscitur, ubi ait: Nec oculum vidisse, nec ascendisse in cor hominis, quæ diligentibus se præparaverit Deus. Inferorum verò supplicia quis vel audeat, vel queat omnino eloquentiæ, vel ingenii amplitudine pro meritis explicare? Mira est illic, sed tamen vera pœnarum ratio, quod Augustinus inquit. Spiritus incorporeos corporei ignis tormento conflictari, quænam ratio dabit naturalis? Nisi quòd eadem quæ nostris F corporibus certis numeris animas adnexuit potentia, etiam spiritalem vim pœnis ignium indeficientibus alligare ineffabilibus poterit modis. Cæterùm libet parte hac cum veteribus theologiæ studiosis confabulari, qui & ipsi super iis aliqua sibi prodenda censuere. Adeunda verò præcipuè Platonis arcana, in quibus stupenda sæpe deprehendas. Animum intemperatum, dum etiamnum agit in corpore, talem esse veteres sanciunt, ut consopitam in eo rationem intelligant, vel affectui G prorsum mancipatam, unde incluibilis ad corporea vergens concipiatur habitus qui in naturam evadat quodammodo. Proinde hunc graphicè appingens Orpheus ita canit,

ἄῤῥηκτοι τ' ἀΐδαο πύλαι, ϗ δῆμος ὀνείρων.

Frangi nequeunt Plutonis portę, intus agit populus somniorum. De animo ita affecto gravissima est

ex

ex septimo De republica, Platonis sententia: Dormire illum in hac vita, & quidem profundius, ac prius quàm omnino expergefiat, demigrare. Post obitum verò etiamnum altissimo premi sopore. Quin & insomniorum absurdissima exterreri specie, quam rem sub Tartari nomine intelligi voluit. Philosophi verò sententiam aptissimè Platonicus poëta involucro quamvis obscuriore, Æneidos sexto expressit, quum inferorum vestibulum ac ingressum primum describens ita canit,

> In medio ramos, annosaque brachia pandit
> Vlmus opaca ingens, quam sedem somnia vulgo
> Vana tenere ferunt, foliisque sub omnibus hærent.

Animus ergo hic nimio corporis amore exardescit, propterea terreno hoc dilapso, protinus alterū sibi ex vaporibus itidem elementalis naturæ conflat, compingitque: sed & ad ea revolvitur, affectu perseverante ad quę proclivis antè ferebatur. Corpusculi verò ejus ea demum est figura, quales fuerint mores. Qua ratione fortassis intelligenda foret infamis illa quorundam in bestias commigratio. Sicuti verò in vita carnis senserat affectiones, ita & corporis illius animam sentire, arbitratur idem Plato: sed eo etiamnum acriores, quo est id purius, verum est in ratione non eadem. Sic etiam ex doctoribus nostris aliqui haud ignobiles philosophi, investigare volentes, quo modo incorporea anima igni possit affici corporeo, dicūt, Posteaquàm carne ipse exuta est, sensivas remanere potentias, & (ut Augustinus inquit) omnes sensus vitali potestate retentari. Aliorum sententia est, ab anima non formari corpus ejusmodi, nec per ipsum afformari sensum, sed divina potestate ita sanciente, animam quæ sese prius corpore adobruerit, aqueo elemento vel igneo ita destinari, alligarique, ut obnoxia servilique conditione indignationis plurimum inde concipiat, ac dolore convellatur. In statu hoc comminiscitur Orpheus furias tres, ex quibus Tisiphone animam infestet ex corpore. Megæra lancinet ex odio imaginatiiq; mali conflictatione formidolosa. Alecto perurat propter imaginarii mali boni cupiditatem. Has porrò furias excitari ab ultoribus dæmonibus, ut atrocius horribiliusq; exagitetur anima, Platonis sentētia est: sed quam comprobet etiam Plotinus, ac antea constituerat Orpheus, à quo hymno proprio dæmona, ultorem magnum celebrari novimus. Denique primas intemperantis animæ perturbationes persimiles volunt phreneticorum tumultibus, aut bile atra exagitatorum, vel etiam dormientium tumultuosis formidolosisq; somniis. Sed & eo amplius impiis animis terribilium fallax imago occurrat, quando avellendi potestas nulla ibi est, vacant externi sensus, nullius omnino rei sese ingerit distractio, nec lenimēta præstò sunt ulla. Sola reliqua fit, furens phantasia, ut Plato vult, aut phantasticæ rationis imperium: cui insolitatæ formidabilesq; ostentantur imagines, ut ruentis quandoq; cæli speciem concipiat, nunc dehiscentis terræ voragines tetras, seq; in ima baratri violenter mersari. Etiam flammantes ignium globos arrepentes, aut ferventium scaturigines aquarum, vel vastarum molium devolutiones ruinasque, quibus jam jam conterenda subjiciatur: &, quod omnia excedit, à dæmonibus truculenti sæviq; aspectus raptari, ac passim discerpi. Cæteraq; quæ phantasiæ furentis dictare impetus

A potest, malusque dæmon, ut Mercurio placet. Adde quòd deliciarum quibus in vita intemperantiùs perfrui assueverant, atrox habitus subiens exulcerat excarnificatque, tum cupiditate, tum desperatione potiendi. Hæc Sardanapalum muliere corruptionem à pellicum amplexu revellit ratio, dispescit à mensarum luxu Tantalum, à congestitiis Midam retrudit opibus. Propterea in Gorgia Plato: Idem mihi videtur circa animam, cuncta enim in ea apparent, quum corpus exuerit, tam quæ ex natura, quàm quæ ex affectibus inerant, quæ ob rei
B cujusq; studium homo cōtraxit in animam. Hinc, ni fallor, aperitur egregiè Platonici Maronis locus alter ex sexto eodem,

> Quæ gratia currum
> Armorumque fuit vivis, quæ cura nitentis
> Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos.

Cæterùm ne quid relinquatur quo legentium præpediri possit animus, sciant à Platonicis in separatis
C animis phantasiam dici sensum intimum, quem in vehiculo æthereo & aëreo constituunt, sed cum perturbatione in aëreo propriè. Vel Peripatetico intelligamus more, præsertim Avicennæ sequuti doctrinam, affectum habitumq; potentiæ rationalis, quem sensibus obsequendo contraxerit, ad corporeas reclinatum perturbationes, in materiamque vergentem.

D *An possit anima ignibus torqueri. An corpus amburi perpetuò, nec tamen interire. Laricis natura mirabilis. Larignum oppidum. Larigna pix, quæ vulgò larga dicitur. Item salamandræ, & carbonum, palearum, ac formicæ natura.*

Cap. X.

Sed non deerunt fortasse, qui argumentorū acuminibus diluere ista connitantur omnino, quoniam probabile nō fiat, animam, si est immortalis,
E perpeti, aut sentire dolorē posse: quippe si ob merita punietur, non erit absq; doloris sensu, & proinde etiam morti obnoxia. Quòd si morti non esse locum, colligas, illatio illa consequi videtur, Ergo nec dolori. Propterea, nec esse quidem patibilem. At Stoici astruent, animas utique mortis interventu aboleri nullatenus posse. Impias tamen, quoniā vitiorum scelerumq; inquinamentis labem contraxerint, evadere cujusdam naturæ mediæ inter mortalem immortalemque, & habere imbecilli-
F tatis quippiam ex corporeo contactu, ex quo insolubilem conceperint fucum, dum sensuum lenociniis obsequuntur, velut mancipatæ. Inolescente itaque labe miris modis, ut poëta nobilis ait, ejusmodi reddi animas, ut non extingui utiq; valeant, quoniam ex Deo profluxerint. Cruciatibus tamen obnoxias fieri ob terrenam, quam sibi affricuerint labem, quæ peccatorum multa illecebris, sensum doloris attribuit. Quòd si quærat quispiam, qualis omnino censendus sit ille ignis, qui miranda potestate spiritalia corporeaq; exitu nullo exurendi
G di citra consumptionem facultatem habeat: quum sexto Topicorum ab Aristotele traditum sciamus, Affectionem in corporibus quamcunque deterere de substantia perpetuo quippiam, ac demum absumere: Respondetur, videri talem, ut nullius indigus alimenti, nulla fumi permixtione in obscuritatem quandam crassescens vivat perpetuò,

vigeatque, aquarum modo fluida vi. Cremet insuper, ac reficiat mirabiliter, ut quantum ex corpore periturum æstimes, mox repositum, instauratumq; ineffabiliter animadvertas, ut perenne tibi sufficere pabulum videatur. Quod poëtica fabulositas suspicata, Tityi jecur vulturi æterna suggerens alimēta confingit. Nec tamen in omne corpus flammis ejusmodi datum jus, asserere debemus: nam quos præcellens incoquit virtus, & justitiæ maturitas in æthera purgat apertum, omnino cremantis potentiæ expertes censendi sunt. Quod ad animam spectat, sic ex Peripateticis ratiocinantur nonnulli: Si sensus, inquit, sensibilia citra materiam recipit, patiturque tactus nonnunquam non calore ipso, sed specie, caloris ratione, intentioneq; spiritaliter recepti. Si visui non color, nec magnitudo ulla, sed ratio, ac intentio eius absq; materia imprimitur, animos mirabimur etiam elementorum qualitatibus, quibus in hac inhiabāt vita, per intentionem, ac spiritaliter, & absque materia receptis torqueri? Hac certè ratione non à corpore incorporeum, sed ab incorporeo incorporeum pati, agnoscimus. Sed urgent nos infestantque pervicaciores plerique, ceu naturæ consonum haudquaquam sit uri citra perniciem corpus aliquod: etiam si apud Aristotelem comperimus, esse animalia quæ in ignibus vivant, immo verò si quo casu avolent, intermori protinus. Jam & ferventium aquarum scaturiginibus ita vermiculos innasci plerumq;, exploratissimum est, ut alibi ducere vitam nequeant. Sed malè feriati ad hæc inferunt, si maximè detur rem sic habere, non tamen ista vivere perpetuo, nec ullo interim exagitari dolore, quoniam indidem etiā vegetentur. Mihi verò à naturæ rationibus abire longius videtur, vegetari, quàm cruciari rebus ejusmodi. Mira prorsum res est, igneis flammarum rivis obvolui, membra perpetim depascentibus, & superesse tamen, ni mirabilius foret, ignium molibus adobruta vivere, nec tamen inde dolere prorsum. Quòd si impetrant ista fidem, cur non & illa? Certè miraculum naturæ est id quoque, laricem non solum ex succi amaritate vehementi à carie tineaq; non noceri, verum nec flammam recipere, nec ardere per se, nisi ut saxum in fornace ad incoquendam calcem, lignis uratur aliis: nec flammam ideo sic quoq; recipit, nec carbonem rēmittit, sed spatio longiore vix comburitur, quod sit minima ignis & aëris temperatura. Cognitum id summa Cæsaris admiratione apud Larignum oppidum in Padi præripiis situm, ex arboris copia nuncupatū, quando ignibus obvallata turris superfuit citra nocumentum. Sicuti larigna dicitur pix, quæ & arboris nomine larix vocatur quandoque: vulgus largam, luxata dictione appellare consuevit resinam id genus. Larimnum verò thymiama Sabæorū est odoratum, præcipuè Straboni. Sed & Quadrigarii adnotatum Annalibus est, oblitam alumine materiam, succendi non posse. Quod esse verum, à Sylla in Archelaum bellante comprobatum est. Nec illud argumentum alicuius fuerit momenti: Omne quod dolet, etiam mori. Siquidem dolet anima, corpore utique major, nec moritur tamen. Quare quod in hac colligimus nunc, reperietur tunc in damnatorum corporibus. Quid, quòd animæ proprium est dolere, non corporis: etiam si ab corpore doloris emicent scintillæ? Sicut enim vivere ac sentire dicimus corpora, quia animæ potentia hasce insitat vires: ita & in dolendi ratione attinen-

A dum, quoniam corporis dolor esse ab anima tantum potest. Quam ob rem si inde mors colligeretur futura, quia interveniat dolor, adversus animam efficacius multo sic colligeretur, quia ejus sit dolere proprium. Quod Aurelius comprobat Augustinus, à quo etiam refelli Platonicos novimus, qui ex terrenis moribundisq; corporibus assultare in animam perturbationum agmina colligunt: quum tamen fateantur iidem animas ab omni corporis labe repurgatas, dira nihilominus agi cupidi-
B tate, qua rursus incipiant in corpora velle reverti. Posse verò humanum corpus æternis sufficere cruciatibus, ut amburatur citra detrimentum, doleat sine interitu, non videri impossibile prorsum debet, non salamandræ modo argumento, quam auctores eminentissimi in ignibus victitare produnt: esseque tum terrestrem, tum marinam, ut ex Paulo didicimus. Nam de ea Nicandri interpres ita prodit: Salamandram (inquit) memorant, per ignem meare, nec inde quippiam oblædi: ejus interanea
C decutiendi pilos vim habent, quadrupes est animal, lacertæ simile ac terrestri crocodilo. Sunt qui scribant, esse natura frigidum. proinde si in fornacem inciderit, ignem restingui, ipsum autem perseverare ἀφλεκτον, id est illæsum. At hoc credi temerè, auctor Dioscorides probat. Andreas verò non contemptibilis auctor, si salamandræ (inquit) sanguine vel manum vel omnino vestem infeceris, nocumenta ex igne haud prorsum sentiet. Postremò animal nec corio contegitur, nec præfulcitur
D squamma. Quin eo argumento Græcus poëta λεπόῤῥινον appellavit: quoniam pellem dicant rhinon. Etiam si aliqui malint dici, quia ab pelle desudet λίπος, id est pinguedo. Ac ut nil prorsum omittatur, lib. decimoquinto ἐκλογῶν περὶ γεωργίας: Salamandra, inquit auctor, minimum animal ex ignibus ortum capit, & in eis flammæ nocumentum haud sentit. Sed & tot montium argumento, inquam, plerisq; in locis ab ævo ardentium globosq; flammarum subinde eructantium, quos tamen non
E deficere, animadvertimus. Catum porrò humanæ vim præstabit eandem ille ipse, qui tot & tam miranda in rerum produxit natura. Qui pavonis carnibus potestatem indidit occultiorē, qua putreant nunquam, quod se experimento didicisse Augustinus scribit. Qui carbones, rem fragilem adeo, ut nullo negotio conterantur in pulverem dissilenturque, tanta insignivit firmitate, ut nulla humectationis copia vitientur, aut annorum sentiant damna. Proptereaque limitibus ita substratis, adver-
F sus rapacem avidamque grassantis vicini fraudem. Expende rerum naturæ sympathiam, antipathiam nec spreveris. Non in multa te dimitto, paleas ad libram revoca, illas insita putes frigiditate nivium rigorem servare illiquefactum, ni eisdem præcelerem pomis cocturam induci genuino calore, liquidò perspicias. Quis in formica tantulo animali, ac tam nullo vaticinā expectarit persensionem? Atqui Ælianus inquit, fame ingruente αἰεὶ φιλέργους πρὸς τὸ θησαυρίσαι. Addamus & illud, Ab ex-
G tremo die cessaturum omnino cæli motum, quo eveniente, nulla erit actio, nulla in corporibus affectio, in naturæ tendens transmutationem. Ita ergo perseverantiæ ratio prima ex Deo est, ex naturæ vi etiam altera. Philosophi verò topicum illud naturæ pomerio tantum continetur.

An ignis damnatorum suppliciis destinatus habeat aliquid intermicantis luminis.

Cap. XI.

QVæritur porrò, si tam atrox impiorum cruciatibus destinatur ignis, sit-ne inibi lumen quoque, quando id esse proprium elementi videtur: quod si admittas, consequens erit, habere tamen damnatos spiritus, unde quadamtenus tormentorum leniant diritatem: siquidem lux in primis jucunda est, ac vitæ gratissima. Sed enim absurdum omnino, & à divinæ sanctionis integritate sejunctum, vitæ adobrutos flagitiis & bonis semper infestos, Deo nulla nō hora rebelles post mortem læti quippiam sortiri, quo sceleratæ mentis æstum, vel momento mitescere sentiant. Proinde vero propius fit, si quod ibi interluceat lumen, calamitatum cumulo id accedere magis quàm lenimento: nam lucis munus alioqui lætissimum, sæpe item dolorem potest immensum parere, si quid aperiat, quod nolis videre. Sic igitur statuendum, teterrimas illas tenebras intermicare ingrati luminis quippiam, quo pateścant, quæ exulcerent vehementius. Propterea Moralium nono Gregorius, illud Job exponens, Vbi umbra mortis, & nullus ordo. Infernus ignis, inquit, ad lenimenta non lucet: lucet autem, ut magis torqueat. Nam consectatores complicesque flagitiorum improbi flamma illustrante visuri sunt, quorum gratia sese facinorum pravitate adobruerunt. A Nicolao item theologo eadem ferè statuuntur. Atque inde dici esse inibi tenebras exteriores, quando in mente colliguntur esse interiores.

Inferi an sint. Veterum in eo disceptantes sententiæ. Augustini mox decreta. Ab Domitiano exhibitum inferorum spectaculum, ex Dionis historia.

Cap. XII.

ESse autem inferos, constanter asserit Christiana veritas: ex veteribus omnino pauci. Plinius quidem, ut in plerisque, hæresi depravata, sustulisse eos videtur: Si ulli, inquit, essent inferi, eos jam refodissent avaritiæ manus. Marcus quoque Tullius quum alibi, tum in oratione pro Cluentio, falsa esse quæ de inferis traduntur, indubitanter astruxit: sed & in Consolatione ad Martiam Seneca, Illa, inquit, quæ nobis inferos faciunt terribiles, fabula est. Lucretius libro De natura tertio, non alibi esse inferos statuit, quàm in hac vita: sic enim ait,

> Atqui animarum etiam quæcunque Acheronte profundo
> Prodita sunt esse, in vita sunt omnia nobis.

Sed & apud Ovidium Pythagoras:

> Quid Styga, quid tenebras, & nomina vana timetis?

Plutarchus in libro De iis qui serius à Deo puniuntur, quendam ita narrantem inducit, Esse Adrastiam Jovis & Necessitatis filiam, injustorum omnium præsidem ultricemque, cui ministri adsint tres: à quibus in corpore quidē crucientur, puniunturque aliqui: atqui graviora perpetrarint, hosce post mortem judicio tradi ab dæmone: qui verò sceleratissimi atque immedicabiles fuerint, eos ab Erinnye ex ministris Adrastiæ tertia, maximè fera immitique, in obscurum quendam & qui referari nequeat, locum intrudi. Socrates verò apud Xenocratem à mago quodam Gobria, se accepisse ait, A Opin & Hecaergon tabulas æneas ex hyperboreis attulisse, quibus contineretur, in corporis solutione animam in occultum sub terram migrare locū, in quo Junonis sit regia, haud Jovis aula angustior: quippe quum terra mundi medium teneat. Vestibula verò Plutonis provinciæ claustris, æneisque catenis undique vinciri: illum qui ista referet, fluvium Acherontem prius, mox Cocytum excipere, quibus transcursis, oporteat ad Minoëm & Rhadamantum duci in eam regionem, qui Veritatis B campus cognominetur. Mercurius verò sic fermè scribit, Quum fuerit animæ à corpore facta discessio, tunc arbitrium examénque meriti ejus transiliet in summi dæmonis potestatem: isque si delictorum illitam maculis vitiisque oblitam viderit, desuper ad ima deturbans procellis turbinibusque aëris, ignis & aquæ sæpe discordantibus tradet: atque inter cælum & terram mundanis fluctibus in diversa semper æternis pœnis agitata raptabitur, ut in hoc obsit animæ æternitas, quod sit immortali sententia æterno judicio subjugata. Ergo ne C his implicemur, verēdum tantundem, cavendúmque esse, cognosce. Increduli enim post delicta cogentur credere, non verbis, sed exemplis, nec minis, verum ipso pœnarum affectu. Hactenus Mercurius. Quem ne quis fortè irridendum censeat, quòd in cæli terræque meditullio suppliciorum statuere videatur locum, sciat, inferorum regionem & ignis æterni sedem esse opinationis incertissimæ apud Christianæ veritatis assertores: D quando maximus doctor Augustinus ita sibi scribere permittit: Judicatis quippe iis, qui scripti non sunt in libro vitæ, & in æternum ignem missis: qui ignis, & in qua mundi vel rerum parte futurus sit, hominem scire arbitror neminem, nisi fortè cui divinus spiritus ostendit: tunc figura hujus mundi peribit conflagratione. Cæterum arrident vel maximè in hoc proposito, quæ Geneseos secundo Augustinus idem scienter adnexuit. Si quis putat, inquit, animas corpore exutas locis corporalibus cō- E tineri, quum sint sine corpore: non deerunt qui faveant, & divitem sitientem in loco corporali fuisse contendant: ipsámq; animam omnino corpoream, propter arentem linguam, & stillam de Lazari digito cupitam. Sed melius est dubitare de occultis, quàm litigare de incertis. Divitem in supplicio, pauperem in refrigerio esse, non dubito: sed quomodo intelligatur flamma inferni, sinus Abrahæ, & hujusmodi, vix à mansuetis, à contentiosis nunquam invenitur. Apud Esaiam legimus prophetā, F unicuiq; proprium quo torqueatur, ignem ascribi. Ambulate, inquit, in lumine ignis vestri, & in flamma quam accendistis. At inquit Origenes secundo περὶ ἀρχῶν, iis indicari planè videtur, Peccatorem ipsum sibi proprii ignis flammam succendere, nec in incendium aliquod antea destinatum demergi. Ejus vero materia escaque ac pabulum peccata esse videntur, no ... quæ ab apostolo Paulo, ligna dicuntur, item fœnum & stipula. Censendum verò, sicuti in corporibus cibi exsuperantia G vel qualitatē diversa feb ... incendia pro fomitis modo: ita & in a ... ubi vitiorum incentiva labem aggesserint ... malorum effervescat cumulus, diram sibi tetramq; supplicii progignens flammam, quum nadmissorum facinorum historiam ante oculos propositam intueantur, & ipsa sibi testis conscientia propriis agitetur stimulis in pœnæ ardorem formidolosæ. Mali acerbitas

non ferenda vel hinc conjectari certius potest, quod plerunq; mori præstat, quàm diutius livore macerari, ira identidem incendi, tristi mœrore cõtabescere. Illis verò quæ Augustinus, ut cunctanter, ita & sapienter astruit, adnecti potest ex Græca natum petulantia, qui ejusmodi rerum incertitudine ducti, fabulosa quæ de inferis dicantur, arbitrati omnia. Mendacii cujuspiam vanitatem diluere volentes incipiunt, τὰ ἐν ᾅδου, id est id ferè tale haben, qualia quæ de inferis jactentur. Certè magnus Plotinus peccantes gravius animas dæmonum cruciari præfectura tradit. Orpheus id ipsum confirmat, & Jamblichus. Non omittendum quod prodit Dion: Domitianum inter spectacula noctu inferorũ fabulas exhibuisse, domo ad id instructa, in qua prorsus omnia viserentur nigra, excitatis quoq; ex pavimẽto miro ingenio tabernaculis, senatoribus modo, equitibusque, sine servitiis ad spectaculum admissis. Unicuique verò sepulchralem impegit columnam, nominibus etiamnum adjectis, apposita & lucerna uti in monumentis assolet. Hinc formosiores pueri atro expicti colore prodibant, mortuorum præferentes imaginem, ac meticulosa ambientes assidentium singulos saltatione, ad verum omnia implebant, territis omnibus, ne mox jugularentur. Nam & quæ ad cædem maximè spectare videbantur, proferebat Domitianus: paulò tamen pòst dimissi cum donis omnes, ex iis quæ in cœna fuerant parata.

Platonis sententia mirabilis, evangelicæ consona veritati, de inferorum pœnis. Item Origenis opinio, an ibi sit verus ignis, & tormenta vera.

CAP. XIII.

PLato quem cæteris omnibus Christianæ veritati facit propinquiorem Aurelius Augustinus, Herum quendam Pamphilium resurrexisse cõfingens, de inferis illum multa mirandaq; explicantẽ inducit: ac primò quidem ut post corporis interitum anima cum plerisq; aliis in dæmonicum quendam pervenisset locum: in quo terræ duos agnoverit hiatus, totidemque supernè in cœlesti regione ex adversum. Inter hiatus verò ejusmodi sedentes judices, qui ubi animas judicassent, justos quidem ad dextram supernè per cælum ascendere jusserint, in anteriori parte signa eorum, quæ judicata forent, ferentes. Injustos contrà ad sinistram inferius: omnium in vita gestorum à tergo signa habentes suspensa. Vidisse porrò per utranque cæli terræque portam animas lata sententia abeuntes. Per alias item duas ex terra quidem ascendentes animas pulvere, squalore macieque confectas. E cælo autem alias nitidas descendentes: viderique dixit, animas undique venientes, tanquam longa itineratione defatigatas libenter in prato, quod ibi est, tanquam celebri in conventu recumbere, ac se invicem quæcunque mutuo se noscitassent, salutare. Esse autem illud mille iter annorum. Quoscunque verò aliis injuriam intulisse, constaret, pœnas singillatim pro quolibet decies reddidisse. Hoc verò per quodlibet annorũ centenarium esse, quasi hæc humanæ vitæ sit meta, ut animæ decuplam injuriæ redderent pensionem. Rursùmque, si qui beneficia fuerint aliqua elargiti, justitiamque & pietatem coluerint, eadem pensione præmia reportare. Ajebat præterea, Ardieum se vidisse ac tyrannos, sed &

A privatos nonnullos, qui magna perpetrassent scelera, quos ascensuros se propemodum confidentes hiatus ille minimè permittebat, sed horridè mugiebat. Aderant illic viri fortes aspectu ignei, qui quum mugitum subitò perpendissent, hos seorsum rapiebant, manibusq; & pedibus & cervice devinctis, prosternebant, excarnificabantq; & secus viam quandam ad exteriorem partem raptatos tribulis lacerabant. Hæc ex Platone vellicatim, ne longius abiremus, excerpta collibuit hic potis- B simum subnectere, quod insint evangelicæ veritati pleraque minimè dissentanea.

Mentis æstuatio graviórne fit, quàm afflictio ex igneo proveniens tormento. Vermis apud theologos quid, & clibanus apud Gregorium. Doloris ratio.

CAP. XIV.

SOlent Christiani patres quæstionẽ agitare, vermisne supplicium animã gravius lancinet con- C vellatque, an ignis. Ne quem verò insolens dicendi modus suspensum diutius habeat, Vermis appellatione putant conscientiæ remorsum ac vellicationem quandam, perpetim nos infestantem, ac perpetrati facinoris commonentẽ: quam ideo sic nuncupandam censuerunt, quòd ex peccati putrilagine consurgat, sicuti computrescente cadavere, succrescunt inde vermiculi. Hunc verò mentis æstum ignis ustionem longe exsuperare, sic fermè colligunt: Doloris, inquiunt, acerbitas tribus maximè D capitibus perpenditur. Primum est, magnitudo adnexi mali: sequens est, potentia rectè apteq; parata instructaque ad ejus mali patientiam: postremum est, arctus, vehemensque cum potentia ejusmodi affligentis & exulcerantis mali nexus. Hic maximum, quo excarnificetur anima, malum est perfectionis privatio carentiaque, ad quam erat apta & nata. Hanc verò damnata certissimam concipit anima. Ea sic apprehensa, maxima evadit calamitas, bonæ ipsius animæ dispositioni longe infestior, E quàm ignis actio: quando affectioni ejusmodi paratior animadvertitur, quàm igneis tormentis: neque enim à natura aptitudinem habet ignis, qua conflictetur spiritalis potentia, nisi ut divinæ organum sanctionis. At spiritale malum affligere animam per se, & immediatè potest. Conjunctio autem ac nexus exsuperantiam habent insignem: quoniam per intellectum apprehẽsio longe cooritur acrior, quàm quæ per sensum. Vermis porrò hic animæ præsentius sese ingerit, quam ignis. Ne- F que enim corporea illabi animæ sic queunt, ut spiritalia. Quod verò illi est præsentius, quodque cognoscitur perfectius, acrius validiusque etiamnum conjungi, cẽsendum est. Proinde Moralium quintodecimo Gregorius clibanum intrinsecus ardere scribit, ejusmodi mentis æstuationem clibani vocabulo significans: cujus ignis, utpote occlusus, flagrantior multo & urens gravius intelligi debet. Adde, quòd spiritalis jucunditas corpoream longè excedere agnoscitur. Nam sicuti Bernardus in E- G pistola ad proprios parentes scriptum reliquit, Gustato spiritu, necesse est desipere carnem: affectanti cælestia, terrena non sapiunt, æternis inhianti fastidio sunt momentanea. Illa verò pœna gravior, infestiorque est, quæ majori opponitur delectationi: propterea quum sit vermis spiritale supplicium, amplius, odiosiusque igneo tormento etiam colligi debet.

Memo-

Memoriæ excellentia. Item de reminiscentia. Sepulchra legisse, quid sit. Memoriæ vel intensæ vel remissæ ratio. Quintilianus & Maro declarantur. Plutarchi locus restituitur ex vita Junioris Catonis.

CAP. XV.

MEmoria, necessarium maximè vitæ bonum, & thesaurus eloquentiæ, ac tanquam lumen aliquod, res est ex omnibus partibus animi maximè delicata & fragilis, in quam primum senectus incurrit: sæpeque, ut Plinius inquit, tentatur deficere, & meditatur, vel quieto corpore ac valido. Somno quoq; serpente computat, ut inanis mens quærat, ubi sit loci. Immo verò hinc adagioni occasio data, ut eum cui memoria sit nulla, sepulchra legisse dicamus. Nec sepulchra legens, inquit apud Ciceronem Cato, vereor (quod ajunt) ne perdam memoriam. His enim ipsis legendis redeo in memoriam mortuorum. Est profectò hujus potentiæ natura miranda. Subito vetusta ex longiore intervallo revocata ingerunt sese, atque exhibent, interim sponte, interim id ipsum agentibus nobis, ac meditātibus, sæpe & interquiescentibus. Excidunt quandoque proxima, inhærent affixa, quæ vetusta sunt, hesternorum obliti, acta pueritiæ in digitos mittimus. Quod requisiveris, altius illatebrare se atque recondere animadvertitur: mox aliud agenti reddit se, atque offert. Nec manet semper memoria, sed aliquando veluti postliminio redit. In quibusdam animaliū propè nulla. Cervario quamvis in fame mandenti, si respexerit, oblivionem cibi subrepere ajunt, digressūmque aliud quærere. Inter nos vero quibusdam tanta, ut nihil non iisdem verbis reddatur auditum. Hanc in seipso eatenus florenter excelluisse scribit Seneca, ut non ad usum modo sufficeret, sed in miraculum usque procederet. Nam duo millia nominum (inquit) recitata, quo ordine erant dicta, referebam: ducentos quoq; versus, ab ultimo incipiens recitabam. Docilitatis partes sanè, ut ex Græcis tradunt aliqui, tres videntur: anchinœa id est solertia, memoria, oxytes. Est autem memoria, eorum quæ quis didicit, conservatio. Oxytes, mentis intelligitur celeritas. Anchinœa vero, ubi ex iis quæ didicimus, etiam quæ nō didicimus, venamur: quam Fabius, mentis agitationem vocavit. Aristoteles sexto Moralium, anchinœam ab eubulia, id est consultandi præstantia diversam facit: quoniam sit anchinœa eustochia quædam, id est conjectandi excellentia. Memoriæ vim admiratus M. Tullius, insignè putat divinitatis argumentum: Quid est, inquit, illud quo meminimus, aut quam habet vim, aut unde naturam? non est certè nec cordis nec sanguinis, nec cerebri, nec atomorum. Anima sit, animus ignisve nescio. Nec me pudet, ut istos, nescire, quod nesciā. Quicquid sit, jurarem esse divinum. Quid, obsecro te, terrane tibi, aut hoc nebuloso & caliginoso cælo aut sata, aut concreta videtur tanta vis memoriæ? An capacitatem aliquam in animo putamus esse, quo tanquam in aliquod vas, ea quæ meminimus infundantur? Absurdum id quidem. Qui enim fundus, aut quæ talis animi figura intelligi potest? aut quæ tanta omnino capacitas? An imprimi quasi ceram animum putamus? & memoriam esse signatarum rerum in mente vestigia? Quæ possunt verborum, quæ rerum ipsarum esse vestigia? Illud verò ex phi-
A losophorum scholis dignum relatu quoque, Memoriam esse aliud, & aliud reminiscentiam. Nam est & in brutis memoria, unde & prudentiam quoque habere, in philosophia prima colligit Aristoteles, verum imperfectam, sicut & memoriam. In hominibus enim tantum est reminiscentia. Ea verò est discursus rerum cum ratione ab universalibus ad particularia, & à remotis à sensu. Vel indeptio, ac recensio eorum, quæ in se memoria servarit, memoriæ plerunque vegetandæ gratia. Alexander
B Naturalium quæstionum tertio, Reminiscentia, inquit, est ex perscrutatione imaginis pervestigatio, quæ corpori cohæserat alias, cui anima inest sensitiva. Sexto Naturalium Avicenna scribit. Cognoscere aliquid sibi mille, quod jam sit abolitum, in homine tantum est, & in rationali potestate. Memoriæ virtus ex quorundam sententia duplex videtur: facilè percipere, diu retinere. Illud ex humecta contingit natura, hoc est sicca. Inde evenit, ut nonnulli facilius discant, quàm percepta custo-
C diant. Alii verò secus, ut ad humiditatem vergunt, vel ad siccitatem. Et propterea Aristoteles, οὐ γὰρ οἱ αὐτοί εἰσι μνημονικοὶ καὶ ἀναμνηστικοί, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μνημονικώτεροι μὲν οἱ βραδεῖς, ἀναμνηστικώτεροι δὲ οἱ ταχεῖς καὶ εὐμαθεῖς. hoc est, non in eisdem memoria viget, ac reminiscentia: sed plurimum ingenio tardi memoria valent, dociles autem reminiscentia. Cujus ratio est, ut inquit Thomas, quia diversæ hominum habitudines ad animæ actiones ex diversa proveniunt corporis dispositione. Vi-
D demus autem ea, quæ difficulter ac tardè impressionem recipiunt, validè perseveranterq; eandem custodire, ut est lapis. Quæ vero nullo admittant negotio, haud pertinaciter retinere, verum tota facilitate remittere, ut cera, aut aqua. Et quia nil prorsum aliud memoria est, quàm perceptorum retentio constans: inde est, quod hebetium adminiculatior firmiorq; memoria est. Acutorum verò ac velocium imbecillior, ac magis lubrica. Cæterum in iis reminiscentia longè præcellens. Com-
E monendi verò parte hac legentes sunt, Aristotelis sententiam ad verbum ferè ab Plutarcho in vita Catonis Junioris exscriptam, sed ab interprete ita corruptam, ut quo discerniculo memoria ab reminiscentia sejungatur, haudquaquam videatur persensisse. Galenus post Hippocratem summus artis medicæ in Microtechne, cerebrum tenuitatis contemperatæ esse memoriæ fomitem, causamque præcipuam arbitratur, quoniam crassiore parte illa, obrepat oblivio, qua humectiore item hebe-
F scant sensus, ficciore autem evadant liquidiores. Vnde apud Cæcilium in Epiclero: Itáne Antipho proflua fide, itán' est immemoris, itán' est madida memoria? Porrò Avicenna item sexto Naturalium tradente, egregia illis suppetit memoria, quorum animæ multis non distrahuntur motibus, nec convellitur cogitatio. Quæ res planè efficit, ut pueri quamvis humectioris sint naturæ, pertinaciter tamen retineant, quæ imbiberint. Simul & propter motus vehementiam, ut adjicit beatus Thomas.
G Nam & quæ miramur, amplius memoriæ adglutinantur affiguntur que. Admirantur autem ferè omnia pueri, ut quibus nova sint ac insolita. Hoc verò est quod significat. Quintilianus, ubi natura esse nos tenaciores ait, eorum quæ à teneris annis imbibimus. Contra verò in senioribus, redundante humoris vi, contingit memoriam esse nullam. Sed & timentibus excutitur memoria, pro-

pter frigiditatem humores congelantem, quibus coëuntibus concrescentibusque nulla recipi impressio potest. Quod autem Aristoteles ait, Esse memoriam præteritorum tantum, quoniam quæ adsint, vel sentire dicamur, vel scire: advertendum est, id ad perceptionem nostram referendum videri, qui sensimus prius, vel percepimus, sive præsens id sit, sive non. Etenim recordari possumus non eorum modo, qui jam naturæ concesserint, sed superstitum quoque, sicut & sui ipsius meminisse aliquis dicitur: unde illud est Virgilianum,

> Nec talia passus Ulysses,
> Oblitúsve sui est Ithacus discrimine tanto.

Augustinus, ne hoc item tacitum prætereamus, modo esse memoriam scribit animum, modò ventrem animi, cujus aula sit ingens & oppidò quàm admirabilis. Idem nunc memoriæ cavernas nuncupat, nunc antra, vel etiam sinus.

Reminiscentiam quibus rationibus induxerit Plato. Item de memoria quapiam. Notio quid, seu prolepsis. Animos fuisse ante corpus, an sentiat Aristoteles. Omnia orta occidere, quomodo intelligendum. Mnemosyne cur Musarum mater.

Cap. XVI.

Quoniam verò pro virili ex antiquorū decretis de memoria prolibavimus nonnulla, quæ legentibus futura & voluptati rebamur & emolumento, reminiscentiam quoque breviter attigimus: quod verbum ἀπειρόκαλον nescio qui, ut culpatius, esse opinantur novitatis duræ & illepidæ, hac præsertim significantia: nunc subiit, facturum me non absurdè, si Platonis eminentissimi philosophi sententiam, illi quidem duplariam, hisce adnotamentis subtexuissem: quam tamen exagitant plurimum Peripateticæ scholæ, explodunt & Christiani patres, ut planè simplariam. Quibus nos & parte hac, & reliquis omnibus calculum adjicimus nostrum, id demùm asserturi, quòd ab illorum scitis ne latum quidem unguem fuerit abjunctum, ne quis protinus litem meam facere opinetur me: Præfari tamen id, si quis ejus philosophi sensa, rationesque amplius libret, exploratiusque, risu haudquaquam visum iri dignas, quod ex trivio suspicantur plerique philosophiæ mysteriis semi initiati; neque hoc nomine condigni satis, qui tantum virum censuræ suæ supercilio tumenti onerosoque subjiciant. Verum resectis iis, videamus quid de reminiscentia apud illum astruat Socrates. In Philebo igitur, motum communi corporis & animæ affectu factum rectè appellari sensum putat. Sensus verò conservationem, dici aptissimè memoriam. Verum ab hac discrepare reminiscētiam: eo quidem præcipuè, quia quoties quæ cum corpore passa est anima, eadem sine corpore in se ipsa resumens animadvertit, tunc reminisci eam asseramus. Quin etiam quando memoriæ passa jacturā, deinde vel sensu vel disciplina monente, eam iterum revocat in se ipsa, reminisci putatur. Sed & in Phædro apertius paulò: Oportet, inquit, hominem intelligere secundum speciem: ex multis procedētem sensibus in unum ratiocinatione conceptum. Hoc autem est, recordatio illorum, quæ olim vidit anima nostra cum Deo perfecta, & illa despiciens, quæ nunc esse dicimus, & ad id quod verè est, sursum reflexa. In Phædone porrò fusius astruit, disci-

A plinam nostram non esse aliud, quàm reminiscentiam: quia vixerint animæ ante corpus. Duabus verò præcipuè rationibus dogma hoc corroboratur. Prius quidem, quia rectè interroganti, sæpè vera de iis quæ nunquam didicimus, respondemus. Nec verò fieri ullo modo posse, ut à pueris tot rerum atque tantarum insitas & quasi consignatas in animis notiones, quas ἐννοίας vocant, haberemus: ni animus ante quàm corpus intraret, in rerum cognitione viguisset. Quam notionem dico, sive prole-
B psin, intellige ex Boëthio in Topicis, Intellectum quendam & simplicem mentis conceptionem, quæ ad res plures pertineat à se invicem differentes. Deinde quoniam ex notitia eorum quæ sentiuntur, subita quadam abstractione in notitiam ascendimus idearum; ceu cognoscendo hæc æqualia in ipsius æqualitatis cognitionem, ubi cognoscimus deficere hæc ab illis, atque adniti similia fieri: quumque id agamus per omnem vitam, necesse est, ideam ipsam ante ortum nos habuisse: neque
C enim perfectæ rei notitiam subitò ex imperfectis accepimus. Cæterum adnectamus iis, quæ vir doctissimus adversus Platonis calumniatorem libro tertio, ingeniose apteque, ac ut Græci dicunt φιλοκάλως, scribit Bessario: ut intelligamus philosophum hunc reminiscentiæ assertionem non frustrà esse adortum. Ratio, inquit, reminiscendi, aut recordandi illa Platonis per generationem non contemnenda est, ut adversarius putat. Quis enim immortalem atq; æternam statuens animam, & longè
D ante corpora præexistentem, negare possit, eam scientiæ plenam esse? & rerum omnium intelligibilium species in sese habere? Oblivisci autem earum, quum corpori unitur, ob nimium materiæ fluxum. Rursumque doctrina & studio atque exercitatione reminisci; hæc nisi provectâ jam ætate fluxu materiæ vel cessante jam vel potius refluente. Nam & Philosophus Arabs Averrois agentem intellectum, quem unicum omnibus, & immortalem tribuit, censet omnium specierum, ut sic inte-
E rim verbo abutamur, semper plenissimum esse, semperque adeptum esse: sed quatenus corpori conjunctus est, per varia phantasmata variè intelligere. quin etiam aliquando quidem intelligere aliquando verò minimè. Nec sanè Aristoteles ipse ab hujusmodi opinione reminiscentiæ longius videtur abesse. Quippe verba illa ex septimo Physicorum ad hunc etiam sensum accommodari possunt: ut scilicet omnibus sedatis perturbationibus sive affectibus pravis, sublatisq; impedimentis in-
F cipiat anima scire & sapere. Scientiæ primæ acquisitio, inquit, non est generatio: scire enim, sapereq; dicimus, eo quod quieverit & constiterit intellectus. Ad quiescendum autem nulla est generatio, nulla enim mutatio est. Tabulæ autem illa similitudo non ad simpliciter esse intellectus referenda est, sed ad corpoream actionem, ad quam intellectus perinde se habeat ac tabula, in qua nihil scriptum. Nihil enim cognitionis phantasmatariç possidet, sed in potentia est ad cognoscendum per
G phantasmata. Aut ad scientiæ primę acquisitionem per quietem & constantiam intellectus illa tabellæ ratio referri debet, quam reminiscentiæ nomine Plato significat. Nam respectu quidem speciei ipsius refertus semper scientia est intellectus, neque aliter Aristoteles, quàm Plato hac de re sentit; quod & Averrois comprobat Commento quinto super tertio De anima libro. Porrò vixisse ante

corpus

corpus animas Origenis dogma est, quum sæpe alias, tum περὶ ἀρχῶν tertio confirmatum. Platonici decreti meminit & Boethius: Quòd si, inquit, Platonis Musa personat verum, quod quisque dicit, immemor recordatur. Sed & Hieronymus significat, ubi ait, Philosophorum scitis contineri, discentias esse reminiscentias. quin Naturalium primo Macrobius, Si animæ (inquit) memoriam rerum divinarum, quarum in cælo erant consciæ, ad corpora usque deferrent, nulla inter homines foret de divinitate dissensio. Sed oblivionem quidem omnes descendendo hauriunt, aliæ verò magis, minus aliæ. Hinc est quod quæ apud Latinos lectio, apud Græcos ἀνάγνωσις vocatur, id est repetita cognitio quia quum vera discimus, ea recognoscimus quæ naturaliter noveramus antè, quàm materialis influxio animas inebriaret. Ea namque non videt animus, quum repentè in tam insolitum, tamque perturbatum, ut Cicero inquit, domicilium immigravit. Sed quum se collegit atq; recreavit, tum agnoscit ea reminiscendo. Animos tamen ante corpus fuisse, haud sentire creditur Aristoteles, quamvis corrupto corpore, uti quibusdã placet, perpetuos demonstret ac immortales, nec inficiatur, Omnia in ortum prodeuntia occidere. At ortos esse animos, id non pernegat: quippe gigni atque oriri & creari, idque genus alia ex materiæ potentia prodire veteribus innuebant. Animos verò de materiæ non educi potentia, liquet: quoniam ubi in utero corpus humanum vegetatrice ac sensili anima perfectius evaserit, tunc ex nihilo innascitur animus, ac productus affunditur. Nam primo De animæ historia, sic comperias scriptũ: Intellectus, inquit, innasci videtur, substantia quædam existens, nec corrũpi: nam hebetatione quam senio contingere, dilucet, corrumperetur. Verum non eo obtingit senectus, quoniã passa sit anima: sed id, in quo. Et mox: Intellectus, inquit, divinius quiddam est fortè, ac impassibile. ubi pro intellectiva anima, dici intellectum interpretantur: quando de potentiis minimè agitur inibi, verum de anima tota. Quod autem adjecit, fortè, ad modestiam referunt, propter multos, aut quia necdũ plenè erat demonstratum. Suffragari & magnitudo rei potest, ac sententiæ novitas, nec scholis trita. Quoniam vero Platonis reminiscentiæ satisfecimus, adjiciamus de memoria illud quoque, Pythagoreos tradi, vegetandæ exercẽdæque memoriæ gratia, quod quoq; die dixissent, audivissent, egissent, vespere solitos commemorare. Quod à M. Tullio item relatum scio. Plutarchus verò in Commentariolo περὶ παίδων ἀγωγῆς, nil prius memoria exercendum in pueris, scribit. quod ea sit eruditionis ταμεῖον, id est, promã quædam cella thesaurusque: quo argumento, confictum veteribus, Musarum matrem dici Mnemosynen.

Puteal quid sit apud Persium & Horatium. Statio dicta ἐν φρέατι. De puticulis, putearijs, terra coriis. Perpenditur locus Senecæ in Thyeste. Interim quid terensis, celonium, ciconia puteos aperire.

CAP. XVII.

QVid sit puteal apud Persium & Horatium, non ferè video inter grammaticos cõstare, immo partim eorum commentitia sunt, quæ à plerisque afferuntur in album, partim quæ anchoram ne sacram quidem habeant qua subsistant, & convellentium reflatus contemnant. Nos quod ad eam rem indagine varia venati sumus, jam hinc promemus: si poetarum prætexuerimus versiculos, & fluctuantes interpretum sententias. Persius igitur sic:

Si puteal multa cautus vibice flagellas.

Alter verò sic:

Forum putealque Libonis
Mandabo siccis.

Audio quosdam scribere, puteal, prætoris tribunal subselliumque esse. Acron refert, esse locum ad quem convenirent fœneratores. Porphyrio, sedem fuisse prætoris propè arcum Fabianum, ita nuncupatum quia à Libone illud primum tribunal & subsellia collocata fuerint. Est qui interpretetur dici puteal, quòd ibi creditor debitori dans bona, tanquam in puteum mittit. Ego verò in veterum libris comperio, in comitio in gradibus ipsis ad lævam curiæ, fuisse Actii Nævii statuam, capite velato, quo in loco is cotem novacula disciderit: qui locus, inquit Dionysius, vocatur à Romanis puteus, ubi ara est subterranea. Cicero autem in Divinationibus: Cotem, inquit, & illam novaculam defossam in comitio, supráque impositum puteal accepimus. Est verò puteal, sicuti apud Jureconsultum observavimus, Pomponiũ, Digestis de actionibus emptorum & venditorum, quo putei operiuntur: hoc est, veluti umbella quædam aut petasus, qualem pyramidibus impositum, Plinius scribit: qualisque in Patavino visitur foro concinnè fastigatus, prætérque plumbeis inductus tabellis. Inibi verò judicia exerceri solita, neminem puto latere, quum locus is in comitio foret, quod inde appellatum Varro scribit, quia illuc coirent comitiis curiatis & litium causæ. Puteal hoc non omisit item Ovidius,

Si puteal, Janúmque times, celerésq; calendas:

Et Horatius item alibi,

Roscius orabat, sibi adesses ad puteal cras.

P. Victor in regione Vrbis octava, puteal constituit Libonis & Janos duos, qui (inquit) locus erat mercatoribus frequens. Invenio in Græcorum thesauris, fuisse in Attica juri dicendo stationem, sive judiciale forum: quod diceretur ἐν φρέατι, id est in puteo. In eo causæ reorum agitabantur, qui cædis involuntariæ semel accusati, rursum sponte admissi facinoris judicium subirent. Erat verò in mari locus is & forma judicii inusitata. Navi illuc vectabatur reus, ex qua etiam causam dicebat ita, ut nusquam terram attingeret. Immo nec ullis anchoris navigium licebat infrenare, nec pontem mittere. In Exquiliis præterea, vel ultra potius, ut Varroni placere animadverto, Romę locus public⁹ erat, quem Puticulos vocabant: quoniã illic esset sepulchrum miseræ plebi. Quod in Sermonibus Horatius significat, & Acron exposuit: nam eo in loco ustrinas fuisse publicas, scribit Porphyrio. Antiqua verò sepulchra in puteorum morem solita excavari, non latuit Pompeium Festum, unde & inflexum puticulorũ nomen, liquet, ni conjectet quis, quod inibi computrescerent cadavera. Puteatios verò à Plinio dici puteorum excavatores, multos scire arbitror. Eos Græci φρεωρύχους vocant, aut etiã φρεωρύκτας. Phillylius dragma concinnavit, cui titulus Phreorychi fuit. Apud quem observatum est, puteariorum instrumentum dici tereusin. Puteum fodit, in mathematicum concinnatur, proverbiali facie, quando hoc genus ex puteorũ umbra cæli medietates captat, id est τὰς μεσουρανήσεις quod σκιο-

θυρεῖν dicitur. Phreata sunt item pocula ingentia. A Organon, quo ex puteo hauritur aqua, celonium invenio appellatum. Ciconiam quidam Latinè dicunt. Puteos aperire, positum eleganter apud Jureconsultos pro excavare. In puteorum autem aperiendorum ratione coria terræ observari solere, præcipiunt eruditiores, quo verbo tectoria & statumina quædam crassiora, quibus item alia & alia subsunt, significari, certum est. Nam in parietum structura, coria dicuntur Vitruvio, quæ circulus pullatus plebeia voce cursus nuncupat. Postremò B in hac puteorum mentione adnotanda est Strabonis historia. Qui Danai filias scribit, summa solertia apud Argos adinvenisse puteos, quum civitas ea in loco jaceret arido, testãte id ipsum Græco versu,

ἄργος ἄνυδρον ἐὸν Δαναὰι θέσαν ἄργος ἔνυδρον.

Argos aquis vacuum Danaæ struxere redundans. Hoc verò non ut reconditum huic loco impegimus: sed ut opem Senecæ ferremus, quem etiam in levioribus, quæ vel infra plebeiam sunt eruditionem, quod pudendum est, implicant potius, quàm C explicent quandoque interpretes. Est in Thyeste versiculus hic,

Timéntque veterem nobiles Argi sitim.

Inibi interpretes, Veterem sitim, ne iterum tanta veniret siccitas, quanta fuit tempore Phaethontis. Ex erraro tam futili conjectare jam quilibet potest, quid denique in ejusmodi exchartabulis studiosus lector sperare possit, etiam si lactis gallinacei haustum subinde promittunt, & quoniam de puteis mentio est, tanquam ἀγαμμιρόνια φρέατα, sed quæ D vel carie ipsa sint cariosiora.

Agesilaum rectè legi apud Lactantium inter Plutonis cognomenta. Lagetas Pluto cur, & leptynis. De orco, & orcinianis, & thynnopaucula, & hypogastriis. Horcinus quid. Cur Summanus. Sunium quid. Item de Apolline & Plutone plura. Agyieus columna. Agyiatides aræ, vel Therapna. Interim φυσᾶζειν quid. Phœben pons pro aqua. Agyia quid. Opsophagus Apollo. Sorani Hirpini cur. E *Tranquilli locus in Augusto de Fœde liberta.*

Cap. XIIX.

Lactantius inter Christianæ veritatis assertores eloquentia maximè illustris, Divinarum institutionum primo, sic scriptum reliquit: Ergo illud in vero est, quòd regnum orbis ita partiti sortitique sunt, ut Orientis imperium Jovi cederet Plutoni, cui cognomen Agesilao fuit, pars Occidentis F obtingeret: eo quod plaga Orientis, ex qua lux mortalibus datur, superior, Occidentis autem inferior esse videatur. Sic veritatem mendacio velaverunt, ut veritas ipsa persuasioni publicæ nihil denegaret. De Neptuni sorte, manifestum est, cujus regnum tale fuisse dicimus, quale M. Antonii, cui totius oræ maritimæ potestatem senatus decreverat. Hactenus ex Lactantio. In cujus verbis nil non elegans & excussum. Non desunt tamen (de doctioribus loquor, proindéque haud naso suspendendis) qui G vitilitigent, interpellatámque lectionem arbitrati, velut munus fundi suburbani instar studiosis allaturi, ubi scribit auctor, Plutoni fuisse Agesilao cognomen, dispuncta prorsum nihili (ut ipsi censent) dictione, pro Agesilao substituunt reponúntque Agathilyum, veluti bona solventem, aut Agelastum, quod tristem nobis indicat, ut qui ridear unquam. Horum ego studium in propaganda bonarum artium eruditione ita laudo, ut etiam admirer. Neque enim ἐν χροῒ ξυρεῖν unquam placet, uti lectum apud Sophoclem est, aut benè doctis ἀντίμαχον me parare, aut diasyrticæ orationis stropha hunc illum mordicus proscindere. Maximum porrò Thraseam crebro dicere solitum accepimus, Qui vitia odit, homines odit: quoniam sit omnibus error familiaris. Proinde Timæum historicum legimus ita proscissum à posteris, uti ex allatrandi studio cognomento obtrectatoris fœde sugilletur. Ejusmodi curam si studiosissimus quisque ita affectaret, ut imitaretur: benè utique de literis, Barbarico assultu magna parte concussis demutilatísque, sperandum foret. Modo id insusurrari paterentur, Lynceo quidem minutissima quæque expenderent, verum pensiculatius suo uterentur judicio: nec ita amarent, ut si usus ac ratio sic ferant, allidere nequeant. Cæterum redeo ad Lactantium, apud quem nil videri interpolandum aut obelo confodiendum, mox liquebit. Sed asterisco illustrandum potius, modo ne ἀναβάδην interim obdormiscamus. Inter cognomenta igitur Plutonis etiam Agesilaum fuisse, norunt (opinor) qui Græca solertius paulo rimantur: nam ne cui in hac re aqua hæreat, & Tenediorum libertatem securi præcidamus tenedia, apud Callimachum legitur,

φοιτῶσι μεγάλῳ ἀγεσιλάῳ.

hoc est, ad magnum tendunt Agesilaum. Quem locum exponentes grammatici, & Methodius in primis, etiam etymi ratione idcomprobant, λέγεται δὲ, inquiunt, παρὰ τὸ ἄγειν τοὺς λαοὺς, ἄρχει γὰρ τῶν θανόντων, sic nuncupatur, quòd populos ducat: est enim mortuorum imperator. Iam hęc apertius narrantur, quàm ut hæsitationi locus omnino reliquus fiat, nisi quis optet εἰς οὐρανὸν τοξεύειν, quod est in cælum sagittas excutere, aut ex harena funiculum nectere. Verum adeo refractarios non arbitror, ut ordiantur, quod Plutarchus inquit τὴν σκιὰν καταμετρεῖν, id est umbram metiri: quando in Dipnosophistis Athenæus ab Æschylo Plutonem dici Agesilaum scribit. Sicuti in Pythiis ab lyricorum facilè principe Pindaro, lagetas dicitur ratione consimili, ἐπεὶ πάντας ἄγει λαούς, siquidem ejus pontificio subjiciuntur omnes.

Pindari carmen id est,

λαγέταν γὰρ τοι τύραννον δέρκεται.

Vocant item Leptynin Plutonem: sed Proserpinæ cognomen id adoptant alii, quoniam morientium attenuet corpora. Verum & anima sic valet nuncupari, quia prætenuis sit, ac velut aerea Ad inferni porrò regis cognomentum allusisse videri potest Attelanarum Poeta, ubi ait,

Orcus vobis ducit pedes.

quo significatur admoveri jam lineas, & letifera ingruere pericula. Quod oblique in Romanum senatum quandoque pronuntiatum legimus, cui Nero, tanquam orcus erat infestissimus, eúmq; ordinem sublaturum se quandoq; de republica crebrius interminabatur. Orcum verò dici Plutonem, puto, neminem latet: nam inde M. Tullius conscelerátissimum Verrem, omnis divini humanique juris corruptorem, qui sacra publica privatáque hostiliter deprædaretur, ac in omnẽ ætatem & sexũ indiscriminatim debaccharetur, Orcum alterũ appellavit. Sed & Orcius thesaurus, pro Catonio, hoc est inferno, ab eruditis dicitur: sicuti Nævius epigrammate attestatur illo, quod sibimet vivens concinnarat:

Itaque

Itaque postquam est Orcio traditus thesauro, A
Obliti sunt Latinè loquier.

Orci tamen legebat Minutianus Cæcilius in libro de orthographia. Hinc illud eleganter à Varrone dictum Rusticæ rei primo, de pestilentibus locis: Etenim ubi ratio cum orco habetur, ibi non modo fructus est incertus, sed etiam colentium vita. Ex hac item doctrina Valerio Martiali, orciniana, pro sandapila ponitur, sive pheretro. Sunt tamen qui non ab Orco, id est Plutone: sed ab ἔρκος, quo septum significatur, quod & orcana dicitur ab ἐρύ- B
κω, nomen id deducant, & capulum sive thecam ex impolitioribus lignis, aut etiam viminibus contextam compactamque autument significare: quod si est, aspirabimus primæ: nisi quod in Oratore aliud Ciceroni est visum. At Valerius Probus flebilem admittit Martialis versus hi sunt,

Vocet beatos, clamitetque felices,
Orciniana qui feruntur sponda.

Orcinos libertos Jureconsulti ipsius testatoris in- C
terpretantur, qui jam sit in Orci familiam ascriptus, & in peculio Proserpinæ connumerandus. Hoc, inquit Vlpianus Digestorum 26. in omnibus Orcinis libertis locum habet, testamento manumissis. Et hæc directa nuncupatur libertas, quam dominus statim contribuit, sicut obliqua vel fideicommissaria, quæ danda mandatur hæredi. Casus tamen Orcinius Romanus Civis in Oratione pro Cluentio est apud Cicer. Orcum ab urgendo dici, Pompeius Festus asseruit: quod in interitum omnia D
præcipitet. Propterea de eo Claudianus,

O maxime noctis
Arbiter, umbrarumq; potens, cui nostra laborāt
Stamina, qui finem cunctis & semina præbes.

Sed & Papinius:

O cunctis finitor maxime rerum,
At mihi qui quondā causas, elementaq; noram,
Et sator. Nam & Ovidius.
Tendimus huc omnes, hæc est domus ultima
cunctis. E

Sunt qui thynnum jam grandiorem horcinum vocent, maximum verò cete. scribit Archestratus propè Samū capi thynnos visenda magnitudine, quos horcinos vocent quidam. Est autem thynnus velut marinus sus, quando glandibus pinguescit. Laudantur in eo, quæ hypogastria vocantur. Porrò quum Plinius Naturalis historiæ secundo scribit, divina fulmina Jovi à Romanis ascribi, nocturna autem Summano sicuti & quarto Civitatis divinæ comprobat Augustinus quoque: intellige item eo no- F
mine Plutonem ex Martiano de nuptiis Philologiæ libro secundo, quem ita nuncupāt, quasi summum Deorum manium. Summanum in fastigio Jovis optimi maximi de cœlo tactum fuisse, in Divinationibus Cic. scribit. At Plautinus ille Curculio: Quia (inquit) vestimenta, ubi obdormiverim ebrius, Summano, ob eam rem me omnes Summanum vocant. Summanus quinam sit Deus, addubitasse videtur Ovidius, quum Fastor. 6. decimotertiò calendas Julias templum illi sacratum scribit, G

Reddita quisquis is est, Sūmano tēpla feruntur
Tunc, quum Romanis Pyrrhe timendus erat.

Sunium verò ad Summanum pertinet nihil: id verò est teli genus Diodoro, quo ab Spithrobate Persa vulneratum scribit Alexandrum. Plutarch. in libr. [illegible], quod equidem scitu arbitror dignum, Apollinis nomine summum accipit Deū, qui unus sit ac simplex: ac propterea dici Apollinē quasi multitudinis nescium. Nobis enim aggregatio ex diversis & omnifaria, ac velut panegyrica, peculiaris est. quod est, Vnum esse oportet. Proinde Phœbum item nuncupant, velut purum sincerumque; hoc namque veteribus indicat verbum id unde & Thessali sacerdotes dieb. nefastis, αὐτοὺς ἐφ' ἑαυτῶν ἔξω διάγοντας φοιβονομεῖσθαι dicunt, id est ipsos exodia secum atterētes puritatem consequi. Vnum quippe syncerum est, mixtione autem unius cum altero pollutio consurgit. φοιβάζειν, abluere signat utique, aut aquis purgare, unde & Phœbe, aquam indicat, sed & purum quodcunque. Diogenem quendam Tarsensem scribit Strabo, tragœdias solitum ἀποφοιβάζειν, id est (ut ego interpretor) velut quodam instinctum oraculo effundere, argumento posito. Nam & φοιβάζειν, vaticinari est. Apud Herodotum historia quarta, Phœbolampus dicitur, à Phœbo instinctus, φοιβόλαμπτος. Esse porrò immutabile, quoniam mutabilitas & corruptio suum agnoscat Deum, vel dæmona potius: inter quos diversitatem, nominum præcipuè colligi argumento. Alter enim Apollo nuncupatur. Pluto reliquus. Ille Delius, hic Aidoneus: ille Phœbus, hic verò Scotios. Apud illum Musæ, ac Mnemosyne: apud hunc Lethe, ac Silentium. Ille Theorios, & Phanæus: hic autem νυκτὸς ἀϊδνῆς ἀργῆς θ' ὕπνου κοίρανος, noctis æternæ ac inertis somni dominus. Sed utriusque interstitium graphicè Stesichorus hisce versibus exprimit, quibus invicem eatenus dispescuntur divaricanturque, quantum Hypanis Veneto distat ab Eridano. Alterum enim lusus cantusque amare scribit: alteri curas & suspiria forte obvenisse.

Μάλιστα παιγμοσύνας φιλεῖ μολπάς τ' Ἀπόλλων,
Κήδεα τε στοναχάς τ' Ἀΐδας ἔλαχε.

Apud Platonem, providentiam divinam ad separatas animas præcipuè pertinentem Plutonis nomine significari putant, quæ puras animas bonorum suorum perpetuis illecebris rapiat adeo pervinciatq; ut nostra hæc haud repetant amplius. Probat autem Plato, animas penes Plutonem ideo arctissimo, Gordianoque implicitas vinculo teneri, quoniam amatorio implicentur affectu, quem esse cæteris omnibus potentiorem nodum, in convivio & legibus comprobat idem Philosophus. Apollinem denique, ut Alexicacum, colere ante januam, veteris fuit moris. Certè Agyieus columna dicebatur inibi surrecta fastigataque, ei sacra Deo: sicuti aræ quoque, quas Agyiatidas, quidam Therapnas nuncupant. Est autem Agyia, quæ communi locutionis proprietate ῥύμη vocatur, id est vicus. Scitu dignū illud quoque, apud Eleos cultum quandoq; Apollinem Opsophagi cognomento, velut gulonem dicas. Ejus meminit Polemo, in ea quæ ad Attalum, epistola. Plutonem Soranum item nuncupatum, observavimus: ex quo & Hirpinos dici Soranos animadvertas, veluti Ditis patris lupos: tum quia is Deus inibi coleretur, tum quòd rapto viverent ex responso. Quia verò Phœbe nobis sese ingessit hoc capite, illud adnotavero in transcursu: quam in Augusto Tranquillus, Fœbem appellat Juliæ libertam: ab Dione in Augusti rebus, φοίβην, id est Phœben, nuncupari duobus locis. Scribunt illud quoque Græci, Plutonem dici Eubulum, & Eubulea, quòd mortalibus consulere optimè videatur, curis ac laboribus coronide impacta feliciter. Dici & Clymenon, quia sit causa τοῦ κλύειν: nam esse vocem, ictum aeris. Aerem verò, qui animas excipiat, nun-

cupari ἄδηλ, διὰ τὸ ἀσαφές, ex obscuritatis ratione.

Quid sit apud Varronem postulio.

CAP. XIX.

CÆterum illud observationis non utique incuriosæ, quod apud Varronem De lingua Latina libro primo, sunt qui Postulionem dici Plutonem credant, à postulando. Varronis verba, si quis requirat, apposui. In eo loco dehisse terram, & id ex senatus consulto ad aruspices relatum, esse responsum, Deum manium postulionem postulare, id est civem fortissimum eodem mitti. Hactenus undecunque doctissimus Varro. Qua in parte, quod bona venia dictum velim, si quis amplius ab opinione ista standum putat, ego utique longè aliter sentio: neque enim expositio hæc ullis auctoritatum tibicinibus, ut ita dixerim, fulcitur obfirmatúrque. Ad eas verò, ut ad anchoram sacram, in studiorum hoc genus ratione sæpe decurrimus. Sed ne sim lingua largior quàm re, conabor à paucissimis animadversam difficultatem ita explicare, ut ne cæci quidem possint ab recto revelli. Igitur apud Varronem libentius, postulationem legerim quàm postulionem: nisi quis per contractionem ita veteribus solitum pronuntiari contendat. Nam quòd aliqui, stulionem legere videntur, in mendum exemplarium est, ratione caret: nec absurdum minus, quàm si sambucam caloni aptaveris. Est autem postulatio, piaculare sacrum, quod fieri antiquitus consueverat, ad averruncandam Deorum iram, facto prodigio aliquo, quod expiandum procurandúmque foret. Id ne quis ambigat, auctore M. Tullio comprobatur. Eo namque verbo in quadam oratione bis est usus, in ea quam prætexuimus notione: prius sic, Exauditus magno propinquo & suburbano est, strepitus quidem reconditus, & horribilis fremitus armorum: de ea re scriptum est, postulationes decretas esse Iovi, Saturno, Neptuno, Telluri, diis cælestibus. Audio, quibus diis violatis expiatio debeatur, sed hominum ob quæ delicta quæro. Alibi verò idem Cicero sic, Movet me etiam in hac caritate annonæ, sterilitate agrorum, inopia frugum, religio Telluris: & eo magis, quòd eodem ostento Telluri postulatio deberi dicitur. Iis opinor, luce clarius patet, qui sit Varronis sensus, quæque lectio vera. Degustent modo hæc regnistentque bonarum literarum studiosi, tantum adsit natus aliquis (ut est apud Horatium) fatebuntur, nos rectè odoratos: nec nostra nos sine rivali amare, aut plumbeo gladio adversarium adorti os jugulare. Nam historiam comparem, ac verbum penè idem in utroque auctore omnis ambiguitatis nodum exsolvere, opinor, omnibus & lippis notum & tonsoribus esse. Sed ut plenius legitimè in literariam se palæstram insinuantibus faventes promereamur, addamus & grammaticam rationem, quæ ipsa multum videtur illatura lucis: dicitur à postulando, postulatio: quoniam turbata sacri cujuspiam, aut ludorum ratione, ubi quid parum exploratè curiosève obiissent: aut in re divina, quid omissum ex ritu foret: per ostenta quæ mox paulo insequerentur, videbatur numen, honoris instaurationem postulare. Id ita habere, Festi quoque confirmatur doctrina, consimilia ferè tradentis: Fulgura, inquit, trium generum sunt, postularia, pestifera, peremptalia: postularia, votorum aut sacrificiorum spretam religionem desiderant: pestifera, mortem aut exilium denuntiant: peremptalia, superiorum fulgurum portentorúmque significationem perimunt. Cecinna quoque, Seneca tradente, postularia interpretatur fulmina, quibus sacrificia intermissa aut non ritè facta repetantur. Quod autem interpretari videtur Varro, Postulionem esse civem fortissimum: non ita accipiendum, tanquam hoc planè significet verbum, id quod absurdum foret: sed ea fuit aruspicum explicatio, à quibus responsum erat, Deum manium requirere expiatorium quidem sacrum, quod est postulatio. Inde adjectum cujusmodi esset futurum id sacrificii genus, quáve hostia portentosus foret hiatus procurandus. Hæc ad obscurissimi loci illustrationem excogitata nobis. Quòd si ex politioribus quispiam exactiore fultus ingenio, lectioneque multipliciore instructior adversum hæc quod promat, excogitarit, dabo manus, gratiásque testabor. Sciolos autem ex trivio nil moror, quibus myrothecia hoc genus putent: arrident amplius nugalia & psyrica: sed nil mirum, similem nanque habent labra lactucam. Et in trullissationibus arenato sibi nimium placent, quibus ex inopia ad gypsatum aspirare, vel marmoratum non licet. Quòd si rectè sibi consultum velint, literario planè cædant foro, ac solum exilii causa vertant: quando velut ad decoctorum loca rejecti, omnibus conspicui prorsum ac deridiculi sunt.

Opportunum usum actionibus necessitate. Item de causa agente, ac suscipiente. Ingeniorum diversitas unde sit. De fortuna, & fato Itemque de Cleanthe ac Xenocrate. Aureis armis adversus fortunam pugnare, quid sit.

CAP. XX.

SIngulis actionibus, inquit Proclus, aliud convenit, aliúdque tempus ad hoc vel illud perficiendum. Ejusmodi verò tempus est actionis cujuslibet opportunitas, tanquam bonũ atque finem agentibus afferens & effectis. Quapropter Pythagorici primam quoque causam, à qua omnibus bonum adest, opportunitatem nominaverunt: quippe cum omnibus, ut perfecta sint, largiatur: omnia denique sic coaptantur, dum causæ quidem perficientes ad perficiendum promptissimæ sunt: suscepturæ verò ad participationem expergiscuntur, & illæ rursum potentiam porrigunt perficientem: hæ autem potentiam aptitudinis à natura susceperunt. Duplex enim potentia est, altera quidem agentis, altera patiẽtis: & illa mater est actionis: hæc verò perfectionis est susceptaculum. His verò exactè perspectis, solvitur actitata inter doctores de ingeniorum diversitate quæstio: undeque enascatur major in uno, quàm in alio profectus. Admirantur plerique eximiam in Platone ingenii fertilitatem, ac vim omnium capacem. Et rectè illi quidem, verum quænam tantæ felicitatis excogitari fomenta possunt? Primum illa ipsa quam dicebamus, perficiens agénsve causa. Hæc autem ex summæ sapientiæ profluit præceptore. Maxima hæc & præcellens ad capessendum ingenii cultum opportunitas, sine qua res ipsa decoquit ferè: præsto est & altera, Temporis fœcundissima in doctrinis felicitas, qua non ferè alia feracior, sive excellentium virorum copiam, sive monumentorum spectes. Cæterum Platonem ipsum necdum attingimus. In hoc præstantis ingenii triplex afferri causa potest, humana, naturalis, divina. Humana ex lege provenit, educatione, confue-

consuetudine. Quod ad educationem attinet, pueros impuberes, à medicis certatim & philosophis observatum, si affatim distendantur cibis, nimiúmque somno indulgeant, hebetiores inde evadere, ac tardiores: quin & corpora fieri improcera, deteriúsque multo adolescere. Id quod Varroni adnotatum quoque in Logistorico est, qui Catus inscribitur, aut De liberis educandis. Naturalem elementorum præstat alimentorúmque diversitas. Attigit hanc & Proclus, ubi necesse ait, conspiratu miro congruere naturam, intellectum, causas item divinas. Has videtur triplices intelligere, ex Deo, dæmone, fato. Putat quidem Plato, ut à postremo ordiamur, cæli diversa à diversis tum stellis, tum diis, id est angelis regi. Sed & identidem terras diversis subesse vel dæmonibus vel angelis inferioribus. Quin & cælestium rerum studiosi, terræ plagas cæli zonis, urbes ascendentibus accommodant signis. Propterea ingenii vim ex cælo item esse, ac stellarum positu & configuratione, colligunt. Quando ut scribit Manilius Astronomicon quarto.

Fata regunt orbem, certa stant omnia lege,
Longaque per certos signãtur tempora cursus,
Nascentes morimur, finisque ab origine pendet.

Spiritus vero superiores nostris influere spiritibus, eo maximè probari argumento videtur, quód corporum supernorum potestate, nostra subinde evidenter agitentur. Quod si spiritus illi in nostros agunt, agunt insuper & in corpora. Corporis verò humani affectio, undecunque fiat, eatenus redundat in animam, quatenus tam comparato, quàm naturali affectu sese mergit in corpus. Porrò vim omnem atque virtutem, ad nos demanantem à superioribus in bonum tendere, asseruunt eruditiores: verum complexionis, sive rectius constitutionis, naturæ educationisque vitio corrumpi. Hinc Saturni gravitatem in tristitiam, parsimoniam rigiditatémque labi. Martis magnanimitatem in audaciam temerè sese periculis objectantem. Mercurialem industriam in vafricias ac versutias. Veneream charitatem in libidinem fœdam. Dæmonum vero rationes istas distinguunt, ut supremorum esse comprehent contemplandi virtutem, mediatorum actionis solertiam, infimos ad concupiscentiæ bonum nos allectare. Verum iis omnibus posse nos tum rectè, tum perperam uti, & inde consequi mox vel bona vel mala. Socrates, inquit Proclus, cum Alcibiade opportunè ad idem concurrit, hujus opportuni congressus dæmon bonus causa extitit, opportunitatem Socrati conveniendi determinans. Verum qui ad hæc cælestia patrum adhibent: quoniam sub cælo tanquam causa universali, & Bœotiæ fines enarrantur, atque item Attici philosophi proprias peculiarésque in unoquoque causis censent perpendendas, quibus singularis & eminens acceptus referatur profectus. Et primum quidem quod animam sortitus sit bonam, sed non à cælo: quando immortalis est ac incorporea, verum à Deo. Porrò non defuerit bene constitutum corpus, quod ita affectæ animæ subserviret, ac organa præstaret artifici per accommoda. Id à cælo tanquam communi causa pro cenit quidem, peculiaribus tamen à parentibus. Quod philosophiæ, auditionesque hæc meditatione proposuerit Plato, ex animo, corpore, arbitrio proprio id nutu dat. Quo tam magni sit profectus, industriæ imputandum. Attulit illi non benignus astrum sed

A ingenii fertilius, perspicacius, tenacius, nec à themate cælesti, sed ex Dei profusa largitate. Socrates sapientia clarus, illud quicquid esset, non natalitiis syderibus, sed assistenti numini acceptum retulit. Isocrates, sicuti produnt Græci, quum quidam ei parens filium exhiberet scitaretúrque, quidnam ei necessum arbitraretur, δεῖ, ἔφη, γραφειδίου καὶ νοῦ id est penna seu stilo esse opus, inquit, ac mente. Cæterum si locum hûc ex Platone Platonicisque, quos esse classicos apprimè reor assiduósque, peregerimus, fortè non aberraturimus. Scribit Plato, Deum & fortunam atque artem simul cum Deo humana omnia gubernare: id ita interpretantur, Deus in omnibus per omnia movet omnia, movet mundi sphæras, quarum concursus fatum alicubi: at quarto Legum, fortuna nominatur. Hinc casus varii circa externa corporaq; contingunt. Movet item animas, lumen inspirando mẽtibus, unde ars non speculandi solum accenditur, sed agendi. Ab arte tandem dispositio externorum & corporis proficiscitur, quamobrem à Deo cuncta dependent: qui, ut apostolus Paulus asserit, omnia in omnibus operatur. Advertendum verò illud, quandocunque illa cælestium causarum ratio ita digeritur, ut artem exculcatam exsuperet, dici à Platonicis fatum: ubi verò sic, ut vincere mentem debilitatamque evaleat, rursum à solerti strenuoque vinci, Fortunam. Vtrobique verò divinam statuunt providentiam, quæ ad finem agat sibi soli notum, quæque universa modis contemperet occultioribus. Cæterum quo planius fati ratio pernoscatur, ita omnino colligendum, sicuti animi rationalis summus creator est Deus, atque idem gubernator, ita & corporis genitor est mundus, ac moderator. Vnde consequitur illud, uti animus velut Dei filius, ab Deo, tanquam à patre, providentiæ legibus clementer agatur, & suaviter. Corpus vero, ut mundi membrum à mundano corpore fati viribus, velut particula quædam ab mole tota impetu quodam trahatur violento: unde fit, uti in mentem nulla prorsum fati vis queat assultare, nisi quatenus corpori ipsa se fatalibus obnoxio legibus, addixerit. Propterea semper ferè divinus Plato ab corporis amore, ac externorum cura ad animi & Dei cultum præcipit defugiendum, quando non alia ratione declinari mala queunt. Et Deo similem porrò reddit fuga hæc. Ex inde porro promitur aureum Platonis ejusdem præceptum, armis adversus fortunam aureis pugnandum, id est prudentia, justitia, sanctitate: siquidem quid Deo, quid mundo debeamus, rimatur prudentia. Mundo, quod suum est impertitur justitia, Deo autem sanctitas. Denique quum Socrati mutua quidam retexisset morum vitia. Sunt (inquit) ut dicis, agnosco, confiteor: sed hæc omnia à me prudentia, & virtutum auctoritate superata sunt, & quicquid vitii ex prava concretione corpus habuerat, animi bene sibi conscia divinitas temperavit. Hinc, inquit Firmicus, intelligi datur, stellarum quidem esse quod patimur, & quod nos incentivis quibusdam stimulat ignibus, divinitatis vero esse animi, quod repugnamus. Porro illud silentio haud quaquam involvendum, à Platone in Timæo, atque in Menexeno quoque tradi, regionem Atticam esse ingeniorum fertilitati præcipuè accommodam. Panætius ejus rationem in aeris rejecit temperantiam. Longinus ex loci qualitate putat evenire, permixta ex multis, atque occulta

A Origenes, qui Timæum est interpretatus, cælestibus ascribit aspectibus atque influxibus: quoniam octavo De republica Plato scribat, cælestes quosdam circuitus esse causas fertilitatis ac sterilitatis tum corporum, tum animarum. Proclus verò ac Porphyrius, animam mundi putant alibi alias vires imprimere, ac peculiaria quædam velut hospitia, parare. Tum Deos varios ea illustrare loca. Vbi ergo rationalis anima propriam elegit vitam, si fortè locum sortita fuerit, qui optatæ jam vitæ dissentaneus non sit, tunc in ea summam contingere excel- B lentiam. Quæ Martiam elegit vitam, si plagam à Marte illustratam indipiscatur, fortitudinis fastigium consequuturam. Proinde in Timæo Platonem scribere, Atticam regionem à Pallade afflatam sapientiæ ac magnanimitati congruere militari. Et quinto Legum ait idem, Localium Deorum afflatum, atque item dæmonum maximi ad ingenii, morúmque rationes esse momenti. Requiri verò & aeris temperaturam, ne quod præcipuæ causæ impedimentum sese objectet. Decrescere verò in- C genia & miratur Seneca & dolet. Nescio, inquit, qua iniquitate, & ad malum pronitate naturæ, eloquentia se retro tulit. Quicquid Romana facundia habet, quod insolenti Græciæ aut opponat aut præferat, circa Ciceronem effloruit. In deterius quotidie data res est, sive luxu temporum: nihil enim tam mortiferum ingeniis, quàm luxuria, sive quum præmia rei pulcherrimæ cessarint, tralatum est omne certamen ad turpia, multo honore quæstúque vi- D gentia. Sive fato quodam, cujus maligna in omnibus perpetuáque rebus lex est, ut ad summum perducta, rursus ad infimum velocius etiam, quàm ascenderant, relabantur. Verum excurramus amplius, inter Peripateticæ disciplinę sectatores comperi, qui de providentia & fato sic ratiocinentur, ut providentiam esse statuant futurarum rerum in Dei intellectu simplicem, stabilem, æternámque rationem, Fatum verò rerum stabiliter, simplicitérque à Deo gerendarum mobilem ac tempora- E lem explicationem. Providentia quippe cuncta pariter, diversa & infinita complectitur, singula digerit fatum, ac disponit in motum, formis, locis, ac temporibus distributa: fato subjacet nihil, quod non complectatur providentia: hac verò continentur multa, quæ ab fatorum serie sunt omnino libera: quippe hanc supergreditur, quod motu caret, nec tempori subjicitur. Quare ut se habet ad intellectum ratio, ad æternitatem tempus: quod gignitur, ad id quod est: sicut denique centrum ad circulum: sic fatorum mobilis, multiplex, varia, di- F versáque series ad providentiæ stabilitatem, simplicitatem, unitatémque. In hac porrò ingeniorum mentione, festiva se mihi ingerit historia ex Plutarchi commentariolo, περὶ τοῦ ἀκούειν, Cleanthem & Xenocratem, quum ex scholasticis hebeti maximè viserentur ingenio: nec tamen eo nomine relanguescente impetu, quo ad procinctum tendere semel adorti essent, ab jocis in tarditatem suam non abstinuisse, quum se persimiles dicerent ἀγγείοις τε βραχυστόμοις, καὶ πινακίσι χαλκαῖς, hoc est G vasis angustioris, ac æneis tabellis, quod vix quidem dictata perciperent, at retinerent tenacius. Auctor verò Herodianus est, ad orientem omnes ferè mortales esse ingeniis acerrimis. Multa porrò de iis Galenus. Sed nos vel plura forsan justo congessimus.

An in abjuncta anima supersit memoria vel sensus.

Cap. XXI.

Anima rationalis è corporeis vinculis avolans servétne memoriam aliquam, vel quorum hic fuerat conscia, vel saltem suorum, quæstione fuerit non indignum omnino. In ea puto non addubitaturos Peripateticos cum Aristotele suo, quin nullatenus reminiscatur. Verùm decimo De republica Plato fateri liquidò animadvertitur animas quæ hic familiaritate aut omnino cognitione aliqua junctæ fuerint, rursum separatas sese recognoscere, mutuáque consalutatione (ut sic dicam) amplexari. Sed & Avicenna in Metaphysicis auctor est, Animas tam beatas, quàm miseras, ubi hinc per dijugium demigrarint, non exolescente protinus quem conceperant habitu, posse per imaginationem eadem illa versare, quæ amplius adnexæ corpori imaginabantur. Rursum in epistolis ac Legibus Plato abjunctis animis rerum nostrarum sensum relinquit nonnullum, insuper & curam. Approbat id ipsum in libro De animorum immortalitate Plotinus, sed ad temperamentum quoddam negotium revocat: humanarum rerum illis superesse tantisper curam dum ad corporea proclivis libentia restincta penitus aboleatur. In eo quippe statu animam tanto ardore ac vi rapi ad divina, ut nostra hæc illam prætereant, aut si videat, nil advertere minus quàm id à se agi. Id ipsum puto & à Platonis non abjungi decretis: nam quandoque recordari animas probat, quandoque inter nos illásque profluere Letheum facit. Inter veterum theologorum placita, & illud est, ab nostris item comprobatum, plerisque animis non loco eodem diversorum dispensationem providētia potius, quàm affectu esse à Deo contributam. Plotinus adjicit, publicè, ac frequenter vaticiniis, ac id genus beneficiis, plurimis hominibus fuisse adjumento. Verùm enimverò, ut in philosophicas amplius excurramus amœnitates, non est omnino ambiguitatis minutæ: an in sensiva anima potentiæ sensoriæ actus post corporis interitum reliquus fiat. Nam quod est animæ ac corpori commune, in abjuncta relinqui non valet anima. Omnes autem sensivæ potestates, vel potius earum operationes, promiscuæ sunt corpori & animæ. Igitur consequutio manifesta. Id verò inde præcipuè liquet, quoniam potentia sensiva in actum nulla promitur, nisi per organum corporeum. Porrò De anima primo Aristoteles, Animam corpore in corruptionem abeunte, neque reminisci scribit, neque amare. Id verò & de aliis potestatum sensoriarum actibus intelligendum: quod si est, colligitur liquidò, sequestratam animam in potentiæ cujuspiam sensivæ actum non prodire. Verùm responderi potest, sensivæ potentię actum esse duplicem: exteriorem, qui non nisi per corpus promi potest, quem non superesse in separata anima, liquet: interiorem alterum, quem per se exerceat anima, retineátque etiamnum disparata. Hoc autem videtur potissimum dogma Platonicum, in cujus mysteriis sancitur, corpori animam adnecti perinde ac perfectam substantiam, nulla in parte à corpore dependentem, verùm conjungi, sicuti motor mobili conjungatur. Quia verò nil movet, nisi quod movetur, & principium movens seipsum movet: in anima, duplex agnoscitur motus: alter, quo movetur ab ea corpus: alter, quo seipsam. qua ratione in anima apparet videndi actus primus, prout seipsam movet. Reliquus verò in cor-

in corporeo organo. Aristoteles autem De anima primo, ista diluere nititur, probans, animam haud quaquam seipsam movere, sensoriasque potestates esse conjuncti solum. Quem ex theologis beatus Thomas sequutus, actus sensivae potentiae colligit nullo pacto in sequestrata anima reperiri, nisi fortè ut in remotiore fonte. Quum verò in libro De spiritu & anima Augustinus dicit, Animam ex corpore demigrantem ex imaginatione, concupiscibili irascibilique potestate pro meritis dolore affici, vel oblectamento: negabunt ex Aurelii officina eum profluxisse commentariolum: vel si concedant maximè, sic tamen explicari oportere, veluti ex iis quae per imaginationem, & id genus facultates alias in corpore admiserit anima, mox eo exuta vel bono afficiatur vel malo. Quod ad memoriam attinet, hanc duplicem tradunt: quandoque enim intelligi, ut positionem sensivae partis, quae praeteritum concernit tempus, qua ratione memoriae actus in anima non relinquitur. Ex hoc enim Aristoteles ait, Corrupto corpore anima non reminiscitur. Altero modo est memoria, imaginis pars ad intellectum pertinens, ut ab omni temporis abstrahit differentia, quum nec praeteritorum tantum sit, sed extantium quoque, instantiumque, sicuti Augustinus scribit. Haec verò memoriae vis in animis etiãnum separatis comperitur. Consimiliter amorem, gaudium, tristitiam bifariam dispararunt. Sunt enim interdum appetitus sensivi affectiones, quae in anima non supererunt, quoniam absque certo cordis motu perfici nequeunt. Interdum verò inaudiuntur, ut voluntatis actus quae in parte est intellectus compote, quo modo ab anima demigrante minimè secernuntur. Augustinus in libro De agenda cura pro mortuis: Fatendum est, inquit, nescire quidem mortuos quid hic agatur, dum agitur utique: postea tamen ab eis audire, qui hinc ad eos moriendo pergunt, nec prorsum omnia, sed quae meminisse permittuntur etiam isti, & quae illos quibus haec indicantur, oportet audire. Possunt & ab angelis, qui rebus quae hic aguntur, praestò sunt, audire aliquid mortui. Ac ne quis ambigat, referũtur item haec in canonicis Decretis, causa decimatertia, quaestione secunda. Sed in eodem item libello De spiritu & anima, defunctorum spiritibus ita esse de vivis curam, quanquam quid agant, omnino nesciant, sicuti viventibus inest de illis solicitudo, etiam si quid agant, ignoremus prorsum.

De menta. Mintha nympha. Mintho. Quepiam adversus Hermolaum. Mentigo, ostigo quid. Retrimentitia feculentia nomina plura. Oesypum, apochorema, diachoresis. Dysicoeli qui sint. Dysphorici, spatile, bolitos, onis, polton, poiea, crocodilea, caprina bacca, spyras, myscelodra, cesale, sella familiaris. Editus pro stercore.

Cap. XXII.

MEntam, sive (uti pronunciant Graeci & scribunt) mintham, tradit Oppiani interpres ἁλιευτικῶν tertio, à Mintha, quae nympha fuerit, appellatam videri. Duas verò esse species: sylvestrẽ, & quam vocant hedyosmon. Cocyti verò filiam tradit fuisse Mintham, quae ubi inaudisset amari à Plutone Proserpinam, indignata eo nomine, constanter illi se praeponere ausa est, dictitans, si infectos peteret, inimiciter infestaturam. Quo puellae tumore commotior Ceres Persephones mater

A Mintham exculcans, εἰς τὴν κακὴν βοτάνην ταύτην, id est in malam deformavit herbam hujusmodi. Ex qua fabella Oppianus mintham vocavit κωκυτίδα νύμφην, de inferno Cocyto. Plura apud interpretem. Comminit iis ferè Strabo quoque octavo libro: Ad Orientem, inquit, propè Pylum mons est nobilis cognomento Minthes. quam fuisse à Plutone amatam, tradunt fabulae. Eam cum dolo circumvenisset Proserpina, in hortensem mentam demutasse, quam plerique hedyosmon vocant. Itaque juxta montem B extat Plutonis templum, frequenter à Macistiis cultum. Relatu non indigna sunt, quae Aristophanis Interpretes ab iis dissita non longè commemorant super eo poetae versiculo,

Μινθώσομεν δ' ὥσπερ τράγου τὴν ῥῖνα.

id est, stercore linemus nares, perinde ac hirci. Minthon, inquiunt, alii hedyosmon, alii verò iynga vocant, ut compernimus in comica dictione. Putant nonnulli in sterquiliniis enascentem florem dici C minthon, quo mirè afficiantur hirci. Apud quosdam invenias, caprarum retrimenta dici minthon. Ubi verò frigoris vitio corripiantur hirci, psygmon vocant, consuevere pastores excrementis id genus ad sternutamentum eliciendum, nares oblinere. Odoris id, aspernabilis ciet foeditas, & medetur malo. Sunt tamen qui humanas ex cibis superfluitates eo nomine significari putent. In haec eo libentius divertimus, ut Hermolai Barbari quando que ad struendam calumniam aemuli, dum velut D scorpius arcuato vulnere multos impetit, bilem educeremus: molestè ferentis, ausum fuisse quendam prodere, Minthon quandoque vocatam mintham, id est mentam: quum tamen id & à Graecis subnotatum sit, ut monstravimus, nisi quis foedè vitiatum putet exemplarium. Quod ideò appositum volui, ne fortè indicatione propemodum scurrili, opus hoc à me vendibilius fieri, suboleat maligno interpreti, & planè mucosis naribus: etiam si scio in multis, quae alicubi convellimus, non defuturum E unquam suum patellae operculum, sed stomachó suo serviat unusquisque. Illud modò mirum, quid ita Oppiani interpres mentam dixerit κακὴν βοτάνην, id est herbam malam: quum scribat Plinius, mentam grato mensas odore percurrere in rusticis dapibus. Nisi quòd ante coitum mulierum appositam genitalibus inhibere conceptionem, scribit Dioscorides. At libro duodecimo. ἐν λόγῳ περὶ γεωργίας ex Florentini Georgicis proditum observavimus, hedyosmon esse ἀ,ράσιμον, nec vulnus F facilè curari, cui illata fuerit herba haec. Lac praeterea coagulari prohibet, si ante coagulum promisceatur. In magicis porrò, mentae usum fuisse aliquem, secundo Fastorum canit Ovidius:

Obsutum menta tori et in igne caput.

Etiam si de mento sunt qui malint intelligere. At mentigo, morbus est ovium, ostiginem dicunt pastores. Os & labra foedis obsidentur ulceribus: fit, quum agni vel haedi rosidas herbas depaverint, dum lactent. Reperi inter Graecos, qui mintham G accipiant θύμον: quae vox, cepam nobis indicat sylvestrem. meminit Aristophanes Pluto, ἀλλὰ δὴ τῷ δεσπότῃ ταυτὶν θύμον βρύξοντες. Est item grammaticus qui opinetur, calaminthum nuncupari ἄγριον ἡδύοσμον, id est sylvestrem mentam, quam quum moesta Ceres vidisset, execrata sterilem fecit. Auctaria item adjecero illa, quoniam ciborum superfluitates attigimus, hominis retrimenta

dici ſpatilen: quanquam & hoc nomine coriorum: A nuncupantur fruſtula, ſeu reciſamenta, quæ à coriariis ſutoribuſve abjiciuntur: boum verò boliton: aſini, onida & onthon. In bobus tamen intelligere onthon. Homerus maluit. Suis hypeleuthron vocamus: ovium, oiptoton. Nam ſordes lanis inhærentes dici œſypum, cum Dioſcoride Plinius ſcribit, velut οἰὸς ῥύπον. Apud Galenum Therapeutices quarto decimo, legimus ἄπλυτον ἔριον, id eſt illotam lanam nuncupari ὑσσυπηρόν. quam lectionem comprobat Suidas quoque. Malunt tamen alii B οἰσυπηρὸν ſcribere. Quum verò in Lyſiſtrate, οἰσυπώτην pronuntiat Ariſtophanes, ovis intelligi diachorema voluit, id eſt διαχώρημα. Nam & medicæ ſcientiæ periti, naturam quandoque expurgare corpora fatentur διὰ τῶν διαχωρημάτων, aut per urinas, aut per eam quæ totum ambit, cutem. Sed & αἱματώδη διαχώρησιν, legimus quandoque. Porrò aſinini pulli quod egeritur primò, excrementum, ab Ariſtotele polion nuncupatur: Plinio etiam polea. Ciborum in capris ſuperfluitates, Palladius caprinas facetè baccas dixit. Crocodileam libro ſecundo interpretatur Dioſcorides, crocodili terreſtris fimum: Plinius vigeſimo octavo, ejuſdem inteſtina. Dignum ſcitu quod idem prodit Dioſcorides, canis & hominis retrimenta ubi exaruerint, melle permixta, gutturi adnexa, cenſeri anginis præſentiſſimum remedium, cura nunquam fallente. Sciendum quoque ab Vlpiano proditum, quibuſdam in locis uti homines editu boum vice lignorum, quæ vox etiam ſi rara, feculentam indicat materiam, ſicuti vulgo item dicitur. Caprarum etiam ſpyrada dicunt feculentiam, & ſpyrathiam, ut apud Galenum, Murum, myſceledra. Apud Paulum obſervavimus dyſcœlios, id eſt δυσκοιλίας vocari, quibus difficulter aluus it: nam dys, apud Græcos ferè malum indicat: ſiquidem Firmico, dyſphorici infelices intelliguntur: & dyſphora, dicuntur difficilia. Non omittendum verò, ceſſale, dici locum in quo ventrem perpurgamus, reliquiis ciborum dejectis. Sellam familiarem, vocavit Marcus Varro.

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN ANTIQUARUM LECTIONUM LIBROS, AD DOCTISSIMUM SUMmaque veneratione dignum, Bernardinum Barbuleium, Præfatio undecima.

Quum ſummus rerum opifex Deus, homini nihil præſtabilius mente, ratione atque intelligentia dederit, mirum videri non debet, ſi nonnulli, & ii quidem ſapientiſſimi viri, tantum ſtudii, laboris ac vigiliarum contulerint ad eam partem excolendam & informandam, qua ſola & reliquis animantibus & ipſis hominibus antecellerent. Quam Pythagoricus Epicharmus tantopere eſt admiratus, ut hanc unam dominam & reginam, lucem lumenque vitæ diceret, ac hujus ſolius demandatam nobis curam, quum alia tum ſtupida tum cæca cenſeret, Νοῦς inquit, ὁρᾷ καὶ νοῦς ἀκούει, τὰ δ' ἄλλα κωφὰ καὶ τυφλά. In hac ipſa tamen ratione vel animo expoliendo, non eandem videntur plerique ſibi propoſitam habuiſſe viam, aut ad eum tendiſſe finem. Nam fuerunt apud priſcos philoſophos, atque etiamnum ſunt, qui cognitionem contemplationemque naturæ ita conſectati ſunt, ut etiam in ea conſeneſcere & jucundum & pulchrum exiſtimaverint: quorum ego inſtitutum, doctiſsime Barbuleie, etſi improbandum non ſuſcepi (quod hoc interim agere quàm turpi otio ſeſe dedere maluerint) nunquam tamen tanti feci, ut non potius mancum quodammodo atque vix dum inchoatum judicaverim, ſi nulla rerum actio adjuncta conſequutaque fuiſſet. Et quum ſapientiam (nimirum qua divinarum humanarumque rerum continetur ſcientia) ut rem maximam admirari ſoleo, tum eam partem quæ nobis à communitate ducta, profert officia, longè præſtantiſsimam putavi. Eam, inquam, quæ in hac generis humani domeſtica conſuetudine, ſocietate, ac hominum tuendis commodis illuſtrior apparere ſolet, qua vel ſola agnoſcamus neceſſe eſt, nos nobis ipſis non tantum natos, ſed patriæ, ſed amicis. Summoque conatu nobis enitendum, ut ex noſtris ſtudiis ad proximum quàm uberrimus redundet fructus. Id quum ita ſit, facilè in animum induco meum, æquiores rerum æſtimatores benè precari manibus patrui mei, cujus univerſum ſtudium eò tendebat, ut dum viveret, operoſas vigilias arduoſque ſubiret labores, quibus animum non ſolum magis expolitum excultumque ſibi compararet, & eruditiores quàm plurimos faceret,

ceret, sed etiam ut posteris paratam congestámque hujusce pii laboris sylvam relinqueret, ex qua non pauca ad suos usus transferre, studiosa juventus possit. Quod ipsum si ex priore editione cognoverunt multi, certè jam id maximè testabuntur grati homines, ubi tot tantisque accessionibus ita instructam hanc posteriorem, ut planè novum opus videri possit, conspexerint. Cujus quidem operis editionem dum adornarem, quum aliæ multæ, tum duæ potissimum causæ me compulerunt, ut in partem nuncupationis venires: quarum utra potior, nondum constitui. Una certè hæc fuit, quòd quum te viderem eisdem initiatum studiis, & eandem omnino sequi viam, quam ingressum jam dicebam patruum meum, facilè cognovi verum esse quod veteri proverbio dicimus, ὁμοιότητα τῆς φιλότητος εἶναι μητέρα. Multis enim in rebus paria cum illo facis. Instituisti quàm plurimos tum ad obeunda religionis nostræ munera, tum etiam ad civilia capessenda negotia in primis aptos. Et quum tibi jam satis a fortuna prospectum sit, ut commodè vivere, & ex anteactæ vitæ laboribus honestam tibi quietem polliceri possis, non cessas tamen benè mereri de civibus tuis: nec quam tibi summo judicio semel delegisti provinciam deserere, sed horum alterum pietate, stabilitate constantiáque, alterum in dies magis ac magis tueri videris. Quis, deum immortalem, humanior paulò non admiretur atque exosculetur tam fortem animum, tantisque ornatum virtutibus? Aut quis non potius sibi tale exemplar imitandum proponeret, in quo modestia, temperantia, & in maxima frugalitate liberalitas, ex æquo certant? Quis erit tandem, qui non (quum tot in te animi dotes viderit) ad virtutem & ipse quoque incitetur? Istud demum est juxta placita Evangelica, τὸ λύχνιον μὴ εἰς κρυπτὸν ἢ ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ᾽ ἐπὶ τὴν λυχνίαν τιθέναι. & quàm plurimos honesto ac pio admodum exemplo ad benè merendum de proximo provocare. Tua itaque facit, humanissime Barbuleie, & modestia & singularis in Deum fiducia, apud quem cum fœnore tibi repositum præmium non ignoras, nec auram captas popularem, ne commemorem quàm in hac calamitate & senserint & in dies magis sentiunt tenuiores benignitatem tuam. Quamobrem quum probè noverim moderationem æquitatemque animi tui, non advocabo testes minimè necessarios. Altera verò causa, non levior hæc fuit: quòd propemodum auctor fuisti, ut hoc opus in publicum prodiret. Nam quum scires apud me exemplar adservari, factum est, ut id Arlenio Arnoldo Peraxylo, qui quum sæpe libenterque de literis communibusque studiis conferre solebas, indicares. Is enim ut est apud multos gratiosus, & in hisce rebus eruendis ac in lucem proferendis non solum dexter & studiosus, verum etiam ad curiositatem diligens: indignum præterea ratus, ut diutius delitesceret, non quievit donec extorqueret. Quo certè in negotio (ut verum fatear) me faciliorem præbui, quum reciperet se curaturum, ut per Frobenianos, quorum tot præclaris jam editis literarum monumentis, & probata est fides & auctoritas, & celebrata diligentia & industria, ex impressione repræsentaretur. Quum igitur officio me astrictum cognoscerem, has potissimum causas apud studiosos contestatas volui, partim ut viderent quantum utrique vestrum debeant, partim mei in te amoris, observantiæ aut pietatis potius indicium. Novi quanti te fecerit piæ memoriæ Lodovicus Cælius, quum Ferrariæ viveret: quantum dilexerit candorem animi tui, ut dubium apud me non sit, eundem si diutius vixisset, quod nunc facio, cumulatius facturum fuisse. Tu interim ornatissime vir, hunc undecimum librum antea jam à patruo tibi destinatum, ac à nepote tandem exhibitum succisivis horis unà cum reliquis leges, simulque pro tua humanitate parem amorem atque benevolentiam veluti hæreditario jure in me derivatam, facilè agnosces. Vale Rhodigii, nonis Novembr. anno millesimo quingentesimo & quadragesimo.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI LECTIONUM ANTIQUARUM

Liber unus, qui undecimus.

Otii, ut perniciosi detestatio. Remissionem tamen aliquam videri necessariam. Quibus otium sit utilius, quàm negotium. De Augusto, L. Druso, Turanio, Servilio Vatia. Quod sit honestum otium. Iunii Syllani historia, & Turbonis, ac similis. Anaxagoræ item excellentia.

Cap. I.

Appium Claudium crebrò memorare solitum accepimus, negotium populo Romano melius, quàm otium committi: non quia ignoraret, quàm jucundus esset tranquillitatis status, sed quòd animadverteret, præpotentia imperia rerum agitatione ad virtutem capescendam excitari evibrarique, nimia quiete in desidiam & velut marcorem quendam relabi. Quo nomine Strenuam, Agenoriam, Stimulam industriæ deas excogitavit priscorum sedulitas. Et sanè quamvis negotium & tetrum quiddam & aspernabile videatur, quod hominum ferè captus à labore proclivis ad delinimenta sit, civitatis tamen Romanæ disciplinam intra limites suos cōtinuit. Blandæ appellationis quies, Illyricæ pacis argumento, calamitatibus immensis aditum reseravit, & tantum non corrasis, quibus tanti imperii increverat moles, clarissimis moribus, vitia obrepsere plurima. Qua ex causa proditum memoriæ est, devicta Carthagine terrarum illa orbis æmula, cum qua toties ingenti discrimine dimicatum armis erat, adeò ut propiores periculo, quàm victi, victores fuerint quandoque: Q. Metellum identidem dixisse, nescire se illa victoria boni plus an mali reipublicæ intulisset: quoniam ut omnia latè pacando adjumenti habuisset plurimum, ita rejecto Annibale formidabili hoste, ad cujus nomen Romana pubes exhorresceret, tantarum memoria cladium, quæ obductum senescensque refricaret malum, insigne nocumentum inflixisset. Ejus quippe in Italiam transitu superatis Alpium junctis cælo jugis, relanguescentem ac consopitam quodammodo Romani populi virtutem excitatam, proindeque eximiè verendum ne tam acris æmuli terrore liberata, in eundem relapsa somnum periclitaretur. Huic verò præsignis viri bracteatæ sententiæ succinere illud Senecæ videtur, Infirmis animis hostem esse securitatem. Et Q. Curtius ait, Otii vitia negotio discuti. Idem alibi scribit, Otia esse rumoribus serendis aptissima, quæ ne aleret Alexander, movisse in Indiam refert, semper bello, quàm comparata victoria clariorem. Traditum quoque à Philosophorum prudentissimis, ἀνύσιμον σπούδασμα καὶ τελεσιουργὸν εἶναι ἐπιμέλειαν καὶ πόνον. id est, curam diligentiamque ac laborem in primis rem esse perefficacem, quæque plurima ad exitum perducat. Propterea rectè Thessalus quidam interrogatus, quinam in Thessalia censerentur abjectissimi, à bello, inquit feriati. Qua ratione à Romanis instiA tutum, proditur memoriæ, ut civilis diei initia à noctis medio ducerentur, ut solis exortus esset quidem operis initium, tempus quod præcedit, apparatui impenderetur. Quippe paratos instructosque obire negotia oportet, non inter obeundum instrui apparative. Sicut Myson Chiloni respondisse fertur, quum hyeme thrynaca, id est ventilabrum pararet; Duces equidem multos ac reges bello fuisse illustriores accepimus, quàm pace. Attalum Eumenis fratrem otium solvit & pax longior, adeò B ut saginæ traditus imperii onus in Philopœmenem ex familiaribus unum derivaret: ita ut festiviter Romani ex Asia venientes subinde interrogarent, Ecquid gratia apud Philopœmenem Rex valeret. Lucullo paucos reperias ductando illustriores. At ubi is in desidiam abiit, nimisque inactuosam vitam, & omnis expertem curæ, perinde ac spongia, tranquillitate in tabem resolutus, & ἐντεκραθεὶς, id est mortificatus, Callistheni ex libertis uni omnium cura delegata, opinionem præbuit, velut ab eo C potionatus foret, ac magicis circumventus excantationibus, Xerxis pater Darius, rerum difficultate seipso fieri prudentiorem dictitabat. Scytha verò Atmas, si quando esset ab omni negotio feriatus, nil admodum se ab hippocomis, hoc est equisonibus differre, asseverabat. Vespasianum affectum graviter, ab medicis reprehensum, scribit Dion, quòd imperatoriis non abstineret functionibus: ad quæ is τὸν αὐτοκράτορα, ἔφη, ἑστῶτα δεῖ ἀποθνήσκειν Imperatorem, inquit, stantem mori opor- D tet. Senior Dionysius à quodam interrogatus, Superestne otium: Melius ominare, inquit, nec supersit unquam. Arcus utique frangi, ac dissilire intensior assuevit, at anima id ipsum patitur remissior: Nil æquè apud Gymnosophistas laudare se Apuleius scribit, quàm quòd torporem animi & otium oderunt. quin posita mensa, prius quàm edulia apponantur, convenientes illuc adolescentes prærogant magistri, quodnam à lucis ortu ad id diei bonum fecerint. Amplius & Ciceronis quoque E testimonio liquet, nos ad agendum esse natos, idque appetere animum semper, ut qui nulla conditione quietem sempiternam pati possit, quod in primis puerorum ætatulis manifestum sit. Quid quòd otium & quies immodica inter frigidas morborum causas ab Galeno recensentur? Iis enim ignis restinguitur insitus: nam si prunis minutis nivium affuderis multum, peribit mox quicquid affuerit innati caloris. Sed & humectis quoque ægritudi- F nibus otiosior vita, & omni vacans labore ansam facilè præbuerit. Ex eisdem tamen scholis & illud est, Quiete nonnullos pinguescere, extenuari alios: nam quibus affatim genuinus suppetat calor, commodius perfici cibum, ac vacantia resolvi: contrà verò affectis diversa contingere. Excitatur quandoque otio item vigor & omnis tristitia, quæ continuatione pertinacis studii adducitur, hilaritate discutitur, si paulum demulceatur animus, G & jucundis honestisque laxetur illectationibus: etiam si animi remissionem esse veluti amissionem dicebat

dicebat Musonius. Nulli tamen, inquit Seneca, intermisso (A) manifestius proderat, quàm Latroni Portio: quoties ex intervallo dixerat, multo acrius violentiusque dicebat. Ingenii lassitudo non minor est quàm corporis, sed occultior. Vt fertilibus agris non est imperandum, citò enim exhauriret illos nunquam intermissa fœcunditas: ita animorum impetus assiduus labor frangit. Legum conditores festos ad hoc ipsum instituisse videntur dies, veluti necessarium laboribus interponentes temperamentum. Magnos item viros menstruas sibi diebus certis ferias dedisse legimus. (B) Asinium Pollionem oratorem nobilem nulla cura post decimam retinuit. Quidam medio die iter junxerunt. Quin & apud Romanos, novam relationem post horam decimam fieri vetabant. Poeta item Græcus cecinit, aliquando & insanire jucundum est. Sunt porrò, quibus otium melius, quàm negotium committitur. Quosdam reperias ita bile fervidos, ut iram in potestate minus habeant, & ad temeraria verba qualibet indignatione prorumpant. Qui jam urbanitatem non reprimen- (C) tes lætiferis non parcunt salibus. Hisce verò quies negotio longè optabilior. Augustus Cæsar, cui plura quàm ulli unquam obvenisse feliciter tradunt, non desinebat quietem sibi precari, & vacationem à republica petere. Identidemque repetebat, aliquando se victurum sibi. Livius Drusus, vir acer & vehemens quum mala Gracchana movisset, execratus inquietam à primordiis vitam dictitabat, Vni sibi ne puero quidem unquam ferias contigisse. At è diverso nonnullos videas, qui pati (D) otium nequeunt. Turanius fuit exactæ diligentiæ senex, ei post annum nonagesimum procurationis vacationem ultrò C. Cæsar indulserat. At is molestè ferens, componi se in lecto, & velut exanimem à circunstante familia plangi jussit. Lugebat domus otium domini senis, nec finivit ante tristitiam, quàm labor illi suus restitutus est. Quum tamen à quinquagesimo anno lex militem non legat, à sexagesimo senatorem non citet. Qui verò in consummatione dignitatis per mille indignationes erumpunt, quid aliud quàm in titulos sepulchri labo- (E) rant? Cæterùm quod demum statuimus honestum otium, quódve expetendum in primis? Sol omnium, inquit Seneca, otiosi sunt, qui sapientiæ vacant, soli vivunt: nec enim suam ætatem tantùm benè tuentur: omne ævum adjiciunt, nisi ingratissimi sumus. Illi clarissimi sacrarum opinionum conditores nobis nati sunt. Ita est, otium si ne literis mors est, & hominis vivi sepultura. Sed videndum amplius, quales denique sint hæ literæ. Quid enim ambigas, esse plerosque, qui operosè nihil (F) agant: quia inutilium literarum studiis detinentur? Hic verò Græcorum in primis morbus est, ut subinde quærere pergant, quem numerum remigum Vlysses habuisset, ac id genus innumera alia. Præclara & ad hoc ipsum maximè spectans Fabiani sententia, qui addubitare se dicebat, an satius foret, nullis admoveri studiis, quam iis implicari. At qui velut timidum animal, atque iners metu oblituit: is sibi non vivit, sed quod est turpissimum, (G) ventri, somno, libidini. Vatia Servilius, dives prætorius, nulla alia re, quàm otio notus, consenuit: quin ob id vnum, felix habebatur. Nam quoties aliquos Asinii Galli amicitia, quoties Seiani odium inde amor merserat, exclamabant homines, O Vatia solus scis vivere. At is latere sciebat, non vivere: dicique ab villam prætereuntibus verè prorsum poterat, Vatia hic situs est. Hactenus Seneca. Videtur, inquit Moralium decimo Aristoteles, in otio esse constituta felicitas. Siquidem negotia obimus, ut otio liceat perfrui, & bellum gerimus, ut in pace vivamus. Junium Syllanum Asiæ proconsulem, adeò fuisse desidem, adnotatum annalibus est, & principibus fastiditum, ut eum C. Cæsar pecudem auream appellare sit solitus. At Turbo rei militaris scientia præstantissimus nunquam domi per diem, vel quum morbo infestaretur, est visus. Monenti verò Adriano, quiesceret: Præfectos, inquit, rebus stantes mori oportere. Floruit eadem tempestate Similis, vir fortissimus, qui postremum vitæ septennium, vacatione impetrata, in agris per otium & quietem transmisit, proinde moriens sepulchro inscribi jussit: Similis jacet hic, cujus ætas multorum quidem annorum fuit, septem quamvis tantùm annis vixerit. Medicorum tabernas, id est pharmacopolia, otiosis & garrulis peraccommodata esse loca, indicat Hieronymus: Illi (inquit) verbositas, attrita frons: cui nundinæ, fora placent plateæ ac medicorum tabernæ. Cato senior trium duci se pœnitentia profitebatur, si fœminæ arcana retexisset, si navibus perrexisset, quo posset pedibus, sique dies quandoque inanis foret transmissa, vel ut Græcè dicam, ὅτι μίαν ἡμέραν ἀδιάθετος ἔμεινεν. Quanto autem quod ad sordens otium spectat, dispicienti rectè satius est, Anaxagoræ propositum in spectanda veritate anxium laboriosumque verbo reque perpendisse. Id quod epitymbium testatissimum facit, quod & apposui, ne quid forsan studiosorum desideria remoremur,

ἐνθάδ' ὁ πλεῖστον ἀληθείας ἐπὶ τέρμα περάσας
Οὐρανίου κόσμου κεῖται Ἀναξαγόρας.

Quin & aras illi dicatas novimus, quarum visere- tur inscriptio nunc quidem Νοῦ id est mentis: nunc verò ἀληθείας, id est Veritatis: illustriora multò hæc, & hominis propria omnino. Alias somnolentia marcescentes brutum induimus. Quo quid fœdius, divinam præsertim gestanti imaginem, torpore sic turpiter collutilatam extra vitæ præscriptum? Sed somniculosæ aspidis vim sentimus plerique omnes, bonumque, si non & amamus.

Cur olidum veternum Catullus dixerit. De veterno morbi, nec non de cataphora, & comate, catalepsi, ac caro. Codion quid, & comi, ac coma, & epicataphora, anaphora, poros, gravedo, coryza, catarrhus, branchus, arterica affectio. Item qui arthritici. Elephantiasis quid. Exarticulatio, bronchion, bronchos, elephantici.

CAP. II.

POstea verò quàm ducente stilo, in malè feriatorum torporem ignavum, ac turpiter desidentem producti sumus, succurrit, in re levicula feramus opem poetæ Catullo, calculis omnium docto & emunctæ naris. Nam illiciis hoc genus sæpè studiosis eblandimur. Carmina explicatius enarranda sunt hæc,

Nunc eum volo de tuo ponte mittere pronum,
Si potest olidum repentè excitare veternum,
Et supinum animum in gravi delinquere cœno.

Inactuosum hominem, ac marcore quodam languidum taxat liquidò illis versibus Catullus: sentiunt id enarratores, quando Marionanus interpres veterni nomine hydropisin intelligendam putat, quæ nimio plus homines reddit pigros & ignavia marcescentes: unde & pro desidia quandoque positum invenias. Probus etiam pro gravi accipit somno, quem medicorum scholæ vocant lethargum, si marcor sit, ac (ut inquit Celsus) inexpugnabilis dormiendi necessitas. Nam Seneca veternum animi ærumnosi dixit ad Lucilium scribens. Usurpavit & Ausonius elegantissimè,

Pelle soporiferi senium, nubemque veterni,
Atque alacri mediam carpe vigore viam.

Sed & Seneca item, Ego nec redigo ista ad legem dialecticam, & ad illos artificii veternosissimi nodos. Sed ad Catullum. Sentiunt, inquam hoc interpretes: sed cur olidum dixerit, parum attentè observarunt: etiam si Delio natatore non indiget res, quam tota facilitate solvit Aristoteles, ubi in odorum ratione quærit, cur alæ omnium maximè partium nostri corporis malè oleant: & respondens posse fieri putat, quòd omnium minimè respirare possint: nam locis ejusmodi odor malus contrahi maximè solet, quoniam putredo quiete interioris qualitatis consistit, sive quòd immobiles inexercitatæque habentur. Hactenus Aristoteles. Ex cujus verbis perspicuum (opinor) fit, cur cessantem ac torpidum hominem dixerit olidum. Porrò, ut exultius addamus quippiam, veternum Græci nothroteta vocant. Ex humecta provenire materia, inter medicorum placita est, sicuti caros, id est sopor, & lethargus fiant ex frigida. Si aliquando, inquit Galenus quarto De affectis locis, tota anterior afficiatur cerebri pars, supremum ipsius ventrem consentire, necessarium est, atque cogitandi etiamnum præpediri, vitiarique actiones. Proinde qui ita affectus est, neque sensus, neque motionis munere fungitur. Spirandi tamen facultas haud quaquam læditur, vocaturque affectio hæc caros, id est sopor. Si verò adeò vehementer spirationem opprimat, ut quis vel magno conatu vix spiret, apoplexia nominatur. Est & sua mox paulò morituris καταφορὰ καὶ ἀναισθησία, id est in somnum collapsus, & vellicantium insensibilitas. Pro extasi, seu mentis excessu, inquit Hieronymus, in Hebræo est thardema, quod Aquila καταφορὰν Symmachus κάρον, id est gravem profundumque soporem interpretati sunt. Cataphoricos somnos intelligere Paulus videtur βαθεῖς, id est profundos. Cataphoram tamen Galenus in libro De comate, in duas partitur species. Utriusque proprium, ut oculos surrigere nequeant, sed graventur mox, & collabantur in somnum. Verùm altera species profundum habet soporem, ac diuturnum. In altera verò vigilia est, imaginatione frequenti obturbante ac interpellante somnum, ita tamen, ut surgere nequeant. Utrumque dicitur coma, nuncupatione hinc producta, quoniam substratis pellibus, quæ codia vocant, indormitent priores. Aristophanes,

ἣν σὲ μὴ μεταδιώκωμαι ἐν κρατίνου κωδίῳ.

Aut ab verbo κοῖ, quod dormitionem indicat, siquidem loca veteres dicebant comos, atque item comas, in quibus erant dormituri. Epicataphoram vocant cælestium periti supernam portam, quippe loca nuncupant quædam pigra in cælo, dejectaque: quia nulla cum horoscopo societate junguntur. Eorum primus in secundo ab horoscopo constituitur signo, & inferna dicitur porta, vel anaphora. In diametro autem hujus signi, qui locus fuerit in octavo ab horoscopo signo, epicataphora dicitur. Novissima verò loca sunt malæ fortunæ, ac mali dæmonis, in sexto ab horoscopo signo, & duodecimo. Catochen, recentiores medici vigilantem dicunt soporem. Catalepsis verò dicitur occupatio. In his posteriora cerebri infestantur. Verùm ut in sopore clauduntur palpebræ, ita in catalepsi apertæ perseverant. Caros porrò, de quo diximus, non soporem modò signat: sed pro ebrietate item ponitur, & qualibet capitis gravitate, etiam ex percussione, quum efficimur velut attoniti. Quin eum, qui honoribus nimiis externatur quodammodo mente, ac stupet, κεκαρωμένον Græci vocant. Apollonius Argonauticôn secundo, caron videtur, σκότωσιν, id est vertiginem, intelligere:

Κάρος δέ μιν ἀμφεκάλυψε
Πορφύρεος· γαῖαν δὲ πέριξ ἐδόκησε φέρεσθαι.

hoc est, vertigo ipsum comprehendit nigra, terram verò putabat circumferri. Caroticas venas appellat Galenus in libro De juvamento anhelitus, quæ in collo sunt. Eas si quis comprimat, corruit homo dormienti assimilis, sequiturque corporis totius immobilitas. Earum item mentionem Aristoteles facit De animalium historiis libro tertio. Et qua scinduntur primum, sphargitidas appellari scribit, id est jugulares, ut Theodorus vertit. Cæterùm de iis facta nobis alibi mentio est. Illud verò Homericum,

Τίω δέ μιν ἐν καρὸς αἴσῃ.

hoc est, æquè ac Carem ipsum æstimo: sic enim quidam legunt: diversum ab hoc sensum habet, declarabitur tamen: quid enim attulerit nocumenti? Tanti (inquit) facio, quanti mercenarium. Primi si quidem mortalium Cares mercede cœperunt militare, ac proinde ut viliores, passim infamari cœpti. Porrò & compertam mandragoræ gravedinem alicubi leges pro corpore marcido, & capitis gravitate somnolenta. Quod ipsum & Plinii comprobatur auctoritate, in mandragoræ mentione libro vigesimo quinto. Aliàs verò est gravedo humoris è capite fluxio, unde gravedinosi dicuntur. Coryzan Græci vocant, Paulo Ægineta interprete, libro tertio De medicina, si viscosi crassique humoris in nares vis decubuit Catarrhum, si φάρυγξ, id est fauces infestantur, ac thorax & palatum. Ubi verò in larynge & arteria sese caussatio ostentat, & in gutture εἰς βρόγχον, ut inquit Galenus, branchon nuncupant: atque item artericam affectionem, ut idem inquit Paulus. nam arthicum, seu verius arthriticum, Cicero intelligit articulorum, quæ ἄρθρα vocant Græci, morbo laborantem. Etenim apud Paulum libro tertio, ischias, id est ἰσχίας, esse dicitur arthritidis species. Ab eodem podagrica nuncupatur affectio, & arthritica. Podagricam undecimo Therapeutices intelligit Galenus, qua pedes afficiuntur: arthitricam, qua corporis infestantur articuli omnes. Poros, id est πῶροι, dicunt lapidosas durities in podagrico malo concretas. Exarticulationem intelligimus, quum

quum articulorum immodica humectatio ligamenta madefacit ac elaxat, totámque articulationem ob lentitiam, lubricam reddit. Quandoque verò quia ossium concavitatum, quas cotylas vocant Græci, supercilia circumfranguntur. Arthritim in Diffinitionibus esse statuit Galenus, inflammationem articulorum immanentem diu, ac nervis malè affectis validos acreíque cientem dolores. Exarticulatio verò, id est exarthrema, sive ἐξάρθρημα dicitur, item ἔκπτωσις ἄρθρου ἀπὸ τῆς οἰκείας κοιλότητος, ἐπὶ τὸ ἀσυνήθες, id est articuli à B cavitate propria dilapsus ad insuetum locum, unde προαιρετικὴ τῶν ἐμποδίζεται κίνησις, id est propositus præpeditur motus. Cæterùm ischias & arthritis ac podagra magnitudine modo distinguuntur: causis verò & locis προηγουμένοις, iidem sunt morbi. ex pituita siquidem gignuntur plurimùm, nervósq; afficiunt, quibus nectuntur articuli motúmq; indipiscuntur. Ischias tamen, id est ἰσχίας in ischio, id est C coxarum progignitur vertebro, verùm ad talos usque pertingit quandoque. sicut elephantiasis ex pituita provenit crassa & bile atra, quæ βλεννώδης maximè est. Hi verò humores cutem reddunt ferinam, quando & hinc nacta nomen affectio est, Galeno tradente: efficitur nanque durior cutis crassiórque, ut elephanti corio prorsùm videatur assimilis. Verùm de affectionis hujus ratione Paulus Ægineta libri quarti, capite primo plura: Elephas item nuncupatur doctissimis. Sed scitu dignum, ex victus ratione, ac cæli æstu apud Alexan- D driam vigere plurimum. In Germania verò ac Mysia rarenter admodum quenquam ita infici: atque eodem modo apud Scytas galactopotas nunquam visum ferè. At in Alexandria dietæ modus plurimum id genus concinnare valet. athara siquidem vescuntur, sive pulte, id est farina frixa, nec lentem abnuunt, vel salsamenta, aut limaces: quidam nec asininas carnes, aut ejusmodi alia, quibus chymi vis comparatur crassior, καὶ μελαγχολικὴ. Quod quum alibi, tum in se- E cundo ad Glauconem comprobat Galenus. Elephanticos nuncupat Firmicus elephantiasi laborantes. Apud Galenum esse corpus quoddam carthilagineum secundum asperam arteriam legimus, quod bronchion appellatum tradit: alicubi etiam bronchon. Porrò ubi ingens oborta est inflammatio, vel erysipelas, vel abscessus arteriarum pulsum cum dolore sentimus. Quum alioqui citra dolorem pulsare, ad solas pertineat arterias. An & hæc dici aliquo modo F arthetica possit affectio, disceptabunt medicæ rei periti.

Item de ratione otii plusculа. Domus optima quænam sit. Exercitii cum natura societas: itemque ejus species. De frictionis specie non una. Apotherapia, apotherapeutice, preparatoria.

Cap. III.

Quamvis affatim paulò antè ac multo sermonis axiomate de otio tractarimus, congestis quæ ad manum (ut dicitur) fuêre, adjici non inscitè tamen & ista possunt: Draconem, cujus jam facta nobis mentio est, celebrem apud Athenas latorem legum, eos qui otii damnati forent, A capite censuisse mulctandos. Hinc factum reor, ut illum orator Demades non atramento, verum sanguine leges condidisse dictitaret. At in quibusdam gentibus otium, non in ultimis habitum laudibus, invenio. Siquidem auctor Herodotus est, apud quosdam Thracas otiosum esse pro honestissimo judicatum, agricolatorem verò pro contemptissimo. Et amplius, inquit, inter eos hi sunt insignissimi mores. Sicut item è bello & rapto vivere, pulcherrimum, & punctas esse notis frontes, nobilissimum censebatur. Insuper ex Lycurgi institutis illud eximiè laudatur, ut pulcherrima res ac beatissima, quòd civibus suis otii copiam peperisset & ubertatem. Cautum enim ab eo est, ne quis omnino quicquam vulgarium artium attingeret. Proinde quum Athenis quidam judiciis fortè interesset, audissetque, otii mulctæ obnoxium quendam mœstum incedere, & ab amicis reduci, qui & ipsi rem ægrè, ac iniquè ferrent, ex quopiam instituit quærere, quínam foret is, qui liberalem subiisset mulctam. Nam & illa fuit Areopagitarum functio, ut unde quis se aleret, accuratè scrutarentur, inque desidia compertos non citra mulctam transmitterent. Cæterùm prius quàm vela parte hac complicemus gradum ad alia facturi, Plinii Cæcilii ac Plutarchi sententias, velut conniventes non transiliemus. Ex quibus prior Minutium quendam mónens, longè præstare vacuum esse, quàm ineptis implicari laboribus: Satius (inquit) est, ut Attilius noster eruditissimè simul & facetissimè dixit, otiosum esse, quàm nihil agere. qualem fermè sensum expressit Valerius Martialis;

Esto, non est, quod agas, Attale semper agis.

Idem Plinius libro quinto, copiosum otium altius vocat, & pinguius. Plutarchus in Septem Sapientum symposio injectum scribit sermonem, Quænam maximè felix domus foret. In eo velut in symbolum, quisque quod sentiret, protulit. Ac princeps Solon, optimam sibi domum videri pronuntiavit, in qua pecuniæ forent bono comparatæ modo, nec earum custodes haberentur infidi, nec erogatis subsequeretur pœnitentia. Bias eam censuit optimam, in qua per se dominus existat talis, cujusmodi extrà est ex lege. Thales verò, ubi otio pingui domino perfrui licet. Cleobulus, si plures multo sint, qui dominum ament, quàm qui reformident. Pittacus eam prætulit, quæ tum necessariis, tum redundantibus superflueret. Chilon, administrationi regiæ domum oportere esse assimilem statuit. Nam Lycurgum ferunt, quum summonuisset quispiam, Democratiam induceret: intulisse, Hanc prius in domo ipse constitueret. Illa postremò memoratu dignissima, quæ erunt auctaria, adjectis præterea de exercitio pauculis. P. Scipionem, qui prior Aphricanus est appellatus, dicere solitum, scripsit Cato, qui fuit ferè ejus G æqualis: Nunquam se minus otiosum esse, quàm quum otiosus: nec minus solum, quàm quum solus. Magnifica verò vox, inquit M. Tullius, & magno viro & sapiente digna, quæ declarat, illum & in otio de negotiis cogitare, & in solitudine secum loqui solitum: ut neque cessaret unquam, & interdum colloquio alterius non egeret. Idem Cato dicere solebat, Non minus otii, quàm negotii clarorum virorum rationem exta-

A re oportere. At e diverso Galba dictitabat, Neminem otii sui rationem reddere cogi. Dignum quod parte hac non prætereatur, Æropum Macedoniæ regem, si quando foret ab negotiis feriatus, τραπέζια, id est mensulas, & lychnidia fabrerrimè struere consuesse. Sicuti Attalus, φιλομήτωρ qui dicitur, herbas impendio excolebat φαρμακώδεις quibus expurgantur corpora, deterguntúrque. Parthorum reges sagittarum cuspidibus rectè exacuminatis sculptisque gloriabantur. Videtur autem inscitè nimis otii suffragator Asclepiades, cui B accedit ferè Erasistratus quoque: tollunt siquidem exercitationes, ac liquidò damnant. Cæteris medicæ scientiæ peritissimis sic approbantibus, ut non euhexia modò inde, id est corporis habitudo bona concipiatur, sed & sanitas paretur eminenter. Quando illis adeò affinis jure internoscitur hominis natura, ut quamvis occlusi conseptíque pueri discurrant tamen, ac brutorum more lasciviant plerunque. Quippe suapte vi excitatur u- C numquodque ad appetitiones eas, quibus sanitas comparetur, ac salus. Cæterùm obiter ut aliquid subnotemus: exercitii pro motionum discriminibus tres minimùm ab Galeno traduntur modi: nam aut à nobis motamur ipsis, aut agitatione extima, vel pharmacis. Motus alienus navigando perficitur, equitando, vehendo, cunis, lectulis, ulnis. De exercitio sic ferè in sententiis Hippocrates, Labor cibum præcedat. Sed & in morborum popularium sexta lucubratione: Labor, ci- D bus, potio, somnus, Venus, omnia mediocria. Quod de Venere ait, intellige (Galeno interprete) in iis quibus Venere utendum est, siquidem est Venus ætate tantùm florentium. Quæ verò anteit ætas, vel sequitur, aut semine caret, aut sterile profundit, vel non rectè ferax. Motus autem concitatior exercitii nomen subit. Huic cancellos circumponit anhelitus, ut sic dicam, alteratio. Et hoc commune fuerit exercitium. At proprium, cui ab loco facta nomenclatura est, quem gymnasium E nuncupant: quo ungendi, fricandi, luctaturi, discum jacturi conveniunt. In hac re id cavendum impensius, ne dum exercemur, incocti cibi aut succi multitudo in ventre aut vasis contineatur. Frictionem inter exercitia Græci veteres ἀνάτριψιν vocant, recentiores etiam τρίψιν; Latini frictum, & perfrictionem. Hujus verò portio quædam ab gymnastis, præcipuè recentioribus, apotherapia nuncupatur, quæ post exercitationem adhibetur. F Nam præparatoria quæ dicitur, ad exercendum corpora præparat: apotherapeuticem Latinè recuratoriam dixeris non ineptè.

De halyce, sive hale, quam pandiculationem Latinè dicamus, vel anxitudinem, aut etiam anxietatem. Plutarchi loca duo sua redduntur luci. Gelliana restituitur lectio. Elucus. Item de oscitandi ratione. Quæ dicantur oscitationes apud Papinium. Halsa mulieres. Halsca oratio.

CAP. IV.

QVum à studiis nostratibus in medicorum scholas nuper divertissem, in multa sciendorum congerie non defuit, quod excerpendum bonisque communicandum omnibus ingereret sese. Cujusmodi quod prænotavimus, & hoc quod mox delineabimus. Esse quum in sanis, tum maximè in affectis, ac jam decumbentibus, quam halycen Hippocrates vocavit, plerique verò etiam halen, Latinè anxitudinem possumus interpretari: sunt qui pandiculationem malint. Ea verò est, quum quis toto corpore extenditur. Inter sanos igitur halycen dicunt, quum præsentia subinde stomachamur, ægréque ferimus, & ab actione una ac negotio ad negotium demigramus. Itidem anxios esse ægros animadvertimus, qui accubitum non perferentes figuras evariant: quia semper præsens eos aggravat. Hoc verò illis obtingere potissimum, deprehensum est, quibus in ore ventriculi, quod nos abutentes vocabulo sæpe stomachi nomenclatura consuevimus insignire, humoris aliqua propria qualitas continetur, ventriculo infesta: quæ tamen nec redundans est, nec in ventriculi fluitat cavitate, sed tunicæ eam imbibere. Hinc à Græcis ἀλύειν positum pro ἐν ἄλῃ δυσφορεῖν, id est anxitudine obturbari molestè: quamvis etiam lætari significet, ut apud Homerum, ἀπὸ τῆς ἄλης καὶ διαχύσεως. Homerus.

ἦ ἀλύεις, ὅτι Ἶρον ἐνίκησας τὸν ἀλήτην;

Et Sophocles ita scribit,

ἐᾶτέ μ' ὧδ' ἀλύειν.

Quidam ita distinguunt, ut aspiremus primæ, ubi gaudium exprimas: quod si molestiam, contraria obsignemus nota. In notione utraque, psilem servavit Didymus. Ex Atticæ vero linguæ proprietate, est utrobique flatilem admittere. Ex hac mentione commonemur ut Gellii codicem restituamus in integrum, deluxatum fœde, nec ab eruditorum quopiam animadversum: ita enim in pervulgatis exemplaribus enotatum libro decimo sexto invenias, capite duodecimo: Item halucinari factum scripsit Cloatius Verus, ex eo quod dicitur Græcè ἀλύειν: unde lucum quoque esse dictum putat, G litera in C conversa. Tu verò expuncta dictione nihili & cassa, quæ est Lucum, substitue ac repone Elucum. ubi verò scribitur, mutari G in C: scribe, A in E conversa. Siquidem elucum dicimus, qui illam sentit animi tarditatem & stuporem qui halucinantibus plerunque usu venit. Id ita esse, ut astruimus, ex Pompeij Festi auctoritate liquet, in litera E sic prodentis: Elucum significat languidum ac semisomnum, vel (ut alii volunt) halucinatorem, & nugarum amatorem: sive alonem, id est externo vino languentem, quem Græci ἄλοιν dicunt. Idem tamen auctor in H litera: Helucus, inquit, ab hiatu & oscitatione dictus. Vsurpant Rhodigini mei vocem hanc morionem aliquem sublannantes. In hunc sensum accipit verbum ἀλύειν Plutarchus in Romulo: ὁ νεωκόρος, inquit, τοῦ ἡρακλέους ἀλύων ὡς ἔοικεν ὑπὸ σχολῆς, id est Herculis sacerdos otio languens halucinabundúsque. Sed interpres eo verbo, lascivientem otio reddidit. Quin & in Pyrrho historicus idem: Hic autem, inquit, nec cæteris negotium facessere, nec ab aliis pati, ἄλην τινὰ ναυτιώδη arbitratus, otium concoquere non valebat. Interpres nauseam modò transtulit, eruditis auribus haud faciens satis. Porrò, ut ab diverticulo repetatur fabula: primo Canonis apud Avi-

Avicennam lego, Halycem contingere ob superfluitates quæ in musculis coeant, ideóque à somno frequenter evenire: quòd si affluentior is fuerit humor, fieri inde horripilationem (ut interim sic appellem) putat, & tremorem: at si nimio plus redundarit, etiam induci febrem. Oscedinem quoque esse affectionis hujus speciem tradit, provenirèque in mandibularum musculis & thoracis. Ea si rectè valenti in primis citra causam acciderit, esse ait malum, præsertim si frequens fuerit: quia materiæ significatur exuberantia, & corporis febricitationi propinqua dispositio. Oscitatio probatur, quæ à digestione assuevit obvenire: inde enim superfluitatum in musculis aggregatarum expulsio significatur. Halyces interdum conciliat frigus atque oscitationes: eo nanque præfarciuntur cutis pori, seu meatus: quæ ratio sub cute fumidos compescit vapores, quos per halycem oscitationémque protrudere satagit natura. Quamobrem etiam cutis densitas id ipsum producit quod frigus. Sed & resolutionis paucitas, necnon excitatio à somno immatura. Galenus libro in Sententias Hippocratis septimo: Oscitare, inquit, sicut & pandiculari, contenta aliqua in musculis, per quos tales fiunt motus, quos pandiculationes ac oscitationes nominamus, vel humiditate flatuosa vel spiritu vaporoso fieri, est à nobis demonstratum. Horror autem pravis humoribus per cutem currentibus accidit. Illud operæ levioris fuerit, oscitationes dici à Papinio negligentes compositiones, & halucinantis animi partum: quoniam fluxæ atque apertæ securitatis, & vagi animi indicium sit oscitatio. Sed & Cicero: Adde inscitiam pransi, poti, oscitantis ducis. Oscitantes in Andria Terentii interpretatur Donatus, securos, nil providentes. Haliæ autem mulieres fuerunt, quæ contra Argivos & Perseum cum Dionysio depugnarunt, mortuæque in prælio, apud Argos tamen adeptæ monumentum feruntur, quod dicitur γυναικῶν τάφος, à quo non longè χάλκειον abest, quod veteris artificii statuas sustinet. Fuit & Halica civitas: unde Halica oratio in Epidauriorum stelis, quibus Æsculapii continebantur medicamenta.

An probabile sit, labi è cælo stellas. Olta διφα apud Ammianum Marcellinum. Antinoi stella. Trajectiones quid, & secundaria.

Cap. V.

Quæsitum sæpe non in plebe vulgaria modò, sed inter classicos quoque, ac primæ notæ conditores, Sitne, uti videtur, stellarum è cælo casus aliquis. Quam rem adcred disse Poetam nobilem suspicari possumus, dum Georgico primo ita canit:

> Sæpe etiam stellas, vento impellente, videbis
> Præcipites cælo labi, noctisque per umbras
> Flammarum longos à tergo albescere tractus.

Sed quod gravius multo est, Evangelica veritas Matthæi vigesimoquarto: Cadent de cælo stellæ. Joannes item Theologus Apocalypseôs sexto, Stellæ de cælo ceciderunt super terram, sicut ficus emittit grossos suos, quum à vento movetur. Cæterùm absurdissimè dici ista, & præter naturæ rationem, quis abnegat? Nam qui Philosophiæ sacraria saltem à limine introspexerit, illud ignorare non potest, Corpus cæleste nullum, aut partem omnino aliquam prolabi è cælo posse: quia ex Aristotelis astipulatu primo Cæli, Sublimia nec gravia sunt, nec corruptioni obvia. Quælibet verò stella aut est pars globi in quo est, aut illi cognatum corpus, inclusúmque, in quo fit lucis accumulatio præsignis. Nam secundo operis ejusdem sic sancit Philosophus, Esse stellas luminis aggregationem. Ex quibus colligi licet, vanissimum esse, sydera um admittere labem aliquam, aut cælestibus interitum ingruere. Nanque in idem feruntur naturæ ratione totum & pars. At corpori quod circumfertur, non contingit alio agitari motu, quàm circulari: neque igitur particularum ulli. Localis autem motus aut rectus est, aut orbicularis, aut ex iis mixtus, ut compositorum corporum. Quòd si quis amplius astruere secus adnitatur, sciat esse apud Euripidem,

> Μωρὰ γὰρ μωρὸς λέγει.

Fulgor ille immortalis est, ac inconcussus: ni destituimus naturæ capacium virorum vestigia. Æterna est, inquit Plinius, cælestibus natura intexentibus mundum intextúque concretis. Sunt qui opinentur, esse ignis ætherei ἀποῤῥοίας quasdam, id est defluxus, qui obtingant, ubi vehementior ventus scandat altius, & inde secum auferat, quod stellarum præferat casum, dicatúrque asteroides. Aut, sicut idem refert Plinius, si tamen creditur, sydera nimio alimento tracti humoris igneam vim abundantia reddunt, quum decidere putantur: ut apud nos quoque luminibus accensis liquore olei notamus accidere. Hujusmodi verò igneum nitorem scribit Ammianus Marcellinus vocari διφηόλταν, qui nec cadat unquam, nec terram contingat: Corpora enim, inquit, qui credat cælitus posse labi, profanus meritò judicatur, ac demens. Vbi autem ista contingant, nil videri tentandum, vates cecinere Hetrusci, ex Tarquitianis libris, titulo De rebus divinis. Oltam monstrum in fulminum ratione apud Plinium legimus. Verùm an Marcellini codex insyncerus circumferatur, perpensione amplius dignum. Stellam porrò ab se visam, quæ Antinoi foret, ajebat Adrianus: quod scribit Dion. Fuerat autem Antinous eximiæ pulchritudinis puer, vel ab Adriano immolatus, uti creditur ferè, quòd magicis uteretur sacris, vel quòd sponte oppetiisset, quum indigeret Imperator hominis sponte occumbentis anima. Quod à me ideo huic insertum loco est, ut veterum lusus adnotaremus, nunc è cælo stellas præcipitantium, nunc novas adoptantium, prout cuique fuisset collibitum. Quæ vanitas in Cæsare dilucet quoque. Tropologicam esse putat Augustinus loquutionem, quum labi de cælo stellæ in sanctis dicuntur literis. Nam inde dici interpretantur apud Evangelistam, quia lumine videbuntur intimo privari, ingerente sese amplius coruscante claritate alia. Sunt qui ad conflagrationem referant futuram, in qua calore ac siccitate prævalentibus, ita ignescent superiora, ut ruentium de cælo stellarum speciem sint præbitura. Ptolemæus in Centum enunciatorum commentatione, διάττοντας vocat hoc genus trajectiones, hoc est transcurrentes stellas, uti sunt ignitæ trabes, item faces ac jacula. Plinius stellarum discursus dicit,

Ha c: aeris ficcitatem indicare, idem prodit Ptolemæus: indéque etiam ventum, nec non aquarum imminutiones, quin & hostium assultus. Sciendum etiam illud, Crinitas & trajectiones secundaria nuncupari, quia secundas in judiciis ferant.

Impostura non utendum. Titi Imperatoris bonitas, Glauci historia. Item de Glauco Carystio, deque sciamachia & chironomia & sciagraphia, acrochirismo & acrochiri, coryco, & sciasphismo. Exercitationis distinctio. Ecplethrissare, pitylissare, tactici, chiropeda. Apollodorus pictor. Symmachia, epimachia, sciadion. De hoplomachicis motibus, & monomachia. Mantinica armatura.

Cap. VI.

Chrysippi illius Stoicorum olim maximi apophthegma celeberrimum est: Qui stadium cucurrerit, eniti & contendere debere quàm possit maximè, ut vincat: supplantare eum, qui cum certet, aut manu vel qualicunque astu depellere, nullo modo debere. Sic & in vita sibi quenque petere quod pertineat ad usum, non iniquum est: alteri diripere jus non est. At si amplius attendamus, quotumquenque reperias, qui philosophi præclari placita sanctissima fronte attrita non transiliat modo, sed exculcet planè ac proterat? Quot simulationum involucris tegitur, & quasi velis quibusdam obtenditur uniuscujusque natura? Notissima est ad hoc præcipuè spectans M. Tullii sententia: Frons, oculi, vultus persæpe mentiuntur, oratio autem sæpissimè. Nec tempestatis nostræ pravitatem discutio nunc, qua omne in præcipiti vitium stetit. Vetera retexere lubet amplius, ut interim ab iis quæ anxium exulcerant, avocetur animus. Si commonuerimus antea, Titi bonitatis exemplum ferè singulare summis efferri laudibus, quòd insidiantem Domitianum trucidare non sustinuerit, propterea moriens in ea prorupit verba, ut diceret, ἓν μόνον πεπλημμεληκέναι, id est nullum suum factum extare pœnitendum, uno tantùm excepto. Scribit in commentatione De iis qui sero à numine puniuntur, Plutarchus ad hunc ferè modum: Qui autem in tyrannide & conjurationibus homines immolarunt, sicuti Apollodorus: aut qui amicorum intercepere pecunias, velut Glaucus Epicydis: puto, nulla ducebantur pœnitentia, nec se oderant, aut perpetrati facinoris conscientia lancinabantur. Ego verò, si dicere licet, nec hominis nec Dei castigatione egere impios contenderim, verùm suppliciis sufficere ipsorum vitam, flagitiorum immanitate corruptam labefactatamque, & turbulentam in primis ac fluctuantem. Hactenus ex Plutarcho. Qui verò fuerit Glaucus, quem hac parte convellit deformátque philosophus iste, aut quo denique modo furti ac mali doli se alligarit, facturum me operæpretium reor, si quantum ex Herodoti (ut aiunt) historiæ parentis lectione sim venatus, indagine certa fuero persequutus. Fuit ergo Spartanus civis Glaucus hic, quum aliarum virtutum laudibus præcellens, tum verò justitiæ imagine una vel præstantissimus. Hac tam celebri, támque constanti permotus fama Milesius quidam pergere Spartam contendit: adiénsque Glaucum, protinus ad ejus se inquit bonitatem fruendam contulisse, spectandámque justitiam, quæ universam pervagata Græciam, dilapsa item in Joniam foret. Proinde apud animum suum ita conjectasse ratiocinando, Joniam quidem, vel præcipuè discriminibus esse objectam, Peloponnesum mari undique constipatam obvallatámque, ferè tutissimam videri, ac ab omnis periculi procella sejunctam: quo nomine ita statuisse, census sui dimidium in pecuniam redactum numeratam, penes eum deponere. Propterea, tu (inquit) hasce pecunias cape, simúlque notam hanc, cum qua si quis argentum repetiturus advenerit, tuæ fuerit bonitatis, omnia cum fide restituere. Pecuniam ea ratione suscipit Glaucus. Postea annis aliquot interfluentibus, Milesii ejus liberi enavigant Spartam, Glaucum adeunt, depositum reposcunt. At is humani ingenii more, inficiari, atque homines superbius repellere: ac demum, Volo (inquit) amplius meditari, si quid accepi, bona restiturus fide: sin minus nostris moribus lege agam. Itaque quarto ab hinc mense huc revertamini, censeo. Discessere illi, ut qui pecuniam prorsum truncatam opinarentur, seque actum agere, quod hominis vafri cuniculos subrui posse, despondèrent. Interim petit deos Glaucus, deum consulit, Præstétne horco, hoc est jurejurando pecuniam intervertere. Pythiam verò hisce propemodum versibus responsum ex adyto contexuisse accepimus,

> Glauce Epicydides, equidem expedit ad breve tempus,
> Sic horco vicisse, intervertisséque nummos.
> Dejera, & evorcum quoniam manet exitus idem.
> Ast horci natus, qui nomine, qui manibus, qui
> Nullis est pedibus, rapidè venit, usque adeò dum
> Convoluens omnem perdat prolémque domúmque,
> Cum sobole evorci melius sed postea agetur.

His verò auditis, Glaucus territus & expavidus institit veniam petere: cui Pythia, Idem pollere, inquit, deum tentare, & facere. Tum is Milesius integram pecuniam non quidem sponte, aut insita bonitate, sed oraculi responso atrociore compavidus restituit. Quod autem vates fuerat interminata, prorsum evenit: nam Glauci domus ex Sparta radicitus est extrita. Invenio in Græcorum monumentis, fuisse item Glaucum Carystium pyctam, hoc est pugilem, coronatum quinta & vigesima olympiade: quem etiam Pythia ter vicisse ferunt, Isthmia decies, toto corpore generosum quippiam ostentantem. Hic quandoque agrum coluit, quúmque casu evenisset, ut ab aratro excideret vomer, is manu vice mallei usus vomerem facilè restituit. Id ubi conspicatus est pater, illum ratus in certaminibus fore invictum, Olympiam ducere perrexit, in pugilatu decertaturum. Is verò, ut qui rerum ejusmodi foret insolens, ab adversariis conficiebatur plagis, jamiámque succumbens deficiebat: inclamavit prosiliens pater, Percute qua aratrum. Hoc ille ut stimulo concitatus, irruénsque violentius, ceu capto impetu, adversarium afflixit. Ei mox erecta statua est, habitu figuráque in umbra pugnantis, quod fo-

ret

tet Glaucus manuum agitatione ac motu insuperabilis: id Græcè ita enuntiatur, σκιαμαχῶντος δὲ ἀνδρείας παρέχεται σχῆμα. Nam apud Græcè peritos, sciamachia umbratilis dicitur pugna, quæ etiam in proverbium abiit, ἐπὶ τῶν ἀδυνάτων, hoc est de iis quæ fieri nequeunt. In Lucullo Plutarchus scribit, milites aëra gladiis everberantes, hoc est σκιαμαχοῦντας, è castris se proripuisse. Sciamachia verò à Galeno & Paulo Medicinæ primò, inter excitationum genera recensetur. Id & in præceptis sanitatis comprobat Plutarchus, B qui σφαιρίζοντας nominat, id est pila ludentes & σκιαμαχοῦντας. Sed in libro de loquacitate, scribendi studium sciamachiam eleganter nuncupavit, quo etiam garriendi pruritum sedari exinanirique posse putat. Galenus verò de tuenda sanitate libro secundo, sic scribit: Aut sub dio fit exercitatio, aut sub tecto, aut in mixta umbra, quam σύσκιον ἢ dicunt Græci. Sed & paulò pòst: Exercitatio, inquit, quæ celeritate peragitur, C est cursus umbratilisque armorum meditatio. Quanquam & hoplomachicos motus idem dicit, qui in armorum eduntur meditationibus. Sunt qui sciamachiam interpretentur eam armorum meditationem, quam dicat semidoctum vulgus verbo deluxato, scrimiam: & sciamachi sint, qui eo modo se exerceant. Ad quod referri potest, quod de Glauci diximus statua. Manifestum facit quod astruimus, quum libro quarto, de monomachiis in convivio etiamnum decertantibus mentionem habet Athenæus. D Celtæ, inquit ex Posidonio, ad mensam μονομαχοῦσιν, in armis quippe exercitati σκιαμαχοῦσι, & invicem ἀκροχειρίζονται: quandoque etiam usque ad vulnera progrediuntur. Inventam à Mantineis monomachiam, eruditis placet: sicuti hoplomachiam quoque à Demea, non ita à sciamachia dissidentem. Argumento esse, stolam bellicam & veterem armaturam dici Mantinicam. Acrochirismum ferè pugilatum interpretantur: ita enim nuncupari creditur, quòd summis E exercerentur manibus, concertarentque: utque Galenus exponit, citra complexum. Nam & summum manus dicitur acrochiris. Meminit in ratione exercitii Paulus libro primo, qui & διὰ τοῦ κωρύκου exercitium nominat: follem intelligunt aliqui. Extat verbum id apud Galenum quoque libro Sanitatis tuendæ secundo: verum ab folle disparare videtur & pila Sic enim scribit: Tum coryco, folle, pila, vel per halteres corpus fatigare. Sed mox paulo: F Est cum celeritate exercitatio, quæ per corycum & pilam fit, utique quum à distantibus & currentibus administratur. Corycon & corycion pro pera, vel id genus instrumento, in holcadibus accipit Aristophanes: sicut corycida quoque. Quia verò in Galenum volentes incidimus, ex ejusdem thesauris mutuabimur id quoque: Exercitium violentum citra velocitatem, dici εὔτονον id est valens: quod autem violenter fit, ac cum celeritate, σφοδρόν, id est vehemens. G Superioris exemplum est, fossio, oneris prægravis gestatio, quæ robur exigunt: celeritatem non ita. Sequentis autem, ἐκπλεθρίζειν, id est ecplethrisare: quum in plethro, id est sexta parte stadii, quis prorsum retrorsumque vicissim, idque sæpe in utranque partem sine flexu cursitans, unoquoque cursu de spatio demit, quoad denique in gressu uno constiterit. At πιτυλίζειν, id est pitylisare, quum quis summis pedibus ingrediens, tensas in sublime manus, hanc antrorsum, illam retrorsum movet celerrimè ante parietem, ut si quando aberret, facilè apprehenso surrigatur pariete. A sciamachia haud ita longè dissitam volunt chironomiam, quam tactici, hoc est, lanistæ, doceant: cujus etiam meminerit Basilius oratione quadam. Et Glaucum de quo diximus, Græci scribunt fuisse ἐπιτηδειότερον τοῦ χειρονομεῖν, hoc est chironomiæ commodiorem: sed Fabius legem gestus interpretatur chironomiam libro primo, & manuum quidem ea propriè dicitur: verum per catachresim & ad alia membra relationem habet: nam legimus, ἐχειρονόμησε τοῖς σκέλεσιν ὁ ἱπποκλείδης, id est gesticulatus est pedibus Hippoclides: unde accusatus, invulgatum id jactatúmque ingessit, οὐ φροντὶς ἱπποκλείδη, non curæ est Hippoclidæ. Sed urbanius longè illud comici Antiphonis,

Οὐχ ὁρᾷς ὀρχούμενον ταῖς χερσὶ τὸν βάκηλον;

nónne vides manibus saltantem Bacelum? At abusionem hoc genus mirari non decet, ut quæ sit vel frequentissima: ut cum chiropedas, manuum dicimus vincula: nam pedum propriè, peda est. Quod autem de chironomia diximus, Galeni confirmatur auctoritate: Qui imbecillis sunt (inquit) cruribus, hi superioribus partibus exercentur melius, chironomiis, acrochirismis, disci jactu, halterum usu. Est & sua pictoribus sciagraphia, velut umbris modò constans pictura, quod vocant σκιάζειν. nam & Apollodorum sciagraphum legi apud Græcos, & meminit Eustathius, veluti σκηνογράφον dicas. Nam & σκιαγραφίαν sunt, qui σκηνογραφίαν interpretentur. Hic porrò Apollodorus pileum gestabat rectum, pictura nobilis: id quod ex operum dilucet inscriptionibus,

Μωμήσεταί τις μᾶλλον ἢ μιμήσεται.

Auctarium denique sit illud quoque: nam quia philosophorum oratio tanquam umbra est ac ænigma, hinc scariphismos festivè dicitur ab Aristophane. nam scariphos festucam signat, & sarmentum, aut graphida potius. Symmachia verò ad sciamachiam, de qua diximus, pertinet nihil. Est autem Thucydidi eo nomine confœderatio iis inita legibus, ut idem censeantur amici, iidem & inimici. Epimachia dicitur ab eodem, subsidiaria quædam societas: ut utrique alteris auxilia submittant, si fortè ingruat bellum. Sciadion umbellam indicat quidem Græcis, sed & nomine eo intelliguntur flores circinati, flavique similitudinis ratione, ut in fœniculo.

Impostorum historia complurium. De Dionysio tyranno, Pythio, Gallieno Imperatore, Dercyllida, qui dictus est Sisyphus, Cleomene, Lysandro. Personati qui sint, & plani. Polytropi. Catenati. Pythagoras. De phelo, & masthle. Locus Apuleii restituitur. Phelax ficus. Masti. Machli. Muscularii. Schethliosqui. Oti qui dicantur. Hoduri. Cacoethes. Cacoethe ulcera. Pseudenedri.

Cap. VII.

QVoniam verò in impostores incidimus, ac festiculysses, affabrè ad hoc unum factos, quibus fraus domestica est, scaturiúntque uberius doli hoc genus mali, lepidè (opinor) fecerimus,

li eorum aliquot dare nomina cogemus, ut cum A adjumento jucundior lectio fiat. Ingerit verò se in hac censura omnium primus Dionysius tyrannus, à quo festiviter citharœdo impositum fuisse, in Commentatiolo περὶ τοῦ ἀκούειν, Plutarchus scribit. Cui mirè grato in spectaculis quibusdam multa se elargiturum Dionysius est pollicitus, qui tamen sequenti die erogavit nihil, utque ille abundè gratiam retulisse diceret, ὅσον γὰρ χρόνον εὐφραίνεις ᾄδων, τοσοῦτον ἔχαιρες ἐλπίζων: quanto enim tempore oblectasti canens, tanto etiam sperans es B oblectatus. Factum hoc Moralium nono Aristoteles prodit, quum is cecinisset in nuptiis scitissimè: docétque, haudquaquam par pari repensum: quoniam alter quod volebat, accepisset: alter, eo quod sperabat, esset frustratus. At Pythii vafricia, nónne scita illa quidem & lepida prorsus, verùm illiberalis ac civili viro indigna? Eam Ciceronis verbis rectè exponemus. Caius, inquit, Cannius eques Romanus, nec infacetus, & satis literatus, quum se Syracusas otiandi causa contulisset, dicta- C bat, se hortulos aliquos velle emere. Id quum percrebuisset, Pythius quidam qui argentariam faceret Syracusis, dixit, venales quidem se hortos non habere, sed licere uti Cannio, si vellet, ut suis. Et simul ad cœnam invitavit in posterum diem. Quum ille promisisset, tum Pythius, ut argentarius qui esset apud omnes ordines gratiosus, piscatores ad se convocavit, iis ante suos hortulos postera die piscarentur. Ad cœnam tempore venit Cannius: opipare paratum erat convivium, Cymba- D rum ante oculos multitudo: pro se quisque quod ceperat, afferebat. Ante pedes Pythii pisces adjiciebantur. Tum Cannius: Quæso, inquit, quid est, o Pythi: tantúmne piscium, tantúmne cymbarum? Et ille: Quid mirum, inquit, hoc loco est quicquid Syracusis est piscium, hic aquatio: hac villa isti carere non possunt. Incensus Cannius cupiditate, contendit à Pythio, ut venderet: gravare ille primo. Quid multa? impetrat: emit homo cupidus & E locuples, tanti quanti voluit Pythius, & emit instructos: nomina facit, negotium conficit: invitat Cannius postera die familiares suos, venit ipse maturè, scalmum nullum videt: nullos ibi solere piscari, audet: delusum se rectè advertit. Stomachatur: sed quid faceret? Nondum Aquilius protulerat de dolo malo formulas. Est autem dolus malus, quum aliud simulatur, aliud dicitur. Hoc qui faciunt, omnes perfidi improbi, malitiosi sunt. Hæc Cicero. Illud verò relatu admodum jucundum, quod in Gallieni Imperatoris lectum vita est. F Gemmarius quidam vitreas gemmas, ut legitimas verásque Imperatoris uxori magno pretio vendiderat, mox dilucescente fraude, irata mulier ac indignatione furens hominem ad supplicium reposcebat. Eum verò rapi jussit Imperator, ut conscindendum leonibus confestim objecturus. Stabat miser in collimitio mortis præpallidus, ac terrore perfusus, at is caponem immitti mandavit: quúmque tam ridiculum eventum mirarentur omnes, per præconem edixit. Imposturam fecit, G imposturam est passus: atque ita dimitti hominem jussit. Dercyllidam scribit libro rerum Græcarum tertio Xenophon, fuisse sagacis ingenii virum & ad excogitandum prompti, ac (ut dicunt Græci) μηχανικὸν, indéque cognominatum Sisyphum. Cleomenes Spartanus dierum septem inducias, quas ἀνοχὰς vocant, cum Argivis inierat: mox consopitos pactionum fiducia, nocte ab illis tertia invadens alios quidem contrucidavit, alios captivos abduxit. Quum perfidiæ insimularetur, noctes juri jurando minimè additas, est cavillatus. Quin & quicquid calamitatis hosti sit illatum, à diis hominibusque comprobari. Sed enim hac factum impietate creditur, ut Argiva excideret civitate, ob quam fœdera exculcarat, à muliebri rejectus turba armis instructa, quæ templis detraxerant. Mox verò & mente externatus, gladiolo arrepto semet dissecare cœpit, ab imis orsus pedibus, & ad lethalia progressus, ridens interim ac gestiens. Lysander eorundem rex Spartanorum, quum ut cavillator & sophistes vaferrimus dolo pleraque obiret, atque eo nomine malè audiret, ut Hercule prorsum indignus, ridens. Quo (inquit) leonis non pertingat, vulpis assuenda pellis est. Hoc verò genus homines rectè personatos dixeris, qui offuciis sutelisve, aliud omnino quàm sint, præferunt, hominibus sublinentes ora: quique, ut Seneca eleganter ait, personam malunt, quàm faciem. Nam apud Homerum Achilles illum se æquè ac mortem odisse confirmat,

ὅς χ' ἕτερον μὲν κεύθει ἐνὶ φρεσὶν, ἄλλο δὲ εἴπῃ.

id est, qui aliud mente occulat, aliud autem promat. Proinde nefas est ad hunc modum laudari Vlyssem, quum ab Homero dicitur polytropos. Quin id verius, adjectione hujusmodi sapientem pronuntiari, quoniam disserendi potestate præcellant, ac intellectum eundem multis valeant hismodis enuntiare. Quippe laudari Pythagoram novimus quòd cum pueris oratione uteretur puerili, cum mulieribus muliebri, cum principibus item congrua iisdem, ac fortunæ apta præcipuè. Siquidem inscitiæ summæ est, in personarum diversitate τὸ τοῦ λόγου μονότροπον, id est orationis modum unum minus evitasse. Polytropon Ammianus Marcellinus multimorem transtulisse animadvertitur, & in malam partem accipere: Gaudentius (inquit) rem ut seriam detulerat ad Rufinum apparitionis præfecturæ prætorianæ tunc principem, multimorum semper, avidum hominem & collata pravitate famosum. Inter fraudulentos sunt & quos appellat Hieronymus catenatos, ut qui catenis præcingantur ferreis sanctimoniam prætendentes. Apud eundem observatum & illud: Si tunica, inquit, non canduerit, statim illud è trivio, Impostor & Græcus est. verum ab diverticulo fabulam repeto. Sunt inter hos qui dicantur plani. Gellius putat in M. Tullii oratione pro Cluentio, Planos esse sycophantas: sicuti apud Laberium quoque. Alii planos, non sycophantas delatorésve accipiunt, sed scurras: nec hoc quidem simpliciter, sed certos & sui generis impostores decollatorésque, à fallendo nominatos: ut docuit Athenæus. Inter hos maximè memorabilis Pantaleon, qui decessurus utrique filio imposuerit, seorsum iis prodendo, qua parte domus infodisset aurum, quod nusquam erat. Scurræ cujusdam plani in Epistolis lepidè comme- minit hisce versibus Horatius:

Nec semel irrisus triviis attollere curet
Fracto crure planum, licet illi plurima manet
Lachryma, per sanctum dicat juratus Osirim
Credite, non ludo. Crudeles tollite Claudum.
Quære peregrinum, vicinia tota reclamet.

Vlur-

Vsurpant municipes, ut sic dicam, mei, phelum quandoque pro malo deceptoreque. Id verò vetus verbum est, ac Græcum: siquidem apud Menandrum φῆλος exponitur ἀπατεών, id est impostor. Sed & apud Antiphontem, phelomata dicuntur fraudes. φήληξ apud Aristophanem ficum signat immaturam quidem, sed quæ maturitatis speciem præbeat. Cujusmodi etiam olynthum ferè dicunt, nostri grossos, multitudinis numero intelligunt, uti quibusdam placet, errore manifesto. Rursum qui nil firmum meditatur, nil stabile, unumque dicit, mox aliud facit, masthles nuncupatur: sed & emollitum lorum eodem dicitur nomine ac mox figuratè id mastigiæ quoque convenit cognomen: de quo fortasse Apuleius sensit in Magia, ubi vafricia insignes recensens ait. Quis Palamedes, quis Sisyphus, quis denique Eurybates, aut Phrynondas talem excogitasset? Omnes isti quos nominavi, & si qui præterea fuerunt dolo memorandi, si cum hac una Rufini fallacia contendantur, masthlæ prorsus, & buccones videbuntur. Legitur tamen in pervulgatis codicibus machi. Machli quidem, apud Græcos, impii appellantur, & perditi, quos ἀσώτους dicunt, quasi insalvabiles. Sed ad sensum Apuleij nihil. Mastos verò uber est: unde in tuborum ratione ac aquæductuum, masti: sicut leones item. Hinc quorundam conjectatio est, muscularios ab Imperatore aquæductus nuncupari, de musculorum in tubulis imagine. Legimus in Græcorum commentariis, schetlium rectè dici eum, qui petitionibus adnuat quidem, verùm mox præstet nihil: sed eo item nomine intelliguntur natura infestiviores frigidioresque, & qui dicuntur αὐθέκαστοι. Verum & qui multa perpessus est, dici schetlios valet: quique nimio plus satagit, nec inhiberi potest, videturque ὁρμητίας, id est concitatus & præfervidus extra quàm oporteat. Cæterum scire convenit, esse quandoque fraudem bonam, quando Æschylus ita inquit,

ἀπάτης δικαίας οὐκ ἀποστατεῖ θεός.

id est, fraude justa non abstinet Deus. Succinit Herodotus quoque: ἔνθα χρή τι ψεῦδος λέγεσθαι, λεγέσθω. id est, ubi dicere mendacium oportet, dicatur. Sic cum laude Vlysses fertur dolosus, vel, ut Græcè item δόλιος. Qui verò fraudibus expositi sunt, ac negotio propè nullo, insita simplicitate decipiuntur, uti à comicis vocantur, ex avis natura, quæ cum imitatrix sit, inde ab aucupibus facilè capitur. Obiter illud adnotarim, ne pereat: Viarum subsessores, dici à Græcis hoduros, id est ὁδουρούς: ut in Archelao apud Euripidem,

ἰόντας ὁδουροὺς λυμεῶνας.

Sed & in Ægeo Sophocles.

Πῶς δῆτ' ὁδουρὸν ἐξέβαλες λαθών.

Insidiatores fictos in Mathesi Firmicus pseudenedros nuncupat. Nam & apud Xenophontem, pseudenedram legimus pro fictis insidiis. Porrò κακοηθεῖς homines, Græcis appellare mos est, qui quum pravitatis aut pestilentis naturæ nil admodum præferant, mirè tamen insito perurunt veneno. Nam & ἕλκη κακοήθη vocant, quæ aspectu mitia videntur, vi autem difficultatis continent plurimum. Paulus Ægineta cacoethe intelligit, in cicatricem vix coeuntia. Celsus, ulcera interpretatur mala. Sunt qui malefica: item chironia, ut quæ Chironis medicæ artis experientissimi opem requirant: vel Telephia, quando hoc mali genere conflictatus insigniter Telephus sit.

Urbana quorundam vafricia. Exemplum ignoti patris. De asinario, & Pericle. Fraudum synonyma. De Ceretanis. Stellatura quid. Frumentaria perceptio. Pira, pirata, cattymata, veteramenta, veteratores.

Cap. VIII.

SVnt tamen nonnulli, quos urbanè vafros potiùs dixeris, quàm veteratores aut perfidiosos, vel fallaces: veluti patrem, cujus non prodit nomen historia, qui ubi animadvertit filium nobilioris puellæ illaqueatum amoribus, ad eam vesana rabie ferri, lepido mendacio furentem repressit impetum, indulgentius scorti vulgatioris concubitu illi permisso, quo evestigio restinctus ardor est prærabidus, & exhausta libido in vetita grassandi deposuit conatum. Alexandro verò Macedoni, quum reddita sors esset: Eum qui primus occurrisset, interimeret: ubi quendam præ se agentem asellum vidit, arripi hominem ex oraculo confestim imperavit: At is jamiam jugulandus, intellecta mortis ratione, proclamavit: Ante ambulonem suum, non se, peti ex responso, quando is obviam latus esset prior. Proditur memoriæ: Periclem Atheniensium principem vim pecuniæ non parvam sub proditionis conditione Cleandro & Plistanacti Lacedæmoniorum Ephoris erogasse: mox quum administrationis rationem repeteret civitas, nolens vir prudentissimus, se, simul & Lacedæmonios deformare, ascripsit εἰς τὸ δέον ἀνήλωσα, quo utique significabat, bono publico erogatam pecuniam. Sciendum verò fraudes & veteratoriam vim ac colubrinum ingenium, pluribus exprimi vocabulis apud Græcos. Strophas enim dicunt, hypostrophas, paralogismos, paragogas, phenacismos, sophismata, goetias, paraphoras, scevorias. Æolicum pro fraudulento usurpant priores, ac αἰολίζειν decipere est apud Hieroclem: quoniam ejusmodi fuerint Æoles. Veniunt autem in decuriam eandem, quos passim modo Ceretanos nuncupamus: nam olim Cerete oppido ab Romanis solo æquato, inopes inde Ceretani per Italiam disjecti, ut sibi vitæ necessaria corraderent, multarum scientiam rerum commenti, ac pleraque consarcinantes, quibus apud inscitam plebem & pullatum circulum facilè sibi fidem doctrinæ multifariæ facerent, omnibus qui eadem grassarentur via, celebre ad posteros dedere nomen. Stellaturam sunt qui in fraudum usurpent ratione. Illud gravius quod eruditis observatum scio, Stellaturam in militaris annonæ erogatione videri frumentariis tesseris persimilem, quibus acceptis, plebi gratuitum distribuebatur frumentum: quippe hac contributa, vilius constabat militibus annona. Meminit in Alexandro Lampridius. Frumentaria perceptio in ratione hac nuncupatur Julio Capitolino in Antonini philosophi vita: Ob hanc, inquit, conjunctionem pueros & puellas novorum hominum frumentariæ perceptioni adscribi præceperunt. De stellatura in

Pescennio Nigro sic Spartianus : tribunos duos, quos constitit stellaturas accepisse, lapidibus obrui ab auxiliaribus jussit. Lectum in Græcorum commentariis est, Atheniensibus artes, dolosque dici πεῖραι, unde nuncupentur Piratæ, οἱ κατὰ θάλασσαν κακοῦργοι. Cattymata vocant Græci sutelas dolosque. Quanquam sunt propriè veteramenta: unde veteramentarii, quos Palæurgos illi vocant. Sicut veteramenta etiam palimpega, & palindoria. Sunt qui ex hac Cattymatis notione, ab suendis dolis Latinè dici veteratores opinentur. Dignum scitu: passim plebeia, uterentur multi, voce impostores derisoresque dici truphatores. Id verò ex media Græcia verbum est. Nam in Cæsare apud Plutarchum, Decius Brutus Cæsarem hortabatur iret in senatum, ne illi obloquendi ansam præstaret, qui alioqui ἐντρυφᾶν videbitur.

Consilii rationem esse præstantissimam. Eubulia, id est bona consultatio, quid sit. Eustochia. Collimatio, vel collineatio. Sisyphi & Autolyci historia.

Cap. XIX.

Consilium apud Platonem Socrates in Theage, seu in libro De sapientia, ἱερὸν esse dicit, hoc est sacram rem. Polybius ab Euripide dictum sapientissimè scribit, Consilio sapienti magnam vinci militum manum: hoc est, ut Græcè dicamus potius,

Σοφὸν ἓν βούλευμα τὰς πολλὰς χεῖρας νικᾷ.

Et apud Homerum Agamemnon, si decem affuissent Nestori similes, facilè se urbe hostica fuisse potiturum dicit: nam & Domitius Corbulo dolabra, id est sensu hostem vincendum dictitabat. Cæsar verò idem esse sibi consilium adversus hostem, quòd medicæ artis periti contra corporis vitia morbosve, fame potius quàm ferro superandi. Eadem ratione Paulum commemorare solitum accepimus: Imperatorem, senem moribus esse oportere: quum innueret, prudentia grassandum & maturitate, ac moderatioribus semper inhærendum consiliis. Nam Aphricani vox clarissima, & quod dicendum sit, principis terrarum populi Imperatore digna: namque quum eum, ut parum pugnacem quidam incesserent, Imperatorem (inquit) me mater, non bellatorem peperit. Fabius quoque noster, rem esse in oratione præcipuam consilium, scribit: quia variè, ac ad rerum vertitur momenta. Quid enim si præcipias Imperatori, quoties aciem instruet, dirigat frontem, cornua utrinque promoveat, equites utrinque pro cornibus locet: Erit hæc quidem rectissima fortè ratio, quoties licebit: sed mutabitur natura loci. Hinc dictum scientissimè à Seneca est: Consilia rebus aptantur, res nostræ feruntur, immo volvuntur: ideò consilium nasci sub die debet: sed hoc quoque tardum est nimis, Sub manu quoque (quod ajunt) consilium nascatur. Huc respexit, qui totidem sibi Megabyzos optavit, quot essent τῆς ῥοιᾶς κόκκοι, id est in malo punica grana. Aristoteles verò Moralium sexto: Videndum (inquit) est, εὐβουλία quid sit, utrum scientia aliqua, an opinio, an εὐστοχία, id est bona conjectatio. Quam non aliter accipio, quàm animi, oculorumque ab scopo non deerrantem intentionem: quæ ab nostris dicitur collimatio, vel (ut aliis arridet amplius) collineatio: quod à visualibus corrivatum lineis est, illud verò ab limis oculis. Et scientia quidem non est: non enim quærunt homines, de quibus sciunt. Qui verò consulit, quærit, ac ratione discurrit, sed nec eustochia: hæc enim sine discursu, & subitò fit. consultatio verò longi temporis est, καί φασι, πράττειν μὲν δεῖν ταχὺ τὰ βουλευθέντα, βουλεύεσθαι δὲ βραδέως. hoc est, longo quidem spatio consultandum, at ubi consulueris, maturè facto opus esse. Rursum, aliud anchinœa est sive solertia, aliud eubulia. Est enim conjectatio quædam solertia ipsa. Neque item eubulia est dicenda opinio aliqua. At quoniam qui malè consulit, aberrat: qui verò rectè, haud quaquam: patet eubuliam esse directionem quandam, non scientiæ, non opinionis: nam scientiæ non est directio, quum absit error. opinionis verò directio, veritas est. Verum nec sine ratione est eubulia. Reliquum igitur est, ut sit cogitationis. Hæc enim nondum assensio est: siquidem opinio, non quæstio est, sed jam assensio quædam est. Qui autem consulit, dubio procul, seu benè id agat, seu perperam, quærit aliquid & cogitat. Sed eubulia, est consilii directio quædam. Proinde quærendum prius, quid consilium sit, & circa quid. Est verò eubulia, directio secundum utilitatem, & secundum id cujus opus est, & ut, & quando. Eubuliæ fines duo sunt: simplex, id est felicitas: & particularis. Quum verò prudentum sit benè consulere, erit utique eubulia, directio secundum utilitatem ad finem: cujus prudentia, vera existimatio est. Eubuliam verò Latinè, quidam consultationem bonam transferunt: alii etiam promptitudinem. De quibus autem consultatio fiat plura Ethicorum tertio: atque item Magnorum moralium secundo. Digna verò relatu Sophoclis sententia est ex Electra,

Βουλῆς γὰρ οὐδέν ἐστιν ἐχθίον κακῆς.

Id significat, Nil consilio malo inimicitius. Putat Seneca, ubi quid fugiendum, quidve appetendum sit, velis scire, ad bonum summum & propositum totius vitæ respiciendum. Illi enim consentire debere, quicquid agas: neque enim disponet singula, nisi cui jam vitæ suæ proposita est summa. Ideò peccamus, quia de partibus vitæ omnes deliberamus, de tota autem nemo. Plutarchus ait: Tempus esse consiliorum datorem optimum. Scribit Eustathius, celebrem apud Græcos fuisse parœmiam, ἐν νυκτὶ βουλή, id est in nocte consilium: unde, inquit, nox Euphrone nuncupatur, παρὰ τὸ εὖ φρονεῖν ἡμᾶς ἐν αὐτῇ, quod benè tunc sapere contingat. Propterea Euripides,

Νυκτὸς ἐν μακρῷ χρόνῳ ἐφρόντισα.

id est, longo noctis tempore cogitavi. Huc & jactatum Homeri spectat illud, non oportere consulentem aliis virum noctem dormire perpetem, quod is παννύχιον εὕδειν dicit. Vafriciei denique quoniam de hac agebamus antè paulo, illa sunt non negligenda, nec omnino habenda insuper exempla, quæ Poetarum studiosos mirè juvabunt. Corinthi regem Sisyphum calliditate præcipuè insignem, pedibus animalium nomen suum μονογράμματον, id est literis singulariis solitum suppingere. Autolycum verò ejus temporis furem illustrem, rapto quæsitorum interpolare formam assuetum, quum Sisyphi armenta rapuisset, nihilo secius argumento alias non audito esse deprehensum:

sum: quo nomine conflata mox amicitia, Anti- A cliam filiam Sisypho tradidisse usurariam, quæ post utero gravis Laerti nupserit, unde Ulysses traditur natus. Quod in Ajace mastigophoro Sophoclis testantur interpretes: & inde mutuatus retulit Suidas, etiam si, ut in plerisque aliis, codicibus maximè vitiatis.

Qui sint apud Senecam ordinarii gladiatores, & postulatitii. Restituitur in integrum Senecæ lectio. Item de proxenis, proxenetis, philotrophis, & parariis, astoxenis, doryxenis. Item de gladiatoribus B *non extrita quæpiam.*

Cap. X

SEneca Epistolarum ad Lucilium primo, ita scribit: Nunc omissis nugis, mera homicidia sunt: nihil habent quo tegantur, ad ictum totius corporis expositi, nunquam frustra manum mittunt, hoc plerique ordinariis paribus & postulatitiis præferunt. Quidni præferant? non galea, non C scuto repellitur ferrum. Omnia ista mortis moræ sunt. Hactenus Seneca. Quæsitum verò diu inter eruditos, quænam sint hic ordinaria paria, & quæ postulatitia. Sunt qui ordinarios dici gladiatores putent: quia sic, ut Festus inquit, ordinarius homo, scurra & improbus, qui stet in ordine prætorem adeuntium: vel, quia minimè ordine vivit. Ulpianus Jureconsultus Digestis de injuria & famosis libellis. Multum interest, inquit, qualis servus sit bonæ frugi, ordinarius, dispensator: an verò vul- D garis, vel mediastinus. Postulatitios intelligunt suppositios, qui recentes fessis subjiciebantur: de quibus Martialis,

Hermes suppositius sibi ipsi.

Sicut & pararii histriones, qui parabantur post Mimos item fessos. Ego verò amota vesica omni, & ampullis, sesquipedalibusque verbis sequestratis: modo ne quis Minervam Athenis violasse me opinetur, aut bidental movisse, ordinarios accipio gladiatores gladiaturæ in primis peritos, suoque apparatu & ritu instructos, qui digladiaturi E producerentur spectatorum voluptati, quique ex constitutione vel consuetudine exhiberi soliti erant. Sicuti ordinaria sunt Jureconsultis, quum fundus quotannis tantum præstare domino vel principi debet. Extraordinaria verò quæ præter morem ex inopinato inducuntur. Et Seneca libro De ira tertio: Dedit mihi præturam, sed consulatum speraveram, dedit duodecim fasces, sed non fecit ordinarium consulem. Sic ergò & ordinarium gladiatorum apparatum in historia quandoque F legimus. Nam & justum ac legitimum gladiatorum spectaculum appellavit in Claudio Suetonius ex formula rituque ordinario datum. Est & judex qui ordinarius dicitur: eum verò intelligunt, qui jure suo vel principis beneficio universim jurisdictionem exercere potest. Item cui universitas causarum commissa est, & qui à collegio eligitur, & à superiore confirmatur. Est item ordinarius legatus in provincia super decretum: G & hi duorum sunt generum: quidam enim administrationem habent: alii verò non habent, judicant tamen. Sui erant & militiæ ordinarii. Nam Bonosum, scribit Flavius Vopiscus, inter ordinarios militasse primum, mox inter equites. Ordinarios consules suffectis opponit Lampridius. Extra ordinem coërcere, Jureconsultis est arbitrio judicis aliquem plectere. Postulatitios porrò gladiatores intelligo, qui postulante populo, præter ordinarios & consuetos exhiberi principis benignitate consueverant. Id significat Tranquillus in Domitiano, quum ita scribit: Præterea quæstoriis muneribus, quæ olim omissa revocaverat, ita semper interfuit, ut populo potestatem faceret, bina paria è suo ludo postulandi, quæ novissima aulico apparatu induceret. Sed apertius, extraordinarium gladiatorum spectaculum idem appellavit in Claudio: quin & Martialis Epigrammatôn primo, rem ferè totam ita expressit:

Dum peteret pars hæc Myrinum, pars illa Triumphum,
Promisit pariter Cæsar utraque manu.

Porrò apud Senecam non parariis lego, quod de eruditorum decuria præcipit quidam, sed paribus: ut vetus & nova præfert lectio, & est perspectius. Sic enim in historiis gladiatorum memorantur paria, sicuti ex proxima Tranquilli advocatione liquet. Nam pararii, apud Senecam De beneficiis libro secundo, non ferè alii sunt, quàm proxenetæ, hoc est mediatores, ut Apuleji verbo utamur, conciliatores intercessoresque inter emptorem venditoremque. Quidam, inquit, volunt nomina secum fieri, nec interponi pararios, nec signatores advocari, nec chirographum dare. Et Controversiarum tertio, Ut dominicæ libidini pararium faceret. Proxenetica & philotropha intelligere Ulpianus animadvertitur pro operulis contributa proxenetis salaria vel præmia. At qui vocantur proxeni quorum crebra est Græcis historicis mentio, non ferè alii erant, quàm hospitibus excipiendis præfecti, qui ex civitatibus adventarent: propterea civitatum prostatæ dicuntur, & phrontistæ. Proxenia verò nuncupatur munus ejusmodi. Proxeni appellationem post Homerum irrepsisse, Eustathius scribit. Eligi porrò solitos vel à populo, vel à rege. Inde Herodotus tradit, Spartanis fuisse decorum regibus, quem voluissent, demonstrare, qui proxeni obiret functionem. quanquam parte hac tralatio Latina non incuriosa modo, sed planè ignorabilis circumferatur. Sed amplius parte hac advertendum: observatum esse apud Ælium Dionysium, dici quidem proxenos civitatis hospites universæ, ad quos divertant legati, ab eisdemque ad populum producantur. Astoxenos verò, qui ex majoribus quidem oriundi civibus peregrini habentur nihilominus, cujusmodi in Lydia Agamemnon. Doryxenos autem esse, qui belli occasione aliquorum hospites fiunt. Pro amicis tamen in Electra videtur Sophocles usus simpliciter. At sunt & qui vocentur idioxeni, hos intelligimus qui privatim ac per se jura subeunt hospitalitatis. Idem ferè quod Ælius Dionysius, de astoxenis sentit Pausanias: sed Glauci exemplum profert apud Corinthum. Doryxenum interpretatur ex hoste amicum, cujusmodi Glaucus & Diomedes, quique captivis liberandis legati munere fungatur. Sciendum illud quoque: metaphora pereleganti, eum qui cujuspiam boni vel mali causam præbeat, dici ejus ipsius rei proxenum: velut hospitio susceptam, ad alios mox transmiserit. Proxenum sic interpretantur nonnulli, qui civis cujuscunque urbis consuetudine

devinctus est. honestis ex caussis cum republica aliena. Quippe φιλίαν, Græci amicitiam nuncupant, inter loci ejusdem cives. ξενίαν verò, id est hospitium inter patria ortos diversa. Quod ad gladiatores attinet, Antoninus philosophus quum eos armasset, obsequentes appellavit latrones: quod Julius scribit Capitolinus. Nec illud ignorandum: morem irroborasse quandoque, ut profecturi ad bellum Imperatores munus ederent gladiatorium, ac venationes: ea causa uti opinantur, ut civium sanguine sic fuso, pugnæ quadam imagine, Nemesis se, ut interpretantur, id est fortunæ vis quædam expleret: vel ut insuescerent milites vulnera inspectare, ac cædes. Romani, sicuti scribit Nicolaus Damascenus, ut est apud Athenæum, non in theatris modo & panagyri gladiatores exhibebant, morem à Tyrrhenis mutuati: sed & in convivis, duobus aut etiam tribus productis paribus, quæ dicit ipse ζεύγη. Quin & testamento cavebant nonnulli, uti pulcherrimæ etiam puellæ decertarent, aut qui in deliciis fuissent impuberes: donec iniquitatem non ferens populus, id irritum habuit.

Consummati gladiatores qui dicantur. Aperitur Plinii difficultas. Item qui Samius gladiator apud Ciceronem, contra aliorum sententiam. Item gladiatorum petitiones, compositiones, commissiones. Batualia, batuatores. Senecam cur diceret Caligula commissiones meras. Crupellarii & ferrati qui.

Cap. XI.

IN hanc verò gladiatorum mentione, non improbum fuerit aperuisse Plinii nodum ex octavo Naturalis historiæ, ubi de elephantorum spectaculis disserens denique sic infert: Postea pugnavere singuli principibus Claudio & Neroni in consummatione gladiatorum. Quæ sit gladiatorum consummatio in auctore doctissimo, arbitror plurimos diu & anxiè quæsituros. Ipse iis verbis intelligo gladiatores veteranos, qui jam artis usu diuturno occalluissent: vel, si placet, rudiarios etiam. Sic enim Prisciano interprete, dicuntur, qui rude donati gladiaturam desinunt, & publicè alimenta capiunt. Cicero in Philippicis: Tam bonus gladiator rudem tam citò accepisti? Hos verò interdum ad sanguinarias pugnas retrudi solitos, vel pretii invitamento allici, Suetonius auctor est, Tiberium Cæsarem id factitasse memorans. Consummati verò gladiatores dicebantur emeriti, sicut milites consummatos appellari quandoque animadvertimus. Julius Frontinus Stratagematôn quarto: Curius, quum victis ab eo Sabinis, ex senatusconsulto ampliaretur ei modus agri, quem consummati milites accipiebant, gregalium portione contentus fuit, malum civem dicens, cui non esset id quod cæteris satis. Seneca verò in libro De brevitate vitæ: Quosdam, inquit, quum in consummationem dignitatis per mille indignationes erupissent, misera subit cogitatio, ipsos laborasse in titulum sepulchri. Samium porrò gladiatorem apud M. Tullium Thusculana secunda, interpretantur eruditi, ut proprium gladiatoris nomen, fortassis ab insula Samo nominatum, ut servi dicuntur Cappadoces, Getæ, Davi. Cæterum qui amplius Ciceronis verba excusserit, liquidò com-

A periet, doctius aliquid ab eo significatum. Quo verò expendi liberius sententia possit utraque, exscripsimus indidem pluscula. Quis, inquit, mediocris gladiator ingemuit? quis vultum mutavit unquam? quis non modo stetit, verum etiam decubuit turpiter? quis quum decubuisset, ferrum recipere jussus, collum contraxit? Tantum exercitatio, meditatio, consuetudo valet. Ergò hoc poterit Samius spurcus homo, vita illa dignus, locoque: vir natus ad gloriam, ullam partem animi
B tam mollem habebit, quam non meditatione & ratione corroboret? Hæc Cicero: in quibus neminem puto, etiam leberide cæciorem, non conjectare subesse quippiam subcutaneæ, latentisque eruditionis. Ego igitur Samium arbitror appellatum frontis inustæ, ac (ut Plinius inquit) inscriptæ: vel certè vulneribus crebris conscissæ ac cicatricosæ: quoniam Samiorum frontibus, sicuti in Pericle docuit Plutarchus, Athenienses stigmata inussêre: unde & Samii, dicti literati. Super qua re
C affatim alibi à me disputatum, commemini. Nisi quod Samnis legendum videtur potius: nam est id Lucilii carmen ex quarto Satyrarum, uti à Nonio advocari scimus, in verbo Spurcum. Id quod ne cervicosior quis comminisci me putet, in rem præsentem eundem protinus: sicque legi oportere certa ducti ratione opinamur, ut in quadrum redigatur vetus observatio.

Æserninus fuit flacco ore, munere quidam
D Samnis, spurcus homo, vita illa dignus, locoque.
Cum Pacideiano componitur, optumus multo
Post homines natos gladiator qui fuit unus.

Meminit rursum Cicero tertio De oratore, ac De optimo genere dicendi. Dignum scitu: batualia nuncupari ab Sardiano Adamantio gladiatorum exercitationes: unde batuatores item dicantur. Nam Donatus: Batuetur, inquit, quasi verberibus ejicietur, ac plagis. Agnoscit verbum Pli-
E nius quoque. Hinc libera subit conjectatio: Lentulum, qui Capuæ gladiatores alebat, unde Sparthaci belli origo, Batiatum esse cognominatum: sicuti auctor est Plutarchus in Crasso, ni quis batuatum malit reponere. Habentur inter gladiatores Andabatæ quoque, qui clausis depugnarent oculis. Arenarios universim vocat cum Jureconsultis Firmicus. Nam qui machæra, id est gladio pugnant, machærati dicti. Verum ut in aliqua quodammodo parerga excurramus, inaudias quando-
F que gladiatorum petitiones dici. Scito impetus verbo eo propriè gladiatorios dici. Cicero Quòd ergò tuas petitiones ita concitatas, ut vitari nullo modo possint, parva quadam declinatione defugi, & (ut ajunt) corpore excessi. Idem in Oratore, Vt enim athletas, nec multo secus gladiatores videmus nihil nec vitando facere cautè, nec petendo vehementer, in quo non motus hic habeat palæstram quandam: sic oratio nec plagam gravem facit, nisi petitio fuerit apta. Itaque qualis eorum
G motus quos apalæstos vocant, talis horum mihi videtur oratio, qui non claudunt numeris sententias. Componi item gladiatores dicuntur, ubi in harenam depugnaturi producuntur. Quintilianus libro secundo: Quia sæpe gladiatores sub eodem magistro eruditi, inter se componuntur. Et Cicero ad Cælium: Quid tu, hoc tibi mandasse existimas, ut

ut mihi gladiatorum compositiones, ut vadimonia dilata mitteres? Dicuntur & commissiones. Nam & oratorum quoque ac Poetarum leguntur commissiones, ubi in mutuum prodeunt certamen in spectaculis. In commissione poetica Papinium fuisse olim coronatum accepimus. Commissiones prætorum pro editionibus ludorum intelligimus. Calligula porrò comptius scitiusque scribendi reformidans genus, Senecam tum maximè placentem commissiones meras & arenam dicebat sine calce. Ceu conjunctione careat ejus dictio, ac oppositione, nec aptè cohæreat, sitque importunior congestio inconcinniorque, ut temerè acervatimque facta citra delectum. Id quod ex Demetrio agnoscas licet, sive is Dionysius sit, in pragmatia De eloquutione, ubi de compositione agitur soluta & divisa ac conjuncta. Macrobius in Cœnis libro secundo. Sed & Laberius inquit, sequenti stat in commissione. Mimo novo interjecit hos versus. Legimus denique, ab rebellantibus Gallis additos militiæ ex servitiis gladiaturæ destinatos, quibus continuum foret ferri tegimen, crupellarios vocabant, ictibus inferendis ineptos, accipiendis impenetrabiles. Proinde ferratos quandoque nuncupat historia, restantibus laminis adversum pila & gladios, quo nomine Romani milites securibus ac dolabris adversum ibant, velut molem subruere coorti. Quibusdam item trudibus aut furcis pervolvere connisis.

Quinquennium Neronis, unde duci in adagium valeat. De Nerone pluscula. Molgus apud Dionem quid sit. Ascopera. Sacciperium. Britannici veneno sublati historia. De ruminali arbore nonnihil.

Cap. XII.

Claudium Neronem, quem Plinius alteram facem generis humani vocat, quemque pedibus genitum parens ejus prodidit Agrippina, Tranquillus scribit, à pietate imperii exordia fecisse, quoniam Claudium apparatissimo funere elatum laudavit, consecravitque. Memoriæ Domitii patris honores maximos habuit. Matri summam omnium rerum publicarum privatarumque permisit. Primo etiam imperii die excubanti tribuno signum dedit, optimam matrem. Ex Augusti præscripto imperaturum se, professus est, neque liberalitatis, neque clementiæ, nec comitatis exhibendæ ullam occasionem omisit. Senatorum nobilissimo cuique, sed à re familiari destituto annua salaria, & quibusdam quingena constituit, & quum de supplicio cujusdam capite damnati, ut ex more se subscriberet, admoneretur, Quàm vellem, inquit, nescire literas. Agenti senatui gratias respondit, Quum meruero. Talem se initio principatus præbuit Nero, exiturus mox in præarapidam feritatem & sævitiem incomparabilem. Inde Trajanum Imperatorem eminentissimum scribit Sex. Aurelius solitum dicere, procul distare cunctos principes Neronis quinquennio. Hinc proverbii vice usurpare eleganter hoc ipsum possumus; quum eos coarguere volumus, qui se à principio mites quidem, & præter modum tractabiles præstant, pauloque mox erupturi videntur in barbaram truculentiam. Quæ sanguinaria eversione cuncta desubitet, ut Firmici verbo utamur. Quod Neroni evenisse, quum celeberrimis monumentis testatissimum fecere priscorum ingenia, quæ nobis lucem peperere: tum Alexander Ægæus, Peripateticus philosophus, & Neronis ejusdem præceptor, dicto verissimo comprobavit, qui illum videri pronuntiavit. πηλὸν αἵματι πεφυρμένον, id est lutum sanguine subactum. Cui tamen sententiæ lepidè quidam succinuit, κακῶν μαθητῶν κακίονες οἱ διδάσκαλοι, id est malis discipulis pejores magistri. Scribit vero in Neronis vita sic, historicus Dion, quod scitu perdignum est: Neroni, inquit, ab perempta matre urbem ineunti publicitus sublandiebantur nonnulli. At seorsum & clandestinè, ubi major ostentatur obloquendi licentia, acrius proscindebant. Nec defuit, qui ad ejus statuam molgum destinaret, innuens esse dignum, qui eo indueretur. Qua in parte Politiani multæ lectionis viri conjectatio, sic denique præmunitur de Ascopera, ut nullis prætereà arietum infestationibus subrui queat: etiam si vel eruditioribus ambiguum forsan videatur, quid molgi nomine intelligendum protulerit Dion. Nam sunt qui eo verbo tardum cicurumque accipiant: sed & qui publica mulgeat, depeculetur ve. Aristophanes, μολγὸν σε ποιήτω. Sed & nequam hominem indicat vox ea. Verum ad rhombum nihil. Lego apud gravissimos auctores ex Græcis, Molgum, Tarentinorum lingua, utrem signare bubulum. Vnde Theodoritus Vulcanum dixit, φυσητῆρσι μολγίνοις χρῆσθαι. Et Aristophanes oraculum jocosè confingit: Ne mihi Athenienses laudaritis, μολγοὶ ἔσονται ἐν οἰκίᾳ σκευῶν, σκύτος καὶ μάστιγες. Vbi verò Ascoperam finiens Suidas esse ait μαρσύπιον ἢ σακκοπάθνιον, id est marsupium vel saccopathnion. Sunt qui posterius verbum putent interpellatum, reponendumque sacciperium, aut saccipertionem. Auctores tamen sunt, Nerone mortuo, non defuisse qui per longum tempus vernis æstivisque floribus tumulum ejus ornarent, ac modo imagines prætextatas in rostris proferrent, modo edicta quasi viventis, & brevi magno inimicorum malo reversuri: unde irroboraſſe opinionem illorum contenderim, qui Neronem resurrecturum suspicati sunt, futurumque Antichristum. Alii verò putarunt nec occisum quidem, sed subtractum, ut putaretur occisus, & vivum occultari in ætatis vigore, qua fuit, quum crederetur extinctus, donec suo tempore reveletur, & restituatur in regnum. Sed hæc, ut Salemo frigidiora, & quæ vel thermas possint Neronianas refrigerare, ut Martialis abutamur versiculo: Civitatis divinæ libro vigesimo, irrisit Aurelius Augustinus. Seneca non sine adulationis suspicione, Neronem Cæsarem, ut aliarum virtutum, ita veritatis præcipuè amantissimum, ad investigandum Nili caput misisse, scribit. Tam enim in eo mendacium est manifestarium, quàm in Plauti comœdia Mœchus. Sed enim vetus est ac parœmiodes, gladiatorem cui in numerato ingenium sit, in harena consilium capere. Non omittendum verò, quum Nero hic Britannicum veneno per dolum sustulisset, ac mox defuncti corpus esset livoribus maculatum, ad scelus contegendum gypso lini jussit: sed quum efferretur, cælesti aqua copiosius defluente, deterio planè tectorio, sævitiæ imma-

nitas producta in apertum est. Adnotatum annalibus est: hoc imperante, ruminalem arborem in comitio, quæ annis octingentis ac quadraginta & amplius, virens perseveraverat, conditorum Vrbis olim propugnatrix, ramalibus emortuis visam exaruisse. Quod & in prodigium abiit, donec in novos revirescerct fœtus.

Hominum quorundam natura mirabilis. Seneca locus perobscurus illustratur de Passieno. Senecionis historia. Ophionei vatis, Nicomachi, Heliogabali, Portii Latronis. Auditores pro discipulis cur. Puellæ venenosæ, & quæ araneis aleretur, historia. Matreæ item, Adriani, Firmi. Parodia. Philini, medici bibosi, Galli Vibii, Labieni, Severi, Zenonis, Syllæ, Messalæ Corvini historia. Drusiani enses cur. Bithonis historia, Asconii Pediani, Hypermestræ, Veneris Nicophori, Palladii, Smyndiridæ, Phaselitarum, Sidetarum, Lyncei. Crudelium ratio. Humanitas quid, & cur. Sinamorumene. Sinamoros.

Cap. XIII.

Mirari succurrit quandoque, quàm mira hominum ingenia effinxerit sæpè natura parens, nec ad fabulosa nunc respectamus, quæ copiosius persequuntur poetæ, nec non ex historicis, quos poetis affines in primis novimus: verum quæ auctores gravissimi summa fide, quod inter cognitores versarentur, prodenda censuere. Seneccio, inquit Seneca, Suasoriarum primo, fuit ingenii confusi & turbulenti: is cupiebat grandia dicere, adeò ut novissimè hujus rei morbo & teneretur & rideretur: nam & servos nolebat habere, nisi grandes, & argentea vasa non nisi grandia. Eò demum pervenit illius insania, ut calceos quoque majores sumeret, ficos non esset, nisi mariscas: concubinum quoque ingentis staturæ haberet. Omnia demum grandia probabat: unde ei cognomen impositum, Senecio namque vocari Grandio cœpit. Nam & quum diceret, summis insistebat digitis, quo grandior videretur. Ophioneum Messeniorum vatem, Pausanias scribit, semper à natali statim die luminibus captum & privatim & publicè vaticinia peregisse. Id mirabilius multo, post vehementiorem capitis dolorem videre cœpisse, ac mox relapsum ad cæcitatem denuò. Nicomacho Smyrneo, scribit Galenus, ad tantam molem corpus increvisse, ut loco moveri haud posset: verum ab Æsculapio sanitati restitutum tradunt. Nos porrò, inquit, vidimus cujusdam linguam extra modum citra doloris ullum omnino sensum, excrevisse. Siquidem nec tumorem mollem, quod vocant οἴδημα: neque durum, quod dicunt σκιῤῥόν: neque inflammationem patiebatur, nec mali vim præferebat prorsum ullam, præter magnitudinis absurditatem, substantia ipsa nil omnino vitiata. Heliogabalum Græculæ meretricis filium, proditur memoriæ, postea quàm militari temeritate est Imperium adeptus, nil ad senatum retulisse prius, quàm felices prorsum homines futuros, si se Platonis legibus addixissent. Quo sanè argumento, mox tantus Imperator, & bona senatus pars cum uxoribus cæterisque matronis ac virginibus nudis nudi ipsi lavari occepere. Quin illis dignitates contribuebantur, qui renudatas ad Imperatorem filias mitterent,
A quique nudi item inter nudas cum eodem decubuissent in cœna. Vt orbi terrarum triennio prostibulum Roma fuerit. Sed & pòst multò Imperator alius, aut levior Græculo præstare ajebat, Platonicis imbui legibus, quàm Evangelica disciplina. Cæterum ab iis, velut inauspicatioribus scitis, quum abhorreret Constantinopolitana civitas, latissima sibi paravit atria, ubi miscellanea matronarum, juvenum, puellarum nudior turba cum Imperatore pila colluderet. Quo sanè tempore Romani imperii partem haud exiguam sanguine Ita-
B lico comparatam, irruens Barbarica vis occupavit. Jam verò & Latro Portius, quanquam orator gravis, nec citra suavitatem, bone Deus, quàm fuit in omni re nimius: quod Seneca scribit, Quippe nec remittere, inquit, studia sciebat, nec repetere. Vbi se ad scribendum concitasset, jungebantur noctibus dies, & sine intervallo gravius sibi instabat: nec desinebat, nisi deficeret. Rursus quum se remiserat, in omnes lusus & jocos resolvebatur. Quum verò se sylvis & montibus tra-
C derat, omnes illos agrestes in sylvis ac montibus natos laboris patientia ac venandi solertia provocabat: & in tantam sic vivendi perveniebat cupiditatem, ut vix posset ad priorem consuetudinem retrahi. At quum se revocasset, tantis viribus incumbebat in studium, ut non tantum nihil perdidisse, sed multum acquisivisse desidia videretur. Memoria huic viro natura quidem felix, sed plurimum adjuta etiam arte: nunquam illa quæ dicturus erat, ediscendi causa relegebat. Edidice-
D rat, quum scriberet. Dicebat ita, ut in nullo unquam verbo eum memoria deceperit. Historiarum omnium summa notitia. Jubebat aliquem nominari ducem, & statim illius gesta cursu reddebat. Adnotatum in Chronicis est, M. Portium Latronem duplicis quartanæ tædio manum sibi admovisse, atque ita functum fato. Messala exactissimi vir ingenii, & Latini sermonis observantissimus, quum audisset Latronem declamantem, dixit, Sua lingua disertus est: quibus ingenium concedens, sermonem objicere illi vi-
E debatur. Quum porrò Latronis discipuli non audiri desiderarent, sed audire modo contenti forent: initio contumeliæ causa, à deridentibus auditores vocabantur: mox in usu esse verbum cœpit, & promiscuè pro discipulo poni. In Aristotelis relatum monumentis invenio (ut de Mithridate taceam, à quo excogitata antidotus Mithridatios dicitur) puellam cœpisse initio paulatim venenis innutriri, consuetudinemque in naturam abiisse, ut iis perinde vesceretur alereturque ac
F consuetis cibis reliqui. Adjicit, fuisse puellæ cor caloris inops, præterea meatus prætenues, ita ut digestionis vi insigniter demutaretur haustum venenum, prius quàm cor pertingeret. Ipsam verò educationis ratione venenosam evasisse, ut sputo, ac quovis humore alio perimeret appropinquantes, e vestigio etiamnum expirantibus, qui cum ea coiissent. Vt jam miremur minus, anates Ponticas edundis vulgò venenis victitare. Scri-
G bit Avicenna, tempestate sua vixisse hominem, quem fugerent venenata omnia, morientibus omnibus, quæ fortè mordicus eum apprehendissent, inde nil omnino læsum. Quum verò grandior admota foret serpens, bidui quidem induxisse febrem, cæterum defecisse ipsam. Auctor Magnus

gnus

gnus Albertus est, in Colonia Agrippina puellam se vidisse, quæ in trimatu parietibus arreperet araneas venatura, quas voraret: eóque cibi genere oblectata, insigniter aleretur. Admirationem Græcis Romanisque de se Matreas peperit, ex iis unus qui dicuntur Plani. Dicebat, feram à se nutriri, quæ ipsa semet voraret: ut vel nunc anxiè scrutentur multi, τὸ Ματρίου θηρίον τί ἐστι. id est, quænam sit Matreæ fera. Matreæ meminit Plinius libro decimo sexto Historiæ naturalis, hujus an alterius, haud statuo nunc. Marcus (inquit) Varro auctor est, vitem fuisse Smyrnæ apud Matream triferam. Certè hunc de quo agimus, fuisse Alexandrinum, est compertum nobis. Hujus sunt ambiguitates illæ: nec tamen crocodilinæ, aut ceratinæ: quid ita mergatur quidem sol, nec natet tamen: & combibere quidem spongias, sed non συγκωθωνίζεσθαι utique: item tetradrachma conciliari quidem, nec irasci tamen. Matreæ feram sunt qui iram interpretentur, vel invidiam, aut animi ægritudinem, vel id genus affectionem aliquam. Matralia esse videntur Varroni matronarum festa, quum testuacium faciebant, quod testu coquebatur calido. Inter eos qui de cœnis scripserunt, Matream sive Matrona Pitanæum recenset libro primo Athenæus παρῳδὸν cognomento. Nam sunt parodiæ velut centones apud nos item: cujus est modi illud, Δεῖπνά μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροφα, καὶ μάλα πολλά. Hinc parodi, qui scribendi hoc genus insequuntur: sicut Hegemon, cognomento φακῆ, id est lens. Metroum, id est μητρῷον locus erat Athenis, ubi accusationum servabantur libri. Scribit Spartianus, ex Pannonia venisse quendam ab natali cæcum ad febrientem Adrianum, à quo mox contactus exuit cæcitatem, ac Imperatorem reliquit febris. Firmum inter minusculos Romanorum tyrannos connumeratum, tanta ferunt præditum firmitate, ut superpositam pectori incudem, aliis tundentibus perferret. Sed illud mirabile item, quod monumentis Theophrastus prodendum censuit, fuisse Philinum quendam, tota vita qui nullo sit usus potu vel cibo, præter quàm lactis. Nam Anchimolus, & Moschus apud Helidem Sophistæ tota vita hydropotæ perhibentur fuisse, ac ficis tantummodo ventris desiderio satisfecisse, nec ea tamen re quoquam imbecilliores, nisi quod ab eis teter adeo profundebatur odor inter desudationem, ut in balneis ab omnibus magno studio declinarentur. Affuit Druso Tiberii filio medicus vini capacissimus, quum id admirarentur universi, deprehensus est ante potum amygdalas prandere amaras quinque aut sex: quod agere prohibitus, ne minimo quidem suffecit potui. Gallus Vibius tam magnæ fuisse eloquentiæ narratur, quàm postea insaniæ: cui hoc accidit uni, ut in insaniam non casu incideret, sed judicio perveniret. Nam dum insanos imitatur, dum lenocinium ingenii furorem putat, qnod assimulabat, ad verum redegit. In Labieno tanta, & tam impromiscua memoratur libertas, ut libertatis nomen excederet, & quia passim omnes lacerabat, Rabies vocabatur. In hunc primum excogitata est nova pœna: effectum enim est per inimicos, ut omnes ejus libri comburerentur. Quæ res inusitata fuit, & prorsus mira, supplicium de studiis sumi. Eam contumeliam Labienus non tulit, nec superstes (ut inquit Seneca) ingenio suo esse voluit, sed in monumenta majorum suorum se ferri jussit, atque ita includi: veritus (credo) ne ignis, qui nomini subjectus erat, sibi negaretur: nec tantum finivit ipse se, sed sepelivit. Cassius Severus Labieni amicissimus, quum ex senatusconsulto libri ejus comburerentur, Nunc (inquit) me vivum uri oportet, qui illos edidici. Severum Imperatorem Herodianus scribit, iter facere solitum sine intermissione, neque festos dies, neque labores ullos magnopere curasse, algoris atque æstus juxtà patientem. Sæpe etiam per altissimos montes hyeme sæva, nivibus è cælo ingruentibus, ivisse aperto capite, ut milites ad alacritatem patientiámque laborum re ipsa cohortaretur. Quanquam hic ipse omnium item princeps duritiam atque asperitatem victus, tolerantiámque laborum, disciplinámque omnem ac ducum reverentiam subvertit, inhiare pecuniis, & munditias colere militibus insuefactis. Ipse verò avaritia supra omnes Imperatores maximè insignis est habitus. Zenonem Athenæus scribit, ingenio amarulentum fuisse, & adversus familiares præiracundum: quòd si hilarius se invitasset, mitis evadebat blandúsque cum suavitate. Quodam verò diversitatem admirante, sibi quod lupinis evenire respondit: qui aqua præmolliti edulcatique, amarore secreto, suaves efficiantur. E diverso quosdam invenias hilares nimium, ac risus amatores, cujusmodi vocant Græci φιλογέλωας: qualem fuisse Syllam non tacuere Græci quoque, quando mimis & gelotopœis multa est elargitus, quin & satyricas concinnasse comœdias fertur. Tirynthios verò universim philogelos fuisse, ac gravioribus inutiles negotiis, Theophrastus scribit. Messala Corvinus orator, ante bienniũ quàm moreretur, ita memoriam ac sensum amisit, ut vix pauca verba conjungeret: ad extremum verò enato circa sacrum os ulcere, inedia se confecit. Gothicis autem contonantibus bellis, constat, ab hoste Barbaro, Trajano cuidam super oculi dextri partem sic adactum spiculum, ut mox dilapso ligno, occultaretur omnino ferrum. Nec vim doloris ullam vulneratus persentisceret: quin anno demum quinto citra molestiam prorsus promi spiculi summum cœpit, atque inde amplius emergens, liberum denique Trajanum comparebat relictu-rum. Gratianum Valentiniani patrem, Funarium esse nuncupatum, scribit cum Paulo Diacono Sex. Aurelius, quoniam venalitium funem portanti milites quinque extorquere nequissent. Drusum Tiberii filium, petulantia insignem, immiti adeo & sanguinaria fuisse natura, scribit Dion, ut enses præacuti ab eo Drusiani cœperint dici. Quibus quum angeretur Tiberius, Me (inquit) superstite nil efficies violentum, οὐδ' ὑβριστικόν: quòd si ausus fueris, οὐδὲ τελευτήσαντος. Pelopem legimus professione medicum & proinde Galeni etiam doctorem, ausum profiteri, omnium se rerum causas & effectus scire. Bithon, inquit Pausanias, taurum humeris gestabat: qua admiratione, statua quoque apud Argos dignus est habitus: Nam Ladas, mortales cunctos pedum celeritate est supergressus: unde & apud eosdem statua est ornatus in Veneris templo, quam νικοφόρον dicunt. Id ab Hypermestra positum memorant judicio liberata, quod intenderat Danaus, quia ex præscripto Lynceum non peremisset: peractum verò judicium in regione quam vocant

χειτήειον. Asconius Pedianus historiarum conditor, A anno ætatis tertio ac septuagesimo captus luminib. duodecim postea vixit annis, maxima apud omnes auctoritate. Sed nos in explicanda hominum natura, quæ mensum excedit publicum, rectè (opinor) fecerimus, si nodum apud Senecam Gordiano vel implicatiorem enodarimus. Sexto Controversiarum i a legimus: Oscus non incommodè dixit, sed ipse sibi nocuit, dum nihil absque schemate dicere cupit. Oratio ejus non figurata erat, sed prava. Itaque non inurbanè Pacatus rhetor, B quum illi Massiliæ mane occurrisset, schemate illum salutavit: Poteram (inquit) dicere, Ave Osce. Ipse ab eloquentia multum aberat, natus ad contumelias omnium ingeniis injungendas. Nulli non impressit aliquid, quod effugere non posset. Ille Passieno, prima ejus syllaba in Græcum mutata, obscœnum nomen imposuit, declamatori subtili, sed arido. Hactenus Seneca. Quid verò hisce innuatur verbis perobscurum est. Conje- C ctura ipse ducor, ut Physsienum putem appellatum, veluti esset mentulatus follis. Nam physan, dici follem, norunt omnes: sinos verò, mentula est: quod Aristophanis docet interpres: unde Sileni deflexum nomen est. Et σιναμωρημένη dicitur, quæ cum viro congreditur. Et apud Herodotum historia octava, σιναμωρεῖν est hostili incursione omnia fœdare. Sinamoros etiam dicitur, qui otio abutitur. Palladium scribit Cassiodorus Theodosii tempore tanta fuisse & animi acrimo- D nia & corporis firmitate, ut veredis concitatissimis triduo Romani Imperii limites contingeret, ac Persarum: & rursum altero triduo Constantinopolim repeteret. Vnde invulgatum, Romanæ potentiæ spatia, lata alioqui, illius pernici celeritate reddi perangusta. Cæterum id mirabilius multo, ac relatu jucundius: haud ita pridem in Gallia ex infima plebe hominem mira ingenii sagacitate rationem excogitasse, qua ex metallo quolibet aurum secerneret, aquæ vi, quam inde chrysulcam E nuncuparunt. Nam officina hæc chrysoplysium dicitur, artifex ipse chrysoplytes. Smindyrides Sybarita luxu & felicitate diffluens annis plus minus viginti, nec orienten se vidisse solem dicebat, nec occidentem. At ipsum hoc syncerius tota ferè vita sibi contigisse Ponticus prædicabat Hestieus, dum eruditioni incumberet avidius. Citharœdus Stratonicus, interrogante quodam, qui in Pamphylia omnium forent pessimi: Phaselitas, respon- F dit: at cunctorum hominum Sidetas, id est, σιδήτας. Philetas Cous in poetica nominis non postremi, corpore adeò vesco imbecillóque fuisse narratur, ut pedibus plumbeas adnecteret pilas, necubi à vento percelleretur. Lynceum & Idam fuisse Apharei filios, Pausanias scribit: sed Lynceum juniorem. Hunc Pindarus ea fuisse videndi excellentia scribit, ὡς καὶ δι᾽ ἀστελέχεος θ᾽ ἐπ᾽ αὐτοῦ δρυὸς. id est, ut etiam per quercuum stipites spectaret. Quærat hic forsan aliquis in censura tam gravi, quæ homi- G num ingenia revocat ad contemplationem? Vndénam fiat, quòd nunquam non insigniter crudeles sese proferant plerique, nil magis quàm humanum sitientes sanguinem? Hac verò in parte, quanquam non sit omni propositi instituti causas judicare dubias, sic fermè posse responderi, animadverto: quo quis hominum sapit minus, eo esse immitiorem: quo nomine id genus inhumanos dicimus ac efferatos. Siquidem ab humano ingenio quavis ex causa quo quis abiit longius, hoc humanam speciem, perinde ac alienam rem extraneámque & odit amplius & negligit, ut monstrum dici verius debeat, cui inducta modo visatur humana pellis. Alioqui homines cæteros, ceu corporis ejusdem membra amplexaretur, ac amaret. Quando homines singuli sub idea una, & in specie eadem sunt homo unus: quo factum est, uti virtutem qua in hominum ferimur benevolentiam proni universorum, humanitatem potissimum censuerint appellandam sapientiores. Ab Theologis tamen nostris humanitatis appellatione omne humanum genus intelligi, auctor Hieronymus est: nam & Græci ἀνθρωπότητα dicunt.

An Cato solus quater & quadragies causam dixerit semper absolutus. De Archilochi Poetæ interfectoribus. Plinii locus declaratur. Calondæ historia, qui Corax est cognominatus. Cicadæ sepulchrum Archilochia edicta.

Cap. XIV.

PLinius Naturalis historiæ septimo, singulari gravitate nobilem Græcæ Romanæque gentis censuram peragens, inter bona alia quæ summo in omni usu viro Catoni primo affulsere, ejus proprium fuisse scribit, Quater & quadragies causam dixisse, nec quenquam sæpius postulatum, & semper absolutum. Nobis verò infra classem tam excellentis auctoris placita pro lege quidem sunt, fuerúntque perpetuò: jure enim tanto nomini assurgimus, sine quo fluctuabunt literæ, veluti infesto mari ventis pulsata navis. Quod tamen varia lectitando compertum nobis est, promimus in album, non obstrigilandi ratione, sed juvandi. Scribit in celeberrima oratione quæ in Demosthenem dicta est Æschines, Aristophontem apud Athenienses quandoque ausum gloriari, quòd nonagies quinquies accusatus semper evasisset. At non Cephalus ille antiquus, qui maximè popularis est habitus, sed contrà gloriabatur, quòd quum plura decreta, quàm quis sui temporis orator scripsisset, nunquam fuisset accusatus quòd contra leges decrevisset. Hæc Æschines. Quod verò & infra paulo idem scribit Plinius: Archilochi Poetæ interfectores, Apollo arguit Delphis. Quæsituros arbitror Plinianæ lectionis studiosos, quosnam significet hac parte auctor brevissimus: nobis autem exploratum est, Oenomaum inter Græcos scriptorem non ignobilem, Eusebio referente, ita fermè prodidisse: Quare qui Archilochum occidit Archias, à templo quasi scelestus, exire ab Apolline jussus est: Musarum enim amicum occiderat. Sunt ex Græcis, qui à Calonda interemptum Archilochum prodant, cui cognomentum fuerit Corax. Idque in bello, ubi Mars est communis, perpetratum. Quem quum rejiceret Pythia, suppliciter apprecatum ignosceret, quando hæ sint bellorum sortes. Adjecisse porrò, ad id se difficultatis redactum, ut vel facere vel pati necesse fuerit: proinde obsecrare, ne sibi vitio verte-

verteretur, si suo ipsius dæmone viveret: esseque A quòd se amplius execraretur, quia viveret, quàm quòd illum peremisset. Super iis commotus miseratione Deus hominem petere Tænarum jussit, ubi τέττιγος, id est cicadæ sepulchrum viseretur: atque inibi Thelesicliæ pueri placare manes. Quæ omnia quum ritè is obisset, Dei reclinavit iram. Fuit verò Archilochus præcellens quidem poeta, si quis auferat αἰσχροπρεπὲς καὶ τὸ κακόρρημον, id est obscœnitatem ac verborum virulentiam. Inde apud Ciceronem in Epistolis ad Atticum: Ama- B rulenta felléque conspersa multo, immo defricta, Edicta vocantur Archilochia.

Exemplum ignotum cujusdam, qui plagis ferventior coortebatur in concubitum. Rutam Veneris adversari, & cur dicatur πήγανον.

Cap. XV.

C Hominum naturam extra reliquorum modum admirantibus succurrit exemplum rarò aliàs auditi eventus. Siquidem non multis ab hinc annis vixisse quendam in Veneriis, non gallinaceæ salacitatis, verum ingenii stupendi maximè, quódque vix impetret fidem, ex adjuratissimis compertum est: qui quo pluribus affectus fuisset plagis, eo impetuosius ardentiúsque in concubitum ferebatur præceps. Fuit omnino mira res: nescires, utrum af- D fectaret avidius verbera, an coitum: nisi quòd illorum mensu libidinis voluptas constabat. Proinde extentis se precibus, diflagellari exposcebat, pridie quàm id pateretur flagello aceti asperitate obdurato: quòd si converberator lentius agere foret visus, velut exstimulante rabie, conviciis incessebat: nec factum sibi satis arbitrabatur, ni inter cædendum sanguis sese ostendisset. Unus, opinor, mortalium inventus, qui eodem impetu in E supplicium ferretur, ac delicias: quique inter tormenta sensuum titillationes, ac æstuantem pruritum vel expleret vel incenderet. Quódque nec mirum minus est, non latebat hominem flagitii insolita species, seque in eo execrabatur, ac sibi ipsi erat infestus. Cæterùm consuetudine depravata amplius prævalente, utebatur vitio, & improbabat. Irroborabat verò ea, radicésque egerat altius, quod ita foret assuetus puer, communicata stupri fœditate inter æquales plagarum allectatio- F ne. Documento inde præsigni, quantum moribus inolescendis educationis possit ratio. Addamus verò exemplum huic diversum, in Græcis observatum auctoribus, initiatos servandæ castitatis ratione, rutam assiduè inter edulia solitos admittere, quoniam ea vescentibus hebescat prolifica vis: quo argumento etiam πήγανον dicatur, παρὰ τὸ πηγνύειν τὴν γονήν, quòd urinam sistat G genitalem. At Dioscorides, rutæ utrumque genus causticum dicit καὶ θερμαντικὸν, id est excalfaciendi vim habere. Mox tamen idem, Semen, inquit, restinguit vel esu sumptum vel potu.

Arcem facere ex cloaca, lapidem è sepulchro venerari pro Deo, quid sit. De Menecrate medico; Themisone, & Callipide. Plutarchi locus restituitur ex Alcibiade. Dicelictas quid, & dicelon: item Empusa, & Hecataa, onocolos. Quid item bolitos. Bolus. Boleti unde. Petrobolus. Macella. Dicella. Epebolus. Bolitne vitis, & drosallis, asbolomeni. Calopodes qui. Callipadas cur dicant senes. Callistea. Aristea. Item vocabula plura, calidia, calydia, calis, calion, callas, calla. De Callia scitu non indigna.

Cap. XVI.

Arcem facere ex cloaca, per proverbium illi dicuntur, qui rem haud ita magnam plurimi faciunt, amplexantur, in oculis ferunt, ac mirantur. Cui consimile adagium alterum, Lapidem è sepulchro venerari pro Deo. Utrumque positum apud M. Tullium in oratione pro Plantio: Nunc venio, inquit, ad illud extremum quod dixisti, dum Plantii in me verbis meritum extollerem, me arcem facere ex cloaca, lapidem è sepulchro venerari pro Deo. Succurrunt exempla ex historiis plurima eorum, qui in id genus vitii reciderunt. Menecrates medicus, quum affectos quosdam ac penè conclamatos vel casu vel arte in integrum restituisset, proindéque à nonnullis subblandientibus Jupiter cognominaretur: elatior jam is hoc nomine, sibique nimio plus placens eodem cognomento insolentius ipse quoque uti cœpit: in idque tumoris est productus, ut ad Agesilaum illum magnum & Spartæ Regem, sic quandoque sibi scribere permiserit, Menecrates Jupiter Regi Agesilao salutem dicit. Qui reliquis haudquaquam perlectis, sed hominis levitate prorsus irrisa, ita propemodum rescribi jussit, Rex Agesilaus Menecrati sanitatem dicit. Sunt ex Græcis qui prodant, si quos morbo sacro laborantes curaturus adiret, jurejurando prius adigere solitum, Incolumitati restitutos ipsum servorum vice sequuturos. Et sequebantur illi quidem, verum Herculis habitu alius, alius verò Mercurii. Hominis vanitate animadversa, vocari ad cœnam cum diis propriis Philippus Macedo jussit, ac venienti altiorem, angustiorémque mensam apponi, in qua esset ara erectior. Proinde quum inferrentur fercula, suffumigationes multæ ac libationes fiebant: donec Jupiter novus, ludibrium advertens, magno omnium risu inde se proriperet. Themison quoque Cyprius Antiochi Regis deliciæ, Hercules dici volebat, eóque nomine rem sibi divinam fieri patiebatur: adeátque ipse leonis pelle instratus, arcum item ferens Scythicum & clavam. Huic quod de Menecrate diximus, affine illud quoque Agesilai ejusdem, quo urbanius Callipidis illius gesticularii celebrati tumorem repercussit, ac insolens depressit supercilium. Erat is Callipides tragœdiarum histrio, non mediocriter quidem, velut etiam saltatricula Dionysia, inter Græcos homines clarus. Verum ipse ea re plurimum se mirabatur. Itaque ubi primum Agesilao regi occurrit, arrogantius aliquando salutavit, & subinde illi se ostentabat, inter astantes sese intrudens, arbitratus fore, ut comiter ac benignè à Rege exciperetur. At quum is gravioribus intenderet, at ne Callipidem respectaret quidem: Non admodum, inquit, nosse me videris, ô Rex, nec qui sim inaudisse? Tunc renidens Agesilaus: An non es, inquit, Callipides ille dicelictas? Hoc autem nomine mimos vocant

Lacedæmonii: nam δείκελον idolum signat, sive simulacrum, aut etiam imitamentum: ut in Epigrammate,

ῥείας πυργοφόρου δείκελον εἰσοράων.

Putant quidam id verbum de Jovis statua dici propriè, quasi Διὶ εἴκελον, sed per abusum de aliis itidem. Nonnulli quòd ad incutiendum terrorem immittitur, Dicelon appellari credunt. Verum hoc genus terriculamenta dici à Græcis Hecatæa novimus, quod ab Hecate immittantur, sicuti produnt Apollonii interpretes: quam inde à formidinis incussu etiam vocant βριμώ. Nominantur item Empusæ à Dionysio, ubi de Jaspide inquit,

ἐχθρὴν ἐμπούσῃσι, καὶ ἄλλοις εἰδώλοισι.

hoc est, contrariam Empusis, & idolis aliis. Esse verò phantasma dæmoniodes, sive spectrum, quod sese infelicibus ingerat, multifariámque demutet formam, ac se meridie plurimum ostentet, quum inferis parentatur. Sunt qui easdem cum Hecate statuant, id quod ἐν ταγηνισταῖς significat Aristophanes. Nominis ratio est, ut Eustathio placet, quia uno incedant pede. Sed nec desunt, qui alterum interpretentur habere æneum pedem, & inde appellatam Empusam: quod in Batrachis Aristophanes expressit, ubi de Empusa Xanthus ita pronuntiat,

Πυρὶ γοῦν λάμπεται
ἅπαν τὸ πρόσωπον, καὶ σκέλος χαλκοῦν ἔχει.

hoc est, igne micat tota facies, & crus æneum habet. Cui respondens Dionysius,

νὴ τὸν Ποσειδῶ, καὶ τὸν ἕτερον βολίτινον.

id est, per Neptunum, & alterum asininum. Inibi interpres inquit, Ex hoc quidam onocolon vocant: nam bolitinon, asininum signat. Boliton enim, asellorum propriè dici retrimenta putant: sed & boum superfluitates ita vocantur. Quod verò boliton pronuntiant Attici, reliqua Græcia bolbiton. Agnoscunt vocem Latini quoque: siquidem Pompeius Festus inde inflexum verbum bulbitare putat, quod signet puerili stercore inquinare. Bolus autem jactus est, unde petrobolum in re militari jactandis violenter lapidibus in hostem organum veteribus fuit: hinc apud Xenophontem Rerum Græcarum libro secundo, Petrobolos inter jaculatores nuncupari observavimus. Dibolia tela videntur Plutarcho cuspidis duplicis, cujus erant modi Cimbrorum jacula. Dicella verò prorsum aliud quàm dicelon est: nam uti prodit Theon, macella est, ἡ μονόθεν κόπτουσα ἢ γοῦν τέμνουσα, id est quæ uno tantum cædit mucrone. At dicella διχόθεν, id est bifariam. Epebolum, id est ἐπήβολον, Porphyrio interprete, compotem dicunt Græci, unde epebolum mentis Sophocles Alcmæoni scienter appellat. & epebolum cantus primo Legum Plato, sic & pecuniarum epebolum legimus. Boline verò, id est βωλίνη, in Bithynia vitis est, fructu admodum præcoci, racemis tantum non cubitalibus, acinis albis, ac pellucidis. Est apud Bithynos eosdem dicta drosallis, de qua ἐκλογῶν quinto apud Græcos plura sanè. Asbolomeni, id est ἀσβολώμενοι, velut fuliginati intelliguntur Damonis perpolitæ posteri, quòd is fuligine litus faciem cum sociis Romanum, à quo turpiter amabatur, apud Cheroneam interfecerit. Bolaria dicuntur Straboni glebulæ auri, Bolus & gleba est, ac pictorum rubrica, unde appellationem trahunt boleti, qui dehiscentes rubent forinsecus, intus luteo colore. Callipidis

A porrò in libro De poetica, meminit Aristoteles, ubi etiam prodit, appellatum quandoque simia gesticulosiorem: quamobrem pronuntiatio ea tam elegans & arguta támque omnibus artis absoluta numeris eum proculdubio tardiorem, & gradus quodam modo testudinei reddebat, ac longi (ut ita dicam) subsellii, & multarum velut nundinarum: quæ res proverbio locum fecit, quod eo libentius relatum à nobis est, quoniam viros alioqui eruditos cunctanter id audio interpretari. Fue-
B runt & Callipidæ populi ultra Borysthenem, quorum libro duodecimo meminit Strabo. Eos ad Hypanim Herodotus statuit. Callipædas fieri senes, est apud Lucianum, quòd senes quidem puerum sapiant, sed in conviviis plusculum se invitantes, ac facti hilariores etiam pulchri pueri sibi videantur. Calopodas denique dicimus nonunquam boni felicisque pedis homines & servos præcipuè, quos & interdum καλοσιτόγους voca-
C mus, veluti prosperioris augurii. Quod verò ad Callipidem etiamnum attinet, auctor est Duris Samius, illum in Alcibiadis navi fuisse, qua is ab exilio revehebatur, ense, hasta, cæterisque armis, quibus uti in certaminibus solent, peregregiè instructum: Sic enim Plutarchi interpres reddidit: at Græcè Plutarchus sic, κελεύειν δὲ Καλλιππίδην τὸν τῶν τραγῳδιῶν ὑποκριτὴν στατοὺς καὶ ξυστίδα καὶ τὸν ἄλλον ἐναγώνιον ἀμπεχόμενον κόσμον. Id quod ab Latino interpretamento dissitum longè est: nam
D ϛατοὺς indumentum accipio, ex Græcis auctoribus. Xystida verò non hastam, sed ex Polluce libro quarto, tragicam vestem: ita scænico, non Martio cultu insignem Callipidem sensit Duris, & retulit Plutarchus. Callistæa dicunt selecta cuipiam præmia, sicut quæ virtutis ergo contribuuntur, vocant Aristæa: nam senum prærogativa nuncupatur presbeum. Quin primi ordinis honores πρωτεῖα dicuntur, secundi autem δευτερεῖα. Verum enimvero, ut cœpimus, corollaria non destitua-
E mus, appingentes, quibus auctior abeat harum studiosus lectionum, in quibus malumus ubertatem nimiam, quàm inopiæ exsuccam ariditatem: Calidia, id est καλίδια, invenio esse Cypriis intestina. Nam calidya Barbaricum est indumentum: καλιοὺς Græci viliores dicunt domos: κάλιον verò, accentiuncula primam vendicante, catellum indicat, & bacillum: sed & carcerem comperi κάλιον nuncupari: quin etiam lignum vinciendis nocentibus. Callæi, sive κάλλαιοι dicuntur gallinaceorum barbæ, & præterea τὸ πορφυροειδὲς χρῶμα
F id est quicunque purpuræ assimilis color. Sunt qui varia eo malint verbo intelligere. Apud Ægyptios legimus etiam χρῶμα καλλαϊνόν. Infectæ lanæ interdum κάλλαι nuncupantur. Quod verò in Græcorum literis lectum est, Καλλίας πτερορρυεῖ, id est Calliæ defluunt pennæ: in Calliam pronuntiatur quendam, meretricibus consectandis qui dilapidavit omnia. Hinc facetè dicebatur à scortillis deplumatus. Calliam quoque pro simia invenio posi-
G tum, ex Attica loquendi formula, quæ δυσχερῆ τῶν ὀνομάτων εὐφημότερον προφέρει.

Parentum cultus. Ciconia pietas. De Amphinomo, & Anapia. Tollitur ex Seneca obscuritas. A quibus violati parentes. Interim de Opii filio, & Antigono. Latronis Galilæi in filios immanitas. Parricidium quid. Ulyssis mors.

CAP.

Cap. XVII.

EX Platonicis adytis præter innumera alia, quibus homines proficiunt in dies, quum in iis quæ ad doctrinæ rationem spectant, tum verò ad mores, illud quoque scitissimum, immo verò etiam sanctissimum, nec à Christianæ veritatis placitis dissentaneum, observasse nos commeminimus, Vim nec patriæ nec parenti inferendam. Sunt enim, sicut ab Euripide proditum est, parentum anima filii: nec id in homine tantum, sed & in animalibus cunctis, ut Tyaneo placuit Apollonio. Nam in Epistolis ad Atticum M. Tullius στοργὴν φυσικὴν εἶναι πρὸς τὰ τέκνα, scribit: hoc est, adversus sobolem genuinam naturalémque putari benevolentiam. Verum quid vicissim parentibus debeatur à bene institutis filiis, in brutis quoque maximus ille conditor rerum Deus, insignibus indiciis præmonstrasse videtur: siquidem, ut auctor Ambrosius est, ciconia Romano usu pia vocatur, quòd pulli parentibus jam senio confectis, nec alimenta sibi conquirere satis valentibus, in retributionem mutuam, tacita quidem, sed alta naturæ vi in id propellente, necessaria summo studio, quod in homine rarum est, suggerunt. Verumtamen inter nos quoque affectus is adeo sacer, adeo in primis optimo maximo Deo nonnunquam censetur requisitus, gratúsque: ut in Græcorum monumentis perpetuò Siculorum juvenum pietas celebrata efflorescat. Hi verò sunt Amphinomus & Anapias, à quibus rivos ignium vomente Ætna in agrum Catanensem, parentes humeris elatos & incolumitati redditos, constans inter Græcos opinio est, ac Strabonis astipulatur auctoritas: de quibus obscurè Senecam in libro De beneficiis tertio, mentionem facere arbitror: Vicere, inquit, Siculi juvenes, quum Ætna majore vi peragitata in urbes, in agros, in magnam insulæ partem effudisset incendium, vexerunt parentes suos: discessisse creditum est ignes, & utrinque flamma recedente, limitem adapertum per quem transcurrerent juvenes dignissimi qui magna tutò auderent. Meminit & libro sexto, sed eadem obscuritate, hoc est citra ullam nomenclaturam. Sed & in Oratione ad Apollonium Plutarchus: & suppressis item nominibus Pausanias. Sillius,

Et Catane generasse pios celeberrima fratres.

Significavit & Martialis. Aristoteles quin etiam in libro De mundo, sive libri auctor Theophrastus fuerit. Nam quæ de Ænea suo prodidit maximus vates, ne ficta indoctioribus videantur, ab eodem comprobantur Seneca: & inter historicos quum alii retulisse inveniuntur, tum Appianus Alexandrinus, abs quo & illud traditum scio, Opium ex senectute debilem in sævo triumviralis proscriptionis turbine, quum ut manere liceret, filium deprecaretur, humeris ab eo elatum, donec extra portam tutum sisteret, ac postremò nunc agendo, nunc deferendo in Siciliam pervexisse incolumem. Antigonus quum ingenti prælio superasset hostem, præmium belli ad patrem transtulit, & Imperium illi tradidit Cypri. Hoc est planè regnum & quidem præpotens, nolle regnare quum possis. Est profectò sacra parentum majestas, & omnino proxima Deo. Propterea

A Moralium octavo ita verissimè Aristoteles tradit, τὸ δυνατὸν γὰρ ἡ φιλία ἐπιζητεῖ, οὐ τὸ κατ' ἀξίαν, οὐδὲ γὰρ ἔστιν ἐν πᾶσι, καθάπερ ἐν ταῖς πρὸς τοὺς θεοὺς τιμαῖς καὶ γονεῖς, οὐδεὶς γὰρ τὴν ἀξίαν ποτ' ἂν ἀποδοίη hoc est, Quod fieri potest, amicitia requirit: non quæ ex dignitate, cui in omnibus paria facere nequimus, sicuti in Dei ac parentum honore, quibus pro meritis nemo unquam rependat. Quid verò potissimum tanti beneficii ratione devinctus filius & planè auctoratus parentibus debeat B contribuere, idem philosophus eminentissimus ita finit, ejusdem scientiæ libro nono, Videtur quoque parentibus alimenta maximè suggerenda; veluti hoc debeamus: quumque, ut simus, ipsi argumentum præstiterint: honestius quoque, ea re illis mutuas operas reddere, quàm nobis ipsis allaborare: honor item impendendus eis, quemadmodum Deo. Comprobat ex parte lex vetus, qua sancitur, Ut liberi, parentes alant, aut vinciantur. Sed C & Homerus ita canens,

> Οὐδὲ τοκεῦσι
> Θρέπτρα φίλοις ἀπέδωκε, μινυνθάδιος δέ οἱ αἰών.

Nec nutricationis vices resoluit parentibus charis, brevis autem factus est ævi. Extat & Græcus ad id senarius,

> ἱκανῶς βιώσεις γηροβοσκῶν τοὺς γονεῖς.

Vives diu, si vergentes in senium parentes connutrietis. Filios tamen parentibus alimenta non debere, sanxit Solon, si artium nullam essent edo- D cti, vel si de meretricis forent seminio concepti. Paternæ dignitatis indicium quoque id vel maximum, quòd literarum parens Homerus idem Iovem, quem deorum intelligi principem volebat, patrem nuncupat, tanquam consimiliter afficiatur in filium pater, ac summus ille & verissimus parens Deus in humanum genus. Et pro Sylla M. Tullius, parentibus gravitatem contribuit, filiis verò suavitatem. Quanquam quod perabsurdum est, Persarum gentes legimus, perinde ac ser- E vis, abuti solitas filiis. At in Galilæa propè Arbellam vicum, inde latrones exigente Herode, unus eorum, cui septem fuerant filii, uxórque: quum saluti omnium posset consulere, singulos progredi jubens interimebat in aditu ipse constitutus: quúmque impartiturum se veniam immanitate facinoris attonitus Herodes inclamaret, pertinaciter ille propositum tenuit, ac cum uxore omnibus jugulatis, ipsum semet cum cadaveri- F bus in præceps dedit. Charitatis paternæ illud equidem signum est evidens: quoniam, ut Politicorum tertio Aristoteles scribit, patrem filiis regnum non relinquere, si possit, arduum est, καὶ μείζονος ἀρετῆς, ἢ κατ' ἀνθρωπίνην φύσιν, id est eminentioris virtutis, quàm pro hominum captu. At Deiotarus, quum plures suscepisset liberos omnes excepto tantum uno jugulavit, quo qui superfuturus erat, potentior fieret, & majestatis augustioris, ratione impia & barbara, immo planè Gala- G tica. Solonè septem sapientibus unus, si quis parentes non enutrisset, eum censeri ignobilem statuit & obscurum. Nam ut Cicero quadam oratione scriptum reliquit, quum sit pietas virtutum fundamentum, patrem filius ut Deum vereri debet & colere, neque enim multo secus parens liberis est. Quòd si audiatur, filium patri causam necis præstitisse, quis id ferendum putet? Portentum atque monstrum est certissimum,

Ffff

esse aliquem humana specie ac figura, qui tantum immanitate bestiis vivant, ut propter quos hanc suavissimam lucem aspexerit, eos indignissimè luce privarit. Quum etiam feras inter sese partus educatio, & natura ipsa conciliet. Inde in Declamationibus Quintilianus, maximum omnium scelus vocat, parricidium, quòd nomina sacra polluat. Illud vero Romuli præcellens institutum laudari eximiè solet: qui quum parricidæ nullam statuisset pœnam, homicidium tamen omne, patricidium nuncupari voluit: quod hoc impium atque nefarium, illud autem impossibile esse duceret. Fieri tamen posse, post conditam Vrbem annis sexcentis L. Ostius portentosi ingenii homo & prorumpere audaciæ docuit, qui omnium primus patrem necasse narratur. Annalem prætorem tonantibus bellis civilibus, quum is proscriptus apud clientulum securè lateret, prodidit filius: & nequid deesset, eo nomine à sanguinariis triumviris patris bona accepit præterque ædilitatem arripuit: verum divino judicio agente, ab eisdem quos immiserat patri, quum vinolentus domum repeteret, est peremptus. Ardiæum Pamphyliæ tyrannum, annis jam tessum parentem & insuper natu majorem fratrem occidisse, libro De republica decimo Plato auctor est. Narratur & Perrhæborum rex Tiropas tam efferatæ crudelitatis, ut ne filius quidem Carnabus eam facile concoqueret, quin imo necato parente, acceptisque tyrannoctoniæ, id est tyrannicidii præmiis, in Troadem secesserit, atque ubi à Troe expurgatus Zeham condiderit. Succurrit parricidii exemplum, cui comparari non possit aliud. Artaxerxi Persarum regi ex pellicibus centum quindecim fuere filii, tres justo matrimonio suscepti, Darius, Ariarates, Ochus: ex his Darium extra Persicum morem, ubi rex tantum morte mutatur, per indulgentiam pater regem vivus fecit. Cæterum Darius post nova pietatis paternæ exempla, novum & ipse aliquid, immo inauditum auturus, interficiendi patris consilium cepit. Sed audi, quod omnem excedat admirationem: communicato tam nefario proposito cum quinquaginta fratribus, non est inventus qui adversum ire conaretur. Causa parricidii, vel ipso tamen parricidio scelestior. Aspasiam uxorem habebat Artaxerxes: ea quoque ut sibi cederet, efflagitaverat Darius: promiserat indulgentissimus pater: sed mox pœnitentia ductus, Solis sacerdotem illam legit, quia perpetua ibi castitas foret necessaria. Hinc filii irritatur impietas: in patrem cooritur. Sed aversantibus (credo) diis, flagitii magnitudinem frustratus eventu, pœnas parricidii infauspicatissimi cum complicibus, numini, paternæ majestatis ultori, dedit: revocatis ad supplicium quoque infelicibus liberis & uxoribus, ne tam abominandi sceleris ullum prorsus vestigium extaret. Trogus item scribit, Thessalonicem ab Antipatro filio, quum vitam per ubera materna deprecaretur, simile occisam per summam immanitatem. Ab Evandro item occisum fuisse patrem, quidam prodiderunt. Ptolemæum certè Polybius scribit, Philopatera cognominatum ex facinoris crimine, quòd patrem vita exuisset. Adeo multi non ingratitudine solum, quod est maximum omnium vitiorum, ut inquit Fabius, nomen illud sacrum violare non verentur, sed etiam sanguine, omnium post Deum maximè sacro, animam suam fœdare non compavescunt. Fuit & Ptolemæus cognomento φιλομήτωρ, ut Pausanias scribit, ἐπὶ χλευασμῷ, id est ludibrii caussa, quòd eum insigniter odisset mater: adeo, ut quamvis natu grandiorem, principatu prohiberet. Nero matre perempta, procurrens nudam est contemplatus, nec verbo temperavit flagitiosiore, οὐκ ᾔδειν ὅτι οὕτω καλὴν μητέρα εἶχον. nescivi, inquit, mihi esse matrem adeo venustam. De machinoso navigio, quod fuit Agrippinæ destinatum, sic scribit Dion. Quum advertisset navem in theatro διαλυομένην αὐτὴν ἐφ' ἑαυτῆς, καί τινα θηρία ἀφιεῖσαν, καὶ συμπηγνυμένην αὖ πάλιν, consimilem alteram compegit evestigio. Telegonum Græci produnt, Vlyssis ex Circe filium, quum patrem quæsitum pergeret, qui somniorum diritate conterritus latitabat, metuens ne à filio interficeretur, ac à custodibus loci repelleretur, ad vim conversum ex illis aliquot confecisse, & mox tumultu excitatum Vlyssem, sed incognitum, hastili confodisse, cujus erat summa pars osse turturis marinæ communita, insulæ argumento in qua erat natus ac educatus.

Apud gentes aliquas cædi ex more parentes quoque, ac mox versi in cibum. Platonis scita de parentum cultu. Prius de hostis perimendi instituto Romano. Chrysanta historia. Verborum volatilium gravem imminere pœnam, ex Platone.

Cap. XVIII.

Sed quid singulos miramur? Mos quarundam gentium celeberrimus est, ut senio jam confectos patres filii perimant, & quod omnem supergreditur feritatem, eorum item carnibus vescantur. Fingere nos fortasse putet aliquis. Id tamen historiæ parens Herodotus de Indis retulit ac Massagetis. Quàm verò à veterum Romanorum institutis tam impium facinus est dissentaneum, apud quos cautum scimus, ut qui sacramento non tenerentur, hostem prælio uti ne lacesserent: quod & Catonis epistola comprobatur ad filium: veluti premonstrarent, ne hostem quidem interfici oportere, ni adigat summa & ea legitima necessitas. Propterea & Chrysantam collaudavit Cyrus, quòd hostem interfecturus jam elatum in cædem gladium revocasset, quia ἀνακλητικὸν, id est receptui canı interim inaudisset. Sed infaustis & pollutissimis animis suo sceleri relictis, ad jucundiora relatu veniamus, subtexamúsq; piis pectoribus divini Platonis super patria veneratione placita sanctissima, ex libris Legum repetita. Ergo (inquit) fas est, parentibus prima & maxima debita, omnium antiquissima debitorum persoluere. Putare enim quisque debet, omnia quæ possidet, eorum esse qui genuerunt & educarunt, ita ut illis hæc omnia pro viribus ministrare debeat: primum quidem externa bona, deinde etiam corporis, postremò quæ ad animum pertinent. Verbis quin etiam per totam vitam parentes maximè venerari decet. Levium enim volatiliúmque verborum, gravissima imminet pœna. Nam omnibus præposita est Nemesis, judicii angelus, hujuscemodi inspector omnium. Oportet itaque iratis, animúmque explentibus cedere seu verbis seu rebus id faciant. Quod si ita exactius servarimus, digna à diis cæterisque natura nostra superioribus præmia rese-

referemus, plurimum bona cum spe viventes. Hæc Philosophi placita qui altius certiusque imbiberit, in eam (opinor) sententiam pedibus ibit, ni Galatam altius hauserit, Lemnio etiamnum scelere imbutus, nulla eloquii facultate, nulla præstantis ingenii solertia exprimi posse, quàm laudabile, quàm omni excipiendum plausu festisque vocibus, si quem inaudias parentibus obsequentissimum filium, & in eo uno contumacem, ne beneficiis vincatur. Quod esse certamen omnium speciosissimum, quis ambigat? in quo fessis, etiam si ad triarios res redeat, subinde tamen restituenda sit acies, succlamandumque. Felices qui vicerint, felices qui vincentur.

Nemesis & Leda diversæ sint, an una eademq́. Quid Nemesis apud Aristotelem, quid item apud Platonem. Torgos quid. Nemesea festa. Gratiarum ratio, & furiarum. Nemeus Iupiter. Hesiodus ubi notatus. Adrastia. Interim & de misericordia.

Cap. XIX.

SOlent, inquit Divinarum institutionum primo Lactantius, mortuis consecratis nomina immutari: credo, ne quis putet eos homines fuisse. Nam & Romulus post mortem Quirinus dictus est, & Leda Nemesis, & Circe Marica: & Ino postea quàm se præcipitavit, Leucothea materque Matuta: & Melicertes filius ejus, Palæmon atque Portumnus. In iis apertissimè comprobat auctor hic, Nemesin à Leda minimè videri diversam. Ausonius tamen quodam tetrasticho disparavit,

> Istos tergemino nasci quos cernis ab ovo,
> Patribus ambiguis & matribus asseveratos:
> Hos genuit Nemesis, sed Leda puerpera fovit:
> Tyndareus pater his & Jupiter, hic putat, hic scit.

Fabellæ ratio, quia paulo obscurior est, ad hunc ferè modum habet: tametsi alieno, quod ajunt, choro memet videor inserere; quando nil tam ab instituto, ac in quem collimamus, scopo dissentaneum dissitumque, quàm fabulosa consectari. Cæterum nemo tam ferus, nemo tam matutinus, ut non renideat quandoque. Igitur Nemesin quum deperiret Iupiter, ut à puella admitteretur, nequibat impetrare. Ad dolos ergò amatoriè conversus, jussit Venerem in aquilam deformari, ipse olorem induit: moxque, ut qui aquilam nimis metueret, raptim sese proripere cœpit. ac velut compavidus latebras quærens, in puellæ devolat gremium. Quæ nescia quantus insideret miseræ Deus, illum placidè ac gestiens excepit, sed vi numinis evestigio in soporem vertitur, eam tum nimis opportunè comprimit Jupiter, in anserem deformatam, ut ex Græcis scribunt nonnulli. Actis denique mensibus parit illa ovum, quod auferens Mercurius Spartam detulit, ac sedenti Ledæ in gremium projicit, ex quo nata fertur Helena: quam Leda, ut filiam habuerit alueritque materno confovens affectu. Hæc ipsa quinetiam Pausaniæ confirmantur auctoritate, cujus verba Latinè facta hæc sunt. Græcorum, inquit, opinio est, Nemesin Helenæ matrem esse, Ledam lac præbuisse atque educasse. Idem scribit, Nemesin coronam gestare, in qua & cervi & fortunæ parva insignia contineantur, sicut in manuum altera fraxineus erat ramus: in dextra verò phiala, Æthiopibus insculptis. Cujus rei rationem se minus tenere, Pausanias item fatetur: tantum addit, Nemesin fuisse Oceani filiam. Hesiodus verò in Theogonia de Nemesi sic cecinit,

> Τίκτε δὲ καὶ νέμεσιν, πῆμα θνητοῖσι βροτοῖσι
> Νὺξ ὀλοή.

id est, etiam Nemesin genuit mortalibus nocumentum hominibus nox perniciosa. Qui carmina concinnavit Cypria, quisquis is censeri debet, Helenæ quidem matrem fatetur Nemesin, sed dum eam consectaretur Jupiter, in piscem quoque deformatum prodit. Cæterum extra oleas satis. Nisi quod prætereundum id haudquaquam videtur: Cygnum in fabellæ hujus mentione ab Lycophrone in Alexandra Torgon nuncupari, etiam si eo verbo γῦπα intelligimus, Poetæ carmen id est,

> ἣν τόργος ὑγρόφοιτος ἐκλοχεύεται.

Hisce verò operæ levioris in alienum rejectis forum, ipsi ad nostram convertamur harenam, protinusque quæ altius requirunt examen, hinc appingamus. Scribit quodam loco Plutarchus, Aristotelicos putare, urbanas esse perturbationes sive affectiones malis dicere, Nemesin & Misericordiam. Siquidem nata indignatio ex improborum prosperiore successu Nemesis, inquit, vocatur. Sicut misericordia est, quum boni extra rationem calamitatibus conflictari, & turbinibus atteri, interque saxum ac sacrum altitari videntur. Aristoteles verò Moralium secundo, ad verbum ferè ita scribit: Nemesis autem, id est indignatio media est inter invidiam & ἐπιχαιρεκακίαν, id est perversum gaudium. Versantur utique circa voluptatem & dolorem, provenientes ex iis quæ proximis obveniunt, ὁ μὲν γὰρ νεμεσητικὸς λυπεῖται ἐπὶ τοῖς ἀναξίως εὐπραγοῦσι. hoc est, Nemeseticus, sive indignabundus, ut dicamus, quo modo possumus, molestè fert, quum indigna alicui prosperitas est. Invidus hunc excedens in cunctis turbatur, & molestè fert, ὁ δ' ἐπιχαιρέκακος τοσοῦτον ἐλλείπει τοῦ λυπεῖσθαι, ὥστε καὶ χαίρειν. Epichærecacus autem tantum abest ut doleat, ut lætetur etiamnum. Eadem ferè in primo quoque magnorum Moralium idem Philosophus prodit, adnectitque νεμεσητικὸν εἶναι ἐπαινετὸν, id est indignabundum videri laude dignum: & in secundo Rhetorico ait, ἀντίκειται δὲ τῷ ἐλεεῖν μάλιστα μὲν ὃ καλοῦσι νεμεσᾶν, id est misericordiæ opponitur quidem maximè indignatio, angi quippe felicitate indigna quodammodo adversum est: sed & affectio utraque ex bonis profluit moribus. Proinde Plutarchus hasce affectiones duas à Peripateticis dici ἀστεῖα πάθη tradit. Verum divertamus parum ad Platonicæ sapientiæ sacraria, excerpturi inde quod reconditum, nec in trivialium exchartabulis proculcatum, studiosis emolumentum simul & voluptatem allaturum opinamur. Diximus capite præcedenti ex Platonis verbis, Nemesin esse divini judicii angelum. Amplius, nunc præesse nobis, velut judicis superioris vicarium, Platonici tradunt, qui à turpibus deterreat, honestorum ac virtutis concilient amorem,

obsequentesque, nec contumaciter tacitis ejus illectationibus adversum euntes, blanda confoveat mentis tranquillitate. Obluctantes verò assiduis idem terretet turbinibus, erigatque fluctibus convellat subinde, ac raptet. Angelus hic, ubi renidens arridet, Gratiæ nomen indipiscitur in priscæ sapientiæ monumentis: ubi verò formidabilis infestusque lancinat divexatque, furia nuncupatur. Vtranque porrò triplicem intelligunt temporis ratione, in treis abeuntis partes, quibus vel fœcundè lætamur, vel affligimur confricamurque misere: quod fati complectitur modum, & Parcarum ordinem trifarium. Angelum hunc Orphei theologia præcipuè, ubi superbos infestius comprimit, obturbatque, Nemeseos cognomento insigniendum putat: id quod Libanius item facit in lucubratione, quæ de sua est ipsius vita: quoniam summi viri, & rerum naturæ capaces monstratúri, superbiæ malum esse maximè omnium bonitati divinæ dissentaneum, quæ utique superbis obsistit, humilibus verò dat gratiam, id genus hominum tumentium non solum divina censura, ut vitia reliqua, sed etiam indignatione puniri tradiderunt: propriumque ad id effinxere numen, Nemeseos appellatione celebratum. Ejus meminit & Demosthenes: nam oratione quadam κατὰ Σπουδίου Nemesea nuncupat, id est νεκύσια, festumque id fuisse interpretantur, quo vita functis parentaretur. Sunt, qui jus quoddam numinis efficacis Nemesin interpretentur, lunari superpositum circulo: vel tutelam substantialem generali potentia partilibus præsidentem fatis. Quam justitiæ filiam fingentes theologi veteres, ex abdita quadam æternitate omnia tradunt æterna despectare: quæ ceu regina sit caussarum, & arbitra rerum ac disceptatrix sortium urnam attemperans, accidentiumque alternans vices. Pinnas huic, ut Ammianus inquit Marcellinus, fabulosa coaptat vetustas, ut adesse velocitate volucri cunctis existimetur. Prætenditur & gubernaculum, & subjicitur rota, uti universitatem moderari per elementa procurrens omnia concipiatur. Nemeus ad Nemesim spectat nihil: Fuit autem Jovis cognomentum, in cujus templo fertur ab incolis interemptus Poeta Hesiodus, quod historia tertia scribit Thucydides, quum in Nemea id passurum, cecinissent oracula. Quæ de Nemesi protulimus mirè poeticæ lectionis studiosos juvabunt. Nam sæpe nugamenta videas ab interpretibus afferri non apud Græcos modo, ut in Hesiodi enarrationibus, sed & apud Latinos, ut in Catulliano carmine,

Aut Tritonis hera, aut Rhamnusia virgo.

Celebre est, & ad nostra hæc præcipuè pertinens Leonis Byzantii scomma, quod in gibbosum effudit, qui oculorum ejus imbecillitatem fuerat cavillatus ἀνθρώπινον ἔφη, πάθος ὀνειδίζεις, ἐπὶ τῷ νώτῳ φέρων τὴν νέμεσιν. humanam, inquit, affectionem objicis, quum in tergo feras ipse Nemesin. Adrastiam denique, ac Nemesin pro eodem numine accipiunt quidam. Multi divaricandas putant, inquit Pausanias. Ab Adrasto inflecti Adrastiam credunt, qui ex septem superstes solus rursum in Epigonis filium amisit solus. Alii à Myso deducunt Adrasto templi auctore primo. At melius est, inquit idem, quod nil prorsus eam evadit, id est ἀποδιδράσκει. Ammianus Marcellinus, Humanorum, inquit, spectatrix Adrastia aurem (quod dicitur) vellit, monuitque.

Ira incontinentia cur damnanda minus, quàm cupiditatum. De quibusdam patrem everberantibus raptantibusve.

Cap. XX.

Aristotelis summi in omni scientia viri, libros qui De moribus sunt, adire quandoque solemus, & quidem voluptate summa. Mirifica in his scientia est, mirabilior, & ad benè vivendum institutio, qui est illorum librorum præcipuus finis. Inter alia, quæ maturam habent frugem; vel hoc nuper excerpsimus, ut opinor ἀναφρόδιτον. Incontinentia (inquit) iræ, minus turpis est, quàm cupiditatum. Nam quod rationem audit, minus turpe quàm quod nullo modo audit: ira verò talis est. Etenim quemadmodum ministri, qui veloces sunt, priusquàm expleatur imperium, excurrunt ad exequendum, sed interim peccant. Canes quoque antequam perspexerint certius, sitne amicus qui venit, modo strepuerit, irruunt cum latratu. Sic & ira propter calorem & velocitatem naturæ audiens quidem, sed non omnino exaudiens præceptum, properat ad ultionem. Ratio enim seu phantasia, injuriam vel contumeliam ostendit: ira verò tanquam ratione concludens quod repugnandum sit, statim insurgit. Porrò quæ cognationem cum natura quandam habent, proculdubio minus sunt damnanda. Hoc verò habet ira, ut manifestum sit ex generationis successione à parentibus accepta. Sic enim quidam se excusabat, quòd patrem everberasset: Nam & ipse, inquit, patrem suum converberavit, & ille rursus suum: quin & filium ostendens, Et hic, inquit, ubi in virum evaserit, me quoque flagris cædet: hoc enim gentile nobis est. Quidam præterea raptabatur à filio, quumq; ad januam perductus foret, παῦσαι ἕλκων, καὶ γὰρ αὐτὸς ἑλκύσαι τὸν πατέρα μέχρις ἐνταῦθα. hoc est, desine fili, nam & ego patrem, inquit, hactenus.

Parentes esse Jovis simulacra. Gentium quarundam truculentia in parentes. Parricidarum supplicii ratio. Ferales angustiæ quæ. Hecate quæ. Hecateis herba quæ sit apud Ovidium. Aconiti inventio. Cete absorbentia fœtus, discrimine illis ingruente. Pas, pappas, ma, mammia. Pappæus Jupiter. Pappus quid. Mystax. Papissare, pappare, lallare. Parentum nomine quid intelligendum.

Cap. XXI.

Quamvis à veteribus proditum sciamus & à Proclo repetitum, esse parentes ἀγάλματα τοῦ πάντων πατρὸς Διός. hoc est, idola spectraque patris omnium Jovis. Rursumque, qui in deorum simulachra impios se præstiterint, in deos ipsos, quorum imagines sint, impietatem regerere. Mira tamen sunt, quæ de hac re prodit historia, etiam si non excidit, quid ad hæc paulo antè elucubratum nobis sit. Legimus siquidem Caspios, gentem immanem & feram, parentes inclusos fame necare, quum jam ætatis annum septuagesimum excesserint. Tolerabile tamen id putant nonnulli, quia sit

sit illorum moribus conveniens, quum Scythicum sit. Sed multo etiamnum magis, quod Bactriani faciunt, Scythicum videtur. Eos Onesicritus scribit, qui jam senio morbove confecti sint, vivos canibus apponere, ad hoc ipsum de industria enutritis, quosque illarum gentium vocabulo sepulchrales vocent. Bone Deus, quæ sunt hominum portenta, quibus dulcissima illa naturæ commemoratio despicatissima est? moresne dicere hos oportet, an verius monstra execrabilia, nec sine cunctatione promenda? Rident malè de literis meriti Plinium, prodigiosas hominum figuras consectantem: ceu non tam facilè sit naturæ à præscripto suo recedere, quàm homini nulla non in parte subinde monstrificum aliquid promenti, quod simul magnitudine, simul absurditate vix inveniat fidem. Parentes in Ægypto, qui filios dedissent neci, morte haud mulctabantur, verum triduum integrum ac trinoctium sese afflictare cogebantur ad defuncti cadaver: quando justum minus censeretur, vita exui eum, qui vitæ fuisset auctor. Sapientissimè, inquit M. Tullius, nostri majores fecerunt, qui quum intelligerent, nihil esse tam sanctum, quod non aliquando violaret audacia, supplicium in parricidas singulare excogitaverunt: ut quos natura ipsa continere in officio non potuisset, magnitudine pœnæ maleficio summoverentur. Insui voluerunt in culeum vivos, atque in flumen dejici. Sic enim volebant eum hominem è natura auferre atque eripere, ut repentè cælum, solem, aquam, terram adimerent: ut qui eum necasset, unde ipse natus esset, & careret his rebus omnibus, ex quibus nata esse omnia dicuntur. Noluerunt feris corpus objicere, ne bestiis quoque quæ tantum scelus attigissent, immanioribus uterentur. non sic nudos in flumen abjicere, ne quum delati essent in mare, ipsum polluerent, quo cætera quæ violata sunt, expiari putantur. Cæterum quod de bestiis hic & flumine Cicero inquit, amplius perpendendum: nam Digestorum libro quadragesimooctavo, ad legem Pompeiam de parricidiis, Jureconsultus Modestus ita scribit: Pœna parricidii more majorum hæc instituta est, ut parricida virgis sanguineis verberatus, deinde culeo insutus cum cane, gallo gallinaceo, & vipera, necnon etiam simia, in mare profundum projiciatur; hoc ita si mare proximum sit: alioqui bestiis subjicitur, secundùm divi Adriani Constitutionem. Martianus titulo eodem, supplicium statuit parricidis, quo teneantur damnati lege Cornelia de sicariis: id erat, ut Marcellus inquit, in insulam deportatio, & omnium bonorum ademptio. Sed solent, inquit hodiè capite puniri, nisi honestiore loco positi fuerint, quàm ut pœnam sustineant: humiliores enim solent vel bestiis subjici, altiores in insulam deportantur. De culeo parricidarum Imperator Institutionum quarto, de publicis judiciis ferè cum Cicerone sentit, nisi quòd & ipse ferales vocat angustias, tormentum inclusarum bestiarum, sive ferarum. Hecaten sanguinariam prorsus fœminam, scribit Diodorus, aconitum comperisse primum, sicque Persam patrem peremisse: quo argumento putant eruditi, herbæ hecateidos nomine aconitum Ovidio in Metamorphoseôn libris præmonstratum. Sed nos caput hoc, si sententiis gravioribus, & quibusdam præterea pauculis clauserimus, non admodum aberrabimus. Scribit facundissimus sacrarum literarum doctor Hieronymus: Parentibus neminem posse reddere quod debeatur: humilitatem ejusmodi oblatam hominibus vivendi spatia prorogare: parentum nomen ab optimo maximo Deo eatenus diligi, ut se ipsum patrem jusserit dici. Solomonis sententia nobilis est, Contumeliis afficiens patrem, & contemnens senectam matris, confundetur, & in opprobriis erit filius, derelinquens paternæ disciplinæ custodiam. Maledicenti patrem & matrem, extinguetur lumen, & pupillæ oculorum ejus tenebras videbunt. Machabæus filius matri mortem suadenti servivit, & durum imperium gratanter excepit, uno tantum voto, ne genitricem offenderet. Sed inter divina Dei lege educatos, hoc quid mirum? Illud ex Gentium historia non sine stupore narratur, Antigoni secundi Demetrius parens, à Seleuco jure belli abductus fuerat captivus: misit interim ad filium is, uti suis ne crederet ullis literis, quoniam foret à Seleuco compulsus scribere: cæterum firmo præsidio civitates teneret. At singulari pietate filius his nil admodum intendens, ad Seleucum exaravit ipse, Illi se libenter regno cessurum, præterque obsidem futurum se, modo patrem abire liberum juberet. At Imperator Henricus dehonestus deculpatusque scelere nefando Henricum patrem ad vitæ ultimum fœdo maceravit carcere. E diverso autem si quis parentum in liberos inhumanitatem consectetur studiosius, ex literis, opinor, suppetent exempla vel plura. Cæterum cujusmodi censendum id scelus, inde nimirum dilucebit vel abundè, quod esse in mari cete legimus, quæ partu edito si quid interim sese ostentet formidolosius, aut quid insidiarum molantur prægrandes belluæ, quo catulos tueantur securius, affectu materno exsuperante omnia, aperire amplius ora memorantur, ac dente innoxio partus prarripere, & intra uterum recipere denuò, ut periculi facie discussà, velut ruminantia revomant rursum. Posteà verò quam de parentibus abundè multa congessimus, quæ hinc inde sumus aucupati adjectamus ex grammaticorum sacellis aliquid, quod junioribus usui sit legisse. πᾶς, inquiunt, infantili alloquutione pater nuncupatur, qui mox per anadiplasiasmum factus sit πάππας: sicuti μᾶ, dicitur mater, unde & mammia. Scribit in Bithyniacis Arrianus, consuevisse Bithynos montium cacumina conscendere, ac Jovem Pappam conslabiare, atque item Attin. Auctor quoque Herodotus est, à Scythis Pappæum Jovem dici. Ex quibus elicitur omnibus, inesse verbo divini quippiam. Auctor Theophrastus, aphacæ oleris florem marcessere mox, inque lanuginem abire, quam vocent pappum: nam & inferioris labii barbitium, pappum vocant: sicuti superioris, mystaca. Pappazin, id est παππάζειν, ut est apud Homerum: vel papissare, id est παππίζειν, quod comicis arridet amplius, est infantium more blandeque patrem appellare. Pappus verò, infantilis item est cibus, sicut pappare, Plauto edere est. Lallare autem, nutricia vox, infantes ad lac sugendum prolectans: unde post Persium Hieronymus, Mammæ antiquum referens lallare, congeminet. Parentes, putat Hieronymus militari vulgarique sermone cognatos affinesque indicare. Caius verò Jureconsultus parentum nomine majores omnes rectè accipi tradit.

Ciceronis nodus explicatur, tradentis, Mari quæ violata sunt, expiari. Enarratur & Catullianum carmen. A

Cap. XXII.

QVod autem paulò antè ex Cicerone retulimus, Mari cætera, quæ violata sunt, expiari putantur: ambiguitatem (puto) habet nec contemnendam: scioque non paucos in eo corrugaturos frontem. Quid ergò ad ejus obscuritatis illustrationem B promimus? An doctissimum credimus oratorem ad id allusisse quod scribit Aristophanis interpres super eo comici versiculo,

Πρῶτον μὲν αὐτὸν ἐπὶ θάλατταν ἤγομεν,
ἔπειτ' ἐλοῦμεν.

hoc est, primò quidem ad mare ipsum produximus, mox & lavimus. Mos erat, inquit, veteribus illic καθαίρειν τοὺς ἀφοσιουμένους, id est expiare pol- C lutos. Homerus,

Καὶ εἰς ἀλαλύματ' ἔβαλλον.

id est & in mare sordes rejiciebant. Quin Platonem item ferunt, in Ægyptum ad sacerdotes & prophetas se conferentem, ut illorum sapientiæ placita perdisceret, secum habuisse Euripidem quoque: quem morbo implicitum, posteaquàm est maris aqua incolumitati restitutus, sacerdotum D opera, mox id verbis ita testatum,

θάλασσα κλύζει πάντα τ' ἀνθρώπων κακά.

hoc est, cuncta moralium mala prorsus abluit mare. Quin & ratione eadem videri Lycophron potest in Alexandra, ἁγνίτην ἅλα dixisse, id est lustralem salem: etiam si ad hospitalem amicitiam id referendum interpres putat, quòd initio apponeretur sal, ut qui hospitali jungerentur jure, sic expurgarentur. Addit tamen, arbitrari alios, maris aquam E dulcibus censeri purgationibus aptiorem. At, inquit, mihi id haud non arriserit satis. Scribit Plutarchus, Aristidem quum pro Atheniensibus Græcos sacramento adegisset, inter imprecationes mydros, id est ferri ignitas pilas, in mare conjecisse: veluti tandiu jusjurandum manere apprecarentur, quamdiu latuissent illi sub aquis: id quod apud Sophoclem in Antigone grammatici adnotarunt. Verùm ut addubitatio eximatur omnis si qua etiamnum reliqua sit, ad purificationem scri- F bit Proclus sulphur adhiberi, & maris aquam. Meminit Iliados primo Eustathius Euripidis sententiæ, cujus usum non pervidit vir, meo judicio, aliàs eruditus: nam fluctuantibus verbis, Poetæ sensum perlicit, nec assequitur tamen, ut qui in lubrico sistere gradum nitatur. Ex iis quæ prompsimus, liquere amplius potest. Sed & opera eadem enarratur Catullianum carmen ad Gellium, de profano quodam & incesto, quod inscitè nimis ac oscitanter, aut prætereunt interpretes, aut nesciunt. G

Quid facit is, patruum qui non sinit esse maritum?
Ecquid scis quantum suscipiat sceleris?
Suscipit, ô Gelli, quantum non ultima Tethys,
Nec genitor Nympharum abluit Oceanus.

Deus summus qua colendus ratione: item Dei filii, ac cælestes dii, dæmones quoque. Cur numeris indita deorum nomina. Pythagoræ scita de adorationis ratione.

Cap. XXIII.

POrphyrius Philosophus singularis libro secundo De sacrificiis & diis atque dæmonibus, Sapienti esse notissimum, scribit, malos quidem dæmonas animalium oblectari victimis: inque eis futura portendere: Deum autem id genus sacrificio haud quaquam egere. Qui sanè adorantium perpendit mores, id præcipuum, maximeque omnium sibi gratum sacrificium existimans, rectum inconcussumque de ipso judicium, & rebus aliis. Apud cælestem divinamque naturam eximia oblatio est, Mens pura, & à perturbationibus sejunctus disparatusque animus: ne, quod Aristoteles inquit, illis convulsi lacinatique carmina proferamus Empedoclis inscitia adobruti, & nil admodum percipientes, scænicorum more. Hinc Plato, Addecere bonum virum, ait: rem divinam obire, atque interesse sacris: in quibus, rursum malos inaniter allaborare testatur. Idem Porphyrius alibi: Deum summum silentio puro, purisque de ipso intelligentiis ritè colendum, præcipit. Oportere namque conjunctos similesque Deo jam effectos nostram hanc ad Deum elevationem, velut sacram victimam Deo dicare. Filiis autem ejus, qui & intelligibiles dii sunt, laudem jam ex ipso quoque sermone putat adhibendam. Scitu verò præcipuè dignum est: veteres illos, sanctosque planè viros, nec probri unquam ferè compertos, vel ut primitias numinibus ex contemplatione quoque ipsa dedicasse: ceu attestarentur, illam nobis superna contributam largitate. Cujus usus ad salutem veram sit omnino necessarius. Proinde Pythagorici, quum in numerorum linearumque scientia plurimum versarentur, ex iis aliqua etiam esse diis dicanda censuerunt. Et ex numeris alium quidem Palladem, alium verò Dianam, alium Apollinem, rursus alium Justitiam, alium Temperantiam, ac similiter in figuris. Porrò diis, quos intra cælum constitutos cernimus, sive ii sint errantes, sive nullo ferantur errore: inter quos Solem Lunamque veneramur principes, commodè sacrari ignem posse, arbitratur idem Porphyrius, veluti rem cognatam. Quæ verò mandet Theologus, magnopere censet servanda, ut animatum omnino diis immolemus nullum: sed usque ad farinam, & mel, terræque fructus atque flores. Animata verò dæmonibus congruere, sive boni sunt ii, sive mali. Cæterùm quàm attentè, quàm religiosè, quamque ex destinato Deum comprecari addeceat, optimè omnium monstrasse Pythagoras videtur: Quum veneris, inquit, in templum, adora, neque aliquid interim quod ad victum pertineat, aut dicas aut agas. Ex itinere præter propositum non est ingrediendum templum, neque orandum, neque etiam si propè vestibulum ipsum transiveris, nudis pedibus sacrifica & adora. Sunt & alia philosophi ejusdem ad ipsum hoc spectantia, sed obscuritatibus adeò involuta, & in Heracliti antrū intrusa, ut Ezechielis princi-

A principia putes ac finem, aut Geneseôs exordium, quæ ante annum trigesimum apud Hebræos nemo legit.

De Hippolyto quædam haud ingrata. Quis Pythia instituerit primus. Apollo Epibaterius. ῥάχος στρεπτὸς quid: item rhachia. Dyrrachium unde. Dysrachia regio. Arrachos paliurus cur. Streptos rachos. Strepte. Rhachitæ qui.

Cap. XXIV.

B DE Hippolyto Thesei filio in veteribus memoriis pleraque tum fabulosa, tum veritatis aut inscia comperit, opinor, vel paulum modo literis imbutus. Quæ mihi se de Græco penu ingessere nuper, jam hinc pergam cæteris communicatum. Lego igitur, apud Trœzenios huic fuisse dicatum lucum, & in eo templum non absque simulacro & quidem vetusto: ad Diomedem referri omnia hæc, qui & princeps Hippolyto rem divinam C obierit. In Trœzene autem sacerdos est Hippolytus cum vita prorogatur sacerdotium, & anniversaria celebrantur sacra. Moris est illud quoque, ut ante nuptias puellæ resectos illi offerant crines. Necatum, equis distrahentibus, non arbitrantur. Cælestem heniochum, nec alium putant. Id quod honoris gratia illi ab immortalibus contributum volunt. Quin à Diomede astruunt eodem Apollinis templum ἐπιβατηρίῳ inibi esse dicatum, quod D in reditu ab Ilio evasisset tempestatem, qua Græcorum afflictæ sunt opes: principem quoque Pythia instituisse certamina. Adnotatum à Græcis, Triptolemi temporibus Pythia primum cœpisse, annis post Orestem propemodum sexcentis. Fingit tamen in Electra Sophocles Clytemnestræ nuntiari Orestem in Pythicis periisse certaminibus: quod ab interpretibus est animadversum. Proinde excutiant ingeniosi, ecquid adversus Gellii supercilium tueri hoc exemplo Virgilium E queamus de portu Velino, libro sexto. Et in Trachiniis fingit Sophocles Dejaniram Solonis sententiam proferre, Neminem ante obitum dici beatum posse. Fuit autem Solon Dejanira longè posterior. Dicitur verò hæc dicendi figura anachronismus. Est in Trœzenio agro ad mare pergentibus κότινος, id est oleaster, ῥάχος στρεπτὸς ab illis nuncupatus. Siquidem quæcunque sterilia, dicunt Trœzenii rhacha. στρεπτὸν verò cognominant, quoniam implicitis eo habenis, eversus sit F Hippolyti currus: alioqui στρεπτοὺς dicunt Græci εὐμεταβόλους, id est facilè mutabiles, sed & torques, & in manibus psellia: unde apud Herodotum streptophori & pselliophori, id est torquati & armillati. Vbi verò Lucianus ait, ἢ ἐλπίζει κάνδυν πορφυροῦν καὶ στρεπτὸν χρυσοῦν, id est, vel Candyn sperat purpureum & streptum aureum: fuit qui annulum interpretaretur. Rhachia autem dicitur petrosus locus, præcipuè littus. Hinc & Dyrrachio conciliatum nomen, sicuti in Dionysium Eusta G thio placet, ob peninsulæ asperitatem, meminit & Dion. Quo factum, ut in Europa Dysrachium maluerit pronuntiare Alexander: sicuti Illyrici regio Dysrachia nuncupabatur quandoq;. Epidamni filia Melissa traditur, unde Melissonius locus, ubi cum ea congressus Neptunus Dyrrachium genuit. ῥάχος, id est rhachos, vocant sepimentum: unde paliurum arrachon dici legimus, quia sepibus congruat vehementer. Rhachia, Thucydidi & Atticis omnino littus indicat: Ionibus verò ampotim, id est gurgitem, sive maris reciprocationem, ut apud Herodotum. Græcis proverbium est, ῥαχίας λαλίστερος, id est littore loquacior. In Græcia item est locus Streptos rhachos ad mare, frequens oleastris: quoniam quicquid redundantis inutilisque materiæ in olea est, indigenarum vocabulo dicatur rhachos. Fuit apud Epidaurum item Strepte, locus, sed & olea specie intorta sic dicitur. Rhachitas præterea nuncupant Græci malefica vi insignes, quia dissectio prima & magna per tergus spinamque facta creditur, quod in Ajace mastigophoro Sophoclis interpres scribit.

Super Gorgia & Protagora paucis adnotata quæpiam. De opinione dignum relatu.

Cap. XXV.

DE Gorgia Leontino & sophistæ Protagora in veteribus memoriis pleraque observata non incuriosè, adnotavimus: verum ea nunc transponere, non est consilium. Sunt enim pertrita plerisque, & in nulla non diatriba recantata sæpius. Quod tamen Æliani monumenta proximè volventi se ingessit, ad Ceritum tabulas rejecisse nequeo, aut tanquam νόθον, dispunctum confodere: qui mos in carminis Homerici perpensione veteribus Criticis fuit, ut quos non probarent versus, de familia tanquam diminutos capite, summoverent. Igitur olim, inquit, inter Græcos opinione ac gloria celebres habiti Leontinus Gorgias & Protagoras: cæterum à sapientia planè aberant tantum, à viris quantum deficere advertimus pueros. Proinde dilucet, arbitror, sæpius opinionem nec accuratè introspicere, neque item audire. Ex quo falli eam crebriter, usu venit: & nunc quidem ad gratiam dicere vel facere, nunc etiam mentiri. Sed hanc partem Græcè sic Ælianus, ἔοικε γὰρ πῶς ἡ δόξα μὴ πάνυ τι ἀκριβὲς, μήτε ὁρᾶν, μήτε ἀκούειν. εὐθέντοι χαὶ πολλὰ σφάλλεται, καὶ τὰ μὲν καταχαρίζεται, τὰ δὲ ψεύδεται. Legimus tamen, Gorgiæ orationes Atheniensibus adeò visas admirabiles, ut dies quibus essent habitæ, dicerent ἑορτὰς, id est festivitates: ipsas verò orationes, lampadas. Etenim dictionem curiosius figuravit primus, antithetis præcipuè excellens, ac isocolis, & parisis, homœteleutisque, idque genus aliis, quæ nunc sanè ridicula orationis videantur scitamenta: tunc novitate ipsa, & ut loquuntur Græci, διὰ τὸ ξένον, mirè grata: ut soli ex omnibus apud Delphos aurea constitueretur statua. Hoc patrono, ut Plato voluit, philosopho succubuit orator: Sed inquit Cicero, aut non est victus unquam à Socrate Gorgias, neque ille Platonis sermo verus est: aut si est victus, eloquentior fuit Socrates. Gorgiæ porrò festivitates, sic enim ipse censet, moderatius temperavit Isocrates, quum is insolentius abuteretur: nam quum & Thrasymachus numeros orationi adjunxisset primus, sed immodicè, tranquillior in eis ac sedatior apparuit idem Isocrates.

De Suadela sacello apud Sicyonios, deque Apollinis templo ibidem. Phonus loci nomen. Delta Argivo-

rum. Sicyonia, Sicyos, Sicydion. Ægiale, quæ & Sicyon, unde nominis indepta rationem. Ægialos. Acte. Diana πειθὼ. de Lynceo, & Hypermnestra. Pyrsos, & derivata. Lyncea regio, & Lyrcea. Lynceus & Proteus, collyria. Fulminum genera. Pyrsanides, pyrsophorus, pyros, sceptus, catabates. Diospyros quid. A

Cap. XXVI.

IActatum proverbii modo inter Græcos animadverto, ὡς ἔςι πειθοῦς ἱερὸν ἄλλο πλὴν λόγος, eo B ferè sensu, præter orationem non esse persuasionis sacellum aliud. Ad hæc, quæ nobis ex Græcorum viretis floridioribus præcerpta, ut se inter legendum obtulere, non censui differenda. Sunt verò hæc, Apud Sicyonios πειθοῦς sacellum causa ejusmodi fuisse excitatum, etiam si nullum viseretur simulachrum: quum Pythonem Apollo & Diana peremissent, Ægialeam petere instituerunt, καθαρσίων εἵνεκα, id est ut expiarentur. Cæterum ubi inter eundem exterriti forent vehementius, C eo ferè loco, quem ex eventu φόβον dixere, hoc est terriculum, in Cretam diverterunt ad Carmanora. Mox autem in Ægialenses grassari morbus cœpit. consulti cecinere Vates, placari oportere Apollinem Dianamque. At illi pueros septem, ac fœminei sexus totidem virgines ad fluvium emisere Sytham, suppliciter Deum deamque apprecantes: qui leniti iis Acropolin, quæ tunc erat, feruntur repetisse, locusque ad quem adiere primum, Suadelæ sacellum habuit. Insequentibus D quoque annis idem servatus supplicandi ritus, in Apollinis festo flumen Sytham petentibus pueris, deosque ad πειθοῦς sacellum adducentibus, mox verò reducentibus ad Apollinis templum, quod in foro visitatum quandoque fuisse, auctor Pausanias est. Vetustum verò à Prœto extructum fabulantur, quod inibi puellæ furorem desierint. Memorantur & hæc: lanceam qua suem confecisset, inibi à Meleagro dicatam: ubi etiam Marsiæ tibias appensas tradunt. Verùm incendio postea orto, consumpta periere omnia: sed mox templum cum E statua reparavit Pythocles. Quæ verò antiquitus Ægiale nuncupabatur civitas ab Ægialeo, qui autochthon comparuit ibidem primus, sicuti memorant Sicyonii, & est à Pausania repetitum, tempestate insequuta Sicyon dici cœpit de regis nomine, quem ex Attica ascitum Lamedon sibi generum adoptarat, filia illi Zeuxippe tradita. Alias Sicyoniam Megalopolitæ cucurbitam vocant, quam Siccyam Indicam vocant nonnulli. Sicyos autem cucumer est, unde forma diminuta Sicy- F dion. Ægialon item vocant Græci littus æquale ac planum: sicuti præcipitem ad mare locum, acten dicunt, id est ἀκτήν. Fuit apud Argivos ad regionem quam vocant δίλτα, Dianæ sacellum cognomento πειθοῦς. Id ab Hypermnestra excitatum, proditur memoriæ, quum in judicio patrem rejecisset, à quo illi facessebatur negotium, quòd Lynceo pepercisset, extra quam proposuisset is. G Visebatur inibi Æneæ quoque statua ænea. Nec longè aberat Hypermnestræ ipsius, ac Lyncei monumentum, sed & Hypermnestræ Amphiarai matris. In hac verò mentione dignum relatu, quod Poetarum enarratoribus obsuerit nil: ab Argivis quotannis festum agi, quod πυρσὸν vocent, id est facem: quoniam emensi periculum à Danao Lynceus & Hypermnestra facibus consequutæ salutis è longinquis speculis signa prætulerint. A Lynceo item Lyncea regio nuncupata, quam mox Lyrco incolente Abantis filio notho, Lyrceam quoque nominarint. Apud Æginetam Paulum collyriorum cognomina sunt Lynceus & Proteus. Pyrsum verò ne quid prorsum quod frontem contrahat, reliquum fiat, nunc facem dicunt, nunc quæ facibus dantur signa, vel ignibus quovis modo. Sunt etiam nymphæ, Pyrsanides quæ dicuntur, id est πυρσανίδες. Pyrsophorum vas nuncupant grandius, cui succensa imponerentur ligna: signat & λαμπαδοφόρον. Amphipyron Dianam in Trachiniis vocat Sophocles, quæ facem utraque gestet manu, quod eadem sit quæ Hecate. Pyrolophos, id est πυρολόφους, lora vocant ab ustulatis recisa coriis. Pyros, id est πυρός, fulmen est quod præster item dicitur, quod inoritur spiritu deorsum lato succensoque: sicut sceptus, qui & catabates, spiritu ignito crassescente. Helicias vertigines facit per crassitudinis media & humectationis, aeris densitate intrusus. Diospyros verò est lithospermon Dioscoridi & Plinio, ut putat Hermolaos. Jovis flammam interpretatur Theodorus, quum Jovis triticum debuisset, quando & plebecula Solis granum dicit.

Lampadum festa Athenis & Corinthi ac Neapoli. Hellotia Minerva, & festa Hellotia. Phausterius Bacchus. Qui sint Lamprophori & Lampimones. Lampias. De Lampria, & Panathenais, quæ & Athenæa. Lampuris quid.

Cap. XXVII.

LAmpadum, sive facum certamina, fuisse Atheniensibus tria, videor observasse in libris, tribus dicata festis: quorum sunt nomina, Panathenæa, Hephestia (quorum meminit Herodotus) Promethea. Scribit verò Ister, Athenienses primum faces Vulcano fecisse, ignis primitus reperti ratione, ac mortalibus communicati. De Prometheo id comperi amplius, quod observavit Pausanias quoque, esse utique in Academia dicatam illi aram, unde lampada succensam gestantes currendi in urbem initia auspicentur. Certaminis lex est, toto cursu inextinctam servasse facem: siquidem quum flamma perit primo, & victoriæ spes. Præstò autem secundus est, cui si itidem extinguatur, eo rejecto, subit tertius ac deinceps. Nemini prorsum victoria relicta, si omnibus lampadum interextincta flamma evanuerit. Celebrabatur & Corinthi agon Lampadodromicus, in quo currerent juvenes cum facibus in Panagyri Minervæ sacra, quam Hellotiam vocant, sicuti festa Hellotia, de paludis apud Marathonem nomenclatura, quæ dicitur Græcis Ἕλος: vel quod Pegasum dea freno compescuerit, quod ἑλεῖν dicunt: aut ab Hellotide puella cum Eurytione, sorore ab Doriensibus Corintho capta, in Palladis templo exusta, unde grassante pestilentia, ex oraculo placatis puellarum manibus, datum deæ cognomen. Phausterium putant Bacchum cognominari, quia cum lampadibus, ἢ μετὰ φανῶν ejus celebrentur mysteria. Quanquam alii ad vini calorem malint referre. Scribit porrò Siculus Timæus, Atheniensium navarchum Diotimum

Diotimum appulsum Neapolim ex oraculo Parthenopæ rem divinam obisse, ac cursum peregisse lampadicum, quem mox quotannis celebrarint Neapolitæ. Auctor historiæ sexta Herodotus, ab Atheniensibus coli Pana sacris annuis, & lampade. Hæc breviter præflorasse ex veteribus memoriis, nullum fuerit dispendium operæ, quando iis non parum sensa juvantur Poëtarum, quorum non vulgaria eruditio sæpe carminibus inserit, quæ haud facilè assequare, ni librariam supellectilem diurna versaris manu, nec nocturna minus, vel ultra satietatem: ut scias elementarios, vel ἀναλφαβήτους quoq; nullo posse concoqui stomacho, dum sibi Herculis cothurnos inducunt subinde, & in harena haudquaquam sua colludunt. Inde est & Varronis illud, Non cursu lampada tibi trado. Verum ut superpondii non desit aliquid: apud Aristophanem λαμπροφόρυς animadverto dici λυχνοφοροῦντας, id est lychnum gestantes: ita enim scribit, οἱ γὰρ ἄνδρες ὥσπερ λαμπροφόροι ὄντες, ἀποκινύσαμεν. Lamprias Plutarchi Cheronei filius πίνακα conscripsit, id est indicem eorum quæ literis mandata à patre forent in Græca & Latina historia. Lampias verò nunc sol dicitur, nunc lumen. Lamprimon, id est λαμπρείμω. splendidè indutum significat. Sed illud fortè retulisse præstiterit, Panathenæorum celebritatē ab Erichthonio Vulcani inductam primò, quum vicatim disjectum Atheniensem populum in civitatem evocasset, quòd in sequentibus annis amplius impleverit Theseus. Dicta prius ferunt Athenæa, duobus generibus: erant siquidem quæ celebrarentur διὰ πενταετηρίδος, id est quinto quoq; anno, quæ etiam magna nuncupabantur: erant & quæ quotannis repeterentur. Lampuris species est vulpis cauda albicante, sed nomine eodem censetur quandoq; ob insitas vafricies Vlysses. Quin & canis apud Theocritum lampurus dicitur, vel à vulpium similitudine, vel à custodiæ pervigili cura, ab λαμπεῖν & ὡρεῖν, quod custodire indicat: ni ab caudæ flavo colore, lampurum malis inflecti.

Quo pacto Thebanus Ismenias Persarum Regem adierit legatus, nec adoraverit tamen. Quibus muneribus affici assuerint ab eodem legati. Doro-phoria quid.

Cap. XXVIII.

ISmeniæ Thebani factum, ut sapiens, & prorsus Græcum circumfertur in primis, & lauda-A tur. Legatione fungebatur is pro patria ad Persarum regem. Eò ubi ventum, ut admitteretur enixius operam dabat. Thraustes erat militum tribunus, simul & admissionum magister, qui ad Ismeniam intuens, ac renidens vultu per interpretem: Nobis (inquit) ô hospes, patria lex est, ut regis congressum affectans, non prius confabulandi fiat compos quàm illi cultum exhibeat adorationis. Quòd si per te ipsum grata tibi functio est, opportunum accommodumque est, jam te legi B satisfacere: id si recusas, mea licet opera utare: & tibi, etiam si adorationem aspernare, negotium omne effectum dabo. Quinimo, inquit Ismenias, ducas me, percupio. Vbi verò ad conspectum regis perventum, mox annulum detrahens sibi, ad illius clàm projecit pedes, ac inde celeriter proclinatus adorantis specie, illum arripuit: atque ita consilii vafricia & regi paria facere est visus, & suæ gentis instituta transgressus minimè est, dedecus ejusmodi haudquaquam ferentis. Quo factum, C ut omnium abiret compos, quorum nomine venerat legatus: immo est de more quoque donatus amplissimè: siquidem undecunque adessent legati, muneribus affici à rege assueverant. Ea verò ferè genus hoc erant, unicuique argenti signati, quod ἐπίσημον nuncupant Græci, Babylonium talentum, phialæ argenteæ talentorum duorum indicatura. His accedebant psellia, item cum acinace, ac torque, στρεπτὸν vocant: nec medica deerat stola, id est μηδικὴ στολὴ, quam dicunt dorophoriam. Con-D gruit verò huic potissimum loco illud quoque: quem Persarum admitteret rex, solitum plerunque apicis insigniri auctoritate, quo honoris argumento in regiæ participatum mensæ veniebat. Et meritorum apud Persas ad suadendum, dicendasque in concionibus sententias ora panduntur. Quod Antonius, Cõstantio imperante, quidam ex mercatore opulento rationarius apparitor, quum transfugisset, assequutus: non contis, nec ramulo, ut ajunt, id est non flexiloquis ambagibus vel ob-E scuris, sed velificatione plena in rempublicam ferebatur. Nec id omisero: legem fuisse Persis, uti designatus rex, quodcunque fuisset collibitum, ab designante peteret, nec voto excideret, modo facultatem haberet res.

LODOVICI CAELII RHODIGINI IN ANTIQUARUM LECTIONUM LIBROS,

ad venerandum Baptistam Egnatium Venetum, presbyterum, & Oratorem clarissimum, Præfatio duodecima.

QUUM forem chalcographis mox paulo libellos nostros Antiquarum lectionum jam affectos, formis excudendos traditurus, necdum Venetias appulissem: vixque te, vir doctissime, visum aliàs semel aut bis omnino de facie nossem, fama tamen celeberrimi nominis permotus mecum ipse conceperam, per epistolam operi jam ad umbilicos perducto, mittendóque manu, insertam tuæ benevolentiæ auspicia captare: ut qui esses eisdem quibus nos, initiatus literarum sacris, nec lividulæ mentis labecula, uti assolet, ac cecinit Hesiodus, vel minima litus diceceris obscurior. Quo sanè argumento, rem mihi (quod dicitur) prorsus factam, non difficilis erat conjectatio. Sed enim postea quàm te cum in amplissimo divi Marci foro sum congressus, eam tibi adesse interiorum literarum scientiam animadverti: eam, quod egregiè sum admiratus, quando nil rarius, animi tui synceritatem, & minimè in aliena glòria corrugatam frontem, & quod sequens est, probitatem, præsigni junctam divinorum curæ perspexi: ut quòd nisu haud ita magno petebam prius, & opera (ut sic dicam) parerga, nunc ὅλῳ τῷ ποδὶ, immo & animi tota vi putem vendicandum. Quin etiam meum hoc institutum abs te digrediens retexi statim, ac tu, quo soles, vultu liquidè sereno mihi adnuere es visus. Accipe igitur, mi Baptista, Lodovici tui munusculum, non psyricum omnino: quoniam pro virili tuæ virtutis gloriam circunferimus, inq; ævum protollimus, ac bonarum artium studiosis videmur ostensuri, esse, quod nostris gratulentur temporibus: quæ viro multa in literis claritate, & moribus exactissimis fuerint cælitus insignita. Momenti nec minimi, aut tralatitii illud quoque, Visum iri me, dum privatim operis mei partem tibi nuncupo, dicóque, ac ad legendum lacesso ex doctorum decuriis neminem unum rejecisse, etiam si Persius est is. Nec prorsum, quod ille fecit, Tarentinis vel Consentinis scripsisse. Quam rem & lucubrationum nostrarum initio sum visus abundè prolixéque testari: sed Accio idem, quod Titio jus sit apud me. Ipse verò sic statuas velim, Esse me tibi tam deditum, quàm qui maximè: proinde, si qua in re tuis rationibus opera nostra fieri melius potest, omnem me subiturum aleam vel summa alacritate, jam hinc certius tibi pollicaris, licet. Vale.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI ANTIQVARVM LECTIONVM

Liber unus, qui duodecimus.

Veterum sacrificia cujusmodi fuerint. Initia quid, & unde. Quid propriè Thysia. Thure quando libari cœptum, & quæ origo thuris. Lucos colendi, & arbores quæ sit ratio. Lucucus. Quis immolarit animalia primus. Soli cur dicentur boves. Epitheta sacrificia, & epitheta epistola. Canchri-dia, canchrys, cachrys cachryophora arbores. Iupiter cur Telius. Epibdæ quid. Crabus Deus. Somnæ dea. Victimarum probatio. Molæ ratio, seu prothymatis. Theoxenia. Parasiti qui. Episition. Epision. Chernips. Callimachi aitia. Vocabula plura ad rem divinam pertinentia. Ritus sacrorum varii. Hippades quid, & Apiades. Plinii locus discutitur. Templorum statuæ in quam spectarent partem. Adoniorum ritus. Stephanephorus magistratus. Choopotes Dionysius. Montes omnes cur dicantur Iovis, nec non Hermæa.

CAP. I.

POSTEA verò quàm in sacrificulos ritus paulò antè volentes
incidimus, rem latius exequemur: flores modo rerum, quòd
& in cæteris facere consilium est,
præcerpentes. Illud autem pri-
mum, quod secundo Legum scri-
bit M. Tullius. Nil melius in vita hominum Athe-
nas excogitasse, illis mysteriis, quibus ex agresti
immanique vita, exculti ad humanitatem & miti-
gati sumus, initiaque ut appellantur, ita re vera
principia vitæ cognovimus. Thysiam putat Por-
phyrius, dici propriè, quæ ex herbis fiat diis. litatio-
nem: siquidem initio rerum, quæ cælestibus ob-
lata sint sacra, non myrrhas ait fuisse, non casias,
non item crocum: sed herbam virentem, veluti ter-
renæ potentiæ progerminantis primitias quas-
dā, manibus offerebant. Quippe arbores ante ani-
malia fuisse à terra productas: herbas verò etiam-
num ante arbores ipsas. Igitur ex verbis integras
quasdam sumentes cum foliis & radicibus ac fru-
ctu simul concremabant, eaque exhalatione ac
fumo diis litabant. Quamobrem ab ea quam fa-
cerent exhalatione, quam thymiasin Græci di-
cunt, thysia quoque deflexa est: proinde sangui-na-
rium cultum, non rectè ea nuncupatione censeri.
Scimus porrò veteres Romanos, sicuti annis cen-
tum & septuaginta, Dei simulachra excitasse nul-
la, quod nefarium sit, illum omnia supereminen-
tem arbitrari ἀνθρωποειδῆ καὶ ζωόμορφον, ita ex
Pompilii præscripto sacra obisse ἀναίμακτα, id est
citra sanguinem, farina modo adhibita, vel libis,
aut rebus omnino vilioribus: quod resipit πυθα-
γορικὴν ἁγιστείαν: Thure prolibari cœptum primò,
Græca prodit fabulositas, posteaquàm juvenis Li-
banus, qui esset cultus divini perstudiosus, in thu-
ris est demutatus fruticem, qui & inde Græcis no-
men sit allequutus. Nam & lachryma, Galeni asti-
pulatu, libanotos dicitur. Ex iis porrò fontibus

A propagatum contenderim, ut arbores quoque ve-
luti numinum censerentur templa: & simplicia ru-
ra prisco ritu Deo præcellentem arborem dica-
rent, nec auro vel ebore fulgentia simulachra ve-
nerarentur magis, quàm lucos: in quibus & silentia
adorarent ipsa: puto, quia summatem Deum silen-
tio (ut prætexuimus) adorandum, prisca censuit
theologia. Lucucos utique sunt qui loci custodes
interpretentur. Eò certè progressa res est, ut tum
numinibus suis dicatæ arbores perpetuò serva-
B rentur: tum alicubi, ut apud Indorum plerosque,
numinum colerentur vice. Quin & Sylvanos,
Faunosque, & id genus numina alia, sylvis perinde
ac cælo attribuerent. Ioxidas in Caria Plutar-
chus scribit, patrio more asparagum non combu-
rere, sed venerari plurimum, ac colere: sicuti stœ-
ben quoque: ea verò herbæ species, tobion apud
alios nomen habet: stipam etiam Latini dicunt.
Facti ratio sanè ridicula est, ac puerilis: qui nosse
cupit, Plutarchum adeat in Theseo. Apud Athe-
C nienses quoq; aram fuisse, Pausanias scribit, quam
vocabant Διὸς ὑπάτου, id est Jovis eximii, ubi a-
nimatum sacrificabatur nil, sed πέμματα modo,
id est bellaria apponentes, vino prorsum abstine-
bant. Hic verò ipse cultus, quo cælites victimarum
cruore placatos volumus, hominum putatur ini-
quitate pòst multo irrepsisse. Miseratione, lachry-
mas atque luctum, germinibus terræ deflorescen-
tibus, offerre, diu veteris fuit instituti. Melissea
Cretensium regem Didymus scribit, omnium
D principem diis sacrificasse, ac ritus novos, sacro-
rumq; introduxisse pompas: cujus filiæ Amalthea
& Melissa, Jovem puerum caprino lacte confove-
rint, ac melle, unde datus fabulæ locus. Melissa ve-
rò prima sacerdos Matri magnæ à patre constituta,
effecit, ut ejusdem sacerdotes semper Melissæ
nuncuparentur. Proditum verò à nostris est: ani-
mal occisum primo à Martis filio Hyperbio, bo-
vem à Prometheo. Bovem certè aratorium immo-
lasse, nefas censebatur summum. Athenienses au-
E tem primos hisce non abstinuisse vel in cibis, au-
ctor est nobis Theon. Vlyssis quoque socios non
temperasse, cecinit Homerus: quo sit nomine in-
dignatus Sol, quippe ut solem intueamur, causam
videri hoc bruti genus, quia sit τροφῆς ποριστικόν,
id est alimenta suggerat. Hinc, uti assolet, victima-
rum enata superstitio, & suæ sacrificantibus dictæ
leges. Vitulum probari, si articulum suffraginis
cauda contingat: breviore non litari. Vitulos item
ad aras humeris hominum allatos, non ferè lita-
F re: sicuti nec claudicante, nec aliena hostia deos
placari, nec trahente se ab aris. Cæsarem verò
Tranquillus scribit, religionem hujusmodi con-
tempsisse, ac proripiente se victima, nihilominus
prosperè pugnasse. Vlcerosam victimam sacris
non adhibebant: nam nec de cælo servabant ulce-
rosi augures, quod sit ulcus, diminutio corpo-
ris quæpiam atque pollutio. Græci moris erat,
tauros quidem explorare farina apposita. Ca-
pros verò, ciceribus. Nam si gustare abnuissent,

concipiebant inde, haud valere satis. Capras verò etiam frigida aqua. Nec omnino secundum naturæ modum se habere, quòd inter libandum jaceret, velut immobile. Græcum fuit id quoque, si cælitibus rem obirent divinam, sic hostiæ collum refringere, ut cælum spectare cogeretur. Quòd si ad inferos sacra spectarent, terram inspiciens immolabatur. Quod priore diximus loco, nuncupatur αὐ ἐρύειν, id est retrò trahere. Coxas porrò cum inguinibus, cnissa, quam & cnissarion dicunt, id est pinguedine operientes comburebant: censebatur enim pars hæc pretiosa in primis, tum incessus ratione, tum quia indidem se promit genitale semen. Apud Delphos nullum reddebatur oraculum, ni ab imo tota prorsum victima contremuisset, atque inter immolationis ritum membra omnia vibratius forent agitata: neque enim, ut in aliis, sufficere capitis commotionem, sed omnibus oportere partibus quati cum tremore, ac crispante sono. Animalia sacris non incongrua vocant Græci artia & atoma, id est integra infectaque, item μὴ ἔμπηρα, id est non decurtata immutilatáve. Solon verò ἔμπηρα nuncupavit ἀφελῆ. Sacrificiorum autem alia (ut nec hoc prætereamus) dicebantur epitheta, quod relatu equidem censui dignum, quæ patria non erant: sicuti item festa epitheta, velut dicas adjecta adscititiáque. Meminit in Areopagitico Isocrates: nam & quæ Areopagitæ judicabant, ac patria non erant, eodem censebantur nomine: quod ex Lysia manifestum fit, qui etiam epistolas nuncupat epithetas, in Oratione contra Thrasybulum. Sed non alias intelligit, quàm quæ cuipiam dentur ad alium perferendæ: nam dicere moris erat, ἐπιθεῖναι ἐπιστολήν, id est dedit, ut apud Demosthenem. Sed ad rem: alia dorophorica nuncupabantur, alia apolytrotica, alia dialectica, item quædam apoplectica. Sunt & quæ athyta vocantur, id est ἄνευ θυσιῶν, id est sine sacrificiis. Ad quæ Plautinum illud respicit,

Sine sacris hæreditatem sum adeptus effertissimam. Theoxenia festum dicebatur, omnibus simul diis sacrum. Polemon apud Athenæum, Sancitum, inquit, apud Delphos est, qui in sacrificio Theoxeniorum Latonæ gethyllida maximam intulisset, de mensa partem caperet. Latini Communicarium appellant diem, & Pandicularem, in quo diis omnibus pariter divina res fiat. Quæ verò ante sacrificium fieri consuevere, prothymata vocantur, ut est vaporatio thuris, aut id genus primitiæ quæcunque, ut siligo, vel etiam placentulæ. Prothymata dicunt λεχύτας, id est hordeum sale conspersum, quod ante sacrificium aris infundebatur. Erat autem augurium futuræ frugum fertilitatis, vel ut divinæ bonitati gratos se ostenderent, quòd desitis glandium cibis ad mitiorem pervenissent victum. In quo usui deservisse primò hordeum, vetus opinio est, unde illi nomen apud Græcos: nam dicitur Crithe, παρὰ τὸ διακεκρίσθαι, quod eo comperto à brutis discerni homines, ac sequestrati sint visi. Dicebantur hordea item olæ, unde & ulæ, quia integræ vorarentur, nec dum molendi usu comperto. Inspergebatur quoque sal, non propter naturalem modo fertilitatem, & repetitam in alimoniis gratiam: sed amplius, quia sit amicitiæ symbolum: unde & hospitibus apponitur ante cibos alios, quo innuitur amicitiæ firmitas. Etenim durationis causa, corporum pleris-

A que pernoscitur sal. Aut quia velut ex aquis, sal multis & fusilibus coit solidum quiddam & unum, sic ex diverso convenientes coalescant animis. Libabatur & vinum, quoniam & ipsum clementioris initium habet victus: id erat merum, ut significetur mentis integritas à dolo & mendacio sejungenda. Hordea primum molita, inde frixa, Græci canchrydia vocant, & canchryn: etiam si nomenclatura eadem libanotidis quoque intelligitur semen. Cachrys verò pilula est, uti Plinius B interpretatur, quibusdam innasci arboribus consueta, quæ inde καχρυοφόρα δένδρα nuncupantur Theophrasto. Sacrificium plenum perfectumque ex sue putabatur constare, tauro, hirco, ariete, vocatúrque Trittys: sed Atheniensibus sue tantum constabat, ariete, hirco: sicuti apud Romanos Solitaurilia, ex sue, ove, tauro. Prosodia dicebant, quæ adducerentur diis sacrificia, aut pompam etiam, ἀπὸ τῶν προσόδων, id est à proventibus. Sed & eo nomine poëmata intelliguntur à Lyricis con- C cinnata, quæ in deorum panagyres dicerentur. Dignum verò scitu, Jovem ut perfectæ virum ætatis solitum afformari, cui nil deesset, nihilque superflueret, παρηκμακὸς dicunt: quo argumento illi quoque τέλεια immolabant. Quin & hac ratione, Jovem opinamur τέλειον nuncupari Plutarcho. Hypeccaustria verò apud Solos, Palladis erat Sacerdos: sic nuncupata, quòd pleraque avertendis malis sacra obiret. Hypeccaumata, ignium vocant alimenta, necnon perturbationum fomites, παρὰ D τὸ ὑπεκκαίειν, à suburendo. Crithologus apud Opuncios invenimus appellatos, quia in veterum sacris plurimus erat hordei usus, quod crithen dicunt, ut monuimus: proinde colligendis sacrificiorum hujusmodi primitiis præfectum sic instituerunt nominare. Erant porrò ibidem sacerdotes duo: alter, quorum quæ ad deos: alter, quæ dæmonas pertinerent, obire solitus. Apud Delphos, hosiothera vocabant qui hostiam immolaret. Sunt verò ibi quinque, quos hosios dicunt, id est sanctos piósve, ii per omne tempus cum pro- E phetis perficere multa consueverant. Epibdas, sive ἐπίβδας dici advertimus dies, qui festum insequuntur, quos etiamnum μεθεόρτους nuncupant, tanquam epibades vocentur, ac festo inductæ. Aliis tamen arridet amplius, epibdas dici, velut ἐπὶ δαιτί, per literæ β abundantiam; velut Sibdam pronunciamus, quæ Sida est. Vel ab ovium mulsu petito, quod βδάλλειν appellant. Dignum scitu, apud Pindarum signare dictionem hanc fu- F tura, quæque consequuntur postea: unde bracteata est illa sententia, ἐντὶ μὲν θνατῶν φρένες ὠκύτεραι κέρδος αἰνῆσαι πρὸ δίκας δόλιον, τραχεῖαν ἑρπόντων πρὸς ἐπίβδαν δ' ὅμως. Quibus signat, etiam si gravis irrogetur pœna mox, nihilominus injustum mortales lucrum præeligere impensius. Phaselitas in Pamphylia legimus, pisciculis sale conditis placare deos consuevisse. In primis verò Cabro Deo salsamentis item divinam rem peregisse. Scribit Demetrius Phale- G reus in commentatione περὶ ἑρμηνείας, Ægyptiorum esse moris, septem vocalium modulata enuntiatione deos collaudare, hocque esse illis tibiarum ac citharæ loco. Joannes Grammaticus in Hesiodi commentario σπονδὴ, id est libatio, inquit, est vini affusio in id quod immolatur. Thyos autem intelligitur thymiama, quo nomine aromata

aromata nuncupantur. Ea Thucydides ἁγνὰ θύματα vocat, id est sacrificia pura, cujusmodi thus, myrrha, veluti impura censeantur, quæ sanguinariam habent effusionem cum animalium cæde. Prope Asopum dearum visebatur templum, quas σεμνὰς dicunt Athenienses, Sicyonii Eumenidas, quarum diem festum annis singulis agunt die una, oves immolant utero gestantes, mulso libant, & floribus utuntur pro coronis, Pausanias auctor. Victimarum carnes theothyta dici invenio, id valet, Deo immolata. Apud Hieronymum eadem forma dicuntur idolothyta, in Jovinianum. Moris autem fuit ex legis præscripto, ut à re divina redeuntes domesticis ex sacrificio portiunculam proferrent. Qui colligendo præficiebantur sacro frumento, ut prodidit Crates, parasiti antiquitus sunt nuncupati: hinc & locus in quo id reconderetur, parasition dictum. Ut verò nunc parasitus appellatur, prodiisse primum ab Alexide putat Carystius Pergamenus: sed & apud Epicharmum mentio est. Quin ante omnes parasitum induxisse Homerus animadvertitur, quem appellasse φίλον εἰλαπιναστὴν videtur, id est amicum mensalem. Veteres Poëtæ parasitos dixere colacas, id est adulatores. Alexis duo parasitorum genera facit: commune unum: alterum verò semnoparasitum dicit, ex satrapis ducibusque. Utrisque tamen unum incumbere adulandi studium. At Sinopeus Diodorus facetè admodum artes reliquas non à diis, sed à sapientibus excogitatas viris, dicit: utrum parasiticam esse Philii Jovis inventum. Sunt qui parasitos item episitios nuncupent: dicuntur autem eo nomine, qui sibi modo gratia subserviunt laborántve: nam & episitia vocamus, quæ in alimoniam dantur. Auctor item Plutarchus est, Solonis censeri proprium, τὸ περὶ τῆς ἐν δημοσίῳ σιτήσεως, quod ipse inquit, παρασιτεῖν vocavit. Eundem verò epulo non adhibebat sæpius, cui autem admitti contigisset, si fortè abnueret, plectebatur: quod superbi foret: ac publica despicatui ducentis. Criton comicus, inquit Athenæus, Delios vocavit parasitos Phœbi. Ex quo & Martialis de Latino Mimo,

Vos me laurigeri parasitum dicite Phœbi,
Roma sui famulum dum sciat esse Jovis.

Epision verò est muliebre pudendum. οἰκόσιτον appellant, qui citra ullam mercedem civitati operam præstat. Sicuti sitocuros, inutilis intelligitur, ac frustra connutritus. Ad sacrorum porrò morem pertinet illud quoque, expurgari solitos adeuntes inspersionibus aquæ, in quam torrem ex altari, ubi rem divinam obissent, prius restinxissent, quæque chernips diceretur. Orgeones dicuntur, qui deorum honori aut heroum conveniunt: nam ὀργιάζειν, sacrificare est, vel quia ὀρέγουσι τὰς χεῖρας, id est protendunt manus, vel etiam quia in orgadibus & nemoribus sacra obirent. Sunt autem orgades, montanæ regiones & incultæ. Hippadas legimus quandoque dicta sacrificia Athenis, quæ mitterent, qui vocabantur ἱππεῖς, id est equites. Nam Atheniensis populi tres erant partes: pentacosiomedimni, ab agrorum quos colerent, mensura ita nuncupati: equites potentia inferiores, sic dicti, quòd si usus ita ferret, equos alere singuli possent: thetes autem, id est θῆτες tertium tenebant ordinem, qui ad magistratus non admittebantur quidem, à judiciis tamen & con-

A cionibus non rejiciebatur, ut non deesset omnino unde ali possent. Illud monitos hac parte rei Latinæ studiosos volumus, expendant Lynceo (quod dicitur) an huc retorqueri Plinianum illud ex trigesimo sexto libro possit, Entochi Appiades & Hermerotes. Quid Appiades sint, nec dum sibi compertum, ingenuè fatetur Hermolaus. Hippiadas verò esse statuas mulierum equestres, cujusmodi Amazonum fuerint, quæ mortalium primæ scandere equos sint ausæ, sicuti orator prodidit Ly-
B sias. Quid verò si hippadas legendum astruas, & illam sacrorum pompam ab Entocho pictura expressam intelligas? Appiadas deas apud Ovidium legimus libro De arte amandi tertio,

His Venus è templis multo radiantibus auro,
Læta videt lites, Appiadésque deæ.

Et rursum de remedio amoris libro secundo,

Turpe vir & mulier juncti modo, protinus hostes:
Non istas lites Appias ipsa probat.

C Appiadas dici deas interpretantur grammatici, Venerem, Pallada, Pacem, Concordiam, Vestam, propè Cæsaris forum erectis earum templis. Nuncupari verò sic ab aqua Appia, quæ in idem deducta forum esset. Nam Epistolarum familiarium tertio M. Tullius per jocum ad Appium scribens, Idque me, inquit, quoniam tu ita vis, puto non invita Minerva esse facturum, quam quidem ego si fortè de tuis sumpsero, non solùm Pal-
D lada, sed etiam Appiada nominabo. Hippardium verò fera est, ab equo nomen sortita. Denique, ut nimio plus tumescens repercutiamus caput, paucula adjiciamus modò. Philothytas vocari interdum superstitiosos aliquos, nullo non tempore divinis rebus incumbentes, ut hac ratione fiant citra nocumentum. Magnam fecit jacturam Græcia, magnam & nos post illam, interceptis aut vetustate aut temporum incuria Callimachi Ætiis, quo opere is multorum, quæ ad sacra pertinerent,
E ac id genus aliorum causas, principia, & origines (hæc enim omnia, αἴτιον Græcis indicat, quod Latinum verbum implere nequit) ingeniose rimabatur: quod ex veterum advocationibus liquet amplius: sed quod est apud Varronem, Vetustas pauca non depravat, multa etiam tollit. Addamus illud quoque, Ulochytas accipi à nonnullis non prothymata, quod diximus, sed ipsa potius vasa, ex quibus Ulæ fundebantur. Ulas verò à partis nomine, quod adnotavit etiam Dion, miscellam in-
F telligunt ex hordeo & sale materiam. Cœlestibus, inquit Porphyrius, diis templa excitabant & aras, terrestribus ἐσχάρας, id est focos: sic & heroibus. Subterraneis autem potestatibus fossas deprimebant, καὶ μέγαρα. Mundo & nymphis antra dicarunt: quin mundum ipsum esse antrum, ab Pythagoreis traditum est: sed & nos alibi commeminimus. Scribit auctor idem, templorum statuas & ingressus Orientem spectasse, uti adeuntes in Occasum conversi, ac τῶν ἀγαλμάτων ἀντιπρόσωποι,
G diis preces affunderent, ac rem divinam obire pergerent. Aram, ubi res divina obitur, dicunt Græci βωμὸν: sed & eo nomine locum intelligunt, ubi locatur currus, Homero astipulante,

ἅρματα δ᾽ ἂν βωμοῖσι τίθει.

Temenos post alia etiam partem indicat, ubi surrectum stat simulachrum. Pronaon, ante

templum locum accipimus. Auctores Græci sunt, montem quemlibet Jovis dici, quoniam deorum eminentissimo in superciliis montium divina res fieret. Propterea in Trachiniis Sophocles montis Oetes nuncupat, ἔλιδος ὑψιςον πάγον, agens de Herculis monte. Traditum & illud à Græcis est, Hermea dici montes omnes, quoniam pastoralis Deus sit Mercurius, ac montanus. Privatim tamen in Lemno mons eo nomine à Sophocle recensetur in Philoctete. Adonia quum celebrarent Athenis mulieres, passim urbe tota excitabantur idola, in quorum ambitu etiam visebantur sepulchra, audiebanturq; muliebres planctus: qua re sub classis profectionem contingente, Siculi belli exitialem civitati calamitatem conjectarunt nonnulli. Legimus, Themistoclem apud Magnesiam inito magistratu, quem stephanophorum dicunt, Minervæ obisse rem divinam, & festum appellasse Panathenæa, sacrificio item peracto Coopotæ Dionysio, inibi χοῶν celebritatem ostendisse.

Sacrificia esse velut medicamenta. An Deo contingat affectio aliqua, nobis adorantibus. An necessaria sit ejus quem colas cognitio. Quam partem spectare adorantes debeant. Mutilatos a sacris arceri. Plinius illustratur, Telos quid, & teleta. Telestrium. Plutarchi codex emaculatur. Ebrietas in sacris permissa, unde dicatur μεθύειν. Telesphorus. Engastrimythus.

Cap. II.

SAcrificia Heraclitus inter philosophos veteres non incelebris, medicamenta solebat nuncupare, quoniam præpotentis pharmaci vice à morbis animam expurgent, in hac generatione concretis. Sed ingerit se quæstio theologumena tractantibus, an res divinas obeuntibus nobis, Deo contingat affectio aliqua. Porphyrius quidem suspicabatur, non dæmones modo, sed deos quoque passione attici nonnulla, quoniam invocationibus moveantur. Jamblichus arbitratur, deos, non quia invocentur, moveri ad impertienda hominibus bona, sed sponte nos ad bonum provocare, nobisque invocando conversis occurrere, ultrò quippiam monstrantes elargientesque. Supplicationes porrò animum divino aptum influxi efficere, qui tum ultrò, tum facilè perveniat, propter divinam amicitiam omnia connectentem. Quòd si à benefica deorum cura, ceu à clarissimo solis lumine, abeamus longius, densioribus nos statim tenebris circumfundit: tuncque iratior dicitur nobis Deus, quem tunc demum credimur remollire, si suppliciter ad eundem convertamur. Lenimentum id genus Deo affectionem infert nullam, immo à perturbationibus sequestrat animum. At enim inferat aliquis, Quid, si quod colis, ignores? Porphyrii quem jam advocamus sæpe, sententia est, Divinorum cognitionem perspicientiamque, rem censeri proculdubio sacram: inscientiam verò atque caliginem, prorsus prophanam. Putat hæc propemodum vera Jamblichus item, verum operationem religiosam longè arbitratur intelligentiæ anteponendam, quippe solam hanc censesi perefficacem ad comparandam animæ cum divina natura deificam unitatem. Siquidem sacrorum, quæ rectè riteque præstentur, eam esse potentiam, ut etiam si minus ea noveris, pio tamen per- sequaris affectu, nihilominus efficacissima fiant. Neque enim per intelligentiæ claritatem connecti nos Deo. Aliàs nemo non philosophiæ imbutus mysteriis divinæ ac deificæ compos fieret unionis. Jam illud veteris fuerit superstitionis, quod in Asclepio Mercurius scribit, Deum adorantes si medius affulserit dies, debere in austrum converti: si verò dies sit occiduus, in occasum: si se tunc primum promat sol, exortiva esse spectanda. Quidam ex Græcis ita produnt, Si heroibus rem obirent divinam, occasum solitos spectare: si diis, exortivas partes. quod in Isthmiis significare animadvertitur Pindarus. Romanorum verò fuit institutum, adorantes circumagi, cælestis vertiginis quadam imagine: vel quòd Ægyptiæ indicant rotæ, quia in humanis est stabile nihil, ac constans. Magorum plures vitæ præsentis velut mancipia, bonisque inhiantes corporeis, corporea excogitarunt sacrificia, votaque vivis stellarum corporibus, vivoque mundi corpori accommoda, consequuturi inde, quæ expeterent præcipuè. Platonici mundanis diis sacra obeunt corporea: superioribus segregatam putant dicandam esse sanctimoniam: principi verò segregatissimam: quod & Apollonio Tyaneo comprobatum scimus. Quo autem ritu, quave mentis pietate adorationem obire legitimam in gratiarum deceat actione, is operis ejusdem fine exsequitur venustissimè: & libro Enneadis quintæ primo Platonicus Plotinus. Verum adjiciamus superpondii aliquid, prius quàm ab hisce digrediamur, ac Plinii locum illustremus, quando libro Naturalis historiæ septimo M. Sergium scribit, de rebus strenuè à se gestis orationem habuisse, quum à sacris arceretur, ut debilis. Quippe in nostra item religione magnoperè servatum, sciunt omnes, citra superioris laxationem mutilatos deminutosque, ac mulcato (ut verbo Taciti utamur) corpore, sacris non facilè admoveri. Idipsum & veteribus cautum, monet Declamationum quarto Seneca, ubi de Metello, inquit, Sacerdos integer sit. Metellus pontifex quum arderet Vestæ templum, dum rapit Palladium, oculos perdidit, sacerdotium illi negatur. Et mox contra Metellum, Sacerdos non integri corporis quasi mali ominis res vocanda est. Hoc in victimis notatur, quanto magis in sacerdotibus? Sed & libro Antiquitatum secundo Halicarnasseus Dionysius, sacerdotes à Romulo lectos scribit, genere excellentes, simul & virtute præstantes, nec tamen inopes, aut corpore ulla ex parte trunco. Dignum scitu quod adnotatum Hegesippo est, Judæorum excidii primo: Antigonum facto in Hyrcanum impetu, aures illi mordicus præsecuisse, ne quando commutatis rebus, reditus ad sacram pateret perfunctionem: summum quippe sacerdotem haud esse parte ulla deminutum, convenit: nec omnino per legem licet, ut mutilato corpore, summo quispiam admoveatur sacerdotio. Illud porrò nec omittendum in mentione ista, cujus auctor Herodotus est, Libyci potissimum fuisse moris, in templis ululare: quod tamen proprium fuisse mulierum opus, idem innuit, ab illis verò in Græciam propagatum. Amplius item largiusque rei divinæ causa invitare se, credebatur fas: unde & μεθύειν inflexum Aristoteles putat, quòd ebrii fierent, μετὰ τὸ θύειν, id est post sacrificium; aut ab μεθίημι, quia curas laxarent. unde & Bacchus,

Bacchus, Methymnæus. Quin dapes & convivia dictitabant θοίνας, ab θεὸς & οἶνος, velut deorum gratia vino amplius indulgendum foret. Telos item pro sacrificio positum invenimus. Teletas verò tum mystica tum majora dici festa novimus, quoniam non citra grandiorem impensam fierent. τελεῖν nanque impendere est: unde & qui multa profundunt, dicti polyteles: qui pauca, euteles. Telesterium apud Eleusinem Plutarchus in Pericle, initiandi locum videtur intellexisse, codicibus Latinis in eo præcipuè interpellatis, in quos sciolorum turba si impingat, nil aliud quàm aures movet. Teletas quoque, initia vel initiationes in divinis vocant, quoniam ab logicis, ethicis & physicis summum postremumque locum in discendorum ratione divina obtinent. Nam τελευταῖα dicunt ultima. Cæterum modo diverso in nostris literis vocantur initia, quando hæc dignitate præcedunt, & intendi prima debent. Nam hinc metaphysicen, primam dixit philosophiam Aristoteles. Telesphorus autem ad teletas pertinet nihil: colebatur à Pergamenis ut deus, ἐκ τοῦ μαντεύματος sic nuncupatus: quem, inquit Pausanias, Acesion dicunt Epidaurii, Evamerиona Sicyonii. Sunt qui τελεσφόρον, vatem interpretentur perfectum: aut etiam Engesti mython, de quo alibi plura dici & Telesphorus valet, opportunè fruges producens. Magistratus porrò Lacedæmonii, τέλη vocant: quoniam illorum pontificii est, rebus finem statuere.

Lachrymarum ratio. Plinii locus declaratur. De oculorum canthis, & thalamo eorundem. Item metopa quid.

Cap. III.

Lachrymæ, vel (ut aliis magis placet) lacrimæ, in hominis ratione non apud simplex modo vulgus & pullatum circulum, sed apud eruditissimum quenque singularis sunt admirationis. Nam Plinius ille doctissimus, de quo persuasissimum est, indoctos esse, quibus ille non sapit, quum de oculis ageret, ita prodendum putavit. Hinc illæ misericordiæ lachrymæ, hinc fletus & rigantes ora rivi. Quis ille humor est in dolore tam fœcundus & paratus, aut ubi reliquo tempore? Proinde non absurdè fecerimus, si in medicorum diverticula, ut sæpe aliàs, parte quadam deflexerimus, non altiore modò doctrina, sed & varietate, ut alibi interfati sumus, legentium animis plurimum allatura jucunditatis. Alioqui verturam facere præstat multo, quàm in nervum ire, ac ignorantiæ objicibus præpediri. Quum igitur constet propemodum, non esse aliud lachrymas, quàm aquosum humorem ab oculis profluentem, quam habeat is rationem, amplius scrutandum. Sic autem comperimus, in secunda, tertia & quarta digestione humoris superfluitates aquosas secerni semper: siquidem in hepate concoctionis secundæ potestate aquositas gignitur. Ejus magna pars contruditur per emulgentes venas ad renes. Percolata inde à sanguine ac sequestrata per meatus, qui uritides nuncupantur, in vesicam delabitur, ac egeritur denique. Quicquid verò substitit cum sanguine, utsit ejus vehiculum, fertur cum eodem ad venarum extrema quæ oculos pertingunt, & inde est lachrymarum materia. Contingit id ipsum & cibi

A perfectione tertia, quum sanguis convertitur in humiditatem primam de secundis. Fit & in postrema, quum humiditas prima de secundis transmutatur in secundam & tertiam. Obiter tamen sciendum, in concoctione ultima duplicem secerni superfluitatem: altera quarum crassior sit, unde proveniant, quæ in corporis superficie visuntur, sordes. Et insuper narium mucus, aurium quoque marmorata. Subtilis altera, quæ quandoque in vaporem, in sudorem aliàs modicum

B tenuemque dilapsa commutatur, necnon oculos scandens lachrymis argumentum præbet. Sunt qui ita ratiocinentur, quæ caloris vi in vaporem resolvantur, ignea levitate hinc ascita, scandere tamdiu ad superna, donec repercussa addensataque frigescere incipiant, relabanturque. Id quod in pluvia convisimus & vasis, quæ ambica vocant. In humano autem corpore tres agnosci fumidas evaporationes, stomachi, jecinoris, ac lienis, & cordis: quibus tria respondeant membra item

C supernè, oculorum, narium, aurium: sed statim mucum à stomacho esse, aurium sordes ab jecinore, organorum indicare situm, sic & lachrymas ex oculis demanantes ab corde profluere: quando & nobilior rei eventus nobiliorem præfert causam. In dolore autem hasce ubertim scatere, quoniam ejus vi plurima secernatur evaporatio: quod agnoscens Homerus quoque calidas subinde lachrymas pronuntiat. Nec omnis tamen dolor sic cordis calorem excitat, ut ajunt, ut qui in eo est,

D sequestretur humor, sed qui cum spe modo est: hanc enim efficere, ut exiliat cor vehementius, ac laxius fiat. Nec subsultus quilibet hoc effecerit, sed impetuosior, uti in rerum acerbitate: siquidem ubi spes abest, cordis cessat subsultio: quin comprimitur, meatibusque occæcatis, augescente calore, fervet humor, nec evaporat. Quia verò cordis vehementior commotio hæc in homine fit tantum, quod Aristotelis est tertio De animalium partibus, inde cæteris lachrymarum usus non datur fe-

E rè. Quòd si humectatio quæpiam in nonnullis cernatur, unius functione evaporantis pulmonis contingere, palàm fit. Illud obiter adnotaro: doloris magnitudine vitali spiritu in cordis occluso cavitatibus, præfocationem ac interitum consequi sæpius. Semitas verò duas anatomici deprehendere, per quas ad oculos lachrymæ surrigantur. Priore loco venas statuunt, quæ in fronte sunt & temporibus ad oculos productæ: deinde esse intestinos meatus, qui eòdem protendantur. Quan-

F quam monstratur & callis tertius, quia profluens humiditas in nares per ossium foramina in oculos desinentia, in illos corrivatur. Verùm, ut hæc liquidius percipiantur, sciendum est, duos esse in oculis angulos, quos in medicorum Isagogico canthos nuncupat Galenus, & Paulus Ægineta in oculorum vitiis libro tertio, Avicenna almacheni, tempestate nostra medicæ artis studiosi, lachrymalia. De iis primo De animalium historiis Aristoteles ita scribit, κοινὸν δὲ τῆς βλεφαρίδος μέρος

G τῆς ἄνω καὶ κάτω, κανθοί, δύω μὲν πρὸς τῇ ῥινί, δύω δὲ πρὸς τοῖς κροτάφοις. id est, pars communis superioris inferiorisque palpebræ canthus est, quem duplicem uterque habet oculus, alterum juxta nasum, juxta tempora alterum. Canthorum verò radices invenio encanthidas dici, vel epicanthidas. Cæterùm qui propè nasum adjacent, rhanteres

nuncupantur, ab humoris inspersione: aut πηγαὶ, id est pagę, velut lachrymarum fontes quidam: canthos domesticos medici vocant. Canthum ligneū pro vase potorio, in Diogenis mentione adversus Jovinianum, nî codicum interpellata fides est, nominat Hieronymus. Nam exemplaria sunt, in quibus scriptum comperias, Cavum ligneum. Laertius certè in eadem historia cotylen dixit, canthū minimè. Sed ad rem. Anguli verò in tempora vergentes, sylvestres à neotericis dicuntur, paropiæ à Græcis, aut verius parotiæ, quod ad aures proclinentur: sic enim appellat Nicandri interpres. nam paropia nuncupari novimus quæ oculos equorum ambiunt coria. Sunt præterea in palpebris juxta hosce angulos foramina quædam, utilitas quorum inter cætera est, humectare palpebras: indicio est, humectatio ibi perpetua. Porrò, ut quarto De utilitate partium scribit Galenus, per foramina & meatus nasi, qui in canthis sunt, egrediuntur superfluitates, ab oculo ad nares effusæ. Illis verò spiramentis superjecta est nervosa caro, quam vocant medicorum scholæ lachrymarum frenum: quoniam eo, velut obice, ab exitu repellitur, ac velut sufflenatur humoris illuc deflua redundantia, cogiturque in nares delabi. Quòd si abscindatur, aut casu aliquo minuatur, perennis fit lachrymarum fluxus. Angulorum augmentum immoderatius eucacida vocant; deminutionem verò rhyada: Galenus auctor De morborum differentiis primo. Palpebram Græci βλέφαρον vocant, ut scribit Oppiani interpres, id est ὀμματόφυλλον, velut dicas oculare folium, παρὰ τὸ φάρος καὶ ἱμάτιον εἶναι τοῦ βλέπειν, quòd oculi indumentum sit. Tarphos vocant, unde se promunt pili, dicti blepharides, & ubi coëunt palpebræ. Cavitatem qua conjacet oculus, thalamum appellari tradit, metaphora honesta de thalamo domestico. Quem hoc statuunt ordine, ut primo habeatur loco septum, id est hercos, ubi locantur portæ: mox aula est, inde æthusa, quæ est porticus peristylos soli exposita, unde & nomen: postea est prodomus, mox domus & thalamus. Spatium quod interjacet oculis, ratione consimili metopa nuncupari valet: quando opas Græci, tignorum & asserum cubilia vocant, nostri cava & columbaria: sicut quod inter duas opas est, intertignium, id metopam dicunt illi: sic interscalmium, interremiges spatium: qua figura dicuntur intercilia item, ac intersinia.

Quæsita non illepida super lachrymarum item ratione. Cepas sylvestres nō reperiri. Thymus quid. Ceparum natura, & allii. Crommyon unde. Miscelli historia. Myria quæ dicantur.

Cap. IV.

CÆterum hac parte curiosior fortè quispiam quærat, cur à domestico angulo potissimum lachrymæ fluant? Ratio verò non alia est, quàm in poris, sive meatibus, qui illuc frequentiores feruntur, & latiores. Verùm enim verò non omiserim hac parte illorum sententiam, qui audacius astruxere, Lachrymas in angulis quidem se ostendere, prorumpere tamen ex spiramentis duobus in fine pilorum qui è palpebris promicant, quorum unum in superiore sit gena, in inferiore alterum propè domesticum angulum. Hinc arguta in medium prosilit assertio, Lachrymas ex ira, aut tristitia, vel hujusmodi ægritudine alia per inferius redundare spiramentum, quia cordis ea sint accidentia. Quæ verò alia profluant ratione, superiorem habere meatum, quia eventus causa sit de cerebro. Ex iis verò quæ jam copiosius astruximus, Alexandri quæstio faciliorem recipit intellectum. Cur (inquit) mœrentes, & lætius ridentes lachrymantur? Mœrentes utique, meatuum sive pororum densitate extrudunt quod in ipsis est humectum. ἡ γὰρ λύπη ψύξιν καὶ πύκνωσιν ἐργάζεται τῶν πόρων. hoc est, tristitia enim frigiditatem facit, & pororum densitatem. Gaudentes verò ratione diversa, raritate atque laxitate eorundem humida effundunt. Hinc illud à Xenophonte promitur rerum Græcarum septimo, οὕτω κοινόν τι ἄρα χαρᾷ, καὶ λύπῃ δάκρυά ἐστι. quod est, sic itaque lætitiæ ac tristitudini commune quiddam lachrymæ sunt. Quòd si spiramenta fuerint per angusta, nec lætitia nec mœror ciere lacrymas potest. Expositor verò noni libri Almansoris, lachrymas quasdam esse voluntarias dicit: aut ex tristitia, dum fit cerebri constrictio, & inde humecti aquosi expressio: aut ex lætitia, per quam fit cerebri laxatio, & meatuum, indeque humoris effusio, dum videlicet circumfunditur calor ad totius circumferentiam, & potissimum cerebrum scandit. Sunt tamen, inquit, etiam lachrymæ quædam ultimam consequentes debilitatem omnium oculi virtutum, & cerebri, ac omnino corporis reliqui. Sed propinquis morti hæ plurimum eveniunt, ac deploratis, nec ab expellente profluunt virtute, verùm ab humoris gravitate ad inferiora nutu suo vergentis, detentoria etiamnum facultate labefacta, ut Galenus interpretatur apud Hippocratem. De his crebra mentio in Prognosticis & Aphorismis, sive sententiis Hippocratis, & in libro De regimine acutorum. Porrò à curiosis item quæritur, quidnam sit causæ quòd qui equo currunt, quo contentius cursum equus arripit, eò proclivius lachrymas fundunt: & qui pedibus item, eo magis quo se vehementius intenderint. Hujus vero ratio evidens est. aër namque occursans frigidus est, frigus autem lachrymas movet: quippe contrahendo constipandoque carnem, exprimit humorem. Nisi quis id astruat amplius, calor sudorem elicit: τὸ δὲ δάκρυον inquit Aristoteles, ἱδρώς τίς ἐστι, διὸ καὶ γίνονται ὑπὸ θερμασίας ἄμφω ταῦτα, καὶ ἁλυκά ἐστιν ὁμοίως. hoc est, lachryma autem sudor quidam est, quapropter à concalefactione utrunque movetur, & sudor & lachryma, salsaque pariter ambo sentiuntur. Calorem verò motus sine dubio efficit. Dicat aliquis, hoc item ictus ratione provenire: ut enim adversi flatus oculos perturbant, ita etiam qui se objectat aër, quo quis contentius equum agitat, aut currit ipse, eo magis ictu quodam molli everberat ac ferit, quo ut lachrymæ promantur, effici, meatibus oculorum laxatis appulsu ejusmodi. Omnis enim ictus vim aut secandi habet, aut collidendi & contundendi. Ab Alyatte rege ferunt quandoque Biantem ex septem sapientibus unum esse accersitum. At is philosophico supercilio tumens, & regiam fortunam tantum non despicatui habens, ἐγώ φησιν Ἀλυάττῃ κελεύω κρόμμυα ἐσθίειν. Ego, inquit, Alyatti mando cepas comesse quibus [illegible] fletum esse imperatum, interpretantur eruditi. nam & apud Aristopha-

stophanem quærit ille ex Dionysio, τί δῆτα κλάεις; cur fles? Respondet is, κρομμύων ὀσφραίνομαι, id est cepas olfacto. Cepas verò acriter mordere oculos, & ciere lachrymas, notissimum: nam & crommyon inde apud Græcos nomen habet, ὡς τὴν κόρην ποιεῖν συμμύειν, quod pupillam comprimi cogat. Hujus verò ratio est, inquit Peripateticorum princeps, quia quod lachrymas movet, mordax esse debet, humidum quoque & lentum: quas ob res etiam oleum lachrymas excutit, quamvis leniter mordeat: subiens enim irrepansque suam ob lentitiam atque tenuitatem dolorem movet, ac perinde humorem tabificat. Cepe vim ejusmodi sanè habet, ut quod & humore & vapore sit calido, tenui & lento. Itaque admotum eo, quòd vapor ejusmodi est, humorque tenuis commeat, lachrymas movet. Quumque editur transmissâ respiratione, itidem facere potest. Quin & cepis obladi mentem, proditum quibusdam est: medicæ verò scientiæ prorsum coryphæus Hippocrates visu potius quàm esu commendabiles facit. In quo illud adnotarim obiter observatum eruditioribus, sylvestres cepas haberi nullas: proinde aberrare qui apud Aristophanem thymum sylvestrem accipiant cepam: quod animadvertens Suidas, θύμος, inquit, εὐτελὴς βοτάνη. Allium verò calidum quidem est & acre, & humoris aliquid continens, sed lentum non est; itaque lachrymam movere non potest. In ratione lachrymarum observatum illud quoque est, Quas ex mœstitia profundimus, ferè calidas esse: quas verò ex oculorum morbo, frigidas. Quippe quod incoctum crudumque est, frigidum sit, necessarium propemodum est: calidum verò, quod concoctum. Langorem verò omnem ex cruditate proficisci, nullum dubium est, quod quum lachryma cruda in iis sit, qui valitudine oculorum laborant, non immeritò frigida est. Hinc medici sudorem frigidum, argumentum esse gravioris morbi conjectant: calidum contrà, decretorium esse & salutarem. Quum enim vacans materia multa est, satis à calore intimo percoqui non potest: itaque frigidam esse, necessarium. Quum verò pauca est, plenè à calore vita percoquitur. Morbos autem vacantis materiæ copia provenire, manifestum est. Præterea, ne quid per incuriam, quod ad rationem hanc spectet, transiliam, id quoque in literis invenio, In timore lachrymas non fieri: quia repentè humores ac spiritus retrahantur ad cor. Prorumpere autem intra jam augescente exagitatione vehementi, & commotione, ac humorum expansione ad exteriora, quum magis magisque diffunditur calor. Porrò ubi inconniventibus oculis quippiam contuemur, hæremusque in uno fixi obtutu, plerumque sese promunt lachrymæ, oculo (ut credunt) intentione nimia debilitato, & nonnihil tum à lumine, tum ab objecto læsa acie, denique musculis diu ita fixis atque protensis, facilior est humori exitus. Ridentium deinde lachrymæ frigidæ videntur, quia calor tum maximè per faciem diffunditur, prorumpentes vero lachrymæ, quum aliquanto minus habeant caliditatis, dum manant, frigidæ omnino videntur. Vinolentorum lachrymas jucunditatis afferre plurimum, liquet, ratione maximè illa, quòd evidens ebriis sit lenimentum, si copiosius effundant redundantem in capite humorem. Cerebrum quippe vini oppletur vaporibus: ac eo

A nomine, molesto item gravatur onere, quòd profusis lachrymis fit subinde levius, & inde voluptas in fletu vinolentis jucunda. Ad lachrymarum rationem nonnihil spectat illud quoque, ex historia quæ de Miscello est, cui redditam ferunt sortem ex adytis: Conditurum eum civitatem, ubi in serenitate ipsum excepisset pluvia. Id nunquam futurum, conjectatum ab eo est, ob rei absurditatem. Quum tamen in Italiam appulisset, ac maxima eventus fluctuaret incertitudine, assedisse illi pellicem

B uberius flentem, mœstamque. Id conspicatus Miscellus, finem habere oraculum suspicatus, civitatem condere adortus est. Illud postremò auctarium fuerit, ac velut assumentum, sed non panni, verum ex Eustathii thesauris, quæ digna luctu sint, dici à nonnullis μυεία, si penultima accentiunculam servet, ἀπὸ τοῦ μύρεσθαι, quod lugere est, unde μορμύρειν, quo aquarum signetur strepitus, & inde clauthmyrismus.

C *Oculi vitia. Cur in occipitio non sint oculi constituti, nec collum nobis datum versatile. Aulopi qui sint: aula item. Camptaula, pithaula, aulisci, valona, maulia sulici & curiales, aulones, pseudaula, pseudoporticus. Coracina sacra. Opuntii qui. Phthisis in oculo quid, & atrophia: atrophon, & mydriasis, amaurosis, amblyopia, & alia id genus. Bulbus oculi. Distichiasis. Coracinus unde. Coraxis color. Laodicensis lana. Hieronymi locus explicatur. Eutropon. Evernes. De aprorum cervorúmque lachrymis interim. Vertiginosi.*

D

CAP. V.

QVanquam de oculorum ratione alibi copiosè, ac nunc quoque vellicatim dissеruimus, nihilominus ubi se dignum observatione quippiam, dum mutos consalutamus magistros, ostentat, quin id publico bono mox excerpamus, facere nequimus. Sicut & hoc in primis, esse tunicula oculi, quæ dicitur rhagoides, vitium, quod pro-

E ptosin, id est πρόπτωσιν vocãt, tanquam procidentiam, è rosione proveniens, aut scissura ceratoidis. Id si minutum sit, ac muscæ capiti persimile, μυοκέφαλον καλεῖται, id est nuncupatur myiocephalon si majus paulo, acini uvæ amplitudine, σταφύλωμα: si maximum, ut vel palpebræ superexcidant, μῆλον, id est malum: quod si obdurescat calli imagine, tunc verò etiam ἧλος cognominatur: id est clavus. Sed nec illud contemnendum, ex Avicennæ interprete primo Canonis: Ambiguita-

F tem, inquit, fortè moveat studiosius rerum naturam expendentibus, cur nostri corporis artifex in occipite itidem oculos non censuerit collocandos; vel saltem collum attribuerit versatile, quod in grue visitur ac ciconia. Cæterum hæc vix effici potuisse, ex partium proprietate conjici potest: siquidem oculi naturam esse humectam, videndi exigebat ratio, & proinde nervos itidem ipsius à parte cerebri præmolli initia ducere, necessarium fuit: his vero adversa capitis esse rationis contra-

G riæ, nemini ambiguum. Dura siquidem esse oportuit, propter nucam & nervos motibus destinatos indidem orientes, quamobrem colligi manifestò, opticos inde nervos duci, minus potuisse. In colli vero circumactu non parum discriminis affuturum, amplius perpendenti patet, minimo momento vertebra luxata. Propterea firmitatis con-

silium in artificis mente vim habuisse majorem. Id ipsum duodecimo De utilitate particularum significat & Galenus. Sunt & ad oculos pertinentia, quæ citra rationes physicas de grammaticis mutuemur. Oppianus Halieuticon primo, piscium quosdam αὐλωπὰς, id est aulopus nuncupat. Interpres exponit, ἔχοντας ἐπιμήκεις ὀφθαλμοὺς δίκην αὐλῶν. id est, oculos habentes oblongos quadam tibiarum imagine. Cujusmodi pagurorum oculi sint, necnon astacorum, quibus proprium est, forinsecus oculos obtrudere inspectandi causa. Verum est, quod adnotemus parte hac fusius, ut quæ astruuntur, ampliter ubertimque percipiant, qui modo non sint analphabeti, sicuti dicere consuerunt Græci: aulam nuncupari animadverto primò locum, qui perflatum habeat. Nam hoc nomine semper apud Homerum hypæthra, id est subdialia intelliguntur, ubi esset Hercei Jovis ara. Vnde διαυλωνίζειν dicimus, quum utrinque perflatur regio aliqua, ex quo de Æolo Virgilius,

Illa se jactet in aula
Æolus.

Scitu non indignum, qua erumpat in mare Peneus inter Ossam & Olympum, dici historia septima ab Herodoto Aulonem, à Plinio convallem. Angusta ad mare loca in Trachiniis Sophocles, Aulonas ποντίας vocat. Sed & mare angustum oblongumque, id est στενόμακρος, dicunt Aulonem Græci. Quos verò Aulicos dicebant priores, in Philologiæ nuptiis Martianus pervulgato nunc verbo etiā curiales nuncupat. Vt, inquit, post membra corporea deorum fierent curiales. Aulos verò dicitur tibia, per quam item commeat spiritus. Sed & figura quælibet in rectitudinem productior uti est stadium, & sanguinis torrens è naribus. Camptaulas intelligunt apud Vopiscum, qui flexili tibiarum cantu utantur: sicuti pithaulas tibiis quodammodo persuadentes. Aulicam suavitatem Martianus tibialem intelligit. Fuere Athenis quoque sacri quidam Aulones, meminit cum Philochoro Thucydides libro quarto. Sunt item Galeno Therapeutices quarto, clysterum aulisci: ἐνθεῖναί τι, inquit, τὸν αὐλίσκον τοῦ κλυστῆρος εἰς τὴν ἕδραν ἐπιτηδείως οὐχ οἷοί τε χωρεῖς τῆς τοιαύτης ἐνδείξεως. Aulonem quoque scribit Theophrastus campum dici amplissimum & pulcherrimum inter Libanum & Antilibanum. Strabo denique, quam modo Valonam dicunt, Aulonem nuncupat. Sed de ejus nomenclaturæ locis aliquot plura Stephanus. Apolloniam, cujus adhuc extant vestigia, sunt qui Valonam arbitrentur. Maulias invenio gladios nuncupari, tanquam ὁμαυλίας: quia insimul pernoctent, immaneantq; milites, quod αὐλίζεσθαι dicunt. Aulas porrò nunc pro regiis usurpamus, quod ante se loca habeant subdialia & ampla. Pseudaula, quæ veram mentitur aulam: sicuti pseudoportus sunt, velut cæci quidam portus. Ratione eadem nuncupantur pseudoporticus. Et omnia demum quæ ad imitationem fiunt, ac temporarium præbent usum, non principalem, id sibi cognomentum ascīscunt, quod ex Vitruvii liquet architectura. Ex eodem verò Oppiani interprete, illud item est, coracinum piscem dici παρὰ τὸ κόρον τὸ μέλαν, id est à vocabulo nigredinem significante, unde etiam trahatur corax, id est corvus: qui tamen ætatis initio minus nigricans est, quum cælesti rore pascitur, ut scribit Cassiodorus, & propheticus

A perdocet Psalmus. vel ἀπὸ τοῦ κινεῖν τὰς κόρας, id est ab assiduo pupillæ motu. Coracina sacra legimus apud Ambrosium in Pauli epistolam ad Romanos, quæ Coraci præstarentur, sive is intelligatur corvus, seu ejus nomenclaturæ deorum mutorum unus. Scitu non indignum, esse ab eruditis observatum, ubi Palladius scribit, Coracinam picem adversus arborum formicas pollere: reponendum, coracinum piscem: & id ex agricolationis magistris in Græcorum scientia. Est colorum unus,

B item coraxis nomine, cujus libro duodecimo Strabo commeminit: in Laodicensis lanæ præconio, cujus molliciem vel Milesia præstantiorem admiratur. Nec præteriit libro octavo Plinius. Propterea in Jovinianum Hieronymus: Nunc lineis & sericis vestibus, & Atrebatum, ac Laodiceæ indumentis ornatus incedis. Qua tamen in parte sunt, qui linea intelligant indumenta Laodicensia. Cæterum illud gravioris operæ fuerit, quo dum ista commentaremur, ex Plutarcho ingessit se no-

C bis ex libello, in quo eventuum nonnullorum rationes promuntur naturales. Vnde, inquit, fieri putandum est, quod aprorum lachryma dulcis agnoscitur: cervorum autem amarulenta, salsaque? An in calore ac frigiditate causa statuetur? Frigidæ utique naturæ cervus est, calidæ vero aper & igneæ, proinde fugæ mandat ille præsidium, in invadentes ruit hic præceps, quo præcipuè tempore fundit lachrymam, plurimo nanque fervore raptim sese ad oculos promente, hinc dulcescit humor

D profusus inde. Empedocles verò, sanguine turbato lachrymam extrudi ait, ut ex lacte serum. Quoniam verò innati caloris vi aprorum sanguis nigricans est, asperque: cervorum autem tenuis, & aquosus, congruè, quod in ira aut pavore secernitur, in utrisque visitur tale. Opuntios facetè positos inveni pro monoculis, aut etiam cæcis, ab Opuntio quodam pravitatis notæ, quem ita affectum ferunt. Digna verò quæ non prætereantur, ab Æginetа Paulo Medicinæ tertio, monumentis prodita:

E Phthisis, inquit, est pupillæ affectio, angustioris factæ debiliorisque, ac etiam rugosioris: In qua paulo majora sese ostentant objecta. Ratio autem ex condensatione est ob siccitatem proveniente. Differt ab ea quæ nuncupatur atrophia, siquidem arctat pupillam phthisis, ast oculum totum atrophia tum minorem præstat, tum humiliorem. Quòd si latior multo naturali habitu evadat pupilla, præpediatque omnino videndi actum, aut parte plurima, ut minora etiam visantur ob-

F jecta, mydriasis appellatur maligenus. Causa ejus est, πλεοναστικὴ ὑγρότης, id est redundans humectatio. Aliàs dicitur atrophia Galeno Sanitatis tuendæ libro tertio, ubi corpus ex ingesta alimonia fructum percipit omnino nullum: sic verò affectos ἀτροφοῦντας vocant. Plinius, cibum non sentientes. Est atrophon quoque, quod non nutrit. Eutrophon verò, pingue dicitur, si de animalibus sermo sit. Nam in plantis, εὐφυεῖς vocant Græcorum disertissimi. Proinde quod εὐφυέστερον illi ap-

G pellant, crassius vel speciosius, transtulit Plinius. ἀμαύρωσις, est perfectum ferè visus impedimentum, citra oculi affectionem manifestam, ἀμβλυωπία, est visus hebetudo, ex latente proveniens causa. Myops, id est μύωψ, apud Callimachum in Hecale, musca dicitur quædam boves exagitans. Sed & nomine eodem, equorum intelligas flagellum.

lum, ac calcaria quoq; apud Polybium, ὁ δὲ προσθεὶς τοὺς μύωπας ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ἤλαυνε κατὰ κράτος. Ex quo myopa scienter eum dicimus, à quo accendimur ad strenuè obeunda negotia. Plutarchus in Alcibiade, καθάπερ μύωπος ἀφῃρημένον τῶν πράξεων. Habetur in oculis malum item, quod χήμωσιν vocant: cooritur id cum inflammatione nimia palpebrarum utraque ita convertitur, ut vix integatur oculus, albumque nigro fit surrectius, ac rubet. Invenio & psorophthalmiam, id est ψωροφθαλμίαν, quæ dicitur κνησμώδης τοῦ βλεφάρου διάθεσις, id est pruriens palpebræ affectio scabiosa. Provenit ea ex salso nitrosoq; humore. Nā sclerophthalmia, est durities oculi, ac δυσκινησία: id est difficilis motus. Chalazion, id est χαλάζιον, in palpebra ἀργοῦ ὑγροῦ σύστασις, id est otiosi humoris multitudo, velut grando parva. Madarosin, id est μαδάρωσιν vocant, ubi ex palpebris defluunt pili. Milphosis, id est μίλφωσις, eadem dicitur affectio, quam smegmata tollunt calliblephara. Encanthida nuncupant, quum majoris anguli seu canthi caruncula excrescit justo amplius. At ubi deminuitur, rhyada vocant. Præterea est strabismus, id est στραβισμὸς, oculorum vitium, in iis qui strabones dicuntur: id ita finitur, σπασμώδης τῶν κινούντων τὸν βολβὸν μυῶν διάθεσις, id est musculorum affectio ex convulsione, bulbum moventium. De bulbo autem alibi ita lego, ὅταν αἱ κατὰ φύσιν τρίχες τὸν βολβὸν ἐπιτύπτωσι, id est ubi naturales palpebrarum pili bulbum pungāt. Fit autem hujus rei apud Paulum mentio, ubi de distichiasi agitur, quæ dicitur pilorum succretio præter naturam in palpebris. Bulbulus in liliis, est apud Palladium. Nec sanè mirari oportet dici in oculo phthisin, quod attigimus paulò ante, quum sit in pulmone verius affectio hæc & thorace, ἐπὶ τῶν ἐμπυημάτων. Sed ab Hippocrate dicitur item ἰσχιαδική τις φθίσις, quæ prope sacrum concipitur os. Appellatur quandoque νεφριτικὴ item φθίσις. Vertiginosos vocant, quibus tenebricosæ lucis obscuritates oboriuntur, σκοτώσεις dicunt. Cæterùm discurrere visitur incertæ lucis splendor μαρμαρυγὴν appellant: contingit malum, frigidis & glutinosis humoribus cerebrum occupantibus.

Adnotatur error interpretis Plutarchi super Piræi lema. Munychia. Thaletis præsagium. Imbi quid lema, quid gramia. Glamon. Cronica lema cur præter Græcorum sententiam. Cur Athenienses Tettigophori. Dupolia. Buphania. Bucolia. Bupharus. Bubones. Cronium mare cur. Libadium quid. Limna. Phrygia Attica. Limenarcha. Limitrophi. Primicerii. Secundicerii. Melo proximus. Lemmata apud Galenum quæ sint.

Cap. VI.

Legebamus nuper Plutarchi apophthegmata, id est sententias per breves regum ducumque præcellentium: inter alios de Pericle ita ibidem enotatum advertimus, ἐκέλευσε δὲ τὴν Αἴγιναν ὥσπερ λήμην ἀφαιρεῖν τοῦ Πειραιῶς, id est, Athenienses jussit à Piræo Æginam eximere, perinde ac lippitudinem. Ita nanque Græci codices præferunt, λήμην. Quod ipsum & in Periclis vita comperi adnotatum. Sed & in Demosthenis quoque, verum Græca: nam Latina prorsum ἀκέφαλος est. Interpres autem ejus libri, aut in locum impactus

A vitiatum, aut inscitia vocabuli deceptus, λιμένα legit, & interpretatur: nec ἀφαιρεῖν, sed ἐφορᾶν. Ita enim transfert, Jusserat autem Athenienses Æginam quasi Piræi portum existimarent, ac tuerentur. Quam sententiam ne somniasse quidem unquam Plutarchum reor. Enatam arbitror viro non indocto ex verbo non admodum trito difficultatem: proindeque insincerum arbitratum codicem, ita interpolandum censuisse, ut non lemam, sed limena legeremus: quo certè coarguitur, lema

B planè cronica, ut Græci dicunt, ejus oculos fuisse præpeditos: nam & in Dipnosophistis Athenæus Demadem oratorem scribit, solitum dicere, Æginam esse Piræi lemam, Samum autem civitatis ἀπόρρωγα: Consimile est ferè de Munychia ab Epimenide pronuntiatum, qui multum diuque locum contemplatus: ni futurorum cæci homines forent, Athenienses locum, dixit, dentibus fuisse concerpturos, si nossent, quot inde mala civitati ingruerent. Non defuit & Thaleti præsagium id ge-

C nus, quando in neglecta Milesii agri parte condi se mortuum mandavit: quod inibi annis insequentibus Milesiorum forum conciperet futurum. Inoritur tamen quibusdam suspicio, sic Æginam dici Piræi portum, velut Psyttaliam desertam insulam scribit Strabo, dictam nonnullis λήμην τοῦ Πειραιῶς, id est Piræi portum, modò ne sit mendum exemplarium. Quid verò lema sit, jam hinc ordiar explicare, quo verior nostra possit censeri sententia. Est igitur lema τὸ πιεσθὲν δάκρυον,

D ὅπερ ἐπικαθεζόμενον βλάπτει ὀφθαλμούς, id est, concreta lacryma, quæ insidens oculum oblædit. Senum lachryma crassior existens, lemas grandiores facit, Quidnam eo nomine lippitudinem accipiunt, & oculorum sordes. Vnde verbum λημᾶν, quod significat oculis laborare. Quanquam Heraclides Soranus λῆμαν dicit, τὸ ἀπολαυστικῶς βλέπειν, hoc est voluptariè intueri, & velut oculis deglutire. Sunt qui ita finiant, Lema, concretum est in oculo album humidum quod hebetudini

E prævium est. Quidam ex recentioribus grana parva interpretantur, sicca, duraque, in oculis quæ visantur: quas gramias etiam vocemus, fierique ex arefacta lippitudine. De gramiis ita in Pompeji Festi monumentis invenias, Gramiæ oculorum sunt vitia, quas alii glamas vocant. Hinc glamon, qui lema vitiatos oculos habet, & glamyros, apud Sophoclem: gramiosi item apud Nonium oculi. Sed & vulgò gramum, pro mœsto inaudias. Illud observandum amplius: Suidam & Aristophanis inter-

F pretes, cronicas lemas putare dici de antiquis: quoniam cronia nuncupentur vetustate prærancida & insipida prorsumq; fatua, à croniis, id est Saturnalibus, festo perantiquo. Cicero in Philippicis: Negligimus ista, & nimis antiqua & stulta ducimus. Qua loquendi figura utitur & Aristophanes plerunq;, ut quum ait, ἀρχαῖά γε καὶ διιπολιώδη καὶ τεττίγων ἀνάμεστα καὶ Κηκείδου βουφονίων. Antiqua & Diipoliode & cicadarum plena, & Cecidæ bupho-

G niorum. Nam Diipolia sunt Jovis festa, quæ & Diasia vocantur: sic & Buphonia intellige festum vetus, quod post mysteria celebraretur per bovis immolationem, unde & nomenclatura. Sed & Jovis Poliei sacerdos, inquit Pausanias, Buphonus est nuncupatus, id est βουφόνος. Bucolia in Ægypto apud Hieronymum, ceu bubulcorum intelliguntur loca. Bupharum verò terram dicunt, quæ arari

facilè poteſt. Nam pharos, aratio eſt, ſed & bovis epitheton. Bubones verò antiquis fuere tumores univerſi præter naturam: mox ita privatim nuncupati, qui in fœmoribus, aliis protuberarent, ac collo. Quod ad buphonum attinet, invenio in literis, Erechtheo imperãte Athenis, primum ab eo in Jovis Poliei ara immolatum bovem, quo peracto ſecuri relicta, mox ſe è regione Buphonus proripuit. At in judicium vocata ſecuris eſt, ac abſoluta: idq; quotannis ut fieret, ſervatum traditur. Quod verò cicadarum plena ait, intellige item, ſapere vetuſtatem: quoniam Athenienſium vetuſtiſſimi capillis adhiberent implicandis τέττιγας, id eſt cicadas aureas: ut eo argumento autochthones eſſe ſe probarent ſicuti creduntur cicadæ. Meminit Thucydides. Inde & tettigophori nominantur quandoque, quaſi cicadiferi. Sed ut ad lemas cronicas redeamus. Quid ſi eo verbo non antiquas interpretẽre, ut velle videntur Græci, ſed congelatas concretaſque. Sicut cronium in Septentrionibus mare dicitur: puto, non quia antiquum: quid enim inſulſius? ſed concretum, auctore Plinio, à frigoris argumento. Cujus præſidem Saturnum faciunt cæleſtium rerum ſtudioſi. Apollonius Argonauticôn quarto, Adriacum mare, cronium dicit. Sed à Crono, id eſt Saturno, ut inquit interpres, quem habitaſſe Italiam, omnibus & lippis notum & tonſoribus. Sunt tamen qui non Cronium apud hunc Poëtam: ſed Chronium, putent ſcribendum, per CH: ab inſula, quæ vocetur Chronia. Lycophronis interpres Ionium ſcribit ſinum, antea Cronium dici conſueſſe, ſed & Rheæ ſinum. Cronii maris & Euſtathius meminit: Poſt Scythas, inquit, qui mari Cronio vicini Caſpium accolunt, Unni ſunt, quos Simocatus hiſtoriarum conditor à Perſis vocari Turcos exiſtimat, ad Orientem vernum ſpectantes. Cæterùm parte hac non tam quid ſentiam, profero, quàm ſtudioſorum ingenia provoco, ne aliorum fiducia in utramvis aurem ſibi dormire permittant, ſed nova excogitent ſemper: nec ingeniorum fertilitatem ævo ſeu ſeneſcenti deeſſe putent, ſed multo ſæpius curam. Cronos certè pro ineptiis fatuitatibuſque uſurpari Græcis notum eſt. Et Joannes Grammaticus apud Heſiodum pro inſcitia cronon accipiendum putat, quia κορὸν καὶ μέλανα καὶ σκοτεινὸν ποιῶν, id eſt mentem efficiat. Limon verò aliud eſt, quàm lemænam eo nomine dicitur humectus locus herboſuſque, id eſt pratum, quod communis lingua Libadium vocat. Limnas item in Athenarum arce locum dici tradunt, ſicut in Attica erant Thucydidi Phrygia. Limenarchas ex junioribus nonnulli militum interpretantur præfectos, qui Imperii limites cuſtodiant. Id irridens quidam benè doctus Limenarchæ, inquit, non à limitibus dicuntur imperii, ſed ἀπὸ τοῦ λιμένος, id eſt à portu, cujus præſunt cuſtodiæ. Eos limenophylacas dixit Ariſtoteles in Politicis, nec enim ratio admittit, ut Latina Græcæ dictio componatur. Sum miratus hominis ingeniũ. Quippe inibi ſtatim limitrophos dici fundos fatetur à limitaneis militibus, quoniam inde alerentur. Et alibi: Primicerius, inquit, notarius principis dicitur, & honore inter notarios primus: ſicut ſequens appellatur ſecundicerius. κηρὸς autem cæra eſt, & in cæratis tabulis ſcripſère antiqui. Et alibi, Meloproximus eum ſignificat, qui ſe cum proximo ſacri ſcrinii exercet, illo tamen dignita-

A tis gradu inferior. Nam μέλει ſignat, curæ eſt: proximus autem dictio eſt Latina. quam compoſitionem ſecula admiſerunt poſteriora. Sed libro primo Quintilianus: Componuntur, inquit, nomina aut ex noſtro & peregrino, ut biclinium: contrà, ut epitogium & anticato: aut ex duobus peregrinis, ut epiraedium. Quod autem Piræi lema diceretur Ægina, facit id nobilitas inſulæ, quæ maris imperio potita eſt, & cum Athenienſibus æmulatione certavit. Inibi primò ſignatum à B Phidone argentum tradunt: Quin rhopon, id eſt miſcellam negotiationem, Ægineam dicimus mercaturam. Lemmata ἐπιστημονικὰ, in Galeni primo Therapeutices primo, dogmata intelligo vel decreta ſcientifica, etiam ſi ſumptiones malunt alii. λήμματα pronuntiant Græci: nam lemmata per ε, cortices indicant: hinc apud eundem ῥοιᾶς λέμματα, mali punici cortices accipimus id eſt malicorium.

C *Faſcibus, junctis ſecuribus, uſos conſules extra urbem modo Summittere faſces quid. Summittere ſigna, & ſummittere arma.*

Cap. VII.

QVoniam moderationem, eſſe animi virtutem ſaluberrimam ferè conſtat, quod mentes noſtras impotentiæ ac temeritatis incurſu tranſverſas ferri non patitur, unde laus oritur egregia: neque enim gloria exigua eſt, aut cujus libet operæ felici- D tatem fortiter ferre: Hinc Valerium Publicolam tradunt hiſtorici, plebi Romanæ gratificaturum, libertatiſque tunc primum auſpicantis ſolidiora jacturum fundamenta, abſtuliſſe à faſcibus ſecures, & futuris poſt ſe conſulibus morem tradidiſſe. Qui multis cuſtoditus annis eſt, ac ad tempora ſua ſervatum, Dionyſius ſcribit, ut quum extra Urbem eſſent conſules, uterentur ſecuribus: intus verò faſcibus modò ornarentur, quod Maximus quoque Valerius intelligi voluit, invidioſum E ſcribens magiſtratus faſtigium ad tolerabilem habitum eſſe deductum, dum faſces ſecuribus vacuefecit. Porrò T. Livius refert, eundem quum prodiiſſet in concionem, faſces ſummiſiſſe populo, quod ipſum Oratoriarum inſtitutionum tertio Quintilianus repetit. Ex quo elegans proreplit adagium, ut quum manum damus & herbam quodammodo porrigimus, vincique nos planè fatemur, Summittere faſces dicamur, aſtipulante M. Tulli teſtimonio, quo lumine vel uno illuſtran- F tur noſtra omnia. Sic enim ſcribit in Bruto, Quum enim in maximis cauſis verſatus eſſes, & quum tibi ætas noſtra jam cederet, faſceſque ſummitteret, ſubitò in civitate quum alia ceciderunt, tum etiam ea ipſa de qua diſputare ordimur, eloquentia obmutuit. Quòd ſi quis ambigat quid omnino ſit, faſces ſummittere, ipſe ita interpretor, non ſurrectos tenere: ut ſolebant prius lictores, ut viſendos eos præberent, oſtentarentque ad terrorem increſcentis audaciæ: ſed deprimere, G & ante pedes quodammodo dejicere. Significant id verba Livii ſequentia. Gratum id, inquit, multitudini ſpectaculum fuit, Summiſſa ſibi eſſe imperii inſignia, confeſſionemque factam populi quàm conſulis majeſtatem vimque majorem eſſe. Quidam ſummiſſos interpretantur faſces, quoniam abire à ſe dum concionaretur, licto-

lictores jusserit Valerius. Idquod refellere Plutarchus videtur in Publicola, sic scribens, αὐτάς τε τὰς ῥάβδους εἰς ἐκκλησίαν παρελθὼν, ὑφῆκε τῷ δήμῳ, καὶ κατέκλινε. id est, fasces autem ipsos in concionem progressus populo summisit, inclinavitque. Sic summissas mammas à lupa, legimus apud T. Livium primo ab Vrbe condita. Summittere signa legionis, dejicere est ac tollere. Julius Frontinus Strategematon quarto, de M. Curione, & legione seditiosa, Nullis precibus ab eo impetrari potuit, ne signa ejus summitteret, noménque aboleret, milites autem in supplementum legionum distribueret. Summittere arma item apud Senecam in libro De vitæ brevitate, Vtrúmne statim perculsus arma summiseris, an in statu & in gradu steteris. Ad hoc pertinent verba item Plinii Naturalis historiæ septimo: Cneus Pompeius, inquit, confecto Mithridatico bello, intraturus Posidonii sapientiæ professione clari domum, fores percuti de more à lictore vetuit, & fasces lictorios januæ summisit is, cui se oriens occidensque summiserat.

Majorem consulem apud Plinium quem intelligamus: item qui prætor major, & majores Flamines. Balbum solum ex peregrinis non triumphasse. De lege falcidia obiter, & qui consulares legati.

Cap. IIX.

PLinius libro Naturalis historiæ septimo: Fuit, inquit, & Balbus Cornelius major consul, sed accusatus, atque de jure virgarum in judicum consilium missus, primus externorum atque etiam in Oceano genitorum usus illo honore, quem majores Latio quoque negaverunt. Res est levicula in auctore nobilissimo, ne quis protinus Archimedeum me venditare inventum, lividius cavilletur, quem denique majorem dicamus consulem. Ne quis tamen tyrocinium vixdum protelsus impingat, aut ex inscitia Boliti (ut dicitur) pœnam debeat, hisce libellis inseremus & hoc. Majorem igitur consulem dici solitum, enotavimus, penes quem fasces forent. Hi verò in antecessum seniori contribuebantur, ut Plutarchus & Maximus quoque Valerius prodidere. Lex tamen Julia priori ex consulibus fasces sumendi potestatem faciebat, cui plures forent liberi. Nam & in candidatis liberorum præpollusse numerum, Tacitus scribit Cornelius. Quod si par numerus fuisset utrique, tum præferebatur maritus: quod si in eo quoque invenirentur compares, annorum utique vi legis ejusdem ratio inibatur. Solitos tamen audio, qui lege potiores essent, mensis primi fasces collegis concedere natu grandioribus aut nobilioribus, vel si alterum inirent consulatum. Aut certe consul erat major, qui priore loco renuntiatus esset: nam & Livius ab Vrbe condita vigesimonono libro, Scipionem priorem consulem à centuriis omnibus dictum scribit. Et Cicero in Pisonem: Me cuncta Italia, me omnes ordines, me universa civitas non prius tabella quàm voce priorem consulem declaravit. Quem verò nunc majorem, nunc priorem nuncupamus consulem, Virgilius etiam insignem dixit, ut qui nullius sit doctrinæ inscius, & vetustatis usque ad anxietatem observator:

Ipse Quirinali trabea, cinctúque Gabino
Insignis, reserat stridentia limina consul.

A Prætorem quoque majorem in Romana historia solitum dici, accuratus lector inveniet, is verò urbanus intelligi debet: nam cæteri minores erant, quos tum peregrinos, tum provinciarum prætores appellatos scimus: sicuti Digestis de origine juris, latius edocuit Pomponius. In quem sensum accipio illud ex Oratione pro lege Manilia: Nam quum propter dilationem comitiorum ter prætor primus centuriis cunctis renuntiatus sum, facilè intellexi, Quirites, quid de me judica-
B retis. Item in Bruto: Et prætor primus incredibili populari voluntate sum factus. Erant & Flamines majores patritii generis, minores autem plebeii. Cæterùm, ut de Balbo quippiam leviter, ac quod de cane dicitur in Ægypto, gustemus modo, protinúsque ad alia stilum proripiamus: Hic est Balbus, quem Cosmographiæ tertio, triumphalem vocat Strabo. De quibus vero triumpharit, Plinius non tacuit, libro quinto, capite quinto. Quod
C verò scribit, unum omnium curru externo triumphasse, & jure Quiritium donatum, scire convenit, modò ne ingenia, sicut vinum probemus: M. Perpennam natione Græcum, Romæ consulatum esse adeptum, ac de Aristonico rege triumphasse. Propterea eum insectatus Valerius Maximus: Perpennę, inquit, nomen adumbratum, falsus consulatus, caliginis simile imperium, caducus triumphus aliena in urbe improbè peregrinatus est. Nec dissimulavero tamen, ab Eutropio traditum
D libro quarto, Aristonicum ab Perpenna victum in carcere senatus jussu strangulatum: quia, inquit, triumphari de eo non poterat: nam Perpenna apud Pergamum, Romam rediens diem obierat. L. Cornelium Balbum Gaditanum Romæ consulem fuisse, Augusto M. Antonio Lepido rempublicam gerentibus, prodidit Dion: additque, eum divitiis & magnificentia præcelluisse adeo, uti populo Romano vicenas quinas drachmas moriens reliquerit. Quo tempore lex item lata Falcidia est,
E ab plebei tribuno P. Falcidio, qua legitimis cavetur hæredibus, sic, ut quadrantem assequantur saltem: quando prius ad alienos transmittebatur assis integer. Sed & Ventidium Bassum Picentem genere, loco humili, de Parthis quos tribus fuderat prælijs, primum omnium triumphasse, auctor Tranquillus est: quin & in Noctibus Atticis repetit Gellius. Illud obiter adjecero, legatos consulares nuncupati Livio, qui consulari potestate exercitibus quandoque præficiebantur.

F *Duodecima hora ædificare quid. Horarum ratio. Plinii locus emaculatur ex libro secundo. Hori annales. Lucianus declaratur. Tollitur difficultas ex Servii Sulpitii epistola. Horoscopa. Zoros unde. Heliotropia. Gnomon, vel umbilicus. Diopi, diopteres. Gnomonicè apud Gellium quid. Astrologiæ partes. Dioptræ quid. Astrolabii inventio, & partes ejusdem. Apotelesmata.*

G

Cap. IX.

VErum quia in Parthos incidimus, non differemus, quod nunc vel jucundum scitu ex historia sese nobis objectat. Marcus Crassus Parthicis inhians opibus, exercitu instructissimo adversus eos movens, quum per Galatiam duceret, Deiotarum regem extrema jam

senectute confectum, novam ædificare urbem compecit. Quod quum mirari satis nequiret, scommate in illum ita lusit, Quid hoc, inquit, rei est, duodecima jam tibi tantum non instat hora, & novam nihilominus urbem ædificare pergis? Ad ea renidens Dejotarus: Nec tu, inquit Imperator satis matutinus, ut res habet, in Parthos moves. annum siquidem sexagesimum tunc agebat Crassus, grandiorem tamen præ se ætatem ferebat. Ex hac historia scitior concinnari adagio potest. ut quisquis Acherontius, ut ille ait, & in peculio Proserpinæ jamiam cõnumerandus, quid magnificum & præcellens struit, duodecima illum hora ædificare commolirive, facetoso sale dictitemus, ut qui jam ad vitæ pervenerit umbilicum, admotis omnino lineis: de futuro tamen, quod fallacissimum est, multa sibi pergat polliceri: etiam hi diverticulo uti eodem potest, quo agricolas veteres usos, commeminimus, qui interrogati, quibus sererent, non dubitabant respondere. Diis immortalibus. Porro quod ad horas attinet, ut tollatur, si quis inest apud incultiores nodus aut griphus, Duodecima intelligitur diei ultima. Sicut Naturalis historiæ secundo, undecima hora est, quæ nunc diceretur tertia & vigesima. Sic enim Plinius scribit, Augusti verba referens de sydere crinito. Id oriebatur, inquit, circa undecimam horam diei, clarúmque, & omnibus terris conspicuum fuit: etiam si locum nunc aliter interpretatur Pontanus. Ceterum solaria apud antiquos in horas tam diei, quàm noctis temporales, non æquinoctiales divisa proponebantur, ut singuli dies noctésque horis continerentur duodecim. Vnde apud cosmographos, sextam horam pro meridie positam invenies. Quod evidenter significat Servius Sulpitius Familiarium epistolarum quarto, quum ad decimum calendas Junii se Marcellum convenisse scribit: ac infert mox, Postridie ejus diei, quum ab Athenis proficisci in animo haberem, circiter horam decimam noctis Posthumius familiaris meus ad me venit. In cujus loci enarratione complures hærere aquam, haud latet fere. Hinc Vitruvius architectus solstitiales horas vocat in cancri signo, amplissimas intelligens: sicut e diverso, brumales appellat horarum brevitates. Quum verò æqualia sunt spatia in ariete ac libra, æquinoctiales. Ex qua ratione Valerius quoque Martialis Epigrammaton duodecimo, æstivam horam pro longissima posuit, etiam si Domitius æstivam accipit, datam relaxationi animi & voluptatis plenam:

> Otia Prisce brevi poteris donare libello:
> Hora nec æstiva est, nec tibi tota perit.

Plautus verò in Pseudolo hybernam horam pro brevissima ponit: sic enim apud illum Simo ait,

> Credo equidem potesse te scelus,
> Massici montis uberrumos fructus quatuor
> Ebibere in hora una.

Pseudolus verò respondens ait, Hyberna addito. Horas autem has sic inæquales vocant Græci καιρικάς, non temporales seu vulgares de quibus Ptolemæus plura, & Theon. Sunt, ex recentioribus præsertim, qui planetarias etiam nuncupent: quoniam singuli planetæ dominantes, inferiora hæc disponant singulis horis inæqualibus. Qua ex causa, & naturales posse dici arbitrantur. Alterum verò horarum genus, æquinoctiales vocant: hoc est, ut Græci dicunt, ἰσημερινάς. A quibusdam etiam horologii nuncupatur hora, vigesima quarta pars diei naturalis. quæ in sexaginta distinguatur minuta. Ab æquabili verò æquinoctialis motu, dictæ sunt æquinoctiales horæ: nam singulis hoc genus patris æquinoctialis gradus quindecim emergunt: ex qua observatione horarum hujusmodi prodit argumentum. Quam rem nostræ tempestatis notis & intervallis graphicè præmonstrari in horologiis videmus. Etiam si vanitatis inlit, acerroris plurimum: unde est Senecæ illud eruditum, Facilius inter philosophos, quàm inter horologia convenıet. Inveni tamen inter nostratium literarum non omnino postremos professores, qui monumentis suis prodere sint ausi, in sex horas lucem, & in totidem solitos noctem distribuere veteres: arbitror, in errorem lapsos, quia Higinus Astronomicôn quarto ita scriptum reliquit, Priores (inquit) astrologi, quum omnes res ad duodecim partes revocarent. ut menses & horas & latitudinem signorum, ita & signa, per quæ res omnes significantur, duodecim esse voluerunt. Cæterum auctoritate ista, quæ hoc non probat, tam facile in tendiculam, sive tenus (ut Plautus ait) collabi parum fuit perspicacis & diligentiæ superioris: neque enim verbis illis revincitur, de naturali potius quàm de artificiali intelligendum die. Hanc porrò distributionem Historiæ naturalis libro secundo, capite nonagesimonono, agnoscere videtur Plinius in æstuum ratione, sed ambustis præcipuè lacerisque codicibus: qui sic tamen redierint, opinor, in artus. Paribus tamen, inquit, intervallis reciproci, senisque semper horis non cujusque diei aut noctis aut loci, sed æquinoctialibus: ideoque inæquales vulgarium horarum spatio, utcumque plures in eos aut pauciores diei, ac noctis illarum mensuræ cadunt, & æquinoctio tantum pares undique. Illud quoque parte hac, ut connivens, minimè transiluerim: ad horas porro Junii ac Julii longissimas, referri illud Virgilianum posse ex Georgicis.

> Anne novum tardis sydus te mensibus addas.

Aurelium quoque Macrobium scribere scimus, solem ab Ægyptiis Horum dici: unde etiam horarum nomenclatura deduxerit, quum ex illius motu orbes moderante reliquos temporum distinguantur intervalla. Est tamen horus, annus itemque, quia horas continet, id est conversiones. Ex quo dictæ horographiæ, quæ descriptiones sunt quotannis factæ, eorum qui in civitatibus [illegible]. Verum quid esse dicemus illud Luciani? Cyrus inquit, antiquus Persarum rex, ὡς δηλοῦσιν οἱ Περσῶν καὶ Ἀσσυρίων ὧροι. hoc est, ut monstrant Persarum & Assyriorum hori. Invenio in libris eruditè concinnatis, nec dilutæ aut vulgaris auctoritatis, Horum quendam trimestrem annum instituisse, eoque ver, æstatem, autumnum, hyemem, horas & annum horum dici: & Græcos annales horos, eorum scriptores, horographos. Celebratur & Prodici Philosophi ac Sophistæ liber, cui tot erat titulus ὧραι, in quo agebatur de Hercule, qui occurrentibus τῇ ἀρετῇ καὶ τῇ κακίᾳ. Ac prolectante utraque, sese virtuti maluerit adhærere. Hic est Prodicus, de quo jactatum illud circumfertur, Προδίκου σοφώτερος. Sunt ex Græcis, qui opinentur vinum horæum dici multorum annorum: quia uti præstruximus horum, appellant annum, & τὰ ζῷα quandoque pro magnitudine aut multitudine accipimus. In

Træz-

Trœzeniorum historiis narratur illud quoque: A Horum, apud eos natum primò, ac regnasse: tertiam, ab ejus etiam nomine horæam dici cœptam. Mihi, inquit Pausanias, esse Ægyptium nomen videtur Horum, nec Græcum omnino. Althepum Neptuni filium regnasse post Horum memorant, à quo & Althepia sit terra cognominata. Quin & imperante eo, disceptatum de regione à Neptuno & Pallade, re autem ambagiosa, promiscuè ut illam haberent, Jovem imperasse. Quo nomine Palladem colunt Poliada cognomento, & scheniada: B sicuti Neptunum βασιλέα. Sed & nummi fuscinam habent, & Pallados faciem. Hemiorion invenio apud Græcos, pro horæ dimidio, id est ἡμιώ-ριον: sicuti hemipharium, vestis dimidium signat. Hemithoracium eadem dicitur figura. Hemicranici verò sunt, qui dimidia capitis parte laborant. Cypron legimus mensuræ genus apud Alcæum, cujus dimidium hemicypron dixit Hipponax. Porrò in Noctibus Atticis, Horam reperias prodeâ Quirino juncta, quam Hersiliam Ovidius in- C telligat Metamorphoseon quartodecimo, quum sic canit:

> Hanc manibus notis Romanæ conditor urbis
> Excipit, & priscum pariter cum corpore nomen
> Mutat, Horámque vocat, quæ nunc dea juncta Quirino est.

In veterum monumentis observatum & illud, vasa dici horoscopa, quibus commonstrantur horæ, D quæ & heliotropia vocitata interim comperiuntur, si solis & umbrarum ratione constent. Porrò notationem genitalis horæ, horoscopon quoque vocant, quod quinto Civitatis divinæ Aurelius Augustinus scribit: unde illud prodiit Persianum,

> Geminos horoscope varo
> Producis genio.

Et verbum horoscopare, quo utatur Manilius: & E signa horoscopantia apud Firmicum. Solis verò umbilicus (quem & stilum hemisphærii dicunt monstrantis horas) est, quem gnomonem item appellamus, & sciatheran, cujus umbra internoscuntur horæ: unde & ipsa umbrarum ratio gnomonice dicta, ab Anaximene Milesio inventa. Qui item primus sciathericum excogitatum ostendit Lacædemone: velut alii Anaximander. Scribit tamen libro secundo Herodotus, à Babyloniis Græcos F didicisse gnomonem, & diei partes duodecim. Hyperiona primum horas observasse, Diodorus scribit. Hinc architecturæ partes ita concipit eruditorum schola, ut una dicatur ædificatio, altera gnomonice, postrema verò machinatio. Est & canonium mechanicum gnomon, & geometrica figura, & dioptrici organi pars, & astronomici. Erant & Athenis magistratus, dicti gnomones. Quin & accuratæ diligentiæ homines ac prudentiæ, dicti G ghomones, ἀπὸ τοῦ γνῶναι. Nam inde etiam scientes dicuntur gnomici & gnostici. Sic in Collectaneorum ad agricolationem spectantium libro secundo, hydrognomones vocantur aquarum reperiendarum probandarúmque periti. Et Doxasticus opinator dici valet, qui & falli plerunque potest. Sed illud neutiquam prætereundum, dici ab Aristotele gnomonas dentes, quibus jumentorum ætas internoscitur. Hinc & aboli nuncupati equini pulli, qui necdum id genus dentes amiserunt. Apud eundem De historiis animalium sexto, sic lipognomones dicuntur, quorum anni dentium ratione mitti in digitos amplius non possunt, qui & agnomones dicuntur Julio Polluci, quod jam exciderit gnomon: quem etiam pullini dentis nomine intelligunt eruditiores. Ex iis fermè arbitror innotescere, quid sit illud Gellii ex primo Noctium Atticarum, Quoniam (inquit) geometriam, gnomonicam, musicam, cæterasque item disciplinas altiores μαθήματα veteres appellabant. Id ut fiat item planius, astrologiæ pars est gnomonice, quæ solariorum discriminatis umbris horas veruto sive gnomone pernotat: sicut alia pars meteoroscopice, quæ elevationum differentias astrorúmque exquirit distantias, necnon multa variaque alia ad astrologiæ inspectionem tendentia perdocet. Tertia pars dioptrice nominatur, solis & lunæ cæterorumque astrorum intervalla hujusmodi internoscens instrumentis: inter quæ astrolabii est inventio, quam Ptolemæo Synesius attribuit: quod est Politiano item observatum: cujus partes, vagina ipsa continens tympana, in quibus æquinoctialis tropicique describuntur circi, quique alternis orizonti sunt anaphorici, tum supra tympana quæ vocatur aranea, designatur, in qua zodiacus & clara quædam sydera cernuntur, ut per noctem quota sit hora, quotúmque temporis momentum, repetiamus. Hæc eo item fusius uberiúsque persequuti sumus, ut intelligeretur Plinii locus ex secundo Naturalis historiæ. Mediam esse mundi totius terram, haud dubiis constat argumentis: nam nisi in medio esset, æquales dies noctésque habere non posse, deprehenderunt & dioptræ. Præterea diopetris librantur aquæ, necnon turrium è longinquo concipitur altitudo. At diopteres dici speculatores videntur, qui & prophylaces vocantur. Est item diopter œconomus. At diopos dicitur enoptes, id est curator navis & inspector: nam diopas inter aurium ornamenta recenseri novimus. Strabonis interpres libro duodecimo, ubi auctor scribit, in Cappadocia esse locum, qui lapidis glebas ferat grandiores εἰς διόπτρας, id est ad dioptras, transtulit ad specularia facienda. Est item in extispicio signum quoddam dioptra. Denique veteres umbris enotasse diurnas horas, in Gallo item comprobat Lucianus, συνεχὲς ἐπισκοπῶν ὁπόσα ποιῶ τὸ στοιχεῖον εἴη, hoc est, perpetuò adnotans quot denique pedum foret linea. Illud hic obiter adnotandum succurrit, astrologorum responsa dici apotelesmata. Sed & libri circumferuntur Ptolemæi apotelesmaton, quos modo quadripartitos vocant. Eustathius in Iliados primum, apotelesmaticæ sapientiæ curiositatem nil reliquisse scribit, quod planetarum non subjecerit potestati. Idem alibi, concionis appellat apotelesma. Sed & illud observavimus jactatum vulgò, non oportere prorsum res dijudicare, ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων. Denique horarum, id est anni partiū mutatio ex sole est zodiacum obeunte: evaporatio autem fruges parit, quo nomine in Phænomenis Aratus horas nuncupat ἐπικαρπίους, id est frugiferas. Temporum certè dimensiones tres norant prisci, lunæ ambitum, anni horam quamlibet, item solis per zodiaci signa transitum.

Tria videri necessaria genethliacis. Horoscopi enotationem penè haberi impossibilem.

Cap. X.

A GEnethliacos, seu mathematicos, ut plerique, dicere malis, vel æruscatores verius, qui aures verbis alienas ditant, suos ut loculos distendant nummis, traditum in eorum libris est, si cælestium rerum scientia præcinere debeant futura, tria impensissimè observare oportere. Primum, horam illam initialem, qua se in lucem vitalem è bulga matris promplit infans: vel quidvis aliud, super quo vaticinium concinnandum, fieri sit cœptum. B mox cæli statum syderúmque positum, ad ipsam illam horam subtiliter applicitum, postremò, quid ejusmodi ratio cælestis sydereáque meditetur agatve, argumentis inerrantibus, aut experimenti certitudine perinde ac ungues norint suos, necessarium præcipuè est. Duo hæc, ultimo posita loco, in disquisitionem non revocabimus, alterius loci id ac temporis. Quoniam verò paulo antè de horoscopo item facta nobis mentio est, quàm incertus C hic & fluctuans, nec ullis probioribus fixus radicibus, paucis hinc retegam: sed retexerat antea in Hexaemero Magnus Basilius. Fortéque & Columella in lucubrationibus, iis quibus astrologorum placita convellebat. Et illud in confesso ferè est, genethliacum minus posse ipsum illud, quo quis nascitur, momentum tenere: primum, quia necessarium foret, prodeunti infanti præsto esse astrologum astrolabio rectè instructum, quo cælestis evestigio concipiatur motus. Hoc verò ne fiat, plura D obturbant, sæpe tenebrarum nocumentum, & interpellatio, quandoque cælum nubilum, interdum & hominis inopia absentiave. Sed demus, horum nil officere: ni astrolabium ipsum tanta fuerit arte peritiave confabricatum, ut nusquam subsultet, ac ne in minimo quidem fallax comperiatur, voti esse nequit compos astrologus. Organum verò id genus omnibus absolutum numeris aut rarò, aut nunquam inventum. Proindeque ratio partilis horoscopi inconstans sit, ferè necessarium. E Adde quod exponenti horam, qua sibi natum putat filium, adeo fidendum non opinatur mathematicus, ut apud eum ejuscemodi tempus æstimatum dicatur aut suspectum, quoniam videlicet conjecturis suspicionibúsve agendum. ubi certi nil affertur. Quid, quòd horologia solariáque sæpe veritati non respondant: quòd si maximè faciant, media tamen horarum momenta, non tam aperire nequeunt consulentes, quàm nesciunt. Nec illud omiseris: mathematica ratio sub solis demersum horas auspicatur. vulgus tenebris sese intendenti- F bus, quod evenit sæpe, pridem sole orizontē transgresso, præsertim si eum signa gestent obliqua, quæ quum moram in occasu trahant longiorem, prius quàm densius coeant tenebræ, nonnunquam noctis integra hora absoluitur. Adde, sicuti scienter colligit Ambrosius, quòd singulas sphæræ partes in portiunculas distribuunt triginta, quas dicunt μοίρας Græci, rursum meridia in sexaginta conferunt vices: nec satis, harum unamquanque G sexagies secant. Quamobrem quum impossibile censeatur non imprudentibus, minuties adeo subtiles ad diligentiorem revocasse calculum, & universitatis errorem invehat minuties vel minima: vanitatis utique plenum est negotium totum: ejúsque assertores, quæ sua sint, nesciunt. Quando verò norint aliena? Proinde aranearum telas pexitate cribrata contexi ab hoc genus hominibus, astruendum audacter est, quæ nec usum præstent aliquem, nec vincula: ni velut culex aut musca infirmitatis lapsu incurses, nec ut passer aut columba, casses invalidos ac malè scutulatos præpetis celeritate volatus perrumpas: sic, ut concamerata architecti ratio frustra præcipitetur in sinum. Hinc irridens Seneca: patere mathematicos aliquando verum dicere, qui illum postquàm princeps factus est, omnibus annis, omnibus mensibus efferunt. Et tamen non est mirum, si errant, horam ejus nemo novit: nemo enim ipsum unquam natum putavit. Scribit Thomas in libro De veritate, ubi de providentia contexitur quæstio, cælestia quidem semper modo eodem agere: cæterum effectus eorum ab inferioribus modò inferiorum excipi, quæ contrariis modis sæpe affecta comperiuntur: proinde cælestem vim non semper effectus suos inducere, quod diversis præpediantur affectionibus. Nam & in commentatione De somno & vigilia, prodit Aristoteles, frequenter imbrium & ventorum signa contingere, frustrato eventu, ex validis ac contrariis affectionibus sese ingerentibus.

Sacrare caput cum bonis quid. Enarratur T. Livius. Zoanus quid vocemus, aut xoana. Item quid zanes, Simulacrorum distinctio. Zizanion, xanion, xanice, resecrare.

Cap. XI.

ENarrabamus nuper T. Livii summi historici librum ab Vrbe condita secundum, incidimúsque in eum locum, qui est de Valerio Publicola: Ante omnes, inquit, de provocatione legem tulit adversus magistratus ad populum, sacrandóq; cum bonis capite ejus, qui regni occupandi consilia inisset. Scrutabamur quid esset, sacrare cum bonis caput. Si enim eruditiorem sensum ex recondita historia proruendum non putes, nec velut per transennam inspectandum, frigidior Platonis legibus fiet eminentissimi auctoris sententia. Quis enim consecrationis metu à regni affectatione deterreatur? Aliud ergo scitius doctiúsque quærendum. Comperimus igitur, omnem (ut ajunt) lapidem moventes, apud Halicarnasseum Dionysium de clientum & patronorum jure ad hunc modum libro Romanarum antiquitatum secundo. Communiter, inquit, utrisque neque pium neque fas erat, accusare se invicem, nec contra testimonium dicere, nec suffragium adversum ferre, nec cum inimicis adnumerari, quod si quid horum quis fecisse argueretur, lege proditionis tenebatur, quam Romulus sanxerat: deprehensum autem si quis vellet occidere, pium erat, tanquam Jovis inferni hostiam. Inde enim Romani, quos vellent hac pœna mori, eorum corpora deorum cuipiam, præcipuéque manibus dicabant. Hæc Dionysius. Quòd si curiosior aliquis & amplius introspiciendam excutiendámque putet historiam hanc, & nosse cupiat: quid ita, diis dicatos occidendi, cujuslibet pontificium foret: id utique ex Dionysio perdisci nequit. Nos autem ita observavimus, Cætera quidem sacra violari fuisse nefas: hominem verò sacrum occidere fas. Ejus ratio hæc: veteribus is erat deorum metus & observantia, ut illis sacrum dicatúmque animal prorsus in suis finibus esse, haud paterentur. Sed ad deorum abigerent loca, quibus id sacrum foret. Animas verò

verò hujuſmodi ſacratorum hominum, quos ζοάνας Græci vocant, diis debitas omnino exiſtimabant. Sed eas in cælum mitti à ſe poſſe, & ad deos, ad quos jam pertinerent, alia ratione nulla videbant, niſi corpore viduatas. Igitur primo quoque tempore, ut irent, ejuſmodi hominem interficiendi cuilibet erat arbitrium. Morem hunc, vetuſtatis prudentiſſimus Maro expreſſit in Haleſo, de quo paulo mox oppetituro ita ſcribit, Injecere manum Parcæ, teliſque ſacrarunt Evandri: in quo item divini humanique juris proprietatem eſſe exequutum, adnotavit Macrobius. Quippe ex manus injectione mancipium deſignavit. Et ſacrationis vocabulo divini juris obſervantiam implevit. Ritum præterea hunc ſacratarum legum nomen inſinuat, quas inde nuncupatas Pompeio Feſto credimus, quòd ſi quis adverſus eas feciſſet, ſacer alicui deorum eſſet cum familia pecuniaque. Sacratæ legis mentio eſt apud T. Livium in tribunorum creatione libro ſecundo. Sed idem libro quarto, legem ſacratam apud Volſcos & Equos vim fuiſſe maximam ſcribit cogendæ militiæ. Meminit & nono libro. Cæterum quia paulo antè zoanas dici hoſce homines ſignificavimus, prætereundum illud minimè duximus: Servium Æneidos commentario quarto ita prodere. Delubrum, inquit, etiam ligneum ſimulacrum dicimus, à libro, id eſt raſo ligno, quod Græcè ξόανον dicitur: alii xoana malunt ſcribere, ſicut Apollonius Argonauticôn quarto, ἢ ὅταν αὐτόματα ξόανα μὲν ἱδρώοντα αἵματι, hoc eſt, vel quando automata ſimulacra fluant exſudantia cruorem. Et Suidas, xoanon, ſtatuam interpretatur & idolum, ἀπὸ τοῦ ξέω, ut inquit Euſtathius: atque zodion, id eſt animal parvum. Sed enim ab eruditis ſimulacrorum rationem diſtingui ad hunc ferè modum comperi, ut ſapientibus excitata nuncupentur εἴκελα, id eſt icela: quæ benè merentibus, bretea. Nam ecmagia, id eſt ἐκμαγεῖα expreſſiores ſunt ſtatuæ, quod genus in pictura icones ſunt: regum andriantes habentur: ſicut deorum creduntur idola, heroum xoana: quamvis omnibus quandoque communis hæc fuerit appellatio, in primiſque numinum Ægyptiorum. Agalmata Homero ſunt templorum ornamenta omnia, inſequens ætas pro ſtatuis eſt interpretata, quibus præcipuè omnia excolantur. Zizanion verò, cujus in ſanctis literis mentio frequens, lollium quidem eſt, ſi Suidæ credimus, id eſt æra, ſive αἶρα. Magnus Baſilius in Hexaemero diſparaſſe videtur, quum ait, Nam id quod lollium appellatur, cæteraque adulterina ſemina, quæ ſeſe cum eſculentis miſcere ſolent, quæque ſcriptura nuncupare zizania conſuevit, non tritico mutato, ſed ex origine ſua principióque naſcuntur, propriúmque ſuum obtinent genus. Xanion inter coquinaria eſt inſtrumenta Polluci. Nam philoſopho Platoni ars filandi xanticè vocatur. Fuere in Olympia Jovis ſimulacra, quæ ab indigenis vocarentur Ζᾶνες, fortè quia Ζὰν dicitur Jupiter. Excitata verò traduntur ex mulctatitia pecunia, quæ foret athletis irrogata, qui largitione corruptis adverſariis, aut quia intra præſcriptum tempus, vel, ut Græci dicunt, κατὰ προθεσμίαν, non adveniſſent, Agonē olympicum contumeliæ habuiſſe viſi forent. Eupolum Theſſalum ferunt primum ſubiiſſe mulctam, quod adverſarios pyctas erogatis deliniviſſet nummis, damnati & qui pecunias accepiſſent.

A Reſecrare iterum ſacra obire nobis indicat Ammianus, Quibus viſis exclamavit indignatus acriter Julianus, Jovémque teſtatus eſt, nulla Martí jam ſacra facturum. Nec reſecravit celeri morte præreptus. At Feſtus: Reſecrare, inquit, eſt religione abſoluere: utique quum reus populum comitiis oraverat per deos, ut eo periculo liberaretur: jubebat magiſtratus, eum reſecrare. Plautus Aulularia,

Reſecro mater quod dudum obſecraveram.

B *Sacri epitheton variè adjici rebus. De ſacro piſce. Hycca piſcis. Sturio. Aoriſtos & atomos terra. Sacramento contendere. Aſpirationis natura. Gellii codex emaculatur & explicatur.*

Cap. XII.

QVia verò de ſacri vocabulo mentio nobis eſt, id commonendi ſumus quod Apollonii interpretes memoriæ mandarunt, ſuper Argonauticorum primo, in eo poetæ verſiculo,

C ἱερὴ δὲ φατίζεται, ἣ δ᾽ ἔτι πέτρη.

id eſt, ſacra etiamnum dicitur petra hæc Per euphemiſmum, inquiunt, magnæ ſiquidem affectiones ἱεραὶ & καλαὶ, id eſt ſacræ pulchræque nuncupantur: ſicut Erinnyas Eumenidas dicunt, & peſtilentem lepram ſacrum morbũ: ut apud Callimachum,

ψευδόμενον δ᾽ ἱερὴν φημίζομεν.

Vnde & in noſtris literis apud Maronem, Sacram dici famem, cōjectamus: ſic & tripodas ſacros, pro magnis, de Græca dicendi figura: nam & ἱερὸν ἰχθὺν, D magnum piſcem interpretantur gloſſographi: uti Iliados Rhapſodia decima prodit Euſtathius. & auctor comprobat Athenæus, quamvis Pompilum quidam etiã intellexerint. Plutarchus in commentariolo, quo ſtudioſe quæritur, Vtris major inſit prudentia, terreſtribus an aquaticis: Anthiam piſcem (inquit) Homerus, ἱερὸν ἰχθὺν dixit: & magnum quidem intelligunt nonnulli, veluti ſacrum os, magnum intelligimus, ac Sacram vim Alcinoi. Epilepſiam, gravem morbum, ἱερὰν vocant. E Aliis verò magis placet communi ratione, τὸν ἀφεῖμένον καὶ ἱέμενον interpretari, tanquam emeritum dicas dimiſſúmq;, ſicut ſacrum dicimus bovem. Scribit ſexto Bibliotheces Diodorus, in Arethuſa fonte ſacros haberi piſces, ut qui ſint hominibus intacti. Quidam ellopa malunt accipere, inventu enim rarus eſt, nec capi facilis, apparere autem circa Pamphyliam ſæpe. Plures de anthia dici volunt, quod ubi compertus is fuerit, nulla ibi inveniatur F beſtia malefica, quo nomine innatare ſecuros ſpongotheras, id eſt ſpongiatores ſive urinantes: hæc Plutarchus: à quo non diſſultat De animalium hiſtoriis nono Ariſtoteles. Plinius verò: Certiſſima eſt, inquit, ſecuritas vidiſſe planos piſces, quia nunquam ſunt, ubi maleficæ beſtiæ. Qua de cauſa, urinantes ſacros appellant eos. Verſus autem Homeri de ſacro piſce, quos advocavit Plutarchus, leguntur Iliados ſextodecimo,

ὡς ὅτε τις φὼς
πέτρῃ ἔπι προβλῆτι καθήμενος ἱερὸν ἰχθὺν
ἐκ πόντοιο θύραζε λίνῳ καὶ ἤνοπι χαλκῷ.
G ὡς εἷλκε.

Auctor Athenæus eſt, in Telchiniaca hiſtoria quiſquis ejus fuerit conditor, ſacros dici piſces Delphina & Pompilum. Eſſe verò hunc eroticum animal, ut quod ex Vranio cruore ſimul cum Venere credatur natum: non Neptuno modo carum, ſed & Samothracum diis: quo argumento Epopeus piſca-

tor, quum ab hujus piscitii captura esitationéque abstinuisset minus, ab irruente ceto devoratus periit. Extat Corinnæ poematicon, quod tamen an ex ejus officina prodierit, ambigunt multi, in quo pompili mentio est, qui nautis censeatur felix. Sunt qui ex homine deformatum piscem pompilum opinentur: quod scribit Apollonius Rhodius. In Berenice Theocritus leucum, piscem sacrum dicit. At in Galatea Callimachus chrysophryn. In Epigrammatis idem, hyccam, sacrum vocat piscem, θεὸς δέ οἱ ἱερὸς ὕκκης. Ab hoc genus pisce in Sicilia B civitatem haud ita magnam dici hyccara, scribit Timæus, quod illuc primum appulsi piscitium hoc invenerint ἔγκυον, id est in utero gestans. Zenodotus erythrinum dici piscem hyccam ab Cytenæis arbitratur. Hermippus autem Smyrnæus esse putat julida, difficulter autem capi. Sunt ex nostris, qui sturionem in Italia nuncupari putent: quem nunc tribus nominibus Græci sale inveterantes condiant, rhachinque dorsi portionem nominent: quo argumento, schinalem nos vocite- C mus, pleuram verò costas & latera. Hypocœlium denique aluum cum pube. Hyccam, sive hyscam Latinè interpretantur porculum. Cæterum in hac sacri piscis mentione, succurrit, restituamus A. Gellii codicem ex secundo Noctium Atticarum, ubi de aspirationis ratione differens: Atque inquit, id videntur fecisse studio & exemplo linguæ Atticæ: satis notum est, Atticos ἰχθὺν ἴρον, id est piscem pauperem: multa itidem alia, citra morem gentium Græcæ cæterarum, inspirantis pri- D mæ literæ dixisse. Ego malim hac parte, ἰχθὺν ἱερὸν id est piscem sacrum, legere, ex iis quæ adnotavimus hactenus. Nam ne quis inde diversum aucupetur argumentum, tralatio illa nihili prorsum facienda est, neque ex Gellii officina est: sicuti neque item aliæ. Additam verò sacri piscis appellationi flatilem potissimum conjecto, ut vocis firmitate ac robore ipsam rei exprimerent excellentiam, quando & unde sacri adjectio facta est, ut E præmonuimus, ex nonnullorum sententia, sic & anchoram dicebant sacram, ut præcellentem peropportunámque: cujus est mentio frequens Luciano. Piscis sacri meminit item Eustathius, ubi ait, adnotatum grammaticis, hierea corripere primam: at quum dicimus, ἱερὸν ἰχθὺν produci. Aut si ad stomachum Lynceis minus hoc facit, supponendo disparatè legas, ἰχθὺν, ἴρον: ut duorum exempla nominum apposita intelligamus, quæ à Græ- F cis aliis psilem admittentia, apud Atticos crassiorem agnoscant notam. Irus autem ex carmine Homerico inopia notissimus. Est sententia quoque tertia, quæ & arridet amplius, ut verior congruentiórque, ut legamus ἰχθυηρὸν & flatilem recipiat n. Signat autem id verbum, piscarium: nam & Aristophanes, πινακίσκους τοὺς ἰχθυηρούς, id est scutellas appellat piscarias. Consimiliter ταὼς, spiritum admittit inter α & ω. De quo more mentio est G Athenæo quoque libro nono, ubi ait, fieri præter rationem, ut in iis quæ supra syllabam sunt apud Atticos, & Jonas ultima flatilem admittat, quæ à vocali incipiat: omnino enim exilis servatur, ut νεὼς, τυνδάρεως: quum enim aspiratio natura sit philarchos ultimis non inclinatur. Illa verò Gellii verba: Inspirantis primæ literæ, non ad Atticos refero, sed ad Græciam potius, quæ dictionum initiis aspirare consuevit, mediis vocalibus, numquam, proinde aspiratio dicitur ab illa φίλαρχος καὶ ἡγεμονικὴ τὴν φύσιν. Porrò Seleuci auctoritate ipsum hoc astruitur in quinto De Hellenismo. A quo & illud observatione dignum traditur: Athenienses aspirationis natura amplius perpensa, illam vocalibus velut apicem non superponere, uti accentiunculas alias, sed præponere potius. Quin & veteres, inquit, opinor flatilem per * conformasse: quo argumento Romani quoque aspirandis initiis eadem utuntur figura, ejus innuentes τὸ ἡγεμονικόν. De sacro autem esse in hominis ratione dicta à nobis plura sunt. Illud adjiciam nunc: esse qui conjectent, non tam de magnitudine fluxisse nuncupationem, quàm quod diis offerri soleret. Ex quo & Menander, οἱ δὲ τὴν ὀσφὺν ἄκραν θύσαντες. Quod de morbo sacro attulimus, nil est quod dissitantes miremur sententias, quando nec desunt qui appellatione ejusmodi sacrum intelligant ignem. Heraclitus verò arrogantiam, sacrum nuncupavit morbum, vel quia præstantissimus quisque ea in primis peste implicetur: vel quia ultima rerum linea, mors afferre medelam valeat. Sacrum silentium legimus apud Martianum. Sacrum muricem apud Juris peritos ideo dici opinantur nonnulli, quia eo inficerentur vestes imperatoriæ. Sacra via Athenis, id est ἱερὰ ὁδὸς: cujus in Apologia meminit Isæus, ut Pausaniam prætercam: Erat, ut inquit Harpocratio, qua mystæ pergebant Athenis Eleusina. Polemo integrum concinnarat librum De via sacra, cujus etiam Cratinus mentionem habet. Romæ item sacra fuit via, ut Livius quoque notatum reliquit: caput ejus erat à Serenæ sacello, ducebátque in arcem. Sacra quotquot mensibus ea illuc ferebantur: pérque eam augures ex arce profecti solebant inaugurare. Pompeius tamen Festus, ideo sacram dici putavit, quod in ea ictum fœdus sit inter Romulum & Tatium, quod & Dionysius ferè comprobat. Sacram quidem dixit Homerus Theben. Sed nec ea magis, quàm civitas quælibet apposito ejusmodi valet ornari, quòd intus qui sunt, custodiat, quæ res censeri divina debet. Proinde Homerus, eos qui noctu excubent in castris, ἱερὸν τέλος φυλάκων nuncupat, & alibi sacros dicit muros. Sic & in Odyssea, Sacram dici Trojæ civitatem adnotavimus, & sacram terram apud Sophoclem, id est γῆν ἱεράν. quin & sacrilegi loco censetur, qui struendæ causa domus, civitatis mœnia sit demolitus. Theram insulam dici à Pindaro sacram, memorant ex terræ proprietate, quod etiam si pumicosa est, fœcunda comperiatur tamen, ac πολυθρέμμων καὶ πολύκαρπος. Sicyonem quoque nuncupari sacram, legas interdum: id verò illuc referendum, sanciunt, quod inibi fuerit civitas Mecone, id est μηκώνη in qua honores distribuerint dii: quod significat Hesiodus,

καὶ γὰρ ὅτ' ἐκρίνοντο θεοὶ θνητοί τ' ἄνθρωποι Μηκώνη.

Sed & Callimachus Meconem appellat μακάρων ἕδραν, id est beatorum sedem. Sacrum diem positum apud Græcos legimus, pro parte ea quæ à matutino tempore porrigitur ad meridiem, quo tempore diis cælestibus rem divinam obire, vetustissimi moris fuit. Manibus operabantur, sole jam vergente in occasum. Sacram triremem Demosthenes Philippica nuncupat quarta, quum ait, καὶ τὴν ἱερὰν ἀπὸ τῆς χώρας

χώρας ᾤχετο ἔχων τριήρη. Glossographi paralum intelligunt. Lego sacras triremes pluribus distinctas cognominibus, Paralon, Salaminiam, Antigonida, Demetriadem: mittebantur ad Imperatores hæ, & ad id genus usus cæteros. Cæterum quia scribit Thucydides, ad Alcibiadem missam ab Atheniensibus Salaminiam, videtur navis hæc solita ducere, qui accerserentur ad judicium. Paralus autem sacris destinabatur, de qua fortè intellexit etiam Plato in Phedonis principio. Vtranque harum & bello navali peraccommodam significat idem Thucydides libro tertio. Asalaminium facetè nuncupat in Batrachis Aristophanes ἀταλάττωτον, id est maris imperitum, vel à navi hac, vel à prælio circa Salaminem gesto. Sed & triremem sacram Smyrnæi mense Novembri mittebant εἰς ἀγοράν, ut in Polemone Philostratus inquit. Eam Dionysii sacerdos solventem dirigebat, gubernatoris vice. Sacrum quoque bellum reperias in veteribus memoriis, & apud Eustathium in secundam Iliados rhapsodiam. Id verò non dicitur, quia magnum vel execrabile, vel impolitiores fortasse aliqui & vetustatis infrequentes censuerint: sed quia pro Delphico gestum oraculo à Lacedæmoniis adversum Phocenses est, qui id sibi vendicare satagebant, Atheniensibus quoque ad partes vocatis. Meminit historia prima Thucydides, Λακεδαιμόνιοι δὲ μετὰ ταῦτα τὸν ἱερὸν καλούμενον πόλεμον ἐστράτευσαν καὶ κρατήσαντες τοῦ ἐν Δελφοῖς ἱεροῦ παρέδοσαν Δελφοῖς. Ejus verò belli quæ fuerit origo, docebit quinto Politicorum Aristoteles: sed & Diodorus eo libro, quo Philippi Macedonis gesta complectitur. Gesserant tamen Athenienses iidem alterum prius bellum, quod & ipsum sacri cognomento est insignitum, contra Bœotios pro Phocensibus, quibus illi oraculi jus auferre nitebantur: unde & πόλεμος φωκικὸς dicebatur, ut in Messeniacis rebus Pausanias scribit. Historiam verò sacri belli qui nosse plenius cupit, Plethonem adeat: is enim historiarum secundo id explicat copiosè, meminit & in libro De claris mulieribus Plutarchus. Sed enim quia non semel advocationem nobis præstitit Thucydides: quid est, quod conditor nobilissimus terram quandam vocat sacram, & aoriston libri primi fine? Observavimus ex Græco penu, terram inter Megarena & Athenas antiquis dictam fuisse sacram, quod deabus, quas Eleusinas vocabant, foret dicata, quam etiam quod inculta prorsus jaceret, ἀόριστον appellat historicus, ut quæ nullis foret distincta collimitiis. ἀόριστος enim est, μὴ ἔχουσα ὅρους, μηδὲ σπειρομένη. ἡ γὰρ σπειρομένη ὅρους ἔχει, ἅτε οὖσα μεμερισμένη. hoc est, aoristus vocatur terminos non habens, nec sata: quæ enim seritur, limites agnoscit suos, ut quæ confusanea non sit, se partiliter distributa. In Trachiniis Sophocles atomon Oetes pratum vocat, quod dicatum diis intelligunt, ac incultum, velut minimè incisum. Id genus orgada vocant quoque. Sacerdos verò dicitur quidem Græcè hiereus, id est ἱερεύς: ut apud Homerum, χρύσης ἱερεὺς ἀπόλλωνος. Sed & eo nomine intelligitur quandoque is, qui extorum inspectione futura vaticinatur: ut apud eundem,

ἀλλ' ἄγε δή τινα μάντιν ἐρείομεν, ἢ ἱερῆα.

Sacra verò decreta, quum dici audis, Amphictyonica intellige. Nam & sacrum consessum non temerè dici alium observavimus, quàm Amphictyonum, de quibus Strabo multa. Quoniam verò de sacris diu jam commeminimus, non transiliamus, scitu ac observatione dignum, Eisdem initiatos sacris scitè admodum atque concinnè dici consuesse, qui unanimiter & conspiranter ad scopum nituntur eundem ac umbilicum, apertius hoc fiet, si T. Livii verba subjecero ex vigesimosecundo conditæ Vrbis. Nam plebeios, inquit, nobiles jam eisdem initiatos sacris esse, & contemnere plebem, ex quo contemni desierint à patribus, cœpisse. Ilios sacra, præter id quod astruximus, etiam dici creditur ob sacrificiorum frequentiam. Argumento esse possunt festa quoque inibi celebrata olim, Ilieа, id est τὰ ἰλίεια. Ex calamitatum verò crebritate profluxit religionis nexus, dictante proverbio, ἀεὶ Ἰλίῳ κακά. Ilio adsunt semper mala. Sacramento contendere quid sit apud Ciceronem De oratore primo, & Maximum Valerium libro septimo, enucleavit Romanorum scientissimus Varro, fragmentorum linguæ Latinæ secundo, Qui petebat, inquit, quique inficiabatur, de rebus aliis utrique quingentos æris ad pontem deponebant, de aliis item rebus certum numerum assium: qui verò judicio vicerat, suum sacramentum à sacro auferebat, victi ad ærarium redibant.

Helenes & Eriphyles segmenta dominis fuisse exitialia, perinde ac equus fuerit Seianus.

Cap. XIII.

Delphici oraculi nobilitatem in terra Græciæ nemo non novit: opulentissimum id erat, quando illuc confertim à regibus & populis præpotentibus congerebantur dona, unde Delphici thesauri auctoribus celebrati. Lateres aureos centum & viginti à Crœso dicatos, ibidem visitari solitos, scribit Plethon. Sed & antiquæ nobilitatis fœminas Helenam atque Eriphylen pretiosa segmenta eidem affixisse templo, compertum habemus, sive Alcmæon fuerit, ac Menelaus: sicuti auctor Athenæus est. Quæ quia sacrilegas admoventibus manus, aut omnino ausis gestare pessimum pepercere exitium, proverbii sibi locum vendicant, non secus ac Tolosanum aurum, itemque Sejanus equus apud Gellium. Historia verò ita habet, sicuti nos perdocet Plethon, ex Diodori Historia, libro qui Macedonis Philippi gesta complectitur. Bello sacro Delphica pecunia, & quicquid ibi pretiosius erat, magna parte cessit in prædam. Inter reliqua verò ipsa hæc, de quis diximus, segmenta: quæ duorum ex Phocensibus ducum, qui id bellum gerebant, uxores, ut est muliebre ingenium, avidè oblata arripuere: protinusque collo circundedere, ut ipsis tum est visum, ornamenta præsignia, ut mox docuit eventus, interitum exitialem. Ea siquidem, cui Helenes monile obvenit, turpiter prostituto corpore, pudicitiæ jactura & famæ dispendio, quæ benè sentientibus vita quoque comparatur, pœnas facinoris perpetrati luisse fertur. Alteram verò crudelior excepit pernicies: nam furentis filii vecordia tectis injecto igni, viva exusta est. Plutarchus in sermone De iis qui serius à numine castigantur, Aristonem fuisse appellatum scribit, cui obtigerit Eriphyles ornamentum, tyrannis contribuentibus. Itemque fuisse œtæum & xenagogum, id est peregrini mercenariique militis ducem, cujus deinde filius adversus matrem indignatione concepta, domum succen-

derit, omnibus qui intus agerent, incendio consumptis. Monilis à Vulcano Veneris deliciis concinnati, Hermionæ mox traditi; deinde Thebanis reginis, quæ omnes pessimè interierint, & postremo ad Eriphylen pervenerit, Thebaidos secundo fabellam concinit Papinius:

> Ornatus Argia geris, dirumque monile,
> Hermiones, longa est series, sed nota malorum
> Prosequar, unde novis tam sæva potentia donis.

De avibus quæ dicantur scopes, observata quapiam ex Græcorum monumentis. Σκώπτειν verbum unde inflectitur. Scolopendra. Scopula. Scapus in uvis quid.

Cap. XIV.

Scopes, inquit Plinius, nominantur ab Homero, avium genus, harum satyricos motus, quum insident, plerisque memoratos non facilè conceperim mente: neque ipsæ jam aves nascuntur. Carmen Homeri, quod significat Plinius, Odysseæ quinto sic habet:

Σκῶπές τ' ἴρηκές τε τανύγλωσσοί τε κορῶναι

Jactatum tamen Athenæus scribit, avem hanc saltandi studio capi: nam & inde saltationis genus dicitur scops. Duo esse genera invenio, nam alii nuncupantur scopes, alii asscopes. Sunt qui apud Homerum copas legere malint, quàm scopas, & Aristotelem sic nuncupasse. Comparere autem hos perpetuò, nec esse esui. At qui se autumno diebus ostendunt duobus aut uno, in mensam venire. Sunt ex Græcis, qui scopas, bubones interpretentur. Suidas nocturnam esse avem dicit. Alexander, sicuti Theocriti interpres inquit, τοὺς σκῶπας scripsit, ἐκ τοῦ τερπνὰς εἶναι τῇ φωνῇ, quod est, scopas esse voce mamœna miniavique. Propterea que apud Homerum rectè scribi, σκῶπές ἴρηκές τε. Hanc autem Callimachus scribit, vocem edere perinde ac ἐπισκώπτουσαν, id est cavillantem lacessentemque: unde & avi esse factum nomen, nisi ab ave potius effingi verbum malimus, quod certè comprobat Athenæus. Tyrannion verò esse scopas prodicit nycticoracas, dicique tanquam σκιώπας, ἐν σκιᾷ ἔχοντας τὴν ὦπα, quòd in tenebris utcunque canant. Scopas Theodorus asiones interpretatur, sicut ἀσκώπας semperasiones. Scolopendra, ad scopas pertinet nihil: dicitur tamen ab Nicandro ἀμφικαρής, id est dicephalos, seu biceps: verum non est, inquit interpres, fictum verò: quoniam retrorsum, ut scribit Aristoteles, arrepat sæpius. Scopulæ apud Catonem leguntur notione ab iis diversa: Privas, inquit, scopulas in dolia facito habeas illius rei, quis labra doliorum circumfrices. diminutivum à scopa videtur. Columella: Ferventissima, inquit, pice infusa, novo alio rutabulo & scopula dolium picatur. Scopos calcatæ uvæ cum folliculis subjici prælio, præcipit Varro, quia in parte sunt qui scapos reponant. Nam ut in papavere pars semen continens vocatur scapus, sic & in uvis quo grana continentur, eodem censetur vocabulo, & ita ferè nuncupatur vulgo.

Quid sint apud Græcos scolia. Inibi adnotatur lapsus interpretis Aristophanis. Scolius pes. Scolios cithara.

Cap. XV.

Scolia Græci interpretantur συμποτικὰ ᾄσματα, id est convivales cantilenas quarum meminerit Symposiacôn tertio Didymus, atque item Horus. Sic verò nuncupari etymologici tradunt, quod violenti jam, ὡς σκολιῶς ἔχοντες τὰ αἰσθητήρια ᾄδουσι, id est torsuosis hebetibusque, ac retusis sensibus ea concinant. Nonnulli ex adverso fieri nomenclaturam conjectant, sive per obloquutionem, quam dicunt ἀντίφρασιν, quod minus obliqua forent aut tortuosa, quod scolii vocabulum indicat, sed facilia, ut quæ in conviviis canerentur. Id reprehendens Aristophanis interpres in Vespis, Poetæ comœdia, Quæ mali sint nominis, inquit, verti quidem ad εὐφημότερον, id est ad prosperiorem appellationem, sed non e diverso. Hoc verò, quod Græci hominis pace dictum velim, nec probe traditum ab eo est, & liquidò falsum deprehenditur: siquidem in ipsius literis est, holosteon dici herbam, quasi totam osseam, quum tamen præmollis sit, ac omni prorsum duritia carens: de qua qui plura nosse cupit, adeat vigesimum septimum Naturalis historiæ Plinii. Scolia verò Meliti celebrantur ab eruditis, quæ carica haberent ænigmata, hoc est incensiones flebiles Tyrannion commentarium concinnavit De scolio metro, Caio Cæsare rogante. Libuit paucula subscribere ex Timocreontis scolio, quod is in Plutum, id est divitiarum Deum effudit, exordio tali: ὀφέλες, ὦ τυφλὲ Πλοῦτε, μήτ' ἐν γῇ, μήτ' ἐν θαλάττῃ, μήτ' ἐν ἠπείρῳ φανήμεναι, ἀλλὰ τάρταρόν τε ναίειν κ' ἀχέροντα, διὰ σὲ γὰρ πάντ' ἀνθρώποις κακά. id est, Utinam, ô cæce Plute, in terra, nec in mari, nec in continente apparuisses unquam, sed Tartari perpetuus fuisses incola & Acherontis: ex te namque omnia hominibus mala. Scitu verò dignum est, ad scolii hujus imaginem compositum à Pericle in Megarenses decretum: Μεγαρέας μήτ' ἀγορᾶς, μήτε θαλάττης, μήτ' ἠπείρου μετέχειν. Scoliorum meminit Symposiacon primo Plutarchus. Sed & Admeti scolion Athenis celebratum, in Lexico Pausanias scribit: idque ab Alcæo concinnatum alios tradere, quosdam verò à Sappho: fuisse quin etiam, qui Praxillæ Sicyoniæ esse opus crederent, Ejus vero scolii initium erat hoc:

> Ἀδμήτου λόγον, ὦ 'ταῖρε, μαθὼν, τοὺς ἀγαθοὺς φίλει,
> Τῶν δειλῶν δ' ἀπέχου, γνοὺς ὅτι δειλῶν ὀλίγα χάρις.

Admeti, ô Amice, ratione percognita, bonos & generosos ama: timidos autem missos facias, sciens optime, exiguam esse timidorum gratiam. Respicit autem scolion Alcestin generosam mariti subeuntem fata, Admeti verò patrem obire prorsum recusantem. Amphibrachum pedem, qui brevi constat, longa & brevi, etiam scolion dictum animadverto quoniam aptè concinnetur scolio. Citharæ ea species est.

Emaculatur exponiturq́; Ciceronis locus in Epistola ad Fabium Gallum de Cepio. Mæcenatis historia lepidior. Item cur ibidem Sardinia pestilens dicatur. Aquarioli qui sint. De Salacone plura. Sanlum quid.

Cap. XVI.

Cicero ad Fabium Gallum septimo Familiariũ epistolarum scribens: Amo, inquit, voluntatẽ: sed

A fed pauca de re, citius (opinor) olim. non omnibus dormio: fic ego, non omnibus, mi Galle, fervio. Hæc Cicero. In cujus loci enarratione, Deus bone, in quæ delyramenta jam irroborata fibrataque procurrunt, qui locum mendofum ne fufpicantur quidem, nec omnino remotiorem videntur odorati hiftoriam, quamvis à grammaticis quadamtenus illuftratam. Igitur meo periculo fremant licet noftrates Lyncei: quorum buccæ nunquam non typho crepant, etiam fi plurimum nugas ferunt, quas tamen cornutas rentur fcioli in fuo fibi ofcitantis piftrino: Ciceronis ftudiofi fic legent atque B interpretabuntur, Amo voluntatem, fed pauca de re. Cepius, opinor, olim, Non omnibus dormio: fic ego non omnibus fervio. Senfus autem hic: Cepius, inquit, nifi memoria labor, olim dicebat, Non omnibus dormio. Nam Pompejus Feftus ad verbum ferè ita fcribit, Non omnibus dormio: natum videtur à Cepio quodam, qui pararhenchon dictus eft, quòd dormientem fimularet, quo impunitius uxor mœcharetur: cujus etiam Lucilius meminerit. Ad quem fenfum illud fatyricum interpretantur grammatici, C

Doctus & ad calicem vigilanti ftertere nafo.

In quo tamen loco funt, qui vigilantem nafum pro fonanti, & rhonchis obftrepero accipiant, nulla hujus hiftoriæ habita ratione: quoniam in Milite Plautus quoque feftiviter, & fcitè admodum ita fcribat:

An dormit Sceledrus intus?
Non nafo quidem, nam eo magnum clamat.

Legimus verò & in Græco penu pertinentem ad D hoc ipfum hiftoriam. Quippe Mœcenatem convivio exceperat Cabbas quidam (ut videtur) ridicularius: procedente potu, ubi ex nutibus renutibufque in uxorculæ amorem prolapfum vidit Mœcenatem, adque illam proclivius adlubefcere, caput ceu dormiturus proclinavit. Accedente verò imprudentius fervo, ac vinum fuftollente, placidè infufurravit is, κακόδαιμον, ἐκ οἶδα, ὅτι μόνῳ μαικήνᾳ καθεύδω. id eft, Infelix, an ignoras, quia foli Mœcenati dormio. Qua in parte adnotandum, per œ E diphthongum in Græco exemplari exaratum Mœcenatis nomen, & fi æ malint alii, quod marmara comprobant pervetufta. Porrò aquariolos invenio dici, qui uxoris ftupra æquo animo patiuntur. Apulejus in Magia: Hifce auditis exacerbatus aquariolus ifte uxoris fuæ, ita ira extumuit, ita exarfit furore, ut in fœminam fanctiffimam digna cubiculo fuo diceret. Aquarioli autem Fefto dicuntur mulierum impudicarum fordidi adfeclæ. Aqualiculum verò de ventre dici, indicat illud Hieronymi: F alius tumenti aqualiculo mortem parturit. Quod autem Tigellium epiftola eadem patria fua peftilentiorem dicit Cicero, ad Sardiniam quidem referendum putant: fed peftilentem intelligunt propter Salpugam formicæ genus venenatum & Sardoniam herbam. Ego ad aerem noxium referri oportere contenderim, quod ut credam, facit L. Florus quum ait, Sardiniam peftilentem fortitus. Sed & Valerius Martialis eleganti epigrammate hoc i- G pfum comprobat apertiffimè,

Nullo fata loco poffis excludere. quum mors
Venerit, in medio Tybure Sardinia eft.

Sed & Silius Italicus etiamnum apertius, ut hæfitaffe jam pudeat:

Serpentem tellus pura ac viduata veneno,
Sed triftis cœlo, & multa vitiata palude.

Ad ea verò, quæ de Salacone dicuntur epiftola eadem, amplius fciendum, Salaconem fuiffe Autolyci patrem, molliculum quendam & deliciis diffluentem defamatumque: propterea in Vefpis Ariftophanes, τρυφερόντι διὰ σαλακώνισον Sed & in quadam epiftola Menander ad Glyceram, Οἶδα γὰρ μου τὰς συνήθεις ἀσθενείας, ἃς οἱ μὴ φιλοῦντες μὲ τρυφὰς καὶ σαλακωνίας καλεῖν εἰώθασιν. hoc eft confuetam mihi imbecillitatem nofti, quam qui me minus amant, delicias vocant & falaconias. Ariftoteles in Rhetoricis à delicato difparare falaconem videtur: nam divitum mores exprimens, eos effe ait trypheros, id eft deliciofos & falaconas: Et trypheros quidem ob delicias & felicitatis oftentationem: falaconas autem & folœcos, quia infueverint omnes circa id quod amant, immorari, quodque admirantur, ac putare eifdem cæteros affici, quibus ipfi. Quidam porrò deflexum inde verbum σαλακωνίζειν exponunt, τὸν πρωκτὸν αἰσχρῶς κινεῖν, id eft fedem parum decorè agitare, quod nos cevere dicimus: id & σαυλοπρωκτιᾶν dicere Ariftophanes videtur: σαῦλον enim dicunt, vitiofum fluxumque.

Infequentis ad Gallum epiftolæ obfcuritatum nonnullarum enarratio. Magiftrum pro dictatore inibi pofitum. Archimagirus. Locus item ex epiftola Servii Sulpitii libro Familiarium quarto, Supra Maleas: quum Maleas, legendum fit.

CAP. XVII.

Et quia in Ciceronis epiftolas pervenimus, in quibus pleraque reconditam habent doctrinam: proindeque illotis, quod dicitur, non adeunda pedibus, nec populari trutina, fed aurificis ftatera examinanda, fubtexemus infequentium literarum obfcuriora nonnulla: ab vertice, quod dicitur, ferè ad unguem extremum, quæ Delium requirere natatorem imperitioribus videntur fortè, lucemque pro virili inferemus. Sed heus tu, inquit, manum de tabula: magifter adeft citius, quam putaramus. Definamus, inquit, Cæfarem laceffere: difcriminis haud parum ingruit ab eo, qui præter quam fueramus opinati, & præcinctura monere videbatur, dictaturam arripuit. Vnus denique eft omnia, ifque eft fine provocatione magiftratus, nec ufquam præfidii fpes, nifi in cura parendi. Sum veritus, ne fi liberè, ac Catonis more mentem noftram retegere perrexerimus, in Catonium contrudamur, id eft in evidens præcipitemur exitium. Id ipfum fcripferat ad Ciceronem Gallus, ut ftilo parceret, nec Cæfarem irritaret. Hoc etenim illa verba fignificant: Videris enim mihi vereri, ne fi iftum habuerimus: fic enim legendum eft, id eft, Si Cæfarem profciderimus, & epiftolarum argumentum ab eo duxerimus, rideamus γέλωτα σαρδόνιον: id eft, dum illum ridemus, ipfi pereamus. Quod verò magiftrum pro dictatore accipiamus, fortè ridiculum fciolis haud ita multa verfantibus videatur. Id fi ufu veniat, non utique ἐν καιρῷ dicendum. Cæterùm fcribit Seneca, eum quem modo dictatorem dicimus, & in hiftoriis ita nominari lectitamus, apud antiquos magiftrum populi vocatum, & id in libris adnotatum augualibus, & locis duobus, teftatur Varro: docent & Pompej

Festi fragmenta. Præterea esse argumento, quòd qui ab illo nominabatur, magister equitum erat, & dicebatur. Porrò Titus quoque Livius dictatorem refert moderatorem atque magistrum consulibus appositum. Sed De finibus item tertio libro, de sapiente, Rectius, inquit, appellabitur magister populi (is enim est dictator) quàm Sylla, qui trium pestiferorum vitiorum, luxuriæ, avaritiæ, crudelitatis, magister fuit. Ratione quoque consimili vigesimo & primo libro Ammianus Marcellinus Agilionem nuncupat magistrum peditum. Sed alibi ab eodem, Romanus celebratur quidam armorum magister. Fuit & officiorum magister. Item Ammianus Equitum Illyriciano præpositum exercitui nondum fuisse magistrum, sed comitem, tradit. Archimagirum sanctæ literæ, Hieronymo interprete in libro Hebraicarum traditionum in Genesin, pro exercitus magistro accipiunt, quia μαγειρεύειν, occidere est. Alias coquorum principem indicat verbum id. Rectè ergò Cicero ait, Sed heus tu, manum de tabula, magister adest. Quod eum habet sensum, ne hoc quidem fortassis rectè scribo, non esse distringendum stilum in Cæsarem: nam si hoc fecisse significarimus, verendum est, ne libertas nimia fraudi sit, ac in mortem trudat. Siquidem Catonium pro inferis rectè poni, ex Laberio comprobavit Gellius Noctium Atticarum libro sextodecimo; etiam si inter sordida obsoletaque ac maculantia, id esse vocabulum putat. Nec eo verbo esset usus orator, nisi de industria ex obscuritate jocum captasset. Quod vero est in Epistolæ calce ita legendum est: Vrgeo igitur nec transversum unguem, quod ajunt, à stilo, is enim est dicendi opifex. Atque equidem aliquantum jam etiam noctis assumo. Ego, inquit, ad syntaxin & compositionem totum me dedi: festinoque ita, ut mihi ipse otium negem: à stilo enim, id est à scribendo, & de ingenii fertilitate quippiam promendo, ne minimum quidem revellor, quando assiduitas exercitationis dicendi copiam maximam parit. Confirmatur sententia hæc Ciceronis præcepto ex primo De oratore: Caput autem est (inquit) quod, ut verè dicam, minimè facimus, est enim magni laboris, quem plerique fugimus, quàm plurimum scribere: stilus. optimus & præstantissimus dicendi effector atque magister. Quæ omnia repetens Fabius libro decimo: Vt laboris, inquit, sic utilitatis etiam longè plurimum affert stilus. Nec immeritò M. Tullius hunc optimum effectorem ac magistrum dicendi vocat. Cui sententiæ personam L. Crassi in disputationibus quæ sunt De oratore assignando, judicium suum cum illius auctoritate conjunxit. Quod verò ad Cæsarem ista referunt enarratores, planè ridiculum est. Illud verò Nec transversum unguem, intellige Nec minimum quidem à scribendo recedo sequestroque, ut ne unguis quidem aut digiti latitudinem excedam: frequentissima inter eruditos dicendi figura. Plautus in Aulularia,

> Si Hercle tu ex isthoc loco
> Digitum transversum aut unguem latum excesseris.

Cicero in Epistolis ad Atticum, À recta conscientia transversum unguem non oportet discedere. Neque est à marmorariis facta tralatio: sunt enim hæc veluti ægri somnia. Cæterùm de iis satis superque, quum enim levicula sint, & mediocris for-

A san vel ingenii vel doctrinæ: abundè studiosis satisfactum poterat videri, digito ista commonstrasse. Sunt graviora multo in Epistolis familiaribus, quæ squalore obsita jacent. Ea nitori suo pro tempore conabimur restituere, ut sciolorum retundatur impudentia, qui velut Spartiates Demaratus, citarin deposcere nil verentur, ut regio more per mediam conspicui turbam ferantur. Nec cogitant, si quis fulmen capere audeat, non tamen futurum Jovem. Sed vel nunc id minus differamus, B quod est in Servi Sulpicii epistola libro quarto, de M. Marcelli morte: Ille (inquit) uti ajebat, supra Majas Italiam versus navigaturus erat. legendum, supra Maleas: ut Laconicum intelligas promontorium, cosmographis certatim celebratum, tametsi unitatis numero enuntiant potius: sed in Rufinum Hieronymus Maleas item profert. Quo autem sensu intelligendum. Supra Maleas, edocebit Strabo, qui & libro primo, multitudinis numero utitur ea voce, ὑπὸ μαλεῶν, inquit, ἐπὶ τὴν C ἑσπέραν.

Diætæ notio multiplex. Diarium, diætetæ, dicastæ. Freni partes. Psellium. Diætarii. Echinus quid. Diætarum cognomina varia. Item quid Zeta, & Zeteta. Defenditur à calumnia Hermolaus. Sigma quid & unde. St syllaba, silentii nota. Trygon, Trygon, seu pastinaca.

Cap. XVIII.

D Diætam pro vivendi modo ac lege capi, quum alia multa indicio sunt, tum id quod auctore Celso diætetice medicina inde est appellata, & medicorum scholæ vulgò regulam victus diætam vacant: sed pro victu simpliciter accipit Hieronymus, ubi tenuem cibum & castigatum victum à Græcis nuncupari λεπτὴν δίαιταν, scribit. Notio alioqui dictionis ejus Græcis non una est: siquidem dicitur, ἡ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τροφὴ, id est, dierum singulorum alimentum: diarium Latinè E dici valet. Diæta item judicium, ut τὴν τῶν ἐγκλημάτων δίαιταν ἐπίτρεψον ἄλλοις. criminum diætam aliis permitte. Diætetæ tamen ab iis differebant, qui dicebantur dicastæ, hoc est judices. Nam arbitros quidam putant rectè diætetas appellari, de iis plura Pollux libro octavo. Horum erat echinus nunc æneus, nunc & opere figlino, in quem testium dicta conjiciebantur: quanquam & interna ventris eo dicuntur nomine, ut inquit Eustathius. Sed & freni pars quædam vocatur echinus: sicut F quod circa mentum est, nuncupatur psellium: quod ori inseritur, chalinus: cujus medium est, henium post in ambitu dactylii, echini, triboli, quod mandit equus. Sunt item echini, circa manus carpum ornamenta: sicut pericarpia, & item psellia ac bubalia. Invenio echinum item rectè dici partem in capitulo Doricæ columnæ, crassitudo quippe ejus trifariam distribuitur: una enim portio est plinthus cum cymatio. Altera echinus cum annulis. Tertia hypotrachelio contrahitur columnæ. E- G chinum porrò, ni mendum exemplarium est, per errorem Hexaemeri quinto, dici Ambrosius scribit, pisciculum vi inenarrabili maximas navium, plenis currentes velis, in mediis fluctibus ita sistentem, ut quasi in mari radicatas videas, nec moveri. Echinus denique animal est vafricia insigne, quo nomine Nauplium ex ingenio nimis callido

Echinum appellavit Lycophron: dicitur verò echinus & acanthochœrus. Pecten echini vocatur Jureconsultis echini pellis vestium detersui accommodè concinnata, cujus auctor rei Plinius est. Sed redeo, unde sum digressus. Est & diæta locus domi, ubi tantum versamur, nullo negotio aut usu. Alii cœnationem etiam eo nomine accipiunt, unde & diætarii ministri dicantur, diætæ deservientes, ut apud Jureconsultum Vlpianum De fundo instructo: quamvis sint & ea appellatione fures, qui aliena cœnacula furandi gratia penetrant. Alexandriæ regiam diætam ab Antonio structam, prodidit Strabo, quam Timonion nuncuparit, quod Timoniam vitam solitariamque foret acturus post Actiacam calamitatem. Diætis, quod equidem scitu dignum arbitror, nomina varia imponi à veteribus solita, observavimus. Nam Tranquillus hermeum appellatam fuisse diætam pronuntiat in Claudio. Alexander Romanus Imperator, ut auctor Lampridius est, in palatio diætas struxit nomine Mammeæ, quas (inquit) imperitum vulgus hodie ad mammam vocat. Fuit in Bajano item cum stagno palatium Mammea nomine. Lucullus, Plutarcho tradente, diætam habuit Apollinis cognomento celebratam, ubi summo impendio parabantur convivia. Inde illa ejus vox cantatissima, Cœnatur in Apolline. Sed enim & diæta dicitur locus, in quem arbitri conveniunt: qui, ut notavimus, dicuntur diætetæ. Sicut Zeta dici valet locus, in quo Zetetæ obversantur. Erant enim eo nomine Athenis magistratus quidam, ad quos referebantur, qui reipublicæ aliquid deberent, nec solverent. Cæterum haud satis mirari valeo doctissimorum quorundam institutum, qui Theonino dente irruentes in Hermolaum Barbarum, per quem barbaricas vitiligines sibi detersit nobilissimus Naturalis historiæ conditor, zetæ vocabulum petulanti cachinno explodere pergunt, aucupantes nescio quid indictum inscitumque ex Prisciano. Proinde pro zeta & zetecula, diætam & diæteculam reponere sibi permittunt. Sed rogo vos optimi viri, an excidit Lampridium & Apollinarem Sidonium, & alios prætcrea eadem usos voce? Illorum recensere verba non est consilium. Sed rogo, inquam, quid vos denique in nomine isto adeò exagitat? An quod zeta est nomen literæ: nec aliud, ut veteranus vester putat, qui apud vos pluris longè est, quàm apud Persam Themistocles, significare creditur fere? Mitto facio reliquos, tecum signa confero, vir doctissime: neque enim nati ad venena sumus, neque hoc nomine vendibiliorem me facio, aut gloriolæ flatum capto. Nec id agitur nunc ut aurea ingenia meis ditare obolis pergam, sed studiosorum animos accendimus; & haud ita politis minima quoque mansa in os inserimus. Zeta, inquis, litera est: ergò nil signat aliud? Malè colligis, amice. An non diætetem rectè à diæta flecti confiteris? Si inficiaris, vide quæso, ne tui in te agminatim impetum Græci dent. Si annuis, cur non ratione compari Zetetam è Zeta inclinari concedis? Si vocabulum fortè non agnoscis, & reum peregrinitatis faciendum putas, lege quæso Julium Pollucem: qui veluti inquisitores quosdam, ζητητὰς facit: quoniam τὰ λανθάνοντα ἐζήτουν, id est quæ latitarent, scrutabantur. Lege item Suidam. Sed condonamus ista. Audi alia: Sigma, an non est litera? Est. Signátne aliud? Si hæres, ipse subjiciam: Lego non semel apud Lampridium, sigma pro diæta positum, sive stibadio, sive cœnatione: unde suspicantur eruditi legendum apud Martialem,

> Accipe lunata scriptum testudine sigma:
> Octo capit, veniat quisquis amicus erit.

Et alibi:

> Septem sigma capit, sex sumus, adde Lupum.

Porrò undenam conjectamus appellationem eam profluxisse? Erunt ex politioribus qui à Græci elementi figura dici putent, nec fortè ab umbilico aberrarint multum. Consimiliter & zeta videri potest appellata, si quæ Hermolaus scribit, minus appetentiam concilient, quæ tamen mihi suratne probantur. Verum si de Zetetarum loco fit mentio, à Polluce non revellar, & ab inquirendi vocabulo produci Zetam fatebor, unde mox & Zeteres. Nisi quis cœnationem quoque ab hujus imagine dici, suspicari malit. In fragmentis Cæcilii Minutiani Apuleii De orthographia, ne quid dissimulem, diætam comperi etiam ziætam dici. Sed dum ista commentaremur, etymon sigmatis alterum subiit animum. Et pro ingenii captu, sigma dici posse videbam ab ejus elementi titulo, qui foribus superpositus foret, qua nota discubituris silentium indici videbatur, ut à convivio surgentes, si quid fortè licentiùs obloquutus foret quispiam, volentes oblivíscerentur. Notissima est Plinii censoria querela ex quartodecimo Naturalis historiæ, Alii (inquit) mortifera loquuntur, rediturasque per jugulum voces non continent, quàm multis ita interemptis? vulgoque veritas jam attributa vino est. Valerius item Martialis odisse scribit memorem compotorem. Quod & Lucianus Plutarchusque in Sympoliacis retulere, Μισῶ, inquit, μνήμονα συμπότην. Sed de tota re alibi sic:

> Accedent sine felle joci, nec mane timenda
> Libertas, & nil quod tacuisse velis:
> De Prasino conviva meus, Venetoque loquatur,
> Nec faciant quenquam pocula nostra reum.

S verò literam habere silentii notam, ne pluribus quidem probandum reor, quando taciturnitatem impetrare cupientes lingua sonum ejusmodi, velut sibilum afformamus: quæ & ab hoc ipso Græcè sigma creditur appellata, παρὰ τὸ σίζειν. Veteres tamen Latini, S & T simul agglutinantes effingebant st syllabam, quæ sola (ut Verrius inquit) sine vocali compacta videtur, qua & in Phormione Terentius fit usus:

> Non is obsecro es,
> Quem te semper dicunt? St. Quid has metuis fores?

Januis autem illices (ut sic dixerim) inscriptiones, appingi solitas, ex Seneca videmur observasse: quum ait, Vbi audierint ista, audient isthic hortulos & inscriptum hortulis, hospes hîc benè manebis. Quòd si loca hujusmodi de positu, deque figurâ dici, plausibilius videtur, siquidem in suo cujusque luco ac fano est, sequi, quod amplius arriserit: scire convenit, veteres in ædificando varia figurarum scitamenta captasse. Quod ut non miremur, trigon facit: qui locus triquetro, id est tri angulo schemate strui consueverat: in quo item pilæ lusus

A exercebatur, inde quoque trigonalis nuncupatæ. Julius vero Pollux, trigonum esse dicasterium dicit, quum ait, Celebrata dicasteria, heliæa, trigonum; cujus meminit Diarchus. Medium Parabystum, & majus parabystum. Porro trigoni mentionem faciens grammaticus quidam, Trigonum (inquit) dicasterium est, forte quod schemate foret triangulari. Trygon vero marina traditur fera letalis præcipuè, adeo ut radio [illegible] arbores perc[illegible] [illegible]. hunc denique Vlyssi necis fuisse causam tradunt. Et inde ab Nicandro ὀλοιὸν στονόεντα [illegible], ex [illegible] (quod ajunt) B magistris didicimus. Trygona nostri pastinacam convertunt. Ambrosius in Hexaemero etiam turturem: id quàm recte, viderint studiosi. In hac divertisse fertilitate [illegible] non stomachabitur lector candidus: quippe [illegible] incumbimus pede, ut nostra hæc, si [illegible] exsucca fructuosaque, & (quod dicitur) Agrippo infœcundiora saltem non deprehendantur.

Olearum [illegible] aliquot. Emblemata quid. Embolum, probolus, emb[illegible]mies, emb[illegible]. Judicium in Areopago primum. Tollitur ex Plinio obscuritas. Reorum & [illegible] argentei lapides. Symmoriæ, symmoritæ, [illegible]. Olea fructiva, ut caduca. Th[illegible], b[illegible]oa, b[illegible]los. Thalos quid, & th[illegible]. [illegible] locus [illegible]. Hecate[illegible]. Tropha[illegible]. Agrippinum quid. Ptoma olearum. Hal[illegible] fabella. Olea cum antro Ithacēsi applicata [illegible] ab Homero. Sansa, Sansarii, [illegible] osse[illegible], drupa, ol[illegible]ellum. C D

Cap. XIX.

Agrippum vero, ne quis verbi insolentia motus caput protinus scabat Suidas sylvestrem oleam apud Laconas ait significare. Eam Græcorum alii nunc agrielæam vocant, nunc cotinum: & Gadira insulam quoque inde Cotinusam dici invenimus quod hisce arboribus abundat locus is, quam item Cosmographus docuit. Nam civitatum pleræque ex [illegible] hujusmodi cognomenta traxere, E ut in Attica Myrrhinus [illegible] quam [illegible] dicunt frequentia. Rhamnus item a rhamno: Cerasus quoque in Ponto, eadem est ratione nuncupata. Si vero sylvestri oleæ domestica inseratur, fient quæ vocantur cotinades. In quo obiter scitu dignum: urbana omnia sylvestribus insita, dici emblemata. Apud Vlpianum digestis Ad exhibendum, Emblema phialæ omnino aliud est: meminit Plinius quoque. Embola vero sunt navigiorum fastigatæ partes, id est proræ: quas & [illegible] F dicunt. Quin & in acumen ex lato desinens ager nuncupari embolus videtur, ut apud Herodotum liquet historia quarta. Sic [illegible] qui de figura vocatur item T[illegible] in Lycia prope Arycandum civitatem. Embola Plutarcho in Cæsare, rostra Romanis [illegible] sunt: ut quum ait, καθήμενος ἐπὶ τῶν ἐμβόλων, sedens pro rostris. Apud Pindaricos interpretes legisse videor, dici emboli appellatione, lignum ad G quod desinentur anchoræ. Pindarus,

[illegible]

Probolos in Cæsare vocat Plutarchus sublicas in Rheni alveo defixas violentiæ undarum molliendæ, & delatorum amne secundo rapiditati excipiendæ, ne impacta ponti, quid demolirentur.

A Embolimum mensem [illegible] Græci. Eum Plutarchus [illegible] Embolimos apud Hippo[illegible] imperfect[illegible] Est embolimus [illegible] id est [illegible] dem [illegible] Galenus [illegible] olim legimus [illegible] duit [illegible] etiam [illegible] eadem [illegible] B e[illegible] Halirrhothio, quem [illegible] filium, quod [illegible] lanas [illegible] Agraulo Cecropi[illegible] lerat. Hinc in Areopago primum [illegible] narratur [illegible]. Ejus mentionem habet [illegible] Hellanicus, & declamatione per[illegible] us est [illegible]. Id & Plinius [illegible] septimo: sed, ut solet, brevitatis [illegible]. Insequentibus item temporibus [illegible] subiisse judicium Orestem ferunt, [illegible] C Pallados ἀρείας excitasse aram. [illegible] fuisse in quibus rei accusatoresve con[illegible] gentei lapides [illegible], ὕβρεως [illegible] ἀναιδείας, id est injuriæ impudentiæ [illegible] pinquo sacellum erat dearum, quas [illegible] σεμνὰς dicunt. Erinnyas Hesiodus [illegible] quibus esse in capite cum crinibus [illegible] schylus commentus est princeps. [illegible] stinguant, ut privatas oleas dicant [illegible] cas vero morias. σηκὸς idem [illegible] D moriæ stipitem σηκὸν dici [illegible] vero est quam ita scribit Rhetor [illegible] ὅτι μορίαν ἐκ τῆς γῆς [illegible] in Apologia commemorat [illegible] columbarum [illegible] dulantur: qui [illegible] Symmoriæ Athenis erant velut [illegible] in quas dites modo [illegible] rent tributa, conjicerentur [illegible] contribules. Et [illegible] Demosthenes [illegible] μοριῶν. In S[illegible] E sunt Nausinico [illegible] lochorus scribit [illegible] Harpocratio, ut de S[illegible] dam callistephan[illegible] ; [illegible] scribit Aristophanis interpres [illegible] narentur in Olympia [illegible] Theocriti interpres [illegible] dam: non autem [illegible] est olea, [illegible] interpretati sunt. [illegible] etiam Plinius, [illegible] F Est enim proprii generis callistephanos [illegible] Aristoteles ita [illegible] est inquit vocatur callistephanos [illegible] trario modo se habent, quibus [illegible] dem, non intus [illegible] ad coronas per[illegible] plantasse Herculem [illegible] tur coron[illegible]. Est apud [illegible] xagint[illegible] G gentibus [illegible] lis clavam [illegible] dem [illegible] ne apud Mercurium [illegible] progerminasse [illegible] sua oleastrum, prodit Pausanias [illegible]

lucem olearum genera hæc, drypetes, halmades, nectrides. Cotinadas trambelos vocavit Pherecrates, dicebantur & Phauliæ: quas verò nunc thlastas nuncupant, comici pyrenas dicunt: thlastas tamen etiam apud Aristophanem comperias ἐν νήσοις. Thalos, inquit Theocriti interpres, apud antiquos dicebatur omne germinans. Archilochus,

Ἔχουσα θαλὸν μυρσίνης ἐτέρπετο.

Et Homerus,

θαλόντ' ἰείφοισι φορῆναι.

Athenienses autem per exochen quandam de olea dixere. Sunt & in cepis thali apud agricolationis magistros, quo nomine stipites folliculósque intelligunt, quibus semen continetur. Thalophoros dicebant, qui in Panathenæis oleæ ramos gestarent. Quod munus proprium erat senum, & inde comicis salibus nulli rei utiles, præterquàm ferendis thalis, Thalophori item festiviter nuncupati. Meminit ejus moris Cratinus, nec tacuit Pherecrates. Dicæarchus in Panathenaico id munus etiam vetulas obiisse scribit. Xenophon in Symposio pulchritudinem laudans infert, Thalophoros senes pulchros seligi consuesse. Thalysia verò primitiæ dicebantur, quas subvectis jam fructibus ex agris, persoluerent diis, ut denuo virescerent, progerminaréntque in campis omnia, quod vocant θάλλειν: eas rhetorum plerique etiam syncomisteria à comportatis frugibus nuncuparunt. Agebatur item festum tempore eodem Cereri sacrum & Dionysio, uti Pausaniæ testatum monumentis est: dicebatur haloa, id est ἀλωὰ, ut putat Philochorus: quia tum in areis præcipuè moras ducant homines, quas dicunt ἅλως. Quanquam est item halos solis ac lunæ discus, & in eorundem ambitu conceptum nubilum. Apud Nicandrum etiam aspidis spira vel ambitus ex obvolutione delineatus. Erat panis quoque Thalysius, qui ex novis frugibus conficeretur primum. Zothalmia in Pindari Olympiis poemata nuncupantur immortalitatem comparantia, facientiaque θάλλειν καὶ οἱονεὶ ζῆν διὰ παντός. Sed ad institutum redeo: quæ remanent, pressis olivis, vocant stemphyla: sicut in uvis dicuntur peripysmata. Sed verborum sæpe proprietas auctoritate turbatur. Olea coronari Jovem, ab veteribus proditum scio perpetui viroris ratione ac emolumenti: vel ob glauci coloris cum cælo similitudinem. Sed & illud proditum memoriæ est, nono ἰχλογῶν περὶ γεωργίας, oleam puram ab puris quoque olivantibus præcerpendam, jurejurando etiam adactis, cum uxore modo sibi rem fuisse, nec alienam attigisse prorsum. Sic enim mox lætiorem fieri proventum. Quin in Ciliciæ Anazarbo ab puris modo pueris oleam coli memorant, proinde illic haberi feracissimam: quippe huic arbori præsulem esse castitatem, ut scribit Palladius. Scribit undecimo Georgicorum Florentinus, Viti insitam oleam non uvas tantum sed & olivas ferre. Haberi quoque id genus arbores in Libya, dicique gentium illarum vocabulo, ubolima. Nec illud reticuero: gorphia vocari apud Syros olearum ligna, utcunque præcisa ex radicibus imis, ἐν φυτωρίοις, hoc est seminariis constituenda. Superioris autem insitionis fructus nuncupatur elæostaphylos. Oleæ caducæ sunt apud Catonem, quibus opponi ab eodem strictivæ videntur: nam sunt olearum item strictores. In hac olearum mentione succurrit, opem ferre Lactantio Grammatico in librum Thebaidos duodecimum, super illis Poetæ versiculis,

Mite nemus circa, cultúque insigne verendo,
Vittatæ laurus & supplicis arbor olivæ.

Supplicis arbor olivæ, inquit, per quam pax petitur supplicando: & in secundo diximus, hanc ab Atheniensibus resionem dici, à Græcis autem reliquis dirrieron. Portenta verborum planè sunt hæc, quæ si exciteturà sedibus suis Lactantius, nec agnoscat, nec percipiat. Ipse ita emendo: Eresionen dici ab Atheniensibus, à Græcis autem reliquis hiceteriam. Etenim eresione, id est εἰρεσιώνη, ramus oleæ lana implexus, arborum fructibus, quæ acrodrya vocant, circumpendentibus ante januas ædium poni erat solitus in honorem Apollinis. Ejus historiam pluribus exsequitur in Equitibus Aristophanis interpres, & qui ab eo mutuantur, alii plures. Hunc item ramum à supplicationis usu hicterium, vel hiceteriam vocabant. Quod in Parallelis, hoc est Thesei vita testatur Plutarchus: ubi in Delphinio positam ab Theseo hicteriam Apollini scribit. Sed interpres, eo nomine supplicationem modo intellexit. Hicterium thesaurum vocat Sophocles, capillos honoris Ajacis defuncti recisos. Hinc in Pluto Aristophanes, video in ara sedentem quempiam ἱκετηρίαν ἔχοντα μετὰ τῶν παιδίων, hiceteriam tenentem cum puerulis. Fuit Homeri carmen quoque Iresione titulo, ut prodit Herodotus. Scribit in artibus Dionysius, in oleæ laudibus illud meritò recenseri: non modò quia sit Palladi sacra, sed quod veteribus ex ea constituebantur trophæa, quódque sit victoriæ symbolum. Nam & Neptuno superato, hac primum dea est coronata. Jovi autem dicabant trophæa, quin Junoni quoque, qua ex causa Tropliæ cognomentum illi ascitum apud Lycophronem. Ad ea porrò quæ de moriis oleis paulo antè concinnavimus, hoc item indagine varia ex Græcorum numerosiore sylva sum venatus. Fuisse in arce oleas Athenis Palladi sacras, quæ dicerentur moriæ. Ferunt autem nonnulli Halirrhothium Neptuni filium eas adortum excidere, quoniam inventa olea, urbs Minervæ fuisset adjudicata, inter cædendum verò oberrasse, ac securim sibimet impegisse, atque inde decubuisse. Ex quo argumento a scoptatum oleis cognomentum, vel quia quisquis oleas possideret, portionem quam μέρος vocant, Panathenæis inferret: quando ceramum olei capiebant victores. Hinc observatum, capras Athenis in arcem non jungi, præterquàm semel ad necessarium sacrificium, ne olea ibi nata primum posset tangi, quando ita proditum est, ejus animantis salivam esse fructuis venenum, quo nomine nec deæ immolatur. Satæ sunt & in Academia moriæ cum imprecationibus diris, si quis oblæsisset, quare irrumpentes Lacedæmonii pepercerunt illis. Hinc Jupiter celebratur cognomento Morius, aráque in Academia excitata. Agrippeum verò in ceramico theatrum, in Alexandro sophista apud Philostratum, ad Agrippum arbitror attinere omnino nihil. Olearum ptoma, id est πτῶμα, legimus apud Lysiam, intelligunt eruditi fructuum dilapsum vel arboris casum. Illud verò haud

Nnn n

exercebatur, inde quoque trigonalis nuncupatæ. Julius vero Pollux, trigonum esse dicasterium dicit, quum ait, Celebrata dicasteria, heliæa, trigonum; cujus meminit Diarchus. Medium Parabystum, & majus parabystum. Porro trigoni mentionem faciens grammaticus quidam, Trigonum (inquit) dicasterium est, forte [illegible] forma foret triangulari. Trygon vero marina [illegible] fera letalis præcipuè, [illegible] aculeo [illegible] petens, [illegible] hunc denique Ulyssi necis fuisse [illegible] tradunt. [illegible] ab Nicandro ὀλοιρ... [illegible] ex [illegible] (quod ajunt) magistris didicimus. [illegible] convertunt. Ambrosius in Hexaemero etiam turturem: id quod [illegible] viderint studiosi. In hac divertisse [illegible] non stomachabitur lector candidus: quippe [illegible] pede, ut nostra hæc, [illegible] exsucca fructuosaque, & (quod [illegible]) Agrippo infœcunda [illegible] saltem non deprehendantur.

Ole[illegible] quot. Emblemata quid. Embolum, probolus, embolimus, embol[illegible], [illegible] in Areopago [illegible] [illegible] Eorum & [illegible] lapides. Symmoriæ, symmo[illegible] [illegible] caduca. Thallus [illegible] bolus. Thalos quid, [illegible] L[illegible] [illegible] [illegible] Troplæ [illegible] quid. Noma olearum. [illegible] Oleastro [illegible] linacē si applic[illegible] ab Homero. Sansa, Sansarum, [illegible] dicum.

CAP. XIX.

AGrippum vero, ne quis verbi insolentia motus caput protinus scabat, Suidas sylvestrem oleam apud Laconas ait significare. Eam Græcorum alii nunc agrielæam vocant, nunc cotinum: & Gadira insulam quoque [illegible] Cotinusam dici invenimus quod [illegible] abundet locus is: quam rem Colmographus docent. Nam civitatum pleræque ex [illegible] cognomenta traxere, ut in Attica [illegible] quas myrrhinas [illegible]. Rhamnus item a rhamnis: Cerasus quoque in Ponto, eadem est ratione nuncupata. Si vero sylvestri oleæ domestica inseratur, fient quæ [illegible] dignum: [illegible] omnia sylvestribus [illegible] dici emblemata. Apud Ulpianum [illegible] Ad exhibendum, Emblema phialæ omnino aliud est: meminit Plinius quoque. Embola vero sunt navigiorum fastigatæ partes, id est proræ: quas & [illegible] dicunt. Quin & in acumen ex lato desinens ager nuncupari embolus videtur: ut apud Herodotum liquet historia quarta. Sic [illegible] qui de figura vocatur item [illegible] in Lycia prope Arycandam civitatem. Embola Plutarcho in Cæsare, rostra Romani fori sunt: ut quum ait, [illegible], sedens pro rostris. Apud Pindaricos interpretes legisse videor, dici emboli appellatione, lignum ad quod destinentur anchoræ. Pindarus,

[illegible]

Probolos in Cæsare vocat Plutarchus sublicas in Rheni alveo defixas violentiæ undarum molliendæ, & delatorum amne secundo rapiditati excipiendæ, ne impacta ponti, quid demolirentur.

Embolimum mensem intercalarem [illegible] Græci. Eum Plutarchus [illegible] Embolimos apud Hippocratem [illegible] imperfectos. [illegible] id est [illegible] & [illegible] dem [illegible] [illegible] Galenus [illegible] [illegible] olearum legimus [illegible] [illegible] [illegible] Nam [illegible] [illegible] Halirrhothium [illegible] Martis [illegible] filium quod [illegible] [illegible] [illegible] Cecropis [illegible] let. Itaque in Areopagi judicium [illegible] narratur pe[illegible]. [illegible] meminit historia [illegible] Hellanicus, & declamatione pereleganti [illegible] us est persecutus. Id & Plinius [illegible] septimo: sed, ut solet, brevitatis involvit tenebris. Insequentibus item temporibus ex materno [illegible] subisse judicium Orestem ferunt, absolutumque, Pallados ἀρεια excitasse aram. [illegible] reos fuisse in quibus rei accusatoresve consisterent, [illegible] gentes lapides: unum, ὕβρεως dicunt: alterum ἀναιδείας, id est injuriæ impudentiæque. In propinquo sacellum erat dearum, quas Athenienses σεμνὰς dicunt, Erinnyas Hesiodus in Theogonia: quibus esse in capite cum crinibus dracones, Æschylus commentus est princeps. Sunt qui ita distinguant, ut privatas oleas dicant [illegible] publicas vero morias. [illegible] cum moria [illegible]: [illegible] moriæ stipitem, [illegible] dici volunt: quod & [illegible] vero est quia ita scribit Rhetor, [illegible] Saci vero [illegible] in Apologia commeminit Lysias. Sacos vero columbarum vocari [illegible] [illegible], in quibus [illegible] dulantur: quos dicunt alii cythrinos [illegible] Symmoriæ Athenis erant [illegible] tribus [illegible] in quas dites modo, [illegible] rent tributis, conjiciebantur: unde [illegible] contribules. [illegible] Demosthenis oratio [illegible] μεριων. In Symmorias [illegible] sunt Nausinico [illegible], [illegible] lochorus scribit, [illegible] Harpocratio, ut de Suida taceam. [illegible] dam callistephanum dicebantur, quod [illegible] scribit Aristophanis interpres [illegible] narentur in Olympia victores, [illegible] Theocriti interpretes [illegible] dari: non autem [illegible], id est [illegible] interpretati sunt. [illegible] etiam Plinius, [illegible] Est enim [illegible] Aristoteles ita ad verbum fere [illegible] est inquit [illegible] stephanos [illegible] trario modo se habent, quam in [illegible] dem, non [illegible] Ran[illegible] ad coronas [illegible] Eam in Olympia plantasse Herculem [illegible] unde [illegible] tur coronæ [illegible] xagintaquinque [illegible] gentibus [illegible] Scyllæ [illegible] Herculis clavam fuisse ex oleastro, quam apud [illegible] dem is repertæ [illegible] neapud Meum [illegible], quem [illegible] progerminasse denuo, ac [illegible] sua oleastrum, prodit Pausanias. Synte[illegible] Pollucem

lucem olearum genera hæc, drypetes, halmades, nectrides. Cotinadas trambelos vocavit Pherecrates, dicebantur & Phauliæ: quas verò nunc thlastas nuncupant, comici pyrenas dicunt: thlastas tamen etiam apud Aristophanem comperias ἐν νήσοις. Thalos, inquit Theocriti interpres, apud antiquos dicebatur omne germinans. Archilochus,

Ἔχουσα θαλλὸν μυρσίνης ἐτέρπετο.

Et Homerus,

Θαλλόντ' εἰλαπίναις φορῆναι.

Athenienses autem per exochen quandam de olea dixere. Sunt & in cepis thali apud agricolationis magistros, quo nomine stipites folliculósque intelligunt, quibus semen continetur. Thalophoros dicebant, qui in Panathenæis oleæ ramos gestarent. Quod munus proprium erat senum, & inde comicis salibus nulli rei utiles, præterquàm ferendis thalis, Thalophori item festiviter nuncupati. Meminit ejus moris Cratinus, nec tacuit Pherecrates. Dicæarchus in Panathenaico id munus etiam vetulas obiisse scribit. Xenophon in Symposio pulchritudinem laudans infert, Thalophoros senes pulchros seligi consuesse. Thalysia verò primitiæ dicebantur, quas subvectis jam fructibus ex agris, persoluerent diis, ut denuo virescerent, progerminaréntque in campis omnia, quod vocant θάλλειν: eas rhetorum plerique etiam syncomisteria à comportatis frugibus nuncuparunt. Agebatur item festum tempore eodem Cereri sacrum & Dionysio, uti Pauianiæ testatum monumentis est: dicebatur haloa, id est ἀλῶα, ut putat Philochorus: quia tum in areis præcipuè moras ducant homines, quas dicunt ἅλως. Quanquam est item halos solis ac lunæ discus, & in eorundem ambitu conceptum nubilum. Apud Nicandrum etiam aspidis spira vel ambitus ex obvolutione delineatus. Erat panis quoque Thalysius. qui ex novis frugibus conficeretur primum. Zothalmia in Pindari Olympiis poemata nuncupantur immortalitatem comparantia. facientiaque θάλλειν καὶ οἱονεὶ ζῆν διὰ παντός. Sed ad institutum redeo: quæ remanent, pressis olivis, vocant stemphyla: sicut in uvis dicuntur peripysmata. Sed verborum sæpe proprietas auctoritate turbatur. Olea coronari Jovem, ab veteribus proditum scio perpetui viroris ratione ac emolumenti: vel ob glauci coloris cum cælo similitudinem. Sed & illud proditum memoriæ est, nono ἐκλογῶν περὶ γεωργίας, oleam puram ab puris quoque olivantibus præcerpendam, jurejurando etiam adactis, cum uxore modo sibi rem fuisse, nec alienam attigisse prorsum. Sic enim mox lætiorem fieri proventum. Quin in Ciliciæ Anazarbo ab puris modo pueris oleam coli memorant, proinde illic haberi feracissimam: quippe huic arbori præsulem esse castitatem, ut scribit Palladius. Scribit undecimo Georgicorum Florentinus, Viti insitam oleam non uvas tantùm sed & olivas ferre. Haberi quoque id genus arbores in Libya, dicique gentium illarum vocabulo, ubolima. Nec illud reticuero: gorphia vocari apud Syros olearum ligna, utcunque præcisa ex radicibus imis, ἐν φυτωρίοις, hoc est seminariis constituenda. Superioris autem insitionis fructus nuncupatur elæostaphylos. Oleæ caducæ sunt apud Catonem, quibus opponi ab eodem strictivæ videntur: nam sunt olearum item strictores. In hac olearum mentione succurrit, opem ferre Lactantio Grammatico in librum Thebaidos duodecimum, super illis Poetæ versiculis,

Mite nemus circa, cultúque insigne verendo,
Vittatæ laurus & supplicis arbor olivæ.

Supplicis arbor olivæ, inquit, per quam pax petitur supplicando: & in secundo diximus, hanc ab Atheniensibus resionem dici, à Græcis autem reliquis diriteron. Portenta verborum planè sunt hæc, quæ si excitetur à sedibus suis Lactantius, nec agnoscat, nec percipiat. Ipse ita emendo: Eresionen dici ab Atheniensibus, à Græcis autem reliquis hiceteriam. Etenim erefione, id est εἰρεσιώνη, ramus oleæ lana implexus, arborum fructibus, quæ acrodrya vocant, circumpendentibus ante januas ædium poni erat solitus in honorem Apollinis. Ejus historiam pluribus exsequitur in Equitibus Aristophanis interpres, & qui ab eo mutuantur, alii plures. Hunc item ramum à supplicationis usu hicterium, vel hiceteriam vocabant. Quod in Parallelis, hoc est Thesei vita testatur Plutarchus: ubi in Delphinio positam ab Theseo hicteriam Apollini scribit. Sed interpres, eo nomine supplicationem modo intellexit. Hicterium thesaurum vocat Sophocles, capillos honoris Ajacis defuncti recisos. Hinc in Pluto Aristophanes, video in ara sedentem quempiam ἱκετηρίαν ἔχοντα μετὰ τῶν παιδίων, hiceteriam tenentem cum puerulis. Fuit Homeri carmen quoque Iresiones titulo, ut prodit Herodotus. Scribit in artibus Dionysius, in oleæ laudibus illud meritò recenseri: non modò quia sit Palladi sacra, sed quod veteribus ex ea constituebantur trophæa, quódque sit victoriæ symbolum. Nam & Neptuno superato, hac primum dea est coronata. Jovi autem dicabant trophæa, quin Junoni quoque, qua ex causa Trophæ cognomentum illi ascitum apud Lycophronem. Ad ea porrò quæ de moriis oleis paulo antè concinnavimus, hoc item indagine varia ex Græcorum numerosiore sylva sum venatus. Fuisse in arce oleas Athenis Palladi sacras, quæ dicerentur moriæ. Ferunt autem nonnulli Halirrhothium Neptuni filium eas adortum excidere, quoniam inventa olea, urbs Minervæ fuisset adjudicata, inter cædendum verò oberrasse, ac securim sibimet impegisse, atque inde decubuisse. Ex quo argumento adoptatum oleis cognomentum, vel quia quisquis oleas possideret, portionem quam μέρος vocant, Panathenæis inferret: quando ceramum olei capiebant victores. Hinc observatum, capras Athenis in arcem non jungi, præterquàm semel ad necessarium sacrificium, ne olea ibi nata primum possit tangi, quando ita proditum est, ejus animantis salivam esse fructuis venenum, quo nomine nec deæ immolatur. Satæ sunt & in Academia moriæ cum imprecationibus diris, si quis obla sisset, quare irrumpentes Lacedæmonii pepercerunt illis. Hinc Jupiter celebratur cognomento Morius, aráque in Academia excitata. Agrippeum verò in ceramico theatrum, in Alexandro sophista apud Philostratum, ad Agrippum arbitror attinere omnino nihil. Olearum ptoma; id est πτῶμα, legimus apud Lysiam, intelligunt eruditi fructuum dilapsum vel arboris casum. Illud verò haud

negligendum: oleam ab Homero fingi antro ap- A plantatã Ithacensi, quod typum habere mundi, sapientissimis est visum, quod moles hæc universa, divinæ sit germen providentiæ, cujus creditur symbolum olea: quam Palladi consecrarunt veteres, quæ ipsa est providentia. Hinc theologica sagacitas plantam in portus capite stare surrectam, virentémque perpetuò commenta est, ut sciremus, quod est totum, non ex αὐτοματισμοῦ καὶ τύχης ἀλόγου constare: sed esse φύσεως νοερᾶς καὶ σοφίας ἀποτέλεσμα. Leviculum hoc, sed nihilo secius ap- B ponendum, olivarum officula dici sansas. Columellæ libro decimotertio, πύρηνας Græci vocant. unde locationum, venditionum, & ejusmodi omnium interpretes, proxenetásque ac mesitas putant ex functionis vilitate sansarios nuncupari, quos ratione eadem marosserios videntur appellasse Mediolanenses, velut ossarios quosdam. Oleæ ramum, atque item lauri, æsacum vocitarunt priores. Drupa nuncupamus non olearum modo C baccas, sed & arborum cæterarum, quando & δρυπετεῖς Græci dicunt. Oleam calabricam oleastellum vocant similitudinis ratione, ab oleastro deminuta est vox.

Nexorum status. Qui dicerentur nexi, & qui obærati. Nectendi ratio. Inter ibi justi dies qui sint. De Athenienſium sisachthea, & novis tabulis. Chreocopia, chreocopidæ.

D

Cap. XX.

QVi apud veteres Romanos æs alienum fecisset, idque cumulatum usuris foret, abducebatur à creditore, non in servitium, ut sæpe: sed in ergastulum quodammodo & carnificinam. Et, quod gravius multo est, abducebantur item filii, immo etiamnum nepotes, quod Dionysius scribit, & obscurè significat Livius. Si quid contradicerent, serviliter everberabantur, obsita erat squa- E lore vestis, fœdior corporis habitus, pallore ac macie perempti. Ad hæc ferè prolixa barba capillique efferebant speciem oris, vix ut noscitarentur in tanta deformitate. Hi sunt quos in historia nexos sæpe dici audimus. Nam qui conflassent quidem æs alienum, nec tamen à creditoribus in vincula essent abducti, obærati modo dicebantur: necti verò pronuntiabant eos, qui creditoribus traderentur. Livius: Deinceps & qui antè nexi F fuerant, creditoribus tradebantur, & nectebantur alii. Et alibi: Nexu vincti solitique se undique in publicum proripiunt, implorant Quiritium fidem. Cæterùm peropportunè opinor, ac perutiliter fecerimus, si hac parte amplius temporum illorum mores fuerimus exsequuti: quando, ut videtur, non in reponendis modo officiis, sed & in cæteris quoque vitæ, ac negotiorum partibus, præsertim quæ ad mutui rationem spectant, plurimi esse faciendam fidem, veteres sanxere: proindéque perfidiosius tergiversanti debitori, ac sæ- G pius fraude agenti eludentique non mediocris irrogata pœna. Exigendæ igitur mutuatitiæ pecuniæ hæc, ex Atticarum noctium observationibus fermè inibatur ratio. Confessi ac debiti judicatis triginta dies dabantur, conquirendæ pecuniæ causa, quam dissoluerent. Eos verò dies, justos appellare, decemviris collibuit, velut justitium quoddam, id est, juris inter eos interstitionem quandam & cessationem: sicuti Gellius eleganter interpretatur. Quanquam & in ratione belli, justi dies dicebantur continui triginta, quibus exercitu imperato, vexillum rufi coloris in arce ponebatur, quod Festus & Macrobius adnotarunt. Deinde, nisi dissoluerent, ad prætorem trahebantur, & ab eo, quibus erant judicati, addicebantur. Nervo quoque aut compedibus vinciebantur. Hæc enim fermè verba legis erant. Æris confessi, rebúsque jure judicatis, triginta dies justi sunto. Post deinde manus injectio esto. In jus ducito. Ni judicatum facit, secum ducito. Vincito aut nervo, aut compedibus, quindecim pondo: non minore, aut si volet majore vincito. Si volet, suo vivito: ni suo vivit, qui eum vinctum habebit, libras farris in dies dato. Si volet, plus dato. Erat autem interea jus paciscendi: ac nisi pacti forent, habebantur in vinculis dies sexaginta. Inter eos dies, trinis nundinis continuis ad prætorem in comitium producebantur: quantæque pecuniæ judicati forent, pronuntiabatur. Tertiis autem nundinis capite pœnas dabant, aut trans Tyberim peregrè venum ibant. Id porrò horrendum, & ab omni prorsum humanitate, & Romanorum mitiore ingenio sequestratum: quod & Septimius Florens memorat in Apologetico. Etenim si plures forent, quibus reus esset judicatus, secare si vellent, atque partiri corpus addicti sibi hominis permittebantur. Ipsa legis verba censui apponenda: Tertiis, inquit, nundinis partis secanto, si plus minúsve secuerint, sine fraude esto. Inire porrò nexum de iis dicebatur, qui creditoribus, quod rationi paria non facerent, addicebantur vinciendi. Iidem & nexum dare dicebantur, ut libro octavo ab Vrbe condita Livius scribit, quo loco edocemur, quando nectendi exoleverit mos. Ex hac verò alieni æris ratione, quo persæpe inopes adobruebantur, usura multiplici omnia arrodente, ac velut tabe pestifera ad corpus item correpente, nascebantur quandoque novarum tabularum decreta per summam inexsuperabilemque necessitatem, ac Diomedeam quodammodo (ut dicitur) expressa patribus. Ea propter de M. Tullius labefactationem fundamentorum reipublicæ vocat, quum pecuniæ creditæ obæratis condonantur, & novæ mox cooriuntur tabulæ, quibus nomina contineantur nova. Et alibi Cicero: Tabulæ novæ quid habent argumenti, nisi ut tu emas mea pecunia fundum, eum tu habeas, ego non habeam pecuniam? Et Seneca appellat rem perniciosissimam beneficiorum novas tabulas. Fit item in Epistolis ad Atticum mentio rei hujus, Lucceius, inquit, M. Fabii queritur apud me per literas, summum esse periculum, ne culpa senatus his decretis res ad tabulas novas perveniat: Ridicula est Grammaticorum vanitas, apud Sallustium, tabulas novas pro picturis accipientium, quo nil absurdius nec dici, nec fingi potest. Sed sunt plerique puri, puti, id est ab genitiva inscitia nusquam aberrantes, ne quid adglutinetur adventitii, tanquàm impuri mox futuri. Ex Laurentii officina id genus emanasse nugas haud admiserim facilè. Tabulas item novas intelligimus testamentum novum, priore (ut fit plerunque) expuncto irritóque: quod Epistolarum secundo approbat Cæcilius. Cæterùm nequaquam dissimulandum, civitates maximas quan-

quandoque hoc æris alieni laxamentum ac remissionem non usquequaque horruisse. Athenienses, Solone statuente, hoc ipsum admisisse, sciunt paulo eruditiores, legémque, qua statutum id est, dictam sisachtheam, hoc est σεισάχθειαν, quod significat, illius linguæ vocabulo, oneris levationem. Nam sisachtheam sunt qui cribrum interpretentur, quo in frumentis vacantia secernuntur, παρὰ τὸ σείω, quod est concutio, ut Chœroboscus. Sed eam legem ad Ægyptiorum imitationem Diodorus institutam scribit, apud quos sancitum erat, ut eorum corpora, qui civitatibus bellico usu addicti forent, à creditorum violentia libera essent: in bona tantum illi jus haberent. Eodem, inquit, modo sanxit Solon, ne ob usuras corpora civium nectentur. Plurimi enim per summam inopiam fœneratoribus, inquit Laertius, corpora sua exponebant, ac super his fœnerabantur. Sisachthea hæc chreocopia item dicitur, quasi debitorum abscissio. Ex quo Solonis amici quidam chreocopidæ ex debiti retentione sunt appellati. Quum enim ii Solonis mentem percepissent, præoccupantes multas pecunias fœnori acceperunt, agrúmque ex iis maximum astutè compararunt. Ex quo & Solon non minima est aspersus infamia, velut injuriæ particeps. Mox tamen tanquam eo nomine diis gratias agerent, institutum sacrificium Sisachtheam item appellarunt.

Tabulæ & codices accepti & expensi. Adversaria quæ sint. Iuvenalis locus declaratur. Tabulius ager, & Trientius. Apocha quid, & antapocha. Anocha. Item de nexis. Ciceronis locus explicatur. Prytanea, sive sportula quid. Theses cur juris dicundi stationes.

CAP. XXI.

Tabulas, de quibus paulo antè facta à nobis mentio est, Cicero pro Roscio Comœdo, accepti & expensi appellatione distinguit: Si tabulas, inquit, Caius Fannius accepti & expensi profert suas, in suam rem suo arbitratu conscriptas, quo minus secundum illas judicetis, non recuso. Apud eundem atque adeo eodem loco, codex accepti & expensi nominatur. Sed id advertendum amplius, quæ apud eundem Ciceronem dicantur Adversaria. Hæc verò non aliud ferè videntur, quàm libelli, in quibus negotiantes per singulos dies scribimus, quod damus vel accipimus, relaturi postea in codices accepti expensíque, aut in tabulas. Significant hoc Ciceronis verba: Nimium cito, ait, me indagare de tabulis: non habere se hoc nomen in codice accepti & expensi relatum, confitetur. Sed in adversariis patere contendit: usque eóne te diligis & magnifice circumspicis, ut pecuniam non ex tuis tabulis, sed adversariis petas? Adversaria dici arbitror, quòd adversa parte etiam scriptis implerentur, & per transversum quoque: nam negligenter admodum conficiebantur, quia delerentur statim: etenim menstrua erant, tabulæ verò æternæ: adversaria denique parui temporis memoriam: tabulæ perpetuæ existimationis, fidem & religionem amplectebantur. Hæ sunt dejecta, illæ in ordinem confectæ: in judicium Adversaria protulit nemo: codicem protulit, tabulas recitavit. Ad-

A versaria hujusmodi à Satyro nobili significata intelligo, versu illo,

Et longi relegit transversa diurni.

Quod interpretes etiam si haud barbasculi, non viderunt. Morem hunc ex transverso quandoque subnotandi in epistolis etiam servatum Cicero ad Atticum libro quinto præmonstrat. Nunc verò inquit, venio ad transversum illum epistolæ tuæ versiculum, in quo me admones de sorore: quæ res se sic habet. Adversaria ferè ac calendaria idem
B accipimus, quando & in iis singulorum mensium rationes referebantur: dicta sic, quòd singularum calendarum nomina præscriberentur: meminit Scevola Digestis de statu liberis. Item Seneca: Calendarium versat, fit ex domino procurator. Calendario præpositum invenies apud Aphricanum Jureconsultum. Calendarium verò sacrificium, quod calendis obire, moris fuit, dici legimus in veteribus memoriis. Sed & rationarium invenias, pro libro in quo vel contractuum vel gestarum
C rerum rationes comprehendantur: ex quo & apud Marcellinum, rationarius apparitor, qui rationarium conficit, ac rationibus præest: quem ratiocinatorem nuncupavit Columella. Rationibus inferre, apud Latinè ac ex formula loquentes, est in Rationario perscribere, quid cui sit erogatum. Tabularum publicarum curam comperi variè habitam & immutatam sæpe, quando permisit Augustus senatui præfectos deligere: verùm ambitu suffragiorum suspecto, inita mox ratio, sorte du-
D cerentur ex prætorum numero qui præessent. Sed Claudius ad quæstores rediit: At quia deesse robur videbatur ætatis eum primum capescentibus magistratum, Nero præfectura perfunctis, ac usu rerum plurimo peritis comprobatisque onus injunxit. Lectum apud eruditos est, expensare, dici expensum ferre in conficiendis rationibus Ex tabulis porrò hoc genus, tabulium esse appellatum comperi, agrum qui intra quinquagesimum lapi-
E dem iis est assignatus, qui mutuam reipublicæ pecuniam secundo Punico bello dederant. Trientium quoque dictum scio, quia pro tertia pecuniæ parte datus erat. Dignum verò scitu: esse in hoc item usu, quas vocant Apochas, quæ fiunt, ut iis probetur solutio, fatente creditore, sibi satisfactum. Ideóque debitori traduntur, Interstitium fit tamen, ut scribit Vlpianus, inter acceptilationem & apocham: quoniam acceptilatione omni modo
F liberatio contingit, etiam si non sit persoluta pecunia. Apocha verò non aliàs, ni ea sit erogata. Antapocham sunt qui chirographum interpretentur, quod creditori conficit debitor, fatendo à se quid sit persolutum. Antapocham intelligunt alii, chirographum, quo se obligat aliquis, ac se debere fatetur. Apocham, Græci ἀποχὴν dicunt, quo nomine quandoque significatur receptio. Apochyma verò, eadem quæ zopissa est: quam tamen hypo-
G chyma dicere mavult Paulus Ægineta. Scribit Ammonius, anochas dici in bello inducias, usu ita exigente, ultrò citróque commeandi. Quod verò ad nexos item attinet, invenio obligationem omnem apud veteres, quæcunque per æs & libram fieret, nexum fuisse nuncupatam. Idque necti solitum dici, quod eo modo obsignaretur. Innuit hoc & in Topicis M. Tullius, ubi ait, Abalienatio est ejus rei, quæ mancipi est, aut traditio alteri nexu, aut in jure cessio. Nexus, inquit Boetius, est

quædam Juris solennitas, quæ fiebat eo modo quo A in Institutionibus Caius exponit. Ad hoc ipsum respicit Ciceronis illud De oratore libro primo; Nexorum jura[,] in caussis versantur centumviralibus. In cujus tamen loci enarratione mira proferri deliramenta, sciunt, qui hujuscemodi elegantiarum non sunt omnino imperiti. Nexum quoque æs, vocatur pecunia, quæ per nexum obligatur. Dicitur & laqueus nexilis Apuleio. Sed & nexilis B item vestis, cujus fuit usus ante textilium inventionem: ut apud Lucretium non somniculosus observabit lector:

Nexilis antè fuit vestis, quàm textile tegmen.

Cæterum doctioribus hæc fortè operæ videbuntur levioris: proinde, ne γῆς ἔντερα, id est terræ interranea, studiosus videar consectari, stilum reprimam: ne forsan Hesiodium illud in me regeratur.

ἀλλὰ τίη μοι ταῦτα περὶ δρῦν, ἢ περὶ πέτρην.

Illud modo adjecisse contentus: pecuniam apud Græcos ab actore ac reo constituendi gratia judicii contributam depositámque, prytaneam nuncupari: quæ à Romanis, sportulæ signatur nomine. Cæterum, qui succubuisset, omnia resolvebat: ea verò in publicum cedebant, aut Judicum mercedem: ex quo & ipsas juris dicundi stationes, theses quandoque appellatas, legimus. Prytaneorum meminit Isocrates ad Callimachum.

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN LIBROS ANTIQUARUM LECTIONUM LODOVICI CÆLII RHODIGINI, ad D. Franciscum Malagninum, Præfatio decimatertia.

DOMESTICÆ frugalitatis opus esse non me latet, eos gratuito aliquo impartiendos esse munusculo, qui ipsorum aucupatos tutelam continuè obsequiosis meritis insequuntur: qualem te Francisce Malagnine civis optime, & scio & jam diu novi, qui nulli noxius, omnibus commodus, mihique ipsi opportunus existens, me ipsum perpetuò tibi deditum, gratiori tua in me benevolentia esse voluisti: atque eo maximè in Lodovicum Cælium mihi patruum, qui & patris tui, totiúsque Malagninæ prosapiæ & ope & opere continuè suffultus, ad talem scientiæ apicem pervenisse, verè dijudicari potest: qualem Antiquarum lectionum opus ab eo novissimè castigatum præ se fert. Quod quum his diebus cursim ac levissimè pertransirem, ejusdem portiunculas aliquas intimioris amicitiæ vinculo sibi astrictis dicatas, alias autem & potissimè nova adjunctas castigatione, nullius inscriptione munitas cognoscerem: mihi operæ pretium visum, eas omnes non nisi patrono munitas propellere, atque ob id te decimitertii libri designatione gravare: quod eo libentius factum volui, quo doctrinata censura decoratum, optimæ ingenuitatis munimine suffultum, probissimæque bonitatis plenitudine saginatum omnes palàm profitentur. Quòd & si pauxillum, id tamen libenti accipies animo: Camillúmque Richerium tibi deditissimum in ipso contemplatus tibi dedititium, ac doctissimi quondam tui præceptoris nepotem libentissimo eo tuo affectu fovebis, quo antiqua in Lodovicum Cælium tuorum collata beneficia præ se ferunt. Vale.

LODO-

LODOVICI CÆLII RHODIGINI
ANTIQUARUM LECTIONUM
[illegible]

[illegible]

CAP. I.

[illegible]

[illegible] corrumpentem [illegible] rem semel bene [illegible] vocare solebat. [illegible] quod semel cessit, relinquere. [illegible] Achi[illegible] ipse sepulti. [illegible] gnat [illegible] contentus: ad[illegible] Neque hæc [illegible] secunda fui. Ajebat [illegible] virtutem esse [illegible] Hinc & in Matthæi Evangelio [illegible] μὴ βαττ[illegible] id est [illegible] loqui. Sunt qui battologia vitium esse [illegible] illis [illegible] Me-[illegible] tamo: pholeon [illegible]

At senior, postquam [illegible] geminata [illegible]

[illegible]

Metella [illegible]

[illegible]

Sic & apud [illegible]

[illegible]

CAP. II.

[illegible]

Auctor idem [illegible] appellatum [illegible] ventrem [illegible] ex Ca[illegible] [illegible] quod August[illegible] [illegible] ad fabulam [illegible] per [illegible] nycterida [illegible] Hic vero [illegible] Pythiam [illegible] Euripides [illegible] sapientissimus Socrates. [illegible] apud eru-

[illegible]

[illegible]

Cap. III.

M[illegible] prove-[illegible] ali-[illegible] vel-[illegible]

[illegible]

[illegible] Et [illegible] elaboramus sedulo: quid si [illegible] tendat sunt, [illegible] stomacho [illegible] edition [illegible] fidatos etiam amicos: ut non [illegible] ex capite hoc

[illegible]

CAP. IV.

L[illegible]

[illegible]

cum glottocomium. Est & sua calceamentis glotta,

[illegible]

vit etiam C[illegible]

Olim

Oleo conficiendo (inquit) molæ utiliores sunt quàm trapetum: trapetum, quàm canalis, & solea: rectius fuerit Solena. A lingua denique lingulam dici deflectique non ferè latet. Hinc, quod scitu dignum est: lingulatos legimus tubulos ex parte altera, ut alius in alium inire convenireque possint, veluti linguæ præferentes schema: nam est ligula item lignum vel lapis concavus, qua defluere vinum potest, vel aqua. Columellæ autem est mensuræ nomen ligula. Gellio etiam gladioli in linguæ speciem. Olophygdonas vocat Theocritus, quæ in summa lingua consurgunt, pustulas. Olophyctidas dicunt Attici. Ranas veterinarii vocant vitiosa linguæ bubulæ incrementa.

Ex lingua propagari plerunque bona, sæpe etiam mala. Silentii & sermonis præparci laus præcipua. Loquacitatis epodos. Heraclidi factum scitu dignum. Item de Zenone. Antonini Pii historia. Piscitio cur abstinuerint Pythagorei. Ellopes unde. Linguas cur offerrent deorum honori. Plinii locus ex libro septimo illustratur de arcanorum proditione. Gephyrismi qui dicantur.

Cap. V.

Ægyptiorum regem periclitandi gratia, cujusmodi foret in Pittaco prudentia proditum memoriæ est, integri animalis carnes ad eum transmisisse, petentem, secerneret inde, quod optimum censeret, rursumque quod pessimum. At is unam modo linguam eximens ad eum referri jussit, symbolicè innuens atque opertè, in ea corporis portione ingentium sæpe bonorum latere fomites: nec deesse tamen si prodiga & infrenis, maximarum cladium organum, ac scelerum quodammodo ineluibilium scenam. Hinc apud Euripidem Ino audacius astruit, tenere se tacendi tempora, atque item loquendi. Sed & qui generosè insigniterque ac omnino regiè imbuuntur, tacere discunt prius, mox verò loqui. Proinde Antigonum regem ferunt, sciscitante filio ex eo, quando conclamari vasa juberet: non aliud respondisse, quàm, Veritusne es, solus canentem tubam ne audias? Ita cui principatum relicturus erat, secretum committere non est ausus, solum monuit, in procinctu foret, ac tacitus expectaret imperium. Idem ferè & Metellus senex, instante siquidem quopiam, & ejusmodi quid efflagitante: Si, inquit, tunicam hujus arcani consciam arbitrarer, e vestigio exutus concremarem. Equidem sicuti monas, id est unitas suos minimè limites egreditur, sed omnino unum perseverat, manetque: unde & monadi nomen inditum. Dyas verò, id est dualitas principium est differentiæ indefinitum: statim enim à se deficit, duplicatione in multitudinem abiens. Consimili ratione sermo ab uno primoque non recedens verè arcanus est, ac dicitur. At si alteri communicetur, jam famæ ordinem subit. Nam Poeta nobilis ἔπεα πτερόεντα, id est verba esse dixit alata volantiaque. Navem quidem ventis abreptam anchoris infrenamus ad rapiditatis hebetandam vim. Sermo ex ore, velut portu excurrens, stationem nanciscitur nullam, neque (ut Græci dicunt) ἀγκυροβόλιον, id est anchoræ jactum. Frustra succinueris communem futilium loquutorum ἐπῳδὸν, dum verbis humidis & lapsantibus defluunt: hæc nemini dixeris, sile, apud te sint ista. Sacris silentii mysteriis initiari præstiterit, ac altius contemplari, quanto majore prosequamur admiratione, ampliusque amemus, sapientiores arbitrati, verbis parcentes. & (ut Græci expressius dicunt) στρογγύλους καὶ βραχυλόγους, quàm hosce effrenes, quos raptari temerè videas, dum sensuum effutiunt involucra, & verborum instrepunt voluminibus, ac vocum turba: & vitio Pisoniano quum loqui nesciant, tacere tamen haud queunt, sibi nihilominus acuti videntur, etiam si omni pistillo retusiores. At illorum præparcus substrictusq; ie sermo verbis est modicus, sensu latè sese fundit, & expatiatur. Hosce admirens Plato ita laudat, ut acerrimis esse jaculatoribus persimiles dicat, ῥήματα ἄξια καὶ συνεστραμμένα φθεγγομένους. Hac ratione Spartanos suos Lycurgus à pueris silentio insuescere cogebat: hinc laus celeberrima: sicuti ferrum attemperant Celtiberes, ubi in terram defoderint, ac redundans terrestreque abstulerint: ita & Laconicum sermonem nullis opertum corticibus, omnibusque quæ superfluant, resectis eam habere temperaturam, ut rerum modo vim efficacius persequatur, exprimatque. Catoni insigne illud reddidit M. Tullius: ut eum dicat nullum unquam emisisse verbum, quod emissum, doleret. Quanquam Augustinus laudem quidem videri hanc clarissimam scribit: credibiliorem tamen de nimis fatuo, quàm de sapiente perfecto. Adde quòd Pythii Apollinis templo non Iliada, non Odysseam, non Pindari pœmas inscripsere Amphictyones: sed Cognosce teipsum, Nihil nimis, Fidejussioni præstò est nocumentum. An non & Apollo ipse in responsis affectator erat brevitatis? Inde certè additum loxiæ, id est obliqui cognomentum putant, quod loquacitatem & verborum colluvionem tota vi reclinaret, magis quàm ex obscuritate. Immo verò & qui symbolicè, nullo prorsum vocis usu, quæ res deposcat, enunciat, præsigni laude prosequimur, & admiratione. Sicuti quod ab Heraclito quandoque factitatum accepimus: quum enim extentis eum precibus rogarent cives, sententiam suam proferret de concordia, inscendens eminentiorem locum aquæ frigidæ calicem sibi protinus afferri jussit, in quem ubi farinæ aliquantulum inspersisset, promiscere amplius glachone (species herbæ est) cœpit, moxque hauriens, ne verbo quidem facto, inde se proripuit, prudentibus intelligendum relinquens, si vilioribus ac obviis acquiescerent, nec omnino gliscera sumptusque affectarent immodicos, pacem habituros inter se, atque concordiam. Silentii verò ex Zenonis dicto laus item præclara est: regios legatos Athenis convivio exceperat quidam, adhibitis etiamnum philosophorum plerisque. Quum autem, ut assolet, multa hinc inde dicerentur, Zeno interim tacitus singula observabat: tum legati festiviter sublandiantes, atque propinantes etiamnum: De te verò, inquiunt, regi quid renuntiari jubes? At is rectè inquit, senem à vobis perspectum Athenis, qui inter pocula servare silentium possit. Vnde est illud, Qui custodit os suum, custodit animam suam: qui inconsideratè loquitur, sentiet mala. Et illud accepimus, Non minus interdum oratorium esse tacere, quàm dicere. Loquendi temeritatem non cordis modo pervigili cura, sed & dentium excubiis in ore collocatis circunscripsit natura, obsepsitque. Laudi est facundia, inanis verborum sonitus, nulla sub-

jecta sententia, nec scientia, vitio non caret vel A maximo: nam ἀχαλινῦ ςόματ☉, id est oris effreni, postremum infelicitas occupat. Adde, quòd quib⁹ multa effutire moris est, aut falsa loquuntur, aut superflua, vel (quod verius) utraque: quæ sanè ab viri dignitate aliena, ab Philosopho autem alienissima & sunt & censentur. Præcepta verò illa haud prætereunda prorsum, quibus commonemur, uti veloces quidem ad audiendum simus, & accurati, sic ad videndum quoque: ad credendum verò tardi, ad judicandum, tardiores etiamnum, ad B loquendum omnino vel tardissimi. Platonis oraculum est, uti verum loquamur duntaxat, sicubi profuturi sumus, aut sanè taceamus. Inter alia, inquit Julius Capitolinus, hoc est vel insigne Antonini Pii civilitatis argumentum: nam Omuli domum invisens, miransque porphyreticas columnas, quum ex eo quæsisset, unde eas haberet: ac respondisset Omulus, quum in domum alienam veneris, & mutus & surdus esto: patienter tulit. Anacharsis in convivio apud Solonem consopitus ita C decubuerat, ut sinistra comprimi pudenda viderentur, os autem dextra, quod freno valentiore indigere linguam opinaretur, rectè utique conjectans, quando non facilè tot recensueris homines, qui Venereorum intemperantia calamitates sibi contraxerint, quot civitates principatusque arcanorum desolavit enuntiatio. Hinc à sapientibus conjectatum, dicendi quidem homines esse nobis magistros: tacendi autem Deum nos habere præceptorem, quando in sacris mysteriisque favere D linguis jubemur. Proinde Simonidis sententiæ firmiter inhærendum, quem dicere solitum accepimus, ὅτι λαλήσας μὲν πολλάκις μετενόησε σιωπήσας δ᾽ οὐδέποτε, id est, loquutum esse pœnituit sæpe, tacuisse nunquam. Hinc & Pythagoricos Athenæus scribit, animantes quidem reliquas attigisse, verum moderatè, quasdam etiam immolasse: pisces autem nec gustasse omnino echemythiæ, id est silentii ratione. Quippe silentium esse opinantur divinum quiddam, pisces verò prorsum sine voce E animadvertuntur, vel parœmia suffragante apud Lucianum, cæterosq;. Quin ejusdem argumentore, ellopas dicere pisces poetis mos invaluit, veluti illopas: nam ἴλλεσθαι, prohiberi exuique signat: ops verò significantiam habet vocis. Sunt verò ellopes Hermolao Theodoroque acipenseres. Alii squammatos intelligere malunt, παρὰ τὸ ἐν λεπίσιν εἶναι. Hinc Theocrito ellopieuein piscari indicat, ἐλλοπιεύειν. Ellopem Pamphylio tantum mari compasci, Columella scribit. Quæsitum ve- F rò ab eruditioribus, unde factum veteribus, ut deorum honori linguas contribuerent: quando & Homerus ait,

Γλώσσας δ᾽ ἐν πυρὶ βάλλον.

id est, linguas verò in ignem conjecerunt. Et sunt qui id modò proferant, Jonum hoc moribus receptum: alii, quia inter membra reliqua, bonitate lingua præstet: optima verò diis reddi, par sit: alii, quòd linguæ parcant & verbis somnum petentes. quo sanè argumento etiam Mercurio libabant po- G stremò: vel item quia in conviviis prolata, silentio deceat involuere: aut quoniam linguas amburendo perperam dictorum labes inustas expurgarent. Propterea terrestribus diis inde primitias item offerebant. Gephyrismos lego appellatos Cephisi in Attica fluminis accolas, dicacitatis, & convitiorum ratione. Polybio certè γεφυρίζειν subsannare indicat, χλευάζειν. In hac denique silentii mentione succurrit, Plinii locum explicemus, ex libro septimo de Augusto, Inde suspicio in Fabium, arcanorumque proditionem. Audio esse qui ad Mœcenatem hæc putent referenda, quorum inscitiam coarguit Tacitus Cornelius, ex cujus Annali primo paucula subscripsi. Quippe rumor incesserat paucos ante menses, Augustum electis consciis, & comite uno Fabio Maximo, Planasiam vectum ad visendum Agrippam. Multas illic utrinque lachrymas, & signa charitatis, spemque ex eo, fore ut juvenis penatibus avi redderetur: quod Maximum uxori Martiæ aperuisse: illam Liviæ, C Navum id Cæsari. Neque multo post extincto Maximo, dubium an quæsita morte, auditos in funere ejus Martiæ gemitus semet incusantis, quod causa exitii marito fuisset. Cæterum de Fulvio eadem penè in commentario De garrulitate, refert Plutarchus. Cæterum partem hanc Plautinis cludamus salibus, Sine virtute argutum civem mihi habeam pro præfica, Quæ alios conlaudat, seipsam non potest. Quod de acipensere commeminimus, scire oportet: ab antiquis esse dictum aquipensera, ab aquis: proinde C unum modò recipere.

Pudicitiæ commendatio. Patavinorum laus. De Cornelio sacerdote Patavino. Hyperoum quid. Theristron. Distegon.

CAP. VI.

Doctissimi viri sententiam esse, Hieronymus scribit, Pudicitiam in primis esse retinendam: quoniam ea amissa, omnis ruat virtus, & in ea decoris muliebris enitescat principatus. Hæc pauperem commendabilem facit, divitem extollit, deformem redimit, exornat pulchram. Viros quidem consulatus illustrat: effert in æternum nomen, eloquentiæ claritas. Militaris gloria, & ex devictis gentibus arreptus triumphus parem quodammodo Deo facit. Multa porrò sunt quæ ingeniorum fertilitati nobilitatem adoptent præsignem. Per propria mulieris virtus, pudicitia censetur. Hæc Lucretiam Bruto æquavit, nescias an etiam prætulerit: quoniam Brutus non posse servitutem pati, à fœmina commonitus edidicit. Hæc æquavit Corneliam Graccho, hæc parem alteri Bruto Portiam fecit. Notior est marito suo Tanaquil. Hierophantas quoque Atheniensium cicutæ sorbitione castrari solitos legimus: & postquàm surrecti in pontificum amplitudinem fuerant, viros esse desiisse. At nullis cicutis Antiochus tertius virum tamen agere non sustinuit, qui conspicatus Dianæ sacerdotem forma præcellentem, confestim Epheso abiit, ne sensuum illecebrosa violentia transversum raperet, quippiam exprimens, quod castum minus, minusque sanctum foret. Cæterum inter virtutis hujusce claritates adeò præsignis, adeoque gemmis & omni auro pretiosioris, etiam si in plerisque enituit, quas tamen veteribus præferas Patavinis, invenias haud sanè multas. Castitas loci, & severitas tantum non incomparabilis, & non tricesimo tantum fructu eminentissima, sed sexagesimo quoque, quin & centesimo, abiit in proverbium etiam antiquis. Quis enim non legit vel illud Valerii Martialis ex undecimo epigrammatôn.

Tu quo-

Tu quoque nequitias nostri, lususque libelli
Uda puella leges, sis Patavina licet.

Quòd si quis invidè nimium solers est, ac lepidissimo Poëtæ credendum minus opinatur: is quæso Plinii Cæcilii ex primo Epistolarum astipulationem audiat, qui ubi universam Transpadanæ Italiæ partem, ut multum verecundiæ, ac frugalitatis antiquæ retinentem collaudavit: denique ait de puella quadam, Habet aviam maternam, Serranam Proculam è municipio Patavino: nosti loci mores. Serrana tamen Patavinis quoque severitatis exemplum est. Durant etiamnum in virginibus priscæ castitatis vestigia, quando non nisi operta facie prodeunt visendæ in publicum: velut dictent subinde illud Hieronymi: Illa tibi sit pulchra, illa amabilis, quæ procedens in publicum vix uno oculo qui viæ necessarius est, patente ingreditur. In hoc, scitu dignum illud occurrit, quod in Græcorum observatum historia est: siquidem apud Spartanos diu obtinuisse legimus, ut aperta facie virgo, at convelata nuptæ in propatulo viserentur. Cujus eam Charilaus reddebat rationem, ὅτι τὰς μὲν κόρας ἄνδρας εὑρεῖν δεῖ, τὰς δὲ γυναῖκας σώζειν τοὺς ἔχοντας: id est, quoniam virginibus viros sibi prospicere, necessarium sit: mulieribus autem quos compararint, custodire. Observatum & illud, Chalcedonias mulieres eum servasse morem ut si in alienos viros & magistratus potissimum inciderent, dimidium retegerent faciei. Quæ à viduis coorta consuetudo prorepsit & in eas quæ junctæ viris forent. Scribit Tacitus Cornelius, Poppææ Sabinæ raros fuisse in publicum egressus, idque velata parte oris, ne satiaret aspectum, vel quia sic decebat. Sed nec in fœminis modo se Patavinæ virtutis extulit altitudo. Nam ut Thraseæ Patavini philosophi sanctam morum gravitatem Cornelio Tacito, Martiali, cæterisque celebratam omiserim: qui Patavii quandoque ludis cesticis, à Trojano Antenore institutis habitu tragico cecinerat: ac summa præcellentes doctrina & eloquentia viros prætéream: scribunt Platonici scientissimi, esse quandam animi vacationem, quæ ab admiratione fiat, qua Sibyllæ ac Pythiæ sacerdotes, quum Jovis aut Apollinis intimum eruppissent specu, ac prorsum esse ibi cæleste numen, animo constanter concepissent, in eum abire stuporem solitas divinæ majestatis veneratione, ut sensuum ac phantasiæ, rationisque omnino conticescente vi, tota mens in Deum visa consurgere, indeque augustior, futurorum scientia instrueretur amplissimè. Quamobrem Cornelium Patavinum sacerdotem, loco nobilem, religione venerandum, vitæ castitate persanctum, Titi quoque Livii familiaritate celebrem: repentè altius mente surrecta, proclamasse, in mutuam cædem exercitus coorientes conspicari se pugnarique mox, ac deinde alios cædere, alios urgere, cædem, fugam, tela volantia, prælii instaurationem, gemitus, vulnera, perinde ac in re præsenti versaretur ipse: denique vociferatum, vicisse Cæsarem. Quod verè à me dici, auctor est cum Livio Plutarchus, multique præterea. Porrò ita affectos fuisse Corybantas, Orpheus scribit. Eodem & Vaticinii genere præcelluisse Carthaginiensem Albigerium legimus: quem scimus, quicquid egisset quisque, aut omnino cogitavisset, dæmonibus afflantibus, respondisse. Id quod vix impetraret fidem, ni ejusmodi se vaticiniis interfuisse pluries, gravis auctor Augustinus testatum voluisset. Hæc De civitate nobilissima prolibasse nos, haud mirari convenit. Illi, quicquid sumus in literaria quasi negotiatione, post Deum optimum maximum, & parentum curam, acceptum ingenuè referimus: illic bonam ætatis partem educati imbutique, tum Græcè, tum Latinè: mox verò & provincialium stipendiis profitendi munere perfuncti. Quin & hasce qualescunque lucubrationes nostras ibidem in Fortunæ domo, si quid & hoc ad rem facit, condere auspicati sumus, quas & diu jam absolutas materiam fecissemus publicam, ni bellorum intonante gravius fragore, studiorum curam interpellatam vehementius retudisset dimicatio de capite, ac librorum suppellectile toties subeunda. Proinde ἀντιπελαργοῦμεν, id est vicem rependimus, ut possumus. Certè loci memoria dulcissima æstuationem mentis lenit sæpissimè. Nec tempero mihi, quin parte hac elogium præclarum Constantini Palæologi protinus ingeram studiosis tantæ claritatis: qui Romæ mensa exceptus ab sanctæ Crucis Cardinali, quum Patavii forte incidisset mentio, dicere haud est veritus, Ni ab sanctis viris sciret proditum, haberi ad exortum deliciarum paradisum, planè arbitraturum se fuisse, non aliubi esse, quàm in Patavina præ suavi amœnitate. Hyperoum denique thalamum, ut paucis diverticulum repetamus, Græci interpretantur δίστεγον, virginibus destinari à veteribus solitum, ut custodirentur tutius. Quòd si tanti vitrum, quanto plus margaritum? Nam & Hieronymus de puella CHRISTO destinata: Nunquam exeat (inquit) foras, ne inveniant eam, qui civitatem circumeunt, ne percutiant & vulnerent, auferantque pudicitiæ theristrum, & nudam in sanguine derelinquant. Ut verò Hieronymi verbum intelligas, multis incognitum, dicitur æstiva vestis theristrum: de qua in vestium generibus dicitur quoque. Sed advertenda tamen Hieronymi sententia in libro Hebraicarum traditionum in Genesim: Theristrum, inquit, pallium dicitur, genus etiam nunc Arabici vestimenti, quo mulieres provinciæ illius velantur. Auctor idem Hieronymus alibi: Esse rem teneram in fœminis, pudicitiæ famam: quasique pulcherrimum florem citò ad auram levem marcescere, tenuique flatu corrumpi: sed tum præcipuè, ubi ætas consentit ad vitium. Pudicitiæ honorem præbuit eum Romana majestas, ut omnis dignitatis gradus eis de via cædere consuesset.

Chiorum castitas eximia. De filiabus Erechthei. Hyacinthides puellæ. Athenienses cur Tettigophori. Ciceronis locus illustratur. Leocoræ puellæ quæ sint. Hieronymi locus. Item Macaria. Machæronii pastilli. Partheni, id est virgines, quæ per exochen dicantur.

CAP. VII.

Legimus verò in Græcorum monumentis, maximum quoque temperantiæ muliebris argumentum prodiisse ex Chio: quoniam neque adulterium, neque illegitimum concubitum, si credimus, ullum ibi accedisse unquam ferè proditum memoriæ est. Mos præterea inoleverat ibidem vetus, ut virgines sacrorum statutis temporibus in unum omnes coactæ per aliquot dies unà versa-

rentur: quas earundem amatores, facto item agmine, insequebantur: quo ludentes eas inter se, ac saltantes conspicerent: noctu autem eodem agmine singularum domos ingressi, parentibus fratribusque, quæcunque facto opus esset, administrabant. Evenebat verò sæpius, ut eandem plures amarent, sed amore tam sancto atque modesto, ut quum primum tradita viro puella foret, repentè omnes inde resilirent. Illud denique proditum monumentis duodecimo Philippicorum à Theopompo est, consuevisse Athenienses inter sacrificandum, Chiis & sibi prospera comprecari à diis. Sed de Chio item Eupolis hæc, αὕτη χῖος καλὴ πόλις. Cæterum ut racematio hæc quippiam variantis habeat amœnitatis, explicemus interim M. Tullii nodum ex primo Tusculanarum quæstionum, in quem impactus interpres connivet. Itemque ex Oratione pro Sestio, in qua sic fermè legimus: Mortem quam etiam virgines Athenis, regis Erechthei filiæ pro patria contempsisse dicuntur, ego vir consularis, tantis rebus gestis, timerem? Meminit & De finibus quinto, verum sub eodem obscuritatis involucro. Invenio igitur Erechthei filias primum per quandam exochen παρθένους, hoc est virgines nuncupatas, & sex fuisse numero, Protogeniam, Pandoran, Procrim, Creusam, Orithyjam, Chthoniam. Ex iis Protogenia & Pandora, pro regionis salute jugulandas se obtulerunt, ingruente Bœotio bello. Immolatas verò ferunt in pago Hyacintho: unde & virgines Hyacinthides sunt cognominatæ: sicuti Phanodemus testatum reliquit, atque item Phrynichus non præteriit. parthenos quoque, id est virgo, cui Tauriscythæ naufragos immolant, & Græcos, quotquot fuerunt adepti, Iphigenia intelligitur, Agamemnonis filia: ut scribit Herodotus. Quin & Pallenidis Minervæ sacerdos sic dicitur. Sunt ex Græcis, qui ex Apolline ac Creusa Jovem memorent natum: quæ ratio effecisse traditur, ut Athenis Apollo coleretur Patrous, veluti progenitorum unus. Sicuti Jupiter item eodem colebatur cognomento, sed causa diversa. Nunc illud obiter adnotatu dignum, Erechtheum hunc ex terra editum præbuisse argumentum, ut Athenienses, quibus is imperitarit: terra item geniti censerentur ac nominarentur αὐτόχθονες: sicuti docuit etiam Plato: proindeque ejus rei symbolum, τέττιγας, id est cicadas aureas solitos gestare, dictosque eo nomine Tettigophoros. Etenim e jusmodi traditur animalis origo. Cujus rei testis quoque locupletissimus extat Thucydides historia prima: & nos antea commeminimus. Demosthenes in funebri Oratione mentionem puellarum habet, Hyacinthidas, ut prætexuimus, docens cognominatas. Et quia ibidem, Leocoræ item nominantur, amplius sciendum, in Græca historia sacellum Leocorium nominari frequenter. Ejus memorabilis ratio traditur: quodam tempore ingens annonæ caritas Atticam vehementius premere cœpit. Consulta oracula cecinere, malorum finem non defuturum, nisi immolaretur puella. Tunc publico bono permotus Leos quidam, Orphei filius, sicuti nonnulli interpretantur, filias civitati immolandas exhibuit, Phasithean: sive ea sit Praxithea, ut est apud Ælianum: Theopen, Eubulen: quæ tanto beneficio, inopiæ nacta exitum, pietatem patris puellarum consecrationis honore putavit rependendam, structo sacello, quod ab ipsius nomine, necnon à puellis, quas Græci κόρας dicunt, Leocorium est appellatum: meminit Strabo, Thucydides, Cicero De natura deorum tertio. Demosthenes: Audierunt, inquit, Leontidæ fabulis celebres Leocoras, ut eas obtulerint σφάγιον τοῖς πολίταις ὑπὲρ τῆς χώρας. Advertendus autem parte hac Hieronymi in Jovinianum locus libro primo, citra intellectum ambustus: nam ex historia virginitatis præconia repetens: Chalcodecus, inquit, quoque filia illa Leo virgo perpetua, pestilentiam patriæ scribitur spontanea morte solvisse. legendum arbitror, Græcorum decus quoque filia illa Leo. Paulo enim antè ab Virgilio Camillam sic laudatam tradit: O decus Italiæ virgo. Proinde infert de suo Hieronymus: Græcorum decus quoque filia illa Leo. Verbum autem Leo, quod legentibus facessere negotium potest, casus est patrius, more Attico, ab recto qui est Λεώς. Nec mirari diversitatem oportet, quæ fabulosis est perfamiliaris omnino. Adde, quòd ubi Græcè modo λιμὸν, id est famem legimus, videtur legisse Hieronymus λοιμὸν, id est pestem. Potuit ex morbo item latius grassante annonæ mox insequi caritas. Sicuti & una filiarum expiationi sponte se obtulisse, patre statim & reliquas ad exemplum provocante. Cicero Erechtheum scribit cum filiabus numinum vice coli. Sunt qui id putent factum, quod diximus, bellante adversus Eumolpum Erechtheo, qui quum se futurum victoriæ compotem accepisset, si filiam immolasset prius, communicata re cum Praxithea uxore, illam mactavit, cujus in Erechtheo meminit Euripides. Erechtheum & Erichthonium, libro Temporum pro eodem accipit Eusebius: quem etiam scribit primum quadrigas junxisse, sed in Græcia tantùm: nam apud gentes alias jam tum fuisse, certissimis probari argumentis potest: propterea Virgilius,

> Primus Erichthonius currus, & quatuor ausus
> Jungere equos,

Macariam quoque Herculis filiam pro incolumitate publica se devoventem magnificè ab Atheniensibus eisdem funeratam accepimus. Ejus in Hippia sic commeminit Plato: Macariæ Herculis filiæ ad expiandum scelus sacra facito, prophana enim sunt, ô Socrates, hujusmodi quæstiones. Non præteriit in Pelopida Plutarchus: Ex antiquis, inquit, Menœceum proferentes Creontis & Herculis Macariam. Qua in re interpellati adeò circumferuntur Latini codices, ut nullus colligi sensus queat. Machæronion verò Dioscoridi libro quarto, herba est quæ xiphion quoque dicitur, & gladiolus seu pugio: quoniam gladii speciem foliis præbeat, radice (Theophrasto tradente) dulci, ubi excoquatur: proinde trita farinæ admiscebatur. Quo argumento, ex nostris nonnulli machæronios suspicantur, modo pastillos nuncupari, quibus caseo conspersis, aut melle litis, si oleo frigantur, passim vulgus utitur haud sanè politius. Machæriones autem apud Spartanos dicti sunt Anticratis posteri, quod is machæra, id est gladio Epaminondam in bello strenuè confecisset.

De leonibus non indigna relatu adnotata quæpiam, Leoni mortuo barbam vellere, quid. Martialis locus

locus exponitur. Diomedis filiæ cur dicerentur equæ. Smerdaleon unde. Glaucopis cur, & mare glaucum. Γλήνη unde, & triglena. Galene. Ephelcis quid. Σκύζειν, id est scyssare, quid. Charopi oculi & ravi, qui sint, atque item helicopes. Voluta. Alcea quid. Vra pro cauda, cur. Proverbia ex leonibus conformata. Basiliscus in leone cœlesti quid. Leontocomi. Leo, solis symbolum, & cur templorum custos.

CAP. VIII.

Leonem animal notissimum, inveni inter Grammaticos Græcos, qui dicerent, à videndi potentia nomen esse adeptum, παρὰ τὸ λάω, τὸ θεωρῶ, quod sit fera visus acutissimi: sicuti in libro quem ad Herodotum scripsit, Manethon tradit, nec unquam omnino admittat soporem. Sed hoc aliis videtur perabsurdum: neque enim esse aliquod animal, cui perpetua sit vigilia. Quod ipsum Aristotelis doctrina prorsum comprobatur. Fortè (inquiunt) ut dorcades, apertis oculis leo conquiescit: unde irrepsit sententia, illum nunquam dormire. Leonis oculus, utique permagnus est: at incumbens oculo pellis longè minor, quàm ut oculum totum valeat obtegere: unde fit, ut oculis apertis, somno frui videatur. Ab hoc animali formatum adagium, scribunt Græci: sed & Latini certatim, λέοντα ξυρεῖς, hoc est, leonem radis: de iis qui factu impossibilia tentant, aut non citra periculum. Propterea Plato, sicuti commeminit etiam Philostratus, idem esse dixit, Leonem radere, & Thrasymachum συκοφαντεῖν, hoc est, calumniis circumvenire. Ad quod alluserit Epigrammatum decimo Martialis illis versiculis,

> Quid vellis vetulum Ligella cunnum?
> Quid busti cineres tui lacessis?
> Quare, si pudor est, Ligella noli
> Barbam vellere mortuo leoni.

Cæterum cur denique Poëta doctissimus partem in muliere, quæ honestè nominari haud potest, leonem censuerit appellandum: quod erat explicandum in primis, aut non traditur, aut ineptiæ Siculis gerris ac diphthera vaniores proferuntur: quas ex diametro à sensu legitimo disparari contenderis, modo ne Latmio sis somno consopitus. Sunt enim qui ideo dici opinentur, quia mirum in modum leoni fœtet anima: quod Plinius & Aristoteles scribunt: vel (inquit Domitius) quod placet, proverbium est, quum volumus aliquem excitare, qui moveri non potest. Sed boni consulant eruditi, si quid præter opinionem acutissimi interpretis in medium protulero. neque enim bibliotaphi sumus: sed quidquid lectione varia compertum nobis est, gratissimo animo in literas mittimus publico studiosorum emolumento, judicent volentes, sed citra livorem. Nec Suffenum agere me putent, priusquàm rem amplius introspexerint. Legimus in Nicandri Theriacis ad hunc modum,

> δήεις κεγχρίνεω δολιχὸν τέρας, ὅν τε λέοντα
> αἰόλον αὐδάξαντο πεισίστικτον φολίδεσσι:

Eum locum doctissimus interpres enarrans inquit, ad verbum ferè tralata sententia: Est Cenchrenas oblongus serpens, maculosus, quem etiam

A dici leonem, asserit Nicander: vel ex variantibus squammis, aut ex generositate, aut quia rectam gestat caudam, & se ea dissflagellando excitat in pugnam: vel quia mordet, ac hominis sanguinem exsorbet, quæ ipsa & leo facit. Ex iis animadverto, acutissimum simul & doctissimum Poëtam muliebre pudendum leonis nomine festiviter appellasse, quoniam & ipsum coitus avidum (sit honor auribus audientium) subinde masculorum sanguinem exsurgere non desinit. Vrinam siquidem geni-
B talem esse concoctum sanguinem, plures tradidere, & Satyrus innuit,

> Accipiat sanè mercedem sanguinis, & sic
> Palleat, ut nudis pressit qui calcibus anguem.

Mortuum verò dixit, quoniam ætate jam videretur emeritum, & ad Venereos usus hebes ac frigidum. Hæc porrò tetra libido Diomedis filias in Thracia equarum nomine celebres facit, ut quæ turpissimæ adventantes vorasse sint dictæ: quan-
C quam interimi à patre solitos, intelligere maluerit Eustathius. Verum, ut ad institutum redeamus, Leones in deliciis atque item leopardos habuisse narratur Heliogabalus, exarmatos cicuresque: quos ita instituerant mansuetarii, ut ad mensas secundas jussi accumberent ex inopinato, nemine conscio, exarmatas esse feras. Dici verò leones, ut jam dictum est, traditur ab Porphyrio, παρὰ τὸ λεύσσειν, id est ab visus excellentia. Propterea Homerus, Σμερδαλέω δὲ λέοντι: nam smerdaleon, in-
D quit, formatum à μέρδειν est, quod μαίρειν indicat, id est splendere, accedente ζα particula, intendendi vim habente. Sic alibi Poëta idem, γλαυκιόωντες δὲ λέοντες. Sicut Glaucopis vocatur Minerva, ἀπὸ τοῦ γάλακτος, ab lacte, quod esse ἄσκιον convenit, & proinde album. Ratione eadem, glaucum appellatur mare: quin & oculi pupilla γλήνη, & ellobia τρίγληνα: quoniam ex albedine splendicent. Galene item ex eadem profluit ratione. Nitescit utique tranquillum mare, obscuratur autem turbu-
E lentum: inde Homerus, Μελαίνεται δέ τε πόντος. Scribit in Physiognomia Aristoteles, leonem inter alias animantes maris ideam esse sortitum optimam: Os enim habere magnitudinis justæ, faciem autem (ut sic interim appellem) magis quadratam, non osseam valde, superiorem maxillam non prominentem, sed inferiori comparem: χαροποὺς ὀφθαλμούς, ἐγκοίλους, οὐ σφόδρα περιφερεῖς, οὔτε ἄγαν προμήκεις. id est charopos oculos, concavos, non valde rotundos, neque admodum projectos.
F Glaucos oculos splendescentes dici, hoc est charopos, Apollonii interpres probat: Theodorus charopos in Aristotele, libro primo, fulvos interpretatur. Ravam lupam, apud Horatium de oculorum colore dictam interpretantur: quia ravus color, fulvus sit, sed nigroris habens aliquid. Proinde ravos oculos, charopos rectè dixeris: quando & Porphyrio ravum esse fulvum dicit. Charopos, subnigros putant alii: ac dici à nobis, varios. Ægopos verò subglaucos intelligũt, seu ca-
G prinos. Plutarchus in Mario, charopos Germanorum oculos appellat: interpres, horrendos intellexit. Cornelius Tacitus Germanis omnibus esse truces ac cæruleos oculos, scribit. Adnotandum verò illud etiamnum helicopida puellam dici ab Homero, quæ sit μελανόφθαλμος, id est oculis nigricantibus, quã etiam helicoblepharon dicimus.

[illegible] propter [illegible] Christi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Pausanias [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Sed [illegible] [illegible] [illegible] Hic prae- [illegible] [illegible] Hermonem. Quo [illegible] [illegible] potentiam [illegible] [illegible] [illegible] concio- nes [illegible] [illegible] depromplit. [illegible] [illegible] dicitur e no- mine [illegible] [illegible] exemplo ef- [illegible] [illegible] & eudaeus. [illegible] [illegible] [illegible] indica- [illegible] [illegible] autem, an- [illegible] [illegible] [illegible], chimaera [illegible]

[illegible] Pausanias Lacede- [illegible] [illegible] pro- [illegible]

CAP. X.

C [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] pro- [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] idest, [illegible] [illegible] Spre- vit id [illegible] prorsum nihil, E [illegible] [illegible] Medicos pro- [illegible] [illegible] [illegible] pla- cem [illegible] [illegible] hospitio [illegible] [illegible]. Verum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], F [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] esse [illegible] non [illegible] [illegible] [illegible] rete- [illegible] [illegible] [illegible] Apollini [illegible] [illegible], cujus ca- [illegible] [illegible] extincto barba- [illegible] [illegible] nomine obtul- [illegible] Sed [illegible]

[illegible] [illegible] μηδων
[illegible] [illegible] τοδε.

G Pausanias tamen [illegible] in mulierem Coam, ad suos [illegible] [illegible], admirari se ac laudare, in Laconicis rebus Pausanias fatetur, simul quod a contumeliis in Mardonii defunctum

A [illegible] [illegible] adhibenda in consilium [illegible] [illegible] [illegible] minus quàm de [illegible] [illegible] potest, προάστειον eam [illegible] [illegible] substituat, redun- dante [illegible] [illegible] utq; medii com- [illegible]

e *[illegible] [illegible] necnon [illegible] [illegible] apud Graecos [illegible]. [illegible] [illegible] tra-*
B *[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Oc- nopipas [illegible] [illegible] restituimus.*

CAP. XI.

C AGrigentinos Plato vitae medicus & doctor longe clarissimus [illegible] [illegible] institu- ctiones, ut plane dicam, [illegible] [illegible] excitare magnifice, [illegible] [illegible] & adipata instruere convivia, [illegible] [illegible] [illegible] μεν [illegible] [illegible] [illegible] νησμενη. id est perinde [illegible] aedificare, ac si victuri perpetuo forent [illegible] convivari velut [illegible] [illegible] prodit, le- cythis quoq; [illegible] [illegible] [illegible] le-
D cticis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ut jam [illegible] [illegible] [illegible]- tur. [illegible] [illegible] Graecari sunt, [illegible] [illegible] con- cupiens [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible]- tur. [illegible] [illegible] Mensa [illegible] quo- que. Verum [illegible] [illegible] fuisse procul [illegible] argumento vel [illegible] quip-
E pe [illegible] bibere [illegible] Di- ceo [illegible] myrtites. Nam & myrobrechos unguentaria [illegible] vasa, de [illegible] usu nomi- ne [illegible] [illegible] & olfactoria valent. Myritae [illegible] meminit Philippides. Vina apud eos [illegible] celebrata fere habentur [illegible] Pramnium, quod Cereri fuit [illegible], Chium, Thasium, Les- bium. Erat [illegible], quod [illegible] [illegible] nuncupabatur. Creticum & apud Syracusanos Pollium, [illegible] & demque Rhodium. Quod autem [illegible] no-
F do dicitur, ex Creta, [illegible] [illegible] veteribus dici pas- sum opinentur. Id non praetereundum utique, grammatica video [illegible]. Pollium, id est πο- λ[illegible] [illegible] vinum album [illegible] [illegible] re- vocat ad pe[illegible] [illegible], [illegible] [illegible] Quin appellatum [illegible] opinatur [illegible] [illegible] nomine. Vinum a [illegible] [illegible] id est [illegible], quod & apotropon dicunt [illegible] [illegible] [illegible] σταγμα, id est destillationem, quae fiat prius quam exculcentur uvae [illegible] [illegible] interpretatur
G Horus: siquidem [illegible] Graecis est τ[illegible] [illegible] σαι, id est calcare. Illud [illegible] ab Plinio proditum, dicere [illegible] Tiberium, con- sensisse medicos ut nobilitatem Surrentino da- rent, alioquin esse generosum [illegible] Quum tamen Therapeutices duodecimo, Galenus in vini mentione de Surrentino scribat, illud

mendaciorum parenti (sic enim dicere permittunt A
sibi) subinde colaphum ducunt. Jam verò ut rationis compotes non rejiciamus omnino: scribit Philostratus Phalius Polyxenam urbe egressam citra ullum comitatum, Ilio necdum à Græcis capto, seipsam ad Achillis tumulum jugulasse, illius desiderio nimirum herois, conjectantem in reliquum natalium tantorum nuptias sibi haudquaquam oblatum iri.

Vestium delicias & simulatum contemptum videri superbiæ indicia. Diogenis ad id & Socratis au- B *ctoritas. Quid præstet philosophia.*

Cap. XIII.

INter cætera quæ scienter admodum protulit, nec citra salis gustum, apophthegmata Diogenes recenseri aptè possunt illa quoque, præsertim quia vitæ documenta suggerunt, quæ sui oblita sæpius, inani tumescit opinione, nec suo C
se metiri modulo ita imbuta, itaque auctior facta unquam fere valet. Is, inquam, Diogenes, egregius (ut videtur) humani ingenii æstimator, quum adolescentulos conspexisset Rhodios sumptuosè admodum convestitos, & delicatè, ridens τῦφος ἔφη οὗτος ἐστιν, superbiæ prorsum indicia, inquit, sunt hæc. Mox quum & Lacedæmoniis fortè occurrisset, quibus substrictior tunica, citraque humeros desistens, cujusmodi ἐξωμίδα vocant Græci, perfamiliaris est, nec vilior modò, verum & sor- D
dens multo sæpius, ἄλλος, εἶπεν, οὗτος τῦφος. altera, inquit, superbiæ species ista. Quod & ab Aristotele reprehensum scimus Moralium quarto, ubi arrogantiæ propria expenduntur. Cæterum nec à Diogene modo fœde proscissa hominum nimio plus ostentatio frequens, & interim excipienda risu: sed & vanitatem id genus retexit gravi supercilio Socrates, cui insolentior est visus Antisthenes, qui ratione inusitata, sed non sine vafricia laceram indumenti portionem visentibus nunquam E
non ingerebat, captans indidem præcelsi animi, & quæ mortalium plerique omnes vel ad stuporem mirantur, despicantis opinionem: Proinde morum censor gravissimus, οὐ παύσει ἐγκαλλωπιζόμενος ἡμῖν; Non desines, inquit, amplius te nobis curiosiusque ornare? At quum Platonis toros exculcaret Diogenes: Calco, inquit, Platonis fastum: respondit Plato, Calcas quidem, sed alio fastu. Quanto præstabilius id, quantoque exosculandum magis, quod de Eretriensi lectum adolescentulo est, F
qui diu Zenone usus præceptore, quum in patriam velut postliminio rediret, sciscitante vehementius patre, quid demum ex sapientiæ hausisset fontibus: Commonstrabo, inquit. At pater indignabundus hoc nomine, veluti opera planè periisset, ac impensa: quum intentaret plagas, clementer filius & quietè insolentiam ferens, Ipsum hoc, inquit, ex philosophiæ retuli contubernio, ut parentis iram possem concoquere. Porrò Hieronymus secus multo: Sordidæ (inquit) vestes, candidæ men- G
tis indicia sint. Mundi contemptum probet vilior tunica, sed ita, ne tumeat animus, ne habitus & sermo dissentiant.

Ovis monstrificus partus, quo leo est natus.

Cap. XIV.

IN Co insula, ratum dictu, apud veterem auctorem fidei integræ & gravitatis non dilutæ, legimus, monstrifica & ideo mira præcipuè, ut vix non ficta videatur, & de ingeniorum Græciæ afflatu producta, ratione: de grege oviatico Nicippi, ovem non ritu naturæ agnum, sed leonem peperisse. Prodigiale id (ut erat) visum multis: siquidem Nicippo tyrannidem portendit, quam mox is est consequutus, quum edito monstro privatum adhuc ageret. Illud minus monstrificum, M. Sillanum (ut tradit historicus Dion) ab Caligula dici solitum, χρυσοῦν πρόβατον.

De Galete formoso quidem, sed moribus apprimè probis.

Cap. XV.

REgi Ptolemæo, veteri ac etiamnum Platonico more, gratissimum fuisse adolescentulum Galetem nomine, ex Græcorum novimus historia. Erat is forma speciosus decensq; cum primis: sed enim animi proposito ac sensu speciosior multo decentiorque. Quod & Ptolemæi elogio testatus etiam factum est, qui eximiam illius admiratus probitatem dictitabat subinde: ὦ ἀγαθὴ κεφαλὴ κακοῦ μὲν οὐδὲ, πόνων τι οὐδενὶ γέγονας αἴτιος. O amicum caput ex te quidem in quempiam nil est unquam profectum mali, sed bona utique multis. & multa conciliasti. Contigit fortè, adolescentem cum rege in equo expatiari: qui quosdam procul ad supplicium duci quum foret intuitus, non insuper habens illorum calamitatem, ad Ptolemæum conversus, O rex (inquit) ex quo dæmone miserorum bono, equis vehentes huc producti sumus: age, si volenti est tibi, subditis calcaribus advolemus evestigio, infelicibus futuri, velut Dioscuri ac Soteres & Parastatæ, sicuti nuncupari illos novimus, ut qui salutem impertiantur, & in calamitate salutari præsidio sint. At Ptolemæus probitatem exosculatus, & misericordem animum, ac eo nomine lætior, illos dimitti protinus imperavit: & re hac, tanquam Philtro delinitur, in adolescentis amorem multo factus propensior est.

Munuscula haud spernenda. Persarum regis mos in iis. Honoraria, vel adventitia. Horæa. Troximi. Horæ. Salsamentorũ genera. Thunnia. Hora. pro æstate. Prodici liber. Horapollo. Horatius. Persarum & Thracum mos in muneribus.

Cap. XVI.

ESse animi præcelsi ac prorsum regii, munuscula, vel ab infimæ fortunæ hominibus collata communicatáve non aspernari, verum erugata & renidenti fronte potius excipere: quum plerisque sapientium documentis, tum exemplo ingenti abundè instruimur commonemurque. Lectum quippe est, Lege apud Persas esse sancitum, servatum quoque pertinacissimè, ut quandocunque in Persas pergat rex pro facultate unusquisq; cum muneribus, quæ honoraria dici valent, aut adventitia, salutatum erat.

vidit cursum, quos τελείας, id est perfectos adultosve dicunt ac cursu victor pronuntiatus, Pagon... est Thebanus. Ab hac porro, olympia de octa... ...tia ... in pulverem prodierat ac item e... qui ... Unde Monampycia Pindaro nuncupata. ... autem proprie ampyx, capitis obligamentum ... auro & capillis splendicans lorum ... capiti circumjectum fœmineo. Verum metaphorice auro ... nominat frenum. Ex quo & χρυσάμπυκας ... Homerus appellat: sed alibi ἄμπυκα dixit ... Pueris cursus, & palæstræ propositu ... prærata olympiade septima & trigesima. Quin & iidem pyctæ quadragesima primum olympiade creduntur admissi. Postea bellicæ meditationis gratia, armatorum, qui vocantur ὁπλῖται, probata concertatio quinta & sexagesima olympiade. Synoris, id est συνωρὶς quæ duos habet equos ..., admissa fertur tertia & nonagesima olympiade, ut primo Rerum Græcarum scribit Xenophon. Mox nona & nonagesima curru admotis etiam pullis equis, placuit certare. Concinnata postea item pullorum Synoris, nec displicuit κέλης pullus, ad pancratium demque etiam pueri admissi. Fuit apene, id est ἀπήνη, item cursus, sed & calpes. Hæc vero equam habebat, sed ita ut extremum cursum a labatæ, hoc est sessores ipsi desiliendo, apprehensis manu habenis, ut docuit Pausanias, perficerent. Quod, inquit, vel ad mea servatum tempora est. Apene autem ἡμιόνων ... id est, mulos equorum loco jungebat. Celeta in lusisse Bellerophon traditur primus: Synoridem vero Castor: Currum Erichthonius Atheniensis: Altera ben Oxylus Ætolus. De agonothetis vero ac certaminum præsidibus sic ferme videor observasse. Pisatas templi principes ac præsides fuisse primos, ex eorum prædicatione, scribit Rerum Græcarum septimo Xenophon. A quo & Dromica Pentathla nominantur. Iphitum utique solum agonem potuisse. Olympiade vero quinquagesima forte capti duo viri sunt ex heleis quibus Olympiorum injuncta est cura. Diu numerus hic servatus. Postea hellanodicas habere placuit, quorum tribus equorum cursus incumbebat cura. Totidem pentathli erant ἐπόπται, id est inspectores. Certamina vero alia procurabant reliqui. Adjectus non multo post & decimus agonothetes. Demque duodecim facti hellanodicæ, quod Elei ... fierent tribus. Sed parte agri Arcadi... bello, tribuum imminuto numero, ad ... Rursumque ad denarium aucti ... Hinc est elegans illud Libanii in quadam De... ne, legem qua concedebatur fortiter ... gerenti præmium, quod optaret ... virtutis hellanodicen. L... Altis nuncupatur. Nam & Pindarus Olympi... celebrans locum vocat Altin. ... ἐν καθαρῷ ... Nam & Aristodemus circa Olympiam ... locum scribit, unde Jupiter cognomento Altius celebretur. Sunt qui Altin esse ... alii vero etiam templum. Structum vero Jovis templum ac simulachrum de manibus, bell... superatis. Simulachri auctor Phidias, testante ipsum Epigrammate, pedibus adscripto,

Φειδίας Χαρμίδου υἱὸς Ἀθηναῖος μ' ἐποίησε.

Templum struxit Libon indigena. Tegula non utique coctilis est, sed e ... cujus inventor Byzes fertur Naxius. Perfecto simulachro, dicitur Phidias Deum comprecatus, ... ex animo videretur opus, signo id quidpiam ... confestimq; de cælo tactum pavimentum est. Quod vero in palustri loco situm est templum, simulachro conferre eburneo oleum tradunt, quod & infundunt. At in Acropoli, quæ in supercilio est, & prope ... Pallados quam Parthenon vocant, eburneæ statuæ prodesse multis ... aquæ inspersionem. Memoriæ porro traditum ... modo lignis in Olympici Jovis sacris uti ... fasse Eleos. Nam in Græciam Hercules ex Thesprotide, ubi apud Acherontem fluvium nascitur plurima, attulisse creditur primus, atq; lignis eisdem Jovis obisse sacra. Ex historia porro hac videtur Homerus λευκὴν nuncupasse ἀχερωίδα. Fuit apud aram Olympici Jovis ... item ara, id est deorum ignotorum. Sed & in locis eisdem agnoscebantur Mercurii Enagonii ara, & καιροῦ, id est occasionis. Quando & ab Ione Chio cognominatus est καιρὸς hymnus, quem fingit natu minimum filiorum Jovis. Erat & locus, quem vocant Gæum, id est γαῖον, in quo & Γῆς βωμὸς, hoc est terræ ara: quanquam & antiquitus fuit etiam Γῆς μαντεῖον, quo in intelligimus vaticinandi locum. Sed & inibi Iamidarum celebratur oraculum ab Iamo principe, quem à draconibus educatum cecinit Pindarus, Evadnes filium & Apollinis, à violis, inter quas jacuit molliter, in hoc nomine. Peragi vero solita vaticinia ibi compertum, in ignem conjectis victimarum pellibus, vel, ut aliis placet, conectis ex extrorum obliquitate, aut rectitudine vaticinio captato. Et quoniam oleastri & hic & alibi facta nobis mentio est, amplius advertendum, Pausaniam scribere, in Olympia fuisse Cotinon, id est oleastrum, qui diceretur ἐλαία καλλιστέφανος, unde darentur coronæ Olympia vincentibus, Nymphisq; adoptatum cognomen Callistephanis, quarum visebatur inibi ara: sicuti in carceribus Jovis, quem vocant Μοιραγέτας, quod norit omnia, quæ contribuant Parcæ, quæque non permittantur ex fato. Videtur & Hippodromi pars inibi nuncupata Embolus, ubi steterit Martis Hippii, i. equestris ara. Sed & Pallados Hippiæ. Nam alicubi Juno item dicitur Hippia. Embolum inveni etiam pro pudendo positum: ἐμβόλιμα ἔπη eleganter admodum pro nothis rejectisque carminibus, ac velut insititis accipiuns Grammatici, quoniam & menses ac dies embolimos nuncupamus intercalares. Lacedæmonios in certaminibus renudasse corpus omnium primos, Thucydides scribit. Orippum Megareum hoc fecisse, testari videtur Epigramma.

Πρῶτος δ' Ἑλλήνων ἐν Ὀλυμπίᾳ ἐστεφανώθη
Γυμνός.

Apud Eleos in Prytaneo Hestiatorium fuit, sive cœnaculum, ubi Olympionicas convivio excipere moris fuit. Intra Altin fuisse item Pœcile porticus dicitur, quæ & ἠχὼ nuncupetur, quoniam clamantis septies respondet vox. Ad Cronium denique collem Olympia prope Pisam solita celebrari, innuit Pindarus, & exponunt interpretes. A quibus & illud proditur, dici Pisam ab Endymionis filia, cui nomen Pisa. Sed & in Pindaro κρόνιον πάγον legimus quandoque. At Lycophronis interpres Olympiam prius κρόνιον λόφον nuncupatã auctor est, vel Lycophrone astipulãte. In propinquo tumulus

de Thucydide amplius adjecero: quum forte [illegible] Herodotus [illegible], abunde [illegible] gloriæ [illegible] Herodotus. O- [illegible] Quo [illegible] ad disciplinas [illegible] eum recte [illegible] B [illegible] Athenienfium [illegible] Memoria dignum illud ex [illegible] exceptum Thucy- [illegible] ebiberet, [illegible] Quoniam vero [illegible] capiti, de leonibus [illegible] capite hoc age- [illegible] quod ex quarto Sym- [illegible] leonem propter- [illegible] quadrupedia un- C [illegible] vocant, catulus [illegible] porro dormiat, [illegible] In templo quo- [illegible] Agamemnonis scuto for- [illegible] cum Epi- [illegible]

[illegible] Plutarchus in libro [illegible] cui titulus φιλιτικὰ [illegible] scribit vetere [illegible] leonem [illegible] dentem, veluti D [illegible] est ad [illegible] Meminit historia Proclus, [illegible] intellectum. [illegible] clemens, [illegible] quod rarum est, crebrior [illegible] ejus. Comparem ferè vim & illud [illegible] Addamus & hoc ex Dionis [illegible] Acilium Glabrionem consulem in Alba- [illegible] evocatum per juvenalium fe- E [illegible] celebrabat, jussumq; cum fe- [illegible] magnitudinis congre- [illegible] in pugnam prodiens Acilius fe- [illegible] ex- [illegible] est, Leo- [illegible] spectare, fi- [illegible] commé- [illegible] prodens Leo- [illegible] F [illegible] interpres. Visa- [illegible] quo modo ele- [illegible] tione la- [illegible] vero in [illegible] nu- [illegible] tan- [illegible] Illud [illegible] G [illegible] genere [illegible]

De aquila [illegible] memo- [illegible] de Valeria Luperca, [illegible] aetos, & aetoma, & premio. De [illegible] & de [illegible]

CAP. XX.

AQuilæ Aristoteles & Avicenna tribunt, quibus [illegible] Plinius [illegible] nec [illegible] tamen [illegible] superiore accrescente [illegible], ut alimenta aperire non queat. Cur data [illegible] est, [illegible] huc venire B hunc [illegible] quum homo [illegible] injuriam [illegible]. Verum super aquilæ [illegible] quod duo scientissimi [illegible] non abre fuerit, [illegible] ergo ad hunc fermè modum Hieronymus: Aquila, ubi [illegible], gravantur pennæ, [illegible] fontem [illegible] pennas, calorem in se colligit, [illegible] oculi, in fontem se ter [illegible], atque ad juventutem redit. Unde in Psalmo, [illegible] aquilæ juventus tua. Quo in loco Augustinus quoque: Dicitur, inquit, C aquila [illegible], rostro immodicè excescentis [illegible] posse, [illegible] nec cibum capere [illegible] rostrum ad petram [illegible] redundabat, ad cibum [illegible], atque ita reparatur, ut juvenescat omnino. Sententiæ Aristotelicæ meminit in libro περὶ ἑρμηνείας Demetrius Phalereus, non vernaculæ aut plebeiæ auctor eruditionis, docens insertam orationi fabellam, si opportunè id facias, gratiæ plurimum afferre ac venustatis. Scribit Plutarchus, D aquilam quandoque Amphiarai hastam abreptam sustulisse in altum, moxque demisisse: eam vero terræ impactam lauri speciem præbuisse, verum insequenti die hostibus acri prælio [illegible] congredientibus, terræ hiatu repentino [illegible] cum curru, quod ἅρμα dicunt Græci, Amphiaraum periisse: conditam ibi postea urbem Harmatis cognomine fuisse insignem. Cujus rei auctor sit in tertio κτίσεων Trimnachus. Fuit vero præcellens vates Amphiaraus, adeo ut in proverbium abierit E apud Ammianum Marcellinum: Si quid inquit, in penetrali secreto, nullo ministrorum præsente, paterfamilias uxori in aurem susurrasset, velut Amphiarao referente aut Marcio, quondam vatibus inclytis, postridie discebat Imperator. Ideoque etiam parietes arcanorum soli conscii timebantur. Refert idem Plutarchus, peste olim Lacedæmona divexante redditum oraculum, malorum cessaturam, si nobilem virginem quotannis immolassent. Quum obtemperarent Lacedæmonii, ac forte mactandam ducerent suo ornatu Helenam, devolans a- F quila gladium abreptum, & ad armenta quæ ἀγέλας vocant, delatum super juvencam demisit. Quo prodigio παρθενοκτονίαν, id est virginum immolatione desiisse quod Aristodemus auctor tradit. Idem obvenisse Romæ in Valeria Luperca ratione consimili volumine nono & [illegible] Italicarum rerum Aristides [illegible] prodidit. Et vero comparant fidem, qui de [illegible] Tarquinio T. Livius [illegible] scribit Aquilam autem [illegible] Græci [illegible], sicut omnes G Legimus tamen in exemplis [illegible] nominari [illegible] Id non aliud indicat, quam tecta, quæ item plera vocant sed & aetomata sicuti in Agamemnone auctor est Ion. Corinthiorum autem fuisse inventum id cecinit Pindarus, quum in Olympiis ita scribit de Corinthiis.

Τίς γὰρ θεῶν ναοῖσιν οἰωνῶν βασιλῆα δίδυμον ἔθηκε

barbitii pilos. Insuper exactius intuenti inde manifestum fit, quibus adductus rationibus Moses, otium sabbati mandarit Hebreis, nisi quis illud item adjiciendum putet, Saturni diem actionibus civilibus bellicisq; ineptum, cõtemplationibus aptum, eoq; die divinum contra discrimina patrocinium obsecrandum. Quod quidem impetrari posse adversum Martis & Saturni minas, Abraham & Samuel, ac Hebræorum astrologi plures, elevatione mentis in Deum, votisq; ac sacrificiis confitentur: illud Chaldæorum confirmantes præceptum: Si mentem ad pietatis opus ardentem erexeris, corpus quoq; caducum servabis. Illud levius tradi in fabulis, Saturnum ab Jove exectum: quamobrem Corcyræ datum Drepani nomen, quia inibi sit occultata falx. Aut certè quàm ab Vulcano accepit Ceres segetibus præcidendis. Sed & Sicilia Drepanum dicitur, quoniam esset ibi falx, qua ab Saturno Cælus creditur excisus. Alii Siciliæ civitatem intelligere Drepanum malunt. Scribit Artemidorus, speciem in somno cuidam obversatam, ceu cũ Saturno cœnaret, ac ita contigisse, ut in sequenti die in carcerem impingeretur. Saturni saporem, acerbum intelligi volunt eruditi, qui & siccus est admodum: necdum ad maturitatem est perductus, & velut gustum obstipat astringitque: quo argumento stypticum etiam vocant, ab στύφω. Sunt qui & ponticum, à pungendi ratione dicant.

Cur sabbathi loco dominicum ipsi colamus diem. Solem esse invisibilis filii Dei visibilem imaginem. Sabbathum videri ab initio dissolutum.

Cap. XXII.

NOs verò jure optimo diem, quam mathematici Solis vocant, Domino ascripsimus dicavimusque, ac illius cultui totum mancipavimus: quoniam nulla magis re imaginari præpotentis, ac universa supereminentis CHRISTI majestatem cõgruentius possumus, quàm per splendidissimum solis lumen. Nam legimus, Et in sole posuit tabernaculum suum, & exiit de tribu Juda, cujus signum leo est, solare animal. Sed & in Republica Plato, visibilem filium Dei, solem dicit: quem nos intelligimus imaginem invisibilis filii, qui lux vera illuminans omnem mentem, expressius habet simulacrum solem hunc, qui lux est imaginaria illuminans omne corpus. Verum nos, iis quæ altius requirunt contemplationis examen, nunc omissis aut dilatis, redeamus ad institutum: si illud velut conniventes non transiluerimus, quod super Psalmos est ab Augustino traditum: triplex haberi sabbathum. Nam temporis dies septimus eo censetur nomine, quo post sex dierum opera conquievisse dicitur Deus. Est & sabbathum, æterna requies: cujus intuitui nunc allaborandum connitendumq; nobis est. Deniq; tranquillæ mentis conscientia, sabbathum itẽ est: futuri spe surrecta, & præsentium inconcussa turbinibus. In cordis sabbatho illud primum est, ut bona nostra Deo contribuamus, mala nobis. At malè divinis imbuti ac sine sabbatho bona sibi: mala verò, ac suas velut tragœdias, vel Satanæ, tanquam coegerit, vel fato ex syderibus ascribunt, veluti Deum quoq; incusare adorti: scelere nõ nitro, non fullonu herba facilè eluibili, ut Hieremiæ verbis utamur. Sed illud non reticendum quod in li-

A bro Hebraicarum traditionum in Genesim scribit Hieronymus, ubi nos ita habemus: Et consummavit Deus in die sexto opera sua quæ fecit: in Hebræo esse, diem septimam. Proinde, inquit, Judæos arctabimus, qui de sabbathi otio gloriantur, jam ab initio esse dissolutum sabbathum, dum in sabbatho operatur Deus, opera in eo sua complens.

Plauti locus ex Amphitryone declaratur. De Saturni hostia. Saturni sacrificiorum impietas. Moloch. B *Gehenna. Beelphegor. Interim spectatio pecuniæ. Spectatores qui. De Xenophane, Cinesia, & Gelone, item Saturnalium ritu. Cos cur dicerentur soli liberè sacrificare. Zoganes stola. Peloria quid. Narcissi liberti historia.*

Cap. XXIII.

VUlgare fuisse Græciæ dictum, Aristoteles scribit, quod & à Plinio item repetitum scio: A- C phricam semper novi aliquid afferre. Sit & Latinorum vulgare adagium. Plautum esse Aphricam alteram. scatet in eo subinde quippiam, vel mendi vitio inexplicatum, vel ex literis interioribus erutum, proindeq; veluti monstrificum quiddam monitores & interpretes vel longius summovens, aut in errorum tendiculas ineffugibiles præcipitanter intrudens. Versiculi ex Amphitryone sunt hi, ex quibus perspicuum (opinor) jam fiet, quàm toto aberrarint cælo, qui insolentius paulo in ære suo D Plautum connumerare sunt ausi. Sed hæc expendant volenter: & hi præcipuè, qui veterum gloriæ in studiis hæreditatem jam nunc cernunt: proindeque, quod in spectationibus fit, hoc est pecuniæ probatione ab iis quos inde spectatores dicunt, Lynceo magis ista expendent:

> Tún' me mactes carnifex? nisi formam di hodie meam perdiunt,
> Faxo, ut bubulis coriis onustus sis Saturni hostia.

E Sunt ex eruditis, qui nodum hunc Gordiano implicatiorem sentiant: sed explicaturi ad Tertulliani infanticidium, tanquam Magni Alexandri gladium devoluuntur, quod Saturno infantes mactare, Carthaginiensium ritus foret: cujus inauspicati sacri Lactantius commeminit, & Silius. Id à Tiriis traditum, ad urbis excidium quoque servatum, auctor Q. Curtius est. Quin Plato quoque in Protagora: Neque enim, inquit, leges nostræ homines sacrificare permittunt. Apud Carthaginien- F ses autem justum sanctumque habetur, adeo ut eorum nonnulli Saturno etiam filios immolare sibi permittant. Sed Augustinus etiam juvenes Saturno à Gallis solitos sacrificari, tradit. Equidem omnino hi viderunt aliquid. Est tamen quod amplius eruditis auribus, & mordaci lotis aceto quærendum videatur, si ad amussim æstimes, ac in librili perpendas. Quid enim ita doctissimus poëta servum hominem, ut tum Amphitryoni est visum, Saturni hostiam vocavit? Si de infanticido in- G telligendum simpliciter autumas, vide, ne parum aptè parumque cohærenter vile mancipium filiis nobilium comparetur. Latet itaque reconditum omnino aliquid, quod in eruditorum album necdum venit. Nam quod ait quidam, id à Plauto positum simpliciter, quia paulò antè dixerat Mercurius, Sacrifico ego hunc tibi Juppiter. immoque

Amphitryo quasi par pari rependens, se illum Saturno immolaturum repromittit nil refert omnino. Nam totus in fermento factus Amphitryo, ut Plautinis & nos utamur salibus, ac ita planè furens, amarulentius quippiam, & quod non felle modò litum, sed planè maceratum foret, intulit. Quod ut candidus lector verum sciat, hæc ex libro Diodori vigesimo subnotavimus: de Carthaginensibus à Siciliæ tyranno Agathocle post Magni Alexandri interitum, primi Ptolemæi temporibus, obsessis. Dicebant autem, inquit, Saturnum illis iratum fuisse, quoniam prius ipsi excellentiores ex filiis suis sacrificabant. Postea verò clàm emptis infantibus atque educatis, liberorum immolabant loco, quumque diligenti facta inquisitione, multi ex suppositis invenirentur sacrificari, facilè animos induxerunt, ut crederent ad obsidionem urbis hostes idcirco divinitus missos fuisse, quoniam priscos deorum honores non servarent: itaque deos placare studentes ducentos ex nobilissimis adolescentibus publicè sacrificarunt; trecenti verò alii, quoniam suspectos sese videbant, sponte se tradiderunt. Erat autem apud eos ænea Saturni statua, magnitudine mirabilis, cujus manus ad terram extensæ ita erant in gyrum, ut qui pervenire ad eũ adolescentes cogebantur, in ingentem foveam igne repletam inciderent. Ex iis Diodori verbis, quæ pluscula ob historiæ notitiam consulto apposuimus, luce clarius patere arbitror. Plautum ad emptos illos & subdititios infantes respicientem, Sosiam, ut ipse putabat Amphitryo, Saturni hostiam appellavisse, veluti ad eum usum comparatus foret, ut mox liberorum loco Saturno mactaretur. Plutarchus in libro De superstitione in hujus ipsius historiæ mentione, qui sine liberis forent omnino à pauperibus puerulos coemere ad hunc usum solitos, scribit, veluti agnos aut avium pullos. Quin & in more item fuisse tradit, assisteret mater ἄκλαυτον καὶ ἀστένακτον, id est citra lachrymas & gemitus. Quod si illachrymari aut ducere suspiria deprehenderetur, honore censebatur indigna, puer nihilominus immolabatur. In statuæ ambitu incinentium tibiis & tympana pulsantium modulis opplebantur omnia, ne qua exaudiri vox posset. Conducibilius porrò, inquit, Carthaginiensibus fuerat, Critiam initio, aut Diagoram legum sortiri latores, ac deorum nullum arbitrari, aut dæmonum, quàm ejusmodi obire sacra: præstat enim deos non credere, quàm crudeles opinari & sanguinarios. Proinde Xenophanes physicus, quum Ægyptios sese converberantes pro sacrorum more, atque lugentes esset intuitus, submonuit clementer, ne lugere pergerent, si crederent deos. Quod si fuisse homines compertum foret, ne sacrificarent. Dignum scitu: in sorte tribus Benjamin fuisse locum, in quo filios igni perustos devoverẽt impii, ac dæmoni immolarent nomine Moloch: loco nomen Tophet, qui erat Judæis execrabilis, quando interminatus est Dominus, loco se immutaturum nomen, ut diceretur mox Polyandrion, ut Cynosarges Græcis. Gehennam primus Salvator usurpavit in Evangelio, quod Hieronymi proditum monumentis est, pro eodem loco, vel in quo prorsum excarnificarentur impii. Beelphegor creditur Saturnus qui dicatur Beel: nam Phegor, ubi is coleretur, loci appellatio est. Plutonem scribit Plato, per humanum, sapientem ac divitem, suadela &

oratione animas apud se retinentem dici ἄδην. Amastris illi tamen Xerxis uxor pro salute propria decem defodit vivos homines. Athenis quandoq; Timotheus Dianæ concinnens hymnos cognominibus illam adornabat θυάδα nuncupãs, φοιβάδα, μαινάδα, λυσσάδα. At melopœus Cinesias è spectatoribus consurgens, Ejusmodi, succlamavit, tibi contingat filia. Legimus præterea in Plutarchi Apophthegmatis, Gelonem Siciliæ tyrannum, ut debellasse Carthaginienses est visus apud Himeram, ageretürq; jam de conditionibus pacis, illos coegisse, legibus ascribere, infanticidium desituros. Quoniam verò Saturni festo, veteris fuit instituti apud Romanos, ut servis discumbentibus subservirent domini, è Græcia morem eum emanasse, liquere ex historia potest. Hermæa siquidem fuere Cretensium festa in quibus id factitatum quandoque, auctor probat Carystius: idem & in Panagyri apud Trœzenem. Quin primo Rerum Babylonicarum Berosus prodidit, mense quem Loum vocant, agi festum consuesse Saceas nomine apud Babylonem diebus quinque, quibus dominis imperabant servi, quorum unus stolam sumeret regiæ persimilem diceretürq; Zoganes. Contra verò Coi rei divinæ Junonis honori operam dantes, à convivio ptorsum servos rejiciunt, propterea dicti, hominum soli libere sacrificare. Saturnalia porrò in Thessalia itẽ celebrantur, sed Peloria fuisse nuncupata, Græci scribunt, à Peloro quodam qui Pelasgo nuntiasset primus, perruptis terræ motu mõtibus, effusas stagnantes prius in Thessalia aquas, renudatosque spatiosissimos campos. Relatu verò haud indignum prorsus, quod scribit Dion: quum tumultuarentur quandoq; milites, qui eos sedaret, ab Claudio missus est libertus Narcissus, potentia tunc formidolosus: quumq; suggestum velut concionaturus conscendisset, hominis indignitatẽ moleste ferentes militũ plures id invulgatũ succlamarunt, ἰὼ σατυρνάλια, id est Saturnalicius dies, quoniam dominorum habitu tunc prodeant servi.

Cur famescentibus crassescant pedes. Itẽ famis eventus alius scitu perjucundus. Legumenũ in cibo eventus. Iracundiæ majoris ratio in senibus & famescentibus. Plauti loca duo explicantur. Quæ sint alima & adipsa pharmaca. Alimentarii. Qui diu vixerint citra ullum omnino cibum. De phlegmate plura. Illyrii famelici. Phlogomata, phlegmone. Maria Iudæa historia, quæ filium vertit in alimenta. Apocarteresis quid. Plutarchi sensus restituitur. Vocationes quærere.

CAP. XXIV.

HEsiodi carmen in Ergis est, quo in fame plurimum crassescere aut extumescere pedes ait: sic enim scribit, quantum recolo,

> Μή σε κακοῦ χειμῶνος ἀμηχανίη καταμάρψῃ
> Σὺν πενίῃ, λεπτῇ δὲ παχὺν πόδα χειρὶ
> πιέζεις.

Eum locum explicans Proclus Diadochus, famescentium, inquit, modi majoris pedes fiunt, reliquum verò attenuatur corpus fortè quia desideant otiosi: sed & naturalis afferri potest ratio, ut Plutarchus ait. Siquidem cibo extrinsecus veniente intimus indiget calor, ut perseveret: si verò deficiatur videturque, grassari in corpus non desinit,

[illegible]

... quod minus commodum est. Illud nec omittemus hoc loco, quod

[illegible]

... nunc appellant Græci, ea plane nugalia intelliguntur. Non prætereamus parte hac præclarum Hegesippi sententiam: Omnem, inquit, affectum excludit fames, in primis vero verecundiam. Esurientibus enim dispendium vitæ pudor affert, ac est salutis detrimentum. Incredibile vero videri utique potest, quod obvenisse idem prodit in Judæo-

[illegible]

CAP. XXV.

H[illegible]simus [illegible] Græ-[illegible] cre-[illegible] [illegible] vivere [illegible] cendi [illegible] Hippocr[illegible] ne-[illegible] vit[illegible] est, in exhor[illegible] re, nec [illegible] esse [illegible] un-[illegible] nihil [illegible] semper de ca[illegible] & [illegible] cogitare. Q[illegible] idem Galenus apud Hippocratem est. farti [illegible] cu-[illegible] abu-[illegible] dantia [illegible] immortui de repente athletarum [illegible] qui ad immodicam saginæ mensuram pervenerant. Epa-

[illegible] id est, [illegible] Nec [illegible] [illegible] id est, [illegible] [illegible] morbo [illegible] tes [illegible] Diogenes [illegible] que [illegible] passus [illegible] Quintam [illegible] ceritatem [illegible]

[illegible] ... semper [illegible] ... pinquos [illegible] ... Gymnosophista-

[illegible]

B pre [illegible] adhi[illegible] st [illegible] esse, [illegible] m[illegible] Creta [illegible] abi[illegible] pto[illegible] d[illegible] dum. Qu[illegible]

C que [illegible] cas, [illegible] & i[illegible] bu[illegible] simo co[illegible] car[illegible] pertu[illegible] tias, p[illegible] mam [illegible] plam [illegible]

D que [illegible] bus q[illegible] gu[illegible] ad[illegible] inquit [illegible] mus [illegible] mortale [illegible] etiam [illegible] c[illegible] mu[illegible] dum corpus [illegible] Theophrastus [illegible] ne-

E cessi[illegible] De- mocr[illegible] impie, non [illegible] viuere [illegible] Prod[illegible] Plutarchus [illegible] ventre [illegible] ex[illegible] mere [illegible] omnium pec- catorum [illegible] Bœotio[illegible] fatus, [illegible] & [illegible] tos, ab [illegible]

F lo[illegible] Plutar- ch[illegible] ac[illegible] ri[illegible] p[illegible] b[illegible] di[illegible] voc[illegible] Philo[illegible] refertur [illegible] Clearch[illegible]

G q[illegible] ytheri[illegible] Philoxenum [illegible] non in[illegible] ut [illegible] sen[illegible] ver[illegible] protinus [illegible] In manibus (inquit) Galatea est, [illegible] quæpiam de

hoc scitari: at is juniorem se respondit, quàm ut scire quippiam posset: verum, quia sit jam magno natu, scire multa qui sit appositus tibi. Qua urbanitate solutus in risum Dionysius, mulo cessit illi. Philoxeni parasiti meminit Athenæus, Pternocopida cognominatum prodens, qui cœna quadam ubi atriorem inferri panem animadvertit, Ne multum (inquit) apposueris ne tenebras fortè inducas. Porrò sicut Philoxenus Philichthys est cognominatus, ita nec desunt qui Platonem quoque Phylosycon nuncupent, quòd ficis gratè vesceretur. Nam & quidam dictus Philobotrys est, quoniam uvis afficeretur insigniter: velut Philippus & Alexander Philomeli vocantur à pomis quæ avidè esitarent: Quin inventis prope Babylonem optimis, edita ab Alexandro melomachia est, onustis navibus. At rhetor Callimedon Carabi cognomen est assequutus, quòd eo cibo insigniter oblectaretur. Vixit is Demosthenis tempestate, obsophagia præcipuè celebratus: propterea in eum Alexis,

ὑπὲρ πάτρας μὲν πᾶς τις ἀποθνήσκειν θέλει
ὑπὲρ δὲ μήτρας καλλιμέδων ὁ κάραβος.

Est autem piscis carabus, & qui in arentibus lignis succrescunt vermiculi: quanquam Macedonibus eo nomine porta intelligitur. Carabæa, bifurcum est lignum. Carabides, vetulæ dicuntur apud Methymnæos. Apud Crobilum comicum, Athenæo referente, gulo insignis ad cibaria præfervida digitos sibi esse gloriatur ἰδαλίμους, id est humentes, & calentibus frustis ita se guttur succensurum, ut videri fornax possit, non homo. Philoxenum Leucadium, à quo Philoxeniæ ducuntur placentæ, produnt ferventibus balneorum aquis solitum manus & os prædurefacere, velut quodam callo, ut in obsoniorum incendio fieret sensus expers, indéque abstinentibus aliis, solus aviditati faceret paria, coquis præmonitis, in id operam navarent.

De tyrotaricho apud Ciceronem quid sentiendum. Quid tharichopoleum, & tharichopola. Quid cremathra, item talarius, & episodia, saperda, tarsius, tyrobolium. Victus inservientium alia dici necessaria, alia introducta. Ionda. Salsamentorum proverbia. Origanum. Numeriani historia.

Cap. XXVI.

Cicero in quadam ad Pætum epistola, Quam mihi, inquit, tyrotarichi patinam narras? facilitate mea ista ferebantur antea, nunc mutata res est. Quæri scio inter eloquentiæ Ciceronis candidatos, quid verbum non admodum frequens apud Latinos sibi velit, tam hic, quàm in Epistolis ad Atticum. Invenio apud Græcos dici quidem tarichos, salsamentum. Suidas tamen carnem intelligere mavult sale conspersam: addito etiamnum etymo, παρὰ τὸ εἰς γαρον ἐξιχωρίζεσθαι, quod eliquetur inde tabes gari modo: nam ichor tabes est, ac cruor. Id fuisse annonæ vilioris, ut credam, facit Aristophanis interpres, quum in comœdia cui titulus est ἱππεῖς, id est Equites, ita scribat: ὅπου τὸ ταριχοπωλεῖον ἀντὶ τοῦ ὅπου τὰ εὐτελῆ πωλεῖται, ubi, inquit, est tarichopoleum, hoc est ubi tenuia venduntur. Tarichos Phrygium & Gadiricum est apud Eupolin in Marica. Julius Pollux Ægyptia addit, & Sardoa quoque: sed & tilti tarichos dicitur ab eodem, & λεπιδωτόν, quod squammatum intel-

A ligit: & servile cibarium fuisse, monstrat comicus Plato, καὶ δειλὸν ἅμα, τίλτου τάριχος ὀπτειάμενον τοῖς οἰκέταις. Ex iis ducor conjectura, non tam ut monitorum plerisque est visum, à caseo duci tyrotarichum, quàm à loco ubi conficeretur, mox Romam subvectaretur, uti ex Hispania & locis aliis. Nec me fallit, Apicium scribere, quisquis is est: Patellam tyrotaricham ex quocunque salso volueris, coques ex oleo: exossabis & cerebella cocta, pulpas piscium, jecuscula pullorum, caseum mollem excaldatum: hæc omnia calefacies in patella. B Apud Philippidem, Eustathio referente, legitur τυροῦ καὶ ταρίχους, ubi auctor idem probare nititur, tarichos neutro dici genere, ut apud Menandrum ἐπίπασσ' ἐπὶ τὸ τάριχος ἅλας, id est sale insperse tarichos: & masculino apud Aristophanem, τάριχον τουτονὶ πλυνῶν, id est tarichum abluens hunc. Horæum tarichos invenio apud Pollucem libro septimo, sive horatarichos, sicuti etiam tarichopolas, quos Latinè salarios dixit Martialis, hoc est qui salsamenta vendunt. C Philotarichos legitur quandoque & zomotarichos, sicut elephantinum tarichos, necnon omotarichos. Omotharichum esse Dioscorides prodit, salsi thynni carnem: quæ quoniam cruda sale conditur, sic planè dicitur. Quia verò obsonia attingimus, id opera parerga nil obsuerit apposuisse, cremathram dici vas, in quo obsoniorum reliquiæ condantur, dictam, quia suspensa in alto habeatur: eam Aristophanes etiam talarum vocavit, quanquam eo nomine D calathus intelligitur rusticanus, ex saligiuis virgis contexi solitus. Tarsos vocat Theocritus, quæ communius tyrobolia nuncupantur, caseis persiccandis comparata. Adjiciamus ex abundanti postremò & illa: eorum quæ ad mensæ usum parantur: alia quidem ordinem habere necessarium, uti vinum est, panes, obsonia, stragula item vestis ac mensæ. alia verò ἐπεισόδια dicuntur, id est introducta voluptatis gratia, uti cantilenæ, geloto- E pœi, hoc est risum moventes, & id genus alia complura: quæ si affluant, oblectant utique: si non adsint, nec valde quidem desideratis. Saperdam esse Ponticum obsonium, Athenæus libro tertio scribit, unde innotescit amplius cur à Persio dicatur, Saperdam advehe Ponto. Paulo pòst idem tradit, à quibusdam coracinum dici saperdam, qui in Mæotide habeatur optimus. Meminit saperdæ Aristophanes quoque in Holcadi- F bus. Quin & saperdam pro apua inveterata, accipit Phocion, harundini inserta: uti assolet nunc quoque: sed & pro succidia & larido, quod Paphlagonibus Ionde dicitur item. Digna scitu proverbia duo, quæ ab taricho. id est salsamento producuntur, τάριχος ὅπτος εὐθὺς ἂν ἴδῃ τὸ πῦρ, i. salsamentum vel igne viso, coctum censeri. Alterum est τὰ πρὸς τάριχος τῶν ὀρίγανον φιλεῖ, putre salsamentum origanum amat. Sunt qui cunilam bubulam G interpretentur origanum. Tyrocnestis ab caseo item concinnatur, casiteram inde interpretantur, inde est proverbiale id à Callippo enuntiatum, qui Catanam occupare conatus Syracusis exciderat, πόλιν ἀπολωλεκὼς τυρόκνηστιν εἴληφα. Cæterum quia de gulonibus pleraque dicta nobis sunt, jucundam Numeriani historiam non prætereamus: erat hic, ut tradit Dion, Romæ puerorum institutor, mox impetu, nescio quo, pueris & grammatica valere jussis, in Galliam, ceu senatorum unus, se proripuit, atque

A a[illegible] cumquam ab Severo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Cujus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] pleraque [illegible] [illegible] septingentas [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] adire B nil veritus, qui esset, pallam fecit. Nec tamen victoriarum nomine [illegible] ad [illegible] est, aut honoribus [illegible], vel augeri [illegible], sed in agros secedens paululum quid à Severo [illegible] vitæ reliquum transmisit.

[illegible] quod appellavit Domitianum [illegible] colores [illegible], Canities ratio. [illegible] mixothrix vel mixticapillus.

C Cap. XXVII.

Domitianum imperatorem infaustissimum, quem libidine [illegible] scribit Sex. Aurelius [illegible] [illegible] Græcorum [illegible] proditum [illegible] necnon [illegible] [illegible] tam formosus [illegible], quam Metius [illegible] videtur. Et cujus[illegible] D [illegible] capilli [illegible] & [illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible] & inde canesceret, [illegible] ut [illegible] in hoc [illegible], [illegible] autem vitioso, [illegible] negligente [illegible] colorem [illegible] trahant. Quippe [illegible] Galenus docuit Avicenna, capilli [illegible] candorem acceptum referrimus E [illegible] consumit [illegible] in pilis [illegible] qualitatem. [illegible] color frigiditatis indicium est: in eum [illegible] humor, & [illegible] vapores, albicant. At citrinitas [illegible] æqualitatem præferre videntur in [illegible] est temperatam [illegible] [illegible] frigus. Albedo autem F frigiditatem [illegible] humiditatem immodicam, sicuti [illegible] vehementi [illegible] siccitatis vim, vel [illegible] deprehensum est, ubi exarescunt. [illegible] nigredine siquidem aut virore in albedinem [illegible]. Ipsum vero hoc usu venire [illegible] perficcantium ægritudinem. Etenim pili [illegible] attenuatur, [illegible] [illegible], unde pervius [illegible] Cæterum quidnam esse causæ [illegible], cur inter animantes adeo numerosa [illegible] diversitas hominem solum canescere, [illegible] quanquam non ignoro, Plinium G [illegible] in equis visum. Rerum naturalium [illegible] ita fermè astruunt, Animantium plerisque [illegible] id est deciduum quotannis esse pilum, ut equo & bovi. Nonnulla verò hoc quidem non habere, sed esse βραχυβια, id est brevis temporis, ut oves, & alia

qu[illegible] potentior [illegible] ens, canere [illegible]. At [illegible] gerit [illegible] propterea [illegible] id est ætate [illegible] cætera animalia [illegible] habendum habe[illegible] Scribunt [illegible] visum quo[illegible] capillo defluxerunt, [illegible] exsiccandi potestatem [illegible] evenire [illegible] pilorum [illegible] occupasset frigiditas, [illegible] præstrictis [illegible] capillo non patuit [illegible]. Argumentum hujus erat prælucida cutis instar speculi nitentis. Quæ ratione nec in locis à pilis occupatis provenire se pilus valet, quoniam [illegible] meatus præcluduntur, [illegible] Verum ne videamur Plinium [illegible] auctorem in nostris literis eminentissimum, illud non negligendum, equos canescere, comprobari Aristotelis doctrina tertio De animalium historia, & quinto De generatione. Cæterum quia [illegible] est, minúsque propria, nec clara admodum, ideo solum hominem canescere, [illegible] est. In equis tamen etiam ratio afferri potest, quod os in quo cerebrum, tenuius quàm cætera, pro magnitudine habent. Argumentum est, quod ictus in eo loco periculosus est: unde illud Homericum, [illegible] ὅτι τε [illegible] [illegible] μάλιστα [illegible] ἐστιν, hoc est, qua setæ hærent capiti, lethalisque vulnus præcipue fit equis. Quam igitur præ tenuitate ossis [illegible] & per ætatem calor deficiat, [illegible] canescunt. Rufi verò celerius, quàm nigri. Nam & rufities, hoc est [illegible], quasi imbecillitas pili est. Imbecillimum autem quodque senescit celerius. Sunt qui putent, Aristoteles [illegible], canitiem esse ariditatem quandam: sed hoc perperam esse traditum. Indicio est, quòd pili, qui pileo, vel integumento quovis operiuntur alio, celerius canescunt. Flatus enim putredinem prohibent: operimentum autem flatus arcet. Porro pilum, ut herbam, exsiccatam non albescere, argumento id est, quod pili nonnullis cani illicò oriuntur, at nullum oritur aridum. Multi etiam in extremitate albescunt, in ultimis enim ac tenuissimis calor minimus habetur. Cæteris verò animalibus, quibus pili progignuntur albi, natura non affectu id evenit: in iis enim causa coloris cutis est: alborum enim alba cutis est, nigrorum nigra, variorum permixtorúmque partim nigra esse conspicitur, partim alba: at in homine cutis nulla causa est. Qui enim sunt albi, admodum nigros habent capillos. Ratio verò est, quod homo omnium maximè tenuem cutem habet pro magnitudine. Itaque nihil ad pilorum mutationem cutis valet, immo pro sua imbecillitate ipsa mutatur & vel à sole vel à flatu redditur nigrior, nec pili tamen mutantur. Cæterum nec prætereunda parte ista grammaticorum diligentia, qui xantham sive flavam in Achille comam, caloris, & iracundiæ argumentum habent, quoniam ejusmodi fere sint xanthocholi, id est quibus dominatur bilis flava. Verum & flavus dicitur Menelaus, quem tamen haudquaquá acrocholum intelligunt, sed mitem suavémque, ac proinde mollem bellatorem. Xantham porrò comam etiam pyrrhá

[illegible] O [illegible] A [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] p [illegible] que [illegible] [illegible] [illegible] cum plus, [illegible] tempore [illegible]. [illegible] veit [illegible], [illegible] poly [illegible] [illegible] est, B [illegible] es [illegible] [illegible] observatum est. A [illegible] [illegible], qua ratione d [illegible] [illegible] te ege-rent [illegible], quæ præcipua est [illegible] [illegible] [illegible] In Pl [illegible] [illegible]. Herodot [illegible] [illegible] simulura: cui A [illegible]

[illegible]

Id est [illegible] [illegible] circa [illegible] com [illegible] [illegible] [illegible], quibus illi [illegible] nu-[illegible] ca-ter [illegible] [illegible] quam ta-men [illegible], [illegible] D [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] unde ca [illegible], ut capite [illegible] cio [illegible] trans-eunt. Q [illegible] nudar [illegible] [illegible] phlegma voci-tatur, [illegible]. [illegible] dignum id quinque [illegible] cognatione provenire, quod Alexander [illegible] sicut podagra & [illegible] excipiunt. E Ex eadem [illegible] [illegible] cahos non solum [illegible], sed quandoque heri [illegible] hoc est [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] id est ubi flava bilis permixta pi-tuitæ fuer [illegible] enim lecithodes transfertur, quan-do [illegible]. Suppetit in hoc & Ga-len [illegible] Therapeutices quarto [illegible] Pror-sus [illegible] [illegible] qui pilos confovebat [illegible] [illegible], [illegible] vitioso, ophi [illegible] alopecia. Jucundum relatu, F quod [illegible] Dion [illegible] quum apparuisset co [illegible] Vespasiani mors, elude [illegible] [illegible] Partho-rum [illegible] [illegible] [illegible]. id est ille [illegible] [illegible] calvus. Quo-niam vero [illegible] [illegible] divimus [illegible], sci-endum [illegible] id est [illegible]: nam sic pisces vocant, quos & [illegible], uti tradit in com-ment [illegible] De piscibus Dorion. Meminit Epi-charmus [illegible] distinguens apposito: nam oxy-rhynchos [illegible] id est exacuminati rostri. G

De phalacro, [illegible] phalo, ac anaphalantia, & phalan-[illegible]. Quid phalacra, sive calveta. Calvari, calve-scere. Phalacræ puellæ. Ida promontoria. Spurcus ager. De calvitio plura. Item de spadonibus. Ponti-[illegible]

[illegible]

CAP. [illegible] [illegible]

CAlvum [illegible] phala [illegible], [illegible] [illegible] quod ve-ticem [illegible] phala [illegible] B cant, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Hinc & [illegible] phala-tiam [illegible] [illegible] sit. In [illegible] quoque [illegible] [illegible] capite [illegible] [illegible] quidam, [illegible] [illegible] nuncupatur, [illegible] clavati [illegible] [illegible] Cæterum [illegible] [illegible] C potitas [illegible] Auctor autem [illegible] [illegible] formitate [illegible] [illegible] phalacrot [illegible] vocant [illegible], ha-ni. Ph [illegible] [illegible], ubi planta nulla [illegible] [illegible] da. Qu [illegible] quem [illegible] [illegible] vetaposuit [illegible], ut Colum [illegible] vertoglabrete [illegible] [illegible], nam D & calvatam vineam lego apud [illegible] & Pli-nium, [illegible] [illegible], sed [illegible] no-dam & [illegible] [illegible] Calvere [illegible] & calvere [illegible] Columella [illegible] [illegible] re-scere. [illegible] ele [illegible] [illegible] phron P [illegible] Idæ fuerunt [illegible] [illegible] no-men [illegible] [illegible] Pl [illegible] renudati [illegible] [illegible] [illegible], Phalacram, Lectum, Pergamum, Gargaron. Porro E spurcum agrum intelligunt [illegible] studio-si grammatici diversi [illegible]. Sed [illegible]. Est inquit Plinius, in capillis aliqua [illegible] [illegible] tia: quippe Myconii [illegible] [illegible] unde & calvos omnes Myconios [illegible] [illegible] Ste-phano: sed commeminit & Strabo. Est vero My-conus cycladum una, de Mycono [illegible] Æneæ ac Rhyus [illegible] Scribit Herodotus in Melpomene, sive historia quarta, inter Scythicas gentes esse quosdam, qui [illegible] excell [illegible] [illegible] adcibus F incolant. eos ab ipso natali calvos esse tam mares, quam fœminas. esse item simis naribus & ingenti mento, proprio quodam [illegible]. Scythicam ge-stantes vestem: ex arbore [illegible], cui nomen sit Ponticum, cujus magnitudo [illegible] eadem quæ ficus, fru-ctu esse [illegible]. Verum [illegible], aliquid scitius promere pergimus. Quærunt scientissimi, quid ita spadones calvi effici nequeant. Ratio au-tem duci videtur inde, quod cerebri multum obti-neant, quam rem eis contingere, hinc manifestum G est, quia rem Veneream non agunt, [illegible] [illegible], hoc est semen labi per spinam è cerebro videtur: quam opinionem sequutus item Hippocrates est in libro De aere & aqua. Nam præcisis venis quæ post aures sunt, induci sterilitatem credidit, quod seminis materia plurimum a cerebro sit: quemadmodum vigesima

A [illegible], [illegible] E[illegible] [illegible] celeb[illegible]. [illegible] pe[illegible] [illegible] ere B [illegible] Qu[illegible] plagas im[illegible] per- cu[illegible] [illegible]s. Qui [illegible] les [illegible] et, qu[illegible] sed καὶ [illegible] All[illegible] [illegible] C [illegible] alius al[illegible] [illegible], quoniam, D[illegible], [illegible] e- rum [illegible] bi[illegible] [illegible] tum, [illegible] vocatur, quod [illegible]ndum vocem [illegible] caput- que [illegible], quasi vello [illegible] cerbis [illegible] tur [illegible] D [illegible] loqui [illegible] pan- [illegible] um, [illegible] hoc genus [illegible] al- [illegible] un- que [illegible] [illegible] dentem [illegible] E [illegible] (ut dici- tur) [illegible] Sextus [illegible] pas [illegible] qua- si [illegible], & [illegible] magi- ne [illegible] exter- rere, [illegible] Erudirum vero [illegible] Athlet[illegible] [illegible] vo- [illegible] Ab [illegible] exci- [illegible], [illegible] [illegible] & [illegible] Suidas F [illegible] athletas [illegible] pe- [illegible] Vide & nomi- [illegible] o- [illegible] pugnam. [illegible] Aristote- les [illegible] percutien. [illegible] Py- [illegible] vocant, unde G [illegible] & [illegible] & lora. Nomi- nam [illegible] sicut & acrochiris- mis. [illegible] tem, scribit Pausanias [illegible] esse cognominatum, quoniam [illegible] correpto adversario, [illegible] gens non dimittebat prius, quàm deficien-

A [illegible] [illegible] B [illegible] exerc[illegible] [illegible] vel cæstu, [illegible] pre[illegible] [illegible] lus [illegible] bus: Sena[illegible] dere, præter q[illegible] endo, vel [illegible] C do, quod [illegible] octo [illegible] chum hopl[illegible] cratium, [illegible] Sunt qui [illegible] [illegible] congre[illegible] qua[illegible] alii ab [illegible] D Athenis [illegible] intelligere [illegible] zone [illegible] Thesea. [illegible] ferunt [illegible] quand[illegible] scribit Herodotus [illegible] eutile. [illegible] lecit [illegible] liebant, [illegible] menso [illegible] E cupabant [illegible], id est [illegible] unde & [illegible] adagio [illegible] cum [illegible] Pentathl[illegible] tur apotomeus. Diaulum [illegible], cursum duplicem, [illegible] & mox [illegible] diendi. [illegible] Aristophanis interpres locum quis. [illegible] contineat [illegible] intelligit, aut men[illegible] id est [illegible]centorum. Do- lichus [illegible] est repetitus [illegible], aut ubi se- ptem [illegible]. Nam [illegible] duo tantum e- rant. F Hoplitem, [illegible] Addamus [illegible] quod lin- guæ supellectilem faciat [illegible] que: athlet[illegible] cupari si- cut quæ medic[illegible] dix[illegible] & soteria, ac [illegible]. Docenti vero [illegible], dida- ctra. Militi, [illegible]. Chirotech- næ autem, id est [illegible]. Nomen Evange- lia & menystra. Qu[illegible] G ficio, charisteria. [illegible] por- ro artem [illegible], ut volunt alii, excogitavit pri- mus: nam post eum [illegible] doctores [illegible] eum magnitud[illegible] tantum spectabant & robur, qui Cercyon [illegible] hospites conficiebat in loco, quem [illegible] vocitant. Hela- stica athletarum certamina intelligunt Græci La- tinique [illegible] ubi suas ineunt civitates, quæ vicerunt,

magna pompa & [illegible] triumphali. Hoc [illegible] epistola [illegible]. Ise alti[illegible] primum mihi videtur incipere debere, quam quis [illegible] suam ipse [illegible].

Calvisius Sabinus memoria prope [illegible] [illegible] Analecta [illegible] & apodectæ apud [illegible] Antiquarii [illegible].

C A P. XXXI.

CAlvisium Sabinum hominem [illegible] tam mala fuisse memoria [illegible] scribit Seneca, ut illi modo Vlyssis nomen excideret, modo Achillis, modo Priami, quos tam bene noverat, quam pædagogos [illegible] solebat [illegible]. Quam [illegible] excogitavit. Magna summa servos emit, unum qui Homerum teneret, alterum qui Hesiodum, novem præterea Lyricis singulos assignavit. [illegible] vero [illegible] comparata est, [illegible] vexare [illegible] pedes hos, [illegible] quos [illegible] referret [illegible] versus excidebat [illegible] Satellius Quadratus [illegible] & [illegible] [illegible] habere [illegible]. Erat [illegible] quantum [illegible] Satellius [illegible], ut [illegible] [illegible] respondere [illegible]. Non [illegible] Nam [illegible] multis ser[illegible] habebis. Hactenus Seneca. Apud [illegible] arbitre[illegible] analectæ, eos ita nuncupa[illegible] lectione multa exercu[illegible], me[illegible] & indubitata, ut quicquid [illegible] audierint, fere habeant ad [illegible], quoniam [illegible] [illegible] id est [illegible] tenere [illegible] concipere. Vel quia memo[illegible] esse [illegible]. Si[illegible] quibus ex [illegible] lino, [illegible] pulvis constipant [illegible] puellæ, ut videri habitiores [illegible]. Quod Ovidianum carmen [illegible] com[illegible] ita habet:

> C[illegible] tenues scapulis analectides [illegible]
>
> Angustum circa [illegible] pectus erit.

Analecta in [illegible] Poeta sunt reliquiæ [illegible] quæ colligi debeant, id [illegible] quamvis etiam pro [illegible] id ipsum destinato, quidam interpretari maluerint. Martialis:

> Colligere longa turpe nec putet dextra
>
> Analecta & quicquid canes reliquerunt.

Et alibi:

> Otia sed scopis nunc analecta [illegible]

Erant Athenis apodectæ, qui tributis, collationibus, & omnino vectigalibus [illegible] erant, [illegible] ambigua forent, judicio [illegible] ex[illegible] videtur [illegible]. Sed & apode[illegible] vocab[illegible], qui [illegible]. Hoc [illegible] [illegible] apode[illegible] magis. [illegible] anti[illegible] dici eos, qui à memoria

hunc [illegible]
[illegible]
Ap[illegible]
dende [illegible]

[illegible]

C A P. XXXII.

POlypum [illegible] la optime [illegible] ipsius & Athen[illegible] Alc[illegible] [illegible] Hor[illegible] scit [illegible] rodi A [illegible] [illegible] du [illegible] Græci interpretantur, [illegible] nem polypum [illegible] gi legitur fere [illegible] hinc.

> [illegible]

Dicique Hedor[illegible], [illegible] quod ipsi se [illegible] vacant [illegible]. M[illegible] les, id est [illegible] Sed & Oppianus in [illegible] bat sertertiam, [illegible] polypos [illegible] versibus,

> [illegible]
>
> [illegible]
>
> [illegible]

Colouopoda [illegible] ne Græco [illegible] Varia historia [illegible] quæcumque [illegible] le[illegible] & [illegible] cum [illegible] nam [illegible] tiore [illegible] ac [illegible] gella

> [illegible] polypus [illegible]
>
> [illegible]

A[illegible]
[illegible]

stantissimam, imbecillitatem, non regia fortuna erectiori facta, non libidinis ut[illegible]bus delinita, profundius se in luctus dedit, peploque [illegible] monisque decalvata, miserabiliter seipsam complorans e[illegible], quod quem precipue amabat, cuique [illegible] nat[illegible] volebat, eo foret caritura, conflictabatur. Cæterum affuit virtuti fortuna, & votis subscripsit castissimis. Eam quippe tantam talemque magno animo [illegible] invisere neglexit Cyrus, ne interim à gerendarum rerum cura muliebri venustate mollitus avocaretur. Quibus tantis nominibus & ipsa vox venientem Abradatam virum illi conciliavit, quum accersito Cyri religionem, temperantiam quoque, & in ipsam explicaret commiserationem. Quibus permotus Abradatas, Quid igitur, inquit, mihi faciendum censes, quo & pro te meque ipso principi eminentissimo satisfaciam? Quid aliud, inquit Panthea, nisi ut eniteris, similem te illi præstare? Ea perspicue intelligens Abradatas, profecturus mox in aciem, O Jupiter (inquit) optime maxime, da mihi ut appaream & vir dignus Panthea, & dignus amicus Cyro. Cæterùm ubi [illegible] commisso prælio, strenue pugnantem illum occubuisse, audivit Panthea, posteaquàm flevit uberius, quæ summa virtute, & quantum sexus is capit, summa prudentia ætatem transmiserat, non expectanda ulterius fortunæ ludibria censuit, verum acinace quem diu paratum ad eos usus habuerat, seipsam confecit, capite super viri pectus recumbens, ut è jugulo profluens sanguis mariti vulneribus infunderetur. Quibus virtutibus id est ad posteros consequuta nomen, ut clarissimis monumentis subinde celebrata, in ævum sese illustrissimè propagarit, ut intelligamus, quamvis ejus videatur sexus proprium, domi se continere, quod in quadam Declamatione Quintilianus ait, & levibus officiis affigi, & passim ut animal indomitum & impotentis naturæ, fœmina coarguatur, promere se tamen nonnunquam in ea imbecillitate tantam rerum excellentiam, ut viros quoque quantumvis peregregios decere possit: quod in Timoclia probat Aristobulus, & in Thisbe Theopompus. Ab Panthea singulari virtute haud dissita est Mania, Zenis satrapæ in Æolide uxor, natione Dardanis, sicuti & vir. Quo ex humanis concedente, ac Pharnabazo illi satrapem alium substituente, confestim vi pecuniarum magna secum assumpta, quibus Pharnabazo & apud eum claris gratificaretur, ad illum pergit. Admissa vero in colloquium, O Pharnabaze, inquit, quum in aliis vir meus se tibi amicum gessit, tum verò ex fide tributa persolvit, quo nomine illum plurimi faciebas. Quod si illo nil ipsa inferior tibi cuncta suggessero, quid alium te satrapem præficere necesse est? At si ad animum tibi respondero minus, tuum semper fuerit pontificium, me rejecta, alterum sufficere. Quibus auditis Pharnabazus, mulierem commodè loquutam opinatus, vicarias illi vices viri contribuit. Qua re compos omnium mulier, non solum quæ fuerant viri, obibat partes, verum ad Pharnabazum si salutatum pergeret, non citra munera officio persungebatur. Quòd si in præfecturam is descenderet, munificè à muliere excipiebatur, ut splendidius à nemine: Nec civitates modo juris sui servavit inconcussas, sed & Larissam adjecit imperio & Hamaxiton ac Colonas, mari adjacentes, ex Græcis exercitu conflato. Inter quos forti-

A ter facienti dona insignitèr [illegible]ferebat. Quin & Pharnabazo expeditionem [illegible] in Mysos & Pisidas. Quare ab eo [illegible] notata, consiliis adhibita sæpius. Hanc Medias gener prælocasse cum [illegible]. [illegible] fiam mirari non desinunt Græci [illegible] Rh[illegible] classe ex[illegible] [illegible] erecta in urbe Rhodo [illegible] ta videretur inurere, quem [illegible] Abaton dixere quoniam [illegible] est.

B Fuit apud Cyrenem Artemisiam [illegible] festum. Romanarum quidem mulierum laus e[illegible] præ signis est, quod [illegible] pudoris [illegible] turam, curiositatem [illegible] cuit, tacere ac abstinere pror[illegible] ne[illegible] necessarium rebus al[illegible] viro, qui [illegible] qui assuefecit. Nam [illegible] mulier quandoque propriam causam in foro dixisset, ut [illegible] memoriæ tradi[illegible], Deus consultum, [illegible]

C res civitati portenderet. Quare [illegible] dente, à civilibus officiis & publicis [illegible] moventur: proinde judices esse non posse, [illegible] gistratum gerere, nec postulare, nec pro [illegible] teri venire, nec procuratrices existere. [illegible] Corporalia, inquit, munera fœminis ipse [illegible] negat. Calphurniæ improbitas judicibus [illegible] lesta edicto causam dedit, quo cavetur, ne [illegible] re fœminæ liceat. At è diverso S[illegible] andaciores dicuntur [illegible]

D prinis viriles, ut [illegible] narentur, tum in publicis [illegible] maximis rebus, & [illegible]. Nec me fallit, in Politicis Aristotelem [illegible] molliter vivere [illegible] tas, ac [illegible] tiam dissolutas. Itaque, inquit, [illegible] republica divitias habere [illegible] quum fuerint viri mulieribus obnoxii. Se[illegible] Heliogabali matre, omnium [illegible] tum narratur ing[illegible]. Quin [illegible]

E senatulus est constitutus, id est [illegible] Cautum tamen mo[illegible], ne unquam mulier [illegible] ingrederetur, utique [illegible] devoveretur que per quem [illegible] mulieres inter [illegible] civis [illegible] immittere [illegible], nunc precibus [illegible] rum animos flexere, ut dis[illegible] pacem coire[illegible] [illegible] societatem [illegible] cædem ad propria reverterentur: unde [illegible] inoleverat mo[illegible] [illegible] servatus, ut [illegible] de

F pace belloque [illegible] [illegible] mulieres [illegible] referentur. [illegible] [illegible] diis set controversias, mulieres [illegible] Quo [illegible] rem [illegible] memoria id [illegible] cum Annibale G[illegible]erunt, in hanc [illegible] sententiam pere[illegible] Si [illegible] Gallos [illegible] Carthag[illegible] aliqui [illegible], ejus rei Carthaginienses [illegible] tores qui in Hispania fuerunt, [illegible] Sin Carthaginienses [illegible] rum [illegible] quippiam [illegible]

G res de ea re judicium [illegible]. [illegible] dignum in Sena Briciana [illegible] adversa littoribus, esse Gallici [illegible] insigne, cujus antistites perpetua [illegible] tate. Gallicenas [illegible] nomen [illegible] te, ac magicis carminis vi [illegible] tur mare concitare, sed [illegible] in quæ [illegible]

multa

Inter hos unus egregie memoratur

tati proximior. Fuit Apelles Colophonius quidẽ, verum θέσει, id est adoptione Ephesius, Pamphili Amphipolitæ discipulus. Coum fuisse Appellem, inter nostrorum placita est.

Quibus indiciis Persarum magi sanguinarium Ochi regis ingenium deprehenderint. De Bagoa eunucho.

Cap. XXXIX.

DE Persarum magis, quod & alibi commonuimus, existimant pleriq; ut sapientibus planè, tótque ac tanta prorsum tenentibus, quot & quanta scire fas est. Quin & vaticinii esse compotes, nonnullis, & quidem insignibus cognitum experimentis. Aliorum nunc obliviscor volens, quod de Ochi Persarum regis immiti, & proinde sanguinaria præsagivere natura, haudquaquam censui differendum, quando ratione quadam mira feritatem in subditos agrestem, ac (ut Græci significanter dicunt) τὸ φονικὸν αὐτοῦ, id est cædis avidũ ipsius A deprehendere ingenium sunt visi. Siquidem Artaxerxe patre ex humanis emigrante, ubi arripuit imperium Ochus, ex eunuchis quempiam regi præcipuè familiarem, asistentémque propinquissimè, jusserunt Magi, amplius accuratiúsque observare, mensa apposita, quid ex paratis apprehenderet primum. Et is quidem, quod jussus erat, strenuè præstabat, regi intendens evigilate. Commodum ille jam decubuerat ac dextra quidem gladiolum arripuit potissimum, altera verò panem, qui ma- B gnitudine fuit præcipua, ei quum carnes, imposuisset, conscindebat ac vescebatur largè incessanterq. Ea ubi audissent Magi, διὰ τούτων ἀπορρήτων συμβόλων, id est per secretiora id genus signa duo quidem prædixere: anni temperiem, ac frugum copiam, & multorum cædem, exilia, & damnationes, nil magnopere mentiti. Plura de hoc libro decimoseptimo Bibliotheces Diodorus, ac de eunucho Bagoa, qui illum veneno tollendum curavit, qua ratione mox & ipse interiit, ab Dario poculum coactus haurire, quod sibi fuerat concinnatum.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI IN ANTIQVARVM lectionum libros ad doctissimum Marcum Musurum Cretensem, Præfatio quartadecima.

AUdio, quo me cunque vertam, primæ notæ viros tuis obstrepentes laudibus, quod & summam in te nobiles, infimi, medii, probitatem experiantur: nec humanitate, jucundissima omnibus, disclusa. Nam quod ad eruditionis penu multifariam cumulatum spectat, ita demum celebraris, itaque nulli non occurris admirabilis, ut spectatam gentibus universis Græciæ tuæ sapientiam, & facundiæ dulcissimam vim revocare ab inferis præmortuam, & quæ omnium vicissitudo est, quodam velut fato pridem ita adobrutam contumulatamque, ut in terra Græcia diu quæsita, videatur Græcia ipsa: denique dicaris, atque ingenii præstantia eatenus confovere: idque in Italia nostra, ut plures nunc cooriantur, qui Græcè sciant, quàm lustris centum proximis. Gratulor tibi doctissime Musure, gaudeo mihi. Est quod benè speremus. Opera tua vel exactissima veterem πολυμαθίαν video brevi suo nitori restitutum iri parte plurima. Vtinam verò τοιοῦτοι σοὶ δέκα συμφράδμονες εἶεν ἀχαιῶν, vel momento, nimio plus coalita barbaries isset pessum, æquata solo. Properari passim ad te summo studio etiam à veteranis in re literaria animadverto plerisque, æditæque jam ætatis. Quos ferunt motos, demulctósque eloquentiæ mira ubertate, ac reconditarum scientia rerum captos, te, velut Callistratum, relicta etiamnum cum Platone suo academia, magno profectu consectari cœpisse: sicque etiam te observanter audire ac celebrare, perinde ac cælo demissum aliquem arbitrum, interpretémque Sibyllæ oraculo-

rum. Id illis, opinor, non scholica exprimunt nugalia, sed remotior doctrina, ex intimis tuarum gentium eruta Musæis. Cui tradentis accedat illa χάρις ἀττικὴ, omni gratior cultiórque Venere: quáque una Athenæ magis Atticæ fiunt: ac recalescunt, quæ consenuerant, Græciæ vires ὥσπερ τὴν λεοντῆν ἐκβαλοῦσαι. Nec absit incomparabilis facilitas, qua scitè sic, & asseveratè (quod dicitur) præmandis, ut ex re audita, tantúmque non digesta celeriter abeant in corpus. Inde nimirum qui te dictantem audiunt, consilescunt extra modum universi, ac obstupescunt attoniti, delinimentis aurium ex flexanima, ut à bono Poeta pronuntiatum scimus, & regina rerum facundia ad intima demanantibus. Quapropter editurus jam elucubratos mihi pridem Antiquarum lectionum libellos: in quibus forsan, non ut in decursibus ludicris & simulacris præliorum voluptariis, distincta fuerint omnia comptáque, verum laboriosissimè congesta non desunt & percuriosè, ut ῥαθυμότερον nil, aut subsultans, quantum unius hominis opera effici valuit, efflueret: non permisi mihi inhonoratum te pertransire, quum tot tantaque abs te in nostrates proficiscantur. Quo itaque plurimum possumus, ἀντιπελαργοῦμεν: tuúmque nomen, quanquam ex se, propriis quoque monumentis celeberrimum, dum eandem nobis incudem diem noctémque tundis, in memoriam damus, ampliora multò præstituri, si Θεὸς afforet ἀγαθῶν. Vale.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI ANTIQVARVM lectionum Liber unus, qui quartusdecimus.

Mulieres in doctrinis celebres. De Corinna, item Erinna, necnon de aliis alio genere præstantibus. Pilæ inventio. Sibyllarum nomen unde propagatum. Virginum partus.

CAP. I.

NEc intra eos virtutum limites se continuit muliebre ingenium, quos antè paulo memoravimus, quin naturalium quoque scrutationi se inseruit, ac Arete eatenus item progressa est, ut filium etiam instituerer, qui inde appellatus est Aristippus cognomento μητροδίδακτος. Lastheniam quoque Mantineam, & Axiotheam Phliasiam Platone usas præceptore, proditum est, ornatu interim virili auditorium ingredientes: quod Dicæarchus scribit. Iam verò Damæ, quam Pythagoræ filiam memorant, ingenium & doctrinam in exponendis paternis sententiarum involucris, quis non novit? Aspasiæ item nomen, ac Diotimæ, & Thargeliæ, ut ex Luciano comperimus, sola illustravit philosophia: quando nec imbecillis alioqui sexus ab ea eliminatus agnoscitur. Quippe Plotinum Platonicum nobilem mulieres aliquot sapientiæ studio frequentasse memorantur. Corinnæ verò an obscura esse gloria potest, quæ in Lyrico certamine Pindarum quoque novem Lyricorum principem exsuperasse tradatur? Eam fuisse Thebanam memorant. Sunt qui Tanagræam malint. Achelodori & Procratiæ fuisse filiam constat, ac Myrtidis discipulam. Musicam quoque Lyricam fuisse cognominatam, non fere ambiguum est. Epigrammata item scripsisse, ac lyricos nomos. Sed & Thesbiam Corinnam veterum celebrant monumenta, & auctor Pausanias non prætermisit, quam alii Corinthiam credere malunt. Corinnæ, ut sapientis in Poetica, meminit Eustathius. Erinna Teia, vel (ut alii) Lesbia, aut Telia (est enim prope Cnidum insula parva Telos, id est τῆλος, quod ex Eustathio est) carmine item illustris censetur. Scripsit Elacaten, hoc est ἠλακάτην, Æolica lingua & Dorica versibus trecentis. Condidit epigrammata quoque. Decem & novem annorum mortuam virginem ferunt. Carmina ejus Homericam consequi majestatem, traditum est. Sapphus contemporanea fuit, ac (ut nonnullis placere animadverto) amica. Meminit Eustathius in navium catalogo apud Homerum: repetit in Temporibus Eusebius. In Erinnam elegans est apud Græcos epigramma, cujus hi duo sunt postremi versus,

> Σαπφὼ δ' ἢ εἴρινας ὅσσον μελέεσσιν ἀμείνων,
> ἤριννα Σαπφῶς τόσσον ἐν ἑξαμέτροις.

id est, quanto Erinna in lyricis Sappho præstantior, tantum Sapphus gloriam Erinna hexametris præ-

putet ab equi[illegible], quos ut exemen[illegible] A plerumque conf[illegible] de qu[illegible] mentio est Vlpiano Dig[illegible] de his qui notantur infamia, ubi inter ministeri[illegible] turpitudinis deferentia recedentis [illegible], quippe [illegible] gunt. Caeterum [illegible] parum fortan calet lenteque [illegible] fectu frigidam item [illegible] superficiaria est Poet[illegible] tanea prorsus, & quae vulgaris specie saepissimè fallat. Frigidam suffun[illegible], in Plauto dici quoque B accipio per paroemiam, [illegible] hoc est mordere (ut C[illegible]) & [illegible] dere. Nam [illegible] apud [illegible] [illegible]. [illegible] pullum [illegible] nec sane pobitus [illegible]. [illegible] frequenter enuntiant, pro singulare probro [illegible] verbis incessere. Verum ne ridicula fiat [illegible] haec, si plebeia castaque [illegible] auctoritate, ut [illegible] & censeatur, advocandi ad partes sunt veteres autores, quibus velut tibicinibus [illegible] C constet doctrina, ne vollella [illegible] dio, cavillentur scioli. Igitur A[illegible] Plato, [illegible] est [illegible] tet [illegible] homines proluere. [illegible] grammatici, [illegible], hoc est probro me afficis & dedecore [illegible] astantibus viris. [illegible], Suidas interpretatur [illegible]. Sed amplius, Pollux Vniv[illegible] septimo [illegible], id est lavare, pro [illegible], id est conviciari, exponit, & alterius [illegible] obtrectare. Quod vero di- D citur, id genus homines qui praesentes arrident, blandiuntur, [illegible] efferunt laudibus, absentes autem per [illegible] convellunt & lancinant, appellari post tergum [illegible], recte admo[illegible]tur: quoniam [illegible] Lex[illegible] apud Lucianum, [illegible] prius [illegible] signat, à tergo varium. Quod [illegible] describere protulimus, approbat id C[illegible] quoque:

> Ne laneum latusculum, manusque mollicellas
> Iusta [illegible] tibi flagella conscribilent.

Necnon illud Plautinum.

> Corpus tuum virgis inscribam:

T[illegible] modo inventos ex rationis praescripto [illegible]. Hominum esse Scyllam. Quorundam [illegible] do. Decem cubitis [illegible]. Foeminarum [illegible] voluptatem esse majorem, quam virorum. [illegible] turpitudo. Lesbiazin. Herbis [illegible].

CAP. III.

Asclepiodorum, memoriae proditum est, Athenis [illegible] in Syriam peregrinatione eo [illegible] pleraque [illegible] civitates, ut mores hominum perspiceret. Caeterum in tota periodo illa tres modo comperisse, qui modeste ac plane ex formula viverent, Ilapium apud Antiochiam philosophum, Laodiceae vero Maren, omnium ejus [illegible] tatis [illegible]. Item philosophum Domninum. G Scio, incredibilis videretur [illegible], nisi Heracliti lachrymae succurrerent, qui in publicum prodiens ubertim flebat, quum videret circa se tot millia male viventium, imo vero male pereuntium. Ita profecto est, quotus quisque reperitur, qui [illegible] corporis non in [illegible] voluptates ut de aliis hanc censura non per[illegible] ad brutum praefocat [illegible] quam [illegible] esse pecoris bonum, [illegible] dum [illegible] autoribus sit. Ita [illegible] est homo [illegible] est, de qua Vate celeberrimo ita cecinit,

> Prima hominis facies & pulchro pectore virgo
> Pube tenus, postrema immani corpore pistrix,
> Delphinum caudas utero commissa luporum.

Prima homini pars rationalis anima, huic committitur [illegible] & fluida & [illegible] tum cibis [illegible], ut an Posidonius. [illegible] divina in lubricum [illegible], & [illegible] venerandis atque coelestibus [illegible] cidum attentur [illegible] ducit [illegible]. Pl[illegible] anima [illegible] vestem ac [illegible] E hac voluptuaria [illegible] mant foeditatem ag[illegible] do. Nam, ut Antoninum Caracallam [illegible] praeteream, efferat adeo [illegible] Juliam ducere uxorem sit impulsus. Quid [illegible] etiam dictu absurdum, [illegible] tum Diogenem, scribit Plutarchus [illegible] citus solitum refert pudenda pe[illegible] ceret etiamnum, [illegible] possem atterere. Sed quid [illegible] stius obscoenitatis princeps [illegible] ductae, quod ex Seneca est, [illegible] praefervidae, Augusti temporibus [illegible] quum foeminarum [illegible] specula, quae [illegible] rent, ut digitus brachium mensuram & [illegible] & crassitudine excederet. [illegible] ut quum vir [illegible] suimet [illegible] E bri ipsius magnitudine, [illegible] Quin & [illegible] & [illegible] bus, utque Pl[illegible] Empedoclis sum arbitratus, [illegible] id est à malignitate vitioque esse [illegible], [illegible] quoque ut [illegible] id est philosophia [illegible] qui complecterentur integrum [illegible] Venere annum transigere, ut sic te[illegible] F tum itaque Deum venerarentur. At [illegible], lasciviae plebiles proculcata ratione [illegible] ris in inscitia proluvio, nil in [illegible] bet aut frequentius, quam ut se [illegible] Venereis foeditatibus adobruant, [illegible] rabies, ut ille ait, ne capiti quidem [illegible] rum in hos plura fortassis alias [illegible] bus memoriis, & Aristotele in [illegible] aliquid, quod amplius ad pr[illegible] arrideat. Quippe agitatam [illegible] omnino ambiguitatem, quid [illegible] bibendi edendique, [illegible] pi[illegible] minus [illegible] desideria [illegible] sione dignum [illegible] sciunt, [illegible] esse necessarias, & [illegible]

dium putat Theodorus, ſicuti λευκερῳδιον albam A ardeolam. Nec ignoro. Claudium philoſophum apud grammaticos aciem dirigere. Meminit avis Iliados rhapſodia decima Homerus. Eam verò inſidias ſtruentibus per accommodam, ſcribit. Hermon omine proſpero. Dignum ſcitu: ab avitio id genus credi albam inſulam in Ponto nuncupatam, quod inibi viſatur plurimum, ac proinde Pindaro μεταληπτικῶς dici phaennam: quippe φαεινὸν, ſignare τὸ λευκόν. In eam verò tralatum Achillis corpus ab Thetide, proditur, ac eſſe inibi herois gy- B mnaſia, & curſus celebrari. Porrò inſulam eandem Achillis nuncupant Dromon: quoniam illuc uſque Iphigeniam ab Diana raptam, ne immolaretur, ſit amanter inſequutus. Nec me fallit, aliud ſequi Melam Pomponium libro ſecundo, ſed & Plinium libro quarto, ab inſula Achillis diſparare Achillis dromon: de ejus viri exercitatione ſic appellatum. Erodionem inter amphibia recenſet Theon. quo nomine tumultuoſius è mari in ſiccum devolantem, C hyemis eſſe præſagium, cecinit Aratus. Verum in tam multis quæ de Veneriis commentamur, non prætereamus exemplum caſtigatæ libidinis. Quippe junior Dionyſius, quum ſe in Locrenſium urbem contuliſſet, per ſummam licentiam civium virgines puellas accerſitas, vel ad ſatietatem conſtuprabat: mox verò ultoris vi numinis, quum foret excuſſus principatu Dionis opera, tunc enimvero ira inflammati Locrenſes, uxorem Dionyſii & filias proſtituere arreptas primum, innumeris D quidem affectas ludibriis, ab iis præcipuè, quorum virgines polluiſſet pater. Poſtea verò quàm pro arbitrio illuſere miſeris, inde acubus ſub ungues crudeliter impactis, peremere. Nec iis ſatis ſibi factum arbitrati, oſſa quidem carnibus denudata in mortariis attrivere: carnes verò omnibus propoſuere deglutiendas, diris in eos imprecationibus qui ſuperſediſſent, reliquiis denique in mare disjectis. Sed nec id incurioſius prætereundum: Romæ ſtationem Imperii tenente Tiberio, graviore E ſenatus decreto fœminarum coercitam libidinem, cautumque ne quæſtum corpore feciſſe vellet cui avus aut pater aut maritus eques Romanus fuiſſet. Quippe Viſtilia prætoriis ornata majoribus ſtupri licentiam apud ædiles invulgarat, more veteribus recepto, quibus pœnarum ſatis in propudioſas irrogari eſt viſum ex ipſa flagitii profeſſione. In hac mentione non prætereamus Tranquilli locum in Tiberio: Cubicula, inquit, libris elephantidis inſtruxit, ne cui in opera edenda exemplar impetratæ F ſcenæ deeſſet. In ſyncerioribus autem codicibus legitur, non impetratæ ſcenæ, ſed imperatæ ſchemæ; aut rectius, imperato ſchemate. Nam & Heliogabalum ſcribit Lampridius, vaſa habuiſſe centenaria ſchematibus libidinoſiſſimis inquinata.

Cur claudi ſalaciores. De eorundem virtutibus. Item de Androclide, Coclite, Alexandro. Gellii locus excutitur. Interim Macrobii patria, & Vitruvii, necnon Celſi.

G

Cap. V.

Quæſitum à naturalium ambiguitatum ſtudioſis multum diùque, quidnam ſit quod obſervatum ferè eſt, Claudos eſſe ſalaciſſimos, adque ad uſus Venereos implendos præpotentes. Quod & Amazonum reginam Antianiram reſpondiſſe ferunt, ἄριστα χωλὸς οἰφεῖ, optime claudus init: quod retulit Theocriti interpres. Nam mares natos mutilare conſueverant Amazones, illiſque ad coitum abuti. Quum verò ad congreſſum eas hortarentur Scythæ, reſpondit regina quod prætexuimus. Sic autem peritiſſimos ratiocinari animadverto, quilibet ex hominibus denſiore pilo, ut etiam aves, ad Venereum uſum promptior eſt, caloris humoriſque copia: utrumque enim ad concubitum pernecesſarium eſt: etenim calidum ſecernit, humidum verò ſecernitur. Eadem verò ratione claudi ſalaciores ſunt. In eis quippe alimenti parum ad inferiora διὰ τὴν ἀτροφίαν τῶν σκελῶν, hoc eſt, ex vitio crurum dilabitur: ad ſuperiora verò profertur plurimum, & in ſemen concernitur. Theocriti ſcholiographus inde natum in claudos dicterium putat, quòd domi tota die deſidentes perpetuo ferè Venereis intenti agant. Cæterum ne putet quis in laſciviam modò abire claudicatem, & nil prorſum virtutis in id genus hominibus fieri reliquum, Androclidam Laconem legimus, debilem crure, ac inutilem, cum bellatoribus ſe immiſcuiſſet, ac præſtò ibidem fuiſſet qui prohibere niteretur, quòd parum robuſtus videretur, intuliſſe graviter ac animoſe, in aciem aſtitui oportere, qui de prælio cogitet, non de fuga. At mater claudum filium mittens in prælium, τέκνον, εἶπε, κατὰ βῆμα ἀρετῆς μεμνημένος, Fili, inquit, per ſingulos gradus memento virtutis. Et Romanus Cocles, quum eis cruris vitium objectaretur, Per ſingulos, inquit, gradus admoneor triumphi mei. Digna vox liberatore principis terrarum populi. Quippe pertinax occupatio pontis adverſus Hetruſcam vim gravius aſſultantem, eam illi contraxerat calamitatem, cui tamen non defuit obtrectator. Idem ferè in patrem Philippum Alexander Magnus pronuntiaſſe memoratur, ut Sp. Carvilii patrem taceam, ut eſt apud Ciceronem libro ſecundo De oratore. Nam quum in Triballis coxa is eſſet debilior factus lanceæ percuſſu, ac ejuſmodi angeretur incommodo, Confide (inquit pater) ac prodi in apertum, ἵνα τῆς ἀρετῆς κατὰ βῆμα μιμνήσκῃς. quod eſt, ut per gradus ſingulos in virtutis memoriam redigaris. Hæc verò in libro de Alexandri fortuna, plurimum laudibus efferens Plutarchus, philoſophicæ mentis germina eſſe contendit, & quodam numinis afflatu ad honeſta properantis, & ſupra corporis deminutiones ſurrectæ. Quo, inquit, pacto ipſum mox arbitramur propriis exultaſſe vulneribus ſingillatim, dũ victarum gentium reminiſceretur, & captarum urbium, & in deditionem acceptorum regum, quum cicatrices haudquaquam occultaret, ſed ut virtutis inſculptas circumferret imagines? Obiter verò expende, quæſo lector candide, ex pauculis his, de Plutarcho tranſpoſitis, quàm rectè T. Caſtritius apud Gellium Atticarum noctium libro ſecundo, Saluſtium inceſſuerit, qui Sertorium ſcribit, corporis dehoneſtamẽto lætari maximè ſolitum, quòd inde gloriæ quæſtus atque compendium profluxiſſet clariſſimum. Nam quod hiſtoricum nobiliſſimum à Demoſthenis æmulatione excidiſſe videri vult, inſulſiſſimum eſt, ac hominis Atticiſſationem nimio plus oſtentantis. Cur enim non ex propria dicamus ſententia Saluſtium potius ea duxiſſe conſcribenda, quàm Demoſthenis imitatione? An ſumus ſub rege, nec ſibi ſe quis vendicat? An

ad Græcorum præscripta & dicimus & facimus? Quam vanitatem in pluribus sequitur & Macrobius, quem sibi civem nunc vendicant Veronenses, uti Vitruvium quoque ac Celsum & Plinium: dum Virgilianam vellicando claritatem, Græcos tanquam in sinu Minervæ ac Mercurii & natos & educatos, miris effert præconiis. Ego verò, si modò libera conjectatio est, nec cogitasse quidem historicum super eo Demosthenis loco contenderim, quum ea proderet: non quia Græcè nesciret, qui fuit doctissimus, ut in illa ingeniorum fertilitate ac felicissimo temporum statu: sed quia proprii ingenii viribus ferebatur, & eminentissima qua pollebat eloquentia. præsertim quum & ipsa dictet ratio, ut corpore diminuto, non ferè quispiam simpliciter lætetur, verum exultet mirificè virtutis imagine expressius insculpta. Quotus enim quisq; vel gregarius miles non gestit passim suas vilentibus ostentare cicatrices, ut inde strenuus comprobetur, & fortis in primis bellator? Adde quòd de Sertorio ipsum id memorat Plutarchus quoque in Parallelis: nam ubi calamitatem explicuit, ἐπὶ τούτῳ δὲ, inquit, καὶ καλλωπιζόμενος ἀεὶ διετέλει. Illud superpondium fuerit: Alexandrum quandoque interrogatum, ubi reconditos thesauros servaret, Apud amicos, benevolè respondisse.

Apollonii castitas. Theodori placita absurdissima. & cur Deus sit dictus. De voluptate gustus & tactus. Chimeræ allegoria. Sciatrophia qui. Cur Venereorum affectio adeo censeatur pudenda. Polia. Epipola. Peolæ qui sint. Pola civitas unde. Propola. Cur fictum, passeribus subvectari Ventrem. Epicataphori. Veneris simulachrum triplex Thebis, Vrania, Pandemos, Apostrophia. Dirtæ. Dirti. Pyrgitæ. Pyrgion. Struthos, & passeres pro avibus dici. Passerem cur telegam dicamus vulgo. Spermologi qui. Schœnus. Venus cur. Schœnotroges. Schœnicula. Venus Paphia, & Amathusia. Salambo.

Cap. VI.

APollonium Tyaneum, quem unicè mirantur plerique, ac (quod dictu quoque absurdissimum est) comparem CHRISTO, sive mores contempleris, sive miracula, facere non compavescunt, laudibus efferunt celeberrimi auctores: qui juvenilibus quoque annis incentiva Venereorum & titillationes subinde lancinantes, vellicantesque ita represserit contuderitque, ut præsignis in eo castitas noscitaretur, à qua nunquam ab ea reclinatum delictumque sit. At Theodorus, quem ideo nuncupatum esse Deum memorant, quòd quum illum Stilpo percunctatus esset, Putasne Theodore, te id esse quod diceris? Atque is adnuisset: Deus ergo, inquit, es? Id quum gratè quoque accepisset, subridens Stilpo: O fatue, ratione compari & cornicem te esse fateberis. Hic inquam Theodorus, furto (inquit) & adulterio, sacrilegio quoq;, quum tempestivum erit, dabit operam sapiens: nihil quippe horum turpe natura est. Sed, si auferatur vulgaris ex hisce opinio, quæ stultorum imperitorumque plebeculæ conflata est: sapientem publicè absque ullo deprehensionis rubore scortis congressurum. Hæc sunt nobilia philosophi hujus placita. Quibus quid inhonestius? quid spurcius valeas excogitare?

A Hæc si audire animum induxerimus, jam non homines sed chimæræ omnes ambulabimus. Siquidem libidinosus juvenis, quacunque se intenderit, tanquam leo furens non parcit matri, non parcit sororibus, & tanquam capra humorem quendam fœtidum exsudat, & à facto & à conscientia sceleris, tanquam à draconis cauda converberatur. Nec immeritò veteres illi sanctissimi viri, scires non jurasse in Epicuri verba aut Aristippi voluptatem omnem quæ ex sensibus, quos veluti satellites à natura datos animæ, traditum est, quæ immodicè capiatur, turpem atque improbam existimarunt. Sed
B enim quæ nimia ex gustu atque tactu est, eam verò rerum omnium fœdissimam censuerunt. Eosq; qui duabus istis belluinis voluptatibus sese dediderunt, gravissimi vitii vocabulis Græci appellant ἀκολάστους, id est libidinosos & intemperantes, vel ἀκρατεῖς, id est incontinentes: sed & sciatrophias, velut in umbra delicatius connutritos: nam & umbratilis vita, mollisque sciatrophia rectè dicitur. Insuper voluptates istæ duæ gustus atque tactus,
C hoc est libidines in cibos atque in Venerem prodigæ, solæ sunt hominibus cum bestiis communes, inmoque in pecudum ferorumque animalium numero habetur, quisquis est hisce ferinis voluptatibus pervinctus. Nam reliquæ humanæ naturæ creduntur propriæ. Quod Aristoteles doctissimè sensit, & est à Gellio eleganter repetitum. Sed & Augustinus, Quod (inquit) iræ opera aliarumque affectionum, in quibusque dictis & factis non sic abscondit verecundia, ut opera libidinis, quæ fiunt
D genitalibus membris, quid causæ est? nisi quia in cæteris membra corporis non ipsæ affectiones, sed quum eis consenserit voluntas, emovet, quæ in usu eorum omnino dominatur. Nam quisquis verbum emittit iratus, vel etiam quenquam percutit, non posset hoc facere nisi lingua & manus, jubente quodammodo voluntate, moverentur: quæ membra etiam quum ira nulla est, moventur nihilominus eadem voluntate. At genitales corporis partes ita libido suo juri quodammodo mancipavit, ut
E moveri non valeant, si ipsa defuerit, & nisi ipsa vel ultrò vel excitata surrexerit. Hoc est, quod pudet. Hoc est, quod intuentium oculos erubescendo devitat: magisque fert homo spectantium multitudinem quando injustè irascitur homini, quàm vel unius aspectum quando justè miscetur uxori. Postremò, qui ex intemperanti Veneris usu pereunt dicuntur peolæ, media producta: quia peos signet pudendum, sive veretrum: ut apud Aristophanem in Nebulis,

F Οὐδέν γε πλὴν ἢ τὸ πέος ἐν τῇ δεξιᾷ.

Polia verò Jureconsultis esse videtur equinum armentum. Nam quod Græcè ἱπποφορβεῖον, id est hippophorbium, dixit historia quarta Herodotus, poliam Latinè reddidit interpres. Polæ autem Colchorum lingua exulem significant, quod prodit Callimachus. Quoniam verò in Istria substiterint Colchi, qui Medeam persequebantur, inde datum Polæ civitati nomen. At propolæ hominum genus
G est avidissimum, venalia per fraudem coemunt prius, mox ut pluris distrahant. Propolas scitè circumforaneos appellavit in Commodo Antonino Lampridius. Epipolæ autem præruptus est locus Syracusas contingens, meminit historia sexta Thucydides, & Stephanus non omisit, nec T. Livius libro quinto Punici belli secundi. Plutarchus quoque in Nicia, φθάσαι δὲ τὰς Ἐπιπολὰς κατασχεῖν, id est

tanta

(quod malunt alii) quum despondisset, simulato A Dianæ sacro, quam Leucophryn vocant, itidem largius immolati tauri cruorem ebibisse, atque ita extinctum. Propterea Aristophanem in Equitibus scribere, κάλλιστον ἡμῖν αἷμα ταύρειον πιεῖν, ὁ Θεμιστοκλέους γὰρ θάνατος αἱρετώτερος, præstat, inquit, tauri sanguinem haurire, siquidem Themistoclis interitus eligibilior. Nec me fallit ficta videri hæc plerisque, nam Thucydides mortuum modò scribit, & in Attica clam humatum. Quid ita verò taurinum præcipuè cruorem in B consciscenda sibi morte optarint, illa videtur ratio, quoniam (ut auctor Plinius est) hujus animalis celerrimè sanguis coëat atque obdurescat, ideo esse pestiferum potu maximè: à quo denseant in stomacho thrombi, ut inquit Paulus. Sunt verò thrombi, concreti sanguinis partes. Nam & sal crassior, eodem censetur nomine. Salvator autem exsudasse narratur sanguinis thrombos. Sic & mammarum vitia duo norunt medicinam professi. Quippe ubi in grumos denset C lac, μαστοὺς χονδρεύοντας vocant eruditiores. Quòd si lactis major vis in mammas influat, σπαργῶντας nuncupant, velut dicas luxuriantes. Thrombos sunt qui fragmenta interpretentur, vel frusta: unde sit lactis thrombosis, id est θρόμβωσις, ubi in eo velut globuli constipantur: quos & chondros ferè vocant. Historia prima Herodotus etiam bituminis thrombos dicit. Porrò taurinus sanguis recens δύσπνοιαν ἐμποιεῖ καὶ πνιγμόν, id est anhelitus difficultatem ac præfocationem D infert, cum spasmo prævalido. In Egyra tamen, proditur monumentis, in specu missuram se sacerdotem concipiendi gratia vaticinii tauri præbibere cruorem. At caprinus sanguis haurienti pallorem obducere memoratur. Observatum utique est, in animalium quorundam sanguine visitari corpuscula quædam, pilorum imagine, oblonga: quæ res terrestris exsuperantiæ vim indicat. Inde incalescens sanguis ejusmodi perseverat diu, atque ita affectum animal iracundum ferè evadit, E ac indignationis retinentissimum & audacissimum. Fila nanque id genus velut prunæ inardescunt, quod in sue agnoscimus, sed in tauro præcipuè: indicium est coagulatio velox, quod terrestris efficit qualitas, calore fugato cum humecta vi. Et Meteoron quarto Aristoteles scribit, cervinum sanguinem non coire, quoniam aquæ naturam magis sapit, ac frigidissimus est: & propterea fibris caret, quæ opera terræ sunt, solidæque consistunt. Illud verò parte ista non fuerit F vacantis operæ, opinor, si M. Tullium in quadam ad Brutum epistola apertiorem reddiderimus. Sed interim legentes commonuero, fuisse inter Græcos celeberrimi nominis Imperatores quatuor, Periclem, Miltiadem, Cimonem, Themistoclem, qui gestarum rerum fulgore per quandam exochen quatuor nuncupentur viri. Sed ad Ciceronem. Quanquam, inquit, hæc quidem sententia non magis mea fuit, quàm omnium: in quâ videtur illud esse crudele, quòd ad liberos, G qui nihil meruerunt, pœna pervenit: sed id & antiquum est & omnium civitatum: siquidem etiam Themistoclis filij eguerunt. Quæsitum amplius est, & in eo ipse aliquandiu minus, quid afferrem, constitutum habui, quinam fuerint Themistoclis liberi: quando rara de iis, quantum compererim, aut lectione observarim non incuriosâ, tam in Græcis, quàm etiam Latinis auctoribus mentio fit. Mox verò, quum omnem (ut dicitur) funiculum excurrerem, inveni tandem quod proferri in medium posset. Legimus nanque Neoclem & Demopolim Themistoclis filios quandoque incognobiles venisse Athenas, adortosque in certamine epitaphio vim suam ostentare, quum victores apparuissent, nec qui forent, satis noscitaretur, corollis esse insignitos: & Neoclem quidem dolichum vicisse, Demopolim autem stadium. Post certamen verò perspicuos factos tantum non à paternis inimicis esse lapidibus adobrutos, quum Atheniensium memoriam refricuissent super legibus quæ adversum exules forent sancitæ. Sciendum verò amplius, in Menone Platonem tertij Themistoclis filij mentionem fecisse: de quo, quia mirum est quod refertur, Philosophi verba subjeci: Audistin' Themistoclem filium suum Cleophantum in equestri facultate strenuum effecisse? adeo ut equis rectus insisteret, rectusque ex equo jacularetur, ceteràque permulta perficeret stupenda, in quibus ille diligenter erudiri curavit, sapientemque in singulis quæ præceptores eruditi callebant, effecit. Ipsum verò Themistoclem sunt qui abrotoni meretricis prædicent filium, quod in libro De viris illustribus Amphicrates prodidit: quanquam Euterpen nuncupavit libro Rerum Græcarum tertio Neanthes. Nec illud omiserim quod innuit Thucydides, ex navalis belli peritia præsigni Themistoclem Græcis nuncupatum quandoque Naumachum. Nam & longiora paulò hastilia, quibus è navi depugnatur, vocantur naumacha. Quia verò de tauris facta nobis mentio est, illud adjecero auctarium ex Græcis interpretibus: Tyrrhenorum lingua taurum dici Italum. Propterea ab uno ex tauris Geryonis abductis ab Hercule, dictam esse Italiam: quum prope Rhegium enatasset in Siciliam in Eryon campum, ac regnum Neptuni filij pervastasset.

Super Pherecide adnotata paucula. Itemq́ de patria Syro, & locis aliis voce cognatis, ac vocabulis scitu non indignis. Syrna, Podalirij historia. Scirus, scirita, scironides, sciraphion, sciras sciron, eteobutadæ, Scirisordes. Sciroma, assidæ, schidia, epischidia, pansyrtum.

CAP. XIII.

Pherecydem philosophum haud incelebrem phthiriali consumptum, frequens memoria est. Ad eum graviter affectum quum visendi gratia Pythagoras discipulus advenisset, ac πῶς διάκειτο, id est quónam pacto haberet, esset sciscitatus, immittens is digitum per januam χροῒ δῆλα, Ex corpore, inquit, palàm est. Quod & paræmiodes apud philosophos mox est factum: sed ita, ut deteriora ferè indicentur. De hoc extat Q. Sereni carmen:

Sed quis non paveat Pherecydis fata tragœdi?
Qui nimio sudore fluens, animalia tetra
Eduxit, turpi miserum quæ morte tulerunt.

Qui Pherecydem hunc Syrium appellatum putarunt à provincia Syria, facilè Strabonis, &

certatim Græcorum ferè omnium auctoritate coarguuntur, quando insulam Syrum patriam habuit, quam esse unam Cycladum statuunt, proximè Delon. Stephanus Ionicam esse insulam docuit in Acarnania, & gentile nomen inde produci, Syrius. meminit libro duodecimo Strabo. Syrna verò Cariæ civitas memoratur, à Podalirio condita, qui quum in Caria à caprarum pastore servatus, ad Damæthum regem foret perductus, ejus filiam nomine Syrnam tecto delapsam, misso ex utroque brachio sanguine, persanavit, quod rex admiratus generum sibi optavit, Cheroneso illi tradita: in qua Podalirius mox duas condiderit civitates: de uxoris nomenclatura alteram Syrnem: reliquam verò de pastoris, à quo fuisset incolumis factus, gentile inde nomen Syrnius. Est & insula Scyrus, per C & Y: de qua poëta nobilis,

Armiger Automedon, unà omnis Scyria pubes.

Meminit libro quinto Nicolaus, habitatam antiquitus à Pelasgis prodens, atque Caribus. Est & Scirus, per C & I, in Arcadia locus prope Parrhasios: unde appellati Sciritæ. Sed erat in Attica item Sciron, & petræ quoque Scironides à Scirone, vel dictus à Scironidibus Sciron: ut factum loco nomen sit ab heroe Sciro. Ibi resedisse meretrices, proditur memoriæ. Siraphion locum dicebant, in quem aleatores convenirent. Sciraphoros verò, intemperantem signat ac lascivum. Sciritæ apud Lacedæmonios, procubitores erant, qui observabant, ne quis noctu extra phalanga progrederetur. Sciritæ quoque primi inibant pugnam. Meminit historia septima Thucydides, Sciritas in cornu sinistro semper constitui solitos, prodens. Eorum item rationem tradit in libro De Lacedæmoniorum republica Xenophon, & libro quarto Pædiæ Cyri. Scira porrò festum erat Minervæ, quæ dicebatur Sciras. Cujus mentio est Straboni quoque, Scirophorionis, id est Martii duodecima: quamvis alii Cereris tradant, & Proserpinæ. In eo Erechthei sacerdos umbellam ferebat albam, quæ vocatur Sciron. Sunt qui scribant Palladis sacerdotem ac Solis, cum sciro ex arce prodire in locum quem dicunt Sciron. Vmbellam ferre solitos, qui vocentur, Eteobutadæ. Ii fuere nobiles & perillustres Athenis, à Bute sacerdote propagati. Ex qua familia producebantur sacerdotes, id verò symbolicè apud illos institutum, dum quenque summonerent tacitè, tempus ædificandi, & tectum aliquod sibi fulstruendi jamjam appetere. Sciradia Minervam dici, Philochorus in secundo scribit, à Sciro Eleusinio vate. Praxion item Megaricorum secundo, à Scirone, qui Salamina incoluit. Sciros præterea vocari lego, sordes & spurcitias casei: sicuti Eupolis comprobat in Chrysogene. A qua similitudine, quicquid est inculcatum valde, ἐσκιρῶσθαι dicitur Græcis. Dicunt & hepatis affectionem sciroma, quod curationem nescit: quanquam sciromata & sciros Latinè duritias interpretantur doctiores. Sed & fragmenta, quæ ex operibus dejiciunt marmorarii, sciri quoque dicuntur. Assulas Vitruvius vocavit, sicut in ligno schidia: nam epischidion cuneum appellant. Simile quiddam molæ in viris gignitur, in ventre, inquit Plinius, sciron vocant. Sciron item pro gypso positum invenio: unde & scira terra, pro alba dicitur quandoque. Pansyrum interpretantur apud Sophoclem in Helectra, eum qui omnia trahat mala, id est πάντα σύρων τὰ κακά: vel certè μετὰ πάσης ὁρμῆς τῶν κακῶν ὡρμημένον.

Muliebris commercii detestatio. Omphale cur. Epinephridia. Dennus quid. Ciceronis locus ex secundo De oratore, suæ restituitur luci. Mulieres ab Olympicis excludi solitas. Plinius illustratur de Livia. Crispantes socci.

Cap. XIV.

Mulieris illecebras esse mundo majores, inde acutè admodum ac scitè, nonnulli collegisse sibi videntur, quod Herculem, quem mundi magnitudo vincere non potuit, libido compresserit: in cujus pugna tanta quidem illa virtus, adeoque cuncto terrarum orbe percognita, ut Hercules monstrorum malleus proverbio quodam passim, & plausibili consensu celebretur, desudarit, atque succubuerit, nullis quodammodo prætenturis, ut Marcellini verbo utar, vel stationibus præfultus. Et Cato senior impotentem mulierum arrogantiam accusans, quæ dominari studerent viris: Omnes, inquit, homines uxoribus imperant; nos omnibus hominibus: at uxores nobis. Quod ipsum ferè antè dixisse Themistoclem, testatum monumentis est. Prima profecto castæ mentis tentamenta, labesque prima, fœmina est: quæ ut à sanctissimis viris proditum memoriæ scimus, noxium genus est, janua diaboli, via iniquitatis, scorpionis percussio: quum admovetur stipula, accendit ignem: flammigero igne perculit fœmina conscientiam pariter habitantis: exurit fundamenta mentium. Ego, inquit Hieronymus, ita censeo, si cum viris habitent fœminæ, viscarium non deerit diaboli. Mentes vel ferreas à libidine pervinci perdomarique, cognitum ferè experimentis est. Cur enim Gentilium tabulæ narrant, Sirenum cantibus nautas in saxa præcipites actos? Eas Palæphatus in libro Incredibilium primo, non alias fuisse scribit, quàm meretrices, quæ navigantes blandis venenis pellexerint in fraudem. Hujus voluptatis incentivis, & Omphales veneficiis magna mortalium pars delinita præceps abit in vulnus. Omphalon Græcorum lingua umbilicum dicit. At in umbilico dominatur libido mulieribus, lege quoque divina succinente, Non est præcisus umbilicus tuus: velut insinuet, non esse amputatum ac resectum peccatum. Nam & vulvam produnt, illic catenatam constringi. Vnde & epinephridia eodem loco firmandis fœtibus opponuntur. Virorum autem in lumbis luxuria statuitur, Gregorio tradente. Rectissime mihi dictum videtur, Non posse toto corde cum Domino habitare, qui fœminarum accessibus copulatur. Scribit in Proverbiis Solomon, Mulierem foveam esse profundam. Et Propertius festiviter,

> Sed vobis facile est verba & componere fraudes,
> Hoc unum didicit fœmina semper opus.

At facetè Plautus quendam inducit optantem fœmi-

fœminam in Milite, quæstuosam, cuique sapiat pectus. Nam cor non potest, quod nulla habet. In Persarum gente si cui ingeratur, videri eum fœmina socordiorem, δέννος ἐστὶ μέγιστος, id est, Dennus censetur insignis, ut prodit Herodotus. Est autem dennus, injuria & probrum: unde apud Sophoclem δεννάζειν verbum: quod ἀντὶ τοῦ βλασφημεῖν, reddunt interpretes, addito etiamnum etymo, ut sit ἀπὸ τοῦ δεινὸν δεινάζω καὶ δεννάζω, sicuti φαεινὸς φαεννός. Cæterum ut alia desint, illud Tiresiæ quale est? Qui electus arbiter (ut ajunt) ab Jove, ac Junone de amoris quantitate contendentibus, tres amoris uncias in viro, novem in fœmina pronuntiavit. Sed & Pacuvius flens Ario vicino suo ait, Amice, arborem habeo in horto meo infelicem, de qua prima uxor mea se suspendit, postmodum secunda, jam nunc tertia. Cui Arius, Miror te in tot successibus lachrymas invenisse: & iterum, Dii boni, quot tibi dispendia arbor illa suspendit: & tertio; Amice, dede mihi ex arbore illa quos seram surculos. In hæc divertisse, non alienum judicabit, quisquis adverterit, illatam à nobis lucem multam verbis M. Tullii ex secundo libro De oratore, quæ (quod sciam) ad hanc diem nemo est interpretatus, etiam si acutuli ac minuti doctores, qui se τεχνικοὺς vocant, multa sæpe conantur, argutatores frigiduli. Salsa sunt etiam, inquit, quæ habent suspicionem ridiculi absconditam: quo in genere est illud Siculi: cui quum familiaris quidam quereretur, qui diceret, uxorem suam suspendisse se de ficu, Amabo te, inquit, da mihi de ista arbore quos seram surculos. Eadem ferè & apud Quintilianum libro sexto, in jocorum ratione. Postremò illud Catonis bracteatum est, & nulla non hora repetendum: Si absque fœmina, inquit, posset esse mundus, conservatio nostra non esset absque diis. Metellus Mario respondit, quum ejus filiam prædivitem, forma nobilem, genere claram, fama felicem ducere nollet, Malo esse meus, quàm suus. Cui Marius, Immo ipsa erit tua. At ille, Immo virum oportet esse uxoris. Livia virum suum occidit, quem nimis oderat. Lucilia suum, quem nimis amaverat. Illa sponte miscuit aconitum: hæc decepta, furorem propinavit pro amoris poculo. Variis nempe incedunt semitis fœminæ, quibus errent anfractibus, quibusque devinctæ sint viris, unus tamen est exitus, una omnium viarum meta, unicum caput, & conventus omnium diversitatum, malitia. Fœmineæ naturæ, inquit Aristoteles, proprium est, τὸ φιλολοίδορον καὶ μεμψίμοιρον, id est convitiandi cupiditas, & querula natura. Usurpatur tempestate nostra elegans parœmia, Verba quidem videri fœminea, facta verò planè esse virilia. Id autem vetus fuit Græciæ gentis adagium, quod ex Eustathii thesauris liquet, γυναικῶν μὲν τὸ λαλεῖν, ἀνδρῶν δὲ τὸ πράττειν, id est dicere mulierum est, at virorum facere. Proinde proditum monumentis est, Ægyptiorum regem Sesostrin, ubi imbellem nimis ac momenti prorsum nullius gentem, & (ut Græci dicunt) ἀμαχητὶ, id est citra pugnam, & ἀκονιτὶ, id est citra pulverem ad leges redegisset suas, surrectis stelis sive cippis insculpi jussisse, γυναικῶν αἰδοῖα, id est veneranda muliebria. Pronuntiat in Theogonia, seu physiogonia debet, Hesiodus, esse mulieres πῆμα μέγα θνητοῖς, proinde fucis videri assimiles, qui

A alienum laborem in ventrem ingerunt: vel, ut ipse ait,

Ἀλλότριον κάματον σφετέρην ἐς γαστέρ' ἀμῶνται.

Circumferuntur & sententiæ duæ, quas Senecæ ascribit attitulatio publica, quamvis refragentur docti. Utcunque, huic proposito aptè consentiunt: Aut amat, aut odit mulier, nihil est tertium. Et rursum, Apertè quum est mala mulier, tum demum est bona. Ad muliebris porrò naturæ ratione forte il-

B lud pertinuerit quoq;, Sacrorum legibus cautum, sicuti Lactantius gramaticus scribit, ne Olympicis se certaminibus spectandi gratia mulieres insererent. Propterea Thebaidos primo Papinius,

Exclusæque expectant præmia matres.

Sed & Menander rhetor: In quibusdam, inquit, panegyricis conventibus non ferè visuntur mulieres, ut in Olympia. Proinde inter laudandum impensè observanda hæc. Et Pausanias Eliacorum primo, quæsitam scribit ad pœnam Pherenicen,

C quod Olympicorum tempore Alpheum amnem transire foret ausa, quod illis diebus capitale erat fœminis, Pisirhodum sequuta filium. Quem tamen Euclea vocavit Valerius. Nam quod ibidem scribitur Berenice, mendum exemplarium est. Typœum vocant montem, ex quo præcipitarentur mulieres, à quibus neglectui habita lex foret. Callipatiram invenio tamen apud Pausaniam, quæ quoniam gymnastico fefellerit habitu, lata in reliquum lex, uti in certamen nudi prodirent gymna-

D stæ. Ignotum verò Callipatiræ, quòd patrem & fratres habuisset Olympionicas. Apud Pindarum sunt grammatici, qui & Aristopatiram enuntient. Geronthras in Laconia esse civitatem novimus, inibi fuit Martis templum & nemus. Anniversarium item celebrabatur festum, in quo à nemore procul arcerentur mulieres. Quod autem de Livia magnum sequutus ducem prodidi, ambiguitatem tollit ex Plinio Historiæ naturalis septimo, ubi de Augusto ita scribit: Hinc uxoris & Tiberii co-

E gitationes, suprema ejus cura. Nam dolo Liviæ peremptum Augustum, à Sexto quoque Aurelio proditum scimus. Quia verò mulieri genuinum est, rarenter benè facere, ac si quid fortè dignum laude prompserit, incessanter id ipsum repetere. ac nulla non hora ingerere, conformatam inde adagii speciem, Eustathius scribit, σαυτὴν ἐπαινεῖς, ὥσπερ Ἀστυδάμας, γύναι, teipsam laudas, perinde ac Astydamas, mulier. Tanquam effœminatus hic indecentiusque περὶ αὑτολογεῖν consuesset, id

F est de se dicere. Denique cecinit Hesiodus, & est à Pausania repetitum, muliebris sexus primam comparuisse Pandoram. Illud Hieronymi non præterisse, fuerit pretium operæ: Fuge, inquit, lasciviam puellarum, quæ ornant capita, crines à fronte demittunt, cutem poliunt, utuntur pigmentis, soccos habent crispantes, ut sub nomine virginali vendibilius pereant. Crispantes intellige rugis insignes, quos artificium excogitant ingenia, quoniam fœmineum genus φιλόκοσμον est. Quan-

G quam lascivos item & comptulos, ut nunc est, juvenculos animadvertimus, bonumque, si non stibiatos quoque: Ad meretriculæ nutum succensam ab Alexandro ac berenicatos.

Persepolin. De Phryne nonnulla. Et cur dicta in ma-

xillis lecythum ferre, contra Suidæ sententiam. Item cur diceretur Sestus. De lecytho pluscula & lecythio, & lecythophoro. Saperdion, & Clausigelon nuncupatas Phrynes duas. Repetita & fœminarum sugillatio. Atreti mulieres, quæ.

Cap. XV.

SEd nec tempero mihi, quin huic potissimum parti appingam, quod ex historia suggeritur appositissime. Id quamvis nonnulla infamiæ nota, bonumque, si non & maxima, Alexandrum Macedonem conspersurum est, tamen æquè prodendum nobis ac veteribus est proditum. Quando princeps is, ac regum amplissimus indolem animi propè cælestem, qua regum antiquorum majestatem longè post se reliquit: illam præterea in periculis subeundis incomparabilem propè mentis erectæ magnitudinem: in rerum tantarum mole celeritatem quodam igne volucrem: in cæteris item fidei sanctitatem, clementiam, & (ut omnia uno complectar verbo) regiam virtutem, lumenque micantissimum fœdissimè vini appetentia non ferenda concussit, inquinavit, ac adobruit, etiam si non me fallit, Arrianum oratoriè ista tueri adortum. Verum, quod dicitur, αὐτὸς αὑτὸν αὐλεῖ: ipse semet concinit aperitque. Siquidem quum Persepolin regiam nobilissimam totius Orientis Persarum regum cepisset, à qua prius innumeræ gentes jura petierant, quæque tot ac tantorum principum fuisset patria, ac præsignis Græcæ gentis terror, & quæ decem millium navium classem commoliri evaluisset, exercitus tantos cogere, ut iis vice maris vastissimi irruentis universa coobrueretur Europa, quibusque rerum naturæ facies mutaretur, actis in planum montibus aut perfossis, constrato etiamnum mari continentis modo, & mores quadamtenus pari coacto ad unius meretriculæ, & ejus quidem temulentæ, nutum, temulentus ipse succendere sustinuit, ut monumento deflagraret opulentissima urbs, tanta vastitate, ut ejus ne extaturum quidem vestigium fuerit, ni Araxis fluenta præmonstrarent: convicinia mœnibus is alluerat. Thais ea fuit, quæ mero fervidum Alexandrum sic adorta narratur, ut illum diceret maximam apud Græcos initurum gratiam, si Persarum regia conflagrasset: nec majus quicquam esse in votis apud eos, quorum urbes, grassantibus Barbaris, æquatæ solo fuerant. Mirum profectò fuit, non puduisse tantis rebus gestis clarissimum regem, scorto, quod etiamnum incaluisset mero, de tanti moliminis opere dictante sententiam, omnium primum regiæ subjicere faces, illa interim præfatum, Quin imus ultum Græciam, & urbi faces subdimus? Postea Phrynen miramur, non Hyperidis actione, quanquam admirabili, sed conspectu corporis, quod illa speciosissimum alioqui, deducta nudaverat tunica, periculo liberatam: interposito mox decreto, ne quis misericordiæ captandæ gratia epilogis uteretur. Hæc verò est, de qua ita Propertius canit,

> Nec quæ deletas potuit componere Thebas
> Phryne, tam multis facta beata viris.

Ejus statuam fuisse apud Delphos auream, scribit
A Libanius. Commeminit in præceptis sanitatis etiam Plutarchus, eam dicere solitam prodens, ubi jam consenuisset, ac flaccida toto foret corpore, τὴν τρύγα πλείονος πωλεῖν διὰ τὴν δόξαν, id est pluris fecem vendere ex opinione, quàm de ipsa concepissent homines. Hanc denique dixere Græci, lecythum habere in malis: quod exponens Suidas, velut in sinu planè servans Græcorum omnia, ad faciei retulit tumorem: credo, quia sit lecythus protuberans vas: etiam si de corporis habitu,
B hoc est à parvitate, Olpim piscatorem nuncupatum, conjectant Græcorum nonnulli: quoniam olpe, lecythum indicet. Ego ad formæ elegantiam referendum contenderim. Vt illam intelligamus naturali specie præsignem, accersitam commendationem, & peregrinas haud magnopere nugas conquisivisse: quando lecythum Plinij Cæcilij testimonio, & M. Tullij in epistolis ad Atticum, pro orationis etiam splendore, ac excussa in scribendo cura novimus accipi: erat enim oleo
C dicatum vas lecythus, sed & unguentis quoque. Vnde & Lecythophorus puer Polluci. verum & trochaicum dimetrum catalecticum, quod Euripidion dicunt, etiam Lecythium vocatur: vel ex Aristophanis scommate, vel trochaici bombi ratione: quem exhibet Lecythium quoque. Tragœdiam Callimachus μεγὰν appellavit λήκυθον. Fuit ad Toronem quoque phrurion, id est munimentum quod lecythum appellat Thucydides historia quarta, id est τὴν λήκυθον. Lecython vas,
D sunt qui lenticulam dici arbitrentur Latinè. Id quod ab eruditis toto convellitur pede. Θέσεις ληκυθίζειν est Græcis, positiones lucubrare. Memorabile est, pictura nobilissimum Apellem Veneris typum, quam anadyomenen vocant, à Phrynes insigni pulchritudine mutuatum, quum ea in Eleusiniorum panagyri, spectante universa Græcia, speciosissimum nudasset corpus, quod alias ferè nunquam fecisse memoratur, ac soluta coma descendisset in mare. Cæterum ex eodem, ut
E sic dixerim, archetypo Praxiteles quoque Cnidiam dicitur Venerem conformasse. Scribit Apollodorus Phrynes fuisse duas: alteram quarum Clausigelota cognominarim: alteram verò Saperdion. Clausigelos verbum apud Xenophontem est libro Rerum Græcarum septimo, πάντας δὲ τοὺς παρόντας τότε γε δὴ ὅτι κλαυσίγελως εἶχεν, id est præsentes autem universos tunc sanè sonantior habebat risus. Herodicus celebratam Rhetoribus Phrynem σηστὸν, id est Sestum vocitatam,
F tradit, quòd attaminaret despoliaretque adeuntes, σήθειν attaminare est. Quum avarior quispiam subblandiens diceret, Aphrodisium Praxitelis es: At tu, inquit Phryne, amor Phidiæ. Demum libet lucubrationi huic, quam videmur, durente stilo, in fœminas declamasse, quas tamen alibi summis concelebrare laudibus non expavimus, inserere breve quiddam ex Græcorum sanctariis, non bonas lacerando, sed à malo malas deterrendo,

G
> Θησαυρός ἐστι τῶν κακῶν κακὴ γυνή.
> Θηρῶν ἁπάντων ἀγριωτέρα κακὴ γυνή.
> Θάλασσα καὶ πῦρ καὶ γυνὴ, τρία κακά.
> Thesaurus est malorum mulier mala.
> Feris omnibus immitior mulier mala.
> Mare ignis, mulier, mala tria.

ἀτρήτους Græci καλὰ ψηνιτικὰ μέλεα, mulieres dicũt, quibus

[illegible]

CAP. XIX.

[illegible]

CAP. XX.

[illegible] tunt & nervi ab anatomicis dicti, ab eo quod

Cap. XXI

[illegible] adjacentibus, aliquid adverti certum [illegible] a tem-

[illegible] in propinquo Dei, [illegible] Apud quos

quos omnia fiunt, quæ facienda Græci arbitrantur ad mala averruncanda, id est εἰς ἀποτροπὴν κακῶν. Fuit apud Argivos Palladis sacellum ὀξυδερκοῦς, à Diomede structum, quod ei apud Ilium bellanti tenebras, caliginémque ab oculis detersisset dea. Est apud Eleos Pallados sacellum μητρὸς cognomento: quoniam quandoque deficiente juvenum turba, deam comprecatæ mulieres sint, simul ac cum viris congressæ forent, conciperent. Voti compotes, regionem insuper vocabulo gentis pa-

A trio, βαδὺ nuncuparunt, ac fluvium βαδὺ aquam. Sicuti verò Romæ Minervalia quinquatribus, aut antè paulo præceptoribus persolvebantur, ita & Athenis in festo quod Choes dicebatur, Anthesterionis duodecima, quem interpretantur Novembrem: quo etiam tempore à præceptoribus familiares hospitaliter accipiebantur: quod apud Athenæum scribit Eubulides.

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN ANTIQVARVM lectionum libros, ad Antonium Mariam Amolinum physicum, Præfatio decimaquinta.

MULTIS variisque incitabulis evictus, his diebus constituens doctissimi patrui mei luculentissimum opus, ab ipso aliàs prima eruditione editum, pòst verò castigatissimè recognitum, tantarúmque literarum copiosa numerositate adauctum, ut ferè Antiquarum lectionum liber non amplius videatur, onus gravissimum, meisque quàm impar humeris subiisse cognoscens, id pluribus impartiendum dijudicavi, téque potissimum, doctissime vir quintadecima ejus portione gravare: nec ab re quidem, qui me continuè stimulans, ad ipsius hujus operis editionem tuis etiam incitamentis prorumpere impulisti. Quod eodem libentius factitandum censeo, quo doctissimi ipsius patrui mei Lodovici Cælii doctrinatæ literaturæ principiis, imbutum altissimæ scientiæ apicem inhiantem, humaniorum studiorum, acutiorisque dialectices, altissimæque philosophiæ dogmata peragratum, ad Pæoniæ facultatis tantam devenisse altitudinem novi, ut acutissimi dialectici, doctissimi philosophi, perspicacissimique physici nomenclaturam subire meritò merearis, qualem decimiquinti hujus voluminis placita exigunt, quæ tanto refertissima munimine securius prodeuntia, tui nominis patrocinio micantius sese omnibus oblata patebunt. Id igitur & si imbecille munusculum, doctissime Antoni Maria Amoline, eo alacriori suscipies animo, quo à Lodovico Cælio tibi præceptori accuratissimo emanatum, Camilli nepotis collatum manibus tibi injunctum nosti: quem tua illa innata benignitate gratius fovens, deditissimum semper habebis. Vale, méque tibi semper obsequiosum accipe.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI LECTIONUM ANTIQUARUM LIBER UNUS,

qui decimusquintus.

Quot exigantur ad videndi rationem. De diaphano & lumine. Cur sol mundi oculus, curque Theæ dicatur filius.

Cap. I.

MUlta, inquit Priscianus Lydus in Theophrasti enarratione de sensu, in visu varietas accidit, siquidem videtur extra prodire, propterea quod circa sensibile agit extra locatum. Quin etiam aliquid à re videnda suscipere, quia videlicet illinc aliquid patiatur. Jam verò diaphanum atque medium trajicere videtur utrinque, tanquam & perficiens lumine, & commensurationem exhibens intervallo. Certè objectum sensibile nimis materiam resipit, at sensus spiritalis admodum est. Itaque per se haudquaquam coire queant ad sentiendi actum perficiendum. Sed opus est medio quodam velut spiritali, quod invicem ista conciliet. Hoc quidem circa omnem sensum species quædam est. Circa visum verò, tanquam excellentissimum, ultra speciem opus est diaphano insuper, atque lumine, quibus materiale prorsus spiritali accommodetur. Putat Priscianus idem Iamblichum sequutus, sicuti Iulianus quoque in libro De sole, diaphanum esse non in æthere solum, igne, aëre, aqua, vitris: sed & in terra ipsa, compositisque corporibus omnibus, id quod alibi quoque attigisse me, sum memor. Ait Iulianus ex Phœnicum & Iamblichi doctrina, lumen esse purum actum, ab actu divinæ intelligentiæ per cuncta porrectum. Diaphanum verò actus ejusmodi esse vehiculum, & id quidem incorporeum, neque permixtum corporeis qualitatibus, quamvis per ea diffusum omnia. Idem significat extensum per omnia lumen, à Platone De republica libro decimo positum. Visibilia per primum visibile, id est lumen, visibilia fiunt. Ideóque, & visus omnes per primum visum. Quoniam verò quæ hic disjuncta sunt, apud superos sunt unita, conjectare possumus, idem esse primum visibile primúmque visum, id est præcipuè solis lumen. Quo argumento videtur Orpheus oculum mundi vocasse. Verum & poetica fabulositas Theæ, id est τῆς θείας filium esse pronuntiat solem, quod τῆς θέας καὶ ὄψεως, id est A ut spectemus, utque videamus, præcipua, immo tota indidem sese promat ratio: ex quo in Isthmiis Pindarus, μᾶτερ ἀελίου πολυώνυμε Θεία. Prodit in libro De veritate Thomas, Videri aliquid tripliciter: uno quidem modo per essentiam suam, velut quum visibilis essentia visui connectitur, quomodo lucem percipit oculus. Alio autem modo per speciem, quum rei similitudo visui imprimitur, ut quum lapidem videmus. Tertius est B ex speculo modus, ubi rei similitudo per quam cognoscitur, non fit in visu statim ab re ipsa, sed ab eo, in quo rei exprimitur similitudo, sicut in speculo sensibilium visuntur species. Primo autem modo videre Deum, soli est Deo naturale: secundum autem modo, angeli proprium: tertio denique hominis, qui ex creatis rebus utcunque Deum exhibentibus in Dei cognitionem perducitur.

C *Igneum splendorem inesse oculis, quo modo probent Platonici. Item qua ratione fiat visus ex Platonis doctrina.*

Cap. II.

POrrò sicuti cor mundi sol suo ambitu lumen, pérque lumen virtutes suas inferioribus affundit: ratione compari in corporibus nostris cor motu suo quodam perenni proximum sibi san-D guinem agitans, ex eo spiritus in totum corpus, pérque illos luminum scintillas membris insinuat, singulis quidem, sed oculis vel maximè, ad surrectas utique, ac prominentes corporis partes spiritu levitate insigni scandente præcipuè, ejúsque lumine per oculos inde qui perspicui sunt, atque omnium partium nitidissimi, uberius promicante. Inesse verò cerebro & oculis lumen aliquod, etiam si exiguum, animalia multa, quæ noctu vident, argumento esse possunt, quando in te-E nebris eorum coruscant oculi. Sed & quodam modo contortis oculis, circulum quendam lucidum intus planè intuemur. Quin & Plinii monumentis testatissimum est, Tiberio Cæsari eam fuisse oculorum naturam, ut expergefactus noctu paulisper haud alio modo, quàm luce clara contueretur omnia, paulatim tenebris sese obducentibus. Id ipsum & mihi quandoque obtigisse, Deo teste, non mentior. Augeæ micantes oculos celebrat Apollonii interpres. Sed & grammatici nostri glaucos dici equos interpretantur felineis

lis, id eſt quodam ſplendore perfuſis. Auguſto adeo eniteſcebant, ut ſi intentius aliquem eſſet intuitus, cogeretur is, ceu ſplendoris nimietate caligaret, vultum ſubmittere. Sed in Timæo item Plato, quoniam ut res eſt, non rhetorum modo rimamur officinas, ſed & academiæ inviſimus ſpatia, viſus rationem expoſiturus: Ignis, inquit, illius qui non urit quidem, ſed illuminando ſuaviter diem invehit mundo, participes oculorum orbes dii fecerunt. Intimum ſiquidem corporis noſtri ignem hujus ignis germanum ſincerúmque per oculos emanare voluerunt. Itaque quum diurnum lumen applicat ſe & accorporatur (ut ſic dicam) viſus radio, tunc ea duo inter ſe ſimilia concurrentia atque commixta, qua oculorum acies diriguntur, ibi in unius jam domeſtici corporis cohærent ſpeciem, ubicunque videlicet tam intimi, quàm externi luminis ſit concurſus. Totum igitur hoc propter ſimilitudinem, paſſionem eandem ſortitum, quum quid aliud tangit, vel ipſum ab alio tangitur, motum hujuſmodi ad corpus omne, perque id ad animam uſque diffundens ſenſum efficit, qui viſus vocatur. At poſtquàm in noctem diſceſſerit cognatus ignis, viſionis evaneſcit radius. Nam in aërem ſibi diſſimilem erumpens permutatur atque extinguitur, quum nullam habeat cum proximo aëre, utpote ignis carente ſplendore, naturæ communionem, idcirco videre deſinit, ſomnúmque inducit.

Ariſtotelis rationes adverſus Platonis de viſu placita.

CAP. III.

ARiſtoteles verò in commentatione quæ De ſenſu eſt, ac ſenſili, gradum parans ad diluendam Platonis ſententiam, contra quem nunquam non concertatione aſſurgit arrectaria, & (ut dicunt Græci) ὀρθοςάδην, veteres philoſophos ſcribit, de ſenſibus aliqua tradere orſos, ex elementari ratione, cujuſmodi ſenſoria forent, eſſe ſcrutatos. Quoniam uti primo De anima diſputatum latius eſt, ſimile à ſimili arbitrabantur percipi. Ex quo animam quoque de principiorum comminiſcebantur natura, ut hoc nomine omnium cognitionem conſequi poſſet, ut quæ conformis foret omnibus, ſiquidem communicare in principiis omnia. Conſimili porrò ratione, quoniam ſenſus corporea item percipiant omnia, eorum modum elementis attribuere adorti ſunt, ac terræ tactum omnino aſſignarunt, guſtum verò aquæ, quia per humecta ſentiatur ſapor, aëri autem auditum, viſum poſtremò igni. Quia verò ſit inter aërem & aquam quoddam medium, aëre quidem denſius, aqua verò tenuius, quod vaporis aut fumi nomine intelligi voluere, odoratus ſenſorium illi aſcribendum putavere, quoniam ex fumida quadam evaporatione ſentiatur odor. Quo autem potiſſimum argumento eſſe ignis participem oculum, putarint Platonici, inde arbitratur Ariſtoteles factum, quia (ut paulo antè commeminimus) rationem minus pervidèrent, cur oculo compreſſo ac moto vehementius, promi ex eo videatur igneum quippiam, præcipuè ſi forinſecus obtendantur tenebræ. Cæterum non ignis ra-
A tione contingere hoc ipſe putat: ſed quoniam quicquid abundè levigatum deterſúmque politius eſt, ex ſuæ naturæ proprietate quendam habere fulgorem animadvertitur: non ejuſmodi tamen, qui medium actu lucidum valeat efficere. Proinde, quum nigricans in oculi meditullio perpolitum maximè ſit, mirum nihil ſit, ſi & nitorem contineat corporum ejuſmodi affinem. Sed undenã fieri aſtruemus, quòd ſi celerius agitetur oculus, fulgorem percipit: ſi verò quieſcat, non ita? Re-
B ſpondet philoſophus idem, hoc ideo obvenire, quia præceleri motu oculi, quod unum ſimpléxque eſt, evadat quodammodo duplum: unum ſiquidem, ac idem ſubjectum eſt, pupilla videns ac fulgens: quatenus verò ſplendeſcit, foras nitorem promit: quatenus videndi facultatem habet, illum percipit ac cognoſcit, veluti forinſecus illabatur. Nam ubi celerius movetur oculus, nigricans ad exteriorem transfertur locum, in quem pupilla fulgorem emiſerat prius, quàm omnino
C deficiat is, excipitque perinde ac extrinſecus illatum: quo fit, ut aliud cenſeatur quod videt, aliud quod videtur. At ſi tardior fuerit motus, evaneſcit prius coruſcatio, quàm illuc delabatur pupilla, ubi excipere queat. In tenebris verò iſta præcipuè fieri, illa ratio eſt, quoniam luminis copia levigatorum corporum ſplendorem tenuem admodum atque exiguum abſorbet quodammodo, cogitque evanidum fieri. Quod autem unà cum Empedocle tradit Plato, effici viſum per lu-
D minis ab oculo emiſſionem, perinde ac à lucerna: id eſſe omnino vanum, autumat philoſophus, quando (ſi ita foret) deberemus etiam in tenebris uti oculis, radio inde promicante ad medium illuſtrandum idoneo. Verum quod infert Plato, reſtingui radium offenſantibus tenebris, vanius multo eſt. Quæ enim extinctio eſſe luminis poteſt? extinguitur ſiquidem humido aut frigido calidum & ſiccum, ut in prunis viſimus, & flamma: ſed
E neutrum in lumine recognoſcimus. Quòd ſi eſt, ac ob debilitatem latet nos, interdiu claritatis excellentia perire debuerat, aut in aqua, vel item in glacie. Quippe ignita corpora hæc omnino patiuntur, ſed in oculorum lumine nil prorſus ejuſmodi ſit, inde conjectatio certa, Platonicam rationem minus veritate ſubnixam ruere.

Ariſtotelis ſententia de viſus ratione. Item quid dieche, & quid dioſmos, ac diagonos linea. Optice, anoptice, catoptice. Videre, ac cernere, an diſtinguantur. F

CAP. IV.

CÆterum quid de ratione videndi ſentiat vir acer & experiens Ariſtoteles ipſe, jam ex interpretatione Themiſtii ſecundo De anima pro-
G mere ingrediar. Planè, inquit, colorem eſſe ea natura, ut actu perſpicuum moveat, illud indicio eſſe vel firmiſſimo poteſt, quòd colores vehementer prope admoti neque videri, neque internoſci queunt: movet ergo color perſpicuum aërem, aër ad uſque oculum continenter pertenſus aſpectum movet, & vulnerat. Quòd ſi nullus eſſet uſus interſtiti aëris, per quem color veheretur ad ſenſum, ſumma ratio eſſet, quamobrem colores quanto propius accederent imminerentque oculis, eo

clarius & exquisitius cernerentur. Proinde perperam Democritus censuit, qui diceret, Si inane esset hoc omne per quod cernimus, spatium, forent acrius & probius omnia viderentur: quod prorsus impossibile est. Nam obtutus passo quadammenus, & affecto censu contingit, non quidem à colore qui cernitur, alioqui impositus & adjunctus pupillæ præsentiretur: sed quod reliquum est, ab aëre illo, & perspicuo, quod interpatet. Quamobrem ne dum acutius, sed nihil omnino videri posset in vacuo, quia nihil in eo intermedium haberetur, quod primò ipsum affectum, tum deinde ipsum oculorum sensum afficeret. Idem in sono, idem in odore contingit. Neuter attactu sensum exercet, sed per medium aërem, à quo subinde sensum impellunt. Sed qua strepitus ad auditum provehuntur, quidam Aristotelici interpretes diechen appellarunt, quasi personiam dixeris, qua vero odores, diosmon, ac si perolatiam vocaris, quòd veterinæ sint ac vehiculares odoris ac soni. Diagonios verò linea intelligitur Vitruvio ab angulo ad angulum perducta. Et libro quarto in capituli Corinthii ratione: Abaci, inquit, latitudo ita habeat rationem, ut quanta fuerit altitudo, bis tanta fuerit diagonios ab angulo ad angulum. Verum, ne quid dissimulem, auctor quidem prospectivæ, Aristotelis dogma insequutus, mathematicos scribit, statuentes, visum fieri per radios ab oculo promicantes, inaniter conari. Sedenim Alchindus De aspectibus, omnino docet aliud. Et magnus auctor Augustinus innuere videtur, Animæ potentiam in oculo aliquid efficere, quod à sapientiæ studiosis necdum sit pervestigatum. Alioqui & qui Platonem evertere connituntur, quandam ab oculo radiorum effusionem admittunt planè, qua videndi perficiatur ratio, animalium argumento, quæ ita oculorum nitore medium illustrant, ut colorum perceptio non lateat eos. In videndi ratione illa item observavimus, cùm in rectum dirigitur visus, dici propriè opticen modi ejus rationem: at ubi suspectamus anopticen: sicut catopticen, quum despectamus. Qua in re illud contingit admirabile, si attollatur visus, etiam stellas contingimus: si in rectum prospectus petatur, quadraginta millium passuum non exceditur mensus. Infra verò etiam minore multo mensura visum hebescere, observatum, quando est hic longè difficilior modus. Proinde in ejus perpensione majorem & curam & diligentiam adhibendum. Illud verò ab agrestioribus mutuemur Musis, ut philosophi loquuntur, Videre ac cernere, non eo distingui discriminiculo, quo ineptioribus est visum. Cicero in Oratore. Perfectæ eloquentiæ speciem animo videmus, effigiem auribus quærimus. Idem paulo infrà, Eloquentiæ speciem cernebat animo, te ipsa non videbat.

Cur quædam collucere in tenebris videantur. Miracula quorundam ex se lumen fundentium. Cur quædam noctu oculis utantur, interdiu minus.

Cap. V.

Sosigenes Alexandri præceptor tertio volumine De visu, rationem afferre conatus est, quamobrem aliqua collucere in tenebris videantur. Flammulenta, inquit, hæc quadamtenus naturam ætheris & quinti elementi participant, ea cognatione fieri, ut admotum sibi aërem, aut perspicuum aliud corpus illuminent. Quod autem id maximè noctibus faciant, rationem esse, quia tum majus lumen absit. Alioqui evenire interdiu, ut exiguum eorum lumen quasi exolescat, & offundatur in magno. Noctu ergo quum refulgent, aërem proximum & circumfusum leviter sublustran: non ita, ut alia item possent videri, sed ut sola se vendicent à tenebris. Atque hoc facit exilitas portionis ejus, è qua proficiscitur, manatque lumen. Nam & ipse quoque ignis, quamvis splendorem suum latius & diffusius mittat, adeo ut afferat etiam alia: tamen si remotior sit, caligant oculi in cætera, ipse ad conspectum sui vix sufficit. Verum quia in hæc provecti sumus, non ineptum fuerit, obiter illuc divertisse. Proditum monumentis est, periculo ingenti circumventum in India Magnum Alexandrum quodam prælio, concussis armis, visum Barbaris lumen fundere, monstro se ante illum ostentante. Tiberii equus ore videbatur flammigare, dignitatis futuræ omine prosperrimo. Theodorici pater ex corpore toto scintillas dicitur profudisse. Id ipsum & de se prodidit sapiens quidam, ita ut scintillantes flammæ hinc inde prosilirent, etiam cum sono. Quòd verò animalium nonnullorum oculi noctu mirè sint efficaces, interdiu autem hebetiores, id obvenire Plutarchus arbitratur humoris siccitate ac tenuitate, non ferentis τὴν πρὸς τὸ φῶς σύγκρασιν.

Cur feminis contingat in sopore profusio & arrectio. Concubituris officere nuditatem pedum. Gonorrhœa, gonorrhœas. Plumbo reprimi Venerea. Clinopale nudipedalis quæ sit. Item de nudipedalibus sacris.

Cap. VI.

Constans opinio est inter eos qui naturalium rerum secreta rimantur, & enotatum ab Aristotele scimus, corpus quod concubiturum sit, calidum intus atque humidum esse debere, cujusmodi ferè per somnum potius contingit, quàm per vigiliam. Ex quo etiam celeriter ac sine corporis agitatione, οἱ ἐξονειρωγμοὶ γίνονται, id est seminis in quiete fluxus fiunt, quod vigilantibus non citra laborem ferè contingit. Simul autem fit, ut & reliquum corpus tale existat ac pedes item humectiores sint atque calidiores. Indicio est, quòd quum dormimus, pedes obtepescere solent, ut qui unà cum internis partibus ita afficiantur. Hinc quoque amplius innotuisse opinor, cur sit, quòd in sopore obtumescant genitalia, quod festiviter salibus suis & Martialis inseruit. Verum nuditas pedum, quam ἀνυποδησίαν vocant, econtrario agit, ξηραίνει γὰρ καὶ ψύχει, hoc est siccat atque refrigerat. Proinde quodammodo impossibile est, aut equidem perdifficile, rem obire Veneream, nisi pedibus calidis. Ni forte quis reperiatur, usque eo ferventis naturæ, ut pedum nuditas & frigefactio calidum redundans ad temperamentum revocet. Qua ratione quidam portulacam Venereis conferre, prodidit: sicuti secundo Canonis docuit Avicenna. Suppetit

petit & doctrina Hali super τέχνην Galeni, in Signorum tractatu, tradentis, In præfervidis corporibus cum aliis calidi circumstantiis generandi vim dissolvi, ac semen prorsus evanescere. Seminis defluxionem hanc spontaneam Græci gonorrhœam item vocant, & Matheseos tertio interpretatur Firmicus. Qui verò hoc divexatur incommodo, dicitur γονοῤῥοϊκός. Scribit Galenus gymnastarum quempiam se vidisse, qui Athletæ cujusdam renibus plumbi laminam superposuisset, quo nocturnis imaginibus careret. Porrò ex iis liquet, tum doctè, tum non illepidè, hebetiorem usum Veneris, flaccidumque, etiam si conatus sit multus, posse dici Clinopalen nudipedalem. Sic enim rectè pedum illam intelligimus nuditatem, verbo quidem non efficto nunc à me primum, sed à Tertulliano prius, atque Hieronymo. Sic enim ab iis sacra nuncupari observavimus, quæ colerent Judæi nudis pedibus, sacco incubantes, & volutati in cinere, ut ad Paulam idem Hieronymus scribit, ex ritu vanissimo Pharisæorum, primum quoque cibum lentis accipientes. Josephus Judaici belli libro secundo, Beronicen scribit reginam, ut Deo vota solveret pro salute Hierosolymas venisse, & pro more patrio, hostiis cæsis, capillisque derasis, nudipedem ante tribunal stetisse. In libro Temporum ab Eusebio mandatum memoriæ est, apud Lacedæmonios sacra nudipedalia primum acta quum regnaret Romæ Tullius Hostilius. Sed & in Pythagoræ symbolis adnotavimus, nudis pedibus adorandum sacrificandumque.

Austri & Aquilonis proprietates non indignæ relatu. Neate quid. Cur Boreas dicatur Alpinus à Virgilio. Plauti locus expenditur ex Epidico. Borea scorpionis chela cur. Boseas venter cur. Unde dicatur Boreas.

Cap. VII.

Aquilonem ventum à vehementissimo ac præceleri volatu in Latinis literis nuncupatum, eleganter ab Hieronymo scopam viarum appellari advertimus, tanquam difflando perpurget, quicquid temerè in viis objacet, simulque convertat etiamnum pulverem. Ediverso Austrum ab eodem reperio dici pincernam pluviarum, quoniam esse Notum pluviæ conciliatorem indicio nomen est, quod ab humoris ratione ducitur. Quanquam non me fallit, Plutarchum in Platonicis quæstionibus scribere, Inferiorem mundi ordinem dici Neaten. Nam & inferos quandoque nuncupari νερτέρους, quandoque etiam ἐνέρους: atque inde ductam Noti appellationem, quia spiret κάτωθεν ἐκ τῆς ἀφανοῦς, hoc est ab infimis incompertisque. Simul & poetarum carminibus patet latius, quàm ut probandum videatur pluribus: nisi quòd Hippocratis sententia præteriri nequit, tradentis Aphorismorum tertio, Austros hebetare auditum, caliginem obducere, corpora diffundere, ac pigriora facere, itemque caput aggravare: quòd si tempus Aquilonium fuerit, tusses, fauces, alvos duras, difficultates urinæ, dolores horrificos costarum & pectorum accidere. Eum verò locum explicans Galenus etiam rationes rimatur. Nanque ex hujus velut castellis ac derivaculis emodulatè quantum evaluimus, indultu principali, id est divino, aquas sitilatim in nostrum hoc hærediolum, quæcunque fuerit ejus indicatura, sæpiculè corrivamus. Auster, inquit, natura calidus atque humidus est: at hæc ex toto caput opplent, proindeque sensuum opificia admodum madefaciunt, caputque aggravant. Porrò si nervorum fons & origo madet, circa ingrediendi ministeria corpora pigriora tardioraque redduntur, atque etiam percentit homo exsolutionem. Contrà, ubi tempus Aquilonium est, corpora constipatiora, contentiora mobilioraque, & ad audiendum purgatiora evadunt: fauces tamen duræ efficiuntur per Aquilonios cœli habitus, quia arescunt refrigescuntque, nec secus siccíora alvus dejicit, ob temperamenti conditionem, in habitum tendentem sicciorem, de qua corpus resiccatum universum esculentorum humorem ad sese impensius trahit: difficultates præterea urinæ accidunt ob vesicæ noxam, quam traxit ex frigiditate per Aquilonios flatus, namque exsanguis & frigida est. Ea ipsa Aquilonis frigiditas, thoracis dolores concinnat. Porrò & illud natura comparatum est, ut simus ἐν τοῖς βορείοις βρωθικώτεροι, ἢ ἐν τοῖς νοτίοις, hoc est spirantibus Aquilonibus cibi avidiores simus, quàm Austris. Aquilones enim frigidiores sunt: frigidum verò concoctionem adjuvat, eo quòd per accidens antiperistasin efficiat: ut ex octavo Physicorum manifestum est, ac calorem corroboret interaneum cum humido, unde perficitur digestio. Id tamen parte hac observandum, ita experientia magistra sapientibus compertum, si frigiditas nimia fuerit, eam ad intima corporis penetrare, unde confici imbecillitas enascatur. Inter Macrobii verò placita & illud est ex Naturalium secundo: Ventum qui per meridianum ad nos cardinem pervenit, id est Austrum, ita in origine sua gelidum esse, ut apud nos commendabilis est blando rigore Septentrio. Sed quia per flammam torridæ zonæ ad nos commeat, admixtus igni calescit, & qui incipit frigidus pervenit calidus. Neque enim vel ratio vel natura pateretur, ut ex duobus æquo pressis rigore cardinibus dissimili tactu flatus emitterentur. Nec dubium est, nostrum quoque Septentrionem ad illos qui Australi adjacent propter eandem rationem calidum pervenire. Et Austrum corporibus eorum genuino auræ suæ rigore blandiri. Peripateticis tamen ἀτοπώτερον, id est absurdius videtur, per κατακεκαυμένην, id est perustam mundi portionem permeare ventum. Quærat hic fortè quispiam, ecquid expressius doctiusque in medium promamus, quid ita eminentissimus poeta Æneidos quarto, Boream dixerit Alpinum? Invenio apud auctores, ut nemo prorsum incertus veri sit, Posidonium & Protarchum literis prodidisse, Rhipæos & Alpes eosdem dici montes, qui ab Hyperboreis incolantur: quod in commentario etiam de rebus iis prodidit Stephanus, à quo & illud traditur, Hellanicum ὑπερβορέους scribere cum diphthongo in penultima. Ipse, ac plerique alii, citra diphthongum malunt. Athenæus in libro sexto: Rhipæi (inquit) montes, qui postea Albii, nunc Alpes. Ultra Rhi-

pæos verò, à quibus spiret Aquilo, statuuntur Hyperborei ad extimum mare. Carmen Virgilianum hoc est:

> Ac velut annosam valido cum robore quercum
> Alpini Boreæ nunc hinc, nunc flatibus illinc
> Eruere inter se certant.

Porrò quia ex Hippocratis & Galeni adstruximus doctrina, Austrum hebetare auditum, & stupidum quadamtenus hominem facere: ad id arbitror Plautinum allusisse Periphanem, cui Epidici dolis versutiisque sublitum probè os fuerat, in fidicina quam suam putarat filiam, mox animadversa fraude, ac dolens se tam hebeti fuisse judicatu, ut rem nunquam uterat, animadvertere potuerit, perinde ac obsurduisset oculisque offusa caligo foret, ut Nioben putares, in ea prorumpit verba: Perii, Austrum pertuli. quanquam sunt qui perculi, legere malint: ex parœmia, qua significatur quis operam lusisse. Sciendum verò parte hac: Boreas, id est βορεάς, in Theriacis ab Nicandro dici scorpionis chelas, veluti πολυφάγους, id est voratrices. Qua ratione, ventrem quoque boscada, id est βοσκάδα, idem nuncupat. Cæterum & ratione eadem vento conciliatum nomen est, ἀπὸ τῆς βορᾶς, id est à cibo, sive papulo, quo scatent Borealia, uti opinatur Porphyrius: vel quia uberius alantur inibi animantia, sicuti nos item hyeme, ut diximus. Certè ad Boream corpora visuntur grandiora multo, quàm in adversa parte.

Capillorum in homine ratio. Gentium ritus in iis, & Francorum præcipuè, ubique habeantur Franci. Fracta coma. Annuli in coma quid. Smeringes pro capillis, cur. Silica arbor apud Gellium. Sagda quid. Mollicies taxatio. Pepones qui sint. Phonos quid. Cathedralitii. Quintiliani locus de Bacchidis.

CAP. VIII.

HOminem inter cuncta animantia maximè pilosa esse capite, ipsius indicio rei nullis argumentis constat. Sed & prioribus tamen observatum ac traditum monumentis est. Cujus causam tum ad necessitatem, tum ad præsidii rationem esse referendam, auctor Aristoteles est. Necessitas verò inde patet, propter cerebri humiditatem, καὶ διὰ τὰς ῥαφάς, id est & propter commissuras calvariæ: nam ubi plurimum humoris calorisque est, ibidem ortum pilorum esse copiosum, necesse est. Adjumenti autem ratio est, ut frequentia pili caput operiens defendat à nimio frigore & calore. Quum enim cerebrum hominis proportione maximum & humidissimum sit, maximam etiam tutelam desiderat. Res namque humidissima quæque & effervescere & refrigescere maximè idonea est: quæ autem contra se habet, hæc minus affici potest. Adjiciunt & ornatum auctores post Aristotelem gravissimi, qui sit velut in ædificii culmine, nec in orbem coactus, aut in pilei figuram teres factus, ne quibusdam partibus nudis esset informis. Sed alibi infusus, alibi retractus pro cujuslibet loci decentia speciem miri ostentat decoris. Proinde memoriæ traditur: Charilaum interrogatum cur comam nutriret, re-

A spondisse, Quoniam ex omni ornatu hic pulchrior foret, venustiorque, ac sumptus minimi, id est, ut Græcè dicam, ἀδαπανώτατος. Quamobrem & Silius Italicus in laudibus Scipionis, ita sibi canendum censuit:

> Martia frons facilesque comæ, nec ponè retroque
> Cæsaries brevior.

Hisce calculum adjicit planè prophetica sententia, B Esaiæ tertio: Decalvabit Dominus verticem filiarum Sion. Cæterùm & Lycurgum scimus, cives insuefecisse comam nutrire: quoniam pulchros quidem decentiores redderet, τοὺς δὲ αἰσχροὺς φοβερωτέρους, deformes verò terribiliores, ac magis formidabiles. Sed & in Græcis omnibus id accipit Eustathius, ubi Homerus καρηκομόωντας dicit Achæos: nam, inquit, etiam jubati leones, insuper & tigres terribiliores visuntur cæteris eo exutis ornamento. Adjicit in primo Rhetorico Aristo- C teles, id videri libertatis argumentum. Nec enim comantem facilè est ἔργον ποιεῖν θητικὸν, id est servile opus subire, aut illiberalem artem admittere. Liberi namque esse hominis, μὴ πρὸς ἄλλον ζῆν, id est non ex alterius arbitrio pendere. Rufam comam & in nodum coactam summi apud Germanos decoris fuisse, scribit Seneca: proinde Martialis Epigrammatum primo,

> Crinibus in nodum tortis venere Sicambri.

D Legimus item Francorum regibus summum fuisse nefas comam tondere. Quin à pueris intonsi manebant: defluentibus à tergo crinibus: nam ab fronte discriminati utrinque ferebantur. Nec tamen Turcarum more aut Araborum impexi incedebant, vel squalidi, aut calamistrati, & indecore perplexi: verùm diversis delibuti unguentis nitescebant. Cæteri verò circumtonsi visebantur omnes. Est autem Francorum natio Italiæ proxima. Multi hos esse Germanos tradunt, quando E Rhenum circumhabitant, & admotas illi terras, ac Galliarum portionem possedere haud minimam, non quidem ut propriam, sed vi, ac belli jure ascitam. Capillorum item longitudine oblectatos Hispanos, testatur epigrammate doctissimus Catullus. Sed & Martialis idem:

> Hispanis ego contumax capillis.

Verùm, ut auctor item Seneca est, crinem sibi sine ullo artifice formosi quatiebant, non aliter quam jubam generosa animalia. Mox ut in aliis, ita & F parte ista, pessum euntibus vitæ pretiis, abiit tota res in turpem effœminatamque molliciem, nec specula modo totis paria corporibus auro argentoque cælata sunt, deinde etiam adornata gemmis, sed cœptum à trosulis & mollicculis linteatisque succidere comam variis locis, in gradusque formare, ut cincinnatuli sint & comatuli: quales fermè fieri produnt, qui Pleiadibus nascantur orientibus. Quam comæ rationem & numerum epigrammaticus poeta epaphæresin vocavit, quum G scribit,

> Expingitque cutem, facitque longam
> Detonsis epaphæresin capillis.

Hinc datum Curetibus nomen, quòd mollium ritu puellarum comam foverent, nec succiderent, ut putat Æschylus. Hinc fracta censoriè apud

apud Senecam castigatur coma, hinc & annuli A in eadem amarulentè increpiti: ex quo & Martialis,

> Vnus de toto peccaverat orbe comarum
> Annulus, incerta vix benè fixus acu.

Quomodo excandescunt, inquit Seneca, si quid ex juba sua decisum est, si quid extra ordinem jacuit, nisi omnia in annulos suos reciderunt? Hos tu otiosos vocas, inter pectinem speculumque occupatos? Sed quoniam hoc genus nugæ, & accersitæ commendationes non corpus ornant, B quod illi opinantur, sed mentem detegunt: hinc scitum, ut à Synæsio accepimus, natum adagium est, Nullus comatus, qui idem non sit cinædus. Nam & M. Tullius in Catilinam libro secundo, Capillo pexo nitidos censoriè subnotavit. Extat Antonini imperatoris præclara ad hoc ipsum sententia, qui fuit philosophi filius, uti apud Philostratum legimus, quum Philiscum sophistam incesseret: Coma (inquit) virum, rhetorem indicat vox. Capillos comperi Græcis quandoque dici smeringas, id est σμηρίγγας, ab μείρεζω τὸ μερίζω, id est divido, quòd in prætenues dissecentur partes. Flaminis capillum, & præsectos ungues subter arborem Silicam terra adobrui consuesse, scribit Gellius. mendum videri exemplarium, sentit Hermolæos: verum quid reponat, haud habet constitutum, ni legas (inquit) siliquam, aut ilicem vel salicem. Illud non omnino ab instituta ratione dissitum, fractos exsolutosque ac molliculos & pumicatos, ac (ut veteres dicebant) vinulos, per D ignominiam dici peponas, tralatione honesta à fructibus qui jam permaturuerint. Nam fructus omnes jam percocti vocantur pepones: inde est,

> Μαλθακωτέρα πέπονος σύκου μοι γέγονας.

id est mollior mihi evasisti fico matura. Apud Æschylum legimus,

> Ἀνὴρ δ᾽ ἐκεῖνος ἦν πεπαίτερος μόρου.

id est, vir ille moris erat maturior.

Apud quosdam pepones dicuntur, quasi pephones: nam Dores, digna cæde perpetrantes vocant phonos: propterea peponem etiam generosum interpretantur. Pepon denique amica interdum vox est, ut in Apollonii Argonauticis liquet, ὦ πέπον, id est, ô dulcissime, amicissime: quod adnotarunt scholiastæ, & exposuit apud Homerum Eustathius, quoniam peponas amamus omnes. Extat id verbum tam masculino, quàm neutro enuntiatum genere. Ponticos legimus quosdam ad solis exortum vergentes, apios (pyri id est genus) & cydonea mala penè jam putrescentia, ac jocinoris præferentia colorem: esui tamen non inepta, nuncupare pepona. Inter horæa, id est ὡραῖα, recensetur ab Ægineta Paulo pepon: quem cacochymon esse ait, id est succi mali, frigidum præterea, humectumque, choleram inducere, id est χολέραν, indigestum. Efficit ea omnia μηλοπέπων quoque, sed minus. Cathedralitios item invenio pro molliculis positos, quod Martialis comprobat epigramma,

> Quum cathedralitios portet tua rheda ministros,
> Et Libys in longo pulvere sudet eques.

Nam & alibi cecinit idem:

> Inter fœmineas tota qui luce cathedras
> Desidet.

Ex quo exiit Plinianum illud de salice: Atque etiam, inquit, supinarum in delicias cathedrarum aptissima. In hac verò molliciei censura Fabio succurrendum libro quinto, quem inscitè nimis convellunt inauspicati literatores. At verò, inquit, statuarum artifices pictoresque clarissimi, quum corpora quàm speciosissima fingendo pingendoque effingere cuperent, nunquam tamen in hunc inciderunt errorem, ut Bacchiam aut Megabyzum aliquem in operis exemplum assumerent sibi, sed Doryphorum illum, vel militiæ aptum, vel palæstræ. Lego non Bacchiam, sed Bacchidam: ex Athenæo, qui Sardanapalo fuisse illum consimilem dicit: cujus tumulo ita inscriptum refert,

> Πῖνε, φάγε, καὶ πάντα τῇ ψυχῇ δίδου,
> κἀγὼ γὰρ ἕστακ᾽ ἀντὶ Βακχίδα λίθος.

C Quod eo annotavi gratius, quia plurimæ notæ viri ea in parte impegerunt, & Hermolaus præcipuè Barbarus in literis insigniter clarus. Sagda Nicandro effœminatum indicat, & moribus perditis profligatisque. Alii suffimentum sic rentur dici.

Mascula Veneris institutor primus. De Orpheo & Orpheotelestis. Orphos. Orphanista. Plutarchi locus asseritur, nec non Aristotelis. Cretensium in maribus concubitu, & gentium aliarum mores. Interim Troili ab Achille amati historia. Celta emasculatores. Mars cur Veneri conjungatur. De Sporo paucula.

Cap. IX.

Quoniam verò de cinædis facta mentio est, sunt qui scribant, Orpheum Thraca principem omnium tanti sceleris, & libidinis detestandæ repertorem fuisse. Quod & Ovidius post E frequentia Græcorum monumenta carminibus inseruit:

> Ille etiam Thracum populis fuit auctor, amorem
> In teneros transferre mares, citraque juventam
> Ætatis breve ver, & primos carpere flores.

Ejus tamen caput Philostratus scribit, in Lesbo dedisse oracula præsertim Græcis, Trojam non posse capi absque sagittis Herculis. Quin & Persarum re- F ges & Babyloniæ in Lesbum ad scitanda oracula oratores plerunque misisse, & in primis Cyrum, cui Orpheum consulenti de exitu suo, sic fermè respõsum proditur, τὰ ἐμὰ ὦ Κῦρε σά, quasi dictaret, quæ ipse sum passus, in te quoque sunt recasura. Tanta erat illorum temporum cæcitas, tantum rationalis naturæ nubilum, adeo immundissimi ac nequissimi spiritus ad libidinem mortalibus illudebant. G Spurcissimæ rei auctor post mortem divinitatis opinionem est assequutus. Nam erant & qui Orpheis initiarentur sacris. Meminit eorum historia secunda Herodotus, & De natura deorum tertio M. Tullius: Sed ea, inquit, Dionysio quarto confici putantur. Vnde Orpheotelestæ nuncupati, qui initiandi auctores erant, quique felicitatem certissimam pollicebantur post obitum. Id quum Philippus quidam orpheotelestes & ipse,

verum summè inops, amplius prædicaret, dixit Leontychidas Spartanus. Otatue, quinsiatim moteris luctu & miseriæ finem impositurus? Commonendi verò hac parte sunt Apophthegmatum Plutarchi studiosi, ejus libri interpretem egregiè hallucinatum, quando tenebrarum imitatorem transtulit. quippe, ut videtur, orphnæotelestem legebat, quæ id planè vox indicat: sed emaculati codices, orpheotelestem præferunt: & ita esse scribendum, dictat ratio. Orphos autem maris bellua est, sed quæ in parte quoque postrema cælestis piscis consurgere visatur. Orphanistas vero in Apace mastigophoro Sophocles nuncupare videtur orphanorum altores, vel qui orphanium tutantur ac fovent. Nam & sic appellabatur Atheniensium magistratus, eorum quæ ad orphanos spectarent, disceptator. Dicuntur quoque orphani ἔργον ἔχοντες τὸ μὴ φαίνεσθαι, ut qui incognobiles ferè sint, & μηνύτι ἐμφανεῖς. Cæterum quod ad Orpheum spectat, id insuper haud habendum: quippe is, ubi quem sacrorum cæremoniis imbueret, initiationis planè in vestibulo aliud nil exegit, quam jurisjurandi necessitatem, qua horrido more, obstrictus proponere religionis arcana in profanum vulgus non efferet. Quod postea insequutus etiam Plato Timæum ab se haud dimittebat, ne secretarum disputationum commenta prælegina, & divina insinuaret impuris, qui nec ab homine philosophiæ mysteria consalutassent. Quæ Pythagoreis quoque silentii repagulis à pullato detendebantur circulo. Sunt tamen qui dicant, Thamyram primum flagitiosis puerorum amoribus, ac præposteri concubitus fœditate pollutum, quum cœpisset effl ctim deperire Hymenæum Calliopes & Magnetis filium. Alii Thaloni Cretensi inauspicatæ rei initia contribuunt, qui Rhadamanthum adamarit. Atque hinc in Græcos alios propagatum scelus, etiam Timæus scribit. Quod ut non videatur dissimile veri, Aristoteles facit, à quo proditum legimus, lata quoque lege, passim in Creta permitti masculam Venerem. Id ne quis à me fingi putet, tanti philosophi verba subjiciam, eo quidem libentius, quòd ea zelo (ut arbitror) Christianæ veritatis interpres sacere Latina neglexit, πρὸς δὲ τὴν ὀλιγοσιτίαν, ὡς ὠφέλιμον, πολλὰ πεφιλοσόφηκεν ὁ νομοθέτης, καὶ πρὸς τὴν διάζευξιν τῶν γυναικῶν, ἵνα μὴ πολυτεκνῶσι, τὴν πρὸς τοὺς ἄρρενας ποιήσας ὁμιλίαν. hoc est, ad cibi autem temperantiam, veluti perutilem, multa legislator sapienter ac studiosè constituit, & de mulierum divortiis: siquidem ne superfluam parerent multitudinem, cum masculis induxit concubitum. Quæ quum ita sint, audet tamen Strabo libro decimo, Cretam asserere, universarum gentium consensu, priscis temporibus optimis fuisse institutam legibus, earumque æmulos ac sectatores fuisse Græcorum optimos atque primarios, in primis verò Lacedæmonios: quod in legibus quoque Plato confirmat. Cæterum de aliis exactiorem peragere censuram, nunc non est consilium: neque enim operæ fuerit illa discutere. In hac utique parte non rectè habuisse Cretensium mores, quis est qui nesciat? Nec dici potest, ignotatum à Strabone ritum hunc turpissimum, quum de eo ipso multa verba faciat: amasium quidem

A κλεινὸν, id est illustrem: amantem verò philæthora, hoc est ardentem, appellatum in ea insula prodens. Traditum quoque ab Athenæo est, Cretenses præcipuè, ac in Eubœa Chalcidenses usque ad stuporem τὰ παιδικὰ, id est pueriles amplexari amores. Sed & Ganymedem non ab Jove raptum Echemenes scribit, verùm à Minoe. Chalcidenses apud se ab Jove raptum prædicant, in loco quem Harpagium vocant, ubi & succrescant copiosius myrti præcellentes. Jam & amore Thesei obretitus Minos susceptas ex nece filii cum B Atheniensibus inimicitias gratè deposuisse fertur. Insuperque illi Phædram concessisse filiam. Sunt qui tantæ fœditatis initia, non à Cretensibus omnino propagata scribant, sed ab hostica dæmonum fœditate: quos fuisse nunc incubos, nunc succubos, alibi (opinor) probavimus. Nonnulli à Laio, qui hospitio à Pelope exceptus Chrysippum ejus filium ita adamarit, ut secum raperet C Thebas: etiam si non me fallit, ab Jove id perpetratum, Praxillam Sicyoniam scribere. Achilles quoque ille tantus bellator nulla magis ratione Troilum creditur peremisse in Thymbræi Apollinis ara, quàm quod morigerum se illi præstare foret aspernatus. Quod in Alexandra scribit Lycophron. At ipse, inquit interpres, Troilum scio δασυγένειον καὶ μελάγχροον, id est barbitii constipatioris & nigricantis corporis, & amoribus Achillis prorsus indignum. Hoc eo apposui li-D bentius, ut noscerent studiosi, quæ ad illud Virgilianum adjici queant:

> Parte alia fugiens amissis Troilus armis,
> Infelix puer, atque impar congressus Achilli,
> Fertur equis, curruque hæret resupinus inani.

Apud Megarenses inter pueros vere ineunte osculorum certamen agebatur, quique suavius amantem esset osculatus, corollis onustus abibat. Edebatur hoc Dioclis Atheniensis honori, E qui Athenis profugus fuerat pæderastes, ac amatum in pugna protegens occubuerat, eoque nomine à Megarensibus honorificè sepultus. Ab amoribus hoc genus in pueros Sophocli atque Æschylo in theatra etiamnum productis, tragœdiam nonnulli pæderasten nuncupare, sibi permisere. Idem porrò auctor nobis Aristoteles est, fœminis ferè obnoxias esse militares bellicosasque gentes præter Celtas: quorum intemperantiam nec tacuit Athenæus. & si qui a-F lii masculorum coitum palàm receperunt. Proinde non absonè prorsum fabulator primus Martem videtur Veneri conjunxisse, ἢ γὰρ πρὸς τὴν τῶν ἀρρένων ὁμιλίαν, ἢ πρὸς τὴν τῶν γυναικῶν φαίνονται κατακώχιμοι πάντες οἱ τοιοῦτοι, vel enim ad muliebrem concubitum, aut in masculam Venerem proclives ejuscemodi homines comperiuntur. Suppetit nobis Græcorum astipulatio, qui exemplis Romanam efferre gravitatem non cessant, & (ut ipsorum verbis utar) τὸ μισοπόνηρον καὶ G πρὸς τοὺς παραβαίνοντας τὰ κοινὰ καὶ νόμιμα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἀμείλικτον. Senatus ejusdem severitatem in sugillanda pervicaci Capitolini lascivia, à quo M. Marcelli filius de stupro fuerat compellatus, norunt omnes, quibus Plutarchi monumenta quandoque venerunt in manus. Ut taceam Trebonium pudicæ sanctitatis militem, cui pulcherrimo & in ætatis flore constituto,

quum

quum inferre vim pararet Lucius Marii ex sorore nepos, execratus intempestivam hominis libidinem, in eum coortens intereme[illegible]: multis verò apud imperatorem Marium accusantibus, non iit inficias, perpetratum à se facinus: sed cur fecisset, rationem illi comprobavit. At egregius imperator vinculorum sanguinis sponte oblitus, corollam, quæ strenue præclaris dari assueverat afferri jussit, protinusque Trebonio imposuit. Sed nec Orsines apud Sagara nobilissimus satrapes, ut qui à Persarum rege Cyro initia generis duceret, B quum Alexandrum & amicos muneribus amplissimè cumulasset, Bagoæ spadoni, qui Alexandrum obsequio corporis devinxerat sibi, quicquam prorsum honoris detulit: admonitusque à quibusdam, quàm Alexandro cordi esset, respondit, Amicos se regis colere, non scorta: nec moris esse Persis, mares ducere, qui stupro effœminarentur. Auctor tamen Herodotus est, à Græcis didicisse Persas, pueris abuti. In eosdem debacchari sitim Alexandrum, Athenæo item cre[illegible] C mus, quando Bagoan inspectante theatro universo, etiam saviari identidem non erubuerit. Sporum etiam exsectis testibus in muliebrem naturam transfigurare conatus est Nero. Eundem in formam constupratæ puellæ, ut Dion scribit, in theatrum accersiverat Vitellius. Sed contumeliam non ferens Sporus sibi manum admovit. Eurysthea quoque fuisse Herculis delicias, vel (ut Græci dicunt) τὰ παιδικὰ, scribit Diotimus, proindeque certamina obiisse. Thebanos, Elienses, D atque item Cretenses amatores, in moralibus execratur Plutarchus, Athenienfibus collaudatis & Spartanis, apud quos is exerceretur amor, de quo Euripides,

> Ἀλλ᾽ ἔστι δή τις ἄλλος ἐν βροτοῖς ἔρως,
> Ψυχῆς δικαίας, σώφρονός τε κ᾽ ἀγαθῆς.

Amare siquidem pueros, eos quibus animus probus foret, lege permissum Spartæ; coire autem cum illis, turpissimum: perinde atque non animus, sed corpus amaretur. Qui accusatus foret, E tanquam ad dedecus congressus esset, is verò per omnem vitam censebatur infamis. Scribit tamen alicubi Plutarchus, Servum formosum amare, veteribus non esse turpe, judicatum: quod, inquit, etiam ex comœdiis testatissimum est: verum à liberis corporibus abstinuisse, honestissimum esse in pretiis habitum. Digna vero in censura istiusmodi Anacreontis sententia, quæ haud prætereatur. Interrogatus nanque, quid ita in deos F haud magnopere hymnos concinnaret, sed in pueros fere: Quoniam, inquit, οὗτοι ἡμῶν θεοί εἰσι, dii nostri hi sunt. Hinc crebriter ab veteribus παιδικοὺς dici hymnos comperias. Et in Isthmiis prodit Pindarus, Lyricos antiquiores, qui Musarum currum conscenderent currum, ῥίμφα παιδείους ἐτόξευον μελιγάρυας ὕμνους.

Item nonnulla ad idem de Elantia. Syllæ cinædica turpitudo. Gallorum, ac Cæsaris. Laij in cinædos decretum. Unde sit cinædorum in coitu voluptas. Hircinus quoque odoris ratio. Qui hirquitalli, & hirqui: & [illegible] facies, apud Aristotelem, præter Theodori sententiam. Hermaphroditorum species. Tragana capra, seu hircana. Genitalium duplicatio.

Cap. X.

Arcesilaum memoriæ proditum est, & in Symposiaci Plutarchus non omisit, quum mœchos increparet quosdam atque intemperantes, dicere consuevisse: Nil differre, ante an retrò quis cinædus foret. Cæterum [illegible] item fecerimus, si [illegible] nostris commentationibus Platonis quoque præceptum ex octavo Legum inseruerimus, quo philosophus sanctulibus Venerem execrabilem nititur reprimere. Abstinendum, inquit Atheniensis ille hospes, à maribus censeo. Nam qui illis utuntur genus hominum dedita opera interficiunt, in lapidem seminantes, ubi radices agere, quod seritur, nunquam poterit. Abstinendum quoque ab agro illo fœminino, ubi semen germinare nolit producere. Cognata his sunt, quæ Maximus scribit Tyrius: Cum masculo, inquit, corporeæ iniqua hæc permixtio, sterilesque congressus. Quid saxis mandas semina? Sabulum quid aras? Oblectarionem hoc genus ad ipsam transfer naturam, ad agricolationem oculos converte, fructuosis lætare voluptatibus, ne secula mox futura semine pereant destituta. Ciceroni tamen turpitudinem hanc inimiciter Salustius objecit: objecit & Verres: cujus filius quum in ea quoque re male audiret: Ignorare videris (inquit Cicero) decere, filios intra januam coarguere. Syllam vero Romæ dictatorem, produnt auctores gravissimi, ab primo pubescentis ætatis vestigio in lenturarum gremiis per damna venundati pudoris adolevisse. Qui tamen etiam si sexus sui nunquam memor, & ultra commendationem gratiæ puerilis ætatis, senex exoletus in aliena ætate flagitia corporis retinens, vitiis obsessus Romano præfuit imperio. Quin ne quid desit, amplissimi senatus decreto ac populi, prosperæ ac perpetuæ felicitatis nuncupatione ornatus item est. Auctor nobis Plato est, Thebarum regem Laium atrociter, id est ignis supplicio, in emasculatores ac naturæ pervertentes placita animadvertendum censuisse. Inter Gallos verò quandoque malum id intævisse adeò, proditum memoriæ est, ut inde relatis sanciretur lex, Ne cui duxisse uxorem liceret, qui prius uxoriam non implesset functionem. Cæsar parte hac malè audivit, quod apud Nicomedem delectasset adolescentulus: propterea suos id us [illegible] triumphantem sequuti milites, ut inquit Dion, inclamarunt subinde, Καῖσαρ Γαλάτας ὑπέταξε, Νικομήδης Καίσαρα. quod permolestè is tulit, etiam si aliis arrisisset. Sed enim quia cinædulos scimus summa, dum turpiter atteruntur, perfrui voluptate, putamusne quippiam altioris subesse rationis. Minus fortasse pudicum aut grave fuerit, iis tam diu immorari: sed meminisse legentes debent, nos nostra hac commentandi sedulitate, rerum copiæ in primis studere, ut spicilegium conficiamus (ut sic dicam) satyricum, unde languentibus etiam conciliari possit appetentia. Quòd si qua me præterierint, quæ haud parum multa esse, non ambigo; me consoler, Veterum sapientissimos multa scisse, non omnia. Scimus præterea perfectissimas artium, temperantiam, justitiam, prudentiam, non ho-

nesta modò expendere, justa item ac utilia: verum noxia quoque, & turpia & injusta. Proinde τὴν ἀπειρίαν τῶν κακῶν καλλωπιζομένην ἀκακίαν οὐκ ἐπαινετέον, ἀλλ' ἀβελτηρίαν ἡγοῦνται. Sed & Thebanus Ismenias discipulis itidem bene tibia incinentes ostentabat, & secus, insusurrans celebratum illud, οὕτως αὐλεῖν δεῖ. Et rursum, οὕτως αὐλεῖν οὐ δεῖ. Quin Antigenidas juvenibus jucundiores asseverabat tibicines bonos, qui & malos forent experti quandoque. Quare neminem vel in hisce ἀνιστορήτως ἔχειν, rectè sum opinatus. Igitur in literis ita invenio literatis, tum apud Aristotelem, tum apud alios. Excrementis singulis locum esse à natura constitutum destinatumque, in quem decretoriè ac naturæ vi secerni debeant. Sollicitata vero natura, spiritus excitans tumorem admovet, excrementumque unà extrudere solet. Nam ut prima primi Avicenna quoque perdocet, spiritus expulsionem juvat, ut urinam in vesicam, cibum consumptum in alvum naturæ deduci placuit. His autem proximè genituram quoque in testes & penem deferri, constitutum est. Quibus itaque meatus habitu suo naturali privantur, vel quia occæcati sunt, qui ad penem tendant, quod spadonibus hisque similibus evenit, vel etiam aliis de causis, iis talis humor in sedem confluit. Quippe qui hac etiam transmeare soleat. Quam rem ejus loci contractio in coeundo, & partium sedi appositarum consumptio indicant. Qui si admodum semine genitali abundant, excrementum illud largè in eum locum se colligit. Itaque quum excitata cupiditas est, attritum pars ea desiderat, in quam confluit excrementum. Quum enim libido commota est, spiritus eodem concurrit, & genius id excrementi confluit*, quò secerni solere natum est: & si tenue spiritosumque est, quum difflatum id fuerit, requiescunt: ut pueris & adolescentibus interdum, nullo secreto humore, cessare tentigines solent: sed si crassum corpulentumque est, nisi extruso, quiescere nequeunt. Quorum vero natura mollis est & fœminea, ita hi constant, ut genitura vel nulla vel minima eò veniat, quò illorum secernitur, qui præditi natura integra sunt: sed se in partem sedis divertat. quod propterea evenit, quia præter naturæ normam constiterunt. Quum enim mares crearentur, ita degenerarunt, ut partem virilem mancam atque oblæsam habere conve[illegible]. unde fit, ut i[illegible]tabiles etiam sint more mulierum. Quibus itaque sedem humor ille adivit, hi pati tantummodo avent: quibus autem in utramque partem sese dispertit, hi & agere & pati affectant. Sed sunt quibus item ex consuetudine affectus hic accidat. Egestio vero excrementi genitalis maximam affert oblectationem respectu aliarum evacuationum: quoniam in ea, virtus in primis viget animalis sensiva, commeatque per partes sensibilissimas. Accidit præterea in coitu voluptas, inquit primo De animalium generatione Aristoteles, non solum propter seminis emissionem, sed etiam spiritus: quod in pueris palàm fit, & sterilibus viris. Iis enim accidit oblectatio tum ex attritu, tum ex spiritus secretione. Qui verò rem Veneream agunt, aut qui in ætate sunt quæ sufficiat Veneri, malè olent, καὶ τὸ καλούμενον τραγίζουσιν,

A hoc est virus hirci reddunt. Quod in pueris non fit: cujus ratio est, quoniam puerorum spiritus πέττειν ἰσχύει καὶ τοὺς ἱδρῶτας, id est humorem sudoremque concoquere potest. virorum autem nequit. proinde sunt in iis humiditates crudæ indigestæque, & ad corruptionem proclives: ideoque sudores eorum, & resoluti hinc fumi graviter olent: neque enim calor latentes consumit, ut in pueris, sed extrudit potius, & vapores concitat: idque in alis præcipuè atque in- B guinibus, simul à membris aliis humore redundanti illuc profluo. simul quia partes illæ obtectæ plurimum sunt, minusque exercitatæ. Ab hoc eventu putant eruditi, & Sex. Pompejus docuit cum Censorino, pueros dici hirquitallos, ubi primum ad virilitatem accedunt, hisque Venereorum appetentia opportuna, ex hircorum libidine, aut odoris insuavitate, quem nunc tragum vocant, nunc hircum, aut (ut Catullus) C caprum. At quoniam præpingues hirci, minus fœcundi sunt: inde quum vites [illegible], dicuntur τραγᾶν, id est hircescere. Porrò, quia contrudit libido oculos in angulorum angustias, quos vocant hirquos, auctore Suetonio, in vitiis corporalibus. inde à Virgilio scriptum volunt,

Transversa tuentibus hirquis.

quoniam libidinis, quæ in hirco prævervida est, illic promantur signa. etiam si A[illegible] grammaticus, quod illinc hæreant oculi, hirquos dici D opinatur. Alii hircis defendunt, quoniam id animal oculos habeat ad nares conversos. Proindeque apud Aristotelem, τὰ τραγικὰ πρόσωπα, non larvas interpretamur, quod fecit Theodorus: sed tragicas facies, ad hanc hircorum naturam referentes: quoniam tragœdorum personæ nihil minus, quàm oculos ad nares valeant inflectere. Valerium Plutarchus scribit Chal[illegible] τραγικώτερον, quod velut tyrannus omnium immineret capitibus. At Dionysius Pheræum, qui men- E ses modo decem Thessalis in [illegible], tragicum appellabat tyrannum, temporis brevitate notata. Traditum ab Plutarcho est, Alexandrinos M. Antonii luxum & scurrilitatem amplexantes dicere consuesse, tragica illum facie in Romanos uti, se autem ipsos comica. Tragica cornua in Pyrrhi galea hircina intelligunt. Quoniam vero in corporis ratione versamur, subjiciamus de hermaphroditis non ingrata ex Græcorum cellis promta. Scribit ergo Le[illegible]des, eo- F rum quatuor visas species: ac in hominibus quidem tres, in mulieribus unam. siquidem in viris quandoque in perinæo, id est [illegible], ut interpretatur Theodorus: quandoque vero in oscheo [illegible] hirsutior se promit pudendi muliebris effigies. Tertius autem [illegible], quo ex oscheo velut pudendo urina profunditur. In mulieribus vero supra clitorium in epihebeo ge- G nitalis membri posito comperitur. Nec testiculorum abest prominentia illic celeri. Et duplex quidem genitale visitur in homine quandoque, in capris tamen præcipue, quas etiam inde bigænas nuncupant, perinde ac hircænas [illegible]. Cæterum etiam si ita nascentibus unde [illegible] indatur nomen, ambiguum sit: à meliore [illegible], hoc est masculino uti nuncupentur, [illegible] tractum à consuetudine est. Neque enim [illegible] gynas

nas audivimus, aut hermaphroditas. Quo autem sydere prodeant hermaphroditi, eunuchi, viragines, archigalli, ubertim Matheseos tertio Firmicus in solis decretorum ratione. Androgynos vulgò dici ambiguo inter marem & fœminam sexu, Livius scribit, ut in plerisque faciliore ad duplicanda verba sermone Græco. Abominatos præcipuè semimares fuisse, idem scribit libro Macedonici belli primo, ac in mare deportatos.

Qui dicantur officiosi. Item betæ, necnon volsi ludii, & præcisi. Loca Martialis duo explicata uberius. Quid ficula, & fica. Chabete. Item badas, sevinus, & anaphlystius: item catadactylicus. De Pindari obitu. Dropax quid. Dactylios. Quos poetas amaverint dii.

Cap. XI.

Acherius orator, cui tanta orationis celeritas affuit, ut & vitium fieret, & bracteata Cæsaris Augusti ad id sententia circumferatur, Acherius noster sufflaminandus est, quum libertinum reum defenderet, cui objiciebatur, quod patroni concubinus fuisset, dixit, Impudicitia in ingenuo crimen est, in servo necessitas, in liberto officium. Hinc factum Seneca scribit Declamationum quarto, ut impudici, fœminatique (ut quidam enuntiant) & obscœni, aliquandiu officiosi sint vocitati. Est tamen honesta item vocabuli ejus notio: nam pro Milone Cicero labores suos officiosos dicit. At Cynicus Diogenes, molles id genus, etiam betæ nomenclatura non absque felle videtur appellasse: nam quum à quibusdam, ut canis incesseretur, seque amplius observaturos prædicarent, ne mordicus ab illo apprehenderentur, Bono animo esse jussit, neque enim canibus esse in more vesci betis: Quod & Augustus significasse videtur, quum betizare, pro languere posuit, quod vulgò diceretur lachanizare. Sed & Catullus:

> Languidior tenera cui pendens sicula beta;
> Nunquam se mediam sustulit ad tunicam.

Qua in parte advertendum obiter, siculam dici de virilitate, forma deminuta à sica. Chabeten mechanici siphonem dicunt. Sed ad betam nihil. Animadverto & volsos ludios rectè de cinædulis posse dici: quando, ut in Magia scribit Apuleius, ludii omnes, hoc est Dionysiaci technitæ, sive histriones impudici erant. Mox, inquit, in juventute saltandis fabulis exossis planè & enervis, sed (ut audio) indocta & rudi mollitia: negatur enim quicquam histrionis habuisse præter impudicitiam. Scribit tamen in doctorum indagine Marcellus: pueros depiles ac glabros, qui in ludis præsultarent, ludios à Romanis veteribus nuncupatos. Et Appianus Alexandrinus in Libyco, triumphi describens pompam Imperatorum, inquit, lictores præibant purpureis amicti vestibus, tum citharœdorum ac tibiarum turba ad Hetruscæ similitudinem pompæ. Hi succincti coronisque aureis reduniti, suo quisque ordine canentes psallentésque prodibant. Hos ludios appellant. Ut facilè crediderim, Hetruscos à Lydis sumpsisse originem. Horum in medio quispiam talari veste, fimbris ac armillis

A auro splendentibus amictus, gestus varios edebat, risúmque undique ciebat. Cæterùm, ut ad rem, velut postliminio, redeamus: Cinædus, ut est apud Ameriam, dicitur etiam βαδᾶς, id quod adnotavi proclivius, quoniam passiva est vox ea linguæ vernaculæ, paulum modò luxata: sed ita, ut origo diluceat tamen. Badas Latinè scribitur. Androgynum vocat etiam Pollux. Secundis modò auribus ista accipiant studiosi, quando adversas impensè deprecamur, ut à metu virulentiæ B dentato esse vacuis liceat. Dicitur idem hic & καταπύγων: sicut παιδοφθόρος, puerarius. Nam pudicos amatores ἐραστὰς vocant, amatos verò ἐρωμένους. Præcisos item id genus muliebria patientium eruditorum quandoque nuncupat schola. Senecæ id comprobat auctoritas: Quid porrò, inquit, non est iniquum, fortes arma sumere, & in castris pernoctare, & pro vallo obligatis stare vulneribus: interim in urbe securos esse præ-C cisos, & professos impudicitiam? Ad quod Martialis alludens Epigrammatum secundo,

> Os tibi præcisum, quanto non ipse Latinus
> Vilia panniculi percutit ora sono.

Eum locum interpretatus Domitius, putat à præciso intestino declinari vocabulum in turpitudinis notione, nam præcisum & omasum duo esse intestina, Martialis auctor est. Ego ex Græcæ lin-D guæ, ut multa, proprietate atque imitatione deflecti ejus verbi notionem puto. Nam id apud eos κόπτειν quandoque signat, quod apud nos præcidere, ut apud Aristophanem in Batrachis, κἀκόπτεσθ' ἐγκεκυφώς, id est & præciditur acclinatus, adnotante etiam interprete, id verbum κόπτεται, pronuntiari κακεμφάτως. Et quia Martiali opem tulimus pro ingenii captu parte hac, commoneamus ejus libri studiosos, poetæ ejusdem sales futuros sapidiores multo, gustúmque E amplius lacessituros, si ad siculam respexeris, quam paulo antè pro virili parte capi diximus per diminutionem à sica, illo Epigrammate libri undecimi,

> Invasit medicus sica phreneticus Eucli;
> Et præcidit Hylam, hic (puto) sanus erat.

Apud eundem Aristophanem sevinum observavimus pro inscensore capi atque etiam emasculatore: à verbi Græci proprietate βινεῖν, cujus meminit etiam ad Pætum Cicero. Nam ana-F phlystius in eadem comœdia masturbatorem innuere videtur, qui fiat sine fœmina maritus, & thalassionem indicat manibus libidinosis: quippe ἀναφλᾶν signat τὸ μαλάσσειν τὸ αἰδοῖον, id est mollius genitalia tractare. Sed & apud Eupolin in Autolyco, anaphlasmum pro Venereis observatum, scio. Legimus porrò & catadactylicum de puerario dici: quoniam dactylion, id est annulum de sedis hostiolo pronuntiari, frequen-G tissimum apud Græcos est. Sed nos jam ab istis resiliamus: illud adjicientes modò, Pindarum novem Lyricorum principem, ut Fabio credimus, morte quoque nobilitatum, si qua turpibus inesse nobilitas potest: nam in gremio dilecti pueri in gymnasio inventum esse mortuum, Græcorum monumentis testatum est. Hic est Pindarus, quem ita denique amasse Apollo fertur, ut illi oblatorum portiunculam impartire-

tur, quin & à facer lote ad cœnam cum Deo in sacrificiis subinde vocaretur. Verùm & carminis Pindarici amatorem fuisse Pana, Plutarchi testatum monumentis est: sicuti Archilocho Hesiodóque morientibus per Musas benevolentiæ testimonium præbuit numen. Sed & ab Sophocle vivente hospitio exceptum esse Æsculapium, traditur. Quin mortuum sepeliri, curavit Deus alius. Quippe ita sancitum est, non videri Deum φίλιππον, aut φίλορνιν, id est in equos propensum, vel aves: sed esse apprimè φιλάνθρωπον, id est hominis studiosum. Martialis denique, ut quacunque se ostentarit occasio, Latinæ eruditionis pomœria proferamus, in cinædum Gargilianum scribens, sic ait:

Psilothro faciem lavas, & dropace caluam,
Nunquid tonsorem Gargiliane times?

In parte hac id modò ab interprete affertur, esse depilatorium unguentum dropacem. Ipse in Galeni thesauris id item comperi, Maciem inoriri plerunque ex corporis totius frigidiore, sicciore que temperatura, nonnunquam ob digerentis vel nutrientis vel utriusque facultatis imbecillitatem: sic verò affectis opitulatur unguenti genus, inquit, quod à Græcis hodie dropax nuncupatur, quando graciles multi sic obesiores sunt redditi. Dropax ab sinapismo creditur divortium habere, quod è sinapi fit sinapismus, è pice dropax: proinde pittosis item appellatur, id est picatio. Dropacismum & sinapismum in Græcorum medicis observavimus dici pro dropacis & sinapis conspersione, quæ in medendi usu rationem habet plerunque ad evocanda in corporum superficiem, quæ altius insinuata latitant nocéntque.

Specula cur inventa. Maronis locus explicatur ex Bucolico luduro.

Cap. XII.

SOcratem philosophum scribit Apuleius, speculo, quod mirum fortasse videatur, ad morum disciplinam esse usum. Quippe suasisse discipulis fertur, crebrò ut semet in speculo contemplarentur, ut qui eorum foret pulchritudine sibi complacitus, procuraret, ne corporis dignitatem morum dehonestamento pollueret. Qui verò minus in se visendam formam inspectasset, minúsque se eo nomine commendabilem, naviter consurgeret, ut virtutis splendore inopiam formæ collustraret, ac ingenio corporis damna rependeret. Seneca quoque Naturalium primo: specula esse tradit inventa, ut homo ipse se nosceret: Multi, inquit, ex hoc consequuntur, primò sui notitiam, mox & consilium quoddam: formosis, ut vitet infamiam: nec Libycis se vitiorum Syrtibus adobrui sinat, sed faventibus diis hominibúsque stivam (quod dicitur) teneat: deformis, ut sciat, virtutibus redimendum, quicquid corpori defuerit. Amplius, ut juvenis flore ætatis admoneretur, illud tempus esse discendi, & fortia audendi. Senex, ut indecora canis deponeret, & de morte aliquid cogitaret, admoveri sibi lineas sentiens. Sed & natura, inquit idem Seneca, facultatem vel inopi est impertita seipsum videndi, fons quique

A perlucidus, aut leve saxum imaginem reddit. Hinc illud Maronis:

Nuper me in littore vidi,
Quum placidum ventis staret mare.

Hactenus Seneca. Sed & in Alcyone Lucianus: Nónne vides, inquit, ut superiora sint serenitate conspicua, fluctibus autem sedatum mare ac tranquillum, ὅμοιον ὡς εἰπεῖν κατόπτρῳ, id est speculo (ut sic dicam) consimile. Nidulante siquidem alcyone, alcyonidas quos vocant, dies, agit mun-
B dus. Ex quibus est hæc vel præcipua. Sed & alibi Lucianus idem in dialogis quos vocat ἐναλίους, id est marinos, colloquentibus Doride ac Galatea, inibi inquit Doris: ex petra quapiam, sicubi flustra sint, acclinata in aquam conspicare teipsam, non ferè aliud quàm expressius albentem colorem; hic verò non laudatur admodum ni decenter rubens quippiam intermicarit. Cæterùm hæc obiter adnotasse volui, ut scirent literarum interiorum candidati, quid adversus grammaticorum nu-
C gamenta & promixas opiniones nutantésque, proferri possit, quos sæpe adversus retiarium ferula delectat, & volsella, ut est apud Varronem, cum gladio pugnare. Sed quo majus subeat ista legendi prolubium, addemus & quæpiam sanè haud illepida.

Item de speculis nonnulla ex mathematicis rationibus: necnon de naphtha, & specillo. Atque inibi
D *locus Plinii perpenditur. Medea pharmacum. Optice. Geometria partes. Canonice. Metrice. Specularii. Specularia fenestrarum. Specillata patina. Conspicilia.*

Cap. XIII.

ARchimedem verò Syracusanum, in omni quidem geometria multum ante alios admirabili subtilitate virum, sed in speculorum ratione
E pertractanda vel maximè memorandum, legimus volumine ingenti rimatum acerrimè, cur planis quidem speculis fermè pares obtutus, & imagines videantur: in tumidis verò & globosis, omnia defectiora: at contrà, in cavis auctiora. Necnon cur læva cum dextris permutentur, quando se imago eodem speculo tum recondat penitus, tum foras exeat. Cur cava specula, si ex adversum soli retineantur, appositum accendant fomitem, qui fiat uti arcus in nubibus. Qua ratione proditum
F Galeno est De constitutionibus tertio, ab Archimede hostium naves perustas, pice nullo negotio ignem concipiente. Sicuti in Asiæ urbe domum deflagrasse contigit, fenestræ cuidam lignis pice litis adjacentibus, & in extima parte columbino retrimento ex putrefactione amplius arefacto: nam eo validius solari radio vaporante, ut æstate assolet media, materia flammam concepit, móxque ad summa pervenit incendium. Sic & celebratum Medeæ pharmacum ignibus admo-
G tum inardescebat. Constabat autem sulphure ac asphalto humectiore. Naphtham id fuisse, Plinius scribit. Sed eam in Pompeii rebus scribit Dion, esse φάρμακον ἀσφαλτῶδες. Quo Luculli milites Tigrano certa obsidentis divexati plurimum sint, per machinas effuso: quoniam malo eatenus ignita sit vis, uti cuicunque admoveatur, peturat, nec ab humectis restinguatur facilè

facilè. Scribit tamen Diodorus, radicis cujusdam potestate, quam edocuisset Circe, pellicem ab Medeâ concrematam. Sed hæc, ut ad specula redeam, interciderunt omnia, ac vel temporum injuria pleraque lacessentium, vel priorum incuria nobis erepta persæpe cogunt impingere, ut nonnunquam nobilium ingeniorum fœtura vel præfocata, vel allisa, ne Stesichori quidem, quod dicitur, illa norimus Græcis cantatissima. Verum enimvero tempestate nostra extant tamen optices vestigia aliqua, quibus quum alia doctè B præcipi animadvertas: tum illud, Speculorum materiam esse lenitatem, ac partium inoffensam continuitatem, quæ meatibus prorsum careat sensui perspicuis, qua ratione lignum, item id genus alia plura, minus effici posse specula. Formam verò esse levigationem ac perfectam polituram, quo nomine intelligi volunt, omnem asperdinis utique amotionem. Porrò ut exactius visibilia valeat exhibere, necessariam tradunt sensibilis coloris absentiam. Sed cur nam in speculo, imbe- C cillis fit imaginum expressio? nempe quia formæ reflexæ debiliores comperiuntur, proinde & debilius offeruntur, ac movent. Ratio evidens non ex spatio solum, à fonte dissito, sed amplius ex obliquatione. Siquidem rectitudo lucis cognata progressui est. Id & in aliis naturæ convisimus operibus. Omnis enim motus tanto est fortior, quanto rectior: propterea vigorem obliquitate, ac flexu hebescere, palàm fit. Additur illud quoque, Speculi colorem immisceri reflexæ luci, quæ D fulcior inde effecta faciem aliquo modo maculosam ostentat, infectamve. Latent tamen in ea sæpius labeculæ ex reflexionis debilitate. Porrò geometriæ portio eadem, quam Græcè quidem opticen dicimus, perspectivam Latinè: id efficit item admirandum, uti in speculo uno rei unius plures sese ostentent imagines. Item si certo utique modo, & loco astituatur speculum, imaginet prorsus nihil: situ autem demutato, imaginosum fit. Id comminiscitur quoque ars hæc, uti E caput in imo compareat, pedes verò surrecti. Id quod prodidit Varro. Qui & geometriæ partem facit alteram, Canonicam Græcis nuncupatam: quæ vocum longitudines & altitudines mensu distinguit certo: longior autem mensura rhythmus vocatur, id est modulus vel numerus & pedum ordo: altior autem μέλος, id est cantus modulatus: nam μετρικὴ, id est mensuraria seu dimensiva syllabarum excutit mensum, & canonicæ portio est. Sed & alibi super speculis e- F vigilata nobis quæpiam. Interim illud minimè distulerim: esse apud Patras in Achaia Cereris templum, & ante id fontem, ubi & μαντεῖον ἀψευδὲς, id est maximè verax oraculum, in iis modò quæ ad morbos spectant: nam funiculo prætenui speculum in fontem demittunt, ita libratum, ut aquam modò per ambitum leviter attingat: G mox fusis deæ precibus, usique thymiamate in speculum convuentur, ac inibi sese ostentat morituri, pòst paulo, aut superfuturi imago ægroti. Denique parte hac monitos velim studiosos, illud Plinianum de mortibus repentinis ex libro septimo: Super omnia C. Julius medicus, dum inungit, specillum per oculum trahens, esse qui ad conspicilia referant, quæ inserta naribus visum mirè adjuvant. Sed Varro facilè hos retun-

A dit, apud quem ita legimus: Hinc, quo oculos inungimus, quibus specimus, specillum. Sunt qui conspiciliorum artifices, specularios rectè dici opinentur: ac qui fenestris specularia prætendunt, frigoris defendendi causa, meminit jureconsultus Vlpianus. Specillatam patinam intelligunt nonnulli specillis distinctam. Hypaliptrum Galenus specillum vocat.

De Vesta, & ignis inextincti ratione: itemque de virginibus. Ovidii & Papinii loca amplius explicantur. Ignis sacri extinguendi ritus apud Persas. Ignis è cælo lapsus. Item de Vesta, ex Phurnuto. Atrium Vestæ quid.

CAP. XIII.

VEstam, Saturni ac Rheæ filiam Diodorus scribit, primámque domuum structuram excogitasse. At Plato & Platonem sequuti summo ingenio viri, altius mentis aciem intendentes, Vestam deam accipiunt, essentiam formarum separatarum, divinorúmque stabile fundamentum. Ideóque Vestæ ante alios deos sacrificare priscos consuevisse. Quod in Olympici Jovis sacris servatum, in Eliacorum primo Pausanias scribit, θύουσι δὲ, inquit, ἑστίᾳ μὲν πρώτῃ, δευτέρῳ δὲ ὀλυμπίῳ Διΐ. At libro De dubiis animæ secundo Plotinus, terræ animam tum Vestam, D tum Cererem dici ab hominibus tradit: quam tamen Plutonem quoque cum Proserpina coeuntem, nuncupant plerique. Sunt qui Vestæ appellatione, terram significari putent: eámque veluti mulierem effingant, tympanum gestantem, quoniam ventos intra se contineat. Quam rationem sequuti Romani Vestæ templum rotunda struxere forma, in quo & perpetuus servaretur ignis, imitati terræ figuram, quasi lar focúsque sit, sed totius mundi potius. Cujus medium, Pythagorici putant ignis sedem: sicuti in libris De cælo & mundo commeminit Aristoteles, & in Timæum Platonis Chalcidius. Et larem vocant ac monada. Terram verò neque immobilem, neque in medio positam globi, sed esse circum ignem in ambitu suspensam: quam sententiam Platonem quoque, quum senior jam foret, sequutum esse, memoriæ proditum est. Quin & ab igni & elemento quinto, mundi initia esse ducta, inter Pythagoræ placita fuisse, auctor Plutarchus est in libro De philosophorum dogmatibus. Id quod in Parallelis explicatur fusius, de Camilli gestis rebus. Produnt alii, Vestæ ideo ignem apponi, quòd terra inflammationes in sublimi faciat ex seipsa. Lucius verò Florus etiam sic scribit in Numa: In primis focum Vestæ virginibus colendum dedit, ut ad simulacrum cælestium syderum custos imperii flamma vigilaret. Ignis porrò inextincti custodes virgines erant, ut puram & incorruptam ignis substantiam, inviolatis item integrisque corporibus, illis commendarent: sive quòd sterile ac infœcundum esset, scitè virginitati adjungerent. At in Græcia, ubi perpetuus servatur ignis, non virgines, inquit Plutarchus, sed conjugio solutæ mulieres, ejusce rei curam habent. Strabo tamen libro nono: In saxo, inquit, vetustum Minervæ templum

quia item mobilis est, sed deorsum vergit, figuram A
mortis ostendit. Proinde nec cælum pecudes suspiciunt, neque religiones sentiunt: quoniam ab his, usus ignis alienus est. Porrò Græcis frequentissimi fuit moris, quum inferretur lumen, religionis causa dicere, φῶς ἀγαθὸν, id est lumen bonum. Et nostri, argumento eodem, mane nuncuparunt: quia manum, veteribus bonum indicat. Illud gravius multò, quòd in libro De proprietatibus elementorum, invenimus adnotatum, quisquis ejus sit auctor: Nobis, inquit, incompertum est, animal quodpiam ignem habitare omnino. Sed & B
quarto Meteororum Aristoteles: In terra, inquit, & aqua solum animalia sunt: in aëre autem & igne, haudquaquam: quia in eorum corporibus prævalens materia terra est, ac aqua. Hoc propter nostros libens adjeci, astruentes in Cypri fornacibus victitare volucre pennatum. In commentatione eadem legimus, quosdam magni nominis optimatos in elementorum decuriam non videri admittendum ignem, quoniam cælestium orbium attritione generetur: quod autem ex alio nascitur, C
ipsum elementum non est. Ex hoc autem consequitur illud, ut infra mobile primum omnia sint ignis plena, ad aërem usque. De lampadum ratione in sacris, alibi (opinor) commeminimus. Nunc addimus illud quoque: cultum apud Græcos in Achaia, Dionysium cognomento λαμπτῆρα, id est faculam: cujus festa dicerentur Lampteria: nam faces noctu ad templum ferebant, vini crateribus passim tota constitutis civitate. Lampter autem, sive λαμπτῆρος, nunc faculam signat, nunc pharum, D
unde navigantibus signa proponuntur. Porrò, ut ad veteres revertamur, invenio apud eruditos, ignem inter honores augustales fuisse. Sic enim legimus apud Herodianum in Commodo. Quod consilium suum ad Martiam retulit, unam è suis concubinis, cui scilicet plurimum deferebat, ac propè uxoris eam loco habebat: sic, ut præter ignem, omnes honores velut Augustæ tribuerentur. Verum ut adjiciamus item, quod quamvis satur conviva non aspernetur: scribit Hesiodus, E
igne succenso, domum lætiorem videri & honorabiliorem: tametsi carminis auctorem Homerum agnoscit Herodotus,

Αἰθομένου δὲ πυρὸς γεραρώτερος οἶκος ἰδέσθαι.

Illud ex Pausaniæ monumentis est: ignis inventionem ex Argivorum sententia non in Prometheum referendam, sed Phoroneum verius, qui eum princeps mortalibus communicarit. Cæterum hic ignis miraculum non prætereibo unum, & id in Vesuvio monte, ubi quum mugitui similis editus F
fuerit sonus, cineris ingens eructatur vis cum prætereuntium discrimine insigni. Quòd si vehementior incubuerit ventus, sublimis adeo surrigitur cinis, & in longinqua protruditur, ut vel Byzantium usque, Procopii testimonio Gothici belli secundo libro: delatum constet quandoque, omnibus sic demum conterritis, ut ad supplicationes multis annis decurreretur ad averruncandam Dei iram. Sed redeo ad Vestam, de G
qua superfunt adhuc scitu digna ex Platonicis excerpta in primis.

Syderum radiis in terræ centro incendium excitari. Item qui dicatur Vestalis ignis, & quid Vesta.

CAP. XVI.

Quod ergo ad Vestam item attinet, ac in meditullio à Pythagoricis locatum ignem, illud amplius animadversione dignum, Immensam cælestium magnitudinem virtutemque ac motionem efficere, ut omnes omniũ syderum radii terræ molem, quæ quasi punctum est, momento, facillimeq; usque ad centrum recti penetrent, id quod astronomorum plerique omnes astruunt: ibique, ut Pythagoreis placet, atque Platonicis, fortissimi sint, tum quia recti undique centrum tangunt: tum quia in angustum collecti sunt cuncti, quorum vehementia, materia ibi terræ sicca, procul ab humore amota prorsus accenditur, accensaque extenuatur atque dispergitur per meatus undique, & incendia efflat pariter atque sulphur. Cæterum, ignem hunc valde caliginosum arbitrantur, & quasi incendium quoddam expers luminis. Sicut in cælo extat expers incendii lumen, ignis autem inter cælestem atque infernum, lumen cum fervore conjungit. Putant autem ignem è cælo stantem, ignem esse Vestalem. Quippe sunt qui Vestam esse terræ velint vitam, numénque: quod ex Plotino paulò ante retulimus. Ideóque Vestæ templum veteres in mediis urbibus construere solitos, ignem in medio collocantes perpetuum. Ne cui autem mira nimis videantur, quæ de syderum radiis apposuimus, scribit Galenus, ex motu augescere caliditatem, vel ex putredine, vel ex alterius corporis vicinia fervidioris, vel ex angustatione, vel ex alimento ad calefaciendum accommodo. Nam quod de putredine dictum, Vidimus, inquit, nonnunquam in columbarum excrementis ex putrefactione ignem succensum.

Vesta unde inflectatur, quæque sint ejus verbi notiones. Hestia, seu histia. Paristia quid, & baunus, necnon banausus. Bunus. Bunæa, Iuno, Bandum, bannum, bandophorus. Vnde dicatur clibanus. Insibi Dionysius & Suetonius declarantur. Anestios. Hestiopammom. Steganomius. Nauclerus. Naulum.

CAP. XVII.

Ut verò ex grammatica ratione mutuemur item aliquid, lego, Vestam, hoc est ἑστίαν (sic enim enuntiant Græci) παρὰ τὸ ἑστάναι inclinari, quod ἱδρύσασθαι signat, quia domos prima ædificarit, vel quoniam ubique coleretur, simulacráque ejus sedentis habitu struerentur, παρὰ τὸ ἧσθαι. Sed domos quoque, veteres hestias dicebant, aut histias, ut apud Homerum,

ἑστίη τ' ὀδυσσῆος ἀμύμονος.

Et Euripides

Οὔποτ' ἄλλην μᾶλλον ἥδιον ἑστίαν.

Quin convivium quoque appellatur hestia: proprium verò Atticorum, hestiam enuntiare, Ionum verò & Dorum histiam. Vnde & paristiam dici legimus ignis locum, quem Peloponneses baunum vocent, ex quo inflectatur cribanus, tanquam κριβὰς βαυνός: unde & cribanoti panes, in cribano cocti, qui & clibanus dicitur. Est tamen Straboni clibanus, velut cuppa oris lati, fundi angusti, extrahendæ aquæ ex fontibus commoda. At

Columella, Scrobs clibano similis est, imus quàm summus patentior, ut latius radices vagentur. Sed & banausum indidem producunt, quo nomine artifices veniunt, qui ignis adjumento opus conficiunt proprium. Bunus verò Mercurii filius in Acrocorintho Junoni sacellum excitavit: unde Bunææ Junonis cognomen propagatum. Bandum Procopius signum dici militare ab Romanis, interpretatur: unde factum conjectamus, ut vulgus inscitum banderias nuncupet. Nam quod Codice de episcopis & clericis, scriptum invenias, Banno subjaceant imperiali: aliud est, siquidem eo nomine recentioribus appellatur exilii species, quam proscriptionem dicebant veteres: qui usu togæ carent, quando est illis aqua interdictum & igni. Bannum item, Galli publicum nuncupant edictum. Bandophorum dici legimus, eum qui ducis erat signum. Sunt ex Græcis, quibus placeat, Bannam apud Italiotas regem dictum, aut maximum magistratum. Apud Bœotios, banna mulier vocatur. Vias flexuosas, bannotros etiam appellant. Bannoti vasa sunt Athenæo, ex Callixeni historia. Sed institutum repeto. Anestios dicitur, qui sine laribus est, vel (ut apud Hesiodum) injustus. Hinc est metaphora apud Plutarchum elegantissima in sermone περὶ τῆς πολυφιλίας, ἰδίαν ἤδη ἑστίαν οὐκ ἔχοντες, id est morum Vestam propriam habentes nullam. Eos nanque incessit, quibus certum non est vitæ institutum, sed Polypodis more, ut est apud Theognin, variè permutantur: núncque philologos se profitentur, nunc venandi consectantur studia, nunc compotationibus indulgent, aut etiam scortilla ductare, non arbitrantur turpe. Hinc apud Dores & Æoles hestiopammon dicitur domus princeps ac dominus, qui ab aliis steganomus vocatur, à nonnullis etiam nauclerus, sicut hospitii pretium etiam naulum. Ex thesauris porrò Julii Pollucis observavimus: aram quoque sacrificalem dici vestam, propriè tamen eam, quæ in Prytaneo fuisset, ubi ignis, inquit, servabatur inextinctus. Vestam pro ara rectè poni, docuit etiam Xenophon Rerum Græcarum libro secundo, ἀκούσας ταῦτα ὁ Θηραμένης, ἀνεπήδησεν ἐπὶ τὴν ἑστίαν, audiens hæc Theramenes prosiluit in vestam. Sed, ut manifestius eo nomine aram intelligeremus, subjunxit mox paulò, Οὐκ ἀγνοῶ, ὅτι οὐδέν μοι ἀρκέσει ὅδε βωμὸς, non inscius (inquit) sum, aram hanc nil profuturam. Sed & Nonius: Vestibula, inquit, putant sub ea proprietate distincta, quòd in primis ingressibus & in spatiis domorum vestæ, hoc est aræ, ac foci soleant haberi. Superato item Mardonio (ut diximus) apud Plateas, respondit Pythius, non prius sacrificandum, quàm omni igne restincto, purum novúmque Delphis ex communi vesta retulissent. Hinc verò lux infertur Dionysio Halicarnasseo Antiquitatum secundo: Vnicuique, inquit, triginta curiarum vesta collocata, ubi sacrificabant curiæ, sacrificulos earum fecit. Et iterum: Numa verò suscepto imperio, proprias nequaquam movit curiarum vestas. Hoc eo copiosius docuisse volui, ut plenius Tranquillum intelligeremus, in Tiberio sic scribentem: Coactis, qui ea tenebantur superstitione, religiosas vestas cum vestimento omni comburere. nam doctissimus interpres, vestes legendum putat.

A Alter verò, vestas quidem admittit, ex Dionysio: sed quid vesta sit, non satis constitutum habet: quum veluti augurando, nunc focos, nunc sacrificalia instrumenta appellari vestas pronuntiant, auctore nullo. Sunt qui ita omnino legant, Religiosas vestes cum instrumento omni comburere. Ad arcem præterea locabatur prytaneum, & civitatis vesta, apud quam convivio excipiebantur publicè venientes legati, quique ob virtutem digni alimentis habebentur. Dignum verò memoratu, quod Gemistus scribit Plethon libro primo,
B civitatum Cariæ, alicujus quæ existimationis forent, ἑστίαν καὶ μητρόπολιν, id est vestam & metropolim, fuisse Halicarnassum. Prænestinam vestam legimus apud Lampridium in Alexandro Cæsare, cui ex templo hujusmodi sit oblata sors, quum illi insidias strueret Heliogabalus. Si qua fata aspera rumpas, tu Marcellus eris. Illud relatu jucundum: flammæ crepitum ab aliis dici Vulcani, ab aliis Vestæ risum, ab aliis utriusque minas. Quæ
C supersunt in hac re minus exulcata, novum iis initium dabimus.

Supplicantes solutos in vesta id est lare sedere. Adnotantur inibi interpretum Plutarchi errores. Ephestius quis sit, Iupiter Ephestius, & Philius. Item cur dicatur vesta. Terra epitheta aliquot explicantur. Plutarchi codex emaculatur: & cur terra dicatur clitta. Persarum supplicum mos: itemque plura ad idem spectantia. Prostropæi qui. Velata manu Plauto cur.

D

Cap. XIIX.

Illud verò quod enotetur hoc potissimum loco, dignum prorsus est, Vestam pro lare capi quandoque: unde ἱκέτιν τῆς ἑστίας, id est supplicem Vestæ, legimus apud Plutarchum in com-
E mentatione De mulierum virtutibus: quem locum non percipiens interpres, deliramenta effudit. Siquidem tangitur ibi supplicantium ritus, quem in Oeconomicis non prætermisit Aristoteles. Primum, inquit, inter virum & uxorem statuendæ leges, ut cesset injuria: sic enim nec ipse nec injusti quippiam patietur. Id nanque communis inducit lex, sicuti à Pythagoricis sancitur. ὥσπερ ἱκέτιν καὶ ἀφ᾽ ἑστίας ἠγμένην. id est,
F velut supplicem & à vesta, hoc est lare, ductam arbitrari uxorem, ut nullatenus inferatur injuria. Sed & Argonauticôn quarto Apollonius,

Τὼ δ᾽ ἄνεω, καὶ ἄναυδοι ἐφ᾽ ἑστίῃ ἀΐξαντες
ἵζανον, ἥ τε δίκη λυγροῖς ἱκέτῃσι τέτυκται.

Eum verò locum explicantes interpretes: Lege, inquiunt, sancitum erat, ut supplices apud larem sederent taciti. Ritum nec præteriit historia prima Thucydides. Verum quid rivulos consectamur,
G quum Homerica adire fluenta liceat, à quibus ceu fonte perenni,

Vatum Pieriis ora rigantur aquis?

Ita verò Odyssea septimo legimus, Alcinoi domum Vlysse ingresso.

ὣς εἰπὼν κατ᾽ ἄρ᾽ ἕζετ᾽ ἐπ᾽ ἐσχάρῃ ἐν κονίῃσι,
Πὰρ πυρί, οἱ δ᾽ ἄρα πάντες ἀκὴν ἐγένοντο σιωπῇ.

Sensus verò Homeri est, sedisse in foco Vlyssem, stupentibus qui aderant, omnibus. Quin & Halicarnasseus Dionysius, Martium Coriolanum patria

patria profugum, Actii Tullii Volscorum principis supplicem factum scribit, sedentem ad focum quod repetit Plutarchus quoque, nil scitius suspicante interprete. Idipsum & à Themistocle factitatum quandoque, ubi testularum exilio mulctatus, etiam ab inimicissimo Molossorum rege Admeto, cujus adisset larem, religiosè servatus est, frequens Græcorum prodit historia. Quoniam supplicationem hoc genus tum gravem, tum haud contemnendam arbitrarentur Molossi, veluti in parallelis scriptum comperi, B ἀναντίῤῥητον, id est cui nequeat contradici. Sed ubi Græcè ita est, πρὸς τὴν ἑστίαν προσίησι, ritus immemor interpres, Ad sacrarium, inquit, quod summa colebatur religione, se conjecit. Plutarchus in Causis Græcanicis, ubi inquirit, curnam Tanagræi ante urbem locum haberent, quem vocarent Achilleum, hujuscemodi supplices appellavit ἐφεστίους, id est ephestios, tanquam in vesta, hoc est lare sedentes dicamus. An vero locum eum scienter jure Latii donarit interpres, conjectabunt eruditiores. C Ephestios etiam quandoque autochthonas cives, sive indigenas interpretantur Græci. Et Eustathius inquit, ephestius dicitur qui urbem incolit, & vestam habet: qua ratione Epicuri, id est auxiliares ephestii, non sunt. Adjicit Porphyrius, dici ephestium, qui domum habeat: sicuti exules, apolidas dicimus & anestios. Ephestion, epistion quandoque Homerus vocat, & libro primo Herodotus, flatili (ut assolet) extrita. D Ephestium Jovem nominat in Ajace magistophoro Sophocles, & interpretantur scholiastæ συνοίκων, quem cohabitantes venerarentur, sicuti Philium amici. Heterium, id est ἑταιρεῖον, qui ejusdem sunt decuriæ & symmoriæ. Aræum intelligit in Philoctete Sophocles, cui affundant preces cuncti, aut quem invocant precantes. Xenium colunt hospites: Horcium, qui jurejurando societatem ineunt: Hicesium, supplices: Homognyon, fratres. E Ephestias, libationes quæ domi fiant, intelligimus: eas πατρῴους dixit in Helectra Sophocles. Invenio ephestios item dici eos, qui in aliena sint domo: ut apud Homerum,

Ἀλλ' ἐμὲ τὸν δύστηνον ἐφέστιον ἤγαγε δαίμων.

Synestii & homestii intelliguntur, qui domum habitant unam. Sed ephestios item deos, penates intelligunt. Porrò ne quid sciens prætercam: in libro allegoriarum Hesiodicæ theogoniæ invenio ἑστίαν, id est Vestam nuncupari, quoniam medium totius teneat terra, & cæteris στάσεως καὶ μονῆς causa sit, id est statum mansionemque præbeat aliis, πᾶν γὰρ τὸ κινούμενον περί τι ἀκίνητον κινεῖται, id F est omne quod movetur, circa immobile aliquid movetur. Unde & Pythagorei Ζηνὸς πύργον καὶ φυλακὴν, id est Jovis turrim & custodiam vocarunt eam. Quod verò eadem quandoque ζείδωρος dicatur, putat Joannes grammaticus παρὰ τὸ ζεῖν καὶ θερμαίνεσθαι ὑπὸ τοῦ ἡλίου: factam verbi inclinationem, quia dum solis fervescit vi, mortalibus donet omnia, nec zeas solum, quod suspi- G cantur plerique: & tamen à Plinio quoque comprobatum scimus Historiæ naturalis decimooctavo libro. Zeam Dionysius esse far arbitratur: non desunt qui speltam interpretentur. Multa de ea re Plinius. Ubi verò terram legimus ἀπείρονα dici, quod infinitam signat, interpretatur idem Joannes grammaticus σφαιροειδῆ, id est orbicularem,

A uti aliàs commonuimus: nam nec sphæra, nec circulus finem habent aut initium. Et philosophi ferè omnes elementa statuunt rotundata specie: tametsi non desunt, qui terram opinentur τυμπανοειδῆ, id est tympani quadam imagine. Alii verò etiam κωνοειδῆ, id est coni figura, aut mensæ similem, id est τραπεζοειδῆ: ut meminit etiam Plutarchus in libro De philosophorum placitis secundo. Sternuchon terram in Oedipode coloneo vocavit Sophocles, quam fertilem intelligunt B ac campestrem: nam honesta tralatione sterna, id est pectora, & νῶτα, id est dorsa, dicimus loca campestria & latè fusa: sicuti angusta, αὐχένας, id est cervices. Cæterum illud amplius pensitandum, quod apud eundem legimus in commentatione περὶ πρώτου ψυχροῦ, id est de primo frigido. Terram propter statum firmitatemque, cujus sit velut sustentatio ipsa frigiditas, sicut physico placet Archelao, nuncupatam à veteribus κλίτια mendum, opinor, est exemplarium. Nicolaus C Leonicenus vir Græcè ac Latinè scientissimus πίτταν suspicabatur legi oportere: quæ vox, picem nobis indicat. Quid si κλειστὴν legamus, & obstipatam ac vehementius clausam intelligamus, à verbo κλείω? Ne verò quid prætercam, quod suggerat lectionis varietas, compertum mihi est: Clita Græcis dici porticus, & loca, in quæ opportunè reclinemus, sed & quæ declivia sunt, ita dicuntur. Apud Athenæum loci nomen est Cleta, D id est κλῆτα, Spartæ. Apud Sophoclem in Antigone, Parnasiam clityn, pro terra interpres accipit. Verum jam ista coronidem apposcunt: eam verò impingemus mox, si (quoniam de supplicantium ritu facta nobis mentio est) quæpiam adjecerimus velut auctaria: & primò quidem, quod in eodem Plutarchi libro enotavimus: apud Persas supplicandi modum esse habitum gravissimum: quemque rejecisse, maximum haberetur nefas, si ignem supplex excepisset, ac si E voto excideret, in aquam se conjecturum, foret interminatus. Proinde, inquit, quod petiisset, consequebatur quidem: sed interminationis nomine reposcebatur ad pœnam, quod præter legem præterque naturæ rationem esset intentata. Nam & eum, ignem aquæ promiscere adortum, pronuntiamus, qui impossibilia concipit. Ad supplicantium ritum spectant porrò, quæ in Græcorum commentariis observata nobis sunt: Veteribus, inquiunt, diu receptissimi fuit moris, ut supplicantes caput, dextram, genua ejus, cui se ingererent supplices, contingerent: nec totum tamen caput, sed mentum modo, ut statuere Homerus videtur, vel barbæ meditullium, quod probat Euripides. Id verò διὰ τὸ ἡγεμονικὸν, quia sit in nobis pars ea principalis, ut in qua logisticon, id est rationalis collocetur potentia. Dextram verò, διὰ τὸ πρακτικὸν, quoniam inibi maxima insit ad agendum facultas. Genua, propter motus & progressionis necessitatem. Tria verò hæc symbolicè, consensum, actionem, progressum, ad ea quæ peterentur, præstanda, complecti videntur, & veluti οἰωνισμοὶ τῆς ἱκετείας τέλους, id est auguria finis supplicandi. Sinistram certè attigisse, ominosum censebatur, id est δυσοιώνιστον: quando & improspera vocabant σκαιὰ καὶ ἀριστερὰ, bona verò & fortunata, δεξιά. Euripidis carmen quod antè paulo significavimus, est hoc, ὁρῶν σε δεξιὰν κρύ-

A πτοντα καὶ πρόσωπον ἱμᾶσι ἐγρίψαντα, ὡς μὴ σῶν προσθίγοι γινόμενος. Apud Assyrios supplicis indicat formam, si quis curvatis membris, humumque vultu penè contingens, manus post tergum connexuerit. Supplices alio vocabulo nuncupat Græcia prostropæos: nam & προστρέπειν, Sophocli est κατευκτικῶς λέγειν. Locros venientes Romam Livius scribit, velamenta supplicum, ramos oleæ, ut Græcis mos est porrexisse. Hinc liquere opinor, cur dicantur velatæ manus Plauto in Amphitryone.

Super Aglaidis voracitate, de Græco penu paucula. Adephagia. Adephagi qui. De Anacreonte.

CAP. XIX.

DUm Græca nuper ex Horatii præscripto, exemplaria sitienter versarem, deflloraturus quæ nostras lectiones instruerent opulentius, & insigniter adjutum irent, super Aglaide Megaclis filia quæpiam adnotata comperi: quæ & transposuisse operæ pretium censui, ut nulla non in re ad manum (quod dicitur) suppeterent exempla. Hanc igitur tubicinio vitam fovisse ferunt, hocque illi unum fuisse opus: quanquam à delitiis haud abesse sciret, quippe galericulo sive adventitia coma contegebatur caput, quod & tutulum habebat, id est velut apicem, ac cristas quasdam, λόφους vocant Græci. Cœnam sic ferè apparabat, ut carnium minas absumeret decem, panum chœnicas quatuor, vini hauriret χοᾶ. Cujusmodi verò censeatur verbum hoc, aut quàm capax mensuræ id genus, alibi (opinor) hoc opere explicabitur amplius. Illud corollarium fuerit, voracitatem, vel (ut Plautino utamur vocabulo) saburrationem dici à Græcis ἀδηφαγίαν, id est adephagiam. Apud Athenienses tamen & Bœotios, equos plenitates perfectioresve adephagos comperi nuncupatos. Argivi autem cibi capaciores eo verbo homines intelligunt, verum & gymnasticos quoque. At honesta metaphora hoc nomine Lysias ἐντελόμισθον ναῦν appellavit, id est quæ perfectam plenámque exigat mercedem. Nam & nautas legimus apud auctores dici ἐντελομίσθους: ni malis adephagon navem intelligere impendii multi. Certè adephaga observavimus de magnis perfectisque dici. Adephagi plures ab Æliano in digitis mittuntur quodammodo: inter quos Pityrea recenset Phrygem, Cleonymum, Pisandrum, Charippum, Mithridatem Ponti regem, Timocreontem Rhodium athletam, & poetices studiosum. Erysichthona Myrmidonis: qui inde & αἴθων sit cognominatus. Alcman verò poeta ipsum se fatetur πολυφαγώτατον, id est voracissimum: cui ne primipilus quidem, id est militaris par foret annona, sed joco forsan in se est cavillatus.

Coronidem appingere, quid sit. Coronidis notiones aliquot. Item quid corone. Coracium. Martialis locus declaratur. Quid ascriberent Hebræi in fine. Diapsalma. Coronius bos. Coronus taurus. De asterisco, & paragrapho & diple. Parepigraphe. Paragramma. Ad umbilicum perducere quid. Bulla. De umbilico terrarum pluscula.

CAP. XX.

COronida imposuisse, adagium est, significans ultimam rei manum admotam, nec affectum opus, sed prorsus completum finitumque: siquidem coronis est quandoque montis vertex, aut structuræ summum: quandoque verò, quod in fine libri ponitur: unde est adagionis origo. Quod in libro De Alexandri fortuna, manifestum Plutarchus facit: Dionysius, inquit, Philoxenum poetam in Latomias conjecit: quòd quum illi tragœdiam à se concinnatam recoquendam emendandamque tradidisset, totam is ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μέχρι τῆς κορωνίδος περιέγραψεν, id est ab initio ad coronidem usque circumscripsit: quod est expunxit, delevitque: nam περιγράψαι est etiam ἀποκτῆναι, quoniam οἱ ἀποθνήσκοντες περιγράφονται, καὶ περιαιροῦνται τῶν ἀρχείων. Verum, ut quicquid ad id pertinens nobis compertum est, persequamur: & tectarum summum ita vocant, ut quum dicitur, κορωνὶς τῆς σοφίας. Signat & navis puppem, quod sit in ejus apice, curvatum rostrum: unde & Homerus, σὺν νηυσὶ κορωνίσι, quod exponunt, cum navibus flexas habentibus summitates. Alii etiam nigras eo nomine intelligunt, Eustathio interprete, ad earum interstitium quæ vocantur μιλτοπάρῃοι, id est milto rubentes. Estque coronis deminutum à corone. Quæ vox animal signat quandoque, quod Appion latum esse credidit, hoc est fulicam, & æthyiam, id est mergum: alii cornicem interpretantur: interdum verò cricum hostii, hoc est annulum, sicut illud χρυσῆ δ' ἐπὶ πᾶσα κορώνη. Dicimus & coronen in arcu, hoc est summum cornu & incisionem ubi nervus sedet. Unde, inquit Eustathius, bonum rerum finem, auream coronem proverbium dicit. Inveni & id nomen positum pro virilis membri summitate: unde est, ἔδοξέ τις τὸ αἰδοῖον αὐτῷ ἄχρι τῆς κορώνης τετρῆσθαι. Coronis autem est item species ficus, quam & coracium vocant, quòd pici similes corvis videantur colore. Coronis verò in libri calce apponi solita, ferè hanc præfert figuram ȷ. Nam Aristophanis interpretes scribunt, esse lineam brevem utique, sed ab inferiori parte flexam. Ex iis verò amplius Martialis carmen illustratur ex libro decimo,

> Si nimius videor, seraque coronide longus,
> Esse liber, legito pauca, libellus ero.

Hinc est illud Plutarchi elegantissimum, in sermone qui est An seni administrandares publica: Qui verò, inquit, civilibus actionibus & certaminibus innutritum non permittit ad facem & vitæ coronidem progredi, prorsum ingratus est. Apud Hebræos obtinuit mos, ut in librorum fine unum subnectatur è tribus: aut enim Amen ascribunt, quæ vox πιστῶς ὁμῶς indicat, id est fideliter, vel γένοιτο, id est fiat: aut Sela, id est semper: aut Salem, quod pacem signat. Psalmis præterea quibusdam diapsalma interponitur: quod verbum Origenes opinatur signare, quod apud Hebræos sola ex Septuaginta interpretum tralatione, ac Theodotionis & Symmachi. Fuere qui diapsalma statuerent metri commutationem, ut Suidas: alii spiritus pausationem: nonnulli sensus alterius initium, aut etiam rhythmi distinctionem. Sed institutum repeto. Observatum in Pausaniæ monumentis, deam quoque in Sicyonia Coronidem coli, cujus tamen simulacrum

crum peculiare templum habeat nullum: sed quum sacrificii appetit tempus, id in Palladis transferunt sacraria, honoréque prosequuntur. κορώνη verò non animal modò est, quod diximus; unde illud parœmiodes, in eos qui tum gravia, tum nocumenti inferentia plurimum toto petunt conatu, κορώνη τὸν σκορπίον. Sed & nomine eodem, coronæ signatur species; quin & τὰ ἀποτετορνευμένα σχήματα, id est rotundatæ figuræ. Coronidas dicunt propriè βλαστήματα, id est germina. Sunt & de violis contextæ corollæ. Coronium appellari bovem quandoque adnotavimus, μηνοειδῆ ἔχοντα κέρατα, id est lunata habentem cornua. Sed & κόρωνος dicitur taurus, id est ὀρθόκερως. Fuit in Peloponneso ad Pamisi fluvii dextram Corone civitas, à Bœotiæ Coronia sic appellatione ducta: vel quòd mœnium fundamenta defodientibus ænea sit inventa cornix: cujus fortè argumento rei in Acropoli æneum stabat Pallados simulacrum sub dio, cornicem manu tenens. Non prætereamus quod Hephæstion scribit: in Aristophania editione asteriscum, cujus imago velut stella est, modo apponi, ubi metra variant. Utimur verò, inquit, in dramate tribus modis coronidis signo: primum quidem; quum histrionibus abeuntibus subsistit chorus: vel vice versa, choro emigrante, remaneant histriones: vel quando locorum commutatio in scena fit. Paragraphum verò adhiberi κατὰ πρόσωπα ἀμοιβαῖα, in jambicis & choricis inter strophum & antistrophum. Paragraphi autem nota dicitur in longum protensa linea, velut punctum in summo habens, hoc modo —, cui sæpe apponitur & nota, quam vocant διπλῆν, id est diplam, quæ trigoni figuram præbet obliqui citra basin, ad hunc modum, < Certè signum est paragraphos completæ strophæ aut antistrophi: éstque generis fœminini. Paragraphen, id est παραγραφήν, inter poeticos tropos recensent grammatici, ut scribit Eustathius: id verò est, quum præcedentia complentes, ad alia transitum paramus: ut apud Homerum, ὡς οἱ μὲν πονέοντο κατὰ στρατόν. At parepigraphe intelligitur, ubi quæ præcedere debuerant, tacentur: ut tamen ex illatis percipi facilè valeant, sicuti apud Lycophronem,

Λέξω τὰ πάντα νητρεκῶς ἅ μ' ἱστορεῖς.

Neque enim inibi interrogasse quippiam Priamus animadvertitur liquidò, nisi ex respondentis schemate. Locum hunc de paragrapho & paragraphe in dispunctiones suas ex editione priore transtulit ad verbum amicus noster: si amicum dicere par est, qui nostros sudores interceptum eat, velut diplomate impetrato, id est expilandi facultate. Paragramma in Hieronymi epistolis, pro literis accipimus parum curiosè positis per librariorum inscitiam, vel impressorum, uti nunc est. Si paragrammata, inquit, repereris, vel minus aliqua descripta sunt, quæ sensum legentis impediant: non mihi debes imputare, sed tuis, & imperitiæ notariorum, librariorumque incuriæ. Coronidem verò duplicem observavimus: aut enim epodica est, si post diplam constituatur: aut proodica, si alteram ipsa præcedat diplam. Cæterum, quòd Græci coronida impingere dicunt, Latinè, ad umbilicum perducere, non minus rectè dicitur. Nam poetæ elegantissimi, quum exactum opus significant, ad umbilicos se venisse, scribunt. Horatius in Epodôn.

Promissum carmen jambos,
Ad umbilicum adducerem.

Quem locum dum exponit Porphyrio, ita scribit: Ad umbilicum adducere, pro finire & consummare opus posuit Horatius: quia in libri fine, ex ligno aut osse umbilici solent apponi. In quem sensum & Martialis quarti libri finem ita clausit,

Ohe jam satis est, ohe libelle,
Jam pervenimus usque ad umbilicos;
Tu procedere adhuc, & ire quæris.

Et alibi idem Martialis,

Nigris pagina crevit umbilicis.

Et Papinius Sylvarum quarto,

Noster purpureus, novusque charta,
Et binis decoratus umbilicis.

In quo tamen commonendus est studiosus lector, hanc quoque eloquendi rationem à Græcis videri profluxisse. Nam in primo Epigrammatum hoc inveni de Heracliti tenebris tetrastichum, cujus is fermè est sensus: non esse festinantes ad umbilicum Heracliti evolvendum librum, quoniam perdifficile iter sit, & tenebræ adsint intentiores: quòd si mystes affuerit præmonstrator, claro fiet illustrior sole. Carmina si quis exigat, hæc sunt:

Μὴ ταχὺς Ἡρακλείτου ἐπ' ὀμφαλὸν εἴλυε βίβλον
Τοὐφεσίου, μάλα τοι δύσβατος ἀτραπιτός.
Ὄρφνη καὶ σκότος ἐστὶν ἀλάμπετον. ἢν δέ σε μύστης
Εἰσαγάγῃ, φανεροῦ λαμπρότερ' ἠελίου.

Umbilicos verò in libris opinor dici, quòd in medio ponerentur: nam quicquid est in aliqua re medium, rectè umbilicum appellari. Quippe ὀμφαλοὺς ἀσπίδος, id est scuti umbilicos, interpretatur Eustathius bullas quasdam: sic enim scribit, βούλλας τινάς quæ ornatus gratia adderentur, in meditullio præcipuè. Hinc apud Homerum, ἀσπίδες ὀμφαλόεσσαι, veluti umbilicata dicantur scuta, ex umbilici animalis imagine. Verum inter pisces, qui à Græcis cochliæ dicuntur, umbilicos vocamus. Argumento est item Parnasus quoque, quem umbilicum dixere terrarum: quia umbilicus sit in homine medius. Quorum tamen utrunque falsum esse, Varro scribit, quoniam neque locus is sit terrarum medius, neque umbilicus sit in homine medius. Attamen Pollio Vitruvius libro Architectonicæ tertio, idipsum confirmat. Nam si, inquit, homo collocatus fuerit supinus, manibus ac pedibus pansis, collocato centro in umbilico ejus, circumagendo rotundationem, utrarunque manuum & pedum digiti lineà tangentur. Cur verò diceretur mundi medius Parnasus, ex iis quæ prodidit Strabo, conjectare licet: In medio nanque, inquit, universæ quodammodo Græciæ & intra & extra Isthmum: immo & totius orbis consistere videbatur. unde & telluris umbilicum appellabant, fabulam addentes, quam fingit Pindarus, referens, ab Jove duas dimissas aquilas, in eo coisse loco, unam ab ortu, reliquam ab occasu. Quidam verò dixere corvos, aut etiam cygnos: ut in libro De oraculis quæ defecerant, Plutarchus etiam tradit. Sed & in templo quispiam monstrabatur umbilicus, pendentibus ornatus vittis: cui duæ: argumento fabuloso, incumbebant aquilarum imagines. Et Plutarchus innuit, fuisse ibi-

dem locum qui diceretur omphalos, id est umbilicus. Et in Oedipode tyranno Sophocles mesomphala mantea dixit: nam est oraculorum locus manteum. Pausaniæ testatum thesauris est, umbilicum Delphicum ex albo structum lapide, quem ἐν μέσῳ γῆς πάσης εἶναι λέγουσιν οἱ Δελφοί. Verum & in carmine obscœno, quisquis ejus fuerit auctor, id ita confirmatum animadvertimus:

Pallas Cecropias tuetur arces,
Delphos Phythius, orbis umbilicum,
Creten Delia, Cynthiosque colles.

Sed & Ovidius ait,

Te meus ante omnes genitor dilexit, & orbe
In medio positi caruerunt præside delphi.

Papinius quoque Thebaidos primo:

Audiit & medius cæli Parnasus, & asper
Eurotas.

In quo tamen loco Lactantius grammaticus post fabellam aquilarum expositam, Vel medius (inquit) cæli, quoniam cataclysmi tempore aquæ fuerat discrimen, & astris: unde & Lucanus,

Hoc solum, fluctu terras mergente, cacumen
Emicuit, pontoque fuit discrimen, & astris.

In libro De natura deorum astruit Phurnutus, Delphicum oraculum dici orbis umbilicum, id est ὀμφαλὸν: non quia sit terrarum medius, sed ab ea quæ sciscitantibus reddebatur ὀμφὴ, id est θεία φωνὴ, seu divina vox. Dantes verò poeta non aspernabilis, purgatorii cantu secundo, Hierusalem esse orbis umbilicum videtur innuere. Quod in Psalmorum expositione comprobat Cassiodorus: nam canit Propheta, Deus operatus est salutem in medio terræ. Sed Nicolaus theologus mediam habitabilis intelligere maluit. Alibi etiam legimus, Et requievit in corde terræ. At Josephus libro tertio Belli Judaici, Hierusalem Judææ mediam vult. Sunt in formicibus lapilli nomine umbilici, qui in medio collocati, quodam quasi concentu, & ordine omnem fornicis faciem servant immotam, his comparari mundum posse, Aristoteles scribit, seu verior est libri auctor Theophrastus, quem continet Deus, & servat, etiam si in medio non intelligitur constitutus.

Vocabula plura ad umbilicum spectantia. Umbilicus pomorum quid. Cochlos, cochlia. Omphnia, & omphna quid. Omphaloessa unde dicatur. Ambones qui. Infantem per umbilicum nutriri: Umbilici notiones aliquot. Phalangis partes obiter. Quid croca. Crocodilus marinus unde appellationem ducat: item terrestris. Stolos omphalodes in ovis quid. Caulis pennarum.

Cap. XXI.

SCribit verò Julius Pollux, quod est in ventris medio concavum, dici omphalum, id est umbilicum & mesomphalium. Qui verò ei circumjectus est, locum vocari gangamon: umbilici medium, acromphalium. Nam epomphalium est, quod umbilico incumbit: mesomphali verò sunt placentæ quædam. Omphalotomon. obstetricē vocant, quæ umbilicum infantibus præcidit. Sicut instrumentum quo id præstatur, omphalister dicitur. Attici, omphalon item dixere imum fici: hæc autem est extremitas ab petioli parte diversa. Nam & in pomo flosculus, vocatur umbilicus quoque apud Palladium.

A Apud Aristotelē est testa intectū animal, ab limace se junctum cochlos quod nuncupatur: id umbilicū interpretatus est Theodorus: Aristoteles quandoque cochliam item dicit: sed & limacem, cochlon. Dignum porrò scitu, in pomis, ac id genus aliis, umbilicum dici quoque πυθμένα, id est fundum, cavitatis ratione. Pellem verò umbilicum ambeuntem græcam vocant plerique: quia corrugata, senectutis sit indicium. Nicander in Alexipharmacis arcton omphaloessam vocavit,

B Ἀρκτὸν ἵν' ὀμφαλόεσσαν ἐνάσσαο.

Quem locum enarrans interpres, omphaloessam τροφὸν intelligit, veluti dicas nutritiam: nam, inquit, etiam Ceres Omphnia dicitur, ἡ τρόφιμος, velut non ab omphalos, qui est umbilicus, sed ab omphnæ sit deflexum nomen. Sunt autem omphnæ, triticum melle rigatum: unde & Callimachus,

Ἐν δὲ θυόεν ἐπὶ φλογὶ καήμεν ὄμπνας.

C Sunt & omphni, Cereales fructus, ut qui spirandi causa sit, ἀπὸ τοῦ πνεῖν. Quanquam & omphnia manus, quandoque dicitur pro divite. Sed & omphnia, nubis magna & auctior. Nisi quis omphaloessam etiam ab umbilico inclinata voce, nutritiam rectè interpretetur, quando, ut Aristoteli placuisse video, augescunt in utero infantes per umbilicum: ejus verba subjeci, αὐξάνεται δὲ τὰ ζῷα πάντα, ὅσα ἔχει ὀμφαλὸν, διὰ τοῦ ὀμφαλοῦ, augentur (inquit) animalia cuncta, quæ umbilicum habent, per umbilicum, quod etiam Anaxagoræ placuisse, ac præ-

D terea compluribus, Censorinus auctor est. Quanquam Diogenes & Hippon existimarunt, esse in alvo prominens quiddam, quod infans ore apprehendat: exque eo alimentum ita trahat, ut quum editus est, ex matris uberibus. Sunt qui Omphaloessam, Creticam exponant: nam est Omphalos, Cretæ locus. Callimachus,

Πέσε δαῖμον ἀπ' ὀμφαλός.

Sed & illud indè est,

Ὀμφάλιον μετέπειτα πέδον καλέουσι κύδωνες.

E Ab eo loco, Omphalites gentile nomen est, ut inquit Stephanus. Est & fluus Thessaliæ Omphalus, sive Omphalion. Omphe autem de qua paulo antè, inquit Porphyrius, vocem indicat quidem, sed divinam, sicut ὄσσα. Homerus.

Θείη δ' μιν ἀμφέχυτ' ὀμφή.

Vnde Panomphæus dicatur Jupiter, cui nota est fama omnis, & vaticinium. Nam & vates, Jovis dicuntur nuntii: quando & famam divinam, id est ὄσσαν, Homerus idem Διὸς ἄγγελον dicit. Est

F item in re militari umbilicus: siquidem phalangis dichotomia, id est in æqualia sectio, os vocatur & umbilicus, ut inquit Ælianus, ab aliis oratos dicitur & synoche. Partes phalangis, κέρατα vocantur, id est cornua: sed sinistrum dicitur & οὐρὰ, id est cauda aut pes, ut Æliano eidem placet: dextrum verò cornu vocatur caput quoque: qua verò longitudo ita secatur, oris & umbilici nomine utimur. Nicandri interpres in Theriacis, ἦτρον, hoc est etron, intelligit geniculum aut umbilicum

G in ferula, sed propriè (inquit) etron, est post umbilicum locus. Ex medicæ rei professoribus est, exomphalos dici omnes, quibus promineat umbilicus. Verum tria in iis observari discrimina, quosdam enim pneumatomphalos, id est πνευματομφάλους nuncupant: alios enteromphalos, nonnullos denique hydromphalos. Illud præterea non omisse-

omiserim, calculos frequenti motu in maris littore rotundatos, quos Latini umbilicos vocant, ut est apud Ciceronem De oratore libro secundo, à Græcis, ut nos commonuit Aristoteles, in mechanicis quæstionibus, appellari crocas. Quærit enim quid sit, quòd in littoribus ex lapidibus aut testis grandioribus fiant, quæ vocantur crocæ. Sunt qui ea voce littus intelligant, unde & marino conciliatum sit nomen crocodilo, παρὰ τὸ δειλαίνειν τὰς κρόκας: quod verbum, inquiunt, littus indicat, quoniam ad terræ contactum compavescat. Sic porrò & terrestris crocodilus crocum reformidat, qua ex re factum illi nomen. Propterea sic lita alvearia, non attingit, alioqui mellis appetentissimum animal. Lycophronis interpres: Croca, inquit, littus est ἀπὸ τοῦ κείρω, quod cædo indicat, tanquam κειρῶνα, ad quam allisæ confringantur undæ. Porrò in Græcis adnotatum auctoribus est: fluviales aut marinos lapides dici quoque trochalos, item chermadia, & cochlacas. Apud Hesiodum, trochali vocantur senes incurvati ad rotæ similitudinem. Idem Aristoteles De animalium historiis libro sexto, umbilicos pro poris accipit, & meatibus in partu & generatione piscium. Ambones verò ad umbilicos spectant nihil: nam eo nomine loca intelliguntur superciliosa montanaque: dicuntur & vocabulo eodem ollarum summitates labraque. Illud gravius: dici stolon ὀμφαλώδη, id est umbilicarem appendiculam, in ovis imperfectis adhuc, in parte acuta: quæ ovo amplius increscente, obtenditur latius atque minuitur, perfectoque mucro exitum complet. Legimus porrò stolon dictum quoque in animalibus caudæ tenorem, ut Theodorus interpretatur. Nam Aristoteles ait, Caudis quoque inesse longiores pilos, si stolos fuerit brevis, ut equis: alias verò breves, si longior sit stolos, ut bobus. fortè caulem rectè dixeris, sicuti pennarum caules nuncupantur Plinio.

Item de embryi nutricatione in utero. Embryum cohærere utero, sicuti plantis fructus. Carmentes duæ: Postuersa, Prosa. An embryum sit animal. Embryum unde dicatur. Hypembrium. Embryi pileus. Diadumenus Antoninus cur. Clodii Albini historia. Choria. Cytaria. Psacala. Psacalochi. Nennius Sannas. Sanna unde.

Cap. XXII.

POstea verò quàm infantilis alimenti paulo antè facta nobis mentio est, & miscellaneam in hisce libellis doctrinam consectamur, operę pretium me facturum opinatus sum, si flores aliquos ad hujus corollæ nexum ex medicorum amœnioribus hortulis præcerpserimus, quibus inspectantium exhilarentur obtutus, & rerum fragrantia nonnihil afficiatur anima. Igitur Galenus inquit, Communes quædam venæ sunt mammis ac uteris, quæ ubi parum habuerint sanguinis, graciles quidem mammas ostendunt: inedia verò nonnunquam fœtum perimunt, nonnunquam & ad excretionem excitant, partumque commovent. Nam in libro De natura fœtus Hippocrates: Alimentum, inquit, atque auctio à matre veniens, non adhuc est infanti sufficiens, ubi menses decē præterierint, & auctior fuerit fœtus. Perlicit enim à sanguine ad se, id quod dulcissimum. Simul autem & lactis parte aliqua fruitur. Ubi verò hæc illi rariora fuerint, & jam infans molem corporis habet, plus cibi requirens, quàm illud, quod adest, palpitat, & membranas interscindit, ac initium partus matri affert. Proinde Sententiarum quinto Hippocrates idem, Mulieri (inquit) utero gerenti, si mammæ graciles repentè fiant, abortit. Ex eisdem porrò scholis & illud est, Fœtus utero necti, quemadmodum fructus stirpibus junguntur. hi namque in ipsis primordiis generationis debilioribus capulis nexibusque continentur: proindeque tota delabuntur facilitate, si vehementior incubuerit ventus, posthac aucti difficilius à plantis revelluntur: sicuti cursum, ubi jam pleniorem adepti maturitatem sunt, sponte, nulla extrinsecus crassante vi, defluunt. Consimiliter de fœtu astruendum. Quippe ubi primum insinuatum vulvæ semen est, si agitari vehementius vel animo vel corpore mulierem contigerit, minimo rescinditur, solviturque modulus is, quo conflata societas erat. Idipsum usu item venire compertum, ubi jam maturuit fœtus. At tempore intermedio, inque post principiis firmiora est coalitus, ac propemodum inseparabilis complexus, quo nomine validiores gravida commotiones citra fœtus læsionem, perpeti valet. Confixos verò esse in utero puerulos, inter Varronis placita est, capite infimo nixos, in superna pedibus porrectis, non ut hominis natura est, sed ut arboris. Qui quandoque tamen præter rationem conversi, in pedes prodeant in lucem, diductis passisque brachiis, matre inde oblæsa insigniter. Cujus sanè periculi deprecandi gratia Carmentibus statuæ duabus surrectæ sunt Romæ: alteri quarum Postversa nomen fuit, alteri Prosa, de recti perversique partus potestate ac nomine. Prodit in libro κράσεων Galenus, & Simplicium pharmacorum primo, Embryi cutem initio esse superficiem unam continuam, mox ritu cribri foraminibus oppleri. Ad ea verò quæ superiore concinnavimus capite, adjici etiamnum illa possunt, quæ De philosophorum placitis libro quinto Plutarchus scribit: Democriti dogma esse atque Epicuri, embryum in utero per os connutriri: propterea editum in lucem, ad mammas ore confestim arrepere: esse quippe in utero item ubera quædam, è quibus alimentum ducat. Stoici, per intestinum & umbilicum. Alcmæon, per totum corpus illabi putat alimentum: quia sit perinde ac spongia, in quam eliquetur ex cibo, quod alendi vim obtineat. Embryum verò esse animal, arbitratur Plato, motus argumento & nutricationis, quæ utraque in utero contingant. Stoici, non esse animal colligunt, sed uteri partem: veluti fructus plantarum dicimus partes, quæ à maturitate defluant, sicut embryum quoque. At Herophilus motum ei relinquit physicum, sed non utique spiritalem. Motus autem organa, esse nervos: & tunc demum animal evadere, ubi profusum aeris attraxerit quippiam. Fœtu denique jam figurato, Platonici putant, infundi vitam à sphærarum animis, animaque totius: ad idem ipsa matris anima simul cum virtute paterna interim conferente, per quam vitam, velut escam, rationalis trahatur anima ad corpus: ipsamque ad se vitam contrahat quodammodo, sub actú-

que conservet, ducatque suo. Dicitur verò embryum, τὸ ἐν τῇ γαστρὶ αὐξανόμενον. quod in ventre augescit, παρὰ τὸ βρύειν. quo verbo in augmenti ratione utitur Homerus quoque, καί τε βρύει ἄνθεϊ λευκῷ. Hypembryum autem dicitur sub ubere nuper infans natus. Lectum & illud est: puerulos naturali quodam insigniri pileo, quod arreptum obstetrices advocatis vendant credulis: siquidem eo se adjuvari plurimum opinantur. Antonino autem Diadumeno, pilei loco pertenue fuit diadema, futuri mox imperii præsagium: unde sit ratio item cognominis. Sicuti Clodio Albino ex albedinis claritate, quam in recens nato fuisse tantam patris ad Ælium Bassianum testatur epistola, infantibus ex utero alioqui rubentibus, ferè ut linteamina, quibus est exceptus, facilè superaret, Albini adoptata est nomenclatura. Sed & eidem imperii fastigium prænuntiasse creditur bos albus purpureis ad plenum cornibus. Embion vocant poetæ lignorum cariem, quam dicunt cæteri saproteta. Choria nuncupant Græci cytaria, id est embryi conceptacula. Sunt item choria, quæ ex intestinis plectuntur chordæ. Sed quoniam huc provecti sumus, ducto exordio novo, spatiemur quadantenus cum veteribus sapientibus, si illud commonuerimus antea: embrya quandoque nuncupari psacala, sed & nuper editos infantes. Vnde apud Sophoclem psacaluchi matres appellantur. Ita comperias verba plerunque non adeo multis cognobilia ob infrequentem apud auctores vsum: cujus est modi Nennus, quæ vox θεῖον indicat, id est matris fratrem. Apud Cratinum Sannas fatuum indicat. Vnde & Sanna verbum Latinis frequens, puto, defluxit: etiam si à narium sonitu grammatici opinentur ductum.

Embryo quando infundatur anima. Cur per cancrum anima descendere, per capricornum ascendere dicatur. In quam primum corporis partem insinuetur anima. Saturnalium ratio Romæ. Januarius unde. Sothis. Boream esse generationis, Austrum vero deorum. Deos meridie ingredi. Templa cur non adirent meridie. De templorum januis nota. Silentio colendum Deum. Virgilii locus ex Georgico quarto.

Cap. XXIII.

Qværat hic solertior aliquis, nec hoc (quod dicitur) Catone contentus. quandónam affundi animam corpori censeamus? Postea quàm semen intra formandi hominis monetam locatum, quod à toto viri corpore, ut scientissimis ex Platonicorum schola placere animadverto, defluxerat, traxerátque secum à viri anima formatricem vim, ejus potentia diebus ferè quinque & quadraginta sic est affectum, ut sex primis diebus lac evaserit, folliculo genitivo circumjecto ex membrana tam tenui, qualis in ovo ab exteriore cluditur testa: quod à physicis deprehensum est, nec tacuit in libro De natura pueri Hippocrates. Novem sequentibus sanguis, duodecim aliis caro, decem & octo reliquis fuerit figuratum, tunc anima creatur & infunditur. Scribunt Platonici, & in Naturalibus non prætermisit Macrobius, Capricornum cancrumque dici à physicis, solis portas: quia in utraque obviante solstitio,

A ulterius solis inhibeatur accessus. Per has item portas animas de cælo in terras meare, rursúmque de terris cælestia repetere. Proindeque hominum unam dici, alteram verò deorum. Hominibus dicari cancrum, quia per hunc fiat ad ima defluxus: diis verò capricornum, quia illac postliminio cælestibus animæ restituantur sedibus. Ex quo inter Pythagoræ placita censetur & illud, à lacteo circulo initia ducere ditis imperium, quia inde delabantur animæ in mortalitatis naturam. Zodiacum verò lacteus circulus duobus intersecat
B loris, qua cancer, quaque capricornus est: propterea & primam nascentibus lactis offerri alimoniam. Cæterùm quod ex intimo doctrinæ penu auctor eruit Macrobius, acri dignum perpensione est: quippe Plutonis, quod ajunt, galea opertum quadamtenus ab impolitioribus (opinor) minus percipi valet. Quamobrem falli nemo ita debet, ut descensum ascensúmque hic accipiat se-
C cundum situm: sed quia luna cancri domina generationi proxima est, Saturnus verò dominus capricorni remotissimus: ideo per cancrum, id est lunarem vegetalemque instinctum descendere animas dicunt. Per capricornum verò, id est per Saturnium, intellectualemque instinctum ascendere. Saturnum enim prisci mentem vocant, qua sola petuntur superiora. Adde, quòd capricorni Saturnique sicca virtus, dum ad intima spiritus contrahit atque colligit, ad contemplandum assiduè provocat. Lunaris autem humor, spargit
D ac dilatat, & circa sensibilia animum distrahit. Hinc verò scitissimum reseratur arcanum: Saturnalia, Romanos celebrare solitos, solem capricorno gestante, in quibus feriabantur servi, liberorum calceos sibi circumponentes, omnibus verò invicem communicantibus: innuente prorsum legis auctore, Per capricorni portam homines, quibus nunc corporis ratione gravis incumbit servitus, evadere in libertatem mox plenissimam. Quo item portæ argumento Januario mensi concilia-
E tum nomen opinantur. Hac quoque ratione Ægyptiis anni principium cancer est. Adjacet verò cancro sothis, id est κύων, canem interpretantur Græci. Sotheos autem exortus numenia est illis gentibus, generationis in mundum initia præbens. Adde, quòd Boream tradunt generationi percommodum, quo fit ut morientes spiritu credatur excitare, sicuti exsolvit Auster: constipat enim addensans frigidior natura, laxat autem calidior. Ad hæc Boream fingunt ἐρωτικὸν, id est in a-
F morem pronum. Nam Orithyia rapta, Zeten genuit, & Calain. Austrum contra, diis attribuunt: proinde meridie ingruente, in deorum templis panduntur vela: nec homini ingressus patet, velut diis sit destinatum eundi tempus: in januis quoque, meridiei & Austri visebantur symbola. Nec in janua ulla, quæcunque esset hora, loqui fas arbitrabantur. Nam Pythagoricum &
G Ægyptiorum dogma sapientum id fuit, quum Deum innuerent silentio colendum, à quo sunt rerum primordia. Ex iis opinor, Mantuano vati lux infertur clarior, quum Georgico quarto sic canit,

> Ipsa ego te, medios quum sol accenderit æstus,
> Quum sitiunt herbæ, & pecori jam gratior umbra est,

In se-

In secreta senis ducam.

Satis verò fuit Servio inibi sic enarrasse: Tunc, inquit, ferè videntur numina. Illud porrò & observatione dignum: Animam, quam esse medium rerum statuunt, jussu Dei, quem esse mundi centrum volunt, in punctum cordis medium, quod est corporis centrum, infundi primò, mox per universa corporis membra propagari: quando currum suum naturali junxerit calori, per calorem spiritui corporis, ac per hunc humoribus inseruerit, postremoque membris per humores. Solutis verò mediis iis ægritudinum violentia, statim se anima cum suo illo curru colligit quodammodo, refluitque in cor, unde primum effluxerat. Cordis extincto calore, quod erat illius vehiculi susceptaculum proprium, cor deserit tandem, suo illo vehiculo comitante. Principem tamen animæ vim in cerebro, virilem atque irascibilem, in corde, in jecore concupiscibilem esse sitam, nemini non (inquit Galenus) persuasum est. Nam & vulgo jactari sic propemodum novimus, quum fatuum inaudimus cerebrum non habere. Timido & pusillanimi cor deesse. Tityo autem jecur erosum, non poëtæ modò canunt, sed fingunt & pictores, sculptoresque. Sed enim prius quàm revellamur inde, non prætereamus quod Mercurialibus contentum literis prodidit Jamblichus, duas hominem animas habere, & esse quidem unam ab intelligibili primo, atque ipsius opificis potentiæ participem. Alteram verò ex circuitu cælestium nobis inditam, in quam & anima divinorum speculatrix irrepat. Sed animam à mundis in nos descendentem, mundorum quoque circuitus sequi. Quæ verò ab intelligibili veniens intelligibiliter adest, geneticum circuitum supereminet, atque per eam & à fato solvimur, & ad intelligibilem Deum ascendimus, & religionem habemus ad æterna tendentem: propterea non esse arbitrandum, omnia insolubilibus necessitatis vinculis, quod fatum nominant, colligari: quando habet anima principium in se proprium, quo ad intelligibile sese conferat. Ex hac verò doctrina elucescit (opinor) amplius, cur poëta maximus Æneidos quinto cecinerit,

> Animæque, umbraque paternæ.

De umbra vero alibi plura, unde uberius hic illustratur locus. Beatus autem Thomas astruendum ait, unam esse eandemque in homine animam, quæ sentit, nutrit, intelligit. Quod si corruptibilem alias vegetatricem ac sensilem, reliquam verò immortalem: respondemus, In homine sensilem animam induere cum vegetandi potentia incorruptibilitatem, quia intellectualis facultas illis adnectatur. Nam si, ut in brutis, sensilis tantum & vegetatrix sit anima, esse planè mortalem: ordine autem generationis ac temporis, prout ab imperfecto scanditur ad perfectum, vegetatrix vis reliquas in embryo præire, animadvertitur.

De proverbio quod est, Diphilo Diphilus tardior. Quot diphili, & qui, ac unde: qui ve dicatur dius. Dii Thraces. Diospoliticon. Diatrion.

Cap. XXIV.

In segnes & extra modum pigros in obeundis, quæ semel fuerint injuncta, proverbium A est elegantissimum, Diphilo Diphilus tardior. Vtitur eo Marcus Tullius ad Quintum fratrem libro tertio: Apud herum, inquit, rectè erat, in Maniliano offendi Diphilum Diphilo tardiorem. Sed tamen nihil ei restabat præter balnearia & ambulationem & aviarium. Videtur architectus fuisse Diphilus tardissimus in perducendis ad finem susceptis operibus. Qualis ille fori Augusti, In quem operis expectationem diu trahentem, falsum id prodit Imperatoris dictum, Vel- B lem & Cassius forum meum accusasset: quoniam multi Severo Cassio accusante, absolvebantur. Ad hunc Diphilum videri posset allusisse Juvenalis illis versibus,

> Non est Romano cuiquam locus hic, ubi regnat
> Protogenes aliquis, vel Diphilus, aut Erimanthus.

De quo tamen idem Cicero non satis ad gloriam dixisse videtur: Columnas neque rectas neque è C regione Diphilus collocarat, eas scilicet demolietur: aliquando perpendiculo & linea discet uti. Ni mallemus satyrum ad poëtam Diphilum respexisse, cujus in prologo Casinæ meminit Plautus, & in Adelphis Terentius ac Athenæus: sed & Aristophanis interpres in Nebulis, in Bœdam philosophum à Diphilo integrum fuisse concinnatum poëma, scribit. Aut etiam ad tragœdum verius Diphilum, de quo illa sunt in Epistolis ad Atticum: Apollinaribus Diphilus tragœdus in D nostrum Pompeium petulanter invectus est: nostra miseria tu es magnus. Eandem virtutem istam, veniet tempus, quum graviter gemes, totius theatri clamore dixit. Hic verò Diphilus, sicuti Callipides, ob artis peritiam videtur in gesticulando fuisse morosior & tardior, unde irrepsit adagium Ciceroni: quanquam arridebit fortè amplius id, Diphilum se ipso tunc tardiorem effectum. Dios verò, id est τὸς δῖος, Eustathio tradente, Homerus Jovi amicos intelligit, id est Διὶ φίλους, unde (in- E quit) concinnatur Diphili nomen. Verum dius item est, qui inter homines Jovis quadam imagine præcellit: nam & Clytemnestra, dia quoque dicitur, pulchritudinis ratione: sicuti ob magnitudinem mare, dium, & dia Charybdis. Dium mensem pro Novembri accipiunt Græci: sic enim in Collectaneis rei rusticæ apud Græcos adnotatum comperi: Democritus & Apuleius talem expectari hyemem ajunt oportere, cujus fuerit modi testus dies, quem brumam vocant Romani: est autem F quarta & vicesima Dii mensis, qui est November. Sunt & montani Thraces Dii, Thucydidi historia secunda, qui Rhodopen colant ferè. Est & Homero Eubœæ civitas Dion, ad Cinnæum, Δῖον τ' αἰπὺ πτολίεθρον. Diospoliticon verò medendi peritis medicamentum est, cujus traditur compositio duplex: alias ex paribus omnibus, cumino, pipere, ruta, nitro: alias cum reliquorum pari pondere misceatur nitri dimidium. Diatrion in scholis eis- G dem pharmacum intelligitur ex tribus confectum piperis generibus, unde diatrion nuncupatur pipereon. Comprobatur, quod fuerit haud ita medicamentosum, ex variisque confectum, mixturæ ritu quam caryciam dicunt, aut apri ab gulæ proceribus mirè conditi.

Lingua virulenta taxatio. Homeri & Stesichori ca-

citas unde fuerit. Socratis in amorem allatratio. Balatrones qui. Ocimum serere, aut cuminum quid. Cimbices qui. Antipathia quarundam rerum mira. Libitina. Plautinae familiae. Mahumeth sententia praeclara. Quid brutum faciat. De Sillis pulchra. Cur philosophorum Museum Timon appellarit Talarum. Sileni unde. Interim Anacreontis, & Cleoboli historia. Libelli famosi. Hibera excetra.

CAP. XXV.

ABdalam Sarracenum scribunt nonnulli, interrogatum, Quid in hac quasi mundana scena admirandum maximè spectaretur, nil videri homine praecellentius, respondisse. Cui sententiae illud Asaph prophetae succinere, manifestum est, Dii estis & filii excelsi omnes. Quo magis mirum est, plerosque mortalium ita brevissimos vitae annos transmittere instituisse, ut quum in honore essent, brutis & jumentis insipientibus se maluerint assimulare. Mitto caetera. Nónne quidam homines ad venena nascuntur? Qui quum velut scorpionis ictu optimum quenque lancinarint, ac fistulato vulnere, ut Hieronymi utar verbis, viam aperuerint, mox latius veneni pestiferam vim fundunt. Atra hominum, ut Plinius inquit, ceu serpentum, lingua vibrat, tabesque animi contrectata omnia adurit, culpantium omnia, ac dirarum alitum modo tenebris quoque, & ipsarum noctium quieti invidentium gemitu, quae sola vox eorum est, ut inauspicatarum animantium vice, obvii quoque vetent agere, aut prodesse vitae. Nec tamen ullum aliud abominati spiritus praemium novere, quàm odisse omnia. Nil verò facilius, Apuleius, inquit, quàm linguae rabies & vilitas morum: altera ex aliorum contemptu, altera ex sui. nam viliter semetipsum colere, sui contemptus est: barbarè alios insectari, audientium contumelia est. Et pro Plancio, Cicero: Nihil est tam volucre, quàm maledictum: nihil facilius emittitur, nihil citius excipitur, latius dissipatur. Sed & in sacro adnotatum eloquio est: Omnis qui detrahit fratri suo, homicida est: homicida, in regno Dei partem non habet. Homerum denique literarum principem ideo excaecatum memorant, quòd in Helenam stilum distringere sibi permisisset: nec visus deinceps unquam fuisse compotem, quod delicti perseverarit imprudens. Contrà verò, errore animadverso, Stesichorum facilè in reliquum esse oculis usum, quum per palinodiam recinuisset, Non verus sermo ille fuit, neque navibus altis Existi fugiens, neque adisti Pergama Trojae. Quin & Socratem produnt, ubi in amorem petulanter est invectus, à daemone familiari amplius castigatum, atque inde prius quàm sinistri pateretur quippiam, expiatum, amoris ejusdem praeconia concelebrasse. Ita prorsum habet, lingua insigniter abutitur, qui ad malum utitur. Quod si fetutinas aversamur, amplius expendendum, nil olere gravius, quàm oris malum & mephitim virulentam. Non tam emaculanda indumenta, quàm expurgandae oris sordes quando fetens sermo putridae mentis indicium est. Balatronem invenio scurram fuisse virulentum: unde Horatius, Balatro suspendens omnia naso.

A Et Hieronymus, Ne me putes in modum rustici balatronis cuncta Origenis reprobare. In hoc pestilentiae virus scitè conformatus adagio est, ut ocimum dicantur serere, quum perniciosus se carptorum vituperonumque subducti supercilii vibrat identidem spiritus, cujus nocentissimi non aliud ferè opus est, quàm cujusque famam proscindere, & teterrimi veneni luridam tabem astringere, qua plurimum vita deflorescit, parantur rebus exitia, & mentium quoque (ut sic dicam) exu-
B runtur intima, quando nihil est quòd sordidus dens & felle non lita, sed macerata vox non concutiat: dum luto eodem conspurcat omnia, nec se ingestum diluit, aut de alterius oculo festucam excussura suam prius trabem eximit. Adagii ratio est, quoniam (ut Plinius inquit) nihil ocimo foecundius, cum maledictis ac probris serendum praecipiunt, laetius proveniet. Qua ratione & qui malè imprecantur, dici possunt cuminum serere: id enim qui serunt, precantur, ne exeat. Eo
C verò usus est proverbio Sophron, ut Demetrius Phalereus scribit, κύμινον ἐκπρίει. Sed & in Symposiacis Plutarchus imprecationibus conviciisque, seri cuminum approbat: sicut apium laetius provenire tradit proculcatum extritumque. Idem Plutarchus alibi ita scribit, Qui verò liberalem magnificum gratiosumque cimbica vocant, & cyminopristem, id est cumini sectorem, facilè risum movent. Sunt autem cimbices, qui & micrologi, id est minima quaeque plurimi facientes. Quod verò
D ad ocimum item spectat, est rerum quarundam antipathia mirabilis, inquit in Symposiacis Plutarchus: elephas furens ariete viso quiescit, ac conflaccescit impetus. Viperam sistit fagi ramus, si admoveatur. Taurus ferus, si ficui destinetur, remollitur. Permovet omnia electrum, advocatque, praeter ocimum, & quae fuerint oleo perlita. Coluber nudum hominem timet, operimentis indutum persequitur. Serpens, si semel calamo percutiatur, interit: si iterum, confirmatur. Brumali syde-
E re infirmior etiam à soricibus infestatur: quo argumento ante hyemem parat circa se, quibus vescantur illi, & parcant: Ocimum etiam misodulon dici, animadversum libro undecimo ἐκλογῶν περὶ γεωργίας, quin & nulli rei prodesse, quoniam maniodes efficiat, & lethargicos, item hepaticos, qui vescantur, caprae argumento, quae hoc unum reformidet in cibis: mulieribus inimicissimum censetur praecipuè, tanta antipathiae vi, ut si pultario subjiciatur, inscia muliere, obsoniis nisi amoto,
F manum non admoliatur: idque si ἀλόῤῥιζον fuerit. Verum, ut ad maledicos redeamus, inveni in literis, id genus homines virulentos, exitiales caniculasque, & sola invidia ac dicacitate, vel verius aspidum lingua cognobiles, rectè dici libitinas, velut instar libitinae, defunctorum praesidis deae, quam Ἐπιτυμβίαν Graeci vocant. Apuleius in Floridis, Si quis igitur ex illis libitinis splendidissimo huic auditorio, velut quaedam macula sese immiscuit. Nec me fallit, Acronem in Horatianum illud.

G Multaque pars mei
Vitabit libitinam,

Scribere esse libitinam lectum, quo mortui efferantur. Sed de Venere epitymbia Libitinam dici, auctor Plutarchus est. Plauti ex Poenulo scita sententia est, in maledicos ac velut Scyllaeos canes concinnata,

Isthic

Isthic est thesaurus stultis in lingua situs,
Vt quæstui habeant male loqui melioribus.

Plautinas familias eleganter, ac (ut solet) doctè nuncupat Hieronymus, eos qui de trivio, de compitis, de plateis circumforanei rumigeruli, & ad venena producti, ac ad detrahendum modò scioli, impudentius hunc illum proscindunt, cujus sunt modi interloquutores in Plauto, se invicem procacius impetentes. Fuit & Medius quidam ex Alexandri adulatoribus, ac veluthexarchus & sophistes coryphæus in optimum quenque. Hic alios hortabatur, calumnias in quemvis audacter conflarent. Nam etiamsi, inquit, vulnus persanarit, in quem morsum infixeris, nihilominus cicatricosus convisetur locus. Cæterum, ne lingua nostra sit gladius acutus, dum sale multo hunc illumque defricamus, meminerimus Archilochi libros, ob dicacitatem solam & ingenii virulentiam à Lacedæmoniis urbe sua interdictos, ne illorum lectione quippiam de veneno honestis illorum moribus instillaretur, quando ad benedicendum natus homo est, non ad infigendum atrocis linguæ vibrantem aculeum optimo cuique non ad inspergendam factis alienis labem: dum ore sævit, rabido, viperinis orbibus, ac si deo placet, tincta facie, pumicatis dentibus insitum spargens venenum, de quo genere illud est satyricum:

Hic aliquis, cui circa humeros hyacinthina læna est,
Randiculum quiddam balba de nare loquutus
Perstrepit, ac tenero supplantat verba palato.

Meminerimus porrò, quòd Mahometh, sicut à multis appellari adverto, habuisse in ore perpetuò narratur. Qui à divina lege recesserit, brutum evadere: neque enim plantam cortex facit, sed stupida, & nihil sentiens natura: neque jumenta corium, sed bruta anima, & sensibus mancipata: nec cælum orbiculatum corpus, sed recta ratio: neque item corporis sequestratio angelum efficit, sed spiritalis intelligentia. Verum & qui se lingua petulantissima convelli sentit, non ruat in ultionem præceps paria repensurus. Cæterum illud Senecæ subinde repetat: Quid stultius homine verba metuente? Eleganter Demetrius dicere solebat, eodem loco sibi esse voces imperitorum, quo ventre redditos crepitus: Quid enim, inquit, mea refert, sursum isti, an deorsum sonent? Quanta dementia est, timere, ne infameris ab infamibus? Sed & M. Tullii commonitio nec prorsum ab instituto dissultat, quę est in oratione pro L. Muræna: Saltatorem, inquit, appellat falsò L. Murænam Cato: maledictum est, si verè objicitur, vehementis accusatoris: sin falsò, maledici convitiatoris. Quare non debes arripere maledictum ex trivio, aut ex scurrarum aliquo convitio. Anacreon Teius quum in Panionum foro ex occursu nutricem cum infante temulentus vexasset, superque probris infantem incessuisset: mulier, nil aliud quàm Deum fertur comprecata, ut contumelias is laudibus dilueret quandoque. Annuit votis Deus: nanque infans Cleobolus fuit ille venustissimus, cui postea carminibus suis ampliter poëta satisfecit. Verum, ne si ulterius fuero progressus, videar fortè ἐκτὸς χορῶ ὀρχεῖσθαι, id est extra chorum saltare, comprimam stilum, ad alia de-

A migraturus, quæ usui sunt legisse, & voluptati non neglexisse, si auctarij tamen adjecero quippiam. Illud animadvertendum, maledicta cum risu, rectè sillos dici. Erat autem poëmatis species comici. Qui id persequebantur, sillographi nuncupati. Initium ex Homerica videtur doctrina propagatum, ubi subsannatur Thersites, convelliturque, qui in principes dicacitatis plurimum exercebat. Sillos optimè fertur scripsisse Xenophanes. Est inde conformatum verbum σιλλαίνειν, eo modo
B dicaciter ludere. Sed & Silenos hinc corrivari, scribunt Græci. Apud Ælium Dionysium est aliud item verbum σιλλεύω, quod est contemptu & oratione diasyrtica leniter oculos aliò transferre. Timon apud Athenæum dicitur Sillographus, qui museum appellavit etiam Talarum, philosophos qui inibi connutrirentur incessens. Est autem talarus ex viminibus, qui contexitur, calathus, & in quo coagulatur caseus, veluti alerentur, ut in panagro pretiosæ aves. Silenos
C dici, Pausanias putat, τοὺς ἡλικίᾳ τῶν σατύρων προήκοντας, id est inter satyros natu grandiores, quos ex Euphemi historia extimi maris insulas incolere, prodidit, Satyridas nomine, caudasque habere equinis haud minores multo. Esse verò mortales Silenos, ex sepulchris conjici posse, idem scribit Pausanias Eliacorum secundo: nam, inquit, in Hebræorum item regione fuit Sileni monumentum. Denique id prætereundum minus, Augustum principem omnium de famosis libel-
D lis cognitionem legis specie majestatis tractavisse, commotum Cassij Severi libidine, qua viros fœminasque illustres procacibus scriptis diffamaverat. Prius facta arguebantur, inquit Tacitus, dicta impunè erant. Si quis proditione exercitum aut plebem seditionibus, denumque malè gesta republica, majestatem populi Romani minuisset. Observatum verò in scientissimorum libris, eleganter lingua prurientes dici & auribus. Qui tum aliis detrahunt, virulentiæ suæ inspergentes
E virus, tum id agentibus sese libenter accommodant. Cum detrahentibus, inquit Solomon, ne misceatis, quoniam repente veniet perditio eorum: & ruinam utriusque quis novit? Hiberam excetram scitè Hispanum dixit obtrectatorem virulentum Hieronymus. Est verò excetra, quam Græci vocant hydram.

Super Æsopo fabulatore excerpta paucula non illepida. Quid anos. Quintiliani locus explicatur.
F *Cur dictus Æsopus. Logopœus qui dicatur, & quid logos. Lagaœdica metra. Item mythos. Metaxylogia quid. Spermologi. Verbum cur pars orationis, & cur pro Dei filio.*

Cap. XXVI.

Æsopum è Phrygia fabulatorem, haud immeritò sapientem esse existimatum Gellius scribit, quum quæ utilia monitu suasuque erant,
G non severè, non imperiosè præceperit & censuerit, qui philosophis mos est, sed festivos commentus apologos & delectabiles, res salubriter ac prospicienter animadversas in mentes animosque hominum, cum audiendi quadam illecebra induxerit. Super hoc verò Æsopo lepidam apud Philostratum fabellam comperimus, quam & apposuimus. Fuit quandoq; pastor Æsopus, forteq; in

propinquo ædis Mercurii greges curabat: proinde quum foret ad sapientiæ studia proclivior animo, ejus adipiscendæ ergò, non desinebat Mercurio vota concipere. Factitabant idipsum & plerique alii templum frequenter adeuntes, ac multifaria deo pro facultate offerentes munera. Æsopus, ut qui pauper foret, lactis tantum non magnum libabat modum, favis quoque insuper oblatis & id genus aliis haud multis. Fortè ita evenit, ut sapientiam singulis pro ratione meritorum distributurus accederet Deus, quumque huic philosophiam adnuisset, illi dicendi peritiam esset impartitus, alicui verò etiam cælestium rerum scientiam, aut musicas item modulationes, nec omissa pangendorum carminum venustate: animadvertisset autem, Æsopum se posthabuisse, cui nil esset gratificatus, memor fabellæ sibi in Olympo etiamnum infantulo à deabus Horis lepidius enarratæ, de bove quadam & Solis armento, ad hanc ipsam rem facultatem Æsopo est elargitus. Ex quo illi mox arte contributa multiformi fabellarum concinnandarum, tantus in apologis evasit, quantum omnes agnoscimus: agnoverat & Tyaneus Apollonius, qui accommodatiora ad sapientiam ejus viri lepidiora figmenta est arbitratus, quàm poëtarum commenta, quæ de diis, heroibus ac magnis viris parum decora, minusque ad bonam frugem illectantia edunt in vulgus. Apologi verò Æsopei, ut inquit Fabius, ducere animos solent, præcipuè rusticorum & imperitorum, qui & simplicius quæ ficta sunt, audiunt, & capti voluptate facilè iis quibus delectantur, consentiunt. Et Horatius in epistolis, ne in poëmate quidem humilem usum hujus generis putavit illis versibus,

> Olim quod vulpes ægroto cauta leoni
> Respondit, referam.

In hoc verò commonendi sumus, fabellarum quæ Æsopeæ dicantur, originem ab Æsopo non demanasse, quando earum primus videtur auctor Hesiodus. Vbi verò libro quinto ait Quintilianus: αἴνους Græci vocant, αἰνοποιητὰς, & (ut dixi) λόγους μυθικοὺς, sciendum est, ænon differre à mytho, id est fabula: quia ænos, ut Aristophanis interpretes produnt, non pueris concinnatur, sed ad viros dirigitur: nec consolatorius modò est, sed parænecticus quoque: admonet enim, & docet: quod Hesiodum fecisse animadvertimus. Ænon, sunt qui apologum interpretentur, item proverbium quandoque: ut apud Theocritum,

> Αἶνός θην λέγεταί τις, ἴδ' ὡς καὶ ταῦρος ἀν' ὕλαν.

In Apostolii Ionia, & apud Ammonium, sic comperi: Ænos, inquit, est λόγος μυθικὸς ἐκφερόμενος ἀπὸ ἀλόγων ζώων ἢ φυτῶν, πρὸς ἀνθρώπων παραίνεσιν. Dici verò αἶνον, idem probat: παρὰ τὸ ἰαίνειν, quod est exhilaro: quoniam plurimum lætemur narratione, id genus. Et Joannes grammaticus αἶνον interpretatur μυθικὴν παραίνεσιν. Æsopica ridicula & Sybaritica, legimus apud Aristophanem in comœdia cui titulus σφῆκες. Ad Æsopi verò laudem pertinet, quod in libro De brevitate vitæ Seneca scribit: Non audeo, inquit, usque eò te producere, ut fabellas quoque & Æsopeos logos, intentatum Romanis ingeniis opus, solita tibi venustate connectas. Sunt porrò, uti nos Hephestionis commonet Enchiridion, λογαοιδικὰ metra da-

A ctylica, quæ in regionibus aliis omnibus dactylos habent: postremam verò syzygiam trochaicam. Præcipuum inter hæc censetur, quod ad dactylos duos trochaicam habet syzygiam: dicitur alcaicum decasyllabum,

> Καί τις ἐπ' ἐσχατιαῖσιν οἰκεῖς.

Et quod ad tres, vocatur πραξίλλειον.

> Ὦ διὰ τῶν θυρίδων καλὸν ἐμβλέποισα
> Παρθένε τὰν κεφαλὰν, τὰ δ' ἔνερθε νύμφα.

B Est logaœdicon quoque in anapæsticis, quod bacchio finitur. Præcipuum verò, si post quatuor pedes, spondeo primo & jambo inferatur bacchius. Archebulium ab Archebulo dicitur poëta Thebano, qui eo usus plurimum est: adhibuit & Callimachus,

> Ἀγέτω θεός, οὐ γὰρ ἐγὼ δίχα τῶν δ' ἀείδειν.

Et hoc ab anapæsto quidem: à spondeo autem,

> Νύμφα σὺ μὲν ἀστείαν ὑπ' ἄμαξ' ἤδη.

Ab jambò,

C

> Φιλαίτερα, ἄρτι γὰρ οἱ ποικιλά μιν ἦνα.

Videtur omnino esse rhythmus solutæ orationi communis & carmini: in quo poëtis sit peculiaris dactylus, solutam scribentibus orationem trochæus: sed & inde videtur concinnatum nomen ab logographis, καὶ ὑπὸ τῶν ἀοιδῶν. Metaxylogiam scienter dicunt Græci, verba paucula sententiæ seriem interpellantia: nos interjectionem dicimus, parenthesin item illi. Hæc adjecisse volui

D propter ea, quæ nobis dicta alibi de vitio, logoidia sunt. Porrò ex Græcis sunt, qui Æsopum hunc revixisse fabulentur, quod comicus item Plato significavit, quod ipsum de Tyndareo, Hercule, Glauco traditum scimus. Nec illud prætereo item: fuisse Æsopum omnium ferè turpissimum, nec Thersitæ quidem Homerico saltem conferendum: nam, ut alia taceam, fuisse nigerrimus proditur: unde illi factum nomen putant, quando Æsopus & Æthiops idem ferè consigni-

E ficent. Illud fortasse ambiguitatem moverit nonnullis: unde fit, quòd Æsopum quandoque λογοποιὸν dici inaudimus. Verum, ut inquit Eustathius, sciendum amplius, logon interdum veteribus accipi solitum pro fabuloso sermone: proinde logopœus idem est qui mytæographus: at posteritas mython fabulis modò reliquit, logon verò quotidianæ sermocinationi. Quamvis Homerus mython simpliciter pro oratione accipiat, cujus rei in quibusdam vestigia servantur: nam para-

F mythiam dicimus, & paramythicas orationes. Logos, inquit Hieronymus, multa significat: nam & verbum est, & ratio, & supputatio, & causa uniuscujusque rei, per quam sunt singula quæ subsistunt: quæ universa rectè intelligimus in CHRISTO, qui rectè verbum dicitur, ut Dei filius. Nam, ut cætera omittam, apud grammaticos pars orationis verbum nuncupatur: quod erat aliis quoque commune, quoniam totius est orationis perfectio, velut ejus præcipua pars qua &

G reliquæ innotescunt, quando in verbo nomen intelligitur. Sic & divinum verbum est inter omnia perfectissimum, eoque patescunt omnia. Scite tamen licet, Thoma tradente in libro De veritate, verbum dici modis tribus: & primò quidem, quòd per intellectum concipitur, quod vocant verbum cordis: secundum, est verbi exterioris exemplar, quod

quod verbum nuncupatur ἐνδιάθετος: Postremum, est vocale verbum. Nam & in artifice prima est finis intentio, inde consequitur formæ excogitatio, mox prodit opus ipsum. Nec ignorandum, veteres Græcos etiam de Sancto Spiritu verbum pronunciare: nostros autem, & ferè canonicos scriptores de filio tantum. Spermologon, Græci nugacem intelligunt, καὶ ἀκερτόμυθον. Verum & vilis contemptibilisque sic quoque dicitur, ut qui aliena victitet quadra. Hinc in Parallelis Plutarchus nauticam nuncupat spermologiam.

Atheniensium adversus rebelles sanguinaria decreta.

Cap. XXVII.

ATheniensium populum adversus eos, quos à ductu auspiciisque suis deficientes comperisset, inclementer (ne dicam sanguinariè) se gessisse, ex Græcis notum historicis est: à quibus & quidem Attici nominis studiosis, mandatum literis scimus, decreto sancitum, ut Æginetis, si caperentur, manus abscinderetur dextræ pollex, quo ne gestare utique hastam possent: possent autem remis inter navigandum planè uti. Mitylenæos verò ἡβηδὸν, id est indiscriminatim, vel cum puberibus jugulari statuerunt, & Cleone quidem auctore, Cleæneti filio. At Samiorum frontes, si eos adepti forent, inscribi, vel (ut Græci dicunt) σίζειν κατὰ τοῦ προσώπου stigma, seu notam esse voluerunt γλαῦκα, id est noctuam. Et hoc, inquit Ælianus, Athenarum psephisma est, οὐκ ἐβουλόμην ἦν αὐτὰ, οὔτε Ἀθήνησι κεκυρῶσθαι, οὔτε ἀθηναίων λέγεσθαι ὡ πολίτας ἀθηνᾶ, καὶ ἐλευθέριε ζεῦ, καὶ οἱ ἑλλήνων θεοὶ πάντες.

Qua ratione Sosipolis Deus coli ab Eleis sit cœptus. Ilithyiæ templum. Bacchi miracula, & festum Thyia. Thyomata unguenta, & myracopa. Thyna.

Cap. XXVIII.

DÆmonicas illusiones, quibus priscorum hominum rudis simplicitas irretita oblaqueataque in præceps data est, ut falsis mancipata religionibus adoraret quod nesciebat, alicubi (opinor) non neglexiums. Nunc non itidem omittemus, quod inter legendum opportunè ingerere se, est visum. Moverant quandoque adversum Eleos magna vi Arcades. Exiverant ex adversum illi quoque exercitu haud contemnendo. Comparuit tunc mulier uberibus infantem alens, uti tum est visum: quin eundem utero se gestasse, allevera bat adiens verò Eleorum duces, somno monitam dixit, infantem illis oblatum venisse, futurum belli socium. Vera loquutam arbitrati Elei, nudum infantem hosti ante omnes in principiis objiciunt: interim impetum dabant Arcades, qui confertim nitibundi, quum proruentes intra teli jactum venissent, jam qui videbatur infans, prius draconem induerat. Territi spectaculo tam meticuloso ac formidabili Arcades, ac inde ordinibus turbatis, mox sese dispalati in fugam conjecere. Illos verò insequuti Elei cum magna cæde insignem retulere victoriam. Reversis autem, ex hoc eventu Deus est factus σωσίπολις, quæ eum præmonstrat vox, qui civitati salutem attulerit. Sacellum ibi potissimum est excitatum, in quem locum à prælio intrusisse se draco erat visus. Verum & inibi quoque Ilithyiæ ara erecta, ceu ab ea productus ad homines Sosipolis Deus foret. Effingi consuevit puerili specie, chlamyde stellis distincta manuum altera κέρας τῆς ἀμαλθείας sustinente, quòd apud Æginam habet Fortuna. Est apud Eleos miraculum alterum: nam in Bacchi festo, quod θυίαν nuncupant, illati templo lebetes tres noctu sponte implentur vini, foribus accuratè occlusis, obsignatis etiam, ne fraudem suspicari quis possit. Quin Andrii quoque quotannis ejusdem solenni die spontaneum è templo scaturire vinum, prædicant. Obiter illud adnotavero, thyomata ad Thyiã spectare nihil: nam eo nomine interpretantur Græci, quod nec omisere nostri, ex aromaticis concinnata unguenta, floribus non admissis omnino: unde τεθυωμένος sic delibutos nuncupant. Vnguenta verò quæ ceram recipiunt, aut resinam, vel id genus alia, vocant myracopa, de acoporum imagine. Thyna verò est in Thracia locus, quod Galenus inquit. Proinde Thymum, è Thyna laudari ab Hippocrate.

De Plutonis templo apud Eleos, quod annis singulis semel tantum recluderetur.

Cap. XXIX.

APud Eleos inter cætera vel numerosissima deorum templa, fuisse item Plutonis περίβολον, id est septum & delubrum, memoriæ proditur. Id verò quotannis semel modo aperiri, vetustissimi fuit moris. Nec tamen ita patens ingredi quenquam, putabant fas. Cur verò ab Eleis honores indeptus sit divinos Pluto, sic ferè explicari animadverto: Quum Hercules militari manu adversum Pylios esset profectus, illi præstò fuisse Pallada Eleam, belli ac laborum sociam. Sed & Herculis odio vicissim ad Pylios Plutonem venisse, quod etiam ab illis coleretur eximiè. Iis verò astipulari Homerum quoque, apud quem in Iliade sic scriptum invenias,

Τλῆ δ' ἀΐδης ἐν τοῖσι πελώριος ὠκὺν ὀϊστὸν,
Εὖ τέ μιν ωὐτὸς ἀνὴρ υἱὸς διὸς αἰγιόχοιο
Ἐν πύλῳ, ἐν νεκύεσσι βαλὼν ὀδύνῃσιν ἔδωκεν.

Elei itaque Plutonem, ut ipsis benevolum & Herculis inimicum templo honestarunt: quod per annum semel pateat, quoniam unus itidem homini est ad inferos descensus.

Timothei sententia de frugi victus commoditate. Platonis in re eadem commendatio.

Cap. XXX.

FRugi victus & præparci, quæ à prudentissimis promantur emolumenta, ni fallor, alibi sum curiosè satis persequutus. Nunc, quod se ingerit, exemplum clarissimum præteriisse nequeo. Quippe genus hoc plurima gravius permovent sæpè, quàm ex philosophorum scholis, quæ proferuntur documenta. In memoriis ergo traditum veteribus, Timotheum Cononis

Atheniensium vel memoratissimum ducem, relictis quandoque sumptuosioribus cœnis ac imperatoriis epulationibus, exceptum convivio à Platone in academia. Quumque non fuisset id missuum numero magnificum, nec ullo magnopere apparatu conspicuum, sed simplex planè, ac μουσικῶς concinnatum: reversus ad suos Timotheus lepidè insusurravit, ὅτι οἱ παρὰ Πλάτωνι δειπνοῦντες καὶ τῇ ὑστεραίᾳ καλῶς διάγουσιν, hoc est, quos cœna exceperit Plato, in posterum etiam benè habere. Quin ex hoc etiam adiposas ganeatasque insectari, ac persequi epulas destitit: quoniam posterius nil oblectent omnino, ut quas onerosa crudiorque consequatur percoctionis molestia. Proditur literis illud quoque, haud ab eo quod prætexuimus, ita dissultans, Timotheum eundem die quæ insequuta symposium est, fortè Platoni obvium intulisse eleganter admodum & scite, ὑμεῖς ὦ Πλάτων εὖ δειπνεῖτε μᾶλλον εἰς τὴν ὑστεραίαν, ἢ εἰς τὴν παροῦσαν, id est, vos quidem, ô Plato, in sequentem magis diem benè cœnatis, quàm in præsentem extantemque.

Quæ sit ratio Cereris nigræ apud Phigalenses. De specu. Simulacri ejusdem absurditas. De Cabiris. Ceres Erinnys. Onca. Iambici metri origo. Iambe.

Cap. XXXI.

Etiam si operis instituti initio certissimum nobis propositum fuit fabulosa minus consectari, vix tamen stilo interdum valemus temperare: ita se ingerunt vel à celeberrimis è Græcorum enotata auctoribus. Sed & eo proclivius ejusmodi admittuntur ineptiæ, ut amplius temporum illorum retegatur vanitas, quæ usque ad ludibrium falsis deorum sacris mutorum addicta & illaqueata: vel luce solis nitidissima caligasse animadvertuntur. Sic igitur in literis videor comperisse: prope Phigaliam Arcadiæ urbem, stadiis plus minus triginta, montem fuisse Elaion nomine, ac in eo Cereri sacrum antrum, quam μελαίνην cognominant, id est nigram pullatámve (quanquam & apud Thespias templum fuit ἀφροδίτης μελαινίδος) deæ cum Neptuno congressum, sub equina specie celebrant Thelpusari. Verum non inde natum Phigalenses equum volunt, sed quam dicunt Arcades Δέσποιναν. Quinimo indignatione in Neptunum concepta, præterque Proserpinæ raptu consternatam, sibi pullam induxisse vestem, ac in speluncam sese insinuantem, diu postea non esse visam. Verum, corruptis frugum pluribus, ac grassante latius in homines pestilentiæ vi tabida, deorum quidem nulli supererat conjectatio, ubi latitaret Ceres. Unum Pana, dum venando hunc, illum montem obit, fortè ingressum specu, deam ibi esse conspicatum: qui & mox Jovi insusurrarit: à quo μοῖραι, hoc est Parcæ illuc evestigio missæ. Ab eis verò demulctam Cererem iram desisse, ac tristitiam valere jussisse. Causis quidem hisce astruunt Phigalenses antrum illud videri sacrum Cereri, atque simulacrum inibi consecrasse, habitu quidem in petra sedentis, ac cætera mulieri persimile, præter caput, quod cum coma erat equinum, adnexis draconum & ferarum id genus item iconibus. Tunica ad talos demissa. Delphis manu sustinebatur: columba verò altera. Cur autem sic effigiem simulacri censuerint afformandam, facilè (opinor) sagax vir, nec imperitus rerum bonusque dicussent, conjectaritve. Cereris autem & antri sic quodam responso meminit Apollo, quum Phigalenses Deum adiissent,

> Ἀρκάδες Ἀζᾶνες, βαλανηφάγοι, οἱ Φιγαλίαν
> Νάσσασθ', ἱπποκεχῆς Δηοῦς κρυπτήριον ἄντρον.

Cererem porrò & κόρην Tegeatæ καρποφόρους nuncupant. Fuit & in agro Thebano Cereris Caberiæ templum, sicuti Cabirorum quoque, venerationis multæ in locis illis. Quippe indignatio eorum credebatur inevitabilis, hoc est ἀπαραίτητος, ut Græci dicunt: nam pessimo interiisse exitio memoratur quisquis templo sacrilegas admovere manus non est veritus: id quod insignibus præcipuè docemur exemplis. Fuisse inibi civitatem ac homines, qui dicerentur Cabiri, proditum est, quorum unus fuerit Prometheus, ad quem pervenerit Ceres. Culta & apud Arcadas Ceres est cognomento Erinnys, in civitate præsertim quam vocant Oncas, meminit & Callimachus, Quanquam Thebanum item vicum scimus esse Oncas. Ad Cererem pertinet illud quoque, Jamben Metaniræ servam, quæ fuit Hippothoontis uxor, quum Cererem animadvertisset nimio plus mœstam ob interceptam Persephonem, ridicularia protulisse quæpiam ratione metrica, ut deæ mitigaret æstuantem animum, unde prorepserit jambi metri appellatio.

Festi ratio, quod Platæenses Dædala vocent. Statuas antiquitus solitas dici Dædalas. Platæa civitas unde. Asopus rex.

Cap. XXXII.

Dædala esse festum Platæensibus, in Græcorum observatum thesauris est. Cur verò sic, etiamsi ad fabulas relabi videmur, nihilominus explicabitur. Nam & priscarum vanitas superstitionum hæc planè, ut vera agnoscit. Ferunt ergo Junonem Jovi factam iratiorem, quod illi erat admodum familiare, in Eubœam secessisse. Jovi, ut par erat, quum permolesta cecidisset res ea: nec ulla ratione, ut rediret, posset perficere, incertus animi tantus Deus ad Cithæronem pergit, à quo monti creditur adoptatum nomen: erat is apud Platæas & potentia conspicuus, nec ullo sapientia inferior. Qui, ut erat sagax cumprimis, inopem consilii Jovem ita pergit commonere, ex ligno statuam sibi curaret conformari, quam in curru aptè constitutam vestibus etiam variis congruisque obvelatam duceret, passim in vulgus disjectis rumusculis, tanquam Asopi filiam asciscat sibi Platæam uxorem. Paruit omnibus Jupiter: jamque lignea uxor nuptialiter compta vectabatur cum parochis. At præsenserat id Juno: etenim quis fallere possit amantem? advolansque protinus, ac novæ nuptæ indumenta sævius concerpens, fraude agnita & sponsali simulacro in risum soluta, & hilaritatem, cum Jove suo maturè placatior in gratiam rediit. Quo ex facto numinum observantissimi Platæenses festa dehinc instituere Dædala: quod veteris fuisset moris,

Xoana

Xoana dicere Dædala. Septimo quoque anno agebantur ea ferè, ſed μικρὰ nuncupabantur δαίδαλα. Nam erant μεγάλα item, ad quæ ſexto demum & vigeſimo anno etiam Bœotii conveniebant. Tot enim annis intermiſſa celebritas fuerat, fugatis Platæenſibus. Platæas dici volunt ab Aſopi fluminis filia Platæa. Gravior hiſtoria regem mavult Aſopum intelligere. Cæterum dimenſo hoc plenè jam abſoluto, aliud erogare pergamus ad literarium velut condictum.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI IN ANTIQVARVM lectionum libros, ad clariſſimum Jureconſultum Carolum Rhoinum Regienſem, Præfatio ſextadecima.

PRÆCELLENS tua virtus, nominis juncta celebritati, quod datum jam in omnes penè terras eſt, ac ſingularis, quam in me meáque omnia prætuliſti perpetuò, benevolentia exigere acrius videbatur, ne ab inſtituto, quod volentes nobis injunximus, te ulla ratione, velut præteritum, abjungerem diſpararémve. Nam quum ſingulos noſtri ſudoris curſus delectiſſimis viris conſecrare ſit propoſitum: jámque velut ſtadiodromus, ſpatii dimidium videar emenſus, ac mente, oculiſq; oleas ſignare, turpiſſimum omnino mihi futurum animadvertebam, ſi indictum te innominatúmque pergerem tranſilire. Ego verò, Carole doctiſſime, non ut oblitus, in hunc te locum protuli hactenus, ceu in comperendinum planè virum conjicerem eminentiſſimum, & omnium quótquot ſunt aut fuerunt, vel (libet enim certiſſimam animi promere conjecturam) futuri mox paulò ſunt, Jureconſultum longè clariſsimum diſertiſsimúmque: ſed quod ſcirem, ſummum illud agens providentia nobis inexplicata, & ſapientia inenarrabili hominem ſuum, quem ſacrum eſſe voluit divinitatis numiſma, in mundanæ hujus quaſi ſcenæ mediano intervallo aſtituiſſe conſpicuum, ut cunctarum ſe animantium velut regem agnoſceret, ac prorſus, tanquam Deum humano in corpore hoſpitantem: te verò in ſummo humanarum rerum ſcientiæ magnitudine, & eminentis ingenii felicitate ſurrectum faſtigio ſtare, palàm ſit: quando non eſt quidem totius civitatis oraculum domus tua, quod de Jureconſultis dictum veteribus eſt, ſed verius orbis terrarum univerſi, Delphicis ſortibus multo certius aditum, prætérque dempta reſponſorum tortuoſitate obliqua, & plerunque inconjectabili, ut futurorum caligine obvolutam mirè inſcitiam ad diſquiſitionem non protraham; haud abſurdè, opinor, hujus noſtri ludicri metam ferè medianam ſacro nomini tuo deſtinandam duximus. quoniam ſicuti es homo nitidius optimi maximi Dei ſimulacrum, ita & nunquam laudata ſatis virtutum tuarum magnitudo præſignis, ac morũ examinatiſsima ratio planè ἀναμάρτητος, naturæ rationalis te quaſi typũ facit, & icona verè ſpirantibus delineatam ductámque coloribus, ac in meditullio ſtantem, ex qua peritiſsimus quisque proficiat artifex, & in quam collimare omnes, par ſit, ſi modò ex formula & præſcripto videndum eſt, nec brutum malumus induere. Cæterùm quibus de cauſis in noſtrum hunc te velut pulverem obſervanter admittimus, ut ſcientiæ tuæ theſauris & ingenii lumine quandoque forſan me collabentem (homines enim ſumus) præfulcires, & arrectum auctoritate, quam eſſe maximam, fallit neminem, circi

ſpatia perficere animoſius compelleres, iisdem ſanè ipſis longius videor ſummoveri. Etenim unde mihi ea ingenii felicitas & doctrinæ, ut quæ dicantur, te exeant non indigna? Temeritati meæ acceſſiſſe ipſum hoc item videri poteſt: qui te legum ſanctiſſimarum rimantem arcana, ac ſeveriſſima (quod ajunt) trutina perpendentem, libelli hujus operæ levioris, & farina prorſum plebeja ſubacti, nuncupatione interpellare, immo etiam laceſſere ſum auſus. Sunt hæc quidem vera propemodum, ſed apud eos modò, qui animi tui candorem, & mitiſſimum ingenium, ac humanitatem, inter reliquas dotes tuas præcipuè miram, norunt minus. Audaces iſta nos ad te colendum faciunt. Quòd ſi quid tamen delinquimus, & lege agendum putas, ut jam hinc ſciant omnes, forum me non reclinare, ſi rem peragis, ad naturæ tuæ clementiſſimam provoco bonitatem. Ad quam, opinor, apoſtolos non abnues. Vale.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI LECTIONUM ANTIQUARUM LIBER UNUS, qui ſextusdecimus.

Vocabula, quibus oculorum explicantur partes. Item plura de oculorum tunicis, & humoribus, & vitiis: glaucomate, ſuffuſione, lagophthalmo, ectropio: item quid cenchros.

CAP. I.

De oculis, etiam ſi abundè multa ſecundo libro, & alibi quoque recenſuimus, nihilominus varia diſcutientibus verſantibusque oſtentant ſe pleraque, non citra diſpendium ſtudioſæ juventutis, quæ præteriri queant. Propterea ad eundem ſcopum ſæpius non veremur collimare, ut ſubinde excuſſa ſagitta, & umbilicum quandoque contingamus, & numerus non defuiſſe cum delectu curam, liquidò comprobet. Igitur in oculi meditullio nigricans, cora dicitur, ſive pupilla. Ejus nitor glena, id eſt γλήνη, ambiens circulus quandoque γραμμὴ κυκλοτερὴς, id eſt orbicularis vocatur linea: quandoque verò etiam iris. Albicans rotum ſphendone appellatur, itemque logas, ſed & cyclopion, id eſt κυκλώπιον. Oculorum portiones chitonas, id eſt tunicas nuncupant medicorum ſcholæ. Etenim inſignibus utendum judiciis, ne fiat ἀμφίθροος αἵρεσις. Sunt autem hæ quatuor numero: extima ceratoides dicitur, albida eſt, ſolida, nec ſciſſuram facilè recipiens, nervoſa quoque. Chondrodes, craſſior, pellucida. Subeſt tunica alia rhagoides, ſive rhogoides, ab acini ſimilitudine quadam, denſa ea eſt, ſanguineaque. Tertiam vocant phacoide & cryſtalloide, necnon hyaloide. Quarta nuncupatur arachnoides, tenuiſſima, velut aranea: ſic enim, ut Cel- A ſus Cornelius adnotatum reliquit, ab Herophilo nominatur. Oculorum verò cava dicunt conchos. Hactenus ex Græcis ferè. Cæterum operæ pretium eſt, his attexere, quæ ex junioribus optices ſtudioſi nonnulli prodenda cenſuerint, dum amplius approbare connituntur, quàm operosè natura diverſarum rationum corpora neceſſariò effinxerit ad oculi conſtitutionem. Quippe, inquiunt, glacialis humor: vel, uti nuncupant Græci, & quum alibi, tum primo Therapeuti- B ces Galenus, κρυσταλλοειδὲς ὑγρὸν: quo præcipuè videndi potentia viget, molliſſimus eſt, affectionibus in primis obnoxius, quia aqueus ſit, ac delicatæ compoſitionis, καθαρὸς ἀκριβῶς καὶ διαφανὴς, aliàs tenuitati ſpirituum viſivorum, à cerebro demanantium ineptior fuiſſet: neque item per immaterialem eſſentiam depuratamque ſpecies exciperet, quarum percipi nequit tactus, niſi à prætenero ac ſubtiliſſimo corpore. Quod corruptioni oblæſionique fieret maximè obvium, ni C obvallatum pluribus loricatumque denique ab occurſantibus facilè præmuniretur. Hujus nanque eſt, ἀλλοιωθῆναι πρός τινος τῶν ἔξωθεν χρωμάτων, ἵνα ἴδῃ τὸ ζῶον, id eſt ab colorum aliquo extimorum immutari, ut viſu fruatur animal. Emachinata igitur primum natura eſt tunicam extimam, quam conſolidativam neoterici appellant, robuſtam, pinguem, qua oculi conſtitutio univerſa confoveatur præſtantiſſime. Albam intelligunt, qua tamen nec totus obtegatur oculus, ſed D quod in eo albicet tantũ, ne ejus pinguedine præpediatur viſus. Hac maximè frig° defenditur, quod in libro De ſenſu & ſenſili, comprobat Ariſtoteles. Verum ſi inſigniter ſe rigor intenderit, etiam organum viſus intercipi, Annibalis argumento liquet. Huic ſubeſſe tunicam volunt, quam nos diximus

diximus ceratoide, id est corneam, ut vulgò appellant, quoniam pelluceat, ut cornu attenuatum, quo sit speciebus (ut ita interim loquamur) pervia. Tertiam tunicam vocant uveam, de nigroris argumento, ut obscuretur in ea humor, in quo visus facultas viget: quod ni fieret, non ostentarent se in eo species: visum enim constipat obscuritas, nec expandi sinit. Nam & vesicæ retrimenta inspecturi medicæ facultatis periti nigram opponunt vestem. Adjicit humori quoque fulcedo roboris quippiam. Constipatæ densitatis tunicam intelligunt istam, ne laxioribus sese meatibus inclusus humor promat: habere tamen anteriori parte orbicularem pupillæ meatum, qua se visibilium insinuent species. Intra vero tunicam hanc humorem statuunt album ovorum albugini consimilem ac pellucentem, ut per eum liberius commeent objectorum spectra. Sed & glacialis eo subinde humectatur, ne eum ambiens tela siccitate oblædatur. Hic autem omnium intimus humorum est, glaciei affinis maximè humectusque, ut affici à luce possit, non perspicuitate solum, sed etiam innatæ complexionis ratione: tenuis præterea, ut motui facilius exponatur: densus item aliquo modo, ut figi sistique in eo simulacra queant, aliàs evanida perirent. Hunc verò bifariam distribuunt, ut sit portio anterior, quæ sphæræ capacioris pars est, & toti oculo concentrica, & ab anteriore visus æquidistans particula. Est item posterior portio, quam vitream vocant, foventem alentemque glacialem. Hisce vero circumjecta tunicula est pertenuis, quam araneam dicunt. Porrò hac optices ratione, tres omnino habentur in oculo humores, tuniculæ quatuor. Sed anatomici alii subtilius ista scrutati, quod in libro De elementis scribit Avicenna: primò quidem uveam à pia matre ducere initia, contendunt: sicuti à dura matre corneam. Sunt autem iis nominibus ambeuntes cerebrum tuniculæ duæ: mox septem statuunt tunicas, quibus oculi consurgat compages. Primam faciunt conjunctivam, sive consolidativam. Corneam bifariam partiuntur, anteriorem putant corneam vocari, interiorem scleroticam. Consimiliter uveam item secant, ut pars anterior uvea dicatur, posterior secundina. Id ipsum & in aranea fit, anteriorem appellant araneam, posteriorem retinam. Verum nec Celsi placita prætereamus: Arachnoides, inquit, media subiedit, eoque cavo continet quiddam, quod à vitri similitudine ὑαλοειδὲς Græci vocant. Id neque liquidum, neque aridum est: sed quasi concretus humor, ex cujus colore pupillæ color vel niger est, vel cæsius, quum summa tunica tota alba sit. Id autem superveniens ab interiore parte membranula includit. Sub his gutta humoris est, ovi albo similis: à qua videndi facultas proficiscitur, crystalloides à Græcis nominatur. Dignum verò scitu est, Glaucoma oblæsionem nuncupari humoris hujus, quem crystallinum appellavit Cornelius, ubi in glaucam demutatur qualitatem. Sicuti provenit suffusio, quam hypochysim Græci vocant, ubi denset coitve humor, quem inter corneam statuunt, & crystallinam portionem. Glaucoma, inquit Aristoteles, cæsiis accidit frequentius, lusciositas nigris. Nam est glaucoma oculorum siccitas quædam, proinde senescentibus evenit sæpius. At est lusciositas humoris copia: Propterea & natu minoribus contingere assuevit, quorum est humectius cerebrum. Est item in oculis vitium lagophthalmus, veluti leporinus intelligatur oculus, qui in sopore non occluditur. Dicitur verò lagophthalmus, ut Celsus libro septimo significat, ubi curatione adhibita, plus æquo cutis exciditur, ita ut oculus contegi nequeat. Nam si palpebra inferior minus surrigitur, sed pendens hiat, nec cum superiore coit, vitium facit, quod (eodem auctore) ectropium vocant. Visuntur in oculis quandoque & minutiores quidam velut calculi, eos ab milii quadam imagine cenchros dicunt Græci.

Cur sit oculus globatæ figuræ. Nullum esse corpus omnino perspicuitatis expers. Inde posse Lynceas videre per parietem. Cur oculus niger, vel cæsius, videndi ratio in utroque. Visus qui dicatur optimus.

CAP. II.

Sed cúrnam parentis naturæ sagax, ac provida cura orbiculares contribuit oculos? Gentilis quidem Avicennæ interpres non contemnendus, esse oculum circumacta globataque prodit figura: quia inter omnes hæc præcipuè impedimenta, & quicquid se ingerat noxium, reclinare potest. Mathematici solertius re perpensa, oculum non suffecturum quantitati capiendæ colligunt, si non sit rotundus. Quippe si pupilla per quam immutatur, non esset sphærica, non perciperet nisi æquale sibi. Liquet verò id, quoniam visum perfici contingit per lineas rectas super eum orientes perpendiculariter, quarum concursus sit in oculi centro. Quòd si esset superficiei planæ, non ingererent se perpendiculares, nisi à superficie æquali. Id ut amplius innotescat, traditur in mathesi à nonnullis, radium à medio rariori ingredientem medium densius frangi ad perpendicularem, ut acquirat fortiorem situm. In sphærica verò figura, sola est perpendicularis linea, quæ ad centrum tendit. Proinde quum orbicularis sit oculus, à quacunque parte occursent radii, ubi oculo insinuantur, quia id est densius medium, franguntur ad perpendicularem, id est diriguntur ad centrum pupillæ. Quod non fit in quadrata figura: neque enim in hac perpendicularis linea tendit ad centrum, sed dirigitur in rectum, si obliqua fuerit: Propterea à centro declinans radius ab oculo minus percipi valet. Additur præterea rotundationis & illa ratio, ut celerius visu apprehendi multa valeant, quando globosis summa inest revolutionis facilitas. Quod verò & philosophi astruunt & mathematici rationibus comprobant, non fieri visum, nisi per medium diaphanum: quia species non multiplicentur, nisi per diaphana corpora, quorum subtilitas congruat formis multiplicandis sine materia & materialibus conditionibus, ut quantum ratio patitur, oculo inprimantur: dignum illud relatu inprimis est, quum omne corpus suscipiendæ aptum sit cælestis corporis influentiæ, certum est, nullum corpus omni carere perspi-

cuitate, quum sit communis cælestibus & inferioribus. Hinc verò fieri putant, ut densitas nulla transitum inhibeat virtutum & spectrorum, quamvis nos lateat: propter ea lyncas tradi per medium videre parietem. Cæterum id prætereundum neutiquam: oculos, quibus humoris inest multum nigrantes conspici, quoniam humoris copia transpici non valet satis. Esse autem cæsios, quibus humecti parum adsit. Id quod in mari visitur planè: in quo cæsia intuemur, quæ transpici queunt: aquea, quæ minus. At quæ prævaltis opaca gurgitibus sunt, cærulea sentiuntur, aut nigra. Quæ autem in meditullio sunt, inde jam discriminantur, quod magis minusve ita constiterint. Porrò indidem item fit, uti interdiu cernere acutè cæsij haud queant: nigri noctu. quoniam in illis lumen, ut inquit Avicenna, fortius in materiam modicam agere contingit. In his verò humoris multitudo luminis paucitati obluctatur, obsistitque. Nam & humor quivis noctu difficilius motum admiserit. Sed & leviorem motum protrudit, abscinditque validior. Quo nomine qui à colore prævalido, aut ex sole in opacum denigrarunt, nil ferè utuntur oculis. Quippe forinsecus advenientem motionem quæ jam inest, retrudit, præpeditque. Cæsios plus ignis habere opinatus Empedocles est. Nigros autem aquæ plus, atque inde inopia aquæ interdiu acutè haud cernere cæsios arbitratur: noctu verò nigros ignis paupertate. Sed visus, inquit Peripateticorum schola, non igni, sed aquæ tribuendus in unoquoque est. Visus est optimus & primæ notæ, in quo humoris excessus aut defectus nil deliquerit.

Gentibus singulis suos esse mores. Arcadum ritus. Tuguria quis excogitarit primus, & indumenta ex pellibus. Diana Hymnea, Cedreatis, Eurippa. Æris fundendi repertores. Lycæus Jupiter. De Ægyptiis adnotantur paulo plura. Propertius declaratur. Hypophora. Anaphorum, & allactum quid. Anaphorici. De Caribus pauncula, & Phœnicibus. Baiuli. Bastarnæ. Pharao apud Ægyptios quid sit. Ebrietatis distinctio ex vino & hordeo. Vitis inventio. Vinum unde. Pharicum & medicum potio. Thoon, sive thonis. Medicinæ inventio. Thoms. Alexandrini cali lætitia. Columnæ aureæ inscriptio apud Memphim. Carinæ mulieres.

Cap. III.

Gentibus singulis atque adeò urbibus suos esse mores, suaque instituta, suamque ad disciplinarum studia proclivitatem, ferè notissimum arbitror: sed & Menander rhetor in Epidicticorum ratione, Mitylenæos citharœdica plurimum solitos gloriari, eaque re sibi in primis placuisse, scribit. Sicuti tibiarum modulis Thebanos. Alexandrinos verò arte grammatica maximè præcelluisse, itemque geometria & philosophia. Statuaria præcipuè Athenienses gloriam sibi vendicarunt, ac pictura. Crotoniatas extulit medicina. Æginetas & Hermopolitas fuisse Athlætas perinsignes, monumentis traditur. Arcadas glandibus vesci, docuit eorum rex Pelasgus, perseveravitque diu plerisque diætæ ratio hæc, inquit Pau-

A sanias, adeo ut Lacedæmoniis sic quandoque responderit Pythia,

> Πολλοὶ ἐν Ἀρκαδίᾳ βαλανηφάγοι ἄνδρες ἔασιν,
> Οἵ σε ἀποκωλύσουσιν, ἐγὼ δὲ τοι ὔτι μεγαίρω.

Quin & καλύβας, id est tuguria excogitasse fertur primus Pelasgus idem, ac ex pellibus indumenta: quibus & in Eubœa ac Phocide usi plurimum tenuioris fortunæ homines. Lycaon ejusdem filius Jovem dixit Lycæum, & Lycæa
B instituit primus. Is autem agon fuit. Quum verò ad Lycæi Jovis aram puerum immolasset, & sparsisset cruorem, in lupum creditur deformatus. Quod verum arbitratur Pausanias, ex deorum indignatione aliqua. Sicuti ex hominibus quandoque efficiuntur dij velut Aristæus, & Cretensis Britomartis. Nec tamen (inquit) post Lycaonem in perpetuum factus aliquis dicitur lupus in sacris id genus, quoniam decennio exacto, si homine interim abstinuisset, ad rationa-
C lem statum dabatur reditus. Sic & in Sipylo monte in saxum deformatam ferunt Nioben, atque æstivo tempore etiam lachrymas fundere. Mitiorem Arcadibus victum induxisse Arcas dicitur primus, ac panis docuisse rationem, ac texendarum vestium & lanificij quoque. Dianam coluere antiquitus Arcades cognomento Hymneam, sicuti & Cedreatin, in cedro procera simulacro statuto. Apud Pheneatas dicebatur Diana ἱππία, ab equarum inventione, quas
D amiserat Vlysses, qui & equestris Neptuni statuam erexit: sed non ex ære, inquit Pausanias, æris fundendi arte necdum comperta: quam simul & statuas conflandi excogitasse feruntur primi Rhœcus, & Theodorus Samii. Arcadas, traditum veteribus est, rusticioris fuisse vitæ, ac venationi deditos plurimum, quam Cynegiam dicunt, unde Jovis prorepsit cognomentum, Cynætheus quippe hoc dicitur argumento. Proseleni cur dicantur Arcades, traditum variè. Apud Lycophro-
E nis interpretem nos sic observavimus, Proselenos nuncupari contumeliosos, & in probra proclives: nam προσελεῖν, convitiari est. Ejusmodi verò fuisse Arcadas cognomento palàm fit. Sunt tamen qui fatuos interpretentur, tanquam antiquos dicas, & luna quoque vetustiores. Arcadibus Polybius contribuit morum facilitatem, ac naturæ benignitatem, summamque erga omnes hospitalitatem, & in deos pietatem ac observantiam. Ammianus Marcellinus auctor est, medi-
F cis ad commendandam artis auctoritatem suffecisse, si dicerent, se Alexandriæ eruditos: tanta erat loci dignitas, & æstimatio. Habuit siquidem Alexandria omnium liberalium disciplinarum scholas, unde arbitror natum, ut per exochen Alexandria nuncuparetur πόλις, id est civitas, sicuti asty dicebantur Athenæ peculiari ratione. Quando & inibi bibliothecæ post alia fuerunt mirabiles, ac loculi monumentorum veterum septingenta ferè continentes voluminum millia.
G Propterea scienter Apuleius eruditos appellat Ægyptios, sicuti Judæos superstitiosos Nabathæos mercatores, & fluxos vestium Arsacidas, frugum pauperes Scythas, odorum divites Arabas. Quin & ab Aurelio Macrobio dicitur mater artium Ægyptus. Flavius Vopiscus Ægyptios scribit esse versificatores, epigrammatarios, & ad cantile-

nas

nas publicas propensos. Ægyptiorum porrò arcanam sapientiam abundè testari videtur suscepta illuc excellentium virorum peregrinatio, ut in illorum literis verè literatis interioribusque mysteria pernoscerent. Ægyptios quoque nonnulli produnt ex Græcis, omnium primos solem & lunam deos putasse, & quod ambitu æterno circumagi ac currere videbantur, inde etiam θεοὺς nominasse, ἐκ τοῦ θεῖν καὶ ἰέναι, id est à cursu incessuque. Plato tamen in Cratylo hoc ipsum priscis Græcorum attribuit. Cæterùm illi solem Osirin, lunam Isin nuncuparunt. Nec id relatu indignum, quod idem nos commonet Plato, apud quem Socrates in Phædro: Audivi, inquit, circa Naucratim Ægypti priscorum quendam deorum fuisse, cui dicata sit avis, quam ibin vocant. Dæmoni autem ipsi nomen Theuth. Hunc primum numeros & supputationem, geometriam, astronomiam, necnon talorum lusum & alearum invenisse, atque item literas. Quibus temporibus imperitarat locis illis Thamus. Verùm enimvero quis adeo veterum memoriarum insolens, ut Ægyptiorum non norit astutias, & ad fallendum solers ingenium & vafrum? Æschylus neutiquam ignorasse videtur, δεινοὶ πλέκειν τοι μηχανὰς Αἰγύπτιοι. id est, ad nectendum dolos in primis idonea Ægyptus. Theocritus quoque ἐν Ἀδωνιαζούσαις, οὐδεὶς κακοεργὸς δαλεῖται τὸν ἰόντα παρέρπων Αἰγυπτιστί, subdolor nullus venientem lædit, obrepens Ægyptiacè. Legimus in commentario Alexandrini belli, esse Alexandrinos fallaces, semper alia cogitantes, alia simulantes, & (ut Ammianus inquit Marcellinus) ad singulos motus sunt excandescentes, controversi, & reposcones acerrimi. Flavius item Vopiscus Ægyptios esse scribit ventosos, furibundos, jactantes, injuriosos, avidosque novarum rerum. Unde Aurelianus prudentissimus Imperator præcepit Saturnino, cui limitis orientalis ducatum dederat, ne unquam Ægyptum videret. Quanquam nec latet quod scribit Dion, sanxisse Augustum, ne quis senatorum Italiæ limites exiret, ni ipse quid injunxisset. Quod, inquit, servatur: nisi quod in Siciliam & Narbonensem Galliam libera est peregrinatio, propinquitatis ratione, καὶ δὴ καὶ τὸ ἄσυλον τῶν ἀνθρώπων. Ad hæc verò Propertium respexisse contenderim illis versibus:

At nos è nostra te sæva fugavimus urbe,
Cum Tyberi Nilo gratia nulla fuit.

Sed & Imperator Adrianus ad Servianum consulem literis exaratis, Ægyptum totam se didicisse ait, esse levem, pendulam, ad omnia famæ momenta volitantem: & mox esse homines eos scribit, seditiosissimos, vanissimos, injuriosissimos. Et Q. Curtius, Ægyptios ut gentem vanam infamat, novandis, quam gerendis rebus aptiorem. Sed pulcherrimè omnium libro tertio Arrianus Propertij retegit sensum involutum aliàs: Memoriæ proditum est, inquit, naturam situs, munitionemque regionis Alexandrum admiratum in nomarchas plures Ægypti præfecturas, nomos vocant, divisisse, haud tutum esse ratum, imperij universæ Ægypti curam uni modò injungere. Ac mihi quidem videntur Alexandri consilium Romani esse imitati: nam eadem ducti ratione instituere, ut

A nemini ordinis senatorij provincia Ægyptus; sed equestri tantum viro decerneretur, ac magnis fulciretur præsidijs. Adjuvat & in Consolatione ad Albinam Seneca: Loquax, inquit, ac ingeniosa in præfectorum contumelias provincia Ægyptus, in qua etiam qui vitaverunt culpam, non effugerunt infamiam: velut unicum sanctitatis exemplum suspexit, & quod illi difficillimum est, cui etiam periculosi sales placent, omnem verborum licentiam continuit. Pulcherrimum verò illud

B est, Ægyptios antiquitus ea obiisse munia, quæ nunc in Italia bajuli ex Longobardia plurimum propagati, quos municipes mei subinde vocant Græco quidem verbo, sed paululum modò deluxato, bastazos, quos Græci βαστάζοντας dicunt. sonat id nostro vocabulo portantes, ac gerulos, quia oneribus vacent ferendis. Unde & bastarnas, cubitorum quinque nuncupat apud Athenæum Posidonius. Aristophanes in Batrachis, quod dicimus, hisce comprobat,

C
Δύ' ἅρματ' εἰσέθηκε, καὶ νεκρὼ δύο,
Οὓς οὐκ ἂν ἄραιντ' οὐδ' ἑκατὸν Αἰγύπτιοι.
Currus imposuit duos, ac mortuos totidem,
Quos nec Ægyptij quidem tollerent centum.

Hinc sæpe in veteribus memoriis lectitamus, dici Ægyptios ἀχθοφόρους, id est vecturas onerum corpore factitantes suo: nunc item πλινθοφόρους, quo verbo ij significantur, qui lateres

D gestitant humeris. Vel certè anaphoro adhibito, seu allacto. Erat verò eo nomine lignum utrinque cavum, quo gestarentur onera. Allactum dici puto, à tralatione, quæ fieret à fatigatis de humero in humerum. Aliqui amphicyrtum malunt appellare, quod signat utrinque gibbosum. Nostrates consimile ferè lignum, quo mulieres à flumine aquam gestitant, utrinque æqualibus vasis propendentibus, ac ne dilabi pos-

E sint, claviculis ligneis sufflaminantibus, eleganter bajolum nuncupant de gestandi ratione. Tametsi nec ignoro Sophoclis interpretem verbum id usurpasse, quum ait, Pædagogus, & pædotribes, qui dicitur bajulus, id est βάϊουλος. Anaphorici apud Paulum Æginetam ad anaphorum spectant prorsum nihil. Sunt autem eo nomine, ut interpretantur eruditi, ægrè pituitam crassiorem rejectantes è pectore: nam ἀναφέρεσθαι sursum ferri indicat Paulo eidem, cæterisque.

F Hinc & anaphora pro respiratione. Plutarchus in Fabio Maximo, οὐ γὰρ ἐλπίζειν ἕξειν ἀναφορὰν τὴν πόλιν ἐν τοσαύτῃ σφαλεῖσαν ἡλικίᾳ. Dicitur & anaphora Demosthenì contra Ctesiphontem, ubi peccati causa in alium regeritur, unde verbum ἀναφορᾶν, id agere indicat. Hypophoras verò ulcera vocant profunda. Scribit Ammonius anaphoram item dici ab odoribus vel tetris vel bonis evaporationem. Quanquam est anaphora item, seu apophora dominis persoluta à ser-

G vis pecunia: sicuti εἰσφορά, est civile tributum. Sciendum verò, Caras veteribus appellatos fuisse servos, quod factitandis operis capturas conquirere consuesset ea gens, velut omnium nata servitio, qui mercenaria prolectassent stipe. Etiam si in re bellica scutorum umbilicos & cristas præterea comperisse memorentur primi. Nam & in

rei argumentum ἀσπιδίσκιον, id est breve scutum cum mortuis contumulabant, additis & ensibus. Qua in re id item fuit Phœnicibus peculiare, uti cadavera sic astituerent, ut Occasum inspectarent, quum mortalibus cæteris Oriens amplius placeat. Dignum memoratu: Carinas dici mulieres, quæ cantu flebili mortuos in funeribus affectabantur: quoniam ex Caria accerserentur. Quod verò ad Ægyptios attinet, scitu dignum illud quoque: eos à Dione φιλοίνους nuncupari, id est in vinum proclives, ac philopotas: quoniam apud eos comperta primum tradatur vitis, in Plinthine civitate, quod Hellanicus scribit ac inde factos vinolentos. Sunt qui scribant, excogitatam ab iisdem ex hordeo potionem, ut vini inopes inde sibi voluptatem conquirerent, quando & hac oblectantur ita, ut canant etiamnum saltentque, obeantque omnia ebriis consueta, eo tamen interstitio, quod qui vino externantur, in faciem (inquit Aristoteles) feruntur: qui verò crithinum hauserint, caput resupinant. Vinum quippe καρηβαρικὸν est, aggravatque caput. Crithina potio carotica censetur. Vinolentiæ Ægyptiorum argumentum evidens: brasicæ, velut ex lege, prægustatio in cœna: quoniam amethystum sit remedium id, hoc est, ebrietatem reprimat. Quod efficere creditur ejusdem quoque semen. Illud addimus: Hecatæum scribere, In Ætolia inventam primo vitem, quam quia οἴνας dicerent veteres, inde vinum nuncupari οἶνον. etiam si ab Oeneo putant alij, in Cratylo item aliud Platone statuente. Invenio: Ægyptiorum reges quandoque pastores fuisse nuncupatos: propterea quòd in sacra historia lectum observavimus, Joseph & fratres ejus in Ægyptum descendisse in principio pastorum. Quandoque verò, quod Manetho Ægyptiorum sacerdos prodidit, Pharaones. Erat enim dignitatis nomen id, sicuti Augusti appellatio apud Romanos. Pharicum autem potionis erat genus, seu ab inventore nuncupatum Pharico, vel ab Arcadicis Pharis, vel ab Pharis in Thessalia, vel ab ea quæ est in Lacedæmonia Pharis. Dicitur item μηδικὸν, id est medicum potio id genus. Phariacum pharmacum, inter thanasima, id est letifera, recenset Athenæus. Memoriæ traditur illud quoque: Bocchorum Ægyptiis jura constituisse, qui fuit ex Ægyptiorum Dynastis unus, sub quo agnum loquutum tradunt, iis ferè temporibus, quibus apud Albam editi sunt Romulus & Remus. Invenio in Græco penu: Thoona, id est Θῶνα, quem & Θῶνιν dicunt, apud Ægyptios fuisse artis medicæ repertorem. A quo & mensis cognominetur primus. Traditur illud quoque: Canobi regem fuisse Thonum, qui Helenæ vim adortus sit inferre, ac inde ab Menelao interemptus, unde nuncupetur civitas Thonis. At Thomi, lignorum sunt acervi, sed & tritici. Porrò Alexandriæ ac tractu propinquo loca sunt adeo lætis substructa diversoriis & auris, ac salutari perflatilia temperamento, ut extra orbem versari nostrum sibi videatur, qui in illis agat, quum persæpe vel aprico spiritu immunmutantes sentiantur perflatus. Apud Memphim, ne quid scitu dignum prætercam, scribit Proclus grammaticus in peregrinarum regionum mentione, auream fuisse columnam Ægyptiis literis in eam

A sententiam, tunc demum fore liberam Ægyptum, quum illuc commeassent, Romani fasces cum prætexta.

Cujusmodi fuerit Ægyptiorum sapientia. Et cur viri præstantes illuc potissimum enavigarint. De mathesi paucula.

Cap. IV.

B QUia verò paulo antè Ægyptiæ gentis sapientiam sum visus auctoritatum tibicinibus præfultus efferre plurimum, illud minimè dissimulandum: inter classicos nostrates esse, qui opinentur, Chaldæos, itemque Ægyptios fuisse ingenio parum ad sapientiam facto. Propterea falli debere neminem celebrata veteribus, etiamque Platoni, Ægyptiorum sapientia & Chaldæorum, quando præstantis ingenii viros aliquot ad eos non alio nomine C transmisisse, exploratissimum est. Cæterum celebre id, atque divinum sapientiæ nomen de sola cæremoniarum, & divini cultus scientia videri propagatum: quoniam apud optimum quemque, itemque philosophiæ addictos, quod & in Epinomide comprobatum Platoni novimus, pro comperto est, summam sapientiam in religionis assertione plurimum versari. Proinde, quum circumferretur passim, constansque vigeret opinio, ejus rei apprimè peritos Ægy-D ptios, tanto studio à magnis viris susceptam illuc enavigationem, ut tanti arcani, si qua fieri posset, compotes evaderent. Id, ut verum sciamus, libuit paucula ex Mercurio subnectere: An ignoras, inquit, ò Asclepi, quòd Ægyptus imago sit cæli, aut (quod est verius) translatio & descensio omnium, quæ gubernantur atque exercentur in cælo? &, si dicendum est verius, terra nostra totius mundi est templum: & tamen, quoniam præscire cuncta prudentes decet, E istud vos ignorare, fas non est, futurum tempus, quum appareat, Ægyptios incassum pia mente divinitatem sedula religione servasse: & omnis eorum sancta veneratio in irritum casura frustrabitur. E terris enim ad cælum est recursura divinitas, linquetur Ægyptus, terraque, quæ fuit divinitatis sedes, religione viduata, numinum præsentia destituetur. Hactenus ex Mercurio. Jamblicus verò illorum religionem non ferè aliud, quàm superstitionem fuisse confite-F tur magna ex parte, in malorum dæmonum cultu præcipuè debacchatos perdocens. Quæ res amplissimè gentium earum ruditatem coarguit in primis. Nam ut hebetissimus quisque est, ita facillimè superstitionum vanitatibus mancipatur. Quas ingenium vegetum doctrinæ nitoribus defæcatum excultumque præcipuè aversatur, alliditque Adde, quòd præter idololatriæ insaniam mathematicis maximè incubuisse homines illi pernoscuntur. Ad quam rem prolecta-G bat eos regionum illarum benignior tractus, patentibus latè campis, ac noctibus serenitate perpetua syderali contemplationi nitescentibus. Eo proclivius avido ingenio viros præcellentes ad se pelliceuerunt. Nam & in epistola ad Pherecydem scribit Thales, in Ægyptum se cum Solone commeasse, studio sacerdotes invisendi, & astro-

astronomos. Quin & ab eisdem se geometricis imbutum, non inficiatur. Constantissimum verò illud est: naturalis primæque philosophiæ, quæ suis nixa rationum radicibus demonstratur, nil unquam ab Ægyptiis acceptum aut Chaldæis, quando ejus scientiæ aut expertes omnino, aut parum in ea progressi, & (quod dicitur) primoribus modò labris prægustasse deprehenduntur. Quòd si alicubi tradit Averrois, apud Chaldæos olim perfectam fuisse philosophiam, non de iis intelligendum, quorum circumferuntur monumenta: sed id hæreseos continet vanitatem, quæ mundi æternitatem astruens, scientias rerum abolitas sæpius intercidisse opinatur, denuóque in emersum sese prompsisse. Nec Abraham vir divinus omnino Chaldæus comprobatur, creditúrve. Quòd si maximè sit, Platonis succurrit bracteata sententia: Inter malos si quis cooriatur non malus, eum verò esse egregiè bonum. Ne quis autem mathematicarum nomine suspiciendas putet gentes eas, scire oportet: matheseos studia apud veteres inter puerorum rudimenta esse connumerata. Porrò ejusmodi ferè deprehenduntur hæ disciplinæ, ut à limine aut paulo interius consalutatæ in philosophia profecturis multum afferant adjumenti: quòd si in illis diutius morandum gyris, aut etiam consenescendum ducas, non gradus tibi ad altiora pares, sed lapsum struas: quoniam inde errorum scaturigines sese frequenter ostentant. Cui rei calculum adjecisse Aristotelem, non fallit Peripateticos paulo politiores.

Cujus sit rationis proverbium ab Ægyptiorum templis productum. Pulchritudo perfecta. De Silenorum imagunculis. Obiter de Hephæstionis funere, & Grunnio Corocotta, & Nannio Proscenio.

CAP. V.

NEcdum ab Ægypto digredimur, succurrunt adhuc quæpiam interiorem redolentia, & genuinam doctrinam. Adagium est scitissimum in antiquis literis, Ægyptium templum, de eo qui forinsecus, & in iis quæ sub aspectum cadunt, perpolitus est, & mirum in modum venustus, ac elegantiæ omnis perstudiosus, introrsum verò intercutibus madeat vitiis, & sit planè monstrificum quiddam, & inauspicatum: quales fermè rectè dixeris fœminas corpore quidem prænitidas, & (ut sic dicam) illices, omnique decore visendas, anima verò fœdissimas & promiscuis flagitiis agminatim oblessas, ac velut lorica circumvallatas, ceu strumam dibapho contegant. Qua specie nil puto inamœnius, nil quod mensum rationis absurdius transiliat. Etenim absoluta numeris omnibus censeri pulchritudo debet, ubi duo ista conveniant, & societatem coeant nulla solubilem vi, animalis virtus atque præstantia, tum corporis concinna linearum, colorum membrorúmque compacta, benéque constituta proportio. Alias mutilata pulchritudo est, nam & Porphyrius dæmones, quorum animi iniqui sint, corpora item habere deformia pronuntiat. Esse quoque naturaliter intus bona, statuit Plotinus, quæcunque sint extrinsecus

A verè pulchra: quippe ex interioris formæ perfectione, atque seminariæ rationis victoria super materiam provenit externa formositas. Proverbii autem ratio est, quoniam Ægyptiis templa substruere erat moris, marmore antiquis artificum manibus elaborato surgentia, auro splendida, picturis mollioribus egregiè perornata, summa colorum varietate distincta, omni demum cultu nitida. Sed quod præcipuum fuerat, si Deum

B requisisses, cujus exquisito honori tantus impensus fuisset labor, bone Deus, quàm ridicularium invenisses, quæ prorsum à rationis dictamine ac præscripto dissitum & sequestratum. Simia erat ea, aut ibis, aut hircus, aut id genus aliquid. Apud illos quidem mysticos ista fortè sensus habent: nobis tamen, ut profectò sunt, ridicula fiunt. Sic, inquit Seneca, isti, quos ut felices suspicimus, si non qua currunt, sed qua latent, inspectarimus, miseri sunt, sordidi, turpes, ad similitudinem parietum suorum

C extrinsecus culti. Non est ista solida & syncera felicitas, crusta est, & quidem tenuis, falsa iis circumposita sunt bona, animi inanes, ac velut longo fallacique delusi somno, auro, argento nitent, intus boni nihil est. At quibus recta placent, non fulgent extrinsecus, bona introrsus obversa sunt. Sic mundus exteriora contempsit, spectaculo sui lætus. Intus omne posuit bonum. Sic & in Platonis symposio Alcibiades Silenis Socratem putat persimilem: quod & ex Xenophontis Symposio

D valet comprobari: quia introrsum longè foret alius, quàm præferrent extima. Siquidem fuere imagunculæ quædam Sileni, ita prorsum concinnatæ, ut discludi possent. Sed occlusæ, ridicula nescio quæ ostentabant. quando & Silenos fuisse turpissimos, idem monstrat Xenophon. Apertæ ac explicatæ augustius numinis præferebant idolum. In Hephæstionis funere, quod magnificentia inenarrabili est ab Alexandro editum Babylone, in fasti-

E gio summo stabant sirenes intus inanes sic, uti hominum essent capaces, qui funebrem occinerent næniam. Ab hisce non dissentanea sunt, quæ de Grunnio Corocotta scribit Hieronymus, seu vero, qui luxu & flagitiis intus erat Nero, foris Cato, ambiguus totus, ut ex contrariis diversisque naturis unum monstrum, novámque bestiam diceres compactam: juxta illud poeticum, Prima leo, postrema draco, media ipsa chimæra. Ab iis verò quæ de templis Ægyptiorum diximus, dissident

F non ita, quæ de Nannio Proscenio meretricula prodit Antiphanes, & repetit Athenæus: ea siquidem cultius exquisitiúsque aureis fulta ornamentis formosæ gratæque puellæ speciem præferebat, verum exuta turpissimæ nota non caruit. Vnde proscenii irrepsit cognomentum: super qua re falli tamen nonnullos, alibi (opinor) subsignavimus.

Olympiadis apophthegma scitum de pellice. Itémque alterum, in eum qui formosam quidem duxerat,

G *sed non illibati nominis. Interim quid oculis vel digitis uxorem ducere. Alexandri in Olympiadem dictum grave.*

CAP. VI.

PHilippum Macedonem proditum monumentis est, Thessalicam mulierem amasse

ardentius. Irroborarat inde opinio vehemens, veneficiis circumventum ab ea Philippum, atque ita ejus mentem præpediri illaqueatam demulctámque: qui mos in Thessalia nimio plus frequens erat. Id quum identidem inaudisset Olympias, mirè optabat, quandoque in potestate sua habere mulierem. Quum se ostentasset occasio, accersiri eam jubet. Quam ubi est conspicata forma præsignem, loquendi non imperitam, prudentiæ haud prorsus expertem, χαιρέτωσαν, εἶπεν ἡ Ὀλυμπιάς, αἱ διαβολαί. σὺ γὰρ ἐν σεαυτῇ τὰ φάρμακα ἔχεις. Valeant, inquit Olympias, intentatæ calumniæ. Tu quidem in te ipsa veneficiorum vim habes. Ejusdem porrò Olympiadis alterum, & scitum utique circumfertur apophthegma. Duxerat adolescens quispiam præstanti quidem forma puellam longè conspicuam, sed quæ parum integra fama, malè audiret. In hoc, inquit, sopita prorsus ratio est, cæcúsque animo fertur ac stupens: neque enim sibi eatenus indulsisset, ut oculorum judicio ducendam putaret uxorem. Quippe non digitis, non item oculis deligere mulierem addecet: quod factitant plerique, rationem ineuntes, non quidem quo modo illa sit cum eis victura, sed quanti veniat. Et in iis quidem omnino prudens & abundè cordata Olympias. Verum alibi naturam resipit muliebrem, id est depravatam, & veneficiis quodammodo imbutam pestilentibus. Quippe ut insontis cujusdam necem Alexandro exprimeret filio, identidem gravius insultabat novem mensium in utero gestationem. At magnanimus in eo utique rex, aliam (inquit) optima parens reposce mercedem. Hominis salus nullo beneficio pensatur.

Proverbium, Extra leucoparyphus, intus holoporphyrus. Vocabuli utriusque cum plerisque aliis explicatio. Paryphe. Paralurges. Paryphi. Virgatæ vestes. Virga pro purpura. Candys. Platyporphyra. Silataria purpura. Holargyros.

CAP. VII.

PRoverbium perelegans usurpari à Græcis animadverto, Extra leucoparyphus, intus verò holoporphyrus: in eum qui vestibus quidem frugi utatur, nec ullo majoris impendii fuco inebriatis: intus tamen, id est animo luxu diffluat ad delicias usque vel Alexandrinas, ac totus etiamnum inter catastlos sit, ac Delphiticos cinædulos, quando additamenta sunt hæc, & velut corollaria effervescentis luxuriæ. Sumptum id, ac propagatum ex historia: quum Antipatrum quidam laudibus efferrent, quòd esset apprimè frugi, ac victu præparco, & apprimè austerus, ἔξωθεν, inquit Alexander, Ἀντίπατρος λευκοπάρυφός ἐστι, τὰ δὲ ἔνδον ὁλοπόρφυρος. id est, Antipatri quidem extima leucoparypha visuntur, at intima holoporphyra sunt. Dici autem à nobis leucoparyphus potest albis indutus vestibus: siquidem est paryphe, vestium contextus. Sed & indumentum ipsum, unde est illa Tarentinorum παρυφὴ διαφανής, id est vestis pellucida. Nam οἱ πάρυφοι, inde pretiose ac multa munditia & circunspectè compositéque amicti nuncupantur, & locupletes. Mentio ejus verbi, quum apud alios est, tum in Luciani vita. Paryphes apud Pollucem, & paralurges, indumentum appellatur attexam utrinque habens purpuram. Id verò ab Ionibus dicitur pachyales. Sed & in tunicis virgæ purpureæ vocantur paryphi: unde & in Latinis literis virgatæ vestes, & apud Poetam Æneidos octavo, sagula virgata, quæ haberent in virgarum modum deductas vias: cui sententiæ subscribit sexto Bibliotheces Diodorus: tametsi in eo allusum Servius putat, ad Gallicam linguam, qua virgæ diceretur purpura. Virgilii versus est,

Virgatis lucent sagulis, tum lactea colla
Auro innectuntur.

Holoporphyros verò signat totum purpureum: sicut holosericam vestem legimus, ex serico contextam totam. Xenophon candyn vocavit holoporphyron: quanquam alibi haliporphyron legas. Est autem indumentum Persicum candys. Archippus in Pluto etiam platyporphyra nuncupat vestimenta: sicuti silataria apud nostros quandoque dicitur purpura. Phyalas ὁλαργύρους apud Athenæum legimus, i. totas argenteas.

An mores Massilienses in Plauto rectè pro eviratis dicantur. De Massilia paulo plura. Item quæ sit nominis ratio. Imbi mercatura laus. Plutarchi sententia restituta, quam pervertit interpres.

CAP. IIX.

MOres Massilienses in Plauti Casina, sunt qui molliculos effœminatiorésque intelligant, ex Athenæi doctrina, abs quo proditum est, Massilienses adeo libidinibus remollitos fluxósque olim fuisse, ut morsum proverbialem non evaserint. Rectène id à Græco homine in literas promptum sit, non discutio nunc. Neque enim tam docti viri, quamvis mortui, ingenium mihi arbitror committendum accendendúmve: nec in hisce nostris lucubrationibus Scyllæi spirant obtrectatorum canes, quum infra classem vel obelisco dignos statuo. Unum scio, civitatem eam severitatis eatenus acrem fuisse custodem, ut Mimis nullum prorsus aditum in scenam daret, quorum argumenta plurimum actus continent struprorum. Omnibus quoque, qui religionis simulatione causam inertiæ quærerent, portas omnino conclusas haberet. Scribit Cornelius item Tacitus, Massiliam Agricolæ socero fuisse sedem ac magistram studiorum, civitatem Græca comitate, & provinciali parsimonia mixtam ac benè compositam. Victus porrò frugi atque modestiæ Massiliensium illud non minimum argumentum est, quod Strabo inquit, Dotem illis amplissimam centum fuisse aureos, ad vestem quinque, ad mundum aureum quinque: amplius verò nullo pacto licuisse. Studia præterea bonarum artium adeo in ea urbe exculta, ut nobilissimus quisque ex Romanis pro Attica peregrinatione: eò ad capessendas disciplinas & ingenii cultum magno numero confluerent. Galli quoque accolæ, gens alioqui fera & barbara, pronis animis ad Massiliensium imitationem quandoque se composuerint. Memorabile illud est, quod gravissimi auctores prodidere, Aristocraticum quidem illorum fuisse principatum, sed omnes legum æquitate superasse. Senatores eorum timuchi vocabantur, id est honore præditi: digni-

dignitas eum habebat finem, quem vita. Sed timuchus nemo erat, cui liberi non forent. Erant tamen & sui Naucratitis timuchi, quos Prytanei & cœnarum quæ inibi parabantur, præfectos intelligere Athenæus videtur. Leges Jonico more publicè proponebantur. Auctor porro T. Livius est, ab Vrbe condita libro trigesimoseptimo: Massilienses in eo honore, & in ea dignitate apud Romanos fuisse, ac si medium Græciæ umbilicum incoluissent: nō enim sonum modò linguæ vestitúmque & habitum, sed ante omnia mores & leges & ingenium syncerum integrúmque à contagione accolarum servasse. Propterea Maximus quoque Valerius prisci moris observantia, charitate populi Romani Massilienses præcipuè conspicuos fuisse, prodit. Sed quid ista consectamur diutius? Vnius M. Tulli auctoritas pro Flacco, Græci hominis morsum retundit revincitque, folio (quod ajunt) ficulno cavilli compressa lubricitate. Massiliæ, inquit, disciplinam atque gravitatem non solum Græciæ, sed haud scio an cunctis gentibus anteponendam juredicam, quæ tam procul à Græcorum omnium regionibus, disciplinis, linguaque divisa, quum in ultimis terris cincta Gallorum gentibus, barbariæ fluctibus alluatur, sic optimatum consilio gubernatur, ut omnes ejus instituta laudare facilius possint, quàm æmulari. Cæterum iis jam relectis, illud lectutos nostra hæc, quocunq; prodeant genio, commonuisse prætstiterit, Massiliam inde appellationis traxisse caussam, quod quum fortè illuc Phocenses classe appulissent, vidit gubernator piscatorem, quem vocant Græci ἁλιέα, protinúsque μᾶσαι ἐκέλευσε τὸ ἀπόγειον σχοινίον, id est religare abterraneum jussit funem: quippe μᾶσαι lingua Æolica destinare significat, quod Timæus tradit. Proinde ἐκ τοῦ ἁλιέως καὶ τοῦ μᾶσαι, dici Massiliam. Sed Græci Massaliam enuntiant, unde gentile nomen Massaliotes. Ex quo apud T. Livium fortè L. Terentius Massaliota. Isocrates in Archidamo scribit, Phocenses magni regis dominatum fugientes coloniam deduxisse Massiliam: cui sententiæ calculum adjicit Aristoteles quoque. Dignum scitu, quod in Solone scribit Plutarchus, Mercaturam comparandis regum amicitiis, ab Barbarorum gentibus conciliandis pollere plurimum. Quin & rerum peritiam excellenter afferre, sed & maximarum civitatum initia inde ducta, velut Massiliam condidit Protus, ab Celtis prope Rhodanum benevolè exceptus. Advertant porrò harum lectionum studiosi, Plutarchi interpretem ægri somnia planè profudisse, quando horum nihil assequitur. Pompeius Trogus libro quadragesimo tertio historiam latius exsequitur: sed Peranum conditorem facit, Protum minimè.

Vestitus quam esse addeceat rationem. Veris, aut pavonis cognomina quibus adhæreant. Pavonis rotatio quæ sit. Dimitros. Vestimenta initiatorum quæ dicantur per parœmiam. Item de Athenensium mysteriis. Sacerdotales Hebræorum vestes. Quid mysteria, & quid mysta; item mystile, & thronon. Vestium repositoria. Rhiscus quid. Rhiti. Mystron. Mystropola. Thranos, seu thranion. Thranitæ. Remigum species. Hæmorrhois curthonos.

CAP. IX.

IN vestitu, sicut in plerisque omnibus, mediocritatem esse optimam, ut omnia ferè, ita hoc quoque rectissimè M. Cicero videtur dixisse. Nam si modum excesseris, ut lecto nimis amœnoque cultu & magnifico impendio saturatas induvias, & quales luxu perdita fluxáque excogitarunt ingenia, sublustri gratóque vibrantes splendore, & quod gravius est, diversas quoque, & coloribus affectes multifarias Gallicis calciatus, non declinabis facilè lividi dentis scommata, quæ apud Lucianum consimiliter lectitamus, ἔαρ ἤδη καὶ πόθεν ὁ ταώς; quod nostris fermè verbis sonat, Jam ver adest, & undenam pavo? Sed & Siciliæ tyrannus Gelo Græcorum legatis respondit, ver illis anni exaruisse: quum ad bellum opem negaret, quando est anni portio ver spectatissima, suásque vires omnium duceret præstantissimas. Pavonis autem gemmantes pinnæ neminem fallere queunt, quas & ipse miratur, illis semetipsum protegens quum rotari dicitur. Sed & tragicas simias veteribus per convitium celebratas, non longius inde revelli novimus. Plutarchus quin etiam in Parallelis: Erat, inquit, ut verum fateamur, magna circa Demetrium tragœdia, quum uteretur non modò καυσίαις διμίτροις, & auro intexta purpura, sed & auro litis soleis. Mundi quoque imagine ac astrorum attexebatur illi chlamys, quum Macedoniæ principatu excidit: nec regum quispiam, quantumvis elatus, illa mox gestare est ausus: adeo invidiosa erat impendii magnificentia. Dimitron caussam obiter, Græci velut duarum intelligunt mitrarum. Omnis tamen cura plerisque de vestibus, si benè oleant, si pes laxa pelle non folleat: nam digiti annulis radiant, capilli calamistro rotantur. Historica verò lectio insigne ad hoc nobis documentum suggerit. Legimus nanque, Lacedæmoniorum regem Lysandrum, quum Siciliæ tyrannus Dionysius magni impendii vestimenta ad ejus filias transmittenda curasset, dantis munificentiam esse aspernatum, addito elogio, Ne, inquit, ob ista minus aliquo modo venustæ videantur. Gravissima est ad hoc ipsum pertinens Quintiliani sententia ex libro octavo: Cultus concessus atque magnificus addit hominibus, ut Græco versu testatum est, auctoritatem: at muliebris & luxuriosus, non corpus exornat, sed detegit mentem. Et in Odyssea Homerus,

> ἐκ γάρ τοι τούτων φάτις ἀνθρώπους ἀναβαίνει
> ἐσθλή.

Quibus significatur, ex vestibus ornamentum ac nomen hominibus plerumque comparari. Quòd si è diverso prætenue nimísque vilem affectaris vestitum, cujusmodi sunt quæ trivonaria vocant Græci, aut ut sordidus, vel ut vanæ religionis assimulator spectaculo, & risui inimicis eris, vel etiā ut extremè pauper, inops, Irus, passim contemptibilis fies. Ex hac ratione in Græcorum doctrina producitur adagium, Vestimenta initiatorum, de iis quæ attrita prorsus sunt, ac diffluunt vetustate, nullaque temporum vicissitudine variantur, sed eadem sunt forensia, eadem & triclinaria. Vicem quoque straguli præstant eadem, bonúmque si non & lecti. Adagii rationem ex mutis, quod ajunt, magistris hanc didicimus. Mysteria apud Eleusinem terræ Atticæ duorum generum celebrabantur, magna & parva. Cereri sacra erant magna, Proserpinæ parva, posterius recepta sunt hæc. Quin & ratio fermè ista traditur: Ab Atheniensibus petebat Hercules, ut initiari liceret. Lex id vetabat, qua cave-

batur, ne peregrinis impartirentur mysteria. At illi & viri præstigiem admirati virtutem, & omnium capacem animum, simul etiam amicitia permoti, quæ vetus ferè civitati cum eo intercedebat: simul quòd Jovis filius esset, diceretúrque, ne quid abnuerent, cui nil negatum vellent, rationem inierunt, qua nec legi derogaretur quippiam, & nihilominus compotem voti Herculem facerent. Protinus nanque parva instituere mysteria, quibus & illum initiarunt. Verum observatum in iis, ut quam quis dum initiaretur, vestem fortè gestasset, eam ne unquam exueret, donec victa tempore omnino fieret ingestabilis. Hinc datus adagio locus, quod & nostrates Rhodigini exprimere volentes, ubi quem ita ornatum conspicantur, ut veste eadem fori munia obeat, domi sedeat, hyemem juxta atque æstatem cum ea, velut laborum socia transmittat: eum sanctorum imagunculis, quas subinde in sacris ædibus expictas convisimus, persimilem esse dictitant: quod illis divorum vestitores indumenta nunquam demutent. Sunt inter classicos Græcorum auctores, qui scribant, vestimenta id genus, in quibus foret quis initiatus, moris fuisse, templis dicare oblata. Quod Melanthii quoque auctoritate, ut tibicine fulcitur, in libro De mysteriis, πάτριόν ἐστι ταῖς θεαῖς ἀνιερῶν καὶ τὰς στολὰς τοῖς μύσταις, ἐν αἷς τύχοιεν μυηθέντες. Porrò parva quæ diximus, mysteria erant, velut προκάθαρσις καὶ προάγνευσις magnorum mysteriorum, id est prælustratio quædam ac prævia depuratio. Et ne quid incuriosius omittam dignum hisce memoriis, ex Stolis ejusmodi initiatorum, quidam etiam puerulorum fascias magna religionis opinione conficiebant. Dignum vero quod huic potissimum inseratur loco: sacerdotum principem res quatuor sacris indumentis exprimere, ubi præcellens ingruat festorum celebritas, veluti mundo induatur ipso. Visebatur verò hæc vel in peripetasmate templi Solomonis. Quando, ut prodit Egesippus, erat in cocco, hyacintho byssóque intextum, ac purpura, non utique otiosa diversitatis materia. Cocco siquidem igneum figuratur cælum, aër autem hyacintho, bysso terra, ex qua & progerminat: mare demum purpura, quæ marinis & conchiliis ducitur. Vt duo ex colore colligas, duo reliqua ex generatione: symbolicè autem iis innuentibus, ei destinatum templum, cujus nutu distribuantur cuncta. Verum, ut levius aliquid adnectamus, quod saturo convivæ colluere dentes possit, vel etiam linere: quanquam ex Academia fortè ansatus veniens quispiam nostram hanc sedulitatem, nonnunquam levioris operæ aliquid hinc inde corradentem, risu excipiet, ac nos plerunque ὀμφακίζειν cavillabitur. Tamen, utcunque sit hoc casurum, non tam superciliosè ac censoriè ista concinnamus, ut inopi in nostra mensa non vacet accubitus, memores, ab Heraclito dictum quandoque, in casulis etiam esse deos. Igitur vestium repositoria Græcis plura sortiuntur nomina: nam sunt cheli & cistæ, cistides, phascoli, id est φάσκωλοι: apud recentiores item rhiscus, quo etiam utitur Terentius, & exposuit Julius Pollux. At Phrygium esse nomen, putat Donatus, quo cista significetur pelle contecta. Atrhiti, hoc est ῥῖτες, in Attica Thucydidi loca sunt, historia secunda. Est & apud Menandrum Candytalis, verum Persica videtur res, in usum à Macedonibus producta primum. Zygastra inveni apud Xenophontem. Tholiam esse velut cistam memorant, cujus sit operculum tholoides, id est testudinatum. Apud Xenophontem reperi eundem vestium marsippos, ἐν ἀναβάσει. Porrò ut vagemur amplius: sunt mysteria arcana quædam sacra, Latini Seclusa vocant, ut disparata: sicut seclusorium vocant aviarium minusculum, in quo seclusi habentur turdi mox occidendi, ne videntes cæteri despondeant animum. Dicta mysteria, quòd ea δεῖ μύσαντας τηρεῖν ἔνδον, hoc est, occludentes oportet intus custodire, nec cuiquam explicare. Scribit tame Phurnutus in libro De natura deorum, frugibus ab Cerere monstratis, eidem mysteria celebrantes testatissimum fecisse, ab mutuis cædibus ob necessariorum desisse inopiam: proinde nuncupata de saturitatis ratione mysteria: esse enim μυσιᾶν τὸ κορεῖσθαι: quo argumento & Mysia quibusdam creditur appellata. Mystes verò dicitur mysteriorum peritus, aut qui docet. Sunt qui eo nomine discipulum interpretentur. Mystile verò aliud est, quippe eo vocabulo panem Græci dicunt, quem canibus objiciunt. Nostri, ut Sextus Pompeius auctor est, canicas vocant ex farre furfures, à canum cibo. Sunt qui mystilem panem interpretentur excavatum, sorbitioni accommodum. μύσλον enim concavum dicunt, quòd marino assimiletur muri, qui, ubi libido occeperit, μύεται καὶ συγκλείεται, id est oblitescit occluditúrque. Mystron item legitur quandoque in Græcis auctoribus, unde in convivio Macedonico lautitia exsuperantissimo, singulis decumbentium aurea fuisse oblata dicuntur mystra. Hinc & mystropolæ, qui id genus distrahunt vendúntque. Quod verò ad vestes attinet, à quibus hic defluxit sermo, legi apud Græcos, vestes floridas ac variegatas insigniter dici à Cypriis throna. Quanquam à Thessalis eo nomine intelliguntur animalia varietate distincta maculosáque, id est πεποικιλμένα. Ætoli autem throna dicunt, τὰ φάρμακα. quod Clitarchus scribit, cui in Pharmaceutria succinit Theocritus:

> Θέστυλι, νῦν δὲ λαβοῖσα τὺ τὰ θρόνα ταῦθ' ὑπόμαξον.

Homerus autem, τὰ ῥόδα, id est rosas, eo intellexit vocabulo, παρὰ τὸ ἄνω θέειν ἐκ τῆς γῆς, quòd sursum è terra currant. Thronos verò cathedram signat cum hypopodio, id est scabello: à verbo θρήσασθαι, quod sedere indicat. Nam κλισμὸς, sedes item est, sed instructior cultiórque, vilis autem quæ diphros nuncupatur. Thranos item & thrania, sive thranidia, sellæ nuncupantur humiliores. Thranitem turbam dici quum audis, nauticam concipe. Inter remiges qui supremi sunt, thranitæ vocantur: sicut medii, zygitæ: at infimi, thalamii. Cæterùm thranitarum insignis erat labor: nam & longioribus utebantur remis, quo nomine ab trierarchis majora consequebantur præmia. Quod autem in Theriacis Nicander, hæmorrhoida Thonion dixit, ad Ægypti regem Thonum planè referendum, quia in ea scateat regione serpentum id genus: quod quum nolens calcasset Menelai gubernator Canobus, dum in littus exisset, quærendi somni gratia, morsu impacto interiit. Id conspicata Helena, & indigne ferens spinam hæmorroidis perfregit,

fregit, spondylis ejectis: unde factum, uti hoc genus & cerastæ spina convilantur distracta.

Vestium genera plura, quæ variis de caussis sortita appellationem sunt. Perone. Combia. Combymata. Batrachium color. Horatius illustratur. Caianus locus. Cillium color. Cillos pro asino. Phæum color. Leucophæum. Plinii locus ex libro septimo perpenditur de mantellis. Mitra. Tania. Taniopolis.

Cap. X.

INter indumentorum autem appellationes, quas esse propè innumeras, constantissimum reor apud illos qui paulo plura lectitarunt, ac sunt in studiis, quod de Origene, ac Didymo traditur, chalcenteri & adamantini, inveni pleraque de nationum propagata nominibus. Nam ecce in veteri memoria comperimus Tarantinidium. Id verò proculdubio de usu, déque Tarentinorum deliciis profluxit amiculum. Erat item quod diceretur Creticum, quo Athenis solitum uti regem, proditur. Fuit & tunica quoque Sardonica, quemadmodum & Sicula. Nam Theræum à Thera, opinor, vel à ferarum imaginibus, quæ vocant θηρία, varium erat. Phrygium verò indumentum habebatur mulieribus dicatum. Fuit & lænæ quoddam genus, δευτερουργὸν vocant, quam posteriores etiam epigraphon dixere. sicut ejus artifices deuterurgos nuncuparunt. Significavit vestem hanc in Bacchis Lysippus. Cujus verò gentis fuerit hæc, parum comperi. Illud exploratius, Casiorum insulas esse paulo plures per ambitum Carpatho, quod monumentis Strabo prodidit: unde frequentissimum tempestate nostra defluxit Casiacæ vestis nomen: quam esse usui maximo scimus Græcis militibus, quos Græco vocabulo passim Stratiotas vocamus omnes. Casianam vocari ab Eustathio de montis Casii nomine, minus fallit Græce non imperitos. Diphthera verò pastoritium creditur ex pellibus indumentum. Scribit tamen Herodotus, Jonas byblos dicere diphtheras prisca consuetudine, quòd aliquando byblorum penuria, hoc est papyri, pellibus uterentur cum caprinis tum ovillis. Sed & barbarorum multos item in pellibus scriptitasse. Βαῖτας verò etiam diphtheras vocari, auctores habemus vel opinatissimos. Sisys appellatur vilior quælibet vestis: sisyra, ex pellibus villosis, aut simplicius lanea vestis. Sisyrna pellis est villis renudata. Penulis uti tribunos pluviæ tempore, scribit in Adriano Ælius Spartianus, imperatores autem nunquam. Nam & in Caligula Tranquillus, ut probrum refert, pictas gemmatásque penulas solitum gestare. Quo nomine factum Adriano imperii omen, prodit Spartianus idem, quòd tribunus penulam amisisset. Quæ res scitè admodum proverbii facie quadam in eos valet dici, quos dignitatibus jamjam amplioribus admovendos conjectamus. Sarabullum vestis erat Parthorum fluxior: meminit in Danielem Hieronymus, item ad Innocentium. Apud eundem est ependytes in Hilarionis vita. Id interpretatur Suidas vestem intimam, quam & hypocamisum vocent. Birrum fuisse Romanam vestem,

A Græci scribunt: & comprobat libro quarto Martianus: Birrus, inquit, & tunica nomen vestis habent. Birrhox apud Macedonas dicitur densum. Birtham Græci forcipem interpretantur, aut falcem. Est etiam notior vulgo byssacæna vestis. Ejus ratio nominis à Byzacio demanavit, unde & Byzacænus in Aphrica ager, Byssacænus à Stephano appellatus, sicut regio Byssacia. Quanquam nec desunt, qui Byzantium etiam scribant, & populos Byzantas, quos cum Herodiano Gy-

B zantas appellat Herodotus. Propriæ circumpadanorum vestes fuere pullatæ, sicuti parte plurima etiam nostris visuntur temporibus. Id ex Plutarcho compertum nobis est in sermone qui est De iis qui serius puniuntur divinitus. Neque enim, inquit, Thracas approbarim, quos etiamnum tempestate ista in Orphei gratiam mulieribus stigmata inurere, scimus: neque item Eridani accolas μελανοφοροῦντας, id est atratis utentes ve-

C stibus ex Phaëthontis luctu. Approbat Historiam & Polybius. Pellenicæ item lænæ nomen sibi vendicant plurimum, adeo ut præmii vice Athletis proponerentur vincentibus. Id fieri solitum interpretantur, ἐν τοῖς Ἡραίοις, hoc est Junonis festis. Alii cùm Hermæa, id est Mercurii festa in Pelline Achaiæ celebrarentur, epathlon id genus contribui solitum, tradunt; unde facetissimè in Avibus Aristophanes, de eo qui vestibus utebatur atratis admodum, ut posset de balneolo cogi-

D tare conducendo,

Μῶν εὐθὺ Πελλήνης πέτεσθαι διανοεῖ;

an, inquit, recta Pellenem evolare cogitas? Nam & antè paulo in ejusdem ordinis hominem, indigere eum hirundinibus multis pronuntiarat:

Δεῖσθαί σ' ἔοικεν οὐκ ὀλίγων χελιδόνων.

quo significabat, verno illum indigere tepore, quo multæ se proferant hirundines. In quo ad

E parœmiam allusum est, μία χελιδὼν ἔαρ οὐ ποιεῖ. hirundo una, ver non facit. meminit Aristoteles Moralium primo. Chlænam dicebant vestem quam tunicæ injiciebant, nos lænam dicimus. Ex iis aliæ sunt aploides, id est simplices: ut apud Homerum, χλαίνας οὔλας: aliæ autem duplices. Has verò Attici aplagidas dicunt, & diplasidas, & dibolos. Paragaudas legimus indumenta ex lino virilia, vestibus aliis subjici consueta. Sunt qui uno vel duobus necti loris arbitren-

F tur, ut inde vestes dicantur dilores aut pentelores & monolores: quod ad inficiendi rationem referunt alii: dictionibus ex Græco & Latino conflatis. Vel legamus monocoros, dicoros, tricoros, tetracoros, & pentacoros: quia totiens colore saturarentur. Dalmatica esse Dalmatarum vestis videtur propria, religioni nostræ non spreta quoque. Lampridius in Commodo: Dalmaticatus in publicum processit. In Pertinace Julius Capitolinus chirodotas nuncupat Dalmatarum. Sicut citratas militares, quas intelligunt

G virgatas, quoniam citrosas vestes ab citri similitudine dici, Pompeius Festus scribit. Sic autem in bello Punico appellavit Nævius. Quod in Cœnis retulit Macrobius, qui & citrosas dictas vestes opinatur, non ab similitudine, ut putat Festus, sed quoniam (uti est ab Oppio traditum) vestibus interjectum citreum malum, quod est odoratissimum, tineas necat. Togam præsi-

diarium in Severo dicere videtur Spartianus, qua Imperator, vel omnino qui præsunt, uti consuevere. Quum rogatus, inquit, ad cœnam imperatoriam palliatus venisset, qui togatus debuerat, togam præsidiariam ipsius imperatoris accepit. Subarmalia idem nuncupat indumenta, armis subjecta, ne (opinor) rubigine inficiantur vestes pretiosiores. Prætorianos, inquit, cum subarmalibus inermes sibi jussit occurrere. Caracallæ indumenta fuere ad talos demissa, ab Antonino imperatore populo data, unde Caracalla est nuncupatus. Sed & Antoninianæ vocantur caracallæ. Meminit earum Hieronymus, ut Sextum Aurelium taceam. Ex tunicis alia vocabatur amphimaschalos, quæ liberis congrueret, ab axillis ita cognominata. Heteromaschalos servitiis dicabatur. Erat & tunica dicta orthostadios, qua utebantur non cincta. Illud hic obiter subnotarim, ne dilatum forsan excidat, ubi Homerus ait chlænam περονήσατο, exponens Eustathius, peronis, id est fibulis, inquit, quas & combia dicimus, colligavit. Sunt qui combymata pro ornamentis accipiant. Invenio in Græcorum thesauris, Naucratitas in Prytaneo convivia solitos agitare in genethliis, hoc est natalitiis Vestæ, quam Prytanitida dicunt, necnon in Comæi Apollinis panagyri, stolis indutos candidis, quas etiamnum vestes nuncupant Prytanicas. Illud apud Josephum videor observasse, sacerdotibus modo versicolore uti indumento, lege fuisse permissum. Sunt qui prodant, id genus solitum admitti ab iis qui cælestia vice numinum venerarentur. Proinde Levitici decimonono. Veste quæ ex duobus texta est, non indueris. Inter vestes mulierum proprias erat diploidion, hemidiploidion, catastictos, quo utique nomine tunica venit animalium figuris intexta, aut floribus: nam & in nostris literis, belluata quandoque legimus stragula. Inter tunicas recensetur & peplus, ut apud Xenophontem, quanquam apud hunc observavimus etiam viris congruere peplum. Nam Armenium scidisse peplos scribit: ni dicamus, barbaros vestibus plerunque fœmineis gaudere. Sunt qui Eanon eun ... putent cum peplo. Sunt qui dispescant ita, ut nullis distinctos varietatibus eanos intelligant, peplos vero accipiant variegatos. Quod autem indumentis aliis etiam injiceretur peplus, ex Minervæ utique peplis, libera (ut inquit Pollux) conjectatio est. Perinesa vocabant indumenta, in quorum extremitatibus assuta circumcurreret purpura, insulæ quadam imagine: propterea id forte Anaxillas etiam νῆσον vocavit, id est nesum, sive insulam. Othonem apud Homerum, album interpretantur amiculum ex lana utique, non ex lino, prætenue. Fuerunt tamen, qui eo nomine præcandidum episcoporum, & ejus loci sacerdotum amiculum intelligi rectè putent: id plebecula nobilésque certatim rochetum dicunt.

Homerus,

Αὐτίκα δ' ἀργεννῇσι καλυψαμένη ὀθόνῃσι.

id est, confestim verò candentibus amicta othonis. Sunt & vestium pleræque de coloribus productæ, alurgides, porphyrides, phœnicides, batrachides. Et sunt hæ quidem viriles, ex quibus batrachida sunt, qui floridam intelligant vestem:

A sic de colore nuncupatam. Batrachos certè rana est: batrachion verò coloris species, quo ante excogitatas personas, faciem obungerent. Propterea Horatius:

> Quæ facerent agerentque peruncti fecibus ora.

Est item Æginetæ Paulo batrachos sub lingua infantuli potissimum tumor φλεγμονώδης, id est cum inflammatione. Cujusmodi batrachis foret, indicat planè in Caligula Dion. Batrachida, inquit, inducenti, & inde ab colore prasino nuncupato, erat addictus adeo, ut vel nunc Caianum appellent locum, in quo is currus agitaret. Batrachium & phœnicium fuisse Atheniensibus dicasteria, auctor Pausanias est, de coloribus appellatione ducta. Muliebria illa censebantur indumenta: crocotus, id est κροκωτὸς, crocotion, paralurgides, omphacinon: cui tamen colori attribuisse Alexandrum quoque traditur. Fuit & indumentum hydrobaphes, quod mox etiam psycrobaphes dictum, apparet. Erat cillium item coloris species, quem postea onagrium vocarunt: nam cillon Dores asinum vocant, & asinarium cillantera. Phæus color & niger affines admodum sunt. Phæum tamen ex albo & nigro concinnatum volunt plerique, myinon item nuncupatum, quod in libro De morali virtute confirmat Plutarchus, testatur & primo De ideis tomo Hermogenes. De pictorum coloribus scribens Pollux: Colores, inquit, sunt andricelon, ostreon, prasinon, crocoides, cyaneus, cinabari, xanthus, phæus, phlogoleucus, leucophæus. Hunc verò postremum intelligo phæum, in quo plus paulo insit albicantis qualitatis: sicut phlogoleucum flammeum quidem, sed alboris habentem plurimum. Visum scribit Spartianus imperatorem Heliogabalum aurea omni tunica & purpurea, usum & ex gemmis Persica, quum gravari se diceret onere voluptatis. Habuit in calciamentis quoque gemmas, sed scalptas, tanquam & inibi artificum nobilium scalpturæ subjici oculis possent. Tunicas asemas sunt qui unicolores interpretantur, sicut macrocheras manicatas. Palmatam tunicam, & togam pictam privatus habuit primus, & propriam Gordianus senior, quum antea ex Capitolio acciperent imperatores, vel ex palatio. Caracallam vestem ritu incisam barbarico, & consutam quoque ad mandyæ modum, invenisse Antoninum scribit Dion: ipsúmque non ulùm modò ea, sed milites quoque sic convestiri imperasse, unde Caracalli cognomen est adeptus. Quod sanè ut ignominiosum, agnoscit idem historicus, quando ab iratis sic fuisse appellatum scribit, sicut Taranta ex monomachi sanguinarii, & turpissimi ac pusilli nomine. Persarum gestamina erant, candys, anaxyris, quam & cyrbasiam dicunt, & cidarin, ac pileum. Sed candys quidem regis erat haliporphyros, cæterorum modò purpureus, quandoque & ex pellibus consuebatur. Est item Capyris Persarum tunica manicata. Fuit & Persicæ gentis Candyces. meminit Aristophanes. Atrebaticam vestem sunt qui de populorum nomine dictam velint: etiam si Atrabaticas pronuntiat Suidas, de coloris atri ratione. Sunt autem in Gallia Atrebates textrino percelebres. Propterea birros, vestis ea Gallica est, ab Atre-

Atrebatibus quandoque petitos, prodit historia. Atrebaticas fuisse pretiosas, indicat Hieronymus in Jovinianum. Myoton, id est μυωτὸν, Armeniorum fuisse dicunt, ex muribus contextam indigenis, aut ejus animalis figura variè ornatam. Massiliensium erat chortæus: velut rhiza Thracum, Babyloniorum caunaces. Mandya verò phænolæ similis habebatur, cujus meminit in Iphigenia Rhinthon. Et in Tiberii rebus Dion: Facta, inquit, in conventu quodam pluvia, φαιὰν μανδύην ἐνέδυ, ac in reliquum, vestem aliam capere ausus est nemo. Ejusdem meminit in Domitiano quoque: Quum, inquit, per naumachiam implueret vehementius, mandyas subinde mutabat, aliorum verò neminem permisit. Mandyan sunt qui etiam loricium nuncupent, id est λωρίκιον, quod penulæ genus foret, qua se ut lorica, munirent: Latini mantellum dicunt. De quo intellexisse Plinium libro septimo, eruditis ferè placet, quum anthropophagos Scythas cutibus humanorum capitum refert, cum capillo pro mantellis uti. Herodotus tamen in Melpomene super eadem re, ἅτε χειρόμακτρον ἐκτηταμένα ἐκ τῶν χαλινῶν τοῦ ἵππου, τὸν αὐτὸς ἐλαύνει, ἐκ τούτου ἐξάπτει, καὶ ἀγάλλεται. ὃς γὰρ ἂν πλεῖστα δέρματα χειρόμακτρα ἔχοι, ἀνὴρ ἄριστος οὗτος κέκριται, quod est, pro mantelibus possidet, eisque ex habenis equi sui appensis, gloriatur. Qualia mantelia ut quisque plurima habet, ita vir censetur præstantissimus. Chiromactrum verò tergendis manibus dicatum agnoscit etiam libro sexto Pollux. Nam & chiromactra villosa idem libro septimo dici Lasia interpretatur, densitatis ratione. Sed & illud ex Herodoto est, Non deesse, qui coria hæc humana, perinde ac brutorum consuant, utanturque pro amiculis. Mantelia Cypria, & multitias legimus tunicas in Aureliano Flavii Vopisci. Sindonem accipiunt nonnulli coloris Tyrii vestem: unde & Martialis.

Nec sic in Tyria sindone tutus eris.

Candidam intelligere malunt alii, qua uterentur magi tenuissimam. Sunt qui eo nomine linum interpretentur prætenue. Scribit Dion, Neronem tunicula obtectum florida, & sindonio circa collum senatores solitum salutare. Idem tradit quoque Sardanapalum, hoc est Heliogabalum in palatio selegisse locum sibi turpitudinibus aptum, ubi nudus assistens foribus meretricio more, ac sindonium aureis suspensum cricis quatiens, voce mollicula, fractaque prætereuntes ad Veneris prolectabat societatem. Polymitam intelligit Hieronymus vestem diversi coloris contextam filis: qua, inquit, veste polymita, & multarum virtutum diversitate contexta; indutus fuit & Joseph, & regum quondã utebantur filiæ. Apud Seras, hoc est σῆρας, sunt proprii generis vestes ex animali, quod σῆρα vocent Græci, indigenæ aliter omnino, magnitudine dupla, quàm cantharus maximus, aliàs araneis persimile, in arboribus quæ dicuntur texere: nam & par est pedum numerus, octo utique: iis domunculas construunt Seres, æstate ac hyeme accommodas. Animalium opus filum est pedibus obvolutum, ac prætenue. Aluntur annis plurimum quatuor, cibus ἐκ τοῦ ἐλύμου, id est ex pannico est. Anno autem quinto, neq; enim illis vita productior, calamus objicitur virens, qui omnibus creditur animalibus mira gratus suavitate. Cibo id

A genus ampliter saburrata mox rumpuntur dissiliuntque. Sic verò immorientibus, in utero plurimum τῆς ἀραχνίδης, id est textrinæ competitur materiæ. Insula σηρία Pausanias inquit, in intimo est rubri maris sinu. Sunt qui à fluvio, quem dicant σῆρα, effici insulam probent, uti à Nilo Delta. Seras aliis in Scythia constituentibus, tractu ad Indos vergente. Postremò æstivam vestem theristron dicimus, & theristrion. Sicut hyemalem chimastrum. Homerus alexamenon appellavit.
B Cocco tingi solita, theristra, scribunt eruditi, tenuissima adeò, ut diaphana forent planè. Meminit capite tertio Esaias: Auferet, inquit, Dominus discriminalia, periscelidas, murenulas & olfactoriola, mutatoria, vittas & theristria. Vestem, quæ nunc dicatur Serica, olim Medicam esse nuncupatam, compertum nobis est. Quam verò Syriam vocant multi, hanc autocopon dixere comici. Mitram Homero posteriores tæniam esse dicunt, qua obligetur caput, sive fasciam malis dicere,
C unde & mitrophori nuncupentur. Ex Euripide manifestius liquet.

Μίτραισιν ἀναδέτοις ῥυθμίζεσθαι πλόκαμον.

Apud Herodotum quoque est, μίτρῃσι κατειλίχατο. Sunt & qui sic finiant, ex fasciis orariisque concinnatas corollas dici mitras. A miton verò, quod filum est, inclinatur mitra. Est eodem quoque nomine zona, quam solvere narrantur primum parientes, dicantque Dianæ, nato inde illi-
D us cognomento, ut appelletur λυσιζώνη, quo nomine etiam Athenis templum visebatur consecratum. Mitram certè incorruptam dicit Apollonius, ubi constat etiamnum pudicitia virginitasque. Sed & tænia dici videtur eadem unde tæniopolis apud Eupolin, interprete Athenæo, pro ea quæ mulieres distrahit zonas. Est & tænia piscis prætenuis.

Lacides vestes quæ sint, ac item pilares & spira, ac spi-
E *robolus. Spiropoles. Spilos. Spirachthea. Spirulatim. Anterides. Antes. Ante. Pilos in Theophrasto quid. Cervi pennas timent rubras. Pilum telum. Quæ dicerentur pila. Cur tauri Phœniceis irritentur, contra Domitium. Problematum genera. Ausonius, Virgilius, Ovidius & Hieronymus declarantur. Thysani. Brossi. Arethysani. Amphimalli. Crossi. Tapetes. Strotæ. Stymphalidum historia. Stympalia Diana. Senatorum habitus. Vermiculata vestis. Scolecidata. Quisquiliata.*
F *Seres vermiculi. Zira. Ephaptides. Metaxarii. Cœnatoria, vel dipnitis. Chære, salutatio matutina.*

Cap. XI.

VEstes porrò vetustate dilabentes ac laceras vocavit Aristophanes in Comœdia, lacidas: nam & lacisma Græcè scissuram nobis indicat. Sunt qui spira etiam vocent, id est τὰ σπεῖρα. Nam & apud Xenophontem Rerum Græcarum
G quarto, σπείραις legimus: Ascenderant, inquit, spiriis induti, perinde ac æstate. Faba porrò Ægyptia serenda traditur paleato limo, quo descendat comprehendatque. Proinde spirobolos nuncupatur auctoribus quandoque: ab spiris pro veste fit spiropoles, etiam si melius est item indumentum quandoque spiron: nam est & militaris ordo spira. Spilos verò, sicut chœrades &

myrmeces, & rhachiæ, ac trychata, petræ in mari sunt sub aquis delitescentes. Spirachthea cnodala, id est reptilia dici animadvertimus, quæ auctiora sunt & prægravi cauda: quæ in trahendo velut onus est, unde inflexum nomen. Spirulatim signat claviculatim, & capreolatim. Nam in torculari trochlea dicitur eruditis spirulatim striata. Est autem propriè spira, circulorum genus, quum tales perducuntur lineæ, ut earum portio ultima non ad exordium trahatur, sed paulum ab rigore deflexa infra vel supra circulos producat alios arctiores laxioresve: quam figuram Achanti volumen in Timæo dixit Plato. Sed ad spiron redeo. Latini id genus pilares dicere vestes possent. Quod Martialis significat, quum Epigrammatum secundo, de toga sua quam pertritam conscissámque intelligi volebat, ita scribit:

At me, quæ passa est furiosi cornua tauri,
Noluerit dici quam pila prima suam.

Erant siquidem, ut Sex. Pompejus scribit, pilæ viriles effigies atque item muliebres ex lana, quæ compitalibus suspendebantur in compitis, quòd esse deorum inferorum putarent, quos vocant lares: quibus tot pilæ, quot capita liberorum, servorum, mulierum circa compita habitabant, ponebantur, ut essent iis pilis & simulacris contenti, vivísque parcerent. Hisce verò imaginibus nullius omnino pretii vestes circumponebantur. Proinde pannosos etiam quandoque Martialis pilas vocat, ut Epigrammatum decimo, in Laurum,

Sed qui primus erat lusor, dum floruit ætas,
Nunc postquam desiit ludere, prima pila est.

Sunt & in ratione ædificiorum pilæ quoque, ex quarum videntur genere pauterides, sive erisma, quæ procurrunt ab imo, mox gradatim contrahuntur. Antes verò quadraturæ sunt, ex quo antæ vocantur, quadratæ columnæ. Virgilius,

Jam canit effœtus extremos vinitor antes.

Ægyptiæ porro fabæ thyrsus uti quibusdam videtur, ab Theophrasto nuncupatur pilos. Sed rotundum calicem eo vocabulo accipere malunt alii. Pilum autem, inquit in commentatione historica De Romanorum militia Polybius, telum est, lignum plerunque bicubitale, crassitudine vero digiti, spiculo spithamæ, id est palmi majoris, eousque attenuato & acuto, ut post ictum primum necessario flectatur, sitque ineptum ad remittendum, alioqui commune fieret telum. Cæterum quia de pilis sermo est, astruit poetæ illius acutus interpres, ut de eo meum semper fuit judicium, & benè doctus quoque, etiam si nasutiores multi, subditis equo calcaribus, laxis habenis toto in illum feruntur impetu, & altius genuinum infigunt: ab hac pilarum similitudine vestes, quæ in spectaculo tauris objicerentur irritandis, pilas item fuisse nuncupatas, quod à tauris peterentur, tanquam effigies hominum. Vel, inquit, pilæ dicebantur, quod in globum & lusoriæ pilæ speciem convolutæ jactabantur: quanquam rudis antiquitas, ut Pædianus auctor est, homines è stramine formaret ad eum usum. Postea, inquit, luxus in tantum auctus est, ut vestes etiam purpureæ objicerentur. Quod duodecimo Metamorphoseôn significasse Ovidius

A quoque videtur, quum ita canit,

Haud secus exarsit, quàm circo taurus aperto,
Cum sua terribili petit irritamenta cornu,
Phœnicias vestes, elusaque vulnera sentit.

Sed ut nos ex multijuga lectione cultius aliquid aucupemur, quod ingeniosus enarrator minus adverterit, cujus fiducia haudquaquam in aurem utranque dormiendum, sed pervigilatè semper excutiendi poetarum sensus, quibus ille multum

B intulit claritatis, quum alioqui Heracliti tenebris obvoluti, plurimis jacerent incogniti & insciti: quod sanè velut auri coronarii laxamentum dixeris, eminentis ingenii fertilitate condonatum: subest semper ferè intercutaneæ eruditionis aliquid, quod non nisi Lynceo conspexeris: veluti in eo (quod ait) nimio luxu institutum, ut Phœniceæ vestes conjicerentur ad taurorum irritationem. Id verò minus veritate connititur, nam ex natura rerum oborta consuetudo est: quam & ju-

C reconsultus Vlpianus Digestis de furtis non ignorasse videtur, ubi ait: Cum eo qui pannum rubrum ostendit, fugavitque pecus, ut in fures incideret, furti actio est. Hoc & in Institutionibus relatum invenies De obligationibus quæ ex delicto nascuntur. Quod ut verum scias, audi quod doctissimus ille Plutarchus in Oratione qua connubialia contexuit præcepta, ad hoc ipsum pertinentia memoriæ mandanda censuerit. Qui elephantis (inquit) se admovent, vestem claram non

D gestant, nec puniceam qui tauris, quòd hujusmodi coloribus illa animalia maximè efferantur: sicuti tigres in tantum aguntur furorem sonitu tympanorum, ut semetipsas dilaniant: feles olfactu odoramentorum perturbari & furere, traditur. Idem porrò Plutarchus in libro De Alexandri fortuna, liquidius etiamnum tauros phœniceis irritari efferarique scribit, elephantes verò albis. Verùm ut ex nostris item literis doctrina corroboretur, apud Senecam libro De ira tertio, ita repe-

E rio: Quod accidere vides animalibus mutis, idem in homine deprehendes, frivolis turbamur & inanibus. Taurum color rubicundus excitat: ad umbram aspis exsurgit: ursos leonesque mappa proritat. Omnia, quæ natura fera, ac rabida sunt, consternantur ad minima. Porrò & cervos rubræ pennæ aspectu terreri, nónne & Ausonius comprobat illis versibus?

An cum fratre vagos dumeta per avia cervos
F Circundas maculis, & multa indagine pinnæ?

Id & Seneca significare videtur libro De clementia primo: Si feras (inquit) linea, & pinna conclusas contineas, jubeasque telis incessi, tentabunt fugam per ipsa quæ fugerant, proculcabuntque formidinem. Sed & in Georgicis lib. 3. commeminit Virgilius ubi de cervis ait,

Puniceæve agitant pavidos formidine pennæ.

G Quem tamen locum inscitissimè explicari, animadvertes etiam ab iis qui fimbrias expandunt, & ostentui sua habent omnia, & pectus suum bibliothecam rentur. Sed & Ovidius eadem inscitiæ labe involvitur magis, quàm explicatur Metamorphoseôn decimoquinto,

Nec

Nec formidatis cervos includite pennis.
Quin & Lucanus,
Sic dum pavidos formidine cervos
Claudat odoratæ metuentes aera pennæ.

Quod autem odoratas ait pennas, ad id referri potest, quòd ustulari ab plerisque solent, sicuti Insubribus mos est. Hoc ipsum & Hieronymus innuit in Luciferiani & Orthodoxi dialogo: Et pavidorum more cervorum, dum vanos pennarum evitatis volatus, fortissimis retibus implicamini. Nec ambitiosum me putet parte hac quispiam, quando indicta inscitaque multis retegimus. Quòd si curiosior aliquis horum eventuum amplius rationem perquirat, cum Alexandro fortè respondebimus. Si tamen Alexandri germanus est liber, quod non videtur quibusdam, stili saliva ductis, aut doctrina hæresin non resipiente. Problematum nonnulla esse prorsum ambiguitatis expertia: neque enim dubitandum putabit aliquis, cur volucribus plumas contribuerit natura. Quippe, ut iis foveantur vestimentorum loco, datas liquidò patet. Quædā verò ἄλυτα παντελῶς εἰσὶ θεῷ μόνῳ γνώριμα. hoc est, solutionis expertia omnino, ac Deo tantum cognobilia, qui horum constituit essentiā. Dubia enim quæstio est, quamobrem γαργαλιζόμενοι μασχάλας ἢ πέλματα ἢ πλευρὰς γελῶσιν. id est, titillati, alas aut plantas aut latera rident, sive qua de causa audientes aliquos atterentes marmora aut secantes aut stridentes aut ferrum limantes dentibus evestigio inhorrescunt, vel cur magnes attrahat ferrum, electrum paleas: leo gallum metuat: coturnices helleborum comedant, hominibus letalem. Ex hoc genere sunt, quæ à medicis ἰδιότητες ἄρρητοι λέγονται, hoc est occultæ appellantur proprietates. Quod autem suum uniuscujusque occultum est, id parum habet, cujus reddi causa possit. Malè enim quidam horum solutiones subitaneas efficiunt, valdè inutiles, nec fidem facientes. Ajunt enim struthocamelum ferrum non proprietate ulla, sed potius calore concoquere: quod profectò insulsum est. Leo nanque quum hoc ipso animali fervidior sit, non tamen ferrum conficit. Sunt & suæ philosophis occultæ proprietates: immo verò etiam grammaticis, quæ πάθη vocantur, σεσημειωμένα ταῖς χρήσεσι, id est ex usu adnotatæ. Tertium verò genus est problematum, quod medium tenet locum, & ad cognitionem habendam minimè ambiguum est, & solutioni subjicitur. Quod ergò de tauro propositum est, esse inter ἰδιότητας ἀρρήτους, manifestum videri potest: nisi quòd Avicenna primo Canonis ita propemodum scribit: Æstimationes, inquit, humores permovent, quippe sanguinem agitat rubentium rerum intuitus. Quare eum cui è naribus profluere sanguis assueverit, vetamus rubens quippiam amplius inspectare. Ratione eadem Albertus scribit, ad prælium elephantes excitari. Consimile narratur ferè de stymphalidibus miraculum, quas Hercules sagittis impetivisse dicitur, sed ab eo interemptas, abnuit Camireus Pisander. Aves esse dicuntur ἀνδροφάγοι, quæ tamen crotalorum abigantur tinnitu: plurimas haberi in Arabiæ desertis, tradunt, leonibus ac pardalis non mitiores. Aucupatum prodeuntes invadunt, ac rostris convulnerantes interimunt, perforatis etiam-

A num æneis ferreisque munimentis: quòd si phloinam induant vestem crassiorem, obluctatur ea demum obsistitque: immo perinde ac visco fixa inhærent rostra, tenenturque: earum magnitudo ferè quæ gruum, similitudine ibin exprimunt, sed robustiora illis rostra, nec adunca. Porrò apud Stymphalum Dianæ visebatur Stymphaliæ templum, & in tecto stymphalides aves ex ligno compositæ afformatæque. Arabiæ putantur vernaculæ, atque inde ad Stymphalum devolasse. In
B hac porrò multiplici vestium pragmatia, non prætereundum quod scribit Dion: Trajanum prius quàm imperio admoveretur, oblatam concepisse speciem senis pallio contecti, & veste purpurea, coronæ insigni adjecto, qua forma expingi senatores assuevere. Vermiculatam vestem apud Hieronymum sunt qui interpretentur dici, ex aquifoliæ grano, quod locis quibusdam, Plinio tradente, vermiculi specie visitur. Nam & coccineam vestem scolecidatam vocari tradunt,
C velut vermiculatam: etiam si quisquilium est cocci granum, unde corrivari quisquiliata videri potest. Quod & ipsum animadvertit Hermolaus. Emperonema diptychon apud Theocritum interpretantur diploida, fœminis etiam congruam, Homerus quam dixerit δίπλακα μαρμαρέην. Vestitissima dicuntur animalia, quæ prædenso sunt pilo vel lana. Quod verò in vestibus quandoque thysanos dici legimus (nam & Homerus Ægida nuncupat thysanoessam) fimbrias intellige,
D quas item brossos nominant, vel crossos, si per o micron scribatur: nam κρωσσοὶ vocitantur hydrophora vasa, id est aqualia. Sunt autem thysani schismata, id est scissuræ quædam: unde apud Pausaniam Arethysani, id est Martis thysani. Crossum etiam pro cratere accipit Sophocles. Apud Lycophronem & cæteros aqualia intelliguntur vasa, cujusmodi fortè Lagyni sunt & Xestæ. Dicuntur crossi, à κερῶ, & per concisionem κρῶ, signat id infundo. Tapetes verò, inter vestes utique non sunt,
E verum ea nomenclatura certi generis stragula intelliguntur, vel nominis argumento, proculcationem indicantis, id est ἀπὸ τοῦ πατεῖν. Amphitapetas putat Ælius Dionysius ex utraque parte hirsutie præsignes. Hos item amphimallos intelligit Pausanias. Iis porrò diversi, quos heteromallos vocant, id est una modò facie hirtos. Omnino tapetas dicunt μαλλωτούς, id est villosos. Quibus insternendi incumbit functio, rectè videntur dici strotæ, Græca ratione: meminit Athenæus.
F nam apud Persas leguntur βασιλικοὶ στρῶται, id est regii instratores. Et in Pelopida Plutarchus scribit, Timagoram Atheniensem ab Persarum rege dono accepisse lectum πολυτελῆ, & στρώτας θεράποντας. sed interpres servilia intellexit strata ineptissimè. Id quod ex Athenæo liquidò agnoscas, qui prodit Persas ita sentire, insternendi artem à Græcis ignorari. Ziras item, id est ζεῖρας, indumenta legimus apud Xenophontem ἀναβάσεως septimo, adversus vim frigoris. Siquidem
G Thracas scribit, hyeme sæviore alopecidibus, id est pellibus vulpinis caput præmunire ac aures, necnon ziras gestare ad pedes protensas in equis, chlamydes autem minimè. Sunt qui super tunica gestari solitas prodant ziras, sicuti ephaptidas. Meminit Herodotus quoque. Sed & mi-

tram sic dici opinantur quidam. Pœcilras, id est ποικιλτάς, apud Plutarchum in Pericle sunt qui acu intexentes interpretentur: quos Latinè barbaricarios dici quibusdam, advertimus: qua forma metaxarii Jureconsultis nuncupantur sericum negotiantes, quod metaxam vocant Græci. Vitruvius tamen libro sexto: De paludibus, inquit, tenues colligantur metaxæ. Scribit Dion, Ludorum tempore, extensa ab Cæsare vela serica, id est παραπετάσματα σηρικά, ne spectatores sole vexarentur. Id autem, inquit, χλιδῆς βαρβάρου ἔργον ἐστίν, id est mollicici barbaricæ opus est, ac ab illis ad mulierum nostrarum delicias nimias est productum. Cœnatoriam vestem, δειπνῖτιδα vocant Græci: unde est illud Dionis in Adriano, Cornelius (inquit) Fronto pervesperi quandoque ab cœna domum repetens, officium cuidam præstiturus, ἐν στολῇ δειπνίτιδι est judicium ingressus: ac judices ita salutavit, ut non matutino uteretur verbo χαῖρε, id est ave: sed vespertino. ὑγίαινε, quod salve interpretantur. In codicibus Latinis, Senatoria vestis, pro Cœnatoria, legitur nonnunquam: sed mendosè, ut liquet.

Cur Æsculapio gallum debere se apud Platonem, Socrates dicat. Adversus Lactantium adnotantur paucula.

Cap. XII.

Lactantius Divinarum institutionum libro tertio, Socratem incessit, qui in Platonis Phædone familiares rogavit, ut Æsculapio gallum quem voverat, pro se sacrarent: timuit, inquit, ne apud Rhadamanthum reus voti fieret ab Æsculapio. Dementissimum hominem putarem, si morbo affectus interiisset. Quum verò hoc sanus fecerit, est ipse insanus, qui eum putet esse sapientem. At ego, ô Lactanti, non te quidem dementem dixerim, quum & prudenter & doctè scripseris non parum multa: sed Socratem, ut temporibus illis, benè cordatum hominem contenderim, cujus vita ut Christianæ sanctitatis imago quædam, laudatur à scientissimis. Te vero Platonis sensum haudquaquam assequutum, id argumento est, quod quæ obvelatis traduntur figuris, nec nisi allegoricis enarrationibus unquam intelligenda: ipse, ut simpliciter dicta accepisti: oblitus (ut videtur) sententiæ illius, Nunquam futurum Platonicum, qui allegoricè Platonem non putet intelligendum. Nisi fortè Aristotelico more in Platonis verba, non in sensum opertum & profundiorem signa intulisti, quando & sanctissimo doctore Thoma in paraphrasi De anima, comprobante, refellit Aristoteles Platonem suum hac potissimum ratione. Sed attendendum, inquit, non id improbari quod Plato senserit, sed quod verborum ostendat consuetudo. Cui si amplius inhærendum putaris, fient planè rerum commissiones meræ, nullo calcis ferrumine interlito, qualesæ ac nutantes & (ut Hieronymi abutar sententia) figmenta è Mimo, vel Attellanarum ludicro: quæ calentibus adhuc rhetorum studiis atque doctrinis, scholastico flore plerunque depingimus ac ludimus. Hoc fuisse tibi propositum vir doctissime ac de Christiana veritate optimè merite, malim equi-

A dem credere, quàm lapsum tàm fœdè, tamque pueriliter. Etiam si in eandem recidit sententiam in Apologetico Florens Septimius. Quid verò illis involucris sibi Plato voluerit, jam nunc ex Platonicorum sententia promere adoriar. Prisci Æsculapio medico, Phœbi filio gallum sacrificabant, diei, solisque nuntium, id est divinæ beneficentiæ morborum omnium curatrici, quæ divinæ Providentiæ filia nominatur, cui diem, id est vitæ lumen se debere fatebantur. Ejusmodi medicum
B in superioribus Socrates perquiri jusserat, morborum animi curatorem. Præterea priscorum oracula tradunt, Animas remeantes in cœlum pæana, id est triumphalem cantilenam Phœbo canere. Reddit ergo Deo votum, ut alacer pæana canens cælestem repetat patriam. Socratis verba in ultima Phædonis parte hæc sunt: O Crito, Æsculapio gallum debemus, quem reddite, neque negligatis. Pensitent ista libra acriore studiosi omnes, non arbitrabuntur alienæ famæ convellendæ gra-
C tia, nobis perinde ac de curru garrientibus, hæc evigilata: sed veritatis ratione, & ne quid diffitear, Platonicæ doctrinæ propensiore studio: cui propter illud symbolum θειότατος, itam afficimur, quàm qui maximè.

De gallinaceis excerpta pleraque non incuriosè. Halis vis. Cur ante lucem canant: curque aves dicantur Persica. Medica avis. Medicus pro procu-
D *ratore. Minerva Ergane. Coccyssare. Coccyx, seu cucus. Gallum in suo sterquilinio plurimum posse. Coccygis cantus, proverbium, Giglersa quid.*

Cap. XIII.

Quoniam verò in galli mentionem incidimus, ut non absque fœnore hoc sit factum, & auctario, ut melius possumus, legentes dimittamus onustos: nec tamen ab instituto, & iis quæ paulo
E antè prodita nobis sunt, abeamus longius, aut extra oleas (ut ajunt) feramur, & nasutior quispiam in nos regerat illud vetus, Benè prorsus, benè. Sed quónam istud tam benè? Veterum sententia frequens fuisse videtur: Gallo vim omnia quæ deglutierit, conficiendi adesse. Propterea in Vespis Aristophanes,

Ἀλεκτρυόνος μ' ἔφασκε κοιλίαν ἔχειν.

Id est, galli me ventrem habere dictitabat. Id verò enarrantes grammatici: galli, inquiunt, calo-
F re ventris ferventissimo cuncta percoquunt. Quoniam verò Plinius scribit, Pergami omnibus annis spectaculum gallorum publicè edi solitum, ceu gladiatorum: sciendum est, id & Athenis factitari cœptum, ut auctor Ælianus est, à Themistocle superatis Persis. Adjicit & in sermone qui Anacharsis seu De gymnasiis inscribitur Lucianus, Coturnicum magno studio, non gallorum modò certamina ibidem spectari consuevisse. Severi quoque filios Herodianus scri-
G bit, diffidere solitos puerili primum certamine, edendis coturnicum pugnis, gallinaceorumque conflictibus. Proditur item memoriæ, Socratem Iphicrati duci animos adjecisse, quum ei præmonstrasset gallinaceos coràm Callia pennis ac rostro dimicantes. Quam utilitatem agnovit & Chrysippus in libro De justitia, dum Gallorum æmulatione injici nobis ad fortitudinem stimulos &

los & subjici calcaria prodidit. Jucundum verò A est, quod observatum hac parte non reticebimus: gallinaceis mox compugnaturis allium in cibis objici solitum, quo acrius decertarent. Ex quo facetissimè in veteri comœdia, ἐσκοροδισμένος, id est allio pastus, quod scorodon vocant, pro vehementi ac nimis in pugnam proclivi dicitur quandoque. Auctor verò idem Plinius est, Gallinaceos excitandis in opera mortalibus, rumpendoque somno, à natura genitos. Scrutantur tamen multi, cúrnam uni ferè animalium sit ante B lucem datum canere. Aliquot ejus rei afferri pro ingeniorum captu rationes solent. Nam ut hinc potissimum exordiamur, super ea lepidissima ex Luciano fabella affertur, quam & tralatam apposui. Fuit quandoque Alectryon juvenis, hoc est Gallus nomine, hic Marti usque adeo familiaris est factus, ut cum eo subinde comessaretur, foretque amorum illius conscius. Sicubi ergo ad Venerem itaret Mars, aderat comes Alectryon. Quia verò suspectum præcipuè habebat Solem, C ne rem conspicatus Vulcano renuntiaret, pro foribus excubare adolescentem jubebat, significaturum ubi comparuisset Sol. Fortè ita evenit, ut consopitus excubias proderet adolescens, fieretque speculatio cæca, ac superveniente clàm Sole, Mars Venusque complexi deprehenderentur, in utramque (quod dicitur) aurem Alectryonis fiducia decubantes. Factus verò certior Vulcanus, catenis prætenuibus utrumque mox illaqueat obretitque, quas ad eum usum diu antea erat D commolitus. Sed emissus denique è vinculis ejusmodi Mars, in Alectryonem prorsus fit commotior: nec prius ira deferbuit, quàm in ejus nominis avem deformarit malefidum custodem: atque ita, ut crista viseretur celsus, sicuti quum hominem ageret, galeam gestarat. Verum ex antiqui admissi memoria, ut se Deo expurgent, illatique damni formula, satisfaciant, hasce aves morem perpetuò servare, diu antè ut præcinant, ubi mox oriturum præsenserint solem, ne lux obrepat incautis. Sed enim, ut ab jocosis venia- E mus ad seria, scribit in Divinationibus M. Cicero, Democritum hisce fermè causam adortum explicare, cur ante lucem concinant galli. Depulso, inquit, & in omne corpus diviso ac modificato cibo, cantus edunt quiete satiati. Qui quidem, ut ait Ennius, silentio noctis favent faucibus, rursum cantu plausuque premunt alas. Sunt verò qui salacissimæ avitii ejus naturæ acceptum referri astruant oportere eventum ejusmodi. Nam F cantu significari Veneris appetentiam, inde est argumentum evidens, quod ante quàm usui Venerio sufficiant, conticescunt. Esse porrò in more avibus nonnullis, ut proclivitatem & lubentiam ad initium quodlibet præeant cantu, quum alibi comprobat Plinius, tum ubi ait, Perdices fœminas concipere supervolantium afflatu, sæpè voce tantum audita masculi. Contingere autem gallinaceis, quod ferè cæteris usu venire, compertum est, ut peracto cibo, refecto per quietem G corpore, ac inde maximè vegeto, libidinis titillentur pruritu. Intervulsus autem somnus, ac identidem repetitus, cantus frequentiæ causam facilè suggesserit. Lepidum porrò Aristophanis poetæ commentum est in fabula, cui titulus ὄρνιθες, Gallum quandoque imperasse Persarum gentibus, quo argumento etiam Persica dicatur avis. Atque eo item nomine cyrbasiam & tiaram gestitet rectam, quod regibus tantum licebat, Clitarcho tradente. Adeò verò præpotens, ac formidolosum fuisse illud imperium, ut nunc quoque avibus id genus diluculo præcinentibus, prosiliant ad opera omnes, ceu mulctam veriti. Persarum denique rex Artaxerxes Cyri junioris percussori, ex Caria, virtutis præmium contribuit, uti in prima acie gallum aureum in hastæ gestaret apice. Nam Caras omnes Persæ ἀλεκτρυόνας dicunt, id est gallos, διὰ τοὺς λόφους, quos in galeis surrectos habent. Dicuntur item gallinacei Medicæ aves, à Medis, etiam si in L[a]tinis literis Medicum, de procuratore pronuntiari animadvertimus, à verbo μήδομαι, curo. Est huic avi, quod equidem relatu dignum censui, amoris intellectus, & quod miremur, in hominem. Auctor quippe Nicander est: Secundum, qui pincerna regius fuit in Bithynia, à Gallo amatum eximiè cui nomen foret Centaurus. Quanquam alibi etiam ab ansere puerum amatum prodit Clearchus in Eroticorum primo. Nomen pueri Theophrastus non tacuit, Amphilochum appellatum tradens, ac genere Olenium. In Leucadia virginem eatenus adamavit pavo, ut ea functa humanis, commoreretur. In arce porrò Eleorum Pallados galeæ insidet gallus, ex pugnacis (opinor) naturæ argumento. Sed, inquit Pausanias, Minervæ sacram arbitrari, quam ἐργάνην vocant, possumus avem hanc. Coccyssare, id est κοκκύζειν, verbum habent Græci fictitium ex gallinacei voce, ac coccygis. Est autem eo nomine avis accipitri persimilis, timida adeò, ut reliquarum compavescat commercium. Sed Romani, inquit Lycophronis interpres, cucum nuncupant. Apud Senecam extat proverbium, gallum in suo sterquilinio plurimum posse. Sed & coccygis cantus dicitur, de iis qui eadem ingerunt semper. Gigleria nuncupant veteres Gallinarum intestina, rebus aliis permixtim incocta. Porrò mentum vocant, quæ Gallinarum rostris adjacet, carnem. In theriacæ tatione gallum sylvestrem nominat Galenus: id interpretatus Avicenna fasianum marem eo nomine intelligendum prodit.

An sit in verbis omnino vis ulla: curque in sacris plerunque barbaris uterentur vocibus. Interim de Ephesiis literis.

CAP. XIV.

QUæstio diu agitata veteribus est, Insitne vis aliqua verbis, certa quadam enuntiatis formula. Equidem Christianæ veritatis cultor, qui possit inficiari? quando princeps ille rerum ac summi patris filius, ex vero Deus verus præfatione sacerdotis brevissima sevocetur eliciatúrve à cælesti sede? Cui simile quiddam & priscorum vana superstitio aut habuit aut credidit: quando & Tullum Hostilium Pisonis tradidere monumenta, ex Numæ libris, eodem operatum sacro, Jovem elicere cælo, quem & inde Elicium vocabant, quod in Fastis cecinit poeta nobilis, conatum, quum parum ex formula quæ-

dam obiisset, de cælo ictum, atque cum domo deflagrasse. An non & Olenum Calenum vatem, fortunam Romani imperii astuta interrogatione depeculari adortum, frequens prodit historia. Porrò an non scimus, verbis aliis impetrantem, aliis depulsorem, aliis verò commendantem solitum precationem peragere? Quin & veteri ritu, ne quid verborum prætereiretur, aut præposterè enuntiaretur, consuevisse de scripto præire aliquem. Cur verò, inquit Plinius, primum anni incipientis diem lætis precationibus invicem faustum ominamur? Cur publicis lustris etiam nomina victimas ducentium prospera eligimus? Cur & fascinationibus adoratione peculiari occurrimus? In duodecim tabulis, nónne excantatas legimus fruges, & mali carminis imitationes? Non pauci & serpentes recantari posse, putant, contrahique Marsorum cantu etiam in nocturna quiete. Ægyptios irridet Galenus sexto Simplicis medicinæ, qui fascinandi rationes consectarentur, ac in vellendis è terra herbis aut radicibus etiam adjurationes adhiberent, istiusmodi omnia vanitatem plus satis resipere opinatus. Ephesiæ literæ celebrantur Græcorum plerisque, & Anaxilas apud Athenæum scribit quendam in consutis scytariis, id est minutis coriis Ephesias habuisse literas, scitè afformatas, His promitti videbatur felicitas. Sunt qui sacras putent ac sanctas: alii verò magicas. Erant autem hæ: asci, catasci, æx, damnameneus, æsion, id est tenebræ. lumen. ipse. sol. verum. Et hæ quidem veteres censebantur, ab impostoribus verò appositas & alias. Sed, utcunque, judicet de his vita. Illud utique mirari me plurimum, fateor, contexi etiamnum tempestate nostra ab id genus maleficis excantamina quædam verbis prorsum ignorabilibus. Constansque opinio est, efficacissimum esse modum eum, nec demutare ullo pacto esse fas. Quæsitum hoc olim quoque & à doctissimo Porphyrio; quid ita uterentur sacerdotes plerunque nil significantibus nominibus. Quæstioni, ut quæ adversus Gentiles scribit beatus Thomas, nunc omittam, nititur occurrere Jamblicus inter Academicos cognomento divinus, astruens nomina ejusmodi nobis prorsum incognita inscitáque, habere tamen apud Deos notiones suas. Nam & quorundam significata nos esse assequutos, divinitus intellectu eorum insinuato. Esse nihilominus modùm in eis significandi ineffabilem. Si verò quæritur, cur inter divinorum nomina, cæteris barbara anteponebantur, illa affertur ratio, quia sacratarum Gentium, velut Ægyptiorum Assyriorumque totum dii sermonem approbaverunt, tanquam sacris maximè congruentem. Propterea, inquit, communes dictiones modósque loquendi arbitramur cognatæ ad Deos dictioni orationique adhibendos, præsertim quia antiquior primusque extitit modus hic loquendi. Et quoniam prima nomina divinitus acceperunt, dum ea cum propria lingua miscerent, tanquam cum familiari consentaneaque illis voce contemperantes, ita nobis servanda perpetuo tradiderunt. Adjicit porro, non eandem prorsus mentem servare nomina in aliam tralata linguam: sed esse singulis gentibus propria quædam, quæ aliis vocibus significari nequeant. Quòd si maximè interpretari possint, non tamen eandem permutata serva-

A re potentiam. Habere insuper nomina barbara multam emphasin, id est insinuationis demonstrationisque efficaciam: habere & concisam brevitatem, minimum verò ambiguitatis & varietatis multitudinisque verborum. Propterque omnia hæc, superis congruere maximè. Denique concludens, ritus adorationis antiquos conservandos esse ait intactos: siquidem eorum demutationem fuisse causam, cur debilitarentur vota: quando Græci natura rerum novarum avi- B di & præcipites, instárque navis saburra carentis, nil habentes obfirmatum ac stabile, non custodissent ab aliis accepta, sed deluxassent subinde, ac multa demutassent. Barbaros verò, ut sunt moribus graves ac firmi, in eisdem perdurare sermonibus inconcussos, proindeque esse diis amicos & gratas offerre orationes, quas nulli unquam ratione quapiam permutare sit fas. Cæterum, ut alia desint, an non pestilentibus verbis subversa mens, quantumvis sancta, sæpè defla- C grat? Certè venenatas execratus confabulationes Apostolus de seculari (ut inquit Hieronymus) ecclesiasticum fecit Menandri versiculum,

Φθείρουσιν ἤθη χρῆσθ' ὁμιλίαι κακαί

Id est, corrumpunt mores bonos confabulationes pessimæ. Sed quia jambici metrum non implet Latina tralatio, sunt qui ita jure Romano donent.

Mores bonos colloquia corrumpunt mala.

D

Æthiopum nigredinis & vibrati capilli ratio. Interibi quid sit, resolvi in terram & aquam. Bostrychi crines qui. Item de pedibus, unguibus, dentibus, semine Æthiopum. Refellitur Herodoti opinio. Tauri Æthiopici, qui dicuntur rhinocerotes. Aphrotide cur. Æthiopion regio. Diana Æthiopia unde. Rhinoceros quando primum Romæ. Lucani locus declaratur, Æthiopumque solum quod non premeretur ab ulla, & cætera. E

CAP. XV.

Æthiopum nigritiem omnino exustioni & superficiali calori, qui non in corde resideat, sed in extremis supernataret, Alexander putat ascribendam. Cui rei argumento illud esse: populos eos quum æstuosissima incolant, timidos item esse ac effœminatos. Scythas verò qui F in gelidissima sunt regione, albos esse & animosos. Quod ipsum etiam Gallis ferè usu venit, quibus in corde ac jecore naturalis subsistit calor ac nidulatur, nec ad extima se magnopere promit: indicio est cutis candor. Inde fermè provenit eventus quoque is, ut febricula infervescens Æthiops plurimum commoriatur, quòd insito ardore, & consequenti siccitate contingere, exploratissimum est. Fit nanque in eis ὥσπερ ἀναστοιχείωσις, id est velut reelementatio, ut interim ita G dicere permittamur. Et humectum quod in eis perexiguum est, absumptum ac exhaustum, reliqua item ad exitum perducit elementa. Calidum quippe alimenti fugit inopia, caliditatis profligatione cooritur frigiditas, adoritur siccitas, & crassatur humiditatis ejectione, quo nomine extincta corpora sicca evadunt & frigida. Ex

quo &

quo & literarum parens Homerus, quum sciret, duo quidem elementa diffugere, ὡς λεπτομερῆ καὶ κουφότατα, hoc est ut tenuium partium ac levissima, duo autem in extinctis corporibus reliqua fieri, non absurde, inquit,

Ἀλλ' ὑμεῖς μὲν πάντες ὕδωρ καὶ γαῖα γένοισθε.

hoc est, verum quilibet è vobis aqua terráque fiat, siccitatem & frigiditatem dicens. Aurelius verò Macrobius Naturalium primo, A terra (inquit) usque ad aquam spatium necessitas à physicis dicitur, quia vincire ac solidare creditur, quod est in corporibus lutulentum. Vnde inquit Homericus censor, quum Græcis imprecaretur: Vos omnes, inquit, in terram & aquam resoluamini. in id dicens, quod est in natura humana turbidum, quo facta est homini prima concretio. At Plutarchus in libro De Homeri vita: Xenophanes, inquit, Colophonius aquam prodidit, ac terram prima esse rerum principia, id (opinor) ex illo Homerico trahens, Resoluamini in terram & aquam. Significat enim resolutionem in elementa, ex quibus constant universa. Homerico utitur testimonio Hippocrates quoque, quum ait, συνίσταται γὰρ ζώων ἡ φύσις ἀπὸ τούτων τῶν εἰρημένων, καὶ τελευτᾷ κατὰ τὰ εἰρημένα ἐς τὸ αὐτό, ὅθεν περ συνέστηκεν ἕκαστον, ἐνταῦθα καὶ ἀπεχώρησεν. ἀλλὰ καὶ Ὅμηρος ἔφη,

ἀλλ' ὑμεῖς μὲν πάντες ὕδωρ καὶ γαῖα γένοισθε.

Meminit in Medicinæ εἰσαγωγῇ Galenus quoque, docens constare hominem non ex elementis ipsis, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀναλόγων αὐτοῖς. Cæterum, ne ab Æthiopibus abeamus longius, eadem caloris vis efficere prorsus videtur, ut Æthiopum vibratus sit crinis (sic enim appello, cui contrarius sit demissus, ex Plinio Cæcilio: aut cedens) Scytharum verò, ac omnino in Septentrionalia reclinantium, promissus. Nam arefactus capillus reflectitur atque incurvatur, sicut & alia. Etenim primo Canonis Avicenna, Fervidæ (inquit) habitationis loca, capillos nigrore inficiunt, ob vehementem vaporum fumidæ naturæ adustionem, ex quibus progigni capillos constat. Vibrari autem contingit eo planè modo, quo & ustulata coria. Porrò & feruoris siccitatisque redundantia imbecilior fit percoquendi cibi facultas: abundanti verò facta resolutione, humectationis quoque facultate detrita, præmaturum contingere senium, necesse est. Quippe consenescere anno trigesimo Æthiopum gentes, liquet, quas & meticulosas scimus ex numerosa spirituum resolutione. Verum, ut ex quinto De animalium generatione consequimur, & ex Galeno Constitutionum vel craseon secundo: Capillorum crispitudo evenire plurimum ratione duplici videtur: altera est quam exposuimus, caloris vi ac siccitatis: altera est de meatuum tortuositate, per quos egrediuntur: ut enim hi dispositi sunt, ita & capilli emergentes afficiuntur. Contingit hoc quandoque ex vaporis item debilitate, ac cutis duritie. nam erumpens capillus adeo tenuis est, ut se minus valens tolerare corrugetur contrahatúrque: quod filo contingit, si vi per actum transeat. Sed vibratio hæc haud sanè decora est. Verum caloris ratio eadem efficere item creditur, ut Ægyptii, Æthiopésque blæsis sint pedibus. Nam quemadmodum ligna, ita etiam corpora animantium depravari à calore so-

A lent: quod in capillis probavimus. Crispitudo verò veluti pilorum blæsitas est. Hîc obiter adnotandum ex cælestium rerum peritis, Venerem genituræ dominam corpora producere longa, candida, spissis capillis, aut molliter flexis, vel gradata pulchritudinis venustate compositis, crispis quoque aut crinibus bostrychis comata. Sic verò fœmineam dicunt cæsariem Græcorum scientissimi. A quibus ἰθύτριχες vocantur, qui sunt capillitio demisso: nam οὐλότατον τρίχωμα nuncupant Herodotus, præcipuè vibratum capillitium. B Porrò unum videtur mirum, quum sint (ut videmus) nigerrimi Æthiopes, & compares habeant ungues, cúrnam eorundem dentes non candidi modò sint, sed quàm cæterorum candidiores? At si acrius intueamur, nulla prorsus admiratio sit reliqua. ungues etenim nigricant, quia cutis etiam nigra est, & ex cute ungues proveniunt, hoc est ex nutrimenti superfluo, terrestri, delato exterius ad cutem, unde denigrantur quidem: sicuti nutrimentum carnis & vapor nigricat, ad C cutem foras attractus, caliditate solis adurente. Nec tamen inde credendum, superfluitates omnes ejusmodi in hominibus esse nigras. Quod falso de genitali semine Indorum & Æthiopum adcredidisse Herodotus historia tertia videtur. Semen enim omnium album est, spiritus admixtione, ut docuit scienter Aristoteles. Nam genitura, spuma est: spuma autem alba est. Quod nec antiquos homines latuisse videtur: namque deam quæ rei Veneriæ præest, ab ea ipsa facultate Aphro- D tiden nominarunt. Dentes verò ideo candent, quia albescere illa solent, quibus vis solis humorem detrahit, dummodo nihil inficiatur. Exhalat enim redundans humor, congregatur verò & condensatur purius humidum. Quo modo ceram albescere cernimus. Cutem verò superinficit calor ex adustione humidi ad ipsam attracti, nec evaporantis, atque ab exhalatione alterius impuri. Dentes minimè: sed totus eorum humor in vaporem à calore convertitur, atque ex- E halatur: quod fit item in ossibus defossis. Hæc enim ratione eadem albiora sunt. Porrò, ut locum hunc cludamus quandoque, sciendum, quia de Æthiopibus mentio est, Æthiopion item dici Lydiæ regionem quandam, à qua Dianam volunt Æthiopiam appellari: vel, quòd quum apud Æthiopas ageret, eam Apollo abduxit. Alii verò, παρὰ τὸ αἴθειν deflecti putant: eandem putantes, quæ & luna: ut Callimachus. Aut quia sit Hecate, quam semper facibus esse instructam, F creditum est, & Eratosthenes prodit. Illud fuerit velut corollarium, quod in Bœotiis rebus se vidisse Pausanias monumentis prodidit: tauros Æthiopicos, ab eventu nuncupatos ῥινοκέρως, id est rhinocerotas, in summa nare singulos cornu habere, sed & super id alterum, haud sanè magnum: in capite verò, ne initio quidem ullum omnino comparere. Sunt qui eodem nomine in Æthiopia proprii generis aves intelligant. Festus, Æ- G gyptios boves. Narem certè ῥῖνα dicunt Græci. Rhinon verò pellem nuncupant, & scutum. Rhineæ, sunt nigriores caricæ. Hippopotamum & rhinocerota primum visos Romæ, scribit Dion, Augusto de Cleopatra triumphante: etiam si Pompeii ludis factum id Plinius tradat. Est autem, inquit Dion, elephanti similis rhino-

ceros, cornu in nare habens, unde sit nomen. A Rhinobolos inveni pro ventis positos. Rhinen vocant auro fundendo aptum instrumentum, unde ῥίνην τεχνικὴν χρυσοῦν legimus quandoque. Cæterum in mentione hac non differamus Lucani ex libro tertio locum, ubi ita canit:

Æthiopúmque solum, quod non premeretur ab ulla
Signiferi regione poli, nisi poplite lapso,
Vltima curuati procederet ungula tauri.

B Id verò exponens auctor Sphæræ, zodiacum in signa distribuit cardinalia, & regiones. Cardinalia intelligit, in quibus contingant articuli temporum, æquinoctii utriusque & solstitiorum, arietem, libram, cancrum, capricornum. Regionum nomen habere alia. Cæterum, quoniam commentitia est distinctio hæc, nec ullius veterum roborata testimonio, facilè rejici ab eruditis potest, ac debet. Ipse Agisimbas intelligo, aut C ejusmodi alios ultra æquinoctialem constitutos. Proinde nec subesse zodiaci septentrionalibus signis, ni taurinus pes ultra æquinoctialem protensus viseretur: quod in libris Compositionis magnæ indicat perspicuè Ptolemæus. Quin cernitur inibi stella, ad tauri pertinens pedem. Sunt qui id astruant item, veteribus consuetum, septentrionalia modò signa expendere ac observare.

D *Allegoricè quæpiam de Atlante, ac filiabus, ex Græco penu percepta. Hyades. Pleiades. Maia, seu Maa, id est μαῖα, quam variè usurpetur a Græcis auctoribus. Atla quid.*

Cap. XVI.

Legebamus nuper interpretamenta quædam in Hesiodum, à Joanne grammatico non o- E mnino inscitè aut absque genio concinnata. Ex iis paucula hæc, propter eos qui poetis acrius invigilant, & unam inde sibi apposcunt palmam, præcerpsimus. Atlas (inquit) axis est, hemisphærium utrunque dividuum faciens, dispescensque: quod supra terram, quódque infra est. Japetum verò patrem cælestem intelligimus motum. Quippe initiis rerum corpore hoc & mundana mole confusanea, partium ordine indiscreto, aërem contigit motum sortiri celeriorem, F atque ita hemisphærium utrunque disparari, & omnino in artus digeri. Atlantis filias celebrant poetæ Pleiadas Hyadásque & astra item reliqua, quod post molis universæ digestionem secretionémque cœperint astra visitationem facere. Columnas verò continere memoratur Atlas idem,

Αἳ γαῖάν τε καὶ οὐρανὸν ἀμφὶς ἔχουσιν.

Has non ferè esse aliud interpretamur, quàm polum utrunque, Boreum, Notiúmque. Sunt qui G scribant, eidem filias fuisse duodecim, & filium Hyantem, quem in Libya peremerit serpens. Proinde quinque ex sororibus fletu ac mœrore contabuisse, quas mox in astra transtulerit Jupiter, quæ sint & dicantur Hyades, quarum legantur apud Hesiodum nomina: Phæole, Coronis, Cleia, Phæa, Eudora.

Νύμφαις αἳ ὑάδες καλέουσι φῦλ' ἀνθρώπων.

Proclus verò Diadochus in eundem Hesiodi locum, septem tradit Atlantis filias Pleiadas: Celæno, Steropen, Meropen, Electram (quam & ab sparsis crinibus Cometen nuncupant, etiam si Mariæ hoc contribuit Arati interpres) Alcyonen, Mæam, Taygetam. Cæterum, non esse has aliud intelligit quàm δυνάμεις ἀγγελικὰς τῶν ἑπτὰ σφαιρῶν, id est angelicas septem sphærarum vires: & Celæno quidem Saturniæ sphæræ, Steropen Jovis, Meropen Martis, Electram Solaris, Alcyonen Veneris, Mæam sive Maiam Mercurii, Taygetem Lunæ. Illud operæ levioris hic planè adjecero, μαῖαν Græcis nunc patris matrisque matrem signare, qua voce, ut patria passim utantur Patavini, pro amita: nunc etiam nutricem, ac eam quæ medelæ causa parientibus assistit, quæque umbilicum præcidit, quam ὀμφαλητόμον etiam nuncupant. Est & προσφώνησις πρὸς πρεσβύτην τιμητική, id est honesta adversus ætate grandiorem alloquutio. Apud Aristotelem quarto De animalium historiis, Cancrorum maximi dicuntur mææ, hoc est maiæ: ut Theodoro etiam placet. Atla verò in cæli ratione ad Atlantem attinent nihil. Quæ autem ea sint, ex Marci Manilii Astronomicon tertio, amplius inspicienti liquere potest: sic enim scribit,

Et quoniam toto digestos orbe labores,
Nomináque in numerum, virésque exegimus omneis,

Et alibi:

Atla vocant Graij.
Fortunæ perquire locum per sydera cuncta,
Quæ primò pars est numerosis dicta sub Atlis.

Qui dicantur super chœnice sedere, ex Pythagora symbolo. Quid chœnix, chœnicides: Chœnicometra. Tetrametrum. Hemyhectus. Tomentum. Gnaphalode. Plemna. Chnoa. Pleme. Syringes. Pleon. Tormata. Enalata. Hamaxedonia. Declarantur item Pythagorica quæpiam. Interibi de sole invisibili ex Platone, necnon de patre ac filio, & mundi anima. Idearum ratio. Chenisci Aries Phryxi. Taurus Europæ. Crij ac Tragi navigia.

Cap. XVII.

Pythagoram illum sapientissimum, ob idque præcipuè tanto dignum nomine, quòd eo se indignum perpetuò existimarit, multa & præclara reliquisse præcepta, legimus: sed symbolicè admodum, & opertè. Reliqua nunc ad discussionem non revoco. Quæ ad præsens negotium faciunt, adducentur ad partes, præsertim quæ in aliorum commentariis non rebulliunt. Nec quenquam hoc nomine incessimus, quod inhumanum est: quando & M. Tullius primæ adeo inter Latinos notæ, Serapionis partem vix millesimam assequutum se, non erubescit fateri: & id ad Atticum scribens. Adagium nobile est in eos, qui parum secundum hominem vivunt, plurimúmque obbrutescunt, bonúmque si non in plantas quoque abeant, super chœnice sedent. Est verò chœnix, ut hoc explicetur primum, quantum quis uno die queat absumere, id est ἡμερήσιος τροφή, uti exponit Suidas, & mensuræ item

item nomen, ita Syris nuncupatum, uti opinatur Palladius. Porro vero id vocabulum & apud Herodotum libro sexto. Regibus, inquit, Spartæ ad cœnam non [illegible] mittuntur binæ chœnices farinæ, & vini singulæ cotylæ: præsentibus dupla dantur omnia. Lectum in Athenæi monumentis est, Corinthios eo felicitatis provectos, ut servorum myriadas sex & quadraginta possederint, ex quo Pythiam arbitrantur chœnicometras appellasse eos. In Plutarchi Sympoliacis, homochœnicas positos invenio, pro iis qui eadem accumbunt mensa. Grammatici medimnum, quod (Suida interprete) sex capit modios, chœnicas octo & quadraginta continere scribunt: cujus numeri sexta pars octo habet, cujus dimidium, id est quatuor, dicitur tetrameticon, & hemiectus, id est sextæ partis dimidium. Sunt & in rota chœnicides, quas plemnas item vocant, id est me[illegible]. At libro duodecimo Strabo cavitates quasdam ad Sinopen [illegible]osas chœnicidas dici prodit. Syringas quoque, id est foramina, quibus axi inferuntur plemma, invenio chœnicas etiam dici, velut monstrat Sophocles. quanquam & axis ipsius [illegible] pars, dicitur quoque [illegible]. Apud cujus interpretes in Helectra etiam comperi, chœnicas appellari ἵππικα φρυάγματα, id est equinos fremitus, aut φρυάγματα ἐκ πνεύματος. Dicuntur vero plemnæ, id est πλήμναι, quoniam ab axe impleantur. Plemas vero undas accipiunt, in Oceano præcipuè: unde et plemyra, id est [illegible]. Nam apud Athenæum est plemochoe figlini species. Pleon vero, id est [illegible], dicitur [illegible], de Pleiadum nomine per quandam exochen, ut scribit Theon. Nec [illegible] reticuero, quoniam ex [illegible] hoc genus studiorum [illegible] spondet animus, plemnam rotæ vocari quoque tormam. Suam habent & Cretenses tormam: cui qui præficitur, tormaches nuncupatur. Pausanias eruditè verbum inde consignavit ἐκτορμεῖν, quo significatur excursus præter id quod deceat. Tomentum vero est, quo [illegible] culcitræ. gnaphalon vocant Græci: ex quo & γναφαλώδη, velut tomentitia dicuntur, quæ mollia sunt, ac ad usum eum accommoda. Cucurbitæ quin etiam interior pars semen continens, candoris ratione cum mollicie [illegible] γναφαλώδης. Postremo, qui rotam prohibent exire claviculi, vocantur enalata, id est ἐνάλατα: quæ item hamaxedonia rectè vocitaris. Cnemas vero radios dicunt ab chœnicide pertingentes ad apsidas: unde & τροχὸς Græci vocant ἑξάκνημος, quibus radii insunt sex. Verum & in deorum curribus apud Homerum octacnemi dicuntur rotæ. Tetracnemon Ixionis rotam nuncupat Pindarus. Sed jam ad institutum revertamur: quid multi in hujus enarratione symboli, in medium contulerint, nec symboli planè venirent, recensere non vacat modò. Publica materia est, in eam præsentem ire, omnibus licet. Equidem, si extra quàm Plutarchus, tantus in literis literatus vir despicere potuerit, aut alius quivis, excogitare quippiam nefas omnino censeri nec debet, nec potest: profundius aliquid & à prioribus, etiam si illorum nominibus semper assurgimus, necdum perspectum, in eo tam involuto, tamque modo gryphi contexto symbolo latere contenderim. Id demum innotescet, si sensum alterum pro-

A duxerimus, quem viri de literis benemeriti ingenium solertissimum, & Platonicis initiatum sacris non improbavit. Præcipit ergo auctor clarissimus primo, ne super chœnicem sedeamus, eo nimirum nomine non utique cibaria, nec quid ejusmodi concipiens, sed rationalem animæ partem signans mysticè. Ea enim potentia, tanquam chœnice nunquam fallente, omnia metimur, judicamus, examinamus, mittimus in digitos. Propterea, ne ignavo ac torpenti
B otio & reliqua, ut ille ait, pigritie, cavendum insinuavit, tacitis velut ambagibus, præfigens philosophus, rationis actum renitentes amittamus etiam, sicuti Musonius dicebat. Quin dialectica exercitatione ac regula dirigimus assiduè, & excitemus. Præterea, inquit Pythagorasidem, ne adversus solem emungamus, aut inter sacrificandum unguem resecemus, innuens occultius, postquàm per moralem philosophiam
C superfluentium voluptatum illecebras resecuerimus, ac velut emunxerimus, & unguium præsegmina, tanquam acutas iræ prominentias & animorum aculeos excusserimus, mente sedata prorsùm ac depurata divinæ demum rei intendere, ut sic demum contemplationi nos ipsos addicamus mancipemusque, cujus pater ac dux meritò dicitur sol. Siquidem ante hunc (quem videmus) solem, Plato alterum in mundo cogitat invisibili, imaginem Dei patris primam verumque filium. Hoc, ne quis forte malè feriatus
D risu, & quidem Megarico per insolentiam excipiendum putet, ceu in hoc philosopho probabilia hæc non sint, de patre ac filio reconditè, ac divinitus in Epistola ad Hermiam Plato sic propemodum scribit: Utendum est nobis pacto & lege certa, testando Deum rerum omnium ducem præsentium & futurorum ac ducis & causæ patrem dominum. Qua in parte doctissimorum sententia est, Per omnium ducem, mundi animam intelligi: quæ, quia sit
E motus principium, per triplicem temporum gradum omnia explicet. Vbi vero patrem dicit, & dominum, summum Deum, ipsumque bonum significari. Mediam vero inter hæc divinam mentem inseri, quoniam ita repetat, ducis, & subnectat etiam causæ. Nam apud Platonem sæpe regis nomine ipsum indicatur bonum: causæ vero appellatione, mens: ducis denique, anima. Et quoniam causa mentem signet, ideo astruunt Platonici, intellectum ipsius
F boni filium mundi architectum proximum extitisse. Proinde in Epinomide Plato: Divinissimum verbum mundum visibilem exornavit. Sed & Platonicus Philon in libro De causis: Conandum, inquit, est in primis ad ipsum ens, id est de quo dicitur, Ego sum qui sum, ascendere: aut saltem ad ipsius imaginem, sacratissimamque rationem, verbumque primogenitum. Porro per ejusmodi rationem atque ver-
G bum fieri omnia, secundum Heraclitum & Platonem, Amelius item Platonicus asserit. Quanquam alogii hæretici verbum negant esse Deum, spreto Joannis Apostoli Evangelio, & Apocalypsi. Initis verò monitos omnes velim, Platonicorum nonnullos Dei patris filium Deum, per substantiam à patre, quod Arriani faciunt, secernere. Sed enim Jamblichus Ægyptiorum ad-

vocat mysteria, in quibus patris & filii ra[illegible] constituuntur diversa, sed eadem conceditur substantia. Extat & Mercurii mysterium nobile. [illegible] Deus & unus, prius pater est Dei, quem [illegible] in solitaria sui permanens [illegible]. Est autem exemplar sibi, qui nominatur sui [illegible] filius, & sui pater, atque [illegible] pater Deus vere bonus. Ille enim fons est idearum, à quo utique non per se sufficiens Deus se ipsum explicavit in lucem, propterea per se sufficiens [illegible], suique pater: est enim principium, Deus deorum, [illegible] ex uno, super essentiam omnem, principium[illegible] essentiae. Deum praeterea, qui omnipotens est & dicitur, in mente sibi inhaerente creandarum naturas rerum effingere ac pingit quodammodo, quae in corporibus istis sentiuntur, omnia. [illegible] caelorum globi, ac elementorum moles, omnium denique etiam animalium gignuntur formae, quas in divina conceptas mente Dei fomento esse ac dici ideas non ambigunt Platonici. Quin [illegible] Deum C Caelum [illegible] pronuntiarunt veteres: sic & Saturni formam, Saturnum Deum [illegible] ignis, Vulcanum: aeris, Jovem atque Junonem: ac modo eodem deinceps. Quod si quis nasutior ridendos arbitratur Platonis haeresin sequutos, sciat, Augustinum in libro octoginta trium quaestionum, non [illegible] ideas, ubi ait: Tanta vis in ideis constituitur, ut nisi his intellectis, sapiens esse nemo possit. Porro beatus Thomas quaestione decimaquinta, articulo primo: necessarium ait, D ideas in divina mente constituere, per quas intelligantur rerum aliarum formae, praeter ipsas existentes. Forma vero rei cujuspiam praeter ipsam existens ad duo pertinet, vel ut exemplar sit ejus, cujus creditur forma, veluti sit cognitionis principium, prout cognoscibilium formae in cognoscente dicuntur. Quod autem ad utrunque ideas constituere, videtur necessarium. In omnibus siquidem, quae non fortuito generantur, formam esse finem generationis, necesse est. E Neque enim agens ageret propter formam, nisi quatenus in ipso est formae similitudo. Quod bifariam contingit: quippe in agentibus quibusdam praeexistit forma rei faciendae ex naturali essentia, ut in iis quae per naturam agunt, veluti hominem generat homo. In quibusdam vero per intellectum, ut in his quae per eum agunt: nam domus similitudo in aedificatoris praeexistit mente, quae domus idea est. Quia igitur à Deo factus est mundus per agentem intellectum, in mente F divina formam esse oportet, ex cujus simulacro compactus sit mundus. Qua in re ideae constituuntur ratio. Quod autem in Divinis nominibus capite septimo Dionysius ait, Res à Deo non cognosci per ideas: intellige, extra se existentes. Qua ratione in Platonem invehitur per calumniam Aristoteles, ceu non in intellectu eas locarit, sed per se existentes enuntiarit. Quia vero de choenice dissertatum diu est, hic postremo bonarum literarum candidatos velim commonitos, G ne falli quis paulo inscitior possit: cheniscum ad choenicem pertinere nihil. Sic enim Graecè & scribitur & enuntiatur, χηνίσκος. Dicitur vero ea nomenclatura navigium, anseris imaginem praeferens in summo: quem vocant Graeci [illegible]. Qua ratione illum item Phryxi [illegible], id est arie-

A tem interpretantur [illegible] sicuti Europen [illegible] [illegible], apud Lycophronem, non [illegible], quam [illegible], id est [illegible] [illegible] navicula. [illegible] ipsa fuisse navigia [illegible], quae [illegible] Cretam ac Tyrum.

Quo sensu [illegible] apud Pythagoricos [illegible] obvoluta [illegible] debere. De Platonis [illegible], item [illegible] Dei annulo non [illegible]. Quomodo [illegible] septimo [illegible]. Imaginem principis [illegible].

Cap. XIIX.

SEd nos ad Pythagoram revocemus gradum, à [illegible] rerum incomparabili excellentia, quam in contemplatione cal[illegible] transversa, veluti [illegible]. Est ergo Pythagoreum symbolum aliud, [illegible] C luta habeto. In hoc vero, ut in reliquis, occultissimum latere aenigmaticum sensum, nemo est qui nesciat: sed quonam pacto è latebris & Heracliti antro sit evocandus, non serè est qui in literas prodiderit. Ego vero scientissimum [illegible] singulorum nomine inferiores animae vires intellexisse, contenderim: quoniam [illegible] veluti in arce constitutae [illegible] quadam imagine: quod [illegible] servari debere praecipitur, quoniam [illegible] ac [illegible] po- D [illegible] comprimenda ita est ac retundenda penitus, ne disjecta prosiliens quae advenit [illegible] tanquam principiis [illegible], consumat. Vel [illegible] non ita longius abeunte, [illegible] nomine corporis [illegible] [illegible] concupiscendum [illegible] utens hoc est ad rationem pollentem [illegible] que capta [illegible] ita affici [illegible] de corpore non [illegible], dum [illegible], [illegible] E [illegible] Quod [illegible] anima ad hunc affecta [illegible] dolet, [illegible] corporis vincula tamdiu, quod fecisse P[illegible] Porphyrius [illegible] adeo ut imaginem [illegible] effingi velle [illegible], aut [illegible] pateretur. Ad quod ipsum symboli [illegible] spectare, prudentiores probari facile [illegible]. Ita enim habet Stramenta [illegible] surgens [illegible], figuramque confunde. Porro quid aliud per mo[illegible] [illegible] mediocritum [illegible] corpo- F risque extremus affectu? Quid per pec[illegible] compotem [illegible] aliud perquirimus, quam ut [illegible] abducamur longius? Propterea totum hoc philosophandi genus esse mortis meditationem, [illegible] praedicavit Plato [illegible] est ab Aurelio Augustino adnotatum, [illegible] M. Tullio non est oblitus H[illegible] ipsum denique [illegible] [illegible] theologiae auctorem eminentissimum [illegible] esse arbitror, quum esse [illegible] G tur, ac [illegible] corpus [illegible], rursumque latius [illegible], ac [illegible] o- [illegible] superna repetere. Quod si [illegible] id quoque ex [illegible], Dei figuram ne [illegible] pas annulo? Quod [illegible] si [illegible] interpreter, quoniam [illegible] nare didicimus: non esse animam [illegible] Dei est, ex Platonis [illegible], me [illegible] cor-

pus,

pus, quo planè, uti annulo gemma, animæ vis contineri videtur, nec mancipandam sensibus. Illud verò ex historia nos minimè fallit, quandoque capitalem admisisse fraudem, qui principis imaginem nummo vel annulo insculptam, latrinæ, aut lupanari, vel etiam obscœnis, ut enotatum à Seneca est, intulisset. Ad quod si Pythagoricum id respectare, contenderis, nimirum in prætenuem labantémque reclinabis parietem: & personam tibi induces, faciem minime.

Delphorum civitatem dici Pytho. Pythium quàm multis habeatur locis. Pytheum quid, & qui Pythii. Xenophon restituitur, & declaratur. Quintilianus. Salpistica crumata. Odontismus. Epinicia. De pythico nomo & agone plura. Item de Pythone, quem vocant Delphinem. Delphicum oraculum fuisse prius Terræ, ac Neptuni. Hexametrum qui cecinerit primus. Item plusculа ad oraculum Delphicum pertinentia. Apollinis cognomina aliquot. Cur homo dicatur phos. Phodes quid. Cognitionis esse innatam nobis cupiditatem. Melanthusa. Thyia, unde thyades. Castalia cur. Delphi cur. Cerdous. Ptea. Ptous.

CAP. XIX.

PYtho, ut pristina item respectemus interpellata præsepia, civitas erat in Phocide, cujus incolæ dicerentur Delphi: unde est, πυθοῖ ἐν ἠγαθέῃ. Fuit & in Creta Pythium, in Gortynæ meditullio, cujus incolæ dicti Pythies, ubi & Apollinis visebatur templum. Erat & suum Macedonibus Pythium, ubi & Pythia fiebant. Porrò Pythium prope Astacenum sinum, unde Pythiani dicti, & Pythiana pocula. Pytheum verò dicebatur oraculi locus. Pythium quoque & Delium aræ dicebantur, vel templa Pythio Apollini aut Delio dicata, quod ex Livio liquet. Nam Spartæ Pythios invenio nuncupatos, qui Delphos ad consultanda oracula mittebantur, qui item publicè cum regibus pascebantur. De iis apud Xenophontem mentio est, sed perobscura in libro De Lacedæmoniorum republica, dictione quoque mendosa in Latina tralatione. Quin & Athenis erant Pythii & Deliastæ, ut scribit Philochorus apud Sophoclem interpretem in Oedipo coloneo. Sed & libro primo Quintilianus in etymologiæ rationibus quæri ait: unde Bruti, Publicolæ, Pythii: quem locum ignorare se interpretes fatentur: quum tamen historia sexta meminerit Herodotus quoque. Non negligendum verò illud: fuisse item Pythicum nomen auleticum, cujus partes quinque ex ratione expugnati ab Apolline draconis, pera, cataceleusmus, jambicum, spondeum, catachoreusis. Pera quidem, id est πεῖρα, Dei consilium habet, essetne dignus congruénsve certamini locus. In cataceleusmo draconem provocat. In Iambico pugnat, in quo & inflantur tubæ, quæ salpistica vocant crumata: dicitur & odontismus, id est dentium arietatio, & fremitus, quod draco faciebat, quum sagittis impeteretur. Spondeum verò victoriam significat. In catachoreusi epinicia, id est celebritas ex comparata victoria ab Apolline continetur. Sunt qui aliter distinguant, & Anacrusin volunt esse certaminis præludium. Amperam verò primum certandi periculum. Cataceleusmum, certamen ipsum. Iambum autem & dactylum pæana, qui ejusmodi efficiatur rhythmis victoriæ gratia. E quibus alter hymnorum sit proprius, jambus autem obliquiorum. Syringes verò belluæ deficientis languorem imitantur, efficiúntque. Traditur illud quoque, pythium carmen pro heroico dici, quoniam sit ab Apolline oraculis celebratum. vel quod pythone confecto, territi accolæ texuerint hexametrum primi. Invenimus qui scribant, violentum fuisse hominem pythonem, Draconis cognomento, qui dum sagittis debellaretur, inter adhortandum proclamasse Apollinem ferunt, vel Latonam, ut Macrobio placet, ἰὲ παιάν, id est immitte feriendo, unde inoleverit mos, ut conserturi aciem sic pæanis celebrationem clamitent. Sed & Apollo Atheniensibus opem Dei adversus Amazonas implorantibus, verbis iisdem invocari semet auxiliatorem, hortarique præcepit. Illud non omiserim: Delphinem nuncupari ab Apollonio libro Argonauticon secundo, draconem ab Apolline confectum. Cujus etiam versiculos apposui.

Ὥς ποτε πετραίῃ ὑπὸ δειράδι Παρνησσοῖο
Δελφύνην τόξοισι πελώριον ἐξενάριξεν.

Id ipsum verò interpres item comprobavit, additque à quibusdam masculino genere pronuntiari, ab aliis fœminino, quod (inquit) melius est. Sic verò appellat in Periegesi Dionysius Apher: id quod plerisque negotium facessit. Quod autem Delphines vocaretur, qui Delphicum custodiebat oraculum, Leandrus dixit, & Callimachus. Sciendum autem: Pythicum agona, grassantibus in adeuntes Cirrhæis, labefactatum, fuisse ab Thessalo reparatum Eurylocho, quem Achillem dicunt juniorem, ut scribit Euphorion. Fuit quoque agon hic initio χρηματίτης, veluti pecuniarium dicas, quoniam vincentibus, ea fuit merces proposita: mox autem Stephanites, nexis lauro corollis, ex Thessalicis Tempe tralata ab pubescente puero: quod ob dracontoctoniam in Creta apud Chrysothemidem Apollo expiatus, Thessaliam ingressus illinc secum arborem pertulisset. De loco autem videntur nuncupari Pythia, cui nomen πυθώ, vel ab oracula scitantibus, quod dicunt πυνθάνεσθαι, vel quod inibi computruerit Python. Nam πύθεσθαι ipsum id indicat planè; Homerus,

Αὐτοῦ κ' ὀστέα πύθεται ὄμβρῳ.

Dicebatur tamen prius Nape, mox & Petressa, item Crissa, demum Pytho. Scitu non indignum & illud: sicuti Olympiada dicimus vigesimam aut trigesimam, ita & Pythiada usurpari ab eruditis consuesse: sed & Nemeada eodem modo. In hac verò Delphici oraculi mentione adnotandum vehementer: proditum veteribus, oraculum id fuisse γῆς, id est terræ, ac Daphnida promantin, id est prædivinatricem, quæ nympharum una fuerit prope incolentium. Sed enim apud Græcos olim circumlata sunt carmina, quibus fuit titulus Eumolpia. Musæi credebatur opus. In eo traditum, auctor Pausanias est, Neptuno ac Terræ oraculum fuisse commune: ac terram quidem per se dedisse responsa, Neptuno ad id subservisse Pyrcona, id est πύρκοον. Sic

Sic enim habet carmen,

Αὐτίκα δ' ἐχθονίας σφῶν δ' ἐπιπνυτὸν φάτι μῦθον
Σὺν δ' ἄρ τε πύρκων ἀμφίπολος κλυτῷ ἐννοσιγαίῳ.

Insequentibus porrò annis Themidi oraculum esse datum, ferunt. A qua mox dono acceperit Apollo, Calauria Neptuno vicissim tradita. Quin & constans tenet fama, Promantin fuisse principem Apollini Phemonoen, quæ hexametrum quoque cecinerit prima. Cæterùm Bœo, id est Βοιώ, indigena mulier, hymnum quæ apud Delphos concinnavit, ab hyperboreis esse constitutum cecinit oraculum: ex quibus ὠλῆνα, id est Olena vaticinatum esse primum, ac primum quoque hexametrum cecinisse. carmen ita habet,

Ἐνθάτοι εὔμνηστον χρηστήριον ἐκτελέσαντο
Παῖδες ὑπερβορέων Παγασὸς, καὶ δῖος ἀγυιεύς.

Et mox hymni fine.

Ὠλὴν, ὃς ἐγένετο πρῶτος φοίβοιο προφάτας,
Πρῶτος δ' ἀρχαίων ἐπέων τεκτάνατ' ἀοιδάς.

Olenis Lycii hymnorum conditoris meminit historia quarta Herodotus. Parnasum, à quo nuncupatur mons, fuisse Cleodoræ filium tradunt nymphæ: à quo item παρνασία νάπη, id est Parnasius appellationem trahit saltus. Volantium præterea avium ad divinationem ejus quoque ferunt inventum. Sciendum verò, apud Aristotelem Meteororum primo, Parnasum montem in Asia item locari: quod doctissimis hominibus scrupulum injecit vel molestissimum. Et sunt, qui interpellatos esse Græcos arbitrentur codices, quoniam ejus rei mentio fuit nulla cosmographis. Cæterum & parte hac studiosos, ut in plerisque aliis, demerebimur plenissimè, quando in Periegesi Apher Dionysius Bactros incolere ait, χώρην εὐρυτέρην κρημνοῖς ὑπὸ παρνησσοῖο. Et Rhemnius Fannius Parnasum latè prope montem rura tenentes. Et rursum alibi: Parnasi montis sub celsa rupe Arienos. Corycium antrum, à nympha Corycia dictum volunt, à cujus filio Lycoro, civitati factum Lycoriæ nomen sit. Ex Lycoro Hyamus nascitur, cujus filia Celæno Delphum ex Apolline concepit, à quo nuncupati Delphi. Quanquam alii ab Delpho Neptuni filio & Melantusæ, opinentur dici, ut prætereantur quæ scribit Macrobius. Melanthusa verò Deucalionis traditur filia. Sunt qui indigenam memorent virum Castalium, cujus fuerit filia nomine Thyia, quæ Dionysio consecratâ primum, Deo celebravit. Orgia & Bacchico afflatis numine nuncupationem fecit, ut ab ea vocentur Thyiades, Castaliam aquam potu quoque dulcem, à Castalio dictam tradunt, aut à muliere indigena, quam Acheloi filiam intelligi voluit Panyasis: ita enim de Hercule scribit,

Παρνησσὸν νιφόεντα θοοῖς διὰ ποσσὶ περήσας,
Ἵκετο κασταλίης ἀχελωΐδος ἄμβροτον ὕδωρ.

Inveni & qui tradant, Delphicum oraculum Saturni fuisse prius. Propterea in Alexandra Lycophron,

Οἱ δ' ἀμφὶ βωμὸν τοῦ προμάντεως κρόνου.

& quæ sequuntur. Colebatur & cum Apolline Dionysius. Nam quum ejus membra concerpsissent Titanes, Apollini ἀδελφῷ, id est fratri ejus apposuerunt in lebetem conjecta. Is verò tripodi adjecit, quod Callimachus scribit, ac Euphorion. Ex hac item historia sunt qui Delphorum inflectant nomen, ut dicantur quasi adelphi. Sciendum porrò ex Græcorum doctrina (Sunt enim & nobis cæca quodammodo testimonia, non Jureconsultis solum, quæ absentia ingeniorum monumentis sententiam posteris suam dictare non desinunt) videri Apollinem non plus vatem, quàm philosophum: quando & huic rei argumentum facilè suggerant Dei cognomenta. Dici siquidem ab iis, qui nunc primum Musarum initiiantur sacris, Pythium à discendi usu, atque interrogandi, quod πυνθάνεσθαι vocant. Delium verò & Phanæum, ubi veritatis quippiam interlucere incipit. Ismenium autem ubi comparata scientia est cum loquendi facultate. Horium denique quum scientiæ facultas in actum promitur insimul disertando philosophandoque. Apollinem porrò eundem, διαλεκτικώτατον Græci autumant, quod oraculorum monstrant pleraque, ejusdem quippe est solvere ambiguitates, ac facere: quam rem eo retulimus gratius, ut eum non eatenus imperitum censeas, quàm videtur nostrorum nonnullis, qui ita pronuntiavit, solvat Apollo. Acesium Apollinem apud Eleos eundem Pausanias putat, quem Alexicacon dicant Athenienses. Nec mirum ita ex sciendi vel discendi potestate cognominari Apollinem. Quippe Plutarchus ille doctissimus vitam homini putat εἰς γνῶσιν ὑπὸ θεοῦ δεδόσθαι, ad cognitionem à Deo esse contributam: quoniam cognitio non gloriam solum parit, sed virtutes in actum producit. Nam si latitasset Themistocles, Xerxem non repulisset à Græcia. Sed & hominem ipsum Græcos veteres non aliunde magis φῶτα nuncupasse, à lumine, quod vocant φῶς, quàm ob insitum ac prævalidum cognitionis amorem, quo inardescimus, ut cognoscamus cognoscamùrque. Vnde Olophoia Nicandro in Theriacis dicuntur φῶτα ἀναιροῦντα, id est hominem quæ perimunt. Quanquam apud Homerum pro pernicioso capiatur simpliciter dictio hæc. Sed & φιτύειν, quo verbo indicatur generatio, inde corrivari opinor, unde fluxerit vocabulum nostrum, idem respiciens negotium. Quin & Photion, pro jucundo capitur, & grato. Nec me fallit tamen grammaticos scribere, dici φῶτα. de loquendi usu, qui sit homini proprius, ἀπὸ τοῦ φῶ, τὸ λέγω. cui sententiæ Theologus etiamnum astipulari videtur. Phodes verò, i. φώδες, maculæ dicuntur rubentes in cruribus ex ignis propinquitate nimia inductæ. Lycophos autem, sicut ἀμφιλύκη νὺξ (inquit Porphyrius) dicitur, quòd auroram præcedit spatium. Nam aurora est, quæ solem præeundo adnuntiat. Priorem sententiam adjuvat Manilius Astronomicôn primo:

Omnia conando docilis solertia vicit,
Nec prius imposuit rebus finémq; modumque,
Quàm cælum ascendit ratio.

Cæterum &, animam ipsam ex philosophis nonnulli esse substantiale lumen statuere, præcipuo argumento id conjectati, quod ex omnibus inscitiam maximè aversatur, ac compavescit animus, obscuráque & tenebris obvoluta refugit summa vi, ac perturbatur inde. Sic autem amabile putat lumen, ut nil ex iis quorum nobis jucunditatem natura conciliat & gratiam, magnopere citra illud expetat. Qui verò inscitum ignorabilémque se facit, tenebrarum alumnus, & vi-

& vitam ipsam κενοταφῶν, id est citra cadaver sepulchrum A faciens, quod sit editus in lucem, grave ac molestum arbitrari videtur, atque inde se remis velisque abdicare. Quæ quum ita sint, quid plurium cognitionem parit, aut quid demum cognobiles nos ipsos facit validius latiusque, quàm ipsa scientia? hac siquidem principe se unusquisque potest tollere humo, victorque virûm volitare per ora. Etiam si plerisque Græcanicum illud arrideat sæpe, λάθε βιώσας, ad quod alludens Horatius, B

> Nec vixit malè qui natus moriensque fefellit.

Illud ex abundanti demum adjecerimus, quoniam multa de Apolline præstruximus, dici hunc veteribus Latonæ filium, quam intelligi noctem volebant, ex qua tanquam matre gigni sol videtur, quod significat Sophocles, & interpretatur C Eustathius. Dicitur verò nox, Latona, de oblivionis ratione, quæ consopitis obvenire consuevit. Additur Jupiter pater: quoniam fati pars quædam, Apollo est: ac velut μερικὸς Ζεὺς, id est particularis Jupiter, vel quia in aeris & cæli feratur ambitu: quorum utrunque, Jovem dicimus. Adjiciamus illud quoque, Vlion dici Apollinem apud Milesios & Delios, sicuti commeminit Geographus, quod hygiasticum indicat, id est medendi potentem: quippe ὑλεῖν signat rectè valere: sicut D Diana nuncupatur Artemis. quod ἀρτιμέας, id est incolumes præstat. Apollinem denique ratione vocant eadem μυστηγέτην, qua & Dionysium μελπόμενον. ut auctor Pausanias est. Sunt qui & Cerdoum nuncupent, id est κερδῷον, quia oraculis editis ad lucrum conferre insignitet crederetur. Cæterum, cognomen id Mercurio adoptant alii, ut qui negotiis præsit ac lucro: qua ratione marsypium illi contribuunt, ac Angelum vocant: sed & κλῶπα, id est furem. E Ptoum quoque Apollinem appellavit Lycophron, cujus filium fuisse dicit Hectora: quod Stesichorus approbat, & Alexander Ætolus. Cognomenti ratio ex formidine Latonæ injecta ab fero sue, quum Apollinem peperisset ac Dianam: unde dicta est Ptea, eodemque modo Apollo ac Diana.

De Cambysis vesania, & morbo sacro. Qui dicerentur Caberi dii & Pattaici. Anactes pueri. Anaces. Cabarni. Cabus. Cabæsi. Item de Vulcano delibata paucula. F Aphtha quid. Vlpiani codex perpenditur. Phthas. Aphthas. Athyrophonus. Athyrothus. Atypus. Stomatica quæ.

CAP. XX.

Cambysem Persarum regem ab ipsis natalibus gravi admodum laborasse morbo ferunt, eum quidam sacrum nominant: G proindeque multa sæpe fecisse, quæ vel infimæ fortunæ virum dedecerent, nedum tantum principem: nam cujus corpus adeo infestaretur, ejus ne mens quidem magnoperè constabat. Hinc enim pleraque per vesaniam facta memorantur. De Prexaspe quandoque scitari perrexit, Cujusmodi me virum (inquit) arbitrantur Persæ, aut quinam de me sermones ab iis instituuntur? Tunc is, Omnia, inquit, illis arrident plurimum, te mirantur, tibi applaudunt: sed unum nequeunt non improbare, quod vino largius, quàm pro dignitate indulgeas. Ergo (inquit Cambyses ita præfervidus) mentiti sunt prius, quum in senatu rogante me, ecquid viderer Cyro patri adæquandus, respondere: Cyro videri me aliquanto præstantiorem, cui adessent illius omnia, prætereaque imperio adjecissem Ægyptum, & mare. Quo tempore à Crœso illam quoque dici sententiam, sum memor: Mihi quidem, ô rex, hoc uno saltem Cyro patre inferior videris, quòd necdum tibi ejusmodi sit filius, qualem te is & genuit, & educavit. Cæterum despice, ô Prexaspes, ipsene, an verius desipiant Persæ. Etenim si filii tui in vestibulo residentis media cordis, nil frustrato ictu, sagitta confixero, evidens fiet argumentum, vana esse quæ garriant Persæ: sin aberraro, delirare me putato, ac nil ementiri Persas. Protinusque arcu arrepto, ac sagitta in destinatum excussa locum, prosiliens gaudio dissecari puerum jussit: ac se artifice dextra egregiè collimatum ostendens, An non (inquit) fides inde tibi fit, haudquaquam me desipere? Cæterum, & illa furentis planè hominis indicia item vel manifesta, quod templa legesque ludibrio habebat. Nam quum Ægypto foret potitus, Vulcani templum ingressus multo derisu ejus simulacrum est insectatus. Erat autem simillimum iis diis, quos Pattaicos vocabant Phœnices, vel (ut aliqui scribunt) Pattæcos, in triremium proris circumferri solitos, Pygmæorum quadam imagine. Erat & in Ægypto Caberorum templum, quod citra fraudem, sacerdote excepto, ingredi nemo poterat: id etiam irrupit Cambyses, ac permultam jocorum licentiam simulacra ibidem erecta cavillatus omnia exussit. Constructa verò confabricatáque & hæc ipsa erant, eodem ferè mensu quo & Vulcani statua. Porrò disclusis item conditoriis, mortuorum inspectare cadavera, maximæ ducit voluptati. Verum de Cambyse satis superque. Quod de Caberis facta mentio est, sciendum, esse qui καβείρους dæmonas interpretentur; quamvis sint & Caberii populi inferioris Asiæ, quorum sit civitas Caberia, ut inquit Stephanus. Erant & in Bœotia Caberii, ut Pausanias libro nono. Cabarni Cereris sunt apud Parios sacerdotes. Cabus verò, id est κάβος, frumentaria est mensura: unde Cabæsos dicimus, qui expleri nequeunt. Pherecydes scribit, ex Cabera Protei filia, & Vulcano tres Caberos, totidémque nymphas Caberidas esse ortas, & utrisque templa esse dicata. In Lemno verò, ac Imbro Caberos præsertim honori habitos. Erant & Teletæ Caberorum in Samothracia: eorum nomina etiam Mnaseas apposuit. Sunt verò quatuor numero: Axieros, Axiocersa, Axiocersos. Sed per hos intelligi putant Cererem, Proserpinam, Plutonem; Adjiciunt & Casmilum, qui sit Mercurius; quod scribit Dionysodorus. Dici verò Caberos putant alii à Caberis, qui sunt in Phrygia montes, quoniam inde sint tralati. Sunt qui duos tantum Caberos initio fuisse tradant, majorem quidem natu Jovem, & Dionysium juniorem. Memorabile verò est, quod de Caberorum narratur Teletis: iis si quis fuisset initiatus, quantalibet mare occupasset hyems, evadebat, quod de Vlysse proditum memoriæ est. Hac item ratione diffidenti-

bus ad Trojam Græcis, Agamemnonem facilè seditionem consopisse, quum in ventris ambitu porphyrida haberet, id est purpuream tæniam, quam eo loci iis imbutos sacris habere, moris erat. Apud Amphissam Locrorum civitatem telete fiebat ἀνάκτων παίδων. Eos aliqui Dioscuros intelligunt, alii Curetas. Sunt qui etiam καβείρους, uti auctor Pausanias est. Anacas dici Dioscuros interpretatur Plutarchus, διὰ τὰς γενομένας ἀνοχάς, id est ob belli cessationem factam cum Atheniensibus ob Helenæ raptum, quum essent in urbem admissi, vel quia impendio curarint, uti Athenienses ἀνακῶς, id est quiete viverent, ac tranquillè. Quo argumento etiam Reges dici Anactas. Sunt qui ob astrorum ἐπιφάνειαν appellari Anacas opinentur, quoniam Atticis ἀνέκας signet ἄνω, id est supra. Quod verò de Pattaicis item diis commeminimus, sciendum est, Horum scribere, dici Pattaicum, sive Pattæcum, quasi apatæcum, extrita de principio litera, quæ adimi in plerisque aut adjici quandoque solet. Sicuti à Memphiticis dicitur Vulcanus Phthas: sed in Græcorum doctrina etiam Aphthas. Sunt & suæ medicis aphthæ, verum ea intelliguntur oris ulcera, quibus præcipuè infestentur infantes. Vnde Aphthipum corrivari placet eruditis, quem ejusmodi vexet affectio. Atque ita reponendum in Gellianis codicibus libro quarto, & apud Vlpianum Digestis de ædilitio edicto, ut sic denique redeat in artus luxata lectio. Quæsitum est, inquit Jureconsultus, an balbus & blæsus & aphthiphus, isque qui tardius loquitur, & varus & vatius sanus sit: & opinor sanos esse. Hactenus Vlpianus. At si sunt oris ulcera aphthæ, quæso quanam ratione ulcerosus fuerit sanus? Sed audi Æginetæ Pauli sententiam Medicinæ primo: Adnascitur inquit, infanti ulcus, quod dicitur aphtha, tribus generibus: unum subalbidum est, aliud subrubens, tertium verò nigrum, ut eschara: pessimum hoc, καὶ θανατωδέστατον, id est maximè mortiferum. Porrò videtur inibi Jureconsultus loquutionis & linguæ pravitatem attingere. Quo fit, ut si divinare permittimur, malim Athyrophonum, vel Athyrotum substituere, quibus festinata nimis in loquendo celeritas significetur: incommoda forsan & hæc, sed minus. Apud Sophoclem in Philoctete, Athyrostomos dicitur Echo, quam loquacem intelligi voluit, ac garrulam. Apylotum, id est ἀπύλωτον, Aristophanes pro eodem accipit ferè. Sunt tamen codices, in quibus legatur Atypus, quasi minus præformans vocem, id est ἄνευ τύπου. De aphthis porrò multa Celsus, & in Diffinitionibus Galenus. Sciendum verò stomatica dici Græcis medicamenta, quæ malo huic medentur: sicuti cæteris item, quæ in ore contingunt, vitiis.

Quinam fuerit Hyperbolus Athenis. De saxo, quod hyperbolum vocant. Hypobolus ager qui & astictos item. Argyrocopeum quid. Ostracophoria, quid.

Cap. XXI.

Hyperbolum Chremidis filium, Charonis fratrem, pravitate ac versutia in fallendo præsignem fuisse ferunt. Lucernas quandoque

A factitavit, vendiditque: sed nec synceriter, nec citra fraudem, plumbum immiscebat æri, quo ponderosiores factæ majus demererentur pretium, alioqui & perversissimis erat moribus. Hic tamen post Cleonis potentiam ductare populum Athenis adortus est. Primus (ut ajunt) ex infima nota gradum illum adeptus, quum nobiliores vereri populus cœpisset, ne democratiam solverent. Demum & ipse testulis est labefactatus, ut commeminit libro octavo Thucydides, non timore
B aliquo potentiæ vel dignitatis, verum ob pravitatem & civitatis dedecus. In Samum profectus inimicorum insidiis interiit, ac defunctus ejus culeo insutus in mare est præcipitatus, quod scribit Theopompus. Hyperboli meminit Antyphon ad Nicoclem, & in Bruto M. Tullius, cui simillimum Romæ fuisse prodit Servilium Glauciam, qui sit publicè interfectus. Andocides de eodem sic ferè prodit: De Hyperbolo quidem dicere erubesco, cujus pater, inscripto vultu, etiamnum
C in Argyrocopeo, ita vocant, ubi cuduntur nummi, publicè servivit. Matrem verò venditasse panem ferunt. Incessitur porrò Hyperbolus, ut litigiosus, imperitus, ὀψιμαθὴς, id est qui serò discere exorsus sit. Maximus Tyrius Hyperbolum fuisse Lacedæmonium prodit, lascivientis populi scelestissimum adulatorem. Illud denique novimus, postremum omnium exilio, quod ostracophoriam vocant, mulctatum fuisse Hyperbolum, Nicia & Alcibiade dissidentibus, ut verum
D prorsus illud agnoscatur, ἐν δὲ διχοστασίῃ καὶ ὁ πάγκακος ἔμμορε τιμῆς. Testulis vertere solum coactus est Hipparchus omnium princeps, Cholargeus. Præterea, quod scitu equidem arbitror dignum, hyperbolos dicebant lapides, quibus ad cervicem religatis, conscelerati in profundum demergebantur. Aristophanes, ἄρας μετέωρον εἰς τὸ βάραθρον ἐμβαλῶ, ἐκ τοῦ λάρυγγος ἐκκρεμάσας ὑπέρβολον. id est, tollens sublimem in barathrum deturbabo, appenso ex cervice hyperbo-
E lo. Hypobolum verò quod nec scitu indignum est, agrum dicebant creditoribus obnoxium, lapidis indicio vel columnæ, proinde de eo sic pronuntiabant ἐστίχθαι τὸ χωρίον, id est signatus est ager. Nam huic diversum astictum vocabant, id est ἄστικτον.

F *De Hyperboreis, Arimaspis, Abari. Arimphæis, necnon de medicamento, quod dicatur rha ponticum. Rhadix. Rhadica, vel ridica. Plinii locus restituitur in Hyperboreorum mentione.*

Cap. XXII.

Hyperboreorum unguenta, & pollucibiles dapes, ut in locis illis, post quas evidens consequatur exitium, in proverbium venire posse, animadverto ex historia. Quippe ponè montes Rhiphæos, ultraque Aquilonem gens felix, si credimus, quos Hyperboreos appella-
G vere, annoso (ut Plinius inquit) degit ævo, hoc est annis mille, ut alii produnt, & retulit Strabo. Ibi creduntur esse cardines mundi, extremique syderum ambitus. Viritim gregatimque discordia ignota, & ægritudo omnis. Mors non nisi satietate vitæ, epulatis delibutisque senibus luxu, ex quadam rupe salientibus. Hoc illis sepulturæ

A [illegible] genus beatissimum. Anim[illegible] eosdem cum Arimaspis Hyperboreis facit. Quos esse [illegible]os Scytharum unoculos, Herodotus scribit, ita nuncupatos, quia illarum gentium vocabulo arima unum signat, spu vero oculum. Sed quod mirum sit, videtur auctor idem alibi tabulosum arbitrari, qui tamen ve[illegible] quosdam Arimaspeos nominat, ab Aristeo creditos Proconnesio, sicuti Strabo item scribit, qui etiam putat ex Scythica forte historia [illegible]cos Cyclopes ab Homero [illegible]latos. B Damastes vero in libro De gentibus, ultra Scythas, inquit, [illegible] incolere, super hos Arimaspos, ulterius esse Rhipaeos montes, ex quibus flet Boreas, ubi [illegible] etiam perennes nives. Post hosce montes Hyperboreos pertingere ad mare. Arimaspos in Alexandri historia legimus evergetas [illegible] dici, id est beneficos, quoniam C[illegible] extrema commeatuum laborantem inopia, uti ne humanis quidem abstinerent cadaveribus milites, [illegible] nunquam [illegible] venerint [illegible]. C Quo argumento ab eodem evergetae dici coepti. Non praetereundum, esse [illegible] Venetis [illegible], dum septentrionalia peragraret, [illegible] nullo esse Rhipaeos montes, quos [illegible] tra[illegible] veteres cosmographi: verum loca ea omnino plana videri. Scribit H[illegible] in tertio Polybius, omne quod intra Tanaim & Narbonem ad Septentrionem vergit, ad sua tempora fuisse incognitum [illegible] loquantur, vel D [illegible]. Hyperboreos [illegible] Diodorus, Graecis quidem omnibus, sed Atheniensibus praecipue, atque Deliis societate ac benevolentia fuisse junctos. P[illegible] est & [illegible] historia hac miraculum aliud. Nam Abarim Hyperboreum ferunt sagittam per [illegible] circumtulisse, nihil omnino vescentem. Hunc Abarin Seuthae filium, non ignarum literarum oracula scripsisse, [illegible] quae Scytica nuncupentur, & [illegible] Hebri [illegible], Apollinis adventum ad Hyperboreos, E [illegible] metrica, absque sagittam acceperit, quam diximus. Hujus & Gregorius theologus commeminit in Epitaphio ad Magnum Basilium. Nec tantum & in regionibus [illegible] Arimphaei haud Hyperboreis dissimiles, quibus ut Hyperboreis, sedes sint nemora, [illegible] alimenta baccae [illegible] juxta feminis virisque propria detur [illegible] clementia, quo nomine etiam sacri habeti inviolatosque esse etiam feris accolarum populis: nec ipsos modo, sed illos etiam qui ad eos perfugerint. F In hac vero Hyperboreorum mentione, succurrit opem feramus Plinio Historiae naturalis libro quarto, sic fere [illegible], uti est in pervulgatis codicibus. Apud Hyperboreos, inquit, creduntur esse cardines mundi ex[illegible] siderum ambitus, semestri luce & una die solis aversi non ut imperiti dixere, aequinoctio verno in autumnum. Semel in [illegible] solis, brumaque semel occidunt. Illi [illegible] comparet depravatio, sed errorem minus advertentes eruditorum nonnulli G colaphum audacter [illegible], quando caelestium rerum scientia fieri possit non queat, uti a tropico in tropicum [illegible] moriatur dies, aut [illegible] tendatur nox. Haec quidem καὶ τυφλῷ δῆλα. Sed quoniam [illegible] Plinius mendosus est, facile adducor, uti verba opiner transposita, &

sic omnino scribendum, Semestri luce & una die ab aequinoctio verno in autumnum. Non ut imperiti dixere, solis aversi. Quod si benignus admittat lector, nil absurdum proferri advertet. Nam solstitiales dies libro secundo [illegible] in eadem dierum ratione aestivos intelligit: sicut brumam pro hyeme. Quod vero de Thyle pronuntiat Plinius, utrocunque legas modo, [illegible] est quadantenus, sed ita, ut Plinium coarguentes juvet nihil. Caeterum & inibi potest error in levisse, ut fere legendum censeam, In Thyle nullas esse noctes solstitio indicavimus ad cancri signum sole transeunte, nullosque contra per brumam dies. Haec siquidem [illegible] me [illegible] fieri arbitrantur. Illud obiter adnotaverim, quia de Scythia mentio est: esse Rha Scythiae fluvium, de quo inditum sit medicamento praestantissimo nomen, quod Ammianus scribit: nam Rha barbarum vel Ponticum nunc patior. In ejus, inquit, superciliis quaedam vegetabilis ejusdem nominis gignitur radix, proficiens ad multiplices usus medelarum. Rhadix vero in Thera[illegible] aliud est, nam ab ejus accusativo [illegible] Latinum formari rectum [illegible], quod est [illegible], frequens apud agricolationis [illegible] veterum etiam [illegible] radica legitur. At etiam rheon [illegible] Pontica radix, inquit Meliciniae primo Paulus, καλεῖται [illegible] χωρίων [illegible].

A mari habitandum procul. Maritimos mores dici de impuris sordidisque. Neptuni & Minervae certamen unde natum. Celeu[illegible]. Plutarchi interpres refellitur. Erotulia. Halia. Eleutheria.

Cap. XXIII.

Plato in libris De republica fugiendum esse mare, censuit, perinde ac improbitatis magistrum. E Nam ut ab eo quisque maxime remotus sit, ita optime rempublicam administraturum. Mare attingentes, inquit Strabo, deteriores effecti latrocinari coeperunt, & hospites mactare: quando quidem [illegible] in pluribus, in eorum luxuriam & lucra sordida societatemque avaritiae dilapsi sunt. Hinc factum, ut maritimi mores ex adagio pro pessimis celebrentur, ac sordidis. Quo fortasse argumento veteres Atheniensium reges in eo allaborarunt plurimum, uti a mari cives abducerent, agrisque se insufficerent colendis: unde F inorta videtur fabella, Neptunum de regione cum Minerva decertantem, ab ea superatum [illegible] olea, quam monstrasset, judicibus praemonstrata. At contra maritimis rebus civitatem praecipue applicuit Themistocles. Qua re adversus nobilitatem auctor evasit populus, ad nautas & celeustas & gubernatores potentia recidente. Scitu non indignum, Plutarchi interpretem celeustas remiges esse interpretatum incuriosius, quum sint G celeustae, ut scribit Suidas, qui remigibus praesunt, acepibat[illegible]. Quibus vini item, carnis, olei aliorum id genus [illegible] cura. Inde magnus est in navibus celeustarum usus. Celeustam videtur Plautus hortatorem dicere, velut sit navigationis moderator. Trierarchus, inquit Suidas, navi praeest, proreus, seu proreta remigibus tantum.

Hic proræ insidet, puppi gubernator. In Romana historia maritimos colonos sacrosanctam habuisse vacationem legimus.

Conjugalis amor quatenus progredi debeat. Conjux dicatur, an conux. Pulchritudo triplex. Amor item triplex. Concubitum ab iis excludi. Platonis apologia. Laus amoris. In quibus vituperetur Plato: curq; cum Sattoriem, vox Platonem nuncuparit quidam. Sata, promerfura specie: item cabus, & batus.

Cap. XXIV.

Sextum in Sententiis scripsisse, auctor Hieronymus est Adulterum esse quisquis in uxorem suam ardentior est amator. Quippe in uxorem alienam omnis amor turpis est, in suam vero nimius. Sapientis est, uxorem amare, sed judicio, non affectu. Libidinis pruritus rationis examine reprimendi, nec præcipites ferri in concubitum debemus: fœdius nihil, quàm uxorem amare perinde ac adulteram. Venit in mentem historiæ, cujus auctor Seneca est, qui à se cognitum quendam testatur, ornatum hominem, qui exiturus in publicum fasciis uxoris pectus alligabat, & ne momento quidem præsentia ejus carere poterat, potumque omnino nullum sibi, nisi alterius prægustatum labris, vir & uxor sumebat, alia item pleraque, nec inepta minus facientes, in quæ improvida vis affectus erumpebat. Origo quidem amoris honesta erat, sed nimietas deformitate non carebat. Nil autem referre arbitramur, quàm honesta causa quis insaniat. Quæ vero uxor dicitur, etiam conjunx nuncupatur, sonant id, vel ἀναλφάβητοι. Sed, inquit Cæcilius Minutianus Apulejus in libro De orthographia, sunt qui scribant conux, citra ullum omnino N, à coeo. aliis addere unum placet, & conjux dicunt. sunt qui duplex, ut sit conjunx ex opinationis varietate in verbi deductione. Scaurus & Sosipater Carisius N ex secunda rejiciunt syllaba. Sed illa graviora: in Platonicorum sanctariis observatum nobis est, Amorem non ferè aliud esse, vel dici à recte duntaxat sentientibus, quàm pulchritudinis desiderium. Pulchritudinem vero triplicem statuit Plotinus, quum non aliud omnino sit, quàm ex plurium concinnitate coortens gratia. Hanc si animo perpendas, ea omnium ex virtutum splendore venustas est. Si in corporibus requiras, coloribus lineisque mira coalescentibus congruitate decus conflabitur gratissimum: sed nec sonorum modulata jucunditas pulchritudinem respuit. Triplex pulchritudo sensus tres habet subservientes, triplicem vero superstantem amorem. Radios ex animæ claritate vibrantes interior mentis percipit oculus. Corporea autem gratia corporeus perfruitur visus. Musica verò consonantia aures permulcet solum. Jam hic tactui locum non superesse, facilè colligimus. Qui hunc insuper ad pulchritudinis exigit perfruitionem, brutum recipit, hominem exuit, rationem allidit: qui enim in tactu usus pulchritudinis? Vna est, quam sentias ex fœdo attritu, voluptas: sed nec alio magis rationis expertia titillantur. Quid, quòd hæc pulchritudini prorsum diversa conspicitur? An non latenter præferendum Veneris impetum ad intemperantiam proluere? intemperantia verò nonne inconcinnitas quædam est? Inconcinnitas porrò nonne deformitas? & quid pulchritudini deformitate adversius? Valeant igitur libidinis incentiva, secernantur, sugetur procul intempestiva titillatio ab amoris Platonici honestissima integritate. Hunc ille asserit in Symposio, retulit & Plotinus Platonis magnus sectator. Hunc & Socrates Delphico sapiens oraculo amoris se fatetur famulum. Et qui rerum omnium diffitebatur scientiam, quod Maximus ait Tyrius, ut sane virtutis rationem, atque opiniones divinæ, in quibus nemo plus scire se [illegible] placent, amandi tamen scientissimum se profitetur doctorem. Quo ergo ferre Dicæarchum possimus, parum rectè parique prudenter Platoni Theoninum ut figere dentem conatum, quod extra rationis modulum, & prudentiæ [illegible] amori habenas laxasset? Virtuti, honestati rebus divinis præfigere meta nulla potest: terminos illa nesciunt, nullis circumscribuntur pomœriis, quo progrediare avidius, eo cumulatior [illegible] laudum nitor, & perfectio plausibilior, quam conspicit Plato, & mox generosa [illegible], e fœracissimo promit ingenio, è cujus fontibus ambrosia jucundiore manantibus nil sese profert non illustre, non magnificum. [illegible] tus Pythagoreorum symbolum, [illegible] sapiat. Nam ut juxta Theognim, e [illegible] non provenit rosa, non item hyacinthus, ita e diverso ex Platonicis museis nil omnino prodit, quod nænias redoleat Hibericas: gravia omnia, sublimia, nitida, sed quæ Deum sæpe resipiant naturorem. Nam Heracliti tenebras [illegible] rit pagina. Adeo ferri non potest Platonis [illegible] tus sugillator, & Zoilus quidam [illegible] parriens Trapezuntius, quum philosopho perinde eloquentiam sentit utique inenarrabilem adeo, ut si natura queat, aut velit humana illi voce, non alia videatur plane usura, quam Platonicis rebus generi accommodatis tranquillo quietoque. Sed in optimi cujusque pernicium viri [illegible] proferri judicium. Sed ad diverticulum redeo. Suffragari porro amoris præstantiæ gentium quoque multarum consensus videtur. Quippe Athenis advertimus, unde scientiarum velut fluenta in orbem terrarum effusa, Academiæ gymnasium nobile Pallados quidem numini dedicasse: cæterum inibi quoque Amoris simulachrum ita extitisse, ut res divina utrique perageretur. Statuam verò à Pisistrato excitatam, proditum memoriæ, quoniam ille Charmum cœpisset. Inibi porro ignem solitos succendere, qui lampadas [illegible] gestitant discurrentes, auctor Plutarchus est. Lege quoque sanxit Solon, ne amare servis liceret, ceu in honestorum præcipuè decus rem amatoriam sevocaret, dignos prolectans, indignos autem rejiciens omnino. Nam & in Pisistrati amorem dilapsus fertur ipse quoque, qui sapiens creditur, quando mercaturæ prætextu peregrinari adortus meminit ur πολυπειρίης [illegible] καὶ ἵς ἐρίας. Quin & dicere solitus fertur, γηράσκω ἀεὶ πολλὰ διδασκόμενος, id est, se multa discentem perpetuò, in senium ferri. Multis præterea venerationi Erotidia sunt, sicuti Atheniensibus Plata-

Panathenæa, Eleis Olympia, Rhodiis quæ vocantur Halia. A In sacris porrò popularibus universum ferè honorabatur amor. Ante congressum cum hoste Lacedæmonios amori sacra obisse, palàm est, ceu salutem demum ac victoriam unus is pariat. Quod ipsum ex parte in Creta item factitatum, sicuti auctor Sosicrates est. Jam apud Thebanos sacra quæ dicitur cohors ex amantibus conflatur amatisque. Amori autem gymnasio dicato. Samii, sacra quæ obeunt, vocant Eleutheria. Platonicus Phædrus magnum esse Deum amorem comprobat, B apud deos hominesque mirandum, quum propter alia multa, tum propter ejus originem. Amor certè omnibus ad omnia est ingenitus. Quod Dionysius Areopagita in libro De divinis nominibus, ex Hierothei sacellis sic explicat: amorem sive divinum, sive angelicum, sive spiritalem, seu animalem, aut naturalem dicas, intuitivam quandam intellige, commiscentemque virtutem, quæ superiora quidem ad inferiorum providentiam pellicit: æqualia rursus ad socialem C sui invicem communionem conciliat: ac postremò infima quæque prolectat, ut ad sublimiora potioraque convertantur, immo veluti fomite quodam igneo amplius succensa resiliant. Quoniam verò extente Platonis videmur apologiam suscepisse, amplius advertendum, tanto viro nec defuisse inter Græcos, qui κακολογίας, id est maledicentiæ dicacitatisque illi notam velint inustam. Quando & Gorgias, quum in dialogum sibi cógnominem incidisset, ad familiares conversus dixisse fertur, D ὡς καλῶς οἶδε πλάτων ἰαμβίζειν, id est, quàm benè Plato novit proscindere. Damnatur item ut κακοήθης καὶ φιλοδόξος, id est moribus pravis & gloriolæ captator. Antisthenes quoque de pectoris sterquilinio virulentia in eundem effusa, esse Sathonem pronuntiavit, non Platonem, edito item tituli ejusdem dialogo: fortè à σάθων, quod onero signat, tanquam humeros præferret oneribus gestandis natos. Sata verò Hebræa vox est, E aut Syra, mensuræ genus indicans, sesquimodii capax, quod scribit Hieronymus: sicuti Geneseos capite decimooctavo, cabum legimus, & Batum. hinc illud Matthæi, ἔκρυψεν εἰς ἀλεύρου σάτα τρία: eloquentiam ut ad Platonem redeamus, nemo non admiratur: quis enim eo vel inimico judice, ut diximus, in dicendo uberior? Jovem certè autumant philosophi, si Græcè loquatur, sic loqui. Quod & Cicero non improbat. Certè adeo supra prosam pedestremque assurgit orationem, ut Delphico quodam oraculo videatur incitatus. F Postremò hunc velut Moysen alterum admiratur Numenius Pythagoricus, etiam si præsto calumniator est, ab eo lectorem falli astruens, quoniam Veteris & Novi instrumenti verba Platonis coaptans nunquam tria simul, rarissimè duo, singula plurimum hinc inde consarcinans ex Platonicis libris, nec inde quid sumatur exprimens, id agat, ut nescientibus, ab Platone evangelica perscribi, facilè persuadeat, unde Christianis viris detrimentum illatum agnoscatur magnum quidem, G sed Græciæ maximum, ut quo non queat excogitari majus.

Amor apud Hesiodum quid. Amoris parentes diversi. Spartani amatores. Vulgaris amoris vituperatio. Quis sit anteros. Selemni aquam ab amore absolvere. De Iynge paucula. Amor, an rectè vulgò dicatur cæcus.

Cap. XXV.

Hesiodus verò in Theogonia primò quidem factum cecinit chaos, mox terram & tartarum, deinde prodiisse amorem affirmat. Eum verò locum allegorico, & proinde reconditiore sensu quidam interpretatus, Amorem, inquit, intelligo non Veneris filium, quo enim pacto nasci hunc concipiamus, matre necdum producta? Verum amorem accipere antiquiorem alterum oportet. puto autem esse hunc insitam unicuique eorum, quæ sunt, naturalem vim causamque, qua esse expetit unum quodque: hoc quidem intellectu, illud autem sensu, id est τὸ μὲν νοερῶς, τὸ δὲ αἰσθητικῶς. Et amorem quidem ex chao & terra natum fabulatur Hesiodus: at Simonides, ex Venere ac Marte. Acusilaus, ex nocte & æthere: Alcæus, ἐκ τοῦ ἔριδος καὶ ζεφύρου, ex lite ac zephyro: Sappho, Veneris & Cæli filium prodit: alii etiamnum aliter: Nam & olen, id est ὠλὴν Lycius, qui pervetustos Græcis hymnos concinnavit, in Ilithyiæ hymno illius filium amorem facit. Inter deos omnes amorem præcipuè Thespienses colunt: sed & qui in Hellesponto sunt, Pariani. Quòd verò ad Platonici amoris pertinet sanctitatem, qui totus ferè τῆς ψυχῆς erat, οὐ τοῦ σώματος, id est animæ, non utique corporis, invenire est in veteribus memoriis, Lacedæmonios eandem hæresin esse consectatos. Nam inde sunt celebrati in bello militares ordines, ex amatis amatoribusque conflati, quos quum Macedo Philippus conspicaretur, conspiratu tacito nitibundos, animam omittentes prius quàm demigrarent loco, aut moverentur gradu, Male (inquit) sit iis, qui hosce putant, turpia vel facere vel pati. Ex iis porrò fontibus est item Afranii illud, Amabit sapiens, cupient cæteri. Amor autem formæ, inquit adversus Jovinianum libro secundo beatus Hieronymus, rationis oblivio est, & insaniæ proximus: turbat consilia, altos & generosos spiritus frangit. Inde & Plautinus amator in Cistellaria,

> Nullam mentem animi habeo, ubi sum, ibi non sum,
> Vbi non sum, ibi est animus.

Diversum autem amori Deum veteres Anterota nuncuparunt, ut est apud M. Tullium De natura deorum tertio: Ex Venere ac Marte natus, inquit, Anteros dicitur. Ante Academiæ ingressum amoris excitatam fuisse aram à Charmo Atheniensium primo, epigrammate astipulante, Pausanias scribit. In civitate verò Anterotos visebatur ara, quam μετοίκων dixere ἀνάθημα, id est inquilinis dicatam. Quoniam Atheniensis Meles Timagoram peregrinum hominem amore ardentem aspernatus, ut se à petra in præceps daret, imperavit. Quod quum is, ut qui in omnibus adolescenti obsequutum vellet, animæ etiamnum prodigus implesset largiter: tanta subiit Meletem pœnitentia, ut ex eadem ad imum se mitteret. Vnde factum, ut Anteros Timagoræ ἀλάστωρ, id est ultor crederetur τοῖς μετοίκοις νομίζειν. In Eleorum gymnasio, ea parte

quæ dicebatur μαλθὼ, ſtabant amoris & anterotos A Icones, ſed ἔρως palmaceum tenebat ramum, quem auferre niteretur anteros. Athenienſes nanque & Elei Anterota agnoſcunt, ut numen. Verum in iis jam complicanda ſunt vela: quoniam ἄλις δρυός, ut dicitur, id eſt ſatis quercus, aut verius (ut Cicero inquit) ἄλις σπουδῆς, ſatis ſtudii: quod ad amorem attinet, aliubi ad partes revocandum. Sed illud differendum haudquaquam: fuiſſe in Achaia civitatem Argyram nomine, ac fontem quoque. Et in propinquo fluvium Selemnum, ab adoleſcente B dictum, qui Argyræ nymphæ oblaqueatus amore, ac deſiderio extabeſcens ſit à Venere in eum deformatus. Vnde Selemni aquam id adeptam laudis ferunt, ut ea ablutos amore liberet tam viros, quàm fœminas Quod ſi eſt, inquit Pauſanias, omni auro pretioſior eſt Selemni aqua. Eſt inter Erotica infamis quoque Iynx. Propter quod ſcitè admodum pro cupiditate vehemẽti dicitur. Iynx Pindaro, ἴυγγι δ' ἕλκομαι ἦτορ, νυμφία θιγέμεν. Eſt verò Iynx amatoria avicula, prius mulier, Echus filia aut πειθοῦς, quæ veneficiis præpeditum Jovem in Iûs deſideria conjecit: quo nomine ab irata Junone eſt in avitium tranſcripta. Illud hic haud prætererim, fingi à veteribus amorem cæcum, quod liquidò monſtravit Theocritus Idyllio, cui titulus, θεριςαὶ, ubi ait, τυφλὸς δ' οὐκ αὐτὸς ὁ πλοῦτος ἀλλὰ καὶ ὠφρόντιστος ἔρως. id eſt, non cæcus modò eſt Plutus, verùm & curarum amor plenus. Id eo adnotavi libentius, quòd malè feriatos audio nonnullos palam hoc inficiari, tanquam pullato tantum circulo receptum, nec à veterum ullo ſancitum. Affertur quin etiam ratio, quoniã ſit impudentiſſimus Cupido: nam ut eſt ab Ariſtotele Rhet. tertio proditum, In oculis pudor eſt.

IOANNIS MARIÆ GORETTI
IN ANTIQUARUM LECTIONUM LIBROS, AD reverendum patrem Hippolytum à Treci Mediolanenſem Olivetani montis abbatem & cœnobitam,
Præfatio Septimadecima.

FABIUS Quintilianus, Romanus facilè dixerim Ariſtarchus, jubet optima & ſtatim & ſemper tradenda, quod conſilium, ut expeditiſſimum, ita etiam veriſſimum novimus: ſed à pauciſſimis ſatis diligenter expenſum. Nam quàm longè à vero ſcopo aberraverint, qui majorum noſtrorum memoria compendium (ut ipſi putabant) quærentes, vix guſtatis bonarum artium elementis, ſtatim illotis (quod ajunt) pedibus maximas graviſſimasque diſciplinas arripuerunt, mox conſequens & patrum & hæc ipſa noſtra abundè ſatis declaravit ætas. Exiſtimabant enim illi præclarè ſecum agi, ſi hiſce humanitatis ſtudiis, ut in ſpeciem levioribus, magno ſupercilio contemptis, illicò ſe conferrent ad ardua: quippe quæ aut fructum adferrent uberiorem, aut exiſtimationem majorem ſibi conciliarent apud vulgus. Properabant certè ad præſtantiſſima quæque: ſed εὐταξίαν illam, atque intermedios quodammodo gradus quoſdam, aut neglexerunt, aut minimè neceſſarios crediderunt. Quo factum eſt, ut quæ maximè videbantur expetere, non ſatis plenè, ſed veluti per transſennam ac denſiore interpoſita nebula, cognoverint: deſtituti nimirum præſidio rerum illarum, quæ ad majora percipienda comparari ſolent. Atque id etiam cauſæ fuit, quo minus inſigniter doctos ætas illa media protulerit. Habuit ingenia (fateor) feliciſſima, viróſque magnos, Haymones, Hugones, & Richardos à ſancto Victore, Rupertos, inter theologos:

logos : Fulgosios, Accursios, Panormitanos, Felinos juris prudentiæ interpretes : Nicolos, Forlivienses, Arculanos, Halabbates, cum tota Arabia, in re medica. Sed hi omnes dum hujusce tenuis (ut volunt) doctrinæ curam omnem vel abjiciunt vel improbant : dii immortales, qualem in vitam hanc barbariem, quales in omnes disciplinas tenebras invexerunt. Videntur mihi, ne illud quidem novisse quod noverunt : nam juxta Periclis sententiam, referente Thucydide, Qui novit, neque id quod sentit, exprimit, perinde est ac si nesciret. Et quod jam dicebam, patrum nostrámque hanc ætatem satis declaravisse præproperam præposterámque in omni literarum genere institutionem, huc pertinet : ut nos scilicet fortunatos nimium, bona si nostra norimus, ostenderem. In re medica inventi sunt, qui relegatis barbaris conversionibus, omnia ad pristinum nitorem revocarunt, & ut gnavi agricolæ in bono solo runcationem adhibuerunt : qualis Leonicenus Vincentius, Linacer Britannus, Guilielmus Copus Basiliensis, Joannes Manardus : &, quorum gloria adhuc crescit, Antonius Musa Brasavolus, Nicolaus Bonaciolus. Horum enim institutum tanto applausu à junioribus exceptum, ut jam nemo sit, qui non malit ex ipsis purioribus fontibus, quàm turbidis rivulis, bibere. Idem in explicatione Platonicæ Aristotelicæque philosophiæ conati sunt Leonicus Thomæus, & Nyphus Suessanus. Idem in mathematicis Georgius Purbachius, Monteregius, Herlinus, Gemma Phrysius. In jurisprudentia Ulrichus Zasius, Budæus, Olendorpius, Alciatus. Quanquam in hac professione bona pars ita mordicus retinet barbariem, ut nonnulli coacti sint totam interpretandi rationem ad arbitrium scholasticorum & nostri fori gryphos convertere, quum contrà fieri oportuerat. Jam verò (quæ sua dignitate majestatéque prima nominanda fuit) in Theologia Christiana, ubi Augiæ stabulum repurgandum, multi fuerunt, quorum opera, si grati videri volumus, adjuti sumus. Sed quum ex his nonnullis obstet vel livor iniquus, vel pravum morosorum hominum judicium, vel maligna calumnia potius, unum atque alterum, quos jam mors ab invidia liberavit, nominabo. Primúmque proferam magnum illum heroa Desiderium Erasmum Roterodamum, virum quum in omni disciplinarum genere maximum, tum in hac parte seipso quodammodo majorem. Huic tanquam Herculi Theseum, adjungo Fabrum Stapulensem. Quid, obsecro, omnes isti effecissent sine cognitione linguarum aliarúmque bonarum artium ? idem, opinor, quòd architectus non adhibita calce, non ligno, non lapidibus in maximis & amplissimis erigendis ædificiis. Sed næ ego jam sum ineptus, qui longius exempla mihi petenda putem, quum tu præstantissime vir, unus multorum mihi instar esse possis : num sine maximarum rerum cognitione ad amplissimas dignitates evectus es ? Quid, quæso, causæ fuisse existimas aliud, quum vestrum collegium, atque adeo universus sacer senatus, te dignum suis suffragiis decerneret, cui administrationem gravissimorum negotiorum committeret, quàm quòd te summa eruditione, exactissimo judicio, & illo quidem longo rerum usu confirmato præditum cognosceret ? In omni præterea vita constantem & gravem, non voluptate, sed recto officio consilia moderantem, ecclesiastici denique civilísque negotii non ignarum. Quas tot tantásque animi dotes nunquam possideres, si hæc mansuetiora studia suo tempore non adhibuisses. Quod idem & huic nostro accidit Cælio, qui si eruditus quædam videbitur ex Platonis, Aristotelis, ac reliquorum placitis interpretari, quàm consuevit rudioris seculi vulgus commentatorum, attribuito & Græcis & Latinis literis politioribus, quarum perstudiosum eum fuisse in omni vita, facilè testabitur & Antiquarum lectionum opus jam satis pridem evulgatum, & novæ jam accessiones copiosissimæ, variisque rebus cognitu dignissimis refertæ. De cujus operis editione quum Camillus Richerius affinis meus, homo tui studiosissimus, nonnihil sollicitus esset, ac oculum (ut ajunt) circumferens, dispiceret quibus convenienter inscribi possint libri aliquot : inter multos, tu veneranda Hippolyte, mihi occurristi, unus omnium maximè dignus, qui hujusce nuncupationis particeps fores. Quam meam sententiam ita approbatam à Camillo statim vidi, ut ipse sibi hunc scribendi laborem libenter sumpsisset, nisi perexiguo temporis spatio plures sese obtulissent epistolæ dedicatoriæ conscribendæ : præsertim quum Arlenius Peraxylus noster, qui suam hac in re nobis operam impertire voluit, affirmaret Frobenianos apud Basilienses justis operis editionem maturare. Accipe igitur, reverendissime pater, hoc à me qualecunque nostræ amicitiæ μνημόσυνον. Et dum per maximas occupationes & severiora studia tibi integrum fuerit, succisivas aliquot horas dabis hisce legendis

libris. Quod quoties feceris, toties meæ semper in te benevolentiæ, observantiæ ac pietatis agnosces indicium. Deus te nobis diu servet incolumem. Vale.

Ferrariæ, nonis Novembris, anno sesquimillesimo quadragesimo.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI LECTIONUM ANTIQUARUM LIBER UNUS, qui decimusseptimus.

Insaniæ causa ex atra bilis vitio. Phlegmatici humoris, & melancholici descriptio. Enthusiasmus. Effectus porro varii humoris biliosi, quo ad mores. Physodes melancholia.

CAP. I.

AGITAVI diu mecum, quænam foret hujus intemperiei ratio, qua homines sæpe ita à rationali abeunt sensu, consternanturque prorsum, ut mira quædam ac stupenda contingere illis, animadvertamus. Comperi denique parte plurima hosce effectus admirabiles a deo, tamque omnino inopinabiles, bilis atræ, quam melancholiam vocant, vitio provenire. Quid verò hoc nomine sit prudentioribus intelligendum, insinuat Galenus libro De interioribus tertio: Phlegmaticos, inquit, seu pituitosos humores, intelligo absolutè, quibus humiditas & frigiditas dominatur: melancholicos verò, quibus frigiditas & siccitas. Propterea Aristoteles: Atra autem bilis, inquit, non per summa, sed natura penitus frigida, si modum excedit, hominem facit attonitum, aut obtorpentem, aut anxium, aut formidolosum, quum materia ejusmodi scandat cerebrum: ut Galenus idem approbat planè. Et in Sententiis Hippocrates, Si mœstitia & metus longo tempore tenet, atra bilis in vitio est. Et super eodem loco Galenus idem: Constat, inquit, quosdam insanos evasisse ob iracundiam horridam excandescentiámve, aut tristitudinem atrocem & immanem, quia corpus perpessum ad hos affectus idoneum paratumque fuerat. Et Avicenna primo Canonis. Quum multa absque causa sese ostentarit tristitia, humoris adusti evocatio necessaria, ne in melancholiam dilabatur. Si verò humor is admodum incalescat, securitatem animi cantilenasque parit, & mentis alienationem, ac ulcerum eruptionem, & alia pleraque generis ejusdem. Bilis quippe atra, ferri instar, quando multum ad frigus intenditur, friget ad summum: quando contrà ad calidum valdè reclinatur decumbitque, calet ad summum. Quod mirum videri non debet, siquidem videmus ad calcem illi similem

A aqua perfusam fervere statim, atque exurere. Quòd si victu quotidiano redundet, mores nihil immutat, sed morbum melancholicum tantummodo creat. At quibus habitus natura talis constiterit, mox his multa, & varia morum genera exoriuntur, velut alius aliam habitus intemperiem sortitus est. In quibus enim multa & frigida bilis est atra, hi solidi sunt & ignavi. In quibus permulta & calida, hi perciti & ingeniosi, amasii, propensi ad omnem excandescentiam & cupiditatem, nonnulli etiam loquaciores. Multi item, quòd ille calor sedi mentis in vicino est, morbis vesaniæ implicantur, aut instinctu lymphatico effervescunt. Quos, ut Paulus inquit, ἐνθουσιαστικοὺς nuncupant (Nam ἔνθεος, dicitur furens, & πνευματοφόρος. At enthusiasmus est, quum anima ex Deo illustratur tota) ex quo Sibyllæ efficiuntur, & Bacchæ, & omnes qui divino spiraculo instigari creduntur: quum id non morbo, sed naturali intemperie accidit. Proinde M. Tullius: Aristoteles, inquit, eos etiam qui valetudinis vitio furerent, & melancholici dicerētur, censebat habere aliquid in animis præsagiens, atque divinum. Maracus civis Syracusanus poëta, etiam præstantior erat, dum mente alienaretur. Sunt qui scribant, mulierem illiteratam, dum atra bile agitaretur, latinè loqui consuevisse, cessante verò ægritudine, non quivisse. Quod autem ex habitu melancholico effici Aristoteles opinatur, ut sæpenumero angamur, & animo succumbamus, aliàs securitate gestiamus, multi etiam præ mærore mortem sibi laqueo consciscant: Avicenna prima tertii, causam se horum effectuum ignorare fatetur ingenuè. Quod ipsum & Serapio facit, qui tamen bilem atram, rem adeo diram: adeoque meticulosam videtur putasse, ut à malo dæmone ejus impetus excitari confiteatur, & Avicenna sapiens non negarit. Archelaus Macedonum rex atræ bilis habitu sibi majorem in modum conficiebat, & nunquam non spei plenus erat. Macri, inquit tertio De locis affectis, sive De interioribus Galenus, & nigri ac hirsuti, & quibus latæ sunt venæ, aptissimis censentur, ut hujusmodi in ipsis humor cumuletur. Fitque interdum, ut fuco colore homines affatim in melancholicam temperaturam recidant. Post hos verò flavi, Idq; si vigiliis multisq; fuerint laboribus innutriti, solicitudine addita, & victus tenuitate. Melancholiæ genus tertium

tertium, dici Paulus ait, φυσῶδες καὶ ὑποχονδριακὸν, ex inflammatione hypochondriorum circa stomachum.

Exempla insania maximè mira. Alienatio in morbis unde fit. Lucretii furor, & Accus delirium inopinabile: item Pisandri. Interim stomachi cum capite sympathia. Lucretii delirium. Minyæ filiarum admirandus appetitus. Item de Timanthe ac Cleomede. Ebrietatis exemplum inauditum. Adriani furor. Herba insaniam concinnans lapides versands.

Cap. II.

Sed & illa magis utique miranda: Imaginatio corrupta, & præter naturam, nec unus speciei. Quosdam invenias, inquit, Galenus tertio De interioribus, sive De affectis locis, qui se putent figlinum vas, quamobrem contactum hominum, & omnino propinquitatem expavescunt, ne quo modo comminuantur decurrentúrve. Alii gallum conspicati, prius quàm edat cantum, alas excutere: ipsi quoque consimiliter brachia motitant, mox & canunt. Sunt quos perpetuo timor percellat, ne mundum fulciens Atlas, servansque lassescat, ísque feratur in præceps, & omnes una pereant ruina. Proinde fugam semper meditantur, ut (si fieri possit) sese extramundana claustra proripiant. Proditur autem cælestium rerum studiosis si hora ea, qua partus completur, aut fuerit terræmotus, aut cælum tonuerit, quisquis eo statu in lucem prodierit, semper futurum corpore tremulum ac instabilem, & qui dubio gressu trepidantibusque vestigiis tectorum labem reformidet, ac tonare perpetuo Jovem, opinetur, quasi terram, & naturæ totius lapsum anxiè sibi confingat, unde humanioris vitæ proturbetur ordo mirè præpeditus. Et cuidam prædiviti famem timenti, inquit Celsus: subinde falsæ hæreditates nunciabantur. Timor, tristitia, vitæ præsentis tædium, odium quoque hominum esse videntur melancholicis communia omnibus. Amare mortem, non ita. Attamen plerosque invenias mirè exoptantes eam. Hippocrates melancholicorum accidentia duobus clusit, timore, & mentis corruptione: qua quicquid vident, odio habent, & tristes semper visuntur, & perterriti. Nam sicubi tenebricosa loca plerumque timore perfundunt, sic & bilis atra mentis loco se circumfundens, pavorem inducit. Alienationes verò, quæ in febribus persæpe eveniunt, fieri creduntur ex colligatione cerebri cum aliis membris, non ex ægritudine in eo concepta. Propterea ejusmodi nec maniacos dicimus, nec melancholicos, non item phreneticos. Est enim alienatio hæc, accidens acutissimæ febris, proveniens ex vaporis calidi multitudine, cerebrum scandentis. Habet enim stomachus cum capite sympatiam. Cujus ratio est in nervo magno, qui à capite ad stomachi os protenditur, quo fit, ut præter alia membra id ipsum stomachi os amplius sentiat. Sed redeo ad insanorum insusitatam speciem. Qua in parte non est Evagoræ Cyprii regis repentinus furor latius explicandus. T. Lucretium in libro Temporum, legimus, amatorio quidem poculo in delirium abiisse, verum ita, ut intervallata interiectaque insania

A carminibus concinnandis librisque, spatium daret. Quos ad obelum & unguem revocatos, Cicero postea deterserit. Mox tamen ægrius ferens sibi manum admovit. Sparsum taceo, quem scribit Seneca inter scholiasticos insanum, inter insanos scholiasticum. Minyæ cujusdam filias eo percitas furore legimus, ut humanis vesci carnibus appeterent. Imò etiam filios ad eam rem sortirentur, ac Leucippam Hippasum filium, quem petierat sors, laniandum exhibuisse. Est mania, sive furor item, B ubi levissimis de causis mortem quis sibi pergit conscíscere. Quod Cleonæo factum Timanthi est pancratiastæ, qui cum athleticam desiisset, virium tamen tentamenta capiebat, arcum ingentem quot diebus intendens: cæterum, peregrè profectus, receptam intermisit meditationem: reversus postliminio, quum se itidem experiretur, non valens amplius arcum intendere, in succensam vivum se pyram immisit. At Cleomedes Astypalæeus pycta, quum in pugna Iccum pere- C misset, ac eo nomine ab Hellanodicis foret damnatus, & exutus victoria, tristitudine insanivit. Reversus Astypalæam pergens in puerorum diatribam, subversa, quæ tectum fulciret, columna, puerisque ad sexaginta attritis, à civibus ad supplicium quæsitus, in Pallados sacellum defugit, ac in κιβωτὸν, id est arcam, sese intrusit: qua mox conscissa, nusquam est compertus. Apollo super iis consultus respondit,

> ὕστατος ἡρώων Κλεομήδης Ἀστυπαλαιεὺς,
> D ὃν θυσίαις τιμᾶτε μηκέτι θνητὸν ἐόντα.

Cæterum Acco, cujus apud Plutarchum mentio est, in commentario De Stoicorum contrarietatibus, professæ insaniæ mulier, præcipuè mira inter omnes est, qui à communi sensu sequestrati adeo dementant (ut Apuleji verbo utamur) adeoque obbrutescunt, ut nullatenus vice hominum sint, mentis illo vigore divino interextincto. Fuit igitur Acco ejus delirii, ut cum se amplius contemplaretur in speculo, sicuti in epito- E me parœmiarum Tarræi ac Didymi relatum invenio, imaginem suam perinde ac mulierem alteram alloqueretur, innueret, summurmuraret, arrideret, interdum comminaretur, promitteret, subblandiretur, & quicquid confabulantes solent, numeris omnibus impleret. Nec satis, argumentum vesaniæ constantis alterum: scribunt alii, etiam clavos nonnunquam spongia, veluti malleo impingere conatam. Expinxit & suis Pisandrum vesania coloribus, qui terrore maximo per- F fundebatur, necubi animæ suæ occurreret, à qua vivus esset destitutus. Verum, nec transiliamus hac parte mirum præcipuè exemplum vinolentiæ, raro aliàs percognitæ. Auctor Timæus est, fuisse Agrigenti domum quandam cognomento τριήρη, id est triremem, eventu tali: Adolescentes aliquot illuc convenientes convivium hilarius agitabant, mox, uti assolet, quum incaluissent vehementius, ita decussi mente sunt, itaque externati, ut in triremi se opinarentur constitutos, marique altius G undabundo, hyemem ingruere atrocem. Proinde, velut naufragium veriti, tanquam egestis, quæ intus forent, navigium facturi levius, vasa omnia, & quicquid mero fervidis occurrebat, in viam, ceu in mare festinantius jactare adorti sunt, accurrentibus hinc inde, qui projecta diriperent. Insequenti die, ubi affuere magistratus,

factum coarguentes, quum illi necdum satis edormissent, respondere, se mortis metu pro optasse, quæ in navi forent, disperdere, quam fluctibus devorari. Admirantibus mentis stuporem universis, qui inter eos videbatur natu grandior, Ego, ô viri Tritones, præ formidine infra thalamos me conjiciens in imo jacui. Quumque amplius delirare animadverterentur, dimittuntur ab ignoscente magistratu, commoniti modò gravius, caverent in reliquum invitationem ejusmodi brutalem. At illi, velut gratiam fatentes: Si, inquiunt, servati ex tam procellosis undis portum fuerimus assequuti, inter marinos deos vobis, ut servatoribus in patria statuas surrigemus. Auctores habeo, Orestam ad Hebrum civitatem ab Oreste conditam, fuisse Adrianopolin nuncupatam de principis Adriani nomine, qua tempestate is furens, ac civium cæde ad libidinem grassatus responsum accepit, In furiosi cujuspiam domum obreperet. Nam inde remollitam insaniæ vim, proditum literis est. Quumque furenti senatores subtraxisset plerosque Antoninus, etiam Pii cognomentum est assequutus. Illud nec transiluerim, Antonianis militibus per squalentia loca ex Parthis redeuntibus herbam esse compertam quæ lætiferam concinnaret insaniam, sicut vescentibus incumberet opus unum lapidem movere omnem, ac versare, quum præterea nil aliud memoriæ inhæreret. mox verò] bilem convomentes moriebantur. Huic malo solum est vinum ἀντιπαθής.

De ratione item delirii, ex medicorum doctrina. De imaginoso, & nocumentis imaginandi potentia, necnon cogitativa, & memorialis. Quot modis dicatur phantasia. Phantastici cur dicantur. Catulli locus explicatur. Cornelio item Celso lux infertur. Interim Theophili delirium, & Galeni, ac Thrasylai. Bizari qui, & unde, necnon Macarones.

Cap. III.

CÆterum ingrediamur parumper medicorum scholas, non ut transfugæ, sed ut exploratores, præfloraturi, quod hasce lectiones adiposiores ac succulentiores faciat, ut lubentia ipsa lubentiores, ut salibus Poëtæ nobilis interim utamur, ad legendum nostris initiati teletis adlubescant. Auctor Avicenna est sexta primi, Animalem virtutem duas continere potestates, apprehensivam, & motus compotem. Apprehendendi vim bifariam item distribuit: aut enim manifesta fit apprehensio, ut quum sensu aliquid percipimus: aut clandestina, & latens. De hac verò Galenus, & medicorum plerique agentes, quantum ad sanitatis pertinet custodiam, & ægritudinum curam, trifariam modo distribuisse contenti, Imaginandi vim statuere, qua sensibilia apprehenduntur omnia. Item cogitandi facultatem, sive discernendi, quæ facienda à non faciendis G discernit. Sequitur postremò memoriæ potestas, quæ præterita nobis suggerit. De iis igitur tertio Morbi Galenus agens: deque accidentibus earum, ab imaginatione ducit exordium, ac ejus esse nocumentum unum putat, qui dicatur stupor. Aliud quod congelatio, Aliud alienatio.

A Nocumentorum verò discretivæ potentiæ aliud dicitur ablatio, sicut amentia. Aliud diminutio, ut stultitia. Aliud corruptio, ut desipientia. In memoriali autem potestate, aut destructio inest actionis, ut in Lethargia, aut deminutio motus, & vocatur Insania. Est & aliud, quod insaniam item dicimus. Nam alienatio duobus modis fit, aut non benè imaginamur, aut parum rectè recordamur. Porrò imaginandi potentia oblædi sola potest, incolumibus aliis, sicuti Theophilo medicæ artis perito contigisse novimus, qui quum B decubuisset æger, in angulis domus occinentes arbitrabatur adesse tibicines, cantoresque. Quumque convaluisset, integra mente narrabat omnia, quæ in ægritudine concepisset. Vnde liquido conjectatum, discretivam vim, ac memorialem gradum tenuisse, imaginatione tantum oberrante, ac extra quadrum, quod ajunt, promota. Nam & discernendi potentiæ modò inferri nocumentum potest, cæteris duabus lineam non moventibus, C memorabili cujusdam exemplo, qui Romæ occlusis ædibus, de fenestris vasa transeuntibus ostentabat, sciscitatus, an allideret? Cæterum, quia unumquodque suis appellabat nominibus, manifestum fit, memoriam, imaginationemque minimè oblæsas fuisse, cogitandi, seu discernendi potestate deminuta, quoniam quid faciendum foret, parum dispiceret. Nam & postremò scitari perrexit, an etiam puerum præcipitaret, annuentibus confestim impegit. Huic verò diversam D dum puerum ageret, Galenus expertum se affectionem prodit. Nam quum per æstatem febris quateretur ardore, ex cubili prominentes atro colore festuculas videre se opinabatur, vestes quoque floccorum plenas. Quos quum subinde carptim colligere adniteretur, & ex astantibus dixisset amicus quidam, Videtisne hunc jam floccos convellere, ac congregare festucas? Adverti, inquit, quæ dicerentur, nam ratio mihi prorsum constabat. Et rectè, inquam, dicis, proinde ad- E vertas amplius, ne in phrenetios dilabar malum. Scribit porrò Thucydides, pestilentia quadam atrocius grassante, infectos ea tantam obrepsisse omnium inscitiam, ut parentum, amicorum, & suimet obliviscerentur. Sciendum præterea, phantasiæ nomen variè capi tum à philosophis, tum à medicis. Est enim quandoque Phantasia intellectus, vel rationis depravatio, vel cogitationis, proinde à communi judicio devios simplex vulgus phantasticos nuncupat. Nam & tertio Interio- F rum Galenus: Affectio, inquit, quæ dicitur phantasia, nil aliud est, quàm intellectus corruptio. Est item phantasia phantasticæ virtutis operatio, scilicet motus à sensu secundum actum facto. Ita nanque ab Aristotele, secundò De anima describitur. Tertio dicitur phantasia de thesauro, seu virtute animali formarum susceptarum prius in sensu communi, custode. Ex iis verò, quæ latius persequi collibuit, dilucet, opinor, Catulli sensus illis versiculis,

> Non est sana puella, nec rogate,
> Qualis sit, solet hæc imaginosum.

Nam & Cornelius Celsus indidem mutuari lucem potest. Quippe tertio Medicinæ libro, phrenetios species exequens, tertium, inquit, insaniæ genus est, cujus species duæ sunt: nam quidam imaginibus, non mente falluntur, qualem insa-

insanientem Ajacem, vel Orestem poëtarum fabulæ ferunt: quidam animo desipiunt. Nam quod lepidissimi poëtæ sensum ad speculi rationem revocant nonnulli, aut larvas nescio quas concipiunt, ægri somnia censenda sunt, quæ inter ipsas quoque ineptias evanuerint. Quod æquo animo accipiant, quæso, legentes: neque enim mihi cum quoquam commissum, ut Liviana utamur phrasi, bellum est, immo nec occultius quidem. Verum vix tempero mihi in tanta plerunque sciolorum inscitia, calamo nimis prurientes, quanquam auribus præstaret. Nostram verò Interpretationem ad verbum ferè, in Catullum editis commentationibus, nuper sibi tyrunculus quidam asseruit, vindicias nil veritus, ut qui editionem alteram non expectarit. Verùm dicendi genus planè puerile, ut alia taceam, facilè ab impostura lectorem vindicabit. Tametsi amplius in eo sibi placet, quàm in amulo Polycrates, ut est apud Libanium. Lego in veterum monumentis, Thrasylaum eo percipi furore solitum, ut Piræum ingredientes naves, suas arbitraretur. Proinde abeuntes, remigrantesque ingenti applausu excipiebat, quod si qua naufragium fecisset, nil inde mœroris concipiebat. Hunc fratris cura ubi à morbo absolvisset, narrabat, nunquam se vixisse jucundius, quàm furoris tempore, quoniam abesset tristitia, voluptas suum arrideret. Dignum verò relatu, imaginosos id genus homines dici passim Byzaros, credo, ab inconditis moribus populorum, qui in Ponto dicuntur Byzares, ut inquit Stephanus, meminit Valerius Flaccus, Byzaresque vagi. Sunt & in eo terrarum situ Macrones quoque, quos ab Eubœa colonos arbitrantur, unde & nomen, quoniam Eubœa quandoque Macris sit nuncupata, quod Dionysius Chalcidensis significat. Alii verò dici Macronas putant, quia apud eos plures comperiantur macrocephali, id est capitis justo longioris, ut apud Persas grypos invenias plerosque, id est adunci nasi. Ex hac doctrina, cujus auctor mihi est Apollonii interpres, demanasse puto, ut hebeti judicatu, rudesque homines Macaronas dictitet simplex plebecula, cui sæpe imprudenti allinitur quippiam ex vetustatis colore lucculento.

Delyrium quandoque ex imbecillitate contingere. Triplex delyrii species, cum risu, studio, & agresti mentis ardore. Ecstasis. Jupiter Cappotas. Alieni qui intelligantur, & coalemi. De catacopis, & paracope, & enthusiasmo, Mammacuthis, & divinaculorum fraude. Gyrgathum quid. Blennus, blenna. Diana Hemeresia. Lusius regio. Pœcilla pisces. Mavia dea. Digiti monumentum. Ace locus. Potniades dea. Acmanos regio. Sophronister lapis.

Cap. IV.

Verum, ut incudem eandem subinde, quod dicitur, porrò tundere pergamus, apud Galenum item legimus ex Hippocratis doctrina, mentis commotionem quandoque ex defectu contingere, quo manuum, ac pedum tremores. Hæc siquidem membra propter potentiæ ipsa moventis imbecillitatem infirmas habent motiones, ita & cerebrum vacillat, delirumque evadit, quo nomine nec vehemens admodum id unquam existit commotionis genus, sed mediocre, & ut quispiam dixerit, joculare, nugatoriumque, & velut puerile, ac facetum. Solet enim Hippocrates jocos, & nugas vocare insaniam mediocrem, quasi festivam, non mordacem, nec seriò usurpatam. Quod verò ex defectu nonnunquam contingat desipientia, suggerit argumentum Hippocratis aphorismus, qui septimo libro insertus ita legitur. A profluvio sanguinis desipientia, & convulsio, malum. Idem Hippocrates alibi: Deliria, inquit, quæ cum risu accidunt, tutiora sunt, quam quæ serio. Nullum delirium, Galenus ait, citra periculum est: attamen cum risu minus habet discriminis. Quod enim furibundum & efferum & agresti quodam mentis accidit ardore, maximo cum periculo est. In meditullio autem utriusque est, quod cum studio est, seriúmque delirium. Omnia verò deliria cerebro accidunt affecto, sive per sese, sive per consensum & affectum communem. Differunt autem invicem per caussas ipsas efficientes: si enim calore consistit delirium duntaxat, citra nocuum succum, simile quodammodo ei est, quod ex ebrietate contingit: Si flava bile, cum studio infestat, quæ si impendio cremetur, ut jam ad bilis atræ naturam accedat, insania fit satis furiosa. Plutarchus tria & ipse genera videtur agnoscere, melancholiam, phrenesin, paracopen. Sunt qui hanc diminutionem interpretentur. Nam idem alibi Plutarchus Catacopos furore percitos intelligere videtur. Ecstasin, id est ἔκστασιν, Galenus finit ὀλιγοχρόνιον μανίαν, id est insaniam perpetem. ἔκπληξις ab eodem dicitur διανοίας ἔκστασις, id est cogitationis stupor, ex repentina consternatione extrinsecus adveniente. Alienos in hoc genere nuncupat Firmicus Matheseos tertio, Si cum sole, inquit, in octavo ab horoscopo loco Mars, aut Saturnus fuerint inventi, facient alienos, delyros, aut phreneticos. Nam qui stulta meditantur & cogitant, Coalemi vocantur. κοεῖν, cogitare indicat, vel sentire: ἠλίθιοι verò fatua dicuntur. Hinc Cimoni cuidam Plutarchus scribit, ob amentiam, Coalemi cognomen factum. Enthusiasmus est quidem mentis stupor, sed ex illustratione divina. Mammacuthum invenio quendam fuisse sola illustrem fatuitate, sicuti fuit & Melitides: unde apud Aristophanem κεχηνότες μαμμάκουθοι dicuntur, id est hiantes Mammacuthi. Hinc factum opinor, ut homines id genus quandoque Mamaluchos dicamus. Gyrgathum verò lectum dicebant, in quo mente devii & spiritibus afflati immundis vincti detinerentur versarenturque. Vnum veteris imposturæ ac vanæ superstitionis documentum præteriisse hac parte nequeo: halicacabi radicem solitos bibere vaticinandi callentes, quòd furere ad confirmandas superstitiones aspici se volebant. Quia verò insaniæ persequimur species, venit in hujusmodi pragmatiam gynæcomania, venit & ortygomania, doxomania, ornithomania, & id genus alia plura, quum quis in re quapiam debacchatur præcipuè. Blennũ Græci, id est βλεννὸν, ignavum dicunt, & fatuum. Est & βλέννα apud illos

μύξα, id est mucus: sed per π scribere malunt alii πλένα. Nec prætereatur illud hac parte: tribus à Gythio stadiis in Laconia lapidem stetisse illaboratum, in quo quum sedisset Orestes, cessasse à furore, Pausanias scribit: ac propterea, inquit, ex Doricæ linguæ proprietate dicitur lapis Jupiter καππώτας, uti ipse interpretor, ἀπὸ τοῦ καππαύειν, quod communi lingua καταπαύειν enuntiatur, significatque sedare. Pindarus in Nemeis,

κρίσιων ἢ καππαύειν δίκαν τὸν πρόσθεν αἶνρ.

Hoc verò censeri eo debet gravius, quòd Græcus vir Musurus, Latineque scientissimus, Venetiis, Pausaniæ sensum quæsitus à me, palàm ignorari à se, citra ruborem est confessus. Ab hoc verò haud ita disparatum illud quoque: esse speluncam in montibus supra Nonacrin, ad quam furentes Præti filiæ defugerint: sed mox, arcanis quibusdam sacrificiis ac purgationibus, eas in regionem cui nomen λουσοὺς, perduxit Melampus, ac persanavit in Dianæ templo: quam ex eventu, ἡμεράσιαν nuncuparunt Clitorii. Sunt hi Arcadiæ populi, & Clitor fluvius, qui in Aroanium influere narratur: in quo flumine reperiantur pisces pœcilliæ, quibus sit vox turdorum assimilis. Sed sunt, qui parum constanti fide id proditum velint. In Arcadia porrò pergenti ex civitate quam μεγάλλω vocant, Messeniam versus, dearum occurrit templum, quas & regionem simul templo circunjectam, μανίας nuncupant. Eas eruditi Eumenidas interpretantur. Illuc item furore correptum pervenisse Orestem ferunt. Quin & à templo haud longe fuisse supercilium, in quo videretur δακτύλου μνῆμα, id est digiti monumentum: quòd furoris vi ibidem digitum sibi Orestes arrosum vorasset. Quo facto, Eumenidas illi se albas ingessisse, quum prius nigro colore occurrerent formidolosæ, ac ita demum resipere cœpisse. Vnde & Ace, id est, ἄκη, dicitur locus, ubi adhibita primum medela est. Apud Potnias Bœotiæ civitatem fuisse puteum legimus, ex quo si aquam hausissent equæ indigenæ, furoris vi concitabantur. Sed & inde Potniadas nuncupari deas comperimus, quas μανιώδεις interpretantur. Ab Lycophronis proditum interprete est, Melanthium Antiochiæ regionem, quia inibi à furore Orestes interquievisset, cœpisse Amanon dici. Brocum, accentiuncula in fine locata, stultum accipiunt Græci. In priore autem syllaba attelabum indicat vox, & locustam. Broccos intelligunt Latini, quibus prominent dentes. Brocci cujusdam meminit Cæcilius, alterius etiam Seneca. Illud porrò adjecisse nil obfuerit, Herculem insania vehementius agitatum, quum vel Amphitrionem interfecturus videretur, lapide à Minerva impacto, esse consopitum, ac lapidem σωφρονιστῆρα nuncupatum. Verum fœcunda in gente Meneni, ut Horatius inquit, versari diutius, abutentis otio fuerit. Id itaque quod sequitur, perpendisse majus operæ pretium sit.

A quibus traditum sit, Ingeniosos melancholicos esse: ac qua sit ejus rei ratio. Bilis atræ species. Lux sicca, anima sapientior, quid significet. Cholera quid.

A
Cap. V.

Plato in libro De scientia, ingenio pollere eos præcipuè scribit, qui furore quodam percipi atque concitari soleant. Democritum quoque prodidisse animadvertimus, ut quisque ingeniosissimus sit, ita maximè quati furore. Quod ipsum & in Phædro approbari videtur. ubi enotatum invenias, Poëticas fores frustra absque furore pulsari: quanquam haud ambigo, divinum quendam intelligi afflatum ea parte à Platone. Verum, nec
B eum ipsum naturæ rerum periti astruent contribui, nisi melancholicis. Sed & Aristoteles, quoscunque in quavis facultate præstantes melancholicos extitisse pronuntiavit, Vt me (inquit Cicero) non pœniteat hebetiorem esse. Nam & heroica dicitur affectio, id est ἡρωϊκὸν πάθος. Cæterum, cur ita contingat, hoc est quod diu & anxiè quærimus. Nam sunt quibus Aristoteles parum satisfaciat, affectantibus semper ingeniorum acuminibus quiddam adiposius, plenius, divinius.
C Proinde in hac quasi comitiaria doctorum statione imbuti ipsi utriusque philosophi mysteriis, præcipuè tamen Platonicis, medicæ quoque artis claritate illustres, tam abditæ quæstionis involucra, fulti etiam ope divina, sic fermè explicare aggrediuntur. Vt primum quidem melancholiam, id est bilem atram esse duplicem contendant: quarum alteram medendi scientiam professi, physicen, id est naturalem, dictitent: alteram verò adustione contingere asseverent. Et physicen qui-
D dem non ferè aliud volunt, quam densiorem sicciorem que sanguinis portionem. κατακεκαυμένην verò, id est adustam, in quatuor species partiuntur: aut enim naturalis melancholiæ, aut sanguinis purioris, aut bilis, aut pituitæ salsioris combustione concipitur. Ex adusta, judicio & sapientiæ nocumenta inferuntur: dum enim exardescit humor is, crematurque, furorem concinnare solet, & concitationem commoliri. Sicubi verò restingui contingit, eo quod subtilius est clariúsve evane-
E scente, unaque modo fuligine velut subsidente terra, stolidi concinnantur & stupidi. Hunc verò habitum, melancholiam dictitant propriè, amentiamque atque item vecordiam. Solam verò bilem atram, quæ physice nuncupatur, judicium confovere, atque sapientiam, compertum est. Nec tamen id censeri perpetuum debet. Nanque si sola sit, ab omni sequestrata admixtione, nigricante nimium densaque mole, spiritibus fuscedinem injicit, animo terrorem, hebetudinem ingenio
F impertitur. Quo nomine Moralium septimo Aristoteles: Biliosus, inquit, atra bili nec ad consultandum omnino est aptus. Si verò simplici commisceatur pituitæ, quum frigidus obstiterit circum præcordia sanguis, crassa quadam frigentis naturæ vi, ignaviam conciliat & torporem. Oportet autem atram bilem neque paucam esse, adeo ut sanguis, bilis, spiritus veluti suffrenatione deficiantur, unde ingenii provenit inconstantia & memoriæ fluxus. Nec rursum exuberare adeo, ut ceu mo-
G lesto succumbentes oneri, à marcore vix excitari posse videamur. Proinde necessarium omnino, quantum ejus patitur ratio, esse eam prætenuem. Tunc enim absque nocumento fortè largior etiamnum admittetur, etiam si in bilis fuerit æquilibrio, quod ad pondus attinet. Exuberet itaque

itaque bilis atra, verum subtilissima, nec tenuioris pituitæ circumfusus desit humor, ne inarescat omnino, fiatque durior protinus. Non tamen usque promisceri pituitæ volumus, præcipuè si largior ea fuerit & frigidior, ne inde algorem contrahat. Sed bili sanguinique ita promisceatur, ut ex tribus unum consurgat corpus, dupla sanguinis ad reliqua duo proportione compositum, ubi octo sanguinis partes, duæ bilis, duæ item bilis atræ portiones existant. Accendatur quadantenus à duobus illa bilis atra, accensaque fulgeat, non uratur. Hoc significasse illud Heracliti videtur, Lux sicca, anima sapientior. Spiritus ex hoc humore creati primò quidem subtiles sunt: etenim sub angustioribus atræ bilis ejusmodi compressi meatibus, vehementiore ob unitatem calore in primis attenuantur, perque arctiores expressi meatus, subtiliores erumpunt. Deinde calidiores similiter, atque eadem ratione lucidiores. tertiò agiles motu, actione vehementissimi. quartò item stabili solidóque humore jugiter emanantes actioni diutissimè serviunt. Tali autem animus noster obsequio fretus, indagat vehementer, perseverat investigando diutius. facilè quæcunque pervestigaverit, invenit, clarè perspicit, syncerè dijudicat, ac diu retinet judicata. Obiter verò hic legentes commoneo, ne omissum studiosis decoquat: choleram non (ut vulgò) pro bile, verum pro intestinorum affectione à medicis capi, duobus generibus apud Hippocratem: alteram enim ὑγρὰν dicit, id est humectam, de qua ex Paulo facta nobis mentio alibi est: alteram vocat ξηρὰν χολέραν, hoc est siccam choleram eadem productam ratione ac causa, & in eisdem, ac citra ventris solutionem & vomitus, vel (ut Galenus ait) ἄνευ ῥύσεως κοιλίας καὶ ἐμέτων. Sunt qui ita finiant, χολέρα ἔκκρισις κάτωθεν διὰ γαστρὸς, καὶ ἄνωθεν διὰ στόματος ἐμετός. Dicitur inde cholera quoque fistula vel canalis, quo vibratior è tegulis defertur aqua. Sed nos jam prætorium dimittamus.

De cicadis acanthiis, & achetis. Tettigoniis, cercope ac calamæa. Mulieribus ornamentum esse silentium. Acation quid, & onevon, ac onevi piscatores. Cur cicadarum aliæ canant, aliæ minus. Enceladus quid, bombycia. Entomia. Æthaliones cicadæ cur. Alia item de cicadis non ingrata, & ex Platone fabella repetita.

CAP. VI.

Cicadas quasdam invenio in Græcorum libris vocari acanthias, non quia, (ut Suidas inquit) species sit hæc insecti illius: sed epitheton est obversantis inter spinas quas illi acanthas vocant. Sicut etiam achetas, non cicadæ species est: sed epitheton, ἀπὸ τοῦ ἠχεῖν, hoc est, à cantu, veluti argutam dicamus. Stephani monumenta præferunt, ab Athamanum urbe in Ætolia, quam Acanthon dicunt, nuncupari acanthias cicadas: quæ quoniam ferè consilescant, ut Simonides attestatur, inde receptum, ut qui non loquantur, eo ferè exprimantur nomine. Vnde est illud Hermolai Barbari, Malui divinator videri, quàm Ætolia cicada, cui displicet, meminerit, Aristarchum non alia magis ratione vatem existimatum, quàm

A quod librariorum, aut vetustatis in Homero vitia vel cum famæ periculo scrutari voluisset. Quod si est, Pontani solertiam mirari licet, qui in libro De aspiratione, lenam Acanthida Propertio de loquacitate nuncupatam, & aurium offensaculis, prodere sibi permisit. Nisi quòd apud Theocriti interpretem observatum est, dici acanthida avem colore variam, voce λιγυρὰν, id est stridulam, quam ex varietatis ratione pœcilidam item nuncupent. In spinis, quas acanthas vocant, habitare Aristoteles & Alexander scribunt.

B Appellantur aves hoc genus acanthilides quoque. Sunt ex Græcis, præsertim de Grammaticorum decuria, qui manifestum putent, masculas cicadas canere, quæ apud Hesiodum dicantur achetæ. Esse vero mutum fœminarum genus, quæ nuncupentur tettigoniæ, documento etiam nobili, Fœminis præcipuum ex silentio adesse ornamentum: unde sit illud Sophoclis ex Ajace mastigophoro, γυναιξὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει. Conferre ad idipsum, & lu-

C sciniarum fœmellarum ἀμελὶς, id est cantus privationem. Auctor Pausanias est, cicadam maximam nuncupari achetam. At ἐλάχιστον τεττίγιον, id est minimam cicadulam, dici cercopen, id est κερκώπην, etiamque calamæum. Quæ sit post hanc, titigonium, fortè à verbo τιτίζειν, de quo alibi hoc opere facta nobis mentio est. Acation verò, ad acanthias spectat nihil: nam naviculæ species eo intelligitur nomine, utrinque remis agitata: sed sic, ut remigum unusquisque δι-

D κωπίας ἐρέττοι, id est remos ducat duos. Hoc eo intertexui libentius, quoniam verbi commeminit Plinius, & id incuriosius explicatur, etiam Græcorum plerisque. Scitu dignum & illud: onevon dici machinam summis acatiorum partibus impactam, qua circumpositis funibus, extraherentur è profundo gravissima quæque, adeo ut piscibus suffertum rete nullo negotio vel homines duo valeant educere. Sunt ex piscatoribus, qui elecaten vocent, id est ἠλακάτην. Piscatores ipsos ea

E operantes inveni, qui onevos item dicant. Cæterum nobis in semitam denique redeundum. Quæramus igitur, Cur nam cicadarum aliæ canant, mutis quodammodo aliis? Nempe, ut quinto De animalium historiis Aristoteles ait, ὁμοίως δ' ἔν τε τοῖς μικροῖς, καὶ ἐν τοῖς μεγάλοις. οἱ μὲν διῃρημένοι εἰσὶ τὸ ὑπόζωμα οἱ ᾄδοντες, οἱ δὲ ἀδιαίρετοι ἔχοντες οὐκ ᾄδουσι. Sunt, inquit, quæ canunt, præcinctu dividuæ, sive majores, sive minores sint: quæ autem non canunt, individuæ constant. Sed planius

F in libro περὶ ζωῆς καὶ θανάτου, id est, De morte & vita: Habent, inquit, animalia id genus pleraq; diazoma, id est præcinctum, cui intus est spiritus: is quandoque foras movetur, quandoque veròediverso: unde contingit nunc elevationem fieri, nunc depressionem ejusce pelliculæ. Quum enim exit spiritus, attollitur: sicut ingrediente, deprimitur. Perinde enim insectis portio ea mobilis est, ut in spirantibus pulmo, & in piscibus branchiæ. Porrò pellicula concussa faciunt sonum.

G Sicut in calamis pueros interdum videmus factitare, quibus prætenui folliculo indito, sonum eliciunt. Sic & cicadis, quæ canunt, calidiores n. sunt, & imo spiritalis motus major, ut interpretatur Thomas. Proclus verò Diadochus, ὁ τέττιξ, inquit, ᾄδει ὑπὸ ταῖς πτέρυξι τρίβων ἑαυτὸν καὶ τὸν ἦχον ἐκπέμπων. i.e. canit cicada, seipsam atterens sub alis,

atque ita sonum emittens. Plinius ex Aristotelis doctrina, Vocem non habere, scribit, nisi quæ pulmonem, & arterias habent. Idcirco & insectis sonum esse, non vocem: intus meante spiritu, & incluso sonante. Verum, alia murmur edere, ut apes: alia cum tractu stridorem, ut cicadas. Quia verò hoc genus intus habere sonum visitur, hinc enceladum insecti speciem appellari, astruunt grammatici. Vniversim verò bombycia vocant quidam, à bombo, ut opinor: sicuti ab incisuris, entomia, id est insecta. Scribit Theocriti interpres, dici cicadas quandoque æthalionas, παρὰ τὸ αἴθεσθαι ὑπὸ τοῦ ἡλίου, id est, quia à sole amburantur: concinere enim tum, ubi cauma fiat, id est inardescat amplius calor. Fuit & ab hoc animali veteribus concinnata comminatio, χαμόθεν οἱ τέττιγες ὑμῖν ᾄσονται, id est, à terra vobis concinent cicadæ. Significatur enim agri vastitas cum arborum excisione. Verum, sic allegoricè pronuntiatum vehementius graviusque putat Demetrius Phalereus. Quæ vis sua est orationis concisæ. Propterea & symbola ob brevitatis assimulationem, efficaciora multo ac graviora censeri. Quod enim brevius profertur, multorum suspicionem præstat. Porrò lepidam ex Platone cicadarum fabellam haudquaquam hic transgredi debemus. Apud quem Socrates in Phædro astruit, In meridie non dormiendum, ne (inquit) à cicadis rideamur. Nam quos viderint agentes, ut oportet, illis præmium tribuunt, quod deorum concessione traducere ad homines possint. Fertur enim hosce olim homines fuisse ante Musas. Natis inde Musis, cantuque monstrato, illorum nonnullos voluptate cantus usque adeo delinitos fuisse, ut canentes cibum potumque negligerent, imprudenterque perirent, ex quibus deinceps cicadarum genus sit propagatum, munus hoc nactum à Musis, ut alimonia non indigeat, sed absque cibo & potu, quamdiu vixerit, cantet. Postea verò ad Musas proficiscatur, quam quis hic Musam colat, renuntiaturum. Ergo Terpsichoræ renuntiantes, qui præcipuè illam in choreis cœtibusque celebrarint, eam ipsis propitiam reddunt, atque itidem aliis pro sua cuique venerationis specie.

Nil videri absque luce. Colores variari pro lucis diversitate. De columbarum collo. Lucretii locus declaratur. De iridis coloribus, & apparentiis quas vocant, symphasis. De luce nonnulla Entelechia colorum.

Cap. VII.

Mathematicæ disciplinæ, ac naturalium rerum studiosi, nil videri absque luce, proinde nec discerni colores quoque absque luce eadem, validis argumentorum comprobant rationibus. Astruitur & illud, ut consequens, corporum colores apud visum diversos evadere pro lucis diversitate super ipsos orientis. Nam in claritate mediocri turbidiores plerunque visuntur, in illustri verò clari scintillantesque. Argumentum evidens, in solis deliquio colorata omnia, insita privari venustate. Liquet id amplius in columbarum mirè splendicantibus pennulis, quas in earum collo convisimus: nanque etiam si unius

A sint coloris, variis tamen aspectibus variè illustratæ sub differenti specie oculis exhibent sese. Cujus ratio est, quia movendi vim à luce color suscipit: quo verò amplius ab illa movetur, amplius & ipse movet. Imbecilliores autem colores esse in intensioribus, sicuti imperfectum, in eo quod perfectum est. Ideoque pro lucis complemento esse coloris completi gradum in movendo. Quod autem de columbæ pennulis astruximus, sciendum quosdam existimare, diversos re ipsa esse inibi colores, B diversásve superficies ex diversarum portionibus pennularum radiantes. Verum disertissimè super iis libro De rerum natura secundo, Lucretius hisce versibus commeminit:

> Qualis enim cæcis poterit color esse tenebris,
> Lumine qui mutatur in ipso? propterea quòd
> Recta aut obliqua percussus luce refulget.
> Pluma columbarum quo pacto in sole videtur,
> C Quæ sita cervices circùm, collumque coronat.
> Nanque alias fit, uti claro sit rubra pyropo:
> Interdum quædam sensu fit, uti videatur
> Inter cæruleum virideis miscere smaragdos.

Sed, ut plenius Lucretii sensa referemus, ubi rectam appellat lucem & obliquam, astruunt mathematici, solis lumen, aut primarium dici, aut secundarium, aut tertiarium, & deinceps. Et primarium D quidem intelligunt, ubi illapsus sunt radiosi. Secundarium, vel accidentale, in loco illustrato ab illapsu ejusmodi, qui obliquè per omnem partem medii diffunditur, ut est cubiculum totum. Tertiarium, quum ex ipso cubiculo lucem recipit locus alius, alioqui opacus. Columbini colli submutantis colores meminit Hieronymus adversus Joannem Origenis consectatorem. Columbarum, inquit, colla ad singulas conversiones colorem mutant. Sed & Martianus De nuptiis Philologiæ: E Arcesilas inquit, collum intuens columbinum dubitabat, siquidem hac permotus varietatis incertitudine, amplius astruere ἀκαταληψίαν cœpit, id est incomprehensibilitatem. Sed & Nero Cæsar disertissimè, ut primo Naturalium quæstionum Seneca tradit:

> Colla Tiberiacæ splendent agitata columbæ.

Quo tamen versu legi commodius Cytheriacæ F potest, sed syllabæ mensus nonnihil refragatur. Meminit & Academicorum secundo M. Tullius. Neque verò hoc loco expectandum, ut de remo inflexo, aut de collo columbæ respondeam. Non enim is sum, qui quicquid videtur, tale dicam esse, quale videatur. Et rursum: Nam & in remo sentio non esse id quod videtur. Et in columba plures videri colores, nec esse plus uno. Quod ad syllabam attinet, variatum in ea comperias, uti Metamorphoseôn quintodecimo:

> G Armigerumque Jovis, Cythereidasque columbas.

Sed enim ut ad colorum rationes regrediamur: advertendum amplius, esse colores in corporibus ex elementorum refractione cootientes, quibus compinguntur. Hosce verò haudquaquam speciem

ſpeciem variare ex lucis vi, quin album ſemper A ſit album, & nigrum, nigrum: niſi quatenus intenduntur vel remittuntur. Sunt & colores, quos apparentias dicunt recentiores. Nam apud Firmicum inuſitatius quandoque dici advertimus, homines bonæ apparentiæ. Ariſtoteles primo De generatione, συμφάζεις appellavit, ut in iride, ubi viſitur color rubens, quem minus uſitatè rubeum idem dicit Firmicus, ni mendoſa ſunt exemplaria: rubens inquam, albedo permixtus: quia materia eſt rara, & radius ſolaris fortior. B Conviſimus autem ſolis lucem ferè coloris ejus. Quod ſi denſior fuerit materia, & imbecillior radius, reſilit obſcurus ac nigricans color, qualem in nubibus cernimus. Colores autem intermedii, cujuſmodi cinericius eſt, fiunt ubi materia denſet minus, & radius ſit aliquanto fortior. In urina porrò ſubinde mutantur colores, ſi in ſolari radio inſpectetur: provenit autem id ex varietate lucis ſolis: qui, quum in motu perpetuo ſit, nunc unum oſtentat, nunc aliud. Pro- C pterea medicorum periti in luce temperata deſpicere malunt. Quod rurſum ad irim ſpectat, prædicant ruſticiores: oſtentante ſe inibi colore rubro, albido adjuncto, haberi fertilitatis prognoſticum. Ratio verò eſt, quia quum rarior ſit materia, facilè pervincitur à ſole, ut inde pluviæ juges aut largæ conſequi nequeant, quæ plurimum ubertati ſeminum officiunt. Sed ratum & quodammodo decretorium hoc cenſeri haudquaquam debet. Lucem verò Ariſtoteles ſcribit, D corporis intelligi qualitatem luminoſi, ab eodem profluentem, ut formam in diaphanum. Quam ob rem exceptum ſi ab eo lumen actum ejus eſſe, id perficientem, à quo ſuſpicitur: nec id ſubſtantiali ratione, verum accidentis potius. Nec me fallit, in Ariſtotelicos aciem ab Auguſtino dirigi, ac bellicum cani quodammodo, dum diſceptatur, ſitne lux ſubſtantia an accidens, quando ſuperficie una eademque duo poſſe ambiri corpora, plura ſint argumento. veluti cineris cum aqua per- E mixtio, candens ferrum, ignis fumo perfuſus. Luminis porrò egreſſum ab corpore lucido, exceptum objecto terminato, vocant Peripatetici colorum entelechiam.

Quid foret robur in carcere, & quæ dicantur digna robore: ac de Prytanei alimentis, & theſauro. Decas locus carceris. De Philopœmene paucula. Juvenalis locus & Propertii alter explicatur. Item vocabula nonnulla ad carceris loca pertinentia. F *Tullianum. Ceadas locus. Aureis catenis nocentes vincire, Æthiopum fuit. Orygmata. Ananceum. Sphalos. Strophæus Mercurius. Lethe. Perſarum carcer. Spoliarium.*

Cap. VIII.

Carcerem ſcribit Cicero in L. Catilinam libro ſecundo, vindicem nefariorum ac manifeſtorum ſcelerum majores noſtros eſſe voluiſſe. Et T. G Livius ab Vrbe condita libro primo, Ancum Marcium refert, ingenti incremento rebus auctis, quum in tanta multitudine hominum, diſcrimine rectè an perperam facti confuſo, facinora clandeſtina fierent: carcerem ad terrorem increſcentis audaciæ media urbe imminentem foro ædificaſſe. Nec ſatis, ſiquidem humana rabie latius etiamnum ſerpente graſſanteque, in ipſo etiam carcere, formidoloſo diróque aſpectu locus alius requiri cœpit, quando quotidiana & proinde levia remedia parum efficacia noſcerentur. Robur edidere nomen, quo maleficum genus hominum præcipitabatur: ſic nuncupatum, quòd antè arcis robuſteis includeretur: ſicuti Sex. Pompeji fragmenta nos perdocent, & ſignificaſſe Plautus deprehenditur, quum ait,

Ego vos ambo in robuſto carcere ut pereatis.

Hinc facinora magnitudine rara, novitate dira & inauſpicatiſſima, robore digna, magnis auctoribus appellari ſolent. Quod videtur Apuleius confirmaſſe in oratione diſertiſſima, ut Auguſtinus dixit, de magia: O mirum, inquit, commentum: ô ſubtilitas digna carcere & robore. Sicuti ratione diverſa Prytanei digna alimentis nuncupantur, quæ cum virtute perpetraris. Nam Athenienſibus maximus hic honos. quod Socratis exemplo De oratore libro primo comprobat Cicero. Sed & Maximus Valerius exemplorum priſcorum libro ſexto, de robore quoſdam præcipitatos ſcribit. Meminit Titus quoque Livius Aſiatici belli octavo libro. Non deſunt, & quidem multi æris homines, nulli rei, præterquàm ſibi freti, qui illud Juvenalis,

Horrida quale facit reſidens in codice pellex,

Quicquam ad hoc pertinere aucupentur. Et cæcos ſylveſcenteſque doctores nugas ineptiolaſque, hallucinatione ridicula, effutire meras pronuntient, quum Satyricus dubio procul codicis nomine συμβολικῶς, & opertè robur intellexerit, in quod meretricula jam magno natu ob perpetratum ſcelus fuerit impacta, atque inibi nendo vitam ſuſtentare ſolita ſit. Verum hæc commenta etiam ſi vera maximè forent, nimis accerſita, nimiſque coacta ſunt, vixque doctrinæ & acuminibus cohærentia poëtæ illius. Quid, quòd ſi intenderis, oppugnante nullo revicta æquantur ſoloæc (quod ajunt) media tenentur, tanquam citharœdi prooemium, affícta, nec coalita. Quid enim minus facere mortua poteſt, quàm nere? De carceris robore præcipitabantur nocentes, ut præpoſitæ probant auctoritates, non in cuſtodia detinebantur. Quod verò ad hujus opinionis fulcimentum, & velut tibicinem advocatur Propertius, id totum nil eſſe intelligo: ſed & alii intelligent: quod ut fiat facilius & ſyncerius, verſiculos poëtæ ſubtexemus:

Et graviora rependit iniquis penſa quaſillis,
Garrula de facie ſi qua loquuta mea eſt:
Noſtráque quod Petale tulit ad monumenta coronas,
Codicis immundi vincula ſentit anus.

Primum rogo vos eruditi omnes, qui non ad Ariſtophanis modo lucernam evigilaſtis, ſed Cleantis quoque, & (quod Fabius ait) in ſudata veſte duraſtis, fuligines lucernarum bibendo, ad procinctum enixa virtute dum tenditis, quónam eſt hic robore dignum crimen? Deinde, quo jure zelotypa mulier ancillam minus ad animum reſpondentem in publicæ pœnæ locum intruſit? Quónam modo præterea duæ ſententiæ cohærent, nec diſſimilitudine diſſultant? Quæ me impenſius (inquit Cynthia) laudavit, dat pœnas,

& pensa graviora cogitur perficere. Petale, quia A
coronas tulit ad monumenta, non nervo debe-
tur, sed protinus impingitur in præcipitii locum
publicum. Extrita mihi ista videntur. Qui in-
trivit, totum exedat: & quas faber struxit com-
pedes, ipse ferat: sicuti jactatum proverbio est, &
meminit Ausonius. Verum ne quis in hisce libel-
lis Rhodium putet sacrificium, desinamus aliena
gravius aut insectanter convellere, neque enim
proposita nobis obstrigilatio ulla est, nec docto-
rum hominum dispendio gloriolas inanes capta- B
mus: tunc enim Homericum illud posset gravius
insusurrari,

Ὁπποῖόν κ' εἴπησθα ἔπος, τοῖόν κ' ἐπακούσαις.

Monitos tantum legentes volumus, quid sense-
rint alii, quidve ipsi promamus in album, οἱ
ἑτεροδοξάζοντες, id est, non idem opinantes. Can-
dore eodem ac simplicitate, sicubi lapsi fuerimus,
revocent ad libram, quoniam hominis est in plu-
ribus connivere: nam & ipsi nostra quoque alli- C
suri videmur (neque enim ita nos amamus aut
miramur, ut nesciamus perdere) sic ubi potior se
ostentarit ratio. Et cum rivali, & sine rivali poste-
ritati allaboramus. Redeo igitur ad institutum.
Si M. Tullii ingessero illud ex Oratione pro Mu-
renâ: Lacedæmonii, inquit, quotidianis epulis in
robore accumbunt. Cretum nemo gustavit un-
quam cubans. Est proverbium quoque scitissi-
mum compar priori, sed ambiguitate, & significa-
tu remotiore festivius, thesauro dignus in eum D
qui teterrimo supplicio flagitiis adobrutus sit dif-
ferendus. Docent T. Livii, & Plutarchi mo-
numenta. Etenim ad auctoritatum tibicines re-
currendum perpetuò, quibus arrecti stemus,
sicuti varris indago, id est plagarum series. The-
saurum fuisse domicilium subterraneum apud
Messenios, neque auras, neque lucem exterius ex-
cipiens. Nec ullæ carceri fores erant, saxo im-
mani intruso occludebatur. In quem quum ma-
gnus Græciæ Imperator Philopœmen fuisset im- E
pactus, mox hausto veneno interiit. Hic est obi-
ter is Philopœmen, quem Græcia post eximias an-
tiquissimorum ducum virtutes, perinde ac extre-
ma senectute filium, in lucem produxisse narra-
tur. De quo item nobile est Romani cujusdam
elogium, fuisse hunc inter Græcos postremum,
flaccescente jam illa animorum ingentium, ut as-
solet, fertilitate. Sicuti & Brutum pronuntiavit
quidam Romanorum ultimum. Legimus porrò
apud Plutarchum eundem, Spartani carceris lo-
cum fuisse Dechada nuncupatum: in quo ultimo
destinatos supplicio strangulari, mos fuit. Id
verò nocturno tempore solitum fieri, libro quar-
to Maximus docuit Valerius. Tale fermè apud
Romanos erat Tullianum, locus in carcere, ubi
paulum ascendisses, ad lævam circiter pedes duo-
decim, depressus humi, eum muniebant undique
parietes, atque insuper camera lapideis fornici-
bus vincta, sed inculta tenebris, odore fœda, at-
que terribilis facies ejus erat. In Tulliano fuisse G
Lentulo fractam gulam, in Catilina Historicus
scribit. Apud Spartanos item locus erat Cæadas
nomine, cujus historia prima commeminit Thu-
cydides: ut apud Siculos quoque, in quem male-
ficum genus hominum conjiciebant. Apud Per-
sas domicilium fuit cineribus refertum. Illud ve-
rò scitu jucundum: apud Æthiopas moris fuisse,
nocentes aureis catenis vincire. Invenio & ory-
gmata dici loca, in quibus scelerati excarnifica-
rentur. Xenophon Rerum Græcarum libro quin-
to Anancæum videtur pro carcere accepisse: sicuti
Isæus quoque. Et εἱργμοφύλακα pro carceris præ-
fecto, Callisthenes verò, ut docuit Harpocratio.
anogæum accipit, hoc est cœnaculum supra ter-
ram. Quidam etiam pro virili membro capiunt,
quod sit necessitatis commercium. Pentesyringon
in carcere fuisse Pollux scribit lignum, & item
sphalon, sicut tympanum inter carnificis recenset
instrumenta. Videtur & strophæi, quem Mercu-
rium intelligit, statuam in carcere coli solitam, in-
sinuare. Auctores sunt nobis: apud Persas fuisse
carcerem nomine Lethen: in quem impingebatur
nemo, nisi moriturus: quæ causa loco nuncupatio-
nis rationem præstat. Spoliarium dici quidem vi-
detur spoliorum receptaculum. At Senecæ, Lam-
pridioque locus excarnificatione dicatus.

*Carceris genera. Quid ceramus, & ceramicum fla-
gellum, & domus. De Labyrintho, barathro, œce-
ma, chamætypia, galeagra. Latomus, latomis, la-
typis, lithurgice, Tullis, lithotrivice, cavea. De ca-
vis cubitalibus, Tulliano, libera custodia, compe-
rendinatis reis, Charonia janua: item de Metœ-
cio pluscula, Scaphephori. Xenocratis historia.
Scyros. Scyrotes lapidarii. Lathologi. Cotoria.
Las. Lapersæ. Laos populus cur. Listrotum. Listri.
Liturgia. Ceti. Coi. Orescos. Aristomenis histo-
ria. Ancones. Tarichempori.*

Cap. IX.

Carceris genera veteribus tria fuisse inve-
nio: unum, quo immodesti & parum excul-
ti compellerentur, ut noctuâ doctis condocefie-
rent, & bonarum artium professoribus, quæ ad
bonos mores & vitæ modum pertinerent. Alte-
rum, quo ære alieno impliciti, & qui carceris tæ-
dio ab inita vitæ petulantia absterrendi sunt, deti-
nerentur. Tertium, quo immanibus præsignes
flagitiis, cælo & hominum cœtu indigni: vitiis
ac vitæ turpitudine defamatissimi, ac propediem
plectendi, tenebrisque & pedori addicendi intru-
duntur. Carcerem Cyprii ceramon vocant. Id
& Homerus testari videtur Iliados quinto, ubi
Martem scribit, ab Oto & Ephialte in vincula con-
jectum,

F Χαλκέῳ δ' ἐν κεράμῳ δέδετο τρεισκαίδεκα μῆνας.

Id est, decem ac tribus mensibus æneo in cera-
mo vinctus jacuit. Eruditiores tamen eo verbo
ollam accipere malunt. Obiter dignum scitu, in
Georgicis ab Didymo proditum, fructus ex ar-
bore non dilabi, si Homericum hoc inscribatur
carmen: quod & decimo ἐκλογῶν περὶ γεωργίας
relatum adverti. Et quia ceramiæ dicuntur item
figlina, inde ceramicum flagellum pro ostracis-
mo positum. Cerama tamen scribit Athenæus,
dicta, quamvis argentea forent vel aurea. Athe-
nienses verò, qui mitibus nominibus & mansue-
tis rerum tristitiam obtegere consueverant, ur-
banéque minuendo, vim atque atrocitatem le-
nire, carcerem domum nuncupabant, sicuti tri-
butum coordinationem civitatis. Sunt qui la-
byrinthum quoque nil aliud, quàm carcerem
fuisse

fuisse tradant, in quo non foret incommodi quippiam, nisi quòd qui asservabatur, effugere non poterat: unde & labyrinthum dici putant, quia λα sit particula vocum intendens notiones, & βύειν obturare signet, ac claudere. Ex quo & labyrinthodes pro flexuoso positum, id est λαβυρινθώδης. Tralatum & in nugaces nomen, παρὰ τὸ πολλοῖς κύκλοις λόγων χρῆσθαι. Est item labyrinthus Theocrito, piscatorium instrumentum, καὶ ἐκ σχοίνων λαβύρινθοι. In hoc illud obiter adnotandum: in Plutarchi monumentis proditum, Non videri simile veri, Minoëm Atheniensium juvenes, tributi nomine ad se quotannis missos, perdidisse: sed ad ministerium potius subservasse sibi. Ex quibus propagati multi, & Cretensium habiti numero, Delphos quandoque sunt missi. Proinde Bottiæorum filias generis memoriam colentes, festis diebus concinere assuevisse, ἴωμεν εἰς Ἀθήνας, id est, eamus Athenas. Barathrum Athenis, sive (ut enuntiant alii) berethrum, locus erat profundior, putei modo, in quem nocentes deturbabant. Ejus superiora dura quidem erant ac rigida, infima verò laxa & mollia, ut descendentes facilè demergerentur. Abusus videtur dictione hac in Philippicis Demosthenes, ut inquit Harpocratio, & pro pernicie tantum ex tralatione posuisse. Barathros genere masculino putat Ammonius, homines dici barathro dignos. Barathra tamen propriè cataractas vocant, vel (ut Arcades vocant) zerethra, id est excavata loca, in quæ demergantur flumina, παρὰ τὸ βαίνειν, ab aquarum ingressu, vel quasi ἄβατα, quod ex cavitate pervia non sint, nec adeunda. Sunt qui cœnosa eo nomine loca intelligant. Οἴκημα Græcis ædificium quidem est, sed & pro carcere positum invenias: unde est illud historici Dionis, Quum jussisset Cæsar Catonem duci in carcerem, acis promptissimè sequuturus videretur, nec pauci comitarentur, affuit & M. Petronius, qui ab eo increpitus, quòd ante senatus dimissionem digrederetur, Malo (inquit) esse cum Catone ἐν τῷ οἰκήματι, quàm hic tecum. Indicat ea dictio chamætypion quoque, id est impudicarum locum, quod inibi ineunt jacentes. Scribit idem historicus, ab Caligula plures in galeagram conjectos necatosque. Apud Herodotum historia tertia, videtur Gorgyra esse subterraneus carcer: nam ea voce indicant Græci privatim cuniculum, seu cloacam, qua defluant aquæ. Jam verò latomias Syracusanas quis non novit? Eas à Dionysio crudelissimo tyranno factas, Cicero auctor est in Verrem libro septimo. De iis Cicero idem alibi ita refert, Latomias Syracusanas omnes audistis, plerique nostis: opus est ingens, magnificum regum ac tyrannorum: ex saxo totum est, in mirandam altitudinem modo depressum, & multorum operis penitus excisum: nihil tam clausum ad exitus, nihil tam septum undique, nihil tam tutum ad custodias nec fieri nec cogitari potest. In has latomias, si qui publicè custodiendi sunt, etiam ex cæteris oppidis Siciliæ, deduci imperantur. Latomias dici carcerem Syracusis Siculorum lingua, Pedianus auctor est. Alii apertius, quòd inde excisi lapides fuissent ad urbis sustructionem. Jocus est Sabini apud Senecam controversiarū quinto: Ne, inquit, quenquam vestrûm decipiat no-

A men ipsum, Latomiæ illæ minimè lauta res est. Sed & Polemo sophistes, ut est apud Philostratum, quum lapidoso articulorum morbo infestaretur, medicis subinde inferebat, profoderent cæderentque Polemonis lithotomias. Extat obiter apud eundem, Herodis de eadem re id pertritum: Vesci oportet, manus non habeo: eundum est, pedibus careo: dolendum est, tum verò manus adsunt & pedes. Fuisse Spartæ quoque latomias, Plinius significat: quum earum angustias
B Aristomenem Messenium evasisse scribat, vulpium aditus sequutum. Erant & Romæ prope Tullianum, ut Varro meminit, qui & Tullianum dictum ait, quòd fuerit à Tullo rege additum carceri. quod tamen pro quolibet carcere posse capi, Apuleius docet. Tullios autem rivos dicunt, aut vehementes sanguinis projectiones, artuatim effluentis. Ennius,

> Misso sanguine tepido, tullii efflantes evolant.

C Fortè ii sint, quos alibi à Græcis aulos docuimus vocari. Porrò id vehementer animadvertendum; pronuntiari ex Græca ratione lithotomiam, & Latinè dici lapicidinam & latomiam quoque. Quin & latomion, unde λατόμιον μαρμάρινον, ubi exciduntur marmora. Ex quo & Apollinis marmarini templum apud Carystum: quia λᾶας signat lapidem, per concisionem, à λάας: uti in magno observatum etymologico est, & τέμνω, incido. Nam & latomi dicuntur lapicidæ, ut scribit Eusta-
D thius, qui etiam latypi vocantur. Latype verò est, quod à lapidibus abraditur, sculpendóve excutitur. quam rem & scyron dicunt: unde scyroten, id est σκυρωτὴν ὁδὸν, legimus apud Pindarum: quo vocabulo lithostroton intelligunt. unde Scyro insulæ conciliatum nomen, quæ argillosa sit, καὶ λευκόγεως. Lapidarios, lapidum artifices intelligo, ex Firmici Matheseos quarto: Naupegos (inquit) facit, aut structores, lapidarios pollinctoresque. Apud Thucydidem inter ministros
E lithologi recensentur, qui architectis subserviant. Cotoriæ autem Jureconsultis loca sunt, unde effodiuntur cotes. Signat tamen λᾶας & fluvium, atque item civitatem: quamvis à Stephano dicatur λᾶ potius. Meminit Lycophron, καὶ λᾶν περιήσεις. Ab ea occupata Dioscuri appellantur Lapersæ. Laam vocavit Homerus,

> Οἵ τε Λάαν εἶχον, οἵ δ' Οἴτυλον.

Lithurgice verò, & lithotrivice, ad præsens propositum parum faciunt. Nam illa ad eos qui in
F metallis lapides cædunt, pertinere videtur. Lithotrivice, lapides excolentium elaborantiumque est, ad operum ornamenta. Illud verò non ineptè huic inseretur loco: populum Græcis λαὸν nuncupari, ut in Olympiis arbitratur Pindarus, de jactu lapidum fabuloso Deucalionis & Pyrrhæ. At scribit Philochorus, Cecropa populi Atheniensis numerum in digitos volentem mittere, jussisse in medium à singulis conferri lapidem, atque ex facto τοὺς ὄχλους cognominasse λαούς.
G Listrotum, id est λισρωτὸν, ab lapide non inclinatur: sed æquale signat & politum, in Nicandri Theriacis. Nam xysteres, id est apta rebus poliendis instrumenta, listri nuncupantur. Sed & apud Homerum legimus, λίσροισι δαπέδοις. Liturgion intelligunt Græci, ministerium publicitus exhibitum: unde liturgiam recentiores accipiunt,

quàm modo missam nuncupamus. Tychos, Herodotus historia septima, poliendis lapidibus instrumenta intelligit, quibus tamen prægrandibus in bello uterentur Ægyptii. Valla bipennes accepit eo verbo, Græci cuneum item. Fuit item carceris species cavea: nam & Seneca inquit, Itaque effœminatissimam vocem illius Rhodii existimo, qui quum in caveam conjectus esset à tyranno, & tanquam ferum animal aleretur, suadenti cuidam, ut abstineret à cibo, Omnia (inquit) homini dum vivit speranda sunt. Cava cubitalia in mœnibus, sagittis excutiendis aperta, vocat Livius, quæ modo balistarias dicimus vulgo. Liberas custodias legimus in historia, quum viri magnæ existimationis non in vincula conjecti, sed domi apud cives custodiebantur. Hosce quidam comperendinatos rectè dici reos, conjectant, quòd necdum absoluti planè sint, sed velut vadimonio quodam astricti: vel quia nec comperta satis crimina, vel quoniam innocentiam non plenè comprobarunt. Liberam custodiam Græci ἄδεσμον dicunt φυλακήν. Inter carceris januas fuit & quæ nuncupatur Charonia, qua producebantur, qui ultimo supplicio essent afficiendi: ab Charonte, sive Charone: utroque enim inflectitur modo, quod ex Martiano liquet. Sed & in Atticis elegantiis Thomas Magister; Abusivè, inquit, Charontis navem Theorida Æschylus vocavit. Vocabatur & nomophylacii janua. Sunt qui locum Athenis, ubi carcer foret, Metœcium, hoc est μετοίκιον appellatum contendant. Quod verò relatu arbitror non ingratum: auctor Harpocratio est. Metœcum dici utique inquilinum adventitiumque, qui in alienam emigrat civitatem manendi proposito. Metœcium autem drachmas duodecim significare, quas quotannis persolvere cogebantur id genus homines: quod Eubulus significat. Isæus verò innuit, viros quidem drachmas conferre duodecim consuevisse, mulieres autem sex. Id qui non contulissent, abducebantur ad cives, convictique vænum ibant. quod contra Aristogitonem Demosthenes testatur. Cogebantur & naves inscendere inquilini: sicut in Philippicis à Demosthene item adnotatum est. Illud verò obiter quoque subnotasse, nil officiet: inquilinos etiam scapheas à comicis quandoque nuncupari, quoniam in pompa scaphas gestarent: unde & scaphephori nuncupantur quoque. Sed & eorundem filiæ vasa gestabant aqualia, & præterea σκιάδιον. Meminit Legum decimo Theophrastus. Scribit in Vitis decem rhetorum Plutarchus: publicanum quandoque Xenocrati manum injecisse, ac ducere conatum ad Metœcium: illum verò à Lycurgo liberatum, ductumque in carcerem publicanum, ut qui quod minus deceret, facere adortus foret. quod quum in maximam Lycurgi laudem cessisset, mox occurrens illius filiis Xenocrates, Celerrimè, inquit, par pari relatum: nam quòd mihi suppetias benignè tulerit, passim ab omnibus celebratur. Cæetas denique carceris species apud Lacedæmonios est, quæ creditur spelunca quædam, unde fit etiam nomen: quippe cæeti vocantur, rhochmi, id est scissuræ, quas efficiant terræmotus. Sunt tamen qui cavitates id genus nuncupent κώυς, id est coos: unde Homerus feras, orescoos appellet: quod prodidit Strabo, & ab Eustathio relatum, scio. Erat apud Corinthum eo nomine carcer, quo fures custodiebantur, & fugitivi. In Ceadam, inquit Pausanias, à Lacedæmoniis conjiciebantur, qui ob insigne facinus videbantur plectendi. Nam & illuc contrusus Aristomenes, evasit tamen, aditus vulpium sequutus, quæ cadavera consectabantur: quod docuit Pausanias, nec omissum à Plinio est: verum Latomias nuncupat, ut notavimus. Sed Aristomenem hunc in insula Rhodo apud generum Damagetum ex morbo esse functum fato: idem prodidit Pausanias. Anconas porrò dixere Carthaginenses tenebricosum in tyranni aula domicilium, in quod conjicerentur, quibus succensuisset tyrannus. Sunt & ancones in domo partes quædam. Sed & per quietem oblata, & vitæ inuentia τὸ κόσμιον, eodem censentur nomine. Quin & fluminum prominentiæ ad ripas: sed & montium summa. Vbi verò signatur corporis pars, id est cubitus, proverbio inde datur locus, ἀγκῶνι ἀπομυσσόμενοι, id est cubito qui emunguntur: quo philosophus utebatur Bias. Id autem genus sunt tarichempori, id est salarii.

Qui commentarienses, & phylacti. Phyllis. Phyllon. Foliatum unguentum. Obiter de corniculariis paucula. Cornuti milites. Clavicularii. Regradationis militaris ordo. Entelos, pro corniculario.

Cap. X.

Sed nec illud per incuriam transiliamus, videri in nostris literis commentariensem dici carcerariorum præfectum atque recognitorem, quia in commentarium custodias referret. Ita enim ab Imperatore subnotatum advertimus, Codice De iis quos tenet carcer inclusos: Id, inquit, aperta diffinitione sancimus, ut aut convictos velox pœna subducat, aut liberandos custodia diuturna non maceret. Jubemus, ante trigesimum diem semper commentariensis ingerat numerum personarum, varietatem delictorum, clausorum ordinem, ætatemque vinctorum. Meminit Vlpianus Digestis De pœnis: Nec pati, inquit, præsides debent optiones, sive commentarienses damnatorum pecunia abuti. At Digestis De jure fisci, aliud omnino commentariensis est: nam Paulus inquit, Quoties apud fiscum agitur, actorum potestas postulanda est, ut meritò his uti liceat, eaque manu commentariensis adnotanda sunt. In sanctis item literis videor alicubi verbum hoc legisse. Fuit apud Cumæos magistratus, quem phylactum nuncupabant. Eo qui fungeretur, reliquum quidem tempus carcerem asservabat: nocturno autem conventu, in senatum veniens reges manu apprehensos educebat è curia: quos tamdiu detinebat, donec de eorum imperio clàm senatus sententiam pronuntiasset, justène agerent, an secus. Phyllis verò aliud est: nam eo nomine intelligitur in Samothrace Geophanium, cujus in Alexipharmacis meminit Nicander. Phyllon Græci foliatum vocant unguentum, quo locupletiores fœminas uti Romæ solitas, Galeno credimus: quod ex malobathro conficitur: cujus tria genera, folii appellatione intelliguntur. Sed institutum repeto, ne for-

ne fortè dum manum poscor (ut dicitur) pedem porrigam. Quod ad commentariensem attinet, scribit Pedianus, Accensum, nomen esse ordinis & promotionis in militia, ut nùnc (inquit) dicitur princeps, vel commentariensis, aut cornicularius. Quidam commentariensem intelligunt, qui commentariis præsit. Græci nomen id suis literis exscribentes, Commentaresios pronuntiant, ac eos interpretantur dici in legibus, qui commentaria conscribant, & in criminum judiciis subserviant. Sunt & qui nunc, inquiunt, chartularii vocantur. Cornicularium verò obiter sunt, qui putent corniculis militantem: sicuti à cornu, dicti cornicines. Equites tamen ob insignem operam corniculis à Papyrio donatos, & armillis, Titus Livius scribit. sicut alibi, etiam catellis, ac fibulis. Cornicularia fuit Plauti quoque fabula. Sed esse dignitatis nomen liquet Codice De officio diversorum judicum: Sciant, inquit, principes & cornicularii & primates officiorum judices. Corneolæ verò gemmæ, ut nunc dicuntur, ad hoc nil spectant; quæ inde ita nuncupari videntur, quia inter onyces cornea quoque visatur varietas. Tribuni corniculariorum dici invenias Stratagematon tertio apud Frontinum. Et Valerius scribit: Lectorio à tribuno plebe Cominio diem dictam, quòd cornicularium suum stupri causa appellasset. Adjutores corniculariorum legimus apud Jureconsultos. Firmicus Matheseos tertio, in Solis decretorum ratione: Quòd si, inquit, his sic positis, in quibus dictum est locis, Mars se aliqua societate conjunxerit, vel si cum iis fuerit inventus, erunt homicidiis publicis præpositi, & exceptores earum sententiarum, quæ de hominum capitibus proferuntur, aut cornicularii, aut commentarienses, quibus damnatorum cura committatur, seu clavicularii, vel carcerum custodes. Cornuti, inter milites ab Ammiano recensentur Marcellino: Cornuti, inquit, & braccati usu præliorum diuturno firmati. Apud eundem est quoque cornutorum tribunus. Vtique Dion in Domitiani vita, quem Cornicularium Tranquillus dicit, principis libellos curasse tradit, ac emendasse. Nisi quòd Clodium non nominat Dion: cujus hæc sunt verba, ὁ σιγηρὸς ἐν τῇ φρονοιτίᾳ καὶ αὐτὸς ἂν ἐντιλὸς τε, ὁ τὰ τῆς ἀρχῆς βιβλία διέπων. Adjiciamus hic superpondii loco illud ex Divo Hieronymo: Finge, inquit, aliquem Tribunitiæ potestatis suo vitio regradatum. Nunquid ex Tribuno statim fit Tyro? Non. Sed inde primicerius, deinde Senator, Ducennarius, Biarchus, Circitor, Eques, dein Tyro.

Cornicem albam prope Rhodigii mœnia visam. Item de albis corvis. Cornicis festum. Coronista. Coronismata. Hirundinum festum. Nictycorax. Cicuma. Byas, seu bubo.

CAP. XI.

SOlent Rhodigini mei perelegans usurpare proverbium, ubi rarenter quid admodum, & ferè nunquam obtingere, volunt significare: dicunt enim perinde esse infrequens, ac sit alba cornix. Ceu ferè non visatur avitii id genus albicans. Nam & Marcus Tullius Familiarium e- A pistolarum septimo, ipsum hoc innuisse videri potest: Quod, inquit, quasi avem albam videntur benè sentientem civem videre. Cæterum, scitu commemoratúque condignum est, quódque hisce nostris intexatur commentatiunculis: visam temporibus meis, dum ista proderem, duorum ferè stadiorum spatio à patriæ mœnibus, post divæ Mariæ templum, quod pervetustum stadio fermè ab urbe sejungitur, cornicem albam, B capite nigrante, sicuti cæteris, alarum apicibus in rubedinem vergentibus. Nec erat expressus candor, sed livens aliquo modo. Fuit ea mensibus aliquot omnibus conspicua, non parum multis, ceu planè visenda res foret, ob insolentem speciem, ad spectaculum confluentibus. Inter quos ipse quoque, ut protinus monumentis insererem, quod unum supererat æstuantis animi, & (quod dicitur) rosam quæ præterisset, anxiè conquirentis lenimen. Quin & nonnullis abiit res ea in pro- C digium: quòd post eam visam, loco nunquam fuisset pax: tumentibus tunc perniciosissimis bellorum procellis, ac latius grassante ferri licentia, quo Italiæ fundamenta in multorum perniciem atrocissimè quatiebantur, debacchante Occasu in Venetum imperium, dira cladium magnitudine, & olygiis (ut Græci dictitant) malis, tótque præclarissimarum urbium funeribus adeo attenuatum concussúmque, ut diu nutans vastissimam comminaretur ruinam. Porrò, quod à proposito D dissentaneum non est, scimus corvum quoque candido nitore conspicuum, quandoque à Britannorum rege missum dono Siciliæ regi Alphonso. Contigit res ea memorabilis, Calisto pontifice Christianæ reipublicæ summa moderante. Proditum memoriæ illud quoque: apud Toletum in macello publico, unam modò comparere muscam per integrum annum, albedine insigni notabilem. In veteribus autem memoriis observatum: E Bœotia Thracum impetu, & bellico furore devastata, redditum iis, qui stragibus superfuerant, ex intimo specu oraculum, Ibi sedem firmaturos, ubi coruos albentes conspicati forent. Id verò in Thessalia mox factum ad Pagæaticum sinum. Illorum nanque oblati aspectibus sunt, Soli qui dicebantur sacri corui, quos vino madentes pueri gypso litos emiserant. Ejusmodi quæpiam & in Athenæi Dipnosophistis comperta nobis sunt, libro octavo. Extat Ammiani nobile disti- F chon, brevitate ac elegantia scitissimum, cujus is propemodum sensus est: Facilius multò esse, coruos reperisse albos, volantésque testudines, quàm rhetorem ex Cappadocia probioris notæ:

Θᾶττον ἔην λευκοὺς κόρακας, πτηνάς τε χελώνας
Εὑρεῖν, ἢ δόκιμον ῥήτορα Καππαδόκην.

Sed & perdicem albam, item passeres, & ursam quandoque visam, & coruos, Aristoteles scribit. G Illud adjiciamus ex abundanti, quoniam cornicis facta mentio est: apud Rhodios festum (sive ludicrum foret id) solitum celebrari, in quo cornici aggregatio fieret quædam hordei, & id genus rerum aliarum: unde id, καὶ τῇ κορώνῃ παρθένος φέρει σῦκα. id est, cornici virgo fert ficos. Qui verò ejusmodi præessent curæ, dici coronistas invenio: sicuti in libro De nominibus Alexandrinus commeminit Pamphilus. Quæ ab eisdem

præcinerentur, id est τὰ ἀδόμενα, vel (ut in aliis reperio) τὰ διδόμενα, id est quæ dabantur, coronismata vocabant. Ejusmodi quippiam & hirundinibus in eadem fiebat insula, ut est apud Theognin tertio De sacrificiis, quæ in Rhodo celebrarentur. Id verò χελιδονίζειν dicebant, quod ita concinerent, ἦλθε, ἦλθε χελιδὼν καλὰς ὥρας ἄγουσα καὶ καλοὺς ἐνιαυτούς. id est, Venit, venit hirundo pulchras ducens horas, & annos pulchros. Quoniam verò & coruorum commeminimus, ex superpondio item adnectam illud: nycticoraca, id est nocturnum coruum dici item cicumam. Sicuti qui Græcè est byas, apud nos bubo nuncupatur. Sunt qui otum dicunt nicticoraca: Hieronymus noctuam.

Digitorum ratio ex Avicenna. Eorundem quoque nomina ex Polluce. Scytalides, seu phalanges. Inibi quid scimalissare. Dactyli idæi. Curetes. Corybantes. Indices libri, & didascalici. Societatis ineundæ mos arcanus. Digitorum nomina quibusdam esse amuleti vice. Magica eorundem implexio. Alcmenæ historia. Pharmacides icones. Paraphysis quid. Agnata membra, an irrita. Exostoses. Franciscus Philelphus. Quomodo fit habentibus gemina genitalia. Item de quodam habente in utraque manu & etiam in utroque pede digitos sex. Onychismus quid. ὀνυχίζειν. *Onyches xylini.*

Cap. XII.

Digitorum rationem multi quidem cum Galeno De utilitate partium primo, præclarè sunt exsequuti, sed & primo Canonis Avicenna. Ex quo paucula mutuati, qui mos noster in legendo est, præcerpendi, quicquid scitu non ingratum ingerit sese, huic loco impegimus. Igitur, digitis (inquit) naturæ sagacis decreto tria modò ossicula compactim modulatéque adnexa, sunt attributa: ne si plura paulo forent, sequeretur quidem in ratione motuum adjumentum aliquod, sed imbecillitatis nocumentum adesset insigne, in apprehendendo præcipuè. Quòd si pauciora tribus forent, firmitas utique esset conspicua: verum fieret motuum ab eo, quod necessarium est, diminutio: quos amplius exigit ratio, quàm robur mensum transcendens. Interior pars carnosa est, ut sit portio ea, velut molle stratum, cæteris digitorum partibus. deinde, ut suavius cedat iis, quæ apprehenduntur arctius, nec ulla prorsum consequatur oblæsio. Extima verò destituta carne sunt: primum, ne inutile onus accederet: mox ut armorum vicem in feriendo præstaret pugnus. Pollex verò, inquit Princeps, omnium existit digitorum justitia: quippe sicuti Justitiæ munus est, unicuique quod suum est, reddere: sic & suum pollicis videtur, digiti cujusque actionem juvare, dirigere, ac æquivalentem omnibus utilitatem impertiri. Quod & quartodecimo De animalibus Avicenna idem comprobat. Articulos digitorum scytalidas vocant, vel (ut Aristophanes) phalangas: tres sunt hæ digitorum cuique, præter magnum, duabus modò compactum. Nomina digitorum apud Pollucem sunt hæc: Micros, id est paruus. Paramesos qui sequitur, ὁ τοῖς ἰατροῖς ἀνακείμενος, & ab illis appellationem sortitus.

A Mesos, id est medius. Pòst, lichanos: qui de officii ratione Latinis index est. quanquam & indices sunt libri, quos didascalicos vocat Græcia, quibus præcepta continentur. observatum hoc ex Varrone, Rusticæ rei primo. Reliquus, antichir, aut megas: & ἀντίχειρ quidem, ut inquit Galenus, διὰ τὸ ὅλῃ τῇ χειρὶ ἴσον αὐτὸν δύνασθαι, quòd toti æquipolleat manui. Lichanon, ἀπὸ τῆς χρείας idem arbitratur, nomen indeptum, id est ab usu, credo ἀπὸ τοῦ λείχειν, quod signat lingere. Quidam B hoc nomine medium accipiunt. In pedibus iidem habentur digiti, sed non iisdem appellationibus, quia nec eundem præstant usum. Ab Atheniensibus qui medius est, catapygon item dicitur. Significat ea vox scortum & cinædum. Illud nequaquam prætereundum, σκιμαλίζειν, id est scimalissare, apud Græcos esse propriè, quum digito pertentamus, ecquid ova gallinæ conceperint. quanquam & verbo eodem utuntur, ubi pollicem meC dio applicantes plagam inferimus ludibrii causa. Sed & protensum ostentantes contumeliosè digitum medium, rectè dicuntur σκιμαλίζειν. Ridiculum verò quod in Moralibus Plutarchus refert: quosdam consuevisse digitorum nomina perdiscere, atque alexicacorum vice, id est mala avertentium, uti in terroribus, tacitè unumquenque dinumerantes. Non dissimulandum tamē, esse qui non ad digitos Plutarchi sententiam referant, sed ad dactylos idæos. Proindéque non ἰδίων δακτύλων in Plutarcho, sed ἰδαίων legendum videri. Sunt D autem qui & Corybantes ac Curetes, qui etiam Lares creduntur, quos ita natos ferunt: quippe Opem in Idam Cretæ fugiendo delatam monti manus impegisse, ac inde emersisse Curetas, quibus à montis nomine, & facti qualitate sit dactylorum inditum nomen. Curetas verò ex oculorum formosa specie nuncupatos, id est ἀπὸ τῶν κορῶν, id est à pupillis. Fuisse item ineuntibus societatem regibus morem legimus vetustissimum, dextras implicarent, ac invicem pollices pervinE ctos modo arctius constringerent, atque ita profusum in extima cruorem, ictu levi demanantem prolibare. Quod arcanum censebatur fœdus, ceu mutuo sacratum sanguine. Ante regiam Alcmenæ Herculem parituræ, stetisse digitis pectinatim implexis Lucinam, quo partum præpediret, narratur à mythicis: elusam verò ab ancilla Galanthide, quod Alcmenam diceret peperisse: quibus mox auditis, illa recesserit, ac statim levata partu sit Alcmena. In Græcorum thesauris aF nimadverto, Thebis habitu muliebri stetisse iconas, dici à Thebanis pharmacidas: venisse autem Junonis monitu mulieres Alcmenæ parturienti moram injecturas, verum sophismate lepido à Tiresiæ filia Historide abactas. Sunt porrò in manibus pedibúsque παραφύσεις, id est agnationes, ubi superfluens adnascitur digitus ratione materiæ exsuperantis. De qua re sic Plinius, Membra animalibus agnata inutilia sunt, sicut G semper sextus in homine digitus. Quod ex illo forsan Aristotelico videatur sumptum libro De generatione quarto: Quibus autem habere gemina contigit genitalia, alterum maris, alterum fœminæ, iis semper alterum ratum, alterum irritum redditur. Ipse vidi Bononiæ quendam de plebe inopem senis in manu utraque digitis, immo in pedibus quoque. Superfluens digitus inter auricula-

rem

tem annularémque interstitus agnoscebatur, magnitudine ad reliquorum respondens: mobilis præterea, & ad omnem usum, ut assolet, accommodus. Manus insigni erant latitudine: nil præterea quod deceret minus. Hoc eo adnotasse libentius volui, ut sciremus, decretorium non esse, agnata membra inutilia haberi, & irrita. Alioqui apud Paulum Æginetam legimus, Ex digitis qui προσφυόμενοι dicuntur, alios esse carnosos omnino, alios ossa habere & ungues quandoque. Horum autem alii ex articulis prodeunt, à scytale alii. Sed hi prorsum ἀκίνητοι, hoc est immobiles sunt: cæteris mobilibus quandoque. Sunt item apud Galenum Therapeutices quartodecimo, dentes, qui προσφυόμενοι nuncupentur, qui naturalibus adnascantur. Sunt item quæ in hoc genere dicuntur exostoses, id est ἐξοστώσεις. Francisco Philelpho tres fuisse testes, proditum scio. Apud Strabonem onychismum dici adverto unguium cultum & elegantiam. Siquidem ὀνυχίζειν diligenter exquirere est. Onyches xylini Herodoto historia septima sunt lignea instrumenta navium armamentis contorquendis.

Animalibus cunctis inesse rationis orationisque vim, ex Porphyrio. Item de Apollonio Tyaneo quæpiam.

Cap. XIII.

POrphyrius in literis veteribus doctissimus libro De sacrificiis tertio, afferre se opinionem scribit tum veram tum etiam Pythagoricam: Omnem scilicet animam sensibus & memoria præditam, esse rationalem, haberéque rationem & orationem interiorem exterioremque, qua inter se loquantur animalia. Quorum verba non discerni à nobis, nihil mirum sit, quum barbarorum etiam multorum sermonem minimè discernamus, neque tam loqui, quàm indistinctè vociferari putemus. Addit, si credendum sit antiquis atque illis qui patrum nostrorum, & nostro tempore extiterunt, esse qui dicant, se audire sermonem animalium atque intelligere: sicuti apud veteres Melampus & Tiresias ac Thales: nuper verò Apollonius Tyaneus, quem dicunt in amicorum cœtu, quum audiret hirundinem aliis nuntiare, asinum prope urbem onustum cecidisse, triticúmque humi diffusum, declarasse audita, idque ita fuisse compertum. Subjungit. Aristotelem, Platonem, Empedoclem, Democritum, aliósque qui veritatem de animalibus perscrutati sunt, participationem rationis orationísque in animalibus comperisse. Illud verò hic obiter legentes monitos volo: Philostratum libro quarto, Apollonii historiam illam de intellectu colloquii avium, aliter narrare. Neque enim hirundinem, sed passerculum fuisse scribit: in aliis item diversus est aliquo modo: ita tamen, ut sententia ferè sit eadem. Summa verò, hæc omnia esse nil aliud, quàm vanitates & immundorum spirituum fallacissimas præstigias. Quis nescit, Apollonium hunc magica solum fuisse insignem? Siquidem ut aptissimè colligit Eusebius, adversus Hieroclem, qui Philostratum Evangelistis præponebat, non modò inter Deos admirandósque viros locum non habet; sed ne
A inter philosophos quidem ab aliquo reponitur. Quamvis reperiam, à quibusdam ut Deum fuisse cultum, & simulacrum ejus sub Herculis Alexicaci nomine constitutum, ab Ephesiis fuisse honoratum. Sed & Antoninus Caracalla magiæ deditus ac goetiæ Apollonium amplexabatur plurimum, illi etiam heroo substructo, ut scribit Dion: etiam si, ut in Epitome legimus, μάγος ἦν ἀκριβής. Qui magum fuisse hunc hominem, ambigit, Philostratum legat: quamvis omnium, qui un-
B quam historiam conscripserint, mendacissimum: acrius rerum pondera perpendat, veritas interlucebit etiam si immensa cavi spirant mendacia folles. Neque tamen, inquit Eusebius, hodie quoque desunt, qui expertos se dicant, ejus nomini invocato magicas inesse virtutes ad superstitiosa quædam peragenda. Quibus equidem non facilè adducor, ut fidem aliqua ex parte præstandam putem, quando ex harena mihi planè funiculum nectere videntur. Quæ si quis probare potest,
C is mihi nec nare nec omnino literas perdidicisse, aut primoribus saltem prægustasse labris, censebitur. Cæterum nec ab Philostrati vanitate abiit longe Flavius Vopiscus, qui Apollonium ceu augustius numen veneratus, per quietem, Aureliano Imperatori ingestum scribit, submonentem? Aureliane, si cupis vincere, nil est quod de civium meorum nece cogites: Aureliane, si imperare vis, à cruore innocentium abstine: Aureliane, clementer te geras, si vicisse cupis.

D

Qua ratione animam ex usu alis traditum sit, aut easdem reparare. De quatuor paradisi fluminibus.

Cap. XIV.

ZOroastrem, abs quo omnis veterum theologorum sapientia demanasse creditur, memoriæ prodiderunt Chaldæi quidam non indocti homines, solitum dicere, alatam esse animam: fractis verò alis ac gradu (quod ajunt)
E dejectam, in elementa ferri præcipitem, tum illis succrescentibus in gradum reponi, & ad superos revolare. Hoc & Pythagoricum dogma est, immo verò etiam Platonicum, à magno in primis Plotino confirmatum, libro octavo Enneadis quartæ, de animæ descensu in corpora. Franguntur autem alæ, sive intervelluntur, ubi inclinatio vegetalis naturæ intenditur ad corporea gubernanda. Et postquàm ab incolumi innoxióque habitu melioris provinciæ gubernandæ
F longius aberravit anima, & velut sartum tectum sibi elocatum prodidit, redemptura neglecta: qualis quidem habitus penes ipsam totius animam, ut Platonicè dicebam, vigebat. Hinc & scienter quem fregisse alas dictitare, velut adagio possumus: quando divinis omissis aut neglectis, quæ sola verè sunt, imagines sequitur & umbras: hoc est, somniat in sensibus, terrenis tan-
G tum intentus, nil magnopere suscipiens. Quod Procli comprobat doctrina, ubi tres esse prodit conversionis species. Quis enim ad aliquid se deterius convertitur, dum à perfectione propria labitur: vel detersus nitidatúsque consurgit ad melius, propter propriæ vitæ vigorem actionémque naturalem: vel reflectitur ad seipsum,

propter cognitionem sibi consortem, mediámque speciem motionis? Conversio quidem erga deterius passio quædam est animæ alas abjicientis: & in oblivione jam positæ suiipsius, simulatque aliorum. Conversio verò & ad se & ad melius, non solis competit animis, sed ipsis quoq; divinis: sicuti nos Parmenides docuit. Sed & Synesius eruditè admodum: Optima, inquit, in animis affectio vel habitudo, spiritale vehiculum levius efficit, abstergitque habitudinis deterioris profunditatem. Tractibus nanque naturalibus, eut attollitur in sublime, ob caliditatem atque siccitatem: idque apud Platonem alarum assumptione signatur: & apud Heraclitum significat idem, splendor siccus, anima sapiens, aut crassescit humescitque spiritus, unde immergitur terræ secessibus naturali pondere delitescens, expulsúsque in subterraneam regionem. Zoroaster porrò, abs quo exorsi sumus, qui non Æsopum modò (ut dicitur) attrivit, sed omnis literaturæ interioris penitissima ingressus videtur, refici posse dilapsas perdocuit, ac confractas alas: ex conditorióque ac spelunca, & (ut planè dicam) ex ærumnarum pistrino, unde velut de crypta supernum raro suspexerit lumen, ubique compeditus distinetur animus, dum agit ac utitur sensibus, emersum patere, si ex fluentis quatuor, quibus (inquit) paradisus Dei abluitur & irrigatur hauserimus nobis salutares aquas. Adjecit & singulorum quasi nomenclaturam: Ejus, inquit, quod ab Aquilone profluit, nomen interpretari rectum valet: quod ab occasu, expiatio: quod ab ortu, lumen: quod à meridie, pietas. Id verò est, inquit Plotinus, si quodam reminiscentiæ munere ad entia contemplanda faciamus exordium. Gregorius porrò profluentium ex paradiso amnium tropologicam exponens rationem: Quatuor fluminibus, inquit de paradiso egredientibus terra commadescit: quia solidum nostræ rationis ædificium, prudentia, temperantia, fortitudo, justitia continent: his enim quatuor virtutibus tota boni operis structura consurgit. Quatuor flumina paradisum rigant, quòd dum his quatuor virtutibus cor affunditur, ab omni desideriorum carnalium æstu temperatur. Idem & tertiodecimo Divinæ civitatis libro Aurelius Augustinus scribit: sed addit, Paradisum esse vitam beatorum: ligna ejus, omnes utiles disciplinas, & lignorum fructus, mores piorum, & lignum vitæ, ipsam bonorum matrem sapientiam, & lignum scientiæ boni & mali, transgressi mandati dæmonicis obsidiis experimentum.

Non verba Platonis attendenda, sed sensum. Quæ sint animarum alæ. Quid in eisdem, auriga & equus geminus. Columbæ geminæ apud Virgilium quid sint.

Cap. XV.

CÆterum, de quo necdum verba fecimus, quærat hic aliquis, quásnam in anima intelligere alas, aut possimus, aut debeamus. In quo doctos omnes commonitos volumus, nihil esse quod nos vocabula in Platone, vel hæreseos ejusmodi auctoribus turbent. Rudis enim, inquit Dionysius Areopagita, & temerarii A hominis est, non vim rei attendere, sed vim facere velle vocabulis. Solent enim de nominibus altercari, qui non divinas res exquirunt, sed sonos verborum sectantur, & aurium tenus ea recipiunt, quæ mente volutare recto pióque judicio debuissent. Igitur, ut ad rem veniamus, geminas alas accipio geminum instinctum menti ingenitum, ad superna animum elevantem. In intellectu quidem instinctum ad divinum verum. B In voluntate instinctum ad divinum bonum pro viribus convertentem. His verò remissis, è cælo labi animam. Pythagoricis placet. Aut planius, animæ alas contemplativam intelligamus virtutem, atque item moralem, quas veritatis divinarúmque rerum contemplatione ac intuitu recuperet, quemadmodum terrenorum appetitione atque caligine amiserat. Porrò apud optimum maximum poëtam divini operis libro sexto, Columbas geminas, ad aureum ramum inC veniendum duces, non aliud quàm hasce alas esse contenderim, quibus connitentibus erigitur mens ad sapientiam, auri nomine sæpius significatam. Sed & à Venere mittuntur, quia amor divinorum eximius alis præstat alimenta, quibus surrigimur, mox & in Deum transimus. Quam rem illa significant,

> Tollunt se celeres, liquidúmque per aëra lapsæ
> Sedibus optatis gemina super arbore sidunt.

D Addamus præterea & Platonis involucra in animæ item ratione, quæ si accipienda simpliciter putes, nec ultra appium (quod dicitur) quippiam introspexeris, anilia eum putes deliramenta contexere. Vbi ergo philosophus is vires animæ distribuit ac secat in partes quodammodo, rationem quidem aurigæ vocabulo, prudentioribus monstrat. Appetitum verò geminum, equi inE dicant gemini. appetitum quidem rationis compotem, equus bonus: appetitum ejusdem impotem, equus malus. Animum autem, quamdiu integer & alatus sit, sublimem ferri, Plato vult, & divino aspectu frui. Postea verò quàm alas amiserit, deferri, quoad solidum aliquid nactus fuerit, tum terrenum corpus subeuntem constituere animal mortale atque immortale. Ali itaque & augeri animæ alas, dum pondus sibi conjunctum sublime tollit, ubi genus Deorum incolit, bonitaF téque & sapientia & pulchritudine animus præstat: minui verò & perire, dum vitiis animus depravatur atque degenerat, bigarum aversus pravitate. Digna prorsum sententia, quæ uncialibus literis seu pollicaribus subnotetur, quo vel cæcutientibus ac luscitiosis ingeratur liquidius.

G

Vehicula animæ tria. Item quid animæ idolum, & quid umbra. Maronis locus exponitur. Animas violenter pereuntium posse hostes insectari. Statuarum ordines. Colossi unde. Signa quæ dicantur propriè. De sensibus ætherei corpusculi mira.

Cap. XVI.

VErum enimvero, quia in veterum theologorum scita de animi ratione incidimus, placet, parumper sepositis aliis, quæ plurima sese

ma sese ingerunt, in easdem excurrere amœnitates: nec id tamen frustra, sed ut Platonici Maronis profundiorem scientiam, Cimmeriis adobrutam tenebris, promamus in lucem, sicuti ex Platonicorum doctissimis accepimus, ex quibus plerique animam tribus uti vehiculis produnt: primo quidem immateriali & simplici, id est cælesti: secundo materiali & simplici, id est aëreo: tertio materiali atque composito, hoc est ex elementis quatuor constituto. Et primo quidem vitam infundere rationis impotem, sed mortis nesciam. Secundo irrationalem item, sed longævam, quæ videlicet composito corpore aliquando dissoluto, ad certum supersit tempus in simplici corpore. Tertio denique vitam & ratione cassam, & unà cum dissoluto corpore dissoluendam. Porrò in prima vita vehiculo communicata sensum esse communem atque impatibilem. In secunda patibilem atque communem, id est per vehiculum universum, sensum pariter universum. Denique in tertia sensum divisum pariter atque patibilem. Præterea parte hac quæ Platonem insectati promunt, umbram animæ poetis celebratam, ab Platone vehiculum nuncupari: in qua cernatur animus, & localiter moveatur. Quippe esse ipsum invisibilem, umbram visibilem, ipsum localiter immobilem, quia sit incorporeus. Quòd verò per locum movetur, locum metitur, qui ab incorporeo nequit mensurari: quî enim mensuretur spatium ab non spatio: umbram verò utrunque præstare, quia magnitudinem habeat, etiam si non corporis, sed superficiei. Verum ad Platonicos redeo. Vehiculum primum intellige æthereum corpusculum, acceptum ab æthere: immortale indumentum animæ, naturali quidem figura rotundum propter ætheris regionem sed in humanam effigiem sese transferens, quando humano insinuatur corpori, rursúmque ubi exsinuatur, priori restitutum figuræ. Hoc vehiculum Zoroaster πνεῦμα vocavit, id est spiritum: quia propter tenuissimam & splendidam puritatem est quasi non corpus. Quod tamen persæpe nimio corporis elementalis affectu adeo sordescit ac gravatur, ut caliginem contrahat elementalem, quam animæ umbram prisci theologi nuncuparunt. Actum verò vivificum, quem edit anima in corpusculum hujusmodi, animæ idolum. Id vero in nobis geminum intelligunt: alterum quidem ab anima nostra, alterum verò ab anima mundi. Et nostrum quidem ab anima nostra separari nequit, sed ab effectu vacare. Mundanum verò ab anima nostra revelli ac despici omnino valet. Porrò probabile putabant veterum theologorum scientissimi, animas hominum violenter pereuntium, quos βιοθανάτους vocant, quippe inexpiatas, vehementius divexari perturbationibus. Posse quin etiam hostes insectari inimiciter, cui fomites non suggerat modò humana indignatio, sed divina item permittat Nemesis, nec desit dæmon. Superesse verò in anima sensum, antiqua sapientum vestigia insequutus, nec tacuit Maro noster, simúlque ultionis avidam affectionem & aërei usum corporis. Quid enim sibi velle aliud putamus id,

Et nunc magna mei sub terras ibit imago.

Equidem, ut qui affatim Platonicis imbutus foret sacris, imaginem rationalis animæ esse putat

A primam illam sentiendi naturam. Sed inferat curiosior quispiam, & medullas item rerum ingeniose scrutatus, cur magnam pronuntiat imaginem? Nempe quia reliquorum est fons sensuum communísque sensus. Et magno præterea utitur corpore, scilicet aëreo. Quod quidem huic insinuatum quodammodo fit angustum hoc verò exutum explicatur in amplum, elementi id aërei natura exigente. Fuere tamen qui simplicius Virgilianum eruerent sensum: nam quum statuarum ordines ferè comperiantur hi, ut pariles B sint vel magnæ vel majores aut maximæ, & pariles dicantur, quum humani corporis modulus servatur, cujusmodi surrigebantur sapientibus viris: magnæ si infra sesqui alteram continetur statura, quæ Augustæ vocantur etiam, quales regum sunt, ac imperatorum, hinc magnam dici imaginem à Didone, quæ ingemiscat, non excitatum iri statuam, quod sibi manum admovisset non citra infamiæ labem. Denique statuæ majores, quibus commensus foret duplicatus, qua- C les heroum visuntur. Nam maximæ diis optimis sacræ multo etiam auctiores compingebantur, unde colossos nuncupabant de hiantis vastæ inanitatis ratione, velut κόλον ὄσσον. Sed ad Platonicos redeundum: si illud non omisero, quæ humani habitus statura minores sunt, universim signa dici, ex quo & sigilla, etiam si proprietas parum attente custodiatur quandoque, quod & in multis. Porrò.

Omnibus umbra locis adero, dabis impro- D be pœnas.

Imaginem ab umbra distingui, significat: siquidem esse imaginem statuit, in aëreo sensum corpore, at corpus aëreum animæ umbram. Sicuti crassius hoc & hebetius, terrenúmque corpus carcerem nuncupavit, vitam verò in hoc profluentem ab anima, quia sit animæ ipsius actus, imaginem etiam vocat Plotinus, & simulacrum: quæritque, nunquid anima hinc abeunte, pereat simulacrum. Et non perire quidem astruit, E sed desinere ulterius imaginem esse. Placet siquidem non Plotino solum, sed & Numenio, nihil usquam vitæ perire, quia vita sit quidam æternitatis, id est primæ intelligentiæ splendor, & indissolubile vinculum universi. Attamen separare hoc Homerus videtur in Hercule, simulacrum ejus ad inferos demittens: ipsum verò inter Deos adnumerans. Vtrunque siquidem verbis obseruat. & quòd inter Deos, & quòd apud F inferos diversetur, divisit igitur. Fortè verò, inquit Plotinus, sermo sic erit probabilis, quippe activa virtute præcellens erat Hercules, existimatus quoque ob probitatem esse Deus, siquidem actioni mancipatus, contemplationi non utique. Alioqui totus apud superos statueretur. Sed inde nimirum & apud superos est, & aliquid ejus interim est apud inferos. Disparationem verò hanc significasse item Ennius videtur: sicuti Lucretio De rerum natura primo, comme- G moratur: Acherusia, inquit, templa fingit Ennius,

Quò neque perveniant animæ, neque corpora nostra,
Sed quædam simulacra modis pallentia miris.

Verùm prius, quàm ab hisce jucunditatibus Platonicis abeamus longius, addamus præterea secretiora quædam ex sacrariis eisdem. Actum vivificum animæ in vehiculum, hoc est æthereum corpus, animæ idolum appellari diximus. Sed illud sciendum, opinatos fuisse veteres, inesse huic idolo phantasiæ vim rationis minimè compotem & confusaneam. Ejusmodi item sensus, ut visus per vehiculum totum fusim propagetur: propagetur & auditus. Sed sensibus iis haud ita perfrui multos, neque item sæpius. Inesse verò illis eam potestatem admirabilis naturæ, ut sphærarum tacitus alias concentus præsentiatur. Auditui subjiciatur & vox dæmonica, visui obvia sint & corpora, si abjuncta quadamtenus terreni, & proinde crassioris sarcina corporis, in æthereum sese anima corpusculum sevocarit. Siquidem Mercurii filium Tatium rite, rectéque sacris expiatum proditur, exclamasse illico, agere jam in se corpore mortis nescio, translatúmque altius miranda præcipuè & intueri & audire. Quod approbans Mercurius, id ipsum usu venisse sibi testatur. Sunt qui monumentis prodant, nec tacuit Platonicus Olympiodorus, Tyaneum Apollonium eorundem potestate sensuum, quum in urbe ageret, tanquam de illustriore specula, quæ in Ægypto fierent, prospectasse atque item enuntiasse. Sed hæc viderint illi. Quando qui fallacissima possent dæmonum ingenia, quibus præpedita tunc humana mens distrahebatur, omnes novimus: quibus, mundo in vespertinum vergente, cælitus micantissima CHRISTI lux affulsit. Arbitratur Plotinus intellectum primum esse, essentiam primam, à quo & in quo sint intellectus alii, non solum per ideas, verum etiam per proprias (ut ita dixerim) existentias intellectuales animæ, secundum intellectualem sibi propriam facultatem, etiam dum sunt in corpore. Sicuti lineæ à centro ad circumferentiam usque perductæ non discedunt à centro, dum circumferentiam contingunt. Hinc effici vult, ut intellectus prophetæ hominisque abstracti, etiam si in Oriente tantum esse videtur, prospiciat tamen quæ & in Occasu gerantur: quia intellectus omnes in se invicem, & ubique sunt: quandoquidem sunt semper in simplici mente divina tota semper ubique præsente.

An sit philosophandum. Omne genus scriptorum excutiendum. Aristoteles cur diceretur anagnostes. Aristotelicorum librorum ratio docta. Tetraotos qui. Philosophiæ laus.

Cap. XVII.

NOn ambigo, minimè defuturos, qui nostrum hoc institutum Timoniano dente incessant, vel etiam Vatiniano prosequantur odio, & eos præcipuè, qui sunt istiusmodi amœnitatum rudes, καὶ ἀνήκοοι, hoc est auscultationum exsortes, limo cœnóque dum lutescunt: ubi ad hunc modum in intima philosophorum sacraria, & Platonicorum in primis divertimus, quorum symbolum esse proprium novimus, τὸ θεῖον: vel quod (ut M. Tullius ait) quibusdam, & iis quidem non indoctis viris totum hoc displi- A cet philosophari. Neoptolemus verò ille Ennianus philosophari sibi ait, necesse esse, sed paucis: nam omnino, inquit, haud placet. Quam sententiam Gellius interpretatus, gustandum dixit de philosophia, non in eam ingurgitandum. Fortè quod non sit nostrum onus, nec iis humanioribus studiis magnopere rerum illa subtilitas congruat. Ego verò qui ex Platone didicisse videor, philosophi officium esse, divina tenere, humana gubernare: prius enim divinam, id est absolutam B illius boni naturam per sapientiæ claritatem contemplatur: deinde, ad id bonum, velut ad finem humanas operationes dirigens, humana dispensat, non paucis: quod & Cicero quoque non abnuit, philosophandum arbitror: nec cursim id genus libros transeundos, præsertim si veram quis philosophiam insistat, non palliatam, non ἐκ πώγωνος, id est ex barbitio, non fucatam, non quæ populari auræ rationalis animi generosam C mancipet divinitatem: ut nil efflet, nisi gloriolas inanes, nil captet tumens, nisi rumusculos secundiores. Nec tam præclara rerum scientia, ex qua, velut ex equo Troiano, innumera prodit sapientium caterva, ab hisce studiis floridioribus sequestratur: nisi quis benè rectéque vivendi rationem, quod perabsurdum foret, velit ab oratore auferre, cum ejusmodi rerum doctrina, sine qua mancus sit, ac prorsus inutilis, ni garrulum quendam fingamus eum, & nil aliud, quàm strepentium sine more graculorum, ob- D turbantem, proflantémque quicquid in buccam venerit. Sed utinam vel frequentius, immo verò semper præstare id ipsum possemus. Equidem pro virili ab antiquitatis nostræ vestigiis nusquam vel latum unguem revellar. Scimus profectò, quum veteribus omnibus usitatissimi fuisse moris, ut omne scriptorum genus excuterent, nullas quas possent, commentationes illectas intactásque præterirent, tum Aristoteli vel in primis, qui ex nobili lectionis multijugæ variantisque cura E est à Platone anagnostes nuncupatus, tanquam lector foret infatigabilis, & χαλκέντερος planè, ut Græci dicunt, ac sititor inexplebilis. Vnde mox illi ingenio inenarrabili tria philosophiæ munia suscepta pertractatáque sunt, physicum, metaphysicum, morale. Sed ita, ut alphabetis tribus omnia sit complexus: jam enim publico bono in parerga excurremus: nam physicorum libri, elementa implent omnia. Siquidem octo leguntur De rerum naturalium principiis, De cælo ac mun- F do quatuor, De generatione ac corruptione duo, De meteoris quatuor, De animæ historia tres, De animalium motu unus, duo qui parua (ut modo dicitur) naturalia complectuntur. Huic verò sententiæ vetus suffragatur attitulatio. In qua more Homerico ita enotabatur librorum ordo, ut physicorum diceretur alpha, qui primus: beata, qui secundus: & deinceps. Quam rationem in Moralibus, item est sequutus. Nam ni demutilati G forent temporum incuria, ac præcurtati, plenum literarum numerum in ethicis, politicis, œconomicis agnosceremus. Id ipsum & in Metaphysicis consequeremur, ni pleraque depravasset vetustas. Quæ autem de plantis, aut de animalibus tanto sunt concinnata philosopho, jam elementa nō sunt, sed velut ex elementis coaptatæ syllabæ. In quam seriem

riem veniunt & magna moralia. Omnia verò A hæc problemata, & physionomica addivinatio consequebantur, quæ ab elementis dissita longe sunt. Quando nec in re grammatica de oratione quicquam dissentur, ni literarum præcesserit cognitio cum syllabis & dictionibus. Quamobrem, quum angustæ omnino mentis sit, intra unam se porticum aut academiam continuisse, pergamus hisce varietatibus & doctis secessibus hosce libellos excolere, ut si quis fuerit eorum genius, nitidiores, ac suo more unguentati veniant B in manus hominum. Nec philosophiæ nomen exhorrescamus, quando hæc est verus germanusque τετράωτος, id est auribus insignitus quatuor, quo nomine eum Græci interpretantur, qui multa visu conceperit, multa & auditu. Nam, ut Aristoteles docuit, & non tacuit Plutarchus, & ante eum Theophrastus, primæ notæ virum addecet, quæ sunt, contemplari, rursumque obire, quæ oportet, congruaque vitæ hominis sunt. Proinde Plato, ingentibus quibusdam admirandisque C bonis legitimorum philosophorum animos refertos esse prædicat, ac post corporis mortalis interitum, divinis epulis vesci, veritatisque campum cum diis unà circumlustrare. Idque ex eo potissimum promereri, quòd in omni vita desiderio scientiæ divinæ flagraverint. Inscitia verò adobrutos iis comparat, qui vitam omnem in subterranea quadam spelunca transegerint. Seneca porrò ad philosophiam confugiendum monet, quòd ejusmodi literæ non apud bonos modo, D sed & apud mediocriter malos insularum loco sint. Scitum quoque Luciani illud, detornatumque, ac velut ex oraculo propagatum, philosophicis mysteriis non initiatos, id est τοὺς ἀφιλοσόφους, ut inquit Plato, dici ἐν τῷ σκότῳ ὀρχεῖσθαι, hoc est in tenebris saltare. Hæc denique non ementita nobis suggeret in salo Fortunæ (ut ille ait) medicamina, quibus plerunque longinquitas, & ignorabiles gentes auctoritatem concilient, sed quæ citra dissimulationem dici rectè possint θεῶν χεῖρες, id est deorum manus. Quanquam E defamatos homines ac erraticos incolasque ganearum sordentium, & demortuos quodammodo nomen sæpe sibi vendicare sanctissimum intuemur dolenter: quum tamen Harmodii & Aristogitonis nomina, ne unquam servis indere liceret, decreto Athenienses caverint. Et quoniam nostratia hæc humanitatis studia oblòquentes multi incessere non desinunt, ceu solidi probique adsit nihil, sed humentia planè o- F mnia, & nescio quomodo congestitia, architectos interim imitabimur, qui in palationis ratione, uliginoso solo, fistuca adhibita, sic addensant, ut sustinendis mox oneribus quibuscunque abundè sit par. Sint porrò quæ de philosophiæ petuntur sacrario, velut succidaneum quiddam, quo delicatioris stomachi fastidium detergatur.

Heroum quid sit. Expenduntur apud Thucydidem G loca duo. Heræum quid. Hermæa Musea. Diasia. Pandia. Demetria. Hiera picra. Peliæ vaticinatrices. De Craniis & Cranone. Epicrano, & de Herophile, ac Sibyllis. Ciono cranion. Epicrasis quid. Cranion sophotaton.

Cap. XVIII.

MAgnæ virtuti heroum excitare, veteris fuit moris. Id & Acrisio fuisse positum, Apollonii interpres scribit. Sed & leocorium, quod Athenis erat, heroum item dicebatur. Significari autem eo nomine monumentum, putant eruditiores, usitata & Latinis auribus dictione. Plinius libro decimo, quam ob causam incolæ, quod vocant heroum, in eo loco fecere, appellatum Jovis & Virginis. Androgei aram Pausanias scribit, in Attica ἡρῷον dici. Polion verò in Lesbo locus inquit Stephanus, ubi erat Tantali heroum. De Vlyssis heroo penes Lacedæmonios, apud Plutarchum in Causis historia est: sed in ratione civilium præceptorum scribit idem, Theagenem heroa cœnasse epitaphii cujusdam. Thucydides quoque historia tertia, Platæensium à Lacedæmoniis obsidionem describens, & quorundam eruptionem per hostium munimenta, inquit, Pergebant autem conferti Thebas versus ἐν δεξιᾷ ἔχοντες ἀνδροκράτους ἡρῷον, quæ verba non aliud nobis reddunt, quàm dextra habentes Androcatis heroum. At Laurentius transtulit, Junonis templum ab Androcate ædificatum. Quòd si quis putat heroum significare Junonis templum, fallitur: sed doctissimus interpres legisse videtur, non ἡρῷον, sed ἡραῖον: qui lapsus equidem proclivis est, ac lubricus. Est verò Heræum planè Junonis templum. Quis enim nescit, Junonem dici heram? Sed & ejusdem festa dici Heræa invenias, vel apud T. Livium: sicuti Mercurii Hermæa. nam Musea, Musarum sunt: Jovis, Diasia & Pandia: Cereris, Demetria. Sed ad Heræum redeo. In versiculo tamen illo ex Ennio apud Ciceronem De officiis primo,

Vósne velit an me regnare Hera.

Pro Fortuna dici Heram interpretantur. dicunt & gratiam significare, atque item auxilium. Dicitur item Græcis, ἡραία ζωὴ, id est regalis vita: quoniam sit Juno, ἡ βασιλεία, quod de Eustathii doctrina est. Fuit in Thracia quoque ἡραῖον τεῖχος, id est Heræus murus: sic verò dicebatur locus quidam, cujus in Philippicis commeminit Demosthenes. Hiera verò ad præsens institutum nil facit. Ea ex aloe concinnatur, ut statuit Galenus, quam nonnulli picram quoque appellant. Heræum item stare Pausanias inquit, à Mycenis stadiorum quindecim spatio, in humiliore montis Eubœæ loco, de Asterionis filia sic nuncupati, prope quem fluat, quæ dicitur Eleutherii aqua. Ea verò quæ sacra obeant, uti πρὸς καθάρσια, id est ad expiationes. Xenophon Rerum Græcarum septimo, ab Argivis apud Phliuntem muro circummunitum scribit Ticranon: Quod, inquit, supra Heræum est, ab Sicyoniis autem in montanis munitam Thyamiam. Heræum, id est Junonis templum ante urbem Platæarum libro ultimo agnoscit Herodotus, interpretis etiam astipulatu. Herophile Sibylla fuit, quam Græci Jovis & Lamiæ Neptuni filiam tradunt, quæ mulierum prima cecinerit oracula. Quo in genere fuit apud Cumæos Δημώ, apud Hebræos Sabba, ut prodit Pausanias, Berosi, & Erimanthes filia. Phaennis apud Chaonas, apud Dodoneos Peliæ, id est πέλειαι. Nam & hæ vati-

cinio fuere insignes, sibyllæ tamen dictæ non sunt. Verum, ut ad Thucydidem redeamus, ut Vallæ comprobari lectio item possit, illud facit, quia in eisdem locis libro eodem fanum Junonis historicus statuat. Nec videri potest interpres imperitia lapsus, quum libro secundo, ubi ita Græcè scribitur, καὶ τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ἡρῷα πάντα, Basilicas Latinè pro herois reddiderit. Nec dissimulandum tamen, videri quandoque Laurentium in aurem utranque dormire, sicuti libro quinto, ubi Thucydides ait, καὶ κατῴκισαν αὐτοὺς ἐν κρανίοις τῆς κεφαλληνίας. ipse crania interpretatur vertices: quum tamen, licet unitatis numero, Cranion esse Cephaleniæ civitatem, constet vel auctore Stephano. nam Cranon in Thessalia est. Quam prius Ephyram volunt nuncupatam, Cratonem verò dictam de Cranonis nomine, illic regnantis, quem peremetit Oenomaus. Sunt ex Græcis qui ita prodant: Cephalenia, inquiunt, tetrapolis est, Pale, Cranæa, Samæa, Pronæa. Quamvis & Cranon, alterius sit civitatis nomen, in qua duos modò corvos reperiri perpetuò, Callimachus scribit in Admirabilibus, & Theopompus: qui, ubi alios progenuerint, abeunt ipsi, compares ibi relinquentes. Cranion verò Græcè tum locum signat, tum caput. Vnde Rerum Græcarum quarto Xenophon, ab columna excidisse cionocranion prodigiose, tradit, quo columnæ innuitur caput. Sed Valla fortè maluit Latinè, quàm semigræcè civitatis nomen exprimere, etiam si hoc fieri magnoperè non debeat, nec soleat. Credamus tamen id jure factum, quando tralator inter graves censeri potest, ac auctoritatis non convellendæ, cujusmodi appellant Græci ἀκινήτους, tanquam dicas, non movendos. A crano connectitur elegans dictio Græcis epicranon, quod columnæ item caput significat. Sed apud Euripidem etiam κρήδεμνον, sive reticulum aut vittam, quum ait, ἐπίκρανον κεφαλῆς. Olecranon verò interpretantur ancona, id est cubitum. Epicrasis autem medicorum scholis verbum est vel frequens. Dicitur eo nomine aura τῆς κακοχυμίας, quum sensim, quod malum est, educitur, reponiturque itidem, quod bonum. Cranius, id est κρανεῖος, mensis est appellatio, qui Lacedæmoniis ferè totus sacer quum foret, expeditionibus abstinebant eo, quod significat Thucydides. Quia verò cranion Græci calvariam dicunt, hinc facetissimè σοφώτατον κράνιον appellamus plerunque, stultissimum intelligi volentes.

Sepulchrorum religio. Plinii locus explicatur. Quibus datum in urbe sepeliri. Persarum regum sepulchra. Gentium in sepeliendo ritus. Thucydidis sepulchrum. Icrium quid. Hephestionis funus. Cinerarii. Monumenta cur.

Cap. XIX.

Sepulchra violasse, summum esse prioribus habitum scelus, indicio pleraque sunt. Nam ea quidem proximè accedunt, ut opera putentur publica, quando religioni commendantur. Vbi corpus demortui hominis condas, inquit lex, sacer esto. Hinc illud ex secundo Naturalis historiæ Plinii, Terra nos à reliqua natura abdicatos,

A tum maximè ut mater, operit, nullo magis sacramento, quàm quo nos quoque sacros facit. Sed & in Numa Plutarchus mortuos appellat sacros, quorum sacra sint sepulchra: quod & Græcorum sententia comprobatur, qui enuntiant subinde ἀκίνητα μὴ κίνει, non movenda monentes relinqui oportere: quod & in proverbialem cessit usum. Id post alios testatur in Amatorio sermone Plutarchus. Sunt è Jureconsultis, qui sacrum dici sepulchrum opinentur, in quo caput hominis sit reconditum, etiam si membra absint reliqua. Quin offenso capite, violatum intelligi sepulchrum: quoniam sit sensuum arx caput, ac rationis: eoque amoto, reliqua jacere ignota prorsum ac omni decore exuta. Quamobrem quicquid honoris capiti contribuitur, universo planè contributum corpori existimatur: quæ Ambrosii sententia est. Proinde nulla ferè tam efferata gens, quæ non habendam sepulchrorum rationem senserit: præter nescio quos Lotophagos, quos ex ultima prædicant barbarie suos in mare defunctos, capedunculis ac loculis prorsum neglectis, abjicere: parùm interesse asseverantes, humóne an aqua, an igne dissolverentur. Albani etiam curam mortuorum agere, nefas arbitrabantur. Sabæi, corpora defunctorum æquè atque stercus ducebant: quin etiam reges in sterquilinia rejiciebant. Troglodytæ, mortui cervicem pedibus alligabant, & raptim cum risu & jocis efferebant, nullaque loci habita cura, mandabant terræ, ac ad caput cornu caprinum affigebant. Disertè Mœcenas dixisse putatur,

Nec tumulum curo, sepelit natura relictos.

Altè cinctum putes dixisse. Habuit enim, inquit Seneca, ingenium & grande & virile, nisi illud secum discinxisset. Verum hos, ut immanitate ac barbarie notissimos nemo non vituperandos execrandosque censuerit, longè etiam magis Scythas, quibus moris erat, inter epulas honoris causa mortuos vorare. Nec tamen Scythis omnibus id fuisse in more, auctor Herodotus est historia quarta. Fuere & qui canes nutrirent in Hyrcania, quibus vita functos vorandos objicerent: proinde etiam sepulchrales dictos, docuit Strabo. Illud verò hac parte præstabilius fortè videbitur, ex lege duodecim tabularum, Vestibulum aditumque ad sepulchrum usucapere, non licuisse. Sancitum quoque lege scimus, ut gravis irrogaretur mulcta, si quis bustum violasset, aut ex sepulchro columnam dejecisset fregissetve. Apud Athenienses sepulchrorum tanta cura fuit, ut etiam peremptos bello, si quis dux honestare sepulchro neglexisset, capite plecteretur. Spartæ cadavera veste contegebantur punicea, oleæ præterea foliis adjectis. Epitaphium carmen, quo exprimeretur nomen, indere haud fuit fas, ni vir is in bello esset strenuè perfunctus. Mulieri honor habebatur idem, modo ἱερῶς interisset. Auctor Modestinus est Digestorum vigesimo octavo, in conditionis humanæ memoriam sepulchra strui cœpta: unde cur eadem dicantur monumenta, liquidò perspicimus. Macedonibus item sic tradito more, ut vix ullum militiæ tam solenne munus esset, quàm

quàm suos sepelire. Apud Hebræos lege cave- A batur, ne hostem insepultum quidem relinquerent. Vlpianus Jureconsultus: Sepulchri, inquit, violati actio infamiam irrogat. Paulus quoque ita scribit, Rei sepulchrorum violatorum si corpora ipsa extraxerint, vel ossa eruerint, humilioris quidem fortunæ summo afficiuntur supplicio: honestiores in insulam deportantur, aut relegantur, aut in metallum damnantur. Cajus tamen ait: Sepulchra hostium religiosa nobis non sunt: ideoque lapides inde sublatos in quemlibet usum B convertere possumus, nec sepulchri violati competit actio. Scribit Appianus, inter præcipua, cur legem agrariam recusarint divites fuisse, quod impium ducerent, monumenta majorum ad alienos transire. Etiam si Pomponius scribit: Dominis fundorum, in quibus sepulchra fecerint, etiam post venditos fundos adeundorum sepulchrorum esse jus. ἀποτάφους eleganter vocant Græci, qui majorum sepulchris sint exuti. Vete- C tum autem sepulchra in agris fuisse, quum multa comprobarint, tum quod Vlpianus scriptum reliquit: Divum Adrianum pœnam statuisse aureorum quadraginta, in eos qui in civitate sepulchrum fecissent, quàm fisco inferri jussit. Et in magistratus eandem statuit pœnam, qui id passi forent. Quin & publicari jussit locum, & inde cadaver transferri. Relatum tamen in Chronicis, Trajanum intra Vrbem solum omnium, & in foro sepultum, quum morbo apud Isauriæ Se- D leuciam interiisset. Sed ducibus etiam datum ac posteris, Plutarchus scribit, ut in foro sepelirentur. Memoratum in literis & illud scio, sepulchra in urbibus admissa quandoque: quod postea Duellio consule inhibuerit senatus: Imperatoribus tamen datum & Vestalibus, ut in Vrbe contumularentur. Nam & nocentes virgines, in campo scelerato intra Vrbem adobruebantur vivæ. Persarum reges, in monte qui Persepoleos arci ab Oriente incumbebat, nomine Regius, E sepeliri mos erat. Mirum dictu: in ejus meditullio sustructiones visebantur, quæ reges caperent defunctos: sed ita, ut ascensu nullo, machinis sublata conditoria reponerentur. Hephestionis funus Babylone ab Alexandro celebratum, quæ toto sunt terrarum orbe unquam edita, facile excessit magnificentia & sumptu, quando ad duodecim talentorum millia traduntur infusa: quo nomine in proverbii faciem trahi scienter potest. Postremò in hoc vetustatis jucunda F subit recordatio. Stabant majorum sepulchra lineamentis astructa exquisitissimis, non deerat columnarum copia, splendebant crustationes, nitescebant & signa ac tabulæ, spectabantur ducti ære aut marmore vultus artificio perelleganti. Scribit Marcellinus, Thucydidis sepulchro fuisse Icrium appositum. Id verò cenotaphii gnorisma, id est signum fuisse Atheniensibus patrium ac legitimum, ubi quis patria excidens, ibi haud foret sepultus. Icrium verò, surrectum G vocant lignum. Nam & CHRISTUM ab Judæis icrio suffixum fuisse, traditum est. Sunt eo item nomine tabulata navium, vel & theatrorum. Erant in concionibus quoque icria, super quibus sederent, ante usum theatri. Illud auctarium item fuerit: Vigilantium quendam, aut verius dormitantium (ut inquit Hieronymus) cinerarios & idololatras solitum appellare omnes, qui martyrum reliquias venerentur.

Item de sepulchris pluscula & sepeliendi ritu. Columna in sepulchris. Stelæ. Pilæ stantes. Isocratis sepulchrum. De Philagri sepulchro, à Metello extructo. Versus longi, qui. Epicedium. Threnus. Calpis. Injectio glebæ quid. Virgilii locus explicatur. Eria quid, & sparteria. Hieronymi locus restituitur. Hyrcani historia. Xenodochia quis struxerit primus. Hydria quid. Severi historia.

Cap. XX.

De sepulchris verò apud Solonem non ferè comperiuntur plura, quàm ne quis ea deleat, néve alienum inferat: statuta item pœna, si quis bustum columnamque violarit aut dejecerit. Postea verò propter sepulchrorum amplitudines, quæ in Ceramico visebantur, sancitum lege est, ne quis sepulchrum faceret operosius, quàm quod decem homines effecerint triduo, néve Hermas liceret imponi, nec de mortui laude, ni in publicis sepulturis, nec per alium, nisi per eum qui publicè ad eam rem constitutus foret, dici licebat. Verum, mox ubi increvit luxuria, spectarique ea cœpit sepulchrorum magnificentia, quæ Romæ visebatur frequens, Demetrius lege sanxit, ut ante lucem efferrentur, & novis sepulchris etiam statuit modum. Nam super terræ tumulum erigi columellam jussit, quæ trium cubitorum mensum non excederet: aut mensam vel labellum. Mensarum meminit etiam in Decem rhetorum viris Plutarchus, Isocratis sepulchro insculptum arietem tradens cubitorum triginta, in quo esset Siren cubitorum septem, ratione symbolica: prope item fuisse mensam, quæ poetas haberet, ac ejusdem præceptores, in quis & Gorgiam astronomicam inspectantem sphæram, & assistentem Isocratem. Columnarum in sepulchris morem scribunt quidam, nobilioribus modò fuisse contributum, quo eorum fastigium cæteris eminentius significaretur. Columnarum ratio, inquit Plinius, erat attolli supra cæteros mortales. Quod & arcus significant, novitio invento. Hoc verò sepulchralium columnarum genus, à stando, στήλας vocant Græci, minores verò etiam stelidas. sed & στήλας Herculis nuncupari in Græcorum monumentis observavimus. Nostri, stantes appellant pilas. Verum & alicubi Plinius excitatas scribit stelas literis incognitis. Plato Legum duodecimo, Nullum in loco fœcundo & agro ad cultum parato fieri struive sepulchrum jubet: verum is, inquit, locus corpora defunctorum recipiat, qui ad cætera inutilis, & ad id tantum commodus, viventibus nil prorsum inferat nocumenti. Neque enim à vivis, minus item à mortuis terræ matris fœcunditas præpediri debet. Sepulchrum porrò exstrui vetat altius, quàm viri quinque diebus totidem excitare possint: lapides non majores, quàm ut possint defuncti laudes quatuor solum heroicis versibus editas comprehendere. Quos, ut Cicero inquit, longos vocavit Ennius. Nam & Diomedes: He-

troicus (inquit) etiam hexameter dicitur, & pythius, vel epicus, & pyrrhichius, ac bucolius: super quas appellationes etiam Latinè longus pes vocatur. Longos versus hexametros dici, Gellius item subscribit, approbatque. Scribit Ammonius, proditum à nonnullis, epicedium vocari, quod defuncti laudem continet, mediocri adhibita commiseratione: sed threnum cani in calamitate ipsa ab ancillis ante conditum cadaver, ac etiam post, quin anno item vertente. Relatu dignum ex Græcorum thesauris: Metellum nepotem curiosius Philagri sepulchrum exstruentem, lapideum apposuisse corvum. Id quum foret intuitus Cicero, in ejus levitatem jocatus: Hoc, inquit, sapientius à te factum, πέτεσθαι γάρ σε μᾶλλον, ἢ λέγειν ἐδίδαξε, volare magis te docuit, quàm dicere. Sepulchra magnifico illustria impendio, ex admiratione Mausolei monumenti à Romanis dici Mausolea, scribit Pausanias. Qui & Helenes mulieris indigenæ apud Solymos sepulchrum fuisse tradit præcipuè admirandum. Antiquissimum sepulturæ genus putat idem M. Tullius, quo apud Xenophontem utitur Cyrus, redditur enim terræ corpus, & quasi matris operimento obducitur, quo ritu sepultus sit Numa rex, sepulta & gens Cornelia: donec è patritiis Corneliis primus Sylla cremari voluit: talionem (opinor) veritus, quum C. Marii reliquias apud Anienem sitas dissipari jussisset. Sepulchrum antè non est, quàm justa facta, & corpus incensum. Humatos propriè dicebant, quos humus injecta contegeret. Eum morem jus pontificale confirmat. Nam prius quàm injecta gleba est, locus ubi crematum corpus est, nihil habet religionis, injecta gleba tumulis, & humatum est, & gleba vocatur: ac tum denique multa religiosa jura complectitur. Ex hoc verò ritu copiosius explicato enarratur amplius Maronis locus ex sexto Æneidos, in quo plus justo inarescunt interpretes:

> Eripe me his invicte malis, aut tu mihi terram
> Injice, namque potes, portusque require Velinos.

Impium porrò censebatur, viso cadavere insepulto, non injecisse pulverem: quod in Antigone indicat Sophocles. Et Athenis Buzyges eos est execratus, qui inhumatum cadaver neglectui habuissent. Quod autem Servius ait, absente cadaver fieri solita quædam solennia sacra: exponebantur quidem in Legibus à Cicerone: verum ita laceri circumferuntur codices, ut Delio non solum natatore opus esse videatur, sed amplius ipso M. Tullio. Ad hæc porrò respicit Horatianum illud:

> Quanquam festinas, non est mora longa, licebit,
> Injecto ter pulvere, curras.

Hinc & Græci, sepulchra dicunt ἠρία, hoc est eria, ut Theocriti interpres scribit in Pharmaceutria, παρὰ τὴν ἔραν χωννυμένην τοῖς νεκροῖς ἠρία, id est, ab ea quæ mortuis injiciatur, terra, quam vocant eram. Sunt qui eria opinentur dici, non surrecta, sed jacentia sepulchra. Apud Hieronymum ad Pammachium ex Origenis sententia de resurrectione,

A sic legitur modo, Et quasi ἀντίφρεν, id est seminarium mortuorum, sinu terræ confovetur. Mendum esse in verbo Græco exemplarium, dilucet: nec quid reponendum sit, constat magnoperè. Si conjecturæ superest locus, Hieronymianæ interpretationi aptius videtur, ut σπαρτήριον legamus, id est sepulchrum, quo revictirorum contineantur semina: quando ita statuebat Origenes, in ratione humanorum corporum manere quædam surgendi antiqua principia, sicut truncus, rami, folia, poma in ratione seminis sunt.
B Monumentum, inquit Florentinus, res est memoriæ causa in posterum prodita: quòd si corpus vel reliquiæ inferantur, fiet sepulchrum. Ægyptios legimus, præsigni magnificentia construere sepulchra consuevisse: quanquam in domorum ædificatione incuriosi admodum forent. Siquidem sepulchra defunctorum domos sempiternas, quoniam apud inferos infinitum sit tempus, vocant. At domos ipsas, velut diversoria opinantur; argumento vitæ bre-
C vioris, ac momento transeuntis. Auctor Josephus est, & repetit Egesippus libro primo, Hyrcanum quum ab Antiocho premeretur obsidione, ut auro redimeret, quod ferro nequibat, reserato Davidis sepulchro, auri talentorum tria millia inde eruisse: ex quibus Antiocho trecenta erogarit, ut obsidionem desineret, ac pretio emptus digrederetur. Mox, ut facti invidiam levaret, eadem pecunia Hyrcanus fertur primus xenodochia
D instruxisse, quibus adventantes exciperentur pauperes. Hydriam appellat Dion, in qua πορφυροῦ λίθου, Severi olla fuerint recondita, Romamque ex Britannis relata. Eam quum paulo ante mortem afferri jussisset Severus, contrectans inquit, χωρήσεις ἄνδρα, ὃν ἡ οἰκουμένη οὐκ ἐχώρησεν. virum (inquit) capies, quem terræ orbis non cepit. Itidem in Parallelis Plutarchus, ὑδρίαν vocat χαλκήλατον, in qua Demetrii reliquiæ ad filium sint relatæ. Sed eandem, calpim vocat quoque. In Ti-
E berii Gracchi vita Plutarchus idem, Illo populum ad suffragia vocante, hydrias scribit à divitibus direptas, quo nomine suffragatorias cistellas innuit planè. Apud Strabonem libro duodecimo, Hydria sunt planè loca, ubi scaturiunt aquæ. At Theodoro philosopho, quum mortem tyrannus comminaretur, & sepulchri jacturam: Habes, inquit, cur tibi placeas: hemina sanguinis in potestate tua est, qui cantharidis vim es assequutus. nam quo ad sepulturam, ô te ineptum, si putas
F mea interesse, supra terram, an infra putrescam. Thyestes apud Ennium luculentis sanè versibus execratus Atreum, Sepulchrum esse portum corporis arbitratur, & in eo mortuum requiescere. Inde, ut eo careat frater, extentis optat precibus. Condiunt Ægyptii mortuos, & eos domi servant: Persæ, cera circumlitos item coaptant, ut quàm maximè permaneant diuturna cadavera. Magorum mos fuerat, non humare corpora suorum, nisi à feris essent ante laniata. Assyrio-
G rum sepulchra regum in paludibus pleraque, palustribusque in locis fuisse condita, traduntur. Moris quoque veterum fuit, pluribus locis excellentium virorum monumenta struere: quæ res ambagiosam admodum efficit historiam. Mortuum in Sicilia Anchisen cecinit Maro. Pausanias in Arcadia defunctum scribit; & ejusdem sepulchrum ad montis radices visitatum quan-

doque,

doque, Anchisiam quod vocant prope Orchomenon: nec fuisse in navibus cum Ænea, verum advenisse κατὰ πρόφασίν τινα, illuc prope Laconiam filio appulso.

Ritus item Gentium ad idem spectantes. Novendialia sacra, Vicennalia, Tricennalia. Ratio justorum, quæ defunctis exhibentur. Hemacuria. Sepulchrorum corona. Pothos corolla. Amaranthus. Vidi liquores, apud Papinium qui sint. & cur comburerentur cadavera. Parabasium. Pluto cur defunctis præsidere creditus. Sepulchrorum janitores. Mors infamissima quæ sit. Threnodes. Byblis.

Cap. XXI.

POsteaquam abundè multa de sepulchris congesta nobis sunt, adjiciamus carptim & de sepeliendi ritu: quamvis & hunc paulo ante paucis attigerimus. Tot autem penè esse modos, quot gentes, non ferè obscurum est. Auctor Polybius, si humanis cessisset paulo illustrior Romæ, moris fuisse, in forum eundem efferri, ac stantem constitui, recumbentem verò rarius: aderat mox, si per ætatem ac præsentiam licuisset, filius, vel certè sanguine junctorum unus, qui defuncti præconia oratoriè persequeretur. His verò ex ritu confectis, contumulabatur mortuus. Pueri imago patri persimilis in illustri domus astituebatur parte. Quod, inquit, adolescentibus ad virtutem & fortia facinora eximium fuit incitabulum. Hinc Cæsarem legimus amitam laudasse annos natum plus minus duodecim. Tiberium autem vel annorum novem in patre idem implesse. Apud Gerrhos (Scytharum hi populi sunt) ubi rex perfunctus fato est, defunctum ejus capiunt inceratum, alvo evulsa atque expurgata, quam silere contuso & thymiamate apiique semine & anesi quum expleverunt, resuunt denuo, plaustroque imposito, ad aliam protinus emigrant gentem. Eum verò qui excipiunt, eadem agunt quæ regii Scythæ: aureum decidunt, crinem circumtondent, brachia circumcidunt, frontem nasumque consauciant, sinistram manum sagittis trajiciunt. Mox idem ad populos alios, quibus vivens imperitarit, cadaver transfertur. Denique contumulantes, concubinarum aliquam præfracta gula simul sepeliunt: sed & pincernam, coquum, equi agasonem, ministrumque: item qui fuisset à nuntiis, necnon equos, & omnium primitias. Rursumque anno circumacto hæc obeunt, quinquaginta ex ministris, qui non alii sunt quàm Scythæ ingenui, strangulant, totidemque interimunt equos. Alios verò Scythas, quum decesserunt, proximi in plaustris collocatos ad amicos circumferunt: eos illi excipientes epulum cadaver comitantibus præbent. Mox peractis diebus quadraginta, humo mandant, capite exinanito ablutoque. Persarum in luctu mos est, detondere in lugubri veste conjuges ac liberos. Apud Indorum sapientes occupare diem fati, pulchrum, vivosque cremari se jubent: immo & coronati, more ac lege Indorum hymnos ac laudes deorum concinunt, documento præclarissimo, quàm potens, quàm valida, quamque insuperabilis sit humana mens, quum quid agere constituit. Quibus autem segnis ætas, aut incommoda valitudo est, expectatam mortem pro dedecore habent, nec ullus corporibus quæ senectus solvit, honos redditur: inquinari putant ignem, ni spirantis recipiat. Hermione, inquit Geographus, civitas est non ignobilis, in qua jactatum diu, brevissimum inde ad inferos haberi descensum, quo nomine defunctis non erogari naulum. Ethnicorum porrò moris erat, diebus novem mortuos flere: unde & Novendialium sacrorum enata consuetudo. Ex qua & Cottam Messalinum quandoque coargutum legimus, quòd quum die natali Augustæ inter sacerdotes epularetur, Novendialem eam cœnam dixisset, ceu lessum planè tunc foret factum. Dei cultores, inquit Strabus, septem diebus exsequias celebrant: unde ecclesiastici vigesimosecundo, Luctus mortui septem dies, luctus autem fatui omne tempus vitæ ejus. Septenarius quippe quietem significat, unde septima dies Sabbatum, id est requies dicitur: celebrant ergò septimam diem mortuorum, optantes illos cum Domino conquiescere, exantlatis vitæ hujus ærumnis impatibilibus. Dici quoque illud potest: Sicuti tertia dies mortui agitur à fidelibus, ut anima quæ est triplicis naturæ, requiescat: ita septimus celebratur dies, ut anima corpori reconcilietur, quæ carne illiciente peccavit. In septenario enim tria sunt, & quatuor: ternarius pertinet ad animam, quæ irascibilis, & concupiscibilis, ac rationalis est: quaternarius ad corpus, quod ex quatuor consurgit elementorum potestatibus. Azaneq; Arcadis fuisse filium, Pausanias scribit, quo moriente, certamina sint proposita primum, præcipuè verò hippodromiam, id est equorum cursum. Ab hoc Azane dici Azaniam volunt regionem. In Chronicis Eusebii legimus, Constantini vicenalia Nicomediæ acta, ac sequenti anno Romæ edita. Apud Hieronymum ejusdem nominantur tricenalia. Sed ad mortuum ea nihil. Sic enim celebritas nuncupari videtur, quæ tum vicesimo, tum tricesimo imperii anno peracta est. Ita tamen, ut vel defunctis accommodari possint vocabula. Ab Varrone proditum, & Catone est: majores in funeribus uti consuesse tum nigro, tum cæruleo colore: nam in adolescentum morte cæruleum adhibere solenne fuit. Non prætereundum temerè, quod Onirocriticorum primo scribit Artemidorus: eorum qui sibimet laqueo gulam fregerint, nomina supprimi à domesticis in mortuorum cœnis. Propterea exitium id cuidam præmonstratum, qui nomen se amisisse somniarat. Parentationes Græci ἐναγίσματα vocant, & ἐννάτια, id est nona, τριακάδας, id est tricesimas. Sed & Necysia, ac Genesia. Nam Genesia, inquit Ammonius, diem nuncupamus, quo quis fato est defunctus: sicut genethlia, quo est natus. Bœotii Hæmacurias, qua voce in Olympiis utitur Pindarus quoque, qui & sepulchrum dixit amphipolon, quod in civitatis constituatur meditullio, ubi conditores contumulare, veteris fuit moris. Pothos, corolla dicebatur ex potho, qui duplex est: alter hyacinthi flore: candidus alter, quo sepulchra coronabant, unde conciliatum rei nomen, ut quæ desideratis jam foret destinata. Proinde apud Theophrastum, Pothos Latinè Desiderium redditur ab Theodoro.

Amarantho ſepulchra item coronari ſolita, Philoſtratus ſcribit, orto ab Theſſalis initio, Achillis tumulo ad eum modum coronato. Eſt autem apud Galenum Amaranthus helichryſos, id eſt Aurelia, ut Theodoto placuit. In hac verò tam multa funerum mentione, per incuriam minimè prætereundum illud Papinii ex Sylvarum ſecundo, in Glauci epicedio,

> Quid Cilicum flores? quid munera graminis Indi?
> Quódque Arabes Phariique palàm eſt, Vidique liquores
> Arſuram lavere comam.

Ab eruditis omnino aliter, quàm ſuſpicetur Domitius, enarrari: nam verbum vidi, à video inflexiſſe planè videtur: quum potius epitheton, de loco factum cenſeri poſſit & debeat, à Syriæ urbe Vida: propterea de ſtyrace intelligendum, de qua Plinius & cæteri. Paræbaſium in Arcadia invenio fuiſſe monumentum apud Megalopolin, iis qui in bello adverſùs Cleomenem ceciderant, dicatum, nomine adoptato: quoniam παρεσπόνδησεν ἐς αὐτοὺς, id eſt fœdera cum eis eſt tranſgreſſus Cleomenes. Inde & Paræbaſius cognominatur campus. Sed ultimo ferè non prætereundum illud loco videtur, Veterem fuiſſe Græcis morem cadavera comburendi, quod à Septentrionalibus diu item ſervatum animadvertimus. Exuſtionis verò ratio affertur non una, aliis opinantibus, quod in nobis divinum eſt, igneo veluti vehiculo ad ſuperna ſubvectum cæleſtibus inſeri, ſubſidente, quod terrenum eſt. Alii in eo purificationem quandam intelligere maluerunt: quoniam ſit ignis ἁγνιστικὸν quiddam, id eſt expurgandi vim habens: nam & purgationes, quas catharmos vocant, non citra ignem fiebant, quod ſignificat Euripides, ubi Clitemneſtræ corpus igni deputatum ſcribit. Sed ſententiam priorem in Scyllæ rogo approbare videtur Lycophron, & præterea Indorum gymnoſophiſtæ. Comburendi morem ab Hercule conditum, malè concipiunt quidam, exuſto Argio Lycimnii filio, relatis modò ad patrem oſſibus, quem incolumem ſe reſtituturum, fuerat pollicitus. Heraclitus, qui ignem prodidit rerum principium, in eundem corpora reſolvi debere pronuntiavit. At qui aquæ principem locum dedit Thales, cadaverum adobruitionem comprobat, quo humore valeant reſolvi. Lectum denique alicubi eſt, eorum quæ ad defunctorum ſpectent cultum, Plutonem fuiſſe auctorem primum: quo nomine creditum, mox vita functis præſidere. Sepulchrorum janitores videntur dici, quibus illa incumbit functio, ut ſepulchra aperiant, cludantque. Firmicus: In tertio loco Mercurius cum Saturno ab horoſcopo partiliter conſtitutus pollinctores faciet, ac funerarios mortuorum cadaverum cuſtodes, aut ſepulchrorum janitores. Mors infamiſſima veteribus cenſebatur, quam ſibi quis ſponte conſciviſſet, quo nomine etiam ſepulchro prohibebatur, ni cauſa proferretur congruens: unde & declamantibus celebrata lex, Qui ſibi manum admoverit, inſepultus jaceat. Antoninum philoſophum ſcribit Julius Capitolinus, honori Fauſtinæ uxoris mortuæ novas puellas inſtituiſſe Fauſtinianas nomine. Alexandriæ obolis conducuntur, qui mortuos fleant, quod munus ſolicitè adeo ac plenè præſtant, uti ad eos pertinere funus putes. Ii ergò ab re vocantur threnodes. Apud Cyprios invenio ſepulchrorum cuſtodes dici Byblios.

Qui fuerint Metelli Macedonici filii apud Plinium. Item apud eundem diadematis legendum ſit, an Dalmaticis.

Cap. XXII.

Quod autem libro ſeptimo Plinius ſcribit, Macedonicum Metellum à quatuor liberis illatum eſſe rogo, uno prætore, tribus conſularibus, duobus triumphalibus: uno cenſorio, quæ ſingula quoque paucis contigere: quæſitum anxiè inter doctiſſimos quoque, quinam fuerint hi Macedonici filii. Et inde illa celebris nata diſceptatio, diadematis paulò poſt legendum ſit, an Dalmaticis. Et Hermolaus quidem, cui multum debet Latinitatis candidati, diadematis penultima productiore, legi oportere, ſuſpicatur: tum ex vetere lectione, tum quòd inter Metellos fuiſſe diadematos quoſdam, Cicero auctor ſit. Vetus quidem lectio plurimi apud me momenti eſt, ſed ea indiget interpretatione, aut alterius ſaltem auctoris calculo. Nam Ciceronis auctoritas nil videtur certi afferre. Beroaldus verò & ipſe de literis noſtris optimè meritus, Dalmaticis aſtruit reponendum, vetere expuncta lectione. Itaque quum Plinium profiteretur, diis hominibusque faventibus, ſuis dictaſſe auditoribus: quoniam Pedianus à L. Metello ſubactos Dalmatas ſcribat, & in Epitome Liviana ſignificetur ad ipſum. Sed hominis ingenium demiror, & conſuetam illi in re literaria diligentiam appello: unde enim augurari poteſt ex Aſconio, & Epitome, L. Metellum Dalmaticum ejus fuiſſe Metelli filium, de quo agit Plinius? Ab uno ex Metellis ſuperatos Dalmatas, videmur omnes ſcire. Diadematum verò ejus, de quo negotium eſt, Metelli fuiſſe filium, ambigunt plerique. Sed nobis, opinor, ducibus perplexitas tolletur omnis, & Pliniana lectio malè interpolata ſuo reſtituta nitori clareſcet amplius. Ego diadematis defendo apud Plinium. Sententiam verò hanc ſuffulcit, tanquam triarius apprimè nobilis, in libro De Romanorum fortuna Plutarchus: Fortunam, inquit, magnificè extollit Cæcilius Metellus Macedonicus, ſenex à liberis quatuor elatus conſularibus, Q. Balearico, L. Diademato, M. Metello, C. Caprario. Hactenus Plutarchus. Vbi verò ipſe L. Diademato repoſui, Græcè ita habet, Λευκίῳ διαδήματι: unde, opinor, ambiguitatem omnino tolli, quin lectio vetus minimè ſit confodienda, ſive is L. Metellus Dalmatas vicerit, ſive alius prænomine eodem.

De Aleiis campis, an rectè vacui transferantur. Obiter περὶ παρηχήσεως. Alea quid, & epialos febris, quam habeat rationem. Aleſius mons. Halea Pallas. Halea certamina, & Halotia. Thalama urbs. Plutarchi locus reſtituitur ex Agidis & Cleomenis vita.

Cap. XXIII.

Aleios

A Leios campos Strabo prope Mallum & Magarsa constituit, meminit & Plinius in Ciliciæ situ. Græcè dicuntur ἄλεια πεδία, mentionem facit in Bellerophontis fabella Homerus, exposuit Eustathius. Et ab errore quidem nuncupatos interpretantur: quod scribit Porphyrius, quia ἀλᾶσθαι Græcorum lingua errare sit, quoniam per eos oberrarit primum excussus pegaso Bellerophontes solus. Inveni tamen inter nostros qui campos vacuos Latinè sint interpretati, ceu planè epitheton foret id, non loci proprium nomen. Id quàm rectè, viderint ipsi: neque enim quenquam velut opere censorio notatum volumus. Certè consimile est, quod paulo antè de craniis retulimus. Non debuisse autem ita Latinè enuntiari, illud esse argumento videtur: si modò quis dicenda regustet amplius, nec devoret, sed recensum itidem agat: quod non desunt ex Græcis, qui Aleios dici campos putent non ab errore, ut ferè creditur, sed ab oppido quod Alas nuncuparetur. Addúntque, inter Pinarum & Cydnum amnes collocari. Sed amplius Hermogenes περὶ εὑρέσεων quarto tomo, ubi agitur περὶ παρηχήσεως, quam esse finit orationis venustàtem ex vocum similitudine, diversa tamen notione, ut apud Xenophontem, πείθει τὸν πεδίαν, mox Homeri adducens carmina de Aleiis campis, subjungit, esse usum poëtam παρηχήσει, ob vocum consonantiam: quippe, inquit, Aleium est loci proprium nomen, ἀλᾶτο autem verbum, ἀλεείνων verò participium. Homeri carmina hæc sunt,

> ἤτοι ὁ καππεδίον τὸ ἀλήϊον οἶος ἀλᾶτο,
> ὃν θυμὸν κατέδων, πάτον ἀνθρώπων ἀλεείνων.

Cicero in Thusculanis ita convertit,

> Qui miser in campis mœrens errabat Aleis,
> Ipse suum cor edens, hominum vestigia vitans.

Aleium interpretantur quidam, μὴ ἔχον λήϊα, τουτέστι σιτοφόρα πεδία, vel χωρὶς βοσκημάτων. Scribit historia sexta Herodotus Persarum copias descendisse in Ciliciæ campum aleium, id est in planiciem maritimam, uti est suspicatus Valla interpres. Aleii campi meminit in Periegesi Apher Dionysius, sed præteriit Fannius. Auctor Pausanias est: Aleium esse montem Arcadiæ prope Mantineam: sic ab errore nuncupatum τῆς ῥέας. Fuit apud Tegeatas Pallados Haleæ delubrum, quod struxerat Haleus: hinc certamina dicta sunt quoque Halea. Nam Halotia nuncupata creduntur, quod in prælio Lacedæmoniorum multos abduxissent captivos. ἀλέαν verò teporem Græci dicunt, unde & ἠπίαλον nuncupant febrem: uti ab Æginetaproditum Paulo est, παρὰ τὸ ἠπίως ἀλεαίνειν, quod clementer excalfaciat. vel vocatur epialos, verbo à mari tralato, quod ἤπιον μὲν φαίνεται, χαλεπὸν δ' ὑπάρχει, id est mite quidem videtur, re autem difficile est. Nec me fallit, recentiores ferè nomine hoc febrium frigora intelligere. Hyphalon, in mari saxum latens vocant Græci, unde fortunæ hyphalos dicit Libanius, occultas intelligens insidias. In humanis utique corporibus phlegma hyalodes, id est ὑαλῶδες, omni est alio frigidius. Id si redundet, nec putrescat tamen, citra febrem inducit frigus, quod recalescere nequeat. Si computrue-

A rit ex toto, inoritur febris, quam vocant ἀμφημερινόν, si ex dimidio, ea quæ ἠπίαλος nuncupatur. Sunt ex Græcis, qui eo nomine frigus putent intelligendum, quod febrem præcurrat. Dignum verò quod non omittatur, in Galeni lectum monumentis, qui in melancholiæ rationibus μελαγχολίας inquit, causa est bilis atra, qui humor ψυχρότερός ἐστι καὶ ζοφώδης. Propterea sic affecti sunt φοβώδεις, tristésque suspiciosi prorsum καὶ μισάνθρωποι, ac solitudine gaudentes, veluti Bel-
B lerophon: mox autem quæ prætexuimus, Homerica subscribuntur carmina. Cæterum, in Aleios campos incurrit Plutarchi locus in Agidis & Cleomenis vita non malè solum tralatus, sed corruptus planè. Pasiphaæ, inquit, id est πασιφάας templum erat, & manteum in thalamis, hoc est ἐν θαλάμαις. Eum locum sic propemodum interpres Latinitate donavit: huic erat templum, & sacrificium in urbe constitutum, tanquam Spar-
C tæ foret id: at Stephanus Meseniæ urbem Thalamas intelligit Theopompi auctoritatem sequutus, unde sit gentile nomen Thalamatæ Scribit Tryphon, & refert Ammonius, Thalamas cum accentiuncula in fine, dioscurorum sacellum indicare, in penultima verò ferarum lustra. Fuit & villæ nomen Thalamus Polybio in Eliensium agro.

Qui dicantur mandragoram bibisse. De mandragora paulo plura. Obiter de orationis asperitate,
D *Et quid cataphora.*

CAP. XXIII.

MAndragoram bibisse, doctè ac eleganter ii videntur posse dici, qui velut aspide icti somniculosa, nimis desides sunt, atque ita quodammodo à sensu dissiti abjunctique, ut excitari non queant. Auctor mihi Demosthenes in primis, cujus ex Philippica quarta verba subje-
E ci, ἀλλ' οὐδ' ἀνεγερθῆναι δυνάμεθα, ἀλλὰ μανδραγόραν πεπωκόσι, ἤ τι φάρμακον ἄλλο τοιοῦτον ἐοίκαμεν ἀνθρώποις. hoc est, verum nec quimus excitari, sed consimiles hominibus videmur, qui mandragoram, aut id genus pharmacum aliud biberint. Qua in parte obiter enotandum videtur, Hermogenis illud primo De ideis tomo esse verissimum, ubi περὶ τραχύτητος agit, difficulter admodum in Demosthene καθαρὰν τραχύτητα, id est puram reperiri asperitatem. Nam ut eam le-
F niret, seipsum intermiscendo id est consequutus. Sunt enim notiones asperæ omnes, ubi inferior superiore loco positum incessit, aut verbis quoquo modo illi se injurium præstat, nec id dissimulanter. Cujusmodi foret, si ita enuntiasset orator, iis qui mandragoram hauserint, aut quod ejusmodi medicamentum. persimiles estis. Sed ut eò unde sum digressus, stilum revocem. sic item in Timone reperi apud Lucianum, πῶς γὰρ
G καθάπερ ὑπὸ μανδραγόρᾳ καθεύδεις, ὃς οὔτε τῶν ἐπιορκούντων ἀκούεις, οὔτε τοὺς ἀδικοῦντας ἐπισκοπεῖς, Quonam, inquit, modo, ô Jupiter, tanquam sub mandragora dormis, qui neque peierantes audis, neque juris violatores advertis? Idem quoque Lucianus inter magnificas Demosthenis laudes, ab illo inquit solitos excitari

Athenienses, velut ex mandragora dormientes. A Ratio verò est, quoniam (ut ex Græcis aliqui scribunt) is fructus hypnoticus est, quo significatur somni conciliator. Plutarchus in Symposiacis, Somnum quippe fieri putant frigiditate. Quamobrem hypnotica pharmaca parte plurima vim habent ψυκτικὴν, id est frigefacientem, cujusmodi esse dicitur mandragora. Quin oblivionem item creditur inducere: unde ille ait, καὶ φανεῖται πολὺν τὸν μανδραγόραν ἐκπεπωκώς. id est, multum B videbitur hausisse mandragoræ. Et Plinius, Mandragoræ folia gravedinem afferunt etiam olfactu, quanquam mala in aliis terris mandantur. Nimio tamen odore obmutescunt ignari, potu quidem largiore etiam moriuntur. Vis somnifica pro viribus bibentium, media potio cyathi unius. Bibitur & contra serpentes, & ante sectiones ustionésque, ne sentiantur. Ob hæc satis est aliquibus, somnum odore quæsisse. Sed & Dioscorides Sylvæ medicinalis libro quinto, C τὰ δὲ μῆλα ὀσφραινόμενα, καὶ ἐσθιόμενα καρωτικά, καὶ ὁ ἐξ αὐτῶν χυλός. πλεονασθέντα δὲ καὶ ἀφώνους ποιεῖ. Poma, inquit, olfactu & esu carotica sunt, consimiliter & eorum succus, copiosiora etiam mutos reddunt. Mandragoram Pythagoras vocavit ἀνθρωπόμορφον, tanquam humanam effigiem præferat, nam radix homini simillima est, quod Avicenna quoque prodidit, & vulgò ferè ita visitur: propterea Columella,

> Quamvis semihominis vesano gramine fœta D
> Mandragoræ pariat flores, mœstámque cicutam.

Zoroaster Diamonon vocabat, aut Archinen: Romani etiam mala canina: aliqui & Circeam, quòd philtris credatur res peraccommoda. Mandragoram fœminam thridacïam nuncupant, marem verò morion. Scribit magnus Albertus, mandragoram sic hominis figuram præ- E ferre, ut sexus, & aliorum accidentium differentias ostendat. Super mandragora porrò historiam legimus relatu non injucundam apud Julium Frontinum Stratagematon secundo: Annibal, inquit, missus à Carthaginiensibus adversus rebellantes Aphros, quum sciret gentem esse avidam vini, magnum ejus modum mandragora permiscuit, cujus inter venenum & soporem media vis est: tunc prælio levi commisso, ex industria cessit. nocte deinde intempesta, relictis in- F tra castra quibusdam sarcinis, & omni vino infecto, fugam simulavit: quúmque Barbari occupatis castris, in gaudium effusi medicatum merum avidè hausissent, ac in defunctorum modum strati jacerent, reversus cepit eos, ac trucidavit. Postremò id item memorabile, Mandragoram si applantetur vitibus, ita vim effundere, ut inde infectum vinum bibentibus cataphoram inducat; id est collapsum in soporem. Quanquam nec ignoro, esse suam oratoribus quoque catapho- G ram. Nam Hermogene tradente De inventionibus tomo quarto, dicitur τάσις longior spiritus productio, quæ inter accusandum cataphora nuncupetur. Quippe etiam in Apologiis esse tasis potest, cataphora non potest.

Externo bello intestinum sæpe restingui. Scorionis Dacorum ducis historia ad id appositissima. Columna, belli index.

Cap. XXV.

Animadversum id enotatúmque ex lectione historica, quospiam inter quos naturalis esse conjunctio debeat, ita sæpe invicem dissidere, séque immaniore quodam modo jurgiis afficere dissultantes, ut rixa quoque evasura brevi in prælium videatur. Eos tamen, si in alieno malo spe constituta, nimis temerè, nimisque improspicienter audeat quis invadere, sic ferè usu venire compertum est, ut ab intestino aversi dissidio, coalescentes animis, conspiratu mirabili coorientes, irruentem, incautius adventitium hostem pessimo perdant exitio. Suggeruntur ad hoc ex veteribus memoriis exempla plura, documentum unum præsigne in primis præterisse nequeo. Fuit Scorio Dacorum dux, ut videtur, non malus, nec à rerum dispicientia omnino abjunctus. is quum sciret dissociatum quidem armis civilibus populum Romanum, non tamen occasione inde arrepta lacessendum exstimulandúmve arbitrabatur: quanquam imperita vulgi temeritas non deesset, multa & præclara subinde minantis: quoniam velut ex specula prospectans, conciperet, posse obtingere, ut bello externo ingruente, domestica restinguerentur incendia, & voluntatum coalitu in idem tendentium, funestior peregrinis infligeretur clades. Popularium verò animos lepide repressit reprehenditque. Canes siquidem duos ipsis inspectantibus commisit, iísque mox acrius ac perinimiciter compugnantibus lupum ingessit: eum verò, illi omissa protinus inter se ira, ut communem hostem alacriter invadentes confecere. Quo exemplo ingenii perspicacis dux, & in conjectandis rebus solertissimi, ab impetu Romanis profuturo barbaros inhibuit. Quibus id propè solenne semper fuit, ut bellum externum discordia excitaret intestina: tutiúsmque averteretur hæc hostili malo cervicibus imminente. Ex abundanti adjecero, legentibus obfuturum nihil: Romæ portam Carmentalem versus fuisse Bellonæ templum, ante quod surrecta stabat belli inferendi columna index.

Canum millus, atque inde proverbium. Item canum ornamenta alia, seu munimenta. Armillati canes. Deraambus. Perideraum. Stelmonia. Telamonia.

Cap. XXVI.

Venaticis canibus collare munimenti causa addi solitum, quo retundi luporum impetus posset, novimus ex grammaticorum glossematis, & Pompeii præcipuè Festi, inter glossularios non ultimi nominis, qui id etiam vocari millum scribit. Sed M. Varro Rerum rusticarum libro secundo, dicere melium maluit. Is millus ex corio concinnabatur, ferreis confixus clavis. Inde factum, ut quicquid præsidio nobis est, proverbio quodam, id esse munimento pronuntiemus, perinde ac sit millus cani. Poetæ armillatos videntur appellasse canes

canes ex hac ratione, quoniam nullus sit iis armillarum vice. Apud Græcos deræambus est latum corium ob canis collum. Dicitur & periderænm, atque item perideris. Xenophon in libro De venatione, ita scribit: Canum ornatus sunt, δέραια, ἱμάντες, τελαμῶνες. In quo illud advertendum, quas Xenophon telmonias vocavit, id est fascias, quibus canum latera præmuniuntur: Pollux telamonias dixit.

Augurium canarium: deq; sacro quod caniculæ fieret. Iupiter Icmæus, seu pluvius. Perisicylacismi. Cynophontis. Enodios, Enodia quæ dicantur. Lapis à cane morsus. Cynicus annus qui. Canis habere oculum quid. Item de cynomyia, cynocephalo. Aristogiton canis. Cynapodes. Cynæ arbores. Cinus. De schyno, & lentisco, & Susanna historia. Cynura. Cyma. Cymata. Cynanches & synanches interstitium, ac parasynanches. Cyno inter pastores quod fuerit nomen. Cyrus unde dicatur. Cur dicta Ceres. Apotynon quid vocent Græci. Cytinus. Balaustium.

CAP. XXVII.

CAnarium in antiquis libris dici augurium, observavimus, cui agendo constituerentur dies, prius quàm frumenta vaginis exirent, & antequàm in vaginas pervenirent, à cane ducto vocabulo. Siquidem rutilæ canes, id est non procul à rubro colore immolabantur, ut ait Atteius Capito, Canario sacrificio pro frugibus, deprecandæ sævitiæ caussa syderis caniculæ. Legimus in Græcorum monumentis, Exurente quandoque Cycladas insulas cane, atque inde sterilitate multa ac siccitate consequuta, qui in Ceo habitabant, ex oraculo Aristæum Apollinis & Cyrenes filium accersiverunt. advenit is, ex Arcadia secum quibusdam ductis, templúmque erexit Jovis, quem vocavit Icmæum, quasi tu pluvium dicas. Canem quoque rebus divinis operatus placavit, Ceisque legem instituit, singulis annis ejusdem servarent exortum cum armis, ac eidem rem obirent divinam. ex quo Argonauticon secundo Apollonius,

κίῳ δ' ἔτι νῦν ἱερῆες
ἀντολέων προπάροιθε βέζουσι θυηλάς.

Cur verò placandis caniculæ ardoribus immolarentur canes, nulla (quod sciam) idonea redditur ratio: nam & Ovidius Fastorum quarto, ita canit,

Pro cane sydereo canis hic imponitur aræ,
Et quare fiat, nil nisi nomen habet.

Cur autem rutilæ, forsan de Ægyptiorum superstitione duxerit initia, quando boves ruffos gentium illarum ritu immolare permittebatur, quod Typhoni colore persimiles viderentur, à quo necatus Osiris fuerat: quin homines item coloris ejusdem ad Osiridis sepulchrum mactare veteres assueuerant reges: quo nomine pauci id genus in Ægypto comperiebantur, externi tamen plures. Alioqui invenio, canem fuisse victimam expiationibus peraccommodam, quo nomine à Lupercis quoque sacrificiorum adhibebatur ritibus, & Græci homines ad expiandum canes adhibere soliti sunt, immóque in plerisque locis Perysćylacismi servabantur: sic enim vocabant, quæ ex canibus res divina fiebat. Festum verò ipsum rectè à canum cæde nominari Cynophontis potest. Cujusmodi apud Argos celebratum videtur quandoque. Proserpinæ item catulos cum cæteris purgamentis efferunt. Adnotatum in Pausaniæ thesauris, In Phœbæo (loci id est nomen) utranque Ephebórum portionem Enyalio, quem interpretantur Martem, canis immolare σκύλακα, id est catulum, ut qui deorum fortissimo victimam secernerent ex mitioribus fortissimam. Cæterum, nullos (inquit) ex Græcis catulos facere animadverti, Colophoniis modò demptis, hi siquidem τῇ ἐνοδίῳ furuam immolant catellam. Sunt verò nocturna Colophoniorum sacrificia. Quid sit autem Enodios in Pausania, forte nonnullis videatur nebulosum. Lego Enodiam dici quandoque Dianam, etiam si venatoria item nuncupantur enodia, Mercurium Enodion quoque appellant. Signat porrò enodium, quod in via est. ἐνώδιον verò pro enotiis capiunt, quia tumescant aures. ἐν ὁδῷ est, quum dicimus, in opere significamus, & vita, ac hoc. Auctor Plinius est, lapidem à cane morsum, usque in proverbium discordiæ venisse. Solent quippe catuli plerunque conjectum in eos lapidem mordicus impetere, etiam si ab eo icti haud fuerint, quamobrem dentes utique lacessunt sibi, lapidem haudquaquam oblædunt. In quam sanè tendiculam sæpius præcipites eunt imprudentiores, quos videas ab asino calce impetitos eundem, immo se verius referire. Quum impensius animadverti debeat id, neminem, nisi à se ipso lædi, & proinde in alios refundi querelas haud debere, sed in nosmet ipsos: cogitandúmque, non quo pacto alium ulciscamur, sed nos potius puniamus, castigemúsque ac corrigamus. Illud fuerit auctarii vice, quod ex thesauris Pollucis adnotabimus: Canis (inquit) oculum habere dicitur is, qui nimio plus imprudens est. Id verò ex Homerico profluit fonte, apud quem Iliados rhapsodia prima sic legimus,

Κυνὸς ὄμματ' ἔχων, κραδίην δ' ἐλάφοιο.

id est, canis habens oculos, cor autem cervi. Et alibi Homerus idem, κύων ἀναιδὴς, id est impudens canis: sicuti cynomyia pro impudentissima dicitur, compacta dictione à cane, qui impudens est, ac myia, musca, quia nil ferè audacius, Homero quoque astipulante. Sed & Cynocephali cognomentum, quod quum aliis, tum verò Pericli adhæsisse legimus, non ferè aliud quàm impudentiam & rapacitatem signat. Aristogiton verò Cydimachi canis ex audacia cognominabatur. Equos porrò quospiam minus probandos cynepodas fuisse nuncupatos invenimus. Cynas verò arbores intelligit Plinius, ex quibus indumenta sibi comparent Arabes, folio palmæ simili. Easdem & cynos dici Plinio eidem libro tertiodecimo sunt qui velint, etiam si ex Theophrasto De stirpibus quarto, cuci legendum, summoneat Barbarus Hermolaos. Hanc denique arborem ab Daniele significatam in Susannæ historia capite tertiodecimo. At Hieronymus in Commentariis in Danielem, schinum legit & prinum, id est lentiscum & ilicem: quod sanè Danielis indicant verba, si modò ex prophetæ ejus sunt officina: nam quum sub schino visam

à se Susannam dixisset calumniator Venereus, respondit Daniel, Angelus scindet te medium: alludens ad verbum σχίνῳ, quo signatur scissio. Itidem quum ab altero dictum foret, Sub prino: intulit, Manet angelus Domini, ut se te medium. nam πρίσαι, secare indicat quoque. Lectionem hanc confirmat in Julio Aphricano idem Hieronymus, & ab eo mutuatus Sophronius. Cinopeta. quæ colunt Ægyptii, ὡς εἴδωλα θεῶν in Artemidori Onirocriticis reptilia intelligunt, τὰ ἐν τῷ πεδίῳ κινούμενα. Sed redeo unde sum digressus, si prius commonuero, esse inter lauri genera cinum quoque Plinio. Sed cynura Lycophroni petræ dicuntur asperæ. Cymæ autem, seu cymata præteneros dicimus in brassica præcipuè cauliculos, vere appetente progerminantes, velut κυήματα planè sint, id est fœtus. Cytini flores dicuntur mali punicæ: nam sylvestris punicæ vocant balaustia. Cynanche item de canis videtur natura profluxisse: de ea etiam si tertio libro verba fecimus amplius, nunc tamen Æginetæ Pauli subtexuisse placita ex libro Medicinæ tertio, non fuerit omnino πάρεργον. Igitur synanche conflatur, inquit, ex inflammatione musculorum, qui sunt ἔνδον τοῦ φάρυγγος, id est intra fauces: at parasynanche, eorum, qui extra. Modo item compari, qui intra λάρυγγα sunt musculi, id est guttur vel arteriam, si inflammatione infestari occœperint, cynanchen producunt: sicuti qui extra, paracynanchen. Communis verò omnium affectio, est ὀρθόπνοια καὶ πνῖγος μετὰ δυσπνοίας, cynanthicos præterea in Paulo eodem, ita affectos dici, observatum est. Galenus intima infestantem colli, κυνάγχην dicit. Synanchen verò ad extima nuere amplius, immòque ἧττον πνίγειν, esseque ἧττον κινδυνώδη. Dignum verò quod parte hac minimè transiliamus: Medos canem appellare spaca, id est σπάκα, unde dicta σπακώ, Mitradatæ conserua, qui Cyrum suscepit exponendum: Græcè dici valet κυνώ. à qua quoniam scribit historia prima Herodotus aliud illi nomen impositum, scire licet ex Græcorum thesauris, Agradaton inter pastores fuisse nuncupatum, mox de fluminis Cyri nomenclatura dictum Cyrum: vel quod in lusu, quem dicunt βασιλίνδα, inter coætaneos illi κυριεύειν, contigit, id est dominatu potiri. Nam & apud Cnidios Cyre vocatur Ceres: vel ut τοῦ ζῆν κυρία, id est vitæ princeps. Apocynon vocant ossiculum in phryni, seu rubetæ, aut buffonis latere compertum sinistro, quoniam canum impetus inhibeat. A cane sydereo, quem astrocynon dicunt Græci, at solechyn Ægyptii, Cynicum comperior annum appellari, qui annis complectitur mille quadringentis sexaginta. Visitationem porrò id sydus facere quadriennio interjecto.

De canum generibus adnotantur plura, déque eorundem rabie, & divi Bellini templo in Rhodiginis paludibus. Cypsele, cypselides, cypseli. Parippi. Muli & canes cur facilius peste inficiantur, universimque bruta omnia. Proverbium de cane imbelli. Cynea quid. Cynulchus. Canum panagyris. Cinopeta.

Cap. XXVIII.

POstea verò quàm in canum pragmatiam incidimus, non gravabimur plusculа, quæ hinc inde aucupati sumus, huic potissimum loco impingere. Canes igitur in primis generosas advertimus, Laconicas, Arcadicas, Locridas, Celticas: unde & Ovidius Metamorphoseôn primo,

> Vt canis in vacuo leporem quum Gallicus arvo
> Vidit, & hic prædam pedibus petit, ille salutem.

Ibericæ item celebrantur & quæ vocantur carinæ, id est καρῖναι, Creticæ, molossicæ eretrinæ, hyrcanæ, Indicæ. Legimus porrò nuncupari canes quosdam psyllicos, puto, ab Achaiæ civitate; ni Cypselicos malis, quando est in Arcadia munitus locus Cypsela, cujus apud Thucydidem mentio fit historia quinta. Est & in Thracia nominis ejusdem adjacens Hebro civitas. Nam Cypsele, id est κυψέλη vasis est, aut mensuræ species. Cypselidas verò aurium dicunt marmorata. Cypseli sunt, quos etiam apodas vocant hirundinibus similes. Porrò sunt Elymæi canes à populis in meditullio Bactrorum & Hyrcaniæ. Castorii autem, & Menelaides & Harmodii à dominis appellationem traxere. Illud minus prætereundum, prodidisse quosdam, Laconicas antiquitus esse ex vulpibus natas, & canibus, quo nomine appellari etiam quandoque alopecidas. Sicuti Arcadicæ ex leonibus creduntur provenisse, unde & leontomiges dictæ. Indicarum sobolem prodit Aristoteles etiam ex tigribus factam. At Nicander Colophonius ex canibus Actæonis Indicos scribit propagatos, quæ à rabido furore resipiscentes, Euphrate transmisso, in Indos usque aberrarint. In parte Indorum, ubi regnasse Sophites memoratur, & gentem esse sapientia præcipuè insignem, nobiles ad venandum traduntur canes: quique latratu abstineant, quum videre feram, leonibus maximè infesti. Jucundum relatu id quoque: Chaonidas & molottidas prolem tradi ejus canis, quem arte monesio ubi conflavit Vulcanus, immissa quoque anima, Jovi dedit dono: is verò Europæ, hæc Minoi, Minos Procridi: illa verò Cephalo esse voluit munus. Ejus hæc fuit natura, ut vitari non posset, ubi insequi occœpisset. Sicuti Teumesia vulpes fuisse narratur incomprehensibilis. Quæ ratio utrunque deformavit in lapidem. Sunt qui Chaonidas, de Chao inter luporum genera memorato, progenitas suspicentur: atque inde nuncupatas. Creticos canes in duo genera distribui, animadverto: alios enim diaponos dici audio, alios verò parippos. Et illis quidem in venando gloria plurima: noctes etiam addunt labori, sæpéque feris assidentes dormiunt, mox orta luce depugnant. Parippi verò cum equis currere consuevere, tanta quoque arte, ut neque præcedant unquam fere, nec subsequantur. Reperio item, prope paludes quæ ad meridiem sunt, esse canes, qui dicuntur cynamolgi, quibus lac bubulum cibus gratissimus. Eorum cum Indicis bobus certamina Ctesias celebrat. Pyrrhi canis custodia domini longè clarissimus, & quia in defuncti quoque rogum assiluit. Hesiodo interfecto assistentes canes etiam auctores cædis coarguere latratu. Honori defuncti canis civi-

civitatem constituisse Magnum Alexandrum, Theopompus significavit. Nobilis est Atalantæ canis Aura nomine: quam quum calydonia sus peremisset, bruto sepulchrum indigenæ struxere. Sicut in Hellesponto, quod vocant cynosema. Sic enim interpretari libet, ne fabulosa consectari videamur, Geryonis canis Gargittios nomine, Cerberi frater, ab Hercule cæsus, in Iberia quoque monumentum habet. Actæonis canum apud Æschylum nomina hæc, Corax, Harpyia, Charon, Lycitas. Nam Hippocentaurus Xenophontis fuit canis. Sicut Lethargus Hippammonis, qui etiam cum domino sepultus dicitur, testante quoque epigrammate, quo significatur Hippammoni fuisse equum nomine Podargum: canem verò (ut diximus) Lethargum: servum porrò, qui diceretur Babes. Sed & epigramma ipsum apposuisse præstiterit,

ἀνδρὶ μὲν ἱππάμμων ὄνομ' ἦν, ἵππῳ δὲ πόδαργος,
καὶ κυνὶ λήθαργος, καὶ θεράποντι βάβης.

Dicuntur verò lethargi canes, clandestinè tacitèque adeuntes, ac morsum infigentes: unde adagium in eos, qui ironico ingenio, & ad dissimulandum aptissimo, denique excarnificant, & lethali veneno animam quoque lancinant. Syagrum dicit Sophocles canem, qui suam venationi sit aptissimus. Est & proprium nomen Syagrus Herodoto, item Philarcho. Sunt qui agrestem suem, syagrum intelligant. Apud Lynceum syagria leguntur quoque. Aschedorum Siculi syagrum nuncupant, sicuti meminit Æschylus, id est ἀσχέδωρον. Apud Theocritum est in Daphnide ac Menalca Lampurus canis nomen, ex ratione albicantis caudæ, ut inquit interpres, vel à pervigili cura & solerti custodia, παρὰ τὸ λάειν καὶ ὁρεῖν. id est, à videndi servandique diligentia: vel quoniam sit vulpi assimilis, quam lampuron vocant. Videtur & Acalanthis nobilissimi canis nomen: unde illud est Aristophanium,

ἀκαλανθὶς ἐπειγομένη τυφλὰ τίκτει.

Acalanthis festinabunda occæcatos parit. Quidam tamen eo nomine aves intelligunt, quas nonnulli basilicas nuncupant. Mæram, id est μαῖραν, dicunt Orionis canem: propriè tamen eo nomine capra significatur λευκομέλαινα, id est ex albo nigricans. Vertagos dici canes legimus verbo, uti volunt, peregrino apud Firmicum Matheseos quinto, sponte qui in venationem exeant, leporibus infesti præcipuè. Martialis,

Non sibi, sed domino venatur Vertagus acer,
Illæsum leporem qui tibi dente feret.

Fuit & apud Locros ξυλίνη κύων, id est lignea canis: sed ea habet historiam. Quippe Locro cuidam reddita sors est. Ibi civitatem conderet, ubi canis lignea morsum ei infixisset: quo nomine, quum ad alterum enavigasset maris littus calcavit κυνόσβατον, id est cynosbatum: inde quum suspicaretur finem habere oraculum, civitates condidit, quas Locri habent Ozolæ. Catenarium canem legimus apud Senecam, sicut apud alios lucernarium. Dignum verò relatu, quod in Hecatæi lectum monumentis est, fuisse in Tænaro serpentem meticulosum, quem dixerunt ᾅδου κύνα, id est Plutonis canem: quoniam morsum evestigio insequeretur mors, veneni potestate

A violenta. Eum tamen ab Hercule ad Eurysthea fuisse productum, unde inceperit Cerberi fabella. Quem princeps Homerus dixit, ᾅδου κύνα. Caninam mortem Græci difficilem intelligunt, quoniam difficulter animam efflare deprehensum sit animal hoc: à quo etiam proverbium est, δῆγμα κυνὸς λυττῶντος, quod est nostris verbis, Rabidi canis morsus: in eos qui infecti ipsi malorum congressu, alios itidem inficiunt. Etenim recepta opinio est, & exposita à Luciano, non modo rabie agi-
B tari & aquam expavescere, quos ita affectus canis momorderit, sed & ipsos item retinere vim, eundem imprimendi morsum, atque ita deinceps fieri hydrophobicos omnes, hoc est timorem aquæ concipere, ut fiat quædam rabidorum catena. Lucianus, καὶ σὺ τοίνυν ἔοικας αὐτὸς ἐν ὁ κράτης δηχθεὶς ὑπὸ πολλῶν ψευσμάτων· μεταδεδωκέναι κἀμοὶ τοῦ δήγματος. Scribit Homerus, Apolline pestem Græcis immittente, mulos primum & canes concidisse. Id verò exactius interpretantes
C eruditi, ex odorandi præstantia factum, conjectant: qui sensus adeo in mulis præcellat, ut derelicti alicubi vel odore solo redeant in semitam. proinde hujusmodi tabidam vim concipere facilius, præcipuèq; canes purum in primis aërem exigentes: sed & inter hos albi eo amplius, quoniam coloris ejus corpora quàm nigra, sint rariora, atque laxiora. Quanquam non latet, ab Porphyrio apud Homerum, κύνας ἀργοὺς accipi non albos, sed celeres: sicuti per paralepsim alibi ἀργίποδας item canes di-
D cit. Putat Heraclitus Ponticus. jumenta peste infici primum, quia dejecta in terram, & prona in pastum τὰς νοσώδεις ἐκεῖθεν ἀτμὰς trahant proclivius homine, cujus est surrectum corpus, purius & sublimi spirante. Illud neutiquam negligendum, canes, ubi mirè in Venerem feruntur, dici σκυζᾶν, sicuti sues κάπριζειν, vaccas ταυρᾶν, equos ἱππομανεῖν, id est equire: unde productum in fœminas libidinosas convitium ab uno animalium modo. Ægritudines canum præterea tres
E videor præcipuè competisse λύτταν, hoc est rabiem, podagram, cynanchen. Verum rabies sanari difficulter potest, podagra non omnino medicinam nescit, at cynanche sive angina evidens promittit exitium. Porrò quicquid rabidus canis momorderit, interit certissimè, homo tantum evadit, sed vix. Aristoteles verò libro De animalium historiis septimo: Canes (inquit) tribus laborant vitiis, rabie, angina, podagra. Facit rabies furorem, & quæ momorderint, omnia ra-
F biunt prius homine, sicuti & legit & interpretatur Nicolaus Leonicenus. Intereunt canes hoc morbo, & quæ morsa sunt prius homine. Scribit septimo De animalibus Albertus, jam se hominem vidisse, cui in brachio morsum infixisset rabiens canis. anno autem septimo post cicatricis locum intumescere cœpisse, atque intra biduum interiisse: Avicenna quoque quorundam sententias advocat, qui dicerent, post duodeci-
G mum à morsu annum in rabiem aliquando incidere nonnullos. Quod verò serius, quàm cætera animalia tabificam rabiendi vim persentiant homines, efficit id naturæ dissimilitudo. Nam & in contagiosis morbis, homines ab hominibus & sanguine conjunctis inficiuntur facilius. Cæterum rabies canum Syrio ardente, pestifera in primis, homini est, atque ita morsis lethalis aquæ metus, uti

Plinius inquit: Ad morsum verò unicum esse remedium, & quidem oraculo quodam repertum, idem scribit, Radicem videlicet sylvestris rosæ, quæ cynorrhoda appellatur. Nobis verò suppetit potentius adhuc medicamen, sed & ipsum cælitus petitum. Est in Rhodiginis paludibus divi Bellini templum miraculorum frequentia celeberrimum, & affluxu hominum etiam notissimum. Erectæ ædis causa ferè publica est. Pulsus is divus Patavio, grassantibus nobilium plerisque, quod severius sanctiúsque, quàm ab illis probari posset, episcopum ageret: insectantibúsque inimiciter adversariis, in palustre agri nostri solum, quindecim millibus passuum Rhodigio distans, divertit. Quum manus hominum evasisse videretur, canum rabiem non evasit. à quibus è vestigio convulsus discerptúsque, mox in divorum indigitamenta relatus, templum in illis emeruit locis, in quo & arca marmorea ferreis occlusa cancellis, latet sanctissimum ejusdem corpus. Templi verò ex necis genere ea cælestis est proprietas, si quis clavem sibi quæsierit, qua ædis valvæ recludantur, ac ea candente, quicquid rabie agitari orsum sit, attigerit: præsentissimum est remedium, & nunquam non verum. Timoris verò aquæ, ὑδροφοβικὸν vocant πάθος. Causa ex eruditorum ingenio affertur non una. Sunt qui opinentur, immoderatam supervenire ita affectis corporibus siccitatem, humecto substantiali penitus demutato. At Rufus in melancholiæ speciem evadere sentit morbum hunc, veneno humorem id genus assimulante. Scimus autem ex melancholicis alios alia metuere. Sunt qui arbitrentur, canis à quo impactus sit morsus, imaginem ab iis concipi in aquis, atque inde compavescere. Postremò autem ante quàm huic capiti coronidem impingam, succurrunt aliqua item: id prius ex historia, quod apud nostrates etiamnum durat. Apud Bactrianos vulgò proverbium usurpari solitum, Canem timidum vehementius latrare, quàm mordere: altissima quæque flumina minimo sono labi. Porrò dicitur Græcis κύων, de cane, ut docuit Eustathius, παρὰ τὸ κύω, quod amare nobis indicat. Cyneam verò quum legis, pellem fluviatilis intellige canis, quam capitis tegumento galeæ vice veteres adhibuisse palam est, inde servatum, ut pro galea dicatur cynea. Cynulchos vocant, qui secum ducant canes. Panagyrin porrò canum mense Augusto ab Romanis solitam celebrari, auctores Græci sunt, monumento urbis captæ ab Gallis. Tunc verò cædebantur canes, qui & ἀνύλακτοι, id est sine latratu agebant, anseribus ampliter, sonoréque inclamantibus. Hoc ipsum arbitror à Plinio significatum libro vigesimonono, ubi canes ait annua pendere supplicia inter ædem Juventutis & Sumani, in furcas vivos arbore fixos sambucea. Cinopeta in Nicandri Theriacis bestiæ intelliguntur, quæ in solo motantur, velut κινώπετά τινα ὄντα, uti jam attigimus paulo antè.

Conditionem filiæ quærere, quid sit apud T. Livium. Itémque de vindiciis plura. Ephesis quid, & Ecclesus. Martialis explicatur, necnon Quintilianus de assertione secunda.

Cap. XXIX.

A ENarrabamus paulò antè in Patavino gymnasio provincialibus auditoribus nostris consensu petiti multorum, librum T. Livii ab Urbe condita tertium, ubi is incidit locus, qui est de Appio decemviro, à quo vindiciæ secundum servitutem decretæ sunt, dum Virginiam puellam ardentius & occæcato animo deperiret, cujus sponsus Icilius in hæc, affectu nimio & indignitate rei prorupit: Virginius, inquit, viderit de filia ubi venerit, quid agat, hoc tantum sciat: Si ipse hujus vindiciis

B cesserit, conditionem filiæ quærendam esse, me vindicantem sponsam in libertatem vita citius deseret, quàm fides. In hunc scopulum ubi impegimus, locum videri perobscurum interfati sumus: posse tamen, quantum ex Jureconsultorum non incuriosa lectione aucupemur, sic fermè explicari. Paulus siquidem Digestis De divortiis, lege prima, sic subnotatum reliquit, Dirimitur matrimonium divortio, morte, captivitate, vel alia contingente servitute utriusque eorum. Hinc

C Icilius innuebat, fore ut sponsalia dirimerentur cum Virginia, si pater supersedisset à vindiciis secundum libertatem: quoniam sponsam, quæ ad servitutem recidisset, non esset ducturus, proindéque conditionem illi alteram esse quærendam. Simul & allusisse videri potest ad verba solennia sponsalium discutiendorum: quorum meminit Cajus titulo eodem, lege secunda: Item, inquit, in sponsalibus discutiendis placuit renuntiationem

D intervenire oportere: in qua re hæc verba probata sunt. Conditione tua non utar. Sicut in repudiis comprobantur hæc, Res tuas tibi habeto, Res tuas tibi agito. Et hoc erat uxori nuntium remittere, ut in Epistolis ad Atticum Cicero: Uxori, inquit, Cæsar nuntium remisit. Nisi quis putet, immo dixisse Icilium, quærendam filiæ conditionem, quoniam ut Paulus idem astruit, Digestis De regulis juris: Quod attinet ad jus civile, servi pro nullis habentur: non tamen & jure naturali:

E quantum enim attinet ad hoc, omnes homines æquales sunt. Inde & Caius ait, Cum servis nulla est actio. Propterea Paulus scribit, Libertatem esse rem inæstimabilem. Sententiam nostram præfulcit M. Tullius pro Cælio, Confer te aliò, habes hortos ad Tyberim, ac diligenter eo loco præparasti, quo omnis juventus natandi causa venit. Hinc licet conditiones quotidie legas, Cur huic qui te spernit, molesta es? Dignum scitu, quod in Antonino philosopho scribit Julius Ca-

F pitolinus, Faustinam imperatoris uxorem apud Cajetam conditiones sibi & nauticas, & gladiatorias elegisse, id est benè nasatos, at mutoniatos, seu draucos conquisivisse, qui lastaurum agerent valide. Verum quia de Livio agimus, ut in hoc quoque nobilissimum conditorem rerum opera nostra, qualiscunque sit ea, juvemus: quæ sint vindiciæ, item explicabimus: eo quidem gratius, quoniam hallucinationes multorum in eo intellexisse videmur, quas eodem (quod dicitur)

G oleo expunctas obliteratásque reluemus. Positum verò verbum id apud Jureconsultos quoque, & Pomponium Digestis De origine juris, lege secunda: ubi vindicias pro sententiis quidam interpretantur, quum vindiciarum nomine nil prorsus aliud intelligamus, quàm assertionem, quæ si à servitute ad libertatem foret, vindiciæ secundum liber-

libertatem dicebantur. Si verò à libertate in servitutem, vindiciæ secundum servitutem pronuntiabantur. Livius, Decrevisse vindicias secundum servitutem: & in legibus Duodecim tabularum, Dare vindicias secundum libertatem est, pronuntiare vel decernere assertionem ejusmodi. Et ut apertius tota res percipiatur & illustrentur in Livio tenebræ, Cimmeriis quandoque atriores. Lis vindiciarum est, inquit Asconius Pedianus, quum litigatur de ea re, cujus apud prætorem incertum est, quis debeat esse possessor: & ideo qui eam tenet, dat prædes litis vindiciarum adversario, quo illi satisfaciat, nihil se deterius in possessione futurum, de qua jurgium sit. Sunt autem, inquit, prædes satisdatores locupletes, pro re de qua apud judicem lis est, ne interea qui tenet, diffidens causæ, possessionem deteriorem faciat, tecta dissipet, excidat arbores, & culta deserat. Hoc verò est quod perobscurè Livius significat, quum inquit, Quum staret assertor puellæ, ut vindicaret, sponsoresque daret, atque idipsum agi, diceret Icilius, sedulò tempus terens, dum præriperent internuntii missi in castra, manus tollere undique multitudo, & se quisque paratum ad spondendum Icilio ostendere. Præterea sententiam hanc adjuvat & Boethius ex Topicorum commentario primo, Vindex est, inquit, qui alterius causam suscipit vindicandam: veluti quos nunc Procuratores vocamus: unde lex Ælia Sentia, Assiduo vindicem assiduum esse jubet. Dicitur & in aliis quoque rebus vindex. Livius libro tertio: Volsci & Equi conjunctis exercitibus Latinum primum agrum populati sunt, deinde postquam nemo vindex occurrebat, ad mœnia urbis Romæ accessere. Vindiciæ, inquit Festus, appellantur res eæ, de quibus controversia est: de quibus sic Cincius, Vindiciæ olim dicebantur, quæ ex fundo sumptæ, in jus afferebantur. Servius Sulpicius vindiciam esse ait, ab eo quod vindicantur res ex controversia. Porrò subit in hoc proposito, ut manum præbeam Valerio Martiali, Epigrammatum primo, cujus versiculi morem hunc vindiciarum continentes convelluntur magis à grammaticis, quàm enarrentur. Quod hoc genus scitamenta nec primoribus quidem labris gustarint, ab ne extremis (ut dicitur) digitis attigerint, etiam si contentiosum funē ducere gaudeant plerunque. Scribit ad Quintianum, quem libellorum suorum facit assertorem, ne darentur quodammodo vindiciæ secundum servitutem: quoniam Fidentinus (ut ipse dicit) plagiarius, illos recitabat pro suis: rogatque, ut det prædes, se dominum nihilo deterius in possessione futurum. Quæ omnia jocosè festiviterque de judiciorum more tralata, carmini poeta inseruit. Ejusmodi verò id est,

Commendo tibi Quintiane nostros,
Nostros dicere si tamen libellòs
Possum, quos recitat tuus poeta.
Si de servitio gravi queruntur,
Assertor venias, satisque præstes.
Et quum se dominum vocabit ille,
Dicas esse meos, manuque missos.
Hoc si terque quaterque clamitaris,
Impones plagiario pudorem.

Illud autem Quintiliani ex libro Oratoriarum institutionum quinto, huic adnexum quodammodo est. Nam de præjudiciis agens, ea in tribus versari generibus astruit: in rebus, in judiciis ad ipsam causam pertinentibus, aut quum de eadem causa pronuntiatum est, ut in reis deportatis & assertione secunda. Sed & libro undecimo: Succurret, etiam si apud alios judices agetur, ut in secunda assertione, aut in centum viralibus judiciis duplicibus. Eleganter verò à Græcis tralatio hæc à foro in aliud forum, dicitur Ephesis. Extat Demosthenis oratio, cui titulus Ephesis: dicitur item Eccletus. Hæc autem Latinè provocatio est: unde ἐφεσήσιμον δίκην legimus apud Galenum Therapeutices primo, id est judicium propè dixerim provocatorium. Quæ verò sit hîc assertio secunda, perobscurum est, ego ad veterem manumissionum morem id spectare contenderim. Scribit enim Maximus Valerius, Athenis institutum memorabile servatum, ut ingratitudinis convictus à patrono libertus libertatis jure exueretur. Ab eodem item refertur: Massilienses treis in eodem manumissiones rescindi permisisse, nec quarto errori subveniendum putasse. Sed & Romæ solitam quandoque adimi libertatem, testatum in Digestis libro quadragesimo: Ni rem malis unam eandemque intelligere apud diversa tractatam tribunalia. Scribit tamen libro tertiodecimo Annalium Tacitus Cornelius, actum in senatu Nerone imperante, de libertorum fraudibus, efflagitatumque, ut adversus malè meritos revocandæ libertatis jus patronis daretur. Sed eam relationem consules incipere non ausos, ignaro principe. Mox verò sententiam evaluisse, Dispiceret quisque merita, tardeque concedēret, quod datum non adimeretur. In Trajani epistola quadam legimus, Assertionem denegandam iis qui ex ejusmodi causa in libertatem vindicabuntur. Agitur verò inibi de exposititiis, quos dicunt Græci ἐκθέτους. Idem Tacitus libro eodem astruere animadvertitur, Ad servitutis malum non relabi, qui forent vindicta emissi manu. Idque sic ab Tiberio sancitum prodit. Auctor Tranquillus est, à Claudio imperatore ingratos, & de quibus patroni quærerentur, revocatos in servitutem. Assertio, inquit Priscianus, tam à servitute in libertatem, quàm à libertate in servitium trahi significat. Auctores secundi apud Vlpianum Digestis De evictionibus, fidejussores intelliguntur. Judicium verò adversus ingratos liberatos, & velut à patrono deficientes, apostasium dicebatur, vel ἀποστασίου δίκη. Ejus commeminit Lysias ad Aristodemum, & in Atheniensium republica Aristoteles. Erat & apostasium adversus peregrinitatis reos judicium.

Thargelion, id est Θαργηλιών, mensis qui sit. Thargelia festa. Thargelus olla. Sextum Thargelionis diem fuisse Græcis auspicatissimum. Thargelia regina.

Cap. XXX.

THargeliona esse quidem Græcis mensem, haud ferè ambagiosum est. Qui verò sit is, non constat magnopere. Sunt qui Februarium putent, ac interpretentur, Aprilem malunt alii: quos, etiam si non latet, quàm difficilis hæc cen-

featur ratio: in qua multum desudasse Theodorus animadvertitur, probabiliora dicere contenderim: quippe Apollini sacer is, & Dianæ censebatur, quod Thargelia comprobarint festa, ollaque Thargelus dicta, id est θάργηλος, in qua percoquerentur fructuum primitiæ Apollinis honori, qui apparerent jam. Dici θαργηλιὼν putatur, ratione etymologica, quia sol θέρει τὴν γῆν, id est terram excalfacit. Cæterum illud gravius multo: diem, qui est mensis hujus ἱσταμένου, uti dicunt Græci, sextus, habitum, prosperiore eventu rerum, veteribus non Atheniensibus modò, sed & aliis auspicatissimum, quemque lapillo prorsum numeres meliore. Illud verò felicitatis argumentum sanè primum, & magnum quoque, quòd hominum sapientissimus eo in vitalem prodiisse lucem Socrates narratur. Inde & Persarum afflicta potentia est, quo nomine receptum Atheniensibus est, τῇ ἀγροτέρᾳ capras trecentas immolare, voti Miltiade damnato. Rursum apud Platæas prælio nobili superata gens eadem hoc ipso die, cujus item donum sit apud Mycalen comparatum decus. Quin & Persis esse fatalis quodammodo dies hæc visa, quando ea quoque ab Alexandro Darii traduntur concisæ opes. Sed & Alexandrum eadem editum ferunt, & ex humanis item concessisse. Illud auctarium sanè fuerit, Thargeliam genere Milesiam, forma & sapientia conspicuam, quæ annis triginta apud Thessalos est potita regno, demum ab Argivo, quem vinctum habebat, necatam memoriæ prodi.

Solere interdum homines plerosque nimis quàm leviculis rebus stultè operam impendere seriam. Atque inibi Platonis decretum. Prius de atechnia, cacotechnia, matæotechnia.

Cap. XXXI.

Nter ea quæ disertatione multijuga, ingenioque excusso in primis, de ratione dicendi à studiosis tractari solent: illud item adverto minus neglectum, nullam utique esse artem, quæ res Græcis dicitur ἀτεχνία, quando nullis communiti præceptis, nulla prorsum doctrinæ vi adminiculatiores plerique, qua modo impetus tulit, aut dictavit necessitas, eunt præcipites. Quibusdam id arrisit etiamnum, ut artem faterentur quidem, sed malam: dicendi potestate sæpius ingeniis depravatis in labem tralata multorum. Est verò & ματαιοτεχνίαν, non improsperè forsan, ἀλλ' εὐστόχως conjectarint aliqui, quam inanem artis imitationem interpretantur eruditiores: sicubi laboris insumitur plurimum, operæ pretio nullo. In quam sanè decuriam transferuntur, quibus inter declamantium sudores vita atteritur universa. Profert seipsum hoc in aliis quoque, nunquam non se ostentantibus, quis horæ pereant bonæ, comperto etiam, qui ciceris grana per longius missa intervallum citra frustrationem in acum insereret. Quod contemplatus Macedo Alexander, ut qui esset ingentis ac generosi spiritus rex, hominis vanitatem irrisam leguminis ejusdem modio censuit donandam. Sed enim more jam nobis recepto in pluribus, ad partem hanc Platonis grave decretum non prætereamus. Fuit Cyrenæus quidam Anniceris equorum agitatione ac curruum nimio plus sibi placens, & quod consequtione quadam adnexum huic est, ejus rei molestus quandoque ostentator. Quo nomine in Academiam veniens Platoni gestiebat nimis quàm avidè inanes flans glorias, artificii sui vim, ut ipse rebatur, miram ingerere commonstrareque. Juncto igitur curru, nunc inspectante, eo, pro artis modo & ratione procurrebat: nunc raptim, sed scitè admodum & prorsum aptè, resiliens, circumactis equis recurrebat: ac subinde progrediens remeansque artificii curulis numeros implebat planè omnes, cursu ita contemperato, ut eandem in procursu recursuque omnino orbitam, Græcis dictam ἁρματοτροχίαν, teneret moderamento nunquam fallente. Id aliis, uti addecuit, fortè mirum accidebat. At enim philosophus Plato, inani ejus ac vacante damnata sedulitate, conatum ejusmodi criminabatur, inquiens, ἀδύνατόν ἐστι, τὸν εἰς μικρὰ οὕτω, καὶ οὐδενὸς ἄξια τοσαύτην φροντίδα κατατιθέμενον, ὑπὲρ μεγάλων τινῶν σπουδάσαι. πᾶσαν γὰρ αὐτῷ τὴν διάνοιαν εἰς ἐκεῖνα ἀποτιθεῖσαν ἀνάγκη ὀλιγωρεῖν τῶν ὄντως θαυμάζεσθαι δικαίων. id est, fieri nequit, eum qui in parva sic, & nulli prorsum rei tantum impendat curæ: grandioris quicquam moliminis solicitè ac prospicienter attentare: omnem quippe ratiocinii vim ac intelligentiam illis ferè impensam, quæ solidam continent, ac veram admirationem, habere neglectui, necesse propemodum est. Callitechniam legimus item in Plutarchi Lycurgo, & apud alios: significatur eo verbo artis pulchritudo ac excellentia.

Gallinaceorum Athenis compugnantium in theatro spectaculum: quæque tradantur ejus rei initia. Monosiri aves.

Cap. XXXII.

Allos pyctas compugnaturos Athenis committi solitos, alicubi (opinor) in Latinis relatum literis est, ubi rixolarum avium lanistæ totum plerunque patrimonium, pignus aleæ, victor gallinaceus abstinuisse legitur. Et nos alicubi, sed strictim commeminimus. Quam verò rationem habeat res ea, paucioribus forsan notum. Ego autem sic comperi, fusis fugatisque Persarum copiis, lata ab Atheniensibus lege, sancitum, ut publico theatri spectaculo in pugnam producerentur gallinacei, per diem annis singulis. Rei verò leviculæ prima specie hæc traduntur primordia. Quum adversus barbaros civitatis vires produceret Themistocles, fortè concertantes, inque mutuam coorientes perniciem, dum strenuè ac gladiatorio more invicem se rostris fodicant, gallos est contemplatus: nec id acerrimo & ingenii solertis imperatori insuper spectaculum fuit, aut otiosa pugna. Siquidem advocatos in concionem milites sic protinus hortari, atque in prælium cœpit incendere. At, inquit, non pro patria utique decertant hi, neque item pro patriis diis aut heroibus: sed nec de gloria dimicatio est, aut de libertate, vel liberorum salute: verum, quòd alteri succumbere, ac superbas pati victoriis leges neuter animum

nimum inducat. Quum à Themistocle vehementius pronuntiarentur hæc, additis quæ tempus exigeret, aliis pluribus, ita coorti, itaque animati milites sunt, ut in hostem summa proruentes alacritate nobilem inde sint victoriam indepti: ejusque monumentum rei servatum mox quotannis, ut exemplo irritati, memoresque veterum gestorum ad id genus plura excitarentur virtutis opera. Cæterum apud Xenophontem inquit Socrates, εἰς μὲν μάχην ὁρμωμένῳ καλῶς ἔχει κρόμμυον ὑποτρώγειν, ὥσπερ ἔνιοι τοὺς ἀλεκτρυόνας σκόροδα σιτίσαντες συμβάλλουσιν. B Lego item apud Alexandriam aves haberi monosiros, unde pugnaces subnascantur gallinacei, si bis aut ter ovis incubarint.

Fluminum simulacra variè nunc humana, nunc bubula exprimi specie consuevisse. Neptuno tauros immolari omnino nigros. C

Cap. XXXIII.

QVoniam poetæ multa illustres fabulositate in fluminum mentione, quascunque collibitum fuerit illis imagines circumponunt, ac velut graphicè delineantes conformant, visum ad præsens, quæ mihi suggerit historia ex superstitione veteri, studiosis communicare, quo in poetis fiant quasi Mæandris adminiculatiores. Compertum igitur illud in primis, non solum divinis D cultos honoribus fluvios, sed & iconas illis, ac simulacra dicari frequenter consuesse: verum, non modi unius, siquidem ἀνθρωπομόρφους, id est humana eos specie effinxere nonnulli: quibus bubulam alii effigiem induxerunt. Vnde βούκρανον Achelouum in Trachiniis vocat Sophocles, id est ταυρόκρανον. In iis Erasinus est, Eurotas item apud Lacedæmonios, Asopus apud Sicyonios ac Phyliasios, apud Argivos Cephisus. Hominis figuram præfert Alpheus, Cephisum Athenienses hominem monstrant utique, sed ita, uti promant se nihilominus cornua. E Syracusani & Anapum in Sicilia forma insigniunt eadem. Cyanem verò fontem fœminea circumvestiunt specie, Crimnisium quoque, & Telmissum humana honestari facie legimus. Pueri speciem formosioris adamarunt Agrigentini, in eo qui cognominis civitati erat fluvius: quin & apud Delphos dicatæ ex ebore fluminis statuæ ascripsere nomen, at pueri nihilominus simulacrum erat. Auctor in Deorum F natura Phurnutus, fluvios effingi plerunque κερασφόρους καὶ ταυρωπούς, ex undarum violento impetu, qui mugitibus assimile insonet quiddam. Nam & de Scamandro Homerus,

Ἠΰτε ταῦρος.

Quin & ratione eadem Neptunus Mycetas nuncupatur, cui & tauros immolarit φαμμίλανας, ob maris colorem. Taurinæ formæ rationem illam promit Sophoclis interpres, quòd veluti boves G flumina terram perscindant, vel quòd fluviis ferè adjacent pascua.

Discordiarum primordia inter Platonem & Aristotelemque summates philosophos, non ex æmulatione inorta, verùm ex vitæ potiùs ratione dissimili.

Cap. XXXIV.

INter Aristotelem Platonemque haud convenisse satis, ex ingenii monumentis, quæ ignorasse nemo ferè potest, palàm fit. Odium, quod ex æmulatione avidissimum est, literarum & gloriæ ratione exortum posset videri, sed à Græcis proditum secus animadverto: qui Platoni offensiorem factum Aristotelem volunt, quòd ejus vitæ instituto oblectaretur minus. Quippe curiosius circumvestiebatur Aristoteles, calciabaturque, quin & comam contondebat item delicatius. Istiusmodi verò à Platonis aberant gravitate plurimum, qui quantus quantus nil nisi sapientia prorsum fuit. Annulis digiti nitescebant onusti, & in hoc sibi placebat nimium. Inerat & in facie μωκία quædam, id est irridendi studium, importunior, nec aberat loquacitas, quæ ipsa & mores coarguebat. Omnia verò hæc à philosopho abhorrere insigniter, fallit prorsus neminem. Proinde, quum ea intueretur Plato, rarius hominem admittebat. Pluris autem longè Xenocratem faciebat, & Speusippum, cæterosque cum quibus præter alia libenter ac sæpe confabulabatur, de philosophicis semper arcanis promens quippiam, quo illi abirent nunquam nondoctiores. Fusius verò ista & latius in Varia exsequitur historia Ælianus. Paucula hæc nos modò præcerpsimus Platonicæ dignitatis studio, simul & ingenii admiratione humani, in quo virtutum eminentissimarum quandoque sese promunt germina, sed & vitia inolescunt insignia. Quam utique societatem adeo diversam posse coiri, vix impetraret fidem, ni exemplis hinc inde scaturientibus abundè commoniti, vel immaniora multò compavescere interdum cogeremur. Adeo nihil non audet inenarrabilis hic Proteus, omnia transformans E sese in miracula rerum. Super Aristotele verò illud amplius dignum memoratu: quum judicium veritus Athenis profugisset, scitante ex eo quopiam, cujusnam modi videretur ei Atheniensium civitas, Πάγκαλον, ἀλλ' ἐν αὐτῇ ὄγχνη ἐπ' ὄγχνῃ γηράσκει, σῦκον δ' ἐπὶ σύκῳ. Sycophantas nimirum innuens justo plus inibi progerminantes. Rursum quærenti, Quid ita Athenas destituisset, ὅτι οὐ βούλεται, ἀπεκρίνατο, Ἀθηναίους δὶς ἐξαμαρτεῖν εἰς φιλοσοφίαν, Ne, respondit, in philosophiam F bis delictum eant Athenienses, τὸ περὶ Σωκράτους πάθος αἰνιττόμενος, καὶ τὸν καθ' ἑαυτὸν κίνδυνον. Proditum & illud monumentis est: quum philosophus hic extrema sibi ingruere præsensisset, dolore ac spe in lachrymas amplius profusum primæ causæ misericordiam intentius implorasse. Quin & Homeri sententiam ex Odyssea vehementer approbasse, qua non esse immortalibus diis indecorum pronunciatur, hominis induere naturam, quo ab erroribus sevocentur mortales. G Qua in re, CHRISTI præsensisse adventum, augurantur nonnulli, ejus viri gloriæ in primis addicti.

Sileni, ac Midæ congressus. Terram haberi continentem extra orbem nostrum: deque in ea civitatibus, & hominum moribus.

Cap. XXXV.

Theopompum, inter Græcos historicos non incelebrem, prodit in Varia historia Ælianus, mandasse literis, Midam Phryga & nymphæ filium Silenum mutuis quandoque usos congressibus. Erat quidem Silenus Deo natura inferior, homine tamen melior, si utique immortalitatis etiamnum compos. Et plurimis utique citro ultroque dictis, mox & Midæ sic esse fabulatum Silenum, Europam, Asiam, & Libyam quoque esse insulas planè, ut quas ambitu complectatur Oceanus. Haberi autem extra orbem hunc, eam quæ sola sit continens, cujusq; sit infinita magnitudo: esse verò inibi animalia prægrandia, sed & homines amplitudine ad nos dupla, vitæ quoque spatiis mensu compari. Quin & plurimas maximasque civitates, legibus omnino, & vivendi institutis nostris haudquaquam similibus, verum inter eas præcellere duas præcipuè, invicem prorsum diversas: alteram dici Machimon: εὐσεβῆ autem, id est Eusében, alteram: cujus incolæ perpetuam ducant pacem, divitiis affluentibus, quando ex terra succrescant fructus citra cultum omnino ullum. Neque verò serendi illis curam incumbere: perseverare porrò sanos, καὶ ἀνόσους, id est sine ægritudinum molestia. Demigrare denique vita ridibundos & hilares usquequaque. Adeo verò sine ambiguitate justos esse, ut ne dii quidem indignum opinentur, eos vel frequenter invisere. At qui Machimon incolant, esse pugnaces, & nasci armatos, ac bellum assiduè gerere, collimitaneos plurimum evertendo: quippe gentium multarum esse compotem unam modò civitatem. In ea censeri hominum myriadas ducentis haud pauciores, quos non absum-

A pserint bella, morbis planè conficiuntur. Sed perrarum id est. Intereunt verò in præliis saxis percussi, aut lignis: nam ferri ictum non admiserint. Auro argentoque abundant eatenus, ut sit ibi aurum vilius, quàm apud nos ferrum. Hosce verò in nostrum quandoque orbem adortos enavigare, ad Hyperboreos appulisse: quos quum inaudissent, nostrorum hominum fortunatissimos, ipsi ut viles, sunt aspernati, ac humiliter sordideque agentes, proptereaque ulterius pergere neglexisse.

B Cæterum, id mirabilius multo: esse inibi homines item Meropas nomine, quorum civitates & multæ sint, ac insignes. Visitari autem in regionis parte ultima locum, quem dicant Anostum, id est ἄνοστον, hiatui persimilem: sed nec tenebris obtentum, neque item lumine. Aerem verò incumbere turbido insynceroque suffusum rubore. Flumina circumluere duo: unum voluptatis dici, tristitiæ ac mœroris alterum. Utrique adnasci arbores, magnitudine qua proceriores platani. Hasce

C ejus potestatis fructus producere, ut qui gustarit, indesinentes affundat lachrymas, demumque sic intermoriatur. At voluptarias arbores diversum efficere omnino: nam pomo vescentes desideria prorsum alia desinunt, anteactas quoque ætates denuò repetentes: siquidem senectam exuere primum, ac vigorem induere, per quosdam velut gradus, effectos juvenes transire mox ad pueriles annos, ac demum infantiliter commori. Lectum & illud in Græcorum thesauris: fuisse in Macedo-

D nia hortos, qui dicerentur Midæ, rosis sponte succrescentibus foliorum sexagenûm, odore cæteras anteeuntes multo. Inibi tenet fama apud Macedonas, Silenum captum.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI IN ANTIQVARVM lectionum libros, ad venerandum Franciscum Pilumnum Rhodiginum Juris Pontificii scientissimum, Præfatio decimaoctava.

Si cui ab ineunte ætate, quam esse prudentia senum confovendam adminiculandamque, traditum est, ita inhæsi, ut addicerem me totum, veluti ridicæ cuidam firmiori, tu is es Francisce parens optime: sit enim hæc tui præfatio verissima, ad quem in angustiis lætioribusque meis rebus censui defugiendum perpetuò, ne, quod adolescentiæ commune vitium est, in lubrico constitutus per inscitiam à rationis rectitudine abirem longius, quod ex Homero didicissem puer,

Νεωτέρων δ᾽ ἀνδρῶν φρένες ἠερέθονται.

Tu verò rerum diuturniore usu prudentissimus, clementissimè am-

mè amplexatus,perinde ac filium,es, nullo unquam reclinato incommodo. Nec id consiliis modò eminentissimis fidissimisque, sed opera quoque vel amplissima, ut ædes tuas nunquam mihi occlusas senserim. Nec illud repeto nunc, qua me semper tum apud prætores, tum apud cives nostros ingenuitate, nullo prorsum livoris fuco sordida celebrandum, etiamque ultra meriti rationem extollendum,sis arbitratus. Et sunt hæc quidem mentis propè divinæ germina, reminiscentisque, quidnam victuri gignimur, ordo quis datus. Quamobrem immensa sunt,quæ tibi à me hoc nomine debeantur. Nec aliud ferè apud animum meum solicitius, aut anxiè magis diu perpendi,quàm ut rationem inirem aliquam: quæ tibi me,& si non gratissimum,quod nostri calculi modus non patitur: at non ingratum omnino præmonstraret saltem. Verùm omnem, quod ajunt, funiculum moventi, dum aptè dispunctam rationem volo, illud se demum nostræ obtulit imbecillitati, ut hisce commentatiunculis nostris, si modò tantæ rerum excellentiæ futuræ pares sint, nomen tuum, mihi nunquam non vice quodammodo numinis habitum, in perpetuitatis memoriam darem: ut ubicunque Latinæ linguæ sonus fuerit non infrequens, mortales intelligant universi,quàm clementer,quámque officiosè mecum egeris,quámq; hoc uno nomine, non tibi modò,sed & tuis omnibus debeam: si volo is esse, qui ut essem, adnisus perpetuò sum. Tuæ verò partes sunt, quæ pro virili offerimus, lætiore fronte excipere. Tenuia quidem forsan sunt, sed beneficia te non fœnerari, certò scio. Quòd si laxius mecum ageret Fortuna, & votis eventus responderet, munificentius multò gratiusque tractare. Nunc te marmoreum pro tempore fecimus, supererunt forsan & alii qui aureum te constituant. Vale.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI LECTIONUM ANTIQUARUM LIBER UNUS, qui decimusoctavus.

Spartanorum mores explicantur. Nomi polemici qui. Gymnopædia. De Orthia, & Diana Orthia, ac Dionysii festo Scieria. Juvenalis locus de orbe Lacedæmonio, & pædamate. Item de pueris Bomonicis. Lactantii grammatici locus restituitur. De fœminarum nuditate. Inibi Martialis locus explicatur de libidinosa Lacedæmone. Quibus furari honestum. Cardaces qui. Quintilianus illustratur. Scutorum litera. Græcorum latrocinia.

Cap. I.

Lacedæmoniorum rempublicam plurium monumentis celebratam, habuisse præclara & eximia pleraque, quum multa alia argumento sunt, tum illud in primis, quod Plato ille, quem divinum omnis nuncupat antiquitas: quiq; non docendi solum, sed etiam
A dicendi fuisse agnoscitur, esséque etiamnum magister optimus, libros De legibus non aliter concinnarit, quàm ut in eos congereret, quicquid singulari prudentia institutum sancitúmve compérisset in Cretensi republica, Spartanaque, necnon Attica, quam novam dicunt. Quoniam prodat Timæus, ante ingentem terrarum inundationem fuisse Athenas alias tum in Græcia, tum in Ægypto, quas à Pallade conditas educatásque vult. In quibus ea fuerit gubernationis forma, quam
B in libris De republica sit Plato complexus, veluti scitum & illud: orbem Hercules obierit, una præcinctus pelle, ac una communitus clava: sic & Spartanos ab una scytala & frugi veste ac vili, Græciæ volenti imperasse, & ne moto quidem scuto, tyrannicos sæpè spiritus retudisse. Quin traditum nonnullis: Atheniensium fuisse, mysteria celebrare, ac pompas ducere, Eleorum certamina statuere: Spartanorum autem, si quid deliquissent hi, cædendo castigare. Scribit tamen
C Rhetoricorum primo Aristoteles, Quibuscunque civitatibus res muliebris malè habeat, sicuti

Lacedæmoniis, videri iis ferè dimidium abesse felicitatis. Mira certè sunt, quæ prodit historia: Lege siquidem apud eos sancitum erat, ut senior, si fortè uxor esset ei floridior, aptaque etiamnum tollendæ proli, & juvandæ patriæ, delectum ex junioribus quempiam, moribus præcipuè exploratis probisque, posset ad eam admittere. Quam ubi is generoso implesset seminio, quod inde natum foret, educaret, ut conceptum natumque legitime. Quòd si quis uxorium onus, ut molestum gravaretur, nimisque impeditum, ingenuæ tamen prolis desiderio obmolliretur: tunc licebat, si quam is fœcundam generosamque animadvertisset, adducto prius in ejusmodi sententiam viro, eam quærendæ prolis gratia adire. Nec id ex propalata substrataque passim natum pudicitia videri potest, quodque id genus fœminæ ad Veneris prolubia forent procliviores. Legimus quippe pauperculam quandam interrogatam, Quidnam marito datura dotis foret, respondisse, Patriam pudicitiam. Altera verò, quum quæreretur ex ea, an cum viro coisset: Minimè, inquit, sed ille mecum. Quædam porrò, quum fuisset clàm compressa, fœtumque perdidisset, sic nulla emissa voce se constantem ac tolerantem præstitit, ut eliso conceptu rejectoque, parentes aliosque latuerit proximos: quippe dolorum magnitudinem, quibus (ut assolet) lancinabatur subinde convellebaturque, vicit ignominiæ timor. Tantum erat vel in muliebri ingenio tolerantiæ robur, ut non immeritò videatur Horatius cecinisse Carminum primo:

> Me nec tam patiens Lacedæmon,
> Nec tam Larissæ percussit campus opimæ.

Nam, ut inquit Æmilius Probus, Lacedæmoniorum moribus summa virtus in patientia statuebatur. Seneca scribit, Lacedæmonios consuesse liberorum suorum indolem experiri publicè verberibus admotis, illos subinde adhortando, ut flagellorum ictus fortiter perferrent; item laceros ac semianimes, rogando, ut perseveranter vulnera præberent vulneribus. Quam rem copiosius exsequitur Lucianus in sermone qui est De gymnasiis, & significat Thebaidos quarto Papinius,

> Et oliviferi Eurotæ
> Dura manus.

Exposuit & Lactantius grammaticus, gentis meo crudelitate taxata. Laconibus hoc item fuit peculiare, omnia impensius cælare. Propterea id innuens historia quinta Thucydides, τὸ κρυπτὸν, inquit ἠγνοεῖτο, quum de Lacedæmoniis loqueretur. Apud eundem observatum quoque, Nomos dici polemicos cantilenas Lacedæmoniis in hostibus congrediendis concini suetas. De gymnopædiis, quas nudi certantes concelebrabant iidem, mentio Thucydidi etiam fit: τυράσαντες, inquit, αὐτὰς τὰς γυμνοπαιδίας. Sed ad patientiam redeo. Cretum quidem leges, inquit Cicero, itemque Lycurgi laboribus erudiunt juventutem, venando, currendo, esuriendo, sitiendo, algendo, æstuando. Spartæ verò pueri ad aram verberibus sic accipiuntur, ut plerisque sanguis è visceribus exeat: nonnunquam etiam ut quum ibi essem, audiebam, ad necem. Quorum non modò nemo exclamavit unquam, sed ne ingemuit quidem. Hosce pueros Servius grammaticus Bomonicas, veluti dicas, super aris de victoria contendentes, appellari scribit. meminit & Lactantius super octavum Thebaidos, sed codicibus fœde interpolatis: nam scribitur modo, Suominicæ. Concertatio autem ea, ut idem testatur, diamastigosis vocabatur. hoc est diflagellatio, quis plura posset verbera sustinere. Plutarchus in Lycurgo, Puerorum multos, inquit, in ara augurii cæsos verberibus mori vidimus. In Apophthegmaticis Laconicis, in ara Orthiæ Dianæ id solitum fieri scribit. Cui sententiæ succinit & Papinii interpres. Hinc in Plauti Captivis, festive Lacones leguntur Plagipatidæ. In Græco Plutarchi codice ita relatum advertimus, ὧν πολλοὺς ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς ὀρνιθείας ἑωράκαμεν ἀποθνήσκοντας ταῖς πληγαῖς. Atque ita legisse animadvertitur interpres. Nam est Ornithia Suidæ augurium, Julio autem Polluci aucupium. Poterat videri emaculandus Plutarchi codex, uti pro Ornithia substitueretur Orthia. Verum, ex Græcorum observatum fidelia est, Ornithiam fuisse lusum, in quo everberarentur pueri. In Aristidis vita Plutarchus idem auctor est: in pugnæ memoriam cum Mardonio cædi ad aram Ephebos, quòd quum sacrificanti Pausaniæ incurrissent barbari, virgis lorisque sunt rejecti ab inermibus. ex quo & Lydia pompa diflagellationem consequebatur. Sed enim quia De Orthia Diana, & diamastigosi facta nobis mentio est, remotiora quæpiam, nec in triviis recantata, hinc jam subnectere pergamus. Nam ita in Græcorum mihi compertum thesauris est: primum in Laconia Limnæum locum esse Orthiæ sacrum Dianæ. Ejus simulacrum id esse memorant, quod ex Taurica est ab Oreste & Iphigenia tralatum. Qua in re probabiliora videntur astruere, quàm Athenienses, qui in Braurone relictum volunt. Sed sacrorum eos post alia pleraque coarguit ritus, siquidem Astrabacus & Alopecus, à quibus id compertum primò est, mox dilapsi in amentiam sunt. Paulò post Limnatæ, & alii quidam, Dianæ quum rem divinam obire adorti essent, in dissidium primò, pòst & in mutuas proruperunt cædes: multis verò in ara peremptis, reliquos qui calamitati superfuerant, morbi absumpsere. Reddita consultantibus inde sors est, αἵματι ἀνθρώπων τὸν βωμὸν αἱμάσσειν, id est, sanguine humano aram esse cruentandam. Propterea immolari cœptus, quem intulisset sors: donec Lycurgus immolationem ad Epheborum diflagellationem transtulit: nam sic cruore humano oppletur ara. Simulacrum ipsum quod exhibet sacerdos, utpote perexiguum, leve est. Quòd si vel formæ vel dignitatis ratione minus se converberando sæviant pueri, tunc mulieri effici onerosius creditur atque ingestabile. Dianam verò non Orthiam modò nuncupant, verum & λυγοδέσμαν: quoniam in virgultorum, quæ dicunt λύγους, densitate comperta memoratur: quæ simulacrum circumplexa, ὀρθὸν, id est rectum, illud statuebant: unde & nominis profluxisse ratio videri potest. Sed institutum repeto, si illud adjecero: in Arcadia non longe à Stymphalo Dionysii fuisse templum, cujus festum σκιερεῖον nuncupant: in quo ex Delphici Apollinis responso diflagellentur mulieres. Præterea qui Græciæ formam rerum publicarum dederunt, corpora ju-

venum

venum firmari labore voluerunt. Hoc Spartiatæ etiam in fœminas transtulere, quibus magis palæstra, Eurotas, sol, pulvis, labor, militia est in studio, quàm fertilitas barbara. Puellas ergo assuefaciebant non minus, quàm pueros, & versari nudas, & quibusdam in sacris saltare, & canere præsentibus, simulque astantibus juvenibus. Propterea Propertius quoque quadam elegia ita canit:

> Multa tuæ, Sparte, miramur jura palestræ,
> Sed mage virginei tot bona gymnasii:
> Quod non infames exercet corpore ludos.
> Inter luctantes nuda puella viros.

Saltationem verò hanc, sive id genus alteram significasse Juvenalem eo versiculo:

> Qui Lacedæmonium pædæmate lubricat orbem:

Putat in libro De orthographia Cæcilius Minutianus Apuleius, ac legendum pædæmate, prioribus syllabis diphthongum recipientibus: quia sit utrobique apud Græcos *αι*, & verbo eo planè saltationem innui. Cæterum, hac parte illud obiter legentes monuerim: Platonem quoque libro De republica quinto, non improbasse mulierum in gymnasiis exercitia, quoniam omnium operum natura compos sit fœmina. Voluit quoque, ut non puellæ solum, sed etiam anus nudæ cum viris luctarentur: & quæcunque exercitationes viris contribuantur, easdem mulieribus esse impertiendas dicit. Et quia res absurda prorsum videtur, ipsius Platonis verba subjeci. Nudandum igitur, inquit, corpus erit mulieribus, quandoquidem pro vestibus virtutem induent, communicandùmque in bello, & omni alia civitatis custodia. Qui verò nudas riserit mulieres ratione optimi cujusdam ita nudatas, inanem circa ridiculas nugas carpens sapientiæ fructum, neque quid rideat, neque quid agat, intelligit. Huc porrò Martialem respexisse contenderim illis versiculis ex libro quarto,

> Argivas generatus inter urbes
> Thebas carmine cantet, aut Mycenas
> Aut claram Rhodum, aut libidinosæ
> Ledeas Lacedæmonis palæstras.

Nam interpres ad Helenæ raptum allusum putat, vel ad Venerem, quæ illic coleretur. Sed redeo ad viros, scribit libro tertio Quintilianus ad hunc modum: Minus Lacedæmone studia literarum, quàm Athenis honoris merebuntur, plus patientia & fortitudo. Rapto vivere, quibusdam honestum est. Hæc verò imperitioribus subobscura videri, haud ambigo: ideo aliqua à nobis afficientur luce. Sic verò apud Plutarchum in Apophthegmatis observavimus: Spartanorum moris fuisse, literas modò pro necessitate discere, reliquarum verò disciplinarum nil omnino admittere, nec homines magis, quàm libros. Erat autem illa ipsis disciplina, ut honestè parerent, labores constantissimè tolerarent, pugnandoque aut vincerent aut interirent. Ob quod, quum Athenis rhetorum quispiam Lacedæmoniis imperitiam objecisset, respondit Pausaniæ filius Plistonax, Rectè dicis, soli nanque Græcorum nil à vobis mali didicimus. Scribit tamen in Protagora Plato, Antiquissimum apud Græcos, & plurimum sapientiæ studium in Creta & Lacedæmonia extitisse. Ac sophistas inibi plures, quàm alibi usquam repertos, dissimulare autem solitos ac imperitiam prætendere, ne Græcos alios superare sapientia deprehenderentur, ac ad idem studium accenderentur. Et mox paulo addit, Lacedæmonios optimè ad philosophiam & sermones esse educatos, etiam si à principio rudes videntur: verum ejaculari statim magni momenti verba contorta breviaque, vehementis modo jaculatoris: cujusmodi enuntiare, viri tantum sit absolutè docti, Quod verò ait Fabius, Quibusdam rapto vivere, honestum: de Spartanis item intelligendum. Apud quos Irenes sunt, & Melirenes, id est *εἴρινες καὶ μελλείρινες*: rectius autem, unitatis numero est, *εἴρην*: vocant autem hoc nomine, qui jam annum secundum è pueris excessere. Melirenas verò natu grandiores inter pueros. Iren igitur pueris præscribit (neque enim unquam sine magistro sunt) firmioribus quidem, ut ligna ferant, minoribus verò olera, quæ omnia furto quæruntur. Quòd si quis per incuriam deprehenderetur, flagris insigniter afficiebatur, ceu negligenter ineptèque furari videretur. Aliàs, si propositæ quæstioni parum accuratè quis respondisset, ab Irene pollici infigebatur morsus. Furantur item, ut Xenophon tradit, ex cibariis quicquid valent. Ejus verò negotiationis curam nobile retegit exemplum: quum leonis catulum quidam surripuisset, ac involuisset pallio, ejusque ventrem unguibus & dentibus fera discerperet, latendi studio, pertinax ille silentium servare ita perrexit, ut inde interiret. Persis item videntur lege permissa fuisse furta. Nam qui rapto viverent apud eos, Cardaces vocabantur: quia carda, virile ac bellicosum signat. Apud Pausaniam & Ammonium, Cardaces pro militibus accipi videntur, à Caribus verbum esse propagatum, scribit Eustathius. Apud Ælium Dionysium, impios homines dici Cardacas observavi. Esse enim mercede militantes barbaros apud Theopompum: Simpliciter verò, inquit, Persæ quemlibet fortem furacemque cardaca vocant. Cares primos mercede militasse, auctor Pausanias est. Tauros Scythas Herodotus scribit in Melpomene furandi licentia sibi victum comparare, atque item ex bello. Refert Gellius, apud veteres Ægyptios, quod genus homines constat & in artibus reperiendis solertes cum primis extitisse, & in cognitione rerum indaganda sagaces, furta omnia indiscriminatim fuisse licita, & proinde citra ullam noxam pœnámve. Sed & poëta nobilis Æneidos nono, de Latinis ita canit,

> Caniciem galea premimus, semperque recentes
> Convectare juvat prædas, & vivere rapto.

Sed quod paulo antè ab eodem de Latinis eisdem pronuntiatur:

> Durum à stirpe genus, natos ad flumina primum
> Deferimus, sævoque gelu duramus & undis.

Videtur item de Spartanis tractum moribus. A Nam, ut Seneca nobis auctor est, libro Suasoriarum primo, Omnibus sua decora sunt. Athenæ eloquentia inclytæ habebantur: Thebæ sacris: Sparta armis. Ideo Eurotas amnis hanc circumfluit, qui pueritiam indurat ad futuræ militiæ patientiam. Sed illud advertendum: esse auctores qui prodant, non aqua infantes, sed vino ablui à mulieribus solitos, experimentum quoddam ipsorum habitudinis ita facientibus. Etenim dicunt hujusmodi rerum periti, ægritudinibus B obnoxios, admoto mero debilitari ac resolvi: qui autem sit valetudinis obfirmatæ, amplius acuere ac obstipare habitum. Cæterum, quia non latet à Græcis plerunque Romanos convelli, ut qui piraticam quandoque vel exercuerint vel permiserint, paucula, quibus ineptum reprimatur supercilium, ex historia Thucydidis prima collibuit exscribere. Antiquitus (inquit) Græci, ac maris accolæ barbari, quique insulares erant, ubi amplius trajectu mutuo se cœpe- C runt invisere, ad latrocinia mox sunt conversi ductantibus viris vel præpotentibus proprii causa lucri, & ut imbecillioribus inde vitæ fomenta compararentur. Quòd si in urbes incidissent immunitas, vicatimque cultas deprædabantur. Indeque sibi victum ferè vendicabant: quando, ut videtur, nullum ex facto comparebat dedecus. quin gloriæ potius promebatur nonnihil. Dilucet verò & nunc ex continentis habitatoribus nonnullis, quibus id agere vel honestissimum. D Et mox: In pleraque, inquit, Græcia vetustus necdum exolevit mos. Et rursum: Ipsa hæc latrocinia dilabentibus multis, Trojanum bellum decennale effecerunt, quod tamen fama longè minus fuisse, hinc conjectatio evidens: quod post id è sedibus suis exacti sunt Græci, nequeuntes per ocium augescere. Illud verò neutiquam prætereundum: Lacedæmoniis fuisse morem, lambda in scutis gestare, εἰς παράσημον, id est notæ insignioris gratia, ex principe nominis litera, E velut charactere se ipsos præmonstrantibus. Sicuti Messenij, M. literæ nota se cognobiles præbebant. Eupolis.

Ἐξεπλάγην ἰδὼν στίλβοντα τὰ λάμβδα.

Legimus in spectatæ fidei libris, Spartanum militem vehementius coercitum, quòd procinctus tempore ausus sit videri sub tecto. At postremis Romani Imperii ferè temporibus pluma & flexilis lectulus armato etiam in deliciis fuere, ac gladij pocula graviora, siquidem testa bi- F bere jam pudebat. Maximiano autem Cæsare Persarum vallo direpto, gregarius miles, quum Parthicum fortè scutum comperisset, in quo seriatim collucentes visebantur margaritæ, per rei inscitiam gemmis abjectis, solo abiit pellis nitore contentus.

Laconicæ magnanimitatis exemplum ex Xenophonte. Cur Spartani dicti quandoque Ophiodiri. Item Spartam fuisse alterum Græciæ oculum. Eurotas, Sparta, Lacedæmon, unde appellationem traxerint. Sparti qui. Scedasi filiæ. Cetoessa Lacedæmon cur. Caeti. Coi. Orescoi. G

CAP. II.

Postremò virtutis Laconicæ ac magnanimitatis singulare apud Xenophontem libro Rerum Græcarum sexto, argumentum nobis suggeritur, quo civitatis ejus magnifici spiritus facilè omnium oculis subjiciuntur. In Leuctrica pugna à Thebanis prostrata, excisa attritaque prorsum Lacedæmoniorum gloria est, nam ab ea vix amplius emersere. Accepta igitur tam insigni clade, suæ cuique advenit calamitatis nuntius. At quorum propinqui cæsi in prælio fuerant, in publicum se prorripiebant nitidi & hilares, aut (quod æquè magnum est) hilaribus similes. Quibus superstites fuerant necessarii, hi ferè in luctum se dantes, domi continebantur, rari admodum privatos lares egredi. Et ij quidem ultra fidem tristes, & fronte nimis corrugata, & demissis oculis, diceres omnibus exutos, solum denique exilii causa vertere. Ex hac verò virtutis admiratione videri Pindarus potest, Lacedæmona sic celebrandam duxisse, uti in Isthmiis ὑψίπεδον diceret Θεράπνας οἰκέων ἕδος. id est, altam Therapnæ inhabitans sedem. Quando ad loci situm referre haud queas: siquidem ita Homerus canit, Il. 6. v. 581.

Οἳ δ' εἶχον κοίλην Λακεδαίμονα κητώεσσαν.

Quibus concava indicatur Lacedæmon. Nec inde sejungitur id proverbii facie ab Maximo Tyrio prolatum, Amor nil adeo infestè odit, quàm necessitatem ac metum: ut qui magnanimus sit, præcipuéque liber, ipsis nimirum Lacedæmoniis liberior. Illud item nequeo præterisse: observatum à me in Græcis literis, Lacedæmonios quandoque à Pythia nuncupatos ὀφιοδείους. ejus appellationis ex historia veteri hanc promunt rationem: Quadam tempestate serpentum multitudo mira in Laconia succrevit: facta inde annonæ caritas est incredibilis, coactique indigenæ serpentes in escam humanam vertere: unde nomenclaturæ novæ data occasio. Quod in admirabilium relatione Aristoteles scribit. Idem libro Rhetoricorum tertio, metaphoras esse quatuor insinuans, addit, eam probari in primis, quæ dicatur κατὰ ἀναλογίαν. Cujusmodi fuit de Lacedæmoniis Leptinæ dictum non negligendum, τὴν Ἑλλάδα ἑτερόφθαλμον γενομένην, id est Græciam factam unoculam. Quin & Pompeius Trogus, Athenas Spartamque ceu duo Græciæ lumina celebrat miraturque. Cimon verò Athenienses hortabatur, ne Græciam negligerent χωλὴν γεγενημένην, Sparta pereunte. Sed enim, ut diximus, apud Leuctra Spartana virtus attrita corruit, in nihilum dilapsa ferè, infesto numine, si credimus, ob scelus admissum in Scedasi puellas, Molpiam & Hippo, uti à Pausania relatum scio, etiam si ex Plutarcho alibi Miletiam scripsimus. Meminit quodam responso etiam Appollo, quod sic habet,

Λεῦκτρα τί μοι σκιόεντα μέλει, καὶ ἀλήσιον οὖδας,
Καί μοι τῶν σκεδάσου μέλεται δυσανῆ θέα κοῦρα.

Cæterum, in hac tam fusa de Spartanis mentione, adjiciamus, quæ apud Græcos inter legendum præcerpta nobis: in regione ea principem regnasse Lelega indigenam, unde subjectis adoptata nomenclatura. Ex eo Myleta natum memorant, cujus fuerit filius Eurotas: hic stagnantes per regionem aquas dioryge, hoc est fossa perduxit in mare, unde flumini origo & nomen. Perfuncto

cto sine liberis rege, principatum excepit Lacedæmon, qui Jovis dicebatur filius, Spartam Eurotæ filiam uxorem is ascivit sibi. Initio regni primum quidem à se dici Lacedæmonios jussit. Mox & conditæ civitati uxoris indidit nomen. Sicuti ab Amycla ejus filio Amyclas tradunt nuncupatas. Vbi Hyacinthi Amyclæ filii visebatur monumentum, Apollinis subjectum simulacro. Spartium, vulgò ferè notum vocabulum, licet origine omnino ignota, est crassius filum quo suimus calceos, indicat id libro quinto Athenæus, putria calceorum spartia accensens: unde & spartiaria rectè dicetur cæra. Verbi origo Græca: nam sparta dicuntur funes, & licia. Spartos verò Palæphatus scribit, quum proximarum essent regionum, adversus Cadmum subitò constitisse, ac propter repentinos quasi de terra contractus ex omni parte confluentes, Spartos nuncupatos. Quod Ammianus quoque Marcellinus probabile habet. Meminit Gellius: Ego (inquit) Sparta apud Homerum, non plus Spartum significare puto, quàm Spartos, qui dicuntur in agro Thebano nati. Hippias Delius, uti Apollonii interpres scribit, gentis cujusdam nomen fuisse Spartos, pronuntiat. Pindarici enarratores ex Androtionis sententia, fugisse ex Phœnicia Cadmum scribunt, μετὰ ἱκανῶν σποράδων. id est, cum Sporadibus multis. unde ob miscelium & quasi confusaneum genus dici Spartos cœpisse. Sporades verò sparsi nuncupantur. Lacedæmona Cetoessam, id est κητώεσσαν nuncupant, & magnam interpretantur, vel quia cete habet grandius. Verum Cæetaessam, sive καιετάεσσαν, Zenodotus mavult scribere: ut intelligamus καλαμινθώδη. Assipulari videtur & Callimachus, ubi ait,

Ἵππυς καιετύοντας ἀπ' εὐρώτας κομίσαι.

In Laconica verò scatet herba calaminthe, quàm nepetam Romani dixere, ut scribit Dioscorides. Alii ab rimis sic nuncupatam opinantur, quas terræ motuum vi contingit fieri. Eos autem Cæetos appellant. Terræ motibus verò Lacedæmon obnoxia est. Fuit & specu inibi carceris vice, Cæetum dicebant. Sed cavernas id genus sunt qui Coos vocent: quo argumento feras Orescoas pronuntiat poëta nobilis, quod est, in specu decubantes.

Qui sint apud Appiani interpretem aptatores. De Harmostis plusicula. Plutarchi locus restituitur ex Alcibiade. Harmosteres. Harmosyni. Itemque qui dicerentur episcopi. Agonis Dei. Agonia. Agones. Exagonia. Angones, & phylaca. Ciceronis solvitur nodus ex Epistolis ad Atticum. Proscopi. Perinei.

Cap. III.

Verum prius quàm à Sparta digrediamur, addenda & scitu non indigna pleraque, explicandusque in primis Appiani Alexandrini locus ex libro quarto Civilium bellorum, ubi sic ferè legitur: Tribunus plebis Titius legem protulit, Consulatum sub præsentium triumvirorum constitutione in quinquennium vacare, Antonii scilicet, Lepidi, & Cæsaris: qui pari modo ac consules illum obtinerent. Hos quispiam Græcorum Aptatores commodè diceret, quod La-

A cedæmonii reipublicæ subjecta disponentibus imposuere nomen. Hactenus Appiani interpres. Quos verò Aptatores dicat, quæve foret ejus magistratus vis, scio ambiguum quàm plurimis visum iri. Proinde harmostas ipse intelligo: eos ad subjectas civitates mitti solitos cum magistratu, scribit Harpocratio: & antè retulit Eratosthenes in voluminibus De bonis malisque. sed meminit Demosthenes quoque pro Ctesiphonte. Indicat verò liquidius in Alcibiade Plutar-
B chus: Cum Chalcedoniis, inquit, bellare adortus est, quod defecissent, Lacedæmoniorum præsidio suscepto & harmoste. At interpres, verbi offensus nubilo, dum eloquentiæ pandit vela, miras effudit nugas: etiamsi mox, harmostem urbis præfectum interpretatur. Sunt qui interpretentur, Harmostas apud Spartanos præfuisse arcibus efficiendis & civitatum instaurationibus. Apud Corinthios autem, qui mœnium restitutioni præficerentur, invenio epidemiurgos dici con-
C suesse, quando sua est civitatum ferè singulis magistratuum nomenclatura. Teleutiam harmostem celebrat Rerum Græcarum quinto Xenophon. Cæterum, hæc ad Appiani sensum parum congrua videri possunt: propterea amplius quærendum. Auctor verò est Halicarnasseus Dionysius, Corrupto civili ornatu in Græcorum civitatibus, coactos fuisse nonnullos in urbes iterum tyrannicas regiasque potestates inducere, nominibus velantes decentioribus: ut Thessali ar-
D chos, id est principes: Lacedæmonii harmostas: quum formidarent, reges eos & tyrannos appellare. Iis jam (opinor) nitra infertur Appiano lux. sed & Isocrates in Panegyrico idipsum planè confirmat, ubi sic scriptum invenio, τοσοῦτον δ' ἀπέχουσι τῆς ἐλευθερίας, καὶ τῆς αὐτονομίας, ὥστε αἱ μὲν ὑπὸ τυράννοις εἰσὶ, τὰς δὲ ἁρμοσταὶ κατέχουσιν, ἔνιαι δὲ ἀνάστατοι γεγόνασι. hoc est, tantum verò absunt, ut fruantur libertate, suisque vivant legibus, ut hæ quidem à tyrannis sint oppressæ, alias
E harmostæ occuparint, aliæ verò solo sint adæquatæ. Harmostas Spartanorum fuisse numero viginti, alicubi legisse videor. Harmosteres autem lapides dicuntur in eodem liminis loco commodè coaptati. Harmosyni verò Spartæ compescendis mulieribus fuere magistratus, quo ornatius agerent. Harma verò currum Græci dicunt, à quo diversa vitatur harmamaxa. Nam primo ἀναβάσεως Xenophon, in harmate sedisse Cyrum, scribit: in harmamaxa vero Epyaxam Syennesis Cilicum regis uxo-
F rem. Porro in scholiographis Græcis ita lego: Quos ad sibi subditas obnoxiasque civitates mitterent Athenienses spectatum, quid in quaque fieret, episcopos fuisse vocatos ac phylacas. Hoc verò eo apposui libentius, ut nodus explicaretur M. Tullii ex septimo Epistolarũ ad Atticum: Vult (inquit) me Pompeius esse, quem tota Campania & maritima ora habeat episcopum, ad quem delectus & negotii summa referatur. Extat & Leonidæ epigrammain Mercurium, ubi eum episcopum nun-
G cupat ad hunc modum,

Τᾶν ἀγυιῶν ὁ νομεὺς Μόσχος τὸν ἐπίσκοπον Ἑρμᾶν
Ἕστασ' αἰπολίων ἐνδόκιμον φύλακα.

Scipionem item Aphricanum à senatu missum esse episcopum gentium regumque, Plutarchus scribit. Episcopum & scopon, pro eodem ferè accipit Eustathius præpositione redundan-

te, sicuti in verbo ἐπίβουλος, & plerisque aliis: Verum, inquit, videndum amplius, episcopumne & scopon etiam ὀπτῆρα dicere liceat : quod vocabulum apud Sophoclem positum scimus. Certè apud Pindarum in Nemeis, dici Acastum observavimus Magnetum σκοπὸν, id est episcopum ac regem, accedente interpretum calculo.

Ξεινωσαίμαν Μαγνήτων σκοπὸν πείσαις ἀκοίταν.

Episcopos dici velut ἐπισκοποῦντας, id est superintendentes, advigilantesque, ut necessaria non desint, auctor est Hieronymus : id quod significantius indicat Græcis ἐπισκοπεῖν, quàm Latinis inspicere. Arcadius Jureconsultus episcopum intelligit pani, & cæteris venalibus præfectum, quæ ad quotidianum spectent victum. Certaminum præsides invenio appellatos nunc ephoros & epoptas, nunc etiam episcopos. Nam Agonios Deos legisse apud Platonem videmur. Agonia tamen est Græcis ἀτεκνία καὶ ἀγεννησία, id est liberorum & generandi exsors facultas. Unde apud Ælianum, διεφθείρετο ἡ πολιτεία, καὶ ἦν ἀγονία καὶ μέν τοι καὶ γυναικῶν καὶ τῆς ἀγέλης τῆς τετράποδος. Cæterum, & in sanctis quandoque literis observasse videmur ἀγόνους χοὰς pro iis quæ vita functis prolibantur : quorum esse sterilitas agnoscitur propria. Nam & γῆς ἀγονία dicitur nonnunquam in veteribus libris, quam sæpe numinis incusserit indignatio. Quod sicubi ἀγώνια scriptum invenias, tunc quæ ad ludos & certamina spectant, significantur planè : quoniam & epitaphii leguntur Agones. Sed Angones, tela sunt gentium plerisque peculiaria. Agon item locum indicat, sicuti in eo, καλὸν δ' εὔρυναν ἀγῶνα, & ἀργεῖοι δ' ἐν ἀγῶνι καθήμενοι: sed & multitudinem, ut λῦτο δ' ἀγών, ac acervum vel congregationem: unde legimus, μετ' ἀγῶνα νεῶν. Exagonia dicuntur à Luciano, quæ ad causam non pertinent, velut extra certamen. Agonem interpretantur etymologici, διὰ τὸ μὴ γωνίαν ἔχειν, quia careat angulis, & sit orbicularis figuræ. Alii, ab ἀγείρω inflectunt, quod indicat congrego. Hesiodus,

Ἐρχόμενον δ' ἀν' ἀγῶνα θεὸν ὣς ἱλάσκονται.

Denique, ut institutum repetam paucis : Episcopi Dianæ, templum legimus fuisse in Elide, quod Aristarchium diceretur. Id quum expilasset Sambicus, cruciabiliter per annum in quæstionibus habitus interiit. nata inde parœmia, Sambico graviora pati. Proscopi verò, id est προόσκοποι, remigantes dicuntur nautæ apud Thucydidem: sicuti perineos vocat redundantes, extraque remigii munus : vel servos quoque. Episcopa denique intelligimus, quæ scopum assequuntur, continguntque. Unde apud Herodotum historia tertia, ἐπίσκοπα τοξεύειν, quod est, sagitta umbilicum ferire.

Laconici breviloquii commendatio. Item de orationis brevitate excerpta ex Phalereo pleraque. Argivorum in dicendo brevitas. Ionum nimia longitudo. De clavibus, & Laconico ferro.

Cap. IV.

DE Laconum breviloquio carptim ex Platone facta nobis paulo antè mentio est. Nunc illud amplius, quod varia scrutando excerpsimus:

A ac primum quidem succurrit, veteribus id fuisse in Græcia percelebre, facilius multò esse philosophari, quàm Laconum sermonem imitari. Suppetit historia ad id non injucunda. Disceptantibus Lacedæmoniis cum Argivis de finibus, verbosiorem paulò epistolam illi Spartam misere, minitantes, plurima se illis detrimenta illaturos, ni cederent. Lacedæmonii, ut quibus nil ferè prolixa oratione foret odiosius, porrò & illorum vanitatem non pili facerent, nil ferè aliud scribendum B censuerunt, quàm verbum unum, αἴκα. id verò nostro sermone signat, si : veluti insinuarent, Si evalueritis, ista exequemini, quæ nunc tumidius promittitis. Proditum & id memoria est: interrogatum Charilaum, cur paucas admodum leges sanxisset Lycurgus, respondisse, ὅτι ὀλίγα λέγουσιν, ὀλίγων καὶ νόμων ἐστὶ χρεία. pauca dicentibus, legum item paucitas sufficit. Suggeritur denique ad hæc quod scribit Plato in Alcibiade secundo, de Spartanorum hominum prudenti ora- C tione. Nam ostensurus, in voto non hoc vel illud bonum esse petendum, nisi quis prudentiam fuerit consequutus : sed simpliciter bonum, à Deo quandoque ita redditam sortem tradit. Hæc dicit Ammon, Placere sibi magis Lacedæmoniorum benedictionem, quàm reliquorum cuncta Græcorum sacra. Benedictionem verò, inquit Plato, nullam prorsus aliam Deus mihi dixisse videtur, quàm illorum orationem, permultum enim illa à cæteris differt. Demetrius quoque Phalereus D περὶ φράσεως, colon brevius ac paucis multa comprehendens, gravius putat ac vehementius: proinde, inquit, Lacones βραχύλογοι in primis, hoc est brevitatis studiosi. Imperiis quoque concisa adductaque oratio præcipuè congruit. Et quilibet dominus servo monosyllabus est. Productior verò orationis tractus, supplicantium lugentiumque proprius. Sed & senes insita imbecillitate, μακρόλογοι, id est impendio sunt loquaciores. Brevitatis Laconicæ ex epistolio illud profertur E exemplum : Lacedæmonii Philippo, Dionysius Corinthi. Certè habet brevitas apophthegmaticum in primis & gnomologicum, & id sapientius, quod in arcto multorum semina continet : sicuti grano quantulocunque integræ arboris vis inest. Hinc & Stoicorum brevia & acuta, tertio De finibus à Cicerone laudantur. Cæterum scire convenit, ejusdem brevitatis fuisse Argivos studiosos. Proinde in Pindari Isthmiis, ἀργείων τρόπον, id est Argivum modum, pro brevi posi- F tum, animadvertimus. Contrà, Ionas legimus μακρολόγους, quòd longiore uterentur verborum ambitu. Observatum item nobis, Laconicas claves veteribus habitas ex novitate præstantes. Sed & Laconica celebrantur calciamenta, & saltationis species quædam. Quinetiam flagella, inveni & Laconicum dici ferrum. Qua in parte sciendum amplius, ex temperaturis metalli ejus aliam vocari Chalybdicam, aliam Sinopicam, quandam etiam Lydiam. Sed ex iis Laconi- G ca, Sinopica, Chalybdica structuris congruebat præcipuè. Verùm Laconica etiam limis terebrisque, item characteribus ac lithurgicis. Lydia quoque limas emittebat præstantes, verum etiam gladios & novaculas quæ xyria dicunt, & xysteras. Hæc Daimachus in commentariis quæ inscribuntur Poliorcetica.

Inqui-

In quibus fœdè sugillarentur Spartani. Diironoxeni qui. Item xeni. Epixenum. Theoxenia. Xenismus. Hospitum expulsio è Sparta, Roma, & è civitate Platonica. Scias, quid. Agnites. Juno Ægophagos. Capra immolatio. Xeniam capere, quid. Quæ apud Spartanos comperiantur scitu digna. Ferri fundendi ratio à quo excogitata primum.

Cap. V.

SEd nunquid integris ita illibatisque fuere moribus, & amulitata probitate, ut flagitio prorsum nulli aut labeculæ invenustiori superfuerit locus? Minimè verò: nam divinum est, quod labe caret. Lacedæmonios fuisse sordidos, præparcosque, ac smicrologos, quo nomine significatur is, qui parva & pretii prope nullius, nimio plus magnifacit, & admiratur: quum multa coarguunt, tum vel oraculum egregiè comprobat: cujus in Bœotiis rebus commeminit Pausanias quoque,

ἁ φιλοχρηματία σπάρταν ἐλεῖ, ἄλλο δ' οὐδέν.

Quod est, Pecuniæ studium ad interitum Spartam ducet, aliud verò nihil. Inuritur & Spartanis crimen aliud: nam, ut auctor Theopompus est, incessitur à celeberrimis auctoribus Laconum ξενηλασία, quod verbum signat hospitum expulsionem. Siquidem non tempore omni peregrinis licebat Spartam adire, sed præstitutis diebus. Quod ab Lycurgo sancitum auctor est Thucydides, ne æmuli politiæ modi ejus fierent, ac inde perdiscerent, quo in virtute proficerent. Quanquam malint hinc enatum morem alii, nec rubiginis affricarent quippiam: siquidem corpora peregrina, & peregrina consectatur oratio: nova autem oratio κρίσεις καινὰς ἐπιφέρει, unde affectiones inoriri multas, necessum ferè. Peculiarem barbaris omnibus, auctor Eratosthenes est, hospitum esse exactionem, quo nomine propter Busirim infamantur Ægyptii quoque, etiam si ea nomenclatura nullus unquam fuerit vel rex vel tyrannus. Illud planè mirum, à Platone quoque hospitum probari expulsionem. Cæterum, fœdant eos tamen comici appellatione dedecorosa quandoque: nam Diironoxenos nuncupant, id est per simulationes & ironiam fallentes hospitem. quanquam scribit Herodotus, à Laconibus xenos peculiarios barbaros intelligi. Eodem nomine tamen & misthophori intelliguntur, id est mercede stipendia facientes, unde iis præfectos dicebant xenagos. Epixenum verò, id est ἐπίξηνον, nil cum xenis commercii habet. Est enim eo nomine stipes, super quem carnes concidere consueverunt coqui: unde exit Aristophanium illud,

Ὑπὲρ ἐπιξήνου θελήσω τὴν κεφαλὴν ἔχων λέγειν.

Quo significatur, Si vera non dixero, abscindatur caput mihi. Theoxenia autem, id est θεοξένια, fuit apud Pellenem agon Apollinis honori, quem Theoxenion nuncupant. Certabant in eo viri indigenæ, argenti positis præmiis. Xenismon verò sacrum dicunt, quòd Dioscuris fieret. Quod ad hospitum attinet expulsionem, Romæ id quandoque factitatum, auctor est Ammianus Marcellinus, etiam si codicibus præcipuè interpellatis.

A Postremò (inquit) ad id ventum indignitatis est, quum peregrini ob formidatã haud ita dudum alimentorũ inopiam pellerentur ab urbe præcipites, & auctoribus liberalium disciplinarum impendio paucis sine respiratione ulla extrusis, tenerentur mimarum asseclæ veri, quique id simularant ad tempus. Et tria millia saltatricum ne interpellata quidem cum choris, totidemque remanerent magistris. Et mox: Quum esset, inquit, aliquando virtutum omnium domicilium Roma, ingenuos B advenas plerique nobilium, ut Homericarum baccarum suavitate lotophagi, humanitatis multiformibus commodis retentabant. At nunc inanes quorundam flatus vile esse, quicquid extra Urbis pomœrium nascitur, æstimant, præter orbos & cælibes. Quin & Legem octavo, ex Spartana forsan imitatione Plato sancit, ne post annos viginti quàm in urbem commigrarint, liceat permanere. Liberos item eorundem ab anno vigesimo pellit, numeri verò ejus initium facit, annum C ætatis quintumdecimum. Xeniam capere, apud Plutarchum est, locum in quem divertas à magistratibus impetrare, ubi diversoria minus suppetant. Xenones, pro xenodochiis capimus, Codice De sacrosanctis ecclesiis: qua in parte nominantur, sed corruptè, gerontocomia, brephotrophia, ptochotrophia. Duos tantum, ut aliqui volunt, ex omnibus hominibus dicuntur Spartani civitate donasse, hoc est λεωσφετέρους fecisse, Tisamenum vatem ac Hegiam ejusdem fratrem. Spartanos item primos donis hostem corrumpere D adortos in bello contra Messenios, Pausaniæ credimus: ac Martiam virtutem venalem facere, Aristocrate Arcadum rege muneribus delinito. Præterea, Lacones ut infidos descripsit & Euripides in Andromacha,

Σπάρτης ἔνοικοι δόλια βουλευτήρια.

Id est, Spartæ inhabitatores, dolosus senatus. Et Aristophanes,

Οἷσιν οὔτε βωμὸς, οὔτε πίστις, οὔθ' ὅρκος μένει.

E Hoc est, Quibus nec ara, nec fides, nec jusjurandum manet. Quod ad peregrinos attinet, exciderat penè, quod reticendum non est. Pausanias Cleombroti scitante quodam, quid ita Tyrtæum civitate donassent, Ne (inquit) nobis unquam peregrinus fuisse dux videatur. In Spartano agro Jovis templum fuisse, Pausanias scribit, qui diceretur σκοτιτάς: puto, de regionis nomine, ita ex arborum densitate appellationem indeptæ: quercubus enim frequentissima est. Innuit tamen auctor idem, τὸ σκότος, F id est tenebras non factas arborum densitate, sed Jovem sic fuisse cognominatum. Fuit locus item Spartæ, qui diceretur Chorus, in quo gymnopædiæ fiebant, & Apollini choros ephebi ducebant. In propinquo ostendebatur γῆς ἱερὸν, id est terræ sacellum, & Agoræi Jovis: quando & Pallas cognominabatur ἀγοραία. Erat in Lacedæmone item μοιρῶν, id est Parcarum sacellum. Visebantur & quæ ἀρχεῖα vocantur G ἱερεῖα, in quibus Epimenidæ Cretensis monumentum. Exeuntibus autem ex foro occurrebat, quam dicunt σκιάδα, ubi & conciones habere, veteris fuit moris. creditur Theodori opus Samii, qui omnium primũ ferri fundendi excogitasse rationem, proditum memoriæ est, ac inde statuas conflasse. At per Chalybes, inquit Ammianus

Marcellinus, erutum ac domitum primitus ferrum est. Dactylos Idæos ferrum primò excudere adortos, scribit Bibliotheces decimo septimo Diodorus, ab deorum matre artem edoctos ejusmodi. Pendebat inibi & Milesii Timothei cithara: quem improbasse Lacedæmonii feruntur, quòd septem veteribus chordis quatuor adjecisset, ut Pausanias scribit. Signat verò Scias, id est σκιὰς, arbustum, quandoque & tectam scenam. Quin etiam testudinatum σκιάδιον legimus, in quo sedisset Dionysius. Robustiores item rami vocantur sciadæ: & corporis umbra, unde concipiuntur horæ. Quum verò in Spartana historia Agnitam legimus, Æsculapii cognomentum accipere debemus: simulacrum cujus, ex agno, quæ planta est, foret excisum conformatumque. In eadem nominatur etiam Juno αἰγοφάγος, apud Lacedæmonios tantum id adepta cognomentum, quando & deæ capras immolant. Sacellum ab Hercule primò erectum ferunt, qui & princeps capras immolarit: quoniam pugnanti adversus Hippocoontem ac liberos, nullum à Junone se ingessisset impedimentum, sicut ferè assueverat. Ad rem vero divinam adhibitas potissimum capras, quòd aliarum victimarum haud suppeteret facultas: sicuti comprobat in Laconicis rebus Pausanias. Cum verò meritas de Hippocoonte pœnas exegisset, Pallados quoque sacellum constituit ἀξιοποίνου. Verum, in eo quod de capra scribit auctor hic, vehementer advertenda poëtæ Ovidii sententia ex quadam elegia, ubi animalium quæ ducerentur, pompam describit in Junonis festo,

> Duxque gregis cornu per tempora dura recurvo,
> Invisa est dominæ sola capella deæ:
> Illius indicio sylvis inventa sub altis
> Dicitur incœptam detinuisse fugam:
> Nunc quoque per pueros jaculis incessitur index,
> Et pretium auctori vulneris ipsa datur.

Triplici semita incedere, qui fabulas allegoricè interpretentur. Quo pacto intelligenda deorum certamina. Item nomina tum masculina tum fœminina. Dioscuri qui, & Psoa quid, ac Stachys, necnon Ægides. De Mercurio nonnihil. Argas. Argus quid sint. Saturni ratio, & Idearum, & Tantali.

Cap. VI.

QVum Hesiodi interpretamenta quæpiam, alioqui Græcarum antiquitatum etiam sititor, ac inexplebile (ut sic dicam) dolium, accuratius attentiusque volutarem, præcerpturus indidem, quòd hasce lectiunculas nostras adjutum iret, incidi fortè in quasdam allegoricas enarrationes, quod alibi monuimus: non usquequaque rejiciendas, etiam si persæpe levicula nescio quæ, ac ex trivio prorsum sese ingerunt, nihilominus libellum defloravimus, ac quorumcumque genio nostris commentatiunculis adglutinavimus: ut quamvis insititia, haud secius unà cum aliis coalescentia eant in corpus. Alibi alia prò re nata attexentur, nunc illud adnotabimus. Fabularum allegorias tribus metimur mo-

A dis: aut enim physicè interpretamur, aut ethicè, aut theologicè, ac physicam quidem allegoriam intelligimus, ubi ad naturam fabulamenta reflectimus. Sicuti quum deos compugnantes Homerus effingit, elementorum nobis dissidentem innuit naturam. Nam Neptunus diversum Phœbo in acie locum tuetur. Id verò ambagibus tacitis caliditatem siccitatemque humoris & frigoris potentiæ obniti colluctarique significat. Et in totius divisione, Jovi ignea obtigit substan-

B tia, Neptuno aquea, Plutoni aërea: hæc enim portio est, quam Homerus ζόφον dicit ἠερόεντα, id est caliginem obscuram: quoniam intimo privatur lumine, verum solis, lunæ, ac syderum nitescit splendore. Terra in meditullio relicta est compascua, ut sic dicam. sed & olympum adjecit poëta: sive eo nomine intelligatur mons, ut terræ portionem, sive cælestis claritas puritasque, ceu & elementis connumeretur quinta ea essentia. quod philosophorum magni nominis plerique statuę-

C runt. Proinde congruenter admodum duo hæc communia dicuntur: terra quidem nutu suo gravis & ponderosa, ob idque infima: supernè autem cælum ex levitate genuina, si tamen leve id dici convenit. Interlitæ verò naturæ nunc quidem sursum protolluntur, nunc in ima dejiciuntur. Elementorum autem proprietates invicem alioqui compugnantes, ob siccitatem humectationemque, rursum ex calore ac frigore, si coalitu tamen consono moderatoque & analogico coëant,

D progignunt universa. Si dissideant, per partes dissolvuntur pleraque, universitate ipsa perseverante. Propterea constare omnia Empedocles amicabili fœdere canit, quandoque verò singula ferri νείκεος ἄχθει, id est litis pondere. Sed & Martis Venerisque appositissimè concinnata fabella idipsum indicat. Siquidem id pollet Venus, quod apud Empedoclem φιλία, id est amicitia. Mars verò est νεῖκος, proinde coëunt quandoque, interdum abeunt diversi dissultantque. De-

E prehendit autem eos sol: alligat Vulcanus, λύει δὲ ποσειδῶν, emittit Neptunus. quibus præmonstratur doctioribus, calente siccaque potestate ac diversis potentiis, humectis frigidisque, nunc quidem conspirare cuncta ac coalescere, nunc rursum discapedinari ac relui. Significat coortum hunc ac conspiratum analogicum harmonia, quam post Homerum poëtæ multi ex Marte ac Venere progenitam fabulantur. Compari quoque ratione Dioscuri, id est Castor & Pollux ad duo

F referuntur hemisphæria, præcipueque ad tropicos duos, quod Parabates Julianus scribit. Quanquam nec latet in medicinæ commentariis apud Græcos, parotidas quasdam dici dioscuros. Sicut in eisdem nominatur stachys, adjacens psois pars. Sunt verò psoæ lumbi. Nam ovis aut suis stachyn pronuntiari quandoque inaudias. Eadem quoque ratione Jovis Ægida interpretamur, & Pallados, quando eo nomine procellas affectionesque in sublimi contingentes intelligimus, quæ

G catægides nuncupantur, & ægides, sed & æges. Siquidem Jupiter sit aër, ubi id genus formidolosa concipi solent. Ad quem Pallada item referunt eruditiores. Illud sciendum obiter: Ægida dici ab Ælio Dionysio & Pausania rete ex coronis contextum. Quem verò usum habeat genus hoc, non explicant apertius: probabile tamen fit,

fit; laneas ab eis coronas intelligi. Moralis verò allegoria est, quum fit ad mores relatio, ut si Pallada dicamus cum Marte dissidia agitare, nimirum rationis impotem animæ partem adversus rationalem potentiam attollentem caput intelligamus: quodque bonum est, obluctari malo. Vbi verò Latonæ adversatur Mercurius, ratio significatur, quæ rimatur assiduè, reconditque in memoriæ thesauris, cui ex diametro contraria, λήθη est, quam oblivionem interpretamur. Sic & Panoptem Argum omnia videntem, intelligimus solertem quendam perspicacemque, ac (ut inquit Eustathius) πολυπράγμονα, qui omnibus interesse satagat, & quantum fieri potest, universa oculis subjicere, ut nil prorsum lateat, spectetque, ut inquit Homerus, τὰ ὄπισθεν καὶ ἔμπροσθεν. Sed & manibus actuosum, multaque obeuntem subinde, centimanum dicimus. Alium magna terrarum spatia citra fatigationem pedibus transmittentem æneo crure perinsignem comminiscimur. Auditioni præcipuè intentum, asini aures habere dictitamus. Sciendum tamen, ab Sophoclis interprete, Argum accipi pro cane, qui fuerit panoptes. Illud verò hic adjiciamus obiter quodammodo Mercurium nuntiis præsidem, ex quo Angeliam finxit ejusdem filiam Pindarus: dici Argiphontem, ut in Pausaniæ lexico adnotatum observavimus, quia ophioctonos fuerit, id est serpentis necator, quem (inquit) vocant aliqui ἄργην, id est Argen. Verum, qua ratione serpentem confecerit Mercurius, hoc verò dicere supersedit. Illud scimus, Argan fuisse cognominatum Demosthenem de morum feritate ac natura immiti. Alias qui præter annorum rationem sapit, Argas item dicitur. Mercurium tricephalum appellarunt, quia physicum amplectatur & ethicum ac logicon: vel quoniam cælestis sit ac marinus & terrestris. Apud Bœotios Mercurius colitur λευκός, id est albus. Genitum ex Mercurio Hermaphroditum fingunt ob planetæ naturam quasi mediam, quippe creduntur fœmineæ qualitatis Venus ac luna ex humoris abundantia, cui dominantur. Nam humecta vis in gignendi potestate materiam suggerit. Soli vis contribuitur masculina caloris potentia, quem excitat, cui insitum sit humidum excalfaciendo formam inducere, ac excalfactum animare. Sed redeo, unde sum in hæc digressus. Theologica verò allegoriarum ratio ea ferè traditur, quum dicimus nomina deorum masculina significare in divinis actum efficientem, fœminina autem potentiam capientem. Præterea quòd cælum suo motu tempus producat, absumens perpetuò quæ gignat, imago quæ jam est, referens Deum Cælum & Rheam atque Saturnum filios devorantem: in quibus Cælus essentiam præfert divinam, Rhea ejusdem vitam significante, Saturno verò ejusdem mentem. Nam Saturni filios ideas rerum scienter interpretamur, intelligentia divina intus genitas, quæ sicuti producuntur à mente, ita & in eandem revocantur, illas in se quodammodo absorbentem. Item quum Ζῆνα esse Deum conjectamus, velutì ζωῆς χορηγὸν, id est vitæ ducem datorémve, Δία verò, ut per omnia sese porrigentem, διὰ πάντων φοιτῶντα: quod etiam approbat Psellus. In cujus monumentis proditur illud quoque: Tantalum, ignem signare æthereum, τέταται γὰρ διὰ ὅλων τῶν σφαιρῶν, quia per sphæras porrigatur omnes, invehaturque aëre, vel levior multo. Petram verò sphæram accipit, quæ ἀπλανὴς dicitur, id est erroris nescia. Linguam denique intemperantem ad id refert, quòd elementum hoc παφλάζει καὶ σιωνχεῖ, id est ebullit, consonatque. Tantalum postremò in Oeconomicis scribit Xenophon, apud inferos perpetuò agere compavidum, ne bis cogatur mori. Astrui & illud non ineptè potest: Tantalos esse, ac censeri nos omnes: quippe sitimus quidem bona omnes vera, sed omnes insomnia bibimus. dum verò Lethæas aquas ingurgitamus ampliter: interim umbratilem quandam nectaris, & ambrosiæ stillam summis prægustamus labiis: unde, qua exurimur, Tantali anhela inoritur sitis.

Quid fabula: & fabularum genera. Cur dicantur Æsopeæ fabulæ. Quintilianus illustratur. De epimythio & promythio. Fabulus quid, & fabiolus. Fabularum in oratione utilitas. Insuper cur fingatur Thamyris à musis excæcatus. Thamus. Theut. Milesiorum figmenta. Suis testamentum.

CAP. VII.

Quia verò ad fabulas recidimus, quas nec ipsas omnino eliminat philosophia, adjiciamus porrò ex Aphthonio paucula, qui adhortationis ad bonam frugem gratia, narrationem ejusmodi admitti ab oratore item, non abnuit. Fabulam ergo finit orationem eminentem quidem, sed quæ εἰκονίζει τὴν ἀλήθειαν, id est imaginem præferat veritatis. Nomenclaturam quoque esse diversam prodit ex inventorum ratione, aliam nanque Sybariticam dici, Cilissam aliam, aut Cypriam. Æsopeiam tamen prævaluisse appellationem, quòd optimè omnium Æsopus fabellas scriptitarit. Quod innuere, quanquam obscurius, Oratoriarum institutionum quinto Fabius animadvertitur, quum ait, Illæ quoque fabulæ quæ etiam si ab Æsopo originem non acceperunt (nam videtur primus earum auctor Hesiodus) nomine tamen Æsopi maximè celebrantur, ducere animos solent. Fabularum verò genus unum dicitur λογικὸν, id est rationale: aliud ἠθικὸν, id est morale: tertium denique mixtum. Et logicum intelligitur quidem, ubi agere hominem quippiam comminiscimur: in ethico, brutorum exprimimus mores: quod ex utroque confusaneum est, mixti nomen indipiscitur. Attexi autem apologis hoc genus plerunque documentum assolet, quo figmenti venustioris revelatur utilitas: id ἐπιμύθιον Græci nunc ipant, affabulatio dici Latinè valet. quòd si prætexatur, προμύθιον appellabitur rectius. Fabulus obiter ad fabulas pertinet nihil. Est autem Catoni fabulus albus, sicuti eruditioribus placere animadverto, candida faba. atque ita reponendum apud Columellam in boum cura. Quando & papaver album ab Romanis fabiolum vocari, scribit Dioscorides. Fabilam dici Latinè zeam, conjectat Dionysius. Sunt qui apud Columellam legant bulbulis, vel etiam valuolis, id est leguminum follicu-

lis, fabæque in primis: sic etiam dictis, quia vallo excutiantur. Illud verò amplius adnotandum, quod περὶ γοργότητος tomo secundo scribit Hermogenes, Fabellas præcipuè voluptatem prædulcem orationi inspergere, ut in Platonis Symposio, quando nata est Venus, parato convivio discubuerunt dii quidem cæteri, & Metidis, id est consilii filius Porus, id est affluentiæ Deus. Rursus quod de cicadis ex ejusdem Phædro est: sed & apud Demosthenem in Oratione contra Aristocratem. Porrò secundum dulcedinis gradum habere scribit idem Hermogenes, narrationes quæ ad fabulas quàm proximè accedant, uti sunt quæ de Trojano bello commemorantur. Tertio autem loco statuuntur, quæ in fabularum participatum raro admodum veniunt, cujusmodi sunt Herodoti omnia. Pauca enim insunt fabulosa ut quæ de Pane dicuntur & Jaccho, & alia non sanè multa, proinde inest iis dulcedinis minus. Quoniam verò de fabulis mentio nobis plurima est, in quibus maximè versantur poëtæ, sæpius veritatem involuentes, corollarium adjiciemus illud: ex Homero credi manasse primum, uti apud Dorion Peloponnesi Musarum indignatione dicatur Thamyris excæcatus: Ego, inquit Pausanias, morbo illi corruptos esse oculos, contenderim. Quod ipsum posterius Homero quoque usu venisse compertum est. Memoratur & illud, Balyram fluentum inde appellationem contraxisse, quòd in calamitate illuc lyram abjecerit Thamyris, qui Philamonis fuerit filius, & nymphæ Argiopes, quæ ad Parnasum incoluerit: sed ubi utero se gestare animadvertit, in Odrysas commigrarit, quòd illam in domum non admitteret Philamon. Hinc factum, ut Thamyrin nunc Odrysen vocent, nunc Thraca. Thamum verò Hieronymus in Ezechielem scribit, Hebræorum ac Syrorum idiomate, Adonidem indicare. Quin eisdem Julium quoque signari mensem, quo amasius is fato concesserit. Milesiorum porrò figmenta in scholis ab cirratorum turba decantari consuesse, auctor in Ruffinum Hieronymus est. Sed & à Sue conditum testamentum cachinno, inquit, Bessorum membra concutit.

Esse inter homines quosdam velut natura principes, atque item servos. Delphicus gladius. Qui sint Angari. Astandæ. Veredarii ducis Mediolani. Pegasarii. Stathmi. Postæ. Stathmia. Phrygistoria. Item de agarico, & angonibus. Item qui optiones, & tessenarii. Opion quid, & meconium. Agonicæ. Herculei agones. Agari Scythæ. Cereales. Anabasii. Parangariæ. Paraveredi. Veredum.

Cap. VIII.

Aristotelis summi philosophi ex Politicorum primo, egregia sententia est, Esse inter homines ἄρχον μὲν τῇ φύσει, καὶ ἀρχόμενον διὰ τὴν σωτηρίαν. hoc est, imperans quidem natura & parens, propter conservationem. Nam qui mente prospicere rem potest, natura imperare videtur ac dominari. Qui verò corpore ita affectus est, ut exsequi ista possit, nil ipse admodum dispiciens, ἀρχόμενος καὶ φύσει δοῦλος, quod est, paret natura, atque servit. Nihil enim natura facit tale, qualem chalcotypi, id est ærarii fabri, Delphicum gladium diversis usibus accommodum ex inopia. Hosce verò homines ita servituti mancipatos publicæ in primis, angaros rectè dici animadverto: manet id verbum hodieque: & angarias in re militari apud Vegetium videmur legisse. Sed & Jureconsultus Arcadius Digestis De vacationibus, Angariarum (inquit) prohibitio, personale munus est. Apud Ulpianum verbum quoque reperitur angariari, Digestis De privilegiis veteranorum. Meminit Nigidius item, ut est à Gellio adnotatum. Hinc, opinor, nostrates item unius adjectione elementi, tangaros formasse: quo nomine signant rusticiores istos ferina quadam mente, & nimio plus ab humaniore usu ac urbaniore sequestratos. Angarias legimus primo Codicis De sacrosanctis ecclesiis, & parangarias: has verò interpres accipit, in quibus vertitur personarum opera, & rerum impendia. Legitur & verbum idem paulo pòst De episcopis & clericis: Exactiones (inquit) angarias vel parangarias, ecclesiasticis personis non imponant. Angaros tamen invenio nuncupatos regum nuntios in Perside: nam & illarum gentium esse vocabulum Herodoto videtur. Sicuti Astandæ ferè notionis ejusdem, hoc est grammatophori, sive tabellarii, qui certis itinerum spatiis permutarentur. Darium Persarum regem fuisse quandoque regis astandam, Plutarchus scribit in libro De Alexandri fortuna: quo argumento illius, inquit, coarguitur servilis ignobilitas. Æschylus in Agamemnone,

> φρυκτὸς δὲ φρυκτὸν δεῦρ' ἀπ' ἀγγάρου πυρὸς
> ἔπεμπε.

Quibus signa facibus data, & per successionem quandam significat, quum angarum ignem dicit. Iis verò nuntiis nihil pernicius transcurrere in rebus humanis, Herodotus opinatur. Meminit & Xenophon libro Pædiæ octavo, Velocius ire credebantur nuntii hujusmodi, quàm sit gruum volatus. Cyrus videtur horum auctor primus. Memorabile est, quod ad hanc sententiam Cleomedes scribit in libro De contemplatione orbium cœlestium, Persarum regem, quum arma Græciæ intulisset, ita disposuisse homines à Susis per stationes Athenas usque, ut quæ à se in Græcia gererentur, significari Persis, voce per stationarios excepta possent. Eam verò vocem, proditum historiæ est, hujusmodi exceptione progressam, quadragintaocto horis à Græcia in Persas pervenisse. Non omittendum, Mediolani principem, veredarios item habuisse in Italia, qui dispositi per modica intervalla celeritate inenarrabili alius ad alium literas perferebant. Pegasarios item nuncupant cursores, qui certis itinerum spatiis divertunt. Stathmos dicunt mansiones id genus: vulgus simplex etiam postas: catalyses Græci quoque. De stathmo Herodotus historiarum quinto. Sunt qui itineris mensum diurni stathmum interpretentur. Suidas, militare diversorium. Stathma verò, seu stathmia, quæ libræ lancibus injiciuntur. Hemerodromum, id est cursorem, Philippidem celebrat historia sexta Herodotus: etiam si ab diurni cursus ratione, sol Græcis dicitur hemerodromus.

mus. Hemerodromos dici speculatores putat Livius, quia ingens die uno metirentur spatium. Obiter verò illud legentes commonuerim, Phryctoria dici in libro De mundo, ab Aristotele (si modo ex illius officina prodiit liber hic, id quod doctorum aliquot inficiantur planè) speculas quasdam prominentiores: ex quibus ostentatæ faces è longinquo præsignificarent, quid in quaque regione factum esset novi: adeo ut in die una, quid in tota Asia fieret rex facilè perciperet. Phryctos verò id genus faces vocitant; in quis sunt & obeliscolychni nuncupati. Phytoria verò Græcis seminaria dicunt, seu plantaria, unde mox transferuntur plantæ, φροσιτινόμεναι, ut Bithyni dicunt. In Plutarchi monumentis relatum invenimus, opionas & tellenarios dici eos, qui nunciorum ac speculatorum fungantur munus: ni mendum exemplarium sit. At opion, succus est lacteus è scapo papaverum sylvestrium inciso manans, qua ratione rhœadis sunt cognomen sortita. Meconium verò ex papavere exprimitur. Thellenarii cum flatili rectius dicuntur ἀπὸ τοῦ θέω, τὸ τρέχω, id est curro. Sicuti opiniones videntur nuncupari ab ὀπτὴρ, quod speculatorem indicat. Thellameni vocantur Græcis etiam suppliciter apprecantes, apud Hesiodum, Archilochum & Apollonium: quoniam θέσσασθαι, petere significet, ac supplicare. Opaonem Herodotus historia quinta, ministrum intelligit, quem paulo antè hypaspisten dixerat, id est scutiferum. Verum, ut ad angaras revertar, sunt ex Græcis, qui id verbum non pro operario tantùm accipiant, ac ministro, sed pro achthophoro item, sive bajulo: unde & mulos quandoque angaros dici, ex approbatissimis auctoribus compertum nobis est. Angariam quoque, sicuti jam attigimus, involuntariam vocant necessitatem, & quod violenter injungitur. ἀγγαροφορεῖν, onera ferre dicunt, permutatione ac vicissitudine quadam, uti Orion scribit. Est ἀγγαρεύεσθαι verbum aliud, utitur eo in Sicyonio Menander: id verò indicat, non solum ad onera ferenda cogere, sed quamlibet hoc genus necessitatem. Quos item recusantes cogimus, ut nobis sint itineris duces, angaros rectè dixeris. Angara verò etiam ipsos stathmos, hoc est mansiones ac diversoria, in quæ angari, hoc est tabellarii peracto diei penso, divertant. Paraveredos item legimus: hinc paraveredorum dicuntur munera, ubi ex agris excitantur, qui onera avehant, vel bellica organa, principum jussu vel reipublicæ. Veredum, sunt qui pro vehiculo accipiant. Angones vero tela sunt magnitudinis mediæ. Nam & in Sarmatia fuit urbs & amnis Agarus, unde Agarico radici datum nomen, ferè creditur. Agonicen certaminis victorem accipe. Agonem Heracleoticum Herculeum intelligunt nonnulli. Pollux, gymnicos agonas σεμνότερον Herculeos dici autumat. Agaros Scythas scribit in Mithridatico Appianus serpentium morsibus solitos adhiberi, quo nomine Mithridatem assiduè allectatos. Invenio denique, cereales anabasiosque dici eos, qui emittantur, rumores aliquos disseminaturi: velut semina sparsurum emisit Triptolemum Ceres. Sed ab equorum inscensu, curruúmve, anabasii nuncupati.

Ficulnum lignum cujusmodi sit. Fici folia cur dicantur thria. Thrinacia. Thapsus. Atharathrion. Curque ficus arbor amara ipsa, fructus tamen prædulces gignat, & cur non iciatur fulmine. Ischas. Phelomata. Olynthi. De caprificatione. Ficorum interim genera plura, & in iis de puerorum ludo. Cenchramides. Farctum fici. Carpi. Gluma. Erineos an sit agrestis ficus. Opos. Oporaunde. Opias caseus. Sycomorus. Morus. Phytalus. Cymalitus. Syca unde dicantur. Hamadryadum historia. Ficedula. Martialis locus. Sycophantæ. Vireta ficus Ficari.

Cap. IX.

Ficulnum lignum notæ est asperitatis atq; amaritudinis: sed & folium ex scabricie dictum à Græcis videtur θρῖον. Nec nos moveat flatilis ratio, nam in aliis hoc item fit: thrinaciam thapsi radicem nuncupat Nicander, quod in Trinacria, quæ est Sicilia, sit frequens, quam & trinaciam vocant. Thapsum verò in Thapso insula Sporadum una inventam ab Crateva memorant. Ejus est viridior succus & ægritudinem assimulantes, ac videri cupientes valetudinarii, eo faciem perlinunt. Sed ad ficum redeo, si tamen commoneantur eruditi, apud Homerum & veteres Græcos pro Sicilia Thrinaciam scribi, ut flatilem recipiat prima. Et in Etymologico id testatum novimus. Atharathrion in Plauti Pseudolo interpretantur eruditiores, libi speciem ficulnis obvallatam foliis. Sunt qui thria inde opinentur dici, quoniam in treis vilantur distincta portiones. Ligno item copiosior inest succus: inde exustum, gravem prorsus & acutum reddit fumum, quod facetissimè Aristophanes exprimit in comœdia, cui titulus σφῆκες. Id & Aristoteles Problemate quodam comprobat. Proinde ab eruditis agitatur quæstio, Quî fiat, ut arbor amarissima fructum producat prædulcem, ac pinguedinis multæ: adeo, ut Ananius jambographus etiam σῦκα τοῦ χρυσοῦ χρείσσω, id est auro pronuntiarit esse ficos meliores. Accedit admirationi, quòd inter frugiferas arbores ficus modò est ἀνανθής, id est citra flores. Quod verò nec de cœlo tangitur, id utique vel amaritudini acceptum referri oportet. Id genus quippe non attingunt fulmina, quod vitulus comprobat marinus, atque hyæna. Ratio autem propositæ ambiguitatis illa esse nonnullis videtur, quòd arboris dulcedo, quantacunque sit, in fructum secernatur: Proinde, quicquid reliquum fiat in ligno succi, in amaritudinem degenerare. Id vel hepatis præcipuè argumento patet, quod ipsum dulcissimum est, quod feculentum, quodque biliosum est, in locum unum sequestrato, ac quodammodo percolato. Inesse autem ficui succi bonitatem, quam euchymiam dicunt: eo probat indicio, quoniam adnata illi ruta dulcior evadat, & chymi mollioris, ceu indidem deliquata jucunditate: ni diversum magis astruat quispiam, ficum videlicet, dum alimentum sibi côciliat, eximere quod acre, quodque amarulentum est. In Paro insula ficos rubentes vocant hæmonias. Leucerineon ficum dicunt albam. Cydoneas ficos, hyemales intelligunt Achæi: præcoces rectè prodromos dixeris ex Theo-

phrasto: fortè protericas quoque: nam & Seleucus ita ficum genere quodam nuncupat, maturius promentem fructus. Ischadas verò Atticas fuisse prædulces, testis est Dinon, & retulir Theocriti interpres in Daphnide. Ischada in Sophocle, pro anchora interpretantur grammatici. Sed & ficum quandam ibidem quoque fuisse sacram nuncupatam, adnotavimus, ut mox item dicetur: non superstitionis argumento, sed gratiæ ac communicationis mutuæ, ut inanimatorum exemplo in bonorum participatum cæteros item admittamus. Quando & Romani fuit moris, lucernam minimè extinguere, ut volentes perfrui possent, ipsis nihil indigentibus. Græci præterea Athenienses que in primis ficos maturitatis falsam præferentes speciem, φήλικας vocant, hoc est phelacas: quia phelomata dicantur imposturæ deceptionesque: nam & φηλοῦν, decipere est. Hinc & verbo parum luxato, qui mos imperitæ plebis est, plerique vulgò pro fraudibus, phedolias usurpant. Eas ficos Lacones œcadas dicunt. Alioqui ficos ante quàm maturescant, olynthos iidem Græci: nos dicimus grossos, sed non multitudinis tantum numero, quod quidam tradiderunt: quando & Mattius apud Macrobium ita scribit, In millibus tot ficorum non videbitis grossum. Et tertiodecimo Naturalis historiæ Plinius de Ægyptia ficu, sed grossus ejus non maturescit, nisi incisura emisso lacte. Olynthos in Theriacis Nicander, etiam coccygas dicit: quoniam simul cum ave coccyge verno tempore promant sese. Sunt qui primitivas ficos dici olynthos putent, ac grossos. Astruit Macrobius, quæ maturitatem nesciant, ita nuncupari. Sunt inter Græcos qui ita distinguant, ut primum sit olynthus (quanquam apud Eustathium bis olonthon invenio scriptum uno quidem loco, sed & alibi eodem modo) mox phelax; inde sycon, id est ficus, postremò ischas: unde & forma deminuta, ischadia nuncupantur, παρὰ τὸ ἰσχεῖν, quia ulterius fieri prohibeatur augmentum autumnali hora. Plerique eo nomine aridas intelligunt ficos, & attenuationis argumento dici ischadas putant: quanquam & tragemata omnia, eo quoque vocabulo signari credunt, Aristophanis testimonio in fabula Pluto. In nostris literis nonnullos invenias, qui aridam ficum, caricam dici putent: quum sit tamen fici species carica (Plinio tradente) in Syria. Et in Caria ficum ejusmodi copiosè enasci, Strabo auctor est. Sunt qui prodant, in Græcia, Cicilia, Cypro sui generis ficum, quam vocent olynthophorum, quæ antea quidem ficum ferat, ponè verò olynthum. Nam ficum propè solam esse biferam, non est obscurum, quòd attrahentis potentiæ viribus, superque arboris ejus raritati acceptum referri convenit, quarum beneficio humectæ potestatis plurimum sibi asciscat, & inde copiosius fructum producat alatque. Coroneos, est ficulnæ arboris species, meminit Aristophanes: quam etiam coracium vocant, id est κοράκειον: quia fructus coraci, id est corvo, sit assimilis colore. Festivus est antiquitatis mos, in hac mentione non utique prætereundus. Consuevisse lusitantes puerulos in sublime ficos, seu ischadas, vel uvæ acinos jactare, moxque hiantes ore excipere. Ischades Atticæ

A probabantur (ut diximus) præcipuè: nam & Aristophanes ait,

Οὐδὲν γλυκύτερον ἰσχάδων.

Nil dulcius ischadibus. Et Indorum rex Amitrochates per epistolam ab Antiocho mitti sibi ischadas flagitavit. Persarum quoque regi indidem pergratas fuisse ischadas, scribit Dinon: etiam si apponi modò consuessent, quæ imperio obnoxia ferret regio. Erant in iis Ægilides pulcherrimæ, ab Ægila tribu appellatione ducta: nam
B chelidonias vocabant erythromelænas, id est in nigro rubentes. Apud Theopompum Tithrasiæ laudantur item. Sunt & quæ brigindarides dicantur, barbarè quidem, sed quæ bonitate præcellant. Ischadas Julius Pollux ita distinguit, ut alia recens dicatur, alia virens, item vetus & sicca, itemque sale condita. Comici etiam ischada novere κοττὴν. Novellæ autem ficus sycades dicuntur, quamvis & adultas quidam eo nomine intelligant. Memorabile est, quod in com-
C mentatione de euchymia, de se Galenus prodit, qui annum agens octavum & vicesimum, quum abscessum vereri cœpisset, qua hepar diaphragma contingit horæis omnibus bellum indixit, ficis exceptis, ac uvis egregiè maturescentibus. Non desunt tamen, qui esu ficorum sanguinem conciliari parum probum censeant, quando hinc scaturiat pediculorum fœda multitudo. Agrestem ficum vocant erineon, id est caprificum. Erineon, ut ex Pausaniæ thesauris percipi licet, Græcorum
D nonnulli olynthum dicunt: tragum autem Messenii. Id quod symbolicè significavit Apollo Aristomeni, & Theoclo vati de salute consultantibus respondens,

Εὖτε τράγος πίνῃσι Νέδης ἑλικόῤῥοον ὕδωρ,
Οὐκέτι Μεσσήνην ῥύομαι.

Erat autem Neda fluvius, cujus visuntur fontes in Lycæo monte. Tragus verò non hircus intelligebatur: sed erineos arbor in aquam Ne-
E dæ prona, ac foliis humorem quodam modo hauriens, unde à Theoclo conjectatum, ingruere Messeniis fatale malum. Erinei fructum dicunt erinon, ut est apud Aristotelem, & repetit Eustathius: quem etiam ficubus circùm appendunt, Pausania tradente, ut ficos contineant, quod vocant ἐρινάζειν vel συκάζειν. cujus rei etiam Columella commeminit. Ni id arrideat amplius, quod libro quintodecimo Plinius scribit, de culicibus in caprifico enascentibus.
F quorum meminit secundo De historiis plantarum Theophrastus, & in Causis itidem secundo libro. Verum & circùm appensio illa ipsum hoc, ut conjectare libet, significarit: nam & pulvis & caprificatio hoc quoque præstant, ne fici decidant, humore tenero absumpto. Nascuntur verò culices ex caprifici pomorum granis, quæ etiam in aliis frumenta nostri vocant, cenchramidas Galenus, ex quadam milii similitudine. Cenchramidas sunt, qui in fico etiam car-
G pos nuncupent: sicut pericarpium vocant, quod circumjectum est humidum, cum ambeunte corio. Carpi nomine olivarum item sansas intelligunt. Glumas vocant ficorum folliculos, à glubendo, sicut in granis quoque. Farctum ficorum legimus in Columellæ Rustica re. Farctum (inquit) fici speciosius efficit, ac plenius. Id pulpam vocat Palladius.

ladius. Erineon, ut commonuimus, arbitrantur multi sylvestrem ficum, sed non est. Verum, sui generis habetur erineos, ut alus placet, ab Dorica civitate sic nuncupata, siquidem erineon dicunt: quod Lycophronis interpres prodidit. Quia verò pessimi generis inibi habentur fici, propagatum inde, ut id genus omnes ita nominentur. Auctores habeo: lacteum in ficu humorem dici opon, id est ὀπὸν. Sed & eodem signatur vocabulo, ramis agglutinans folia humecta vis, unde producatur opora. Sunt qui arborum lachrymam significare opon autument. Verum ea nomenclatura nuncupatur propriè, quo concrescit lac, coagulum. Proinde qui sic denset, coitque caseus, opias vocitatur. Philosycos dicitur, cui plurimum arrident fici, quas arbitrantur nonnulli velut duces purioris vitæ mansuetiorisque, quando ἱερὰν συκῆν Athenienses nuncupant, id est ficum sacram, locum innuentes (ut putant aliqui) ubi ea sit nata primum. Sed & fructum ἡγητηρίαν vocant, hoc est hegeterian. Quin & veterem primumque fuisse Atheniensibus cibum inde, scribit Ælianus: sicuti Arcadibus glande vesci, antiquissimum fuit: Tirinthiis vero, iis quas vocant ἀχράδας. Id verbum quid indicet, qui se scire diceret, non inveni. Indis autem calami solennes fuere in mensa: Carmanis, palmæ: Mæotis milium, & Sauromatis: Persis, cardamum ac terminthus. Callistrutias ficos reliquis præstare omnibus in urbe Roma, credit Athenæus. Inveni & ischadas chelidonias, quæ etiam chelidones nuncupentur, meminit Athenæus, & nos paulo ante. Ficorum custodes, sycori rectè dicuntur, id est συκωρόι. Palathas vocant Græci ficos invicem connexas. Hinc illud ex historia est: Persarum regem in bellicæ deæ templo sacris solitum initiari, stolam exuisse propriam, sumpta ea quam olim ante regnum antiquior Cyrus gestasset: ac σύκα παλάθης ἐκφαγόντα, etiam terminthum vorasse oxygalæ poculo hausto. Deam verò bellicam quis Palladem conjectarit. Ficariam intelligere Palladius videtur fici arborem. Quia verò ejus arboris folia diximus θρῖα vocari: hinc Græci, quis dedit ore rotundo Musa loqui, θριάζειν dicunt folia id genus colligere. Sicut συκάζειν, præter id quod dictum jam est, ficos colligere indicat. Liquet id Dionis historia, Inusta (inquit) suspicionis est labes Liviæ, cui ipse haud assentior, ficos adhuc in arbore propendentes veneno ab ea fuisse litas, quia inde soleret Augustus αὐτοχειρία συκάζειν, id est ficos manu præcerpere propria. Viretam ficum nec dum maturam dici, apud eruditiores observatum est. Ficorum animalia, apud Aristophanem psenes dicuntur, & cnipes. Trasiam verò non acervum modò ficorum putant, sed ex calamis intextam tabulam, in qua refrigerantur. Plantaria ejusmodi ficeta nos, at Græci συκίδας nuncupant. Postremò illud vacantis operæ non fuerit utique: caprificationem dici à Plinio, quum macie corticis astringente se ex ægritudine, justoque plus vitalia arboris comprimente, perpetuis incisuris diducunt, ac veluti cutem laxant: id quod esse salutare, commonstrant cicatrices internato corpore expletæ. Sed cúrnam remedii genus dicitur caprificatio? An à caprifici similitudine, quæ muros prorumpens tumida pro-

A silit? Nam & Martialis calculum adjicit: marmora Messalæ findit caprificus. & venustè per metaphoram Persius,

> Et quæ semel intus
> Innata est, rupto jecore exierit caprificus.

Ni à similitudine culicum malis, qui in caprifico enati ad ficos evolantes ora aperiunt earum, quod ipsum & caprificatio dicitur: quod si est, facilè quorundam vanitas de scarificatione coarguitur.

B Sycon esse dicunt, σαρκωματικὸν ἕλκος in oculis & sede: id & sycaminon vocant. Sed propriè sycamina dicuntur mora, ut Paulus inquit. Arborem verò ipsam sycamineam, sed syceam quoque Hippocrates, & sycen Ægyptiam sycomoron dicunt, & sycomoream. de ea, nonnulla Strabo libro ultimo: & in Dipnosophistis Athenæus. Ex Hippocrate illud item est: morum, arborem dici, & moreon. Ægyptiam ficum, sive morum, etiam morosycon dicit Celsus.

C Sycomora dici opinantur ex Græcis nonnulli, ab ignavo inertique sapore: quo argumento Syllam Athenienses esse dicebant, συκάμινον ἀλφίτῳ πεπασμένον, id est sycomorum polenta conspersum. Sycophantes esse delatores eorum, qui ex Attica ficos exportarent, nemo non novit. At, inquit Alexis apud Athenæum, malè hoc conceptum videri: nam qui bonus vir est ac suavis & ficos apponit, sic decuit nuncupari, quoniam ita suos retegat mores: nunc verò pravo suave adnexum ambiguitatem parit, undénam sic habeat.

D Postremò, ut sine radio cumulentur omnia, observatum in literis est: prope Cephissum à Phytalo Cererem hospitio susceptam, quæ honoris ergò plantam fici mox illi contribuerit. quod insculptum monumento Epigramma abundè testatur, quod ita habet,

> Ἐνθάδ' ἄναξ ἥρως Φύταλός ποτε δέξατο σεμνὴν
> Δήμητραν, ὅτε πρῶτον ὀπώρας καρπὸν ἔφηνεν,
> Ἣν ἱερὰν συκῆν θνητῶν γένος ἐξονομάζει
> Ἐξ οὗ δὴ τιμὰς Φυτάλου γένος ἔσχεν ἀγήρως.

E In locis haud ita dissitis visebatur & Cymaliti sacellum, sive is heros fuerit, sive κυάμους, id est fabas seminarit primus. Quæritur denique inter non incelebres Græcos auctores, undénam syca, id est fici nominis rationem trahant: & sunt qui Syceam ex Titanibus unum tradant, quod in Georgico ab Dorione proditum, libro De stirpibus secundo, Tryphon scribit. Eum verò Syceam quum insectaretur Jupiter, ab terra susceptum

F matre, quæ & plantam remiserit εἰς διατριβὴν τῷ παιδί. At Phenericus ab Syca maluit Oxyli filia, qui cum Hamadryade congressus sorore Caryam genuerit, ac Balanum, Cranium, Oream, Ægirum, Pteleam, Ampelum, Sycam, quæ Hamadryades nuncupentur nymphæ, unde & arboribus conciliata nomina: cui sententiæ astipuletur Hipponax, ubi ait,

> Συκῆν μέλαιναν ἀμπέλου κασιγνήτην.

Ficedulam Græci sycalida vocant, ac ampelida, vel ampeliona quoque, ut tradit Pollux:

G quod ideo non tacuimus, ut grammaticos commoneremus, quo pacto intelligi Martialis illud debeat,

> Quum me ficus alit, & pascar dulcibus uvis,
> Cur potius nomen non dedit uva mihi?

Quos dicamus inaffectatos capillos, affectatósve. Galericulus. Capillamentum. Phenace. Capillare. Capilliana ruta. Euphorbi cincinni. Pericephalea. Epaphæresis. Stlengis, seu strigil. Item de capillorum ornatu pluscula. Quæ dicantur focalia.

Cap. X.

DE capillorum ratione alibi affatim disertatum à nobis est, nihilominus quæ ad id spectantia inter legendum sese ostentarint, convertemus (quod dicitur) cum pulvisculo, cumque ipsis manipulis, modò occursent relatu non indigna. Neque enim minutias quisquiliásve cumulatius exhibere legentibus, consilium est: etiam si quandoque signa fascesque summittimus, ut omnibus suppetat quod præcerpant, fintque nostri libelli vice Delphici gladii. Igitur capillos nulla decoris affectatione excultos invenio in classicis auctoribus appellari inaffectatum capillitium. In Apologetico scribit Apuleius, Capillos sese habuisse non amœnos ac delicatos, nec ad lenocinium decoris promissos, quales affectati dicuntur, ubi anxia quadam cura franguntur in gradus, coluntur que studiosius à cincinnatulis & trosulis, qui (ut Seneca tradit) solicitiores sunt de capitis sui decore, quàm de salute, qui inter speculum pectinemque occupati sunt, quive concinniores esse malunt, quàm honestiores, qui rempublicam turbari suam minus curant, quàm comam. Lego præterea curiosum hujusmodi capillitii cultum dici comoticon genere tam masculino quàm neutro: nam comotria emplectriam signat, quæ muliebres adjuvat delicias implicando excolendoque venustius. Comos, ornatus est, quum arte quadam succinduntur capilli detondenturque. Cosmotica medicamenta capillis venustandis excogitavit nimia medicorum sedulitas. Qualia ab Archigene composita, memoriæ proditum est, quibus docet flavos & crispos capillos fieri salis spuma, intermixta myrrha. Galenus quoque medicus alioqui gravis, cosmotica recenset, quibus nigricet capillus, aut in candorem perducatur, vel evadat rufior. Quin commemorat etiam, vidisse se mulieres complusculas immodica affectati capillitii defunctas curiositate, quum caput hujuscemodi medicamentis letifera frigiditate vexassent. Hac in re scitu dignum Alexandri apophthegma, qui capillos rigentem conspicatus, Μὴ, inquit, τὰς τρίχας βάπτε, ἀλλ' εἰ δύνασαι τὰ γόνατα. Euphorbi aurei cincinni parœmiæ faciem habent in Philostrati heroicis, quòd coma esset prænitida, & in ea sibi nimium placeret Trojanus Euphorbus. Caput comere, ubi vitæ ingruant discrimina, Spartanis fuisse peculiare, credimus Herodoto. Est & comotrion muliebre instrumentum apud Julium Pollucem. Scribit Ambrosius in Hexaemero libro sexto, Comam esse reverendam in senibus, venerandam in sacerdotibus, terribilem in bellatoribus, decoram in adolescentibus, comptam in mulieribus, dulcem in pueris. Tolle arboris comam, arbor ingrata est: tolle humani capitis capillum, tota pulchritudo flaccescit. Præsto est Ovidiana id comprobans sententia,

Turpe pecus mutilum, turpis sine gramine campus,
Et sine fronde frutex, & sine crine caput.

Sed & Apuleius, Mulierem etiam venustissimam, si capillitio nudetur, licet illa cælo dejecta, mari ædita, fluctibus educata: licet, inquam, Venus ipsa fuerit: licèt omni Gratiarum choro stipata, & toto Cupidinum populo comitata, & balteo sua cincta, cinnama fragrans, & balsama rorans, si calva processerit, placere non poterit, ne Vulcano quidem suo. Quamobrem galericulum consuunt nonnulli ex alienis capillis ad velandam calvitii deformitatem, ubi fuerint nativo capillorum nudati flore. Id appellari invenio capillamentum. Horatius etiam caliendrium dixit. Græci phenacen, ἀπὸ τῦ φενακίζειν, quod decipere est: quod verbum etiam apud nostrates vulgò durat, ut phenacissare, pro imponere usurpent. Decipimur autem, διὰ τὸ ἐπείσακτον τῆς κόμης, id est ex adventitia coma. Calamidas vocant harundineas acus firmandis cincinnis, aut velamentis comparatas, quarum vicem implent modo æreæ vel argenteæ aciculæ. Pericephaleam intelligunt Græci muliebrium capillorum spiram capiti circumvolutam, tametsi communi æstimatione vox ea galeam indicat. Epaphæresin apud Martialem mollius interpretantur comæ ornamentum, variis locis capillo succiso. Apud Galenum, sanguinis legimus epaphæresin, pro detractione. Adnotatu dignum: stlengida dici Latinè quidem nota significantia strigilem, sed & ea voce indicari quandoque ductam ex auro bracteam sive laminulam, qua coronabantur non mulieres tantum, verum & viri: quod indicat per initia quarti libri Athenæus. Scribit Columella: Romæ publicos fuisse capitum & capillorum concinnatores. Ex canonicis verò Decretis illud est, Mulieri datam esse comam tum operimenti gratia, tum ad subjectionis memoriam: proinde si qua religionis causa crines sibi amputarit, anathema judicatur. Capillare, Martialis accipit pro unguento ad capillos excogitato illis versiculis:

Non erubescit murice aureo nobis
Dividere mœchæ pauperis capillare.

Capillianam verò rutam idem appellasse videtur de herbarum florumque capillamentis. Sunt qui ferrum, quod vibrandis capillis candescit, apud Horatium focale appellatum putent Sermonum secundo:

Quæro, faciásne quod olim
Mutatus Polemon, ponas insignia morbi,
Fasciolas, cubitale, focalia, potus ut ille
Dicitur ex collo furtim carpsisse coronas.

Ego verò longè aliter sentio. nam id verbum focalia, non à foco deflexum puto, sed à faucibus inclinatum potius, dicique eo nomine colli ornamenta: quod significat etiam Acron, atque Porphyrio. quanquam ægritudinis remedia verius appellarentur focalia: quod item innuit Porphyrio, & monstrat apertissimè Quintilianus. Palliolum, sicut fascias, quibus crura vestiuntur, & focalia, & aurium ligamenta sola excusare potest valetudo. Hæc Martialis item innuit,

Quid recitaturus circundas vellera collo?

Conve-

Conveniunt nostris auribus illa magis. Sed & in Distichis:

> Quòd lana caput alligas Carine,
> Non aures tibi, sed dolent capilli.

Focalibus item aures obturabant recitaturi, ne obstrepentium clamore exterrerentur. Parthorum esse scribit Seneca, capillum affundere. Germanorum autem jungere, Scytharum spargere.

Capillos dici à Græcis τρίχας, inde derivata plusculi. Trichaices qui. Trichila. Trichorum. Spartiani locus, & Papinii. Distega, & tristega. Trichina. Trichides. Trichiæ. Trica. Tricinus quæstus. Strangalides quid. Philippi dictum, in eum qui inficiebat capillos. Extricati uniones. Phœbæ capilli qui.

Cap. XI.

Quia verò Græcè capilli dicuntur τρίχες, inde appellatos comperimus trichaicas, qui assiduè versentur in præliis, veluti assiduè concutientes ac motantes cristas, in quibus plerumque capillorum quadam imagine propendent equinæ setæ: unde illud,

> Cristáque hirsutus equina.

Trichaicas tamen Hesiodus intelligere maluit, quoniam Cretam populi tres habitarint, Pelasgi, Achæi, Dores: ut,

> Πάντες γὰρ τριχάϊκες καλοῦνται, οὕνεκα τρισσὴν
> Γαῖαν ἑκὰς πάτρης ἐδάσαντο.

id est, trichaices verò nuncupantur omnes, quoniam procul à patria terram distribuerunt trifariam. Porphyrius tamen pugnaces intelligit, ut qui trichas concutiant assiduè, διὰ τὸ δραστικόν. Porrò trichina vocant iidem Græci, ex pilis aut setis contexta. Trichilas apud Cæsarem stragulæ vestis prætenuis genus, sunt qui putent. Trichypa puellarum indumenta apud Pherecratem poetam legimus, Athenæo referente. Trichides quoque pisces, qui etiam thrissæ dicuntur, ut putat Aristophanis interpres, à capillis appellationem trahunt, quòd prætenuia habeant ossa. Hinc etiam trichiæ, ut inquit Pollux. Quo verò hi distinguantur pisces, docet De historiis quinto Aristoteles. Ex phalerica, inquit, fiunt arades, ex iis trichides, ex quibus postea trichiæ. Theodorus, trichidas interpretatur sardinas: trichias verò sardas. Est & trichia mammarum vitium, pilarem vocant morbum. Vbera enim tota fungosa ita sunt, ut si poculo fortè pilum hauserit mulier, dolor moveatur in mammis, qui non sedatur, donec pilus vel pressus exeat sponte, vel cum lacte exsugatur. Nam strangalides, globuli intelliguntur, quoties humor non concoquatur, nec exeat, sed redundet. Trichorum verò legimus apud Spartianum in Pescennino Nigro: Domus, inquit, ejus visitur hodie Romæ, in qua simulacrum ejus in trichoro constituit. Quæsitum ab eruditis ignoratúmque, quid inibi trichorum: etiam si est apud Papinium Syluarum primo:

> Quid nunc ingentia mirer?
> Aut quid partitis distantia tecta trichoris?

Quo in loco ingeniosus interpres, Trichora (inquit) ædificia tribus pinnis surgentia. Sed cur sic, id verò tacuit. Apud Dioscoridem libro

A quarto, verbum id videor comperisse, ubi de lathyride verba faciens, ita scribit, Καρπὸν δὲ ἔχει ἐπ' ἄκρων τῶν κλάδων τρίχωρον περιφερῆ, ὥσπερ κάππαρεως, ἐν ᾧ τρία σπερματια, διειργόμενα ἐλύτροις ἀπ' ἀλλήλων, περιφερῆ, μείζονα ὀρόβων. Eum locum ita vertit Hermolaus, A capite germinum fructus loculamentis tribus, ut capparis, rotundus, & semina in eo terna, tuniculis invicem discreta, orbiculata, & majora ervo. Trichorum hic, à trium capacitate dici conjectari potest. Ipse & ab B distributione triplici, trichorum posse deduci arbitror. χωρίζειν nanque disparare indicat. Distega & tristega in sanctis literis, bicamerata & tricamerata interpretatur Hieronymus adversus Jovinianum primo. Sunt qui à contignationum numero ita dici opinentur. distegum domicilium appellat Dioscorides quoque. Apud quem acaciam in Cappadocia semen ferre legimus in folliculis jugatis, τριχώροις ἢ τετραχώροις, id est trilocis C vel quadrilocis. Trichoriam dicebant Spartæ, triplici serie constantem chorum. Hac parte notandum & illud: in doctorum indagine à Marcello subnotatum, tricas dici Latinè, dempto atque extrito afflatu: unde inflectatur tricinum, pro tardo & impedito vel exsucco, ut sunt capilli. Hinc apud Varronem tricinus quæstus & uber invicem opponuntur. Tricas, Hieronymus pro tendiculis accipit ac laqueis, quas impostor sævissimus struat: Quas nunc diabolum, inquit, nectere credis tricas? quas parare arbitraris insidias? Extri- D catos uniones Jureconsultis dici opinantur perpolitos, & ab genitivis maculis depuratos. Quia verò de capillorum medicaminibus facta paulo antè mentio est, succurrit ab historia exemplum haud aspernabile. Quum Macedo Philippus ex Antipatri amicis quendam adlegisset judicem, móxque advertisset, ab illo barbam infici & capillum, evestigio amovit hominem, addito elogio, Qui in pilis infidus est, qualem in negotiis remur futurum? Capillos denique puros ac splendican- E tes, dici phœbas comperi, id est φοίβας.

Veneris caluæ atque item armatæ ratio. Quinam ex mulierum capillis funes nexuerint. De Venere item plusculà, ac testudine, & hirco. Ara Mutia apud Plinium quæ sint. Mutia festa, & Marcellea.

Cap. XII.

F In hac verò capillitii mentione ingerit se quod Lactantius monumentis prodidit. Venerem cognomento Caluam apud Romanos in religionis cultum venisse, ea præcipuè tempestate, qua Vrbe à Gallis ambusta, quum obsidione arctius premeretur Capitolium, jámque ad extrema foret ventum, ex mulierum capillis, aliarum rerum inopia, tormenta connectere sunt compulsi. Qua in G parte amplius adnotandum: à Carthaginiensium mulieribus factitatum id quandoque, ut capillos sibi resecuerint, implicandis funibus ad machinarum in bello usum. Auctor verò mihi ejus historiæ Plutarchus est, in sermone quem de fœnore concinnavit. Adjicit verò irridens Lactantius, Turpius id Romanis contigisse, quàm si armatam Venerem consecrassent: quod fecisse Lacedæmo-

nios, frequens prodit fama, ubi Messenio bello armati ipsi cum armatis mulieribus, indiscriminatim & passivo (ut ita dicam) concubitu permixti sunt. Alioqui in libro De Romanorum fortuna, idem refert Plutarchus Spartiatas dicere, Venerem ubi Eurotam transmittat, speculum abjicere, ac cestum: hastam verò arripere, & insertare scutum, Lycurgo sese componentem. Armatæ Veneris meminit Fabius, atque item Pausanias. Extat & de ea re Leonidæ hexastichum. Scribit Julius Capitolinus in Maximinis, tanta fide Aquileienses B contra Maximinum pro senatu fuisse, ut funes de mulierum capillis necterent, nervorum facultate defecti excutiendis sagittis. Historiam quoque aliam de fune ex capillis mulierum concinnato rati protrahendæ, pluribus exsequitur Pausanias. Apud Eleos Veneris Vraniæ templum fuit, cujus simulacrum pede altero testudinem premebat. Simulacrum verò alterum etiam hirco incidebat. Dici autem Venerem volunt Pandemum, id est πάνδημον. Horum quæ sit ratio, aliis conjectan- C dum, relinquere se, Pausanias tradit. De testudine alicubi benè me collimasse, opinor. Quod verò Murtiæ sedes dicuntur, Livio ab Vrbe condita primo, esse Venerem intelligendam, ex Plinii decimoquinto liquere amplius, opinor. Meminit præter cæteros etiam Varro. Sed quum libro secundo, capite nonagesimosexto Plinius scribit, Ad aras Mutias in Veiente loca esse, in quibus ita terram depacta non extrahantur: sunt ex Lynceis, qui non Mutias agnoscant, sed Murtias reponant. D Verum, quid si Mutias tueamur? Scimus utique ex Pediani ambustis thesauris, Q. Mutium Asiam singulariter rexisse, adeo ut dies festus à Græcis honori ejus institueretur, quem Mutia vocarunt. Commeminit actione in Verrem quarta M. Tullius: sicuti Marcelleorum, quæ Marcelli gratia colerentur Syracusis. Quare sicuti Aphricano in Jovis cella est posita statua, Catoni in curia, ita Scævolæ virtutis admiratione: cujus Valerio item mentio est, apud Veientes excitari potuerunt aræ. E ni ad veterem Mutium relatum malis.

De affectione quam medici capillitium dicunt. Item defluvii capillorum ratio. Capilli & ungues cur in defunctis augescant.

CAP. XIII.

Est & affectio quædam medicæ rei peritis, F quam vocant capillitium. obvenire enim quandoque compertum est, ut cum urina crassa carunculæ exiguæ, aut veluti capillamenta exeant, & præcipuè candida. Quidam verò corpuscula ejusmodi per urinam tantæ longitudinis reddidit, ut nonnulla ad cubiti dimidium extenderentur. Id verò ita contigisse, creditum: quoniam abliguriisset is integro anno prius orobum & fabam ac caseum partim musteum novellúm- G que, partim verò etiam inveteratum. Nec secius alii quoque, quibus cum urina ejusmodi promuntur capillamenta, crassioris succi cibariis vescentes id ipsum sunt perpessi. proinde humore id genus usto in renibus, capillis persimiles substantiæ generantur. Modus porrò curandi causæ huic, rationíque patrocinatur plurimum. Nam ab extenuantibus medicamentis, simul cum humectiore victu ita affecti sanitati restituuntur, fiúntque suæ spontis. Carunculæ verò exiguæ substantiæ, renum indicia sunt: capillamenta verò nequaquam: non enim renes ad ejusmodi substantiæ speciem exsolui queunt, resoluta verò & erosa vesica, squammulæ promunt sese: sicuti auctor probat Hippocrates. Obiter verò ex eisdem scholis est & illud, Capilli defluvium summam alimenti inopiam indicare, atque interdum fortassis succorum labem. Sed & in iis qui tabe infestantur, si quod despuunt, nares offendat in ignem injectum, & defluant capilli, lethale arbitrantur. At in defunctis cur augescunt ungues, & promittuntur capilli? Forsan, inquit libro secundo De dubiis animæ Plotinus, quia corpus animatum non illuminato, sed calefacto corpori simile est, post animæ demigrationem superest in eo ad breve vitale vestigium, quasi sub lumine calor: calor (inquam) naturalis, spiritúsque aptus motibus.

Felicitatem esse rem divinissimam. Virum bonum felicémque, cur quadratum dicamus, & tetragonum. Quadratum dici de numero, figura, corpore. Plinthion. De fortuna quippiam. Equestris fortuna, & in imperatorum poni cubiculis solita aurea.

CAP. XIV.

Veterum sententia gravissima est, si aliud quicquam sit, deorum munere hominibus datum, par esse, felicitatem quoque inter ea recenseri, quoniam præstantissimum quiddam est, in humanis rebus. Et nobilissimum effectum, consentaneum est, à causa produci nobilissima. Quòd si à Deo esse hanc maximè inficiari placeret, quia per virtutem & disciplinam quandam & exercitationem proveniat, divinissima tamen videatur, necesse est. Nam virtutis præmium finísque, optimum quiddam & divinum beatúmque creditur. Hic autem est felicitas ipsa virtute nobilior. Quoniam verò felix vel semper vel maximè omnium agit contemplatúrque secundum virtutem, fortunámque fert optimè, ac per omnia omnino decenter: hinc natum, ut hunc verè bonum, sinéque vituperatione ad libellam æquum, nec fucatum forensi specie, totum teretem atque rotundum, ut inquit Horatius, quadratum item appellemus. Sic enim Græcè dicitur, ἀγαθὸς ἀληθῶς, καὶ τετράγωνος, ἄνευ ψόγου. de quo ille ait, Sapiens uno minor est Jove. Sed & Sextium dicere solitum accepimus: Jovem plus non posse, quàm bonum virum. Hic longè ab eo diversus, quem publicis verbis designamus, ut quum candidatos omnes viros bonos dicimus. Hic primæ notæ innumerabilibus constat laudibus, quod etiam fimbriæ Licinii suspensa sententia facilè indicarit: & in Moralibus Plutarchus, Viri boni nuncupantur modo, dicuntúrque, sicuti hippocentauri, gigantes, Cyclopes: incusabile autem opus, integrumque virtute, citráque labem, non facilè reperias. Quod verò de quadrato prætexuimus viro, ut liquidius innotescat id, paulo altius ex literis interioribus tota repetenda res est. Quadratum igitur reperio dici

scienter

ſcienter in numeris, figura, corpore. Numerum quadratum intelligi volunt eruditi, ex ſeipſo in ſeipſum reſultantem, ut quater quatuor ſedecim conſtituunt: etiam quaternitas ipſa numerus eſt perfectus, vi enim in ſe numerum complectitur denarium, ultra quem non propriè eſt numerus: nam reliqui ultra, qui dicuntur numeri, priorum ſunt replicationes. Continet autem denarium hoc modo, quia habet quatuor, tria, duo, unum, quæ ſimul colligata denarium manifeſto conficiunt. Figura item quadrata perfecta eſt, continetur enim quatuor lineis æqualibus, quatuor quoque æquales habens angulos. Corpus quadratum perfectum etiam intelligitur, ut eſt cubus: habet enim ſex ſuperficies quadratas æquales, quarum unaquæque quatuor habeat lineas, & quatuor angulos, & quomodocunque jaceat, ſemper rectus ſtat, eodem ſe modo habens, quia portiones omnes æquales ſunt. Conſimiliter vir bonus ac felix, ſemper eodem ſe habet modo, & virtutum poteſtate, quibus inſignis eſt, retinet in omnibus æqualitatem quandam. Eſt igitur felix numerus quadratus, quoniam ut partes quadrati numeri ſimiles ſunt, ac æquales: ſic & viri boni operationes in quacunque re ac fortuna ſemper erunt ſimiles, & mediocritatem illam virtutis ſemper ſervantes. Et ut numerus quaternarius continet in ſe omnem vim & perfectionem numeri, eodem modo vir bonus & felix complectitur virtutis perfectiones omnes, quibus benè & rectè utitur in quacunque forma. Eſt item felix, ut quadrata figura, & ut quadratum, quod lineis conſtat quatuor æqualibus, totidémque rectis angulis: neque enim vir bonus, varius eſt, nec mutari à Fortuna valet, ſed æqualis ſemper eſt, ac rectus. Eſt etiam ut cubus, quia in quacunque fortuna inflexus perſeverat: unde conſequens fit, ut à vituperatione ſejungatur, nec omnino quid faciat indecorum, ſed generoſe ac conſtanter ſe in quolibet Fortunæ afflatu habeat. Hic verò eſt vir ille, quem Plato in Protagora divinum vocat, & ſacratiſſimum. Sed & Laconibus id fuit perfamiliare, ut quum aliquem admirarentur, divinum eſſe prædicarent virum; quando per virtutis excellentiam (uti ajunt) ex hominibus dii fiunt. Cavendum (inquit Plato) primò eſt, ne quid in Deum verbo aut opere aliquando peccemus: deinde, ne quid adverſus divinos homines. Deus quippe nimium indignatur, quoties quiſpiam illius ſimilem improbat, aut probat diſſimilem. Dei autem ſimilis eſt, vir bonus. Neque verò lapides, ligna, aves ſacra exiſtimes, hominem nequaquam. Immo ſacratiſſimum omnium eſt vir bonus: Prophaniſſimum contrà, vir malus. Sententia autem de viro tetragono eſt apud Ariſtotelem Moralium primo, ſed & Rhetoricorum tertio. Verum, ex Simonide eam eſt mutuatus, quod in eodem Protagora teſtatur Plato, qui in carmine quodam ad Scopam Creontis Theſſalici filium, Difficile eſſe ait, virum verè bonum fieri manibus pedibúſque ac mente tetragonum, id eſt quadratum, abſque vituperatione fabricatum. Meminit auctoritatis hujus Damaſcius quoque. Sicuti verò, quæ ſupra nos eſt, virtutem heroicam dicimus, & divinam: ita di-

A verſum habitum, vocamus immanitatem: quippe, qui reliquos pravitate anteeunt, immanes rectè dicimus, infamamúſque: id quod morbi excellentia obvenit quandoque. Hoſce autem rarentur ſpectamus, quemadmodum divinos quoque. Illud parergon fuerit: Plinthion geometris dici, omne tetragonum: ut auctor eſt Theon. Quoniam verò de felicitate plurimus nobis ſermo eſt, quam à Fortuna contribui, vulgò receptum ferè eſt: ſciendum ex eo argumento, principem B omnium Bupalum Fortunæ ſimulacrum feciſſe, polum in capite geſtans, & manuum altera ſuſtinens Amaltheæ cornu. Sed & Pindarus, poſt alia quæ de Fortuna canère permiſit ſibi, etiam φερέπολιν nuncupavit. Equeſtris Fortunæ templum fuiſſe, legimus in Taciti Annalibus, apud Antium, nec in Vrbe ad ſua tempora viſitatum. Sed ἰξευτρείας, id eſt viſcatæ inibi agnoſcebatur ædes, ceu ab ea nos obretiamur, unde ſunt fortunæ viſcata beneficia Senecæ. Fortuna verò aurea in cubiculis C viſebatur imperatorum, qui jamjam morituri ad ſucceſſurum deferri eam curabant: quo argumento rerum proſperiorem alicui eventum comprecantes proverbii facie, ad eum aureæ fortunæ tranſitum optamus. Hanc in Severo Spartianus regiam item nuncupat.

Quadratum corpus quod ſit. Quadrata compoſitio. Quadrati verſus. Quadratum agmen. Quartarii, Quadratarii. Albarii. Albini. Quintiliani locus ex libro primo, capite De geometria. D

Cap. XV.

QVia verò de quadrato facta mentio eſt, adnotandum illud quoque: quadratum corpus apud Celſum Medicinæ ſecundo, videri eſſe, quòd ſit ſtaturæ mediæ. Corpus (inquit) habiliſſimum, quadratum eſt, neque gracile, ne- E que obeſum: nam longa ſtatura, ut in juventute decora eſt, ſic matura ſenectute conficitur: gracile corpus, infirmum: obeſum, hebes eſt. Columella de canibus ſcribens, Probatur (inquit) quadratus potius, quàm longus aut brevis. Item de gallinis: Sint matrices robuſti corporis, quadratæ, pectoroſæ, magnis capitibus. In bobus tamen Palladius membra exigit quadrata & grandia. Ex qua ſimilitudine quadratum quoque compoſitionem, id eſt æquabiliter fuſam, invenias a- F pud Quintilianum libro ſecundo: Quæ lenis (inquit) & quadrata, ſed virilis tamen compoſitio. Et in Oratore M. Tullius: Sic minimè animadverteretur delectationis aucupium & quadrandæ orationis induſtria. Et mox paulò, Quin redigeret omnis ferè in quadrum numerúmque ſententias. Corporatos intelligere animadvertitur Firmicus, magnos corpore, verum haud citra proportionem, & quos honeſta convenuſtet pulchritudo. Structuram intelligimus quadratam & o- G ptimam, ubi penultimo pyrrhichio ſuccedit pæon primus, qui quadriſyllabus eſt pes, ex longa & tribus brevibus: unde & quadrati quoque nuncupantur pedes. Quadratos item verſus à claſſicis auctoribus appellari obſervavimus: nam A. Gellius Noctium Atticarum libro ſecundo, Æſopi apologum ſcribit à Q. Ennio in

Satyris ſcitè admodum & venuſtè verſibus quadratis eſſe concinnatum, quorum duo poſtremi ſunt, quos habere cordi & memoriæ operæpretium putat: ſunt autem hi,

> Hoc erit tibi argumentum ſemper in promptu ſitum,
> Ne quid expectes amicos, quod tu per te agere poſſis.

Idem libro quarto ex Ennio eodem verſum hunc advocat, quem numero quadrato compoſitum ſcribit, ex libro cui titulus erat Scipio,

> Qui propter Annibalis copias conſederant.

Acron quoque Horatianus interpres verſiculum quadratum dicit,

> Scribere verſiculos amore perculſum gravi.

Quadratorum item verſuum meminit libro tertio Diomedes: Metro, inquit, trinario ſi acceſſerit quarta dipodia, fit verſus quadratus, qui quater feritur. Rufinus, Tetrametri (inquit) quadrati vocantur. Tetrametros pedibus octo conſtare, prodit Priſcianus. Quadratam poſtremò ſtructuram ſunt qui intelligant, quæ continua ſit, nullis ſectionibus interpellata. Quartarii ſunt Feſto, muliones mercenarii, qui quartam partem quæſtus aſſequebantur. Quadratarii eſſe videntur Sidonio marmorarii, ab quadraturæ ratione: Vide, inquit, ut vitium non faciat in marmore lapicida: quod factum ſive ab induſtria, ſeu per incuriam, mihi magis quàm quadratario lividus lector aſcribat. Dicuntur formûla eadem albarii, qui parietibus albarium inducunt: Jureconſultis etiam albini, modò ne mendum ſit exemplarium. Quadratum agmen legimus apud hiſtoricos frequenter, ac T. Livium in primis. Cujuſnam modi foret id variè exponitur. Interim illud Senecæ perplacet ex octavo epiſtolarum: Sextium (inquit) quum lego, virum acrem, verbis Græcis, Romanis moribus philoſophantem, movet me imago ab illo poſita, ire quadrato agmine exercitum, ubi hoſtis ab omni parte ſuſpectus eſt, pugnæ paratum: idem (inquit) ſapiens facere debet, omnes virtutes ſuas undique expandat, ut ubicunque infeſti aliquid orietur, illic parata præſidia ſint. In hac quadrati mentione ſuccurrit opem Quintiliano feramus Oratoriarum inſtitutionum primo, capite de geometria: At ſi quinideni per latera, inquit, quini in fronte ſint, ex illo quod amplectuntur, quartam deducent, eodem circumductu. Hæc ſi ad hunc modum legas, vel nullus erit ſenſus, vel ineptus, aut omnino falſus. Sed legendum, Ex illo quod quadrata complectuntur, quartam deducent, eodem circumductu. Nam quadrata area paulo antè poſita pedes habet quadraginta per ambitum, intus centum. Hæc autem circumductum habet eundem quidem, ſed intus pedes modò quinque ac ſeptuaginta, ut deſit ad centum pars quarta, id eſt vigintiquinque. Locum hunc primi, quum Mediolani profiteremur, ſtipendiis Franciſci Gallorum regis, ambuſtum ac decurtatum reſtituimus in integrum.

Quadrantaria Clytemneſtra apud Cæcilium, quæ intelligenda.

Cap. XVI.

AT illa quadrantaria Clytemneſtra libro nono apud Fabium qualiſnam, aut quæ eſt? A Locus eſt ex profeſſo obſcurus, & atriore allegoria, ſive ænigmate obvolutus. Suſpicor, à Cæcilio, ex cujus officina id manavit, impudicam eo nomine Clytemneſtram ſignificari. Hoc ut ſentiam, adducor M. Tullii auctoritate, qui in Oratione pro M. Cælio ita ſcribit: Niſi fortè mulier potens quadrantaria illa permutatione familiaris facta erat balneatori. In quo videtur quidem orator innuiſſe pretium perſolui ſolitum ab ingredientibus balneum, propter illud Horatianum,

> B Dum tu quadrante lavatum
> Rex ibis.

Et Juvenalis ad eandem ſententiam,

> Cædere Syluano porcum, quadrante lavari.

Tamen rem turpem altius intuentibus inſinuaſſe velatis verbis internoſcitur: ſiquidem quadrantes fuiſſe proſtitutarum pretium, capturámve, à Plutarcho commonemur in M. Tullii vita, ſic prodente, C Adoleſcentem quendam in Clodii ſororis loculos pro argenteis nummis quadrantes immiſiſſe æreos. quo nomine deluſa puella Quadrans eſt cognominata ex concubitus pretio. Vel, ut ipſe ait Græcè, κουαδραντία. ex æreis verò numiſmatis minimum, inquit, κυαδράντης nuncupatur. Apud Hieronymum illud eſt obſervatum. Rideo (inquit) advocatum, qui patrono egeat, quadrante dignam eloquentiam nare ſubſanno.

D *Cybelen videri à cubo nuncupatam. Cubus unde, & quid Item quid Cybe, ac Cybelis, & Cybele. Matroa. Matragyrtes. Mataiſmus. Cyberneſia feſta. Cybus. Cybiotates. Suetonii locus explicatur.*

Cap. XVII.

CVbum Cybeleio numini dicatum, ſcribit Martianus Capella, indéque ἀπὸ τῶ κύβω, deam ipſam appellationem duxiſſe. Cubum finiunt E Græci, qui in ambitu baſin habeat, aut etiam calculum omnem tetragonum, id eſt quadratum. Vnde & ſtelas vocant cubitos lapides cum epigrammatibus. Apollodorus, ἀπὸ τῆ κυφότητος inflecti verbum putat. Quippe in caput ſaltare, κυβιστᾶν dicunt. Nam cyben, ſive cuben, caput interpretantur. Cybelis verò etiam bipennis dicitur. Hinc & aurium foramen cybele. Ab inclinatione igitur cubum nuncupant, quia facillimè provolutur, ac velut in caput ſalit. Cybe- F len verò eſſe matrem magnam, ſciunt omnes unde Matroa, id eſt μητρῷα, dicebantur illius ſacra: & Matriazin, eſt ea obire, inde & Matragyrtes. Mataiſmus verò infatuatio eſt: nam Seleucus Glycyſidem eſſe pomum refert, ſpeciefici: quod averſentur præcipuè mulieres, ματαϊσμῶ metu. Matroum etiam pro loco Athenis accipit Libanius, ubi concionaretur Demoſthenes. Quod ad Matragyrtem attinet, adnotan- G dus videtur interpretis Plutarchi error, ex Cleomenis vita, ubi auctor Ptolemæum regem Matragyrtem ſubſannans nuncupat. Tralator mitratum intellexit: etiam ſi μητραγύγτης ſcribitur, non Mitragyrtes. Poterat illi autem vellere Plutarchus, qui antè paulo Ptolemæi taxans mollitiem, inter mulierculas & comeſſationes tranſegiſſe illum ſcribit, ac myſteria obiſſe, &

tympa-

tympana tenuisse, quæ sunt Matris Deûm propria. Matragyrtæ statuam fuisse Athenis, scribunt Græci, qui quum mulieres Matri Deûm initiaret, ab Atheniensibus est necatus. Pythagoram memoriæ proditur, ejúsque hæresin sequutos cubicis rationibus præcepta voluminibus esse complexos. Constituisséque cubum ducentorum sedecim versuum, eósque non plures tribus in una conscriptione esse oportere, putavisse. Hanc autem similitudinem ex eo sumpsisse, quòd is numerus versuum (uti cubus) in quemcunque sensum insederit, immotam efficiat ibi memoriæ stabilitatem. Græcorum quoque comici poetæ interponentes choro canticum, diviserunt spatia fabularum, ita partes cubica ratione facientes, ut intercapedinibus levent actorum pronuntiationes. Est verò in numeris cubus, quum omne latus ejusdem numeri æqualiter in se soluitur: sicuti fit, quum ter terna ducuntur, atque itidem ipse numerus triplicatur. Cubum porrò in geometria principem invenisse Archytam, in Republica testatur Plato. Cybernesia, sive κυβερνήσια, nil ad Cyben faciunt. Nam sunt eo nomine festa, Theseo ex Creta redeunte, instituta, Nausithoi gubernatoris honori, & proretæ Phæacis: etiam si Phereclus, Simonidæ magis placet, Thesei navis moderator. Sed Nausithoo & Phæaci erecta etiamnum Heroa sunt. Cybum, id est κύβον, Paphii Catinulum vocant. Vnde Ægypti regem Cybiotatem dictum opiner, ob sordes turpissimas, ut ait Suetonius: ceu paropsidem delingeret, ne quid omnino deperiret. Interpretes ea parte aut tacent aut delirant.

Ex diversis cæli habitibus diversos evadere hominum mores. Persarum ritus. Ticta cœna, seu Telia. Saporis & Valeriani historia. Quintiliani locus emaculatus declaratur. Lucanus item illustrius enarratur. Perses quid. Persithea. Pasithea. Persius piscis. Persinus. Persica unde Περσὶ in veteribus libris quid sit.

Cap. XIIX.

INter Platonis placita, quæ haud parum multa norunt, qui vastissimum illius doctrinæ pelagus enavigare, faventibus diis hominibúsque non expavere, illud item observavimus, scienter admodum ac verè dictum, Ex variis cæli locis aspectibúsve diversas ingenerari morum κράσεις, sive contemperationes: quo argumento in Græciæ tractu indipiscendis disciplinis videri aptiores multo, quàm aliubi homines. At qui in Phœnicen vergant, Ægyptúmve, cumulandæ pecuniæ, id est (ut Græcè dicam) πρὸς ἀργυρισμὸν, mirè credi sagaces, ingenio ad id præcipuè facto. In furorem verò iramque proclives ac lubricos, quotquot barbarorum innutriti bellis comperiuntur. Præcipuè autem Scythæ immani feritatis sævitie grassantur. Nam Italos fieri regales, observatum ferè est: Gallos verò stolidos, leves Græcos, Aphros subdolos: sua est Syris avaritia: Siculi acuti: luxu perditi Asiam incolentes, ac voluptatibus obretiti: Hispani elata jactantiæ animositate præposteri. Firmicus tamen ex operis instituti proposito: Asianos, inquit, plurimos videmus, ac penè omnes sobrietatis præferre insignia. Et Græcorum levitas frequenter modestæ gravitatis pondus accipit: & effrenata Scytharum rabies quandoque humanitatis clementia mitigatur. Innuit hoc ipsum vel comicus Aristophanes edocens, immanendum esse τρόποις ἐπιχωρίοις, id est moribus locorum propriis atque vernaculis. Retegit & id jactatum apud Græcos, νόμος καὶ χώρα, quo ferè commonemur, instituta diversa pro locorum varietate esse, veluti legem, quæ peregrinos haudquaquam deceat allidere. Mores quippe, sicuti plantas, ad regionis habitum qualitatémve habere responsum, liquere opinor. Hinc Thebanis tibiarum familiare studium est. Eloquentiam insequuntur Athenienses. At Creticæ exercitationes venationibus constant præcipuè, ac montanis itineribus, item cursu ac jaculatione. Thessalus equitandi gestit peritia. Currus agitant Cyrenæi. Ætoli grassantur: jaculantur Acarnanes. Suum est Thracibus peltarum studium. Et apud Herodotum Cyrus, operis calce φιλέειν dicit ἐκ τῶν μαλακῶν χώρων, μαλακοὺς γίνεσθαι. id est, natura sic comparatum, ut in mollibus locis molles proveniant. Ex quo Lucanus,

Emollit gentes clementia cæli.

Et Ptolemæus tertio Compositionis magnæ, Asiaticos esse prodit castos abstinentésque: quin & vestitu præcipuè moderatos. quod facit, inquit, Saturni & Jovis conjunctus aspectus. Proinde facturum me operæpretium arbitror, si quæ historica mihi lectio suggerit, cumulatius hinc inde flores præcerpendo, moreti cujusdam imagine, lecturis hæc qualiacunque, exhibuero. Sed nec ab instituti operis consilio dissita pragmatia est, ne quis fortè nasutior Cænotimon dentem imprimat, νῦν coarguens τὸν ξένον, ceu peregrinetur mens, abeátque à proposito longius. Quippe nullis circumscribimur cancellis, excursus in quælibet liber est, nec angustiore pomœrio cludi nos patimur. Necessaria denique oratoribus cognitio hæc, quod post alios docuit in Epidicticorum ratione Menander rhetor, ubi scrutandum præcipit in laudum prolibatione: cujusmodi censeatur gens universa, an sit doctrina præcellens, ut Græci: an legibus & justitia insignis, ut Itali: an illustri fortitudine, quales fuisse Gallos & Pæonas, compertum est. Igitur, ut inde auspicemur primum: Persas Strabo auctor est de dubiis rebus vino jam hilariores consultare. Reges augustioris vice numinis venerari. Verum, nec statuas erigere, non templa construere, non aras. Mos gentis est, æditissimis quibusque conscensis montibus, Jovi hostias immolare. Vniversum cœli ambitum Jovem arbitrantur: Soli item rem divinam obeunt, ac lunæ: sed telluri quoque & igni & aquæ & ventis, quibus gubernantur solis. Jovem nuncupant Belum, Herculem Sandem, Anaitida Venerem. Inde in eandem cum Manichæis recidisse hæresim videntur, in eo in primis quòd duo inducunt principia: bonum quidem unum, mali verò causam alterum: atque illum Homusdatim dicunt, hunc Arimanin, qui sit perniciosus infestúsque dæmon. Festum peragunt, quod vitiorum vocant interitum, in quo serpentium & animalium etiam ferorum vis magna immolatur, dum bono dæmoni se gratificari

ſtudent. Diverſo autem, id eſt Arimani moleſtiæ plurimum inferre. Perſarum more maritos in bella ſequuntur mulieres, curribus ſubvectæ auratis, ac muliebri mundo inſtructæ pretioſiſſimo. Eiſdem, inſpectante quopiam vomuiſſe, aut veſicæ retrimenta reddidiſſe, ſummum nefas. Perfrui voluptatibus omnibus ſtudent vehementius. Liberorum diſciplina ternario perficitur numero: ut equos agitent peritè, ſagittas doctius excutiant, denique vera loqui ſciant, velintque. Ante quinquennium aut quadriennium (ut Straboni placet) ni fuerint alterubi interpellati codices, in patris conſpectum non admittitur filius, ut ſi inter educationis munia, ſicuti aſſolet, fuerit interceptus, minore doloris ſenſu convellatur parens. Quæ feciſſe, turpe ſit: ea nec dixiſſe, honeſtum. Mendacio nil fœdius. Turpe cuiquam debere. Sed & in flumen urinam profudiſſe, aut ſpuiſſe, vel omnino manus abluiſſe: fluvios ſiquidem colunt religioſiſſime. Natalitiam cœnam quotannis apponit rex: dicitur Perſico vocabulo ticta, Græcè verò τίλεια. Eidem quoque annis ſingulis ebrietas ſemel permiſſa. Quum Mithræ divina res peragitur, ſaltat etiamnum, Aſiaticis aliis abſtinentibus die ejuſmodi. Verum, ſicuti equitare, ita & ſaltare diſcunt Perſæ, modulatam id genus motionem corporis robori conferre plurimum, arbitrati: quod ſeptimo Hiſtoriarum ſcribit Duris. Indorum regi largius ſe invitaſſe, ſummum nefas. At Perſici regis luxum id item parte pluri-ma retegit. Capiti ſiquidem imponebatur inſigne, quod (ut prodit Dion) ex myrrha parabatur, & labyzo. Eſt verò odorata labyzus, & myrrha longè pretioſior. Lectulus porrò regius ſic fermè concinnabatur, ut capiti incumberet pentaclina habitatio, in qua perpetuò ſervarentur auri talenta quinque millia. Dicebatur verò ædificium id, βασιλικὸν προσκεφάλαιον, id eſt regium pulvinar. Rurſum pedibus adjacebat triclinon, in quo recondita haberentur argenti talenta tria millia: nuncupabatur locus, βασιλικὸν ὑποπόδιον, id eſt regium ſcabellum. In cubiculo ſupra lectum aurea vitis ſtabat, gemmata, id eſt λιθοκόλλητος, racemis item propendentibus ex lapillis pretioſiſſimis. Nec longè crater aberat aureus, Samii Theodori opus. Aqua fuit in Perſis item aurea cognomento, ex qua rex modò potaret, ac inter filios natu maximus, aliis protinus morte mulctatis. Vxores ducere quàm plures, receptus mos eſt. Verum & pellices alere non pauciores, atque id quærendorum liberorum gratia, & ſobolis propagandæ: quando & reges quotannis præmia in eos conferunt, quibus major filiorum numerus. Saporem Perſarum regem in bello, arietini capitis ſimulacrum capillis interſtinctum geſtare pro diademate ſolitum, ab celebri traditum auctore eſt. Hic eſt, qui ſuperbia inſita humano altius faſtigio provectus Valerianum, qui fuit Romanorum præcellens Imperator, in Meſopotamia victum captúmque in id neceſſitatis malum conjecit, ut ſeruiliter incuruatus illi equum inſcenſuro gradum ſuamet ceruice faceret. Inter Perſica indumenta & calaſirin invenio pulcherrimam omnium. Erant etiam, quæ Actææ nuncupabantur veſtes, ita contextæ, ut miliacei grani auream per totum præferrent imaginem. Cidaris verò eiſdem fuit capitis indumentum. Quod crobylum Athenienſes dicunt, cordylen Cyprii: quanquam nomine eodem capitis item dicitur ex plaga tumor. Veſtibus Perſas uti laxioribus, teſtis eſt Aſtronomicôn quarto M. Manilius,

Et Syriæ gentes & laxo Perſis amictu.

Inter barbaros præcipuè zelotypos eſſe Perſas, proditum hiſtoria eſt, ac in ea re peracerbos ſe ac difficiles præſtare: nec uxores modò ſollicitè aſſeruant, ſed ſeruas item ac concubinas, ita ut domi occluđantur: aut ſi prodeundum ſit, obſeratis ferantur vehiculis. Quorum occaſione tutus in Perſas Themiſtocles evaſit. Scire tamen convenit: apud Perſas neque aureo annulo, nec zona, aut monili, vel ornamento alio inſigniore, ni ex regis munere, ac gratia, uti fuiſſe fas. Porrò apud eoſdem ita receptum moribus: in bellum ituros ante regem in throno ſedentem cum ducibus coire, ac ſingulos in cophinos ad id paratos ſagittam conjicere, qui mox ſigillo obſignentur regio. Demum peracto bello ſingulis ſagittam ſuam repetentibus, deſideratorum iniri rationem. Ad tripodem ire, in Perſicis inſtitutis quid ſit, hinc liquere poteſt. Ferreus ſtabat tripus ante regiam perpetuò: ſi cui verò Perſarum factus eſſet iratior rex, in templum defugere haud licet: non item aliò, ſed apud tripodem regis cogitur expectare ſententiam, nemine prorſum cuſtodiente. Mittitur verò ſæpe poſt dies aliquot ab rege, qui hominem jugulet. Obſervatum illud quoque: zona ſolitum apprehendi, apparitoribus qui traderetur excarnificandus. Scribit Bardeſanes Syrus: legem fuiſſe Perſis, qua filias, ſorores, matres quoque in connubii jura admittere, non duceretur impium ominoſúmve. Quod Strabonis item comprobant monumenta: & Septimius Florens repetit. Ex qua hiſtoria illuſtratur, ſimul & emendatur Quintiliani locus libro tertio, ubi ita ferè ſcribitur: Et ſi quod eſt exemplum deforme poſteritati traditum, quale libidinoſus vir Perſes in muliere Samia inſtituere auſus dicitur primus. Legendum puto, In matre ſua, vel in matre & filia, vel (ſi placet) Samia intelligatur proprium nomen. Sententiam alteram ſubjiciemus ſtatim. Perſes autem (ſed non hic, ut opinor) antiquiſſimus fuit Perſarum rex, à quo & cognominati Perſæ, quem Medeæ filium Stephanus intelligit: quamvis Herodotus ſcribat libro Hiſtoriarum ſeptimo, à Perſe Jovis & Andromedæ filio, Perſas dici: quum Cephenes dicerentur prius à Græcis, ab accolis verò Artei. Sunt codices tamen veteres, in quibus legatur præſes, non Perſes. Porrò Magos quoque cenſuiſſe, Sotion libro viceſimotertio ſcribit, juſtum videri cum filia & matre congreſſum. Ex quo etiam Catullus,

Naſcatur Magus ex Gelli matriſque nefando
Concubitu, & diſcat Perſicum auſpicium:
Nam Magus ex matre & gnato gignatur oportet,
Si vera eſt Perſarum impia relligio.

Quod verò Lucanus hoc ipſum etiam Parthis attribuat, fortè Plinianum illud reſpexerit, ex libro ſexto: Perſarum regna, quæ nunc Parthorum

rum intelligimus, inter duo maria, Persicum & Hyrcanum Caucasus attolluntur jugis utrinque per devexa laterum. De sinu verò Persico alibi Plinius idem: Persæ Rubrum mare semper accoluere, propter quod is sinus Persicus vocatur. Ratio verò ex Strabone elici posse videtur: Et si adhuc (inquit) Persæ regnant, proprium habentes regem, viribus tamen sunt longè inferiores, & Parthorum regi adhærescunt. Id quod in Crassi rebus confirmat Dion: factum id astruens post Alexandri interitum, quum tabescerent res Macedonum. Carmen Lucani ad id spectans, quia ad manum est, subjeci, ut volentibus item præstò sit:

Parthorum dominus quoties sic sanguine mixto
Nascitur Arsacides, cui fas implere parentem.

Nec ignoro, Q. Curtium scribere libro septimo: in Naura regione cum parentibus stupro coire, moribus permissum. Illud mirum magis, à Chrysippo proditum ἐν τῷ περὶ προτρεπτικῶν, congressum cum matre, filia, sorore parum prudenter vitio verti. Ad hæc nimirum respicit Ovidianum illud:

Gentes tamen esse feruntur,
In quibus & nato genitrix & nata parenti
Jungitur, & pietas geminato crescit amore.

Æmylius Probus & Plutarchus auctores sunt, apud Athenienses fas fuisse, sororem in matrimonium capere. Agathius Gottici belli secundo, facta hujus turpitudinis mentione, rem haud ita veterem arbitratur argumento præcipuè, quòd Semiramis à filio necata feratur, cujus concubitum appetiisset impudentius. Id quod de Artaxerxe ac Parisatide memoratur quoque, nisi quòd hæc rejecta modò iracundius fertur & spreta: quod impium esset, nec patrium, nec ferè humanis moribus receptum. At nostri temporis, inquit, Persæ priscos exuêre mores, alienis imbuti legibus, Zoroastris præcipuè, qui & Zarades nuncupatur. Persæ item sicuti omnes ferè tractus ejus homines, subnigri sunt, graciles, vel colore livido pallentes, caprinis oculis torvi, & superciliis in semiorbium speciem curvatis. Omnes inter epulas festosque dies gladiis cincti cernuntur. Qui fuit veterum mos Græcorum, ab Atheniensibus desitus primum, uti auctor est Thucydides. Prandendi, exceptis modò regalibus mensis, præstituta est hora nulla. Sed venter unicuique velut solarium est. Eo autem vellicante, obviis vescuntur, nec ultra satietatem ingeritur quippiam. Callidi sunt, superbi, crudeles: vivis hominibus cutes detrahunt per partes, sed & integras quandoque. Ministris inter epulas nec hiscere licet, nec spuere. Adversum ingratos diræ sanciuntur leges. Super corio prædamnati judiciis sedisse judicantes, aut fictum, aut desitum mox est. Persicæ fœminæ ut pulchritudinis gratia insignes celebrantur. Persici tractus ursos ultra omnem sævire rabiem tradunt. Apud Persas nil aut pingitur, aut omnino effingitur præter varias cædes ac bella. Verum, ne quid omnino quod mihi lectione compertum sit, dissimulem, lego apud Græcos, Lesbios fuisse in Venereis fœdissimos, adeo ut ne capiti quidem parcerent, στόματι μολυνόμενοι, id est ore inquinati: quod Theopompus significat, & meminit Stratis. Hanc fœditatem illi excogitarunt, ac in muliere experti sunt primum. Ad quod fortè Fabii respicit sensus. Sed & Lesbiam musicam intelligimus corruptam scurrilemque: quoniam Lesbius Phrynis in ea talem se præstiterit: nata inde parœmia, μετὰ Λέσβιον ᾠδόν. Adjiciamus postremò quod obiter ingerit sese, σίρσλω dici interdum κυβευτικὸν βόλον, id est cuborum jactum quendam. Persitheam invenio Venerem nuncupari. Pasitheam scribit Suidas, & esse tantummodo deæ nomen tradit. Apud Plutarchum id compertum quoque. Sed & alibi, opinor commeminisse me. Mnesimachus comicus Pasitheam prodit Charitis, Vulcani in Lemno uxoris sororem, atque à Somno amatam, qui & eo nomine habitare in Lemno instituerit. Meminit Iliados quintodecimo Homerus, sed aliter. Pasitheam, sunt qui Euphrosynem putent. Cybele quin etiam, ut quæ sit Mater Deûm, rectè dici Pasithea potest. Apud Hesiodum in Theogonia, Nereidum una est Pasithea, sic dicta interpretis astipulatu, quoniam ὑπὸ πάντων θαυμάζεται, id est omnibus sit admirationi: vel ad quam currunt omnes, εἰς ἣν πάντες θέουσι. Est in lucubratione eadem, Pasithoa Oceani & Tethyos filia. Porrò Persica, ex Perside advecta Plinius scribit, ridenda medici non indocti sententia, astruentis dici Persica, velut per se iniqua, id est citra vini & veteris & odorati potum: quoniam frigidæ illorum pravitati, unde sit pituitæ succretio, præcipuè sic obviam eatur, Galeni astipulatu De alimentis secundo, qui & per initia mensæ iis vescendum præcipit. Persus etiam piscis est, in mari succrescens Rubro. Persinon, Ephebum interpretantur. Illud grammaticæ rei studiosos moneo: legi quandoque in veteribus libris, περσί: id verò ad Persas attinet nihil: signat autem φρὸς σι, nec aliud ferè. Scribit Joannes Monachus, in Danielis libro compertum, fore ut Græcorum quidam Persarum regna everteret: id quum Alexandro patefactum foret, munificè multa Judæis est impertitus.

Non esse legem veram, quæ ad optimum non perducat. Lex quid. Cur in numina referantur leges à veteribus. De Minoe, Dracone, Zaleuco. Legum nullam esse bonam ex Gnosticorum sententia. Legum laus: & cur Platonis leges frigeant plerisq;. Nomophylaces.

CAP. XIX.

Sed enim prius quàm ad ulteriora pergamus, quæ haud parum multa supersunt, quærat hîc interfatus quispiam, Legémne arbitremur veram legitimamque, adeo inauspicata, improspera, impiaque, vel præcipitem, aut (quod paulo minus est) ferentem? Ego verò neutiquam, ut qui sciam, traditum à me alias, Legem esse (Pindari sententia) deorum hominumque reginam: rursumque, esse legis finem, justitiam: legem, principis opus: principem, Dei universa exornantis spirantem imaginem. Quamobrem, ubicunque principum institutiones aut civitatum veræ non sunt, hoc est ad optimum ratione certa non dirigunt: legis haudquaquam videri nuncupatione, sacrove dignas titulo. Quinimmo decreta dici verius, edictáve ac instituta. Siquidem

lex vera, lex bona est, æterna item, & mutationis prorsum nescia, immo & eadem ubique, si modò vera. Nam quæ ingeniorum afflatu subinde locis temporibusque interpolata distinguitur, & Protei modo formam evariat, neutique lex dicenda est. Legem ex Platonis scientia sic fermè possumus finire. Lex, est gubernandi ratio formulaque vera, finem ad optimum per commoda media nos perdocens, transgredienti pœnam, parenti præmium præfigens. Quæ quia à summo est bono, ac rursum in idem refluit: hinc veteres legum latores, earum inventiones esse divini muneris arbitrati, (quod est à Diodoro adnotatum) in diversorum numinum vim referre adorti sunt: velutí Zoroaster Bactrianis Persisque leges tradens in Oromasin: Trismegistus, seu Minas, ut volunt alii, Ægyptiis in Mercurium: Charondas Carthaginiensibus in Saturnum: Draco & Solon Atheniensibus in Minervam: Maumeth Arabibus in Gabrielem: Zamolxis Scythis in Vestam: Plato Magnesiis & Siculis in Jovem & Apollinem: Minos Cretensibus, ut vulgatior fama tenet, ac Parrhasii monumentis traditur, in Jovem eundem. Eusebius tamen, à Platone falsum esse id, pervinci tradit: sed verum comprobat Politicorum secundo Aristoteles, meminit & in Moralibus. Sed & Eusebius mox paulo: Minos (inquit) leges ac fora constituit. Verum etiam primo Legum Plato non abnuere videtur. Qui & ipse Legum libros à Deo exorditur, quem communem prædicat legum conditorem. Id & in Protagora comprobat, artes illas astruens quæ ad victum spectent, ab Prometheo, id est ab humana providentia esse contributas. Legem verò benè feliciterque vivendi ab Jove, quo nomine divinam intelligi providentiam voluit, per Mercurium, id est angelicam inspirationem esse admirabiliter infusam. Quod si est, sicuti est profectò, dilucet opinòr, Jureconsultum virum mercatori bono, vel etiam medico longè anteire, Minoemque tanto fuisse Galeno eminentiorem, quanto est corpore præcellentior animus. Est siquidem civitatis anima, lex. Quòd si plures comperiantur in civitate leges, non multæ tamen esse creduntur civitatis animæ. Nam inter magistratuum multifarias constitutiones una nihilo secius publica lex est, communis scilicet rectè vivendi regula, qua uno utique calle ad publicam provehimur felicitatem. Adde, quòd philosophus disserendo frequenter lites conserit, quas legumlator solvit. Illius argutiæ inutiles sæpius: quòd si utiles, paucis utique utiles. Hujus nunquam non emolumentis redundans disciplina, & ubique ac nemini non necessaria. Denique ex formula sua vivere, id est benè, quanto satius est, quàm loqui benè, ac felicem esse, quàm videri: tanto legumlatoris, quàm philosophi facultas præstantior. Jureconsulti verò laus illa præclara, publicum dici eum patronum, civitatis oraculum, divinæ mentis ac voluntatis interpretem. Nomophylacas vocant Græci, qui legibus præessent, eosque qui illis parerent, laudibus prosequerentur, nec minus honoribus: qui autem non parerent, pœna mulctarent. De Dracone obiter scitu non indignum, quod Rhetoricorum secundo Aristoteles scribit: Ex nominis ratione duci quandoque argumentum, ut in Draconem Nomotheten, Non esse hominis leges, sed Draconis planè. Et apud Euripidem Hecuba virulentius illud in Venerem jactat: Rectè prorsum dici Aphroditen, quod ἀφροσύνης ἀρχὴ θεά, id est insipientiæ princeps dea sit. Sed redeo ad leges. In civitatibus, inquit Plutarchus, alia ad honestatem pertinent, quædam & ad necessitatem. Honestorum verò omnium illud multò maximum est εὐνομία, id est legum bonitas. Necessariorum autem εὐπορία, id est rerum affluentia. Lex (inquit M. Tullius) vinculum est civitatis, libertatis fundamentum, fons æquitatis. Mens, animus, consilium, sententia civitatis posita est in legibus. Vt corpora nostra sine mente, sic civitas sine lege suis partibus & nervis ac sanguine & membris uti non potest. Legum porrò ministri magistratus. Legum interpretes judices. Legum denique omnes idcirco servi sumus, ut liberi esse possimus. Propterea qui Locris leges constituit Zaleucus, quum sanxisset, ne quis armis obseptus senatum ingrederetur, postea quàm urente bello, armatus senatum adiit, succlamavit quidam, Legem solvit Zaleucus. At is conversus, non soluturum quidem, sed corroboraturum pronuntiavit: moxque cum gladio ipsum se tradens, vitam abrupit, quæ transgredienti sanciebatur pœna. Legem esse omnium divinarum humanarumque rerum notitiam, statuit Chrysippus. At Demosthenes in Aristogitonem oratione priore: Lex (inquit) est, cui omnes homines decet obedire: præsertim, quia lex omnis est inventio quædam & donum Dei, ac sapientum dogma, consultorum inconsultorumque emendatio, civitatis demum consensus congruentis. Differt autem à psephismate lex: quoniam ψήφισμα ad tempus est, sive πρὸς καιρὸν: lex autem perpetua est, καὶ πρὸς ἅπαντα χρόνον. Postremò, velut auctarium adjiciamus & illud ex Seneca: Legem oportere esse brevem, quo facilius ab imperitis teneatur, velut emissa divinitus vox. Jubeat, non disputet. Nil mihi videtur frigidius, nil ineptius, quàm lex cum prolegomenis. Hinc jactatum fortè Platonicarum legum frigus. Gnostici, velut ex Platonicis accepimus, ut pervincerent, boni prorsum nihil esse in mundo, nullas astruebant vel naturæ vel hominum leges esse bonas, & quæ dicantur virtutes, esse nihil.

Ad meridiem vergentes cur timidi. Ad septentrionalia audaces. Italiæ situs laus exquisita. Diagramma quid, aut programma. Diagraphe, diagrapharius, diagrapheus. Germanorum mores.

Cap. XX.

Sed enim, ut ad hominum mores regrediamur, jam illud (opinor) apud benè sentientes constat, Qui exustas à sole mundi partes incolant, ita caloris exuberantia in extimis torreri, ut intima frigoris plurimum concipiant. Proinde insigniter ad timiditatem degenerare, & effœminatiorem naturam: quo nomine servituti ferè mancipati omnes animadvertuntur: dilabitur enim intimus calor, meatibus corporum laxatis, & quodammodo hiantibus, syderis propinqui intemperantia. Argumento est cutis nigricans, educti forinsecus insiti caloris copia.

At qui rigentia mundi, pruinis, geluque torpentia terunt, nimio plus audacia præcellunt, candentibus corporum extimis. Vtrique tamen inhumani, ferique. Cælestium rerum studiosi aliquot, Saturno acceptam referunt meridianorum timiditatem, vitamque ævi contractioris: sicuti Martis planetæ Septentrionalium ardorem bellicum, & animi præstantiam. Quando iis sydera ejusmodi influere, ac præsidere, exsuperantius videantur. Ceterùm, medianæ regiones hinc calore, hinc frigore contemperatæ, ad habitumque in primis congruum revocatæ, tum prudentiora promunt ingenia & sapientiora, tum imperiis precipuè adnata factáque: cujusmodi ferè Italiæ situm, videri, Vitruvius opinatur, sed & rerum probatur argumentis: namque temperatissimæ ad utranque partem, & corporum membris, & animorum vigoribus pro fortitudine sunt in Italia gentes. Quippe, veluti Jovis stella inter Martis ferventissimam, & Saturni frigidissimam, media currens temperatur: eadem ratione inter septentrionalem meridionalemque ab utraque parte mixtionibus temperatas Italia, & invictas habet laudes. Proinde consiliis barbarorum refringit vires, forti manu meridianorum cogitationes: etiam si ex acuto fervore mente expeditius celeriusque moveantur, velut ad arctum versi ex infusi cæli crassitudine, ac ob aeris obstantiam humore refrigerati stupidis penè noscuntur mentibus. Quod ex serpentibus brumali sydere torpentibus perspicuum fit. Adnotatur & interstitium illud: in meridianis finibus ex altitudinis brevitate ad mundum voces inauditi prætenues & acutissimas. Ad extremos septentriones sub cæli altitudine graviores, spiritibus vocum humore oppletis. At quæ mediana incolunt nationes, uti in diagrammate musico, medianæ vocis sonum in sermone præferunt. Est autem obiter diagramma quandoque geometria quadrangulis sive triangulis delineata. Et omnino designationes, ut ventorum, ac aliorum id genus, quibus utimur in libris plerunque. Sed & libri item titulus ac inscriptio sic nuncupatur. Sunt qui diagramma, edictum interpretentur, aut decretum. Clodium Plutarchus scribit, diagramma proposuisse, quo Ciceroni interdiceretur igni & aqua. Programma idem signat ferè. Vulcatius in Avidio Cassio: Programma in parietibus fixit, ut si quis cinctus inveniretur apud Daphnem, discinctus rediret. In Lucullo idem Plutarchus, ἀλλ' ἐκώλυεν ἐκτιθεὶς διαγράμματα, ut dixi. Latinè possumus edicta interpretari ex Tranquillo in Cæsare, & cæteris. Plutarchi interpres in Demosthene, limitem transtulit pro diagrammate. Programmatis vocabulo utitur Imperator, Codice De legibus & constitutionibus, libro primo. διαγραφαὶ autem, compositiones dicuntur, & pacta. Intelligitur tamen id verbum quandoque καὶ ἐπὶ ζωγραφικῶν εἰναι. Diagrapharium utique eum dicunt, qui publica repetit, id est ὁ ἀπαιτῶν τὰ δημόσια. Est diagramma etiamnum merces, quam ex præscripto quis capiat: sicuti præfinire solitos accepimus ædiles, quantum capturæ nomine acciperet meretricum quælibet. Sed & ingruente bello, quum ratione census civium singulis præscribebatur, quid conferendum foret, diagramma nuncupabatur. Nam & diagrapheus rei huic dispiciendæ præpositus est appellatus. Sed nimirum à diverticulo jam repetenda fabula est, ne in parerga nimis diu excurramus, etiam si amplius renident interdum. Nos itaque omissa generis cura, speciatim quæ superant exsequamur. Auctores sunt, Germaniæ incolas esse immanes animis atque corporibus, & ad insitam feritatem vastè utraque exercere. Hinc Astronomicôn quarto Manilius,

> Flava per ingenteis surgit Germania partus,
> Gallia vicino nimis est infecta rubore.
> Asperior solidos Hispania contrahit artus.
> Martia Romanis orbis pater induit ora.

Sed Germanos repeto. Prius quàm pubertatem attingant, plurimum operimenta nescire, corporum nuditate gaudentes. Diuturnam esse illis pueritiam. Virilitatem ingressos saga denique admittere, aut arborum contegi libris, etiam si obrigescant hyemali sævitia, vel parvis rhenonum tegumentis, magna sic quoque parte corporis nuda. Adeoque viribus attribuere multum, ut ne latrociniis quidem parcant, ceu maximo robori, maximus item jus præsto sit. In tanta tamen feritate, quod præcipuè mirum est, esse hospitibus benignos, nec non supplicibus pacatos. Carnibus vesci ferè crudis. Deorum loco eos modo habuisse quos cernerent, à quibusque beneficia sentirent, Solem, Vulcanum, Lunam. Venationibus studere plurimum, ac rei militari. Fœmineum congressum ante vicesimum annum appetisse, parum apud eos decorum. Fœminis tamen illic authoritas plurima. Memoriæ proditur, quasdam acies inclinatas jam & labantes à fœminis restitutas, constantia precum, & monstrata cominus captivitate. Inesse quinetiam sanctum quiddam ac providum arbitrantur, quo nomine consilia nec abnuunt. Veledam legimus, stationem imperii Vespasiano tenente, numinis loco habitam, sed & olim Auriniam. Propterea in Sylvis Papinius,

> Captivæq; preces Veledæ.

Fuit & gentibus illis celeberrimum Tanfanæ templum, ab Germanico Cæsare æquatum solo. Auctor Agathius est in Gothici belli secundo libro, Germanos vatibus fœminis usos quandoq;, verissimo item eventu. Sacras vocat Plutarchus in Cæsare, ac ex fluminum verticibus & strepitu futura conjectasse. Scribit Herodianus, Germanos censeri natandi peritia, ut qui tantum in fluminibus laventur. Esse verò in primis pecuniæ avidos, nunquámque non auro pacem Romanis cauponari solitos. Appositissima verò, quæ adhoc ipsum pertinentia scribit Seneca, simul autem & vitæ peraccommoda: Quid, inquit, Germanis animosius? quid in cursu acrius? quid armorum cupidius, quibus innascuntur innutriunturque, quorum una illis cura est, alia negligentibus? quid induratius ad omnem patientiam? Hos tamen Hispani, Gallique, necnon Asiæ, Syriæque molles bello viri, ante quàm legio visatur, cedunt: ob nullam rem aliam opportunos, quàm ob iracundiam. Germanis verò, sed & barbaris insitum omnibus, ut se in adversis humiles præstent, disparesque in secundis. Verum & fluxioris censentur fidei. De Germanis

illud amplius planè monstrificum, proximis annis in Gallia hominum in bibendo capacitatem fuisse omnibus miracula: quippe singulis mensis singuli quaternos quartarios vini exsiccarunt, sicut potores novem amphoras exinanirent binas. ne miremur amplius bicongium Marci Tullii filium, aut Mediolanensem tricongium Torquatum: etiam si apud Tranquillum potorem legerimus amphorarium.

Pannoniorum mores, Britannorum, Gallorum, Martialis explicatur. De Braccis & Anaxyride, ac Campestribus, & Rhemensi tela. De angonibus Francis. Matrona jugo. Campago.

Cap. XXI.

PAnnonios quidem feroces intelligi Papinius voluit in Sylvis

Pannoniusque ferox, arcuque horrenda fugaci
Armenia.

Herodianus verò auctor est, ejus regionis homines esse quidem corporibus prævalidis atque proceris, & in pugnam cædemque paratissimis: verum ingenio pingui & hebeti, quamobrem haud facilè sentire, si quid agas dicásve astutè ac subdolè. Vbi verò apud Tibullum legimus,

Testis quoque fallax Pannonius,

rebellem intelligunt. Extant Ausonii elogia scitissima in hanc concinnata gentem:

Armiferis alui quos ego Pannoniis. Et alibi:
Salvere Augustum jubeo, natumque patremque,
Imperiis gravidas qua seco Pannonias.

Mira porrò nunc est gentis ejus in victu lautitia, mirum & in condiendo ingenium. Summi, infimi, medioxumi coquendi artem sagaciter tenent. Vsurpatur ab eis adagium, Extra Pannoniam non est vita, aut si sit, non tamen esse ita. Plerosque eorum ad literarum studia peracutos adverti, quum Patavii provincialibus profiterer. Affectant præcipuè studia hæc nostratia, audiendi porrò avidissimi omnes, studendi non audeo. Vestium in patria neglectus, in Italia non usquequaque incuriosi. Illud obiter adnotaro, quod est non ita frequens: Pannoniæ partem dictam quandoque Valeriam, quòd Valeriæ Diocletiani filiæ honori est contributum. Pannoniacos augures in Severo memorat Spartianus, sed & in Alexandro Lampridius: Fuit & orneoscopos (inquit) magnus, ut Hispanorum & Pannoniorum augures vicerit. Nec prætereundum: ex Pannonia prodiisse imperatorem Probum, Sirmii natum, virtutis tantæ, ut invulgatum vel apud celeberrimos sit: si diutius superfuisset, futurum fuisse, uti terrarum orbis barbaros non haberet. Nam & ipse prædicabat, Brevi milites necessarios haud futuros. Natus est, quod jure miremur, agresti patre, ut inquit Sex. Aurelius, ac hortorum studioso. Hic Gallos & Pannonios vineas habere permisit. Quin opere militari Almam montem, Eutropio tradente, propè Sirmium & Aureum in Mœsia superiore vineis consuevit. Sirmiense vinum miris efferunt laudibus Pannonii. Ejusdem Probi circumfertur dictum non silentio involvendum, Annona gratuita milites vesci non debere. Gentes porrò non paucas animadvertimus conciliandæ formæ gratia, subinde herbarum succis ritu perpetuo corpora sua linere. Fœminarum id inter barbaros proprium. Apud Dacos & Sarmatas etiam mares corpora narrantur inscribere. Plantagini simile glastum in Gallia vocatur: eo Britannorum conjuges nurusque totum oblinentes corpus quibusdam in sacris nudæ incedunt, Æthiopum colorem sic imitatæ. Sed & Britanni omnes eodem inficiuntur glasto, quod (ut Cæsar inquit) cæruleum exhibet colorem, ut ea ratione horridiores hosti sese ingerant in præliis. Vnde commonemur, ut doctius interpretandos monstremus Valerii Martialis versiculos, quàm sint interpretes suspicati: leguntur verò hi libro undecimo:

Claudia cæruleis quum sit Rufina Britannis
Ædita, cur Latiæ pectora plebis habet?

Germanos item cæruleos dici ab Horatio novimus, quòd ad cæsios oculos referri posse animadverto. Nam qui sub Septentrionibus agunt, tradente Vitruvio, immanibus sunt corporibus, candido colore, directo capillo & rufo, cæsiis oculis, sanguine multo: quoniam ab humoris plenitate, cælique refrigerationibus sunt conformati. Qui verò ad axem accedunt meridianum, brevioribus visuntur corporibus, colore fusco, capillis vibratis, oculis nigricantibus, cruribus invalidis, sanguine exiguo. Hieronymus in Hilarionis vita Germanum quempiam coma rutilum dicit: quòd ad cæruleum colorem sunt qui referant, Horatii carmine ad comprobationem allato: quàm benè, non statuo nunc. Britannos præterea capillo usos promissiore, cætero corpore abraso cutiosius, præter labrum superius, frequens prodit historia. Britannos, ut hospitibus feros, incessit Horatius. Vxores habuisse traditur, denos duodenosque inter se communes, præcipueque cum fratribus fratres, ac cum liberis parentes. Nati inde iis ascribebantur, à quibus virgo adducta primum. Illud obiter adnectam, Britanniam esse περίῤῥυτον, & insulam, Tito imperante, Romanorum primum deprehendisse Cn. Julium Agricolam. Id quod ex Dionis historia novimus, qui in Severo, Britanniæ gentes ait præcipuas Caledonias & Mæatas, qui montes incolant asperos, & aquis indigos, & campestria deserta ac palustria, sine civitatibus, domibus, agrorum cultu, fructibus tantum & pabulo victitantes. Piscitium nec gustant quidem: agunt in tentoriis nudi, sine calceis. Curribus in bello utuntur, equis parvis, sed prævelocibus. Famem, frigus, miseriam omnem ferunt constantissimè. In paludes conjecti perseverant dies multos, capite modò prominente ex aquis. Cibum parant, quo fabæ mensura vescentes famem non sentiunt, neque item sitim. Leporem, gallinam, anserem admisisse in mensam, maximum nefas: alere tamen ista non abnuebant, sed animi tantum gratia. Delectum ac tributa injunctaque imperii munia obisse haud gravatè, modò abesset injuria: hanc enim ægrè patiuntur. Audaciam temerè proruentem, & cum salutis ac vitæ neglectu Celticam nuncupat Aristoteles: nam (ut Strabo inquit) præter vim & auda-

audaciam nullum ad prælia adjumentum habent. **A** Gallos scribit Cicero, jurisjurandi ac deorum religione nulla commoveri. Nam cæteri, inquit, pro religionibus suis bella suscipiunt, Galli contra omnium religiones. Quinimmo & cum diis immortalibus bella gessere, quando & celebre in terris, ut tum res erant, impetu hostili Delphicum oraculum invadere sunt ausi. Si quando verò metu perciti propitiandos deos arbitrantur, humanis hostiis templa fœdant. Auctor tamen Strabo est, Gallos esse simplices, ac nulla morum malignitate. **B** Propterea Martialis,

Et tumidus Galla credulitate fruar.

Quod ad stoliditatem referunt alii. & Cæsar Gallorum consilia, ut subita incessit, ac repentina. Accedit Polybii auctoritas tradentis, Gallos ira potius, atque impetu moveri, quàm ratione. Sed & Gallos omnes admodum deditos religionibus tradit. Verum qui affecti morbis sint gravioribus, **C** aut periculis infestentur, aut pro victimis homines immolare, aut se immolaturos vovere, quod nisi pro vita hominis homo item reddatur, non posse deorum immortalium numen placari, arbitrentur. Fuisse quoque, qui staturosa haberent simulacra, quorum contexta viminibus membra spirantibus complerent hominibus, quibus subjecto igni, crudeliter inclusi exanimarentur. Hominem præterea divinationi destinatum in tergo ferientes, ex ipso impatientiæ afflictandique modo vaticinia **D** concipiebant, quosdam etiam sagittis configebant, patibulo etiamnum in sacris ædibus suffixos. Gallorum & illud proprium, à Dite patre se prognatos arbitrari: quo argumento temporum spatia metientes non dies, ut cæteri, sed noctes mittunt in digitos. Bardi, inquit Ammianus Marcellinus, fortia virorum illustrium facta heroicis versibus cum dulci lyræ concinebant modulo. Druidæ ingeniis celsiores: uti Pythagoræ decrevit auctoritas, sodalitiis astricti consortiis, quæstionibus **E** altarum rerum occultiorumque erigebantur: ac humana despectantes animas esse pronuntiarunt immortales. Galli veteres celsioris erant staturæ omnes ferè, ac candidi rutilique, luminum torvitate terribiles, jurgiorum avidi, & sublatius insolescentes: metuendæ complurium voces placatorum, juxta & irascentium: tersi tamen pari diligentia cuncti, & mundi. Inter eos non ferè compertus, qui militiæ detrectandæ causa pollicem sibi præcideret: quod genus jocaliter Murcos di- **F** cunt. Vini avidum ferebatur genus, adeo ut vel humiliores sensum ebrietate continua hebetarent, quam esse furoris voluntariam speciem pronuntiavit Cato. Moræ præterea narrantur impatientes. Ab Julio mense Gallos consuesse procinctus exordia sumere, observatum in auctoribus est. Lampridius in Alexandro Cæsare, Gallicanas mentes esse duras, prodit, ac retrogradas, sæpeque imperatoribus graves. Proinde Alexandri severitatem non tulisse: quo argumento in vico, cui Sicilia no- **G** men est, fertur occisus. Pollio Trebellius insitam Gallis levitatem scribit, ac res novas affectare. Idem, quum amissas esse Gallias, nuntiatum imperatori Galieno foret, arrisisse illum tradit, ac intulisse mox: non sine trabeatis sagis tuta respublica est? Nam & quum vastatam Asiam audisset: Quid, inquit, sine aphronitris esse non possumus? Galliarum studia, ut florentissima celebrantur Hieronymo, qui & Gallici sermonis ubertatem nitoremque Romana condiri solitum gravitate, scribit: sicuti Asianum tumorem Attico sale siccabant Græci. Hinc Gallicanum cothurnum legimus dici. Apud Sotianos Gallorum gentem mos vetus irroboravit quandoque, uti sexcentos circa se rex haberet ex prudentioribus, quos dicant ipsi verbo patrio Silodunos: id Græcè valet, ἰυχολιμαίους. Regi convivunt hi, ac commoriuntur, ipsis ita cooptantibus: proinde vestitu utuntur eodem ac victu, sed & potestate. Commoriuntur autem, quicunque regem interceperit casus: adeoque id obeunt volentes, ut qui timidius subterfugerit, necdum sit inventus. Gallorum porrò est, vestes ferre intonsas, Bibliotheces sexto Diodoro tradente: variique coloris braccarum nomine: de quibus notissimum est illud Taciti Cornelii, Cecinna versicolori sagulo, braccas barbarum tegmen indutus, togatos alloquebatur. Apud Ovidium Ponticos populos braccis adversus frigoris injuriam uti solitos legimus:

Pellibus & laxis arcent mala frigora braccis.

Scribit Mela Pomponius, Sarmatas braccatos totum corpus, & nisi qua vident, etiam ora contegere. Apud Hieronymum & Ambrosium pro femoralibus, sicuti vulgò dici compertes: quæ alioqui tum succinctoria, tum campestria, ut apud Horatium, nuncupantur:

Penula solstitio campestre nivalibus auris.

Meminit Vulcatius Gallicanus in Cassii vita, & M. Cato quandoque campestri sub toga cinctus processisse, ab Asconio traditur. Aurelius Augustinus Civitatis divinæ libro quartodecimo: Campestria, inquit, Latinum verbum est: sed ex eo dictum, quòd juvenes qui nudi exercebantur, in campo, pudenda operiebant. unde qui ita succincti sunt, campestratos vulgus appellat. Operas verò campestres, ex Cicerone pro Plancio sequestres accipimus, penes quos pecuniæ a candidatis deponebantur: quos significat Plinius, ubi ait, Quum apud Catonem pecunias deponerent candidati. Ab braccis braccarios in Alexandro Cæsare legimus apud Lampridium: sicuti plaustrarios item, & vitrarios. Scribit idem, Alexandrum eundem braccas gestasse albas, non coccineas, ut solebant prius, qui & fasciis semper est usus. Campagum, ad campestria facit nihil: est autem Julio Capitolino barbarum calciamenti nomen, sicut anaxyris item calcei fuit genus: ab cujus similitudine rumicis quædam species sic quoque dicta comperitur. Verum anaxyris (inquit Eustathius) signat, quod Romani bracion dicunt, ἐκ τῶ ἀναξύριδων demutata ξ litera in ζ: quod usu venire quandoque probant grammatici. Alibi Eustathius, idem, I. Iliados secundo, non bracion, sed bracam scribit. Anaxyridas Strabo tradit libro undecimo, esse frigoribus commodum gestamen. Dignum relatu in Gallorum mentione illud quoque: esse inter Gallos qui dicantur Rhemi à quibus propagatum telæ genus tenuitate præstantissimum: quod ab illis modo, luxata parum dictione decurtatáve, Rhemense dicatur passim: quanquam & in laudis participatum textrino eo reliqua, item admissa Gal-

lia. Gallos prodit Agathius haud promptè volentesque per æstatem pugnas inire, sed in algoribus gratè admodum, dum rigent in primis: tunc enim esse prævalidos, & laboribus sese libenter ingerere, ut qui frigoribus insueverint, ac gelida præcipuè incolant. Francis (inquit idem) tela sunt, quæ angonas vocant ipsi, quibus res magnas, ubi opus fuerit, gerunt: eorum pars major, obducta ferro est: in parte superna circa ferri aciem ipsam recurvæ extant utrimque, tanquam hami, laminulæ quædam arcuatæ præacutæque, sed pronæ ac in ima reclinatæ. Francos scribit Ammianus Marcellinus, Salios ab consuetudine nuncupari solitos. Francis familiare est (inquit Vopiscus) fidem ridendo frangere. Matrona celebre est in Gallia jugum, ei casum fœminæ nobilioris nomenclaturæ occasionem præbuisse, scribit Marcellinus.

Cur Hispania subterranea incolere dicatur Plutos. Curq; in ea campos finxerit Elysios Homerus. Hispanorum mores.

Cap. XXII.

Hispaniæ verò felicitatem insigniter admiratum Posidonium oratoria quadam eloquentiæ vi sese latius expandentem tradidisse ferunt, Hispaniæ subterranea non infernum sed Plutum ipsum, id est opulentiæ deum inhabitare: tanta est in eo terrarum tractu metallorum fœcunditas. Immo verò & literarum parens Homerus, opum ejus provinciæ gnarus in primis, nec virtutum aliarum nescius, in ea Elysium effinxit campum, & piis dicatam sedem, ad quam vaticinans Proteus Menelaum cecinit emigraturum. Hispanos autem ipsos esse ingenio inquieto avidoque in novas res: propterea ab historicis relatum scio, Hispaniam omni alia terrarum parte esse reparando bello aptiorem, partim quidem locorum, partim verò hominum ingeniis. Quamobrem provinciarum utique prima inita Romanis quæ continentis sint, postrema omnium ductu auspicioq; Augusti Cæsaris demum perdomita est. Hispanum porrò fuit, punctim magis quàm cæsim hostem adoriri: proindeque gladiis uti brevitate habilibus mucronatisque. Sicuti verò Gallis supra umbilicum nudis depugnare moris erat: ita Hispani linteis prætextis purpura tunicis, candore miro fulgentibus, in bella pergere consueverant. Atque hæc quidem universim de Hispanis. Iberorum verò jacula multis hamis ferreis fuisse inserta, ex historia novimus. Ferini verò prorsum, ac depravati harum gentium mores fuere: quando non abnuebant, ex lotio, quod intra cloacas asservatum diutius fuisset, lavacra comparare: retrimentis deniq; contusis, dentifricia sibi atque conjugibus quærentes. Id quod in more Cantabris fuisse, iisque qui in collimitio sint, compertum est. Humi cubitare, non Iberis modò insitum, sed & Gallis. Verum, micrologia, Iberorum propria est, ut Phylarchus scribit: res nanque minimas plurimi faciunt, & avaritiæ studio semel tantum die cibum capiunt: quam rem, μονοσιτίαν Græci vocant. Sunt & hydropotæ, & in tam avido ingenio vestibus tamen amiciuntur vel pretiosissimis. Taceo quod M. Tullius Aphros, Hispanos, Gallos ut immanes deformat ac barbaras nationes: sed hoc generis est. Callecos omnino

A esse ἀθέους, hoc est sine deo, proditur. Celtiberis, ignoto deo, collimitaneisque in Aquilonem vergentibus, rem divinam, luna visitationem plenam faciente, obeuntibus noctu ante fores, cum pervigilio & tripudiis. Auctor Artemidorus est, mulieribus monilia ferrea gestare consuetum, è quibus in verticem surrectos corvos itidem ferreos decumbere in frontem longius, ut propendens inde velum umbellæ vicem præstet defendendo soli: mundus hic summè illis pretiosus: apicem aliæ pedali B mensu protollunt: comamq; aptè circumnectunt, galericulo atri coloris superjecto. Quum gererentur in Cantabria res, filios, ne fierent hostilis præda & ludibrium, matres contrucidarunt: quin & puer, cum parentes compediti asservarentur cum germanis, omnes confodit. Promiscua verò hæc Gallis, Thracibus ac Scythis. Quum omnibus cis Iberum Hispanis arma Portius Cato ademisset, adeo ægrè passi, ut multi mortem sibimet ipsis consciscerent, ferox gens nullam vitam rati sine armis esse. Mu- C lieribus & illud proprium, opere rustico sumptum suum exercere. Puerperæ viris, ipsarum vice decumbentibus administrant. Infantem editum in fluminis abluunt ripis. Proditur memoriæ: in Liguria quoque exactis mensibus, quandam mercede fodientem doloribus incumbentis partus convelli cœpisse: quumque urgeretur acrius, paululum se subduxisse, atque enixam mox laborem repetisse, ne captura periret: pro re nata puerulo pannis obvoluto: quem invenisse crederes, non peperisse. D Quod ne fabulosum quis putet, auctor M. Varro est. in Illyrico sæpius id ipsum usu venire. Sed & inibi virgines passiva Venere uti: ac quibus cum libuerit, congredi: & è quibus velint, sibi liberos quærere Barbaricæ amentiæ, agrestisque ac truculentæ immanitatis evidens hinc argumentum: Cantabros quippe ferunt juris hostium factos, ac patibulo affixos, in tanta supplicii diritate nihilominus perinde ac gestientes, pæana concinere. Ejusdem quoque gentis illud est: viros uxoribus dotem nu- E merare, filiasque ex asse instituere hæredes. Lusitanorum ingenia insidiis apta traduntur, ac versatilia. Inspectis humanis extis futura conjectant. Dextras captivorum præcisas numinibus obtulisse, pium illis præcipuè. Hydropotæ in primis, id est aquæ potores, qui montana incolant: fronte mitris culta pugnam ineunt: hircus in epulis gratus maximè. Bastetanis permutatio in more est, nummorum loco. Ægyptiorum item ritu ægrotos producunt, ut à prætereuntibus, quos ejusmodi quippiam infesta- F rit, aliquid salutaris opis afferatur. Degere hisce moribus Callecos ferunt, Astures, Cantabros, universim denique ad Pyrenea juga.

Mysorum mores, item Thracum. Cistæ. Ctita. Bendidia. Qui dicantur Abii: & aliorum quoque populorum ratio. De Getis nonnulla. Itemq; de Orpheo non indigna scitu, ac Libethriis, & Tereo. De antro Zerinthio, ac Hecate, Cynosphago, Ostrogotis, Vvisigotis, M. Crasso, Mysia Cerere, & Mysco. G

Cap. XXIII.

Mysos legimus deorum cultui adeo mancipatos, ut esitandis animantibus eximiè abstineant: quo nomine, etiam ab eis pecora declinari omnia. Vivendi ratio illis in melle, lacte, caseo.

caseo. Ex divinorum autem cura & pacato genere vitæ deicolas vocant, & capnobatas, id est fumi conscensores. Obiter illud jucundum situ: pettaro in Mysia reperiri asinos, quibus recta sint ilia: inde nato adagio, ut ὄρφυν κατηγώς, ἤγουν κατεαγώς, id est ile fractum habens, dicatur ex Mysia asellus. Mysos omnium Asiam incolentium opulentissimos ac felicissimos, dicit in Heroicis Philostratus. Mysas item Amazonum more ex equis bellatrices. Hieram quoque Telephi uxorem, mulierum ferè maximam equitatui imperasse. Sunt & in Thracia, qui omnino à muliebri congressu abstineant. Propterea ctistas nuncupari, veluti creatores, sicuti interpretantur quidam. At Eustathius, ubi Homerus Athenas vocat ἐυκτιμένας, exponens inquit, vel benè conditas, vel quæ bonos haberent politas, id est conditores: quos ctitas vocat tragœdia, ex trita S litera. Sanctos item censeri, ac omnifariæ compotes libertatis. Ex vitæ autem modo dici ab Homero Abios, ceu à vita sequestrati possint videri, quum mulieres nesciant: qui hominum status sit quodammodo diminutus, ac semiplenus. Sed ab Antiphonte abii dicuntur, qui multum possident victus: velut Homerus, axylon regionem dicit polyxylon. Possint etiam abii appellari diu viventes, item qui legibus non utuntur & politia, aut qui arcubus non utantur. Mysos superiores vocari à poetis albos, putat in Heroicis Philostratus, qui sint equarum pastores, earúmque lac hauriant. Trausorum in Thracia gens natos liberos sese afflictans deflet, quòd magnis in vita malis occursuri in lucem emandentur. Perfunctos humanis per summam hilaritatem veteri more contumulat. Alicubi singulis uxores adsunt plures, visendo inter eas certamine: si viro contingat hominem exuere, quam is dilexerit plurimum. Victoriæ præmium mors, & commune conditorium, reliquis miseriam insigniter deflentibus. Virgines non asseruare, sed promiscuè ut collibuerit, cum viris congredi, Thracum moris est. Vxorum cura vel præcipua, quas à parentibus magna vi æris sibi consciscunt. Otio perfrui præclarum, agricolatione contemptissima prorsum. Rapto sibi victum conciliasse, honestissimum. Ejusdem gentis sacra fuere Bendidia, Platoni celebrata etiamnum, ut Strabonem prætercam. Hinc apud Xenophontem, Bendidium id est, Βενδίδειον, nominatur Athenis ad Munichiæ templum Dianæ, Græcarum rerum lib. 2. Thracas prodit Thucydides, ubi nil extimescant, esse φονικώτατον γένος, id est sævissimum genus. Thracas esse in Venerem præcipuè proclives, illis versibus testatur Ovidius, de Tereo Metamorphoseon sexto agens & Philomela:

Digna quidem facies, sed & hunc innata libido
Extimulat: pronúmque genus regionibus illis
In Venerem, & flagrat vitio, gentísque suóque.

Orpheum Thraca proditur memoriæ, Teletas deorum excogitasse primum, itémque scelerum expiationes, morborum medelas, proptereáque iræ divinæ averruncationes. A mulieribus concerptum ferunt, quòd illarum viros abduceret, quum sibi vino audaciam quæsissent: unde institutum etiam viris, ut in reliquum vinolenti in aciem prodirent. Sunt qui de cælo ictum memorent, quòd mysteriorum aperiret arcana iis, qui prius minimè in ejus rei venissent participatum. Non

A desunt, qui defuncta uxore in Thesprotidis Aornon autument venisse, ubi olim fuerit νεκυομαντεῖον: quum verò Eurydices animam evocasse adcredidisset, & consequi, animadverso errore, ipsum sibi manum admovisse, quum doloris vim perferre nequiret. Memorant Thraces ad Orphei conditorium luscinias suavius concinere ac grandius. At qui Pieriam tenent Macedones, ac civitatem Dion, à mulieribus peremptum arbitrantur. Certè ex Dio montem petenti columna occurrit, cujus ἐπίθημα
B sit lapidea hydria, qua Orphei ossa contineantur, uti ferunt indigenæ, tralata ad se à Libethra, civitate in Olympo, quam everterat funditus torrens nomine Sys: ædito prius Dionysii ex Thracia oraculo, fore ut pessimo interirent exitio Libethrii ὑπὸ συὸς, quum Orphei ossa inspexisset sol. Quod evenit, hominum affluxu columna eversa, ad pastorem in somno suaviter canentem audiendum properantium. Adnotandum & illud: ab Hebro flumine
C haud ita esse dissitam civitatem nomine Zonam, post quam haberi Orphei quercus, sub quibus sit Zerynthium antrum: quod tamen in Samothrace statuant alii: & Lycophron esse Zerynthium scribit, κυνοσφαγοῦς θεᾶς, quam Hecatem interpretamur. In Thracia regnasse Tereum, vulgatior fama tenet. Megarenses putant circa Megaridis nuncupatos fontes. Arbitror, Pausanias inquit, & suppetit conjectura multiplex, Daulidi super Chæronam pleraque imperasse: enim Helladis olim occuparunt Barbari. Perpettato autem in Philomelam scelere,
D ac Ityn, sibi manum consciuit Tereus. Constructū verò illi sepulcrum, & sacra instituta anniversaria, in quibus hordei loco calculis utantur. Atque inibi coparuisse primum epopa auem, ferunt. Nam & mulieres in aviculas deformatas, fabulantur: quoniam hirundo & luscinia lugubre quiddam concinant, & querulum. Getas carnibus non vesci, constans opinio est, & tradit Posidonius. Ex Pythagoræ verò decretis instituti origo est. Quando Zamolxim Getam Pythagoræ seruisse, & ab eo scientia cæ-
E lestium rerum amplius imbutum, certior fama tenet: remeantemque mox in patriam, regni participem factum, atque ex præsagiorum claritate Deum quoq; creditum. Sciendum hoc item: Getas, nunc Gotos ab eruditis credi, quorum aliqui Ostrogotæ nuncupantur, tanquam Orientales illorum vocabulis Gotos dixeris: sicuti Vuisigotæ dicti, qui Occidentalium sese regionibus infudere. Observatione dignum ex Dionis historia: M. Crassum Augusti auspiciis Mysos & Basternas edomuisse præliis fre-
F quentibus, ac illorum regem Deldona manu sua interemisse, mox & Thracas debellasse, vexasse & Getas: qui tamen opima spolia retulisse non memoratur. Getas, inquit Dion, ultra Æmum habitare ad Istrum novimus. Qui verò à Romanis nuncupantur Daci, & ab seipsis quoque, hosce Græcorum nonnulli Getas dicunt: rectène an secus, non statuo nunc. Illud hac in parte obiter nō reticuerim: Mysia quandoque legi Cererem, sicuti ejus templum pro
G pe Pallenem Myseum. Sed hæc ad regionem pertinent nihil, quando à Myso quodam sic dici deam, comperio: qui fuerit Argivus patria: quique Cererem exceperit domo. Celebrabatur septem diebus festum, sed tertio excedebant templo viri omnes, subsistebant mulieres, pulsis etiam canibus masculis. Sequenti die redibant mares cum multis jocis ac scommatibus.

Scytharum instituta. Aposcythismus quid. Unde dicantur Scythæ. Anacharsidis inventa. Carrago quid. De Scythicis calciamentis & Persicis. Davorum servile nomen unde propagatum. Histia quid sit apud Herodotum. Daulus quid. Daulis unde. Sarmaticus ludus Scytharion. Thapsus. Melinus color. Chrysoxylon.

CAP. XXIV.

SCytharum plerisque communia esse omnia, præter ensem & cyathum, à multis proditum scimus. Inter promiscua verò, tanquam ex præscripto Platonis, esse item uxores liberósque. Æschylus etiam æquitatis servatores dixit Scythas. Multi & simplicissimos arbitrantur, minúsque in malum proclives. Gentis ejus integritatem, Anacharsis & Abaris abundè videntur comprobare: sed & plerique alii generis ejusdem Anacharsidis sapientiam ex inventis ab eo facilè indicari, multi astruunt: quando folles excogitarit primus, anchoram bidentem, & figuli rotam. Quod tamen ultimo positum loco est, minus rectè dictum videtur: quoniam figularem orbem antiquior ille etiam Homerus novit. Nec ignoro tamen: Apuleio in Magia, Scythas dici socordissimos. Eos omnium principes communibus usos legibus, Clearchus scribit. Mox non infesti modo injuriisque in mortales omnes evasere, verum & in miras dilapsi delicias sunt ex omnium affluentia. Illuc verò immanitatis provecti, ut cunctis ad quos accederent, mares præciderent. Ab hisce porrò aposcythismum dicimus, cutis in capite cum capillis abscissionem, ludibrii causa: quod illis quandoque calamitatum magnitudine contigisse, animadvertimus. Scytharum proprium, lactis gratia, servos occæcare. Item illud: uti mucronibus, quos pro numinibus colunt, eductis jurent se permansuros in fide. Scythas esse iracundos, nominis argumento comprobari potest: quando non aliunde gentis appellatio profluxisse creditur, quàm ἀπὸ τοῦ σκύζεσθαι, quod irasci signat. Quanquam non latet, ab Herculis filio Scytha, nuncupatos tradi à plerisque: abs quo, Herodoto auctore, Scytharum propagati reges. Scythicas verò apud Alcæum, calciamenti genus invenimus, σκυθικὰς ὑποδησάμενοι, meminit & Stephanus. Sicuti Laconicas albas apud Athenæum, & Persicas in Aristophane legimus quandoque. Sed mulieribus tantum congruere, interpretantur. Et Amyclaidas apud Eustathium, in Amyclarum inventas urbe: & ab Alcibiade, Alcibiadas. Scythas esse coloris ruffi, in Sanitatis ratione ab Galeno traditum est: sicuti Ægyptiorum nigritia est propria, Gallorum candor. Quia verò carris plurimum utantur Scythæ, hinc illud Pollionis Trebellii: Quo comperto Scythæ facta carragine, per montem Gessacem fugere sunt conati. Sic verò interpretantur nonnulli, ut carraginem facere, verbo barbariem resipiente, sit perinde ac si dicas, Conclamare vasa. Sed & carraginem facere, dixeris non rectè minus, Viam aperire, qua commeent plaustra: quando & ratione hac carraginem usurpat pleraque Italia, vel proverbio teste. Sed in Claudio idem Pollio, carraginem, pro carrorum multitudine accepisse videtur omnino. Et Flavius Vopiscus in Aureliano: Tuum est (inquit) quærere, ubi

A carrago sit hostium. Sunt inter Scythas prope Hyrcaniam, quos vocant Daas: à quibus plerique Davorum servile Atheniensibus nomen corrivatum, fabulantur. Id Straboni probabile non fit, ob insignem locorum intercapedinem, qua Græcis nullum cum illis gentibus fuisse commercium, conjectat. Proinde quum ex locis unde vectarentur, mancipia nomenclaturam ducerent, ut Lydi, Syri, Getæ: propius verò esse, à Dacis nuncupari: quando & hos quoque, olim Dauos vocitari solitos arbitratur. Sunt verò hi ex adverso Germaniæ, ad

B Istri fontes. Nam Daulus, omnino aliud est: significat enim densum, quod Pausanias interpretatur: unde Daulidi nomen impositum, conjectat Eustathius, quòd densa arboribus forent circumjecta loca. Idem tamen libro decimo Pausanias, à nympha Daulide nuncupari civitatem mavult. Sunt qui à tyranno Dauleo. Δαυλὸς πώγων, est apud Æschylum, id est densior barba. Daulum etiam dicunt semiustum lignum. Erat item apud Argos festum Daulis, in quo fuit imitatio pugnæ

C Prœti in Acrisium. Getas autem sunt qui ad Pontum constituant, in solis exortum reclinatos. Daas autem & Dasas appellatos invenio. Getarum (inquit Stephanus) lex est, manibus defuncti viri uxores mactare. Maximum esse Scythæis jusjurandum Herodotus scribit, per regias ἱστίας, id est (ut Valla interpretatur) solia. Histia, tamen idem videtur, quod Vesta: quæ vox, ut alibi indicavimus, focum signat, larem, deam. Et antè paulo auctor idem docens, à Scythis coli Histiam ante

D omnes: Vestam intelligit interpres. Sed & in Græcorum lexicis observatum est, Histiam pro eschara capi, id est foco, item textrice muliere, ac domo, & cœna. Scythis porrò, & Sarmatis peculiare, equos eunuchos facere, quoniàm sic evadant mitiores: habent autem non magnos admodum, at acres præcipuè pernicésque nunquámque non rebelles. Nulla populis collimitia, nullæ domus, pabulo & pecori, non arvo student, in plaustris agunt ferè, unde & Hamaxobiorum pro-

E repsit appellatio. Tympana curribus imbri & hyemi defendendæ appinguntur ex corio: justitiam colunt, non legibus, sed insita ingenii promptitudine. Furti crimen apud eos longè gravissimum, ut quibus immunita sint omnia, & facilè volentibus exposita. Auri & argenti odium ad cæterarum gentium amoris æquilibrium. Amictus illis ex ferarum pellibus, aut murium: aliàs, vestium usus ignotus. Hinc illis alieno facilè

F parcentibus, consummata excelsáque morum sanctitas. Haud dubiè intelligas, ibi expeti divitias, ubi earum usus præponderet. Et, quod non desinas admirari, apud illos amplius naturæ insita vis pollet proficitque, quàm apud alios examinata sapientiæ documenta. Illud etiamnum admirabilius, unum modò Scythicum genus à condito ævo exterarum gentium juga nescisse. Romanáque illos arma, quibus omnia concutiebantur, audisse potius, quàm sensisse. Darium teme-

G rè assultantem, fœdissimè rejecerunt. Cyrum vel cum manipulis, quod dicitur, deleverunt. Alexandri ducem Zopyriona ita prostravere, ut ne pyrphorus quidem reliquus fieret, quippe corporis robur illis excellens, sed animi magnitudo excellentior, nil sibi ex bello præter gloriam quærentis. Quia verò de Scythis mentio est, non præter-

prætereamus, quod Flavius scribit Vopiscus in Carino: Exhibuit (inquit) ludum Sarmaticum, quo dulcius nihil est. Ex Græcis compertum porrò commentariis est: scytharion intelligi lignum scythicum, quod tum tapsus dicatur, tum chrysoxylon, unde melino colore inficiantur lanæ, flavique item fiant capilli.

Atheniensium mores, ac inventa præclara: & cur iidem Autochthones dicti. Cur Cecrops duplicis naturæ Romanorum gravitas. Monophyes. Diphyes. Eunomia duplex. In arcem referri quid. Heniochos Atheniensibus dici pro ditissimis. Æxonum dicacitas. Sphettorum sugillatio. Romanorum laus. Romanos fuisse cives Romano subjectos imperio.

Cap. XXV.

Sed ad mundi portionem, literarum claritate, ac sapientiæ fama perillustrem, à qua in cæteras gentes quasi corrivata traditur humanitas, ac velut per traduces propagata, si stilum retraxero, multa se se mihi agminatim ingeret rerum nobilitas, quæ se carptim explicari, & canis Ægyptii imagine quadam, uti est apud Ælianum, velut fugiendo, non facilè patiatur. Verum ista exsequi ad plenum, non est nostri instituti, ut quibus propositum, non passim nomina dantes sacramento rogare, sed delectum agere, ita ut cultæ sint, ac viribus præsignes copiæ, potius quàm numerosa multitudine graves. Propterea Ionicam silentio involuemus mollitiem, & choreis deliciisque mancipatos animos. Necnon Bœotiam ruditatem, ac Thebanam suam. Athenas conspicor, fulgurantis eloquentiæ cujusdam, & sapientiæ exquisitioris augustius sacrarium. Quo nomine abblandientes Demagogi reliqua dixere Græcis communia omnibus: at quæ in cælum provehat homines, viam solos scire Athenienses. Redditum illis quandoque oraculum legimus, Tanto cæteris eos fore excellentiores, quantum aves alias præcellat in nubibus aquila. Pytheam tamen dixisse quandoque accepimus, sicuti vænale lac domui illatum indicat prorsum inesse morbi quippiam ita, quo pergat Atheniensium legatio, ægrotare civitatem, necessariò intelligi. Ejus urbis in excolenda vita eximiam curam inventa præclara apertius commonstrant. Illi siquidem acceptum referunt auctores celeberrimi lanificium, oleum, vini usum, arandi serendique frumenta glande vescentibus præmonstratam rationem. Unde & Autochthonas esse cognominatos, scribit in Theologumenis Apollodorus, quoniam terram primi colere adorti sint. Meminit Demosthenes in oratione περὶ τῆς παραπρεσβείας, μόνοι γὰρ τῶν πάντων αὐτόχθονες ὑμεῖς. Quin & illius regem Cecropem non alia magis causa naturæ duplicis fabulosa narravit antiquitas, quàm ex connubii ratione excogitata: sicuti multis placet. Quippe ante Cecropem brutorum more in Græcia mulieres concubitu utebantur miscello: unde fiebat, uti pueri μονοφυεῖς dicerentur, id est naturæ unius: quia matrem modò agnoscerent, patre prorsum incerto. Ubi verò ferinos id genus mores sustulit Cecrops, effecti quodammodo δι-

A φυεῖς, auctori ipsum id adoptarunt cognomen. Pueros ab initio statim ita erudiebant, ut nandi usum διὰ τὰς ναυμαχίας, id est propter navalia bella, & literas condiscerent. In plerisque tamen à linea deerrasse tam nobilis civitas agnoscitur. Nam munerum & lucri inexplebilis ardor ita incessitur, ut jactatum vulgò sit, Atticum vel morientem manum porrigere. Aristophanes in Nebulis Atheniensium impudentiam infamat item, quum ait, In facie comparet ἀττικὸν βλέπος, id
B est Atticus aspectus. Dicuntur quandoque κολάκων κόλακες id est adulatorum adulatores. Celebratur & à comico eodem Atheniensium dysbulia, id est δυσβουλία, quod est consultatio mala: proinde etiam Eupolis, ὦ πόλις πόλις, ὡς εὐτυχὴς μᾶλλον ἢ καλῶς φρονεῖς. Quibus innuit, esse quidem Athenienses felices, verum non sapere multum, vel dispicere. Factum id Neptuni indignatione fabulantur: at regessisse Mineruam, ut malè consulta nihilominus feliciter caderent. Prodi-
C tum tamen clarissimis auditoribus, scio: Athenienses publicis consiliis divinos quosdam sacerdotes, quos Mantes vocant, adhibuisse. Nam & Lacedæmonii regibus suis augures assessores dabant, quin & senibus, sic enim consilium nuncupant publicum, augur intererat. Nam ut in Politicis Aristoteles præcipit, Eunomia duplex creditur: una quidem, uti est juris constitutio recta: altera, quum juri sapienter, ac ut ratio dictat, constituto obedientes se homines præstant. De-
D nique eunomiam judiciorum præsidem alteram, opinatur Demosthenes. Athenienses porrò Plutarchus scribit, tum ad iram, tum ad misericordiam fuisse lubricos, ac suspiciones arripere celeriter, quàm edoceri per quietem, maluisse. Solitos item laudantibus arridere, cavillantibus haud sanè molestos, ad opem quoque humillimo cuique ferendam promptiores. Auctor in Oratione pro P. Sestio, M. Tullius, Athenienses longe à Romanorum gravitate fuisse disjun-
E ctos, quoniam in urbe Romana orta gravitas, & magnitudo animi videretur. Quidam verò ex Græcis præcipuè, Athenas dixerunt Græciæ museum, id est μουσεῖον. Pindarus etiam culmen firmamentúmque, hoc est ἔρεισμα. Thucydides verò Ἑλλάδος Ἑλλάδα, id est Græciæ Græciam. At Pythius Vestam Græcorum, & Prytaneum. Qua loquendi hyperbole templum Constantinopolitanum excellentiæ incomparabilis, κόσμου κόσμον appellare sibi permisit quidam, quæ res
F mundi mundum indicat. Jam Atticorum aures teretes ac religiosas celebrant gravissimi auctores: ad quas qui se accommodat, is verò existimandus est Atticè dicere, ut nil sentiatur insolens, nil ineptum, ornata omnia, gravia, copiosa. Quin Athenis clarissimus irroborarat mos, in concione eos qui essent in præliis interfecti laudari, eámque quotannis recitari necesse erat. Athenienses Livius scribit, literis verbís-
G que, quibus solis valent, bellum gessisse in Philippum. Ex Acropoli & Propylæis, inquit Pausanias, ἡ θάλασσά ἐστι σύνοπτος, id est mare conspicuum est, ac inde Ægeus se in præceps dedit, quum redeuntis Thesei vela esset intuitus nigra. Mox verò Ægei substructum heroum ab Atheniensibus est. In Attica historia legas quandoque: in arcem quospiam relatos, vel ἐν ἀκροπόλει ἐγ-

γεγραμμένους. tu damnatos intellige, ac donec mulctam soluissent, ignominiæ obnoxios. Eorum nomina in Acropolin referebantur, unde sic nuncupati. Illud obiter adjecerim, ne pereat, alioqui nil offecturum, quod Ælius scribit Dionysius: ab Atheniensibus ditissimos nuncupari heniochos, id est aurigas ἁρματοτροφοῦντας, id est curules equos alentes, quem ordinem fuisse axiologon dicit, id est auctoritatis pluримæ. Fuere tamen in Attica Aexones dicacitate insignes adeo, maledicáque virulentia, ut αἰξωνεύεσθαι figuratum inde verbum sit, quo signetur potissimum intoleranda mordacitas. Sicuti agrestis item nota Sphettiis inhæsit in Attica eadem, unde infamatur Sphettius Chærephon. Verum urbis Romanæ nulla major laus, quàm quæ à nobili Græcorum nata auctore est, qui orbis epitomen dixit esse Romam. Nam cæteris hominibus Romana præstitisse ingenia, M. Tullius scribit. Quod verò prodit Dion, admiratione prorsus dignum: reges ab Romanorum imperatoribus solitos diademate accipere. Cæterum doctrinæ à Græcis exempla petenda, à Romanis autem virtutis. Græcæ autem genti, adulandi morem esse proprium familiarémque, prodidit Judaici excidii primo Egesippus. Imperator verò Constantius urbi Romanæ jam propior, senatus officia, verendásque patritiorum effigies ore sereno contemplatus, non ut Cyneas Pyrrhi legatus, in unum coactam multitudinem regum, sed mundi totius adesse asylum, concipiebat animo. Fuit & qui imperii & virtutum larem esse Romam pronuntiarit. Denique interrogatus barbarorum quidam, quidnam de Romana urbe sentiret: id sibi modò placuisse ajebat, quòd ibi quoque homines mori perdidicisset. Jureconsulti denique Romam communem pronuntiant patriam, quòd Romano subjecti imperio Romani haberentur cives. Id quod lege lata sanxit Antoninus. Porrò, qui Romanæ civitatis jura non habuisset, filios in potestate non retinebat, qui ventrem insequebantur potius.

Cretensium mores. Nonnulla de Spartanis. Periœci Agelæ. Andrion Cœmeterium. Calophori. Xylophori. Xenica mensa. Ephori. Cosmi. Epharmiotæ. Clarotæ. Lerium quid. Oleria festa unde. Cretomartis. Dictyna. Aphæa. Carme. Item de Ægina, Lero, Ceo. De Cassio Longino critico. Hieronymi locus restituitur.

Cap. XXVI.

TRansmittendum verò paulum in Cretam insulam: eam prodit Aristoteles, videri natam & factam, ut Græciæ totius principatu perfrui queat. Mari siquidem adjacent ferè Græci omnes. Hæc autem in alto sita, cunctis quodam modo incumbit, quando hinc sese ingerit Peloponnesus, illinc ostentatur Asia. Quamobrem legum latori inter prima illud fuit, ut nil præstabilius astrueret, quàm si ad libertatis rationem constituatur civitas. Cretensis reipublicæ claritatem Spartanæ civitatis instituta retegunt, illam plurimum imitata. Agricolationi Spartæ deserviunt quos vocant Elotas. Cretenses ad eundem usum adhibent, qui nuncupantur

A Periœci. In Creta puerorum habebantur conventus, qui Agelæ appellabantur, id est greges. Virorum autem erant convivia dicta Andria Syssitia, id est viriles sodalitates. Spartæ verò Phiditia, quæ tamen ipsa olim, ut in Creta, dicerentur Andria. In iis utique infimæ fortunæ homines indiscriminatim cum honestioris ampliorisque loci viris de duplica alimonia parem consequebantur portionem apud Cretenses. Scribit Athenæus, Convivantibus duas fuisse destinatas domos, unam quarum dicerent andrion, alteram in qua dormirent hospites, cœmeterium: in andrio duæ primæ constituebantur mensæ hospitibus destinatæ, propterеáque xenicæ nuncupatæ, mox sequebantur reliquæ. Servi muneri huic destinati vocabantur calophori, ab aliis etiam xylophori à ferendis lignis. Ephori visebantur Spartæ, veluti quidam tribuni plebis, quinque numero. In Creta verò cosmi, sed numero plures, decem nanque creabantur. Potestas utriusque magistratus compar. Senatus in utraque republica similis. Sed illum Cretenses vocant βουλὴν, id est consilium. Regiam verò potestatem ab insula excussam, in iis quæ ad bellicum spectant usum, ad cosmos rejecere. Phiditia Lacedæmoniorum eo dissita ab andriis animadvertuntur, quod apud illos viritim præscriptum quippiam exigebatur: quod qui conferre supersedisset, à republica rejiciebatur. Liberalius in Creta citra ullam exactionem indiscretè omnibus alimenta publicitus suggeruntur. Cretensium verò illud peculiare, ut in participatum omnium servos admittant, gymnasiis solum, armisque interdicant. Cretensem victum fuisse tenuem, id est εὐτελῆ καὶ αὐστηρὸν, auctor in in Lycurgo Plutarchus est, circumfertur tamen Epimenidis versiculus, quo & apostolus Paulus abutitur,

Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί.

Quam sententiam lepidè ad syllogismum, qui ψευδόμενος dicitur, reflectunt. Signat verò id verbum mentientem, quia ipsum se refellat: nam Cretensis Epimenides fuit. Epharmiotas dici in Creta servos legimus. Fuit & inibi, qui appellabatur Mnœus cœtus, eo fermè loco, quo fuere Thessalis Penetæ. Amphamiotas lego apud alios, sicuti à sortitione Clarotas item nuncupatos. Plurimum item laudis eorundem meditationes assequuntur, quippe ab ineunte ætate sic laboribus innutriuntur, & armorum usui, ut ad capessendam fortitudinem audaciámque mirè proficiant. Saltatio illis quam Pyrrhicham vocant, à Curete præmonstratam, non sine belli peritia est, quando in armis ea peragitur. Navigandi solertia illis quoque prima, nato inde (ut Straboni credimus) adagio, Si quis iron agat imperitum, Cres nescit pelagus. In masculis amoribus ita fermè agunt, ut vi amatum abducant, nullis persuasionum circumductibus. Qui inhibere coorìantur, turpitudinis labe non carent. Amorem conciliat non tam forma, quàm roboris præstantia. Et amasium quidem κλεινὸν dicunt, id est illustrem: amantem verò Philæthora, id est ardentem. Legitima autem illis hæc sunt, si credimus, citra ullam prorsus fœditatem. Nec eam inficias hac parte, ejus insulæ homines à veteribus multis deformari proscindique conviciis, ut qui perversissimis forent moribus, improbitate, perfidia.

perfidia, mendacio, ignavia perinsignes: cujusmodi ferè Aeginetas fuisse, compertissimum est: sed & Lerios quoque. unde illud Phocylidæ elogium: Lerii mali, non unus quidem, alter verò minimè: sed universi, excepto Procle, mali. Lerium autem, id est λείριον, lilii caput indicat: de quo lepidior Græcis concinnatur fabella, Id ausum quandoque de albedinis præstantia cum Venere in certamen prodire: indignata verò dea, sic deformatum, uti asini pudendo evaserit persimile. De Cretensibus attendenda magnopere Polybii sententia: Cretenses (inquit) terrestribus ac navalibus præliis ad insidias, furta, rapinas, nocturnos insultus, & omnia doli genera promptissimi sunt: in prælio autem segnes, timidi, ac prorsus inutiles. Hæc verò Epimenidis versiculum adjuvant plurimum, quem tamen elevare audent nonnulli, quod diximus. Æginam verò esse insulam Cycladum unam, sciunt vel pullati, quæ prius Oenone dicta, mox ab Asopi filia Ægina, Aeaci matre sic indepta nomen fertur. Ejusdem soror Thebe civitati quoque adoptavit nomenclaturam. Proinde Attico bello jussi ex responso Thebani cognatos sibi adsumere, Æginetas cooptarunt socios. Oenonen verò ab Oenone item quadam nuncupatam, Græci scribunt. Vt hospitales animadverto laudari Æginetas, id est φιλοξένους. Ex quo in Nemeis Pindarus de Ægina,

Ματρόπολιν τε φίλαν ξένων ἀρουραν.

Apud eosdem Hellenium fuit promontorium, apud quod insigniter Hellenius colebatur Jupiter, quòd Æaci filii extentis precibus sit sedata siccitas nimia æstuosaque: vel, uti sentiunt alii, aquarum alluvies, qua universa tantum non infestaretur Græcia. Verum, quia de Creta nobis dicuntur pleraque, Hieronymi codicem repurgemus: nam de Grunnio verba faciens in omnes declamante, Creticum diceres esse Longinum, inquit, tu autem, criticum repone. Id quod ex historia parum animadversa, fluctuante sententia, suspicatus est ex eruditorum senatu quidam. De Longino sic scribit Suidas: Longinus, inquit, Cassius philosophus, Porphyrii philosophi præceptor, multæ eruditionis, etiam criticus fuit. Vixit Aureliani temporibus, ab eodem interemptus, quod cum Zenobia consuesset, Odenati uxore. De insula eadem illud jactatum veteribus circumfertur: Quicquid usquam proveniat, id optimè omnium haberi in Creta. In Ceo insula lex lata olim, uti Menandri quoque suffragio comprobatur: Qui rectè vivere nequeant, turpiter ne vivunto. Significabatur autem, sexagenario majores aconito vitam finire oportere, ne reliqui cibariis deficerentur. Cretensium tamen in liberorum educatione laus ea circumfertur insignis, quòd liberæ conditionis pueros cogebant primum, memoriæ leges commendare, non citra melos concinnatas, ut ex musica voluptate afficerentur: ac illæ sic ediscerentur proclivius, ne quandoque injustè si egissent, in inscitiam crimen refundere pergerent. Mox verò deorum hymnis animum adjiciebant. Postremò præstantium virorum perdiscebant laudes, opinor, ut omnium imperita ætas, exemplis oblandientibus ad virtutem amplius incenderetur. Illa obiter adjecisse, nil obfuerit: Oleum esse in

A Creta civitatem, unde Oleria dicatur Pallas, & Oleria festa eidem dicata. Cretomartin verò, id κρητόμαρτιν colunt, quæ Carmes filia fuerit & Jovis, quæque cursu delectetur & venatione, Dianæ grata in primis. Eam quum amaret Minos, insequeretúrque illa fugiens in retia capiendis demissa piscibus se præcipitem dedit. Sed deam fecit Diana. Eandem colunt Æginetæ quoque, comparuisse ipsis opinati: sed ἀφαίαν cognominant, sicut Cretenses δικτύναν. Quo tamen cognomine Diana B quoque significatur, ut in Laconicis rebus à Pausania proditum scimus.

Albanorum qui ad Caucasum sunt, mores: deque servis qui apud eos Sacri nuncupantur.

CAP. XXVII.

ALbani qui ad Caucasum Iberiæ adjacent, C corpore prægrandi, nec invenusto perhibentur, ingenio minimè fucato aut subdolo. Nummorum quoque plurimum imperiti. Vltra centum numerando non progrediuntur. Sicuti nec pondera norunt, aut mensuras, neque item belli, civilitatis, agricolationis ullo modo gnari. Armantur tamen, exeuntque in pugnam, sed Armeniorum more. Linguarum apud eos varietates sex & viginti. Aranearum illic virus cogit ridibundos emori, interdum etiam flendo, nimio suorum desiderio. Dii apud eos, Sol, Jupiter, D Luna, sed hæc præcipue. Sacerdos ejus post regem primas habet. Sacris præest servis. Sacræ item regioni. Servorum plerique numinis afflatu vaticinantur. Præcipuum ex iis inerrantem sylvis sacra pervinctum catena sacerdos annuis epulis sumptuosius saginat, mox ad immolationem producit, cui ad id muneris destinatus hasta sacra per latus cor transfigit, tum ex labentis modo concipitur vaticinium. Apud Albanos plurimus senectuti honos. Defunctorum E vel meminisse apud eos sceleris loco: cum quibus tamen pretiosa infodiunt, inde genti paupertas summa.

Massagetarum mores: item Tapyrorum, Bactrianorum. De Phigaleis pulchra, Caspiorumque, ac Derbicum item ritus.

CAP. XXIIX.

F MAssagetarum ritus eximiam præferunt contemplantibus admirationem, deos omnes despicantur. Vni modo Soli rem divinam obeunt, equo immolato. Singulis sua sunt conjugia, sed & cum alienis congressus, verum nec clandestini: in propatulo id fit, suspensa è curru pharetra. Eximium apud eos mortis genus, si jam magno natu frustilatim dissecentur, ac intersitis ovium carnibus, mixtim vorentur. Morbis tabe- G scentem interiisse, calamitatis censetur genus. Proinde ejusmodi in laniatum, veluti impii, abjiciuntur feris. Pedestri, equestrique militia præsignes. Arma illi arcus, gladius, thorax cum securi ænea. Aureis succinguntur zonis, gladiis diademate porrò cultis. Aurea & equorum ornamenta. Argento carent, & ferri rara illis copia: æris aurique metallis fœcundissima regione. Insulares ve-

ro exuti feminio radicibus victitant herbarum & fructibus non urbanis. Indumenta ex arborum libris. Potus illis expressus è pomis, quicunque esse potest, succus. Quibus in palustri loco sedes sunt, piscitio aluntur, integumenta corporum è phocarum coriis consuunt. Adjacent Hyrcanis Tapyri. Genti mos est, ut susceptis liberis aliquot, uxores aliis item habendas, quærendæ prolis gratia, transmittant. Sicuti Catonem Portium Hortensio indigenti Martiam esse impertitum, veteri Vrbis more, post alios cecinit etiam Lucanus. Vinum his adeo gratum, tradit Bæton, qui Alexandri fuit βηματιστής, in libro De itineribus ejusdem, ut eo perinde ac unguento oblinerentur, quod ipsum comprobat Ctesias quoque. Insuper & δικαιοτάτους, id est justissimos esse prodit. Sed de barbaris minus fortasse mirum: quoniam Phigalei (Messeniis adjacent hi) vino eatenus adlubescunt, ut non alibi quàm in cauponis habitent, hospitibus domos elocantes cum uxoribus, hostilis tubæ ne in somno quidem sonum perferentes. Hos ut in mœnibus contineret, belli tempore imperator Leonides, non alia consequi ratione potuit, quàm structis inibi cauponum tabernaculis. Id quod de Byzantiis prodidit Ælianus. Superioris sententiæ Pausania auctore locupletissimo. (Bactrianorum efferatos mores explicans Onesicritus, quamvis non omnino Geographus nobilis assentiatur, senio jam fessos, aut etiam morbo implicitos canibus objectari prodit, diu ad id opus destinatis, quos & proprio gentis vocabulo Sepulchrales nuncupent. Caspiorum pietas illa præcipua est: parentes, haud secus ac feras immanitate conspicuas, occlusos & arctius asservatos fame necare, præsertim ubi septuagesimum emensi annum fuerint. Sunt & qui ita scribant: Quisquis eam transcenderit annorum metam, in solitudine abstitui; alios rei eventum è proximo curiosius inspectare. Siquidem quem advolantes aves unguibus ac rostris concerpserint, violentius ex sandapila diripientes, felicitatis argumentum arbitrantur. Si à feris aut canibus convellantur, non ita. Quòd si à nullo attingatur, deflent perinde ac infelicissimum. Derbices delicta omnia etiam minima, ultimo digna supplicio censent. Tellurem deam agnoscunt. Rebus divinis fœmininum nullum adhibent, sed nec in mensam admittunt. Septuagenario grandiores jugulant, advocato ad epulas proximo quoque, miserrimos arbitrati, qui morbo intercipiuntur, ut scribit Hieronymus quoque. Vetularum carnibus non vescuntur, præfocatas modo condunt. Si cui fatalis advenerit ante præstitutam metam dies, itidem sepeliunt.

Medorum, & Armeniorum ritus. Aermes nivium. Nivis rubentis ratio. Vestes talares quarum sint gentium. De Anaitide Persarum dea pleraque non ingrata. Ciceronis locus explicatur pro lege Manilia. Sacarum festa. Saca dies. Medismus quid.

Cap. XXIX.

Medorum mores cujusmodi fuerint, Persæ illos plurimum imitati, præcipuè declarant. Operimenta corporum illis sunt tiara, citaris, pileus, manicatæ tunicæ, anaxyrides, stola quam Persicam nuncupant. Equitandi porrò solertia, sagittas excutiendi studiosa exercitatio, cultus, regum adoratio non aliunde, quàm ex Medis propagata. Medorum regum est, uxores multas sibi quærere. Quem morem incolas item montium servare, aliósque, proditum est: intra septenarium substituisse numerum, nefas. Mulieribus quoque decorum, viros habuisse quàm plures, paucitas deformat, & infelicitatis creditur genus, præcipuè si quaternarium non excesserint. Qui ad Aquilonia reclinantur, magis, ob locorum tenuitatem ex frugiferis arboribus sibi alimenta conquirunt, ex tostis amygdalis panibus comparatis. Poma item perficcant terúntque, inde globantur in massas. Vino utuntur, quod ex certo radicum genere prolicuerint. Vescuntur & ferarum carnibus: nam mitiora pecora negligunt. Armeniorum mores medicis persimiles. Aquilonia ejus tractus mirè nivalia sunt. Proditur memoriæ, per montana pergentes repente ita grumis nivium adobrui, ut nusquam emineant: exerunt illi hastilia, quæ ad eum usum comparantur, tum ne præfocentur, commeante aliquo modo spiritu, tum eo signo ab insequentibus opem implorantes, sæpéque ita evadere incolumes. Progignuntur ex nive item animalia quæpiam, hirta pilis & rubida, quoniam & ipsa nix vetustate rubescit: quod ex Aristotele est, quinto De animalium historiis: Apollonides vermes nuncupat, Theophanes verò teredines montanas, in quibus concipiatur humor vel in potu gentibus illis gratus. Prodit quodam loco Homeri interpres nobilis Eustathius, inibi quandoque rubentes visitari nives, quòd loca illa sint μιλτώδη, hoc est milto scateant, sive minio, unde exhalationum vi inficiatur nix. Quæ ratio item sanguinis copia largiore effusa, rorem reddere cruentum quadamtenus potest: quod apud Troiam factum quandoque, significat Homerus, quum ψιάδας αἱματοέσσας dicit, id est cruentum rorem. Armeniacam vestem Thessalicam intelligunt, hoc est talares tunicas. Quas in tragœdiis etiam Ætolicas appellare, moris est. Longiores autem vestes gestare, Thessalicum putant, ex situ frigidiore ad Boream spectante, unde & scenici cultus proreplere. Armenios à Phrygibus propagatos, produnt nonnulli, & propterea τῇ φωνῇ πολλὰ φρυγίζειν, i. linguæ sono Phrygem agere. Persicis diis immolant Medi, Armeniique. Sed hos Anaitidem colere in primis, fama est, ita more condito, ut vel nobilitate præstantes ejus ministerio dedicent filias, quæ inibi corporis pudicitia in vulgus data, velut inde augustiores factæ mox traduntur viris, nemine non conjugia id genus alacriter admittente, tanta sæpe humanis animis oboritur caligo, concepta semel perversissima religionum vanitate. Hujusmodi quippiam de Lydorum mulieribus prodit Herodotus, quæ passim substratæ amatoribus, hospitali eos plerunque benignitate confovent, ac donis afficiunt pluribus longè, quàm excipiant ipsæ. Eum tamen haberi delectum, ut in turpitudinis fœdera condignos modò admittant: ne quis fortè vel litigantium aquarios (ut sic dicam) in participatum opinetur venisse. Quod de Anaitide Persarum dea diximus, sciendum amplius:

Saca-

Sacarum festa quæ dicuntur, ejus numinis hono- A ri esse dicata, quando & sacer illi dies vocatur Saca. In iis verò turba virorum juxta & mulierum miscellanea largius vina ingurgitare assuevit, vel usque ad stuporem. Celebritatis ratio ex historia est, quòd Cyrus per temulentiam Sacarum copias ad internecionem delevisset in castris, quæ differta vino, simulata fuga, reliquisset ipse. Jucundum relatu est: statuam ex auro solidam primum in Anaitidis templo positam, quod annales prodidere: quoniam esset illis gentibus numen e- B jus sacratissimum. Direptam ædem ferunt, quum bellaretur in Parthos ab Antonio vulgata inde fama, eum qui violare templum, sacrilegas admovendo manus, ausus fuisset primus, oculis esse captum membrisque, ac ita denique expirasse. Propterea quum Bononiæ à veterano cœna hospitali, scitari Augustus instituisset, veráne essent quæ jactarentur vulgò: respondit, Ejus nunc maximè cruorem exhauris Imperator: C ego enim ipse sum: & quicquid mihi est, ex ea conflatum præda est. Deam hanc sunt qui Dianam interpretentur, quam à Lydis eximiè coli, Herodoto credimus & Pausaniæ in Laconicis rebus: sed Strabo etiam ab Armeniis insigniter suspici prodit, præcipuè Zeletica regione. nam fuit etiam Armeniæ regio Anaitis. proinde hanc à Cicerone significari deam puto; quum pro lege Manilia, Romanos Tigranis regnum ingressos, barbaris suspicionem præbuisse, scribit, D quòd fani locupletissimi & religiosissimi diripiendi causa, in eas oras exercitum adduxissent. Id parergon fuerit: medismum Thucydidi, id est μηδισμὸν dici, quum Medorum partes quis fovet, ac amplexatur.

Cappadocum mores. Cappa triplex pessimum, quid. Cur præsignia tam vitio, quàm probitate, dicantur Cappadoca. Cappadocius panis. Heptacometarum ritus, & Mosynœcorum. Inibi quid Mo- E *synos. Stathmi. Parastades. Allaga. Mansiones. Vares, hoc est βαρεῖς. Item de Tibarenis. Stammata quid. Mel, quod stupidos facit. Colchorum mores.*

Cap. XXX.

Cappadocum mores parum excussos, parumque ex fide habitos veteribus, argumento est quod Suidas scribit, jactatum vulgò, τρία F κάππα κάκιστα, triplex cappa pessimum: quo gens deformatur triplex Cretum, Cilicum (nam inde etiam frequens Græcis verbum est κιλικίζειν, quod est astutè maleficeque circumvenire, sicuti αἰγυπτιάζειν) denique Cappadocum. Sed & idem κάππα διπλοῦν, prò malo interpretatur. Irrepsit inde forsan simplici plebeculæ, ut præsignem cujuspiam pravitatem manifestius pleniusque præmonstrare gestiens, usurpet frequentius, Esse illum ex Cappadocia. Sed & in laudem enuntia- G tur quandoque idipsum. Fortè quoniam in Cappadocia, quum quandoque equina defecissent armenta, moniti Apollinis oraculo indigenæ ab Agrigento usque seminium petiere: unde successerint longè præstantiora. Agrigentini verò equitii gloriam, Pindaro astipulante, sacra Græciæ certamina indicant. Sunt qui indidem servitia item proba mitti solita interpretentur. Est & plausibilior ratio alia, quam inferemus mox. Enotatum annalibus est, quum in ea gente regium genus interextinctum periisset, senatum populumque Romanum concessisse, ut sui juris liberique dehinc Cappadoces forent. At enim principes re universa amplius perpensa, enixissimè libertatem quam concoquere nequirent, recusare instituerunt, orareque, ut regem habere liceret. Romani, rem nimio plus admirati, extare quibus dulce illud insitumque libertatis nomen sorderet, recusarentque quod non cæteri modò mortales, sed cuncta animantia vitæ sæpe dispendio summa expetant vi, liberum illis permisere, ut quando libertatem pati non possent, regem ut collibuisset, constituerent. In Cappadocia optimos fuisse artopœos, scribit Athenæus, sicuti & in Phœnicia Lydiaque. Cappadocius panis, mollis intelligitur, cujusmodi in Cappadocia fieri consueerat: eum Syri, Jachman vocant: à Græcis, ab teneritudine dicitur apalos. quod idem non tacuit auctor quoque. Heptacometas invenio dici barbaros quospiam ad Ponti regionem: eos Scythicum montem incolere, Stephanus putat. Cydissam hunc intelligit Strabo. Agrestis naturæ exsuperantia hi præcipuè celebrantur. Nonnullis eorum super arbores degentibus: aliis verò in turribus: unde & Mosynœci quoque nuncupantur: quippe mosynos, turres dicunt. Scribit in Onirocriticis Artemidorus, Mossynes canum more in propatulo peragere concubitum: quod, inquit, gentibus aliis ἄτιμον νενόμισθαι. Sunt ex Græcis tamen, qui mosynos pro ligneis malint domibus accipere, sicuti Apollonii interpretes. Ad quod alluserit poeta ipse, quum inhabitare illos dicat ὑλήεσσαν γῆν, id est nemorosam terram. Sicuti animalium septa tectaque dicuntur stathmi, atque item zoostasia, & omnino agrestes dom⁹ vocantur stathmi. Apud Homerum in Odyssea, pars januæ ita nuncupatur: parastada appellavit tragicus poeta. Sunt & in historia stathmi, ut alibi diximus, quos intelligunt loca quieti præstituta iter agentibus. Allagas vocant alio vocabulo. Sic intervalla locorum supputari stathmorum numero advertimus. Ad hoc pertinet illud Hieronymi quoque, id interpretantis ad Fabiolam: Hæc sunt castra filiorum Israel, qui egressi sunt de terra Ægypti. quas Græci, inquit, ἀπάρσεις vocant: nos propter linguæ proprietatem significantius, mansiones. Stathmodotem, in Demetrii vita apud Plutarchum dici invenias, eum qui militibus hospitia distribuit Nam est stathmus, στρατιωτικὴ κατάλυσις. Sunt & propè Pitanem stathmi: unde vinum stathmitas celebratum Græcis. Stathmos apud Herodotum, & hyperthyra interpretatur Valla cardines & postes: rectius forsan facturus, si stathmi appellatione limen intellexisset. Hyperthyri verò lapidem, qui hostio superincumbit. In Cissia regione fuit Darii stathmus nomine Anderica. Stammata verò in ratione militari, sunt militibus in acie destinata loca: unde est illud Hieronymi parœmiæ quadam facie pronuntiatum: Cur (inquit) omissis, super quibus pugna est, de stammate ac loco certaminis egrederis? Porrò domus undique occlusæ, ac turrium modo sustructæ verbo ἐπιχωρίῳ βαρεῖς à Palæstinis dicuntur.

In eodem mundi situ habentur & Tibareni: nam Tibarenida terram nuncupat Argonauticôn secundo Apollonius. Justissimos dicunt hos. Nec prius prælio congredi cum quopiam, quàm diem, locum, horam, ex fide hosti denuntiarint. Memorabile est quod Nymphodorus scriptis mandandum censuit: si quando pepererint inibi mulieres, viri in lectulis decumbunt, ut puerperæ apud nos, illis curiosè uxoribus præministrantibus. Tibarenos Ephorus scribit, lusum amplexari inprimis ac risus, quòd in iis maximam felicitatis partem arbitrentur constitutam. Mosynœcorum è lignis desilientium in peregrinos prætereuntes assultatio sanguinaria gentis truculentiam amplius infamat. Quin & in tam alta barbarie sceleris tamen intellectus est. Nascitur in Heptacometarum arboribus mellis genus medicati. Ejus virus haustum stupidos facit, exsternatque mentem. Hoc genere tres Pompeji cohortes ad internetionem contrucidasse illos constat, infestis annis ejusmodi potum propinantes. Colchos dici nunc Lazos, enotatum alibi est. Sunt verò tumidiores natura & præter decorum natura jactabundi: nec absurdè forsan, quando non alia ferè gens gloria censetur excellentior, aut felicitate, vel divitiis, necnon morum præstantia cum loci opportunitate. Regia illis insignia sunt, aurea corona, lapillis distincta pretiosis, longior vestis, auro intexta, calcei rubro infecti, mitra item auro & gemmis visenda: chlamydem gestasse purpuream, illis nefas, alba utique permittitur, nec vilis tamen, quin auro interjexta utrinque: fimbriæ propendentibus lapillis, & apparatu alio planè insignes.

Indorum veterum ac recentiorum ritus. Arbor tala. Herculem coli ab Indis, gigantis nomine. Acratoposiæ certamen. Bibaces philosophi. Xenocrates. Philosophorum genera duo. Brachmana. Germana. Linum Indicum. Animam qui primi immortalem asseruerint. De columbis melinis, & nymphis Meliadibus. Hypomelides. Melia astragali. Orontis cadaver mirum. Milium. Meline. Melij hominei cur.

Cap. XXXI.

INdos veteres ante quàm in eos expeditionem inisset Liber pater, non aliis fere cultos moribus fuisse, perhibet historia, quàm Scythas. Nullæ ergò illis domus, nullæ urbes, nec immortalium deorum templa erant. In plaustris transmittebatur vita non alia, quàm nomadica, nulla sacrorum cura. Non aliunde integebantur corpora, quàm ex occisarum in venatu ferarum pellibus. Alimenta suggerebat arboris cortex, quæ illarum gentium vocabulo Tala nuncupatur: in cujus fastigio prodeunt velut cucurbitulæ agrestes, cujusmodi in palmis convisuntur. Necnon ferarum incocta caro. Diu verò pòst, commeante illuc cum exercitu Libero patre, & inædificatæ urbes sunt, sancitæ leges, templa quoque structa diis. Vini item ratio, ac serendi præmonstrata illis. Armorum scientia tradita: sed & unguentorum, ac satyricæ saltationis, quam Cordaca dicunt. Herculem quoque Indiam appetisse, constans fama tenet, & auctor probat Megasthenes. Proinde ab illis coli religiosius, verum Gigantis nomine. Justitia inibi adeo sancta, ut proditum monumentis sit, ab Indis exteras gentes nunquam bello appetitas, ne quid parum justi interim admitteretur. Sepulchra illic defunctorum honori nulla. Quando virtus & vitæ integritas propagandæ memoriæ amplius sufficiat. Memorabile illud est: Indiam esse prorsum servitutis expertem: nemo enim ibi vel indigena, vel externus servitutem servit. De Lacedæmoniis, si helotas modò exemeris, idipsum quoque narratur. Indos in septem distribui species, proditum scimus: principe loco philosophis constitutis, quibus una tantum sacrificula incumbit cura. Interim verò & divinacula, quando vis hęc non alii ferè contingere creditur, quàm sapienti. Si quem præsagia ter frustrentur, silentii perpetua mulcta irrogatur. Secundo loco agricolationis periti, tàm à cæteris feriati, ut inter congredientes acies, volantia tela, armorum strepitum, nihilominus omnis expertes curæ injuncta sibi munia obeant, nec lacessantur vel minimo. Insequuntur hosce pecoris magistri, mox & opifices institoresve. Quinto statuunt loco bellandi peritos, & armis tantum innutritos. Ab iis visuntur, quos dicere episcopos rectè possumus. Horum verò muneris est, quid in quaque geratur parte, pervigili cura explorare, ac mox regi insinuare, vel magistratu fungentibus: sicubi regia absit potestas. Mentientibus mulcta irrogatur gravis. Sed necdum deprehensus proditur quispiam. Postremò habentur, qui justitia culti in primis ac sapientia super republica cum rege vel magistratibus capita conferunt. Per connubia porrò genera promiscere, nefas: in sua se pellicula, intraque modulum proprium continere se, cogitur unusquisque. Philosophia tantum neminem discludit. Mores gentis privatim relatu haud indigni. Carbasis talaribus corpora convelantur. Soleis præmuniuntur pedes. Caput linteis globatur: inaures propendent, si opulentiores sint, elephantini. Sed aureis ornamentis nec lacerti carent, nobilioribus præsertim. Capilli cura non negligens: detondent tamen rarius. Mentum quoque illis intonsum: facie reliqua speciosius levigata. Sed illud anxiè inficitur nec fuci uniformi genere. Furti se alligasse, scelus apud eos nefarium. Literas prorsum ab Indis ignorari, plerique proditur. Proinde legibus usos non scriptis, ac memoriæ præsidio cuncta distribuisse. Alicubi tamen reperio, in sindonibus ab illis scriptitatum: verum, elementis haudquaquam peregrinis uti. Simplicitatis ac parsimoniæ argumenta plura. Lis apud eos rara. Testibus non indigent, aut obsignatione ulla. Fide plurimum tractantur omnia. Nec domui asservandæ curiosius intendunt. Vinum nesciunt, præter quàm divinæ rei causa. Potus illis ex oryza. Ex hordeo ferè cibus. Sunt qui Indos esse Philœnos, id est vini amatores, eatenus prodant, ut Calano moriente, præter gymnica & musica ab Alexandro proposita certamina, etiam acratoposiæ, id est meraci potus, sit institutum: in quo primas occupanti, talentum foret præmium: secundas autem, minæ triginta: tertias, decem. Mortuos verò inibi statim quinque & triginta, mox etiam sex.

ſex. Qui plurimum bibit, ac vicit, meri choas (A) perſiccavit quatuor, nomen homini Promachus. Sed hunc cur miremur? quum ab hoc aditu laudis ne philoſophi quidem abſtinuerint: quando tyranno Dionyſio, in feſto quod Choes dicitur, aureæ corollæ præmium ei proponente, qui vini choam hauſiſſet primus, inſigne id Xenocrates arripuit. Sed Indos repetamus. Incolumitatem exercitio quærunt & perfrictionibus: adhibentur ſtrigiles ex hebeno præcipuè corporum (B) expolitioni. In qua deprehenduntur curioſiores. Superſtitio illa in ſacris plurima, non jugulandi, ſed victimas præfocandi: ne quid deminutum honori divino cedat. Indos verò hoſce inprimis deos eximiè venerari, Jovem pluvium, Gangem fluvium, & Indigetes genios. Si à rege abluantur capilli, feſta dies agitur, mittunturque dona ampliſſima, geſtiente unoquoque opes ſuas certatim oſtentare. Sunt qui à ſapientibus eorum deos credi putent, quicquid colere adorti ſunt, (C) præcipueque arbores, quarum oblæſio capite expiatur. Lunæ curſu tempora metiuntur: nec ut plerique, orbe ſyderis pleniore, ſed ubi curvari cœpit in cornua. Indos philoſophos ſunt qui bifariam partiantur, ut alios Brachmanas nuncupent, quos & Brachmas vocant: alios verò Germanas. Brachmanum placita eſſe, vitam præſentem credi oportere, veluti conceptum (D) vitalem. Mortem verò, egreſſum ad veram feliceṁque iis vitam, qui rectè fuerint philoſophia imbuti. Propterea meditatione multa ad mortem inſtrui. Item mundum habere tempus initiale, tendereque in interitum. Eſſe quoque globatum forma. Deumque univerſorum opificem moderatoremque per cuncta meare. Mundi exorſus eſſe ab humectationis elemento principe. Rurſumque præter elementa quatuor, quintam haberi naturam, unde cœlum promicuerit, & tot tantorumque ſyderum præſignes, col- (E) lucentesve oculi. Chaldæos & Indorum magos humanam animam eſſe immortalem, primos omnium tradidiſſe, Pauſanias monumentis prodidit: quos multi præterea Græcorum ſint inſequuti, inprimis autem Plato. Et in libro De pomo, quiſquis fuerit auctor, adnotatum invenias: ſcholaſticos qui morienti aderant Ariſtoteli, quum is jam exſpiraſſet, ſic virum affatos. Qui philoſophorum animas excipit, & tuam colligat, in ſuis recondens theſauris, uti animam addecet recti ho- (F) minis & perfecti, qualem te novimus. In philoſophiæ communionem uxores non admittere: ne ſi improbiores paulò natura comperiantur, arcana rerum prophanis infundant pectoribus: ſi verò ad bonitatem factæ, ne à viris diſcludantur, divertantque. Siquidem quibus voluptas, dolor, mors contemptibiles fiant, non facilè ſervitutem concoquere. Hoc genus eſſe diis amicum, Hierocles ſcribit, ſolique deſponſos præcipuè. Ab omnique abſtinere creophagia, id eſt carnis cibo (G) victuque. Agere item univerſum tempus hypæthrios, id eſt ſubdiales, ac veritatem amplexari præcipuè. Lineis contegi amiculis: quæ certò nentur è lapidis genere, ignibus invicta: ſed quæ nec perpurgentur aqua, verùm ubi ſordes inſederint, in flammam conjecta ſplendeſcunt. Ex Germanis verò cenſeri eos honore præſtare, qui ſylvicolæ dicantur, vini, Veneris, ac omnino humanioris victus expertes. Ab iis proximè coli medendi peritos: quorum philoſophia circa humani corporis contemplationem diſtringatur: verum, non aliunde peti medicamenta ferè, quàm ex victus ratione. De Indis illud amplius: mulieres alioqui pudicitia celebres, elephanti tamen pretio oblato, amatoribus pudorem ſubſternere, nullo inde præfloratæ famæ diſpendio. Quin laudi facinus ducitur, quòd tanti earum forma cenſeatur. Nuptiarum ritus non ferè alius, quàm ut ubique ferè dotis lenocinium abjungatur omne. Virgines quum eſſe nubiles cœperint, in publicum à parentibus producuntur. Accurrente (ut aſſolet) multitudine, liberaillis datur optio, è juvenum turba virum ſibi ſeligendi, quem virtute aliqua inſigniter præſtantem putent. Apud Catharos Indos irroboraverat mos, uti cum defunctis viris deflagrarent uxores. Natum id ex veneficii crimine, quo ſublatus à quapiam dicebatur maritus. Apud eos, quibus imperaverat Sophites, pulchritudo eximiæ venerationis eſt, quo nomine infantes acriter explorant, ecquid ſint ad pulchritudinem & robur facti: neque enim alias educantur. In matrimoniis item contrahendis præter venuſtatem cum proceritate nil curant magnopere. Oritæ defunctorum cadavera feris objectant voranda. Cedroſii, inhoſpitales ac feri, ungues tota nutriunt vita, ferarum amicti exuviis. Cete in cibos adhibent, quorum ſpinis trabalibus tecta contignant, ſquammis tegularum vicem ſubeuntibus. Gedroſii ab aliis dicuntur hi. In Polyhiſtore Cedroſii. Sed vitiatum putant codicem nonnulli. In Indis porrò traduntur enaſci columbæ, ut Ælianus inquit Variæ hiſtoriæ primo, μήλιναι τὴν χρόαν, id eſt melini coloris: de quo Hermolaus aliqua. Sunt tamen & nymphæ dictæ μηλιάδες. Nam aſtragali etiam μήλιαι dicuntur. Milium Varro ex Græcorum theſauris produci ſcribit, quod illi melinem dicant. Scire tamen licet: melinem Dioſcoridi, & Theophraſto eſſe panicum: id quod à noſtris eſt item obſervatum. Melios, id eſt μηλίους, homines in Theogonia vocat Heſiodus, vel, (inquit interpres) quoniam ex Meliis ſint nymphis progeniti, vel quòd nati ſub arborem fraxinum, quam vocant Meliam, ſint abjecti. Hypomelides poma ſunt, ut Gargilius Martialius aſſerit, cujus utitur teſtimonio frequenter Palladius, ſorbo ſimilia, mediocri arbore, flore candidulo, dulcedine acuto ſapori remixta. Indos fuiſſe hominum primos, probabile Pauſanias habet, ſi areſcente mole terrena, ſolis vi enatum prodiit humanum genus. Fuiſſe item cæteris longè proceriores, vel Orontis argumento, qui Indorum generis eſt creditus, oraculi Clarii teſtimonio, Syris conſulentibus, cadavere comperto in Orontis fluvii alveo, cubitorum undecim, & amplius. Navigia Indis ſunt ac Æthiopibus, nec pice lita, nec compacta ferro, ſed laqueis arctantur. Cauſam facti augurantur nonnulli, quia inſint in eo mari ferrum ad ſe pertrahentes petræ. Id haud videtur verum, quoniam Romanorum claſſibus illic res gerentibus, nil obvenit ejuſmodi. Potior ratio eſt, quæ de metalli promitur inopia, ſed nec aliun-

de invehi licet, quando ne fiat, morte caveri traditur.

Taxilitarum mores perabsurdi in filiarum nuptiis. Carmanorum ritus.

Cap. XXXII.

Sed enim quæ de Taxilitis memorantur, etiam si perabsurda prorsum, & quæ vix impetrent fidem, à plerisque censebuntur, nihilominus tam honestè prodi, à nobis posse adjudicavimus, quàm prodita sunt, auctore præsertim gravi, & cui propemodum dispudeat non adcredidisse. Esse verò Indici tractus urbem Taxilem, ex Strabone, Stephano, cæteris ferè, notissimum. Imbi ergo fortunæ tenuioris homines, inopia premente, filias habentes illocabiles, ut quoquò possint, foras tamen obtrudant, ætate florem attingente, productas in foro statuunt, incinentibus tubis classicisque, quibus alias cani bellicum, moris est. affluente passim multitudine, adeunti propius puella corporis postica revelat, ingeritque mox & antica. Si hac ratione non displicuerit, nubit. Traditur & illud: functos fato vulturibus objectari: sed & uxores in multorum venire participatum. Carmanis id inesse peculiare, scribunt Græci, ut in conviviis percussa faciei vena, profluentem inde cruorem vino commisceant, atque propinent, amicitiæ finem statuentes, sanguinem gustasse mutuum. Mox verò unguentis caput collinere, repercutiendis vini exhalationibus.

Sogdiorum inventum admirabilis animi magnitudo.

Cap. XXXIII.

Sogdianam esse regionem, tradunt cosmographi, prope Bactrianos, cujus incolæ dicantur Sogdii, vel etiam Sogdi. Esse verò locorum pleraque inculta, & habitatoribus vacua. Cujusmodi fuerint incolarum mores, vel uno retegi argumento facillimè potest. Quum in eo situ res gereret Macedo Alexander, producti ad eum sunt Sogdii ad triginta ferè numero captivi, ut facilè apparuit, & nobilitate præstantes, & corporis robore haudquaquam inter postremos. Jusserat eos ad ultimum abduci supplicium rex: id ubi animadversum ab eis est, putares emissos vinculis domesticum repetere solum, maxima alacritate pæana patrium, adhibito & modulatiore corporis motu, more choreas ducentium, recinere adorti sunt. Renuntiatur id Alexandro, qui mirabundus, superesse cuiquam tantum animi, tantumque elatæ mentis, ut mortis horrorem non compavesceret, scitari ab eis perrexit, quænam lætitiæ tam importunæ, tamque inopinæ ratio foret. At illi, Non alia (inquiunt) ratione gestimus, quàm quòd terrarum principis imperio fatalem destinatumque sibi essent subituri diem. Quacunque occasione alia morerentur, consueta cæteris perturbatione sortem oblatam fuisse laturos. Nunc, ut fortes addecet, mortem esse sibi in votis: proindeque cantu lætitiaque lascivire. Tum tanta animi magnitudine versus in stuporem rex: Cupio (inquit,) nosse, an sit vobis optabilis vita citra ullas inimicitias meas? At illi, nunquam inimicos egimus, verum nos quum hostiliter invaderes urens vastansque omnia hostiliter, occurrimus vim repressuri. Quòd si benignitate potius, quàm divexatione, certare nobiscum perrexeris, dabimus operam, ne officiorum vicissitudine superemur. At rex, Verum, quibus obsidibus pollicitationes obsirmatis? Vitam, inquiunt, quam contribueris beneficio tuo, fidei constantiæque pignori objicimus, reddituri, quandocunque reflagitaris. Hisce verò illi conditionibus emissi, quam dederant fidem, obstinatis animis egregiè præstiterunt, populares suos synceriter Macedonibus conciliantes.

Assyriorum ritus. Distinguanturne à Syris Assyrii. Ilium. Troja, Dardania, civitas una. Grammatia quid. Pisces deorum loco. Syrorum item mores, & Phœnicum. A quibus inventa primum astronomia, arithmetica, geometria. De Astreo pauca. Phœnicostola jacula. Jamblichus. Adad, & Adargatis. Virgo caleste signum. Chalcidia pocula, Siriasis quid. Sirrum. Sirrus. Sir civitas Phœnigmum quid, & siraum, aut sycion. Syriscus.

Cap. XXXIV.

Assyriorum mores magna ex parte Persici sunt. Illud peculiare, ut ei negotio destinati triumviri, integritate conspicui & nobilitate præstantes ea maximè ratione jam maturas viris puellas conjugio pervinciant: nam productas palàm, convocata per præconem multitudine, locare se eas velle pronuntiant, remque peragunt, ut quæque dignitate præcellit, ita elocantes principe loco. Babylon verò, quæ fuerat Assyriæ caput, cur ab Hieronymo purpurata dicatur meretrix, etiam si Roma inibi significatur, & de mulierum ejus loci impudicitia, substrato hospitibus pudore, alibi (opinor) uberius explicatum. Mos verò genti illi pervetus, ægrotos in viis proponendi exquirendique à prætereuntibus, an morbo id genus norint remedia. Etenim nemo tam improbè malus fuerit, qui sciens non gratè impertiatur. Coma illis haud sanè magna. In manu insignis scipio est, prominet è fastigio malum vel rosa aut lilium, vel omnino ejusmodi quippiam. Mortuorum luctus inibi, qualis fermè in Ægypto. Defunctus eorum melle conditur & cera. Assyrios præterea in præliis capita ferreis præmunire galeis barbarico consertis ritu, ut penetrare eas, non usquequaque fuerit promptum. Clypeos porrò gestare hastasque & pugiones Ægyptiis persimiles, clavas item ligneas ferro inductas, ac lineos thoraces, auctor Herodotus est. Sed addit, Syros à Græcis nuncupari, à Barbaris Assyrios, vel Attyrios verius, quod scribit Dion, in quîs visantur & Chaldæi. Porphyrio & Acron, Quæ nunc (inquiunt) Syria est, olim adjectione syllabica vocatur Assyria. Stephanus, Babylonium tractum Assyriæ nomine intelligit: quanquam & Assyrios alteros statuit, quod Xenophon item primo Rerum Græcarum facit, Syris adjacentes: distinguit & Strabo & alii plures. Id quod in Ilio, Darda-

Dardania & Troja factitatum. Sed, inquit Lyco- A phronis interpres, Dardanus ex Samothrace cataclysmi tempore ad Trojæ loca transmisit, ac condita Dardania, humanis est perfunctus, visebaturque inibi ejus sepulchrum, at posterius Dardani Troja, Ilium civitas facta est una. Syrorum gentem esse natura levem, observavimus, atque novandas res proclivem. Inde illud in Aureliano Flavi Vopisci, Rarum est, ut servent fidem Syri, immo difficile. T. Livius, Syri & Asiatici Græci, levissima genera hominum, servituti nata. Est & B ludis celebritatibusque adeo deditum genus, ut Antiocheni, quorum & maxima & felicissima urbs est, toto ferè anno tum in urbe tum in suburbiis non aliud impensius curarent, quàm ludos & festa. Historiarum quoque sextodecimo Posidonius, Syrorum incessens delicias, oleo perungi eos pretioso arguit, linique unguentis, diei partem maximam in grammatiis (sic autem communes vocant concœnationes) cibis saburrari & potu. At C M. Cicero, qui fuit oratoris pater, Romanos Syrorum vænalium esse dicebat similes: nam ut quisque optimè Græcè sciret, ita esse nequissimum. In Syria, inquit Vlpianus Digestis de censibus, à quartodecimo anno masculi, à duodecimo fœminæ usque ad sexagesimumquintum tributo obligantur. In Syria fluvium nomine Chalum, χάλον, celebrat ἀναβάσεως primo Xenophon, in quo visuntur pisces magnitudine insignes, ac mitii mansuetoque ingenio: D Eos, inquit, deos arbitrabantur Syri, nec injuria affici patiebantur, sicuti neque columbas. Omnes autem Syrias voluptatum scatere illecebris, auctor est Ammianus Marcellinus. Piscium aurata simulacra, penatium loco illis sunt. Sed & in templis argentei visebantur pisces. Syros præterea Fortunam impensius colere, Pausanias tradit, cujus simulacrum apud Orontem concinnarit Sicyonius Eutychides. Sunt & Syri ad jocos & cavilla in primis factum genus: Sed & cultui divino non incuriosè mancipatum. Pro- E inde in Sylvis Papinius,

Quod ramis pia germinat Damascus.

Incessitur tamen Syrorum gens, ut mortalium avidissima, sicuti Hieronymus inquit, necnon vafricia nimis solers, attestante id ipsum adagio ex Suidæ monumentis, σύροι πρὸς φοίνικας. hoc est, adversum Phœnices Syri: ubi versuto imponere satagit versutus. Sunt enim in Syria Phœnices quo- F que. Fuere item Syri quandoque in hortis operosissimi: quod Plinius scribit, producta inde parœmia, Multa Syrorum olera. Phœnicum laus peculiaris in navigandi præstantia, & purpurarum piscatu, quando Tyriam præstare cæteris purpuram perhibent. Sidonii verò muneris à nonnullis creditur arithmeticæ ac astronomiæ excogitata ratio: quoniam navigantibus utraque peraccommoda. Sicuti geometriam ad Ægyptios rejiciunt, ob agrorum mensus identidem necessa- G rios, nunquam non collimitiis pereuntibus, Nili exsuperantia oblimatis metis. Sed in Mercurium cælestis scientiæ primordia renuit Manilius illis versibus:

Tu princeps auctorque sacri Cyllenie tanti,
Per te jam cælum in terris, jam sydera nota.

Auctor verò est Theon, quosdam esse arbitratos, Astræum mathematicum excogitasse primum astrorum nomenclaturam: quo argumento, astrorum sit dictus pater. Traditur illud quoque, vetera de atomis placita à Mocho Sidonio propagata primum. Illud obiter adnotarim, ab Pindaro eleganter dici phœnicostola jacula, quæ mittant Phœnices. Verum, de Assyriis illud amplius, quod libro quinto scribit Egesippus, in Judaica captivitate plerosque compertos, qui bimones aureos deglutissent, quum adornarent fugam. Id postea specie miserabili inter alvi inquinamenta aurum legebant. Quod quum inspexisset Assyrius quidam, mox est in omnes propagatum. Inde dissecabantur miseri adhuc viventes, ac ventris eviscerabantur secreta, dum inter retrimenta aurum quæritur, duobus millibus nocte una discissis. Deum verò Assyrii quem summum habent ac maximum venerantur, Adad, verbo gentium illarum proprio, nuncupant. Significat autem non aliud ferè, quàm unum. Adjiciunt & deam nomine Adargatin, sive ea sit etiam Atergatis, quod alibi indicabitur. Omnia horum numinum potestati subjecta, opinantur, solem interpretati terramque. Argumento esse, quòd Adad simulacrum insigne radiis cernatur proclinatis, ceu virtutis cælestis vehiculum illi sint in terrenam adnuentes molem. Schematismo autem diverso terræ, seu Adargatis imagunculæ confingebantur, in sublime radiis surrectis. Quod cælesti affluxu progerminent cuncta planè de terreno, velut fermento. Commeminit deæ item Bassus in commentario, quod in Germanici Phænomena concinnavit, ubi de Erigone mentio est: cujus sit leonem inter, libramque domicilium. Virginem (inquit) dici Cererem, arbitrati sunt plerique, spicarum quas tenet, indicio. Alii Adagartin malunt. Sunt qui & Fortunam, quoniam sine capite astris inseritur. Obiter verò sciendum, à Nigidio Figulo juxta M. Varronem doctissimo, Virginem dici Justitiam, vel æquitatem. Sub sinistra quæ spicam habet magnitudine insigni, quam ideo Virgini contribuunt (quod scribit Theon) quoniam sit res præcipuè pia agricolatio. Virginem sunt, qui Jove genitam fabulentur, velut Hesiodus, Δίκη Διὸς ἐκγεγαυῖα. At nonnulli Astræi filiam malunt καὶ ἡμέρας. Ex Chalcide porrò Syriæ civitate, à Monico Arabe condita, propagatus creditur Jamblichus, philosophiæ mysteriis copiosè imbutus. Illud obiter adnotarim, ambigere Eustathium ab utra Chalcide ducantur pocula dicta Chalcidica apud Comicum. Siriasis ad Syros pertinet nihil: est enim eo nomine cerebri inflammatio, & panniculorum quos vocant μήνιγγας, auctor Paulus. Sirrum nuncupant subterraneam fossam, id est cuniculum: λάκκοι item dicunt. Sed & excavatio, in quam semina deponunt, eodem censetur nomine. Vbi recondantur in subterraneis frumenta, sirros intelligit etiam Varro. Sir, in Illyrico civitas πολυάνθρωπος. Syriscus vas plexile, in quo fici exponuntur vænales, meminit

Alexis apud Athenæum. Phœnigmum septimo Therapeutices Galenus, id est φοινιγμὸν, pharmaci genus intelligit communicatum denique τοῖς ἀτονοῦσι: ex thapsia concinnatur, aut napy, ac id genus aliis. Siræum, ex Pauli monumentis, sicorum vocant decoctum plerique, cum defruto nomine participato: sicyon est ab Hippocrate nuncupatum.

Arabum ritus maximè miri. Zira Sisyra. De ratione veneni scitu non indigna pleraque. Item de viperis pulchra, & palsamo, seu balsamo. Scopelissare quid. Arabarchia vectigal. Arabarches. Lyciarches. Syriarches.

Cap. XXXV.

Arabum mores præcipua digni admiratione: primum, fratres honore filios anteire, traditur: quia natu grandiores sint. Omnium bonorum participes consanguinei sunt: qui tamen cæteros ætate præcedit, dominus existit, censeturque. Communis item uxor, immo verò una omnibus. Ingressurus ad eam baculum ante fores deponit. Moris enim est, ut baculum unusquisque gestitet. Eo viso, reliqui congressui parcunt. Illa tamen cum seniore noctes agere, dicitur. Cum matre coisse, haudquaquam censetur impium. Deprehensum adulterum mors evestigio consequitur. Hic verò non alius est, quàm aliunde genus ducens. Arabum amicula ziras, id est ζειρὰς, vocat Herodotus: sicut Caspiorum sisyras, unde Pactyes quoque dicti sisyrophori. Relatu jucundum in hac mentione, quod sequitur. Erat filia regi mira specie insignis: erant & mares filii numero quindecim, quorum singuli ardentius sororem amabant: proptereaque non desinebant per vices ad eam ventitare. Assiduis verò illa congressibus delassata, lepido commento eludere omnes adorta est. Bacilla sibi paravit, nihilo ab eorum bacillis discrepantia: quumque unus ex fratribus fortè digrederetur, arrepto quod deposuisset baculo, confestim illa compar subjecit. Id videntes cæteri ab ingressu temperabant. Ita aliquandiu à Venereis facta quies. Sed quum fortè omnes in forum coissent, id intuitus ex eis quispiam, sororis congressum petit. Verum, bacillo ante fores animadverso ex more, quum fratres alios agere in foro, sciret, adultero dari operam conjectans, pergit inde trepidus & ira ardens ad patrem, quid vidisset, quid pro vero afferret, nuntiat. Indignabundus & minarum plenus accurrit is, baculum videt, ingreditur, innocentem reperit filiam. Adjiciamus porrò, quod notandum censuit Vlpianus: Arabum plerosque in prædia inimicorum lapides aggerere consuesse, quod σκοπελίζειν dicunt, id est scopelissare, quo significabant, interituros malo leto, qui ea colere adorti forent, insidiis illorum qui scopulos posuissent. Quo fit, ut nemo audeat, crudelitatem veritus insidiantium. Id, inquit, graviter persequi solent præsides ad pœnam usque capitis. Dignum scitu: in Arabia vim balsami magnam subnasci, uti Pausanias arbitratur: qui tamen palsamum pronuntiat, balsamum minimè, in Bœotiis rebus. Amare porrò viperas tum arboris succum, quo alantur

A plurimum, tum etiam umbram: nam & in odoriferis sylvis serpentes, sive serpulas, ut veteres loquebantur, reperiri frequentissimas traditum est: & scribit Bibliotheces quarto Diodorus. Vbi verò Arabibus appetat tempus Balsami succulentum excipiendi humorem, Scytalas fert unusquisque duas adversum viperas: quippe invicem iis allisis, sono illas abigunt. Interfecisse nanque cavent cum primis, balsamo sacras opinati. Quòd si quem fortè mordicus apprehenderint, fit vulnus, B perinde ac ferro illatum, sed veneni timor nullus: quando cibis pastæ odoratis viperæ virulentiam letalem alias, mitiore permutant potestate. Insignem quippe venenis molliendis vel accendendis vim habent alimenta, Siquidem in Phœnicia compertum, vel habitu modò truculentioris viperæ pernecari hominem: quod radicum illic succrescentium potentia, creditur fieri. Arabici porrò instituti, & quidem legitimi fuit illud quoque, ut si parte aliqua regii corporis causatio se ostentasset, proximi ipsum id assimilarent, quippe C censeri ridiculum, moriente rege certatim adniti, ut simul contumularentur, ni idem & in corporis præmortua parte præstarent. Luxum regis in thus ferentibus locis eum legimus apud Athenæum, ut in dies singulos talenta impenderentur Babylonia quindecim. Illud haud prætereundum omnino: ex Arabia in Ægyptum vim animalium insignem solitam adduci, quo nomine vectigal Arabarchiæ celebratur Jureconsultis: cui qui D præesset, diceretur Arabarches. Ad quod scienter eruditis conjectatum, id satyricum liquidò spectare, Ægyptius, aut Arabarches, dormitantibus in aurem utranque interpretibus, ut aliàs non infrequenter. Nam sic in Epistolis ad Atticum & M. Antonius Arabarchæ fœdatur appellatione, ceu Ægyptius foret publicanus, ob exigendi sanguinariam atrocitatem. Lyciarcham tamen intelligunt ludorum præsidem, qui in Lycia celebrarentur: & Syriarchem, eorum qui in E Syria.

Nabatæorum mores. Nabaten vocari ex adulterio conceptum. Reges apud Homerum solitos sibi ipsis subservire. Saracenorum instituta. Erembi qui, & unde.

Cap. XXXVI.

F Nabatæos esse felicium Arabum gentem, omnibus arbitror notissimum: à Nabate quodam sic nuncupatam, Græci scribunt: dicique Nabaten ex adulterio conceptum. Horum continentiam laudibus efferunt celeberrimi auctores, necnon cumulandis asservandisque divitiis curam exactissimam. Illud admiratione non caret, multam dici publicè iis, qui rem aliquo modo decurtarint imminuerintve. Augescentibus opibus, honor est domino exquisi- G tus. Rara inibi servitia. Ministeria ex cognatione frequentiora, vel sibi unusquisque minister est. Quo more ne reges quidem expertes ferunt, à quibus identidem parari dicuntur convivia. In iis plura duodenis exsiccasse pocula, ignominiosum. Rex ibi auctoritatis adeo dilutæ, ut non sibi modò, verum & aliis interim admini-

administret, id est non autodiaconum modò A agat, sed antidiaconum quoque. Cæterum & Homerici reges ejus quoque modi comperiuntur, ex quo item αὐτοδιάκονοι inveniuntur, id est sibi ipsis subservientes: quando Priamus etiam ἡνιοχεῖ, id est aurigatur. Achilles concidit carnes. Icit fœdus, immolatque Agamemnon. Meminit libro primo Athenæus Nabatæorum sustructiones impendio pretiosæ. Vrbes nullis communitæ mœnibus visuntur. Summa enim regioni pax. Equorum quibus carent, vi- B cem implent cameli. Perfuncta fato corpora retrimentitiæ sordis loco illis sunt. Regium cadaver, ut ritè contumuletur, in sterquilinia dejectatur. Sol illis sacratissimum numen. In arula res illi peragitur divina, quam in ara excitarint. Sarracenos constituit Ammianus inter Assyriam & Nili cataractas, & Blemmiarum collimitia, qui omnes à calvo (quod dicitur) ad calvum bellaces censeantur. Seminudi agunt, coloratis sagulis pubetenus amicti. Nemo unus eorum sti- C vam attigit, vel arborem coluit quærendo victui. Errant semper nulla lege, nullo lare. Vita est illis perpetua fuga. Vxores mercenariæ ac conductæ ad tempus ex pacto. Verum, ut adsit matrimonii species aliqua, dotis nomine offertur marito hasta cum tabernaculo. Ita verò palantur assiduè, ut alibi nubat uxor, pariat alibi, & procul liberos abducat. Victus universis caro est ferina. Lac præstò est exuberantissimum. Frumenti ac vini usus plerisque ignotus. Interpres Homeri D quidam Erembos Troglodytas interpretatur, & Sarracenos, id est σαῤῥακηνούς. Dici autem Erembos, παρὰ τὸ εἰς τὴν ἔραν δύειν, quia subterranea incolant. Sed appellantur Erembæi quoque. Ammianus idem alibi scenitas Arabas Sarracenos dici nunc opinatur.

Ægyptiorum inventa, & eorundem ritus. Artophagi Ægyptii cur. Cyllestia. Ammonii unde. Pan, seu Mendes. De suibus. Hermotybies. Cici. Calasiris quid. Laura locus deliciarum. Dulcis cubitus apud Sardus. Ochi regis historia. Omphale. Lydorum libido. Abrotonum. Laurea in potu quid. Laura civitas, & Croton unde. Lauria locus. Plutarchi locus in Themistocle de Lauriotico proventu.

Cap. XXXVII.

QVid verò de Ægyptiorum ingeniis, deque F eorum doctrina sentiendum videretur, abunde aliàs exsequuti sumus. Nunc nihilo secius prolibabimus quæpiam ejusdem gentis peculiaria, ne quid per incuriam transiliamus, velut conniventes, quod nostros libellos adjutum eat. Igitur quia in artibus reperiendis solertem fuisse gentem eam, & in cognitione rerum indaganda sagacem multi prædicant, compertum id in literis ante omnia. Ab Ægyptiis ex cælestium rerum scientia & observatione anni rationem ex- G cogitatam primò: inde in portiones duodecim, quæ de lunæ nomine menses nuncupantur, distributam. Græci quidem fuit moris, tertio quoque anno ut fieret aptior temporum responsus, mensem interjicere, quem intercalarem dicimus. At Ægyptii, re universa (uti visum est) comperta certius, singulis quidem mensium treis dierum attribuentes decadas, evoluto denique anno, quinque etiamnum superadjiciebant dies. Traditum porrò, duodecim deorum rationem ab Ægyptiorum scientia Græcos ad se corrivasse. Primos item deorum excitasse aras, conflasse simulacra, ac templa construxisse. Quin & animalium effigies saxis insculptas ostendisse. Quæ ad gentis mores spectant, & instituta à cæterorum ingeniis dissita longè comperiuntur. Nam taceo illud: veterum Ægyptiorum alimenta ab herbis petita, palustrique caule, eam quam agrosin vocant, unde irrepsit mos eadem diis supplicandi. Mox verò ad piscitium transisse, ac nonnullos ad carnes, pellibus ad integumenta corporum rejectis: sicuti ex arundinibus attexebantur domus. Ægyptios Hecatæus artophagos nuncupat, qui cyllestiis vescerentur. Collestes vocat Herodotus ex olyra, id est siligine confectos. Proditum à sacerdotibus est, à Mercurio deinde artium disciplinarumque excogitatos modos. Cæterum, ferri hæc possunt illa, admiratione non carent. Tenet quippe fama, fœminas ibidem negotia obire, cauponam exercere, ac id genus alia pleraque peragere. Viros autem domi se continere, quæ alias muliebris censentur muneris, tractantes. Onera item capitibus gestare, virorum est, humeris autem fœminarum. Vesicæ retrimenta reddunt fœminæ stantes, viri sedentes. Ciborum superfluitates intra domestica consepta excernuntur. Vescuntur in propatulo viisque. Sacerdotium nullum adit mulier: virile habetur id. Maribus parentes alendi necessitas nulla. Filiabus autem summa. Scribunt non uti nos, à sinistro in dextrum pergentes, sed e diverso: prædicant tamen ipsi, nos in sinistrum produci, se verò in dextrum. Literæ eorum bifariæ, sunt sacræ, ac populares. In deorum cultum præter cæteros studio feruntur exsuperantissimo. Virilia circuncidere, non diffitentur, sed rationem promunt, ut mundiores sint. Sacerdotum tota levigantur corpora, omni prorsum decusso pilo, ne quid sordium se proferat in re divina. Amicula linea sunt, calcei papyracei, aliis uti nefas. Ægyptiorum dii universim quidem Isis & Osiris, quem Bacchum intelligant. Seorsum verò & alii plures. Nam apud Thebas arietina facie coli Jovem, traditur, quòd Herculi sese ita visendum præbuerit, ut arietis detruncati pelle corpus obsepserit. Quia verò Jovem Ægyptii Ammonem dicunt, inde Ammoniorum, quos Ægyptiorum atque Æthiopum colonos prodidere, cognomen celebratum, simul & oraculi apud eosdem vulgata fama. Sed de hoc paulò item plura mox. At Mendesii inter octo deos Pana connumerant, quos priores duodecim illis opinantur. Ejus simulacrum caprinam præfert faciem. Crura verò hircina sunt, non quia talem arbitrantur eum, sed veritatis arcanum mystico adumbratur velamento. Ægyptiacè verò Pan dicitur Mendes, quo nomine hircus item designatur. Quanquam est quoque in Thracia civitas Mende, vel Mendis: ut est apud Apollodorum, unde Mendæum vinum. Sunt & in Sicilia prope Palicos Mendæ. Inter animalia antiquis observationibus consecrata mnevis & apis sunt

notiora: mnevis soli sacer est, super quo nihil dicitur memorabile, sequens lunæ. Suilli pecoris apud Ægyptios detestatio summa. Argumentum evidens, si quis transeunter ullo modo belluam attigerit, evestigio cum indumentis omnibus in flumine abluitur. Propterea mihi subulcis interdicitur templis universis: nec per connubia quispiam cum eo genere affinitates conciliarit. Animal id nec diis immolatur ullis, præter quàm Libero ac Lunæ: nisi ubi plenam visitationem illa facit, liberum enim tunc sacrificium est, nec suillam carnem à mensa rejiciunt. Maximus apud eos senectuti honos. Vestes non aliæ magnopere, quàm lineæ, circa crura ambitu extremo fimbriatæ, quas calasiris vocant. Quanquam ibidem calasiries item pugnatores vocantur: sicuti etiam hermotybies. Sunt quibus calasiris intelligatur equestris tunica latior, quam & xystida vocant: dicitur quoque ἰστικὸν χλιδῶνα, Græcorum lexicis hac in re præcipuè vitiatis. Laneas vestes intulisse templo, profanum. Scelus item, involutum iis cadaver condidisse. Ægritudinum ibi non unus est medicus, suus est unicuique morbo destinatus. In funeribus is irroboravit mos, ut decedente aliquo, caput sibi muliebris familia & vultum deformet luto, excurrat deinde per urbem, ac se plangat: converberantur & viri renudatis pectoribus: salinariis mox condiendum traditur cadaver, quum odoribus, tum etiam sale. Muliebre corpus domi diutius asservatur, ne Veneria fœditate à salinariis inquinetur, quod experimento cognitum quandoque est. Vnguenta Ægyptus, præsertim in palustri solo, ex Sillicypriorum fructu, ipsi appellant κίκι. Cogebatur Ægyptiorum unusquisque destinato magistratui, quo se artificio tueretur, palàm facere. Quòd si quis ementiretur, morte luebatur mendacium. Eam legem ad Athenienses quoque tralatam à Solone, auctor Diodorus prodidit. Hortorum curam esse familiarem Ægypto, scribit ex Callixeno Athenæus: quamobrem accedente aëris temperatura, florum quopiam quacunque anni parte abundè suppetere, præter aliarum rationem terrarum. quo ductus argumento Martialis libro sexto sic jocatur,

> Vt nova dona tibi Cæsar, Nilotica tellus
> Miserat, hybernas ambitiosa rosas,
> Navita derisit Pharios Memphiticus hortos,
> Vrbis ut intravit limina prima tuæ.

Postremò, nec illud silentio involuendum: in numerosa Ægyptiorum regum serie, mandatum literis, etiam fœminas quandoque regnum tenuisse. Ganeata eorundem cibaria literis commendarunt multi: sed palàm facit historia potissimum, qua proditur memoriæ, adversus Persarum regem Ochum expedito cum exercitu irruisse Ægyptium regem, moxque à Persis superatum. Quum ab Ocho tractaretur humanè, etiam mensæ adhibitus, ridere perrexit Persicam lautitiam, ut tanto principe indignam prorsus. Ac si collibeat (inquit) nosse, cujusmodi esse deceat felicium regum mensam, imperato meis olim coquis, cœnam parent Ægyptiam. Quum admisisset Ochus, arrisissentque plurimum id genus condi-

A menta: Malum malè (inquit) ô Ægyptie, disperdant te dii, qui hisce neglectis, viliores affectasti dapes. Fuit apud Alexandrinos locus Laura nomine, in quo omnium quæ ad delicias spectarent, visebatur forum. Sicuti fuit apud Samios Laura quoque, Polycrate tyranno struente: ut apud Sardis qui est, dulcis cubiti exhiberet imaginem. Lydorum in primis molliciem amplexatus. Quando gens ea Venereorum appetentissima in hortorum amœnitate cum mulieribus congredi multum
B diuque consueverat. Eorum principatum ubi arripuit Omphale, post alias irrogatas pœnas, uxores viridario præclusas servitiis prostituit, unde conciliatum loco nomen. Meminit Athenæus, sed & Plato in Phædro. Quo (uti arbitrantur) argumento, Dioscorides libro tertio, abrotonum etiam γλυκὺν ἀγκῶνα vocari scribit. Quum verò ait Gellius, Romanis mulieribus in potu familiaria fuisse, lauream, passum, murrinam, lauream pro lora dictam volunt eruditiores. Nam
C scribit Varro, Grandiores natu mulieres loram bibisse, vel garum, vel defrutum, vel passum, quam dixerit murrinam Plautus, uti nonnullis placet. Crotonis civitatem dici Lauram, compertum mihi est, ab Laura Lacinii filia, Crotonis uxore, à quo civitati factum nomen. Fuit in Attica item Laurium, locus metallorum ferax: quod prodidit inter cæteros Herodotus & Suidas quoque. Hinc apud Plutarchum in Themistocle, Laurioticus celebratur proventus. quam rem aut non percepit
D interpres, aut neglexit: sicuti in Nicia quoque, ubi metalla in Laureotica recensentur, id est ἐν τῇ λαυρεωτικῇ: at interpreti satis fuit, In agro, transferre: ni forsan decurtati codices sunt. Laura, pro via, seu vico est apud Herodotum libro primo, veluti per quem fluit populus.

Aphrorum ritus diversissimi. De Maurusiis plusscula, & Cinganis. Ægidis origo & quadrigarum. Hammata quid. Necnon de Carthaginiensibus. Ammon Jupiter unde. Parammon Mercurius. Gorgia quid. Gorgones animalia. Boves retropascentes. Plagion schema. In Libyam remittere ægrotum quid. E

CAP. XXXVIII.

APhricam esse hominibus fœcundissimam, auctor probat Herodianus: proinde gentes diversissimæ in eadem, & moribus miris
F maximè. Nobis omnia consectari, non est consilium, cum delectu curioso, quod hactenus fecimus, paucula ex strue cumulata præcerpemus. Aphricam M. Tullius omnium vocat provinciarum arcem, natam ad bellum contra urbem Romanam gerendum. Adyrmachidas ad Ægyptum vergentes eisdem ferè uti moribus accepimus, quibus & Ægyptii narrantur imbuti. Vxoribus in utroque crure armilla inest ærea. Caput insigniter comatum. Si quos, uti assolet, pedi-
G culos ceperint, præmordent, ac mox abjiciunt. Virgines jam maturas viro astituunt regi. Quæ præcipuè illexerit animum, præfloratam dimittit. Nasamonum singulis de more adsunt uxores plures: cum quibus vel palàm congredi, receptum apud eos est, prius scipione prætento. Nuptiali

cœna

cœna discumbentium singulos adit nova nupta Veneris gratia. Congrediuntur illi, domo allatum donum contribuentes. Sicubi jurisjurandi usus veniat, concipitur id per viros qui olim apud eos plurimo virtutum splendore enituerint. Affusis precibus ad majorum monumenta, futurorum scientiam aucupantur incubantes manibus. Fidei sanctio maxima invicem sibi idem propinasse poculum. Cujus si inopia fuerit, è cinere idem petitur argumentum. Maurusii durissimis insueti, in parvis degunt tuguriis, ubi liceat vix respirare. In humo dormiunt nuda: si qui delicatiores paulò sunt, aliquid substernunt. Vestes pro temporibus evariasse, legibus prohibentur. Nam laceras crassioresque omnibus gestitant horis. Pane carent, ac vino, quin bonis omnibus, sine quîs humanior degi non queat vita. Tritico vescuntur tamen, ac siligine, hordeoque, verum incocto, nec trito in farinam, belluarum utique more. Apud eos nefas est, viros vaticinari. Fœminarum modò ea est functio. Nam sacrificio proprio diis obito, antiquis non inferiora ædunt responsa. Videntur Maurusii è Phœnicia oriundi: quoniam Hebræis ex Ægypto demigrantibus duce quidem Mose prius, mox Jesu Nave filio, patrias coacti sedes linquere in Ægyptum, inde in Aphricæ ultima defugere. Argumento sunt lapideæ columnæ apud Tingen oppidum, in quîs Phœnicum lingua conscriptum: Nos à facie fugimus Jesu prædonis, filii Nave. Dicuntur autem Aphricæ indigenæ, quòd eis nulli sint vetustiores. Quo nomine illorum rex Antæus, est dictus terræ filius. Hæc autem ratio & Didoni Carthaginis condendæ occasionem facilè præbuit. Maurusios denique Cinganos appellari nunc, conjectatio eruditorum est, quòd ab Saracenis pulsi, per omnem sint Europen disjecti. Scatet feris Garamantum situs. Tenet constans fama, aversari eos hominum commercia, immo verò etiam aspectum fugitare. Arma illis nulla, quando nec tueri quidem se audent. Macas, memoriæ proditum est, summa capitis curiosius deradere, relictis in meditullio capillis, quos succrescentes circumtondent eadem cura. Possent videri sacerdotes nostri ritum inde mutuati, nisi quòd capitis corona ex Romanæ ecclesiæ institutione regnum præfert, quod in CHRISTO expectatur. Capillorum verò decussio temporalium indicat bonorum depositionem. Gindanum uxores fimbriarum copia perstrepunt, pretium id concubitus est, quo pluribus quæque vilatur exculta, eo plausibilior ejus forma censetur, ceu quam adamarint innumeri. Machlyes comam in occipitio commutriunt. Auses verò capronas è fronte demisisse, gaudent. A virginibus honori Minervæ, quam indigenam arbitrantur, certamen editur quotannis: arma, lapides sunt fustesque: si qua ex ictu decesserit, falsa censetur virgo. Quæ omnium præstantissimè depræliata est, à cæteris Græca condecoratur armorum facie. Subvehiturque curru per Tritonidis ambitum paludis. Putant verò Minervam Neptuno prognatam, & palude eadem. Coargutam verò gravius à patre, indignabundamque inde, adoptandam se Jovi insinuasse. Promiscuus porrò illis, ac ferarum prorsus more

A passivus cum mulieribus congressus. Troglodytas Æthiopum inenarrabili pedum celeritate mirantur rerum conditores. Non articulatior illis vox: verùm, qualis in vespertilionibus inauditur, stridor. Cibus non aliunde, quàm ex serpentibus lacertisve, ac omnino reptili genere. Libycum verò institutum id item est, ut quos in venatione vel pugna elephantes attriverint, magnificè sepeliant, ac hymnos præterea concinant: Quorum id sit argumentum, ἀγαθοὺς ἄνδρας εἶναι τοὺς ἀντιπα-
B λαισαμένους θηρίῳ τοσούτῳ, id est viros esse bonos, qui tam atroci belluæ ex adversum steterint: quòd mors gloriosius comparata, ἐνθάφιον sit τῷ θανουμένῳ. Atlantes propriis carere nominibus tradunt, solos hominum, quod nobis compertum sit. Hosce memorant orientem execrari solem, ac omnifariam ingerere convitia, quia ipsos perurat, & inutilem reddat regionem, caloris exsuperantia ambustam. Aphris porrò pastoribus mos ille vetus est, quadrimis filiis verticis venas
C aut etiam temporum, lana quam succidam dicimus adhibita, inurere, compescendis è capite fluctionibus. Propterea que inter omnes prosperiore uti se putant valetudine, ac re vera ejusmodi comperiuntur. Quòd si amburendis venis fortè spasmo corripiantur pueri, inspersam hirci urinam, præsentissimum malo remedium arbitrantur. Aphras mulieres super vestem nudas gestare caprarum pelles fimbriatas, ac rubrica litas: unde apud Græcos defluxerit Ægidis appella-
D tio. Quadrigarum item morem indidem in Græciam demanasse, produnt. Sepeliendi ritus à Græca non ita abjungitur consuetudine. Risu non caret, quod in more Nasamonibus est, qui sedentium habitu mortuos astituunt, id ipsum & inter moriendum curiosius attendentes, ut sedentes expirent. Aphros porrò traditum est, gentem esse ad omnem auram spei mobilem, atque infidam. Numidas ante omnes barbaros in Venerem effusos. Ammon celeberrimum est Li-
E bycis numen, cui de pastoris nomine, à quo illi primò erectum simulacrum est, appellationem factam, in Messeniacis rebus auctor Pausanias est, sicuti Babyloniorum Belus ab Ægyptio quodam Belo creditur nuncupatus. Scitu verò dignum dici non Jovem modò Ammonem, sed & Ammoniam Junonem. Quin & Parammon Mercurius colebatur in Libya quoque, sed ita, ut Elei in Peloponneso eidem pariter rem obisse divinam memorentur. Pindarici interpretes id produnt
F modò: ab Libycis Ammonem nuncupari Jovem atque sic etiamnum coli. Hammata in frictionis ratione pro fasciis accipit Galenus: His, inquit, de caulis etiam τῶν ἁμμάτων circumactus fieri conveniet, quos fricantes circa totum ventrem adhibent. Maxyes in parte capitis dextra comam enutriunt, in sinistra decutiunt. Minio linunt corpora, seque à Troianis propagatos, fabulantur. Oblinuntur colore eodem Zygantes, quibus ex simiis alimenta sunt. T. Livius perfidiã Pœ-
G nis attribuit, quam vel Punica majorem in Annibale fuisse, scribit. Cicero calliditatem: sicuti numerum Hispanis, robur Gallis, artes Græcis, Italis sensum, Romanis pietatem, ac religionis sapientiam. In Floridis Apuleius Carthaginem miris efferens laudibus, inibi pueros omnibus imbui

disciplinis, scribit, quas & ostentent juvenes, doceant senes. Esse porrò Carthaginem ejus provinciæ magistram venerabilem, Aphricæ Musam cælestem, camenam togatorum. Carthagine Imperatores tollebantur in crucem, si prospero eventu, pravo consilio rem gessissent. Carthaginiensium juventutem videtur non citra probrum Ennius tunicatam dixisse: quoniam primum tunica non uterentur Romani, mox substrictam admiserint, brevemque citra humerum desinentem, quam vocant exomida. Carthaginiensium item mores incessit Plutarchus, ut amarulentos, tristes, subditis graves, in terroribus haudquaquam generosos, in ira peragrestes ac feros, pertinaces in iis quæ semel complacita sint, ad lusum & gratiam immites asperosque. Pœnos esse acutissimam gentem, Columella scribit. Scitu verò dignum: Carthaginem veteribus dici quandoque caccaben, id est, κακάβην: quod illarum gentium lingua equinum indicet caput. Ad quam rem Virgilianum illud ex Æneidos primo alludere, neminem (opinor) fallit. Misnam dici Carthaginiensium navale, compertum nobis est. Illud hic obiter subnotarim: esse in Libya Gorgonas animalia κάτω βλέποντα, id est semper despectantia, ovibus creduntur agrestibus similia, aut vitulis, sicuti quidam voluere. Pestilens iis est oris halitus, quippe intereunt mox afflata omnia. Sed nec innocentior ab oculis radius manans, ubi concussa, quæ à fronte in oculos propendet, coma, spectarint aliquid. Cognitum id à Marii militibus adversus Jugurtam bellantibus. Esse item in tractu eodem, Herodoto auctore, boves opisthonomos, id est retrò pascentes, id exprimentibus cornibus quæ adnuunt proclinanturque in ima: tametsi historiam convellit Athenæus sub aliena persona, quoniam à nullo præterea historicorum sit comprobata. Gorgia, id est γόργεια, ad Gorgonas pertinent nihil: nam dicuntur eo nomine Doriensibus histrionum personæ. Est & schema similiter desinens, quod gorgion dicunt: cujusmodi apud Thucydidem historia prima,

Φαίνεται γὰρ ἡ νῦν Ἑλλὰς καλουμένη οὐ πάλαι βεβαίως οἰκουμένη.

Est apud eundem schema item plagium, ubi quid ita enuntiatur, ut ad unum referri queat, queat & ad alterum. Sicuti quum interpres ait, dici hæc ab Themistocle valent, sed & ab Thucydide. Illud verò Galeni ex Therapeutices quarto, adversus Thessalum & assectatores: Si, inquit, medicaminum series numerosa cum diætæ ratione nil prorsum ægritudinem allevarit, ἀποπέμψουσιν εἰς Λιβύην τὸν ἄνθρωπον, id est in Libyam hominem remittent, Historiam (opinor) latentem complectitur. Ex classicis quippe auctoribus id exploratius est, homines in Aphrica salubri esse corpore, ac plerosque dissolvi senectute, morbumque haud sæpe superare quenquam.

Cap. XXXIX.

Clepsydræ notiones plures. Hydrologium quid. De clepsydrio item. Jupiter Ithomatas. Ephydor. Ithomea festa. Diametri notio recondita. Plutarchi locus explicatur in Demetrio. Quid sit per diametrum moveri. Aristotelis obscuritas illustratur.

Cæterum relictis denique gentium moribus, quos miscellanea quadam ratione ac promiscua, ut se inter legendum obtulere, prætexuimus, ad institutum, veluti postliminio redeamus. Atque illud attingamus primum: clepsydram dici quandoque astronomicum organum, horas metiens. Clepsydris, inquit Martianus, lunæ magnitudo cognoscitur. Hydrologia videtur appellasse Cleomedes in tractatu De cælestium orbium contemplatione, quibus solem dimetiebantur. Pausania verò auctore, scimus in vertice montis Ithomes arcis Messenensium: unde Ithomæa dicantur festa, Jovis Ἰθωμάτα honori dicata, fontem fuisse nomine Clepsydram, in Arsinoen fontem alterum influentem: credo, quia quandoque exundet, quandoque deficiat. Fuit & in arce Athenis eodem nomine fons ita nuncupatus, quòd flare incipientibus Etesiis impleatur: flaccescentibus autem, desinat: consimili ferè ratione, qua Nilus. Propterea de M. Antonio scribit Appianus in Parthico, Athenis profecturum ad bellum, ex sacra o[...]a sibi sertum præserpisse: porrò & ab Clepsydra vas aquæ plenum detulisse ex præcepto secum. Legimus & Metichen scortillum Clepsydræ cognomentum sibi adoptasse, quum ad Clepsydram concubuisset, ac universa defluxisset aqua. Euboli quoque poëma dictum legimus Clepsydram, quod auctor prodit Athenæus Dipnosophistarum libro tertio ac decimo. Qui clepsydræ æqualitatem custodiret, ephydor dicebatur. Quia verò est horonomicon vas clepsydra, hinc præfinito dicentes, ad clepsydram id agere, pronuntiamus. Ex quo Cicero: Cras ergo ad clepsydram. Hinc διαμεμετρημένην ἡμέραν dici à Græcis audias. In tres autem partes distribuebatur aqua, una quippe agentis erat, rei altera, tertia judicum. Diametrum verò appellarunt, quod à justa deficit dimensione: ut est apud Dinarchum in Callistrati Isangelia. Ex quo Plutarchi verbis lux infertur plurima in Demetrio, cujus filius in Thebarum oppugnatione, quum plures frustra cædi adverteret, eo nomine querebatur apud patrem. Qui commotior, τί δυσχεραίνεις inquit ἢ διάμετρον ὀφείλετε τοῖς ἀποθνήσκουσι, quid molestè fers, an diametrum trucidatis debes? Hanc doctrinam non est interpres assequutus. Nec illud negligendum, quod primo De animalium historiis prodit Aristoteles: animalia τετράποδα καὶ πολύποδα moveri κατὰ διάμετρον. Nam diametrum lineam item dicimus ab angulis quadrati ad angulos transeuntem oppositos. Multipeda verò, dum stant, quadrangulam planè formam delineare videntur: verum, in progressum, non per rectam lineam pedes protendunt, ut homo, sed à dextro in sinistrum, vicissimque à sinistro in dextrum. Diametrus, inquit Martianus, Latialiter distermina dicitur. Clepsydram graphicè Apuleius expingit. Clepsydrii auscultationes invenimus apud Philostratum, quibus Adrianum Tyrium ascriptum refert, ab Herode Attico, tanquam rei maximè arcanæ. Item Pausaniam Cappadoca unum ex iis fuisse scribit, qui clepsydrii participes forent, quos (inquit) aliqui vocant διψῶντας, id est sitientes. De clepsy-

clepsydræ porrò ratione in encycliis quæstionibus Aristoteles.

Vocabulum lutra quàm varias recipiat notiones. Elytron. Anelytra. Luntæ aves, ac conisticæ. Elutriare. Labandria. Luter. Lura. De lutrophoris, & corrivatis à lutra dictionibus. Hydrophoros puella. Hydrophoria festum. Erinnys unde. De aquiminariis: aquariis item, ac Cerere Lusia, & Erinnys, Arione equo. Neptuni & Cereris ejusdem fabella. Puncta. Apunctis. Neptunus cur Hippius, & Deus maris. Neptunus item Hippodromius. Lusius fluvius, & Gortynius. Aquatio, aquatus, adaquare.

Cap. XI.

Lutras sunt qui in nostris literis aquas immundas dici à Græcis interpretentur, opinor inde adductos, quia Suidas λύτρον exponit, τὸ ἀπόλυμα τὸ ῥυπαρόν. Sunt & lutræ fibrorum è genere, quas nunquam mari accepimus mergi. Hasce verò etiam lytras (Varrone auctore) dicimus, quia radices arborum in ripa succidant. quamvis possit videri etiam à luendo lutra nuncupari, quòd aquis se luet. quoniam enhydris Græcè interdum nominetur. Elytron verò crustam dicunt pennas supervenientem, quasi vagina inclusas, ut in scarabeis: nam inde anelytra dicuntur, quæ detectas habent pennas, uti apes. Luntæ vocantur aves, quæ lavandi usu non carent: sicuti conisticæ mersantes se pulvere, velut pulveratrices. Lutra Græci genere neutro etiam balnea dicunt: sicuti etiam lutronas, ut Xenophon. Balnei verò aquam lutrion, ut Aristophanes ἐν ἥρωσι, nova etiam comœdia lutas. Invenio & lutrophoron appellari, qui novis nuptiis lavacra deferebat, Athenis quidem ex Callirrhoe, aut ex Enneacruno, alibi verò undecunque. Puerum genere propinquissimum eo fungi solitum munere scribunt nonnulli. Fœminam verò in eo usu intelligere videtur Pollux. Quin & in Veneris templo apud Sicyonios virginem, quæ annuo fungatur sacerdotio, lutrophoron dici, Pausanias scribit. Nymphica item lutra fuisse dicta reperio. Erant & sui defunctis, qui cælibem transmisissent vitam, lutrophori, id est pueri hydriam tenentes, qui super monumentum astituebantur. Lutra vas item apud Latinos. Vnde Elutriatum vellus apud Plinium, quod de vase in vas tralatum est, quod transvasare item dicitur, sed rarius. Elutriare lintea ex Laberio apud Gellium, pro lavare positum videtur. Sicuti Labandria, quæ ad lavandum sunt data. Luteridium sunt qui Latinè labellum interpretentur: alii & capulam. Putant ex eruditioribus aliqui, à lura dici elutriare verbum: id verò est os culei: unde & lurcones, capacis gulæ homines. Apud quosdam luter vas est, quo miscetur aqua vino. Ejus commeminit Hieronymus in Jovinianum. Et quoniam de aquis mentio est, aquarios lego nuncupatos hæreticos quosdam, qui aquam offerebant solam in calice sacramenti. Apud Ciceronem in Epistolis familiaribus à Cælio concinnatis, videntur esse aquarii, qui aquam circumferunt vænalem. Nisi ego, inquit, cum aquariis & tabernariis pugnarem, civitatem veternus occupasset. Juvenalis,

Veniat conductus aquarius.

Aquaria provincia in Cicerone adversus Vatinium, Cura est quæstoris, præfecti mercibus, quæ vel mari vel omnino aquis subvehuntur, ne quid exportetur. Sed & publicis aquis præfici solitos quosdam, scimus. De quibus quandoque fit senatusconsultum factum, ut quum ejus rei causa extra Vrbem forent, lictores binos, & servos publicos ternos, architectos singulos, & scribas, & librarios: accensos & præcones totidem habere liceret. Hosce dici quandoque aquarum curatores animadverto, interdum & aquarios. Julius Frontinus, Ille aquariorum tollendus reditus, quem vocant punctam. Et mox docet, fuisse quendam qui appellaretur à punctis. Pertinebant & ad eandem aquarum rationem, qui vocabantur villici, castellani, silicarii, tectores. Sed hæc fermè ministeria erant. Alibi Frontinus aquariorum fraudem nominat, quos aquas ex publicis ductibus in privatorum usum derivare deprehendisset. Super qua re Cælii Rufi edita quoque legebatur oratio, cui titulus fuit De aquis, ubi aquariorum dolo, irriguos agros, tabernas, cœnacula perpetuis salientibus coarguebat instructa. Vnde illustratur Cælii ejusdem locus, de quo diximus. Qua in parte mirari quivis potest interpretum vanitatem, sæpius in vado hærentium, aut prora illisa vel suppressa etiamnum navi vix enatantium. Memorabile illud quoque, ad institutum quod pertinet præsens: aquarum Athenis præfecturam Themistoclem gessisse, compertisque nonnullis, aquas per dolum corrivasse, quum damnandos curasset, ex mulctatitia pecunia æneum puellæ conflavit simulacrum, quam hydrophoron vocant, ab Persis mox Sardis tralatam, & in Matris deûm templo collocatam. Leguntur hæc quidem in Plutarchi parallelis, sed non citra scaturiens mendum. Fuit Athenis festum quoque hydrophoria, lugubre, in eorum memoriam, qui cataclysmo periissent, meminit Apollonius. Aquiminaria vasa apud Pomponium, Jureconsultum ab aqua deducuntur, ut sint ad abluendas manus instrumenta. Quæ escario argento contineri putat. Scribit Herodotus historia prima, Aquiminaria duo Apollini Delphico fuisse à Crœso oblata, aureum argenteumque. A Græcis περιρραντήρια nuncupari videntur. Aqualem cum aqua, ubi in Curculione Plauti legimus, notionem arbitror manifestam. Aquarium in Pomponio Digestis De servitute rusticorum prædiorum, esse locus videtur, unde ducitur aqua in fundum riguum. Sunt & aquilices apud Callistratum. Aquarios inter servitia computat Digestis de fundo instructo legato Vlpianus: Hostiarii (inquit) topiarii, dietarii, aquarii domui tantum deservientes continebuntur. Quod ad Eustochium scribens probat Hieronymus, In lignarios, inquit, & aquarios damnavit. Aquationem pro irrigatione accipit Palladius, qui & aquatam mulsam dicit, aqua dilutam multa. Nec adaquare verbum vulgò frequens idem reformidat. Lusiam, id est Λουσίαν, invenio cognominatam Cererem in Arcadia apud Thelpusam, quòd olim ei quærenti filiam congredi concupisset Neptunus, id ut vitaret dea pudica in equam se deformavit. Dolo percognito, Deus equum

induit, ac mox Cererem adiit. Quæ initio factum tulit permolestè: inde ira desita, Ladonis aqua expetivit relui. Hinc producta cognomenta duo: nam Erinnys nuncupari cœpit, quoniam indignari apud Arcadas ἐριννύειν dicitur. Ex ablutione verò Lusiæ proreplit appellatio. Sunt qui Lusiæ ibi simulacrum non Cereris esse conjectent, sed Themidos toto (quod ajunt) cælo inconsideranter aberrantes. Ex concubitu eo natam ferunt puellam, cujus nomen non initiatis enuntiasse, nefas arbitrabantur. Natum item equum Ariona. Qua ratione Hippion Neptunum Arcadas putant cognominasse primum. De Arione hoc intellexisse in Iliade Homerum volunt,

Οὐ δ᾽ εἴκεν με τόπισθεν ἀέιονα δῖον ἐλαύνειν,
ἀδρῆστον ταχὺν ἵππον, ὃς ἐκ θεόφιν γένος ἦεν.

Sed & in Thebaide sic legimus,

ὡς ἄνδρας ἔφευγεν ἐκ Θηβῶν εἵματα λυγρὰ
φέρων σὺν ἀέιονι κυανοχαίτῃ.

A Sunt qui tradant, omnium principem Neptunum equos domuisse, arte etiamnum equitandi excogitata, unde cognominis nata occasio. Sicuti etiam Deus est maris habitus, enavigandi scientia mortalibus communicata, classe quoque conflata primum, cui sit à Saturno præfectus. Id quod Cretensium placitis continetur præcipuè. Fuit & Thebis Hippodromii templum Neptuni: quod Chrysippus ex carmine significat Pindarico ex Isthmis. Hippii cognomen inde productum, arbitratur Phurnutus, quod mari celerrimè iter peragatur, velut equorum functionem B subeant naves. In Arcadia interluit Gortyna vicum fluvius initio Lusius cognomento, quòd natum ibi Jovem abluerint, mox & Gortynius, cujus aqua creditur omnium frigidissima.

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN ANTIQVARVM

lectionum libros, ad ornatissimum doctissimumque Angelum Bragadinum, Patritium Venetum, ac Dominicani instituti Professorem reverendum, Præfatio decimanona.

EST genus hominum (si modò tales appellandi homines, & non potius sub humana specie, belluæ) Venerande pater, qui in universum omnes liberaliores oderunt disciplinas: existimantque naturali quodam habitu facile se posse secernere verum à falso, æquum ab iniquo, honestum à turpi, & (ut paucis dicam) omnia rerum discrimina videre. Ad quorum opinionem si connivere vellemus, quanta perturbatio rerum omniũ consequeretur? quanta confusio? Nam maximas virtutes clarissimasq; disciplinas jacere omnes necesse esset tam barbara dominante scientia. Non sunt igitur hujusmodi homines audiendi: nec tam rationibus (quas rejiciunt) refellendi, quàm ut insani ad cognatos & affines deducendi, vel Anticyram deportandi, qui artem ipsa natura certiorem ducem excludunt. Sunt item alii qui literarum cognitionem libenter amplectuntur, sed nonnullorum vel pravo judicio persuasi, vel proprio naturæ vitio inducti, non putant hanc παιδείαν quam tunc rectam ad bonas artes institutionem, tum humanitatem appellare possis tam necessariam, ut summopere de ea sibi comparanda solliciti esse deberent, Quorum etiam nisi jampridem explosa sententia esset, malè cum rectioribus ageretur literis, atque dolerem vicem patrui mei, qui bonam vitæ partem in hisce studiis consumpsisset. Sed me recreat præstantissimorum hominum & institutum & auctoritas, in quorum judicio & mihi conquiescendum censeo. Nam in prisca ecclesia & hac nostra, qui summi semper habiti sunt, ii magna cum laude in his etiam literis versati

versati sunt. Id confirmatius ut credam, facit Origenes Adamantius, in quo viro tanta fuit eruditio, ut etiam acerrimi hostes sanctissimæ religionis nostræ, quales Porphyrius, Proclus, alii faterentur eum exactissimam omnium liberalium disciplinarum cognitionem tenere. Facit Eusebius Pamphili: faciunt Gregorii, alter Nazianzenus, Nyssenus alter: atque hujus frater Basilius verè Magnus, qui post acceptum baptisma rhetoricen professus est aliquandiu, quod munus adeo magnificè implevit, ut Libanius Sophista celeberrimus, suas declamationes Basilii censuræ subjiceret, Nazianzenus magnificentius contempsit: quantum tamen & in hac parte potuisset, ostendunt orationes tanto artificio elaboratæ, ut veluti Christianum quendam Demosthenem agnoscas. Hic tamen non rhetoris, sed theologi cognomentum promeruit. Huc non advocabo inter Latinos Tertullianos, Cyprianos, Hieronymos, Augustinos, & quos multos habet nostrum, vel hoc solo nomine felicius, seculum. Legisti opinor (cujus jam mentionem feci) Basilii commentarium De gentilium libris legendis, Expendisti (ni fallor) quid consilii dederit nepotibus, quibus optimè consultum voluit. Frangatur igitur tot tantorumque virorum auctoritate, istorum perversitas ac parum liberalis opinio: qui quum ad nullam partem humanitate aspirare possunt: nec alios quidem id debere facere arbitrantur, & quod propter ignaviam se assequi posse desperant judicio factum videri volunt. Nec tamen eò spectat oratio mea, ut cuperem gravioribus de manu excussis literis studiosos perpetuò hîc hærere, sed ostenderem quàm non obfuerint tractantibus sacra, quantumque potius præsidii, ubi cum cavillosis congrediendum hæreticis, attulerint: quòd quum multi, tum tu Angele doctissime, ac Venetæ nobilitatis præcipuum decus, omnium optime vides, quippe qui in hoc spatio magna cum laude decurristi, & jam majore cum admiratione res maximas administrasti: ut nobis dubitandũ relinquas, majórne in te scientia rerum an peritia sit literarum. Et ut nullum non liberalium artium genus tibi discendum cognoscendúmque censuisti, ita religionis & benè vivendi studia tanquam præcipua tibi proposuisti ac delegisti. Quod quum antea minimè ignorarem, proximè tamen ex sermone ac prædicatione affinis mei Joannis Mariæ Goretti hominis integerrimi & utriusque nostrum amicissimi illustrius nescio quomodo apparuit. Qui vir tuam prudentiam, morum vitæque constantiam ac sanctimoniam ita admiratur & extollit, ut me quoque ad vehementius te amandum inflammaverit, utque ad eum quo te complexus eram amorem magna jam fieret accessio: quamobrem quum in id toto pectore incumberem, ut dispicerem quippiam quod instar arrhabonis esset initæ amicitiæ, & perpetuæ meæ in te symbolum observantiæ, optimum factu sum arbitratus, si nuncupatione huius deciminoni libri animum erga te meum testificarer. Sunt enim in hoc opere quàm plurima à tuis studiis non abhorrentia tractata loca, quum ex omni philosophia, tum hac nostra sanctissima Christiana. Tu verò, pater venerande, suscipe hilari vultu hunc librum tibi inscriptum, tesseram novi amici, sed qui officio & observantia nulli veterum sit concessurus. Vale.

Rhodigii, septimo idus Novembris, anno sesquimillesimo quadragesimo.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI LECTIONUM ANTIQUARUM LIBER UNUS, qui decimusnonus.

Alopecia morbo unde factum nomen. Hydrocephalæ affectiones. Pericranos. Quid alopecium. Alopecades. Vulpio. Vulpis fraus. Scolios. Scolopes. Scolopomacharion. Cerdo. Cynalopex. Cinados. Smila. Bassarus. Bassa. Scolecum, id est vermium species. Alopeconesus. Apollo Epicurius. Scandalum unde. Bassiada. Æthon vulpes cur. Alopeces. Psya.

Cap. I.

Alopeciam morbum inde dici, Galenus arbitratur, quum alibi, tum apud Hippocratem Sententiarum libro sexto, quia vulpina sit affectio: quod approbat item Paulus Ægineta libro tertio, ubi in humano capite areas & glabreta capillus deciduus facit. Idem erat ophiasis: sed hæc à serpente (inquit Galenus) cui subsimilis est, nominis rationem ducit. Ex succi pravitate utraque res consurgit, quemadmodum & madarosis, id est glabritas. Plura in Cornelii Celsi De medicina libro sexto. Cæterùm, quod in Græcis monumentis ad hunc usum comperi, minimè dissimulandum: Est, inquiunt, pathos psiloticum, hoc est decutiens pilos morbus, alopecia dictus, ex proprietate urinæ animalis ejus. Ubi enim lotium id fuerit affusum, evestigio infructuosus efficitur locus, arescentibus herbis, nec succrescentibus novis. Morbum hunc invenio ἀλωπεκίασιν dici quoque. Verum, uberius ut ista prosequamur: circa cutem capitis (inquit Galenus) sese promunt affectiones hæ, μελικηρὶς, meliceris, atheroma, id est ἀθήρωμα: in extimis verò alopeciasis. Sunt & hydrocephalæ affectiones. Earum species novimus quatuor: aut enim coit aqueus humor in cerebri meditullio, & panniculi: aut panniculum inter, ac os: aut inter os, & pericranium: aut in ossis, & cutis medio. Pericranos (inquit in libro, cui titulus ὅροι ἰατρικοὶ, Galenus) est pellicula nervosa totum complexa craneum. Verba ipsius hæc, περικράνιός ἐστιν ὑμὴν νευρώδης, περιειληφὼς πάντο κρανίον. Ambeuntes verò cerebrum panniculi μήνιγγες dicuntur. Eos finit idem, σώματα νευρώδη καὶ ἀρτηριώδη. Lego alopecia item vulpium lustra rectè dici. Alopecades verò vafer est. Vulpionem nostrates vocant, & in Apologetico Apuleius. Nam Cicero De officiis primo, fraudem vulpeculæ attribuit, vim leoni. Proinde Lacedæmonius Lysander, quum ei vitio verteretur à nonnullis, quòd fraude subinde agere videretur, Quò (inquit) leonis pervenire pellis non potest, vulpinam assuisse haud dedecuerit. Hujusmodi verò vafricie insignes homines ac panurgos, ex interpretatione Procli Diadochi, scolios vocat Hesiodus, id est tortuosos obliquosque, ubi ait σκολιὸν ἰθύνει, hoc est, scolium dirigit castigando, & ad simplices revocat mores.
Scolopas verò dicunt Græci surrectos palos, ex
B qua (opinor) similitudine inter chirurgica organa reperias apud Galenum scolopomacharion, velut cultellulum dixeris pali imagine. Nam smila in eodem usu esse videtur cælum. Scolecas autem vermes interpretamur, quorum species aliquot. Nam qui sunt in virentibus lignis, ac humectis, vocantur ἶπες, qui in aridis thrypes, vitium dicuntur ices, cornuum ipes, leguminum troges, vestium σῆτες: sicut chartis qui adnascuntur, appellantur silphæ. Scolon & scandalum (inquit Hieronymus in Pelagianos) apud Græcos,
C ex offensione ac ruina nomen acceperunt, id est ab σκάζω, quod est claudico. Sunt qui scandalum interpretentur offendiculum. Vulpem porrò dici item à Græcis cerdo, notissimum arbitror, à cerdosyne, quæ astutia est, maximè fallens. Sed & cerdos astutiam indicat vulpinam. Aristophanes in comœdia cui titulus ἱππεῖς. δόλιαν κερδώ, πολύϊδριν. hoc est, dolosam cerdo, multisciam. Philostratum quendam lasciviusculè se ornantem idem Aristophanes vocavit κυναλώπηκα, id est cynalopeca, ex cane ac vulpe concinnata dictio-
D ne, nisi ad Cynnam scortillum referre malueris. Cinados tamen, inquit Theocriti interpres, vulpes nuncupatur à Siculis, ἀπὸ τὸ κινεῖσθαι ἀναιδῶς, id est ab impudenti motu, vel quia dolosè movetur: meminit pro Ctesiphonte Demosthenes, sed & Aristoteles. Ex nostris martem dici Latinè opinantur nonnulli. Martialis, Venator capta marte superbus adest. Sunt qui eo nomine feram quamlibet intelligant: alii, parvum animal genitalia nunc proferens, nunc retrudens: quod Aristophanii interpretes adnotarunt. Refert Har-
E pocratio, cinadion dici à Siculis vulpem. Est item apud Sophoclem cinados. Eo quoque nomine navis Menelai gubernatorem nuncupatum, Pausanias scribit: cujus fuerit monumentum in promontorio, quod in Laconia vocant ὄνου γνάθος, id est asini maxillam. In Suidæ lectum monumentis est,

est, vulpem apud Herodotum nuncupari bassarum. Bassarica, ut ex Græcis comperi, scripsit Dionysius Apher, seu Milesius (ut alii volunt) opus multa obscuritate insigne. Bassæ autem locus est in Cotylio monte prope Phigaliam in Arcadia, ubi celebratur Epicurii Apollinis templum, nato inde cognomine, quod in pestilenti morbo tulisset opem. Qua ratione ab Atheniensibus dicitur Alexicacus. Bassiadæ autem celebrantur in Ægina, generis auctore Basso, etiam si apud Pindarum Budidas legit Didymus, de Budione progenitore. Alopeconesus verò insulæ nomen est, vel (ut inquit Stephanus) Hellespontiæ Cheronesi civitas: inde ex oraculo adepta nomen, ut ibi Athenienses civitatem conderent, ubi vulpium catulos compertissent. Est & Alopecia insula Straboni libro decimo. Illud denique ex Pindarico scitum carmine est, Τὸ ἐμφυὲς, οὔτ' αἴθων ἀλώπηξ, οὔτ' ἐρίβρομοι λέοντες διαλλάξαιντο ἦθος. id est insitum æthon vulpes morem haud exuit, non item amplius fremens leo. Æthon verò nuncupatur vulpes, ut vaframentis ignita: vel quia dicatur lampuris quoque. Alopeces medicis carunculæ sunt lumbis circumjectæ: quas item psyas dixit summus ejusdem artis auctor Hippocrates: etiam si psyas Hieronymus renes interpretatur.

Asciam cruribus illidere quid. De Antiphonte, ac Dionysio. Dolabellane dicatur, an Dolobella. Dolabra quid.

Cap. II.

ASciam cruribus illidere, ex Apuleji doctrina per parœmiam dici de iis videtur, qui ipsi sibi mala accersunt impinguntque aut sponte aut per temeritatem: quod genus nimio plus frequens est. Sæpe etiam per libertatis exsuperantiam. Ad quod scita hercle & digna quæ non prætereatur, ex Philostrati sophistis suggeritur nobis historia. Siquidem Dionysio Siciliæ tyranno amplius scrutante, ubi terrarum exquisitius habeteur æs: respondit sophistes Antiphon, ut erat ingenii extemporalis, semperque in numerato, Optimum se nosse Athenis, ubi erectæ starent Harmodii & Aristogitonis statuæ. Fuerant verò hi tyrannicidæ. Innuebat Antiphon, esse itidem Dionysium ab ejusmodi hominibus dignum qui contrucidaretur. Verum, dicacitas tum petulans tum nimia, homini malè cessit, ac inter alia evidens peperit exitium. Asciam nonnulli etiam dolabram dici rentur, unde inclinetur Dolabella, ut secunda syllaba prorsum habeat A, non O, ut ferè vulgò receptum est. Quod Cæcilius Minutianus Apuleius in libro De orthographia, monumentis prodidit. Cæterum, est item rusticum instrumentum dolabra, quo in ablaqueationibus utuntur rustici, atque item glebis dissipandis inter arandum. Sed & dolabris subruta Sagunti mœnia, T. Livius scribit.

Craterem Helenæ, habere proverbii formam. Nepenthes Homericum quódnam sit. Pista medicamina. Epipasta. Christa. Item nepenthes auscultationes. Antiphon cognomento Nestor. Alypia ars.

Cap. III.

CRaterem Helenæ, apud Philostratum eundem proverbii forma enuntiatum, animadvertimus, de iis quæ nobis æstuationem mentis leniunt, solicitudinem sedant molliuntque, & disserenato animo, ac fronte erugata exporrectáque curarum oblivionem inducunt. Ita enim in Sophistarum vitis, in epistola ad Antoninum legimus conscriptum, τόδε φρόντισμα οὗτος ἀξεις ὑπάτων, καὶ τὰ ἄχθη σοι κουφιεῖ τῆς γνώμης, ὥσπερ ὁ κρατὴρ τῆς Ἑλένης τοῖς Αἰγυπτίοις φαρμάκοις. Qualis verò fuerit crater hic, verbis potissimum Plinii ex vicesimoquinto Naturalis historiæ percipi facillimè quadamtenus potest: Homerus (inquit) primus doctrinarum & antiquitatis parens gloriam herbarum Ægypto tribuit, herbasque Ægyptias à regis uxore traditas suæ Helenæ plurimas narrat, ac nobile illud Nepenthes oblivionem tristitiæ afferens, & ab Helena utique omnibus mortalibus propinandum. Porrò sunt ex diligentioribus, qui rimati exactius, cujúsnam modi foret pharmacum id, ex quibusque concinnaretur, suspicati sunt esse buglossam: propterea quod de ea sic prodiderit Galenus, καὶ τοῖς οἴνοις ἐμβαλλόμενον εὐφροσύνης αἴτιον γίνεται. id est, vino injecta hilaritatem inducit. Scribunt medicorum scientissimi, eventus mirabilis eam censeri rationem, quòd sanguis inde clarior fiat, expurgatiorque, porrò & cor confoveatur, à quo mox & hepar: id autem sic affectum laudabilem sanguinem producere, unde cooriatur lætitia. Medicamenta verò hoc genus dicebantur pista, id est πιστά, juxta Æschylum, quòd ebiberentur velut ποτά vel πότιμα. Erant & quæ vocarentur epipasta, quoniam inspergerentur: postremò & χριστά, quæ litu proderant. Tres verò hæ pharmacorum ideæ Homero celebrantur in primis. Dignum item relatu, quod enotatum reliquit idem Philostratus: Antiphontem illum, qui à persuadendi potentia Nestor est cognominatus, nepenthes auscultationes promittere solitum, quando nullus tam atrox est, infestusque dolor, cujus vellicationes civili eloquentia non lenire modò, sed excutere etiam quiret. Ex quo arbitror Plutarchum scribere, ab Antiphonte excogitatam τῆς ἀλυπίας τέχνην, id est artem alypiæ: quæ vox tristitiæ carentiam indicat.

De Archytæ tabella, seu Platage. Plangon. Nympha. Dagys. Item quid crotalum, & crotalus. Crocalia. Cocalia. Ascari. Lumbricorum species. Ascarophori. Ascarides. Ciria. Cirrhas. Tænia. Ascalabus, & galeotes. Cirrhus color. De Platagonio quapiam non inscita, & Telephyllo, ac Anemone. Phennis quid. Partiliter. Platice.

Cap. IV.

ARchytæ fabri tabella in Græcis plerunque auctoribus celebrata, quem habeat usum, egregiè Politicorum octavo, præmonstrasse Aristoteles videtur, ad verbum ferè ita prodens: Insimul, inquit, necessarium est, pueros re quapiam distineri, exercerive. Proinde Archytæ tabella rectè admodum & scitè fertur excogitata: exhibent enim pueris eam, ut ejus detenti lusu-

nil eorum quæ sunt domi oblædant comminuántve, quando insitum pueritiæ, nusquam quiescere. In quo tamen etiam atque etiam commonendi sumus, in codicibus Græcis adnotatum reperiri, καὶ δεῖ τὰς παῖδας ἔχειν τινὰ διατριβὴν, καὶ τὴν ἀρχύτου πλαταγὴν οἴεσθαι γενέσθαι καλῶς. Vbi Philosophus hic Platagen dicit, quam Arretinus tabellam nobis reddidit, translativè nimirum ac defunctoriè interpretatus. Id cur, nondum comperi: nisi quòd buxeam quandoque fuisse platagen, ex Leonidæ tetrasticho, ubi πυξίνη nominatur πλαταγὴ, animadverto. Sic autem habent primores versus,

Εὔφημόν τοι σφαῖραν, εὐκρόταλόν τε φιλοκλῆς
Ἑρμείῃ ταύτην πυξινίην πλαταγήν.

Græci tamen finiunt, esse instrumenti speciem platagen sonori & obstreperi ex ære: unde illud,

Ο῾ δ᾽ ἐ πλαταγὴν χαλκευσάμενος ἐπλατάγει.

Sunt qui putent platagen æneum esse crotalum. Apollonius ejus mentionem facit,

Χαλκείην πλαταγὴν ἐνὶ χερσὶ τινάσσων
Δούπει.

Plangona invenio in Græcorum doctrina, sed eo nomine ornatum intelligunt puellarem, nympha item nuncupatum, & dagyda. Sunt qui coronam velint capiti concretam: alii Veneris effigiem. ἀπὸ τοῦ πλάσσεσθαι ἐκ κηροῦ, quòd ex cera compingatur. Crotalum verò doctissimi interpretantur calamum scissum propriè ac studiosius comparatum, ut efficere sonum queat, si quis verset manibus: unde & masculino genere crotalus dicitur, qui lingua est expeditiore, ac voce sonanti, & propè tinnula, loquaci quoque: sicuti Eustathio credimus: qui ex testa, ligno, ære, concinnari solitum scribit crotalum. Inveni qui crotalum intelligant instrumentum musicum, quo in deorum cærimoniis utantur Ægyptii: & à verbo Græco inflectant κρούω, quod pulso est. quamvis non desint, qui pro plaustro resonanti accipiant. Quidam annulum interpretantur ex ære, qui ferreo quatiatur baculo: unde illud ex poëtica officina,

Coppa Syrissa caput Graia redimita mitella,
Crispum sub crotalo docta movere latus.

Dicuntur & quibusdam fluminum calculi lapillive crocala. Nam cocalia, id est κωκάλια, sunt inter animalia quæ testa conteguntur, sicuti limaces. Sunt qui crotala dici quoque ascaros putent. quanquam & sandalia quædam eodem censentur nomine. Ascarophoron verò, φορτηγὸν interpretantur, id est onera ducentem gestantémve. Ascarides autem, ut in parerga excurramus protinus, Galeno sunt lumbrici minores, vermibus similes: nam qui oblongi visuntur latique, vocantur κειρίαι, quod assimulentur κειρίαις, ut dicemus. Nuncupantur ratione compari & ταινίαι. Sunt tamen Athenæo pisces sic nuncupati: at quum apud Eupolim legimus tæniopolim, id est ταινιόπωλιν, zonas vendentem muliebres intelligendam Græci arbitrantur. Sunt & lumbrici rotunda specie, ac στρογγύλαι, aut etiam majores. Lumbricos universim ἕλμινθας appellant. Ciriæ verò, seu κειρίαι, inde nominis rationem habent, quoniam cirias vocant Græci in-

A stitas, sed & zonas, quibus revinciuntur lectuli. Aristophanes avibus,

Οὐδ᾽ ἂν χαμευνῇ πάνυ γε κειρίαν γ᾽ ἔχων.

Dicitur ciria item σπαργάνωσις, id est fasciatio. Cirrhada οἴνην, id est vitem, appellavit Nicander, τὴν μέλαιναν ἄμπελον, id est nigram vitem. Cirrhum, colorem rufum intelligunt: sicut hypocirrhum, subrufum. Cirrhum dicere vermiculum potes, quod colore medio est inter album nigrumque, ex Dioscoridis decreto. Ascalabum
B verò, seu ascalaboten, ab Atticis galeoten dici, tradit Nicandri interpres: Videtur autem, (inquit) esse lacerta, in quam fertur deformatus Abas Metaniræ filius ab Cerere, quam à matre susceptam hospitio is molestè tulerat, simul & institutam illius honori rem divinam risu fuerat prosequutus, & in deam immurmurans nescio quid. Quod ad infantium lumbricos attinet, sciendum ex philosophi placitis, nullum animal in cibi concoctione, quæ in ventriculo efficitur, procrea-
C ri, quod asserunt nonnulli, sed in reliquiis cibi putrescentibus, quæ à natura respuuntur, formata, ventriculum petunt, concoctio in ventriculo perficitur, in alvo excrementa putrescunt. Cæterum, ut ad platagen redeamus, eam fuisse pueritiæ dicatam, in Symposiacis testari Plutarchus videtur: Si autem (inquit) dare non oportet, veluti pueris interquiescere nescientibus, hastam vel ensem, sed platagen & pilam: sicut temulentis ferulam tradidit Deus, levissimam mol-
D lissimamque, ut feriant quidem, verùm non lædant. Hinc adagii forma obrepit in inscita, ut arbitror, adversum eos, qui prudentiæ inopia, aut ingenii obtusa quadam hebetudine, vel etiam, ut sæpe ætatis vitio repuerascunt, velutique ad lusus redeunt pueriles, hosce enim ad Archytæ platagen eleganter recidisse pronuntiamus. Eam verò fertur Archytas excogitasse primus, unde & appellatio ducta. Platagonion verò, inquit Pollux, nuncupatur crotalum, sistrumque quo u-
E tuntur nutrices, dum lenire infantes cupiunt, qui difficilius consopiantur. Addit, Amantes quoque platagonio lusitasse. Hoc verò Græci quidam interpretantes ita accipiunt, esse platagonium papaveris, & anemones herbæ folia, ἀπὸ τοῦ πλατάσσειν ἢ γοῦν ἠχεῖν, id est à sono quem collisa faciunt: iis siquidem periclitabantur, ecquid amasiis suis forent grati, essetque affectus mutuus. Siquidem pollici imponentes, ea, & indici, mox collidebant, quod si percrepuissent, aut ruborem
F concepissent, quo nomine Rhodia vocabant, amari se augurabantur, sin minus, ut frustrati ingemiscebant. Id ipsum verò planè significat Theocritus hisce versibus,

Ἔγνων πρᾶν, ὅκα μευ μεμναμένῳ, εἰ φιλέεις με,
Οὐδὲ τὸ τηλέφιλον ποτεμάξατο τὸ πλατάγημα,
Ἀλλ᾽ αὔτως ἁπαλῷ ποτὶ πάχεϊ ἐξεμαράνθη.

Id est, cognovi vel prius, quando periclitante me, an amaret abs te, neque telephyllon insonuit
G collisum, sed vanè molli in brachio conflaccuit. Vbi telephyllon, poëtæ illius interpretes esse autumant papaveris ramum, cujus foliis intra manum collisis, ex sono (ut diximus) de amore conjectabant, dictumque putant, quasi τηλίφιλον, quod amorem præmonstret. inde sunt qui non per Y, sed per I, scribendum astruant. Alii putant

putant esse, *ῥιζιόντι θαμνῶδες κάτωθεν ἀναβαῖνον τρίκλωνον.* Dioscorides libro secundo, andrachnem sylvestrem aliquibus dici aizoum scribit, aliquibus etiam telephion, cui sit excalfactoria vis & ulceratoria, quam poëta significarit. Apud Aristophanios enarratores in Equitibus, invenio verbum *πλατυγίζειν* signare peculiariter, sinistræ platagonium imponere, moxque dextra impacta, sonum elicere. Quod autem de anemone commeminimus, scribunt nonnulli ex Græcis, ex Adonidis sanguine prognatam. Solibius ait, apud Laconas esse anemonias, quæ vocentur phænides: ni *φαινίδες* fuerit rectius, quo pilæ signantur lusus. Platicem appellant eruditiores, tractatum quo universim ac pinguius imbuuntur rudes, informanturque, ut mox partiliter subtexatur doctrinæ ratio. Firmicus, Debet (inquit) is qui instituitur, primùm platice imbui, ut his apertioribus levioribusque compositus atque formatus secretiora deinceps geniture confidentius consequatur.

Athenodori & Philostrati judicium de Julio Polluce.

Cap. V.

Athenodorum legimus, cavillatum genus dicendi, minus altis subnixum radicibus, Julium Pollucem esse veluti Tantali hortos, dictitare solitum, rem videlicet leviculam, & momenti non magni, quæque esse aliquid videatur, quum sit nihil ferè, Sed & Philostratus de eodem ita sibi scribere permisit: Pollucem (inquit) Naucratitem ambigo, doctúmne appellem, an imperitum, an quod fatuum fortè videbitur, doctum pariter & indoctum.

Byzantii laus præcipua. Byzantios fuisse οἰνόφλυγας, id est vinolentos. Macedonis Philippi dictum præclarum.

Cap. VI.

Byzantium Thraciæ civitatem perillustrem, utriusq; linguæ monumentis celeberrimam, sors Delphica vel præcipuè extulit, quæ scitantibus Megarensibus ad eam pertinens reddita, ferme sic est,

Ὄλβιοι οἳ κείνην πόλιν αἰπεινὴν οἰκήσουσιν
Ἀκτῆς Θρηϊκίης στενὸν παρ' ἄκρον στόμα πόντου.

Felices verò futuri pronuntiantur viri, qui Thracii littoris civitatem habitabunt ad Pontios. Quanquam non me fallit, Byzantios, ita quandoque à Græcis convelli, ut acolasti dicantur, id est intemperantes: quippe qui in Venerem ferrentur præcipites, & vinum. Quod in Varia historia recensuit Ælianus, illos plurimum in caupona solitos versari prodens: Proinde *ἐκ τούτων*, inquit, *ἔξεστι νοεῖν, ὅτι καὶ πρὸς πολέμους ἀλλοτριώτατοι διάκεινται βυζάντιοι.* Narratur illud quoque, Quum vehementius obsidione premeretur Byzantium, nec in mœnibus contineri tamen cives possent, quod in tabernas ex more diverterent vinarias, Leonides eorum dux ad mœnia excitari cauponas imperavit. Quo effectum sophismate est, ut in officio continerentur Byzantii. Approbantur verò hæc Dæmonis quoque auctoritate. Subscribere & Menander videtur, ubi ait, *μεθύσους τοὺς ἐμπόρους ποιεῖ τὸ βυζάντιον, ὅλην ἐπίνετε τὴν νύκτα.* Illud adjecero obiter, Argivos item ac Tirynthios & Illyricos quoque, ut vini cupidiores à gravissimis Græcorum incessi plerunque. Denominatum verò Byzantium creditur à conditore Byzante, vel quòd ductor classis quidam fuerit Byzes nomine. A Byzanto rege vocari Byzantium, scribit Diodorus. Diu autem pòst Constantinopolis nuncupata, & nova Roma. Felicitati ac pulchritudini civitatis, Macedonis Philippi calculus plurimum item suffragatur. Auctor quippe in Sophistarum historia Philostratus, Ductanti adversus Byzantios instructissimas copias Philippo Leonem sophistem obvium se ingessisse, atque ita scitari instituisse: Quid tibi (inquit) factum, ô Imperator, quáve nostra exstimulatus injuria in nos proruis armatus? At Philippus: Quoniam (inquit) patria tua, omnium speciosissima civitatum, in suos amores me facilè pellexit: proindeque ad deliciarum mearum portas appropero, signa illaturus. Sed, inquit Leo, amatores qui redamari postulent, armis minimè grassantur: neque enim bellica, sed musica expetunt organa, qui amori student. Citharœdus Stratonicus esse Byzantium dicebat Græciæ *μασχάλην*, id est subalam. Sicuti Rhodios esse prædicabat albos Cyrenæos, & procorum civitatem, quum illos animadverteret spatalonas & thermopotas, id est fluere deliciis & calidum haurire: Heracleam verò Androcorinthum: Leucadios putres Corinthios: Ambraciotas autem Membraciotas.

De Pythagora enotantur pluscula: item quibus argumentis comprobetur fuisse magus. De bove Empedoclis. Numæ instituta cur credantur Pythagorica. De Pythagoricis plura, & qui Pythagorii vel Pythagoristæ.

Cap. VII.

Pythagoram philosophum, quem ut divinum virum suspicit, & admiratur Plato, ea fuisse sapientia legimus, ea mentis acie, nunquam non collimante, insuper & animi bonitate, ut consulentes nunquam falleret, salubria semper forent illius monita. Hinc effluxit appellatio nobilis, ut Pythagoricus diceretur tripus: tanquam vera nihilo secius, quàm Apollo, effari consuesset. Cæterum inde quoque, divino quodam afflatu, viro ipsi inditum nomen, Aristippo tradenti credimus. Sed & augurem fuisse lectum est, ac vaticiniis ab eo auctoritatis plurimum adoptatum. Verum enimvero nil tam exquisitè afformatum, nil adeo amussitate aut graphicè concinnatum, compositum elaboratumque cura pervigili, cui rubiginis non affricetur aliquid, aut loliginei succi labecula sordidior allinatur. Etenim comperti nobis cavillatores nescio qui, ac caniculæ, qui viro alias coryphæo propemodum, magicæ vanitatis crimen inustum velint. Ea seu vera sint seu falsa, hisce nostris commentationibus adglutinasse, visum operæ pretium est. Timon Phliasius, sicuti auctor Plutarchus est, ita super hac re sibi scribere permisit,

Πυθαγόρην ϗ γόητα ἀποκλίνοντ᾽ ἐπὶ δόξας,
Τήρῃ ἐπ᾽ ἀνθρώπων σεμνηγορίης ὀαριστήν.

Pythagoramque tuere magum, qui nomine flagrans
Pergeret eloquiis homines captare venustis.

Proditur item memoriæ, quum supervolantem susurraminibus magicis excantasset aquilam, ita deduxisse, ut mitem redderet, ac prorsus cicurem. Propterea Ammianus: Pythagoras (inquit) femur suum apud Olympiam aureum ostentabat, & cum aquila colloquens subinde visebatur. Ad hæc si quando gallum gallinaceum plumantem candidius comperisset, veluti fratrem (si credere libeat) amplexabatur, amabatque. Legimus id quoque, fuisse ursam quampiam feritate conspicuam, magnitudine inusitata, quæ visentibus modò horrorem incuteret. Eam verò vir hic accersitam demulctamque apud se aliud. Mox dimissurus, veluti conceptis verbis, jurejurando (ut sic dicam) adegit, nulli animantium cunctarum, damno oblæsionive futuram. Abiens illa in sylvas se conjecit suas, summaque fide, quod inter homines quoque perrarum est, in quod adjurata recesserat, præstitit. Hinc fortè Pythagoricam necromantiam per literarum numeros & lunæ solitam exerceri, recensuit Augustinus. Narratur certè idem Pythagoras, bovem ubi prope Tarentum conspexisset fabaciam segetem morsicatim corrumpentem, tum etiam proterentem pedibus, bubulco insinuasse, Bovem moneret, frugibus parceret. Ridens bulequa: Ego (inquit) bovatim non didici, tu qui videre scholarum id genus experiens, obeas vicem meam. Evestigio Pythagoras auribus sese admovens, sui artificii quæpiam immurmuravit. Res additur mira: Obedientissimus bos, ut ab eo qui amplius saperet, edoctus, lacerare mox segetem destitit: quin etiam in futurum ejusmodi pabulo abstinuit: sed & bubulum desiit obsequium, factusque de rustri colono ambulator urbanus, Tarenti placidè consenuit, de manibus hominum victitans, ut solida demum ac plena admiratio fiat. Verùm, ut ista jam resecemus, Pythagoram proditur memoriæ, quum novi quippiam excogitasset in geometria, Musis bovem immolasse: quod (inquit apud Ciceronem Cotta) non credo, quoniam ille ne Apollini quidem Delio hostiam immolare voluerit, ne aram sanguine conspergeret. Cæterum, auctor idem M. Tullius est, tantum existimationis apud suos esse adeptum Pythagoram, ut si quid affirmarent in disputando, quum ex iis quæreretur, Quare ita esset, respondere non vererentur Αὐτὸς ἔφα, hoc est, Ipse dixit: ipse autem erat Pythagoras. tantum opinio præjudicata poterat, ut etiam sine ratione valeret auctoritas, quæ obest plerunque discere volentibus. Desinunt enim suum judicium adhibere. Id habent ratum, quod ab eo quem probant, judicatum vident. Obiter verò illud adnotarim in Græcorum commentariis observatum, ἐκεῖνον & αὐτὸν capi pro nominibus propriis: nam & Homerus Thetin inducit sic dicentem,

Τίπτε με κεῖνος ἄνωγε μέγας θεός.

Et apud Aristophanem αὐτὸς dicitur de Socrate.

A Scribit in Magia Apuleius, Pythagoram proximè Metapontum, in Italiæ littore, quam succisivam Græciam fecerat; quum à piscatoribus everriculum trahi animadvertisset, fortunam ejus boli sive jactus emisse, ac pretio dato, mox irretitos pisces mitti jussisse. Id cur factum à viro philosopho, supersedit Apuleius explicare. Plutarchus in sermone qui est, Quo quis pacto etiam ab inimico juvetur: Fieri solitum videri vult, ut per ea tacitis velut ambagibus insinuaretur, à B crudelitate abstinendum semper, & moderationi insuescendum, plus habendi resecta cupiditate. Mirantur historici, undénam fieri potuerit, ut Romanos in participatum Pythagoricæ doctrinæ advocarit Pompilius Numa, quum ea posterior aliquanto agnoscatur Pythagoras. Verùm amplius perpendenti mihi id sanè haud videtur dissentaneum, Pythagorica instituta non ferè alia fuisse, quàm quæ in magna servarentur Græcia, ante illum multa annorum comperta serie: C factum verò, ut Pythagoræ nuncuparentur sacra, quòd ea is rationibus præfulcire adortus sit primus, ac muniendo luculentiora facere planioraque. Pythagoram vivum fuisse à Cyloniis exustum, Plutarchus idem prodidit. Factum hoc Laërtius scribit in Milonis Crotoniatæ domo, à quodam, quem in disciplinam admittere abnuisset. Scitu verò dignum illud, ex Pythagoræ instituto propagatum, Empedoclem quandoque, ubi Olympia vicisset equis, quod animatis ex D præscripto abstineret, ex myrrha, thure, aromatibus aliis bovem concinnasse, quem ad panagyrin convenientibus distribuerit, quod parœmiæ quadam imagine usurpari à nobis potest, in iis quæ de saccaro passim coaptari conformarique animadvertimus. Lego denique in Græcorum thesauris, Pythagoræ sectatorum quosdam fuisse contemplationi rerum sic omnino addictos, ut inde nuncuparentur σεβαστικοὶ, ceu venerabiles quidam. Nonnullos autem humanis, ex quo & E politici sunt appellati. Alios porrò mathesin amplexatos, tum geometricam, tum astronomicam: quo nomine mathematicos esse vocatos. Nec id prætereundum, eos qui cum ipso congrederentur Pythagora, dici Pythagoricos: horum verò discipulos, Pythagorios: cæteros autem, Pythagoristas.

Minervam cur Lacedæmonii Chalciœcum vocent. T. Livii & Plutarchi codices emaculantur. Chalcopus. Chalcotypus. Thalamus æneus. Delphicum templum æneum. Item fori Romani tectum. Chalcidicum. F

Cap. VIII.

Chalciœcum fuisse Pallados cognomentum Spartæ, certatim Græci ferè omnes tradidere. Id cur sic, videri ambiguum potest, ac indagine certa perquirendum. Ne vero inscitior quispiam diutius scrutatum eat, quid ex G mutis (quod ajunt) mihi compertum magistris sit, pergam hinc promere. Dictam igitur sic glossularii interpretantur, vel quia domum haberet æneam, quam vocant οἶκον, aut quia ex Eubœa Chalcidenses fanum construxere. Templi eo nomine post Thucydidem libro primo, meminit

nit Æmylius Probus: in id Pausaniam confugis- A se memorant, atque inibi interiisse, matre etiamnum principe, audito filii scelere, ad occludendum illi egressum lapides ingerente. Meminit & in Parallelis Plutarchus in historiæ ejusdem explicatione. Sed & in Commentatione, quæ est περὶ ἀδολεσχίας, hoc est, de loquacitate, addita item historia altera templi spoliati, & lagenæ inanis ibidem ab expilatoribus relictæ. Quin & nono Variæ narrationis Ælianus, & in Laconicis rebus Pausanias, qui eandem poliuchon esse arbi- B tratur, id est πολιοῦχον. Templi substructionem à Tyndaro institutam primò tradit, mox & filios perficere adortos non quivisse, destinatus ad opus Aphidnæorum spoliis. Cæterum, multis annis post perduxisse ad umbilicum Lacedæmonios, ex ære simulacro conflato, cujus auctor fuerit Gitiadas vir indigena, qui & cantica concinnarit Dorica, & præterea in laudem deæ hymnum. Porrò esse inibi quoque alterum Palladis templum, quam dicunt ἐργάνην. Quin ad sini- C stra Chalciœci erectum item Musis sacellum, quod non clangentibus tubis, progrediantur in prælia Lacedæmonii, verum tibia, lyra, cithara præcinentibus. Sed ad rem. Taceo nanque in dextris Chalciœci ejusdem Jovis simulacrum planè omnium antiquissimum, quæ ænea habeantur. Hisce verò fulti auctoritatibus, quis calculum adjicit Græcorum schola universa, commonemur, ut T. Livii codices temporum injuria decurvatos, & librariorum inscitia maculosos extergamus, & D genuino restituamus candori. Ita enim libro trigesimoquinto ab Vrbe condita, scriptum passim lectitatur. Ætoli circa Chalciotem, Minervæ id est templum æreum. congregati cæduntur. Reponendum censeo Chalciœcum, expungendum Chalciotem. Consimile irrepsit in Plutarchi libros mendum, apud quem in Agidis & Cleomenis vita sic legitur: è regibus Agis quidem in asylum, quod Chalcicon vocant, Cleombrotus autem in Neptuni templum confugit. Substitue E ut in Livio, Chalciœcum, erasa dictione nihili & adulterina. In libro eodem Plutarchus tradit, Leonidam esse Chalciœci supplicem factum: sed interpres locum integrum præteriit. Mentio ædis hujus in Plutarchi ejusdem Apophthegmatis est frequens. Chalcodontis phanum in Attica recenset idem in Theseo. Chalcopus Erinnys firma dicitur, infatigabilisque Chalcotypus plaga est illata ferro. Erat & χαλκοῦς θάλαμος apud Argivos in subterraneo ædificio. F Eum struxerat custodiendæ filiæ Acrisius. quod scribit Pausanias. At demolitus fertur Perilaos tyrannus. Sed & templum quandoque Delphicum ex ære factum, Græci scribunt. Quin & Romæ forum magnitudine quidem fuit insigne, sed in primis, quod æneum esset tectum. Propterea non mirandum magnopere, æneam fuisse ædem Pallados. Chalcidicum esse genus ædificii, ab urbe Chalcidia nuncupati, auctor est Festus. G quo forsan argumento Minerva Chalcidica regione Vrbis nona, statuitur à P. Victore, amplius tamen videndum.

Chalceum quàm multa signet apud Græcos. Chalcea festa, seu Athenæa, vel Pandemus. Exchalciare verbum. Chalceati dentes. Orichalcum. Chalcenterus cur diceretur Didymus & Bibliolathas. Exodion. Didymi. Diexodica. Eudromi qui dicantur. Petronianus Valerius. Codones quid sint. Tubarum species. Codion.

CAP. IX.

Chalceum verò, id est χαλκεῖον, plures apud Græcos recipit notiones, quandoque enim ahenum signat, aut ex ære vas quodlibet: nam & in plerisque Italiæ locis id genus vasa dici nunc quoque audias chalcedra, quasi à χαλκὸς, quod æs indicat, & ὕδωρ, aqua, sit dictio compacta, veluti aqualia significentur conceptacula ex ære ducta, conflatáve. Eodem porrò nomine & fabri nuncupatur æraria officina. Dignum verò obseruatione, lapsum videri fœdè Polyhistorem Libycorum tertio, dum ea appellatione in Libya civitatem intelligit. Neque enim, ut inquit libro duodecimo Polybius, ulla ejus nomenclaturæ in eo mundi situ civitas est: sed sunt (inquit) χαλκουργεῖα, id est ærariæ fabricæ. Porrò Chalcea, festa quædam erant, quæ nonnulli vocant Athenæa. Alii etiam Pandemum, quoniam ab omnibus celebrarentur, quanquam mox à cerdonibus tantùm aut operariis & fabris præsertim, ut refert Harpocratio & Apollonius Acharneus. Quo argumento prodidere quidam, Athenienses primum ærariam fabricam exercuisse, quod scribit Eustathius. Fuit & Menandri fabula, titulo Chalcea. Scribit Phanodemus, non utique Minervæ sacram fuisse Chalceorum celebritatem, sed Vulcano. A dictione autem Græca, quæ chalcos est, lepidè quidam verbum concinnarunt exchalciare, quod est ære spoliare, ac nummos auferre. Lusit facetissimè quispiam in Voranum Q. Luctatii Catuli furacissimum libertum, quem quum deprehendisset nummularius nummos de mensa subtrahentem, ac in calceos sibi infarcientem, Belle (inquit) te nummularius exchalciavit. Chalceatos dentes, ex hac item ratione legunt nonnulli apud Plautum. Chalcenterum inde appellatum tradunt grammaticum Didymum ob infatigabile studium: sicuti à Demetrio Trœzenio, ut scribit Athenæus, dicebatur Bibliolathas, ex voluminum numerositate, quæ incredibiliter concinnasset, quando fuere tria millia super quingenta. In quorum sex vanissimè in Ciceronem invehitur, sillographos imitatus maledicos scriptores. quamobrem doctis auribus haud satisfacit, ceu immania frementem leonem putidulis vocibus inanis oballatrans catulus. Didymi ἐξόδιον nominat in Rufinum Hieronymus, & in Exodum commentaria videntur intelligi. At diexodicas historias intelligimus, curiosius latiúsque conscriptas, ut vel tenuissima quæque non omittantur. quando & Aphrodiseus Alexander eo dialecticem à rhetorica dispesci tradit, quòd oratione non utatur diexodica, id est πλατυτέρα καὶ καθολικωτέρα. Sunt & diexodi aquarum, id est ductus. Sed & ventorum diexodi nuncupantur, id est ἐκπνοαί. Exodium denique pro exitu accepisse videntur Plutarchus & Appianus in Crassi rebus, εἰς τοιοῦτό φασιν ἐξόδιον τὴν Κράσσου στρατηγίαν, ὥσπερ τραγῳδίαν, τελευτῆσαι. quia è thea-

tro cedentes cantum, auctore Polluce, concinerent, quem exodium dictatabant. Sed & tunc tragœdiæ species in Parthorum exhibita convivio est. Illud ab hoc haud ita dissentaneum, ab Græcis εὐδρόμους, id est eudromos nuncupari, qui ingenii facilitate præceleri multa, brevi obierint. Nam sic Petronianum Valerium legimus honestatum, siquidem ætatis anno tertio ac vigesimo humanum tenuit Jus ac divinum, medicinæ nec imperitus, ut civilia prætercam, & toties obitas legationes in digitos non mittamus. Illud libenter adnotarim ex interprete Aspidis Hesiodicæ: Orichalcum esse videri æneum metallum, id est chalcoma, quod in montibus enascatur. Ajunt alii quorum est Philoponus, esse materiam metallicam quidem, sed ære pretiosiorem, quæ (inquiunt) modò non comperitur. In Pompeii Sexti fragmentis lego, quosdam etiam aurichalcum enuntiare, veluti dictione ab auro & ære connexa concretáve, quoniam auri præferat colorem. Proinde inveni, qui vulgò dici Ottonem opinentur. Quin ita quoque in Plauti fabula Pseudolo adnotatum reperi: Di immortales, aurichalco contra non carum fuit meum mendacium. Græci utique ὀρείχαλκον pronuntiant, correpta principe syllaba. Hinc codonas ex orichalco legimus: sunt autem codones, id est κώδωνες, quos vulgò sonalios vocamus, ex equorum phaleris propendentes plerunque. Et in epigrammate, ὀρειχάλκου λάλα κύμβαλα. hoc est, ex orichalco garrula cymbala. Sed & columnas, id est stelas indidem conflatas quoque observavimus. Codonas ex Græcis nonnulli tubæ partem interpretantur latiorem, quæ sit generis non unius, quando sunt Libysticæ tubæ, necnon Ægyptiæ, atque item Tyrrhenicæ: quas omnium primus Arichondas opem Heraclidis ferens intulit Græciæ. Codion verò nuncupant Græci sylvestrium bulborum florem coronamentis insertum apud veteres. Tubas Tyrrhenicas ut vocis vel soni acutissimi intellexisse Sophocles videtur in Ajace mastigophoro, interpretis etiam astipulatu. In India nasci orichalcum, scribit Diodorus Bibliothecces tertio. Strabo Cosmographiæ libro tertio & decimo, & ab eo mutuatus Stephanus: Apud Andira, inquit, lapis reperitur, qui exustus transit in ferri vim. Mox cum terra quadam καμινευθεὶς, id est in fornace concoctus ἀποστάζει ψευδάργυρον, stillando pseudargyrum exsudat. Dein, si æri promisceatur, fit orichalcus. Apollonii interpretes Argonauticôn quarto, dici orichalcum opinantur, ἀπὸ ὀρείου τινὸς γενομένου εὑρετοῦ. id est, ab Orio quodam inventore. Apollonius,

> Λαμπετίην δ' ἐπὶ τοῖσιν ὀρειχάλκοιο φαεινοῦ
> Πάλλεν ὀπιδίουσα καλάβροπα.

Orichalcum metallis omnibus fuisse pretiosius, conjectat Servius grammaticus, Plautinum illud advocans ex Milite,

> Ego istos mores orichalco comparem.

Aristoteles ἐν τελεταῖς, abnuit speciem metalli hujus comperiri usquam. Plerosque enim suspicatos, nominari orichalcum quidem, cæterum haudquaquam esse, verum & hoc de iis unum censeri, quæ prodita temerè sint. Orichalci factitii meminit lib. 13. Strabo.

Æs curà Græcis χαλκὸς dicatur. De chalco nummulo & dichalco. Æris inventio & auctoritas. De Combe puella. Chalcas unde dicatur. Chalcis piscis. Paleaaris. Apotheta. Synclides. Ænea uxor. Creusa raptus. Corœbus. Meteorolesche, Chalcothece. Lesche quid. Æneum vinculum cur pro perpetuo. De adamante paucula. Telephia vulnera, & chironia. Cysolesches. Leschenorios. Apollo. Ænea pocula veterum.

Cap. X.

Æs autem, Græci χαλκὸν dicunt, uti præstruximus. Ejus verbi etymon afferri varium solet, opinatis quibusdam inde corrivari, quòd fortitudini sit accommodum, quam ἀλκὴν vocant. Adjecta crassioris soni litera ex linguæ Doricæ proprietate. Joannes Grammaticus in commentario in Hesiodum, à Chalybum gente inflectit, ut dicatur Chalcos, quasi Chalybos. Apud eos verò in Scythia populos primitus inventum traditur ferrum. proindéque Chalcon id nuncupavere: nam ante ferri usum æs memoratur compertum. Propterea id ferro nomen impositum: quod Eustathius quoque significat. Et quum apud Homerum legimus χάλκεον ἔγχος, non utique æneum interpretantur, sed ferreum, ex veteri more appellatione propagata. Quod verò armis uterentur æneis prius, non ferreis, astipulatur Hesiodus eo versu,

> Χαλκῷ δ' εἰργάζοντο· μέλας δ' οὐκ ἔσκε σίδηρος.

Ære laborabant, necdum ferrum erat nigrum. Sunt qui ferrum putent per appositi formam dici χαλκὸν, παρὰ τὸ χέειν τὴν ἀλκὴν, quòd fundat dissipétque interemptorum vires. Chalcida Eubœæ civitatem arbitrantur appellatam nonnulli, quod ibi primùm ærariæ fabricæ memorentur compertæ. Quanquam alii, quod Eustathius scribit, à Combe puella Chalcidis cognomento, Asopi filia, duci vocabulum putant, cui æneæ armaturæ inventionem acceptam referunt. De qua intellexisse Ovidium arbitrantur Metamorphoseôn septimo,

> Adjacet his Pleuron, in qua trepidantibus alis
> Ophias effugit natorum vulnera Combe.

Quam Jamben transtulit Planudes, uti meminit Cæcilius Minutianus Apuleius. Chalcos, id est χαλκοῦς, apud Plutarchum invenies in Catonis senioris vita. Interpres, æra simpliciter reddidit: quum tamen traditum eruditis sit, obolum Atticis chalcos complecti octonos, vel (ut Plinius) denos, binis chalcis constat quadrans: unde dichalcus etiam dictus. Ærarios porrò fabros in Lemno insula fuisse plures, comperio, qui omnium primi ænea commoliti tela. Sinties hinc vocitati traduntur, qua voce nocumentum Græca ratione signatur, nata inde fabula, exceptum à Lemniis lapsum de cœlo Vulcanum. Quod referunt alii ad eos, qui crebri visuntur in insula ignium crateres. Chalcem Eustathius purpuram interpretatur. unde appellari Chalcantem conjectat, ut qui profundè vaticinia conciperet: quanquam & ab æneo colore fingi potuisse nomen, non inficiatur, quem tamen purpureum intelligit. Apud Aristotelem est inter pisces

nomine

nomine chalcis, quem æricam Theodorus reddidit, ab aliis dicitur etiam zygnis. Æs porrò in sacris & excantationibus magnam habuisse veteribus auctoritatem ac vim, scribit Theocriti interpres in poetæ Pharmaceutria, propereàque in lunæ deliquiis adhiberi solitum, καὶ ἐπὶ τοῖς κατοιχομένοις, id est hominum morte: purius enim cæteris habebatur, καὶ ἀπελαστικὸν τῶν μιασμάτων. id est pollutionum expiatorium. Inde eo utebantur in purificationibus universis, ut in libro De diis scripsit Apollodorus. Quin & Coræ, seu Proserpinæ sacerdos Athenis æneum pulsare instrumentum assuerat, quod ἠχεῖον vocant. Apud Laconas rege defuncto lebetibus obtinnire, fuit veteris instituti. Et Sophocles in Tragœdia, cui titulus Rhizotomi, id est radicum sectores: Medeam scribit herbas secantem, succos in cados refudisse æneos: herbas verò æneis subsecuisse falcibus. Ex quo & Virgilius.

Falcibus & messæ ad lunam quæruntur ahenis
Pubentes herbæ, nigri cum lacte veneni.

In his verò potissimum sacris ænea adhiberi vasa Macrobius solita scribit, quibus delinire aliquos, aut devovere, aut denique exigere morbos vellent. Sed & Carminius libro De Italia secundo, Thuscos æneo vomere in condendis urbibus usos, in trajectitiis eorum sacris se invenisse scribit. Quin & Sabinorum sacerdotes æneo cultro attonderi consuevisse. Æris porrò sonos, ceu rem potentissimam, multis rebus Græcorum vetustissimos adhibuisse, palàm est. Cur verò æris dissono crepitu deficienti lunæ auxiliatentur antiquiores, quod & Manilius significat, sed & Ovid.

Te quoque luna traho, quamvis Temesæa labores
Æra tuos minuant:

Alexander etiam rationem affert ejusmodi: Æs & ferrum, inquit, quatiunt mortales, quod inde abigi dæmonas, creditum sit: quo tempore sydera hæc vim suam ad terras non perducant, quæ in hominibus prosit, & improbos retrudat dæmonas. Moris hujus meminit Titus item Livius ab Vrbe condita vigesimosexto: Campanorum, inquit, imbellis multitudo, cum æris crepitu, qualis in defectu lunæ silenti nocte fieri solet, edidit clamorem. Et, ut Plinium prætercam, etiam Thebaidos sexto Papinius: Procul auxiliantia gentes æra crepant. Paleas invenio ramentulas dici æris, palearum imagine quadam, quæ jam liquato ære ac percocto expuuntur flatu vehementiore, uti Plinius scribit. Etiam si non latet, Hermolao secus videri. Cæterum & adjuratissimis arrisit hoc. Porrò addamus quod scribit item Joannes Grammaticus: ærarias fabricas quandoque leschas nuncupari: quoniam pauperiores, hyemali præsertim sydere, illuc caloris gratia se conferrent, ac (ut assolet) nugari plurimum consuevissent. Sicuti Romæ in furnarias domos, ex quo Horatius,

Balneolum Gabiis, Romæ conducere furnos.

Propterea Hesiodus,

Πὰρ δ' ἴθι χάλκειον θῶκον καὶ ἐπ' ἀλέα λέσχην
Ὥρῃ χειμερίῃ.

A Vbi ærariorum sedes prætereundas monet, ac nugas, arationis tempore. Seniorum porrò congressum consultandi causa, tragicus quidam, Eustathio referente, σύγκλητον λέσχην nuncupavit. Erat Spartæ, ut prodit Pausanias, lesche Κροτανῶν. Sunt autem Crotani Pitanatarum portio. Pitana verò fuit tribus. Nam & Menelaum Pitanatem legimus. unde & Græcorum exercitus Pitanates dicitur quandoque, & Πιτανάτης ἀγὼν, in Pitana celebratus. Hinc adnotatum: Spartæ natos infantes in B Leschen solitos deferri, ut ab senioribus exploraretur, ecquid corpus foret εὐπαγὲς, καὶ ῥωμαλέον, id est compactum bene firmúmque. Quòd si apparuisset secus, exponendus infans amandabatur ad Taygetum in Apothetas, id est ἀποθέτας, id loco nomen est βαραθρώδει, hoc est abjecto ac profundiori. Quod autem syncleton, leschen appellari diximus, sciendum amplius, Suida interprete, syncludas nuncupari convenas, & συμμίκτους, id est commixtos. unde ad Pyrenen statuunt cosmogra- C phi, συγκλύδων πόλιν, id est convenarum civitatem. Est verò Lesche, id est λέσχη. nunc confabulatio, nunc nugæ. Dicebatur & publicus locus, in quo versarentur πτωχοί, id est mendici, invicem garrientes. Signat & conviviis destinata publicitus loca, id est δειπνιστήρια, seu cœnacula: item sermones, inibi qui haberentur: denique tepentia loca dici eo modo valent. Fuit apud Delphos Cassotis fons, à nympha sic dictus Parnasia. Super Casso- D tida verò ædificium, quod à Delphis Lesche dicitur, à dissertationibus quæ ibi fierent: & multa ejusmodi fuisse in Græcia, testari Homerus videtur in Melanthi jurgio cum Vlysse,

Οὐδ' ἐθέλεις εὕδειν χαλκήϊον ἐς δόμον ἐλθὼν,
Ἠέ που ἐς λέσχην, ἀλλ' ἐνθάδε πολλ' ἀγορεύεις.

Lescheos verò, id est λέσχεως, de bello scripsit Troiano: in quo, unà cum auctore Cypriorum carmi- E num Æneæ uxorem facit Eurydicen, tradentibus aliis Creusam: quam auctore Pausania, deûm mater & Venus liberarint à Græcis. Sed & in plerisque aliis, à communi dissidet sententia Lescheos. Nam Cassandræ gratia venisse Corœbum, & à Neoptolemo peremptum, multi tradunt: hic autem à Diomede mavult. Leschas apud Plutarchum invenies in Lycurgo: cujus verbi notio, ex iis quæ diximus, conjectari liberè potest. Æneum vinculum, pro perpetuo, accipiunt poetæ: quoniam, ut inquit F Porphyrio, æris metallum rubigine non consumitur. Horatius,

Didúctósque jugo cogit aheneo.

Cujusmodi adamantina item dicuntur, tum quia sit ferri species adamas, ut nonnulli Hesiodi astruunt interpretes, tum lapidis insita densitate ignibus, ac ferro invicti, quamvis plumbo & leonis hircique sanguine molliatur. Æris porrò auctoritatem indicat illud quoque, quo- G niam ærea cuspide, sive etiam ferrea Telephum sanasse Achilles perhibetur. unde natum adagium Eustathius scribit, ὡς ὁ τρώσας καὶ ἰάσεται. quòd qui vulnus intulit, ille idem persanabit. Qua in parte illud obiter quoque subnotandum: Vulnera, quæ malignitatis præferant multum, dici τηλέφεια τραύματα, ut quæ salutarem Achillis manum requirant. Veluti & Chironia dicuntur δυσαλθῆ, id est quæ medicam vix recipiant cu-

ram, & Chironem aliquem respectare videantur, A ut inquit Paulus Medicinæ quarto. Quod verò de lesche diximus, id neutiquam prætereundum: dici cysoleschen cinædologum, id est sermone turpem. Nam veteres tam cysthon dicebant, quàm cyson: sicuti auctor probat Eustathius, Iliados rhapsodia octava. Leschenorion veteres Apollinem cognominarunt, quod interdiu in cœtus coeant viri, ac, uti assolet, fabulentur, noctu verò se junctim conquiescant. Meteoroleschas invenio apud Plutarchum dici physicos ante Platonem consuesse, B ut qui nugas profunderent meras de sublimium ratione. Platonis verò illucescente doctrina cũ vitæ sanctimonia, & dogmatum religione, quoniam ταῖς θείαις καὶ κυριωτέραις ἀρχαῖς ὑπέταξε τὰς φυσικὰς ἀνάγκας, abjici cœpta philosophiæ calumnia. Lego denique, poculis æneis usos esse priores, ac præcipuè, qui divitiis præstarent, unde & eorum repositoria chalcothecas vocabant. Verum id ex auri argentique paucitate fieri solitum, innuere C Athenæus videtur. Nam Macedonum rex Philippus phialium nactus aureum, id pulvino subjectum semper habebat ferè.

In cubiculo nola, quid sit in Oratoriis Quintiliani institutionibus. De tintinnabulis. Jassaeorum historia.

Cap. XI.

IVlius Pollux Onomastici ad Commodum Cæsarem D libro sexto, loquacis synonyma, ut lectio suggerebat multifaria, congerens in unum, denique sic ait: Ahenum ex Dodone, Iliade longiora garriens, Alcini apologus, Arabius tibicen. Hactenus is. Quod verò principe loco positum est, & Græcè sic habet, Δωδωναῖον χαλκεῖον, id est Dodonæum tintinnabulum: cujus meminit vel Eustathius, ansam præbere mihi est visum ad explicandum Quintiliani (aut quisquis fuit auctor primus) inenodabilem nodum, in quem impacti E plerique omnes cohæserunt. Obscuritas verò nodata hæc, est libro octavo, In cubiculo nola. Conjectura ducor ex Græco adagio, esse itidem hoc prolatum in garrulum desidentem dies totos domi, & nugali verborum futilium importunitate, & copia exundanti detinientem, ut obstrepera loquacitate, uti pica verbosiore obsurdescerent aures, ac veluti tintinnabulo convulnerarentur. vel (quod arridet amplius) eos intelligamus, qui domi quidem & in cubiculo, ubi silentii esse usum. F Varro scribit, fluenta verborum promunt: in foro autem, ubi civili eloquentia gloriam sibi comparant viri præstantes, ut testis comprobat Homerus, aut in senatu, altero ingeniorum theatro, penitus consilescunt, fiúntque (quod Græci dicunt) etiam piscibus magis muti. Nolam siquidem pro campana dici observavimus: etiam si apud recentiores sæpius: nil tamen obstat, esse verbum id inter inventu rara, cujusmodi adnotata Politiano quæ- G dam. Meminit quodam loco Laurentius quoque. Sed occurrent recentiores, novitium censeri inventum id. Ego de novitate nihil disputo. Vnum scio, fuisse veteribus quoque ex ære instrumentum id, aut proximum, quo remotioribus ut convenirent, daretur proponeretúrve signum. Quod duabus fulcimus auctoritatibus: præterque historiam Valerius Martialis in Apophoretis,

> Redde pilam, sonat æs thermarum, ludere pergis?
> Virgine vis sola lotus abire domum.

Æs nanque thermarum tintinnabulum signat, quo è gymnasio lavaturi revocabantur ad thermas. Sed & Juvenalis,

> Tot pariter pelues, tot tintinnabula dicas.

Historiam verò hanc apud Strabonem, ad hoc ipsum præcipuè spectantem, observavimus. Jassus, inquit, incolas habet parte plurima piscitio & piscatu victitantes, quum infœcunda ferè sit regio, verum pisculenta. Hinc jucundum narratur factum, documento etiam magno futurum, quantum sæpe nos fallat opinio. Ostentabat inibi citharœdus artem. Audiebant, ut tum est visum, attentius Jassæi omnes, mox verò ut æditum tintinnabulo (sic enim κώδωνα interpretamur) signum vendendo piscitio est: confestim cum sua sibi musica destituto artifice, avolarunt omnes, uno vix excepto, qui oblæso erat auditu, proinde captum eum artificii suavitate opinatus citharœdus, propius accedens: Est quod agam gratias, inquit, & quidem maximas, tum quòd musicæ negligens haudquaquam videre, tum quòd despectui me prorsus non habueris. Nam reliqui quàm primum tintinnabulo cecinit signum piscarium, dicto citius hinc sese proripuere. At is, velut commotior ac excitatior: An, inquit, increpuit æs? Eo verò adnuente, Bene tibi sit (inquit) magister optime: ac consurgens ad vivarium festinabundus accurrit ipse quoque. Illud autem Virgilianum ex tertio Æneidos:

> Stipátque carinis
> Ingens argentum, Dodonæósque lebetes,

Ideo dictum volunt, ut oraculo domestico foret Æneas instructior, ex historia.

Super Phavorino adnotata quapiam minus extrita. Arsenothelyes. Eunuchorum detestatio. Vocis acuta ratio in eunuchis, item nuditatis barbitii. curve amasii sint. Vocis magnitudo vel parvitas unde sit, ex Galeno. Laa quid. Interim imperatoris laudem esse præcipuam indignationem comprimere. Distrapeli. Atrapeli. Pescennii Nigri historia. Eunuchos non lædi in spiracula despectantes, aliis omnibus præfocatis.

Cap. XII.

PHavorinum vel Gellii monumentis percelebrem, fuisse patria Gallorum, quod apud eundem libro secundo ipse videtur fateri, memoriæ proditum est, ex Arelate oppido prope Rhodanum. Inter philosophorum familias à multis connumeratus. Ab aliis verò, sophistis insertus, quod hominis fecit eloquentia. & rhetoricæ studium singulare. Dignum scitu est: virum hunc ita cooptatum, qua quidem inter sapientes, qua verò inter oratores, diphyem fuisse ac androthelyn, hoc est naturæ duplicis & virum simul ac fœminam: cujusmodi sunt androgyni, qui nun-

nuncupantur & hermaphroditi: ab Aristotele A dicti quoque arsenothelyes, id est masculo fœmini, sicuti vertisse Theodorum scimus, quanquam id censent eruditi fidelius, quàm felicius. Sed hi non sunt androgyni propriè, quoniam eo nomine à Philosopho intelliguntur animalia, quæ ipsa se ineunt, uti inter pisces trochus. In Phauorino præterea tria fuere maximè mira. & primum quidem, quòd Gallus quum foret, Græcè tamen optimè sciverit: adeo ut gentis illius eloquio, veluti dolatorio levigatus ex comptúsq; prætérq; sapi- B entia imbutus celebre ad posteros nomen dederit. Deinde, quum foret eunuchus, adulterasse tamen consularis viri uxorem creditus, subiit eo nomine judicium ab eodem postulatus: adeo libidinis etiam erat præferuidæ. Postremò principi Adriano factus offensior, nihilominus inde nullo affectus incommodo supervixit. quæ laus imperatoris est vel maxima, qui ex æquo disceptaret cum eo, quem jure suo posset evertere: ex quo illud sic à Philostra- C to enuntiatur, βασιλεὺς ᾗ κρείττων, ὅτι χώσεται ἀνδρὶ χέρηϊ, ἣν ὀργὴν κρατῇ. id est, præstabilior censetur rex, si inferiori iratior indignationem comprimat. Lectum quoque est, quum Phauorini verbum quandoque proscidisset Adrianus, ceu infrequens, cessit is: accusantibus verò amicis, surrisit jucundius, ac mox, Sinite (inquit) illum videri omnibus doctiorem, quando illi præsto sunt legiones triginta. Hic est denique Phauorinus, qui synchronum æquo animo Plutarchum ob illustre D nomen concoquere non poterat, numerosis quæ edebat voluminibus infestus præcipue. Hic non absurdè prorsum illud subjecero: dystrapelos & atrapelos vocari à Græcis, qui in ira vel affectione alia immobiles perseverant, nec ulla vi ab instituto queunt revelli. Effœminatæ porrò ac degenerantis naturæ in Phauorino illa se promunt indicia manifesta, nuda barbitio facies, vel magno natu, etiam senio ultimo jam appetente, vox insuper acuta & tenuis, qualis ferè eunuchorum natura E pernoscitur; quos esse tertium genus hominum pronuntiavit Alexander Cæsar, nec videndum, nec in usu habendum à viris, sed vix à nobilibus fœminis. Tametsi barbaris uno fidei nomine fuisse integris eunuchos pretiosiores, Herodoto credimus. Omnes siquidem agoni, hoc est seminis expertes, ut pueri, mulieres, decrepiti, spadones oxyphoni sunt, id est acutæ vocis. Viri autem gravis, & βαρύφωνοι, ut Græci dicunt. Quod antiquitatis & literarum parens Homerus hisce F versibus monstrasse videtur, in quibus de virili muliebríque voce, ita canit, quamvis aliud agere videatur,

> Τῷ δὲ βαρυστενάχοντι παρίστατο πότνια μήτηρ,
> Ὀξὺ δὲ κωκύσασα, κάρη λάβε παιδὸς ἑοῖο.

> Huic autem graviter gementi astitit mater venerabilis,
> Acutè verò lamentabunda, caput sui apprehen- G dit filii.

Alibi porrò idem poeta seniores cicadis comparat, quæ animalia sunt planè ὀξύφωνα. Cæterum effectus hic manifestus utique, At ratio non fortè obvia. Plutarchus quidem præcise nimis & obscurè contingere ita scribit, διὰ τὸ λεπτὸν τοῦ πνεύματος. hoc est, ex spiritus tenuitate. Verum ista fuerant enarratius promenda in literas: quod nos, sacro afflante spiritu, magna insequuti nomina implebimus, quæ nobis velut subscudes sunt ac securiclæ, quibus scienter tigna invicem pervinciuntur. Nam sicuti linea, cæteráque tenuia dimensionem duntaxat unam sortiuntur, crassa verò pleraque plures obtinent, ita vox etiam tenuis unam dimensionem habuerit. Vnum autem efficere ac movere, facilius est quàm plura. Ergo quum prædicta illa spiritum habeant imbecillum, non nisi parum aeris moveri ab illo spiritu potest. Minimus autem est, qui dimensione constat una, quem tenuem esse, vocémque talem ab eo proficisci necesse est. Vox autem acuta, quæ tenuis est. Igitur qui prolifico semine carent, vocem hinc meritò reddunt acutiorem. Viri robusti, quoniam spiritu valeant, multum aeris incitare queunt: qui quum multus sit, tardè movetur, vocémque efficit graviorem: motu enim veloci & tenui vocem reddi acutam, constat jam. Porrò qui natura sunt calida, magnam emittere vocem solent, quia multum in his aërem, frigidúmque inesse, necesse est. Caloris enim vis facilè ad se & spiritum trahit, ac aërem, eóque amplius id agit, quo amplior est: vox autem magna, tum oritur, quum aëris multum agitatur, utque acuta quum celeriter, sic gravis quum tardè. Adde, quòd sublatis testibus, tentio quoque meatuum laxatur: sicuti in fidiculis & stamine, sublatis ponderibus, quæ textrices Græco verbo λαίας, id est læas nuncupant. Laxatis verò iis, principium quod moveat vocem, eadem ratione laxatur. Testium siquidem natura meatibus adnexa seminalibus est, qui meatus ex vena tendunt, cujus ex corde origo est. Juxta ipsum principium, quod vocem movet. Quamobrem meatibus immutatis seminalibus ætate, qua excernitur semen; pars illa item immutatur, qua immutata, vox etiam mutatur, maribus maximè, sed & fœminis: quanquam obscurius, quod quidam dicunt τραγίζειν, id est hircite, ubi inæqualis mittitur vox. Galenus verò περὶ τῆς τέχνης, tractatu De signis, causam vocis magnæ vel paruæ, non videtur in caliditatem aut frigiditatem retulisse: sed amplitudini asperæ arteriæ potius magnam ascripsisse, & insufflationi tamen vehementiori. Paruam verò angustiis ejusdem: & in libro De voce, in eandem refert arteriam acutæ gravisque vocis rationes: arctum enim iter acutam, amplum & spatiosum gravem videtur efficere. Angustia siquidem & expansio causam præbent aëri, ut velociter aut tardè moveatur. Verum, ne quid videatur contrarium, sic statuunt eruditiores, vocem magnam effici utique à caliditate primo & mediate, aërem plurimum agitante. Postremò autem atque immediatè ab asperæ arteriæ amplitudine, ac vehementi insufflatione. At magnitudo & paruitas vocis, inquit Galenus, non fit ex caliditate semper, neque præcipuè, sed per accidens. Est & Platonici eruditi super eadem re sententia, quæ scitamentis hoc genus congruit planè: Cur, inquit, ita acutæ sint vocis eunuchi, ut sæpe mulier an eunuchus loquatur, nisi videas, ignores? Id verò ex superflui humoris abundan-

tia effici, respondendum. Ipse enim arteriam per quam sonus vocis ascendit, efficiens crassiorem angustat vocis meatum, & ideo vel fœminis vel eunuchis vox acuta est, viris autem gravis, in quibus vocis transitus habet liberum, & ex integro patentem meatum. Nasci autem ex pari frigore in eunuchis & fœminis parem penè importuni humoris abundantiam, etiam hinc liquet, quòd utrunque corpus sæpe pinguescit. Certa ubera propè similiter utrique grandescunt. Septentrionalium, inquit Albertus, & fœminarum vox evadit acutior quàm meridionalium, ob pulmonis molliciem & arteriæ, quæ arctior item intelligitur. Molliorem certè vocem facit organorum humectatio, debiliorem pulmonis imbecillitas ac resolutio. Ægrotantium acuitur vox, quia siccitas arctet meatus, vel etiam ex intemperanti frigiditate, aut forsan ex opprimente humectatione. Pescennium Nigrum Romani imperii statione potitum legimus voce adeo fuisse canora, ut in campo loquens per mille passus audiretur, ni obniteretur ventus. Obiter verò hic est Pescennius, cui reliquo corpore candido, in nigredinem adeo abierat ceruix, ut Nigri cognomentum inde prorepserit. Sed cúrnam eveniat eunuchis, ut sint ἄτριχες, id est glabri, perinde ac mulieres? Hæ utique frigoris vi densa corporis habent spiramenta: siquidem obstipat arctátque frigus, proinde non ferè pilis ad exitum meatus patent. Eunuchi porrò, utpote humidi & valde redundantes. Nam hac de causa locorum pleraque nimia humoris exsuperantia adobruta, rursúmque nimis arescentia, aut saxosa, & caluosis consimilia, vel ut Græci dicunt, ἐοικότα ταῖς φαλακρώσεσι, herbas haudquaquam proferunt. Illud quoque non indignum quæstione, opinantur eruditi, undénam sit, quòd eunuchis Venerii proluvii incentiva interextincta, haudquaquam sunt, verum sæpe amoribus irretiuntur, quod de Phauorino astruximus. Nempe multis, quum pubescerent, subsecti testes sunt, aut elisi, & quodam modo ἡμιτελεῖς εἰσὶν εὐνοῦχοι id est, eunuchi quidem sunt, sed non pleni. Et qui hepate sunt natura ferventiore, ac genitalia vasa possident capaciora, usum quidem imaginantur concipiúntque sed non perficiunt, nec voti evadere compotes queunt, quoniam verenda ipsa efflaccuerint. Qui enim tumescere facit spiritus, emarcuit, qui à semine ortus per seminales meatus ferebatur ex eis partibus, quæ circa lumbos habentur, ut in pueris seminales occæcantur meatus. Dignum equidem scitu, in plerisque terrarum locis videri spiracula, è quibus pestifer erumpat vapor, quo præfocentur despectantia omnia, præter eos quibus excisa sunt genitalia. Cujus rationem eventus incompertam sibi Dion scribit. Illud ex Græcis observatum, quibusdam in bello præ formidine intercipi vocem. Proinde Menelaum laudare Homerus volens, ut minimè formidolosum in bello βοὴν ἀγαθὸν appellat, ut qui vocem nullo minueret terrore. In oratore demum tragœdorum vocem exigunt eruditi, sicuti acumen dialecticorum, sententias philosophorum, memoriam jureconsultorum.

A *Super vocis ratione adnotata pluscula, deque soni ac vocis interstitio. Pollucis obscuritas illustratur. Tertia ta verba quæ intelligantur. Thracia porta admirabilis naturæ.*

Cap. XIII.

Sed enim quia de voce mentio est, non gravabimur, Peripateticas scholas ingressi amplius B de eadem ratiocinari. Primas igitur ac principes sonorum differentias acumine ac gravitate tradunt constare. Quæ appellationes, ab iis quæ tanguntur tralata, sonis accommodantur. Vt enim quod in mucronem fastigiatum est, momento penetrat, quod verò hebetius retusúsque est, non ita, sed cum mora & segniter. Consimiliter vibrata vox & acuta auditum pervellit ac fodicat: gravis obtundit, veluti trudendo. Evenire autem utrunque celeris aut tardi ratione C motus, liquet. Quamobrem haud ita mirum quod in Pompeii rebus scribit Dion: populi clamore dissono supervolantem coruum gravius ictum decidisse, ὥσπερ ἐμβροντηθέντα. Super quo & multa Plutarchus. Hinc etiam percipi illud potest, à lævigatis corporibus latioribúsque acutiorem promi sonum: quoniam ab iis celerius agitetur aër, celeriúsque dissiliat, unde & auditus validè citóque lacessitur. Videtur autem non esse aliud sonus, quàm elisus aër, D pulsúsque. Aër autem ipse duplex: alter, qui inter collisa deprehensus prosilit: alter, qui ab hoc incussus primum, mox successu motus ad sensorium evadit. Hoc verò id demum est quod inaudimus. Interstitium verò illud servandum magnopere: dici in animantibus tantummodo vocem, quod inanima esse vocalia nequeant, ni metaphoricè abutaris proprietate, ut si organa nuncupes vocalia, quod iis quodammodo afformari verba & effingi alloquia videas. Sed nec animalia E cuncta rectè vocem habere pronuntiaris, quando exsanguibus vocis nulla suppetit facultas, sicuti insectis, & iis quæ crusta integuntur. Nam ea quæ concentum etiam promere sentiuntur, ut cicadæ, quam habeant rationem, alibi edocuimus. Tribus porrò vox sonúsve constare planè videtur: primum est, quod plagam incutit: mox, cui ea ipsa incutitur: tertio statuitur loco id, in quo hæc aguntur. Aërem sanè F in utroque haberi, necesse est, quanquam non eodem modo. Nam ad vocem elidendam non omnis accommodari aër valet: sed solum spiritus is, quem anhelitu reciproco promimus advocamúsque. Hujus verò munia duo, veluti etiam linguæ: quam prompsit natura, tum victus necessitati perficiendæ, & saporibus prægustandis, quod omnibus ferè animantibus adesse convisimus. Tum verò ad loquutionis articulatam rationem, quod ad vitæ excellentiam pertinet, & uni G modo inter cuncta homini contributum: nam hinc psittacen ἀνθρωπόγλωττον dici comperimus ab uno loquendi usu. Propterea in Timæo ita scribit Plato, Verborum autem effluxio, ministra prudentiæ, effluxionum omnium optima est atque pulcherrima. Ratione eadem in spiritu reciproco duplex recognoscimus naturæ propositum;

tum, & scopum quidem unum habet intimi caloris refrigeratio pernecessaria. Alterum verò sermonis conformatio, ac vocum dearticulatio, in mille abiens varietates, non pernecessaria quidem, sed ad infinitos mortalium usus insigniter accommoda. Anhelitus organum guttur est. Hujusmodi igitur nunc admissus, nunc remissus aer, arteriæ destinato allisus, vox est. Quamobrem tussis, & id genus soni plures, ubi irraucuerimus, quanquam eisdem concipiuntur partibus, à vocis definitione abjunguntur, quoniam consilium abest, & animi certa intentio. Esse nanque vocem finiunt, sonum ex significandi proposito editum. Præmonstrat autem vox omnis aut ægritudinem naturalis affectus, aut voluptatem, qualis est brutina vox: aut ea quæ hominum necessitates exigunt, infinitis propemodum vocabulis invicem dispara rata. Membra respirationi destinata sunt, lingua ea quæ fistulis duabus interjacet, nunc connivens, nunc resurgens. Tum arteria quæ ad pulmones pertingit. Ex iis verò lux infertur (opinor) Julio Polluci secundo. Onomastici sic scribenti: Epiglottis est simplicis organum vocis, lingua verò articulatæ. Scribit porrò Galenus in libro De voce, Exsufflationem esse quidem vocis materiam, effici tamen eam, commisso thorace ab intercostalibus musculis, quibus nihil agentibus, animal vocis privatur usu. Nam quum ex alto prolapsus foret quidam, afflicto dorsi initio, tertio die exiguam admodum vocem emisit, atque quarto prorsum obmutuit, resolutis simul cruribus. Verum nec spirationem amittebat, neque difficulter spirabat, quoniam intercostales modò nervi affecti erant omnes, nullis omnino vocis particulis affectionem sentientibus. Sunt autem hæ universim quidem guttur: per partes verò chartilagines tres, quibus accedunt nervi à cerebro demissi: & ligula, quam vocant epiglottida. Illud obiter adnotatim, dici quandoque verba tertiata, quæ imperfecta enuntiantur & lapsitantia, ubi vix tertia proferuntur, intermediis devoratis pavoris opere. Singulari autem dignum admiratione, quod in Severi rebus prodit Dion: ad Byzantium turres se vidisse numero septem, ab portis Thraciis in mare vergentes. Eas si quis præter ierit, ei impulisset, vox prorsum edebatur nulla. Quòd si ad primam quis inclamasset, aut lapidem impegisset, exceptum illa sonum reddebat, ac mox sequens, & deinceps, donec ad extremam perferretur vox, sic ut perturbatio interstrepens sentiretur, nulla omnino. Xenophon Rerum Græcarum primo, Byzantii portas quasdam celebrat, τὰς Θρᾳκίας καλουμένας, id est ad Thracium quæ dicerentur.

Sonus quomodo illabatur auribus. Cur ovali figura aures & lingua. Item pleraque musica consonantia organa. Ficos obesse voci.

Cap. XIV.

Tradunt verò physici, & quidem classici, ac verè assidui, quod equidem adnotandum hac parte, etiam atque etiam est visum, sonum in orbicularem figuram multis gradatim amplificatam circulis ad aures pervenire, non aliter quàm in stagno ex jactu lapidis ab alto circuli multiplicantur ad littus. Themistius etiam in libros Aristotelis De anima, paraphrasi secunda, ita scribit: At aer qui primò insonat, non abjungitur sic, ut ad auditum ipse accedat, sed proximum sibi & continuum aerem commovet, atque hic subinde alium excitat eo modo quem in fluctibus cernimus, in quibus alter alterum trudit, & pulsus obiter sequentem impellit. Hinc Vitruvius: Movetur, inquit, vox circulorum rotundationibus infinitis, uti si instantem aquam lapide immisso, nascantur innumerabiles undarum circuli, à centro crescentes, & quàm latissimè possint, vagantes, ni loci interpellarit angustia: eo tamen interstitio, quod in aqua circuli æqua planicie in latum moventur: vox etiam in latitudinem progreditur, & altitudinem gradatim scandit. Concentum verò ex gravibus acutisque conflatum, velut unam formam, & hanc rotundam quidem, sed ovalem illabi auribus, arbitrantur Platonicis innutriti scholis. In qua quidem octava vox, quasi per acutiorem verticem, vocis primæ latitudinem sibi continuans, ex se ipsa atque prima unam jam conflat vocem. Atque sicut oculus ovalem rotunditatem, tanquam unam videt figuram, quamvis hinc latam magis, inde minus: Sic auditus vocem ex gravi, octavaque resultantem haurit tanquam unam, ab amplo quodam profundo, quasi in acutam sublimitatem ovi instar gradatim sese ac suaviter attollentem. hinc item fieri opinantur, ut & ejusmodi quasi figuram audiendi instrumento natura tribuerit, similemque instrumento loquendi: & ars præterea similem, quoad fieri potuit, musicis instrumentis. Ea certè consonantiora sunt, quæ ovali figuræ propinquiora. In vocis denique ratione non habendum insuper Græcorum præceptum, qui vocale putant adjumentum, si ficis abstineamus: quod Hegelianax Alexandrinus tragœdiam optimè credatur egisse, quoniam annis duodeviginti ficos in cibum non admisisset.

Zame fons canoras reddens voces. Calastri pueri qui sint. De Carneade & Antipatro. Calamonoa qui dicatur. Calamophori. Quid arteria, & unde. Psithyrissare. Psias. Psithia vitis, qua & pramnia. Antiphona qua dicantur. Antispasis. Parocheteusis.

Cap. XV.

Et quia de vocum ratione ex philosophiæ sacrariis, quæ visa sunt, abundè præcerpsimus: nunc quæ tum historia, tum grammatici suggerunt, promiscuè adjiciantur, ut vel pullato circulo non desiit, ex quo suppellectilem sibi comparet. Lectum igitur in veteribus memoriis primum, esse in Aphrica fontem Zamen, ex quo canoras effici voces Varro ille doctissimus prodendum censuit. Sed nec Vitruvius ignoravit, tradens, Quæsitos à regibus ad id muneris pueros, quos etiam calastros nuncuparint, vel (ut alii codices præferunt) catastlos. Carneadem Plutarchus scribit fuisse μεγαλοφωνότατον, id est ma-

ximæ ac sonantissimæ vocis. Antipater verò Stoicus etiam vocis magnitudinem quum nec posset, nec vellet assequi, aggressus Antilogiarum concinnare libros, cognominatus & ipse καλαμοβόας est, id est calamo vociferans. Calamophori autem in Græca historia dicti milites, qui inopia pressi Chium invadere cogitantes, ita consilium iniere, ut quibus res placeret, calamos proferrent. Quum in auribus tenuis quidam obtinuit sonus, dicitur id Græcè ψιθυρίζειν, id est psithyrissare, παρὰ τὸ ψίειν ἐν ταῖς θύραις, ἤγουν ταῖς ἀκοαῖς, ut inquit Theocriti interpres, quod signat tenuiter movere in audiendi januis. nam & paulò antè idē auctor, ψίειν exposuit pro λεπτύνειν, id est attenuare. Vnde sit apud Homerum ψιάς, id est psias, quæ signat κατὰ λεπτὸν τοῦ ὕδατος ἔκδυσιν, id est guttatim factam humoris erogationem. Impropriè tamen etiam de arborum susurro dicimus psithyrissare. Psithiam autem vitem Græci quidam intelligunt, quæ dicatur & pramnia. Arteriam verò quà commeat spiritus per diastolen aut systolen, Albertus dici opinatur, veluti arctam aeris viam. Sed homini Græcæ doctrinæ ignaro facilè ignoscendum. Arteria, peregrina dictio est, proinde etymon Latinum nequit admittere. Illi ergò quorum genuina vox est, ex aeris nomine, hoc est ἀπὸ τοῦ ἀέρος καὶ τηρεῖν, quod servare indicat, inflecti verbum ac compingi tradunt. Generi neutro usus est De rerum natura quarto Lucretius, ubi an sit corporea vox, latius perquirit. Versiculi ejus sunt hi, in quibus correptè, non (ut vulgò assolet ferè) tractim enuntiatur penultima:

> Corpoream quoque enim vocem constare, fatendum est,
> Et sonitum, quoniam possint impellere sensus:
> Præterea radix vox fauceis sæpe, facitque
> Asperiora foras gradiens arteria clamor.

Adnotemus & illud doctiusculè à Plutarcho positum in sermone De oraculis, quæ defecerant. Nam quia Græci φωνὴν dicunt vocem, inde ἀντίφωνα futurorum dicuntur ab eo quæ facta paulo antè, ventura mox velut digito ac vocis perfunctione quadam præmonstrant. Emandatus, inquit, à Mardonio est ad Amphiarai oraculum servus scitatum super iis quæ administrarentur. At is per quietem putavit, Dei ministrum sibi assistentem, primò quidem voce repellere, ceu abesset Deus: mox verò, ut minus obsequentem manu etiam obtrudere: postremò pertinacius perseveranti lapidem benè magnum in caput impegisse, ταῦτα δ' ἦν ὥσπερ ἀντίφωνα τῶν μελλόντων. id est, hæc autem erant, velut futurorum antiphona. Superatus nanque Mardonius est, regis administro Græcos ductante, ac lapide ictus cecidit. Dici opinor antiphona, quoniam res vocis munus impleret. Sicuti ἀντίθεος, æqualis Deo intelligitur. ἀντίχειρ pollex, manui æquivalens reliquæ. Antispasis verò medicis est in contrariam partem revulsio, ut quum è naribꝰ profluit sanguis, in postrema capitis per cucurbitulas attractio fit, vel ad ima corporis totius. Parocheteusis apud eosdem, est in proxima corrivatio.

Scruta quid sint, & apud scrutaria, item scrutarius, scruta, scutriscum, scrutea, scrutariam facere. Enarratur Horatius. Scutarii qui sint, organarius bractearis, tribuni armaturarum, & stabuli, parietarii, thuraris, scripturarij. scriptura.

Cap. XVI.

Est apud Horatium in Epistolis versiculus hic,

> Vilia vendentem tunicato scruta popello.

Scruta, verbum rarum est, quando id Latinæ elegantiæ studiosi haud ferè præter paucos admodum, admittendum censuere. Sed cujusmodi sit verbi ejus notio, rarior etiamnum est infrequentiorque, qui se scire profiteatur. Nam Acroni & in aliis item parum curioso satis superque visum est dicere, scruta vulgus scrutas vocat: aliter, scrutum est fractum milium: sunt qui pelles, aut intestina interpretentur. Sicque illud in Epiphanii epistola legunt & intelligunt: Nunquid coriarius aut scrutarius erat Deus, ut pelles animalium conficeret, ac ex pellibus tunicas consueret? Ego verò amota omni vesica, quæ gloriolas captantibus, ac scribentibus catacritica, huncque lacerantibus, & illum obliquis nunc rhetorum strophis, nunc apertioribus (uti ajunt) tibiis, nimio plus familiaris est, eo verbo veteramenta omniaria significari puto, quæ quum usu jam detrita sint, pretio item deminuta censentur. Hinc significanter ab Horatio vilitatis apposito expressa præmonstrataque sunt. Ex qua origine factum, ut scrutaria dicantur vilissima quæque. Quod ut sentiam, Lucilius facit apud Gellium Noctium Atticarum libro tertio: neque enim quem sequar, laudare auctorem pigeat:

> Quid ni & scruta quidem ut vendat scrutarius laudat.
> Perfractam strigilem, soleam improbus dimidiatam.

Sunt qui apud Horatiū scuta legant pro vase rusticis accommodo usibus, unde sit scutriscum Catoni quoque. Scrutea verò in Plauto pro catachysmatis, hoc est missilibus, etiam si subtimidè interpretantur vilitatis ratione: seu quod è folliculis pelliceis, qui & pasceoli nuncupantur, mitti assuescent. Rentur alii, scrutum esse vasis genus è scroto, id est corio consuti. Ad Horatianum carmen allusum ab Hieronymo est in Hilarionis vita: Ab Judæo, inquit, audivit vilia populis scruta vendente. Sidonius item Apollinaris scruta vocabulum in centurias allegisse videtur: Nunc (inquit) frivola quædam, nunc ludo apta virgineo scruta donabat. Quo in loco sunt qui imagunculas pueriles operis dulciarii scruta posse accipi, augurentur. Omnino quisquilias nescio quas & prorsum nihili munuscula, accipere oportet. Ad hæc, quæ de scrutorum significantia pronuntiavimus, planè allusit Apulejus Fabulæ Græcanicæ libro quarto: Enimvero vos bonæ frugi latrones, inter furta parva atque servilia, timidiculè per balneas & aniles cellulas reptantes, scrutariam facitis. Scrutarii qui sint, ex verbis Firmici dilucet: Mercurius, inquit, cum Venere in horoscopo partiliter consti-

constitutus in diurna genitura scutarios faciet, vel imperatorum protectores, vel qui proprio excubitu salutem principibus servent. Sic apud eundem organarii dicuntur, vel qui organa compingunt, aut qui pulsant.. Vespertinus, inquit, Mercurius si cum Venere fuerit inventus, cordatos, ingeniosos, musicos, vel organarios faciet. Scutariorum tribunos legimus apud Ammianum Marcellinum: sicuti alibi armaturarum tribunos, item stabuli Cæsaris tribunum: sic autem organarii vocantur, ut bractearii. Facit (inquit idem) artifices, inauratores, bractearios, argentarios. Parietarii sunt parietum substructores: thurarii, thura tractantes ac vendentes. Ex eadem forma, scripturarii profluunt, quos publicanorum & mancipum tabelliones intelligunt eruditi: quod prodidit Nonius. Nam publicanorum ratio dicitur scriptura, uti innuit pro lege Manilia M. Tullius. Ad rem verò pecuariam propriè spectasse videtur scriptura: quod significat Plautus quoque.

Super Mæandro & Protagora relatu non indigna quapiam. Magorum sententia de divinis rebus. Item non temerè ab eisdem admitti aliquos in disciplinam. Item de sophistis pluscula. Parij sophista. Ancalidophori. Ancalides Phaceli. Sophisma. Philosophema. Aporema.

Cap. XVII.

MÆandrum Protagoræ patrem adeo opulentia & omnifaria rerum copia præcelluisse, scribunt ex Græcis nonnulli, ut Xerxem Persarum regem, à quo mox Græcia concussa est, & domo & donis excipere ausus sit: qua occasione illi insinuatus, Protagoræ filio magorum congressum impetravit, quando Persarum magi in doctrinæ participatum non temerè quenquam nisi jussu regum admittunt. Unde is de ratione divina falsam, immo inauspicatissimam traxisse opinionem videtur. Siquidem quodam loco ita exordiri ausus est: De diis utrum sint, an non sint, nihil habeo dicere. Quo argumento pulsus is ab Atheniensibus est. Magicum verò dogma est, ut Philostratus putat, clàm quidem rem divinam obire, palàm Deum abrogare. Quo facto quid excogitari insolentius queat? nisi quòd causa propter quam ita faciunt, longè execrabilior tumidiorque est. Neque enim videri volunt, si qua in eis virtus enitescat, à divina vi, velut ex fonte perenni in rivulos corrivari. Qua sententia quid omnino infantius, quid magis brutum sit, non magnopere dispicio. Primus hic Protagoras mercede traditur docuisse. Quæ res, inquit Philostratus, vituperari nec potest nec debet. Quæ enim impendio aliquo nobis constant, gratiora demum veniunt: quoniam, ut inquit etiam Hieronymus, putent gratuitæ merces: dictus tamen inde est, λόγος ἔμμισθος, id est oratio mercenaria. Prodit Moralium nono Aristoteles, consuesse Protagoram, ubi ea perdocuisset, quæ profiteretur, discipulum jubere æstimationem proferre quanti ipsa ea faceret quæ tradita imbibisset, ac id demum

A accepisse. Primum item hunc sophistem cognominatum accepimus. Hoc verò nomine dixerunt veteres, ut Græci scribunt, non modò oratores præsignes & summa dicendi copia perillustres, sed & philosophos quoque dictione non usquequaque infantes. Nam & Plutarchus auctor est, sapientes, à nonnullis etiam sophistas nuncupari. Sicuti & apophthegma testatur illud, μισῶ σοφιστὴν, ὅστις οὐκ αὑτῷ σοφός. odi sapientem, qui sibi sapiat nihil. Et Aristarchus Theodectæ pater, olim vix septem fuisse sophistas, pronuntiavit, mox B tantam eorum scaturisse multitudinem, ut pullatam exsuperet turbam. Sophistarum tamen artem, perinde ac in patrem, in Gorgiam referimus. Sophistices verò, quæ secunda dicitur, principem ferunt Æschinem. Qui tametsi ut φιλοπότης ἦν καὶ ἀνειμένος, hoc est vini appetens voluptarius ac remissior incessitur: primus quoque inter sophistas creditus est, θείως λέγειν, hoc est divinè dicere. Ad hæc pertinet planè Fabii illud ex libro undecimo: Discursare verò, & (quod Domitius C Apher de Sura Manilio dixit) satagere, ineptissimum: urbaneque Flavus Virginius interrogavit de quodam antisophiste suo, quot millia passuum declamasset. Nostri sic distinguunt, ut rhetor si qui literas docet, atque artis traditor est eloquentiæ. Sophista verò, apud quem dicendi exercitium discitur. Orator, qui in caussis privatis & publicis plena & perfecta utitur eloquentia. Sed de oratoris & sophistæ interstitiis Cicero in Oratore plura. Attingit & in commentariolo περὶ φιλαδελφίας D Plutarchus. Plato autem sophistas ubique omnia profitentes inducit, jactabundos, gloriosos, temerarios, insuper & avaros: nec illibatæ prorsum vitæ, sed sequioris. Nam & in libro de Platonis definitionibus Speusippus, Sophistam esse dicit, juvenum nobilium atque divitum mercenarium venatorem. Hosce Plato, quamvis omnia profiteantur, nihil prorsum scire convincit, ut maleficos item insectatur, atque veneficos. Philosophos nanque arbitratur E qui studiosius veritatem affectentur, operis tantum ipsius intuitu ac perpensione. Sophistas verò intelligit, qui opinionem modò affectent, opinionis ipsius amore. Hos item amarius incessens Seneca, Illos mihi (inquit) circulatores sophistas, qui philosophiam honestius neglexissent, quàm vendunt, in faciem ingeret. Sunt inter sophistas, qui ab Aristotele in procemio Rhetorices ad Alexandrum, parii nuncupantur. Fortè, quia sophismatum tendiculis obretirent F illaqueарentque eos, quibus cum disertarent. πάρεον certè Græci nunc fidelem intelligunt, nunc κάτοχον, id est cui detinendi vis inest. Aristophanes in Nebulis, sophistas accipit pro mathematicis, iisque qui de sublimibus disertationes instituunt. Alias verò, inquit interpres, sophistas intelligimus τοὺς πεπαιδευμένους, id est eruditos. G Porrò scribit Gellius, Protagoram insyncerum quidem fuisse philosophum, sed acerrimum sophistarum: adolescentem quoque, victus quærendi gratia, vecturas onerum corpore suo factitasse. Suidas quinetiam scribit, fuisse prius φορτοβάκτην, quod signat onerum gestatorem. Et in quadam epistola Epicurus phormophorum vocat, id est sportuligerum & xylophorum. Cu-

jusmodi homines dicuntur ancalydophori, sicut asini quoque ancalydas ferentes, id est ligna ulnæ mensura. Nam & gravia lignorum onera aptè colligata, phaceli vocantur: quando sic Thucydides scribit, φορμῶντες ὕλης φακέλους, id est ferentes materiæ phacelos. Mirum verò id de Protagora, si patre divite, ac etiamnum invidioso est natus. Sophismata Xenophon edulia intelligit, quæ esitandi prolubium illectent. Qui, inquit, jucundè vescuntur, hisce sophismatis haudquaquam indigent. Philosophema, inquit octavo Topicorum Aristoteles, est demonstrativus syllogismus. Argumentum dicitur dialecticus syllogismus: sophisma, syllogismus litigatorius: aporema, syllogismus dialecticus contradictionis.

Pythij hominum ditissimi historia, deq; uxoris ejusdem non vulgari prudentia.

Cap. XVIII.

QVoniam Mæandri opes attigimus, succurrit tempestatis ejusdem vir alter Pythius nomine, cui se tota vi sic denique fortuna infudit, ut residens Celænis, urbe in Phrygia, natione Lydus, Atys filius, Persarum exercitum terræ marique gravem, ac Xerxem quoque hospitio excipere ausus sit, & quidem exsuperanti magnificentia. Quin adeo superfluit illi animi magnitudo præsignis, & pecuniæ vis immensa, ut insuper ad belli usus & stipendia polliceretur. Sed non hic primum viri sese raro aliàs audita largitas prompsit. Quippe Dario ante Xerxis patri auream elargitus fuerat platanum, & ex eadem quoque materia vitem. Quamlibet generosum principem tam munifi a, tamque inenarrabilis benignitas, vel usque ad aras & ultra devincire abundè potuerat. At in virum hunc exerta tamen barbari regis barbara efferataque sævities est. Siquidem natu maximum ex Pythii liberis, cui petebatur militiæ immunitas, medium discindi jussit Xerxes. Ejusque discissi dimidium ad viæ dextram, reliquum ad sinistram locari, & illac demum copias pertransire omnes, lustrationis imagine quadam. Fuit & Pythio singularis prudentiæ uxor. Ea lepido commento viri infinitam cupiditatem auro congerendo compescuit. Quum enim is totam ferè civitatem refodiendis thesauris attereret, adeo ut non temerè ibi aliud rerum obiri posset: plerique verò etiam laboribus victi interirent, jussit sagax mulier omnifaria, quibus duci in primis maritum sciebat, conflari cibaria ex auro. Aberat tum Pythius, advenienti igitur aurea apponitur mensa. Insuper ex auro omnia. Is necdum consilii gnarus, nec quo tenderent ista, percipiens, elegantia rerum oblectabatur, mox quæ forent esui, flagitat inferri. At proba uxor aurea item obsonia perpit inferre. Stomachanti jam & esurire se, amplius inclamanti (fames nanque & bilis nasum conciunt) Quæso, inquit illa, ne excandueris, & pax sit rebus. An non sentis Pythi, præ unius auri studio in civitate omnia jam perire, agrique colendi studium penitus destitutum? Quin intereunt item homines. Quòd si pergis, quid aliud in escam cessurum sit, non video. Quid plura? Salubri commento Pythius resipiscens, auri qui-

A dem studium non remisit omnino: altius enim aviditas inhæserat, sed quintam modo civitatis partem in opere continuit. Hunc Pythium accepimus, imparem dolori, quo miserè ob immanem filii necem à Xerxe, conflictabatur, quum paulo molliore animo foret, nec satis adesset roboris ad vindicias secundum libertatem, quando nemo potest invitus servire, in monumentu se conjecisse, quod ipse tumuli vertice excitarat. Atque inibi flebiliter quod supererat vitæ, complesse, B summittente illi diebus singulis cocta cibaria uxore, cui principatus moderamina per manus tradiderat.

Historia Paridis paulo remotior, deq; inter deas judicio, & Dardano ejusdem filio. Interim & de Amandro loco, qui & Parius. Cestos hymnus qui. Item agonos. Paridem ab ursa educatum.

C

Cap. XIX.

DE Paride allecto inter deas de formæ præstantia certantes judice, varia pro ingenii captu afferri solere, vel inter eos qui ἀγοραῖοι nuncupari solent, & sunt, id est vulgares vilesque, non me fallit. Nunc illud jure Latii donabimus, quod dum ista proderemus, ex Græcorum thesauris interluxit. Parin videlicet hunc Priami filium educatum patris jussu in loco, quem Amandrum dixere, D mox verò & Parion de ipsius nomenclatura, tribus ferè annorum decadibus. Atque inibi quum natura ingeniosus foret, nec ad doctrinarum studia ineptus, Græcis imbutum disciplinis. In quibus ubi haud parum promovisse est visus, etiam Veneris laudes, oratione edita, prolibavit: inque ea Palladi ac Junoni præstare contendit. Quando, ut videtur, deæ nomine concupiscentias esse intelligendas significabat, atque voluptates: sicuti meminit Athenæus quoque, unde mala E omnia sese mortalibus agminatim, ac fluenti exæstuantis more affundant. Atque hinc fabellæ occasionem datam, inter disceptantes deas captum judicem, datumque Veneri malum, id est victoriam. Quin & Paris idem atque in eandem hymnum cecinisse narratur, quem vocant ceston. Belli verò primordia hinc prorepsisse, quod evolutis jam spatiis annorum triginta, à patre accersitus emissusque ad rem divinam obeundam, quum Spartam appulisset, Helenam rapuerit. Ex qua F Dardanum susceperit filium, quod Dionysium Scytobrachiona, monumentis ferunt prodidisse. Porro terea in Homeri Iliados rhapsodia tertia scriptum reperiri,

ἄγονός τ' ἔμεναι, ἄγαμός τ' ἀπολέσθαι

id est, sine semine esse, & citra nuptias mori. ut schema sit πρωθύστερον: prius enim ducitur uxor, mox prolis susceptio consequitur. Est enim a- G gonos, qui aspermos, id est sine semine ac filiis: quamvis exponant alii, μὴ γεννηθείς, id est non natus. Sunt autem Hectoris ad Paridem verba. Cæterum prolifici seminis privationem agoni nomine intelligit Dioscorides. Sicut in fœminis sterilitatem atocion idem appellat frequenter:

ter: tametsi non desunt, qui aborsum malint intelligere. Nec illud omisero, ab aliis proditum, post Hecubæ oblatam in quiete speciem Archelao servo traditum Paridem in Ida exponendum, cui quum diebus decem ubera submisisset ursa mitis, reanimadversa idem Archelaus sublatum educavit ut filium. Sunt ex Græcis, qui inter deas judicium fuisse somnium prædicent, in Ida Paridi oblatum, unde is conjectarit fore sibi in Græciam naviganti propitiam Venerem, navigasse autem Hesionem repetiturum,

Senectutem imbecillem evadere ob adolescentiæ intemperantiam. De Gorgia seno præviridi.

Cap. XX.

Milonem Crotoniatem, memoriæ proditum est, quum jam senex esset, athletasque se in curriculo exercentes spectaret, suos lacertos amplius intueri cœpisse, illachrymantemque dixisse, At hi quidem jam mortui sunt. Verum, inquit Cicero, non tam isti, quàm tu ipse nugator: neque enim ex te unquam es nobilitatus, sed ex lateribus & lacertis tuis. Et post multos item versus: Ista ipsa, inquit, defectio virium adolescentiæ vitiis efficitur sæpius, quàm senectutis: libidinosa enim & intemperata adolescentia effœtum corpus tradit senectuti. Cyrus quidem apud Xenophontem, eo sermone quem moriens habuit, quum admodum senex esset, negat se unquam sensisse senectutem suam imbecilliorem factam, quàm adolescentia fuisset. Lucius verò Metellus post consulatum pontifex maximus, ita bonis viribus extremo ætatis tempore fuisse narratur, ut adolescentiam non requireret. Sed enim omnes ferè corporis robore, sensuum integritate, ingenio vegeto, memoria firma exsuperasse Gorgias Leontinus videtur. Itaque produci in adagium Gorgiæ senectus valet, de optima, nec annis exsoluta, quæque virescens omnium præstantia semper quodammodo pubescat. Quæ omnia fuisse in eo viro, Græca memorat historia, etiam si ætatis annum attigisset octavum supra centesimum. Cujus rei quum ab eo rationem scitaretur quispiam, respondit, οὐδὲν πώποτε ἡδονῆς ἕνεκα πρᾶξαι, id est ad id ætatis pervenisse, quod voluptatis causa nil sibi unquam permisisset facere. Fuit verò Charmantidæ filius, Empedoclis discipulus, præceptor Poli Agrigentini, item Periclis & Isocratis & Alcidamantis. Thrasymachum & Gorgiam omnium primos arte quadam verba junxisse, auctor est in Oratore M. Tullius. Hic porrò Gorgias, ut est apud Platonem, de omni re quæcunque in disceptationem quæstionemque vocaretur, se copiosissimè dicturum, profitebatur. Isque princeps ex omnibus ausus est in conventu poscere, qua de re quisque vellet audire. Ei quoque tantus honor habitus est à Græcia soli, ut Delphis non inaurata (ut cæteris) statua, sed aurea planè surrigeretur. Quod De oratore libro tertio commemorat Cicero. Gorgiæ alterius meminit libro nono Quintilianus.

Ætatum humanæ vitæ distributio. Ex catalogo esse quid sit, vel extra catalogum. Fabulam ætatis peragere, apud Ciceronem quid. Vitæ metam quam statuant plerique. Tranquilli locus explicatur in Augusto de Mimo vitæ. De Mose jucundum scitu. Plinii loca duo ex undecimo Historiæ naturalis, de pubertatis ratione amplius explicantur.

Cap. XXI.

Et quoniam ingessit se nobis senectus, succurrit, ut nonnulla de ætatum distinctione promamus in medium, eo quidem proclivius, quod mirum est, quàm non omnino super ea re consentiant auctores. Quippe doctissimus Varro, & πολυγραφώτατος, quinque ætatis gradus æquabiliter putat esse divisos, ac unumquemque præter extremum, in annos quin[illegible]. Propterea sectio prima annum quintumdecimum attingens pueros habet, ex puritatis ratione ita nuncupatos. Secunda ad tricesimum porrecta adolescentes, ab incrementi notione nomen indeptos. Juvenes sectionem faciunt tertiam ad annos quinque & quadraginta. Quibus inde appellatio facta, quòd in bellicis usibus reipublicæ adjumento forent. Et inde hujusmodi ex catalogo esse dicuntur, sicuti ultra catalogum, qui jam militiæ habentur inepti. Ad annorum decada sextam seniores perveniunt. Reliquum vitæ tempus sectionem habet quintam. In qua qui agunt, jam vocantur senes. Ex hac Varroniana ætatum distributione commoneor, scitè admodum & congruenter vitæ tempora fabulis comparari. Nam & Cicero, Qui hisce (inquit) auctoritatis præmiis splendidè usi fuerunt, ii mihi sunt visi fabulam ætatis peregisse, nec tanquam inexercitati histriones in extremo actu corruisse. In fabulis verò actus servari quinque, non arbitror esse quem fugiat. quando nec persona quinquies egress[illegible] ultra exire potest. In quo attentè animadvertendum, ubi & quando scena vacua ab omnibus sit personis, ut in ea chorus vel tibicen audiri possit: id enim quum viderimus, ibi actum esse finitum debemus agnoscere. Hinc illud Tranquilli sic posse legi animadverto in fine Augusti Cæsaris vitæ, Et amicos admissos percunctatus, ecquid his videretur Mimum vitæ commodè transegisse? Quam lectionem id videtur approbare, quod mox infertur, δότε κρότον καὶ πάντες ὑμεῖς μετὰ χαρᾶς τὶ ποιᾶτε. Hippocrates, sicuti libro De die natali prodit Censorinus, septem ætatis constituisse gradus deprehenditur, ac primum quidem anno septimo terminasse, secundum quartodecimo, tertium duodevicesimo, quartum tricesimoquinto, quintum duodequadragesimo, sextum sexagesimoprimo, septimum ad vitæ coronidem protendit. Solon decem fecit hebdomadas. Staseas addidit etiamnum duas, & plenioris vitæ spatia annis quatuor & octoginta metitus est, quod præscriptum si quis transmittat, idem illi usu venire, quod stadiodromis & quadrigis ultra destinatum procurrentibus. Hetrusci vitalem mensum hebdomadibus finiunt duodecim, quod Varro scribit. Astrorum peritus Dioscorides anno centesimo vitam circumscripsit, cordis ratione, quod in anniculo mensum habeat drach-

marum duarum, in bimo quatuor, inde procursu pari in annum quinquagesimum. A quo decrementa supputentur ad æquilibrium, quæ ambitu peracto ad metam redeat eandem. proinde non superesse spatia, visceris ejus dilapsu. Quam hæresim fuisse item Ægyptiæ gentis, Plinius scribit. Mathematicorum doctissimi, inquit in Claudio Trebellius Pollio, homini vitæ spatium contribuunt annorum centum & viginti, & mensium hunc à nemine excedi, eo item addito, Mosen Dei familiarem annis quinque solum utique transgressum esse modum hunc. qui quum quæreretur, quòd iuveni occumbendum foret, ab incerto responsum numine, quempiam eum numerum haud excessurum. Galenus in libro cui titulus ὅροι ἰατρικοὶ, ætates statuit omnino quatuor: ex quibus primam facit τῶν νέων, id est juvenum: secundam, τῶν ἀκμαζόντων, id est vigentium: tertiam, τῶν μέσων, id est mediorum: postremam, τῶν γερόντων, id est senum. Juvenes postmodum esse ait temperatura calidos humectosque, veri præcipuè assimiles. In vigore constitutos, calere simul arescereque æstatis modo. Medios, esse pronuntiat frigidos ac siccos, perinde ac autumnus est. Sunt vero humecti cum frigiditate senes, τῷ χειμῶνι προσεοικότες. Efflorescit in juvenibus sanguis: in vigentibus, ξανθὴ χολή: in mediis, μέλαινα: in senibus, τὸ φλέγμα. Et hæc caloris intimi ratione omnia. Hîc verò advertendum amplius Plinianum illud ex undecimo Historiæ naturalis: Pubescentem hominem maximè nodum quendam solvere, quod ægritudine sentiatur præcipuè. Auctor quidem Censorinus est, post septimum quenque annum articulos quosdam, & in his novi aliquid naturam ostendere. Quod & in Elegiis significarit Solon. Sed & Alexander pubescentes pueros hircissare scribit, ob vocis asperitatem raucam, ab hircis ita vocem efferentibus producta verbi ratione. Siquidem naturam tunc corpora dissociantem, multam, repentinamque ætatis efficere mutationem, augescentibus fœminarum uberibus, marium verò thorace, humeris, testibus. Accedere item morborum mutationes, solutionesve. Equidem à pube ex macilentis crassescere plerosque animadvertimus, ac evadere saniores. Sed & quibusdam contingere diversa omnia. Quippe ita obtingit ferè, ut quicquid fuerat ante pubertatem redundantis materiæ, ac excrementitiæ, unà cum semine secernatur & mensibus, unde sanioris sunt status argumenta, sese promentibus, quæ diversum concinnabant. Quibus verò prosperior ante id tempus suppetit valetudo, iis gracilescunt corpora, morbis subinde obnoxia. De ipsa siquidem natura, καὶ τῶν καλῶς ἰσχόντων ἡ ἀπόκρισις γίνεται, id est & iis quæ benè habent, fit excretio, semine aut mensibus sequestratis. Sciendum & illud, ab pubertatis tempore puerorum desinere hircissationem, quòd aspera arteria prorsum absoluta jam æqualitatem admittat. Ex iis dilucere Plinii altera potest obscuritas, ubi ait, Pubescit homo solus, quod nisi contingat, sterilis in gignendo est seu masculus seu fœmina.

Ætates humanas planetarum consequi rationem. Mercurius cur negotiis præesse dicatur & lucro. Unde fit quòd præmaturo coitu barba promimur celerius. Tranquilli in Nerone locus de juvenalibus ludis. Nymphis coævus qui dicatur. Martialis & Apulejus declarantur, necnon Horatius. Juvenalia cur. Philosophorum placita & Avicenna de ætatibus: item de fabula ætatis. Vocabula plura quibus ætates à Græcis distinguuntur: parectatus, triacatus, apodromi, apobomia sacra, baliciota, baliota, balari, balle, pempeli, genea. Nestoris ætas quomodo intelligenda.

Cap. XXII.

Illud verò concinnè admodum huic parti appingetur ex Procli, inter philosophos haudquaquam postremi, doctrina, ætatum ordinem sequi ordinem universi. Quippe princeps ætas lunarem consequi potestatem animadvertitur. Tunc enim ex nutritiva vegetalique degimus potentia, & in utrisque porrò humecta vis præcellit. Secunda Mercurialem, quando literarum citharæque & luctæ, ac denique consimilium nobis studium ingeneratur, & arithmetices in primis, ut auctor probat Ptolemæus. Ideoque forsan decantatum, negotiis illum præesse ac lucro. Inconstans porrò sydus traditur, ac omnino eiusmodi quale id cui adhæserit, cum benignis benignum, exitiale cum exitialibus. Tertia Veneream, quando obturgescunt membra seminibus, & ad genituram protinus incitantur. Qua in parte sciendum amplius, ubi lasciviente prurito & Venerio prolubio nimis approperetur coitus, præmaturè item barbam promi, quoniam concubitu augescit circa renes insitus genuinusque calor, quo fit, uti affluentius summa corporis vapores scandant, quæ est pilorum materia, unde illustratur Martialis illud libro undecimo,

> Inde tragus celeresque pili, mirandaque matri
> Barba.

Adjuvatur & Apulejus in Magia. Investem puerum accepisti, vesticipem illico reddidisti. Quarta solarem, tunc enim regnat vigor, ætatisque perfectio properat, ætasque media. Ut verò sol fons luminis, & cæli oculus, ac mundi mens, ut priores dixere: consimiliter juvenilis ætas flos vitæ delibatus. Verum prius quàm ad ulteriora pergamus, age, Tranquillo succurramus, apud quem in Nerone qui sint juvenales ludi, ambigunt eruditiores, nodum verò exsolvit historicus Dion, qui ab Nerone juvenalia scribit celebrata, ὥσπερ τινὰ νεανισκεύματα, propter suam barbam, quam tum primum raserat, pilis in aureum conjectis sphærion, & Capitolino dicatis Jovi. Mars porrò virilitati dominatur, planeta calidus & siccus, ac præparans ad robur. Sexta ætas Jovi subjicitur, quæ prudentiam & vitam activam civilemque desiderat. Septima Saturnum respicit, in qua naturæ consentaneum, à generatione sequestrari, & à corporeis abjungi, alteram & incorpoream affectando vitam. Nam decrepitos invadens Saturnus implet naturæ suæ malis, frigiditate, pigritia & tristitia querula. Sed enim nec illud omittendum: ratione admodum diversa præfici infantibus, dum gestantur utero, plane-

planetarum (ut sic dicam) vultus, quoniam primo conceptionis mensi Saturnus præesse narratur, Jupiter secundo, tertio Mars, Sol quarto, Venus quinto, sexto Mercurius, septimo Luna, rursum verò octavo Saturnus, nono Jupiter. Inde quoque partus fieri improsperos conjectant mense octavo, at nono optimos. Verum ut postliminio redeamus, philosophorum placita præferre videntur: tres tantum dici ætates, incrementi, status diminutionis. Quod ex Aristotele aucupantur, tertio De anima, sic sanciente: Necesse (inquit) est, omne quod generatur, augmentum habere, ac statum, & decrementum. Sed idem philosophus in libro De moribus, sentire diversa deprehenditur. Avicenna autem prima primi, capite De complexionibus: Ætates, inquit, omnes quatuor sunt: adolescentia prima est, ad annum ferè producta trigesimum: secunda verò consistentiæ nuncupata, vel pulchritudinis ad annum ferè quintum post trigesimum: consequitur inde diminutionis occultæ tempus, quæ senectus nuncupatur, ad annum ferè sexagesimum. Subest mox ætas, quæ ad manifestum nos interitum præcipites agit, in qua qui diutius perseverat, dicitur νύμφαις ἰσῆλιξ, id est nymphis æquævus. Suppartitur inde adolescentiam in minuties alias, quas qui expetit novisse, & locum habet, ac quem adeat auctorem. Sciendum verò ætatum commensus non ubique, nec semper haberi eosdem, sed evadere diversos pro constitutionis ratione, aut sexus, vel etiam regionum, ac terrarum situs, cæli quoque, & victus temperamenti, & aliorum plurium. Nam sexto De sanitatis regimine Galenus: Stato, inquit, annorum numero ætates circumscribere nequimus: quod tamen quidam faciunt, nisi latitudinis modo. Nanque pubertatem auspicantur aliqui anno quartodecimo, alii anno adjecto, aut etiam alio modo. Et quibusdam decrementi exordia contingunt, mox ab anno trigesimo. Aliis, quinque accedentibus. Proinde signatè Princeps in ætatum distributione adverbium ferè, adjicere solet. Porrò quia de fabula ætatis mentio facta nobis paulo ante, ad id ipsum Apuleiana facit ex libro Floridorum tertio concinna sententia: Deinde, inquit, regressi ad populum renuntiavere, Philemonem poetam qui expectaretur, qui in theatro fictum argumentum finiret, jam domi veram fabulam consummasse: enimvero jam dixisse rebus humanis valere & plaudere. Adjuvat & ad Lucilium Seneca. Quo modo (inquit) fabula, sic vita: non quàm diu, sed quàm bene acta sit, refert: nihil ad rem pertinet, quo loco desinas: quocunque voles, desine: tantum bonam clausulam impone. In hac verò ætatum mentione ac pragmatia vehementer adnotandum, quod scribit Magnus Albertus, Virilem ætatem ac senum præcipuè insigniter arescere. Cui rei argumentum suggerat membrorum duritie & laxior cutis, ac corrugata, quod frigiditas efficit cum siccitate. Quippe laxat hæc, contrahit in rugas illa. Frigidum enim complicat constringendo. Ex iis porrò liquere arbitror, cur sit in Epistola ab Horatio enuntiatum,

Nigros angusta fronte capillos.

A Quo juvenilis indicatur ætas. Ex Græcorum autem doctrina comperimus, nomina sic per incrementa distingui, ut sit primò βρέφος statim natus puer, mox παιδίον: ubi jam incessus datur, prædarion: post dicitur παιδίσκος: at παῖδα nuncupant, qui encyclicas obire disciplinas denique valet. Insequentem verò ætatem πάλληκα vocant: parectatum quoque, qui à pueritia in pubertatem protenditur, & βουπαῖδα, & ἀντιπαῖδα, ac mellephebum: mox habentur ephebi. Hos triacatæos appellant Cyrenei. At cretenses dicere
B ἀποδρόμους malunt, non quia cursum desierint, quod præpositionis innuere potestas videtur, veluti ἀπιχθὺς dicitur, qui piscitio abstinet. Apobomia sacra, quæ non in altari peraguntur, sed in pavimento, vel solo: & apud Callimachum apotriches, qui ἄνηβοι intelliguntur, id est impuberes. Verum apodromi nuncupantur, qui per ætatem certamina currendi publica necdum adiere.
C Sunt qui sic statuant, ut ἔνηβοι, id est puberes, qui annum quintum & decimum vel ultra, nati sunt, intelligantur. ἄνηβοι autem, id est impuberes, duodecimum, aut eo etiam minores. Baliciotæ apud Cretenses item vocantur synephebi. Baliotæ dicuntur progenitores. Ballas Cybrii gradus nuncupant. Balaros Cyrnij exules dicunt, Pausania tradente: quod nomen Sardiniæ montana incolentibus adhæsit, quum illuc secessissent à Carthaginiensibus deficientes. Libyes autem Corsicam incolentes intestinis agi-
D tati discordiis in Sardiniam commigrarant. Sequitur miracion: inde mirax, qui & neaniscus, vel neanias, id est juvenis. Hosce verò ἱππεῖς, id est equites appellant Spartani. Sicuti inter eos qui præsident, hippagretas. Iis inhærent nymphii, velut sponsos dicas: postea est pater: inde vir νέος, id est juvenis & virens: mox vir mesos, id est medius: inde à canicie, hypopolios: post geron, id est senex, qui & presbytes: inde eschatogeros, postremò poliocrotaphi. Senectu-
E tem Galenus trifariam distribuit: in prima constitutos, ὠμογέροντας vocat, id est virentes, ac crudos senes, quos etiam προβεβηκότας vocant nonnulli: in ultima verò, πέμπελος, id est pempelos, quoniam uti astruunt etymologici, jamjam ad inferos mittendi videantur. Nec illud in hac ætatum pragmatia præteriero: geneam Græcis, id est γενεὰν dici, pariendi ac generandi perfectius spatium, quod annorum triginta periodum conficit: quo nomine sexagesimum attin-
F gens annum duas videtur vitæ implesse geneas. Si verò ultra pergat, in tertia jam utique recensebitur. quod de Nestore cecinit poeta, quem periodicas geneas perfecisse duas humanas pronuntiat, ceu δύο τριακονταετίας dixisset, quæ vocantur γενεαὶ ἀνθρώπων. Aureas ætates in vita tres modò intelligunt, juventam, virilitatem, senium: nam infantia & decrepita nullum præferunt voluptatis argumentum.
G Ab instituto non dissentaneum prorsus illud fuerit: senilem cutem, quia ætate asperior fiat, paguron à Casandra dici. Esse verò inter cancrorum genera paguros, sciunt plerique omnes.

Æneam pietate in deos ac parentem insita, clementer

a victoribus tractatum Græcis, ac liberum abire cum domesticis permissum bonis. A

Cap. XXIII.

Etiam si non me fallit, è Græcis auctoribus celeberrimum Dionem, condito volumine, conatum rationibus multis, & à verò haud ita dissultantibus argumentis comprobare, ab Iliensibus fuisse Græcorum exercitum bello victum fugatúmque: nec ab eo Ilium, quod Homerus cecinit, B expugnatum, nihilominus quæ ab aliis prodita ingerunt se nobis, dum in libris nostra planè supellectile versamur, allidere, veluti ab ortiva non sustineo: ut qui Maronem tractant assiduè, & interpretantur, sufferti amplius habeant aliquid, unde auditoribus suis satisfactum eant. Igitur sic compertum mihi ex adjuratissimis: Ilio expugnato, captorum fortunam Græcos, qui genti suus est mos, clementer esse amplexatos ac miseranter. C Eóque nomine à victoribus pronuntiatum ducibus, liberorum unusquisque ex domesticis rebus unum quid tolleret auferrétque. Tunc Æneam, cunctis aliis facile neglectis aut necessitate rejectis, patrios selegisse, quos asportaret deos. Id quum intuerentur Græci, plurimúmque ea re forent oblectati, eidem permisere: iterum quod vellet, ex bonis sibi caperet. Qui geminata pietate, multo jam senio fessum parentem humeris subiens efferre properabat. Ea quum (uti erant) stupenda victo- D ribus accciderent, viro maximè pio domesticis cedentes omnibus, quotquot jure belli erant adepti, abire quò vellet, liberè permisere, fatentes, hostilitatis remitti jura, & mansuetudinem induere adversum eos qui verecundè in deos se ac parentes ita gerant.

Citharœdi prudens responsum apud Alexandrum fidibus utentem rusticius. Quo pacto Linum peremerit Hercules, à quo musica imbuebatur. E

Cap. XXIV.

Alexandrum Macedona, Philippi filium, quum puer etiamnum ageret, ac genas necdum convestisset pubertas, citharæ ferunt operæ quippiam impendisse, intérque institutionem (uti assolet) ac rudimenta prima, certam ex fidibus canore pulsari, quum identidem commonefaceret peritus artifex, sicuti exigere viden- F tur τὰ κιθαρίσματα, id est citharœdicæ leges: Et quid interest, Alexander inquit, si hanc pulsaro? At is, Si uti rex paulo mox futurus hæc infers, nil sanè: at si artifex, planè multum. Videtur autem hic haudquaquam rerum vir imperitus Lini eventum prorsus expavisse: is nanque puerum itidem Herculem cithara imbuebat, qui quum inconcinnius rusticiúsque uteretur fidibus, excanduit in eum Linus. At indignabundus Hercules illi plectrum impegit leti- G ferum.

De tityris, silenis, satyris, quæ sit nominum ratio. Sillus quid. Bacchus cur dicatur Phleon: item cognomina alia. Aphlastus, quid, & phossones, & phossonium. Orarium, oron, orobachi. Coruus cur satyra dicatur avis. L. Florus illustratur egregiè.

Cap. XXV.

Qui cum Dionysio per tripudia & festos lusus pleraque terrarum obiere, nunc satyros nuncupant, quandoque & tityros, puto de cantuum lascivia, quæ τερετίσματα dicuntur, quibus id genus duci magna partè, animadvertitur. Satyros autem, ἀπὸ τοῦ σεσηρέναι, vocitatos opinantur. Nam Sillani appellantur, ἐκ τοῦ σιλλαίνειν. Quod & alibi attigimus. Sillon autem morsiuncum lusu vocant ingrato infestivóque. Scribit Nicandri interpres: quos ipsi satyros dicimus, ab antiquis Silenos nuncupari consuesse. De Satyro capto ad Apolloniam, qui οὐδὲν συνετῶς loqueretur, in Sylla Plutarchus. Silenis indumenta fuere ἀμφίμαλλοι χιτῶνες, id est utrinque villosæ tunicæ. Quod tacitus velut ambagibus plantandi ex Dionysio artem innuit, atq; item palmitum constipationem. Quia verò apud veteres φλύειν multum ferre fructum, id est τὸ πολυκαρπεῖν indicat: hinc factum, ut Dionysium dicerent φλεῶνα. quin eumdem Protrygen appellarunt, & Staphyliten, ac Omphaciten: sed & modis item aliis, ac sanè diversis. Tityrum sunt qui avem item interpretentur, aut calamum quoque. τιτυρῖνος dicitur certè ex calamo tibia. Parabacchum legimus ab Eratosthene dici in orationibus Demosthenem quandoque: puto, quia eloquentiæ vi furore percipi interdum videretur. Nam & Phalereus Demetrius illum quoque pronuntiasse quædam tradit, velut ἐνθουσιῶντα, sicuti μὰ γῆν, μὰ κρήνας, μὰ ποταμοὺς, μὰ νάματα. Aphlastum verò ad Dionysium nihil: est enim eo nomine puppis, quæ & aphlaustus dicitur per euphemismum, quasi aphlastus καὶ ἄκαυστος, quoniam religionis causa partem illam exurat nemo. Quippe inibi deorum visebantur expictæ imagines, navibus præsertim regiis, sed & militaribus. Partes autem alias rectè euphlastas nuncuparis, velut εὐκαύστας, quod ex picis litu ignium sint fomenta. Porrò vela ipsa phossones vocitantur, id est φωσσῶνες, ex verbo φῶ, quod illustro indicat, de candoris proprietate. Vel quia intumescant vento, παρὰ τὸ φυσᾶσθαι ὑπ' ἀνέμων. Phossonium item pro sindone reperias: orarium vocant Romani. Oron autem, rusticum dicunt instrumentum: quòd docuit Isæus: verum ab Æschylo & Menandro lignum appellatur, quo calcatam premunt uvam. Orobacchi, coriaceos indicant utres. Quoniam verò ab Satyris exorsi sumus, id forsan expendisse præstiterit: quid ita coruum satyram avem dixerit in Valerii Coruini historia L. Florus. Et sunt qui ad fellationem putent referendum, de qua Martialis,

> Corue salutator, quare fellator haberis,
> In caput intravit mentula nulla tuum.

Et Plinius libro decimo: Coruos, inquit, ore parere aut coire, vulgus credit. Id ab Anaxagora item traditum. Verum libro De animalium generatione tertio, negat Aristoteles. Commeminit libro septimodecimo Avicenna. Quid si ad saturam paludem, seu satyram, relatum malis?

malis? Ea verò Pontina est, vigintiquatuor urbium olim locus capax. Virgilius Æneidos septimo,

> Qua saturæ jacet atra palus, gelidúsque per imas
> Quærit iter valles, atque in mare conditur
> Vfens.

In agro autem Pontino rem gestam, auctor idem Florus est, necnon A. Gellius, ac Titus Livius, etiam si apud hunc Pomptino legitur. B Quo autem argumento coruum paludis nomine significarit disertissimus historicus, ex Theone sumi potest apud Aratum, qui prodit, cornicem ac coruum insigniter aquis oblectari: quod earum alitum corpora inaruerint vehementius: proinde humentia expetere admodum, quin & solitudinis amicum animal coruus est, proverbio suffragante, βάλλ' ἐς κόρακας. Erat proxime Tarentum locus item Satyra, vel Satyrion, ut Stephanus.

Diversi populorum mores, brevibus, ac miscella enotati opera. Qui nunquam riserint. De Ceo sene caniciem coloribus obscurante.

Cap. XXVI.

Etiam si paulo ante gentium diversarum mores, ut sese inter legendum ingesserant, præcerpsimus enotavimúsque: tamen quæ rursum occurrunt, D allidere aut præfocare nequimus: sicuti illud est, Stagiritis fuisse legem, quam prorsum veréque opinatur Græcam in Variis narrationibus Ælianus, ὃ μὴ κατέθου μὴ λάμβανε. quod non posuisti, ne tollas. Sed & Biblium tantæ virum integritatis ac abstinentiæ accepimus, ut si quid inter eundum ei fuisset alieni oblatum, omnino intactum præteriret, οὐ γὰρ ἡγεῖτο τὸ τοιοῦτο εὕρημα, ἀλλὰ καὶ ἀδίκημα, ceu ejusmodi non inventa forent, sed injustitiæ germina. E Lucanis lege sancitum scimus, ne quis sole occaso divertentem hospitem exigeret: quòd si fecisset, κακοξενίας agebatur reus, atque eo nomine mulctam subire, prorsus necessum erat. Dardaneos sub Illyride ter tantummodo in vita balneis operam audio solitos dare, nuptiarum & partionis tempore, ac denique mortis. Indis omnino fœnus ignotum. Quin & maximum inibi nefas injuriam vel facere vel pati. Proinde nulla illis syngrapha, nullum depositum. F Sardoa lex est, senescentes jam parentes fustibus letaliter à filiis cædi, ac mox contumulari. Turpe siquidem arbitrantur, multo confectum senio superesse diutius, quum in pluribus aberret corpus, annis fessum denique. Illustrius verò multo institutum illud, quo peraguntur ἀργίας δίκαι, id est otii judicia, quæ subirent temerè ac citra vitæ propositum agentes: sic enim exprimebatur illis, ut unde aleretur, magistratibus approbarent. Derbicæ dicuntur ipsi quoque, certam ætatis metam G transgressos perimere, viros quidem immolantes, mulieribus autem præfocatis. Lydæ mulieres prius quàm conjugia inirent, corpus in vulgum dabant: junctis, si deliquissent, veniæ spes nulla. Athenienfibus pridem inoleverat, ut si fortè homini occurrissent insepulto, terræ mandarent, gleba injecta: sed ita, ut exortum spectarent.

A Rursum & illud seruatum diù. Ne bovem, cujus opera, vel aratro vel curru uterentur, omnino immolarent, ὅτι καὶ οὗτος εἴη ἂν γεωργὸς, καὶ τῶν ἐν ἀνθρώποις καμάτων κοινωνός. id est, quoniam & hic colonus sit, ac laborum quoque nostrorum particeps. Persarum mos est, cibis expleri prius, ac (ut Plautine loquamur) saburrari, mox potui & propinationibus indulgere largius. Quo etiam tempore veluti in hostem depugnaturi, vestes exuunt. Illi verò hominum mores comperti peculiares, Clazomenium Anaxagoram risisse nunquam, immo ne risus quidem vestigium omnino ullum prætulisse. Huic quoque rei inimicatum insigniter Aristoxenum ferunt. Quin & Heraclitum, ὅτι πάντα τὰ ἐν τῷ βίῳ ἔκλαιεν. id est, quæ sint in hominum vita, fletu prosequebatur omnia. Nec illud à moribus hominum abjungitur expingendis, siquidē facta nostris nos plerunq; coloribus suppingunt. Ceus quidam narratur Lacedæmona venisse, jam utique ævi maturus, verum elatior im- C pendio & confidens quantumvis, insupercanescens caput inficere conatus, annos obscurabat. Ita verò affectus, quum in concionem prodiens peregisset, quorum causa venerat, exsurgens Archidamus Lacedæmoniorum rex, τί δ' ἂν ἐρῇ οὗτος ὑγιὲς εἴποι, ὃς οὐ μόνον ἐπὶ τῇ ψυχῇ τὸ ψεῦδος, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ περιφέρει. Et quidnam, inquit, salubre dixerit hic, qui non in anima modò mendacium circumfert, verùm & in capite? Philippum item Cæsarem scribit cum Eutropio Sextus Aurelius, ab D quinquennii ætate severi adeo, & tristis animi fuisse, uti nullo prorsùs cujusquam commento solui in risum potuerit.

Zeuxin spectatum Helenam à se pictam neminem admisisse, ni erogata prius stipe, quo nomine appellata est meretrix. Epicuri dictum nobile, Uideri felicem, cui vita suppetant necessaria. De pecunia cura difficili.

E Cap. XXVII.

Zeuxin pictura nobilem, inter cætera ejus artificii, haud parum multa quæ circumferuntur, & hominum desideria vix explent, Helenam quandoque ab eo expictam ferunt, cui tantum sanè attribuerit, ut non temerè nec quemlibet, ac (ut Græci dicunt) ὡς ἔτυχε, spectatum admitteret, ni ῥητὸν ἀργύριον, id est propositam pecuniæ quantitatem erogasset. Quo ex- F pressum nomine Græcis est, uti Heracleote sic mercenariam stipem ab adeuntibus, ac velut manuarium æs corrogante, mox Helenam dicerent illam ἑταίραν, id est meretricem, ceu planè capturas sibi, prostituto corpore, ab invisentibus turpiter quæreret. Lepidè sic, ut interpretari libet, deformato item artifice, ut qui avidius quæstiCulum corraderet. Id quod prudentissimus quisque facilè aut sprevit aut neglexit. Nam tantus ille voluptatis assertor Epicurus, cum Jo- G ve se promptius de felicitate in certamen venturum, asseverabat, si maza modò suppeteret ac aqua. Scires Gargetii senis hæresin aliud præscribere omnino, quàm prætendant verba. Observatum apud Hieronymū est: Helenas dici quæ maritis valere jussis, adulteros consectantur, nulla interpellatæ verecundia. Cæterum, quod ad numma-

riam pertinet curam, parerga velut opera, id item suppingemus, ab adjuratissimis proditum monumentis ὥσπερ ἐχῖνον λαβεῖν μὲν ῥᾴδιον, συνέχειν δὲ χαλεπὸν, οὕτω καὶ τὰ χρήματα. quod est, sicuti echinum utique capere facillimum est, retinere difficillimum, ita & pecunias. Sententiæ huic succinit ferè Anaxagoræ illud: ἐν τῷ περὶ βασιλείας, χρήματα χαλεπὸν συναγείρασθαι, χαλεπώτερον δὲ φυλάκαι τούτοις περιθεῖναι. id est, pecunias cumulare arduum est, verum custodire difficilius multo. Nec relatu indignum quod gravis auctor in primis prodit Archilochus, quanquam non citra consuetum illi κακοῤῥῆμον: nummos sæpe vel minutis hinc inde corrasis, nec sine sudore comparatos, πολλάκις εἰς πόρνης γυναικὸς ἔντερον καταίρειν. id est, in prostitutarum delabi interanea frequenter.

Animos hallucinantes malis edoctos sæpius resipiscere. De Hierone, Ptolemæo secundo, Phrage, & Damocrate palæstrita.

Cap. XXIIX.

HOminis prudentiam fortunæ indulgentia nunquam non remissiorem laxiorémque, malis sæpenumero ad se redire, ac (ut sic dicam) in numerato & procinctu stare, non sanctis modò testatum literis, quarum est scopus inconnivens veritas, sed & nobilibus exemplis aliquot palàm factum. Ex iis aliqua attigisse, interest plurimum vitæ, ut inde edocti à linea identidem non aberremus, sed in harena versemur nostra, id est ex formula vivamus, ne alioqui in decuriam transcribamur, non tam malè viventium, quam malè pereuntium. Igitur proditum memoriæ est, Siciliæ tyrannum Hierona fuisse prius & privatum & planè omnium præcipuè inconcinnum inelegantémque, & agresti porrò natura inconciliabilem ferúmque, ac prorsum à fratre Gelone nil diversum. Sed enim postea quàm ægritudine implicito à publicis curis indulta vacatio, feriarique abundè licuit, febre interpellante, hominum factus elegantissimus est. Siquidem quod vel invito recusantique otium ex morbo impertiebatur, εἰς ἀκούσματα πεπαιδευμένα, id est, doctis impendere disciplinis adortus est. Quamobrem jam suæ spontis, ac prorsum convalidus Simonide utebatur Ceo, ac Thebano Pindaro, necnon Bacchilide, ὁ δὲ γέλων ἄμουσ☉ ἄνθρωπ☉. Ipsum hoc & Ptolemæo secundo usu venisse, compertum est. Quin auctor item Plato est, Phragen non alia magis ratione sacris initiatum philosophiæ mysteriis, quàm quòd ἡ νοσοτροφία εἴργουσα αὐτὸν τῶν πολιτικῶν συνήλασεν εἰς τὸν τῆς σοφίας ἔρωτα, id est familiaris ægritudo à civilium cura ipsum abducens in sapientiæ amorem conjecit. Quod si est, nimirum extentis optanda votis tristior valetudo Critiæ fuerat & Alcibiadæ, ac Pausaniæ insuper Lacedæmonio, & compluribus id genus aliis. Porrò & Palæsten legimus Damocraten pedibus ægrum, ut si qua effici posset, morbum discuteret, certamina adiisse sacra, eóque productum denique, ut in stadio lineam sibi circumduceret, adversariis jussis extraherent vi si possent: nequeuntibus verò, abiit demum coronatus. Faciunt porrò ad hæc quæ scribit Manilius Astronomicôn primò,

> Sed quum longa dies acuit mortalia corda,
> Et labor ingenium miseris dedit, & sua quenque
> Advigilare sibi jussit fortuna premendo,
> Seducta in variis certarunt pectora curas.

Super Electra adnotantur paucula, quæ dicta prius Laodice sit. De Gyge, qui mulieres primus εὐνούχισεν. Necnon de Alcymi Lydorum regis felicitate. Interim & Xanthi memorantur duo, poeta, & historicus.

Cap. XXIX.

XAnthum fuisse melicum poëtam, puto omnibus notum, qui Græca paulo uberius attrectarunt. Ab eo autem præter cætera, id item proditum memoriæ est, Electram Agamemnonis non ea utique initio fuisse nomenclatura, sed dictam Laodicen. Quippe Agamemnone perempto, nupsisse Ægistho Clytemnestram, qui & principatu sit potitus: Electram verò, ut quæ neglectui foret, consenuisse virginem: qua ex causa, ab Argivis id esse nominis sortitam, διὰ τὸ ἀμοιρεῖν ἀνδρὸς, καὶ μὴ πεπειρᾶσθαι λέκτρου. id est, quòd viris expers fuerit, nec lecti experiens. Fuit & non incelebris rerum conditor Xanthus, patria Lydus, qui & voluminibus quatuor Lydiaca fertur complexus. In eorum secundo, id quod haud relatu indignum opinatus sum, Gygen omnium principem scribit, dum Lydis imperaret, γυναῖκας εὐνουχίσαι, id est mulieres eunuchas fecisse, ὅπως αὐταῖς χρῷτο ἀεὶ νεαζούσαις, id est, ut illis perpetuò juveniliter florentibus uti valeret. Cæterum amplius memorat Xanthus idem, Lydorum regno potitum quandoque Alcimum, qui & præcipua fuerit insignis pietate, ingenióque mitissimo. Proinde stationis ejus tempore universo Lydis altissimam contigisse pacis pinguissimæ tranquillitatem, & divitias quoque affluentissimas. Et ita quidem, ut intrepidè ageret unusquisque, omnínoque citra insidiarum ullum metum, vel (ut Græcè dicam) ἀδεῶς καὶ ἀνεπιβουλεύτως. Id eo adnotavi libentius, quod inde adagionis speciem posse aptius conformari, palàm est: ubi quis ἐν ὑποτυπώσει τινὶ καὶ εὐδαιμονίᾳ διάγει.

Qua ex causa prædicent Delii, philosophum non incelebrem Syrium Pherecydem tam tetro tamque exitiabili peremptum fato.

Cap. XXX.

SUper Pherecyde, quem ferunt Pythagoræ doctorem, alibi hoc opere commentati sumus: nunc & ad id quæ ingerunt sese, haud insuper habebimus, ut locupletior, etiam si crassiore (ut vocant) Musa, fiat lucubratio. Igitur scribunt celeberrimi è Græcis conditoribus, in morbi (ut sic dicam) propyleis ab ejus corpore deliquatum similem visco calidum sudorem, mox & ferinum quendam postremò succrevisse pediculorum sobolem diram, qua colliquatis carni-

carnibus contabuerit. Sed antea, conspectu; horrorem incutiente, familiarium reclinare consuetudinem cœpisse. Vbi verò accessisset quispiam, ex eo ut haberet sciscitaturus, διὰ τῆς ὀπῆς τῆς κατὰ τὴν θύραν διείρας τὸν δάκτυλον, ψιλὸν γεγενότα τῆς σαρκὸς, ἐπέλεγξεν οὕτω διακεῖσθαι καὶ τὸ πᾶν αὐτοῦ σῶμα. hoc est, per januæ perviam portiunculam digito immisso, jam carne prorsum renudato, addebat, corporis reliquum comparari affectum modo. Memorare autem Delios ferunt consuesse, Apollinis indignatione philosopho tetram adeo incussisse plagam, quòd tumidius insolentiúsque cum discipulis in Delo sedens, multa quidem de sapientia sua ostentasset: verum & id reticere non quisset. Nulli unquam se deorum immolasse, nihilque minus jucundè sibi ad id temporis actos vitæ annos: nec citra omne incommodum minus, quàm qui Hecatombas subinde oblatum eant. Quo dicti tumore, vel levitate potius, quam κουφολογίαν vocant, gravissimam rependisse pœnam, probabile prorsum fieri. Scribit Historiæ naturalis septimo Plinius, copia serpentium è corpore prorumpente, Pherecydem expirasse: adeo infinitam esse morborum multitudinem.

Herculeas columnas prius Briarei nuncupatas. Epaminondæ paupertas & magnanimitas, Persarum regis munera spernentis.

Cap. XXXI.

ET Aristoteles quidem tantus in doctrinis vir, levicula tamen quæpiam in libris non reformidasse, animadvertitur, quando Herculeas scribit columnas prius fuisse Briarei nuncupatas. Nam inquit, postea quàm ab Hercule perpurgata terra est, & mare item, comparuitque omnino is in genus hominum beneficus, Briarei monumenta nulli prorsum rei esse, arbitrati plerique, in Herculem loci appellationem facilè corrivarunt. Scribit Tacitus quod ad rem vehementer facit, celebratas in Germanico Oceano Herculis columnas, seu (inquit) Hercules adiit, seu quicquid ubique magnificum est, in claritatem ejus referre consensimus. Cæterum, etiam si nec hujusmodi negligenda usquequaque duco, nihilo secius multo illud gravius, vitæque commodius longè, quod Græca versanti nuper compertum mihi est, Epaminondæ Thebanorum principi, tantúmque non Græciæ totius, unum modò affuisse indumentum, & quidem rude ac pertritum, addo etiam sordescens satis; quo nomine, si quando expurgandum fulloni traderet, interim vestis inopia alterius, domi se continebat. Quamvis autem à re familiari sic haberet, nihilominus à rege Persarum vim auri haud parvam ad se transmissam non admisit. Quo fit, inquit, Ælianus, ut respuentis animus major longe ampliórque videatur, quàm dantis. At quia ex fide parum forsan promi hæc à nobis, opinabuntur aliqui etiam serii, super tota re historici verba subscribam: cui (opinor) in rem adducti præsentem haud colaphum ducent. Ἐπαμεινώνδας ἕνα εἶχε τρίβωνα καὶ αὐτὸν ῥυπῶντα. εἴποτε δὲ αὐτὸν ἔδωκεν εἰς κναφεῖον, αὐτὸς ὑπέμενεν οἴκοι δι' ἀπορίαν ἑτέρου. ἐν δὴ τούτοις τῆς πενίας ὤν, τοῦ περσῶν βασιλέως πέμψαντος αὐτῷ πολὺ χρυσίον, οὐ προσήκατο. καὶ εἴ τι ἐγὼ νοῶ, μεγαλοφρονέστερος ἦν τοῦ διδόντος, ὁ μὴ λαβών.

Hominum ingenia tyrannica vel mitia, ex gestis rebus facilè plerunque conjectari. De Pericle, ac Gelone: item de Dionysio posteriore. Catapultæ inventio.

Cap. XXXII.

SVppetit ex historia plerunque vel tyrannica hominum ingenia, vel mitia in primis & popularia spectare. Id ipsum & mihi nuper usu venit Græca volventi quæpiam: quippe animadverti, Athenis prætura dum fungeretur, Periclem inter alias vel hanc censuisse statuendam legem; Vt ni parente natus quis foret cive utroque, in reipublicæ participatum haudquaquam admitteretur. Cæterum, tumor hic planè, nimio plus sibi applaudentis illuc erupit demum, uti in eundem gravior expeteret Nemesis. Etenim quum ei duo essent liberi, Paralus & Xanthippus, grassante publicitus sævo pestilentiæ malo, uterque est absumptus. Quamobrem sobolis legitimæ ac solenni conceptæ toro inops Pericles, reliqui habuit nil prorsum, nisi ut spuriorum præsentia superstitum, sed reipublicæ ipsius sanctione expertium, æstuantem leniret animum. At contrà, si Gelonis expendas animi altitudinem, & in Siciliam universam benignitatem eminentissimam, quis non illius allisam velit animi elationem, hujus verò bonitatem rarenter visam aliàs, amplexetur exosculetúrque? Hic quippe victis Carthaginiensibus apud Himeram, & occidione occisis, factus Siciliæ totius compos, exsuperanti mentis magnitudine in forum pergens nudus alacriter pronuntiavit, Siculis se principatum resignare. At illi ore consono succlamantes, id se non admissuros, adseveranter prædicarunt, ut qui populares ejus, gratissimósque mores diu antea forent periclitati, diversos longè à monarchico spiritu, intolerando plerunque. Argumento ejus facti est, in templo surrectum specie nuda simulacrum. Sed & rei gestæ testimonium dictat epigramma. Quam virtutem si promere scisset Dionysius posterior, etiam si multa principatus propugnationi comparasset, catapultam quoque excogitasset primus: tyrannide, quam omnium in Europa maximam adamante munitam, gloriari solebat superior Dionysius, violenter Dionis opera excussus, non omnium inops infeliciter, quod vitæ supererat, ac turpiter transmisisset, hebetiore etiamnum visu ex meti intemperantia, sicuti à Theopompo proditum monumentis, sciunt politiores paulo. Id quod mirum videri præcipuè debet, quando longæ naves aderant quingentæ, peditum verò centum millia, equitum decem, armorum, commeatuum, pecuniarum vis immensa: tantum autem facinus est adortus Dion duabus tantum onerariis navibus primò præfultus, uti prodidit Diodorus.

Philippum victoria elatum, ne unquã fieret rationis

impost injunxisse puero, mane ingressus diceret, Homo es Philippe. A

Cap. XXXIII.

POstèa quàm apud Cheroneam Macedo Philippus Athenienſium profligavit opes, felicitate nimia efferri aliquantulum cœpit, ſed ita, ut rationis tamen limites nec tranſcenderet nec proculcaret, proinde ad injuſtitiam aut victorum ludibria & ſubjectorum injurias nec B dilaberetur. Id ne fieret quandoque, uti ſunt plerunque hominum ingenia, in peius mutabilia, ſic propemodum cavit: nam ex pueris uni muneris id modò injunxit, ut ad ſolis exortum ingreſſus inclamaret, Meminiſſet hominem eſſe ſe. Id ab eo conſtanter adeo ſeruatum ferunt, ut nuſquam omnino vel progrederetur ipſe, vel familiarium quempiam, aut aliorum regis operam requirentium admitteret, quàm quot diebus puer intonuiſſet ter, Φίλιππε ἄνθρωπος εἶ.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI IN ANTIQVARVM lectionum libros, ad doctiſſimum Jureconſultum Zachariam Rhodiginum, Præfatio viceſima.

SI ulli unquam, doctiſſime Zacharia, gravior incubuit cura patriam demerendi, ac omnes cives ſuos: ego planè cum eſſe me, poſſum profiteri, quando veterem Athenienſium ἀμνηστίαν inſequutus, traditis oblivioni omnibus, rejectiſque, animum quæ repetita valent exulcerare, ac magna ex parte obductum vulnus refricare: quippe infecta ne tempus quidem πάντων πατὴρ, uti Pindarus inquit, reddiderit: non deſino pro virili utroſque propagare in ævum, ut jam hinc cuncto terrarum orbi, qua modò Romanæ linguæ ſonus pertingat, palàm fecerimus, eſſe in rerum natura Rhodigium, quod ad hanc diem (nec dici tamen arroganter velim) Cimmeriis obvolutum tenebris latuerat penitus. Eadem porrò animi ſimplicitate civium nonnullos duxi ſcriptis meis (ſi quis tamen eorum futurus eſt genius) illuſtrandos. Nam antiſtiti reverendo Ioanni Mariæ Matarello unum noſtri, ut ſic dixerim, certaminis ſtadium cenſui dicandum. Exigebant id mores ejus excultiſſimi, doctrina ſingularis, & quam ſuſtinet honeſtiſſimè dignitas clariſſima. Exigebat, immo efflagitabat, ut ſignificantius agam, ſanguinis conjunctio & larium ferè communium, pervetuſta quidem, ſed tamen prædulcis memoria. Nunc autem in neceſſitudinis ratione ſentire ſum viſus aurem mihi denuo peruelli, & inſuſurrari gravius, viri me non boni ſubiturum crimen, ſi Zachariam meum ab iiſdem manantem fontibus præteriſſe ſuſtinerem. Ego verò Iureconſultorum ſcientiſſimè toto feror animo in tui nominis gloriam, ſi modo is ſum, qui tibi in maximo doctrinæ faſtigio diu jam conſtituto ad laudem aliquid poſſim adjicere. Quoniam, dum in Romana profiteris academia, tuarum virtutum ſplendorem ipſe univerſis abundè patefacis, veterum placita ſapientum in ſanciendis legibus promendo in lucem nitidiſſimam. Adeo ut obſcuritatis nubilo ampliſſime diſcuſſo & ſqualore omni deterſo, in poteſtate omnium, qui te utuntur doctore, quod mirum eſt, ſi quid aliud, omnino comperiantur. Equidem parum perſpicaces illi eſſe mihi videntur, ſi qui ſoli lumen afferre contendant: ſed enim conſanguinea huc me affectio tranſverſum rapit, ut quantulacunque ex libellis noſtris proni gloria poteſt, eam lætiſſimo vultu tecum veniam participatum. Tantum abeſt, ut mentium hyſtricularum approbem virus, quo

rus, quo contacta extabescunt omnia, dum alienæ derogando famæ, quod sanguinarium est, scientiam in se profundiorem probare hominibus volunt, etiam si nocturnis oculis nunquam non caligare vel luce nitidissima pernoscuntur. Sed libitinas facio missas. Illud gravius multo reliquum fit mihi, ut amanter extenteque doctissime Zacharia obtestari non desinam, quæ de myrotheciis nostris qualiqualia comperiantur, nunc primum in odores sparguntur, & laboriosissimis evigilata curis, neque enim perfunctoriam remur scribendi pragmatiam, publicum tandem indipiscuntur, munuscula boni consulas, putesque non quidem magnitudini satisfactum tuæ, sed ab imbecillitate nostra, id demum quod evaluimus munificentissimè oblatum. Vale.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI LECTIONUM ANTIQUARUM LIBER UNUS, qui vicesimus.

Octimestris partus cur raro vitalis.

CAP. I.

DUm paulo ante astrueremus, præfici à cælestium rerum peritis, non ætatibus modò planetas, sed & infantibus prius quàm promantur in lucem, quanquam (ut prætexuimus) ratione disparili: adjectum idquoque, Octimestrem partum ideo non ferè censeri vitalem, quia Saturnum habeat episcopum, cujus frigiditas ac siccitas vitæ plurimum contrariæ sint. Adnotandum verò nunc, esse inter apprimè doctos qui astronomica ratione elisa, aliud quod sequantur magis, excogitent. Siquidem embryon sæpe mense septimo, ab uteri conceptaculis egressum affectare, ac in id colluctari primum, verum conatu excidere, atque interim fatigatum effici imbecillius. Quòd si necdum refectis viribus, octavo rursum eundem petat conatum, oblæsum frequentius intermori. Hippocrates summus medendi artifex, qui tam fallere quàm falli nescit, onerosam molestamque ac perdifficilem ejus mensis gestationem autumat, tum matris ratione graviter affectæ, tum uteri incommodius se habentis, ac quodammodo ingestabile onus respuentis. Proinde si se ostentet partio, dupliciter inde utero gestantes vexatas, & à fœtu prodeunte, & affectione propria, insigniter imbecillitate urgeri. Unde consequutione probabili fœtum item oblæsum raro non emori. Alicubi tamen, quod huic sententiæ calculum adjicit: corpore vegeto scimus ac succulento robustoque prægnantes, octavo
A etiam promere vitalem fœtum, id quod in Hispania usu venire, scribit Avicenna, & in Ægypto Aristoteles.

Fabulam fieri quid sit. Vitam nostram esse item fabulam. Platonis de spe apophthegma.

CAP. II.

FAbulam fieri eleganter docteque usurpamus
B pro eo quod est, muniis vitalibus perfungi, & abire (ut Plautus inquit) in communem locum. Persii satyrici poetæ id auctoritas comprobat:

Indulge genio, carpamus dulcia nostrum est,
Quod vivis: cinis & manes & fabula fies.

Hoc verò ex illo Horatiano apparet profluxisse:

Jam te premet nox, fabulæque, manes.

Quin facetè lusisse putatur quidam non omnino
C malus nec imperitus, Viventes etiamnum fabulam esse. Quæ sententia, mirum est quàm graphicè nostris nos pingat coloribus: quoniam uti fabulæ nec vera insunt nec verisimilia, compari modo vita nostra nec veritatis quicquam nec certitudinis habet, nisi illud quo certius nihil, Hominem bullam esse, sed multo magis senem, ut M. Varro ait, ex quo rectissimè videtur Euripides,

Οὐκ ἔστι θνητῶν, ὅστις ἐξεπίσταται,
D *Τὴν αὔριον μέλλουσαν εἰ βιώσεται.*

Quod nostris verbis sonat, Mortalium nemo est, qui crastinum sibi audeat polliceri. Et quod gravius aliquanto est, οὐ βίος ἀληθῶς ὁ βίος, ἀλλὰ ξύμφορα. hoc est, vita non verè vita est, sed calami-

tas. Sicuti Euripides idem ſubnotavit ſententia- A liter. Vnde & Palladas ſcitè,

Δακρυχέων γενόμην, καὶ δακρύσας ἀποθνήσκω.
Δάκρυσι δ' ἐν πολλοῖς τὸν βίον εὗρον ὅλον.
Ὦ γένος ἀνθρώπων πολυδάκρυτον, ἀσθενὲς, οἰκτρὸν,
Συρόμενον κατὰ γῆς, καὶ διαλυόμενον.

Lachrymans ſum natus, ſed & lachrymans morior: in lachrymis univerſam comperi vitam: ô genus hominum lachrymoſum, debile, miſerabile: tractum in terra, ſolutumque. Nos tamen opinionum illecti vanitate, nobiſque blandius ementientes, ſpes inanes omnino confovemus, quod ad B præſentem attinet vitæ ſtatum, nec philoſophum audimus eminentiſſimum Platonem ſubinde inſuſurrantem τὰς ἐλπίδας ἐγρηγορότων ἀνθρώπων ὀνείρους εἶναι. quam ſententiam jure Latii ſic donamus, Spes eſſe vigilantium ſomnia.

Maronis locus ex primo Georgico, Septima poſt decimam felix. Lunam humectare, non areſacere. Tetradiſtæ qui ſint.

C

Cap. III.

ERat in manibus nuper Maronis Georgicôn liber primus, eo gratior nobis quòd Columellæ teſtimonio poeta hic, ut in aliis ſummus, ita & agricolationis diſciplinam carmine potentem fecit. Quo nomine eum plerique omnes benè literati adprobique obſervant, veluti τεμενῶν ἱερὰ, id eſt templorum ſacra. Ita eſt doctrina multifarius, & morum ſanctitudine præcellens. Inibi D ergo hoſce verſus legebamus, ubi lunarium ratio dierum pertractatur,

Septima poſt decimam felix, & ponere vites,
Et prenſos domitare boves, & licia telæ
Addere.

Quæſitum diu & anxiè in eruditorum ſcholis, quid ſit quod Poeta nobilis ait, Septima poſt decimam felix. Servius multa quidem affert, ſed quia dictorum rationes minus protulit, poſteris amplius quærendi curam injecit non mediocrem. E Nos ergo quæ apud cæleſtium rerum peritos obſervavimus, hinc jam attexere pergemus. Illud autem traditur primum, Lunæ calorem eſſe imbecillem prorſus, adeo uti nequaquam ita unquam augeſcat, ut ſiccitatem queat inducere. Cæterum ad humectationem uſque modò progredi. Vnde & illud conſequutione quadam manifeſtum, pro luminis copia, & ex eo etiam caloris, corpora humectari. Conſimiliter ad defectum tendente F lumine, humectationis detrimenta fieri & caloris. Sciendum & illud: lunam priore dichotomia excalfacere plus atque humectare quàm ſequenti, ratione (ut prætexuimus) augeſcentis aut decreſcentis luminis. Ex iis deprehendêre periti rerum, increſcentis lunæ ſpatia eſſe plantationibus velut decretoria, quoniam humoris exſuperantia ſemen madeſcens celerius vendicet incrementa. G Vbi verò deteritur lumen, cædi optimè materiam, quæ areſcat tunc attenuaturve: propterea nec carie computreſcat. Quamobrem apud Maronem, quum ſeptima poſt decimam nominatur, neutique decimamſeptimam intelligi poſſe: quamvis id non abnuat interpres. Hanc ſiquidem ponendis vitibus incommodam cenſeri propè in confeſſo eſt ob luminis detrimenta. Verum probabilius id, aut ſeptimam ſignificari, quæ ſit poſt decimam prima, & melior, id eſt quartamdecimam, quæ dies comprobari omnium calculis poteſt, luna tum plenam faciente viſitationem: aut dies collaudaſſe duos, credamus poetam agricolationis peritiſſimum, ſeptimum ac decimum, ſed hunc eo amplius. Septima utique luna dimidio orbe cæſa conviſitur. Decima amphicyrtos, id eſt utrinque gibboſa. Et utrobique humor affatim, calorque radicibus affundi facile poteſt. Quòd verò ſeptimadecima die ſubvectari in aream fruges, poeta Heſiodus prodit, non aliunde videri natum poteſt, quod item ex Procli interpretatione liquet, quàm quod à circumacto lunari orbe protolluntur ferè ventorum afflatus eventilandis frugibus peraccommodi. Scire tamen licet, M. Manilium Aſtronomicôn quarto, ſeptimam poſt decimam ex Maronis imitatione, pro decimaſeptima accepiſſe: ſic enim de cancri partibus ſcribit,

Prima rapit, nec ter quintæ clementior uſus,
Septima poſt decimam luctum, & viceſima portat.

In collectaneis Rei ruſticæ apud Græcos ita lego. Eſſe qui ſtatuant, augeſcente modò luna plantationi incumbendum: tendente verò in damna lucis, haudquaquam. Alii ab quarta in octavam decimam rectè plantari autumant. Nec deeſſe, qui ab decima ad viceſimam quippiam fieri id genus vetent, ὅπως μὴ τὸ φῶς αὐτῆς συγκαταχωσθῇ τοῖς φυτοῖς. Illa verò rectior obſervatio, luna inferna permeante id agere: ſupra terram autem poſita, cædere materiam. Ad rem fortè illa nil admodum attineant, ſed ꞉enotaſſe prius nil obfuerit, quod poſitum à Plutarcho ſcimus: Ægyptios fabulari, eadem die Oſiridis eſſe peractum interitum. Pythagoreos verò antiphraxin eam diem mathematica ratione nuncupare, & abominari inprimis. Tetradiſtas denique à Græcis vocari vita laborioſos, ac multis occurſantes turbinibus, conflictatoſque crebris Fortunæ aſſultibus, neque id citra gloriam tamen: ab Hercule ducta vocabuli ratione, quem quarta natum luna ferunt. Sunt qui coitionem eo nomine intelligant familiarium juvenum κατὰ τετράδα γινομένην. Lunæ καταυγασμῶν καὶ σκιᾶς rationem literis mandavit omnium princeps Anaxagoras. Sed quum Athenienſes concoquere philoſophos nequirent, in vincula impactus, vix eſt à Pericle ſervatus.

Sententia triplex de lunari lumine. Quibus probetur rationibus, lunam repercuſſu lucem non propagare.

Cap. IV.

IN hac lunæ mentione ſubeunt obſervata in veteribus memoriis digna relatu vel præcipue. Scribit enim Architecturæ nono Vitruvius, ſed & in libro De orbium cæleſtium contemplatione Cleomedes, inter Beroſi placita contineri, Corpus lunæ pilam eſſe dimidia parte candidam, altera ceruleam. In coitu verò, ſolis ardore corripi convertique partem ejus candentem proprietate quadam naturæ luminis ad lumen

mentrahendi, quo quidem tempore nostri aversam dicant eam: quæ enim non videntur, quæque latent, ita nuncupantur. Plinius: In coitu utique non cerni, quoniam haustum omnem lucis aversa illò regerat unde acceperat: quum verò plena fuerit, ut conspici tota possit, adversa. At Græci per diametrum hæc & dimetientem lineam objecta appellare solent. Ceruleam verò, hoc est inferiorem ejus partem, quia candens non sit, propter aeris similitudinem, obscuram videri. Eandem porrò sententiam in Deo Socratis exprimit Apuleius. Sunt qui lunam è Sole illustrari autument, unde & nothum ejus lumen vocarit Catullus: verum per refractionem illuminare aerem, quod usu venire in specu lis conspicimus, splendentibusque argenteis laminis, sive argyromatis. Hasce duas sententias in Psalmorum enarratione quum retulisset Augustinus, difficulter inquit perspici posse, utra demum sit verior. Magnus utique Basilius in Hexaemero, lunæ corpus esse magnum comprobat, & splendidissimum omnino post solem, etiam si non semper ejus conspiciatur magnitudo propter schematismi varietatem. Extat & sententia tertia, Misceri ejus lucem propriam solari lumine, ac hujusmodi fieri, haud utique carentem ipsam affectu, nec velut corpora solida, splendida, micantes habentem splendores, illuminantemque aera repercussu, exceptis à sole radiis, quos deinde ad nos regerat à sole alterata (ut sic interim dicere permittamur) tali temperamento proprium habens fulgorem, non primo quidem & per se, verum per participationem. Hanc opinionem eruditi saniorem interpretantur, quàm sit ea, quæ lunam asserit per reflectionem illuminare, regestis ab ipsa fulgoribus: quam rem à luminosis fieri corporibus, quando sunt solida, animadvertimus. Quod verò impossibile sit, Lunam repercussu lucem propagare, hisce (opinor) ferè rationibus Cleomedes idem comprobat. A corporibus solidis non est quidem extra naturæ modum, reflexionem fieri, non item ab aqua, cui ipsi inest densitas quadam: at à raris corporibus refractio fieri nequit: qui enim fiat, ut ab aere aut igne repercussus efficiantur, quum ejusmodi tam extrorsum quàm introrsum radios admittant? sicuti spongias oppleri aqua, animadvertimus. Adde, quod qui ex refractione sese promit splendor, prætenuis est, ac ferè nullus. A Luna verò non terra modò collustratur, sed & mundi universa; quum regestus lucis, ne duorum quidem stadiorum mensum superferatur. Liquet id in speculis, & id genus aliis. Quòd si lunari amplitudini acceptum referri oportere, contendat quispiam: sciat verò is, tam in parvis quàm vastioribus lucem regerentibus analogi rationem haberi consimilem. Porrò si luna repercussu collustraret, neque quum in cornua sinuatur, neque item dichotomos vel dividua terræ lucem infunderet: quando quæ reflexu illuminant, ad rectos angulos lucem promunt. Proinde orbe pleno, ad occiduá solemque ipsum fiet lucis reflexio. Lunæ verò mediana tantum terræ splendorem affundent, orbis universus minimè: quippe ex meditullio tantum, rectiangulus radius ad terram promi potest. Quòd verò ab orbe toto collustretur terra, evidens inde sumi argumentum potest: nam ubi emergere primum ab orizonte incipit curvatura, projectantur ad terram radii, devexis partibus cælum non terram spectantibus.

Lumen esse cælestium virtutum vehiculum. Cur à nobis longius abeat Sol, nec Luna eundem præferat schematismum. An item à planetis illustretur, uti à Sole. Rursum quid lumen, ex Plotino & Proculo.

Cap. V.

Esse verò lumen cælestium virtutum, & quidem omnium veluti vehiculum, in Meteorologicis libris Avicenna scribit, & comprobat Albertus in libro De somno & vigilia. Inde ambiguitas haud contemnenda exoritur: Si ita sit, veluti propemodum assentimur, cúrnam statis temporum cardinibus longius abeat à nobis Sol, nec Luna eundem præferat schematismum assiduè. Hæc verò qui æqua lance pensitarit, summa divini examinis ratione dispensata, comperiet. Siquidem terrena fragilitas cæleste bonum, quamvis inenarrabile, pati diutius nequisset. Proinde divinæ providentiæ inconnivens acies hyemali sydere longius Solem abduxit, ut noctium humecta opacitate reficeretur terra, exustione alias primo quoque tempore peritura mortalium usibus, & animantium cunctarum: nam & sic etiamnum perit parte haud contemnenda. Eadem verò divinitatis dispensatione, nec perpetes, eosdemque Solis ad nos profundit radios Luna, sed nunc parcius, nunc uberius pro schematismorum ad Solem evariatione. Qua ex causa neque item proprio admodum est condecorata lumine. Quòd si in disquisitionem evocet quis illud quoque, an lunari syderi lucem fœnerent planetæ item alii, sicuti Sol, asseveranter astruendum, non fœnerare: quod silentis Lunæ dictat ratio, quem coitum vocant, quo penè destituitur luce, quia splendoris de Sole haustum habeat nullum in adverso nobis disco, futura non adeò lucis inops, si quid à planetis mutuaretur. Porrò de lumine subnectamus hic scitu digna pleraque, ex magnis comperta auctoribus, & illud in primis, ex Plotino ac Proculo: esse lumen, visum quendam aspectumque numinum, per cælestium oculorum radios profusum, emicansque procul. Esse item divinum quendam spiritum, à quo & spectentur omnia, & quantum in eo est, ab omnibus spectetur ipse quoque. Hunc nusquam extingui astruunt, sed sydera consequi perpetuo: Est denique lumen quasi numen quoddam in mundano hoc templo, Dei similitudinem mortalibus ingerens. Quod ipsius boni filium nuncupat in republica Plato. Est verò caussa, conservatio, excitatio quæ nascuntur omnium, non secus ac struthii aspectu confoveri traduntur ova.

Item de lunari lumine. Cur selene. Cur in Diana sacris faces, & cur tergemina Diana, & Hecate. De Geryone paucula. Hecatompedon. Plutarchi codex emaculatur. Hecatombæum. Hecatombe quo ritu celebraretur. Manides. Canes cur immo-

lentur Hecatæ. Virgilij locus ex Bucolicis. Dictina. Trivia unde, & Diana.

CAP. VI.

LUnam verò de solari fonte haurire, vel nominis etymo conjectant eruditorum scholæ: nam selenen dici, quòd lucem novam habere perpetuò videatur. Adjiciunt calculum & Dianæ sacra, quæ vocant Artemia, in quibus ex hoc argumento gestantur faces. Quia verò triplicem faciat visitationem luna, quum surgit in cornua, & falcata dicitur, quumque dividua est, & quum orbe circumacto est: hinc propagatum autumant poëticum commentum de triformi Diana. Vnde fit & Maronis illud decantatum grammaticis, diverseque pro ingeniorum captu expositum,

Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianæ.

Quod exprimens Ausonius in ternarii numeri grypo, inquit,

Tergemina est Hecate, tria virginis ora Dianæ.

Verum in ejus loci enarratione, ut nil prorsum dissimulem, varia (ut dixi) promuntur à studiosis pro inventorum ratione. Sunt enim qui Hecaten ibi tergeminam dici opinentur, quia sit (ut scribit Orpheus in Argonauticis) trium capitum, eam siquidem τριτοκέφαλον inde appellat, ita quòd dextrum caput sit equi, sinistrum canis, medium hominis agrestis. Esse quoque Tartari filiam, e jusdem comprobat carmen, ταρταρόπαις ἰκάτη. Ex quibus Servium coarguere nituntur, iterationem esse tradentem ibi. Nam etiam si Hecaten dici Proserpinam sæpe invenias, tamen intelligi quandoque separatum numen. Putant alii, quia multi Hecaten cum Junone conjungunt, ut sit eadem Juno, Diana & Proserpina: ex quibus Hecate, ut est apud Lucanum, commune efficiatur numen: idcirco, ne alterutrum poeta damnaret, utrunque dixisse. Nam esse item, qui Hecaten Perseo Titane, & Asterie Latonæ sorore prognatam ferant. Cui elementa subjecerit Jupiter, fecerit que cœlo ereboque potentem, ut cecinit poeta nobilis: unde etiam Hecaten dictam voluit Hesiodus, à multiplici videlicet potestate. Ajunt & illud Græci, terniones, id est τὰς τριάδας, apud inferos censeri admodum, ut qui sint Hecates numini consecrati. Cui item argumento compari trigla pisce rem divinam fieri, & surrigi in triviis simulacrum, quod (ut inquit Aristophanis interpres, & approbat in deorum natura Phurnutus) luna, Diana, Hecate, idem crederetur numen: cui sole occiduo, vice sacrificii cœnam mitterent ditiores in neomeniis, quam famelici pauperes diriperent vorarentque, à dea factum id cavillantes. Quòd ad triglam attinet, sic in Eustathii monumentis legimus: Trigla (inquit) ex veterum sententia, Dianæ creditur simulacrum: quatenus (ut Cilix poeta ascribit) sic dicitur, quoniam ter anno gignat. Luna verò tertio post coitum die manifestam visitationem facit. Hecaten in Bœotia præcipuè coli solitam, scribit Theogoniæ Hesiodi interpres. Dici autem Hecaten διὰ τὸ ἑκάστου προνοεῖσθαι, quòd uniuscujusque providentiam gerat. Nam quicquid in terra vilitur, ac mari, fato subjici: quod ut

A numen, venerentur plerique omnes. In Pachyno Siciliæ promontorio Hecatæ cenotaphium extructum ab Vlysse legimus, ob nocturnos ab illa immissos terrores. Hecatomphonia ex lege immolari à Messeniis solita, in septem Sapientum convivio auctor Plutarchus est: tanquam ex hostibus centum interemissent, ut inquit Pausanias. Id sacrum obiit Aristomenes Jovi ἰθωμάτᾳ. Verum, ad præsens negotium nihil, sicuti nec Hecatompedon, quod fuisse Pallados templum autumant,
B omnibus lateribus pedum omnino centum. Id & Parthenon dicitur plerisque. Plutarchus in Pericle Hecatompedon parthenona vocat: qua in parte, in codices Latinos irrepsit labecula: nam circumferuntur ad hunc ferè modum, Hecatompedon parte nova: Verum, Græcè sic, ἑκατόμπεδον παρθενῶνα Callicrates & Ictinus perficere sunt exorsi. Neque item Hecatombæon, ad Hecaten spectat, qui Athenienſibus mensis erat, Soli sacer: cuius quia tunc magnus sit cultus, inde tempori
C factum nomen, quando numerus is signare magnitudinem advertitur plerunque, quod probant Hecatombæa. Mensis hic Cronion dictus veteribus quoque à sacrificiis, quæ Crono fierent, id est Saturno. Hecatomben sacrificium quandoque sic solitum celebrari comperisse videor: Aræ primum uno in loco centum struebantur cespititiæ, inibi centum mox immolabantur sues, oves totidem. Quòd si Imperator rei daret operam
D divinæ, centeni feriebantur leones, aquilis nec paucioribus, aut id genus animalibus cæteris. Quod & à Græcis factitatum item novimus, præcipuè cum latius grassaretur pestilentia. Sed ad rem, Theagenem quendam domi Hecates simulacrum, quod Hecateum vocant, adeo superstitiosè coluisse, Græcorum monumentis adnotatum est, ut nusquam omnino proferret pedem, ni id consuluisset prius. Hecate præterea Mænida putant immolari, quòd sit quibusdam maniæ, id est furoris cau-
E sa, ut iis qui dicuntur σεληνιαζόμενοι. Antiphanes certè Mænidas vocat hecates cibum: est autem notissimus pisceis. Quanquam sunt & leucomænidas, boacas nuncupant quidam. Alibi poeta idem mænidas & triglas Helenæ dixit cibaria. Mænis à Theodoro dicitur alec. Porrò & Hecate canem immolari, in Mimis prodidit Sophron: quippe, ut scribit Lycophronis interpres, canis latratus carmina solvit omnino, καὶ τὰ φάσματα, sicuti æris tinnitus quoque, aut ejusmodi quippiam. Propter-
F ea in Alexandra Lycophron,

Ζήρυνθον ἄντρον κυνοσφαγοῦς θεᾶς λιπών.

Ad hæc respectare Virgilianum illud ex Bucolicis, nemo non emunctæ (quod ajunt) naris advertit.

Nescio quid certè est & Hylax in limine latrat.

G Dictinam scribit Phurnutus, non Dictynnam: ἀπὸ τοῦ βάλλειν δεῦρο τὰς ἀκτῖνας. Nam, inquit, δίκειν indicat τὸ βάλλειν. Dictyneum & Phœbeum loca sunt prope Spartam, de templis puto eorum deorum dicta. In Apuleii magiæ Apologia prima observatum illud quoque: ad magorum cæremonias advocari Mercurium consuesse, carminum

minum vectorem, & animi illicem Venerem, ac A noctium consciam lunam & manium potentem Triviam. Ad malignos certè spiritus, loco movendos, divinationemque per mortuos explendam, Ptolemæus in quadripartito conferre putat cælestem harmoniam, quando luna fuerit magisterii domina, celatque Jovis ædes, Sagittarium vel Pisces. Triviam dici, quoniam triplici sit figura insignis, ait Bassus Phænomenôn Arati interpres: nam eadem est Luna, Diana, Proserpina, id est cælestis, terrestris & inferna. B Et Proserpina quidem, aut quia noctu luceat, vel quòd humilior currat, & terris præsit. Nam & boum habere bigam creditur, quod ejus detrimenta non terra modò, verum lapides, animalia, & lætamina sentiunt quoque, quæ lunæ incrementis ejecta vermiculos parturiant. Diana verò, quoniam arboribus ac fruticibus augmenta inducat: quo forsan argumento etiam Phyllada nuncupavit Callixenus apud Athenæum, ni etiam foliorum ibi contextum malis C accipere aut ramos, ut est apud Aristophanem. Denique crementis lunæ desecta ligna furfuraceis tinearum terebrationibus fistulascunt. Dianam dici volunt, quasi Dimen, quod die appareat noctuque: nam & bigam contribuunt propter duo visitationis tempora, aut ob celeritatem. Sunt qui par equorum unum tradant album, nigrum verò alterum: quoniam hyeme ac æstate luceat D plus, quàm autumno aut vere. Quod verò paulo ante de lunæ schematismo triplici protulimus, apud Hesiodicos enarratores comperimus illud item: adcredidisse plerosque Geryonem tricipitem, hoc est τρικέφαλον γηρυονῆα, non esse alium quàm lunam. Sed alii ea fabula signari prodiderunt hyemale sydus: alii tempus ipsum, in quo præsens, præteritum, instans, veluti tria censeantur capita: postremò ad triplicem lunæ mutationem quot mensibus provenientem calendarum, nonarum, iduumque distributio- E nem referri oportere, contendunt auctores eminentissimi.

Septem ab aliis dici lunæ permutationes. Quid phasis. Jugum dici de Libra. Cicero mihi explicatur. De Diana, quam vocant Agroteram, & Endymione. Cur Luna appellatione mundus significetur, necnon mens nostra. Lunæ motus, qui cenodromos dicitur. Synaphia in eadem quid, aut aporrhœa. Lunus Deus. Virgilij locus ex libro tertio. Quæ se plena per insertas fundebat Luna fenestras.

Cap. VII.

SVnt autem qui dissecantes curiosius septem faciant Lunæ permutationes, easque dicant phases, quo verbo utitur in libro De mensibus Theodorus quoque. Sed & Aristoteles Meteororum primo, in cometarum ratione. Evenit, inquit, hoc Mercurii stellæ, διὰ γὰρ τὸ μικρὸν ἐπαναβαίνειν, πολλὰς ἐκλείπει φάσεις. id est, quia parum à sole abscedit, multas relinquit phases. Sed & paulò ante Anaxagoram refert, ac Democritum dixisse, cometas non esse aliud, quàm σύμφασιν τῶν πλανητῶν ἀστέρων, hoc est (ut verbo verbum reddam) co-

apparitionem errantium stellarum. Quanquam est apud Pollucem, phasin dici delationem eorum qui in metallicis aut emptoriis aliquid peccassent vel etiam in vectigalibus, ut qui publica usurparent. Ac omnino phasis dicitur cujuslibet occulti criminis apud magistratus indicium. Meminerunt verbi huius Dinarchus & Demosthenes. Præterea si quid orphanorum tutores in domorum elocatione fraude agerent, eius denuntiatio facti rectè appellabatur phasis, ut Lysias commeminit. Sed illud non prætereundum utique, à Chalcidio perpense traditum, fieri visum vel tuitione quam dicunt phasin, vel intuitione quam emphasin, aut detuitione quam vocant paraphasin. Esse autem phasin, ubi aliqua simpliciter videntur, ac propriè, nec rejicitur visus. Emphasin, quando radii fragmento ad oculorum aciem recurrente, res videntur ut in speculis & aqua. Paraphasin intelligunt, quoties non in cute speculi, sed introrsum, & tanquam in penetralibus, simulacrum invenitur, obumbrante nigredine aliqua, ut in pellucidi quidem, sed fuscioris vitri lamina. Fit enim ut ipsi nosmet videntes intra speculum esse opinemur, recos nostrum è speculo, sed intra speculum videre. Sed ad lunam redeo. Primam in ea phasin statuunt, quum exoritur emergitve à sole. Et corniculatio dicitur, aut corniculans luna. Ea verò à Græcis figura Menoides nominatur, sicuti Martiano propemodum credimus: etiam si apud Firmicum Matheseos quarto, non citra mendum (opinor) monoides legitur. Vnde lunata conchylia dicantur Plinio. Sunt tamen qui emergentem primitus lunam artitocon nuncupent, mox menoide. Postea est dichotomos, hoc est dimidio orbe cæsa vel dividua. Porrò amphicyrtos, quod est, utrinque gibbosa. Inde panselene, sive plena: è solis regione quum normaliter steterit, ut Marcellini verbo utamur. Rursusque amphicyrtos, ac denuò dichotomos. Demum luminis universitate privatur, quum silere intelligitur: & ab Græcorum scientissimis synodica nuncupatur, vel cum sole commeans, ut tradit Theon. Ex hac schematismorum diversitate subinde evariante in sanctis literis legimus quandoque, per Hiericho, quod verbum lunam indicat, mundum significari: quia veluti luna, in continua sit transmutatione. Non desunt qui mentem nostram lunæ nomine accipiendam putent, quæ pro conversionis ratione ad solem suum schematismos evariat, luminis & umbrarum diversitate ac vicissitudine, etiam si splendoris facultate nunquam exuatur prorsum: sed nec universa item enitescit, quando rationis impos pars, tanquam constipatior ac apta minus, fulgorem non admittit. Dignum verò quod non prætereatur: lunæ motum quendam cenodromon dici, id est κενόδρομον, si per vacuum currat, id est planetarum nulli conjuncta. Id quod ex Firmici verbis dilucere amplius potest, Matheseos quarto: A Saturno, inquit, defluens luna, si ad nullum feratur, sed per vacuum suos dirrigat cursus, patrimonium misera laceratione dilapidat. Synaphiam, id est συναφείαν vocant Græci, quum stellæ cuipiam vel planetæ per radiationem luna conjungitur, sicut quum abscedit ac defluit, aporrhœam dicunt, seu ἀπόρροιαν. In iis postremò, quæ de luna diu commentamur,

nec Ciceronis quidem nodus ex Divinationum secundo, prætereundus silentio est, qui paulo impolitioribus, velut sufflamen molestius, injicere morulam potest. Lucius, inquit, Tarutius Firmanus Romam in jugo quum esset luna, natam esse dicebat. Jugum hic, libram accipe ex Solino in Polyhistore, & Græcis præterea, qui Scorpii priorem partem ζυγὸν dicunt, id est jugum. Nam in Rei rusticæ præceptis Zoroaster, sicuti in primo De agricultura libro, cujus apud Græcos incertus est auctor, adnotatum comperi, tria fecit autumnalia signa, ζυγὸν, σκορπίον, τοξότην. Denique quando Diana eadem cum luna est, transmittentibus Hilissum terræ Atticæ fluvium, unde Hilissiades nuncupentur Musæ, occurrit (Pausanias inquit) regio, quam dicunt ἄγρας, ubi fuerit Dianæ ἀγροτέρας templum, quòd inibi venatam primò deam fabulantur è Delo profectam, quo nomine simulacrum arcu erat insigne. Lunam denique ab Endymione amatam fabulantur, atque inde filias esse susceptas quinquaginta. Verò similius fit (inquit Pausanias) uxorem illi fuisse Asterodiam, sive Chromiam, vel etiam Hyperippem, natosque ei liberos, Epeum, Ætolum, Pæona, puellam Eurycydam. Ab Epeo autem dictos volunt Epeos, quibus imperavit: à Pæone Pæonas ad Axium fluvium. Fuit Æthlii filius Endymion. Ejus sepulcrum Elei ostendunt. Heracleotæ, qui ad Miletum sunt, in Latmum secessisse prædicant, ubi Endymionis agnoscitur adytum. Porrò adjiciamus de luna quippiam ex historia & priscæ religionis vanitate: ab Carrenis Lunum deum eximio venerationis ritu coli: quoniam sit ab prudentissimis traditum, qui Lunam fœmineo credat nomine appellandam, itaque habendam prorsum, muliebribus mancipatum deliciis vitam transmissurum, servitutis onere ingestabili. At qui masculorum decuriæ ascribendam censuerit, eum verò uxori pro arbitrio injecturum frena, reclinatis facilè vel elusis perruptisve insidiarum tendiculis omnibus. Nam Græcis quoque Ægyptiisque, etiam si uti fœminam videntur enuntiare, mystico tamen sensu Deum planè credi. Sed illud Virgilianum Æneidos tertio, cujusnam modi est in pestilentiæ mentione? Penates nanque ingestos per quietem Æneæ scribit, quà se

Plena per insertas fundebat luna fenestras.

Cur enim ait, Luna plena? nempe quia canonica pestilentiæ ratio ab syderum positu ex cælestium rerum præcipuè studiosorum observatione producitur. Quippe si plenilunio coitúve œconomi cardinis exortivi planetæ sint odioso aspectu aliquo parum felices, sævam inoriri pestilentiam: graviorem autem multo, si occurrat octavi domicilii œconomus maligno syderis alterius vultu: gravissimam denique alterutro luminum laborante, ocissimo pestilentiæ præsagio. Nec illud negligendum, inter senescentem ac novam lunam diem ab Atticis dici ἕνην καὶ νέαν. ex eo quòd ea die possit videri extrema & prima luna.

Memoria matutina quæ intelligi debeat. Quintiliani locus explicatur. Rursum de memoriæ vi pluscula.

Cap. VIII.

Memoriam matutinam dici quandoque inaudias, nec aliam prorsum intelligi, quàm quæ firma constansque sit, ac eorum quæ semel apprehenderit, retinentissima. Siquidem syncerius cohærentiusque adglutinantur, quæ proferente se die, percipimus, quo jam auctiore subsultat virtus ea, hebescitque. Nec id alia magis ratione, quàm rerum turba (uti assolet) sese ostentantium ingerentiumque. Proinde recepta obfirmataque etiam inter politiores opinio est, juniores percipiendis, quæ tradantur, à natura videri magis factos, quoniam omnium penè ignari comperiuntur. Etenim quibusdam imbuti adventitia mox non æquè hausta recipiunt. Sed seniores item amplius vegeta mente pollere, traditum est. Ex iis verò quæ de Aristotelis fontibus in hosce libellos corrivavimus, facilè Quintiliani locus explicatur ex libro Institutionum oratoriarum primo, scribentis, Natura nos tenacissimos esse eorum, quæ rudibus annis percipimus. Cæterum id exactè observandum tamen, pueros admodum, ac senes item jam provectiores, ideo memoria minus pollere, quod in motu incessanter ac perpetim agant. Et illi quidem ex genuino crementi officio, at hi decrementi damno deminutionéve. Suppetit & in pueris ratio quoque illa, quòd annis aliquot nanis persimiles animadvertuntur, quos præcipuè fluxa esse memoria hebetique, non ferè latet. Sicuti omnes quibus superiora corporum vastitate nimia cum reliquis portionibus responsum non habent. Siquidem in hisce vis sensus primatis onere premitur inutili ac ingestabili, propterea in tam obesa & crassa materia designari aut exprimi formæ rerum non possunt, sed quasi frustrantur & dissiliunt plagæ. Nec initis modò imaginibus præduri & spissi sensus resistunt, sed si quas ob insignem earum pulsum admiserint hauserintve, non ita videntur admittere, ut quum reminisci volunt, facilè ad imperium subeant, aut recto itinere ad condictum sequantur. Verum, quia in memoriæ mentionem volentes incidimus, non inutile fuerit in Peripateticorum sacraria divertisse parumper, in quibus affatim potentia hæc rationalis animæ ad examen libramque revocatur. Ergo in Aristotelis interpretatione Themistius inquit, Præterita modò dilapsaque jam ad memoriæ thesauros pertinere. Nam extantia sensui subjiciuntur: instans verò spem confovet. Semper verò animus, quoties meminisse vult, hoc autem est, ad imagines converti eorum, quæ olim perceperit, necessariò adhibet dilapsum tempus. Hinc fit, ut quum aliquis meminit quippiam, dicat, hujus se antehac aliquando aut sensum aut intellectum habuisse. Hinc in libro De oraculis quæ defecerant, Plutarchus, esse divinationi antistrophon memoriam scribit: dum præterita velut præsentia, asservando facit: quippe fluunt universa, simul & dilapsa pereunt, veluti fluctu auferente cuncta. Ipsa verò hæc animæ facultas perinde ac occursans non existentibus jam phantasiam circumponit, ac essentiam. Est igitur memoria non sensus, non imaginatio, non intelligentia, sed alicuius

alicuius horum habitus aut affectio, quum tempus adjungitur, quo facta impressio est, & derelictum in anima spectrum est. Vnde consequens illud est, Animalibus iis memoriam adesse, quæ sensum & notitiam temporis habeant. Nec meminisse parte animæ alia, quàm sensuali. Nam qui in præcipitium aliàs abierit asinus, si rursum ei occurset locus, in memoriam revocabitur statim, se alias in ima dilapsum. Eo tamen discerniculo disparantur ab homine bruta, quod non solum se vidisse aut quandoque audisse, commeminit rationale animal, verumetiam extantis temporis spatia ab elapso secernit. Brutis verò illud modò suppetit, se nunc corruere, aut olim esse in præceps delata. Rursum homo recordari se, animadvertit: quod brutis adest haudquaquam. Inter animantes verò memoriæ facultate pollent inprimis, quibus expurgatior absolutiorque imaginatio est, cujusmodi pernoscuntur apes & columbæ. Oblivioni autem obnoxiæ, quibus vis ea offensior turbulentiorque est: sicuti usu venire vermibus liquet, ac muscis. Siquidem in ea parte animi statuenda memoria est, in qua imaginationis potentia viget. Quoniam vero in sensu principe simulacra rerum insita sunt, princeps autem sensus in quibusdam mollior dilutiorque habetur, in quibusdam rigidior, item aliis in motu est, aliis quiescit, necesse est, simulacra in eo condita eandem consequi, imitarique rationem. Hinc illa numeroso discrimine ingeniorum varietas. Desultoria & fragilis in parvulo memoria est (ut præstruximus) ex jugi motu. In iis qui ætate media sunt, quæ constans adultaque dicitur, quia statu indeclivi temperatoque exigunt, firmissima & tenacissima est. Sicuti verò in profluentem impressus signatorius annulus imprimit nil obsignatque, ita illorum memoria conservare nil potest, qui aut ægritudinis violentia, aut ætatis fluxu agitatione raptantur continua. In iis item memoriæ vis nulla ferè, quibus duriusculi & inflexibiles sensus ac corneoli quodammodo sint. Quî enim fiat, ut annuli impressionem recipiat lapis? Illud verò reticendum haud quaquam, quod in consolatione comprobat Boëthius & non inficiantur Platonici nonnulli, à sensibilibus non imprimi formas in anima, tanquam à sigillo in cera: verum sicut sunt in anima naturales substantiæ vires, intellectus, ratio, imaginatio, sensus, ita rerum quoque cognoscendarum rationes habet, quasi vires essentiales. Vbi igitur aliquid meditatur, seipsam ex naturali virtute in actum naturalem circa id ipsum educit: quòd si attentius meditatur, & diutius idem, in hoc ipsum se valentius conformat, idque est meminisse, hinc & facilius reminiscitur. Si formæ (inquit Plotinus) residerent, consideratione ad reminiscendum nequaquam indigeremus.

Reminisci quid sit. Aliud esse, iterum discere, aliud reminisci, ex placitis Aristotelicis. Et qui in reminiscendo solœcismus. Pauca de Platonis reminiscentia ex Procli doctrina. Animam non esse tabellam literis vacuam.

Cap. IX.

Reminisci verò, ex Aristotele idem Themistius ait, est ex aliquo vestigio conservato, & incolumi referre se in cognitionem ejus, quod memoria excidisse videatur. Disparatur verò apud Peripateticos reminisci, ab eo quod est iterum discere. Siquidem qui reminiscitur, ab ipso se movetur, & ex principio quodam incolumi, & manente intus. At qui addiscit, ex præceptore movetur. In reminiscendo id usu venire quandoque solet, ut quum nominis alicuius meminisse volumus, in affine aliud deerremus. Proinde oberrantes, veluti solœcismum admittimus, ut si Leophanis reminisci studeas, & in Leosthenem deflexeris, solœcismus est. Ad ea verò quæ alibi adnotata nobis sunt de Platonis reminiscentia, attexamus & Procli comprobationem: Disciplinas, inquit, esse reminiscentias illud confirmat: quod enim respondentes ex seipsis, omnia dicant, maximum est reminiscentiæ signum. Animas videlicet rationes sermonesque ex seipsis promere, atque solosuscitante quopiam indigere. Neque esse tabellas vacuas literarum, quæ extrinsecus figuras accipiant. Sunt enim semper inscriptæ, & ipse scriptor est intus. Neque tamen omnes inscripta possunt legere, vel quod inscripta sint, cognoscere: quippe quum ob geneficam oblivionem oculus earum sit sordibus circumfusis, atque ex ipsa oblivione in perturbationes inciderint. Opus modò est, auferre quod obstat appositum, innotescetque tum demum, verum esse Platonicum illud, Animam omnia nosse, soloque indigere quodam ad respondendum extrinsecus incitante.

De Attico Herodis filio memoria nullius. Scipionis apophthegma in Appium, item Themistoclis. Cur Musæ Iovis & Mnemosynes filiæ. Qui Amnemones in Cnido. Musa quid sit, ac unde dicatur. Themistoclis dictum de memoria arte. Musonia ars. Lethe fons ad Trophonii specu. Item alter Mnemosynes dictus.

Cap. X.

Et quoniam de memoria satis multa non citra delectum congessimus, illud minus reticendum opinamur, quod & ipsum in eundem dirigitur scopum. Atticum Herodis sophistæ filium præter ingenii hebetudinem ac stoliditatem, ita fuisse memoria nulla, ut ne elementorum quidem nomina perdiscere aut retinere unquam potuerit. Cui infortunio ut mederetur pater, quatuor & viginti pueros, coævos & à literis cognomina singulos habentes cum filio simul educabat, ut hac saltem ratione illi insiderent. Suppetit in tractatu hoc exemplum item aliud, quanquam dissimile. Petebat Appius Claudius censuram cum Scipione Africano, à quo deleta Carthago est. Vt verò favorabilior fieret, memoriam quoque ostentando, nominatim à se populum Romanum salutari prædicabat, quum is omnes ferè ignoraret. At Scipio illudens, Vera (inquit) narras: ego enim non ut multos cognoscerem, sed ne ab ullo prorsus ignorarer, sum adnixus. Illud velut auctarium adjecero, ad ea quæ alibi sunt enotata nobis, quod Proclus Diadochus in Hesiodicis enarrationibus scribit: Musas ideo tradi Iovis filias & Mnemo-

synes, quia ad procinctum in literaria velut palæstra tendentem, necesse sit, νοητικὸν εἶναι καὶ μνημονικὸν, id est intelligendi percipiendique potestate, atque item retinendi præcipuè pollere. Jovem autem contribuere, τὸ νοητικόν. At Mnemosynen, τὸ μνημονικόν. Quæ voces à mneme producuntur, quo vocabulo memoria significatur: unde & Amnemones in Cnido nuncupati, sexaginta delecti ex optimatibus viri, velut episcopi, ad quos de maximis rebus referrent. Dicebantur verò Amnemones, διὰ τὸ ἀνυπεύθυνον, quia in judicium non vocarentur: aut certè velut πολυμνήμονες, id est memoriosi. Pauci verò ex poëtis, quorum Alcmæon est, Musas cæli filias & terræ prodiderunt. Musam interpretatur Eustathius, animæ cognitionem, quæ divinum sit quiddam, sicuti anima item. Id sensisse Homerus videtur, quum θεὰν dixit, ἀπὸ τοῦ θέειν, id est à cognitionis celeritate. Ab indagine verò dici Musa videtur: quippe ex sapientum sententia, gnostices copiæ mater est indagatrix inopia. At Platonicorum sententia nobilis, Musarum nomine cælestes intelligit cantus. Quo argumento & Camenas dici quandoque opinantur. Hasce verò à Jove proficisci, quoniam uti est apud Plotinum, mundi totius animum frequenter Jovis appellatione nuncupet Platonis schola, cui calculum adjiciat illud Platonici Maronis:

> Principio cælum ac terras camposque liquentes,
> Lucentemque globum lunæ Titaniaque astra
> Spiritus intus alit, totamque infusa per artus
> Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

Inde nanque colligi, ut ab Jove mundi totius spiritu ac mente, quoniam cælestes moveat sphæras, ac regat, musici cantus Musarum nomine significati, cooriantur & profluant. Quam rem innuit illud quoque,

> Ab Jove principium Musæ, Jovis omnia plena.

Quoniam vigeat ubique Jupiter, ac impleat omnia, & cælum, citharam velut quandam (uti est ab Alexandro traditum Milesio) verset agitetque, cælestes inde ac harmonicos proliciens cantus. Non prætereundum quod scribit Diodorus, Alexandrum Macedonem in Persas bellum moturum Jovi & Musis scænica celebrasse certamina: quæ instituisset Archelaus rex, in diem nonum celebritate producta, quòd Musarum singulis suus foret destinatus dies. Adjiciamus id quoque, Themistocli quum artem memoriæ polliceretur Simonides, sive is alius fuerit: Oblivionis (inquit) mallem, nam memini etiam quæ nolo, oblivisci non possum quæ volo. Musoniam artem quum audis nuncupari, ad Musas nil scito attinere. Nam Constantinus quum limatius superstitionum sectas conquireret Manichæorum & similium, nec interpretes invenirentur idonei, denique Musoniano adhibito, qui erat utriusque sermonis facundia clarus, voti compos, quòd peritè is functionem obisset, Musoniam inde dici artem voluit. Verum jam receptui canendum: neque enim de memoria aut de Musis proposita nobis commentatio est. Illud modò adjecisse, non fuerit vacantis operæ: apud Trophonii specu fuisse fontem qui diceretur Lethe, cujus A aquam haurirent descensuri, ut omnium quæ antè vidissent, irreperet oblivio: rursum alter item erat, quem μνημοσύνης, id est memoriæ vocabant, ut hausta inde aqua, omnium recordarentur, quæ visuri erant. Sed hæc sunt ὁδοῦ πάρεργα, ut est apud M. Tullium.

De Scopeliano sophistæ pleraque non indigna relatu. Vitam esse vigiliam. Tranquilli historia illustratur. Vites in Asia haberi prohibitas ab imperatore Domitiano. B

Cap. XI.

SCopelianum sophisten vel præstantissimum, Philostratus scribit, à lividis quibusdam, & dentis rubiginosi, ac malè feriatis hominibus ex eo fuisse ordine summotum, quod intemperans foret, καὶ διθυραμβώδης, hoc est dithyrambicum tumorem oratione proflaret. Id parum C rectè ingenio facundissimo esse inultum, nititur comprobare, & perficit planè quod intendit, ac inter reliqua Scopeliani præsignia nocturnum illius studium summis effert laudibus. Eum siquidem ἀϋπνότατον ἀνθρώπων fuisse commemorat, hoc est inter mortales omnes somni parcissimum. Solitumque subinde scitum illud proferre, ὦ νὺξ, σὺ γὰρ δὴ πλεῖστον σοφίας μετέχεις μέρος θεῶν. id est. ô nox tu quidem sapientiæ divinæ obtines plurimum. Narratur sæpe à vespera in D diluculum lucubrationem protulisse, quo nomine scitissimum inde promi adagium potest, ut Scopeliano more dicamus eos libris invigilare, qui summè lucernarum fuligines hauriunt, & inexplebiliter ac minus justo valetudinem cum somno computant. Elegantissimum est illud Plinii Cæcilii de avunculo: Repeto, inquit, me correptum ab eo quum ambularem, Poteras (inquit) has horas non perdere: nam perire omne tempus arbitrabatur, quod studiis non impertiretur. E Quid illud ex Historiæ naturalis præfatione, Dum ista mussitamus pluribus horis vivimus: profectò enim vita, vigilia est. Aristoteles verò scientissimè, ut omnia, De animalium generatione libro quinto: Somnus, inquit, talis sua natura esse videtur, ut vivendi & non vivendi interliminium sit. Et neque omnino sit, qui dormit, neque non sit. Vivitur enim potissimum vigilia propter sensum. Et Plato De legibus septimo, καθεύδων γὰρ οὐδεὶς οὐδενὸς ἄξιος, οὐδὲν μᾶλλον τοῦ μὴ ζῶντος. F Nullus, inquit, consopitus indicaturæ cujuspiam fuerit, non magis quàm qui jam in hominem exivit. Et facetè Plutarchus, Etiam si brevissima sint homini vitæ spatia, nihilominus sopor præterea, veluti publicanus, dimidium aufert indidem. Hinc natum & Aristotelicum id ex primo De moribus, οὐδὲν διαφέρειν τὸ ἥμισυ τοῦ βίου τοὺς εὐδαίμονας τῶν ἀθλίων, id est felices nil admodum à cæteris diversos fieri vitæ dimidio. Proinde scienter Plinius quoque in vinolentos ac censo- G riè declamans: Interea (inquit) ut optimè cadat, solem orientem non vident, ac minus diu vivunt. Et quoniam ad manum vigiliæ sunt, succurrit nunc Senecæ id ex Epistolis proverbiale, Ad faces & cereos vivere, de luxu perditis hominibus, vita quorum in contrarium circumagitur, lucifugæ

fugæ infames, ac lychnobii, quibus res sordida est, trita & vulgari via vivere. Qui si nollent satis, jacturam temporis, sumptus pretiosissimi, Theophrastum annos natum octoginta plus minus frequenter ad lachrymas compulisse: nec Theophrastum modò, sed & complures alios, Socraticum illud sæpius succinerent sibi: Abite procul hinc hostes sacrilegi, abite quàm primum animi mei fures, ne à me ipse abire compellar. Siquidem quid esse existimamus aliud, inanes curas, supervacuos ludos, somnum diuturniorem, negocia non necessaria? Certè Aristotelicum est, βίον εἶναι λογικὴν ζωήν, id est βίον propriè ad naturam spectare rationalem, quum ζωὴ & hominis sit & brutorum, quin plantarum quoque, sicuti annotavit Ammonius: proinde si verbo disparamur, re magis multo se jungi addecet. Sed postliminio redeundum. Proditur memoriæ, Scopelianum in declamationibus, in quibus Darius effingeretur aut Xerxes, tanto impetu ac vehementia solitum dicere, ut ex Polemonis assectatoribus quidam eum furentem ac omnino debacchantem scommate urbanius lacessiverit, τυμπανίζειν illũ dicendo. Cui Scopelianus: Tympanizo, inquit, sed Ajacis scuto. Dignum scitu id quoque quod Græcorum monumenta præferunt: edixisse quandoque Imperatorem, ne in Asia vites haberentur: quoniam vini ubertate, seditionibus agitari videretur. Legationem publicam visa tum res exigere, virumque tum prudentia præsignem, tum verò in dicendo minimè infantem, sed qui foret velut Orpheus aliquis aut Thamyris. Igitur omnium suffragiis huic muneri præficitur Scopelianus. Qui tanta eloquentiæ vi atque dexteritate injunctam obiit provinciam, ut non solum id consequeretur quod erat caput, ne cui fraudi foret, plantasse vites: sed insuper, ut pœna irrogaretur, qui eo munere abstinuisset. Quin & ornatus domus honestissimè dicitur ab Imperatore. Hæc eo libentius sum exsequutus, quoniam ad ea pertinent quæ Tranquillus memorat in Domitiano, ab ejus enarratoribus prætermissa. Ad summam, inquit, vini ubertatem, frumenti verò inopiam, existimans nimio vinearum studio negligi arva, edixit, ne quis in Italia novellaret, utque in provinciis vineta succiderentur, relicta ubi plurimum dimidia parte: nec exsequi rem perseveravit. Apollonius verò Tyaneus ex hac historia, Eunucham terram esse ab Domitiano factam, conquestus est, quod alicubi à me item subnotatum scio. Scopelianum verò fuisse Apollonio synchronum, sive contemporaneum, multa quidem patefaciunt, sed Apollonii præcipuè ad hunc ipsum epistolæ, quem sub Nerva item floruisse, Græca testantur monumenta.

Hominem censeri prudentissimum, quia sit capitis non magni modi. Inibi quæ sit congrua capitis vel magnitudo vel figura. Cur magnis viris caput aperire, moribus receptum sit. T. Livii ex primo ab Urbe condita locus adversum vitiligatores diligenter explicatur, ex more in sacris caput velandi. Hippocratis imago pileata, & laus ejusdem. Bruti statua cum pileolo & pugiunculis. Lysimachi cornua. Periclis caput magnitudine visenda. Schinocephalus. Cephalegereta. Carides cur dicantur.

A

Cap. XII.

QVæsitum ab eruditissimis est, quidnam causæ sit, quòd animantium prudentissimus homo sit. Id aliqui capitis parvitati ascribendum, censuerunt: minimum id in homine ad reliqui corporis proportionem; & qui ea parte deminuta sunt, esse fermè prudentiores, compertum est, quàm qui grandiori, quos μεγαλοκεφάλους vocant Græci:
B sicut illos μικροκεφάλους, qui habitu corporis sunt contrario: ni fortè probabilius fiat, quia sit prudentissimus, ideo tale ei contributum caput. Cæterum hac parte illud minimè dissimulandum, prodi monumentis à Galeno medicæ professionis post Hippocratem principe, libellis iis quorum attitulatio est μικροτέχνη, hoc est parva ars. Caput parvum esse indicium proprium malè conformati cerebri. Quo in loco enarrator Hali Rhodoan causam quoque ascribit constrictionem co-
C arctationemque ventrium cerebri, ex qua spiritus animalis liberè minus valeat expatiari, addita quoque eorum imbecillitate, quæ inde producuntur. Etenim si exigua sit radix, vix inde prodire aliquid magnum potest. Proinde inter dissidentes eminentissimorum sententias, ita statuendum videtur: caput parvum ab Aristotele laudari, quòd ossium & ambeuntis carnis, aut cutis mole non extuberet, quod genus ferè in brutis visimus, quæ propterea capitis quoque sunt demissi. Quod signi-
D ficat Aristoteles De partibus quarto: Solus, inquit, homo animalium omnium erectus est, quoniam ejus natura atque substantia divina est. Officium autem divini est, intelligere atq; sapere, quod non facilè foret, si vasta corporis moles assideret. Pondus enim tardiorem reddit & mentem & sensum communem. Quamobrem concretione ac pondere graviore opprimente, corpora vergere in terram, necesse est. Et mox: Quare, inquit, bruta hominibus sunt dementiora: etenim inter homines
E pueri viris & inter viros pomiliones mente deficiunt. Cujus rei causa, quod principium animi admodum difficile motu, corpulentumque in iis est. Caput verò quod intus exiguè capax sit, cerebrum oblædit, ac proinde vituperabile censetur, deque eo Galenum intellexisse evidens comprobat ratio. Accedit & Joannis Alexandrini in Hippocratis epidemias commentatio, in qua ita legimus, Caput parvum semper malum esse, sicuti & parvum pectus. Hoc enim ideo malum, quia pulmonis do-
F micilium est ac cordis, quæ membra latius exigunt spatium. Occlusum enim angustiis cor minus motatur, indeque præfocatur naturalis calor ac debilitatur: unde indigestio consequitur & superfluitatum accumulatio. Capitis verò laxior requiritur capacitas, quia multarum est virtutum conceptaculum, sensivarum videlicet quæ præcipuæ sunt, & motum præstantium. Si enim amplum fuerit cerebrum ad capitis proportionem, manifestum est, calorem naturalem benè agere, magnis quoque
G sphondylibus, magnis item pectoris ossibus, quæ obliquè à sphondylibus exoriuntur. Hinc vitalium virtutum optima provenit constitutio, & mox corporis totius connutricatio peraccommoda. Porrò primo Canonis Avicenna, Orbiculari figura esse tornatum caput, videri vult, tum

capacitatis ratione, tum ut nocumentis minus occurſet. Eſſe tamen quadamtenus oblongum, quoniam nervorum ex cerebro propagines per longitudinem conſtituantur. Extumeſcere item verticibus geminis, ut illis veluti ſuperciliis prominentibus, præſentius ſuppetat nervis tutamen. Sed & Galenus eam capitis eſſe ſtatuit figuram optimam, quæ orbicularis ſit, ac ex parte utraque preſſa leniter: & rotunda quidem, quoniam ea figurarum ſola capaciſſima eſt, aut quia ex cælo infuſa nobis eſt rationalis anima. Scribunt Platonici, deos capitis figuram ad mundanæ rotundationis ſimilitudinem compegiſſe. In eoque duos illos animæ divinos circuitus interlocaſſe. Ac eſſe membrum corporis diviniſſimum, & reliquorum facilè princeps. Cui totum corpus connexum diis ſubeſſe ac parere juſſerint. In Platonis Timæo id obſervatum certè eſt: caput quoque dici non principale ſolum, ſed etiam totum in corpore. Reliqua enim ſolum, ut capiti ſerviant, adjuncta eſſe. Proinde colligunt periti, hominem contemplationis gratia eſſe natum. Qua fortè ſententia in veteri etiam diſciplina inolevit, ut virtute aliqua vel nobilitate aut dignitatis amplitudine conſpicuis viris aperire caput, conſenſu gentium comprobetur. Quanquam ejus rei rationes alias Plutarcho Pliniòque placuiſſe, non ignoro: quod alibi quoque adnotavimus. Certè diviniſſimo in nobis membro divinitus eniteſcentem in aliquo præſtantiam reverenter & religioſa quadam obſervantia excipere, congruentiſſimum fuiſſe arbitror: quando non corporea, non fluxa, & inſtabili noſtri parte cæleſte donum honore proſequimur, ſed mente, quæ (ut Lactantius ſcribit ac prius docuerat Plato) in ſummo capite collocata, tanquam in arce, ſublimis ſpeculatur omnia, & contuetur. In ſacris contra, velatur caput, quod Virgilius ſcribit, ac in Quæſtionibus eſt ab Plutarcho expoſitum. At qui Saturno rem divinam obibant, capita retegebant, dicebanturque lucem facere. Hac verò parte T. Livio ſuccurrendum, ab Vrbe condita lib. I. quem quum Mediolani publicè Gallorum regis Franciſci ſtipendio aſcitus profiterer, irruerunt in me neſcio qui malè feriati, quod ſielegiſſem, Augur ad levam eius capite velato ſedem cœpit. Vti Numæ caput obtectum intelligatur, non auguris: quod illi aſtruebant, quoniam infrà dicat Livius, Actii erectam ſtatuam capite convelato: & ad hoc ipſum nonnihil libro decimo. Sed rudes homines retundit in Numa Plutarchus, ex quo paucula hæc exſcripſimus, ἐν ταῦθα τῶν μάντεων ὁ πρωτεύων, τὸν μὲν εἰς μεσημβρίαν τρέψας ἐγκεκαλυμμένον, αὐτὸς δὲ παρὰ στὰς κατηύξατο. Illud verò eſt haud ita diſſitum, apud Macedonas cenſeri δωρεὰν βασιλικωτάτην, Cauſias cuipiam dediſſe purpureas, & chlamydes. Pilei denique umbraculo Hippocratis imagines contegebantur, ut ſignificaretur quàm maximè cuſtodiendam partem illam, in qua tanquam domicilio princeps animus reſidet, & intelligendi pontificium poſitum eſt. Etiam ſi nobilitatis id haberi argumentum, nonnulli ex Græcis interpretantur. Et præterea omnium nobis bonorum fuiſſe auctorem Hippocratem, ſcribit ad Glauconem Galenus. Idem in libro De criſibus non deſinit Hippocratem amplius honeſtare, admirabilem appellando. Hic verò Hippocrates eſt, qui diſcipulos adjurat ſuos antequàm doceat, & in verba ſua jurare compellit, ac ſilentium ſacramento extorquet, ſermonem, inceſſum, habitum quoque præſcribens. M. Bruti ſtatuis pileolus addebatur cum pugiunculis duobus, reſtitutæ libertatis argumento ipſius maximè opera & Caſſii. Id quod decentius multo eſt, quàm Lyſimachi cornua, qui proripientem ſe ab aris taurum repreſſerit. Ex capitis menſu parum congruo, ac longiore Periclem cognominatum accepimus Atticis poëtis Schinocephalum: nanque ſcillam interdum ſchinon appellant. Cratinus vero etiam κεφαληγερέταν ab diis vocatum comminiſcitur, ut qui nimio plus in caput extumuiſſet. Alibi de eodem ita pronuntiatum advertimus, ἐκ κεφαλῆς ἑνδεκακλίνου θόρυβον πολὺν ἐξαντέλλει. Vtique hoc nomine turpitudini tegendæ artificum ingenio imaginibus addebatur galea. Caridas inter piſces ita nominari credunt, quia cara, id eſt caput totum occupet ferè.

Cur capite deminuti ferè impetuoſi ſint. Cephale unde corrivetur. Cepus quid, & unde. Aram potentiarum animæ eſſe in capite, quod & Olympus dicitur, & Trito. De Tritogenia pluſcula. Virgilii locus de Olympo omnipotente. Vranos pro capite. Tripſis. Diatrimma. Triton. Nili nomina.

Cap. XIII.

Ad ea verò quæ hactenus de capitis modulata ratione diximus, vehementer faciunt & quæ in librum De ſenſu & ſenſili, ad hunc ferè modum prodidit Beatus Thomas: Caput, inquit, ac cor ſitu oppoſita ſibi invicem ſunt, ut cerebri frigiditate hujus contemperetur calor. Inde verò fit, ut parvo capite homines juxta membrorum aliorum proportionem impetuoſi ſint ac violenti, quippe cordis calore non ſatis per cerebrum reflexo. At in diſpoſitione diverſa, affectio item provenit contraria. Capitis parvitas, inquit Medicinæ primo Paulus Ægineta, pravæ cerebri conſtitutionis peculiare indicium eſt. Magnitudo autem non utique neceſſariò bona. Nam ſi cæli regioniſque ampliore vi, materiam probam affatim artifici ingenio ſuggerentis, id obveniat, indicium utique bonum. At ſi ſola materiæ copia, οὐκ ἀγαθόν. Sed enim quia ſatis ſuperque philoſophiæ ſacrariis caput inſeruimus, clathris nil admodum officientibus, mutuemur & à grammaticis aliquid, quæ noſtra ipſorum harena eſt. Scribit Oppiani interpres cephalen, id eſt caput, dici παρὰ τὸ κάρφεσθαι, quod areſcere ſignat, quia inaruerit pars ea, ut quæ oſſea plurimum ſit. Apollodorus verbi etymon rimatur, ut à καλύπτειν profluat, quod eſt operio: quoniam ſit cerebri integumentum, veluti καλύπτοντος ὄσα. Alii verò, quòd inibi κεῖται τὰ φάη, quaſi κεφάη, de luminum videlicet interlocatione. Aut à κάπω, quod indicat nobis ſpiro, quia ſit diſſlationis locus. Vnde & domi, qui perflatum haberet locum, vocabant cepum, id eſt κῆπον. At id eruditius multo, quod ex Joannis Grammatici commentario in Heſiodum obſervavimus ſuper eo verſu.

Οὐδὲ

Οὐ δ᾽ ἀθανάτοις θεραπεύειν ἤθελον.

Neque, inquit, animales potentias & affectiones colere volebant, puta κρατεῖν θυμοῦ, id est iram comprimere ac remollire. Et mox: Ara, inquit, horum deorum, id est animalium potentiarum est in capite locus, ubi rationalis resider facultas. Nam & Euripides inquit,

Οὐκ ἔστι πειθοῦς ἱερὸν ἄλλο, πλὴν λόγος,
Καὶ βωμὸς αὐτῆς ἐστ᾽ ἐν ἀνθρώπου φύσει.

Suadelæ sacellum non est aliud, præter orationem: ipsius autem ara est in hominis natura. Idem quoque interpres alibi: Olympus cælum est, & universus mundi ambitus, quod undique colluceat: sed & cæli quadam similitudine sphæroides hominis caput, in quo est τὸ ὁλολαμπὲς λογιστικὸν, id est hinc inde enitescens rationis facultas, Olympus dicitur. Sed & in primum Iliados Eustathius οὐρανὸν apud Homerum ab antiquis pro capite accipi scribit, proinde Pallada è cælo fingi descendisse, quæ amplius intumescentem Achillis iram comprimeret. Minerva autem, inquit, est ἡ παρ᾽ αὐτῷ ἀγχίνοια, Tritogeniam Democritus allegoricè prudentiam interpretatur, ut scribit idem Eustathius, dictam sic, quod ab ea oriantur tria, bene cogitare, bene dicere, quæ sis meditatus, demumque benè persequi cogitata, dictaque: quæ esse actionum genera tria, in nostris literis Varro docuit: tametsi mentis agitatum non putat actionem vulgus. Et quia de Olympo facta mentio est, scribit Cæcilius Minutianus Apuleius Olympum etiam dici Jovem: unde Nævius,

Panditur interea domus altitonantis Olympi.

Ex quo Virgilius, omnipotentis Olympi: quod si est, falluntur, qui legendum arbitrantur, Omnipatentis Olympi. Nam & Ennius ait,

Decessit Olympius antro.

Auctor quinetiam Diodorus est, Jovem esse Olympium cognominatum ab Olympo præfecto, abs quo ingenii cultum acceperit. Sed & deos, qui opem adversus gigantas tulissent, Olympios appellari voluit, necnon Dionysium Herculemque. Auctor Livius est, Olympium esse templi Jovis prope Syracusas nomen. Illud verò in Græcorum commentariis extritum, & in Hesiodi Aspide ab interprete relatum: Caput ab Æolibus dici τριτὼ, unde Tritogenia Pallas, ut volunt aliqui, quòd ex Jovis capite sit nata. Verum & in ea re mira est opinionum diversitas. Nam sunt qui tertia mensis die conjectent natam, & inde Atheniensibus is dies sacer deæ creditur. & Pallas nuncupatur, vel quia eadem est quæ luna, quæ ab coitu tertia die visitationem facit: aut quoniam sit aër, qui dicitur τρίτος, id est tertius. Additur & id, quia τρεῖν, id est compavescere hostes faciat, quum sit ipsa prudentia. Vel quia nobis tria gratificetur, βουλεύειν καλῶς, κρίνειν ὀρθῶς, πράττειν δικαίως, id est bene consulere, rectè judicare, bene facere: id quod antea paulo astruximus. Sed lepidum inde proverbium non reticebo, quo filius optatur Tritogenes, nequaquam verò Tritogenia: quoniam sint puellæ πολυδάπανοι, id est impensæ multæ. sic verò sonat Græcè, παῖς μοι τριτογενὴς εἴη, μὴ τριτογένεια. Tri-

A psin autem, id est τρῖψιν nuncupant Græci, quam frictionem nos: at μηρῶν διατρίμματα femorum intertrigines intelligunt. Triton verò Neptuni filius est ac Amphitrites, cujus ea visebatur forma, uti superna umbilico tenus hominem præferrent: inferna autem ad uræum Delphinem, uti foret planè Ichthyocentaurus. At Neptunum quoque Tritona in Alexandra nuncupavit Lycophron. Sed & Nilum, quod tribus olim insignitus sit nominibus. Siquidem dictus primò est Oceanus, mox
B ab cursus celeritate Aetos, id est aquila: postremo Ægyptus. Nili verò appellatio recentior de limi novitate.

Super Lydorum inventis & mollicie adnotata paucula. De Lydio ornatu, & masturbatione. Alea & tesserarum ac pila lusus inventores, necnon aurei argenteiq; nummi. De Caryce & Candaulo cibis. Eunuchas fœminas quis fecerit primus. Agneon locus, seu dulce certamen. Omphale. Item pila inventores. Phennis unde.
C

CAP. XIV.

Lydos omnium primos caupones institoresque extitisse, aliquot ex Græcis memoriæ commendarunt, necnon aleæ lusum & tesserarum excogitasse: item pilæ, & id genus alia plura. Quo argumento ludi à Lydis videri possunt appellati. Sed & aureum quoque argenteumque
D nummum principes feriendum curasse. Sunt qui scribant, Cyrum Lydis superatis, ademisse arma, & talares gestare vestes jussisse, quo nomine remollitos cauponariam factitare cæpisse. Lydium certè ornatum pro molli & parum virili in Iconibus accipit Philostratus illis verbis de Pelope, ἔσταλται δ᾽ ὁ μὲν τὸν λύδιόν τε καὶ ἁβρὸν τρόπον. Lydorum porrò illud etiamnum peculiare, meridianis horis turpiter manibus indicere Talassionem, ut fierent sine fœmina mariti: unde
E & Lydum volsum legimus à Plauto dici. Super qua re alibi adnotata nobis plura. Lydos improbitatis primas retulisse, adnotatum à Græcis est, Ægyptiis gradu secundo constitutis, Caribus autem tertio. Legimus item Lydam gentem, vel cum primis auguriorum, omninoque divinationum superstitionibus fuisse mancipatam. Deformat provinciam eandem M. Tullius pro Flacco: Quid porrò, inquit, in Græco sermone tam tritum atque celebratum est, quàm si quis despicatui
F ducitur, ut Mysorum ultimus esse dicatur? Nam quid de Lydia dicam? Quis unquam Græcus comœdiam scripsit, in qua servus primarum partium non Lydus esset? Quod de aleæ lusu diximus, sciendum, ab Eustathio proditum, κυβείαν, id est cuborum lusum, & πεττείαν, id est pessorum, à Palamede fuisse excogitatum apud Troiam, etiam si ad Ægyptios id referunt quidam. Quamvis apud illos non tam παικτικὴ, id est lusoria foret ratio hæc, quàm philosophica, & ex intymis eruta do-
G ctrinæ conceptaculis. Ejus formam & modum prosequitur libro primo Athenæus. Nam & apud Homerum lusu hoc genus oblectantur proci, prætérque conjugii Penelopes omen captant. Amplius de Lydis compertum nobis, Andramyten gentis ejus regem omnium primum fœminas

εὐνουχίσαι, id est eunuchas fecisse, eisque eunuchorum vice usum, quod in secundo Rerum Lydiarum prodit Xanthus. Lydorum denique emollita improbitas illuc progressa fertur, ut alienas uxores virginesque in locum producentes, quem à re Agneona vocarunt, omnes constuprarent. Vnde tyrannidem assequuta Omphale, stupratarum una, illatas ulciscens injurias, servis dominas prostituit in loco eodem: quem, rei atrocitatem mollientes, Lydi γυναικῶν vocant ἀγῶνα, id est mulierum certamen, & γλυκὺν ἀγῶνα, id est jucundam & dulcem luctam. Carycem, ganeatum cibum excogitarunt hi: de quo multa, qui opsartyca scripserunt. Alterum item genus candaulum dicebant ex elixa carne ac pane caseoque Phrygio cum anetho & pingui jure. Quod de pila diximus, sciendum porrò, ejus inventionem Nausicaæ contribui ab Agallide corcyrea grammatica, in Sicyoneos id referente Dicæarcho, aliis verò in Lacedæmonios, quibus & gymnasia ascribuntur primis. Harpastum, seu Phennida comperit Phænestius, quod retulit Juba: ab missione, id est ἐκ τῆς ἀφέσεως nuncupari Phennida, opinantur. Sphæricam dicunt Græci pilæ lusum. Aristonico Carystio Alexandri sphæristæ statuam ob ludendi artificem modum Athenienses erexisse, proditum monumentis est. Apud Homerum non viri modò, sed & mulieres pila oblectantur.

Quàm latè pateat animæ rationalis imperium in corpus. Vnde sit gravidarum mollicies, & appetitus absurditas. Imaginationis potentia in generando. Ovium historia fœtus producentium albos inspectis coloris ejus virgis.

Cap. XV.

In hac Lydorum mentione succurrit, quod auctor Herodotus prodit, pluresque præterea ex eisdem haurientes fontibus, Crœsi filium naturali impedimento mutum, repente viso patris periculo, vocalem evasisse atque exclamasse, homo ne perimas Crœsum. Quin & in reliquum quoque tempus fuisse vocis compotem articulatæ. Id multis scio visum iri præter historicam fidem, ac ex Græca prolatum vanitate. Verum consideranti mihi rationalis animæ vim, potestatemque in terrenum hoc hebesque corpus, nil profectò videri incredibile debet. Nam inde certior est eruditissimorum conjectatio, animam esse formam excellentissimam ac subsistentem per se, nec peregrino adminiculo, ac velut substrato indigentem. Quoniam manifestum sit, tam prægni in corpus imperio non pollere formam, quæ per corpus existat. Quàm verò proclive humanum corpus deprehendatur ad animæ obsequia, inde modò conjectari potest, quod cæteris collatum terrenæ feculentiæ modum contineat non magnum, & eum quidem prætenuem, defecatiorum autem elementorum partem uberiorem, ut pro cœlestis animæ præstantia conceptaculum item compingeretur, quantum ratio patitur æquè præstans. Argumento est, viros ingenio præsignes sæpius esse molliculos carne, præmacros & valitudine nonnunquam parum secunda. Hinc Platonis illud ex Timæo: Potuerat, inquit, Deus tam solidum corpus hominis concinnare, ut nocumento forinsecus occursanti minus foret obnoxium. Sed mollius efficere præoptavit, quo esset contemplationi paratius. Adnectit porrò, animi præpotentis motiones proprium corpus quandoque resolvere ac dissolvere. Sed cur item ex animantibus cunctis homini tantum risus est datus? datæ similiter & lachrymæ? nempe ex potestate, quam in corpus habet anima. Sed age, affectus qui phantasiam consequuntur, dispiciamus: sunt verò hi quatuor numero, appetitus, voluptas, metus, dolor. Qui ubi vehementius se intenderint, non corpus modò exagitant proprium, sed & peregrinum afficiunt nonnunquam. An non liquet, quàm ardentes evibratosque motus, irarum æstus concientur corde? quo titillatu jecur libido permulceat, immò verò & pulsum afficiat emutetque? Nam ex vibratiore ejus assultu medicæ professionis solertissimus Erasistratus Antiochi in novercam Stratonicen amorem deprehendit. Vnde apud Galenum agitata quæstio est, sitne pulsus aliquis eroticus. Rursum & maleficorum ex nocendi aviditate oculus fixis obtutibus nónne præmolles fascinare infantes creditur? Quid verò prægnantium desideriis apertius? quis sæpe in utero gestatorum commaculatur caro, imititurque tenellis expetitæ rei nota. Ejus tamen eventus, simul & fastidientis stomachi ratio sic à physiologis reddi solet: quod conceptu inito, & proinde mensibus repressis, saniosus sanguis intra venas cohibitus, & ad stomachi villos redundans, ac hepar nauseam concinnat, & cibi fastidium, absurdarumque appetentiam rerum. Nec prius naturalis restituitur appetitus, quàm sanguis ejusmodi in ubera copiosius cœperit corrivari, stomacho liberato. Quid, nónne in usu Venereo cogitatio utriuslibet animo transvolans effingere similitudinem existimatur? Quæ ratio (ut Plinius inquit) plures in homine, quàm in cæteris animantibus diversitates producit: quoniam velocitas cogitationum, animique celeritas, & ingenii varietas multiformes imprimit notas, quum cæteris animalibus immobiles sint animi, & similes omnibus singulisque in suo cuique genere. Produnt tamen nonnulli, & in animalibus alba nasci, ex genitoribus alba imaginantibus. Sicuti relatum de pavonibus est. Marcus verò Tullius Thusculanarum primo: Similitudo, inquit, magis apparet in bestiis, quarum animi sunt rationis expertes. Ab Hebræo viro Jacob in canalibus, quo poturæ ducebantur oves, virgas discolores fuisse disjectas, ut inibi initis ovibus, evariantis lanitii producerentur fœtus, alibi commonuimus. Sed ipsum id in equarum quoque gregibus factitatum legimus in Hispania. Hanc verò esse naturæ vim, comprobat vel Fabius in controversia, in qua de matrona agebatur, quæ Æthiopem peperisset. Quin ab Hippocrate proditum, liberatam à se quæ adulterii suspicione mox supplicium subitura videbatur, quod pulcherrimum edidisset filium, ac inde parentibus absimilem, quum monuisset, inspectandum, ecquid artis pictoriæ in cubiculo modi ejus foret: quo comperto,

perto, ambagiosa soluta quæstio est. Taceo & A quosdam gulæ ventrique mancipatos ita sæpenumero ganeata quædam cibaria concipere animo, ita jamjam deglutire, ut salivam suam consimili sapore inficiant. Quàm vani lætitiam consequuntur eventus? Quàm multos ita exspirasse legimus? Sed & nonnullos levatos item morbo? Quantum verò efficiat dolor, quem fallit? Jam pueris, quandoque & adultioribus potione amara necdum ori admota: linguæ tamen humor infici amaritudine præsentitur, quam rem vehemens efficit ima- B ginatio. Qua ratione nonnullis & aspectu aliquo & auditu stupent dentes. Quin & sanguinem humanum, si spectent effusum aliqui, spiritu intercepto, nimio miserationis affectu, sæpe collabuntur. At timor quàm efficax quandoque animadvertitur? Ex præaltis despicientes speculis ita nonnunquam caligine offundimur, ita deficiunt vires, ut metu exsuperante corruamus præcipites. Timore subito non trepidat modò cor & subsultat, verum & arriguntur comæ, ac intercipi- C tur vox, sæpe verò & vita aut affectiones consequuntur tum graves, tum diuturnæ. Sed & usu venire compertum, ut timore præsigni etiamnum morbi discutiantur, cujusmodi singultus & quartana febris. Quòd si formidini vehementissimæ vehementior accesserit aviditas, mirus sæpe promitur inde effectus, quod in Crœsi filio patuit jam. Plura ex ratione physica congeri in unum poterant. Sed nos hæc ex occursu & succisiva quodammodo opera mussitamus: Proinde in nostram re- D flectemur denique harenam, idem mox argumentum repetituri, hoc est ex iisdem hausturi fontibus, unde rigemur satis.

Exempla historica ad idipsum.

Cap. XVI.

Ex historia verò promi aliqua valent, quibus inenarrabilis, nec sine stupore vis animæ in corpora quædam ubertim explicatur. Nam ut præteream quod Avicenna scribit, fuisse quendam, qui quum vellet, corpus suum paralysi oblædebat, nec à noxiis feriebatur animalibus, nisi quum ea ipse cogeret, quæ tamen mox, ut sic demum impleatur admiratio, intermorerentur: scribit Aurelius Augustinus fuisse quosdam, qui aures pro arbitrio moverent, vel singulas, vel ambas simul. Item qui to- F tam cæsariem capite immoto, quantum capilli occupant, deponerent ad frontem, revocarentque quum vellent. Illud verò admirationem ferè excedit omnem: quosdam repertos, qui eorum quæ deglutissent incredibiliter plurima & varia, paulatim contrectatis præcordiis, tanquam de sacculo quod placuisset, integerrimum proferrent. Jam nec illud abditum: nonnullos voces avium pecorumque & aliorum quorumlibet hominum sic imitari atque exprimere, ut nisi videan- G tur, discerni omnino non possint. Nonnulli ab imo fine pudore ullo ita numerosos pro arbitrio sonitus edunt, ut ex illa etiam parte cantare videantur. Item Augustinus expertum se refert, quendam solitum sudare ubi vellet. Notum etiam est, aliquos flere quum volunt, ac ubertim etiam lachrymas profundere. Narratur præterea presbyteri cujusdam Restituti nomine, stupenda naturæ vis. Is ubi collibuisset (rogabatur autem frequenter ut faceret) se auferebat à sensibus, & jacebat similis mortuo, ut non solum vellicantes atque pungentes minimè sentiret, sed etiam si igne ambureretur admoto, sine ullo doloris sensu, nisi ex vulnere postmodum, perseveraret. Non obnitendo autem, sed non sentiendo immotum servasse corpus, eo probabatur argumento, quòd velut in defuncto, nullus inveniebatur anhelitus. Hominum tantum voces, si clarius loquerentur, tanquam ex longinquo, se postea audisse, referebat.

Quid sit imaginatio, sive phantasia. An cum opinione conjungatur. Prius, cur imaginatio visum dicatur, vel visio aut phantasia. Catalepticus qui, & euphantasiotos.

Cap. XVII.

Sed enim quia de phantasia paulo ante facta nobis mentio est, ac nesciunt plerique quid phantasia sit, brevibus afferam quid in Peripateticorum disciplina super ea re contineatur: sicuti in Themistii paraphrasi tertia De anima, observavimus, ubi sic ferè adnotatum legitur. Nam & hic nostra hæc, cujuscunque sint modi, ἐφόδιζει plerunque, id est instruit apparatque uberi (ut sic dicam) viatico. Imaginatio est motus animæ quem sensus in actu positus creat. Cæterum, quoniam visus sensuum omnium acerrimus præstantissimusque est: inde imaginatio visi, & visionis nomen accepit: & phantasia dicta ex argumento lucis, sine qua cerni & videri non potest. Animalium quoque vita actionesque, magna ex parte visis reguntur. Propterea quòd in iis imagines diu hæsitant, & simillimæ perpetuis sensibus sunt. In hoc tamen distinctio illa succedit, quod alia visis dicuntur, quia vim nullam superiorem hac habent, ut bruta. Alia, quod plerunque accidit, ut nobiliorem potentiam aut morbus intercipiat, aut somnus impediat, necesse est imaginationem sequantur, ut homines. Plato sensisse videtur, imaginationem nihil aliud esse, quàm sentire aliquid, & illud ita opinari esse, ut sentiatur. Aristotelem sequuti, imaginationem cum opinione non semper conjungi, demonstrant: quoniam sit imaginatio quasi quædam impressio & vestigium sensus, non complexio opinionis & sensus. Nam remos si mergas, videntur infracti, primumque id sensus judicat, deinde imaginatio sequitur. Sed opinio, quæ visis obsistit, utrunque coarguit. Catalepticum vocant Græci, id est καταληπτικὸν, qui conceptas animo species continet, ac exhibet mox vel pictura vel sculptoris artificio. At qui omnium imagines concipit ingeniosè, εὐφαντασίωτος nuncupatur.

Ventorum finalis ratio quæ sit, déque eorundem materialis causa. Flatum à vento distare. Æolipilæ quid sint. Aera, pro pila. Empedoclem dictum fuisse Colysanemam. Asinina pellis proprium. Æolus cur ventorum rex.

Cap. XVIII.

Inter alia quæ ingenio singulari, doctrina nequaquam extrita vel plebeia, promsit in literas auctor Seneca, illud insigniter observandum ingerit se modò de ventorum ratione, quod & apponam, sed ipsius maximè verbis ob elegantiæ concinnitatem & sententiarum jucundam gravitatem. Ergo ventos, inquit, dedit summus ille rerum artifex ad custodiendam cæli terrarumque temperiem, ad evocandas supprimendasque aquas, ad alendos satorum atque arborum fructus. Quos ad maturitatem cum aliis causis adducit ista jactatio, in summa cibum attrahens, & ne torpeant, permovens. Dati quoque venti ad ulteriora pernoscenda, quippe fuisset imperitum animal, & sine magna experientia rerum homo, si circumscriberetur natalis soli fine. Dedit item ventos parens Deus, ut commoda cujusque regionis fierent communia, non ut legiones equitesque gestarent, nec ut perniciosa gentium arma transveherent. Hactenus de ventorum causis finem complectentibus ex Seneca. Cæterum, quum sit exhalatio duplex, ut Aristotelica nos placita commonent, nec omisit Albertus: una quidem vapida & humecta, altera verò fumida & arida, earum neutra sine altera invenitur, at simul ambæ: verum, à dominante atque exsuperante altero totum appellatur. Quæ ita plus humidi habet exhalatio, ea pluviæ aquæ principium est: quæ autem plus aridi, principium creditur & causa, materiaque ventorum, reliquorumque flatuum. Proinde ita finit Albertus, Ventum esse vaporem terrenum, aëris superiora transcendentem, & aërem ipsum fortius percutiendo impellentem. Porrò sicuti non omnis, utcunque fluat aqua, fluvius dicitur, sed qui fluendi principium fontem habet: ita nec flatus quidem omnis, ventus nominatur, sed sui fluxus tanquam fontem habens principium. Nam ex terra suspirationes flatus quidem sunt, quoniam flant, nec tamen venti sunt dicendi. Auctor idem Albertus est, Ventum omnem fieri ex vapore frigido & sicco: austrum verò esse calidum, non exhalationis natura, sed loci. Sunt qui ventorum materiam esse opinentur calidam exhalationem aridamque. Nec tamen videri calidos ventos, quòd aërem moveant, qui multo & frigido vapore offertus agnoscitur. Ita nanque è corpore prorumpens flatus prope os, calidus: quum longius abierit, frigidus ob eandem evadit causam. Omnis utique exhalatio tam arida quàm humida, ob intestinum calorem evaporat, ac superna petit. Sunt itaque qui ventum esse finiant, aëris fluentem undam, cum incerta motus redundantia. Nasci verò quum humorem offendat fervor, cujus impetus vim exprimat spiritus flantis. Argumento esse, Æolipilas æneas, cavas, quibus insit punctum angustissimum, quo aqua infundatur: hæ verò admotæ igni, priùs quàm incalescant, spiritum concipiunt nullum: at ubi fervere cœperint, mox evidens prosilit flatus. Illud obiter adnotasse, nil puto officiet: æram apud Callimachum pro pila item capi, & globo.

A Sed ad rem. Addunt iidem & ventorum proprietatem miram in Lesbo ferè apud Mitylenem observatam: ubi Austro flante, ægrotant homines, at Coro tussiunt: à Septentrione in integrum facilè restituuntur. Verum, frigore urgente, in angiportis plateisve consistere nequeunt: quoniam parum prudenter ab architectis positum sit oppidum, magnifice aliàs exstructum. In quod vitium ne dilabi inter ædificandum Athenienses possent, Andronici cura octogonos excitata B turris est marmorea, collocata in lateribus singulis venti imagine contra suum cujusque flatum. In turris demum vertice metalis præstò erat prominentia, superincumbente Tritone æneo, dextra virgam intendente, quæ flantis venti imaginem indicaret. Nam ita libratus stabat Triton, ut circumagentem perpetuò spectaret ventum. Cælestium rerum scientia imbuti, stellarum potestate contingere ista contendunt. Evocari siquidem protollique ventos ab Oriente Solis vi, C Jovia autem potentia à Septentrione, Lunari ab Occasu, Martia à Meridie. Sed & signa ventos prolicere: sicuti triangulum igneum orientales, triangulum terrestre meridionales, aëreum triangulum occiduos, triangulum aqueum septentrionales ventos. Quin & ratione ea de elementis triangulorum nomenclaturam esse natam in signifero. Ex eisdem scholis est, Libram dici ventorum signum, quòd sole in ea constituto, ubertim meridionali vento suppeditetur exhalationum D materia. Notissima quoque quantum ad hoc, Aristotelis sententia ex Meteororum secundo, ὁ δ' ἥλιος καὶ παύει καὶ συνεξορμᾷ τὰ πνεύματα. quod est, sedat sol & concitat flatus. Tenues enim ac debiles exhalationes vi redundantis caloris reprimit atque tabefacit. Verum in libro quem De ventis concinnavit, plura de iis Theophrastus. Equidem cunctanter apponendum quod sequitur: verum tam prodendum nobis quàm proditum veteribus est. Legimus Empedoclem quandoque E nuncupatum Colysaneman, id est κωλυσανέμαν, quæ vox eum indicat qui venti inhibet flatum: nam quum Agrigentini vento infestarentur vehementiore, illum avertisse Empedocles dicitur, circumpositis urbi pellibus asinorum innumeris. Sed enim quia poëtica tradit fabulositas ventorum esse regem Æolum, quid in veterum Græcorum libris ad id compertum mihi, attexere non gravabor, ac illud primum: Æoli nomine annum intelligi oportere, menstruis F temporum periodis duodecim pervinctum, cui ab varietate mira conciliatum nomen: neque enim μονοειδεῖ consurgit φύσει, nunc gelicidiis horridior, nunc verna mitescens jucunditate, æstivis nunc flammatus ardoribus, denique sordentis autumni proventu onustior, ὥραις χειμερίαις προοιμιάζεται. Filiorum duodenarius numerus mensium continet rationem, sex muliebris sexus æstatis fertilitatem præferunt, mares prædensam concretamque hyemalem vim. Hippotes Æoli pater G præcelerem temporis indicat vertiginem. Ventis creditur Æolus imperare, nunc laxans, nunc comprimens, quia ἔμμηνοι αἱ τούτων φοραί, καὶ κατὰ προθεσμίαν πνέουσαι.

Ventorū species aliquot, vulgò haud ita notæ. Apogea retina-

retinacula, seu epigæa. Amusium organum. Strobilus quid. Coccalus. Strobiline resina. Conos. Pallas Anemotis. Sardinia cur pestilens. Sardoa herba. Sardonius risus. Plesistius ventus. Plesignathus panis. Physignathos. Acrophysium. Plesion. Plinthion. Plutarchi in Solone locus. Physema pityinon. Ventorum ara. Tempestas quid, & vis major. Tropea pluvia. Boreæ templum, & festa. Boreasmi. Tempestatis ædes.

Cap. XIX.

CÆterum præter celebratam omnibus ferè ventorum rationem universam; sciendum est, quosdam naturæ peculiaris quibusdam dominari locis, ex quibus profiatus initia indipiscuntur. Nam uti nos edocet in libro, cui De mundo titulum apposuit Aristoteles, si tamen auctor est is legitimus, Qui ex humecta perflant terra, apogæi nuncupantur, quos matutino in primis spirare, Theophrastus prodit, vapore refrigerato. Quanquam & navium retinacula quædam dicuntur apogæa, seu apogea, id est ἀπόγαια: sicut etiam epigæa. Qui vero ex sinu quopiam evaporant, eccolpias appellavere. Qui ex mari ipso, dici à nostris Altani solent. Cum iis proportionem habent aliquam ex fluviis stagnisque consurgentes. At qui discissa concerptaque provolant nube, si discussionem crassitudinis in sese contorserint, τυφῶνες à Græcis, à nostris turbines vocantur. Sin autem minus densi, ecnephiæ. Fiunt hi (ut Aristoteles inquit) verè quidem, sed autumno in primis. Apud Gellium libro Noctium Atticarum decimonono ita legimus: Quin turbines etiam crebriores, & cælum atrum, & fumigantes globi, ac figuræ quædam nubium metuendæ, quas Typhonas vocabant, impendere imminereque ac depressuræ navem videbantur. Plinius etiam prodit ad hunc modum. Repentini flatus majore illati pondere incursuque, si latè siccam ruperint nubem, procellam gignunt, quæ vocatur à Græcis ecnephias. Sin vero depresso sinu arctius rotati effregerint, sine igne, hoc est sine fulmine, vorticem faciunt, qui typhon vocatur, hoc est vibratus ecnephias. Et mox: Quòd si majore depressæ nubis eruperit specu, sed minus lato quàm procella, nec sine fragore, turbinem vocant, proxima quæque prosternentem. Idem ardentior, accensusque dum fuerit, præster vocatur, amburens contacta pariter, ac proterens. At enim flatus, qui cum aquæ tumultuosè profusa inhorrentes & fragori feruntur, exhydriæ ab Aristotele dicuntur. Quicunque verò in rectum proflant, euthypnoi nuncupantur. At qui in sua se reflectunt primordia, sicuti Cæcias, reflexi flatus. Ex violentis autem flatibus catægis est, desuper pulsans cum fragore. Thyella, hoc est procella, flatus est cum tumultu valido efflans, exque improviso inter flandum prosultandumque vehementer stridens. Lælaps autem & strobilus est flatus revolutus ex interno loco sursum versus. Est tamen & strobilus nux pinea, unde illud, καὶ ξανθοὶ μυελοὶ ἐκ στροβίλων. Arbores quoque nucleos ferentes pineos, quos & coccalos vocant, eodem censentur nomine. Quin etiam carduus, qui in mensam

A commeat, Dioscoridis testimonio, strobilus dicitur. Apud Galenum pinea resina strobiline nuncupatur. Est item saltationis genus strobilos Polluci. Arborem ipsam Conon dicunt, sed & strobilon quandoque. Est tamen Conos item Polluci dulciarii genus ex nucleis pineis & amygdalis. Montem Pergami στροβιλοειδῆ appellat Strabo, quia in acutum desinat. Sed Carcini item poëtæ filios lego strobilos nuncupatos, concinnato inde proverbio per ironiam, felicior Carcini strobilis. B Strobili quoque sunt limacæ ac marini Ceryces. Terræ autem anaphysema, hoc est cum tumore efflatio, ex imo flatus est vel effractiore vomitu terræ sese, eruptione facta, attollens. Qui quum revolutus fertur, multum quoque secum affert æstum, præster terrestris appellatus. Sicuti Aristoteles monuit. Quod ut exprimeret Apuleius: Anaphysemata, inquit, Græci eos nuncupant spiritus, qui de fundo vel hiatibus terræ explosi ad superna maris solent C devenire. Hi quum majori vi torti sunt, fit procella, quæ præsterà Græcis nomen accepit. Seneca præster, inquit, est igneus turbo. In hac porrò ventorum dispensatione illud haudquaquam omittendum, ventos quandoque (quod diximus) sibi ipsis adversos spirare motu quodam reciproco, sicut qui inde appellantur Palimboreæ, veluti retrogrados dixeris Boreas. Putat Theophrastus ista provenire locorum montiumque prominentia, quibus occursantes flatus, D quum nequeant transilire, necessariò repercussi resiliunt. Sicuti in Macedonia usu venire observatum est, ubi Boreas Boreæ adversus difflare animadvertitur, montium superciliis, & Olympi in primis, atque Ossæ rejectus. Ventum prosperius flantem Homericè dicas utique πλησίστιον, id est vela implentem. Sicuti panem quispiam protulit πλησίγναθον, id est maxillas obfarcientem. Ad quam imaginem conformatur & physignatos, id est inflans buccas. Nam & Acro-E physium Thucydidi ferreum videtur rostrum insufflando accommodum libro quarto. Plasion verò est quadrati agminis conformatio. Dicitur & nomine eodem ex lignis quadratum pegma, quod plinthion vocant aliqui. Propterea in Solone Plutarchus: Leges, inquit, κατεγράψαν εἰς ξυλίνους ἄξονας ἐν πλαισίοις περιέχουσι στρεφομένους. Eum verò locum Plutarchi interpres non est assequutus. Pityinon physema ex Græcis nonnulli nomine peculiari resinam intelligunt piceam. Amu-F sium comperio dici ventis reperiendis excogitatū organum. In agro denique Sicyonio ventis lustructam fuisse aram, invenio, sacrificii more noctem unam occupante modo quotannis: sed & in fossis quatuor, arcana fiebant quædam placandis à sacerdote truculentioribus ventis, qui & Medeæ uti ferunt, ἐπῳδὰς adhibere, id est excantationes, solenne habebat. Apud Mothonem quoque Peloponnesi civitatem, Pallados fuit templum ἀνεμώτιδος, Diomede simulacrum dicante: quod ante id G violentiores loca ea venti insigniter oblæderent, haud tempestivè satis perflantes, qui mox fusis deæ precibus, desierint, nullumque deinceps calamitatis genus incolis indidem enatum: unde cognomentum Minerva est adepta. Dignum relatu illud quoque: obsidente Cyzicum Mithridate,

oblatam per quietem Aristagoræ Minervam eandem, quæ commoneret advenisse se, uti modulatorem Libycum in Ponticum induceret tubicinem: proinde cives juberet bono esse animo, moxque validius flante Austro, afflicta est classis Mithridatica & machinæ parte plurima disjectæ. Quòd si Græca quis verba impensius requirat, ἔγωγε ἥκειν ἥκω τὸν λιβυκὸν αὐλητὴν ἐπὶ τὸν ποντικὸν σαλπικτὴν ἐπάγουσα. Traditum veteribus illud quoque, cælestis injuriæ unum haberi genus, quod tempestates nuncupamus, ut quum devolutæ grandines atterunt omnia, aut percellit impetuosior procellarum pervicacia, quam sanè cladem vim appellamus majorem. Quod horridi syderis potestate contingere, observatum est, cujusmodi arcturus censetur, item orion, hædi quoque. Repentinas pluvias procellosasque vulgò etiam tropeas vocant, æstiva conversione commodum peracta obtingentes, ubi præcipuè geminatis caloribus aër incenditur, ac inde vaporum evectio fit copiosior. Boreæ templum fuisse à Græcis structum apud Ilissum, quòd ejus violentia Persarum classis naufragium fecisset, auctor Herodotus est. Quin Athenis Boreasmos nuncupabant, qui Boreæ festa ducerent, ac convivia celebrarent, ut siccus spiraret. Romæ porrò regione prima fuisse ædem tempestatis, P. Victori credimus, & tempestates populi Romani ritu esse sacras, Cicero scribit. Illud hac parte nequaquam subticuerim, quod nostram adjuvat interpretationem, alibi depromptam in literas de Sardinia pestilenti. Nam Pausanias inquit, ejus insulæ aerem esse θολερὸν ὡς ἐπίπαν καὶ νοσώδη, id est turbulentum ferè ac morbosum. Cui rei ansam, inquit, præbent concrescens sal, & graves austri ac violenti: nam montium altitudo Boream repellit retunditve. Idem porrò Pausanias herbæ sardoæ mentionem faciens, quam selino, id est apio similem dicit, ac mortem cum risus specie afferre, nascique in ambitu fontium præcipuè, subdit: inde Homerum ac posteros, Sardonium risum nuncupasse, τὸν ἐπ' οὐδενὶ ὑγιεῖ. Sardoniam esse ranunculi speciem prodit Dioscorides libro sexto, ac in cibis potúve mentis alienationem concinnare, & cum labrorum contractione convulsionem facere ridentis specie, à quo eventu Sardonius dicatur risus miserabili inter homines dicterio. Propterea herbam sceleratam dixit Apuleius, si ejus tamen est De plantis commentarium. Nostri etiam dicunt herbam risus. Sciendum porrò, Ægineta Paulo auctore, quacunque causa labris contractis consequatur risus imago quædam, ab similitudine dici Sardonium quoque.

Super Polemone enotata quæpiam. Manu solœcismum facere quid. Quintilianus illustratur. Varus Pergæus. Pelargi cognomen. Item quid typos bis, & tyrbi. Type.

Cap. XX.

POlemonem fuisse apud Græcos sophisten haud ingratum, minimeque infantem, sat notum ex gentis ejus monumentis, reor. Succurrunt ex ea historia, quibus velut floribus, nostri A libelli lætiores fiant. Celebrabantur Smyrnæ Olympici ludi, præsidebat Polemo, tragœdia fortè actitabatur, inibi insulsus actor quum ὦ Jupiter exclamasset, manum in terram protendere perrexit: rursum quum diceret γῆ, in cælum suspectabat, manum eodem intentans. Demiratum verò hominis imperitiam Polemonem ferunt, ex theatro se proripuisse insusurrantem, οὗτος τῇ χειρὶ ἐσολοίκισε, quod est, manu hic solœcismum fecit. Hoc verò eo appo- B sui gratius, quoniam Oratoriarum institutionum primo Quintilianus, in gestu quoque nonnullos putasse, scribit, solœcismi vitium inesse, quum aliud voce, aliud nutu vel manu demonstratur. Huic opinioni, inquit, neque omnino accedo, neque planè dissentio. Sed ad Polemonem redeo. Erat itidem Smyrnæ fluxa mente & moribus adolescens. Suppetebant affatim divitiæ, intemperantis naturæ magistræ nequissimæ. Varus nomen fuit homini: quanquam erat & C alter Varus Pergæus sophistes, quem à forma nasi Pelargum vocabant, id est ciconiam. Sed hic de quo nunc agimus, assentatoribus nunquam non erat obseptus, quorum veneficiis corruptus imbiberat animo, esse se omnium formosissimum, staturosissimum, arte quoque & robore in palæstra omnes antecellere. Immo ne Musas quidem suavius cantillare. Quin & sophistas quoque plerosque dicendi vi exæquabat opinione sua. Nam & declamatorium attentabat D forum. Id verò agentem frequentabant, quibus fœnori pecunias erogaret, siquidem usuris persolutis ascripturi, declamantem audisse. Inter eos fuit quandoque etiam Polemo, qui tamen mox auscultatione ejusmodi abstinuit: quo nomine, quum æs alienum minus dissolveret, instabat adolescens importunius, typos illi subinde intentans. Erat id judicium, quo iis interdicebatur foro, qui creditoribus non paria facerent (Tyrbe autem obiter festum Dionysii est in agro E Argivo, ex Pausaniæ thesauris) Ea molestia perpulsus Polemo, ac præterea multorum stimulis, ad audiendum hominem pergit. Insulsè declamabat is, sed ex more. Negotium nimis diu protendebatur. Finis comparebat nullus. Barbarismis & solœcismis perstrepebant omnia. Tum stomachabundus Polemo exsiluit, ac protentis manibus, Vare (inquit) typos profer. Quibus vir eruditus innutritusque eloquentiæ disciplinis palàm faciebat, malle se judicium subire, quàm F id genus ineptias ineptissimas pati diutius. Hunc item Polemona proditum memoriæ est, viventem adhuc suo ipsius jussu contumulatum, quod articulari morbo, quem arthritida illi dicunt, violentius infestaretur, jacentemque in conditorio identidem inclamasse, ἐπάγε, ἐπάγε, μή με ἴδοι σιωπῶντα ἥλιος. Obducas (inquit) obducas, absit ut tacentem me intueatur sol. Rursúmque flentibus ubertim amicis cognatisque: Date, inquit, mihi corpus alterum, & mox emigrabo. At G prius quum subinde à medicis dissecaretur, insusurrabat illud, ἐκτέμνετε τὰς Πολέμωνος λατομίας, excidite Polemonis latomias. Quod ad typos attinet, illud ex abundanti adjecero, esse demonstrationis genus quod Græci τύπους vocant, id est formas, & ὑπογραφὰς, id est descriptiones: nam finitio-

finitiones, horismos dicunt. Fuit & veteribus festum, quod dixere τύπας: quanquam & eo nomine plagas intelligimus. Sicut τύπας, percussor dicitur: nam typias vocatur τῶν τοῦ χαλκοῦ τὶς τροχῶν.

Manum in Ætolis habere, ac mentem in Clopidis, quid sit. Ætolorum furta. Ætoli epitheton quid sit, & unde. Ætoli bellaces, ac monocrepides. Legati Carthaginiensis historia. Clopia. κλωπάζειν.

Cap. XXI.

Est Aristophanis poëtarum facetissimi comœdia, cui titulus ἱππεῖς, id est Equites. In ea, Cleon remis velisque proscinditur: inter probra alia, quibus ejus infamatur vita, illud item est: ubi Cleonis manus esse in Ætolis scribit, mentem verò in Clopidis. Sed rectius commodiusque fuerit, Græca subtexuisse verba, quæ solicitius forsan studiosorum requirent aliqui,

Τὼ χεῖρ' ἐν αἰτωλοῖς, ὁ νοῦς δ' ἐν κλωπιδῶν.

Quid verò sit, in Ætolis manum habere, poëtæ interpretes appositissimè explicant, & meminit Eustathius: quum in sortis extremæ hominem, semperque in petendo paratum, ac nil nisi rapinas meditantem, ut qui nil suavius opinaretur, quàm accipere, dici interpretantur. Joci autem gratia ex verbi Græci notione consurgit: nam αἰτεῖν, petere signat. Sed & qui Ethnica scripsit, Ætolum esse epitheton, quandoque scribit ab αἰτεῖν. Quod verò infertur, in Clopidis fuisse mentem: urbanissimè item in depeculatorem pronuntiatur, quando κλοπὴ furtum indicat. Vrbanitas verò inde elicitur, quia Cropidæ in Leontide recensebantur tribu. Dum ergo signari loca videntur, mores impostoris ac nefarii hominis scitius occultiúsve reteguntur, comicoque insperguntur felle. Faciunt ad hæc, quæ apud Athenæum legimus & Polybium observata. Ætolicum fuisse rapere τὰ τῶν φίλας, id est res eorum qui prope forent, νυνὶ δὲ καὶ τὰ πόῤῥω, id est nunc & quæ remotiora. Sed & bellaces tamen fuisse Ætoli produntur, ac propterea μονοκρήπιδες, id est crepidæ unius: quod Pindarici noverunt interpretes, & ad Hernicos transtulit Maro:

> Vestigia nuda sinistri
> Instituere pedis, crudus tegit altera pero.

Nec omisit in Cœnis Macrobius. Quod autem de manu in Ætolis diximus, adnotandum & illud quod in historiis posuit Plethon Gemistus: Carthaginiensium legatum ad Andromachum missum, postea quàm elatè multa minaciterque disseruit, denique manum producentem nunc supinam, nunc pronam, jussisse remitti Timoleontem. Quod irridens Andromacho gestu compari manu prolata, primo quoque tempore ut inde enavigaret, præcepit. Verum ad institutum redeo. Clopia, id est, κλωπεία, saltationis fuit species, meminit Theatricorum quarto Jubas. Dignum scitu: κλωπάζειν Græcis dici, clàm taciteque, id est ἀφανῶς facere quid, vel loqui, aut furari. Audaciam magnam parœmiæ forma quadam Polybius Historiarum quinto, Ætolicam dicit.

A

Pterophori apud Plutarchum in Othone quinam intelligendi. Item quid ptera, aut pteromata. Plutarchi locus restituitur. Peripteron. Pseudoperipteron. Cylarabis. Pterophori sacerdotes. Ptila quid, ac unde. Pennatis pedibus salutare. Pterygophorum pro succino cur.

Cap. XXII.

B Plutarchus in Othonis vita: Jam (inquit) nuntiabatur, Vitellium Imperatoris dignitatem atque potentiam sibi vendicasse, καὶ πτεροφόροι συνεχῶς ἐφοίτων, ἀεί τι προχωρεῖν ἐκείνῳ φράζοντες. hoc est, & pterophori assiduè adveniebant, illi subinde accedere quippiam afferentes. Verbum id pterophori, quid sibi velit, non satis tenuisse interpres animadvertitur. Ego cursores tabellariósve eo nomine intelligo: quoniam Dionis historia prodit, eos peregrè proficiscentes surrectas in capite pennas gestare consuevisse: cui sententiæ adjicere calculum id Satyrici poëtæ creditur, C

> Tanquam de Catis aliquid, torvisque Sicambris
> Dicturus, tanquam diversis partibus orbis
> Anxia præcipiti venisset epistola penna.

Est & Pterophoros in Septentrionibus ad Rhipæos montes nuncupata regio, ab assiduo nivis casu, pennarum quadam similitudine, quod Herodotus significat, & à Plinio relatum scio. Sic enim D barbara incultaque Scytharum gens opinatur, pennis esse oppletum aërem, proindeque non patere in longinqua prospectum, neque item transitum. Pennas verò πτερὰ vocant Græci: quanquam sunt etiam ptera, vel (ut est apud Vitruvium) pteromata in templis muri duo, ut Strabonis quoque monumentis comprobatur, ad altitudinem eorum utrinque consurgentes alarum vice. Meminit Plutarchus quoque, sed & Plinius in Mausolæi mentione. Aptera verò Cretæ civitas est, un- E de in Pyrrhi vita ex Plutarcho, Ortelius nominatur Apteræus: quod non videns interpres, præteriit: quem præter Stephanum commonere Pausanias potuit. Cui à Ptera Delphici templi conditore urbi factum nomen placet προσθήκη χάμματος. Quin & mox paulo Pyrrhum Argos irrupisse, Plutarchus scribit διὰ τὴν κυλάραβιν, quod est, ad Cylarabin. At vocabuli novitatem admiratus tralator transilivit. Est verò Pausaniæ Argis F gymnasii nomen Cylarabis, ab Stheneli filio nuncupati. Sed à diverticulo repetendum institutum. Leges item peripteron ædem, quam circulatam intelligunt. Hinc & pseudoperipteron non prætermittunt architecturæ magistri. Succinum, Dioscorides pterygophoron appellat libro secundo, quia stramina proliciat floccosque & fimbrias, ut ab eruditis est traditum. Invenio item ptera, id est πτερὰ neutro genere dici Babylonis arcem. Nam est in Medis civitas Pterion: in Sinope au- G tem Pteria. Signatur & Pterophori nomine τίλος τὶ στρατιωτικὸν, vel ex eadem pennarum ratione, hoc est διὰ τὴν ἐν τοῖς λόχοις πτέρωσιν. Sunt in Ægypto sacerdotes sic quoque nuncupati. Ptila in eandem veniunt pennarum notionem: dicuntur verò sic, ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ πέτεσθαι τίλλειν καὶ κόπτειν τὸν ἀέρα, id est ab aëre icto intervulsoque

inter volandum. Illud autem Hieronymi ad Florentium: Pennatis, ut ajunt, pedibus te salutaverim, celeritatem indicare videtur nimiam, ab Mercurii talaribus parœmiæ facta versura.

Plutus divitiarum Deus, cur cæcus effingatur. Herodis sophistæ munifica, & proinde mirabilis natura. Chalcidissare. Avaritiæ improbatio. Aloadæ qui dicantur. Auri laus ex Pindaro. Liberalitatis commendatio. Deum quoque esse venalem.

Cap. XXIII.

Pluton esse divitiarum Deum, & quidem cæcum, neminem puto qui nesciat: cui saltem ejus nominis comœdia apud Aristophanem non sit incognita. Plutarchus verò auctor est, emanasse celebratum illud, in una omniū quæ sub sole sunt, urbium Sparta servari divitiarum Deum & cæcum & jacentem, ut picturam inanimatam ac immobilem. Quod ibi victus facilitate, & communi cœnandi instituto efficeretur, ne furto divitiæ conciliarentur, marsupio (ut inquit Hieronymus) suffocato, vel potius (ut ait Theophrastus) honori haberentur. Nam, ut taceam quod prudenter Seneca inquit, multum esse, divitiarum contubernio non corrumpi, & affluentibus hinc inde divitiis, vitiorum fomitibus, animum servare inconcussum: certè Philostratus inquit, non sunt tractabiles divitiæ, debentque inter ardua & difficillima quæque connumerari. Qui enim divitiis (ut sic dicam) inebriantur, ac paulo ante exsucci, mox vel ricinis distentiores evasere, non desinunt subinde injurios se præbere, & in magna amplaque fortunæ laxitate cæcutiunt. Quòd si opulentiæ adhiberetur utendi ratio, reciperet jam videndi usum Plutos. Quod sophistæ Herodi factitatum, scimus: apud quem minimè luminibus captus divertisse videtur is Deus, quando bonorum affluentiam & annuas obventiones ad liberalitatis usum contulit, quod sciret τὴν φιλαργυρείαν μητρόπολιν εἶναι πάσης κακίας, id est avaritiam esse totius vitiositatis metropolin. Quæ res illi, ut taceam quòd eum Rufus Perinthius Græcorum nuncupabat linguam & orationis regem, immortalem apud posteros gloriam comparavit. Amicos siquidem ampliter confovebat, civitates gentesque inopia adobrutas sublevabat. Erat enim hic thesaurus illi accuratissimus, multis bona sua impertiri. Addebatque, congruere in primis non abutenti divitiis, indigentibus opem ferre, ut desinant indigere: non indigentibus item, ne fortè quandoque indigeant. Inconsultum verò divitem, ac sordidum, cumulandisque pecuniis immorientem, ac nil aliud, quàm manubinarios circumspectantem amicos, & Cinyram, de quo est apud Libanium, spirantem, esse mortuum prædicabat Pluton. Thesauros porrò, in quos nullo fine congerantur opes, Pluti carceres vocabat. Eos qui sepositam pecuniam vice numinis colerent, Aloadas esse dicebat. Qui quum in vincula Martem conjecissent, eidem mox rem divinam obire perrexerunt. Illud certè velut ex oraculo promptum videri potest, quod Astronomicôn quarto Manilius, scribit,

> Victuros agimus semper, nec vivimus unquam:
> Pauperiorque bonis quisque est, qui plura requirit:
> Nec quod habet, numerat: tantum, quod non habet, optat.

Postremò, elegans est apud Græcos verbum χαλκιδίζειν, id est Chalcidissare, quod signat avidius pecuniæ invigilare, quoniam ejusmodi fuisse Chalcidenses feruntur. Pindarus aurum admiratus, de quo sic pronuntiat, αἰθόμενον πῦρ ἅτε διαπρέπει νυκτὶ, μεγάνορος ἔξοχα πλούτου, id est splendicat perinde ac noctu ignis, extra divitias Meganoras, id est quibus insolescunt ferè homines ac efferuntur: vel quæ magnificentiæ plurimum adjiciant, & ad agendum vim singularem. Extat & Pindari sententia illa præclara, ὁ μὲν πλοῦτος ἀρεταῖς δεδαιδαλμένος φέρει τῶν τε καὶ τῶν καιρὸν. quibus innuitur, si comes adsit virtus, tum demum & suis & quæ ex virtute sunt commodis, peropportunè divitias perfrui. Verum Callimachi præclara succurrit commonitio, quam præterisse in mentione ista, piaculum fuerit penè,

> Οὔτ' ἀρετῆς ἄτερ ὄλβος ἐπίσταται ἄνδρας ἀέξειν,
> Οὔτ' ἀρετὴ ἀφένοιο, δίδου δ' ἀρετήν τε καὶ ὄλβον.

Cæterum & Sappho scientissimè, πλοῦτος ἄνευ ἀρετῆς οὐκ ἀσινὴς πάροικος. Dici verò in hoc proposito & illud scienter potest, Esse Deum venalem: sed non alio prorsum nummo venalem, quam quo ipse cæteros emit, id est charitate in pauperes liberali. Virtutes aliæ divinarum virtutum umbræ sunt, non imagines. At qui in pauperes liberalem munificumque se præstat, Deum exactè imitatur. Eadem quippe in munificentiæ ratione causa est liberalis hominis & Dei. Capaneum fuisse talem prodit Euripides, ut opum affluentia intumesceret nihil, nec elatius saperet, quàm pauperum quis, τ' ἀρκούντων ἐπαγρῶν. At quendam tradit Chrysippus, sub mortis tempus aureos deglutisse non paucos atque ita perfunctum fato. Alium verò tunicæ plurimos insuisse, atque ea indutum citra honorem alium se contumulari mandasse.

Divitiarum usum quem esse deceat. Usia & periusia quo differant. De Marco Antonio, Ptolemæo, Bione. Divitiarum genera duo. Aristodemi, Caji principis & Neronis historia. Professio senatoria quæ dicatur.

Cap. XXIV.

Et Græcus quidem hic rectè admodum & synceriter, exque mortalium usu in primis. Sed & apud Rabirium poëtam M. Antonius persanctè, quum fortunam suam ad alios emigrantem ingemisceret, Hoc habeo quodcunque dedi. Illud (inquit Seneca) quod suspicis, quo te divitem quoque ac potentem putas, quandiu possides, sub nomine sordido jacet: quum donasti, beneficium est. Propterea notissimus poëta,

> Extra fortunam est, quicquid donatur amicis:
> Quas dederis, solas semper habebis opes.

Divitias veras docet Aristoteles dici eas, quæ necesſ-

necessaria vitæ suggerunt, & utilia ad civitatis & domus societatem. Iis siquidem sufficimus ad bene vivendum. Esse divitias non veras, quarum acquisitionem χρηματιστικὴν nuncupant, id est pecuniariam. Hæ verò dicuntur infinitæ, nec veræ, quoniam appetitum non explent. De quis item intellexisse Solon videtur, sicuti commeminit etiam in libro περὶ φιλοπλουτίας Plutarchus, πλούτου δ' οὐδὲν τέρμα πεφασμένον ἀνδράσι κεῖται, hoc est, divitiarum nullus est constitutus finis hominibus. Nam divitiæ quæ necessariis rebus constant, finitæ sunt. Extant autem organa œconomici & politici. Iis enim utuntur ad domus & civitatis administrationem. Divitias veras ex naturæ fontibus principia ducere, palàm est: alteras verò minimè. Moderatam opum vim Græci usiam vocant, redundantem verò periusiam. Elegans extat Platonis dictum, volenti se dici divitem verum, μὴ τὴν οὐσίαν πλείω, ἀλλὰ τὴν ἀπληστίαν ποιεῖν ἐλάσσω, id est, non opulentiæ adjiciendum, sed cupiditati inexpletæ detrahendum. Ad hæc autem Epicuri illud spectare, non latere arbitror: Si ad naturam vives, nunquam eris pauper: si ad opinionem, nunquam dives. Exiguum natura desiderat, opinio immensum. Etenim, sicuti prudentissimè Seneca scribit, congeratur in te, quicquid multi locupletes possederunt. Vltra privatum pecuniæ modum fortuna te provehat, auro tegat, purpura vestiat, & eò deliciarum opúmque perducat, ut terram marmoribus abscondas, & non tantum habere tibi liceat, sed calcare divitias. Accedant statuæ ac picturæ, & quicquid ars ulla luxuriæ elaboravit, majora cupere ab his disces. Naturalia desideria finita sunt, ex falsa opinione nascentia, ubi desinant, non habent: nullus enim terminus falso est. Plato autem De legibus quinto, Divites valde simúlque probos esse, arbitratur impossibile: propteréaque, nec felices. Et mox: Pecuniarum, inquit, cura ultimum honoris teneat locum. Hinc illud Ptolemæi laudatur eximiè, qui apud amicos cœnitare assuetus, sæpe etiam dormire, si quandoque illis reponeret, vasa commodo ab eisdem sumere non verebatur: stragula item, ac id genus alia plura, quod ipse in domestica supellectile nil admodum præter necessaria haberet, ἀλλὰ τοῦ πλουτεῖν ἔλεγε τὸ πλουτίζειν εἶναι βασιλικώτερον. Nam ditare quàm ditari, magis videri regium, asseverabat. Quid, quod immodicæ divitiæ (sicuti docuit Apuleius) velut ingentia & enormia gubernacula facilius mergunt quàm regunt, quòd habeant irritam copiam, noxiam nimietatem, libitinariorum modò expetitam votis, ac feralium anteambulonum. Denique is plurimum habet, qui minimum desiderat. Quippe animus est, qui divites facit: pecunia ad animum nihil pertinet. Aurum, argentum, magni levatique mensarum orbes terrena sunt pondera, quæ amare nequit syncerus, ac sui memor animus. Rem familiarem largam & uberem populo elargitus est Crates. Diogeni & Antistheni pera fuit & baculus, quod regibus diadema. Proinde jucundum Bionis illud, qui quum apud Theognin legisset,

Πᾶς γὰρ ἀνὴρ πενίῃ δεδμημένος οὔτε τι εἰπεῖν,
Οὔτ' ἔρξαι δύναται, γλῶσσα δέ οἱ δέδεται.

Paupertate quisquis premitur, nec dicere, nec facere quippiam valet: obligata siquidem lingua illi est. Quo, inquit, pacto ipse inops tantum nugaris deblaterásque adversum nos? Diogenes divitem indoctum esse ovem asseverabat vellere aurato. Cæterùm in hoc usu scitissimum est illud Horatii ex Epistola ultima,

Quid vici prosunt, aut horrea? quidve Calabris
Saltibus adjecti Lucanis si metit Orcus
Grandia cum parvis, non exorabilis auro?

At Spartiatæ Aristodemi scitum hercle circumfertur apophthegma, cujus in pragmatia de proverbiis commeminerat Chrysippus. Is verò quum divitiis excidisset, ac (uti assolet) insimul & amicis foret exutus, dolenter inquit

Χρήματα, χρήματ' ἀνήρ,
Πενιχρὸς δ' οὐδεὶς πέλετ' ἐσθλὸς, οὐδὲ τίμιος.

id est pecunia, pecunia vir, pauper nemo bonus est, aut honore dignus. Caius princeps nepotinis sumptibus (quod ait Tranquillus,) omnium prodigorum ingenia superavit, aut frugi hominem esse oportere dictitans, aut Cæsarem. Hic non toto vertente anno, sex millia, septingentas & quinquaginta myriadas aureorum prodegit. Nero divitiarum & pecuniæ fructum non ferè putabat alium, quàm prodigentiam. Nam sordidos esse ac deparcos, quibus ratio constaret impensarum. Quadragenis in punctum sestertiis aleam lusit, id est denis aureorum millibus in singula puncta, non in singulos aleæ casus. Professionem senatoriam pro ejus ordinis censu, comperi apud recentiores.

Carthaginiensium & Homeri sententia de divitiis, item M. Crassi ac Cæsaris. Eulogia quid. Εὐοῖ. *Evamons. De Solone, Themistocle, Timotheo, Pelopida: item de Pluto cæco & Phryne Aphnii sacellum. Thesaurum recondendis pecuniis structum à Minya primum. Tirynthi mœnia. In adulteros lex prima. Domitiani in ædificando prodigentia.*

Cap. XXV.

Carthaginienses verò, ut docuit Aristoteles, non optimos solum, sed & ditissimos censebant magistratibus admovendos, veluti arbitrarentur impossibile, eum qui egestate premeretur, rectè synceritérque magistratum gerere, aut quietem optare. Divitias porrò esse deorum donum Homerus canit,

Καὶ θεσπέσιον πλοῦτον κατέχευε Κρονίων.

Et rursus,

Ζεὺς δ' αὐτὸς νέμει ὄλβον Ὀλύμπιος ἀνθρώποισι.

Sed & Solon, Divitias (inquit) habere quidem cupio, per injuriam verò consequi nolim, subsequitur enim mox supplicium. Inter L. Metelli felicitatis argumenta id recensetur, Pecuniam magnam bono modo invenisse. Insulas collustrans Themistocles, pecuniam hinc inde corrogabat. Adiit & Andrios, urgénsque infestius, Duos (inquit) ad vos affero deos, Vim, & Suadelam. At illi nec minus festivè, Duos quoque apud se, & magnos quidem residere deos intulere, Paupertatem & Impossibilitatem, qui nummos illi

erogari prohiberent. Succurrit & in mentione A ista lepida equidem, nec inutilis historia super citharœdo Timotheo. Agebat is apud Archelaum, sed quum spe aliquanto parcius ab eo donaretur, non desinebat illum lacessere. Quin succinens quandoque commation illud, σὺ δὲ τὸν γηγενέταν ἄργυρον αἰνεῖς; tu autem terræ filium argentum laudas? Intendebat in Archelaum. At is festiviter. σὺ δὲ αἰτεῖς; tu autem petis. Marcus Crassus eos ut pauperes miserabatur, inquit Dion, qui ἐκ καταλόγου οἴκοθεν, id est domestico reditu ex- B ercitum alere nequirent: adeo, inquit, erat πολυχρήματος καὶ φιλοχρήματος. At legionem intelligere Plinius maluit: Dion, sicuti retuli, στρατόπεδον, quod & Plutarchus. Cæsar fuit in primis χρηματοποιός, duo esse astruens, quibus paretur principatus, custodiatur item, ac augescat quoque: milites, & nummariam vim. Sed hæc mutuis necti auxiliis: quippe alimentis contineri milites, illa verò militari ope accumulari. Nec C minus scitu jucundum id est: Eulogias dici munera, quæ prælatis offerant subditi, & quæ sacra petentes concilia deferant presbyteri. Dicuntur verò eulogiæ, velut benedictiones planè sint. Nam & ad Vitalem Hieronymus, Satis (inquit) miror, quid causæ fuerit, ut quum in benedictionibus & tuis & illius perferendis, fidelis extiterit, in retenta epistola negligens comprobetur. εὐοῖ autem obiter, vox Bacchantium est: unde Eva, Messeniorum mons est nuncupatus. Pe- D lopidam verò scribunt eruditi, quum ab amicis incusaretur, quòd pecuniæ cogendæ, rei in primis necessariæ, parum curiosus foret: Per Jovem, respondisse, necessariæ, sed Nicomedi huic. Erat Nicomedes claudus ac mutilus. Illud postmodum adjiciamus, quod non ingratum in Symposiacis refert Plutarchus, ubi divites incessit domicilia comparantes triacontaclina, & eo etiamnum ampliora. Horum, inquit, convivia panagyriarcho verius, quàm symposiarcho in- E digere videntur. Ego autem vulturiis contenderim potius codonophoris & atratis sandapilariis. Plutum enim arbitrantur aplutum, ac cæcum verè, & ἀδιέξοδον, id est citra decursum, ni testes sortiatur plures, sicuti tragœdia spectatores. Nam & nobile scortum Phryne atque eo nomine prædives, mœnia Thebana substructuram se, pollicita est, modò ascribi paterentur cives, ἀλέξανδρος μὲν κατέσκαψεν, ἀνέστησε δὲ Φρυνή, id est, evertit Alexander quidem, sed restituit F Phryne. Divitiæ omnes, inquit Hieronymus, de iniquitate descendunt: & nisi alter perdiderit, alter invenire non potest. Vnde vulgatior sententia mihi videtur verissima, Dives aut iniquus, aut iniqui hæres. Illud verò non insuper habendum, in Tegeatum agro esse montem Cresium nomine, id est χρήσιον, in quo fuerit Aphnii sacellum. Nam ubi cum Ærope congressus est Mars, veluti memorant Tegeatæ, natus inde Aphnius matri nihilominus inhæsit, partui quam- G vis immortuæ, ac ex uberibus vi numinis paterni multum copiosissimque lac suxit. Qua ratione in deos tralatus, Aphnios, id est dives, fertur nuncupatus. Thesaurum recondendis pecuniis, hominum primus struxisse Minyas traditur. Fuit hic Chrysæ filius ex Chrysogenia nati & Neptuno.

A quo nuncupatos ferunt Minyas, quibus imperitarit. Hic præterea Minyas divitiis creditur cunctos anteisse mortales. Miratur Pausanias, in celebrandis pyramidibus Græcos historicos multum operæ impendisse, thesauri hujus præcipuè memoria digni, nullam prorsum fecisse mentionem. Sicuti nec mœnium apud Tirynthum. Minyæ filius Orchomenus fuit: unde Orchomenii nuncupati. Ad eum vir Argivus venit Hyettus post Moluri cædem, in uxoris adulterio deprehensi. Is ab Orchomeno regionis parte accepta, omnium primus in adulteros legem sanxit, quam postea sit imitatus Draco Athenis. In hac denique divitiarum ratione succurrit Chæronei Plutarchi sententia præclara: Quòd si, inquit, admiratur aliquis impendia in Capitolio magnifica, si unam in Domitiani principis domo porticum spectasset, vel basilicam, aut balneum, vel item concubinarum diætam: juxta Epicharmi illud in perditum ac bonorum profligatorem,

> Οὐ φιλάνθρωπος τύγ᾽ ἐσσὶ, ἔχεις νόσον,
> χαίρεις διδούς,

Tu quidem haud humanus es, morbo afficeris, dare gaudes: in Domitianum pronuntiaret itidem, οὐ εὐσεβὴς, οὐδὲ φιλότιμος τύγ᾽ ἐσσὶ, ἔχεις νόσον, χαίρεις οἰκοδομῶν, ὥσπερ ὁ Μίδας ἐκεῖνος, ἅπαντά σοι χρυσᾶ, καὶ λίθινα βουλόμενος γίνεσθαι. id est, non es tu quidem religionis studiosus, neque item honoris cupidus ac famæ, morbum sentis, ædificare gaudes, ac Midæ illius more, lapidea tibi effici aurea concupiscis.

Lapidem Lesbium in funestas admitti domos solitum. De Herode ac Lucio, item Marco imperatore. Lapis niger in comitio. Romuli monumentum.

Cap. XXVI.

Lesbium lapidem esse subtristi aspectu accepimus, ac nigricante, quo nomine in funestas quandoque venisse domos, ex Philostrati quoque historia condiscimus. Ab eo nanque proditum est, Herodem sophisten, divitiis perillustrem, ex luctu forma domus submutata, parietum ornamenta florida tum velis nigricantibus, tum lapide Lesbio induxisse, ex quo emersit facetissimum scomma Lucii cujusdam, sapientis quidem viri, sed Herodi etiam perfamiliaris. Is ergo pueros conspicatus rhaphanidas, hoc est radices, sic Græcis nuncupatas perluere, quæsivit, cujusnam foret ea cœna. Audiens verò Herodi eam parari: Atqui, inquit, Rhegillæ Herodes injurius est, qui alba vescatur rhaphanide in funesta & pullata domo. Quæ illi renuntiata eatenus insederunt, ut mox domesticas tenebras, & parietum (ut sic dicam) nubila discuteret, ne ludibrio studiosis & magnis viris fieret. Fuit alioqui Lucius is naturæ, ut videtur, paulo mordacioris ac lividæ. Marcus Romanorum imperator Sextio philosopho utebatur familiarius ex Bœotia. Invisebat persæpe illius domum. Romam nuper venerat Lucius hic: ex occursu institit scitari, quónam aut cur pergeret. Respondit Imperator, καλὸν καὶ γηράσκοντι τὸ μανθάνειν, pulchrum etiam senescenti discere, peto philo-

Philosophum Sextium, percepturus quæ necdum edidici. Tunc Lucius prolata in cælum manu, O Jupiter, ait, Romanorum imperator, jam appetente senio, gestans librum, qui pueris mos est, præceptorem adit. At meus imperator Alexander annum secundum & tricesimum agens mortuus est. Erat verò Sextius Cheronensis, Plutarchi ex sorore nepos, qui de Pyrrhonica philosophia decem concinnavit libros. Meminit viri in M. Antonino philosopho Julius Capitolinus. Niger porrò lapis in comitio funestum indicabat locum, vel ut aliis placet, Romuli morti destinatum.

Nobilitatem in astragalis gestare, quid. De Herode item, ac Rhegilla uxore. Astragalus quid, ac episphyrion, & astragalisis. De talorum figuris, aut numeris. Diagrammismus quid: gramma item, seu linea. Cuborum inventor. Pessorum lusus. Pettentice. Coleps. Midas jactus. Astragali in sacris mensis. Astragalion.

CAP. XXVII.

NObilitatem in astragalis habere, ex adagio videtur rectè dici de eo, qui generis præstantia tumens, nulla ipse propria nititur virtute: quum præstet tamen ingenium excoluisse, in quo vera sunt stemmata & genuina hominis excellentia, sicuti à Platone summo philosopho comprobatum, scimus. Nam in pedibus nobilitatis insignia, si aliud adsit nihil, gestare, odiosa tantum est, & inanis ostentatio. Nec ejusmodi hominem ab imagine, quam scientissimus artifex concinnè, vel (ut Græcè dicam) γραφικωτέρως expinxerit, magnopere distingui, censendum est. Propterea prudenter admodum Socrates ille in Apulei Floridis, quum adolescentem vidisset diutule tacentem: Dic aliquid, inquit, adolescens, ut te videam. Sic enim hominem voce, uti figlinum sono pernoscimus. Quod Platonem quoque dicere solitum, ferunt. In hoc genus parœmia item congruit vetus, τίς πατέρα αἰνέσει, εἰ μὴ κακοδαίμονες υἱοί; Quis patrem laudabit, nisi improbi filii? Sic enim natura comparatum, ut nulla præstantes virtute, parentum itidem obstrepant laudibus. Nec ignoro, deluxatam à Chrysippo parœmiam,

Τίς πατέρα αἰνέσει, εἰ μὴ εὐδαίμονες υἱοί;

quod refellit Dionysodorus. Sed ad proverbium redeo, cujus ex historia ratio est. Erat Herodi sophistæ, cujus facta nobis mentio est, Rhegilla uxor nomine. Eam ob peccatum haud ita momenti magni, jussit à liberto Alcimedonte cædi. Fortè tunc gestabat utero, agebatúrque à conceptu mensis jam octavus. Igitur hominis imprudentia ingestis in ventrem plagis, non ferens mulier injuriæ vim, immaturo partu, naturæ concessit. Eo nomine postulatus cædis est Herodes apud Romanum senatum ab uxoris fratre; nomen viro Bradeas fuit. Is majorum claritate longe princeps esse, nec minor nobilitatis ostentator. Argumentum generis erat in calceis episphyrion Menoides eburneum. Id significat fibulam cornicantem, qualis fermè figura in luna est, quum tenuem visitationem facit, vel etiam paulum crassescit. Prodiens igitur is paratu magno ad per-

A agendum reum, de causa quidem pauca ferè, aut nihil: in laudibus verò propriis etiam nimius, immo verò totus. Quum multa jam de familia perillustri emugiisset homo imperitus, scommate illum excepit Herodes, Tu, inquiens, in astragalis nobilitatem gestitas. Est autem astragalus Latinè talus. Plinius de Polycleto, Fecit & talis nudos ludentes, qui vocantur astragalizontes. Et sunt in Titi imperatoris atrio, quo opere nullum absolutius, plerique indicant. Dicuntur & astriæ,

B sed à poetis tantum, ut scribit Pollux: sicuti Aristophanes etiam astrichos vocavit. Sunt & in columnarum spiris partes dictæ astragali: sicut torus, atque item scotia, seu trochilus, & supercilium, necnon plinthus. Dignum relatu, quod in Aristotelis primo Rhetoricorum enotavimus, talorum ludum dici astragalisin: sicuti etiam sphærisin, pilæ nuncupat ludum. Sed & cybian & pettian, id est κύβειαν καὶ πίττειαν, id est calculorum lusum: quando & apud Homerum proci, πεσσοῖσι

C προπάροιθε θυράων τέρποντο. Petteuticen quoque dici animadvertimus. Quum verò centum forent proci, octo insuper adjectis, quatuor pessi ac quinquaginta parte una, totidémque altera, è regione distribuebantur, spatio inter utrósque relicto, in quo pessus stabat unus, Penelopes nomine, in quam sortito pessum collimabant: ex dejecta futuri captantes omen matrimonii, si pessorum præterea nullum attigissent. Pessorum item pro calculis mentio est Herodoto. ἀςρείζειν est talis

D ludere, apud Callimachum: ut probat etiam auctor Eustathius. Astragalum Nicander & κόλλοπα dixit. Sed & Homerus,

Κόψ᾽ ὄπισθεν κόλλοπα τυχών.

Cubus, inquit in Atticis elegantiis Thomas magister, est vasis cujuslibet cavitas. dicuntur & cubi, τὰ ἐςιγμένα ὀςᾶ, id est punctis distincta ossa, quibus utuntur οἱ ταυλίζοντες, id est, tablissantes, ut

E est apud Diomedem duobus locis. Cubus, seu tessera lateribus constabat sex, talus autem quatuor. In ludendo autem tesseris utebantur tribus, talis verò quatuor: id quod in Divinationibus Cicero commonuit, & ex ea observatione Valerius Martialis,

Non sum talorum numero per tessera, quum sit
Major quàm talis, alea sæpe mihi.

F Nec illud indignum scitu, in talo figuras in cadendo vicem habuisse numeri. Monada enim significans vocabatur κύων, id est canis: canicula verò & à Persio dicta:

Scire erat in voto damnosa canicula quantum
Raderet.

Propertius autem canes nuncupavit eo versiculo,
Semper damnosi subsiluere canes.

Hic jactus etiam chios dicebatur. Cous verò,

G qui & hexites, senio est, mendosis parte hac Aristotelis codicibus: binarius & quinarius numerus in talis non erat, ut in cubis, hoc est tesseris. Quin & in talario ludo numerus quidam Stesichorius dicebatur, qui non alius erat, quàm octonarius: quoniam ejus poëtæ conditorium magnifico exstructum impendio, ex octonis

(ut Pollux inquit) constabat omnibus, angulis videlicet, columnis, gradibus. Fuit in Himera Siciliæ civitate, alii in Catana scribunt. Euripides verò numerum continebat quadragenarium, quoniam videtur unus fuisse Euripides præfectorum quadraginta, post triginta tyrannos Athenis exactos. Fuit verò in tesserario ludo Midas jactus, & quidem fortunatissimus. Venus consurgebat ex talis quatuor jactatis, ubi diversam omnes ostendissent faciem. Tesserarii ludi species fuit veteribus diagrammismus, à verbo γραμμίζειν, adhibebantur (ut inquit Eustathius) calculi sexaginta, tum albi, tum nigri. Meminit Philemon, μυθύει, διαγραμμίζει, κυβεύει. Sed ludum hunc grammas item dicunt, id est lineas. Cubicum lusum à Palamede inventum, Pausanias scribit. Erant porrò in sacris mensis astragali, quorum jactu vaticinia concipiebant: ut si me jaciente, id emerserit, fiet hoc: sin minus, haud fiet. Astragalion vestem, id est ἀστραγάλειον, talarem intelligunt Græci. Scitum & illud Fabii ex libro undecimo, coarguentis cantandi morem in actionibus, Et ipsam, inquit, fori sanctitatem ludorum talarium licentia solvere. Lora astragalotà legimus apud Athenæum, difflagellationi accommoda. Astragalum Odysseæ decimo, in Elpenoris nece, sunt qui pro juguli conjunctura interpretentur: alii sphondylum malunt.

Cur lunulas gestarint in calceis Romani veteres. Nobilitatem nil prodesse, ni adsit virtutis meditatio. Terræ filii qui dicantur.

CAP. XXIIX.

Apud Romanos, auctor Plutarchus est, omnes qui nobilitate præstarent, lunulas in calceis solitos gestare: unde & lunata pellis Martiali & apud satyricum poetam,

> Appositam nigræ lunam subtexit alutæ.

In id argumentum rationes afferuntur plures, illa interim arrisit plurimum. Etenim huic instituto affuisse videri potest nobile antiquitatis documentum, tacitis velut ambagibus commonentis, non insolescendum, nec prosperiore successu efferendos animos, inconstantiæ rerum semper memores, qua humana conflictantur: cui argumentum præbeat luna, quæ primo quidem ex obscuro prodeat, mox splendido refulgens nitore visenda consurgat facie. Sed quum jam clarissimam præferat candoris speciem, rursum consenescens deflorescit, donec ratione quadam reciproca in nihilum denuo redeat. Illud non prætereundum, videri aliarum quoque gentium fuisse instituti, lunulas in calceis gestare, quando Esaiæ tertio ita legimus. In die illa auferet Dominus ornamentum calciamentorum & lunulas & torques. Sunt tamen, qui lunulas inibi aureas accipiant bullulas, collo circumjectas. Cæterum, ab instituto non alienum omnino & ad vitæ mores eximiè pertinens: quod Lycurgum prædicare solitum accepimus, qui civibus suis identidem comprobare adnitebatur, nil profuturam illis nobilitatem, & quod ab Hercule, viderentur propagati, nisi ea facerent meditarentúrque, quibus ille hominum summus evasisset: catulorum etiam argumento, quos eisdem prognatos parentibus educationis dissimilitudine, moribus etiam longe diversis ostentabat, quum lucernarius foret unus, alter venaticus, & qui generosos spiritus alunt, laboribus innutritus. In hac verò nobilitatis mentione, adjecisse superpondii quippiam, non fuerit onerosum, opinor, eo quidem amplius, quòd multi nominis viri ac primæ quodammodo notæ non omnino doctis auribus paria videntur fecisse, dum terræ filios pro ignobilibus asseveranter exponunt & prædicant. Quando vel una Fabii revincantur auctoritate ex Oratoriarum institutionum libro tertio: Multum, inquit, auctoritatis affert vetustas, ut iis qui terra dicuntur orti. Quod verò ex Juvenale affertur,

> Vnde fit, ut malim fraterculus esse gigantis,

potes ad Pygmæos referre, qui & ipsi terra editi ferantur: quod indicat Philostratus in Imaginibus, in Herculis mentione: abs quo perempto Antæo, consilio inito, adversus Herculem irruisse Pygmæi traduntur, fratris mortem ulturi. Antæus quippe terram natus memoratur. Quia verò ex Quintiliani verbis, terra orti videntur dici, quorum genus abolevit vetustas, inde lux Ovidio infertur Metamorphoseôn primo,

> Jupiter è terra genitam mentitur, ut auctor
> Desinat inquiri.

Sunt qui monstrosi corporis homines, dici terræ filios putent. Certè in Oedipo Coloneo legimus apud Sophoclem, χθόνιον, id est terrestrem, pro nobili & indigena. Scribit in Apologetico Florens Septimius, terræ filios dictitari vulgò, quorum sit incertum genus. Sicuti ignotos item, aut ex inopinato apparentes, de cælo supervenisse dicunt. Sed enim cælum & terram, inquit, matrem ac patrem, honoris gratia venerationisque rectè appellarit unusquisque. Sunt qui terræ filios, sævos dici ac immanes homines putent: quando & Callimachus. immanitate ac truculentia præsignes feras terra prognatas intelligi voluit. Non prætereundum vero, quod secundo Politicorum scribit Aristoteles: Putandum, inquit, est, priscos illos homines, sive ex terra sint geniti, sive ex corruptione aliqua seruati, seminis fuisse ignaros & imprudentes, quod est de terra natis invulgatum. Legimus porrò, quod ab instituto dissitum non est, præstantissimos virtute, prudentia, viribus, Jovis filios à poëtis dici consuesse: sicuti ab omni sejunctos humanitate, velut marinis editos fluctibus, Neptuno fuisse adoptatos: quod Lycophronis interpres scribit, qui & robore insignes in eandem vocat decuriam. Scribit tamen Cæcilius Minutianus Apuleius in libro de orthographia: Ignobiles, ac quorum ignoretur genus, terræ filios à Cicerone & aliis nuncupari. Nam quum Epistolarum septimo, Cornelius, inquit, tuus summo genere natus, terræ filius, ironicôs dici interpretantur. T. Livius libro ab Vrbe condita primo, Veteri consilio condentium urbes, qui obscuram atque humilem conciendo ad se multitudinem, natam è terra sibi prolem mentiebantur.

Voca-

Vocabula plura de rebus conformata quæ gestantur. Item ad id pertinentia alia. De hypomochlio, vecte ferreo, & lingula. Sera. Moloche, seu malache. Serra. Serram ducere, Serratura quid. Vectiarius quid, & mochlos. Mochlia. Exholcysmus. Phragma. Vectigaliarii. Fiscarii. Scenophora. Comistrum. Phoretram. Phorion. Phractici satellites.

CAP. XXIX.

VEstigabamus nuper thesauros Julii Pollucis, ex iis veluti cella quadam proma, hæc deprompsimus, quibus grammaticorum supellex instructior fiat. Hydrophoros dici, qui aquam subvehunt: xylophoros, qui ligna: hylophoros, qui materiem: plinthophoros, qui lateres: pelophoros, qui cœnum aut etiam vinum: phryganophoros, qui sarmenta. Positum id nomen in quadam Lysiæ epistola, apud quem est & xylophoria. Ex eadem sunt forma, coprophori, qui fimum aut stercus ferunt. Nam comicus Plato, ventrem copragogum dixit. Sunt & qui umbellam gestitent, sciadephori: sicut lampadophori, qui faces. Phalangas dicunt, quibus bajuli ferendis utantur oneribus. Ea Plato, ut idem auctor est Pollux, ἐν δ' ἢ καλυμένῃ scenophoria nuncupat. A phalangis certè phalangarios appellari, animadvertimus, quos esse quandoque hexaphoros, interdum tetraphoros tradunt: quod Architectonicæ decimo repetit Vitruvius. Vectis autem ferreus dicitur, quo onus alioqui vel multis immobile manibus, unius pressione hominis protollitur. Quod vecti subjicitur, hypomochlion ab Aristotele dicitur in Mechanicis, si tamen de familia non summovetur liber is. Corruptè apud Vitruvium legitur hypomodion. Pars vectis quæ onus subit, & hypomochlio incumbit, lingula vocatur. Dici hypomochlion videtur, ex ὑπὸ Græca præpositione, sub, nobis significante, & μόχλος, quæ vox indicat planè vectem, quo utuntur plerunque parietum perfossores. Scribunt ex Græcis nonnulli, mochlon communius dici catopegium, puto quia retro impingitur januæ. Vectes remissarios legimus apud Catonem. Inveni bus firam quoque nuncupent organum, quo ad aliquid movendum utamur. Moloche verò eadem est, quæ malache, id est malua: uti auctor Athenæus est. Unde illud Epicharmi, ἁπαλώτερος ἐγὼ τῆς μελόχης, id est, ego malua mitior. Hinc & Columella,

> Et moloche prono sequitur quæ vertice solem.

Serram prodit Gellius, esse nomen ordinis militaris, è strenuissimo quoque contractum. Vegetius scribit, dirigi in fronte consuesse, qua quidem hosti reprimendo, qua verò aciei turbatæ restituendæ. Hinc apud Varronem Rei rusticæ tertio, serram ducere, pro eo quod est fortiter pedem conferre obnitique, hosti sese ingerendo. Serratura verò sectio est, serra quæ fit. A vecte inflectitur vectiarius apud Vitruvium: Ipsum, inquit, torcular si non cocleis torquetur, sed vectibus & prælo premitur, quadraginta pedum longitudine constituatur, ut sit vectiariis spatium expeditum. Vectigaliarii esse videntur Firmico, A qui vectigalia consectantur & rediment: Erunt, inquit, aut publicani aut vectigaliarii vel curiosi. Apud eundem, ut obiter aliquid enotemus: fiscarii leguntur ab fisco: Faciet, inquit, imperatorum exactores, & qui annuas fiscariorum præstationes repetant, & qui discussiones rationales tractare consueverint. Sunt & vectes Vitruvio item, qui per suculam trajecti, quandiu ab vectiariis ducuntur, funis ipse ductarius suculæ circumvolutur spiratim. Hæc autem trahendis aut sustollendis oneribus excogitata ratio est. Apud Lucia- B num, mochlion, glyphion, copeus, colapter, hermoglyphices seu lapicidinæ instrumenta sunt. Scenophora item à Græcis vocantur, quæ Latina historia impedimenta dicere consuevit. Bajulorum merces comistrum appellatur & phoretrum, etiam photion. Sunt & clitellæ ephippia quædam, quæ jumentis imponuntur dossuariis ad onera commodius gestanda: vulgus, detorto à Græcis vocabulo, bastos nuncupat: nam βαστάζοντας pro bajulis dici ab illis, alíubi hoc opere adnotatum, non C excidit. Quoniam verò de mochlo facta mentio est, sciendum, dici à Galeno mochliam ossis tralationem, ex eo quod est præter naturam, in id quod ex natura est. Sicut exholcysmus est ossis tralatio ex superficie in profundum. At phragma, ex profundo in superficiem. Phractici satellites quidam nominantur à Posidonio apud Athenæum, quos corporis custodes habuit Atheniensium tyrannus Athenion.

Invidiæ detestatio. Quid invidia. Proverbium, Ægyptio Scytha non invidet. Βασκάνια ridicula. Coros pro invidia cur. Palamedis poemata. Tiberii livens ingenium.

CAP. XXX.

E INvidia nullum esse perniciosius crimen humanis ingenitum mentibus, à magnis proditum auctoribus, scimus, sed Basilio in primis. Hoc verò etiam si invidioso minimum infert molestiæ: præcipuum tamen & intestinum invidi malum est. Nam sicuti rubigo ferrum, ita invidia animum hominis, ubi insita est, consumit: ut dicere solebat Antisthenes. Et verius ut viperas tradunt aliqui, ventre in quo genitæ sunt corroso, nasci: eodem F modo livor oppressum exedit animum. Propterea & Q. Curtius invidos homines nil esse aliud scribit, quàm ipsorum tormenta. Est enim invidia ex proximi commodo proveniens dolor, originem ex superbia ducens, sicuti interpretatur Augustinus. Ea verò est propriæ amor excellentiæ, unde huic affectioni fomenta suggeruntur. Sed illud in hac peste prorsus pestilentissimum, quòd lividus mentis æstuationem gravius distrahen- G tem nemini audeat omnino aperire. Sed defixus hærens in uno obtutu (ut Virgiliano abutamur versiculo) non vellicatur modò, sed lancinatur, ac demum excarnificatus tantæ solicitudinis rationem comprimit: credo, divino judicio protinus irrogante supplicium. Ita enim intolerabilius utitur, dum fateri erubescit, invidiæ se stimulis exagitari, secundis amici rebus

ingemiscere, fratris fortunam videri nimiam. Est enim hujus mali proprium, ut gentilis sui unusquisque æmulus sit. Verum, ex gentilibus quoque, ne ignotis quidem invidet aliquis, at notioribus tantum vicinisque, aut eodem quæstu aliáve similitudine conjunctis, ut coætaneis, propinquis, fratribus. Et sicuti ærugo præcipua est frumenti calamitas, ita invidia intestinus etiam amicitiæ morbus. Inter hos furor hic execrabilis sævit & debacchatur. Inde datus apud eruditos proverbio locus, Ægyptio Scytha non invidet: quando in dissimiles, & quos nunquam moverimus, non exeritur virulenta rabies. Quæ apud quosdam adeo videtur abominanda, adeo nulla prorsum ratione ferenda, ut invidos putent etiam solo aspectu nocere, ut bonæ etiamnum habitudinis corpora, quibus illi invideant, extinguantur, aut eorum relanguescat nitor, & omnis conflaccescat gratia. Perinde ac perniciosa mali vis, & radius pestifer ab oculis profluat, quo mortale corpus inficiatur, ac gravius oblædatur, vel usque in tabem. Adeo naturæ gignere in toto corpore, & quorundam oculis quoque venena placuit, ne quid usquam mali esset, ut inquit Plinius, quod in homine non reperiretur. Quanquàm non me fallit, ejusmodi sententiam à gravissimis vulgarem putari, & anicularum fabulis persimilem. Cæterùm, scire convenit, aliud plerunque Christianæ veritatis assertores statuere, quàm à priscis viris proditum sit. Ego verò, quantum ad doctrinam pertinet, quam hisce libellis inspergimus, plurimum veteres consector,

Nullius addictus jurare in verba magistri,
Quo me cunque tulit tempestas, deferor hospes.

Sed redeo ad invidos, quorum inauspicata infelixque natura, sicuti Plutarchus sensit & docuit, optimum quenque virulentia sua insectatur, sed in primis, quem summo nisu ad virtutem se proripientem intueatur. Quo nomine Themistoclem ferunt, quum etiamnum adolescens foret, nihil splendidum à se fieri, inde conjectare solitum, quòd invidos adhuc nactus non foret. Etenim quemadmodum cantharides lætioribus frumentis & viridioribus innascuntur rosis: sic & invidia eos arrodit præcipuè qui boni sunt, quique ad gloriam virtutis grassantur via. Nec laudes concoquere jam valet, sed velut lætitate quadam lividè aversatur. Inde coron pro invidia positum invenimus in Pindari Nemeis, digna sententia quæ ubique legatur, ἐστι δὲ καὶ κόρος ἀνθρώπων βαρὺς ἀντιάσαι. Quibus esse occursu gravem lividam hominis mentem, significat. Quæ & magnos quandoque viros inficit, quando ejus quóque stimulis proditur à nonnullis, ab Homero Palamedis in Græcorum castris perempti poëmata concerpta fuisse aut exusta, etiamsi Agamemnonis id posteris allinant plerique. Non præteribo parte hac Tiberii vanitatem, qui magistrum architectona, quòd maximam porticum in latus ita procumbentem, uti ruinam minaretur, ingenii sagacitate mira in integrum restituisset, admiratus est. καὶ ἐζηλοτύπησε, inquit Dion, quo nomine illum pecunia donatum Vrbe interdixit. Quum autem accessisset supplex, ac quo proclivius fieret compos veniæ, ex industria vitreum allisisset poculum, móxque idem ostendisset ἄθραυστον, id est infractum illæsúmque, etiam interfecit. Observatum tamen, felicitatis magnitudinem ac splendorem sæpenumero invidiæ virus retundere atque interextinguere. Neque enim credibile est, Alexandro aut Cyro invidisse quempiam imperitantibus jam & cunctorum dominis. Sed ut sol ejus umbram, supra cujus caput astiterit suis aspergendis radiis, aut prorsus extinguit, aut longe minorem reddit: ita & felicitas, quum magnam nacta altitudinem fuerit, & supra invidiæ caput astiterit, splendorémque inspersérit suum, eam attenuat, expellitque. Sed nec miseris invidet aliquis. Vnde præclarè dictum à sophiste accepimus, invidos homines libenter commiscereri. Sciendum præterea, invidiam duntaxat esse hominis, & adversus hominem: neque enim inter feras invidia fuerit, ut quibus nullum sit de felicitate alterius judicium, neque gloria titillentur, aut dedecore moveantur: quibus rebus incrementa invidiæ subjici, palàm est. Sunt qui oculorum affectioni livorem persimilem faciant, & rectissimè quidem. Illi quippe lumen clarius ferre nequeunt, & ad omnem splendorem caligant, quod est item invidiæ proprium. Cujusmodi verò sint invidiæ faces, graphicè Ovidius exprimit illis versibus:

Pallor in ore sedet, macies in corpore toto,
Nusquam recta acies, livent rubigine dentes,
Pectora felle virent, lingua est suffusa veneno,
Risus abest, nisi quem visi fecere dolores.

Dignum scitu illud in hac mentione: veteres ferrarios fabros ante fornaculam solitos ridicularia quæpiam appendere, invidiæ avertendæ gratia. Ea verò dicebantur bascania. Est autem bascánus, qui oculorum acie κάνει, id est pernecat corrumpitque visa.

Quem Ægyptium sophisten intelligamus. Deq; Proteo allegoricè pluscula.

Cap. XXXI.

Ægyptium sophistam, ex proverbio adnotavimus posse dici de eo, qui suspensas habeat vitæ rationes, sempérque aliunde pendeat, hoc est ex astantium judicio. Nam sicuti à doctissimis traditum scimus, Nihil omnium est quod fugere sapiens æquè debeat, quàm ad ostentationem vivere, ac populares curas sequi. Quod plerosque omnes philosophiæ sectatores fecisse, Hieronymus adeo videtur comprobasse, ut illos gloriæ animalia nuncuparit, & auræ popularis vilia mancipia. Vera autem ratio eatenus vitæ dux est habenda, ut etiam si universi reclament homines, nil eorum mutetur quæ rectè semel fuerint instituta, etiam si infamiam vel pericula pro rectè factis subire dimicaréque pro aris focisque necesse sit. Qui verò imbutus innutritúsque secus est, nil ab eo differt, quem Ægyptium appellavimus sophistam: qui arbor fiebat & aqua & fera, & postremò quicquid colli-

collibuisset : siquidem justitiam laudibus efferet, A modò id ex animo audientium esse intelligat. Quandoque verò ratione eadem vituperare itidem permittet sibi, modò auditori (etiam si turpiter) arridere injurias animadvertat : atque, quod assentatorum est proprium, ut polypus ad speciem subjecti soli colorem permutat, ita & ipse ad voluptatem audientium sententiam nunc hoc nunc illo dictabit modo. Sophisten verò hunc Proteum intelligunt auctores magni, sicuti hydram Plato, & repetit Eusebius, callidissimum item fuisse B generis ejus hominem. Sunt qui putent Proteum esse veritatem ipsam, quæ quia latet, ac alta premitur rerum caligine : ideo traditum à mythicis, senem Proteum in antro obdormiscere. Porrò ipse hic in varias transit effigies, & ut poëta omnium maximus scienter canit,

> Omnia transformat sese in miracula rerum,
> Ignemque, horribilemque feram, fluviumque C
> liquentem.

Siquidem dum ratione ducitur ingenium ad veritatis indaginem, variæ tunc exoriuntur rerum formæ, quæ veritatis speciem ostentantes, animis nostris fallaciarum nubila objectant. Multa enim putamus vera ac bona, quæ non sunt. Itaque Protei conformatio imaginum falsarum rationem continet, quibus deludimur. Sunt enim qui in voluptate summum statuant bonum. Hanc per suem exprimi concipimus. Alius explesse iram crude- D litatis conceptaculum inter optanda maximè opinatur. Tunc in tigridem demutatio recognoscitur. Draco autem eorum nobis errores innuit, qui terrena pulchritudine felicitatem metiuntur. Juvenias qui ambitione & superbia : id exprimit leo : nam flamma etiam iræ typum habet. Fluvii liquentis nomine intelligo eos, quorum sententia, animæ post mortem corpoream tribuit nihil : sed vita hac fluxa & inconstanti, qua singulis momentis indeclive, hoc est ad interitum ducimur evi- E dentissimum, totum metiuntur hominem. Verum, quo plures ingerunt se nobis obices, eo instandum acrius, & toto (ut Græci dicunt) pede eatenus enitendum obnixius, donec suæ se figuræ reddat ambagiosus Proteus, ut veritas demum illucescat. quam magno & excellenti ingenio viri, enixè pervestigare adorti quidem sunt, sed conatus omnium cessisse in irritum, res ipsæ perdocent: cederentque etiamnum, ni salvator præpotens CHRISTUS ex sacris æterni patris fontibus F tanti arcani promsisset oracula. Nec frustra à M. Tullio nuncupatis expetitum votis sciremus, ut tàm facilè posset vera invenire, quàm falsa convincere. De Proteo Herodotus item historia prima, & post eum Diodorus, alii quoque plures, ad Ægyptiorum regum morem historia relata : quibus familiare fuit, leonis aut tauri vel draconis priorem partem in capite gestare, necnon arborem, quin ignem quoque, principatus G insignia.

An credibile sit, silentem lunam aliquid in nos agere. Qui dicantur Icadistæ. Athenæi locus declaratur.

Cap. XXXII.

QVæsitum à doctioribus naturæ arcana rimantibus, tum ut sic perfectius ingenium expolirent, tum ut posteris se vixisse testarentur, Sitne à luna defluus effectus aliquis dum silet, dumque in coitu est, quando lumine nullo, aut sanè nimimo, virtute quoque esse prætenui, aut prorsum nulla, probabile videatur. Certe si intimo non omnino exuitur splendore, quod alibi sentire Cleomedem adstruximus, defluere inde aliquid, consentaneum est. Inter Galeni tamen placita reperimus, lunam eo schematismo, quod interlunium appellamus, nil omnino suæ virtutis affundere. Proinde apud eum consurgit mensis dierum numero sex & viginti, addito etiamnum semisse. Tot enim diebus insigniter, nec vanum nobis lumen insinuat, absumpto ferè triduo, dum solis radios subit, donec in emersum properans consuetum induat habitum. Dici tamen non improbè potest, lunari vi tunc affici aliquo modo inferiora hæc, quatenus dum agit nihil, subducta luminis potestate, nocumentum affert nonnullum, quæ incrementum adepta adolescentiæ vim impertitur, largius alendo ac succulentius amplexando. Postea verò quàm de luna satis multa ex diverso congessimus, farraginem (ut sic dicam) adjuvabit nostram illud quoque, si Epicureos docuerimus à Græcis, & Athenæo præcipuè Dipnosophistarum libro septimo, εἰκαδιστάς, id est Icadistas nuncupari, quoniam Icadas colerent, quas intelligimus ferias Epicuri nomine institutas mensibus singulis vicesima luna, qua natus credebatur is, quem superstitiosè adeo venerabantur, ut vultus gestarent per cubicula, circumferrentque secum. Immo verò, ut quinto De finibus Cicero scribit, non in annulis modò, sed & in poculis haberent. Feriarum mentio quoque est libro operis ejusdem secundo.

Adulationis malum. Quid cercopissare. Quæ climacides. Adulatorum appellationes diversæ. Crocidissare quid. Carphologia. Carpi, carpisculi, carpæ, pericarpia. Capreolus. Tylæ. Crocylia. De Dionysii adulatoribus, & Antigoni. Adulatorum cognomina plura. Colax unde, & item Cœlia, & Buculos. Cœla. Stena. Clymenus pro Plutone. Cælius mons, qui & Querquetulanus unde. Thopica. Thopes. Tiberii & Porcelli historia. Climax quid.

Cap. XXXIII.

ADulationem perpetuum esse malum regum, quorum opes assentatio sæpius quàm hostis everterit, Q. Curtius scribit. Abs quo proditum item scimus, id esse nationis Siculæ vitium proprium germanumque : sicut Græcorum quoque, ut indicat Hieronymus : Scit ipsa, inquit, me non nota, sed audita narrare: nec ex aliquo in me beneficio, more Græcorum, gratiam lingua reddere. Cynicum Diogenem scitè admodum & verè solitum dicere, accepimus, κρεῖττον εἶναι ἐς κόρακας ἀπελθεῖν ἢ ἐς κόλακας. id est, præstare ad corvos redigi, quàm adulatoribus exponi, quoniam illi morticinia modo conse-

A ctentur, hi etiamnum vivos bonosque laniatu pestifero excarnificare non desinant. Et Anaxilas dixit, adulatores esse divitum σκώληκας, id est vermes. At Pindarus quum adulatores psithyros appellasset, id est τοὺς ψιθύρους, παρὰ τὸ ἠρέμα ὑποψιθυρίζειν, id est ab insusurratione, illorum esse dixit ἄμαχον κακὸν, id est inexpugnabile malum. Quin sicuti pueris simia videtur decentior pulchriorque, itidem & imprudentium plerisque
B ac adulatorum sæpe videri potentes, aut dici sapientia præcellere; ac omnifariam scatere bonis. Cæterum ab stultis probentur illi quidem, dum sapientibus simiæ prorsum sint. At Solonem è regno egisse præcipitem Crœsus memoratur, quòd adulari nesciret. Poetæ item Philoxeno mortem intentabat Dionysius, quòd eum versus proprios recitantem, absurdos quidem & inconcinnos laudantibus cunctis, solus audiret immobilis. Quæ res, perniciosa vitiorum est altrix.
C Ea demum, inquit Ammianus, laus grata esse potestati debet excelsæ, quum interdum & vituperationi secus gestorum pateat locus. Monet Seneca, adulatoribus non esse præbendum latus, qui artifices sint ad captandos superiores. Habere enim hoc in se naturale blanditias, ut quum rejiciantur etiam placeant, sæpeque exclusas novissimè recipi. Remedium tanti mali est, nolle laudari.
D Et alibi Seneca idem: Pro sua quenque portione adulatio infatuat. Dicamus, vos quidem dicitis me esse prudentem: ego autem video, quàm multa inutilia concupiscam, nocitura optem. Adulatorum porrò guttur dicitur in Psalmo sepulchrum patens. In præceptis civilibus Plutarchus scribit: Demetrii adulatores indignum putasse, quo illum (opinor) arctius illaquearent, ac compeditum tenerent, cæteris regium nomen imperturi. Nam Seleucum elephantarchen nuncupabant, Lysimachum verò gazophylaca, at Ptolemæum nauarchum,
E Agathoclea nesiarchen. Idem alibi Plutarchus nil intentius cavendum, quàm adulatores monet, quoniam nullum sit perniciosius genus, quodque in præcipitium festinantius juventutem agat: quippe parentes ac liberos radicitus exterunt. Relatu dignum est, κροκυδίζειν verbum adulatoribus congruere, ubi subblandiendo floccos pilosque ex vestibus legunt, quos vocant Græci κροκύδας, item γνάφαλα & τύλας. Ex quo elegantissimè Galenus phrenetios signa commonstrans,
F esse in eis inquit, stultam manuum jactationem, καὶ κροκυδισμὸν καὶ καρφολογίαν, id est crocidismum ac carphologiam, id est festucarum collectionem. Crocylia verò civitatis est nomen. Eadem figura dicitur ῥαγίζειν, id est acinos, quos vocant rhagas colligere, quod faciunt uvas comedentes. Carporum verò in Europa copias ab Aureliano afflictas, prodit historia: quo nomine, Carpicum senatus eum appellavit. Quod indignè is ferens: Superest, inquit, patres conscripti, uti carpisculum
G etiam me dicatis. Erat autem eo nomine calceorum genus notissimum, unde calceis forsan indita modò plebeia nuncupatio. Olearum item vermiculi vocantur carpæ, austrino provenientes flatu, sicuti in vitibus ipes. Sed & fœnum græcum invenio carpum appellari: quin & balsami semen. Encarpa in Trachiniis vocat Sophocles, evaporationes ex floribus factas & fructibus in sacris.

Pericarpia carnem intelligunt seminibus circumjectam in pomis. Capreolus bicorne ferramentum est. Scribunt Græci, κερκωπίζειν esse adulatorum verbum item proprium, tralatione tamen à brutis ducta, quæ caudam motantia, quam dicunt κέρκον, subblandiri assueverint. Id verò nostris literis cercopissare dicetur rectè. Fuisse juniori Dionysio adulatores legimus plures, quos etiam pleique Dionysiocolacas nominant. Hi primum se non acutè admodum videre assimulabant, quia sic afficeretur Dionysius. Expuenti quoque faciem objiciebant, quam is conspueret: nec satis, superfluitates oris collambebant etiam quæ evomuisset, melle dulciora videri, asseverantes. At Apollophanes Antigoni adulator, illius dicebat fortunam ἀλεξανδρίζειν. Sunt qui ex adulandi gestu, adulatorem nunc paranchonisten, nunc schematothecen nuncupent, quoniam sit propemodum Proteus quidam. Psomocolax legitur quandoque in veteribus libris. Esse is videtur, qui panis ac buccellæ gratia, quam vocant psomon, fusim abblanditur. Qui verò etiam plagas pati potest, psomocolaphum (opinor) rectè dixeris. Nam & colax inidem sibi nomen vendicat, quoniam cibum etiam colon vocent, unde & bucolos. Quin cœlia quoque, id est venter, hinc originem ducit. Cæles autem Vibenna Etruscæ gentis dux, Cælio monti nomen conciliasse memoratur, quem ob suppetias latas sedē accepit ab Prisco Tarquinio, seu alius quivis fuerit is: qua de causa etiam Thusco data vico nomenclatura. At olim mons Cælius dictus, uti comperio, Querquetulanus, quòd esset sylvæ id genus frequens fœcundusque. Sinum Euboicum dici Cœla, scribit Livius. Sed & fauces vocari cœlas, quas item stena nuncupent, id est στενά. Cyprias verò mulieres assentandi artificio pernobiles, quum in Syriam transmisissent, climacidas legimus nuncupatas, quoniam acclinatæ currum inscensuris regum uxoribus gradum struerent, ac velut scalam arrigerent, quam vocant climaca. Est item schema, quod dicunt grammatici climaca & climacoton. Dicitur verò pulchritudinis schema, panegyricis plurimum orationibus accommodatum. Clymenum verò coli quum audis ab Ermionensibus, non alium (Pausania tradente) accipias, quàm Plutonem. Nam & inibi visebatur hiatus, per quem eduxisse Cerberum Hercules memoratur. Dici autem Clymenon interpretantur, ὅτι πάντας προσκαλεῖται εἰς ἑαυτὸν, quod ad se accersat omnes: vel ὑπὸ πάντων ἀκουόμενος, id est quem audiunt omnes. Esse quoque Plutonem hunc, testatur Epigramma de Orpheo concinnatum,

Ὃς χάλα μειλίκτοιο βαρὺ κλυμένοιο νόημα,
Καὶ τὸν ἀμείλικτον θυμὸν ἔθελξε λύρᾳ.

Quod ad climacidas spectat, amplius advertendum: anaboleos, id est ἀναβολεῖς dici Græcis, & Plutarcho in vita Crassi, qui equum inscensuris adjumento sunt. Sed & pro scala capi, prodit Suidas. verbum id transferre neglexit Plutarchi interpres. Climax porrò certaminis est genus Sophocli in Trachiniis, Thopica item adulatoria intelliguntur. Nam adulatorii & ementiti ser-

mones

mones vocantur thopes. Ab adulationis malo nec illud sejunctum: Tiberio fortè obvenit, ut in decreto quodam verbo, uteretur haud Latino satis: id quum amplius noctu versasset, mox rei grammaticæ studiosos consuluit: tunc Capito Atejus, Etiam si, inquit, veterum nemo hoc videatur verbo usus: at nunc abs te jus accipiet, interque antiqua recensebimus. Porcellus sermonem excipiens, Tu, inquit, Romanorum hominibus, ô Cæsar, πολιτείαν dare potes, verbis non potes.

Vitæ diuturnioris breviorisq́, rationes ex philosophorum scholis: item de ratione maris & fœminæ in plantis: atque inibi Plinius illustratur. Ulysses cur dicatur corax, seu corvus.

Cap. XXXIV.

Longioris aut brevioris vitæ discrimina esse bifaria, proditum ab eminentissimis est. Sunt enim animalia quædam, quæ vitæ comperiuntur longioris per totam speciem, sicut homo: diutius enim vivit hic, quàm equus. Alia verò sunt, quæ inter se differunt. Nam inter homines habentur, quorum spatiosior vita est, quod ipsum duabus de causis contingere potest: altera promitur ex constitutionis ratione: ex regionum diversitate altera. Qui in regione agunt calida & humida, vel temperata, proculdubio longiora sortiuntur vitæ spatia, sicuti Aristoteles arbitratur, quam qui in frigida. Præterea qui sanguinei sunt, annosiores degunt. Existunt enim calidi & humidi, quibus vitam consistere maximè deprehenderunt scientissimi. Melancholici verò ratione diversa commoriuntur velocius: suntque prorsum oligochronii. Neque credendum, magnitudinem corporis vel parvitatem, esse diuturnioris vitæ causam. Equus enim brevioris est vitæ, quàm homo, & insectorum multa sunt ἐπέτεια, hoc est annuum tantum tempus degentia. Neque item plantæ animalia exsuperant vitæ longitudine, quando inter ipsas annuæ sunt pleræque. Neque item sanguine prædita superant exsanguia, quoniam apes multa præcellunt, quæ sanguinem habent: nec rursus exsanguia, sanguineis diuturniora. Etenim quæ malaca vocantur, epetia quidem sunt, sed sine sanguine. Neque in terra degentia, iis, quæ in mari. Nam ex terrestribus multa vix annum implent. Et in mari quoque pleraque sunt vitæ brevioris. Nam mollioris duriorisque testæ animalia breve admodum durant tempus. Verum, ut ratio evidens proruatur effectus hujus: ita omnino conjectandum videtur, ut veterum prætereamus sententiam, statuentium, fellis privationem videri longioris ævi argumentum. Omne animal est calidum & humidum, & quod sit calidum, hinc pervincitur: Omne enim vivens alimento indiget: alimentum in principio contrarium est, in fine simile. Unde necessarium videtur, id à principio aliquo intimo commutari. Hoc autem non aliud est, quàm calidum. Proinde, omne vivens caliditatem habet. Sed calidum sine humido nequit consistere: hoc enim est proprium calidi subjectum. Pro-

A terea, quod vivit, utrunque habeat necesse est: his enim vita constat. Senectus verò, quæ corruptioni proxima est, frigida est ac sicca. Amplius verò corrupta jam, & mortua. Porrò quia senescentia exsiccantur assiduè ac necessario. Siquidem calidum assiduè in humidum agit, ac divexat illud, simulque seipsum. Nam humido corrupto per accidens, & ipsum flaccescat, necessum videtur. Vitæ longioris causa agnoscitur prima, si genuina humectatio talis fuerit, ut non facilè arescat

B exteraturque ab intimo calore. Proinde pinguia longioris vitæ sunt. Nec facilè computrescunt. Illud enim pinguedinis proprium, ut partes agglutinet, quia viscidi habet multum, & inde aeris quoque plurimum, pingue enim aëreum est. Aër autem sic se habet ad aquam & terram, ut ignis ad omnia elementa. Qui illorum respectu imputrescibilis est. Itaque & aërem respectu aquæ & terræ nescire putredinem, certum est. Deinde si humectum hoc non pingue solum, verum

C cum calore compari fuerit copiosum, consequetur ratio secunda diuturnitatis vitæ. Nam si humidum proportionem non habet ad calidum, largitate sua & redundantia illud præfocabit, vel ipsum concrescet. Propterea inquit Aristoteles δύο γὰρ τὰ αἴτια, τότε ποσὸν καὶ τὸ ποιόν. id est duæ enim causæ sunt, quantum & quale: quod est, multum esse quidem, sed non extra proportionem. Qua ex causa, inquit, homo diuturnitate vivendi

D multa præcedit animantia. Quibusdam verò animantibus humidum inest pingue, indeque duo proveniunt. Nam ejusmodi humectum non exsiccatur facile, quod jam diximus. Rursus nec facilè frigescit, quum pingue aëreum sit. Aër verò calidus: quod verò calidum est, non ferè concrescit, immoque nec pinguitudo. At in quibus fuerit aquaticum humidum, vitæ proculdubio sunt brevioris. Tale enim humectum crassius est frigidiusque, immoque etiam concretio-

E ni obnoxium. Cæterum ex iis quæ jam nobis exposita sunt, evidentius illa pernoscuntur. Quum sit genitale semen superfluitas digestionis tertiæ, etenim calidum percoquens plus sæpè digerit, quàm ad nutricationem videatur necessarium & augmentum, idque superfluum fit semen: quæ frequentius coëunt, brevioris sunt vitæ, & maturius senectute conficiuntur. Nam quum superfluum ejusmodi intemperantia coitus egestum fuerit, id demum emittitur humidum quod nutrimento

F destinatum à natura fuerat, unde exsiccatio consequitur. Inde fit, ut muli equos exsuperent vivendi diuturnitate. Itemque universim fœminæ mares, quia plus hi egerant urinæ genitalis, quod & in passeribus perspicuum est. Alioqui quum sit mas calidior fœmina, & vitam longiorem sortiri eum, non dissimile veri est. Quam rem & in plantis intelligimus, etiam si impropriè masculus & fœmina dicuntur in iis. Masculus si-

G quidem propriè est, qui in aliquo generare potest: fœmella, in qua generari potest: qua ratione masculus & fœmina esse in plantis non queunt. Ea tamen distinguuntur appellatione, quòd quædam illis insint masculorum proprietates & fœminarum. Nam quia masculus majoris est virtutis ut plurimum, quàm fœmina: ideo planta, cui major vis adest fructus promendi, masculi in-

depta nomen est: cui autem minor, fœminæ. Et A Ammianus Marcellinus maritari palmas tradit, ac sexum facile discerni quin & fœminas concipere marium illitas feminibus, adeóque invicem oblectari, ut enixius sese appetentes, ne proflatu quidem validiore averti queant. Hæc verò ideo exsequuti sumus, ut Pliniana eruditio amplius innotesceret: sic enim Naturalis historiæ libro tertiodecimo legimus: Arboribus immo potius omnibus quæ terra gignit, herbisque etiam, utrunque sexum esse, diligentissimi naturæ tradunt. Quum B tamen Aristoteles libro De animalium generatione primo, marem à fœmina non separari in iis scribat. At Dioscorides Sylvæ medicinalis libro secundo: Anagallidis, inquit, species duplex, flore differens: quæ enim cyaneum habet, fœmina dicitur: quæ phœniceum, mas. Quin & De stirpibus libro tertio Theophrastus: Arborum, inquit, differentia publica est, qua fœmina masque distinguitur: quorum alterum fructiferum, alterum sterile aliàs est: ubi verò ambo fructifera, fructum meliorem præstat fœmina: nisi fortè mares eas libeat C vocare: sunt enim quibus ita videatur. In Asclepio autem Mercurius: Deus, inquit, ut omnia, utriusque sexus fœcunditate plenissimus, semper voluntatis suæ prægnans parit, quicquid voluerit procreare. Amplius Hexaemeri tertio cum magno Basilio Ambrosius: Est etiam, inquit, quod miteris: nam ipsis sexus pomis inest, inest arboribus sexus discretio: quippe palmam videas, dactylos quæ promit, plerunque ramos proclinantem suos, seseque submittentem, ac concupiscentiæ & amplexus speciem quodammodo arbori prætendentem, quam marem palmam nuncupant rusticorum pueri. Palmam igitur illam fœminam intelligunt, quæ sexum subjectionis specie confitеatur. Quo sanè argumento agricolationis periti ramis ejus dactylorum, vel masculæ palmæ semina præstruentes, veluti persunctionis sensum infundunt, ac expetiti concubitus exhibent gratiam. Quo affecta munere surrigitur denuo, ac planè hilarior comam protollere animadvertitur. Verum quia de vitæ diuturnitate loquuti multa sumus, sciendum, Vlyssem ab Lycophrone coraca dici, hoc est corvum, διὰ τὸ πολυχρόνιον, quoniam ætate jam fessus interiit, ab Telegono interemptus, quem ex Circe susceperat: cujus rei vel Oppianus commeminit.

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN LIBROS LECTIONUM Antiquarum Lodovici Cælii Patrui, ad Dominum Antonium Campum civem Rhodigii,

Præfatio vigesimaprima.

BEatam civitatem, quæ sapientum consiliis rectè gubernetur, doctissimorum antiquorum sententia comprobatum esse, nemo est qui ambigat: quum felicem illam dixerint ejus dominis aut philosophantibus, aut philosophis dominantibus: utpote qui rationabili mentis intuitu inducti, quæque innoxiæ probitati dissona fuerint, proficua sint, an nocua perscrutati, solam veritatis tutelam aucupati confoveant: cujus claritate subjectorum mentes illustratæ, de facili conquiescunt. His libenti adhæsi animo, quos patriæ patres dicere non abnuentes, consequuti eorum judiciis, unanimes conquiescunt. Quorum consortio te probissime Antoni Campe ascriptum cognoscens, qui & privatorum negotiorum factura, & publicorum magistratuum administratione, quibus viros ostendi judicatum est, apud omnes tantæ auctoritatis haberis, ut eorum animos in te perpensos allexeris, naturali quodam (ut sic dicam) innato impetu, tanto affectu me devinctum reddidisti, ut tibi semper deditissimus, nihil in me habeam quin in tuæ probitatis commodum cedere destinaverim. quòd & si tenuioris meæ

meæ fortunæ parvitate saginatè tibi palàm facere nequeam, antiquum id olfactus adagium, Mola quidem salsa litant, qui non habent thura: in hujus certioris certitudinis vadimonium volumen hunc vigesimumprimum literatissimi patrui mei maximis vigiliis primò elucubratum, pòst castigatissimè reformatum, tui inscriptione edendum curavi. Quod & si munusculum quidem pauxillum sit, tibi tamen gratissimum fore non dubito: qui ab ipso humanioris literaturæ principia adeptus, talis evasisti, qualem te nunc nostra cognoscit respublica. Id igitur lubenti accipies animo, meq; tibi deditum, doctissimique tui præceptoris nepotem fovendum cura. Vale.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI LECTIONUM ANTIQUARUM LIBER UNUS, qui vicesimusprimus.

Cur sexus uterque minus in plantis distinguatur. Cur Jupiter dicatur mas & fœmina. De Proteo nonnihil. Jupiter physicus qui. Cur Herceus Jupiter oculorum trium. Jupiter imperator. Pentapylon Jovis. Arbores in quo similes habeantur insectis, & quo differant. Insecta cur si dissecentur vivant, sed non diu. Cingere arborem quid sit.

Cap. I.

Æterum quia huc producti sumus, cum Platonicis itapossumus contemplari. Masculina virtus & fœminina, i. e. generandi, & concipiendi, quæ in C animalibus sunt discretæ, conjunctæ in plantis sunt in eodem plantæ corpore, ob hoc duntaxat, quia natura plantæ ita est inserta communi naturæ, sicuti plantæ corpus communi corpori. Vis autem masculina & fœminina ad naturam pertinentes conjunctæ sunt in universali natura, quamvis in aliis separatæ. Sicut visus, D ubi perfectus est, vim perspicacem habet, cum illuminante conjunctam: similiter intellectus. Sic Orpheus naturam mundanumque Jovem marem vocat & fœminam, eodem modo & Mercurius: Hac ratione aëris animam Jovem Junonemque appellant. Nam & physicum Jovem, quum dicebant, uti prodit Theon, aëra intelligi volebant, quando, ut astruunt Stoici, hic est, ὁ διὰ πάντων διήκων, id est per omnia commeans. Hunc & Pro-

A tea dixere nonnulli, quod innuit Homerus, quum ait,

> Γίγνετο δ' ὑγρὸν ὕδωρ καὶ δένδρεον ὑψιπέτηλον,
> Καὶ πῦρ.

Est utique hic omnium fons. Sed redeo unde sum digressus. Animam terræ non solum Cererem, dicunt, atque Vestam: sed etiam Plutonem cum Proserpina coëuntem. Sic verò hæc allegoriam ha- B bent, veluti & illud, Jovem tribus insignem oculis, quorum unus modò foret in fronte, reliqui uti assolet, Priamo fuisse patrium Deum, id est πατρῷον, in aulæ hypæthro, id est subdiali portione, ad cuius aram capto Ilio defugerit: quod Pausanias scribit. Ejus simulacrum est mox Argos tralatum à Sthenelo Capanei filio. Trium oculorum ratio providentiam continet triplicem: nam cælo imperare creditur, sed & apud inferos ab Homero, ζεύς τε καταχθόνιος dicitur καὶ ἐπαινὴ Περσεφόνεια. At Æ- C schylus Euphorionis etiam in mari Jovem vocat. Illud commonuero, esse qui Hercium Jovem non à vallo, intra quod coleretur, nuncupatum astruant, uti ferè creditur, sed ab arcendo, quoniam mala putaretur arcere, proindeque flatilem non admittere. Hercion pro domo accipi, adnotavit Sophoclis interpres. Nec obiter præteriero, ex Prænestina urbe transvectum Jovis Imperatoris signum, inque Vrbis regione octava collocatum. Sed in Palatina regione Pentapylon Jovis arbitratoris fuisse legimus. Sed à diverticulo repeto fabulam. Conjunxit verò natura sexum utrunque in arbore, quia nequit hæc ad aliam coëundi gratia progredi: quamvis alibi alter prævaleat, tuncque appropinquare plantas, necesse est. Verum quia in vitales rationes volentes incidimus, id obiter insertum huic parti attexemus. Plantas eatenus consimiles entomis videri, quatenus ut entoma, sive insecta, intercisæ vivunt. Ejus ratio, inquit Thomas, reddi potest, quoniam eis insit anima a-

ctu quidem una, potentia verò plures. Hoc tamen differre deprehenduntur, quod entoma præcisa consectáque vivunt quidem, sed non perdiu: cujus ratio evidens. Nam si perdurare diutius deberent, organa illis diversa forent necessaria, ut os & stomachus: quod non fit. Neque enim habere possunt in qualibet corporis portione principium, quo nutrimentum admittant: immóque nec perseverare dissecta diutius queunt. B At plantæ recisæ vivunt diu, quoniam in qualibet ferè parte potentia & virtute germen habent ac radicem. Hoc verò in nodis fit, propterea durant, quia trahere alimentum valent: gignunt quoque, quum germinandi insita sit vis. Cingi arborem obiter intelligi voluere antiquiores, ubi quis nocumenti proposito per ambitum delibrasset corticem, quo intermoneretur planta.

Climactericos annos à Ptolemæo haudquaquam probari.

Cap. II.

C Scribit verò in Noctibus Atticis Gellius, observatum in multa hominum memoria expertúmque, senioribus plerisque omnibus sexagesimumtertium vitæ annum cum periculo & clade aliqua venire aut corporis morbique gravioris, D aut vitæ interitus, aut animi ægritudinis. Hunc item annum appellari tradit climactericum, id est gradarium vel scansilem. Cujus mentionem quoque in Epistola ad Caium Nepotem Augustus fecerit. Proinde vitæ brevioris unum id esse argumentum, colligunt ex doctioribus plerique. Siquidem auctor Julius Maternus est, propterea sexagesimumtertium annum ætatis præcipuè videri periculis insignem: quoniam numerus uterque, septem & novem, qui E decretorii maleficique sint, & ad vitam succidendam pollentes, in unum quasi confluant: novies enim septem, & septies novem sexaginta tres efficiunt. & ob id climactericus præcipuè annus is vocatur: qui à septimo incipiens, vitam hominis quasi per gradus quosdam agat. Ita & quinquagesimusquartus, & alii minores climacterici nuncupantur, quoties aut per septem aut per novem consurgunt. Ad ipsa porrò hæc respectare Senecæ illud videtur ex septimo De F beneficiis: Sic, inquit, in hoc studio multa delectant, pauca manent: licet nescias, quæ ratio Oceanum effundat, ac revocet: quare septimus quisque annus ætati signum imprimat. Cæterum illud gravissimè adnotandum, altiúsque omnino menti imprimendum, summis quidem viris rationes hasce numerales arrisisse plurimum, proptereáque plurium voluminibus insertas. At astrologorum princeps Ptolemæus, atque in ea decuria prudentissimus, ex asse placita ejusmodi G rejecisse atque allisisse animadvertitur. Quando sua se dogmata perscripturum pollicitus, id se præstaturum ait, non per partes & numeros inefficaces, & causæ rationem non habentes, quæ superfluè multi, nulla ad persuadendum ratione fabulantur. Nam quum numeros dicit, dodecatemoria significare deprehenditur, & qui climactericos annos ex numerorum observatione A sola conficiunt, ut enneadicos & hebdomadicos.

Quibus constet sanitas, quibusve consurgant morbi. Cur tam longævi ante diluvium. Cur Cyrnij macrobij. Medis præstantia in producenda vita. Democriti historia. Manna quid. Proegumena in morbis quid, & catarchonta: item accessio, & paroxysmus. Hygienus qui. Item gymnastes, ac pædotriba.

Cap. III.

Sanitatem, Alcmæon scribit, isonomia contineri, hoc est æquabilitate facultatum quarundam, humecti videlicet, calidi, sicci, frigidi, amari, dulcis, & id genus aliarum. Quòd si monarchia se in his ostentarit aliqua, tunc verò cooriri morbos, & mox consequi interitum. Diocles ægritudinum plurimas innasci, ex elementorum in corpore anomalia scribit, καὶ τοῦ καταστήματος. Erasistratus in alimenti copiam & cruditates corruptionesque morborum causas rejecit, quippe moderationem & αὐτάρκειαν, id est sufficientiam esse sanitatem. Observatum in Galeni thesauris, Similarium quas vocant partium sanitatem, calidi, frigidi, humidi & sicci symmetria constare: quod verbum Latinè commensum dicas, vel etiam convenientiam. Instrumentalium verò, similarium coaptatione ac responsu, numero, magnitudine, figura. Vbi verò justum ac summum incrementum, id est (ut nuncupant Græci) ἀκμὴν, indepta fuerint corpora, mox arescentibus nimio plus universis, reddimur planè macilentiores & rugosi quoque. Qui sanè status animalis appellatur senium: cujus analogum in plantis dici αὔανσις solet, siccitate moriens & ipsa. Quæ genitis interitum præstruit insita vi. Est & alterum ex substantiæ ipsius fluore, ob caloris potestatem inductum exsuperans malum ac inevitabile: unde citra docentem ingenerantur cunctis escæ ac potus desideria, instaurandis quæ per momenta evanescunt. Sicca restituit cibus, humecta verò potus. Accedit his spiritus reciprocatio & arteriarum pulsus, quîs aëream igneamque substantiam insigniter confovemus. Et unus hic quidem tuendæ sanitatis scopus: nam alter excrementitiæ feculentiæ spectat egestionem. Cæterum de iis alibi fusius. Stoicorum scholæ calidi defectu obrepere senium autumant. Æthiopas anno tricesimo consenescere, Asclepiades arbitratur ex ambustione solari. Nam frigoris ratione diversa, in Britannia ætatis anno centesimo ac vicesimo senium contingere. Obstipari siquidem in iis locis corpora, obseptumque servari genuinum calorem, qui evanescat in Æthiopibus, solis vi laxatis eorum corporibus. Sed cûr nam adeò longævi ante universalem terrarum inundationem homines fuisse narrantur? A Christianis theologis ejus rei rationes promuntur aliquæ: corporibus quippe bene compactis parentum primorum, tam longæ ætatis beneficium præcipuè ascribendum, rentur. Quæ temperaturæ bonitas quò abierit longius, eo degenerarit magis. Consequebatur & victus moderatio insignis, necnon alimenti præstantia. Cui à diluvio multum accesse-

accesserit pravitatis, quoniam dilutiora evaserint A
omnia, terræ item ex Oceani salsedine uberi fertilitate corrupta. Suppetebat porrò principibus illis viris omnifaria herbarum, fructuum, lapidúmque scientia, quibus produci vitam in immensum salutari temperamento, ac inenarrabili ope tunc potuisse, non ferè dissonum vero est. Aderat & benignior clementiorque syderum aspectus, quem motus rotata vertigo annorum serie numerosa demutarit. Sed affuit in primis sapientiæ divinæ providentia sagax inculpabilisque, ea maximè ra- B
tione mortalis naturæ incrementa procurantis. Auctor Athenæus scribit, Cyrnios qui Corsicam incolant, ideo esse macrobios, sive polychronios malis dicere, hoc est longævos: quoniam mellis cibo utantur assiduè, quod apud eos in buxo natum (ut Bibliotheces sexto scribit Diodorus) habetur copiosius. Et interrogatus Democritus, quónam pacto sanum quis possit agere. Si interna, inquit, melle rigaris, olea autem extima. Quin Pythagoræ consectatorum mensa pane constabat C
melléque, sicuti prodit Aristoxenus. Ille verò ipse Democritus, quum ingruerent Thesmophoria, ne domum funestaret, rogatus, dies aliquot vitam produxisse dicitur sola mellis anaphora, id est evaporatione: quanquam alii calentium panum odore id factum malunt. Alioqui melle oblectatus assiduè philosophus, is in annum centesimum nonumque fati distulit diem. Non prætereundum verò, quod in sanctis literis nuncupatur manna, dici à Græcorum scientissimis aeromeli, ceu aëre- D
um intelligi mel voluerint. Propterea sic finitur, ἡ ἄνωθεν χορηγουμένη τροφή. Dicitur & angelorum panis, ceu ab angelis suppeditatus. Sunt qui amblision vocent quoque. Manna esse rorem, scribit Avicenna, qui fiat diversus pro excipientium rerum qualitate. Mel denique diis est ac hominibus gratum, quòd in altaria favus venit: & mel ad principia convivii & secundam mensam administratur. Illud fuerit auctarium ex Therapeu- E
tices primo: Morborum causas in ipso concinnatas coortásque animali, προηγούμενα nuncupari: sicut extrinsecus inorientes, προκατάρχοντα αἴτια. Nec illud relatu indignum: apud Plinium ac Celsum dici accessionem in morbis, quam Græci paroxysmum scite nuncupant, ubi in febre, seu stata fuerit, seu erratica, ab redeunte malo in pugnam irritatur naturæ vis. Compertum id nobis quoque, eum qui tuendæ sanitatis artem profiteatur omnifariam, ὑγιεινὸν ab Græcis nuncupari: sicut gymnastem dicunt, qui ea modò teneat, quæ exer- F
citii sunt. Nam & appellatione ea sic utitur Erasistratus. Pædotriba verò sic est ab gymnaste diversus, uti à medico coquus: nanque hic betam, lentem aut ptisanam aliàs alia condit ratione, nec tamen quas habeat quodque eorum vires, novit satis. At medicus nil horum uti coquus condiet, verum ejus quod fuerit concinnatum, vim edisseret scienter. Itidem gymnastes omnium planè exercitiorum virtutes ac rationes pernovit. Pædotribam non latent palæstrici motus, latet autem quid eorum effi- G
cere quisque valeat.

An mors ulla dici naturalis possit. Naturale, non uno intelligi modo. Fatum capi pro natura. Virgilii locus explicatur.

Cap. IV.

Quoniam verò in vitæ vel contractæ vel productioris contemplatione diu jam versamur, inseramus & quæstiunculam fortè doctrinarum mysteriis nunc primum initiatis futuram non omnino jucundam. Sitne mors ulla, quæ dici rectè naturalis possit. Ac esse quidem, præclaris magnisque auctoritatibus suffulciri ac comprobari valet. Nam primo Canonis Princeps: Et hæc est, inquit, naturalis mors, cuique individuo destinata ratione complexionis primæ ad metam, quam suapte vi continet ad intimam humectationem conservandam. Idem apud Aristotelem in libro De morte ac vita, non incuriosus lector comperiet. Sed & primo De sanitatis moderamento Galenus, cap. 1. duas esse naturales corruptiones scribit, quas productorum corporum nequeat ullum evadere: altera est, quòd arescimus perpetuo: alteram substantiæ effluxus incessanter genuini caloris vi conficit. Verum enimvero argumentari adversum hæc modis aliquot planè licet. Ac primum quidem, quod Aristotelis testimonio in Moralibus, est ultimum terribilium mors: proindéque haudquaquam naturalis: quippe quod naturale nuncupatur: amicum quippiam & conveniens insimul amplecti videtur. Porrò si dicitur morbus, corporis habitus contra naturam, quanto id de morte constitui probabilius potest? An non vitam dicimus naturalem? id si est, mors contra naturam erit, velut contraria. Deinde si præter naturam senectus, eo amplius mors ipsa. Denique si esset homini mors ulla naturalis, esset nimirum secundum naturam, aut ratione formæ, aut ratione materiæ. Siquidem in formam & materiam natura distribuitur, ex secundo Auscultationis physicæ. Verùm ex forma non contingit mors, quum sit immortalis anima. Non item ex materia, quoniam & hæc ipsa perseverat eadem sub utroque transmutationis termino. Cæterum, ut ambagiosæ quæstionis discutiatur nubilum, scire oportet, non uno tantum modo dici naturale. Nam quandoque ut artificiali oppositum intelligi necesse est: cujusmodi est ex materia & forma cooptatum corpus, quæ naturæ dicuntur, quod in se habet motus & status principia: sicuti legitur in secundo De auscultatione physica. Alia item ratione nuncupatur naturale, ut adventitio objectum, sive post generationem comparato, quod Moralium secundo innuit Aristoteles, quum ait: Nullum eorum quæ naturaliter existunt, aliter insuescere. Et septimo ejusdem tituli volumine, Facilius est, inquit, consuetudinem immutare, quàm naturam. Ideo nanque & consuetudinem demutare difficillimum est, quia naturæ similis est: sicut canit poëta Evenus. Tertio modo dicitur naturale, quod rei necessarium est, cui naturale traditur: ad eámque materialis, formalis aut finalis causæ habitudinem possidet: qua ratione medicorum peritissimi, res naturales septem prodidêre. Quarto modo naturale aliquid intelligimus, quod cuipiam congruit, ut sit, vel ut conservetur. Sic enim esse naturalem equis avenam pronuntiamus, & locum locato. Postremò naturale est, quod necessario rei naturam consequitur, cujus est, ita quod in ea exi-

ſtentiæ ſuæ principium habet. Huic verò naturali violentum ex adverſo conſtituitur. Qua ratione, ut eſt Meteororum quarto, putrefactionem eſſe naturalem colligimus, ambuſtionem verò violentam. Quin in libro De maraſmo, ſenium à Galeno ſecundum naturam conſtituitur: Nec tamen, inquit, ſicuti connutritio & crementum: ſunt enim hæc naturæ opera, ſenium verò non opus, ſed affectio conſequens neceſſario. Quando animantium nulla in lucem prodiit vitalem ſenectutis neſcia. Proinde ſecundum naturam obvenire ſtatuitur, ut quæ neceſſariò conſequatur omnia, quæ à natura diſpenſantur. Quo ſanè modo & mortem eſſe naturalem, colligi poteſt: quæ ineſt homini ex materia phyſica jam poteſtatibus animæ ſubſervire amplius nequeunte. Quam quidem materiam eſſe corruptibilem ſcimus, nec manere eandem ſub utraque tranſmutationis meta: ſicuti manere hylen, prudentiſſimi naturæ rerum comprobarunt. Hanc verò moriendi naturam etiam fatum dicimus. Nam & quinto Auſcultationis phyſicæ Ariſtoteles fatalem nuncupat generationem, quæ ritu fiat naturæ. Hinc Virgiliani carminis diluitur nubilum ex quarto Æneidos,

> Nam quia nec fato, debita nec morte peribat.

Quippe quod ſecundo loco poſitum eſt præcedentis expoſitio videtur, qui mos eſt Virgilio vel frequentiſſimus. Quid enim eſt fatalis mors, aliud quàm debita & naturali proveniens diſcraſia? Sunt quibus tripartita Servii diſtributio amplius arrideat: fatalis, naturalis, fortuita: quando & Cicero ait, Multa mihi imminere videbantur præter naturam, præterque fatum, quem locum perpendit Gellius, ſed ita, ut incertiores ſimus quàm prius: ipſe ſic, ut Maronem interpretor. Nam extra fati rationem non eſſe violentam mortem, quam planè indicabat orator, ex ſecunda Philippica liquet: Clodii, inquit, te fatum, ſicuti C. Curionem manet: quoniam id domi tuæ eſt, quod fuit illorum utrique fatale. Audio ab elementariis noſtram vellicari ſententiam, ſed non mirum faciunt, ſi quando ſupra ferulam ſapere cœperint, quanquam difficillimum ſit, incinent illud ſibi, alabaſtrus, unguenti plena nobis putet. Siquidem ex vepreculis extracta nitedula publico excuſſa bono conatur arrodere.

Aphetica in cælo quæ dicantur ab aſtrorum peritis, & quis apheta: item apheteria quæ ſint. Aphaneta ſtella, ac ſynodica, & acronycta. Proſthetes planeta, ac aphæretes.

Cap. V.

INter alia quæ haud parum multa ſuis complexi voluminibus ſunt ejus addivinationis ſectatores, quæ de ſyderum ratione concipitur, ſi modò concipi ulla poteſt: obſervatum nobis idquoque, quod & arripuimus, quando labor hic noſter planè miſcellaneus eſt, ac (ut ſic dixerim) congeſtitius. Eſſe in cæleſti templo loca quædam, Græco nuncupata vocabulo aphetica, carcerum imagine quadam, quas vocant apheterias. Dicuntur verò ſic, quoniam inde vitalem auſpicemur decurſum: ſicuti aphetas item appellavere annorum diſtributores, quos ex apheticis locis putant, quodam velut afflatu, procurſum in vitam elargiri, perinde ac à linea certantes emittuntur quadrigæ. Eſſe verò aphetas Ptolemæi obſervatio arbitratur ſolem, lunam, horoſcopum, partem Fortunæ, & prædominantes in illis locis erraticas ſtellas. Sunt qui aphetas dici opinentur radiorum emiſſores, ſeu jaculatores, aut projectores. Illud verò ex literis eſt noſtratibus: Aphetas quoque dici Magneſiæ civitatem, facto inde nomine, quod in illis locis Herculem liquerint Argonautæ. Appellant & eodem vocabulo locum propè Athenas, ubi Xerxis primum infeliciter concuſſa ſit claſſis. Apheteria verò genere neutro machinas obſidendis urbibus accommodas ſignant. Aphanetas, id eſt ἀφανήτας, vocant ſtellas id eſt abſconſas, ut quas Solis orbe contegi, manifeſtum fiat: quo ſanè argumento ſynodicas nuncupant, velut cum ſole commeantes. Nam acronyctas intelligunt, quæ tunc oriantur, quum occidat ſol. Aphæretas dicunt planetas numerum imminuentes, quando efficiuntur tardiores. Nam ratione diverſa, addentes ad numerum vocant προσθήτας.

Super Hermogene ex Græcis deprompta quædam perjucunda.

Cap. VI.

INgeniorum illud præcox genus non temerè unquam pervenire ad frugem, dictum eſt à graviſſimis auctoribus. Id ſi alias unquam, in Hermogene deprehenſum maximè eſt. Cui vix dum pubeſcenti vim ingenii miram & doctrinam minus pervulgatam, neque ex trivio (quod ajunt) natura indagini adnexa curioſiori ingeſſit, adeo ut natus annos duodeviginti artem concinnarit rhetoricen, quæ non citra admirationem omnium atteritur manibus. Nec indignum putarit philoſophus Muſonius declamantem præſentia ſua honeſtare. Immo verò nec Marcus Imperator, ad quem extant verba illa: ſicuti auctor Philoſtratus eſt: Venio, inquit, ad te imperator pædagogo indigens rhetor, quem etiamnum ætas moratur. Quo nomine à Marco munificè dimiſſus eſt. Cæterum ipſe hic ingenioſus adeo, & ultra ætatem diſciplinis imbutus expolitúſque, agens quartum & viceſimum annum mente lapſus eſt, nulla evidenti cauſa. Propterea Antiochus ſophiſtes ita in eum eſt cavillatus, Ἑρμογένης ὁ ἐν παισὶ γέρων, ἐν δὲ γέρουσι παῖς, quod noſtris verbis eſt, Hermogenes inter pueros, ſenex, inter ſenes puer. Quod & in proverbium duci poteſt, de iis quorum ingenia concitata primo, & vegeta deflacceſcunt mox, ac veluti bulla evaneſcunt. Fuerunt & qui urbanè jocarentur, verè appellaſſe Homerum λόγους πτερόεντας, quod eos veluti pennas abjeciſſet Hermogenes. Vixit quidem diu, ſed ut unus ex multis. Memoriæ proditum eſt, mortui corpore diſſecto, cor hiſpidum fuiſſe repertum, ſed & magnitudine viſenda.

Pro-

Procemio male uti, quid sit: item de Philagro sophiste: item dici procemium pro hymno.

Cap. VII.

PRocœmiis male uti, tralatione pereleganti de iis dicitur, qui negotium quodpiam obituri, initia, & quæ conatum præcedunt, minus vident, aut curant. Sumptum id ex Attici Herodis verbis, quibus Philagrum sophisten repercussit, δοκεῖς μοι, ἔφη, οὐ κακῶς προοιμιάζεσθαι. videris, inquit, mihi procœmiis non bene uti. Illum verò iis coarguebat, quòd parum accuratè auditorum benevolentiam venaretur, quam esse constat, velut procemium declamaturo, & sese ostentaturo. Fuit Philagrus hic, Cilix patria, Lolliani auditor, sophistarum vehementissimus, sed & maximè iracundus. Narratur quandoque dormitanti auditori pugnam in malam impegisse. Natura porrò difficilis erat, & minus tractabilis, quæ res nec ipsum fefellit: nam scitanti amico, quid ita non placeret ei filios tollere, Quoniam, inquit, nec mihi ipsi placeo. Apud Thucydidem dici animadvertimus, ἐκ προοιμίου ἀπόλλωνος, quod ex hymno interpretantur, quando & hoc indicet procœmium. Id verò adnotatum ex historia tertia. Ratione porrò haud absimili, epilogo malè uti scitè dicitur, pro eo quod est infeliciter rebus vel dictis coronidem impingere. Nam Herodoto calculum apponente, epilogum dicimus. quicquid factis vel sermonibus loco ultimo adjicitur, κάρτα τὲ ἠθέλησαν κροῖσον τῷ ἐπιλόγῳ. Procœmium cœnæ legimus apud Athenæum, quo nomine intelligi videntur, quæ inferuntur primum. Ipsum id indicat ferè propoma quoque.

De Aristide Adriano Qui dicantur vomentes. Scomma in Philippum.

Cap. VIII.

ARistidem patria Adrianum ex Mysia, Eudæmonis filium, proditur, dicendi copia & vi expressisse Marco imperatori, ut Smyrnam motu terræ ac hiatibus labefactatam, & funditus penè eversam restitueret: cum monodia, hoc est oratione querula & flebili frequens eliceret suspirium, mox verò etiam lachrymas, ac demum intulisset, ζέφυροι ἐρήμην αὐτὴν καταπνέουσιν, hoc est, desolatam perflant Zephyri. Erat quandoque in Jonia imperator Marcus, necdum Aristidem noverat. Evocatum ergo ad se ita interrogare perrexit: Quando, inquit, te audiemus? Hodie, ait ille, proponas, cras verò audias, οὐ γὰρ ἐσμὲν τῶν ἐμούντων, ἀλλὰ τῶν ἀκριβούντων. hoc est, non ex vomentibus sumus, sed ex eorum numero qui accuratè dicunt. Vomentes verò intelligebat, qui extemporali uterentur oratione. Ad quam quum minus ipse proclivis foret natura, ut assolet, rem totam ut incuriosam aspernabatur irridebátque. Hic porrò Aristides scommate Philippum lacessere, non expavit: quum Arimaspos μονομμάτους, id est unoculos illi cognatos dictitaret.

Vomentes item qui dicantur. Pompeii scomma in Marcellinum. Vomitus ratio. Drimyphagia quid. Cotabissare. Lecanion. Lecane. Lebetion. Scapha. Ecbolia, & phthoria, item emetica.

Cap. IX.

SEd enim scitu non injucundum, vomentes dici non hosce modò, de quibus facta nobis mentio est, verùm & luxu item diffluentes eodem intelligi verbo, ut qui repletione nimia vomere sæpius cogantur. Digni prorsum hoc nomine, qui in morem pinus exterantur, sicuti Lampsacenis olim esse interminatum Crœsum, Græcis credimus, ni veternum primo quoque excutiant tempore. Scitissima est Pompeii ad hoc ipsum sententia. Nam diffidente illo apertius jam cum Cæsare, Marcellinus ex iis unus, qui essent ad honestiorem locum à Pompeio producti, eum in senatu proscindere gravius cœpit, ut qui Cæsaris partes mutato consilio, foveret. Quo nomine commotior Pompeius, Nónne erubescis, inquit, ô Marcelline, dum honestè minus de meis rebus loqueris? An excidit, Opera mea ex muto te vocalem factum, ἐκ δὲ πεινατικοῦ ἐμετικόν, hoc est, ex famelico quoque vomitorem? Certè qui avidius in dies epulis distenduntur, & ultra quàm genuinus stomachi calor perficere queat, infarciuntur, aut quotidianam cruditatem Laconicis excoquunt, aut vomitu levant, aut catharticis extrudunt. De vomitu, primo Canonis Avicenna: Quum, inquit, vorandi assiduitate repletio superfluxerit, aut ejus quod est in stomacho quispiam inundaverit motus, ad vomitum est festinandum. Sed & alibi Princeps idem: Hippocrates, inquit, vomitum collaudavit quot mensibus per biduum non intercisum, ut sequenti educatur, quod priore haud quiverit. Hac autem ratione sanitatis pollicetur securitatem. Sed frequentius hoc agere, arbitratur malum. Nam & Rasis quarto Almansoris: Vomitus, inquit, admitti frequenter haudquaquam debet, inde nanque stomacho insigne infertur nocumentum, quippe cujus virtus destruitur. Rarenter si fiat, approbatur vel Galeni auctoritate, quarto De utilitate particularum. Sed & Rasis idem post nimiam cibi ingestionem fieri suadet, aliàs durum esse ait. Alibi verò vomitus temperati hæc recenset emolumenta, in primis expurgari stomachum scribit, digerendi facultatem effici auctiorem, corpus detergi ac novari, caput cum sensu levius fieri, visum acui. Plinius undecimo Naturalis historiæ: Vomitiones, inquit, homini ad hæc in remedium excogitatæ, frigidiora corpora faciunt, inimicæ oculis, maximè autem dentibus. Cornelius Celsus Medicinæ primo, Vomitum quotidianum ei qui valere ac senescere optarit, rejiciendum commonet; nam & Asclepiades in volumine De tuenda sanitate, vomitum exclusit: offensus puto eorum consuetudine, qui quotidie rejectando vorandi facultatem moliuntur. Nam plerique (ut censoriè queritur Seneca) vomunt, ut edant: edunt, ut vomant: epulas quas toto orbe conquirunt, nec concoquere dignantur, Et alibi idem auctor: Quid enim, oro te, liberale habent isti jejuni vomitores, quorum

corpora in sagina, animi in macie, & veneno sunt? A Plutarchus porrò vomitus & alui ductiones medicaminum vi, esse scribit μικρὰ παραμύθια πλησμονῆς. id est, malæ repletionis solatia: certandum potius ὑδροποσίᾳ καὶ ἀσιτείᾳ, id est aquæ potu ac inedia, decurrendum πρὸς κλυστῆρα, id est ad clysterem. Medicamenta verò esse veluti ecbolia & phthoria, quibus intemperantes mulierculæ partum abigant, ut impleantur denuo & Veneriis perfruantur deliciis. Illud non transiluerim, esse Græcis drimyphagiam, quum ciborum acrementa, B sive (ut ait Palladius) acredines quæruntur, quibus obturpetur stomachus, atque ad vomitum fiat proclivior. Emetica verò censentur, id est ad vomitum propensiora, quæ sunt εὐρυστήθη, id est pectoris lati. Ex grammaticorum verò thesauris illud est, Bene potos quosdam vomere consuesse: id nonnulli κοταβίζειν dicunt, sive cotabissare. Vas ejusmodi negotio accommodum dicitur lecanion, item lebetion. Sed & scapham nuncupavit in Anagyro Aristophanes. Lecanion & delicatus dici- C tur cibus. Lecane pelvim indicat: unde illud parœmiodes in Lucullo apud Plutarchum, λεκάνη δελφῖνα οὐ χωρεῖ, Delphina pelvis non capit: utimur innuentes re pretiosa quem videri indignum. Sicuti apud Seleuciam superbè pronuntiavit rhetor Amphicrates, quum amplius rogaretur, artis suæ documenta inibi promeret.

Nil prorsum corpori indulgendum voluptatis nomine. Iuliani imperatoris historia. Sophoclis dictum. Carcerem instruere, quid sit. De Platone, Pythagoreis, & Plotino, & Agesilao. D

Cap. X.

Plato non minor bene vivendi, quàm sciendi magister, Tantum, inquit, corpori indulgendum, ut philosophiæ ministerium præstare possit. Nam & apostolus Paulus ille celebratus E magister gentium, Non oportere, ait, nos providentiam aliquam corporis habere voluptatum nomine. Quoniam qui curiosius intentiúsque illi vacant, animam verò cujus est imperare proprium, despectui habent: nil admodum ab iis diversi videntur, qui ut organa quàm optima habeant, summo studio conquirunt: artem verò, cujus gratia comparantur, negligunt. Quamobrem, inquit magnus ille Basilius, ratio diversa potius servanda. Nam castigare corpus, & F compescere illius impetus, ut immanem quandam belluam, oportet, & ejusdem adversus animam temerarios motus rationis habenis compescere: nec voluptatibus frena remittere, animæ curam prorsus abjiciendo, ne instar aurigæ, impetu equorum & violentia rapti feramur in præceps. Nam imperator Julianus, qui in Persica interiit expeditione, turpissimum videri pronuntiavit, animæ præditum excellentia, corporis gaudia captare. Quod ab eo dictum verissi- G mè inde abundè liquet, quoniam ab conjugis interitu Veneriis prorsum abstinuit, ceu attentius observaret, quod de Sophocle apud Platonem legimus, lætari eum jam senescentem consuesse, quia prærabidi tyranni tendiculis evasisset. Mensa verò, ut somni parsimoniam non memorem, adeo utebatur tenui, ideóque admiranda, ut videretur alioqui ad inopiam recasurus. Aristotelis decretum est ex Moralium secundo, In universis ab voluptate cum primis cavendum, quando de ipsa incorrupti haud judicamus. Proinde ut Troiani senes, inquit, erga Helenam sese habuerunt, sic & nos ad voluptatem ipsam esse affectos decet, passimque illorum uti vocibus: hoc enim pacto ab ea secreti minus delinquere comperiemur. Propterea Pythagoram ferunt, quum audisset quendam ex familiaribus, cibis exercitationibúsque, ut pinguis fieret curare, dixisse, Non cessare illum molestiorem sibi carcerem instruere. Quæ res cedere in proverbium potest de iis qui teterrimi mancipii, ut sic dicam, saginæ intenti nil omnino suspiciunt, vel prospiciunt: sed proni, velut pecora, terrena modò meditantur & cogitant, tanquam quod supra nos est, nostræ omnino curæ non sit, optiméque cum illis decidat fortuna, si numerosis & fumantibus patinis titillatur relanguescens appetitus, distenditur venter, Sardanapali obvoluuntur plumis, anima voluptatum congerie remollita fatiscit. Neque venit in mentem, Platonem, quum corporis habitudine uteretur nimium prospera, quæ veluti vitis luxurians foret resecanda, Academiam insalubrem Atticæ locum delegisse, qua quod redundans nimiúmque sentiebat, loci intemperie supprimeretur. Quid quod peritissimi ex medicis astruunt, summam corporis valetudinem esse periculosam? Ita profectò est, corpus hoc animi pondus ac pœna est, premente illo urgetur, in vinculis est, ni sapientiæ studium accesserit, & illum respirare naturæ rerum spectaculo jusserit, ac terrenis dimiserit ad divina. Equidem majores sumus, & ad augustiora geniti, quàm ut corporis nostri mancipia simus, quod non aliter inspectare decuerit, quàm ut arctius libertati nostræ objectum, circundúctúmque vallum, ac planè loriculam. Hujus habitaculi veneficiis imbuti ac deliniti, ut Porphyrius scienter & sensit & docuit, altiore hic opprimimur somno, propterea divina contemplaturis abstinentiam ab animalibus necessariam arbitratur. Quando & veterum sapientum plerique omnes summa declinabant cura, quicquid animam arctius corpori adnecteret, ac (ut sic dicam) ferruminaret. Vnde notissima Pythagoreorum expetita solitudo ac templorum lucorúmve inhabitatio: & quorundam etiam celebrata occæcatio, ne quid usquam foret, quod contemplandi suavitatem interpellaret. Tantum aberant, ut corporis saginæ vacarent attentius, qua carcer obsepitur durior. Temperare nequeo mihi, quando huc producti sumus, quin Plotini philosophi sæculo illo singularis sententiam ad hæc maximè facientem, huic inseram loco. Auctor siquidem Porphyrius est, virum hunc summa sapientia, pudore quodam affici solitum, quòd anima ejus esset in corpore, proindéque quibus esset ortus parentibus, neque etiam qua patria oriundus, æquo animo narrasse. Idem quinimmo tantopere indignabatur, effigiem corporis tradere pictoribus & plastis exprimendam, ut quum

ut quum Amelius obsecraret, ut imaginem suam permitteret effingi: Quasi verò, inquit, non satis hanc imaginem ferre sit, quam natura nobis ab initio circumdedit, etiam censes imaginis hujus imaginem diuturniorem insuper posteris, ut opus spectaculo dignum, relinquendam. Scribit Xenophon, quod proposito nostro vehementius inhæret, Agesilaum illum magnum & Spartanorum regem, corporis imaginem sibi statui summa vi abnuisse, quum id ei gratificaturi irent nonnulli. Cæterum animi elaborare monumenta, nunquam destitisse, quum ita conciperet, illud statuariorum, hoc suum ipsius esse opus: rursúmque id esse locupletum, hoc autem bonorum. Meminit historiæ in quadam ad Luceium epistola etiam M. Tullius. Sed redeo ad Plotinum, cujus morientis verba literis planè aureis, & si quid auro reperitur etiamnum pretiosius, perscribenda: quia quid nostrum cuique meditandum obeundúmque sit, summa veritate præscribunt, non duxi per incuriam transmittenda. Nam quum jamiam foret animam acturus, pertexit ad eum invisendum Eustochius, sicuti ab eodem relatum sibi, Porphyrius scribit: habitabat is Puteolis. Adhuc (inquit Plotinus) te expecto, atque equidem jam adnitor, quod in nobis divinum est, ad divinum ipsum quod viget in universo, redigere. spiritúmque his verbis emisit. Quamobrem omne studium adhibere, ut corpori quàm optimè sit, hominis esse videtur seipsum ignorantis, nec intelligentis oraculum viri magni, Non esse hominem id quod videtur. Nec cujusmodi sit honesti facies, quæ si oculis cerneretur (ut in Phædro docuit Plato, & est à M. Tullio repetitum) mirabiles amores excitaret sapientiæ. Corpus certè viventis hominis, quia sit planè carcer, ab Homero semper dicitur demas. sicut mortui soma: quoniam ut docuit Plutarchus, relinquatur ceu σῆμα. Esse autem Plotinum humanis perfunctum, scribit Firmicus, quum per totam ejus cutem magnis humoribus nutrita pestis erupit, ut putre corpus, deficientibus membris, corrupti sanguinis more tabesceret, perque omnes dies ac horas, serpente morbo, minutæ viscerum partes defluerent: & quicquid paulo ante integrum videras, statim confecti corporis exulceratio deformaret, ut sic corrupta & dissipata facie, tota ab illo figura corporis discederet, ac in mortuo (ut sic dicamus) corpore solus superstes retineretur animus.

Homo verus quid sit, ex Platonicorum sententia. Duas esse quodammodo in nobis animas. Valeriani Imperatoris virtutes eminentissimæ.

Cap. XI.

QVamvis autem majore sit opus sapientia, ut quisque nostrûm quid tandem ipse sit, perspicere valeat, & ex unguibus (quod dicitur) agnoscere: præsertim quod singularis necessaria videtur mentis expiatio, sine qua veluti lippitudine crassiore obleptis obstipatísque oculis vibrans solis lumen pati nequimus. Naturæ intima certè pertingere, prorsum impossibile. Ex-

A piationum verò illa efficax in primis, voluptatum, quas sensus perniciosi satellites prætendunt, contemptus. Tamen in præsentia pro virili promere jam enitar, quæ mihi Platonicorum magistra lectio suggerit, ex qua velut cella quadam proma, mira sæpe nobis sufficitur rerum excellentia. Igitur hominem verum, inquiunt, non esse corpus, illud argumento est, quoniam hoc utimur ut instrumento. Neque item est vita corpori propria & adnexa addictáque, quando hæc nobis est cum B brutis quoque communis, & quia nonnunquam huic ratio ipsa, per quam ipsi sumus, adversatur & imperat. Non porrò quiddam ex corpore & ejus vita propria consurgens, hoc enim est animal. Non denique ex anima rationali & vivente irrationali conjunctum, quoniam ex indissolubili & dissolubili unum confici nequeat. Sed quod & antea multo fuisse ab Homero vate sancitum, acutè comprobat Plutarchus, hominem esse animam, id est substantiam incorpoream rationalem, ex di- C vinò quidem intellectu existentem, in se verò consistentem, corpori autem non inhærentem, sed potius assistentem, atque ipsa sui præsentia vitam hanc producentem in corpore, ex qua & ipso corpore compositum animal appelletur. Vita autem hujusmodi animatio, & vivificatio dici debet: communi tamen licentia, illam quidem animam dicimus primam, hanc verò secundam, atque à prima ejúsque viribus secundam, virésque ejus oriri. In prima quidem ab intellectu ra- D tio, à ratione imaginatio proficiscitur. In secunda, vires quoque tres præcipuæ sunt: imaginatio, id est communis sensus quidem: deinde sensus exterior in partes quinque divisus: postremò potentia genitalis, quæ & natura vocatur, generationis, augmenti, nutritionis origo. Porrò non esse animam compositi partem, in libro De beatitudine significat Plotinus, ubi ait, Animam non esse conjuncti portionem, testatur ipsa ejus à corpore sequestratio. Vbi separationem intelli- E gimus duplicem: unam per moralem philosophiam, qua se à perturbationibus corpori servientibus segregat: alteram per contemplativam, qua se à sensibus & imaginatione sejungit. Debet verò philosophus ad utentem rationem instrumentum hoc convertere, ut ei libentissimè pareat, & rationem ipsam ab hoc usu sevocare, quoad fieri potest, ad contemplandum. Vel id prorsum agere quod Valerianus, de quo quum de censore creando in senatu ageretur, ita F pronuntiatum voce omnium una, scribit Trebellius Pollio, Valeriani vita censura est: Is de omnibus judicet, qui est omnibus melior: is de senatu judicet, cui nullum inuri crimen potest: is de nostra vita sententiam ferat, cui objici quicquam nequit. Valerianus vel ab incunabulis tantum non censor fuit: Valerianus in tota vita censor, prudens senator, modestus, gravis, amicus bonis, tyrannorum hostis, criminosorum inimicus ac vitiorum multo magis. Censorem G hunc accipimus, imitari hunc omnes volumus, genere hic est primus, sanguine præcellens, vita emendatus, doctrina clarus, moribus insignis, exemplum antiquitatis. Hic tamen talis tantúsque mox imperator ab Persarum rege Sapore infeliciter captus memoratur.

Hominem ab aliis finiri ex anima corporeâ concinnatum. Homo interior & exterior quis sit.

Cap. XII.

Atqui dicat aliquis, videri quidem hæc acutè satis solertérque excogitata, esse tamen præter communem hominum conceptum; quando ut Augustinus scribit, non totus homo, sed pars melior hominis anima est: atquum est utrunque conjunctum simul, tunc demum consurgere conflarique hominis nomen. Quod tamen & singula sibi vendicent, siquidem communi quadam loquendi lege, illatum conditorio hominem pronuntiamus, corpus tantum intelligentes: rursúmque ad cælestia tralatum, aut in barathri supplicia intrusum, dum animam modò significamus. Cui rationi seu consuetudini calculum adjicit etiam scriptura, animam interiorem appellando hominem, corpus verò exteriorem. ceu duo planè sint homines, quum simul utrunque sit homo unus. Significare obscurius hoc ipsum Eustathius quoque animadvertitur, ubi αὐτὸς inquit, id est ipse, nunc quidem dicitur de anima tantum, nunc de corpore vel mortuo: ut apud Homerum,

Αὐτοὺς δὲ ἑλώρια τεῦχε κυνέσσι.

Nunc verò & de utroque, id est homine composito. Proinde perpendendum amplius, qua ratione dicatur homo ad imaginem Dei factus: & esse item terra pronuntietur, denuóque in terram abiturus. Dici nanque illud rationalis animæ intuitu, palàm fit acrius inspectanti, qualem Deus insufflando, vel (si commodius dicitur) inspirando indidit homini, id est hominis corpori. Hoc autem corporis ratione, qualem hominem expuluere finxit Deus, cui & animam est impertitus, ut sic concinnaretur animale corpus, id est homo, in animam viventem. Varro item ille doctissimus, quum animadvertisset, in hominis natura duo esse quædam, corpus & animam, addubitavit primum, an hominis appellatione intelligi tantum anima deberet, cui ita foret corpus, ut equiti equus: an corpus tantum aliquo modo se habens ad animam, sicuti ad potionem poculum. Mox verò hominem non animam solam statuit, non item corpus, sed quod ex utrisque consurgit: proinde summum hominis bonum, quo evadat beatus, ex utriusque rei bonis constare.

Adam & Eva allegorica ex Platonicis significatio.

Cap. XIII.

Verum nec vacantis operæ fuerit, attexuisse huic potissimum loco, qua ratione Mosaicam doctrinam, & velata mysteria Plotinus, Origenes, & Ammonius per allegoriæ acumina secretiora sint interpretati, etiam si facta nobis alibi quoque mentio est. Astituunt enim primum personas duas, hominem ipsum quasi Adam, & humanum animal inde emanans atque degenerans quasi Evam, quæ ex consopito Adam tracta narratur: quoniam animal ex se tunc propagat anima, quando ex priore inter cælestes vigilia ad naturalia labens, divinorúmque oblita jam dormit, & somniat. Proinde tunc affundere vitam corpori dicitur, Evæ nomine significatam, quæ & prior errore devio prolapsa, illius denique suffragium impetrat. Quamobrem quum esse traduntur duo in carne una, duas velut in corpore uno animas rectè accipi posse, arbitrantur. Verum, hæc sint illorum placita, nos ne latum quidem unguem à Christianorum patrum scitis revellimur.

Argivo scuto dignus, proverbium, quam rationem habeat præter Zenobii sententiam. Certaminum festorum præmia varia. Sagma quid. Plutarchi locus explicatur ex Arato. Defenditur lectio in Lactantio grammatico. Scutum sacrum. Sigmata in scutis. Sagmaria. Solenoides. Scutariæ fabrica, & id genus alia. Cunicularii. Sacos cur dicatur. Scuta gentibus illisa quid indicarent, ac quid perversa.

Cap. XIV.

Argivo clypeo dignus, dicitur ex parœmia, ut Zenobius scribit, de eo qui eximia ob generositatem veneratione sit dignus: idque ex Argivorum veteri more propagatum, quo honestioribus pueris contribueretur honoris, ut scutum gestantes pompam ducerent. Cæterum, quæ fuerint ejus rei initia, non ferè traditur. Ego tamen omnem (quod dicitur) lapidem proruens videor aliquid eruisse certius, quod & protinus hisce libellis insperli. Legimus verò, fuisse Argivorum regem Enhippum felicitatis miræ, cujus clypeum, qui apud Græcos insigniter rem gessisset, accipiebat, ut per urbem incedens honestaretur, unde obrepserit in ignavos proverbium, cujus etiam meminerit Callimachus. Mentio item & regis & scuti, est apud Papinium hisce versibus:

Celsam subeuntibus arcem,
In gradibus summi delapsum culmine templi
Arcados Enhippi spolium cadit, æreus orbis.

Lego item in Græcis auctoribus, apud Argos celebrari consuesse festa ac certamina Heræa quæ dicerentur, ac Hecatombæa: in quibus vincenti æneum contribueretur scutum, sicuti apud Achaiæ Pellenem in Theoxeniis, ac Hermæis chlæna, quam nos lænam dicimus. Apud Marathonem in Heracleis argentea phiala. Quippe hoc genus panagyres passim in Græcia celebrabantur, uti Thebis Iolaia, quæ & Heraclea: Megaris Diocleia: apud Æginam Æacia, & Delphinia. In Geræsto Gerestia propter Neptunum. Amarynthia in Euboeo. Porrò in hac scuti mentione addamus & aliud quod usui sit legisse: sicuti thecam dici sagma, testimonio Aristophanii interpretis in Comœdia cui titulus ἀχαρνῆς, super eo poetæ versiculo,

Τίς γοργὸν ἐξήγειρεν ἐκ τοῦ σάγματος;

Quis Gorgana excitavit ex sagmate? Nam sage, inquit, id est σάγη, scutum indicat: unde & pansagia dicatur panoplia, id est armatura. Sagmatis meminit etiam Sophocles,

Κάλλιστα

κάλλιςα τίχνη δ' ἐν καλοῖσι σάγμασι.

Lactantius grammaticus in Thebaidos nonum: Corythus theca, inquit, arcus solius, sicut pharetra sagittarum, sagma scuti. Quem tamen locum velut repastinaturus quidam, expuncta lectione tum vetere, tum etiam vera, (ut constat) facconiam reposuit, errore manifestario. Sagma invenies & apud Pollucem Onomastici septimo, καὶ σάγματ☉ ἐλυτρον, τὸ τῆς ἀσπίδ☉. sed & libro decimo, sagmata jumentorum ex quorundam sententia, Philippicorum quinto inveniri, scribit. Quin & Levitici quintodecimo: Sagma super quod sederit, immundum erit, quo nomine vel sellam interpretantur, vel instratum, quo mollior fiat sessio: proinde in Hebræo equitaturam haberi. Sagma pro acervo accepisse Plutarchus animadvertitur in Catonis senioris vita, εὗρε μόλις ἐν πολλοῖς τάγμασιν ὅπλων, καὶ νεκρῶν σώμασι. Non prætereundus Plutarchi ejusdem locus in Arato, quem scribit apud Corinthum paralle παρὰ ξιφίδας μικράς. & mox asstrinisse εἰς σάγματα: quod capsas indicare interpres est suspicatus. Tradunt Græci, canthelia dici asinorum sagmata, & quæ his imponuntur, texta viminea. In puppibus quoque procurva ligna scænæ gratia struendæ, canthelia vocari. Sigmata scutorum invenimus apud Xenophontem Rerum Græcarum quarto: ea videntur fuisse insignia elementi figura, quibus uterentur Sicyonii: οἱ δὲ ἀργεῖοι ὁρῶντες τὰ σίγματα ἐπὶ τῶν ἀσπίδων, ὡς σικυωνίους, οὐδὲν ἐφοβοῦντο. Et mox, φύσει ὑμῖν τὰ σίγματα ταῦτα. Ab sagmate porrò sagmarias dici mulas, animadvertimus. Sagmaria Suidas interpretatur, τὰ βαστάζοντα τὴν ἀποσκευὴν, καὶ μετακομιδὴν τῶν ἐπιτηδείων. Equum sagmarium leges apud Lampridium in Heliogabalo. Scuta quædam comperi ab Dione in Macrino dici ἀσπίδας σωληνοειδεῖς, tanquam fistulæ aut alvei præferrent imaginem. Est apud Arrianum scuti sacrimentio, quod de Palladis templo quum detraxisset Alexander, eo semper prælato, prælia inibat. Scutarias fabricas legimus quandoque, sicuti & loricarias, item arcuarias, in quibus sagittæ, missilia, cassides, omniaque armorum genera coaptari conformarique in exercitu etiamnum assueverant: ubi, quicquid usum ex se præstaret commodum, non insuper habebatur, quando & cunicularios nec defuisse, palàm fit, quibus una ducendi per subterranea cuniculos, Bellorum more, incumberet functio. Scutum Græci quandoque σάκ☉ dicunt, ab Sacis inventum primo, uti conjectatum grammaticis est. Non prætereundum verò quod in auctoribus est observatum, si genibus illidantur scuta prosperitatis videri iudicium plenum. Nam quum hastis feriuntur clypei, iræ documentum est, ac doloris insigne. Verum, si perversa gestentur scuta, defectionis indicium est vel apertissimum. Porrò scutum hostibus ostentasse, proditionis fuisse argumentum, palàm historia sexta Herodotus facit. Illud verò ex historia superpondium fuerit: ostentabat Aphricano juniori adolescens quidam affabre compactum scutum, & exquisitius expictum: at is, Decet, inquit, Romanum virum in dextra magis, quàm in sinistra sitam spem putare.

Jovem lapidem jurare, apud Gellium quid sit. Ciceronis locus explicatur ex Epistolis. Privi silices. Privæ verbenæ.

Cap. XV.

Gellii ex primo Noctium Atticarum verba hæc sunt: Jovem, inquit, lap dem, quod sanctissimum jusjurandum est habitum, paratus sum ego jurare, Virgilium hoc nunquam scripsisse. Quæsitum memini ex me à doctissimis juvenibus, dum Patavii ista mussitaremus, quid sibi vellet lapis Jupiter apud Gellium auctorem perillustrem & facundiæ haudquaquam extritæ obviæque. Respondi tum pro tempore, arbitrari me loci ejus nubilum Sexti Pompeji enarratione discuti clarissimè, apud quem legissem, juraturos per Jovem, lapidem tenere silicem solitos, ejusmodi ferè verba enuntiantes, Si sciens fallo, qui me despicit, salva Vrbe arceque, bonis ejiciat ut ego hunc lapidem. Ad quam verborum conceptionem amplius pensitatiusque inspicienti, allusisse M. Tullium liqueret, Epistolarum familiarium septimo, per maximam interpretum hallucinationem: ita enim scriptum invenias, Deliciæ verò tuæ noster Æsopus ejusmodi fuit, ut ei desinere per omnes homines liceret: is jurare quum cœpisset, vox eũ defecit in loco illo, Si fallo sciens. Meminit T. Livius ab Vrbe condita libro primo & vicesimo: Eaque, inquit, ut rata scirent fore, agnum læva manu, dextra silicem retinens, si falleret, Jovem cæterosque precatus deos, ita se mactarent, quemadmodum ipse agnum mactasset, & secundum precationem caput pecudis saxo elisit. Sed & alibi Titus Livius idem hujusmodi jusjurandi formulam latius exsequitur. Verum, si quid etiamnum subsiliare videtur apud ingenia lectionis multæ, & id genus quæstiunculis perexercitata, audiant, quæso, Polybium ita subscribentem: Ergo, inquit, Carthaginienses deos patrios jurati sunt, deinde Romani, per lapidem secundum vetustissimum ritum, Martis Quirinique numinibus additis, jusiurandum præstiterunt. Ritus verò lapidis fuit hujusmodi: Fæcialis sumpto in manibus lapide, postquàm de fœdere inter partes convenerat, hæc verba dixit: Si rectè ac sine dolo malo hoc fœdus, atque hoc jusiurandum facio, dii mihi cuncta præstent felicia: sin aliter aut ago aut cogito, cæteris omnibus salvis, solus ipse peream, uti lapis hic è manibus meis decidet. Nec loquutus plura, manu lapidem excussit. Apud Græcos irroboraverat mos, ut jurantes mydrum tenerent: est autem eo nomine ignitum ferrum, fœdusque tandiu perseverare comprecarentur, quandiu latuisset mydrus, quem mox in mare dejiciebant. Meminit in Antigone Sophocles. Sed & Callimachus,

φωκαίων μέχρις κε μένη μέγας εἰν ἁλὶ μύδρ☉.

Privos lapides silices, privasque verbenas secum fæciales solitos ferre, prodit Romana historia.

Hastarum auctoritatem fuisse veteribus religiosum. Matera dea. Hasta pura. & præpilata quæ sit. Scr-

ptrum Agamemnonis pro deo. Tyli ferrei. Hastam & caduceum mittere. Caducei ratio. Quid cerycium & quid ceryces. Seneca declaratur. Praeconum species. Plutarchi locus restituitur ex Pelopidae vita de Alexandri Pheraei hasta.

CAP. XVI.

HAstas, in veteribus memoriis legimus, regii fastigii insigne diadematis loco fuisse, quas dixere Graeci σκῆπτρα. Nam & à rerum origine deorum immortalium vice cultas, observatum item est. Ex cujus ritus memoria diu quoque custoditum, ut deorum simulacris adderentur. Hinc lectum est, esse in Sicilia urbem, cui nomen Ægion: antiquissimam quidem & dearum religione celeberrimam, quae Materae nuncupentur, quarum simulacris tum Meriones, tum Vlysses hastas affixerint, inscriptis etiamnum dicantium nominibus. Scribunt Apollonii interpretes, ab Caeneo adeuntes compulsos per hastam jurare: cui, neglecto deorum cultu, preces fundebat, rem quoque faciebat divinam. Quippe factus elatior, ut scribit Eustathius super Iliados primum, quòd Neptuni munere ex puella vir esset factus, praetereaque invulnerabilis, & (ut Graeci dicunt) ἄτρωτος, in fori meditullio surrectam fixit hastam, proque Deo censeri jussit. Sed & Pheraeus Alexander immanis tyrannus ac sanguinarius, quum avunculum Polyphrona peremisset, hastam, qua facinus obierat, coronatam sacravit, eique ut Deo rem facere divinam perrexit, tychona appellans, id est τύχωνα: puto, quod ictu haud foret frustratus, παρὰ τὸ τυγχάνειν. Locus hic est planè interpellatus in Pelopidae vita, incuriosè admodum, ne dicam inscitissimè donata Latinitate. Quin & in T. Livii historia ab Vrbe condita libro quadragesimo, lectum est, nuntiasse pontifices inter prodigia alia, hastas motas. Et libro primo secundi Punici belli, Lanuvii hastam se commovisse, quam scilicet Junonis signum tenebat: sed & hastam Martis Praeneste sua sponte permotam, idem tradit. Curitinque Junonem dictam tradunt ab hujusmodi hastae latione, quae lingua Sabina Curis diceretur: quod Sextus Pompejus refert. Vnde à priscis institutum, ut nubentium caput hasta comeretur, quam caelibarem nuncupabant, quòd sint in Junonis tutela matronae constitutae. Ejus certè sigillum in pilo sublatum Plutarchus tradit. Qui auctor item est, lanceam in regia positam fuisse Martis nomine insignem. Lancea quoque donari solitos, qui in bellis acriter strenueque pugnantes laudem meruissent. Id ideo institutum Sextus Pompejus refert, quia hasta, summa armorum & imperii erat: quamobrem & captivos sub ea solitos venire, quos Graeci δορυαλώτους καὶ δορυλήπτους vocant. Sicinium dentatum Plinius scribit fuisse donatum hastis puris duodeviginti. Hastam puram grammatici intelligunt sine ferro. Id enim fuisse praemium apud majores ejus qui tunc primum vicisset in praelio, sicuti scriptum in libris De gente populi Romani: unde poeta nobilis,

Ille vides pura juvenis qui nititur hasta.

A Donatus puram quidem accipit sine ferro: sed addit, pacis id esse signum, non belli. Praepilatas invenimus hastas dici, quae ferreas habent cuspides, quasi praeferratas: quamquam & praepilatum sit quoque, quod ferro utique caret, sed in mucronem tamen est exacutum, ut locustarum cornua, quibus natant. Praepilata videntur Graecis & Herodoto historia septima, rectè dici τυλωτά, velut callo obdurata, quod τύλον vocant. Rudum pilum in Plinio accipiunt eruditi, non tam quod ferrum non habet, quàm quod asperum

B impolitúmque. Auctor ex Artemidoro Strabo est, Megabaros Æthiopas consuesse clavis quas gestitant, addere tylos quoque ferreos. Cheroneos legimus ex diis omnibus colere praesertim sceptrum, quod Vulcanum affabre fecisse, Homerus scribit, datúmque Jovi, à quo diu pòst ad Agamemnonem pervenerit. Appellant autem δόρυ, id est hastam. Templum quidem publicè nullùm ei dicatum visebatur: nihilominus quot diebus res illi fiebat divina, apponebatur & mensa

C omnifariam carnibus ac bellariis onusta. Legimus fuisse vetus adagium, quod ex Pausaniae monumentis est, hastam & caduceum mittere, quod est (ut arbitror) permittere, ut pro arbitrio quis bellum ineat, sive etiam pacem amplexetur. Docet id Polybius libro quarto: Quod quum, inquit, Rhodii intellexissent, propositum suum ad finem perducere cupientes, legatum ad Byzantios Aridicem misere, ac cum eo Polemoclem cum triremibus tribus, volentes, id quod in proverbio

D est, hastam simul & caduceum Byzantiis mittere. Aut de iis dicatur, qui adhortantur quidem, sed interim etiam minantur, vel qui pacem utique ostendunt, sed bellum mox inferunt. Scimus praeterea Carthaginenses, quum bellum vellent, Romam hastam misisse. Caduceum verò esse pacis insigne apud Graecos, caduceatorum quoque nomen demonstrat: sic enim vocantur, qui ad pacem mittuntur legati. Apud barbaras gentes, inquit Polybius, florentes capiti corollas impo-

E suisse, pacis ferè est atque amicitiae signum. Qua verò forma caduceus foret ita in Graecis auctoribus adnotatum invenimus: Cerycium, inquiunt, lignum erat rectum, utrinque duos continens serpentes implexos invicem, ita ut se mutuo & ex adversum intuerentur, quales illi vocant ἀντιπροσώπους. Ferunt id caduceatores, & inde illis injuriam intulisse, maximum habebatur nefas. Et rectum quidem lignum συμβολικῶς &

F opertè orationis rectitudinem significat: serpentes verò impliciti castra castris juncta nobis innuunt occultius, quibus se diffidentes conciliatura voluntates, orationis inserit virtus. Sed de caduceo aliqua item in medendi ratione Plinius, plura Macrobius in Coenis. Cerycium verò, ne quem Graeca offendat dictio, caduceum planè signat. Nam esse id legatorum gestamen,

G finit Pollux, quando & Mercurii virga dicitur κηρυκίνη ῥάβδος. quanquam & Cerycia vocant praeconum seu caduceatorum mercedes, qui nuncupantur Ceryces. Habebantur verò hi generis non unius: nam alii mystici erant, sic dicti à Ceryce Mercurii filio, & Pandrosi Cecropis filiae. Fuisse hos Athenienses proprii generis, tradunt multi,

& munus eorum minus fuisse vulgare, conjectatio certa est. Nam & Seneca scribit: Non vis nisi consul, aut prytanis, aut ceryx administrare rempublicam. Cerycum honestè meminit in Decem rhetorum vitis Plutarchus. Fuere certaminum item præcones, alii etiam in pompis, quidam venalium quoque. Cerycium porrò etiam præconium signat. Dicerem plura, sed alieno loco satis multa: nisi quòd Eustathii sententiam præterire nequeo tradentis. Caduceatores aut cerycas fuisse ἀσύλους, id est nefas fuisse à quoquam violari, quod crederentur θεῖον γένος, id est divinum genus, ex origine quam præstruximus: proinde in Odyssea Vlysses exploratoribus comitem adjecit ceryca, διὰ τὸ ἄσυλον. Achilles verò cerycas Jovis nuncupat nuntios & hominum, quoniam sacrificiorum quoque ministerio adessent. Athenæus quin etiam coquinariam exprimens dignitatem, ejus esse argumentum cerycas Athenis scribit, qui & coquorum & butyporum haberent ordinem: quod prodidit Clidemus Protogoniæ primo. Ceryca item dicunt Græci, nos buccinum.

De auctionum hasta & magistris. Cicero & Fabius explicantur. Item locationum & salutis hasta.

Cap. XVII.

QVia verò dicebatur Romæ auctio hastæ, res vel imperitis notissima, quum publicè civium bona distraherentur, hinc refrixisse hastam eleganter pronuntiamus, quum desitum tandem significamus, cessatumque vel à magistratu violento & sordido, aut tyrannica rabie desæviendi in miserorum bona. Nam & M. Tullius eloquenter & scitè, hastam Cæsaris refrixisse, dixit. Sed & hastam sperare scelerati ac perditi homines dicuntur, quod ex eadem est farina, qui civium affectant bona. Sicut hastam vibrare dicuntur, qui sanguinariam hujusmodi consectantur auctionem. Cicero De officiis secundo, Dum homines perditi hastam illam cruentam & meminerint & sperabunt. Quam P. Sylla quum vibrasset dictatore propinquo suo, idem trigesimo & sexto anno pòst à sceleratione hasta non recessit, Lucius verò Sylla, quantum nobis suggerit historia, addidit & vocem intolerabilem. Nam quum posita in foro hasta, civium bona venderet, prædam suam se vendere, sævissimè dictitabat. Proinde hastam hujusmodi perticam quoque tristem nuncupari novimus. Et Tacitus Cornelius scribit, Helvidium Priscum tribunum plebis adversus Sabinum ærarii quæstorem contentiones proprias exercuisse, tanquam jus hastæ adversus inopes inclementer augeret. Apud Tertullianum in Apologetico hastarium dici legimus venditionem id genus: In hastario, inquit, vectigales sumus. Nec illud parte ista omittendum, ut obscurissimum Ciceronis & Quintiliani locum aperiamus: magistros dici, qui bona sub hasta vendunt. Vnde id in Epistolis ad Atticum libro primo. Vna agebant cæteri creditores, in quibus erat Lucullus & P. Scipio, & is quem putabant fore magistrum, si bona vænirent, L. Pontius. Ex libro sexto, De possessionibus

A hæreditatum & possidendis bonis, magistris faciundis vendendisque ex edicto & postulari & fieri solet. Ex iis, inquam, infertur lux verbis Fabii libro sexto De jocis: Pervenit res, inquit, usq; in ænigma. Quale est Ciceronis in Pletorium, Fonteii accusatorem, cujus matrem dixit, dum vixisset, ludum, postquam mortua esset, magistros habuisse. Dicebantur autem ,; dum vixit, infames fœminæ ad eam convenire solitæ, post mortem bona ejus væniebant: quanquam hic ludus per translationem

B dictus est, magistri autem per ambiguitatem. Hactenus ex Fabio. Ad hosce porrò magistros fortè respexit Marcus item Tullius, ubi ait, Heus tu manum de tabula, magister adest, in Familiaribus epistolis: etiam si non excidit, quid alibi præceptum à me sit. Cæterum observavimus & illud: hastam in classicis auctoribus non de auctionibus venditionibusque modò dici, sed & de locationibus, quæ publicè fiant. Vnde assueti hastæ appellati eleganter, qui ea conducere consueverunt.

C Docuit hoc T. Livius ab Vrbe condita, vigesimo-quarto libro: Quum censores, inquit, ob inopiam ærarii se jam locationibus abstinerent ædium sacrarum tuendarum curuliumque equorum præbendorum, ac similium rerum, convenere ad eos frequentes, qui hastæ hujus generis assueverant, hortatique censores, ut omnia perinde agerent locarentque, ac si pecunia in ærario esset. Cornelius Nepos in Attici Pomponii vita, de hac item

D intellexisse videtur, ubi ait, Ad hastam publicam nunquam accessit, nullius rei neque præs neque manceps factus. Quin & Ovidius libro quarto De Ponto:

> Aut populi reditus positam componet ad hastam,
> Et minui magnæ non finet Vrbis opes.

In Quintiliani verò Declamationibus, hastam salutis dici invenies, de frumenti venditione in fame ac penuria non ferenda. Sed si semel, inquit, po-

E nis hastam salutis & redemptores vitæ admittis, & nos admone, melius vendes. Apud Pomponium jureconsultum Digestis De origine juris, sic item lego: Deinde quum esset necessarius magistratus, qui hastæ præesset, decemviri litibus judicandis sunt constituti.

Hastici ludi, sive xystici. De xysto, & derivatis inde. Trigonum apud Elidem, & maltho. Casei species.
F *De Æganea & Ancyle bis, ac Gao, & Sigymno. Item plura ad hastas pertinentia. Clostra quid. Necnon quid rectis aut infectis hastis venire. Phalanx quid, & cerannobolos legio cur dicatur. Psili. Hoplitæ. Peltastæ. Currus bellici. Quadorum bellum.*

Cap. XVIII.

G HAsticos verò ludos, quos in Latina quandoque historia lectitamus, Græcè contenderim appellari xysticos, velut & gladiatores quoque xysticos nuncupatos, scimus, quòd hastili uterentur, quod ξυστὸν Græci vocant: quanquam & eo nomine dicitur locus, in quo exercentur athletæ. Xysti pro telo meminit Arrianus: Xystis, inquit, quæ prolongæ hastæ sunt, corneis

adversus tela, quæ palta vocant, utebantur, meminit historia prima Herodotus, inter Crœsi donaria. Xystarchum verò pro gymnasii principe legimus. Nuncupatur quandoque dromos xystos, id est cursus xystos, ut in Aristeæ Orpheo,

ἦν μοι παλαίστρα καὶ δρόμος ξυστὸς πέλας.

id est, erat mihi palæstra & dromos xystos prope. Xenophon in Oeconomico xystum pronuntiavit simpliciter, εἰ ἐν τῷ ξυστῷ περιπατοῖεν. quod est, si in xysto obambularent. Hinc xystos paradromidas etiam dicunt: nostri verò ambulationes & ambulacra. Xystida verò tunicam interpretantur talarem, muliebrem: alii tragicum putant indumentum. Sunt qui prætenuem vestem eo nomine accipiant. Est & xystis alio vocabulo dicta strlengis, hoc est strigil: unde xusticos, seu xysticos legas pro indoctis quidem, sed in cute curanda nimio plus satagentes. Legitur id nomen apud Epicharmum & Diphilum. Ambitus item gymnasii apud Elidem totus dicebatur xystus, quoniam Hercules Amphitryonis exercitii gratia quotquot succrescerent spinæ, singulis diebus ἀναξύειν, id est eradere consueverat: sicuti auctor Pausanias est Eliacorum secundo. Intra eum verò ambitum est alter, quem à figura vocant trigonum. Quin est tertius quoque, cui nomen à mollicie loci μαλθώ. Ad gymnasium id via erat, quam ab exploratorum silentio σιωπὴν nuncupabant. Erat & Dianæ sacellum φιλομείραξ, ex gymnasii propinquitate dea cognominata. Advertendum amplius, ξυστὸν apud Athenæum pro caseo accipi, quem rasilem dicere queas: nam eidem χλωρὸς, viridis ac recens est, & præmollis, cujusmodi in fiscellis circumfertur, ξυρὸς, caseus aridus est, coptos autem prædurus. Quin pomorum quorundam esu in corporibus chymum produci xysticum, idem tradit, cuius meminerit Praxagoras. nam quæ non perficiuntur, crassiorem reddere chymum, Æganeam scribit Eustathius, jaculi levioris esse speciem, ἀπὸ τοῦ ἀγανίζεσθαι, quòd longius mittatur, vel quòd ancyle ex pelle concinnaretur caprina: quippe capram vocant αἶγα. Signat verò ancyle, jaculi ansam, quam vocant λαβὴν: est tamen ancyle item jaculum quoddam, unde ancylistæ qui eo utuntur. Ancylia verò in Romana historia, neminem (opinor) latere possunt. Dies quibus ea moverentur, religiosi ad iter habebantur. Apud Lycophronem sigymnum jaculi genus est. Apud Pausaniam gæus, sive gæum dicitur telum omnino ferreum, aut embolium ὁλοσίδηρον. Mesancylon nominat Euripides, & fortè idem sit quod ancyle. Sigymnum verò sigynnum Apollonius scribit, dicuntque eo verbo signari alicubi parva peltaria. Est item ancyle cubiti curvatura & poculi genus, cottabis accommodum. Vnde apud Æschylum cottabos legimus ancyletos. Vt verò ad hasticos redeamus, non ineptum foret, eo item vocabulo equestres ludos intelligere, quorum nunc usus est multiplex, & sæpe hastis concurritur, & dicuntur vulgò clostra, quòd claustris obsepiantur temporariis, sicuti veteribus Euripos, sive Nilos,

A ut in Legibus Cicero scribit, circumducere moris fuit. Quoniam verò de hastis mentio nobis plurima est, hasta præconis insectari, non aliud ferè arbitror, quàm curare, ut bonorum sub hasta venditio fiat. Cicero De lege agraria, jubet eos agros venire, quos rex Mithridates in Paphlagonia, Ponto Cappadociaque possederit. Num obscurè videntur propè hasta præconis insectari Cnei Pompeji exercitum, qui venire jubeant eos ipsos

B agros, in quibus nunc ille etiam bellum gerit. In Philippicis verò quum tabulas dicit ab hasta, non alias intelligit, quàm emptionis sub hasta factæ. Sunt & hastæ gramineæ Ciceroni item Actione in Verrem sexta: In quibus, inquit, neque manufactum quicquam, neque pulchritudo erat ulla, sed tantum magnitudo incredibilis, de qua audire satis esset, nimium videre plus quàm semel. Hastarum repositorium Homerus syringa vocat Iliados decimonono: Julius Pollux, dorothecen: alii

C etiam dorodochen. Hastæ postremum quod ferreum est, vocatur sauroter: quanquam eo nomine sunt qui intelligunt locum item, in quo reponatur hasta. Scribit historia septima Herodotus, quosdam Persarum lanceis suffixa gestasse mala punica aurea pro sauroteribus, id est corollis: ut Valla interpretatur. Medium verò etiam ancyle appellant: unde ἀγκυλίζειν verbum, vel ἀγκυλίσα-

D σθαι. Lignum jaculi ipsius à quibusdam dicitur styrax. Alii ea voce intelligunt hastæ partem, quam manu tenemus & affigitur terræ. Styracion dicitur à Thucydide, pro spiculo, ut interpretantur nonnulli: στυρακίῳ, inquit, ἀκοντίου χρησάμενος ἀντὶ βαλάνου εἰς μοχλὸν, quod est, styracio usus jaculi pro balano ad seram. Et Xenophon Rerum Græcarum sexto: Alium (inquit) baculo, alium styrace percussit. Styrax item Dioscordi lachryma arboris cujusdam est, cotoneo persimilis, in qua flava præcellat, sordescensque,

E ac resinosa, & thrombos, id est guttas habens subalbidas. Ex styrace in Syria unguentum concinnant, quod styracinon vocant chrisma: id esse caroticon, traditum est. Julius verò Pollux ita: Hastæ (inquit) prominens, αἰχμὴ vocatur, id est cuspis & epidoratis & styrax. Apud Eustathium sic observavimus: Styrax, inquit, plantæ species est, unde sunt jacula styracina corneis consimilia. In Pisidia verò prope Selgam Lacedæmoniorum coloniam potissimum hastilibus accom-

F modus habetur styrax, quia fit acrior minusque succosus: id quod Æliani comprobatur calculo, sed & Strabonis. Nec illud prætereo: à Cypriis jacula dici sigynas: quanquam vocabulo eodem Ligures caupones intelligunt ac institores. Sarissas vocant Macedones prælongas hastas, unde Sarissophori nuncupantur. Postmodum sunt, eodem tradente Polluce, hastilia quædam naumacha, teste etiamnum Homero, ea verò prælonga erant. Acinaces Arrianus scribit, esse hastas

G Persicas. Idem tradit: Equitibus hastas Macedonicas pro barbaris mesancylis datas. Gæsa sunt Gallorum propria tela, sicut sarissæ Macedonum, Germanorum frameæ. Sed & fortes viros dici à Gallis gæsos, adnotatum à Servio est. Gæsatas tamen appellari ab eisdem mercenarios milites, Plutarchus auctor est. Porrò illud item haud negligendum, quod & parœmiæ formam habet. Re-

ctis, an

ctis, an proclinatis hastis venio? quod est, Amicumne vultis, an hostem: ductum verò id ex historia. Lysander siquidem quum Bœotiorum agros pervasurus foret, quæsivit ab illis, πότερον ὀρθοῖς τοῖς δόρασι, ἢ κεκλιμένοις διαπορεύηται τὴν χώραν αὐτῶν. id est surrectisne an infestis hastis per ipsorum agros iter faceret? Illud quoque Ciceronis pro Murena, proverbii faciem habet. Jacet, diffidit, abjecit hastas. Hastarum verò usus agnoscitur duplex: aut enim è manu utimur, & vocantur anchemalæ vel orectæ. nam ὀρέξαι signat, manu percutere: aut mittimus, sicuti quæ dicuntur à vibratione palta, id est jacula. Contus utrunq; implere usum potest: à quo & contobolia dicitur, velut etiam sarissa, atque item hyssus. Stadia vocatur pugna, & συστάδην pugnare, ubi comminus certatur. Vnde & anchemachi nuncupantur, qui ita pugnant, seu hasta id faciant, seu ense. Non ignorandum tamen: veteres lignis corynisque, id est clavis depugnare consuevisse, quæ ratio militum phalangibus nominis causam præstitisse creditur. Siquidem ligna nuncupantur phalangia. Argumento est, quòd ex materia compactas sustructiones etiam phalangas vocitamus: & inde forsan phalangia nuncupata, quæ è trabibus telas contexunt. Et quæ navibus subjiciuntur hermata, id est sustentacula, dicuntur item phalangia. Ad digitos quin etiam verbum id revocat Aristoteles. Nam quæ flexus constat, condylus (inquit) appellatur: qua non flectitur, phalanx. Phalangem Macedonicam, quam Latinè cuneum Livius vocat, prædensi ordinis excogitasse omnium princeps dicitur Philippus. Alexandri magni pater, ducto ab heroibus exemplo, quos clypeis clypeos junxisse, cecinit poeta nobilis. Quo ritu qui armantur, phalangitæ dicuntur. Sunt & eodem nomine equites. Illud non prætereo, cujus in Nerone commonuit Dion: Psilos Græcè nuncupari levioris armaturæ milites, quibus opponuntur quos hoplitas dicunt Græci iidem, gravi præmunitos armatura, Macedonum ritu: scutis quoque in orbem circumactis, necnon hastis longioribus, psili, seu velites arcu utuntur, & jaculo, item funda. In horum meditullio peltastæ sunt, id est cetrati. scuto protecti modico, & lanceas proferentes haud ita longas, sed & curruum item in bello interstitia tria. Addamus de hastis illud quoque: esse qui hastæ cuspidem, quam terræ infigimus, ab Homero quandoque etiam uriachon tradant nuncupatam, ab aliis crospon, vel grosphon. In hac rei militaris mentione non prætereunda sopitè nobilis historia ex Dione, qua memoratur, adversus Quados, id est κουάδους, ut ipse ait, bellum M. Antonino Philosopho gestum, in quo quum siti ac æstu præcipuè conflictarentur Romani, hostium multitudine circumsepti, nec ullum omnino effugium pateret, repentè cœlitus aquæ vis magna est præcipitata. Id factum interpretatur Dion, quòd Ægyptius Arnuphis magicis excantaminibus dæmones quosdam & aërium advocasset Mercurium. Qua in re sciens mentitur historicus aliàs gravis. CHRISTI nanque virtus largos effudit imbres: erat nanque in exercitu Christianorum τάγμα, id est legio, cujus precibus id ipsum Imperatore exigente, aquarum effusa est copia, & crebra in hostes fulmina excussa: unde ceraunobolos dicta legio, M. Antonino ita sanciente. Historiæ fit à nobis alibi item mentio, sed fide parum integra. Verum de iis satis jam superque, ad alia denique faciendus gradus.

De Isthmo. Proverbium quod est, Isthmum perfodere, quam rationem habeat. Papinij locus ex quarto Sylvarum explicatur. Qui adorti sint rerum naturæ faciem hic aut alibi mutare. Chalcidicum fretum ponte junctum adaggeratumq; Isthmi notiones, & derivata. Aula. Aulon. Euripus. Tania.

Cap. XIX.

ANgustias, unde procedit Peloponnesus, Isthmon dici, nemo non paulo politior novit. In eum locum, inquit Plinius, irrumpunt è diverso maria, omnemque ibi lancinando vorant latitudinem, donec contrariis cursu æquorum tantorum in quinque millium passuum intervallo, excesis utrinque lateribus, angusta cervice Peloponnesum contingat Hellas. Corinthiacus hinc, illinc Saronicus appellatur sinus. Lecheæ hinc, Cenchreæ illinc angustiarum termini. Multos historia prodit, spatium id adortos interscindere, ut navibus pateret navigabilis meatus. Memoratur verò in primis Demetrius rex, dictator Cæsar, ut Tranquillus etiam auctor est, Caius princeps, Nero Domitius. Verum, quia omnium conatus non in irritum modò cessit, sed & exitu infausto id fuisse inceptum, compertum est: quia, ut inquit in rebus Corinthiacis Pausanias, divinitus constitutis rebus manum injicere nòn licet, siquidem Gnidios Isthmum intercidere adortos Apollinis deterruit oraculum, inde nata elegantis adagii ratio, ut qui improsperius & inauspicato rem quampiam conantur commoliunturque, Isthmum perfodere prædicentur. Quando id ipsum adorto Nerone, scaturiit inter initia cruor, uti prodit Dion: mox ululatus flebiles & mugitus auditi, visa & simulacra multa. Quibus haud ille territus ligonem arripuit primus, ac cæteros in se qui exemplum coegit. Quod verò ad Demetrium spectat, illud perpensione dignum amplius, fuisse à quibusdam proditum literis, eum ab architectis, ne propositum exsequeretur, deterritum: quod quum illi metarentur, renuntiassent, sinus Corinthiaci mare esse altius, quam quod ad Cenchreas: itaque intermedium si intercideret locum, universum ad Æginam transitum, quum ipsa pariter Ægina, & proximas insulas demersum iri. Porrò nec navigationi alveum futurum habilem, ob affluxus rapidam varietatem, qualis in Euripo visceretur. Ex historia verò huiusmodi amplius commoneor, quo sensu enuntiarit in Sylvis Papinius de via Domitiana:

> His parvus, nisi deviæ vitarent,
> Inous freta miscuisset Isthmos.

Sed nec me fallit, verbum deviæ, quod sensui præcipuè congruit ac historiæ, ab interprete acutissimo expungi, proque eo reponi Lechiæ, nec syllabarum mensu offendi se significat. In

quem velut scopulum impactus Hermolaus, ut A est in re literaria Lynceus, atque optimè de re Latina meritus, verbum Cenchreæ substituere mavult. Sentit & ipse hoc non omnino accommodum, sed minus putat habere morulæ, quàm id Domitii. Ego nil immutandum contenderim, quando sic illibatior prolicitur sensus. Quod si cui amplius arridet novitas, historię nihilominus inhęrendum, non inficiabitur, quisquis citra livoris labeculam sibi ista expendere permittet. Sed ad institutum redeo. Memorabile verò id quoque B est, Herodem Atheniensem, cujus alibi quoque commeminimus vel sæpe, tot tantisque fuisse divitiis instructum, & (quod omnia excedit) tanta fuisse animi magnitudine, ut quamvis plurima passim non tota modò Græcia, sed in Italia quoque opera edidisset, quæ viro hauddubiè immortalitatem comparatura videbantur: tamen altior & inquies animus nil se dignum perfecisse opinabatur, quoniam Isthmum non perfodisset. Splendidum siquidem arbitrabatur, continentem C abscindere, maria diversa conjungere, ambitum sex millium & viginti stadiorum (tot enim ferè navigando conficiuntur) in breve conjicere. Affectabat ille quidem, hoc, ut magnificum & illustre, verum ut posset, ab Imperatore non ausus impetrare, destitit: veritus, ne vitio illi verteretur, velut id animo agitanti, cui ne fuisset quidem Nero par. Dignum relatu id quoque: consimili conatu excidisse Nicanorem Seleucum, qui per- D fodere excogitarat spatium à Bosphoro Cimmerio ad Caspium mare, quo tempore à Ptolemæo Ceranno sit interfectus. Esse verò ad intervallum centum quinquaginta millia prodidit Claudius Cæsar. Idem studium in mutanda rerum naturæ facie Ægypti reges agitavit, ut navigabili meatu proscinderent interstitium à rubro mari ad Nilum, qua parte vocatur Delta, Sesostri omnium principe, ut in Meteoris prodit Aristoteles, id tentare adorto, insequuto mox Persarum rege Da- E rio. Sicuti post alios commeminit in Hexaemero magnus Basilius. Denique Ptolemæus fossam eduxit latitudine pedum centum, altitudine triginta, usque ad Fontes amaros: ultra deterruit inundationis metus, excelsiore tribus cubitis, ut Plinius scribit (quod vanum Strabo putat, & refellit auctor libri De proprietatibus elementorum: quoniam meridiana septentrionalibus altiora non sunt, quod malè opinati sunt quidam) mari rubro comperto, quàm terra Ægypti. Contrà le- F gimus ab Plethone Gemisto proditum, Eubœos Peloponnesiaci belli tempore, post Atheniensium in Sicilia cladem, quum ab eorum defecissent ductu, fretum Chalcidicum adaggerare sic adortos, animadversa Atheniensium potentia, ut singulis modò triremibus meabilis pateret transitus, ad tanti moliminis rem assumptis Bœotiis quoque. Quin & angustias ponte junxerunt. Id quum prohibere Athenienses conarentur, in cassum al- G laborarunt, conatu excidit Philippus quoque. Quod verò ad Isthmum attinet, abs quo exorsi sumus: scribit in tertium Sententiarum Hippocratis Galenus, Tonsillas esse locorum ad Isthmum attinentium inflammationes. Per Isthmum verò oportet, inquit, intelligere partem illam, quæ os & gulam interjacet, quæ per metaphoram quandam ita nominatur ab iis, qui propriè dicuntur Isthmi. Sunt autem angusti quidam terræ transitus inter duo maria sitæ. Isthmum verò grammatici inde tradunt, quia isthmata sint τὰ βύματα hoc est gradus: est enim βάσιμος τόπος, id est inter duo maria meabilis locus. Illa verò ex thesauris Julii Pollucis sunt: guttur propter angustias dici Isthmum, ex quo portiones utrinque positæ, paristhmia aptè vocantur. Sed & alibi colli recensens ornamenta, Quæ collo (inquit) circumponuntur, peritrachelia vocantur, & perideræa, item deræa & hypoderia: sicuti hypoderydes, isthmia, plocia, stomia, malacia. Porrò nec illud ignorandum: Isthmum, ubi angustam terram signat, quam duo lancinent maria: aulam quoque nominari: sicuti quandoque etiam dicitur ἀμφιπλὴξ & ἀμφοτερόπλαξ. Nam porthmon, sive fretum Aulona item vocant ac Euripum. Tæniam vocat Strabo terram angustam inter mare ac fossam quandam: sed mendosè impressi codices τενίαν præferunt.

Equo Sophocleo similis, proverbium quid inferat. Item Damiani & Sophoclis historia. In quo taxetur Sophocles. Plauti defensio. De equo Probi Imperatoris.

Cap. XX.

EQuo Sophocleo similis, adagium in eos est, qui ætate fessi & imbecillo corpore, animi tamen vigorem servant etiamnum. Philostratus in Damiano sophista, καὶ εἶδον ἄνδρα παραπλήσιον τῷ σοφοκλείῳ ἵππῳ. & virum, inquit, vidi persimilem equo Sophocleo. Sed & mox infertur ratio, νωθρὸς γὰρ ὑφ' ἡλικίας δοκῶν, ἡβάζουσαν ὁρμὴν ἐν ταῖς σπουδαῖς ἀνεκτᾶτο, id est languidus quamvis ætate videretur, tamen juvenilem in studiis refovebat impetum. Erat autem Damianus hic, de quo hæc Philostratus dixit, Ephesius, summo loco natus, opulentia magna, & (quod omnia exsuperat) divitiis benè utebatur. Fuit præterea eloquentissimus, adeo ut Soteri, Sosi, Phædri & Cyri, ludibria verius Græcorum fuerint, quàm sophistæ digni, de quibus mentio fiat. De Sophocle verò, qui jam senio confectus insaniæ à multis accusabatur, ut Plutarchus scribit in libro qui est, An seni administranda respublica. Copioseque M. Tullius: Sophocles, inquit, ad summam senectutem tragœdias fecit, sed quum propter studium in re familiari negligentior foret, postulatus à filiis est, ut sicuti more Romano malè rem gerentibus patribus interdici bonis solet: sic illum, velut desipientem, à re familiari removerent judices. Tum senex dicitur, eam fabulam quam in manibus habebat, & proximè scripserat, Oedipum coloneum recitasse judicibus, quæsisseque, num illud carmen desipientis videretur. θαυμαστοῦ δὲ τοῦ μέλους φανέντος, ut inquit Plutarchus προπεμφθῆναι μετὰ κρότου καὶ βοῆς τῶν παρόντων, id est quum id apparuisset admirandum, plausu & clamoribus astantium reductus est, velut cygneum nescio quid, & solito dulcius vicina morte cecinisset. Satyrus verò, ut est apud Aristophanis interpretem, Sophoclis apologiam

logiam hujusmodi fuisse prodit, *εἰ μὲν εἰμὶ σοφο-
κλῆς, οὐ παραφρονῶ. εἰ δὲ παραφρονῶ, σοφοκλῆς οὐκ εἰ-
μί.* si Sophocles sum, non desipio: si desipio, So-
phocles non sum. Scire tamen oportet: in Ajace
mastigophoro Sophoclis frigus taxari, ut qui tra-
gicos affectus in comœdiæ humilitatem remollie-
rit, dum mortuo jam Ajace, de ejusdem sepelien-
di ratione frigidius orationem producit, quàm
par erat. Ut hinc commoniti Plauti Amphitryo-
nem vellicantes, discere tandem incipiant, erudi-
tissimum quenque poëtarum multa plerunque
sibi permittere. Quod autem de equo dictum
Sophocleo est, arbitror in eo allusum ad tragici
cothurni majestatem, qui fit veluti equestris, co-
micæ humilitatis ratione, unde in Arte poëtica
Horatius,

> Et tragicus plerunque dolet sermone pede-
> stri.

Vel quia poëtæ furoris divini afflatu perciti vicem
equi implent: equitis verò insidens numen, sive is
Apollo sit, seu Musa, sive quivis alius. Nam & in Si-
bylla hoc ipsum servavit poëta nobilis,

> Et frena furenti
> Concutit, & stimulos sub pectore vertit A-
> pollo.

Equus porrò Imperatoris Probi in parœmia for-
mam deduci item potest. Is erat nec decorus qui-
dem, nec staturosus, verum celeritate tanta, ut
diurnis spatiis centum obiret miliaria, vel in deci-
mum diem labore haud interpellato. Eum tamen
fugaci magis quàm forti ac strenuo congruere mi-
liti pronuntiavit Probus idem. Et quoniam nostro-
rum libellorum farrago varia est, hîc illud impin-
gam ex Græco penu,

> *ἵππως μελαίνας οὐ καλὸν πάντως βλέπειν,*
> *ἵππων δὲ λευκῶν ὄψις ἀγγέλων φάσις.*

*Coloneus Oedipus cur dicatur. Colonos fuisse in Atti-
ca duos. Eurysaceon quid. Colonaris. Colonita. Co-
lona. Colonarium quid. Columbarium. Columba
unde. Interim & de equo Sophocleo, & de Anty-
gones syrmate. Domitius coarguitur. Rhinocolu-
stes Hercules. Aposyrmata. Syrmaa.*

Cap. XXI.

Cæterum ingerit se difficultas haudqua-
quam ex trivio, & quam Lyncei nostra-
tes, etiam si trans parietes prospectare sibi vi-
dentur, non explicuerunt satis, quid ita Sopho-
clis tragœdiæ titulus sit factus, Oedipus colo-
neus. Sunt qui à loco sentiant fieri vocabuli
corrivationem: sed ubinam gentium reperiatur
is, aut cur sic dicatur, parum doctè, parumque
exactè perpendisse pernoscuntur. Id nos, ut id
genus alia pleraque, ex scientissimorum pomœ-
riis proferemus. Igitur apud Pausaniam ita pri-
mum legimus. Hac regionis, inquit, parte ap-
paret Timonis turris, qui solus novit, nullo pa-
cto fieri posse, ut quispiam beatus sit, nisi aliorum
hominum consuetudinem declinarit. Ostendi-
tur etiam agger, qui *κολωνὸς ἵππειος*, id est co-
lonus equester dicitur, in quem primum Atti-
cæ locum Oedipodem venisse, aiunt. Nam &
inibi visebatur equestris Neptuni ara, necnon
A Minervæ itidem equestris. Heroum prætereа
Pirithoi, Thesei, Oedipodis, Adrasti. Habeban-
tur & æris metalla, unde Chalcopus via Sopho-
cli nuncupata, quoniam ea pateret ad inferos
descensus. Quin Atticam quoque illam *εὔιπ-
πον*, id est equis insignem, Sophocles idem vo-
cat in Oedipo Coloneo: aut quia inibi fertur
Neptunus equos jugasse primus, ac inhibuisse
frenis: vel quod Athenienses equitatu polle-
rent, ac nautica re. Proserpinam per Chalco-
B pum ad inferos raptam, scribunt nonnulli. Por-
rò Onomastici septimo Julius Pollux, duos fuis-
se colonos scribit, quorum alter diceretur *ἵπ-
πος*, id est equus, in quem confugerit Oedipus.
Ad quod fortè proverbium respectat, quod de
equo Sophocleo prætexuimus, eo quidem pro-
clivius, si inibi quoque habitavit Sophocles,
quod in quinto de finibus Cicero significat. Al-
ter verò in foro erat colonus apud Eurysacium,
quò quia convenirent mercenarii, colonitæ sunt
C nuncupati: sicuti meminit Hyperides. Eury-
sacion interpretatur Harpocratio Neptuni tem-
plum, ni mendum exemplarium est. Nam id Aja-
cis malunt alii intelligere, qui Eurysaces dicere-
tur à scuti magnitudine. Est verbum id apud So-
phoclem quoque. Colonus verò hic forensis di-
cebatur, sive agoræos. Colonia item oppidum
fuit, cujus meminerit libro primo Frontinus: Bo-
jos Hetrusco bello ab Æmylio Paulo inibi elu-
sos scribens, quod & Catullus significarit, tametsi
D incognitum sibi loci nomen fateatur interpres.
Colonas porrò & colonos, id est *κολωνὰς*, terra-
rum supercilia aut etiam promontoria vocant
Græci. Sunt qui colonas dici Latinè pagos, opi-
nentur: uti apud Thucydidem historia prima, *ἐς
δὲ κολωνὰς τὰς τρωϊάδας ἱδρυθείς*. Colonida vi-
cum, in Philopœmene agnoscit Plutarchus. Oedi-
pi colonei meminit in Magia Apuleius, sed codici-
bus insigniter interpolatis. Fuit & Spartæ locus,
Pausania tradente, qui diceretur Colona, ex ad-
E versum Jovi Ambulio, & Palladi Ambuliæ. Inibi
visebatur item Dionysii *κολωνάτα* templum. Co-
lonariam verò conditionem in Canonicis decre-
tis, distinctione octuagesimaseptima: & apud
Jureconsultos eam accipio, quæ ad rem rusti-
cam tractantes pertinet: unde & colonarios in
Epistola Cælii humiliores intelligimus homi-
nes, fortéque rusticanas tribus: Nolo te putare,
inquit, Favonium à colonariis præteritum, opti-
mus quisque nihili eum fecit. sic enim videtur le-
F gendum. Colonicas leges Varro appellat, colo-
nis dictas: ut est, Colonus in agro surculario
ne capras compascat. Coloniam Columella in-
telligit, quantum villico subjicitur: Coloniæ, in-
quit, suæ terminos non excedat villicus. In Epi-
stolis ad Atticum, colonarium esse arbitror pu-
blicum, unde publicanis ascitum nomen: seu ve-
ctigal, quod pro re penderetur rustica. De aquæ-
ductu (inquit) probè fecisti, colonarium vide,
ne ullum debeamus: quanquam audio, eam il-
G lic commutatam esse legem. In eundem sen-
sum dixit Cæsar libro Civilium bellorum ter-
tio. Columnarium esse videtur Pomponio Dige-
stis De argento legato, ad bibendi usum vas com-
paratum, etiam si minus fallor, plausibilius visum
iri plerisque, si colum legas nivarium. Sunt qui

columbarium posse scribi putent: quia Vitruvio sic dicatur hauriendæ aquæ per tympana idoneum organon. appellari verò ita ab κολυμβᾶν, quo urinare indicat, unde & columbæ item appellatæ creduntur. Potest & columnarium pro cartibulo accipi, quæ Varroni mensa est lapidea columellæ unius. Quod ad colonarium attinet, advertenda in primis Higini distinctio de agrorum limitibus: Vectigalium, inquit, agrorum sunt obligati quidam reipublicæ pop. Roman. quidam coloniarum aut municipiorum aut civitatum aliquarum. Et quia ab Oedipo exorsi sumus, illud item opera velut parerga huic parti impingamus: fuisse apud Thebas fontem, Oedipodiam cognomento, quoniam ibi cædis paternæ cruorem abluisset Oedipus. In propinquo Hectoris visebatur monumentum, ex oraculo illuc ossibus ab Ilio tralatis. Adnexum & illud: esse prope Thebas locum, qui dicatur σύρμα ἀντιγόνης, quoniam quum Polynicis cadaver tollere nequisset, illud protractum in ardentem Eteoclis conjecit pyram. Nec me fallit, aliter Pausaniæ sententiam à Domitio tralatam, super illud Satyricum, Syrma vel Antigones. Verum Pausaniæ verba sunt hæc, καλεῖται δὲ ὁ σύμπας οὗτος σύρμα ἀντιγόνης. ὡς γὰρ τὸν τοῦ πολυνείκους ἄρασθαι ἡ προθυμουμένη νεκρὸν οὐδεμίαν ἐφαίνετο ῥαστώνην, δεύτερα ἐπενόησεν ἕλκειν αὐτὸν, ἐς ὃ εἵλκυσέ τε καὶ ἐπέβαλεν ἐπὶ τοῦ ἐτεοκλέους ἐξημμένην πυράν. In ea porrò parte singulari certamine compugnasse Polynicem, ac Eteoclem, significat idem auctor, mutuisque se vulneribus confecisse, ubi & Menœcei extabat monumentum. Et Herculi Junonem lac præbuisse Jovis fraude, putant Thebani. Haud longè demum sub dio Hercules stabat ῥινοκολούστης cognomento, quoniam Orchomeniorum Cerycibus nares amputasset, qui venerant tributa repetituri. Aposyrmata in medendi usu dicuntur desquammationes. Syrmæa cibi genus ex adipe ac melle, expurgando accommodum: unde συρμαΐζειν Herodoto purgare est. Fuit & Spartæ Syrmæa certamen, in quo vincenti præmium erat syrmæa.

Hippon apud Græcos dictiones intendere. Hippobinus. Lastaurus. Proculi historia. Taurus quid. Elephantini libri. Orica juga. Cillones qui sint. Plura ab hippos derivata. Hippomanes. Hippobota. Hippotrophium. Hippotrophia. Polion. Prophoros, & atoste quid: item lochia. Hippodromus sophista. Bupori obelisci apud Herodotum qui sint. Hippostasium. Status equus. Hippocorysta. Corys. Coryna quid. Hippotigris. Taraxippus. Amphion & Orpheus magi. Marmax procorum Hippodamiæ primus. Hippocentaurus qui. Ampyx. Sclerus. Hippagus. Hypagus. Plinius locus perpenditur.

C A P. XXII.

ET quoniam equi facta mentio est, subnotabimus hîc protinus nonnulla ex supellectile grammatica, quæ qui curiosius verborum sectatur proprietates, vocabula proruit hinc inde, quibus locupletior instructiorque fiat loquendi ratio. Quoniam igitur equum, Græci ἵππον

A dicunt, animadverto id nomen multifariam prodire in usum doctorum. nam scitè admodum & doctè hippobinum usurpant pro eo, qui meretricio amore debacchetur, aut qui inexplebiliter Venerea consectetur, quem Latinorum nonnulli etiam lastaurum dicunt, sed Græcè tamen, ut ex Athenæo liquet. Nam eo verbo Pompeius Leneus nobilissimo historico, velut nævum inussit. Id verò signare hominem libidinis validæ, in libro De grammaticis & rhetoribus
B auctor Suetonius est. Cujusmodi narratur Proclus inter minusculos Romanorum tyrannos, qui quum ex Sarmatia puellas abduxisset centum, ex iis decem una constupravit nocte, omnes intra quintumdecimum diem. Vocabuli ratio hæc, quia Græcorum lingua λα dictiones intendit, taurus verò est pudendorum pars: sicuti adnotatum à Galeno scimus, necnon à Quintiliano. Eam sub olcheo positam Eustathius interpretatur: quanquam est & apud Trœzenem nomi-
C ne eodem fluvius, ex quo Tauria nominatur apud Sophoclem aqua. Alii lastaurum dici putant, quasi λασιόταυρον, quòd hispido sit pudendo: ut idem Eustathius astruit. Nam la[...]rocaccabum apud Chrysippum in libro περὶ καλοῦ καὶ ἡδονῆς, legimus esse delicatioris edulii genus, uti est apud Athenæum, ut quòd sit libidinis incentivum, sicuti apud eundem leguntur ὑποβινητιῶντα βρώματα ratione eadem. Est & Las viri proprium nomen, cujus ab Achille interempti, quem am-
D bivisse Helenam ferunt, visebatur monumentum in Aræno Laconiæ, ut scribit Pausanias. Lastarnos quidam malunt scribere, ut sint οἱ περὶ τὸν ὄρρον δασεῖς, καὶ πόρνοι τινὲς ὄντες. Cillones verò apud Ciceronem in Salustium, cinædi sunt ac turpiter ceventes: quia cillere, moticare est. Verum apud Nonium eo vocabulo intelliguntur superciliis prominentibus: quanquam syllones præferant pervulgati codices. Sed ad hippobinum redeo. Invenio id nomen positum in Aristopha-
E nis Batrachis, cujus fabulæ interpres, à lascivia id duci scribit: quoniam in magnis rebus ἵππον Græci accipiant, sicut ἱππόπορνος, cinædus dicitur magnus. βινεῖν autem signat coire, unde illud in Epistolis ad Pætum: Quum loquimur terni, nihil flagitii dicimus: at quum bini, obscœnum est. Hinc & Sevinus, hoc est σιβῖνος, ducitur: quod nomen est apud poëtam Platonem. Porrò hippon dictiones augere, ex Galeno quoque didicimus, qui septimo Simplicium pharmacorum
F auctor est, hippomarathron dici fœniculum sylvestrem ab insigni magnitudine. Id verò dici rectè, Dioscoridis auctoritas comprobat: nam tertio libro Sylvæ medicinalis, Hippomarathron, inquit, Romani vocant fœniculum erraticum: est autem marathron, fœniculus sylvestris grandior. sed & hipposelinum eodem modo à magnitudine nuncupari videtur, cui sententiæ astipulatur Dioscorides idem. Est autem hipposelinum, quod olus atrum Romana vocatur lin-
G gua. ἱππόμανῆ, Sophocles Ajacem nuncupat, velut μεγάλως μαινόμενον, id est insigniter furentem, ex ratione metaphorica, quando uti nobilis canit poëta,

Scilicet ante omnis furor est insignis equarum,

Vel,

Vel, ut præstruximus, quia ἵππος ἐπὶ μεγάλῳ τάσσεται: nam ἱπποτυνώμενα dicunt, τὸν μεγαλογνώμονα. Hippomanes quoque appellari pratum valet, ceu εὐανθὲς, id est floridum. ἐφ' ᾧ οἱ ἵπποι μαίνονται. Sic & βου dictiones intendit, unde apud Herodotum historia secunda, obelisci bupori nominantur: quos Rhodopis quæstu ditata meretricio Delphis dicavit. Nec ambigitur apud Græcos, quin magnos intelligere oporteat, etiam si allandis bobus aptos Valla buporos accipit, ridicule, ni fallor. Apud Nicandri interpretem sic comperi: Hippomarathron, inquit, herbæ species est: verum Theophrastus esse hipposelinum dicit, quod in petrosis proveniat locis, ab magnitudine sic nuncupatur, vel propter equorum stranguriam. Hippobotas Chalcidensium, ex historia dici novimus prædivites, gloria quoque præcellentes. Hippotrophium libro sextodecimo Cosmographiæ Straboni locus est equis alendis accommodus, qualis ad Syriæ Apamiam visebatur, equarum vel supra triginta millia capiens: admissarios, ὀχεῖα ille vocat, trecentos. Inibi & logisterium fuisse ait stratioticum, id est exercitui recensendo destinatam partem. Cronippum præterea Græci nuncupant magnas nugas. Cronia nanque videntur esse nugalia omnia & prærancida quodammodo: sed de hac voce non sunt hîc ingerenda plura, ne planè fiat quod Græci autumant, Jovis Corinthus, dum idem subinde inculcando repetimus: quamvis non ignorem esse apud Platonem, bis terve dici quod pulchrum est. Sicuti verò ab equis magnitudinis petita ratio est, ita de elephante: nam libros veteribus elephantinos esse nuncupatos ex amplitudinis ratione, sunt qui opinentur: iis verò triginta quinque numero & tribuum & tribulium continebantur nomina. Scribit tamen in Tacito Flavius Vopiscus, in libris hoc genus solita perscribi senatus consulta, quæ ad principem pertinerent. In Vlpia verò bibliotheca servabantur hi. Sed à diverticulo fabulam repeto. Hippicum esse mensuræ nomen, novimus, Plutarcho docente: Sed quum, inquit, nec perennibus fluviis, nec lacubus quibusdam, nec uberibus fontibus regio abundaret, & plerique Atticorum puteis uterentur manufactis, lege statuit Solon, ut ubicunque publicus puteus esset, intra hippicum homines uterentur. Est autem hippicum quatuor stadiorum distantia. Orica juga quum legimus apud Æschinem ἐν τῷ περὶ τῆς παραπρεσβείας, de mulis dici interpretantur, quos appellari oreas, auctor cum Aristophane Homerus est. Hippalectryon dici videtur staturosus gallus. Putant aliqui esse marinum animal, etiam si in rerum id natura compertum quandoque, abnuant philosophia imbuti plerique, ἱπποτροφίαν, id est equorum nutricationem, quòd ea res magno constet impendio, apud Spartanos inter execrationes usurpari solitam, scimus ex Græcorum libris. Nam & Aristophanius ille senex ita queritur, ἀλλ' οὐ δύναμαι δείλαιος εὕδειν δακνόμενος ὑπὸ τῆς δαπάνης καὶ τῆς φάτνης. id est, nequeo miser dormire, me nanque mordicus lancinat impensa & præsepe. Archidami Spartanorum regis filia, mulierum prima, in-

A quit Pausanias, equos alere adorta est: primáque curru adepta victoriam est in Olympicis. Ejus heroum visebatur in regione, quam de platanorum copia platanistam vocant. Philostratus in Hippodromo sophista, Olympiodoro ejus patri gloriæ adscribit, quod hippotrophia cunctos præcelleret Thessalos. Hic verò est Hippodromus, ut obiter aliquid subnotemus, qui Homerum dixit sophistarum patrem, quum Nicagoras tragœdiam esse matrem, pronuntiasset. Et rursus
B Homerum eundem vocem, Æschylum verò spiritum appellavit. Hippostasium esse videtur equorum stabulum, sicuti boum bustasium. Nam & equum ab armento sequestratum jam, & stabulo ac præsepi applicitum, Græci eleganter staton, id est στατὸν dicunt. Hordeo dum connutritur equus, ἀκοστήσαι pronuntiatur: quoniam ut interpretantur glossematarii, acosten hordeum vocat Nicander. Sed apud Thessalos cibaria & alimenta omnia nuncupari acostas, traditum veteri-
C bus est. Sunt qui apud Homerum Iliados rhapsodia sexta, legant ἀκοστήσας ἐπὶ φάτνῃ, exponantque, sordidatus in stabulo. Nam γοῖτος, id est gœtus, sordes indicat. Esse verò equum animal philolutron ac philydron, id est balneorum & aquæ expetens, auctor probat Aristoteles. Hippocorystas dici Apion arbitratur, qui equinis setis ornatas gestant galeas. Risit hoc Porphyrius, putans eo nomine equites intelligi, quoniam κορυστὴς armatum indicet, ac ferè pro pedite accipiatur. Corys
D verò, inquit, id est galea fit ab κορύσσεσθαι, quod & κορθύεσθαι dixit Poëta, id signat in altum tolli: unde & à capite nutans virga, dicitur coryna: sed pro clava inde ponitur quoque. Hippotigrin animal celebratum invenias in Antonino Caracalla, ex Dionis Nicæi historia. Taraxippum invenio nuncupari heroum Myrtilo à Pelope structum, in quo & rem divinam illi obierit, ut perpetratæ cædis iram leniret. Nominis ratio est, quod in eo loco Myrtili arte injectus sit Oenomai equis
E terror. Sunt qui ab Oenomao id solitum peragi, fabulentur. Quidam inibi in fossa aliqua à Pelope, sibi ab Amphione tradita Thebano: quibus non Oenomai modò exterriti sint, verum exterreantur omnes, illac transeuntes equi. Fuisse verò Ægyptii putant magicæ peritum Amphiona: Propterea petras illi in Thebarum mœnibus sustruendis visas obtemperare, sicuti Orpheo ratione eadem feræ obediverunt. Fuit & in Isthmo Taraxippus Glaucus, quem peremis-
F sent equi. Illud obiter adnotarim, Marmaca omnium primum venisse Hippodamiæ procum, anteque alios ab Oenomao necatum, ejus equas tradunt vocatas Partheniam & Eripham, quas quum jugulasset Oenomaus, jussit sepeliri: à Parthenia verò impositum fluvio nomen. Est & alter Harpinates, à civitate Harpina, quam inhabitarit Oenomaus, sic à matre nuncupatam. Illud postremò non negligendum, videri apud Plutarchum dici Hippocentaurum, pro equi-
G tatore præstantissimo & prorsum inexsuperabili. Ipse, inquit, se ait perniciter currere, illum autem volare, se commodè in equo vehere, ἀλλὰ τί πρὸς ἱπποκένταυρον οὗτος; quod est, sed quid ad Hippocentaurum hunc? Ampyx, aurata dicitur catana setas vinciens equinas in frontis

ambitu: unde & Martis equi chrysampyces Homero dicuntur. Sunt & qui eo nomine reticulum intelligant muliebre. Equas in partu vacare admodum purgamentis, scribunt naturales: ea vocat Aristoteles lochia. Lochæos verò diphros Græci sellas intelligunt, in quibus commoditatis causâ sessitent parientes. At humor cruentus aquosusque intra membranas contentus, quibus obvolvitur embryon, prophoros dicitur. Est & polion, id est πώλιον, quod ante partum emittit equa. Propheres verò dicitur re ipsa juvenis, aspectu tamen senex, cui contrarius dicitur sclerus. Hippagum scribit Plinius à Salaminiis inventum. Hermolaus pro eo reponendum præcipit hypagum, quia sic recognoscant Græci. Nos apud Herodotum historia sexta duobus locis hippagogas dici naves, equis subvectandis destinatas, observavimus.

Quæ dictiones item Græcis amplitudinis significantiam habent. Æginæa mercatura. Quid rhopon. Rhopes. Rhopographi. Strabo illustratur, item Virgilius. Æginæum pro magno. Rhoptron. Ætnæum item pro magno, sic & Parnasium. Psammocosium. Psamathos. Amathos. Gargara. Carcinus unde. Rhypæa. Rhox. Melan. Asterium. Cyaneum. Agrostes. Rhypos.

Cap. XXIII.

Sed enim ejusdem linguæ proprietate in rerum quasi vastitate exprimenda, non hippos modò in verbis, quæ ex pluribus consurgunt, suggerit menti amplioris significantiæ notam: sed & pleraque comperiuntur alia, usum eundem in magnis auctoribus junctim implentia ac separatim: quippe grandiora quandoque Æginæa dici animadvertimus, quod ex talenti ratione productum, grammatici conjectant, id in ea insula exsuperabat Atticum. Quanquam non latet, venalium onera nuncupari etiam Æginea: unde corrivati, qui dicuntur Æginæopolæ, hoc est αἰγιναιοπῶλαι, mercium id genus venditores. Hos intelligunt nonnulli, qui & Pantopolæ nuncupentur Græcis. Nam est ibi factum emporium, ob insitam loci sterilitatem hominibus maritimam negotiationem obeuntibus. Vnde inquit Strabo, Rhopon multimodis rebus constantem, Æginæam dicimus mercaturam: sic enim Græci sanciunt, rhopon, id est ῥῶπον signare παντοδαπὸν φόρτον, id est miscellaneum onus. Hoc eo libentius apposui, quia Strabonis tralatio subsultat. Meminit vocabuli Galenus Therapeutices primo, οἱ γὰρ τὸν ῥῶπον διατιθέμενοι, καὶ περὶ πρωτείων ἐρίζουσι. qua in parte pictorum & unguentariorum mixturas intelligunt: quod comprobare Hesychius videtur. Dicuntur & rhopes sylvosæ plantæ, unde & rhopographi nuncupantur. Vulgus nauticum rhopon nunc gropon dicit, ut reor, dictione luxata, qui mos imperitis est vel frequentissimus. Rhopen verò & rhipen dicunt Græci momentum vel ictum aut oculi motum. Rhoptra apud Archilochum, petaura dicuntur laqueorum, sive scandalethra, id est flexuosa ligna capiendis feris vel avibus. Rhypæon in Achaia constituunt terrarum periti, unde Rhypæos pro Achæis accipimus. Et Stephanus ait, Rhypæ seu Rhypæa est Achaiæ civitas, unde Rhypæus. Rhox phalangii species, quia sit ῥαγὶ, id est uvæ acino similis: os verò in ventris habet meditullio: id genus & melan vocatur: secundum autem genus asterion dicitur, cui sunt in corpore collucentes virgæ: cyaneum nuncupant genus tertium, sicut quartum agrostem: quintum sphecium ab similitudine, quod & dysderi est, hoc est δύσδηες: sextum appellatur myrmecium: inter legumina comperitur septimum. Rhypon pro sigillari cæra Pollux accipi ab auctoribus tradit. Procæris quoque in Epistolis ad Atticum legimus rhypos, de vetustatis ratione nomenclatura accersita. Rhoptra denique concava, & βυρσοπαγῆ, id est corio compacta Plutarchus nuncupat in Crasso: quibus in præliis Parthi, adjectis etiamnum echiis, id est ἠχείοις, horrendum eliderent sonum. Porrò ætnæum item pro magno reperies in libris auctoritatis non dilutæ: unde & cantharus ætnæus, magnus intelligitur apud Aristophanem in comœdia cui titulus εἰρήνη. De montis Ætnæ magnitudine, vel quia Ætnæi equi habeantur præceleres, & in currendi certaminibus inclyti. Ex qua ratione, Virgilium quoque fratres appellasse ætnæos, simile veri est. Consimiliter apud Aristophanem eundem in comœdia cui titulus ἀχαρνῆς, dicuntur ἄνθρακες παρνάσιοι: quem locum enarrans interpres, Parnasium ex more pro magno fatetur positum. Ab harena quoque quam vocant psammon, dictio configurata est, psammocosius, quæ pro immenso accipi numero videtur. Nam Eupolis ἐν χρυσῷ γένει, spectatores appellat psammocosios, numerosos intelligens. Verbum autem cosia, est numerorum desinentia post centum: dicunt enim diacosia, triacosia, tetracosia, & deinceps. Sic etiam gargara pro multitudine excellenti posita, invenias: sicut apud Aristophanem ἐν Βονθοῖς, Intus nobis sunt gargara: positum id verbum apud Sophronem quoque. Et in tragœdia legimus, Pecuniarum gargara. Quin carcinum, quæ vox cancrum signat, hinc duci opinantur eruditiores, à pedum multitudine: quanquam à capitis motatione, ita dici putant alii, quasi caracinos quidam sit. Psamathon verò harenam dicunt marinam, sicuti fluviatilem amathon. Psamathe in Bœotia locus est, vel fons.

Quos dicamus equos Lycospadas. Lycos frenum, seu lupatum. Lycophilios. Lycophos. Lycophones. Lycea Diana. Lapis sacer. Orestis expiatio. Orestis scena. Lupus. Lycopodes qui. Lymax. Lymata. Item Phasiani equi, & Nesæi. Chelidon. Veredi. Veredarii. Chamela. Cursus publicus, vel fiscalis. Tractatoria facultas. Thornades. Trophiæ. Empyi. Atrophi equi, & anagogi. Lactista. Cacopodes. Caballatio quid. Exophthalmus. Cœlophthalmus. Chamela. Cæsaris equus, & Caligula. Cirsi. Lichenes. Ephippium. Fulvius, qui equam inibat. Onochelos. Asini caput à Judæis coli. Hippona, & onoscelis, & hippo. Equus primus. Neptunus Hippius cur. Centrineces. Encentrides qui. Peroriga. Plinii locus perpenditur. Equus ligneus apud Trojam. Cajanus locus. Æolopolus quid.

Cap.

Cap. XXIV.

Dignum verò observatione censuimus, & quod huic potissimum loco adglutinemus, dici à Græcorum scientissimis quosdam equos lycospadas, id est λυκοσπάδας. Id verbum quam habeat rationem, ambiguum & tenebris aliquo modo obvolutum, scio visum iri, quando est haud ita frequens. Ego verò etymon duplex comperisse videor: alterum est de freni genere, quod lycon vocent, nostri lupata dicunt: sicuti Georgico tertio Virgilius,

> Nanque ante domandum
> Ingentes tollent animos, prensique negabunt
> Verbera lenta pati, & duris parere lupatis.

Quo in loco Servius, & qui ab eo mutuati sunt plures, esse lupata tradunt frena asperrima, sic de lupinorum dentium similitudine nuncupata, quos esse inæquales constet, unde & morsus infigatur summi nocumenti. Hoc verò frenorum genus equis adhiberi præfervidis ac ferocientibus, sæpeque ob insitam animositatem rebellibus, ut retundatur impetus, hebescatque generositas nimia, moris esse, nemo non novit. Sicuti etiam lycon dici lupum, unde lycophilios pro suspecto ponitur & latenti, ut est apud Ælium Dionysium, & Menander ita scriptum reliquit, λυκόφιλοι μὲν εἰσιν αἱ διαλλαγαί. id est, suspectæ quidem conciliationes sunt: Nam & lycophos pro tenebroso positum invenimus, aut pro crepusculo, quando lupi color cinereus est, nec nigredinem præferens inferiorem, quod inquit Eustathius. Per hyemis autem tempora Spartani lycophonas, id est λυκοφόνας, ad dormiendi usum stibadibus promixtos sibi substernebant, θερμαντικὸν ἔχειν τι τῆς ὕλης δοκούσης. Lyceæ Dianæ templum apud Trœzenios fuisse ab Hippolyto excitatum, auctor Pausanias est, qui tamen ejus rationem cognomenti ignorare se, fatetur: sed ex Macrobio aucupari (opinor) licet, ubi disseritur, cur Apollo dicatur Lycigenetes ac Lycos. Ante templum lapis visebatur sacer dictus, in quo Trœzeniorum viri novem à cæde materna Orestem feruntur expiasse, adhibitis, quum expurgationibus aliis, tum aqua ex fonte, quem ἵππου κρήνην dicunt: nam & hic apud Trœzenios monstratur, Pegaso terram inibi pulsante, scaturisse. Fuit apud eosdem ante Apollinis sacellum locus, quem Orestis scenam dixere, quòd nondum is expiatus, nemine eum recipiente, ibi diversaretur. Adobrutis verò in propinquo purgamentis, enatam laurum memorant. Lupos deniq; serrulas vocamus manubriatas, agrestium usibus accommodas. Lymax ad lycox pertinet nihil: nam est eo nomine apud Phigaliam fluvius, in Arcadia, in quem purgamina sordesque conjecerint Nymphæ, quum Jovem peperisset Rhea. Sordes autem Græci veteres lymata vocarunt, vel Homero teste, quum ait, λύματ' ἔβαλλον. Dicuntur & lymaces petræ. Veredos, si modò non aberrat interpres, aliàs æris non multi, apud Procopium Persici belli secundo libro, equos accipimus publicos. Sunt qui à celeritate trahendæ rhedæ sic opinentur dici; quorum aurigæ nuncupentur veredarii. Martialis,

A
> Parcius utaris moneo, rapiente veredo
> Prisce, nec in lepores tam violentus eas.

Et in Distichis,

> Stragula succincti venator sume veredi,
> Nam solet à nudo surgere ficus equo.

Veredarium metaphora decenti leginus apud Hieronymum: Quia singulæ, inquit, metuunt veredarium Urbis offendere. At Procopius idem veredarios intelligere videtur eos qui celeriter equis invecti regum literas provehunt. B E quorum publicorum in hoc usu, commeminisse Ammianus videtur Marcellinus: Transeo, inquit, quòd quidam per ampla urbis spacia subversosque silices sine periculi metu properanter equos velut publicos, signatis (quod dicitur) calceis agitant, familiarium agmina tanquam prædatorios globos trahentes à tergo: ne Sannione quidem ut ait Comicus, domi relicto. Procopii, vel interpretis sententiam adjuvat C Firmicus Matheseos tertio: Regum, inquit, nuncios veredariosque reddent. Cursus publicus dicebatur aut fiscalis, quum ab Imperatoribus certis locis equi id genus præceleres destinabantur: quibus non utebantur alii, nisi facultate impetrata, quam vocant tractatoriam. Sed redeo ad lycospadas. Sunt qui malint lycospadas inde dici, quòd qui pullina ætate in lupos inciderint, si periculum evadant, insigniter bonitate proficiant, ac pernicitate. Cæterum perpensione dignum, cùm nam ejusmodi casum consequatur eventus hic, nisi dicamus, ideo credi D vehementiores effici equos ab ea impostura: quoniam, ni fuissent natura tales, haudquaquam dilabi evaluissent: neque enim prudentem evasisse Ulyssem dictitamus, Cyclope declinato: sed ideo declinasse, quia foret prudens. Equos verò ad sonum quemlibet vel minimum compavescentes, expressius Græci ψοφοδεεῖς nuncupare solent, dictione compacta à ψόφος, qui est sonus, & E δέος timor. Quod verò in ejusdem linguæ monumentis legimus quandoque Lycopodas, ad equos ea res omnino pertinet nihil. Nam ea voce tyrannorum satellitium ferè significatur. Erant verò hi corpore vegeto, & animo præsigni juvenes. Vocabuli ratio est, quia pedes lupino circumtegerent corio, aut quia in clypeis lupi gestarent insigne. Phasianos equos invenimus ab ejus avis insulto insigni, vel quoniam ad Phasin equi habeantur pulchritudine præstantes. Nesæos equos F nuncupat Herodotus, qui prægrandes nascerentur in Nesæo Medicæ regionis campo: sic enim Stephanus etiam scribit, νησαῖον πεδίον, pudendo cujusdam errore, qui eo vocabulo significari insulares est opinatus. Auctor Plutarchus est: Pyrrho speciem oblatam, velut Nesæo equo inscenso, ducem se illi præstaret Magnus Alexander. Id quod non percipiens interpres transiluit. Sed & in Græcos codices irrepsit mendum: nam Νησαῖον ἵππον legit. Meminit & loci & equorum Arria- G nus quoque, sed & in Legibus Plato, ut Strabonem prætercam & Ammianum Marcellinum. Equos gregales Græci phorvadas dicunt, id est φορβάδας, domesticos verò trophias, id est τροφίας. Nam empyi intelliguntur, quos suppuratio infestat, quæ inter equorum recensetur morbos: sicuti crithia-

sis, id est hordeatio, & lymphaticus morbus, quem dicunt νυμφιᾶν: in quo ad tibiæ sonum quies contingit, fronte demissa quod vocant κατωπιᾶν. Sunt inter equos qui vocentur athletæ & agonistæ, item hodœporici & pompici quos itinerarios dicere potes. Porrò & stratiotici, id est militares. Atrophos intelligit equos Xenophon, ἀπομνημονευμάτων tertio, imbecillos, quique consequi vix valeant. Anagogos autem contumaces, & qui ubi constitueris, consistere abnuant. Nam lactistæ, id est λακτισταὶ, sunt eidem, calcibus qui impetunt pervicacius. Quidam nominantur cacopodes quoque, sicuti & κακοσκελεῖς. Caballatio, voce haud veteribus trita indicat Jureconsultis, alendi publicos equos munus. Digna verò scitu & illa: equum prominentibus oculis exophthalmum dici, sicut cœlophthalmum, qui contrario affectus modo est, cujus in recessu cavo oculi sunt. Chelidon ungulæ dicitur concavitas, sed & in canibus eodem modo. Est & chelidon supra cubitum pars. Chamelas, id est χαμηλὰς, vocat Xenophon ungulas pleniores carnosasque citra cavitatem. Et in libro περὶ ἱππικῆς scribit Simon, sicuti ab Xenophonte relatum scimus in tituli ejusdem commentatione, equos εὔποδας internosci etiamnum sono, siquidem increpat velut cymbalum, in solo cavatior ungula. Auctor porrò historicus Dion, Cæsari Lusitaniam gerenti natum esse equum διφυεῖς τὰς τῶν προσθίων ποδῶν ὁπλὰς ἔχοντα. id est, cui gemina foret in anteriorum pedum ungulis natura, qui mox illum elatè admodum gestaret, reliquos omnes ἀναβάτας recusaret, unde immodica de se sibi cœpit polliceri. Cirsos nuncupant, qui adnascuntur equorum tibiis. Lichenas ossicula vocant, canini dentis imagine genibus equorum, & prope ungulas agnascentia. Dioscorides esse tylos dicit, id est callos. Pedes anteriores prosthios appellant, cæteros verò opisthios. Pedum virtus eupodia vocatur. Ephippeion esse interpretantur sellam: ephippion verò est currentium equorum certamen. Lego in Plutarchi Parallelis: Fulvium quendam mulierum odio, equam solitum inire, unde venustior enata puella sit, quam dixere Hippo: sicuti Ephesius Ariston, ex asinæ initu formosam progenuit Onoscelin: quod Admirabilium secundo Aristoteles, sive alius, scribit. Nam Onochelon Christianorum Deum quidam intelligere maluerunt, auribus asininis, altero pede inungulato, librum gestantem togatumque. Nam & asininum caput vice numinis coli à Judæis solitum, Cornelius Tacitus mendacium (ut Septimii Florentis utar verbis) loquacissimus prodidit, quòd in Arabia siticula deprehensi, onagris ducibus, perducti ad aquarum scaturigines sint. Sed inter Græcos quoque nominis haud obscuri Damocritus aureum aselli caput à Judæis cultum, non tacuit: nec ritu quidem sacrorum neglecto, septimo quoque anno peregrinum hominem perduci assuevisse, scribens, ac κατὰ λεπτὰ, id est frustillatim concisum necari. Onochelos autem Dioscoridi libro quarto, herba est, dicta quoque Alcibiadion. Stabuli verò deam Apuleius Hipponem vocari tradit, ut placere doctioribus animadverto: quanquam plerique

A Hippo & legunt & interpretantur, ut est apud Tertullianum: sic & apud Juvenalem legunt: Jurat solam Hippo, & facies olida ad præsepia pictas. ea nimirum forma qua Dido & Manto, pro Didonem & Mantonem dicimus. Illud minus omiserim, quod est in Pindari Pythiis observatum, & ab interpretibus enarratum curiosius: Neptunum à mythicis appellatum tradi Petræum, quòd olim super saxo consopitus urinam profuderit genitalem, unde enatus sit equus primus, quem dixere Scyphion. B Lactantius verò grammaticus in Thessalia terram tridente percussam scribit, à Neptuno, ex quo, mirum dictu, prosiluerint equi duo, Scyphios & Arion, inde nata Thessalicorum equorum præstantia. Quia verò equitandi artem, id est τὴν ἱππικὴν, primus excogitarit Neptunus: inde factum opinatur Pausanias, ut dicatur ἵππιος, potius quàm causa alia: quando & in equorum certaminibus Homerus per Hippium Neptunum jurare Menelaum fingit. C Sed & qui hymnos scripsit antiquissimos, Pamphus, Neptunum dicit ἵππων δωτῆρα, id est equorum datorem. Servius grammaticus in contentione cum Minerva de Athenarum nomine, ab Neptuno littore percusso, equum scribit productum, sed à nostris coarguitur. Apud Auctorem ἐκλογῶν περὶ γεωργίας libro nono, sic comperi adnotatum: Terram initio fuisse aquis adobrutam, emersisse primum Atticam: ejus amore ducti Neptunus & Minerva de D civitatis constituendæ nomine litem intendere: Jovi complacitum, ejus esse urbis pontificium, qui pulcherrimum excogitasset munus, tunc portubus & navalibus ab Neptuno urbem excultam, Minerva oleam producente in Acropoli: quo argumento evasisse superiorem. unde institutum oleastro victores coronare. Petræum denique dici volunt alii, quòd revulsis in Thessalia montibus, qua vocantur Tempe, emiserit Penæum, ac stagnantes prius agros renudarit. Ex quo E Callimachus,

φεῦγε δ' ἢ καὶ πλεῦνειός ἑλισσόμενος διὰ τεμπέων.

Fuerunt & Petræo Neptuno instituta certamina. In hac denique equorum mentione, illud ex Homero addidisse, offecerit nihil: Centrineces nuncupari equos centro obedientes. Centra verò, inquit Eustathius, sunt quæ encentrides item dicuntur, id est inhærentes calcaneo stimuli, quibus excitari equos novimus. Ichthycentrum est fuscina. Erant & suæ furibus en- F centrides, quibus per parietes obrepebant, velut factitasse Corœbus dicitur apud Pausaniam. In collectaneis Rei rusticæ libro tertio apud Græcos, monemur, palmites mense Martio capiendos πρὸς ἐγκεντρισμὸν, id est ad insitionem. Quin mox paulo idem auctor appellat, τὰ εἰς ἐγκεντρισμὸν ἐνθέματα. In libris comperi eisdem, equos ἱπποφθάλμους haberi quibusdam pulcherrimos, cujus fuerit modi Alexandri Bucephalus. Hippocampum interpretantur aurigarum scuti- G cam, flectendis equis accommodam, unde nomen. Et apud Helicem civitatem dicitur stetisse Neptunus æneus habens ἱππόκαμπον in manu. Denique perorigam dici invenio, eum qui equos admittit: eo enim adjutante, equa alligata celerius initur, nec equi frustrata cupiditate impulsi semen

men ejiciunt: quo fit ut apud Plinium libro octavo, capite De equis, rectius forsan perorigа legatur, quàm auriga: ut modò agnoscitur, quem ab equa laceratum scribit: quanquam apud Varronem historiæ ejusdem relatione, auriga item circumfertur: ἵππον δούρειον, id est equum Durium, Epei opus fuisse, Pausanias interpretatur machinam muris dissolvendis, cujus æneum simulacrum in Acropoli fuerit. Equos statura pusillos vocant inos, sed & gynnos postea nuncuparunt: sicuti homululos dicere nanos consuevimus, περὶ τὸ ἐς ἱππικὴν τῶν ἀνω. Nanorum pudenda pro magnis ferè usurpantur Græcis. Equus dysgargalis nuncupatur in libro περὶ ἱππικῆς apud Xenophontem, qui est δυσυπότακτος ac difficilis, qui ne tactum quidem aut titillationem pati queat, γαργαλισμὸν Græcis dictam. Addamus porrò: incitatum, id est ἐγχειτατον, esse equi nomen apud Suetonium, præter interpretum sententiam. Id quod ex Dionis lectione amplius dilucet, opinor: Afficiebatur, inquit, Caligula gestatu batrachida. quo argumento Prasini cognomen est illi adoptatum. Sed & locum certantium quadrigarum vel hac tempestate Cajanum dicunt: ex equis unum sic amavit, uti ad cœnam invitaret, annona quoque apposita & hordeo, quin & aureo poculo vinum propinabat: per illius salutem fortunamque concipere jusjurandum solitus: consulem quinimmo designare constituerat, fecissetque, ni consilia interpellasset mox interitus. Equinos pullos ubi Homerus ἀελλοπώλους vocat, interpretantur grammatici varios. Id reluit Porphyrius, ἀέλλον significare astruens ταχὺν, id est celerè, ἀπὸ τῆς ἀέλλης, id est ab procella ducto vocabulo, quæ ab ἄειν flectatur, & εἰλεῖν, quia spiritu versetomnia. Nam & bellacem Corythæolum dicunt, qui motat assiduè galeam: sicut Martem Corythaica nuncupat Homerus quoque.

Proverbium de Corintho superciliosa, quam habeat rationem. Corinthi felicitas. Æs Corinthium cur pretiosum adeo. Mixobarbari qui sint apud Corinthios. Æetes.

Cap. XXV.

Strabo non historicus modò præsignis, sed philosophus quoque & mathematicus, adeo celebris & pervulgati nominis, ut eum Thessalonicensis Eustathius per quandam exochem geographi nomine persæpe significet. Is, inquam, Strabo post multa de Corintho commemorata libro octavo, demum ita scribit: Civitas ipsa Corinthiorum amplissima diu fuit & opulentissima, sive viros innumerabiles ad civile regimen peritissimos, sive eximias opificum artes animo vertas. Ager autem non admodum telluris bonitate pollebat, quippe qui obliquus foret & asper, unde superciliosam Corinthum vocant universi, & cessit in vulgare proverbium, Corinthus superciliis cruitatibusque laborat: cujus etiam meminit Eustathius. Ejus adagii mentionem faciens quidam, ingenuè satis fatetur, non se videre ubinam usui esse possit, nisi (inquit) quis detorqueat ad hominem intractabilem, aspero ingenio, & sibi ipsi inæqualem, parumque sibi constantem. Ego verò aliud spectasse proverbii conditorem primum, contenderim: nam quia non consequitur ager reliquam suæ urbis felicitatem, inde dicti vim Straboni manasse opinor: quando nil est tam divitiis instructum, tamque artibus & virtute præclarum, nil postremò in humanis rebus adeò numeris omnibus absolutum, quin adversi aliquid & improsperi insit protinus, & affricet mortalium rubigo, & fortunæ (ut sic loquar) livor lividissimus, quod veluti labecula, ac verius nubilum, lætitiæ infuscet splendorem. Quamobrem ubi Corinthum dicimus superciliosam, id quidem meo judicio innuimus, Omnia utique inesse, quæ & placere ac possint etiam fastidientem allectare, verum esse aliquid unum, quod offendat quadantenus, quoniam nil sit ex omni parte beatum. Ex iis verò, ni fallimur, & nostra ita amamus, ut nesciamus perdere, perspicuum jam est introspicienti exactius, adagii vis quò tendat & quid velit sibi. Quòd si quis in studiis adeo insolens est, ut Corinthiorum nesciat felicitatem, is Homerum consulat, qui Iliados secundo Corinthum divitem vocavit, ἀφνειόν τε Κόρινθον: quod tamen ex Geographi sententia, ad emporium inibi constitutum refert Eustathius. Nam & Thucydides Græciæ emporium vocat Corinthum. Audiat & L. Florum ita scribentem: Corinthus Achaiæ caput, Græciæ decus, inter duo maria Ionium & Ægæum, quasi spectaculo exposita. Et infrà, ubi ruinas ejusdem felici brevitate transcurrit: Quid signorum? quid vestium? quidve tabularum raptum, incensum, projectum est? quantas opes victor abstulerit & cremarit, hinc scias, quòd quicquid Corinthii æris toto orbe laudatur, incendio superfuisse comperimus. Nam & æris notam pretiosiorem ipsa opulentissimæ urbis fecit injuria, quia incendio perustis plurimis statuis atque simulacris, æris, auri argentique venæ in commune fluxere. Hinc æra Ephyreia celebrata Virgilio, quibus quum vehementius caperetur Augustus, etiam dici Corinthiarius cœpit. Traditum porrò in fabulis est, quod repetit in Epidicticorum ratione Menander, de Corintho & Isthmo Solem Neptunumque contendisse, sicuti de Athenarum civitate cum eodem Neptuno Minervam. Et quid pluribus agimus in re confessa? M. Tullius in Rullum, Deinde agrum optimum & fructuosissimum Corinthium venire jubent. Nam quod in Græcè gentis contemptum dicere Philippus solebat, habere se κλεῖς τῆς Ἑλλάδος, ut Pausaniæ testatum monumentis est, quum in Eubœa Chalcidem præsidio teneret, in Isthmo Corinthum, in Thessalia sub Pelio Magnesiam, præsens forsan institutum nil juverit. Significabat autem Philippus civitates eas esse, velut Græciæ claves, ac ἐμπεδήσεις κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Nec illud quod proximè se ingessit, non omnino parergon, omisero: coli ab Corinthiis solitos, qui dicerentur mixobarbari, quos nō fuisse alios, quàm Medeæ liberos, proditum historia est. Nanque habitavit ea Corinthum, quumque fames esset inorta validior, Cereri ac Lemniis nymphis obita re divina, illa comprecante desiit malum. Sed & Corintho Æetem

Medeæ patrem quandoque potitum, scimus. Quippe Solis fuisse filios & Antiopes Aloeum & Æetem, quibus distribuerit regionem pater, illi quidem Arcadiam, Corinthum huic, qui propria non contentus sorte, civitatem Buno Mercurii filio reliquit, quam posteris denique is resignaret, in Colchos ipse demigravit. quam rem carmine complexus Eumelus sit.

Jovis Corinthus proverbium, quem habeat sensum apud Philostratum. Quæ dicantur anacalypteria, & encalypteria. Nymphæ quid, & unde. Encalymmata. Epicalymmata. Edna. Opteria. Diaparthenia. Necocorinthii qui sint, & quid defunctus. Mortuale, morticinum. Sepultura. Necropernas. Lycophronis suggillatio.

Cap. XXVI.

Porrò quia de Corintho nobis mentio est, pergamus porrò attexere adagium alterum ab eadem productum civitate: ita enim habet, Jovis Corinthus. Id verò quo enuntietur sensu, enarratum ampliter à Suida novimus, & Aristophanis interprete, ac plerisque aliis. Sed & in literis Latinis alicubi expositum, non incuriosus lector inveniet. At quia dissonum quiddam apud Philostratum ab horum semita deprehendimus, ut quæ mox afferentur, clarius & apertius innotescant, totam Græci scriptoris sententiam, quæ ad præsens negotium spectat, tralatam huic loco inseremus: moxque quid ipse statuam, non gravabor pluribus explicare. Judicabunt volentes, neque enim sine provocatione sunt hæc. Ergo ita habet: Antipatro, inquit, qui tum Imperatori ab epistolis erat, avidius affectante filiam, quæ fuerat ei forma haud sanè conspicua, Hermocrati in matrimonium tradere, non censuit is arripiendam felicitatem ejusmodi. Immo nuptiarum conciliatrice instante acrius, ac viri potentiam memorante: Doti, inquit, magnæ non serviam, neque soceri superbiæ. Quum verò etiam juncti sanguine ad nuptias omnino propellerent, quòd Jovis Corinthum esse putarent Antipatrum, non cessit prius quàm ab Imperatore accersitus Severo, puellam sibi jungi passus est. Quo tempore scitante ex eo familiarium quodam, quando esset anacalypteria præbiturus, Vrbanè (inquit Hermocrates) immo verò encalypteria, postea quàm ita deformem sum ducturus. Cæterum mox paulo etiam dimisit, quòd neque oculis foret grata, nec moribus commoda. Hactenus ex Philostrato. Jam neminem arbitror ita hebeti judicatu, etiam si ferè sit elementarius, cui non perspicuè pateat, nihil eorum quæ Græci in literas misere, cum Philostrati sententia congruere, & proinde aliud quærendum. In quo ne amplius fatigentur bonarum literarum studiosi juvenes, quibus hæc qualiacumque, summis tamen laboribus congesta procudimus. Ego Jovis Corinthum hic intelligo felicissimum quendam hominem ac præpotentem, virgula quadam oblatum divina: quique tanto Imperatori, qui vice numinis coleretur ab hominibus, esset in primis charus. Nam sicuti tradunt my-

A thici, quum Aletes Corintho esset potitus ex Jovis Dodonæi responso, videretque nobilem ac prævalidam civitatem subjectam sibi, eam Jovis appellavit Corinthum: inde irrepsit proverbii ratio apud Philostratum. Et nos in id genus rebus uti concinnè possumus. Suidas tamen alicubi ab hoc sensu non est omnino devius, quum scribat, Jovis Corinthum esse parœmiam de iis quibus quandoque lætius arriserit fortuna, mox verò non ita. Scribit tamen ex Græcis Damon, Id
B quod ab Pindaricis relatum interpretibus scio, dici in eos parœmiam, qui nimis quàm elati magnos videri se volunt, sibique placent plurimum, ac ostentant, mox tamen timidè, perque summum abeunt dedecus: quod Corinthiis sanè obvenit legatis, dum Megarenses audacius in concione rebellantes, incesserent, dicerentque, ni sumptum de ipsis supplicium esset, fore uti meritò ingemisceret Διοσκόρινθος: ad quam vocem, vehementius succensi Megarenses, lapidibus Co-
C rinthios impetivere, quibus in fugam versis, cædentes illi terga identidem succlamabant, παῖε Διοσκόρινθον, feri Jovis Corinthum. Vt verò plenam præstemus operam, & historici nubilum discutiamus, sciendum est, anacalypteria in Philostrato dici munera, quæ vir & domestici atque amici sponsæ contribuebant, quum primum retecta visendam se præberet: nam apud Græcos ἀνακαλύπτειν revelare est, & anacalypsis revelatio est. Hæc ab aliis theoretra item dicta inveni-
D mus. Sunt qui Pindarum putent, Agrigentum ideo in Olympiis nuncupasse sacrum, quod olim esset Proserpinæ contributum ab Jove, εἰς τὰ ἀνακαλυπτήρια. Nam & in Timoleone Plutarchus scribit, esse Proserpinæ sacram Siciliam, καὶ ἐν τοῖς γάμοις ἀνακαλυπτήρια αὐτῇ δοθῆναι. id quod sexto Bibliotheces opinor judicasse Diodorum: etiam si aliud præfert Latina tralatio. Sunt & qui nymphas dici sponsas interpretentur, ἀπὸ τοῦ νῦν πρώτως φαίνεσθαι, quia nunc primum visendas se
E præbeant, quum antea prodeant obtectæ. Aliàs vocantur nymphæ dulcium aquarum fontes, ἀπὸ τοῦ ἀεὶ νέας φαίνεσθαι. Encalypteria verò facetissimè videntur dici, quæ dentur quum puella obvelata nolit videri: quod sanè congruit deformi, ἐγκαλύπτειν enim integere est & obvelare. Vnde & cancrorum loculosa opercula rugosaque, epicalymmata vocant πλυχώδη. Anaclypteria verò edna item dicuntur, & opteria, prosphthencteria quoque: Agias verò comicus etiam dia-
F parthenia: quoniam διαπαρθενεύειν, devirginare signat, ut verbo utamur recentioribus frequentissimo. Anacalypteria postremò donorum nuncupatur dies. Scitu prætereà dignum & illud in hac Corinthi mentione tam multa, νεκροκορινθίους, id est Corinthiorum defunctos vocari in historia signa fictilia, quæ Corintho eversa, Romam implevere, quoniam ex reclusis sepulchris eam excerperent prædam. Observandum & illud, νεκρὸν dici Latinè defunctum, hoc est cadaver: quod
G Hieronymus mortuale morticinumque vocavit. Plinius, Vt qui latissimè rura metatus fuerit, ultràque famam exegerit accolas, quota terrarum parte gaudeat? vel quum ad mensuram avaritiæ suæ propagaverit, quam tandem portionem defunctus ejus obtineat? M. Tullius sepulturam quo-

que

quę nuncupavit, ut quum ait, Illam insepultam sepulturam. Emortualem diem Plautus appellare videtur, in quo quis mortuus est. Necropernas verò dicitur poëtis Achilles, quòd præmortui Hectoris cadaver vendiderit. ἐκ τοῦ πέρνημι participium conformatur πέρνας. Sic autem apud Lycophronem comperi, cui tamen ducens quandoque colaphum interpres, nil veretur eum βαρβαρόγλωσσον nuncupare. Illud postremò subnotandum: de Corinthi nomine confingi Græcis vocabulum κορινθιάζεσθαι, quod scortari signat & lenocinari, id est μαστροπεύειν.

Super Heraclide scitu digna quapiam de Græco excerpta penu. Lepidum Ptolemæi factum.

Cap. XXVII.

MUltos ingenio & vi percipiendi quæ tradantur, anteire aliis, notius est quàm ut sit pluribus probandum. Sed & illud à Quintiliano traditum non præterit nos, neminem reperiri qui sit studio nihil consequutus. Id equidem non argumentis modò valet comprobari, quia multum facit in qualibet re quantulacunque sedulitas, sed exemplis quoque, quæ nobis passim historia suggerit. Reliqua missa facimus. Heraclidæ tantum commeminisse collibuit parte ista, cujus in studiis disciplinarum cura mirè ab auctoribus provehitur. Erat verò hic natione Lycius, hebeti ingenio, & ad politiorem cultum ineptissimo: tamen sedulitate, ac lucubrandi, fuliginesque lucernarum bibendi, & in sudara veste durandi laboribus, ac proposito pertinaci, id demum est assequutus, ut à magnis auctoribus dignus sit habitus qui inter facundiæ studiosos recenseretur, immo etiam elegantissimus appellaretur atque eloquentissimus. Quod eo mirabilius contingit, quia eum ut πολύφωνον, id est voracem, notat historia. Relatu jucundum est, quod ei usu venisse proditur memoriæ: siquidem re ipsa edoctus esse nihil, quod improbus volentis labor & pertinax non pervincat, librum concinnavit, cui titulum fecit πόνου ἐγκώμιον, id est laboris laus. Fortè ita evenit, obambulabat quadam die, eumque librum manibus gestans apud Naucratim (est ea Ægypti urbs) Ptolemæo factus obviam est, facundiæ studioso & ipsi: ab eoque interrogatus, quidnam esset id quod prompsisse in literas videbatur, respondit πόνου esse ἐγκώμιον. Capit librum Ptolemæus, ac facetissimè primo elemento, hoc est Π expuncto abrasoque, ita reliquum fieret ὄνου ἐγκώμιον: quod non aliud profectò est, quàm asini præconium. Accipe, inquit, & lege laudis nomen articulationemque.

Qui maledicta leniter tulerint, Antigonus, Philippus, Augustus. De Demochare, qui dicebatur Thersites.

Cap. XXVIII.

ELogium vetus est, & nulla non hora iracundis istis, ac tumentibus ingerendum, Esse in primis regium, malè audire. In ea re ob insignem animi moderationem plerosque eximiè lauda-

A tos, neminem, puto, fallit qui paulo humanior sit. Nos quæ ad manum sunt exempla, non prætéribimus velut conniventes. Inprimis verò sese ostentat Antigonus, cui tantum superfuit animi, modo velis, omnia supergredientis, ut vel manipulares petulantius lingua utentes leniter sit passus. Incumbebant illi regio tabernaculo, nec sibi temperabant, quin quod periculosissimè quidem, sed libentissimè persequuntur homines, qui non continent redituras per jugulum voces, malè de rege B suo existimarent & loquerentur. Ex proximo exceperat omnia Antigonus, quippe interjacente modò lineo, ut sic dicam, pariete. Excanduisset alius, protinusque ultimi supplicii terrore perfusos abripi jussisset homines. At is comiter ac sedatè: Abite (inquit) longius, ne obloquentes fortè obaudiat rex. Idem itinere nocturno, & præmolesta ob cœni altitudinem via, ubi milites ægrè ferentes animadvertit, palamque illi improspera omnia imprecantes, adire eos perrexit, qui præci- C puè voragine impliciti distinerentur: quumque eos explicuisset, nec esset ab eis percognitus, Execremini (inquit) Antigonum, qui vos in hasce conjecit difficultates: ei verò qui inde vos extraxit, benè precemini. Affulsit & patientiæ virtus, instrumentum ad tutelam regni præclarum, Philippo regi: siquidem perbenignè Atheniensium legatione audita, demum jam jam remigraturis, Ecquid (inquit) nostis, quòd à me gratum in civitatem vestram proficisci valeat? Aderat fortè Demo- D chares, ob nimiam & procacem linguam cognominatus Thersites: is ergo excipiens, Si te (inquit) suspenderis. Commoverat tam intempestivum, tamque atrox responsum legatorum reliquos, exortaque omnium cum fremitu indignatione, molliter Philippus, Nuntiate (inquit) Atheniensibus, multo elatiores videri, qui ob animi impotentiam hisce non abstineant, quàm qui impunè dici permittant, ac injuriæ insolentiam facilè concoquant. Historicus Timagenes Augustum, uxorem, do- E mum universam procacius impudentiusque prosciderat in libris, ac dicaciter lapidaverat. Monuerat Imperator, ut facilè appareret illi non imperasse iram, moderatius lingua uteretur. Pergenti etiamnum ac liberius naturæ indulgenti, satis habuit, domo sua interdicere.

Constantia bonum. Levitatis fœda sugillatio. De animi mobilitate. Desultorium ingenium. Fortunæ appellationes diversæ. Volaticus qui. De Tu- F tilina dea. Plinii locus explicatur ex libro octavodecimo.

Cap. XXIX.

QUi officiorum rationem in obeundis vitæ muniis, quidque deceat & aptum personis sit, temporibus, ætatibus, exactissima cura sibi scrutandum, censuerunt, tandem deprehendisse sunt visi, nil esse quod tam deceat, quàm G in omni re gerenda consilioque capiendo servare constantiam. Nanque ita quoque natura comparatum, ut quisquis se aliquid ordine ac recta mente complexum confidit: vel jam gestum, si obtrectetur, acriter tueatur: vel nondum æditum, si interpelletur, sine ulla cunctatione ad effectum

perducat. Hæc quum ita profectò sint, & calculis omnibus passim & fœdè damnetur levitas ipsa sine ampliatione, quando vel plebeculæ imperitæ ejusce turpitudo vitii planè liquet, natum adagium est, ut desultorium nuncupemus ingenium, quod mobile est, varium, ac omni stipula levius, facileque momentis horarum ad tenuissimum quenque afflatum in diversa transiliens instar foliorum, quæ, ut Poëta inquit,

Mobilibus ventis arida facta volant.

Ægri proprium est, nihil diu pati, & mutationibus, ut remediis uti. Semper præsentibus est infesta levitas, quæ eo pressius enixiusque cavenda, quòd natura humanus animus agilis est, ac ad motum pronus. Mobilis, inquit Seneca, & inquieta mens homini data est: nunquam se tenet, spargitur, & cogitationes suas in nota omnia & ignota dimittit, vaga & quietis impatiens. Quod non miraberis, si originem inspexeris. Ex cælesti nanque descendit spiritu, cælestium autem natura semper in motu est. Quod verò ad desultorium attinet, Felix quoque Capella De nuptiis Philologiæ primo, desultoriam fortunæ levitatem nuncupasse videtur: ita enim scribit, Tunc enim omnium garrula puellarum, & contrario semper fluibunda luxu, levitate pernix desultoria gestiebat: quam alii sortem asserunt, Nemesinque nonnulli, Tychen quàm plures, aut Nortiam. Quam verò rationem habeat dictum hoc, pergam jam explicatius enarrare, si commonuero prius, in hoc usu dici à Seneca volaticum hominem: ita enim ad Lucilium scribit, Meministi quum quendam affirmares, esse in tua potestate, dixisse me, volaticum esse hominem ac levem, & te non pedem ejus tenere, sed pennam: mentitus sum, pluma tenebatur, quam remisit, ac fugit. Ambrosius volaticum sermonem lepidè dixit, qui sit de avitio institutus. Quod verò ad fortunam spectat, sunt qui Plinianum illud ex decimooctavo Naturalis historiæ, de calva intelligant fortuna, quum ait, Tertiam ex his nominare sub tecto, est religio. At ipse Augustini doctrinam insequutus Tutilinam malim: sic enim scribit Civitatis divinæ libro quarto, Sata, inquit, frumenta quandiu sub terra essent, præpositam voluerunt habere deam Seiam. Quum verò jam essent super terram, & segetem facerent, deam Segetiam: frumentis verò collectis atque conditis, ut tuto servarentur, deam Tutilinam præposuerunt. Quæ Pliniano sensui congruere qui non videt, Leberide prorsum cæcior est. Equestris Fortunæ ædem vovit Fulvius prætor in Hispania, quòd strenua equitum opera in Celtiberos usus foret.

Desultorii equi unde, & qui dicantur. Julii Pollucis codex vindicatur à vitio. Hamatrochia. Harmatrochia. Amphigyi. Amphippi qui sint: item hamippi, & prodromi. Caballi. Manni.

CAP. XXX.

DEsultorios equos video dici à desiliendo: nam ut Sex. Pompeius scribit, paribus equis, id est duobus, Romani utebantur in prælio,

A ut sudante altero transirent in siccum. Nam & pararium dicebatur æs, quod equitibus duplex pro binis equis dabatur. Eum verò Scytharum plerisque morem fuisse, Ammianus prodit Marcellinus, binos trahendi equos, ut jumentorum vires foveat permutatio, vigorque ocio integretur alterno. Sed Romanum morem amplius intuenti planè indicat T. Livius quum libro ab Vrbe condita primo ait, Ad equos emendos dena millia æris ex publico data: & quibus equos alerent, viduæ attributæ. B Julius vero Pollux libro Onomastici primo, equitum species recensens, ita scribit: Hippotoxotæ, doratophori, contophori, hypaspistæ, scevophori, hippagogi, anippi, hi verò duos habebant equos, alter ab altero trahebatur, ita demum exercitatis militibus, ut in alterum nullo negotio transilire possent. Sed in iis Pollucis verbis labes extergenda est: siquidem non anippi, quæ vox signat sine equo: sed amphippi, legendum est. Comprobat quod astruimus, C vel historia prima Herodotus, Massagetas esse ἱππότας καὶ ἀνίππους, id est ex equis præliari & pedibus prodens. Impegimus sæpe in eum scopulum, mendum irrepsisse manifestum erat: quid substitueretur, non facilè pervidebamus. Denique lapsitantibus conniventibusque, manum quasi præbuit Ælianus, qui de phalange disserens quæ antistomus dicatur, à duplici frontis seu oris objectu, quasi occeps: ita instituta, ut mediis tergis inter se oppositis constet: ita deni- D que infert, Velet, inquit, hoc instruendi genus potissimum contra barbaros, qui loca amni Istro vicina incolunt, quos amphippos cognominant, à mutatione equorum: ex aliis enim equis in alios transilire consueverunt. Traditum hoc & à Suida, in parte quæ est De vocabulis rei militaris. Sed hamippos item dictos quandoque advertimus: & ita fortè scripsit Pollux. Sed eo vocabulo pedites cum equitibus dispositos, accipiunt Thucydides ac Xenophon, quos Philochorus prodro- E mos dicit. Hamippos apud Sophoclem in Antigone dici invenio celeres, veluti equos adæquantes cursu, quod adnotarunt Scholiastæ. Hamatrochiam verò dicunt associatum cursum, ἶσον ὁμοδρομίαν. at harmatrochia rotarum planè orbitam indicat. Ne autem in levicula exire nos, cavilletur quispiam, interstitionem hanc Callimacho in Homeri enarratione fuisse incognitam, miratur Porphyrius. Amphigyi dicuntur, manibus & pedibus qui luctantur, aut fortes, vel ambo tho- F racibus communiti, aut denique ex adversum certantes. Cassiodorus tamen in Epistolis: Equi, inquit, desultorii sunt, per quos Circensium ministri missus denuntiant exituros. Illud verò parte hac commonendi diligenter sumus: aliud omnino desultorem videri, aliud desultorium equum. Nam illud ad hominem utique spectat equos alentem docentemque, qui dicantur desultorii. Docuit nos id Varro Terentius, in cuius libro De rusticis rebus secundo, ita legimus: Itaque peritus belli alios G eligit, alit, ac docet: aliter quadrigarius, ac desultor: neque idem, qui vectorios facere volet. His astipulari Livius quoque videtur libro ab Vrbe condita tertio & vicesimo: Numidis, inquit, desultorum in modum binos trahentibus equos inter acerrimam sæpe pugnam in recentem equum ex fes-

ex fesso armatis transultare mos erat, tanta velocitas ipsis, tamque docile equorum genus est. Quin & eum qui certat, rectè desultorem dixeris: quod comprobat Vlpianus Digestis de præscriptis verbis: Túque desultor in his cucurreris & viceris. Cicero pro Murena ait, Qui nescio quo pacto mihi videtur prætorius candidatus in consularem, quasi desultorius in quadrigarum curriculum incurrere. Desultorem porrò designat Elegiacum illud scientissimè concinnatum:

Est etiam aurigæ species vertumnus, & ejus
Trajicit alterno qui leve pondus equo.

Caballos intelligere videtur Hieronymus majores equos: sicuti mannos accipimus minores: Caballos, inquit, cernam equis cedere.

Equitum species plures. Dimacha. Epigoni. Monippi. Zygii. Pareori. Parasyri Sirai. Sira. Parabates. Anabates. De curribus bellicis, & certaminum sacrorum ratione. Erichthonius quadrigarum inventor. Nomina armorum quibus equi muniuntur. Clibanarii. Cataphractarii. Bastalui. Subsellares quid. Catalogi libri, & tactici. Selma. Sellium. Selmides. Navium structores primi. Navale bellum item omnium primum. Catastromata Propli naves. Aminocles naupegus. Bucellarii. Sevir. Ostensionales. Campion. Agema. Sarissophori. Amici equites. Laphyta. Centauri. Hippocorysta. Astrabe. Ungula equina. Coryphaa quid. Cucuma. Borchia equorum. Borysthenes equus.

Cap. XXXI.

IN hac verò rei militaris mentione addamus & aliqua, legentibus futura non ingrata. Qua in parte illud fuerit primum: equites quosdam ab Alexandro institutos, quos à duplici genere pugnæ appellabant dimachas, & hi quidem ex equo pugnabant peritissimè, ubi verò exigeret necessitas, & foret regio equitatui inepta, cujusmodi Græci vocant ἄφιππος, mox desilientes ex equis congrediebantur, ut pedites, ne omnino forent ἀσύμμαχοι, id est pugnæ expertes, & Lydium paterentur incommodum. Idem Alexander agmen pubescentium puerorum triginta millium numero, epigonos appellabat. Hi verò barbari erant Macedonicis instructi moribus. Dicuntur epigoni velut posteri: nam & Thebanorum epigoni leguntur adversus Thebas excitasse bellum. Quos non fuisse alios Eusebius scribit, quam interfectorum posteros. Libyes ex curribus pugnabant, sicuti apud Homerum heroes: hic enim novissime monippos non videtur: sic enim vocitant uno depugnantes equo. Qui verò jugum subeunt equi, zygii nominantur, qui latera stipant, pareori, penultima extensè pronuntiata (etiam si Dionysius discrepare quadamtenus videtur) & parasyri, ac etiam siraphori, item sirai: sicuti eorum habenæ siræ, ac pareoræ dicuntur. Duobus modò equis ad currum adhibitis, heroes depugnasse, in Iconibus Philostratus scribit, etiam si Hector audacia præstans quatuor uteretur. Vectabula hæc, seu jumenta, Græci vocant ἅρματα πολεμικά, in quibus præstò auriga est, pugnat parabates, aut aliud quid facit etiam propter synodiam, ut inquit Eustathius. Eum Plato anabatam micraspida vocavit, Homerus Iliados Ψ,

ἂν δ' ἔβαν ἐν δίφροισι παραιβάται ἡνίοχοί τε.

Id est currum inscenderunt parabatæ ac aurigæ. Dionysius libro octavo, parabatas pro aurigis accipit, quos Athenienses apobatas vocabant. Aristophanis interpres currum inscendere solitos scribit, hoplitem & parabatem, ac id genus currus à Theseo excogitatos primum. Epibatæ verò sunt, qui mercede navi vectantur aliena: sed Atticis eo dicuntur nomine ad pugnam parati bello navali. Anabatæ verò in equis intelliguntur, ut scribit Ammonius. Sunt apud Xenophontem ἀναβάσεως primo, ἅρματα δρεπανηφόρα, currus nos dicimus falcatos. Erichthonius autem omnium princeps, ut Arati vetus testatur interpres, currus equis junctis docuit quadrigis solaribus persimiles compingere. Qua sanè admiratione est inter cælitum tralatus imagines, quod non tacuit Manilius Astronomicon primo, heniochi nomenclatura insignis:

Heniochus studio mundumque, & nomen adeptus,
Quem primum curru volitantem Jupiter alto
Quadrijugis conspexit equis, cæloque sacravit.

Scribit verò Theon, cælestem Heniochum vel esse Bellerophontis idolum, vel Trochili: Callithea qui est natus, sacerdote apud Argos prima, quique currum junxit primus. Alii esse Myrtili dicunt. Sunt qui Cillantis Pelopis aurigæ, aut Oenomai quoque. Porrò equitatus ipse hippicum dicitur à Græcis. Verùm ex armaturæ genere diversa sortitur nomina, siquidem alii sunt equites cataphracti, alii acataphracti. Cataphractos intelligi eos volo, qui non solum sua corpora, sed etiam equos lorica undique muniunt. Hos scribit Vegetius esse quidem à vulneribus tutos, sed propter armorum impedimenta & pondus capi summa facilitate. Et Q. Curtius equitibus tradit equisque Persarum tegumenta fuisse ex ferreis laminis, serie inter se connexis. Cataphractos equites, scribit Ammianus Marcellinus, etiam clibanarios nuncupari. Idem inter equestres copias cataphractarios recenset sagittarios, formidabile genus armorum. Lampridius in Alexandri Cæsaris oratione de Persis perdomitis innuere videtur planè, cataphractarios ab illis clibanarios vocari. Loricatos equites dici cataphractos Livius tradit. Equites antiquitus non habuisse thoracas, scribit in commentatione De Romanorum militia Polybius: Verum, inquit, in subligaculis periclitabantur, ad inscensum descensumque præceleres. Eorum clypei ex bubulo concinnati corio, placentis erant umbilicatis persimiles, quibus in re divina uti moris fuerat. Scribit in Adriano gravis auctor Dion, equites qui vocantur Bastai, Danubium armatos enatasse. Cataphractas naves & aphractas recenset Historiarum quinto Polybius. Sunt & qui dicantur chrysophalari, aut etiam argyrophalari: cujusmodi in ludis produxit Antiochus, qui Epiphanes quidem ferè cognominatur, sed ex gestorum ratione etiam Epimanes à furore. Ex acataphractis verò alii hastati haben-

tur, alii ferentarii. Hastati, qui manus conserunt, & comminus hasta decertant: quorum alii scutum gerunt; & θυρεοφόροι vocantur, hoc est scutati: sine scuto alii hasta impugnant, hi nomine speciali hastati vocantur & contati. Ferentarii equites ii dicuntur, qui eminus solent dimicare, quorum alii jaculis utuntur, alii arcu jaculantur. Quos Tarentinos vocamus, arcu utuntur, qui equites sagittarii, & à nonnullis Scythæ etiam vocantur. Tarentinorum duo faciunt genera: alios nanque suo nomine Tarentinos vocant, qui è longinquo jaculari consueverunt: alios leves, qui pugnam comminus subeunt. In sacris verò certaminibus duo erant certandi equis genera, Synorides, & Celetes. Synoris erat biga è duobus equis, non pullis, sed adultis: quanquam pòst è pullis quoque juncta est. Inveni tamen apud Aristotelem in libro De mundo, etiam in bello usos Synoride. Celetes singulari currebant equo, quem monatora etiam Græci vocant, ut est apud Aristophanis interpretem. Accesserunt & alia duo Calpe, & Apene: de quibus etiam alibi facta nobis mentio est. Calpe trahebatur equa, sed ita ut extremum cursum anabatæ, hoc est sessores ipsi desiliendo, apprehensis manu habenis, perficerent. Apene mulas jungebat. Campion porrò cursum vocabant non rectum, nec simplicem, sed flexiones habentem, quas vocant καμπάς. De Synoride Aristophanis interpres in Nebulis, ita: Συνωρὶς, inquit, est currus non plenus, sed ex duobus junctus equis, quem nunc diphron vocamus. Quanquam eo propriè dicitur nomine, in curru pars, ubi cum parabate versatur auriga: unde etiam inclinatur, quasi δυοφόρος, id est duos ferens, auctor Eustathius. Falcatas verò in bello quadrigas esse unicum nonnullarum gentium auxilium, multiplex prodit historia, & Q. Curtius non prætermisit. Ut verò ad equites redeamus. Invenio equites quosdam dici bucellarios in Romano exercitu, sed veteribus haudquaquam. Eo nomine Gallogræcos intelligere maluit Suidas. Nam & Sevir, rara item voce, ut conjectant ex doctis nonnulli, equitum indicat præfectum, unde Sevitalium ludorum prorepserit appellatio. Scribit Julius Capitolinus in M. Antonino philosopho ad hunc modum: His ita gestis, adhuc quæstorem, consulem secum Pius Marcum designavit, & Cæsaris donavit appellatione. Et Sevirum turmis equitum Romanorum, jam consulem designatum creavit. Et edenti cum collegis sevirales ludos adsedit. Corruptè tamen codices omnes Severum præferunt, non Sevirum. Ostensionales milites apud Lampridium videntur dici, qui ostentui modò habentur in urbibus, non bellicæ rei causa. Scribit Arrianus, Hipparchiam dici alam, quæ quingentis, insuperque duodecim constaret equitibus. Idem & quosdam equites in Alexandri exercitu Sarissophoros appellatos tradit: sicuti & nonnullos, qui dicerentur amici. Necnon alam equitum, quæ dicatur agema: quanquam & de peditibus dici ἄγημα, idem testatur Arrianus. Equis castratis Barbarorum plerosque uti in bellis solitos, legimus: ne aut fœminarum visu exagitati captentur, aut in subsidiis ferocientes prodant hinnitu densiore ve-

A ctores, & per spacia discurrant amplissima. Lapythas porrò & centauros fuisse nobiles Thessalorum equites, Palæphatus scribit Incredibilium primo. Apud Homerum hippocorystas, sunt qui interpretentur in galeis equinas habentes setas, ut alias commonuimus. Sed, inquit Eustathius, si ita foret, Hippocorythas dicere debuerat, quæ forma corythaices nuncupantur, & corythæolos appellatur Hector. Est igitur hippocorystes, qui & hippiocharmes, id est ἱππιοχάρμης, hoc est ex B equo bellator: quoniam χάρμην dici pugnam, nemo non novit. Astraben esse asinum interpretantur nonnulli, aut mulam. Quidam ὑποζύγιον omne, id est jumentum, quo subvectentur homines. Dicitur & astrabe in ephippiis lignum, quod manu continent sedentes. Sunt qui dossuarium mulum astraben nuncupent. Astrabelaten verò aurigam, aut notophorum, id est dorso ferens, ac gerulum jumentum. Podostrabe autem venatorum est instrumentum capiendis feris con- C cinnum. Equorum colores præcipuos hosce comperi, badium, aureum, ambineum, russeum, mureum, cervinum, giluum, scutulatum, album, guttatum, candidissimum, presse nigrum. Equinas ungulas à Stygis aqua solas non perrumpi, Pausanias scribit. qui obiter illud addit quoque, sibi non satis esse constitutum, an eo veneno perierit Alexander. Denique priusquàm hinc revellamur, subnotemus & illa quæ avidas etiamnum explere aures valeant: equos quippe armis præ- D muniri, sciunt omnes, sed eorum nomina (ni fallor) nota paucissimis. Igitur quæ à fronte propendent, prometopidia: quæ ab auribus, parotia: pareia, quæ maxillas præfulciunt, appellari debent: prosternidia verò, quæ pectus: parapleuridia, quæ lateribus objacent: parameridia, quæ femoribus, solet ea vulgus coxalia nuncupare: paracnemidia, tibiis apponi consueverunt. Illud item huic parti attexuerim libenter: equitantium adminicula, quibus pedes inferuntur, ut sessio fiat com- E modior, & staphas nuncupat inscium vulgus, ab Avicennæ interprete, primo Canonis dici subsellares, quia sub sella propendeant, ut docti interpretantur. Monet autem inibi Princeps, non oportere subsellares, aut pedum integumenta esse justo arctiora, quoniam ejus membri motus longè facilius arcere valeat frigus. Coryphæam in libro περὶ ἱππικῆς Xenophon equini capitis vinculum intelligere videtur, quum observandum amplius monet, in os frenum quo pacto F admittat, ac quo etiam κορυφαίαν circum aures. Cucumam sunt qui habenalia putent ornamenta ex ære orbiculata è medio bulla protuberante, unde vulgò forsan botchias vocant. Borysthenii equo, venationibus aptissimo, sepulchrum ab Adriano substructum, scribit Dion. In Græcis auctoribus sic fermè videor comperisse, selma positum pro cathedra, unde sellium inclinatur. Propterea navis εὔσελμος dicitur. id est εὔεδρος, ut est apud Theocritum, quæ sedilia habeat accommoda. G Sunt qui funes dici selmidas pronuntient, & naves nuncupari euselmos, quæ aptè rudentibus sint instructæ. Denique libros, in quîs descripta militum nomina servarentur, catalogos dici à Græcis, alicubi observavimus: sicuti armorum magistros vocari tacticos. Tactica contemnere, apud Liba-

Libanium est rem militarem neglectui habere. Bellorum peritiam dici tacticen quoque Plutarchus scribit. Adjicimus illud item ex Thucydide ac Libanio declamatione quadam, futurum studiosis non ingratum: Corinthios omnium primos naves concinnasse, quæ formam præcipuè præferrent, frequentior quæ nunc est. Iidem inter Græcos primi triremes compegisse memorantur. quando & navium fabricator, quem Naupegum vocant, Amnocles patria Corinthius Samiis naves fertur construxisse numero quatuor. Navale bellum, ex iis quorum ad nos propagata memoria est, vetustissimum traditur, quod adversum Corcyrenses est ab Corinthiis gestum, annis plus minus ad nostram, inquit, memoriam ducentis sexaginta. Naves porrò, quibus in barbaros ab Atheniensibus est depugnatum, catastromata per totum nec habuisse, prodit idem Thucydides. Catastroma verò esse videtur tabulatum in navi superius. De quo Pollux, Propli naves dici à nobis præcursoriæ valent.

De Æliano sophista quædam invulgata minus. De Socrate & Aglao Psophidio.

Cap. XXXII.

Ælianum sophistam (ut protinus eo à nobis ornetur cognomento, cui ex ingenita modestia & prudentia perspicaci ipse imparem se, ut Romanæ gravitatis virum decuit, perpetuò asseveravit) proditum memoriæ est, quum minus sibi virium ac vehementiæ vel spiritus adesse, non esset nescius, quàm ut declamatoriam palæstram calefaceret, in qua desudarent quidem multi, laudem referrent perpauci, ad syntaxes, & ad promendum quippiam quo se vixisse apud posteros testatissimum faceret, se totum intrusisse. Quod quidem usque ad stuporem implesse, narratur. In dicendo apheliam maximè affectavit, quam nos simplicitatem dicimus, quæque (uti prodit Fabius) simplex & inaffectata habet quendam purum, qualis etiam in fœminis amatur, ornatum. Nicostrati venustatem expressit, ad Dionis tonum respicit quandoque. Huic olim occurrit Lemnius Philostratus librum indignanter & concitatè lectitanti. Instititque quærere, quidnam foret sub incude: Elaboravimus, inquit, Gynnidis accusationem (sic enim tyrannum voco) qui paulo ante Romano imperio infamiæ labem inussit morum turpitudine. Cui Philostratus graviter admodum: Admirarer (inquit) impensius, si viventem accusasses. Siquidem superstitem tyrannum lacessere, viri opus censeo: functum verò fato cujusque. Cedit hoc in proverbium, cujusmodi & Plinianum illud ex præfatione Naturalis historiæ. Cum mortuis non nisi laruas luctari. Porrò illud de Æliano velut superpondium addamus, quod in eo viro non parum admirationis habet. Quippe prædicare solitum ferunt, nunquam se extra Italiam pervagatum, navem nunquam inscendisse: mare nec novisse quidem, quo nomine in magna erat auctoritate, veluti patrii moris studiosus in primis. Consimilia iis sunt, quæ à Socrate narrantur in Platonis Phædro, ubi illo dicente, O admirabilis vir absurdissimus quidam videris, ac hospiti, non incolæ similis, quando nec fines nostros transisse unquam, neque extra mœnia ipsa egressus videris. Mox Socrates ita, Ignoscas optime Phædre, nam discendi cupidus sum, agri verò & arbores nihil docere me possunt, sed homines qui in urbe versantur. Cognata iis ferè, quæ item de Aglao Psophidio prodita memoriæ sunt, quem etiam sciтante Gyge, tunc amplissimo terrarum rege, Apollo felicem pronuntiavit, qui senior in angustissimo Arcadiæ angulo paruum, sed annuo victui largè sufficiens prædium colebat, nunquam ex eo egressus, atque ut ex vitæ genere manifestum est, minima cupiditate minimum in vita mali expertus: quod Plinius scribit.

Antipatri præstantia in scribendis epistolis. Epistolam quid illustret præcipuè. Deorum præceptores qui dicantur. Mos referẽdis in deos. Fastigium decernere quid. Plutarchi locus de Acroterio domus Cæsaris. Antigoni historia. Lasanophorus quid sit.

Cap. XXXIII.

Antipatrum Hierapolitanum scribunt ex Græcis nonnulli, adeo in literis conscribendis præcelluisse, ut in ea re non temerè excellentior reperiatur alius. Fuit hic Severo imperatori ab epistolis, cujus etiam res gestas videtur historia complexus. Sed epistola proprium erat viri opus. In ea splendidum quiddam insonuit, nec à decoro imperatoriæ dignitatis recedebat. Perspicuitas inerat sententiarum juncta magnitudini. Asyndetorum, quæ nos dissoluta dicimus, jucunditas mira. Etenim ea in primis epistolam illustrant. Fuit Severi ejusdem filiorum item præceptor: propterea dum laudibus eum meritis optimi juvenes onerarent, subinde deorum præceptorem nuncupabant. Quæ res & in proverbium trahitur, ut quisquis principum aut optimatium etiam liberos instituit, is deorum dicatur institutor. Nam & Aristophanes μακάρων εὐωχίαν dixit regia convivia, hoc est beatorum epulas. Non ferè est qui nesciat, ex adulatione natum, ut imperatores perinde ac dii haberentur colerentúrque. Eustathius tamen in Iliados primum, ex vi benefica aut præclaro invento intelligere maluit: unde, inquit, Cæsar apud Romanos primus vivénsque, Dei nomen est sortitus: sed & ejusdem filius Augustus. At, inquit in Apologetico Tertullianus, maledictum est, ante apotheosin Deum Cæsarem nuncupare. Augustus, ne dominum quidem se dici patiebatur: est enim hoc Dei cognomen. Et Tacitus inquit: Deûm honor principi non ante habetur, quàm agere inter homines desierit. Novimus tamen ex Appiani Alexandrini historia, templa Julio Cæsari, veluti Deo publicis statuta decretis. Atque insuper commune ipsi clementiæque conditum unum. Et quia Lucianus ille blasphemus cognomento, qui nec diis nec hominibus pepercit, uti Lactantius inquit, cum risu quandoque Augustum Deum nuncupat. Plutarchum habemus auctorem, Lysandro item, sed primo Græcorum templa fuisse erecta. Cyro mortalium primo ado-

rationis cultum fuisse delatum, scribit Arrianus, quam humilitatem Persæ postea servarint, & Medi. Quando ut Curtio etiam credimus, inter deos recensuere reges, tanquam majestas imperii salutis sit tutela. Consecratum quoque vivum sentientemque accepimus. Apollinis jussu & Jovis deorum summi, uti tum creditum est, astipulatu Euthymum pictam, semper Olympiæ victorem, & semel victum. Amplius de dictatore Cæsare sic propemodum Tranquillus, Ampliora etiam humano fastigio decerni sibi, passus est: sedem auream in curia, & pro tribunali thensam, & ferculum Circensi pompa, templa, aras, simulacra juxta deos, pulvinar, flaminem, lupercos. Meminit & in Philippicus M. Tullius iisdem ferè verbis. Herodianus auctor est, in Severi apotheosi exstructum fuisse suggestum, lignis ingentibus compactum, specie quadrangula, æquis lateribus in fastigii formam. Quod extrinsecus intextis auro stragulis atque eboreis signis variisque erat picturis exornatum, intrinsecus verò positum est minutum tabernaculum, tertiumque item ac quartum semper superiore contractius, possis ejus ædificii formam comparare turribus iis quæ in portubus extruuntur, naves nocturno igne dirigentes, quas vulgò pharos nuncupant. Porrò quum legimus, fastigium imperatori decretum, intelligendam etiam arbitrantur dignitatem humano fastigio celsiorem, aut templum fastigio inclytum, vel etiam consecrationem, quam & ἀποθέωσιν Græci vocant. Verum ut hæc incertè videantur allata, sic illud planè firmius, & ex reconditiore doctrina: fastigium in hoc usu id haberi prorsum, quod acroterium Græcis dicitur. Nam in Cæsare Plutarchus ab T. Livio proditum scribit, Ingruente Cæsaris nece, oblatam Calphurniæ speciem in quiete, ut acroterium domui Cæsaris accumbens, ac senatus decreto venerationis & ornatus causa surrectum opinaretur defractum comminutúmque, ac proinde (ut assolet) desiderio flesse uberius. Ex Vitruvio conjectare licet quid acroterii nomine intelligendum. nam lib. 3. acroteria nuncupat angularia & mediana: videntur autem omnino statuæ, sic in ædificiis plerunque excitari consuetæ. Plutarchi interpres per imperitiam acroterii nomine sacellum reddidit: sed in eandem tendiculam & Tranquilli enarratores incuriosius præcipitantur, ubi Suetonius ait, Calphurniam esse imaginatam collabi fastigium domus. Libro ultimo Macedonici belli auctor T. Livius est, fastigia aliquot templorum à culminibus abrupta, vi tempestatis fœdæ dissipata. Lucius quoque Florus fastigium in domo decretum Cæsari scribit. Acroteria Dioscoridi sunt extrema corporis. Apud Herodotum legimus, navis acroterium in statuæ manu apud Delphos. Nec apud Romanos tantum, & quos diximus, putet aliquis hunc consecrandi morem irroboratum increvisse. Reges maximos ac potentissimos legimus, virtutis admiratione aut munerum vel artium repertarum in deos fuisse relatos. Nam & M. Tullius non solum perfectus orator, sed etiam philosophus, non dubitavit dicere, deos qui publicè colerentur, homines fuisse. Qua ratione filiam omnium optimam doctissimámque approbantibus diis immortalibus, in eorum cœtu locatam, ad opinionem omnium mortalium pollicetur consecraturum. Est verò huic loco peraccommodum, & scitu Hercle dignum, quod lectum de Antigono est. Quem quum ex adulatione, quæ pestilens & virulenta nulli non rei inducit tabem, Hermodotus in poëmate solis dixisset filium: Non hæc, inquit, de me sentit lasanophorus: veluti obscurè insinuans, quum alimentis egeam, quum inde retrimenta fiant plura subinde egerenda, mihi sanè mortalis videor, non Dei filius aut solis. Siquidem est lasanophorus, qui matulam domino subjicit. Lasanum quippe virorum est, sicuti fœminarum trulla scaphium dicitur: veluti Pollux scribit, Eupolidem sequutus. Lasani meminit Horatius,

> Te pueri lasanum portantes œnophorúmque,

Lasanum & chytropus, item trypus ac pyrostates, pro eodem vase à Græcis accipiuntur: quod Sophoclis & Hesiodi interpres scribit.

Cur multis rebus sit contributum Dei nomen. Juvenalis locus perpenditur de Pecunia dea. Veterum de Deo placita. Deum invenire esse impossibile. Homocheta dii. Dei descriptio perdocta. Divina quomodo indipiscamur. Deus cur dicatur.

Cap. XXXIV.

Cæterum nec homini solum sacri nominis participatio facta est, & contributus honor: verum (uti Augustinus inquit) etiam divinis muneribus: nec utique quòd deos ea crederent, sed quoniam sciebant nemini talia, nisi aliquo Deo largiente, concedi. Quorum deorum nomina non inveniebant, earum rerum nominibus deos appellabant, quas ab eis sentiebant dari, aliqua inde vocabula inflectentes: veluti à bello Bellonam nuncupaverunt, non bellum: item à cunis Cuninam, non cunam: à segetibus Segetiam, non segetem: à bobus Bubonam, non bovem. Vel etiam nulla vocabuli declinatione, ut res ipsæ nominantur: ut Pecunia dicta est dea, quæ dat pecuniam. Hîc verò illud obiter subnotandum, Æris Deum ex Varronis spicilegio, ab Augustino dici Æsculanum. Proinde admiratione videri dignum potest, quid ita Juvenalis sibi scribere sic permiserit,

> Etsi funesta Pecunia templo
> Nondum habitas, nullas nummorum ereximus aras.

Verum enimvero quémnam dicere Deum verum oporteat, parum veteribus constitisse video. Nam Milesius Thales, qui omnium primus naturalia exactius scrutari est ausus, aquam esse dixit, de qua nata omnia sint. Deum autem esse mentem, quæ ex aqua cuncta formaverit. Pythagoras verò Deum esse animum credidit, per universas mundi partes, omnémque naturam commeantem atque diffusum, ex quo omnia quæ nascuntur animalia vitam capiant. Anaxagoras auctor est, Deum esse infinitam mentem, quæ per seipsam moveatur. Cleantes & Anaximenes, æthera dicunt esse summum Deum. Ex quo & Virgilius,

Tum

Tum pater omnipotens fœcundis imbribus æther
Conjugis in gremium lætæ descendit, & omnes
Magnus alit magno permixtus corpore fœtus.

Aristotelem putat Lactantius dissidere secum ac pugnantia & dicere & sentire, in summam tamen unam mentem mundo præesse testari. Parmenides (quod vel alibi à me relatum scio) commentitium quiddam coronæ similitudine effecit, stephanem appellat, continentem ardore lucis orbem, qui cingit cælum, quem autumat Deum. Alii etiamnum aliter. At Cotta ille apud M. Tullium: Roges me (inquit) quid aut qualis sit Deus, auctore utar Simonide, de quo quum quæsivisset hoc idem tyrannus Hiero, deliberandi causa sibi unam diem postulavit: quum idem ex eo postridie quæreret, biduum petivit: quúmque sæpius duplicaret numerum dierum, admiránsque Hiero quæreret cur ita faceret: Quia quanto (inquit) diutius cogito, tanto mihi res videtur obscurior. Hinc Plato semper ferè divinus, Deum putat indictum, innominabilem, & (ut ait ipse) ἀῤῥητον ἀκατὸν μαςὸν, cujus naturam invenire difficile est: si inventa sit, in multos eam enuntiari non posse. Platonis hæc verba sunt, θεὸν εὑρεῖν μὲν ὐ ῥᾴδιον, νοῆσαι δὲ ἀδύνατον. id est Deum quidem invenisse haud facile est, intellexisse autem impossibile. Sed mox de Platonis dogmate plura. Deum tamen ita sibi describere permisere nonnulli, ut dicatur ratio, rationum fons, rerúmque artifex omnium, forma uniformis & omniformis, substantia immobilis, omnia movens: in motu status, in tempore æternitas, in summis profunditas, summitas in profundis, in multitudine unitas, in debilitate potestas: natura fœcundissima naturarum fœcunditas fœcunditatum naturalissima, æterna, vitarúmque vita: sensus sensibilium, sensuum lumen & perspicacia: intelligentia talis, uti ipsa rerum intelligendarum sit bonitas, & intellectus cujuslibet veritas, & gaudium voluntatis. Id verò levius: homochetas veteribus nuncupari deos, qui in templi ejusdem ac sacrorum venirent participatum: ὁμοχέτας Græci pronuntiant: & commeminit historia quarta Thucydides. Illud adjiciendum ex theologicæ veritatis myrothecio est, Dei substantiam, sicuti est, ne angelorum quidem ullum pervidisse. Propterea in sanctis literis, Regi autem singulorum immortali, inaccessibili. & rursum, Lucem habitat inaccessibilem. Inde à prudentibus scienter quoque traditum, quod à proposito dissidet haud multum: moralia usu comparari, rationis indagine perquiri naturalia: verum non aliter magnopere, quàm oratione à Deo peti divina oportere. Hæc siquidem, uti à Platone traditum novimus, pro vitæ puritate nobis insinuantur verius ac reteguntur, quàm verbis aut doctrina infundi queant. Sed & illud per incuriam haud præterierimus: esse Deum stabilem unitatem, ac statum unicum: quod à Platonicis asseritur subtilissimè. Proinde ita collige, Quisquis Deum assequi exoptat, & multitudinem pro viribus reclinet, ac motum. Deum verò esse appellatum prodit Phurnutus, ἀπὸ τῆς θέσεως,

A quoniam creduntur dii θετῆρες καὶ ποιηταὶ τῶν γινομένων ὅλων.

Alexandrum appetivisse dici se Deum. Lacedamoniorum prudens in eo decretum. Antigoni commonitio ad filium.

Cap. XXXV.

NOn frustra dictum à veteribus animadverto, B auctoritatis non dilutæ viris, Secundas res sapientium animos fatigare, at probare adversas. Siquidém externantur quandoque fortunæ afflatu prosperiore viri aliàs magni & cælo pares quodammodo. Missos nunc facio cæteros: Alexandri magnitudinem & omnium capacem animum, quis non novit? At is Dario jam excusso, & Persarum regno, prætérque tot tantarúmque gentium principatu potitus, veluti felicitate multa ebrius, sapere supra hominem cœpit, ac sibi deni- C que videri Deus. Quo nomine datis ad Græciæ civitates literis, ridiculè satis institit petere, decreto publicitus ipsum statuerent Deum: & quæ minus ei impertita fuerat natura, ab hominum expectare institutis, non est veritus. In eo igitur alia alii decretis approbarunt. Lacedæmonii verò sic, ἐπειδὴ ἀλέξανδρος βούλεται θεὸς εἶναι, ἔςω θεός. id est, posteaquàm esse vult Deus Alexander, esto sanè. prorsum Laconicè ac patrio more, Alexandri stupidum tumorem coarguentes. Quanto demum D prudentior ac circumspectior Antigonus, qui filium intuitus subditis violentius utentem ac superbius, οὐκ οἶσθα εἶπεν, ὦ παῖ, τὴν βασιλείαν ἡμῶν ἔνδοξον εἶναι δουλείαν; id est an ignoras, ô fili, regnum nostrum non ferè aliud esse, quàm servitutem gloriosam? De Alexandro amplius id compertum nobis, multos adcredidisse: regis ejus imagines auro argentóve insculptas gestantibus, amuleti vicem præstare, plurimumque in qualibet re adjumenti afferre. Quo sanè argumento in Macria- E norum familia viri passim ac mulieres, non in vasis modò, sed & vestibus ac reticulis, dextrocheriis quoque ac annulis perpetuò Alexandrum gestasse memorantur.

De Titormi Bussequa incredibili robore: itemq́, de Milone paucula. Unde locus adagio, Alter hic Hercules.

Cap. XXXVI.

F SVm memor alibi à me Crotoniatæ Milonis factam mentionem, nunc de Græco penu id se ostentavit, quod & arripuimus: fuisse Bussequam Titormum corpore staturosum, viribus præcellentem. In eum ubi incidisset Milo hic Crotoniates, virium fiducia elatior, ac sibi placens percupiebat, visa proceritate insigni, illius periclitari robur. At is non sine ironia, posse nil se magnum, asseverabat. Mox tamen in G Evenum descendens, rejecta veste, permagnum arripit lapidem, quem primò quidem ad se pertraxit, inde & propulit, bisque ac ter ipsum hoc effecit, postea sustulit, sed non ultra genua: demum humero impositum ad quinquaginta ferè tulit orgyias, id est ulnas, projecitque. At lapidem

vix emovebat Milo. Cæterum, eo nec contentus A Bussequa pergit in armentum, stánsque in medio, ferocissimi omnium maximíque tauri pedem corripit, furentémque ac inde se prorpere adnitentem frustra, retinet constantissimè. Nec satis, quinimmo manu altera prætereuntis fortè tauri alterius pedem apprehendit audacissimè, ac comprimit ferociter. Id quum intueretur Crotoniates, in cælum manibus sublatis, ὦ ζεῦ, ἔφη, μὴ τοῦτον ἡρακλέα ἡμῖν ἕτερον ἔσπειρας; i. ô Jupiter, inquit, an alterum proseminasti nobis Herculem hunc? Hinc B denique proverbii demanasse primordia, memorant, ἄλλος οὗτος ἡρακλῆς. hic alter Hercules. Titormum fuisse patria Ætolum, prodidere nonnulli, & commeminit Athenæus, qui inde illustratur plurimum, ut est nimio plus concisus ac demutilatus.

Periandros fuisse duos, Miltiades tres, Sibyllas quatuor aut decem, Bacchides tres. Quos educaverint bruta. Apellis dictum de Protogonis Ialysso. C

Cap. XXXVII.

QVum inter legendum excerpendúmque concisa quædam mihi se ingesserint, brevitate compari nostris hisce commentationibus duxi inserenda: ne quod aliquo modo relatu dignum est, si prætereatur, ex formula damni illati mecum agant φιλομαθεῖς, nil affectantes gravius, quàm D ut πολυμαθεῖς dici valeant & sint, quando nil dulcius quàm omnia scire. Illud igitur fuerit primum, quod ποικίλης ἱστορίας undecimo, non prætermisit Ælianus: Periandros fuisse duos, sapientia illustrem unum, sed tyrannide alterum: Miltiades verò tres. Sibyllas quatuor, Erythræam, Samiam, Ægyptiam, Sardianam: sunt qui sex item adjiciunt, inter quas Cumæam, Judæámque. Cumææ meminit Agathius Gottici belli primo, & Italicensem vocat, quæ prope Cumas speluncam inhabitarit: E unde oracula edere solita, Æneæ quoque adeunti futura prædixerit omnia. Hujus carmina apud Ænam civitatem Juliano imperante, combusta, scribit Ammianus Marcellinus. Sibyllas porrò in iis quæ de Christo aut aliis ad humanam salutem spectantibus sunt vaticinatæ probabile habet Augustinus, seu bonæ fuerint seu malæ, à Deo inspiratas: nam prophetiæ donum bonis esse commune ac malis, sicut etiam gratiæ aliæ sunt gratis datæ. Cur autem sic, novit auctor omnium Deus. F Bacchides postmodum tres, ex quibus unus tradatur Hellen, id est Græcus modò, vel (ut in aliis scriptum comperi) ex Bœotiæ Eleone: alius Atheniensis, tertius denique Arcas. Præcerptum illud quoque: Cyrum à cane educatum, à cerua Telephum Auges filium & Herculis: at Neptuni & Tyrus Peliam ab equa: quin Alexandro item Priami ursam alimenta suggessisse, adnotatum est: sicuti Ægistho Thyestis & Pelopiæ capram. Nec illud præteritur: nobilem pictura Pro- G togenem annis vix septem celebratam omnibus, Jalyssi imaginem absoluisse: quam ubi est contemplatus diu Apelles, primum quidem stupentem ferunt obmutuisse, inopinam admiratum excellentiam: mox verò intulisse, καὶ πόνος μέγας καὶ ὁ τεχνίτης γε μὴν τῆς χειρουργίας ἢ χάρις, ἣν ὁ ἀνὴρ εἰ τύχοι, ὁ πόνος αὐτοῦ τοῦ οὐρανοῦ ψαύσει. id est, & labor magnus & chirurgiæ artifex gratia, quam si vir hic assequatur, tum verò cælum contingent planè labores ejus.

Quos ab infimo gradu ad maximum dignitatis fastigium evexerit prosperior fortuna. Interibi quid tymbalus & tymbades, necnon catapontistes. Oecotrips quis sit.

Cap. XXXVIII.

VIris plerunque haud ità nobilitate insignibus fortunæ secundioris afflatum, sine ullis imaginibus etiamnum sic affuisse, nos commonet historia, ut virtute sua facile majoribus præluxerint, ac ignoti antea, inde aliquo haberi numero exorsi sint. Quis enim nescit, filium Histaspis Darium Cyri φαρετροφόρον fuisse? Nam postremus illi ὁμώνυμος, ab Alexandro victus, etiam lictorio functus dicitur munere. At Macedonum rex Archelaus Simiche natus serua deformatur. Avum Philippi Menelaum in spurios desiisse, memorant. Sicuti ejus filius Amyntas Æropos dicitur servis. Perseus, opes cujus afflixit Æmilius Paulus, fuit quidem Argivus genere, ac ignobili prognatus patre. Eumenen inopi editum parente ferunt, ac tymbalo. Nam & tymbadas nuncupant pharmacidas mulierculas, ἀπὸ τοῦ περὶ τοὺς τύμβους διατρίβειν καὶ τοὺς νεκροὺς ἀκρωτηριάζειν. id est, quoniam sepulchra oberrent mortuos demutilaturæ. Antigonus Philippi, qui & ἑτερόφθαλμος, id est monoculus erat: indeque Cyclops item cognominatus αὐτουργὸς fuit, hoc est artificio se consovebat. Latrocinia verò exercuit etiam Polyparchon. At Themistocles barbaros qui navali bello superavit, quíque solus oraculorum respónsa noverat discutere, Thracia natus matre est. Phocion χρηστὸς cognomento, patre fuit qui δοίδυκας, id est cochlearia conficeret. Demetrium Phalera seruisse apud Timotheum & Conona, proditur memoriæ, hoc est fuisse οἰκότριβα. Quo nomine (ut in Declamationibus significat Libanius) Græcis significatur, qui parentibus servitutem qui servierint, est editus. Nam esse οἰκέτης potest, qui αἰχμάλωτος, i. captivus. Oecuria. i. τὰ οἰκούρεια, in Trachiniis intelligit Sophocles, cohabitationis præmia ac dispensationis domesticæ. Epaminondam obscuris prognatum parentibus, ignorat nemo. Sicyoniorum tyrannus Cleon fertur, & καταποντιστὴς, id est pirata fuisse prius, qui non præda contentus, captos etiamnum in mare dat præcipites.

Diogenis apophthegmata duo, in Demosthenem unum, in Spartiatam alterum. Scita quoq; Aristotelis commonitio ad medicum, à quo invisebatur æger.

Cap. XXXIX.

DIogenem ferunt prandii causa in cauponam quandoque divertisse, móxque quum prætereuntem foret conspicatus Demosthenem, invitare ad idem perrexisse: eo autem minus obtemperante, Erubescis ô Demosthenes (inquit)

quit) cauponam ingredi? atqui dominus tuus hic quot diebus obversatur: populum innuens obscurius, quoniam multitudinis servi ferè sunt δημαγωγοὶ καὶ ῥήτορες. Quum verò Spartiata quidam laudibus efferret Hesiodicum carmen, quod in Ergis legitur,

Οὐδ' ἂν βοῦς ἀπόλοιτο, εἰ μὴ γείτων κακὸς εἴη.

Idest, nec pereat bos utique, ni affuerit vicinus malus. Audiens Diogenes, καὶ μὴν Μεσσήνιοι καὶ οἱ βόες αὐτῶν ἀπολώλασι, καὶ ὑμεῖς αὐτῶν ἐστὲ οἱ γείτονες. Atqui, inquit, & Mesenii periere & eorundem boves in vicinia vobis constitutis. Quippe Mesanam bello afflixerant Lacedæmonii, quod disertissimè amplius persequitur Pausanias. Sed quia excellentis viri sententias apposuimus, non insuper habeamus scitum Hercle, ac philosopho congruens inprimis apophthegma Aristotelicum: nam quum jaceret, graviter affectus, ac eum invisens medicus quæpiam mandaret, μήτε, inquit Aristoteles ὡς βοηλάτην με θεράπευε, μήτε ὡς σκαπανέα, ἀλλὰ διδάξας πρότερον τὴν αἰτίαν, οὕτως ἕξεις ἕτοιμον πρὸς τὸ πείθεσθαι, διδάσκων ἐν τούτῳ μηδὲν χωρὶς αἰτίας προσφέρειν. ne mihi perinde ac bulsequæ aut fossori medicam adhibueris manum, sed reddita omnium ratione prius, dicto audientiorem es habiturus, ut qui citra causam nil te proferre jam docueris.

Socratis in lascivientes noctu adolescentes constantia. Ejusdem apophthegma de Alcibiadis muneribus: item in eum qui diceretur magnum quippiam expetere, arduumque factu: necnon de otio.

CAP. XL.

NE verò longius à philosophia sejungamur, proditum memoriæ scimus, quandoq; multa jam nocte à cœna domum sese commodum recipientem Socratem, quosdam adolescentium intemperanter ac lascivè grassantium plerunque, perterrefacere adortos quum esse venturum præscissent: illi ergo per tenebras ingessere se armati facibus, & Erinnyum cultu reliquo: id conspicatus Socrates, nil admodum compavidus, quòd eos sciret aliis itidem solitos illudere, otio abutentes, placidè prorsum subsistens, quærere ex eis cœpit, uti ex aliis item in academia consuerat, aut Lyceo. Succurrit & alterum ejusdem animi planè invicti exemplum. Congerebat ambitione quadam in Socratem munera Alcibiades: eorum admirata multitudinem Xanthippe ac indicaturam, digna opinabatur quæ à Socrate non respuerentur. At is, Et nos (inquit) ambitione tenemur quapiam, ambitiose ista mittit Alcibiades, itidem nos ambitiose non admittimus. Circumfertur Socratis ejusdem dictum aliud, nec præclarum minus, cui quum suggessisset nescio quis, arduum videri admodum, id consequi quod concupisceret quidam, ἀλλὰ μεῖζόν ἐστιν, ἔφη, τὸ μηδὲ ἐπιθυμεῖν τὴν ἀρχήν. et maius fuerat, inquit, initio ne optasse quidem. Ab eodem quoque memorari solitum accepimus, ἀργίαν εἶναι ἐλευθερίας ἀδελφήν, id est esse libertatis fratrem otium: argumento esse, prædicabat Indos Persásque, qui & fortissimi censeantur & liberi cumprimis. Esse autem utrosque otiosos præcipuè πρὸς χρηματισμόν. At Phrygas Lydósque operi maximè intentos, servitutis malo premi assiduè.

A *Super Eurydamante pycta, & notæ dicacitatis homine zoilo adnotata de Graeco penu quapiam.*

CAP. XLI.

QVibus contigerit hominibus disparatum à reliquorum mensu usque ingenium, alibi hoc opere non neglesimus, nunc quæ occurrunt exempla duo, ad tabulas (quod dicitur) Certum non rejiciemus, sed ut meant protinus suffragia, B permittere in animo est. Fuit pyctes nobilis Eurydamas, Cyrenæus patria, inter certandum fortè, quem validum nactus fuerat, dentes ei plagarum vi & frequentia excusserat adversarius. Cui ne spectaculo animum adderet, proindéque insuperabilis cooriretur, omnes devorabat. Qua ratione ad illum ne minima quidem facti suspicio pervenit. Zoilum qui in Homerum, Platonem, aliósque complures acerbè virulentérque stilum distrinxit, fuisse Amphipolitem accepimus, ac propterea C Θρᾴκιον ἀνδράποδον dictum ab Pontico Heraclito: & Polycratis auditorem, qui adversus Socratem accusatorio spiritu orationem concinnarat, cognominatum ferunt κύνα ῥητορικόν, id est rhetoricum canem. Habitu ferè eo fuit, ut barbam quidem amplius promitteret, capite vel ad cutem deraso, indumentum nec genua contingebat. Dicendi cura erat ei vel maxima, sicut odii quoque ac cum plerisque inimicitiarum: quúmque lingua foret D virulentus, ac unumquemque proscinderet audacius, quidam haud sanè illiteratus ex eo institit quærere, ut quid procliviter adeo alienam laceratum famam pergeret, quod inquit, ποιῆσαι κακῶς βουλόμενος οὐ δύναμαι, id est malè facere cupiens nequeo.

Scitum Dionysii responsum, quòd relictum à parente imperium nequisset servare.

E

CAP. XLII.

DE Dionysio posteriore facta jam aliquoties mentio nobis est, illud huic suppingam parti, scitu non Hercle indignum. Annalibus adnotatum comperi, Dionysium & Philippum Amyntæ congressos quandoque: quúmque hincinde multa forent pronuntiata, uti par est, demum illuc provectus est Philippus, ut ex Dionysio amplius quæreret, qua esset factum ratione, quod præclaF rum adeò illustrémque à patre acceptum principatum nequisset asservare, eo excussus ab inimicis. Ad ea Dionysius non inscitè prorsum, nec illepidè, ὅτι τὰ μὲν ἄλλα μοι κατέλιπεν ὁ πατήρ, τὴν δὲ τύχην, ᾗ ταῦτα ἐκτήσατο καὶ διεφύλαξεν, οὐκέτι. quoniam, inquit, alia quidem reliquit mihi pater, fortunam verò qua hæc sibi quæsierat custodierátque, non utique.

G *Mesonis assimulatus furor, ne cum Atheniensium reliquis Siculam iniret expeditionem, quod astrorum peritia futuram pranovisset afflictionem.*

CAP. XLIII.

ENavigaturis in Siciliam belli causa Atheniensibus, classe jam instructa, ex catalogo e-

rat unus item astrorum peritus Meson, qui quum A ingruentium vim malorum artis beneficio, uti tum est creditum, velut ex specula eminentiore prospectaret, missionem quoquomodo quærens, ne initam obiret militiam, quum in irritum cederet conatus omnis, demum insaniam assimulavit, ac multa ut sibi fidem compararet, dixit fecitque. Inter alia etiam domui, quam inhabitaret, faces subdidit. Quibus sanè omnibus adducti bello præfecti, verum arbitrati furorem, dimittendum censuere hominem, vesania percitum ac debac- B chantem planè, felicius longè, quàm Vlysses olim, quem ingeniosè solertérque deprehenderat Palamedes. Mesonis assimulationem, & quidem Athenis, dispicere quivit nemo.

Dicta vel facta quorundam scitu digna, quæ ex diverso, miscella velut opera sunt in unum congesta. Homeri laus. Ostracismi institutor primus. Pindari & Corinnæ historia. Boreæ honores apud Thurios. C

CAP. XLIV.

ALexandrum imperatorem nobilissimum fuisse ira præferuidum, indicio multa utique fuerint, sed & Aristotelis commonitio prudens, qui illum conspicatus omnibus, ac per omnia succensentem, per epistolam salubriter sic perrexit admonere ac remollire, ὁ θυμὸς καὶ ἡ ὀργὴ οὐ πρὸς ἴσους, ἀλλὰ πρὸς τοὺς κρείττονας γίνεται, σοὶ δὲ οὐδεὶς D ἴσος. id est, furor & ira non adversus æquales exercuntur, sed in meliores præstantiorésque, at tibi ex æquo stat utique prorsum nemo. Cercidas ex Arcadia Megalopolites, quum jam conclamatus, ac in Proserpinæ peculio adnumeratus decumberet, ad suos conversus, jucunde se à vita demigrare pronuntiavit, quod animo concepisset, mox paulo ex sapientibus quidem cum Pythagora congressurum se, ex historicis cum Hecatæo, ex musicis E cum Olympo, ex poëtis cum Homero: inter hæc autem animam egisse, proditur memoriæ. Palaton ζωγράφος sive pictor, quum Homerum describeret, illum quidem velut vomentem exprimebat, poëtas verò reliquos per ambitum astitutos ἐμημεσμένα ἀρυομένους, id est quæ rejecisset is, absorbentes. Clisthenem ferunt Atheniensem ostracismi, seu testularum rationem omnium principem induxisse, primúmque eisdem damnatum suffragiis. Pindarus novem Lyricorum princeps quum Thebis in poëtarum venisset commissio- F nem, per auditorum inscitiam quinquies à Corinna fertur victus. Classem coegerat adversum Thurios, instructámque ducebat Dionysius. At vehementior coortus Boreas, naves disjecit omnes, attrivitque. Quo tanto permulcti beneficio Thurii, Boreæ uti Deo sacra peregere, insuperque in civitatis jura cooptarunt, domo itidem illi comparata. Vt minus jam mirandum accidat, dici ab Atheniensibus ventum hunc κηδεστὴν, id est affinem: à Pausania etiam Megalopoliten. G

Zaleucum filio jussisse alterum ex oculis erui, alterum sibi, ut lata à se de adulterio servaretur lex. Adulterii pœna apud Gortinam.

CAP. XLV.

ZAleucum, de quo alibi paucula commentati sumus, inter alias ferunt, quas Locris constituit leges, sanxisse illam quoque, Vt quisquis deprehenderetur mœchus, pœnas lueret, excussis oculis. Hoc (sicuti videtur) ut sanguinarium quum improbaret dæmon, Ælianus inquit, præter opinionem, prætérque spem, in auctorem regessit primum. Nam ubi Zaleuci filius adulterii est convictus, ex paternis sanctionibus præstitutum subire supplicium cogebatur. Quod ne irritum fieret, posteaquàm semel erat complacitum, qui sanxerat, pœnæ sibi partem irrogavit, ac velut partiario legis corroboravit integritatem: nam filio excuti oculum jussit, at sibi alterum. Quod sic exprimit Ælianus, ὑπὲρ τοῦ ἑτέρου τῶν τοῦ παιδὸς ὀφθαλμῶν, ἀντιδοῦναι τὸν ἑαυτοῦ, ἵνα μὴ ὁ νεανίσκος τυφλωθῇ τελείως. Apud Gortynam adulter deprehensus ad magistratus per civitatem producebatur, lana coronatus. Quare illi planè mollior opprobrabatur natura effœminatiórque. In reliquum præterea ignominiosus erat in primis & reipublicæ in nullo particeps. In Ægypto qui in spontaneo deprehensus adulterio foret, virgis ad plagas mille cædebatur, muliere naribus demutilata.

Silentii bonum ex Græco disticho. Animantia silentio quandoque salutem tueri. Numæ institutum. Tacita Musa, Gnathænæ meretricis historia lepidiuscula. Silentiarii qui dicantur. Comes, magistratus multiplex. Domitiani verbum, silete.

CAP. XLVI.

DE silentii bono, quantúmque insitæ, præferat prudentiæ lingua præparca, & nos alibi commentati sumus. Et animantia ratione cassa præmonstrant salutem suam plerunque alto tueri silentio solita. Nam æstu oriente digressi anseres & syderis vapore coacti nimio, ac occidua petentes, ubi Taurum superaturi montem sunt, aquilis abundantem, dum volucres compavescunt infestissimas, rostra lapillis occludunt, ne clangorem eliciat vel ultima necessitas, quos volatu pernici collibus ejectent transmissis. Sed & rei præstantiam non Pythagoræ modò indicat echemythia, verum & Pompilii institutum, qui quum vaticiniorum plurima in Musas referre consuesset: unam ex iis præcipuè ab Romanis coli voluit de silentii ratione Tacitam nomine. Et Græcanicum quidem illud amplius patefacit,

Ἀῤῥήτων ἐπέων γλώσσῃ σφρηγὶς ἐπικείσθω,
Κρεῖσσον γὰρ ἐπέων, ἢ κτεάνων φυλακή.

Verum & ad ipsum id lepida confert historia, etiam si decora non satis est quæ inducitur, gesta res. Ex Hellesponto in Atticam venerat amator quidam, Gnathænæ scortilli fama illici pellectus, quúmque admissus commodum accubuisset, erat inter pocula loquacior impendio, ac planè (ut Græci dicunt) φορτικός. Id mirabunda mulier, cupiénsque finem, sic illum adorta fertur, An non ab Hellesponto te profectum dicis? quum adnuisset is, Et quo (inquit) pacto civitatum illic primam

mam ignorare videris? Scitante autem eo quænam foret hæc? Sigeum, respondit Gnathæna, καὶ ἐμμελῶς διὰ τοῦ ὀνόματος κατασιγάσειν αὐτόν. id est, aptè admodum & concinnè ex nominis ratione silentium illi suadere est visa. Scitu verò dignissimum id quod augurantur nonnulli: Romæ familiam fuisse Silentiariorum: quippe advocatur Suidæ Silentiarius Paulus quandoque, cujus & circumferantur epigrammata non illepida. Dici verò de silentii ratione, quod in sacris servaretur, veluti eius foret pontificium id, ac tanquam præfectura. Verum ineptè ista prodi comprobat Procopius De bello Persico volumine secundo: etenim Adolium scribit Acatii filium, genere Armenum, in palatio imperatoris fuisse ad ea quæ sunt quietis, ministrū. Quod, inquit, munus Romani silentiarium vocant: & quia principis arcanorum essent conscii, sunt qui auricularios item vocent. Obiter apud Ammianum Marcellinum, Domesticorum comitem sæpiculè observavimus dici: sicuti & Orientis comitem, & Magontianæ, sed & largitionum. Non prætereundum in hac sciendorum mole congestitia, quod scribit Dion, quum (inquit) per vim & superbè in armorum ludis ab Adriano quædam peterent Romani, nil eis omnino distribuit, immo Domitiani illud jussit pronuntiari, Silete.

Prudens Olympiadis apophthegma, quo Alexandri tumorem repercussit, divina sibi quærentis in vita.

Cap. XLVII.

OLympiadem Alexandri matrem prodit historia, quum inaudisset filium diutius sepulturæ honoribus exutum, jacere velut neglectum, graviter eo nomine indoluisse, flentemque inter crebra suspiria inclamasse altius miserabiliusque, ὦ τέκνον, σὺ μὲν οὐρανοῦ μεταχεῖν βουλόμενος, καὶ τοῦτο σπεύδων, νῦν οὐδὲ τῶν κοινῶν δήπου, καὶ ἴσων πᾶσι ἀνθρώποις μεταχεῖν ἔχεις, γῆς τε ἅμα καὶ ταφῆς. id est, ô fili, tu quidem cœlum tibi vendicare satagebas, hocque unum festinabundus habere opus videbare. At nunc quæ cæteris ex æquo communia omnibus censentur, ne iis quidem potiri vales, terra & conditorio. Qua sanè ratione visa Olympias est, non imprudens nec inscita mulier, & suam ipsius commiserari fortunam, & filii tumorem coarguere.

De insula Samo, & in ea feris quæ dicantur Neides, & hirundine alba, Æsopo, Hermodice item Midæ uxore, Cumæis prima quæ nummos cudit. Adulterij supplicium apud Lepreos quod fuerit. De Lucania, seu Samothracia, & Lamisco, & Thespiensibus, & Magnetum malis, ac insula Icaro, & piscium excellentia, ac Georgio Trapezuntio. Artem didicisse, vel arvo studuisse, ubi ignominiosum.

Cap. XLVIII.

QVoniam publico bono nil legimus ferè, quin aliquid subinde præcerpamus, & separatis capitibus perscribi multa nequeunt, concisa nimis ac deminuta. Proinde in unum regerenda parte hac duximus, ne disiecta, velutque dispalata pereant. Igitur lego primum, insulam quidem Samum initio fuisse incolis viduam desertamque. Cæterum succrevisse inibi ferarum vim, quarum audiretur intolerandus, velut barritus, dicebantur νήιδες, hoc est Neides. Nuncupatam prius Samum etiam Parthenon, mox & Dryusam. Apparuisse in Samo item hirundinem quandoque albam, perdice haud minorem. Æsopum præterea invenio logopœum fuisse Thraca genere, conditione servum manu tamen ab Idmone missum, ac Xantho servisse prius. Hermodicen scribunt veterum plerique, Phrygum regis Midæ uxorem, tum forma fuisse conspicuam, tum verò sapientia & artifici ingenio præstitisse plurimum, siquidem Cumæis primam cudisse nummos. Leprei quos deprehenderint adulterantes per triduum vinctos circa civitatem ducunt, mox toto vitæ tempore contemptibiles habent. Quod mulieribus itidem fit, nisi quòd hæ diebus undecim in foro stare coguntur discinctæ, & tunica circumvestitæ pellucida. Sicuti Romæ in publicum egredi togatæ cogebantur mœchæ, quod approbat Martialis illis versiculis, ut Horatium præteream cum ejusdem interprete,

Telim viderat in toga spadonem,
Damnatam Numa dixit esse mœcham.

Lucanos, vel (uti enuntiant Græci) λευκανούς, esse ferunt φιλοξένους, id est hospitibus affici plurimum, insuper & justos censeri. Apud eos regnasse quandoque Lamiscum, cui tertius à magno digitus in pede lupinus fuerit. Samothracen quandoque dictam olim λευκανίαν, διὰ τὸ λευκὴν εἶναι, id est quod albicet. Mox à Thracibus habitatam dici cœpisse Thraciam, quibus item deficientibus Samii supervenientes Samothracen fecere. Magnetas pluribus conflictatos infortuniis, suffragari Archilochus videtur, ubi ait, κλαίω θαλασσῶν, οὐ τὰ Μαγνήτων κακά. Icarum insulam ab Icaro mox cognominatam, prius invenio solitam dici ἰχθυόεσσαν de piscium excellentia, qui caperentur inibi. Apud Thespienses turpe censebatur, artem didicisse, vel arvo studuisse: propterea illorum paupertas tum frequens, tum insignis præcipuè. Nec illud reticuero: Georgium Cretensem, qui Trapezuntius dici maluit, conditis voluminibus, Platonis vitia expendisse plura: quo argumento sit Cænotimon nuncupatus, atque Erinnys item: quo modo est à Bessarione insigniter proscissus.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LEctionum Libros, ad magnificum Comitem ac Equitem Joannem Mariam Vidonem Ferrarienſem,

Præfatio ſecunda & viceſima.

QVoniam liber hic, qui eſt futurus noſtri laboris ſecundus & viceſimus, ab inenarrabili divinæ majeſtatis ratione orditur , in qua veterum ſapientum ingenia mirè hallucinantia, multiplici errore obſepta ſe torſerunt, quòd necdum veritatis arcanum, intimis occluſum penetralibus, in lucem ab intelligibili productum ſapientia foret , facturum me operæpretium arbitratus ſum, quando mutua nobis neceſſitudine pervinctos, certum eſt, in ſingulis noſtri operis velut propyleis amicè conſalutare, ſi ad libelli hujus partes te advocaro potiſſimum. Quippe ſicuti balbi balbos intelligunt ac amant, ſic à divino cultu non pravitate ulla revulſus vir, orationi in primis, quæ Deum vel exprimit vel rimatur, cum primis affici conſuevit, fronte inſigniter exporrecta. Tu verò Joannes Maria nobilium ſcientiſſime, ac ſcientum nobiliſſime, ſic Chriſtianæ veritatis aſſertorem te ubique præſtas, ut vitæ cura innocentiſſimæ, & religionis reverentia vel religioſiſſimis eſſe quoque integritatis exemplar ſingulare poſſis videri. Nam etiam ſi conſpicuos vel junior magiſtratus geſſiſti, in quibus quod Vidonum claritati conſentaneum fuerat ſanè, eam prætuliſti gravitatem, ut ſeveritas prædulci temperata comitate, juſtitiam non utique rigidam aut ulla ex parte immitem à calvo (quod dicitur) ad calvum civitatibus exhiberet, ſed vel damnatis amabilem, nihilominus à publicarum rerum moleſtia magnam partem abjunctus, & tibi quodammodo vivens, nec magnopere (quod Græci dictitant) ἔξω βλέπων, intellectualem potentiam ad id quod verè eſt, per momenta ſurrigis, veram arbitratus felicitatem, ab hominis veri veſtigiis non abire longius. Nec tibi equeſtris dignitas, aut quod dicaris, & ſis comes, ut doctrinæ civilium dogmatum inſignia prætercam: nec, inquam, iſta tibi animos tollunt, quod ſanè agnoſcimus in plurimis, ſed mira: in omnibus benignitate ita mores attemperas, ut perhumanum te facilemq; ſentiant infimi ac mediocres viri, ſummi etiam, hac quam ſuſtines perſona dignum, opinentur, quum ſæpe vel tua tranſcribas, id eſt ceſſo jure indigentibus concedas. Sunt præclara iſta quidem, ſed fratris non abſona virtutibus, honorum ſerie conſtipatis, non abſona univerſæ domus Vidonum amplitudini tum Ferrariæ, tum Mutinæ, unde oriundi eſtis, ſed & in aliis Italiæ locis vel præcipuis. Quamobrem habebit liber hic (opinor) quod ſibi placeat. Nec id, quia umbilicis exeat auro niteſcentibus , ſed quod in veſtibulis ſuis præclarum cernat ſtare velut hermam, ſed non utique ἄκωλον quin undecunque amuſsitatum præclarumque. Qui ſit fortiter libitinas rejecturus naſutiores, ac ſordidum dentem, ne virulentus infigi valeat morſus, quo convulnerata plerunque exareſcunt omnia. Quod ut facias, vir clariſsime, pervelim utique: ſic enim fiet, ut gratam tibi quantulacunque ea eſt, ſedulitatem hanc noſtram & in te tuóſque omnes propenſiſsimam voluntatem, fuiſſe intelligam. Nec ipſe immemor videberis initæ olim in patria mea inter nos amicitiæ , quam uno ductu pro virili perpetuò

& fovi

& fovi & auxi, nec ipse aspernari es visus, veluti de pocillatoris Tantali phiala sanciendis amicitiæ sacris latices duxerimus. Quod super est, vivas opto, diu felix, & Lodovicum tuum ames. Vale.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI LECTIONUM ANTIQUARUM LIBER UNUS, qui secundus & vicesimus.

Prolepsin, id est de diis anticipationem omnium esse mentibus insitam. Cur Deo summo solem persimilem dicat Plato.

CAP. I.

EQuidem consideranti mihi amplius rationem hanc quæ de divinis est, velut ex oraculo promptum videtur, quod apud M. Tullium prius, mox & à Seneca comprobatum legimus, omnibus de diis esse insitam opinionem. Nec esse gentem ullam adeo extra leges moresque projectam, quæ deos aliquos opinione non concipiat. Notionem hanc ipsa nobis impressit natura, & sine doctrina inest anticipatio quædam divinitatis. Hæc verò est quam Epicurus πρόληψιν dicit, sed & ἔννοιαν vocant Græci, id est anteceptam animo rei quandam informationem. Cæterum, ubi ad summum ac principem omnium Deum, quem Græca natio τ' ἀγαθὸν nuncupat, hoc est bonum ipsum, humana mens audacius assurgit, si quid scrutando attentius & perpendendo lance examinatissima, differendoque definire pertentet, quum inenarrabilis amplitudo illa, & infinita majestas, humani animi conceptus omnes longissimo à se interstitio relinquat, nedum sermo ullus illuc evaleat pertingere: ad id denique rerum excellentia caligans divertit, ut similitudines quærat & exempla. Qua ratione etiam Plato περὶ ἀγαθοῦ, id est de ipso bono, differere adortus, dicere quid esset, non est ausus: quoniam humanæ potestatis mensum tantæ claritatis excedat vis splendida. Illud modò latius indagando est assequutus, ut quod inter objecta sensus præcipuè nitidum, præclarum, immensum, admirabile animadvertisset, illi simillimum astrueret. Hunc verò esse solem voluit, per cujus similitudinem humanæ imbecillitati gradum præstari ad non comprehensibilia quadantenus est opinatus. Proinde à sapientibus receptum ferè, principi summo illi ac ineffabili prorsum nulla surrigi simulacra debere, sicuti diis aliis constituisse veteres, compertum est: quando, ut scienter Plotinus inquit, neque cognitionem neque intelligentiam illius habemus. Loquimur tamen de illo, ut Parmenides & Dionysius ajunt, per negationes atque relationes. Summum genus scientiæ est (inquit Cassiodorus) scire, Deum tanta præstare, quanta humanus sensus non valet attingere. Lumen infinitum ab intellectu creato perspici nequit, ni gloriæ lumen accesserit. Nam ut se habet noctuæ oculus ad solis lumen, ita intellectus noster ad manifestissima in natura. Nec me fallit tamen, Cottam illum Ciceronianum dicere, multas se arbitrari gentes, sic immanitate efferatas, ut apud eas nulla deorum suspicio sit. Quid Diagoras inquit, ἄθεος qui dictus est, posteaque Theodorus, nónne apertè deorum naturam sustulerunt? Nam Abderites quidem Protagoras sophistes temporibus illis vel maximus, velut alibi quoque commemoratum est, quum in principio libri sui posuisset, De diis neque ut sint, neque ut non sint, habeo dicere: Atheniensium jussu, urbe atque agro est exterminatus, librique ejus in concione combusti. Auctor historia secunda Herodotus, deos à Pelasgis nullis cultos cognominibus, quando ea necdum auditu nossent. Deos autem, id est θεοὺς nominasse, velut κόσμῳ θέντας τὰ πάντα πράγματα, id est ordine suo distribuens omnia. Tralatio Latina parte hac confusanea circumfertur. Cæterùm, quod est à me comprobatum, paulo ante, in libro De mysteriis ita confirmat Jamblichus, Ante omnem (inquit) rationis usum inest naturaliter insita deorum notio. Et alibi, Esse animæ (inquit) est quoddam intelligere, scilicet Deum unde dependet. Porrò esse nostrum putat, Deum cognoscere, quia præcipuum animæ sit intellectus: in quo idem est esse, quod intelligere divina actu perpetuo. Sed & Plutarchus, Deos (inquit) opinatur, quisquis benè sentit. Galenus in libro De philosophi historia: Dei, inquit, notionem ha-

bemus ex pulchritudine operum illius & excellentia. Propterea & Euripides,

Ἀστέρες δ' ἐν οὐρανῷ ποικίλμα τέκτονος σοφοῦ.

id est, stellæ in cœlo varietas sapientis fabri.

Quàm absurda prioribus deorum varietas. Deus ignotus Athenis. Dei summi descriptio. An rectè in Dei mentione apud Aristotelem ζῶον transferatur animal. Sanitas dea cui dicarentur capilli. Cælestia qui primum adorarint. Vnde dicatur theos. Cælestia an vivant. Apomyius Iupiter. Spondius Apollo. Gratiarum sacra. Dij majorum gentium & minorum. Lexiarchicum quid. Thrasea historia. Iupiter liberator.

CAP. II.

ATqui ipsum hoc numen immensum, inenarrabile, augustissimum, omnemque humanæ mentis captum excedens, ex ipsa hac majestate præcelsa mirum est, quantas quamque absurdas interdum ambages in mortalium animis pepererit. Nam ignotis etiam diis fuisse Athenis erectas aras, Philostratus scribit: meminit Laertius quoque in Epimenide: ut de Pausania taceam, Ἑλλάδος περιηγήσει, ad Phalerum θεῶν ἀγνώστων βωμοὺς statuente. In canonicis verò decretis adnotatum ab interprete est, Apostolum Paulum quum ejusmodi aram vidisset titulo notissimo, ignoti videlicet Dei, in quo vivimus, movemur, sumus: altius intonuisse, Quem vos ignotum dicitis, ego prædico. Hunc Plato, sicuti ex Speusippo didicimus, ita describit (etiam si non excidit quod est allatum paulò antè) Vivens immortale, per seipsum ad beatitudinem sufficiens, essentiam sempiternam ipsius boni causam. Addit ex Platonis ejusdem sententia Apuleius, Incorporeum, aperimetron, beatum, beatificum, omnium patrem, optimum, nullare indigentem, cuncta conferentem. Aristoteles quoque duodecimo Metaphysicæ sic propemodum, Deus est (inquit) ut asserimus, quod vivit, & æternum atque optimum est, id est quod ipsum vita est optima, æterna ac tota simul. Qua in parte amplius ex Cænotimone advertendum, falli interpretum plerosque, à quibus ita tralatum invenias, Deum esse dicimus animal perpetuum, optimum. Id quod Aristotelis sapientiam haud resipit, nec verborum congruit exquisitæ rationi, quæ rebus coaptari debet. Animal enim Latinè nunquam de Deo aut de intelligentiis dictum est, sed nec dici valet, nisi ab iis qui ex corpore atque anima constare opinantur Deum. Id enim Latinè animal est, quod non ab anima Græci, sed à vita, nomine inflexo pronuntiant. Proinde rerum vim intuitus Aristoteles, quia vitam optimam & re ipsa æternam, id est actu essentiaque esse approbat in Deo, statim infert, Deum esse non animal, quod anima constat & corpore, sed ζῶον. ζωὴ quippe, vita est Latinè. Quare hîc ζῶον non animal, sed aut vivens, aut id genus quippiam ab vita corrivatum, interpreti reddendum fuit: nisi quòd sic animal ab anima: id est vita deflectitur, ut zoon Græcè ab zoe. Animam dici de vita, nec grammatici ignorant, & comprobat in Dei mentione Plinius. Ob id magis utique mirum, Græci hominis supercilium ista minuta adeo prætermisse, tamen in vexandi Platonis majestate & multus est, & sæpe ridiculus cavillator. Vbi autem diximus, Vita æterna, tota simul: quia Græcè est συνεχὴς, transferunt alii, continua: inscitè opinor, & ineptè. Nam si de re agatur per partes extensa, rectè syneches continuum dicitur: si verò de eo quod partes aliam extra aliam non habet, imperitiæ fuerit maximæ non B transtulisse totum simul. Hæc enim verba & communiter tempus rejiciunt, & propriè positionem quoque. Esse verò innumeros quidam prodidere. Nam & Chrysippus, quem Stoicorum somniorum vaferrimum interpretem Epicureorum nuncupat schola, magnam congregat & ipse ignotorum deorum turbam, atque ita ignotorum, ut eos ne conjectura quidem informare (ut ille ait) possimus. In Sicyonia etiam ὑγείας, id C est Sanitatis simulacrum celebriter cultum, adnotavimus. Quod vix tamen comparebat, passim illi à mulieribus capillis dicatis, quos deæ honori resecari, moris illarum est. Ambiunt & Babyloniæ vestis Telamones. Quin Herculem in Olympia rem divinam obeuntem, quum muscarum multitudine infestaretur, Jovi sacrificasse ἀπομυίῳ, protinusque ultra Alpheum muscas esse abactas. Sed & Elei itidem Jovi Apomyio dicuntur quandoque immolasse. Apollinem cognomento Spodium Thebis cultum, animadverto: D cujus ara ex sacrificiorum cineribus foret constructa, unde nata cognominis ratio. Gratiis Eteoclem ferunt Andrei & Euippes filium, sicuti à Bœotiis memoratur, hominum primum rem divinam fecisse: quibus esse tres item placet, etiam si nomina non tenent. Gratias haberi quidem duas, inter Lacedæmoniorum placita est, quas nuncuparint κλητὰν καὶ φαεννάν. Tres sunt apud Athenienses ad Acropolin, ubi & arcanam multis teleten agunt: has in Theogonia cecinit Hesiodus E esse Jovis & Eurynomes filias: nomina verò hæc facit, Euphrosynen, Aglaiam, Thaliam. Antimachus Ægles filias pronuntiat, & Solis. Gratiarum simulacra veteribus non fuere citra indumenta, inquit Pausanias: at posteri nescio cur nudas pingere ac sculpere adorti sunt, antiquorum ratione mutata. Democritus duos esse deos opinatur, Pœnam & Beneficium. Sicuti in Acrocorintho fuisse prodit Pausanias, Necessitatis sacellum & Violentiæ: sed ingredi (inquit) putatur haud legiti- F mum. Multas item gentium per fœtidos jurare cibos, proditum est: siquidem cepas alliumque inter deos jurejurando habet Ægyptus: Harpocratem quoque habuit eadem, & Cynacephalum sive Anubim: quorum imagines digitis gestare, moris etiam Romani fuit quandoque. Sunt qui deos majorum dicant gentium, quod Cicero significat, summates illos, semperque decuriæ habitos divinæ, quos Aurelius Augustinus selectos item vocat. G Minorum autem gentium ratione eadem ex hominibus illuc tralatos, qui & ascriptitii queant dici, necnon allecti, quos παρεγγεγραμμένους vocant Græci, & μετοίκους, velut advenas. Nam priores illos ἐγγεγραμμένους malunt nuncupare, quando Apollinem Lucianus ἐγγεγραμμένον, id est scriptum in deorum duodecim luxiarchico, scribit. Erat autem

tem eo nomine libellus, in quo adultorum jam A nomina perſcribebantur. Quibus denique paterna dirigere ac gubernare permitteretur, *διὰ τὸ τῶν λήξεων ἄρχειν*, quia hæreditatis jam & bonorum ſunt compotes, quæ λήξεις nuncupantur. Scitu dignum id quoque: omnium primos qui olim Ægyptum occupaverant, cæleſtia ſuſcipere atque adorare cœpiſſe, noctium ſerenarum beneficio, & quia plurimum ſub dio agerent, ita exigente mundi ſitu eo. At Plato in libro cui titulus Cratyli eſt, de recta nominum ratione diſſerens: B Videntur mihi, inquit, Græcorum priſci deos ſolos putaſſe eos, quos etiam his temporibus Barbarorum plurimi arbitrantur, ſolem, lunam, ſtellas, terram, cælum. Et quum hæc omnia perpetuo in curſu eſſe conſpicerent, ab hac natura τοῦ θεῖν, hoc eſt currendi, θεοὺς id eſt deos nominaſſe. Nec mirum id videri admodum debet, præſertim ſi veterum ſapientum in iis placita curioſius diſcuſſerimus. Nam cæleſtes ſphæras habere animas, C non Platonici modò, ſed omnes etiam Peripatetici confitentur. Idipſum & ſecundo Cæli docet Ariſtoteles: rurſus ſeptimo & octavo Naturalium, ſecundo De anima, undecimo Divinorum: Theophraſtus quoque ejuſdem diſcipulus libro De cælo: ſed & Avicenna, & Algazeles ſummopere confirmarunt. Auguſtinus Aurelius in Enchiridio, & Thomas adverſus gentes libro ſecundo, tradunt, Nihil quantum ad Chriſtianam doctrinam ſpectat, intereſſe, cæleſtia corpora animas habere vel non habere. De elementis conſtat apud Pla- D tonicos: ambigunt recentiores Peripatetici. Porrò cæleſtia vivere, eſſeque animata aſtronomici auctores concedunt, Ptolemæus præſertim & Albumazar & Zaeles: quod & Hali confirmat, illos deridens, qui vivere cæleſtia diffidant, & hoc Ptolemæum ſequutus: idem Aratus arbitratur, & Manilius. Denique Theophraſtum dicere ſcimus, Non eſſe philoſophum, qui cæleſtibus abneget vitam. Quin Orphei theologia ſphærarum animas ita partitur, ut cuilibet geminam contri- E buat vim, unam in cognoſcendo poſitam, alteram in ſphæræ corpore vivificando atque regendo. Ergo in elemento terræ illam vim Plutonem Orpheus nominat, hanc Proſerpinam: in aqua Oceanum illam, hanc Tethyn: in aere, fulminantem Jovem ac Junonem: in igne, Phanetam & Auroram: in anima ſphæræ lunaris illam Bacchum Licnitem, hanc Thaliam Muſam: in anima Mercurii, Bacchum, Silenum & Euterpen: Veneris, Lyſium & Erato: Solis, Trietericum & Melpomenen: Mar- F tis, Baſſareum atque Clio: Jovis, Sebaſium & Terpſichoren: Saturni, Amphietum & Polymniam: octavæ ſphæræ, Pericionium & Vraniam: in anima verò mundi, vim priorem Bacchum vocat Eribromum, ſecundam verò Muſam Calliopen: ſingulis porrò Muſis unum præficit Bacchum, quoniam is ſymbolicos & opertè divinæ cognitionis nectar prudentioribus monſtrat. Verum enimverò ne quid velut in utranque conſo- G piti aurem, prætereamus, Hebræos obſervavimus ſolos ex omnibus pia ſanctaque conſideratione, primum elementa & quæ ab elementis compoſita ſunt, ſolem ſimiliter & lunam ac ſtellas reliquas & cælum ipſum, non ſolum deos non eſſe, verum etiam animæ penitus expertia, judicaſſe. Nicolaus quoque theologus in Geneſeos caput primum: Corpora, inquit, cæleſtia inanimata ſunt, & ſine ſenſu: ex Damaſceni doctrina. Auguſtinus item loco eodem, Solet quæri, inquit, utrum hæc luminaria ſola ſint, an habeant rectores ſpiritus, & ab eis vitaliter inſpirentur, ſicut per animas animalium carnes animantur. Sed de tam obſcura re nil temerè credendum. Alii verò, quæ dicantur de hominis animo, ad cæli quoque animum poſſe transferri, opinantur, & eſſe illum cæleſtem hominem. Nam & Timæus prodit, temperatos animos noſtros ab opifice Deo in eodem cratere, ex iiſdemque elementis cum cæleſtibus animis. Inde videndum, aſtruentibus eruditis, ne nos illorum ſervos velimus, quibus nos fratres cooptavit natura. Illud adnotatu non indignum: Thraſeam philoſophum quando Neronis juſſu moriens præciſis venis manum extendit, inclamaſſe, *Ζεῦ ἐλευθέριε σοὶ οὗτο τὸ αἷμα σπένδω*. Sunt qui Senecæ hoc contribuant, quum hiſtoriæ ſuperioris auctor ſit Dion.

Divinorum inſcitia ubi exorta primum. Deorum multitudo ex Varrone. Item Deum eſſe unum, nomina plura. Stator unde dicatur. Strator qui. Quid Amum. Quid Phtha, & Oſiris. De Meliſſeo item, & Meliſſa ac Junone, & Nymphis, ac Boni templo. Nomii montes. Pannomius. Melpia locus. Marnas Jupiter.

Cap. III.

At enim curioſior aliquis, neque (quod dicitur) hoc contentus Catone, inſtet protinus urgeatque infeſtius, ecquid compertius exploratiusque in literas mittere aggrediamur, quinam primi potentiam omnia ſupereminentem, longè lateque infinitæ naturæ germina propagantem vel diſſimulare cœperint, vel mox etiam prorſum neſcire, multa perobruti rerum caligine. Mihi verò multa diu verſanti ex Arabum gentibus tantæ inſcitiæ, maliquе planè contagioſi primordia, & in proximos quoſque craſſantem primò labem, inde latius profudiſſe incendium videtur, quò univerſus ferè deflagrarit orbis. Chananæos verò in eo terrarum ſitu ſacræ ſtatuunt literæ: jam inde à Cham uno ex Noë liberis corrivatos. Cui quum ob impietatem diras extuliſſet pater imprecationes, nullis etiamnum is imbutus divini cultus rationibus, raptim à parente revulſus in Arabas ſeceſſit. Vnde mox divinitatis inſcitia inibi irroborata primum, in plures data. Hincque numeroſa deorum ſeries pro cujuſque libidine aut commodo eatenus extumuit, ut Varro Terentius deos ad calculum revocet ab hominis exorſus conceptione, initiali exordio à Jano deducto, numerumque ad decrepiti provehat metas: in quibus aſtituit Næniam, quæ in ſenum recinatur funeribus. Inde verò in digitos mittit deos alios, qui non ad ipſum quidem pertineant hominem, ſed ad ea quæ ſunt hominis. Quo in genere victus eſt ac veſtitus, porrò & quæ vitæ

colebatur, Marnas nuncupatus: quæ Cretensibus vox indicet virginem. Hieronymus, Gazæ Marnas luget inclusus, meminit auctor idem in Enarrationibus in Esaiam. In hac verò deorum fusiore pragmatia nec illud neglectui habuero, quod est ab Oenomao traditum: triginta millia deorum in orbe terrarum fuisse culta, quod ipsum & vates asseruerit Hesiodus. Hinc obrepsisse, opinor, petulantius in blasphemias prorumpentibus, ut allisa quodam modo patientia, facturos se quippiam triginta millium diabolorum nomine, non citra impietatem pronuntient. Carmina Hesiodi ipsum hoc astruentia, si quis requirat fortè, sunt hæc:

τρὶς γὰρ μύριοί εἰσιν ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ
ἀθάνατοι Ζηνὸς, φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων.

Scribit inibi Proclus, hosce dæmonas à deis abjunctos intelligi, & ab hisce dæmonibus, quos ex hominibus factos, idem cecinit poëta. Trecentos item fuisse veteribus Joves, adnotatum à Varrone est, ac à Septimio Florente repetitum.

Platonem, & Platonicos nonnullos sentire, unum modò esse Deum. Deus unde.

Cap. IV.

Sed rursum objiciat se quispiam, & quoniam à Platonicis tam revelli nescimus, quàm nolumus: quod hi nunquam non fidem tueantur suam literarum magnitudine, ac recondita supellectile, quærat solicitius, quidnam parte hac illorum coryphæum Platonem sensisse, opinemur, quídve cæteris insinuemus de tanto astruendum philosopho. Ego verò, ut qui norim elogium illud sæpe repetendum, pauculis modò mutatis, Platonicos planè Christianos fore. Nam & Augustinus sapientiæ profunditatem admiratus, neminem eo philosopho propius religionis nostræ pulsasse metas scribit. Observasse videor ab eminentissimo quidem viro plures sæpe nominari Deos, verum non tam Deos intelligi, quàm divinos angelicósque, ac cælestes Dei ministros. Nam angelos non fuisse Platoni incognitos, astipulatur & Florens Septimius in Apologetico. Siquidem in Parmenide ac Timæo unicum, & per seipsum esse sancit Deum. Insequuti verò doctoris vestigia singulari ingenio, eloquentia non incuriosa Platonici multi, unum modò esse Deum, ratione triplici probare conituntur. Primò, inquiunt, quia summa est unitas. Nam si quodlibet summum est unicum, quid magis unicum est, quàm summa unitas? Est etiam unus, quia est veritas. Summa enim veritas una est. Nam si duæ summæ veritates esse dicantur: aut una earum habet, quicquid habet altera, aut, non. Si prius datur, una est, non duæ: si secundum est, neutra est summa: deest enim isti illud veritatis quod in illa est, & illi quod est in ista. Item unus est Deus, quia summa est bonitas. Summa quippe bonitas, quicquid boni reperiri usquam potest, complectitur. Quòd si duas induxeris bonitates summas, quicquid boni est in una, est & in altera: alioqui neutra esset summa. Et secundum boni ipsius naturam unum sunt, non duo, neque est aliquid aliud illis admixtum, præter bonitatis naturam, quia sum-

A mæ non essent, sed inquinatæ. Unum itaque sunt omnino. Propterea Manichæis, gnosticisque philosophis assentiendum nullo modo est, duos esse Deos astruentibus. Quorum alter sit bonorum omnium auctor, alter verò malorum. Nam sicut Deus, qui bonorum est auctor, summum bonum est, mali totius expers, ita contrarius summum malum, omni bono privatum. Hic igitur neque aget quicquam, neque cognoscet, neque vivet, neque erit omnino: siquidem esse, vivere, B cognoscere bona, expetendáque sunt. Unum igitur omnino sit rerum principium, & vocetur unitas, quia per excellentissimam simplicitatem superemniet omnia: veritas, quia producendo esse dat omnibus: bonitas, quia producta ad se revocando, præstat & bene esse. Atque ut tradit Joannis Apostoli theologia, theologorum omnium divinissimi, quem Platonicus Amelius libenter amplexatur, unitatem vocato principium, veritatem principii rationem, bonitatem denique C principii rationalis amorem. Dicitur verò Deus, vel *θεός*, ut Damasceno placet, ac repetit Thomas in libro De veritate, ab *αἴθειν*, quod ardere est. Cæterum etiam si ardere pronuntiatur de Deo metaphoricè, non tamen & nomen hoc Deus. Cæterum, posteaquàm parte hac satis supérque evagati sumus, cum Mercurio ita coronidem impingamus. Sanctus es Deus pater omnium: sanctus Deus, cujus voluntas à propriis impletur D potestatibus: sanctus Deus qui tuis familiaribus innotescis: sanctus es, quem nunquam creavit natura: sanctus es, omni potestate validior: sanctus es, omni excellentia major: sanctus es, omni laude melior. Excipe verborum sacrificia sancta, ab anima & tibi dedito corde manantia. Ineffabilis, solo silentio prædicandæ ab eo, qui fallacias veræ cognitioni contrarias declinavit, annuè nos corrobora, atque hujus gratiæ participes effice eos, qui in ignorantia versantur. Ipse pater es veE nerandus, homo autem tuus sanctitate unà tecum potiri exoptat, quum potestatem illi omnium arbitriúmque concesseris.

Super Memnonis sepulchro & statua ex Græcis adnotata pluscula, unde Iuvenalis illustratur. De Rhodio Memnone, ac Palto, Dipalto, Eubelio, & Memnonidibus. Susa cur dicantur. Item quid Apastia, & Pastus.

Cap. V.

F Memnona poëtis cantatissimum nemo non novit. Comperta nobis nonnulla de eo sunt, iis planè adnumeranda quæ præcipuè digna admiratione sunt in naturæ contemplatione, vel etiam quæ fidem rei novitate vix impetrant. Ac de Memnonis quidem statua mox paulo. Interim sepulchrum ejusdem pergamus illustrius facere, hisce memoriis inspergendo, quæ G gravis auctor Josephus prompsit in literas: cujus historia, quia minus mista mendacio est, in cujusque animum facilè quod subnectemus potest irrepere: quod ita habet, Esse Ptolemaida Galilææ civitatem montibus hinc inde ferè obmunitam, convallatámque: siquidem à meridie Carmelo cōstipatur, à Septentrione verò quem vocant

incolæ Scalam Tyriorum: ab urbe duorum ferè stadiorum interstitio fluviolus offert se Peleus nomine: ejus in propinquo Memnonis est sepulchrum, cui adjacet locus omnium admiratione dignissimus: ea est species vallis circumactæ in orbem, quæ vitream harenam emittit, aliloqui & singulare miraculum adest. Commeant illuc numerosi nautæ genus terræ avecturi: sed quicquid inde egestum fuerit, repletur mox: eadem semper campi facies. Produnt peritiores, ventorum id opera contingere, qui ex circumjectis superciliis difflatu suggerant metallum. Nec tamen uno ibi est miraculo natura contenta: quicquid aliunde congesseris harenæ, transit e vestigio in vitrum: quod si ultra loci margines fuerit denuo projectum, in habitum priorem eadem redit celeritate. Illud porro non negligendum, quod ad Memnonis spectat simulachrum: nam in Troade id statuit Strabo: ita enim libro tertiodecimo scribit, Ultra Esapi ostia tumulus quidam occurrit, in quo visitur Memnonis sepulchrum ejus, qui Tithoni filius fuit: cui proximus etiam Memnonis vicus. Dicat aliquis, Memnonem eum de quo Josephus, ab hoc fuisse diversum. Nam & Strabonis ejusdem monumenta Rhodium habent Memnona, qui fuerit Persici ductor exercitus, & Hermiam eunuchum circumscripserit, quique Platoni Aristotelique dedisset operam: mox verò principatu etiam potitus: vel id Memnoni forte obvenisse, quod & claris plerunque viris, quibus imaginaria sepulchra multis in locis admiratione virtutis quandoque excitata fuisse, observavimus. Nam Strabo idem alibi: Memnon, inquit, sepultus dicitur circa Paltum Syriæ juxta flumen Bandam, ut Simonides ait, Paltum verò Syriæ civitatem agnoscit etiam Stephanus, unde sit gentile nomen Paltenus, uti à Damasco Damascenus. Sed est item Paltum teli genus Arriano libro primo. Meminit Xenophon, quum alibi, tum Rerum Græcarum tertio: unde apud Sophoclem in Ajace Mastigophoro, quod adnotarunt scholiastæ. Dipaltus me perimeret, quod est manu utraque καὶ ἀμφιδεξίως, ac tota vi. Dicitur & παλτὸν πῦρ, pro fulmineo igne desuper excusso. Strabonis auctoritatem suffulcire Plinii quoque calculus videtur, sic fermè libro sexto prodentis. Ægyptiorum bellis attrita Æthiopia est, vicissim imperitando serviendóque clara & potens, etiam usque ad Troiana bella, Memnone regnante. Et Syriæ imperitasse eam, nostróque littori ætate regis Cephei patet Andromadæ fabulis. Porrò de Memnonis statua in Basaltæ lapidis mentione Plinius idem ita scribit. Non absimilis (inquit) illi narratur Thebis delubro Serapis, ut putant Memnonis statua dicatus, quem quotidiano solis ortu contactum radiis crepare dicunt. Philostratus etiam in Iconibus: Memnon, inquit, in Æthiopia deformatus est in lapidem nigrum, sedentis habitu. Solaribus radiis statua ubi contingitur, velut plectrum incidens sol in Memnonis os elicit inde vocem: meminit & in Heroicis. In Troxari Lucianus prodit, Demetrium Sunicum peregrinationem obisse in Ægyptum, ut Pyramides spectaret ac Memnonem, quod illas inaudisset quamvis altissimas, umbram tamen non jactare. Memnonem verò ad exorientem solem inclamare. Strabo ibi se adfuisse scribit cum Ælio Gallo & amicorum multitudine ac militum: circitérque horam primam sonitum audivisse, sive à basi, sive à colosso, sive à circumstantibus de industria factum. Id enim (inquit) haudquaquam affirmarim, quum propter incertam causam omnia magis subeat, ut credam quàm ex lapidibus sic compactis concinnatúsve crepitum edi. Pausanias miratur in Megarensium mœnibus lapidem, quem si quis calculo percussisset, non secus insonaret ac lyra. Sed multo me (inquit) majore admiratione affecit Ægyptiorum colossus, qui Thebis Ægyptiis est, postquàm Nilum trajeceris. Vidi enim ad hoc usque tempus statuam sedentem juxta eum locum quem Syringas vocant. Eam plerique Memnonem dicunt, quem ex Æthiopia profectum in Ægyptum venisse arbitrantur, ac Susa usque. Thebei Memnonem negant, sed quendam popularem suum esse ajunt, cujus ea statua sit. Audivi etiam, qui hanc Sesostri statuam tribuant, quam Cambyses mutilaverit. Reliquum corpus sedet. καὶ ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν ἀνίσχοντος ἡλίου βοᾷ, καὶ τὸν ἦχον μάλιστα εἰκάσει τις κιθάρας, ἢ λύρας ῥαγείσης χορδῆς, id est, & quotidie insonat oriente sole, quem sonitum similem dixeris diruptæ chordæ in lyra vel cithara. Legimus porrò Tyaneum Apollonium venisse quandoque in Memnonis templum, déque eo Damin ita retulisse, auroræ filium fuisse Memnonem: occubuisse verò non apud Troiam, quò etiam neque venisse illum satis constet: sed in Æthiopia, quum regnasset apud Æthiopas per generationum quinque spatium. Ipsos tamen Æthiopas, quando longissimæ sunt vitæ extra mortalium reliquorum consuetudinem, quasi in adolescentia Memnonem lugere, quæque in acerbis proni funeribus soleant, facere. Locum præterea, ubi erectum steterit templum, antiquo foro consimilem fuisse: cujusmodi visebantur multa in vetustissimis civitatibus, ubi etiamnum columnarum extant fragmenta & parietum vestigia quædam. Porrò sedes ac Mercurii simulacra. At Memnonis statuam adolescentis impuberis imaginem referre: esse autem ex nigro lapide confabricatam, & ad solis radios conversam, utroque pede solum attingentem: erectas autem manus sedi inniti, hominis surgere volentis similitudine quadam: at oculorum & totius oris habitum, quasi loquentis esse hominis: ubi verò solis radio percutitur, quod matutino evenit, tum utique summam parere admirationem, loqui enim tunc perhibent, ubi primum ad illius os radius pervenerit: nam splendentes oculi lætique ad solem expositi sunt, veluti eorum qui valde solis aspectum tolerare possunt, quos Græci εὐήλιας vocant, hoc est euhelios. Scribunt item ex Græcis nonnulli, Memnona apud Ilium Æthiopibus quidem præfuisse, Æthiopem tamen non fuisse, verum apud Persica Susa, & fluvium Choaspem gentibus illis imperasse. Argumento autem esse, quòd à Tithono Memnonis patre Susa dicantur condita, vel (ut alii) à Memnone potius. Dictam verò urbem à liliorum copia, quæ gentium earum vocabulo dicantur susa. Sed illud etiamnum evidentius: Susorum arcem à Memnone Memnonium

vocari.

vocari. Susios item Cisios appellari, quia Memnonis matrem Cisiam vocet Æschylus. In Pausaniæ monumentis lectum est, Memnonem Æthiopum quidem fuisse regem, non tamen ex Æthiopia Ilium venisse, verum à Persicis Susis & Choaspe, quæ sibi subjecerat loca. Nam sunt auctores quoque, quotannis advolare Ilium ex Æthiopia aves, & confligere ad Memnonis sepulchrum, quas ob id Memnonidas vocent. Hoc idem quinto quoque anno facere eas in Æthiopia circa Memnonis regiam, exploratum sibi, Cremutius tradit. Ex Memnonis cineribus apud Troiam interempti natas aves, cecinit Ovidius, non suppresso item depugnandi more: ita enim scribit libro tertiodecimo.

> Præpetibus subitis nomen fecit auctor, ab illo
> Memnonides dictæ, quum sol duodena peregit
> Signa, parentali morituræ more rebellant.

Memnonidum item avium mentio Pausaniæ est, illas in Memnonis chlamyde picta expressas memoranti apud Delphos. De Memnonis porrò statua, Satyrus quoque hisce commeminit,

> Effigies sacri nitet aurea Cercopitheci
> Dimidio magicæ resonant ubi Memnone chordæ.

In cujus loci enarratione, allatis modò, quæ prodit Strabo, interpretes mira sese inde expediunt brevitate. Bibliotheces item tertio Diodorus, à Theutamo, tunc Asiæ imperante, missa ad Troiam Æthiopum decem millia scribit, totidémque Susianos, cum ducentis curribus, Memnone duce: qua tempestate pater ejus Tithonus Persarum gesserit satrapiam. Sed & nonnulli Idam vocant Memnonis matrem. Invenio item Memnonas esse Æthiopum gentem, quam (ut auctor est Polyhistor) agrestem interpretantur, sed tamen pugnacem ac difficilem. Quod verò de Rhodio Memnone, cujus etiam meminit Arrianus, nec tacuit Q. Curtius, paulo antè protulimus, sciendum amplius, vocem ejus memorabilem videri præcipuè dignam, quæ utriusque linguæ monumentis certatim celebretur, maximo documento, debere stipendia facientes lingua præparcos, manu largiores esse. Is siquidem, quum adversus Alexandrum summa vi bellum gereret, quendam de Alexandro obloquentem, ac multa per imperitiam, tum etiam assentandi studio disserentem quum inaudisset, eóque nomine commotior foret, quòd maximus imperator ab inertissimo, ac prorsum (ut videtur) gregario milite proscinderetur, hominem acrius lancea percussit: & mox, Ego te (inquit) alo, ut pugnes, non ut Alexandrum petulantia tua sordidè incessas. Fuit & Troianus quidam Memnon, à quo interemptus sit Antilochus, ut in Heroicis Philostratus scribit, etiam si ab Æthiope creditur fere. Apud Græcos pro asino dicitur Memnon, unde Memnoniæ carnes pro asininis leguntur. Illud verò superpondium fuerit, quod à Græcorum grammaticis exaratum subscribemus, Memnôna & Sarpedona Jovis filios ad Troiam interisse. Tanto autem à diis honore affectos, ut ferente legem patre, funeris diem luctu & jejunio celebrarent. Quod comici veteris auctoritas illis comprobat versiculis, ut protinus legentium demereamur assensum Græca (uti ajunt) fide,

> πολλάκις δ' ἡμῶν ἀγόντων τῶν θεῶν ἀπαστίαν,
> ἡνίκ' ἂν πενθῶμεν ἢ τὸν μέμνον', ἢ τὸν σαρπηδόνα,
> σπένδεθ' ὑμεῖς καὶ γελᾶτε.

Sæpe, inquit, nobis diis apastiam ducentibus, ubi lugeamus Memnona vel Sarpedonem, prolibatis vos & ridetis. Apastia verò, quod scitu reor dignum, signat nobis jejunium: quando παστὸς dicitur, qui cibo operam dedit παρὰ τὸ πῶ, quod ἐσθίειν, id est vesci indicat. Vnde irrepsit insciæ plebeculæ, ut passim pro convivio pastum usurpet. Et saginatos anseres, ac id genus cætera ferè consimiliter nuncupet.

Proverbium quod est, numerare novit, quam vim habeat. Deq; arithmetice occultiore. Cujusmodi sit illud, Deum omnia in numero, mensura, pondere perfecisse.

Cap. VI.

Avenzoaris viri Babylonii, & scientiæ reconditæ, verbum fuisse præclarum, & sensus profundioris, Abumasar auctor est, Scire omnia, & nosse exactius eum, qui numerorum scientiam teneat. Quod ideo dici opinandum est, quia priscis ingeniis, quæ nobis rerum multarum lucem peperere, à vulgari & exculcata ratione sequestrata abjunctáque philosophandi per numeros consuetudo fuit. Eam verò quum à theologis excultam accepimus, tum in primis non neglectam à Pythagora, Aglaophemo, Platone, cæterísque id genus compluribus. Sed & in Epinomide ab ipso traditum Platone, novimus. Inter omnes liberales artes & theoreticas scientias præcipuam & maximè divinam videri numerorum scientiam. Cæterum id comprobari quî potest, si eam numerandi peritiam accipias, in qua vel negotiantium, ut negotiosissimus quisque est, ita præstat in primis? Quid enim præter cæteros illi norunt? Scientia omnino fuit hæc, extra quam plerique vel opinentur vel sciant, certe mira: immóque nostra tempestate minus pertrita. Quinimmo occlusa adeo, velut sanctius arcanum, ut qualis sit, ne suspicemur quidem, aut vix attingant pauci. Quod ne quis ambigat, scitatur Plato, Cur sit homo animal sapientissimum: suppingit mox responsum, Quia (inquit) numerare novit. Et rursum in Epinomide: Opus (inquit) est numeris, non iis qui corpus habent, sed qui omnem paris imparisve generationem atque virtutem, quam ad perficiendam cognoscendámque rerum naturam conferunt. Proinde nos adagium præstruximus, quo in eum uti possumus, qui omnibus calculis credatur undecunque scientissimus, ac propè perfectione omnifaria eminentissimus. Meminit & in Encyclis quæstionibus Aristoteles. Cur (inquit) homini potius, quàm cuiquam ex cæteris animantibus credendum est? an quia, ut Plato Neocli respondit, homo solus omnium animantium ἀριθμεῖν ἐπίσταται; hoc est, novit numerare? Quem locum (sit verbo venia) philosophus quidam interpretatus, dum nihil altius suspicatur, id mo-

dò dici inde opinatur, quòd is sit rationis actus. Qui enim numerare scit, disciplinis imbibendis non videtur impar. Insuper ratione prædito amplius fidendum, quia præter eam, dum talis est, operatur nihil. Vel, inquit, quoniam perpendit acrius, bonum malúmque metiens. Sed nos in sacris item literis legimus, Deum omnia in numero, mensura, pondere perfecisse: quæ ipsa & Plato apertè significat, dum numeros, mensuras, solida in medium adducit. Sed per numeros intelligi vult ipsas rerum naturalium species formásque substantiales, quas etiam Aristoteles numeris comparat. Per mensuras autem certas, instrumentalésque figuras, vel magnitudines speciebus certis accommodatas. Per solida denique atque vires, significat qualitates quæ & cum molibus penitus protenduntur, & præstant motionibus actionibúsque momentum. Ex hac item occultiore facultate scribit Aurelius Macrobius, Numerorum certam constitutámque rationem animas sociare corporibus: qui numeri dum supersint, perseverat corpus animari: quum verò deficiant, arcanam illam vim solui, qua societas ipsa constabat. Et hoc esse, quod fatum & fatalia vitæ tempora vocemus. Vnde sit illud doctissimi vatis,

Explebo numerum, reddárque tenebris.

Hinc item probabile est, veterum sapientum coram pronuntiare non dubitasse, animam esse numerum se moventem. Hoc Pythagoricum esse decretum, auctor Plutarchus probat libro De iis quæ philosophis placeant, quarto. Sed adjicit, ἀριθμὸν ἀντὶ τοῦ νοῦ παραλαμβάνειν, id est numerum pro mente accipere. Esse quoque in anima numerum, scribit Plotinus libro Enneadis quintæ primo: Non enim, inquit, moles sunt prima naturæ, neque ullæ magnitudines. Crassa enim hæc posteriora sunt, quæ sensus existimat entia: jam verò nec in seminibus hoc ipsum humidum est, quod æstimatione dignum censetur, sed quod sensibus non apparet: id autem numerus est, atque ratio. Est item in intellectu primo numerus idearum ratione formali inter se differentium: si modò per eas intelliguntur, & fiunt formæ rerum re ipsa discrepantium. De qua re, si nostrum esset onus, dicerem plura, sed alieno loco satis multa. Illud Boethi multum ad hæc ipsa facit, quum ex mathematicis arithmeticam percipi primum tradit, quoniam matris quodammodo ad cæteras obtineat portionem. Tum verò quòd hanc ille hujus mundanæ molis conditor Deus primum habuit suæ ratiocinationis exemplar, & ad hanc cuncta constituit, quæcunque fabricante ratione per numeros assignati ordinis invenere concordiam. Hoc tamen nec item prætericro: rationalis fabricæ naturale quoddam pullulans principium dici, ac esse numerum: quippe mentis expertia, uti bruta, non numerant: nec aliud est numerus, quàm explicata ratio. Eatenus autem principium eorum quæ ratione attinguntur, numerus comprobatur, ut sublato eo, reliqui futurum nihil, ratione colligatur. Nec aliud omnino est, per numeros rationem quippiam explicare, quàm rationem ipsa se uti, ac in sui naturali supremáque similitudine cuncta figere. Vti Deus infinita mens in coæterno verbo rebus esse communicat, nec numero esse quicquam potest prius: cuncta enim ab ipso alia, ipsum fuisse necessariò, affirmant. Omnia siquidem unitatem exeuntia simplicissimam suo sunt modo composita, nec ulla citra numerum concipi valet compositio. Ex seipso autem consurgit numerus: quandò ex tribus connexis cooriri debet ternarius. Alioqui non magis ternarius esset, quàm si seorsum parietem, seorsum tectum, atque item domus construeres fundamenta, & domicilii tamen concipias formam. Porrò an menti similius numero excogitari potest quippiam? Nónne ternarii unitas ternaria est? ternarii æqualitas ternaria item? Sed & ternarii connexio ternaria est. Igitur numeri essentia, mentis exemplar est primum.

Pythagoræ placita de monade, ac dyade: item de pari, imparique.

Cap. VII.

Pythagoram igitur legimus opinatum, in numeris maximam esse vim, in eósque referenda omnia, sydérum ambitus, & animalium productiones. Duo item fecisse principia: definitam unitatem alterum appellando, reliquum indefinitam dualitatem: sed illam bonorum, hanc malorum exordium & causam esse dicebat. Vnitatis siquidem natura insita circumferentiæ temperiem, animis virtutem, sanitatem corporibus, domibus & civitatibus pacem, & animorum gignit conspiratum. At dualitas diversa omnia, aëri hyemem contribuit, animis malitiam, ægritudines corporibus, civitatibus seditiones, & domibus dissidia inducit. Omne siquidem malum ex disparili inoritur voluntate. Hinc ex consequentibus numeris parem quidem demonstravit indignum ac deficientem atque imperfectum, imparem verò plenum ac perfectum. Etenim pari permixtus vim suam servat perpetuò, conduplicatus verò eundem gignit: ita ut fœcundus sit, habeátque principii vim, divisionis ipse nescius, unitate semper in eo redundante. Par verò imparem producit nunquam, neque est indivisibilis. Proinde Homerus quoque, quem profundior nulla præteriisse videtur doctrina, unitatis naturam in boni quidem portione constituit, in mali verò dualitatem: nam bonum, ἐννέα sæpe dicit, & ἐννῆμαρ affectum ejusmodi: contrario autem modo, δύην vocat afflictionem ac divexationem. Et superis imparia quidem semper contribuit, inferis verò paria: nam Nestor Neptuno immolat ἐννεάκις ἐννέα ταύρους. Achilles verò Patroclo paria offert omnia, ἵππους μὲν τέσσαρας, δώδεκα δὲ Τρώων μεγαθύμων υἱέας ἐσθλούς. Plurimum verò ternario utitur numero, item quinario ac septenario, maximè verò novenario: ut τρὶς δ' ἐννέα πάντες ἀνέσταν. & alibi, καὶ ἐννέωροι γάρ τοι γε.

De novenario numero. Virgilii locus explicatur ex Æneidos primo. Heliconides Musæ. De Helicone musico organo. De Musis pulchra. Febrium species.

Cap. VIII.

A Sed cúrnam est numerus hic perfectissimus? nempe quia est ab impari primo quadratus, & impariter impar in tres distribuitur triades, sive mavis trinitates dicere: quarum item qualibet in tres dividitur unitates. Qua in parte admonendi studiosi sunt, illud vehementer observandum, quod in literis Latinis à paucissimis animadversum, miror. Novenarium numerum præcipuè veteribus pro multitudine qualibet positum, sicu- B ti probat Nicander, qui duos habentem aculeos ἐννεάκεντρον vocavit, quod est aculeorum novem. Sed & alibi in quodam genere scorpionum, quibus septem insunt sphondyli, dixit, σφόνδυλοι ἐννεάδεσμοι. Nam enneadesmos vocat sphondylos, volens signare polydesmos, ac si dicas multarum commissurarum aut colligationum. Idipsum in præconum enneade apud Homerum Iliados secundo adnotavit Eustathius: sed & in novem bellatoribus Hectori objectis. Ad C quam Græcorum doctrinam optimum maximum poëtam respexisse contenderim, quum ait,

> Et novies Styx interfusa coercet.

Sed & quum Æneidos primo ita de Timauo flumine sibi canere permisit,

> Atque intima tutus
> Regna Liburnorum, & fontem superare Timavi,
> Vnde per ora novem vasto cum murmure montis D
> It mare proruptum, & pelago premit arua sonanti.

Nam quum Timauo septem ora contribuant alii: nonnulli etiam novem, ut Pomponius: alii etiam octo. Vnde & multifidum etiam appellavit Timauum Valerius Martialis Epigrammatum octavo: E

> An tua multifidum numeravit lana Timavum,
> Quem prius astrifero Cyllarus ore bibit?

Propterea doctissimus auctor in opinionum fluctu novenarium sibi numerum censuit maximè usurpandum, ut interiorum literarum, sicuti frequenter solet, quippiam operi inspergeret, quod illotis (ut ajunt) pedibus ingredientes male feriati quidam aut transiliunt aut impingunt, scholarum cantilenas insequuti. Eodem modo F & Horatianum illud ex Arte poetica intelligendum,

> Nonúmque prematur in annum.

quanquam lectione interpolata, decimum plerique legunt & interpretantur: quòd si ad decadis perfectionem referas, concoqui potest. Astipulatur & Theon Arati interpres doctissimus, qui super eo poëtæ versiculo,

> χειμῶνος μέγα σῆμα, καὶ ἐννεάγηρα κορώνη. G

Ennea, inquit, pro multis poeticè accipiendum, ἤγουν ἡ πολύγηρα κορώνη. Novenarius, inquit Hesiodus, Musarum dies est Heliconiadum. Hic siquidem numerus, inquiunt Græci, ἰσάκις ἴσος ἐστί, & bonus in omnibus aptúsque heliconiadibus: sic nuncupatis, non quia ab Helicone sint, sed quia (ut in Ptolemæi Musica lectum est) organum habetur musicum, quod helicon dicitur, in quo novem quædam chordæ sunt: quarum tres sunt τῦ διὰ τεσσάρων, vel epitriti: tres autem diapente, seu hemiolii: tres autem διὰ πασῶν, seu diplasii: quas & novem appellarunt Musas. Cæterum id obiter quodammodo parte hac sciendum, Musis in Helicone rem divinam obisse Otum & Ephialtem primos, sacrúmque illis montem dixisse, qua tres modò intelligi voluere, Meleten, Mnemen, Aœden. Novem postea fecit Pierus Macedo, nominibus quæ nunc habentur impositis. Sunt qui novem fuisse Piero filias putent, quibus eadem quæ Musis nomina indiderit. Ad novenarii denique rationem fortè spectat illud quoque: febrium (quibus subinde mortalis excoquitur imbecillitas) species primum quidem esse duas, quippe aut συνεχὴς dicitur, vel synochos, quæ continua: aut διαλείποντα, id est intervallata. Hujus apud veteres discrimina pernoscebantur sex, ut sentit Galenus: ἀμφημερινός, quæ quotidiana: τριταῖος, quæ tertiana: τεταρταῖος, quartana: πεμπταῖος, quintana: ἑβδομαῖος, septimana: ἐνναταῖος postremò, dicere quam possumus nonanam. Eodem modo & synochorum interstitia norunt tria: nam alias dicunt epaumasticas, id est increscentes: alias peraumasticas, id est decrescentes: tertias homotonos, id est tenore eodem perseverantes. Proditum verò memoriæ scio, Vidum grammaticum Trasimenum annis quatuor & viginti quartana febri fuisse mirè infestatum. Sunt verò etiamnum febres dictæ πλάνητες, id est erraticæ, quæ ordine grassantur nullo, ἀλλ' ἀκαταστάτως γίνονται, id est citra stabilitatem fiunt. Febres præterea δυσλύτους, id est difficulter solubiles nuncupant ἑκτικούς: at εὐλύτους, quæ tollantur negotio haud magno, χρονικούς. nam hoc genus affectiones receptum ferè medicis est, ἐν ἕξει appellare. Synochion finit Galenus dici, quum paroxysmus unus ab initio perseverat omnino, ac in plures protenditur dies. Sed nomen (inquit) Græcum minimè est: maluerunt tamen in solœcismum dilabi, quàm eam febrium ideam ἀνώνυμον relinquere, idem febres μαρασμώδεις inter hecticas recenset: unum verò ex iis genus vocat ἐκ νόσου γῆρας, id est ex morbo senectutem. Hepialam intelligunt febrem, in qua rigor simul cum calore invadit: quo in genere sunt & lipariæ: sic enim affecti rigorem sentiunt ac calorem, etiam si non loco eodem: intus enim & in eisdem visceribus calore infestantur, in partibus verò extimis omnibus frigore. Sed quod aliàs in magnis obvenit portionibus, in hepiala fit in parvis. Ephemeras dixit Hippocrates esse febrium simplicissimas. Sunt verò hæ, quæ propter lassitudinem eveniunt, ac ebrietates & iras, furores, mœrores, & id genus animi curas. Crymodes nuncupantur febres ex pulmonis causatione. ex sacri ignis malo, sicut lepyria ex stomachi, typhodes ex jocinoris. Periodicas febres, sunt qui circulares interpretantur: sunt, qui obambulantes. Periodus autem est ἐξ ἐπιτάσεως καὶ ἀνέσεως ἐν νοσήματι χρόνος, id est ex intensione tempus in morbo & remissione.

De monade. Curq; ea ad Deum referatur. De terna-

rio item ac quaternario. Triembolum quid, & decembolum. Medici diatritarii, hæmophobi, psycrophobi. Tetrastiche, pentastiche. Quaternarii scrobes. Quaternaria tabula.

Cap. IX.

AT quoniam ipsa nos ratio in numerorum virtutes conjecit, non fuerit ab instituto sejunctum, quædam porrò fusius hinc inde, veluti amœniores quosdam flosculos, ac diverticula non ingrata legentibus, quos alioqui novitatibus excitari scio, conjecisse in hunc præcipuè locum, in quo arithmetices vim prolibamus, ac (ut ab uno exordiamur) quod est in hoc genere primordium, dicitúrque à Græcis μονὰς, id est unitas. Compertum nobis est, marem credi & fœminam, parem item atque imparem, non numerum, sed fontem & originem numerorum. Zaratan verò Pythagoræ doctorem, dyada numerorum dixisse matrem, monada verò patrem. Proinde inter numeros præstare, qui monadi præcipuè assimulentur. Esse quoque monada hanc initium finémque omnium accepimus, neque ipsam finis aut principii scientem. Referri verò ad Deum, ejusque intellectum à sequentium numero rerum & potestatum sequestrare. Qui quoniam in unum dispersa cogit, inde etiam dicitur ἕν. Monas verò appellatur, ὅτι πάντων φθειρομένων, αὐτὸς μόνος μένει, καὶ ὅτι μονὴν ἔχει ἐν τοῖς αὐτοῦ βουλεύμασι, ut inquit Joannes Protospatharius, dierum Hesiodi physicus interpres. Dicitur, inquam, monas, quoniam tendentibus in corruptionem omnibus, solus ipse perseverat, & quoniam in suis habet firmitatem consiliis. De ternario verò quid hîc exsequamur potissimum? An illud in primis? Trinitatem Pythagoricos philosophos rerum omnium mensuram esse voluisse. Credo, ratione illa, quod summus rerum opifex ternario numero universa dispensat. Immo verò etiam res ipsæ numero eodem terminari pernoscuntur: ad quod respiciens poëta nobilis, Numero (inquit) Deus impare gaudet. Siquidem ineffabile illud agens creat primò singula, rapit mox, ac denique perficit. Singula quoque in primis ab illo perenni fonte effluunt, dum nascuntur: deinde in eundem refluunt, dum originem mox suam repetunt: postremò perficiuntur, ubi in suum redierint principium. Id ipsum vaticinatus Orpheus Jovem principium, medium & finem vocavit universi: principium, ut producit: medium, ut producta retrahit ad seipsum: finem, ut redeuntia perficit. Sed in conversione hac trinitas observatur mira: quoniam in ea Mercurius primum obtinet gradum, animos per rationem ad sublimia revocans: secundum, Venus, per visum ad superna proliciens: postremum, Phœbus, id ipsum efficiens per auditum. Et Mercurius quidem ad ipsum præcipuè prolectat bonum: ad intellectum, Venus, in quo radians pernoscitur pulchritudo prima: ad animam verò provocat Apollo, cujus est harmonia peculiaris. Hinc regem illum universorum bonum, pulchrum, justum, quod sæpius à Platone significatur, possumus nuncupare. Bonum, inquam, dum creationem obit: ubi allicit, pulchrum: at justum, quatenus pro cujusque meritis perfectionem elargitur. Pythagoricos item Plutarchus scribit, unitatem solitos Apollinem nuncupare: dyada verò litem, & audaciam: triada autem justitiam. Quum enim injuriæ illatio aut perpessio per defectum obveniat aut excessum, inseritur iis justum ad æqualitatem retrahens. Adnotatum à grammaticis illud quoque, Numerum quandoque hunc pro multitudine capi, unde triembolum pro virili pudendo invenimus positum, ut quod injici sæpius queat. Est eo item nomine navis, quando Nestoris navem decembolum dixit Æschylus. Sed illud gravius multo, Principem Deum tribus coli, adoratione, thuris sacrificio, hymnis. Et id utique ter, ex totidem hemisphærii punctis, mane, vespere, meridie. Proinde legibus sanciri plerisque, novimus, exortum ab adorantibus spectandum: quod est Pythagoricis observatum, nec sprevit Christiana veritas. Trismegistus ad meridiem conversus id ipsum obibat: Moses Judæique, ad occidua. Ratio inde promi potest, quod ab Oriente motus est diurnus: at planetæ, quos esse Ptolemæi doctrina statuit, velut cælestium signorum animas, ab occasu vertiginis sumunt initia: sed vivificum lumen à meridie per circuli redit obliquitatem. Adoratio, reverentiæ cultum exhibet. Thus, suavissimæ cognitionis divinæ distributionem complectitur. Hymnorum jucunditas, cælorum refert concentum: ut Pythagorici sanciunt, nec tacuit Mercurius: vel substantiarum harmoniam separatarum in laude intellectuali, ut Peripatetici. Ad ternarium spectat illud quoque, vel eruditionis saltem gratia: Medicos quosdam nuncupatos diatritarios, deridiculi causa: quoniam cibi abstinentiam initio morbi in diem tertium prorogabant. Proinde subsannans Galenus identidem θεσσάλειον διάτριτον appellat Therapeutices octavo. Sed & qui experimentis parum valent, súntque ἀγύμναστοι, hæmophobi eleganter, & psycrophobi nuncupantur, ut qui sanguinis missionem compavescant, aut potiones reclinent frigidas, sicuti rabie concitos ὑδροφόβους dicere, moris est. Quod verò Aristoteles ait, Natura impulsos homines, trinitatis numero in deorum sacrificiis uti. Sunt qui ita interpretentur, Quum frustra nihil agat natura, omnibus ab ea insitum, ut eo uterentur numero in cæremoniis: quo palàm fieret, trinitatem ita in Deo concedi, sicut & in corporibus. Ternarium autem in sacris ita intelligunt, ut hostiæ immolatæ vinum affunderent, aut mel, & omnino liquidum aliquid, & salem, hordeum item, aut fruges inspergerent. Atque ita trium oblatione uno in sacrificio abundè litari opinarentur. In obeundis item sacris eundem videntur observasse Trinitatis numerum, ut tertio quoque die peragerentur, aut trimestri spatio. In sacerdotalium porrò vestium genere, ac figura: in templi ambitu, vel aræ: in hostiæ comburendæ suffumigationibus, & extorum: necnon in vasorum figura sacrorum, aut materia. Quòd si rerum omnino ratio majorem efflagitare numerum adverteretur, ipsa in se identidem redibat trinitas. Hinc universam Proclus Platonis theo-

theologiam ad treis revocare trinitates adnisus est. Porrò (inquit Aristoteles) duo quidem, ambo dicimus: & duos, ambos, atque utrosque: omnes verò non dicimus, sed hanc appellationem de tribus enuntiamus primum: quod inde fieri creditur, quoniam sic à natura videmur instituti. Porrò sicuti Deo fabricatori monadem, ita procreanti materiæ dyadem, & idealibus formis triadem consequutione quadam aptamus. Animam verò rationis, inquit Martianus, iracundiæ cupiditatisque distribuere tricario. Quid porrò de numero dicam quaternario? Potestas ejus ut sit miranda, illud potissimum facit, quòd consensu tacito gentes ferè omnes præcipuum Dei nomen quatuor modò literis enuntiant, quæ res citra diviniorẽ afflatum non videtur potuisse contingere. Nam quem nos Deum nuncupamus: Ægyptii, Theut: Persæ dicunt Syre: Magorum disciplina, Orsi, unde profluxit Oromasis. Jam apud Hebræorum gentem celebre est quatuor vocalium, Dei sacrum nomen יהוה quod inde Tetragrammaton dicunt: & alia voce exprimitur, quæ Adonai est, quæ apud eos tamen Adni scribitur: significat autem, Dominum nostrum. Græcis verò θεὸς appellatur: Arabibus, Alla. JESV autem salutare Gentibus nomen, ab angelo accepimus. Porrò quaternarium Pythagorici numerum, omnem vocabant: quoniam numerus denaria perficitur multitudine. Denarius verò est quaternarii compositio: proinde totum numerum, τετρακτὺν vocabant. Ex eo & jusiurandi religionem sibi fecerant: unde illud, Ita per quaternitatem animæ nostræ tradentem, perennis fontem naturæ. nam & quaternitate animam constare arbitrabantur: esse enim mentem, scientiam, opinionem, sensum. Omnia porrò quæ sunt, quaternarius numerus conjunxisse ac colligasse videtur, elementa, numeros, horas anni, ætatum compagines. Denique dici nil potest, quod à numero quaternario, tanquam à radice ac principio non dependeat. Cujus cognitio Pythagoreis ab ipso tradita Pythagora est, per quem etiam jurabant, veluti jurare per magistrum deceat, observantiæ ac venerationis ratione, qui quaternarius ipsis numerum tradidisset, quique non utique Deus fuerit immortalis, non heros, sed vir similitudine Dei præditus. Porrò τετρὰς, id est quaternarius, omnis sacer est ac solidus: nam quæ consistunt, omnia ex puncto producta primum sunt: siquidem punctum fluens, lineam facit: linea, epiphaniam, id est superficiem: superficies, solidum. quare perfecta habetur tetras, & quæ colatur digna. Dicitur nanque & harmonia, habet enim epitritum: quaternarius enim ad ternarium epitritus, ad binarium duplex, unde & diplasius est. Habet & tetraplasion ejus symphoniæ, quæ vocatur δὶς διὰ πασῶν: quatuor enim unitatis sunt tetraplasia. Quaternarium illud nil forsan juverit, sed apposuisse, quódnam fuerit piaculum? Porticum, inquit, in Galieno Trebellius Pollio, flaminiam paraverat ducere tetrastichen, vel (ut alii volunt) pentastichen: ita ut primus ordo pilas haberet, ac ante se columnas cum statuis: secundus, & tertius, & deinceps διὰ τεσσάρων columnas. Numerus denique hic quadratus Mercurio ascribitur, quandò inter omnes quadratus censetur Deus. Quaternarios

A scrobes intelligimus, quoquo versus pedum quatuor: ternarios autem trium: quaternariam tabulam in vineis, quæ tabulatim disponuntur, intelligimus, quæ quartam partem jugeri quadrata conficiet.

Quinarij numeri potentia. Cur sensus tantum quinque, & qui præcellant sensibus. Pempazin quid. Pempobolum pentadactylus. Pentasublon. Triobolum. Ius quinta relationis. Quinta, vectigal.

Cap. X.

Qvinarii verò potentiam ex scientissimis plerique admirati, multa in se illum observare prodiderunt, aut à quinarium habentibus prodidisse, quales sunt hominum manus. Immoque nec injuria divinum censeri, ac meritò diis artium, Mercurioque inprimis esse dicatum. Ex veterum doctrina illud item est, numeri hujus vim tanto haberi quaternario angustiorem, quanto animatum inanimato præcellentius credatur. Nos id certè observavimus, solum hunc numerum omnia quæ sunt, quæque videntur esse, complexum. Esse autem dicimus intelligibilia, videri esse corporalia omnia, seu divinum corpus habeant, seu caducum. Hic ergo numerus simul omnia & supera designat & subjecta. Aut enim Deus summus est, aut ex eo nata mens, in qua species rerum contineri Platonicum dogma est. Aut mundi anima, absqua reliquas animas, ceu ex fonte profluere tradunt. (Platonicè semper loquor, neque enim nunc Christianæ veritatis dogmata promimus, sed veterum placita consectamur, quæ instituto nostro scribendi suggerunt argumentum) aut cælestia sunt usque ad nos, aut terrena natura est. Quinque porrò viventium traduntur genera, principem locum sibi vendicante Deo, sequentibus mox dæmonibus, inde heroibus, quarto autem loco constitutis hominibus, ultimo brutis. Quin & animæ potestates sunt, qui eodem terminent numero: prima enim vis threptica est, sive vegetatrix: secunda, sensuum potens: tertia epithymetica, seu concupiscibilis: sequitur mox thymoides, id est irascibilis: inde logicon, id est rationalis facultas. Adde, quòd (sicuti Aphrodiseus Alexander docuit, si tamen ex illius officina liber is prodiit, quod non videtur: quoniam ejus philosophi haudquaquam in plerisque resipit hæresin) eorum numerus, quæ sub sensum cadunt, quinarius est. Vnde factum quoque, ut sensus item duntaxat quinque sint, quòd ad sensibilium naturam sentiendi quoque instrumenta sint. Tactus siquidem aspera experitur & levia, necnon dura molliaque, quæ solidorum qualitates sunt: gustus, dulce & amarum ac salsum, quæque in humidis sunt, id genus alia, & siccis: olfactus, quod benè & malè olet, quæ in evaporationibus inveniuntur: auditus, sonituum & fragorum est explorator, quæ in aeris collisione versantur: visus, colores discernit, qui in tenuissimo & ætheris lucidissimo spiritu sunt collocati. In qua quidem ratione sensuum illud

obiter adnotabimus: In cane, vim adorandi esse A præcipuam: in aquila, visum: in protogeuste Indico animali, gustum: in serpentibus & quibusdam avibus, tactum: in apris, auditum vel (ut Græcus præfert codex) in anseribus. Quintas porrò esse fugiendas, Hesiodus præcipit: quod (inquiunt Græci interpretes) allegoricè signat, nuptias multas. Quinarius enim γάμος dicitur: ex binario nanque pari consurgit, & impari ternario. Dicitur & numerus hic δίκη, id est justitia, quia denarium ex æquilibrio secet. B Quinta porrò natas Erynnas ferunt, quæ plus habendi desideria castigant, ac jusiurandum observant, quod ex lite natum pejerantibus nocumenta comparat. Extabat olim in Melampodis commentario: Pejerantes luna quinta totidem commori diebus: quod, inquit, quum observarim quandoque, verum comperi. Pempazin, id est πεμπάζειν, est per pentadas, id est quiniones numerare: nam Æoles, πέμπε dicunt pro πέντε. Vnde & pempobolum C veru, cui quinque sunt ad assandum ordines, quod & pentadactylum dixeris, & pentasublon. Cumæorum autem qui Æoles sunt, inventum id est: nam cæteris in usu triobola fuere. Quanquam est trium obolorum nummus item triobolum. Nam in Parallelis Plutarchi legas tetrobolum pro triobolo, ab Lysandro nauticis erogatum: etiam si ex fide minus id reddat interpres. Ad quinarii quoque numeri potestatem forsan & id spectarit: Romanis imperatoribus initio principatus quintæ relationis contribui senatus decreto jus solitum, D ceu honor foret is exquisitus. Propterea in Pertinace Capitolinus, Quartæ relationis jus illi fuisse omen scribit: quoniam uti eruditis placet, in numero deminuto fuerit imperii brevis, ac Thebani plane præsagium. Nam & Probo imperatori, cui tertiæ jus relationis fuisse additum prodit Flavius Vopiscus, id ipsum ferè usu venit. Jus autem quintæ relationis intelligunt, uti quinquies super re judicata jam, referre ad senatum possent, præjudiciis nil officientibus. Quinta verò vectigal fuit, E ubi ex quinque unum solvebant: meminit de Nerone Tacitus.

De senario numero, & quæ numerorum partes dici jure possint. Numerorum rationem haud esse contemnendam.

Cap. XI.

Senarii verò numeri vim id puto abundè declaraverit, quod Mosaica sapientia, à nemine unquam laudata satis, eo numero mundi genesin absolvit. Sed & Pythagoras, senarium numerum genesi nuptiisque accommodari probat: unde & gamon appellavit: quoniam ejus partes juxta positæ ipsum gignant, similemque reddant genitum genitori. Numerus porrò senarius, uti Augustinus scribit, primus completur suis partibus, id est G sexta sui parte & tertia & dimidia, quæ sunt unum, duo, tria: quæ in summam ducta, sex fiunt. Hinc Plutarchus gamon dici scribit, propter paris & imparis commixtionem. Partes autem in hac consideratione numerorum illæ dicendæ sunt, quæ quotæ sint, dici potest: sicut dimidia, tertia, quarta, & deinceps, ab aliquo numero denominatæ. Neque enim, exempli gratia, quia in novenario numero quatuor aliquot pars ejus est, ideo dici potest, quota ejus sit. Vnum autem potest, nam nona ejus est: & tria possunt, nam tertia est ejus. Conjunctæ verò istæ duæ partes, nona scilicet, & tertia, id est unum, tria, longè sunt à tota ejus summa, quod est novem. Adnotanda porrò Augustini item gravissimi sententia: Numeri, inquit, ratio contemnenda non est, quæ in multis sanctarum scripturarum locis, quanti æstimanda sit, elucet diligenter intuentibus: nec frustra in laudibus Dei dictum est, Omnia in mensura & numero & pondere disposuisti. De qua re affatim prius.

Multiplex septenarij potestas. Cur ante diem septimum infanti non imponeretur nomen. Amphidromia. Liberales causæ. Androcles annus, & climactericus. Andracos. Andricelos. De partu septimestri, item octimestri, & de Saturno paucula.

Cap. XII.

Sequitur inde septenarius numerus, quem maxima ingenia mirari non cessant: siquidem totus impar numerus primus ternarius est. Totus par quaternarius, ex quibus duobus consurgit septenarius: ideo pro universo sæpe ponitur, sicuti est, Septies cadet justus, & resurget: id quotiescunque ceciderit, non peribit. Quod non de iniquitatibus, sed de perturbationibus ad humilitatem perducentibus intelligi debet. Et, Septies in die laudabo te, quod alibi alio modo dictum est, Semper laus ejus in ore meo. Et multa hujusmodi in divinis auctoribus reperiuntur, in quibus septenarius pro cujusque rei numerositate poni solet. Propterea eodem sæpe sanctus signatur spiritus. Hinc est illud propheticum, Augustino interprete, Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum, repurgatum septuplum. Et in Evangelio Lucas scribit, de Magdalena septem prosiluisse dæmonia. Quo fit, ut Homericum illud ad hunc fermè sensum interpreter, etiam si Strabo gravissimus auctor aliter & sensit & docuit:

> Τρὶς μάκαρες Δαναοὶ καὶ τετράκις, οἳ τότ᾽ ὄλοντο.
> Quod est ex Virgiliana tralatione,
> O terque quaterque beati, qui tunc oppetiêre.

F Vt sit quod Græcè dicitur apud Thucydidem, & Ælius Dionysius interpretatur, πανσυδεὶ διέφθαρται: id est, omnino prorsum periit, sive παντελῶς. Nam sic dicitur πανσυδεὶ, ut & ἑπτάκις, id est septies. Meminit quidem loci hujus vir reconditissimæ scientiæ Macrobius: sed συμβολικῶς adeo (ne tenebrosè dicam) vix ut auribus quantumvis mordaci lotis aceto, satisfaciat. Septenario præterea summum rerum opificem Deum, majorem in modum delectari, hinc licet conjectare, quòd septem apposuit cælo vagantes stellas, quas planetas dicunt: quoniam προποδίζουσι καὶ ὑποποδίζουσι, καὶ οὐδέποτε φυλάττουσι τὴν οἰκείαν τάξιν. Nam ἀπλανεῖς sunt, ut duodecim zodiaci animalia, quæ ordinem norunt proprium. Nec videas unquam Cancrum ante Leonem, nec hyemalia signa

signa æstate collucere: ut, Hesiodicus interpres scribit. Sed & quem suas esse delicias voluit, hominem ita moderatus est Deus, ut & concipi hac ratione posset, & perfici & adolescere & confirmari: id quod copiosè approbat in Platonis Timæum Chalcidius. Et demum hujusmodi omnia ad hunc ipsum redegit numerum septenarium. Quin veteribus etiam numeri hujus observatio magna, ut auctor Aristoteles est: siquidem nato infanti ante diem à nativitate septimum, nomen non imponebant: veluti prius non videretur omnino vitalis. Apud alios invenio tamen, decima id Athenis die solitum factitari, quando congregatis tum consanguineis, tum amicis, peracta re divina, splendidum parabatur convivium, quod vocabant δεκάτην ἑστιᾶσαι. Nam quinto à nato infante die, Amphidromia agebatur, qua manus expurgabant, quæ obstetricis munere fuerant perfunctæ, cursuque ad focum ferebatur puer, mittebanturque à propinquis polypodes ac sepiæ, munerum loco. At Julius Capitolinus in Antonino philosopho: Inter hæc, inquit, liberales causas ita munivit, ut primus juberet, apud præfectos ærarii Saturni unumquenque civium natos liberos profiteri, intra tertium diem nomine imposito. Per provincias tabulariorum publicorum usum instituit, apud quos idem de originibus fieret, quod Romæ apud ærarii præfectos: ut si fortè aliquis in provincia natus causam liberalem diceret, testationes inde ferret, atque hanc totam legem de assertionibus firmavit. Apud nos item Pompeius Festus: Lustrici, inquit, dies infantium appellantur, puellarum octavus, puerorum nonus: quia his lustrantur, atque eis nomina imponuntur. Liberales causas intelligunt Jureconsulti, quum aleam subit libertas. Sed illud amplius, quod ad homines pertinet nascendos: Semen quod post jactum intra horas septem non fuerit in effusionem relapsum, hæsisse in vitam pronuntiatur. Quin & semen idem intra formandi hominis monetam locatum folliculo obambit genitivo artifex natura septimo die quoque. Quod Hippocratis perceptum experientia est, à quo edocta mulier eo à conceptu spatio, saltu folliculum id genus excussit. Sed & per dierum hebdomadas incrementi infantilis, adolescendique corporis rationem concipiunt rerum naturæ periti. Septeni porrò anni & noveni, quos hebdomaticos vocant & enneaticos, gravia semper hominibus indicunt pericula: verum graviora multo annus tertius & sexagesimus: qui numeri utriusque multiplicatam, ac invicem obligatam sibi summam perficit. Quo sanè argumento Andracles nuncupatur, quòd vitæ substantiam omnem frangat, & comminuat. Sicut andraclon herbam quia hominem occidat, dici putant: quæ an eadem sit cum mandragora, quam anthropomorphon vocant, ambigunt eruditi. Nam andricelon, scribere oportebat verius: etiam si coloris est genus andricelon Aristoteli ac Polluci, purpurissi nomine Latinis celebratum. Quærit Alexander, unde fiat, quòd ἑπταμηνιαῖοι, id est septimestres infantes, sint ζώσιμοι, id est vitales: ὀκταμηνιαῖοι sive octimestres, minime. Nam & inde, ut ex Græcis item aliis didicimus, septenarius numerus vocatur ζωογόνος, quòd eo spatio prodeant è bulga matris victuri infantes, magis quàm insequenti mense. Subdit verò Alexander, septenarii perfectione ita evenire, ut Pythagoræ probatur testimonio, & consentiunt arithmetici, nec inficiantur musici. Esse verò octonarium imperfectum, & inde censeri vitæ ominosum inhabilemque. Edi porrò septimestres ob validissimam in vulva informatricem, quam is δύναμιν διαπλαστικὴν Græcè dicit, quæ utilem ac moderatum sanguinem comperiens, fœtum celerius explicat in vitam. Sciendum tamen, natum quandoque infantem octavo anno, conceptionis mense, nocte sub Saturno stationario, statione prima in Sagittario ascendente, semianimem quidem, adhibitis tamen remediis opportunis refotum coalitumque in multos annos prorogasse vivendi spatia. Vt sciamus rationem illam à Saturno ductam ab astrorum peritis, uti alibi commeminimus, non perinde censeri efficacem perpetuamque. Nam & astrologorum plerique in Indico tractu, Saturno subjectum quem faciunt, esse fatentur vitas vel longissimas. Vtique Peripatetici, ac medicinam professi, aliundè quàm à Saturno, octimestris partus rationes petunt. Aristotelicum certè illud est ex quarto De animalium generatione, Qui octavo mense nascuntur, & si minus, tamen possunt vivere. Septimo præterea mense infantes dentire, compertum est: anno septimo, immutare, pubescere, annorum hebdomade secunda: in virilitatem tertia exire, quæ ipsa & incremento in longitudinem coronida impingat: sicuti quarta etiam in latum: in quinta, roboris summa fit auctio: quod servet sexta: septima deterat, quamvis per momenta. Proinde ab hac annorum serie, à militiæ laboribus esse feriatis licet. Postremo esse numerum hunc Apollini sacrum, Plutarcho credimus.

De octonario. Vbi octimestris partus vitalis. Extericinei qui sint. Epitoca. Epitheca. Restituuntur dictiones in Digestis duæ insigniter labefactatæ. Epithetos epistola quæ. Gellius illustratur. Parcarum nomina. De Ilithyia & Telepho. Octonario signari justitiam.

Cap. XIII.

Octonarii vim & quidem vitæ auspiciis vel inauspicatissimam jam attigimus. Sciendum tamen, fœtus ejusmodi in Ægypto non ferè intermori. Tralatitium quippe in ea provincia & octavo gigni. Asclepiades item auctor est, Naxias mulieres ὀκτάμηνα, id est octimestria edere puerperia, vel Junonis munere, id illis gratificantis ob Dionysii benevolentiam: vel quia Bacchus ipse sic creditur natus, quo nomine Naxum nuncupari Dionysiam, quamvis de vinearum fertilitate appellari ita, magis Plinio placeat: nam & in ea fons vino fluere traditur, quod sit prædulce. Apud nos verò si peperit prægnans octavo mense, & intermoriatur fœtus, matrem quoque subinde morituram certissimo, ut putant, præsagio vaticinantur. Quin si concubuerit mense octavo parens, fiet infans oppletus lentoris mucosi & cute fœda. Cæsoniam octavo mense genitam, quæ fuit uxor Gaij principis

prodit historia. Hic illud obiter adnotavero: Exterricineos nominari Festo ante tempus natos, tanquam eos mater exterrita alvo ejecerit. Græci ἠλιτομήνους vocant, veluti fallentes in mense. Sicut epitoca eleganter, quibus jam pariendi instat tempus. Epitheca verò, id est ἐπιθήκη, Græcorum scientissimis dicitur dos: unde prædiorum epithecæ apud Juris prudentes: quas Papinianus impositiones interpretatur: sed inibi, hoc Digestorum trigesimotertio, pro epithecis, vitiosè legitur eotici: sed & libro trigesimosecundo: Prædiis (inquit Vlpianus) cum his euthicis quæ in ea possessione sunt, relictis, scribendum epithecis. Epithetos verò epistola dicitur data cuipiam, ut tabellario: nam scitum est apud Atticos, ἐπέθηκα τινὶ ἐπιστολὴν, id est dedi alicui literas. Quia porrò partus octimestris non ferè vitalis est, putat Cæcilius Minutianus Apuleius: Parcis tribus facta nomina hæc, Mortuam, Nonam, Decimam. Quod si est, Gellius illustratur egregiè, simul & falli eos dilucet, qui pro Morta vel Mortua Mœram substituunt. Ilithyiam, sunt qui ἴυλινον dicant, veluti eadem sit cum Parcis, auctore Pausania. Hasce verò dixit Lycophron maris puellas, ob feram vim & agrestem immutabilemque, id est ἀμετάστρεπτον. Noctis filias putat Hesiodus, propter occultiorem fatorum vim διὰ τὸ ἀοράτως ἐπέρχεσθαι τὴν εἱμαρμένην. Fuit & Romæ locus, quem Parcas tres dixerunt Romani, prope quem fuerat Jani templum, aut sacellum verius, ære constructum, ac mensu quadrato, magnitudine qua contegi posset statua, amplitudinis pedum quinque. Dignum relatu quod maximus scribit Tyrius, Vniversa ejusmodi nomina mortales ad honestandam improbitatem suam confinxisse videri, in dæmones, Parcas, Erinnyn flagitiorum causas conferendo, quum animis insint nostris hæc omnino, aliaque fatalis causarum ordinis proposita nomina. At Ilithyiam Tegeatæ, cujus & templum in foro habent, & simulacrum, ex historia dicunt ἐγγόνασιν. Nam quum Nauplio filiam tradidisset Haleus, mandans in mare præcipitem mitti. Illa dum in perniciem duceretur, ingenua procubuit, atque ita puerum enixa memoratur, ubi postea Ilithyiæ delubrum est excitatum. At produnt alii, patre inscio, Augen peperisse, ac in monte Parthenio infantem Telephum esse expositum, cui lac præbuerit cerva. Cæterum illa tamen octonarii laus vel præcipua, quòd eo apud Pythagoricos justitia significatur. Quum enim justitia sit æqualis pro cujusque meritis distributio, civitatisque solidum fundamentum, justè per octonarium describitur numerum, qui & solidorum primus est, primusque omnium in numeros ita solvitur pariter pares, hoc est in bis quaternos, ut nihilominus in numeros æquè pariter pares divisio quoque ipsa solvatur, id est in bis binos. Rursusque qua æqualitate resolvitur, eadem quoque contexitur: nam bis bini bis, octonarium constituunt. Hinc Orphei institutum amplius propagatum per numina octo jurantis, sicubi divinam obtestari justitiam vellet. Eorum verò nomenclatura hæc: ignis, aqua, terra, cœlum, luna, sol, phanes, & nox.

Denarij numeri potestas. Thracum in numerando mos. Dextra porrigenda ratio. Vnde dicatur decas: & quid ita eo nomine dicatur mundus. Cur in suppliciis denario numero utatur Plato. Virgilius explicatur. Decatones, decateuta, decatelogi, icostologi, decaduchi, decaprotі, pentaprotia, decennia, decennalia, encænia, protospatharij.

Cap. XIV.

Denarii verò numeri (seu decussim, ex Vitruvii imitatione malis dicere) excellentiam multa equidem declarant. Illud utique mirum, quod est ab Aristotele proditum quum alibi, tum Auscultationis physicæ tertio: Omnes homines tam Barbaros quàm Græcos priscam servasse consuetudinem perpetuò ad decem usque numerandi. Neque enim censeri fortuitum debet, verum ex naturæ fontibus propagatum, quod semper fiat, atque item ubique. Id verò numeri hujus absolutam indicat qualitatem. Continet quippe hic numerandi genera universa, uti par, impar, quadratum, quadrantale, sive cubum, longum, planum, primum compositum. Denarius porrò fons est ac principium: quippe qui ex uno, duobus, tribus & quatuor constet: quo argumento, ut scribit Chalcidius, decumanum numerum Pythagorici quadraturam vocabant primam. In senarii autem ratione apud eundem secunda explicatur quadratura, quin etiam tertia. Nec illud rejiciendum, dedisse nobis in manuum digitis eum numerum ipsam rerum naturam. Vna tamen gens Thracum narratur ad quatuor modo numerandi seriem terminare. Quoniam amplius ritu puerorum nequeat meminisse, nec ferè usum habeat rerum multarum. Denarium porrò decada Græci vocant, quasi dechada, quòd omnem in se numerum recipiat. At enim Pythagorei decada etiam mundum vocabant, quòd eo numero sit compactus: constat enim sphæra, quæ dicitur aplanes, & planetis, septem, elementari natura. Postremò Antichthone, quo tamen nomine (quod mirum est) intelligebant illi lunarem sphæram, quia ut terra lunam umbra hebetat, ita solem luna nobis adimit plerunque. Adjice illud item, ex numeri hujus religione quadam & observantia, moris fuisse veteribus, ut justissimi quique fidei comparandæ gratia dextras jungerent, quia sic denarium præmitterent numerum. Nec illud negligendum, Platonem ad delendam culpam numero uti denario, centenario, millenario: cuilibet siquidem voluptatis gradui suppliciorum decem contribuit. Ita enim oblæsæ majestati divinæ rependi, omnino par fuit. Adde, quòd sicut beatitudinis gaudia justitiæ humanæ dolores exsuperant: sic miseriæ cruciatus injustitiæ voluptates. Denarii porrò rationem continere & centenarius videtur, sed & millenarius. Nam & hi universi censentur, quoniam ex denario universo consurgunt. Proinde numeri, quos universos dicimus, purgationi & emaculandis dicantur animis, ut labes ex peccato inusta, concretaque prorsum eluenda significetur, ut candidissima æternitatis luce perfrui valeamus: quæ depuratum modò extersumque nitidius admittat æthereum sensum, atque aurai simplicis ignem.

gnem. Propterea reconditioris scientiæ poëta A nobilis Platonicorum mysteriis ampliter imbutus, ita pronuntiat,

> Centum errant annos, volitantque hæc littora circum.
>
> Et alibi ad eundem sensum,
>
> Mille rotam voluere per annos.

Adnotatum quoque à theologis nostris, decem virginum appellatione in pagina Evangelica B universitatem signari contemplantium: quia sit numerus hic digitus primus, ac numerorum limes. Decusses, lineas quoque intelligunt eruditi transversim ductas ad acutos angulos & obtusos imagine quadam literæ X, quæ quoniam denarii nota numeri est, inde conciliatum vocabulo nomen. At Columella scribit, rapa decussatim ferramento lunato incidenda, ut consueverunt salgamarii: sic tamen, ne usque ad imum præcidantur, postea inter C incisuras salem aspergendum. Adjiciendum vero illud operæ levioris, decatores dici, & decateutas, qui decimas exigunt. Unde apud Abydenos decateuterium legitur, quod nauli habebatur genus. Decatelogi sunt, qui decatones, εἰκοστόλογοι videntur, qui vicesimas colligunt. Qui sanè inter probrosos recensentur, quos ἱποτειδίστους nuncupant Græcè periti. Decaduchi leguntur sæpe in Græca historia, & apud Lysiam: quippe decem viri exactis triginta tyrannis rempublicam Athenis administrarunt: eorum unusquisque dice- D batur decaduchus: meminit Isocrates ad Callimachum. Decaprotas Græci & Jureconsulti decem primos nuncupant, id est δεκαπρώτας, Dignitatis nomen est, sicuti πενταπρωτία. At protospatharius nomen fuit dignitatis primæ apud Græcum imperatorem, quando Venetos duces interdum allectos protospatharios, adnotatum historicis est. Decaprotas, sunt qui interpretentur decumis exigendis præfectos, aut qui exactoribus decem præsiderent. Apud Ciceronem pro Sexto E Roscio Amerino, sic adnotavimus: Decurionum decretum statim fit, ut decem primi proficiscantur ad Syllam: & mox legatos eosdem vocat. In hac porrò mentione addamus quod scribit Pollio Trebellius, Byzantium Gallieno imperante, à militibus ita devastatum, ut prorsus nemo superesset, vetustis etiam familiis funditus eversis. Id quum egregiè ultus foret Gallienus, militibus ferè omnibus contrucidatis, Romam convolans Decennia celebravit, novo ludorum genere, no- F va pomparum specie, velut magnum quippiam gessisset. Cæterum amplius æstimandum, an Encænia, purior sit lectio: quippe Suida interprete, sic dicebatur celebritas, quum novi quippiam foret gestum. Nam encænides navigii pars erat. Cæterum idem Pollio, decennalia in Salonino appellavit, ut possint videri sacra decimo imperii anno celebrata. Sicuti vicennalia dicuntur, & tricennalia, de quibus in sepulchrorum ritu G plura.

Ex numeris qui dicantur lineares, plani, solidi. Numerus quid. Qui numerus dicatur potentia, & qui actu. Digitus in numero quid. Item articulus. Supernumerarij. Super numerum. Numerarij. Numero dicere. Numerorum & computationis inventor Theut.

Cap. XV.

Porrò in Pythagoreorum mysteriis & Platonicorum quoque, triplices invenio numeros, lineares, superficiales sive planos, solidos. Et esse lineares quidem, quos sola metitur unitas, quasi punctū: ut binarius, ternarius, quinarius. Solus enim attenditur processus, nulla habita ratione deductionis numeri in numerum, ad linearum modum, unam habentium dimensionem tantum, id est longitudinem citra latitudinem: hoc verò fit, quum dicimus unum, duo, tria. Planos autem intelligimus, qui ex numeris quasi lateribus multiplicantur, ut adnotatum est Geometriæ octavo: velut senarius, ex bis tribus fit, vel ter duobus. Ex planorum autem numero eos quadrangulos & æquilateres appellamus, qui ex numeri alicujus ductu in seipsum conficiuntur: sicuti quaternarius, ex bis duobus. Inæquilateres autem, qui ex ductu numeri minoris in majorem, cujusmodi senarius fit ex duorum in tria deductione. Dicimus & oblongos, qui ex ductu numeri admodum minoris in numerum longe majorem conficiuntur, ut est denarius ex deductione duorum resultans in quinque. Solidi verò sunt, qui ex reductione atque deductione numeri alicujus in seipsum efficiuntur, instar molis solidæ in trinam quasi producti dimensionem, ut bis duo, bis octo, ter tria ter, viginti septem: quater quatuor quater, sexaginta quatuor. Numerus autem, quoniam de hoc jam diu disserimus, sicuti decimo Metaphysices traditur, una dicitur mensurata multitudo. Septimo autem Geometriæ finitur multitudo ex unitatibus aggregata. Numerorum verò alius est potentia, ut unitas: est enim omnis numerus potentia sicuti aptissimè colligit Boëthius. Alius verò actu, ut cæteri. Adhuc numerorum alius dicitur digitus, alius articulus, alius compositus sive commixtus. Digitum appellant numerum omnem denario contentum. Articulus est numerus omnis, quem possis in denas partiri partes æquales, nullo redundante, ut decem, viginti, triginta. Compositus numerus ex digito & articulo constat, ut quatuordecim, quindecim. Quadratum numerum octavo Geometriæ intelligit Euclides, qui quatuor æqualibus continetur lateribus, ut quatuor, octo, sexdecim. In hac tam varia numerorum mentione sciendum, Supernumerarios dici Vegetio, in militia qui postea sunt additi, quàm fuisset legio completa. Dicuntur & super numerum, quod imaginariæ item militiæ genus est, quo absentes ac titulo tenus funguntur. Numerarios legimus apud Ammianum Marcellinum: Numerarii, inquit, apparitionis magistri equitum. Numero dicere apud eruditos, est promptè ac facilè conceptus animi proferre: sicut ingenium in numerato, vocatur expeditum paratumque. Aliquo numero habere, Varroni est quadamtenus aliquem magnifacere. Illud denique non habendum insuper: ad Ægypti Naucratin, ut in Phædro scribit Plato, Deum fuisse quendam, cui dicatam ferunt avem Ibin, quique sit Theut, ac item Theutates, seu Mercurius, quod plerisque arrisit: hic omnium princeps & numerum & computationem excogitavit, sed geome-

triam quoque ac astronomiam: talorum rursus, A aleæque lusum, & literas: qua tempestate Ægypti rex fuerit Thamus, quem dicunt Ammonem.

De mediis duobus arithmetico & geometrico. Plutarchi illustratur obscuritas.

Cap. XVI.

HÆc habui de numeris quæ ex diverso congesta nostris insererem libellis. Illud hinc B non ita censebitur abjunctum, quod peripatetica ingressi pomœria præcerpsimus. Igitur Aristoteles secundo Moralium, summa, ut consuevit, subtilitate, ac edocenter tamen, morales astruens virtutes esse mediocritates quasdam, mediocritates, inquam, non rei, sed respectu nostri, medium esse duplex significat, rei scilicet, atque rationis, hoc est medium arithmeticum, & medium C geometricum. Taceo nunc de medio musico. Medium verò ex parte rei, est id quod ad amussim æquiparatum, & in librili perpensum, æquè distat ab utroque extremo, estque idem apud omnes, & hoc medium dicitur secundum rationem vel proportionem arithmeticam: sicuti senarium numerum consistere in medio dicimus inter duo & decem, quia sicut sex excedunt duo in quatuor, sic à denario in quatuor item deficiunt. Medium verò rationis, & respectu nostri non ita se habet, nec est idem apud omnes. Et D consistit in proportione geometrica, hoc pacto: sicut se habent sex ad quatuor, ita ad novem. Non est autem medium inter quatuor & novem, ut æqualiter excedat quatuor, & excedatur à novem. Sed habet æqualitatem secundum geometricam proportionem, & rationis similitudinem: quia sicut sex continet quatuor cum dimidio, sic continetur à novem, quæ dicitur proportio sesquialtera. Ejus exemplum est apud Philosophum ejusmodi. Si vesci duobus panibus est parum o- E mnibus, decem verò nimium: medium non erit conveniens cuique, sex panes comedisse, quod foret rei medium. Sed medium sumetur id, quod erit cuique conveniens, ut ejus requirit temperatura. Hoc verò est respectu nostri medium, ita ut non res, sed nos simus termini medii ipsius. Idem & geometricum dicitur. Hinc verò lux infertur plurima Plutarcho Symposiacôn secundo: ubi convivii improbare dominum videtur, qui in epularum ratione arithmeticam spe- F ctet mediocritatem, non geometricam. In convivium pergit unusquisque (inquit) proprium afferens ventrem, quem non explet æquale, sed quod satis est. Tollitur & nubilum ex libro περὶ φιλαδελφίας, Solon in politiæ rationibus (inquit) edocens, ex æqualitate seditiones non produci. Turbulenter admodum est visus arithmeticam Democraticamque inducere analogiam, quum geometricam debuisset potius. Comprobantur item ipsa hæc à Proclo, ut interim & Pla- G tonicos respectemus: Est, inquit, justitia causa pulchritudinis, & pulchra. Est autem duplex justum: unum quidem in contractibus, quod arithmeticam conservat æqualitatem: alterum verò in distribuendo versatur, in geometrica consistens æqualitate, ut quemadmodum differunt inter se personæ, itidem differant inter se distributa personis.

Cavillum super litera μ, qua Dionysio concionis habendæ facta potestas est. Quid morologia. Quo sensu dicatur, sortitus es τὸ μ, præter Græcorum interpretamenta. De Dionysio seniore pluscula. Item de juniore pauca. Dionysio colaces qui, & Alexandro colaces. Prosagogidæ. Prosagogion. Grammation à Græcis dici sortem.

Cap. XVII.

SYracusis vetustum inolevisse morem legimus, ut proditurí in concionem literarum notis designarentur. Illæ verò ducebantur sorte, ac ubi quis literam suam foret indeptus, alloquendi populum potestas ei fiebat. Ritu ergo necdum exolescente, quum Dionysius etiamnum privatum ageret, sortitus est concionis habendæ jus per literam μ. Quo nomine quispiam despicatui (opinor) illum habens, ac nihili hominem arbitratus, nulliusve aut ingenii aut facundiæ, mox intulit, μωρολογεῖς Διονύσιε; Id si interrogandi nota legis, acutior fiet intellectus, eo sensu, Et tu garriendi potestatem sortitus es? Est enim profectò morologia, fatua loquacitas & insulsa. Nam mori, dicuntur stolidi ac fatui, hianti ore, qui & mammachuti nuncupentur: unde & morari, prima producta, legimus apud Tranquillum pro insanire. Nec me fallit, veterem grammaticum accepisse pro inepto, μωρόν. Donatus super eum Terentii locum in Eunucho, Pannis annisque obsitum: Morologiæ, inquit, parasitorum sunt. Respondit Dionysius eludens scomma, simulque ad sortitionis literam alludens, μοναρχήσω μὲν οὖν εἶπεν: monarchico igitur, inquit, potiemur principatu. veluti elementum id, non morologiæ (ut ille cavillabatur) vel concionis facere potestatem, sed planè monarchici imperii futuri mox præsagium foret. Sicut etiam obvenit. Nam haud ita longa intercapedine, habita concione, prætor à Syracusanis est designatus: qui fuit ad tyrannidem gradus peraccommodus. Sunt ex Græcis, qui ἔλαχες τὸ μ, id est sortitus es literam M. esse in stultos adagionem arbitrentur. Ego ex historia quam prætexui malim de iis dici, qui interim contemptibiles nescio qui, & ex multis esse creduntur: mox tamen tum vafricia ingenita, tum virtute, nominis sibi pariunt claritatem. Siquidem Dionysium hunc, qui senior fuit, non insulsum quendam fuisse, aut mentis & prudentiæ inopem, multa sunt utique argumento. Illud verò animum minimè segnem, sed erectum & multorum capacem, facilè indicarit. Nam adeptus jam tyrannidem, coortis in eum Syracusanis, quum arctius obsidione premeretur, ampliusque instarent amici, facesseret suadentes abdicatus imperio, ne haud ita multo pòst factus hostium potestatis contrucidaretur usque ad eorum ludibria. Fortè ita evenit, ut interim jugularetur à coquo bos, quem momento prolapsum intuens in mortem Dionysius, ad amicos conversus inquit, Nónne deforme est, mortem adeo celerem, & (ut sic dicam) transi-

transvolantem, expavescentes, tantum talemque relinquere principatum? Illud in eo viro præclarum sine dubio: pulsis Sicilia Carthaginiensibus (neque enim cum quolibet hoste res fuit) occupatoque totius insulæ imperio, quum grave otium regno suo, periculosamque desidiam opinaretur tanti exercitus, ne remollirentur animi, sed laborum assiduitate augesceret mentis vigor, Italiæ principatum affectare cœpit: protinusque trajectis copiis, in Græcos, qui oram incolerent, grassari adortus est: illisque mira felicitate jugum subactis ferre, ulteriora semper appetere pergebat. Brevique profecisset multum, ni irruentibus in insulam Carthaginiensibus, revocatus, insidiis denique suorum impetitus occubuisset. Memorabile est quod prodidêre annales: eo bello Carthaginienses, quum se literarum Græcarum commercio proditos sensissent, ac quicquid fuisset ab ipsis decretum, Dionysio significatum, senatusconsulto cavisse, ne quis postea Carthaginiensis aut literis Græcis aut sermoni insuesceret studerétve. Scribit Politicorum quinto Aristoteles, Dionysium hunc insectando Daphnæum, & alios civitatis præpotentes, ac principes viros, dignum esse habitum, cui crederetur tyrannis, conjectantibus omnibus, susceptas cum illiusmodi viris inimicitias esse popularitatis Indicium. Philosophiam (ut inquit Plethon Gemistus) aspernabatur: poëticen amabat quoque. Carmina item componebat, mala quidem, sed quæ videri bona percuperet: sic enim illi ab adulatoribus persuadebatur. Quo nomine, si ausus foret quis inscitiæ labem inurere, indignè adeo ferebat, ut Philoxenum Dithyrambopœum hoc argumento in latomias conjecerit. Ad hunc pervenit Plato quoque, quum per adjacentia Italiæ loca peregrinationem obiret ἐπὶ ἱστορίᾳ τῶν τε πόλεων, καὶ πολιτειῶν τῶν ἐκεῖ, id est ob historiam seu contemplationem inspectionemque civitatum ac rerum publicarum, quæ ibi comperirentur. Circumferuntur in Græcorum literis Dionysii hujus dicta aliquot præclara, & memoria (uti arbitror) dignissima: Audierat à filio, cui principatum destinabat, ingenui viri uxorem adulteratam: ob quod iratior illi factus, institit quærere, nunquid à se id genus quippiam perpetratum sciret? Tu (inquit is) patre tyranno non es prognatus, ego memini me tyranni filium. Nec tu (inquit pater) principes liberos relicturus videris, ni flagitia ejusmodi desieris. Rursum ingressus ad eundem Dionysius, ubi est conspicatus vim magnam aurei & argentei operis, intonuit altius, οὐκ ἔστιν ἐν σοὶ τύραννος, non aspiras ad tyrannidem: nec omnino ejusmodi in te quippiam inest: quando ex tot & tam pretiosis quæ à me suggeruntur poculis, neminem prorsus inde tibi amicum conspicor. Erat ei affecta jam ætate mater, quæ quum intempestivius novas appeteret nuptias: Vis, inquit, legibus afferri potest, naturæ non potest. Illud porrò non imprudentis animi indicium, quòd quum sceleris convictos gravius plecteret, eos qui vestes suffurarentur, quos vocant lopodytas, permittebat illæsos: non quidem ut impunitate cresceret audacia, & aleretur augesceretque flagitium, sed ut ea ratione Syracusanos à comessationibus & ebrietatibus, quibus nimio plus distinebantur, abduceret. Illud verò vafri & planè tyrannici: quum à duobus se adolescentibus conviciis proscissum inaudisset, utrunque vocari ad cœnam jussit, eorum alterum intuitus multa per vinolentiam leviter deblaterantem, alterum, sub quibusdam quasi magistris se castis poculis exhilarantem: illum quidem, ut qui nil esset formidolosus, sed uno dicatior fieret, dimisit: hunc verò jussit interimi, ut qui cogitato & præmeditatè & consilio certo hostilia diceret, & si offerretur occasio, etiam facturus videretur. Dionysium verò juniorem usque ad oculorum insigne vitium mancipatum vino, Theopompus scribit. Quin diebus quandoque nonaginta nusquam interpellatam ebrietatem in Syracusanorum politia tradit Aristoteles. Ab hoc nuncupati Dionysocolaces, qui subblandiendi causa nil se eorum quæ apponerentur, videre ita ementiebantur, ut ab ipso Dionysio ductari manu gestirent. Cæterum & id genus homines Alexandrocolaces mox nuncupati, à Magno (ut ferè creditur) Alexandro appellatione propagata. Prosagogidæ verò dicebantur impii quidam homines, quorum opera emissitia captabat Dionysius, quid quisque de tyranno vel sentiret vel loqueretur. At prosagogium tectonicum habetur organum materiæ dirigendæ concinnum, si fuerit flexuosa. Quoniam verò de sortibus actum nobis est, illud obiter studiosos commonuero, ab Plutarcho in Fabio Maximo γραμματεῖον dici, quam Sortem Latina nuncupavit historia: Prope Phalerios (inquit) cælo delapsum γραμματεῖον est, in quo perscriptum animadverterunt, ἄρης τὰ ἑαυτοῦ ὅπλα σαλεύει: Mars sua tela quatit.

Cuiusmodi foret mos sortiendi per literas Athenis: item inter athletas. Qui dicatur ephedrus, aphedrus, & ephormus. Ephemerum.

C a p. XVIII.

Quoniam verò præcedentis capitis initio sortitionis per literas facta nobis mentio est, nec ambigimus, rem multis fore obscuriorem, quàm ut facilè illius assequantur intellectum: jam hinc, ut qui satisfactum omnibus velimus, attexere pergemus exemplum, unde nubilum superioris sententiæ discutiatur. Ex eo enim conjectatio erit facillima, cujúsnam modi Syracusanorum fuerit institutum. Athenis ergo plura fuisse dicasteria, hoc est stationes jus dicentium, comperimus: in aliis expendebantur, quæ φονικὰ Græci vocant, ubi ageretur de vita: in aliis, civiles tractabantur lites, hoc est τῶν δημοτικῶν. Vnicuique stationi de elementorum serie appellatio indebatur: erat enim quæ diceretur alpha, & quæ beta, item gamma, & deinceps usque ad literam κ, quippe decem fuere stationes. Januæ porrò uniuscujusque coloris rubri superpictum erat elementum, ex quo nomen loco foret. Quotquot erant Athenis, qui judicialibus fungerentur muniis, pro stationum ratione pugillares habebant singuli, in quibus exaratum servabatur tum ipsorum tum stationis nomen: habebant & virgulam inscriptam pariter. Vbi

igitur judicandi appeteret tempus, in forum commeabant omnes judices, conjectisque in vas sortibus, qui sortitus mox foret, eam quæ præferret alpha, in stationem pergebat ejus literæ cognominem: atque deinceps serie eadem. Quod si quis ad judicandum nulla sortitionis habita cura, perrexisset, gravis irrogabatur mulcta. Quum verò forent Athenis decem omnino tribus, ex omnibus seligi judices, mos irroborarat. Ex unaquaque ergo quinque secernebantur, illustrissimus quisque ex quibus unus modò judicaret, quem sors selegisset. Celebratur & à Luciano consimilis ferè inter athletas pancratiastasque sortitio: In argenteam (inquit) calpin, id est urnam conjiciebantur minutulæ sortes, faba non ampliores. Eo semper ordine servato, ut binis eadem inscriberetur elementi nota: pro athletarum numero sortibus item auctioribus. Quum impenderet certandi tempus, prodibant ex athletis singuli sortem educturi, nec inspectandi productam jus erat, quando id prohiberet assistens mastigophorus. Peracto autem orbe, ambiens Alytarches inspectabat sortes, atque ita dispensabat, ut qui alpha esset sortitus, cum eo componeretur qui eandem eduxisset literam: atque ita deinceps homogrammi certaturi prodibant. Fieri verò sic moris erat, si certaturi pares fuissent. Quò si quinque aut septem, conjiciebatur in urnam solitaria litera, quæ antigraphon sive antigramma non haberet. Qui verò eam eduxisset, residebat expectans quandiu certarent alii, congressurus mox cum fatigatis vigens ipse atque integer viribus. Quod sanè vel felicissimum censebatur. Dicebatur verò hic ephedrus, id est ἐφεδρος, quæ vox apud Sophoclem in Ajace mastigophoro, indicat novissimum. Scribit Plutarchus, Crassum fuisse Cæsaris & Pompeji ephedrum, ut qui in utriusque medituliio sederet custos, ne bello inter se concurrerent. Aphedrum pro puerperio accipiunt quandoque Græci. Ephormus autem Thucydidi vocatur nauticus assultus. At ephemerum, id est ἐφήμερον, accipit pro cicuta vel veneno Dioscorides: sed & unguenti genus dicitur eodem nomine: quin animal quoque uno tantum vivens die. Porrò quia sortitò judicia fierent, hinc qui purè Atticeque loquuntur, λαγχάνω δίκην τῷ δεῖνι usurpant, id est judicium in quempiam sortior, non autem ἐπιφέρω.

Potentiam vi quadam insita sapientiam cooptare. De Jove, Saturno, Pallade. Athenæum quid. Vlysseum. Sais. Singa. Zosteria Pallas. Zona appellatione quid intelligatur veteribus. Monozoni. Monazonium. Septizonium. Constellati balthei. Parazonium.

Cap. XIX.

Vetus inter Græcos adagio est, & à Platone non prætermissus, Sapientum congressu principes sapere. Quum id amplius mecum expenderem, animadvertebam profectò, id ex diviniore quodam promptum oraculo. Quando intima quadam vi, potentia magna sapientiam sibi gestiat adglutinare. Præfert id primum inenarrabilis divinæ potentiæ splendor sapientissimus. A Natura tacitis velut ambagibus insinuat: perdocent id ipsum & artes. Atque in Deo quidem insolubili (ut sic dicam) ferrumine duo hæc ineffabiliter coaluisse ab ævo, fabulosa etiamnum edocet theologia Jovis atque Promethei occultiore involucro. Illius siquidem nomine potentiam, hujus verò providentiam intelligi oportere, deprehensum à peritioribus est. Sed & utriusque rei indicia sese promunt in natura. Quippe spectatur ubique potestas mira ordini adnexa B mirabili, quadam proculdubio sapientiæ imagine. Quod ipsum & in artibus convisimus, in quibus enitescit primum, ingenii, memoriæ atque voluntatis facultas nobilissima: nec inferior allectatur sapientiæ vis, in actionibus seriem promens compositissimam. Ex iis verò omnibus id colligitur denique, potentum sapientumque veluti nexum quendam ita conflari oportere, ut inde naturalis cooriri necessitudo videatur. Siquidem sapientia si summoveatur avoceturque à C potentia longius, prodesse quàm paucissimis queat. Hæc rursum ab illa si seligatur, nocumenta indidem emanantia perpauci sint evasuri. Insinuant id & cælestium rerum studiosi in conjunctionum, quas ipsi magnas dictitant, ratione. Siquidem Jupiter dominus est, Saturnus verò philosophus. Quo si coaptentur, mirum est quàm præclara moliantur. Illam verò perbeatam Plato necessitudinem censet, quam sapientia conciliet atque potentia. Quòd si in anima unà con- D spiret utraque, illam verò arbitratur felicissimam. Quam rem significare Pallas animadvertitur, quando una est belli potens dea, & artium sciens. Vnde & Athenæum, pro auditorio positum invenias. Hieronymus, Quando omne Athenæum scholasticorum vocibus consonabat. Meminit in Alexandro Cæsare Lampridius, Minervium dici Latinè valet. In Juliano item Didio scribit Dion, Athenæum fuisse in urbe Romana sic nuncupatum ἀπὸ τῆς τῶν παιδευομένων ἀσκήσεως. Ea- E dem forma dicitur ab Hieronymio Vlysseum, Quale (inquit) pileolum in Vlysseo pictum conspicimus. Item Æaceum, id est αἰάκειον, in Demosthene apud Plutarchum: sed mendum obrepsit in Latinam tralationem: nam modo, ad Æacum legitur. Pallados tamen ἀςρατείας templum fuisse in Laconia, legimus: sed id, quia ibi Amazones progredi ulterius desierunt. Insubres Gallos in bello adversus Romanos, aurea signa quæ vocant immobilia, è Minervæ templo sustulisse, F Polybius scribit. Pallas Phœnicum lingua dicitur Singa: Ægyptiorum autem Sais. Quo sanè argumento revincuntur, qui ex Ægypto, non ex Phœnicia Cadmum advenisse, contendunt. Nam Thebis extabat Pallados simulacrum cui foret nomen Singa, nequaquam verò Sais. Dicatum autem id à Cadmo, astruunt Thebani, & scribit Pausanias. Apud Thebas Ægyptias coli, præcipuè Jovem, auctor est Strabo, Cui, inquit sacratur virgo specie in primis conspicua & gene- G re princeps, quas vocant Palladas Græci. Illa item obiter adjecisse, nil obfuerit: primum simulacra apud Thebanos stetisse Pallados ζωςηρίας, quòd inibi arma ceperit adversus Eubœos & Chalcodontem: quippe veteribus ζώσασθαι signat ἐνδυῶσαι τὰ ὅπλα, id est arma induere. Nam & Homerus,

merus, ubi Marti zona similem facit Agamemnonem. A non aliud zonæ prorsum nomine intellexit, quàm armorum apparatum. Zonam virilem modò intelligit Ammonius, zonion autem muliebre. Monozonos porrò interpretantur Græci ἀπελάτας μαχίμους, ex hac opinor ratione: sed & militum præcipuos, id est τιμίους, sic item nuncupant, qui non eandem cæteris zonam gestitent. Quin & sicarios ac impuratos homines eodem appellant nomine. Sunt qui monazonium monachis in solitudinibus destinatum locum inter- B pretentur. Nam septizonium in Severo apud P. Victorem & Spartianum, substructionem accipiunt, septeno collumnarum ordine per ambitum præsignem: de quo etiam alibi hoc (pere. Balteos constillatos legisse alicubi vid. or apud recentiores, stillis seu stellis distinctus a. reis. Parazonium in Trajani vita leges, quam jure Latii donavit Merula: verum id Dionis verbum non est, ne quis fallatur, sed de interpretis promptum fidelia. Historici verba hæc sunt, τὸ ξίφος, ὃ παρεζώννυτο C αὐτὸν ἰσχύειν, ὤρεξεν.

Epilogus præstantissimorum regum ex veteribus memoriis. Plutarchi codex emaculatur. Macedonibus fuisse cautum legibus, ne trophæa constituerent. Elephantes quis habuerit in Europa primus.

Cap. XX.

QVi in re militari, aut rerum publicarum administratione cum illustri laude versati sint, complures (opinor) in veteribus memoriis comperiuntur: at qui regium indepti fastigium, insignem inde sibi gloriam pepererint: eos verò non admodum multos, animadverto. Ex Persarum quidem gente præclarum agnoscimus Cyrum, quem ab sole ita nuncupatum memorant: nam Persis esse patrium, sydus sic appellare. Nec minus (quanquam in secunda quoque tribu) Hi- E staspis filium Darium, siquidem intra privatum uterque prognatus modulum, virtute extimulante, ita demum proferre caput est ausus, ut regalem non expavescentes amplitudinem, tanta se ipsi majestate non indignos comprobarint, quanquam eventu dispari, quando Darius annis jam fessus, nullos assultantis fortunæ reflatus sentiens placidè hominem exuit. At Cyrus armis innutritus, & bellicum spirans, in Massagetas dato impetu, prælio victus occubuit. Dignum verò sci- F tu est, Darii monumento inscriptum, ἠδυνάμην καὶ οἶνον πίνειν πολλὸν, καὶ τοῦτον φέρειν καλῶς, id est & vini haurire poteram plurimum, & pulchrè etiamnum ferre. Darius (ut produnt nonnulli) à Persis dicitur prudens, à Phrygibus Hector. Est & talorum jactus sic nuncupatus. Adduntur ex eodem mundi situ tres item memorabiles: Xerxes potens adeo pollensque, ut hominis specie crederetur Jupiter humanum genus excivisse ad suscitandam è sedibus suis Græciam. Artoxerxes G porrò duo, alteri quorum cognomen factum Macrochir, veluti Longimanus, quòd manuum altera, id est dextra, foret ei oblongior: alteri verò μνήμων, id est Memor. In quo submonendi sunt studiosi, mendosam videri Latinam historiam, in

qua legitur quandoque Memnon, pro eo quod est Mnemon, facili ac lubrico lapsu: in quem Suetonii tamen interpres fœdè in Augusto est præcipitatus. Eum verò junioris Cyri fuisse fratrem, legimus apud Græcorum plerosque, qui in ea re maximam retulit laudem, quòd non ipse modò passim adire se volentibus facilem præstabat: sed legitimæ item uxori id injunxit, ut intecto nullisque obsepto aulæis curru vectaretur, quo indigentibus promptior fieret ac paratior aditus. In fuga verò quandoque apparatu ejus direpto, quum aridis modò ficis ac pane vescetur hordeaceo, Cujusmodi (inquit) voluptatis expertem me regalis fecerat affluentia? Hunc fuisse Darii & Parysatidis filium, produnt chronographi. Et ἀναβάσεως primo comprobat Xenophon, qui & Cyrum ab illo antiquiore omnium fuisse Persarum βασιλικώτατον pronuntiat, præcipueque imperio dignum. Macrochiri laudem pepetit insignem decentissima corporis amplitudo, quam belli decora non pauca angustiorem fecere. Tenet fama, non ferè inter Persas compertum manu fortiorem. Primus venationis legem sanxisse narratur, ut quibus affatim vires præstò forent ac voluntas, jactu primum in feras assultarent, quod Græci πρωτοβολεῖν dicunt. Viri ingentes generososque spiritus illud retegit præcipuè. Fuerat ei catacœmistes, id est cubicularius, Satibarzanes nomine, hic ab eo institit petere injusti quippiam, quòd triginta millibus Daricorum fuisset corruptus, quos ei pollicitus is fuerat, pro quo petebatur. Id quum exploratè perdidicisset rex, eandem summam confestim erogari à quæstore jussit, addito elogio longè clarissimo: Accipe (inquit) Satibarzane, his mihi pereuntibus, nihilo sum deteriore loco futurus: at si tibi benignè adnuero, planè injustior. Inter Macedonicæ claritatis fastigia enitescit in primis Philippi gloria præcellens, qui Macedoniam Illyriis obnoxiam liberatamque servitio gravi, multarum ac nobilium principem gentium constituit. Insita porrò virtute illuc provectus, ut ab Græcia universa Imperator selectus, etiam Amphictionibus adnumeraretur, Thracas, Pæonas, Scythas jugum accipere compulit. Persicum bellum meditatus in clarissimo rerum procinctu interceptus periit: id quod affatim persequitur Diodorus, à quo id item proditum, In Methones oppugnatione, quam & diruit; Philippo ictu sagittæ oculum esse excussum. Sed Magni Alexandri qui patris stationem excepit, virtus vibrans latius, instar fulguris coruscantis præstringit oculos: cujus viri peculiaris laus, Orbem terræ communem omnium patriam fecisse, cujus arx præsidiumque castra forent ipsius: qui & cognatum arbitraretur optimum quenque: alienigenas verò tenebrarum alumnos, & flagitiis adobrutos. Primus ex Europæis, ut inquit Pausanias, elephantos habuit, Poro & Indis superatis. Eo autem humanis perfuncto, inter reliquos possedisse plures memoratur Antigonus. Affuerunt & Pyrrho Epirotæ, capti in prælio adversus Demetrium, unde injectus Romanis legionibus terror. Sed Alexandrum repeto, quem eminentissimum terrarum regem insignia dehonestarunt vitia, vinique aviditas in primis, adeo ut ex vinolentia biduum

sæpe obdormiret integrum: quod in Ephemeridе ipsius, Cardianus attestatur Eumenes, ut Diodorum prætercam, & in Dipnosophistis Athenæum lib. 10. jactatum paulo minus proverbii loco, ἀλεξάνδρου πλεῖον πέπωκας τοῦ βασιλέως. Alexandrum bibendo regem præcelluisti. Certè ex ebrietate, Veneris usus ei hebetior fuit: quod Theophrastus probat, & in Epistolis Hieronymus retulit (Græcus hic & notissimus auctor fuit) Vinolentorum porrò semen dilutius evadere, ab Aristotele in Physicis quæstionibus videmur didicisse. Proinde valeat Arrianus, qui conjecturis rem toto (quod dicitur) cælo notissimam nititur expurgare, ac convelare etiamnum. Delicias porrò Alexandri, & ingenium ἀφόρητον, ut Græci dicunt, id est intolerabile, ac φονικὸν, id est in cædem proclive, immo verò melancholicum amplius qui expendisse cupit, Athenæi adeat librum duodecimum. Illud fortè mirum historiam tanti principis versanti contingat, nullum omnino vel Darii afflictis opibus, vel fusis fugatisque Indorum exercitibus numerosis, fuisse ab eo excitatum trophæum, qui mos Græcorum fuit celeberrimus. Cæterum scire licet, Macedonum regibus cautum lege, ne facerent: nam quum Caranus quandoque propinquum barbararũ gentium regem Cisseum retudisset, ac ex Argivorum institutis trophæum constituisset, victoriæ monumentum, veniens ex Olympo ferocior leo id eversum disjecit. Inde sancitum, seu id planè ominosum foret, ne quis in reliquum Macedoniæ regum erexisse trophæum vellet. Tanquam res ea inimicitias indicet ἀδιαλλάκτους, velut dicas irreconciliabiles. Ex Alexandri ore, ac membris omnibus fragrantiam mirè suavem defluxisse, scribit in historiis Joannes Monachus. Id quod insiti caloris vi factum interpretatur, humentia facilè percoquentis. Prodit duobus locis idem Monachus, Alexandro in rebus omnibus felicitatem fuisse obsequentissimam: ut vel hinc Plutarchum ludere intelligas, qui fortunam perpetuò fuisse μεγαλέξανδρον tradit. Hammonis porrò sacerdos, quum adeuntem Alexandrum Græcè cuperet salutare, ac παιδίον, id est filiole vellet dicere, per barbariem παῖ διὸς (inquit) id est Jovis fili. Vnde cælestis originis captata creditur gratia, cui initia error dederit. Pyrrhi quoque Epirotæ illustris fama est, qui vehemens ac Imperatoriis imbutus virtutibus, semigræcam vindicaturus civitatem cum totius Epiri viribus, Thessaliæ item Macedoniæque, ac ad eam ætatem incognitis elephantis, terra marique cum populo Romano bellaturus in Italiam transmisit. Celebris est Dionysii prioris gloria, de quo jam quæ visa sunt, prægustavimus. Fuit is manu promptus & fortis, & (quod in ea fortuna perrarum est) minimè libidinosus, non luxuriosus, non avarus, nullius rei denique cupidus, præter quàm singularis perpetuique imperii, atque eo nomine immitior crudeliorque. Nanque Marsiam quendam ab ipso potissimum ad altius evectum fastigium, ea tantum causa interemit, quòd is per quietem jugulare se Dionysium existimarat. Eo denique formidinis est progressus, ut cultros metuens tonsorios, candente carbone sibi adureret capillum. Quin & tondere filias docuit, à quibus tamen ipsis etiam ferrum removit, instituitque, ut candentibus juglandium putaminibus barbam adurerent, & capillum. Sed in tam nobili censura quis tam patiens, ut concoquat, si Romanos principes transmisero tacitos? Etenim ardentem & concitatum Romuli animum quis non novit, in arripiendo regno & civitate condenda, abs qua velut cælesti arce jura mox terrarum orbis peteret? Quàm artifex in Tullo ingenium? qui Romanæ juventutis robur animasse est visus, addita rei militari disciplina, ut ratione instructa virtus exacueretur. Quid Mithridatem hîc memorem, tot tantarumque gentium principem, ut annis quadraginta à victore terrarum populo, cum eo sit bellatum: ac vix, velut ariete triplici, denique sit æquatus solo, ac principatu, vitaque pariter excussus, Syllæ Cornelii felicitate, Luculli virtute, postremò magnitudine Pompeji? In hanc verò censuram adeo gravem minus fortè admittendus videatur Ptolemæus Ægypti rex secundus, gravis quidem, & doctrinis (si quis alius) imbutus, verum deliciarum emollitus contubernio: mox eatenus mente creditur excussus, ut se perpetuò victurum opinaretur, diceretque, à se uno immortalitatem inventam: verum mox infestante podagra, Ægyptios intuitus ad fluvium incuriosius discumbentes, O me miserum, inquit, ex iis saltem unus qui non fuerim. Tribonianus sagacis vir ingenii, & ad simulandum facti, impius quoque, & Christiani cultus ex professo hostis, avaritiæ cum primis mancipatus, sic ut ad omnem lucelli auram leges fixerit ac refixerit: hic fraudes spirans, pestifero afflatu Justinianum Imperatorem ita infecerat, ut nunquam moriturum persuaderet, sed vivum sentientemque in cælum tralatum iri. Hunc tamen Justinianum sunt, qui tradant, fide catholicum, rectum in administratione, judiciis justum: unde sit factum, ut ex voto cederent omnia. Hujus tempestate floruit Priscianus grammaticus. Maximinus Imperator quum immortalem se propemodum arbitraretur proceritatis fiducia & roboris, succlamatum (eo audiente) in theatro, Græcè quidem, sed in hanc sententiam: Et qui ab uno non potest, à multis occiditur: elephas grandis est, & occiditur: leo fortis est, & occiditur: cave multos, si singulos non times.

Philosophos qui imperia arripuerint, crudelius illiteratis rem administrasse. Stephanophorus qui. Basileus, Cœranus, Hegemon quo distinguantur.

CAP. XXI.

SEd enim quia Dionysii (de quo carptim vellicatimque diximus) filium etiam philosophiæ studiosum fuisse, à gravissimis proditum auctoribus est: & nos paulo antè ex Platonicorum fontibus, ut sæpe, humore corrivato, potentiam mirè sibi cooptare sapientiæ salubritatem, astruximus: subit recordatio eorum, quæ à Socrate disseruntur libro quinto De justo: sic enim profectò ait, Nisi philosophi civitatibus dominentur, vel hi qui nunc reges potentesque dicuntur, legitimè satisque philosophentur: in idemq; civilis potentia & philosophia concur-

concurrant: neque (quod nunc fit) à diversis hæc tractentur ingeniis, non erit civitati, vel (uti mea fert opinio) hominum generi ulla malorum requies: neque prius hæc respublica, quam verbis exposuimus, orietur pro viribus, & lumen solis spectabit. Hæc quidem Socrates. Confirmata porrò à M. Tullio quum alibi tum in Epistola ad Quintum fratrem didascalica: Hanc conjunctionem (inquit) potestatis & sapientiæ saluti censuit civitatibus esse posse, princeps ingenii & doctrinæ Plato. Sed & Antoninum philosophum Imperatorem, sententiam eandem in ore habuisse perpetuò, prodit Julius Capitolinus. Verum enimvero, si oratoriè licet in partem utranque, quæ probabilia sunt, afferre: quæso quónam hæc pacto videri possunt vera? Nam etiam si rationibus abundè colligi queat, ita rem habere, obluctantur exempla tamen pleraque, ac veluti reclamant, & quoquò te verteris, agi rem lanceis (quod dicitur) argenteis coarguunt. Nam quotquot ex philosophorum progressi scholis tyrannides arripuere, crudelius, avarius, immaniusque eas exercuisse comperiuntur, quàm ignari prorsus literarum. Patriam libertatem, obsecro vos, quanta feritate Atheniensis, Ariston, Epicureorum innutritus scholis oppressit? An non ante illum etiam Critias? quique cum Critia philosophiæ mysteriis sunt initiati? Quid verò de Pythagora dicam? Quid de illis ipsis septem sapientibus, aliisque qui maximarum rerum pondera subire adorti sunt, nónne imperio usi crudelissimè deprehenduntur? Athenionis ex Athenæo nimio plus apud Athenienses crudelitas Mithridatico innotuit bello. Nec Lysiæ Tarsensis tyranni ex philosophorum scholis latet: quem quum Stephanophorum allegisset patria, id est Herculis sacerdotem, arreptum semel imperium non abjecit, tyrannum agens ex professo. Qua hominum sævitia sanguinaria commotus Demochares, sive is fuerit Crates, lepidè fertur dixisse, Sicuti ex thymbra lanceam nemo concinnarit, ita nec ex Socrate inculpatum militem. Vt Homerum imitemur, qui non virtutibus appellandis, sed vitiis detrahendis laudare plurimum solet: sic enim amymona dicit significanter, qui risu excipiendum perpetrarit nihil. Hinc in historicis commentariis scribit Caristius, à Lysimacho exactos toto regno philosophos. Verum quid Lysimachum dico? Alcium & Philiscum Epicureos Romani exigendos censuere. Sectæ ejusdem complices omnes Messenii. At universim philosophos Antiochus. A Sophocle quodam per decretum ex Attica pulsos eosdem, accepimus. Proinde in eum à Philone Aristotelis familiari concinnatam novimus orationem, Demochare rursum apologiam excogitante. Romani quoque sophistas, ut juventutis corruptores, longius summovendos censuere. Nam eleganter Anaxippus, Sapere quidem verbis philosophos, re autem videri prorsum ἀνόητυς, id est rudes fatuosque. Et ille ait, Nil esse philosophis ἀφιλοσοφότερον. Proinde ambiguum videtur, ac suspicionibus plenum, virtutisne gratia, ac coacti paupertate, & rerum gerendarum impotentia sapientiæ sacris imbui pertexerint, ut qualecunque pollent, inde inopiæ humilitatisque lenimen venarentur. Dum verò

A divitibus ac principibus viris inustas acerbius calumnias volunt, id agere non tam eorum insolentia animadvertuntur, quàm invidiæ stimulis exagitati. Quamobrem, quibus ita theoninum imprессere dentem, quosque pestilentis naturæ veneno inspergere adorti sunt, sapientius longè, atque secundum hominem, magis illorum latratus risu excepere, livori suo & tabidæ dicacitati miseria relicta. Porrò nec ab hisce dissentaneum est, quod ab Eudæmonida prolatum legimus: qui
B quum philosophum audisset disserentem, Solum sapientem videri Imperatorem bonum: respondit, Dictio quidem admiratione digna, ὃς δὲ λέγων οὐ σαλπιγγος ἀκήκοε, hoc est, Qui verò dicit, tubæ clangorem ne inaudivit quidem. In tanta verò regum mentione non fuerit, opinor, vacantis operæ illud ex abundanti adjecisse, quod Ammonius non præterit: βασιλέα eum dici propriè, qui à majoribus traditum gerit principatum. Cœranon autem, id est κοίρανον, qui πρὸς καιρὸν, id est ex occasione,
C regium obit munus: quod ante dissidium Achilles fecit. Nam ἡγεμὼν intelligitur, qui in militia ordines ducit.

Tyrannos raro consenescere, amicorum inopia potius quàm auri.

Cap. XXII.

Verum quia regiam ingressi sumus, & nos
D hinc inde flosculos præcerpimus, cúrnam tyrannum senem, aut incruenta morte pereuntem rarissimè conspicantur mortales? Sit hoc hujusce pragmatiæ auctarium, quod ut elargiamur copiosius, à magno viro facienda versura est: is erit Dion, cujus verba ex Epistola ad Dionysium tyrannum suppingere collibuit: si illud adnotavero prius, Esse tyrannum velut in tartaro orcum, non tricipiti, sed capitum multorum Cerbero constipatum, qui cuncta trahat & laceret. Sed ad Dionem red-
E eo: Et mihi (inquit) de Euripidis tragœdia illud subit mentem, Te rerum quandoque usu ita ferente, ut vir tibi assistat hujusmodi, optaturum impensius. Meminisse item volo & tragicos alios, ubi tyrannum aliquem inducunt pereuntem, hasce illi voces attribuere, Heu pereo miser nullis amicis fultus. Auri verò inopia malè perire aliquem; nullus adhuc retulit poëtarum. Ex iisdem porrò fontibus illud item à sapientissimis summè comprobatur: Non auri fulgorem in misera mortalium
F vita rarissimi, non adamantem, non argenteas mensas, quæ apud homines censentur præcipuè, ita coruscare, neque latifundia aut culta pinguia tantum valere ad vitam, quantum virorum mens bonorum conspirans consentiensque. Tyranni nomen haud ita vetus fuisse Græcis, comperio: quando nec Homerus, nec Hesiodus, aut veterum poëtarum alius eo advertitur usus. Echetum certè Homerus βασιλῆα nuncupat, tametsi mortalibus infestissimum. Archilochi maximè tem-
G pestate irrepsisse appellatio creditur: aut ab Tyrrhenis, qui maria infesta haberent, ut ex Hippia probat Sophoclis interpres: vel, ab Tyro civitate: aut quia τειρῇ τὺς λαὺς, id est populos conterit, ὄτλας inferens.

Regium esse ne tenuia quidem aspernari. Apologia adversus superciliosos vitilitigatores: Mnaseam cur veteres Salpam cognominandum censuerint. Spartanorum sacrificia pratenuia.

Cap. XXIII.

ARtaxerxem Persarum regem legimus, summa prudentia & morum gravitate præditum. Quod mirum in gentibus illis videri potest, adjudicasse non verbis modò, verum & ipsa re, Nil minus esse amplitudinis regiæ, parva si offerantur, lætè excipere, quàm magna. quæ summi fastigii creditur contribuisse. Nam quum illi obequitanti mercenarius & vilis ac imperitus quidam, ut cui aliud esset nihil, aquam utraque manu è proximo haustam flumine obtulisset, non pedem supplosit ille quidem, sed hilaris ac renidens excepit. Quippe qui non rei quæ dabatur, vel inopia, vel usu, sed alacri dantis voluntate gratiam metiretur. Quo sanè argumento inde conformata Græcis sententia lepidior, χάρις βαιοῖσιν ὀπηδεῖ: qua significant, rebus exiguis non deesse gratiam comitem. Hoc mihi nunc collibuit interfari, propter fastuosos istos subnixè ambulantes, quibus alabastrus unguenti putere quandoque solet: à quibus scio, vel clausis (ut ajunt) oculis, vitio nobis versum iri, quòd tanto studio ubertatem consectemur: & inepta fortasse, aut Græcula, quum recondita retrusaque debuerimus, & indicta quæque ex Cimmeriis viderentur evoluta tenebris, & in album elata. Nobis vero, quod sæpius testatum volumus, ista (ut sic dicam) convasatio, vasaria omnia excutiens, ac hilaria ipsa exhibens lectori, plurimum arridet, necdum nostris nos pœnitet. Nam & Mnaseam, qui Pægnia concinnavit, à familiaribus ex argumenti varietate Salpam invenimus cognominatum, quod pisciculi genus id varium præcipuè convilitur. Quin & depasci mortem cupimus, modò, quæ concepimus animo, ad destinatam publico bono metam provehantur. Quo nomine, velut caduceo ac velamento, vel inter hostes abundè præmuniti poteramus videri: ut ne suspicemur quidem, nos συνάγειν ὄκνω τὴν θώμιγγα. Sed norint item censorio tumentes supercilio, & (ut Demosthenis in Æschinem utar verbis) tragici Theocrines, in alios mirè audaces, pro se muti: Lycurgum Spartæ legum latorem celeberrimum, non ideo creditum cælestibus inimicum, vel rei divinæ parum studiosum, quod tenuissima civibus suis sacrificia instituisset: immo verò factum ea re esse, ut expeditius faciliusque, & inde frequentius quoque rebus divinis intenderent: quòd mola tamen salsâ litarent, si minus suppeterent thura. Hoc ego argumento, nostra hæc qualiacunque, veluti xeniola quædam, & literarii stipendii primitias bonis juvenibus velut partiariis duxi offerenda: legant, si ad stomachum faciunt: sin minus, ὡς ὕδωρ φρούργου ὄντος, remittant, sed citra bilem. Quanquam non parum sum veritus, ne sæpe occursent, quæ vel politissimos fatigent, ita omne studiorum genus attentamus, quæ non à limine modò salutavimus, sed & cavædium ingressi, non transfugiendi proposito, sed explorandi, ut inde prævertamus concoquamusque pluscula, ut qui fortem fieri ex usura, didicerimus abundè. In hæc quandoque divertisse, ac antidotum (quod dicitur) ante venenum porrexisse vitio ne fuerit, propter Catonum censuram severiorem, & tragœdias nonnunquam importuniores: quibus ad venena prorsum natis, velut excantamine funestius evibrato, frugum germina conflaccescunt intereuntque, abominando spiritu perniciosè cuncta afflante. Cæterum inter illos nosque, Deo bene juvante, intergerinus struetur justus, nec diplinthius modò, uti est apud architectum Vitruvium: sed & triplinthius, vel eo amplior probiorque, quum Perpennarum vi solida, quo arietationes festucarias, quas ipsi trabales rentur, securi derediculo habeamus.

Super omnem irin, adagio quid sit. Iridis rationem esse admirabilem, & cur Thaumanthis credita filia: item appellationes ejusdem varia: ac cur dicta arcus dæmonis. An in ea sint clementia divina præsagia. Item de cataclysmo, sive abluvio, & conflagratione, sive ecpyrosi. Cataracta cæli rupta qua intelligantur. Demum de columba indice subsidentium aquarum, ex Plutarcho.

Cap. XXIV.

QVum Philostrati iconas evolveremus, præfloraturi, si quid se ostentasset dignum quod hisce libellis operæ levioris, si spatiosa legum volumina spectentur, aut physica perpendantur acumina, vel primæ philosophiæ sacram intueamur altitudinem, protinus inspergeremus, ac (ut sic dicam) inocularemus: inter cætera non citra genium illud se nobis ingessit, quod & apponam, Pasiphaës vestem in Nepolitana illa porticu divinum quiddam enituisse, καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἶριν, hoc est, super omnem irin. Id quod adagionis formam habet, de veste splendida coloribus variantibus, ac omnino contexta pretiosius: siquidem iridis colores esse inter naturæ mira, neminem præterit. Quando & Plato inde creditam scribit Thaumantis filiam, quod admirationis inferat plurimum, quod retulit Plutarchus quoque. Sed illud maximo esse argumento potest, à pictoribus formam ejusmodi speciémve colorum exactè necdum quisse exprimi: tum quòd à similibus adeo auspicantur, ut indiscreti videantur colores, qui tamen delinant in diversissima: tum etiam quòd iridis colores in substantia fiunt pervia ac diaphana. Quam rem æmulari nulla queat ars, ut docebimus, quæ terrestri materiæ colores appingit. Est & res hæc in aliquo nominum ambitu: alius enim irin dicit: arcum varium, alius. Sunt & qui arcum dæmonis, id est intelligentiæ vel sapientiæ: astruuntque esse in eo divinæ clementiæ præsagia, quæ mundo cladem igni vel aqua non videatur illatura: quòd inibi rubens visatur color, qui confit ex humido inflammato, quo significetur, humectam naturam non prævalere, quum ignis in arcu suam præferat vim. Cæruleus verò color, qui & ipse indidem visitationem facit, constatque ex aqueo indigesto, igneam vim haud ita præcellere

cellere videtur præmonstrare. Addunt illud quoque: irin apparere nunquam, nisi ubi partim differenarit, partim humoris persistat densitas. Serenitatem verò ex calido provenire ac sicco, quod igneæ congruit virtuti. Humoris densitatem, ex frigido humectoque, quæ aquæ proprietas est. Hæc verò natura diversa quum simul fiant, victoriam in æquilibrio positam planè insinuant. Sunt verò ex theologis, nec philosophiæ ignaris, qui inundationis universalis: quam prælicenter abluvium dixit Laberius, aut conflagrationis rationem naturalibus provenire causis non posse (hoc est, iis quas philosophi secundas vocant causas) contendant. Immoque esse ridendos, cataclysmum attribuentes planetarum humidorum conjunctionibus in signis pluvialibus: sicuti ecpyrosin, planetarum calidorum in calidis signis. Potest quidem (inquiunt) diluvio terrarum inundari portio, tota terra non potest: præsertim excessu adeo miro, ut quindecim cubitis excedantur montium vertices: quod antiquitus factitatum novimus. Nam & Aristotelis auctoritas astruit hoc ipsum Meteororum secundo, ubi ait, Si terræ pars mari adobruatur, alteram ediverso retegi ac arescere. Totam verò terram latere sub aquis, videri impossibile, si naturæ duntaxat rationes consectamur. Sanctæ literæ inundationis illius vastissimæ causam efficientem in divinam rejiciunt virtutem, quæ princeps causa est & unica universalisque, materialem in Oceani aquas: Ecce (inquit Dominus) adducam aquas diluvii super terram. Et alibi, Rupti sunt omnes fontes abyssi magnæ, & cataractæ cæli apertæ sunt. hoc est, fenestræ aërei cæli, in quo generantur nubes & pluvia. Sicuti cataractis ex asseribus temperantur aquarum cursus, nunc aperiendo, nunc occludendo in fossis plerunque manufactis, quarum prærìpia lateritio muniuntur pariete: hinc & à Diodoro, Nili celebrantur cataractæ. Quoniam ut in remotioribus Græcorum lexicis comperi, Cataractas ea gens rivos intelligit, ac (ut apertius agam) conductus quanquam pro aquilis & harpyis usurpent poëtæ quoque, ut Sophocles. Vbi verò optimus maximus Deus ait (Josepho item approbante) Arcum meum ponam in nubibus, & erit signum fœderis inter me & inter terram: intelligunt scripturarum periti, signum vocari ad placitum ex divina institutione: quoniam artifex ille maximus ita disposuerit, ut esset iris attestatio fœderis ipsius cum Noe post diluvium, quo in reliquum terra non foret peritura. Fuerat ante cladem illam iris, sed non ut signum: veluti si cogites lapidem immobilem diu, & neglectum, mox factum distinctionis alicujus signum. Strabus inter sacros interpretes non negligendus, de iride sic fermè prodit: Arcus duos habet colores, cæruleum & igneum, qui duo exprimunt judicia: unum aquæ, quod præteriit: alterum ignis, quod venturum creditur seculi fine quamobrem cæruleus color, extrinsecus: igneus verò introrsum visitur. Dignum verò relatu, quoniam de diluvio facta nobis mentio est, in Plutarchi monumentis legisse me: columbam ex arca emissam indicium Deucalioni præbuisse subsidentium aquarum, & cessantis hyemis.

Affectionum quæ in aere fiant, ratio duplex. Item videndi per lineas. Remus cur in aqua videatur fractus. Iris quomodo fiat, & ejusdem colorum distinctio. De ophthalmicis nonnihil.

Cap. XXV.

Verum in philosophorum scholas jam divertendum, apud quos unguenti facilè plus reperias, quàm apud nostrates olei: Primumque à Plutarcho fiat versura, in cujus libro De iis quæ philosophis placeant, tertio, de iridis ratione sic propemodum legimus: Eorum quæ in sublimi fiant, quæ πάθη Græci vocant, nos dicere affectiones possumus, alia per hypostasin, sive substantiam effici, cujus est modi imber, grando, id genus alia plura. Alia verò κατ' ἔμφασιν, id est ex apparitione, quam primo De generatione Aristoteles symphasin vocat. Nam & navigantibus nobis moveri continens videtur. Est ergo per emphasin iris, quam purpuream Homerus dicit, hoc est πορφυρέην ἶριν. Sed & ex mythicis nonnulli habere eam tauri caput, fabulati sunt, ac ἀναῤῥοφεῖν, id est exsurgere absorbereque flumina. At quónam modo fiat iris? Visus, inquit Plutarchus, aut per lineas efficitur rectas, aut flexas, aut refractas. Per rectas quidem, ut in aëre, aut διὰ τῶν λίθων τῶν διαυγῶν, id est per lapides perspicuos: tenuium siquidem hæc omnia sunt partium. Per flexas lineas, in aqua: vi quippe flectitur visus, ob densius aquæ elementum: quæ ratio efficere creditur, ut inibi remus flexi fractive speciem præbeat: aut quia in aquam demissus per naturæ pellucidam raritatem enatantes remittit à suo corpore fluentes imagines ad summam aquæ planiciem, quæ inibi commotæ in fracti speciem oculis ingerunt. Tertius videndi modus, in refractis est, sicuti per specula, cujusmodi est iridos affectio: humecta enim intelligenda est evaporatio in nubem transmutata: inde sensim in pusillas humectantesque aspergines, vel (ut Græcè dicam) εἰς μικρὰς ῥανίδας νοτίζουσας. Quum ergo occasum sol petierit, ex adverso ejus irin spectari, necesse est: quum visus incidens in aspergines refringitur, ut iris fiat. Sunt autem aspergines, οὐ σχήματος μορφὴ, non figuræ forma, ἀλλὰ χρώματος, sed coloris: habetque primum puniceum, aliud ostrinum purpureúmve, tertium cyaneum & prasinum, sive cæruleum & viridem. Iridis exemplum suppetit in inferioribus. Si quis è regione radiorum solis aquam ore conceptam efflet, ac aspergines ipsæ ἀνάκλασιν, id est refractionem admittant in solem, ibi jam effectam irin comperies. Nec minus qui ophthalmici sunt, ita afficiuntur, ubi in lucernam intenderint aciem.

Item quæ requirantur ad iridis effectum. De quodam, qui imaginem ante se propriam videbat.

Cap. XXVI.

Cæterum Meteororum tertio prodit Aristoteles, ut contingat iris requiri præden-

ſam nubem, antè quàm altera ſit nubes roſida, quoniam in nube concipiatur iris quadam ſpeculi ſimilitudine. Roſida ſolis radium tranſmittit, denſa repercutit. Sic in ſpeculo fit per vitri perſpicuitatem & plumbi ſpiſſitudinem. Effigies corporum (inquit Albertus) naturæ vi effingi in aëre poſſunt humecto, & in aqua eodem modo, quo imagines rerum ſunt in rebus. Et quia humiditatis perſimilis aëris humiditati & aquæ defluit in oculum infirmum: inde fit, ut ſimilis effingatur imago quandoque in oculi humore. Propterea ſcribit Ariſtoteles, Cuidam ex videndi infirmitate contigiſſe, ut idolum ſuum adverſa facie ipſum præcedere arbitraretur: ſed hoc (inquit) eveniebat, quòd radius viſivus ad ipſum repercutiebatur: adeo enim ex morbo imbecillis erat, ut ſpeculum fieret propinquus aër, nec poſſet omnino penetrare. Propterea etiam Seneca, Quidam (inquit) hoc genere valetudinis laborant, ut ipſi ſibi videantur occurrere, ut ubique imaginem ſuam cernant. Quare? Quia infirma vis oculorum non poteſt ne proximum quidem ſibi aërem perrumpere, ſed reſiſtit. Antipheron Oretanus à quibuſdam dicitur ex Græcis, quem nominare Ariſtoteles ſuperſedit.

An lunaribus radiis effici poſſit iris. Plinius emaculatur.

Cap. XXVII.

IRin lunaribus radiis confici non poſſe, veterum nonnulli ſunt opinati: credo, quia difficilis ſit obſervatio. Ariſtoteles fieri poſſe non inficiatur, ſed luna modò plena, & ea in occaſu vel ortu poſita. Et amplius, annorum ſpatio quinquaginta bis tantum. Id quod nulla ratione dici, argumentantur eruditiores. Immo eodem anno bis viſam nocturnam irin, experimentis probant. Quin & aquilone, luna in meridie conſtituta, nec utique plena, ſed ea phaſi, quam alibi amphicyrton docuimus appellari. In tantum fallitur Plinius, qui noctu fieri pernegat: quamvis (inquit) Ariſtoteles id prodat aliquando viſum. Quod tamen fatetur, non niſi triceſima luna poſſe. Irrepſit turpe mendum in Pliniana verba: quî enim ſcribi poteſt, Triceſima luna? quum Ariſtoteles, ἐν τῇ πανσελήνῳ prodiderit: quod eſt in plenilunio. Id autem quartadecima luna contingere, interpretantur eruditi, & perdocet ratio ipſa. Arati quoque interpres Theon, Anaximenis recenſens opinionem ſuper affectione hujuſmodi: Et noctu (inquit) fieri aſtruit, ſed perraro, quoniam non ſemper ſit plenilunium. Publicam verò Plinii lectionem ita demum tueri poſſis, ſi lunares dies non ab ea coëunte, jamque viſitationem faciente, ſed plena mittere in digitos ordiare. Sed contrà Macrobius Naturalium primo, Nec ſol (inquit) unquam deficit, niſi quum triceſimus lunæ dies eſt: & niſi quintodecimo curſus ſui die, neſcit luna defectum.

Rotundationis in iride ratio: item colorum. Cur Heſiodus irin dixerit πολυώνυμον ὕδωρ. Senecæ locus reſtituitur.

Cap. XXVIII.

PUtat quidem Ariſtoteles irin, neque circulum eſſe, neque ſemicirculo majorem, ſed vel ſemicirculum, vel ſemicirculo minorem: quanquam Heſiodus majorem intelligit. Verum rotundationis ratio duplex, tum ex ſubjecto, tum ex efficiente cauſa. Ex ſubjecto quidem, quoniam id eſt roſidus humor, qui globoſa quidem effigie eſt, ſed pyramidali. Certum enim eſt, omnia gravia deſcendere ad angulum. Porrò ex ſole quoque luminoſus radius pyramidis exit figura, cujus ſuperior tantum arcus in ſemiglobo rotationis commemoratæ effingitur, tum etiam quia eſt ſol nubibus altior. Eſt quidem iris τρίχρως, hoc eſt colorum trium, ut inquit Ariſtoteles: quamvis eſſe quoque quatuor poſſint. Cauſa verò ordinis colorum eſt, quia in roſido humore portio aliqua eſt fumidi vaporis, & proinde levioris, & ſcandentis altius. Indeque ſuperior in iride color, rubens viſitur, ac dicitur vinoſus & puniceus, qui fit radio tangente ſuperficiem rotunditatis nubis. Puniceum quoque apparet lucidum & album, per atrum ſi ſpectetur. Craſſum verò aqueum reſolutum deſcendit gravitatis natura. Proinde inferior exteriorque color viret. Aër autem humefactus ac ſpiſſus in meditullio eſt, ac imo cæruleus color ibidem albo intermixto. Aër autem is ſæpe uniformis eſt, & hinc tres tantum viſuntur colores: interdum evariat, ita ut quatuor appareant. Sunt qui putent hoſce colores à quatuor trahi elementis, ut ex igni rubens ſit in ſummo, ex terra viridis in imo, ex aëre lacteus, ex aqua cæruleus. Ex colorum certè multiplicitate videtur Heſiodus, πολυώνυμον ὕδωρ irin dixiſſe, id eſt multi nominis aquam. Cæterum hac in parte potiſſimum Senecæ locum reſtituamus in integrum, qui fœdè interpellatus circumfertur Naturalium primo, de iridis coloribus, ſic inquit, Purpura eodem conchylio non in unum modum exit, intereſt quantum macerata ſit, craſſius medicamentum: arcus aquarius traxerit, ſæpius merſa ſit, & excocta, an ſemel tincta. legendum, non Arcus aquarius, ſed An aquarius: id quod ſenſui maximè congruit, ac vetus præfert lectio.

Obſervationes item ſuper iride plures. Maronis locus explicatur, necnon Plauti, ac Propertii.

Cap. XXIX.

NOn omittendum hîc ruſticanum præſagium & vulgò celebratum: ſi fuerit color rubens in albenti, ſignificari fertilitatem: cujus ratio eſt, quia color is fit ex materiæ raritate, ubi radius ſolis fortius agat. Rara autem materia facilè à ſole reſolvi poteſt. Quo eveniente, non inſequi queunt pluviæ juges, quîs plurimum impediri fertilitas ſolet. Cæterum, hoc perpetuum non eſt. Porrò, ſunt qui Ariſtotelem ea ratione arcus tantum duos poſſe apparere, literis autument tradidiſſe, quòd in eadem nube ac materia eadem non queat diviſio multa fieri ſubtilium & craſſarum partium rotantium. Sed calor fortis & minus fortis in diverſis, & diſtantibus

tibus partibus, divisiones facit duas, & raro plures. Probabile tamen habet Albertus, tres & aliquando plures posse contingere. Qui etiam putat, hyeme, sole in meridie posito, irides duas posse apparere ex opposito situ, etiam si rarius id contingit. Parvas utique, & velut incumbentes terræ in ortu vel occasu. Sed cur (id quod philosophicis imbuti sacris constanter astruunt plerique, etiam si admittit Seneca) non fit in meridie? quum tanta sit solis ad aquilonem arrectio, quanta ad meridiem dejectio: qua ratione ita ibi distinguuntur climata, sicut hic: quamobrem necessariò fiet in meridie quoque iris demonstratione perspectiva. Sed colligunt eruditi, fieri quidem, verum à nobis non videri. Nam nec irin videt ferè aliquis ultra tria millia passuum: vesperi autem & meridie omni tempore anni potest apparere iris in opposita nube. Illa porrò observanda: irin nunquam fieri ascendente nube, sed ad imum vergente: illo enim modo non rorat, sed quum defluit. Oportet item nubem à vento quiescere, alioqui planæ non fierent partes perspicui, nec imago solis in roratione concipi posset inquieta. Evanescit primo quoque tempore iris, quia generatio ejus est in materia jam deflua. Quippe ubi primo elevatur vapor, diu perstat prius, quam frigore extrudatur calidum surrigens, & densetur in nubem. Vbi verò jam nubes est, diu perseverat: nec statim resident partes, ut convertantur in aquam. Verum ubi id obvenerit, non diu pòst insequitur pluvia. Quia verò concipitur iris in portionibus aquosæ nubis, quæ jam ad ima feruntur, tam diu apparet, donec appluat jam, quamobrem deficit mox. Hac de causa vel imperiti eadem hora ingruere præsagiunt pluviam, qua sese ostentarit iris, quæ ubi evanescere incipit, vertitur in pallorem, visunturque in nubibus virgæ intermixtæ descendentes, quia tunc defluit roratio per guttas grandiores. Quod de pluviæ diximus præsagio, lucem infert (opinor) Virgiliano versiculo, Et bibit ingens arcus: Georgicôn primo. Quem locum per incuriam plerique negligunt. Meminit etiam Seneca Naturalium primo: Quanquam (inquit) non easdem, undecunque apparuerit, minas affert, à meridie ortus magnam vim aquarum vehet: vinci enim non poterunt vehementissimo sole, tantum est illis virium: si circa occasum refulsit, rorabit, & leviter impluet: si ab ortu, circáve surrexerit, serena promittit. Ex iis etiam clarius se aperiunt Plautini sales ex Curculione, de anu vini vas exsiccante,

> Ecce autem bibit arcus, pluet credo hercle hodie.

Item apud Elegiacum poëtam legimus,

> Cæruleus pluvias cur bibit arcus aquas?

An rectè dicatur, iris cava nube concipi. An iridis colores sint veri.

Cap. XXX.

Qvod autem irin statuunt plerique, esse imaginem solis cava nube conceptam: id verò à nonnullis rerum naturæ peritis perspicuè refellitur, ob incongruitatem eorum quæ contingerent, si ita detur. Nam & Possidonius esse nubem solis speculum scribit, irin verò solis imaginem in speculo confusam. Id si ita est, debet se imago illa ingerere nostris obtutibus ex profundo nubis per tantum interstitii; quantum ab occidente est ad ortum, hoc est à sole ad nubem, quæ speculum dicitur solis. Id verò esse falsum, evidens comprobat experimentum, quum sæpius visatur iris longè antè nubis superficiem, in qua apparet. Qui enim rerum naturam scrutantur solicitius, experti sunt: alterum iridis cornu visitationem facere inter observantis aciem, & montem haud ita se junctum dissitúmve aut propinquam arborem, à qua longo intervallo absint nubes, in quibus item resultet. Inde autem ita fieri conjectant, quòd montem arborémve iisdem infici coloribus, sit observatum. Quod verò astruunt, veros non esse iridis colores, meras esse nugas, fatendum est, si peripateticos audire scientissimos volumus. Quum enim lux, omnium sit colorum hypostasis, & substantia formalis, & constituat colores tinctis radiis in perspicuo denso: constat, ibi verissimè inesse colores, ubi ejusmodi lux tingitur in perspicuo aëris humidi, vel rorationis descendentis: eo nanque modo, iris colores concipit: & ideo veri sunt censendi, tanto naturæ artificio, ut eos (sicuti diximus) consequi nulla queat ars, quum transitus internosci haud possit, qui in sequentem vertantur, nullo medio: sicuti Boëthius adnotavit in Musicis item contingere. Ex quo rectè Ovidius,

> Qualis ab imbre solet, percussis solibus arcus
> Inficere ingenti longum curvamine cælum,
> In quo diversi niteant quum mille colores,
> Transitus ipse tamen spectantia lumina fallit.

Quod verò ingerunt Pythagorici, ideo non videri colores veros, quòd non permaneant diu, vanissimum esse ajunt. Id enim obvenire, certissimum est subjecti ratione, quod in dilapsu est constitutum. Alioqui colligemus, veriorem videri hominem vitæ diuturnioris eo, qui commoritur statim productus in lucem, quod quis non videat esse absurdissimum?

An ex iride odor accedat vel terræ vel arboribus. In oriente cur odoratoria consurgant. De aspalatho, & rhamno.

Cap. XXXI.

Sed & parte hac sciendum illud quoque, veteribus ferè creditum: terram halitum quendam persuavem emittere ex eo loco, in quem cælestis arcus decubuerit. Id ne quis fingi à me putet, verba eminentissimi auctoris ex libro Naturalis historiæ decimoseptimo subnectam: Quòd si (inquit) admonendi sumus, qualis sit terræ odor ille, qui quæritur: contingit sæpe etiam quiescente ea, sub occasu solis, in quo loco cælestis arcus decubuerit capitibus suis. Et quum à siccitate continua immaduerit imbre, tunc emittit halitum illum suum divinum ex sole conceptum, cui comparari suavitas nulla possit. Cæterum, scitu item dignissimum est, quod eminentissimus philosophus super iis est commentatus: Ter-

A ra (inquit) cum fervet atque inuritur, quod ediderit principio, bene olet. Etenim, quæ parcè humido quendam in modum recaluerint, odorata redduntur, humor enim calore concoqui potest. Hinc quæ ad Orientem spectant, odoratiora exsurgunt. Irin verò efficere hoc putant, quoniam sine aqua effici nunquam potest. Quum verò materies immaduerit, caloreque interiori concoxerit, respirare jam incipit, vaporemque interius conceptum emittit. Nec verò aquam nimiam accessisse oportet: eluit enim, atque extinguit calò-
B rem ab igne injectum. Quæ autem post arcum eveniunt, semper ferè mediocres sunt. Hæc qui non suspicantur, quum causam nullam reperirent insignem, iridi effectum contribuerunt. Quod vero alibi Plinius scribit: In quocunque frutice curvetur arcus cælestis, eandem quæcunque sit aspalatho, suavitatem odoris existere: sed in aspalatho inenarrabilem quandam. Ex eodem ita compertum nobis Aristotele est, nec omnes arbores, nec semper aliquas odorem ita acquirere, palàm
C esse. Sæpe enim arcum cælestem constitisse, nec tamen arbores odoris spirasse quicquam, quod sensum movere posset. Causa verò ad arcum per accidens referenda est. Præsertim si arcus ipse nulla est natura, quæ fixa & permanens sit. Sed obtutus tantum refringendi affectio & apparitio. Provenit autem odoris affectus ille, non qualitercunque se materies habeat: Neque enim in viridi, neque in arida, sed in exusta post aquam
D quæ arcui supervenerit, certam reddi suavitatem odoris, pastores referunt, præcipuè ubi aspalathus, aut etiam rhamnus est, aut id genus alia, quorum flos suaviter oleat. Illud de rhamno obiter adnotarim libens, ab Græcis præcipuè poëtis ἀλεξιάρην dici, non modò quia reptilium morsus allevet, verum quòd adversum phantasmata sit amuletum præstantissimum. Quo argumento, in parentationibus ante fores appendebatur. Meminit ejus vel Euphorion, ἀλεξίκακον φύε φάρμακον: nec tacuit Sophron.

Iridis notiones aliquot. Radis marica. De melino colore, & giluo. Quid meline, melinophagos, melothra. κυανίζειν *quid. Iris pro arcu, unde dicatur. Aquarium dici de iride. De arquato morbo nonnihil.*

Cap. XXXII.

Verum ut in grammaticorum etiam divertamus hortulos, quando & ibi dii sunt: ne quis protinus objiciat, ollas ostentari à nobis sciendum est, Iridis nomine nonnunquam placentæ intelligi speciem, sed & lapides cristallini generis: & aromaticam item herbam, quæ à Romanis dicatur radix marica, ab aliis etiam consecratrix, ab Ægyptiis verò nar. Ejus etiam commeminit Plinius: sed (ut auctor est Dioscorides) à similitudine cælestis iridis appellatio ducta. Flores enim habet mira distinctos varietate, tum enim pallent aut albent,
G tum melinum præferunt colorem, quem luteum interpretantur: quod ex Plinio evidentissimum ac Dioscoride. Qui sorba, i. ὄα, dicit μηλίζοντα id est colorem præferentia luteum. Apud Athenæum, Ephesiorum satrapes dicuntur fuisse melini & purpurei: sunt autem eo nomine tunicæ. Quamvis etiam à Melo insula pro candido accipiatur Plinio, Plutarcho, cæteris. Nec ignoro Servium Georgicôn tertio, giluum colorem melinum interpretari. Giluum verò sunt, qui ex Palladio cinericium accipiant. Virgilius,

Glaucique color deterrimus albis,
Et Giluo.

Melinen sunt qui pannicum interpretantur, quod & elymon dicunt, ut septimo περὶ φυτῶν Theophrastus, ab elymo se jungit melinen: sicuti καὶ ἀπὸ τῆς κέγχρου, id est à milio. Proinde sunt quibus placeat leguminis ita nuncupari genus, quod fœminino enuntiarint genere Sophocles, Herodotus historia tertia, Xenophon sed postremus, melinos item: qui & ἀναβάσεως primo, in Cilicia fuisse campum, prodit: qui sesamum, melinum, milium, triticum ubertim ferret, ac hordeum. Melinen pro piso accipit Valla. Melinophagos dici ex Thracibus quosdam, lectione observatum historica est. Melothra verò, id est μήλωθρα, colorum species sunt, concinnandæ faciei peraccommodi. Verum ad iridem redeo. In ea visuntur ex floribus alii purpureo nitore, alii cyaneo, hoc est Veneto: cujusmodi Græci dicunt ἄνθη κυανίζοντα. Est & fluminis nomen Iris, ut apud Apollonium, ποταμὸν ἀγχίρροον ἶριν. Quum pro arcu accipitur, trahitur à verbo εἴρειν, quod dicere interpretamur: sicuti in Cratylo comprobat Plato: quoniam in iride præsagia concipiantur hyemis vel serenitatis futuræ: non quia serenitatem iris faciat, sed quoniam ejus causa, est item serenitatis interdum causa. Est & pupillam ambiens circulus nomine eodem. Sed de eo affatim alibi. Inveni etiam, qui irin signare philosophiam autument. Iam huic capiti coronidem fueram impacturus, quum Arati venit in
E mentem prodentis, Irin geminam esse pluviarum evidens prognosticum, eo versiculo,

ἢ διδύμη ἔζωσε διὰ μέγαν οὐρανὸν ἶρις.

Confirmat & illius interpres Theon: Quum (inquit) multa fuerit nubium constipatio, ex priore iride altera fit circumscriptione consimili, imbrem portendens plurimum. Nec illud prætermiserim, quod est ab Hesiodi interprete adnotatum: irin dici quoque φροφρεικὸν λόγον, ab εἴρω,
F quod est dico (uti prænotavimus) videntes enim admirantesque orationem proferimus. Irin postremò à Seneca dici aquarium, adnotasse videmur, à virore qui in iride visitur. Arquatum dici morbum regium, contendunt grammatici: de quo est illud Hieronymi notissimum, ille putrefactus morbo regio cadaveri supervivit suo. Sed comprimam stilum, ne ab erudita iridis disertatione exorsi, turpiter atrum desinamus in piscem: & succinat aliquis, κύφορ ὤδινεν, parturit larus.

CAMILLI

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN LIBROS LECTIOnum Antiquarum doctissimi Lodovici Cælii patrui, ad clarissimum sacrarum literarum doctorem, fratrem Sebastianum Delium Durantinum, Præfatio vigesimatertia.

POSTEA quàm gravissimis judiciis studiosorum publici boni visum est, Lodovici Cælii Rhodigini patrui mei excultum Lectionum antiquarum opus imprimendum esse, censui facturum me operæpretium, si operis, tibi Sebastiane, qui bonas literas profiteris, partem dicavero, novi te harum elucubrationum semper fuisse studiosissimum, hujusmodique opus miris semper laudibus extulisse. Iudicium tuum minimè spernandum duco. Vir etenim es & doctrina & religione præclarus. Sed quo plenius præcellens tua magnitudo studiosis omnibus innotescat, divisio illa summis approbata ingeniis in primis nobis occurrit, Bonos studiosósque tribus effici, natura, more, ratione. Etenim nasci primò oportet, ceu hominem, & non aliud animal, Necessaria deinde institutio, quam subsequitur ratio. Animalia nanque muta, rationis expertia plurimum naturam subsequuntur. Ast genus humanum, quod rationalis naturæ gradum habet postremum, artibus vivit & ratione. Proinde, quum te optima conciperet mater, ita tibi ex purissimis seminibus videtur corpus attemperatum, ut diviniori animæ organum esset exquisitissimum, non (ut plerunque) impedimentum. Quod ita esse, statim tu natus (ut audio) abunde patefecisti. Nam in geniis nostris quum semina sint innata virtutum, quæ si adoleverint, ipsa nos ad vitam beatam natura perducit, non tu quidem malis moribus opinionibúsq; depravatis illucescentes, hujusmodi igniculos extinxisti. Sed enim primum illud propositum est officium, ut te in naturæ statu conservares: deinde eateneres, quæ secundum naturam sunt, pelleresque contraria. Siquidem eam morum dexteritatem, eam comitatem ac affabilitatem in te perspicimus, quam in viro probo desideramus. Ob id Seraphicum ordinem & patriam tuam Durantinam illustras, hostiam te ipsum producens: propriam animam, quasi quoddam Dei viventis simulacrum ædificasti: templum quoque construxisti, quum divinissimam mentem tuam & intellectum ita parasti, ut divinam lucem facilè posset recipere. Ergo undecunque optimus, undecunque summus à me coleris & observaris. Te igitur prælitede prodeat hic Vigesimustertius patrui mei eruditissimi viri elucubrationum labor, quem tibi dicandum duximus, ob vitæ integritatem, utque Camillum tuum mancipatum tibi certissimum scias. Vale, & (quod facis) nos dilige, quando & ipsi te plurimùm diligimus.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI LECTIONUM ANTIQUARUM LIBER UNUS, qui vicesimus tertius.

Super Phrygii ac Pieriæ amore adnotata paucula, deq; indidem nata parœmia. Cataphryges hæretici.

CAP. I.

PYTHEN genere perillustrem tradunt historici celeberrimi, uxorem duxisse Japigyam, exque eo matrimonio natam illi filiam Pieriam nomine. Erat prope juge bellum Myuntiis adversus Milesios, sed non ἀκήρυκτον, id est citra caduceatoris officium: quippe statis temporibus patiebantur Milesii illorum mulieres ad se rei divinæ causa commeare. Qui mos est in terra Græcia diu servatus: nam Spartani & Messenii pacati quandoque ob quædam sacra, etiam virgines mutuo mittebant: quumque Laconum virgines quinquaginta violare Messenii forent adorti, in numerosa adeo turba ad stuprum nulla consensit. sed & Locridas virgines quotannis Ilium mitti solitas legimus rei divinæ causa. In quo mirum illud, annis mille non compertam, quæ pudicitiæ labeculam sentiret. Sed ad institutum redeo. Inter eos qui Myuntem incolerent, erat hic quem diximus, Pythes: ejus uxor cum filia, Dianæ celebritatem ut obiret, quam vocant Neleida, Miletum perrexit. Ibi tum Phrygius ex Nelei liberis natu major, Pieriam conspicatus, ejusque forma incensus, amare vehementer puellam cœpit: quique est amantium affectus, cupiens illi gratificari, institit quærere, quidnam ei jucundissimum à se posset præstari. Prudens puella, & (quod in viris rarissimum invenias) etiam pia, id verò sibi omnium longè gratissimum respondit fore, si daret operam, ut quàm sæpissimè multisque comitibus Miletum conveniendi potestas fieret. Animadvertit Phrygius, nil futurum Pieriæ gratius pace. Proinde Milesiis in concionem evocatis, confestim de finiendo cum Myuntiis bello, deque ineunda cum eisdem amicitia, verba facit: placet res omnibus, componitur pax. Inde eventu tam felici, tamque jucundis exorso initiis, apud utrunque populum Pieriæ nomen celebre fuit: adeo ut mulieribus abierit in adagium res, ut in votis illarum id esset antiquissimum, Sic se amari velle, veluti Pieriam Phrygius adamasset. Cataphrygas de regionis nomine hæreticos apud Hieronymum legimus, sed ad Phrygium nihil.

Amor, cur apud Platonicos dicatur dæmon: & cur admirandus. Amoris principium quale sit.

CAP II.

QVia verò in amorem volentes incidimus, etiam si non me fallit, aliubi nos esse de ea re commentatos, succurrit nunc, aliqua item ex Platonicorum arcanis promamus in hoc album: præsertim quum sciamus, Phædrum Platonicum laudibus amorem gravioribus efferre adortum, pronuntiasse, Magnum videri dæmona. Siquidem amatorius ordo, ut Platonicus docuit Proclus, causa conversionis est rebus omnibus ad divinam pulchritudinem atque formam, sequentia omnia ad illam revocans, eique connectens, connexáque confirmans replensque, dum divini luminis profluentes inde dotes per omnia radiant. Quippe medium replet ubique inter illa quæ appetunt & quæ appetuntur. Ipsum quidem quod est amandum, gradum sibi vendicat primum. Amans autem gradum tertium ab amato. Amor denique usurpat inter utrunque medium. implens meliore deterius. Dicitur quidem & admirandus, quando id amat unusquisque, cujus admiratur pulchritudinem. Ac dii quidem, sive (ut Christianè loquamur) ultramundani spiritus, & astra matutina divinum amant decorem. Corpoream verò etiam gratiam homines, quæ sit tamen ad supereminentem ac inenarrabilem illam gradus unus, qui & primus. Nam (ut docuit scienter Plotinus) si quis amatorii affectus principium ponat, antiquam ipsius pulchri insitam animis appetitionem, cognitionem, notionem, & quandam sine rationis actu cognationis perceptionem. Is à veritate causæ (ut arbitror) non aberrabit. Nempe quod turpe est, id naturæ est Deoque contrarium. Natura enim spectans pulchrum agit: spectat autem determinatum: quod quidem in boni ordine collocatur. Indeterminatum verò turpe est, ordinisque contrarij: quin in amoribus Veneream appetentes mixtionem, in pulchro quodam procreare percupiunt. Penes illos verò, qui ab hoc pulchro in superni pulchri reminiscentiam revocantur: pulchrum hoc, velut imago diligitur. At penes illos qui minimè recordan-

cordantur, ob affectionis ignorantiam, nostra hæc vera creditur pulchritudo. At si temperati sint, inita cum hoc pulchro familiaritas vitio caret, lapsus verò intemperantium in Veneream mixtionem est peccatum. Hinc apud eundem Platonem improbat vehementer Pausanias, si quis generationis avidior contemplationem deserat, aut generationem præter modum cum fœminis, vel contra naturæ ordinem cum masculis prosequatur, aut formam corporis pulchritudini animi præferat.

Venus duplex quæ sit: deq; amore gemino. Vraniam Venerem qui adorti colere primi sint. Malum punicam in Cypro à Venere satam primo. Mitra Venus. Quibus diis non prolibaretur vino. Nephalia sacra. Nephalia ligna. Thymum unde.

CAP. III.

QVia verò humanis animis gemina inest vis (habemus enim & intelligendi & generandi potentiam) vires hasce duas esse in nobis Venerem duplicem, deprehendere Platonici scientissimi, quas & amores gemini comitentur. Equidem ubi humana species venustius concinnata ingerit sese nobis, mens nostra, quam esse in nobis Venerem unam statuimus, & quidem superiorem, eam tanquam divini decoris imaginem, amplexatur & suspicit, pérque hujus quandoque vestigia ad illud arrepit, struitque gradum. Generandi verò facultas, quæ altera dicitur Venus, pulchritudinis illecta radiis ac permulcta, formam illi persimilem gestit effingere. Quamobrem utrobique amorem recognoscimus. Sed contemplatur unus, generare alter cupit, atque expingere, quod decentissimum animadvertit. Amor uterque honestus, ac probandus, si modò fidei non confringas tesseram, quando uterque divinam consectatur imaginem. Nec me fallit, eruditos in mente divina constituisse Venerem primam, cujus quidem mentis essentiam vocant Saturnum, vitam Jovem, intelligentiam Venerem. Alteram verò in mundi anima, quæ ut superna percipit, dicatur & ipsa Saturnus: ut cælorum motricem habet potentiam, Jupiter: ut inferiora generat, Venus. Natam sine matre priorem illam, sine materia Plotinus interpretatur. Cælum verò patrem, Deum intelligunt summatim. Secundam Venerem ex Jove natam tradunt & Dione, quod est ex potentia, qua sphæræ perpetua rotantur vertigine. Matrem Dionem materiæ commercium intelligi volunt. Vtranque Venerem comes assectatur amor. Mentis quippe divinæ intelligentia insito rapitur amore ad Dei pulchritudinem percipiendam. In mundi anima prolicit item amor ad pulchritudinem eandem in corporum serie effingendam. Hæc verò significare Plotinus agnoscitur, quum Platonis sententiam duplicem esse Venerem dicit: alteram quidem cælestem, cæli stirpem asseverans: alteram verò ex Jove prognatam & Dione, humanorum conjugiorum ducem, hæc ipsa comminus attingentem. At illam sine matre, & ante conjugia, quoniam nuptiæ in cælo non fiant. Hæc de

A Venere gemina & amoribus totidem habui quæ dicerem, ex profundiore quam vel sciat vel suspicetur pullatus circulus, promta doctrina, ne quis superfluò conari Platonem arbitretur, dum tanto studio in amoris laudes fertur, perinde ac sit Corcyreum flagellum. Ex Pausaniæ verò monumentis non negligendum illud utique: Assyrios omnium primos Vraniam Venerem adortos colere. Quos sint insequuti in Cypro Paphii, & ad Ascalonem Phœnices, à quibus didicerint mox B Cytherii. Sed & Athenis Vraniæ Veneri fuisse surrectum templum, idem comprobat Pausanias. Superiora Herodoti comprobantur monumentis in integris codicibus libro primo, ubi adjectum & illud comperias: Scythis, qui templum in Ascalone expilarunt, ira numinis cum posteritate omni fœmineum morbum esse immissum: quo argumento Evares sint appellati: indicat id verbum καταράτους, id est execrabiles. Scribit tamen auctor idem, quod nec in Latino reperias, Venerem C ab Assyriis dici Mylittam, ab Arabibus Alyttam, à Persis Mitram. Historia tertia idem prodit Herodotus, Arabas Dionysium modò & Vraniam Deos putare. Scitu verò dignum: Athenis sacra Veneri Vraniæ celebrari consuesse nephalia, hoc est citra vinum, sicuti Mnemosynæ, Musis, Auroræ, soli, lunæ, nymphis: quin Dionysio item ac Erechthei filiabus, ut prodidit Philochorus. Sunt verò & nephalia quoque, ligna, quæ vitiginea non sunt, aut etiam ficulnea, sicuti autem ad- D jecit idem Philochorus, thymi lignum propriè nephalium vocatur, quo usi primum in sacris igne factis veteres feruntur: unde & thymo conciliatum nomen, παρὰ τὴν θυμίασιν καὶ τὴν θυλήν. Venerem omnium principem malum punicam in Cypro sevisse, traditum ab mythicis scio.

Cur amor heros dicatur, item eros: necnon amoris commendatio. De amicitia quapiam haud excul- E *cata: item Cratero, & Hephestione.*

CAP. IV.

VErum ut à campi puluere & à palo (quod dicitur) ad tabernaculi umbracula, hoc est ad leviora multo reclinemus, scribit Plotinus: Amorem heroa dici fortè, quoniam ἀπὸ ὁράσεως, hoc est à visione, substantiam habet: quando & amor, qui affectio est, ab hoc habet instin- F ctum. Amorem porrò, Græci ἔρωτα vocant: quia (ut Plato inquit) εἰσρεῖ, hoc est influit, extrinsecus per oculos. Quamvis etiam in Phædro, ἀπὸ τῆς ῥώμης, id est à robore ac vehementia, dici erota Socrates putet. In quo libro & illud invenias quosdam tradidisse, Amorem dici à mortalibus ἔρωτα, volatilem: ab immortalibus autem, πτέρωτα, id est alatum quendam, propter volandi necessitatem. In Symposio Socrates asserit, se nihil præter amatoria scire. Phæ- G drus verò maximorum bonorum causam esse amorem, pronuntiat: nec se invenire, quid melius accidere possit adolescenti, quàm optimus amator: aut amatori, quàm amatus optimus. Et esse quidem duo, quæ à pueritia per omnem vitam ducere illum debeant:

in rebus turpibus, verecundiam: honestis, studium. Hæc autem nobis neque divitiæ, neque honores præstare citius possunt ac melius, quàm amor: neque absque his duobus, aut civitas unquam, aut privatus, præclarum aliquid & magnificum perficere poterit. Nec ullus adeo ignavus est, quem amor non inflammet ad virtutem, diviníumque reddat, ut viro fortissimo par evadat. Nam quod Homerus inquit, vim furorémque à Deo quibusdam heroum inspiratum, hoc amor amantibus efficit: quin etiam pro altero mori, amantes soli eligunt, nec viri tantum, sed mulieres quoque. De amicitia verò hic illud ex Platonicis item subjiciamus scholis: amicos censeri eos præcipuè qui studio compari ad virtutem contendant, studióque mutuo ad procinctum festinent, ac animi cultum: hic autem virtute constat sola. Virtus verò, non aliud quàm sapientia est: sapientia, divinorum cognitio creditur, quam sanè lux nobis divina exuberans, latius infundit. Proinde sic colli.ge: Cultum animi, Dei ipsius esse cultum: amicitiam verò, quum duorum consensu ad capessendum animi cultum connitatur, nil esse aliud omnino, quàm duorum animorum summam evigilatámque in Deo colendo concordiam. Vnde trium cooritur benevolentia, quando hominibus duobus ita affectis tertius accedit amator, Deus, qui amicitiæ indissolubilis est nodus custósque perpetuus. Quæ sanè ratio admiranda Zoroastri veterum theologorum principi, Arimaspem conciliavit, Æsculapium Mercurio, Orpheo Musæum, Pythagoræ Aglaophemum, Platoni Dionem prius, mox & Xenocratem: qui omnes numine illustrante, opere uno, ad metam unam tanquam eodem calle ad eundem itineris festinarunt terminum. Addamus id amplius, cælestium rerum studiosos arbitrari, mutuam inde benevolentiam conflari: quum in genesi, luminum (id est solis & lunæ) fuerit commutatio: ut si, me in vitalem prodeunte lucem, solem gestarit Aries, lunam Sagittarius: te verò, solem Sagittarius, Aries lunam. Aut quibus idem signum vel haud absimile idémque planeta similive ascenderit: aut Orientis angulum benigniores conspexerint planetæ: aut in eadem nativitatis domo Venus, eodémque fuerit gradu constituta. Ex Platonica verò schola est, si dæmon compar accesserit vitæ ductor. Adjiciunt naturæ periti constitutionis similitudinem, educationis, eruditionis, consuetudinis, ac denique consilii. Dignum scitu, de Cratero & Hephestione amicis interioribus, ita sanxisse Alexandrum, uti illum diceret φιλοβασιλέα, hunc autem φιλαλέξανδρον.

Semiramidis sepulchrum. Avaritiæ suggillatio, cum Philippi apophthegmate. Item plura de Semiramide. Quæ sit Derceto, seu Atergatis: item Astarte. Piscium cælestium historia. Chelidonia. Astures aves, & falcones. Quæ dicantur manica, mannos, mannophoros, manni, burdi, burdones, maniacia. Gatis regina. Hieronymi ad Pammachium locus restituitur. Agron Nini filius.

Cap. V.

Semiramidem Orientis reginam, & mulierum omnium quarum ex historia ad nos perlata A notitia est, longè celeberrimam: quámque cum Cyro præcipuè admiratus Alexander fertur, quòd in illis & magnitudo animi, & rerum claritas plurima emicuisset, legimus: quum sibi jam magno natu monumentum in quo perfuncta humanis reconderetur, strueret, inscriptionem ejusinodi exsculpendam curasse: Quicunque ex regibus pecuniæ inopiam senserit, conditorio recluso sumat inde quicquid visum fuerit. Id quum perlegisset Darius, ut qui auri B foret avidior, sepulchrum jussit recludi, sed in eo pecuniam quidem invenit nullam: in eas autem incidit literas, Εἰ μὴ κακὸς ἦσθ' ἀνήρ, καὶ χρημάτων ἄπληστος, οὐκ ἂν νεκρῶν θήκας ἐκίνεις. quod est, Ni malus vir fores, & pecuniæ prorsum inexplebilis, non utique mortuorum loculos moveres, exprobratione lepida in sacram auri famem, ut eminentissimi auctores dixere. Quæ dum vetita scrutatur, per mare pauperiem fugiens, C per saxa, per ignes, dum ipsa sibi videtur inops: dum recondere gestit, quo non perfruatur, sed custodiat: sæpe conatu excidens, ridiculam se præbet, rediens inanis, renudata modò aviditate, in immensum vela pandente: etiam si nunquam non austrum percellat, & operam ludat, si naturæ pomœria angusti sunt ambitus, quibus facilè paria necessitatibus facere valemus. Sed efferatam hanc habendi cupiditatem amarius repercussit Philippus quoque avarum nactus medicum, & indesinenter efflagitantem. Pars est in D corpore, qua collo adnectitur pectus: ea dicitur Græca voce κλεὶς, id est clavis. Fortè prælio quodam convulneratus eo loci fuerat Philippus, curabatúrque, ut assolet. Qui eo fungebatur munere, quum expleri muneribus non videretur, insusurravit Imperator, λάμβανε, ὅσα βούλει, τὴν γὰρ κλεῖν ἔχεις. cape (inquit) quantumlibet, quando clavem habes. Sed ne prorsum feramur παρὰ μέλος (quod ajunt) id est extra cantilenam: Semiramidem deæ cujusdam Dercetus E fuisse filiam, fabulosa prodit historia. Ejus templum fuerat ad Ascalonem Syriæ civitatem, apud stagnum piscibus plenum. Eandem Plinius prodigiosam vocat Atergatin, quòd esset facie hominis, at corporis reliqua in piscem desinerent. Ferunt, Venerem factam deæ illi obviam quandoque, adolescentis speciosi amorem injecisse, cui permixta Derceto filiam conceperit, quam pudore ducta mater, in desertis locis ubi aves forent plurimæ, exposuerit: quæ connutrita puella, causam etiam F nomini fecerint: quippe Syrorum lingua, semiramis avitium signat. At enim dolore percita Derceto ex facti turpitudine, in lacum se præcipitem dedit, deformatáque in piscem est: quo nomine, piscitii abstinentia sanctissimè à populis illis colebatur. Et hinc Atergatis quoque nuncupata, quoniam illarum gentium vocabulis, ater privationem dicat, & gatis pi- G scem. Nam & libro sextodecimo Strabo auctor est, Atergatin à Barbaris dici, quæ sit Athara, quámque Ctesias vocarit Derceto. Et Cornutus eandem cum Rhea esse putat. Lego præterea Assyrios Deo quem summum maximúmque venerantur, Adad nomen dedisse: cujus interpretatio nominis est Vnus, qui non alius ferè sit, quàm sol.

sol. Subjungunt eidem deam nomine Atergatin, quam esse terram opinantur. Omnem verò potestatem duobus his attribuunt. Sunt qui putent, Dercen Veneris filiam in mare prolapsam, à piscibus in cælum mox tralatis fuisse seruatam: quo nomine, Syros in mensam pisces non admittere, ut scribit Theon. Piscem verò Boreum hirundinis præferre caput, proptereáque ab Chaldæis piscem nuncupari Chelidoniam. In hujus autem ac notii meditullio sydus convisitur, quod οὐραῖον vocant δεσμὸν, id est caudarium vinculum. Extat autem apud Tarsensem Antipatrum in commentario De superstitione, fuisse qui traderent, Gatida Syrorum reginam opsophagon, id est gulæ mancipatam eatenus, ut per edictum denuntiaret, ne quis ἄτερ γάτιδος, id est sine gatide piscitio vesceretur. Per inscitiam verò plerosque eandem dicere Atergatin, & abstinere pisculentis. Reginam tamen Atergatin agnoscit Mnaseas immitem, quæ piscibus abstinere jusserit reliquos, quoniam eo cibo ipsa insigniter caperetur. Hanc à Mopso Lydo in mare præcipitatam (Xanthus scribit) cum Ichthye filio, & à piscibus devoratam. Nec me fallit, Astarten quoque fuisse in Syria deam, ut Ælianus auctor est, ac in Apologetico Tertullianus. Sed eam esse Venerem quartam, quæ Adonidi nupserit, manifestum Marcus Tullius facit. De deorum natura tertio. Qua in re addubitasse virum in literis clarum, admiratione non caret. Sciendum tamen, Augustinum in libro Judicum, Astarten non aliam putasse, quàm Junonem. Astures autem vulgo notæ aves sunt, sic nuncupatæ Firmico Matheseos quinto, qui & falcones non reticet. Porro inveni in Græcorum veteribus memoriis, Semiramidem postea quàm Nini uxor sit facta, sic illum despexisse, ut extentis ab eo precibus contenderit, vel diem modò unum in regia sella sedere permitteret, diademate cultam, obeuntémque regium munus juri dicundo sanciendóque, quæ viderentur. Quum adnuisset Ninus, omnésque dicto audientes esse imperasset, perinde ac sibi: tum illa satellitum ingenia & promptitudinem periclitans, moderatè admodum initio uti imperio est visa. Vt verò nil omnino adversantes est conspicata, ac strenuè quæ forent injuncta persequentes, mox comprehendi Ninum jussit, ac in vincula conjici, atque inde interimi. Semiramidis item honesta Plutarcho mentio est: Præclara (inquit) censentur in Assyria Semiramidis facinora: magna item in Ægypto Sesostris. At Phryges, vel nunc illustria admirandáque Manica nuncupant, ob Manin ipsorum regem vetustissimum bonitate, ac potentia perinsignem. Eum verò à quibusdam etiam Masdem vocari. Dicitur & mannos, colli ornamentum: unde mannophori nuncupantur maniacia habentes, id est aurea peritrachelia. Apud Galenum manotica legimus alimmata, quibus intelliguntur, quæ litu rarefaciendi vim habent: sicuti addensantia, dici pycnotica valent: nam πύκνωσις & μάνωσις, contrariæ intelliguntur affectiones. Mannos item, seu mannulos, ut est apud Martialem, equos dicunt haud ita magnos ac præmites, vulgus (uti scribit Porphyrio) burdos vocabat. Hinc restitui potest Hieronymi locus ad Pammachium, Vbi ferventes videris buricos mannos: legendum, ferventes mannos. nam burdos, veluti interpretamentum ab sciolo quopiam superadditum per imperitiam mox contextui est insertum: nec in omnibus codicibus id agnoscitur verbum. Burdones dici videntur quoque ab Iureconsulto, Digestorum trigesimosecundo, ac De legatis tertio. De Semiramide novimus & illud, Ab ea institutum morem, ut viris dominarentur uxores in Asia. Quam consuetudinem, Alexandro res ibi gerente, servatam etiamnum exploratissimum est. Sunt qui ab eadem comperta primum metalla prodant. Cæterum, ipsa hæc tam celebris, tamque omnium laudata calculis, libidine efferata in sævitiem quoque dilapsa fertur: nam quum à viri obitu in concubitum sibi ex militibus deligeret, appeteretque: qui in castris forma præstarent, omnes postea immaniter atque efferatè contrucidabat. Demum à filio Nino interemptam, produnt aliqui, quumque ejus quoque congressum appetisset. Diodorus à fabulis suis non recedens, quum præfectis omnibus, ut filio audientes dicto forent, injunxisset, evanuisse comminiscitur, atque ex oraculo ad deos abiisse. Sunt ex Græcis, qui Nini filium in agris natum, putent Agrona nuncupatum.

Quæ sint septem orbis terræ celebrata spectacula: quamq; in iis evariet historia. Capitolinus Iupiter, qui Coryphæus. Diana Coryphæa. Interim de Serapeo Alexandriæ. Pyramides cur dicantur.

Cap. VI.

Sed enim quia ejusdem fœminæ opus fuisse narratur, mirabilis obeliscus, longitudine centum & quinquaginta pedum, latitudine verò spissitudinéque quatuor & viginti, ex Armeniorum montibus lapide exciso; qui ob rei excellentiam via nobilissima Babylone excitatus, inter septem miranda connumeratur, non ineptè fecerimus: quoniam bibliotaphi non sumus, & promos illos sordidos ac tenaces aversamur, quibus condum agere, in summa votorum est: si quæ de septem illis orbis terræ celebratis miraculis, etiam si otiosis parte plurima, inertibúsque, compertius sunt adnotata nobis, huic potissimum parti suppinxerimus. Ergo in eum venit ordinem, Dianæ in primis Ephesiæ templum: inde Mausolæum, hoc est Mausoli sepulchrum, colossus solis apud Rhodios: Jovis Olympici simulacrum, quod Phidias fecit ex ebore: muri Babylonis, quos item excitarit regina Semiramis: pyramides in Ægypto, ipse hic (de quo diximus) obeliscus. Cæterum, studiosi amplius commonendi, ex veteribus non omnes eadem sensisse: nam ex iis quæ recensuimus, aliquo expuncto, sunt qui Cyri regis archivum substituant, quòd arte prodiga Memnon sit confabricatus, illigatis auro lapidibus, sicuti Cassiodorus scribit. Inveni qui urbis Romæ Capitolium huic insererent miraculis: cujus excellentiam mirè effert Ammianus Marcellinus, ubi ait, Serapeum Alexandriæ atriis

& columnis amplissimis, ac spirantibus signorum figmentis, & reliqua operum multitudine ita est exornatum, ut post Capitolium, quo se venerabilis Roma in æternum attollit, nihil orbis terrarum cernat ambitiosius. Erat tamen in Vrbe, vetus Capitolium & novum: & hoc quidem regione sexta, octava illud. In Capitolio præterea deorum omnium simulacra celebrabantur. Sed & apud Corinthios supra theatrum, Jovis erat sacellum, quod Romana voce καπιτωλίν διὸς dicebatur: sed (inquit Pausanias) nuncupari Græcè κορυφαῖος valet. Verum & apud Epidaurios in montis apice Dianæ visebatur sacellum, quam vocant Coryphæam, cujus quodam cantico meminerit Telesilla. Adeòque evariat historia, ut in libro quo rimatur exactè Plutarchus Prudentiorâne terrestria sint an aquatica, Ceratinon Apollinis aram ἐν τοῖς ἑπτὰ καλουμένοις θεάμασιν ὑμνούμενον scribat, id est inter septem spectacula celebratam. Sed & pensiles Babylonis hortos in hanc censuram plerique admittunt. Cæterum de pyramidibus, cur sic dicantur, ambagiosum grammaticis fit: quibusdam eos lacessentibus, qui ἀπὸ τοῦ πυρὸς, id est ab igne, inflecti opinantur, quoniam absque auctore dici credunt. Propterea Stephani vestigia insequuti, ab tritico, quod πυρὸς nuncupatur, deduci malunt: quoniam eo illuc aggesto, fames per Ægyptum irroborarit. Sciendum tamen, prioris sententiæ auctorem videri Ammianum Marcellinum libro secundo & vicesimo: Quia (inquit) figura in acutum desinens, ab geometris sic appellatur, quod in morem ignis in conum ingruat.

Byssina verba, quæ intelligantur. Quid in oratore præcipuum: deq; in oratione magnificentia, & splendore. Asiatica oratio. Quid epiphonema. Virgilius illustratur bis. Cyriologia. Altercatio ab oratione quo differat. Sine controversia quid sit. Actio & oratio quo differant. Hordearius rhetor.

Cap. VII.

PAryfatin Cyri & Artoxerxis matrem dicere solitam, accepimus: Regem qui promptè nec animo timidiore concionaturus foret, debere byssinis uti verbis. Id quum amplius dignum observatione esset visum, scrutabamur accuratius, quidnam altissimi sensus mulier complecti ea sententia voluisset. Ac illud quidem non ineptè ex eruditorum albo videmur eruisse: Byssina verba dici, quæ sublimitatem habeant ac magnificentiam, nitorem quoque & auctoritatem: quando hæc pars est, quæ popularem exprimere fragorem potest, ac efficere, ut dicentes laus prosequatur insolita. Etenim quid aliud fuisse credimus, cur populus Romanus in causa Cornelii admirationem, non acclamatione tantùm, sed etiam plausu confiteretur? In ea profectò (quod Fabius ait) maximus omnium orator, non fortibus modò, sed etiam fulgentibus armis est præliatus. Nec id unquam esset assequutus docendo judicem tantum, & utiliter demum ac Latinè perspicuéque dicendo. Optimus (inquit M. Tullius) est orator, qui dicendo animos audientium & docet & delectat & permovet. Docere, debitum est: delectare, honorarium: at necessarium, permovere. Hi sunt, quos exhorrescunt homines, quos stupent dicentes: in quibus exclamant, quos Deos inter homines (ut ita dicam) putant: qui distinctè, qui explicatè, qui abundanter, qui illuminatè & rebus & verbis dicunt: & in ipsa oratione, quasi quendam numerum versúmque conficiunt. Sed quærat fortasse quispiam, quidnam in oratione splendidum propriè dicamus aut magnificum. Nam & libro tertio Quintilianus verborum magnificentiam non validius astruit affectandam suasorias declamantibus. Et libro quarto: Tribus (inquit) narrandi virtutibus adjiciunt quidam magnificentiam, quam μεγαλοπρέπειαν vocant. Hanc verò mox videtur Fabius intelligere supra modum se attollentem orationem. In Rhetoricis ad Alexandrum, in ratione generis demonstrativi Aristoteles ita scribit: Conguet autem laudibus, nominibus etiam multis circa unumquodque uti, & splendidam facere orationem atque magnificam. At Fortunatianus, Quæ sunt (inquit) verba splendida? quæ natura sua nitida sunt, quæ copulata facilius claritatem suam ostendunt: ut quadriremem, quam in salo fluctuantem reliquit. Sed hæc magnificentia (inquit) atque magnitudo, non omnibus est accommodata locis: quoniam sunt quædam partes causæ, quæ verba humilia desiderant: ut latet in scalis tenebrosis Cominius. M. Tullius libro De oratore secundo, genus dicendi in Crasso magnificum fuisse dicit atque præclarum. Et septimo Noctium Atticarum Gellius: Magnificum in Vlysse apud Homerum, & uber dicendi genus admiratur: subtile in Menelao, & cohibitum: mixtum in Nestore, ac Moderatum. Demetrius Phalereus in libro περὶ ἑρμηνείας, agens de characteribus, magnificum tenui contrarium statuit, proptereáque illi non permisceri: mox verò magnificum item logion dici autumat, ac tribus consistere, sententia, dictione, necnon compositione commoda. Synthesis autem magnifica, calculum quoque Aristotelis adjiciente sententia, est pæonica. Pæonis verò species duæ: nam unus procatarcticus nuncupatur, cujus prima syllaba extenditur, corripiuntur tres insequentes, ut ἤρξατο δέ: alter verò catalecticus, priori antistrophus, nam primæ corripiuntur syllabæ tres, postrema productiore, ut τὰ στράβεια. In orationis autem magnificæ colis, à procatarctico exordiendum pæone, ac consequi catalecticus debet: prorsúmque ita distribuendum, ut à longis ducatur initium, & desinentia fiat in easdem. Siquidem natura longis inest præcellens quiddam: & (quod scitu dignissimum est) compositionis δυσφωνία, hoc est asperitas orationi plerunque magnitudinem conciliat: ut apud Homerum totius eloquentiæ auctorem eminentissimum,

αἴας δ' ὁ μέγας αἰὲν ἐφ' ἕκτορι χαλκοκορυστῇ.

Sed apud Maronem quoque,

Fremet horridus ore cruento.

Epiphonema quoque, quod esse dictionem exornantem describere licet, in oratione vel magnifi-

A magnificentissimum, arbitratur idem Demetrius. Nam alia sunt, quæ enuntiationi subserviunt: alia ornatus gratia inferuntur, ut apud poetarum coryphæum, quem male feriati multi non enarrant quidem pueris suis, sed involuunt, implicant, convellunt: etiam si in sua se illum potestate habere deblaterant sæpicule.

Tantæ molis erat, Romanam condere gentem.

B Omninóque videtur epiphonema triglyphis divitum persimile, ac purpuræ latiori. Est enim ipsum quoque in oratione divitiarum indicium. Denique etiam poetica quandoque magnificentiam in dicendo recipiunt quandam. Cæterum, hæc non tam imitatio fuerit, quàm metathesis. Nam & si quid à poëta mutuetur Thucydides, proprietate quadam circumvestiens, suum videri facit. Etenim C Homerus Cretæ volens magnitudinem exprimere, περίῤῥυτον vocavit. Thucydides verò honestum putat unanimiter sentire Siculos, γῆς ὄντας μιᾶς καὶ περιῤῥύτου, id est unius existentes terræ ac circumfluæ. Vbi idem utique, sed tamen diversum dicere videtur, quoniam non tam respicere magnitudinem creditur, quàm concordiam quoque. Magna profectò res est ac præcellens, D appositè scitéque ornasse orationem, & quæ paucissimis omnino contingat. Reliqua hujus palæstræ etiam multis. Hoc illud est quod admirationem parit. Cultam verò sanámque orationem hujusmodi, cyriologiam vocant Græci, sine lenocinio expolitam intelligentes. Quamobrem rectè Cicero quadam ad Brutum epistola: Eloquentiam (inquit) quæ admirationem non habet, nullam judico. Aristoteles quoque eandem maximè petendam putat. Sed ornatus hic esse virilis debet: cincinnis enim offendimur & fuco: E nam & unguentis minus diu oblectamur summa & acerrima suavitate conditis, quàm iis moderatis. Quin laudatur magis, quòd terram (ut Cicero inquit) quàm quòd crocum olere videatur. Nisi quòd in demonstrativis flosculos omnes, velut institor quidam eloquentiæ, captabit orator. Asiaticam orationem putat Cicero adolescentiæ congruere magis, quàm senectuti. Esse verò genera ejus duo: unum sententiosum & argutum, sententiis non tam gravibus & F severis, quàm concinnis & venustis: alterum non tam sententiis frequentatum, quàm verbis volucre atque incitatum. In oratore autem optimum, & tanquam adipale dicendi genus charum, Phrygum Mysorum irridetur. Illud minus omittendum: orationi perpetuæ altercationem opponi, quippe causa perorata, quum jamjam in consilium mittendi judices forent, actor & reus oratione brevi se invicem impetebant: quod scribit Quintilianus & in quadam epistola Plinius, G post perpetuam orationem venisse ad altercationem scribit: quin T. Livius rem ab perpetuis orationibus in altercationem versam tradit. Comperti quandoque sunt altercatione potentiores, qui oratione perpetua. Altercationis exemplum est pulcherrimum primo Epistolarum ad Atticum. Oratio sine controversia nuncupatur, in qua status reperiri haud queat: hinc Gellianum illud rhetoris Juliani, Adolescens hic sine controversia disertus est. Ad rem pertinet illud quoque: actionem contineri modò intra cancellos disceptantium. Agi quippe causa dicebatur, quum de re cognosceret judex. At causa jam transacta, oratio plerumque in libris conscribebatur. Proinde scimus factum quandoque, ut in agendis causis celebrarentur multi, quorum in conscribendis orationibus improbabatur industria. Hinc tradit Dion: quum Miloni oblata Ciceronis oratio foret, in id prorupisse, ut nunquam habitam asseveraret. Nam si (inquit) sic actitata esset causa, Mulos Massiliæ non esitaret Milo. Adstipulatur in Epistolis libro primo Plinius: fieri posse (inquiens) ut sit actio bona, quæ non sit bona oratio. Non posse autem non bonam actionem esse, quæ sit bona oratio. Est enim oratio, actionis exemplar, & quasi ἀρχέτυπον. Plotium Gallum appellabat Marcus Cælius hordearium rhetorem, ut inflatum irridens ac levem sordidúmque.

Byssina vestimenta quæ sint. De phæo paucula obiter: deq́; lineis, seu camisiis. Amorgina vestimenta. Leucophæus, leucotheus, leucothea. Thapsinus color.

CAP. VIII.

Cæterum illuc jam reclinandum, cur byssina dicantur verba, de quîs latius jam dissertasse videmur. Byssina vestimenta ex Græcis quidam interpetantur dici succo herbæ infecta, quæ dicatur byssus. Nam in Theocriti pharmaceutria, pro colore byssum accipiunt: & βύσσινον, Suidas interpretatur βύσσῳ βεβαμμένον. Et in Evangelio, divitem legimus bysso ac purpura indui solitum. At Pollux Onomastici septimo, lini genus accipit byssum apud Indos. Levitici capite vicesimosexto: Cortinas præcipit Dominus de bysso fieri retorta & hyacintho ac purpura, coccóque bis tincto, variatas opere plumario. Esse verò byssum inibi testantur interpretes, lini genus candidissimi. Vnde Apocalypsis decimonono: Byssinum enim, justificationes sanctorum sunt. Et Proverbiorum tertiodecimo: Byssus & purpura, indumentum ejus. Est & nomine eodem pretiosior lana, colorem præferens auri ac nitorem, uti visum plerisque. Byssum apud Elidem modò nasci, Pausanias scribit, ac nullibi præterea in Græcia. Tenuitate nec esse Hebræa inferiorem, verum esse flavam minus. Plinius decimonono: Asbestino (inquit) lino principatus toto orbe, proximus byssino, mulierum maximè deliciis circa Elin in Achaia genito, quaternis denariis stipula ejus permutata quondam, ut auri. Byssi meminit & Philostratus iis ferè: Homines (inquit) qui secundum Indum flumen habitant, lineis amiciuntur vestibus, etenim linum in agris plurimum nascitur: calciamenta gestant ex byblo, sive papyro: nobiliores, bysso induuntur. Byssum verò ex arbore nasci ferunt, quæ basi quidem populo sit persimilis, foliis verò salici. Nam ab Indis legi ex arboribus linum, auctor scribit Arrianus. Id quum vidisset Apollonius, lætatus plurimum est, ἐπειδὴ ἔοικε φαιῷ τρίβωνι, id est frugi amictum phæum,

quoniam referre videbatur. Diximus alibi, phæum tradi (Galeno auctore) colorem in nigri albique meditullio, inesse verò lugubre quiddam apparet, in Demetrii & M. Antonii historia. Nam Antiochus cognomento Hierax, ubi fratrem, quocum de regno certaverat, interemptum credidit, purpura polita, phæum sumpsisse indumentum dicitur, auctore Plutarcho. Sordidos etiam panes, phæos nuncupavit Alexis. Verum & in Nemeæis, quod epitaphium certamen fuit, assedisse judices legimus stolis circumamictos phæis, atque ita de certantibus pronuntiasse. Inde leucophæum dici, norunt paulò eruditiores. Apud Firmicum Matheseos secundo, leucotheum nuncupari colorem legas sæpicule: Libra (inquit) colorem signat viridem & leucotheum: ni fortè mendum exemplarium est. Leucotheam vocari Ino cecinerunt mythici, quoniam furens per Leucum agrum excurrit, qui adjacet, Megaridi, & in mare præcipitem se dedit. Sed Nereidas item Leucotheas appellavit Myrsinus. Emplastros phæas in Dioscoride, nigras interpretantur, Celso auctore. Byssinæ porrò vestis commeminit Hieronymus quoque, quæ adhæreat corpori, & ea utantur sacerdotes, ut habentes vestimentorum pulchritudinem, discurrant nudorum celeritate. Byssinas verò hasce, lineis militaribus consimiles arbitratur, quas sermone vulgato camisias vocent, quibus convestiti milites, & ad cursum expediti, & ad prælia pervibrando jacula sint præceleres, quum aptæ habeantur membris, & astrictæ corporibus. Erant & amorgina vestimenta byssinis ferè similia, meminit contra Timarchum Æschines. Sed Eupolis quoque, & in Lysistrate Aristophanes, est enim lini species amorgis. Erant verò indumenta hæc πολυτελῆ, id est impensæ multæ. Quoniam verò de phæo actum nobis, cui insit lugubre quiddam, haud ab re puto illud adjecisse: thapsinum dici funereum colorem, quia in Phocione ita scribit Plutarchus: Tæniæ (inquit) quibus pervinciunt μυστικὰς κοίτας, θάψινον ἀντὶ φοινικοῦ χρῶμα καὶ νεκρῶδες ἀνδεδέγχαν. Sunt qui flavum interpretentur, ab thapso, unde inficiuntur lanæ, quin & capilli, quod esse Scythicum arbitrantur. Thapsinas tunicas, in Ptolemæi pompa ex Callixeno recensuit Athenæus.

Indi sagittarii exemplo commoneri nos, quàm sit famæ parcendum. Indorum sagittæ quantæ, qualesve habeantur ex historia. Chele. Glyphis. Glyphon. Glyphanon. Glyphium antrum. Glyphiæ nymphæ. Crenæ.

Cap. IX.

Famæ dispendium quanti omnino faciendum sit, præsertim si auctior ea sit, inque hominum animis diu jam irroborarit, multa (opinor) perdocent abundè: sed exemplum tamen unum ex veteri memoria vi quadam ampliore mentibus affigere videtur. Fuit inter Indos sagittator eximius, de quo percrebuerat fama, sagittas ab eo tanta peritia dirigi, uti vel per annulum transirent. Fortè vir hic ad Alexandrum captivus est perductus, ea tempestate qua is Imperator adversus eas gentes proferebat imperium. Quúmque hominis gloriam inaudisset, optavit se præsente ostentari artem. Renuit ille. Indignatus Alexander rapi eum jussit, ac interimi. Dum verò ad supplicium duceretur, conversus ad milites: Ego (inquit) per multos dies artem excutiendi sagittas desieram, nec minimum quidem in eo exercebar: proinde veritus, ne ob insuetudinem voto exciderem, recusavi quod injunxerat Imperator. Quum Alexandro nuntiata forent ea, mitti hominem evestigio jussit, multisque etiamnum donis affecit, animi altitudinem miratus, mori præoptantis, quàm videri opinione minor. Tela verò, quæ Indus excutiat sagittator, esse Arrianus scribit, trium propè cubitorum, ferrique tanta vi, ut non clypeus, non thorax, non aliud quicquam summæ firmitudinis & quàm validum obsistere obluctarive queat, si ab Indo sint emissa. Q. Curtius duorum modo cubitorum sagittas facit, ni alterubi mendum, interpellatúmque sit exemplarium. Ex abundanti verò fuerit id: sagittæ chelen, aut excisionem cui inseratur nervus, dici glyphida. Est & eo nomine columnæ caput: sed & scalptorium instrumentum, quod glyphon item vocant: quin & glyphanon Theocritus. At Glyphion cum antro mons est, unde sunt Glyphiæ nymphæ. Nec illud ignorandum: glyphidas in sagittis, Latine crenas nuncupari: quanquam & arcuum summa suas habent crenas.

Qua ratione inficerent sagittas Scythæ: deq; eorundem more in sagittando. Tollitur ex Plinio obscuritas. Arabas item, ac Indorum nonnullos tingere sagittas veneno. Cur Galli sagittas helleboro collinant. Toxicum unde. Conion. Coniazomenos. Brachmanum mos inficiendis sagittis.

Cap. X.

Atqui in hac sagittarum mentione illud non erit utique ab instituto dissitum, & (ut Græci dicunt) ἀπροσδιόνυσον, si Plinium aliquo modo illustraverimus, in cujus intellectu nunquam non conciso nimis atque detruncato mirè centones farciunt plerique. Quos tamen si audias, putes Sibyllæ folium recitari: ita sibi placent, ita applaudunt, veluti planè rem ipsam acu tetigerint, quod Plautus ait. Igitur morem fuisse Scythis per veterem scribit, sagittarum aciem tingere viperina sanie & humano sanguine, irremediabili scelere. Nam mortem ilicò affert, etiam levi tactu. Operæpretium verò est, adnotasse, qua ratione Barbara illa immanitas genus id conficeret: nam suppetit ejus rei memoria ex Græcis monumentis, præcipuéque Aristotelis in Admirabilium relatione, si tamen Aristotelis officinam resipit lucubratio ea. Observabant ergo Scythæ viperas, ubi jam peperissent, sic enim captas diebus aliquot liquescere sinebant: mox ubi computruisse viderentur satis, in ollam sanguinem hominis unius totum infundebant, adobruebántque in sterquilinio, vase diligenter obturato: ubi verò & hic contabuerat, eximebant, sumentésque quod

quod supernatasset jam aquosum, saniemque viperinæ promiscentes, ita letale conficiebant venenum. Et Scythæ quidem sagittis plurimum utebantur. Nam in Exampæo, qui est inter Boristhenem & Hypanin locus, ahenum fuisse dicatū, Herodotus scribit, sexcentarum amphorarum capax, ex aculeis modò sagittarum conflatum. Sic enim Ariantam regem Scytharum inisse numerum, allata ab unoquoque sagitta una. Legimus porrò Dario Persarum regi à Scythis caduceatorem cum id genus muneribus missum, ave, rana, mure, sagittis quinque. Quæ Gobryes è septem unus, qui magos sustulerant, ita conjectanter est interpretatus: Ni Persæ effecti, ut aves in cælum subvolassent: aut veluti mures, terræ ima subiissent: aut perinde ac ranæ desiluissent in paludes, Scytharum vim non evasuros sagittis adobrutos. Quin & Scythica narratur supellex, jugum boum, aratrum, sagittarum pharetra, quibus cum amicis utantur, & adversum inimicos. Adjici & quo vectantur currus, potest: sunt enim ἄοικοι, hoc est domibus nullis: qua in re vel nimium sibi placent, quòd solari quadam circumvectentur imagine. Arabas quoque solitos inficere veneno sagittas, ex thesauris Julii Pollucis observatum nobis est. Sed & alicubi periclitatum in India Alexandri exercitum, prodit historia, imbutis virulenta sanie gladiis, ut ictu vel levissimo interirent percussi: quanquam mox per quietem herba Alexandro monstrata, quæ remedio præsentissimo tantæ cladi obviam iret. Gallos adnotatum est, helleboro sagittas collinere, quòd iis in venatibus transfixis feris, multo carnes efficiantur teneriores ad epularum usum, recisis tamen abjectisque quæ vulnus ambiunt, propter hellebori contagium: etiam si eo adversus Zenonis decreta stilum districturus Carneades superna corporis repurgasse narratur. Auctor item Strabo est, Transalpinæ Galliæ peculiarem haberi arborem ficui persimilem, lacte cujus perniciosissimo sagittas inficiant. Quanquam & artifex, præcipua venena miscendi olim fuisse, tradatur mundi portio illa. Quod in Cimbrum Tullium significarit Maro: id quod observatum Hermolao est. Sed & libro octavo meminit Fabius: Cimber hic fuit (inquit) à quo fratrem necatum, hoc Ciceronis dicto notatum est, Germanum Cimber occidit. Obiter illud adnotaro: helleborum plerisque flatilem non admittere. Scribit Paulus Ægineta, toxicum videri nominatum, quòd eo à Barbaris inficerentur sagittæ, quas dicunt Græci τοξεύματα. Approbat id ipsum & in Alexipharmacis Nicandri interpres, eos refellens, qui toxici appellatione τὸ κώνειον accipiunt, id est cicutam, quando inter utraque interstitium sit vel maximum. Coniazomenas vocant Græci auctores, qui letiferum hauserint pharmacum, quoniam mortifera sit cicuta. In Harmatis, quæ Brachmanum civitas est, linebantur sagittæ venenata sudoris vi, ex serpentium quarundam carnibus solis ardore colliquatis, deprompti. Ea malo inerat potentia, ut primum obstuperet corpus, mox peracuti insequerentur dolores cum tremore ac contractione. Cutis atrior mirè frigescebat, rejectabatur subinde bilis quoque: proliciebatur ex vulnere nigrum virus, ac spumosum, cujus contactu contabescerent omnia.

Qui dicantur computatorum digitis similes. Orontis historia. Scirpum dici vitiosè ac scrupum rectè. Digitorum gestu supputasse veteres. De Jano paucula. Januarius unde.

Cap. XI.

ORontem Artoxerxis Persici regis generum legimus, quandoque indignatione quadam à socero damnatum, ac honore dejectum, quum se contemptibilem animadverteret, ac esse ludibrio inimicis, solitum dicere: Principum amicos videri consimiles arithmeticorum seu computatorum digitis. Nam sicut hi computando nunc myriada, qui numerus decem millia continet, gestu conficiunt: nunc verò monada, id est unitatem: pariter & qui regibus sese insinuant, modò pollent plurimum: suntque omnibus conspicui, fumos venditantes, à multis frequentantur, observantur, coluntur. Plurimorum etiam vitam à principe deprecantur: mox verò, qui fortunæ mos est, devoluti in imum derisui sunt omnibus: quique quàm plurimis opitulabantur, vix jam se tueri queunt, audiunturque subinde voces, Nunquam, si quid mihi credis, amavi hunc hominem. Quo enim fortuna, eodem & pronus hominum favor proclinatur. Proinde ex historia proverbii elicere schema possumus, ut regum familiares, νῦν μὲν τὸ πᾶν δυνάμενον, νῦν δὲ τὸ ἐλάχιστον, id est, qui nunc omnia possunt de se promittere, nunc verò minimum, dicamus esse computatorum digitos. Sed enim quia mos hic, ut est, videri obscurior potest, & planè scrupus quidam (etiam si barbarè scirpum dicere nonnulli ænigma permittunt sibi, mendosis Gellii codicibus in tendiculam impacti. Scrupos esse Festus scribit, saxa asperiora) amplius fusiusque tota res claritati admovenda est, nubilo difficultatis excusso. Eo quidem proclivius, quòd multis (ut dicitur) mutuas trademus operas. Nam & perobscurè Pro magna oratione secunda Apuleius, Si triginta (inquit) annos pro decem dixisses, posses videri pro computationis gestu errasse, quos circulare debueris, digitos aperuisse. Plinius quoque auctor est, Janum à Numa rege dicatum digitis ita figuratis stetisse, ut trecentorum sexagintaquinque dierum nota, per significationem, anni, temporis & ævi se Deum indicet. Super quo interim adnotatu non indigna sunt, quæ à Græcis in hunc usum derivavimus: quippe Januarium esse inquiunt quadriformem statuam, propter conversiones quatuor, quas τροπὰς vocant. Sed alios eum ita effingere, ut dextra clavem teneat, ut temporis principium & anni reclusorem & patulcium atque custodem, aut scutum: alios verò in dextra τ habentem, in sinistra verò ξε, quia non alius sit, quàm annus. Ex quo Longinus, quasi æonarium interpretari conabatur Januarium. Illa verò nota τ, trecentos signat, ξ verò sexaginta, at ε quinque. Observanda & quæ scribit Hieronymus, Qui triginta (inquit) digitorum conjunctione molli, sexaginta verò superiore digito depresso signari. Porrò centesi-

mum numerum de sinistra transferri ad dextram, & iisdem quidem digitis, sed non eadem manu quibus in læva, significari. Proinde Nicarchus facetè in vetulam nimio plus vivacem, quæ annis etiam cervos transcenderet, ita ludit, ut iterum jam sinistra computare annos scribat,

Ἡ φοῖβος ἀθρήσασ' ἐλάφων πλέον, ἡ χερὶ λαιῇ
Τῆρας ἀριθμεῖσθαι δεύτερον ἀρξαμένη.

In Apologetico item Florens Septimius, Multis (inquit) instrumentis cum digitorum supputatoriis gesticulis assidendum est. Scribunt Evangelicæ paginæ interpretes Matthæi tertiodecimo, Triginta referri ad nuptias, sexaginta ad viduas, centum (qui numerus jam est in dextra) ad virginitatem. Sed enim quo planius cumulatiusve percipi ipsa hæc per digitos computatio queat, ad verbum subjiciemus, quæ doctissimus Christianæ veritatis cultor, literis Beda mandavit. Si commonuero prius, decenter arithmetices digitos in hoc usu à Martiano dici vermiculatos: Digiti verò virginis (inquit) recursantes incomprehensæ mobilitatis scaturigine vermiculati.

Quo digitorum gestu veteres supputarint. Grunnij historia. Digitorum crepitus apud priores quid innueret.

CAP. XII.

QVum (inquit) unum dicis, minimum in læva digitum inflectens in medium palmæ artum figes. quum autem duo, secundum à minimo flexum ibidem impones. quum tria, tertium similiter inflectes. quum dicis quatuor, itidem minimum levabis. quum dicis quinque, secundum à minimo similiter eriges. quum sex, tertium nihilominus elevabis, medio duntaxat solo, qui medicus appellatur, in medium palmæ fixo. quum septē dicis, minimum solum supra palmæ radicem, cæteris interim levatis impones. juxta quem quum d[illegible] E
octo, medium. quum novem, impudicum è re[illegible]ne compones. quum decem enuntias, unguem indicis in medio figes artu pollicis. quum viginti, summitatem impudici inter nodos indicis & pollicis arctè figes. quum dicis triginta, vngues indicis & pollicis blando conjunges amplexu. quum dicis quadraginta, interiora pollicis lateri vel dorso indicis superduces, ambobus duntaxat erectis. quum quinquaginta pronuntias, pollicem exteriore artu instar Græcæ literæ gamma Γ curvatum F
ad palmam inclinabis. quum sexaginta, pollicem (ut suprà) curvatum, indice circumflexo, diligenter à fronte præcinges. quum dicis septuaginta, indicem (ut suprà) circumflexum, pollice in longum extenso implebis, ungue illius duntaxat erecto trans medium artum indicis. quum octoginta, indicem (ut suprà) circumflexum, pollice in longum tenso, implebis, ungue videlicet illius in medium indicis artum fixo. quum dicis nonaginta, indicis inflexi unguem radici pollicis erecti infiges. G
Et hos quidem numeros lævæ gestu ita enuntiari, idem auctor colligit. Deinceps conversus ad dextram, quum (inquit) centum significas, eodem utaris modo, quo in læva decem monstrabas. ducenta in dextra, quo modo in læva viginti. Ea-

A dem ratione & cætera usque ad noningenta. Item mille in dextra, quo modo unum in læva. duo millia in dextra, quo modo duo in læva. Et reliqua usque ad novem millia. Porrò decem millia quum dicis, lævam in medio pectoris supinam appones, digitis tantum ad cælum erectis. quum viginti millia dicis, eandem pectori expansam latè superpones. triginta millia quum dicis, eadem prona, sed erecta, pollicem chartilagini medii pectoris immittes. quadraginta millia quum dicis eandem
B in umbilico erectam supinabis. quinquaginta millia quum dicis, ejusdem pronæ, sed erectæ, pollicem umbilico impones, sexaginta millia quum dicis, eadem prona femur lævum desuper comprehendes. septuaginta millia quum dicis, eandem supinam femori superimpones. octoginta verò millia, eandem pronam femori superimpones. nonaginta item millia, eadem lumbos comprehendes, pollice verso ad inguina. At verò centum millia, ducenta millia, & deinceps usque ad
C nongenta millia, eodem quo diximus ordine, in dextra corporis parte complebis. Decies autem centena millia quum dicimus, ambabus invicem consertis manibus digitos implicabimus. Verum prius quàm cætera subnecto, quæ sunt hujus pragmatiæ, illud de Grunnio non prætereundum, quod ad digitorum attinet gestum, & est ab Hieronymo mutuandum ipsius maximè verbis: Testudineo (inquit) gradu ad loquendum incedebat Grunni-
D us, & per intervalla quædam vix pauca verba carpebat, ut eum putares singultire: mox adducto supercilio, contractisque naribus, ac fronte rugata, duobus digitulis concrepabat: hoc signo ad audiendum discipulos provocans. Tum nugas meras fundere, ac adversum singulos declamare: Criticum diceres esse Longinum, notare quem vellet, ac de senatu doctorum excludere. Hinc Valerius Martialis:

Dum poscor crepitu digitorum, & verna moratur,
O quotiens pellex culcitra facta mea est.
Sed & alibi:
Digiti crepantis signa novit eunuchus.

Quintiliani & M. Tullij auctoritates prædictis accommodantur, & Juvenalis quoque. In digitos mittere, quid: item in digito mori.

CAP. XIII.

HÆc de ratione canonica supputandi, hac parte, ubi se maximè ingessit occasio, pertractare collibuit: tum ut vetus ratiocinii mos in ea re notior fieret, vel circumforaneis, & pullato circulo: tum verò ut enucleatius multa & doctius perciperentur, quæ maximi auctores, velut aliud agentes attigere: quale est Fabii illud ex Oratoriarum institutionum libro primo, Si actor (inquit) non dico, si circa summas trepidat, sed si digitorum incerto solum aut indecoro gestu à computatione dissentit, judicatur indoctus, ut vulgatum Juvenalis illud præteream,

Atque suos jam dextra computat annos.

Ex hac

Ex hac porrò ratione illud est quod sæpe legimus, In digitos mittere: pro eo quod est, accuratè supputare. Hinc & illud in Epistolis ad Atticum ex libro quinto, Præsertim quum senatusconsultum modò factum sit ut puto, postquàm tu es profectus in creditorum causa, ut centesimæ perpetuo fœnore ducerentur: hoc quid intersit, si tuos digitos novi, certè habes subductum. Verum & illud non reticuisse candidi (opinor) fuerit animi, etiam si videbor plerisque, desultorius in quadrigarum curriculum incurrere, uti est apud Marcum Tullium. Veruntamen quod nil obest, concoxisse perfacilè fuerit, aut transiluisse, si cui minus arrideat quando nulla hîc echinorum asperitas. In digito mori, nil omnino ad computandi canones facere: sed de animalibus intelligendum id, quorum genitalia vel corporis partes aliæ opportunæ, digitis veneno litis contactæ mortem inferunt. Cicero pro Scauro: Libertus patronum non occidit, sed duobus digitulis gulam oblivit. Plinius: Sed antiquorum curam diligentiamque quis possit satis venerari? quum constet, omnium venenorum ocyssimum esse aconitum, & tactis quoque genitalibus fœminini sexus animalium, eodem die inferre mortem. Hoc fuit venenum, quo interemptas dormientes uxores à Calphurnio Bestia, M. Cæcilius accusator objecit: hinc illa atrox peroratio ejus, In digito eas mortuas.

Ægyptium judicem sanctum intelligi. Justitiæ laus. Stachane quid. Acrisia quid, & acritos. Agesilai, Philippi, Antigoni exempla. Adecastos judex qui, & unde. Alexandri in judicando mos.

Cap. XIV.

Aegyptium judicem si quis adagionis schemate integrum intellexerit, nec constupratum, sed sanctum, nihil præmio, nihil metu à justitiæ semita digredientem, & planè eum quem vocant Græci ἀδέκαστον, qui gratiæ nihil prorsum tribuit: estque, ut ab excessu non temperem, justitia ipsa justior, & vel stachane æquior. Est autem Doribus eo vocabulo trutina, cujusmodi haud ita multos comperias, quando hæc rara avis est: quoniam restibilis litium perniciosior feracitas arriserit pluribus, dysnomia, quam poeta Hesiodus τῆς ἄτης, id est detrimenti ac offensæ contubernalem comminiscitur, nullius non approbata calculo. Non aberrabit utique is à vero multum. Suggerunt quippe nobis veterum monumenta, Ægyptiis regibus ex præscripto legis antiquæ moris fuisse, judices mox futuros jurèjurando adigere, Ne si rex quidem injusti quippiam injunxisset, à virtutis medio declinaturos, nec lineam omnino (quod dicitur) moturos. Adjicit Diodorus, in Simandii monumento parte quadam judicum stetisse signa, eorumque principem ita constitutum, ab ejus ut collo suspensa propenderet veritas, ipse autem esset oculis paulò minus clausis, librorum cumulo circumjecto, ceu veritas modò sit inspectanda. Quæ res omnium censetur excellentissima, quando neq; hesperus neque lucifer ita nitet, sicut justus vir, ut dixit Euripides. Nam & Theognis justitiam continere virtutes omnes comprobat. Hinc Chrysostomo interprete, ab Evangelista Justus dicitur Joseph, nō de justitiæ unius ratione, sed quòd absolutæ foret probitatis, ejusque omnes impleslet numeros, undecunque mirabilis. Quo argumento & ἀδικίαν quodlibet peccatum dicunt. Sed & magnum Agesilaus, quum Asiaticos animadverteret, Persarum regem ex assuetudine magnum nuncupare: Quónam (inquit) is major me est, εἰ μὴ δικαιότερος καὶ σωφρονέστερος, id est, ni justior est ac temperatior. Idem interrogatus, Fortitudóne præstaret, an justitia. Fortitudine (inquit) nil opus foret, si justè ageremus omnes. Proinde etiam Plato, in omni sermone suo De republica, proposito infundendum animis justitiæ amorem avertit, sine qua non solum respublica, sed ne exiguus quidem hominum cœtus, nec domus parva constabit. Ire verò ad judicem (inquit Aristoteles) est ire ad ipsum jus, ὁ γὰρ δικαστὴς βούλεται εἶναι οἷον ἔμψυχον δίκαιον, quod est, judex esse debet, veluti animatum jus, hoc est sanctus, inadulabilis, inexorabilis, erectus, terrificus. Et in Legibus Cicero magistratum esse scribit, Legem loquentem, legem verò mutum magistratum. Acrisiam Xenophon Rerum Græcarum septimo, vel malum appellat judicium, vel potius ubi virtutis ac ejus (quod decet) nulla habetur ratio, nec quod rectum internoscitur ἀκρισία δὲ καὶ ταραχὴ ἔτι πλείων μετὰ τὴν μάχην ἐγένετο. id est, acrisia verò & turbatio etiamnum major inorta post pugnam est. Acritos apud Demosthenem pro Ctesiphonte dicitur ἀδιάκριτος: quique quod decet, non despicit, ac garrit temerè: item indicta causa condemnatus, necnon indiscretus indivisusque. Illud utique parte hac eximiè admirandum: non ferè quenquam esse, moribus tam efferatis, tamque omnino barbaris, qui in ea re præcellere, non existimet longè pulcherrimum, & vel Biante Prienensi judicare præstantius. Suppetunt in hoc exempla plurima. Nobis cum delectu servandus est modus. Machætas causam agebat apud Philippum. Intendebat is minus eis, quæ dicerentur, dormitabatque interim. Mox adversus Machætam pronuntiavit. At ille vociferans, & rei indignitate intonans altius: Provoco, inquit. Tum Philippus jam vigilantior, sed & commotior, & ore serio: Ad quem, obsecro te? Et Machætas, Ad te, inquit, sed vigilantem intendentemque. At is excitatior etiamnum, & ad se amplius rediens, quum audisset injuria affectum Machætam, non rescidit quidem judicium, sed injunctam ipse exsolvit mulctam. Idem, quum deprecaretur Harpalus, ut Cratera familiarem, ac gentilem suum, qui injuriarum esset postulatus, judicio liberaret: atque ita, ne tamen illi remitteretur mulcta: Eum (inquit Philippus) rectius est, quàm nos ob ipsum, malè audire. Antigoni quoque illud memorabile: nam asserente quodam, esse regibus honesta omnia & justa: Per Jovem, inquit, sed barbaris: nobis verò ea modò honesta quæ honesta, & justa quæ justa. Sed Græcè ita, ναὶ μὰ Δία εἶπεν, τοῖς τῶν βαρβάρων. ἡμῖν δὲ μόνα καλὰ τὰ καλά, καὶ μόνα δίκαια τὰ δίκαια. Aristidem dicere solitum accepimus, quum ex eo quæreretur, τί ἐστι τὸ δίκαιον, quid est justum? τὸ μὴ ἐπιθυμεῖν τῶν ἀλλοτρίων, id est

aliena non appetere. Adecaston verò judicem, A cujus initio facta mentio est, ἀπὸ τοῦ δικάζειν nuncupant Græci, quòd donis corrumpere nobis indicat. Vnde apud Plutarchum in Ciceronis vita, ὄχλων δεκασμὸς dici animadvertimus in Clodii historia. Ælianus, πολλοὺς διέφθειρε νομάδων, δεκάσας εἰς προδοσίαν. Ab aliis adecastos vocatur, ὁ μὴ δεχόμενος πρόσωπα, ἢ δῶρα. Non negligendum parte hac, quod in historiis Johannes Monachus prodit, consuesse magnum Alexandrum audiendis disceptantium controversiis aurium alteram ob- B struere, ceu reo integram servaret, ac criminum exsortem. In Romana verò historia latet prorsum, qui omnium princeps largitione grassari adortus sit: etiam si præclarè dixit quidam, ὅτι πρῶτος κατέλυσε τὸν δῆμον, ὁ πρῶτος ἑστιάσας καὶ δεκάσας, opinor, quia clam καὶ κατὰ μικρὸν id obrepsit malum. Athenis judices ab Anyto primum constupratos legimus proditionis reo, Peloponnesiaci belli exitu fere.

Justitia astruitur excellentia & difficultas. Cur justitia bonum dicatur alienum. Et cur alicubi dicat Aristoteles, injustitiam esse quiddam exiguum.

Cap. XV.

ATqui non præclarissima tantum in numero serieque virtutum justitia est, sed insuper & cognitu difficillima. Nec utique citra rationem D in ordine postrema censetur. Nam quum dicatur multipliciter, & sit aliquo modo tota virtus, & quasi aggregatum quiddam ex virtutibus cunctis, quæ à moribus appellationem ducunt, meritò consentaneum videtur, ad scientiam ejus percipiendam nosse prius virtutes alias. Hanc verò legitimam statuunt justitiam perfectamque (de ea quæ in actione versatur, loquor) nam contemplativa longè præcellit. Illa utique virtus perfecta in primis censenda est, qua uti vir bonus potest, non in se E modò, sed & in alium: equidem virtus habentem, perficit. Quòd si insuper virtute ejusmodi, & in alios uti queat, gradum certè perfectionis non parvæ sibi vendicabit virtus ea. Accedit enim illi, quod summè arduum censetur, rectè in alios agere. Longè siquidem sua facilius dispensat unusquisque, quàm aliena. Proinde arridet plerisque omnibus Biantis apophthegma, seu (ut Sophocli placuit) Solonis, Magistratus virum ostendit: vel, ut Græcè dicam, ἀρχὴ ἄνδρα δείκνυσι. Nam est F magistratus administratio quædam ad alium, id est ad commune bonum in societate civili. Hinc & justitiam dici audies alienum bonum: quoniam boni ratio alterius, & humanæ civilisque societatis bonum respicit, in idque tanquam in scopum collimat. Vnde & M. Tullius in ea virtutis splendorem esse maximum scribit, ex qua & viri boni nominentur. Cujusque meritò Jureconsultos sacerdotes dixeris, Justitiam nanque colunt, boni & æqui notitiam profitentur, veram utique affectan- G tes philosophiam: si modò hæc non præstent verborum tenus, factis procul. Hinc nonnullos comperias, qui justitiam oleo persimilem autument, τῷ σώματι τοῖς μὲν ἐκτὸς ὠφελιμώτατον, τοῖς δ' ἐντὸς βλαβερώτατον. Est illa quoque justitiæ laus.

Ἀνδρὸς δ' εὐόρκου γενεὴ μετόπισθεν ἀρείων.

Hanc Plato nunc justitiam nominat, nunc universæ virtutis nuncupatione complectitur: sed & fidelitatis insignem vocabulo facit. Verum, ubi eid quo possidetur, utilis est, benevolentia quoque dicitur. At quum foras spectat, estque speculatrix fida alieni emolumenti, tum verò justitiæ nanciscitur nomen plausibile. Præterea Seneca, Me justum gratis esse oportet. Tota cogitatio privatis commodis, quàm longissimè adversa sit. Immo verò sæpe justus esse debebit cum infamia, dum clavum rectum teneat. Tuncque, si sapimus, mala opinio benè parta delectet. Necessarium verò (inquit primo Rhetorico Aristoteles) virtutum eas censeri maximas, quæ quàm plurimis sint emolumento, ac eo quidem magis, si est virtus δύναμις εὐεργετική, id est benefica facultas. Proinde justos fortesque præcipuis prosequuntur honoribus: quando in pace quidem una, in bello altera multum afferre adjumenti & solet ac potest. At C enim alicubi apud Aristotelem, & quidem libro eodem, invenias dici quandoque minutum quippiam esse justitiam. Sed ad vulgare apophthegma id verò relationem habet, quando jactatur passim, Momenti esse non magni, probum esse quempiam: ni etiam ejusmodi censeatur. Propterea plausibilior Æschyli sententia.

Οὐ γὰρ δοκεῖν ἄριστος, ἀλλ' εἶναι θέλει.

Id est, non videri quidem, sed esse optimus, allaborat. Ad eandem ferè sententiam & pro Plancio M. Tullius, Equidem primum, ut honore dignus essem maximè, semper laboravi: secundò, ut existimarer: tertium, mihi fuit illud quod plerisque primum est, honos. Ex iis illud planè consequitur, ut ad institutum redeam, nec de calcaria (quod ajunt) in carbonariam demigrem, Nimirum esse deterrimum, qui ad seipsum & ad alios utitur pravitate. Sed Hesiodicum illud notissimum,

Κακὰ κέρδεα ἶσα ἄτῃσιν.

Id est, lucra mala damnis censeri æquipollentia.

Justitia legitima finitio. De injustitia particulari, deque ejus partibus, distributiva, & commutativa, sive correctiva. Vnde dicatur dicaum, & dicastes: nec non medium, sive μέσον. Syndicos quid. Dice, id est, justitia, cur Jovis filia. Qui dicantur chirodicæ. Epidicos quid.

Cap. XVI.

IVstitia verò hæc legitima, & universo virtutis nomine insignis, sicuti nos Peripatetica instruit disciplina, sic fermè finiri consuevit. Habitus electionis compos in iis, circa quæ plurimum obversatur vir bonus ad legum firmissimam custodiam, publici boni ergo. Verum haud omnino ignorandum, præter justitiam hanc universam, esse & peculiarem quandam, quæ virtutis censeatur pars, quam dicit Philosophus, κατὰ μέρος δικαιοσύνην. Sicuti est in justitia aliqua, ut totius vitiositatis pars (ut interim hoc cum Cicerone utamur vocabulo) versatur autem hæc in plus appetendi libidine. Porrò justitia quidem universa

universa & hæc, quæ particularis dicitur, sunt utique ad alium, sed non eodem modo. Est enim legitima ad alium, id est ad rempublicam: particularis verò ad alium, id est ad hunc vel illum particularem hominem. Ejus verò definitio talis erit, Justitia particularis, quum sit etiam virtus ad alium, est habitus cum electione in præfinitis rebus: cujus sunt modi, honores, pecuniæ, id genus alia externa bona, tribuens cuique quod suum est. Injustitia verò tota, quum sit vitium ad aliū, est electionis habitus transgrediendi leges detrimenti communis, & sui commodi gratia. Injustitia verò particularis est electionis habitus circa præscriptam materiam, sumens quod suum non est. Cæterum, justitiæ particularis & justi illius, quod secundum eam est, una traditur species, quæ distributiva nuncupatur, agitque in honoris distributione vel pecuniarum, & ejusmodi quæ inter eos dividi possint, qui in civili versantur societate: altera species commutativa nuncupata, sive correctiva morum & commerciorum, à philosopho διορθωτικὴ vocatur. Verum & hæc bifariam distribuuntur, τῶν γὰρ συναλλαγμάτων τὰ μὲν ἑκούσια, τὰ δ' ἀκούσια. i. commerciorum alia sunt voluntaria, alia involuntaria. Voluntaria, velut emptio, venditio, mutuum, fidejussio, commodatum, depositum, locatio, & hujusmodi. Nuncupantur verò voluntaria, quia principium eorum voluntarium est. Involuntariorum autem alia clandestina sunt, hoc est λαθραῖα, ut furtū, incestus, veneficium, dolus, fraus, dolosa necatio, falsum testimonium: alia violenta, ut verberatio, nexus, mors, rapina, orbatio, convitium, contumelia. Justum distributivum, est medium aliqua ratione similitudine: habet enim personarum rationem. Justum verò correctivum, in arithmetica consistit proportione: quoniam personas non perpendit, sed ipsam modò rei inæqualitatem, qua res rem excedit, ac ad æqualitatem nititur revocare. Nil enim refert bonusne malum expilarit, an contrà. Sed damni interstitium spectat modò lex, ac ut æquis utitur: injustumque, quod & iniquum, æquare conatur. Nam inter hæc medium est æquum, quod justum dicimus: medium, inquam, inter damnum & lucrum. Proinde ubi controversa res est, ad judicem itur, i. ad animatum jus (ut significatum prius est) ac ad medium. Ex quo & μεσιδίους vocant nonnulli, id est mediatorem, ut sic interpretemur, veluti iustum assequuturi, si medium assequantur. Nam syndicon appellat Pindarus synodum, id est συνῳδὸν, consonum, nec diversum: aut συντρόπον, id est ejusdem moris, uti ferè placuit Apollonio, quippe id item signat δίκη: sicut ex eo dilucet Homerico,

αὕτη τοι δίκη ἐστὶ θεῶν, οἳ ὄλυμπον ἔχουσιν.

Quin & medium ipsum ex etymi forma dici creditur, παρὰ τὸ τὰ μέρη ἴσα ἔχειν, quod ejus partes æquales sint. Vnde & mesites nuncupetur ὁ μεσάζων, qui mediator est. Justum quoque ipsum propterea δίκαιον vocatur, quia δίχα ἐστὶν, id est duatim (ut sic dicam) & divisim fiat: tanquam dicamus δίχαιον, hoc est bifariam divisum, vel dividens. Eadem ratione & judex ipse dicastes, quasi dichastes, à divisione nuncupatur: veluti totum aliquod dividat in partes æquales. Grammatici quo-

A que, δίκαιον verbi vim aliquo modo intuiti, ex notatione seu etymologia, quam in Topicis Cicero veriloquium posse transferri putat (nam id ipsum Græci vocabuli interpretamentum innuit planè, meminit & primo Oratoriarum institutionum Fabius) arbitrantur dici παρὰ τὸ δύο ἔχειν, quoniam dice, hoc est justitia, partes secernat duas: quam ut obiter, & (quod Græci dicunt) παρὰ μίλον aliquid interamus, Virginem credi, scribit Proclus: quoniam dicasticum genus esse deceat καθαρὸν, id est in-

B tegrum purumque, cujus sit virginitas symbolum. Dici porrò & Jovis filiam, quia nomothetes sit κοσμικὸς, veluti princeps imperatorque universorum. Hesiodus,

ἡ δέ τε παρθένος ἐστὶ δίκη, διὸς ἐκγεγαυῖα.

Id est, Virgo justitia est, prognata Jove. Sed & illud subnotasse nil obfuerit, quando in Hesiodum incidimus, qui chirodicas eleganter eos nuncupat, eo-

C dem Proclo interprete, qui τῇ δυνάμει τὸ δίκαιον, τῇ διὰ τῶν χειρῶν ἰσχύϊ, id est manuum vi justum finiunt metiunturque, violentia adhibita. Carmen Hesiodi de ferreæ ætatis hominibus subjeci:

χειροδίκαι, ἕτερος δ' ἑτέρου πόλιν ἐξαλαπάξει.

Epidicum vocant Græci, quod etiamnum sub judice versatur: hinc eleganter νίκην ἐπίδικον dicimus,

D quæ incerta sit ac dubia, καὶ ἀμφίδοξος. Sic & puella nuncupatur ἐπίδικος, ubi ambigi contingit, cui nubat potissimum.

Repassum Pythagoricum destruitur. Gratiarum in urbibus templa quam habeant rationem. De nummi usu, & nota. Permutandi consuetudo apud veteres. Episemum argentum, vel asemum. Apephthon aurum.

E

Cap. XVII.

Videtur autem quibusdam τὸ ἀντιπεπονθὸς, hoc est repassum, sive contra passionem, vel (ut Latinius loquar) talionem esse simpliciter, ut justum: sicuti astruunt Pythagorici: voluntque & τὸ ῥαδαμάνθυος δίκαιον, id est Rhadamanthyos justum innuere hoc ipsum. Si patitur quæ fecit, ac eodem (quod dicitur) poculo bibit, Thermerii quadam supplicii imagine, justum est judicium. At

F dissona hæc variè comperiuntur, quod Philosophus comprobat. Nam si in magistratu constitutus plagam intulerit, referire haudquaquam liceat. Quòd si magistratum quis pugno olæserit, non vicissim percuti modò debet, sed insuper & supplicio affici. Porrò quòd in commutando secundum similitudinem rationis, & non juxta æqualitatem, continet, servátque civitatem, est justum correctivum commertiorum. Id ipsum & talio meditatur, quippe quæ justum sit, emendationis compos. At

G justum simpliciter non utique, veluti assertio monstrat Pythagorica, nec secundum æqualitatem, ut oculum pro oculo, & manum pro manu, sed eo modo quo præstruximus. Siquidem servatur civitas, quum retribuitur rependitúrque ex rationis similitudine: ut si quis quem malo affecerit, idem ex rationis libra à lege referat. Quòd si bonum, itidem bonum, & gratiam. Proinde

moris fuisse antiqui novimus, ut in urbibus, Gratiarum substruerentur templa. In justitia denique commutativa semper quidem rei æqualitatem ad rem adesse oportet, verum actionis passionisve haudquaquam: quod inferre talio videtur Pythagorica. In permutationibus verò, præstò est communis mensura, ex hominum nata institutis, non naturæ vi. Hæc autem nummus est, qui rebus mensuram infert, ac æstimationem. Estque medius quodammodo, πάντα γὰρ μετρεῖ. id est, cuncta metitur: ac rerum pretia inæqualium, ea mensura ad æqualitatem revocantur. Quia verò ex lege est, non natura, proinde nummi prorepsit appellatio à nomo, id est lege. Estque (ut Aristoteles inquit) οἷον ἐγγυητὴς, tanquam fidejussor. Ante cujus inventionem, rerum fiebat permutatio, & res metiebatur indigentia. Id verò Trojanis temporibus factitatum, Homero credi convenit: quanquam & ipse miratus aurum, æstimationes rerum ita fecit, ut centum boum arma aurea permutasse Glaucum, scribit: cum Diomedis armis, novem boum. Ex ea porrò consuetudine, mulcta legum antiquarum pecore constabat, etiam Romæ. Lusitanos præterea quosdam eo esse usos more, Strabo auctor est: atque item Albanos. Scribunt ex Græcis nonnulli, quadrupedibus maximè permutationem constitisse: qua item sit effectum ratione, ut mox invento nummo, pecudis imprimeretur nota, sed bovis maximè. Hinc apud Thucydidem, argentum ἐπίσημον legimus historia secunda, quod signatum indicat. Sicut econtrario dicit eidem, ἄσημον, quod rude est. ἄπεφθον verò aurum apud eundem, excoctum est. Refert Politicorum primo Aristoteles, commutationem initio cœpisse, ex eo quod est secundum naturam: quòd alii plura quàm necesse sit, pauciora haberent alii. Quo ad verò ipsis sufficeret, necessarium erat, permutationis inire rationem. Sicut, inquit, adhuc faciunt Barbarorum nationes multæ alia pro aliis dantes, recipientesque. Est autem hoc genus indigentiæ, supplementum ex naturæ præscripto, ad patrimonium auctius faciendum nihil admodum spectans.

De justitia interna, & injustitia. An sibi quis injuriã facit: ac sitne ad seipsum injustitia. Plato Aristotelesq; pugnare videntur. Homicidium sui an admittatur legibus.

Cap. XVIII.

QVum verò inter potentias animæ, alteri proprium sit jus imperare præsidereque inferiori potentiæ, quæ illi, si rectè agas, & secundum hominem vivas, deseruit: putabat Plato, ubi ista contingant, ut veluti in arce constituta ratio titillantem retundat appetitum, ne fiat animal hoc Typhone multiplicius, justitiam oriri: quoniam vis utraque habeat, quod suum ipsius est. Contraria verò si fiant, ut sæpe, & appetitus dejectam excussamque gradu rationem imperitantem obsternat obculcetque: injustitiam tum verò nasci, arbitrabatur, & inæqualitatem potentiæ ad potentiam, quum sit illa concordia quædam consonantiaque concentuum omnium suavissima, potentiæ ad potentiam, & perfectionis ad perfectionem. Proinde vir sapientissimus sic colligebat, Non modò fieri posse, ut sibi quis injuriam faceret: sed nullas quinimmo injurias, nisi à seipso fieri. Quod ipsum dialogo proprio comprobasse Chrysostomus agnoscitur, neminem astruendo, nisi à seipso lædi. Etenim magnis standum mihi nominibus est, ut sic fidem meam liberem, dum sumo aliena. Platonis verò illud frequens est, Nemo injuriam patitur, Omnes injuriam agunt. Nam si fiat injusti quippiam ab aliquo, tunc is, cui infertur, non patitur injuriam, sed ille inferens sibi ipsi, asciscit injuriam. Si quis enim fortunis exuitur, non patitur injuriam ille quidem: quid enim erat, quod suum diceret? In animalibus utique bonis sentiri injuria potest, sed hæc nisi à seipso fieri nequit. Quòd si est, nemo prorsus injuriam ab alio patitur. Facere tamen possunt omnes, seipsos oblædendo. Nec aliam Plato injuriam intellexit, quàm qua rationi aufertur, quod suum erat: id est imperium, quod appetitui contribuitur: cujus alioqui fuerat obsequi, ut factus aliquo modo rationis particeps, suam consequatur perfectionem. Quisquis verò turpia persequitur, animi candorem obnubilando, is nimirum sibi ipsi, Platonica ratione, injuriam insigniter infert. Cæterum Aristoteles multis astruere conatus est, Neminem sibi injuriam facere. In quibus Platonis videtur placita referre. Sed ipse de civili disserit justitia, quæ planè ad alterum est virtus. Sed internam justitiam profundius, quàm videatur nonnullis intelligebat Plato, quæ causa externæ item est. Quod forte nec inficiabitur Aristoteles, quoniam ab eo proditum scimus, Amicitiam sui ad seipsum, videri esse causam amicitiæ, quæ est ad alterum. Quamobrem Platonicam sententiam plausibiliter ut præclaram & planè divinam, excipiendam omnibus censeo. Dignum verò quod parte hac non transiliamus, ab Dione proditum: Euphratem philosophum sponte de vita excessisse, quòd veniam esset impartitus Adrianus, ut id citra ignominiam liceret, ac infamiam, quia esset annis fessus & morbo divexaretur, quibus malis cicutæ haustu est occursum. At Martianus Digestis De bonis eorum qui sibi manum consciverunt, Qui sibi manum (inquit) inferre voluit, nec perfecit, puniendus est: nisi tædio vitæ, vel doloris impatientia id agere est coactus: qui sibi non pepercit, minus multo aliis parceret.

Quibus justi cognomen sit adoptatum. Inibi Aristidis historia. Apollo Dicæus. Terra justa. Agyrtica quæ sint, & quid ad Agyrticas tabellas recidere. Propertius explicatur. De Eleis & Pedalys Indis. Laudum justitiæ epilogus. Silentium in judicio quid. Plauti locus explicatur ex Amphitryone. Justum à lege quo secernatur interstitio. Quintiliani ex libro tertio illustratur obscuritas.

Cap. XIX.

AB hac verò præcelsa animi virtute, ut Judææ gentis pontificem, Oniæ filium Simonem prætheream, cui divini cultus solicitior cura & in cives paratior clementia, justi cognomentum ascivit. Athenienseṁ legimus Aristidem passim

passim δίκαιος solitum dici. Ceu plane cunctos eo insigni antecelleret, quando & solitudine plurimum oblectaretur societatésque, quantum posset, declinaret: quod diceret, amicorum potentiam persæpe ad injuriam hortari. Id verò cognomentum à nullo regum vel tyrannorum quandoque usurpatum adoptatúmque novimus. Sed urbium dici expugnatores, fulmina, aquilas, accipitres, id genus alia plura ingenti applausu concupisse, legimus. Memorabile vero quod ei viro usu venisse compertum nobis est, Quum illum Athenienses apud quos puniebatur virtus, testularum exilio, quod ostracismum vocant, mulctare destinassent, adiit eum homo quidam ἀγράμματος καὶ ἄγροικος, hoc est illiteratus & agrestis, qui testulam teneret, jubebátque Aristidis nomen inscribi. Rogavit is, ecquid Aristidem nosset? negavit ille, addiditque, nil sibi aliud in eo viro, quàm justi cognomen esse molestum. Tacitus Aristides scripsit, quod rogabatur & hominem dimisit. Hic est Aristides, cui tantum tribuit Plato, ut præ cæteris, qui clarissimi Athenis floruere, solum eum existimatione ac laude, præterque admiratione dignum, censuerit. Dignum verò relatu, hujus viri posteros paupertas nimia ad ἀγυρτικοὺς κατέβαλε πίνακας, id est ad circulatorias dejecit tabellas. Nam agyrtica χυδαῖα interpretantur ψεύσματα. Et Agyrtes impostor est. Sed & cubicus jactus, ac vates. Verum à diverticulo redeundum in semitam. Apollo quoque Dicæus est quandoque dictus, id est Justus: quoniam quum Thebæ ab Alexandro caperentur, aurum à fugiente sinu ejus conditum, cælatum diu, ac seruatum sit, sicuti meminit Plinius. Sed & Menander comicus poeta δίκαιον γήδιον, id est justam terram denominat, quæ tantundem reddit, quantum accepit, sed & eo amplius. Ad quam doctrinam respexisse Propertium arbitror,

> Quarum nulla tua fuerit mihi Cynthia forma
> Gratior, & tellus hoc ita justa sinat.

Sed & equam pharsaliam Justæ cognomento insignem legimus, quod admissario similem fœtum ederet. Naturæ siquidem ratione aliæ sibi, aliæ marito similes generant. Eleos verò ut parum justitiæ affectatores incessivit Lacedæmoniorum rex Agis. Nam quum plerique laudibus eos extollerent, quòd Olympicos ludos ampliter concelebrarent: Quid (inquit) mirum faciunt, si annorum quatuor curriculo, die uno justitia utuntur? Quúmque illi pergerent laudando etiamnum, τί, inquit, θαυμαστὸν, εἰ πράγματι καλῷ καλῶς χρῶνται δικαιοσύνῃ; quid mirandum, si pulchra re justitia utantur pulchrè? At ex Indis, qui Pe jali vocantur, nil ferè in sacrificiis aliud à diis immortalibus exposcebant, quam justitiam, arbitrati omnium planè compotes se futuros, si eam modò unam forent cõsequuti. Quæ si animo inseritur, sapientiæ nomen vendicat: si in corporibus sese promat, prosperior dicitur valetudo: si è domibus caput proferat, concordiam vocant: si in civitate celebretur, pacis tranquillo excolitur nomine: si enitescat in mundo, providentia nuncupatur. Adjiciamus illa denique, silentium in causis judiciisque intelligi, quum nulla prorsum promit se conjectura veritatis dispiciendæ, unde ferri possit sententia. Id quod indicat Plautinum illud ex Amphitryone.

> Jacent rationes, silet judicium, quid dicam, nescio.

Allusum autem videri potest ad ampliationis morem, quum in tempus aliud diffinitur judicium: super qua re plura Pædianus. Cæterum de re perillustri nimis longum loquimur, ad alia igitur demigrandum. Sed parte hac Quintiliani prius obscuritatem tollamus pro virili: sic enim lib. 3. scribit in ratione statuum, at quoniam quod jure dicimur fecisse, non hunc solum intellectum habet, ut lege: sed illum quoque, ut justè fecisse videamur. Et quæ sequuntur, Aperitur difficultas ex Aristotele in Rhetoricis ad Alexandrum, ubi à lege sic distinguitur justum, δίκαιον ἐστι τὸ ἁπάντων, ἢ τὸ τῶν πλείστων ἔθος ἄγραφον, διορίζον τὰ καλὰ, καὶ τὰ αἰσχρὰ, τοῦτο δ᾽ ἐστὶ, τὸ γονέας τιμᾶν καὶ φίλους εὖ ποιεῖν, εὐεργέταις χάριν ἀποδιδόναι. id est, justum omnium sancitur, aut plurium mos, non scriptus, honesta præscribens & turpia. Id verò ejusmodi est, parentes prosequi honore, de amicis benemereri, beneficis non ingratum se præstare. Legem verò sic idem finit, νόμος ἐστὶν ὁμολόγημα πόλεως κοινὸν διὰ γραμμάτων προστάττον, πῶς χρὴ πράττειν ἕκαστα, quod est, lex dicitur civitatis consensus publicus, scripto comprehensus, quidque agendum sit, statuens.

Iram in puniendo præcipuè reprimendam. Cotys Thracum regis exemplum, necnon Augusti. Drusi iracundia. Ira fœda sugillatio. Microlypus qui sit, & crypsicholus: Crypsinus.

Cap. XX.

Iram semper quidem, sed in puniendo præsertim esse cavendam, permittendúmque, exsæviat impetus & deflagret ardor, à maximis pronuntiatum auctoribus est. Neque enim ira concitatus ad sumendum supplicium pergens, medium servare poterit, quod in nimii paruique est meditullio constitutum. Et à Peripateticis est summopere comprobatum. Illud verò egregium prorsus, si qui reipublicæ gubernacula moderantur, legum se maximè similes esse velint. Hæ nanque ad puniendum non iracundia, sed æquitate ducuntur. Id quum naturæ profluentioris benignitate quadam (nam doctrina id obtigisse, ne suspicandum quidem est) optimè teneret Cotys, Thracum (opinor) rex, quòd esset natura prærapidus, ac ad iram efferventior, ad ultionem proinde etiam præceps, præcipuéque imperiosus & immitis in servorum delictis: quum pretiosiora essent ab hospite dono ei oblata figlina, cælato opere, tornatilique ratione conspicua, sed tamen prætenuia, fractionisque injuriæ peropportuna: offerenti quidem gratum se præbuit, ampliter illum muneribus afficiendo. Cæterum, mox vasa contrivit omnia, facti protinus ex fide ratione reddita. Quod vereretur, ne per incuriam ministros peccantes ea in re sævius amariúsque verberibus concideret. Propterea exemplo nobili, adagionis comminisci figuram possumus, ut Cotys figlina identidem præfervidis intendamus

insusurremúsque, quos velimus commonitos, prorumpentem indignationis ardorem ex nimio irarum æstu reprimendum prudentiæ quodam (ut interim sic dicam) sufflamine, vel cum dispendio. Causisque præcipuè, ac veluti fomitibus occursandum, quibus tacitè stomachari contingit, ac labris dentes impingere. Quod ipsum insinuavit egregiè Augusti ingenium perspicax, quum apud Vedium Pollionem cœnaret. Cujus servorum unus ubi fortè crystallinum allisisset, ad ultimum rapi supplicium Vedius perturbatior jusserat. Verum, quod supplicium? Bone Deus, murenis jamjam erat objiciendus, quas in piscina depascebat capacissima. Nec luxuria fuit ista, sævitia erat. Evasit ad Cæsaris pedes dilapsus puer, non quidem mortem deprecaturus, sed mortis genus, hoc est, ne esca fieret. Miratus crudelitatis inusitatam speciem Cæsar, dimitti evestigio puerum, imperavit. Et vasa ejus operis conteri universa, in primis verò piscinam compleri oblimarique. Hujusmodi autem animum obiter, minutulis suscruefactum rebus microlypum Græci vocant, qui frenum mordeat nunquam, & in fermento semper ferè sit, nec norit deferuescere. Qui verò iram dissimulat, crypsicholus dicitur: sicut qui mentem cælat dolose, crypsinus. Quid porrò tumore fervido turpius? quidve minus ex rationalis naturæ dignitate valeat vel dici vel excogitari? Sed ut agamus liberius paulò, quid insaniæ similius? Drusum Tiberii filium adeo vincebat ira, uti scribit Dion, ut vel insigni equiti plagas impingeret: quo argumento Castor (inquit) est cognominatus. Iram quidem dixit Ennius, insaniæ initium. Quidam è sapientibus, brevem insaniam. Quippe Cato etiam senior, iratum ab insano non alio distare astruebat, quàm tempore. Color, vox, oculi, spiritus, impotentia dictorum atque factorum quam habent sanitatis partem? An non id Plutarchi novimus ex Symposiacis, Canes vehementiore adversum feras concepta ira, quandoque occæcari? Ut scias (inquit Seneca) non esse sanos, quos ira possidet, ipsum intueri habitum: flagrant, emicántque oculi, multus ore toto rubor est, labia quatiuntur, dentes comprimuntur, surgunt capilli, stridet spiritus, gemitus, mugitúsque, ut parum explanatis vocibus, sermo præruptus, & complosæ sæpius manus, & pedibus pulsata humus, fœda visu & horrenda facies depravantium se atque intumescentium. Nam & Hippocrates morbos videri gravissimos scribit, in quibus sibi longè dissimilis ægrotantis facies evadat. Quid turpitudo illa, quàm non digna homine, quem ut animalium principem suspicimus veneramúrque? Quod dum contemni nos arbitramur, in omnes iræ faces intendimus, nec homines modò, sed & bruta. Sicuti is de quo Plutarchus scribit in libro περὶ ἀοργησίας. Qui eum percussurus, à quo agebatur asinus, quum is subinde inclamasset, ἀθηναῖός εἰμι, Atheniensis sum, efferuescente amplius ira, fustibus asellum adortus, identidem cum bile & minis (ut Plautus inquit) æacidinis, vociferabatur, σὺ μὲν οὐκ εἶ ἀθηναῖος, tu quidem Athenensis non es. Quid illud ex medicorum scholis? quũ sit ira fervor quidam caloris in corde consistentis, an non ob immoderationem quandoque motum per corpus effunditur totum, & febrem inducit: sicuti herisipelata, & herpetes, ac carbunculi, & inflammationes, & phygethla. Quippe hæc ipsa totum concalefacientia corpus febrem accendunt. Porrò inquit Maximus Tyrius, ut qui divitias quærant, ac se mari committunt, maximo interdum fœnore pecuniam sibi quærunt, sic & qui iræ laxius indulgent, maximis se calamitatum innectunt, adobruúntque usuris, proinde Aristophanem æquo animo Socrates tulit. In Melitum & Anitum odium non exeruit, verum subinde insonabat, Socratem Anitus & Melitus tollere è medio possunt, lædere haud possunt. Idem Athenienses irridebat, uti puerulos, suffragia ineuntes, dum satagunt mortalem hominem perdere. Quod si te injuriis impetant improbi, assultantes identidem, ad Homericam redi Achillis vocem, ab Jove meditor justitia honorari.

Quæ pro ira dicantur apud Plutarchum à Gryllo in brutum deformato. Quæ rursum adversum ea excogitari rectè valeant. Iræ medicamen optimum esse moram. Perturbationum victorem posse Deum duci.

Cap. XXI.

Iram tamen qui laudibus efferre conentur nec desint (de philosophis loquor) in quorum quandoque scholis jactatum scimus, quod est à Plutarcho item adnotatum fortitudinis, οἷον βαφὴν τὸν θυμὸν εἶναι καὶ στόμωμα, id est iram furoremque esse velut tincturam ac solidationem. Propterea feras in certaminibus incredibile robur promere, quòd hanc adhibeant meraciorem syncerioremque, nobis rationis frenum, velut vino aquam promiscentibus, ac proinde in discriminibus plerunque stupere. Audias & illud esse iram τῆς ψυχῆς σύμφυτον ὅπλον, id est animæ genuinum scutum. Et hæc quidem apud Plutarchum à Circe in brutum Gryllus deformatus. At enim M. Tullius inquit, non desiderat fortitudo advocatam iracundiam, satis est instructa, parata, armatáque per sese. Nam isto quidem modo licet dicere, utilem vinolentiam ad fortitudinem, utilem etiam dementiam, quod & insani & ebrii multa faciunt vehementius. Illa quidem ex rhetorum sunt pompa, qui indignationum impetus nunc animorum appellant ardores, nunc virtutum cotes. An non absurdum planè & à verò dissentaneum, non posse fortem virum, nisi stomachabundum virtutis suæ opera promere? Gladiatorium forsan hoc fuerit. Atqui literarum & omnis antiquitatis parens Homerus non quidem gladiatoriè, sed multa alacritate bellicis sese discriminibus offerentem Ajacem inducit. Non arbitrari fortitudinem debemus, quæ rationis pomœrio circumscribi se non patiatur. Nisi fortè putes, quæ vehementer, acriter, animosè fiant, iracundè fieri. Nos tamen iratos plerunque exisse de potestate pronuntiamus. Id si interpretari libeat, nónne de consilio dices, de ratione item ac mente? An non suademus iratis, colligant se? Id verò an censemus aliud, quàm palantes dilapsásque animi vires revocare ad signa? Hinc ictum illud Charilai

tilai Lacedæmoniorum regis, cui quum se ingereret audacius insolentiúsque ex seruis unus, quos Helotas vocant, νὴ τὼ σιώ, inquit, κατέκτανον τεῦ, εἰ μὴ ὀργιζώμαι, hoc est per Sios (id est Geminos) interemissem te, ni irascerer. Huc spectat illud quoque, quod deferuescentem nuncupamus iram, quum residentem animi ardorem, qui rationi obluctetur, significare volumus. Id ipsum verò dilatio comparat & morula, quæ caliginem menti sese obtendentem discutiat, aut rarescere modo densitatem cogat. Hinc illud T. Livii, Daret spatium iræ. Hinc & Athenodori philosophi documentum, quo (ut à Plutarcho accepimus) ita Cæsarem Augustum instruxit, Quum te Cæsar ira cœperit, nil prius dicas vel facias, quàm ipsa quatuor & viginti elementa literarum Græcarum ipse tecum percurreris memoriáque recensueris, ut sic concitatio illa quæ momentosa est, mente aliò traducta, parui temporis interjectu emollita relanguescat. Hoc ipsum & à Sex. Aurelio proditum, memini. Porrò & tacitis velut ambagibus obligati, substrictique securibus Romanorum magistratuum fasces præmonebant, quod initio adstruximus, lenè ad irrogandam pœnam pergendum. Iræ denique fœditatem bracteata M. Tullii sententia retegit in Epistola ad fratrem didascalica, dum monet intentius iracundiæ obsistendum, quúmque ea maximè animum moveat, tum esse diligentissimè linguam continendam. Quid, quod primo Canonis Avicenna nutrices optat, animi perturbationibus minimum obnoxias, præcipuéque iræ, timoris, tristitiæ immunes, quando temperaturam ista corrumpant, indéque vitiatum affundatur infantibus lactis alioqui salutare alimentum. Bis verò aut ter iram comprimenti palàm fit, id ipsum quod Thebanis evenire, qui superatis quandoque Lacedæmoniis, qui ad id temporis invicti credebantur, nunquam postea illis prælio cessere. Iræ autem solutio prima, tanquàm tyranni est, imperantem non audire. Sed & urbanius tumescenti insusurrandum, quod infantibus nutriculæ, ne fleas, & statim capies, μὴ σπεῦδε, μηδὲ βόα, Ne festines, ne clames: & mox fient quævis, & melius. Adde, quòd perturbationum victorem posse immortalium deorum numero ascisci. De rerum natura libro quinto Lucretius est auctor,

> Hæc igitur qui cuncta subegerit, ex animoque
> Expulerit dictis, non armis, nónne decebit
> Hunc hominem divum numero dignarier esse?

Peripateticorum placita pro ira. Lentitudo quid, & lenti qui dicantur. Fortitudinis adulterina species. Autolecythi qui sint. Fortitudo syncerior qua dicatur.

CAP. XXII.

Atqui rursum Peripateticorum scentissimi perturbationes, quas alii extirpandas putant, non modò esse naturales contendunt, sed & utiliter à natura datas, rationibus colligunt. Iracundiam quoque laudibus efferunt plurimis, & cotem esse fortitudinis astruunt, nec ullam prorsus vim inesse huic virtuti, ni ira excanduerit, quod sit ad res præclaras planè ephodion, ut Libanii verbo utamur. Vt verò sciamus, habeátne generosi in se aliquid ira, liberas videbis gentes quæ iracundissimæ sint, ut Germanos & Scythas. Oratorem denique non agentem modò, sed & patrocinantem sine iracundiæ aculeis non satis vehementem arbitrantur. Adjiciunt quinimmo, si non adsit, verbis tamen ac concitatiore motu effingendum, ut ardens oratoris actio ira inflammet auditores. Virum quoque esse negant, qui irasci nesciat. Quámque lenitatem Latinis dicere mos est, vitioso lentitudinis nomine appellant. Nam obiter est hæc Latina vox & erudita, quòd dum Epistolas ad Atticum profiteremur Patavii, abundè testati sumus, magnis fulti auctoritatum tibicinibus, quibus in studiis hisce nostratibus stare omnia videntur: etiam si cuidam ex veteranis, tum secus est visum, qui risu satis inurbano nostram sententiam in scholis excepit: velut more Latinè loqui tentantium in venalibus, in vocis hallucinatus proprietate forem. Cæterum, alienæ parcamus famæ, cujus dispendio gloriam quærere, esse pusilli animi & jacentis, opinamur. Sit is eruditorum albo, vel omnium calculis, & vivat felix. Cicero in Epistolis ad Quintum fratrem: Omnino (inquit) non irasci, non solum est gravitatis, sed nonnunquam etiam lentitudinis. Inde in Epistolis ad Atticum, lente ferre, videtur positum pro eo quod est, æquo animo perpeti quicquid contingat. Credas (inquit) mihi velim, neminem adhuc offendi qui hæc tam lentè quàm ego fero, ferret. Vocabuli ratio inde videtur profluxisse, quia lentis legumento qui vescuntur, æqui animi fiunt, auctore Plinio: etiam si non me fallit Æginetam Paulum libro primo scribere, φακῆν εἶναι κακόχυμον καὶ μελαγχολικήν. Sed & alibi, hominis morsum præcipuè noxium tradit, si à jejuno impingatur ore, & ab eo qui legumina pridie & lentem in primis admiserit in cibum. Paulo succinit tertio an Almansorem Rasis, Corpus inde persiccari tradens, semen destrui, & sanguinis restingui fervorem, oculis caliginem induci, ac denique ægritudines concinnari melancholicas. Confirmat Dioscorides quoque, sanguinem hoc alimento melancholicum produci, nec tacuit in commentatione De euchymia & cacochymia Galenus. Certè lentos dicimus, qui affectibus non moventur, ac velut æquanimitate torpentes stupent. Propertius,

> Hostibus eveniat lenta puella meis.

Et Martialis,

> Tu spectas hyemem succincti lentus amici,
> Proh scelus, & lateris frigora tuta times.

Gellius Noctium Atticarum libro secundo: Tum Plutarchus lente & leniter, Quid autem (inquit) verbero, ego tibi videor irasci? Laberii quoque illud ex Compitalibus ipsum hoc videtur approbare. Nunc tu lentus es, nunc tu súsque déque fers: id est, quod accidit, non magnipendis, ac propemodum ἀδιαφορεῖς. Videtur item ex iis quæ protulimus, lentitudo esse, quam Græci vocant ἀοργησίαν, id est animi affectionem, quæ ira vacet. Inirascibilitatem dicere quidam permiserunt sibi. Ne privis illorum vocibus cedat omnino Latina

res. Cicero De oratore libro secundo: In quo ego, non quo libenter audiam, sed quia causam non libenter relinquo, nimium patiens & lentus existimor. Verum (ut opinor) latius patet lentitudo, quàm illa Græcorum ἀοργησία. Argyropylus apud Aristotelem Moralium secundo, circa honores mediocritatem ait magnanimitatem dici, exsuperantiam verò lentitudinem quandam. Lentis verò cruribus esse himantopodas, scribit Mela Pomponius: Tu interpretare loreis, ex nominis quoque etymo. Sed in hæc excurrisse, non fuerit aquam inaniter consumentis, aut Arabiam seminio cavam, ut Lucianus inquit, conspergere adorti, ut discendi avidos miscella rerum sciendarum turba expleamus. Ne sint Latinarum vocum infrequentes. Redeo ad Peripateticorum placita igitur, in primisque Aristotelis, in quem penè videtur esse collatum quicquid est capax humanum genus. Quæ justo fortè plus convellere Cicero, multique præterea, Stoici præcipuè, conantur. Nam & Senecæ Stoicorum acutissimi nota sententia est. Ira non acuit animum ad res bellicas, nunquam enim virtus vitio adjuvanda est, se contenta. Philosophus ergo Moralium tertio, postea quàm fortitudinis veræ rationem est exsequutus, species quinque recenset adulterinæ fortitudinis atque impropriæ. Primo statuit loco eam, quæ civilis dicitur fortitudo, quum sustinent pericula cives metu pœnarum & infamiæ ac honoris cupiditate. Hujusmodi facit Homerus fortes aliquot, ut Diomedem & Hectorem: id quod ex carminibus conjectari subjectis facillimè sic potest,

Πουλυδάμας μοι πρῶτος ἐλεγχείην ἀναθήσει.
Polydamas me coarguet primus: & Diomedes,
Ἕκτωρ γάρ ποτε φήσει ἐνὶ Τρώεσσ' ἀγορεύων,
Τυδείδης ὑπ' ἐμεῖο.

Hector enim quandoque diceret apud Troianos concionabundus, Tydides à me. In hoc etenim sunt gradu, qui à magistratibus compelluntur. Hinc est illud scientissimi Plutarchi, fortitudinem à veteribus statui, non ἀφοβίαν, sed φόβον φόβου καὶ δέος ἀδοξίας. Siquidem qui leges præcipuè reformidant, hi vel in primis hostem contemptui habent, nilque verentur pati, qui male audire compavescunt. Propterea dictum rectè, ἵνα γὰρ δέος, ἔνθα καὶ αἰδώς. Secunda porrò species virtutis ejusdem constat peritia quadam, in bellicis præsertim rebus: quamobrem Socrates in libro qui Protagoras inscribitur, apud Platonem, censebat fortitudinem esse scientiam. Ejusmodi sunt in bello milites. Tertia species provenit ex ira. Videntur enim fortes qui per iram, veluti feræ percussores impetunt: quoniam & fortes, iracundi sunt. Impetuosissima quidem res est, ad pericula capessenda animi concitatio. Vnde Homerus,

Σθένος ἔμβαλε θυμῷ,

Robur injecit animo. Et rursum Homerus idem, καὶ μένος θυμὸν ἔγειρε, ira concitavit animum: καὶ δριμὺ δ' ἀνὰ ῥῖνας μένος, impetus per nares acer subiit: καὶ ἔζεσεν αἷμα, inferbuit sanguis. Quæ omnia significare videntur, animi concitationem & impetum. Fortes verò propter decus faciunt, sed adjuvat eos ira. Non est autem fortitudo, si dolore aut ira concitati in periculum deferantur, nihil prævidentes eorum quæ incurrunt. Eo nanque modo & asini fortes nuncuparentur, quando ne verberibus quidem à pabulo abigi persæpe queunt. Insuper & mœchi ob libidinem multa audent. Proximè autem ad eam quæ secundum naturam est, accedere videtur fortitudo, quæ per iram fit, si modò electionem rationemque ante susceperit. Supersunt verò & duæ fortitudinis species: quarum altera ex fiducia sui nascitur, cujusmodi vocant Græci εὐέλπιδας, spei semper bonæ, dum periculi deflagrat ardor. Ab hac nec abest procul reliqua & postrema, quæ per ignorantiam contingit. Et de impropria quidem fortitudine hactenus. Quem autem verè fortem sanciat idem Philosophus, ad priorum intellectum faciliorem, erit (arbitror) operæpretium subjecisse. Fortis vir impavidus & extrilidus est, animóque subnixo eminentique, ut homo: quamobrem timebit ut oportet, ac (uti dictat ratio) tolerabit, decoris honestique gratia. Hic enim est virtutis finis. Qui igitur quæ oportet, & cujus gratia, & quando, & ut convenit, sustinet ac metuit & audet, is fortis est. Invenio in Græcorum doctrina, autolecythos, id est αὐτολημύθους, dici strenuos paratósque ad omnia obeunda vel patienda. Quanquam pauperem eo verbo intelligere malunt alii, ut qui possideat aliud nihil, quàm lecythos. Vel ad erogandam pecuniam proclives, quæ lecythis contineretur. Fortè & autolecythi dicantur αὐτουργοί, qui per se omnia procurant ac faciunt. In Moralibus tamen Plutarchus αὐτολημύθους καὶ τραπεζίας nuncupat, qui culinam modò consectentur, nec amicitiæ ullam habeant rationem. Ad fortitudinis vim pertinet præclara in Pompeii Magni rebus, Dionis sententia, ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ τέχνη παντὸς ὁμίλου κρατεῖ. Hæc autem de Tigrane proferuntur apud Tigranocerta ab Romanis Lucullo duce fuso fugatóque. Quorum paucitatem quum iis contemptui haberet, dicere solebat, εἰ μὲν πολεμήσοντες ἥκειν, ὀλίγοι, εἰ δὲ πρεσβεύσοντες πολλοὶ παρεῖεν.

Diluuntur objecta, quæ in Peripateticos concinnantur. Iram duobus perpendi modis. Fortitudinis rationem bifariam distribui. Affectiones ex homine tolli non posse. Militi cur honoris deferatur plus, quam doctori. Apyrina.

CAP. XXIII.

AD ea verò quæ Peripateticæ objiciuntur scholæ, respondebit luculenter ipsa, sui Aristotelis innixa vestigiis: iram considerari perpendique posse prout in excessu est, itémque ut est in mediocritate: si accipiamus eam ut est in excessu, tunc non dicimus esse cum fortitudine: sin verò modo secundo, tunc esse affectionem astruimus, non sine regula & rationis gubernaculo, jungique cum operatione forti posse pulcherrimè. Ideóque philosophum dixisse, iræ motionem esse naturalissimam, sique congruum accipiat finem ac electionem, futuram fortitudinem veram vel fortitudinis operationem. Est enim appetitus natura procli-

proclivis, ut sese rationi obsequentem præstet, etiam si non rationalis per essentiam. Proinde ex ira produci affectus valet à ratione conformatus compositúsve. Ex quibus colligi perspicuè potest, rectè sensisse philosophum, eo tamen addito, fortitudinis rationes videri bifariam distribui: aut enim est fortitudo in tolerando, aut in aggrediendo: priori autem ira nullo modo est opus, alteri verò præcipuè, sed moderata. Iram porrò non habere, dictum veteribus est, qui mentem non habeant. Ita legum præsidi necessaria, civitatis moderatori peraccommoda. Aufer à rege iram, jam non imperiò tantum rebelles experietur popularium animos, sed & momento de principatu periclitabitur. Immo verò & cuivis hunc eripe affectum, cui non fuerit contemptibilis? à quo non circumscribetur, expilabitur, protrudetúrque? Jam & apud Gellium Taurus, Vtaliorum (inquit) omnium, quos Latini philosophi affectus affectionésve Græci vocant πάθη, ita hujus quoque motus animi, qui quum est ulciscendi causa sævior, ira dicitur, non privatio utilis est, quam dicunt στέρησιν, sed mediocritas quam μετριότητα nuncupant. Melanthium quoque dicere solitum accepimus, Iram non videri gravem, quæ migrare mentem faciat, sed quæ domo excludat omnino. Quæ verò in diversum præcipi, & colligi argumentis solent, de Pythagoræ atque Zenonis fontibus videntur manasse, qui perturbationes asserunt omnes exinaniri posse persanarique omnino, veluti causarias animæ partes, nullámque fibram aut vitiorum radicem in homine omnino residere, meditatione, ac virtutum exercitatione assidua. Quod profectò est, inquit Hieronymus, tollere hominem ex homine, & in corpore constitutum, esse sine corpore. Propterea scienter quadam Satyra Horatius,

> Nam vitiis nemo sine nascitur, optimus ille
> Qui minimis urgetur.

Verior & apostolica sententia: Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & ducentem me in captivitatem: non enim quod volo, hoc ago, sed quod nolo, id operor. Quum M. Antoninus educatorem suum defleret mortuum, avocaretúrque ab aulicis ab pietatis ostentatione: Permitte (inquit) Antoninus Pius imperator ut homo sit, neque enim vel philosophia vel imperium tollere affectus valet. Quin & Procli sententia est admirabilis: An non stupendum est (inquit) animam immaterialiter in rebus materialibus vivere, & in caducis incontaminatam se alicubi conservare? Terrenus locus Circes est diversorium. Amplius animæ in generatione constitutæ persimiles sunt pestilentem regionem habitantibus hominibus. Vbi verò extra generationem agunt, esse veluti prata incolentes, Plato scribit. Aristotelicam doctrinam adjuvat in libro De morali virtute Plutarchus, affectionum principia esse tradens σύμφυτα, οὐκ ἐπεισόδια, id est ingenita, nec adventitia, οὐδ᾽ ἀναιρετέα παντάπασι, hoc est, nec extirpanda omnino. Et mox paulò, affectus prodesse ait, si rationi comites se præbeant, sicuti fortitudinem intendit ira, si moderata sit. Sed temperamentum id genus risu excipiunt Stoici, Quid si (inquiunt) sanum voces leviter febricitantem? non est bona valetudo mediocritas morbi. Sic (inquies) dicitur imperturbatus sapiens, uti apyrina vocantur: non quibus nulla duritia est granorum, sed quibus minor, falsum est: non enim diminutionem malorum in bono viro intelligi volumus, sed evacuationem. Demum in fortitudinis mentione quærat ex me forsan aliquis, quidnam causæ sit, quòd publico tantum non consensu militi, ac viro forti plus multo prærogativæ contribuatur, quàm doctrinarum antistiti vel maximo. Responderi autem Aristotelis sententia sic maximè puto ex Rhetoricorum primo, Necessariò virtutes illas censeri maximas, quæ aliis pernoscuntur utilissimæ, siquidem est virtus δύναμις εὐεργετική. Proinde justis plurimum exhibent honoris, atque item fortibus: altera enim virtus in pace, in bello altera prodesse præcellenter valet. Ab iis verò liberalitas censetur præcipuè, argumento eodem: profundit enim pro tempore ac modo, non vendicat pecuniam.

Ex voluntate affectionum qualitates præcipuè pendere. Apathiam item non esse hujus vitæ. M. Antonini tranquillitas. Ægritudines sæpe sublatas, animo sedato. Arietes perturbationum.

Cap. XXIV.

Hominem verò, cujusmodi effingunt Stoici, Græco verbo dicunt ἀναμάρτητον, quod est, nulla peccati labe pollutum, qui sit planè aurum putum, & (ut Aristophanes inquit cum Herodoto) prorsus colophonium. Interest (inquit Aurelius Augustinus) qualis sit voluntas hominis, quia si perversa est, perversos habebit hos motus: si autem recta est, non solum inculpabiles, verum etiam laudabiles erunt. Voluntas est quippe in omnibus: immo verò nil aliud, quàm voluntates sunt. Et rursum idem Augustinus: Illa quæ ἀπάθεια Græcè dicitur, quæ si Latinè posset, impassibilitas diceretur, si intelligenda est, in animo quippe, non in corpore accipitur, ut sine affectionibus vivatur, quæ contra rationem accidunt, mentémque perturbant, bona maximè atque optanda est. Sed nec ipsa hujus est vitæ, non enim qualiumcunque hominum vox est, sed maximè piorum sanctorúmque, quos vitæ integritas præstat omnino (quod dicitur) πηδαλίου ἁγνοτέρους, id est nautico mundiores clavo. Si dixerimus, Quoniam peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. ἀδύνατον γὰρ τὸ ἀπαθὲς ἐπ᾽ ἀνθρώπων, inquit Plutarchus, Propterea divinè M. Tullius in Oratione pro Marcello: Nulla est (inquit) tanta vis, tanta copia, quæ non ferro ac viribus debilitari frangique possit. Verum, animum vincere, iracundiam cohibere, quæ semper est inimica consilio, victoriam temperare, adversarium nobilitate, ingenio, virtute præstantem non modò extollere jacentem, sed etiam amplificare ejus pristinam dignitatem, hæc qui faciat, non ego eum summis viris comparo, sed simillimum Deo judico. Scribit alibi Plutarchus, iram nusquam continere, imperiti esse hominis atque in-

temperantis: ubique verò difficillimum, quibusdam etiam videri impossibile. **Vtamur enim** verbo audacter, quod non reformidat **cum Jureconsultis** & Hieronymo Boëthius, **& lib. 5.** Fabius, sicuti commonuimus alibi quoque. Quando perturbationis hujus velut proprium persæpe sit, quod velit, emptum morte persequi. Monet tamen nos propheticum illud, Irascimini, sed nolite peccare. Motus animi (inquit Cassiodorus) in potestate nostra non est, sed Dei gratia temperare possumus. Proinde quod consuetudinis est, permittit: quod culpæ, prohibet. Et Hieronymus: Nos (inquit) affectus & perturbationes, quamdiu in tabernaculo corporis huj⁹ habitamus, & fragili carne circumdamur, moderari, & regere possumus, amputare non possumus. Propterea Apostolus, Sol non occidat super iracundiam vestrã, quia irasci hominis est, finem iracundiæ imponere, Christiani. Stoici porrò non diffitentur, visiones animi, quas phantasias dicunt philosophi, quibus quatitur mens ad primam ingruentis cujuspiam formidabilis speciem, non videri aut voluntatis aut arbitrii, verũ suapte vi nobis sese ingerere ac vellicare. Cæterum, probationes quæ mox consequantur, esse jam arbitrarias, ubi perpendimus ac dijudicamus, moxque rejicimus & aspernamur: has, Græci syncatatheses nuncupant. Præstantius censetur (inquit **Augustinus**) iram vincere, quàm civitatem expugnare. Et perturbationum quidem vim grassantem violentius permulta retegunt utique: sed & Galenus in re medica tantus auctor, à quo traditum scimus, ægros quotannis non paucos integritati restitutos suæ, animi solum motionibus ad propriam revocatis temperaturam: cui sane calculum adjicere videtur Æsculapius, qui cantilenas adhiberi, ac risus conciliatores Mimos, & ridicularia denique alia, iis quos animosæ partis motus violentiores amplius exagitent, corporis temperamento excusso, & calore insito auctius commoto. Quin venari alios præcepit, equitare item vel armorum meditationibus non parcere, motuum quoque ac armorum specie, ideáque præscripta, ut animosa pars, si fortè jaceat, sitque imbecilla, surrigatur excitetúrque. Scribit Sex. Aurelius, M. Antonium imperatorem ab vitæ initio tranquillum fuisse adeo, ut ab infantia vultum nec gaudio mutarit, nec mœrore, philosophiæ studens, ac literis imbutus Græcis. Affectionum titillatus arietes vocat Hieronymus, quibus quatitur fides, quos evangelii retundendos astruit muro. Idem scorta publicitus præstantia libidinum publicarum victimas dicit: sunt enim diaboli victimæ, velut mentis & corporis illibata integritas CHRISTO insigniter grata victima.

De mediocritate, deq; excessibus iræ. Iracundorum species tres, & naturalis eorundem causa. Iræ vocabula.

CAP. XXV.

CÆterum introspiciamus denuo Peripateticum museum, præcerpturi inde quæ horum libellorum studiosos, si qui tamen erunt, A dimittant instructiores. Ergo (inquit Aristoteles) mansuetudo, sive πραότης, mediocritas est circa iram, quúmque medium, irámque ferè extrema sint anonyma, hoc est sine nomine: medio utique mansuetudinem attribuimus, ad defectum qui item sine nomine est, declinantem. Excessus verò ὀργιλότης, hoc est iracundia dici potest. Affectus autem est ira, id est ὀργὴ: nam iracundia, est habitus excedens. B Qui igitur pro quibus oportet, & contra quos oportet, irascitur: ac præterea, ut oportet, & quando, & quanto tempore, laudatur, mansuetúsque hic erit. Defectus autem, sive ἀοργησία est, sive quodcunque, tandem in vitio est: nam qui non irascuntur in quibus oportet, ἠλίθιοι esse videntur, hoc est stupidi. Etenim qui non irascitur, nec sentire quidem videtur, neque dolere. Atqui perferre contumelias, & suos negligere, servile est. Iracundus, celeriter succenditur, C tum in quos non oportet, tum pro quibus non oportet, & amplius quàm oportet: verùm & confestim desinunt qui sic afficiuntur, quod est in ipsis optimum. In iis verò bilis fulua prædominari videtur: quæ quum acuta & subtilis sit, ob insitam caliditatem facilè succenditur surrigitúrque, unde oritur ultionis votum. At qui nulla prorsum aguntur ira, frigidi persentiuntur atque humecti, quia fulua & acriore carent bile. Excellenter D autem acuti sunt acrocholi, & ad omnia, quibus summa est bilis, unde & nomen habent. Inter hos sunt quos vocant πικροὺς, nos interpretari amarulentos possumus: difficulter hi placantur, & plumbeas diuturnásque seruant iras. In iis verò fulua bilis permiscetur atræ, proindéque illis constantior ira est, siquidem eam comprimunt: ut autem in seipsa digeratur, indiget tempore. Sunt & inter iracundos specie tertia, qui non explentur facilè, nisi viso inimici sanguine. Hoc genus E appellant Græci χαλεπούς, ex Latinis plerique acerbos. Hosce verò planè melancholicos tradunt, quòd bilis vigeat in eis atra: quæ quia frigida est & sicca, crassiore materia, quæ haud facilè dissoluatur, diutius perseverat. Quòd si amplius inquirat aliquis, cur tres tantum iracundiæ prodantur species, responderi potest, oriri affectionem hanc sanguine circa cor efferuescente. Esse verò eum feruorem triplicem, constat: subtilem, crassum, medium: sicuti ex iis quæ præstruximus, conjectare perspicax ingenium potuit. F Apud Homerum, quod Eustathius scribit, affectio hæc quatuor sortitur nomina: est enim quandoque apud illum θυμὸς, χόλος, menis, id est μῆνις. & κότος: sed eo tamen interstitio, ut dicatur propriè menis, immanens ira, unde & inflexum nomen ἀπὸ τοῦ μένειν: quum cholos, orge, thymos, perturbationis indicent initia, etiam si obiervatio non est perpetua. Hinc Porphyrius, ἡ μῆνις κατὰ κίνησιν πρόσκαιρος ὀργὴ, χόλος καὶ θυμὸς. nam menos (inquit) G est ἀπὸ δέ τε χόλος: verum ubi ultionis captatur occasio, κότος dici consuevit,

Παρὰ τοῖς γκεῖσθαι.

Vnde Homerus.

Ὅτοι κότον ἔνθετο θυμῷ.

Et rursus,

Ἔχει κότον, ὄφρα τελέσῃ.

Nun-

Nuncupatur autem χόλος, ἀπὸ τῆς χολῆς, ἥτις ἐν A τῷ πάθει κρατεῖ.

An verum sit, hircos pati facile, ipsis intuentibus fœminas iniri. De hyæna insuper scitu digna. Confirmatur Plinij historia de vipera partu. Atheniensium votum de hircorum immolatione. Tragos quid, aut hirculus in vitibus.

Cap. XXVI. B

INcideram nuper in Æliani commentaria, quæ haud ita inscitè is condidit περὶ ζώων ἱστορίας, avidè (qui mos est meus) ac sitienter arripui, ac evolui, præcerpturus quæ usui forent legisse. Inter cætera, quæ se primo libro ingessere, fuerunt, & quæ huic impingere capiti visum protinus est: pugnam pro fœminis hircos inire, perinde ac pro formosis mulieribus adversum hircos. Ratione compari tauros acrius in id genus alios cooriri, velut a- C rietes item ovium causa. Hæc non eo subnotasse volui, tanquam ex Heracliti forent antro planè deprompta, aut indicta prorsum inscitaque, sed quod inaudisse videor, ex recentioribus nonnullos, haud ex asse ἀμύσεις, sed (uti sentio) benè doctos nonnunquam, causam eruere conatos: quid ita, quorum uxores corpus invulgent, hircorum appellatione deformemus passim. inde factum vaticinari, quòd animalium soli (uti putant) hirci sui generis fœmellas ipsis intuentibus, iniri, facilè concoquant, omninoque (quod dicitur) susque D deque ferant, nec in prælia consurgant ad corollas (ut interim sic dicere permittar) decertaturi. Id quàm verum sit, nec quis Sibyllæ folium prolatum arbitretur, perspicuum jam, vel unius auctoritate Æliani non diluta, nec proletaria, opinor. Apud eundem observatum est illud item, Hyænam si hoc anno marem conspexeris, eandem insequenti fœminam agnosces: si fœminam nunc, posterius marem conspicaberis. Venire etiam in Veneris utriusque participatum, inireque vicissim ac iniri, E quotannis sexu immutato. Ceu animantis natura Cenæum re præmonstrarit, ac Tiresiam veteribus celebratos. Sed quia mira prorsus historia est, rectè ac operæpretium me facturum censeo, si auctoris verba subjecero: τὴν ὕαιναν τῇ τε μὲν ἄρρενα εἰ θεάσαιο, τὴν αὐτὴν εἰς νέωτα ὄψει θήλειαν, εἰ δὲ θήλειαν νῦν, μετὰ ταῦτα ἄρρενα, κοινωνοῦσι δὲ ἀφροδίτης ἑκατέρας, καὶ γαμοῦσί τε, καὶ γαμοῦνται, ἀνὰ ἔτος πᾶν ἀμείβουσαι τὸ γένος. ἐκ τούτου τὸν Καινέα, τὸν Τειρεσίαν ἀρχαίους ἀπέδειξε τὸ ζῷον τοῦτο, οὐ κόμποις, F ἀλλὰ τοῖς ἔργοις αὐτοῖς. Advertendum porrò historiam Plinii de Vipera, ab Æliano item primo libro comprobari planè ad verbum. Adeo si auctoritatibus agas, controversa res est, verum qui diversa sentiunt, ab experimento stare se, dicunt. Quia verò ab hircis exorsi sumus, in eosdem nostra corrivabitur oratio, adnexa non procul ab derisu historia: cujus auctor nobis Agathius est Gottici belli libro secundo, ingruente Persarum bello in G Marathoniis campis, vouisse Athenienses, totidem se hircos Dianæ immolaturos, quot peremissent hostes. Quod quum implere in primis cuperent, non quisse tamen, etiam capris adjectis vel succidaneis. Tragon vocant Græci in vitibus causationem, ubi flatu grassante decutiuntur germina, hirculum Latinè queas nuncupare. Sed & hircescere dicuntur vites, si sterilescant: quando hircorum est, nimia pinguitudine in sterilitatem abire, quod comprobat Aristoteles.

Animal thoa esse homini amicum præcipuè. Canum fides anxia in Niciam venatorem. Super Nicia Imperatore paucula, & verbo μελλονικιᾶν.

Cap. XXVII.

ESse animal quod θῶα nuncupent, non ex Aristotele modò ac Plinio notissimum, sed astipulatur & Theocritus. Cæterum, censeri id vel humanissimum, præcipueque homini amicum, ac (uti dicunt Græci) φιλανθρωπότατον, non ita multi prodidêre. Lectum tamen quandoque, si fortè in hominem inciderit, revereri, ac velut observanter suspicere. Amplius, si à feris alius circumventum senserit, tum verò accurrere protinus opitularique pro viribus. sed quod ad brutorum in nos benevolentiam attinet propensiorem, traditum à veteribus scio, fuisse inter venatores quempiam, nomine Niciam, qui (ut assolet) venandi ardore studioque concitatior, dum improspicienter imprudentiusque feras immissis canibus insectatur urgetque, in carbonariam fortè delatus fornacem præceps est. Id verò intuiti canes neutique abstiterunt, cæterum gannientes primum quidem per fornacis ambitum, domini (quod facilè appareret) charitate desiderioque ac rugientes moras ducebant: demum verò adeuntes, leniter observateque tantum non mordicus apprehensa veste, pertrahere ad locum enitebantur, veluti opem inde aucupantes quampiam domino, fide summa, quæ vel in homine rarior pernoscitur. Id autem intuitus quidam, & quod erat, suspicatus planè, quum suboleret, non frustrà solicitè adeo anxieque concursare canes, ducem insequutus factum deprehendit, exustumque in fornace spirantem Niciam, re prorsum conjectata ex iis quæ in ignibus visebantur reliquiæ. Fuit Nicias ab hoc alius, Atheniensium haud omnino incelebris Imperator, etiam si impendio timidior, & eo nomine in obeundis negotiis tardior: unde exiit illud facetissimum Aristophani in Avibus,

Καὶ μὴν μὰ τὸν Δί' οὐχὶ νυστάζειν ἔτι
Ὥρ' ἐστὶν ἡμῖν, οὐδὲ μελλονικιᾶν.

Per Jovem nobis haud est dormitandi tempus, neque item Niciæ more cessandi. lepidè prorsum conformato verbo ab μέλλω, quod tardò nobis indicat, & Nicia. Non prætereundum, ab Plutarcho in Nicia carmen Aristophanium advocari, sed ita ut vix sensum recipiat verbo μελλονικιᾶν decurtato interpellatoque: quo factum, ut per inscitiam ab interprete sit prætermissum.

Ingenio præsignes esse plurimum iracundos imbeciles-que, at gravitate fortes, sed indociles obliviososq́; undeq́; horum promi effectuum ratio valeat.

Cap. XXVIII.

DE variis hominum affectionibus, quæ πάθη dicunt Græci, deque ingenii ratione vel amplioris vel minutioris alibi (opinor) affatim pro re nata disseruimus, aggestis, quæ hinc inde olim præflorauimus. Nunc præterisse nequeo Platonis sententiam graphicè positam, sciteque in libro De scientia, quæ quia illustri enunciata perspicuitate est, nullo indigere interpretamento mihi est visa: eam modo exscripsisse satis superque fuerit. Est admodum (inquit) arduum, hominem comperisse ingeniosum, qui insimul mansuetudinis ac modestiæ exsors non sit. Quippe ad hanc diem ejusmodi neminem vixisse, adverto, vel etiamnum esse nunc, cui naturæ genius ita affulserit ut boni sit compos utriusque. Siquidem acumine qui insignes sunt, callidi item ac memoria illustres & docilitate, nunquam non iracundi sunt, ac contentionis avidi, nec raptantur secus ac navigia retinaculorum prorsus expertia. Hosce item furore quodam præstare dixeris verius, quàm fortitudine. Sed enim qui ad gravitatem natura facti sunt, eamque unam rem habent, veluti scopum, si se ad ingenii cultum dent, & doctrinam sibi pergant induere: hi verò hebetiores comparent mox, & nescio quomodo desidiosi, oblivionis quoque nubilo identidem se obtendente. Id quod à Platone sancitum vel Aristotelis valet calculo comprobari, qui Thracas esse adeo ingenio tradit oblæso, & memoria propemodum nulla, ut ne quaternarium quidem numerando queant transcendere. In iis tamen robur, & ad belli munia promptitudinem singularem haud desideraris. Hanc verò varietatem adeo variam, immo contrariam interim, cæli defluviis forsan retulerint acceptam astrorum non imperiti. Quando & Julium Maternum sic ferè novimus prodidisse: Quædam, inquit, gentes ita à cælo formatæ sunt, ut propria sint morum unitate perspicuæ. Siquidem immanis feritatis crudelitate grassantur Scythæ (uti aliàs commeminimus) Itali fiunt regali semper nobilitate præfulgidi, Galli stolidi, avaros esse Syros ferunt, acutos Siculos, luxu diffluere Asiaticos, ac voluptatibus deliniri. Hispani dicuntur elata jactantiæ animositate præpositi. Nec ignoro tamen esse, qui in hoc auctore putent loquentiæ multum, sapientiæ parum.

De Vulcani templo apud Ætnam Siciliæ, deque canibus ingenii mirandi discernendis, qui castè pieque accedant, aut scelere imbuti salutatum tamen eant Deum. Cur Vulcanus in insulam Lemnum excussus tradatur. Lemnia terra, quæ & sigillata. Philoctetæ historia.

Cap. XXIX.

APud Ætnam qui notissimus est Siciliæ mons, esse Vulcani templum fertur honore multo. Circumjectum est templo septum, sacræ item visuntur arbores, necnon pervigil & inextinctus ignis, vel (uti à Græcis dicitur) ἄσβεστον πῦρ καὶ ἀκοίμητον. Templum asservare ac lucum traduntur canes, quibus mirum præcipuè insitum ingenium creditur. Quippe adeuntes, si castè modò ac piè, utque addecet, id agant, permulcent ac abblandiuntur, illisque perinde ac benevolis aggregantur, & planè familiaribus. Quòd si manibus non puris, sceleréque aliquo pollutior templum invisat, vel lucum, irruunt mordicus, lacerant, convelluntque. Cæteros ex cœtu aliquo remeantes lasciviore, intemperantioreve insectari modo, satis superque habent. Eventus rationem si solicitius perquiras, ac veterum consecteris superstitiosam vanitatem, cælitus omnino fieri putabitur: si me audias, immundorum spirituum fallaciolæ acceptam sedulitati referes, quando unum illis studium, in tendiculam per momenta rationalem animam præcipitasse, ut quo illi justissimè discrutiantur, eodem & nos paterni divinique luminis exsortes Catonio includamur teterrimo. Illud de Vulcano nec reticebo, in Lemnum insulam tradi à fabulosis excussam Deum: quoniam ut scribit Galenus nono Simplicis medicinæ, loci facies sit exustæ similis, nec quicquam subnascatur: inibi tamen terra habetur Lemnia, quam & sigillatam juniores vocant, sphragida Græci appellant, quia conformatis inde pastilis capræ sigillum imprimeretur, ut voluit Dioscorides: ut verò Galenus, Dianæ. Quod autem huic terræ hircinum promisceri sanguinem, prodit Dioscorides item, ab Lemniis sacerdotibus irrisum, refert Galenus. Proditur à Græcorum nonnullis, Vulcani antistites in Lemno adversus ictum serpentium medica pollere virtute. Quo argumento Philoctetem apud Sminthei Apollinis aram ictu serpentis vulneratum illuc medicinæ gratia esse missum.

Cereris templum, & festum Chthonium, apud Hermionenses celebre vel miraculo: quòd præferocem taurum ducat ad aram vetula sacerdos obedientissimum. Item de canibus in Palladis templo, quod in Daulia est. De Panos templo in Arcadia, ubi Aula locus visitur, & muscis avolantibus ex Olympia & Leucade ubi Actius Apollo: necnon de Diana in Icaro insula.

Cap. XXX.

AD eandem porrò fraudem & imposturam perversissimam, spectat illud item quod inferam mox: Cererem ab Hermionensibus eximia coli veneratione, peragique sacra prorsum μεγαλοπρεπῶς τε καὶ σοβαρῶς. Festum verò Chthonium nuncupari. Ferunt ergo, boves magnitudine visenda & ferocia ad aram ex armento facilè agi immolandos à Cereris sacerdote, quæ vetula plerunque est, ac viribus prætenuis. Super qua re carmina circumferuntur apud Græcos, quæ & apposui, auctore eorum Aristocle:

Δάματερ πολύκαρπε, σὺ κ' ἐν σικελοῖσιν ἐναργής,
Καὶ παρ' ἐριχθειδαις, ἔν τι μέγα κρίνεται,
Ἑρμιονεῦσι, τὸν ἐξ ἀγέλης γὰρ ἀφειδῆ ταῦρον,
Ὃν τοὺς χαίρουσιν ἀνέρες οὐδὲ δέκα,
Τοῦτον γραῦς στείχουσα μόνη μόνον κατέρος ἕλκει,
Τὸν δ' ἐπὶ βωμὸν, ὁ δ' ὡς ματέρι παῖς, ἕπεται.
Σὸν τί δέ, δάματερ, σὸν τὸ σθένος, ἵλαος εἴης,
Καὶ πάντων θάλλοι κλᾶρος ἐν ἑρμιόνῃ.

Cæterum

Cæterum & in Daulia esse memorant, Iliados Minervæ templum, in quo alantur Canes, quibus insitum planè sit, perinde ac ratione quadam, adventantibus subblandiri Græcis. Barbaros autem, ubi se ostentarint, latratu insectari. Est in Arcadia locus nomine Aula, ubi olim visitatum est Panos templum, constanti fama, omnibus quæ illuc defugerint animalibus, haud dubiè salutem præstari. Quippe si ea insequantur lupi, subsistunt protinus, ubi ad eam ventum partem est, nec ingrediuntur omnino: quod defugientia illuc putet Deus, velut supplices quosdam, *δι' αἰδοῦς ἄγων αὐτά*. Et quia ex veteri superstitione animalium miracula consectamur, & anquirimus curiosè, addamus illa quoque: In Olympia cognitum hoc annorum plurium experimento, ingruente certaminum & panagyris celebritate, muscas inde omnes ad ulteriorem Alphei ripam sponte, velut mulieres allectentur avolare. Porrò in Leucade ubi in promontorio eminentiore Apollinis stat templum, quem Actium nuncupant, futura inibi (ut assolet) panagyri, in qua & honori divino editur saltatio, bovem muscis immolare fuit receptissimi moris, quæ illius distentæ cruore confestim credebantur evanescere hac velut mercede amplius delinitæ, ac (ut significanter dicunt Græci) *δικασθεῖσαι*. Quum omnino Pisææ animadverterentur *ἀπέλθοι*; & proinde probiores quoque, ut quæ Dei reverentia quadam, non mercedis vi, justitiæ opus inirent, & (quod addecet inprimis) si modò ibi erat Deus, ac non spurcissimus dæmonarches, miserorum mentibus ad satietatem illusurus. Sicuti in Icaro insula quoque, in qua Dianæ templum fuerat: quumque nimio plus scaterent ibi agrestes & præpingues capræ cum Doreadibus ac leporibus, si venari cupiens, à Dea rei pontificium esset comprecatus, pergens inde præda onustus revertebatur, captis quæ concupisset. Quòd si petere supersedisset, inanis prorsum fiebat venatio, insuper & in eum expectebant audacioris conatus pœnæ. Cæterum illusiones hoc genus, seu indigitamenta credere malis, id est excantamina seu veneficia, persequi diutius, abutentis planè otio fuerit. Proinde iis præteritis, alia disquiramus auditu jucundiora, & gratiora scitu.

Quadruplex loquendi figura, veteribus observata grammaticis: prisca, Latina, Romana, demumq; miscella sive mixta.

Cap. XXXI.

QUi amplius pensitatiusque indagine scrupulosa loquendi varietates discutiendas sibi in commentariis proposuere, rationem eam videri quadrifariam planè distributam pronuntiavere. Quippe nonnulla in veteribus libris priscè dicta, videre licet, Latinè aliqua, necnon Romanè, demumque esse miscellam omnino figuram quandam, mixta quæ sit, ac dicatur. Priscam verò intelligunt, quæ Jano synchroni & Saturno, ac mox etiam paulò probè cum suis fabulati sint. In qua pleraque multo obscuritatis nubilo circumvoluta, pressaque pernoscantur, desitis jam vocabulis, proindeque intellectum facilè non admittentibus, cujusmodi fuisse carmina, quæ nominantur Saliaria, conjectare licet ex pauculis, quæ supersunt, velut reliquiæ. Latina loquendi figura creditur nuncupata, qua uterentur in Latio, quum rebus potiretur Latinus, & præterea Hetrusci reges: qua sanè forma decemvirorum conscriptæ sint tabulæ. Sed hujus pars ulla vix subsistit innoxia: quod retulit Sex. Pompejus. Romanam denique dicendi rationem intelligunt, quæ in Plauto effloruerit, Nævio Accio, Pacuvio, Marone, Catone, Sisenna, Antiate Valerio, Cæsare, M. Tullio. Miscella demum figura intulit se, ubi jam auctiore imperio, dataque pessum Romana libertate, gentibus communicata civitas diversissimis est, ex quarum velut voragine, loquendi synceritas concussa in primis in barbarum ferè dilapsa sonum, sapere Gothicum cœpit, & omnino peregrinum, ut rarenter se promat, quem purè Romanum dicas, non civitate donatum. Miratur tamen & Fabius, Oscè plurima in auctoribus invaluisse, necnon Sabinè, ut de Gallicis taceam, quum & Punica ostentent se nonnunquam.

Morbo atrocius grassante, vel etiam citra oblæsionem manifestariam nonnullos se in puteos dejectasse. Lugdunenses mulieres. Laurentianus Florentinus.

Cap. XXXII.

ATræ bilis effectus præcipuè admirabiles abundè aliàs persequuti sumus: nunc ab illis haud dissita prorsum ingerunt sese, quæ artis medicæ summates viri, ac planè Coryphæi observata literis mandanda censuere, Hippocrates & Galenus, ægrotos, si violentius grassans morbi vis debacchetur, & atrocior ardescat febris, arctius videri vinciendos, quod ita affecti complures plerunque se peremptum eant, nec id ratione singulari, compertis etiam qui in aquas præcipites se dent, quod esse factitatum in ea, quæ Atticam depopulata olim pestilentia est, multorum approbatur calculo: & Lucretius carmini inseruit,

Multi præcipites lymphis putealibus altè,
In fluvios partim gelidos ardentia morbo
Membra dabant, nudum jacientes corpus in
undas.

Mirum certè est quod à recentioribus est item proditum, haud ita pridem in Lugdunensi Gallia contigisse, ut citra ullum corporis incommodum, quod quidem appareret, crebriter mulieres in præaltos se puteos demersum pergerent. Sed fœminas forsan imbecillior excusarit natura, & semper ferè peregrinabunda mens. Quid philosophis facias viris, quibus etiam familiarem advertimus affectionem hujusmodi, non alia ratione Florentino Laurentiano proximè consumpto? Ad hæc pro ingeniorum captu à multis multa proferri consuesse, non latet: defluvio cælestium corporum acceptam referentibus plerisque atrociorem mali vim, aut in divinam etiamnum iram. Id quod veteribus arriserit, inani oblaqueatis superstitione. Sunt forsan, qui & hoc ipsum in melancholiam rejiciant, à qua hoc genus plura concinnari solere,

aliàs commonuimus. Mihi sanè uti sunt, ista omnino accidunt admiranda.

Qui dicantur citharœdi pisces, quaque nominis habeatur ratio. De polypo item, qui sua sibi voret brachia, cirrhosq́; quod negant alij.

Cap. XXXIII.

Esse in Erythræo mari piscem, observavimus, forma quidem latiore, ad buglottæ modum (ut ajunt) squammis haud ita scabris, si attingas: colore suffulvo, lineis nigricantibus à cauda usque ad capitis summa corpore interpicto, ut tentatum fidium suspicari imaginem possis, unde pisci adoptatum citharœdi nomen. Zona præcingitur crocea, vertex variis distinguitur coloribus, nigrum aureo interlucente fulgore. Narrantur & citharœdi, alii στικτοὶ, hoc est picti. Quippe visuntur purpurei ferè, per intervalla lineis discurrentibus aureis. Commemoratur in mari eodem pardalis, plurimum & colore & orbicularibus picturis, hoc est τὰ στίγματα περιφερῆ, montanæ assimilis. Cæterum, in hac piscium aut belluarum mentione, quoniam (sicuti Philoctetes olim, ut est apud Ciceronem ad Trebatium) diversa invisimus vagamurque, adnotandum amplius quod prodidit Ælianus in Animalium pragmatia, Polypum esse voracissimum, hoc est φαγεῖν δεινὸν, & struendis insidiis vafertimum: quod si defecerit venatio, suis ipsius vescitur cirrhis, succrescentibus mox quæ fuerint absumpta.

Cervum à Philadelpho ita educatum, ut Græca lingua sono insuesceret, intelligeretq́;. Meropis avis pietas singularis. Lusciniæ ambitio. Ciconiarum pietas. Cur easdem pietaticultrices dixerit Arbiter Petronius.

Cap. XXXIV.

Observatum apud eundem Ælianum id quoque est, Ptolemæo Secundo, quem & φιλάδελφον dicunt, cervi catulum dono datum quandoque: educatum autem ea præcipuè ratione, ut ei præfectus curæ Græca ipsum modò voce alloqueretur. Quum idiomati insuevisset brutum, loquentem intelligebat perspicuè. Quanquam irroborasset vetus opinio, Indicæ sonum vocis à servo tantum percipi. Scribit idem auctor, meropa avem esse ciconiarum justissimam, quòd educandis parentibus senium haudquaquam arbitretur expectandum, sed ipsum id agere protinus volatus celerioris compotem. Quo conjectatum, inter cunctas esse aves tum justissimam, tum verò piissimam. Scio, mirabuntur plures, quin præter fidem dici, constanter forsan asseverabunt. Mihi in naturæ contemplatione nil occurrit incredibile, quando & Charmidem Massiliensem commentatione non indignum esse opinatum video, lusciniam non musicæ studiosam modò, id est φιλόμουσον, sed & φιλόδοξον, id est gloriam, ambitiosius captare. Siquidem in solitudinibus si concinat, simplicem omnino cantum edere, apparatu nullo, velut sibi canentem modò: quòd si auditoribus non excidat, præstoque sint aliquot, tum verò prædulcem in primis variumque edi concentum, quippe intellectu certo ταχέρως ἐλίτλειν τὸ μέλος. Id quod ab Homero quoque illis versibus conjectatum, probabile fit,

> Ὡς δ' ὅτε πανδαρέου κούρη χλωρὶς ἀηδὼν
> Καλὸν ἀείδησιν ἔαρος νέον ἱσταμένοιο
> Δενδρέων ἐν πετάλοισι καθεζομένη πυκινοῖσιν,
> Ἥτε θαμὰ τρωπῶσα χέει πολυηχέα φωνήν.

Sed quia de merope diximus, quam inter ciconias recensent Græcorum plerique, ut aliarum item non hic pietatem subjiciam, super qua in Hexaëmero plura prodidit magnus Basilius, & retulit in nostris literis eloquentissimus scriptor Ambrosius. Sciendum, videri ad hæc respectasse Petronium Arbitrum, ubi pietaticultricem nuncupat ciconiam illis versiculis, quos & apposui:

> Ciconia etiam grata peregrino hospita
> Pietaticultrix, gracilipes, choralistria.

Apum nomina plura. Emplastica, & paremplastica quæ dicantur. Anthredon. Mellis genera, non citra admirationem. In Mycono apes non haberi. Vocabula plura ad idem: plastides, cephenes, sira, sirena, melissa, melissia. Melissæus Jupipter. Meliteα lintea. Neon accipi pro vere. Hyemem esse patrem temporum. Apomeli. Mulsa. Apiana uva, & muscatula. Melitomata.

Cap. XXXV.

Inter apes (inquit Ælianus) alias novimus quæ sint & dicantur duces: quædam σειρῆνες, id est sirenes: aliquæ verò ἐργοφόροι: sunt & quæ plastides, fortè ab artifici figmento, vel quia emplastica & paremplastica Græcis dicuntur, quæ infarciunt oppletque, sed viscida privatim ac glutino tenacia. Cephenas, id est κηφῆνας, abundare in primis Nicander scribit. In Cappadocia observatum prioribus est, sine ullis favis confici ab apibus mella. Feruntur verò ea crassitudine, qua oleu. Apud Trapezuntem in Ponto defluere ex buxo eadem, accepimus, odore gravia, & quæ benè valentes ἐκφόρους faciant, ac amentiam concinnent. In Media item ab arboribus mella stillare, sicuti cecinit Euripides in Bacchis. Apud Cithæronem dulces à ramis guttas manare: verum & in Thracia mel item arboreum suppetere, proditum scio. Sicuti in Mycono apes haberi nullas, & si inferantur, emori. Arbores item mellifluas Hyrcaniæ, in pagis qui Fortunati dicantur, celebrat historia. Verum & Diodoro bestiola est volucris, anthredon nomine, eodem tractu, ape minor, nec multo tamen: in saxorum aut arborum cavitatibus favos construit, ac melli succum concinnat persimilem. Apes porrò dicitur quandoque σειρὴν, id est sira, aut certè apum domuncula. Est & eo nomine aviculæ species, & indumenti quoque prætenuis. Sed sirenæ itidem pellucida vocantur amicula id est σειρῆναι. Sunt qui κηφῆνας interpretentur apes masculas ἀφαλάντες, sed & musca sine aculeo, id est ἄκεντρος: sterilisque dicta interdum cephen reperitur. Melias item pro apibus reperias nonnunquam, sed sunt eo nomine hastæ quoque. Melissa nunc est apes, nunc pro obolo ponitur, qui drachmæ partem habet. Dicuntur & my-

& mystides eo vocabulo. Nam & Melissæum cognominatum legimus Jovem. Melissia verò alvearia sunt. Melitea quum audimus lintea, id est μελίτια ὀθόνια, non à melle fit corrivatio, sed ab insula Melite. Illud autem Homeri de apibus,

Ἀεὶ νέον ἐρχομενάων

exponunt, recenter perpetuò venientium: quoniam earum sit non continuus volatus, sed interpellatus, ut semper videantur volatum ordiri. At Porphyrius, vernum innui tempus opinatur magis, quo evolant apes. Neon autem, ver dicebant. Et πατέρα τῶν καιρῶν, hyemem vocat Pythagoras. Quod autem de eisdem Poëta scribit,

Βοτρυδὸν δὲ πέτονται.

exponit Zenodotus, ad animalis imaginem, quod botryn nuncupant: id inter volandum ipsum se convertit. Verum, quæ auctor hic prodit, incomperta planè sunt. Proinde in racemi modum accepisse præstiterit. Apianam uvam gratam apibus, Græci sticam vocant, ex nostris sunt, qui appellari modò putent muscatulam. Apomeli verò, potionis est genus, inter mulsum, hoc est melicraton & oxymeli mediæ. Vtuntur ea Peloponnesii præcipuè. Artomeli legisse item alicubi videor in medicorum thesauris. Galenus libro Tuendæ sanitatis quarto: Mulsam ex pluvia fieri aqua, prodit: apomeli ex qualibet. Melimela, id est μελίμηλα, dicuntur apud Athenienses poma pulcherrima ex cydoniorum nata insitione: uti decimo ἐκλογῶν περὶ γεωργίας expositum comperi. Melitomata, vocant Græci mellita omnia. Illud ex grammatico penu est, Nomen nullum apud Græcos neutri generis exire in I literam, excepto μέλι: nam gummi, id est κόμμι, & πέπερι & κόϊφι esse peregrina vocabula.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI IN LIBROS LECTIONUM Antiquarum ad Petrum Antonium Sylvestrum Rhodiginum, compatrem amantissimum,

Præfatio quarta & vicesima.

Hieronymus parens tuus Petre Antoni, civis (si quis alius) vel optimus, & senator præcipuè illustris, quòd publici boni, privatis rationibus resectis, esset mirè studiosus, sæpeque non citra dispendium, ea me in patriam à literaria peregrinatione, velut post liminio redeuntem benevolentia, & pietate est amplexatus, ubicunque sese vel dignitatis, vel rei augendæ ostentasset occasio, labore prorsum nullo reclinato, ut dum vixit, non secus à me coleretur, quàm si vitalis hujusce lucis, post optimum maximum Deum causa mihi fuisset prima. Sed & quum fatalis ei advenisset dies, palàm funebri oratione, quam ἐπιτάφιον dicunt λόγον, conceptum ex obitu dolorem, testatissimum apud omnes feci, quod & præstantis ingenii viro exutam intempestivius patriam animadvertissem, & me non quidem amico, quod ipsum foret tamen vel gravissimum vulnus, sed parente optimo planè orbatum, virulentiæ ac pestiferis quorundam ingeniis inermem expositum sentirem. Quo sanè factum, uti lachrymis veris spirantibusq; inter crebros singultus, subinde interpellantes, oratorium munus implere vix licuerit. Vitæ illius integritas, morum formula exactissima, ingenium minimè subdolum, non fucatum, non livore ullo unquam obscurius nil à me aliud efflagitare est visum. Præstitimus viventi quod evaluimus, præstitimus etiam humanis functo, præstamus nunc quoque quod

Hærent infixi pectore vultus

Verbaq́;,nec placidam membris dat cura quietem.

Non is ſum,Petre Antoni,qui adulari ſciam,nec ſi ſciam maximè,velim. Notior eſt parentis tui virtus,quàm ut hic ſubblandiendi ſtudio eſſe poſſit locus. Niſi quòd importunius forſan diu jam obductum videor vulnus refricare. Sed enim qui es ipſe tanti hæres viri & æmulus,ægro animo veniam(opinor)non inficiabere: quando ut es ingenio vel præcipuè innumerato,& multo rerum uſu peritus, ignorare non potes, reipublicæ noſtræ incuſſam bellorum funeſto tumultu plagam, & alio ſuper aliud accedente malo, ita omnia prorſum concuſſa,ut latè jam ruinam minentur præcipitem. Nec ferè ſit,qui tantæ cladi conſilio vel prudentia obviam eat,ſenioribus ferè abſumptis omnibus, quorum gravitate ac ſententiis ſtabat civitas noſtra. Nam haud ita diu à parente tuo perfuncto, graſſante ſævius fortuna, raptus eſt Antonius Fulginas,egregius civis,& Catonianæ cujuſdam ſeveritatis: raptus & Andreas Caſalinus medendi ſcientia nobilis,& (quod prius eſt) philoſophus(uti ſentio)præclarus, ut vitæ libram hic exactiorem non pergam memorare. Quibus ſanè vulneribus reipublicæ impactis,vel mirari quivis poteſt,tam diu ſtetiſſe nos: niſi quòd ſuppetit tamen ex diviniore fonte,quo æſtuantem animum leniamus:quoniam ſeſe naturæ argumenta pleraque ita promunt ex te, Compater amantiſſime, ut jam nunc concipere libeat, futurum te mox nulla in parte,etiam ſi arduum id eſt,parente inferiorem: ſed talem quoque,ut peſſum euntia noſtræ civitatis fundamenta in integrum reſtituas præſtantis ingenii maturitate,nunquam non proſpectante longius, præproperæ levitatis temeritate alliſa. Vt in te (libet enim jam nunc vaticinari)quæ ſua eſt ſeneſcentium affectio, Ennianum illud propediem regeri elogium poſſit.

Unus homo nobis cunctando reſtituit rem.

Quod ut facias,etiam atque etiam rogo. Hæc erit tibi ad æternam gloriam via: hac iere certatim Romanorum ac Græcorum plerique proceres: hâc nunc cæleſti paſſu incedas ipſe,feſſis ſubveniens rebus,quando

εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρας.

Vale.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI LECTIONUM ANTIQVARUM LIBER UNUS,

qui viceſimusquartus.

Vbi affectus movere non permittantur oratores. Quintiliani ſententia perpenditur. Quid propriè πάθος, quidve ἦθος. Item narratio morata. Horatij locus de morata fabula.

Cap. I.

QVoniam verò præcedentis voluminis fine, quantum noſtra parvitas tulit, de ira commentati ſumus, quam eſſe cæcam veterum teſtimonio pronuntiavit Chryſippus, ὅτι πολλάκις οὐκ ἐᾷ ὁρᾶν τὰ ἐκφανῆ. id eſt, quoniam perſæpe nec manifeſta quidem conſpici

A ſinat, ſuccurrit illud Quintiliani ex ſecundo Oratoriarum inſtitutionum libro, Athenis actores movere affectus vetari conſueſſe, ex quo viſum quibuſdam orandi artem quodammodo fuiſſe reciſam: ſed & libro ſexto: Athenis etiam (inquit) per præconem movere affectus prohibebatur orator. Libro item decimo in Demoſthenis Ciceroniſq́ue compoſitione, ſalibus & commiſeratione, qui duo plurimum affectus valent, vincimus. Et fortaſſe epilogos illi mos civitatis abſtulerit.

B Vt verò ita rem habere propemodum credamus, in libro De morali virtute Plutarchus facit: à quo proditur, in Ariſtocratica adminiſtratione rhethoras magiſtratuum juſſu vetitos παθαίνεσθαι: hoc enim utitur verbo, ex ejuſce linguæ fertilitate, quod eſt affectiones ex judicum animis proli-

prolicere: quoniam ῥέπει εὐθεῖαν ῥοπὴν ὁ ἀπαθὴς λογισμὸς ἐπὶ τὸ δίκαιον, id est, inclinatione serpit recta citra affectum perpensio, ad id quod justum est. Quòd si accesserit affectio, quod arridet, quodque urit, pugnam intendit adversus judicandi deliberandique vim. Lucianus verò in sermone cui titulus Anacharsis, sive de gymnasiis, hoc ipsum in Areopago irroboralle tradit, ubi cædis peragebantur judicia: ut si quis de re dicat, patienter ac æquis auribus dicentem ferat senatus. Quòd si captandæ benevolentiæ concinnarit aliquis procemium, vel extrinsecus οἶκτον ἢ δείνωσιν, id est miserationem elicere, aut indignationem excitare cooriatur, cujusmodi haud pauca adversum judices comminisci oratores solent, progrediens præco silentium evestigio imperat, apud senatum diutius nugari nequaquam permittens, aut dicendi vi rem obvoluere atque implicare, ac velut retas objicere, ut transacti negotii seriem nudam ex fide spectare possint Areopagitæ. Ipsum hoc & primo Rhetorico significat Aristoteles, in civitatum pleriisque prohiberi oratores astruens extra rem dicere, sicut (inquit) in Areopago & rectè id quidem. Neque enim judicis pervertere mentem oportet, indignationem concitantes vel invidiam vel omnino miserationem conciliantes. Perinde enim est, ac si canonem, seu regulam, qua in operum directione sis usurus, obtorquere ac inflectere incipias. Apsinus verò in procemiorum præceptis, captandæ miserationis præmonstrans rationes, ambiguitatis injicere videtur aliquid. Athenis (inquit) si oratorio fungamur munere, ex judiciis rebusque gestis communem hunc locum instruemus. Misericordiæ ara excitata apud vos est, communique omnium humanitate benevolentiaque esse videtur dea. Exindeque apud omnes insignem adepti laudem estis. Moris in Areopago servati meminit Onomastici octavo etiam Pollux, ne quem possessione sua dominum intervertamus. Sed mitiores fortè affectus permittebantur quandoque, vehemen- & ardore quodam concitati haudquaquam. Aræ misericordiæ Athenis, meminit Pausanias quoque, sicut pudoris, famæ, appetitionis, id est ὁρμῆς. Adnotanda verò hic M. Tullii sententia, quoniam de affectibus agitur, duo esse, quæ admirabilem faciant eloquentiam, alterum Græci ἠθικὸν vocant, patheticum alterum: ad mores illud & ad naturam, omnemque vitæ consuetudinem accommodatum: hoc perturbantur animi & concitantur, quo uno regnare oratio præcipuè creditur. Illud superius come, jucundum, & ad benevolentiam comparandam aptum in primis: hoc autem vehemens est, ac incitatum. Hinc legimus, narrationem esse planam debere, brevem, evidentem, credibilem, benè moratam cum dignitate. Hinc verò illi Horatiano sensus infertur illustrior,

Morataque rectè fabula.

πάθος putat libro sexto Fabius, propriè dici à nobis affectum, ἤθη autem Romana carere voce, dici tamen mores. Verum non tam hos significari, quàm morum quandam proprietatem, quibus omnes contineantur mentis habitus. Omnino affectum concitatum πάθους nomine intelligunt, mitem atque compositum ἦθος signare. Id verò est, quod bonitate commendabile est, nec mite solum ac placidum, sed blandum plerunque & humanum, audientibus amabile atque jucundum. Quo dicentis mores ex oratione perluceant. Sunt qui τὰ ἤθη, non mores prorsum interpretentur, sed sensus. Fides (inquit Martianus) tribus fit, conciliando, docendo, permovendo: illa prior ethica, sequens apodictica, tertia pathetica nominatur.

Scribit Donatus in eum Terentii locum in Eunucho,

Dii immortales, homini homo quid præstat?

Morata narratio à sententia incipi solet, quæ dicitur promythion.

De apathia, dyspathia, metriopathia, propathia, sympathia, antipathia & idgenus plerisque aliis. Procatarctica & synectica causa quæ sit. Item aipathia, homœopathia, proegumenon. Antipathiam promiscere. Idiopathia.

CAP. II.

Illud verò ad grammaticam pertinet supellectilem, esse apathiam aliud, aliud dyspathiam, itemque propathiam, quanquam est & metriopathia. Et apathiam quidem intelligi jam documus, impassibilitatem quandam (si dici ita Latinitatis patiatur decor) quam esse agrestem, nimisque profectò duram, etiam ex philosophis nonnulli sentiunt, ut quæ tum impossibilis sit, tum etiam inutilis. Tollit enim amoris mutui benevolentiam, qua maximè vita constat, & societatis humanæ ratio. Rursum verò extra modum angi, & in luctus abire nimios, jam non naturæ id fuerit, sed depravatæ cujusdam opinionis. Proinde scitum est appositissimumque Crantoris illud ex Academia, Non ægrotare quidem primum (inquit) sit. At si contigerit, adsit sensus aliquis, seu dissecetur quippiam, seu convellatur. Siquidem anodynon hoc, id est nil dolere non sine magna immanitatis mercede contingit in animo, stuporis in corpore. Quamobrem ut dedecet prudentes dyspathia, quam doloris impatientiam interpretamur, sic & apathia. Hoc enim ἄτεγκτον καὶ θηριῶδες, id est durum ferinumque. Illud autem ἐκλελυμένον καὶ γυναικοπρεπὲς, id est molle solutumque, ac fœminæ accommodum. Metriopathia verò haudquaquam improbanda rejiciendave, quæ moderatam in perturbationibus rationem amplexatur & continet. Est & sua medicorum scholis propathia: sic verò nuncupant προαίσθησιν, id est præsensionem quandam. Neque enim tacitè furtimque obrepunt omnes ægritudines, sicuti Hesiodo placuisse, intueri licet,

ἐπεὶ φωνὴν ἐξείλετο μητίετα Ζεύς.

Id est, quoniam vocem prudens abstulerit Juppiter. Sed earum plurimæ proangelos, id est prænuntios habent, & prodromos, sive præcursores, ac præcones, velut cruditates & inconcoctæ materiæ superfluentiam, & motus pigriores, quam vocant δυσκινησίαν. Gravitas quippe onerosa, laborque (inquit Hippocrates)

ſpontanei morbum prænuntiant. Incentiva item vitiorum propathe dicuntur rectè, ac ſignificantius Græcis, velut antepaſſiones, quibus carere cenſetur impoſſibile: nam ea omnium titillant animos, & inde præcavere cogitationum ſagittas commonemur, & natura dominus in Evangelio: De corde (inquit) exeunt cogitationes malæ. Protopathiam invenies alicubi apud Galenum, velut primariam dicas affectionem: ſicuti idiopathiam quoque, id eſt affectionem propriam. Si oboriatur (inquit Galenus) ab ulcere ingens panus, quum inducta in ulcere cicatrice, permanet etiam panus, vel in ſuppuratam inflammationem tranſiens, vel in durum tumorem, quem chœrada, id eſt ſcopulum appellant: nemo primarios dixerit hujusmodi morbos, qui ob alium præcedentem contigerunt. Fuere item ex medicorum decuria, qui ἀειπάθειαν induxerint, tanquam dicas perpetuam affectionem. Quippe ſanorum juxta, ægrotantiumque corporum κατασκευὰς, id eſt conſtitutiones eaſdem eſſe ſpecie, ſtatuere permittunt ſibi, etiam ſi præſtat, ampliorem ſanitati latitudinem contribuiſſe, quàm omneis homines urgentibus perpetuò morbis convelli, ac lancinari. Eſt ſua oratoribus item homœopathia de paſſionis nata ſimilitudine, quam undiquaque ſcientiſſimus exprimit poeta,

Fuit & tibi talis Anchiſes genitor.

Item,

Et patriæ ſtrinxit pietatis imago.

Et,

Me quoque per multos ſimilis fortuna labores.

Quod in Macrobii Sympoſiacis eſt adnotatum. Idiopathiam reciprocationem dicimus, ſicut idiopathes reciprocum. Priſcianus ſuipaſſionem & ſuipaſſum interpretatur. Et quia uberem conſectamur doctrinam, & medicam rem à limine ſalutamus, ſciendum omnino, à propathia diverſas cenſeri cauſas in ægritudinibus, procatarcticas dici ſolitas. Sunt enim hæ, rei quidem effectrices, verum ſeparatæ, ſicuti morſum qui infixit canis ſcorpiúſve, ac ſolis exuſtio febrem producens. Synectica verò cauſa intelligitur, quæ præſens præſentem cuſtodit affectionem, fovetque, ut in veſica lapis, qui non cauſæ modò rationem habet, ſed & affectus. Eſt item προηγούμενον αἴτιον quod à procatarctico inſtruitur, vel quo præſente, ἀποτέλεσμα quoque, id eſt effectus adeſt. Sed redeo ad inſtitutum. Sympathiam quoque apud veteres non Græcos modò, ſed & Latinos, invenias pro conſenſu quodam, qui plerunque inter res conviſitur: ut quum Lucilius ait,

Luna alit oſtrea,
Implet & echinos, muribus fibras, & pecu addit.

Eadem quoque quæ creſcente luna gliſcunt, deficiente contra deſiunt, exſuctaque ſunt. Quanquam eſt & in quibuſdam antipathia: nam cepe (Plutarcho tradente) decedente luna revireſcit ac congerminat, inareſcit autem adoleſcente. Proindeque Peluſiotas cepis abſtinere, quia ſola ex cunctis oleribus contra lunæ aucta & damna, vices minuendi & augeſcendi (ſicuti repetit etiam Gellius) habeant contrarias. Eleganter porrò & antipathiam promiſcere dicitur, qui pugnantia exque

A diametro diſſidentia componit, inque unam corporis molem compingit: ut ſi quis contrarias inter ſe conſarcinet auctoritates.

De monſtro mirabili edito in Rhodiginis agris. De piſcium & ranarum pluvia. Item de infante Conſtantii temporibus nato. Monſtrorum ratio ex cæleſti diſciplina. Decani. Munifices dii.

B

CAP. III.

EXſcribentibus nobis iſta, & elimatius levigatiusque concinnantibus, quæ pridem Patavii dederamus in literas, editum in Patrii ſoli vico, cui Sarzano nomen eſt, magnitudinis inuſitatæ monſtrum. Digna res eſt viſa, quam hiſce libellis insererem, eo quidem proclivius, quoniam flagrante inteſtinis diſcordiis Italia, & intonante altius bellorum procella, quæ jam aliquot annis C latè vaſtitatem dedit, vice prodigii habitum id eſt. Is verò infans fuit biceps, multa in eo mira. Primum quadrimeſtris magnitudo, membra omnia cum proceritate reſponſum habentia, abſoluta, amuſſitataque. Facies utraque ſimilitudinis propè indiſcretæ. In capitibus crines aliquanto longiores ac nigricantes. Inter utrunque caput ex collimitio humerorum tertia ſuffigebatur manus. Sed quæ aures longitudine non excederet, nec integra viſebatur omnino. Reliquum D corpus prorſum bene compactum, ac citra ullam maculæ fœtiditatem. Natus eſt quinto idus Martias, anno nati Verbi milleſimo quingenteſimo quarto ac decimo. Poſtridie allatus Rhodigium eſt. Quia verò viſenda res erat, placuit mitti ad Hiſpanorum ducem, qui in proximo vicaria regis fungebatur poteſtate. Id verò ut citra putredinis timorem poſſet obiri, exenterare præmortuum neceſſe fuit. Inibi ergo mirum aliud, cor quidem ſimplex, ut aſſolet: at jecur duplex, E ſicuti & lien. Nam in viſcere hoc viſam quandoque duplicationem vel in uno, credimus Ariſtoteli. Verum in hoc genus monſtris mira quidem, ſed naturalis tamen à peritis rerum afferri ratio ſolet. In quibuſdam vix, ſicuti quod Athenæi relatum monumentis eſt, piſcibus pluiſſe nonnunquam. Factum id in Chæroneſo etiam legimus, & triduo utique continuo. Sed & in Pæonia & Dardania ranarum pluviam contigiſſe (prodit Euſtathius) tanta multitudine, ut domus opplerentur, nedum F viæ. Nec adverſus mali vim uſquam ſalutare compareret auxilium, præter quàm in fuga, quando nec aquis nec cibis uti licebat, irrepentibus inſilientibuſque ranis in omnia, confirmat quarto Bibliotheces hiſtoriam hoc genus etiam Diodorus. Quod ad infantem attinet, illud amplius ſciendum, unúmne an plura ſint per coagmentationem, quod monſtrificum prodit animal, judicandum eſt ex principii ratione: nam ſi corpus ejusmodi eſt, quod unum cor habet, unum animal G eſt quod duo, animal item duplex coalitum propter conceptuum conjunctionem. Imperante Conſtantio legimus, editum infantem ore gemino, dentibus binis & barba, oculis quatuor, auriculis duabus quidem, ſed breviſſimis. Qui partus (inquit Marcellinus) rempublicam in ſtatum reclina-

clinaturam deformem, planè portendebat: nam portenta id genus comparent sæpius, sed rerum eventus variarum indicant fere. Cælestium rerum studiosi, in partes distribuunt tres signorum singula, sic ut portio quælibet unum habeat decanum. Alii verò scrupulosius rem rimati, ternos deos decanis ascribunt, & munifices nuncupandos censuere, vel synergos quoque, ut signorum cuilibet novem adsint munifices. Hosce rursum per infinitas secant numinum potestates. Ab iis porrò astruunt, casus decerni repentinos: quin & monstrosos hominum consarcinari partus. Deinde Necepso Ægypti justissimus Imperator, & optimus astronomus per ipsos decanos vitia omnia valetudinesque collegit, ostendens quam valetudinem quis decanus efficiat. Sciendum verò plenas dici partes in quibus decani fuerint inventi. Vacuas autem, ad quas nunquam decanorum numerus accedit.

Super Agathocle adnotata quæpiam. Curque is gracculus sit cognominatus, item triorches. Plutarchi labecula colluitur. De buteone ave. Gracchus, & Pulcher an flatilem admittant. Mihi cum flatili scribendum. Martialius Caracalla occisor. Philomelam dici, non philomenam.

Cap. IV.

Agathoclem Siciliæ tyrannum, qui tam moderatè, tàmque fortiter videtur prosperiorem tulisse fortunæ afflatum, ut sine fictili opere non ferè unquam cœnaret, ac misceret opes, pauperiémque simul (uti de eo cecinit Ausonius) ætatis primordio ab eminentissimis proditum historicis est, forma & corporis venustate præeminentem, diu vitam stupri patientia exegisse. Proinde Timæus & ipse historiarum conditor, illum dicit κατὰ τὴν πρώ τὴν ἡλικίαν κοινὸν πόρνον, id est primævo ætatis flore scortum promiscuum, impudentissimo cuique expositum: item mox κολοιὸν nuncupat καὶ τριόρχην. Est autem κολοιὸς gracculus, super quo facetissimus extat Ciceronis jocus: nam à Pharsalica pugna quum aufugeret Pompeius (dicente Nonio quodam) superesse etiamnum aquilas septem, immoque necdum esse despondendum. Rectè (inquit) moneres, si cum gracculis depugnandum foret. Nec id minus factum quod in Ionia prodit Apostolius, Venetos Adriatico mari appositos sub sementis tempus solitos cum gracculis depacisci, ut libis objectis cum maza, quæ illis forent ligmata, ne semina refoderent omnino, vel legerent: stabántque illi dictis legibus. Triorches verò auctoribus Plinio & Aristotele De animalium historiis libro nono, genus accipitris est, à numero testium sic nuncupati, cui principatum in auguriis Phœmonoe dedit, eum buteonem Romani vocarunt, familia etiam ab eo cognominata, quum prospero auspicio in ducis navi sedisset, ut Plinius scribit. Ego in gente Fabia id fuisse cognomentum, accipio. Nam ab Vrbe condita libro vigesimotertio, T. Livius M. Fabium Buteonem nominat. Meminit & in Fabio Maximo Plutarchus. Sed

A ibi mendum (opinor) inolevit: nam scribitur modò Fabius Bulco. Græcus tamen codex, φάβιον præfert βυλτεῶνα, quo tempore duos habuit respublica dictatores post Cannensem stragem, M. Junium, & hunc (de quo diximus) Fabium. Denique buteonis oratoris mentio est Senecæ Controversiarum libro secundo. Triorchem apud Aristophanem invenimus in Comœdia, cui titulus σφῆκες: ubi poëtæ illius interpretes nil amplius ascribunt, quàm ἔστι δ' ὁ τριόρχης ὄρνεόν τι: est au-
B tem triorches avis quædam. Sed & in monumentis Sex. Pompeji ita legas: Buteo, genus avis, quæ eo se alit quod accipitri eripuerit. Vastitatisque est causa in his locis quæ intraverit, ut bubo, à quo etiam creditur appellatus Buteo. Proinde ex hac avis natura videri potest tyrannus cognomentum traxisse: nisi quis malit ab efferata libidine. Nam egressus Agathocles pubertatis annos libidinem à viris transtulit ad fœminas. Traditur item quum esset perfunctus fato, uxo-
C rem querulam flebilibus modis illud subinde ingessisse, τί δ' οὐκ ἐγώ σοι, τί δ' οὐκ ἐμοί σύ; quid non ego tibi, quid tu non præstitisti mihi? Cæterum, cur dictus κολοιός, id est gracculus? an ob latrocinia, & furacem naturam? Huic soli avi (inquit Plinius) furacitas auri argentique præcipuè mira. Monedulam quoque inde dictam grammatici interpretantur, quasi monetulam, quòd surripiat monetas. Quanquam sunt collæ item pisces, dicti Theodoro monedulæ. Agathoclem
D verò latrociniis incubuisse ante tyrannidem, historia testis est. Indéque concedentem Syracusas diu sine fide fuisse, quoniam nec in fortunis quod amitteret, nec in verecundia quod inquinaret, habere videbatur. Sed enim quamvis in omne facinus semper fuerit promptissimus, non tamen usquequaque malus erat: nam & manu strenuus fuit, & in concionibus perfacundus est creditus: quo nomine ab æmulis & inimicis gracculus item videri potest appellatus:
E veluti loquax magis esset, quàm eloquens, uti de Atilio Palicano pronuntiatum novimus. Nam & Bacchylidem vellicans in Nemeis Pindarus, ut locutuleium impendio, ac humilem, sic ferè pronuntiat,

Κραγέται δὲ κολοιοὶ ταπεινὰ νέμονται.

Dicitur enim κολοιός, à κολῴειν, quod tumultuari nobis indicat, Eustathio tradente: quia sit avis obstrepera, tumultuatrixque, id est θορυβητικὴ καὶ κραυγαστική. Nam & eadem ratione
F Gracchum apud Romanos cognominatum legimus: quamvis apud Varronem observatum sit, Gracchum ideo nuncupatum, quòd eum mater mensibus duodecim in utero gestasset, quia legitimum pariendi tempus esset supergressa. Proinde ex junioribus quidam etiam benè doctus, sine flatili scribendum censuit. Quod tamen, ni fallimur, forsan coarguitur paucissimis Quintiliani verbis ex Oratoriarum institutionum primo: nam de aspiratione disserens inquit, Parcissimè
G ea veteres usi, etiam in vocalibus, quum ædos ircosque dicebant: diu deinde observatum, ne consonantibus aspiraretur, ut in Graccis & triumpis. Horum sensus verborum qui sit, perspicuè (opinor) patet: nam Graccum triumpumq; olim fuisse innuit scriptitatum, sed id non fuisse per-

petuum, quis (rogo vos, studiosi omnes) non pervidet? Triumpúmne tempestate nostra scribimus, an triumphum? Triumphum profectò, sed & Gracchum consimiliter: nam & in Græcis monumentis ita scriptitatum invenimus, Γράκχον. In catholicis tamen Probi, sic adnotatum animadvertimus: Quidam putant, inchoare dici imperitissimè: nam neque post C literam H Latina verba regunt, exceptis nominibus tribus, pulcher, orchus, lurcho: vel (ut autumat Servius in tertium Georgicum) sepulchrum. Pulcher item in Græcis invenitur codicibus, ut apud Strabonem libro quartodecimo. In tantum falluntur, qui pulcer & scribunt, & enuntiant. Quam tamen scribendi rationem insequi videtur Cæcilius Minutianus in libello De orthographia, quanquam insigniter mutilato decurtatoque, ac prorsum vetustatis & incuriæ vulneribus confosso: in quo & illud adnotavimus, Mihi, cum flatili scribendum, ut dispareteur à vocativo mi. Scribit in Oratore ad Brutum Cicero, Quin (inquit) ego ipse quum scirem, ita majores loquutos esse, ut nusquam, nisi in vocali aspiratione uterentur, loquebar: sic, ut pulchros, Cetegos, triumpos, Cartaginem dicerem: aliquando, idque sero convitio aurium, quum extorta mihi veritas esset, usum loquendi populo concessi, scientiam mihi reservavi. Mihi verò, insertam habet flatilem, non natura, sed ut hiatus declinetur: nam uti casu patrio mei, sine spiratili dicimus, sic dandi casu mihi fuerat scribendum, ni auribus foret consultum. Leonardus verò Arretinus epistola quadam rationibus comprobare adnititur, addendum C quoque, ut michi scribamus: quod non recipiunt doctiores. Preendo, citra flatilem scribi oportere, sentit Terentius Scaurus. Eum nos quandoque sequuti sumus: at Quintilianus ad sua servatum tempora prodidit, ut aspiraretur ei verbo. Sed ad institutum. Pusillos item statura, κολοιὺς, id est gracculos, dici consuesse, in Aristophane videor observasse. Nam & avis hæc, minutula est, ut quæ tota ferè pennis constet. Imperante Antonino Caracalla insedit obelisco vociferabundus gracculus mirum dictu, succlamatum ab omnibus, ceu ex composito, Martiali salve, Martiali ab tempore multo te vidimus. Hæc autem non intelligenda est gracculi appellatio, sed ejus erat nomen, à quo interemptus est mox Antoninus. Et quoniam de orthographia mentio facta nobis, nec illud obiter negligendum, quod publicum ferè peccatum est, Philomelam dici, non Philomenam, suffragante Pausaniæ auctoritate, qui Φιλομήλαν dicit. Quod denique ad Agathoclem attinet, legimus, domum Syracusis prope insulam, quæ sexaginta lectorum indepta cognomentum est, quæque Siculas sustructiones universas & magnitudine & elegantia structuræ facilè anteibat, hujus fuisse regis opus.

Nominum ratio recta quæ sit. Quid sit, quòd substantiam nomen dicitur significare vel qualitatem. Item nominum interpretatio plurium. Onomatotheræ qui dicantur. Menandrus. Menecrates. Mysteria. Quintiliani locus ex libro primo de Pythiis. Galbana. Allantes. Allantopolæ. Salsicopolæ. De Bryseide, ac Chryseide. Cajus unde dicatur. Gaus bos qui sit. De Navætho, & navium incendio ab Trojanis mulieribus. Cothones, vel Cothi. Stos dici deos.

Cap. V.

Inter alia quæ disertissimè apud Platonem & scientissimè quæruntur, nominum quoque rationem in magna esse novimus quæstione. Id verò est, φύσει ἢ θέσει, quod est, naturane an positu vim suam habeant. Placet autem illi, positione quadam constare nominum rectitudinem, sed non temerè tamen, & ut obtigit, verum positionem ipsam de naturæ penu arbitratur promi: neque esse aliud nominum rectitudinem, quàm naturæ ipsi consonam impositionem. Scitumque, ac ad unguem factum putat nominum conditorem, qui per nomen exprimat rei naturam: quippe rei organum esse nomen, nec fortè oblatum, sed naturæ congruum, ut quòd res discernat & indicet naturam. In grammaticis item commentariis Nigidius Figulus solicitè admodum & asseveratè, verba esse naturalia magis quàm arbitraria colligit, festiviter quoque inferens, ac lepidè: Vos quum dicimus, labias sensim primores emoveri, ac spiritum atque animam porrò versum intendi: quum verò Nos, neque profuso intentoque flatu vocis, neque projectis labris pronuntiari, sed hæc quasi introrsum reflecti. Cæterum, priusquàm ulterius in etymologicas excurramus rationes, collibitum est grammaticis inscitiæ nubilo persæpe obvolutis, ferre opem pro virili. A quibus si exsculpere pergas, quid sit quod pueris nulla non hora intonant altius, Nomen dici, quod substantiam indicet aut qualitatem propriam vel communem: hærebit (opinor) illis aqua. Verum scire convenit, philosophum Aristotelem, quum scientissimè dispiceret infinitam, miscellamque esse rerum verborumque disparilitatem, uti ordo constitueretur aliquis, decem prædicamentorum volumen concinnavit: categorias vocant Græci, quas esse primas intelligimus voces, genera rerum prima significantes. Nam quum infinitæ propemodum comperiantur res, infinitas esse item earum voces quibus indicentur, necesse est. Sed infinitorum cognitio, infinita esse nulla queat, quoniam animo concipi haud valeant: quæ autem ejusmodi sunt, nullius scientiæ circumscribi cancellis creduntur: quippe infinitorum scientia nulla est. Proinde prædicamenta constituens decem Philosophus, in ea vocum alioqui infinitarum, seriem conjecit. Omnia nanque in duas distinxit portiones: in substantiam, & accidens: quod novem contineri prædicamentis voluit. Substantias autem tum primas intelligit, tum secundas. Et primas quidem esse dicit, individuorum corporum ac singulorum: sicuti Cicero est, Socrates, Plato. Secundarum nomine, species accipit, uti est homo: vel genera quibus continentur species, ut est animal. Igitur ad unum substantiæ revocantur nomen, quæ sunt infinita ferè, homo, lignum, animal, lapis, aurum, id genus alia. Accidentia verò hæc: quanti-

quantitas, quæ bifariam intelligitur, quàm magnum, quàm multum: qualitas, ad aliquid, ubi, quando, facere, pati, habere. Postremò κεῖσθαι, quod est compositum esse quodammodo, ut calefacere, stare, irasci. His porrò comprehendi reliqua, dilucet: nam quum bipedale dico vel tripedale, sex, quatuor, decem, lineam, superficiem, id genus innumera, in quantitatis veniunt prædicamentum: at quum album, scientiam, bonum, malum appello, nimirum exprimitur qualitas: quod in categoriis item aliis contingit omnino. Sed ad secretius nominum etymon venio: siquidem facturum me operæpretium arbitratus sum, si parte hac potissimum, quid in hoc nomenculationis aucupio, mutis ex magistris compertum nobis sit, appingere adortus fuero. Quando & apud Græcos hujuscè rei plerique studiosi illuc provecti demum sunt, ut etiam Onomatothetæ dicerentur, id est velut nominum venatores, nova sibi consarcinantes vocabula, rerum intuiti proprietatem. Cujusmodi fuisse videtur Siculus Dionysius, qui virginem vocabat Menandrum, quia μένει τὸν ἄνδρα, id est manet expectatque virum. Stylon verò; id est columnam Menecratem, quoniam manet continetque. Murum autem conceptacula, rectè dici mysteria conjectabat, quia mures servent, quod τηρεῖν dicitur. Idem etiam bovem nuncupat garotan: porcum verò, Jacchum. Alexarchus quoque, Vranopolin qui condidit, nomina sibi conformavit, non audita multis: nam gallum, orthovoan dicebat: drachmam argirida: chœnica, hemerotrophida. Sic & Atticus Herodes, lignum quod inseritur rotis, trochopedam nuncupavit, quum per acclivia vectaretur: aliis epochlea vocantibus. Anchoram Sophocles etiam ischada nominavit, quoniam navem contineat. Sed nos eo quidem gratius ista complectimur præcipuè, quoniam à Fabio proditum scimus, scrutaturum mille præceptorem acrem atque subtilem origines nominum, ut quæ ex habitu corporis rufos longosque fecerunt. Vbi erit aliud secretius, unde Syllæ, Burri? In quo præter ea quæ ex Macrobii Cœnis circumferuntur omnium ex chartabulis & glossematis, studiosus commonendus lector est: esse qui Sillam dictum putent, à silo naso, qui est sursum versus & repandus. Sed non ignorandum, à Græcis pariter & Latinis Syllam per Y Græcum scribi, quod ex monumentis Suidæ perspicuum est. Plutarchus tamen ita prodit, Ex corporis quoque habitu denominationes ritè imponi solent, ut Silli, Nigri, Rufi, verum etiam Cæci & Clodii. Sed & apud Græcos à forma imponi cognomina invenias, ut Physconem, Cirrhippum. Physcam illi vocant intestinum crassius, in quod farina infarciatur & caro, fiuntque qui dicuntur allantes, παρὰ τὴν ἀόλλησιν τῶν κρεῶν, à carnium congestione: unde allantopoles, qui etiam salsicopoles vocatur, venditor id genus farciminis. Hinc restituitur egregiè Valerii locus libro nono, capite primo, Ptolemæum prodentis Physconem cognominatum: quanquam vulgò Physicum legi audio, vel Phytonem: sententiam nostram Strabone comprobante. Cirrhippum verò, ab equis & cirrho colore dici puto. Cirrhum vinum legas sæpicule apud Dioscoridem & alios. Cirrhum, fulvum interpretantur, id est πυῤῥὸν, aut etiam igneum. Senecam Cassiodorus putat inde duci, quoniam cui primo cognomentum id impositum, canus fit natus: sicuti de Numa Pompilio lectum est. Ad quod allusisse Virgilium credunt,

> Agnosco crines, incanaque menta
> Regis Romani.

Quin etiam Tyrrhenum, à quo Tyrrhenia nuncupata, ab ineunte pueritia incanuisse, traditur fabulis: sed ad egregiam indolem id Strabo referendum putat. Cajum invenio in Græcorum monumentis appellatum ab Italis & Tarentinis mercenarium, aut etiam rudem hominem ac planè brutum: quia à γία, quæ terra est, derivetur γεῖος & γάϊος. Nam à γαῖα, inflectitur γαῖος: unde bos, γαῖος dicitur, velut colonus: & γαιζῆται dicti Galatæ, qui patria excidentes terram quæsiere, quam incolerent. Pansam verò idem Cassiodorus, ab expansis & porragineis capillis. Nervam, à fortitudine vestigii. Murenam, à nervoso corpore. Galbam, à colore lurido dici opinatur: est enim (inquit) Galbeus, passeris nomen, luteis pennulis. Suetonius verò ambigi scribit, cur id Sulpitiæ gentis factum cognomentum sit. Quidam enim putant, eum qui sit primò ita nuncupatus, inde appellationem duxisse, quòd oppidum Hispaniæ frustra diu oppugnatum, illitis demum Galbano facibus, succenderit. Alii, quòd in diuturna valetudine galbeo, id est remedio lana involuto uteretur assiduè. Nonnulli, quòd præpinguis fuerit, quem galbam vocant Galli. Vel contrà, quòd tam exilis quàm animalia quæ in æsculis nascuntur, appellanturque galbæ. Quod de galbeo remedio Tranquillus scribit, sciendum, tradidisse alios, galbeum sive calbeum dici armillas, quibus uterentur triumphantes, quibusque ob virtutem (ut Festus inquit) donarentur milites. Galbana verò vestimenta erant delicatorum, quæ à viris gestari, mordaciter taxavit Satyricus poëta:

> Cærulea indutus scutulata, & galbana rasa.

Inde apud Martialem galbanatus, & galbini mores, pro mollibus & supinis: nam tunicam galbinam, à colore dici volunt candido. Ejus in Aureliano meminit Flavius Vopiscus. Galbulos verò, cupressi fructus dicunt. Sunt qui galbana, pro nauticis accipiant indumentis: sicuti vulgò nuncupantur, una extrita litera. Lentulo, Suræ cognomentum adhæsisse, scribunt eruditi, quòd Sylla dictaturam gerente, quum quæstor publicæ pecuniæ vim haud parvam prodegisset, eoque nomine plurimum Sylla indignaretur, ab eoque impensius rationes exigeret, progrediens in senatum is negligenter admodum & per contemptum, Rationem (inquit) non reddo, verum crus exhibeo: veluti assolent pueri, quum in pilæ lusu aberrarint. Pertinaci, mox Romano Imperatori, cooptatum legimus cognomen à patre, quòd negotiationi materiariæ constanter ac pertinaci studio incumberet: hic est, ut fortunæ lusum contemplemur obiter, qui literis imbutus elementariis, & calculo,

quum Græcè item didicisset, Sulpitioque operam dedisset Apollinari, post eum grammaticen est professus. Eo tamen provectus per laborum genera universa, uti fortunæ vocaretur pila. Scribit Dion, quod propter Quintilianum libro primo dignum scitu est, ad ea quæ alibi diximus: Helium Cæsarium imperii cum Nerone participem jugulandos curasse Sulpitium Camerinum civem primarium, ac ejusdem filium, dantem crimini, quod cognomento hæreditario Pythici quum dicerentur, in Neronis Pythicas victorias impii ἐκ τῆς ὁμωνυμίας viderentur. Ab rerum gestarum excellentia præsigni Pyrrhum esse Aquilam cognominatum, id est ἀετὸν, prodit historia. Buccones appellatos credunt (Pompejo Festo tradente) à buccarum magnitudine: sed alii, bubones scribere malunt. Lappam, ab inculto capite appellationem duxisse tradunt. Suram, à surarum nervositate. Halam, à fœdo oris halitu. At veteres ferè inscriptiones, Ahala præferunt: & in Oratore M. Tullius, Quin (inquit) sæpe contrahuntur verba, non usus causa, sed aurium: quomodo enim vester Axilla, Ahala factus est, nisi fuga literæ vastioris? Additam verò flatilem opinantur, hiatus reclinandi gratia. Capellam, à capillorum hirsutie. Fenestellam, à calvitie. Columellam, à proceritate. Arvinam, à pinguedine. Pergulam, adulteri esse cognomen dicunt, qui mariti adventu latuerit in pergula. Mammulam, quòd foret papillosus. Nasicæ nomen dedit, obuncus nasus. Leccæ, amor meretricius. Mallam dicunt, furem significare. Lamiam porrò, voracem. Antigonum quendam Macedonum regem, Gonatum fuisse cognominatum accepimus, fortè à genuum magnitudine. Astynomus dici videtur, civitatis lex. Fuere tamen Athenis astynomi decem, quinque in Piræeo, totidem in urbe. Ad eorum curam pertinebant psaltriæ ac tibicinæ, sed & qui vocabantur coprologi, & id genus alia pleraque. Verum id amplius advertendum ex Eustathii fontibus corrivatum, & literatoribus diu non percognitum, Astynomen nuncupatam Chrysæ filiam, ab Homero dictam Chryseida: sicuti Briseida vocat, quæ fuerit Hippodamia. Erant verò Brises Chrysesque (ut est in veteribus traditum chorographiis) fratres: ex quibus Brises Pedasum incoluit, Chrysam verò Chryses: quorum pater fuit Ardys. Sisyphus idem esse veteribus videtur, qui & Theosophos: siquidem deos in Peloponneso sius dicunt, & ratione Æolica syphos dicitur sapiens, quem sophon enuntiat communis lingua. Hunc fabula tradit, mortem in vincula conjecisse, immissam, quòd Asopo Æginæ filiæ raptum à Jove significasset, quod ad pacatum Sisyphi imperium putant referendum. Fortè verò & Acesodyna excogitavit primus, id est dolorem sedantia, ac morborum antipala, ut Græci dicunt, quia ægritudinibus obluctentur. Cothonias nuncupatus creditur Thynnotheræ filius, id est thynnos venantis, seu expiscantis: quoniam gobios, Siculi cothonas dicunt, & in Halieutico Numenius cothos. Sunt & locis sua ab eventu ascita nomina, de reliquis sileo, interim illud non omiserim: Navæthum in Italia fluvium à navium exustione sic nuncupatum, quod scribit Apollodorus: qua Laomedontis filiæ, ac Priami sorores, Æthylla, Astyoche, Medesicastæ cum captivis aliis illuc appulsæ naves incenderunt, ex quo & ipsæ Nauprestides nuncupatæ. Auctor Plutarchus est, dictam fuisse Romam, quæ cæteris incendium suaserit Holcadum Græcarum. Sitæam vocat Lycophron.

Nomina item à virtute, felicitate, moribus, ac variis producta eventibus. Varius, qui: item nothus. Nothia pecuniæ. Ciceronis locus ex Epistolis de Pene. Lamirus quid, & diadema. De Cassandra & Achille plusculа, & patria ejusdem Phthia. Venox unde. Caudex, & codex. Excodicare, Ablaqueare. Regilliani historia. De Thetide nonnulla, bis.

CAP. VI.

Porrò à virtute quidam cognomina traxere, ut Evergetes & Philadelphus, auctor est Strabo: ne sine capite (quod ajunt) rumusculos corrogare videamur, odoratique: quando, ut nunc est, non examinatos licet cum sciolis nasutioribus pedem conferre: Ptolemæum ex Ægypti regibus Philadelphum vocitatum, cognoscendarum rerum fuisse perstudiosum, & ex insita corpori imbecillitate, novi aliquid semper scrutari solitum, quo se & improsperam oblectaret valetudinem. Philadelpho huic in principatu successor fuit Evergetes, quum ipse post Ptolemæum Lagi qui Alexandro successerat, obtinuisset imperium. Inter Ægypti reges fuit & secundus Evergetes, quem Physconem dixere. Fuit & Ptolemæus κεραυνὸς cognomento, id est fulmen, ex promptitudine audaciaque, ut tradit Pausanias. A felicitate quidam etiam cognomina sibi ascivere, sicuti testatur Eudæmonis appellatio: qua Bassum secundum fuisse ornatum, vetus testatur historia. Unum tamen hominum ad id ævi felicis sibi cognomen Syllam ascivisse, Plinius auctor est, civili sanguine ac patriæ oppugnatione adoptatum: quodque Metelli Pii fuisset amicus, sicuti Plutarchi Apophthegmata testantur, & quòd Athenas non delesset. Scribit Alexandrinus Appianus, imaginem Syllæ, ex auro equestrem ante rostra collocatam, addita ab adulatoribus inscriptione ejusmodi, Cornelio Syllæ Imper. fortunato. Sic enim (inquit) assentando appellabant, quòd in hostes feliciter depugnasset. Quod abblandimenti genus, stabile mox cognomentum est consequutum. Sed ex decreto idem Venustum se appellari voluit, quæ nuncupatio à felici non ita videtur dissentanea. Varios dici observavimus, qui semine vario, id est è meretrice concipiuntur: nam & sic appellatum Heliogabalum, auctor Lampridius est. Heliogabali verò illi ascitum cognomen, ab Heliogabali Dei sacerdotio, quem alii Jovem interpretantur, solem nonnulli. Nothum (inquit Pollux) ex peregrina dicimus natum: hoc est, non ex legitimis nuptiis. Eum quidam Metroxenum item vocant. Latina caret appellatione, ut putat Cato, & est ab Quintiliano repetitum. Nuncupatur notus, quia eo fit exutus, quod divinum censetur, id est legitimis natalibus.

bus. *No* siquidem, privationem indicat, & θεῖον divinum. Nothias pecunias accipit Aristophanes, quæ notho ex paternis contribuuntur bonis ad drachmas mille: meminit contra Aristocratem Demosthenes. Nota quandoque peregrina simpliciter dici invenias. Mores etiam plerisque extra jam dictos, varias contribuere appellationes: sicut mordacitas Ptolemæo Lamyri cognomentum inussit. Garrulum enim Græci Lamyrum vocant, sed & comem, facetumque, & oblectabile ac amœnum, item stupendum: ut in Epigrammate,

> Βροτιλοιγὸς ἔρως τὰ πυρίπνοα τόξα βάλλει,
> Καὶ λαμυροῖς ὄμμασι πυκνὰ γελᾷ.

Atheniensis Diotimus Chone, id est infundibulum, est cognominatus: quoniam eo apposito ori, incessanter infusum hauriret vinum. Fuit & Oenotrorum civitas Chone, cujus libro septimo meminit Strabo. Dicta verò est, quoniam Ægyptiacè Chonen vocant Herculem, à quo in Italiam adventante dicti creduntur Chones. Chone item fornax est: unde chonevomena, in fornace cocta vocantur. Xenarchus Rhodius, uti meminit Euphorion, ex bibacitate quam polyposian dicunt, Metretes est cognominatus. Paulus quidam Imperatoris Constantii tempestate, cognomen indeptus Catenæ est: quoniam esset (ut Ammianus inquit Marcellinus) in complicandis negotiis artifex dirus. Trajanum senatus decreto esse cognominatum Optimum, scribit Dion. Quod in uno Scipione Nasica Plinius admiratur. Anticyram meretricem inde nuncupatam ferunt, quòd cum mentis emotæ furentibusque discumberet: vel quòd medicus Nicostratus moriens, hellebori vim ei magnam reliquerit, aliud præterea nihil. Antiochum ex Macedonum regibus quendam fuisse Dolonem cognominatum legimus, quòd multa promitteret, pauca impleret: nam δώσω, futurum est à verbo δίδωμι, ceu diceretur Antiochus Dabo. Cujusmodi fuisse videtur Atheniensium Imperator Chares: cujus miræ inter Græcos pollicitationes sunt vel frequentissimæ.i. αἱ χάρητος ὑποσχέσεις, quibus multi aureos se in Olympia staturos, lætè conjectabant: sed ita, ut nunquam non aëra se captasse, mox agnoscerent. Pertinacem Imperatorem scribit Julius Capitolinus, vulgò Chrestologum esse nuncupatum, quòd benè loqueretur, malè faceret. Relatum id & ab Sexto Aurelio. Catilinam sunt, qui à fellandi fœditate nuncupatum credant. Fortè ab virilitate lingenda, cujus nomen vulgò usurpatum, ab Catilina non abit longius. Et id in Epistola ad Pætum significasse videtur Cicero: etiam si mendum est exemplarium, ipse sic lego: Caudam, antiqui penem vocabant, ex quo etiam propter similitudinem peniculus: at hodie penis est in obscœnis, ut Piso ille frugi in Annalibus suis queritur, Adolescentes peni deditos esse: quod tu in Epistola appellas suo nomine, ille tectius penem. Sed quid multis? factum est tam obscœnum, quàm id verbum quo tu usus es, quodque dicitur. Phocam, voracem signare arbitrantur. Perpenna dici videtur is, qui sit larido deditus, quo nomine caro intelligatur salsa, Macrobio tradente. Thetim pro mari

A accipit Lycophronis interpres, quoniam sit εὐθετίας αἰτία, id est aptitudinis causa: sevocatis enim in locum unum aquis, comparuit arescens terra: sicque universi prompta εὐκοσμία est, ac si decoram vocemus concinnitatem. Camillum à Cadmo duci arbitror: nam id fuit quandoque Mercurii epitheton, unde inflectitur Cadmilus apud Lycophronem. Eventus quoque, multorum cognominum præstitere causam: nam & Metellorum quendam constat, Vittatum dici consuesse: quoniam quum ulcus haberet, diu
B frontem vitta ligatus processit in publicum. Sicut Diadematus quidam est ita nuncupatus, à diadematis usu, quod à vittato discrepat non multum. Sed de hoc aliubi facta nobis mentio est. Dicitur autem diadema, βασιλικὸν ἴδωμα, id est regium gestamen. Exponitur pro fascia candida, quæ regum capitibus obligatur: quod insigne regium invenit primus (auctore Plinio) Liber pater. Coronam lauream fascia candida prælligatam quum
C quidam Cæsaris statuæ imposuisset, tribuni plebis detrahi coronæ fasciam, & duci in vincula hominem jusserunt. Alexandrum Magnum legimus, quandoque sibi diadema detraxisse vulneri obligando, quod in fronte acceperat Lysimachus. Quam rem portendisse illi regnum ferunt, quod & mox sit consequutus. Adnotatum quoque in Ammiani Marcellini monumentis est: invidiæ Pompejo datum ab obtrectatoribus, quod fascia obligatum crus circumferret ulce-
D ris causa, veluti rerum novarum affectationis præsagium foret id. Quin Phavonius amare non destitit incessere, nil admodum referre, qua in parte diadema gestaret. Ex hoc præterea more prodiit Senecæ bracteatum illud, Fasciam solve, multum sub illa mali latet. In gente Turcarum, reliquias etiamnum antiqui moris servari, palàm est. Causiam διαδηματοφόρον fuisse regum ab Alexandro insigne, Plutarchus scribit. Casandram dici opinantur, quia Casin. id est fratrem Hectora stre-
E nuum habuerit, ac virilem in primis. Eadem & Alexandra nuncupatur, παρὰ τὸ ἀλύξαι, quoniam congressus hominum vitarit præcipuè: vel ab ἀλέξειν, id est, quia vaticiniis prodesset pluribus. Quæ in Tymbræi Apollinis templo cum Heleno fratre infans relicta videtur accepisse, compertis manè serpentibus, qui sensoria circumlamberent, infantibus omnino nil oblæsis: indeque responso manante, vates fore illos. Acta verò hæc, imbi Priamo genethlia celebrante. Lyco-
F phrona Vatem cognominatum ferunt, quòd ænigmaticè καὶ παρήγως scribat, quæ sua est lupis natura. Metellum verò Celeris cognomen esse indeptum, observavimus, quoniam paucis diebus à patris obitu funebres ludos & gladiatoria munera celeritate admirabili exhibuerit. In gente Claudia fuit, qui Caudex nuncuparetur, ut scribit Seneca, quòd Romanos induxit primus navem conscendere: nam plurium tabularum contextus, caudex dicitur. Sed & codices tabulæ sunt. Ex quo & co-
G dicarias antiqui naves dixere, quæ commeatum subvehunt. Codicillos præter vulgatam notionem apud Catonem observavimus pro arborum putaminibus. ubi ait, Codicillos oleagineos in acervo sub dio motas facito. Excodicare, idem quod ablaqueare est, id est circa vitis codicem

dolabra terram diligenter aperire, ac purgatis omnibus, velut lacus efficere, ut solis temporibus & imbribus provocentur. Ab hoc verò quum operiuntur, occari dicuntur vites. Achillem scribit Euphorion videri nuncupatum, quòd non chilo, id est cerealibus cibis primum sit connutritus, verum ex infantia medullis animalium, mox & carnibus venatu comparatis, quum illi foret pædagogus Chiron. Chili mentio item Xenophonti est, ubi ex castris abiisse milites scribit, διὰ χιλὸν, veluti frumentatum dicas. Sunt qui (Eustathio tradente) dici Achillem opinentur, quòd bello victis tristitiam immitteret. Alii, quòd Ilienses mœrore confecerit: quo etymi argumento, L simplici scribendum arbitrantur, succinente vel analogi ratione. Nam sic Oileus dicitur, & Basileus, id quod pluribus comprobat Lycophronis interpres. Illud obiter sciendum, Achillis patriam dici Phthiam, quæ nunc Pharsala, à Phthia muliere, vel à Pththio Neptuni filio. Phthiæ puellæ meminit Ælianus, quam quum amaret Jupiter, formam demutavit in columbæ speciem. Sed & hoc opera item parerga enotasse, nil (puto) obfuerit: spongiarum genus tertium dici ab Aristotele ac Plinio Achilleum, quia (ut inquit Eustathius) sit robustissimum: sicuti hordeum vocatur Achilleum, quod præstantissimum, cujusmodi equis suis Achilles objiciebat. Scribit Apollodorus Ligyron huic fuisse prius nomen: mox Chironi traditum esse Achillem nuncupatum. Alii Pyrisoon prodidêre appellatum: puto, quia noctu mater Thetis infantem igne confovebat, interdiu litum ambrosia, sic demum illi conciliatura immortalitatem. Id quod advertens Peleus altius inclamavit: at ad Nereidas inde digressa narratur Thetis, cui alioqui fuit insitum, formam demutare. Quin & cum ea coisse primum creditur Peleus in sepiæ speciem conformata. Euripides Pelea cum Thetide semel coisse tradit, idque in Sepiade promontorio, quod in Magnesia statuit Plinius. Verum ut parte hac, ne ab jocis quidem abstineamus, quum apud Regillianum mox Imperatorem, fortè cœnarent milites, affuit & Tribunus Valerianus, à quo illata quæstio, undénam credatur Regilliani nomen productum: & unus, A re, flexum opinor. At qui aderat fortè scholasticus, grammatico more inflectere orsus est, Rex, regis, regi, regillianus. Succlamatum evestigio ab militibus, uti est hominum genus, ad id quod cogitat præproperum, Rex ergo esse potest? & regere igitur nos potest? & à Deo inditum huic nomen. Quid amplius? quum postridie publico se commisisset, à principibus Imperator est consalutatus. Porrò L. Julius tribunus plebis primus rogationem tulit, quot annos nati quenque magistratum peterent caperentque. Inde cognomen familiæ inditum, ut Annales appellarentur. Scitu verò dignum illud est, à magni nominis auctoribus prætermissum: C. Fabium collegam in censura Appii Claudii, cui Cæco mox cognomen factum, Venocem fuisse nuncupatum ab indagine solerti conquisitas Appiæ aquæ venas, quæ M. Valerio Maximo, P. Decio consulibus, inducta in Urbem est, appellatione ab Appio eodem conciliata, Fabio se magistratu abdicante.

A *Super Euripide, & Archelao paucula, & Cylone. Plutarchi locus malè tralatus restituitur. Pulchritudo cur mirè afficiat unumquemque. Omne pulchrum esse item bonum, καλὸν unde dicatur. Diotimæ præceptum. Quintiliani locus illustratur. Pulchritudinis species.*

Cap. VII.

B Euripidem tragœdiarum poëtam nobilem & scenicum philosophum, uti ab Atheniensibus jactatum scimus: Archelao regi sola virtutis admiratione fuisse persamiliarem ferunt, adeo ut in convivio, ubi aureo scypho donari se à rege quidam frugis non satis bonæ amplius deprecaretur, puero innuerit Archelaus, Euripidi poculum traderet: quumque is videretur etiam atque etiam admirari, σὺ μὲν γὰρ εἶπας αἰτεῖν, οὗτος δὲ λαμβάνειν ἄξιός ἐστι καὶ μὴ αἰτῶν. tu quidem (inquit) qui petas, C hic verò quamvis non petens, dignus est qui capiat. Ardebat Euripides Agathonem formosum venustumque, sed jam adultiorem, nihilo secius amplexabatur arctius amasium, sanabaturque. Conversus ad amicos Archelaus, Ne vos (inquit) ulla teneat admiratio, τῶν γὰρ καλῶν καὶ τὸ μετόπωρον καλόν ἐστι. pulchrorum etiam autumnus pulcher est. In Alcibiade Plutarchus hujus meminit sententiæ, ut Euripidis. Verum, interpres sensum haudquaquam D est assequutus, quando sic transferre sibi permisit, Adultam hominis ætatem omnium pulchrorum esse pulcherrimam. Quod ne somniavit quidem Plutarchus. Qui hoc dicit planè, non probari Euripidis dictum, astruentis, Omnium pulchrorum etiam autumnum esse pulchrum: nam in paucissimis est compertum, pulchritudinis gratiam augescente ætate, non deflorescere, quod Alcibiadi tamen elargita fuerat natura. Sed institutum repeto. Id verò in pulchritudinis dici applausum E videtur, ubi tener quispiam eximium prætulit formæ splendorem, eundemque non adeo defloratum, ætate quamvis paulò grandiori, custodit excellenter. Præclara equidem res, ac summis efferenda præconiis, ut quæ nulli non scienti stuporem injiciat, quantumvis efferato alioqui, neminem non ad amandum alliciat. Nam & hujus admiratione Cylon statua honestatus ænea est, uti Pausanias conjectat, quamvis tyrannidem Athenis affectasset: unde celebratum hi-F storicis, ac Thucydidi præcipuè κυλώνιον ἄγος. Sed undénam istud fiat? Ducimúrne, ut Veneriæ affectioni deservire formam exactiorem opinemur? Absit, etiam si plerique in eam fœditatem feruntur præcipites. Et Euripides, arbitror, collabebatur. Sed quid nos afficit tantum? Principio est quiddam primo intuitu blandius sensui se patefaciens, idque animus apprehendens, familiariterque agnoscens suscipit jucundè, & quasi accommodatissimum approbat & amplectitur. G At verò in turpe si incidat, sese recipit, & velut abhorrens ob discordiam respuit resilitque. Existens nimirum anima id, quod naturaliter est ac prope, & secundum essentiam in rerum ordine præstantissima, quandocunque aspexerit cognatum quiddam, cognatique vestigium congratu-

gratulatur & stupet, refertur que in seipsam, A suique recordatur atque suorum. Anima nempe rationalis proximè pendet ex mente divina, & pulchritudinis ideam sibi illinc impressam servat intus. Cui quod congruit, tanquam sibi patrique cognatum libenter amplectitur. Congruit autem ea in corporibus forma, quæ ad ipsam ideæ normam ex amussim composita est. Omne verò pulchrum, inquit Proclus, etiam bonum est: pulchrum amabile suapte natura est, quandoquidem externa pulchritudo B divinæ pulchritudinis imaginem ferens, est amabilis, primoque aspectu ad se movet animos: quod confirmatur in Phædro. Re enim vera, καλὸν, id est pulchrum dicitur, sive διὰ τὸ καλεῖν, quia provocet animas, sive διὰ τὸ κηλεῖν, id est quia permulcet intuentes: sicut ἀγαθὸν dicitur, ἐφ᾽ ὃ πάντες θέομεν, ad quod omnes currimus. Certè secundum naturam est amabile, quo fit, ut ad pulchrum amantem ducere amor dicatur. Quicquid autem est amabile, est & appe- C tibile, quando est amor appetitus quidam etiam vehemens. Omne verò appetibile bonum item est, aut boni faciem præstat. Demonstratum verò in Menone est à Socrate: Fieri non posse, ut qui malum quale sit, noverit, ipsum appetat. Appetibile itaque omne bonum est, ac siquidem appetibile sit principaliter: bonum quoque principaliter erit. Sin minus, apparens appetibile. Quod igitur est bonum, est & pulchrum. Quamobrem amatoribus præcipit Diotima, ut D post occursantem sensibus pulchritudinem, se ad pulchritudinem actionibus, officiis, scientiis insitam transferant, atque inibi amatorium animæ oculum vehementer exerceant. Deinceps verò ad intellectum, ibique præcipuam divinamque pulchritudinem latè dominantem speculentur, tanquam ipsum re vera pulchrum in anima vigeat. Nam quid sit in nobis virtute & scientia pulchrius? aut quid rursum ignorantia & vitio turpius? Quoniam verò pulchritudo intellectua- E le munus creditur, inde solos allicit cognoscentes: cognoscentes (inquam) sive intellectuali potestate aliqua, sive visu, sive auditu, qui sensus rationi plurimum subserviunt. Et quia citra cognitionem, quæ illustrare judicium valet, ingenerari amor nequit: hinc aperitur latius illud Quintiliani ex primo Oratoriarum institutionum: Id (inquit) inprimis cavere oportebit, ne studia qui amare nondum potest, oderit, & amaritudinem semel præceptam etiam ultra rudes annos refor- F midet. Duplex porrò pulchritudo est: incorporea & corporea. Et quemadmodum corporea rursum est duplex: altera quidem, in his quæ videntur: altera, in his quæ audiuntur. Sic & incorporea duplex: in intellectu una, in anima verò reliqua. Intellectualis lucis pulchritudo, præcipuè ab ea quæ videtur in lumine, velut imagine, nobis repræsentatur. Pulchritudo rursus animæ in harmonia quodammodo constitutæ, ab illa quæ auditur, harmonica pulchritudine tan- G quam imagine, ritè refertur. Verum, sicuti oculus ut solem videat, debet esse, fierique solaris: sic tu ipsam inspecturus pulchritudinem, quæ divinus ipse intellectus existit, sequestra te à materia, sensum seclude, abdica interim rationem quoque, intellectualis esto, atque intellectus primò tuus, deinde divinus.

Quo pacto à corporea fugiendum pulchritudine. Qui plurimum terrena mirentur & ament.

CAP. VIII.

COllibuit autem ad hæc pertinentia insigniter magni Plotini verba subscribere, quæ & divina sunt & Christianæ religioni consentanea inprimis, quando equi (ut dicitur) Acarnici instar hic inter Platonis sectatores longè supereminet, nec tanto nomini indignantur cæteri, quos philosophicum magis oblectet pancratium, quàm athletarum, velut nam assurgere. Hic ergo, ubi velut ex augustiore oraculo, corporea hæc, esse disseruit imagines & umbras & vestigia, esseque ad id confugiendum, cujus hæc simulacra sunt, altius jam intonans, Abeamus (inquit) hinc, amici, in patriam dulcem confugientes. Sed quænam fugiendi ratio? & qua via veneficia Circes & Calypsus devitabimus? Hoc quidem & si perobscura, Vlyssis fabella significat, quæ illum fingit manere nolentem, quamvis spectacula illi oculis jucunda occurrerent, ac cætera quæ sensus oblectant, promitterentur. Patria verò nostra ibi est, unde venimus: ibidem quoque pater. Quænam igitur classis? & quæ fuga? Haud sanè pedibus est fugiendum: pedes enim ab alia in aliam passim ferunt terram. Neque rursus equos ad vehendum, neque naves ad navigandum hujus gratia parare debemus. Immo verò hæc cuncta dimittere, nec prospicere quidem, sed visu, corporis clauso, alterum pro hoc visum assumere atque suscitare. Quem habent quidem omnes, utuntur verò pauci. Oculus autem intimus est ratio contemplatrix. Intellectus autem animæ proprius est hujus oculi lumen. Intellectus verò divinus, est luminis hujus lumen. Ipsum denique bonum est lux, paterque luminum. Anima itaque quum oculum ab exterioribus prorsus avertit, subitò ad intima convertit lumina atque lucem, evaditque non luminosa solum, sed lumen. Animæ verò (inquit Proclus) quæ ob perversam educationem à superno decidere lumine, alioqui amatoriam nactæ naturam, in pulchritudinis incidentes simulacra, ex pulchritudinis veræ ignorantia corporeas admirantur formas, & amant. Sicuti enim apud Plotinum defluxus mentis facit astutiam; atque sapientiæ portio lapsa sophisticam producit, sic & amoris munus in perversum prolapsus susceptaculum, vitam efficit intemperatam atque tyrannicam. Divinorum contemplatores inde nunquam discessuros, astruit Plotinus, Jamblichus & Porphyrius animos etiam nostros ad similem posse beatitudinem pervenire, significant. Hinc in sacra lectum pagina est, Non commovebitur in æternum qui habitat in Hierusalem. &c. Beati qui habitant in domo tua Domine, in seculum seculi laudabunt te.

Platonicorum laus. Pulchritudinis commendatio cum mulierciularum suggillatione. Juvenalis illustratur, & restituitur Plutarchi locus ex vita Ca-

tonis Viicensis. | *Certamina de pulchritudine. Tenediarum venustas præsignis. Chrysophori mulieres quæ intelligantur. Item certamina muliebris temperantia & œconomia.*

CAP. IX.

ATqui Plinius ait, Magna pars studiorum amœnitates quærimus. Tu verò (dicat aliquis) subinde nescio quos permolestos obices, ac velut moramenta ingeris, quæ multa transcurrendi avidos nimio plus sufflaminare ac præpedire videantur. Equidem non eam inficias, rapi nos interdum transversos illius scientiæ sublimitate, simul & secretiore rerum dignarum cura. Sapit enim ea schola θεῖον quiddam, hoc est divinum. Quo afflata mens, vix à lectione revelli potest. Cæterum, jam ad historicam convertemur jucunditatem, atque illud appingemus primum, veteres pulchritudinem adeo admiratos, ut Gorgonem propter eximium venustatis decus, mentis inopes, ac prorsum stupidos reddentem spectatores; in saxa eos deformare, fabuloso cõfinxerint involucro. Hujus porrò boni ea barbararum gentium animos contemplatio, cepit, ut earum plerisque tantæ sit majestati corporis dignitas, uti magnorum operum non alios capaciores putent, quàm quos eximia specie donare amplius naturæ potentia inenarrabilis dignata sit. Quin & formosiori occurrisse cuipiam, omen censebatur præstantissimum: at deformi, inauspicatissimum. Nam & Imperator Adrianus ex Mauri occursu, ingruere sibi extrema, concepit. Ad quod spectare Juvenalis illud Satyricum, facilè contenderim:

Et cui per mediam nolis occurrere noctem.

Illud item Apuleji ex Apologia secunda jactatur plerunque, Virgo formosa etsi fuerit oppidò pauper, tamen abundè dotata est: affert quippe ad novum maritum animi indolem, pulchritudinis gratiam, floris rudimentum. Jam illud Homericum quis non legit?

Ἕκτωρ εἶδος ἄριστε,

Hector forma præsignis. At quum dicit idem,

Δύσπαρι εἶδος ἄριστε,

Id est, ô male Paris specie præcellens: tacitis velut ambagibus innuere videtur, à suggillatione fœda haud esse procul, quibus pulchritudine speciosius bonum adsit nullum. Tanto fœdioribus mulierculærum plerisque, quibus unum modò est institutum, una cura, corpus excolere, ac longa formam quærere desidia, ornare crinem, & alienis capillis turritum verticem struere, ut inquit Hieronymus. Nam & inde Plautus duas esse res scribit, quæ nunquam satis exornari possunt: navem, & fœminam. Sed inde resiliendum, ne quis raucas putet nos, & alienæ obrepentes famæ prorsum arrodere, quod in vitalia mox sit corrivandum: si Plutarcho prius opem tulerimus fœdè mutilato in codicibus Latinis, & Catonis Uticensis vita, ubi parte ultima de filio agitur ejusdem, qui in Cappadocia apud Marphadatem divertens uxorem, quam is Psychen appellabat, corrupit: unde exit jocus (inquit) Porcius & Marphadates φίλοι δύο, ψυχὴ μία, id est amici duo, psyche una. Item generosus ac illustris Cato, βασιλικὴν ψυχὴν ἔχει erat: quippe regulus Marphadates. Apud Tenedum Trojanis adjacentem insulam, esse omnium quotquot sint, mulieres speciosissimas, in Asiæ periplo scribit Nymphodorus. Alicubi & de muliebri pulchritudine certamina legimus proposita, sicuti in Cereris Eleusiniæ festo prope Alpheum, ubi victrix Herodice apparuerit primo. At quæ in certamen prodeunt mulieris, chrysophori nuncupantur. Chrysophorum autem Dioscoridi electrum est. Idem apud Eleos factitatum, Theophrastus scribit: peragique judicium libatione solenni consuevisse. Arma quoque fuisse victorum præmia, quæ Palladi mox dicarentur, ut Leucrico placet Dionysio, Victorem tæniis augustiorem factum deducentibus ad templum amicis, pompæ quadam imagine. Adjicit Myrsilus, coronam dari myrteam consuevisse. Illud multo clarius certamen, quod in quibusdam institutum locis de muliebri temperantia & œconomia, idem nos docuit Theophrastus, præcipuè verò inter barbaras gentes.

De Euripide quæpiam haud invenusta. De Græcæ penu percepta potissimum. Scandia quid. Esterinca canes, vel trapezei. Palinthus.

CAP X.

QVoniam verò Euripidis facta paulò antè mentio est, succurrit nunc quod apud magnum auctorem de eodem observatum, parti huic adglutinabimus. Dignum quippe scitu est, Euripidem oris graveolentia laborasse plurimum, quam Græci vocant τὴν τοῦ στόματος δυσωδίαν. Id ei objectum quandoque à Decamnicho Archelai aulico. Excanduit poëta maledicto gravius, quàm opinaretur quispiam. Sed est genus irritabile vatum, Querelas apud regem deposuit. Is verò, ut qui Euripidem amplius amaret, illique afficeretur plurimum, Decamnichum permisit, in quem pro arbitrio plagis desæviret. Qua tam insigni injuria accepta, bilem non substrinxit Decamnichus, sed in Archelaum grassantibus ducem se præbuit, ac necis illius causa extitit gravissima. Porrò de tragœdiæ ratione in libro De poëtica Aristoteles disserens, cujus sit proprium in adversam desinere fortunam, hoc Euripidi testimonium reddidit. Hinc (inquit) maximè nobis licet conjectare, in certaminibus scenisque pulcherrimas exactissimasque eas videri tragœdias quæ ita dirigantur. Et Euripides, tametsi in aliis non concinna utitur œconomia atque dispositione: est tamen poëtarum omnium tragicissimus. Apud Græcos item ab ordinis pravitate dici invenias, στρίψιμον τὴν τέχνην ὑποκρινεῖσθαι. Fuit verò Euripides hic Mnesarchi, quem Mnesarchidem vocant alii; & Clitus nobilissimæ fœminæ filius. Quidam verò, ut Theopompus, & in nostris literis Maximus Valerius poëtæ matrem λαχανοπώλιν fuisse produnt, id est olera venditasse, in primisque scandicem, sicuti commeminit Plinius, & Aristophanes in comœdia, cui titulus ἱππεῖς, astipulari videtur. Quin & Euripidem ipsum σκανδικοπώλην invenias cognominatum. Scandia verò in Cytherorum insula navale

vale fuit, quod ex Pausania discimus. Legitur & A σφενδόνη galeæ species. Ferunt natum Euripidem, die quo Xerxem Persarum regem Græcia nobili prælio vicit. Qua ex causa putant nonnulli sic nuncupatum, quoniam in Euripo depugnatum sit. Pictor fuit prius, mox Prodici sophistæ auditor. Moribus fuisse narratur injucundus & tristis, subinde figens terram obstipo capite, cujusmodi homines σκυθρωπὰς Græci vocant. Hinc certè μισογέλως est nuncupatus, veluti qui risum foret exosus. Creditur quoque in mulieres odio fuisse præcipiti, & B inde dictus Misogynes: sive quia natura esset talis, abhorreretque à mulierum cœtu: sive quòd duas habuerat uxores simul, quum id decreto ab Atheniensibus facto, jus esset. Quarum matrimonii quum pertæduisset, muliebri sexui bellum indixit. Cujus rei in Thesmophoriis quoque testis Aristophanes est. A canibus denique proscissum interiisse, ferè omnes tradunt, ad locum Bormiscum, de montis Bormii nomine appellatum in Macedonia. Canes eas scribit Stephanus, nuncu- C pari ab indigenis Esterincas, sed ab Homero trapezeas, hoc est,

Κύνας τραπεζῆας, φυλακωρούς.

Iliados χ. De poëtæ sepulchro, morte obita, variat historia. In Macedonia id statuit Plinius: monstrari Athenis, Pausanias scribit, sed κενόν: nam inquit, τέθαπται ἐν Μακεδονίᾳ. Strabo etiam in Argivorum foro, & Palinthum quoque nuncupatum refert: sed cenotaphium fuisse postremum hoc item, facilè pervincitur, quando D de Macedonico historia constantior agnoscitur. Tragœdias adortum scribere tradunt, natum annos duodeviginti. Adjicit Philochorus in tetra quadam Salaminis spelunca solitum scriptitare. Porrò Euripidis excellentiam in poëtica, id prisca ætate attestari est visum, quòd mortuo jam & condito in Macedonia prope Arethusam, sepulchrum ejus tactum de cælo est. Eo mirabilius visum, quod ad id ævi mortalium contigisset nulli, extra quam Lycurgo, quem diis chariſſimum E piiſſimumque intelligi voluere annales. Euripides porrò tantæ auctoritatis Ciceroni fuisse memoratur, ut singula ejus verba singulas esse sententias existimaverit. Sicuti illud, à Platone item repetitum.

Τίς οἶδεν, εἰ τὸ ζῆν μέν ἐστι κατθανεῖν, τὸ κατθανεῖν δὲ ζῆν;

Quis novit, an vivere quidem sit mori, mori autem vivere? Lucianus Sophocleos versus putat plus habere gravitatis. Euripidi inesse levius F quiddam, tanquam omnino tragici cothurni princeps sit Sophocles, ut qui planè excoctus sit, plusque medullarum habeat, quàm corticis. Euripidis porrò illud est, Solem auream esse glebam: positum verò id in fabula Phaëthonte, quod ab Anaxagora insinuatum videri potest, qui lapidis è sole casum prædixisse narratur. Postremò adnotatu non indignum, Euripidem penultima pronuntiari producta Sidonio Apollinari, illo G phalætio,

Orchestram quatit alter Euripidis.

Apud Ionem quoque id ipsum invenias,

Χαῖρε μελαμπέπλοις Εὐριπίδη ἐν γυάλοισιν.

Sunt qui corripiant tum Græcè tum Latinè, ut in eo,

Nulla ætate tua Euripides monumenta peribunt.

Persarum legati quo pacto ab Alexandro dimissi. Soles duos, neque item regna duo patitur mundus. Cælum quis furnum dixerit, homines autem carbones.

Cap. XI.

Alexandrum Macedoniæ principem, & Orientis debellatorem tradit historia, dum orbis terrarum affectaret imperium, ingenti animo Persarum regi Dario indixisse bellum. Quo tempore is audaciam juvenis reformidans, simulque virtutem admiratus præcellam, nec sanè publicam, ob idque sibi fatalem quodammodo præsagiens, quibuscunque modis incumbens exitium evadere commoliebatur, missisque ad hostem legatis, primum auri vim magnam illi obtulit, alia item eximia. Quod verò potiſſimum, Asiæ imperium portionibus æquis cum eo se divisurum, repromisit. Ea quum forent audita Parmenioni, inter Alexandri amicos præpotenti, Accepissem (inquit) si Alexander essem. Et ego per Jovem (inquit) si Parmenio forem. Jussit verò legatos Dario ita renuntiare. Neque mundum soles duos, neque duo summa regna, salvo terrarum statu, posse concoquere. Id vero ex eminentiſſimi regis, omnium capacis, æstuantisque angusto in limite mundi magnifica prolatum sententia, proverbii faciem habet, ac veteri confirmatur apophthegmate bracteato, quod & passim jactatur, Regnum non patitur duos: propter illud poëticum,

Omnisque potestas impatiens consortis erit,

Nam ut est apud Ennium,

Nulla sancta societas, nec fides regni est.

Solem verò duplicem quo pacto terra patiatur, quæ multis partibus ne unum quidem ferre valet? Præstò sunt clariſſima naturæ indicia. Cur enim partitis vicibus anni brumalis abscedit? Nempe ut noctium opacitate terras reficiat, exusturus haud dubiè, & sic quoque exurens quadam in parte, tam excellens est ejus magnitudo, tam incomparabilis vis. Quo argumento Hipponi philosopho irrepsit, sicut in fabula cui titulus πανόπται, Crates scribit, ut veluti furnum esse cælum diceret, homines verò carbones.

Solis descriptio, & cur dicatur Phaethon. De Eridano. Ovidii locus restituitur. Solis magnitudinem non rectè metiri Epicurum argumento oculorum. Sol cur oriens aut occidens major visatur & remotior. Virgilius illustratur. Discus & solos quid, & abacus. Solis cursus per zodiacum. Anni ratio, & bisexti. Signorum zodiaci inæqualitas. Dodecatemorion.

Cap. XII.

Sydus verò hoc, tantæ (ut sic dicam) majestatis Plato, quod Speusippus edocuit, ita definire vel describere videtur: Sol, cælestis est ignis, qui solum ab ortu ad occasum ab eisdem aspici potest, animal sempiternum, astrum animatum,

diurnum ac maximum. Certè ab insigni claritate nobili epitheto ab Homero illustratur & Sophocle ἥλιος φαέθων, id est sol phaëthon: quanquam & Solis filius, sicuti commeminit Pausanias quoque: quem & Eridanum antea vocatum novimus, quæ & fluminis est apud poëtas (ut putat Polybius) appellatio in Italia: quem & Thessalia & Attica, ut credit Cæcilius Minutianus Apuleius. Quem tamen haud ita esse in cælo, rentur nonnulli, quia minus in hanc horam sit omnium celebratus advocatione. Phaëthontis incendii meminit in libro De mundo Aristoteles, sive is fuerit Theophrastus: sed ita, uti delapsas cælitus flammas intelligat, quibus ad occasum totæ combustæ regiones sunt. Scribit Sophoclis interpres, equorum solarium alterum dici Phaëthonta. Ex iis eorum rei egitur vanitas, à quibus carmen interpolatur Ovidianum. Eridani in Attica Hilissum influentis meminit Pausanias quoque. Sed ad syderis redeo majestatem, quæ, quoniam veteribus credita est divina, proinde religiosius, dum percutitur fœdus ab Agamemnone, advocatur apud Homerum, ut fœderum custos & inspectrix omnium. Hinc Bithynos scribit Arrianus, judicia ex adverso solis exercere sedentes consuesse. At enim sunt, qui tam amplæ potestatis sydus oculorum metiantur argumentis, & animi conjectura scrutentur. Sed vanitas multis coarguitur indiciis. Immensum esse constat, Plinius inquit: quia arborum in limitibus porrectarum in quotlibet passuum millia umbras paribus jaciat intervallis, tanquam toto spatio medius. Epicuri scholæ sunt, quæ statuunt ea magnitudine esse solem qua videtur. Cæterùm, non pervidisse illos, quanta inde consequeretur absurditas admiratione dignum. Si enim (inquit Cleomedes) in cælestium orbium contemplatione, tantus sit sol, quantus apparet, profectò multæ simul in ipso magnitudines erunt: siquidem exoriens & occidens major videtur. Porrò non apud omnes eodem exoritur tempore: nam quum sit globata specie terra, aliàs apud alios oritur & occidit & medium cæli tenet. Quamobrem quum accidat, eundem apud alios oriri, & apud alios in medio cæli existere, simul major & minor fiet: major videlicet, quibus oritur: minor, quibus est in medio cæli hora eadem: quod utique in eo absurdissimum planè censeri debet. Horum nanque effectuum ratio ea promitur à scientissimis: Major (inquiunt) nobis sol exoriens & occidens videtur: & minor, in cæli constitutus meditullio: propterea quòd in orizonte per aërem densiorem & humectiorem, ipsum videmus. Ejusmodi nanque est vicinus terræ, aër. In medio autem cæli, quia in puriore cernimus, emissus ab oculis ad ipsum radius non reflectitur, quod in alio contigit situ. Argumento sunt, quæ in aqua visuntur, grandiora corpulentioraque: nam & ex puteis altioribus sol conspectus id ipsum patitur. Eisdem porrò rationibus colligitur, cur in medio cæli sol constitutus nobis videatur propior, oriens verò aut occidens remotior. Hæc siquidem aëris efficit qualitas: in humectiore nanque crassioreque conspectus longius abesse creditur, per purum verò intervallo videtur propinquiore. Proinde, inquit Posidonius, si fieri posset, ut per parietes aliáve solida corpora, ut de Lynceo prodit fabula, sol conspiceretur, multo amplior se nobis ingereret, & ampliore distare intervallo crederetur. Visum porrò insigniter falli, indicio esse potest colorum subinde in sole mutatio, quod aëris affectatio facit. Adde, quòd quum à montis cacumine occidit aut oritur, præ se fert nobis speciem cacumen tangentis: propterea doctissimus poëta,

> Jamque jugis summæ surgebat lucifer Idæ.
>
> Et alibi,
>
> Tibi deserit hesperus Oetam.

Solis corpus orbemque invenio discum quandoque dici: quanquam vocabuli hujus notiones variæ sunt admodum. Nam est eo nomine pertusus orbiculatus lapis, quem exercitii gratia jactare solebant plerunque: quod si ferreus fuisset, ut docet Eustathius, nuncupabatur solos: sicuti in Theriacis commeminit Nicander quoque. Scribit & Tryphon in quinto De Hellenismo, ut retulit Ammonius: unde apud Vitruvium, statuas in foro surrectas legimus, discos tenentes. Idem alibi scribit in Horologiorum ratione, hemicyclium excavatum ex quadrato Berosum invenisse. Scaphen, sive hemisphærium Aristarchum Samium: qui etiam discum excogitarit in planitie, id est aream non cavo ambitu, sed plano: habebat lapis hic in medio lorum, quo circumageretur. Est & nomenclatura eadem vas apud Dioscoridem, lenticulam Latinè posse dici arbitrantur eruditiores. Pro lapide corrivatur ἀπὸ τοῦ δίκω, quod βάλλειν, id est jactare signat. Observatum & illud, solis latitudinem scienter abacum dici, eadem qua discus notione. Cæterum, apud Macrobium in Cœnis libro primo, esse videtur abacus lusoria tabula: Quem diem (inquit) omnes plerique abaco & latrunculis conterunt. Illud fuerit parergon: in signorum singulis ab sole mensem confici, ac horas undecim ferè, uti scribit Theon. Quippe in parte qualibet diem absumi, adito etiam momento. Ballus Arati interpres tricenis diebus ab sole transcurri signa tradit, denisque horis ac semisse, id est horæ dimidio. Hinc semissis incremento diem confici unum quarto quoque anno, bisexti nomine, ex quadrantibus consurgentem. Hoc ideo adjecisse, non insuper est visum, quoniam Plinii tollitur obscuritas ex libro secundo: Inde solis, inquit, meatum esse partium quidem trecentarum sexaginta: sed ut observatio umbrarum ejus redeat ad notas, quinos annis dies adjici, superque quartam partem diei. Nec illud transiluero quod item scribit Theon, Signa singula non complecti ex asse partem zodiaci duodecimam, sed deficere nonnulla, velut in Ariete ac Cancro: redundare aliqua, uti Scorpium & Virginem. Hinc inaudias quandoque, ab dodecatemorio signum censeri diversum: quia ad libellam non fiat responsus. Adnotatum verò Columellæ libro duodecimo, Solem biduo Calendis Maiis unam tenere particulam.

Falso Epicurum opinari, astra quum oriantur, accendi, quum occidant, extingui.

Sequi-

Cap. XIII.

Sequitur & deliramentum alterum ex eisdem propagatum scholis, quippe talpis cæcior Epicurus, qui tamen unus primúsque hominum veritatem invenisse videri vult, Astra, quum oriuntur, accendi: quum occidunt, extingui astruit, perinde ac si quis diceret, quum homines conspiciuntur, nasci: quum non videntur, mori. Quo quid absurdius? Potuit certè vel sola fulgore clarissimo luna commenti vanitatem retundere. Quo enim modo, extincto in occasu sole, fulget ipsa noctu? aut quo modo deficit in umbram incidens terræ, antea splendicans, aut quo pacto egressa umbram rursus nitet, non existente super terram sole? Aut quanam ratione sol tam eximius, tàmque omnium maximè mirus, ubi extinctus fuerit, denuo renascitur? Arbitror Hispanica fabula delinitum, hanc alteram profudisse vanitatem. Ab illa siquidem gente demanavit, solem in Oceanum mergi: quúmque mergatur, quasi candens ferrum sonum edere: propter quod & Satyrus dixerit,

Audiit Herculeo stridentem gurgite solem.

Hoc verò quî fieri possit? quum portio cæli quælibet ex æquilibrio à terra distet? Hæc sunt, quæ sacra Epicuri scientia excogitasse memoratur, exagitata abundè, exsibilatáque Cleomedi in eo quem paulò antè advocavimus libro. Verum, nos ab iis jam ad jucundiora dictu stilum convertamus.

Solis præcipua laudes. Briarei allegoria. Archimedis laus. An fatendum sit, solem calere. An cælum sit igneum. Parhelia, & anthelia qua contingant ratione.

Cap. XIV.

Solem quippe ipsum Plato ipsius boni conspicuum filium nominavit. Credidit quoque esse solem, perspicuam Dei statuam in hoc templo mundano ab ipso Deo positam. Hunc veteres (ut Plotinus ait, & Plato enuntiarat prius) venerabantur ut Deum, In sole, prisci gentium theologi omnia gentilium numina collocarunt: quod quidem Jamblichus & Julianus Macrobiúsque testantur. Denique quisquis non videt, solem in mundo imaginem esse, vicariúmque Dei. Is certè noctem nunquam consideravit, nec solem suspexit exorientem, neque item illius animadvertit munera, nec Areopagitæ Dionysii monumenta unquam adiit. Hic ut disertissimè scribit Plinius, cœli tristitiam discutit, atque etiam humani animi nubila serenat. Hic suum lumen cæteris quoque syderibus fœnerat, præclarus, eximius, omnia videns, omnia etiam exaudiens, ut princeps literarum Homerus credidit in uno eo. Nobilissimus quoque veterum theologorum Orpheus ita canit,

Κλῦθι μάκαρ, πανδερκὲς ἔχων αἰώνιον ὄμμα,
Τιτὰν χρυσαυγὴς, ὑπερίων, οὐράνιον φῶς.

Et paulò pòst,

Ὄμμα δικαιοσύνης, ζωῆς φῶς, ὦ ἐλάστηρ
Μάστιγι λιγυρῇ τετράορον ἅρμα διώκων.

Id est, Audi beate, æternum habens omnia intuentem oculum: Titan, aureo nitens fulgore, Hyperion, cæleste lumen: justitiæ oculus, vitæ lux, ô equorum agitator: flagello stridulo quatuor horarum agens currum. Theologi veteres (Proculo tradente) dicebant, reginam omnium justitiam è medio solis throno per cuncta propagari, omnia dirigentem, veluti sol ipse omnium sit moderator. Jamblichus ex Ægyptiorum doctrina sic fermè colligit, Quicquid adsit nobis boni, adesse solari potestate, vel ab ipsa tantum, vel etiam si ab aliis, id quidem vel à sole absolui, vel à sole per alia. Est quoque sol elementalium virtutum dominus, luna virtute solis domina generationis. Ideo Albumasar, per solem (inquit) & lunam omnibus vim insinuari. At de humana mente Epicharmus, Isthic est de sole sumptus ignis, id est, sol est (inquit Varro) isque totus mentis est. Moses cælestium dominum in die solem arbitratur, nocte lunam, quasi nocturnum solem. Marcus Tullius solem veneratur ut ducem & principem ac moderatorem luminum reliquorum, mundi mentem & temperationem. Heraclitus, fontem cælestis lucis nuncupavit. Physici etiam, cor cæli. Id enim in æthere sol est, quod in animali cor. Cujus id proprium, ne unquam cesset à motu. Sunt & qui ætheris oculum nuncupent solem. Sed & Centimani Briarei nomine hunc ipsum nonnulli ex Græcis intelligunt, qui multis velut manibus inferna disponat, efficiátque. Nam & Archimedem, qui à Græcis de ingenii fertilitate πολυμήχανος nuncupatur, quoniam uno impetu numerosas excuteret sagittas, ab iis quos percussisset ἑκατόγχειρα cognominatum, scimus. Plerique ex Platonicorum scholis, in sole mundi animam constituisse videntur, quæ sphæram solis totam implens, per globum illum quasi igneum, tanquam cor, effundat radios, veluti spiritus inde per omnia, quibus vitam, sensum, motum universo distribuat. Hinc fortè promunt se astronomorum placita, sicut Deus solus intellectualem animam nobis tribuit, ita sub solis modò influxu eam mittere, id est quarto duntaxat mense post conceptum. Porrò ex solis potestate, quæ diem cum nocte librat tunc, circulus ab ariete productus in libram Minervæ, id est sapientiæ justitiæque circulus apud Ægyptios nuncupari solet. Sed nec temperabo mihi parte ista, quin protinus plausibile ingeniorum inventum appingam. Quippe excogitatum solertissimè est, in sole enitescere imaginem divinæ Trinitatis miram. Inibi siquidem tria quædam visitari, distincta pariter & unita: primum quidem naturalis animadvertitur ipsa fœcunditas, sensibus nostris prorsum occulta: deinde lux ejusdem manifesta, ex ipsa manans fœcunditate, ipsíque æqualis semper: postremò est ab utroque propagata calefactoria vis, penitus utrisque par. Cæterum parte hac ex Platonici disertissimi doctrina commonendi diligenter sumus: non eundum inficias, cælum solémve esse calidum: sed verius negandum, esse urens. Nec dicamus, solis lumen sola repercussione calefacere, sed sola comburere. Nam lunæ radii repercussi nihil calefa-

ciunt, quum in ea virtus (sicuti plerisque visum) aquea dominetur. Calefaciunt autem solis radii salubriter pro ignea solis vivificáque natura. Quòd si ingerat aliquis, motu tardiore minus calefacere lunam, tarditatem emendare propinquitas potest, ut aliquo modo calorem afferre possit ipsa quoque, si repercussu propagatur calor. Si verò æstum esse ignis dicant genuinum, occurrendum, quo minus alienæ promisceatur materiæ, eo urere minus. Astruendum verò planè, esse lumen ignis proprium. Quippe quo purius, eo lucidius. Largitur calorem, at non largitur lumen, utpote ingenitum & proprium. Etenim si abeat ignis, abit & lumen. Vbi verò ait Plotinus, potissimam ignis actionem esse calefactionem, intellige ignis elementalis commixtique actionem. Nam præcipua cælestis ignis actio, ea est quæ cælestis animæ præcipuam refert actionem, id est intelligentiam. Est porrò cælestis ignis æqualis, quietus, & astrorum naturæ accommodatus præcipuè. Dogma denique Platonicum est, nec ab astrologis improbatum, lucem in cælo esse sensum. Proinde radios passim ex luce protendere, singula persentire est, sentiendóque facere, & faciendo sentire: quando nil vel sub terra latet, quod non sentiatur inde, latentibus ubique radiis. Alioqui non generarentur etiam sub terra cælestia. Erunt fortasse, qui motus argumento, igneum minimè videri cælum, colligere enitantur, quoniam in ambitum circumagatur, igne in surrectum tendente: sed attendant, obsecro, rationis fallaciam. Si cæli pars aliqua (demus enim posse hoc perfici) à toto seclusa divulsáque in mundi situ aliquo constituatur, repentè in arrectum sustolletur ea, patriam mox repetitura, quanquam cælo circumagi sit proprium. Nam & terra, si à centro externa vi aliqua revocetur, ad ima protinus naturæ suæ nutu reclinabitur, etiam si propria sit ei quies. Motus rectus, ubicunque reperiatur is, non tam intimus genuinúsque est, quàm reditus in naturam. Adde, quòd ignis, quum suapte vi mobilis perpetuò sit, necessariò in orbem movetur: nam hic finem omnino nescit, quod in recto nequit contingere. Cæli substantia (inquit etiam in libro De deorum natura Phurnutus) πυρώδης ἐστιν, sicuti argumento sol esse potest. item astra reliqua, unde & mundi pars suprema æther nuncupatur, ἀπὸ τοῦ αἴθεσθαι: etiam si ἀπὸ τοῦ ἄνω θεῖν, verbi vim deflectant nonnulli, quod est ῥοίζῳ φέρεσθαι. Alibi auctor idem: Sicuti nos (inquit) ita & mundus anima continetur. Ea verò Jupiter nuncupatur, qui universis creditur dominari, quoniam omnibus sit causa vitalis. Ejus domicilium cæleste traditur, quia inibi principalis viget mundanæ potestas animæ. Nam & anima nostra esse ignis planè astruitur. Digna porrò quam minimè transilias, Hexaemeri primo Ambrosii sententia: In terra (inquit) ignem comperies, qui ex lapidibus ac ferro excutitur frequenter: & in cælo, quum sit ignitus & micans fulgentibus stellis polus. Quin Magnus item Basilius in tituli ejusdem libro: Sunt (inquit) qui soli calorem haud insitum tradant, sed ex motionis emergere celeritate. Verum sententia hæc veritatis cancellos egreditur. Quoniam verò solem Græci helion vocant, inde nuncupari invenio parhelia, quæ (uti tradidit Theon) esse nubes rotundas Posidonius commonuit, in ambitu solaris luminis, ex quo & splendorem mutuatæ illustrentur, sicuti luna: & inde nominis ratio. Vt verò globentur, materia indigent densa & multa. Quo argumento ad Euxinum pontum visuntur frequentia, rarius autem in Græco tractu. Hyemem verò liquidò præsagiunt. Arbitratur Aristoteles parhelia esse utique emphasin, verum citra hypostasin omnino. Sunt qui anthelia vocent quoque. Venti frigidiore perflatu addensantur nubes, ut radiis excipiendis fiat idonea: unde & ventorum esse prognosticum cecinit Aratus. Oriente porrò sole, vel ad occasum properante, cooriuntur parhelia: quòd si ab septentrione visitationem faciant, Boream prænuntiant: si ab meridie, Austrum.

Cælum item esse ignem in quo tria sint, calor, lumen, vitalis humor. Tollitur ex Plinio obscuritas, item Martiano & Aristophane. Obiter de argento, quod vivum dicunt.

Cap. XV.

CÆlum porrò esse ignem, colligi ex Platone, tota (quod dicitur) facilitate potest. Nam ubi Mosaica mysteria sic habent, In principio creavit Deus cælum & terram: Plato ait, Deum primò ignem fecisse, ac terram: ignem nimirum intelligens præcipuè, cælum. Nam in mundi fabrica utrunque perpendit extremum, videlicet structuræ medium sive centrum, & circumcurrens cælum, cujus ambitu reliqua contegantur omnia: nam cætera horum gratia intersita pernoscuntur. Sed attendant (quæso) studiosi omnes, quæ mox subnectentur, ut Plinii & Capellæ Felicis locus Gordiano implicatior nodo explicetur latius, dum à Platonicorum vestigiis, ne unguem quidem latum revellimur. Totam utique cæli molem esse calidam, liquet: quia ignis tota est. Id quod sublimitas coarguit, mobilitas & lumen, calor quoque (quanquam occultus) omnia confovens. Calor autem amplissimus spatio nullam patiens violentiam familiarem habet humorem. Nam sicuti cæli anima, vita constat & intellectu ac motu, sic & in cælo tria recognoscuntur hæc: calor, tanquam vita: lumen, intellectus vice: vitalis humor, perinde ac in anima vitalis motus. Nec sanè aliud esse humorem censueris, quàm agilitatem quandam ad motum. Proinde cælestis ignis non esse modò colligitur calidus, sed humectus. insuper, id est liquidus, fluidus, agilis atque lubricus & lenis ac blandus. Nam siccitas non ferè citra rigiditatem fuerit, & quidem asperiorem, cujusmodi etiam acrius induxerit frigus. Averroicum illud ex libro De cælo, Platonicis calculum adjicere creditus, Cælestia, nulla frigus inferunt, sed calorem omnia. Quæ verò frigus conciliare opinemur, ea esse quæ caloris inferant minus. Sententiam hujusmodi comprobant ferè Abraham & Avenazra, statuentes, Saturnum dictitari frigidum, qui calorem inferat nostro remissiorem. At Vitruvius matheseos non

non imperitus, esse stellarum alias temperatas scribit, alias ferventes, etiámque frigidas: ea ex causa, quòd ignis quilibet superna petit: quo fit, ut sol æthera superiorem radiis exurens candentem efficiat, Martis argumento. Saturni verò stella, quòd est proxima extremo mundo, tangitque congelatas cæli regiones, vehemens inde frigus concipere creditur. Sed hæc ille viderit. Cælestis verò proprietatis, si quod in rebus nostris exemplum aliquo modo valeat excogitari, non temerè fuerit aliud, quàm argentum, quod ab indesinente motu vocant officinæ vivum, in quo vegetus calor cum humore multo, sed tenaci, motum ingenerat quietis nescium. Quòd si subtiliorem & diaphanam lucidámque adhibueris naturam, habebis & cælum. Scribit tamen Meteorôn quarto Aristoteles, Quæ tametsi aqua constent, plus tamen aëris retinent, haud concrescere, ut oleum, argentum vivum. Ex iis jam (opinor) infertur lux multa Plinii verbis ex Naturalis historiæ secundo volumine: Esse innumeras ei effigies animalium rerúmque cunctarum impressas: nec, ut in volucrum notamus ovis, lævitate continua lubricum corpus, quod clarissimi auctores dixere tenerum, argumentis indicatur. Martianus verò Felix Capella, Lunarem (inquit) circulum ingressa Virgo conspicatur globosum quoddam, tenerúmque corpus, & superni roris levitate compactum, instar speculi prænitentis. Sed in Timæo item Plato, Lenem præterea (inquit) hunc globum extrinsecus undique expolivit, nec immeritò summa cum æqualitate tornavit. Ex humoris verò cælestis similitudine, qui agilitatem signat, ut antea est expositum, Aristophanes Nebulis Socratem irridens illum ita inducit loquentem,

Ἀλλ' ἡ γῆ βίᾳ ἕλκει πρὸς αὑτὴν τὴν ἰκμάδα
τῆς φροντίδος.

Id est, sed vi (inquit) terra ad se pertrahit humorem curæ. ubi interpres, ἰκμάδα, id est humorem, τὸ νοητικὸν intelligit τῆς ψυχῆς, id est animæ intellectualem potentiam: sed cur sic, id verò dicere supersedit.

Peripateticæ rationes, solem stellasque non esse igneas.

Cap. XVI.

CÆterum, quia diu jam Platonicorum rimamur arcana, introspiciamus parumper, & Peripateticorum pomœria, quæ multum tempestate nostra & nominis & auctoritatis indepta latè dominantur, & in naturæ majestate principatum sibi vendicant. Promemus autem, ac in sinum, hoc est commodum vertemus nostrum, quæ à Magno Alberto secundo Cæli comprobata novimus, Caliditatem videlicet ac lumen non videri idoneas causas cur sol & stellæ dicantur igneæ. Neque enim caliditas provenit semper ex proprietate naturæ, sed ex motu interdum, & aliquando ex radiorum reflexione ad locum unum: ut in quibusdam manifestum est speculis, & probat Euclydes in Perspectivæ tractatu. Porrò luminosa corpora sunt multa, quæ tamen esse ignea, non audeas

A astruere, ut contingit in putrefacta quercu. Quinimmò igni accidit quoque non lucere, si simplicior fuerit ac purior: sicuti evenire (Alexander scribit) in locis prope Æthiopas. Adde, quòd non ubique calorem motus inducit, sed in iis duntaxat corporibus quæ à motu dissolui queunt per partium attritum. Quia enim partes dissoluuntur, rarescunt amplius, quàm formæ aëris vel aquæ vel terræ congruat: inde ad ignem disponuntur

B & calorem. Si verò corpus fuerit ejusmodi, ut motu dissolutionem non recipiat, quale est cæleste corpus, tunc nec calor valet, nec ignis induci. Motus autem ad hæc perficienda non alius est quàm localis, & præcipuè motus is, qui est quasi vita quædam existentibus omnibus: cujusmodi est cæli motus. Proindéque vivifica qualitas est calor: letifera frigus, quia abscindit & sistit motum. Quánam vero ratione astrorum motus calorem gignat, secundo Cæli sic statuit Aristoteles: ἡ δὲ

C θερμότης, inquit, ἀπ' αὐτῶν, καὶ τὸ φῶς γίγνεται παρεκτριβομένου τοῦ ἀέρος ὑπὸ τῆς ἐκείνων φορᾶς, πέφυκε γὰρ ἡ κίνησις ἐκπυροῦν καὶ ξύλα καὶ λίθους καὶ σίδηρον, εὐλογώτερον δὲ τὸν ἀέρα. hoc est, calor autem ab ipsis & lumen gignitur, aëre incessu illorum attrito: aptus enim natura motus est incendere ligna, lapides, ferrum & aërem eo magis. Patet porrò quod dicimus, ἐκ τῶν φερομένων βελῶν, id est ex sagittis impetu excussis vehementiore:

D sic enim incenduntur, ut μολιβδίδες, id est plumbeæ laminæ colliquescant. Quod tamen ipsum non ita accipiendum, tanquam sagitta excalfacta aërem quoque ita afficiat, sicuti videtur intellexisse Simplicius, sed diversum potius, ut inquit etiam Thomas. Nam excalfactus aër motu, sagittam ita incendit: quod Alexander & sensit & docuit: sed hoc in stellis usu venire nequit. Neque enim illæ per aërem feruntur, sed in sphæra longè ab aëre sequestrata. Ideóque non incen-

E duntur ipsæ, nec calescunt ullo modo, tum etiam quia externam non recipiunt impressionem. Aër verò circulari subjectus corpori calescit necessariò ex illius præceleri motu, quo non ignis modò illi proximus concitatur, sed aër ad eam usque partem quam pertingunt montes, ut ex cometarum motu datur intelligi: quod ex Meteororum primo colligitur. Ne verò caloris sit æqualitas quacunque anni parte, causa in sole est evidens, quum quando incendit is hemisphærium nostrum,

F tum quando altiora zodiaci scandit, fitque capitibus nostris propior. Quum verò Aristoteles ait, ab astris gigni lumen, non intelligendum (inquit Thomas) de lumine ignis generati ex motu, cæterum de lumine quod à stellis producitur, quatenus entia sunt actu lucida. Duplex ergo (inquit) causa est caloris ex cælestium corporum vi in inferioribus: altera ex aëris motu tantum, quem efficit cælestis corporis ambitus. Causa verò reliqua est lumen, quod quidem ex-

G calfaciendi vim habet, quia est qualitas activi primi alterantis (ut hoc utar verbo) hoc est cæli, directéque producit qualitatem primam corporum inferiorum, quæ est calor. Quia verò solare lumen exuberantius est, inde fit, ut ab eo potentius proveniat calor. Reliqua verò ex proportione, adeo ut lunæ lumen etiam excalfaciat. Cui sententiæ subscribit Aristoteles, ubi

De animalium partibus disputat: Noctes (inquiens) in plenilunio esse calidiores, propter lunæ lumen: unde contingat pisces ad aquarum commeare superficiem. Sed comprobat & Avicenna, ubi plus sit luminis, ibi verò plus esse & caloris. Hinc Hippocrates ait, Aërem nocturnum, stellarum luminibus subtiliorem fieri, & calidum aliquantum, generationique & vitæ accommodatum.

Bessarionis ad idem sententia. Qui sint antisii gradus. Anthion quid. Anthele. Anthelion. Solis inter planetas locus. Cur solis frater Titan. Meganira. Despœna, id est δέσποινα quæ sit. Virgilii locus declaratur. Limbum pro zodiaco accipi. De Lyceo monte pulchra. Iuppiter ubi & a quibus sit educatus. Agno fons, mirandæ naturæ. Lycæus Iupiter. Lycæa sacra. Antra cur dicata diis. Mithra. Mithriaca sacra.

Cap. XVII.

Verum ab hisce altioribus ad humiliora remeandum, si prius Bessarionis apposuero sententiam, viri meo quidem judicio scientissimi ac prudentissimi, & in Platonicis rebus summè exercitati, non relictis porrò pauculis, dignis cura. Is igitur libro primo adversus calumniatorem Platonis ita ex interprete, sicuti receptum jam adverto, scribit. Et si (inquit) cælum Plato ex igne constare affirmat, quatenus scilicet visibile est, & ex terra, quatenus tangi potest, stellásque ex omnibus quatuor elementis compositas. Non tamen hæc ita esse existimat, ut quæ generationi & corruptioni obnoxia sint, corpus immortale constituant: sed ex igne cælum esse, quia corpus æthereum lucidum est. E terra, quia sensui occurrit. E mediis, quia mediorum præcipuam recipit rationem. Quod ne Aristoteles quidem (inquit) inficias iret, cælestia scilicet corpora constare ex his summitatibus elementorum, quando & ipse cælum esse statuit visui tactuiq; obnoxium, quod animatum quoque & animal esse, ut Plato censuerat in libro De cælo affirmavit: Nos enim (inquit) perinde ut de animalibus, ista consideremus. Hæc tot tantáque de sole cælóque habui quæ dicerem, ut studiosos hisce humanioribus implicitos studiis cogeremus quodammodo volentes altiora quandoque suspicere, nec pati vitam sordescere situ quodam poeticarum fabularum, quas ipsas nec profundius excutiendas opinantur, quamvis sub illis involucris sæpe lateant sensus mirandi. Sed in iis hebetius ita plerunque consenescunt, ut inde avulsi noctuinis oculis conspiciant cætera. Quod minus profectò facerent, si discere aliquando potuissent, quæ genuina sint ejus scientiæ, quam humanitatem vocant. Nos exsequemur reliqua propositi, si illud item monuerimus, Hipparchum, & certatim ferè veteres omnes, gradus eos in quibus sol constitutus dies diebus & noctes adæquat noctibus antisias nuncupasse, veluti dicas, ex adverso æquales. Antiscios apud Meroem æquinoctiali subjectam circulo dici populos, Marcellinus scribit, quoniam sole ad nos commeante, illorum umbræ nostris contrariæ jaciantur, inque adversum decidant, id est lævorsum, nostris in dextram procumbentibus perpetuo. Anthion verò aliud est: nam eo nomine nuncupatur in Bœotia puteus, ubi à Proserpinæ raptu sedisse Cererem ferunt, vetulæ imagine prælata. Quo nomine velut Argiva à Celei filiabus deducta ad matrem est. Putei auctor Pamphus, id est πάμφως. Non longè à puteo visebatur Meganiræ sacellum, quam fuisse Celei uxorem, ac Triptolemi matrem, Græcis credimus. Anthelen vocant paniculæ florem in harundinibus, qui auribus creditur infestus, ac omnino exsurdare: quod prodit Dioscorides. Anthelion porrò flosculum indicat Græcis. Sed & illud obiter adnotarimus, limbum apud Varronem scitè prorsus de zodiaco dici: quum in Menippæis satyris inquit,

> Per quam limbus pictus bis sex signis
> Stellimicantibus, altus in obliquo æthere lunæ.
> Bigas acceptat Posthumi, cui seplasia fœtet.

An verò inter planetas medius collocari sol debeat. An mox lunam consequatur, agitatum diu inter cælestium rerum studiosos & philosophos quoque. Ægyptiorum placita à luna principem sanciunt. Mediana illi syderi ascribentibus Chaldæis, quod ipsum & Ptolemæus statuit. Theon verò probabilius habet, supra lunam statim locari, & id nec à præceptore Ptolemæo quem enarrabat, veritus dissentire quod Plato comprobat & Aristoteles. At Moses Ægyptius situm planetarum & ordinem incertissimum videri pronuntiavit. Ammianus Marcellinus libro vicesimo: Quum sol (inquit) ac lunaris globus astrorum omnium infimi, comitatu parili obtinentes circulos proprios, saluáque ratione altitudinis interjectæ junctim locati, ad dimensiones venerint, si contigua præstrinxerint spatia, dilutior erit defectus. Sed nos quod polliciti sumus cælestibus relictis, nostræ memores infirmitatis terrena pergamus expendere. Si illud ex Marcellino eodem adjecero item, post ea quæ jam sunt dicta, solem quandoque ideo existimari geminum, quòd surrecta solito celsius nubes, æternorúmque ignium propinquitate collucens, orbis alterius claritudinem, ceu è puriore format speculo. Proinde addamus ex Pausaniæ thesauris illud quoque, Titana creditum solis fratrem, regionem ad Asopum, sicuti ferunt Indigenæ, habitasse primum, & ab eo dictam Titanen. Verum, uti ego (inquit) censeo, vir sagax fuit Titan, & temporum anni observator diligens, & quando auctiora sol faciat semina & arborum percoquat fructus, ac proinde solis frater habitus. Unde conjectatio evidens, cur astra Titania dixerit Maro. Titanas omnium princeps ad poesin Homerus induxit, ut deos apud Tartarum. Ex iis Anytus commemoratur unus, à quo educatum ferunt δέσποιναν. Propterea apud ejus simulacrum stabat armati præferens schema. Hanc δέσποιναν, seu dominam venerantur cum primis Arcades, Neptuni astruentes filiam. Cæterum pluribus est Cereris cognomentum δέσποινα: quo tamen & Proserpina honestetur, Ad quod poetam nobilem respexisse contenderim illo versiculo,

> Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti.

Certè

A Certè in Arcadicis rebus Pausanias scribit: In templo, Cereris statuam dextra facem gestare, alteram verò injicere ἐπὶ τὴν δέσποιναν, quæ & ipsa sceptrum cistamque in genibus habeat. Templi porrò parieti affixum stetisse speculum, in quod intuens initio quidem se aut parum aut omnino nil spectaret, dearum planè simulacris conspicuis, atque item throno. Ad sinistram templi, τῆς δεσποίνης montem statuunt Lycæum, qui & Olympus dicatur. B Arcadum plerique ἱερὰν κορυφὴν, id est sacrum nuncupant verticem: puto, quoniam inibi esse educatum Jovem, eorum mythicis est observatum. Argumento esse locum, qui inde vocetur κρητέα ad sinistra luci Apollinei, cognomento Parrhasii, id est παῤῥάσιον. Nymphas quæ Jovem educarint, fuisse Thisoam, id est Θεισόαν, & Nedam, & Agno, id est ἁγνώ: à qua & in Lycæo fons appellationem ducat, cujus ea fuerit olim vis, ut re divina ibi à Lycæi Jovis sacerdote curiosius C peracta & fusis precibus, quernóque ramo leviter aqua commota, mox densior surrigatur vapor nebulæ assimilis, quæ non multo pòst effecta nubes, aggregatis item aliis, largos demittat imbres. Miracula in Lycæo suppetunt alia quoque, esse inibi Jovis Lycæi lucum, quem si quis (lege spreta) ingrediatur, annum nequit supervivere. In eo item animalia, nullam prorsus umbram jactant. D Quódque apud Syenen syderis Cancri primas partes sole fit obtinente, perpetuum ibi est. Lycea sacra apud Phrygiæ urbem Peltas, ab xenia Arcade celebrata, primo, ἀναβάσεως prodit Xenophon, ac institutis certaminibus præmia proposita στλεγγίδας χρυσᾶς. Lycon esse lupum sciunt omnes. Amphilycen exortum interpretatur Theon, quia soli dedicetur lupus, quia sit ὀξυδερκὴς, id est visus præacuti, sicut longinqua spectat sol. Solem denique Persæ mithram dicunt, cujus simulacrum leonis rictum præferebat, cum tiara, manu utraque E bubula premente cornua. Quo argumento in Thebaide Papinius,

> Adsis ô memor hospitii, Junoniáque arva
> Dexter ames, seu te roseum Titana vocari,
> Gentis Achemeniæ ritu, seu præstat Osirin
> Frugiferum, seu Persei sub rupibus antri
> Indignata sequi torquentem cornua Mithram.

Sed & in Philologiæ nuptiis Martianus,

> Te Serapin Nilus, Memphis veneratur Osirin, F
> Dissona sacra Mithram.

Hinc certè Mithriaca dici sacra legimus. Et in antro obiisse, moris fuit, educto cornibus ex eo bove, quem mox ut Mithræ victimam immolarent, per hymnorum modulatos concentus. Propterea obscurè Hieronymus, sed doctè, ad Athletam: Ante paucos (inquit) annos propinquus vester Gracchus, nobilitatem patritiam G sonans nomine, quum præfecturam gereret urbanam, nónne specum Mithræ, & omnia portentosa simulacra subvertit? Lampridius in Commodo: Sacra Mithriaca homicidio verò polluit, quum illic aliquid ad speciem timoris vel dici vel fingi soleat. Meminit horum cum Suida Procopius. In specu colebatur veteri more, quo antequam excogitata forent templa, diis consecrabantur antra, sicuti in Creta Jovi ab Curetibus: in Arcadia lunæ, ac Pani Lyceo, Dionysio autem apud Naxum. Mithræ, ubicunque is coleretur. Mithram Ægyptii statuunt sub æquinoctiali: propterea gladium Arietis, Martii animalis gestare. Invehitur autem Tauro Venus, ceu tanquam Taurus, opifex generationis ac dominus censeatur Mithras. Creditur Zoroaster primus in montibus ad Persidem floridum Mithræ specu dicasse cum fontibus. Sed ita, ut mundi symbolum specu obtineret, quem creasset Mithras. Quæ autem intus forent, elementorum mundi, ac climatum imaginem præferrent. Neroni quoque eblanditus Tiridates eum perinde ac Mithram se adoraturum pronuntiavit, ut scribit Dion. Mithræ historiam multis voluminibus explicuerat Eubulus.

Grasum ne pertulisse quidem quid sit, & quid grasus & grason. Tragasæus & tragomaschalos. Cur sub alis odor malus. Cur pedes fœtent.

CAP. XVIII.

Alexandrum apud Arbelas totius certaminis aleam cum Persis subiturum, plerique ex amicis adeuntes gravius milites accusabant, qui in tentoriis sermones sererent depaciscerentúrque, nihil se hostilium spoliorum in regiam relaturos, sed sibi ea omnia vendicaturos. At is lætè quæ dicerentur accipiens. Prospera (inquit) nuntiatis, vincere cogitantium ista sunt consilia. Quum verò hostiles copiæ myriadas viderentur centum excedere, hoc est decies centena hominum millia: identidem Alexandro ingessere milites, ὦ βασιλεῦ θάῤῥει, καὶ μὴ φοβοῦ τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων, αὐτὸν γὰρ ἡμῶν τὸ γράσον οὐχ ὑπομένουσι. Confide rex, neque pertimescas hostium multitudinem, ipsum enim grasum nostrum non perferent. Hinc nata parœmiæ species, ut qui primo funduntur impetu, fugantúrque prius quàm intra teli jactum veniant quodammodo, ne grasum quidem dicantur pertulisse. Sicuti Pharnacem fecisse, significavit Cæsar, quum illo victo ad amicos scriberet, ἦλθον, εἶδον, ἐνίκησα, veni, vidi, vici. Grasum verò dicunt Græci fatuum quidem, sed eo item nomine, ac primum utique lanarum sordes in ovibus appellant, quod genus etiam Oesypen vocant, vel Oesypum, ut apud Dioscoridem, quanquam & succida lana ita dicitur. Est & grasos, ἡ τῶν μασχαλῶν δυσωδία, id est odor malus qui sub alis fit. Vnde & grason, id est γράσων dictus odoris mali. Hinc illud parœmiodes, γράσωνι μὴ ὀργίζου, Grasoni ne succenseas. Tradunt aliqui, Grasona etiam signare viride hordeum, παρὰ τὸ γράω τὸ ἐσθίω. Est item grasos adeps ipse in Græcorum doctrina. Sudorem denique corporis, ac sordes grasoniam dixit Archigenes. Pollux etiam cinauram. Quia verò alarum odor nunc hircus Latino verbo, nunc tragus item Græco, sed idem significante, nuncupatur. Aristophanes in fabula, cui titulus est ἀχαρνῆς, tragasæum vocavit male olentem, & alia fabula Tragomaschalos eosdem dicit; Grason porrò & Crymnam in Theriacis Nicandea in Troade loca dici opinantur, κρύμνα τ' ἀμφιτέδιον ἠδ' ἀνὰ γράσον. Quærit Aristoteles, διὰ τί αἱ μασχάλαι δυσωδέστεραι τῶν τόπων; id est cur alæ omnium

maximè partium nostri corporis male olēt? An (inquit) est, quia omnium minimè respirare possunt? Malus autem odor locis hujusmodi contrahi maximè solet, quoniam putredo quiete interioris qualitatis, id est humectæ materiæ, ad corruptionem paratæ consistit. Etiam si partes illæ sint raræ satis, quod pilorum indicat multitudo, ut Sententiarum quinto meminit Hippocrates. Cæterum, quia immobiles maximè inexercitatæque sunt, superfluitatum multarum ibi conceptaculum fit, quæ crudæ incoctæque odorem producunt malum. Quippe odoris mali causa cruditas quædam excrementi est. Quamobrem sudores etiam aliqui quandoque ita olent. Proinde in plantis, quia siccæ & calidæ sunt natura, humor non est fæculentus, sed expeditius concoquitur. Inde & animalium nullum bene olet, excepta panthera, quoniam cruda sint excrementa & fœtida. Legimus porrò septima quarti Avicennæ: quosdam opinatos, tetrum alarum odorem ex quibusdam seminum reliquiis quibus gignimur, produci, quæ locis his insederint cutem subeuntes. Verum peritioribus ratio hæc parum efficax videtur, quod seminis proprium sit, converti in melius. At objiciat aliquis, fœtere tamen pedes, quamvis perpeti agitentur motu. Agitantur illi quidem, sed obsepti obvallatique amplius operimentis, ut quod superfluit, evanescere queat minus. Denique terrestris humecti grandior copia illuc demanat. Quod esse corruptioni maximè obvium, liquet.

Cur odorem malum augeat calor. Item cur præcipuè odoribus capiantur homines. Inspirationis opus duplex. Odori percipiendo quid necessarium.

Cap. XIX.

ET quia de odoribus agimus, ingerat hîc fortè curiosior aliquis. Vndénam fiat, quòd quæ malè olent, tetrius oblædunt quum calent, quàm quum frigent. Ea verò est odoris natura, nam vapida res est quæ calore confit: motus enim quidam est: calor autem, motandi præcipuam habet vim. Nam frigore concrescit humor, & fit immobilis. Adde, quòd frigus concipientia imum petunt omnia. E diverso autem in summa calor surrigitur, similitérque universim odores, tum quia in aëre constituuntur, tum quia eos percipit sensus, in arrecto velut specula est. Siquidem cerebri conceptaculis sese insinuans odor sensum movet. Sed illud jucundius in quæstionem venerit, cur ex omnibus animantibus homines miram ex odoribus persentiscant voluptatem. Vt qui paulò sit intemperantior, totum se fieri nasum concupiscat, sicuti est apud Catullum. Id verò inde putatur effici, quòd cerebrum non majus habeamus, & reliquis aliquanto humectius. Propterea odorum illuc ascensus hyperbolen eam, hoc est frigiditatis excessum, & humectationis ad mensum revocat rationalem. Fit autem affectio hæc per spiritus attractionem, quantum ad homines attinet, scandentibus eo modo odoribus ad cerebrum ipsum, quia calor igneus quo resoluuntur odores, eisdem præstat levitatem quandam, ut superiora petant, unde consequitur in membro illa sanitas quædam, odori siquidem inest calefaciendi virtus ob calidum igneum, unde producitur, atque idem resoluitur. Proinde videtur natura in duo maximè opera inspirationem instituisse: quorum alterum, & id utique operosius, eventatio est caloris intimi, alias exusturi omnia. Nam & Platonici ideo pulmones esse productos scribunt, molles, atque ventosos, & instar fistulæ cavos, & spongiæ similes, ut cor iræ ardoribus nonnunquam exæstuans aliqua saltem refrigeratione mitigaretur. Proximum est odoris perceptio, ad quam sicuti ad auditum & gustum corpore aliquo intermedio est opus: per quod, ad sensum provehantur odorum differentiæ. Sed & elementa eadem odoratui præservire videntur, quæ visui & auditui, aër videlicet ac aqua. Nam aquatilia quoque odorari, certum est. Et sicut in visu perspicuitas communis quædam qualitas in aëre & aqua cognoscitur ita in odoratu alia qualitas in elementis eisdem promiscua continetur, quam dicimus diosmon, id est perodoriam aut transodoriam, ut interim sic loquamur: invenias id verbum apud Theophrastum, cujus & nos alibi mentionem fecimus. Ea verò est potentia ad sensorium transvehens, quod odorum est. Sensorium autem non naris est utique, ἀλλ' ἡ μαστοειδὴς τοῦ ἐγκεφάλου ἀπόθεσις. i. verùm seposita cerebri portio mammarum imagine quadam. At de hac re plura mox. Nam & Albertus cerebri anterioris extremum esse duabus mamillarum papillis consimile, prodidit, in quibus sit odorandi potestas.

Cur odorandi sensorium in homine retusius hebetiusque sit.

Cap. XX.

NEc illud utique ambiguitate caret, quidnam sit quòd sensum hunc homines tardum habent, ac lacessitum: siquidem animalia plurima exquisitius quàm nos & sagacius olfaciunt, ut ex terrestribus canes, ex avitio vulturii. Sed & variarum odore sollicitari mirè quadrupedes cunctas, nono De animalium historiis tradenti credimus Aristoteli; quod & à Plinio est repetitum. Eventus autem ejusmodi hæc afferri ratio potest: siquidem organum sensus requirere cum sensibili proportionem videtur: nam uti odor ex calido provenit & sicco, ita ad bonitatem instrumenti odoratus exigitur victoria calidi & sicci. Sed homini cerebrum, in cujus vicinia olfactus est, datum omnibus aliis maius, perpensa præsertim corporis proportione: quod & comprobat in libro De animalibus Aristoteles. Quum verò id sit humidum & frigidum, in se animadversum, inde nimirum fit, ut in eo odorandi perfectio præpediatur, nihilque ferè odorabilium percipiat, nisi quòd excellenter possit oblectare, aut affectionem inducere diversam.

An odoribus sufficî alimentum queat. Rhyntaces avis. Ovidii locus explicatur ex primo De Ponto. Chamæleon. Salamandra.

Cap. XXI.

HIppocrates auctor artis medicæ summus, quique bene sentientibus perinde ac lychnuchus

nuchus est, per literarias semitas iter facientibus, in libro De alimento, sic scriptum reliquit: Quicunque citissima indigent adjectione, humidum remedium resumendis viribus optimum est: ubi autem adhuc otiore, per odoratum. Pythagoricorum verò sententia fuit, odores etiam ad nutricationem conferre, veluti etiam alamur qualitatem ejusmodi attrahendo. Id minus rectè pronuntiatum, nititur Philosophus comprobare. Videmus etenim (inquit) cibum ex pluribus compositum elementis: simplicia enim non nutriunt, & animalia quæ indidem nutriuntur, ex quatuor sunt compacta elementis. Ex iis autem unumquodque nutritur, ex quibus constat: vt est in primo De generatione adnotatum: argumento sunt ciborum retrimenta, conceptaculis quorum intra animalium corpora, partes à natura sunt contributæ. Nam in plantis protinus quicquid vacantis materiæ est, extruditur: sicuti manifestum facit gummi, & id genus alia. Quòd si elemento simplici impleri nutrimentum posset, nil prorsus redundaret, quia partium nulla esset disparilitas. Inde colligitur, ex odoribus nullum posse alimentum præstari. Nam quum sint qualitates per se, non possunt nutriendo constituere substantiam. Quod si sit odor fumosa exhalatio vel vapor, vt veteribus placuit, adhuc ratio perstaret, quoniam utrunque ad aeris naturam pertineat. Porrò spiritus quidem vel cerebrum petit, vel pulmonem. In his verò locis non esse alimentorum conceptacula, unde reliquo corpori distribui pro ratione portiunculæ valeant, notissimum ferè est. Huic enim muneri stomachum natura præscripsit, proinde apertissimum videri, nihil odoribus nutriri. Quos tamen sanitati conferre plurimum sensus perdocet. Plinius verò Naturalis historiæ septimo, ad extremos Indiæ fines ab Oriente, circa Gangis fontem, esse Astomorum gentem prodit, sine ore, toto hirtam corpore, quæ frondium vestiatur lanugine, vivatque halitu tantum & odore quem naribus trahant: nullum illis cibum, nullum esse potum, tantum radicum florumque odores varios sylvestrium malorum, quæ secum portant longiore itinere, ne desit olfactus, graviore paulò odore haud difficulter exanimari. Horum etiam Strabo ex Onesicrito mentionem facit libro decimoquinto. Sed quia id ferè putat fabulosum, non gravabimur hic subjicere Platonici scientissimi, & medici doctissimi sententiam: Legimus (inquit) in calidis quibusdam regionibus, ac plurimo passim odore fragrantibus, multos gracili corpore & imbecillo stomacho, quasi solis odoribus ali: fortè quoniam ipsa natura loci, tum herbarum & frugum atque pomorum succos fermè totos redigit in odores, tum corporum humanorum humores illic resolvit in spiritum. Quum igitur uterque (odor videlicet, ac spiritus) sit vapor quidam, & simile simili nutriatur, nimirum & spiritus & spiritalis homo plurimum odoribus accipit alimentum. Nutrimentum verò qualecunque id sit, per odores sive fomentum apprimè senibus & gracilibus necessarium est, quo defectum alimenti solidioris atque verioris utcunque compensare possumus. Non multum inde dissitum est quod in Artoxerxe Plutarchus A scribit, esse in Persis aviculam nomine rhyntacen, nullis intus (uti assolet) fæculentis retrimentitiis, sed pinguedine tantum refertam: unde conjectatio sit, vento eam ali & rore. Pomi porrò præsuavi odore prorogatam aliquandiu Aristoteli vitam, in ejus tituli libro (quisquis sit auctor) adnotatum comperi. Spiritum verò odoribus nutriri, argumento est, quod vinum odore plenum spiritum subitò recreat, quem cætera vix tandem possunt reficere. Propterea B primo De Ponto ita cecinisse videri Ovidius potest,

Et jam deficiens, sic ad tua verba revixi,
Vt solet infuso vena redire mero.

Cujus rei cum Seneca meminit etiam Plinius: quamquam neclatet, ex se vinum fomenti plurimum suggerere: privatimque traditum à Dioscoride libro quinto, vina sæpe aliqua censeri σφυγμῶν ἀνακλητικὰ, C id est venarum pulsus excitare. Vaporem verò illum, in quem cibi cocti denique transferuntur, ideo appellamus odorem, quoniã & odor vbique, vapor quidam est. Et hic tractus intro ex alimentis vapor, nisi spiritui quodam odore placeat, vix ullum præbet illi alimentum. Quamobrem valdè probatur Avicenna, quum ait: Corpus quidem dulcedine, spiritum verò quadam aromaticitate (ut sic interim loquamur) nutriri. D Galenus porrò Hippocratem sequutus, spiritum non solum odore putat nutriri, sed aere: aere (inquam) non simplici, sed potius opportunè permixto. Tria demum spiritus animalis fomenta traduntur præcipua, aer purus & luminosus, odorum delectus, & musicæ. Jam verò Alexander & Nicolaus peripatetici cum Galeno concludunt, spiritum vitalem & animalem ideo nutriri tum odore tum aere, quoniam uterque mixtus est atque conformis, & vtrunque haustum præcordia penetrare, E atque inibi percoqui temperarique ad vitam, perque arterias diffundi. Vterque autem coctus iterum nutrit spiritum (vt ajunt) vtrunque, præcipuè verò animalem. Pisciculos multos aqua nitidissima nutriri tradunt: ocimum eodem modo. Mitto quibus elementis chamæleontem & salamandram nutriri, nonnulli ferant. Olympiodorus Aristotelis affert historiam, in qua fatetur is hominem à se visum, qui aëre modò nutriretur & sole. Quibus in Phædone persimilia Plato F conscribit, & nos alibi (opinor) in hosce libellos regessimus. In quorum pragmatia more architecti lapide nunc vtimur orthogono & quadrato, ad normam respondente: interim structura incerta in operis farcturas, hiantes alioquin, cementa impingimus, ac rudes informique politura invenustos lapides. Est vbi sustructio placet ordinaria, ex similibus consurgens, nec incertis, sed formæ non dissultantis, etiam si ad perpendiculum haud planè habeat responsum.

G

Odoratæ suffitionis utilitas mira. Ignes odoratos pestilentiæ occurrere. De Agrone medico, & lindo specie aromatis. Myrrha cur Ægyptiacè dicatur bal. Beelzebub. Baion. Zygia resina. Myrina. Stacte. Gutta.

Cap. XXII.

SEd nec ista modò emolumentum, quod insigniter nobis adest ex odoribus, patefecerint: sed amplius, quæ ex veteri compertanobis memoria sunt. Siquidem quum aer quo vtimur plurimum, & in quo maximè observamur, non eadem semper sit ratione dispositus, nec idem servet contemperamentum, sed nocturna denseat humectatione, & proinde corpus premat, & animæ tristitiam inferat quandam, veluti nebula circumfusam graviore, Ægyptiæ morem gentis animadvertimus fuisse, ut è lectulis se proripientes mox resina suffirent corpus, ut sic aerem expurgarent disgregatione, & innatum corpori spiritum aliquo modo tabescentem, odoris vehementia refoverent. Rursum meridie syderis vi ex terra vaporationem exhalantem, myrrheo retunderent thymiamate, dissipat enim ac disiicit caliditas aeris turbulentiam circumjecti. Nam & medicæ artis scientissimi pestilenti affectione gravius grassante, ignium crebritate malo occursant, quod iis rarescere credatur aer. Id quod consequitur largius, si odoratoria urantur ligna, cujus est modi cupressus, juniperus, piceæ. Sed & Agronanobilem medendi scientia summè laudatum ferunt, quòd Athenas magna pestilentiæ vi sævius infestante, affectorum plerisque salutarem intulisset opem, accensis in proximo ignibus. Myrrham porrò Ægyptiorum vocabulo bal dici, observavimus. Id verò disiectionem indicat planè. At Hieronymus, Bel (inquit) & Beel & Baal, idem Hebræis est: nam iis vocibus indicatur idolum: sicut zebub, muscam signat: unde Beelzebub (etiam si Beelzebul Græci pronuntiant) tanquam muscæ dicatur idolum: sed pro dæmonarche positum. Baion verò medicinam professis, compositio est, cui resina inseritur zygia, i. acerna. Myrrham utique communis Græcorum lingua enuntiat, sed smyrnam dicunt Æoles, ut scribit Lycophronis interpres. Myrine autem, seu myrsine, myrtus est. Stactem dici myrrhæ florem ab aromatum peritis, Hieronymus tradit: quo nomine, primam & pinguissimam ejus distillationem intelligimus. Græci præterea unguentum ex myrrha, stacten accipiunt: quam in sanctis literis etiam guttam legimus dici. Porrò non ad myrrham solum pertinet stacte, verum ad liquores alios item, lachrymasque ex arboribus stillatim promanantes. Quin & κονίαν σακτὴν dicunt Græci, & sexto Therapeutices Galenus, tanquam cinerem stillatitium: nos cinerem lixivium plerunque nuncupamus. Stactum enim dicunt defecatum & percolatum: unde stactica vocabantur vasa Niloticæ aquæ defecandæ commoda. Obiter adnectamus illud quoque, quia diu inter odores versamur: apud Athenæum reperiri, lindum esse aromatis speciem: quod etiam agnoscit Eustathius.

Qua ratione audiant odorenturve, quæ sensoriis ejusmodi non sunt prædita. De piscibus qui inclamati veniunt. Piscina quid.

Cap. XXIII.

VErum haud ineptè fortasse videmur facturi, si hoc maximè loco tractare ac discutere adorti fuerimus, quod decimo Naturalis historiæ Plinius proposuit quidem, sed inexpositum reliquit. Fortè quia non erat operis instituti causas judicare dubias. Pisces quidem (inquit) auditus nec membra habent, nec foramina: audire tamen eos, palàm est. vt patet, quum plausu congregari feros ad cibum consuetudine in quibusdam vivariis spectetur. Et in piscinis Cæsaris genera piscium ad nomen venire. Olfactum quoque iis esse, manifestum patet. Quippe non omnes eadem esca capiuntur, & prius quàm appetant, odorantur. Hæc ad verbum ferè comprobantur ab Aristotele De animalium historiis libro quarto: ab Avicenna item volumine quarto. Sed quod ad auditum spectat, etiam Lucianus meminit in sermone De Syria dea, cujus hæc ferè sunt verba, ὅτοι ᾗ καὶ ὀνόματα ἔχουσι, καὶ ἔρχονται καλεόμενοι. hoc est, nomenclatura item eorum est, & vocati inclamatique adventant. Et in Epistolis ad Atticum Cicero, Nostri autem principes digito se cælum putant attingere, si mulli barbati in piscinis sint, qui ad manum accedant, alii autem negligant. Vbi pro piscium vivariis planè piscinas intelligimus. Alias est & aquæ stantis locus piscina, quod & vulgò vsurpatur, Columella Rusticationis primo, Piscinas minimè duas esse oportet, alteram quæ anseribus pecoribusque serviat, alteram in quæ lupinum, vimina & virgas macceremus. De odoratu verò & Suidas, approbans etiam conchylia odorari. Illud utique mirum, quum astipulante Aristotele auditus & olfactus nullum contineant membrum manifestum. Quod enim tale videri potest per loca narium, id non ad cerebrum usque transmeat, sed partim obseptum & cæcum mox desinit, partim ad branchias fertur. Quin & insecta quoque tam pennata quàm non pennata procul sentiunt, ut mel apes, & culices dicti muliones. Quòd nisi odore agnoscerent, nunquam è longinquo sentirent. Sulphuris item odore, genera insectorum multa intereunt. Adhæc formicæ origani sulphurisque pulvisculo insperso, suas relinquunt cavernas, alioque demigrant. Sed vndenam ista contingant? Certè (inquit Themistius ex Aristotelis sententia) alium sensum habere non possunt quo odorentur, quàm odoratum. Sed afferendum est, quónam pacto olfaciunt, si non respirant aliqua. Videtur itaque in sanguineis sensorium odorandi esse diversum, ab eo quod in insectis habetur. Et Hercle, ut animalium quorundam oculi praeduri, cujusmodi vocant Græci σκληρόφθαλμα, operculo & folliculo carent. Proinde exserti inconniviique sunt. Sed statim nullo diductu incidentia & occursantia contuentur, quum aliorum oculi genis & palpebris vtantur, ceu vallo quodam visus munimentoque prominente: eoque nisi nictentur & conniveant, cernere non possunt. Ita & odoratus insectis piscibusque promptus atque expositus est, ut visus duros oculos habentibus: unde munere eo sine naribus & olfactione

factione funguntur: at respirantibus adopertus & conditus est, qui ubi halamus adaperitur panditurque, ampliatis venarum meatuumque itineribus: quod iis fermè verbis Aristoteles De sensu & sensili exposuit, ἀλλὰ τοῖς μὲν ἀναπνέουσι τὸ πνεῦμα ἀφαιρεῖ τὸ ἐπικείμενον, ὥσπερ πώματι, διὸ οὐκ αἰσθάνεται μὴ ἀναπνέοντα, τοῖς δὲ μὴ ἀναπνέουσι ἀφῄρηται τοῦτο. sed iis (inquit) quæ respiratione vtuntur, flatus ipse surrigit, quod insidet veluti operculum: quòd ni fiat, non percipiunt: at quæ spiritus reciprocatione non utuntur, nil ejusmodi inest. Propterea inquit Themistius, si quis diligenti subtilitate id exigat, respiratio non est causa odorandi, neque dehiscentia palpebrarum videndi, sed adaperiendi meatus qui odoratui obseruit.

Ambiguitates in odorum ratione pluscula. Interibi enarratur Martialis. Stilum vertere quid sit apud Horatium primo Sermonum.

Cap. XXIV.

CÆterùm prius quàm ab hisce digrediamur odoribus, non ineptè videmur facturi, si quæpiam adhuc ex veteribus thesauris delibatim carptimque degustarimus. Multi (opinor) experientia magistra didicere, & nos quandoque persensimus, florum odores καὶ τῶν θυμιαμάτων, hoc est suffimentorum suavius è longinquo olere, quum in propinquo alia herbam potius redoleant, alia fumum. Miratus diu sum ejusmodi eventum, ambigensque sæpe mihi Virgilianum carmen ingessi,

Felix qui potuit rerum cognoscere causas.

Denique quum in commentationes quasdam auctoris inter philosophos celeberrimi, ad id genus quæstionum pertinentes incidissem, hanc ferè rationem comperi. Caloris vi constare odorum naturam, quippe odorata omnia calida esse: vt verò calidissimum quodque est, ita & maximè leve. Proinde provehi longius potest, ac synceriorem subvectare odorem suum à cæteris, quum foliorum odoribus, tum fumi, id est vaporis aquei depuratum, abjunctumque qui odorem affectari videntur: cum quo terrestris quoque provehatur portiuncula, quæ odore celerius sensum afficiat: nam insito crassamento calidũ inibi potentius agit, verum interstitio longiore victa flaccescit evanida, calore deminuto, quamobrem sensui ingeritur odor materia defæcatiore. Quod verò amplius agitata odoramenta plenius afficiant, ratio evidens: quoniam mota plus aeris, quàm quiescentia replent. Quo nomine celerius odoris potestas sensum pertingit. Acrius autem frigoris vi infestante, minus minusque odoramenta persentimus, quoniam hebescit retunditurque tunc aeris motus, quo invehuntur. Est enim frigus στατικὸν καὶ συσταλτικόν, id est consistere facit & contrahit. Sed nunquid ferendam censemus opem Valerio Martiali, cujus hi ferè sunt versiculi?

Quod bis murice vellus inquinatum,
Quod jejunia Sabbatariorum.

Scribit siquidem doctissimus poeta, Bassam pejus oluisse, quàm jejunia Sabbatariorum. Id cur non attentarunt interpretes, ne (sicuti visum fortè est) arcem facere ex cloaca, aut lapidem è sepulchro venerari pro Deo existimarentur. Mihi loci hujus eruditio non obvia videtur, nec exculcata, sed intercutanea & gravis, quam circulus pullatus nescit. Sed comprimam me, ne (quod ajunt) admovere arietem videar, aut ostentare ac captare lites Græcum adagium est, νηστείας ὄζειν, jejunium olet: de eo cujus fœteat anima. Observatum nanque est, ora hominum qui nil dum esitarint, gravius olere: ventre siquidem inani minusque agitato, aer factus calidior spiritum excrementaque pituitosa immobilitate sua putrefacere potest. Calidiorem autem effici, argumento est, quòd vel sitim parere jejunium potest. At ubi ederimus, ciborum odore ebescit prior graveolentia, aut interextinguitur. Sed enim ex medicorum item myrotheciis mutuemur aliquid, quod lecturos blandè moretur scitamentis haud aspernabilibus prorsum. Elegantissima est, & brevitate amabili Hippocratis sententia: Menses duci aromatum suffitu, quæ sæpe (inquit) ad alios vsus reciperentur, nisi caput tentarent. Eum locum, qua solet subtilitate perpendens Galenus, postea quàm docuit, cur menstruorum subsistentium affectioni aromata succurrant, quæ conniventes discludunt conceptaculorum clausulas, & materiæ crassamentum extenuant, mox ita infert propemodũ: Concinnare capitis dolorem aromata omnia, tum usus comonet, tũ insinuat rationis examen: siquidem excalfaciendi potestate prædita, omnia caput pertentant aggravantque: quippe nutu suo superna calor appetit. Quum verò hujusmodi sit universum aromatum genus, ac potissimum casiæ, costi, cinamomi, amomique, ambiguitatis nubilum discuti inde facillimè queat. Quod verò Hippocrates idem alibi ita prodit, Si mulier non concipit, & scire placet an concipere possit, veste obvolutam suffies infra, nam si odor transmitti per os ad nares videbitur, non esse sua culpa sterilem, cognosces. Galenus: In his (inquit) solis, nequaquam efferuntur odores suffitionis subeuntes, quibus confusum, obseptum, occæcatumque os vteri est: tale verò nequaquam censetur ad sobolem suggerendam accommodum: nam & aliubi Hippocrates, Quæ frigidos spissosque vteros habent, non concipiunt. Quoniam verò sæpiculè poeticos excutimus scrupos, nec id cujuspiam depompationi (ut verbo vtar Hieronymi) neque enim histricosa mens est nobis, vt spinis hunc illum perfossum velimus: sed publico juvenum studiosorum bono, admonitum volumus scientissimum quenque, nil esse in hoc scriptorum genere per incuriam transiliendum. Quod virum lectionis vberrimæ Politianum, dum ageret etiamnum in humanis, commonuisse, sat notum est: quum diceret, Horatianum illud ex Sermonum primo, perperam à malè feriatis enarrari,

Sæpe stilum vertas, iterum quæ digna legi sint
Scripturus: neque, te vt miretur turba, labores
Contentus paucis lectoribus.

Nam (inquit) stilum vertere, est inducendi expungendiq; causa, stili partē exacuminatā partem surrigere qua scribimus, altera quæ retusior est aut latior, proclinata, & scriptis delendis impacta. Quippe Hieronymus quoque meliorem stili partem vocat, quæ pejora de auctoribus confodiat eradatque. Cicero Actione in Verrem quarta, Quum hæc ad istum afferrentur, timuit aliquando, & commotus vertit stilum in tabulis suis. Quo facto, causam omnem evertit suam. Sed & in Ruffinum idem Hieronymus, Ilicò vertis stilum, & omnia laudata prius vituperas.

Vbinam sit odoris sensorium. Martialis illustratur. Quid muscus, & moschos. Zibettum. Zapetion. Moschion. Alabastrum, & alabastrites unde. Bryodes. Bryon. Vocabula plura ad odorem spectantia. Oletare quid. Situm sentire. Ozanica. Ozæ. Obolere. Mephitis.

Cap. XXV.

Quum primum Canonis Avicennæ relegeremus, multa inde præcerpentes quæ in hosce libellos (ut se ostentavit occasio) regessimus, placitum est, quandoque interpretis spatiosa adire vireta, ut adjutum irent illa quoque lucubrationes nostras. Inter alia nec sanè pauca, ingessit se quod instituto nostro visum est adminiculari: Aristoteles inquit duodecimo De animalibus, naribus insitum odoratus organum arbitratur. Galenus verò & medicinam professi omnes, sensorium hoc in parte cerebri antica statuunt. Nam octavo De vtilitate particularum, Odoris (inquit) sensorium prope craneum videtur constructum in ventriculis cerebri anterioribus, vaporosum continentibus spiritum. Sed & ipsum id in libro De sensu & sensili, non inficiatur Aristoteles, fortè eorum oblitus quæ prodidisset alibi. Evidens autem argumentum, non inesse naribus odorandi potestatem ullam, quòd illis si admoveantur odorata, nequaquam percipi valent, nisi ad superna provehantur, quod spiritus reciprocantis vi contingere, secundo De anima commentatur Philosophus. Spiritu enim retento, etiam si inseratur naribus odor, sensus perfici nullus quiverit. Verum, post tot ac tanta de philosophiæ prompta sacrariis jam & grammaticam instruamus suppellectilem: ne (uti ferunt) à curru videar excussus, & à præscripto longius proripi: quanquam Scytharum more sæpius ad lætiora consurgam pabula. Muscum, qui & nunc in delicatiorem usum venit, ab Hieronymo dici quandoque peregrinum murem, sunt qui opinentur. Nam muscum, id est μύσκον, murem parvum, planè indicare. Sed hoc odoris genus priscis fuisse incognitum, Hermolaus putat. Nec muscum dici, sed moschon. Haberi autem ex arboribus arentes pannos muscoso villo, præstantes odore. Quod genus Bryon dicant Græci, nos muscum. Moschos autem apud Ætium & Paulum, Capreæ sanies creditur, quam Dorcada dicunt, ex umbilico, aut vomica. Ambigit denique Hermolaus idem, an muris peregrini pellicula sit ex animali, unde habeatur zibettum, quòd dicant recentiores Græci zapetion. Moschia vocant item Græci conceptacula in cepis quædam se-

A men adservantia, & ad maturitatem perducentia. Odoribus servandis concinnata vascula vocant Græci alabastra, quod lævoris ratione vix teneri queant, unde conciliatum lapidi nomen alabastritæ, ex quo fierent aptissimè, soliditatis causa & frigoris. Bryodes dicitur à Græcis odoris mali: sed apud Galenum vocatur sic, quicquid est algæ ritu fragile, quam appellant bryon, etiam si eo vocabulo muscus intelligitur sæpe (ut diximus) inodorate est odorem suum agglutinare. Columella libro

B duodecimo: Halia (inquit) si luna infra terram posita, ferantur, & sic postea recondantur, nec acerrimi sunt saporis, nec mandentium halitus inodorantur. Scribit M. Tullius Epistolarum ad Atticum libro secundo, sic: Quanquam illa tua horridula mihi atque incompta visa sunt, sed tamen erant ornata hoc ipso, quod ornamenta neglexerant, & ut mulieres, ideo benè olere, quia nil oleant, videbantur. Ad hæc verò Martialem parte aliqua respexisse, palam fit amplius intuenti:

C

> Posthume non bene olet, qui bene semper olet.

Id verò ex arbitrio esse, Hieronymus testatur, ubi ait: Concinnatulos pueros & calamistratos, & peregrini muris olentes pellicula: de quibus illud Arbitri est, Non bene olet, qui semper bene olet. Situm sentire dicuntur, quæ nimis inveterarunt, &

D redolent mucum quendam. Id Dioscorides appellat apophoram εὐρωτιῶσαν, quod ex Plinio agnoscas licet, libro duodecimo. Sicuti apud Theocritum, ni fallor, γλυφάνου προσόζειν dicitur, quòd sculpturam resipit etiamnum. Ozanica in Dioscoride videntur esse olfactoriola. Ozas tamen dicunt onagrorum coria. Sed & apud eundem pluscula observavimus, præsens negotium juvantia: sicuti illud ἀρωματίζειν, quòd aromata redolere significat, ut nardum ναρδίζειν: nam ἁλμυρίζειν, est salis

E gustum habere: μελανίζειν, nigricare: κουραλίζειν, ad coralii vergere colorem: οἰνίζειν, vinum resipere: ῥοδίζειν, rosam: τραγίζειν, hircum: κασίζειν, casiam: at χρυσίζειν, est in auri colorem reclinare: πεπερίζειν, piper sapere. Obolere verò in malum capitur: semper enim de tetro & illiberali odore dicitur ferè, ut Plauti Mostellaria manifestum facit.

> Oboluisti allium germana illuvies.

F Oletare in veterum doctrina esse videtur, olidum facere: manifestius ex lege id fit, qua subnotatum advertimus, Ne quis aquam oletato dolo malo, vbi publicè salit: si quis oletarit, sestertiorum decem milium mulcta esto. Mephitim deam intelligunt odoris gravissimi. Mephitis templum ante Cremonensium mœnia fuit quandoque, loco seu numine defensum, vbi exusta est Cremona Vitellianis Flavianisque bellis, anno postea quàm condita fuerat ducentesimo octogesimo sexto, T. Sem-

G pronio & Cornelio consulibus, ingruente in Italiam Annibale. Olacitatem, odoris accipimus gravitatem.

Pustulas in naso, & ionthos quid signare conjectarint veteres. Psydracium quid, & ionthos, & unde. Vari in naso. Amantium blandimenta adversum amatos.

matos. Grypi qui. Pusula. Pusulosæ oves. Ignis sacer.

Cap. XXVI.

SVperstitionis antiquæ vestigia in Græcorum commentariolis pridem observavimus, quæ & varietatis gratia, quàm anxiè nimis ac solicitè affectat plerunque humanus animus, huic loco suppingam: Moris est (inquiunt) nonnullis, quæ nalo adnascuntur psydracia (Est autem eo nomine pustula durior, acuta, & subalbens) nuncupare mendacia, quoniam ferè sint mendaciloqui argumenta. Sed & ad ipsum id spectat, quod lectum quoque est: Siculos consuesse, ionthos qui sese parte eadem ostentant, ψευςάς appellare, id est vanos mendacesque: quia id genus homines per ea naturæ indicia planè significarentur. Sunt autem ionthi in hoc proposito, quos Latinè varos rectè dixeris. Vocari autem sic arbitrantur, vel quòd ætatis flore protuberent: aut ab onthos, quæ res simum indicat, quia faciei sint dehonestamento, quod ἀνθιλεύειν dicitur. Sciendum tamen primum, prodeuntes pilos ionthos quoque solere nuncupari, ratione vocis ab ἰέναι deflexa, & ἀνθεῖν. Illud verò quod Plato scribit, & recensuit Plutarchus, non tam superstitionis fuerit, aut observationis superfluentis, quàm amatorii prorsum eblandimenti, quod niveo spectabiles candore, ut deorum venerabantur filios, nigredine quadam suffuscos, ut viriles inprimis. Grypos verò, regios opinabantur: nam & Persæ id genus homines adunco naso amplexantur præcipuè, quod ejusmodi fuisse Cyrum proditum Annalibus sit. At simos, gratiosos appellabant. Pallentes autem μελιχροὺς salutabant, & exosculabantur, ceu flavescentes dicas, & mellis colorem præferentes. Obiter sciendum, pusulam à pustula esse diversam, quippe sacrum ignem pastores pusulam vocant, unde dicantur oves pusulosæ.

Sternutamentum censeri quandoque ominosum & inauspicatum. Catullus & Propertius explicantur. Interim quæ dicantur serperastra. De sternutamento plura ex literis interioribus. Symbolum quid. Singultus unde fiat. Ptarmica. Ornis quid.

Cap. XXVII.

LEgebamus dum ista evigilarentur literarum bonarum candidatis, enarratiunculas in Theocritum quasdam, etiam si concisas admodum & deminutas, tamen haud omnino aspernabiles: nec in quas Græcanicum illud, & quidem Theocriti ejusdem, nasutior rejectet aliquis, οὐδὲν ἱερὸν, nil sacrum aut magnum. Inter alia verò & illud quod excerpemus arrisit, adnotatum Idyllio, cui titulus Thalysia: ex sternutamentis prodesse nonnulla, ac significare prosperius, alia verò censeri ominosa prorsum & inauspicata: unde Theocritus,

Σιμιχίδᾳ οἱ Ἔρωτες ἐπέπταρον.

id est, Simichidæ insternuerunt amores. Et in re secundiore Homerus,

οὐχ ὁράᾳς, ὅ μοι υἱὸς ἐπέπταρε.

nónne vides quòd mihi sternuit filius? Verum apud Theocritum,

ἐπὶ τὸ χεῖρον μοῖρα.

id est, in partem malam accipiendum est sternutamenti præsagium. Sed & Atheniensium imperator Timotheus classe in Corcyræos dimicaturus, gubernatori suo qui proficiscenti jam classi signum receptui cœperat dare, quia ex remigibus quendam sternutantem audierat, Miraris (inquit) ex tot militibus unum perfrixisse? At consultantibus Græcis post junioris Cyri interitum, quo maximè modo ex Asia in Græciam remearent barbaricæ fraudis reclinata sævitia, fertur quidam interim sternuisse: quod quum audissent milites, impetu uno Deum sunt venerati, Jovis quem Sotera dicunt arbitrantes augurium. Ad hæc autem vel sponsione contenderim, Catullum respexisse, à quo de amore proditur sic:

Dextra sternuit approbatione.
Sed & Propertium,
Num tibi nascenti primis mea vita diebus
Aridus argutum sternuit omen amor?

In cujus loci enarratione afferri modò ab eruditis solent, quæ prodit in quæstionibus encyclicis Aristoteles (Etenim cum fide promuntur omnia, ne comatulum ista fortè resipiant calvum. Quæ esse velut serperastra paulò impolitioribus, summè optamus: quæ discentibus ambulare infantibus, ut Varro significat, adhibentur alligata geniculis, ne vaciæ fiant, vel compernes) Tres esse partes nostri corporis principes, caput, thoracem, & alvum: quumque efflatus alvi respiratio sit, ructus ventriculi, sternutamentum capitis, quæ pars sacra præcipuè est, spiritum hinc exeuntem, tanquam sacrum veneramur, & adoramus. Porrò sternutamentum bene caput valere posseque concoquere, indicio est. Perinde igitur quasi bonæ indicium valetudinis partis optimæ atque sacerrimæ, sternutamentum adorant, beneque augurantur. Sed & alibi Aristoteles idem auspicatoria putat, post meridiem facta sternutamenta. Adnotatum quoque ab Alberto est, augurum scientia contineri, esse sternutamentum veritatis signum, & liberationis prognosticum ab insidiarum discriminibus. Sed vel unius auctoritas Eustathii Iliados rhapsodia septima, quod astruimus, manifestò probat: nam ὁ ἐκ δεξιῶν πταρμὸς οἰωνίζετό τι ἀγαθὸν, inquit, ut opinati veteres sunt, id est à dextris sternutamentum boni augurabatur quippiam: sic & oculi dextri palmus. Auctor in Parallelis Plutarchus, ante præliū navale cum barbaris, Themistocle immolante, claram è sacris flammam refulsisse, insimul & sternutamentum dedisse ab dextris signum. Quid, quod libro primo De doctrina Christiana scribit Augustinus, Veteres lectum solitos repetere, si dum inducitur calceus, sternutamentum obtigisset? Symbolum verò Græci nuncupant, quod ex sternutamento concipitur, augurium. Illud autem gravius multo, quod septimo Sententiarum Hippocrates scribit, Sternutamentum fieri ex capite, cerebro calfacto, aut humectato eo quod in capite inani: aer nanque intus contentus, extra erumpit: sonat autem, quoniam per angustum ipsi exitus est. At Galenus inquit, Non omne

sternutamentum fit cerebro calfacto, aut humefacta parte capitis inani: quippe pinnulis quidam irritantes nares sternuunt, & cum tussi spiritus permeans deorsum ad nasi meatulos sternutamentum concinnat. Sternutamentum itaque de capite tantummodo provenit, si natura desiderio expellendæ materiæ sufflantis ad secretionem commovetur. De hujusmodi autem Hippocratis sanctio facta est, neque forsan de quovis tali. Si quid enim exsuperet humoris in capite, nequaquam gignit sternutamentum, nisi ad spiritum vertatur. Patet id, multi enim non sternuunt, quorum de naribus humoris copia secernitur. Soli enim sternutant, qui ita affecti sunt, quibus mordax ea est, quæ à capite fluit humiditas: ceu si quid mordax naribus imponas. Vt enim tussis accidens est ad expurgandas pulmonis arterias asperas naturale: ita sternutamentum, natium canaliculas perpurgat. Cæterum, quod ait Parte inani capitis, ut est potissimum de cerebri ventriculis intelligendum: ita de eo quoque, quod extrinsecus ambit, cauo inaudiendum. Scribit alibi idem Hippocrates: Mulieri, quam vitia vteri infestant, aut quæ difficulter parit, si sternutamentum supervenit, bono est. Ratio autem est, quia indicat naturam jam intermortuam expergefieri & reviviscere, necnon propriarum meminisse motionum: interdum regeruntur & retrimenta aliqua. Nam in libro de causis accidentium, tradit Galenus, ita eveniens sternutamentum prodesse, quia vehementiore concussu atque fervore partem quidem excitat naturam, partim verò excernit, quæ tenacius impacta sint partibus corporis. Sic enim & singultum solet sanare, quod ex Hippocratis item haustum fontibus est: quanquam singultui ob evacuationem evenienti, etiam si raro id fiat, sternutamentum nequaquam medetur. Fit verò subinde ex repletione singultus, sicuti in puerulis visimus. Item calor & frigus nervosa replent corpora, quia tantisper reflari tristius queunt, & ob eam rem singultiunt. At dicat aliquis, Vbinam remur ominosum esse sternutamentum? Medicinam professi plenius utique satisfecerint. Nobis interim Plinii auctoritas sufficere poterat, quam vel Gellius repetit: Oscitatio (inquit) in enixu letalis est: sicuti sternuisse à coitu, abortivum. Nisi ex tertio Canonis Avicennæ, capite proprio, succurrerent paucula quæ mutuaremur, ad hoc ipsum pertinentia, ne (quod inquit Lucianus) pistrinum perinde ac palatium amemus? Pernoxium, inquit, censetur sternutamentum initio decumbentis catharri & coryzæ, quod tunc humori decoquendo necessaria sit quies: augescitque adeo in febribus quandoque affectio hæc, & consimilibus, ut virtute dejecta, superfluenti materia caput oppleatur, proveniatque interdum scotomia: quamobrem reprimi confestim debet, ne & singultum concinnet graviorem concussu. Illud ex Græcorum doctrina levius advertendum, sternutamentum quandoque pro sensu capi simpliciter, quia fit ea affectio capitis sensus: vel quia festuca prætenui, nares si irritemus, obvenit sternutatio. Siquidem in Aristophanis comœdia Dionysius percussus, ac plagam dissimulans, dicenti, Jam te converberavi: respondet, πῶς οὐκ ἔπταρον; id est, qua ratione non sternui? quod est, inquit interpres, οὐκ ᾐσθόμην, id est, non sensi. Perinde ac innueret, non secus plaga se affectum, ac festucæ levioris tactu affici nares consueverint. Ptarmica dicuntur Græcis & Æginetæ Paulo, sternutatoria, id est quæ sternutamentum proliciunt. Denique illud adnotasse, nil (puto) obfuerit, dici quandoque Græcis sternutamentum etiam ὄρνιν. Est quidem eo nomine avis quæcunque, sed privatim, unde concipi augurium valet, indeque quicquid augurium vel omen facit: quin & divinatio ipsa, ornis quoque dicitur.

Cyclops excæcatus qui sit. Cyclopei ludi, qui intelligantur: item Theutidi similis, & quid teuthis. Interibi cur Antimachus diceretur Psecas. De sepia & loligine. Titanicis malis qua intelligantur consimilia.

Cap. XXVIII.

Cyclops excæcatus, adagium est scitissimum de potentia magna, quæ ducis prudentia, quam esse animæ oculum, honestissima quadam metaphora Plato dixit, exuta & (ut sic loquar) exoculata sit. Notior est fabella de Polyphemo staturosi prævalidique corporis, sed ab Vlysse astutissimè occæcati, quàm ut harum lucubrationum studiosis ea nunc ingeratur à me. Nam & inde Cyclopei nuncupantur ludi, quum saltans in scena inducitur Cyclops Polyphemus. Vnde Horatius de Sarmento & Osco ore fœdo & facie turpissima, ut larvam diceres,

> Campanum in morbum, in faciem permulta jocatus,
> Pastorem saltaret uti Cyclopa rogabat,
> Nil illi larva, aut tragicis opus esse cothurnis.

Meminit in Galienis Pollio Trebellius: Cyclopea, inquit, luserunt omnes apenarii, id est vehicularii: vel ut alii legunt, arenarii. De apene nos alibi hoc opere. Tria verò Cyclopum genera Græci agnoscunt, unum eorum qui Mycenas mœnibus communierunt, alterum eorum qui cum Polyphemo memorantur, tertios intelligunt deos. Proverbii origo ab historica demanavit fide: etenim postea quam veneno interiit Magnus Alexander, sicuti Plutarchi doctissimi testantur monumenta, dixit Demades orator, sive is Leosthenes fuerit, sicuti adnotatum alibi comperisse videor, copias illius bellandi artibus, & strenuitate longè præcipuas Cyclopi excæcato videri consimiles, quoniam robore peritiaque præcellerent, sed duce, qui electissimum exercitum ritè ductaret, forent exorbatæ. Cui ferè compar videtur facetissimum in Eretrienses Themistoclis cavillum, quos ille dictitabat Teuthidibus persimiles, μάχαιραν μὲν ἔχειν, καρδίαν δὲ μὴ ἔχειν. hoc est, habere quidem gladium, cor verò non habere. Teschidas autem esse quidem piscitii genus, ferè constat: sed quodnam sit, parum convenit. Plutarchi interpres gladiolos reddidit, quia sensui (ut opinor) congruebat maximè. Eos verò pisces, xiphias ab Aristotele De animalium historiis libro secundo & libro octavo nun-

vo nuncupari scimus: & Plinius gladios interpretatur, quibus figura creditur nomenclaturæ occasionem præbuisse. Rerum quidem (inquit Plinius) non solum animalium simulacra inesse, licet intelligere intuentibus vuam, gladium, serras. In Parallelis Plutarchi eadem affertur Themistoclis sententia: sed fluctuans interpres, teuthidas tantum nobis reddidit. Sunt ex Græcis, qui teuthidas nunc sepias interpretentur, nunc viliorem pisciculum, qui & in proverbium venerit, de iis qui inopia arctiore vel minima & vilissima corrogare coguntur. Nam Aristophanes in fabula cui titulus ἀχαρνῆς, Antimachum taxans cognomento Plecada: quoniam eos quibus cum observaretur, disserendo roris vice aspergeret: τὸς enim, psecas Græcis dicitur, & gutta: ita scribit,

ὃν ἔτ' ἴδοιμι τευθίδος δεόμενον.

id est, quem etiamnum videam teuthide indigentem. Apud Aristotelem libro De animalium historiis quinto, ubi Græcè ita est, πολύποδες καὶ σηπίαι καὶ τευθίδες. Plinius & Theodorus, polipos, sepias, loligines interpretantur. Et paulò pòst iterum, αἱ δὲ σηπίαι καὶ τευθίδες νέουσιν ἅμα συμπεπλεγμέναι. hoc est ad verbum, sæpiæ verò & loligines natant implicitæ simul. In causis naturalibus apud Plutarchum, problema est de teuthide, cúrnam ea sese ostentante, hyemis magnæ fiat præsagium, & vir quidam planè doctus sepiam est interpretatus. Cur (inquit) teuthide apparente, tempestatis magnæ signum? An cuncta natura mollia horridula sunt, quòd carne nuda sint & tenuia, quando neque crusta neque pelle neque squamma obtecta obseptáve, sed intus durum & osseum habeant, ideóque mollium etiam appellatione conflata, proinde statim ex sensus facilitate hyemem præsagiunt? Qua ex causa terram petit polypus, saxa corripiens parvula. Verum, frigus declinans, ac qui in imo maris cooritur, tumultum, prosilit etiam teuthis, quando ex mollibus universis vel præcipuè mollicula est ac injuriæ opportuna. Itidem & Strabonis interpres libro tertio, teuthida sepiam accipit. Fuit & Arcadiæ civitas Teuthis, & eodem nomine dux in Aulide cum Græcis aliis, quem tamen Hornytum vocant quidam. Hic cum Agamemnone diffidens, quum abducturus videretur suos, suadente Pallade ne faceret, deam vulneravit in femore. Reperitur & Teuthos, ab Teuthide, ut inquit Athenæus, sola differens magnitudine. Sed & ibi genus dicitur teuthis, id est loliguncula. De sepiis & loliginibus pronuntiat Matro apud Græcos poëta, piscium solos nosse, quid album sit, quidve atrum. Ab Cyclope verò excæcato haud dissitum valdè est, quod ex Græcis doctissimus pronuntiavit. Romanum imperium post Neronis interitum Titanicis fuisse malis persimile, quoniam in multa disjectum convulsúmque sæpius in se tamen concideret.

Principem esse necessarium, rationibus aliquot colligitur. Nullum esse homine socialius animal.

Cap. XXIX.

QVia verò principem unum aliquem videri necessarium, paulò antè ex proverbii ratione digito (ut sic dicam) monstravimus, subit nunc illud affluentius, ac pensiculatè amplius persequamur. Nam Solomonis sententiam esse novimus præclaram, Vbi non est gubernator, dissipabitur populus. In omnibus profectò, quibus certus aliquis est propositus finis, in quibúsque sic aut aliter procedere contingit, opus esse digerente aliquo, propemodum constare video, si ad præscriptum modò finem perveniendum. Neque enim navis ventorum flatibus exposita diversis in portum appellat unquam, nisi id agat præsidentis industria. Sed esse homini finem quendam propositum, ad quem vita & actiones tanquam scopum dirigantur, non est (opinor) qui ambigat: etenim per intellectum agit, cujus est ex fine operatio. Diverso autem calle ad eum ipsum homines perduci, studiorum diversitate, notissimum. Proinde assistat necesse est quispiam, à quo intendatur dirigatúrque ad finem, ad quem insito rationis lumine ferimur. Quòd si in solitudine agere possemus, ut bruta pleraque, minus utique principe aliquo indigere videremur: tunc enim sibi unusquisque rex foret, Deo tantum regi obnoxius, divinitúsque nobis lumine contributo, & se & sua dispensaret. Cæterum, ingenitum homini est, ut sit & dicatur sociale animal. Naturalis id manifestum necessitas facit. Cæteris nanque animalibus & plantis variè tegumenta natura tribuit, testas, cortices, coria, spinas, villos, setas, pilos, plumam, pennas, squammas, vellera. Hominem tantum nudum, & in nuda humo natali abjicit die ad vagitus statim & ploratum, uti gravissimè Plinius scribit. Sed enim omnium loco divina illi ratio est attributa, cujus illustratione longè plura manuum adminiculo valeat comparare. Quæ tamen usu multiplici unus haudquaquam aliquis impleverit. Proindeque in solitudine non sine incommodis quàm pluribus & maximis degere queat aliquis. Adde, quòd cæteris naturæ sponte perspecta cognitáque videntur quæ prosunt, quæque nocumento sunt. Aliquibus etiam industria quadam naturali, herbæ quibus medica vis inest, notæ sunt: item vitæ necessaria multa. Quorum homini cognitio tantum est communis, ut qui possit per rationem ex universalibus principiis ad singulorum perceptionem, quæ degendæ vitæ creduntur necessaria, pervenire. Quæ quum numerosiora sint, unus propriæ rationis vi nequaquam attigerit: propterea societas rationali est animali peculiaris, ut alterum alterius adminiculo adjutum, refotum instructumque facilius possit ex naturæ propriæ dignitate tempora transmittere. Quid porrò, oratio huic animantium uni tradita, quem habere usum in solitudine valeat? Etenim reliqua communi quodam modo affectiones patefaciunt suas, veluti canis iram latratu. At homo sermonis commodo conceptus animi universos valeat explicare. Ex quibus omnibus facilè colligas, illum cæteris quotquot sunt, etiam quæ videntur à congregatione non omnino revulsa, societatis facilè capaciorem. Itaque in Ecclesiaste Solomonis, chria summè approbatur. Præstare amplius, esse duos quàm unum: quòd adsit mutuæ societatis emolumentum. Quæ quum ita sint, nimirum & illud maximè necessarium consequi, aptissimum est, Vnum aliquem esse debere, cujus consilio & prudentiæ reliqua subjiciatur multitudo. Alioqui multis cohabitan-

tibus, & unoquoque sua commoda procurante, nullo negotio dilaberentur res, ni princeps aliquis præsideret, qui publico bono, tanquam mitis parens (ut ab Homero dictum) consuleret. Sicut & hominum cæterarúmque animantium diffluerent corpora, nisi vis aliqua foret excellentior, quæ assistens membrorum aleret custodirétque compagem. Igitur necesse est, præter id quod movet ad proprium uniuscujusque bonum, esse item quod commune omnium distribuat, componátque bonum. Nam & in omnibus quæ in unum ordinantur disponuntúrque, quiddam pernoscitur principis gerens vicem, siquidem in corporum universitate corpus primum, id est cæleste, reliqua corpora quodam divinæ providentiæ munere ordinéque dispensat atque moderatur. Omnia verò animantia rationale animal regit. Hominem ipsum divinior anima. Inter animæ partes, irascibilis, & concupiscibilis moderamini rationis subjiciuntur. Inter membra corporis, unum est præcipuum, cujus velut nutu quodam reliqua agitantur: id verò est caput, sive (ut malunt alii) cor.

Cujus deceat esse modi principem. Duplex esse in natura regimen. Cur homo, minor mundus.

Cap. XXX.

Sed enim quia ista videmur scitius mussitare, surgeat nos fortè scrupulosior aliquis, Qualem credamus oportere esse civitatis principem, & cujusmodi ejus officium sanciamus. Non erat quidem in animo operis initio tam crebriter in hasce divertere florum amœnitates quæ altius requirunt examen: verum, quoniam (ut ille ait) thesauros esse oportet, non libros, quid in voluminibus augustioris scientiæ, velut lucis densitate ac religione horrentibus, venati simus, subnotando quæ digna scitu occurrebant, publico studiosorum bono jam hinc proferre ordiemur: nulla in parte (quod M. Varro inquit,) my facientes, id est hæsitantes, aut etiam subverentes, perinde ac ij qui vix proloqui audent. Et primum quidem id observandum amplius: Quæ ex arte sint, ea imitari quæ ex natura habentur. Ex quibus id promitur, ut de rationis instituto valeamus operari. Proinde regis munus id optimum præstantissimúmque censendum, quòd ab universalis principatus forma demanare videtur. Deprehensum porrò est, in natura rerum duplex esse regimen: universum, & particulare. Vniversum quidem, quoniam præpotentis Dei moderatione omnia contineri, nemo non qui modò constet mente, dabit facile. Particularis autem principatus præcipuè dispensationi divinæ persimilis in homine reperitur. Quem ea ex causa etiam minorem mundum dictitari, persæpe videmur legisse, quòd universi moderaminis in ea comperiatur forma. Nam quemadmodum universa corporea creatura & virtutes spiritales omnes divino subjiciuntur gubernaculo, compari modo & membra corporea & animales virtutes magistra ratione reguntur: atque eodem ferè pacto se in homine ratio habet, ut Deus in mundo. Verum, similitudo moderamenti hujus, ratione quoque alia librari perpendique potest. Hæc siquidem in nobis est, non solum quia ratione regatur homo quilibet, sed etiam quoniam hominis unius præside ratione multitudo gubernatur. Quod regii muneris maximè videtur: quando & in animantibus quibusdam, quæ socialiter vivunt, quædam regiminis hujus conspicitur proportio, veluti in apibus: nec id tamen rationi imputandum, sed naturæ instinctui à summo regente inducto, qui & est & dicitur auctor naturæ. Quamobrem id regi principique viro dispiciendum in primis, ut regno ita demum sibi præsidendum, opinetur: sicuti corpori præsidet anima, & amplius, velut mundo Deus. Quæ si quis vehementius excusserit, altiúsque menti opinatus fuerit infigenda, & quodammodo inurenda, pernoscet illud excellentissimum, quum in seipso justitiæ amorem ardentius accensum iri, dum subinde repetet secum, ad id provectum se, ut præcelsi illius agentis vice judicium exerceat in principatu, tum autem suborietur mansuetudinis & clementiæ lenitas, dum singulos ipsi obnoxios perinde habet ac corporis sui membra, cogitabitque, id solum fulmen quod Jupiter mittit, placabile esse: perniciosum id de quo deliberavit, & (ut Seneca inquit) aliis quoque diis auctoribus, misit. Quia Jovem, id est regem, prodesse etiam solum oportet: nocere, non nisi quum pluribus visum est. Nam & M. Tullii circumfertur sententia, Infelices haberi eos, qui omnia sibi licere existimarunt. Perpendet illud quoque in Græcorum literis jactatum: à capite piscem primum computrescere. Quo significatur obscurius, principem virum insigniter turpem, mox dare labem in plures. Huic enim non magis latere contingit, quàm soli inter tot collucentes syderum oculos. Vna est clementia, quæ ex virtutibus omnibus præcipuè hominem addecet, quando humanior nulla est. Neminem tamen insignitius illustriúsve conspicuum facit, quàm principem virum: quanquam contemperamentum id esse adhibendum, non latet, uti nec promiscua sit ac vulgaris, & deplorata ingenia à sanabilibus non distinguat, nec rursum abscissa. Talem se civibus suis præstare princeps debet, cujusmodi deposcat Deum sibi. Et, quod parentes faciunt, nunc objurget, nonnunquam blandè, quandoque & minaciter se gerat: ad decretorium stilum accedat rarius. Tunc demum ultima experiri decuerit, quum cætera ferè sint conclamata. Sed uno cludam verbo: sciat princeps esse se, reipublicæ suæ animum, illam verò corpus. Quo nomine apud eum Lucius Tubulo, qui apud Lucilium amarulentè, ut rapinator, impius sacrilegúsque proscinditur, & id genus alius, esse nullus potest locus.

AD MA-

AD MAGNIFICUM VIRUM D. FRANCISCUM BEMBUM RHODIGII PRÆTOrem æquissimum ac Musarum hospitem laudatissimum, Camilli Richerii in Lectionum antiquarum libros Lodovici Cælii patrui sui, Præfatio vicesimaquinta.

POSTEA quàm enuntiatum est maximo Veneti senatus consensu te huc ad nos prætorem designatum, egregiè lætati fuimus omnes: ad primum nuntium affluente turba (ut fit) inter festas læta ominantium voces acclamabatur, Rhodigio astri benignioris aspectu datus est prætor frater Bembus ingenio clarus, moribus clemens, sobrius, mitis sui profusus, alieni abstinens, patriæ omnes vehementer gratulabamur, quam tanto prætore fortunatissimam fore videbamus. Spondebant nobis de te omnia generis nobilissimi eximiæ & heroicæ tuæ virtutes, quibus adeo in urbe Veneta præcellis, ut similes tui pauci admodum valeant reperiri: affluentissimæ tibi sunt opes, quibus non ad luxum unquam & delicias, quod plerique omnes solent, sed (ut Basilius ait) ut viatico ad virtutem usus fuisti, administrandi tandem provinciam sumpsisti, in qua animi tui dotes statim agnoverunt omnes. Ager Rhodiginus impune ab aliquibus vexabatur, tu statim eorum audaciam compressisti. Vidimus tibi laborem esse in negotiis, in periculis fortitudinem, industriam in agendo, celeritatem in conficiendo, & in providendo consilium: taceo innocentiam, omnibus in rebus temperantiam, fidem, facilitatem, ingenium incredibile, humanitatem singularem. Quum hæc vidi, avidè quærere cœpi apud animum meum, qua maximè ratione me possem benevolentiæ tuæ hujusce patriæ meæ dignissime prætor insinuare. Sumus etenim natura studiosissimi appetentissimíque honestatis, cujus si quasi lumen aliquod aspexerimus, nihil est quod (ut eo potiamur) non parati simus & ferre & perpeti. Te autem vir clarissime, quis non amarit? cui bonum omne in animo est. Insita tibi est altius & infixa divinitas, ipsa hæc ad eximiam perducens virtutem appetitio: tales támque admirabiles tibi tum ad studia, tum ad Dei cultum stimulos ingeneravit, ut (quod dictu quoque mirum est) vel puer id de te specimen dederis, eam prætuleris indolem, ut quum te prudentissimi senes intuerentur, veluti diviniore afflati numine absolutissimam ferè virtutis ideam vaticinarentur: nec eos utique fefellisse opinionem nos Rhodigini nunc experimur: virtutibus veluti geminis ab ultro oriente petitis præcelsus animus tuus præfulget nimis. An eximium Christianæ religionis cultum subticebimus, in quo tibi gradum proposuisti primum? Quid verò præsignem in parentes pietatem tuam commemorem, quos viventes perpetuò numinis vice & coluisti & veritus fuisti? Es ergo undique venerandus: quo fit, ut injuria me clientem saltem tibi exhibere tantopere cupiam: id fieri posse maximè sum ratus, si more Parthico non citra munus te salutem. Quare, quum nunc patrui mei Antiquarum lectionum libros formis cusos iterum publicam facere materiam statuerim, te elegi, cui Vicesimumquintum librum dicarem, sperans tibi erudito viro hoc munus gratum fore. Hujusmodi ergo munuscu-

lum benignè suscipias, & si infra amplitudinis tuæ fastigium esse judicabis, cogites velim, multas gentes diis lacte & mola quandoque salsa litare, qui thura non habeant. Vale.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI LECTIONUM ANTIQUARUM LIBER UNUS, qui vicesimusquintus.

Proverbii ratio, Platano similis. De platano plusculα, & platanisto. Obiter qui dicantur à Persis immortales. Herodotus & Curtius declarantur. Melophori qui sint. Item mellotides. Mala Hesperidum qua intelligenda. Mallophoros. Trimacresia, & macra apud Gallos quid. Spharia. Platamon. Platanos vas.

CAP. I.

THEMISTOCLEM Athenarum principem, cujus operam ingeniumque ac prudentiam summam non parvis in rebus, nec raro experta Græcia est, produnt auctores gravissimi, postea quàm amplissimè patriam est promeritus, solitum tamen sæpius convitio à civibus incessi. Vnde illius præclara circumfertur sententia, τὶ κοπιᾶται ὑπὸ τῶν αὐτῶν εὐεργετούμενοι; quid eis negotium facessitis, qui vobis fuere benefici? Se quoque subinde platano consimilem prædicabat, ad quam decurrerent, quos infestaret imber: mox verò serenitate reddita, velleretur ab eisdem, interimque convitiis proscinderetur. Ex historia igitur produci adagii forma potest, ut dicatur is, platano assimilis: cujus opera, quamvis necessariò sæpius utamur, nihilominus insita quadam pravitate, illum eundem incommodis liberi, habemus derisui, convellimus, perditum quandoque etiam cupimus: mox tamen necessitate deprehensi, expertam repetimus virtutem. Sanè congruenter de ratione foliorum platanus electa potissimum, quam proverbio usurparemus, quando arbor ea umbræ gratia tantum ex alieno petita orbe est iis, qui dicuntur σκιατροφούμενοι, sicuti De historiis quarto libro Theophrastus perdocet copiosè. Nam Caius princeps etiam in platano Veliterni ruris, tabulata cujus laxisque ramorum trabibus scamna patula miraculo fuerant, epulatus est: eámque cœnam appellavit ille Nidum. In Lydia prodit Herodotus Xerxem comperisse platanum, quam ob pulchritudinem aureo donaverit monili, tuendámque viro delegaverit immortali. Quæ in parte adnotandum obiter, ut eum locum salebrosum quadantenus in potestate habeat quilibet. Non ideo dici ab historico immortalem virum, quia planè nunquam moreretur: quod credere, insulsissimum foret: sed intelligi ex iis unum opinor, qui in militia delecti ex Persis numero decem millia, dicebantur immortales. Quoniam si quis eorum aut nece aut morbo numerum imminuisset, confestim substituebatur alius, nec unquam plures erant paucioréive decem millibus. Erant item præcipuo inter omnes cultu decori, & iidem omnium præstantissimi. Hac opera juvabitur & Q. Curtius libro tertio, ubi ita legimus adnotatum: Proximi (inquit) ibant quos Persæ immortales vocant, ad decem millia, cultus opulentiæ barbaræ, non alios magis honestabat: illi aureos torques, illi vestem auro distinctam habebant, manicatásque tunicas gemmis etiam adornatas. Memoriæ produnt ex Græcis nonnulli, τοὺς ἀθανάτους, hoc est immortales istos Theodosio imperante redactos in nihilum ab Ardaburio. Ex hisce verò immortalibus viris, mille seligebantur optimus quisque, melophoros vocabant: quòd hastis præfixa gestarent mala aurea, doryphori erant hi, hoc est satellitio fungebantur. Mallophoros autem, Cereris est cognomentum in Megaride, quod ab iis videtur impositum, qui mortalium primi, oves connutrire cœperint. Siquidem lanam dicunt Græci μαλλόν, ex quo & Idam μαλλοτὴν vocarunt, velut πολυπρόβατον, id est ovibus abundantem. Melotida, id est μηλωτίδα, radiolum interpretantur, vel auricularium specillum. μῆλα etiam veteri consuetudine capras ovésque intelligimus, quas in Græciam ex Aphrica transportavit Hercules, etiam si ad aurea poma rem fabulositas transferendam putarit. Cæterum, caritatis nomine vellus aureum in ovibus intelligendum, docuit Varro. Ab verbo autem μῆλα, id est mala, inflectitur balare apud nos, M in B transeunte, quod eam literam proferre oves videantur. Similitudinem quandam cum Persa-

Perſarum immortalibus habuit apud Gallos equitum ordo, quem vocabulo gentis proprio trimacreſiam illi vocabant: nam equum dicunt marcam. Sed ad platanum redeo. Invenio Xerxem eundem auream ſibi platanum fundi juſſiſſe, quæ antimimos foret, id eſt amatam effingeret, leniréttque æſtuationem mentis ex illius abſentia. De Platano in Theriacis Nicander ita ſcriptum reliquit, σφαίρη τέ θερειλεχέος πλατάνοιο. id eſt, ſphæra quoque thorum præbentis æſtate platani. Interpres locum eum enarrans, illud θερειλεχέος pro umbroſa poſſe accipi, tradit: quoniam latiſſima ſint ejus arboris folia, ut opaciſſimè contegant æſtivo tempore: vel (inquit) quia thorus ex numeroſis foliis confici abundè poſſit eodem tempore. Addit illud quoque: platani fructum eſſe ſphæria quædam trachea, id eſt orbiculos aſperos, propterea à Nicandro dici ſphæram. Ex iis verò quæ prodit interpres, hîc agnoſcas licet, vera item eſſe quæ Græci ſcribunt, dici platanum, ſive plataniſtum, à latitudine, quod ſit πλατύφυλλος. Plataniſtum tamen ſunt, qui à platano per diminutionem proferri putent: quum paronymon, ſive denominativum ſit verius, nihil primitivo amplius minuſve ſignificans. Porrò ſi diminutum foret, exire debuerat in σκος, ſicuti calamiſcus, pyrgiſcus, ſatyriſcus. Plataniſtum pro platano apud Homerum diligens lector inveniet. Sunt qui ab foliorum platani amplitudine loca ſpatioſius capacia ſic opinentur dici. Fabuloſa planè ſunt, quæ primo De animalium naturis ſcribit Ælianus, nec citra cunctationem promenda. Ait enim, noctuas mira quadam ingenii ſolertia à ciconiis ſubmoveri à nido longius, platani frondibus ingeſtis, quarum contactu torporem contrahant noctuæ, ita ut oblæſionis quippiam inferre deinceps nequeant. Platamon verò petra eſt, ex mari haud ita prominens, plana & lata, meminit Apollonius, εἵματα πλυνέσαντο λεῖα ἐπὶ πλαταμῶνι. Aratus in Prognoſticis,

ἀλλ' αὐτῷ πλαταμῶνι παραθλίβεται ὁμοίη.

Sunt qui eo nomine latitudinem terræ accipiant, item fluvii nomenclaturam. Capitur quandoque & pro littore. Platanos item vas erat fingendis popanis accommodum. Platamones interpretantur nonnulli λειοπετρία, id eſt levigatas petras: quod approbat Strabo in Cappadociæ deſcriptione: Sunt (inquit) platamones, unde Mazacenis ſuppetit lapidum copia ad inædificandum. Eum locum inſcitè Latinum fecit interpres. Et in Periegeſi Apher Dionyſius Gangen canit, λευκὸν ὕδωρ νυσαῖον ἐπὶ πλαταμῶνα κυλίνδειν. In cujus loci enarratione etiam eruditioribus hæſit aqua.

Adagia duo à cupreſſo producta. Horatii locus illuſtratur. Evangelia immolare, quid. De cupreſſo nonnulla. De pinu. Herodoti perpenditur ſententia. Sphæria quid. Sphela. Sphæricus qui. Sphæriſterium. Sphæria quæ in theatro ſpargerentur. Teſſerulæ. Echepeuces quid. Galbuli. Galbanuces.

Cap. II.

Phocion Athenienſis, quem nemo vel ridentem vidit, vel flentem, quum civitatem intueretur à Leoſthene præcipitatam in bellum, dum libertatis ſpem & imperii concipit illa tumidius: verba ejus cupreſſis conſimilia ſibi dicebat videri, quoniam pulchra quidem forent ac ſublimia, cæterum fructu omnino carerent. Sed enim quum initia cedere proſperius eſſent viſa, immolaréntque evangelia omnes, hoc eſt, rei divinæ ex felici nuntio darent operam: interrogatus, an ita rem geſtam vellet, Πεπρᾶχθαι μὲν οὖν ἔφη ταῦτα, βεβουλεῦσθαι δὲ ἐκεῖνα. id eſt, geſtam quidem velle ſic, illa tamen malle decreta. Ex his adagium producitur, de iis quæ ſpecioſa quidem videntur, inania tamen ſunt, & nullum prorſus emolumentum præferentia. Nam arbor hæc, uti docuit Plinius, natu moroſa, fructu etiam ſupervacua eſt, baccis torva, folio amara, odore violenta, ac ne umbra quidem gratioſa. Eſt & ab hac arbore proverbium alterum, Cupreſſum ſimulat, de pictore malo & imperito, ut expoſuit Porphyrio, qui aliud prorſus nihil expingere norit: quod in Arte poetica ſignificat Horatius,

> Sed nunc non erat his locus: & fortaſſe cupreſſum
> Scis ſimulare, quid hoc? ſi fractis enatat exſpes
> Navibus, ære dato, qui pingitur.

Sed cúrnam electa cupreſſus, quæ potiſſimum proverbio locum faceret? Nempe (quod à doctioribus incurioſius prætermiſſum, miror) quia, ut Plinius ſcribit, trahebatur etiam in picturas opere hiſtoriali, venatus claſſéſve & imagines rerum, tenui folio brevique & virente ſuperveſtiens. Ornamento adjici poteſt illud quoque, quoniam cupreſſos dici interpretentur Græci, quia ſit in iis viſendus ramulorum parilium partus, id eſt ἀπὸ τοῦ κύειν παρίσους τοὺς ἀκρέμονας. In Arcadia apud Pſophidem cupreſſi cernebantur proceritatis tantæ, ut propinquus adumbraretur mons. Eas non excidebant, Alcmæoni ſacras arbitrati. Nuncupantur ab indigenis παρθένοι, id eſt virgines. Alcmæonem verò necata illuc matre, delatum Argis ferunt. Memorabile eſt quod hiſtoria ſecunda Thucydides prodit: arcas fuiſſe ex cupreſſo, quibus eorum efferrentur oſſa, qui in bello fuiſſent cæſi. Quem locum exponens enarrator quidam, id ſolitum fieri aſtruit, διὰ τὸ ἄσηπτον εἶναι, quod putredinem arbor neſciat. Confirmat id fides hiſtorica. In ea nanque materie præter cæteras arbores nitor maximè valet æternus. Et ſimulacrum Jovis in arce ex cupreſſo duravit, à condita Urbe ſexcenteſimo ſexageſimoprimo anno dicatum, ad Plinii tempora. Cupreſſum Indi propè inter aromata venerantur, & meritò id quidem. Laudent qui velint, amomiam Chiam & Cyrenaicam, quam eſſe æternam prædicat Theophraſtus: verum nitore, robore, magnitudine, rectitudine, perennitate, quam illi arborum comparabimus? Cariem & vetuſtatem penitus nihil ſentire cupreſſum, affirmant, & rimam ſponte haudquaquam concipere. Qua ex cauſa Plato leges publicas atque inſtituta in ſacris ponenda cenſebat, tabulis cupreſſinis, quòd futuras fortè putabat æterniores, quàm æreas. Adde Cupreſſos duplici inſignes vocabulo videri: nam ex amœnitatis

argumento, charites vocantur: cyparissi verò, ratione quam diximus. Eteoclis fuisse fabulantur filias, quæ dearum honori saltantes, in puteum prolapsæ, ab terra miserante in persimiles deformatæ plantas traduntur. In Assyria ex cupressis modò compingi naves, auctor Aristobulus est, ac repetit Arrianus, reliquæ materiæ inopia summa. Cupressum verò Creticam ut præstantissimam laudat in Sympofiacis Plutarchus: sicuti etiam Isthmiam pinum. Porrò sicut in platano esse sphæria superius adnotavimus, ita & in cupresso, Therapeuti- B ces quinto Galenus, ac Dioscorides appellant. Sphæria (inquit Dioscorides) concisa & in vino hausta, sanguinis conferunt anagogæ, id est ejectationi seu excretioni ac dysenteriæ. Plinius Latinè pilulas reddidit. Sunt qui etiam galbulos vocent, ut Varro, aut conos & nuces. Apud Catonem sunt nuces, galbæ. Sphela verò nunc scabellum indicat, nunc lignum excavatum, sicut holmos. Sphæricum intelligit Galenus, qui pilæ lusu atque exercitio juvenes imbuit. Ipsum C autem pilæ lusum Lampridius sphæristerium. Observandum quod in Tito scribit Dion, Sphæria lignea ex alto in theatrum sparsa, sic insculpta, uti alia esculenti cujuspiam, vestis alia, vel edomiti equi aut servi argentei aureique vasis imagunculas præferrent. Ea qui excepisset, πρὸς τοὺς δοτῆρας αὐτῶν, id est ad distributores eorum proferre necesse erat, ut quod sphæria prætulissent, acciperent. Id verbum sunt qui tesserulas transferant. Sed institutum repeto. Locupletum denique ac D nobilium modò funeribus adhiberi cupressum solitam, Lucanus testari videtur,

Et non plebeios luctus testata cupressus.

Et est à Lactantio grammatico Thebaidos quarto relatum Illud admiratione non caret, Herodotum scribere: unam solámque arborum pinum recisam non succrescere amplius, verum interire funditus, vel (ut ipse ait) πανωλέθρως: nata inde parœ- E mia, ut exteri dicantur pinus modo, quæ prorsum intercidant. Quum manifestum fiat, piceam & cupressum idipsum pati, sed & pleraque alia, nisi fortè cognationem aliquam inter hasce arbores intellexit: propterea que uno pinus nomine accipiendas, constituit. Quod ad piceam attinet, sciendum, Eustathio tradente, id Homericum: ἐχεπευκὲς inde profluxisse, ac pro mortifero interpretari, etiam si ad amaritudinem referunt alii. Pityn puellam scribunt Græci, à Borea saxo allisam, F quòd in amorem Panos foret proclivior, terra miserante in arborem sui nominis deformatam: proinde Pana hinc coronam gestare, quin afflante Borea etiam flere. Id quod Georgicon undecimo relatum comperias. Nostrorum aliqui Sylvano sacram arborem tradunt. Servius Deorum matri dicatam opinatur. Quod & Ovidius approbat libro decimo, ratione non neglecta. Illud commonemus, esse inter eruditos qui pityn pro G picea capiant: sicuti πιτύλην, pro theda. Apud Theophrastum Theodoro pitys est larix, peuce autem pinus: sed & pro picea, pityn accipit quandoque. Apud Herodotum est pitys, quam pro pinu capit interpres.

A *Oratio concisa brevisq; an præstabilior sit. De Phocione, Catone, Demosthene, Pericle, M. Tullio, T. Livio, & aliis.*

Cap. III.

Optimum videri orationis genus, quo paucis multa sapienter graviterque significentur, à plerisque ex doctissimis traditum, scimus. Idem namque sermoni congruere quod nummis, qui eo B præstantiores creduntur, quo materia pauciore pretii amplius complectantur. Id veterum nonnulli approbarunt mirificè, sed Phocion præcipuè, cujus oratio verborum paucitate pressior, erat perbrevis, multa verò sententiarum magnitudine ac gravitate: adeóque huic uni, erat intentus, ut quandoque theatro jam pleno, quum obambularet cogitabundus, dicente quodam σκεπτομένῳ ἔοικας ὦ φωκίων, Videre ô Phocion considerationi intentus. Bene conjectas, inquit: dispicio C nanque, ecquid possim eximere ab iis quæ apud Athenienses sum verba facturus. Sequuti sunt hæresin eandem & plerique alii non omnino infantes: sicuti in Latina eloquentia Gracchi, in quibus umbra recognoscitur & quasi color opacæ vetustatis, ac oratio non prorsus accurata & quodammodo facta: & senior quoque Cato, quem Romanum Demosthenem nuncupatum, auctor M. Tullius est: quémque ætatis suæ eloquentia non contentum id jam tum facere adortum, dilucet, D quod diu pòst impleverit Cicero. Sed profectò est utique custodienda hæc, si causæ ratio permittat: alioqui (uti doctissimè Plinius Cæcilius inquit) prævaricatio est, transire dicenda, prævaricatio est, cursim, etiam breviter attingere quæ sunt inculcanda, infigenda, repetenda: nam plerisque longiore tractu vis quædam & pondus accedit. Utque corpori ferrum, sic oratio: non ictu magis, quàm mora animo imprimitur. Hoc fuit Demosthe- E nis consilium, quem si eloquentiæ velut typum dixeris, meo quidem judicio, à veritate aberrabis non multum. Ejus contortas & vibratas esse sententias, scribit Hieronymus, quòd viri acrimoniam indicat, & vim in dicendo germanam: iis, quorum ingenia sunt ejusmodi lectione detrita, abundè cognitam. Hinc feruens Demosthenis oratio dicitur sæpe auctoribus gravissimis, sicut dives Ciceronis lingua. Hoc item Periclis institutum, quem à cælesti eloquentia cognominatum Olympium, Plutarchus scribit, & Plinius meminit. Ari- F stophanes verò ita laudavit,

ἤστραπτε, ἐβρόντα, ξυνεκύκα τὴν Ἑλλάδα.

Fulgurabat, tonabat, permiscebat omnia. Eupolis verò πρὸς τούτῳ πειθώ τις ἐπεκάθητο τοῖς χείλεσιν, οὕτως ἐκήλει. καὶ μόνος τῶν ῥητόρων τὸ κέντρον κατέλειπε τοῖς ἀκροωμένοις. Ad hoc (inquit) suadela quædam, sive lepor, labiis subsidebat ejus: sic demulcebat, ut oratorum solus aculeum audienti- G bus relinqueret, ut quem non clamator aliquis ad clepsydram latrare docuisset, sed Clazomenius Anaxagoras summa imbuisset rerum scientia. Ac, ut nostros inopia præterisse non videamur, quid Cicerone largius, quem extra omnem ingenii aleam positum Plinius admiratur,

& Quin-

A & Quintilianus optimum dicendi magistrum pronuntiat, Hieronymus in Latini eloquii arce stetisse confitetur: & ejus Hortensio tantus Christianæ veritatis assertor Augustinus salutem suam planè acceptam retulit? Quid eminentius? quæ aquarum fluenta adeo exuberant? quod pelagus inundat spatiosius? quod fulmen vibrat impetuosius? Raptare judicem credas, involvere, præcipitem agere, proculcare, nec incendere auditorem modò, sed ipsum putes ardere. Animorum denique quendam credas De-B um. Quicquid illi violentiæ obsistit ruenti, ac renititur, supra humanum captum est, ac censetur. Latè in eo grassatur vis Demosthenis, renidet Platonis copia, abblanditur, allectat, afficit, Isocratica jucunditas: cujus domus cunctæ Græciæ quasi ludus patuit, ac dicendi officina. Nec Lysiæ subtilitatem frustra desideraris, aut acumen Hyperidis, Æschinis sonitum, Aphricani gravitatem, vel lenitatem Lælii. Vt tanto ferri minus possit Largi Licinii liber, qui pro-C digiosè Ciceromastix inscribebatur. Quæ in aliis enituere singula, omnia in uno efflorescunt, & quidem summa, ut fœnum cæteros (uti ajunt) arbitrari possis. Quos si huic conferendos putes, nihilo plus agas, quàm si actui potentiam, aut entelechiæ, quod in materia reconditum latitat, componere affectes. Comperias tamen qui in tanto oratore quippiam Asiatici tumoris olfactasse censorio ipsi tumentes supercilio contendant. De se verò ac Demosthene scribit M. D Tullius, Vides (inquit) illum multa perficere, nos multa conari: illum posse, nos velle, quocunque modo causa postulet, dicere. Postea sunt, qui mihi efferant laudibus Salustii brevitatem. Taceo quod Seneca scribit: Salustio vigente amputatas sententias, & verba ante expectatum cadentia, & obscuram brevitatem fuisse pro cultu, quam raræ vir frugalitatis Aruntius sit imitatus in iis libris, quibus Punici belli historias est complexus. Est illa plausibilis utique: addo E etiam, quòd gravissimi auctores dixere, immortalis. Quid tamen illi cum occupato judice? neque ad hunc usum Thucydidem valdè probarim. Et quoniam magna nomina convellere videmur, quibus assurrexisse, honestius multo fuerit: ea ipsa est M. Tullii sententia, à quo alibi quoque ita proditum scimus, Brevitas (inquit) laus est interdum in aliqua parte dicendi, in universa eloquentia laudem non habet. Ejusdem tamen illud est: In historia, nihil esse pura & il-F lustri brevitate dulcius. Alioqui & amplitudo illa Patavini historici lactea & redundans, itaque legentem sæpe afficiens, ut stupore quodam adobruat penè, alere longè pinguius ingenia mihi videtur: adeo, ut (sicuti in pictores ille ait, qui nescirent manum de tabula) oculos à lectione revellere nequeas. Ita dicendo non adumbrantur modò omnia, sed & exprimuntur graphicè. Vbertas illa prædulcis, & austera tamen, nec decocta, nitida, sine labore (ut de Theophrasto Se-G neca scribit) efflorescens quoque, nec affusa modò nectare, sed quodam Circes (quam deam intelligi voluit literarum princeps Homerus) delibuta veneficio est. Abire cupis, retinet blandis amoribus inenarrabilis facundiæ vastitas, quæ tamen vasta non est, sed compta honestius, culta pretiosius, expolita divinitus, nusquam fucus puerilis, aut pigmenta inania, nusquam vibratior cincinnus. Non ades, provocat prægustata amœnitas: Sirenum cantibus longè potentius, quas surdus demum remex pertransisse narratur? istam odore modò perceptam, nec cæcus quidem neglexisse possit. Jam quid de eruditione dicam? quæ in eo uno adeo scaturit subinde, adeo exultat multifaria, adeo ingeniosissimum quemque aure benè vaporata, mox & acri perlota aceto, recondita rerum scientia lacessit, ut eo ipso anno quo ista commentabamur, expressum auditoribus meis sit, quibus opera illa Patavii præstabatur, quibusque haudquaquam foret cornea fibra, plus se ex uno in T. Livium dictato referre emolumenti, quàm ex Salustii decem, quem successivis diebus, hoc est festis, enarrabamus. Putat nihilominus Pollio Asinius, hujus viri phrasim quandam resipere Patavinitatem: opinor quia non sit urbanitate certa, id est urbis Romanæ genuina proprietate: quasi colorata ejus oratio, quæ inter legendum sentitur potius, quàm exprimi oratione queat. Majus quippe recinit quiddam, & resonat urbanius in Romanis scriptoribus, quàm gentium reliquarum. Nam & in Tincam Placentinum, hominem facetissimum Q. Granius præco Romanus, obruebat nescio quo sapore vernaculo. Sic & Theophrastum divinæ hominem eloquentiæ anicula hospitem appellavit, verbi unius affectatione adnotata. Hoc denique ipsum est quod præcipi audimus, elaborandum adnitendumque ut oleat Vrbis gustum oratio, & Romana videatur planè, non civitate donata. Et Cicero urbanorum esse opinatur sonum quendam sicut in Græcis Atticorum: hinc in Cæpasiis fratribus oppidanum quoddam & inconditum dicendi genus fuisse, memorat in Bruto. Scripsit & Dialogos, ut sit aliquid auctarii vice, quos non magis philosophiæ adnumerare possis, quàm historiæ. Concinnavit & ex professo philosophiam continentes libros. Sed ista parum fortè institutum juverint. Exciderat penè quod minus dissimulandum fuit. Putat in Arte Dionysius, esse dictionem aliquam cui mira insit dulcedinis ac jucunditatis vis, at pulchritudinis non ita: rursumque, sæpe reperiri orationem pulcherrimam, quæ tamen jucunditatem illam prædulcem desideret, cujusmodi est Thucydidis phrasis & Rhamnusii Antiphontis. At in Ctesia Cnidio & Socratico Xenophonte suavitatem illam sentiri quidem abundè, abesse tamen quadantenus pulchritudinis gratiam: at virtutem utranque insigniter in Herodoto enitescere. Hoc ipsum si quis re exactius perpensa & excussa, de Salustio statuat, & T. Livio, scopi umbilicum (puto) rectè collimans attigerit. Quod ad Salustium attinet, id in eo præsigni admiratione dignum, nullum nisi loco positum ferè, ac tanquam in vermiculato emblemate, uti est apud Lucilium, conspici structum verbum. Sed enim scriptorem egregium non nævo aliquo aut crepundiis (quod ajunt) sed toto corpore inspectasse ac expendisse præstiterit. Scribit Seneca Controversiarum quinto, Præcipuam esse quidem in

Thucydide brevitatis virtutem, vinci tamen quandoque à Saluſtio, & in ſuis illum caſtris cædi: quod in ſententia Græca ſint, quæ ſalvo ſenſu detrahas: quod in Saluſtio interim nequeas. Quam rem Titus (inquit) Livius, ut qui Saluſtio eſſet iniquior, ut translatam corruptamque vitio vertebat, arbitratus poſſe à ſe facilius Saluſtium vinci, ſi à Thucydide victus foret prius. Alibi verò Seneca idem hoc Patavino hiſtorico teſtimonium reddidit, ut eum dicat candidiſſimum maximi cujuſque ingenii æſtimatorem. In tam multis verò quæ de T. Livio attulimus, ſciendum, in epiſtola quadam ad Joannem Boccacium ſcripſiſſe Franciſcum Petrarcham, Ignavia legentium contigiſſe, uti Liviana hiſtoria ſit in decadas diſtributa: in eas enim (inquit) non ipſe qui ſcripſit, ſed faſtidioſa legentium deſidia diviſit. Nec deſunt qui calculum adjiciant: me verò Decadibus propoſitæ præfationes in diverſum trahunt. Inſuevit quandoque T. Livius, velut in malis ambitioſus, animos legentium ad commiſerationem movere, quod in Albæ ruinis liquet. Id in Philarcho reprehendens Polybius, muliebre putat & effœminatum: quoniam rerum geſtarum ſcriptorem deceat, non movere hominum affectus, neque orationem ad id aptam perquirere, neque calamitates mortalium inſectari: quod tragœdiarum ſcriptores faciunt: ſed dicta factaque hominum ex fide referre, tametſi mediocria fuerint. Neque enim eſt idem hiſtoriæ ac tragœdiæ finis, ſed planè contrarius. Quoniam verò de eloquentia mentio eſt, nec Catonem præterivimus inhonoratum: illud ſubnectamus, Ipſum hunc exitiali odio dum Græcos inſectatur, ſolitum prædicare, in Iſocratis diatriba conſeneſcere aſſueviſſe diſcipulos, ὡς ἐν ᾅδου χρησομένους ταῖς τέχναις, id eſt artibus uſuros apud inferos, uti reis patrocinentur. Hoc autem dicebat, ὡς πᾶσαν ἑλληνικὴν μοῦσαν καὶ παιδείαν προπηλακίζων.

Admirabilis in Phocione natura: item Cynico Diogene, Antiocho Cilice, Ariſtodemo Socrate. Vxores Socratis. Hieronymi locus reſtituitur.

Cap. IV.

Eſſe in pleriſque hominibus mirandam profectò ſtupendamque naturam, neminem (arbitror) paulò humaniorem, qui neſciat. Nam, ut Phocionem taceam, quem ruri ac militiæ nudo ſemper inceſſiſſe pede, ni illum hyems atrocior ad calceos compuliſſet, proditum memoriæ eſt. Proinde, ferunt inter jocabundos milites, nullum fuiſſe rigoris ſignificandi certius argumentum, quàm ſi quis affirmaſſet, Phocionem inductis calceis prodiiſſe. Cynicum Diogenem illuſtria teſtantur monumenta: in frigoris vi maxima æneam ſtatuam amplexari conſueſſe, veluti à ſenſu rigoris omnino alienum. Quum verò id conſpicaretur Lacon quidam, ſcitari perrexit, εἰ ῥιγῴη; an rigeret? abnuente eo, τί οὖν ἔφη μέγα ποιεῖς; quid igitur mirum facis? Antiochus Cilix, uti ſcribit Dion, philoſophari quidem ſe κυνηδὸν aſſimulabat, indeque militibus magno fuit emolumento, ſed & ſibi: nam algentes frigoris atrocitate corroborabat, ad tolerantiam exemplo provocans, quum ſe in nivem provolveret: quo nomine, pecunia & honoribus ampliter donatus abiit ab Severo prius, mox & Antonino Caracalla. Auctor Plato eſt, Ariſtodemum Cydathenæum, corpore puſillo, nudis ſemper pedibus inceſſiſſe. Sed quid hæc conſectamur lævia? Poſtea quàm Platonis introſpeximus ſacraria, pergamus porrò ſubtexere, quibus is Socratem ſuum graphicè appinxerit, Alcibiadis perſona ſubſtituta. In bello (inquit) quod ad Potideam Athenienſes geſſere, in primis quidem laborum incomparabili patientia, non me ſolum, ſed univerſos, longè Socrates præcellebat. Et ſicubi (ut ferè aſſolet) commeatu deficeremur, in fame ſitique tolerantiſſimè perferenda, facilè inter cæteros eminebat. Rurſum, affluente rerum omnium copia, ſolus perfrui affatim poſſe videbatur: & quamvis potum abnueret, ſi compelleretur, omnes protinus ſe largiùs invitando anteibat, nec tamen vino paulò hilarior vnquam eſt conſpectus; quod vtique mirum præcipuè eſt: ni id mirabilius admodum foret, quòd hyeme (ut in locis illis) ſæva, & rigore intolerando, factitaſſe illum ſcimus. Gelu ſiquidem omnia obtinente, ac univerſis pruina albicantibus, nec quoquam ferè ſub dio agente, ni pellibus corpore arctius obvallato conſeptoque Socrates ita ſe cum reliquis promebat in publicum, ut quotidianis indumentis nil omnino accederet, nudis verò pedibus glaciem pruinaſque premebat facilius, quàm calceis obmuniti milites: quod illi conſpicati, in ipſorum contemptum fieri interpretabantur. Sed illud ſatis mirari non eſt: altior (uti plerunque fit) inciderat cogitatio, ſtabatque à matutino tempore eodem nixus veſtigio: quumque minus explicaretur quod agitabat, perrexit in meridiem uſque, ſenſerant milites ac mirabantur, perſeverabat ille nihilominus ad primam facem: at illi lectulum appoſuere, obſervantes, ecquid per noctem decumberet: expectavit is, ſtatu pertinaci nihil immutato, ſolem ſeſe promentem, quem ubi conſalutaſſet, denique digredi cœpit. Sed & familiare fuit illi viro, ut perdius ſtaret, ac pernox, etiam inconnivens. Socrati Hieronymus in Jovinianum uxores fuiſſe duas ſcribit: Xanthippen & Myron, Ariſtidis neptem. In quo advertendum, per errorem ſcribi Myron, quum reponendum ſit Myrto, Laertii teſtimonio & Luciani in Alcyone, item Plutarchi in Ariſtide: quanquam eſt & Myro mulieris nomen Suidæ, id eſt μυρώ: ſed hæc Socratis, μυρτὼ dicitur omnibus. Fuit Myro Byzantia Poëtria: altera verò Rhodia, philoſophiæ imbuta myſteriis. Eundem ſemper vultum, inquit Hieronymus, habere non poſſumus, quod de Socrate falſo gloriantur philoſophi.

Quæ in corporibus calorem præcipuè cuſtodiant. Tremoris ratio. Cur frigore nimio nigreſcant extrema & decidant. Obiter, an ignis ſit coloratus. Malce quid.

Cap. V.

Et quia in frigoris patientiam incidimus, ſuccurrunt ex illuſtribus viris amuſſitata pleraque,

taque, digna omnino quæ non prætereantur in nostra hac collectaneorum cura: apponemus verò primum quæ ex Galeno comperta nobis, in libro De anhelitus juvamine: Sunt, inquit, tam pingue-dines quàm adenes sive glandulæ omnes in corpore, ad caloris naturalis custodiam fomentumque. Quamvis enim calor à corde in totum redundet corpus, sunt nihilominus in corpore partes quædam ad caloris susceptionem longè cæteris aptiores. Etenim quæ superposita hepati est pinguedo, spleni itematque intestinis calefacit ea, digerendique nibi facultatem adjuvat excellenter. Proinde quum ita fortè obvenisset, ut pugili cuidam pingue id constringeretur, moxque livescens eximeretur medici cura, cœpit is supramodum esse frigoris impatiens, concoctione quoque insigniter mutata deminutave. In senibus utique contingit tremor nervorum imbecillitate. Cæterum & aliis de causis fieri deprehensum est, cujus est modi frigidioris naturæ temperatura, vel etiam aquæ frigentis nimius potus. Quin frigidi quoque ac glutinosi humoris vis redundans, sed & id genus alia. Hosce verò tremores τρόμους κατ' πάθος vocant Græci, id est ex corporis affectione mala provenientes membrorum subsultationes. Illud verò in frigoribus peracutis ac vehementioribus contingere, Alexander scribit, si modò de familia, perinde ac diminutus capite, aut peregrinitatis reus non summovetur liberis, digitos & extrema corporis nigrescere prius, mox & decidere: mirus profectò eventus est, sed verus. Auditum enim mihi sæpè à provincialibus quibus profitebamur, ut qui frigidioris mundi plagas incolerent, solitum apud illos fieri, ut si in gelicidiis acrioribus & Boreæ flatibus frigidissimis, ut assolet, quis inter eundum, vel quacunque sub dio mora diuturniore, nares fortè emungat, apicem simul decidere. Sed & in Annalibus ab Tacito relatum Cornelio scimus, ab Corbulone in Parthos ductante retentum sub pellibus exercitum omnem, quamvis hyeme sæva adeo, ut obducta glacie, nisi effossa humus tentoriis locum non præberet, ac amburerentur multorum artus frigoris vi. & inter excubias quidam sint exanimati, adnotatumque, militis fascem lignorum qui gestabat, ita prærigisse manus, ut oneri adhærentes, truncis brachiis reciderent. Eadem ferè ἀναβάσεως septimo Xenophon monumentis prodit. Sed undenam fieri ista putemus? an quia frigus atrox ἀντιπ. ξύνει καὶ ἀπολύει τὸ ἔμφυτον θερμὸν εἰς τὸ βάθος τοῦ σώματος, id est insitum calorem introrsum prosequitur, & occludit in corpore. Reliqua verò extrema, caliditatem vitali potestate minus agitante, primò quidem liuescunt, inde nigrescunt, ac denique emoriuntur. Ideo autem excidunt, quòd natura reliquo sanè corpori providens, id circumplectitur, & ad se astringit, mortuum destituendo, & decidere permittendo. Extrema verò inprimis affligantur, quod minus corpulenta sint, & proinde minus etiamnum calida. Infirmæ item quæ sunt, & rarescunt ex arboribus ratione non diversa, hyemali sydere frondibus exuuntur. Sunt qui asserant, à primordio quidem insitum calorem frigus, utpote sibi infestum: refugere introrsum, deinde collectum, & velut destitutas recuperatum partes subire, & cum agmine, ac confertum suppetias ferre. Sed interim densiore caloris vi membrorum extrema amburi. Verum hi falli videntur, sicuti Aphrodiseus putat: quòd si livoris nigredinisque rationem in frigoribus quis perquirat amplius, sciendum est, sanguinem appulsu frigoris gelascere, concretum verò nigrescere caloris inopia. Albedo nanque igni tribuitur, propterea lenioribus μάλιστα πελιδνοῦται ἡ σὰρξ ὅτι ἐλαχίστην ἔχει θερμότητα, id est maximè livescit caro, quoniam minimum obtineat caloris. Sed in hoc tamen advertendum impensius, calorem in animali commixtum esse album luminosum. Est enim spiritus quidam in spermate interceptus, & in spuma spiritus aliquis natura proportionem habens cum stellarum dispositione, ut est apud Aristotelem De animalium generatione libro secundo, & Avicenna in libro De medicinis cordis, eum scribit, vultus suos effigiare ad cælestium corporum similitudinem. Neque enim calidum in animalibus ignis est, neque ab igni principium habet, neque enim animal generat ignis, neque ignis est albus, nec omnino coloratus, ut dixit Empedocles, quum sit color qualitas mixtionem consequens elementorum sicuti liquet ex libro De sensu & sensili. Porrò si esset albus aut prorsum coloratus, stellas videri prohiberet noctu: quod ab Algazele in libro De philosophia comprobatum scimus. In frigoris autem ratione sciendum, in lingua conceptum frigus, sed & in pedibus quandoque & manibus, nuncupari malcen: quanquam eo nomine intelligere Demetrius maluerit, ex frigoris vi solutionem inortam. Malcion certè dici novimus debile ac frigidum, unde in historia legimus haustum ab Mithridate pharmacum imbecille, ac malcion, quod serius vim ostendit. Sunt qui malcen, pro narce accipiant, id est torpedine. Omnino est malce, mollicies ex rigore ac motus difficultas. Quin & chimetla, id est perniones ac scissuræ in manibus ex frigore sic vocantur: quod scribit Theon. Vnde est apud Aratum,

Ναύτῃ μαλκιόωντι κακώτερον.

Quod ναρκῶντι exponunt, id est torpescenti. Observatum & lib. 18. ἐκλογῶν περὶ γεωργίας, melcen haberi inter cibaria lacte acetoque concinnata in figlinis novis.

Cur extrema frigefacta vehementer, si admoveantur igni, doleant. Quæ præcipuè infestentur frigore.

CAP. VI.

Contingit porrò & aliud in summa hac extremorum frigefactione, quòd ea si igni admoveris, quo incalescant, insigniter dolent. Id verò repentina fit qualitatis mutatione, quæ est ab excellenti frigiditate in plurimam caliditatem. Quippe quicquid immoderatius ac confertius fiat, κατὰ δυσκρασίαν λυπεῖ τὴν φύσιν, id est per distemperantiam naturæ infert nocumentum: per eucrasiam verò & symmetriam, hoc est per temperamentum atque moderationem naturam oblectat summopere. Certè caliditas adve-

niens frigiditatem incipit distrahere & propellere A amplius, ac exagitare acrius, propterea spiritus inclusæ frigiditatis distractus & extrusus dolorem parit: calidum siquidem frigido contrarium est, quæ diversitas afficere plurimum potest, quia frigiditatem inlectetur caliditas. Hæc verò extrinsecus admota naturalem suscitat atque intendit. Protrudit ergo exterior caliditas introrsum frigiditatem, naturalis porrò eandem rejicit repercussu, quo nomine hinc inde obseptum frigus dolorem ciet. B Est autem infestum frigus ossibus præcipuè, dentibus & nervis, quoniam concretionis sunt terrestris cuncta hæc, & frigidum ipsum terrestre est, refrigerata itaque offenduntur, quòd simile simili adjectum furere faciat.

Frigida membra in aquam itidem immissa frigidam refici. Quæ consequantur symptomata pereuntes frigore. Rhigosibij & dysrhigi, qui dicantur. Et quid rhigos. Virgilij locus ex secundo Georgico, sceleratum frigus appellantis. C

CAP. VII.

SCribit autem primo Canonis Avicenna, plerosque extrema corporum extincto frigore vehementius correpta in frigētem immittere aquam, D indeque præcellenter juvari, velut propulso planè, quod oblædebat. Sicuti poma item regelantur in frigidam projecta, quòd si igni applicueris, manifestò corrumpuntur. Cæterum, qua istiusmodi obveniant ratione, amplius indagine certa scrutari, inquit Princeps, haud sanè medicinam professo necessarium. Interpres verò, ceu pomœria prolaturus, intra pelliculam minus se continuit. Idque contingere opinatur modo compari, quo frigidæ affusio copiosior tetano, quem esse itidem E frigidum constat morbum, quandoque præsentissimè opitulatur ex insiti ac genuini caloris aggregatione atque cremento inde insigni. Ex viretis amœnioribus Avicennæ ejusdem illud quoque est, Frigore pereuntes, quos ψυχοραγοῦντας feliciores fingendis verbis vocant Græci, eodem commori pacto, quo intercipi contingit opium haurientes aut mandragoram. Siquidem illos ejusmodi consequuntur symptomata, sive casus, aut accidentia, extimarum partium stupor cum algo- F re, necnon pruritus, singultus, scotomia, gutturis coarctatio, & anhelitus, somni marcor, faciei & labiorum color citreus, & id genus alia, quæ quarto Canonis non neglexit Princeps. Mandragoram verò haurientes lethargia excipit & pruritus cum tetano & hebeti auditu. Qui inalgescunt perpetuò, veteribus dicebantur rhigosibii: dysrhigos dicere malunt recentiores. Aliàs libro Tuendæ sanitatis tertio Galenus, horrorem, cui adsit quadantenus corporis totius commotio, ac planè concus- G sio inæqualis, rhigos appellat, id est ῥῖγος. Advertenda verò parte ista Virgiliani loci expositio ex Hieronymo: Virgilius (inquit) alter Homerus apud nos, patriæ suæ sequens consuetudinem sceleratum frigus appellat. Virgilii ex secundo Georgico carmen est,

> At sceleratum exquirere frigus
> Difficile est.

Frigoris eventus plures. Exercitatos inexercitatis amplius sentire frigus. Balbutiei ratio ex frigore, ebrietate, ira. Pili cur surrigantur frigore. Stupor quid. Sopor stupidus. Peripsyxis. Catapsyxis. Phrice. Thebanum frigus. Chalcidicus candor.

CAP. VIII.

ILlud quoque in frigoribus usu venire per momenta singula experimur, τοὺς γεγυμνασμένους δυσριγωτέρους εἶναι τῶν ἀγυμνάστων, hoc est exercitatos frigus vehementius sentire, quàm inexercitatos. Id verò rationibus aliquot obvenire, compertum est, & tradidit Aristoteles. Nam pingui laboribus exhausto, tollitur quod teporem præstare potest, calidum nanque opimum est: vel quod εὐπνούστερα τὰ σώματα καὶ ἀραιότερα, id est spiratiora solutioraque corpora eorum ideo sunt, quoniam pingue, excrementumque omne detractum est, ita ut frigus arcere nequeant. Porrò meatibus per sudationem patefactis, veluti ostia complura aperiuntur. Est & eventus ille in frigoribus notissimus, ut sicuti ebriis usu venire scimus, oberret lingua, quod frigoris vi concrescit, & proinde sit ad motum ineptior hebetiorve. Frigidum porrò, uti astipulatur primo Canonis Avicenna, paralysin facit, ac (ut novitio utar verbo) mortificat, mobilitas verò & latitudo sermonis prolationi pernecessaria prorsum habentur, quod De partibus secundo insinuat Philosophus. Succurrere illa quoque potest ratio, extimas partes appulsu frigoris amplius densari, humoremque intro illapsum linguam abundè humectare, ex quo minus illa suo perfungi munere possit utique. Quod in vino madentibus manifestissimum fit: ni quis tremorem, frigoris potestate conciliatum, ad causam revocet. Ille enim motum infert temerarium ac subsultantem, propterea inarticulatior prorumpit vox, hæsitante lingua & oberrante. Quod ipsum & in ira usu venire scimus, tunc siquidem ex furibunda caloris agitatione intemperans, nec modulis constans suis producitur motus. Quæ ratio coëuntium quoque sermonem efficit confusaneum. Et vicesimatertii Avicenna generationi tunc esse peraccomodum tempus pronuntiavit. Quod verò de humectatione nimia protulimus, mirum nemini videri debet, tum quia subjecta cerebro lingua est, quod esse humiditatum fontem convenit, tum quia perrara est, ac (ut neoterici loquuntur) porosa, proindeq; humectationi excipiendæ promptior paratiorq;. Inter frigoris symptomata illud item internoscitur, horrore incusso, surrigi pilos in corpore, commeante ad interna caloris vi, qua caro destituta addensatur constipaturque sic protolli pilos contingit, radice vehementius arctata. Nec illud intactum inscitumque relinqui debet, quod usu compertum est, siquidem οἱ ῥιγοῦντες ἧττον καθεύδουσι, hoc est qui rigent, minus dormire queunt. Id verò inde fieri, putandum est quoniam qui riget, spiritum magis retinet quàm laxat. At qui dormit, magis reddit, quàm attrahit, ἐναντίως οὖν

ποιεῖ

οὐκ ἐᾷ ἔχειν τὸ ῥῖγος τοῦ καθεύδειν; id est affectio- A nem sopori diversam inducit rigor. Stuporem denique à frigida oriri dispositione, Galenus scribit, non nervorum modò, sed & venarum, arteriarum, carnis, membranarum, tunicarum & cutis, esse nanque stuporem refrigerationem insigniter inductam, quo nomine ita affectis corporibus sensuum ac motuum obrepit difficultas. Sicuti completa refrigeratio & sensum omnino adimit ac motum. Quod verò censeatur stupor dispositionis nomen, non sensus aut doloris, palàm B innuit Hippocrates, quum scribit, Stupor mediocris solvere dolorem potest. Proinde male Archigenes videtur pronuntiasse, stupidum dolorem ad nervos propriè pertinere. Stupor enim dispositionis non loci affecti, indicium est. Legimus soporem quoque stupidum: est autem accidens ejus actionis, quæ à loco mentis compote prodit, verùm ex frigida provenit causa: sicuti vigiliam & delirium causa, potestate calida concinnat. Adjiciamus & illud ex medicorum scholis: C in febrium frigoribus plerunque usu venire, uti extrema modo inalgescant: diciturque à Græcis res ea peripsyxis. Aliis verò cum algore contingit tremor, quod nuncupatur rhigos. Alii toto inhorrescunt modò corpore, quæ res appellatur φρίκη. Catapsyxim vocant iidem Græci, frigoris citra febrem nocumentum. Porrò loca comperiuntur nonnulla, quæ solstitiis incalescant nil admodum, sed hyemali gelicidio horrent intolerantér, quòd de Bœotiis circumfertur Thebis. D Nam contrà Euboicam ferunt Chalcidem, tepere hyeme, at æstate sævissimè candere. Observatum in libro De proprietatibus elementorum, frigoris rationem ex terræ ac aquæ nimia frigiditate contingere, quæ duo elementa nobis sunt propiora, remotioribus aëre ac igne, quæ calida sunt.

De bulimia, seu canina fame. Vini nocumenta in jejunio. Quid thorexis & acrothoraces. Thorax pro pectore unde dicatur. Acroteria. Acrostichis. De canino prandio vellicatim Canina fames cur dicatur. Canum in excernendo difficultas unde sit. E

Cap. IX.

Cæterum nec illud citra perpensionem prætereundum (pergam enim scitamenta hoc genus hinc inde expiscari, ne quis thesauris expe- F ctatis, in carbones prolapsum se queratur) ex frigoris ratione consequi interdum, hyemalibus potissimum horis, famem illam intolerabilem, quam βουλιμίαν vocant Græci, ex nostris caninum appetitum quidam: quippe frigoris violentia calore genuino ad intima coacto, insatiabilis edendi cupiditas injicitur intenditurque: quæ tamen vel minimæ rei gustu restinguitur. Verum super hac advertendum amplius, vbi Sententiarum secundo scribit Hippocrates, Famem vini G potio solvit: subtilius pensiculatiùsque explicans vt solet, eam partem nobilissimus interpres, Non famem (inquit) esuritionemve quamlibet intellexisse Hippocratem, sed eam planè quæ infestat appetitione anxia & irrequieta cibariorum, quam nonnulli caninam cognominant. Nanque ejusmodi famem curat vini potio, non eam quæ propter inediam aut alvi fluorem sanguinisve profluvium vel aliam accidit vacuationem. Qui enim ob aliquam id genus causam esuriunt, iis eorum vinum minimè prodest, quin obest mirabiliter, convulsiones inferens deliriaque, si vinum ante cibum ingeratur. Ego quoque (inquit) sic vitæ reddidi assiduè famescentes aliquos, ad bibendum largè hortatus & vinum utique, quod admodum calefaceret: neque enim acerbum vinum talem convellit famem, obstirpatque, vt quod haudquaquam calefaciat, sed ruffum præsentissimum censetur. Et paulò mox, Canina (inquit) appetentia, vel ob unam frigoris intemperiem, vel ob acidos quosdam succos fieri solet: Qui verò putant appellatam esuritionem intolerabilem (sic enim bulimum interpretor) nominari hoc in loco ab Hippocrate famem, à ratione esse diversos constat. Obiter autem id protinus subnotandum, Hippocrati esse moris, vini potionem appellare thorexin, libro enim quem De natura victusque hominis fecit, hunc in modum ait, Victus nequaquam causa est, quo morbus omnes prehendat subinde natu minores, provectioresque ætate mulieres, & item viros, atque etiam θωρησσομένους, & bibentes aquam. Nanque objectans thoressumenus, & potantes aquam, verbum θωρήξειν, ita armaturæ argumento impositum, signare vini potionem, perspicuè indicavit. Ex Græcis alii scribunt non receptæ auctoritatis, sed docti planè scribunt, θωρήξασθαι signare tum armis instrui, tum ebrium fieri: nam (inquiunt) thorax est pectus, παρὰ τὸ θεῖον ὁρεῖν, quod est, quia contineat, quod in nobis divinum est, videlicet διανοητικόν. Ebrietas verò τὸν θώρακα θερμαίνει, id est pectus calefacit. Hinc & acrothoracas summè, aut leviter (ut nonnullis placet) ebrios vocarunt. Lucianus in Lexiphane, ἐπινόμεθα δ' ἀμυστὶ, καὶ ἤδη ἀκροθώρακες ἦμεν, id est incessanter pocula persiccabamus jam & temulenti. Nam acron, summum signat: unde (dignum scitu) acroteria dici legimus angularia, in ædificiorum ratione statuas, quæ in angulorum summitate astituuntur: nominantur & mediana quandoque: quippe membra quæ supra columnarum capitula disponuntur, hæc ferè sunt, epistylia, zophori, coronæ, tympana, fastigia, acroteria. Acrostichis verò est, quum ex primis versuum literis aliquid connectitur, vt in quibusdam Enniani, item Sibyllinis. Sed ad institutum. Verbo θωρήξασθαι, in hanc sententiam vsus & Anacreon est, ac Oppiani interpres exposuit ἁλιευτικῶν primo, vbi ait, θωρήσσειν apud veteres non solum signabat armare, sed & ἀκρατοποτεῖν id est indesinenter, nec citra ebrietatem meracius bibere. Arbitratur Eustathius de vinolentorum contentionibus obrepsisse verbi notionem, id est διὰ τὸ μάχιμον τῶν μεθυόντων. Sunt tamen qui verbum id, si ad potum referas, per omicron malint subnotare, itemque per ι θορίσσεσθαι, ἀπὸ τοῦ θόρω, salio, quia impetuosi prosiliant vino madidi. Sunt qui caninum prandium, ad caninam hanc appetitionem contra Gellium putent referendum. Sed cúrnam canina fames potissimum dicitur? An quia insigniter famescunt canes? A physiologis certè traditum scimus, qua

niens frigiditatem incipit distrahere & propellere amplius, ac exagitare acrius, propterea spiritus inclusæ frigiditatis distractus & extrusus dolorem parit: calidum siquidem frigido contrarium est, quæ diversitas afficere plurimum potest, quia frigiditatem insectetur caliditas. Hæc verò extrinsecus admota naturalem suscitat atque intendit. Protrudit ergo exterior caliditas introrsum frigiditatem, naturalis porrò eandem rejicit repercussu, quo nomine hinc inde obseptum frigus dolorem ciet. Est autem infestum frigus ossibus præcipuè, dentibus & nervis, quoniam concretionis sunt terrestris cuncta hæc, & frigidum ipsum terrestre est, refrigerata itaque offenduntur, quòd simile simili adjectum furere faciat.

Frigida membra in aquam itidem immissa frigidam refici. Quæ consequantur symptomata pereuntes frigore. Rhigosibij & dysrhigi, qui dicantur. Et quid rhigos. Virgilij locus ex secundo Georgico, sceleratum frigus appellantis.

Cap. VII.

SCribit autem primo Canonis Avicenna, plerosque extrema corporum extincto frigore vehementius correpta in frigētem immittere aquam, indeque præcellenter juvari, velut propulso planè, quod oblædebat. Sicuti poma item regelantur in frigidam projecta, quòd si igni applicueris, manifestò corrumpuntur. Cæterum, qua istiusmodi obveniant ratione, amplius indagine certa scrutari, inquit Princeps, haud sanè medicinam professo necessarium. Interpres verò, ceu pomœria prolaturus, intra pelliculam minus se continuit. Idque contingere opinatur modo compari, quo frigidæ affusio copiosior tetano, quem esse itidem frigidum constat morbum, quandoque pręsentissimè opitulatur ex insiti ac genuini caloris aggregatione atque cremento inde insigni. Ex viretis amœnioribus Avicennæ ejusdem illud quoque est, Frigore pereuntes, quos ψυχοραγοῶντας feliciores fingendis verbis vocant Græci, eodem commori pacto, quo intercipi contingit opium haurientes aut mandragoram. Siquidem illos ejusmodi consequuntur symptomata, sive casus, aut accidentia, extimarum partium stupor cum algore, necnon pruritus, singultus, scotomia, gutturis coarctatio, & anhelitus, somni marcor, faciei & labiorum color citreus, & id genus alia, quæ quarto Canonis non neglexit Princeps. Mandragoram verò haurientes lethargia excipit & pruritus cum tetano & hebeti auditu. Qui inalgescunt perpetuò, veteribus dicebantur rhigosibii: dysrhigos dicere malunt recentiores. Aliàs libro Tuendæ sanitatis tertio Galenus, horrorem, cui adsit quadantenus corporis totius commotio, ac planè concussio inæqualis, rhigos appellat, id est ῥῖγος. Advertenda verò parte ista Virgiliani loci expositio ex Hieronymo: Virgilius (inquit) alter Homerus apud nos, patriæ suæ sequens consuetudinem sceleratum frigus appellat. Virgilii ex secundo Georgico carmen est,

At sceleratum exquirere frigus
Difficile est.

Frigoris eventus plures. Exercitatos inexercitatis amplius sentire frigus. Balbutiei ratio ex frigore, ebrietate, ira. Pili cur surrigantur frigore. Stupor quid. Sopor stupidus. Perpsyxis. Catapsyxis. Phrice. Thebanum frigus. Chalcidicus candor.

Cap. VIII.

ILlud quoque in frigoribus vsu venire per momenta singula experimur, τοὺς γεγυμνασμένους δυσριγωτέρους εἶναι τῶν ἀγυμνάστων, hoc est exercitatos frigus vehementius sentire, quàm inexercitatos. Id verò rationibus aliquot obvenire, compertum est, & tradidit Aristoteles. Nam pingui laboribus exhausto, tollitur quod teporem præstare potest, calidum nanque opimum est: vel quod εὐπνούστερα τὰ σώματα καὶ ἀραιότερα, id est spiratiora solutioraque corpora eorum ideo sunt, quoniam pingue, excrementumque omne detractum est, ita ut frigus arcere nequeant. Porrò meatibus per sudationem patefactis, veluti ostia complura aperiuntur. Est & eventus ille in frigoribus notissimus, ut sicuti ebriis vsu venire scimus, oberret lingua, quod frigoris vi concrescit, & proinde fit ad motum ineptior hebetiorve. Frigidum porrò, vti astipulatur primo Canonis Avicenna, paralysin facit, ac (ut novitio utar verbo) mortificat, mobilitas verò & latitudo sermonis prolationi pernecessaria prorsum habentur, quod De partibus secundo insinuat Philosophus. Succurrere illa quoque potest ratio, extimas partes appulsu frigoris amplius densari, humoremque intro illapsum linguam abundè humectare, ex quo minus illa suo perfungi munere possit utique. Quod in vino madentibus manifestissimum fit: ni quis tremorem, frigoris potestate conciliatum, ad causam revocet. Ille enim motum infert temerarium ac subsultantem, propterea inarticulatior prorumpit vox, hæsitante lingua & oberrante. Quod ipsum & in ira usu venire scimus, tunc siquidem ex furibunda caloris agitatione intemperans, nec modulis constans suis producitur motus. Quæ ratio coëuntium quoque sermonem efficit confusaneum. Et vicesimatertii Avicenna generationi tunc esse peraccomodum tempus pronuntiavit. Quod verò de humectatione nimia protulimus, mirum nemini videri debet, tum quia subjecta cerebro lingua est, quod esse humiditatum fontem convenit, tum quia perrara est, ac (ut neoterici loquūtur) porosa, proindeq; humectationi excipiendæ promptior paratiorq;. Inter frigoris symptomata illud item internoscitur, horrore incusso, surrigi pilos in corpore, commeante ad interna caloris vi, qua caro destituta addensatur constipaturque sic protolli pilos contingit, radice vehementius arctata. Nec illud intactum inscitumque relinqui debet, quod usu compertum est, siquidem οἱ ῥιγοῦντες οὐ καθεύδουσι, hoc est qui rigent, minus dormire queunt. Id verò inde fieri, putandum est quoniam qui riget, spiritum magis retinet quàm laxat. At qui dormit, magis reddit, quàm attrahit, ἐναντίως οὖν

ποιεῖ

ἐναντίον ἔχειν τὸ ῥῖγος τῷ καθεύδειν, id est affectionem sopori diversam inducit rigor. Stuporem denique à frigida oriri dispositione, Galenus scribit, non nervorum modò, sed & venarum, arteriarum, carnis, membranarum, tunicarum & cutis, esse namque stuporem refrigerationem insigniter inductam, quo nomine ita affectis corporibus sensuum ac motuum obrepit difficultas. Sicuti completa refrigeratio & sensum omnino adimit ac motum. Quod verò censeatur stupor dispositionis nomen, non sensus aut doloris, palàm innuit Hippocrates, quum scribit, Stupor mediocris solvere dolorem potest. Proinde male Archigenes videtur pronuntiasse, stupidum dolorem ad nervos propriè pertinere. Stupor enim dispositionis non loci affecti, indicium est. Legimus soporem quoque stupidum: est autem accidens ejus actionis, quæ à loco mentis compote prodit, verum ex frigida provenit causa: sicuti vigiliam & delirium causa, potestate calida concinnat. Adjiciamus & illud ex medicorum scholis: in febrium frigoribus plerunque usu venire, uti extrema modò inalgescant: diciturque à Græcis res ea peripsyxis. Aliis verò cum algore contingit tremor, quod nuncupatur rhigos. Alii toto inhorrescunt modò corpore, quæ res appellatur φρίκη. Catapsyxim vocant iidem Græci, frigoris citra febrem nocumentum. Porrò loca comperiuntur nonnulla, quæ solstitiis incalescant nil admodum, sed hyemali gelicidio horrent intolerantèr, quòd de Bœotiis circumfertur Thebis. Nam contrà Euboicam ferunt Chalcidem, tepere hyeme, at æstate sævissimè candere. Observatum in libro De proprietatibus elementorum, frigoris rationem ex terræ ac aquæ nimia frigiditate contingere, quæ duo elementa nobis sunt propiora, remotioribus aëre ac igne, quæ calida sunt.

De bulimia, seu canina fame. Vini nocumenta in jejunio. Quid thorexis & acrothoraces. Thorax pro pectore unde dicatur. Acroteria. Acrostichis. De canino prandio vellicatim Canina fames cur dicatur. Canum in excernendo difficultas unde sit.

Cap. IX.

Cæterum nec illud citra perpensionem prætereundum (pergam enim scitamenta hoc genus hinc inde expiscari, ne quis thesauris expectatis, in carbones prolapsum se queratur) ex frigoris ratione consequi interdum, hyemalibus potissimum horis, famem illam intolerabilem, quam βουλιμίαν vocant Græci, ex nostris caninum appetitum quidam: quippe frigoris violentia calore genuino ad intima coacto, insatiabilis edendi cupiditas injicitur intenditurque; quæ tamen vel minimæ rei gustu restinguitur. Verum super hac advertendum amplius, vbi Sententiarum secundo scribit Hippocrates, Famem vini potio solvit: subtilius pensiculatiusque explicans vt solet, eam partem nobilissimus interpres, Non famem (inquit) esuritionemve quamlibet intellexisse Hippocratem, sed eam planè quæ infestat appetitione anxia & irrequieta cibariorum, quam nonnulli caninam cognominant. Nanque ejusmodi famem curat vini potio, non eam quæ propter inediam aut alvi fluorem sanguinisve profluvium vel aliam accidit vacuationem. Qui enim ob aliquam id genus causam esuriunt, iis e potum vinum minimè prodest, quin obest mirabiliter, convulsiones inferens deliriaque, si vinum ante cibum ingeratur. Ego quoque (inquit) sic vitæ reddidi assiduè famescentes aliquos, ad bibendum largè hortatus & vinum utique, quod admodum calefaceret: neque enim acerbum vinum talem convellit famem, obstirpatque, vt quod haudquaquam calefaciat, sed ruffum præsentissimum censetur. Et paulò mox, Canina (inquit) appetentia, vel ob unam frigoris intemperiem, vel ob acidos quosdam succos fieri solet: Qui verò putant appellatam esuritionem intolerabilem (sic enim bulimum interpretor) nominari hoc in loco ab Hippocrate famem, à ratione esse diversos constat. Obiter autem id protinus subnotandum, Hippocrati esse moris, vini potionem appellare thorexin, libro enim quem De natura victuque hominis fecit, hunc in modum ait, Victus nequaquam causa est, quo morbus omnes prehendat subinde natu minores, provectioresque ætate mulieres, & item viros, atque etiam θωρησσομένους, & bibentes aquam. Nanque objectans thoressumenus, & potantes aquam, verbum θωρήξειν, ita armaturæ argumento impositum, signare vini potionem, perspicuè indicavit. Ex Græcis alii scribunt non receptæ auctoritatis, sed docti planè scribunt, θωρήξασθαι signare tum armis instrui, tum ebrium fieri: nam (inquiunt) thorax est pectus, παρὰ τὸ θεῖον τηρεῖν, quod est, quia contineat, quod in nobis divinum est, videlicet διανοητικόν. Ebrietas verò τὸν θώρακα θερμαίνει, id est pectus calefacit. Hinc & acrothoracas summè, aut leviter (ut nonnulli placet) ebrios vocarunt. Lucianus in Lexiphane, ἐπινομίδην δ᾽ ἀμυστὶ, καὶ ἤδη ἀκροθώρακες [illegible], id est incessanter pocula persiccabamus jam & temulenti. Nam acron, summum signat: unde (dignum scitu) acroteria dici legimus angularia, in ædificiorum ratione statuas, quæ in angulorum summitate astituuntur: nominantur & mediana quandoque: quippe membra quæ supra columnarum capitula disponuntur, hæc ferè sunt, epistylia, zophori, coronæ, tympana, fastigia, acroteria. Acrostichis verò est, quum ex primis versuum literis aliquid connectitur, vt in quibusdam Ennianis, item Sibyllinis. Sed ad institutum. Verbo θωρήξασθαι in hanc sententiam vsus & Anacreon est. ac Oppiani interpres exposuit ἁλιευτικῶν primo, vbi ait, θωρήσσειν apud veteres non solum signabat armare, sed & ἀκρατοποτεῖν id est indesinenter, nec citra ebrietatem meraciùs bibere. Arbitratur Eustathius de vinolentorum contentionibus obrepsisse verbi notionem, id est διὰ τὸ μάχιμον τῶν μεθυόντων. Sunt tamen qui verbum id, si ad potum referas, per omicron malint subnotare, itemque per ι θορίσσεσθαι, ἀπὸ τοῦ θόρω, salio. quia impetuosi prosiliant vino madidi. Sunt qui caninum prandium, ad caninam hanc appetitionem contra Gellium putent referendum. Sed cúrnam canina fames potissimum dicitur? An quia insigniter famescunt canes? A physiologis certè traditum scimus, quæ

animalia continentiora esse ad cibi desiderium A convenit, hæc sua in alvo laxiores non habere sinus, sed anfractus & orbes plures. Laxitas enim intestini aviditatem auget cibi, rectitudo aviditatem accelerat. Quibusdam autem intestinum parte, qua ventri jungitur, laxius est: qua desinit arctius. Quamobrem canes vehementi nisu, nec sine cruciatu excernunt.

Cujusmodi sit proverbium, Aristogiton claudicat. Gloriæ adipiscendæ ratio. Quæ respublica optima. B

Cap. X.

ARistogiton claudicat, ex historia in eos parœmiæ faciem habet, qui morbum assimulant, ne militiam vel id genus oneris publici quippiam cogantur subire, quod improbum est, & à civili honesteque educato viro alienissimum. C Auctores sunt, fuisse Athenis Aristogitonem quendam sycophantam, frugis non satis probæ. Ejus conciones nihil non Martium spirabant, & de bellicis rebus bellicum quodammodo canebant, adeo ut sic populum in discrimina sæpe maxima conjiceret, quum alioqui mollis ipse foret, & nulli rei. Proinde quum die quadam delectum haberi audisset, simulata valitudine crus obligat, ac baculo innixus, velut graviter vulneratus, se in publicum promit. Eum verò ubi è longinquo sic D conspicatus est Phocion, hominis vafricia perspecta, & (quod ajunt) ex vultu Æthiopem agnoscens, vociferans (inquit) scribe Aristogitonem claudum & eundem improbum ac mendacem. Legimus porrò Aristogitonem hunc in vincula conjectum, damnatumque ab Atheniensibus, oratum ad Phocionem misisse, ne gravaretur, paululum ad se visendum accedere: faciebat is quod petebatur. At ejus facilitatem damnantibus amicis, quod flagitiis adobrutum infamibus adire non abnueret, ac quodammodo alloquio sublevare, E conantibusque ab itinere jam instituto deterrere, καὶ ποῦ τις ἂν εἶπεν ἥδιον ἀριστογείτονι λαλήσειεν, vbinam, inquit, jucundius quis Aristogitonem colloquio dignetur? Præterea ipsum hunc exagitat præclarè Agesilai cognomento Magni, apophthegma bracteatum, & omnium foribus appingendum, qui scitanti cuidam quònam pacto gloriam apud homines indipisceretur, Si dicas (inquit) optima, facias autem pulcherrima. Sed & Ambrosius, Fortis (inquit) viri est, non dissimulare, F quum aliquid immineat, sed prætendere, ac tanquam explorare de specula quadam mentis, & cogitatione provida rebus futuris obviam ire. Quod verò ad Athenienses attinet, nimio plus sæpe oratoribus auscultantes, attendenda vehementer Chilonis sententia, cujus in Septem sapientum convivio meminit Plutarchus, qui rempublicam esse optimam statuit, quæ legibus quidem plurimum, rhetoribus autem minimè obtemperet. G Sed hanc vix Lynceus invenerit. Plato quidem divinitus, sicuti vel ejus calumniator haud est ausus inficiari: optimam esse ac haberi rempublicam sanxit, quæ non simplex, aut de tribus una sit passim celebratis, verum ex omnibus, cooriens, concinnataque, cui princeps adsit vnus, velut rex, & optimatum tamen potestas non desit & gravitas, sed nec popularem aspernetur auctoritatem. Nam qui unum sanciendis legibus, civitateque constituenda reipublicæ velut scopum sibi proponit ac seligit, nimirum is quæ in aliis agnoscuntur, commoda rejicit planè ac aspernatur, nec mala in ea sese ostentantia, quam cæteris prætulisse advertitur, reclinat ullo modo aut eliminat. Quæ verò tanquam farrago consurgit ac conflatur ex pluribus, bona sibi nullo negotio seponit, mala vel tollit vel infringit: hujus sententiæ meminit secundo Politicorum Aristoteles.

Ludere domi suæ, quid sit. Cur ludo comparetur sapientia. Obiter de quinque pedum præscriptione.

Cap. XI.

LVdendum vnicuique secundum animam viventi domi suæ, quum audis, intellige sanctissimorum sententia commoneri te, abjuncta à rerum vanissimarum cura mente intima, obversandum in sapientiæ contemplatione, quæ ludo commodissimè videtur comparari. Est enim in ea, oblectatio eximia, jucunditas inenarrabilis: quæ ut propria ex ludo petitur. Propterea Ecclesiastici vicesimoquarto, ore pronuntiatur sapientiæ: Spiritus meus super mel dulcis. Ludus porrò extrinsecus nil aliud quærit, sed is propter se expetitur. Quod ipsum esse sapientiæ insitum, quis non videt? Delectamur vtique interdum eorum contemplatione, quæ appetimus, vel quæ agere instituimus. Cæterum voluptas hujusmodi extrinsecus adnexum habet aliquid, ad quod nitimur pervenire. Quòd si differatur, vel deficiat, comes subsequitur afflictatio. Ideo comprobatur quod legimus Proverbiorum quartodecimo, Risus dolori miscebitur. At ingenita sapientiæ speculationi amœnitas, omni Sirenum cantu dulcior longè suaviorque in seipsa oblectationis causam retinet, proinde nullis infestatur mœrorum incursibus, vt quæ quod non adsit, expectet prorsus nihil. Vnde est illud Sapientiæ octavo, Non habet amaritudinem conversatio illius, nec tædium convictus illius, immoque sapientia illa inenarrabilis, & divina delectationem sui jure ludo comparat, sicuti Proverbiorum octavo, Delectabat per singulos dies ludens coram eo, ut per diversos dies diversarum veritatum considerationes intelligantur. Verum & ad institutum nostrum illud egregiè advocatur, quod extat Ecclesiastici tricesimosecundo, Recurre prior in domum tuam, & illuc advocare, & illic lude, & age conceptiones tuas. Habet id tanquam privilegium quoddam sapientiæ studium, ut dum suum prosequitur opus, eo magis ipsa sufficiat sibi. In aliis equidem plurimorum indigemus auxilio, sed in sapientiæ contemplatione tanto efficacior sentitur esse conatus, quanto ab aliis sequestrati amplius commoramur nobiscum. Quamobrem sapiens præposita sententia ad se ipsum revocat hominem, dum ait: Præcurre prior in domum tuam: hoc est ad mentem tuam ab extrinsecis, studiosè & anxiè redi prius, quàm ab alio occupetur, cujus

ius mox distrahatur cura inde est illud item, Intrans in domum meam conquiescam cum illa: cum sapientia videlicet. Verum, sicuti ad sapientiæ contemplationem illud pernecessarium exigitur in primis, ut mentem suam præoccupet, quò domum illius contemplatione infarciat: ita nec illud negligendum, ut totus intentione adsit intus, nec diversa rapiatur: & propterea dicitur, Et illuc advocare: quòd est, intentionem universam illuc congrega. Sic enim interiore domo exinanita, omnino, hominéque in eam congregato, alienis curis prorsum rejectis quid agendum subdit, Et illic lude, & age conceptiones tuas, per quas homini datum, veritatis assequi cognitionem. Nicolaus Theologus etiam addit, Bonum propositum illic conceptum deducas ad effectus concinnitatem. Sed enim ex quo cœpimus in aliena oberrare prædia, ceu sublata quinque pedum præscriptione in finibus regundis, ita enim cautum quandoque fuit ex duodecim tabularum legibus: Si quis in agro aliquid plantarit, quinque pedes à vicino abesto: si ficum vel oleam, pedes novem abesto. Nam radicem protendunt hæ longius, nec citra nocumentum præsigne cæteris admoventur plantis, quod & succum absumant & humorem affundant plerunque noxium. Pergamus intrepidè indidem spicilegium facere vel applantare quæ in vicinia proserpendo radices agant.

Philosophia in partes quasi membra distributio. Simulacra duo proposita nobis ad veritatis divinæ speculationem. Thesis quid, & thetica in Paradoxis, restituta lectione vera. Exconsules. Exquæstores qui sint, ac expatritii. Excuriati. Explantare. Exaniare. De Iustiniano nonnihil.

Cap. XII.

PHilosophiam tres continere partes, non ferè est qui nesciat dialecticen, quam disputatricem nonnulli Latino interpretamento dixerunt: logicen alii, hoc est rationalem, quæ vim modúmque ratiocinationum, verique & falsi judicium assumpsit: ethicen, quam Cicero primus moralem videtur dixisse, ea vivendi modum præscribit. Nam, ut scienter Themistius, in prooemio Physicæ auscultationis scribit. Quum duplex totius animæ vis habeatur, appetendi una, altera cognoscendi: id genus quod appetitum perficit, quod in irrationalitate totum & intellectu affectibus irrationalibus delegato positum constitutúmque est, Peripatetici activum nominavere, finémque ejus particulæ statuerunt boni delectum atque indeptionem. Tertia verò theoretice est, sive contemplativa, aut spectativa: quæ sola verum in eo quod est & quod non est, scrutandum discutiendúmque proponit. Sed ea quoque trifariam distribuitur, in mathematicen, physicen, theologiam, in quibus veritatis speculatio, quasi quibusdam gradibus ad summum conscendere deprehenditur. Prima enim id est mathematica, visibiles rerum formas visibilium speculatur. Physice verò scrutatur invisibiles rerum visibilium causas. Tertia autem sola, hoc est theologia, quæ divinorum scientia sancitur, dicitúrque metaphysicè, ac prima philosophia, sicuti Avicenna docuit, nec tacet Themistius, invisibiles contemplatur substantias, & invisibilium substantiarum invisibiles naturas. In iis est veluti progressio quædam, & mentis profectus ad pernoscendum verum conscendentis. Per visibiles enim visibilium formas pervenitur, ad invisibiles visibilium causas assensus perstatur ad invisibiles substantias, & earum dignoscendas naturas. Hæc est philosophiæ summa, & veritatis perfectio. Nam contemplante animo nihil altius sublimiúsve esse potest. In hac mundi sapientes stulti facti sunt, quia solo naturali documento secundum elementa, & speciem mundi incedentes, exemplariis gratiæ exuti cæcutierunt. In quibus etsi humilis erat species, manifestior tamen præstabatur veritatis demonstratio. Duo siquidem simulacra cæcis fuerunt mortalibus proposita: quod & libro secundo est à nobis commemoratum, in quibus hac rerum obvoluti caligine invisibilia possent speculari: unum naturæ, gratiæ alterum. Et simulacrum quidem naturæ, species est mundi hujus. Gratiæ verò humanitas verbi, & in utroque monstratur Deus, sed in utroque non intelligitur. Quoniam natura quidem specie sua artificem utique nobis præsignificat, sed contemplantis oculos illuminare non potest. At enim Salvatoris humanitas & medicina fuit, ut cæci lumen reciperent, & doctrina pariter, ut videntes veritatem agnoscerent, lutum ex sputo fecit, & cæci oculos livit, lavit & vidit, demum videnti, sed necdum cognoscenti ait, Ego sum qui loquor tecum, ipse est filius Dei. Prius itaque illuminavit, postea demonstravit. Natura quidem demonstrare potuit, sed illuminare non potuit. Et mundus creatorem suum prædicavit, sed intelligentiam veritatis cordibus hominum minimè infudit: per naturæ igitur simulacra creator modò significabatur. In gratiæ verò simulacris Deus ostentabatur præsens, quia illa operatus est, ut intelligeretur esse. In istis verò operatus est, ut præsens agnosceretur. Hoc est theologiæ mundanæ discrimen ab ea quæ est, & divina nuncupatur theologia. Impossibile nanque est, invisibilia nisi per visibilia demonstrari, proinde theologia omnis necessariò visibilibus utitur demonstrationibus ad invisibilium declarationem. Sciendum verò amplius, in hac philosophiæ mentione tam multa, thesim, uti aliàs commeminimus, ex Aristotelis doctrina primo Ethicorum nuncupari opinionem, ac ὑπόληψιν cujuspiam ex iis qui celebre in philosophia nomen indepti sunt, mirabilem, & (ut Græci dicunt παράδοξον. Propterea hæreseos id genus auctorem nominatim subjici oportere, sancitum est. Sicuti an sit unum, & id immobile, quod est, ut Parmenidi est visum, an non. Item sitne motus, an non: quod Zenoni arrisit. Hæc autem thetica dici valent, ac legendum sic apud Ciceronem, paradoxo primo, ubi per inscitiam expuncta, vel in-

terpellata ſynceriore dictione, hoc eſt ἀντὶ θετικῶν: legitur modò κτητικά. Hinc aperitur illud item Ciceronis ad Quintum fratrem: Cicero (inquit) tuus noſterque ſummo ſtudio eſt Pæonii ſui rhetoris, hominis (opinor) valde exercitati ac boni. Sed noſtrum inſtituendi genus eſſe paulò eruditius, & θετικώτερον, non ignoras. Sunt tamen qui τεχνικώτερον malint legere. Sunt porrò grammaticis theſes poſituræ ſeu diſtinctiones, quibus orationem interpungimus, gratia ſpiritus reficiendi. Sed & adoptio ſic nuncupatur, unde filii diſtinguuntur φύσει, id eſt natura & theſi. Sed erunt forſan, qui negotium faceſſere nobis pergant hoc nomine, ceu alta nimis ac recondita ſcrutemur anxiè. Utcumque mihi iſta utique arriſerint amplius, quàm enotaſſe, quod ex doctis quidam fecere, exconſulem, exquæſtorem, expatritium dici eum, qui hiſce dignitatibus perfunctus olim ſit: quanquam vocabulis ſubagreſtibus, ſicuti apud Varronem Marcúmque Tullium excuriati leguntur exterminatíque, qui curia & terminis exacti ſunt. Explantare ac deplantare apud Columellam eſt ramos defringere. Exſaniare, velut ſaniem eximere, ac repurgare. Verum proba hæc receptáque illa minus, quin paulò etiam inſolentius lapidata quibuſdam proſcilláque. Etiam ſi apud Valerium libro tertio legitur, exconſul Craſſus: quanquam ſunt qui Ex conſule, reponant. Expromittere quidem, ac expromiſſores apud Ulpianum, Pomponium Caiúmque comperi quandoque. Nam exquæſtorem non reformidat Juſtinianus, qui tamen ab quæſtore non videtur, diſparatus, quando jamjam ſic interpretantur. Cæterum creditur Juſtinianus prorſum fuiſſe literarum expers: etenim Juſtinus pater boves pavit, ſed antea ſues, mox materiarii fabri miniſter vilis. Juſtinianum Suidas ex Imperitia ἀναλφάβητον vocat. Fuit Juſtinianus alter Conſtantini filius, quem ab reſectis naribus ῥινότμητον vocant, meminit auctor Suidas.

Quibus gradibus divina ad nos profluat illuminatio: rurſumq; quibus ad Deum noſtra refluat mens.

Cap. XIII.

POrrò quibus gradibus divinæ illuminationis ad nos uſque progreſſus fiat, rurſum quibus mens noſtra ad ſummæ claritatis contemplationem reducatur, non eſt hac parte omittendum, quòd cæleſtis hierarchia Areopagitæ Dionyſii doctioribus, perſpicacíſque ingenii viris ſcienter inſinuat. Etenim divinum lumen in angelicam primum deſcendit naturam, & ab ipſa mox revelationibus & divinis demonſtrationibus, & myſtica ſacri eloquii narratione ad noſtram uſque intelligentiam participationémque ſe transfundit. At humana mens eiſdem rurſum gradibus ad ſuperna conſcendens ſacra divini eloquii inſpectione, cæleſtia ſecreta, & eam quæ in angelis eſt divinæ claritatis illuminationem perpendit, ex qua paulatim in inviſibilium agnitionem, ſuccreſcens ad ipſum tandem divini & ſummi luminis ſplendorem

A contemplandum convaleſcit. Unum ſiquidem lumen ad multa ſe dividit illuminanda, ut illuminata omnia ad unius claritatis aſpectum ſimilitudinémque reformet. Claritas patris unius emiſſione ſimplicis radii & illuminatione per cuncta ſe diffundit & penetrat univerſa, quoniam unam ſapientiam pater genuit, per quam opera cuncta ſua fecit. Verbum quippe patris lumen de lumine eſt, unum verbum & radius unus. Et ipſum verbum ſapientia eſt, & ipſa ſapientia lumen eſt procedens, B quæ una de uno nata eſt, & propterea radius unus à claritate una, à quo illuminantur qui ad ipſum reformantur, ut luceant ex ipſo & lux ſint cum ipſo, ſicut ipſe lux eſt. Et quum multa ſint illuminata lumina, & variè diſſimiliterque lucentia: unum tamen (ut diximus) lumen eſt, illuminans illuminata omnia. Hæc contemplatio vera eſt, hæc item vera felicitas, quæ ambroſia & nectare animum alit, ut Plato inquit, hoc eſt divina replet cognitione, ac inde voluptate perfundit fœcundiſſi- C ma inexplebiliter.

De felicitate duplici, ſpeculativa & activa, & utra excellentior vita.

Cap. XIV.

DE duplici felicitate alibi, quantum noſtra parvitas tulit, diſſeruimus. Nunc placita D beati Thomæ adnectemus, quæ prius tradita reddent tum locupletiora, tum verò illuſtriora quoque. In intellectu, inquit, ſpeculativam conſiderare vim poſſumus, cujus eſt finis veritatis cognitio, & practicam cujus eſt finis operatio. Et proinde duplex aſſignatur hominis felicitas: una ſpeculativa, quæ eſt operatio ex virtute perfecta contemplativáque, quam ſapientiam dicimus, altera verò practica, quæ hominis eſt perfectio, ex virtute activa quæ vocatur E prudentia. Eſt autem operatio quædam juxta prudentiam, & ſpeculatio ex ſapientia hominis, quatenus id agit ſolus. Eſt & quædam prudentiæ operatio, & ſpeculatio civitatis totius. Quamobrem in perpenſionem venire activa & ſpeculativa hominis felicitas poteſt juxta ſeipſum: poteſt & civitatis univerſæ. Forſitan verò expectet aliquis, id item expendamus hac parte, Activáne vita præcellat contemplativam, an contra omnino ſentiendum. Ego verò rationis F hujus examen reclinabo ſtudioſe, quando & idem doctor ſanctus quæſtionem ſibi excutiendam deſumpſit, dum ſeptimum explicaret Politicorum librum, ſpeculationem commonens longè anteire. Et præterea ex junioribus aliqui non neglexerunt. Nos tamen M. Tullii ſententiam, velut conniventes, tranſmiſiſſe, haudquaquam è re literaria futurum, opinamur. Multi (inquit) & ſunt & fuerunt qui eam quam dico, tranquillitatem expetentes, à negotiis publicis ſe removerunt, ad otiúmque profugerunt. In his & G nobiliſſimi philoſophi, longéque principes, & quidam homines ſeveri & graves, nec populi, nec principum mores ferre potuerunt. Et mox paulò,

paulò, facilior quidem & tutior & minus aliis gravis, aut molesta est otiosorum vita. Fructuosior autem hominum generi, & ad claritatem amplitudinémque aptior eorum, qui se ad rempublicam & ad magnas res gerendas accommodaverunt. Quapropter & his forsitan concedendum sit rempublicam non capessentibus, qui excellenti ingenio doctrinæ sese dediderunt: & iis qui aut valetudinis imbecillitate, aut aliqua graviore causa impediti à republica recesserunt, quum ejus administrandæ potestatem aliis laudémque concederent. Quibus autem talis nulla sit causa, si despicere se dicant, quæ plerique admirentur, imperia & magistratus, his non modò, non laudi verumetiam vitio dandum puto. Augustini quoque, non negligenda sententia, quæ parte ista vicem implebit auctarii. Siquidem illud enarrans propheticum, Defecerunt oculi mei in eloquium tuum. Duo (inquit) oculi sunt, mysticus acutior, moralis dulcior. Non est otio mancipatus, qui verbo Dei tantum studet. Nec major est, qui extra operatur, quàm qui cognoscendæ veritatis studio incumbit. Ipsa item sapientia maximum est opus. Et antefertur Maria quæ audiebat Marthæ operanti.

Cur ore emissus lente spiritus calidus sit, aliter verò frigidus.

Cap. XV.

Anaximenem philosophiæ veterem sectatorem, proditum memoriæ est, ita de calore, deque frigore sanxisse, ceu hæc substantiæ haudquaquam insint, sed affectiones censeri communes debeant materiæ accedentes evariationis commutationisve ratione. Addensatum siquidem constipatúmq; arctius esse autumat frigidum, rarum autem ac molle laxiúsque calidum, unde non absurdè colligi, nos calida quandoque efflare, quandoque & frigida: quippe calescere oris flatum laxis labris molliter emissum, raritatis ratione, ac compressis, ob densitatem frigidum evadere ac sentiri. Id verò inscitè admodum, nimísque imprudenter dici. coarguit summus id genus rerum æstimator Meteororum secundo Aristoteles, quòd lentius disclusis labris si efflemus, spiritus caloris intimi proferat qualitatem, si verò tantum non cohærentibus, ac vehementia quadam difflatio longius sese prompserit, agitari tunc, propellique aërem, qui ante os sit, quem esse frigidum, quia sit multis, iisdémque frigidis vaporibus refertus, inficiabitur nemo. Proinde calfactionem esse ex nobis, at frigefactionem ex aëris extimi vi simul cum flatu incidente.

Quid sit primò frigidum, aérne, an aqua, an etiam terra. Cnephas, & nephos unde. Oleum cur diaphanum, & inprimis leve. An chaos legi rectè possit in Evangelio Lucæ. Chaon quid. De Stygis aqua. Item quid Latinis Chaos. Ades. Herebus.

Cap. XVI.

Quódnam ex elementis principem frigiditatis locum habeat, non parvæ fuit apud veteres quæstionis: siquidem aëri contribuit hoc Stoicorum disciplina: Empedocles verò & Straton, aquæ. Nec defuerunt, qui frigoris substantiam, terræ attributam velint. Stoicæ sectæ rationes ferè sunt hæ: quoniam sit ignis lucidus simul & calidus, consequens videri, ut illi objecta natura tum frigida sit, tum obscura. Vt enim lucido sese opponit tenebrosum, sic & calido frigidum. Etenim sicuti visum confundit obscuritas, eodem modo & tactum frigus. Calor verò tangentis sensum diffundit, uti videntis lumen. Proinde quod in natura principem tenebrarum vendicat locum, idem & frigiditatis vendicabit. Esse verò aërem hujusmodi, ne poetas quidem latuisse videtur: quippe aëris nominis tenebras intelligi debere, sicuti ex eo liquet planè,

Ἀὴρ γὰρ παρὰ νηυσὶ βαθὺς ἦν,

Aër verò assidebat navibus profundus. Et rursum alibi ad hanc sententiam. Aërem quidem dissipavit & nebulam discussit. Porrò cnephas aërem dixere luminis expertem velut κενὸν φάους, id est luce vacuum & ab eadem claritatis privatione νέφος, i. constipatiorem aëris partem, nubilosámque. Denique, quod colorem nescit, nec visum admittit, Ades dicitur, διὰ τὸ ἀειδές, & Acheron, διὰ τὸ ἄχρωςον. Sed & eundem Tartari nomine intelligi voluere de frigiditatis ratione: quod ex carmine Hesiodico liquere in primis possit, τάρταρον ἠερόεντα. Nam & qui non citra tremorem obriguerit, dicitur ταρταρίζειν. Astipulatur & corruptionis ratio, quæ creditur transmutatio quædam in contrarium. Ignis verò mortem esse aëris colligunt generationem. Quid, quod concretio est quidem aquæ affectio, sed aëris opus, quippe suapte natura fusilis aqua est, & congelationis nescia. Cæterum aëriæ frigiditatis vi contrahitur constipatúrque. Vt verò altissimum quodque flumen est, ita maxime concretionis fere expers visitur, aëris vi penetrare altitudinis ima nequeunte. Hac verò parte obiter impingenda protinus Aristotelis sententia est ex secundo Generationis & corruptionis, Ignis (inquit) est calidus & siccus, aër calidus & humidus, aqua frigida & humida, terra frigida & sicca. Sciendum tamen, singula corpora singulis qualitatibus præcipue reddi insignia, & terram quidem siccitate, potius quam frigore: aquam frigere magis, quam humore: aërem humore, quàm calore: ignem calore amplius, quàm siccitate: Quod Sophoclis quoq; interpres annotavit. Et mox Aristoteles, Vbi aquæ corrumpitur frigidum, ignis autem siccum aër fiet. Si verò ignis calidum, aëris autem humidum, terra consurget. Quod si aëris calidum terræ autem siccum transmutetur, aqua erit. At quando aëris humecta vis, terræ autem frigiditas, ignis emicabit. Hæc addita interim à me sunt propter sciolos, qui cum indocti sint, & pauca respectent, facile (ut inquit philosophus) idem priore ejusdem lucubrationis libro, annuntiant, quod est nil acrius perpendentes sententiam proferunt. Sed ad institutum redeo. At Empedocles aquæ naturæ frigoris principem ascribens locum, eodem fermè ratiocinii calle incedit, nigrorem & frigus ejusdem esse substantiæ conjectans. Sicuti ejusdem est lumen, & ca-

lor, quod verò non aëris nigredo sit genuina sed aquæ, adjicere calculum putet sensus potestatem. Nil enim prorsum, ut simpliciter dicamus, aëris vi nigrescere. Omnia verò aquæ natura ejusmodi evadere, quòd manifesto deprehendas, albissimis in aquam conjectis linteis, quæ nigrorem madefacta contrahunt, qui & perseverat, donec caloris vi humor evaporarit universus, aut ratione quavis expressus evanuerit. Eadem & terra consequitur affectio, ubi immaduertit imbre. Quo verò profundior aqua est, eo & plus sibi vindicat obscuritatis, proxima quæque aëre illustrante. Ex humoribus autem cæteris oleum præcipuè diaphanum est, quod aëris provenit admixtione multa, argumento esse levitatem, qua omnibus supernatet. Facere creditur, & in mari tranquillitatem fluctibus inspersum: non levoris ratione lubricitatisve ventis dilabentibus, sicut censuit Aristoteles, sed quia disgregat humorem, ac distinguit aëris potentia. Quin & à spongotheris effusum ore oleum in imo maris luminis aliquid præstat. Sed nec frigoris ratione aquam aër vicerit. Siquidem oleum item ex humectis omnibus plurimum habens aëris haudquaquam frigidum est, & mollissimè concrescit. Quod verò de corruptione, dicatur, haudquaquam veritati congruere. Neque enim in contrarium, sed à contrario corruptionem fieri, velut ignis in aërem ab aqua. Propterea Æschylus, etiam si tragicè, Verè tamen, inquit. παῦε ὕδωρ, δίκιω πυρός. Qua ratione adversum flumini Vulcanum physicè in pugna Homerus confingit: & Archilochus non ineptè de ea, quæ contraria sentiret per fraudem: Altera, inquit, manu aquam ferebat, ignem verò altera. Et apud Persas supplicationis genus efficax maximè censebatur, si interminaretur supplex, ubi excidisset voto, in profluentem se immissurum ignem. Aëris autem vi concrescere aquam astrui ineptissimè & à ratione procul, quando aër ipse non utique concrescat. Neque enim nebulas aut nubes esse concretiones sed crassitudinem humecti aëris & vaporosi. Adjuvant institutum cacumina montium eò altitudinis provecta, ut nusquam ibi nubes, non nebula, non rosida visatur humectatio. Quod indicio est, humectam vim & frigidam aliunde aëri permisceri. Quod verò ima præaltorum fluminum gelu non contrahantur, ratio est, superficie siquidem concreta, exhalationibus meandi in superna, libertas intercipitur, at illæ occlusæ rejectæque inferiora calefaciunt. Quam rem comprobat amplius, relegatis aquis, copiosior sese promens exhalatio. Sed & eodem modo corpora animantium hyemali sydere conjectantur calidiora. Illud quoque non inefficax indicium, frigoris principem locum esse in aqua, non in aere, quòd rigoris atrocitate inania vasa non ferè dissiliunt. At humoris plena multa, non figlini operis modo, sed ænea quoque. Adde, proprietates aquæ multas igni prorsum adversas. Ante omnia caliditati sese objectat frigiditas, siccitati humecta vis, mox & gravitas levitati, omninoque distinguendi ac superandi potestas inest igni: aquæ verò ferruminandi (ut sic dicam) adglutinandique ac continendi potentia, ex humectandi facultate concretionem præ-

A stans. Cæterum suppetunt & pleraque, quibus astrui terræ valeat frigus: etenim sicuti est ignis claritate illustris, ita omnium obscurissima est terra, ac lumina prorsum vacua. Aër quippe in luminis venit participatum, à sole dum luce oppletur, quam & per universa diffundit. Terra verò sola claritatis expers, solis radiis & lunæ perseverat impenetrabilis, teporem admittens quidem, at luminis vim haudquaquam ob densio- B rem soliditatem: nam & ejus intima, chaos nuncupamus & Aden Erebumque. Quo argumento rectè opinati forsan plerique fuerint, Lucæ sexto decimo scribi, Et in his omnibus inter nos & vos, chaos magnum firmatum est. Etiam si minus me fallit, Græcè ita circumferri χάσμα μέγα ἐστήρικται: quod chasma indicat magnum esse obfirmatum. Signat verbum id secretionem hiatúmque: unde Aristoteli terræ motus chasmatiæ, C ubi sidit terra, hiatque. Sunt qui chaos putent, quod cælum inter ac terram est, inane, παρὰ τὸ χεῖσθαι. Chaon verò id est χαὸν, Lacedæmonii bonum dicunt. Vtitur eo verbo vel Theocritus, sed ita ut generosum etiam indicet, aut vetus. Noctem porrò è terra genitam fabulantur poetæ, quam densitati corporis sese soli objectantis ascribit mathematica disciplina. Eodem item obscuritatis argumento videntur carminum conditores D γῆν μέλαιναν passim nuncupare, id est terram nigram. Cæterum, ratio hæc parum fortè probarit, quod intenditur, quonam lucidorum pleraque agnoscimus frigida. Et obscuris quandoque caliditatis inest multum. At illæ frigoris cognatæ sunt potestates, gravitas, stabilitas, densitas, immutabilitas. Ex quibus aëri nil inest omnino, terræ autem adsunt, quàm aquæ magis multo. Quòd si humecti est, emollire: nam quod præcipuè humet, mollissimum est. Si item frigentis est, E concretionem inducere, ne cessariò consequi videtur, frigidissimum esse, quod sit maximè concretum, cujusmodi terra est. Quod verò natura frigidissimum est, idem & frigidum primò est. Itaque primò & natura frigidum terra est. Id verò & sensui obvium est, siquidem lutum est aqua frigidius: & terræ injectu præcipuè ignis restinguitur: nam & ærarii ignito & liquescenti ferro marmor inspergunt, ac latypen, id est friatos lateres fluori reprimendo, ac ita quadantenus refrigerantes. F Sed & athletarum corporibus injectus pulvis frigefacit, & sudores restinguit. Quoniam verò calore prorsum extrito, frigoris vi saxa videntur concreta, unde & pagi Græco dicuntur sermone, hinc per saxa delabentes aquæ, atque è montibus defluæ in primis frigere animadvertuntur. Sicuti, quam Stygis aquam vocant, comprobat, evidentissimè, cui ex petra profluenti insignis inest frigiditas, dissilientibus vasis omnibus, asini modò ungula excepta, aut mulæ, sicuti alii prodidere, ni menda sunt Græcorum exemplaria. G Certè in libro περὶ πρώτου ψυχροῦ Plutarchus de asini ungula intellexit, quod facit in historiis item Joannes Monachus & Alexandri mentione. At lib. 30. Plinius, mularum ungulis contineri modò Stygis aquam, prodit. Facilis lapsus: nam Græcè ὄνος, asinus est, mulus autem vel mula, ἡμίονος. Aut utrumque est, aut forsan labitur Plinius. Nam in Alexandro Plutarchus, ὄνου χηλὴν dicit: quan-

quanquam interpres, equi ungulam reddiderit. Porrò ut profundus maximè puteus quisque est, ita frigidam in primis aquam reddit. Quippe cui minimè extimus promisceatur aër. Denique terra autnunquam aut vix peruritur, aëre inflammato sæpius, ac fulgurante.

An servitus sit præter naturam. Quot modis servi fiant. Vulcani & Dædali tripodes. Veneris statua mobilis. De duplici in nobis principatu, deque Asiaticorum servilibus ingeniis, & Persica servitute, ac Iuliano Imperatore.

Cap. XVII.

Servitus ex iis esse videtur, quæ præter naturam sunt. Ita enim sancit Imperator, & præterea jureconsultus Pomponius, digestis De verborum & rerum significatione, ac Florentinus digestis De statu hominum, Seruitus est constitutio Juris gentium, qua quis domino alieno contra naturam subjicitur. Serui autem (inquit idem) ex eo appellati, quòd captivos vendi, imperatores juberent, ac per hoc seruare, nec occidere: qui & mancipia dicuntur, eo quòd ab hostibus manu caperentur. Seruos porrò aut nasci tradunt, aut fieri. Et nasci quidem ex ancillis nostris: fieri autem jure gentium, hoc est ex captivitate, aut jure civili, quum homo liber major viginti annis ad pretium participandum sese venundari passus est. At Syracusis servilem scientiam quidam edocebat, pueros mercede instituens, ut coquinariam scirent, vel id genus famulatum alium. Ad hoc pertinet magnopere Ambrosii præclara sententia: Manebat, inquit, ante vini inventionem omnibus inconcussa libertas, nemo sciebat à consorte naturæ suæ obsequia servitutis exigere. Non esset hodie servitus, si ebrietas non fuisset. Verum enimvero Aristotelis super his placita observanda amplius ex Politicorum primo τοῖς δὲ παρὰ φύσιν δοκεῖ τὸ δεσπόζειν, νόμῳ γὰρ τὸν μὲν δοῦλον εἶναι, τὸν δ᾽ ἐλεύθερον φύσει δ᾽ οὐδὲν διαφέρειν, διόπερ οὐδὲ δίκαιον, βίαιον γάρ. Videtur (inquit) nonnullis esse dominatio præter naturam, lege nanque institutum, ut serui habeantur aliqui, liberi autem alii: at natura nullum prorsus esse discrimen. Proinde necesse justum quidem, quando non abest violentia. At enim quum sine necessariis impossibile sit vivere, & bene vivere. Nam & in artibus necessarium est, propria subesse instrumenta, si opus modò confici debeat. Equidem in re familiari idem contingere, in confesso est. At τῶν ὀργάνων τὰ μὲν ἄψυχα, τὰ δ᾽ ἔμψυχα, instrumentorum hæc quidem sunt animata, alia verò inanimata. Servus autem quem possidemus, est quid animatum, & tanquam instrumentum super instrumenta alia. Quòd si organa possent vel solo domini nutu, vel per se præsentientia, opus suum exsequi: sicuti de statuis Dædali aut Vulcani tripodibus fertur, quos cecinit Poeta, sponte sua divinum prodiisse in certamen. Nam & mobilem Veneris statuam ab eodem structam Dædalo scimus, infuso quod ἄργυρον vocant χυτὸν, id est argentum vivum: sic & pectines pecterent, ac plectra pulsarent: nec architecti sanè ministris, nec seruis domini indigerent.

A Qui verò sui ipsius non est secundum naturam, nec regi potest nisi ab alio, hic natura est seruus. Nam genita pleraque distinguuntur statim, alia quidem ut imperent, alia verò ut pareant. Quin & in his, quæ vitæ expertia sunt, imperium quoddam reperias, ut in harmonia: sive quia semper in vocibus, quæ consonant, vox aliqua prædominatur, juxta quam universa dijudicatur harmonia: sive malis harmonicam elementorum in corpore mixto rationem accipere, in quo unum aliquod semper B prædominatur. Verum enimvero animal ipsum ex anima primum constat & corpore,

Ὧν τὸ μὲν ἄρχον ἐστὶ φύσει, τὸ δὲ ἀρχόμενον.

Id est, quorum alterum vi quadam naturali imperat, paret verò alterum. Cæterum considerare naturam oportet, non in corruptis utique, hæc quippe à naturali recesserunt serie: ideóque nil officit, si minus id comperiatur verum in omnibus, C sed in iis quæ juxta naturam se habent amplius. Perspiciemus autem in animali imperium primò dominicum, mox & civile. Nam animus quidem in corpus despoticum exercet principatum: propterea significantius dixit nobilis historicus, Animi imperio, corporis servitio magis utimur. Mens verò in appetitum profert politicum, id est civilem regiúmque. Diversitatis verò hujus inde promi ratio potest, quoniam moveri nequit corpus, ni motus initia sortiatur ab anima, & ideo ei D subjicitur prorsum. At appetendi facultas moveri non à ratione solum potest, verum & à sensu, proinde non omnino rationi obnoxia est. Quamobrem quisquis tantum cæteros præcellit, quantum anima corpus, & bestiam homo, hic videtur ad imperandum natus. Nam & Solomon scribit, Stultum sapienti serviturum. At quorumcunque est opus in corporis usu, hi sunt natura serui. Itaque naturæ vi, alia quidem corporum robusta visuntur ad necessarios usus: alia verò recta & inu- E tilia ad operationum id genus verùm ad civilem vitam peraccommoda, etiam si diversum evenit quandoque. Ex iis vero arbitror profluxisse rationibus, ut mira in hac parte gentium visatur diversitas, aliis imperia germinantibus, aliis jugum servitutis excutere nesciis, quanquam (quod ajunt) Tyrrhenis sæpe vinculis onerosius molestiúsque. Nam Agesilaus Lacedæmoniorum imperator & rex, qui in Asia multa ædidit præclara faci- nora, utriusque linguæ certatim auctoribus con- F celebrata, ut accepimus, dicere consueverat, τοὺς τὴν Ἀσίαν κατοικοῦντας ἐλευθέρους μὲν κακοὺς εἶναι, δούλους δὲ ἀγαθούς hoc est, eos qui Asiam incolerent, esse liberos quidem malos, seruos autem bonos. Et, ne quid sciens prætersam, quod in classicis mihi sit auctoribus compertum, lego Callicratidam eorundem Lacedæmoniorum navarchum, quum interrogaretur, cujusmodi ei viderentur Jones, respondisse, Liberos utique ma- G los, at frugi servos. Persicam servitutem, ut nimiam, libro De beneficiis secundo, taxasse videtur Seneca: Homo (inquit) natus in hoc, ut mores liberæ civitatis persica servitute mutaret. In Germanicis bellis Julianum imperatorem lacessentes militum plerique Asianum subinde Græculum appellabant, & specie sapientiæ stolidum. Obi-

ter verò id adjecisse, nullum fuerit dispendium operæ: hunc esse Julianum, quem adulandi professores ab hirsutie Capellam nuncupabant apud Constantium Cæsarem, & loquacem talpam, & simiam purpuratam, & literatorem Græcum. Nec mirum, invidiæ siquidem gloria semper objecta. Nam Æmylianum Scipionem eatenus malevolorum incessebant voculæ, ut somniculosum dicerent, ac prædicarent.

Servorum species esse plures. Banausi qui dicantur. Ergasterium. Ligna ergasima, causima, cocta acapna, erepsima. Coctilia taberna, coactiliaria, coactilia, cathedraria. Axylon quid. Amurca. Amorga. Amorgina vestes, Amorgis. Erepsimon. Xyiosis. Diaxyla. Dialectica. Diaporphyra. Xyla. Thetes. Thessæ. Penestæ. Cillycirii Arotræ. Encycli qui sint, & in ordinem redacti. Athenarum ordines quatuor.

Cap. XIIX.

CÆterum varias esse servorum species, ex electissimis compertum nobis auctoribus est: sed (inquit Seneca) sibi servire, gravissima servitus est, quam tamen discutere facilè est, si desieris multa reposcere, si desieris tibi ferre mercedem, aliàs assidua est & ineluctabilis, per diem & noctem æqualiter premens sine intervallo, sine commeatu. Ex aliis verò sunt, qui χειρῶνες, hoc est manuales vocantur, hi sunt vel nominis argumento, qui manuum opera vivunt. Vnde & chirurgi nuncupantur. Nam hedræi dicuntur, quasi sedentarii. In quibus recenseas & banausos, i. manuum opera utentes: quorum officinæ dicuntur ergasteria in Canonicis decretis, ab ἐργάζεσθαι. Vnde & ergasima ligna, quibus in operibus utuntur materiarii. Nam causima, sunt igni destinata: inter quæ cocta recensueris, ne fumum faciant: quæ etiam acapna dici valent. Quanquam apud Galenum eo nomine, ligna omnino arida intelligunt eruditi. Coctilitia fortè taberna hinc dicitur Julio Capitolino in Pertinace. Pater, inquit, ejus coctilitiam tabernam in Liguria exercuerat. Sed paulò antè materiarum fuisse negotiatorem tradit Pertinacem. Sunt codices, qui coactiliariam præferunt tabernam: ceu Pertinacis pater, coactor fuerit. Nisi quòd Vlpiano De auro & argento legato, quod eruditis est adnotatum, coactilia dicuntur involucra omnia vestibus vinciendis obvolvendísque: sicuti subselliorum integumenta, Florentinus cathedraria nuncupavit. Cremnaligna, Columellæ sunt tenuia, Phrygia Græcis. Habentur & ligna erepsima, tectis concinna: quæ ξύλωσιν dixit Thucydides. Axylon ὕλην, apud Homerum interpretantur polyxylon peritiores, κατὰ στέρησιν τοῦ ξυλίσασθαι, ut in quam lignatum nemo perrexerit. Diaxyla intelliguntur, quæ intus probiore sunt materia, solidioréque, velut in medio lignea prorsum. Nam & dialeucum Plinius medio candidum interpretatur, sic & diaporphyra per medium purpurea accipimus. Adnotatum Jureconsultis est xyla, id est ligna, dici Græcis naves lignis è paludibus subvectandis destinatas. Nam xylophagia Hieronymus interpretatur vermes albos, obesos, qui nigello sint capite, ac è lignorum

A nascantur carie. Sed & nomine eodem censetur mons Eubœæ Caphareus, quod Lycophronis interpres scribit. Est tamen erepsimon herba quoque & planta infructuosa. Erepsima item ornamentis apta nuncupari possent. Sciendum autem, amurcæ liquore macerata ligna prorsum ardere citra fumi molestiam. Amurcam verò dicunt amorgen Græci: quanquam & vini fæculentiam appellatione eadem intelligunt quandoque: sed & herbam purpuream vestibus inficiendis, quæ B inde dicantur amorgine. Quanquam & prætenuis harundineæ paniculæ portio dicitur amorgis. Sed redeo unde sum digressus. Banausi, sordidi habentur artifices, quósque ab honoribus seclusere plerique, prius quàm principatum vel inscita & palliata plebecula cœpisset affectare. Etiam si servile nomen illis propriè competit, qui unius sunt mancipati servitio. Qui verò publicitus id agunt, banausi rectè nuncupantur, ac etiam θῆτες, hoc est mercenarii. Quamvis non me fallat, C Dionysium scribere, ab Atheniensibus clientes dici thetas, à servitute: sicuti à Thessalis penestas, de paupertatis ratione: & si initio menestæ videntur nuncupati, quod καταμένειν immanere signat: quoniam pacta cum Thessalis servarint, quibus se in servitutem addixerant, ne educerentur ex regione aut perimerentur. Hos etiam, latrias vocat Euripides. Apollonii interpres auctor est, Athenienses item thessas vocare tenuioris fortunæ mulieres, quod mercede servirent. D hoc est παρὰ τὸ θητεύειν ἐπὶ μισθῷ: formatur autem (inquit) ratione eadem à θὴς θῆσσα, sicuti à κρὴς κρῆσσα. Julius quoque Pollux ita scribit: Pelatæ ac theres, liberorum quidem nomina sunt, sed qui ob unum inopiæ nomen tamen serviant: quemadmodum in Creta cillicyrii & arotræ apud Syracusanos. Theticus ordo Athenis erat quartus, census ratione: nam principe loco fuere pentacosiomedimni ab medimnis quingentis: velut quingeni medimni, qui necessitate urgente, ta- E lentum pendebant, id est aureos sexcentos, alias tributi expertes erant Athenienses, ut indicat Thucydides. Dicebantur autem sic, quòd tot terræ metra, id est mensuras ararent. Secundi ordinis habebantur ἱππεῖς, id est equites, quoniam alere equos possent: hi metra arabant trecenta, semitalentum pendebant. Zeugitæ metra colebant ducenta, ab equis dicti jugalibus, minas hi decem conferebant. Theticorum postremus erat locus, qui opifices intelliguntur, ab gerendis magistra- F tibus remoti & tributorum exsortes. Aristoteles in Politicis famulatus quosdam encyclios vocat. Nos quoque (inquit) ministris illis plurimum irascimur, quibus maximè utitur πρὸς τὰ διακονίας τὰς ἐγκυκλίους. Circulares famulatus Latinè possumus nuncupare. Encyclia verò, spectacula dicuntur à Philostrato in Adriano: Ea (inquit) ut plurimum sunt ὀρχιστῶν. Encyclius item homo à Græcis appellari videtur, quem in ordinem redactum dicere Latini consuevere. In ordinem redacti, G inquit Priscianus libro decimooctavo dicuntur, qui contemptui sunt, inter viles numerati, & abjectos: id quod & T. Livius comprobare videtur: Tribuni plebis (inquit) in ordinem redacti, pro contemptissimis habiti sunt. Eruditè quoque illud dicere consuevimus. Encyclion

chon tibi est, in iis aberrare quod est promptum, familiare, universale. Eunapius de Carino, ἀλλ' ὥσπερ ἐγκύκλιον αὐτοῖς καὶ πρόχειρον τὸ τὰ τοιαῦτα ἁμαρτάνειν. Dicimus & encyclion, pensionem pro annua. Est & encyclon genus vestis quoddam: unde & pherencyclon. Nam encyclera, machina fuerat lignea, subjectis rotis. De encyclia verò doctrina, Quintiliano, Plinio, cæteris, notius est, quam ut ingeri à me quicquam hic arbitrer oportere. Mancipia venalia & usualia legimus apud Martianum Jureconsultum.

De Cretensium servis & Spartanorum Helotis. Inibi quid cryptia. De servis item sale commutatis. Qui dicatur propriè δοῦλος, & qui œcetes. Quid tityrus, satyras. Ministri publici. De epharmiotis, seu amphamiotis. Mnœa servitus quæ sit. Mariandyni chrysoneti, chrysendeta. Muscæ quas dicunt helios. ἴλη quid vocent Græci. Asparagus helius cur. Latris. Atmenus Scythæ ministri, sive toxotæ.

Cap. XIX.

Cretensium servos, sicuti aliàs commeminisse nos arbitror, legimus appellari consuesse epharmiotas: quibus, ut auctor in Politicis Aristoteles est, cætera permittebant omnia, gymnasiis modò interdicentes & armorum possessione. Quanquam fuere & qui nuncuparentur Mnœus cœtus, quos item Cretensibus serviisse prodit historia. Sed eorum fermè illa conditio fuit, quæ Mariandynorum, qui à Milesiis subacti, in contemptum divendebantur. Horum etiam, sed perobscurè, meminit Plato libro De legibus sexto. Etsiam si fuerant & Mariandynorum doryphori, leniendæ servilis asperitatis gratia nomine accersito: de quibus Pollux, & nos infrà auctores habemus: & in secundo Rerum Cretensium Sosicrates prodit, publicam servitutem in Creta dici mnœam, sicuti privatos vocant amphamiotas, qui jure belli in servitutem recidissent, quamvis indigenæ forent. In agris versabantur hi, sicut in civitate chrysoneti. At chrysendeta Martiali, lances sunt auro litæ. Plutarchus verò Lucullo datum ab Ptolemæo scribit, smaragdum χρυσένδετον, id est auro ligatum, in quo illius viseretur insculpta imago. Tria servorum genera adnotasse Aristoteles videtur, ubi ait, At multo magis putandum est, fore illos graves & insolentes, quàm illas quæ apud quosdam sunt εἱλωτεῖαί τε καὶ πενεστείαι καὶ δουλεῖαι, hoc est helotias, penestias, dulias. De penestis jam diximus. Helotæ verò dicebantur Lacedæmoniorum servi ducto nomine (ut scribit Thucydidis interpres) à Laconiæ civitate, quam Helos vocant, cujus etiam meminit Homerus,

καὶ πτολίον καὶ ἕλος καὶ δώειον.

nomen habet: quia est ἐν ἕλει, hoc est in palude. Cives nuncupantur Helotes, item Helei & Heleatæ, regio Helotia. Proditum memoriæ est, finitimos cunctos, licet Spartanis subjectos, paribus tamen legibus ac jure vixisse in civitatis societatem accitos, communionemque magistratuum, eosque Helotas nuncupatos. Cæterum Agin Eurysthe-

A nis filium jus illud dignitatum æquabile ademisse, ac injunxisse, ut Spartæ tributa conferrent: & reliquos quidem paruisse: Heleos autem, qui Helos habitarent, defecisse. Ipsos inde vi & armis superatos, in servitutem damnatos perpetuam, certis quoque dominis eorum conditionibus injunctis, ut nullo pacto liceret aut libertate donare, aut extra fines venum mittere. Hinc omnibus ferè celebratum Heloticum bellum, & servitus Helo- B tica originem traxere. Hosce Livius castellanos fuisse antiquitus dicit, agreste genus: qui & ante paulo castellanos agrestes nominarat. In Rhetorico lexico inveni, genus quoddam muscarum dici helios, fortè sic in paludibus obversantes intelligas: eas verò vocant ἴλη: Sunt qui ἴλη interpretentur stirpibus loca obsita, cujus sunt modi sepes, atque item fluviorum ripæ, ac omnino loca uliginosius madentia. Vnde asparagum syl- C vestrem ἕλειον subinde appellavit Paulus Ægineta. In collectaneis Rerum rusticarum apud Græcos libro secundo, Helium dici vinum competi ἐν τοῖς ἕλεσι γιγνόμενον. Scribit Herodianus, helotas quoque appellari satyros, qui sint apud Tænarum. Erant verò Helotæ publici quodammodo Lacedæmoniorum servi, quibus habitacula quædam præscripserant, & ministeria certa. Auctores sunt, Helotas agrum solitos colere, an- D tiquitusque institutos retulisse reditus, ac execrabile habitum, si quis plus mercedis à quoquam exegisset. Invulgatum & illud à conditoribus scio: Spartæ liberum, maximè liberum esse, servum etiam servum in primis, id est τὸν ἐλεύθερον μάλιστα ἐλεύθερον εἶναι, καὶ τὸν δοῦλον μάλιστα δοῦλον. Quod in Pannonia, sive (ut nunc loquuntur) Hungaria, observari in primis accipio, vulgato inter eos adagio, non rectè dici servitutem, nisi in Pannonia: adeo, ut astruant id quoque posse E ubi gentium peraccommodè servire, qui alicui eorum hominum fuerit illis in locis famulatus. Sed ut ad Spartanos redeam, inde erat execrabile facinus Cryptiæ, id est τῆς κρυπτείας. Servitutis Helotiæ meminit Sexto Legum Plato: quam ducit dubitationem facere maximam, contentionemque, quum aliis benè, aliis contrà videatur instituta. Omnino execrabiles Spartanis servi fuere, manifestum id cryptia facit, cujus modò meminimus, quamque Lycurgo contribuit Aristoteles, F negat Plutarchus. Ei verò à latitando inditum nomen. Siquidem qui junioribus præfecti erant, ex iis qui præstare prudentia viderentur, in regionem alium aliò emittebant, gladios modò secum, & necessaria alimenta exportantes. Illi verò, quam poterant occultè sese interdiu abdebant, noctu verò prodeuntes, quotquot ex servis adepti forent, contrucidabant. Quod in Peloponnesiaca historia Thucydides significat. Scribit Plutarchus in Aristide, Ephoros quandoque Spartanorum quinque millia adversus externos (sic e- G nim Persas appellabant) emisisse quorum unusquisque septem secum Helotas traheret. Mox inolevit quandoque, ut mercatores salis vim magnam in mediterranea subvectantes, à barbaris plerunque gentibus, eo nomine mancipia reciperent. Thracum verò populis peculiare fuit in primis, sale mancipia commutare, quæ inde περὶ ἁλὸς ἠγορασμένα dicebantur, id est sale coempta

comparatáve. Addit Euſtathius nuncupari quoque ἀλώνητα δουλάρια, quæ intelligit εὔωνα, id eſt empta vili. Lemnii etiam vino mancipia ſibi quærebant. Servis autem argento comparatis primum uſos eſſe Chios, Græci produnt. Hinc genere quodam, proprii, venales dicimus novitios: nam vænalitii, venditores ſunt Ciceroni. Inter adminiſtros verò publicos, qui inconcinnè quippiam agentes vel dicentes comprimerent, fuere qui dicebantur Scythæ & Toxothæ ac Peuſinii. Apud Romanos pergentibus in provincias magiſtratibus præminiſtrabant ſervorum vice, qui dicebantur Brutiani, tanquam in ſcenicis fabulis lorarii nuncupati, & quos juſſi erant, vinciebant, converberantes quoque. De Brutiis verò populis ratio propagata nominis eſt. Eſt ſervitutis imago quædam, ubi quis principis alicujus ligium ſe hominem facit, ac in illius verba jurat. Dicitur ligius, quia illum princeps pollices ejus ſuis ligans, fidei imperiisque ſuis vincit, ac obnoxium facit. Jureconſulti recentiores inter genera feudorum, quæ à fide augurantur dici, ligium habent. In quibuſdam in Theocritum enarratiunculis obſervavi, quod ad ea quæ ex Ariſtotele paulò antè protulimus, facit quadantenus. δοῦλος (inquit is, quiſquis auctor fuit) & οἰκέτης differunt, uti in ſecundo De concordia prodit Chryſippus: nam eſt οἰκέτης, qui etiamnum ſervitutem ſervit. δοῦλος autem, ἀπελεύθερον indicat, id eſt libertum & in univerſum miniſtrum quemlibet, ac etiam ſubditum, ut prodit Ammonius. Latris, teſtimonio ejuſdem, vocat, qui bellica neceſſitate ad ſervitutem recidit. Armenus, & ſervum indicat & ſubditum. Sunt & qui deorum adminiſtros dici tityros arbitrentur. Tatyras verò apud Athenæum eſt phaſianus. Quidam eſſe tityrum putant, ſimiam caudæ brevioris.

Qui dicantur apolides, & inſularij. Expenditur locus in carmine obſcœno. Salutigeruli. Meſaulij. Mediaſtini. Meſonautæ. Symbolæ. Literati ſervi. Eorundem nomina plura. Saccularij. Directarij. Saccaria navis. Saccariam facere. Admiſſionales. Cenſuales. Metata. Epimetatica. Metator. Menſor. Nautebatæ. Mediaſtuticus.

Cap. XX.

Apolidas verò ſervos Jureconſultis dici invenio viles, qui ſine civitate in opus publicum perpetuò dantur, in inſulaſque deportantur, ſive in miniſterium metallicorum, ad quæ fœminas quoque damnari in perpetuum ſolitas, accepimus: ſicuti in ſalinas item, & ſulphurarias. Meminit Martianus digeſtis De pœnis. Deportationem in inſulam ſignificat etiam Seneca, Magis ignoſco ei, qui vulnus inimici, quam qui inſulam concupiſcit. Sunt qui ſervos inſularios putent indicatos in carmine obſcœno illis verſiculis,

> Ductor ferreus inſularis, æquè
> Laternæ videor fricare cornu.

Nam & genus ferratile in Plauti Moſtellaria legimus de ſervis dici, qui compediti habentur, quique ferritribaces ſunt, ut Plautina utamur novitate, hoc eſt qui annulatis cruribus atterunt aſſiduè ferrum. Verſiculi Plauti ſunt hi,

> Cis Hercle paucas tempeſtates Tranio
> Augebis ruri numerum, genus ferratile.

Alii Vulcanum intelligere malunt, in inſulis ducendo, id eſt producendo ferro exſudantem, capto inde loci colore: quòd ignis laterna occluſus cornea, dum, quæ ſua natura eſt, ſurrigitur, atterendo hinc inde cornu, coeuntium imaginem exhibere quandam videatur. Id & ſi violentum quiddam reſipit, ac durum, ne abſurdum dicam, appoſui tamen, ut ſtudioſorum decuriæ pro ingenii captu ad libram, & amuſſim revocent, quæ rem Latinam juvantibus prodita ſunt, ut omnes protinus articulo tractemus molli. Ipſe malim opus in ſubterraneis facientes intelligere, quoniam (ut ſcribit Plinius) cuniculis per magna ſpatia cavantur montes ad lucernarum lumina, multiſque menſibus non cernitur dies, proinde laternā hi circumferentes aſſiduè, atterere quodammodo videntur, & amplexari comitem: nuſquam, ne transverſum quidem unguem, aut lentè Ægyptia latius (quod ajunt) amittentes. Salutigerulos, Plautus ſervos nuncupat, qui juſſu dominæ hunc illum ſalutant, ſuntque nuntii & renuntii. Quaquam ſunt & Apuleio ſalutigeri dii, videnturque eſſe hi, non qui ſalutem dant, ſed qui nuntiant, tanquam interpretes & adminiſtri ſuperiorum. Plauto eidem damnigeruli nuncupantur ſervi, item gerrones ac bonorum exagogæ, ut qui ad ſcortilla etiam inficetiſſima dominorum bona juſſi efferant. Viridarios nuncupat ſervos Vlpianus, curiæ viridiorum præpoſitos. Sunt autem Jaboleno viridia arboribus virentibus loca conſita, quæ viridaria item dicimus. Meſaulium invenio apud Homerum dici ſervum quendam Odyſſeæ quartodecimo.

> σῖτον δ' ἔσφιν ἔνειμε μεσαύλιος, ὅν ῥα συβώτης
> αὐτὸς κτήσατο οἶος, ἀποιχομένοιο ἄνακτος.

Meſaulium quidem dici reperias medianam januam, vel in aulæ meditullio locum. Fortè verò Meſaulii fuerint, quos Latinè mediaſtinos nuncupare mos eſt, quo nomine ſignificantur, qui abjectiſſima quæque munia inter ſervos obibant. Cujuſmodi viſimus in aulis principum lignarios bacularioſque, quorum una illa functio eſt, ut omnibus pareant. Sicuti in navibus meſonautæ, de compari genere ſervitii dicuntur Vlpiano, qui & mediaſtinam operam appellat, qualis eſt atriariorum & focariorum. Quanquam in Græcis codicibus quandoque μεσοναύτην invenias ſcriptum. Mediaſtuticus autem ſummus erat apud Campanos magiſtratus. Adde, quod in Catilinam M. Tullius inquit, Magnopere contemno exercitum collectum ex ſenibus deſperatis, ex agreſti luxuria, ex ruſticis mediaſtinis. In quo tamen loco ſunt codices, qui præferant, mediatulis. Nautebatas intelligunt arrepentes per funes nautas: tametſi perperam id interpretantur nonnulli, velut etiam metata, quæ ſunt partes domus militibus (uti aſſolet) in Vrbe, vel alibi, gratia hoſpitii aſſignatæ à menſoribus: unde epimetatica dicebant, inſcriptiones foribus impingi ſolitas, quibus innoteſcebat, cuinam deſtinata foret domus, quem vocant metatorem.

rem, seu foret miles, seu hospes quoque. Mediastinorum meminit Columella. Sed & in Epistolis Horatius,

Tu mediastinus tacita prece rura petebas.

Vbi Porphyrio mediastinum accipit mediæ civitatis incolam. Sed & in balneatoris officio intelligi posse mediastinum, putat. Marcellus pro balneatoribus, mediastinos exposuit, itemque pro ministris & curatoribus ædium. Priscianus interpretatur, quia in medio stent lavantium in balneis. Inter administros recenſeantur à quibusdam palmones. Sunt & hercitæ, qui in agris modò versentur servi. Habentur item mnotæ, sed nobiles hi intelliguntur servi. Azos item invenio in servili genere. Nam propolon dici ancillam putant, quæ scortillum egerit prius. Apud Lacedæmonios ancillæ nuncupantur chalcides quoque. Fuere inibi & qui dicuntur eunacti. Sed qui vocabantur mothaces, liberi quidem erant, at non Lacedæmonii. Quos autem libertate donassent hi, nunc aphetas pronuntiabant, nunc etiam adespotos, aut erycteras. Alios item desposionautas, qui classes conscenderent. Erant & neodamodes. Sicyonii suos habere catanacophoros: sicut Arcadii, prospelatas. Capsarios Paulus intelligit, qui mercede servanda in balneis vestimenta suscipiunt. Sacculariì autem apud eosdem Jureconsultos intelliguntur, qui vetitas artes exercent, ac in sacculos partem subducunt, partem subtrahunt. Scitu non indignum Thylacophoros ab Græcis appellari eos, qui sacculis scorteis aromata circumferunt: siquidem conceptacula id genus, thylacos dicunt, ac thylacia: unde & thylacitis nardus est nuncupata, quoniam ab negotiantibus ex Cilicia Syriaque saccis subvectaretur. Vt huc forsan spectet navis illa saccaria apud Quintilianum octavo libro: & saccariam facere, hinc quoque fit Apuleio. Verum ad institutum redeo, si commonuero prius, Saccophoros inter hæreticos recenseri Codice De hæreticis, lege Ariani. Sunt & directarii, quos multi diætarios etiam dicunt, quòd in alienas se dirigant domos, tanquam τοιχοβάται, ut vocant Græci. Literarum in Cassina Plauti pro servo accipiunt, qui literis sit inustus: super quo non excidit factam nobis alibi copiosius mentionem. Sicuti symbolæ item dicuntur plagæ, quibus servilia inscribuntur corpora à multis, perinde ac in convivîis collectitiis, id est symbolis, quæ commessalia vocant & conferta, quisque nummos confert, ne sit exsors & asymbolos. Nisi malis inde vocabulum inflectere, quia βολὴ percussionem signat, ut sint symbolæ, multifariæ, multijugesque incussæ plagæ. Videntur & symbolæ auxilia militaria, Plutarchus in Marco Antonio, Injustum esse à bello mulierem rejicere, συμβολὰς τηλικαύτας διδοῦσαν. sed pugnam quoque indicat & congressum quemlibet, verbum id: quin & quod ad instruendum confertur convivium. Symbolum Christianum esse ab apostolis per partes concinnatum, ex veteribus qui tradat, parum comperi. In Concilio Niceno à patribus traditum, legisse videor. Arcarium dicere servum Scævola videtur, qui domini arcam curat, & rationes. Sunt & arcarii, arcarum fabri. Admissionales appellat in Alexandro Cæsare Lampridius, ministros, qui adire principem volentes admittendos curant: sicuti apud Julium Capitolinū censuales esse videntur, qui senatui subserviunt.

De servili genere quid sentiendum. Non servis modò, sed & jumentis benignè impertiendum. Hecatompedon quid. Plinius illustratur cum Aristotele. Servorum tractandorum ratio. Magistratus, quem vocant Jovis Olympÿ famulatum.

CAP. XXI.

SCimus profectò, inquit libro De legibus sexto Atheniensis ille apud Platonem hospes, quod fateremur omnes, Servos quam benevolentissimos atque optimos esse habendos, quando eorum nonnulli ad virtutem quamlibet meliores, quàm fratres & filii, domos & rem dominorum omnem, interimque & ipsos servarunt dominos. Quanquam sunt plerique, qui nil prorsum in animo serviente integrum extare opinentur, proindeque ejusmodi hominibus nil omnino credendum. Quod & sapientissimus poetarum testatissimum fecisse videtur, quum Odysseæ decimoseptimo ita scribit, quod & alibi relatum nobis opinor,

ἥμισυ γάρ τ' ἀρετῆς ἀποαίνυται εὐρύοπα Ζεὺς
ἀνέρος, εὖτ' ἄν μιν κατὰ δούλιον ἦμαρ ἕλῃσι.

Dimidium, inquit, virtutis Jupiter illis aufert, qui servitutis necessitatem subiere. Scribit Dion, in servile genus id invulgatum, ac in theatro pronuntiatum quandoque, ὅτι ἀφόρητός ἐστιν εὐτυχῶν μαστιγίας, quòd intolerabilis est mastigias fortunatus. Catonem porrò seniorem legimus, per se filium literis imbuisse, etiam si servum Chilonem haberet grammaticum, qui & compluribus aperuerat ludum pueris. Indignum (credo) ratus, filium suum, si fortè hebetior foret, ab eo reprehendi, qui servituti obnoxius foret, ac aurem distorqueri. Idem senio debilitatos, veluti muta animantia, ejicere ac distrahere consueverat, ceu commodo intercepto, nihil humanitatis ipsis debeamus hominibus: quanquam latiorem multo benignitati, quàm justitiæ locum impartiri sæpe spectemus. Quippe equis canibusque, ubi confractæ laboribus vires sunt, non pabula modò, sed & debita senibus indulgentia à bonis contribuitur viris. Nam & Athenienses, quum Hecatompedon substruerent. (Est verò id Athenis templum, quod & Parthenon dicunt, ex specie ac concinnitate ita nuncupatum, non de magnitudinis ratione, sicuti Græcorum plerique interpretantur, & nos alibi commemmimus) quotquot ex multis egregiam navassent operam, vinclis solutos liberè pasci permisere. Quibus quodammodo emissis manu, quum sponte quispiam operam præstaret, & jumentis quæ ad Vrbis arcem currus subvectarent, exhortantis specie ducis præcurreret, ut publicè ad extremum vitæ connutriretur, interposito decreto, sanxerunt. Id quod eo subtexui libentius, quod insigniter ista felicissimam Plinii brevitatem illustrant, necnon Aristotelis libro De animalium historiis sexto. At enim perspicuum mihi videtur, Plato inquit, quoniam difficulter domatur,

subitque jugum homo, & ad necessariam distinctionem servi à libero & domino re ipsa deduci, ægre patitur, difficilem admodum possessionem esse hominem. Quod exemplo ex crebris Messeniorum rebellionibus innotescere potuit amplius. Civitates præterea, quæ pleroſque ejusdem linguæ servos habent, manifestius fecere, quot quantaq; hinc consequantur mala Piratarum quoque latrocinia, quæ prope Italiam scaturierunt plurima, non aliunde propagata cernuntur. Cæterum remedio sunt rationes duæ, ut qui facilè servituri sunt, nec ejusdem patriæ sint: & quàm maximè fieri possit, inter se dissoni, educenturque rectè non ipsorum modò gratia, sed dominorum multo magis. Est autem recta horum educatio, ut nulla ipsis contumelia inferatur, injuriaque hi multo minus, si fieri possit, quàm æquales afficiantur. Porrò castigandi cædendique semper jure sunt servi. Neque ita monendi ut liberi, ne molliores fiant: alloquutio omnis cum servis quodammodo imperium sit: neque jocus ullus cum ipsis seu fœminis seu masculis habeatur. Quod multi stultè facientes, dum delicatius eos nutriunt, difficiliorem vitam & sibi ad imperandum, & illis ad obediendum reddunt, obliti vel dicti veteris, quo sancitum est, Non esse otium servis, ac ne auribus quidem scalpendis: sicuti est apud Lucianum, At senior Cato ita sanciebat, ἢ πράττειν τι τῶν ἀναγκαίων οἴκοι δεῖν τὸν δοῦλον, ἢ καθεύδειν. id est, servum oportere aut quid domi necessariorum obire, aut dormire. Adnotatum Paulo jureconsulto, Servum in facinoribus domini, dicto audientem esse non debere. Sed nec parte ista Peripateticorum Principis placita ullatenus prætereunda, qui Oeconomicôn primo, postea quàm inter ea quæ possidentur, primum & necessarium maximè optimumque ac principalissimum esse hominem prodidit, proindeque servos bonos ac frugi inprimis esse parandos, quorum species sint duæ, ἐπίτροπος καὶ ἐργάτης, hoc est curator & operarius: infert denique, quoniam vini potus etiam ingenuos sæpe ad injuriam compellit, indeque etiam gentium pleræque, ut Carthaginienses, in militia abstineant eo, manifestum fieri, servis aut nil prorsus aut parum omnino vini esse impertiendum. Cibaria verò largius contribuenda. Deinde eos censet ad obeundum opus cum primis strenuos & perutiles, qui nec meticulosi sint, nec audaces nimium & viriles. In servili autem mentione hac illud ex historia non prætereundum fuisse, Syracusis magistratum honoris exquisiti, quem Jovis Olympii famulatum appellarunt, ab Timoleonte institutum, primusque Olympii Jovis famulus traditur Callimenes. Dignum verò scitu, ab magistratu eo annos inibi mitti in digitos consuesse, uti à consulibus Romæ.

Servi mali conditio ultima quæ sit. Item de pileatis servis. De lapide emptus apud Columellam qui sit. Pausicape quid. Tribunos capitalia vindicasse, fontium servasse vincula, pecuniam signasse. Pragmaticus status qui. Tribuni Rufuli in re militari. Pragmatica sanctio. Pragmaticarij.

Cap. XXII.

Servorum malorum conditionem ultimam legimus in Quintiliani declamationibus. Ea erat, quum sine exceptione vænales proponebantur, cujusmodi ferè pileatos intelligo servos, quorum nomine venditor nil præstaret, ut scripsit Cælius Sabinus, & octavo Noctium Atticarum Gellius repetit. Ejus rei causa erat, quòd illiusmodi mancipia insignia esse in vendendo deberent, ut emptores errare & capi non possent. Sicuti etiam antiquitus jure belli capta coronis induta vænibant, immoque sub coronis vænire dicebantur. Ad pileatos ferè servos, quique nulla exceptione vænum irent, arbitror illud Columellæ referendum ex Agricolatione, de lapide noxium: in cuius enarratione desudarunt doctissimi quique. Siquidem ad præconis lapidem, ubi distrahi mancipia consuevissent, referendum alii putant: sicuti in Pisonem Cicero de lapide emptos appellat tribunos, qui essent mercede corrupti. Verum jejuna prorsum nimisque imperfecta expositio est, ut qua Columellæ sensum minus assequare, quod amplius intuenti, velut ab Isini prospectu liquebit exactè. Alii ad Tarpeiam recurrunt rupem, ex qua deturbari nocentes solerent. Quam sanè sententiam non eatenus risu excipiendam arbitror, ac Lynceis videtur. Neque tamen de præcipitatis è saxo intelligendum commonstrat, quum nihil minus agat mortuus, quàm agrum colat. Hoc enim sensisse viros eruditos, perridiculum est: sed eos verius, qui adobruti sceleribus ac mortiferis flagitiis, digni sunt, qui jamjam præcipitentur: aut qui periculum id adierunt quidem, revocati tamen emissique ratione aliqua sunt. Sicuti & vulgò dictitari audimus, à furca redemptum esse aliquem, ex mediis quem supplicii faucibus liberatum intelligimus. Hanc verò sententiam vitro sidonio, & helectro (quod dicitur) clariorem arbitrantur. Verum id impendio advertendum: ingeniis magnis obrepere plerunque, uti præsignia convellant nomina, morsumque ita infigant avidè, ut vel aculeum relinquant, quod etiam Quintiliano usu venit quandoque, sicuti libro tertio in Statuum ratione, ubi Ciceronem ex primo Rhetorico de negotiali statu, in quo de futuris quæstio est, sicuti an forti viro dandum, quod concupierit præmium, refellere conatur. Quum tamen illius sententiæ calculum adjiciat Hermogenes quoque: ita enim scribit, πραγματική ἐστιν ἀμφισβήτησις περὶ πράγματος μέλλοντος, εἰ δεῖ γενέσθαι τόδε τι, ἢ μὴ γενέσθαι, δύναται, ἢ μὴ δύναται. οἷον βουλεύονται Ἀθηναῖοι εἰ χρὴ θάπτειν τοὺς ἐν Μαραθῶνι πεσόντας τῶν βαρβάρων. Pragmatica sanctio quæ sit in Codicis Justiniani præfatione, non ita magno labore discutient vel mediocriter eruditi: & interpres eam intelligit, quæ procerum consilio fiat: alibi etiam planius, quæ sit in auditorio excussa. Hinc pragmaticarii, ejusdem Codicis primo De rescriptis & pragmaticis sanctionibus, Cujuscunque (inquit) scrinii memoriales, seu pragmaticarii, vel adjutores primicerii, amissione singuli ferientur. Illud ex abun-

abundanti adnotavero hic, pausicapen appellatam fuisse machinulam servorum collo circumpositam orbicularemque, qua ori manus admovere prohibebantur, ne farinam vorarent, quod χάπτειν dicunt, intus dum operarentur. Congruit id ipsum & jumentis ratione eadem. Illud verò addidisse superpondii item loco, nil (puto) obfuerit: in decemvirorum legibus ita lectum, Tribuni sunto, domi pecuniam publicam custodiunto: vincula sontium servanto, capitalia vindicanto: æs, argentum aurumve publicè signanto. In re item militari, Polybio tradente, tribunorum, qui rufuli dicuntur, ea fuit functio, uti legionariorum delicta coercerent: sicuti auxiliis sui præficiebantur præfecti. Hinc Livius tribunos recenset quandoque, ac socium præfectos.

Servos non habere caput, quid sit. De capitis diminutione. Capita deminuta quæ intelligantur. Capitatio. Peræquatores. Quintiliani locus ex libro tertio. Servos non admitti in militiam solitos. Qui dicantur vicarij. Martialis illustratur. Et qui servi pœnæ. Fornacarius, & fornicator. De servili procacitate. Alter Martialis locus aperitur. Diacon⁹. Diaconiũ. Conturbatores servi. Reliqua menta.

Cap. XXIII.

SErvos non habere caput, jureconsulti statuunt. Id quum dicunt, intelligi volunt statum. Proinde, servum non minui capite, quia nullum habet: hoc est, nec libertatem, nec civitatem, nec familiam. Quibus si quis exuatur, maxima dicitur capitis diminutio: ut accidit iis, qui servi pœnæ efficiuntur, atrocitate sententiæ, vel libertis nomine ingratitudinis in patronos condemnatis, vel qui se ad pretium participandum venundari passi sunt. Nam minor, sive media capitis diminutio est, quum civitas quidem amittitur, libertas verò retinetur. Quod accidit ei, cui aqua & igni interdictum fuerit, aut in insulam sit deportatus. Minima verò capitis diminutio est, quum civitas retinetur & libertas, sed status hominis commutatur. Quod iis evenit, qui quum sui juris fuerint, cœperunt alieno juri subjecti esse. Vel si filius familias à patre mancipatus fuerit: Modestinus digestis De gradibus cognationis: Cui, inquit, aqua & igni interdictum est, vel aliquo modo capite diminutus est, ita ut libertatem & civitatem amitteret, is cognationes & affinitates omnes quas antè habuit, amittit. Apud Pacatum in Panegyrico, ubi scriptum legas, Quid memorem capita diminuta, & vitam ære taxatam? Sunt qui pro capitatione accipiendum arbitrentur, id est pro tributo quod viritim confertur. Id verbum est Jurisperitis frequens. Capitationem qui exigunt, peræquatores ab eisdem nuncucupantur, quod (inquiunt) ex æquo ab omnibus exigant. In iis verò quæ paulò antè diximus, perpendendum id ex Quintiliani libro tertio, capite De statibus, in fine. In adoptionem dato in familiam redire liceat. Illud certè novimus, Exeuntem è patris potestate filium ab paternis quoque sacris solitum liberari, quæ celebrabat necessariò is, ad quem patrisfamilias pervenisset pecunia. Ex hac servili (ut sic dicam) infirmitate ad militiam sacramento rogare, aut ullo modo admittere, nefas sancitum veteribus est, quod Cicero in Deiotarana significat, & Martianus digestis De re militari: Ab omni (inquit) militia servi prohibentur, alioqui capite puniuntur. Sed & in Helenore Mantuanus Vates Æneidos nono monstravit,

> Quem serva Licinia furtim
> Sustulerat, vetitisque ad Trojam miserat armis.

Pausanias auctor locupletissimus est, Persico bello quod in Marathoniis campis gestum est, primum servos in militiæ jura admissos, quo nomine etiam tumultus interfectorum inibi visebatur. Post Cannensem cladem armata Romanis servitia. Volonum nomine T. Livius tradit, quum prius singulos forent sciscitati, vellentne militare. Vnde est nominis ratio. Sociali quoque bello in militiam libertos admissos primum, Appiani historia tradit. Diaconum quidem vocant Græci ministrum: sed diaconium tamen sacrarium dicunt, vel secretarium, ubi dominica contineantur vasa. Diaconii quoque notiones multæ comperiuntur. Nam placentæ crepidam, id est basin, eo verbo quidam intelligunt, alii bellaria concinnata in eresione Apollinis honori. Sed & diaconii gradum legimus in Canonicis decretis: unde diaconica vocantur loca, & decanica, Codice De episcopali audientia, quæ ab ecclesiasticis videntur diversa. Et quoniam diu jam cum servis agimus, age feramus opem Valerio Martiali Epigrammatum secundo ita scribenti,

> Esse sat est servum, jam nolo vicarius esse:
> Qui rex est, regem maximè non habeat.

Vicarios Vlpianus digestis De peculio, eos intelligit, qui ordinariis serviunt: Si servus meus (inquit) ordinarius vicarios habeat, id quod vicarii mihi debent, an deducam ex peculio servi ordinarii? Et alibi, Si servo tuo ordinario permiseris vicarium emere aureis octo. Invenies id verbum & apud Horatium, quanquam haud curiosè satis explicatum. Meminit in libro De Tranquillitate vitæ Seneca, qui alibi sic item scribit, quæ se pro conjuge vicariam dedit. Lactantius Grammaticus explicans illud Papinii,

> Succiduasque adportat matribus agnas.

Succiduas (inquit) id est vicarias. Vicarium pro mutuo accepisse videtur Hieronym⁹, sive is fuerit Paulinus: Omnesque homines, inquit, vicario inter se amore copulari vult. Quia verò de servis pœnæ facta nobis paulò antè mentio est, potest addubitatio legentes subire, quos esse censeamus hos. Cæterum innuit id Vlpianus digestis De pœnis: In ministerium, inquit, metallicorum fœminæ in perpetuum, vel ad tempus damnari solent, simili modo & in salinas. Et siquidem in perpetuum fuerunt damnatæ, quasi servæ pœnæ constituuntur. Et Martianus: Quidam sunt servi pœnæ, ut in metallum dati, & in opus metalli. Jam & fornacarium servum apud eundem reperi Vlpianum, à fornace sic nuncupatum: ita enim scriptum invenias Digestis Ad legem Aquiliam, si fornacarius servus coloni

ad fornacem obdormisset, & villa esset exusta, Neratius scribit, ex locato conventum præstare debere, si negligens in eligendis ministris fuerit. Hunc & fornacatorem videtur nuncupasse Paulus, digestis De fundo instructo legato: Instrumento (inquit) balneatorio relicto, etiam balneatorem contineri: Neratius respondit: Continetur autem & fornacator. Fornacarium, sunt qui servum intelligant pistrinarium, ac pistorem quoque. Fornicarias verò de impudicis dictitari, in Canonicis decretis adnotatum est. Advertenda & in iis magnopere Senecæ verba sic ferè, ubi edocet, In sapientem non cadere iniuriam, scribentis: Ea dem (inquit) causa est, cur nos mancipiorum nostrorum urbanitas in dominos contumeliosa delectet, quorum audacia ita demum sibi in conviviis jus facit, si cœpit à domino. Pueros quidem in hoc mercantur procaces, & eorum impudentiam acuunt, ac sub magistro habent, qui probra meditate effundunt: nec has contumelias vocamus, sed argutias. Hæc verò illuc spectant, ut Valerium Martialem quum alibi sæpe, tum Epigrammatum primo scitius, nec plebeio perpendas ingenio:

> Vrbanus tibi Cæcili videris,
> Non es, crede mihi, Quid ergo? Verna es.

Trita mancipia, & veterana, quæ reformare difficile esse, Vlpianus ait, novitiis opponuntur. Apud eundem, veterator servus est, qui & veteranus. Conturbatores servi veteribus dicebantur, qui domini pecuniam elidunt, ac reliquamenta subducunt, id est partem servant sibi. Alphenus De institoria actione, lege Quacunque. Si quis pastor servum suum solitus fuit ad certum locum mittere ad panem vendendum, deinde conturbaverit: Hinc Martialis,

> Conturbator aper, vilius esurio.

Meminit verbi ad Quintum fratrem Marcus Tullius.

Vocabula plura ad servorum rationem spectantia, nec fere obvia. Therapia. Prater. Mylites. Mylon. Stigmatia. Stigones. Hystrichides. Hystrichula mens. Stion. Stypos. Helota. Zetrea. Chondrocopia. Gymneta. Corynephori. Moruli. Moron. Enchesimoros. Morus arbor. Apparitores. Coryna. Rhopalon. Melophori. Gamori. Callicyrij. Eleatri. Synceraſtum. Attagen varius. Clision. Manes. Manichai. Actis. Vocatore. Cervum apud Martialem pro servo positum fugitivo. Paratura. Fugitivarij.

Cap. XXIV.

SVnt porrò pragmatiæ item hujus vocabula quædam haud planè indigna quæ referantur, quando ex Pollucis doctrina pars item una sapientiæ est, quid quo censeatur nomine, in primis novisse. Igitur observatum ex Herodoti lectione, servos dominorum studiosos ἀνδράποδα dici φιλοδέσποτα. At servorum turba nuncupatur therapia, id est θεραπεία. Nam therapusia, violentius quiddam resipit, Dularia verò forma deminuta vocari videntur mancipiola. Lapidem præterem Græci vocant. in quo mancipia vænui exponebantur. Vbi verò discruciantur eadem, dicuntur mylones: qua voce, pistrinæ intelliguntur. Propterea Plinius pœnalē dixit vinctorum operam. Nam myliten intelligit lapidem Galenus, unde conficiantur molæ. Appellantur & ζητρεῖα, id est zetrea, apud Eupolin: sed alphitia quoque. Sunt & in hoc genere chondrocopia, à farre, quod chondron vocant: & zontea. Qui mancipia cædunt, stigmatiæ dicuntur, & stigones: sicuti qui cæduntur, mastigiæ. Flagella ipsa nuncupantur nunc mastiges, nunc hystrichides, aut rhyteres. Sed ex suillis contextas setis, histrichidas intelligunt: uti est auctor Aristophanius interpres, necnon Suidas. Est & animal Aristoteli, Plinio, cæteris hystrix, de suillis setis item conciliata nomenclatura. Apud Hieronymum mens hystrichula esse videtur livore sordida,. & virus mordax missilium aculeorum instar ejaculari consueta. Recipit flaulem in ultima, etymi ratione in obliquis. Stion, calculus est marinus Hippocrati. Lignum verò prædurum ac solidum dicitur stypos: sed est nomine item eodem, piceæ caudex. Diximus abundè paulò ante de helotis. Addo nunc ex Polluce, Qui inter liberos inquit) sunt & servos constituti. helotæ vocantur apud Lacedæmonios: sicuti Mariandyni doryphoros appellant, id est spiculatores, satellitesve. Inter quos apud Persas erant, qui melophori dicerentur, hoc est gestantes in spiculis mala ut est apud Herodotum historia septima. Erant & sui Argivis gymnetæ, Sicyoniis corynephori. Est enim coryna, in summo ponderosior virga, unde & nomen: nam καρὰ, summum indicat. Sic & rhopalon, telum ultioni aptum: ideo dictum, quia parte altera gravius ῥοπὴν ἔχει, id est in eam innuit, vergitq;. At callicyrii nuncupabantur exulum servi, qui Syracusis opere rustico sumptum suum exercebant. Eam verò servilem turbam ex omnifariam populis conflatam, monumentis Aristoteles prodit: meminit horum & Timæus. Apud Herodotum historia septima, cyllyrios scriptum comperi, à quibus cum plebe grassantibus exacti patria sint, qui mox appellati sūt gamori, indicat ea vox bonorum expertes, rerumq́ue participatu excussos: quod ab interprete neglectum miror. Sunt & in hoc genere, qui mensam curant. & ad eam spectantia, trapezopœos vocant. Nam Jubas rex trapezocomon esse structorem dicit. Sicuti dapes ipsas, epitrapezomata vocant alii. Agorastem ferè obsonatorem intelligimus. Eleatri, hoc est εἰλεάτροι, vocatores dicuntur regii, ut scribit Pamphilus, & repetit Athenæus, addito etiam verbi etymo, ab eleos, quo mensa signatur coquinaria. Dipnocletoras vocat Artemidorus. Sed mox eleatri quoque nuncupati cibario præfecti ministerio: quod genus honestum censebatur, quando Ptolemæum Sotera fuisse Alexandri eleatrum, tradidit Chares. Hosce tamen edeatras pronuntiat Sext. Pompeius. Protogeustæ, prægustatores sunt, qui & prototenthæ dici comperiuntur. Jam illa levioris operæ fuerint, scapulares dici servos, quibus scapulæ cæduntur, quique quasi ostreatum tergum vlceribus gestitant. Sed & exsyncerastos dici in Plautinis salibus observavimus, ac si emedullatos dixeris, & citra ullam pinguedinem. Quando Varronis Terentii astipulatu, synceraſtum antiquo Græcorum verbo medullam dicebant.

Morulos

Morulos quoque dicimus, verberibus atriores factos, à moris inflexa voce. Moron, Cyprii acutum dicunt: unde enchesimoros nuncupari conjectant, qui præacutis utantur hastis. Sed & hylacomoros intelligunt, τοὺς ὀξυφώνους, id est acutæ vocis. De moro autem arbore ita in Rustico cecinit Politianus:

> Mox ubi jam sapiens cœpit frondescere morus,
> Antè quidem sapiens, nunc ambitiosa, nec ullum
> Quæ pariat pomum, sed serica pensa ministret.

In Græcorum literis stigmaticus servus, attagen varius appellatur: quod in Avibus monstravit Aristophanes: quod avitium id, plumas variis distinctas coloribus gerat. Serviles literas in libro De vitæ tranquillitate primo, apud Senecam invenias: Sicut plerisque ignaris (inquit) servilium literarum libri, non studiorum instrumenta, sed cœnationum ornamenta sunt. Clision in Odyssea Homerus servilem intelligere domum videtur. Dion eo nomine locum accipere mavult, in quo tectæ custodiantur oves. Clisiades verò quibusdam dicuntur duplicatæ fores, aut scenæ. Est & veteribus servile nomen manes, id est μάνης, à furore inclinatum: unde ad æneam statuam tralatum vocabulum est, quam cottaborum lusui adhibebant. Fuit & hæretici nomen Manes, unde Manichæi dicti: ab insania itidem inflecti, putat Hieronymus: vocabulum esse Persicum astruentibus aliis, quando (ut approbat Augustinus) Persa erat Manes. Fuit & servile nomen actis, Pausania tradente: sed & nomine eodem dicitur vas, in quod jaciantur oboli. Servos item fugitivos, scribit Pompejus Festus, cervos nuncupari, de animalis celeritate facta nominis ratione. Ex quo apud Martialem ita legendum eruditioribus videtur:

> Suppositam fama est, quondam pro virgine cervam,
> At nunc pro cervo mentula supposita est.

Erant & sui magistratibus apparitores: & inde apparere, verbum perelegans. Sed in hoc usu, paraturam quoque apud Tertullianum comperias. Fugitivarium Jureconsultis & Varroni invenio dici, qui fugitivos scrutatus reprehensabat, ut T. Livii verbo utar, id est retrahebat.

Cœna dubia ex sue tantum mansueto, & inde paræmia. Item quam habeat rationem id Plinianum, Multa Syrorum holera. De rore Syriaco & manna. Syrium quid. Syrupa, in medendi arte cur dicantur.

Cap. XXV.

Antiocho rege numeroso exercitu in Græciam irrumpente, attonitisque omnibus magnitudine rerum quæ ingruere videbantur, T. Quintius Romanorum Imperator ita ad Achæos verba fecisse memoratur, dum peditum equitumque nubes jactari audisset à rege, qui & classibus constraturum se maria interminabatur: Est (inquit) res simillima cœnæ Chalcidensis hospitis mei, hominis & boni & sciti convivatoris: apud

A quem solstitiali tempore comiter accepti, quum miraremur, unde illi eo tempore anni tam varia & multa venatio: homo non (quàm isti sunt) gloriosus, ridens, Condimentis ait, varietatem illam & speciem ferinæ carnis, ex mansueto sue factam. Hoc perinde in regis copias, quæ jactentur, promi posse. Varia enim genera armorum, & multa nomina gentium inauditarum, Dacas & Medos, Cadusios, Ælimæos, homines tamen esse, haud paulò quàm mancipiorum melius,
B propter servilia ingenia, militum genus. Ex historia verò hujusmodi, cujus auctor T. Livius est, commoneor, scitum elici adagium posse: atqui suilla caro est, de iis quæ re quidem ipsa parvi sanè aut nullius omnino momenti sunt, apparatu tamen ac fuco, & (ut ille ait) nugis peregrinis præcellere videntur plurimum. Plutarchus illud adjicit, μὴ δὲ ὑμεῖς θαυμάζετε τὴν βασιλικὴν δύναμιν, λογχοφόρους καὶ καταφράκτους καὶ πεζετέρους καὶ ἀμφιπποτοξότας ἀκούοντες, πάν-
C τες γὰρ οὗτοι σύροι εἰσὶν, ὁπλαρίοις ἀλλήλων διαφέροντες. nec vos (inquit) admiremini regis copias, quum hastatos cataphractos, pedites, amphippotoxotas auditis: nam hi omnes Syri sunt, armis modò invicem diversi. Ex iis verò Græci auctoris verbis conjectamus, proverbium idem enuntiari hoc ferè modo posse, Syri omnes sunt: sensu tantum non eodem. Ad quam Syrorum imbelliam, & ingeniorum servilem naturam: ut quæ generosioris nescia spiritus magnum nil affectet, verum
D studiis libero homine indignis mancipata degat ævum, si quis adagium in Naturali rerum historia referendum putet, Multa Syrorum holera: haud hebeti forsan judicatu conjiciat: quanquam in ejus enarratione ex doctioribus nonnullos insigniter torqueri, animadvertam. Taceo quod in Aureliano scribit Flavius Vopiscus: Rarum esse ut Syri fidem servent, immo difficile. Ceu dempta modò hortorum cura operosiore, boni majoris nil præterea in Syrorum ingeniis ferè sit
E requirendum. Verùm in iis libera sit cuique censura: quando sunt, qui in Syris etiam fortitudinem admirentur. Illud hac parte obiter levius attigero: Syriacum rorem, à Celso in Medicina, capi pro eo quod nomine peregrino vocatur etiam manna. Hinc illud explicatur Columellæ in musti lixivi ratione: Tres, inquit, heminæ roris Syriaci contriti & cribrati super omnia adjiciuntur. Dioscorides in Libano probari manna, tradit, candore præcipuo. Scien-
F dum tamen, in thure quoque agnosci manna à Plinio, quoniam sic elisas intelligit micas. Syrium verò est unguentum susinum, è suso, id est lilio: quanquam & floris succus Syrium item dicitur, quoniam præcellat in Syria lilium purpureum. Sed & succus quilibet, uti eruditioribus est observatum, eodem censetur nomine: unde syruporum appellatio, medicinis frequens, creditur propagata. Columellæ autem syrupa, olivæ condiendæ species est.

G

Medicorum decreta de suillæ carnis præstantia. Chalari sues qui sint. Chalastice medicina. Item vocabula id genus plura: delphax, adelphi, phorine, thytæ Mysterici sues. Chœrus, χοιροπωλεῖν, syrbe petalides, petali, petasus, laphygmus, hyo-

musia, hyenia. Hippocratis filii. Hysteria festum. Sues cur sacri in Creta. Metachœra. Necnon de pontifice Sergio. Diocletiani historia. Achores. Stali, stalochi.

Cap. XXVI.

Suilli generis vilitatem, quum sponte animalis ingenio, cui pro sale datam esse animam, veteres sanxere: tum quia nil magnopere parabilius, & omnium usibus magis expositum, nemo non novit. Verum, artis medicæ non dissimulanda tamen decreta: quoniam octavo De sanitatis ratione Galenus, suillam carnem cæteris laudabiliorem facit: sed & Princeps capite De sanguine, humanum suillumque sanguinem in omnibus exactam habere similitudinem, scribit. Quin eandem quoque carnis rationem tradit. Adeo, ut impuratiores quidam pro suilla humanam distrahere, sibi licentius permiserint: quod facinus diu perrexit impunitius, donec digiti hominis intermixti forte conspecti, ad supplicii diritatem, etiam si feram, auctores protraxere: id quod decimo Simplicis medicinæ affatim exposuit Galenus. Averrois quinto Colliget (ut barbarè dicam) ex Avicennæ placitis porcinam carnem cæteris præferendam omnibus statuit, veluti hominibus natura cognatiorem. Quod (inquit) esse ita, experimento planè discimus. Quin Arcadicam describens cœnam Hecatæus ex Athenæi monumentis, fuisse mazam dicit, ac ὕεια κρέα, id est suillas carnes. Est tamen plerunque ejus bruti grandinosa caro. Quo sanè argumento, chalaros dicit sues Græcorum natio: quia in mortuorum carnibus visatur χάλαζα, quam interpretamur grandinem: sed in viventibus, latens grassatur morbus. Chalastice verò aliud est: sic enim nuncupat Galenus eam medendi rationem, quæ relaxando remittendoque mitiget. Hinc & chalastica legimus pharmaca. Sed & musculos vocant χαλαρούς, id est chalaros, qui laxiores remissioresque fiunt. Non alio ex animali numerosiorem fuisse materiam ganeæ, Plinius scribit, excogitatis inde quinquaginta propè saporibus, quum cæteris singuli modò sint. Suem masculum, delphaca vocat Epicharmus cum plerisque aliis. At genere fœminino delphaces fœmellæ dicuntur propriè, quòd delphyas habeant, id est vulvas: unde & fratres uterini, nuncupantur adelphi: sicut qui eodem prognati sunt patre ac matre dicuntur autadelphi. Phorine dicitur suilla pellis. A suillo pecore immolationes in sacris initia duxere prima: unde & Sues olim dicti Thytæ, à sacrifico usu. Sed & in Cereris initiis immolari porcos consuesse, accepimus. Nam & in veteri comœdia hoc argumento, mystericos nuncupari ab ejus deæ mysteriis, animadverto. In nuptiarum quoque ritus idem advocabatur animal. Verum & nutrices naturam muliebrem chœrum, id est porcum vocabant, quod Aristophanes significat: ex quo facetissimè quibusdam concinnatum verbum χοιροπωλεῖν, quod signat porcum vendere, id est capturas corpore quærere. Et quoniam in vocabula deflexinus, syrben interpretantur vocem, qua sues allectent subulci. Apud veterem comicum, κοὶ κοὶ, suilla vox est, ex qua & verbum κοίζειν. Petalidas Græci, sues præpingues quandoque vocant, ex vitulorum ratione, qui à cornibus dici solent petali, quando ex petala habent ea, id est patula vel parva exiliaque: nam & petalas dicunt palmas minutas, καὶ θαμνώδεις, id est fruticosas. Sicut larini quoque dicuntur, à larinis bobus. Petasus verò ad institutum præsens pertinet nil admodum. Quia verò in ejus notione mirè disceptant grammatici, non gravabimur sententiam ad id ferre, ac sine provocatione. Siquidem in Ægyptiæ fabæ tractatu Dioscorides illius esse folium prodit μέγα ὡς πέτασον, id est grande ut petasum. Quid autem petasi nomine intelligendum inibi sit, abundè palàm facit De plantarum historiis libro quarto Theophrastus, qui folia eadem πίλῳ θετταλικῷ ἐοικέναι scribit, id est Thessalico pileo similia. Amplius Alexandrum legimus apud Athenæum, solitum quandoque petasum capite gestare, manu verò caduceum. Invenio & laphygmum dici eruditè canum ac suum inexplebilem vorandi aviditatem, inclinata vocabuli proprietate à verbo λάπτω καὶ λαπάζω καὶ λαφύσσω, sorbeo & devoro: unde ab impensæ magnitudine convivium magnificum, ilapinem vocant. Quod eo apposui gratius, quoniam Rhodigini mei ex verbo veteri Græco parum excidentes, pro eo quod est λάπτειν, confinxere sibi plebe jam vocem slapare. Ab hoc item præcipuè brutino genere, hyonusiam comperi, pro suilla quidem inconcinnitate: verum & pro inscitia. Sicuti & hyeniam, pro fatuitate. Nam Hippocratis filii, ut incomptis moribus, à comicis proscinduntur, dicti suem resipere. Proinde Aristophanes,

> Τοῖς ἱπποκράτους υἱέσιν εἰκάζεις, καί σε καλοῦσι βλιτομάμαν.

Id est Hippocratis filios exhibebis, teque vocant blitomamam: id est, fatuum. Illud ex abundanti parte hac adjecerim: Sergium, qui prius Os porci vocabatur, ex pontificibus primum fuisse, qui proprium demutarit nomen: quod mox observatum ad nos usque perdurat. Non dissiltans ab instituto & illud ab Diocletiano pronuntiatum: Ego, inquit, apros occido, sed pulpamento alter vescitur. Quod inde est natum. Agenti in Gallia Diocletiano dicebat Dryas: Nimium Diocletiane avarus, nimium parcus es. Cui per jocum is, Tunc ero largus, quum Imperator fuero. At Dryas: Noli Diocletiane jocari: nam Imperator eris, quum aprum occideris. Ex eo venationibus deditus apros fortè oblatos enixius occidebat, dicti eventum expectans: quo est frustratus, donec præfectum prætorii Aprum peremit. Illa fuerint auctaria capitis hujus: suem Veneri mactari solitum quandoque, sicuti Callimachus scribit: factum id Argis adnotavit historia: festum certè, Hysteria inde nuncupabatur. Quod ad Chalcidenses attinet, de quibus facta nobis paulò antè mentio est, scitum est admodum quod de Dromea lectum parasito est: à quo quum quæsisset nescio quis, In Vrbe, an apud Chal-

Chalcidem lautius pararetur convivium: gratius respondit, videri Chalcidensis cœnæ procœmium, ostreorum numero, & varietate. In Creta sacrum creditur animal hoc suillum, quoniam nascenti Jovi sus mammam subimiserit: ac gryslmo, id est grunnitu, pueri vagitum audiri vetuerit. Metachœra, sues vocant serius nascentes. Achoras interpretatur Plinius ulcera capitis manantia, quum foraminibus prætenuibus cutis pertunditur, quod Ægineta Paulus prodit libro secundo, unde glutinosior demanat sanies. Nostrates à similitudine vestes abrodentium tinearum capitis vocant tineas, sic cute perforata, uti vestimenta mali genere pertusa evilescunt. Sialos, præpingues porcos vocant Græci, Galeno tamen sialos, sputum est: unde sialochi dicuntur, qui inter loquendum salivam conspergunt. Porculatio Varroni, porcorum nutricatio est: sicut pullatio, pullorum. Inde est illud Columellæ, Porculatoris verò & subulci diversa professio, diversæ pastiones. Dixit Ephesius Heraclitus, sues cœno lavari, velut cortales aves pulvere aut cinere, siquidem hisce rebus plumam pinnasque emundari. Ab suilla ratione propagatum illud quoque, ut imperitis, crassioreq; obvolutis ignorantia, pro sale animam modò esse datam pronuntiemus.

Pholiam ursarum, quid intelligant Græci auctores. Ursæ vafricia. Pholeus quid sit: item pholis, pholaides, pholades, pholyes, pholides, phonæ, pholles.

Cap. XXVII.

PHoliam, id est φωλίαν, quum legissemus quandoque in Græcorum commentariis, diu multumque indagini nobis fuit, quid sibi vox ea vellet. Demum unius desideria explevit Ælianus, à quo proditum advertimus, ursam ubi se præpinguem senserit, ac pleniore corpore, morbi loco ducere ipsum hunc statum, propterea latebras quærere, quæ φωλεὺς dicunt Græci, unde affectioni adoptatum nomen: ubi tandiu conquiescat, donec inutile pinguedinis onus resideat, veluti delimatum. Pergere autem, ac in latibula sese insinuare non pedibus utique, sed dorso resupinatam, corpus protrudendo, ne supersint venatoribus ad indagandum vestigia. Cæterum, superre adeo versutiæ inopinatæ ipsius verba subscripsi auctoris: ὅταν δὲ αἴσθηται ἑαυτῆς πεπληρωμένης, ὑφορωμένη τοῦτο, ὡς νόσον, ζητεῖ φωλεόν. ἐντεῦθεν τοι κέκληται τῇ ἄρκτῳ φωλία τὸ πάθος. εἶτα εἰσέρχεται οὐ βαδίζουσα, ἀλλ' ὑπτία, ἀφανίζουσα τοῖς θηραταῖς τὰ ἴχνη. ἑαυτὴν γὰρ ἐπισύρει κατὰ νώτου, καὶ παρελθοῦσα ἡσυχάζει. καὶ τρόπον τινὰ τὴν ἕξιν ῥινᾷ. Sed ut auctarii inferatur quippiam, inveni etiam, qui φωλεὸν esse diatribam sive scholam interpretentur. At φωλὶς, piscitii intelligitur genus quoddam. Φωλαΐδες verò sunt ὄστρακινα τινὰ βρωμώδη. Apud Theocritum φωλάδες ἄρκτοι, ursæ dicuntur ἐμφωλεύουσαι, id est in latibula se condentes. Pholyes verò, id est φέλυες, fulvi dicuntur canes, ore nigricante. Pholides sunt & serpentum squammæ. Sed & fistulæ, πολυκάλαμοι. Cædis autem loca vocant φωνάς. Vocant & pholidas, abusione quadam, pennulas minutiores. Pholles, id est φόλλεις, oboli nuncupantur. Quanquam & vocabulo eodem tributorum genus certum intelligitur.

Cornicis admirabile obsequium in Ægypto, quæ tabellarii vice fungeretur; inde moriens honestata est sepulchro. Cynocephalorum docilitas. Phaciolium, cordyle, crobylus, nidarium. Cornicum oculos configere quid sit, vel cur dicatur.

Cap. XXVIII.

INter cætera quæ de animalibus ratione carentibus promi solent miracula, unum mihi compertum nuper, quod ut præterirem, inducere animum haud sustinui, quia sit præcipua dignum admiratione. Lego siquidem in priscorum monumentis, qui nostris plurimum emolumentis exsudarunt alseruntque: in Ægypto fuisse paludem, quæ dicta Myridis est, prope quam fuerit Crocodilorum civitas, atque inibi visitatum quandoque cornicis sepulchrum, cujus eam opinati rationem sint Ægyptii. Fuit Ægypti rex Marrhes nomine, qui cornicem impendio mitem, ac prorsum habuerit cicurem, educationis solertiore cura eo provectam insuefactamque, ut pterophori cursorisque vice exsuperantissimi fungeretur: quo enim concupisset altor, ceu rationis planè compos, epistolas deferebat: commonita noscens callidè, qua transvolandum, quóve dirigendus impetus, ac ubi sidendum foret, interquiescendúmve. Quamobrem obsequio miti adeo, ac nullius stipendii indigo & utcunque parato, quum obiisset, dignam à rege habitam quæ sepulchro stelàque honestaretur, propagandæ in ævum longius memoriæ facti tam inopinabilis, rarenterque auditi aliàs. Verùm, quia hæc parum integra fide forsan prodi à me suspicabitur quispiam rugosioris ac contractioris supercilii, suppingenda Græci auctoris verba duximus, ne quis vanitatis anquirat. Sic verò habent: ἐν τῇ Αἰγύπτῳ ἐπὶ τὴν λίμνην τὴν καλουμένην Μοίριδος, ὅπου κροκοδείλων πόλις, κορώνης τάφος δείκνυται, καὶ τὴν αἰτίαν ἐκείνου Αἰγύπτιοι φασί, τῷ βασιλεῖ τῶν Αἰγυπτίων, Μάρρης δὲ οὗτος ἐκαλεῖτο, ἦν κορώνη θρέμμα πάνυ ἥμερον καὶ τῶν ἐπιστολῶν, ἃς ἐβούλετο οἱ κομισθῆναι ποι, θᾶττον ἐκόμιζεν αὐτῇ, καὶ ἦν ἀγγέλων ὠκίστη. καὶ ἀκούσασα, ἔνθα ἰθῦναι χρὴ τὸ πτερὸν, καὶ τίνα χρὴ διαδραμεῖν χῶρον, καὶ ὅποι ἥκουσαν ἀναπαύσασθαι. ἀνθ' ὧν ἀποθανοῦσαν ὁ Μάρρης ἐτίμησεν αὐτὴν καὶ στήλῃ καὶ τάφῳ. Cæterum nec illud ignorandum, brutis etiam videri docilitatis inesse plurimum, quando in Ægypto eadem cynocephalos observavimus, Ptolemæis stationem tuentibus, literarum etiam ductus perdidicisse, immo & saltationum gesticulosos motus, & tibiarum modulos, nec psaltices fuisse inscios. Additur & admiratio altera: solitos à spectantibus mercedulam, æsque velut manua-

rium, cortogare, quod phaciolio insererent ser- A varentque. Est vero phaciolion, capitis gestamen, id est κεφαλῆς σκέπασμα. Quod Rhetoricorum primo tradit Creon, cordylen dicunt Cyprii, crobylum Athenienses, at Persæ nidarion. Amplius de cynocephalo est id observatum: silentis lunæ die, hoc est ubi cum sole congressa ἀφώτιστος γίνεται, marem cynocephalum nec videre nec vesci, sed præ tristitia in terram nuere, velut lunæ ingemiscentem raptum: fœmina insuper αἱμάσσεται. Quo argumento in templis cyno- B cephalos connutriebant, ut inde solis ac lunæ coitus commonerentur. Quin & illud est traditum: æquinoctii die animal hoc duodecies, id est hora qualibet urinam facere: qua ex causa, hydrologiis sedentem insculpunt cynocephalum Ægyptii. Porrò quod ad cornices attinet, haud è re fecero literaria, si quæ ex Ambrosio & Magno Basilio comperta mihi, transiluero, à quibus proditum observavimus, ciconias jamjam commigraturas non aliter, quàm collecto proficisci a- C gmine: ac velut per tesserarios, militiæ quadam imagine, tempore pronuntiato, pariter moveri omnes, mirè servatis ordinibus, ceu nec agminis coactor desit. Cæterum, ducendi functionem cornices subire, quæ illas & dirigant, & turmis quodammodo stipatricibus consectentur eatenus, uti vel adversus inimicas aves munimento haudquaquam contemnendo esse credantur, ac periculis subire propriis non suam bellandi aleam. Ex hac vero doctorum eminentissimo- D rum accurata doctrina, & thesauris elegantioribus, dilucere opinor proverbii veteris vim, Cornicum oculos configere. Quod in M. Tullii oratione positum non tam enarrat Valla, quàm implicat.

De Simone Mago paucula, qui est habitus Deus. Draconis in puellam amor admirabilis.

CAP. XXIX.

CÆterum, sicuti cœpimus, pergamus hisce memoriarum illectatiunculas vitam excolere: quoniam in eorum transcripti decuriam sumus, adnuente optimo, maximo Deo, qui uti eleganter scienterque retulit Augustinus, scribendo proficiunt, ac proficiendo scribunt. Nec commemoremus tamen, quod Septimius prodidit Florens, & alii præterea, Simonem Samareum magicis artibus & ope dæmonum suffultum, in urbe Romana, multitudine innumera fraudibus delinita, eò fastigii provectum, ut inter duos pontes hoc titulo simulacrum publico consequeretur decreto, Simoni Deo sancto: sed illa potius, quæ humanæ augent excellentiæ admirationem. Hæc enim illi planè suffragantur. Proditur ergo memoriæ, apud Idumæos (sive malis Judæos intelligere) quum rebus potiretur Herodes, puellam in ipso constitutam ætatis vigore, insigniter à dracone magnitudinis vi- G sendæ adamatam: qui commeans subinde amanter cum ea decumbebat. Illa tamen, etiam si clementem mansuetumque (utique naturam verita insociabilem, & ab humano dissitam captu) reformidans, ex loco abscedere proposuit longius, ac mensem abesse, ceu bruto per absentiam illatura dilectionis oblivium. At diversa evenere omnia, siquidem in dies intendebatur affectio, augescebatque amoris impetus, desiderio dum contabesceret nimio, interdiu noctuque consueta repetens cubilia, nec esset ejus potiundi facultas, quod appetebat præcipuè. Conflictabatur ergo, ubi infelix amator. Postea verò quàm rediit quandoque puella exoptata, devolans is ad visam protinus, ac prorsum amatoriè, suspicionum plenus, tanquam neglectui habitus, atque eo nomine indignabundus, cauda complexus puellæ crura converberabat, sed observatè admodum ac verentis modò, ira & amore compugnantibus. Qua sanè ratione dicat forsan veterum aliquis, Eum qui Jovi imperet, imperet diis item aliis, nec bruta quidem negligere. Cæterum quo se adversum ea modo habeat, ex iis dilucet, opinor.

Deorum apud priscos nomina varia. Hieromenia quid. Penates dii. Mensium singulos suum habuisse numen. De Vitunno, Sentino, ac selectis diis. Saturnii versus, Jovii, Janales. Prosa dea. Postverta. Anteverta. Templarii qui intelligantur. Tutilina, tutanus, tutulus. Platonicorum observatio in lucis. Pythagoreorum solitudo. Capitis convelatio in sacris. Protemenismata.

CAP. XXX.

DE diis quidem alibi hoc opere disseruimus, nunc & carptim præcerpemus quæ varia nobis ostentat lectio: quando & gravis auctor Augustinus ista consectari non insuper habuit: quum ex Varronis spicilegio Proserpinam diceret, frumentis præpositam germinantibus: geniculis verò nodisque culmorum, Deum nodinum: involucris autem illis folliculorum, deam Volu- E tinam: quum folliculi patescunt, quo exeat spica, deam Patelenam: quum segetes novis aristis exæquantur, Hostilinam deam, quia hostire ac hostimentum prioribus exæquationem indicat: Floram adjicit quoque Lacturcinamque & Matutam, quæ florentibus lactescentibusque ac maturescentibus præsint frumentis. Quin & mensibus singulis suum præficitur numen in veterum superstitiosa anxiaque vanitate: siquidem F Januarii pontificium habere Juno credebatur, Februarii Neptunus, Martii Minerva, Aprilis Venus, Maji Apollo, Junii Mercurius, Julii Jupiter, Augusti Ceres, Septembris Vulcanus, Octobris Mars, Novembris Diana, Decembris Vesta. Mensium tamen initia universim Apollini sacrabantur, qui Soli sit idem: ex quo Hieromenias vocabant, velut Hieronumenias κατὰ συνώνυμησιν. Arbitrantur alii, mensem totum quo Nemea celebrarentur, dici Hieromeniam. Sed & sacri mensium dies sic item nuncupantur. Quin auctor item Philochorus est, Atheniensium decreto mensem Δημητριῶνα Hieromeniam appellatum, ceu ex toto sacrum. Extat Quinti Ennii carmen, deorum continens penatium nomina,

nomina, quos patrios alii, Varro Terentius etiam A urbanos nuncupat:

> Juno, Vesta, Minerva, Ceresque, Diana, Venus, Mars,
> Mercurius, Jovis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Fuit & vitæ contributor Vitunus Deus, sicuti sensuum Sentinus. Sed hi tamen obscurissimi censebantur dii, etiam si plura multo præstarent, quàm quos Selectos nuncupabant, vel de ampliori potestate ac dignitate: sive quòd augustius colerentur, viginti numero, sicuti est à B Varrone sancitum, mares duodecim fœminæ octo. In deorum mentione, illud nec relatu indignum: Minervios, Saturnios, Jovios, Janales nuncupari versus, de numinum majestate, quibus forent dicati. Nam & à Zosimo relatum scimus, quibus hymnis in Palatini Apollinis templo Romæ uti, receptissimi foret moris, quando & pueri nobiles adhibebantur novem patrimi, matrimisque totidem id genus virginibus unà mo- C dulatè concinentibus. Palimbachium, qui constat ex duabus longis & brevi, Saturnium item dici scimus. Saturnios versus intelligunt eruditi, quibus Faunus fata hominibus canebat: & à Nævio bellum Punicum scriptum est, & ab aliis multa composita. meminit Varro carmine etiam allato:

> Libáque fictores, argeos & tutulatos.

Prosam accepimus, deam fuisse prioribus, cui rem obirent divinam puerperæ, ritu naturæ quæ pe- D perissent. Sicuti Postvertæ, ubi in pedes prodiisset infans: hasce Carmentes dictas reperio. In Cœnis scribit Macrobius, Antevertam & Postvertam deas habitas: quòd ea omnia intelligi oportere existimarent, quæ dilapsa jam essent, aut futura etiamnum viderentur. Proinde divinitatis censeri comites, veluti consilium est, atque item providentia. Templarios legimus quandoque, sed non dii eo nomine ulli intelligendi, verum hæretici quidam sic (uti arbitrantur) nuncupati, quòd E templa inviserent, essentque in eis assiduè. Nam & Platonicos legimus, quin Stoicos quoque in templorum lucis ac porticibus obversari consuesse, ut habitaculi sanctitate commoniti, non temerè aliud quàm de virtutibus cogitarent. Qua ratione Pythagorei frequentia item reclinata, in solitudinibus agebant ferè. Templarios sustulit Clemens quintus pontifex, qui Burdegalæ natus, in Gallias summi sacerdotii sedem transduxit. Hic est à quo nuncupantur Clementinæ F sanctiones. Tutilinam putandis frugibus præfuisse, Augustinus scribit: & Ennius, Tutilinæ loca inhabitasse memoratur. Tutanus deus, ab omnibus (ut Varro inquit) mortalibus labore affectis invocabatur, ut qui illis præsidium afferret atque opem. Tutulum Fulgentius pallium accipit, quo ex sacro ritu caput obnuberent sacerdotes: unde sit apud optimum maximum poëtam,

> Et capita ante aras Phrygio velamur amictu. G

Tutelarem prætorem instituit omnium princeps, Julio Capitolino auctore, Antoninus Philosophus, dandis tutoribus, qui ab consulibus antea petebantur, ut diligentius tractaretur de tutoribus, adversum quos idem quoque pronuntiabat. Opera illud parerga subnotabitur, loca ante fanum Thucydidi proœmenismata nuncupari. Sunt qui eo nomine propylæa intelligant, vel proastia quoque, id est suburbia.

Super aspide paucula. Ægyptiorum reges cur aspida in diademate gestarent. Aspidis notiones. Aspidion quid, & aspidiscus.

CAP. XXXI.

De aspide scitu non indigna quæ occurrebant, consectati aliquot ex nostris etiamnum sunt: cæterum superant quædam non indicta quidem, sed multos tamen quæ lateant ferè: quo nomine, publici boni studio carptim à me attingentur nunc. Id verò primum, non magnopere compertum, qui aspidis ictu percussus evaserit. Quo argumento, ut significaretur principatus quædam invicta vis, Ægypti regum mos fuit pervetus, diademata serpentis ejus imagine distincta gestare. Gigni quandoque aspidas cubitorum quinque, in libris est observatum. Esse item atri coloris plurimum, vel cinereas etiamnum: visam quandoque & fulvam aspida. Quibus morsum impegerit, horis vix quatuor superesse, præfocationem quippe mox insequi, ac spasmum cum singultu. Illud ex grammatica suggeritur supellectile: aspidas, dici campos forma orbiculari, aut ubi aspides visantur plurimæ. Certè urbis Argivæ partem Aspida vocatam, locis aliquot in Pyrrhi vita scribit Plutarchus. ἀσπίδεια vocant item Græci τὰς τῶν ἀσπίδων πλοχάς. Sed & in navi partem, quæ ad puppem vergit. Aspidiscos brevia dicunt scuta, sed & in scuti modum orbicularia ornamenta. Plethon Gemistus Historiarum primo & illud prodidit, Philippum Amyntæ omnium primum Macedonicæ phalangis synaspismum constituisse. Id autem intelligitur, quum in phalange singuli cubitum occupant.

Pastoris cum capella initus admirabilis: deq; inde nato monstroso fœtu. Crathis fluvius unde sit appellationem nactus. Interim hircorum zelotypia.

CAP. XXXII.

Quæ sit brutorum affectio quorundam in amatoriis, alibi attigimus, opinor. Quod ad manum est, exemplum ad id ipsum spectans, non præteribo: ut quam de hircis protuli, sententia corroboretur hoc amplius. Fuisse igitur apud Sybarin pastorem nomine Crathin, comperi, qui in Venerea proclivior, capellam (sicuti ei visum) omnium formosissimam deperire amplius cœpit: quumque libidinis incentivo acrius extimularetur, eandem mirè prorsum inibat, ac frequenter, demumque uti amicam gratè amplexabatur, nec citra saviationem crebram. Quin, quod sequens quodammodo est, capellarius amator, quibus illam capi

præcipuè opinabatur, munuſcula identidem objiciebat, pabulum videlicet lætius amœniusque, ut quo etiamnum ſuavior illi fieret anima, quam labellis labella implicando, forteque proſerpentem etiam reddendo beſtiam, haurire univerſim, ac medullitius affectabat. Inſuper ſtibade accubitisque molliculis haud neglectis, quibus velut nympha decumberet, quieti operam impertiens. Interim qui fuit caprarius ductor, ac ceu anteſignanus hircus, hæc contemplatus, neglectui haudquaquam ſibi cenſuit habenda, zelotypia concitatus tanquam œſtro vehementiore. Sed aperta vi imparem ſe conjectans, diſſimulandam doloris acerbitatem tantiſper eſt arbitratus, donec ulciſcendi commodior præſtaretur occaſio, quæ & oblata mox eſt, dormientem quippe (uti aſſolet) conſpicatus, ſubſidendi locum arripuit ſtatim, ac quanto maximè valuit impetu, in hoſtem irruens ſinciput ei alliſit. Quo tam præclaro latius diſiecto facinore, paſtori monumentum inſigne ſtructum eſt, ac de ejusdem nomine fluvio adoptatum cognomen. Ex concubitu autem brutino natum ferunt infantem cruribus matrem qui referret, facie verò patrem. Sed & deorum numero aſcitum, conſtans tenuit fama: fuitque mox Hylæum numen, Napæumque. Id verò ſylveſtre ſignat. Siquidem ſaltus, vocant Græci νάπας.

Super dipſade adnotata paucula. Preſter cauſon, melanurus, ammobates, centris quid. Melanura qua dicantur. Senectutis anguium fabella. Ogygium quid.

Cap. XXXIII.

Dipſadi ſerpentum generis de naturæ ratione aſcitum nomen, monumentis proditum veteribus eſt. Cenſetur ea quidem vipera magnitudine minor, ad inferendam perniciem celerior multo. Quos mordicus apprehenderit, ſiti inardeſcunt vehementius, ad potumque efferveſcunt, ac inde inceſſanter haurientes diſſiliunt mox. Cauda lineis diſtinguitur (uti ferunt) dua-A bus, nigriſque, corpore albicante reliquo, ut ſcribit Soſtratus. Sunt qui & preſteras, id eſt πρηστῆρας nuncupent (quanquam & eo nomine impetuoſior eſt ventus, ac transverſæ in collo venæ, necnon fulminis ſpecies) καύσωνας etiam alii. Naſcuntur in Libya quidem, ſed in Arabia præcipuè. A quibusdam dici quoque melanuros, animadvertit: ſed & ammobates, necnon centridas, ſive κεντρίδας aut centrinas, ab figura. Nuncupatur in re ſacrificali dipſas, item hepatis ſignum quoddam. Δίψιαν χθόνα, ubi dicunt Græ-B ci intelligunt ξηράν. Melanura inſuper ſcito dici, quibus nigricat cauda. Monuit ſcienter Pythagoras, Animal cauda nigra non attingendum: innuens eſſe reclinandum vitium, cui ſuccedat mentis nigredo, & voluntatis conflictatio moleſta: ſiquidem vitii facilitatem, vitæ mox miſerabilis conſequitur difficultas. Super dipſade lepidior memoratur fabella: Contenderunt quandoque homines, à diis inventam contribui, uti ne unquam ſeneſcerent. Voti compotes aſello geſtandam impoſuerunt: at is ſitiens vehemen-C tius, quum aquas comperiſſet, jam jamque adlubeſceret, loci aſſervator ſerpens potum inhibuit: nec permiſſurum ſe prius aſſeveravit, quàm onus ſibi foret condonatum: quod & aſellus nimis areſcens, facilè conceſſit. Quo argumento ſenectutem abjicit ſerpens, at ſenio conficimur homines. Illi tamen aſelli agglutinata eſt ſitis, quam & morſu læſis injicit. Alii fabellam ad Prometheum rejiciunt, à quo ſurreptus ignis quum eſſet mortalibus traditus, qui acceperant primum, beneficii haud memores ſatis, rem aperuerunt: id D collaudans Jupiter, ἀγηρασίας pharmacum illis retribuit. Quod aſello mox eſt injectum, inde reliqua ferè, ut prius. Extat verò fabulamentum apud Sophoclem ἐν κωφοῖς. Ogygium id appellant poëtæ, tanquam pervetus dixeris, ab Ogyge vetuſtiſſimo.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LECTIONVM LIBROS AD DOCTISSIMUM CÆLIUM Calcagninum Ferrarienſem, Præfatio ſexta & viceſima.

SI unquam aliàs compertus eſt, cui literæ fuerint omnino inſularum loco, me eſſe eum, haud ſanè inficiari queam, Cæli doctiſſime: ſiquidem ſingulis impactæ libris ad eruditiſſimum quenque Præfationes, ſi id coner maximè, adverſum me, velut conceptis jurarint verbis, teſtimonium dictabunt. Sed & argumento eodem, te nunc in hujus gloriolæ participatum admittere conſtitui. Nil celebrius ferè, nil quo frequentius perſonent eorum aures, qui diu jam interioris ſcientiæ candidati, nunc demum veteranos agunt, immo & Ariſtarchi virgulam, ut critici graviores, exſerunt candidiſſimè, quàm quo pridem ingenio, quáve rerum ſcientia, vel ultra ætatem dum ſapis, in Ferrarienſi gymnaſio in omne ſcriptorum genus dictata promas: nec citra Venerem, non Atticam quidem, ſed Romanam prorſum. Quando, ut nunc eſt, profert ſe magnificè virtus Italica, & diu jam annis carioſam quodammodo Græciam laceſſit. Sed & olim mihi, dum iſtic agerem, quæ increbuerat prius, innotuit abundè multiplex eruditio tua, quam inter ambulatiunculas frequentes ſolers ingenium tuum, nunquam non præſens, & in numerato ſemper, ſingulari promebat omnium admiratione. Quamobrem piaculum eſſem arbitratus, quod nec majoribus procurari hoſtiis poſſet, ſi Cælium Cælius præteriſſet tacitum in hac, qualis eacunque ſit, cenſura, qua veluti λογάδες ſeliguntur, quibus noſtri laboris dicentur portiunculæ, ut ſint nobis tanquam χάρακες, quibus ſurrecti ſtemus, lividulorum ſic afflatum contempturi facilius, quos Timonianum impreſſuros dentem, haud abnuerim. Quid enim aliud illi ſunt, quàm planè μισάνθρωποι? Inde fit, ut inter omne ſcriptorum genus Sillos amplexentur præcipuè, ament, legant, nulla non atterant die. Quin & Sillographos dici ſe geſtiunt, ceu ſic aurei in Olympia ſtaturi videantur. Sed Theoninos præterfluere ſino, illis nil imprecaturus gravius, quàm ut livori immoriantur ſuo. Nos reliqua operis inſtituti lætè perſequemur. Nam Platonis ſententia eſt, ab Libanio repetita, ab mœrore tabeſcentibus trophæa non excitari. Quando, ut id poſſemus, inenarrabilis divinæ potentiæ majeſtas contribuit: quo nomine, noſtri omnino muneris eſt, prodeſſe vel recuſantibus. Poteramus in ſanctaria intruſiſſe iſta, ſicque Catonum (tertios intelligo) vitare ſupercilium moleſtius, ſed malo ita. Hæc nimirum eſt ad æternam gloriam via, hac in primis ratione Deum induimus, dum illius qua poſſumus & fas eſt, exuberantem imitamur largitatem. Tantum abeſt ut eorum approbem ſententiam, à quibus ſuccini vetus illud ex media ſolitum Græcia novimus, οὐδεὶς οἶδε τὸν θησαυρὸν τὸν ἐμὸν, πλὴν εἴ τις ἄρ᾽ ὄρνις. Infelicis ingenii arbitror, non ſe publico natum bono credere. Sed hac in parte, an quid profecerim, tuum fuerit aliorumque ex decuria eadem, judicium. Quòd ſi nil aliud videor, quàm ex Ionum ſententia, συνάγειν τοῦ ἔκτου τὴν θώμιγγα, me conſoler: quoniam in arduis voluntas vel ſola abundè credi ſpecioſa conſuevit. Unum ſcio, in iis nunquam mihi Theocritium id

insusurratum, γόνυ κνήμης ἔγγιον. Quin potius nil unquam mihi parte hac antiquius, quàm prorsum ἀρκάδας μιμεῖσθαι ἑτέροις πονοῦντα.

Vale.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI LECTIONUM ANTIQUARUM LIBER UNUS, qui vicesimus sextus.

Quo distinguatur bulimos, ab eo quem caninum dicunt appetitum. Unde dicatur bulimos, & quid cenangia. Bucæus qui. Fames universa, & vaccina. Citta, cytinus anorexia, cittales, anancophagia. Saguntina fames.

Cap. I.

QVoniam præcedenti volumine, dum quæ ad frigoris rationem pertinent, excerperemus, quæ miscellla suggerebat lectio, adnotaremusque: in famis mentionem producti sumus, quam dicunt Græci βούλιμον, ex nostris nonnulli caninum appetitum, Gellius vim famis non tolerabilem, sicut bupinam quoque: visique omnino fuimus idem utroque nomine indicare, etiam si Galeni doctrina dispescere animadvertitur. Nunc, ut locupletius satisfaciam harum lectionum studiosis, quum in tertium Canonis Avicennæ incidissem (ut de Paulo Ægineta taceam) ubi ista palàm distinguuntur, operæpretium arbitratus sum, tanti in medendi scientia viri placita subscribere. Vt intelligamus, bulimum dici famem magnam, subjecti ratione, quia membra infestet omnia: quanquam stomacho fastidiente, proinde universa dicitur fames: sicuti appetitus, quem caninum dicunt, particularis. Qui post evacuationes, & chronicas febres, quibus resolutio contingat multa, excitari assuevit plerunque: quandoque verò continentis virtutis imbecillitate. Nam quum perpetim redundans contingat resolutio, cooritur instaurationis appetentia. Evenit interdum & calore nimio stomachi os infestante & perpetuò resolvente, proinde semper illud est famelicum ferè, quo in statu urget plurimum sitis. Solent (inquit Galenus sexto De affectis locis) quos canina infestet appetentia, affatim impleri, mox vomitu levari aut deje-

A ctione fluoreque. Quod & sanitatis inculpatæ animalibus evenit plerunque, sicuti Seleucidibus aviculis, quæ locustis vescentes celeriter excernunt. Cæterùm, bulimus seu vaccina fames prævium habet plerunque caninum appetitum. Et est membrorum inedia cum stomachi satietate, insigniter quippe alimento indigent, quanquam id rejiciente stomacho. Deducitur res quoque nonnunquam ad syncopem. Contingit verò persæpe iter agentibus, algore

B amplius perurente, quum frigoris vehementia denset stomachus: quod efficit constitutionis malitia sensivam virtutem mortificans, atque item attrahendi facultatē, humorum peccato, qui os stomachi obsident reguntque, iis verò madentes villi expulsionem moventes, attractionem refugiunt. Sciendum verò in Avicennæ codicibus, sicut & medicorum ferè omnium, legi bolismum, pro bulimo. Verum, ut in scriptura erratum, ita & in nominis ratione multo amplius. Nam sunt qui

C à bolo deflecti putent: tanquam uno tantum bolo expleatur stomachus, quæ mera inscitia est. Sed iis impartienda facilè venia est, qui nec ex intervallo quidem Latinum regustarunt Atticismum, nedum Græcum. Sanius & doctius Serapio tractatu tertio, de Græca sentit ratione profluere hoc est à βου, quæ particula intendit, & λιμὸς, quæ famem vox indicat: quod & Avicennæ interpres Gentilis observavit. Sicut Bucæus, ab eadem inflectitur particula, & καίρω, incido, & meto, unde

D prævalidus in metendo sic nuncupatur: nec desunt, qui à bobus deducant potiùs, uti aratorem indicet. Vel certè συὶ βοῒ, id est cantu injunctum arandi vel metendi obiens munus ita dicitur. Sed nec illud per incuriam transiliendum, à medica ratione, Græcorum plerosque abire diversos. Nam à stomachi hostio, quod καρδίαν vocant, καρδιογμὸν Dorienses, auctore Polluce, famem nuncupant intempestivam, quam Xenophon, & communis lingua βούλιμον. Sic enim pro

E stomachi inedia videntur accepisse, quod medici non faciunt, ni ad humores qui sunt in ore stomachi, attractionem præpedientes relatum putes:

tes: quod Pollux scribit. Plato comicus cenangiam, id est κενεαγγίαν, pro bulimo intellexisse videtur. Id verbum perinde accipi debet, ac si valorum inanitatem dicas. Non prætereundum temerè, quod in libro περὶ διαγνώσεως τῶν πεπονθότων τόπων quinto est à Galeno proditum, caninam item nuncupari cibi appetentiam, ubi canum more aut nil omnino, aut malos affectant cibos mulieres: quæ res citta vocatur, inquit, vel κίττα, aut κίττωσις, id est pica & picatio. Contingere verò hæc, secundo aut tertio à conceptu mense, quod appetentiæ ὄργανον sit oblæsum (id verò ventriculi os est) infanti non suppetente vi ad alimenti consumptionem. Apud Paulum ἀνορεξίαν legimus, quæ affectio intelligatur, omnia respuentis stomachi. ἀνόρεκτος verò ita affectus intelligitur. Idem Paulus bulimum, ὑπερβάλλουσαν interpretatur ἀτροφίαν, in quam sæpe recidat anorexia. Cittales autem, id est κιτταλης, apud Ionas fur nuncupatur. Cytinus verò est malogranatum immaturum, vel primum mali punici exanthema. Anancophagia in Politicis Aristoteli, athletarum nuncupatur victus, velut expressior vorandi necessitas. Saguntina fames, etiam in parœmiæ producta vim est. Fame porro necare, impium censebatur: quo nomine in vincula conjectis ut morerentur, cibi aliquantulum apponebatur, ut sic aliquo modo expiarentur: quod in Antigone significat Sophocles, & adnotavit interpres. Sed & in Vestalium pœna scio memoratum.

Ventrem non habere quid sit. Qui dicantur sphecodes lagari sphacelodes, sphacelus, cangræna, buphagus, buplanostricti. Bucolici milites. Sphragidion, sphærus, cyllus procœlus, popa, butypi. Ventri concœnes. De Philopœmene pauca. Athletica habitudo.

Cap. II.

Ventrem non habere, tralatione scita quidem & concinna per proverbium dici de Imperatore videtur, vel etiam quovis alio malè nummato. Quoniam vetus est, pecunias esse nervos bellorum, & militum alimenta, quin & aliorum item omnium. Nam Hesiodicum illud notissimum in Ergis,

Χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι.

Id est, vicem animæ miseris mortalibus pecuniæ præstant. Quoniam pessum euntibus vitæ pretiis, nunquam non argenteis pugnandum hastis est. Ex historiæ autem penu promitur adagium. Nam Philopœmeni illudens Achæorum prætori Quintius, qui equitibus multis, & armaturæ gravioris pedite abundaret, à pecuniis verò prorsum malè haberet, dictitabat: Philopœmeni esse quidem manus & crura, ventrem autem non esse. Quod co tectius est visum & urbanius, quòd corporis forma illi etiamnum talis erat. Homines verò ita exili ventre, de vesparum imagine sphecodes nuncupantur, qui etiam lagari sunt, hoc est inanes, & sine intestinis quodammodo. Vespæ siquidem contractiore visuntur parte ea, posterioribus prætenuibus gracilibúsve: propterea acuminatum lignum etiam sphecíscum dicunt, quippe sphækes vocantur vespæ. Vnde sphecones & sphecia, pro vespetis, id est cellulis. Sphacelos verò ad hoc pertinet nihil. Est tamen eo nomine, uti secundo περὶ διαγνώσεως τῶν πεπονθότων τόπων Galenus scribit, secundum aliquos, dolor, vehemens: alii tantum, inflammationis excessum intelligunt, ut partem ad corruptionis periculum inducat: quam dispositionem cangrænam dicant nonnulli: sunt qui partis affectæ corruptionem, sphacelon dici velint: convulsionem, aliqui: nonnulli, non jam factam convulsionem, sed quæ per inflammationis magnitudinem expectetur: alii etiam non simpliciter convulsionem, sed eam quæ nervosorum corporum inflammationi supervenit: aliqui simpliciter, fortem tentionem, quidam, putredinem. Propterea confusè Archigenes hemicranias, sphacelodes nuncupasse videtur. Quod ut apertius intelligatur, lego, Tumores accensos si non discutiantur, nec se ostentarit suppuratio, in cangrænam plerumque transire: quam & inflammationis magnitudine νέκρωσιν dicunt, id est mortificationem, non factam quidem, sed quæ fiat: cui nisi occurratur celeriter, νεκρωτὸν ῥᾳδίως τὸ παθὸν, quod signat, læsa mortificari facile, morte insequente. Vbi verò sensus fuerit ex corporibus ejusmodi excussus, tunc affectionem hanc non cangrænam appellitant, sed jam sphacelon dicunt: proinde abscindendum protinus monstrant τὸ νέκρωθεν. Auctor quinto De causis Theophrastus, Sphacelismum dici à quibusdam radicis morbum extrinsecus plagis ac vulneribus concinnatum, ut in animalium genere: quod, inquit, in omnibus verum haud comperias. Syderationem porrò sphacelismum vocant nonnulli. Sphacelum inveni, qui & digitum in manu medium nuncupent. Scitante quandoque tyranno Pisistrato, quid tandem assequeretur emolumenti ex calvetis saxosisque locis quæ coleret: respondit senex agricola, ὀδύνας καὶ σφακέλους, καὶ τούτων δεκάτην περίεργατος φέρει, Dolores (inquit) ac sphacelos, & tamen horum decimam exigit Pisistratus. At is audaciam miratus, vectigal remisit: nata inde parœmia, καὶ σφάκελοι ποιοῦσιν ἀτέλειαν, immunitatem & sphaceli pariunt. Inveni libro quinto ἐκλογῶν περὶ γεωργίας, vites quasdam malè habentes dici ἀσφοπλῆγας: morbi indicium censeri, folia subrubra, id est ὑπέρυθρα. Ossis sphacelon apud Galenum, cariem intelligimus. Sed nos à diverticulo paulò quidem longiore, at non otioso utique, fabulam repetamus: si illud nec tacuerimus, ex Trœzeniorum historia, Sphærum fuisse Pelopis aurigam: quanquam alii, in Olympia fuisse Cyllam tradunt. Sphæri philosophi meminit in Tusculanis Cicero. Sed hoc ad institutum nihil. Quibus protuberat venter, procœlios appellant. Cœlia enim venter est: quem pinguem obesumque, popæ nomine quidam intelligunt: alii, phagonem malunt ac voratorem. Spartianus in Geta, Percussit (inquit) hostiam Popa nomine Antonius. Propertius,

Succinctique calent ad nova sacra popæ.

Nam butypos, ἀργεναυτικῶν secundo apud Apollonium, dicitur, qui inter sacrificandum securim bovi impingit. Buphagus verò, in Arcadia fluvius est, ab heroe Buphago nomine adoptato, qui Japeti fuerit filius & Thornacis: quemque hone-

ſta parum affectantem in monte Pholoe pere- A merit Diana. Buplanoctiſtos apud Ilium tumulos in Alexandra vocat Lycophron, quòd ex Myſia bovem inſequutus Ilus, ibi demum urbem condiderit Ilium, ubi interquieviſſet ea. Bucolicos, milites ruſticos legimus apud Capitolinum. Sphragidion fuit in Cithærone antrum Cithæronidum nympharum, quas olim ibi eſſe vaticinatas, conſtans tenet fama. At ſphragis, lapis eſt Ariſtoteli Meteorôn quarto, qui & carbo dicatur. Ventri concœnes, ut obiter item ſubnotemus aliquid, non animæ, à Plutarcho Sympoſiacorum tertio ſcitè admodum appellantur, qui non in diſciplinæ, confabulationis benevolentiæve participatum veniunt, ſed obſoniorum modò & vorandi uſum. Plutarchi verba ſubjeci, τῇ γαςρὶ συνδειπνοῦντος, οὐ τῇ ψυχῇ γεγονώς. Hoſce verò in Septem ſapientum convivio idem Plutarchus, ὥσπερ ἀγγεῖα ἥκειν, id eſt tanquam vaſa conviviis ſeſe ingerere ſcribit, uno videlicet repletionis ſtudio. Vnde inoritur quandoque habitudo athletica, id eſt corpulentior firmiorque, quam Græci & Ariſtoteles ἕξιν ἀθλητικὴν vocant. Vnde Plauto, Athleticè valere, ac pugilicè. Ventrem cuſtodire, Digeſtorum viceſimoquinto, eſt mulieri cuſtodes adhibere ad partum uſque, ubi ſubdititii partus ſuſpicio ineſt. Sic & Ventrem in poſſeſſionem mittere: aut ventrem exhæredare, de prægnante dicitur eleganter, libro viceſimonono. Et quoniam de ventre ſermo eſt: Cato ſenior, quum populum Romanum luxu & D intemperantia perditum ac fluentem conſpicaretur, in eum invectus, χαλεπὸν δὲ λέγειν πρὸς γαστέρα, ὦτα μὴ ἔχουσαν, Arduum (inquit) eſt ad ventrem verba facere, qui aures non habet. Sed, ne indictum omnino Philopœmenem tranſiliamus, fuit viris corporis proceritate & robore nullo Peloponnenſium inferior, τὸ δὲ εἶδος ἦν τοῦ προσώπου κακός, id eſt facie tamen malus, parumque tanto digna Imperatore. Hic enim eſt, quem Romanus quidam quum laudibus efferret, E Græcorum ultimum appellavit: veluti Græcia jam effœta nullum deinceps virum ſe dignum ab illo protulerit. Sicuti Cremutium Cordum in Annalibus, Caſſium pronuntiaſſe, Tacitus ſcribit: Romanorum ultimum, atque eo nomine poſtulatum, novo ac tum primum audito crimine, Imperii ſtationem Tiberio tenente. Sed ad Philopœmenem remeo. Epaminundæ in primis virtutem æmulabatur. Et ejus quidem ſtrenuitatem atque animi integritatem, ut pecuniis incor- F ruptum ſe præſtaret, expreſſit: at manſuetudinem, gravitatem, humanitatem exhibere nequivit: erat enim paulò iracundior. Vſque eo viri magni plerunque δὶς διὰ πασῶν ſecum diſſident. Scitum enim eſt, non omnia eidem elargiri Deum, multoque ſæpius virtutis occurrere ſimulacra, quàm verè ac plenè ſapientem.

Torminum ratio. Hydropiſeos ſpecies. Suſpenſi dolores & ſublimes. Hydragoga medicamina G *quæ ſint. Hydrus, ſive natrix. Gravidam quo pacto internoſcas. Hydroſtaſium. Hydrocephala affectio. Hydrocephali. Lymphati. Hydatis. Hydrocele. Oſcheon. Hydra. Lerna. Lernæa. Cherſydros. Hydata, id eſt aquæ, quid indicent. Hyderis. Diabete. Paracenteſis. Paracenterium.*

Cap. III.

Tormina non eſſe aliud, medicorum ſcientiſſimi perdocent, quàm quum permordetur alvus, in inteſtinorum anfractibus involucriſve incluſo ſpiritu, cui quæratur exitus, nec detur. Quòd ſi circa umbilicum affligit & lumbos, nec B medicaminis vi tollitur affectio, intemperatura infeſtior cooritur hectica partium earum, ita de habitus firmitate nominata. Quæ magna ex parte moram trahens, vocatam ab Hippocrate aquam intercutem aridam concinnat. Poſteri, aquam id genus tympaniam dixerunt, id eſt τυμπανίτην, auctore Galeno: quia imus venter compulſus ſonitum edit, cujuſmodi tympana ſolent, quod Paulus item repetit, ubi agitur περὶ ὑδέρων. In aſcite verò coacta materia, non aer C flatuoſus, ſed humor dilutus eſt. Videtur autem à majori frigiditate progigni aquoſus hydrops, quem ἀσκίτην, id eſt aſciten vocant: propterea quod (inquit idem Galenus) in abdomine, ſive ſumine, tanquam uterculo quodam humor reconditur. A minore autem tympanias. Neque enim humecta ſubſtantia in flatuoſum aërem ſine calore aliquo tranſmutari poteſt. Quoniam verò torqueri ventrem contingit, ſpiritu flatuoſo luctante, eo amplius torqueri gravidam advertimus, ob anguſtiam quam convehit uterus, ſemine intra formandi hominis monetam locato. Inde Hippocratis ſententia eſt, Si noſſe libuerit an mulier gravida ſit, mulſum ei crudum bibendum dato, quum itura cubitum eſt: pòſt ſi venter torquetur, gravida eſt: ſin minus, non eſt. Quippe ad id indicandum inflet, oportet. Sunt & in ventre dolores, qui ſuſpenſi ſublimeſque vocantur, non ſecundum longitudinem corporis, ſed profunditatem. Interſtinguit eos circa ſedes ventris ſumen, ſeu abdomen. Nam qui deſuper infeſtant, ii ſuſpenſi & ſublimes vocantur. Qui verò infrà, hoc eſt in ipſis inteſtinis atque ventriculo, non ſublimes intelliguntur, hoſce verò eſſe fortiores, ac laceſſere gravius, apud neminem non liquet. Porrò aquam intercutem prolicientia atque educentia medicamina hydragoga, id eſt ὑδραγωγά, vocant Græci, tanquam dicas aquagia. Nam ὕδωρ aqua eſt, unde hydrus item corrivatur, quem Latini natricem vocant: poſteriores Græci etiam cherſydron, quoniam non in aquis modo, ſed in terra item victitet. Duabus eſſe inſigne linguis animal, produnt. Ariſtides etiam λίχνον, id eſt gulonem. Apud Græcorum ſcientiſſimos ὕδατα, id eſt aquæ ſimpliciter cutem ſubiens, malum hoc indicant ferè: unde eſt illud frequens, ἄγει καὶ ὕδωρ. Quanquam eſt & ſpontiva evacuatio, non quia ſine cauſa accidat, ſed quia nulla opera noſtra. Et quoniam hydropiſeos ſpecies duas perſequuti ſumus. Adjiciamus porrò ex iiſdem ſcholis ſpeciem tertiam, quam Celſus leucophlegmatiam vocat: albam pituitam dicere nos poſſumus, ut quæ de pituita quadam liventiore conſiſtat, aut de pituita quæ ſuapte vi candida ſit, ſed quæ ob alienæ temperaturam mixtionémve materiæ purum & liquen-

tem

tem colorem amiserit. Potest & albæ adjectio videri citra distinctionem ascripta. Nam & in libro De articulis, vertebras dixit Hippocrates dorsales, non quia alibi vertebræ exstant, sed simpliciter adjectio facta est. Cæterum & illud compertisse videor in libris, à junioribus quidem hydropiseos species inductas esse tres, ἀσκίτην, τυμπανίτην, ὑποσαρκίδιον. Hippocrates duas tantum agnoscere videtur. Nam ascites & tympanites ejusdem censentur ideæ. In utraque enim profusio est τῆς ἐξυδαρωμένης τροφῆς, in locum intestinorum medium vel peritonæi. Verum, in ascite plus sese humoris promit, spiritus autem minus. In tympanite autem e diverso. Hyposarcidios per totum sit corpus, solidis partibus in aquæ resolutis naturam. Vocatur species hæc leucophlegmatias item, quam putat Hippocrates ἀνίατον. Hæc eo profluentius subsignasse volui, ut hac opera Cornelium Celsum illustrarem: à quo versuram quidem faciunt multi, verum citra illius sententiam nil ferè promunt, perinde ac verba sint veterum sacrorum, quæ demutasse piaculare flagitium planè censeri debeat, quodque hostiis majoribus procures. Hydropicarum autem affectionum, ut Ægineta Paulus scribit Medicinæ tertio, initium καχεξίαν καλεῖν εἰθίσμεθα, id est dicere cachexiam consuevimus. Et quoniam ab hydor corrivata prælibavimus, illa item auctarii vice subjiciamus, hydrostasium appellari paludem parvam. Hydrocephala vero affectio infantilis est, humore aquoso in D capite concepto. Hygrocephalos tamen putant eos dici, qui de nimia humentis cerebri exsuperantia insaniant. Lymphatosque inde à veteribus item nuncupatos. Hydatis, id est ὑδατὶς substantia intelligitur pinguis palpebræ substrata pelli κατὰ φύσιν. Hæc in pueris parte plurima, utpote humectioribus auctior facta, συμπτωμάτων αἰτία γίνεται, id est accidentium causa est, oculo gravato, proindeque ῥευματίζουσα. Hydrocele, orchei seu scroti affectio est, ex septem una: habetur namque inibi porocele, steatocele, sarcocele, epiplocele, cirsocele, enterocele. Quod de oscheo diximus, signat id verbum marsyppium quoque, sed & onustum uvis palmitem. Hydra denique iis cognatum vocabulum est: eam verò se arbitrari Pausanias scribit, feram magnitudine hydros excedentem alios, cujus venenum ita foret ἀνίατον, ut Hercules ejus felle tingeret τὰς ἀκίδας, id est sagittarum spicula. Caput præterea habuisse unum, etiam si Pisander F Camireus, quo videretur res meticulosior & poëma plausibilius, plura ei contribuit. Lernæ quoque mentionem facit Pausanias idem, aitque inibi Teletas celebrari in Cereris honorem, quæ vocant λερναῖα. Quum verò (inquit primo De crisibus Galenus) statim mingitur in vas urinarium, vocatur ab nonnullis affectio hæc hyderis. Diabeten nuncupant alii: ex antiquioribus quidam etiam, urinæ profluvium. Sunt qui paracentesin vocent, quum perforatur venter hy- G dropicorum aquæ educendæ gratia: sed si oculorum congelatus humor eodem emittatur modo, eadem servabitur appellatio. Id verò ferramentum quo id præstatur, rectè paracenterium dixeris.

A *Argenteo vomere araturos, cur Delphica pronuntiarit vates, sciscitantibus Lacedæmoniis. Necnon oraculo eodem, quid sit eulacha: item aulax, ogmos, ordinon.*

Cap. IV.

Plistoanacta Pausaniæ filium, eundemq; Lacedæmoniorum regem, quum ab inimicis vehementius premeretur præter alia, produnt auctores B celeberrimi, etiam insimulatum, quod cum Aristocle fratre promanti, hoc est Delphicæ vati persuasisset, ut Lacedæmoniorum Theoris (sic autem vocant, qui ad petendam proficiscuntur dictionem) illuc missis hæc responderet, Διὸς υἱοῦ ἡμιθέου τὸ σπέρμα ἐκ τῆς ἀλλοτρίας εἰς τὴν ἑαυτῶν ἀναφέρειν. εἰ δὲ μὴ ἀργυρέᾳ εὐλάκᾳ εὐλάξειν. i.e. Jove sati semidei prolem ex alieno solo in suum reducerent, alioqui argenteo araturos vomere. Scias profectò vel hinc non immeritò à Græcis Loxiæ cogno- C mento Apollinem celebrari, quòd obliqua, tortuosa, vel numero Platonis obscuriora forent illius responsa. Quid enim est, Argenteo araturos vomere? Nam Dorica lingua, qua utebantur Spartani, vomerem, eulacham dicunt: quamvis eo nomine intelligant alii dicellam, hoc est ligonem sive sarculum, ἀπὸ τοῦ λαχαίνειν, ἤτοι σκάπτειν, id est à fodiendi usu. Aulaca verò, id est αὔλακα, sulcum dicunt, quem ogmon Theocritus etiam vocat, communis lingua (inquit interpres) ordinon. An illud conjectandum? Inutilem fore agrorum cultum? Sic enim fiat, si utatur quis argenteis instrumentis, insita mollitie minus suffecturis terrarum proscissioni. An illud potius, ingentem futuram frugum inopiam, & in summa caritate pretio intolerabili constatura omnia, ut flagellata annona, videri possint, etiam argenteis in agricolatione instrumentis usi? Hinc scitissimum, & perinde reconditum aucupamur adagium, ut ingruente magno famis discrimine, Ara- E turos vomere argenteo terram homines, pronuntiemus.

Aratri partes. Mercatura laus. Echetlion. Zogros. Corone. Nympha. Embryon. Zeuxidia. Juno. Junonis flores qui. Urbibus aratrum circumducere quid sit. Propertii locus explicatur. Sed & Seneca restituitur. Sylvarum præfecturam consulibus injungi solitam. Provincia majores minoresq; que sint. Virgilii locus enarratur. Item alter, cur turtur aeria. Barbarica sylva qua.

Cap. V.

Postea verò quàm in vomeris & aratri mentionem fortè incidimus, pergamus porrò subnectere quæ ex magnis classicisque auctoribus comperta nobis sunt, quantum mediocris ingenii vires eruditionisque suppetunt, Græcorum copiam multiplicem variamque ac reconditam doctrinam in nostra jura transferentes, & quodammodo civitate donantes aut Latio. Est enim hæc velut trajectitia pecunia, & planè optimarum artium optima, honestissimaque mercatura. Quid enim hac humanis in rebus conducibilius, quæ omnia ad victum, ad cultum, ad

præsidium, ad delicias denique vitæ pertinentia comportat, ut fiant quodammodo cunctorum cuncta communia? Idem propemodum in nostris lucubratiunculis fit (si tamen isto nomine non videmur applausum captare) sed tanto fortè vel præclarius, quanto animorum bona longè putantur excellentiora. Aratri partes igitur hasce invenio: primum quidem echetlen, id verò estrectum lignum, quod inter arandum manu continet arator, totumque aratrum permovet. Pars autem illa cava in echetle, ubi insidet manus, vocatur chirolabes. Vbi verò infigitur echetle, dicitur alya. Echetlion verò est in navigio locus, in quo pisces colligunt piscatores, dici & vivarium potest, quod zogros nuncupatur Græcis. Elyma nuncupatur, cui inhæreat jugum, sicuti Pollux scribit. Hesiodi verò interpres, Gyes (inquit) est quod alio modo aratri gonation vocatur. Elyma est quod gyæ infigitur adaptaturque, in quod vomerem immittunt, qui hinnis dicitur, cujus summum appellatur nympha. Gyen sunt, qui Latinè putent dentale nuncupari. Dentem putat dici Varro, quòd eo mordetur terra: supra eum regulam quæ stet, à stando stivam: & in ea transversam regulam, manicu-lam, quòd bubulci manu tenetur. Qui quasi est temo inter boves, buram. A bubus, histobœus, qui & histoboe appellatur, lignum est ad jugum usque protensum inter bovem utrunque, cujus apicem vocant coronem. Lorum autem latum, quo adnectitur jugo, echebœum vel mesobœum aut mesabœum dicitur. Histobocum quidam barbarè stavarion vocant, velut histovoarion. Estora, clavum interpretantur, quo temoni coaptatur jugum: meminit in Alexandro Plutarchus, Rhymos verò est in curtu temo, ἀρύω, traho. Nam ampron, unde apud Lycophronem ἀμπρεύειν verbum, est funis inter bovem utrunque sive equum, sive temonis vice protensus. Cercis verò lignea, radius est qui in jugi foramen immittitur. Is radius appellatur embryon, vel endryon. Zeuglæ sunt, quæ à jugo propendentes hinc inde boum colla amplexantur. Quædam ex iis nominantur ab Hesiodo in Ergis, versibus illis, quos & apposui,

> Δάφνης δ' ἢ πτελέης ἀκιώτατοι ἱστοβοῆες
> Δρυὸς ἔλυμα, πρίνου γύην, βόε δ' ἐννεατήρω.

Zeuxidiam Junonem Argis cultam, prodit historia, quòd inde in Ægyptum commigrans Apis Argivorum regi boves transmiserit, tradita insuper sementis ratione. Quam junctis bobus quum is implesset, Junoni templum excitavit: spicasque progerminantes ἄνθεα, dixit ἥρας, id est Junonis flores. Non tempero mihi, quin vetustatis morem subscribam, quo evertendis urbibus aratrum inducebatur, sicuti in condendis idem adhiberi consueverat: quare oppida, quæ prius circumducta erant aratro, ab orbe & urvo, urbes: & coloniæ Romanæ omnes in literis antiquis scribuntur urbes, quod item conditæ ut Roma. Significant id G Senecæ verba libro De clementia primo: Deinde, inquit, cædibus in exitia gentium serpere, & injicere tectis ignem, aratrum vetustis urbibus inducere. Etiamsi in vulgatis modò codicibus scriptum circunfertur corruptè apatrum, sensu nullo. Sen-

A tentiam nostram abundè confirmarit Horatius Carminum primo:

> Imprimeretque muris hostile aratrum
> Exercitus insolens.

Et Acron interpres: Condendis, inquit, atque evertendis urbibus hæc consuetudo fuit, ut aratro fieret. Virgilius,

> Interea Æneas urbem designat aratro.

Item Cicero de evertenda, in Philippicis lib. 2. Vt vexillum videres, & aratrum circumduceres. In B eum porrò sensum accipio illud Propertianum, etiam si doctissimi viri amplius in eo sub mandragora videntur consopiti:

> Mœnia quum Graio Neptunia pressit aratro
> Victor Palladiæ ligneus artis equus.

Et Modestinus Digestis Quibus modis ususfructus amittatur: Si, inquit, ususfructus civitati legetur, & aratrum in ea inducatur, civitas esse desinit, ut passa est Carthago: ideoque quasi morte desinit C habere usufructum. Quin & mos irroborarat vetus, quod prodit Strabo, exsecrationes in eos diras proferendi, qui eversam urbem instaurare adorti forent. Quod in Ilio fecerit Agamemnon, & in Sidena Crœsus. Sæpe utique in poëtis enarrandis ingerunt se, quæ si altiùs perpendas, intercutaneam requirunt eruditionem, etiamsi noctuinos intendentibus oculos plerunque videntur extrita ac vulgaria, cujusmodi Virgilianum illud ex Bucolicis,

> D Si canimus sylvas, sylvæ sint consule dignæ.

Qua in parte scientissimus poëta morem respicit veterem, quo consulibus sylvarum & collium injungebatur cura, ne compingendis navibus materia unquam deesset. Quæ sanè provincia, minor dicebatur, ut à majoribus distingueretur, quas consulares dicebant. Proinde in Cæsare Tranquillus, ab optimatibus datam scribit operam, ut provinciæ futuris consulibus minimi negotii, id est sylvæ collesque decernerentur. Apud Jureconsultos de E provinciis mentio minoribus est, in quîs sylvarum statuitur cura. Et Servius grammaticus in Æneidos primum, Aphricam dicit consularem provinciam, in qua non comperiantur cervi. Sylvam barbaricam, intelligit consemineam Columella lib. 12. Sed & illud perpensione dignum, cur aëriam dixerit turturem Virgilius eo versiculo,

> Nec gemere aëria cessabit turtur ab ulmo,

Ex Servii interpretamento: nam syllabæ mensus penthimemeri defenditur. Aëriam dici con-F jecto, quoniam (ut scribit Origenes Homilia secunda, ex Hieronymi tralatione) turtur semper in jugis montium & arborum verticibus commoratur: unde (inquit) turturis appellatione, sanctus intelligitur spiritus, ubi de magnis & occultioribus mysteriis agitur, quæ capere haud possunt multi.

Missilia Fortunæ, quæ intelligi debeant, & quid missilia. Odorati imbres qui. Catachysmata esse item missilia.

Cap. VI.

Missilia Fortunæ, tralatione scita & pereleganti ac pervenusta dici posse video nuncupa-

cupatione una, quæ bona dicere consuevimus externa, quum appellatione ejusmodi intelligerentur veteribus munuscula non modi unius, quæ in vulgus jactare quandoque moris fuit: cujus rei vel Imperator secundo Institutionum commeminit. Vna est (inquit Seneca) ad tuta vadendi via, externa despicere, & honesto contentum esse. Nam qui aliquid virtute melius putat, aut ullum præter illam bonum, ad hæc quæ à Fortuna sparguntur, sinum expandit. Hanc equidem imaginem animo prudentissimus quisque proponere debet, ludos à Fortuna fieri, & in hunc mortalium cœtum honores, divitias, gratiam excutere. Alia quorum inter diripientium manus scinduntur. Dividuntur alia societate infida: alia, magno eorum detrimento, in quos recidere prehenduntur. Hinc non eleganter minus missilia expectare dictitabimus, eum qui ex Fortuna pendet totus, ejusque viscatis inhiat beneficiis, quæ insidias verius arbitratur sapientissimus quisque. Missilium quoque captum emi quandoque solitum, scribit Pomponius Digestis De contrahenda emptione. Porrò missilia pro telis quæ in hostem emittantur, sciunt omnes. Calendis denique Decembribus Domitianum legimus sub noctem jussisse spargi omnis generis missilia in populum. Quam rem Martialis sæpe notavit: & Papinius primo Syluarum,

Jam noctis propioribus sub umbris
Dives sparsio quos agit tumultus?

Seneca scribit libro Controversiarum sexto, Musam rhetorem qui multum habuit ingenii, sed cordis nihil, affectatè nimis sparsiones hoc genus appellasse odoratos imbres. Fiebat enim & sparsio liquoris odorati in spectaculis: sicuti Naturalium secundo idem meminit Seneca. Proinde Musa item tumidius putidiúsque dixisse videtur de siphonum vi excussis liquoribus, Cælo repluunt. Papinius tamen poetico excursu ita canit,

Ducat nubila Jupiter per orbem,
Et latis pluvias minetur agris,
Dum nostri Jovis hi ferantur imbres.

In hoc genere sunt, quæ à Græcis vocãtur καταχύσματα, de quibus apud Aristophanem quoque legimus in Pluto,

φέρε νυν ἰν' εἴσω, κομίζω καταχύσματα
ὥσπερ νεωνήτοισιν ὀφθαλμοῖς ἐγώ.

Moris quippe Atheniensium fuit, novitiis servis primùm ingredientibus domum, prope focum profundere per illorum capita palmaceos fructus collybos, id est nummos, legumina, caricas, nuces, id genus plura, quæ à conservis sic effusa rapiebantur, & à re dicebantur catachysmata: quoniam catachysis, profusio est. Erat hoc illis εὐετηρίας σημεῖον. hoc est annuæ ubertatis indicium: quin & sponsi caput perfundere sic quoque assueverant: quorumcunque item, ominis boni captandi gratia. Instituti ejus meminit Theopompus.

Clepsydræ cur tardius fluant hyeme, & naves item lentius commeent per flumina, sed plus gestitent oneris. Cur mare undabundum incalescat, reliquis aquis agitatu frigescentib. Rhathagos. Rhathapygizo. Scantharissare.

Cap. VII.

Legebamus nuper ingenti studio Plutarchi scientissimi libellum physiologicum. Indidem quum alia pleraque præcerpsimus, quæ nobis in pluribus egregiè, velut conniventibus, qui hominum mos est nimio plus frequens, suffragata sunt. Tum illud quod & subnectam statim, Clepsydras tardius multo hyemali tempore profluere, quam æstivis horis. Ejus rei physica deprehenditur ratio, quoniam ex ambeuntis & obsidentis vi frigoris gravior corpulentiórque fiat aqua. Proinde observatum id quoque prudentioribus: in fluminibus navigia sydere eodem tardius commeare: quanquam & illud afferri solet, Fluvialem aërem semper quidem motui obsistere, ac esse gravem: sed hyeme eo amplius, ex circumvallantis vi frigoris. Quæ res itineris celeritati officere, manifestò deprehenditur. Quod verò crassescens aqua tarditatem inferat, illud item mirum indicio fuerit, quod πλείονα γόμον φέρει τὰ ποτάμια πλοῖα τοῦ χειμῶνος, plus devehant oneris hyeme navigia per fluvium commeantia, densior enim aqua obsistit, renititúrque amplius, quod in mari non fit. Illud nanque densari ac crassescere, insita prohibet caliditas, ob quam neque item concrescit. Hinc percipimus, undénam sit, quod in eadem naturæ parte mirabiliter fieri perspicimus: etenim reliquarum natura aquarum est, ut commotione agitatúq; frigescant. Mare autem modo afficitur diverso, siquidem undabundum incalescit. In illis quippe ἐφεισόδιός ἐστι καὶ ἀλλοτρία ἡ θερμότης, id est adventitia & peregrina habetur caliditas. Propterea illam motus externat perfacilè, digeritque. At eandem ingenitam domesticámque mari amplius excitant venti, & alimenta subjiciunt. Caloris insiti argumentum est, ἡ διαύγεια, καὶ τὸ μὴ πηγνύεσθαι, καὶ περ οὖσαν γεώδη καὶ βαρεῖαν, id est pelluciditas, tum quòd non coit mare, quamvis terrestre ac grave. Sciendum verò obiter, sonitum ex undarum motu conceptum, dum petris allisæ refringuntur, nuncupari rhathagon. Rhathapygizo est simo pede pygam percutere: qui erat lusus apud veteres, sicut scantharissare, vel ut enuntiant Græci, σκανθαρίζειν: est manus digito medio sub majorem dimisso, nares ferire.

Mari Dionysium demergere, quid sit. Cur vino immisceatur maris aqua. Plinius illustratur. Thalatta pelagia qua, & cur. Aparachyton vinum. Cur delphini circa Liberum patrem.

Cap. VIII.

Oraculum vetus redditum quandoque accepimus, quod & piscatoribus percelebre fuit, Esse Dionysium demergendum in mare. Id significabat, vino marinam aquam affundi oportere: facit enim ea res defecatius vinum & firmius ac incorruptius. Id qui absunt à mari, consequi putantur gypso, si exusserint prius. Probabatur autem ex Zacyntho præcipuè. Recensentur item ad hoc ipsum ab Athenæo Dionysii fuga ad mare, quoniam eo suavius fiat vinum: Marinæ autem aquæ ratio videri potest ea,

quòd frigiditatem illius exigat caliditas innata, quæ maximè vini restinguit vim, corrumpitque. Nisi dicamus potius, terrestrem marinæ aquæ vim stypticam substringere, quòd in vino aquosum est, ac flatuosum, adque mutationem proclive. Sed & salis natura attenuans liquefaciensque peregrinum, ac redundans, graveolentiam putrefactionémque fieri prohibet. Insuper crassum ac terrestre id, quod in vino est ponderosum, præcipitat in ima, facítque hypostathmem, hoc est sedimentum & feces, quibus de causis relinquitur vinum defecatius puriúsque. Ex iis opinor, inferri lucem aliquam Naturali historiæ Plinii: dum vini, quod clarissimum curæ nomen accepit (dicitur namque biæum) rationem explicans libro tertio & vicesimo: Vuas (inquit) paulò ante maturitatem decerptas siccari sole acri, ter die versatas per triduum, quarto exprimi, deincadis sole inveterari, ac largiorem marinam promisceri mox, aquam, à servi furto origine orta, sic mensuram explentis, quod tralatum in album mustum, leucochrum appelletur. In aliis gentibus simili modo factum tethalassomenon vocant, de maris nomine, quod thalassa est. Vnde & thalassiten dicunt, quum vasa musti dejiciuntur in mare, quo genere præcox fit, & vetustius. De iis plura Dioscorides Sylvæ medicinalis quinto. Et Columella scribit, ab illustri agricola patruo suo vina ex collibus ita condiri consuesse. ut maris aquam decoctam ad tertias pro sale adjiceret, quod sic tum major fieret mensura, tum odoris melioris, verum ingruere periculum, ne vitietur vinum, si male cocta sit aqua. Eam verò quàm longissimè à littore sumendam præcipit: quòd hæc liquidior sit, ac purior. Hoc verò genus aquam dicunt eruditi ex Græcis θάλατταν πελαγίαν, id est maris aquam ex alto petitam: quando & Aristoteles piscium aliquos esse dicit προσγείους i. littorales, alios verò πελαγίους, i. pelagicos. Et purpuras alio nomine dici pelagias scribit Plinius. Sunt qui opinentur pelagiam pronuntiari maris aquam ex discerniculo, quoniam thalatta non tam mare indicet quandoque, quàm quoquo modo salsam aquam. Porrò vinum aparachyton vocant Græci, cui maris aqua haud fuerit permixta. Esse tamen vina, quæ id minus patiantur, locupletissimus quoque testis Horatius est,

> Procedit fuscus Hydaspes
> Cecuba vina ferens, Alcon Chium maris expers.

Illud Varronis proditum monumentis, ex iis quæ jam copiosius enarravimus, dilucescit (opinor) egregiè, institutum fuisse veteribus, ut circa Liberum patrem Delphini appingerentur, quanquam in ea re fabulis involuta proferri multa, non erè latet.

Cur mare dulcibus aquis minus frigidum. Item cur pellucidius. An aqua sit coloris expers. Colorum distinctio. De lepra nonnihil. Hypopsari equi, aut psari. Cur albus color lunæ contribuatur. Et cur lanitio albo decepta fingatur à Virgilio.

Cap. IX.

Quæritur verò à principe peripatetico quidnam sit rationis, quod dulcibus aquis minus sit mare frigidum. Et omnino τὰ ἁλυκὰ τῶν γλυκέων, i. salsi humores dulcibus. Protinus verò id affertur argumentum, esse omnino spissius mare, ac corpulentius. Quæ vero ejusmodi sint, minus posse refrigerari: sicuti amplius valent incalescere, siquidem insita densitate melius calorem confovere. Sed & illa non inepta ratio est, mare utique esse pinguius. Nam neque flammam æquè potest extinguere atque aquarum reliquæ. Omne porrò calidius quod pinguius. Præterea terræ plurimum in se continere, indéque esse siccius. Quod autem siccius, idem calidius est. Crassum terrosúmque in mari illud manifestum facit, quòd qui ejusmodi aqua se laverint, ocyus resiccantur. Vbi enim humoris est modicum, siccitas induci celerius potest. Quòd si dicatur, esse terram summopere siccam, ut secundo De generatione & corruptione prodit Aristoteles. Esse item post aquam eximiè frigidam, sicuti in libro De cælo & mundo comprobare videtur Avicenna, etiam si Metaphysicæ nono mutasse sententiam est visus, responderi potest, intellexisse Philosophum non quidem de siccitate naturali terræ, in qua terræ ratio est: sed de adventitia, quam juniores vocant participatam, ut quæ à caliditate adnexa proveniat: caliditate, inquam, tum ex multiplici motu, qui in parte illa naturæ contingit, qui excalfacere potest, tum impressa à continente inflammato. Quæ amplius illic densitatis vi custodiri valeat. Quod verò & paulò antè pellucidum esse mare, astruebamus: scribit idem auctor Aristoteles, θάλατταν εἶναι εὐδιοπτοτέραν τοῦ ποτίμου, παχυτέραν οὖσαν, λεπτότερον γὰρ τὸ πότιμον τοῦ ἁλμυροῦ, i. mare perspectius dilucidiúsque esse, quàm aqua potui idonea, etiam si crassius, sit dulcis enim salsa tenuior. Cæterum tenuitas causa non est, cur mare dilucidius sit, sed directi meatus, hoc est εὐθυωρίαι τῶν πόρων, id faciunt, quos tum plurimos, tum amplissimos continet. Ergo illa potu idonea spissa ex tenuitate partium suarum est, salsa amplioribus interstitiis inanit, hoc est μεγάλα ἔχει τὰ διάκενα. Vel quia purius synceriusque mare est: terra enim nulla in eo permanat, harena suo pondere delapsa in imum subsidet. At humor dulcis mixtus cum terra est, quæ interveniens facit, ut citò perturbetur. Sciendum tamen, perflante Aquilone, mare perspectius atque translucidius esse, quàm Austro. Nam mare, quando serenum est, colorem trahere sibi assolet. Inest nanque pingue aliquid in succo salso. Indicium ejus rei est, quòd die tepediore, oleosum quiddam secerni videmus. Ergo tranquillo tepidiorique mari succus iste sua levitate per summa panditur, quod Aquilone minus fieri potest causa frigoris. Est autem aqua translucidior, quàm oleum. Id enim colore obducitur, aqua verò expers coloris, visui obvia apertiorem sui præstat suspectionem. Neque verò miretur quispiam dici aquam coloris expertem, quamvis sententia Philosophi in libro De sensu & sensili astruere videatur, nullum omnino corpus esse coloris expers. Insuper & color sit visus objectum proprium ex secundo De anima: Aquam porrò videri, ne dubium quidem est, proinde coloratam censeri. Est autem colorum species duplex: est enim color quidam verus, qui dicitur extremitas quæ-

tas quædam corporis opaci: qui utique κρᾶσιν sequitur, id est temperaturam, ex elementorum provenientem qualitatibus. Hujusmodi verò color solum reperitur in mixtis corporibus & terminatis. Habetur verò color alter non verus, qui utique id omne intelligitur, quod apprehendere valeat visus. Propterea in secunda Animæ historia dixit Aristoteles, Colore visum moveri juxta lucidi actum. In quem sensum accipimus illud quoque, quum audimus, Nullum corpus esse coloris exsors. Parergon illud fuerit, in quod eruditionis causa excurrimus frequenter, Albedinem in corporibus præter naturam dici lepram, πρὸς τὸ λεπτυνῶσθαι, quod in Nicandri Theriacis signat λευκαίνεσθαι, id est inalbari. Carmen poetæ est,

Σπείρῃ λεπτυνόωνται ἀλινδόμενοι ψαμάθοισι.

Equos hypopsaros in Celtiberia subalbos intelligunt. Psaron Suidas nil amplius, quàm coloris esse genus prodit: nisi quod equum psarum etiam celerem accipit, ἀπὸ τοῦ ψαίρειν. Album porrò colorem lunæ contribuunt, quoniam aquis dominetur is planeta, quarum natura est, uti concretione inalbescant. Et propterea Virgilium, ab Pane deceptam lunam confinxisse muneribus candidioris lanitii. Aquarum probatio illa plausibilis præcipuè est, quæ sensu contingit triplici, gustu, visu, odoratu, quum nullus omnino inest sapor, aut certè insipidus, clara item ac luminosa, & odore nullo, inquit primo Simplicis medicinæ Galenus.

An mare speculi vice imaginem reddere queat. Virgilii versus expenditur. Ejusdem loca duo restituuntur, ex Georgicis unus, ex Æneidos sexto alter.

CAP. X.

EX iis verò palàm fieri potest, quid sibi voluerit Servius grammaticus super eo Virgilii loco in Bucolicis,

Nec sum adeo informis, nuper me in littore vidi,
Quum placidum ventis staret mare.

Non reddit, inquit, nobis imaginem mare, quia non stat, atque etiam si stet, reddere non potest. Cur enim non potest? An quia, ut ex Peripateticis probavimus scholis, in serenitate colorem sibi trahit mare, & oleosum supernatat pingue: indéque reddi imago nequit? Quod in speculo obnubilato perspicere licet: & in aqua, ubi caro præpinguis fuerit percocta. Quòd verò ait Poeta,

Quum placidum ventis staret mare.

Tranquillum (inquit in Naturæ quæstionibus Seneca) mare dicitur, quum leniter commovetur, nec in unam partem inclinatur. Quod & de aëre judicandum est, qui nunquam immobilis est, etiam si quietus sit. Verum alibi Seneca idem: Fons (inquit) cuique pellucidus, aut lene saxum imaginem reddit. Virgilius,

Nuper me in littore vidi.

Nam in Alcyone Lucianus, ἀκύμαντον δὲ καὶ γαλήνιον ἅπαν τὸ πέλαγος ὅμοιον ὡς εἰπεῖν κατόπτρῳ. Quietum (inquit) & tranquillum mare universum, ac simile (ut ita dicam) speculo. Sed & alibi in Dia-

A logis, quos vocat ἐναλίους, id est marinos, ἀπὸ πέτρας τινὸς, εἴποτε γαλήνη εἴη, ἐπικύψασα ἐς τὸ ὕδωρ ἴδε σεαυτὴν οὐδὲν ἄλλο, ἢ χρόαν λευκὴν ἀκριβῶς. Ex petra (inquit) si quando sit tranquillitas, in aquam procumbens inspice te ipsam, nil aliud quàm albam omnino. In iis verò tam disceptantibus auctorum sententiis habet, quod proferat, perspicax & ingeniosus lector, si quæ de Aquilonis ratione, deque Austri paulò antè sunt allata, rependat amplius. Et quoniam Virgilii locum excussimus, juvemus eun-
B dem pro virili, apud quem in Georgicis ita legendum videtur eruditis, ubi pecudum adnumerantur remedia:

Et spumas miscent argenti, viváque sulphura,
Ideásque pices, & pingues unguine ceras.

Sic enim agnosci à Servio & Macrobio, non ut modò passim lectitamus, ac sulphura viva. Esse enim dactylicum carmen, quum in sede postrema dactylum servet. Sicut Æneidos item sexto,

Quin protinus omnia
C Perlegerent oculis, ni jam præmissus Achates
Afforet,

Cur maris aqua hyeme sit amara minus, & dulces item æstate fiant deteriores.

CAP. XI.

SCribit in Causarum naturalium libro, quem & suprà advocavimus, omnium calculis doctissimus Plutarchus: Maris aquas hyemali sydere mi-
D nus sentiri amaras gustantibus. Commemoratum id & à Dionysio hydragogo. Eventus autem omnibus conspicui sic fermè rationem pergit promere: Maris illam asperitatem, omnino intersitæ dulcedinis habere quippiam, utpote numerosis illuc devolutis fluminibus. Cæterum, quod dulce est, cui genuina insit levitas, ac proinde fluitans supernatet, corripit evestigio, hauritque solaris potestas, dum æstivis horis latius vim propagat funditque. Quod hyeme nequit, flaccescente syderis vi, quod
E abscedat longius. Proinde minus minúsque surrigi quippiam ex mari potest. Hinc consequens illud est, ut dulcedine subsistente universa, quicquid amari virulentisque est, remittatur, ac dilutius factum dulcescat quadamtenus. Quod eatenus verum fatentur, ut & cognitum experimentis tradatur, etiam potui accommodas aquas æstatis ardoribus labi in deterius. Quod latè grassans solis potentia, ut optimum, quódque est, ita maximè decoquat inde, protolláque.

F *Cur mari quiescente, navigia absorbeantur quandoque. De terra cavitatibus. Naturam esse duplicem.*

CAP. XII.

COntingit verò nonnunquam res maximè mira, nec nisi cunctanter promenda in literas. At quia maximis est ingeniis prodita, nul-
G lius prorsum Momi Theoninus nobis dens reformidandus. Contingit (inquam) navigia quandoque, dum cursum agunt, hebescente motu maris universo, repente absorberi, totáque ita perire, ut ne naufragium quidem fluitans visa-

tur usquam. Id evenire putat Aristoteles, prærupta terræ cavernosa, hianteque inanitate, mari subjecta. Nam in simul subsidentibus aquis, in mare navigia introrumpere, ad internaque spiritus vi pertrahi. Quúmque impulsu pari circumundique agitentur, ad ima ferri, necesse est. Quod apud Mesanam evenire consuesse, reciprocante freto, palàm est, vertiginum ratione. Neque verò abnuat aliquis, in subterraneis cavitates haberi, quamvis elementum hoc sit summè grave, uti quarto Cæli comprobatur. Quod verò est e jusmodi, naturæ suæ nutu ad ima relabitur, constipatúrque undique. Et proinde cavitas omnis tolli videtur. Cæterum esse naturam novimus duplicem, particularem unam, universalem alteram. Et particularis quidem est, quæ unicuique attributa, semper conservationem intendit: nec in eo accidere permittit quicquam, quod perniciem paret. Quod si perpendimus, nullam prorsus intra terram admittemus concavitatem. Sed est universalis quædam ratio, & ea quidem cælestis, quæ in hæc inferiora agit assiduè, caloris superni vis utique manifesta. Ea quippe humidi exhalatione poros meatúsque in materia efficit terrena. Ex quibus & concava multis partibus pernoscuntur. Patet id & ardoribus æstivis, hiante terra: siquidem calidum ventosum eatenus terræ partes extendit, ut tumentes attollantur rumpantúrque. Sententia Aristotelis (opinor) notissima est, ex Meteororum primo: Quòd, inquit, τοιαῦται φάραγγες καὶ διαστάσεις τῆς γῆς, δηλοῦσιν οἱ κατα πινόμενοι τῶν ποταμῶν, id est ejusmodi hiatus existant, & terræ cavitates, indicio sunt, quæ absorbentur flumina. Id quum alibi sæpe contingit, tum in Arcadia in primis.

Nauseabundos cur faciat mare. Iuvenalis illustratur.

Cap. XIII.

Verum ut interim ad ea quoque quæ nostri sunt calculi, respectemus, jam hinc pergamus ambagiosa perpendere involucra quæ à nostrorum scientissimis inserta lucubrationibus suis, ita illotis (ut ajunt) pedibus, ab iis qui eorum enarrationes suscepere, transmittuntur: ut arbitrari viderentur, esse ea exculcata nescio quæ, & paulò accuratiore ecphrasi prorsus indigna. Quòd si aceti quippiam fuisset in pectore, secas omnino expendissent. Nos verò qui publico emolumento ista mussitamus, & grammaticas sæpe fætutinas, & prærancida allidimus intemperamenta, non differemus ea promere quæ sciolæ trivialium turbæ nunquam suboluere. Mari navigantes fieri nauseabundos, propè norunt omnes. Gellius significat. Sed & Juvenalis illud quis non legit?

Si jubeat conjunx, durum est, conscendere navem:
Tunc sentina gravis, tunc summus vertitur aër:
Quæ mœchum sequitur, stomacho valet. Illa maritum
Convomit, hæc inter nautas & prandet & errat.

Nónne putabit ingeniosissimus quisque, fuisse judicii excussi, & naris emunctæ, sicuti ait ille, diligentius perpendisse, undenam ista obveniant, quæ scientissimus poeta, reconditæ doctrinæ seminarium quoddam, carminibus inspersit, & passim jactari audimus? Sed ne diutius quem suspensum habeamus, nostra venditantes præter modum, veluti planè hic fortunatior sit Alabanda aut Jovis accumbenti polliceamur cerebrum, hæc sunt observata nobis ex Plutarcho. Nauseabundos esse majorem in modum mari iter agentes, quàm qui fluminibus, etiam si γαλήνη fuerit, hoc est minimè undabundum elementum. Hujus autem eventus manifestarii eam esse rationem, quòd ex sensibus ναυτίαν κινεῖν, id est nauseam concitare in primis odoratus potest. Ex animorum autem affectionibus id ipsum efficit præcipuè timor: siquidem ita affectos tremere atque inhorrescere spectamus, atque item aluum ire insigniter, dum amplius imaginem meticulosi cujuspiam concipiunt impendentis. Id verò obvenire vi interanea petentis caloris, auctor prodit Aristoteles, ejus quippe potestate aluum fundi & vesicam, ac reddi faciles. Nam & anethum & absinthium & quæcunque urinam movent, eadem calida esse, manifestum est. Cæterum nil horum evenit per flumen commeantibus. Odorandi quippe vis aquæ potui idoneæ, dulcisque est perfamiliaris. Rursum & navigatio est citra periculum omne. In mari diversa contingunt. Odorem quippe insuetum graviter sentimus, déque futuro amplius soliciti sumus, præsenti haud satis fidentes tranquillitati. Proinde æstuans animus, ac fluctuans corpus simul concitat ac replet perturbatione. Propterea primo Canonis Avicenna, Mari (inquit) commeantibus plerunque accidit vertigo & corporis devolutio insimul, sed & vomitus, fastidiente stomacho: mox tamen resident omnia. Horum autem ratio eventuum, inquit interpres, profluit ferè ex vehementi humorum agitatione ac spirituum ob frequentem navigationis motum. Nam & Sententiarum quarto Hippocrates, navigationem esse argumento scribit, commotione acrius perturbari corpora: cæterum ejusmodi vomitum haudquaquam retundendum substringendúmve, medicæ scientiæ decretum est, quoniam adversus ægritudines multas præmunitio fit. Quin Avicenna idem tertia primi, Lepræ, hydropisi, apoplexiæ, stomachi frigiditati, necnon inflationibus ejusdem, vomitus ratione, excellenter adjumento esse navigationem sanxit.

Cur theologiam & physicen spreverit Ptolemeus. Maris regionem, esse aquarum locum proprium, non maris. Mare, quid vocent Hebræi. Quid mare Tiberiadis. Aquarum distinctiones, & in quo genere constituendum mare. Diipetes quid sit. Nympha, cur Iovis filiæ. Caducæ aquæ, quæ intelligantur. Caducum. Vicesima, quid. Vicesimarium aurum. Chrysorrhoas fons. Aquarum item miranda natura. Anigrides nymphæ.

Cap. XIV.

Esse in rerum natura pleraque ita occlusa prorsum, & in ejusdem abdita majestate, ut nulla ingeniorum solertia, aut indaginis cura pervestigari potuerint satis, à physiologis pro-

gis proditum eminentissimis, evidens est, sed & medici adjecere calculum. Quo nomine mathematicorum principem Ptolemæum legimus, theologiam & physicen contemptui duxisse: quòd illam præsigni rerum excellentia, humana imbecillitas deprehendere vel consequi haud queat. Hæc verò ob inconstantem perpetuóque fluentem materiam capi tenerique minimè possit. Nos tamen nescio quo genio, multa sæpicule identidem prælibamus, quod læta se nimis rerum ubertas, ac velut maza (ut dicitur) alba in viretis illis varietate ostentet inenarrabili : quibus hisce nostris studiis multum adjici ornamenti floridioris, ut enarrationum necessitatem prætercam, nemo (arbitror) tam exoculatus, qui non videat. Proinde quomodocunque recasura sit res, propositum tenebimus. Et quæ de maris ratione comperta nobis, ingerere pergemus. Qua in parte, multa præterire necesse est. Sicuti quod Plutarchi monumentis relatum scio, Pythagoricos sanxisse, θάλατlαν εἶναι Κρόνου δάκρυον, id est mare esse Saturni lachrymam. Necnon primo Controversiarum à Seneca positum : Sacrum quidem terris natura circumfudit Oceanum. Qui jam syderum collegerunt metas, & annuas hyemis æstatísque vices ad certam legem redegerunt. Quibus nulla pars ignota mundi est, de Oceano tamen dubitat, utrúmne terras velut vinculum circumfluat, an in suum colligatus orbem, & in hos quibus navigatur sinus, quasi spiramenta quædam magnitudinis exæstuet: ignem post se, cujus augmentum ipse sit, habeat, an spiritum. Taceo & declamantium sententiam plausibilem. Ita rerum natura est, post omnia Oceanus, post Oceanum nihil. In id amplius intendisse animum juvat, quod physicis placet, Aristotelique in primis: Quem tenet mare locum, non esse maris, sed simpliciter aquæ. Sic enim Meteororum secundo legimus, ὃν γὰρ ἐρῶμεν κατέχουσαν τόπον τὴν θάλατταν, οὗτος οὐκ ἔστι θαλάττης, ἀλλὰ μᾶλλον ὕδατος. Et antè dixerat, absonum videri, & à ratione abjunctum, si non sit aquarum locus proprius, sicuti elementorum reliquorum. Inde fluvios omnes ad mare, tanquam ad suum delabi locum. Fluxus siquidem in magis cavum cadit, quod suum est aquæ. At mare magis cavum totius terræ petit locum. Ex linguæ suæ proprietate, aquarum congregationem quamlibet, dicunt Hebræi mare. Vnde in sanctis literis, mare legimus Tiberiadis. Pausanias Eliacorum primo, λίμνην vocat τιβεριάδα. Quam pertranseat Jordanis, & mox paludem influat alteram, quam item θάλασσαν nuncupant νεκρὰν, id est mortuum mare. Opinionum varietatem, quid omnino censendum sit esse mare, quas exsequitur copiose Plutarchus in libro De iis quæ philosophis placent, transeo sciens. Id modò recensuerim, quod non prætermittit Albertus, fuisse qui ita astruerent: Terram universam quandoque fuisse opertam aquis solísque grassantem vim, præsertim in meridie: inde vapores eduxisse, qui in aërem ignémque attenuarentur, atque ita humectam naturam deminuisse: at in Septentrione loci frigiditate non defecisse maria. Proinde quum in homogeneis idem sit de toto ac de parte judicium, colligunt, fore quandoque ut totum inarescat

A mare, & elementa tria modò fiant. Quod & Democritum ridiculè nimis adcredidisse, subnotavit Aristoteles. Ad cujus doctrinam exuberantiorem, ut in reliquis naturæ perpensionibus, ita & parte hac examinantissimam respectemus subinde: Aquarum (inquit Meteororum secundo, & significat etiam Seneca) quæ circa terram & in terra sunt, aliæ quidem sunt ῥυταὶ, hoc est fluitantes : στάσιμαι verò aliæ, quas dicere stagnantes possumus. Et fluitantes quidem omnes, πηγαῖαι sunt, ac è fontibus aliquibus fluendi habent

B initium, uti fluviatiles & manu institutæ. Homerus quidem universim fluvios dicit διιπετεῖς, id est ab Jove fluentes, quoniam imbribus augescant: unde alicubi,

> καί σφιν διὸς ὄμβρος ἀέξει.
> νύμφαι κρηναῖαι κοῦραι διός.
> νύμφαι ὀρεστιάδες κοῦραι διός.

Quo argumento Jovis filias dicunt Nymphas,

Et alibi,

C Nam & montana nutriunt imbres quoque.

Zenodotus διιπετῆ interpretatur διαυγῆ, id est perspicuum. Sunt qui dici Nilum διιπετῆ, ob incertos opinentur fontes, ceu è cælo profluat planè. Apud Strabonem libro primo expositum invenies cur dicantur fluvii διιπετεῖς, sed ita ut interpres doctis auribus & mordaci lotis aceto, parum satisfaciat. Stagnantium autem aquarum quædam sunt fontanæ, quædam sunt syllogimææ, hoc est collectitiæ. Fontanæ stagnantes partim

D hominum comparantur industria, ut φρεατιαῖαι, id est puteales, cisterninæque: partim naturales omnino sunt, quæ exiguos habentes fontis & locorum cavitates profluere, dilabique non queunt. Collectitiarum autem aquarum aliæ sunt pluviæ, aliæ ex fluminum cursu excipiuntur. Et uberes quidem ac perennes sufficientes aquas, paludes vocantur : sin autem minores, dicuntur stagna: si perexiguæ, volutabra. Quùm hæc ita ha-

E beantur, qui ajunt χειρόκμητον, id est manu productum mare, toto (ut dicitur) aberrant cœlo. Quamobrem quum suapte constet natura, aut fluitans erit, aut stagnans. At fluitans non est. Quo enim modo hunc fecerit fluxum? Nam qui Hyrcanum mare & Caspium collustrarunt, nullo ipsa in loco copulari, invicémque inter se jungi, animadvetterunt. Aliis tamen unum statuentibus mare, quod Stephanus indicat, & scribit Ptolemæus, ac Strabo meminit. Quin ut in He-

F xaemero Basilius scribit, sunt qui hæc inter se pervia foraminibus tradant, omniáque ad mare maximum confluere. At videtur alicubi mare diffluere. Videtur utique: sed in terrarum angustiis. Vbicunque enim ex lato pelago in angustum mare cogitur, quum sit ambiens terra ipsum pelagus æditior altiorque, ob id fluere ac refluere in aliam atque in aliam videtur partem, quoad ejus hinc atque illinc libretur aqua. Fluit quoque mare ab eminentioribus ad magis cavernosa, &

G dehiscentia loca, ob multitudinem fluminum in sublimiores partes ejus influentium. Vtcunque autem fluat mare, in sese fluit ac reciprocatur, non in aliud se recipit, velut in ipsum fluvii. Qua ratione, aquam maris inter stagnantes esse, colligitur: at non est fluida. Quæ autem stagnans est, ea aut fontana, aut collectitia est. At si fontana,

erit etiam fluida. Fontana si quidem aqua suapte natura stagnans, non invenitur. Reliquum verò est, ut sit collectitia. Atqui collectitia non est ex fluminibus in ipsum confluentibus, etiam si multa sunt & maxima. Quare ex fontibus potius, quàm ex fluviis, duxerit principium. Sed ita denique deflua foret. Proinde sapientum plerique ejus naturæ partis æternitatem commenti sunt: & sine principio esse mare astruxerunt. Obiter verò capiti huic adglutinari potest id quoque: caducas dici aquas, ex castellis aut fistularum emanationibus effluentes, quas à principibus impetrasse, quanquam ægrè, quosdam legimus. Caducum Iureconsultis ex lege Papia Poppæa, de auctore sic nuncupata, legatum dicitur sub conditione relictum, qua deficiente, ad testatorem recidat superstitem, vel ad substitutum, eo jam humanis perfuncto. Vnde in Iustiniani Codice titulus extat De caducis tollendis: & Cicero De oratore libro tertio, in quam homines quasi caducam & vacuam involaverunt. Illud item legimus: eadem cautum lege, si liberi necdum forent suscepti, quod alteri legasset alter, portione decuma ad fiscum recideret, quæ caduca nuncupabatur. Fuit obiter hæreditatum quoque vicesima, quam instituit Augustus princeps: nam Antoninum philosophum scribit Iulius Capitolinus, leges addidisse de hæreditatum vicesima: unde aurum dici vicesimarium T. Livio, putant eruditiores. Inter legis Papiæ capita id fuit quoque, quo sanciebatur, Si extraneus quis hæres institueretur, prius quàm hæreditatem cerneret, portionem fisco vicesimam necessariò conferret. Cæterum, filii ac propinquiores, legi haud subjiciebantur, Neruæ, ac Trajani sanctionibus. Eam omnino sustulit Gratianus: quod Ausonius quoque significat: meminit auctor gravis Dion. Sed institutum repeto. Fuit apud Trœzenios fons, quem vocant χρυσοῤῥόαν, cujus perennes aquas præcipuè sunt admirati in novem annorum siccitate, quibus pluit nunquam, arescentibus cæteris omnibus. Apud Mothonem in Peloponneso putealis visebatur aqua pici intermixta, cyzicino maximè unguento assimilis. Apud Thermopylas, ubi χύτρους dicunt γυναικείους, aquam se vidisse miram, Pausanias scribit. Xantham præterea, nec à sanguine magnopere differentem fuisse in Hebræorum civitate apud Ioppen, ubi cruorem interfectæ belluæ lavisset Perseus. Sed apud Astyra ex adversum Lesbi nigra scaturit aqua. Anigri aquam in Peloponneso fœtere extra modum, constat. Tantæ absurditatis causam arbitratur Pausanias, terræ ac vaporum virulentiam. Cujusmodi & super Ioniam sint aquæ. Ad Chironem alii referunt: aut centaurum alium Polenora, ab Hercule vulneratum, qui vulnus ibi abluerit, felle hydræ luridum. In Samica regione, ab Anigro haud dissita visitur spelunca, quam Anigridum vocant nympharum. In ea si quis alpho laborans aut leuca, nymphas apprecetur, sacrificiis etiam promissis, abstergátque pollutas corporis partes, ac fluvium enatet, mox evadere incolumem & ὁμόχρουν.

A *Mare, cur salsum, & curnam calidiore tractu scintillare visatur.*

Cap. XV.

Salis autem amarorisve incoqui saporem, ab eo quod stat, & omnino sub sole evaporat: exstante siquidem, quod tenuius est, exhaurit sole: quod verò crassius, relinquit: quod tanquam aquæ sit superfluitas, salsum est ac amarum.
B Nam sicuti in animantium corporibus potabili humore ingresso ad nutriendum, amara & salsa redditur, quæ in vesicam corrivarit superfluitas. Quod cognata animalibus caliditas, potabile trahat, quod in pulpas & reliquam corporis substantiam, ut ejus natura est, vertat. Id ipsum & in aqua contingere, conjiciendum est. Nam quum sit tota pariter dulcis, quod ejus potabile est, per evaporationes à calore solari se-
C cernitur. Reliquum, utpote superfluitas universi, salsum est & amarum. Hanc opinionem etiam comprobasse Plinius videtur: & secundo Metaphysicæ Aristoteles item exposuit. Sed coargui potest, quoniam quantum inde resecatur evaporationibus, tantum suffici, manifestum est fluminum accessu. Proinde colligi posset, debere in statu eodem maris naturam permanere. At quidam (inquit Aristoteles) dixere, τὴν θάλατταν ἐκ κατακεκαυμένης γινέσθαι γῆς, hoc est, mare salsedinem contraxisse, quia terra super qua re-
D sidet, aut in ambitu est, à sole sit adusta. Sed hoc quidem, inquit, absurdum est. Quod verò ex terrestri adusto id contingat, verum utique est. Nam quum duo sint vaporum genera, alterum frigidum & humectum, reliquum frigidum & siccum: ex iis vapor unus è maris attollitur superficie; alter ex imo surrigitur solis ac stellarum vi. Quoniam verò aqueus vapor subtilior est, ideo in aërem eo elevato, remanet terreus vapor crassior
E per mare dissipatus. Aquæ verò frigiditate illum circumvadente, propellitur ad eum ipsum caliditas: quæ expulsa, illius partes urit, atque ita salis incoquitur sapor. Sal enim est terræ combustæ species, & ideo liquescit frigido & humido, cogitur verò calido & sicco: quod Meteororum quarto probat Albertus. Si autem excedit mensuræ modum adurens calor, tunc vapor ille sal non efficitur, sed veluti cinis: quo facto, ingeneratur aquis amarissimus sapor. Nam adustæ res, à quibus se-
F cretum fuerit humidum totum, ut cinis, & ejusmodi alia, amarorem concipiunt evidentissimum. Sudor & urina hoc ita esse significant, quæ aliud non sunt, quàm ciborum superfluitates salsæ, quoniam in eas agit urens calor, qui si fuerit excellens, etiam fiunt amaræ. Quoniam verò terrestre ex aquæ commixtione propter illius perspicuitatem ad albedinem tendit: estque in eo urens calor, inde fit noctu præcipuè, ut fluctuans mare scintillare subinde videatur, præsertim excellenter salsum, cali-
G diore tractu.

Cur pluviis quibusdam incoquatur salis sapor. An vera sit Plinii sententia, æquorũ superficiem esse dulciorem. Aquarum dulcium ratio. Cur stet mare. Aquarum colores. Halipedon quid sit, & cur dicatur.

catur. Halipartum. De maride mensura, & marila. Marrha. Pelagus maris quid sit in sanctis literis.

Cap. XVI.

EX iis porrò quæ diximus, manifestum fit, cur pluviarum aliquæ gustum salis concipiant. Illis enim permiscetur vapor calidus & siccus, dum attollitur humectus & frigens. Immoque calidum expulsum à frigido siccum ex- B urit in nube, quæ causa salis ingenerat pluviis saporem. Ejusmodi verò esse Aristoteles ait, νότια ὕδατα παχύτερα καὶ τὰ πρῶτα τῶν μετοπωρινῶν, hoc est Australes aquas crassiores & autumnalium primas. Auster enim & magnitudine & spiritu æstuosissimus est ventus, flatque à locis siccis & calidis. Cæterum, prius quàm à salsedine digrediamur, excutiamus (quæso) Plinij sententiam, qui ubi ait, Tenue dulceque vi ignea erigi, linqui verò quod crassius asperiusque est, C clausulam infert ejusmodi: ideo summam equorum aquam, dulciorem profunda. Sed hoc esse perspicuè falsum Aristotelicis demonstratur argumentis: quibus esse omnino contrà colligitur, Superius videlicet mare salsius esse ac calidius, quàm inferius. Immo & in puteis quoque potu idoneis pars superna salsior est, quàm ima. Quanquam (ut verum fateamur) esse contrà debuit, gravius enim quod salsum est. Quæ res fortè Plinium movit. At quia sol & aer partem D humorum levissimam assiduè detrahunt, dulcissimum autem quod levissimum est, potissimumque de propioribus locis hauriunt, & maris igitur & aquarum dulcium summa exercet solis vis. Itaque salsius id esse, necesse est, quod his residuum est, unde humor dulcis exactus est, quàm unde vel nihil vel minus abiit: proinde calidior quoque pars eadem superior est: salsum enim, quàm dulce, calidius est. Illud tamen non inficiatur Aristoteles idem, Maris partem terræ E proximam esse dulciorem, vel quia frequentius moveatur: salsus enim humor quum movetur, dulcior redditur, vel quia in profundo salsior aqua est, minus autem alta, quæ proxime terram est. Quamobrem quæ statim à terra præcipiti altitudine descendit, salsa est, nec dulcedinis tantundem reddere potest. Cujus rei causa est, quòd salsa suo pondere in imum deferantur potius. Profluentes aquas idem Philosophus ideo dulcescere opinatur, quia per terram percolentur sub- F inde, quicquid gravius est, assiduè subsidente. Non profluere verò salsiores aquas gravitatis ratione, etenim stabile esse quod grave. Calidas tamen etiam si salsas profluere, quoniam in iis, salsuginis pondus ingenita calori levitas exsuperet. Adjiciamus illud superpondij vice: pictores consuesse non ineptè admodum flumina expingere pallore quodam insignia, mare cæruleum, lacus verò candidos: hisce nanque aquis hi planè insunt colores. Halipedon esse regionem dicunt, quam G olim operuerit mare, nunc verò aridam, velut ἀλλ' ὡς πεδίον. Alii eo nomine maritimum accipiunt locum. Potest eo verbo item intelligi spatium, in quo circumagi exercerique possunt equi, à verbo ἁλινδεῖσθαι, sed tunc statilem respuit prima. Apud Xenophontem Rerum Græcarum libro secundo legimus, Pausaniam esse castrametatum in loco quem Halipedon vocant, ad Piræea. Halipartum sale conspersam terram, hominum invida pravitate interpretatur Ammonius: unde & corpore affectos ac difficilè sanabiles, halipartos etiam vocat consuetudo. Illud obiter adnotarim: in Græcis auctoribus, dictionem quæ est maris, nil ad præsens facere negotium. Nam eo verbo mensura intelligitur, sex capiens cotylas, sive heminas sex. Estque generis masculini. Marila verò languidus ignis dicitur: item pulvis ac carbonum tenuissima. Vnde illud, Faber fumo oppletus & marila. Marrha verò Sarmatarum lingua signum indicat bellicum. Addamus & illud leviculum: pelagus poni pro maris medio, unde legimus in sanctis literis ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης, suffragatur etymon: nam pelagus dicitur velut telagus, quoniam sit τῆλε τῆς γῆς, id est ab terra longè.

Mare esse animantibus simile deque ejusdem purgamine. Item de solis bobus, & copria littore.

Cap. XVII.

QVoniam verò maris naturam indagine scrupulosa perquirimus, illud neutique transmittendum videtur, esse mare animantibus persimile. Siquidem ut illæ reciprocatione perpeti, nunc vitalem efflant spiritum, nunc revocant: sic & mare vicissitudine perpetua in se & ex se recurrenti agitatione quadam, & præcipuè mira modò profertur, modò refertur, resilitque. Id vero perstanti in littore, contemplantique palàm facit fluctuantis aquæ commotio. Pariter enim pedes diluit sese porrigens unda, renudatque velut refugiens, assilitque mox, irrequieto motu appetendo semper quæ relinquat, rursumque relinquendo quæ appetat. Hinc illa indeficiens alienorum ejectatio, algæ in littus profusæ argumento. Fit quidem hoc perflantibus ventis utique amplius. Cæterum & in malacia & abterraneis flatibus, qui ab Aristotele dicuntur apogæi. Nihilo enim minus in terram defertur fluctus, quamvis in diversum reflante vento, velut proprio quodam maris motu cum eo pariter agitato. Quamobrem quum cadavera & naufraga denique omnia fluctuum propulsu, repurgantis se maris quadam imagine, ad terras protrudantur. Taurominitanum littus Copriam dici legimus, id est fimum quando quæ in Charibdin fuerint præcipitata, illuc denique revomuntur. Inde quoque est Plinianum illud, Omnia plenilunio maria purgari: quædam & stato tempore: circa Mesanam & Mylas fimo similia expui in littus purgamenta. Vnde fabula, Solis boves illic stabulari. Meminit & loci & boum Apollonii interpres libro quarto: Mylæ, inquit, Siciliæ, Cheronesus, in qua solis boves pascebantur. Sed & rem quoque cum fabula recensuit in Naturalium quæstionum libris Seneca. Dignum forsan quæstione arbitrabuntur nonnulli paulò literatiores, quid sibi hæ Solis boves velint. Eas verò poeta nobilis Odysseæ primo videtur novisse. Verum scire convenit,

quandoque prioribus recepti fuisse moris, Soli animalia dicare: quod apud classicos observatum auctores est. Nam & Apolloniæ, quæ in sinu Ionico est, sacras Soli oves fuisse, Græci scribunt, quæ interdiu secundum fluvium pascerentur. Noctu verò stabulantes in antro quodam, ab urbe non procul custodirent delecti viri, divitiis & genere inter populares splendidissimi, singulis annis singuli. Quod ex oraculo quodam Apolloniatæ oves eas permagni facerent. Proinde Eveno (ut fertur) vaticino vigilias edormiente, contrucidatis ovium plerisque, lupis grassantibus, publico Apolloniatum decreto, quum se is minus tueri quivisset, est exoculatus.

De Amphitrite & Phorco. Graæ quæ sint. Quid ampotis in mari: item ampron: item de maris coloribus, ac epithetis variis, œnopo in primis & Myrtoo. Vinum modo nigrum fuisse veteribus. Dium mare, cur. Pectora in mari, quid.

Cap. XVIII.

QVòd si levioris item operæ quippiam adglutinandum denique est, scribit Oppiani interpres, dici Amphitriten Neptuni quidem uxorem, sed pro mari frequenter accipi, ratione etymologica etiamnum suffragante, ἀπὸ τῦ ἀμφοτέρωθεν τρίτην τάξιν ἔχειν, id est quod utrinque tertium obtineat ordinis gradum. Superne siquidem æther est, aer, aqua: rursum in imo herebus, terra, mox item aqua. Idem ferè & allegoriarum Hesiodi auctor prodit. Sed adnectit, simpliciter esse Amphitriten, aquarum hypostasin. Ex Græcis item illud est, Extremum maris ambitum, Phorci nomine intelligendum: propterea ponti & terræ dici filium, qui Cetonis congressu genuerit Græas, à partu statim canas, quia brevibus incidens unda spumas concipiat, rectè vetularum nomenclatura significatas. Est enim Græcis vetula, γραῦς. Quanquam quod in lactis summo colligitur, eodem censetur nomine, quin & superficiaria jusculi concretio sic dicitur. Spuma item, leguminum superna, dum percoquuntur, petens grammaticis ita nuncupatur. Sed & senescentium in arbore ficorum folliculos, græas nuncupant Athenienses: glumas nostri, uti testis est Varro. Illud gravius: ubi profluit mare inundatque, dici à Græcis πλημμύραν, id est exundationem. At ubi subsederit reciprocando, fieri, quam vocant ampotin, id est ἄμπωτιν, sive reciprocationem, ut est apud Plutarchum. Sed nonnulli etiam gurgitem transferunt. Ambrosius Græcè loqui maluit Hexaemeri quarto: Ampotis quoque, inquit, quæ in Oceano esse perhibetur, quia quum reliquis diebus ordinem suum servare dicatur, lunari exortu evidens mutationis suæ fertur indicium dare, ut mare ipsum occidentale, in quo spectatur ampotis, solito amplius accedat & recedat, ac majore feratur æstu, tanquam lunæ quibusdam aspirationibus retrorsum trahatur: & iterum iisdem impulsum ac retractum in mensuram propriam refundatur. Ampron verò, ut Lycophronis interpres scribit, funiculus est quo trahunt boves: aut jugalium cervici incumbens lignum: unde ἀμπρεύειν apportare vel advehere indicat. Propriè tamen, iter curru facere est: ut exposuit Suidas. Sed & ἀμπρεύειν, inquit, est nisu laborantia jumenta obire. Postremò illud non prætereundum, multis quidem epithetis mare apud poetas insigniri, quæ tamen non ubique congruant, sed partibus plurimum. Glaucum ergo quum dici audis mare, concipe quod profunditatis habeat parum, præterque subjectam harenam albidi coloris, sic enim subsplendicat glaucus color. Vbi cani appositum adjicitur, inaudienda est littoribus allisa portio. Nuncupatur quandoque μέλαν, id est nigrum, quod intentius ejusmodi conspicitur. Nam purpureum, cyaneum, œnopon melaniæ, id est nigredinis censentur species. Quum ergo cujuspiam horum adjectio fit, scire licet, quod partis est, universo attribui. Quod verò οἴνοπον diximus, advertendum id de vini colore produci, quoniam veteribus nigrum modo id erat, quando album aut cirrhum vel anthosmiam necdum excogitarant deliciæ, sicuti auctor probat Eustathius. Myrtoum quidem mare, à Myrtilo auriga Mercurii filio, certatim Latini Græcique nuncupatum tradidere, quem præcipitarit Pelops. At inquit Pausanias, non fit simile veri, quod exiguam maris partem is enavigavit, ab Alphæi exitu ad Eleorum navale: pro inde (inquit) astruendum, dici à Myrtus nomine, ut videtur, insignis mulieris, quæ Eubœorum opinio est. Pertingit vero Myrtoum mare ab Eubœa ad Egæi maris insulam Helenam, quæ esse deserta dicitur. Dium mare, ab Homero magnum dici, interpretantur grammatici. Nam & Aratus in Prognosticis, δίας σταγόνας magnas dicit guttas. Tumuli porro in mari ex colluvie harenæ subvectæ, pectora vocantur à nautis, Polybio auctore.

Vrsi manus, cur partibus cæteris suavior. De verbo ἀρκτεύειν. Enarratur Julius Pollux. Puellas dici consuesse quandoque arctos, id est, ursas. Arctos unde, & Cynosura, & Helice.

Cap. XIX.

VRsi manus esse inter esitandum prædulces, insignique suavitate, traditum est. Sic autem anteriores ejus animantis pedes nuncupant, quod eorum sit functio duplex utique, incedendi, καὶ τῦ ἀντιλαμβάνειν, id est & apprehendendi. Ejus rei rationem quærebamus anxiè: sed nec ita diu exsudandum fuit, præsto siquidem curiosius & solicitius indaganti fuit Plutarchus, in libello nimis utique confragoso detruncatoque: sed quicquid est, non omnino inutili: in quo rerum, eventuumque naturalium caussas perquirit, & philosophico perpendit examine. Inibi igitur ratio ejus, quod est propositum, hæc fermè redditur: Quod percoquentia corporis alimentum carnem præstent, quæcunque alia suaviorem longè. Concoquit autem præcipuè, omne quod difflat, id est τὸ διαπνέον. Id vero est quod movetur, quodque exercetur: sicuti ursus partem hac agitat plurimum, tum incessus ratione, tum apprehensionis. Cæterum, in hac ursorum mentione succurrit, quantum ingenii suppetunt

tunt vires, & multijuga lectio fomenta suggerit, explicandus Pollucis nodus implicatior aliquanto: ita enim Onomastici quinto libro scriptum legimus, ἀρκτεύεσθαι δὲ τὰς παρθένους ἔλεγεν ὁ δῆμος ὁ ἀττικός, quod est, ἀρκτεύεσθαι virgines dicebat Atheniensis populus. Id verbum signat, Dianæ prius quàm tempus appetat nuptiarum, virgines consecrari initiarive. Quod Lysias scribit in Oratione pro Phrynichi filia, si tamen ex ejus illa prodiit officina: Decreto nanque sancitum Atheniensium erat, ne qua viro puella traderetur, εἰ μὴ ἀρκτεύσειε τῇ θεῷ, id est nisi sacra obiisset Dianæ. Quod mense Januario fieri consuesse, indicat Libanius in Oratione quam de Dianæ laudibus dixit. Induebantur autem veste, quam crocotam nominant, nec decimo ætatis anno grandiores, nec quinto inferiores. Iis autem placari credebatur Diana, quæ causa ejusmodi indignationem concepisse videbatur. Ferunt quandoq; ursam feram in Attica ita cicurem factam, ut homines nihil aversaretur omnino, sed compasceretur, multaque licentia huc illuc, nemine impedimentum inferente, pervagaretur. Contigit, puellam quandam lasciviusculè cum bellua colludere: quæ irritata, puellam facto impetu proscidit. At fratres rem intuiti, ac commoti acrius, ursam jaculis impetitam necarunt. Ex qua causa, pestilens morbus latius per regionem grassari cœpit. Consultis oraculis, respondit deus, mali non defuturum finem, si virginum nonnullas compellerent τῆς τελευτησάσης ἄρκτου ἀρκτεύειν, id est ursæ peremptæ honori Dianæ dicari. Nam & puellæ sic vocabantur arcti, id est ursæ. Quod perspicuè docuit Euripides in fabula Hypsipyle: & in Lemniis Aristophanes, ac Lysistrate. Arctos cælestes scribit Theon appellari, οἱονεὶ ἄκρας καὶ κεφαλὰς τοῦ κόσμου, quia summæ sint, ac cæli velut capita. Peculiarius autem Cynosuram dici, ex caudæ imagine, quoniam κυνὸς οὐρὰν ἔχει, quod est, canis caudam habet. Helicen verò, διὰ τὸ ἑλίσσεσθαι καὶ ἑλικοειδῆ πως τὴν οὐρὰν ἔχειν, quia involuta sit cauda: vel per exochen quandam, quòd à cælo trahatur: veluti leo, ex eadem excellentia θὴρ nuncupatur, id est fera.

Ætnæus venator, quinam proverbio intelligendus. De florida Ætneæ regionis natura. Ovidius explicatur. De Proserpina quædam, & Ætna. Theogamia festa. Theophania. & Antesphoria. Leucippus Ceres, cur: item Brimo. Corollarum è floribus inventio. Item de rore. De Narcisso nonnihil.

Cap. XX.

AEtnæum venatorem, scito admodum & docto proverbio usurpari posse, animadverto, pro eo cujus sit cassa inutilisque venatio, quique sicut inanis progreditur, ita etiamnum regreditur. Sed unde hoc? An quia illis regionibus sylvæ fuerint negatæ? an quòd feræ ibi visantur nunquam? immo verò esse ibi utrunque, & affatim quoque, fatendum est. Dictat id & loci natura & felicissimum cælum, nec superciliorum montiumque indiga regio. Atqui subesse causam oportet. Subest profectò, ut docuit Plutarchus: sed non alia, quàm qua conjectamus ἀστίβευτον τὴν τοῦ ἔαρος ὥραν, id est vernum tempus indagini esse ineptius. Nam, uti prodit Empedocles, ferarum cemmata, hoc est lustra, naribus captantes canes, τὰς ἀπορροίας ἀναλαμβάνουσι, i.e. aeris defluxus excipiunt, quos in sylva oberrantes reliquisse feras contingit: cæterum eos interextinguunt paulò minus, ac odore miscello confusaneos reddunt stirpium pleræque, latius odore profuso. necnon coronamentorum ibi haud exigua vis odorinsecos fallit, odore ferarum indidem dilutiore, ac tantum non evanido. Evenit autem hoc anno perpetuo in Sicula, quam prænotavimus, regione: adeo ut rari prorsum venaturi loca obeant ejusmodi. Auctor sexto Bibliotheces Diodorus quoque, apud Ætnam odorum fragrantia sagaces canes odoratu carere, naturam sensus florum odore superante. Floridæ verò regionis ejus naturæ testimonium suggerit & poetica fabella, quæ legendis ibi floribus intentam Proserpinam rapturo Plutoni velut ansam, occasione captata præbuisse cecinit. Argumento suffragatur Ausonius illis versibus, quos & subjiciendos censuimus:

Qualis floricoma quondam populator in Ætna
Virgineas inter choreas Theoida raptam
Sustulit emersus Stygiis fornacibus Orcus.

Quo nomine asyli quoque vice cultam invenio regionem illam, consensu tacito, nefas putantibus incolis, animal ullum omnino oblædi inibi, aut violari. Quin argumento eodem Proserpinæ festa dixere Theogamia & Antesphoria, quæ aliàs Pherephattia Græcis dicuntur, Plutarcho auctore in Luculli vita: in quibus furva immolari bos consuesset apud Cyzicum. Theophania verò Delphica videtur celebritas, Herodoto historia prima, in Crœsi rebus. Scribunt Græcorum nonnulli, Proserpinam Narcissum dum colligeret, à Plutone raptam, quod eo plurimum oblectaretur. Putant alii Eumenidibus sacrum Narcissum, vel quòd circa monumenta nascatur frequens, vel quia horrorem incutiant deæ, ac τὸ ναρκᾶν, id est torpescendi causa censeantur. Tractus ejus naturam novisse item videtur Ovidius Fastorum quarto:

Tot fuerant illic, quot habet natura, colores,
Pictaque dissimili flore nitebat humus.

Hæc eo apposui gratius, quia per poeticam ἔκφρασιν dici ista, opinati plerique, quos dixeris quandoque ad agnatos & gentiles videri deducendos, intercutaneæ doctrinæ nihil latere suspicati, facilè in utranque aurem sibi dormire permittunt, qui nisi mandragoram prægustarint, poterunt inde forsan pervigilatè excitari. Adde, quòd campos eos esse perpetuò floridos, scribunt Solinus & Cicero: & quod ad rem magnopere facit, in Admirabilium ratione tradit Aristoteles, si tamen ex philosophi officina est liber is, tantam succrescere inibi florum copiam, ut inde canum sagacitas insigniter oblædatur. Nec illinc amoveri, nisi adhibita vi, queant. Nec me fallit quod ad Proserpinam attinet, Orpheum Pausaniamque in Attica rem gestam scribere,

qua Cephisus amnis Eleusin præterit: in cujus etiam ripis legentem flores Orithyiam Chœrilus à Borea raptam canit. Priorem de Proserpina sententiam comprobat in Verrem M. Tullius, necnon Aristoteles, Diodorus, Solinus. Cabarnum verò principem omnium Cereri Proserpinæ raptum indicavisse, Stephanus scribit. Posteà verò quàm sit à matre inventa, junctis currui albis equis ad Jovem subvectam, canunt poetæ: unde & Leucippum eam nuncupat Pindarus. Dicitur & Brimo quandoque, seu Obrimo, quòd quum vim ei videretur illaturus Mercurius, immugiit altius, unde factum, ut is manũ abstineret. Coli verò hanc apud Cyzicum præcipuè, in Lucullo Plutarchus scribit, unde prorepsit poeticum illud,

Raptam Cyzicos ostreosa divam.

Legunt tamen alii, Cocytos. Traditur illud quoque: in Brutios prope Vibonem, florum causa, Proserpinam è Sicilia divertisse: quibus adeo scateat locus is, ut proditum Straboni sit, compertum ibi primum corollas è floribus contexere. Ætnam autem esse Siculæ regionis montem, non est qui nesciat. Eum ita nuncupatum, auctor est Theocriti interpres, ab Ætna cæli & terræ, ut inquit Alcinus. At in libro de Sicilia Simonides Ætnam judicasse scribit, inter Vulcanum Cereremque de regione disceptantes. Demetrius verò Calerianus Briarei unius è Cyclopibus filios fuisse tradit, Sicanum & Ætnam, unde nomen monti: quanquam est eadem nomenclatura civitatis item nomen, Stephano tradente. Sed ad venatores redeo. Quærit Plutarchus: διὰ τί περὶ τὰς πανσελήνους ἥκιστα ταῖς ἰχνοσκοπίαις ἐντυγχάνουσι; id est cur circa plenilunia ferarum assequi vestigia non ferè queant? Et infert, videri posse rationem ejusmodi quæ jam præposita est: nam (inquit) plenilunium drosobolum est, & jactat rorem. Qua ex causa lyricus Alcmam, rosidam humectationem, Jovis & lunæ filiam cecinit, quum inquit,

Διὸς θυγάτηρ ἔρσα τρέφει καὶ σελάνας δίας.

Ros verò debilis est, & imber tenuis. Sed & lunæ imbecillis est calor: quamobrem è terra ut sol, educit, nec agit tamen in sublime, quum vires desint longius abducendi, inde rursum delabitur. Porro & in frigoribus difficilis est venatio, quoniam venatorem oportet, non vestigia modo quærere, sed etiam olfactum moveri. Hic verò movetur, molliter diffusis à caliditate odoribus. Frigoris autem circumfusio, quam vocant Græci περίψυξιν, odores contrahit καὶ οὐκ ἐᾷ ῥεῖν, nec sinit effluere, sensumque movere. Ex quo unguentum & vinum per frigus olent minus: nam concretus aer, sistit in sese odores, nec reddi permittit.

Fumum, umbram, nubes capi pro re momenti nullius. Nebulæ, pro pane. Escharites. Escharulæ mulieres. Capnosphrantes. Capnistæ carnes. Fumarium. Qui dicantur Selli. Anopæa avis. Fumum venditare. Sellæ familiares. Narcissi fabella. Umbram suam metuere, quid. De paspale, & achne. Item atheres quid. Atherina, & abydena, abydocome, mation, mattolichus, attaragus, epsethia, athara, etha, psothion, psathyrion, stachyalogi. Harenarius testis. Pylaica, quæ dicantur. Plutarchi locus explicatur. Myodochus.

CAP. XXI.

IN Græcorum commentariis inter cætera doctrinæ gravioris id quoque relatum observavimus, non reconditum quidem, nec ab intimis Sibyllæ aditis erutum, non aspernabile tamen, nec lectione prorsus indignum: Fumum, umbram, nubes, de rebus dici, quæ prorsum momenti sunt nullius, nec titivillitio faciendæ, ut ille ait. Testimonium in Autolyco perhibet Eupolis, καπνοὺς ἀποφαίνει καὶ σκιάς, id est fumos ostentat & umbras. Quin comico risu philosophos coarguens Aristophanes, qui attoniti cælestia contemplarentur, nubes fuisse illis vice numinis objicit,

καὶ ξυγγίνεσθαι
ταῖς νεφέλαισιν εἰς λόγους, ταῖς ἡμετέραισι δαίμοσιν.

id est, & congredi consuesse cum nubibus, quæ deæ sint nobis. Sed & hinc factum conjectamus, uti panificium quoddam de tenuitatis ratione, ac candoris nebulas etiam plebeia dicant voce: quibus persimilis erat veteribus escharites, de craticula dictus, apponi solitus sub cœnæ finem passo litus ad vinolentiam usque. Escharulas hinc & mulieres appellat Plautus, de panificii ratione. Escharitem ab Athenæo non præteritum observavimus. Invenio Theagenem quendam fuisse cognominatum καπνὸν, id est fumum: sicuti Eupolis quoque significat, εὐδήμοις, quòd multa polliceretur quidem, sed nil admodum præstaret. Erat insuper hic ψευδόπλουτος, hoc est ementitus dives, & jactator vanissimus, qui quum esset summè pauper, nihilominus volebat magni momenti negotiator, hoc est μεγαλέμπορος videri, ut Græci dicunt. Cujusmodi fuit Æschines quidam Selli filius, ex quo id genus homines, quod relatu dignum est, Sellos vocant. Et inde verbum σελλίζειν, hoc est Sellissare, quod ἀλαζονεύεσθαι signat, id est est jactare ostentareque. Sellas familiares appellat Varro instrumenta oneri ventris excipiendo accommoda, familiæ præsertim. Capnosphrantes, id est fumi olfactator, velut per parœmiam signat avarum hominem præparcumque. καπνίζειν, id est capnissare, dicitur convivii gratia ignem succendere, & camino uti luculento: unde apud Athenæum carnes leguntur capnistæ, id est τὰ κρέα καπνιστά. Fumarium lego apud eruditiores, pro loco in quo ligna festinato resiccentur: sicuti & suffumationem, qua nimia fiunt vina medicata. Apud Paulum Jureconsultum legimus, injuriam intelligi, si quis fumo corrupto aliquem perfuderit. Scribit Homericus interpres quidam, anopæam dici avem Homero evolantem, ἀνὰ τὴν ὀπὴν, id est per foramen. Quippe habuisse veteres in domibus tecti medio apertionem, quam capnodochen nuncuparent. Homerus,

ὄρνις δ' ὡς ἀνόπαια διέπτατο.

Fumum venditare Lampridio in Alexandro Cæsare, est gratiam hominum captare multa pollicendo, quæ apud principes obeas, quum se omnino præstes nihil. Vulgatis præconis salibus, fumo punitur, fumos qui venditabat, quum id ge-

A id genus quendam jussisset imperator fumo præfocari. Vmbram verò propter cassa nihiliique sæpius accipi, non est (puto) qui nesciat. Sed in hac mentione observanda magnopere, quæ in Græcorum reperias monumentis, Narcissum (inquiunt) traditum fabulis est, in aquis imaginem conspicatum propriam, ejus irretitum amore mox amplexandi studio desiluisse, atque eo modo absumtum. At id esse falsum, perspicuè liquet. Illud verò certius & gravius, adolescentem in terreni
B corporis fluxu umbram inspectasse propriam, id est corpoream vitam quæ animæ veræ idolum est postremum. Eam quum is perinde ac veram primamque amplexari arctius festinasset, quod est, quum vitæ corporeæ inhæsisset totus, interiit præfocatus: quoniam vitam veram, id est animalem, per inscitiam amisisset. Vnde irrepsit adagium Græcis, δεδιὼς τὴν ἑαυτοῦ σκιάν, id est suam ipsius metuens umbram. Id significat, postremis rerum perinde ac primis, studium non magnopere im-
C pendendum: quoniam animæ perniciem concinnant, id est veræ cognitioni, & quæ congruit inprimis, tenebras perfectioni intendunt. Porrò de umbræ item ratione prolatum id in Curculione à Plauto est,

> Quid ego nunc faciam? quid refert, me fecisse regibus
> Vt mihi obedirent, si hodie hic me umbraticus deriserit?

D Adumbrata lætitia quænam intelligenda, docet apertius Seneca: Quod (inquit) duces magnifaciunt, rebus afflictis, ut hilaritatē de industria simulent, & adversas res adumbrata lætitia abscondant. In Athenæi libellis, quanquam confragosis & mutilis, parasitus quidam panes mucore sordentes præduratosque, mensæ illatos facetissimè ἄρτων σκιάς, id est panum esse umbras dixit. Attaragos
E item pro re vilissima minimaque Græcis dicitur: sicuti apud nostros ecta, unde sit ectafacio verbum. Attaragum, panis micam interpretantur, quæ psothion item dicatur, aut psathyrion. Sed & in pane scissuram ignis vi factam dicunt attaragum. At superiorem in pane crustam eo nomine accipit Pollux: sicut imam, epsethiam. Myodochum senem legimus, qui sit nulli rei. Dioscorides eo verbo murium accipit retrimenta, quæ muscerdas vocant. Illud obiter quodammodo subscri-
F ptero: corpore minutulos perbrevesque dici ortygas, id est coturnices. Paspalen quoque, pro rerum minutie capi à Græcis: unde somni, paspalen nec videre quidem, est apud Aristophanem. Quanquam nec ignoro esse, qui eo nomine magnetem accipiendum lapidem putent. Paspalen, Hippocrates pro milio accipit, quod ab aliis cenchros vocatur, aut etiam cenchrys. Sed & ad eundem sensum deflectas achnem, signat ea vox minuties ab ex-
G cussis provolantes spicis. Meminit Homerus,

> ὡς δ' ἄνεμος ἄχνας φορέει

id est, sicut achnas profert ventus. Sed & pro maris aspergine achnen reperias, unde ἁλὸς ἄχνη, id est maris achne. Achnen, Sophocles pro rore accipit.

> θάλλει δ' οὐρανίας ὑπ' ἄχνας ὁ καλλίβοτρυς νάρκισσος.

Et rectè utique, quod non continuæ deferantur guttæ, verum disparatæ. Vnde achnes profluxit nomen, quasi aechne dicatur, id est divulsa ab junctaque. Quin ἄχνη πυρός, id est achne ignis, pro fumo. Et achne somni apud Hippocratem. Illud quoque ex Græcis corrivatum fontibus haud transiliendum, quod ἀθερίζειν dicunt, ubi se quippiam, non pili facere innuunt. Ratio est, quoniam ex spicis quæ sunt degeneres vocari ab eis ætheres videntur: sicuti apud Ælianum in libro De providentia, lectum commeminimus. Eos colligunt spicilegium facientes, qui vocantur stachyologi. In Athenæi monumentis pisciculus vilior de verbi hujus flexu dicitur atherina. Athera verò & pinnula nuncupantur, Aristotele calculum adjiciente, quam sub ventre thynnides gerunt. Nec illud ignorandum: Abydena item dici futilia, ac nullo prorsum digna pretio: nam ut molles carpuntur Abydeni. Meminit parœmiæ Pausanias, Sed ab eisdem quoque Abydocomas invenio sycophantas dici, velut in eo κομῶντας, id est efferentes se. Mation etiam minutum dicunt: unde matiolichus, qui parum comedit, aut qui in minimis astutum se præstat. Quanquam & matiolichus dici valet, qui ex mensuris lucrum venatur. Nam est mensuræ genus mation, & λείχω, lambo. Hincque forsan Eusebio cuidam apud Ammianum Marcellinum, Matiocobæ factum cognomentum est. Pylæstatos vocant Græci Circenses homines, hoc est viles nescio quos, ac planè de trivio, à quibus nec boni quippiam proferatur, nec sani: quoniam ejusmodi haud pauci Thermopylas peterēt, quæ & Pylæ dicebantur, quòd angusta cōvalle à Thessalia in Phocidem transmissio fieret. Nam & Pylea vocabatur, ubi considebant Amphictyones: sed & congressum ipsum sic reperio nuncupatum. Ex iis enarratur Plutarchi locus in Pyrrhi vita, negligenter inscitéque præteritus ab interprete, ταῦτα μὲν ἦς τι πυλαϊκῆς ὀχλαγωγίας, hæc (inquit) pylaicæ sunt turbæ, Pylas confluentis. Et in Artoxerxis vita scribit idem, Ctesian in libros conjecisse παντοδαπῶν πυλαίαν, absurdarum fabularum. Harenarium testem, Jureconsulti sordidum ac vilem intelligere videntur, cui sine tormentis credendum non sit. Mentio fit & in Canonicis decretis, eumque qui in harena depugnarit, intelligunt.

Super Aphricano Scipione paucula. Qui dicantur velut umbra vagari. Plutarchi interpres refellitur.

Cap. XXII.

De Scipione Aphricano juniore memorantur pleraque scitu digna, immo verò ejusmodi, ut nec satis mirari queas, sive fortunam perpendas viri, sive mores ac naturæ lumina, rerumque gestarum gloriam ad acrius revoces examen. Nunc ut cætera ad censuræ gravius non provocem supercilium, illud gratissimo animo hisce libellis inspergimus. Scipionem hunc annis quatuor & quinquaginta, quibus ferè in humanis egisse narratur, μηδὲν πρίασθαι, μηδὲν ἀποδόσθαι, μηδὲν οἰκοδομῆσαι, id est nil emisse, nil vendi-

disse, nil ædificasse. Libras autem argenti treis & triginta duntaxat in magna substantia, & auri duas reliquisse: quum tamen in ejus potestate victa fuisset Carthago, ab unoque imperatorum omnium milites locupletatos, veteribus testatum memoriis sit. Polybium porrò quod ipsum inter illius ducis miranda non ineptè reposuerim, perfamiliarem habuit ac intimum, cujus imbutus præceptis ἐπειρᾶτο μὴ πρότερον ἐξ ἀγορᾶς ἀπελθεῖν, ἢ ποιήσασθαί τινα συνήθη, καὶ φίλον ἁμωσγέπως τῶν ἐντυγχανόντων, id est studebat, non prius à foro revelli, quàm unum aliquem ex iis, quibus cum fortè congrederetur, benevolum sibi atque amicum quavis ratione foret venatus. Quumque juvenis etiamnum ageret, eam tum fortitudinis, tum prudentiæ de se opinionem concitavit, ut senior Cato interrogatus de iis qui apud Carthaginem stipendia facerent, inter quos erat Scipio quoque, militum (ut Appianus inquit) tribunus, οἶος πέπνυται dixeret τοὶ δὲ σκιαὶ ἀΐσσουσιν, id est solus sapit, cæteri umbræ feruntur, Scipionem innuens. Est autem ex Homero carmen de Tiresia Odysseæ K concinnatum. Quem locum à Plutarcho citra auctoris nomen repetitum, interpres alioqui non inscitus, assequi non potuit, nisi fortè sum leberide cæcior: sic enim sensus elucescit peracutus, & (quod convenit maximè) à Catonianis salibus & sapientia non dissentaneus: quando Romanorum alii, qui stipendia facerent in Aphricà, nihil (ut Plautinis utar jocis) aceti haberent in pectore, nihil omnino priscam illam urbis Romæ generosam animi altitudinem redolerent, essentque planè hominum simulacra, & quidem impolita infabricataque & meræ nugæ, utque Homerico utamur verbo, σκιαὶ, id est umbræ. Quando ratione animæ neglecta, quam esse verum hominem, Plato & sensit & docuit, corpori sese mancipatant, quod imaginem esse & umbram, ex Plotini sententia remotiore, alibi docuisse me, opinor, & proximè Narcissi tropologicus commonuit sensus. Quod verò de Scipione dixit Cato, id ipsum & de Chrysippo pronunciatum quandoque comperimus, cujus est illud elogium quoque, Ni fuisset Chrysippus, porticus non esset. Homeri locum de Tiresia advocat libro sextodecimo Strabo: verum interpres sic demum jure Latii donat,

> Cui dederat vita functo Proserpina mentem,
> Vt saperet, pariterque homines levis umbra juvaret.

Sententiam nostram confirmat Lucius item Florus Epitomes quadragesimonono: Quam virtutem ejus (inquit) Cato, vir promptioris multo ad vituperandum linguæ, in senatu sic prosequutus est, ut diceret, reliquos qui in Aphrica militarent, umbris militare, Scipionem vigore.

Multos vagari velut umbras. Duas esse conversationis vias. Vita generatria. Aquarum nomine mortales intelligi. Quæ victoria nobilissima. Scipionis dictum. De Adriano imperatore, ac poeta Floro. Adriani in eminentissimum quemque invidia. Dionysii Sophistæ dictum. Persarum cadavera non computrescere, ut nostra.

Cap. XXIII.

Cæterum & inter mortales reliquos, nec in Romano solum exercitu, numerosæ vagantur umbræ, pauci sapiunt. Id Salvator ille præpotens facilè commonstrat in Evangelio, ubi duas conversationis perdocet vias. Quàm (inquit) spatiosa est via, quæ ducit ad mortem, multique sunt ea commeantes. Et rursum: Quàm arcta via & angusta est, quæ ducit ad vitam, paucique sunt qui inveniant eam. Vide (inquit Hieronymus) quanta inter has vias separatio sit; quantumque discrimen: illa ad mortem, hæc tendit ad vitam: illa celebratur & teritur à multis, hæc vix invenitur à paucis: illa enim vitiis per consuetudinem quasi declivior ac mollior, & veluti quibusdam amœnia floribus voluptatum facilè ad se rapit commeantium multitudinem, hæc verò insueto calle virtutum tristior atque horridior ab his tantum eligitur, quibus non tam delectatio itineris cordi est, quàm mansionis utilitas. Asperam enim nobis & insuavem virtutum viam nimia effecit vitiorum consuetudo: quæ si in partem alteram transferatur, invenies sicut scriptura dicit, Semitam justitiæ levem. Porrò quum tria sint vivendi genera, civile contemplativum, religiosum: in civili, prudentia: in secundo, doctrina: in tertio, quasi fastigio quodam vitæ totius: præter duo illa, etiam sanctitatem exigimus. Hæc est rectissima vitæ ratio, hæc scopum habet rationali naturæ propositum, hic est finis primæ notæ & coloris perfectissimi, diu à prioribus quæsitus: sed ante CHRISTVM non ferè inventus. Ab hoc qui errore devio declinant, quantumcunque civilibus intenti negotiis, quantumcunque etiam contemplationi, nihil sciunt, nihil agunt, & (quod bonam resipiat frugem) nihil cogitant, quando sapientia mundi, stultitia est, & vanitas vanitatum, & omnia vanitas. At cujus est in lege Domini voluntas, quique in lege illius meditabitur die ac nocte, erit (ut inquit Esdras) tanquam lignum plantatum secus aquarum decursus. Erit (inquam) tanquam vitæ lignum: reliqui verò, nil aliud quàm decurrentes aquæ. Quo nomine (ut inquit Augustinus) mortale significatur genus, quod in mortem fertur præceps, sicuti aqua pronus est in mare delapsus. Vnde est illud apostoli Joannis, Aquæ multæ, populi multi. Sed & Josue capite tertio, aquas accipi volunt perturbationum procellas & molestiarum agmina: quemadmodum Esaiæ octavo, Adducet Dominus super eos aquas fluminis fortes ac multas. Adjuvat tamen argumentum nostrum etiam gravis auctor Seneca: Quid (inquit) præcipuum in rebus humanis est? Non classibus maria complesse, nec in Rubri maris littore signa posuisse, nec deficiente terra, ad injurias aliorum errasse, in Oceano ignota quærentem, sed animo omne vidisse, & (qua nulla est major victoria) vitia domuisse. Innumerabiles sunt, qui urbes, qui populos habuere in potestate: paucissimi, qui se. Hoc verò quod Stoicus hic severissimè prodit, longè præstabilius quàm quod dictitasse Scipionem ferunt: nam quum Appius Claudius ejus in censura competitor, jactantius diceret, Romanos à se omneis nomi-

nominatim salutari, Scipio qui universos propè ignoraret: Vera (inquit) narras, ἐμοὶ γὰρ οὐκ εἰδέναι πολλοὺς, ἀλλ' ὑπὸ μηδενὸς ἀγνοεῖσθαι μεμέληκεν. id est curæ mihi fuit, non quidem novisse multos, sed ne à quoquam ignorarer. Præstant verò hoc virtutum exhausta certamina, præstant sudores multi, evigilatæ noctes, durissimorum patientia. Quod agentem Adrianum intuitus poëta mollior Florus, ita sibi ludere permisit,

Ego nolo Cæsar esse,
Ambulare per Britannos,
Scythicas pati pruinas.

Respondit verò Adrianus facetè admodum, nec citra fellis conspersionem, adnotata hominis pathica fœditate:

Ego nolo Florus esse,
Ambulare per tabernas,
Culices pati rotundos.

Cæterum vel id adnotasse fuerit operæpretium, Imperatorem hunc tanta flagrasse invidia, uti celeberrimum quenque artificem, quod æquare non posset, subverterit. erat nanque studii ejus, ut in quavis disciplina præcellere omnes, mirè affectaret. Proinde Dionysius Sophistes adversus Heliodorum, in cujus benevolentiam erat is propensior, & inde Epistolarum sibi magistrum adoptarat: Pecunias donare ac honores Cæsar potest, rhetorem certè facere non potest. Homeri poëmata abolere quandoque fertur cogitasse, ut ei Antimachum substitueret prælegendum in scholis, cujus adhuc plerisque erat incognitum nomen.

Cardamo similes qui dicantur: cur eo vescantur Persæ: ejusdem nomina plura, & vires.

CAP. XXIV.

Nobiles præpotentesque viros si pauperioribus convicini fuerint, non desinere illos exsugere, donec in nihilum redegerint, notius est quàm ut pluribus id comprobare videatur necesse. In hosce ita affectos, itaque institutos adagium producitur scitum eruditumque, Cardamo siquidem consimiles esse dicimus, cujus ea natura est, ut herbarum in propinquo nascentium, humorem ad se vi quadam intima perliciendo cogat arescere. Id significat Aristophanes comicus in Nebulis,

Πάσχει δὲ ταυτὸ τοῦτο καὶ τὰ κάρδαμα.

Id est, patiuntur ipsum hoc & cardama. Nam dixerat antè paulò, Terram violenter cogitationis nostræ humorem pertrahere. Insuper ibi interpres, ubi quod præstruximus explicuit, mox adjicit, Cardamum esse agreste holus apud Persas: sed nunc (inquit) scaphon dicit. Scribit Xenophon, Turpè gentibus illis duci, si quis visatur quoquam ire aut meiendi aut cujusquam ejusmodi rei gratia. Quæ, inquit, nullo pacto facere possent, nisi & victu modico uterentur, & humiditatem per laborem consumerent. Quo fit, ut ea aliò quopiam secedant. Sed in Græcorum comperi commentariis, quòd ad rem egregiè facit, σταλτικὰ οὔρων τὰ κάρδαμα καὶ πτύσματος, id est comprimere urinam & oris superfluitates cardama. Eoque nomine Persas illis vesci plurimum, quando eximiè præcavent, urinam emittere, spuere, atque item emungi. Cardamon dicitur ab aliis, inquit Dioscorides cynocardamon: ab aliis, iberis: quidam etiam cardaminacam nuncupatunt: Ægyptii, semeth: Romani nasturtium. Optimum quod apud Babylonem colligitur. Semen excalfacit, acre est & κακοστόμαχον, hoc est stomachum oblædit, alvum turbat, συνουσίαν παρορμᾷ. id est Venerem concitat. & post multa, Efficit (inquit) id ipsum herba, sed minus. At libro vicesimo Naturalis historiæ Plinius, & eum sequuti aliquot, nasturtio inhiberi Venerem prodidere. Secundo Canonis Avicenna cum Dioscoride stat. Animi porrò torporem excitat cardami holus: quo argumento, multorum conjectatio est, ἀπὸ τῆς καρδίας dici, hoc est à corde, in quo esse creditur animi sedes. Libro duodecimo ἐκλογῶν περὶ γεωργίας sic de hac re proditum comperias, φασὶ δὲ τοὺς ἐσθίοντας κάρδαμον, εὐτόρους τὴν διάνοιαν γίνεσθαι, ut natum inde proverbium, certior fiat conjectatio. Scribit Ammianus Marcellinus, quod ad Persarum ritus attinet præcipuè, Nostrorum cadavera mox cæsorum fatiscere ac defluere prorsum, adeo ut nullius mortui facies post quatriduum agnoscatur. Interfectorum autem Persarum inarescere stipitum more, ut nec liquescant membra, nec saniе madescant perfusa: quod (inquit) vita parcior facit, & ubi nascuntur exustæ solibus terræ.

Cujusmodi esse deceat convivales confabulationes, quæ epicylicia dicuntur. Isocratis dictum ad idem. Persarum ritus. Decori necessitas. De Alabandeis pulchra. Abderitarum suggillatio.

CAP. XXV.

Isocratem citra pulverem, aut etiam clepsydram oratorem vel nobilissimum, memoriæ proditum est, quum amplius rogaretur, ut in convivio quodam promeret aliquid de artis suæ officina, respondisse, ἐν οἷς μὲν ἐγὼ δεινὸς, οὐχ ὁ νῦν καιρὸς, ἐν οἷς δ' ὁ νῦν καιρὸς οὐκ ἐγὼ δεινὸς, quæ novi, temporis hujus non sunt: quæ verò exigit tempus hoc, ego nescio. Veluti parum congrueret, lascivientibus poculis oratoriam inserere gravitatem: quod æquè ridiculum sit, ac in purpura repens simia. Nam & à plerisque philosophiam item sequestratam, inde legimus, argumento etiam Persarum instituti, qui se licentius invitaturi, non uxores, verum pellices admittunt. Itidem & philosophica sanctaria collusione convivali indigna prorsum videri, & (ut Græci dicunt) ἀπροσδιόνυσα. Etenim quæ luminibus capto esse cum speculis communio potest? sicuti ab Epicharmo traditum, auctor nobis Stobæus est. Præsertim quòd nec recumbentium mens altioris speculationis tunc satis & studiose capax est. Alii verò non extra organum ista opinati, diversam omnino sententiam approbant. Tanquam perabsurdum sit, in scholis quidem de convivali officio subinde disserere, qualisque aut quæ sit convivæ virtus, & qua ratione utendum vino: ex ipso verò philosophiam cõvivio disclusam abjungere, veluti re nequeat compro-

bare, quæ verbis præcipit. At in Cœnis Macrobius inquit, Oportet versari in convivio sermones, ut castitate integros, ita appetibiles venustate. Nam matutina disputatio robustior est, quæ viros & doctos & præclarissimos deceat. Id propemodum & vir doctissimus Plutarchus statuit Symposiacôn primo: Elegantiores verò, inquit, etiam si ex professo philosophentur, probabili tamen magis quàm violenta interim demonstratione sermonem producunt. Id ipsum etiam Plato facit in Sermonibus convivalibus, ubi quamvis περὶ τοῦ πρώτου ἀγαθοῦ, id est de principe bono verba faceret, & omnino de divinis, non tamen apodixes intendit, aut inevitabiles parat ansas, qui ferè mos ejus est, sed levioribus (ut sic dicam) captionibus exemplisque, & fabulosis ratiocinationibus homines conciliat venaturque. Proinde, quæ proponuntur quæstiones, solutionis reconditum nodum haudquaquam habent: anxias nanque difficultates & solicitè librandas, convivalis non admittit hilaritas, ne paulò inconcinniores præfocentur avertanturque. Propterea eridantæos, ut inquit Democritus, & himantelictæos sermones millos facere oportet, qui speculationis difficultate torquere amplius solent, δεῖ γὰρ ὡς τὸν οἶνον, κοινὸν εἶναι καὶ τὸν λόγον, id est, ut vinum, ita & sermonem esse oportet communem, ut suam quisque portionem ferat. Qui griphos inenarrabiles quodammodo probant, Æsopeam vulpem gruemque imitari videntur, quarum utraque facetoso convivii apparatu alteram delusit ac dimisit incœnem. Quòd si jucunda confabulatio, quam epicylicion rectè dixeris, veluti poculis coaptatam, & (ut Macrobii verbum repetam) appetibilis adhibeatur venustas, fiet illud Homericum nepenthes, quod is intelligi voluit, pharmacum ἀνώδυνον: quia mœstitiam exigeret, & euthymiam pareret, ac tranquillitatem: ut nulla præterea buglossa requiratur, quæ vino promixta discumbentium animis inducant hilaritatem. Porrò Xenophon Socraticus, Gobriam scribit cœnantem apud Cyrum, quum alios Persarum ritus esse admiratum, tum verò illum quo se invicem jucundè interrogantes, necnon scommata non negligentes voluptatem gratiamque vel iis comparabant, in quos stringi morsus videbatur. Proinde sciamus M. Tullii oraculum esse vero verius, Decori ignoratione non modò in vita, sed sæpissimè in poëmate & in oratione peccari. Itaque quid deceat, considerandum, quod in re de qua agitur, positum est, & in personis, & in eorum qui dicunt, & eorum qui audiunt. Unum verò rationale animal, inquit primo De officiis idem auctor, sentit quid sit ordo, quid sit quod deceat, in factis dictisque qui sit modus: postremò & qua psittacus voce, quáve loquatur coturnix, quæ non parva est naturæ vis rationisque. Illud verò auctarium fuerit, quod Isocratis sententiæ perassine est, à Seneca ex Epicuri scholis promptum: Nunquam volui populo placere: nam quæ ego scio, non probat populus: quæ probat populus, ego nescio. Sed nec ab instituto dissita est mathematici Licinii in Alabandeos sugillatio, felle lita plurimo: Esse nanque illos astruebat, in civilium administratione rerum acutos satis: at propter non magnum vitium indecentiæ, censeri insipientes quandoque, quòd in gymnasio eorum quæ essent statuæ, omnes habitu forent causas agentium: in foro autem discos tenerent, aut quid ejusmodi obirent. Unde Alabandei quoque nuncupati, & Abderitæ, qui in rebus id genus sæpiculè peccant.

Umbram suam metiri quid sit, ex historia nato adagio. Archidami monita ad insolentiam humanam retundendam.

Cap. XXVI.

Umbram suam metiri, scitè admodum & perdoctè proverbiali sententia commonemur, nil esse quod vana mortalitas & ad circumscribendam seipsam ingeniosa (ut Plinii verbis utar) inani successu aliquo tumeat: quando nostra omnia bullæ sunt, momento peritura. Quo nomine illud Satyricum in ore habendum assiduè,

> Messe tenus propria vive.

Ratio parœmiæ est ea, quòd nihilo major nostri corporis post felicitatem umbra deprehendatur, ac fuerit prius. Quo perdocemur, esse nos ejusdem imbecillitatis aleæ obnoxios, atque eodem fortunæ talo (ut ait Boëtius) quati. Natum id ex historia: proditur siquidem memoriæ, Macedonum regem Philippum post nobilem in Cheronea victoriam, quum insolentius extumuisset, factusque foret arrogantior, ac de se magnificentius sentiens, veluti liberali jure adoptatus à fortuna, paulò asperiorem, & quæ tyrannicum quiddam suboleret, ad Archidamum Agesilai filium epistolam conscripsisse. Qua is commotior, cogitansque (quod res erat) eventu prosperiore cristas homini surgere, ut poëticis utar salibus, ita demum censuit respondendum, εἰ μετρήσεις τὴν σεαυτοῦ σκιὰν οὐκ ἂν εὕροις αὐτὴν μείζονα γεγενημένην, ἢ πρὶν νικᾶν, id est si umbram tuam metiri volueris, haudquaquam nunc majorem deprehendes, quàm fuerit ante victoriam. Id quia singulare ad vitæ instituta præceptum est, ac ad retundendam mortalium vanitatem efficacissimum, factumque esset ad manum, dum Græca pervolvimus, haud dignum est visum, quod tanquam connivens transilirem. Cui affinis est chria quoque ejusdem altera, quæ cæcis animis, nec sui mensuram satis capientibus, persalubrem propinare (ut sic dicam) potionem videtur: ac subinde insinuare poëticum illud ex Martialis nobili scitoque Epigrammate,

> Sed te tamen ante memento,
> Intra pelliculam cerdo tenere tuam.

Erat Periander medicus multi nominis, & celebratus in primis: cæterum, ut est inops sui quandoque humana mens & inexplebilis, nec unquam ferè ullo descendens nisu in seipsam, & præter calculorum rationem mœnia struens: affectabat idem ex poëtica laudem, & subinde versiculos recitando gloriolam captabat. Sed quantum medendi scientia præstabat, tantum à poëta aberat bono. Id animadvertebant complures. Ipse tamen sibi ementiebatur, & credulus poëtico se agi furore opinabatur. τί δέ ἐστι τὸ ἀ-

πλανδρον

εἶναι ὢν ἀρχίδαμος, ἀντὶ χαρίεντος ἰατροῦ κακὸς ποιητὴς καλεῖσθαι ἐπιθυμεῖς, quid tandem ô Periander, inquit Archidamus, pro eleganti medico malus vocari poëta cupis? Sed & ejusdem chria est illa non incelebris, Peloponnesiaco nanque bello percunctantibus sociis, quantum pecuniarum foret satis, rogantibus etiamnum tributa terminaret, ὁ πόλεμος ἔφη, οὐ τεταγμένα ζητεῖ, bellum, inquit, ordinata non quærit.

De chriarum ratione, & quid chria. Item quid sententia, ejusq́ discrimina. Et quid chriodes. Interim regis boni munus quodnam sit. Paraphrasis, metaphrasis, ecphrasis.

Cap XXVII.

Quoniam verò chriam bis hoc capite nominavimus, ne quis velut obice offendatur, sciendum est, ab Aphthonio dici χρείαν ἀπομνημόνευμα σύντομον εὐστόχως ἐπί τι πρόσωπον ἀναφέρουσαν, hoc est chriam (sive malis Latinè usum nuncupare) esse commemorationem brevem concinnè opportuneque, id est εὐκαίρως, ad auctorem relatam. Appellatam verò chriam arbitrantur, ὅτι χρειώδης ἐστί, quia sit utilis, κατ᾽ ἐξοχὴν: siquidem progymnasmata reliqua, admonitionis emolumento præcellit, id est χρειώδης γάρ ἐστι πρὸς παραίνεσιν τῶν ἄλλων προγυμνασμάτων. Vtitur ea voce Plutarchus ad hunc fermè sensum: Ariston laudante quodam Cleomenis chriam, qua interrogatus, Quidnam regem bonum facere oporteat, respondérit, Amicis bene facere, inimicis verò male. At quanto (inquit) melius fuerit, ô vir optime, amicis bene facere, ex inimicis verò amicos reddere. Hæc quidem chria, pergit Plutarchus, etiam si omnium calculis Socrati contribuitur, nihilominus in Aristonem quoque refertur. Porrò chriarum alia dicitur logica, id est sermocinalis: alia practica, sive activa: alia mixta. Et logica quidem intelligitur, quæ orationе præfert emolumentum: ut Plato τοὺς τῆς ἀρετῆς κλῶνας ἱδρῶσι καὶ πόνοις ἔλεγε φύεσθαι, id est virtutis ramos astruebat, sudore ac laboribus prodúci. Isocrates ex discipulis ingenio præstantes, θεῶν παῖδας ἔλεγεν, id est deorum esse filios prædicabat. Diogenes divitem conspicatus imperitum εἶπεν, οὗτός ἐστιν ἵππος περιηργυρωμένος, hic est (inquit) equus undique argento litus. Practica verò praxin, id est actionem modò ostendit. Vt interrogatus Pythagoras πόσος ἂν εἴη τῶν ἀνθρώπων βίος, βραχύ τι φανεὶς ἀπεκρύψατο, μέτρον τοῦ βίου τὴν θέαν ποιούμενος, id est quanta denique hominum foret vita, quum parum se ostentasset, mox delituit, vivendi modum statuens visitationis morulam. Mixta postremò est, quæ consurgit ex duobus, actu, & oratione. Vt Diogenes, quum esset conspicatus ἀσχημονοῦντα, id est indecenter voracem puerum, τὸν παιδαγωγὸν ἔπαισεν, ἐπειπών, τί γὰρ τοιαῦτα παιδεύεις; Pædagogo plagam incussit, inferens, ut quid ita imbuis? Iis verò capitibus tractari solent chriæ: encomiastico, id est laude: paraphrastico, id est expositione: causa, ex contrario, comparatione, exemplo, testimonio, epilogo brevi. Paraphrasin tamen intelligi volo, sicuti finiunt Græci, alieni scripti conversionem non in humiliora grandioráve, ut ab metaphrasi sejungatur, sed in paria, sensu modò incolumi. Quod indicat libro primo Fabius: Tum, inquit, paraphrasi audacius vertere, qua & breviare quædam & exornare, salvo tantum sensu permittitur. Quod opus consummatis oratoribus difficile, qui commodè tractarint, cuicunque discendo sufficient. Sed & libro decimo: Ipsis, inquit, sententiis adjicere licet oratorium robur, & omissa supplere, & effusa substringere: neque ego paraphrasin esse interpretationem volo tantum, sed circa eosdem sensus certamen, atque æmulationem. Ecphrasis autem est pura meraque enarratio. Sed ad institutum. Seneca, de chria sic mentionem facit: Pueris, inquit, sententias ediscendas damus, & has quas Græci chrias vocant, quia complecti illas puerilis animus potest, qui plus adhuc non capit certi profectus. Viro captare flosculos, turpe est, & fulcire se notissimis ac paucissimis vocibus, & memoria stare. Sibi jam innitatur, dicat ista, non teneat. Turpe est enim seni, aut prospicienti senectutem ex commentario sapere. Fabius item libro secundo, Sententias, chrias, ethologias, subjectis dictorum rationibus apud grammaticos præcipit scribi. Quoniam verò, ut solet, perobscurè sententiam esse ait universalem, sciendum est, sententiam à chria hoc distingui, quòd sententia indicativè profertur: chria verò etiam sæpe per interrogationem & responsionem: præterea (ut probavimus) actu etiam constat. Sententia verò, in verbis tantum est: chria, personas habet omnino, quæ quid fecerunt aut dixerunt: sententia sine persona profertur, hoc est ἀπροσώπως. De hac Aphthonius ita, γνώμη ἐστὶ λόγος ἐν ἀποφάνσεσι κεφαλαιώδης, ἐπί τι προτρέπων ἢ ἀποτρέπων. Priscianus verò sic: Sententia, est oratio generalem pronuntiationem habens, hortans aliquam rem, vel deterrens, vel demonstrans quale quid sit. Aristoteles Rhetoricorum secundo: Sententia, inquit, demonstratio est non singularis quidem, verum universalis: nec de omnibus tamen, ut quod flexuoso rectum sit diversum, sed de iis quæ agimus, suntque vel eligenda vel secus. Mox infert sententiarum genera quatuor: At (inquit Aphthonius) sententiarum alia est protreptica, quæ hortatur: alia apotreptica, quæ abducit absterretque: alia apophantica, quæ demonstrat: alia simplex, conjuncta alia, quædam verisimilis, alia vera, quædam & hyperbolica, id est superlativa. Et protreptica quidem est, Hospitem amare præsentem addecet, volentem autem dimittere. Apotreptica, ut, Non congruit consultorem virum, perpetem noctem dormire. Apophantica, δεῖ δὴ χρημάτων καὶ ἄνευ τούτων οὐδὲν ἐστὶ γενέσθαι τῶν δεόντων, pecuniis opus est, nec citra has quippiam eorum quæ decet, fieri queat: apud Demosthenem. Simplex, εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης, id est augurium est unum quidem præcipuum, patriæ opem tulisse. Conjuncta, ἐκ καταφατικοῦ καὶ ἀποφατικοῦ, id est ex affirmatione ac negatione, Multorum non utique principatus bonus. εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς, unus sit dominus, rex unus. Duplex, ἐκ δύο καταφατικῶν,

id est ex duobus affirmantibus, ut δεινὸν πένεσθαι, χεῖρον δὲ εὐπορεῖν κακῶς, id est grave quidem paupertate premi, gravius autem ditari non bene. Verisimilis, Cujusmodi sint principes & subditos ferè tales esse solere. Vera, ut, Vitam citra mœroris labem non reperias. Hyperbolica, Nil imbecillius terra nutrit homine. Tractatur verò sententia iisdem capitibus, quibus & chria. Est in hoc genere illud quoque, quod Fabio auctore, vocant aliqui chriodes, ut, Milo, quem vitulum assueverat ferre, taurum ferebat.

Ethologia quid, item ethopœia, idolopœia, prosopopœia. Abecedarii, syllabarii, nominarii qui sint, ex Hieronymo & Augustino. Cacoethe ulcera.

CAP. XXVIII.

Ethologia cujusmodi sit, liquet ferè ex Ciceronis verbis libro De oratore secundo: Atque ita est (inquit) toto hoc ipso genere ridiculum, ut cautissimè tractandum sit. Mimorum est ethologorum, si nimia est imitatio, sicut obscœnitas. Orator surripiat oportet, imitationem: ut is qui audiat, cogitet plura quàm videat. Mimos & ethologos dispescit Symposiacôn quinto Plutarchus. Proinde mirum est, quosdam prodere ausos, nil se de iis apud Græcos legisse, veluti nusquam reperiantur. Nam ethopœia dicitur quidem morum imitatio, persona subjecta. Cæterum, ejus tria videntur discrimina: εἰδωλοποιία, προσωποποιία, id est idolopœia, prosopopœia, & quæ ἠθοποιία, id est æthopœia nuncupatur: quæ notam personam complectitur, mores tantum effingit, ex quo ethopœiam dici volunt. Vt si comminiscamur, quibúsnam sit usus verbis Hercules, imperante Eurystheo. In Themistocle Plutarchus παιδεύσεις nominat ἠθοποιοὺς, id est morales institutiones. Idolopœia, notam quidem & ipsa personam habet, sed mortuam, & quæ loqui desierit, ut Eupolis ἐν δήμοις, & Aristides ἐν τῷ ὑπὲρ τεσσάρων: qua ratione nomen quoque profluxit. Nam & in Hecuba Euripides Polydori inducit idolum. Sed & Homerus,

Τὸ τῦ πατρόκλυ ὁμιλεῖν τῷ ἀχιλλεῖ.

Prosopopœia verò, quum omnia fingimus, personam videlicet, ac mores: ut Menander fecit, quum effinxit elenchon: est enim elenchos res utique, sed non persona & propterea idem dicta prosopopœia. Ethopœiarum verò aliæ sunt patheticæ, quæ perturbationes affectusque exprimunt: aliæ sunt & vocantur ethicæ, hoc est morales: at quæ mixtæ dicuntur, utrunque efficiunt. Alexander in libello περὶ τῶν σχημάτων, ethopœiam esse scribit, quum existentibus personis sermones aliquos affingimus, quòd fide digniores illæ videantur, quàm si eos enuntiaremus ipsi. Et in libro De rhetorica Apsinus, Ethopœia est oratio personis apposita contributaque subsistentibus: ut, Quídnam dicturi sunt in domicilium videntes me impactum? Miltiades hic, qui Marathoniæ pugnæ victoriam civitati comparavit, qui Barbaros falli spe coegit. Vtitur & hoc modo Hyperides, pro Lycurgo: Quid dicent, ejus prætereuntes sepulchrum? & quæ se

A quuntur. De prosopopœia idem Apsinus, & præterea Quintilianus, ac cæteri plura: nos cum delectu modum servamus. Et quia paulò antè de puerorum exercitationibus egimus, id superpondii loco adjiciemus: abecedarios nuncupari, syllabariosque ac nominarios in discentium classibus, ab Hieronymo: nam qui prima imbibunt elementa, abecedarios intelligit: syllabarios, qui jam syllabas connectere insuescunt: nominarios, qui denique integra proferunt nomi-
B na. In literario (inquit) ludo, ubi prima elementa excipiunt pueri, abecedarii nuncupantur: at syllabarii alii, quidam verò & nominarii, nonnulli jam calculatores. Quumque hæc audierimus nomina, ex ipsis qui sint in pueris profectus, agnoscimus. Sed enim abecedarium Augustinus intelligit literarum ordinem illum, quem pueruli condiscunt. Nominatores Jureconsultis Digestorum vicesimoseptimo, à nominariis longè diversi sunt: sic enim appellant eos, qui
C tutorum nomina subjiciunt, ceu idonei sint. Eodem modo & magistratuum nominatores vocantur Vlpiano. Dici verò ethopœiam, ab ἦθος, quod morem signat, neminem fallit. Nam & inde κακοήθη dicuntur ulcera, de quibus obscurè libro quinto Celsus. At Therapeutices quarto Galenus ea ferè intelligi scribit, quibus etiam si maturè omnia adhibeantur necessaria, non sanantur tamen.

D *Leporem mœnibus indormire, quid sit. Leporum lusta. Rechamus quid. Reliquatores quo sensu dicantur ab Jureconsultis, & verbum reliquari. Item quæ sint schelides. Schedia. De leporibus multa. Melanchema. Schinis. Epipercnon. Percne. Percnopteron. Dasypus. Accubita. Accubitalia.*

CAP. XXIX.

E Lysandrum prodit historia, quum à Lacedæmoniorum ductu Corinthios defecisse, fama nuntiasset, profectum copiis instructum ad civitatem oppugnandam, ubi suos timore perculsos animadvertit, ignavius segniusque irruere, ac inferre signa, leporem fortè transilientem fossam vidisse: quo argumento, fiduciæ jam plenum milites sic hortari cœpisse: Non erubescitis Spartiatæ, hujusmodi hostes formidare, ad quorum mœnia lepo-
F res ex otiosa inertique vitæ dormiunt? Id quod parœmiæ habere formam potest, in segnes imbellesque, ut ad coarguendum torporem desidiamque, etiamnum indormire mœnibus illorum lepores dictitemus. Quod quum sit formidolosissimum animal omnium, non facilè in obviis ac celebribus locis quieverit. Propterea lustra id genus à Græcis dicuntur δάμνοι συνηρεφεῖς, id est obductiora densioraque arbusta, vel idæ ἀμφιλαφεῖς, hoc est consita copiosa. Rhochmi βαθεῖς,
G id est scissuræ profundæ. Nam rechamus troclea est, per cujus orbiculum summum trajicitur ductarius funis. Reliquatores apud Jureconsultos sunt, qui integrum non solverunt, sed æris alieni partem servarunt sibi: inde verbum reliquare, ab eisdem frequenter usurpatum, sed & perperam

ab

ab interpretibus & lectum & enarratum. Jureconsulti verba sunt : Reliquatores vectigalium ad ineundam conductionem admittendi non sunt, antequàm superiori satisfiat conductioni. Reliquationis vocabulum est item apud Paulum Digestorum vicesimosexto : & mox paulò, Debitum quod ex conductione reliquatus est, agnovisse eum videri. Interpres tamen ibi, reliquatus est, inquit, id est retinuit apud se. Sed ad rem : nivali tempore sunt leporibus cubilia melanchema quæ vocantur. **B** Sunt autem cavitates, in quibus colliquefacta est nix, ducta appellatione nigredinis argumento : quoniam operimento nivium agris albicantibus, ea portio planè nigrescat. De leporis timiditate Pollux ita libro quinto scriptum reliquit, δειλίᾳ δὲ ὑπερβάλλει τοῦτο τὸ ζῶον, ἔμπληκτον γὰρ τε γιγνόμενον καὶ ἀναπλούμενον, ὅθεν καὶ πτῶξ ὀνομάζεται, formidini præcellit animal hoc, facilè nanque temeréque terretur ac compavescit, unde & ptox etiam vocatur : nam πτώσσειν, formidare est. **C** Ab aurium verò magnitudine, appellatur λαγώς : quoniam λα particula, intendendi vim possidet, & ὦς ὠτὸς, dicitur auris, Doricæ linguæ proprietate. Ea verò parte corporis motum dirigit moderaturque, tanquam remis : quod in aliis animantibus plerunque efficit cauda : nisi quis putet ἀπὸ τοῦ λάειν, ὅ ἐστι βλέπειν, quòd apertis obdormire oculis consueverit. Observatum veteribus, leporis occursum in itinere ominosum quippiam, inauspicatum atque improsperum præsagire. **D** Nihilominus quum dicunt Græci, ἐν πᾶσι λαγῴοις, id est in omnibus leporibus, intelligi volunt. In carnibus leporum, id est in omnifariam bonis ac deliciis. Qua in parte, leporum schelidas dici legimus, quo nomine signari videntur laterum carnes. At lentisci fructum, Hippocrates schinida vocavit. Mala poëmata dici schedia interpretatur Festus. Apud Athenæum legimus, Ex sicco cibo scommata non produci, neque item autoschedia poëmata, id est repente effusa. **E** Et quoniam in lepores incidimus, venemur porrò quæ monumentis prodidere auctores vel in primis classici. Lego in Græcorum penu, ejus animantis colorem dici epipercnon : quòd sit percne, olivæ species non acerbæ quidem, sed nec nigrescentis omnino. Sunt qui percnon, punctis maculisque nigrioribus interstinctum accipiant : nam de animalibus libro nono Aristoteles quoque, quartum aquilarum genus percnopteron dicit appellatum, ab alarum notis. **F** Ejus aquilæ meminit Iliados ultimo Homerus. In Plinianis codicibus scriptum modò observavimus, parcnon dici ab Homero aquilam eam. Scribit Julius Pollux, leporem esse δασὺ τὴν τρίχωσιν, hoc est densum pilis, καὶ τὰ ὕπτια τῶν ποδῶν, ἀλλ᾽ οὐ μόνα τὰ πρανῆ δασυνόμενον, id est nec supina modò pedum, verum & prona esse obtecta pilis: quod animalium præterea nulli contingere, tradit Aristoteles. Proinde inquit Pollux, quum alii cum verò Cratinus leporem videntur dasypoda **G** nuncupasse, de animalis natura nomine concinnato. Scribit Ælius Lampridius, Varium Antoninum, qui Heliogabalus est nuncupatus, primum triclinia, lectos ac porticus omni florum genere stravisse, liliis, violis, hiacynthis & narcissis,

A perque eos ambulasse: neque in culcitris, seu accubitis (ut appellant) facilè cubuisse, nisi quæ leporinum pilum haberent, aut perdicum plumas subalares. Hoc eo apposui, ut accubitæ verbum, quid velit sibi, intelligeremus: quando est id Jureconsultis etiam familiare, pro culcitris & thoralibus. Nam & accubitalia, pro stragulis aut stratis legimus quandoque.

An dasypus, simpliciter sit lepus. Plinius defenditur. Leporum genera. Linum. Linaria. Titi Imperatoris mors, & Vlyssis. Lepus marinus.

Cap. XXX.

VErum consurgit parte ista quæstio nobilis, agitata grammaticis, qui sibi vel sagacissimè odorari videntur, adversus auctorem summi nominis in nostratium literarum studiis, sine quo non ferè constabit Latina res : Plinium dico, qui non semel dasypoda videtur à lepore disparare : quum Aristoteles (ut ipsi putant) leporem cum dasypode idem statuat animal, interpunctis (ut sic dicam) nullis prorsus dissitum abjunctumque. Miratus sum sæpe malè feriatorum hominum insolentiam, qui nobilissimo auctori nimis temerè negotium facessunt : nec isto nomine quandoque erubescant, ut frontem perfricent, etiam si nimis attritam. Equidem fateor ingenuè, nec dissimulanter quicquam reticebo, quamvis nulla etiamnum suppeteret ratio, diu tamen inducere animum nequivi, ut tam gravis doctrinæ viro inscitiæ levioris maculam paterer inustam. Semperque latere quippiam, necdum cornicantibus ineptè percognitum, opinabar, prorsumque mihi in vado res hærebat. Modò succurrit nobis ejus ipsius auctoritas, qua illi maximè niti videntur, abs quo dasypodem à lepore distingui animadvertimus. Differunt præterea animantes (inquit De animalium historiis primo) moribus : nam aliæ mites, remissæ, ac minimè pervicaces sunt, ut boves : aliæ animosæ, pervicaces, brutæ omnino, ut sues sylvestres : aliæ ingeniosæ ac timidæ, οἷον ἔλαφος καὶ λαγὼς καὶ δασύπους, ut cervi, lepores, cuniculi : sic enim Theodorus agnoscit & transfert. Atque dasypoda, ibi cuniculum putavit : ne quis protinus mendum subesse in Græco putet exemplari. Duodecimo tamen Historiarum Polybius, cuniculos appellare Latino verbo maluit, quum nasci ait, animal lepori simile, κύνικλον καλούμενον. Id (inquit) è longinquo conspectum, lepus videtur planè, at propinquum differt insigniter. Et quæstionem quidem de dasypode, sicut de thoe & panthere ac lynce negligentia quadam antiquis auctoribus ita prætermissam putat Theodorus idem, ut excusari haud facilè possint. Quod mihi indicare videtur, non esse valde protritam expositionem illam, quam pro lepore dasypodem accipiunt. Et qui ex recentioribus Græca transtulit adagia, quum explicaret id, δασύπους κρεῶν ἐπιθυμεῖ, dasypus carnes desiderat : non ausus & quidem prudenter, dasypum leporem interpretari, intulit, esse de genere leporum : quæ omnia temerariam coarguunt inscitiam. Ego utique vel sola

philoſophi auctoritate fultus non crediderim impingendum Plinio colaphum, eo quidem magis quòd moris ejus eſt, quæ eodem genere continentur, interdum ita dividere, ut diverſa prorſum minus perſpicaci eſſe videantur: quod illum proprietate aliqua naturæ inſigni adductum, feciſſe contenderim. Ecce, viverra inter genera muſtelarum eſt, Plinius tamen diſtinguere libro undecimo videtur: ita enim ſcribit, Oſſea ſunt genitalia, lupis, vulpibus, muſtelis, viverræ. Rurſum libro octavo, lutras ſeparavit à fibris: Cauda (inquit) piſcium fibris, cætera ſpecies lutræ, utrunque aquaticum, utrique mollior pluma pilus. At libro triceſimoſecundo: Fibrorum (inquit) è genere lutras, nuſquam mari accepimus mergi. Idipſum & Ariſtotelem facere, paulò pòſt comprobabimus in aquæ pluviæ ratione, ubi de mugilibus mentio incidit. Quia tamen de cuniculis & daſypode citra diſcriminis mentionem quandoque agit Plinius, putat omnino ex errore illi perfamiliari Nicolaus Leonicenus, noſtri temporis planè Coryphæus, contigiſſe, velut in caprea & dorcade, veſpertilione ac nycteride, ſiluro & glani, paſſere ac pſitta: nam & inter metalla, hydrargyrum ab argento vivo liquidius per inſcitiam diſparaſſe agnoſcitur. At libro octavo, capite viceſimoſeptimo, fœniculum & maratrum planius diſtinguere videtur: libro autem viceſimo, capite viceſimotertio, utroque nomine idem ſe intellexiſſe interpretatur, eodem loco advocato, Fœniculum (inquit) nobilitavere ſerpentes, guſtatu, ut diximus, ſenectam exuendo, oculorumque aciem ſucco ejus reficiendo. Ex quo liquere poteſt, non per errorem omnino hæc pronuntiata, verum poſteritati parum ab eo parte iſta conſultum. Libro utique decimo, capite ſexageſimotertio, daſypodem cuniculis ita aſſociat, ut nullatenus pro eodem capi videantur poſſe: ni generis loco poſitum, ibi daſypoda conjectemus. Nam & Theodorus libro ſexto De hiſtoriis, capite triceſimotertio, daſypodas, id eſt lepores coire averſos, interpretatur. Leporum verò eſſe genera plura, Varro quoque nos docuit, à quo tria legimus celebrari: unum Italicum, primis pedibus humilibus, poſterioribus altis, ſuperiore parte pulla, ventre albo, auribus longis: ſecundum genus Gallicum facit, ſed hoſce candidos putat: tertii ſunt quos pròducit Hiſpania, ſimiles noſtratibus ex quadam parte, cuniculos vocant. Xenophon quoque: Velociſſimi ſunt (inquit) montani, campeſtres minus, tardiſſimi paluſtres. Et mox paulò: Leporum (inquit) duo ſunt genera: quidam magni ſunt, ſubnigri, multum fronte niteſcentes: alii minores, flavi, parum oſtendentes candoris. Julius Pollux, lepores quoſdam elymæos vocat, vulpibus non ferè minores & nigricantes, corpore oblongo, albicante macula, prope ſummam caudam longiore. Sunt & qui dicuntur moſchiæ, quorum ſpiritum tanta vi ſentire canes memorant, ut furere planè credantur. Chelidonios etiam quoſdam dicit Athenæus. Leporem denique Græci amoribus ſacrum fabulantur, ducto argumento etiamnum ex etymi ratione: quoniam illorum lingua, λαγὼς dicatur ἀπὸ τῦ λάειν: Erotes autem à verbo ὁρᾶν, utroque viſum ſignificante. Vnde forſan prorepſit ſententia, Formoſos fieri diebus aliquot leporina veſcentes carne: ſuper quo lepidus eſt Martialis jocus,

> Quum leporem mittis, ſemper mihi Gellia mandas,
> Septem formoſus Marce diebus eris:
> Si verum dicis, ſi verum Gellia mandas,
> Ediſti nunquam Gellia tu leporem.

Quin & in medicam ſcientiam tractantibus libris Plinius, leporino cibo fieri ſomnioſos, Catonis (inquit) ſententia eſt. Tum vulgò etiam perſuaſum, conciliari ex eo corpori gratiam, etiam ſi joco perquàm frivolo. Denique, quum Alexander Severus Imperator quotidie in menſam lepuſculos admitteret, datum vulgò jocandi argumentum, Imperatori ex genere cibi, formæ gratiam comparari. Verſiculis etiamnum lepidè concinnatis, ſi ſenſum ſpectes, non carminis menſum ad examen revoces:

> Pulchrum quòd vides eſſe noſtrum regem
> Quem Syrum ſua detulit propago,
> Venatus facit, & lepus comeſus,
> Ex quo continuum capit leporem.

Hiſce verò ille non invenuſtè reſpondit, Græcè quidem, ſed in hanc ſententiam,

> Pulchrum quod putas, eſſe veſtrum regem
> Vulgari miſerande de fabella,
> Si verum putas, non iraſcor.
> Tantum tu comedas velum lepuſculos,
> Vt fias, animi malis repulſis,
> Pulcher, ne invideas livore mentis.

In hac verò tam fertili leporum mentione ſubſignandum elegans apud Græcos verbum: nam quum evaſiſſe retium anſas leporem ſignare volunt, ἰξελίνησεν ὁ λαγωὸς dicunt, id eſt lina effugit lepus. Nam linon & velum indicat, atque item retia. Proinde ab Aſiaticis linaria plerunque dicuntur hæc. Illud nec relatu indignum, Imperatorem Titum ab Domitianò leporis marini peſtifera vi peremptum, quum eo ſciſcitante, ἀποθανοῦμαι δὲ τινὰ τρόπον, prædictum fuiſſet ſatis, moriturum videlicet, ſicuti fertur deceſſiſſe Vlyſſes, ἐκ τῆς θαλάττης. Sed is tamen trygonis, id eſt paſtinacæ ictu periit. At marini leporis virulentia uſum Neronem quoque accepimus.

Rheginorum numiſma cum lepore. Inſuper de leporibus variè obſervata. Et proverbii enarratio plenior. Lepores galeati qui ſint. Lagobolium. Leporis vitam agere quid. Velocitatis ratio. Pyctomacarti. Arenarii. Dulciarii. Equitarii. Mulomedici.

C A P. XXXI.

Porrò ut ex viretis diverſiſſimis præcepta inſpergamus huic parti, quo floridius arrideat, adlubeſcantque legentes, numiſma Rheginorum curru, & lepore fuiſſe celebre, comperimus: quod Pollux ſcribit, hiſtoria inſuper addita. Sed illud gravius quod Xenophon prodit, leporem palpebris quidem clauſis vigilare, apertis dormire. Ad quod Græcum ſi reſpicere adagium putes, λαγὼς καθεύδων, lepus dormiens: quod in diſſimulatores concinnatur aptiſ-

aptissimè, plenius quiddam & doctius resipere videbitur, quàm quod modò affertur. Acie item esse minime acuta multis de caussis: primum, quia oculis est exporrectis, palpebris verò præcisis, & quæ pupillis munimenta non præbeant: quare visus hebes est, atque diffusus. Ad hæc, somno perditum animal est, quod visui parum conferre creditur. Velocitas quoque insigniter obtundere aciem putatur. Nec me fallit, in Symposiacis Plutarchum scribere, sensoriorum excellentia leporem præstare. Moris præterea veteribus fuit, ut tenellos lepores studiosi venatores dimitterent, deæ captantes gratiam. Quod superstitionis esse, nemo addubitarit: sicut & illud, Si feram se in flumen præcipitare conspexissent, ne legis prævaricatores fierent, universam solvere venationem consuevisse. Locum verò in quo lepores venarentur, λαγωβόλιον, id est lagobolium Græci vocant. Leporem gustare, fas non putant Britanni. Leporis vitam agere; apud Lucianum is dicitur, qui præpotentes ac facundia claros infans ipse reformidat assiduè. Relatu dignum & illud, Civilium bellorum tonantibus procellis inter Augustum Antoniumque, Cornificium poëtam à militibus destitutum interiisse, quos sæpe fugientes galeatos lepores appellarat. Superpondium illud fuerit: in cælo item noscitari leporis sydus, sub quo qui nati fuerint, tanta erunt corporis levitate, ut quum currere cœperint, velocitate sua agitati aves superare videantur, inquit Firmicus. Hunc locum si Mars respexerit, stadiodromos facit: si verò luna cum Marte, pyctomacharios, id est pugiles. Velut harenarii vocant, qui in harena decertant in spectaculis. At qui dulcia conficiunt aut distrahunt, dulciarii: quibus persimiles sunt, qui nuncupantur conditores. Equitiarii, qui equitiis præsunt vel curant, quibus affines vel mulomedici habentur.

De urbium mœnibus Spartanorum sententia. Insuper ad eam rem pluscula. Structurarum species. Qui diatoni, seu frontati lapides. Qui pylori, & qui tichophylaces. Horcane, isodomum, pseudisodomum, mesopyrgia, metapyrgia, metorchion mesaba, oricum, orchos. Mothon lapis. Mothone civitas unde. Mothones qui. Spermologi. Turrium ratio. Mothonica, motho, mota, priapiscoton. Terminales lapides. Tranquilli locus de urbe lutea vel lapidea. Tichobates, directarius, turunda motaria, motophagia, emmota, pyulca. Emplastra barbara, cirrhota, luthea. Emplastra bicolora, & bifacia.

Cap. XXXII.

PAnthœdam Spartanum auctores produnt celeberrimi, quum legationem obiret in Asia, ostentantibus nonnullis præmunitum, latum ac sublimem murum, respondisse, νὴ τοὺς θεούς, ὦ ξένοι, καλὴ γυναικωνῖτις, per deos pulchra, ô hospites, est gynæconitis, id est mulierum domus. Ad eandem ferè sententiam videtur Lycurgus præclarè dixisse, οὐκ ἂν εἴη ἀτείχιστος πόλις, ἥτις ἀνδράσι, καὶ οὐ πλίνθοις ἐστεφάνωται, nequaquam sine mœnibus civitatem dici, quæ viris, non lateribus percincta foret. Nam & Agesilaus cives ostendens armatos, ταῦτά ἐστιν, τὰ Λακεδαιμονίων τείχη, hæc sunt, inquit, Spartæ mœnia. Idem monstranti cuidam murum egregiè structum atque præaltum, sciscitantique, an pulchrum ei munimentum videretur? Pulchrum (inquit) si mulieres, non viri sunt inhabitaturi. Et hic quidem Spartanorum sensus erat. Cæterum, qui scrupulosius rerum antiquarum monumenta pervolverit, profectò compertius ei fiet, urbium mœnia veteres summa religione substruere consuesse: quando non contenti, illa excitasse altius latiúsque, etiam numinis alicujus potentiæ consecrata volebant. Propterea Paulus: Sanctæ quoque res, inquit, velut muri & portæ quodammodo divini juris sunt, quòd nulla ratione humana, mortalium res satis à quoquam regi dispensaríque posse videantur in tanta hominum perfidia, obrepente quandoque & civibus neglectu, aut finitimorum cooriente grassanteque latius invidia, adeo ut opinari possis, urbem esse veluti in alto constitutam navem, assultibus hostium & discriminum varietati objectam. Hinc apertior subit conjectatio, fabulosæ vetustati obrepsisse, ut Saturnum rebus humanis solertius consulentem effingeret, olim heroas semideosque urbium præfecisse curæ, ut illorum obtectæ provallatæque præsidiis humanos casus reclinarent facilius, quoniam non munimentis modò, sed magis multo deorum indigeamus ope. Argumento est, non mœnia tantum sacra veteri ritu credita, verum & libris quoque commendatam Tutelarium deorum religiosam evocationem, quam certo etiam sacrorum carmine peragi solitam accepimus, imminente jam urbium prædæ hostico exercitu. In mœnium ratione antiquis præcipueque Hetruriæ populis quadratum invenio, eundemque vastissimum lapidem fuisse probatum, nec ab Atheniensibus spretum, auctore Themistocle ad Piræeum. Visuntur & vetusta oppida lapide structa prægrandi, incerto & vasto. Nam structurarum quædam reticulata dicitur, quædam antiqua, quæ & incerta. Rimis concipiendis obnoxia maximè reticulata, creditur, quanquam venustior. Illud adjecisse, nil (puto) obfuerit, isodomum nuncupari, quum omnia coria æqua fuerint crassitudine structa. Pseudisodomum verò, quum impares & inæquales ordines coriorum diriguntur. Sunt porrò in parietibus lapides, quos vocant frontatos, Græci diatonos dicunt: velut extentos dicas: nam & tonus productio vocatur musicis, qui perpetua crassitudine utraque parte religando, parietum soliditatem confirmant. Terminales autem lapides apud Ammianum Marcellinum sunt, qui in collimitiis constituuntur. Silices asarotici dicuntur ab eruditis de ratione pavimentorum, quæ picturatius elaborata vocantur asarota Plinio. Illa porrò mœnibus excitandis ratio placet, ut in crassitudine perpetua taleæ ex olea ustulatæ quàm frequentes instruantur, uti muri frons utraque hisce taleis velut fibulata suffrenataque diuturnam servet firmitatem. Spatia inter turres mesopyrgia dicunt, sed & metapyrgia: sicut metorchion vocant, quod plantatas interjacet arbores, quarum ordo dicitur orchos. Nam mesaba, id est μέσαβα,

jugi vocantur cavitates, ubi jumentorum religantur colla, unde μεσαβοῦν est boves jugare: verum & animalia item alia, etiam si minus proprie. Mesabum sunt, qui lignum interpretentur inter boves medium. Oricum verò in Creta civitate statuit Nicandri interpres, Apollini sacram, & buxo abundantem, unde oricium buxum dixerit Nicander. Metæchmium, quod est inter duos exercitus spatium. Sed & in rebus aliis item ab Athenæo statuitur metæchmium. Et quia lapidum facta mentio est, ac in parerga libenter excurrimus: est item lapis, qui mothon dicitur, à quo Peloponnesi civitas Mothone adepta nomen est, etiam si à Mothone filia Oenei volunt alii. Lapis verò is efficere portum etiam creditur, in mare procurrens. Sunt & μοθῶνες vilissimi homines. Nam & pueros qui liberos assectantur, ita Lacones vocant. Spermologos item viles ac contemptibiles dicunt, ab avicula sic nuncupata, vel quia aliena victitent quadra. Ion verò poëta, mothonicam dicit Periclis consuetudinem, id est μοθωνικὴν καὶ ὑπότυφον, id est superbam tumidamque. Auctor in Heliogabalo Lampridius est. Illum ex Dianæ templo in Syriæ Laodicea, lapides qui dicantur Divi, afferre voluisse. Quia verò in hæc divertimus, adnotandum, quod moriens protulit Augustus, γηΐνην se urbem accepisse, λιθίνην autem relinquere. Quod ad sustructiones referũt alii, Dion verò πρὸς τὸ τῆς ἀρχῆς ἰσχυρόν. Præterea motho, id est μωθώ, Arabiæ vicus est, in quo Macedo Antigonus ab Rabilo Arabum rege interemptus creditur. Dicitur autem Mothogentium illarum vocabulo τόπος θανάτου, id est mortis locus. Linamenta porrò quæ vulneribus immittuntur, μοτὰ vocant Græci, eorum speciem unam Galenus ἀκραπισκωτὸν dicit, ab membri virilis imagine. Sed & Galeno eidem Therapeutices quinto, in ulcerum curatione vocantur μοτοί. Hæc dicuntur & motaria: meminit libro secundo Dioscorides. Nostri etiam turundas vocant, unde fistulas dici eluxatas comperimus, turundam quæ respuunt. Tentam nuncupat plebs item rusticior, motophagiam appellari sacrificium invenio, quod in Cypria celebraretur Salamine. Sed & pharmaca quædam dici emmota, ex classicis compertum auctoribus est, in quorum veniat usum quandoque quod Isis nuncupatur, cerote permixta. Emmotorum meminit ad Glauconem libro secundo Galenus: à quo & pyulca nominantur. Sed hæc sunt omnino, quæ puris attractiva sunt. Medicamenta verò agglutinantia, quæ asphalto partim constant, nescio quo modo emplastra vocant barbara. Sunt & quæ à colore, cirrhota nuncupantur, ex lithargyrio & ærugine æris decocta plurimum: sic enim ærugo rubrum trahit colorem. Quòd si parum ferveat, emplastra fiunt, quæ dicuntur luthea. Metallicis medicamentis, ubi statim rubra reponuntur, quædam extrinsecus supereminentia obducitur fuscior, ex qua medicamenti inferior pars plus quàm initio rubere videtur. Quo sanè argumento emplastra hujuscemodi bicolora vocant, quidam item bifacia. Sed ad rem. Majestatem affert non spernendam profundior fossa & lacior ripis præruptis obvallatisque muro. Cujus fuisse modi Babyloniam ferunt, latam cubitis regiis quinquaginta, centum verò profundam & amplius. In turribus & decursoriis mœnium Romæ videre est, opere tessellato expicta, distinctaque pavimenta necnon obductos crustis parietes. Scribit Vitruvius, turres probari rotundas & polygonias, quippe quadratas celerius disjici machinis dissiparique, quod assultante ariete, anguli tota comminui facilitate soleant. Illud superpondum sit, portarum custodiæ præfectos dici pyloros, media laxius enuntiata, sicuti (inquit Pollux) qui in mœnibus excubant, vocantur tichophylaces. Nam tichobatem intelligimus, qui muros inscendit furandi gratia. Hunc etiam directarium Jureconsulti vocant, quia se in aliena dirigat cœnacula. Sunt porrò septa quædam spinis communita, horcanas vocant, ut inquit Eustathius, ab hercos, quod vallum signat.

De Chiorum turpitudine, obiter & Cappadocum. Ephorium quid. Cur dicatur Chios, Dictum Chii Onomademi. Vini nigri inventio. Vitium honor in Romanorum supplicio. Lucillius cognomento Cado alteram. Amphisbena. Chia. Ida.

Cap. XXXIII.

Scimus, Chium esse Ioniæ perillustrem insulam, cum ejusdem nominis civitate, navigationis ambitu stadiorum plus minus nongentorum. Chios legimus Spartam venisse quandoque. Atque inibi insita Ionibus mollicie, fluxis moribus, animo sæpius hallucinante, amplius sese invitasse, quumque mero calentes in Ephorium itassent (sic illi vocant Ephororum curiam, qui sunt Spartæ, velut tribuni plebis Romæ) illuc producti turpitudinis sunt, ut turpiter ingestum turpius comvomerent. Quin & in magistratus ejusdem curulibus sellis ventris onera per summam fœditatem dejecerunt. Indignum facinus (ut erat) visum id Spartiatis prius: proinde solicitè anxieque scrutari, quinam fuissent ejus auctores, mox ubi est compertum, à Chiis rem peractam, tota detumuit ira protinus, ac residente impetu, qui rei indignitate inarserat amplius, nil aliud quàm Chiis pronuntiarunt, permitti licenter lascivire, ut quibus natura institutoque id foret insitum. Facti meminit in Varia historia Ælianus, sed aliter, quum quia turpitudinem ad Clazomenios rejicit, tum quod τοὺς θρόνους, id est sedes, fuligine modò, quam ἄσβολον dicunt, litas scribit, moxque publicè pronuntiatum, τοῦτο δὲ τὸ θαυμαζόμενον ἐξέστω κλαζομενίοις ἀσχημονεῖν. De Chitorum verò turpitudine ac moribus, nimio plus improbis facetissimum Demodici extat distichum,

> Καὶ τόδε Δημοδόκου, Χῖοι κακοί, οὐχ ὁ μὲν, ὃς δ' οὔ,
> Πάντες, πλὴν Προκλέους, καὶ Προκλέης δὲ Χῖος.

Eorum verò carminum hæc est ad verbum ferè tralata sententia: Et hoc Demodici est, Chii omnes mali, nec hic quidem malus, hic verò minus: præter Proclem, quamvis & Procles Chius. Ejusdem & falsè concinnatum legitur alterum, sed in Cappadocas: quod quamvis obiter sese ingesserit, nihilominus apposui.

> Καππαδόκην ποτ' ἔχιδνα κακὴ δάκεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ κάτθα-

Κάτθανε, γευσαμένη αἵματος ἰοβόλου.
Id est, Cappadocem vipera mala quandoque morsu apprehendit: sed interiit & ipsa, quòd venenosum gustasset sanguinem. Dici verò Chium volunt, à Chio filia Oceani, vel à χιόνος ἐκεῖ γινομένης πολλῆς, id est nivis multitudine illic facta, aut certè à nympha Chione. Chios incessit Aristophanes, ut euryproctos, & propterea ad excernendum faciliores. Id latiùs explicare, operæpretium non censui, quod insit turpitudinis aliquid. Gratius est, quod apud Plutarchum observavimus, fuisse Chium quempiam, qui magnum vini optimi modium quum divenderet aliis, sibi vappam solum servabat. Proinde servus, scitante quodam, quid rei gerentem reliquisset dominum, ἀγαθῶν ἔφη φερόντων κακὸν ζητοῦντα, id est in bonorum affluentia (inquit) quærentem malum. Aliubi fuisse Plutarchus idem scribit, Onomademum in Chio factionis principem, qui victoria potitus, diversarum partium viros haudquaquam exigendos censuit, ne (inquit) inimicorum liberati metu, cum amicis hostiliter congredi incipiamus. Dignum item scitu quod est Theopompo accepimus: apud Chios vinum primò nigrum esse inventum. Quin eosdem omnium principes colere vites ab Oenopione didicisse. Quibus mox tantus accesserit honor, ut etiam in delictis pœnam honorarent, quoniam veteri de sup-
A pliciis lege Romana sancitum, ut cives non virgis everberarentur, sed vitibus. Quod à Lucio Floro, ac T. Livio libro quinquagesimoseptimo, relatum scio, & à Scipione Aphricano, qui Numantiam sustulit, servatum. Sed & Lucillium centurionem joco militari cognominatum Cedo alteram, Tacitus scribit, quòd fracta vite in tergo militis, alteram clara voce, ac rursus aliam poscebat. Meminit supplicii in Galba Plutarchus. Nam & Macrobius vitem appellat centurialem. Martianus Digestis De re militari: Si
B miles, inquit, vitem tenuit, militiam mutat: si ex industria fregit, vel manum centurioni intulit, capite punietur. Dignum scitu ex Græcis observatum: amphisbænam non temerè alio interimi, quàm vite: quod ab Dionysio creditur præmonstratum, qui ab Junone in furorem versus, quum esset consopitus, ab amphisbæna excitatus assultante, illi palmitem incussit, peremitque. Id quod in Ophiaco scribit Nicander. In Chiorum porrò lapicidinis, prodidit Carneades, saxo diffiso, caput extitisse Panisci. Sciendum
C item, chias dici serpentum latibula, id est χειὰς vocant, & φωλεούς. Nam feris aliis destinata loca idas nuncupant, & napas, sylvas, montes Thamnos, pholeos, orgadas.

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN LIBROS LECTIONVM ANTIQVARUM LODOVICI CÆLII PATRUI, ad Juris utriusque doctorem Franciscum Campagnellam, Præfatio vicesimaseptima.

Plures pluribusque jam abhinc diebus Lodovici Cælii patrui mei doctrinarum percurrens antiquarium, quàm plurima ab ipso prima inceptione notata reperiens: epistolarum fragmenta, id ipsius intimioris animi mussitamentum agnoscere, mihi ipsi visus sum, ut sibi ipsi affectiorum animos non nisi gratos facere, pensitaret. Atque ob id Antiquarum lectionum librum Sexdecim voluminum structura tunc compilatum, diversis pro libito particularius inscriptum dicavit. Quod quum arctissimè observare, ejus sanctissima incepta prosequutus, tota mente decreverim: doctissimum ejus opus prædictum, quatuordecim voluminum numero laboriosissimè adauctum doctissimaque castigatione reformatum non minus quàm novum opus edere meo ipso genio, multorumque

etiam stimulis, celeberrimiq; A. Amolini physici sua doctrinæ amplitudine, morum probitate undiquaque venerandi, destinatus: ob eorum singula, docta affectione nobis junctorum clientela, donare decrevi, teque Francisce Campagnella doctor insignis, præ cæteris doctißima literarum farragine, optimè pensiculatorum consultamentorum amplitudine, bonorum morum ingenua probitate, non minus decorum, quàm venerandum, mihi ipsi omnique Richeriorum familiæ non tantum junctißimæ affinitatis vinculo, sed & affectæ benevolentiæ cumulis semper propensum, Rhodiginæque universæ reipublicæ commodum præstantißimum dignoscens, Vicesimaseptima hujus voluminis inscriptione te gravandum decrevi: munus quidem tuæ ipsius magnitudini pauxillum, at mei in te animi gratiorem præ se ferens notam. Hoc eo libentiori suscipies animo, quo totam Richeriorum familiam continuè fovens, doctißimique patrui mei documenta prosequutus, tenuioris mei laris paucitatem fovere ne unquam destitisti: idque amplißimæ tuæ mentis obvolvimentorum vastitate consultius aliquando segregata discurrens lectitabis: idque non in tuæ perfectionis cumulum, quæ tanta est, ut nullo exterius indiguo adminiculo sese claram undiquaque demonstret: sed meæ in te observantiæ monimentum ascribes: meque Camillum Richerium tibi conjunctißima non minus necesßitudine, quàm strictißimo famulitio devinctum, tua ipsa ingenua bonitate perpetuò, ut soles, fovebis.

Vale.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI LECTIONUM ANTIQUARUM LIBER UNUS, qui septimus & vicesimus.

Hostem minimè segnem, sæpius emolumento esse. Cotem nostram quid dicamus, adagii specie. Carthaginis eversio.

Cap. I.

Adversarium fortem strenuumque, & virtutis non omnino vulgatæ plerunque prodesse, creditum experimentis est. Proinde Lacedæmonii quandoque quum vi urbem quandam cepissent, Ephori qui scirent quantum militaris disciplina metu illius & certaminibus assiduis custodita nusquam esset dilapsa, non quidem victoria efferri cœperunt, ut assolet nonnunquam, sed dicere identidem non dubitarunt, οἴχεται τὸ πάλαισμα τῶν νέων, periit luctatio juventutis. Neque enim dehinc adversarios habebit. Rursum pollicente rege, urbem quandam funditus eversurum (nam ea Lacedæmoniis negotia plerunque exhibuerat) haudquaquam permiserunt illi, quum dicerent, minimè subvertendam τὰν

A ἀκόναν τῶν νέων, id est juventutis cotem. Unde parœmiæ producitur species, ut quicquid disciplinam continet, nec in segnitiem dilabi sinit, cotem esse nostram dicamus, quando (ut ille ait) infirmis animis hostis est securitas. Quo argumento & Scipio Nasica servandam Carthaginem subinde prædicabat, ne urbis æmulæ metu ablato, luxuriari Romana felicitas inciperet. Id verò non perpendens nimium M. Cato perniciali Carthaginis odio flagrans, nepotumque securitatis an-

B xius, assiduis vociferationibus, denique unius argumento pomi, multarum gentium victricem urbem, & de terrarum orbe (ut Plinius inquit) centum viginti annos Romani Imperii æmulam, tertio Punico bello æquandam solo curavit. Quod non Trebia, non Thrasymenus, non Cannæ busto insignes nominis Romani perficere potuere. Quanquam, ut Florus inquit, mediam sententiam in eo senatus tenuisse est visus, ut urbs tantum loco moveretur, quòd nil speciosius videretur, quàm

C superesse Carthaginem, sed non formidabilem.

Cælestis aquæ præstantia, curque eadem computrescat celerius.

Cap. II.

Cap. II.

PLinius Naturalis historiæ conditor egregius, in piscium explicanda natura, inter pleraque summo ingenio summaque conquisita eruditione, ad studiosorumque congesta emolumentum, ut paucissimis horis multa percipere cupientibus liber unus, velut thesaurus: sicuti L. Piso requirebat, affatim præberet argumentum, hæc quoque intulit accuratè, dein modicis imbribus gaudent aluntur que: quippe & harundines, quamvis in palude prognatæ, non tamen sine imbre adolescunt. Et aliâs, ubicunque pisces in eadem aqua assidui, si non appluat, exanimantur. Corroborant porrò quæ Latinus auctor prodit, summi philosophi verba ex octavo De animalium historia: Piscium, inquit, genus maxima ex parte annis pluviis εὐθηνεῖ, id est bene vivit. Ita enim non modò plus cibi nanciscitur, verumetiam omnino pluvio humore juvatur, ut ea quæ terra gignuntur. holera enim quamvis rigentur, tamen non tantum proficiunt, quantum imbre. Quod ipsum & harundinibus lacu prognatis evenit. Nihil enim ferè accrescunt, nisi aquæ pluviatiles accedant. Adde, Averroem quoque tractatu secundo primæ partis Canticæ, super eo cantico, Aqua pluvialis purior cæteras præcellit, sic fermè prodere, Aqua pluvia, optima est, ac fontanis fluvialibúsve excellentior longè. Palladius, Cælestis aqua ad bibendum omnibus antefertur. Addit Avicenna, eam præcipuè probari quæ æstiva sit, & Jove tonante decussa, tenuitatis ratione, sicuti interpretantur naturalium periti. Quæ quidem attenuatio fit, tum virtute cæli elevantis surrigentísve, tum calidæ siccæque exhalationis intra nubem inflammatæ, unde sint tonitrua, perrupta nube. Illud observatione dignum, quod ab eodem subnectitur Avicenna, nec præteriit Medicinæ primo Paulus Ægineta; Esse quidem præcipuum aquæ pluviæ humorem, verum citissimè computrescere, quòd sit attenuatus nimium. Proinde celerius in eum agere corrumpendo terrestrem aëreúmve calorem non naturalem. Haustum verò potu humoribus putredinem concinnare, pectus oblædere, vocem hebetare. Putrescendi tamen causas inde promunt nonnulli, & Paulus præcipuè, quoniam aquæ id genus à diversis admodum humiditatibus protollantur, velut de cadaveribus, paludibus, ut lacus præteream, stagna, mare. Quam rationem approbasse Galenus videtur. Sed, inquit Avicenna, si probari causa hæc posset, vituperari digna foret cælestis aqua. Igitur attenuatio excellenter facta putrefactioni præceleri ansam præbere, vero fit similius. Vt enim attenuatissimum quidque est, ita etiam mutationi obnoxium maximè censetur. Statuendum tamen sic opinantur, qui disceptantes cupiunt sententias conciliare, nil prohibere, quin quandoque computrescat aqua pluvia, qua à rabidis corporibus aquarum secernatur materia. Quod evenit ferè, latius grassante pestilentiæ vi. Verum subnotemus & diversitatem alteram, Galenus idem in libro De bonitate aquæ, sic propemodum scriptum reliquit: Aquas (inquit) pluvias scio levissimas esse, subtiles item ac puras bonasque: & gustui prædulces, educit enim sol, & rapit tenuissimum quodque ex aquis. Vernæ hyemalesque censeri debent præstantissimæ, Sicciores quidem à terra tolluntur vapores æstate, necnon autumno quoque. At terrosus (ut sic dicam) aër est, quem dejecta perpurgat pluvia. Propterea id genus aquæ duriores evadant, necesse est, τῶν ὑδάτων, inquit Hippocrates, κουφότατα τὰ ὄμβρια καὶ γλυκύτατα καὶ λαμπρότατα καὶ λεπτότατα, id est ex aquis levissimæ sunt pluviæ & dulcissimæ, atque item clarissimæ ac tenuissimæ. Ratio autem, inquit idem, ex sole tenuissima quæque proliciente ac levissima. Cælestis aqua, Columella inquit, hinc maximè salubris intelligitur, quòd pestilens alioqui palustris humor mitescit hyeme.

Cælestium item aquarum bonitatis ratio. Quid sit illud, in eundem fluvium non posse quem bis ingredi. Cur ranæ imminentem præsagiunt pluviam. Astrapæa quæ dicantur, & ceraunia aqua.

Cap. III.

CÆterum non incuriosus aliquis studiorum affectator, qui nec numerus sit, aut ex trivio lutum, vel (quod Bœotii dicunt) μῆλον ἡρακλῆς, tanquam pomarium dicas Herculem, cujus est apud Pollucem ratio, sed benè doctus καὶ φιλομαθής, eventus ejusmodi nunquid alias proferri rationes & possint & soleant, haud absurdè requiret, quando tunc demum scire videmur, si causa minus nos fugerit, quam sæpius silenter ac facilè haud assequare. Quod ergo pluviis amplius, quàm fluentibus aquis arbores ac semina, necnon quos diximus, pisces coalescant, Laitus sicuti apud Plutarchum legimus adnotatum, inde fieri putabat, quòd plagæ vi terram diducat pluvia, meatusque sibi ad radices subeundas paret. Sed hoc neutiquam videtur verum, id namque latuisse Laitum videtur, stirpes in stagnis exortas & ulvas & juncos augmentum non capere nec fruticare, quum pluvias suo tempore non admisere. Verius ergo censebitur forsan quod ait Aristoteles, recentem & novam videri aquam pluviam, ἔωλον δὲ καὶ παλαιὸν τὸ λιμναῖον, id est stagneam veterem & olim datam computrescentemque. An & hoc probabilius est, quàm verius? Nam τὰ πηγαῖα καὶ ποτάμια νάματα πρόσφατα μέν ἐστι καὶ νεαρά, id est fontani fluviatilesque fluxus recentes sunt & novi: ex quo Heracletus dixit ποταμοῖς γὰρ τοῖς αὐτοῖς δὶς οὐκ ἂν ἐμβαίης, id est In eundem fluvium non utique bis ingredereris, alia quippe subinde influit aqua. Attamen ii alunt pluviis deterius. Nunquid ergo, inquit Plutarchus, quia levior quæ ex aëre aqua descendit? protolli quippe non queat, ni mirè sit levis. Proinde flatu remixta, aërisque levitate referta demigrat momento, insinuaturque in stirpes, διὸ καὶ πομφόλυγας ποιεῖ τῷ ἀναμίξει τοῦ ἀέρος, id est, ideoq; bullas excitat, aëre promixto. Bonitati hujus aquæ astipulari ranæ videntur etiamnum, dum vocem præ lætitia exhilarant, pluviæ suavitatem expectantes. Ingruentium quippe aquarum certius præsagium exhibent ranæ præter solitum vocales. Quod Aratus, Plinius, Maro quoque no-

ſter prodidere. Putat porrò idem Plutarchus ex pluviis aquis quod præſtruximus, eas rigando aptiores cenſeri, quæ tonitru & fulmine aëre concuſſo impluant, quas etiam à re (opinor) ἀστραπαίας, id eſt aſtrapæas vocant & ceraunias, Paulus etiam βροντιαίας. nam eſt aſtrape ventorum vi nubium attritarum vel ruptarum inflammatio. Ceraunum verò dici fulmen, ſciunt omnes.

Quibus nocumento ſit cæleſtis aqua. De ceſtreo, ſeu mugile, & cephalo plura. Ceſtrum quid. Ceſtra, viriculum, ceſtus. Blennodes quid. Repetita Plinii defenſio. Cephalinus ſpondylos, blæpſia, plotes, ceſtros.

Cap. IV.

Quod verò initio diximus, imbres compluribus piſcium conducere, ſciendum eſt, ceſtreo, cephalo, & quem nonnulli myrinum vocant, adeo obeſſe ut ex illis multi excæcentur facilè, præſertim ſi modum aqua exceſſerit. Solent enim cephali, ſive capitones per hyemem potius ita affici. Nam oculi eorum albeſcunt, & macilenti per id tempus capiuntur, ad extremumque malo eodem intereunt. Quod tamen non magis imbrium copia, quàm algore accidere videtur. Ceſtreus (ut jam in alia excurramus, & Scytharum more ad copioſum ſemper reflectamus pabulum, præcipuè, quoniam eſſe jucundam rerum viciſſitudinem novimus) eſt piſcis, quem Latini mugilem vocant, ita nuncupatus, quia teli modo publica Athenienſium pœna intret adulteros. Eſt enim miſſilis genus ceſtron, quod noſtri viriculum vocant. Ceſtron inventum Suidas arbitratur Perſico bello. Nam Sophocles ceſtran dixit pro ſtimulo, ſive ſtilo, ut Pollux auctor eſt. Ariſtophanis interpres ſuper eo poëtæ verſiculo,

Κεστρᾶν τι μάχῃ μεγάλην ἀγαθᾶν.

Sciendum, inquit, non eſſe piſces eoſdem ceſtreos ceſtreaſque. Sic enim aliqui murenas vocari putant, alii aliud piſcium genus. Sed ceſtreos (inquit) cephalos nunc vocamus. Idem ferè ad verbum Suidas. Athenæus verò ſphyrænam, inquit, piſcem Attici ceſtram vocant: Latini ſudin, quia roſtratus ſit, ac ſimilis belonæ. Eſt enim belona piſcis, quem acum, ſive aciculam dicimus. Ex noſtris tamen ſunt, ne quid diſſimulem, qui mugilem dici à Græcis cephalum, tradant: quod in metu (ut Plinius inquit, & antea de cephalo dixerat Ariſtoteles) capite occultato, latere ſe putet totum. Ariſtoteles tamen diſparavit, & ita agnoſcit Theodorus, cephalum Latinè capitonem vocando, libro De hiſtoriis quinto, ubi ceſtreum cephalumque nominari invenies, ut diverſos. Sed & libro octavo, ἀλληλοφαγοῦσι δὲ πάντες μὲν, πλὴν κεστρέως. ὁ δὲ κέφαλος καὶ ὁ κεστρεὺς ὅλως μόνοι οὐ σαρκοφαγοῦσι, alter etiam alterum ſui generis edit, excepto mugile: capito & mugil ſoli omnino carne abſtinent: Et ſubjungitur ab Ariſtotele ratio: Ejus (inquit) rei argumentum eſt, quòd neque in ventre tale quid unquam habentes capiuntur, neque eſca in eos ex carne utimur, ἀλλὰ μάζῃ, hoc eſt offa panis. Veſcitur unuſquiſque mugil, alga & harena. Cephalus quem vocant aliqui χειλῶνα, id eſt labeonem, littoribus gaudet. Alter, generis ejusdem peræas, hoc eſt tranſlittoranus eſt, qui non niſi mucore veſcitur ſuo. Quamobrem ſemper jejunus eſt. Paſcuntur limo cephali omnes, διὸ βαρεῖς καὶ βλεννώδεις εἰσὶ, quo fit, ut graves ſint & ſordidi. Et Pauſanias πηλαίους vocat, id eſt cœnoſos, & fluvioſos amare turbulentiores, id eſt θολερωτέρους. Piſcem omnino nullum edunt. Guloſum omnium maximè mugil eſt, atque inſatiabilis. Quocirca ventre diſtento graveſcit: & ni jejunus ſit, hæret iners. Hæc copioſius ſum perſequutus, ut Græco proverbio lucem inferremus, κεστρεὺς νηστεύει, mugil jejunus eſt. Quod promi in eos volunt, quibus juſtitia bonitasque parum vel nil omnino affert emolumenti, quando juſtiſſimus videtur piſcis hic, dum parcit aliis, & inde famelicus viſitur ſemper, etiam ſi de juſtis intelligendum ſimpliciter Athenæus putat. Mihi videtur & gulonibus adagium id congruere, quorum animus in patinis ſemper eſt, nec æſtuans gula expleri valet, quamvis ubertim terras populetur, & maria. Id quod innuere idem videtur Athenæus: nam & κεστρεῖς, id eſt mugiles, vocant hiantes famelcenteſque. Sed, ut denique tollatur ambiguitas omnis, ſcire convenit, cephalum eſſe inter genera mugilum. Id ut verum ſcias, Ariſtotelis verba tralata appoſui ex libro De hiſtoriis quinto: Mugilum (inquit) labeones, ſagi, myzones, id eſt mucones, cephali, ſive capitones graveſcere menſe Decembri incipiunt, geruntque diebus tricenis. Mugiles aliquos non coitu, ſed limo, harenave enaſci conſtat. In hæc divertiſſe collibuit, ut ii denique reſipiſcerent, qui Plinio negotium faceſſunt in daſipodis leporisque diſtinctione. Quæ mira videri non debuit, quum in animantibus, quarum non una ſpecies eſt, idipſum & ſummus philoſophus facere pernoſcatur. Penè exciderat quod relatu vel digniſſimum fuit, & adjuvat quæ præſtruximus. Scribit Oppianus ἁλιευτικῶν primo, cephalos ceſtreoſque eſſe δικαιότατον φῦλον ἀμφιτρίτης, id eſt amphitrites juſtiſſimum genus. Quem locum enarrans expoſitor, Juſti (inquit) vocantur, quoniam quum piſces cæteri carnivori ferè ſint, nec cætero abſtineant piſcitio, ſoli omnium hi carnibus haudquaquam admoventur. Apud eundem interpretem ſic comperi: notandum, inquit, quòd thynnus quidem piſcis eſt, κέστρος δὲ, id eſt, ceſtus autem eſt melanthynnus, id valet, nigricans thynnus. At echinus qui in ceſtrei capite conviſitur, ſphondylos nuncupatur. Eſt & cephalinus piſcis, ſed à cephalo diverſus, quem etiam blæpſiam dicunt. Ceſtrei verò, plotes quoque nuncupantur: nam ſic eos appellat Epicharmus, id eſt πλῶτες. Ceſtros item herba eſt, in Galliis proveniens, quam etiam ſarxiphagon nuncupant.

Aquarum laus præcipua. Horatii locus explicatur. Chaos quid, & unde. Jurisjurandi per Stygiam paludem ratio. Amymonia aqua. Aquaria libra, item dioptra, & chorobata. Libratores qui. Aqua hauſtu concipi apud Clarium Apollinē vaticinia.

Cap. V.

Verum, ut ad aquam regrediamur, & in univerſum aliquid promamus, ejus utilitates

tes longè videntur igni præstare: quoniam multa sint animalia, quæ absque ignis degant usu, degere autem sine aqua nullum. Quippe si fuerint sine humoris potestate, ex sanguinata exsuctáque à principiorum liquore interarescunt. Quin nec plantas ipsas aut herbas florescere citra aquæ humectationem. Qua ex causa Pindarum rectissimè opinantur dixisse, ἄριστον μὲν ὕδωρ, id est optima quidem aqua. Quanquam non desunt, qui Hesiodum in Theogonia putent, aquam statuisse rerum initium, & Chaos nominasse, ὡς ἀπὸ τῆς χύσεως, χυτὸν γὰρ καὶ ῥυτὸν τὸ ὕδωρ, id est velut ab effusione, siquidem fusilis fluibilisque ac fluitans aqua est, unde prodierit & Milesii Thaletis opinio, & Pindarus ita sibi laudare aquam permiserit. Affertur & illud: creditum veteribus, deos per Stygiam paludem jusjurandum concipere, vel quia à diis & hominibus odio habeantur, qui ad dejurium procliviores sunt, vel quia juxta Hesiodum, omnibus elementis antiquior est aqua. Primo Rhetorico Aristoteles, de multiplici usu ejus elementi prodiisse Pindaricum illud, opinatur. Porrò quum aquarum infinitæ propemodum utilitates sint, gratissimæque, qui sacerdotia gerunt moribus Ægyptiorum, ostendunt res omneis è liquoris potestate consistere. Itaque quum hydria ad templum casta religione defertur, tunc in terram procumbentes, manibus ad cælum sublatis divinæ gratias agunt bonitati. Ex iis esse arbitror quod Seneca scribit, Magnorum fluminum capita veneramur. Subita & ex abdito vasti amnis eruptio aras habet. Coluntur aquarum calentium fontes & stagna, quæ vel opacitas vel immensa altitudo sacravit. Et Tacitus scribit, Sacra & lucos & aras patriis amnibus dicari consuesse. Hinc & Horatianum illud ex primo carminum,

Nunc ad aquæ lene caput sacræ.

Sed & in Ergis præcipit Hesiodus, non esse fluvium perennem pedibus transeundum, nisi prius affusis precibus. Id eo dici, tradit Proclus, quòd opinarentur veteres, Omnem quidem aquarum naturam, ut quæ alendi augmentandique vim possideat, sacram esse diis, quos ζωογόνους vocant. Præcipuè verò perennes fluvios putasse divinos, quia indeficientem æternamque deorum substantiam imitentur. Quin & potestates præfici divinas, interpretabantur. Nec me fallit, Joannem Grammaticum illud Hesiodicum arbitrari allegoricè intelligendum: nam fluvii nomine uxorem putat accipiendam perpetuò habitantem cum viro. Monere autem poëtam, uxori non congrediendum ante fusas diis preces, ut seminis profusioni adsit Deus volens & propitius, quam vocat καλλίῤῥοον ὕδωρ, ὡς καθαρὸν καὶ νόμιμον, id est puram legitimamque. Amymonias aquas sicubi legeris, intellige Argivas: quoniam Amymones obreticiis amoribus Neptunus fontes aperuit Lernæos. Unde aquis abundare contigit Argivis. Etiam si ad Danaidas referunt alii, quæ ab Ægypto profectæ phreorychiam docuerint, id est puteorum artem perfodiendorum. Aquarias libras diopterasque alicubi invenies, sicuti chorobaten quoque. Ea verò instrumenta sunt aquarum dicata librationibus, ubi perducendæ ad mœnia sunt. Libratores autem apud Tacitum, sunt vibrandis telis milites destinati: apud Frontinum qui aquas librant ad libellam. De aquarum præstantia sic apud Græcos comperio, εἶναι ἄριστον ὕδωρ ἀποιότατον καὶ κατὰ χυλὸν καὶ κατ' ὀσμὴν, id est esse optimam ex aquis, quæ citra ullam sit qualitatem vel saporis vel odoris. Sed quæ mox hypochondria transmittant, illæ verò incomparabilis sunt excellentiæ: nam quæ illis immorantur, ac inflant ventrem gravantque, censentur non bonæ. Ad laudem denique aquarum forsan spectat illud quoque: nam apud Apollinem Clarium, ubi non fœmina, uti apud Delphos, sed certis è familiis, & fermè Mileto accitus sacerdos in specum degressus, hausta fontis arcani aqua, ignarus plerunque literarum & carminum, edit responsa, versibus ad id quod mente conceperis, mirè concinnatis. Quem & Germanico per ambages maturum ferunt exitium cecinisse, meminit in Cœnis Macrobius, sed obscurè. Adjicit Plinius bibentium fieri ævum brevius.

Nilotica aqua laus præcipua. Cur Nilus dicatur Jupiter, & Saturnius. Molpis Eleus. Chomata Nili, & diacopi. Commatica. Coma. Halmones qui sint. Quæ sit fluminum & aquarum probatio. Decocta quid. Plinii defensio adversus Merulam. Dara. Apollo Diradiotes. Syrembolum. Sarabaitæ sacerdotes. Sarabara. Sarabadena oraria. Aquai legendum apud Quintilianum & Virgilium Æneidos septimo. Interim de Jove pluvio, & terræ simulacro. Cochos. Limbata chlamides. Singiliones. Alphei transitus ad Arethusam. Sarambus. Deductoria.

Cap. VI.

Sed enim in medicinæ ratione fluvialis aqua & palustris damnatur, præter Niliacam: ea nanque cunctis insignita virtutibus creditur, haustu suavis, mediocrem in alvo moram ducens: sitim porrò restinguit commodè, nec frigida quidem ullum inferens nocumentum. Præclara in eo Galeni sententia est: Nilum (inquit) ita laudo, ut bonitatis excellentia paucis admodum comparari fluminibus possit, nam & mulierum partionem insigniter adjuvat. Ex eo præterea in Ægypto solæ omnium palustres aquæ redduntur commodiores, quando æstate non computrescant omnino. Seneca in naturæ quæstionibus: Pleraque sunt, inquit, ratio quorum reddi non potest, ut cur aqua Nilotica fœcundiores faciat fœminas, adeo ut quarundam viscera longiore præclusa sterilitate ad conceptum relaxaverit. At visum Onesicrito est, Proprietatum in animalibus causam ex aquis promi, pecorum argumento, quæ haustu colorem demutent. Avicenna primo Canonis, quatuor ex causis Nilo incomparabilem bonitatis vim scribit attributam: quarum primam statuit, à cursus longitudine, secundam, regionis ascribit nitori ac præstantiæ, per quam fit aquarum delapsus: tertiam putat, quòd à meridie in septentrionem deferantur, sic enim attenuari amplius: postremò, & immensam suffragio fluminis molem. Aristoteles etiamnum posteaquàm fœcundissimum dixit Nilũ, & alendi facultate insignem, moderatæ solis de-

A coctioni id acceptum retulit. Invenio præterea Jonis vice fuisse Ægyptiis Nilum: unde illud apud Byzantium poëtam Parmenonem, ut scribit Athenæus, αἰγύπτιε ζεῦ νεῖλε, id est Jupiter Ægypti Nile: quoniam certis anni temporibus superfusus ripis imbrium modo miram campis fertilitatem inferat. Propterea de Nilo Tibullus,

> Te propter nullos tellus tua postulat imbres,
> Arida nec pluvio supplicat herba Jovi.

B Nam & Athenis terræ fuisse simulacrum, Pausaniæ credimus, suppliciter à Jove pluviam comprecantis, quem vocant ὄμβριον, id est imbridum, cujus in monte Hymetto visebatur ara: sicut & simulacrum, quod Jovis diceretur Hymettii. Sed & in Parnethe Jovi sacra fiebant, quem nunc ὄμβριον vocarent, nunc ἀπήμιον. Sed ὄμβριον vocant item ὑέτιον. Creditur & Pindarus inde Saturnium appellasse Nilum, tanquam & ipse Jovis innuens cognomentum: quoniam antistrophos, ut diximus, C Jovi sit Nilus, & imbrium censeatur analogon ejusdem aqua, sicuti interpretes Pindarici doctissimè interpretantur, ac monent, ubi in Pythiis ait Pindarus,

> Νείλοιο πρὸς πῖον τέμενος Κρονίδα.

Verum ad Jovem pluvium pertinet historia nobilis qua legimus, apud Elidem substructum eo templum cognomine, ubi siccitate nimia squalentibus agris reddito responso, fore ut desineret, D malum, si generosus immolaretur juvenis summo loco natus. Molpis sponte Jovi se mactandum obtulit. Ejus verò visebatur in templo statua, virtutis monumentum insigne. Nilum præterea sunt, qui Tritonem ab Lycophrone appellatum opinentur de nomenclatura tertia: primum enim Oceanus dicebatur, mox Ægyptus, tertiò Nilus. Dicitur inde & chrysorrhoas Nilus, quasi auro fluens. Ex quo & graves in eos qui chomata Nili ruperint, vel violarint omnino, sanciuntur pœnæ. Sunt autem eo nomine aggeres (sic enim E Græcè pronuntiatur χῶμα) atque ita scribendum apud Jureconsultos Digestis De extraordinariis criminibus, ubi etiam aggerum nominantur diacopi: quo verbo intelligi scissuræ videntur. Commatica verò pronuntiatio apud grammaticos aliud est, dicta sic, velut incisa: cujus exemplum est apud Papinium,

> Vbi iste fragor? ni fallimur aure. Sed unde
> Pulvereo stant astra globo? num Ismenius ultrò
> F Miles? ita est, veniunt. Tantà est ne audacia Thebis?
> An dubitent?

Comas verò, id est κώμας, pagos Græci vocant, qui in Orchomeno quandoque halmones, id est ἀλμῶνες, sint nuncupati, ab Halmo Sisyphi filio, cui regionis partem haud ita magnam concessisset incolendam Orchomenius Eteocles. Inde natum, ut esse vicum quendam Halmonas, G prodiderint multi. Sed à diverticulo fabulam repeto. Reliquorum aquæ fluminum difficiles censentur, arefaciendo, ac sity, amplius accendendo præsertim si regionum [illegible] malignitas, nec aër admodum accommodus, quod adnotavit Dioscorides. Avicenna eam item probat, quæ exortum petat, præcipuè æstivum, semperque bonitate proficere, dum à fonte disclusa abit longius. Secundæ verò notæ putat, quæ in septentrionem profluat. Hanc Ægineta Paulus non probat satis, quoniam sit ὕδωρ βραδύπορον καὶ ἀτέραμνον, id est incessu tarda duraque aqua: rursum incalescere tardius, ac frigescere. Cui diversum faciat ortum petens. Improbantur omnino in occasum meridiemve delabentes, præcipuè meridionali assiliente afflatu. De iis plura item Galenus. Putearias quoque nec satis probas præ fontanis arbitratur Avicenna, quòd terrosæ plurimum sint, ut quæ in arcto contineantur occlusæ. Porrò inertiæ & putrescentis materiæ quippiam, necesse est. Illuc solis radio minus pertingente, nec prorsum perflatu ullo, vapores corruptioni obvios detergente. Auctor cum Paulo Galenus est, unam esse bonarum & malarum aquarum cognitionem, si hyeme quidem calent, frigent verò æstate: deinde si puræ sunt, nec colore oblæso vitiatóve, & si mala nequaquam fuerit hypostasis: item si leves sint, quando terræ promixtionem coarguit pondus. Consideratur præterea, incalescántne statim frigescántve, hujusmodi enim præstare. Cæterum de iis plura item Architecturæ octavo Vitruvius. Auctor denique Plinius est, Neronis principis inventum esse, aquam decoquere, vitroque dimissam in nives refrigerare. Sunt qui decoctæ mentionem apud Græcos se comperisse jejunè nimis jactitent: nam quum afferri decoctum, jussisset Cynulcus, non tulit Vipianus, ac illum increpuit, quod Romano verbo ac barbaro usus foret. Porrò Eupolidis affertur versiculus, quo aheneum calefieri jubetur ad aquæ haustum. Idipsum apud Antiphanem comperias. Quin & primo de republica Plato, calidæ aquæ commeminit, qua refrigerentur intestina, & excitetur appetentia, quum sitim irritet frigida. Approbat calidæ potum & Philemon. Sed & historia prima Herodotus scribit, decoctam ex choaspe aquam semper habuisse secum Persarum regem, quocunque pergeret. Sunt hæc quidem vera propemodum ex Athenæi ferè libro tertio repetita: etiam si hic omnium mordacissimus auctoris supprimat nomen. Verum obsecro vos docti omnes, quibus hic est velut vomica purulentior, quod hic contra Plinium? Noctuinis oculis homo male feriatus in magna debacchatur nomina, virulentiæ innutritus, cujus velut serpentis acrior vibrat lingua. Tauream aquam ab Sophocle nominari, scribit Athenæus idem, ab Tauro, qui sit prope Trœzena fluvius, ubi visatur & fons Hyoessa. Tradit historicus Dion, Claudium Cæsarem cauponas in quas poturi diverterent, solvisse: cavisse item, ne caro distraheretur cocta, vel calens aqua. Illud neutiquam transiluerim quod Ælius scribit Dionysius: dæram nuncupari humectam substantiam, ab iis qui teletas curant & mysteria. Deras autem, id est δειράς, regio est Argivæ, ubi Apollo colitur δειραδιώτης, in cujus sacrificiis agno noctu immolato quot mensibus & sanguine gustato, puella κάτοχος ἐκ τοῦ θεοῦ γίνεται, id est afflatum sentit numinis, vaticinaturque. Syrembola denique in obsidionibus fistulas vocant, quibus exquiritur aqua; nam syrinx fistula est, & embolum altera

altera est compositionis pars. Sarabaitæ ad præ- A sens institutum nil magnopere faciunt. Qui sint, enarrabitur nihilominus doctrinæ gratia uberioris. Sunt enim eo nomine in Ægypto sacerdotes, in saxorum cavitatibus ferè habitantes, suillis ac bubulis circumamicti exuviis, funibus zonarum præcincti loco, pedibus nudis, cruore conspersi, ubi Scenophegiorum ingruit celebritas, è cavernis se promentes, Hierosolymam petunt, ac templum adeuntes inopiam & abstinentiam ostentui habent, ingerunt omnibus, barbam sibi etiamnum B acriter vellentes, ut spectent ista universi, & velut cælitus demissos homines opinentur suspiciantque, etiam si intercutibus nunquam non vitiis madent. Propterea non esse imitandos, præcipit Augustinus, & commeminit facundus scriptor Hieronymus. Sarabara porrò Persicum fuit indumentum. Sarabadena quoque oraria legimus alicubi: nam & Pollio Trebellius, inquit, Bardocucullum unum, cucutia villosa duo, oraria sarabadena quatuor: nec tacentur eidem chlamydes C veri luminis limbatæ, singiliones Dalmatenses, penula Illyriciana. Apud Græcos præsertim comicos, sarabon invenimus pro muliebri pudendo, quod & sactan vocant: sed & sambyton, & selenon, id est σίλλωον, ac taurum. Sunt ex Græcis qui sarabara Parthis esse crurum putant operimenta quæ ipsi σκελέας nuncupent. Sarambus Athenæo fuit illustris caupo. In hac denique tam multa aquarum mentione, sciendum, Pausaniam auctorem nobilem Alphei transitum ad Arethusam fa- D cilè comprobare. Nili argumento, qui paludem ingressus emergat, perinde ac è terra. Quod ipsum & in Judæa faciat Jordanis. Adduci autem se potissimum Apollinis Delphici Oraculo scribit, à quo ita sit editum,

> Ὀρτυγίη τις κεῖται ἐν ἠεροειδέϊ πόντῳ
> Τρινακίης καθύπερθεν, ἵν' ἀλφειοῦ στόμα βλύζει,
> Μισγόμενον πηγαῖς εὐρυπίης ἀρεθούσης.

Nec illud neglexero, Virgilianum carmen ex septimo Æneidos sic ab eruditioribus legi solere: id E quod diobolares grammatici, ne suspicati quidem unquam sunt,

> Sævit amor ferri, & scelerata insania belli,
> Ira super magno veluti quum flamma sonore
> Virgea suggeritur costis undantis aheni,
> Exultantque æstu latices, furit intus aquai
> Fumidus atque altè spumis exuberat amnis.

Cui sanè lectioni, ut plausibili, in codicibus synceris suffragetur Servius quoque, diæresin esse inibi F factam, testatus. Suffragetur Cornutus item Persianus interpres poëtæ versu advocato. Hunc porrò esse locum à Quintiliano significatum, ubi libro Oratoriarum institutionum primo ita scribit, unde pictai & aquai Virgilius amantissimus vetustatis, carmini inseruit. Quanquam modò legitur aulai, in pervulgatis Fabii voluminibus. Porrò exundantem aquarum defluxum per onomatopœiam Græci cochon vocant: unde κοχύεσκε apud Theocritum in Pharmaceutria, pro decur- G rebat, deferebaturque, ac ubertim fluebat. Apud Latinos deductoria liquoris vocantur, quibus vacans redundansque humor effluit.

Cur animantibus somnia sint data: item somniandi causa: quæ somnia liceat conjectare.

Cap. VII.

Somniorum vanitatem tum ratione, tum experimentis coargui à multis, palàm est. Nec defuerint tamen, qui e diverso ratione ac experimentis item præsagiorum inde nuram comprobent veritatem. Prius verò quàm altiora contingamus, succurrit, promendum hac parte, cúrnam credamus contributa esse somnia. Et ratio quidem illa plerisque eruditorum egregiè arrisit. Mentem utique per diem veris avocari visionibus, ne obdormiat: noctu verò falsis, ne excitari celerius queat. Quod si nullæ omnino sese imagines ingerant, aut vigilare illam necesse erit, aut perpetua sopiri morte. Proinde dormitionis ratione somniorum involucra esse ab optimo maximo Deo impertita, fatendum arbitrantur, quum universim, tum vel homini in primis, quòd præter quietis propositum, etiam futurorum prædictiones in eis seposuerit sibi: nam veridico præsagio multis fuisse per somnum oblatas species, argumento esse historia potest. Sed & nostrorum vatum responsa, eventu admirabili, ex parte fuisse somnia, compertissimum est. Verum quæ falsa sunt, obrepunt modò soporis causa. Illa, ut ex divinæ potestatis magnitudine ingruens bonum vel malum præripiamus. Propterea actuum apostolicorum secundo, Effundam de spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filii vestri & filiæ vestræ, & juvenes vestri visiones videbunt, & seniores vestri somnia somniabunt. Solutus, inquit Ammianus Marcellinus, corporeis nexibus animus semper vigens motibus indefessis, & cogitationibus subjectus & curis, quæ mortalium solicitant mentes, colligit visa nocturna, quas phantasias nos appellamus. Cæterum, quo illa constent exploratius, ex theologicis patrum nostrorum sanctariis videor aucupatus universim quidem somniorum causas esse duas: earum intima una est, extima verò altera. Sed & intima item duplex: ac est una quidem, fortuitus in quiete phantasmatum motus: hic præsagit omnino nihil, & ejusmodi ferè somniorum plurima sunt. Ideo Ecclesiastes quinto scriptum invenias, Vbi multa sunt somnia, ibi plurimæ vanitates. Altera verò ex corporis affectione est. Nam & frigidioris naturæ homines, glacie sibi plerunque aut nivibus videntur adobruti. Quippe affectioni ejusmodi phantasmata conformari, palàm est. Propterea medicorum scientissimi, quod Aristotelicum est ex libro De somno & vigilia, somniis pervigilatè intendendum, asseverarunt. Sed & calculum adjicit Magnus Albertus, ejus quoq; exemplo subjecto, qui per quietem in pectus sibi atriorem arbitrabatur affundi picē, moxq; illucescente die, bilem rejectavit atram & utique copiosiorem. Itaque indidem posse vel sanitatis vel morbi vaticinia concipi, prope certa est conjectatio. Verum causa somniorum extima duplex animadvertitur & ipsa, corporea spiritalisque. Ex quibus illa quidem ex cælestibus profluit corporibus, &

Ddd ddd ddd

ex ambeunte nos aëre. Sicuti enim illis influentibus, in corporali materia formæ producuntur diversæ, ut plantarum & metallicorum & id genus complurium, sic & virtute eadem in potentia phantastica, quæ organica est, phantasmata promi effingique valent, cælesti consentanea dispositioni, effectui cuipiam producendo. Ac propterea id quoque genus somnia veritatis opinionem sibi facilè conciliant. Atqui inferat aliquis, & vigilantibus adsunt corporis illæ ipsæ affectiones, agunt & cælestia corpora, ac continens aër. Agunt quidem, verum avocamentis rerum multiplicium, curarumque nunquam non perurgentium, observantur minus phantasticæ potestatis motus, immo verò & præpediuntur. Causa porrò extima item ac spiritalis ex Deo est, quæ & bona dicitur. Sed & hæc bifaria est, siquidem uni quandoque imaginaria modò ingeritur visio, alteri verò ejusdem intellectus. Nam & Pharaoni præpinguium boum oblata species est, atque item macie confectarum: quam is tamen conjectare non valuit: valuit autem Joseph. Nec inficiandum tamen, alicui sæpe contingere utrunque, sicut Danieli. Altera spiritalis ratio, & eadem mala dæmonum commercio infamis est, & magica insignitior vanitate. Ex iis porrò ita contextis, liquere illustrius potest, quæ demum somnia explicate conjectura liceat, & quæ minus. Sed nec Eustathii prætereunda sententia est, qui super eo Homeri versu,

Καὶ γάρ τ' ὄναρ ἐκ Διός ἐστιν.

Somnia, inquit, quæ ex Deo sunt, θεόπεμπτα vocant, velut ex Jove missa. Quin & hujusmodi somnia propriè dicuntur, id est ὄνειροι: appellantur & θεῖαι ὀμφαί, id est divinæ voces: quia φαίνουσι τὸ ὄν, hoc est verum indicant. Proinde ab eodem dicitur somnium Διὸς ἄγγελος, id est Iovis nuntius.

Quid prophetia propriè, necnon prophetiarum gradus. Vectii vaticinium de Romani Imperii perseverantia, ex vulturum duodecim ratione. Romulo qui sunt oblati.

Cap. VIII.

ET quia nos in propugnatorum Christianæ veritatis colloquia immisimus, pergamus porrò imbecillitatem nostram doctissimis, ac de cælestis eloquii fonte manantibus, illorum ipsorum confabulationibus, ac scientiæ scitamentis confovere, ab instituto tam nihil abjuncti. Est (inquit Cassiodorus) prophetia, inspiratio divina, rerum eventus immobili veritate denuntians. Vt verò plenius absolutiusque dicatur prophetia, cognitio exigitur intellectualis, sicuti Danielis quoque decimo comprobatur. Quòd si intelligentia non contingat, non propriè dici prophetiam: sicuti Pharao spicas vidit, Geneseos quadragesimo primo: & Balthasar manum scribentem in pariete, Danielis quinto: ille dormiens, hic vigilans: neuter tamen eorum propheta. Cæterum, nec in morte Salvatoris Caiphas. Quippe sancti spiritus vi nobis inexplicabili impellimur sæpe, nescientes quod felicissimum est. Cujusmodi ferè impulsum in hominibus adnotamus fortunatis, qui ratione nulla vel cognitione ducuntur ad aliquid faciendum,

A uti est in libro De bona fortuna, ea tamen differentia, quoniam fortunatorum impulsus à causa est naturali, id est ab orbis influentia, vel motricis intelligentiæ, ut quorundam assertio est, vel ab utraque, sicuti aliis video magis placuisse. Igitur quia ex ratione propheticæ veritatis est cognitio, ut præstruebamus, inde fit, ut pro ejus varietate profluant prophetici quoque gradus. Is nanque excellentissimus est, ubi paribus reliquis, clarior est intelligentia, dum tamen prophetiæ
B limites non transcendat. Ergo gradus primus est, quum videt quis, & intelligit: velut Hieremias ollam vidit succensam, & faciem ejus ab Aquilone: quo significari intellexit, Babylonici regis exercitum civitatem Hierusalem exusturum. Secundus gradus est, ubi videtur nihil, sed instruens vox auditur: hic verò est priore excellentior, quoniam veritatem expressius præmonstrant voces. Tertius porrò est, quum non vox tantum auditur, quæ instruat, sed videtur etiamnum
C qui loquitur: quæ res adhuc creditur augustior. Cæterum, vel ista contingunt in quiete, vocanturque à theologis revelationes per somnia: vel dum vigilamus, & junioribus dicuntur visiones: qui est præclarissimus modus, quoniam & mentis fit illustratio major: quæ quamvis sensuum vi exteriorum distracta, intelligibilem tamen supernaturalium veritatem percipit: quod non fit in somno, sensibus quietis. Porrò propheticus ille modus, qui raptu contingit vel extasi, ad eum fer-
D mè revocatur qui est in quiete: quia tunc exteriore sensu non utimur, sicut nec in somno. Adhuc gradum statuunt quartum, ubi apparitione nulla figuræ cujuspiam vel sensibilis signi, occultorum intelligibilis veritas percipitur revelatione divina. Cujusmodi cognitio summo prophetæ David contigisse dicitur. In hac denique addivinantium mentione illud fuerit auctarium, quod ex Varronis est Antiquitatibus, Vectium augurio præstantem de vulturum ratione, Romulo qui
E se obtulere, quosque corpora sancta dicit Ennius, conjectasse Romanum imperium ad mille ac ducentos annos perseveraturum. Quod & verum comparuit, siquidem quum imperarent Cæsares Constantii, Romanorum dignitas dilapsa corruit, Byzantium tralata, irruentibus in Italiam Hunnis Vandalisque ac Gotis. Scribit lib. 16. Paulus Diaconus, Adovacrem cum fortissima Herulorum manu Italiam irrupisse, quo perculsus terrore Augustulus purpuram sponte deposuit: ac
F ita conditæ Vrbis anno millesimo ducentesimo vigesimo nono, Occidentis imperium finem est assequutum anno ab incarnatione Verbi quadringentesimo septuagesimo quinto. Quod ad vultures attinet, auctor est historicus Dion, Post Cæsaris cædem Octavio in campum Martium descendenti vultures sex augurium fecisse, mox verò apud milites concionanti duodecim: unde ab eo conjectatum, Romuli monarchicò se principatu constanter potiturum.

G

Afflationum species. Qui afflatorum status. Quæ ad somniandi rationem requirantur. Somnii laus etiam per exempla. Cur somnia matutina veriora.

Cap. IX.

CAP. IX.

VErum, ut ad scriptorum genus aliud digredi jam ordiamur, & quod lucernam oleat, subinde pergamus promere. Porphyrius afflationum species duas agnovisse videtur: unam, quæ per somnum contingat: alteram: quæ in vigilia, ubi afflati & perciti præsagiunt, ita vigilantes, ut etiam sensibus utantur, nec tamen esse interim rationis humanæ compotes. At Jamblichus, animos ait verè præsagientes afflatosque, & quum dormire videantur, non dormire: & quum vigilare, non propriè vigilare: neque more hominum sensibus uti, nec ipsa animalis vivere vita. Argumento esse, quòd eorum plerique igne admoto, non urantur, ignem videlicet repellente Deo, qui intus afflet: vel, si urantur, non persentiunt. Sed & invia, peragrant sæpe, ac flumina tranant mirabiliter. Cæterum in iis quæ ad somnia pertinent, attendenda vehementer, quæ nono De republica Socrates de somniandi ratione disserit apud Platonem: At, inquit, quum quis salubri & moderato cultu atque victu se quieti tradiderit, ea parte animi in qua est ratio, excitata & erecta saturataque bonarum cogitationum epulis, & ad seipsam contemplando conversa. Ea verò parte animi, quæ voluptate alitur, nec inopia pressa, nec satietate affluenti, ut quiescat maximè neque optimam partem illam aut gestiendo aut mœrendo perturbet: sed sinat eam per seipsam solam ac puram considerare, indagare atque percipere quicquam ignotum hactenus vel præsentium vel futurorum aut præteritorum. Illa etiam parte animi tertia, in qua irarum ardor æstuat, sedata atque restincta usque adeo, ut quiescat nulli infensa. Atque ita, inquam, partibus pacatis duabus, mente verò erecta, somno se comparet. Tunc demum pura mens veritatem contingit, neque insomniorum visa nefaria occurrant. Significat ipsa hæc parte quadam Synesius, quum ait, Sufficit somno dedere se lætis manibus, divinisque laudibus celebratis. Laudans quoque suo more somniale vaticinium: Ad hoc, inquit, accedere decet fœminas atque viros, antiquos, juvenes, pauperes, divites, privatos, principes, omnes denique. Quoniam neminem respuat, adsitque omnibus propheta paratus, consultor bonus & tacitus, sacrorum præceptor atque discipulus. Mox verò inde sibi ambiguitatum involucra quædam mirè scribit reclusa. Quin & magorum insidias hujus beneficio debilitatas ac concussas probat. Ereptumque se discriminibus multis, non inficiatur. Galenus summus Medicinæ auctor prodit monumentis, quum circa diaphragma causatio esset inorta, per quietem sibi oblatam speciem quæ commoneret, liberatum iri, si sanguinem mitteret ex vena quæ inter pollicem visitur atque indicem. Fecisse quod præcipiebatur, ac mox sanitati restitutum. Ipse sum memor quum agerem ætatis annum secundum & vicesimum, & Antonio Boldu, nobili Veneto, tunc in patria mea præturam gerenti, Plinium interpretarer, necdum Hermolai Barbari emendationes doctissimæ eminentissimo auctori egregiam, immo etiam triariam tulissent opem, forte in eum incidisse locum qui legitur in septimo De iis qui plus justo crescunt, vocanturque à Græcis ectrapeli, torquebat amplius verbum id, sciebam me legisse de eo aliqua, verum nec auctor nec locus satis suppetebant. Proinde veritus imperitiæ notam æstuanti animo commodum quieti me tradideram. Mox ratiocinans mecum librum videbar agnoscere, immo etiam locum & phyllaræ partem, ubi id foret exscriptum. Excitatus denique cœpi oblata per somnum repetere. Illusionem putavi. Sed quum inscitiæ formido infestaret amplius ne quid intentatum relinquerem, librum arripui: sicuti somniaveram, ita comperi. Neque hoc dico, quia somniis hærendum putem, in tam numerosa eorum vanitate, tum etiam præter instituta ferè Christianæ veritatis: sed quia nimis opportunè, dum ista proderem, sese ingessit exemplum, prætereire non fuit consilii. Quanquam succini pertritum id fortè valet, Neminem magnopere dari, qui totum diem jaculans non aliquando collimet. Porrò somniale vaticinium prope solis emersum, sedata paulum vaporum, externarumque rerum cura, contingere, proditum literis est. Id fieri putatur, non solum ea de causa, quòd percocta ciborum mole, amplius sobrii simus: sæpius enim cibo inanes quietem petimus, neque tamen contingit visionum perspicuitas. Sed eo item nomine, quòd & solis Phœbique vatis, ut veterum more loquamur, accessu roborari vaticinium solet. Sanguinei quoque spiritus igneique ea hora dominantes claritate sua somniali conferunt claritati. Accedit id evidens quoque, quod observantia expergefacti mox consequentium imaginum turba non confundimus. Propterea sermonum primo Horatius,

> Atque ego quum Græcos facerem natus mare citra.
> Versiculos, vetuit me tali voce Quirinus
> Post mediam noctem visus, quum somnia vera.

Somniorum divinatio an sit, ex Aristotele: itemq́, an à Deo mittantur somnia. Brizo dea vaticiniorum per somnia.

CAP. X.

POstea verò quàm theologorum patrum in iis decreta prolibavimus, necnon Platonicorum musea introspeximus, percommodum fuerit forsan & Peripateticos in consilium adhibuisse (etiam si, quod ajunt, Mysorum collimitia & Phrygum planè secernuntur) qui placita ad id negotium sua quoque promant. Igitur ex Aristotelis sui doctrina Themistius inquit, Divinationem in somno esse aliquam, neque pertinaciter resistendum, neque temerè assentiendum. Nam quod aut omnes aut plurimi arbitrantur, inesse aliquid divinitatis in somno, & visa pleraque occurrere futurorum prænuntia, argumento est, hujusmodi persuasionem, quæ usque infixa hominum mentibus sit, & ferè gentium firmata consensu, ab experientia & rerum eventis ortum aliquem habuisse. Parte verò alia quum nulla gravis & efficax ratio videatur, unde istæc divinatio proveniat, efficitur, ut

homini docto perdifficile sit, fidem in hoc obstringere. Nam putare, Deum esse qui mittat somnia, præter alias rationes, quibus infirmari hoc refellique potest: illa exploratioris est efficaciæ, quòd subabsurda res sit, futurorum significationes per somnia non optimis & sapientibus, sed sine lege ulla, ac ferè pessimis quibusque & abjectissimis hominibus evenire, atque etiam brutis. Porrò sublata ratione hac, nulla præterea potest idonea confingi. Quod verò asseritur, esse apud Boristhenem & Gades qui vaticinentur nonnullos, adhuc rationis est incompertæ. Quanquam verò divinitus non mittuntur, sunt tamen quæ possis dæmonia dicere: nam & natura dæmonia sunt, non divina. Hujus rei argumentum est, quòd parte plurima indocti & gregarii somniare ac vaticinari videntur, ut intelligatur, auctore Deo, illos non somniare. Porrò in plurimis & variis visis non est, ut sit mirandum, evadere ex iis aliqua quæ prædixerint. Nam vetus est, Si sæpe jactaveris, quandoque Venerem jacies. Auctor in Platonis Timæum Chalcidius est, tolli ab Aristotele divinationem omnem, quando nec prænoscantur futura, quippe quum ad Lunæ tantum regionem, Dei providentiam perducat. Infra verò nulla esse providentiæ scita, vel angelorum opem, aut dæmonum prospicientiam. Vnum denique ab eodem somniorum admitti genus, quum quæ aut egimus occursant, aut cogitavimus vigilantes. Brizo, dea vaticiniorum potens per somnia in Delo colebatur: cui & scaphas offerebant omnifariam bonis plenas, piscibus modò exceptis. Deæ nomen inde creditur conciliatum, quoniam veteri Græcorum lingua, βρίζειν dormire dicitur.

Quam dixerit somniorum rationem Democritus. De motionibus somniantium, ex Aristotele eodem Item cur fatui præcipuè motionibus excitentur. Nostra hæc quæ concinnamus, nunc urbanæ villæ imaginem exhibere quandam, nunc fructuariæ, vel etiam rusticæ.

Cap. XI.

Democritus verò in somniorum ratione, dormientium animos putabat pulsari externa & adventitia imaginum visione, quæ tanquam membranæ à corporibus direptæ continenter funderentur & fluerent. Ex iis alias esse beneficas, alias sequioris ingenii perindeque maleficas & magnitudine ac pernicie portentosas: has accedere in somnis ad homines, & significare quæ præsentirentur, futura. Esse verò quibus simulacra hæc adveniant meditantia commentantiaque & voces mittentia, alioqui quæ in somno tantum intelligentibus sentiantur. Quamobrem optabat Democritus, imagines optimatis notæ sortiri. Nos verò etsi simulacra esse ulla, quæ volitare ultro citroque, & vagari per auras possint, negamus: tamen motiones aliquas esse concedimus, quæ nos simulacrorum vice exerceant. Illas ex initiis quibusdam earum rerum prodire, quæ dicendæ nobis agendæve sint mox, aëre primum mutato. Tum deinde per aurium foramina & narium meatus transmissas ad cor, facere, ut in somniis futurarum rerum exitus prænoscere videamur. Hæ verò mo-
A tiones non possunt alio tempore sensum sui, quàm noctu ampliorem invehere. Motus itaque hausti sensibus, & visa ex iis concepta, identidemque ad sentiendi transfusa principium, præsensionem futurorum dormientibus afferunt. Atque hæc ratio est, quamobrem fatuis somnia hæc, potius quàm prudentibus ingerantur: quoniam inest iis silenta mens desertaque, & cogitationibus vacua, quarum plenus philosophantium animus est, & quarum agitatione solitarius & otiosus esse non sinitur.
B Nec verò mirari oportet, diu nos in hæc reclinare, quod sæpe præfamur, putent harum studiosi lectionum, quæ ab physico theologicóve proferuntur museo esse prætoria nostra, id est urbanam velut villam quæ in agris domino seposita recipitur. Vbi autem recondita de Græco aut Latino promuntur penu, & auctorum sensa reteguntur arcana, fit sanè fructuaria villa. Quòd si operæ levioris quippiam ac simplariæ laxamenti causa insertatur, vel ut inde habeant etiam quod præcerpant minutuli ac proletarii, villam esse credant rusticam,
C turbæ destinatam villaticæ.

Somniorum in quibusdam certitudo unde sit. Item de melancholicis. Lycanthropi. Lycanthropia. Lycaones qui intelligantur.

Cap. XII.

Qvosdam verò esse, qui quum excessu mentis tentantur, prædicant futura. Id causæ est,
D quòd quum intestinis & propriis motibus non infestentur, eminus vellicantur, & alienos excipiunt: ita ut ea maximè sentiant, quæ gerantur extrinsecus. Esse item aliquos, quibus somnia de necessariis & amicis certissima eveniant, inde proficiscitur, quòd de necessariis suis impensè sollicitus quisque est. Vt enim de longinquo ii vice mutua se agnoscunt, ita motiones quæ in corde servantur, rerum quas familiares charasque habemus,
E notiores nobis sunt, & promptius se reddunt. Melancholici verò præ naturæ suæ vehementia similes venatoribus videntur. Vt enim illi & conjectatione ac telo quasi feram possident antequàm accedant, manuque tollant: ita melancholici, pernicitate animi rapienda præcipites quasi anticipant, & antevortunt futura. Quòd enim imaginationes in iis volucres & desultoriæ sint, levi pulsu excitæ, tanquam signo dato, & quæ his proximæ sunt, demumque universæ prorumpunt. Est item
F melancholica affectio, dicta Græcis λυκανθρωπία: & qui sic afficiuntur, Lycanthropi, quoniam lupos imitari prorsum videantur. Exsiliunt quippe noctu, adque diem usque inter sepulchra diversantur. Eorum præpallet facies, καὶ ὄμματα ἀδρανῆ, oculis arescentibus, præcipuè verò lingua. Sunt præterea διψώδεις, hoc est sitibundi: tibiis ex impactione crebra ἀνιάτως, id est citra medelam ulcerosis. Hosce item Lycaonas dici, observavimus.

G *Quicquid occursat per quietem non dici insomnium. Item qui non somnient. Cur quandoque meticulosa obveniant somnia.*

Cap. XIII.

Cap. XIII.

POrrò nec illud omittendum, Non quicquid visitur in somno, dici in somnium posse. Nam tunc propriè insomnium est, quum is qui somniat, existimat vera esse quæ dormienti occursant. Quòd si quis ita imagines concipiat, ut intelligere possit se dormire somniaréque, hoc propriè somnium non est, sed visum quoddam B atque phantasma: ac videntur quidem hæc esse insomnia, sed non sunt. Proinde in animalium generatione, libro quinto Aristoteles: Somnia (inquit) non sunt, quæcunque dormiendo aguntur, sed præter insomnium, hoc est (ut ipse ait) παρὰ τὸ ἐνύπνιον: ut iis contingit qui dormientes resurgunt, ambulant & loquuntur, videntque (inquit) eodem modo, quo qui vigilant: arbores conscendunt, exeunt domos (inquit Albertus) inimicos persequuntur, occidunt C quandoque, lectos repetunt. Id sanè consuevit evenire corporis incommodum, quòd quum frigiditas sensus communis obliget instrumenta, & soporem conciliet, obtingit: ut extrinsecus in calorem naturalem, humoris quippiam ex cibo vel ex putrido humore ac febri profluat. Tum ea vis mota spectrum movet, seu phantasma, quod repræsentat exhibétque quod antea per iram conceperat aut affectionem aliam, vel etiam cibi ingessit qualitas. Hinc etiam qui febribus u- D runtur amplius, inter quietem loquuntur, & varia concipiunt rerum simulacra. Sunt qui obtingere opinentur ista, obligatis quidem exterioribus sensibus, solutis autem à somno interioribus. Nec statim à cibo somniant animalia, neque quum editi primum sunt, ut infantes, quia multa tum agitatio motioque est propter alimentorum calorem. Quamobrem quemadmodum humore aliquo vehementer commoto, aut nulla effigies redditur quæ appareat, aut redditur quidem E aliqua, sed lacessita & tortuosa usque adeo, ut alia omnino videatur, quàm sit. Quiescente autem & stagnante, res in eo simili colore & incolumi forma respondent. Ita dormientibus eveniunt visa & motiones à sensibus quandoque, ut pervideri non possint, quòd multo alimoniæ fluxu obruuntur, quandoque distortæ, præposteræ & monstrosæ, & omnino teterrima somnia, qualia quæ melancholicis & temulentis & febrientibus accidunt. Hæc ideo recensuimus, ut aper- F tiora fierent quæ De animalium historiis libro quarto prodit Aristoteles, ubi sic ferè scriptum invenias, Homo maximè animalium somniat: editis nuper in lucem & infantibus, adhuc nullum penitus contrahitur somnium: sed plurimis anno circiter quarto aut quinto ætatis, visa incipiunt. At libro decimo Plinius, Somniat (inquit) statim infans. Et Aristoteles libro septimo: Infantes (inquit) somniant, sed serò meminisse possunt imaginum. Quid ergo pugnantia isti lo- G quuntur, & sentiunt? Absit. Sed hoc videntur sentire: Infantes, si minus propriè loquendum sit, somniant: si propriè, non somniant. Et quia pavore concuti per quietem puerulos Hippocrates scribit, adnotanda vehementer in eo doctissima Galeni interpretatio: Pavores (inquit) per somnum A adsunt infantibus, iis præsertim qui sunt natura edaciores, quando loca ad ventriculum pertinentia sensu quidem vigeant, sed imbecilla existant, cibus verò corrumpatur. Nos siquidem observavimus, non in tantillis solum, sed etiam in ætate perfectis terribiles fieri per somnum imaginationes, quando multi & vitiosi humores gravant & mordent ventriculum, præsertim ipsius os. Hæc enim particula præcipuum habet sensum. Insomnia denique non ad opinionem, neque ad intelligentiam, B neque omnino ad rationem aliquam intelligendi opinandive pertinent, sed sunt sensualis potentiæ alumna: verum non quatenus sensualis sed quatenus imaginaria sive phantastica est. Siquidem probatum in libris De anima est, Imaginandi vim quam phantasiam appellant, eandem esse ad numerum cum potentia sentiendi, quamvis essentia rationeque differant.

Somniorum species aliquot: item de eorum interpretibus. Ephialtes qui sit, ac pnigamon, seu pnigalion. Qui somniator. Somniosus. Somniculosa aspis. Oniropolos. Oniros unde, & item Irus. Ciceronis locus explicatur. Onirocritici libri, & thytici. Althani amnis proprium. Supellex unde. Hyperesium quid. Pelles tectoriæ. Hychthyis, hychthyia, byblos, pellarii, arbeli, lathargi, xysmata, arbele. Diphtheria senes, cur Pellium incubatus. Scytharum mos. Plusculaporrò de pellibus. Pardalea vestitus qui dicatur, vel lycea, aut nebride.

Cap. XIV.

ADnotatione verò dignum illud quoque, Somniorum alia dici allegorica, alia theorematica. Nam sunt allegorica, ubi sensus intellectusque à verbis in diversum longè abit: quale Cæsaris mox Dictatoris fuit, cui per quietem oblata species illa est, ut putaret se cum matre E permisceri, responsumque à conjectoribus, Imperium orbis terræ portendi, quæ cunctorum viventium sit mater. Quanquam Hippiæ, ut prodit Herodotus, quum in somnium idem esset oblatum, non idem tamen est eventus insequutus. Et ad conjectorem detulit quidam, somniasse se, ovum pendere ex fascia lecti sui cubicularis: respondit is, latere sub lecto infossum thesaurum. Fodit, auri aliquantulum invenit, idque argento circumdatum. Conjecto- F ri misit de argento, quantum est visum. Tum ille: Nihílne (inquit) de vitello? Theorematica verò quum ita concipitur intellectus, ut præferre verba videntur, vel (ut Græci dicunt, & in Onirocriticis Artemidorus) ὄνειροι θεωρηματικοί, οἱ τῇ ἑαυτῶν θέᾳ προσεοικότες. Auctores sunt, in genere phantasmatum esse, quod Græci vocent ἐφιάλτην, incubum Latini. Quum externa vis aliqua quiescentes videtur invadere, & pondere suo pressos ac sentientes gravare. Vnde & G ephialtem dici, arbitratur Paulus Ægineta, παρὰ τὸ ἐφάλλεσθαι: alii, ab Ephialte quodam. Themison verò Epistolicorum decimo πνιγάμωνα vocavit, ἀπὸ τοῦ πνίγειν. Sunt qui pnigaliona scribant. Apud Dioscoridem Sylvæ medicinalis libro tertio, in pæonia medicinis invenio ἐφιαλτῶν ἀντι-

γμὸς, id est incuborum suffocationes. Apud Græcos ita finiri reperias, ἐφιάλτην τὴν εἰς κεφαλὴν ἀναφερόμεναι ἀναθυμίασιν ἐξ ἀδηφαγίας καὶ ἀπεψίας, id est redundantem in caput evaporationem ex voracitate ac cruditate. Apud medicos est ephialtes, qui à plerisque vocatur babutzicarius. Onirogmos, id est ὀνειρωγμὸς vocat Paulus Ægineta, Venerem quæ prolectant somnia. Sed & rem eandem medicinam professis indicant verbum ὀνειρώττειν: tametsi grammaticis somniare modò signet. Somniorum interpretem Græci & Fulgentius onirocritem dicunt: nostri, nunc conjectorem, nunc somniatorem: ut est in Deuteronomio, Non audies (inquit) verba somniatoris. Meminit Seneca quoque Controversiarum libro quarto. Homerus Iliados Rhapsodia prima, oniropolon item dicit. Siquidem ὀνειρὸς nuncupant Græci somnia, παρὰ τὸ εἴρειν, quod dicere indicat. Vnde & Irum vocitatum putat Artemidorus, quia injuncta nuntiaret. Notatum à Philone est, Abraham primum omnium involucra somniorum solvisse, & reliquis patefecisse. Trogum Pompejum auctorem habemus, Joseph ob ingenium præcellens à fratribus fuisse peregrinis divenditum mercatoribus, à quibus in Ægyptum devectus, quum magicas ibi artes solerti percepisset ingenio, brevi evasisse regis intimum: nam & prodigiorum sagacissimus erat, & somniorum (inquit) primus intelligentiam condidit, nihilque divini juris & humani incognitum erat: adeo, ut etiam sterilitatem agrorum ante multos annos præviderit. Joseph verò somniorum fuisse interpretem patescit amplius Geneseos quadragesimo. Idem tamen à fratribus, ejusdem tricesimoseptimo somniator nuncupatur: non quòd somnia conjectaret, sed quòd somniasset ea, quibus excellentia ipsius futura mox præsagiretur. Sed hujusmodi in Hortensio somniosos vocat Cicero, quum somniculosi sint somno dediti homines. Quanquam à Sisenna dici somniculosam aspidem, scimus, quæ somnum morsu inducat letiferum, vel (ut Plutarchus inquit) κάρον ὑπνώδη καὶ καταφοράν. Eadem Davidica sententia nuncupatur surda, quòd aures obturet suas, ne voces audiat excantantium. Sed ecloge hæc, id est excerptio, parerga est. Auctor Eustathius est, oniropolon apud Græcos dici nunc eum, qui ipse somniet ac prædicat inde, sicuti Agamemnon in βῆτα ῥαψωδίᾳ, nunc verò qui ab aliis visa conjectanter discutiat, velut Penelopes somnia Vlysses. Sunt quinimmo ex hoc concinnati libri, quos onirocriticos vocant: quemadmodum in divinationibus aliis legebantur Oeonistici, & Thytici. Pausanias inquit, existimare se Amphiaraum interpretandorum somniorm laude excelluisse: quod (inquit) vel ex eo liquet, quoniam quo tempore in deos est relatus, futurorum cognitionem per somnia constituit. Ad hujus item oraculum, qui pergit, (inquit) purgari primum oportet: purgatio autem est, ut Deo res sacra peragatur: cui & omnibus quorum nomina in ara sculpta sunt, sacrificat. His peractis, mactati arietis pellem substerni, atque ita solitos dormire captantes somnii significationes. Ad quod quum multiscius poëta interim alluderet,

A ita de Latino scriptum reliquit libro Æneidos septimo,

Pellibus incubuit stratis, somnosque petivit.

Legimus item Dauniis vel Calabris in more fuisse, pellibus incubare, quas melotas dicunt, id est ovillas, in Podalirii sepulchro: sicque per quietem oraculis instrui. Traditur illud quoque, eosdem in Althæno amne propinquo cum pecoribus lotos ab vulneribus persanari, Podalirio advocato, unde datum fluvio nomen: quia ἀλθαίνειν,
B mederi est: sicuti vitiligines curat Alpheus, & Cydnus pedibus item ægros. Cæterum, scire oportet, pellium religiosam fuisse veteribus observationem quandam: quoniam & apud Scytas, pellis incensio juris jurandi vicem habebat. Mos verò ferè hic fuit, ubi quis injuria esset à quopiam affectus, nec repellendæ idoneum paremque se intueretur, quum bovem immolasset, concisas quidem carnes percoquebat aqua, pellem
C verò extendens in ea ipse considebat, manibus retrò adductis, ut ex iis unus qui cubitis colligantur. Hic verò modus illis gentibus est supplicandi maximus. Adjacentibus igitur jumenti carnibus, adeunt domestici familiaresque primum, mox & cui collibuerit: arrepta verò carnis portione, dextroque super corium illato pede, pollicetur pro virili unus equites ἀρίστους καὶ ἀμίσθους, nullis cibariis, nullaque item mercede: nonnulli, gravis armaturæ pedites: qui egentissimus
D est, offert seipsum: fitque ad eum modum haud contemnenda in bovis corium aggregatio, estque ea tum firmissima, tum hosti prorsum inexpugnabilis, ut quæ sit jure jurando obstricta. Hinc sæpe lectum in historia, exercitum à corio esse conflatum. A nostris item proditum scimus, In lanata pelle novam nuptam considere solitam, vel ob vetustum morem, quod antiquitus homines pellibus consopirentur, vel ut attestaretur, lanificium se præstaturam viro. Præterea lugentes quoque,
E diebus luctus in pellibus erant. Nam illud M. Tullii in Pisonem, Ecquid recordaris, quum omni totius provinciæ pecore compulso pellium nomine, omnem quæstum illum domesticum paternumque renovasti? Ad veterem quoque morem contenderim referendum, ut sciolorum vanitates prætereaam, qui cæci ipsi cæcos ducunt ac præcipitant, uti positum apud Varronem est. Siquidem Tacitus Annalium quarto scribit, Phrisiis in Germania tributum ab Druso injunctum pro an-
F gustia rerum, ut in usus militares coria boum penderent, non intenta cujusquam cura, quæ firmitudo, aut quæ mensura. Et Academicorum secundo M. Tullius, ut non multum (inquit) Imperatori sub ipsis pellibus otii relinquatur. Quod eo dicitur, quoniam militum tentoria pellibus obtegerentur: unde & sub pellibus esse dicebantur. T. Livius libro quinto: Militem Romanum in labore ac opere pruinisque obrutum sub pellibus durare. Item ab Vrbe eadem libro tricesimo-
G septimo: Aut sub pellibus habendos milites fore. Sed & Porphyrio illud explicans Horatii Sermonum primo:

Quoniam in propria non pelle quiessem.

Inde sumptum, inquit, quod ductores in pellibus dormirent. Cujus rei & Lucilius testis est.

est. Et Plautus, quum de anu ebria jocaretur, A ait,

In pellis periculum protenditur.

Arrianus Gestorum Alexandri primo, Pelles sub quibus milites hybernabant, levi & sicca herba complevit. Idem ferè & libro tertio. Apuleius verò Floridorum primo: Aut Quercus (inquit) cornibus onerata, aut fagus pellibus coronata. Advocatis etiamnum aliis ut poteramus? sed omnia pulvis idem, ut inquit Lucianus. Huc spectat (opinor) illud Celsi Iureconsulti Digestis De supellectili legata: Labeo (inquit) originem fuisse suppellectilis putat, quòd olim iis qui in legionem proficiscerentur, locari solerent, quæ sub pellibus usui forent. Cæterum, fœdè corrupta hæc circumferuntur modò. Magistratus autem vasis instrui argenteis solitos, & annulis aureis publicè præbitis, auctor est Maximus Valerius: sed retulerat prius sexta in Verrem M. Cicero. Adjicit in Catone seniore Plutarchus, tabernacula, lectulos, indumenta, servos, amicorum multitudinem, apparatum numerosiorem. Scribit T. Livius, Masinissæ ab senatu decretam militarem suppellectilem, qualem præberi consuli mos est. Supellectilem, alii à supplendo inflectendi malunt. Quod verbum in veteri Epigrammate, unum modò recipit P. A suppetendo deducunt nonnulli. In pellium mentione id item advertendum; substratam remigibus pellem sessionis gratia, ne pygas attererent, ab Thucydide nuncupari hyperesium, id est ὑπηρέσιον. Dicitur sic & D sedes ipsa. Sunt qui hyperesium, trullam retrimentitiam accipiant: vel & amida, id est matulam. Pelles denique tentorias legimus apud Pollionem Trebellium, ubi Imperatori Claudio donatas scribit pellium tentoriarum decurias triginta. Legimus apud Hieronymum, pellis Babylonicæ vermiculatam picturam, id est maculis minutioribus variegatam, ut sic interim loquamur. Cujus visuntur modi hodieque, ex Hispania in primis. Ichthyen appellat Hippocrates, rhinæ E seu squatinæ aridam cutem. Hychthya verò, chirurgicum est ferramentum avellendis recidendisque ab utero embryis. Hircinas pelles & ovillas scribit Herodotus, biblos etiam dictos veteribus, quòd papyri vicem impleverint quandoque. Sardos Getulosque captarum pellibus amiciri consuevisse, adnotatum auctoribus est. Quin in tragœdiis ab hujusce pellis usu senes vocantur diphtheriæ. In nostris literis, pelliculare verbum, pelliculis obtegere vel obturare est. Mi- F litis porrò cassidi (inquit in commentatione De Romanorum militia Polybius) lupi imponebatur pellis, aut ejusmodi quippiam, quod integumentum pariter atque insigne foret, ut strenuè ignaveque se gerentes latere haud possent. Cæterum, quia de pellibus agitur, illud adjecisse, nil obfuerit: Pardaleam nuncupari, pardalis pellem: leonteam, vel leontem, i. λεοντῆν, leonis: lyceam, lupi: trageam, tragi, id est hirci. Apud Herodotum anthropea, id est ἀνθρωπείη, est humana G pellis. Eadem forma dicitur taurea, ægea, cynea, à tauro, capra, cane. Pardalea convestitus dicitur, qui est moribus varius, & velut πολύστικτος, id est multis interpunctus notis. Lycea, qui rapax est. Nebrida ferre, dicitur eleganter, qui timidior est ac vinolentus, quia illam gestaret Bacchus. Pellarios dici legimus, sicut coriarios, id est pellium ac coriorum concinnatores. Arbeli verò, id est ἄρβηλοι, ferramenta sunt orbicularia, quibus scytotomi, id est corii incisores in poliendo utuntur, ac incidendo Lathargi, in coriis pelliculæ intelliguntur, ac xysinata, id est strigmenta, quæ abraduntur. Arbele, seu ἀρβήλη, apud Euripidem in Oreste, calciamenti est genus:

B τίθετε λεπτὸν ἴχνος ἀρβήλης.

De conjectoribus aliqua. Quintilianus illustratur. Somniorum item species multa: theopneusta, physica, syncramatica, addivinantia. Item bonam vel sequiorem indicantia constitutionem. Insuper de incubo. Dormitio resupina. Relegati, ac deportati, quo differant. Achillem Aristarchi, esse ab Ennio tragœdiam, titulo ejusmodi concinnatam.

CAP. XV.

Sed ut à diverticulo fabula repetatur, exquisitissimus somniorum conjectoris est, qui similitudines rerum acutissimè potest perspicere ac discernere. Nam recta claraque somnia interpretari, cujusvis est. Similitudines accipio, quæ nobis secundum quietem objiciuntur, & velocissimè transformantur, ut quæ de rebus respondent in profluente: si enim vehementior motus sit, simulacra in eo veris motibus dissimilia & tortuosa redduntur. Idem in somno statuimus, si redundantior & concitatior materia sit, quæ à summo capite ad ima cordis defertur, similitudines expressæ aut puræ haberi non possunt: quoniam multa commotio synceritatem somniorum confundit, & constantiam visionum intercipit. Hæc ideo addita, ut Fabii Quintiliani locum de conjectoribus, facilius perciperent studiosi ex libro tertio. Plerique libros De observantia somniorum, multos composuerunt. Sed prudentes ista facilè ridenda putant, arbitrati prodesse perparum. Nam spiritus phantastici non una esse potest universalis ratio, quæ omnia (ut dicitur) sub unam revocet Myconum. Auctor in libro De mysteriis Jamblichus est, & Strabo non neglexit. In templo Æsculapii, quod in Epidauro est, somnia ægrotos captare solitos, quibus bonam valetudinem à diis ostensam conjectarent. Nam Herophilus somnia quædam vocabat theopneusta, veluti à Deo inspirata, quæ necessariò contingerent: quædam verò physica, confabricante sibi anima quod conferre videtur, & inde quod futurum, sit: alia autem syncramatica, ex spontivo per idolorum occursationem, quando inspectamus quæ maximè cupimus, ut quum amicas amplexari concipimus. Apud Avicennam observavimus Canonis primo, Constitutionis æqualis & temperatæ, certius haberi argumentum, somnia jucunda permulcentiaque ac spem inducentia optabilem: cujusmodi sunt odorum, cantuum idola & conviviorum ac dignitatum, ex spirituum serenitate phantasmata deferentium, aut organum phantasiæ illuminantium. Pletoricum verò indicium est, quum quis ita per quietem

afficitur, ut motari posse non videatur, aut ingestabile onus sustinere, vel etiam loqui non posse. Somnia verò hoc genus, vocat Galenus a divinantia. Dignum scitu quod idem scribit. Putasse quendam crus alterum bilapideum factum, moxque ea corporis parte in paralysim incidisse, præsentiente medicorum nullo. At qui subvolare se opinatur, ac perniciter quocunque rapi, prætenuibus abundare humoribus creditur, & quantitatis moderatæ. Principatum sanguinis significare somnia censentur, quum se quis rubentia spectare opinatur, aut sanguinis è corpore profluvium, vel id genus quippiam concipit. Irroboravit hoc Galeni quoque experimento, qui e jusmodi somnio commonitus, pugili sanguinis missionem pervidit necessariam, quod retulit ipse in libello De somno. At si aquarum, fluminum, nivium, frigoris ingerantur idola, phlegmatis ea primatem indicant statum. Quod non principis modò placita probant, sed quarto colliget Averrois, capite quintodecimo: Si imagines concipiantur ignium, bilis prævalet rubra. Eandem verò atram pollere, prænuntiant somnia terrifica. Quoniam autem de incubo facta paulò antè mentio est, adnectamus item Avicennæ sententiam in ea re dignam, quæ incuriosius non prætereatur. Ergo Canonis primo: Resupinum (inquit) dormire, malum: pravæ siquidem struuntur ægritudines, veluti apoplexia est ac phrenitis & incubus: quoniam eo situ, superfluitatum fit ad posteriora reclinatio, atque inde retentio, nec suis influere meatibus permittuntur, qui antica corporum obsident: cujus sunt generis, nares & palatum. De incubo item, tertii prima Princeps sic: Est incubus (inquit) ægritudo, qua proserpente sopore, phantasma opinamur grave in nos irruere & molestius comprimere, arctatur spiritus, ac vox etiamnum intercipitur cum motu, ingruitque præfocatio, meatibus præfractis: sæpeque vel apoplexiæ præludium est, aut epilepsiæ, nonnunquam & maniæ. At sunt hæc utique harenæ non omnino nostræ, non imus inficias: sed ejusmodi tamen, quæ legentium animos allectare amplius possint, quàm quod nostrates nonnulli, etiam bene docti, apud Jureconsultos observasse, in suos regessere commentarios, Relegatos nuncupari, qui quum exilii causa solum verterent, nihilominus suis perfruantur bonis: quod in deportatis non fiat, etiam si à grammaticis minus videtur observatum. Sicut nec illud ex Pœnulo,

> Achillem Aristarchi mihi commentari lubet.

Esse enim eo nomine Ennii tragœdiam: id quod Pompeji Festi probant fragmenta.

Qui nunquam somniarint. Plinius declaratur. Abluere somnia, quid. Persii locus aperitur. Ardali ara, in qua Somno fieret & Musis res divina. Ardalides Musæ unde dicantur. Tibia inventor.

CAP. XVI.

ET quoniam diu jam de somniorum ratione commentamur, age, illustremus & parte hac Naturalem historiam Plinii, qui libri decimi fine

A quosdam somniasse nunquam, scribit: quibus mortiferum fuerit signum, si præter consuetudinem somniare cœpissent. Quæsitum à multis, opinor, quæsiturosque etiamnum, ecquid ex veteribus succurrat memoriis, quò planior fiat auctoris nobilissimi sensus. Ego verò quod ex scientissimi Plutarchi monumentis novi, quæ vel sola doctum effecerint ingenii haudquaquam plebeji hominem, non gravabor suppingere. Sic enim in libro De oraculis quæ defecerant, comperi: B Cleonem ex Daulia solitum prædicare, multos quibus vixerat annos nulla unquam insomnia vidisse. Idipsum & Thrasimedi contigisse. Causa verò eventus tam miri est (inquit) corporum crasis, sive temperatura. Sicuti melancholicos scimus esse πολυονείρους καὶ πολυφαντάστους, id est somniosos imaginososque. Scribit Ammianus Marcellinus, Delatorum pestilenti virulentia grassante sævius, nec citra vitæ discrimen visa nocturna quempiam ausum patefacere: quo inquit nomine C mœrebant docti quidam, quòd apud Atlanteos non forent nati, ubi memoratur nulla videri somnia. Id unde eveniat, rerum scientissimis (inquit) relinquamus. Confirmat sententiam de Atlantibus cum Martiano Plinius libro quinto. Jucundum relatu quod sequitur. Species oborta per quietem Tiberio, præcipere videbatur, argentum cuidam erogaret: id secum ipse conjectans, ac magica vi suspicatus, dæmona sibi immissum, hominem mox peremit. Nec illud prætierie- D rim: veteris fuisse superstitionis, meticulosa somnia interim ablutione averruncare: quod apud Æschylum est observatum, & docuit in Batrachis Aristophanes,

> ὡς ἂν θεῖον ὄνειρον ἀποκλύσω.

Id est, ut somnium abluam divinum. Ad quod Persii illud ex Satyra secunda respicere, dabunt (opinor) eruditi omnes:

> Hæc sanctè ut poscas, Tyberino in gurgite mergis
> E Mane caput bisterque, & noctem flumine purgas.

Sed & illud apud Sophoclem observatum est, veteribus in more diu fuisse, ut somnia avertentes, ea Soli denarrarent. Et quia de somniis diu jam commentamur, de somno illud non negligamus, Fuisse apud Trœzenios veterem Ardali aram, super qua Musis & Somno rem divinam peragebant, Somnum astruentes esse Musis Deum præ- F cipuè amicum. Fuit autem Ardalus hic Vulcani filius, quem tibiam adinvenisse opinantur: & ab eo Musas dici Ardalidas, in Pausaniæ relatum monumentis est.

Ovorum natura mirabilis. Item de naufragiis mirum, qui sidant prius, mox fluitent. Lucianus explicatur. Aristotelis defensio à calumnia. Ova lustralia & pnicta, quæ sint. Ostracoderma, & malacoderma. Cyami nomine, ovum ab Pythagora G *intelligi. τρομητὰ. ῥοφητὰ, ταγηνιστὰ, ὕελα, pnictō, oogala. Requieta ova. Helenæ ovū. Oaria. Psatyra. Item quid lecithus, & lecithopolis. Item de ovis plura. Epidorpismata. Metadorpia. Epiphoremata quæ intelligantur, item epiphora. Thalia caseus. Pyrsephthas, epidipnides, celyphonon.*

phanon. Vreus pro mulo, cur. Mola in fœminis ratio. Selenetides mulieres. Vitellum dici chryson, & chloron.

Cap. XVII.

Ovorum inter se miram ac propè indiscretam similitudinem, sæpenumero apud animum meum non sine stupore perpendi. Alterum enim alteri si compares, fallitur examen, hebescitque intuentis obtutus: tanta prorsum parilitas est, tantaque geminitudo. Id à M. Tullio item adnotatum in Academicis, observavimus: qui rem etiam in adagium profluxisse significat, ut ovorum similitudinem dicamus, de iis quæ consimilia valde inter se sunt, ut dispari secernique non possint: quum farinæ (ut ajunt) sint ejusdem, & gracculus gracculo assideat. Etiamsi in Delo complures fuisse, compertum est, qui gallinas quæstus sui causa, alere assueti, ubi ovum inspexissent, ex qua id foret gallina, evestigio pronuntiarent. Sed longè utique mirabilius id, In re tam parva, mundi permixtionem intelligi quandam, Ovum quippe elementis consurgere ac compingi quatuor, veterum medicorum assertione traditum scimus. Nam crustæ modo circumjectum obductumque putamen, terræ imagine quadam, arescentis in frigore vim naturæ præfert. Humor autem frigens humectusque, aquam exhibet planè. Sicuti aërem, quod inest spiritosum, calens humensque. At in meditullio, luteum fixum mediocritatem caloris obtinens, & aridioris naturæ, igni compar facilè colligitur. Cui calculum adjecerit & color: si quid tamen ejusmodi adesse igni creditur. An non & globata suffragatur figura? Quid, quod inest ovo vitalis vis, veluti & mundo? Observatum ab eadem quoque schola, Vitellum intima caloris facultate, percoqui facilè. Albumen non ita, ratione utrumque frigoris, caloris humorisve. Hinc tostum ovum dissilit facilè, non dissilit aqua concoctum: ignea siquidem vi, quodam ferrumine copulatur quod inest, humectum ampliusque calefactum exustumque, plures parit spiritus, qui loca nacti perangusta, exitum molientes testam prærumpunt, demumque evaporant. Præterea, flammæ vis tunicam circumsiliens putaminosam, amburendo diffringit, quod & fictilibus evenire dum torrentur, evidens est. Quamobrem perfundi prius frigida solent ova, calida siquidem aqua mollicie statim humorem effundit, & raritatem relaxat. Quia verò de ovis mentio est, congeremus quæ scitu digna lectio suggerit varia. Et illud primum, Ostracoderma dici, ova putamine intecta testaceo, ut in avibus. Malacoderma verò, quæ molli obducuntur cute. Sed illud gravius, Vndenam fiat, quòd τὰ ἀφανισθέντα ὠὰ καὶ ἐξουρήσαντα, hoc est, corrupta & urina ova fluitent. Integra certè καὶ ἀναθῆ confestim sidere, manifestum est. Ac ratio quidem erui illinc potest, quòd aquescant, ac spiritus contabescentia concipiant plurimum. Qua ratione colligitur & illud relatu dignissimum, In aqua pereuntes primò quidem ima petere, mox ubi computrescere cœperint, emergere ac fluitare. Tabescens quidem cadaver spiritosum fit, aër verò præfarctis poris ac meatibus, necnon pulmonis cavitatibus, quæ βρόγχια dicuntur, levissimum illud efficit, adeo ut supernatare valeat. Proinde mandatum literis est, quendam in mari grassantem, quum id sciret, consuevisse eorum quos enecasset, pulmonem concidere, atque ita demum in aquam projicere, quod ita affectos comperisset, non emergere. Ooscyphia, & oa quoque apud Græcos, inter poculorum genera recenseri video, opinor de similitudine duci nomenclaturam. Sunt qui mespila item oa putent dici. Illud verò Luciani in Dialogis, quos ipse νεκρικοὺς vocat, cujúsnam modi esse dicimus? καὶ εἴπου εὕροι ἐν τῇ τριόδῳ ἑκάτης δεῖπνον κείμενον, ἢ ὠὸν ἐκ καθαρσίου, id est sicubi comperiat in triviis Hecates cœnam jacentem, aut ex catharsio ovum. Catharsium in Græcorum doctrina videtur purificatio quædam dici, Morem quippe Athenis fuisse produnt conciones expurgandi, atque theatra, & omnino quemlibet populi conventum. Id verò minutis fiebat porcellis, quos nominabant catharsia. Ejusmodi obibant munus, qui dicebantur à collustratione Peristiarchi. Ova expiationibus apta monstrat Juvenalis illud,

> Nisi se centum lustraverit ovis.

Sed & in arte Ovidius, ova hæc lustralia indicat illis versibus:

> Et veniat quæ lustret anus, lectumque locumque
> Præferat & tremula, sulphur & ova manu.

Ejus autem ab recentioribus ratio promitur, quòd ex animalium generibus adeò multiformibus, plurima edantur ovis, quæ velut media sint inter animal: & non animal: proinde, pergrata diis censuere veteres: quando & cyami nomine, non aliud intellexisse videatur Pythagoras, quàm ovum, quod sit in eo animalium κύησις, id est fœtura. Ejus autem erat decretum, Compar censeri κυάμους ἐσθίειν, κεφαλάς τε τοκήων. Porrò in cereali pompa ovum solebat esse primum. Verum parte hac, prius quàm subtexantur reliqua, philosophorum principi libet patrocinari, adversus quem ita ratiocinatur Albertus: Ova longa prodit Aristoteles, producere mares: rotunda verò, fœminam, quod (inquit) falsum est, quoniam scribit Avicenna, ex orbiculari ovo brevique progigni marem: ex oblongis acutisve fœminam. Ipsum hoc comprobat experimentum, & suffragatur ratio: siquidem virtutis perfectio in masculinis ovis ambit æqualiter, & continet extrema: at in fœmininis, à centro longius abit materia in quo est vitalis calor, hoc verò planè imperfectionis argumentum est. Ista autem si quis censuisse Aristotelem putat, lepride cæcior est. Quanquam erubescens tanto nomine Albertus, mendum esse suspicatur exemplarium. Aristotelis verba ex sexto De animalium historiis, hæc sunt, ex Theodori interpretatione, Quæ oblonga sunt ova, fœminam edunt, quæque sunt fastigio cacuminata: at quæ rotundiora, & parte sui acutiore obtusa, orbiculum habent, marem gignunt. Quòd si quis cavillari nos arbitratur, auctoris Græca verba subjeci: ἔστι δὲ τὰ μὲν μακρὰ καὶ ὀξέα τῶν

ιῶν, θήλεα, τὰ δὲ στρογγύλα καὶ ἀπειφέρειαν ἔχοντα κατὰ τὸ ὀξὺ, ἄῤῥενα. Illud autem ex eodem Alberto concoqui facilius potest, Se ovum vidisse, cui putamen adesset duplex, inter utrunque albugine fusa, quæ introrsus viseretur item, sed aquosa tenuisque, nullo prorsum vitelli vestigio. Verum, hoc naturæ peccatum fuerit. Sed unde fieri astruemus, quod piscium ova visuntur infinita, nec colore disparata, ut in avitio genere? Nimirum artificis naturæ commentum id est atque institutum. Quippe caloris inopia distinguentis secernentisque, id obtingere probabile fit: sunt nanque frigidi pisces ac perhumecti, indeque redundantiæ multæ quæ ovis argumentum sufficit. Id in avibus contrà fit, siquidem in eis calor probatur perfectus, qui & humectum prolificum in alborem commutat: sicut, unde alimentum fit, amplius digerendo citrino inficitur, imbecilla aquatilium caliditate id ipsum assequi nequeunte. Naucratitarum nuptialibus cœnis cavebatur, ne quis ovum intulisse vellet, aut μελίπηκτα, id est mellita. Sunt inter ova mensæ destinata (ut Ægineta Paulus inquit) τρομητὰ, quæ valde nutriunt. Tremula interpretantur nonnulli, ut sint cum iis eadem quæ liquida seu mollia, vel hapala etiam dicuntur: quanquam hoc nomine dicuntur Neapolitanis, quæ sine testa enascuntur: nam ῥοφητὰ, id est sorbilia, magis subeunt: pessima verò, quæ vocant ταγηνιστὰ, id est in sartagine cocta. Sunt & quæ Galenus πνικτὰ vocat, quod præfocari videantur, dum certo genere coquuntur: nam è putaminibus educta vasculo excipiuntur, mox oleum infunditur & garum, vinum item modicum: vasculum inde in cacabum calentis aquæ immittunt, obstruuntque diligenter, ac tandiu excalfacere pergunt, donec coisse medio modo videantur. Est & pnicton, carnis condimentum certum. Ova quæ recentia non sunt, requieta nuncupabant veteres. Pultem ex ovis & lacte concinnatam, ogala dicunt medicæ rei studiosi. Ova etiam mensæ inferri secundæ apud priores solita, scribit Athenæus, cum turdis & leporinis carnibus & mellitis. Ea verò omnia dicuntur epidorpismata, item metadorpia, necnon epiphoremata, Antiquitus siquidem prius quàm ingrederentur convivæ, sua unicuique apponebatur portio super mensam, posterius verò multa inferebantur, variaque: unde & epiphorema dici cœpta. Hinc Philyllius, amygdala, carydia, epiphoremata. Comicus Plato epitrapezomata item dicit: alii, tragemata vocant. Epiphoras sic item nuncupabant, quæ præter publicam mercedem de propriis adjiciebantur bonis à civibus. Sed & condemnationes verbo intelligunt eodem. Secundas verò mensas impendio magnifico instructas inferri solitas, etiam probat Pindarus. Apud Romanos cœnæ initia habebant ova, attestante Porphyrio quoque. Vnde Horatius, Ab ovo usque ad mala citaret, Sermonum primo. Appion denique ac Diodorus epeclia, id est ἐπίκλεια, vocari tradunt, quæ post cœnam dantur, tragemata. Nec illud relatu indignum, tragematum reliquias rectè dici apotragemata, sicuti est apud Eupolin, qui Didymiam nescio quam incessens, vulpis eam apotragema nuncupa-

A vit, vel quòd pusilla foret, vel ut vafricia dolisque abundè instructam. Addamus ex Athenæo item, qui ubi caseum recensuit Siculum, & quem Cretenses Thaliam vocant, tenuem latumque, necnon pyriephtham: sic autem lac dicitur primum, id est ὁ πυριεφθὴς: Fortè (inquit) universa hæc epidipnidas nuncupant Macedones. Vitellum ovi, lecithum dici à Græcis, scio, & approbat ad Glauconem primo Galenus: qui tamen apud Hippocratem lecithon pro lente ac-
B cipit, cui sint decussa putamina. Theophrastus loti Ægyptiæ radicem decoctam fieri lecithodem prodit, cibo expetitam quoque. Sunt qui ita distinguant, lecithon, pro legumine seu putamine, scribi per I: pro vitello, per Y. Vitellum porrò, chryson item dicunt: Hippocrates etiam chloron. Sed eodem nomine leguminis intelligitur genus item, quod pisum aliàs nuncupant. Vnde lecithopolis mulier appellatur, quæ tum ova distrahit, tum legumina, aut vilissima o-
C mnino: tanquam nugivendula, ut Plauti verbo utamur. Hanc λεκιθόπωλιν enunciant illi. Ovi putamen, celyphanon dixit in Alexandra Lycophron, quanquam eo nomine quilibet censeri cortex valeat. In piscibus quibusdam ova dicuntur psathyra, id est harenida ex similitudine. Jam & ova legimus, quæ generationi inepta sint, dici οὔρια, quasi flatuosa: nam οὖρον, dicunt ventum: quo argumento etiamnum ab Homero, mulos dici οὐρῆας, conjectant periti, & recenset
D Eustathius, διὰ τὸ ἄγονον, id est ob insitam non gignendi proprietatem, quod eorum semen sit ἀνεμιαῖον, id est spiritosum, & proinde fœcunditatis nescium. Auctor autem in Hexaëmero Magnus Basilius, subventanea ova in cæteris irrita esse ac nova, nec ex illis fovendo quicquam excuti: at vultures subventanea ferè citra coitum progignere fertilitate insignia. Intelligi verò subventanea seu hypenemia debent, citra coitum concepta libidinis imaginatione. Quæ ratio
E molam in fœminis quoque producere creditur, vitæ ineptam, quod agens principium ex maris seminio non affuerit. Ova, in Græcis auctoribus dici invenio etiam ovaria. Scribit Neocles Crotoniata, ovum ex quo propagata traditur Helena ex luna delapsum. Quippe ova parere Selenetidas mulieres, indeque nascentes homines quinquies decies esse nobis ampliores, quod approbat Herodotus quoque Heracleotes. Inter ova pavoninis primatem locum tribuunt plerique, chenalope-
F ciis secundam sibi notam vendicantibus, tertiam avitiis.

Cur jejunantes præcipuè infestet sitis. Virgilius illustratur.

CAP. XVIII.

QVi jejunia servant, quocunque id fiat tempore, siti excellenter infestari amplius
G quàm fame consueverunt, id neminem non arbitror experimento didicisse. Proinde, non est quod enixius id comprobemus. Ea modo forsan quæstio suspensos habet aliquos, Vndènam fiat id, quod fieri quidem norint omnes, at rationem teneant perpauci. Quæ eo gravius ad perpen-

perpensionem revocatur, quoniam & innuisse scientissimus poëta Æneidos secundo videtur quum ait,

Catulique relicti
Faucibus expectant siccis.

Quanquam obviam quodammodo se ingerebat, Plutarcho ipsa hæc perpendente libro Symposiacorum sexto, unde pleraque mutuatur in Cœnis Macrobius: Nam etsi (inquit) humanum corpus ex elementorum qualitatibus quatuor compactum constat & concinnatum ratione artificis mira, una tamen ex iis est, quæ vel sola, vel omnium maximè juge sibi, commodumque deposcat alimentum. Is autem est calor, qui humecti quippiam suggeri sibi in dies & horas quærit. Id verum comprobari, vel eo potest argumento, quòd non aquæ, non terræ, non denique aëri ullam absumendi, quod in proximo sit, inesse vim, perspicuum est. Ignis modò, velut inexplebile animal, fomitem hinc inde perpetem conquirit, alioqui momento periturus. Rationem suggerit ætas prima, caloris nimietate pleraque avidius consumens. At senes, in quibus conflaccescit qualitas ea, extabescitque, nullo negotio pati jejunium valent: velut parte plurima interextincto eo, quod refici alimentis solet. Quin ubi agitatione languescentem caloris vim excitarimus, stomachi invalescit appetentia. Inde quoque assertio hæc perspicua fit, quòd inter animantia quæ sanguinis sunt expertia, cibum caloris inopia nullum affectant. Quamobrem si appetentiam conciliat calor, humectaque vis proprium illius est pabulum, summa prorsum ratione fieri, fatendum est, per jejunium corpore nutrimenti indigo, genuinum præcipuè id exigere calorem: quo excepto, corpus universum refici instaurarique pernoscitur.

An in pulmonem corrivetur potus, diversa in eo sententia. Pulmonis functionem duo habere munia. διαπνοὴ quid. Eudiapneusti. Araeosyncriti qui dicantur.

Cap. XIX.

Illud eximiè mirari me fateor, Platonem, cui ut scientissimo, & philosophorum facilè principi, doctissimus ut quisque est, ita promptissimè assurgit, delabi potum in pulmonem, prodere sibi permisisse. Nam quoniam in eo versatur argumento, non sopitæ fuerit operæ, hujus quoque rei commeminisse parte hac. Platonis verba ex Timæo, quibus planè id astrui videtur, subjicere collibuit: Pulmonis (inquit) tegmen cordi adhibuerunt, molle primum atque exsanguie, dein cavis intrinsecus fistulis spongiæ instar distinctum, ut spiritu potuque hausto, cordis ardorem hujusmodi respiratione & refrigerio tepefaciat. Quam ob causam, arterias tanquam aquæductus per pulmonum substantiam derivarunt. Plutarchus Symposiacorum septimo, ejus opinionis Philistiona fuisse auctorem scribit: Sed & Hippocratem, ac Dioxippum Hippocraticum, veteres medicos & nobiles. Ne quis autem obiter nos putet velut pedites, & quidem gregarios, Lydium insequi currum velle, quid in diversum Erasistratus prodiderit, ut Plutarchus idem exposuit, sed & in Noctibus Atticis Gellius, & in Cœnis Macrobius, nunc recensere, non est consilii. Aristotelis verò placita, cui in ratione naturæ primas omnium calculis deferri, video præteriisse, visum penè piaculum est. Ante gulam (inquit) posita arteria est, quanquam impedimento est, quum cibus ingeritur. Nam si quid vel cibi vel potus in arteriam delabitur, strangulationes, tormina & tusses gravissimæ incitantur. Quamobrem nec audiendi sunt, qui hac potum meare dicant. Accidunt enim apertè, quæ modò dixi, omnibus, quoties aliquid cibi delapsum est. Profectò opinionem eorum, qui potum hac admitti existimant, irridendam esse plura ostendunt. Meatus enim nullus de pulmone ad ventrem pertinet, sicut ex ore gulam tendere cernimus. Quin etiam per vomitum, & nauseam, undenam humor remeet; incertum non est. Ad hæc, humorem non continuò colligi in vesicam, sed in ventrem prius, certum est. Excrementa enim alvi tingi videntur vini atrioris fece. Vulnere etiam ventris sæpe hoc patefactum est. Sed enim stultas opiniones admodum scrutari, stultum fortasse est. Hæc philosophus summus adversus præceptorem Platonem commolitur. At qui tueri conantur, inter alia id quoque sequutum Platonem videri volunt, quòd forte convulsa arteria, velut meatu intercepto interscissoque, potus rejectatur foras, incolumi stomacho. Astipulari videtur & sitis accensio, pulmone ægrescente. Porrò & animalia pulmonis expertia potum nescire animadvertuntur. Sed nec id astruunt prætereundum, quòd in urina, quæ est retrimentum potus, nullum cibi vestigium reperitur. Quòd si in ventre simul fuissent, aliqua illarum sordium qualitate inficeretur. Postremò inquiunt, cur lapides qui de potu in vesica nascuntur, nunquam in ventre coalescunt? Atqui debuerunt, si in ventrem deflueret potus. Eupolis denique & Euripides poëtæ nobilissimi, Platonicæ hæresi calculum adjiciunt. Et sunt qui ab Alcæo propagatum id malint. Addunt illud quoque: epiglottida, tanquam arbitram prohibendi admiscendique, potum partiri inter stomachum pulmonemque corrivandum est, sensim paulatimque infundatur, reliquo in stomachum derivato. Lactantius in hominis opificio, cum Erasistrato stat & Aristotele. Quorum si vera sententia est, ut ferè constare video, una erit pulmonis functio ἀναπνοὴ, quam esse finiunt, κίνησιν θώρακος καὶ πνεύμονος, id est thoracis motionem & pulmonis: cujus sint munia duo, εἰσπνοὴ καὶ ἐκπνοὴ, id est inspiratio exspiratioque. Est tamen & quæ vocatur διαπνοὴ: ea dicitur, ἑλκὴ ἀέρος ἀπροαίρετος, ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ θερμοῦ διὰ τῆς ἐπιφανείας. id est aëris attractio citra nostrum propositum à naturali calore per superficiem. Sed εὐδιαπνεύστους vocant Græci, quibus libera corporis transpiratio est. Nonnulli medicorum & gymnastarum etiam aræosyncritos. Cui hominum generi pronuntiatum ab Hippocrate est, sanitatem magis constare. Sic nanque scribit, Corporis laxitas ad transpiratum, quibus plura feruntur per cutem, salubrius: at enim quis pauciora, salubre minus.

nibus, & quem vocant tritagonistem. Æschinem fuisse hypocritem, sicuti Demadem etiam remigem, adnotavit Quintilianus. Plutarchus in Decem rhetorum vitis, super Æschine, ita commeminit: Quum esset (inquit) λαμπρόφωνος, hoc est vocis sonantioris, postmodum tragœdiam exercuit: ut verò Demosthenes ait, ὑπογραμματεύων καὶ τριταγωνιστῶν Ἀριστοδήμῳ ἐν τοῖς Διονυσίοις διετέλει, id est, scribæ histrionisque munere fungens apud Aristodemum agebat in Dionysiis. Quin etiam puer, literas cum patre docuit. Idem Demosthenes in oratione præclara, παιπάλημα Æschinem dicit, voce deflexa ex pæpale, quod verbum florem indicat farinæ: quoniam esset is ingenii acerrimi, nunquam non in numerato ad sibi utilia pervidenda, tametsi cæteris detrimentosa. Pæpalema certè dicitur, in malitia varius ac multiplex. Tympanistriæ filium fuisse Æschinem, prodidit Lucianus. Tessaracoston verò tempus dicitur dierum quadraginta: quando servatum veteribus tradunt, uti gestantes utero ante partum, eo dierum numero sacra ne adirent. Quin & à partu totidem, incommodis infestabantur plurimis, sicuti infantes quoque: per id fermè temporis, morbidi sunt, uti docuit Censorinus, ac sine risu, nec citra periculum. Quibus mox transactis, festum agitabatur Tessaracoston item nuncupatum. At tessera (inquit) Polybius tabella erat inscripta, quæ sole occiduo à tribuno accepta ferebatur ad signorum principes, rursumque ad tribunum redibat, unde is omnibus esse datum signum cognoscebat, necdum se intendentibus tenebris, perque omnes ad se pervenisse.

In pisce communi spinam non esse, quid significet. Atasthalia quid, & unde. Heterognatos. Arithmeticáne proportio in convivio probabilior, an geometrica. Cur cœnam dicant δαῖτα. Datis quid vel molyza. Protothœnia. Trimmata. Homochœnices. Homositi. Camasena apud Empedoclem quid. De Boethio plura.

CAP. XXII.

QUàm esset viro gravi improbanda ventris ingluvies, & pecuina voracitas, suprà locis aliquot ex summis auctoribus videor abundè commonstrasse. Nunc quia in eandem sententiam suppetunt aliqua non digna quæ prætereantur, nec quibus (ut opinor) Græcanicum illud congruat, οὐδὲν ἱερὸν, nil sacrum: operæpretium me facturum credidi, si ea velut auctaria bonarum literarum studiosis congessero. Igitur fuisse veteribus adagium video, quod usurpasse Democritum ex auctore novimus locupletissimo, ἐν ξυνῷ ἰχθύϊ ἄκανθαι οὐκ ἔνεισιν, promiscuo pisci non insunt spinæ. Id videtur in nimio plus voraces productum, qui insita cephalique aviditate quadam, raptim se saburrare festinantes, verentur semper ne accumbentibus parte ulla cedant, immoque indigi inexpletique è mensa cogantur surgere: quo fit, ut dum deglutire satagunt, quicquid uncis manibus, velut inauspicatæ aves, inuncarint, ne perpurgent quidem, sed confertim indiscriminatimque omnia

A in barathrum devolvant & latrinarum meditatorium: ἀλλ᾽ οὐ φιλικὸν, οὐδὲ συμποτικὸν προοίμιον εὐωχίας ὑφόρασις καὶ ἁρπαγισμὸς καὶ χειρῶν ἅμιλλα καὶ διαγκωνισμὸς, ἀλλ᾽ ἄτοπα καὶ κυνικά. id est, at non gratum, nec convivale procœmium est gulosa esculentorum inspectio & rapacitas, manuumque certamen, necnon cubiti innisus. Perabsurda hæc sunt, ác cynica. Quo argumento atasthaliam vocarunt Græci, in conviviis, quas dicunt thalias, hoc genus peccatum, ad alia mox vo-B cabulo corrivato. Heterognatos ex Libanii declamatione quadam, vorax intelligitur, qui nunc in dextram, nunc in sinistram cibum lingua convolvat, vel utraque oris parte cibaria simul conterens, ita sic nuncupatus. In hos ita affectos sic declamasse Socrates videtur, quum diceret, quosdam pane uti velut obsonio, quosdam obsonio tanquam pane. Proinde sunt, qui veterum frugalitati applaudentes, ut præclarum maximeque civile, id efferant institutum, quo C μοῖρα καὶ λάχεσις ἰσότητα τὴν περὶ τὰ δεῖπνα καὶ συμπόσια κοινωνίαν ἐβράβευον. id est, Mœra & Lachesis in cœnis æqualitatem, & in conviviis communionem dispensabant: nil enim conspiciebatur inornatum, illiberale nihil, quando erat isomœria, quam intelligimus suam cujusque, ac æquo portionem. Ex quo argumento, viri nunquam laudati satis, cœnas ipsas δαῖτας nuncupabant, & convivas, δαιτυμόνας: & δαιτρεὺς, structores ipsos, ac trapezocomos, à distributione quæ D tunc fieret: siquidem δαίειν, dividere est. Astruitur quod dicimus, & Spartæ moribus, quibus creodætas, id est carnium divisores habere, receptum erat: non quoscunque quidem, sed eminentissimum quenque ex civibus. Nam Lysandrum eo quandoque perfunctum munere, tradit historia. Id verò dicebatur creodæsia. Sed vas creodochon dici adnotavimus. Dætis autem vocatur Galeno, allii caput. Dicitur nomine eodem minutior lampas quoque. Hippocratim mo-E lyza nuncupatur, allii cum solo capite coma. In conviviis, inquit Pollux, portio prima dicitur protothœnia, id est πρωτοθοινία. Huic porrò mori calculum adjicit Homerus quum sæpe aliàs, tum ubi ait,

Καὶ οὔτις ἐδεύετο δαιτὸς ἐΐσης.

Id est, & nemo æquali indigebat cœna. Cæterum, mos hic quo in cœnobiis nunc maximè sancti viri, deoque verè mancipati, castissimè degunt, exsolevisse tunc videtur, quum saliares F inductæ sunt cœnæ, quibus ad immobilitatem usque differtus venter distenditur. Candylos nulla tunc mensa notasses, non carycias, ganeata cibaria, quibus jam satur titillatur palatum. Non aromaticas potiones quæ vocant trimmata. Certè diu servatum, ut sacrificium & publicum epulum non alio fieret modo, quàm πρὸς μερίδα, id est, ad portionem. Hinc Euripides, τὸν τῆς ψυχῆς παῖδα κλῆρον dixit, hoc est animæ filiam sortem: quæ diviti, aut illustri non contribuens τὸ πρω-G τεῖον, hoc est honorem præcipuum, sed ut obvenit. Pauperem abjectumque surrigit, magnum verò ac potentem æqualitati assuefacit, nec molestè, sed moderatum agere hilariter. At enim assertione id genus video prosilientem in me gurgitum altissimorum turbam, & Apicios

dicas (inquit) juris carycam, caryceumata, catachysmata, abyrtacem, paropsida: est enim & hoc juris quoddam genus, vel (ut putant alii) mazæ, vel est obsonium, quod nunc paropsimation diceremus. Pro vase autem dici paropsida, negat Thomas, Magister cognomento: probat veterum auctoritate Athenæus. Caryceumata salsa placentis inspergi solita, tradunt Aristophanis interpretes. Carycæ meminit in Timone Lucianus, καρίκης τὸ γένειον ἀνάπλεως, id est suffertum habens barbitium caryca. In Lexiphane recenset idem, abyrtacem, carycias, thrymmatidas, & thria. Scribit Suidas, esse carycam Lydium condimentum ex sanguine & plerisque aliis prælautis confectum. Vnde inquit, dictum καρυκοποιεῖν, quod est, scita verborum varietate orationem excolere. Et in libro De rhetorica Apsinus duci judicem prædulci oratione suavique oportere scribit, perinde ac lauto caryciarum apparatu. Carycopœos tamen dici Delphos, legimus, quoniam victimas circumcidentes coquorum fungi officio viderentur. Carycarum meminit Athenæus quoque, ut Lydii inventi. Quin est item caryca venter, quem nunc monthyleutem dicimus. At inquit Pollux, superflui apparatus onthyleuses dicuntur, ac monthyleuses. Carycam esse multi impendii, Didymus auctor est. Sunt qui à nigredine inflecti vocabulum opinentur: nam κάρυος ῥόος, pro nigro interpretatur. Carica verò domicilia in edito sita nuncupantur, & naturali tuta munimento, quod significat comicus nobilis,

ὥσπερ οἱ κάρες μὲν οὖν ἐπὶ λόφον οἰκοῦσιν.

Sciendum verò, id quod ut succenturietur, impetrat gula, Tempestate hac Pannonios carycæ imaginem servare quandam, ex pipere ac aromatibus aliis scitamentum conficientes cum pullorum aut anserum sanguine, quos ad hunc usum jugulando peremerint. Omnino edulia hæc fuisse pretiosiora, ex Plutarcho liquet Sympoliacorum quarto. Caria verò ad carycas nil admodum pertinent. Nam eo dici nomine videntur, quæ ligneo conteguntur putamine, quando & Perseæ os ita nuncupat Theophrastus, Conchylia verò adeo proceribus gulæ probata, ut vel inde sit conformatum adagium, Esse conchylia viduarum cupedias: sicuti Phalereus commeminit Demetrius, ut Sophronem taceam Mimographum. Apud Herodotum est raphani genus syrmea, sed eodem quoque nomine edulium ex adipe concinnatum & melle. Vnde correpserit Syrmiæ nostris temporibus frequens nomen, quod observatum eruditis est: habetur verò id nuptiale ferculum, cui condiendo quæritur gallinacea pulpa cum amygdalis & saccaro. Est tamen Hippocrati syrmæa item succi species, id est passi, aut defruti. Erat & prioribus intestinum sanguine concinnatum, id (ut Pollux docuit) nuncupabatur mimarcis. Sunt & scitamenta quædam dicta nogalismata, præcipuè gra[...]a: meminit Ephippus. Sed verbum id poëtis [...]modò frequens, arbitrantur nonnulli. Mymatæ quoque obsonia dicuntur quædam pretiosius comparata. Parabantur verò, ut est apud Artemidorum, ex carne ac cruore, conjectis præterea condimentis pluribus, quæ in Opsartytico recenset Epænetus. Fuit & genus aliud, quod & ipsum à cruore contenderim dici hæmatiam. In Collectaneorum rei rusticæ libro apud Græcos, auctore incerto, legi, esse speciem gari hæmation, quod ex thynni concinnetur intestinis μετὰ τῶν ἰμβραχίων, sanguine insuper adjecto, & quibusdam aliis. Eodem ferè loco nominatur species altera ex intestinis itidem piscium liculmen, cujus percolati sedimentum dicatur alix. Enhæmata Dioscoridi sunt ulcera cruenta. Hæmasium vocant septum spinis contextum, quod ingredi cupientes sanguine oppleantur. Auctor est Aristophanis interpres, allantopolas adipibus concisis implere τὰς βύλας, quo vocabulo accipi intestina possunt, quæ paulum luxato verbo sic item plebeia nuncupantur voce. Botulos etiam cruore distentos apud Septimium Florentem legimus. Cæterum, quia in convivalem incidimus hilaritatem, non ineptè fortasse fecerimus, si hoc potissimum loco fuero exsequutus, quicquid mihi lectione varia compertum est: quando non parum multa sunt, quæ ad id spectantia veteres monumentis prodidere. Verum, ut minus anxia lectio fiat, quoniam qui sæpius iter jungunt, serius quidem, sed incommodo minore nihilo secius, quò contendunt, tandem perveniunt, impingentes capiti huic coronidem, seorsum quæ reliqua fiunt, pertractabimus, Græcorum ferè vestigiis inhærentes, nec tamen nostros transeundo inhonoratos. Putemur modò mutitare nunc, vel Saturnalitia mittere, aut sigillaritia.

Prandii & cœnæ vocabula, tam Græcè, quam Latinè unde inflectātur. Acratisma. Ariston. Dipnon. Monophagi. Monositi. An veteribus in usu fuerint prandia. Ignis laus, & salis. Quæ sint bellaria pergrata. Unguentorum mos. Myron unde. Tricliniorum, & convivarum appellationes plusculæ. De Androne ac Thiaso. Andera quid. Symbolum quid, & symbole. Collecta. Conviviorum species. Ilapinæ. Gamos. Eranos. Sportularum convivium. Ile quid. Ilarche. Brumalia quæ, & unde.

Cap. XXIV.

Illud verò se ingerit primum, ut scrutemur, quid ita Græci prandium dicant ariston: sed præstò grammatici sunt, de temporis incertitudine sic nuncupatum arbitrati, velut aoriston intelligamus, id est indefinitum, vel quòd in bellum pergentibus, id est πρὸς τὸν ἄρεα, concinnari consuesset. In Symposiacis Plutarchus acratisma & ariston idem ferè arbitratur, quod ipsum & Athenæus facit. Sed & à meracius potandi consuetudine nomen illud inflecti conjectat, quoniam panis bucellam mero tingerent: hoc autem διὰ τὴν ἑωθινὴν ὥραν, id est à matutina hora. Nam & Eumæum scribit Homerus, ariston, id est prandium parasse, ἅμ' ἠοῖ φαινομένῃ, id est commodum sese promente aurora. Commeminit vocabuli & rei quarta historia Thucydides. Philemon usos veteres scribit, acratismate, aristo, hesperismate, dipno. Vespernæ vocabulum ex hac ratione pro cœna videtur

Hhh hhh hhh

effinxisse Plautus, quum cœnam veteres pro prandio acciperent. Dipnon verò, sive cœnam, dici ὅτι τῶν πόνων διαπαύει, id est quia pausam laboribus facit. Ni malit quis ariston appellari, velut ῥᾷστον, id est ex obviis, nec anxiè comparatum. δεῖπνον verò ὥσπερ διαπεπονημένον, id est elaboratum solicitiusque appositum: sed variis tamen distinctum cognominibus. Erat enim quod phileticum diceretur, aliud demoticum, necnon phraticum, aut etiam orgeonicum, ut Thiasum prætercam. Lego & loteria syndipna. Sed & in Canonicis decretis, agapen, pro convivio bis positam invenimus, quæ res cum philetico fortè congruat. Lamprias verò apud eundem Plutarchum, cœnam apud Romanos dici aucupatur, διὰ τὸ τὴν κοινωνίαν καλεῖσθαι, quòd cum amicis decumberent. Nam seorsum ferè prandere, veteris fuisse moris: unde sunt forsan apud Athenæum monophagi. At plaustra simplicia vocantur monostropha. Monositos intelligunt, qui semel tantum die cibum admittunt: quod avaritiæ causa Iberas factitasse, traditum veteribus scio. Dici verò à nobis prandium, à temporis qualitate: nam ἔνδιον, signare meridianum: quando & à prandio interquiescere ἐνδιάζειν pronuntiant, vel quòd id sumerent πρὶν ἐνδεεῖς γενέσθαι, id est prius quàm indigentiæ premerentur nocumento. Acratiston vocat Theocritus, sine cibo aut jentaculo. Hinc eorum coargui inscitia potest qui prandia in usu fuisse veteribus, abnuunt. Nam ut Juvenalem taceam, in cujus satyra legimus,

Hæc inter nautas & prandet & errat.

Macrobius Saturnalium tertio: Imperatum, inquit, ut patentibus januis pransitaretur & cœnitaretur. Plinius Cæcilius: Post cibum sæpe, quem interdiu levem & facilem more veterum sumebat, æstate jacebat in sole. Valerius libro secundo, Prandere & cœnare in propatulo, verecundiæ non erat: Plinius quoque libro trigesimotertio Q. Elium in fictilibus prandisse scribit: & libro septimo, Decimum Saupheum scribam mortuum, quum domi suæ pranderet. Cicero pro Cluentio, Quum ejus in nuptiis more Larinatium multitudo hominum pranderet. Et infra, Quum ad illud prandium crudior venisset. Scribit tamen Pollio Trebellius, prandium dici, quòd ad bellum milites paret, à cinctis initum: cui rei adsit argumentum, quòd à discinctis cum Imperatore cœnaretur. Nam esse prandium militare, astruitur multis. Vt verò ulterius pergamus, Evenum dicere solitum accepimus, Ignem videri omnium bellariorum jucundissimum. Salem verò Homerus divinum vocat. Plerique autem χάριτα, id est gratiam, quod pluribus intersitus gustui sapida reddat, & grata. Verum præcipuè divina bellaria, & mirè grata amici sunt, & familiares. Cæterum & cum bellariis corollisque in mensas secundas veniebant unguenta profligatis congrua moribus impudicisque. Quod apud Xenophontem testatius Socrates facit. Certè Græcis myra nuncupantur, quasi μωρὰ, quoniam vino madentibus ac delirantibus planè arrideant. Vnguentarios infectoresque non admisit Sparta, execratus est Solon quoque. Convivii locum iuvenio

A rectè dici symposium, androna, syssition, & triclinon, œcon, id est domum, & pentaclinon, vel etiam decaclinon, & pastada, ἀπὸ τοῦ πάσασθαι, item synagogium: sed & synagogimon, sive synagogium pro convivio apud Alexin in philocalo, legimus: nam συνάγειν dicebant simul bibere, sicuti comprobat Menander quoque. Fortè (inquit Athenæus) hoc fit, quod symbolis constat. Vnde interrogatus Ctesibius, quid illi ex philosophia superesset, respondit: B ἀσυμβόλως δειπνεῖν, id est sine symbolo cœnare: nam quum jocis scateret, sæpius vocabatur: quo nomine à Timone est proscissus, ut dipnomanes, ac mortui habens oculos, κραδίην δ' ἀκήλιστον. Sic & asymbola dicuntur convivia. Symbolen autem convivio illatam, chon vocant Argivi, id est χῶν: particulam verò æsam, id est αἶσαν. Symboles meminit Alexis quoque. Collectas, à conviviis exigi solitas quandoque, in secundo De oratore, indicat Marcus Tullius. Hebeteria item C dici symposia in veteribus observatum memoriis est, unde forsan præposita poculis Hebe confingitur poëtis. Illud adnotarim obiter, Inter peristylia olim & hospitalia in domibus itinera constituere, moris fuisse, mesaulæ dicebantur à Græcis, quòd inter duas aulas mediæ essent. Nostri etiam andronas vocarunt. Quo argumento Rhodigini mei, ubicunque inter domos duas angustior patet via, qua velut anfractu breviore, liceat ex transverso in patentiorem transcurrere, vocant D andronem, vel etiam forma deminuta, andronellam. Quod mirum tamen est: nam Græcè non convenit, neque item Latinè: etenim illi, andronas appellant œcos, ubi convivia virilia solent esse, uti ex Xenophontis liquet Symposio, quòd eò mulieres non accedant. Athenæus etiam ita scribit: heroicas domos Homerus megara vocat, & domata: at nunc (inquit) xenonas putant, & andronas. Andronas apud Herodotum libro primo, porticus interpretatur Valla, ubi E arma è porticibus, sive ἐκ τῶν ἀνδρεώνων amota (scribit historicus) fuisse in thalamos illata. Theocritus, anemones andera, id est ἄνδηρα, in sepibus visitari scribit: quo nomine flores intelligunt, quanquam fluminum labra sic vocentur quoque, quia sint ἄνω τῶν ὑδρῶν, vel loca item humecta. Convivas ipsos, Græci sympotas dicunt, vel homositos & syssitos, synusiastas, thiasotas & thilitas, necnon ilapinastas eranistas. Quanquam non me fallit, Athenæum Eustathiumque F in Odysseæ primum ita convivia disparare, ut ilapinen, id est εἰλαπίνην statuant, quòd splendorem habeat, & apparatus magnificentiam. Vnde & in Cypro coli solitum legimus Jovem ilapinastem & splanchnotomon. Dici ilapinem interpretantur, ab ἴλαι quo nomine ordines intelligunt, ac vertigines, quas juniores ederent in choris, cujusmodi à comessantibus post victoriam exhibebantur. Pindarus,

G ἔνθα μὲν εὔφρονες ἴλαι σὺν καλάμοιο βοᾷ
θεὸν δέχονται.

Est item ila, equestris turma: unde nuncupentur ilarchæ, qui & taxiarchæ. Sed à diverticulo repeto fabulam. Gamon, in quod item pecuniarum erogetur plusculum. Eranon, quod pluribus differ-

differtum accumbentibus sit, sed ita, ut ferat sibi unusquisque quod edat: quod etiam ἀπὸ σπυρίδος dicebatur, id est à sportula. Quæ res poëtæ Hesiodo arrisisse admodum videtur, quòd insit jucunditatis multum, impendii haud sanè. Quin & Romanis probrosum censebatur alienis vesci, proinde ferebant singuli quod essent ac biberent, quò non dicerentur ἀλλοτριοφάγοι. Hinc tollendæ ignominiæ causa Romulus quòd cum fratre ab Larentia foret educatus, Brumalia instituit, quibus convivio excipiebatur senatus, quum necessarium diceret, ab rege suo ali senatum hyeme, nullis obstrepentibus bellis. Brumalia Græci interpretantur τὸ ἐκ τῶν ἀλλοτρίων τρέφεσθαι. Seorsùm verò Thiasotarum domos pholateria nominabant, id est φωλητήρια: quanquam est propriè Thiasus, sacer chorus, unde thiasotes pro choreute. Sed Demosthenes & Xenophon multitudinem quamlibet divinæ rei causa coeuntem eo dici volunt nomine: quoniam Sios, Lacones dicunt Deos, ut scribit Athenæus. In Plutarchi Symposiacis tardiores convivæ, ac ad conveniendum lentiores nuncupantur colysidipni, velut cœnaturis morulam injicientes, & accubitum inhibentes (Scribit tamen Etymologiarum secundo Apollodorus, ex cochliis, hoc est limacis esse, quæ dicantur κωλυσιδείπνους, id est colysidipnos) item zophorodorpides, tanquam in noctem protrahentes convivium, necnon trechedipni, ex adverso appellatione facta, quòd minus ad cœnam currant. Sunt & qui vocentur epithymodipni, qui rerum multarum curis districti, nihilominus cœnæ cupiditate vocatoribus non negant, etiam si ad præscriptum adesse queant minus. Apud nostros mensæ ejusdem participes convivæ dici consuevere, sed & convictores apud Plinium Cæcilium: nam compransores legisse videor in Philippicis apud Marcum Tullium. Homotrapezi leguntur apud Xenophontem ἀναβάσεως primo. Convivia publica scribit Pollux, nuncupari à Græcis evochias, thalias, pandæsias, demothœnias.

De scimpodio, & stibadiis: item anaclinteriis, seu accubitis. Stibys, stiba, buni. Sederéntne, an accubarent priores. Item vocabula plura ad convivii dominum & servos spectantia. Copides cœna. Physicylli panes. Titthenidia. Corydalus avis. Coryibalia Diana. Corithale. Tytthos. Æclon cœna. Copissare. Copelus. Synaclia. Epacla bellaria. Cammatides. Cammata. Psasta. Logodipnum. Dipnologia. Gastronomia. Gastronomi. Tithoreum oleum. Copos. Ostocopos. Epibatæ. Empori. Canna. Camella. Coptaria.

Cap. XXV.

Observatum & in ejusdem Julii thesauris, super quibus accubamus dici κλίνας, κλινίδας, κλινίδια, hoc est lectos lectulósve, atque item scimpodas. Hoc verò postremum etiam scimpodium appellari deminuta forma, in Athenæo legimus. Nam apud Gellium in syncceris codicibus ita adnotatum invenimus: Atque ibi, qui intromissi sumus, offendimus eum cubantem in scimpodio Græciensi. Libanius in libro De sua ipsius vita,

A Quum domi (inquit) sum, jaceo in lecto: ubi verò in schola, in scimpode, id est in lectica, uti opinor. Apud Aristophanem, ἱερὸν σκίμποδα, reperies in Nebulis, vel pro philosophorum sella, vel pro lectulo aut lectica. Inveni apud Græcos qui scribant, scimpodion signare τὸ χωλοκράβατον, id est claudum grabatum. Nam apud veteres, σκιμβάζειν, claudicandi notionem habet. Diogenem quoque dicere solitum, in Varia scribit historia Ælianus, καὶ τὴν σωκράτου αὐτὸν τρυφῆσαι,
B διειργάσθαι γὰρ καὶ τοῦ οἰκιδίου, καὶ τοῦ σκιμποδίου. Eruditus inter Græcos grammaticus sic definit, σκιμπόδιον εὐτελὲς κλινίδιον μονοκοίτιον, id est vilior lectulus scimpodion est, in quo decumbat unus modò. Galenus Therapeutices decimo, in marasmi cura sic affectum, in scimpode balneo inferri jubet. Digna relatu, quæ prodit historicus Dion: Claudio (inquit) Cæsari quum improspera foret valetudine, & tremulum erat caput, tremulæ item manus, quin lingua etiam titubabat, primusque
C Romanorum δίφρῳ est usus κατακλειστῷ. Nam antea Augustus ac Tiberius in scimpodiis quandoque ferebantur, cujusmodi mulieres quoque vel nunc. Scimpodium præterea κατάστεγον nominat idem historicus, in quo ex debilitate ferri solitum scribit. Severum, Britanniam dum obiret. Erant etiam stibadia, hoc est thori, humi jacentes, ex lignis ramisque structi. Meminit Athenæus quoque: Primum (inquit) scenas faciebant, & in his stibades ex herba, super qua dapes componerentur. Alibi idem
D prodit, in stibadibus accumbi solitum. Maronianus interpres stibadia non habuisse veteres astruit, quum tamen apud Theocritum in Adonidis Epitaphio hic legatur versiculus,

ἐστ' ἀγαθὰ στιβὰς, ἐστιν ἀδώνι δεστιβάς.

Quin & Phormionis stibadas, vel proverbio notiores fuere in præparcos, quod Suidæ proditur monumentis. Apud Plinium Cæcilium ita legas, In capite stibadium candido marmore vite protegitur. Sidonius Appollinaris in cœnatiun-
E cula stibadium constituit & abacum. Dicuntur & anaclinteria: sicut apud Lampridium in Heliogabalo, accubita, seu accubitæ, uti aliis placere adverto. Stibys autem dicitur fullo, ab calcandi usu. Nam ἀστιβὴς, densatum vocant, proculcatumque. Stiba verò, pruina est apud Homerum, στιβὴ δ' ὑπ' ἠοῖ, quod est ὀρθρία, id est diluculari. De Troglodytarum mulieribus ita refert ex Artemidoro Strabo, στιβίζονται δὲ ἐπιμελῶς αἱ γυναῖκες, quod interpres per errorem sic reddit,
F Mulieres diligenter sibi cerusam inducunt. Orbes stibio fuliginati sunt apud Hieronymum. Plinius stibium dicit lapidem, spumæ candidæ nitentisque. Plura de stibio Dioscorides. Cerusam, Græci psimmithium vocant. Stibas denique, à Cypriis etiam bunos dicitur. quanquam in montibus conditæ urbes, Buni appellentur: quoniam voce ea Græcis, collis indicatur. Sed & cespitibus surrectas aras ita vocant. Sedilia item discumbentium videtur spondas nuncupasse Virgilius, quum de
G Didone ita scribit,

Aulæis jam se regina superbis
Aurea composuit sponda.

Phyllada in Philoctete vocat Sophocles, lectum ex foliis. Sed & coronam eodem modo alibi. Legimus in historia, Fœminas cum viris cuban-

tibus, sedentes cœnitasse. Lectisternio præterea Jovis, ipse in lectulum, Juno & Minerva in sellas ad cœnam invitabantur. Nec me fallit, Servium grammaticum scribere, Majores nostros sedentes epulari solitos, eumque morem habuisse à Laconibus & Cretensibus, sicuti (inquit) Varro docet in libris De gente populi Romani: & proinde Virgilium ita scripsisse,

Hæ sacris sedes epulis, hic ariete cæso,
Perpetuis soliti patres considere mensis.

Convivii dominum, & regem à nostris video appellari: Græcis verò dicitur hestiator, & hestiuchus apud Aristophanem necnon symposiarchus: quanquam eo quoque nomine nuncupatur, quem sorte vel alio modo eligunt sodales convivii curatorem. Proclites verò esse videtur inter decumbentes, qui accubitum assequitur primatem. Ministerio universo præpositus dicebatur trapezopœus: at in sacris minister, erat parasitus: & in Atheniensium rebus, parasition dici invenimus. Pocillatorem vocat Apuleius, qui ad cyathum stat. Sed non sit finis, si ista consectemur indagine curiosiore, quando vel exoletorum in conviviis tunicæ diligenter succinguntur. Cura nec sopita est, quo modo aper à coco cæsus exeat, quanta celeritate signo dato, ad ministeria decurrant gladii: quanta arte in frusta non enormia scindantur aves: quàm curiose infelices pueruli ebriorum sputa detergant. Iis quippe lautitiæ, fama captatur. Adeo nec bibere scimus citra ambitionem, nec edere. Fuere tamen apud Spartanos cœnæ quædam dictæ copides, in quibus immolaretur capra, nec aliud præterea quippiam: indeque carnis distribuebantur portiones & panes, qui vocabantur physicilli. Insuper alia pleraque sumptus haud magni. Celebrantur & convivia hoc genus in Titthenidiis, quando titthæ, id est nutrices, pueros deferrent mares in Dianæ templum, quam Corythalliam dicunt, prope Tiassum ad Cletam. Corithalen etiam, id est κορυθάλλω, invenio dici laurum ante januas latam germinantemque: nam κόρυς vocant ramos. Tithoreum verò oleum ex Phocide commendat Pausanias. Corydalus, seu corydus, avis est, quam priorem terra enatam fabulantur: unde moriente patre, quum ubi sepeliretur, non extaret, nondum producta terra, illum in capite contumulasse traditur, propter inibi surrectum apicem: quare Corydali epitaphia nuncupat Theophrastus, ut scribit Galenus Simplicium pharmacorum libro undecimo. Tytthon Græci, infantem dicunt epitytthion, id est sub mamma, quam etiam tytthon vocant: unde paululum quoque signat verbum id. Erat apud Spartanos eosdem quoque cœna dicta æclon in Phiditio. A copide verbum inflectitur κοπίζειν, id est copislare, quod est convivium ejusmodi celebrare. Copos autem Latinè dicitur lassitudo, cujus Galeno species recensentur plures. Inter eas ostocopos est, velut ossium dolor & affectio, ob penitiorem scilicet sensum. Monocopia, Ilaurorum tela sunt. Epicopi, id est ἐπίκωποι, dicuntur remis appositi & gubernaculis: velut epibatæ Atticis, sunt in navibus depugnantes. Quanquam & qui aliena iter navi faciunt, sic dicantur quoque: quos Homerus item emporos vocat. Coptaria in medendi usu placentulas vocant, vel offulas: certè Græcis κοπτά, sunt μελίπηκτα. Copelum grammatici, filium accipiunt legitimo diversum. Dignum quod non prætereatur: Post Actiacam pugnam M. Antonium & Cleopatram non abstinuisse conviviorum lautitia regalis impendii, quæ συναποθανουμένων nuncupabant, id est commoriturorum. Quin & convenientes, συναποθανουμένους seipsos vocabant. Ab æclo autem synæcliæ nuncupantur, id est syndipnia, vel concœnationes. Quæ verò post æclon, id est cœnam dabantur bellaria seu tragemata, vocabant epæcla: quæ quia cum lauri foliis comedebantur, quod dicunt κάπτειν: inde cammatidas vocarunt folia ipsa, sicuti plæsta, hoc est liba etiam cammata. Canna verò fiscellæ genus est Græcis, quod scribit Pollux. At Columella: Degener, inquit, & gracilis harundo, canna vocatur. Camella vas est, Ovidio Fastorum quarto. Sunt qui epæcla, mattyam quoque vocent. Illud denique perjucundum scitu: logodipnum appellari paratam conditamque verbis modò cœnam. At dipnologia, cœnandi esse ratio videtur, aut de cœnis sermo: sicut gastronomia, ventris lex, unde & gastronomi.

Harmodii melos in conviviis: Cantilenarum genera. Pæon quid, & Pæonia manus. Præstentne ex floribus corollæ, an arborũ ramis. De unguentis pancula. Cur dicatur rosa Græcè rhodon: Corymbi papillati. Alabastri. In calathum fundi, quid. Rosa prius alba unde ruborem contraxerit. Vacinia. Hyacinthinus color, qui. Rosacea corona vocabula. Cylisti. Eccylisti. Stephani. Sythematici. Chydea. Cyanus flos, qui. Baptiseculа. Theseũ flos. Corona myrtea, & ex lygo ac harũdine. Hypothymides corollæ, quæ intelligantur: anetinæ item. Coronarum in sacris consuetudo. Chthonia dea. Chthonia sacra. Comosandalos flos, sive hyacinthus. Aeta, comicus poeta. Ata dea. Perambulare crocum & flores, quid apud Horatium. Cyanus flos.

CAP. XXVI.

Jam verò nec id utique ambitiosius à me conquirendum, canere in conviviis fuisse antiquissimi moris: personant hæc in trivialium ludis, vel imperitissimi cujusque adnotata exchartabulis. Fortè nec vacantis fuerit operæ subsignasse, quod in Græco penu observatum est. Interim à discumbentibus melos concini solitum, quod harmodii nuncuparetur, cujus erat initium,

φίλτατε ἁρμόδιε ὔτι πυτέθνηκας.

Dicebatur verò in Harmodicum & Aristogitona tyrannicidas: unde illud facetissimum ex Comica officina.

ὐ δὶ παρ' ἐμὶ ποτὶ τὸν ἁρμόδιον ἄσεται.

Id est, apud me nunquam Harmodium canet: quod est, mecum convivia non agitabit. In veterum monumentis adnotatum illud quoque, Apud heroas cantilenæ species fuisse quinque: sophronisticen, cujusmodi Clytemnestræ accinebat cantor: encomiasticen, qua præstantium virorum præcinebantur laudes, ab Achille celebratam: threneticen, id est lugubrem: orchematicem, id est saltatoriam: & denique pæanicem, qualis

lis est apud Homerum Iliados primo post sacrificii absolutionem, inquit enim,

> Καλὸν ἀείδοντες παιήονα.

Nam est pæeon, in Apollinem hymnus, non in pestis modò pausa, sed & belli, quin ad averruncandum quoque incumbens exitium. Et pæeona quidem Homerus dicit: alii etiam pæona, id est παιῶνα: sed & pæana. Inflectuntur verò hæc à παίω, quo medela significatur: at παίω, à παύω, quod sedo significat. Pæonia manus, therapeutice intelligitur, id est medicatrix. Corollas porrò compotantium, non est qui nesciat: nam & Ovidius,

> Ebrius incinctis philyra conviva capillis
> Saltat, & imprudens utitur arte meri.

Sed & Valerius Martialis:

> Pinguescat nimio madidus mihi canus amomo:
> Lassenturque rosis tempora sutilibus.

Sunt qui eam rei proferant rationem, quòd sic frigesceret craneum, nimio plus vino jam calens. Aristoteles putat sic veteres annonæ fertilitatem solitos aucupari: nam & apud Homerum στέψαι, non tam coronare indicat, quàm explere, quum ait,

> Κοῦροι δὲ κρητῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο.

Vnde apud Maronem, coronatum legimus cratera. Cæterum, in convivali usu floreas plerique detestantur coronas, laureas amplexantur gratius: illas enim putant κορασιώδεις καὶ παιζούσαις μᾶλλον ἐπιτηδείους παρθένοις καὶ γυναιξὶν, ἢ συνουσίαις φιλοσόφων καὶ μυστικῶν ἀνδρῶν. quod nostris verbis dicitur, Puellares colludentibusque virgunculis aptiores ac mulieribus, quàm philosophico congressui, hominumque à Musis non sequestratorum. Alii verò ex foliis coronas improbant omnino. Nam & Empedocles testatur,

> Τῆς δάφνης τῶν φύλλων ἀπὸ πάμπαν ἔχεσθαι χρή.

Id est, à lauri foliis abstinendum prorsus. Neque enim decere ajunt, hominem ornari arborum deformitate, violenter, præterque naturæ rationem direptis foliis. Cur enim hæc data plantis opinemur, nisi fructuum tutelæ? Atque ut ipse quoque frigoris vim calorisque pro ratione admittentes confoveantur, ut temporum mutationes citra perniciem ferre valeant? At exutas ulcerosum planè contrahere nocumentum, fierique ψίλωσιν ἀπρεπῆ, id est indecoram denudationem. Ediverso florum non decerptorum quænam esse utilitas potest, nisi odore pascaris, exhibeasque oculis ex eorum non imitabili varietate voluptatem jucundissimam? Jucundissimam inquam, quia simplicem, quia naturalem, nec ullo impendio nostro constantem. Vnguenta fortè detestemur, detestemur item purpuram διὰ τὴν ἐπίθετον πολυτέλειαν, id est ob adjectitiam multæ impensæ rationem, ὡς δολερὰ εἵματα καὶ χρώματα κατὰ τὴν βαρβάρου φωνὴν, id est tanquam dolosa indumenta, dolosos & colores, uti barbarum dixisse, proditum memoriæ est. Adde, quòd si non præcerpseris, momento conflaccescunt, prorsumque gratissimum alioqui naturæ opus videtur perire, nullo cujusquam emolumento. Proinde, qui ex foliis magis, quàm floribus coronas contexuisse malunt, persimiles (inquiunt) barbaris videntur, quibus consutæ pelles gratio-

A rem præbent vestium usum, quàm lanæ. An est, qui illud audisse nequeat, Corollam ex rosis dici esse Musarum? Videmur item meminisse, quod elegantissimè adversus imperitam mulierem cecinit Sappho,

> κατθανοῖσα δὲ κείσεαι,
> οὐ γὰρ πέδεχεις ῥόδων τῶν ἐκ Πιερίας.

Id est, mortua jacebis, nec enim hortulum habes rosarum ex Pieria. Succurrit profectò parte hac
B veterum ingeniorum mirari diligentiam: neque enim simpliciter, sed summa videntur ratione coronas in conviviis instituisse. Siquidem Dionysium legimus, quum vinum comperisset, potentissimum utique medicamentum, simul & jucundissimum, habitum inde fuisse non incelebrem medicum. Quod item discumbentes, qui se fortè invitarent plusculum, hederea ornasset corona, quæ insita frigiditate vini potentiam retunderet, minusque inde afficerentur bibentes, ebrietatis
C violentia restincta hederæ vi frigorifica. Cæterum, eadem ratione in convivalem admissæ creduntur lætitiam ex floribus corollæ. Perdocent experimenta, qua vi sensus concutiantur, ubi hausti liberius meri vapor hominis arcem cœperit pulsare, quando initium inde habere sensus creditur: mirum est, quantum in eo statu afficiamur. Propterea sapientium curiosa solertia sciens esse in rerum natura antipathiam, quando nihil placuit esse sine pari, flores capiti circum-
D ponendos præcepit, quorum defluxus mirabiliter illud adversus grassantis latenter ebrietatis impetum obsepiret communiretque, calidi siquidem poros seu meatus patentiores reddunt, frigidi verò sua potestate ita contemperant, ut scandentes repercutiant vapores, sicuti rosa atque viola. Substringit enim utraque, reprimitque capitis gravitates, quas vocant καρηβαρίας: at Cypri, id est Ligustri flos, ac crocus & baccaris in suavem vertunt soporem bibentes: lenis quippe eorum de-
E fluxus est, ac blandus: inæqualitatesque corporis ebriorum & asperitates tranquillè diffundit, unde fit, ut crapulosa hebetentur perficianturque. Porrò & florum quorundam odoribus in ambitu celebri fusis, sensorii repurgantur meatus, & quod humectum est, attenuatur leniter sine commotione ulla; caloris facultate digestum. Quin & frigidum natura suapte, cerebrum refovetur. Proinde floreas corollas è collo propendentes, hypothymidas nuncupari inveni, puto, à vaporandi
F usu. Eodem quoque argumento unguentis ex floribus obungere pectus, moris fuit pervetusti. Cui rei testimonium quoque præbet Alcæus, ubi in caput pectusque affundi unguentum præcipit. Sunt enim unguenta quibus ungimur, non voluptatis modò intuitu, sed & valetudinis: quod comprobat Pomponius Digestis De argento legato. Sed & Vlpianus: Vnguenta, inquit, quibus utimur valetudinis causa, mundo non continentur. Cato in Re rustica, Vnguentum amurcæ loris & calcia-
G mentis, ac omnino coriis ungendis laudat. Spicata unguenta & foliata, inter Romanorum delicias appellatione Latina dici, Therapeutices octavo Galenus scribit. Spicati mentio est in Evangelio Marci. Illud postremò hic adnotasse no pigeat, dici rosam sermone Græco ῥόδον, ut Plutarchus

interpretatur, licet codice insyncerissimo, & decurtato maximè ὅτι ῥεῦμα πολὺ τῆς ὀσμῆς ἀφίησι, διὸ καὶ τάχιστα μαραίνεται, id est quòd odoris fluxũ emittat plurimum, quo nomine primo quoque tempore etiam efflaccescit. Grammatici putant ἀπὸ τοῦ ὄζειν declinari, quod olere signat. Apud Hieronymum, rosarum legimus papillatos corymbos, prius videlicet quàm patescant: alabastros virides Plinius dicit. In calathum fundi rosam intelligimus, ubi hiat amplius tota rubentium foliorum ambitione. Rosam verò albam prius in rubedinem demutatam quoque tradunt Veneris pede oblæso inde, quum ἀκάνθῃ & festinabunda opem Adonidi ferret, quem zelotypus Mars necandum curaverat. Sed & flori indidem conciliatus odor est præcellens. Id quod apud Græcos relatum scio in Rei rusticæ præceptis, incerto editis auctore. Sunt qui rei eventum nectari temerè effuso in deorum convivio, Amore saltante ascribant. Quod de Corymbis facta mentio, amplius perpendendum à Plutarcho tradi, sacrificanti Syllæ oblatam περὶ λοβὸν laureæ coronæ speciem, λημνίσκων δύο κατηρτημένων, id est lemniscis duobus propendentibus. Interpres verò pro lemniscis corymbos maluit reddere. Quid autem de lemnisco statuendum, docebit Festus. Vngues in rosa, partes intelligunt in ima foliorum portione candidas: unde Græcis ὀνυχίζειν, est ungues ex foliis abjicere. Rhodidas appellant Græci pastillos ex rosis. At hoc genus rhodoides appellare maluit Paulus Ægineta. Dignum scitu, anetinis corollis usos plerunque veteres, quod Alcæus comprobat, & Sappho. Anetinum verò dici opinantur florem quemlibet, παρὰ τὸ ἀνατίθεσθαι, quod ἱδρῦσθαι indicat. Illud verò corollarium fuerit, non in conviviis modò corollis esse usos veteres, sed & in sacris, Nam Hermionenses in Græcia Chthoniæ deæ sacra obeuntes, festaque dicta item χθόνια, tempore æstivo, coronas ex flore implicant, quem comosandalon vocant. Eum ex magnitudine ac colore esse hyacinthum, putat Pausanias, quoniam etiam insint τὰ ἐπὶ τῷ θρήνῳ γράμματα. Esse autem ex hyacinthis albos quosdam, ferrugineos alios, produnt eruditi, id est cæruleos: quo argumento, cæli colorem hyacinthinum vocant plerique. Vacinium Romani dicunt florem hunc, ut scribit Dioscorides, etiam si Servium in eo lacerant nostri. Vacinia Maroni vocari nigra interpretantur scientissimi, ea ratione qua & purpuream item violam dicunt nigram poëtæ. Hyacintho in Gallia vestibus inficiendis pro cocco ad hysginum colorem fuisse pretium, Plinius scribit. Sciendum verò in theatri scenæque delicias flores item obrepsisse, atque crocum & odoramenta, præcipuè quum agerentur fabulæ. Id quod perobscurè in Epistolis significat Horatius, quum de Atta comico poëta meminit hisce versibus:

Rectè nec ne crocum, floresque perambulet Attæ
Fabula, si dubitem, clament, Periisse pudorem
Cuncti penè patres.

Apud Priscianum advocatur Atta in tyrone proficiscente, Pater villicatur tuus, jam mater villica est.

Muginamur (inquit) molimur, subducimur Atta.

Est apud Lucilium Attæ cujusdam mentio: Sed apud Homerum Ata dea est, quæ Jovis est proles, cui insitum, homines detrimentis obvolvere, Noxam dixeris Latinè. Corollas è rosa dictas comperi cylistos, sed & eccylistias quoque. Synthematicos item stephanos sunt, qui interpretentur promiscuos, passivos, ad manumque, id est parabiles. Chydeas item Græcis dictos, id est confusaneos. Cosmosandalus fuit Lacedæmoniorum corolla. Ariadnes corona flore constabat, quem Theseum vocant: de quo Theophrastus. Cyamum florem, rusticorum coronamentis pergratum, summa coloris venustate, sunt qui dici vulgò baptiseculam putent, quia falces hebetet inter metendum. Illud item opera planè parerga subnotarim Thebis receptum, ut Iolea vincentes myrto coronarentur, quòd ea credatur corolla ad mortuos spectare. Corollis item è lygo utebantur veteres, id est ex vitice, ab Samiis & Caribus ducto initio. Et in sacris quibusdam ab Lacedæmoniis ex harundine non sunt spretæ. Sed nec ab Atheniensibus, ut Aristophani assentimur, Castori sacræ & Polluci.

Vasorum nomenclatura diversa. Figlina subigi aromatibus solita. Coptica vasa. Dinos. Dina mergi, cur. Diatretus. Diatheca. Volucris calix. Corymbiatus discus. Lacerta vas Saura. Patera hederaria. Thericlia cur dicantur. Cantharus quid. Cantharia. Cornibus usos in potu priores. Κεράσαι, cur dicatur. Ciboria. Cotyle. Encotyle lusus. Diplomabis: & Plutarchi locus perpenditur. Cothon. Cothonismus. Acratocothones. Laphyctæ qui dicantur. Laphystius Bacchus. Laphystia Baccha. Alabastrus unde. Calicis notiones. Latax quid. Scytharum vinolentia. Scythissare. Herculanus nodus. Alabastotheca. Scythos cognomen. Amphitheton phiala. Ama. Amula. Phialarum species. Vasaria. Vectiones. Vasati qui dicantur, & nasati. Cymbũ. Cymbium. Arion. Amphora capitolina. Tabaita. Congiarium. Donativum. Synthesis.

Cap. XXVII.

QVia verò in vasorum mentionem incidendum sæpius est, non inscitè, opinor, quæ nobis varia suggerit lectio, huic potissimum parti subscripserimus. Qua in re mirari non est satis veterum ingeniorum lasciviam, qui figlina etiamnum artifici invento subacta aromatibus fingebant, ut accersitæ commendationis inde vino cibisque conciliaretur aliquid: cujusmodi ex Copto advehebantur. Vnde Coptica dicta fidelia, ex myrrha, junci flore, croco, balsamo, cinamomo, amomo. Et Rhodiacæ sunt chytrides apud Aristotelem in libro De ebrietate: nam indidem haustum vinum etiam præter gratam jucunditatem oblædebat minus. Inter pocula recensentur gyala, dinos, id est δῖνος: quanquam est eodem nomine saltationis item species. At Cyrenæi podoniptera, id est pelvim, dinon vocant. Obiter non indignum relatu: in Prognosticis Aratum mergos nuncupare dinas, quoniam (ut inquit Theon) dum mersantur mari, fiat dinos.

nos, id est vortex, sive κυκλοτερὴς τοῦ ὕδατος φορά. A Dactylorum intelligunt digitorum formis per ambitum insigne, vel projecturis eminentiisque quibusdam, ut Sidonia pocula. Sunt qui amphotum interpretari malint, id est utrinque ansatum. Apud Damaxenum est poculi species elephas. Heracleum dici credunt poculum, in quo enavigarit Hercules, ac esse solis proprium. In eodem genere ethanium est, ac hemitomus. Nam thericlia recenset Theophrastus quoque in Plantarum historia, ex terminthо tornari ea prodens, B ut à figlinis discernere non sit. Eorum primus videtur auctor Corinthius Thericles figulus. Est qui nuncupari thericlia putet, quòd in eis ferarum, id est θηρίων, pelles insculperentur, vel quòd feras turbaret Dionysius iis prohibans. Sunt alicubi & crateres dicti thericlei. Calix verò diatretus Vlpiano intelligitur tessellatus, ac torno concinnatus: unde diatretarii artifices id genus. Sunt ex eruditis, qui illud Martialis ita legant ex duodecimo libro, C

O quantum diatreta valent, & quinque comati:
Tunc quum pauper erat, non sitiebat Aper.

Alii diatheca tuentur, uti passim legitur, ac testamentaria intelligunt bona. Scribit Julius Capitolinus, Verum Imperatorem inter alium luxuriæ apparatum, calicem habuisse crystallinum, nomine volucrem ex ejus equi nomine, quem D dilexit. Corymbiatum discum alicubi, ab scalpturæ modo. Sicuti lancea dicitur argentea pampinata, & patera item hederaria. Lacerta vasis est genus Jureconsultis, ut Græcis saura: quod Hippocrates non omisit. Isthmum Cypriis esse poculum, auctor Pamphilus est. In eandem rationem venit cadus, item cadiscus: nam cantharus non figlini modò nomen est, à figulo ductum artifice, sed & navigii species. Quin apud Antiphanem cosmarion, id est ornamentulum muliebre can- E tharus dicitur: cantharia item legimus quandoque. Carchesium vocari putant, quia trachysmata habet κεγχρώδη, id est asperitates milii quadam imagine. At detentos siti Homerus carchaleos vocat. Ceras, id est cornu, in eodem recensetur ordine, quoniam boum cornibus in potu uterentur priores: cui rei argumento id est, quod κεράσαι dicunt Græci, permiscere vino aquam. Id genus vasa vocant quidam rhyta. Ciboria sunt & pocula, de ciborii Ægyptii similitu- F dine, id est foliorum Ægyptiæ fabæ. Proinde Scythia fortè nuncupentur quoque, quòd angustiora in imo sint. Condy verò Asiaticum est, ejus in sacra pagina mentio est apud Græcos. Sunt in usu eodem cotylos & cotyle, concava nimirum: nam omne cavum dici cotyle valet. Nam ciceris thecas cotulas nuncupat Palladius, etiam si viro erudito ad stomachum id minus facit. Vnde apud Homerum cotylerrhytos sanguis, utraque manu qui hauriri potest. Encotyle G verò lusus nomen est, quo victi victorum genua manuum excipientes cavitate gestabant. Putant aliqui cotylem esse heminam. Varium M. Antonii compotorem Cotylona nuncupatum, Plutarchus scribit. Cratanion & cranion pocula item sunt: item cylichnides, & cymbe. Apud Lacones fuit cothon: etiam si gobios Siculi cothonas vocant, inquit Athenæus. Vnde acratocothonas vocant, merum haurientes ubertim: & ebrietas, cothonismus dicitur rectè. Sed & à poculi forma dicitur modò lini genus cothose. Persæ iis utebantur, quæ labronia dicimus, à bibendi impetu sic nuncupata. Calices item quidam vocantur lacænæ: sicuti lepaste, cui impositum ab iis nomen, qui multa prodigunt, qui vocantur laphyctæ. λάψαι, signat ampliter bibere: contraria ejus ratione, quod vocant bombylium. Laphystius verò, Bacchus est, ab monte Bœotiæ Laphystio: unde in Macedonia Bacchæ vocantur Laphystiæ: quæ & Mimalones dicebantur, quia Bacchum imitarentur, cornua gestantes etiamnum, quando is taurocephalus effingitur: meminit Euripides. Alabastrum, in Matthæum pro genere marmoris accipit Hieronymus. Græci lapideum vas intelligunt unguentarium, μὴ ἔχον λαβάς, id est citra ansas, vel quia ob levorem capi non possit: sunt etiam qui vitreum intelligant. Alabastrothecas apud Demosthenem pro myrothecis accipit Harpocratio. Jam prætereo læbasium, spondeum, Lesbium, luterium. Est & μέλη, id est mele. Metaniptrum, calix erat, quo post cœnam utebantur ubi lavissent. Inter phialas fuere, quæ dicerentur Lyciurges, à Lyciis: item Cononiæ, de artificis nomine. Amam in historia Marci Pontificis, sunt qui amphoram interpretentur: Obtulit (inquit) amas argenteas duas, librarum viginti. Insubribus familiare nomen est amula. Columella in hortorum cultu, Aut habilem lymphis amulam, Bacchoque lagenam. Amam interpretatur Suidas τεκτονικὸν ἐργαλεῖον, quod (inquit) pyramam nuncupamus haud rectè. Vnde parœmia.

ἄμας αἰτῶν, οἱ δ' ἀπηρνοῦντο σκάφας.

Mastus à Paphiis nuncupatur poculum. Mathallides quoque ejusdem sunt usus, veluti etiam manes, id est μάνης. Erat & suus in cottabisi manes. Nestorida poculum, quo sit usus Nestor, egregiè describit Athenæus. Sunt apud eundem Seleucides quoque. In Dianæ templo, quod Capuæ fuit, poculum visebatur: id illi fuisse Nestoris aut credebant, aut persuadere aliis nitebantur. Habet calix quoque inter pocula manifestarium locum: quanquam est item calix modulus æneus, qui rivo vel castello inducitur, eique mox applicatur fistula: longitudo habet digitos non pauciores duodecim: lumen, id est capacitatem, quanta impetrata fuerit. Hic videtur excogitatus, quoniam æris rigor ad flexum difficilior non temerè laxari potest, vel coarctari. Est item Plinio fructuum putamen calix, qui in nucibus fertur pulvinatus. Et in carbonis faciendi ratione, operimentum illud ac ex luto tectorium, calicem rectè dixeris. Sed & fœminarum galerum ac umbraculum, ut Græci: & ex Callimachi doctrina Pollux. Vectiones apud Jureconsultos legimus: eas sunt qui vegetes intelligant, ab vehendo nuncupatas. Vasaria intelligunt eruditiores apud M. Tullium, quæ magistratibus publicè contribuebantur, quo in genere muli sunt, equi, vasa, id genus alia, vel hoc nomine pecunia erogata. Calices Ægyptios intelligunt vitreos. Holmon item reperio poculum

fuisse ceratio persimile. Oxybaphum quidem A pro acetario vase capit ferè consuetudo. Apud Cratinum tamen poculum est. Meminit Antiphanes quoque, nec tacuit Aristophanes. Adhibebatur & in cottabisi exybaphum, in quod latagas infunderent. Sic autem humorem ex poculo vocant profusum, ut interpretatur Athenæus. Illud verò sciendum, dici à Græcis oxybaphum: item cymbum, & cymbium quoque, sed & embaphium, ac oxida. Consuetudo quinetiam arion vocat. Apud Sophronem legimus, B κύμβου οἶκον ἔχειν, quod signat, quantum capit cymboides poculum. Onyx, ligneus erat calix. Panathenaica pocula apud Posidonium leguntur. Habentur in eo genere pellicæ, olpæ. Peliæ verò, sive (ut Hipponax) pellides, vasa sunt quibus excipitur lac, dum mulgetur. Inter pocula est pristis, prochytis, prusias. Scyphos masculinum est, ac neutrum, flexu item variante: scypphum Hesiodus etiam pronuntiat. Apud Stesichorum inveni scyphium quoque. Dicitur scyphos quasi C scythos, à Scythis, quibus ebrietas nimio plus frequens est. Proinde Scythissare, inebriari est. Scyphos Bœotios eximiè laudari adverto, qui Heracleotici nuncupentur: quibus sit usus primum in expeditionibus Hercules. Inest ansulis, qui vocatur Herculanus nodus. Secundæ habentur notæ Rhodiaci. Syracusiis consequentibus. Scyphos ab Epirotis lyrtos item dicitur: à Metymnæis & scythos. Ex quo Lacedæmonius Dercyllidas, ut qui vafer esset ac ferinus, Scythos est D cognominatus. Est inter pocula tragelaphus quoque: item trieris, sive triremis. Amphiteton phialam legimus apud Homerum, fortè ansatam utrinque. Amphiteton intelligit Parthenius apythmenon, id est sine fundo: Apollodorus, quæ fundo inniti nequeat, sed ori: alii, quæ ansulis (uti diximus) utrinque gestari possit, unde & amphora item ducitur, cujus à plerisque exponitur capacitas. Verum, quæ in Capitolio asservabatur, aliarum facilè magnitudinem superabat. E Proinde expressuri historiarum conditores. Maximini incomparabilem bibendi edendique vim, sæpe illum opera diurna vini amphoram capitolinam persiccasse memorant, carnis vorasse libras quadraginta vel sexaginta quoque: quod prodidit Cordus. Aristarchus amphitheton dicit, quæ fundo possit ac ori incumbere. Sunt & phialæ balaniomphali, quarum umbilicus balneorum tholo similis est. Jam phialæ argyrides & chrysides, sed has ex materia nuncupari, palàm est. F Phialium Philippi aureum celebrant Græci, quoniam id pulvino subjectum haberet perpetuò. Agnam porrò Atrei auream non aliud fuisse, tradit Herodotus, quàm argenteam phialam, in cujus medio foret aureæ agnæ sigillum. In hac tam fusa vasorum mentione, adnotandum fuisse, qui vasatos pro divitibus accipiant, sed ineptè. Dicuntur nasati, ut Lampridius advertit, viriliores ac belle mutoniati: unde parœmia. De nasatorum peculio. Vulgò extritum utique, Nasi magnitudine G mutonis concipi quantitatem quoque. Sed hos item malunt eruditi vasatos nuncupari, propter illud ex carmine obscœno,

Grandia Dulychii vasa tulisse viri.

Ab naso autem ita inflecti nasatus potest, ut ab oculo oculatus. Tabaitæ in Asia, lignea intelliguntur pocula, capacitatis haud ita multæ. Erat inter vasa, vel mensuras quoque congius: unde congiarium certæ rationis dicebatur munus. At donativum, ex dantis erat arbitrio, præscriptione nulla. Sunt qui militibus conferri modò donativum putent: sicut populo congiarium. Sunt qui synthesin non pro vase accipi putent, sed vasorum coaptatione plurium. Quando & Jureconsultus Scævola synthesim vestium dicit. Quin & aliarum item rerum synthesin posse æquè dici: sicut & indumentum item vilius, ac servile. Et quia, quid sit cothon, abundè pro virili exposuimus, attendenda Plutarchi verba in Pyrrhi vita. Nam dicente Cinea, Quum omnia perdomuerimus, quid tandem nobis fiet? Otio (inquit) multo & pingui perfruemur, & quotidianus erit cothon. Interpres, festivitatem reddidit modò: an rectè, discutiant volentes. Diploma item vas est, cujus Æginetæ Paulo mentio est in ovorum coctura, quæ πνικτά, id est præfocata dicuntur. Dupondiarium in Dioscoride retulit Hermolaus.

Cur lactucis vescerentur priores in fine. Quæ dicantur acrepala, adipsa, dipsetica, diaphoretica. Topica remedia. Plinii locus perpenditur de raphano: item de brassica: necnon, dulcia ebrietatem discutere. Bacanon quid. Mantis brassica. Iurandi mos per inanimata. Thridacine. Brenthis. Tetracina. Adonis. Phaon. Eunuchos. Astys.

Cap. XXIIX.

Et quoniam ebrietatis remedium in futilibus fuisse corollis videmur comprobasse, succurrit ex eadem cura vetustatis admiratio altera. Siquidem ad eandem avertendam institutum quoque, ut lactucis non in cœnæ proœmio vescerentur: quod ad conciliandam appetentiam nostra fieri tempestate, sciunt omnes: sed in fine, quoniam insita frigiditate retundat ebrietatem lactuca. Id quod ex Athenæi monumentis percepimus, quum alibi tum lib. 3. Proinde notius fit Martialis distichum.

Claudere quæ cœnas lactuca solebat avorum,
Dic mihi cur nostras inchoet illa dapes.

Paulus Æginetа Medicinæ primo, Lactuca (inquit) σαφῶς ψύχει τι καὶ ὑγραίνει, διὸ καὶ ὑπνώδης ἐστὶν, id est refrigerat liquidò, humectátque, quo nomine etiam soporem conciliat. Dioscorides verò medicæ professionis auctor illustris, acrepala nuncupare videtur, quæ ebrietatem prohibent, sicuti adipsa quæ sitim: nam quæ augent, dipsetica dicuntur ab eodem. Diaphoretica verò sunt, quæ aluum subducunt levigántque, sicuti sabulum, quod etiam putatur κυητικὸν, id est genitale. Sed & quæ discutiendi vim habent, rectè diaphoretica nuncuparis. Id quod in tuberculis usu venit necdum suppurantibus concoctisve. Topica remedia interpretatur Galenus localia. Inter acrepala recensentur amariores amygdalæ, quod eruditissimi scribunt, quoniam amaritudo illa exsiccandi habeat vim, nec oppleri venas permittat, quibus præter modum distentis obturbatisque contingere ebrietatem, credimus peritis. Verum, hac parte illud vehementer observandum: siquidem libro Historiæ naturalis septimo

primo & decimo Plinius ita scribit, quorum natura non necat quidem, sed lædit odore aut ſucci mixtura, ut raphanus & laurus vitem: olfactrix enim intelligitur, & tangi eam odore mirum in modum. Ideoque quum juxtà ſit, averſari & recedere, ſaporemque inimicum fugere: hinc ſumpſit Androcydes medicinam, contra ebrietates raphanum mandi præcipiens. Sumuntur verò, quæ nobilis auctor hic prodit, ex Theophraſti lib. 4. De plantarum hiſtoriis, in fine. Et nominat ille quidem raphanum: ſed ita, ut braſſicam intelligat: B etiam interprete Theodoro aſtipulante. Id ut ſcias verum, ſcribit Plinius idem lib. 20. Braſſicam vino adverſari, ut inimicam vitibus. Itaque in antecedente in cibis, caveri ebrietatem: poſtea ſumpta, crapulam diſcuti. Nam hinc proditum nonnullis, ex Lycurgi lacrymis ab Libero patre vitibus alligati, enatam braſſicam, quod duodecimo ἐκλεγῶν περὶ γεωργίας traditum obſervavimus ex Neſtore in ἀλεξικήπῳ. Suggerit teſtimonium & Julius Pollux libro ſexto: Raphanus (inquit) eſt crambe, hoc eſt braſſica. quod item Ariſtoteles agnoſcit, ἐν τοῖς περὶ ζώων, ubi ait, ῥάφανος, ἣν καλοῦσί τινες κράμβην, id eſt raphanus quam vocant nonnulli cramben. Antiphanes etiam appellavit crambidion:

Κραμβίδιον ἰσθῖν, χλωρὸν, ἀξ ῥεῖν πάνυ.

Cæterum & auctoritatibus aliis rem fulcit lib. 1. Athenæus, à quo proditur illud quoque, pro raphanide interdum raphanum pronuntiari. Sed & in Rei ruſticæ collectaneis lib. 5. apud Græcos, D ſubnotatum comperias, Κράμβην, id eſt braſſicam eſſe vitibus inimicam, ut quæ ſuapte vi ſicca ſit, ac antipathiam habeat naturalem πρὸς τὴν ἄμπελον. Nam ſi inter coquendum vini pauxillum irrores, nunquam poſtea percoquitur, quin vitiatur color quoque. At lib. 9. Palladius: Raphanum (inquit) ſicut braſſicam, conſtat eſſe vitibus inimicam: nam ſi circa ſerantur, natura diſcordante, refugiunt. Mos hic quidem Plinio frequens, ut res eaſdem nunc Græcis, nunc Latinis appellet nominibus, ut paulò imperitioribus videri diverſæ poſſint. An id & parte hac fecerit, ne auctori graviſſimo cola; hum intendam, diſcutiant volentes. Baccanum in Pauli Sylva medicinali, obſervatum eruditis eſt ex Græco penu, dici ſemen, vel nucleum, vel mucronem raphani. Dignum verò ſcitu de braſſica, parari eam Athenis in cibum conſueviſſe iis quæ peperiſſent, velut antipharmacum. Certè Nicander braſſicam, quæ ſacra ſit, mantin vocavit. Apud Ananium juriſiurandi F forma per cramben concipitur. Sicut apud Teleclidem quoque, necnon Epicharmum, ut in Baptis Eupolin taceam. Mos verò ita jurandi fuiſſe Ionicus præcipuè videtur. Nec mirum, quando & Stoicæ ſectæ conditor Zeno, etiam per capparin ſibi jurare permiſit. Quod verò lactucæ frigiditatem ebrietati diximus obniti, obluctarique, videntur ea ratione confirmari Ariſtotelica: ſic enim in Quæſtionibus tradi animadvertimus. Crapulam (inquit) ſedat braſſica, quòd ſuccum dulcem diſcutientemque obtineat, frigida verò eſt. Fit autem detentis à crapula, ut ejus ſuccus humores in alvum detrahat, qui vinoſi crudique tenentur, & ipſa ſuperius in ventriculo remanens corpus refrigeret, unde evidens diſcuſſio conſequi poteſt. Vinum nanque humidum eſt, ac calidum. Auctor in Sympoſiacis Plutarchus eſt: Dulcia, ſi infundantur vino, ebrietatem diſcutere. Proinde medicos peritiores jubere, qui ſe amplius invitarint, quieti ſeſe daturos, melle litum panem vorare, quoniam meracam potionem hebetet dulcedo: quam aliàs naturæ amicam novimus adeo, ut dulci omnia connutriri, in libro De ſenſu & ſenſili dictum ab Ariſtotele ſit. Siquidem genuinus calor & intimus, alimenti rationem ita demum digerit, ut quod levius quodque dulcius C eſt, proliciat aſſiduè, ſecretis relictiſque quæ ſalſiora ſunt, nec amaritudinis expertia, ob inſitam gravitatem. Quod fetrimentitiæ nimirum redundantiæ argumento liquet, amarulenta quæ ſentitur planè ac ſalſa. Id quod ſolari poteſtate in univerſo contingere exploratiſſimum eſt. Atque hinc prorſum fit, ut pluvias cœleſteſque aquas ſentiamus dulces, etiam ſi unde fit ſecretio, ſalſum fit mare. Quia verò dulcedinem efficit calor, & contemperatum humens, hinc indigeſta ſentiuntur amara, quòd illis ſint qualitatibus exſortia. Quod ad lactucas attinet, celebres ſunt apud Athenæum Ariſtoxeni thridacinæ, id eſt lactucæ, quibus in hortis ſole occiduo, œnomeli infundebat, mane oſtentans virentes ſe habere placentas, ſibi à terra ſummiſſas. Brenthin, Cyprii lactucam dicunt, quam Græci thridaca vel thridacinem, Hipponax etiam tetracinem. In lactuca denique occultatum à Venere Adonin, cecinit Callimachus: quod allegoricè interpretatus Athenæus E illuc referendum putat, quòd in Venerem hebetiores fiant, lactucis veſcentes aſſiduè: tanquam mortuorum ſit cibus, uti ſcribit Eubulus. Illud adjicit Cratinus Phaona inter lactucas abſconditum pulchras ab amante Venere. Pythagorei utique lactucam vocabant eunuchon, mulieres aſtylida: fortè quia arrigere prohibeat. Stylos certè, columna eſt. Poſtremò id non præteriero, quod lectum apud Dionem eſt: Cornificium Auguſti Siculo bello ducem, belli gloria elatum, ſi quando foris cœnaret, elephanto vehementem conſueſſe domum repetere. Milites verò is periculo liberarat in Sicilia.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LECTIONVM LIBROS, AD REVERENDUM IN CHRISTO patrem & theologum scientissimum Lucam Leonem Venetum, ordinis minorum, Præfatio octava & vicesima.

ETIAM si non me fallit, venerande pater, à Synesio proditum, solere benevolentiam judicii calculum nunquam non ita corrumpere, ut excussior adjici, & amussitatior ferè desinat: quando (sicuti vel Platoni credimus) in iis quæ insigniter amamus, occæcamus plerunque. Nihilominus, qua me perpetuò etiam vix dum puberem amoris integritate sis amplexatus, abundè videor, exacteq; animadvertisse. Neque enim fucatior amicitia, & simulationum velamina perseverare diu queant. Quin amplius dispicienti, sub ærato (quod dicitur) auro protinus mendosum tinnit. Tu verò vir scientissime à carceribus usque ad oleas idem mihi es perpetuò cognitus, verax utique ac rationibus meis benevolus, si quis alius. Palam id cum primis in Patavino factum gymnasio est, ubi quantum evaluisti, dignitatem meam fovere non destitisti prius, quàm bellorum procella inde excussus uterque est. Sed mirum nil, ipsum hoc à te efflagitabant mores tui, sacerdotio, quo fungeris castissimè ac planè ex formula & quadro (uti ajunt) congruentissimi, atque ita, ut ejus Ordinis etiamnum veteranis exemplar syncerissimum esse queas. Efflagitat præcellens quoque divinorum scientia, ingenii solertiæ aptissima, ut decretorum jucundiorem Christianæ veritatis cultori doctrinam non memorem hîc. Quamobrem si & ipse non sustineo ἄμουσος videri, aut ἀναλφάβητος, siquidem imperitior nunquam non malus: est quod enitar meritis tuis, & quam sustines, personæ quoquo modo paria facere. Ego utique is sum, cui vel maximè religionibus addicti diviniore quodam nutu viri, ductu eodem pergrati perpetuò fuerint: ut quos in meditullio divinitatis & hominum interlocatos, & proinde augustius suspiciendos, velut sacros planè perspexerim. Mihi verò adversum te cultus etiam ratio familiarioris, aut verius, impensioris ingerit se. Quo factum est, ut inauspicatius fuisse prodituros hosce libellos, sim opinatus, ni te (quod illorum pontificium est) inter eos allegissent, quos observanter in voluminis vestibulis salutamus, nostramque tibi mentem pergerent aperire: ut jam hinc me scias & veteris benevolentiæ memorem in primis, & tuarum præcipuè rationum sine exceptione studiosissimum. Noscant & alii Luca Leone nil animo meo ferè gratius aut jucundius. Et amicitiæ compar illud veteribus anxie adeo quæsitum, ac in quàm paucissimis repertum, tempestate nostra, vi naturæ intima egerminasse. Id quod ne oblivionis adobrutum eat injuria, testatum epistola nostra volumus. Tu verò venerande pater, quod adhuc fecisti, plurimum nos ames, velim. Nec ab ea quam tibi semel induisti, mitissima ingenii facilitate, compari tamen juncta gravitati, recesseris longius: putesque omnem meam operam, studium, industriam, quicquid est in me vel ingenii vel virium, non tibi modò, sed & tui studiosis esse paratissimum: quoniam didici vel puer, Extra fortunam positum videri, quicquid amicorum gratiæ impertitum eas, condonésve.

Vale.

LODO-

LODOVICI CÆLII RHODIGINI LECTIONUM ANTIQUARUM LIBER UNUS,

qui octavus & vicesimus.

Mos mittendi partem de mensa: Idea carnium quæ sint, & periphora. Idea an dicatur Latinè species. Ida quid. Idæum pro montano capi: ac Troiam item dici Idæam. Herophiles parentes. Mercurii sors. Abluendarum manuum ritus. Apomagdalia quid apud Plutarchum. Aponiptrum. Aponimma. Cheroniptrum. Cheromactrum. Smegmata manibus abluendis. Tracomatica. Rhymmata. Lebes. Chernibos. Unguentorum improbatio. Odor viro præcipuè congruus.

Cap. I.

Qvum pleraque supersint etiamnum de convivali veterum ritu promenda in literas, jamque volumen prius satis extumuisse videretur, ne si pomœria amplius proferre perrexisset, encyon fieret, ac uterum gestaret: placuit, reliquis ab eodem instituto C non abjunctis novum exordium dare, ut hac velut morula refectus, lector studiosus lætiore animo quæ sequuntur, percurreret. Igitur in mensæ lætitia sacra morem quandoque inolevisse, multiplex nos instruit lectio: ut quibus plurimum deferrent, partes mitterent de mensa. Nam & Persarum rex Cyrus, ut scribit Xenophon libro Pædiæ octavo: Si quem ex amicis vellet à multis coli & honorari, cibariorum partes de mensa ad eum mittebat: illos enim suspicimus veneramurque, D quis viderimus mitti aliquid de regis lance, velut cariores illi sint, ac amicorum intimi. Persici moris meminit in Symposiacis Plutarchus: Eum præcipuè honorem deferri solitum tradens amicis, ducibus, ac corporis custodibus, quos somataphylacas vocant Græci. Carnium particulas dicebant ideas. Nam periphoram nuncupavit Xenophon, particularum ejusmodi circumlationem. Ida verò aliud omnino est: nam quilibet mons, unde circumjecta spectari valeant, rectè dicetur ida, quod Didymus scribit. Nam & idæa cyparissos in Theriacis nuncupat Nicander, quas intelligunt montanas: etiam si Creticas liceat intelligere. Sunt qui ab ida herba sic montes nuncupari conjectent. Prior sententia, παρὰ τὸ ἰδεῖν καὶ θεάσασθαι inflectit. Idæa verò etiam dicta quandoque Troja, quod in Ajace mastigophoro Sophocles significat, ex Idæ montis ratione, sicut

A vel interpres breviter, sed pro more, indicavit. Ideas autem sunt qui species Latinè interpretentur, non pessimè id quidem, sed inutiliter ad mutandos casus: non enim specierum & speciebus dicere audet Cicero, etiam si non reformidat Palladius. Proinde formas mavult transferre: nam & deorum simulacra rectè dicuntur ideæ. Idas quoque loca dicunt arboribus frequentia, ut scribit Pausanias: unde factum nomen nymphæ Ideæ, ex qua & Theodoro pastore nata fertur B Herophyle in Coryci montis antro. Ideas autem, id est formas rerum, non intelligendi solum, sed etiam dicendi gravissimus auctor Plato, ut M. Tullius inquit, gigni negat: & ait, semper esse, ac ratione & intelligentia contineri, cætera nasci, occidere, fluere, labi, nec diutius esse uno & eodem statu. Perfectæ eloquentiæ speciem animo videri, effigiem auribus quæri. Sed ad rem. Prima carnium portio dicebatur ἑρμοῦ κλῆρος, Mercurii sors. Servatum & illud veteribus ut per singula fercula manus abluerent. Significat id in Heliogabalo Lampridius: Parasitis, inquit, in secunda mensa sæpe cæream cœnam, sæpe ligneam, sæpe eburneam, aliquando fictilem, nonnũquam etiam marmoream vel lapideam exhibuit: ita ut omnia illis offerrentur videnda ex diversa materia, quæ ipse cœnabat: quum tantum biberent per singula fercula, & manus quasi comedissent, lavarent. Qua in re amplius adnotandum: plerosque ex veteribus ad manuum ablutionem usos apomagdalia: id verbum signat, molle panis: quòd quia mox objicerent canibus, Lacedæmonii cynada vocabant. Significare id ipsum videtur Athenæus quoque: Post cœnam (inquit) libationes obibant, nec abluentes manus, verum abstergentes bucella, & apomagdaliam afferebat unusquisque: id quod faciebant, ob nocturnos in biviis metus. Idem libro nono, apomagdaliæ honores nuncupat. Meminit ejus vocabuli Plutarchus in Lycurgo: sed ita, ut intellectum E ejus vocis neutique videatur interpres animadvertisse. Innuit ipsum hoc etiam Homerus illis versibus,

ὡς δ᾽ ὅταν ἀμφὶ ἄνακτα κύνες δαίτηθεν ἰόντα
σαίνωσ᾽ ἀεὶ γὰρ φέρει μειλίγματα θυμῶ.

Sunt qui apomagdaliam esse στέαρ finiant, ἐν ᾧ τὰς χεῖρας ἀπεμάττοντο ἐν δείπνοις. Auctor item Eustathius est, magdaliam dici ἀπὸ τοῦ μάσσειν, esseque zymoma quoddam, in quo abstersis cibario-

ve etiam aryſticos, pro cyathis invenimus, aut id A genus vaſis, ab hauriendo conciliata nomenclatura. Zenophanes ad hunc uſum, ephebum etiam appellavit. Apud Polybium Cyathus fluminis eſt apud Arſinoen in Ætolia nomen. Aconita intelliguntur Græcis vaſa non illita, quæ calido diluta humore aquam in ſe trahunt. Dioſcorides libro primo ἀκόνιτον vas, interpretatur ἀπίσσωτον, id eſt minimè picatum. Aconitum autem venenum dici putat Theopompus apud Athenæum, quia apud Aconas exoriatur prope Heracleam. Quod de B crio diximus, amplius ſciendum, Thyeſtis ſepulchrum dici κριὸς, in agro Argivo: prope quod viſebatur regio Myſia, & Cereris Myſiæ templum, à Myſio quodam ita nuncupatæ. Crion verò, id eſt κριὸν, in cælo dici autumant, quia quum in eo fuerit ſol, inter diem ac noctem quodammodo judicat, quod κρίνειν nuncupant. Et quòd in eo ſigno] inter hyemem poſitus ac æſtatem ipſe rurſum judicetur. Crimnon verò puls eſt, ab hordeo nuncupata, unde fieret. Poſteri πόλτον dixere, C ac πολτάριον, id eſt pultem, ſeu pulticulam. Hinc κριμνώδη, urinas nuncupant medicinam profeſſi, in quibus nubeculæ craſſamentum ſeſe oſtentet farinæ denſioris modo. Sic & comicorum facetiſſimus, κριμνώδη, ningere ait, ubi nivium devolvuntur grumi. Lego item conchas aſperiores Atticè nuncupari crios, id eſt κρίους, quas corycos dicant Macedones, Cymbia & charchelia fuiſſe Latinis incognita veteribus, parum diligenter tradidit Macrobius: quum apud Varronem, adjiciente D calculum Marcello, illud reperiatur: hoc autem etiam apud Livium Andronicum, ſicuti commeminit Nonius,

Florem antlabant Liberi ex carcheſiis.

Quod autem de carnibus diu præſtruximus, animadvertendum amplius: hæroas etiamnum elixis uſos, etiam ſi Servius improbat, quod ex Euſtathio liquet, Athenæoque apertius, & Herodoto hiſtoria prima. Heroas (inquit Euſtathius) inducit Homerus, elixis utentes carnibus, præci- E puè tamen aſſis: unde & optanit inflectitur nomen, ex uſus frequentia. Signatur autem eo verbo coquina. Incognitam non fuiſſe Homero hoc genus optopœiam, auctor eſt Julius Pollux: addit tamen, heroum pleroſque ea non uſos. Meminit in libro De Homeri vita Plutarchus. Et De republica tertio, apud Platonem legimus. Heroum menſis parari ab Homero non piſces, non elixas carnes, ſed aſſas, quæ concinnarentur facilius: quod comprobat Athenæus. Obſervatum ex F phyſicis illud quoque: Elixa intus fieri ſicciora, & inde nutrimentis minoris quàm ſint aſſa, in quis humidum genuinum intus obſeptum contineatur. Quod in illis evaporet, quoniam meatus laxet elixans calor: quo argumento etiam inalbeſcit jus. Auctore porrò M. Varrone, Aſſam primò, ſecundò elixam, tertiò è jure cœpiſſe, natura docet. Cæterum, eſt utique mirum, quàm ſibi indulſerint parte hac gentium mores: quippe Arabas novimus camelorum lacte veſci, ac carni- G bus ſuillis verò abſtinere in primis, copiæ vel raritatis utrunque ratione. At camelos deteſtantur in Septentrionem rejecti. Phryges ac Pontici, vermes albidos obeſoſque capite nigricante, qui è carioſis promuntur materiis, inter delicias habent: ac xylophagia comediſſe, luxuria eſt. Orienti & Libyæ grata præcipuè locuſta eſt: quod verum Joannes comprobat Baptiſta, uti inquit Hieronymus. Lacertis item virentibus veſci, in more Aphris eſt. Alicubi in menſam vitulos admiſiſſe, ſummum cenſetur ſcelus. Nam & Imperator Valens legem Orienti dixerat, Ne quis vitulinam eſitaſſe carnem vellet, dum agricolationi conſultum cuperet. Homades ac inſolens Hunnorum feritas nec ſemicrudas aſpernata carnes eſt. Sarmatis, Vandalis, ac innumeris aliis, equorum & vulpium carnes ſolatio ſunt. Jam qui & humanis veſcerentur, Scotos gentem Britannam, ſe vidiſſe prodidit Hieronymus. Locuſtam porrò in menſam admitti, probatur Levitici undecimo, in tantum fallitur Sipuntinus.

Adventitia cœna, quæ ſit: item adventoria epiſtola, & adventores. Caligula luxuria & Clodii.

CAP. III.

Sed nec illud parte hac omittendum, adventanti principi aut amico cœnam apparari ſolitam, ea inde dicebatur adventitia, cujus incomparabilem luxum quis non jure miretur? Duo millia lectiſſimorum piſcium, ſeptem avium appoſita interdum literis proditum eſt. Cœnæ hoc genus meminit in Sympoſiacis Plutarchus, dicitque hypodecticam ex Romanæ linguæ proprietate nuncupatam. Perinde ac innuat, appellari ſolitam exceptitiam, ut qua exciperetur princeps, vel amicus: vel adventitiam, ut modò præſcripſimus, etiam ſi Græca vox aliud ſonare videtur. Apud Martialem, epiſtolam legimus adventoriam, quæ adventanti amico mittitur obvia: ita enim ſcribit libri duodecimi Præfatione, Et ſtatui pauciſſimis diebus & familiariſſimas mihi aures tuas excipere adventoria ſua. Sed adventores dixit Apuleius, eos qui ſoliti ſunt in cauponam cujuſpiam divertere: Et nunc (inquit) ſenex ille dolium innatans vini ſui adventores priſtinos fece ſummiſſus officioſis rhonchis raucus appellat. Trita vox ea imperitæ quoque plebi. Sunt & ſui apud Plautum meretricibus adventores. Verum, ut ad epularum magnificentiam redeamus: nepotinis ſumptibus omnium prodigorum ingenia ſuperavit Caligula Imperator, commentus novum balnearum uſum, & portentoſiſſima genera ciborum atque cœnarum, ut calidis frigidiſque unguentis lavaretur, pretioſiſſimas margaritas aceto liquefactas ſorberet, convivis ex auro panes & obſonia apponeret, Aut frugi hominem oportere eſſe dictitans, aut Cæſarem. Sed in principe quam habent iſta admirationem? Clodius Æſopi tragœdi filius, ut experiretur in gloria palati (ut inquit Plinius) quid ſaperent margaritæ, ſingulos uniones convivis abſorbendos dedit: quod in Sermonibus Horatius morſu Satyrico caſtigavit:

Filius Æſopi detractam ex aure Metellæ,
Scilicet ut decies ſolidum abſorberet, aceto
Diluit inſignem baccam.

De griphis convivalibus. Quæ dicantur quæstiones cyliciæ, aut mnemoniæ. Ænos quid. Cyliceũ. Sceletus Ægyptiorum. Plutarchi locus explicatur.

Cap. IV.

SYmpotica verò, hoc est convivalia, fuerunt & illa: ænigma, & griphus: illud lusum habebat, griphus verò etiam studium ac curam. Solventi, præmium erat carnis portio: imperito ac segni, mulcta irrogabatur, ut salsam hauriret potionem. Nomen inditum id genus sermonibus obvolutis, à piscatorum griphis sive retibus. Quæstiones verò dicebantur cyliciæ, hoc est ζητήματα κυλίκεια: arbitror, quia κύλιξ, poculum signat: unde cyliceum dicitur, poculorum repositorium. Theodectes verò sophistes multa in iis solertia præditus, mnemonias vocavit: quoniam mnemonicus foret ipse, hoc est memoria potens. Griphi Lucianus meminit: Quid (inquit) sunt homines? Dei mortales. Quid verò Dei? Homines immortales. Ænigmata profers, & griphos conglutinas: equidem, ut Loxias, apertum nihil promis. Id genus videtur quod Lasus dicebat, Crudum piscem esse ὀπτὸν, ex verbi ambiguitate captato joco: nam ὀπτὸς, assum indicat, & visibile: sic autem Græcè totum enuntiatur, ὠμὸν ἰχθὺν ὀπτὸν εἶναι. Sed operæpretium est, huic potissimum loco subjecisse, quæ Demetrius Phalereus prodidit ἐν τῷ περὶ ἑρμηνείας, ubi de orationis differit gratia, hoc est περὶ χάριτος λόγου: Est (inquit) gratia quædam, quæ dicitur παρὰ τὴν προσδοκίαν, id est præter expectationem: ut apud Homerum de Cyclope,

ὄτιν ὕςατον ἔδομαι οὔτιν.

Id est, postremum ego utin vorabo. Neque enim xenium id genus Vlysses meditabatur, neque expectabat lector. Aristophanes quoque in Nebulis de Socrate,

κάμψας ὀβελίσκον εἶτα διαβήτην λαβὼν
ἐκ τῆς παλαίςρας ἱμάτιον ὑφείλετο.

Id est, quum obeliscum incurvasset, mox circinum cœpit: vestemque sustulit ex palæstra. Ex locis duobus gratiam hic venatur poëta. Non enim modò præter opinionem illatum est, sed nec præcedentibus cohæret. Anacoluthia (inquit) hujusmodi, sive inconsequentia, vocatur griphus: ut apud Sophronem ῥητορίβων βυλίας, & apud Menandrum Messeniæ prologus. Griphum alio vocabulo ænon dicunt, quod ex Eustathio est: uti apud Clearchum, Vir, non vir: avis, nec tamen avis: lignum, non lignum: lapis, non lapis. Significantur verò hæc, eunuchus, nycteris seu vespertilio, ferula, pumex. Qui de his plura nosse cupit, Athenæum adeat Dipnosophistarum decimo. At Ægyptiorum mos griphos non habet, dum sceletum, id est aridum jam inveteratumque sale cadaver convivio inferunt, illud incinentes, Ede, bibe, talis post mortem futurus. Ad quod forsan respicit Plutarchi id in M. Antonio, Qui administros hortabatur, largè propinare, ac epuli distendi: quoniam foret incertum, an in posterum id essent facturi, Augusto cervicibus ingruente, ac proinde ipso jam sceleto, & in nihilum redacto. Id quod eo adnotavi gratius, quia per inscitiam locus est

A ab Plutarchi interprete præteritus. Ægyptii moris meminit historia secunda Herodotus: sceleti, in septem Sapientum convivio Plutarchus. Strabo Antæi sceletum nominat, libro ultimo: sed tibiam eo nomine intelligit interpres, quod ex Plutarcho in Sertorii vita coarguitur.

Cottabisis quid, & quid cottabus. Plutarchus explicatur. Item de latage, & catatlo. Cosymbus quid. Cosymbota tunica apud Hieronymum. Crobylus.
B *Scorpius.*

Cap. V.

COnvivalis ludus fuerat, prioribus præsertim Græcis quem cottabisim dicebant: nam & κοτλαβίζειν est, eo quod ex potu superfuit, sonum elidere. In æneas verò phialas, quæ latagia nuncupant, potus residuum jactabant, qui dicitur cottabus: quòd si elisu major ederetur sonus, ab amatis
C siis diligi se augurabantur. Cujus rei vestigium Romæ servatum videri potest: nam Historiæ naturalis libro quartodecimo Plinius, inter legum scita illud item fuisse scribit, Contra bibendi fallacias, nihil ad elidendum in pavimentis sonum ex vino reliquisse. Verum inibi Hermolaus ex veteri lectione summum legi mavult, quàm sonum, ut postremum intelligeremus potum, quem docuimus vocari cottabum: quanquam est & phiala ænea cottabus, aut pelvis, ut alii scribunt, qua
D in id genus uterentur lusu. Nam cottabia, quod ex Athenæo discimus, dicebantur præmia vincenti hoc ludicri genere data: quæ non aliud fuisse animadvertuntur, quàm pyramuntes, hoc est triticeæ placentulæ, ac sesaminæ. Meminit ejus vocabuli etiam primo Rhetorico Aristoteles, ab Ænesidemo missa Geloni cottabia, scribens. Aristophanis interpres sonum ipsum etiam cottabum dici putat. Nam poëta ipse, methysocottabos ita ludentes appellat, quòd jam vino
E madentes id agerent. Ex quo est illud Plutarchi in Symposiacis: nam Soclarus eludens, quæ contrà dicebantur de concubitus abstinentia, & quòd non citra periculum admittatur à cœna, ἀθλητικὰ ταῦτα εἶπεν ὦ ὀλύμπιε παντάπασιν, ἔτι τῆς κοτταβίσεως ὄζοντα, καὶ τῶν κρεοφαγιῶν ἐν οἴνῳ ... τι. id est, athletica (inquit) sunt hæc prorsum Olympie, etiamnum cottabisin redolentia, & non satis aptam carnium illam deglutionem. Veluti dicat, athletis quorum vita sagina est, damnosum
F fortè concubitum videri, & à cœna illis periculum afferre, qui licentius ingurgitarint, exhilarantique à scurrili lusu minus abstinuerint. Hæc ut placeant, faciunt quæ consequuntur. Adsunt (inquit) juvenes uxoribus copulari, quos addecet Venerea amanter exercere. Quin & paulò pòst idem colligit, qua ratione coitu post cœnam minus oblædatur corpus: idque astruit contingere, si quis non distento ventre, nec ebrius id peragat. Illud verò à Plutarcho proverbiali
G modo enuntiatum, neminem puto latere. Auctor Critias est, cottaborum lusum esse Siculorum proprium, quin & ab eisdem inventum: veluti etiam latage, nationis ejusdem vocabulum creditur, quo significari Athenæus arbitratur, quod ex potu superest in poculo. Id conversa manu dextra sursum

fulcium, molliter ac per ambitum cubito innixi sinistro, jactabant ludentes in cottabeum. Fuit & quem catactum, id est κατακτὸν, cottabum vocabant, id est lychnion, quod attractum denuò concidebat, eum continens quem dicunt μάνην, id est cottabi prominulam partem, quam dixerit Sophocles æneum caput. Nam plastinx portio intelligitur, quæ sonum elisu reddebat. Cottabum, medici per imperitiam (ut retur Athenæus) à balneis potionem, vel ante balneas vomitum nuncupabant. Cosymbum, seu cosymben, scribit Suidas inter indumenta recenseri, unde sunt apud Hieronymum cosymbotæ tunicæ. Julius Pollux in tonsuræ generibus: Cosymbe (inquit) Atticum non est, sed crobylus potius. Crobylum interpretantur aureum corymbum è capillis propendentem. Sunt qui putent capillorum contextum tendentem in acutum. Meminit Xenophon, nec omisit Thucydides. Ab nonnullis hæc profertur distinctio, ut in viris dicatur crobylus, in fœminis corymbus, in pueris scorpius. Hinc forsan conjectatio sit, cur Hieronymo cosymbotæ dicantur tunicæ.

Græcorum in bibendo leges. De Jovis Olympii cratere: item heroum, & Soteris Jovis ac Mercurii. Interim quid modiperator. Bonus Deus, qui. Virgilius illustratur. De Thracibus & Scythis. Horatius declaratur. Poculorum nomina plura. Bibendi lex apud Locros. Qui bene poti ad scribendum accesserint. Massiliensium mulieres esse hydropotas: sicuti Mileti factitatum, & Romæ. Samagorium vinum. Italicas mulieres vinum nescisse. Ecpetala pocula. Petala. Patellia. Callopatira capridis. Oenochoi. Tauri. Epenchytes. Ceryx. Oenopta. Ophthalmi. Evophtalma. Acratophorus Dionysius. Vinaria vasa nomen servantia: bicus, bicarium, crossus, gaster, gasterium, ceraphium, baucalium, cypellum, amphicypellum, cyphela, dicipellon, pella phiala, cyprus, hemicyprus, scaphos. Pisa quid. Pisa civitas, unde Paropsis.

Cap. VI.

GRæco more potare, interpretantur quidam grandibus meracisque poculis se invitare. Cicero in Verrem Actione tertia: Fit sermo inter eos & invitatio, ut Græco more biberetur, hospes hortatur, poscunt majoribus poculis, celebratur omnium sermone lætitiaque convivium. Sunt qui à Marco Tullio veterem Græciæ morem innui, conjectent: quo toties bibere receptum erat, quoties deos & charos nominatim vocassent. Utcunque, Ausonius meminit ad Symmachum, Super mensam meam facta est invitatio, non illa de ludibrii convivio, ut Græco more biberetur, sed illa de Flacci ecloga: in qua propter mediam noctem & novam lunam & Murenæ auguratum, ternos ter cyathos attonitus petiit vates. At in Xenophontis Symposio, pocula laudantur minuta & rorantia. Fuit & in Græcorum conviviis lex illa vetus, sicuti Thusculanarum quinto à Cicerone traditum scimus, Aut bibat, aut abeat. Et rectè, inquit: aut enim fruatur aliquis pariter cum aliis voluptate potandi, ne sobrius in violentiam vinolentorum incidat: aut discedat. Hæc itidem in vita videtur servanda: nam injurias fortunæ, quas ferre nequeas, defugiendo relinquas. Inoleverat & Græcis mos alius, ut talis sortirentur, qui convivio præsidens, leges decumbentibus diceret, quæ vocabantur nomi. Hic verò testimonio Varronis modiperator Latinè nuncupatur, veluti modum bibendi præscriberet. Rex etiam dicitur Macrobio: arbitror, quia Græci βασιλία appellabant. Horatius,

Nec regna vini sortiere talis.

Eubulus sub Dionysii persona monet, sanitati primum dicari cratera, secundum amori & voluptati, somno autem tertium, quartus verò (inquit) jam noster non est, sed injuriæ. Panyasis poëta, poculum primum Gratiis contribuit, horisque & Dionysio: secundum Veneri, rursumque Dionysio: injuriæ autem & nocumento, tertium. Consuetum & illud priscis Græcis invenio: post cœnam, Boni dæmonis (quem esse Fortunam putat Eustathius) haurire poculum, quod meracius erat: quæ res dicebatur, κρᾶσις ἀγαθοῦ δαίμονος. Quod in Ionia scribit Apostolius, qui & secundum mensis diem Boni dæmonis dictum tradit. Nam Thebis etiam visebatur Boni dæmonis heroum. Hinc facetissimus Comici jocus,

ἕλκε τὴν τοῦ δαίμονος τοῦ πραμνίου.

Id est, trahe (inquit) dæmonis pramnii: quum sit vinum pramnium vel pretiosissimum. Auctor in Arcadicis rebus Pausanias, ad sinistram viæ, quæ in montem ducit Mænalum, fuisse ἀγαθοῦ θεοῦ ναὸν, id est Dei boni templum: Quòd si (inquit) bona contribuunt dii hominibus, inter deos autem summatem esse Jovem novimus: consequutione nimirum probabili conjectare licet, ejus dei esse cognomentum id genus. Quòd si est, Mantuani vatis interior doctrina retegitur, quum Æneidos primo ita canit,

Adsis lætitiæ Bacchus dator, & bona Juno.

Deam verò hanc etiam Græcis χρηστὴν dici, commeminit in Cœnis Macrobius. Verum ab diverticulo repeto fabulam. Nec ignoro, esse qui Boni dæmonis poculum primatem habuisse locum autument. Sed in hoc mira scriptorum varietas est. Pindari interpres servatum veteribus morem scribit, ut crater princeps Jovis diceretur Olympii, sequens terræ heroum (cujus rei etiam Plutarcho in Caussis mentio est,) tertius Διὸς σωτῆρος, id est Jovis Salvatoris, si linguæ proprietas ita dici patitur: cui astipulari Sophocles videtur in Nauplio,

Ζεῦ παυσίλυπε

καὶ Διὸς σωτηρίου σπονδὴ τρίτου κρατήρ.

Sed & in Epigonis Æschylus. Verum, cur cratera tertium Jupiter habebat Soter? nempe quòd is bibendi modus citra vinolentiam omnino substringebatur, ultrà progredienti, largius hilariusque ingurgitanti, intemperantis non deerat nota. Dicebant eundem τέλειον quoque, de ternarii perfectione numeri, in quo principium sit, medium & finis. In literis, compertum & illud: potionem in conviviis principem, præfatione τοῦ δαίμονος ἀγαθοῦ solitam offerri, gustandam modò quod foret meracior. Dæmona verò bonum videntur Liberum etiam patrem acce-

pisse multi. Postremam, quæ lymphatior erat (sic enim ab eruditis nuncupari observatum, nonnullis etiam in diversum euntibus) Jovis præfatione Liberatoris. Celebratum est & in Lemno ab Atheniensibus Seleuci Soteris poculum, quòd in eos fuisset is beneficus. Siculus autem Diodorus Bibliotheces quinto: Ajunt, (inquit) quum purum in cœnis vinum datur, omnes Deum sospitem optare bibenti: at quum à cœna dilutius hauritur, Jovem vocari Sotera: nam puri vini potus, ad insaniam redigit: aqua Jovis mixtus, voluptatem parit ac lætitiam, & arcet insaniam. Asclepiades calicem primum ad sitim pertinere dictitabat, secundum ad voluptatem, tertium ad ebrietatem, quartum ad insaniam. In Julii Pollucis thesauris adnotatum invenimus, potum ultimum ἑρμῆν appellatum, hoc est Mercurium: unde & Homerus,

ᾧ πυμάτῳ σπένδεσκον.

Id est, postremò autem libabant. Auctor Athenæus est: Mercurio, surgentes à cœna prolibare solitos, quia sit somni præses: posterius verò, etiam Jovi τελείῳ: nam calicem Soteris Jovis invenio item τέλειον nuncupari solitum, quæ vox perfectum judicat & absolutum, ut diximus. Ex his verò hactenus prolatis lux infertur plurima Horatio in Carminibus, quem ab interpretibus multifariam eruditum convelli sæpe, animadvertas. Apud Locros Epizephyrios si quis medico non imperante salutis ergò meracius hausisset, perinde ac capitalem admisisset fraudem, morte scelus expiabatur: ita sanciente Zaleuco, At Alcæus & comicus Aristophanes vino madidi pangendis invigilabant poëmatis. Multique præterea vino se proluentes in hostem depugnarunt illustrius. Apud Massilienses hydropotæ sunt mulieres: in Mileto item factitatum, Theophrastus scribit. Tametsi Milesios dixit Demodocus, Non esse insipientes quidem, ea tamen facere quæ agant insipientes. Sicut inquit Moralium septimo Aristoteles: Incontinentes, injusti quidem non sunt, injuriam tamen faciunt, sed præter electionem. Apud Romanos vino abstinet mulier libera, ut libro sexto Polybius scribit, sed servi quoque. Item Ephebi omnes, ad annum vitæ tricesimum. Samagorii vini cotylis tribus homines quadraginta, & eo plures, inebriari solitos, scribit Aristoteles. Sunt qui universim Italas mulieres vinum nescisse prodant. Romanas tamen passo uti solitas, refert Polybius. Thracum Scytharumque proprium fuisse videtur, capacius ingurgitare merum & ingentia exsiccare pocula. Id perobscurè significat Pollux libro sexto, ubi ait, ἀμυστίζειν esse idem ferè, quod Thracum more bibere. Verbum id apud Plutarchum expositum invenio pro eo quod est, multum sineque respiratione haurire, hoc est (ut ipse ait) ἀθροῦν καὶ ἀπνευστὶ πίνειν. Hinc apud Horatium dictam puto Amystidem. Hic protinus sciendum, προπίνειν non permixtionem modò indicare, sed & poculi gratuitum complecti munus. Anacreon,

ἀλλὰ πρόπινε ῥαδινοὺς ὦ φίλε μηρούς.

Quod est, χαρίζου. Sed & Demosthenes patriam prodentes hostibus, προπίνειν dixit. Erant & ve-

A teribus pocula latiora, quæ vocant ecpetala, quoniam folia perampla dicuntur petala: cujusmodi pocula etiam nuncupantur patella: ex quibus Alciphron, patellocharona concinnavit. Sed & capridii callopatira apud Athenæum legisse videmur. Est autem capridium, à capro deminutum, quo nomine aprum intelligimus. Qui potus ministerio præficiuntur, dici quidem œnochoi solent: in Neptuni tamen festo etiam tauros scio appellatos. Hellespontii, pincernam vo-
B cant epenchytem: at veteres etiam ceryca, ut ex Homero liquet. Qui verò œnoptæ nuncupantur, tres numero exploratores inspectoresque erant cœnarum, an ex æquo potaretur. Lychnos hi cœnantibus suggerebant, & thryallidas, id est ellychnia. Hos quidem etiam ophthalmos dixere, id est oculos. Vnde evophthalma dicuntur, quæ oculis arrident plurimum: auctor Athenæus in polyarchi dissertatione, libro duodecimo. Quales verò fuerint Scytharum in bibendo ri-
C tus, nec Plato ignorasse videtur, quando Legum primo sic scriptum reliquit: Sed de ebrietate quærendum (inquit) utrum ita bibendum sit, quemadmodum Scythæ ac Persæ. Carthaginienses præterea & Celtiberi & Thraces mero penitus utuntur, tam viri quàm mulieres, atque vino item vestes perfundunt, præclarum hoc & beatum vitæ genus existimantes. De Scythis illud tamen commonuero quod scribit Maximus Tyrius: Scythas esse quidem hydropothas, quòd si ebrie-
D tatis voluptatem requirant quandoque, pyram construere, in eamque herbas conjicere odoratas, ac mox circumstare & odorem velut crateris haurientes liquorem, fieri ebrios, quamobrem canere ac saltare. Persæ verò aliis utuntur deliciis, quamvis moderatius quàm isti. Apud Phigalenses in Arcadia fuisse sacellum Dionysii ἀκρατοφόρου, Pausanias tradit. Illa porrò adnectamus capiti huic, etiam si excrescenti nimium: inter vasa vinaria recenseri à Polluce, stamnium, ca-
E dum, cadiscum, bicum, quem fuisse Homero incognitum Eustathius prodit: sicut nec pytinas novisse potuit. A bico, cujus meminit ἀναβάσεως primo Xenophon, arbitror fluxisse nomen nunc vulgò frequentissimum: quanquam bicarium dicimus potius, quod est deminutum recta Græcorum forma. Sicuti etiam crossum, quo vocabulo Venetiis in œnopoliis utuntur plurimum. Bycium vitreum legimus apud Dioscoridem libro secundo. Bicos tamen palmeos scribit Hero-
F dotus Historia prima, vino plenos Babylonem apportari solitos, ut vas capacius intelligere, necesse sit: proinde Laurentius dolia reddidit. Erat & gaster vas, & gastra fictilis Dioscoridi. Sed gasterium vocat Aristophanes, servatque adhuc nomen. Quanquam & gastera pro rapo dici legimus à Lacedæmoniis: etiam si apud Bœotios Brassicas ita nuncupari, Nicander putat. Scaphos denique, cavitatem navis vocat Thucydides, quam (inquit interpres) gasteram dicimus. Cyprus
G & hemicyprus, vasorum ac mensurarum genera sunt, coquinariam facientibus perfamiliaria. Invenio & ceraphium ab Homerico cornu, sed & bacaulium. Addamus illud quoque: cypellum dici à Græcis poculum, ἐπὶ τὰ ἔσω κύπτον, id est ad interna proclinatum innuensque. Appella-

tur

tur idem & amphicypellon, velut undique intro inflexum. Sæpius nanque ἀμφὶ præpositio circulariter signat, unde insula quandoque legitur amphialos, & tonitru amphipyron. Certè deorsum adnuentes nubes, eadem etymi ratione, cyphela nuncupare, moris est. Aristoteles vero mellis cellas amphistomos esse dicit, id est geminas: in una enim basi, seu intersepto duas esse cellas: sicuti (inquit) in amphicypellis, id est geminis poculis: una quidem intus, foris verò altera. Ex quibus conjectatio est, esse idem amphicyppellon & dicypellon, propter antithetos, id est oppositas fistulas & thecas mellis: tanquam uni modo basi, id est fundo, cypella incumbant duo, superne unum, infra reliquum, ut basis sit potui accommoda, ubi usus venerit. Pella verò etiam phiallam signat, qua uterentur in sacris. Ovem pellam, in Theocrito nigram interpretantur: nam corporum superficiem, ubi sanguinis affluxu nigrescat, pellama, vel pelidnoma, id est πελίδνωμα, vocant. Pisas denique apud Græcos dici invenio τὰς ποτίςρας, id est bibulas, de verbo πίσαι, quod πίτισαι signat. Quin & Pisam civitatem hinc dictam opinantur plerique, quoniam humectus sit locus, & aquæ continens plurimum. Id autem genus loca vocant Græci, τὰ πίσεα. Illud neutiquam prætereundum: jussulenta plerunque de vasorum appellari nominibus, ut paropsidas & triblia: necnon in Plauto magidas & capidas.

Quæ esculenta quibus probarentur locis. Acipenser. Timallus piscis. Heliogabali gulosa inventa. Epelane piscis. Tagenia quid. Pyramuntes, & sesamuntes, & sesamis. Saltragasæus. Cœna ἐντιλής. Enchrides. Encrypias panis. Copaides anguillæ. Sacrificia ex piscibus. Thynneum sacrum. Cylabræ heroi in sacris salsamenta offerri solita. Strymoniæ anguillæ. Cœnas deorum quas intelligamus. Malca. Aphrogala. Decocta.

CAP. VII.

QUæ verò ex esculentis in mensa usum haberent præcipuum, non ineptè in hac gulonia provincia explicuerimus. Igitur ex freto murena primum à satrapibus ejus procurationis tulit calculum: item Tartesica. Thynnus Tyrius eximiè laudabatur. Acipenser tanta fuit apud Romanos indicatura, ut convivio inferri cum corollis, ac præcinentibus consuesset tibiis, coronatis item qui gestarent. Hunc Archestratus, qui Sardanapali instituta consectatus est, eundem galeo esse putat Rhodio, quanquam discriminantur insigniter. Appion grammaticus in commentatione De Apicii deliciis, ellopen esse acipenserem credit. Cestreus quoque laudis emeruit multum, de quo alibi copiose ex Sciatho. Conchæ pelorinæ, unde fortè post nuncupatæ pelorides, de quibus Martialis,

> Tu lucrina voras, me pascit aquosa peloris.

Sed & Horatius,

> Lucrina peloris.

Teutlon, id est beta, ex Ascra: mænides, ex Li- A para: gongyle, id est rapa, ex Mantinea: pectines, Methymnæi: galeus, Rhodi: psettæ, apud Eleusinem: apuæ, Phalericæ: triglæ, sive muli, in Ionia: anguillæ in Eubœa copaides, ut in Sicilia plotæ. Sed eam copaides prærogativam habent, ut ex eis præcipuas etiamnum diis immolent Bœotii, victimarum item ritu coronatas. Et in Lydia pisces sacrificari solitos, Varro scribit in Villaticis pastionibus. Verum, Neptuno quoque thynnum immolare ad capturæ spem consuevere B piscatores: idque sacrum Thynneum vocant. Quin apud Phaselytas cylabræ heroi salsamenta offerri, accepimus. Celebratur & timallus piscis ex Ticino amne aut Atesi, cui à flore conciliatum creditur nomen, invulgato etiamnum dicto de eo qui gratam redolet suavitatem, Aut piscem olet, aut florem: quo pronuntiatum facetè est, eundem videri odorem piscis, qui & floris sit. Illius enim specie nil gratius, nil suavitate jucundius, aut odore fragrantius. Quod ipsum in C pisce contingit, quem Galli epelanem vocant, in Sequanæ ostio frequentem Rothomagum usque, modicum alioqui, & squammis argenti modò nitescentibus: si in propinquo sit, putes violis te circumfusum. Cui rei gravissimus accedit testis Joannes Seluanus Mediolani Vicecancellarius, summæ inter Gallos vir integritatis, & si quis alius rerum experiens, ac non doctrina modò eminentissimus, sed & doctorum in primis studiosus, verum Christianæ religionis propugnator D incomparabilis: quod in magna fortuna rarenter comperias. Mastycatum & polentatum excogitavit omnium princeps Heliogabalus. Quin & comœ fit sæpius ex Apicii æmulatione, ut Spartianus prodit camelorum calcanea, cristas gallinaceis demptas viventibus, pavonum linguas & lusciniarum: quòd qui his vesceretur, epilepsiam non sentiret. Hæc eo adnotavi libentius, quòd libro secundo Artis cabalisticæ à viro traditum erudito est, Neminem unquam piscem in E sacrificiis oblatum, audisse. Fuere porrò & Strymoniæ anguillæ insignes magnitudine, salsilago Thasia, item Thasiæ raphanides, caseus Cythnius & Siculus, sal Tragasæus. Sunt autem apud Troiam tragasæ, à Tragæo ita nuncupatæ, cujus gratia Neptunus concrescere inibi salem jussit. Sed super hac re alibi quoque facta mentio est. Apud Lucianum observavimus fuisse prioribus, ἐντιλὴς ὀνομαζόμενον δεῖπνον, id est cœnam quæ diceretur absoluta, avis una singulis apponebatur, item F suilla caro, necnon leporina & piscis quoque ex tageno, id est sartagine, ut ipse interpretor. Nam in generibus panis recensentur & tageniæ, qui & enchirides vocantur: dum in sartagine coquerentur, infundebatur caseus, oleum, mel, sesama. Panis subcinericius dicitur encryphias, sesamuntes item in cœna fuere eadem. Hæ verò placentæ erant ex sesamo & melle. Sicuti pyramuntes ex melle item ac tritico, quod πυρὸν vocant Græci, quamvis ab ignis figura putent alii dici, quæ G à lato in acutum desinit. Pyræa verò nemus est haud ita Sicyone dissitum, in quo Cereris fuerat sacellum προςατίας, & Proserpinæ celebritatem agentibus tantum viris, sicut nymphona, id est νυμφῶνα, mulieres modò frequentabant, ubi Dionysii erat simulacrum & Cereris ac Proserpinæ,

A Pausania tradente, Sesamum intelligunt aliqui, vulgò quod dictitant risum. Suidas sesamuntana distinguit à sesamide, ut sesamis sit, quæ & sesame, unde ducatur sesaminum oleum, quod & symon apud eum est, quo Cyri perungerentur milites. Cœnas deorum apud Horatium secundo Sermonum intelligunt, quæ citra omnem sint solicitudinem:

> O noctes cœnæque Deûm, quibus ipse meique
> Ante larem proprium vescor.

B Ad gulæ rationem pertinet adnotasse illud quoque: ephthopolium dici locum in quo cibi distrahantur percocti. Et qui eo se fovent quæstu, nuncupantur ephthopolæ. Nam opsodædali dicuntur, qui obsonia variè condiunt aut quærunt. Gastrologi, qui de ventris ratione disserunt, & inde gastrologia. Denique septimo Therapeutices Galenus, melcam & aphrogala inter ganeata in Vrbe cibaria recenset.

C *Catonis, Periclis, Heliogabali qui Alagabalus vel Eleagabalus de convictu sententia. Lactaria quæ. Agalacta. Pometa. Pomarii. Pentapharmacum convivium. Convictorum numerus. Musæ olim tres. Charmum Syracusium in singula quæ apponerentur versiculos primum concinnasse. Martialis disticha quam habeant argumenti originem.*

Cap. VIII.

Mensam M. Cato maximè amicorum parentem atque procreatricem existimavit. At Pericles omnem cœnarum apparatum, & id genus beneficentiam facilè perpetuoque contempsit ac rejecit, ut tam longo tempore, quo in republica est versatus, nunquam apud amicum cœnarit, præter quàm Euryptolemo nuptias celebrante, & id quoque eatenus, ut peractis libationibus, mox abiret. Siquidem animorum elationi magnitudinique deprimendæ E aptissimum esse convivium, sanxere nonnulli: quando inibi gravitatis severitatisque expectationem servare, vel difficillimum sit. Sed enim Imperatori Heliogabalo, sive is sit Alagabalus, uti vetera præferunt numismata, quandoquidem Syrorum videtur vox, apud Dionem tamen Eleagabalum legimus locis aliquot, citra flatilem omnino: huic inquam Heliogabalo nulla fuit vita, nisi in voluptatis novæ exquisita ratione, ut etiam æstiva convivia coloribus exhiberet, F ut prasinum quandoque, alias venetum, & omnino reliquos ostentaret. Primus etiam schematibus libidinosissimis inquinata ex argento vasa jussit apponi, ac ex piscibus isicia fecit primus, ex ostreis quoque ac liostreis, id genus item aliis. Vilioribus amicis folles pro accubitis sternebat, eosque reflabat, prandentibus illis, ita ut plerunque sub mensis repente invenirentur prandentes. Dulciarios lectariosque habuit ejusmodi, ut quicquid ex diversis eduliis coqui exhibuissent G vel structores vel pomarii, illi modò ex dulcibus, modò ex lactariis præberent. Lactaria obiter intellige, quæ nunc semidoctum vulgus lacticinia vocat. Pomarios item apud Horatium invenias,

> Hic simul accepit patrimonii mille talenta,
> Edicit, piscator uti, pomarius, auceps
> Mane domum veniant.

Pometa verò apud Palladium, Agalacta verò pascua nuncuparunt veteres medici, lacti minus accommoda: nam herbis lactis aliquo modo naturam immutari, traditum est. Simonides in eum qui in convivio pertinacius taceret, εἰ μὲν, inquit ἠλίθιος εἶ, σοφὸν πρᾶγμα ποιεῖς, εἰ δὲ σοφὸς, ἠλίθιον. Auctor Spartianus est, Ælium Verum Imperatorem omnium primum excogitasse tetrapharmacum, seu potius pentapharmacum, quo postea semper sit usus Adrianus. Constabat id sumine, phasiano, pavone, crustulo, aprugno sive perna. Sicuti in Adriano idem commeminit. Heliogabalus pisces semper quasi in marina aqua cum colore suo coctos conditura veneta comedit. Idem rerum pretia conviviorum esse orexin astruebat. Obiter, hic Heliogabalus est quem scribit Dion, esse nuncupatum variè: nam & Abitus dicebatur, & Pseudantoninus, Assyrius quoque ac Sardanapalus: posteaquàm verò trucidatus in Tiberim est projectus, etiam Tiberinus. Omnibus (inquit Varro) numeris absolutum convivium est, si belli conveniant homines, si locus sit non ingratus, si temporis sit habita ratio, si non negligens apparatus. Nec illud omiserim, divitum plerosque domos struxisse quandoque τριακοντακλίνους, in quibus vel triginta sterni lectuli valerent, & eo plures quoque. Id quod in Sympoliacis improbat Plutarchus, convivia id genus ἄφιλα vocans, & ἄμικτα, id est citra amicitiam & communionem. Quæ panægyriarchum verius requirant, quàm symposiarchum. Olim non plures tribus coisse convivas, testatum Annalibus est: quando nec plures initio creditas esse Musas, relatum Pausaniæ monumentis scimus, meletem, mnemen, aœdem, hoc est meditationem, memoriam, cantilenam. Archestrati poëtæ etiamnum superest in ea re decretum, Convivæ aut tres, aut quatuor, aut non plures quinque sunto: aliàs manipularium, & rapto viventium conventus fuerit. Julius Capitolinus in Vero, ejus tale fuisse convivium prodit, ut in eo duodecim decubuerint primum. Quanquam de convictorum numero jactatum vulgò non sumus nescii. Septem convivium, novem convitium. In Platonis Symposium octo coëunt & viginti. Quinarium numerum quandoque placuisse, libro primo auctor Athenæus est. Denarium autem Iliados secundo comprobasse Homerus deprehenditur, ubi in decadas distribuit rex convivas, quoniam plures discumbere, non ferè moris esset, uti docuit Eustathius. Nam & Pythagoricis conviviis non interfuisse plures, illustris auctor prodit Jamblichus. Postremò scitu dignum illud quoque, Charmum Syracusium, ut scribit Athenæus, in singula quæ apponerentur, versiculos primum concinnasse, ac parœmias, uti est de piscibus illud,

> ἥκω λιπὼν Αἰγαῖον, ἁλμυρὸν βάθος.

Id est, venio Ægæum linquens salsam profunditatem. Vnde Martialem arbitror argumenta mutuatum. Illa verò hujus pragmatiæ felix fuerit coronis, quod ex Xenophontis est Symposio, sublatis mensis, consuesse veteres prolibare diis καὶ παιανίζειν.

Fori

Fori vituperatio. Super multiplici Atheniensium foro aliqua. Parabysto, & trigono. Batrachium unde, ac puniceum. Batrachis quid. Batrachos morbus. Helieum. Palladium forum cur diceretur. De Palladio plura. Pesinus civitas unde.

CAP. IX.

FOrum Anacharsis Scytha ad fallendum invicem atque ad dandas avaritiæ manus destinatum locum esse dicebat, sed & moderatus Columella, Ne caninum quidem (inquit) sicut dixere veteres, studium præstantius est, locupletissimum quenque allatrandi & contra innocentes, ac pro nocentibus neglectum à majoribus à nobis etiam concessum intra mœnia & in ipso foro latrocinium. Quod nisi cupediis suffarcinatus, & ferentariis onustus libellis pergas, quibus dorophagos expleas, sordidosque ac nummarios, luditur opera. Inest echeneis, ruant licet procellæ, domatur mundi rabies, infrenatur impetus. Academicis & cunctatore ipso Fabio dicas omnia cunctatiora. Plutarchus item in libro De fœnore, esse forum dicit ἀσεβῶν χώραν, id est impiorum regionem. Ex quo arbitror M. Catonem censuisse, forum muricibus sternendum. Quo fit, ut deformari fœdius possit Marcellus Octavia Augusti sorore genitus, à quo fuisse inumbratum in ædilitate forum, ut salubrius litigantes consisterent, Plinio tradenti credimus. Auctor Pausanias est, fuisse Athenis fora nonnulla ignobiliora, quæ parabyston vocarent, ac trigonum. Alterum ab obscuro urbis loco, in quo situm erat, nuncupatum, & minimæ quæque agebantur lites. Alterum verò à figura. Parabyston Græci absconditum, & latens dicunt, παρὰ τὸ βύω, quod signat claudo. Vndecim in eo judices sedebant, videturque duplex fuisse parabyston, medium & majus. Lysias majoris mentionem facit. Sed fuit & nymphicus, hoc est sponsalis lectus, qui vocabatur parabystus, cujus commeminit Hyperides ἐν τῷ κατὰ πατροκλέους. Batrachium verò forum ac puniceum à coloribus appellationem trahunt. Nam etiam si apud Chymistas est batrachium, ex latice divino computrescente proveniens, in auri confectione miraculi præcipuè memorati, specie ranunculi, veneno vis tanta, uti halitum etiamnum solo perimat. Id ab effectu etiam chrysocollam nuncuparunt: quin ubi tument sub lingua venæ, genus mali vocatur batrachos. Erat tamen batrachium coloris item species, quo ante inventas personas faciem obungebant, unde & batrachis inter floridi coloris enumeratur indumenta. Omnium verò maximum, quo frequentiores conveniebant, heliæum nuncupabatur. Fuit & Palladium forum, in quo de percussoribus cognoscebatur. Demophoontem quoque primum pœnam luisse, palàm est. Sed quo crimine, incertum. Cur diceretur Palladium, explicant Græci: à Troiæ captivitate Argivos quosdam cum Palladio ad Phalerum appulisse, quos quum incognitos peremissent indigenæ, mox admoniti qui forent, mandantes humi palladium inibi erexere, atque institutum, ut de cædibus non sponte perpetratis quæreretur, id est περὶ τῶν ἀκουσίων. Dignum verò scitu, ab Pherecide Palladia

A dici simulacra omnia ἀχειροποίητα, id est non manu conformata, sed & omne in terram dejectum cælitus: cujusmodi certè Minervæ fuit simulacrum, cubitorum trium & ligneum, in Phrygiæ urbem delapsum, unde adoptatum loco pesinuntis nomen, quod Diodorus scribit & Dion. Etiam si tradunt alii, uti notatum comperi apud Herodianum, dici Pesinuntem quia inibi conciderint multi, depugnantibus Ilo Ganymedis fratre ac Tantalo, qui Ganymedem rapuerat. Sed nec Minervæ
B simulacrum illuc dejectum tradit Herodianus idem, verum magnæ matris, Joannes Antiochenus missum cælo Palladium prodit, ac philosophum Asium ex horæ notatione, quam horoscopum vocant, mathematicè prædixisse, nunquam civitatem eam in prædam cessuram, ubi id servaretur intactum καὶ ἄσυλον. Traditum ab Apollodoro est, Ilum, posteaquam Ilium condidisset bovem insequutum optasse, ac deos comprecatum, ut signum objiceretur aliquod, tuncque oblatum ei Palla-
C dium, quod trium fuerit cubitorum, dextra tenens hastam, colum læva cum fuso. Non negligendum porro quod scribit Procopius, apud Beneventum esse ab Diomede traditum Æneæ Palladium. Quoniam de morbo sciscitanti redditum foret oraculum, non prius ex morbo convaliturum, quàm Troiano cuipiam Palladium restituisset. Vbi autem lateat id nunc, inquit, haud norunt Romani. Simulacrum ostendunt tamen lapideum in Fortu-
D næ fano ante Minervæ statuam æneam. Id verò præliantis imaginem præfert & hastam evibrantis. Nec Græcam facit visitationem, sed Ægyptiam. Memoratur id quoque, Constantinum Imperatorem simulacrum hoc Byzantium tralatum in foro ab eo nuncupato defodisse.

De foro Thessalico & Persico: item venalium. Quid cyclos, & cinclides, & cancelli. Interim quid apsis. Episotron. ltys. Apsimachia. Trapeza. Cindalus, cindalismus passalus. Clavo destinare, & à clavo demere quid sit. Triplex Romæ forum. De Menianis, & Menia columna & solariis.
E *Protecta. Protegere quid. Protecta. Immissa. Promercale.*

CAP. X.

SCitum est quod Aristoteles docuit Politicorum septimo: Struendum in civitatibus forum,
F cujusmodi in Thessalia, quod dicebant ἀγορὰν ἐλευθέραν, hoc est liberum forum. Id opinor, quia esset ab omni mercatu purum. Nec eo agricolæ opificésve, aut id genus alii, commeandi jus haberent, nisi accersente magistratuum aliquo. Eum locum putat Aristoteles εὔχαριν, id est gratiæ majoris, εἰ καὶ τὰ γυμνάσια τῶν πρεσβυτέρων ἔχοι. i. si & seniorum habeat gymnasia. Forum ejusmodi fuisse apud Persas Xenophon scribit, ubi regiæ essent ac principia alia. Esse quoque
G in quatuor distributum parteis: quarum esset una puerorum: alia puberum: virorum tertia, qui perfectam ætatem jam agant: quarta eorum, qui jam emeriti sint, legeque singulos eorum suis adesse locis solitos. Pueros quum primum illuxisset, eodemque modo perfectæ ætatis viros: at seniores, quum per ocium cuique licuisset, exceptis

constitutis diebus, quibus adsint necesse est. Forum autem venalium Græcis dicitur πρατὴρ, λίθος, πωλητήριον, hoc est prater, lithos sive lapis, poleterium. Apud Herodotum etiam praterium. In nova comœdia cyclos dici invenio, loca ubi venderentur mancipia. Fortè etiam ubi & venalia reliqua. Est autem cyclos propriè quidem circulus: unde Pausanias, Est (inquit) apsis: ligneus rotæ cyclos: quo is ambitur, ferrum vocatur episotion. Sunt & in retibus apsides, id est curvamina & ulnæ. Apud Homerum, apsis etiam dicitur itis. Apsimachia Plutarcho in Lycurgi vita, & Appiano esse videtur tumultuantium pugna. Sunt qui eo nomine præludium pugnæ intelligant. Apsidas porrò Græci dicunt, quos Latini arcus, surrigi Imperatoribus solitos. Sed & pontium fornices eodem censentur nomine. Locus verò quem inscenderent venalitii, dicitur ab Aristophane trapeza, hoc est mensa. Porrò fori judicialis fores scribunt Græci cinclidas vocari. Cyndalos verò quidam clavos dicunt, & cyndaloplitas claviculos. Fuit & ludi genus cyndalismus, quem clavis exercebant, quos passalos, sive pattalos Græci quoque vocant, nato inde adagio de iis quæ negligentius curantur, πασσάλῳ ἀνακρεμάσαι, id est clavo destinare appendereque. Sicut quæ amplius curanda censemus, à clavo demere: quod ex Eustathii thesauris est. Verum ad cinclidas redeo, quas Romani cancellos vocant, uti adnotant Græci. Erant quidem in foro cancelli, Cicero pro Sestio, Tantus ex fori cancellis plausus excitatus, ut nunquam major consensio, aut apertior. Hinc honestissima metaphora dictum ab eodem pro Quintio, Et me facilè vestra existimatione revocabitis, si extra hos cancellos egredi conabor, quos mihi ipsi circumdedi. Et quoniam in Romanos incidimus, sciendum, triplex olim fuisse in Vrbe forum, quod Seneca scribit: sic enim libro secundo De ira, invenimus adnotatum, Adjice nunc publica perjuria gentium, circunscriptiones, fraudes, inficiationes, quibus trina non sufficiunt fora. Hinc certius illud Martialis percipitur,

Atque erit in triplici par mihi nemo foro.

Quartum addidit Trajanus: meminit Sextus Aurelius & significat Martialis idem,

Et fora tot numeras Jane, quot ora geris.

Trajani forum scribit Ammianus Marcellinus, fuisse singularem sub omni cælo structuram, ac ut opinamur (inquit) vel numinum assensione mirabilem. Id quum Imperator Constantius spectaret, hærebat attonitus, per giganteos contextus mentem circumferens, nec relatu effabiles, nec rursus mortalibus appetendos. Transitorium forum à Domitiano comparatum Eusebius scribit, id à Tranquillo methodium dici suspicantur aliqui, quod Trajano struente, cessarit. Sed de hoc plura mox. Meniana fuisse in foro unde spectarentur ludi, non ferè est qui nesciat. Eadem & solaria nuncupabantur. Vnde ad solarium versari, eleganter sciteque de eo dicitur, qui spectacula frequenter invisat. Cicero pro Quintio: Vixit (inquit) semper incultè atque horridè, natura tristi atque recondita fuit: non ad solarium, non in campo, non in conviviis versatus est. Solaria verò dici Meniana, Hierônymus scribit. De Menianis Labeo digestis De verborum significatione: Projecta (inquit) ea sunt, quæ ita provehuntur, ut nusquam conquiescant, cujusmodi sunt meniana & suggrundia: quæ verò aliquid habent, ubi conquiescant, immissa, non projecta vocantur, velùti tigna & trabes quæ immittantur. Protecta legimus quandoque loca in domo surrecta, unde spectare liceat: ab protegendo, id est porrò tegendo, sive tectum projiciendo. Id enim Ciceroni in Topicis protegere est. Sunt tamen solaria etiam horologia, necnon vectigalia, quæ pro solo penduntur, apud Jureconsultos, titulo Ne quid in publico fiat. Columnam Meniam Pædianus intelligit à Mænio dici, qui quum domum venderet Catoni & Flacco censoribus, ut ibi inædificaretur basilica, jus sibi columnæ unius exceperat, super quam tectum projiceret, unde ipse ac posteri spectarent gladiatorium munus, quod tum in foro dabatur. Commeminit Marcus Tullius Actione in Verrem prima. Quanquam ænea inibi modo columna scribitur. Sicuti apud Plinium libro septimo: A columna (inquit) ænea ad carcerem inclinato sydere, supremam pronuntiavit. Sed & libro trigesimoquarto Plinius idem: Antiquior (inquit) columnarum celebratio, sicut C. Menio qui devicerat priscos Latinos. Verum redeo ad institutum, si illud non neglexero: promereale in vænalium ratione dici, quòd extra domesticum usum redundans vænui proponitur.

Forma fori Græca & Italica. De trivio & Basilica, & quid sit basilicam habere. Ciceronis locus aperitur. Via basilica, prætoria, consulares.

CAP. XI.

GRæcorum fuisse moris, Vitruvius scribit, forum quadratum constituere, duplicibusque porticibus, crebrisque columnis, & lapideis ac marmoreis epistyliis exornare, in contignationibus ambulationes facere. Sed Italiæ (inquit) non eadem fuit ratio: nam à majoribus consuetudo tradita est, gladiatoria munera in foro dari, proinde spatiosiora distribuebantur intercolumnia. In porticibus argentariæ tabernæ, menianaque superioribus coassationibus collocabantur. Forum autem quod vocant Argentarium, omnium fuisse præstantissimum, convenit. Trivium & forum sola videntur amplitudine differre: est siquidem trivium, pusillum velut forum. Platonis in hoc extat decretum, ut in trivio spatia fiant, quò nutrices conveniant cum pueris, sintque unà. Credo, quia pueri validiores redderentur, usu auræ liberioris: & nutrices laudis studio, essent lautiores, & minus inter tot ejus ipsius rei observatrices errarent negligentia. Invenio in literis, basilicarum loca foro adjuncta quam calidissimis partibus fuisse, ut per hyemem sine molestia tempestatum, se conferre in eas negotiatores possent. Cæterum basilicam principio fuisse locum constat, quo sub tectum ad jus dicendum principes convenirent. Cui loco dignitatis gratia additum erat tribunal. Post id, quo esset ea quidem laxior, primariis

riis

tiis tectis non sufficientibus, circumaddidere porticus patulas intrinsecus hinc atque hinc, primum simplices, mox etiam duplices. Addidere insuper alii secundum tribunal, transversamque alteram ambulationem, quam causidicam nuncupamus. Quod illic rhetorum turmæ, causidicique (ut verbo utamur vulgò frequentissimo, ut docuit Quintilianus) versarentur. Erat porrò persimilis templo basilica, proinde compari ferè modo exornabatur. Elegantissimum illud Ciceronis est ex primo Epistolarum ad Atticum, De pangendo quod me crebrò hortaris fieri nihil potest, basilicam habeo, non villam, frequentia Formianorum. Videtur autem adagii ratione dici, ut ad quem multi passim confluant consultandi, vel quid ejusmodi faciendi causa, basilicam habere videatur, non domum quæ domesticis solum ferè patet. Sunt enim qui partem fori, basilicam accipiant, ad quam scalis pateat ascensus, ubi agitarentur judicia: indéque irrepsisse nomenclaturam, quoniam τὸν βασιλέα judicem intelligant Græci, astipulatu etiam poetæ Hesiodi, δωροφάγους nuncupantis βασιλῆας. Hinc & basilica celebratur Iulia, centumviralibus causis dicata: unde & Martialis,

Et in tanti Iulia tecta placent.

Basilicas vias, nostri prætorias interpretantur, & consulares: nam quod magnum est, basilicum dicitur.

Statuæ in foro Euclia, Mercurii, Marsia, Iovis, Herma, Hermocopida, Cochlides. Forum clarium, albanum, transitorium, methodium. Meta sudans in Vrbe. Hippodamia forum, Quidodeum, phoros phorologi, practores, phormus. Cur Protagoras dictus sit Phormophorus. Psiati. Phormisium. Phormiounde. Interim de Pythagora ac Alcibiadis statuis Romæ. Quintiliani locus ex libro primo enarratur, emendaturq́ue.

Cap. XII.

NEc illud relatu indignum, apud Bœotios & Locros aram statuámque in foro quolibet Eucliæ dicatam fuisse, quam plerique vel apud Sophoclem Dianam putant, nonnulli Herculis filiam: & Myrtus, id est μυρτοῦς, ex Menœtio natæ, ac Patrocli sororis: quæ cum virgo demigrasset è vita, gentibus illis eximiè religioseque culta est. Quin sponsi sponsæque prius quàm nuptiæ conficerentur, ex more illi rem divinam obibant. Nam de Marsiæ statua in liberis civitatibus, quum alii, tum Servius commeminit, & Seneca De beneficiis sexto: unde prodiisse illud Martialis conjectant eruditi,

Ipse potest fieri Marsia causidicus.

Hunc verò ἀναβάσεως primo Xenophon prodit, cum Apolline de sapientia in certamen ausum prodire, à deo superatum ac nudatum pelle, quam in antro appenderit is: unde Marsias fluvius ex re nuncupatus sese proferat. Fori quoque medio in Græcia plerunque Mercurii statua excitari consueverat, quem inde appellabant ἑρμῆν ἀγοραῖον, id est forensem Mercurium. Sed & Jovis fuit id cognomentum eodem stantis loco alicubi, & juxta Herodotum in Sicilia. Id verò institutum Eustathius putat, quia divinum quiddam est, consultationi destinatum forum. Credebatur siquidem orationis Deus ac veritatis Mercurius, quo nomine statuas ejus quadratas, καὶ κυβοειδεῖς, id est cubica ratione conformabant, innuentes, schema id genus in quamcunque decumbat partem, rectum stare, καὶ βάσιμον. Identidem oratio ac veritas undecunque sibi est assimilis. Contrà esse mendacium, πολύχοον καὶ πολυσχιδές. Hermocopidas in Atticorum nominum συναγωγῇ, Pausanias scribit nuncupatos, qui Mercurii statuis quas hermas dicunt, collum & pudenda præcidissent. Meminit historia sexta Thucydides. Legimus in Græcorum thesauris: reddito Romanis Gracculo, prudentissimi ac fortissimi Græcæ gentis statuas erigerent, in foro mox Pythagoræ ac Alcibiadis ex ære dedicasse conas. Fuit Romæ Trajani forum, de quo diximus, regione octava, cum templo & equo æneo, ac columna cochlidæ, cujus erat altitudo centum & viginti octo pedum, intus erant gradus centum & octogintaquinque, fenestellæ quadraginta quinque. Præterea forum Spartæ fuisse legimus in Plutarchi monumentis, Clarium nuncupatum: sicuti Capuæ Albanum: quod Maximus docuit Valerius libro nono, & secunda in Rullum significare Cicero videtur. Transitorium forum lector accuratus apud grammaticum etiam Servium reperiet. In quod libro septimo, Iani simulacrum quod instituerat Numa, tralatum fuisse scribit. Quum in Antonino philosopho Julius Capitolinus ait, Statuas in foro Vlpio collocatas, sunt qui Transitorium intelligant, quod & Trajani nuncupetur. Nonnulli putant, id etiam dici Nervæ forum: quoniam in Alexandro Cæsare ita Lampridius scribit, Statuas colosseas vel nudas, pedestres vel equestres divis Imperatoribus in foro divi Nervæ, quod transitorium dicitur, locavit, cum titulis & columnis æneis. Alibi idem auctor, In foro transitorio ad stipitem illum ligari præcepit, & fumo apposito, quem ex stipulis atque humidis lignis fieri jusserat, necavit, præcone dicente, Fumo punitur, qui vendidit fumum. Eusebius methodium forum enumerat, de quo diximus (sic enim legebat Domitius, etiam si non satis constat sibi, ut ex Commentario ejus tertio in Sylvas Papinii patet) impressi codices apud Eusebium præferunt odium, non methodium: sicut apud Dionem quoque in Adriano, etiam si methodium transfert Merula. Erat autem odium, id est ᾠδεῖον, imagine theatri locus: in quem deferebantur poemata, prius quàm in theatro recitarentur. Theatrum fuisse Odium, Pausanias scribit, prope quod viseretur enneacrunos fons, Pisistrati opus. Meta verò ad methodium pertinet nihil: in Epistolis ad Lucilium Seneca, locum in Vrbe recenset, quem dicerent Metam sudantem. Erant autem metæ, sive metulas malis, lapides coni imagine quadam prominentes. Fuisse in quarta Vrbis regione, significat P. Victor. Senecæ verba si quis expetat, hæc sunt: Essedas transcurrentes pono, & fabrum inquilinum, & ferrarium vicinum, aut hunc qui ad Metam sudantem tubas experitur

Mmm mmm mmm

&tibias, neque cantat, sed exclamat. Et quia A de statuis in foro surrigi solitis facta paulò antè mentio est, addamus & id, Quintiliano laturi opem, decurtato sæpius & labefactato: in foro item statui columnas, fuisse veteribus celeberrimum: quod ex trigesimoquarto Plinii liquet, tradentis C. Duellio, qui de Pœnis navalem primus triumphum duxit, quique mox contracta voce dici Bellius cœpit, columnam excitatam, quæ (inquit) etiamnunc est in foro. Proinde libro Fabii primo De orthographia, sic lego: Quod manife- B stum est etiam (inquit) ex columna rostrata, quæ est Duellio in foro posita. Et sic etiamnum codices præferunt veteres: quanquam modo, Julio in foro, legatur, Xenophontis quoq; illud ex quarto Rerum Græcarum relatu non indignum: mortis terrore confugisse nonnullos Corinthi ad deorum statuas, quæ in foro surrectæ erant. Nam & Athenis aræ, duodecim deorum in foro stabant, ut auctor est Thucydides. Illud post multa non negligendum, forum à plerisque veterum, genere C pronuntiari masculino, & est in Canonicis decretalibus De verborum significatione, observatum. Sed & Græci ita dicunt, φόρ☉, si paroxytonon sit. Nam ubi ὀξυτονῆται, id est in postrema recipit accentiunculam, ventum signat prosperiorem. Superiore autem modo, etiam tributum: unde & phorologi, qui id exigunt: sed eos etiam practoras dicunt. Nam Thucydidi sunt hellenotamiæ, qui ab Græcis collata excipiunt tributa, custodiúntque. Phormus verò, nihil ad fori rationem: signi- D ficat tamen Herodoto verbum id, sportam ferè, aut cophinum. Nam & Protagoras philosophus fuisse phormophorus traditur, id est sportulifer. Verum & pro tegete, nomen quandoque auditur id: siquidem φορμοκοιτῶ est, super storiis dormio. Apud Thucydidem historia quarta, scriptum advertimus, φορμηδὸν ἐπὶ ἁμάξας. Id exponens interpres, velut si (inquit) phormos quis attexat, quos dicunt psiathos. Hoc verò libens adnotavi, quoniam ambiguum scio videri apud E Laertium in Menedemo, quum ait, lectulis æstate psiathos, hyeme vervecum pelles insternebant. Hinc psiathoplocos scimus appellari, qui tegetes id genus implicant. Sunt qui schœniam, id est juncum interpretentur psiathum. significat autem Thucydides currui injectos phormos nunc in longum, nunc transversim. Dioscorides primo Medicinæ psiathon nominat vetustum. Phormisium pro muliebri pudendo positum invenimus. At fiscus sparteus (inquit Donatus) & nauticum stramen, F nuncupatur phormio, vel phormus: cujus rei vel capacitate vel vilitate, parasito inditum nomen Phormioni apud Apollodorum. Vlpianus Digestis De fundo instructo legato: Acetum (inquit) quod extinguendi incendii causa paratur, item centonas, perticas, spongias, amas, scophas, phormiones contineri, Pegasus ait. Forum denique, ingeniorum theatrum dici rectè, auctor M. Tullius est. Fuit in Piræo forum nomine Hippodamia, à Milesio Hippodamo, qui Piræum G struxit: meminit Demosthenes. Sed ἱπποδάμειον ἀγορὰν nuncupat Rerum Græcarum libro secundo Xenophon.

Matrimonium de naturæ profluere instituto. Clarissimæ fœminæ quæ intelligantur. An in Christi fide matrimonium omnino probabile sit. Virginitatis laus: interim de Mithra, & Erichthonio.

Cap. XIII.

Quoniam de re uxoria multæ atq; interim contrariæ sententiæ proferri solent, placitum in præsentia est consectari, quæ super ea re, diversissima lectitando quandoque congessimus. Primúmque ingerit se nobis, quod primo De legibus Plato, quum de Veneris rebus loqueretur, sanxit: Conjunctio (inquit) maris & fœminæ, legitima naturalisque est, utpote à natura ad liberorum procreationem concessa. Est quippe in anima communior potestas quædam, in cujus veniunt participatum animantes universæ. Ea verò altrix censetur vis, unde velut ex fonte propagatur vita. Hujus verò sunt effectus tres, siquidem alit, auget, compar sibi progignit, sufficitque. Sed enim ultimum hoc priorum ferè scopum habet. Id verò viventibus cunctis, naturæ habitum modò non egressis, perpetuum est. Ni spontiva pergas objicere, aut quæ arte quapiam nascendi auspicantur primordia: nil enim æquè dictat natura, quàm aliud quale ipsum est, producere: nititur enim summis viribus insita potestas, ut se ad effigiem quandam & imaginem immortalitatis & divinitatis componat. Vt quoniam corruptioni obnoxium idem numero animal nequit perseverare, ortu vicario mortalitati, qua fieri potest & patitur ratio, adminiculetur, ac velut tibicinib. præfultam ab occasu vendicet. Hac verò in parte memoranda protinus Platonis præcepta sunt, quando philosophus is, in ea quam constituit republica legem fert, qua sancitur, Ne quis ducta uxore, liberis post decennium operam det, ni forte præstituta idoneaque etiamnum desit proles: hanc verò statuit, marem & fœminam. Quòd si pestilens tabes hanc absumpserit, aut cæsa fuerit in prælio, legum scita tuentib. prorogandi ad hæc sarcienda tempus elargitur. Clarissimarum fœminarum nomine (inquit Vlpianus) senatorum filiæ, nisi quæ viros clarissimos sortitæ sunt, non habentur: fœminis enim dignitatem clarissimam tribuunt mariti. Porrò qui amplius efferre matrimonium laudibus gestiunt, non ex Plutarcho tantum proferunt, id esse δεσμὸν νεότητος ἀσφαλέστατον, i. juventutis vinculum tutissimũ: sed & primam Dei sententiam advocant, Propter quod relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Cui Evangelicum succinere illud videtur, Quod Deus conjunxit, homo non separet. Item, Crescite & multiplicamini. Accedunt sanctitate illustrium virorum exempla, qui ex matrimonio liberis susceptis, laudi calculum adjecisse, animadvertuntur. Præstò est apostoli quoque Pauli, gentium magistri sententia, qua honorabiles pronuntiantur nuptiæ. Quid, quod veteri Romanorum ritu sancitum ita invenimus, Flaminem demortua uxore Flaminio solitum abire? Quod (velut prodidit Teius) ducentis uxorem οἶκ☉ τέλει☉, i. integra domus est. Ejus autem qui ducta sit exutus, οὐκ ἀτελὴς μόνον, ἀλλὰ πεπηρωμένος, i. non imperfecta solum, sed decurtata omnino & oblæsa. Nam & Juno hinc τελεία dicitur apud Æschylum,

ὑπὸ

[illegible] δῶρα.

Hic & in Nemeis apud Pindarum, q[illegible]dicitur eadem gamos & zygia: quin & nuptias [illegible] recte nuncupamus, quod vitæ concinnent perfectionem. Nam ut Moralium octavo prodit Aristoteles, Viro & uxori secundum naturam inesse amicitia videtur: siquidem homo natura conjugale amplius est, quàm civile, quanto prius & necessarium magis est domus quàm civitas, & animalibus procreatio communis, & in reliquis utique societatis hic est finis: conjugia vero subeunt homines non sobolis modo gratia, sed eorum item quæ ad vitam conferunt, quamobrem amicitiæ huic emolumentum inest ac voluptas. In Antigone apud Sophoclem nymphica nominantur τέλη. Et interpres adjecit, eos qui uxorem ducant, vocari [illegible]. Alii vero (inquit Hieronymus) sirenum [illegible] putant, & fabulas obturatis prætarctisque pertransfeundas auribus: quibus CHRISTI [illegible] antidotum, protinusque suo tibi gladio [illegible]. Et magistri gentium ejusdem de matrimonio hanc proferunt sententiam ex illius [illegible] thesauris: [illegible] Corinthiis quæsitum ex [illegible] fuerat, Ecquid post CHRISTI fidem cælibes esse deberent, & continentiæ causa quas haberent uxores, dimittere. Respondens Paulus: Bonum est (inquit) homini, mulierem non tangere: propter fornicationes autem unusquisque habeat uxorem, una quæque virum suum habeat: hoc autem dico ex indulgentia, non ex imperio. Volo enim omnes homines esse, ut meipsum. Et mox: Si autem se non continent, nubant: melius est enim nubere, quàm uri. Advertenda vero Apostoli prudentia: non dixit, Bonum est uxorem non habere: sed, Bonum est mulierem non tangere. velut tactus quoque non citra periculum [illegible]mittatur, ut quæ virorum pretiosas illa[illegible] animas, quæ adolescentium avolare corda [illegible]. Alligabit quis in sinu ignem, & non comburetur? aut ambulabit super carbones ignitos, & non [illegible]debit? Poëtarum concinunt fabulæ, Min[illegible] & Erichthonium, vel in lapide vel in terra [illegible] libidinis esse generatos. At Joseph, qui Ægyptiæ tactum reformidavit, ac velut rabidi [illegible] canis morsum refugit, ne paulisper serpe[illegible]: etiam vestem quam ea tetigerat, perinde ne pestiferum imbibisset succum, confestim abjecit. Quod autem dictum est. Crescite ac multiplicamini, ac replete terram: necesse fuit, [illegible] plantare sylvam & crescere, ut esset quod mox [illegible]ideretur. Quod verò ait, Replete terram: illud [illegible] præmonstratur, nuptiis terram utique repleri, at virginitate paradisum. Nuptias [illegible] honorabiles, & torum immaculatum: sed [illegible] præstet virginitas & micantius vibret. Argenti [illegible]orem matrimonium præfert: virginitas [illegible] auri radios imitatur. Rectè quidem Verus Imperator esse uxorem, dignitatis non voluptatis nomen, dictitabat. At illustrior semita est, [illegible] non præflorata integritas ducit. Cæle[illegible] leges de maritandis sanciunt ordinibus, & censoria nota cælibes mulctant. Et in Legibus Platonis, qui uxores abnuant, supplicio censet [illegible]vendos. At domesticum id genus thesaurum, quotusquisque non per momenta cupit allisum obtritumque? Certè ut aliud non sit, stultissimum est compedes suas quamvis aures, amare. Hierophante ex Hieronymi doctrina evirantur Athenis. Quin Romæ monogamus ad sacerdotium admittebatur flamen, itidem & flaminica. Apidis Ægyptii tauri sacra obit semel maritus. Taceo Vestales virgines, Junonis quoque Argivæ, Minervæ, Dianæque, denique Apollinis etiam. Ex quo & lyricus poëta,

> Dianam teneræ dicite virgines,
> Intonsum pueri dicite Cynthium.

Theutonum uxores, victore Mario, uti Vestæ ac Cereri dicarentur, ab consule anxiè cōtenderunt: voto excidentes, faucibus elisis commori præoptarunt, quàm pudoris aleam adire. Tanto fœdiore, qui viginti fuerat superstes uxoribus, eaque cui secundus & vicesimus fuisset maritus.

Quàm incommodum uxorem ducere

CAP. XIV.

QUòd si exspatiari parte hac velimus, non defuerint eorum argumenta, qui miram incommodorum turbam mittunt in digitos, quæ γυναικοκρατουμένους, id est mulieribus succumbentes, ac matrimonia capescentes, subire necessarium est. Neque enim alius omnino est, qui

> Stulta maritali jam porrigit ora capistro.

ut Juvenalis utamur versiculo. Proinde inter sophistas acutissimus Libanius quendam effingit apud judices seipsum accusantem, & cur ultimo videretur dignus supplicio, promentem causas quòd eatenus delirasset, ut uxorem ducere sibi permisisset. Sunt qui ad impudentiam muliebrem amplius proruendam, nec jocis abstineant: & sacrarum literarum sententiis impiè quidem, sed ad exprimendum ipsorum sensum accommodatissimè abutantur, astruendo, Esse sacerdotibus persimiles fœminas, quibus ex more preces illæ in ore sint assiduè, Da quæsumus, Præsta quæsumus, Concede quæsumus. Varius Geminus orator eminentissimus, Qui non litigat (inquit) cælebs est. Quin voluptatis assertor illustris Epicurus, sapienti viro rarius ineunda præcepit conjugia: quia nuptiis, incommodorum numerosa interseratur series. Solomon in Proverbiis: Mulier (inquit) insipiens & audax, inops panis efficitur. Cujus panis? nempe qui de cælo descendit: statimque subjungit, Terrigenæ apud eam pereant, & in profundum infernum incurrunt. Et alibi: Sicut in ligno vermis, ita perdit virum suum uxor malefica. In desertis habitasse præstiterit, quàm cum uxore litigiosa & iracunda: quæ velut laurus, quam vocant insanam, jurgiorum fomes est perennis, & vel clausis oculis Andabatarum more pugnax est. Cæterum, succurrit ad hunc usum Automedontis Græcum epigramma, quod quia lepidissimum est, etiam apponere consilium fuit,

> εὐδαίμων πρῶτον μὲν ὁ μηδενὶ μηδὲν ὀφείλων,
> εἶτα δ' ὁ μὴ γήμας, τὸ τρίτον ὅς τις ἄπαις.
> ἢν δὲ μανεὶς γήμῃ τις, ἔχει χάριν, ἢν κατορύξῃ
> εὐθὺς τὴν γαμετὴν, προῖκα λαβὼν μεγάλην.
> ταῦτ' εἰδὼς σοφὸς ἴσθι, μάτην δ' Ἐπίκουρον ἔασον,
> ποῦ τὸ κενὸν ζητεῖν, καὶ τίνες αἱ μονάδες.

Id est, Felix primum quidem, qui nihil omnino [illegible] debet: mox, qui uxoris expers [illegible]: qui sine liberis est: quod si fortè duxerit quis uxorem, [illegible] habet, si humarit illam nuptam, postquam dotem acceperit uberem [illegible], sapiens esto, frustraque Epicurum [illegible], ubi vacuum quærere, & quæ [illegible]. Extat & distichon incerto editum auctore, quod & ipsum ejusmodi est,

εἴ τις ἅπαξ γήμας, πάλιν δεύτερα λέκτρα διώκει, ναυηγὸς πλώει δὶς [illegible] ἀργαλέον.

idest, Si quis ducta semel uxore, alteras etiam attentat nuptias, naufragus enavigat bis profundum difficile.

In re uxoria gentium ritus varii. Peranus Massiliæ conditor. Rhoxane Alexandri. Panis prægustatio in nuptiis. Parochus. Nubentes cur capita obtegerent. Cujusmodi uxor ducenda. Cujus esset nuptiales faces gestare. Epithalamiorum species, ac ritus. Epiclerus puella, & epipracus. Item mandaphorne, phernion, hedna.

CAP. XV.

CÆterum nec illud ab instituti operis præscripto longius abierit, si priorum varios ritus carptim fuero exsequutus, quando in ea re mirum est, quantum sibi indulserint gentes, præsertim barbaræ. De Parthis quippe id monumenta præferunt, libidinis titillatu vario rationis præfocante vim, uxores singulos habere plures, nec ulla delicta gravius adulteriis vindicare. Quamobrem à conviviis non arcentur modo fœminæ, sed omni prorsus virorum conspectu illis interdicitur. Solere ajunt (inquit Cicero) barbaros reges Persarum ac Syrorum plures uxores habere. His autem uxoribus civitates attribuere hoc modo: Hæc civitas mulieri redimiculum præbeat: hæc in collum, hæc in crines. Ita populos habent universos non solum conscios libidinis suæ, verum & administros. In Narbonensi Gallia moris fuisse veteris, advertimus, generum inter pocula eligere. Siquidem recumbentibus, qui essent ad nuptias invitati, prodiens virgo jubebatur à patre aquam porrigere ei, quem affectaret virum. Quo argumento classis Phœnicum dux Peranus repente factus ex hospite gener Senani regis. Segoregiorum condendæ Massiliæ locum à socero accepit. Regum item mos ille celebratur, ut qui legitimo junctus non foret toro, captivam aliquam pro legitima haberet. Sicuti Andromachen habuisse memoratur Pyrrhus. Et Magnus Alexander jam Orientis ferè victor, tantus etiamnum Imperator & rex, Rhoxanem Satrapis barbari filiam incautius ardens in convivio visam, quum affectu patrio more panem jussisset, quod erat ritu Macedonico sanctissimum coeuntium pignus, quum gladio dissectum uterque libasset, matrimonio junxit sibi, e captiva genituras qui victoribus imperaret. Panis vero illa prægustatio, ita gentis condito more, nimirum parabilis victus ac frugalitatis insigne documentum erat. In superiore Libya mos

A B C D E F G

[illegible] corroborarat, [illegible]
sic tamen ut [illegible]
ratione distribuerent [illegible]
tam nonnulli, velut [illegible]
barbari, Elisi [illegible]
fuit multi [illegible]
Græciam [illegible]
nuptiali [illegible]
sa, à lasciviis [illegible]
chum, [illegible]
cuique deferret [illegible]
pira velut [illegible]
mariti obnoxias [illegible]
ac proinde [illegible]
De patriarchis Ambrosius [illegible]
dictatum [illegible]
comprobat idem super [illegible]
epistolam. Thracas, qui [illegible]
ita institutos, [illegible]
uxores [illegible]
vis inter eas contentio [illegible]
mum, adhibitis magna [illegible]
penes quam decoris [illegible]
cultius ornata [illegible]
ctissimi manibus [illegible]
rito contegitur humo [illegible]
rentibus, velut laudis [illegible]
exutæ. Thracum alius [illegible]
beros in nundinas pro [illegible]
nes non asservent, [illegible]
cubitu, turpe non arbitrentur [illegible]
cura uxores observent, [illegible]
æris vi coemere, [illegible]
qui Athenienſibus leges [illegible]
surdum induxisse videtur, [illegible]
ad rem Veneream minus [illegible]
deretur, mariti propinquos [illegible]
matrimoniis idem dotes [illegible]
sapientes inclusimus, Cleobul[illegible]
re solebat, Uxorem hu[illegible]
ducendam. At Dion [illegible]
se ducendam [illegible]
emplo, cui [illegible]
comparem sibi [illegible]
super qua re nobile [illegible]
grammia libro tertio. [illegible]
Nam sit te, inquit, [illegible]
domini te intestatum [illegible]
quum sue ac bellis [illegible]
re, sobolemque propagare [illegible]
legimus cavisse ut [illegible]
ves ducerent, [illegible]
terum tollere. Civitatis [illegible]
sorores easdem [illegible]
re. Sed & [illegible]
terem [illegible]
lium est. Quin & apud eosdem [illegible]
[illegible] dicitur, pro [illegible]
celebrare viris omnibus [illegible]
parendum. Romana [illegible]
quandoque autem, [illegible]
di liceret [illegible]
cessitudo. Ex veteri [illegible]
est, [illegible]
quod [illegible]
Euripides [illegible]

ἐγὼ δ᾽ οὔ τοι ἀνῆψα πυρὸς φάος ὃ νόμιμον
ἐν γάμοις, ὡς πρέπει μητρὶ μακαρίᾳ.

Id est, Neque ego tibi lumen succendi in nuptiis legitimum, sicuti beatam addecet matrem. Sed & in Apollonii Argonauticis Juno inquit, δαδουχῆσαι τῇ Θέτιδι. id est, facem prætulisse Thetidi ob benevolentiam, dum matris officio fungitur: sic verò ait,

αὐτὴ δὲ σέλας χείρεσσιν ἀνέσχον
νυμφίδιον, κείνης ἀγανόφρονος εἵνεκα τιμῆς.

Epithalamium verò ante thalamum concinebant virgines hoc nomine in primis, ne compressæ à viro puellæ audiretur vox. Epithalamiorum nonnulla vespere in noctem mediam canebantur, unde & κατακοιμητικὰ vocabant ea: sicuti matutina, διεγερτικά. Helenes epithalamium cecinit Stesichorus, & ab eo nonnulla mutuatus Theocritus. Gamelium verò logon dicimus quandocunque pronuntiatum, inquit Ammonius: quin & donum in nuptiis oblatum, C sic item vocamus. Illud verò dignum scitu quoque, nec ullatenus prætereundum: puellam, dici à Græcis ἐπίκληρον, id est epicleron, quæ universalis exque asse hæres sit, atque ita nubat. At ἐπίπροικον vocant, id est epiprœcum, quæ dotem modo ad maritum ferat, quam nuncupant προῖκα: sicuti facultates omnes, clerum. Quòd si patri duæ fuerint, aut plures id genus filiæ, nihilominus eodem censentur nomine. Sed & à nonnullis dicuntur mandæ, ab aliis etiam patru- D chi. Illud adnotarim obiter: dotem à Græcis nunc dici προῖκα, nunc verò phernem: ab Æolibus etiam pherena. At phernion significat piscium συνείδα, id est sportulam. Phernas utique conferunt mulieres, παρὰ τὸ φέρειν μεθ᾽ ἑαυτῶν. Hedna autem viri. Ea item exoprœca dicunt, id est ἐξώπροικα, παρὰ τὸ ἥδω τὸ εὐφραίνω nuncupantur hedna: quod scribit Orion. Carthaginensis legum lator uno modo patrimoniorũ æquabilitatem maturè induci posse tradidit, Si do- E tem conferant divites, accipiant pauperes, nec contribuant.

Divortii ritus: quiq; uxorem dimiserint. Dimittere uxorem, an dicatur Latinè.

Cap. XVI.

Uxorem dimittere, veteris non fuit instituti, nec probatum postea est, quanquam F Domitianus permiserit. Affuerunt verò ejusmodi divortio sacerdotes πολλὰ φρικώδη καὶ ἀλλόκοτα καὶ σκυθρωπὰ δρῶντες. id est, multa horrenda atrociaque ac tristia obeuntes. Romulum lege cavisse, satis constat, ne mulieri virum, in cujus manu mancipioque matrimonii causa foret, relinquere fas esset: sed viro uxorem repudiare, si in liberorum veneficio aut in adulterio foret deprehensa, aut claves subjecisset. Quòd si aliter quis repudiasset, ejus opum uxori portionem da- G ri, reliquum Cereri esse jussit sacrum. Sed & qui ab uxore diverterent, sacra diis inferis obire. Apud Hebræos repudii ratio mutua non fuit, uti postea apud Romanos: viro tantum divertere licebat: quin & zelotypiæ illius mederi uxor coge- A batur, exemplo vel fœdissimo, nec citra horrorem. In repudiis, id est renuntiationibus, usitatissimi erant moris verba ea, Res tuas tibi habeto, tuas res tibi agito. Sed nec illa rejiciebantur, Conditione tua non utar: sicuti titulo De divortiis, adnotarunt Jureconsulti, & nos alicubi commeminimus. Dicebatur tunc & uxori nuntius remitti: nam primo Epistolarum ad Atticum Cicero: Vxori (inquit) Cæsarem nuntium remisisse Sp. Carbilius Romanorum primus ste- B rilitatis causa uxorem fertur dimisisse, ac divertentibus matrimoniis, quasi ansam præbuisse: quem sequutus est Sulpitius Gallus, misso repudii nuntio, quòd uxorem in caput vestem deducere animadvertisset. Idem fecit P. Sempronius, quòd ejus uxor ludos funebres spectasset. Ejectam mulierem Hieronymus intelligit, quæ à marito vivente ejiciatur. Divertere ab uxore, Græci ἀπολῦσαι dicunt, quod illis tamen ambiguum sit verbum. Sunt qui dimittere, opinentur haud satis huic accommodum rei verbum: nam exercitum (inquiunt) dimittimus, sicuti dimittitur senatus, concio, amicus digredi volens. Verum qui hoc sentiunt produntque, falluntur. Nos neminem traducimus, omnium ferè parcimus famæ. Vt alia desint, certè Tranquillus in Cæsare, dimissam ab eo Cossutiam tradit. Abjicere, in hoc usu non reformidat Hilarius, quum mittitur renuntiatio, Conditione tua non utar. Dimitti prætorium, eleganter dicitur à Livio, quum qui ad prætorem convenerant, abeunt. Non prætereunda verò Pauli sententia ex secundo Institutorum libro, titulo De dotibus, Si divortium citra mulieris culpam obtigisset, integra repetebatur dos. Quòd si ab uxore quid delictum foret, in liberorum singulos à marito sexta dotis retinebatur portio, usque ad dimidiam modò dotis partem. Commeminit Boëthius quoque, Romanæ (inquit) civitatis jure in parentum arbitrio retinentur liberi, usque dum mancipatione solvantur tertia. Ergo si divortium foret factum mulieris vitio, dotis parte pro liberorum mulctabatur numero.

Quid farreatio, diffarreatiòve. Absurdus Romanorum mos in concedenda uxore filiis indigenti. Confarreaturus.

Cap. XVII.

Legitima verò sacraque matrimonia priscorum religiosa sedulitas, farreacea vocavit, à farris communione: quod à Græcis zean dici, sunt qui arbitrentur. Festus & Boëthius scribunt, farreo libo adhibito, genus id matrimonii contrahi solitum, unde sit dicta farreatio. Sicuti quum dissolverentur nuptiæ, diffarreatio. Hinc novator verborum Apuleius, confarreaturum formavit: Talis (inquit) mulieris publicitus matrimonium confarreaturus. Sed super re hac eruditè admodum, etiam si concisè, Annalium quarto Tacitus, ex quo plura paulò transposui: Sub idem (inquit) tempus de flamine diali in locum Servii Malluginensis defuncti legendo: simul roganda nova lege disseruit Tiberius: nam patricios confarreatis parentibus genitos tres simul nominati, ex quîs unus legeretur

vetusto more, neque adesse ut olim eam copiam, omissa confarreandi consuetudine, aut inter paucos retenta: pluresque ejus rei causas afferebat, potissimam, penes incuriam virorum fœminarumque, accedere ipsius cerimoniæ difficultates, quæ consultò vitarentur. Hactenus ex Cornelio. Erat autem vetus, diúque consuetum antiquis Romanis alimentum farris, velut Græci hordeum vetustissimam putantes frugem, ejus in sacris primitias dabant, ὐλὰς vocantes. Et Romani, pretiosissimum vetustissimumque far arbitrati, sacrificia ignea inde ordiebantur omnia. Verum in Romanorum moribus illud perabsurdè servatum quoque novimus: quippe quum liberorum satis suscepisse viderentur, alterius suasionibus qui filiis indigeret, uxore, cujus dedendæ recipiendæque jus haberent, cædebant. Quod Catonem in Martia uxore non exhorruisse, nec Lucanus tacuit. Cæterum, ut omnia lineis attingantur propioribus, auctor Topicorum secundo Boëtius: Uxorem tribus haberi modis, usu, farre, emptione. At solis (inquit) pontificibus competebat confarreatio. Quæ in manum per coemptionem convenerat, hæc materfamilias vocabatur: quæ usu aut farre, minimè. In coemptione illud servatum, ut vir ita sciscitaretur, An sibi mulier esse materfamilias vellet: quæ respondebat, Velle. Mulier item sic, An sibi vir esse paterfamilias vellet: qui respondebat, Velle. Itaque in viri manum mulier conveniebat, eratque viro materfamilias loco filiæ. Hinc Gellius: In cujus (inquit) manu mancipioque alia matrimonii causa foret. Et Maro,

> Teque sibi generum Tethys emat omnibus undis.

De hujusmodi denique ritu nonnulla Marcellus. Legimus porrò Codice De episcopis & clericis, lege ultima, Servatum olim, si quis sponsus aut sponsa post datas & acceptas arras voluisset divino se deputare servitio, compellebatur vir quidem, quæ arrarum nomine dederat, amittere: sponsa verò in duplum quod accepisset reddere. Quod, ut iniquum, est à Justiniano emendatum, qui & sponsalitias nominat arras titulo De episcopali audientia. Sunt ex nostris, qui ingenuè fateantur nescire se, quo nomine Græcis dicatur far, ni hordei appellatione id complectantur. Invenio tamen, qui chondron à Græcis nuncupari opinentur, quod à nobis dicatur far.

Cur Thales nuptias recusaret. Curq; Veneri jungeretur Mercurius. Item in re uxoria mores diversi. Epaulia quid. Epactra. Epacteres.

Cap. XVIII.

Quoniam verò ritus sententiasque in hac re varias polliciti sumus, standum omnino promissis est. Proinde Thaleta, qui unus erat ex septem, Plutarchus scribit, metu, quo confici parentes solent ex filiorum interitu, vel alia quavis calamitate, à nuptiis revocatum & liberorum procreatione. Verum demisso (inquit) animo atque abjecto censendus est, qui amittendi metu, rerum possessionem refugit. Mos veterum is quoque fuit, Mercurium juxta Venerem collocare, veluti innuerent, nuptialem voluptatem ratione, aptoque sermone in primis indigere: item τὴν πειθὼ, καὶ τὰς χάριτας, id est Pitho, sive Suadelam & Gratias [illegible] voluntas ferebat, ab alterutro sine jurgia citraque contentionem ullam inducti transigerent. Venerem nihilominus dictam veteribus [illegible] informe numen, quia vespertina mulieribus [illegible] tuletur, viris autem matutina. In Bœotia sponsam obtegentes aspharagonia coronabant [illegible] ut ea suavem ex spina aspertina fundit fructum, sic nova nupta primam asperitatem [illegible] reclinanti, nec indignanti marito urbanam jucundamque vitæ societatem præstabit. Cum Persarum regibus legitimæ uxores ad mensam accumbunt, unaque comessari solent. At quum ludere lascivireque, ac se pluscalum invitare [illegible] libuerit, summotis illis, citharistrias meretriculas adhibent, nec ullo modo sinunt, uxores intemperantiæ ebrietatisque fieri participes. [illegible] Lepta Libyæ civitate morem diutissimè [illegible] tum ferunt, ut postridie nuptias ad sponsi matrem petitum ollam sponsa mittat, quam e [illegible] negat asperius, quo ipsis statim initiis, novercalibus in socru prægustatis moribus, si quid (ut assolet) gravius sese obtulisset, velut planè exercitior, æquiore ferret animo. Inoleverat Græcis, ut postriduano nuptiarum die sponsæ [illegible] pompæ cujusdam imagine quadam sponso [illegible] ferret munera egregia, quæ illi nuncupabant [illegible] ρα ἐπαύλια, id est dona epaulia, quod in [illegible] aulam tunc primum divertisset sponsa. Erant autem aurea pleraque, smegmata, pectines, [illegible] bastri, sandalia, thecæ, myraliptra. Sunt qui [illegible] lia, diem ipsum post nuptias secundum [illegible] ri, opinentur. In quo sponso primum [illegible] ἡ νύμφη. Epactra vero piscatoria [illegible] gia: nam & piscatores nuncupantur [illegible] quandoque. Fuit quandoque & mos [illegible] ut ducturi uxores nuptialia mune[illegible] trò soceris darent, quod scribit [illegible] ta historia, cur dicatur ab [illegible] dus. A connubiali jure, nec illud [illegible] tatur admodum, ex Verrii Flacci, pon[illegible] ris peritissimi, urbaniore sententia natum [illegible] quoniam cautum sciebat, Ne feriis [illegible] novas liceret, etiam si veteres detergere, fas foret: jucundè dicere solebat, Ferias, idoneas magis esse viduis quàm virginibus ad nubendum: veluti fossarum loco veterum censerentur viduæ, quas feriatis diebus tersisse, nullum foret piaculum.

Matrimonii bonum triplex. Item de sacramentis.

Cap. XIX.

Matrimonium scribit Aurelius Augustinus, quantum ad genus attinet [illegible] quoddam esse civitatis seminarium. Conjugii bona esse triplicia, confirmat beatus Thomas, fidem, prolem, sacramentum, ne videlicet [illegible] admittatur, subministretur humanæ in[illegible] fultura, divortium ne fiat. Scribit deinde [illegible]

...ctus, legis novæ sacramenta esse septem, baptismum, confirmationem, eucharistiam, pœnitentiam, unctionem postremam, ordinem, matrimonium. Sed ex iis quinque prima ad hominis unius perfectionem tendere in seipso: at duo reliqua, ordinem scilicet & matrimonium, ad perfectionem & multiplicationem totius ecclesiæ. Per ordinem ecclesia gubernatur, & spiritualiter multiplicatur: at per matrimonium, augescit corporaliter. Dicunt porrò, matrimonium esse signum conjunctionis CHRISTI & ecclesiæ: unde rectè dici sacramentum videtur. Nam Augustino tradente, est sacramentum, sacrum signum, vel sacræ rei signum. Commune sacramentis omnibus est, quod verbis consistunt & rebus corporalibus: sicut in CHRISTO, qui est sacrorum auctor, Verbum caro factum est. Et sicut caro CHRISTI sanctificata est, & sanctificandi virtutem habet, per verbum sibi unitum: ita res sacramentorum sanctificantur, & vim sanctificandi habent, per verba quæ in his proferuntur. Vnde Augustinus super Joannem: Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum. Et verba quibus sanctificantur sacramenta, dicuntur sacramentorum formæ: Res autem sanctificatæ sacramentorum materiæ: sicuti aqua, est baptismi materia, & crisma confirmationis. Poteram de hisce rebus plura de auctoribus existimatis afferre, sed succurrit Varronianum illud, Spicilegio perfecto haud vitio verti, si relinquatur spica.

Ætas nuptiis accommoda in sexu utroque. Demetrii Poliorcetæ historia. Plutarchi locus restitutus perperam Latinitate donatus.

Cap. XX.

CÆterum parte hac observanda magnopere Aristotelis oracula: Quum, inquit, finis gignendi ut plurimum quidem viris annus sit septuagesimus, mulieribus autem quinquagesimus: ita conjugandi initio sunt, ut ætatibus ad hunc proletarium finem concurrant. Est autem adolescentium conjunctio improba filiis producendis: in cunctis enim animalibus juveniles partus imperfecti sunt, & fœminæ crebrius quàm mares & parva corporis forma gignuntur. Hujusmodi autem conjectura fuerit, quod in quibuscunque civitatibus consuetudo est, adolescentes mares puellasque conjugari. In eisdem inutilia ac pusilla hominum corpora existunt. In partu quoque laborant amplius puellæ, ac pereunt plures. Ex quo responsum oraculi Trœzeniis datum, quidam putant, ὡς πολλῶν διαφθειρομένων διὰ τὸ γαμίσκεσθαι τὰς νεωτέρας. id est, veluti ea causa multis obire contingeret, quod nuptiæ fierent immaturæ. Ad continentiam quoque utile videtur, nuptias fieri seniores. Intemperatiores enim esse videntur, quum puellæ Veneri assuescunt: porrò & masculorum incrementum deterius fit. Proinde annorum decem & octo puellas nuptui tradidisse, peropportunum est, maribus congruit præcipuè annus septimus & tricesimus. Extat & super hac re Hesiodicum præceptum, quo duci oportere puellam docet, ut commodius viri assuescat moribus. Nam ut in Oeconomicis Aristoteles ait, αἱ ἀνομοιότητες τῶν ἠθῶν ἥκιστα φιλικόν. i. morum dissimilitudo haudquaquam conflare amicitiam potest. Versiculus Hesiodicus ad id pertinens, si quis fortè requirat: hic est,

παρθενικὴν δὲ γαμεῖν, ἵνα ἤθεα κεδνὰ διδάξῃς.

Virum autem censet poëta idem, haud ita multo ætate minorem triginta annorum, aut majorem ducere uxorem debere,

μήτε τριηκόντων ἐτέων μάλα πόλλ᾽ ἀπολείπων,
μήτ᾽ ἐπιθεὶς μάλα πολλά, γάμος δέ τοι ὥριος οὗτος.

Non prætereunda parte hac historia jucundior, Demetrio Poliorcetæ suadebat Antigonus pater juveni admodum, Phillam uxorem duceret, Antipatri filiam & Cratero olim junctam, cujus erat apud Macedonas insignis benevolentia: quumque is ut vetulam aspernaretur, insusurravit pater Euripidion illud,

ὅπου τὸ κέρδος, παρὰ φύσιν γαμητέον.

Id est, ubi affulserit lucrum, ibi vero vel præter naturam ducenda uxor.

ὁμοιόπτωτον τι τῷ δουλευτέον ἐνθυρρημονήσας.

Id est per homœoptotum verbo dictioni substituto: quæ est apud poëtam, δουλευτέον. Hoc eo adnotavi gratius, quod in Demetrio Plutarchi interpres, toto, (ut ajunt) cælo aberravit, sententia lepidissima planè corrupta. Ita enim membrum transfert alterum, Præterea loco & tempori serviendum.

Moribus effici inprimis, ut conjugalis servetur amor. Catonis dictum, Jove tonante, se beatum esse.

Cap. XXI.

ILlud præterea memoriæ summa cura affigendũ, quod ad nuptiales pertinet rationes. Quemadmodum ignis palea, vel leporinis facilè succenditur pilis, atque ocyus, item restinguitur contabescitque, ni robustior firmiorque materia fuerit admota, qua confoveri alique possit: ita momento evanescere novorum conjugum amorem, forma solum corporis conciliatum, nisi bonis præfultus moribus, ac prudentia coalitus, radices miserit altius. Nam & Jureconsultus Vlpianus, Matrimonium non coitus, sed matrimonialis affectio facit. Propterea Olympias Philippi Macedonum regis uxor, quum aulicus quidam formosam, sed malè audientem duxisset uxorem: Ille (inquit) demens est, οὐ γὰρ ἂν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἔγημε. id est, non enim oculis uxorem accepisset: non digitis omnino, aut etiam oculis utique uxor deligenda, qui plerisque mos est, reputantibus, quàm grandem ferat dotem, non quibus sit exculta moribus. Amatoriis porrò artibus carminibusque conjugalis benevolentia quærenda non est. Cum attonitis quippe ac labefactatis ætas agitur. Sicuti medicamentis quæ fit piscatio, maturè quidem & facilè piscem capit, sed eum labefactat, & mensæ ineptũ reddit. Neque Circen ab ea potionati quicquam juverunt, quum suum asinorumque formam accepissent. Vlyssem verò mente præditum, prudenterque cum ipsa versantem incredibili amore

dilexit. Præclarum & illud fuerit documentum, quod in antiquis literis reperias, lunam quum abeſt à ſole, lucidam videmus claramque: at eidem admotam obſcurari, hebeſcereque occultatam. Sed ediverſo, modeſtam oportet uxorem, adde cetque, aſſiſtente viro, ſeſe viſendam præcipuè exhibere: at enim abſente, latitare, domum cuſtodientem. Denique ſicuti geometræ ferunt, lineas & ſuperficies non per ſe, verum unà cum corpore moveri: ſic uxorem affectum nullum habere proprium convenit, ſed ſtudia, curas, riſum, communia habere cum viro. Platonis celeberrima ſententia eſt, εὐδαίμονα καὶ μακαρίαν εἶναι πόλιν, ἐν ᾗ τὸ ἐμὸν, καὶ οὐκ ἐμὸν ἥκιστα φθεγγομένων ἀκούει. id eſt, beatam felicemque eſſe civitatem in qua meum, non meum qui dicant, minus audiunt. Quod communibus, quoad fieri poteſt rebus, quæ quidem æſtimatione aliqua cenſeantur, uti cives debeant. Sed multo gravius hujusmodi vox eximenda è connubio eſt. Nam ut medici aſtruunt, in ſiniſtra parte exiſtentes plagas ad dextram ſenſum referre, ſic uxorem viri & virum uxoris ſentire doloris convenit intertrimenta. Nec illud omiſerim quod Homerica nobis doctrina ſuggeritur: Helenam divitiarum fuiſſe appetentem, ac Paridem voluptatum: Vlyſſem verò prudentia conſpicuum, modeſtia Penelopem. Quid ergo inde provenit? Nempe horum connubium felix atque optabile: at Paridis nuptiæ cum Helena, ex Græcorum Barbarorumque calamitatibus Iliada confecere. Junoni Nuptiali, hoc eſt τῇ γαμηλίᾳ Ἥρᾳ, rem divinam quum facerent, è victima fel exemptum poſt aram abjicere, moris fuit receptiſſimi, innuente (opinor) ejus quiſquis fuit auctore, bilem prorſus iramve à conjugali ſequeſtrandam jucunditate. Vt enim vini, ſic & matronæ auſteritas utilitatis plurimum, amarulenti nihil interfuſum habere congruenter debet. Hic illud jocoſum haud præteriero, quum in cenſura Cato ſenior Manilium ſenatu moviſſet, quòd uxorem filia inſpectante foret oſculatus, intulit, Vxorē ſe nunquam amplexatum, ni magno tonitru edito: unde facetum prodiit id, ὡς μακάριος ἐπὶ τοῦ Διὸς βροντῶντος. id eſt, Jove tonante eſſe ſe beatum. Idem converberantes uxorem vel filios, τοῖς ἁγιωτάτοις ὅλοις ἱεροῖς προσφέρειν τὰς χεῖρας. Quin & amplius laudandum cenſebat, qui bonum ageret maritum, quàm qui ſenatorem magnum: nec re ulla mirabiliorem videri Socratem, quàm quòd uxorē nactus difficilem & ſtupidos liberos, comiter ac humanè, id eſt ἐπιεικῶς καὶ πράως, διατίθεσιν. Porrò inquit Moralium octavo philoſophus: Parentum vincula filii ſunt & nexus. quare celerius liberis qui carent, diſparantur: filii nanque utriſque commune bonum: ipſum autem commune, continendi obtinet vim.

Illegitimas nuptias quas crederent priores. Aphrorum mos impudens. Super digamia nonnulla. Gorgophone. Matrimonia ſecunda quando primum uſurpari cœpta. Erulorum mos. Camilli poſteritas. Epigoni, progoni, apogoni.

CAP. XXII.

SEd redeo ad veterum inſtituta, quibus nuptias non jure contractas exiſtimari ſolitum, accepimus, quæ non aut inter civem Romanum civemque Romanam ſuſciperentur, aut quibus princeps populúsve civitatem vel connubium non permiſiſſet. Quo nomine ita concepti & nati in patrum nequaquam poteſtate cenſebantur, matresque ſequebantur potius: quoniam cum eo nuptias inire non cavillent, cum quo connubii jus foret nullum. Hinc lectum in hiſtoria quandoque eſt, Jus Quiritium fœminis eſſe impertitum, hoc eſt Romanam civitatem permiſſam: jusque connubii, ut ex matrimonio ejuſmodi editi, haberentur legitimi cives Romani. Cicero in Topicis: A conſequentibus (inquit) ſi mulier quum fuiſſet nupta cum eo, cum quo connubium non eſſet, nuntium remiſit: quoniam qui nati ſunt patrem non ſequuntur, pro liberis manere nihil oportet. Additur id præterea: ex impari ſuſceptos item matrimonio, non patrem inſequi, ſed matrem. Ex adulterio non poteſt dici pater, inquit in primum Æneidos Donatus. In fano Veneris, quod eſt in Aphricæ civitate Sica, vel hoc nomine celeberrimum, corpore proſtituto & paſſivo concubitu dotem matronas quærere, patria conſuetudo eſt. At Romanum longè probabilius inſtitutum, quo quæ uno fuiſſent matrimonio contentæ, pudicitiæ corona prodibant inſignes. Quod poſt depoſitæ ſemel virginitatis cubile, in publicum egredi neſcirent: quando matrimonium multiplex intemperantis non caret libidinis ſuſpicione. Nam & digamiæ nomen, ethnicis quoque eſt habitum infame: quoniam & Dido quum ab Iarba Libyæ rege (ut inquit idem Hieronymus) in conjugium peteretur, paulisper diſtulit nuptias, donec urbem conderet: nec multò pòſt exſtructa, in memoriam mariti quondam Sichei pyra, maluit ardere, quàm nubere. Caſta mulier Carthaginem condidit, ſed rurſum urbs eadem caſtitatis laude finita eſt. Quin & apud maximum poëtam, quanquam argumento deſervientem, Dido eadem ſecundas nuptias culpam vocat.

Huic uni forſan potui ſuccumbere culpæ.

Propterea ad Salvinam Hieronymus idem: Neſciat (inquit) vidua digamiæ indulgentiam. Et ad Geruntiam: Non ſolum ab officio ſacerdotii digamus excluditur, ſed ab eleemoſyna eccleſiæ, dum indigna putatur ſtipe, quæ ad ſecunda conjugia devoluta eſt. Et in libro De officiis Ambroſius: Digamus verò in ſacerdotem ordinari non debet, non quia deliquerit, ſed quia prærogativa exutus eſt ſacerdotis. Flamen unius uxoris, ad ſacerdotium admittebatur. Flaminica quoque, unius mariti eligebatur uxor. Gorgophone Perſei filia (tradente Pauſania) omnium princeps mortuo conjuge priore, mox nupſit Oebalo, unde ſecundis matrimoniis exordium datum. At Geneſeos quarto lectum commeminimus, Lamech primum adverſus naturæ inſtitutum, accepiſſe uxores duas, ex quibus uni nomen fuerit Ada, alteri vero Sella. Ex eiſdem porrò libris & illud eſt, Moris quandoque fuiſſe, ut niſi circumacto annuo curriculo, [illegible] nuptam reges non adirent. Nam, ut in libro Heſter obſervatum eſt, primis menſibus ſex myrrhino perungebantur oleo, reliquo ſemeſtri [illegible]

ungu-

[…]gentis ac pigmentorum varietate delibutum A conspergebant corpus, moxque in tegetem commigrabant cubiculum. Non omittendum quod de Græco penu est: epigonos vocari ex secundis conceptos nuptiis, sicuti progoni intelliguntur, qui ex primis: quanquam eo item vocabulo majores accipi videntur, velut minores vocantur apogoni. Apud Erulos quondam Istri accolas inoleverat mos vetus, uti concedente ex humanis viro, uxor quæ virtutis existimatione aliqua foret, vel quæ sibi quæreret gloriam, laqueo apud B mariti sepulchrum gulam frangeret, alias ignominiæ deformabatur nota: odiumque in viri propinquos subibat crimen. Sed hæc illud minus facit mirum: quoniam eisdem senes ac morbo confectos necare, humanissimum censebatur, lignorum strue ingenti surrecta. Scribit divus Hieronymus ad sua tempora ex Camilli posteris nullam vel raram secundos nosse concubitus: ceu sibi unaquæque illud ex trivio ingereret, ὗς λουσαμένη εἰς κύλισμα βορβόρου ἐπιστρέψασα. id est, sus lota ad cœ- C ni volutabrum reversa.

Connubium amore constans esse veluti corpus unitum connexumque. Corporum genera. Species tres arationum. Cicero explicatur ad Quintum fratrem. Dipolos terra, & tripolos. Rharium. Rhus. Rharus. Syra. Scyros regio. Rhuta, unde appellata. Scirrhon. Scirrhodes. Ariasporos apud Pindarum. Rhanius ager. Item matrimonii commendatio. D

Cap. XXIII.

ADnotandum verò illud impensius ex veteribus memoriis scitum equidem, & ex sapientium sacrario promptum: corporum alia, uti physicis astruitur, ἐκ διεστώτων, hoc est ex discretis constare, ut classem, ut exercitum: alia ἐκ συναπτομένων, id est ex conjunctis ut domum & navem, alia ἡνωμένα καὶ συμφυῆ, id est quædam esse unita & congenita, ut singula animalia. E Ferè igitur connubium quod ex amantibus constat, unitum congenitumque est. Quod verò dotis liberorumque procreandorum gratia est, ex conjunctis: at concumbendi causa voluptatisque contractum, ex discretis. Ejusmodique simul habitare, non simul vivere, arbitrari quispiam potest. Nuptiarum denique commendationem, ne quid omittam sciens, & illud aliquo modo habere videtur. F Nam Athenienses solitos legimus arationes tres celebrare, quas ἀρότους nuncuparent. Earum vero prima in Sciro erat, vetustissimum sationum monumentum: secunda in Rharia: tertia sub Pelinto, qui locus Buzygium appellatur, hoc est βουζύγιον. Omnium autem harum sacratissima est nuptialis satio, id est γαμήλιος σπόρος, atque aratio ἐπὶ παιδοτεκνώσει, hoc est quæ fit ad liberorum procreationem. At dipolos terra, id est bis arata. Et apud Homerum tripolos, id est tertiata, nil ad negotium præsens. G Rharium autem, ut obiter subnotemus aliquid, Stephanus meminit: Rharium (inquit) campus est in Eleusine & Rharia terra, & inde Ceres dicta Rharias. Nam Rhus item, loci nomen apud Pausaniam, ab aquis ex montibus defluxu nuncupatum. Me-

A minit & in Theseo Plutarchus: Commonstrant (inquit) Amazonum thecam seu conditorium apud se Megarenses, ad eum qui dicitur Rhus ex foro euntibus, ὅπη τε ῥ[…]. At in rebus Peloponnesiacis Iolans herbam πήγανον in Peloponneso ῥυτὴν autumat nuncupari, unde rhutam dicunt Latini. Hæc verò uberius exsequuti sumus, ut M. Tullio opem ferremus, cujus fœdissimè codex est deformatus ad Quintum fratrem libro secundo: Habemus (inquit) hanc philoso- B phiam non ab Hymetto, sed à Rharia & Sciro. Ita enim lego, non ut modò in laceris circumfertur exemplaribus: Ab Arria Syra. Sunt qui legere malint, Ab Area Syra. Scribit Pausanias item, Triptolemi patrem dici à nonnullis Rharum. Meminit Hesychius quoque. Sed rharum item pro torti interpretatur. Idem & συρίαν, dici multitudinem tradit, καὶ συρματα ναυτικας. Syriam verò, pinguiorem vestem crassioremque. Erat & regio Sciros de vaticinantis viri nomine C nuncupata, qui ad Eleusinios cum Erechtheo bellantes ex Dodone profectus obiit in prælio, quum Palladis Sciados sacellum excitasset in Phalero. Scirrhon verò inter alia, etiam casei sordes indicat: unde est Aristophanium illud,

τὸ σκίρρον ἐξεδίδοσκεν.

Meminit in χρυσῷ γένει Eupolis. Hinc & quicquid cohæret, adglutinatumque vehementius est, dicitur similiter. Scirrhon quartodecimo Therapeutices Galenus ὄγκον interpretatur σκληρὸν ἀνώ- D δυνον, id est tumorem durum citra dolorem, sed ita (inquit) ut adsit sensus aliquis. Quanquam erunt forsan, qui hosce malint tumores dicere scirrhodes: ubi verò sensus abest, scirrhos propriè. Scirrhus, insensibilis curam non recipit. Qui difficulter sentitur, nec incurabilis est, nec curationem admittit facilem: fit est humore lento & crasso, insolubiliter induratis partibus infixo. Scirrhum hepatis (inquit ad Glauconem secundo Galenus) ab initio quidem sanavimus sæpe, ubi verò E ad dies fortè plures extensus fuerit, neque ipse potui sanare, nec alium vidi qui posset. Sed ne quid præteream, unde Ciceronis diluceat sensus, lego, In Eleusine: quam de Eleusinis nomine herois Mercurii & Dairæ filii nuncupatam, tradunt, agrum fuisse Rhamnium nomine, in quo jacta primum feruntur semina, enatæque primum fruges sunt: unde inoleverit mos, ut in divinis rebus indidem uterentur hordeo, & pemmata conficerent ad sacrorum usus, auctor Pausanias. Legimus F & in Pindari Nemæis Arias transitum, id est ἀρείας πόρον. Sic enim ait,

ἔνθ' ἀρείας πόρον ἄνθρωποι καλέοισι.

Qua in parte adnotatum interpretibus est, loca circa fretum ac Rhegium dici ἀρείας πόρον. Sed & inexpositum fatentur inibi poëtam, proindeque obscurum, Aria proferri debeat, an ῥάα, an junctim ἀρειάσπορον: neque dilucere item, nuncupetur sic διὰ τὸ πλῆθος τῶν φυομένων: an ab eo, G quod ibi gestum est bellum. Certè πόρον Græci nunc transitum dicunt: unde & Saronico sinui conciliatum nomen, nunc vadum aut facultatem. Quod ad Buzygium attinet, invenio Buzygiam item Athenis fuisse familiam, sacerdotio præditam, à Buzyge quodam heroe, qui omnium pri-

[illegible] junctis bobus arasse terram creditur. Sed adi- A
ve [illegible] in [illegible]. Sacrum matri-
monium videtur Pythagoras intellexisse, quod ex
bonis fuerit conflatum. Sacra mumia in declama-
tione quadam Quintilianus, mariti intelligit & u-
xoris, sicuti patris & filii. Apud eundem legas &
conjugales deos. Tu vero Jovem intellige Game-
lium, cujus Hieronymus item meminit: & Juno-
nem item Gameliam, cujus facta paulo ante nobis
mentio est: & Plutarchus non tacuit. Illud postre-
mo ex Homerico penu servandum magnopere vi- B
detur. Scribit enim domos tunc praecipue inde-
mnes custodiri, & ratione summa dirigi guberna-
rique, si mulier viri arcana non anxie nimis atque
solicitè rimetur ac introspiciat, quod ἀπολυπραγμονεῖν
Plutarchus interpretatur. Nec tamen illo
initio, quippiam suopte ingenio exsequi nititur.
Vtrunque ex Junonis persona indicatur. Et prius
quidem, Jove ita commonente,

Ἥρη μὴ δὴ πάντας ἐμοὺς ἐπιέλπεο μύθους
εἰδήσειν.

Alterum Juno ipsa commonstrare videtur, C

μή σε μοι μετὰ ταῦτα χολώσεαι, αἴ κεν ἰοῦσα
οἴχωμαι πρὸς δῶμα βαθυρρόου ὠκεανοῖο.

Vocabula plura ad idem spectantia. Scotius qui dicatur, & parthenius. Quid latiar. Cicero declaratur, emaculatur Macrobius adjuvatur Catullus. De Hymenaeo paucula praeter rationem multorum. Conditionem quaerere, quid sit. Profecticios, & adventitia. Pastos. Pastinum Calyptra. Protelia. Progamia. Protelis. Pronuba. Epaulia. Apaulia. Mellonymphus. Agamii judicium, & opsigamii, ac cacogamii. Cyamissare. Cyamus quid, & unde. Chamapius sponsa. Chamatypion. Chamannia. Apotimemata. Apotimeta. Prostimemata. Genetyllides deae. Ilithyia. Ex dictamo corolla, cur detur Ilithyiae. Nympharum in sacris mentio honesta. Nymphia. Inateres. Aeliu. Aelmo. Symnymphi. Daer. Galos. Glos. Promnestria. Proxenetria. Nuptiatores. Nupturire. Sportula nuptiales. Sisymbria. ἐπιλυθέζ. Citios quid. Thyrsus. Thysthia. Interim de Inateribus restituitur Digestorum locus. Thurianum obsonium. Sturio piscis unde.

Cap. XXIV.

Sed enim prius quàm parti huic coronidem impingamus, adfigantur & aliqua operae fortasse F levioris, sed Consentinis utique & Tarentinis latura opem aliquam, etiam si Persios minimè juverint. Scotium dici invenio apud Homerum, clandestino natum concubitu: sicuti parthenius dicitur, qui ea sit productus, quae quum nuberet, credita sit virgo. Carmen Homeri ex Iliados sexto, hoc est de bu olione,

πρεσβύτατος γενεῇ, σκότιον δέ ἑ γείνατο μήτηρ

Pindarici interpretes dici parthenium putant, qui clam ex ea sit editus, quae censeatur virgo. G Scribit in Parallelis Plutarchus. Theseum ac Romulum fuisse anengyos & scotios. Illegitimum vero dicunt anengyon, velut sine sponsore quem vocant engyon. Vxoria bibere, à Quintiliano in Declamationibus, de eo dictum, cui meretrix dedisset odii potionem. Conditionem

A quaerere ac perspi[illegible] rem venari. C[illegible] rorem tuam [illegible] ante perspecta. E[illegible] tionem fuae qu[illegible] affirmabi[illegible] ceronem in Epistola ad [illegible] nostra Tulli[illegible] cautecisse. dies ex[illegible] religiosi: c tero c[illegible] B tur us. ad octavum [illegible] Apriles [illegible] pedi praebu[illegible] culum Gordian[illegible] simulanda verb[illegible] tum qui [illegible] hoc genu[illegible] studiosis [illegible] tiar, quot[illegible] video, [illegible] scire oportet, e[illegible] verbum [illegible] frequens. Significat autem [illegible] Positum id enarrarumque [illegible] C bium in Coenis. Nam quum [illegible] est Latinarum solenne concip[illegible] Saturnaliorum, sed & quum [illegible] fas est praelium sumere. [illegible] bus recentioribus corru[illegible] sit, Latiarum. Ea vero [illegible] & Palatiar, pro sacrificio [illegible] Palatino, auctore Festo. Do[illegible] telligunt Jureconsulti, quae [illegible] D profecta est de bonis ejus. [illegible] tem Julianus ait, si quis certa [illegible] tri donaverit, ut hanc pro filia [illegible] fecticium peculium dicitur [illegible] lio conceait. Adventi[illegible] non in castris, na[illegible] hoc [illegible] respectu patris, sed [illegible] vocant monogamon [illegible] trimonii jura non novit. Pa[illegible] lum geniali incumbens lecto [illegible] E stus vero pro cibo capitur [illegible] rum pastum locari sol[illegible] io, Qui est suavissim[illegible] stinum quid esset, doc[illegible] Columella [illegible] nea capitur quandoque, ut [illegible] uno genere vi[illegible] omne pas[illegible] ne annis iniquus generi. [illegible] tius extinguat. [illegible] calyptra. Sacrificium nuptia[illegible] telia nuncupatur, & progamia, id est [illegible] F προγάμεια. Quamquam [illegible] quae ante nuptias offerunt[illegible] item [illegible] valent di[illegible] nuptia[illegible] subsequitur, epaulia vocatur. [illegible] ceat, oblata [illegible] dona dicta [illegible] qui interpretantur τὰ τῆ[illegible] portiones primas, quas [illegible] tes, sicut Chryseida Agam[illegible] seida Hippodamiam, Aias T[illegible] G antem sententiam parte hac [illegible] de nuptiali scribens impensa, [illegible] ex parte utraque vocari praecipi[illegible] diorem fieri impensam vetat. [illegible] quatuor centum maximi [illegible] uxorem duxit mellonymphus [illegible] puella, mellonympha. Aga[illegible]

ris exercebantur locis, ubi quis uxorem ducere neglexisset. Apud Lacedæmonios opsigamii quoque, & cacogamii. Vbi verò puella ætate jam maturior, virum appetere incipit, scitè admodum & opertè κυαμίζειν dicitur, id est cyamissare: puto, quia cyamos non legumentum modò signat, sed coleos quoque: propterea quod sint εἰς τὸ κύειν δεινοί. id est, utero ferendo validi. Et item cyamos, prima in uberibus lactis concretio. Chamæpus, sponsa nuncupatur, quæ curru non subvehitur, verum pedibus mariti domum petit. Nam χαμαὶ, signat humi. Nata inde parœmia in nil agentes, ac vanè laborantes, χαμαὶ ἀντλεῖν. Chamætypeion, scortillum vocant, quòd humi decumbens inscenditur. Chamæunia apud Hieronymum dicitur, quum quis humi cubat: Chamæuniæ (inquit) in sene minores fiunt. Apotimemata, id est τὰ ἀποτιμήματα, dicebantur hypothecæ, seu enechyra, hoc est pignora, quæ à sponso reposcebant in dotis numeratæ securitatem, vel etiam debiti cujuslibet: ea verò erant vel domus vel agri. A magistratu petebantur apotimetæ, id est ἀποτιμητᾶὶ, seu æstimatores, qui pretium inducerent, ac indicaturam. Meminit Demosthenes, meminit item Lysias, si modò legitima ejus oratio est, in qua de hoc agitur. At prostimemata intelliguntur legibus præfinita quædam adversus juris violatores, sicuti epobelia apud Isæum. In Coliade verò Atticæ regionis deas coli solitas γενετυλλίδας, scribit Pausanias: easdemque esse putat, quæ à Phocensibus in Ionia dicantur, γενναΐδες. Has interpretantur grammatici γενέσεως ἐφόρους, id est generationis præsides. Inter quas Ilithyiam recensueris, id est εἰλείθυιαν. Quæ ex Hyperboreis appulsa Delum Latonæ affuit parienti, ut prodit idem Pausanias. Vnde rem divinam Ilithyiæ obeunt Delii, à quibus didicerint cæteri. Apud Athenienses modò ejus deæ ad pedes summos obvelata visebantur simulacra. Dignum verò scitu: dictamum herbam, Arato etiam dicton nuncupatam, ut Zenodotus Mallotes interpretatur fœcunditatem ac sicuti pronuntiant Græci, εὐτοκίαν, insigniter juvare. Quo argumento Ilithyiæ contexebantur corollæ ex ea. Hinc cecinit Euphorion,

στεψαμένη θαλεροῖσι συνώπτιτο δικτάμνοισι.

Scribit Phurnutus in Deorum natura, Ilithyiam credi à multis lunam ἀπὸ τοῦ ὡς εἰλυμένως καὶ θεῖσαν περὶ τὴν γῆν. quam adventare mitem, ac Lysizonon comprecentur parturientes, uti solvat τὸ ἐσφιγμένον τῶν κόλπων. Nuptiatores apud Hieronymum esse videntur nuptiarum instructores. Matrimonia ipsa Græci nymphia vocant, quoniam pietas & religio à nymphis, ut creditum est, per mortales fuerunt propagatæ. Cui rei argumento est illud quoque: nam citra nympharum mentionem nullum obibant sacrum, quando & nympharum una Melissa inventum monstravit favum & aquam melle temperavit. Vel quod præsides aquarum deas propriè Naidas dicunt. Sed & sic vocare institutum in generationem progredientes animas: quòd eas humectæ naturæ opinabantur assidere, quæ foret theopnoos, ut inquit Numenius. Propterea dictum ab Propheta, Spiritum Domini ferri super aquas. Vnde & mortuorum animas fellis

A ac sanguinis prolici effusione. Inde verò humectum contrahi spiritum, qui ut nubes plerunque crassescat, ex quo visibiles animas evadere. Nam puræ, generationem nesciunt. Hinc Heraclitus, anima sicca etiam sapientissima. Quoniam verò Naides nymphæ sunt in corpora tendentes inde factum, ut sobolis propagandæ causa junctæ puellæ vocentur nymphæ, quando & aquis perfundi consueverant, ex fonte perenni, ac flumine petitis. Ex eodem est argumento Ægyptiorum illud, dæmonas & solem, ac omnes ad quos spectat animarum

B descendentium cognitio, non in solido consistere, sed ferri navigio. Synnymphas velut consponsas duobus vocant, vel pluribus nuptas fratribus. Apud Ælium Dionysium, inateres nuncupantur. Sicut ælii, vel etiam æelii dicuntur, quibus duæ nupserint sorores. Ælinon verò Sophocli in Ajace mastigophoro, species est luctus. Daer, mariti dicitur frater: at soror vocatur galos, id est γάλως,

C ut scribit grammaticus Aristophanes, qui syngenica concinnavit: à nobis dici potest glos. Restituendæ v. dictiones hæ Digest. De cognationis gradibus apud Modestinum. Nam ut de aliis taceam, illud bone Deus quale est? Duobus (inquit) nuptæ fratribus, janitrices dicuntur apud Græcos. Reponendum verò, inateres, meminit ejus vocabuli etiam Pollux. In Menandriis observatum item, cani in nuptiis solitum ad eum propè modum,

ὑμὴν ὦ ὑμέναι᾽ ὦ ὑμήν.

D Quod in Avibus est ab Aristophane quoque positum: negligenter à Catulli interpretibus prætermissum. Inde enim illud est,

O Hymen Hymenæe, ô
Hymen ô Hymenæe.

Adnotabimus obiter illud quoque, ab eisdem malè concipi Martiani Felicis auctoritate, Hymenæum fuisse Veneris filium: quod Martianus ne suspicatur quidem. Sed malè feriati homines Tor-

E tellii deliramenta sunt insequuti. Aliàs ex Calliope & Apolline natum Græci Hymenæum fabulantur: quanquam Vraniam matrem intelligere Catullus mavult. αὔλημα item γαμήλιον dicebatur, id est incentio gamelia per tibias. Promnestriam iidem intelligunt Græci nuptiarum conciliatricem, quæ mox & proxenetria sit nuncupata. Nupturire verbum invenimus in Apuleii Magia, quod est nuptias affectare. Apud eundem & sportulas legimus nuptiales. Quippe (inquit) ita placuerat, in

F suburbana villa potius ut conjungeremur, ne cives denuò ad sportulam convolarent. Quum haud pridem Pudentilla de suo quinquaginta millia nummum in populum expunxisset. In Hieronymo de vita Malchi monachi, pronubare novè positum invenias: Pronubante nobis (inquit) mœstitia. Apud Aristophanem sisymbria nominantur folia, quibus coronarentur sponsi, quos quia Græci nymphios vocant: inde in Aristophane eodem proverbiale illud.

G

ὑμεῖς μὲν ἄρα ζῆτε νυμφίων βίον.

Id est, Vos igitur sponsorum vitam ducitis. Apud Herodotum extat perelegans verbum κτιλῶσαι, quod signat puellam demulcere, atque ita demum conciliare, ut uxorem ducas, ἐκτιλώσαι-

τοτὰς λοιπὰς τῶν ἀμαζόνων. Ratio vocabuli est, quoniam ctilos aries est jam mitis mansuetúsque. Hinc apud Pausaniam ἐκτιλόμενος dicitur, qui cuipiam familiaris est factus. Inflectitur verò ctilos à κίω, quoniam gregem ferè præcedat. Cinyram Pindarus ἱερέα dicit κτίλον ἀφροδίτης, connutritum significans & familiarem: ac manui assuetum, ab verbo (uti scientissimis quoque placet) κτίσαι, quo alimentum indicatur, unde oriētitem dicimus educatum in montibus. Certè etiam κτιλεύεσθαι, cicurare est. Hinc Nicandri interpres ctilas dici oves arbitratur mites, ac pingues: quamvis & gregis ductor, inquit, sic dicatur quandoque. Invenio nuptiales coronas dici Thyrsos, ubi acuitur ultima. Nam si barytona sit dictio, tunc hastam signat Bacchicam. Sed hastas id genus sunt, qui etiam Thysthla vocent: quanquam eo vocabulo nuncupantur sacrificia quoque Telestica, i. ad initiationem pertinentia, aut virgæ quædam, inter quas & ferulæ sunt. Sunt qui Bacchicas interpretentur δράκας, id est Dionysiaca mysteria. Inveni & qui vitium folia sic nuncupent. Meminit vocabuli Iliados Z Homerus quoque,

θύσθλα χαμαὶ κατέχευαν.

Thursianum vel Thurianum obsonium esse prodit Athenæus, μέρος θαλασσίου κυνὸς, id est canis marini portionem. Nam & Plinio, uti eruditorum conjectatio est, tomos nuncupatur Thurianus, ab Italiæ oppido Thuriis, quo primum ex Sicilia creditur subvectus: à cujus deliciis sturioni sit conciliatum nomen.

Pithœgia quid. Ectropias. Ectropæ. Vinum medium cur optimum, vel imum, oleum superfluens. Vinalia duplicia. Λιναιὸς Bacchus. Ambrosia, sive Brumalia festum. Brumus Bacchus. Meditrina dea. Prostaterius Apollo. Bochernus pro Pado. Ambra quid. Ambrosia item. Quals exceptorii. Castellatæ. Vngues ferrei.

Cap. XXV.

Pithœgia (inquit Proclus) festum veteribus erat, quo in vini participatum & servos advocabant & mercenarios: relinebantur enim tūnc primum dolia, proinde facta re divina, Dionysiaci doni communicatio omnibus patebat. Comprecabantur verò, ut Plutarchus inquit, ἀβλαβῆ καὶ σωτήριον αὐτοῖς τοῦ φαρμάκου τὴν χρῆσιν γενέσθαι. id est, innoxiam salubrémque ipsis fieri medicamenti potionem. Vndecima mensis die factitari hoc Athenis consuevisse, produnt auctores. Aliubi etiam sexta ejus, qui prostaterius vocaretur, Bono dœmoni divina re peracta, desinente jam Zephyri perflatu, qui oblædere vinum ac commovere præcipuè creditur. Eum proinde quod evaserit, firmum jam haberi, constánsque. De Pithœgiis intellexisse vatem Hesiodum in agricolationis lucubratiuncula illis versiculis, grammatica statuit assertio.

ἀρχομένου δὲ πίθου καὶ λήγοντος κορέσασθαι,
μεσσόθι φείδεσθαι· δειλὴ δ' ἐνὶ πυθμένι φειδώ.

Siquidem hoc planè poetam dicere, ubi dolium relinis, novúmque vinum gustas primum, ad satietatem unà cum mancipiis potui inserviendum: vase nanque ἐπιχειλεῖ, hoc est non penitus ple-

A no, vinum ferè vappa fit, ac ectropias (Ectropæ verò calles sunt, ac semitæ, sed & oculorum affectio) in fine quoque inutile fit. Nam à fece infestatur, in meditullio autem optimum censetur. Proinde parcendum, & quia ingruit metus, μὴ πρὸ τοῦ δέοντος ἐπιλείψῃ. id est, ne ante tempus deficiat. Meminit Hesiodicæ sententiæ, ac enarrationis auctor ἐκλογῶν περὶ γεωργίας libro septimo, astruens ex vicinia aëris vinum [illegible] fieri ἀσθενέστερον, quare largius hauriendum. Cæterum quod dicitur, medianum vinum bonitatis B laudem sibi adoptare, forsan quæstione non indignum videatur minutiem quoque rerum anxiè scrutantibus, ac in re literaria velut micrologis quibusdam. Quando & in Cœnis Aurelius Macrobius super eadem poetæ sententia, sancit Hesiodus inquit, quum ad medium dolii perventum est, comparcendum, & cæteris ejus partibus ad satietatem abutendum, optimum proculdubio vinum significans, quod in dolii C consisteret medietate. Id ipsum & Symposiacorum septimo comprobat Plutarchus, adeo ut conformari inde valeat proverbium. Siquidem quod non evaporarit, atque non acuerit vinum, sed genitivam servet bonitatem, quæ gustum allectet mirificè, medianum rectè dicetur. Verum ut missas faciamus, quibus id astrui amplius valeat auctoritates, suppetunt in hoc, ut Plutarchi verbis utar, καὶ πιθανὰ ἐπιχειρήματα, hoc est probabilia epicheremata. Sed enim D quid sit ab hoc philosopho excogitatum, mox paulò subnectam: interim quod inter omnia plurimum arrisit, commeminero gratissimè. Quemadmodum utique mel, quoniam & crassum sit, ac terrestrem prorsus naturam resipiat, melius in imo est. In oleo quod superfluit, ideo creditur præcellere, quoniam aërium sit, ac proinde superna scandat naturæ suæ vi: consimili ac compari ratione vinum in proprietatis utriusque partici- E patum veniens ab dolii mediana firmitate, ac illici suavitate creditur præcellere. Porrò Plutarchus: Vini (inquit) vis quum planè calida censeatur, ratione dictitante, ad medium coire, aggregarique præcipuè, consentaneum sit: proptereaque inibi bonitatem confovere ac custodire in primis. Quod autem pessum it, estque inimo feculenta impuritate promixtum miscellúmque, non turbulentum visitur modò, sed & sapore deterius sentitur. Quod vero in summo est, ex F aëris convicinia facilè corrumpitur: quando illius permixtione diluitur, quam rem vini ἔκστασιν rectè nuncuparis (quanquam & eo nomine nunc somnum dici, advertas, nunc terrorem) quo argumento rustici κατορύττουσι τοὺς πίθους καὶ στεγάζουσι, id est dolia adobruunt, ac operimentis muniunt, quoad ejus fieri queat, à vino dispatantes, velut sepimentis, aëris contagem. Vt verò de pithœgia, unde dissertationis exordia prompsimus, paucula quædam subnectamus, auctor Pli- G nius est, Vinalia priora degustandis vinis celebrari Romanis solita undecimo calendas Martii, altera verò ad decimumtertium calendas Septembris. Joannes grammaticus super eo poetæ Hesiodi versiculo,

μηνὶ δὲ ληναιῶνα.

Januarium (inquit) dicit, qui ληναιὼν apud Jonas nun-

A nuncupatur: quoniam πιθοίγια fiebant mense illo, vel quia Dionysii festum celebrabant, quod dicitur Ambrosia, sed Brumalia vocant Romani: à quibus Bacchum appellari Brumum novimus. Bochernus, ad Bacchum spectat nihil: quippe auctor est Theon, Eridanum Italiæ ab indigenis eo censeri nomine. Ambra verò, sive (uti pronuntiant alii) ambar, vel ampar quoque caninum, res est nostro ævo memorabilis: veteribus, quod sentiunt eruditi, prorsum incognita. Sulphuris provenit modo, aut bituminis in India & Arabia: B quod ruffum est ac pingue, primoris censetur notæ: sequens indicatura subalbido est, nigricante omnium deterrimo. Ambrosia porrò Atheniensibus, quam in Jovis Ctesii dedicatione ferendam præcipiebant, non herbam indicat: sed ut docuit Athenæus, omnigenas fruges cum oleo & latice. A Latinis porrò populis servatum traditur, ut quo die quis primum gustaret mustum, ominis gratia diceret, Vetus novum vinum bibo, veteri novo morbo medeor. C Ex qua verborum formula, Meditrinæ item deæ conceptum nomen creditur. Quod de prostaterio docuimus, sciendum amplius, nuncupatione eadem veteribus Apollinem esse celebratum, quòd ante januas statueretur: meminit in Electra Sophocles. Inferamus denique huic potissimum loco Pindari ex Olympiis sententiam haud aspernabilem, nec ita ab instituto dissitam,

> αἴνει δὲ παλαιὸν μὲν οἶνον, ἄνθεα δ᾽ ὕμνων νεωτέρων. D

Id est, Quibus quidem vinum innuit laudandum vetus, at gestarum rerum florem novissimum quemque. Illud planè superpondium ex abundanti fuerit: Qualos exceptorios dici Juris prudentibus, in quîs comportentur uvæ. Sunt qui augurentur castellatas significari. Apud Columellam legimus decem modias & trimodias fiscellas picandas vindemiæ causa, sed & ungues ferreos uvis desecandis, ne manu decerptis, in terram dispereant acini. E

Vinifecem esse illius robur & consolidationem: unde & vinum tryga vocent Græci. Phecla. Colandi vini improbatio. An rectè vinum dicamus eunuchum, castratúmve. Laccus quid, & Laccopluti. Daduchus.

Cap. XXVI.

QVoniam verò fecis vicinia, paulò antè adstruximus, insyncerius fieri vinum & sapore deterius: illud sciendum amplius, in literis reperisse me, fecem nuncupari κράτος καὶ σύσωμα οἴνυ, id est, robur vini, ac (ut sic dicam) consolidationem argumentoque esse, ab ea exemptum degenerare facilè, ac ferè non ita diu in plerisque locorum ætatem ferre, velut à radice avulsum. Quamobrem videntur priores non immeritò vinum appellasse tryga, id est, fecem, quod & à Diomede proditum scio: quanquam putent grammatici, novum privatum sic dici, abusivè autem etiam vetus: sicuti à præcipua quæ in eo pars est, hominem quandoque animam vocamus, aut caput. Testimonio & illud est, quod τρυγᾶν dicunt, pro eo quod vindemiare est. Et Homerus quandoque διατρύγιον protulit. Quo nomine sunt, qui fructiferum intelligant. Alii loca inter vites quæ feruntur, vel partem ubi jam maturuerint uvæ. τρύγη certè nunc triticum signat aut hordeum, nunc fructum quemlibet. Thamnam verò fecem vocant ἐπιχωρίως, quæ ex acinis exprimitur, postea quàm effluxit mustum, quæ rusticis in potum cædit, uti libro sexto ἐκλογῶν περὶ γεωργίας expositum comperi. Phéclam posteriores Græcorum medici fecem quoque vocarunt, sed crematam privatim. Verum ad rem. Propterea sunt, qui vinum quod ἠθημένον nuncupant Græci, dicere nos percolatum possumus, quum sacco (ut Plinius inquit) franguntur vires, improbent insigniter. Quoniam uti Hesiodus inquit, ἀπὸ τῦ πίθυ πινέθαι δεῖ, id est, à dolio bibendum ipsum: quia sic insitum servet robur ac potestatem. Defecatio autem illa, καὶ ὕλισις, id est percolatio, nervos excidit, ac genuinum restinguit calorem, ut gulæ curiositas prætereatur, ac delicias revocantis, quòd utilitati fuerat comparatum. Velut enim gallos porcosque excidere, quo mollior præter naturam eorum fiat caro, degeneretque in fœminam, non sani castique esse hominis videtur, sed Apicianis corrupti cœnis, ac Heliogabalum resipientis, eodem modo, si uti metaphora permittimur, vinum percolantes ἐξευνουχίζουσι καὶ ἀποθηλύνουσι, id est, eunuchum id faciunt effœminantque. Hoc velut sophismate excogitato, ut perdendo nati vino plurimum valeant ingurgitare. Quod ipsum in Naturali historia taxans severissimè Plinius ac censoriè admodum: Quinimmo (inquit) ut plus capiamus, sacco frangimus, & alia iritamenta excogitantur, ac bibendi causa etiam venena conficiuntur. Quod verò eunuchum diximus vinum, id est, castratum, magno nixi auctore, si quis paulò licentius putat ac tralationem reformidat ut deformem aliquo modo, proptereaque vitandam Ciceronis astipulatione & Quintiliani, sciat in me Plinii imitationem non exhortuisse, apud quem libro decimonono, sacco castrari vina, legimus: sed & libro undecimo, Apes ad ictum aculeo infixo, fucos fieri scribit, nec mella facere, velut castratis viribus. Sed & eunuchos dici calamos comperias. Et vir elegantis eloquii Hieronymus ad Eustochium: Quum F (inquit) consuetudine lautioris cibi propter cœlorum me regna castrassem. Columella rationem attexuit, qua canum castrari caudæ debeant. Illud postremò adjiciamus, Græcis plerunque fuisse in more, uti sub terra pararent loca vel rotunda vel tetragona continendis vinis ac oleo quoque. Ea vero Laccos dicebant, id est λάκκους, unde & pro morte usurpatur verbum sanctis literis, quoniam mortuorum conditoria eam præferant imaginem. Hinc illud: Et similis ero G descendentibus in laccum. Verum scitu dignum quod scribit Plutarchus, Calliæ posteros esse Laccoplutos Athenis cognominatos, quòd is Callias bello Persico in Marathoniis campis auri vim magnam terra defossi comperisset, ac inde foret ditatus, indice crudeliter perempto. Eum verò Calliam Plutarchus, daduchum appellat, id est,

δαδοῦχον. Antistitem reddit interpres, quum tamen δαδουχῆσαι signet λαμπαδηφορῆσαι.

Melle putredinem caveri. Papinii locus explicatur. Cur mel dulce ex Lucretio. Mellis usus unde propagatus. Mel esse multorum symbolum, & mortis, sicut fel vitæ. Nympharum in sacris mentio unde instituta. Nymphia pro matrimoniis cur. Septizonium. Simblium mel. Simblides. Simbla Simbli. Nymphæa. Omphacomeli. Melomeli.

Cap. XXVII.

OBrepere quandoque somnum & dormire sub mandragora magnos viros, alioqui tantum non primæ notæ, quum ex plerisque aliis harum commentationum enotatis liquet abundè, ac re (quod dicitur) apud Sagram gesta certius fit, tum verò inde conjectatum mihi est, ac quod mireris super re (opinor) momenti non ita magni, nec in cujus indagine, Lyncea Aristarchi censura videatur esse opus. Papinii versus sunt ex doctis illis Sylvulis, libro (ni subsultat memoria) tertio, in Metii Celeris propemptico:

Duc & ad Emathios manes, ubi belliger urbis.
Conditor, hybleo perfusus nectare durat.

Videbatur adolescentibus diligentiæ haudquaquam sopitæ, interpretem aliàs acutum, & lectionis (ut illa ætate) non admodum incuriosæ, nec paucæ, haud quaquam reticere debuisse: quid ita cecinisset non indoctus poëta, Alexandri cadaver melle litum perseverasse, putredini, ut ferè aliàs, non obnoxium. De me quæsitum Bononiæ commemini, quid ex libris mihi compertum ad id foret, respondi pro tempore, Eam videri mellis potestatem, cælesti coalitam vi, & naturæ potentia inenarrabili, ut citra putrefactionem corpora mirè custodiret, quod scirem monumentis à Plinio commendatum, Claudio Cæsari allatum in melle ex Ægypto Hippocentaurum, quem ipse viderit. Cæterum & Naturalis historiæ secundo & vicesimo libro: Mellis (inquit) natura talis est, ut computrescere corpora non sinat jucundo sapore atque non aspero. Hoc autem in annos modò plures obtingere, scribit Columella. Sed & multi senectam longam, multi tantum intinctu toleravere, nec præterea cibo alio, celebri Pollionis Romuli exemplo, quem centesimum annum excedentem, quum interrogaret Augustus, quanam ratione maximè vigorem illum animi corporisque custodisset, respondit, Intus mulso, foris oleo. Lectum porrò in Græcorum libris est, Cyrnios, i. Corsicæ insulæ populos, esse πολυχρονιωτάτους διὰ τὸ μέλιτι ἀεὶ χρῆσθαι. hoc est, de assiduo mellis usu esse vitæ diuturnioris: etiam si ridiculum nonnullis id videtur, quando (ut ferè consentiunt poëtæ) mel Corsicum, auctore Diodoro, item notæ censetur pessimæ. Scribit porrò Græcarum rerum quinto Xenophon, Agesipolin Lacedæmoniorum regem mortuum, in melle Spartam esse delatum, ac ita regio esse potitum funere. Gemisthus Plethon mellis inopia, Agesilaum scribit, liquefacta cæra circumlitum Lacedæmona esse delatum. Adnotatum & illud: theologis priscis multorum symbolum fuisse mel, quoniam ex pluribus constet potestatibus: nam ubi sacris initiabatur (quæ Leontica vocant) quis, aquæ loco in manus mel affundebant, ab omnibus noxiis sceleribusque ac tristitiam inferentibus sic expurgari arbitrantes. Linguam item melle detergebant ab omni peccati labe. Apud Orpheum Saturnus ab Jove mellis appetitur insidiis. Inde enim consopitur, velut temulentus: sicuti apud Platonem Porus nectare oppletus. Quo innuitur, per voluptatem illum esse oblaqueatum, qua & ad generationem producantur divina. Dicitur & mortis symbolum, mel: sicuti fel, vitæ: unde mellis libamina terrestribus infundebantur, quoniam per voluptates obrepat animæ mors. quæ per amaritudinem reviviscat: nam & diis offerebatur fel, aut quia mors, laborum medela est, quibus exuberat vita. Verum, ut superpondii adjiciamus aliquid, ac doctrinæ uberioris: putat Lucretius De rerum natura lib. 2. Quæ atomorum nexu consurgant minutulo orbiculatioreque, dulcia progigni: quæ pinguioribus inæqualioribusque, amarulenta. Ejus carmina hæc sunt,

Vt facile agnoscas, è levibus atque rotundis
Esse ea, quæ sensus jucundè tangere possunt:
At contrà, quæ & amara atque aspera cunque videntur,
Hæc magis hamatis inter se nexa teneri.

Mellis usum monstrasse primam, Græci produnt, Nympharum unam nomine Melissam, propagata inde apibus nomenclatura. Gestum id Peloponneso volunt. Certè rem divinam obibat nemo citra nympharum gratam memoriam, ceu religionem monstrassent etiamnum. Vtique ab eisdem connubia dici nymphia videntur, uti aliàs edocuimus. Nymphides, calciamenta sunt muliebria & sponsalia. Nymphæa verò, nympharum dicuntur templa. In Ponto, Nymphæum celebratur Græcis. Sed & alibi Plinio. Ammianus Marcellinus, Ad Septizonium (inquit) celebrem locum operis ambitiosi nymphæum Marcus condidit Imperator. Obiter Septizonii meminit in Severo Spartianus: Opera publica (inquit) ejus extant, Septizonium, & thermæ Severianæ. Mentio est in Geta quoque Antonino. Nymphæa sunt, qui lavandis mulieribus destinata putent loca. Meminit in Gordianis Capitolinus. Nymphis verò antra dicantur, ob affatim destillantes aquas, effluentesque. Est & Nymphæum Taurica civitas Stephano. P. Victor Vrbis regione quinta, Nymphæum statuit divi Alexandri: & septima, Nymphæum Jovis. Sunt qui nymphas, communi nomine in Libya mulieres opinentur dici: unde & Pleiades nymphæ, nuncupatæ. Mel denique Siculum nuncupari simblium, ex Græcis & Dioscoride didici. Nam & apes ipsæ, simblides vocantur: sicuti est simbla, earundem theca: sed thesaurum Attici etiam simblum appellant. Ne quem tamen fallamus: sunt qui apud Dioscoridem, non simblium scribant, sed hyblæum: quia simblium nullum sit.

Simblium

A Simblum pro theca, legimus in Heſiodi Theogonia. Interpres ſcribit ſic appellari, quoniam apes dicantur ſimæ, quia ſint aculeo hebetiore: tanquam ſimobolum dicatur, in quod ſimarum, i. apum, laborem conjicimus. Omphacomeli, eſt acerbum mel: ſicuti acor ex uvis, omphacium dicitur Græcis: nam & omphax, eſt acerbior uva. Melomeli, mel in quo ſervantur cydonia mala, cujus ſapor mulſeus eſt.

B *Quæ ſit barbararum gentium ſententia ſuper cibo & potu. Vini uſus, & nocumenta ejuſdem inſignia. Abſtemiorum ratio.*

Cap. XXVIII.

ARiſtophanes, inter comicos poëtas nominis ferè præcipui, in fabula cui titulus ἀχαρνῆς, hoſce appoſuit verſus, quos & ſubſcribendos duximus. Sic verò habent:

> οἱ βάρβαροι γὰρ ἄνδρας ἡγοῦνται μόνους
> τοὺς πλεῖστα δυναμένους καταφαγεῖν τε καὶ πιεῖν.

C Eorum verò hic ferè ſenſus, à barbaris gentibus eos modò viros credi, quibus vorandi plurima, & bibendi facultas ſit. Id verò inurbanè, immo præter hominis rationem prorſum & dici & exiſtimari non fermè quiſquam eſt à Muſis adeo ſejunctus, qui neſciat. Quando, ut de ciborum inutili onere interim taceam, cui tamen navigatur ad D phaſin, notiſſima eſt, ac præcipuè memorabilis Propertii ſententia:

> Vino forma perit, vino corrumpitur ætas,
> Vino ſæpe ſuum neſcit amica virum.

A ſapientiſſimis utique traditum ſcimus, vino vel pauciſſimo ac diluitiſſimo utendum: cui præcepto (ut videtur) ſanctiſſimo, ſumma aſtipulatur ratio. Omne ſiquidem vinum, ſed nigrum præcipuè ſpiritoſum eſt. Quum ergo affatim hauſto, ſpiritus is ſuperna petat, ac repercuſſus, retroque E actus defluens venas inflet offarciatque, meatibus præcluſis & tranſitu impedito, qua commeat reſpiratio: etiam ſi non continuò mors, plerunque tamen morbus excipit comitialis. Quid verò membra hîc referam tremore ſubſultantia continuo? Senſuum omnium retuſiorem uſum, ac quodammodo præmortuum? Ad hæc formæ adnectitur interpolatio, vox hebes, color evarians, ignea quadam vi ſcintillantes oculi. Anhelitus atque animæ vitia, tinnitus aurium, fremitus naF rium, diſcriminum phrenitis plena, torminoſa calculi infeſtatio, moleſta denique podagricorum pedum ignavia cum articulorum depravatione, exæſtuans ſtomachus, ac cruditatem efflans, dum in ructus ſubinde reſpirat, ac cedente vomitus etiamnum fœda turpitudine. Quæ omnia vinolentiæ ſunt additamenta, & velut appendices: ut prætercam quod ſcientiſſimè ſcribit Ambroſius, abundantiore vini uſu homines, velut immutata naturæ vi, equos fieri adhinnienG tes. Expende Venereorum impetum, etiam in nefaria prorumpentem, imaginum per quietem viſâ in primis meticuloſa, viſus lapſitantem incertitudine, inſtabiles greſſus, externatam mentem ac planè inanem, qua ruere opinantur cælum, nutare ſolum, & in antiquum chaos omnia redire. Quam ibi turpitudinem non agnoſces? Immo quæ monſtra non reformidabis? Inde fit, ut mirer minus ſeptimo Politicorum Ariſtotelem ſcribere, Pueris & nutricibus vinum haudquaquam impertiendum. Sed ut ipſe interpretor, cuilibet ætati periculoſum vinum eſt. Nam & Averrois ſuper Avicennæ Canticis in loci ejus enarratione, non ita magnifaciendum vini hauſtum nimium, parciſſimè id videtur homini conceſſiſſe. Nam priores (inquit) juvenibus minimè vini uſum permiſiſſe advertuntur, quòd ejus ætatis vigeat præcipuè calor. Parum verò quiddam ſenibus conceſſere ac decrepitis. Hoc autem ita fuiſſe attemperatum ſcribit, ut eſſet aromatites, adjuncto mali punici acore, aut cydoneorum ſucco & cucumeris. At ſatietatem execratus omnem Galenus, adipe ac ſanguine præfocatus (inquit) animus, & planè adobrutus, cæleſte aliquid pervidere nequit. Vinum docuit Græcus auctor gravis eſſe malorum omnium metropolin: nam & Ariſtophanes, ἀφροδίτης γάλα τὸν οἶνον nuncupat. Sed & Antiphanes,

> τὸ δὲ ζῆν εἰπέ μοι τί ἐστι; τὸ πίνειν φημ' ἐγώ.

Id eſt, Dic, inquit, vivere quid eſt? bibere, opinor. Dictum & illud,

> Κάτοπτρον γὰρ εἴδους χαλκός ἐστ', οἶνος δὲ νοῦ.

Sed & illud,

> Τὸν οἶνον καὶ ἔχειν πηδάλια.

Apud Xenophontem in Sympoſio de hac re ſcriptum comperi, τῷ γὰρ ὄντι ὁ οἶνος ἄρδων τὰς ψυχὰς, τὰς μὲν λύπας, ὥσπερ ὁ μανδραγόρας τοὺς ἀνθρώπους κοιμίζει, τὰς δὲ φιλοφροσύνας, ὥσπερ ἔλαιον φλόγα ἐγείρει. Sed cúrnam ſunt abſtemii nonnulli? an ſtomachi malæ conſtitutioni acceptum referri oportet, quæ calens cum ſiccitate contrariam aquæ requirit qualitatem? An adjuvat & ſtomachi debilior contextus, nocumentis vini calentis obnoxius: qui ſuapte vi, diſſecandi quodammodo poteſtatem vinum retinet? Suffragatur & cerebri oblæſio facilis, ac vini multum evaporantis ictus, ex utriusque partis ſympathia: quam tertio Interiorum comprobat Galenus.

Qua item ratione ætati cuilibet impertiendum vinum. A cibo an bibendum. Facilius vini perfici nimietatem, quàm cibi. Vinum meracius vigilias concinnare, memorabili exemplo pueri cuiuſdam. Pomatium vinum.

Cap. XXIX.

CÆterum, quia in medicæ ſcientiæ auctorem nobilem incidimus, pergamus porrò attexere, quæ ex eadem ſchola ingerunt ſe nobis, & nomina dant quodammodo, ut citra vitæ diſpendium præteriri vix queant. Scribit ergo (ut Platonis interim decreta prætereantur) capite octavo, doctrinæ ſecundæ, ſeu tertiæ primi Avicenna, Pueris vinum ſi offeras, perinde videri ac ſi igni aggerere ignem perrexeris, materia præſertim debili ſuccenſa: ſenioribus verò quantum pati queant, dandum: in juvenibus ſervari præcipuè temperamentum debet.

Nam & Hieronymus, Vinum & adolescentia duplex incendium voluptatis: quid oleum flammæ adjicimus? quid ardenti corpusculo fomenta ignium ministramus? At si curiosior quispiam fortè horum exquirat rationem amussitatam, possumus equidem sic ferè ratiocinari: Pueros insigniter vini haustu oblædi, quòd laxis rarisque sint corporibus, & de insiti caloris exsuperantia inflammari facilè valeant, nervis porrò imbecillibus admodum, nec cerebro item valido: quibus de causis, in vini crebriore haustu multiplex sese nocumentum promit. Senum verò, adventitium eo recalescit frigus, spirituum exhilaratur tristitia, bilis atræ vis reprimitur redundans, somni conciliatur appetentia, præfarcti recluduntur meatus, renidet denique ætatis lassitudo universa. Proinde in Sanitatis moderamine Galenus: Sicuti (inquit) pueris inimicissimum censetur vinum, ita adultiori ætati accommodum maximè: in juvenibus, etiam si genuinus crassatur calor ut in pueris, solidioribus tamen membris, nervis & cerebro læsioni obsistitur naviter. Quæritur tamen à peritis, An vino incalescat corpus, ut calido medicamento? Respondet Constitutionum tertio Galenus, Non incalescere, nisi ut alimonia corpori accommoda: nam sicut igni congruens materia incendium concipit majus, ita corporibus simile alimentum, quæ natura calent satis, & robur adjicit, & insitum profert calorem, augetque. Cibis utique omnibus affine hoc, vino autem proprium in primis, ab corpore celerius demutari, uti resina, pix, stupa ignibus facilè resolvuntur. In iis tamen mirè evariat medica schola. Vinum à Deo hominibus contributum Plato scribit, quasi remedium adversus senectutem, ut redire ad juventutem videantur, & mœstitiæ eos capiat oblivio. A cibo, vini esse insigne nocumentum, idem statuit Avicenna, ob penetrandi celeritatem, & quòd in simul imperfectum præcipitet cibum, qui retentus diu meatus præfarcit, unde inoriatur putredinis discrimen. Nec secus magnopere sentit Galenus septimo De sanitatis ingenio: quanquam mox, velut eblanditus, Qui sitiunt (inquit) nec bibunt, sine adjumento supplicium ferunt: tantum verò ingerendum, quantum siti restinguendæ vel mitigandæ par sit. Ex eisdem postremò scholis est, Vino si infarciaris, levius id censeri multò, quàm si cibo: quoniam facilius delabatur id, ac resolvatur, nec pariter offarciat, nec ingestabili onere ita stomachum premat. Inde scitum extat Hippocratis illud Sententiarum secundo: Potu repleri facilius esse, quàm cibo. Et à vino præfarctiones esse moderatas, sanxit Galenus. Attamen non dissimulandum, ne inde ansam sibi arripiant bibuli: perpetem ingurgitandi vini modum, multa (quod diximus) advehere discrimina, & mortiferas concinnare ægritudines. Vinum siquidem meracius, etiam vigilias inducit, præcipuè si suapte fuerit natura calidum aut pervetus, memorabili exemplo Pergameni pueri. Nam grammaticus quidam singulis diebus balneum petens, unum ex pueris secum ducebat, altero domi relicto qui rem familiarem servaret, quæque ad victum forent necessaria, pervideret: at is vehementiore quandoque deprehen-

A sus siti, nec aquæ suppeteret copia, vetus vinum largius perpotavit: quo factum, ut in reliquum evaserit vigil: mox febre correptus, cum perpeti vigilia oborto delirio, desiit hominem agere. Quamobrem quum sit excessus omnis planè reclinandus, hunc vel præcipuè remis velisque refugisse, summum fuerit operæpretium: ex quo non corpus modò oblæditur, verum animo, insigne infertur item nocumentum: adeo ut ne adultis quidem citra noxam ingeratur, ni adhibi- B tus fuerit modus: quando ad iram & libidines agit præcipites, ac rationis compotem vim hebetat obturbatque gradu dejectam. Ad bilis tamen excrementa confert vel lenienda, vel rejicienda. Siccitatem quoque vel laboribus inductam immodicis, vel ætatis provenientem temperamento insigniter mitigat. Bilis amaræ frangit acrimoniam: sed hæc haud requirunt pueri. Verum & corpore succulento, validoque (inquit Hieronymus) poculo libens carebo, in quo veneni delitescit suspicio: C nam rectè dictum veteribus est, Pinguis venter mentem non gignit tenuem: seu mavis Græcè, παχεῖα γαστὴρ λεπτὸν οὐ τίκτει νόον. Scribit idem, Quicquid inebriat, & statum evertit mentis, clerico vitandum similiter ac vinum. quando vel ex frugibus vini proliciuntur simulachra, vel ex pomis quoque, quod pomatium vocant, unde Virgilius,

> Atque acidis imitantur vitea sorbis.

D *Ebrietatis malum. Alexandri vinolentia, & M. Antonii. An vera sit Hippocratis sententia, mulieres & eunuchos podagra non infestari. Ennii mors. Vindemialis lætitia. Samagonium vinum. Hemina. Cirrhum vinum, & vermiculum.*

Cap. XXX.

Ebrietatem, celeberrimi è nostris auctoribus esse voluntariam dixere insaniam: sed ita eti- E amnum, ut si in plures paulò extendatur dies habitus is, etiam manifestarius evadat furor. Mirum tamen est, quàm multi mortalium in hanc fœditatis (ut sic dixerim) coloniam transcribendi passim nomina dent. Affluunt hinc inde agminatim non pullati solum ac ex trivio, sed terrarum quoque principes: & quos non irruentes hostium numerosi exercitus, nec volantia tela, aut è machinis vasta mole, & ruinis saxa propulsa excussáve contrivere, fœda vini desideria F dejecere in imum, & velut captos jure belli ante triumphales currus duxere catenatos. Alexandrum vastissima terrarum transmissa spatia, cum hoste barbara feritate terribili tam numerosa prælia, tot hyemes imbrium & frigoris horrore deformes sub pellibus transactæ, tot locorum ac temporum inenarrabiles penè difficultates, tot fluminum ex ignotis promicantium vastitas, ac denique tot tantorumque marium formidabilis, & procellosa magnitudo, invictum ta- G men, ac velut Deum humano in corpore hospitantem, servarunt. Sed enim (mirum dictu) bibendi ardor infatigabilis, & Herculaneus ille ac fatalis Scyphus condidit. Hinc fœda majestatis ejus sugillatio, inter pocula amicos indignatione rapida & vinolenta transverberantis. Nanque ita prorsum

prorsum habet, Eruit omne vitium ebrietas, intendit, profert, ac conatibus depravatis obluctantem obsistentemque verecundiam intrudit, ut fronte attrita vel ultra votum, insolenti augescat superbia, crudelitas sævo, malignitas livido. Jam verò M. Antonium alioqui magnum virum & ingenii etiam eminentis, quæ res alia in perniciem conjecit, quàm ebrietatis malum? Hæc demum medicæ artis summum auctorem falsum fieri Hippocratem coëgit, à quo Sententiarum sexto, proditum scimus: Fœminis nec capillos defluere, nec pedes laborare, nisi menstrua defecerint. Errorem manifestarium, in quem non fœminea natura mutata, sed vitio depravata & victa medicæ scientiæ conditorem principem impegit, agnoscit quoque interpretum eminentissimus Galenus: Nam vacuationis (inquit) ratione, mulieres podagra immunes sunt. Etenim citra materiæ exsuperantiam, nunquam consistit podagra: quanquam partes pati & affici ampliter possunt. Cæterum & hoc loco monendum, ut olim vera & rata secta hæc, & præceptio Hippocratis fuerit, Non integræ suppressis menstruis, ob incertiora errata, quæ relato ævo admittebant mulieres: at nunc, ob vitæ usum lasciviorem, atque effervescentis luxuriæ æstum ciborumque cupedias illecebres, quædam podagra tentantur ante, quàm substiterint menses. Nil mirum igitur: nam (ut gravissimè inquit Seneca) quum virorum licentiam æquarint, corporum quoque virilium assequutæ incommoda sunt. Non minus pervigilant, non minus potant, & oleo & mero viros provocant: vinum omne vomitu remittunt, æquè nivem rodunt, solatium stomachi æstuantis. Cæterum promit se indidem altera item Hippocratis coargutio, sed qua vel præcipuè nostros ipse mores coarguit: Spadones (inquit) nec podagra laborant, neque calvi efficiuntur: siquidem spadones dempti testes mulieribus reddunt persimiles. Quippe tempestate illa, vera hæc fuisse, probabile fit: sed mox non insuper ratum fuit, ob inertissimam desidiam & improbam satietatis lasciviam. Quidam enim citra exercitationem, crudi temulentique prius quàm cibum arripiant, generosioris vini hauriunt pocula, & item Venerio funguntur munere. Dignum porrò ex annalium memoria relatu illud: Ennium, de quo est apud Sillium Apollinis celebre vaticinium illis versibus,

> Hic canet illustri primus bella Itala versu,
> Attolletque duces cælo.

Articulari consumptum morbo, quem ex immodico vini usu contraxerat. Quam rem egregiè perdocet Serenus,

> Ennius ipse pater, dum pocula siccat iniqua,
> Hoc vitio tales fertur meruisse dolores.

Ab vino nec illud resilit multum, in vindemiæ festiva lætitia, multa in dominos jocularia, vel ipsis audientibus solita jactari. Id quod ab Heliogabalo compertum primò, produnt rerum conditores nonnulli. Scribit Paulus Diaconus, Tiberium Constantinum Cæsarem ritu imperatorio rus petiisse, ut vindemiali lætitiæ operam impertiretur diebus triginta. Vini Samagonii heminis tribus, etiam si dilutis, homines numero quadraginta ebrios fieri, pronuntiat Aristoteles. Hemina, libram appendit unam: quæ geminata, sextarium reddit. Historiæ auctor Athenæus, Vinum inter album nigrumque, quod medium est, cirrhum vocant Græci: ex nostris, rubrum nonnulli: quidam etiam giluum, vulgus vermiculum: quando & far rutilum, Columella vermiculum dicit. Hieronymus porrò quod κόκκινον Græcè legerat, vermiculum convertit.

Ebrietatis item mala. Cur vinum haustum copiosius, perimendi vim obtineat. Interim de cicuta paucula, bis. Crepala quid sit. Vinolentiæ turpitudo. Sicera quid. Artemisium. Ephemeron pro cicuta, cur dicamus.

Cap. XXXI.

Nec tamen ebrietatis sola hæc pernoscuntur mala: nam & illud scimus obvenisse quandoque, ut vinolentus aliquis obmutesceret repente, convulsusque emoreretur, ni fortè obrepsisset febris: aut quum ad eam horam venisset, qua crepala solvitur, facultatem recepisset loquendi. Oppletis siquidem nervis spasmus supervenit, sive convulsio. Solet autem eos facilè vinum replere, cui calida est natura: calida nanque pervadunt celerius. Quòd si resiccentur nervi, incalescantque, discutitur convulsio, quod commoliri febris valet. Porrò sciendum, à Græcis crepalas nuncupari, ubi temetum capiti detrimenta concinnat. Nam & inde videtur nominis etymon duci, quòd caput jactetur vibreturque. Nam crepala, capitis lucta fluctusque & agitatio Græco intellectu valet. Accidit extenuatis quoque, ut si amplius se invitarint, morte occumbant. Quippe vita calore constat, refrigeratione inoritur mors: ut verò cicuta, sic & merum concinnat exitium intimo ac genuino calore sensim flaccescente, ratione tamen impari. Calorem enim insita frigoris potentia, convellit cicuta labefactatque & humorem occallescere facit. Vinum autem caliditatis suæ, potestate, ex qua Græci αἴθοπα οἶνον dixere, quanquam ad calorem alii referunt, naturalem macerat calorem: ac velut igne multo, aut sole validius grassante, adobruitur modicus ignis & exteritur, sic à vini facultate calente insitus corpori calor, si modò exsuperans ea sit, ac præpotens. Proinde vir sanctissimus & Christianæ veritatis assertor nobilis: Sacrilegium (inquit) reputatur ebrietas, in fœmina præcipuè, sed infinitò plus in Domini sponsa. Verissimum propterea illud est, Ignem in gremio gestare, qui assiduò utatur vino. Ventris ingluvies & ebrietas, tam animæ infirmitatis, quàm corporis causam & materiam tribuunt. Adnotatum & illud in Canonicis decretis est, Distinctione tricesimaquinta: Ministris templi vinum prohiberi, ac siceram bibere, ne ebrietate graventur corda eorum, ut vigeat perpetuò sensus, & tenuis sit. Vel quia venter mero æstuans, facilè despumat in libidines. Vnde Noe femora ex ebrietate nudavit. Loth autem quem Sodoma nõ vicit, vina vicerunt. Hinc in Apo-

stolorum Canonibus, episcopus aut presbyter aut diaconus aleæ, atque ebrietati deserviens, aut desinat aut damnetur. Apostolus verò ait, Bonum est, vinum non bibere, & carnes non comedere. Vinum enim cum carnibus post diluvium dedicatum est. Siceram verò, qua dictione usi paulò antè sumus, esse convenit Hebræo sermone potionem quamlibet, inebriari qua quis potest. Græci sic, πᾶν πόμα ἱμποιοῦν μέθην, μὴ ἐξ ἀμπέλου δὲ σκευαςὸν γινώσκετον. Sunt qui vinum interpretentur dulcibus promixtum, i. ἡδύσμασι συμμεμιγμένα οἶνον. Solon unus è septem, morte principem esse mulctandum, lege sanxit, si deprehenderetur ebrius. At ebrios Pittacus, quum peccarent, duplici dignos incommodo statuit. Non tempero mihi, quin parte ista severiorem inseram Senecæ censuram: Hominibus (inquit) inter oleum & vinum occupatis ad votum dies agitur, si bene desudarunt. Si in locum ejus quod effluxit, multum potionis alterius jejuno gutture ingesserunt, bibere ac sudare, vita cardiaci est. Dixit Diphilus, luxu perditos ac vino madentes tria habere capita, sicuti Artemisium, i. Dianæ simulacrum: quamvis apud Macedonas Artemisius dicatur Majus mensis. Quod autem de cicuta transeunter attigimus, illud opera parerga subnectamus: In Ceo insula, sicuti prodit. Strabo, recepti esse moris, ut sexagenarii bene poti, ac coronati, spectantibus necessariis, re divina confecta, cicutam hauriant, quam de mortis præceleri ratione, sunt qui ephemeron vocent. De hac porrò Galenus in pragmatia περὶ κράσεων sic scribit, Cicutam esse sturnis alimentum, homini autem venenum.

A quibus medicis aut philosophis admittatur quandoque ebrietas. Panaria ebrietas. Catonis dictum in Cæsarem. Cothonismus quid.

Cap. XXXII.

Mirari verò me plurimum fateor in vinolentiæ pragmatia ista medicæ scientiæ peritorum in primis, quorundam, non sine cunctatione proferendam sententiam: quippe primo Canonis scribit Avicenna, Malum esse utique frequentem ebrietatem, quòd hepatis inde ac cerebri vitietur constitutio, imbecilliores fiant nervi, unde tremor & convulsio inoriatur, & paralysis: sed & apoplexia, obstipatis spirituum animalium meatibus, humecta cerebri potestate auctius redundante. Cæterum (inquit) quibusdam visum, si mense bis aut semel modo admittatur ebrietas, insigne sentiri emolumentum, quòd somni profundioris ratione, virtutibus animalibus allevamentum inducatur, & quies: item proliciatur sudor, ac quæ superfluunt, resolvantur. Adde, quod Almansoris quarto Rasis duplicem in mense comprobat etiamnum ebrietatem, cui in Canticis adjicere calculum agnoscitur Avicenna, quanquam simplex ei arridet amplius: quam tamen illius interpres Averrois egregiè improbat. Nam etiam si Galeni astipulatu, innato calori insigniter congruit vinum, cujus ratione in eo statuitur gradu, quem cum igne oleum habet, ac lumine: tamen utriusque redundantia superfluens utrunque adobruit ac restinguit. Avicennæ interpres alter benè doctus, & velut exundans fluentum simplicem in mense, verum levem modicamque vinolentiam ferri posse ait, ut quæ corporibus haudquaquam sit inutilis, quæque ingentibus poculis ingenium omne non ingurgitet. Sed & singularis philosophus Plato liberaliorem aliquando vini usum approbasse videtur primo De legibus, sic enim retegi facilius hominum mores putat. Quin Seneca quoque ille Stoico supercilio mirè gravis, Nonnunquam (inquit) & usque ad ebrietatem veniendum, non ut mergat nos, sed ut deprimat curas. Quòd si quis hilariore fronte Dionysio nephalia prolibare, prorsum aspernatur, succinam mihi Euripidium illud de Venere, tralatum ad vinum,

εἴης μοι, μέτριος δὲ γένοιο, μηδ᾽ ἀπολείποις.

Id est, Adsis quidem mihi, sed temperatum moderatumque, nec desis. Ac medicæ scientiæ non postremus Atheniensis Mnesitheus ebrietatem abdicandam perpetuò censuit quidem, sed laxat ipse quoque habenas nonnihil, & statis temporibus hilarius invitat: idque de vasis nomenclatura cothonismum appellat, quod scribit Athenæus. Hic obiter illud adnectam: legisse me alicubi, panariam dici ebrietatem pro arrogantia licentiaque, ut plurimum quæ felicium advertuntur comites. Cato Cæsarem dicebat sobrium accessisse ad evertendam rempublicam. Id esse putat Quintilianus, ut propriè dictum, i. quod nihil inveniri possit significantius: cujusmodi & Vrgilianum illud, deductum carmen & apud Horatium,

Acrem tubam Annibalemque dirum.

Scythæ cur in primis vinolenti. Libycæ feræ cur æstate non bibant. Sitis ratio duplex. Vinolentorum accidentia ad videndi spectantia rationem. Sitis cur amplius vexet, quàm fames.

Cap. XXXIII.

Est tamen & parte hac gentium discrimen aliquod, immo & ferarum. Scythas omnes, quod & robusti sint, ac habitu calidiore, vinosos esse constat: adeo ut quum ad meracius bibendum quem adhortamur, illud insusurrare sit moris, ut docuit Herodotus, ἐπισκύθισον, id est scythissato. Inde verò id fieri conjectandum est, quoniam non calidi modò sunt, verum & sicci, quando & virilis habitus talis est. Puerili verò calori genuino humecta accedit facultas, proinde vini minus sunt appetentes. Auctor primo De simplicium pharmacorum potestate Galenus, cui suffragatur Alexander, sitim duabus effici rationibus, ἢ ἐκ πολλῆς θερμότητος, ἢ ἐκ πολλῆς ξηρότητος ἐκβοσκούσης τὰ ὑγρὰ, καθάπερ ἐπὶ τῶν νηστευσάντων: id est, vel ex caliditate multa, vel multa ariditate, humecta depascente, velut in iis qui jejunarunt. Libycas tamen feras æstate non bibere, produnt auctores gravissimi, ubi præcipuè inardescere sitim, consentaneum est. Hyeme autem potui indulgere multum, quum diversa contingere, omnino debuerint. Verum id esse in causa, compertum est, quòd in eo mundi situ per æsta-

æstatem aquæ propemodum nullæ sunt. Proinde illis non bibere, in consuetudine est. Hyeme autem scatentibus aquis, non ita. Transeunte verò in naturam consuetudine, si aliò transferantur, pristinum nihilo secius morem retinent. Orygem habet regio eadem perpetuò sitientem, ac ex natura loci carentem potu, quum mirabili modo ad sitientium valeat remedia. Sunt autem saluberrimi liquoris haustu vesicæ, in ejus repertæ corpore. Sitim denique non sentire traduntur, quibus sint ossa concreta, & sine medullis, sed nec sudorem emittere. Verum & voluntate victa quandoque sitis est. Nam senecta quosdam caruisse potu, legimus. Quod mirum utique est, quando sitim patimur molestius, quàm famem: quippe insitus calor, unde accenditur sitis, vexat amplius mordetque, quo siccitas qua inoritur fames, estque actu potentior multo. Humidum porrò, vitæ asseritur pabulum: nam & cibi vim ac potus vino ingenitam tradunt, sic humectis refici animalia facilius. Inde traditur, siti esse nil πολυποθητότερον, id est quòd desideria magis accendat: propterea Homerum nuncupasse, ἀργ@ πολυδίψιον, quod est πολυπόθητον. & διψᾷν dicitur de cupiditate quacunque. Inter sapientum verò placita illud est, Crapulam facilius sentire, qui dilutiusculum bibunt, quàm qui merum ex toto. Nam temperatum vinum ob tenuitatem expeditius loca plura angustioraque subit. Addendum verò quod & potionis meracæ hauritur minus. Priorem sententiam Avicenna comprobante, secunda primi. Sed cúrnam cuncta admodum vertiginosa, id est ἄγαν στριφόμενα ingerere sese ebriis videntur? Fortè quoniam haustu meri uberiore exhalatio progignitur multa evaporantis scandentisque ad cerebrum spiritus, à quo universum concutiatur cerebrum, ac circumvertatur. Unde vertiginibus caligant, id est ἰλιγγιῶσι σκοτοδινιῶντες. Sed & succorum item plerique, cerebro oppleto, affectionem inducunt, quam scotomaticam dicunt, id est tenebricam. Sed cur circumferri videntur omnia, nec alio agitari motu? An quia quum vapores fumidi à vino resoluti ad cerebrum inscenderint, ab eodem ad nervos reflectuntur opticos, & oculorum pupillas, ex qua refractione contingit sub basi cerebri, & ante oculorum pupillas circuitionis motum quendam fieri, ut in aquis convisitur fluentibus. Quum enim obicem offenderint, rejectæ in ambitum motantur. Longinqua porrò minus vident ebrii, quia spiritus opticos præ aliis esse lucidiores oportet, ac subtiliores: nunc autem intemperantiore haustu retusi tenebricique evaserunt. Hinc Averrois in Pragmatia de sensu & sensili, de videndi potestate agens: id organum haudquaquam extendi in actum affirmat, ni in statu fuerit naturali, nulla prorsum re officiente aut interpellante. Implicari autem videndi facultatem, diversámque fieri ex opticorum varietate spirituum. Quandoque enim animalis spiritus, ut libro quarto De accidenti & morbo Galenus prodit, clarus est ac perspicuus, ut æther: interdum turbidus, perinde ac fumus & nebula: porrò idem vel copiosus est, aut modicus: si multus, lucidus, clarus, aspectui subjiciuntur vel remotissima, cujusmodi ferè rapto viventium visus agnoscitur.

Cur vinolentis dupla sese ostentent objecta: curq́ue strabis natura id minus usu venire, compertum sit. Lixivium vinum. Chaliphron, chalis, chalamides, chalamissare. Herpis vinum cur, & protropon.

CAP. XXXIV.

QVod verò dupla sese vinolentis ingerant omnia vel satyrici carminis astipulatu, inde promi posse ratio videtur, quòd humectationis exsuperantia molliculi plus minus effecti oculorum musculi ac contracti oculos divertunt, ac distrahunt, altero in superna contruso, in imum altero dejecto. Proinde consequi liquidò, non in eundem velut scopum radios collimare, quæ res duplam fieri visionem cogit, utroque oculorum sua apprehendente. Quod usu item veniet, si alterum digito oculum suppellas, reliquum detrudas, res nanque eo habitu congeminari perspiciuntur. Sed enim qui dicuntur ἐκ φύσεως στραβοὶ, hoc est natura strabi, haud ita afficiuntur, diverso scilicet oculorum situ, dextrorsum enim iis intenditur acies, aut levorsum. Radio nihilominus per rectam lineam in corpus unum collineante, propterea colorem unum & qualitatem unam ad oculos referri, objectis resumptis, quam rem vocant ἀντίληψιν. nec disparari seiungive opticos nervos, contingit. Qui ab oculis ad anteriorem cerebri cellam directi, ut quibusdam placet, intersecantur. Super qua re nos alibi plura. Chaliphrona eum dictitamus, qui vino desipiat nimio: quippe chalis meracam indicat potionem, ab verbo χαλᾶν, quod remittere signat, ac subjicere. Vtique & bacchas novimus appellari chalamidas, ut quæ in coitu submittantur. Chalimassare, id est χαλιμάζειν, id agere est. Dicitur item vinum herpis, quia repant ferè vinolenti. Demum chalis & herpis peculiaria sunt Hipponacti verba. Sed herpin & apud Lycophronem comperisse videor. Vinum protropon dicitur Græcis, ab Plinio sponte defluens, ante quàm calcentur uvę. Latinè lixivium vocatur, ab lixivii similitudine per colum destillantis, madente cinere.

Odoris ex vino præstantia. Cujusmodi sit vinum a medicis, aquosi nuncupatione signatum: item oligophorum & polyphorum vinosumq́ue, necnon caroticum. Item vinum tenerum, seu lene, necnon durum asperumq́ue ac vinosum. Praliganeum. Tortivum circumcidaneum. Jumentis arboribusq́ue dari solutum vinum. Quod sit poeta vice equi. Lanam facile aspergines combibere. Aspergines quid. Embregmata. Embroche. Juvenalis locus, Vinum quod succida nollet lana pati.

CAP. XXXV.

DIgnum verò scitu, quod à rerum peritis traditur, vini odorem præ omnibus seligendum: quoniam spiritum excellenter nutriat exhalans odor è natura, tum egregiè ac velociter alente corpus, tum voluptate sensus deli-

niente: quo in genere esse vinum liquet, calidum præ cæteris, humidum quoque ac odorum & clarum: siquidem venenis obluctantia ferè cuncta, vitæ salutaria censentur admodum: nec id gustu modo, sed & odoratu. Inter quæ vinum in primis rectè adnumeraris: nam sicut homini venenum est cicuta, consimiliter & cicutæ vinum, non simul quidem, sed haustum mox. Sciendum verò, summos artis medicæ auctores vinum extulisse laudibus, quod primo Canonis Avicenna subtile nuncupat, albúmque: quippe nec capitis dolorem concinnare, ac insigniter humectare. Proinde biliosis congruere præsertim sanguineisque: ita item, vel insolatione, aut exercitio succensis. At perpensione forsan non indignum censeat aliquis, cujúsnam modi vinum esse id arbitremur. Aquosum verò interpretantur eruditiores, quod (docente Galeno) colore ac substantia similitudinem præfert aquæ. Diaphanum quippe visitur, lucidum, purum, subtile, & aquæ multæ impatiens præcipuè. Proinde C veteribus, & Galeno in primis Therapeutices sexto, ac Hippocrati prius, nuncupatum oligophorum, seu ὀλιγοφόρον id est (si permittimur) pauciferum. Nam e diverso πολυφόρον dici, adnotavimus multæ patiens aquæ: cujusmodi vinosum fortè appellant medicorum scholæ, & philosophus Isaac. Id validius intelligunt, sole incoctum, & ventis purius defecatiúsque factum. Idem tamen philosophus, aquosum censet vitari vinum oportere, ac debile austerúmque. D Vinosum, Hippocrates οἰνώδη appellavit. Est vinum item tenerum, rectè dictum: nam ἁπαλὸν vocant Græci: Cato autem, lene. Huic diversum aptè nuncuparis durum asperúmque. Apud eundem Catonem vinum ex uvis miscellis, quod operarii bibant, præliganeum dicitur. Sed & mox peulò tortivum mustum circumcidaneum nominatur. Homerus certè conciliandæ benevolentiæ dulcè adhibuit. E

ὡς φάτο, πορτόνο δ' ἐν μελίφρονα οἶνον ἐαίρεν.

Vinum autem vehemens, & (ut Plutarchi verbo utamur) caroticum, seu καρωτικὸν, Cyclopi apposuit Vlysses: at ςύφοντα οἶνον ad medelam. Ejusmodi verò prannium est, quod vulnerato datur Machaoni. Sic verò Plutarchus, caroticum nuncupat vinum, ut Dioscorides papaveris succum odore caroticum tradit. Et in libro De juvamento anhelitus vocatas Galenus scribit, caroticas venas in collo quoniam in eis κάρος fiat, hoc est stupor, F & quædam privatio sensus, illis amplius compressis, quod antè commonuerat Aristoteles, & nos aliubi commeminimus. Illud mirum utique vel Homero auctore, vinum jumentis solitum dari: sic enim Hector Iliados octavo equos alloquitur suos,

Rependite (inquit) si Andromache.

ὑμῖν παρ προτέροισι μελίφρονα πυρὸν ἔθηκεν.
οἶνον τ' ἐγκεράσασα πιεῖν, ὅτε θυμὸς ἀνώγοι.

Inde minus utique mirum irrepsisse illud quo- G que semel corruptis moribus, ut arbores vina potare, docerent quidam: quoniam sic compertum, maximè id radicibus prodesse, præsertim platani. Scribunt nonnulli Megarensem Stilponem extremo deficientem senio, merum hausisse prius, quo celerior contingeret obitus. Extat

A Græcum distichum de pernicie, quam sæpicule concinnat vinum,

οἶνος καὶ τὰ λοετρὰ καὶ ὁ περὶ κύπριν ἔρως
ὀξυτέρην πέμπει τὴν ὁδὸν εἰς ἀΐδην.

Ex eo autem profluxisse arbitror, ex parte illud Latinè concinnatum, quod balneis inscriptum quandoque legimus,

Balnea, vina, Venus corrumpunt corpora nostra,
Sed vitam faciunt balnea, vina, Venus.

B At Niceratus nobili Epigrammate vinum esse poëtis, equi magni vice canit, quod & apposui:

οἶνός τοι χαρίεντι μέγας πέλει ἵππος ἀοιδῷ,
ὕδωρ δὲ πίνων καλὸν οὐ τίκτοις ἔπος.
ταῦτ' ἔλεγεν Διόνυσε καὶ ἔπνειν, οὐχ ἑνὸς ἀσκοῦ
Κρατῖνος, ἀλλὰ παντὸς ὀδωδὼς πίθου.
τοιγὰρ ὑπὸ στεφάνοις μέγας ἔβρυεν, εἶχε δὲ κισσῷ
μέτωπον, ὥσπερ καὶ σὺ κεκροκωμένον.

Id est, Vinum eleganti magnus existit equus poëtæ: aquam bibens non ferè bonum producas carmen. Hæc dicebat, ô Dionysi, & spirabat, non utrem unum Cratinus, sed universa, quum olfactasset dolia, utique sub coronis magnus scaturiebat, habebatque frontem uti & tu, croceam hedera. Illud advertendum: eruditioribus observatum, & indicat Dioscorides, lanas facilè aspergines combibere, ac sordium suarum pinguedinem, quæ œsypus est, egregiè mollire. Sunt verò aspergines, seu embregmata, vel embrochæ, quæ humentia corpori inspergantur, aut ne dilabantur mox, quum lana madente admoventur. Quo argumento ab Satyrico dictum poëta,

Vinum quod succida nollet lana pati.

In asperginum quippe usum venire acetum, Dioscorides scribit, oleum, vinum.

Vinum sapores sibi ex terra adoptare. De Arcadico vino mira. Explicatur Galenus. Aristotelis locus in integrum restituitur. Cur ex minutulis uvis meracius exprimatur vinum.

Cap. XXXVI.

Sunt tamen qui Demosthenis argumento, quem abstemium dictitant fuisse, universim qui non utantur vino, acrioris esse naturæ arbitrentur. Cæterum illud sanè memoratu dignum, quod nobis in aliena transeuntibus castra pro more ex Galeno compertum est, in libro De anhelitus juvamine. Vinum ex terra sibi admixta sapores adoptare: siquidem alioqui uno genere essent locis omnibus & regionibus & vitium, & præterea arborum reliquarum succi. Nunc verò singularum proprietates terrarum ad solis contemperatæ potestatem miram incocti saporis varietatem usibus suggerunt humanis. Sed & in regione quadam Galenus inquit, Vinum ad ignem utribus appensum obdurescit in salis modum, aqua evaporante. Vbi verò terrarum sita regio hæc habeatur, vel quo censeatur nomine, non explicat pluribus auctor hic. Mihi ex Aristotelis Meteororum quarto liquet, Arcadiam esse eam, ubi vinum οὕτως inquit ἀναξηραίνεται ὑπὸ τοῦ καπνοῦ ἐν τοῖς ἀσκοῖς, ὡς τε ξυόμενον πίνεσθαι. id est, ita in utribus siccescit ex fumo, ut abra-

abrasum & in minuties pertritum ebibatur. Verum hac in parte dispiciant eruditiores, moneo, interpretum deliramenta, quibus philosophi nobilis convellitur sententia, involviturque. Sed nec Albertus, etiam si Magni cognomentum sibi ascivit, quicquam doctis auribus & acri lotis aceto dignum profert: ni mendum esse exemplarium, constanter collibeat asserere: quod nec displicet. Crassescit (inquit) fumo vinum: itaque crassum mox ebibitur. Sensu nullo, aut sanè Siculis gerris vaniore. Neque putet nos sciolus aliquis aut nasutior, supra crepidam judicare, in nostra (ni fallor) harena versamur, pulchreque intra pelliculam continemur, dum verborum proprietatem discerniculo graviore rimati, eminentissimis auctoribus colaphum incuti, aut inscitiæ labeculam allini, non patimur. Apud quos si confringas tesseram, ad diobolarem recidas, & pullatum circulum. Id quod tralatitium est, homini præsertim in studiis jam consenescenti. Addamus hîc illud non ingratum, opinor, ex minutioribus uvis meracius exprimi vinum, dilutiori ex grandioribus, quoniam gulonum ritu plus sibi humoris asciscant hæ, quàm valeant percoquere: quod in parvis non usu venit.

Quod sit musti ac vini interstitium. Cur minus inebriemur musto. Dulcedinem esse velut ebrietatis antidotum. Vinum medium quod sit. Oenogala.

Cap. XXXVII.

At enim quia cœpimus, exsequamur latius, quæ varia nobis de vino præterea lectio suggerit. Memorabile siquidem est, quod ex Plutarchi doctrina didicimus, Symposiacorum tertio, sed & in Cœnis retulit Macrobius, ad verbum ferè tralata sententia: etiam si auctore præterito, quod ipsi haud ita frequenter facimus, ut sciant legentes, me non mancipio tantum promittere, sed jam nunc evictionem præstare. Vini infantiam quæ prædulcis sentiatur, mox dum in pubertatem abit, suavitatis induere proprietatem, cui rei calculum adjecerit Homerica item astipulatio, quæ melli dulcedinem contribuit, vino suavitatem. Inde consequens ferè videtur, ut quum dulce tantum sit, insita quadam horroris vi, ad ebrietatem usque hauriendo progredi non sinat. Suffragatur & ratio alia, quando ebrietatis antidotum dulcedinem habent medicæ scientiæ periti. Quippe quos viderint nimio plus vinolentia gravatos, vel usque ad Plutonis cancellos, vomitu quidem allevari jubent prius, mox adversus evaporantis fumi ex vini reliquiis vim, panem melle litum vorari, velut repercussu malo grassanti medeatur dulcedo. Suffragari videtur & illud, quòd quum flatus & aquæ miscella potestate gravius habeatur mustum, nutu suo celerius in intestina dilapsum, in locis ebrietati opportunis haud ita perseverat, sed transmissum laxat. Inesse autem musto aquam, argumento est, quum in vetustatem proficit, decrementa sentit perspicua, etiam si augescit bonitate. Adjiciunt medicorum scientissimi, dulce vinum esse natura viscidum, & meatus, quos Græci poros, & universim scholæ nuncupant, offercire præstipareque. Proinde ex dulci potu non ferè quicquam in caput evaporare, via præfarcta constipataque. Quamobrem Hippocratis sententiam comprobari, tertio Regiminis acutorum, ubi adnotatum est, Dulcem potum minus caput aggravare quàm vinum, & mentem percutere minus. Porrò & dulcis vini ebriosum dicimus neminem, quoniam dulce vinum saporem nullum obtinet vini proprium, sed alienum reddit omnino. Proinde φιλόγλυκυς, οὐ φίλοινος ἴςαι ὁ κεκρατημένος, id est dulcis rei, non vini avidus dicetur verius, qui vini dulcis desiderio tenetur. Non prætereundum parte hac Aristotelis decretum ex Meteorôn quarto: Vinum (inquit) quod prædulce est, halitum emittit: pinguiusculum enim est, ac eadem quæ oleum præstat, quandoquidem à frigore non cogitur, etiam si uratur: nomine quidem vinum est, re autem & opere non est: succus enim vinosus non est, ac propterea temulentiam minus affert, quod reliqua faciunt: quanquam altiorem halitum non emittit, ob id etiam flammam concipit & edit. Vinum medium pro aqua, veteribus videtur accipi, quoniam vinum omne aut mustum sit aut vetus. Nam apud Mnesitheum ita scriptum fuerat, Esse vini genera tria, nigrum, album, medium, quod vocant κιῤῥὸν, id est giluum. Novum, vetus, medium, ac efficere nigrum vires, album urinam, medium πέψιν, id est concoctionem. Rursum novum refrigerare, vetus calefacere, medium verò esse caninum prandium. Quod in Noctibus quoque Atticis relatum comperias. Hinc ille in Plauti Casina senariolus.

Adibo caninam cœnam, spero meliorem fore.

Oenogala, id est vinum lacteum apud Hippocratem in commentario De fœminarum incommodis, pro tepido accipiunt eruditiores. Prochyma, vocant nonnulli mustum sponte profluens ante quàm calcentur uvæ. Id quod sexto Rerum rusticarum apud Græcos adnotatum comperias. In nostris literis, ut antè paulò attigimus, mustum lixivium intelligitur, quod ante quàm prelo uvæ premantur, in lacum fluxit: sicut tortivum, quod à pressura prima, vinaceorum circumciso pede, exprimitur. Oleum mustum, id est gleucinum vocant, quòd prius quàm preculcentur olivæ profluxit.

Quibus rationibus probet Albertus contra prædicta, Mustum amplius inebriare quàm vinum. Musti impetuosius ferventis remedium.

Cap. XXXVIII.

Cæterum hac in parte non videor mihi rectè facturus, si Magni Alberti sententiam, veluti per incuriam transmisero. Qui præter Plutarchi, & qui illius vestigia sequitur, Macrobii doctrinam mustum amplius astruit ebrietatem inducere, quàm vinum. Ejus opinionem rationesque pluribus paulò explicabimus, quoniam proposito nostro mirè congruunt. Musto (inquit) duo insunt calores, naturalis, & adventitius, qui ex loco est, ubi crevit, solis vi im-

missus. Inest & terrestris substantia permixta. Moventur autem duo isti calores in opposito, unus quidem terminando partes vini naturales, qui naturalis est: alter verò crassitudinem dissolvendo, ac heterogeneas partes disparando, qui accidentalis est, innatus ei à loco. Deinde ex illis duorum motibus calorum componitur motus, quem musti fervorem atque ebullitionem vocant. Quoniam verò attenuantur partes ac dividuntur, ideo in imum abeunt feces, partibus ignis, quæ accidentales sunt, evolantibus. Quibus eductis, residet humidum aereum spiritaliter dissipatum per vinum. Quæ causa mustum reddit valde spumosum ante quàm resideat humectum id aëreum, quo contingente constipantur vini partes mox per aëris frigus, unde evadit suave vinum. Tunc enim globatur quodammodo, coitque genuinus calor, qui evolaverat prius cum igneis illis, & adventitiis loci partibus. Ex iis verò manifestum ferè fit, cur vino facilius inebriet mustum, etiam si vinum calidiùs longè sit, & in musto terrestres sint portiones per essentiam frigidæ, quæ vino insunt haudquaquam. Tamen quia vaporosum est propter humidum spiritale aëreumque, minimè in eo coactum constipatumque: & quia evaporat, calore duplici agente, quod in vino non fit, ebrietatem sæpe inducit: nam quod vaporosum fumidumque est, præfarcit cerebri vias, & animales virtutes præpedit ad motum & perceptionem. Quare ebrii quoque incertæ sunt discretionis & motus, obliviosi item fiunt ex humectatione nimia, qua delentur imagines, prius quàm firmius imprimantur in parte, quæ memoriæ vim obtinet. Verum non prætereamus quod fuerit superpondii loco, si extra modum effervescat mustum, ita ut ferè dissiliant vasa, remedio esse ajunt præsentissimo, si casei multum terrestris & porosi, portiones injeceris. Nam illius frigiditate succensus ilicò fervor remittitur residetque.

Frigoris vi mustum diutius servari dulce. Vino quandoque vigilias induci. Trœzenii vini proprietas & Achaici. Monobasites vinum, quod & malvasium. Falernum vinum dici modò Græcum. Vini symphonia tres. Centenariæ cœnæ. Centussis lex. Centenaria porticus aut miliaria. Centenaria vasa. Centesimæ usuræ cur dicantur. Vinum schedium. Vinum pendens, & doliare. Vinariorum corpora quæ intelligantur. Militiam capi pro multitudine.

Cap. XXXIX.

Quærit Plutarchus in libro cui titulus est φυσικαὶ αἰτίαι, quidnam sit causæ, quòd circumvallata frigore dolia mustum diutius servent dulce. An est (inquit) quia musti digestio est ἡ εἰς τὸ οἰνῶδες μεταβολή. hoc est, in vinosum demutatio ac transitus? At concoctionem inhibet interpellatque frigiditas. Eam nanque perficit caliditas. At contrà potius dicendum, esse uvæ propriam succi dulcedinem: propterea dici eam maturescere, ubi dulcis incoqui sapor cœperit. Frigiditas verò evaporare difflareque non

A sinens, dulcedinem quoque continet musti. Succurrit porrò dum flosculos hinc inde præcerpimus: quod ex Galeni De interioribus commentario secundo didicimus. Servum quendam quum vinum vetus largius ingurgitasset, ex siti factum inde esse semper vigilem, mox verò subeunte febre, & subsequuta alienatione, functum etiam fato. De hoc scio & alibi à me factam mentionem. Scribit Athenæus, Trœzenium vinum sterilitatem inducere bibentibus, sicut in Achaia abortum.

B Fuit in Laconia vinum Monobasites dictum: id malvasium dici vulgò, conjectant eruditi, esse tamen Creticum. Apud Tænarum vel modò Monobasiam agnoscimus, unde vino conciliatum nomen, non tam quòd inibi nascatur, quàm quia rectà illuc advehatur ex Creta. Celeberrimum autem vel nunc Venetiis vulgò quoque nuncupatur Achaicum vinum. Nam quod modò Græcum dicitur, Falernum fuisse veteribus sentiunt nonnulli. Postremò scitu dignum & illud:

C sicut in musicis astruunt canonici, hemiolium symphoniam conficere, quæ dicitur διὰ πέντε hoc est per quinque: diplasium verò eam, quæ διὰ πασῶν, id est per omnes: at ea quæ vocetur διὰ τεσσάρων, id est per quatuor, epitrito constare. Compari modo & harmonici Dionysiaci tres perviderunt vini symphonias ad aquam, per quinque, per tria, per quatuor: sic quidem concinentes, ἢ πέντε πίνειν ἢ τρία ἢ μὴ τέσσαρα, id est vel quinque bibere, vel tria, aut ne quatuor. Hemiolia

D nanque consurgit ratio, ubi duæ sunt vini partes, aquæ tres: diplasia verò admixtis duabus: epitriti ratio est, cum tribus aquæ partibus una infunditur vini. Quæ sanè in potu frugalitas centenariis peraccommoda Romanorum cœnis agnoscitur: in quas ultra centum æra insumpsisse, fraudi erat: quod Septimius Florens scribit, ex lege quam Lucilius nasum stili, qui condidit primus lepidè prorsum centussem nuncupavit. At porticus centenariæ, à passuum numero videntur

E dictæ, sicuti miliariæ quoque apud Tranquillum. Nam quod miliarios legimus apros apud Varronem, intellige nimirum ponderis rationem: sicuti in centenariis vasis apud Lampridium, cujus etiam verba duxi subscribenda, ut jam nunc refractarios declinem: Primus (inquit) Heliogabalus mensas, deinde & capsas argenteas habuit: primus etiam cacabos, vasa deinde centenaria, argentea, sculpta, & nonnulla schematibus libidinosissimis inquinata. Centesimas usuras

F intelligunt eruditiores, ubi duodecim usuræ nomine centenario accedunt: quoniam mense centesimo sortem assequitur fœnus. Quod ex Sidonii Apollinaris libro tertio dilucet: nam centesimus in mensem nummus fœnoris nomine æstimabatur. Centesimas usuras, omnium videtur intellexisse minimas Cæcilius Epistolarum octavo: Proinde (inquit) epistolas mitte, appositis usuris quas ego non possum parcius, centesimas computabo.

G Vinum dici schedium, in Græcis adnotatum auctoribus est. Id sunt qui intelligant quodcunque, ac vile, vel Ægyptium quoque, quia sit Ægypti civitas Schedia prope Cheræum. At Demetrius ita nuncupari Corcyræum putat. Est autem concretius quod in libro De diæta scribit Agathocles. Vinum pendens ejus interstitione

tione dicitur, quod doliare vocant. Vinariorum A corpora, pro collegiis scitè accipit in Alexandro Cæsare Lampridius: Vinariorum (inquit) corpora constituit, ac lupinariorum & caligariorum & omnium artium. Q[illegible]ain parte scitu dignum: scriptores haud ita veteres pro collegiis & multitudine qualibet tum rerum tum hominum, militiam usurpasse. Id quod municipes mei (ut sic dicam) vulgò item non nesciunt. Lego Collectaneorum quinto ad rem rusticam pertinentium, apud Græcos, esse vitium pulcherrimam quæ dicatur mersites, & sit Bithynia, unde fiat vinum dendrogalenum: sicut alibi regione eadem habebatur τιαρλωὸν, id est Tiarenum. Nam in Tio Paphlagoniæ, Tianon est: quod Florentinus in Georgicis scribit. Cæterum, quia liber hic jam extumuisse videtur commodè, velut me vocet Pythagoras, verbum non amplius addam: nam vetus est ac bracteatum, Esse præstantissimum, in re qualibet novisse, quid sit satis.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LECTIONVM LIBROS, AD ILLUSTREM PHILOSOPHUM & MEDICUM NICOLAUM GENUENSEM, PATAVINUM CIVEM, PRÆFATIO NONA & VICESIMA.

SICUTI operæ forsan levioris, Antiquarum lectionum libellos auspicaturis artium bonarum studiosos universim præfatione destinata, observanter consalutare: ac etiam nobis adversum nasutulos parare velut patronos, haud ab re est visum: ita & manũ jam inpacturus postremam, fœcundissimum undecunque ingenium tuum, Nicolae vir clarissime, appellando, facturum me operæpretium sum arbitratus. Quod scientiæ magnitudine tum physica tum medica, ut interim Atticæ facundiæ claritatem & in hisce humanioribus studiis peritiam non memorem eminentissimam, huic lucubrationi nostræ, quam nimio plus intumescentem bifariam (ut aliàs ferè) distribuimus: velut anchora es futurus sacra, vel triariorum denique vice, quos in militari disciplina exercitatissimos, ac (quod sequens est) peritissimos ultimo distribui loco in acie à solertiis ingenii imperatoribus, notissimum ex historia est: qui accisas paulominus res integri ipsi ac vegeti & animo & corpore in hostem magno impetu coorientes restituerent, ac dilapsos ordines revocarent ad signa. Hoc nos consilio, vir memoratissime, in hunc te locum distulimus, qui numerosa virtutum serie dignus planè fueras, qui vestibula teneres, clarissimis ingenii tui facibus, & eloquentiæ lumine, ac morum (ut verè dicam) majestate prophanum ab ingressu sciolorum vulgus graviter rejecturus. Nec, quæ tua est in omnibus animi æquitas, & inconcussa mentis altitudo propemodum divinæ, in primis verò in me benevolentia (neque enim opinor, tibi excidimus) nostrum hoc consilium aspernabere. Siquidem animo conceptum candidissimo, candide prorsus in candidissimum amicitiæ æstimatorem promitur observatè amantérque. Cognitissimum porrò tibi rerum scientissimo, quæ quantáque in hominibus interdum egerminet pravitas, qui lingua prurientes nimis, quàm licenter in alienam irruere famam nulla non hora permittunt sibi, etiamsi sæpe velut alba deprehen-

duntur linea. Et ab Minervæ quinquatribus naturæ decreto summoti, ac prorsum cærite cæra digni, ut est apud Horatium. Nec re notitiam aucupati magnopere alia, quàm dicacitate ac linguæ virulentia, planè ad venena natæ, dum pestilenti spiritu optimum quemque afflatum volunt, nec occipitio quidem expectato: quanquam ἐν τῇ πορφύρᾳ πίθηκοι καὶ ἐν τῇ λεοντῇ ὄνοι aut verius ἀκαρνάνιοι χοῖροι, à qua fœditate quum vitæ tuæ probitas absit ex diametro, vel δὶς διὰ πασῶν, ad te nunc commodè prorsum decurrimus: qui echie nocentiores, ac satyrico plurimum felle conspersos tuarum antidotis virtutum reprimas, ac omnino diluas ita, ut impetus letifer aliàs, evanescat universus, nulla non parte optima quæque convellens præcipuè, ac semper ἰσορῶν δεσμόν. Sic enim fiet, ut dolenter agnoscant forsan, non debuisse ταύτην τὴν καμάριναν κινεῖν. Sed & quæ tua magnitudo est, si excepturum te modò assultantem vim commonstraris, ni me amor fallit, ac περὶ τὸ φιλούμενον σατυρλοί prorsum, ab impostura resilient compavidi palantésque succinent sibi, τρίτος οὗτος Ἡρακλῆς. Quod reliquum est, Nicolae doctissime, si quæ è speculationum altitudine dantur feriæ, petuelim altero saltem oculo, vel ῥαθυμότερον, hasce Commentationes nostras respicias quandoque: sed ita, ne virgulæ Aristarchi parcendum censeas, ut tanta commonitus censura stilum vertere condiscam, scripturus mox, quæ digna legi sint. Nec columnas parem structiles, sed marmoreas planè: uti omnia item ad normam respondeant, seu quadram & libellam perpendiculúmve. Hoc nil facere gratius potes, nec quod gravissimo judicio tuo amplius congruat. Præsertim quia vel hoc nomine gratias testatura tibi posteritas est: cujus emolumentis, etiam si in amplitudinis fastigio constitutus, suffragium nec subducere sustinueris. Quod si consequor, id est si per medicas ac literarias districtiones licuerit (neque enim aliter amicorum apud te fiat ἀλλαοσκοινωνὶ) erit quod tantæ benignitati debeam χάριν μέχει θεοῦ. At si divinitus contingat, uti nostra hæc typis conformata nuper approbentur tibi undecunque scientissimo, nec videar parte ulla subsultare, aut ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδῆσαι sublimi feriam sydera vertice. Vale.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI LECTIONUM ANTIQUARUM LIBER UNUS, qui nonus & vicesimus.

Cujusmodi censeatur illud à Quintiliano repetitum, In triclinio choa. Inibi quid choeus & choa ac choes. De cotyla item paucula. Choicum quid. Hemina modulus. Phagonis exemplum mirum. Bonosi bibuli historia.

Cap. I.

EXTAT apud Quintilianum obscurior nodus libro nono, ita Cimmeriis obseptus circumvallatusque tenebris, ut à quo planè sit intellectus explicatusque, necdum compererim. Fabii verba sunt hæc: Allegoria (inquit) obscuriore, quæ ænigma dicitur, poëtæ utuntur, sed & oratores nonnunquam.
A Ut Cæcilius quadrantariam Clytemnestram, & in triclinio Choam (sic enim scribo) & in cubiculo nolam. Quod autem primo & ultimò loco positum est, alia operis parte abundè (opinor) illustravimus. De Choa in triclinio supererat, ut nostram proferremus sententiam, quam peropportunè huic potissimum loco impingemus: quoniam præcedenti commentario pleraque de vino & vinolentis dictitavimus, uti nostra parvitas tulit. Et ænigma hoc in bibacem concinnatum arbitramur, cujus in hauriendo
B aviditas vel spiritu uno choam persiccaret. Quod verò astruitur, ex Aristophane conjicimus. Apud quem in Nebulis Strepsiades Danistam eludens, quum dixisset,

ἀλσὶ διασμηχθεὶς ὄναι τ' ἂν ὑτοσί.

Id est, sale perpurgatus juvaretur utique hic. Infert mox.

ἓξ χοᾶς χωρήσεται.

Id est, ſex capiet choas. Eum verò locum exponens interpres: Subſannat (inquit) denuo velut in amphora & vino. Nam ſupra, quum illud de ſale enarraret: Coria (inquit) pinguedine craſſiora, ſale mollita latiora fiunt, & proinde capaciora. Veluti ergo Damiſta eſſet uter, aut id genus quippiam, dixit illum Strepſiades choas ſex contenturum, ſi ſale permolliretur. Pergit porrò idem interpres: Choeus, inquit, menſuræ ſpecies eſt, qua unum menſurant. Et vinario certamine ab Alexandro quandoque propoſito, Plutarchus ſcribit: Promachum choas perſiccaſſe quatuor, victoremque triduo poſt mortuum. Et Milo apud Athenæum carnis minas viginti vorabat, totidem panis, vini choas tres hauriebat. Apud Ariſtophanem ſic circumflectitur, ut χοᾶς ſcribamus, à recto eſt choeus, per poëticam licentiam: ſi verò gravatur, eſt à nominativo χοῦ. Ariſtophanes in fabula, cui titulus ἱππεῖς.

ἀλλ' ἐξένεγκέ μοι ταχέως οἴνου χοᾶ,
τὸν νοῦν ἵν' ἄρδω, καὶ λέγω τι δεξιόν.

Inibi rurſum teſtatur grammaticus, menſuram hanc, cotylarum octo eſſe capacem. Poëtæ verba Latinè tralata ſic fermè ſonant: Sed age, choeum vini ſtatim effer mihi, ut mentem rigem & commodi promam quippiam. Apud Heſychium χόες dicuntur χῶναι, id eſt infundibula. Choicum Græci pro terreno accipiunt, Suida interprete. Vtitur eo verbo in Ruffinum Hieronymus, Perite choicum & naſci ſuper cæleſtem. Sunt qui velut χοϊκὸν dici augurentur, quaſi pulverem. Choricus verò ruſticum indicat planè. Chloe, Cereris eſt cognomentum apud Pauſaniam. De cotyla, ſi quis & illud fortè requirat, ita invenimus apud Priſcianum, ſive is fuerit Rhennius Fannius, uti doctioribus placet:

At cotylas quas (ſi placeat) dixiſſe licebit
Heminas recipit geminas ſextarius unus,
Qui quater aſſumptus fit Graio nomine choenix,
Adde duos, chus fit vulgò qui eſt congius idem,
A quo ſextarii nomen feciſſe priores
Crediderim.

Hemina libram unam capit, duas ſeſtarius, Romanas dico duodenarias. Sunt qui ita ſtatuant: heminam pendere uncias decem, ſeſtarium viginti, congium libras decem, urnam quadraginta, amphoram octuaginta, culeum mille ac ſexcentas. Choæ meminit Galenus primo De virtutibus naturalibus. Sciendum verò à Theodoro choam dici ſeſtarium Latinè, à Plinio etiam congium quandoque, ſed & ſeſtarium. Fuit & feſtum Athenis nomine choes, quod antheſterionis, Novembrem quem interpretantur, duodecima celebrabatur die in Lenæi Dionyſii honorem. Auctor Apollodorus eſt, antheſteria univerſim quidem vocari feſta Bacchi, privatim verò pithœgia. Erant & choæ mortuorum libamina, quibus pretioſiſſima quæque infundebant & cariſſima. Sophocles,

πρῶτον μὲν ἱερὰς ἐξ ἀειῤῥύτου χοάς.

Inditum ab infuſione nomen. Feſti, quod Choes vocari diximus, meminit Demoſthenes ἐν τῷ περὶ

A τοῦ ὀνόματος, Choas verò etiam chytras, id eſt ollas interpretatur Harpocratio: ſed ut ad Quintilianum revertamur, ut (velut prætexuimus) rectè intelligi ænigmaticum illud de choa in triclinio poſſit, argumentis ducimur pluribus. Nam & Mediolanenſem Novellum Torquatum Tricongii cognomen ſibi adoptaſſe, Plinius ſcribit, à tribus vini congiis uno impetu epotis. Et nos alibi hoc opere adnotavimus, Diotimum Athenienſem cognominatum Chonem, id eſt infundibulum: quoniam ori eo B appoſito, inceſſanter infuſum hauriret vinum. Nam & Aureliani tempeſtate celebratum phagonem novimus, qui die uno aprum abſumeret integrum, panes centum, vervecem inſuper, ac porcellum. Bibit autem in fundibulo ori appoſito, plus orca. At ex bibacitate Xenarchus item Rhodius metretes eſt nuncupatus. Diu porrò in triclinio verſari voracis cenſetur hominis & bibuli. Liquet id M. Tullii auctoritate ex libro De oratore (ni fallor) ſecundo: Apud quem ille ait, C Quando tamen Galba de triclinio tuo exibis? Quum tu (inquit) de cubiculo alieno. Cæterum quo pacto Ariſtophanium illud Suidas interpretetur, Sex capiet choas: qui ſcire cupit, librum adeat. Nobis quod dicitur, ἐν παρόδῳ, hæc attigiſſe ſatis ſuperque viſum. Quod ad bibulos attinet, exemplum inſigne prætereundum non eſt: Bonoſus minutulus Romanorum tyrannus, bibit, quantum nemo alius. Inde ſcitum Aureliani dicterium: D Non ut viveret, illum eſſe natum, ſed ut biberet. Id extra omnem admirationis captum, quantumlibet bibiſſet, ſemper ſecurus ac ſobrius: addo etiam, Vino nunquam non prudentior. Amplius, quantum hauſiſſet, reddebat veſica ad æquilibrium. Nec pectus unquam, aut venter, vel pars alia ex humoris ingeſti nimietate affecta eſt. Hunc ubi ad laqueum coegiſſet Probus Imperator, jactatum militari joco, Amphoram pendere, non hominem.

E

Exercitum ex diverſis ac diſſonis conſtare gentibus quàm periculoſum: itemq́ue, de proverbio, Injice.

Cap. II.

Exercitum ex variis diverſiſque hominum generibus conſtare, ſunt qui ut rectè prudenterque factum, approbent plurimum: quando nec conſpirare inter ſe facilè tam diſſona moF ribus & lingua gens poſſit. Porrò & mandatis ducum facilius obtemperent univerſi. At contrà, ſi quando tumultus aut ſeditio oriatur: tunc neque mulcere quenquam, neque alicui modum imponere licet. Gens ignara cum impetu fertur, ubi ſemel ad iram ventum eſt, more ferarum continuè magis crudeſcit, nec ullus eſt ſævitiæ modus. Propterea ſummi videtur diſcriminis, veluti ex colluvione quadam copias comparare. Suppetunt in id ex hiſtoria exempla G complusculâ. Nunc ad manum eſt, quod eveniſſe Carthaginienſibus lectum eſt, quibus plurimus fuit mos, peregrino uti milite. Primo Punico bello in caſtris erant Hiſpani, Galli, Ligures, Baleares, Græci, Aphri, fugitivorum & transfugarum ingens numerus. Mox finito bello, quum tumultuari exercitus cœpiſſet, nec regi poſſet,

iræ, impetus, furoris omnia plena erant. Tandem raptus armis per indignationem, contempto Annone & cæteris ducibus, Carthaginem versus profecti, apud oppidum Tunes, quindecim millibus passuum à Carthagine castra locant, petentes non debita modò sibi stipendia, sed etiam interfectorum in prælis equorum sibi pretia exsolvi. Neque iis contenti multorum annorum frumentum debeti asserebant: denique quotidie novi aliquid, quo bellum moverent, reperiebant. Erat in exercitu Campanus quidam, qui paulò antè servus ex Sicilia à Romanis transfugerat, viribus corporis atque audacia in rebus bellicis præcipuè insignis, nomine Spendius. Hic metuens, ne si fœdus cum Carthaginiensibus fieret, in domini potestatem veniret, ac ex legibus pœnas lueret, summa audacia, verbis ac re ipsa quæcunque moliri, quo omnia magis perturbarentur, seditionem quàm fœdus, bellum quàm pacem præoptare. Præterea etiam Apher quidam nomine Matho, qui liber quidem erat, sed quòd multa seditiose fecisset, supplicium formidabat. Hic quum Aphrorum multitudinem amplius cōcitasset, extemplo omnes in concionem deliberandi causâ venere, ubi Spendio ac Mathone in Carthaginienses vehementius invectis, omnes facillimè aures præstabant. Quòd si quis præterea aliter consulere niteretur, non expectabant, idémne quod Spendius an diversum sentiret, intelligere, sed confestim conjectis in eum lapidibus, interficiebant, multique non solum duces ad eum modum, verum etiam privati homines cæsi. Nihilque aliud in tanto tumultu per totum exercitum audiebatur quàm verbum Injice, injice, pariter omnes clamabant: eoque magis eorum animus sæviebat, quòd paulò antè ebrii à cœna surrexerant. Ex historia igitur, quam copiosius explicare de Polybii thesauris collibuit, nata est vox sanguinaria, & feritatis barbaræ, quæ imagine proverbii quadam optimè in eos congruet, qui moribus truculentis ac efferatis cruorem sitientes, cædem imperant quàm primum.

Quæ sit proverbii origo, Non si te ruperis. Theocritus explicatur.

Cap. III.

INest persæpe homini parum perspicaci, parumque rerum perito, tanta animi caligo ac cæcitas, ut sui oblitus, nec domesticæ genuinæque humilitatis memor magna affectet nomina, inseratque se argutis cygnis anser obstrepetus. In id genus homines, intra pelliculam minus se continentes congruet appositissimè proverbium, quod de ranunculi negotio natum, ad usum usque vitæ proficit. Scita enim fabella est, pertexisse olim peringentem taurum ad aquas restinguendæ sitis gratia. Erat ibi fortè ranarum, ut assolet, plurimum. Dum verò avidius bellua se aquis inserit, ranunculos ibi attrivit aliquot. Re autem adeo tetra & formidolosa perterritus unus confestim mandat fugæ præsidium, & sedulitate mira, quantam in id genus cadere probabile est, pervenit ad matrem, narrat fratrum

A miserabile exitium, ut à flaturoso nescio quo forent immaniter exculcati. At illa nimis inscita nimisque exóculata, ut quæ filio aliqua volebat videri, tumescere amplius cœpit, ac flatu mox sibi magnitudinem captare, rogans, ecquid tanta foret perniciabilis bellua? Cui is, Multo major, inquit: illa etiamnum inflari plus, ac subinde cœpit, cupiens omnino magnitudinem visam exhibere filio. At is frustra conari illam animadvertens, Non si te ruperis (inquit) par unquam futura es. B Id proverbii formam habet. Meminit Theocritus Idyllio, quod inscribitur Bucoliastæ, Daphnis & Menalcas,

οὔποτε νικάσεις μ', οὐδ' εἴ τι πάθοις τύγ' ἀείδων.

quod est, εἰ διαῤῥαγείης. Ad horum verò hominum tumorem reprimendum, & instruendam levitatem nimio plus se efferentem, Aristophanio antipharmaco nil commodius, quod est τὰ σκύτη βλέπειν, scuticam aspicere. Malo siquidem subigendi edocendique, ne quid supra crepidam, C aut extra quàm sunt, tollant cornua, illisque surgant cristæ: quoniam ut Horatius quoque censoria quadam gravitate, ac supercilio planè senili, nos commonet:

Metiri se quenque suo modulo ac pede, verum est.

Nam & Pindarus,

χρὴ δὲ καθ' αὐτὸν ἀεὶ παντὸς ὁρᾶν μέτρον.

Pro conditione quenque oportet rerum semper modum concipere. Cæterum nimio plures quan- D doque Sophocles, nimio plures Laodicem, ut est apud Plinium Cæcilium.

Divitum liberalium domos dici solis mensam. Quæ sit ejus rei ratio. De solis ortu. Apollo, unde dicatur. Item de solstitiali herba & morbo. Plautus declaratur. Siriasis quid. Ardores capitis in Plinio qui intelligendi.

Cap. IV.

E DIvitum opulentorumque hominum domos omni rerum copia ubertim affluentes expositasque inopum necessitatibus & alimentis, qui unus divitiarum modus plausu, ac festa fronde dignus prorsum & videtur & est, rectissimè solis mensam dixeris. Quod ex historia profluxit adagium, scribit historiæ parens Herodotus in Æthiopia pratum esse omnium quadrupedum carne refertum, Eam verò carnem magistratus illic per noctem po- F nere festinabant. Ubi verò illuxisset, cuilibet licebat illuc ad vescendum accedere, indigenis existimantibus, copiam epularum divinitus suppeditari. Hanc solis mensam nuncuparunt, ad quam inspiciendam olim Cambyses legatos dimisit in Æthiopiam. Hanc Hieronymus famosissimam dicit. Apud Melam Pomponium de hac re ita legimus: Est locus in Æthiopia paratus, semper epulis refertus. Et quia ut liber, vesci volentibus licet, ἡλίου τράπεζαν vocant. Edulia pas- G sim apposita sunt, quæ affirmant innasci subinde divinitus. Ad eandem ferè sententiam & in Polyhistore Julius Solinus. Nec mirum porrò, solis mensam nuncupari locum eum, quoniam plerisque gentibus numen id erat eximiæ religionis. Legimus in quadam Indorum urbe templum

plum fuisse Solis, in quo suspensus erat Aiax eburneus & Alexandri aureæ statuæ, ex adverso autem regis Pori statua ex ære nigro. Parietes verò templi rubris marmoribus, ignis fulgorem imitantibus obcrustati visebantur, quibus congruè interpositum aurum radiantis fulminis nitorem referebat. Pavimentum mixtis cemento margaritis stratum: quod barbarorum plerique in templis servant. Soli sacra circa meridiem obiisse quosdam, observavimus. Et quoniam in præcedentibus haud parum multa de sole congessimus, quæ multijuga nobis suggerebat lectio, nunc illud veluti appendicem adjiciemus, quæ de syderis ejusdem ortu senserit antiquitas. Invenio siquidem in literis, & Mela Pomponius non prætermisit: ex summo quorundam montium vertice speculantibus penè à media nocte, sparsos videri ignes passim micare, & ut lux appropinquat, ita coire, ac se conjungere, donec magis magisque collecti pauciores subinde, ac una ad postremum flamma ardeant. Ea quum diu clara, & incendio similis effulsit: cogit se, ac rotundat, & fit ingens globus, diu is quoque grandis, & terris adnexus apparet. Deinde paulatim decrescens, & quanto decrescit magis, eo clarior est, fugatque novissimè noctem, & quum die jam sol factus attollitur. Ex hac sententia videtur Speusippus adcredidisse, dici Apollinem, quòd ejus substantia ex multis constet ignibus. Sunt ex eruditis, qui opinentur Claudianum ad eandem subobscurè historiam allusisse,

> Invalidum dextro portat Titana lacerto
> Nondum luce gravem, nec pubescentibus altè
> Cristatum radiis, primo clementior ævo
> Fingitur, & tenerum vagitu despuit ignem.

Cæterum prius quàm huic parti umbilicum admoveamus, illud non inscitum (opinor) adnectamus, solstitialem brevis vitæ dici à Plauto epitheto concinno, sic enim in Pseudolo scriptum invenias.

> Quasi solstitialis herba, paulisper fui,
> Repente exortus sum, repentino occidi.

Columella solstitialem vocat spinam Rei rusticæ libro secundo, vel quia solstitio proveniat, vel floreat, ut putant. Heliotropium quidem & lupinum cum sole circumagi, Plinius scribit: sed heliotropium nocte cæruleos contrahere flores, syderis desiderio. Ad quod Plautum respicere, suspicabitur aliquis, ni probabilius fortè sit, Plautum universim herbas intellexisse vel flores, uno tantum perseverantes die, aut spatio prorsum minimo: quoniam & solstitium unius tantum diei est, sole videlicet Cancri obtinente partem primam. Plinius libro quartodecimo: Acinorum (inquit) labruscæ pars æstu moritur prius, quàm reliqui, qui solstitiales vocantur, universi nunquam maturescunt. Est apud eundem Plautum in Trinummo solstitialis morbus. Plauti versus hi sunt,

> Tum autem Syrorum, genus quod patientissimum,
> Hominum nemo extat, qui ibi sex menses vixerit:

Ita cuncti solstitiali morbo decidunt.

Solstitialem verò intelligunt ægritudinem, quam siriasin vocant, quando nimia solari exustione, quæ provenit in primis, quum astrum Sirium divexat sol, carbunculantur arbores, & intermoriuntur. Proprium (inquit Plinius) syderationis est, sub ortu canis siccitatum vapor, quum insitæ ac novellæ arbores moriuntur. Siriasin Plinius nunc distillationem infantium interpretatur, nunc adustionem, quæ causa item dicitur. Sed in hac solstitiale videtur pro solari positum simpliciter, sicuti à Servio item grammatico positum animadvertimus: Tribus (inquit) humana vita continetur, natura, cui ultra centum & viginti solstitiales annos concessum non est. Quin & Hexaemeri quarto Ambrosius: Solstitialis (inquit) annus est, quum sol, expleto per omnia signa circuitu, in id, unde cursus sui duxit initia, recurrit. Annua enim fertur, ejus spatii totius esse perfunctio. Advertendum item, quum Plinius ardores capitis dicit, siriasim intelligere. In infantibus privatim Paulus Ægineta siriasim intelligit, ubi cerebro circumjecta inflammantur cum membranis, recedere visitur sinciput, recedere item in cavum oculi cum pallore. Quod ad divitias attinet, unde auspicati sumus, Critias triginta tyrannorum unus, in elegiis, scopadum sibi opulentiam apprecabatur, μεγαλοφροσύνην Κίμωνος, id est liberalitatem Cimonis animi prælati, porrò & Agesilai victorias.

Quæ sit adagii ratio, Serpentem foves, & te serpens. Insbi de lamiis mirum.

Cap. V.

SErpentem foves, & te serpens, vel (ut Græcè dicam potius) ὄφιν θάλπεις καὶ σε ὄφις, adagium est non verius, quàm frequentius, ubi quis innutrit, confovet, amplexatur, in oculis fert, quod in evidens exitium erupturum mox est. Proverbii rationem paulò uberius explicabimus, quando historia mira est. Ea verò ita habet. Fuit Menippus Lycius annos natus quinque & viginti, ingenio haud inscito, corpore item multa exercitatione valido, ita ut formosi athletæ liberalisque speciem præ se ferret. Hunc peregrinæ mulierculæ plerique amoribus irretitum putabant: ea verò ut tum videbatur, speciosa quidem erat & permollicula, necnon divitiis ubertim fulta. Cæterum, ea omnia ostentationem modò exhibebant, veri suberat nihil. In ejus se familiaritatem ad hunc modum insinuasse ferebatur. Pergebat quandoque Menippus Corintho Cenchreas solus, ecce phantasma quoddam illi occurrit, quod se in mulieris speciem conformaverat, atque ex manu apprehendens Menippum: Jampridem, inquit, se illius amore teneri implicitam: esse verò se genere Phœnissam, & in suburbano quodam juxta Corinthum habitare. Idque etiam digito monstrans illuc veniret, hortari cœpit. Quod si (inquit) feceris, intentam Musicis invenies me, & vinum bibes, quale non sæpe aliàs, nec te rivalis ulla vellicabit suspicio. Pulchra siquidem pulchro contenta vivam, & moriar. His blanditiis delinitus adolescens, etiam si philosophiæ mysteriorum

haud expers, amoribus tamen obniti obluctarique non valens, vesperi ad mulierem pergit, ac frequenter deinceps, perinde ac ad suas delicias. Necdum enim, cujusmodi phantasma esset, callebat. Id intuitus vir quidam (ut ipse interpretor) magus aut philosophus, ut tum creditum est, & summæ gravitatis ac prudentiæ, primò statuarii instar Menippum inspectans, hominem expendebat contemplabaturque. Vbi verò timatus abundè est visus, O formose, inquit, & à formosis expetite mulieribus ὄφιν θάλπεις καὶ σὲ ὄφις, id est serpentem consoves & is te. Quum in iis mirabundum animadverteret Menippum, Hoc proinde (inquit) dixi, quoniam mulier est tibi, quæ uxor non est. Sed rogo te, Ecquid ab illa te amari putas? Per Jovem (inquit Menippus) & quidem eximiè. An igitur (inquit is) eam tibi in matrimonium ascisces? Equidem respondit: quid enim jucundius, quàm amantem ducere? Quando (inquit ille) futuras opinaris nuptias? Cito, ait: vel fortasse cras. Id quum vir ille inaudisset, observans convivii tempus, quum jam vocati præstò forent, postea quàm illuc & ipse perrexit, Vbinam (inquit) mulier est, cujus causa convivium celebraturi convenistis? Tunc Menippus: Prope adest, inquit, At is, Argentum hoc & aurum, cæteraque domus hujus ornamenta, tuáne an mulieris sunt? Mulieris, inquit. Ac semilaceram & pilarem omnino vestem ostendens, Tales mei, inquit, cultus sunt. At ille ad eos qui aderant, conversus: Tantali, inquit, hortos videtis, qui sicuti ab Homero proditum est, speciem quidem præferunt aliquam, quum tamen sint nihil. Ejusmodi verò ornatum hunc omnem concipiatis licet: neque enim quæ videtur, materia ulla subest, sed simulacrum modò est, ac imago. Quod ut verum sciatis, bella hæc sponsa una est τῶν ἐμπουσῶν, ἃς λαμίας τε καὶ μορμολυκίας οἱ πολλοὶ ἡγοῦνται. hoc est, ex Empusis, quas lamias & mormolycias plerique putant. Sunt autem in amorem & Venerem proclives, & humanas carnes vehementer expetunt, Venereotumque cupidine alliciunt multos, quos deglutiant mox. Hæc verò audiens illa: Age (inquit) meliora loquere, atque inde offensior ac perturbatior philosophos paulò procacius proscidit, eos omnes delirare inquiens. Vbi verò aurea supellex & imaginarium argentum, velut fumus, effluxere, administrique & coqui ac reliqua familia increpita evanuit, Lamia lachrymanti jam similis rogabat, ne se torqueret: néve quid esset, fateri cogeret. Illo autem acriter instante, nec se dimissurum asserente, tandem sese Lamiam confessa est, & voluisse Menippum voluptatibus delinitum obvolvere, ut ejus postea corpus deglutiret. Esse nanque sibi perfamiliare formosiorum vesci corporibus, ubi ad summam sanguinis abundantiam pervenissent. Lamam verò opera parerga, ex Arabia masticen vocant. De lamiis Chrysostomus Dion, sic in Libyca scribit fabula, esse in locis illis feras muliebri facie, etiam formosa: uberibus quoque cum pectore speciosissimis adeo, uti nullo pictoris ingenio effingi queant. Color spectatur præfloridus, ex oculis præcellens promicat gratia, mansuetudini adnexa. Corporis reliqua squammis prædura ut frangere non sit: alis carent, sicut voce, sed sibilum

A elidunt modò, draconum imagine quadam. Terrestrium censentur omnium velocissimæ, ut celeritatem evadere nemo valeat. Viribus cætera pervincuntur, fraude tantum homo, siquidem reteguntur pectora, quorum illecti nitore confabulandi desiderio adeuntes rapiuntur protinus. Thebani Demetrio subblandientes Veneris Lamiæ templum excitarunt. Erat autem eo nomine illius amica.

B *De ære observata pluscula. Clavus æneus quomodo in proverbium veniat. Item de hydriis, hoc est tuberibus, ac hyene, & phocarum pellibus. Ærarii qui sint in Latina historia. Clavarium. Marculi. Plinii locus ex septimo libro restituitur. Hyades unde.*

Cap. VI.

Aeris vim multa in priscis monumentis attestari videntur, Omnino siquidem ad rem C divinam pleraque ænea adhiberi solita, pluscula indicio sunt, & in his maximè sacris, quibus delinire aliquos aut devovere, aut denique exigere morbos volebant. Hoc significare videtur & Virgilius, ubi ait,

Curetum sonitus crepitantiaque æra.

Sed & Carminius tum doctus vir, tum etiam curiosissimus in libro De Italia secundo, prius Thuscos æneo vomere uti, quum urbes conderentur, solitos, scribit. In Sabinis quoque ex D ære cultros quibus sacerdotes tonderentur, fuisse. Quin & Græcorum vetustissimi æris sonos, tanquam rem validissimam, adhibere multis in locis consueverant, sicuti in lunæ defectibus, ut vel alibi commeminimus. Cui rei locupletissimus testis accedit T. Livius ab Vrbe condita libro vicesimosexto: Disposita (inquit) in muris Campanorum imbellis multitudo tantum cum æris crepitu, qualis in defectu lunæ silenti E nocte fieri solet, edidit clamorem, ut averteret etiam pugnantium animos. Significat id & Plinius, ubi ait: Et in luna veneficia arguente mortalitate, ob id crepitu dissono auxiliante. Hinc videtur etiam libro Metamorphoseôn quarto Ovidius cecinisse,

Quum frustra resonant æra auxiliaria lunæ.

Necnon libro septimo,

Te quoque luna traho, quamvis temerata labores
F Æra tuos minuant.

Plutarchus quoque in Æmilio: Ea nocte (inquit) quum jam cœnassent, & quieti somnoque indulgerent milites, luna obscurari cœpit, ac deficiente lumine, multisque coloribus mutata, tandem nusquam apparuit. Romanis, ut consuetudo est, tinnitu æris lumen ejus revocantibus, & ignes multis facibus ad cælum tollentibus. Astipulatur Astronomicôn primo Manilius,

Seraq; in extremis quatiuntur gentibus æra.

G Metalli hujus potentiam ibi quoque poëta maximus expressisse videtur, quum ex imitatione Sophoclis in tragœdia, cui titulus est, Rhizotomi, sic libro quarto scriptum reliquit: quod & in Cœnis adnotavit Macrobius libro quinto:

Falcibus & messæ ad lunam quæruntur ahenis,

Ruben-

Rubentes herbæ, nigri cum lacte veneni.

Invenimus & illud scitu dignissimum, id fuisse moris venatoribus, ut sicubi in remotioribus suem dejecissent, vel cervum, ne computrescerent, clavum æneum infigerent, veluti ad avertendam putrefactionem remedium planè esset efficacissimum. Ex quibus omnibus natum, quod huic lucubrationi prætexuimus, adagium, ut id clavum esse nobis æneum dicamus, quicquid est quo ita nitamur confoveamurque, ut eo tanquam ridica firmissima, adversus reflatum omnem obfirmati constipatique consistamus, veluti malorum omnium aut multorum è collo amuletum gestantes. Sed cúrnam æri adversus putredinem inesse vim adeo efficacem opinemur? An quia stypticitatis plurimum adest illi materiæ? Indicio esse ajunt, medicamenta, quæ substringendi vim habeant, ejus metalli rubigine à medicis potissimum concinnari. Quin & in fodinis æris, quæ χαλκορύχια vocant, oculos immorantium cruentiumque juvari insigniter, memorant. Necnon quibus defluxerint palpebrarum pili, egregiè restitui. Videtur enim aspergo, sive vapor ex chalcitide exhalans, palpebrasque & oculos contingens, occultè rheumata sistere, sive fluctiones, lachrymasque manantes retundere. Proinde memoriæ ab eruditis proditum est, εὐήνορα καὶ νώροπα χαλκὸν, ab Homero nuncupari: nam evenor bene afficientem viros indicat, aut potentem: Norops autem splendidi notionem habet. Auctor quoque Aristoteles est, vulnera quæ cuspide ærea, quam ἐπιδορατίδα vocant, fuerint illata vel gladio, minus minusque afferre doloris, facilius verò etiam persanari διὰ τὸ φαρμακῶδες ἔχειν τι τὸν χαλκὸν ἐν ἑαυτῷ, quòd medicam vim quandam in se obtineat æs, quam in vulnere statim relinquat. Nisi quis illud quoque astruat, infixum clavum ad se undique aggregare humorem, quoniam hæc naturæ sit vis, ut ad affecta loca fiat defluxus, quæ dicitur epiphora: propterea ejus loci ambitu conspici, οἷόν τινα μώλωπα καὶ σπίλον. id est, perinde ac vibicem & maculam quandam. Quo fit, ut summa ratione contingat, ut carnis reliquum deputatum nullam sentiat affectionem, quicquid erat humoris pravi vitiatique illuc corrivato. Clavarium, ad præsens institutum pertinet nihil. est autem eo nomine militare donativum. Consimile huic ferè adagium usurpari posse, video: ut qui suopte præsidio adversus potentiorum vim præmunitus præfultusque est, dicatur hydna gestare, hoc est tubera, necnon hyænæ phocarumque pelles, quod hæc minimè tangantur de cælo. Quo nomine velorum summa hisce communire, nautici moris est. Amplius scribit Horus, si quis hyænæ pellem sibi circumponat, intrepidè per medios hostes transiturum, nocumento nullo: proinde Ægyptiis ratione hieroglyphica intrepiditatis ac constantiæ in calamitatibus indicium haberi hyænæ pellem expictam. Hydna porrò Aristophanis interpres Pluto, bulbos interpretatur. Apud Eustathium: Quidam ita (inquit) hydna quædam, velut fungi, sunt πνιγώδη. Meminit (ut Athenæum præteream) libro primo Paulus Ægineta tradens. hydnon ἄποιον μὲν ἔχειν τὸν ἀναδιδόμενον ἐξ αὐτοῦ

A χυμόν, ψυχρότερον δὲ καὶ παχύχυμον. Hydno-
phylla verò herbas dicunt hydnis adnatas. Hya-
des, ad hæc spectant nihil: cæterum id adjecisse,
haud (opinor) obfuerit magnopere, dici hyadas,
quoniam literæ Υ imaginem præferentes tauri,
frontem delineare videantur: quod Græco in-
terpreti scientissimo placitum est. Cæterum
quando de ære commentati abundè sumus; re-
ctè facturos opinamur, si ex septimo Natura-
lis historiæ convulsam lectionem ambustam-
B que in integrum restituerimus: nam capite
vicesimo octavo ita modò laceri circumferun-
tur codices, Fisco æris decem, captivis viginti
milibus. Vnde non nisi absurdus elici sensus
queat, ut dictionis rusticitatem prætercam. Ipse
sic legendum concipio; Ex fisco æris decem mi-
libus, captivis viginti. Nam captivorum milia
viginti donata, sanè haud consentaneum fuerit.
Fiscum autem pro publica accipi pecunia, au-
ctor Pædianus est. Nec me fallit tamen, dici pro-
C priè principis fiscum: reipublicæ autem ærarium,
ut ex Plinii panegyrico liquet. Illa verò dicendi
figura, decem milia æris, summis est auctoribus
frequens, citra assium adjectionem: uti apud Li-
vium ab Vrbe condita primo, & in legibus Duo-
decim tabularum: Si injuriam alteri faxit, vi-
ginti quinque æris pœnæ sunto. Quod apud
Gellium exponens Phavorinus: Quis erit (inquit)
tam inops, quem ab injuria facienda viginti quin-
que asses deterreant. Agnoscas expositionem
D hanc ex libro item tertio ac tricesimo Plinii, capi-
te tertio. Illud denique ad æs attinet aliquo
modo, ærarios in Romana historia nuncupatos,
qui plebeji ordinis, delicti nomine in Cæritum
tabulas à censoribus rejecti, nec in centuriæ al-
bo scripti amplius, pro capite duntaxat, tributi
causa æs conferebant. Sed & ærarios intelligunt
milites stipendia facientes, itemque eos quorum
est in cudendo ære functio, unde sint apud Mar-
tialem,

E Ærariorum marculi.

quos malleolos interpretantur. Meminit libro
septimo Plinius. Prætores ærarios apud Tacitum
legimus, qui quandoque ærarium tractarint. In
hac æris mentione tam multa illud non transilue-
rim, apud Ovidium eruditis plausibiliorem videri
lectionem, si scribas

Nec verba minantia fixo
Ære legebantur.

Non ligabantur, ut modò.

F

Prosopion habere, non prósopon, per adagium quid sit. Imbi utriusque vocis notio: Et quid prosoputa, & protome. Protopraxia.

CAP. VII.

PRosopion habet; non prosopon, adagium
est scitè admodum & argutè in fucatam
mulierem concinnatum, quæ tectoriis, ut sa-
G tyrici poëtæ verbo utar, Lita facie: non aliud
sanè, quàm personata esse videatur, quando
nugis id genus peregrinus, vicæ larvæ (si Ho-
ratiano verbo uti permittimur) insitam ob-
velant deformitatem, aut grassantem senectu-
tem, erugata cute, differre connituntur. Lucilii

ad id lepidissimum extat Epigramma, quod quia summæ venustatis est visum, etiam apponendum censui:

> τὴν κεφαλὴν βάπτεις, τὸ δὲ γῆρας ὔποτε βάψεις,
> οὐδὲ παρειάων ῥυτίδας ἐκτανύσεις.
> μὴ τοίνυν τὸ πρόσωπον ἅπαν ψιμύθῳ καταπλάττε,
> ὥς τι προσωπεῖον, κ' οὐχὶ πρόσωπον ἔχειν.
> οὐδὲν γὰρ πλεῖον ἐστὶ, τί μαίνεαι, οὔποτε φῦκος
> καὶ ψίμυθος, τεύξει τὴν ἑκάβην ἑλένην.

Id est, Caput quidem inficis, at senium inficies nunquam, nec genarum rugas erugabis quandoque: non igitur faciem totam psimytho collinas, ne personam habere videare, non faciem: nil siquidem est amplius, quid furis? nunquam fucus & psimythus Hecubam reddiderit Helenam. Cæterum, ut vel Græcæ doctrinæ imperiti sciant, quid prosopon, & quid prosopion, auctor est Julius Pollux De vocabulis rerum libro secundo, quod fronti subjectum est, prosopon dici, hoc est faciem, sed in homine tantum ferè: nam in reliquis (inquit) nuncupatur protome: sicut in avibus rhyncos, & rhamphos. Apud Herodotum libro secundo, leges prosopon pro rostro positum. A prosopo autem inclinantur multa. Inter quæ etiam προσωπεῖον, id est prosopium, quod mormolycion (inquit) signat, quæ est persona, sed & prosopon quoque vocatur & prosopis. Nam prosoputta Athenis vas fuit æneum echino persimile, quod in oris ambitu, leonum prosopa habebat, sive boum, unde & nomen. Aristoteles verò De partibus animalium libro tertio, non solum quid sit prosopon edocet, sed & etymon perscrutatur, τῶν δὲ ἀνθρώπων, inquit, καλεῖται τὸ μεταξὺ τῆς κεφαλῆς, καὶ τοῦ αὐχένος πρόσωπον, ἀπὸ τῆς πράξεως αὐτῆς ὀνομασθὲν, ὡς ἔοικε. διὰ γὰρ τὸ μόνον ὀρθὸν εἶναι τῶν ζώων, μόνον πρόσωθεν ὄπωπε, καὶ τὴν φωνὴν εἰς τὸ πρόσω διαπέμπει. Prosopon autem, id est facies, quod inter caput & collum hominis est, nomen à re ipsa accepisse videtur: quod enim unus animalium homo erectus est, solus prospicit πρόσωθεν, id est ante versus, vocemque item, in eandem partem emittit. Quod verò protomen accipi diximus in brutis, legimus tamen προτομὰς βασιλικὰς, pro iconibus regiis. Sed (ut diximus) in ratione carentibus est propriè protome, unde in summis navium rostris quadrupedum audimus protomas deformatas, æreque circummunitas, διὰ τὸ τῶν ἐμβολῶν χρειῶδες, id est propter embolorum necessitatem. Alibi opinor me docuisse, nomine eo rostra navium significari. Invenio item in arietis bellici partem primam, qua ingruit, rectè dici protomen: credo, quia bruti imaginem exhiberet: sic enim apparabatur machina ea. Protopraxia ad hæc pertinet nihil: dicitur eo nomine exigendi aut agendi prærogativa, Græcis Latinisque.

Aristotelis & philosophiæ laus exquisita. Qui proci Penelopes. Philosophia à quibus lacessita. Numerorum & arithmetices ratio. Stereometria.

CAP. VIII.

ARistotelem summum Peripateticorum principem adeo naturalium rerum consectatorem, avidum & solertem fuisse indagatorem, produnt auctores celeberrimi, ut causam ejus mortis hinc memorent profluxisse. Legimus quippe virum hunc, Euripi septies die ac nocte reciprocantis naturam admiratum, causas altius secum librantem, quum minus voti compos evaderet, animi ægritudine contraxisse morbum, ex quo non convaluerit amplius. Sunt qui prodant in fretum dedisse præcipitem se, præfatum elogium, Quoniam Aristoteles non cepit Euripum, Euripus cepit Aristotelem. Adeo imbiberat ille, summam hominis quodammodo beatitudinem versari in recondita rerum scientia. Quam rem approbasse videtur Plato quoque: nam quum forte in auditorium venisset, nec adesset Aristoteles, succlamavit, ἄπεστιν ὁ τῆς ἀληθείας φιλόσοφος. id est, abest veritatis philosophus. Quum iterum non accessisset, dicere non dubitavit, ὁ νοῦς οὐκ ἦλθεν. id est, non venit intellectus. Quin ut auctor probat Philoponus, illius ædes, non aliter ac lectoris ædes vocabat. Hic porrò philosophiam tanto studio amplexabatur, ut dicere non dubitaret, eos qui artes reliquas consectarentur, hanc verò negligerent, esse Penelopes procis consimiles: qui ut traditum ab Homero novimus, quum domina potiri nequissent, ad ancillas divertebant. Quam tamen sententiam Dioni ascribunt alii: veluti si philosophia, artium ars, & scientiarum princeps, ac (ut M. Tullii advocatione utamur) vitæ dux, virtutum indagatrix, expultrixque vitiorum, ut vel hinc perspicuum fiat, quanto ducantur errore, qui philosophos ut contumaces & refractarios incessunt. Hinc ergo natum adagium, ut Penelopes procos dictitemus, quoscunque viliorum scientiarum affectatores. Nec me fallit, in quadam epistola Horatium aliovorsum proverbium trahere: ita enim profectò scribit,

> Nos numerus sumus, & fruges consumere nati
> Sponsi Penelopes, nebulones Alcinoique,
> In cute curanda plus æquo operata juventus.

Nam voluptatibus mancipatos, nec ullam prorsus rationis lucem capientes, ac onocephalos prorsum, & mera fortunæ ludibria, eo nomine videtur intellexisse, cujusmodi ferè est vilissimus quisque, quem appellavit numerum, tanquam ex multis unum. Sicut Martialis,

> Qui de plebe Numæ, densaque turba sumus,
> Quo ex illo Aristophanio putatur sumptum.
> ὄντες λίθοι, πρόβατ', ἄλλως νενασμένοι.

Erunt tamen qui ad id forsan referendum putent, quod Tacitus in Julio Agricola submonstrat. Numeros in re militari milites dici, qui legionibus non insunt, nec sine signis tamen, quando ducem agnoscunt proprium. Commeminit Justinianus quoque, lanceas nunc vocant separatas. Erant extraordinarii item milites, sed ab numeris diversi: quod ex Polybio dilucet, sed & Livio quoque. Hinc ut servent nonnulli, apud Suetonium in Vespasiano fiet syncerior lectio, si revocatis ad officium numeris parumper, duxeris

xeris legendum, non muneris, quod ferè publicum est. A Græci ectactos vocant, vel ut extra ordinem adjectos, ut cornicines sunt, ac signiferi, fabri, id genus alii: meminit in Collectaneis Suidas. Sed redeo ad philosophiam, cujus præcipuum munus est, indagatio atque inventio veritatis. Hujus rei amore ac studio philosophi nomen inventum est. Hujus ubique Plato studiosus atque avidus indagator fuit. Hujus limites servavit, ut debuit, quum de rebus divinis humanisque dissereret. Id ab Aristotele B quoque Platonis discipulo accuratissime custoditum. Idem Plato sapientis esse negavit eas artis, quæ plerunque vitæ inserviunt, sive illæ necessariæ, sive utiles, sive elegantes, sive ludicræ, sive auxiliares sint. Propriam verò philosophi non cathedrarii, sed veri & antiqui, nec qui sit palliatum mendicabulum, aut scholæ modò discat, nec vitæ. Hujus inquam supellectilem putat propriam, numerorum scientiam, quos (inquit) à natura hominis si removeris, etiam ratio C perpetuò perierit, Numeros autem ille non corporeos accipiebat, sed ortum ipsum potestatemque paris & imparis, quatenus rerum naturæ consentiant. Arithmeticam porrò maximè omnium, inquit, ingenium acuere, memoriam confirmare, animum ad omnem speculationem actionemque aptissimum promptissimumque efficere: atque in Epinomide, numerum ab ipso Deo hominibus traditum, veluti rationis discur- D sionisque necessarium instrumentum. Post hoc etiam deorum atque animantium genituræ, quæ theogonia zoogoniaque vocetur. Syderum item cognitioni vacaturum dicebat, lunæque circuitum, quo menses includantur, quo plenilunia fiant, ac solis anfractus indagaturum, brumas & solstitia peragentes. Commemorat præterea geometriam mensuras spectantem, & stereometriam librantem pondera. Illam verò in primis necessariam esse artem; qua verum E à falso dignoscitur. Vt autem pervenire ad intellectum naturæ ejus tandem philosophus possit, quæ semper est, quæque sub corruptione generationeque non fluitat, hanc ei quam diximus, terendam esse ajebat viam. Illud verò scitu dignum. Dum summus hic philosophus proprium legitimi philosophantis expingit ac componit ingenium, & congruis disciplinis erudit & format, non eum minus, immo multo plus virtutis & pietatis, quam scientiæ à philoso- F pho exigere. Nam quicquid scientiæ ab hoc exigit, idcirco requirit, ut Deum ipsum verum, tam scientiæ magistrum, quàm auctorem rerum, quæ sciuntur, præ cæteris veneretur. Quæ res vel præcipuè rationali animæ salutem comparat. Propterea rectè veteribus traditum est, disciplinæ ac eruditionis caput esse philosophiam. Quippe corporis gratia scientias duas videri comparatas, medicinam & gymnasticem: altera, quarum sanitatem: habitus bonitatem conciliet G altera. Verum animæ morbos & affectiones, sola tollere philosophia potest: siquidem instruit nos hæc quid pulchrum, turpe, justum, injustum, quid appetendum fugiendúmve sit, quo denique pacto Deo fruendum, necnon parentibus, alienus, item legibus, amicis, principibus, uxoribus, filiis, servis. Porrò idem hic auctor talem hunc philosophum nasci etiam affirmabat oportere è matrimonio sacro, hoc est ex optimis parentibus, non enim ex omni ligno Mercurius fit, sicuti dicitur: Nam si (inquit) in olympicis ludis ad certamen nemo admittitur, nisi qui parentes & stirpem generis esse citra labem omnem edocere potuerit, cur non in sapientiæ studioso statuatur hoc idem? Cæterum nec id prætereundum, ut quemadmodum gentilitiæ quædam familiarum notæ feruntur, ceu Seleucidarum anchora, Pelopidarum eboreus humerus, Ænobarborum rutila barba, sic philosophos omnes addecet plurimum hoc in primis velut insigne habere, ut sint mendacii osores, veritatis studiosi. Sed enim Platonis descriptionem cujusnam modi opinamur, quia philosophiam statuit, esse mortis meditationem? Quin illud quoque quod in Phædone scriptum est, debere philosophum mortem expetere? Neque enim ista significant, expetendam esse animæ dissolutionem à corpore ante quàm præstitutum à Deo tempus advenerit, quod Plato nefas esse dicit, sed debere unumquemque animum ab hac mole corporea & vitiis hinc inde scaturientibus surrigere, & quantum fieri potest, omni contagione carnis sequestrata, in sola profundissimarum rerum contemplatione versari. Legat qui velit Aurelii Macrobii commentationes in Scipionis somnum, & bipartitam hanc mortis divisionem inveniet, ut altera natura accidat, altera ex virtute proficiscatur, quam præcipi à Platone confirmat, eamque esse quum animus adhuc junctus corpori, voluptates tamen corporis despicit, & omnibus vitiorum vinculis solutus ad nobiliora erigitur, studioque ad supera & naturæ suæ congrua sublimis evehitur. Ad hæc pertinent quæ scribit Aurelius Augustinus in libro De vera religione, Platonem siquidem refert, discipulos suos edocere solitum, ut à Venereis voluptatibus abstinerent, persuasissimumque haberent, veritatem non corporeis oculis, aut sensu aliquo, sed sola mentis puritate videri: ad quam percipiendam nihil magis impedimento esse, quàm vitam libidinibus deditam, & falsas imagines rerum sensibilium, quæ nobis per corpus imprimuntur. Itaque sanandum in primis esse animum ad percipiendam incommutabilem rerum formam, & eodem modo semper se habentem, atque omni ex parte sibi similem pulchritudinem. Neque verò nomini tam sacro, tamque venerabili prorsum, officere debet quicquam, quod sub eo, sicuti colligit Fabius, maxima in plerisque vitia quandoque latuerint: non enim virtute ac studiis, ut haberentur philosophi, laborabant, sed vultum & tristitiam & dissentientem à cæteris habitum pessimis moribus prætendebant. Credamus item maximis auctoribus, philosophum ab oratore non sejungi: nam vetus quidem doctrina, ut Cicero docuit De oratore tertio, eadem videtur & rectè faciendi & benè dicendi magistra, neque disjuncti doctores, sed iidem erant vivendi præceptores, atque dicendi: ut ille apud Homerum Phœnix. Eloquentia verò quum sit una quædam de summis virtutibus, tamen quo major in ea vis, hoc magis

A est probitati jungenda, summæque prudentiæ: quarum virtutum expertibus, si dicendi copiam tradiderimus, non eos quidem oratores effecerimus, sed furentibus quædam arma dederimus. Mox verò nonnulli, quum ipsi doctrina & ingenio abundarent, à re autem civili ac negotiis animi quodam judicio abhorrerent, hanc dicendi exercitationem exagitarunt contempseruntque, quorum princeps Socrates fuit. Hinc dissidium illud extitit, quasi linguæ atque cordis, absurdum sanè ac inutile & reprehendendum, ut alii nos sapere, alii dicere docerent. B Hæc autem, ut ex Apœnino fluminum, sic ex communi sapientium jugo sunt doctrinarum facta divortia, ut philosophi tanquam in superum mare Ionium defluerent, Græcum quoddam & portuosum: oratores autem in inferum hoc thuscum & barbarum, scopulosum atque infestum laberentur, in quo etiam ipse Vlysses errasset. Hoc ipsum & Fabius conqueritur libro primo: Scidit (inquit) deinde se studium, atque inertia factum est, ut artes C esse plures viderentur: nam ut primum lingua esse cœpit in quæstu, institutumque eloquentiæ bonis male uti, curam morum qui diserti habebantur, reliquerunt. Cæterum nec illud discussione indignum: fuisse tamen antiquorum tempestate, qui veluti inauspicatissimæ aves, tenebrarum alumnæ ac solis splendidioris lucem non ferentes noctuinis oculis, philosophiam incessere, lacerare exculcareque sunt ausi. Quis Agrippinam nescit Augustam Neronem filium eo nomi- D ne à philosophiæ studio revocasse, quòd eam astrueret imperantibus inutilem? Quid Domitianum dicam? Abs quo summotos Italia philosophos, adnotatum historiis est, nullo quidem crimine alio, nisi quod philosopharentur? Athenienses vero illi doctissimi quidem, & scientiarum quodammodo parentes, sed & virtutis veluti carnifices, nónne cicuta Socratem ipsum sustulerunt? Proinde magna criminis parte absolvitur Antiochia, felix quandoque civitas, quam E prodidere celeberrimi conditores, probrosis vocibus Romanum principem Julianum proscindere non desiisse: nec id alia ratione quàm quia philosophus foret, ac barbam promitteret, qui fermè fuit temporum illorum inter philosophos mos vetus. Nec illud excidit, Tyrannum quendam ingenio vesano & barbaro percitum furore, quæ philosophiam continerent, volumina prorsum omnia cremare adortum: ni Algazeles, cujus inter eruditos non incelebre nomen F est, commento pio, ab infando avertisset incepto. Hortensius philosophiam vituperavit: Chrysostomus Dion eloquentissimam in philosophos orationem procudit. Taceo Sillorum opus absinthio conspersum, quod Timoni philosophorum expressit irrisio. Sed quicquid illi dicant, vel meditentur, sapientia profectò humana præcellit omnia, sicuti in sensibus visus, in anima mens, in syderibus sol, oculus atque ani- G mus naturæ totius. Quæ porrò sint ejus emolumenta sapientiæ, quæ & naturalis est, & dicitur, Paraphrasi in Physicam auscultationem prima copiosè explicat Themistius.

Leænæ partus. Parœmia item, Vnum quidem, sed leonem.

Cap. IX.

Aesopi fabulatoris illius egregii, quem certatim linguæ utriusque monumenta celebrant, apologus est venustatis lepidissimæ, ac documenti non contemnendi. Contendebant (inquit) olim vulpes & leæna de generositate inter alia quum veluti ineluibile vulpes objiceret, leænam unum semper parere, suum verò multiplicem esse partum, inque eo sibi placeret plurimum: respondit leæna Parere se quidem unum, ἀλλὰ λέοντα. id est, sed leonem. Quod & in adagium vertitur, quum virtutem ac animi excellentiam spectari oportere, astruimus, non vilem numerum & inutilem. Quòd verò unum duntaxat parere leænam, videtur auctor hic comprobare. Fuit ea quidem opinio vetus, ab Herodoto confirmata libro Historiarum tertio, & in Noctibus Atticis à Gellio repetita: Leænam validissimum ferocissimumque animal semel in vita & unum parere, quod unà cum fœtu uterum emittat, unguibus fœtus ejusdem proscissum laceratumque. Quæ fuerit in ea re Aristotelis sententia, Plinius eleganter expressit. Apud Philostratum observavimus, repertam quandoque leænam visenda magnitudine, quæ majore etiamnum miraculo inventa sit in utero catulos octo gestare. Traduntur autem (inquit) de leænæ partu hujusmodi, gestare eam mensibus sex, terque omnino in tota vita parere. Parit autem (ut ajunt) primum quidem tres, mox duos. Quòd si tertiò parere illam contingat, unum duntaxat parere, tanquam natura gestiente, rariora producere, quæ magnam in se feritatem habent. Neque enim fides adhibenda dicentibus, adultos in utero catulos, maternis visceribus laniatis, nasci. Constat enim generata & generantia naturæ vi mutuo se amore prosequi, ut per eum species in rerum natura conservetur. Scribit Avicenna, quod scitu dignum est, raro leænam generare, & ad summum duos concipere, rationemque esse ait, ex caloris intimi vehementia, copiosius largiusque nutrimentum reposcentis, unde numerosior impediatur generatio. Addit quoque, non vesci nisi ex venatione, nec venari nisi semel in die.

Quid sit in Græco epigrammate, Ovum factus totus. De ovis paucula. Tollitur ex Cicerone obscuritas. Ovum pronuntiari & de arborum fructu.

Cap. X.

Capillos inficere, veteris etiamnum fuisse moris, sæpius Plinii medicina perdocet, nec poëtæ tacuerunt: nam Martialis ita scribit,

> Mentiris juvenem tinctis Lentine capillis,
> Tam subito corvus, qui modò cygnus eras.

Extat item Niciæ cujusdam perelegans tetrastichon, quo ridetur nescio quis, uti apparet, tingendi capilli affectator summus, qui dum ei rei nimium

nimium studet, effectum sit, ut vitiata cute defluxerint crines omnino, nec ullo medicamento succreverint amplius: propterea turpiter nudato capite, ovum esse factum totum, facetissimè poëta hic cavillatur: id est hujusmodi,

> τὴν κεφαλὴν βάπτων τις, ἀπώλεσε τὰς τρίχας αὐτάς,
> καὶ δασὺς ὢν λίαν, ὠὸν ἅπας γέγονεν.
> τοῦτο βαφεὺς ἐβόησε, τὸ μηκέτι κουρέα τέμνειν,
> μή τε κόμην λευκὴν, μή τε μελαινομένην.

Id est, Caput inficiens quidam capillos destruxit ipsos, & quamvis perhirsutus foret, ovum tamen est factus totus, proinde exclamavit infector, tonsorem nil amplius succidere, nec albam comam, neque item nigrefactam. De ovis quidem satis superque alibi commentati sumus: nunc succurrit illud obscurius pronuntiatum à Cicerone in Epistola ad Pætum: At quem virum? non eum quem tu solitus es promulside conficere, integram famem ad ovum affero, itaque usque ad assum vitellinum opera ista producitur. Ubi integram famem ad ovum afferre, non aliud esse videtur, quàm ad secundam usq; mensam cibi appetentiam producere. Dixit Naucratitas, auctore Athenæo, sicuti aliàs recensuimus, in conviviis apponi solita bina ova, quæ in secunda mensa darentur, sicut lepus & turdus cum mellitis. Nec me fallit, contrariam sententiam in Sermonibus ab Horatio positam. Ovum pro arborum fructu, apud Empedoclem lector accuratus inveniet.

Quæ medicamenta, deorum manus nuncuparet Philon. Qui morbi graves præcipuè. De Servio Clodio. Medicinam esse Dei donum. Medici reges. Medicinæ vituperatio. Alcteria quid. Analeptice. Gerocomice. Nosocomion. Nosocomi. Parabolani. Septica. Septa. Medicinæ partes. Pharmaco de qua dicantur. Rhizotomi.

Cap. XI.

PHilon medicus (ut videtur) nobilis, quum medicamenta quædam ad medendi usum exquisitissima concinnaret, & regias quasdam (ut Plutarchus inquit) & alexipharmacas potestates conficeret, eas quod salutares & divinas quodammodo sciret, θεῶν χεῖρας, veluti adagio quodam, appellare consueverat, hoc est deorum manus. Nam & in Avicennæ relatum monumentis scio, medicaminis genus dici donum Dei: sicut apud Galenum est trochiscus Jupiter. Alioqui, Homero quoque auctore, morbos ad iram deorum immortalium relatos fuisse, scimus, & ab iisdem opem posci solitam. Cæterum & ipsam medendi facultatem esse divini muneris, profundior Hebræorum continet doctrina, quando ita præcipitur, Medicum esse honorandum, quod propter necessitatem illum crearit altissimus. Id ipsum comprobat in Epistola ad Abderitas Hippocrates, Medicam facultatem, deorum statuens munus, atque liberam, nec se inde unquam mercedem corrogasse ullam. Quin & alibi, Medicinam esse vaticinio propinquam astruit, quod artus utriusque unus sit Apollo parens. Quid quòd scientiæ hujusce auctores magnos divinis etiam cultos honoribus, compertissimum est, etiam delubris excitatis, Chironem, Machaona, Podalirium, Hippocratem? Age, nónne Hebraica traditum veritate est, archangelum Raphaelem operam quandoque medicam præstitisse? Proinde mirum minus, reges etiamnum præclaros appellationem ejusmodi non reformidasse, cujusmodi fuerint Sabor & Ginges Medorum, Sabiel Arabum, Mithridates Persarum & Ægyptiorum Hermes, ac Damasceni regis nepos Mesues: nam & Cordubæ principem quidam produnt Avicennam. Denique scienter traditum: sanitatis auctorem esse Deum, Dei instrumentum esse naturam, sed utriusque ministrum dici medicum. Quidam nihilominus medendi scientiam aspernabilem adeo sunt opinati, ut eam sex mensium fecerint disciplinam. Moriens verò Adrianus, illud vulgo frequens insusurravit, Turba medicorum interfecit regem. Inter morbos autem judicavere experimento, uti condocet Plinius, asperrimos cruciatus esse calculorum à stillicidio vesicæ, proximum stomachi, tertium eorum qui in capite doleant, non ob aliud ferè morte conscita Græcis. Et noxias quidem herbas demonstratas, miror equidem, nec venenorum tantum, quoniam ea conditio vitæ est, ut mori plerunque & jam optimi portus sit, tradatque Varro, Servium Clodium equitem Romanum magnitudine doloris in podagra coactum, veneno crura perunxisse, & postea caruisse sensu omni, æquè quam dolore in ea parte corporis. Pharmaca composita, in Theriacis Nicander alcteria nuncupavit, tanquam ἀποσοβητήρια, id est apocrustica, & morborum amuleta. Carmen poëtæ est,

> νῦν δ' ἄγε τοι ἐπίμικτα νόσων ἀλκτήρια λέξω.

Illa adjecero item parerga, medendi partem quæ ex morbo convalescentes curat, ab recentioribus (uti docet Galenus) analepticen vocari, velut refectricen dicas. Nam quæ senum prospicit sanitati, gerocomice nuncupatur. Nosocomium interpretatur Hieronymus ad Oceanum, languentium villam. Nosocomos dici putant, qui nosocomii præfecturam gerunt. Nam parabolanos intelligunt mendicabula ægrotis assidentia servitii causa, quum sint propriè ascriptitii glebæ, mentio fit horum Codice De episcopis & clericis, lege Parabolani. Interpres tamen vicesimiseptimi Digestorum, parabolanos intelligi medicos ait, qui à Modestino circuitores vocentur, quoniam civitatem obeant ægris opem laturi. Septica, vel Septas, medicamina intelligimus erodendi potestatem habentia. Medicinæ partes faciunt tres: dogma, methodon, ἐμπειρίαν: portio prima præceptis constat, secunda illis rationem coaptat, experimentum ingreditur tertia. Quum verò in Demetrii vita Plutarchus scribit, Attalum cognomento philomatora per otium colere consuesse herbas φαρμακώδεις, non venenosas verbo eo accipiendas, opinor, quod imperitè interpres facit, sed quibus citra alimentum expurgandi inest vis. Rhizotomi, Latinè dici herbarii valent: sunt qui radicisecas malunt.

Compositum corpus cur panegyricum dicatur. Panegyris quid. Anarion. Encephalos cur. Librum magnum esse malum magnum.

CAP. XII.

Panegyrica ex scito quodam adagio dici videntur posse, quæcunque ex pluribus aggregata sunt, panegyrin à Græcis appellari scimus, nundinas, festas celebritates, & conventus: nam scribit Herodotus historia sexta, Panegyres Athenis, hoc est publicos conventus, quinto quoque anno fieri solitos. Idem historia secunda, Panegyres, pompas, προσαγωγάς, id est, conciliabula, ab Ægyptiis primum scribit excogitata. Hinc panegyricas orationes legimus, quæ in ejusmodi haberentur conventibus, quas ἐπιδεικτικὺς λόγυς esse probat Quintilianus, quamvis formam suadendi haberent, & plerunque de utilitatibus Græciæ loquerentur. Significat & panegyris locum ipsum, in quo fit hominum congregatio. Philostratus libro octavo, In panegyri templa sunt, & deorum cellæ, & stadia ad currendum. Porrò scenæ item ac gentes visebantur plurimæ, partim ex finitimis, partim ex transmarinis regionibus venientes. Achæi tamen κοινοβύλιον, id est publicum concilium dicebant arnarion. Multis insuper artibus & sophismatibus constabat panegyris, sed & vera quoque sapientia & poëtica, consultatoriis etiam & dialecticis orationibus & musicis cantibus. Quod verò ad præsens negotium facit, eleganter Plutarchus Symposiacorum quarto, Corpus compositum, ut nostra sunt, παμμιγὲς vocavit, id est mixtum, καὶ πανηγυρικὸν, hoc est (ut ego interpretor) ex pluribus & interim diversis aggregatum concinnatumque ac compactum: quod cujusmodi sit, Platonis potissimum verbis ex Timæo duximus subsignandum: Atque is quidem qui hæc cuncta disposuit, ritè in suo habitu permanebat: quo quidem permanente, ejus filii, quum parentis ordinem cognovissent, eum protinus sequebantur: itaque accepto ab illo mortalis animantis immortali principio, suum effectorem imitati, ignis, aëris, aquæ, terræ particulas quas rursus redderent, à mundo mutuabantur, easque inter se copulabant, haud quidem illis indissolubilibus vinculis, quibus ipsi fuerant colligati, sed talibus, quæ propter pravitatem cerni non possent, crebrisque hujusmodi clavis conjunctis, unum ex omnibus corpus efficiebant, atque in hoc ipsum tum influente, tum effluente corpore animæ divinæ circuitus illigabant. Itaque hi circuitus in profundum flumen immersi neque tenebant neque tenebantur, sed vi ferebantur atque ferebant. Hactenus Plato. Tu verò ubi vincula nominantur occulta, intellige ex Platonici doctissimi sententia, crasin, id est temperationem, hominis esse adeo temperatam, cæloque persimilem, ut vix in ea elementalium qualitatum excessus appareat. Subdit deinde, Circuitus animæ in mole corporis impediri. In quo meminisse debemus, animam nostram simili ratione atque mundi animam contextam fuisse, similesque circuitus possidere, Platonicè lonquendo. Circuitum ergo intelligentiæ impediri ait. Rationis verò circuitum paulò post distrahi scribit, duabus præcipuè rationibus: tum quia prius quàm adultum sit corpus, anima tota in fabrica

A corporis occupatur, tum quia qui extrinsecus sensus movent, in teneriori ætate offendunt vehementius, & propter novitatem rerum animum circa corporea reddunt admirabundum, quibus de causis diu & intelligentia à divino vocat officio, & rationalis ipse discursus circa inferiora distractus quasi demens turbatur & fallitur, sicque totus animus perversam figuram subit, vitamque ducit laboriosam, dum ratio cedit sensibus, perinde ac si quis caput pro pedibus humi figat: pedes verò pro capite in altum tollat.

B Alibi quoque idem Plato medullæ, ossium, carnis & nervorum rationem ita digerit, Ossium verò & carnis cæterorumque hujusmodi ita est natura composita, his nempe omnibus medullæ generatio initium præbuit: vincula enim vitæ illius, quam anima corpori juncta ducit, applicata medullæ, ex eaque per omne diducta vinciunt fulciuntque corporis nostri constructionem: ipsa verò medulla est ex aliis generata. Sunt quidem trianguli primi quidam & inde flexi & lenes ad ignis, aëris, aquæ, terræ, exactissimam generationem accommodatissimi, è quorum generibus singulis Deus secernens singulos, & invicem contemperatos permiscens, totius generationis mortalium sementem fomitemque constituit, dum medullæ ex his substantiam procrearet. Et illam quidem medullæ partem, in quam velut agrum quendam, divinum semen jaciundum erat, globosam & undique teretem finxit: atque encephalum, id est cerebrum, idcirco voluit nominari, quia unoquoque animali denique absoluto, vasculum cerebri capax cephale, id est caput vocandum erat. Cæterum ut ad panegyrica redeamus, in libro περὶ παίδων ἀγωγῆς inveni apud Plutarchum, nugas panegyricas, τῶν δὲ πανηγυρικῶν λήρων, ὡς ἀποῤῥωτάτω δεῖ τὺς ὑιὺς ἀπάγειν, τὸ γὰρ τοῖς πολλοῖς ἀρέσκειν, τοῖς σοφοῖς ἐστιν ἀπαρέσκειν. Cui rei astipulatur Euripides quoque, quum ait,

E ἐγὼ δ᾽ ἄκομψος εἰς ὄχλον δοῦναι λόγον,
εἰς ἥλικας δὲ κ᾽ ὀλίγυς σοφώτερος, οἱ δ᾽ ἐν σοφοῖς
φαῦλοι, παρ᾽ ὄχλῳ μυσικώτεροι λέγειν.

Idem Plutarchus, in amicitia vera nil esse ait ἐπιδεικτικὸν aut πανηγυρικὸν, id est ostentatorium, & panegyricum. Sic Præciam, nobile scortum, in Lucullo panegyricam vocat, καὶ σοβαρὰν, quod verbum elatam indicat, illo ambitionem innuente. Posidonius apud Athenæum, Apeliconta Teium Panegyrice potius, quàm σπυ-

F δαστικῶς educatum scribit. Idem alibi, esse hominem dicit,

ἄθροισμα παντοδαπὸν καὶ πανηγυρικῶς μεμιγμένον.

Idem in Camillo, Tyrrhenorum civitates ait ad lucrum fuisse structas ἐργατικῶς, ad victum autem πανηγυρικῶς. Quod interpretor, vel quia convenis hinc inde pateret accessus, vel quòd rerum omnifariam suppeteret copia. Hunc verò locum oscitanter Latinum interpres fecit. Quo nomine co-

G gimur sæpe pomœria latius proferre, quàm fuerat operis instituti, quando Callimachi sententiam novimus grammatici, qui τὸ μέγα βιβλίον ἴσον ἔλεγεν εἶναι τῷ μεγάλῳ κακῷ.

Ignorantia sugillatio. Lapis super lapidem quid. De Hippe-

Hippocrate & Catone, ac puero barbaro, & Dati, unde datismus. Doctrinæ laus. Discendum semper.

Cap. XIII.

Aristippi illius voluptatis assertoris, quem Diogenes βασιλικὸν κύνα, id est regium canem appellare consueverat, apophthegmata circumferuntur pleraque non equidem inepta. Inter alia id longe gravissimum: nam rogatus à quodam, qui melior evasurus esset filius, si erudiretur, Ut nihil aliud (inquit) certè vel in theatro non sedebit lapis super lapidem. Id in adagium usque proficit appositissimè, siquidem imperitus non ferè aliud quàm lapis, aut indomitus equus: hoc enim planè interstitiò ab indoctis eruditi disparantur. Socraticum verò illud est, Unicum esse bonum scientiam, inscitiam malum unicum. At Licinius Imperator, imperitiæ conceptaculum sordidissimum, Literas, virus ac pestem publicam dictitabat. Scires illum Hippocratis summi in medendi arte sententiam non concepisse animo, cujus id fuisse legimus in discendo studium, ut eum non puduerit vel retrimenta gustare, ut inde morbi naturam persentisceret. Quod tamen alii Æsculapio malunt ascribere, unde & ab Aristophane σκατοφάγος dictus est: quo verbo is significatur, qui ciborum vescatur superfluitatibus. Certè Therapeutices septimo Galenus prodit, Honestorum omnium semina ab Hippocrate posteris contributa. Quid quod Venetæ factionis homines & Prasinæ, equorum subinde retrimenta olfactare consuesse legimus: ut hinc pernoscerent, quàm facilè cibos conficerent, bonam eorundem habitudinem sic deprehensuri. Adrianus verò & ipse moderator imperii, Græcæ doctrinæ impensè adeò intentèque fertur invigilasse, út à plerisque Græculus vocaretur. Nam Cato, qui mox dictus Uticensis est, dum senatus cogeretur, in curia Græcè lectitabat, ne illud quicquid erat, temporis absque ulla exercitii parte honesta elaberetur. Sed rectius fortasse fecero, si ipsius M. Tullii verbis ex libro De finibus secundo, rem sublignaro: Nam (inquit) in Thusculano quum essem, vellémque in bibliotheca pueri Luculli quibusdam libris uti, veni in ejus villam, ut eos ipse (ut solebam) inde promerem: quò quum venissem, M. Catonem, quem ibi esse nescieram, vidi in bibliotheca sedentem multis circumfusum Stoicorum libris: erat enim in eo (ut scis) inexhausta aviditas legendi, nec satiari poterat: quippe qui nec reprehensionem quidem vulgi inanem reformidans in ipsa curia soleret legere sæpe, dum senatus cogeretur, nihil operæ reipublicæ detrahens, quo magis tum in summo otio maximáque copia, quasi helluo librorum, si hoc verbo tam in clara re utendum est, videbatur. Nec mirum, scientia perficit animam, anima enim citra scientiam, veluti caput sine cerebro dici potest. At puer barbarus, quum venisset Athenas, magnus (opinor) sibi videbatur, quòd Græcas literas tres didicisset αβγ, quúmque in patriam remeasset, magno popularium favore exceptus, contra prætorem quendam Græcè concionantem, positus est: qui

A postea quàm peroravit, ut erat vocalissimus (quum illud Ciceronis verum est, Plerosque suæ conscios imbecillitatis ἐπὶ τὴν κραυγὴν, ὥσπερ χωλοὺς ἐφ' ἵππον πηδᾶν. id est ad vociferationem, uti claudos in equum insilire) exclamare perrexit αβγ: quo clamore perterritus prætor, siluit. Barbari verò civem suum vicisse existimantes, illum magno plausu domum reduxerunt. Cui affine illud est, quum Persarum satrapes Datis in bello diu probatus, Græcè cuperet aliquid pronuntiare, ἥδομαι inquit καὶ τέρ-
B πομαι καὶ χαίρομαι. in barbarismi nanque incidit fœditatem, dicendum enim χαίρω fuerat. Amavit autem is in hoc, ut videtur, ὁμοιοκατάληκτον. Hujusmodi verò loquendi vitium dicitur δατισμός. Hinc & apud Aristophanem est, δατίδος μέλος. Illud verò parte hac non præterisse fuerit (opinor) jucundum, Qui discit bene, eum denique valere nem bene: verum discere utique oportet hodie, quando qui cras discit, nunquam discit. Rursumque tandiu discendum, quandiu vivimus: neque
C enim fieri potest nimis, quod satis nequit fieri. Nec profecisse abundè videri potest cui dubitandi etiamnum superest locus: nos autem quandiu vivimus, hæsitationum tendiculas nusquam evadimus: quando & Delphici Apollinis calculo tunc primum sapientia cunctis prælatus creditur Socrates, ubi dictare palàm cœpit, Unum id scire se, quod sciret nihil. Eurydice, id est judicii profunditate fertur exutus Orpheus, quum respexit. Sic profectò habet, uti ab doctissimis enunciatum
D scimus, Iners ac vanus est venator, qui regreditur, non progreditur. Quum discipulis mandaret Pythagoras, In speculo se, non ad lucernæ lumen, sed illustri sole contemplari pergerent: quum doctissimis nimirum esse conferendum innuebat pedem, unde illucescit clarius quantum promoverimus, quantumque nobis ad summam desit. Aristotelicum porrò est, Præsente illa quæ propriè videtur scientia, non fieri perturbationem, nec à perturbatione illam trahi superarique, sed
E sensivam. Hinc prædicabat Socrates, Neminem scienter peccare.

Literæ mutæ, ex adagio quæ dicantur. Sermo an sit homini naturalis. Prodigiosus infantis sermo. Quintiliani locus explicatur. An bruta sermone polleant ullo modo. Cur uni tantum homini hæsitet lingua. Sermo ἐνδιάθετος. Item prophoricus. Quando infanti detur vox. Plinius explicatur, item Papinius locis duobus.

F

Cap. XIV.

Inter sacra mensæ non sæpe contingit, ut scientissimus quisque ac spectatæ virtutis viri admittantur, inseruntur quandoque & insciriores aliqui, vox quorum si non sit inarticulata omnino, non est à convivio eliminanda prorsum, sed ut vocales sonoræ insigniter mutas exiguæ alioqui vocis sibi coagmentari patiuntur,
G nec ex verbis protrudunt: quoniam etiam si male sonant, nihilominus cum aliis coeuntes orationis partes adjuvant. Eodem modo illorum confabulatio non muta doctis adglutinata sermonibus convivalem implebit hilaritatem. Quòd si decumbentes parte plurima contigerint id

genus, ut videri possint, ad lyram asini, philosophi sermonem insita hebetudine non ferentes, illud Pisistrati peraccommodum videtur. Quum enim is cum suis sibi liberis dissideret, postea quam animadvertit ea re inimicos eximiè lætari, advocata concione inquit, Se quidem quantum evaluerit, dedisse operam, ut in voluntatem suam filios adduceret sibique audientes dicto redderet, cæterum ex quo id nequeat animum induxisse, illis morem gerere. Consimili ratione vir philosophus ac prudens, ubi convivas animadvertit hebeti judicatu sermones paulò politiores doctioresque minus admittere, illis se accommodabit, quatenus patiatur decorum, quum sciat oratione quidem eloquentiam promi ostentarique. Philosophum verò etiam tacendo philosophari, nonnunquam & ludendo, immo verò iocommate quoque lacessentem lacessitumque. Ex his opinor, intuenti paulò accuratius patet, festivè admodum ex adagio literas mutas dici de iis qui parum literis compti, ex se quidem perficere vocem nequeunt, hoc est doctas, graves, viro denique dignas civili confabulationes: at enim cum eruditioribus quasi coëuntes conspiratu consono, sunt planè veluti adjunctæ vocalibus mutæ, quibus (ut inquit Probus) ex natura sui vocabulum cessit: ideo enim mutæ dicuntur, quoniam per vocales literas enuntiantur, neque etiam per se syllabam facere possunt. Cæterum in hac sermonis mentione mirari profectò succurrit, quidnam sit, quòd quamvis ratio hæc exprimendi, quicquid omnino mente conceperis, uni animantium videatur ab optimo maximo contributa Deo, paucissimi tamen comperiuntur, qui in ea re præcellant: atqui perfectus dici & haberi queat, adhuc esse inventum, neminem, eo constantius astruxerimus, quod M. Tullio, qui in arce stetit Romanæ eloquentiæ, ne ipse quidem Demosthenes satisfacere est visus. Est profectò aliquid consummata eloquentia, ut Fabius sentit & docet, nec ad eam posse perveniri, humani ingenii natura prohibet. Audio, sed cujusmodi assertio hæc dicenda est, qua potentiam aliquam deduci in actum posse, contenditur: quum ne summos quidem viros, & (ut argumentis pervincitur) omnium ferè capaces, id nunquam implesse, non diffitearis ipse? Proinde minus mirer esse qui ambigant, sitne naturalis homini sermo, quando & Lactantius inquit, cætera quæ putantur esse homini propria, in aliis quoque animalibus reperiuntur, quum enim suas voces propriis inter se notis discernunt atque dignoscunt, colloqui videntur. Porrò si esset naturalis sermo, omnes loquerentur idiomate uno: nam quod convenit uni naturaliter secundum speciem, omnibus congruere, consentaneum est, quæ illa continentur specie. Deinde Aristoteles scribit, Nasci hominem & mutum & surdum. Et alibi, audire prius pueros dicit, mox loqui. At Aristoteles idem non inficiatur, nonnullos ante quàm ætas veniat, qua vocabula suo tempore explanare possint incepisse loqui, & aliquid expressius dixisse, tamen rursum obmutuisse, quousque solitum loquendi tempus accederet. Mirum porrò est quod Hali Abaragel

A commemorat, In regia se vidisse natum infantem, qui vix dum viginti quatuor vitæ horis perfectis, loqui incepit, & manu signa facere: qua in re vehementius rege conterrito, accessisse miraculum maius. Nam rege (inquit) astante, & me quoque cum multis aliis, exclamavit infans, Sum (inquiens) infeliciter natus, ad prodendam regni amissionem, & gentis perniciem ad desolationem. Quibus ille enuntiatis, conciderit exanimis. Ægidius verò propositæ quæstionis B nodum exsoluturus: Aliquid in suo (inquit) universali naturale est. Id si ad speciem revoces, fiet ad placitum: veluti fures supplicio afficere, naturale est: sed laqueo gulam frangere, ex arbitrio. Idem de loquutione valet astruit: nam loqui, & sermone aliquid distinctè enuntiare, insitum ingenitumque homini est, sed hoc vel illo modo id agere ad placitum. Alii verò ita contendunt: sicut vox species est soni, sic loquutio species est vocis, & omnis loquutio est vox, sed non contrà: C & sicut vox superaddit sono refractionem naturalem & dearticulatam in canna pulmonis, ita loquutio superaddit voci dearticulationem ad placitum, ex quo materia loquutionis naturalis esse colligitur, & vox pullulans à vocali arteria: idioma verò artis est veluti gladius: si materiam spectes, naturalis est: si formam, arte confectus. Quod verò infantes vix dum natos in sermonem prorupisse, historia prodit, portenta fuisse ea, fatendum est: quamvis non me D latet, conatum esse Aristotelem, virum in omni re summum, physicam ejus rei rationem adducere. Ex iis vero quæ diximus, innotescere amplius potest, quid sit quod Oratoriarum institutionum tertio. Quintilianus ait, Sermonem ab ipsa rerum natura genitos protinus homines accepisse. Sed & in Politicis Aristoteles, Sermonem (inquit) homo habet solus omnium animalium: nam vox quidem, molesti atque jucundi significatio est, quare aliis quoque existit animalibus: hucusque E enim natura processit in his, ut sensum habeant jucundi & molesti, & hoc inter se significare possint. At sermo ad hoc datus est nobis, ut ostendamus utilitatem & damnum, atque ita justum & injustum: hoc enim præter cætera animalia hominibus proprium est, ut boni & mali ac justi & injusti, & aliorū hujusmodi sensum habeant soli. Objiciat hic fortè aliquis, animalium quædam humanam proferre vocem: sed dicendum, propriè, loquutionem eam non dici, quia F non intelligant quæ pronuntiant, sed assuetudine quadam id agant. Hac porro ratione id videtur intelligendum, quod tertio De anima idem pronuntiavit Aristoteles, linguam esse contributam ad significandum aliquid alteri. Addit Themistius, Ad perceptionem item saporum. Quod de pueris præmaturè loquentibus dictum est, sunt ex astrorum peritis qui id effici contendant, si Mercurius in ascendente fuerit Orientalis directus, sicuti præcelerem auditum fieri astruunt, G ex aptitudine Saturni & Jovis cum Marte. Saturnus enim dextram aurem, Jupiter sinistram signare videtur ex eorum doctrina. Arbitror (inquit Platonicus nobilis) in puero regis filio, quo die natus est loquuto, ut testatur Hali, non conjunctionem planetarum quatuor in ejus horoscopo

scopo

ſcopo concurrentium formaviſſe verba: nec etiam infantis animam verba vaticiniumque feciſſe de paterni regni calamitate pauló pôſt ſequuta, ſed dæmonem potius illic loquutum, dæmonem inquam Mercurialem. Nam in octavo libræ gradu, horoſcopo, qui & terminus eſt Mercurii, Mercurius ipſe cum Venere Joveque & Marte fertur fuiſſe conjunctus: quippe & loquentes ſtatuas magi conſtruebant, in quibus nec propriè quidem ullæ ſtatuarum animæ, nec ſydera loquebantur, ſed dæmones ab eodem ducti ſydere, ſub cujus imperio ſtatuæ fingebantur. Illud fortè hac parte non fuerit ſcitu indignum, hominem ſolum inter cuncta animantia hæſitare lingua: cujus ratio eſt, quia (ut jam præſtruximus) ſolus quoque ſermonis eſt compos, cætera vocem tantum obtinent: qui autem lingua hæſitant, vocem quidem producunt, ſed verba copulare, ſermonemque condere nequeunt. Verum hæc ipſa hæſitantia undénam ſit, dicat aliquis? Sunt qui membri quo loquimur, refrigerationi id attribuant: ſic enim tanquam ſtupens & attonitum videtur. Proinde à vino continenteque oratione concalefactos, verba facilius copulare, deprehenſum eſt. Propterea in dictis particularibus Iſaac ſcriptum reliquit, Perſas & Græcos diſputare volentes, vino amplius indulſiſſe. Sunt tamen qui hæſitantis linguæ rationem calori aſcribant nimio: eo nanque offenſa oberrat, quaſi in ſalebris, quo modo affici iratos homines novimus: incenduntur enim, incitantur, anhelitant, ſpiritu redundant, ſed nimio utique caloris fervore anhelant: frequens enim ſpiritus eſt, nec anticipat, quatenus ſe tempore reſpirandi poſſit promere. Melancholico præterea habitu ſunt, qui lingua hæſitant: quoniam properè ſequi imaginationem, non niſi melancholicorum eſt: hæſitantes autem ejuſmodi homines proculdubio ſunt, impetus nanque dicendi præruit, anteceditque facultatem eorum, utpote quum animus viſa ſequatur. Balbis etiam idem accidit, hos etenim omnes membra voci accommodata tardiora habere, certum eſt. Indicium verò quod tales vinolenti redduntur, quum ſuas maximè imaginationes & oblectantia, non rationem ſequantur. Scribunt cæleſtium rerum periti, ex natura Martis & Mercurii nonnunquam contingere, ut motus interior feſtinantior celeriorque ſit exteriore. Illa demum fuerint auctaria, ſermonem dici aut ἐνδιάθετον, qui animo concipitur, aut prophoricon, qui profertur jam auditurque. Illud prius Acton dici quoque epos arbitratur. Joannes Grammaticus in Heſiodum, eſſe Mercurium arbitratur προφορικὸν λόγον, παρὰ τὸ ἑρμηνευτικὸν εἶναι. Dici quoque diactoron, quia explicat τὰ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ νοῦ ἐνθυμήματα. quo ſanè argumento & deorum dicatur à mythicis nuntius. Cæterum illud gravius multo, Plinius libro ſeptimo: Natura (inquit) hominem tantum nudum, & in nuda humo natali die abjicit, ad vagitus ſtatim & ploratum. Priſcorum mos fuit, ut editos infantes terram attingere juberent, Opemque deam invocarent, ut naſcentibus opem ferret, ſinu eos excipiens, nec vocem prius dari putabant, quàm terram attigiſſent. Levanam quin etiam deam dice-

A bant, quæ pueris præeſſet de terra levandis: cujus auctor doctrinæ eſt Auguſtinus Civitatis divinæ lib. 4. item Macrobius Sympoſiacôn primo, ubi de Maia inſtruitur diſſertatio. Varro De vita patrum lib. 2. Natus ſi erat vitalis ac ſublatus ab obſtetrice ſtatuebatur in terra, ut auſpicaretur rectus eſſe. Philo item Sapientiæ ſeptimo, ipſum hoc ſignificaſſe videtur: Et natus (inquit) accepi communem aërem, & ſimiliter decidi in terram factam. Et in libro De moribus Seneca, Omnes in-
B fantes terra nudos excipit. Ex iis Papinio lux infertur plurima Sylvarum primo in Stellæ epithalamio & Violantillæ,

> Tellure cadentem
> Excepi fovique ſinu.

Sed & lib. 5. Sylvula poſtrema,

> Tellure cadentem
> Aſpexi atque unctum genitali carmine fovi.

Quæ ſit ratio proverbii, Mopſo certior. Mopſos fuiſ-
C *ſe tres Ovidii locus explicatur ex Metamorphoſeôn libris: item Senecæ ex Medea, necnon ejuſdem alter de Argo fatidica.*

Cap. XV.

Mopſo certior, dicitur de eo qui mentis acumine ac rerum peritia prævidet quid futurum certiſſimè, & prædicit. Quando latentia & penè extra hominis captum: divinandi præſtantia
D creditur Mopſus egregiè perspexiſſe ac enuntiaſſe. Quo argumento etiam videtur Calchanti fuiſſe mortis cauſa, quum vaticinii ejus claritatem mœrore confectus pati nequiſſet. Tradunt ſiquidem Calchantem hunc, augurem alioqui egregium, cum Amphilocho Amphiarai filio è Trojano bello redeuntem terreſtri itinere ad Clarii Apollinis locum perveniſſe, qui eſt ante Colophonem civitatem Ionicam; quumque in Mopſum incidiſſet, illi hujuſmodi quiddam propoſuiſſe, uti ceci-
E nit Heſiodus,

> Mirabor ſanè, poteris ſi dicere, ficus
> Quot numero hæc caprificus habet, perparva licet ſit:
> Mille quidem decies modius menſura, ſuperque
> Vna ſit, hanc nullo poteris comprehendere pacto:
> Dixit, & inventus numerus, menſuraque certa eſt:
> F Continuò mortis Calchanti ſomnus obortus.

Non tamen me fallit, Pherecydem ſubtexuiſſe alio modo hiſtoriam hanc: ſcribit enim, prægnanti ſive oblata, Calchantem interrogaſſe, quot geſtaret porculos, Hunc verò tres, reſpondiſſe, atque ex iis unam fœminam. Quem ubi vera loquutum patuit, illum ægritudine mortuū. Sunt qui dicant, Calchantem de ſue propoſuiſſe, illum verò de caprifico: ac Mopſum vera di-
G xiſſe, Calchantem minimè, & inde mœrore contabuiſſe. Quod prædictum Sophocles ſcribit: Tunc (inquit) Chalchanti fato mortem ingruere decretoriam, quum præſtantiorem augurum offendiſſet. Cæterum hic Chalchantis mortem in Ciliciam transfert. Fuit Mopſus alter Am-

pyci filius, quod Ovidii interpres ignorare se, fatetur ingenuè lib. 12.

Nec tu credideris tantum cecinisse futura
Ampycidem Mopsum, Mopso jaculante, biformis,
Occubuit frustráque loqui tentavit Odites.

Scribunt Apollonii interpretes Argonauticôn primo, Ampyci filium fuisse Mopsum ex Cloride. Quod & Lycophronis approbat interpres, Chlorin addens fuisse Orchomeni filiam. Strabo libro Cosmographiæ nono. Mopsos tres agnoscit; ita enim scribit, Campum autem Pelasgicum modò nuncupatum existere in Larissa & Gyrtone & Pheris, ibique esse Mopsium & Baben & Ossam. Vocatum autem Mopsium non à filio Tiresiæ Mopso vate, sed à Mopso Lapitha, Argonautarum navigationis comite. Alius item Mopsus fuit, à quo Atticam appellavere Mopsopiam, Mopsii Thessalicæ civitatis meminit item Stephanus: qui scribit etiam in Cilicia esse super Pyramo flumine μόψου ἑστίαν, id est Mopsi domum. Quam tamen Mopsi viculum nuncupet Hieronymus, ubi mortuus sit Constantius Imperator. Vnde Mopseates sit gentile nomen. Super Mopsi morte, qui amphycides dicitur à poetis, ita cecinit Apollonius Argonauticon quarto,

ἔνθα καὶ ἀμπυκίδην αὐτῷ ἐνὶ ἤματι μόψον
νηλειὴς ἕλε πότμος, ἀδευκέα δ' οὐ φύγεν αἶσαν
μαντοσύναις. οὐ γάρ τις ἀποτροπίη θανάτοιο.

Id est, Vbi & Ampycidem die illa Mopsum crudelis mors abstulit, amarulentum verò non vitavit fatum vaticiniis, nec enim mortis evasio ulla. Ejusdem & Seneca mentionem faciens in Medea ita scribit,

Idmonem, quamvis bene fata nosset,
Condidit serpens Libycis harenis,
Omnibus verax, sibi falsus uni,
Concidit Mopsus: caruitque Thebis.

Sed quia in Senecam incidimus, operæpretium est, intueri diligenter quàm inscitè illius poetæ interpretes eum locum enarrent, interductu interpellato: scribunt enim à Seneca Græcam historiam perverti, quoniam serpentis morsu non perierit Idmon, sed ab apro percussus, ut scribit Apollonius: nec præterea conditum in Libya, sed in portu Bebrycis. Ego verò neutiquam historiæ fidem commutatam inversamque contenderim, sed auctoris reconditum potius sensum minus ab incuriosis rectè percipi: ita enim arbitror distinguendum, interpungendumque,

Idmonem, quamvis bene fata nosset,
Condidit.

ut à sententia pendeat præcedenti,

Ite nunc fortes, perarate pontum,
Sorte timenda.

Hoc enim dicit. Sors ista navigandi formidolosa condidit Idmona: id est, causa fuit ut periret Idmon. Postea infertur,

Serpens Libycis harenis.

Quod planè ad Mopsum refertur, ita ut serpens, ibi participium sit, non nomen. Est enim verborum structura: Mopsus serpens, i. oberrans & vagabundus. Quòd autem de Idmone dicit, Quamvis bene fata nosset: confirmatur Apollonii auctoritate Argonauticôn primo, ubi lo-

A quente Idmone, hi subjiciuntur versus,

αὐτὰρ θανέειν στυγερῇ ἐπὶ δαίμονος αἴσῃ,
τηλόθι που πέπρωται ἐπ' ἀσίδος ἠπείροιο.

At mihi emori odiosi dæmonis fato procul sancitum est in Asidis continente. Quod si de Mopso totum id dici opinemur, interpuncta diversim structura, interspirataque? Etenim videri potest Seneca Mopsum appellasse Idmona ob multam rerum & vaticinii peritiam. Nam & qui proprio nomine Thestor dicebatur, antiquitus Idmona
B nuncupatum, testis est Apollonii interpres ob insignem experientiam, quod Chamæleontis comprobat auctoritate. Cæterum, prior enarratio luculentior. Suidas tamen Idmona pro perito accipit, unde dixerunt veteres canem ἐπιίδμονα θήρης, hoc est venationis peritum. Extat & carmen Ausonii de Idmone vate:

Idmona quod vatem, medicum quod Japyga dicunt,
Discendas artes nomina præveniunt.

C Sed & à Pindaricis proditum interpretibus, scimus, Argonautas tribus usos vatibus, Mopso Ampycis filio, Idmone, Abantis denique Amphiarao Oiclis. Quoniam verò parte hac Senecæ opem tulimus, succurrit & locus alius Tragœdiæ ejusdem, ubi execratur Chorus primum navigationis auctorem, recensetque discrimina quæ Argonautæ adierunt:

Demum (inquit) Orpheus tacuit torpente lyra,
D Ipsaque vocem perdidit Argo.

Incidi in cujusdam schedicum, ita exponentis, Vocem, cantum Orphei, quia propter timorem & ipse tacuit. Quum ad id poeta doctissimus respexerit, quod Argonauticon quarto Apollonius scribit, In carina navis Argus à Pallade lignum fuisse impactum ex Dodonide phago, quod humana voce fungeretur quandoque. Sic enim ait,

αὐτίκα δ' ἄφνω
E ἴαχεν ἀνδρομέην ἐνοπὴν μεσσηγὺ θεόντων
οὐδῆεν γλαφυρῆς νηὸς δόρυ.

Extat & Antipatri epigramma de nauta quodam fulmine icto, cujus navis per se, moderante nullo, ad littus delata rem gestam significavit: nec Argoam, inquit, expetivit carinam,

ἀγγελίην θείων, καὶ λιγνύι μηνύουσα
καὶ φράζειν, ἀρχαίην δ' οὐκ ἐπόθησε τρόπιν.

Reperias & alibi ejus rei mentionem. Nobis satis superque fuit locum monstrasse, ne fiducia inter-
F pretum studiosi juvenes in aurem utranque (ut sæpe) dormirent. Certè si quis anxiè plura quærat, Lycophronis interpres Jasonem cum sociis quadraginta novem inscendisse Argo, scribit, quæ.

λάλης γὰρ αὐτὴ εἶχε τὴν τρόπιν ἐκ τῆς δωδωναίας δρυός.

Id est, carinam habebat loquacissimam ex Dodonæ quercu. Propterea Lycophron alicubi λάλη-θρον κίσσαν, id est garrulam nuncupat picam. Porrò scribit vetus Arati Phœnomenon interpres, Danaum ab Ægypto se fratre proripientem
G auxilio Minervam invocasse, à qua primum sit compacta navis, quæ Argo est appellata, eaque Argos petierit Danaus. Auctor autem Æschylus, ab Minerva eadem materiam quandam loquentem navi insertam: quod repetit Iginus quoque. Mopsi denique historiam alicubi recenset Plutar-

Plutarchus: meminit ejusdem Apuleius quoque, sed & Lactantius grammaticus, eatenus fuisse augurio nobilem Mopsum scribit, ut post mortem templa quoque ei credantur dicata, quæ oraculi gratia sæpe adirent homines.

Cur proverbio usurpemus, Amantium marsupia porri folio vinciri. Amoris potentia & laus.

CAP. XVI.

AMoris excellentiam alibi copiosè, ut vires nostræ tulerunt, exposuimus. Nunc adagium occurrit pervetus, quo affectionis hujus inenarrabilis exprimitur vis, id est hujusmodi, πράσῳ φύλλῳ τὸ τῶν ἐρώντων δέδεται βαλαντίον, porri folio amantium vincitur funda. Eo significatur irretitos amoris laqueis non ferè temperare sibi: sed quicquid habent, passim profundere, nihil omnino habentes penti. Hæc enim esse illius potentia traditur, quin percipitur experimentis quoque, ut novam naturæ faciem, mores prioribus ex toto diversos inducere valeat. Quamobrem & Plato αὐτὸν παντὸς ἐπιχειρητὴν nuncupavit, quòd nihil non experiatur, ut qui affectet omnia, & audeat: nam qui silentio prius ad reprehensionem usque studebat, jam efficitur garrulus. Socordem nimisque desidiosum videre satagere, ac studiosius labori se subjicere. Et quod miremur sine fine, præparcum quoque & μικρόλογον, hoc est qui minima quæque plurimi facit, videas: si in amorem inciderit, perinde ac igni ferrum, molliri ac remitti, ut tractabilior fiat & jucundior. Sed quid mirum? Inspicienti altius paulò, & in intima naturæ se insinuanti innotescit apertissimè: sicuti ex Platone suo nobilis colligit Platonicus, Quicquid discimus, quicquid excogitamus, quicquid omnino pertractamus in vita, ex amoris fontibus profluere, quibus latius manantibus ubertim rigati artes percipimus aut invenimus. Quod nisi investigationis oblectamentum inhæreret affixum, fieri nunquam posset. Inveniendi quippe desiderium fomes est, ac incitabulum ingeniorum. Immo verò disciplinæ præcepta traditurus, nisi amet, munus suum non videtur impleturus. Proinde qui artium magistrum dixere amorem, nihil omnino à veritatis ratione videntur aberrasse. Quin idem artis opera exsequi acuratissimè deprehenditur & exactissimè consummare. Quid quod in artibus singulis, artifices ipsi inquirunt nil aliud quàm amorem, nec curant? Quid enim (inquit apud Platonem Erisimachus) aliud medicina considerat, quàm quomodo humores quatuor corporis amici invicem fiant, atque permaneant? Quos cibos ac potus cæterosque vivendi aut medendi usus amet natura, atque requirat? In gymnastica etiam exercitatione investigandum, qui corporis habitus, quos exercendi modos, quos gestus amet & postulet. In agricultura, quod solum, quæ semina, qualémve cultum exigat, quísve colendi modus à singulis expetatur, arboribus. Idem observatur in musica, cujus genera duo traduntur: est enim grave quoddam & constans, est & aliud molle atque lascivum. Illud utentibus utile, hoc noxium in libris De republica & legibus Plato judicat. Illi in convivio Vraniam Musam, huic Polyhymniam præfecit. Alii prius illud genus, alii secundum amant. Illorum amori obtemperandum, adhibendique soni sunt, quos expetunt: istorum appetitui obsistendum. Illorum nanque amor cælestis est: istorum verò vulgaris. Inest syderibus & elementis quatuor amicitia quædam, quam astronomia considerat. Vatum postremò sacerdotumque facultas in hoc potissimum versari videtur, ut quæ hominum officia Deo sint amica, qua ratione Deo homines amici fiant, nos doceant. Proinde concludere ita fermè licet, Amorem in omnibus ad omnia esse omnium auctorem servatoremque existere. Artium quoque universarum dominum atque magistrum. Ex quo ut solertem, omniumque habentem claves eundem collaudavit Orpheus. Nos verò illum etiam nodum dicamus perpetuum, mundi copulam: partiumque ejus immobile sustentaculum, ac firmum totius machinæ fundamentum.

De Mithridatis polyphagia, & polyposia. Item de Heraclide pycta & Drusi Tiberii medico. Dicrota navigia. De Mithridatis potentia ac de Alexandri poculo, & odore corporis ejusdem insito.

CAP. XVII.

MIthridatem Ponti regem, cum quo annos duos & quadraginta à Romanis depugnatum, proditur, legimus cum cæteris ducibus temulentum quandoque, ac vino madentem, aut delectus habuisse, aut arma pertractasse, cum Stratonicia oblectatum muliere. Id sanè initio parum constanter, ac fide parum integra traditum ab auctoribus, arbitrati sumus: sed mox dum Græca, (qui mos noster est) versaremus, compertius id exploratiusque esse cœpit, in quo nobilissima monumenta insimulabamus mendacii. Scribunt quippe adjuratissimi ex Græcis, Mithridatem hunc inter alia quæ edebat spectacula, etiam illis certa constituisse præmia, qui ciborum amplius in ventris barathrum constipassent, aut meri plus ingurgitassent. πολυφαγίαν vocant Græci, ac πολυποσίαν. In utrisque verò ipsum retulisse victoriam, immo verò omnium sui temporibus hominum in bibendo modum excessisse. Quo argumento putant nonnulli esse cognominatum Dionysium. Quanquam quod ad hoc attinet, sunt qui ita credant, Infantis Mithridatis cunas de cælo tactas exustasque igne cælesti fascias citra ullum omnino illius nocumentum, vestigium modò fulminis visum in fronte. Rursum quum jam virilitatem attigisset, domum in qua dormiret fulmine itidem ictam, ac pharetræ propendentis spicula delituisse ignita. Vnde conjectatum vatibus est, sagittandi arte illum fore præpotentem & armatura levi. Ab hujusmodi verò ictibus, similitudine quadam affectionis cognominatum Dionysium. Hæc verò curiosius inquisisse, non fuit vacantis operæ: nam is plurimum infertur lucis Ciceroni pro Flacco. Cæterum quia in tanti regis voracitatem incidimus volentes,

mirum est quod de plerisque proditur literis. Fuit Heraclides quidam pyctes non multi, quod ferendum foret, sed infiniti propè cibi potusque capax, non reperiebatur illi compar in potando. Verum ut sunt humana ingenia, in pejus semper solertia, alios ἐπὶ ἀρίστομα, hoc est ad jentaculum invitabat, alios ad prandium, ad cœnam alios, postremos ἐπὶ κῶμον, id est ad comessationem. Recedentibus verò primis protinus jungebantur secundi, & deinceps: at is, interstitio nullo interjecto, omnibus sufficiebat solus. Memorabile est quod alibi attigisse me commemini: Drusi Tiberii Cæsaris filii medicum superasse in potando omnes. Id quo facilius posset præstare, ingenio utebatur: siquidem quinque aut summum sex amaras prægustabat amygdalas, ne ebrius effici ullatenus posset: quod ubi facere est deprehensus ac vetitus, mox ne minimo quidem potui sufficiebat. Illud verò, ut unde in hæc divertimus, eodem redeat oratio, in Mithridate maximè mirum, vinolentum hominem tanta fortitudine, tantaque vi in tot annos bellum cum principe rerum populo produxisse. Sed aderat illi, ut gravissimis proditum historicis est, audacia præsignis ac tolerantia memoranda. Aderant & naves quadringentæ, ex quibus cataphractæ centum fuere, dicrotæ centum: sic enim naves dicunt, quæ duobus gubernaculis pariter à prora reguntur & puppi. Meminit in Epistolis ad Atticum Cicero: Aphracta (inquit) Rhodiorum & dicrotum Mityleneorum habebam. Et libro decimosexto: Nam & ipse Domitius bona planè habebat dicrota. Habuit porrò Mithridates idem equitum quinquaginta, peditum ducenta & quinquaginta millia: machinarum verò ac omnis bellici instrumenti, par potentiæ ejus summa. Depugnabant cum eo reges, dynastæque Armeniæ ac Scytharum, qui circa Pontum incolunt, supraque Mæotidem paludem: & cum Celtis fœdus, amicitiamque inierat. Tanta fuit animi magnitudine, ut tot filiis ac præsidiis, & universo tandem principatu destitutus, quum nec amplius ad pugnandum cum Romanis par esset: nihil tamen miserum, nec abjectum concepit animo: Sed ad Celtas proficisci, unaque cum illis Italiam irrumpere statuit, sperans multas Italiæ partes Romanis adversas esse. Certior quoque factus, Annibalem id ipsum in Hiberia bellantem effecisse, & ob hoc Romanis formidabiliorem extitisse. Verum tam illustre facinus à rege meditatum exercitus sequi recusavit. Sanguinolentus ac crudelis in omnes fuit, nam matrem, fratrem ac filios tres impuberes, totidemque filias interfecit. Quo fit ut minus miremur, satrapis, urbiumque primoribus illum secretò perscripsisse, ut trigesimam diem observantes, omnes pariter Romanos, qui apud eos essent, & Italos eorumque mulieres cum pueris & liberis, qui Romani sanguinis essent, interficerent abjicerentque insepultos, bona cum rege dividerent, supplicio proposito iis qui vel sepelissent, vel aliter occuluissent. At quum destinata cædi advenit dies, per universam Asiam calamitatum multiformes visebantur aspectus. Ephesii eos, qui in Arthemisium confugerant, statuas complexos per vim detrahentes crudeliter interfecerunt. Pergameni sagittis confixerunt, qui in Æsculapii templum se contulerant. Adramitani adultos impuberesque in mare præcipitarunt. Caunii infantes ante parentum oculos contrucidantes, mox immolabant matres, & demum viros. Statura ingenti fuisse traditur, sicuti ex armorum forma, quæ delata Delphos sunt, conjectatum est: valetudine prospera usus, ad ultimum vitæ tempus equitabat, jaculabaturque, & per mille stadia, dispositis per intervalla equis, una die discurrebat. Currus sex & decem equis agitavit, Græcis imbutus disciplinis, & ob id sacris Græcorum operatus, musicæ præterea deditus. Vox ejus circumfertur memorabilis, & magnitudine animi ejus condigna. Quum enim Pomponium Luculli magistrum equitum ad se saucium perductum interrogasset, An gratiam sibi, si salvus esset, vellet reddere. Siquidem (inquit) Lucullo amicus fueris, perdignam: si hostis, nullam. In hunc modum quum is respondisset, regi suadebant barbari, illum interficeret. At is, Non æquum est (inquit) virtutem à felicitate destitutam despicere. Cæterum de Mithridate satis. Illud addimus: alterum quoque regem, & quidem celeberrimum utriusque linguæ monumentis, vinolentiæ succubuisse adeo, ut inde Alexandri poculum visendæ capacitatis, etiam proverbio usurpetur. Ex quo & cujusdam apophthegma nobile celebratur, cui quam id porrigeretur, ἀπωσάτο φήσας ὡς ἐθέλειν ἀλεξάνδρου πιὼν ἀσκληπιοῦ δεῖσθαι, id est repulit inquiens nolle se Alexandri calice exsiccato, ad Æsculapium cogi. Sunt tamen qui prodant, ex corpore illius spirasse odorem præstantissimum, adeo ut aromatica quadam suavitate vestes subinde opplerentur: quod insito calori ascribendum, eruditiores arbitrantur. Nam & terrarum aridissima calidissimaque casiam promere & thus, πέψει γάρ τινι τῶν ὑγρῶν ὁ Θεόφραστός φησιν ἐπιγίνεσθαι τὴν εὐωδίαν, ὅταν ἐξαιρεθῇ τὸ βλαβερὸν, id est, quadam nanque humidi decoctione, Theophrastus inquit, odorem ingenerari bonum, ubi quod noxium est, fuerit exemptum.

Aphrodisium jusjurandum. Aphrodite cur. Aphroditarium. Alosdarium. De Venere plura. Venus Urania, seu cælestis. Venus incepis. Cepurica. Praxis simulacrum. Venus armata, item equestris. Libitina quid. Libitinarii. Epitymbia. Venus dicta Morpho. Mormones. Adonides duo. Venerem dici de uxore obedientissima. Cornices duas indicare Martem ac Venerem. Epitragia Venus. Veneris cum Marte conjunctio unde inducta. Platonis placita de re Venerea.

CAP. XVIII.

APhrodisium jusjurandum pro vano & momenti nullius, ex adagio usurpatur, quoniam ejusmodi sit animantium adjuratio, quibus pejerare, frequentissimi moris est, vel impune: quod nec in Declamatione quadam neglexit Libanius. Dicitur Aphrodisium, veluti Vene-

Venerium : nam Venerem dici Aphroditem, A horunt omnes, quòd ex maris ſpuma ſit enata, ut mythici credunt. Ariſtoteles verò, quòd ſpermatis natura ſit ἀφρώδης, id eſt ſpumoſa. Quæ item ratio efficit, ut album ſit : ſpuma enim alba eſt. Hinc Aphrodiſia leguntur opera, pro laſcivis amatoriiſque, quanquam eſt Aphrodiſium, etiam Veneris templum. Heſiodus aphrogeniam vocavit deam hanc : ſicut dicitur philomedea, hoc eſt φιλομμήδεα, quod ex Cæli pudendis apparuerit, quæ vocant μήδεα. Didymus putavit B Aphroditem nuncupari παρὰ τὸ ἁβρὸν τῆς διαίτης, à vitæ mollitie. β enim cognata videtur literæ φ : nam Philippum, aliqui βίλιππον appellant : ſicut Phrygas, Brygas. Aphroditarium Æginetæ Paulo cataplaſma eſt ex thure, amylo, ſquamma æris, ac ceruſſa : ſicut aloidarion, ex aloe concinnatum dicitur medicamentum. Inveni in Græcorum monumentis, Veneris ſtatuam effingi ſolitam cum pectine, ratione ejuſmodi, quòd Romanis quandoque mulieri- C bus peſtilens obrepſerit pruritus, quem vocant κνήφην, quo excidentibus pilis omnibus, nullus amplius fuerit uſus pectinum, ea re tam invenuſta, tamque prorſum odioſa, quum molliculæ alias plurimum angerentur, ubi mox Veneri vota nuncupaſſent, rurſus ſuccreviſſe pilos ferunt, quo nomine ſimulacrum illi cum pectine ſtatuere, adjecto etiamnum barbitio quoniam maſcula fœmininaque habeat inſtrumenta, ut præſidem namque generationis omnis deam venerabantur : Id- D eoque ſuperiora corporis cingulo tenus maris præferebant effigiem, fœminæ verò inferiora. Legimus & ἱππίαν Venerem, id eſt equeſtrem quæ appellatio ab Ænea filio proreпſiſſe videtur, qui diuturna feſſus navigatione demum inſcenderit equum, atque ea effigie coli matrem inſtituerit. Celebrat in Attica cæleſtis Veneris (de qua item alibi) templum, Pauſanias. Addit quoque, Aſſyrios primum ejus deæ cultum induxiſſe, quos in Cypro Paphii ſint imitati, ac E Phœnices qui Aſcalonem in Palæſtina tenent. A Phœnicibus verò Cytherios edoctos ſacra ſuſcepiſſe : quæ Ageus Athenienſibus tradiderit. Scribit idem, ſe de loco quem Hortos appellant, ſeu κῆποι, & Veneris templo nullam ex antiquitate cauſam edidiciſſe : ac ne de Venere quidem, quæ juxta templum poſita eſt, quadrangulari figura, cujuſmodi ſunt Hermæ. Epigramma tamen (inquit) teſtimonium facit, Venerem cæleſtem, maximam eſſe Parcarum natu. Hæc eſt celebra- F ta auctoribus Venus, quæ dicitur ἐν κήποις ἀφροδίτη, hoc eſt, in cepis Aphrodite : cujus & Lucianus in Iconibus meminit, & Plinius triceſimoſexto. Nam & cepurica legimus apud Firmicum : Loca (inquit) quandoque cepurica & hortenſia, quandoque fœtida & deſerta. Erat & poſt Bacchi templum Veneris ædes, ſimulacro ex ebore Veneri dicato, quod Praxis cognominabatur. Sicut alibi Veneris Melanidis templum. Legimus item prope Acrocorinthum fuiſſe tem- G plum Veneri dicatum, in quo eſſent ſimulacra ipſa armata, & Sol, & Amor cum arcu. Armatam Venerem à prioribus cultam, non ignoravit Fabius: quum ſolitos fuiſſe ſcribat, præceptores non inutili nec injucundo genere exercitationis præparare diſcipulos conjecturalibus cauſis, quum quærere atque exſequi juberent, cur armata apud Lacedæmonios Venus. Ejus verò hiſtoria à Lactantio memoratur libro primo, & meminit Pauſanias. Extat ſuper ea te ſcitum Leonidæ epigramma, quod & appoſui,

εἶπε ποτ' Εὐρώτας ποτὶ τὰν Κύπριν, ἢ λάβε τεύχη,
ἢ ἔξιθι τᾶς Σπάρτας· ἁ πόλις ὁπλομανεῖ.
ἁ δ' ἁπαλὸν γελάσασα, καὶ ἔσσομαι αἰὲν ἀτευχὴς
εἶπε, καὶ οἰκήσω τὰν Λακεδαιμονίαν.
χ' ἁμῖν Κύπρις, ἄνοπλος. ἀναιδέες οἱ δὲ λέγοντες
ἵστορες, ὡς ἁμῖν χ' ἁ θεὸς ὁπλοφορεῖ.

Illud verò ad inſtituta vitæ etiam pertinet, non ad hiſtoriam modò & doctrinam, veterum exquiſitiſſima ingenia Venerem non ſolùm præſidem natalium coluiſſe, verùm etiam mortis: ſiquidem in æde Libitinæ, quæ ad ſepulturam pertinent, vendere conſueverant. Libitinam non aliud quàm Venerem eſſe exiſtimantes. Hoc autem argumento humanæ fragilitatis unumquenque admonebant, quòd una eademque dea, principium ac finem vitæ in poteſtate habeat, ut quæ ingredientibus vitam vel decedentibus præſideat. Porrò etiam Delphis Epitymbiæ Veneris exigua ſanè ſtatua oſtendebatur poſita, ad quam manes in parentationibus & libationibus, elicere atque evocare conſueverant. Libitinam, à libendo dici M. Varro interpretatur, eamque non eſſe aliam, quàm Venerem ſignificat. Hinc Libitinarios dictos ſcimus, qui Libitinæ præeſſent : quos inſtitorum loco Vlpianus eſſe ſcribit, titulo De inſtitoria actione. Vota Libitinariorum legimus apud Senecam libro De beneficiis ſexto. Ea verò ſunt, ut complures moriantur, cujuſmodi ſunt & eorum, qui captandorum teſtamentorum artem profeſſi ſunt. Hinc eleganter apud Horatium Libitinam vitare dicuntur, qui ſe immortalitati vendicant:

Non omnis (inquit) moriar, magnaque pars
mei
Vitabit Libitinam.

Apud Livium notavimus, non ſufficere Libitinam dici, quum morientium vis magna eſt. Fuit Romæ Libitinenſis porta, qua efferebantur cadavera, quoniam lege cautum foret, ne quis in Vrbe ſepeliretur. Libitinenſis portæ meminit in Commodo Lampridius. Colebatur & apud Lacedæmonios Venus dicta μορφώ, quæ ſedens calyptram haberet, ac pedicas. Addidiſſe Tyndarum eas proditur, ſymbolicè ut ſignificaret, mulierum conſtantiam adverſus ſimul habitantes. Mormonas verò, id eſt μορμῶνας, dicunt larvas : unde illud Xenophontis ex libro Græcarum rerum quarto, Peltaſtas extimeſcerent, uti mormonas pueruli. Cæterum ſcire oportet, numina apud priores variis de cauſis cognomina ducere conſueviſſe, ſicuti à locis: nam Venerem fuiſſe Coliada nuncupatam à promontorio Coliade, Stephanus auctor eſt. Qui etiam ſcribit, Colios dici Sunios. Meminit Strabo Coſmographiæ nono, addens, ad eum locum naufraga enataſſe ſpolia è claſſe ultima

Persarum. Qua de re Apollinis extabat oraculum A, Coliades mulieres remigiis horrebunt. Interdum & ab hominibus & eventu aliquo: nam in Samo Venus nuncupabatur Dexicreontis, quoniam Samias mulieres ὑπὸ τρυφῆς καὶ ὕβρεως ἀκόλαστα ποιούσας, luxu ac petulantia perditas Dexicreon quidam ἀγύρτης, id est circulator & mendicus sacris piacularibus quibusdam expiarit: vel quia Nauclerus quum esset Dexicreon, negotiandi causa enavigarat in Cyprum: ei verò jamjam onus in naves impositu B ro Venerem jussisse ferunt, aquam tantum in navim imponeret, statimque solveret. Illum verò dicto audientem fuisse, & comportata in navim aqua, profectum summa tranquillitate, & malacia deprehensum, sitientibus reliquis & mercatoribus & nautis, aqua singulis venundata, multum inde argenti collegisse: exque eo, statua deæ posita, illam à suo nomine appellasse. Quod si verum est, non unum ditasse, sed per unum multos servasse, Venus existimanda C est. Epitragiam Venerem in Parallelis dictam Plutarchus scribit, quòd quum respondisset Theseo Delphicus Apollo, navigationis in Cretam ducem sibi seligeret Venerem, ac is ad mare capram deæ immolaret, evestigio in marem ea est deformata. At hæc fortè fuerint operæ levioris. Sicuti illud quoque, Adonim, quem amavit Venus, ab Cypriis dici Gavanta: uti est apud Lycophronem. Duo autem fuerunt Adonides, Cyprius, & Biblius: quod D non videntes multi historiam, vel fabulosa confundunt. In Hori monumentis adnotatum, Uxorem viro præcipuè obnoxiam obedientemque ab Ægyptiis Venerem dici: obluctantem verò pugnacemque non ita. Quo argumento accipitrem fœmellam expingentes Venerem intelligunt de animalis natura intellectum rei promentes. Quanquam Martem quoque indicantes, ac Venerem, duas item cornices expingunt, tanquam virum & uxorem. Proinde E solitaria cornix visa ostentum veteribus faciebat. Et in nuptiis Græci cornicem ἐκκορεῖ, κορεῖ dicebant, etiam si nescientes. Quin & cornices duæ, nuptias itidem innuunt hieroglyphicè. Illud utique ex Aristotele Politicorum secundo, non prætereundum: videri mythologos antiquos ideo finxisse, Venerem Marti per adulterium fuisse copulatam, quòd bellicosissima quæque gens in masculam vel fœmininam Venerem præcipuè sit proclivis: sic enim profectò scri F bit, ἔοικε γὰρ ὁ μυθολογήσας πρῶτος οὐκ ἀλόγως συζεῦξαι τὸν ἄρη πρὸς τὴν ἀφροδίτην· ἢ γὰρ πρὸς τὴν τῶν ἀῤῥένων ὁμιλίαν, ἢ πρὸς κατὰ τὴν τῶν γυναικῶν φαίνονται κατακώχιμοι οἱ τοιοῦτοι. id est, videtur (inquit) non absurdè, qui primum fabulam effinxit, conjunxisse Venerem Marti, siquidem vel masculum vel fœmininum affectant congressum, qui bellaces sunt. Addunt Platonici hoc etiam: concupiscendi & irascendi vires esse quasi G germanas: nam proclives ad libidinem, sunt etiam ad iram propensiores, atque vicissim ad libidinem iracundi. Hoc verò ex Plotini verbis profluxisse videtur, qui libro secundo De dubiis animæ, ita fermè scribit: Esse verò hoc animæ vestigium, alterius vestigii cognatum essentia, id nobis argumento esse potest, quòd qui oblectamenta corporea minus appetunt, corpusque negligunt, minus ad iracundiam provocantur, minusque irrationali feruntur perturbatione. Addamus & aliquid, quod ad rectam vitæ institutionem pertineat ex divino Platonis ejusdem ingenio, qui libro De legibus sexto, Voluptatem Veneream incensam dicit, quo verbo, acumen vitii & temeritatem & furorem significat. Quem impetum incensum modò ratione moderandum, modò metu legum, cohibendum præcipit. In nono verò libro, non modò eum qui cum puero, sed etiam qui cum muliere innupta se miscuerit, mortis supplicio condemnat. Adulterum etiam lege sanxit, impunè occidi à viro posse. At in Theæteto, Coitum illicitum injuriam vocat, & inertem conjunctionem. In Phædro, hominem luxuriæ deditum pecudi similem dicit, flagitiosum, impudentem, voluptatis non naturalis avidum. In Gorgia, dolium esse Danaidum, facetè Socrates inquit, inexplebilem voluptatum satietatem, & animi luxuriam, atque effrænatam libidinem. Monetque, ut pro vita lasciva & libidinosa modestiam deligamus, & paucis contenti, sobriè atque honestè vivamus. Et mox postremum hoc addit, Hominem temperantem, justum, & reliquis virtutibus præditum perfectè absoluteque felicem esse, ac bene beateque vivendi compotem. Luxuriosum autem injustum, improbum, miserum esse, atque infelicem. Itaque eum qui felicitatem optat, temperantiam expetere oportere: luxuriam verò devitare, & quanto velociore ac præcipiti magis cursu potest, aufugere: sed nos, ut qui diu jam evagemur, tandem ad alia gradum faciamus.

Iracundia jejuna, ex adagio quæ sit. Iræ primordia unde sint ex Plotino.

Cap. XIX.

IRacundiam jejunam, usurpari posse animadvertimus, pro ea quæ propensa admodum sit & proclivis, nimioque plus ad omnem excandescentiam parata. Ut enim ægritudine pressi in iram prolabuntur facilius, ita & jejuni iracundiores sunt, quàm saturi. Cujusmodi verò sit hoc, & quam habeat rationem, hinc conjectari potest: constat nimirum, nos irasci solere non pro his tantum quæ corpus patitur, sed pro his etiam quæ chari nobis homines patiuntur. Quapropter in ipsa iracundia opus esse sensu & intelligentia quadam videtur: itaque ad hæc aspiciens aliquis non ex ipso vegetali, sed ex alio quopiam iracundiam ducere originem arbitrabitur. At quando affectiones quasdam corporum proclivitas ad iracundiam sequitur. Et quando sanguine bileque ferventes sunt ad iram proniores, contrà verò tardiores, qui bilem sanguinemve habent frigidiorem. Item bruta ultra corporum compositiones, ex eo duntaxat quòd aliquis læsurus appareat, in iram prorumpunt. Rursus per hæc aliquis impetum iracundiæ ad corporea, præci-

præcipuè qualitatem : idque quod constitutionem continet animalis, facilè referet. Et quando iidem homines (ut diximus) quum ægrotant, ad iram propensiores sunt, quàm quum bene valent, similiter quando jejuni iracundiores sunt, quàm saturi, patet ad corpus certo modo affectum, iram vel iræ principium pertinere; atque bilem vel sanguinem, quasi animatum, hos impetus excitare : itaque tali hoc corpore patiente, repente moveri sanguinem aut bilem, sensuque excitato, imaginationem etiam excitari, quæ quidem experrecta provocet animam cum tali corpore communicantem, ad eum ipsum invadendum, qui molestiam intulit. Constat quin etiam animam desuper ratione utentem, tunc moveri, quum illata videatur injuria, quasi hæc animositas naturaliter instituta sit, ad declarandum hostem protinus invadendum. Est igitur in nobis, quod absque ratione provocari solet : provocatumque deinde per imaginationem convocare ad idem etiam rationem. Est etiam quod exorditur à ratione, desinitque in illud, quod naturaliter excandescit. Proinde ab ipsa vegetali genitalique natura tam irascendi, quàm concupiscendi fomes pullulare videtur: quippe vegetalis genitalisque natura animæ in constitutione humorum imprimit quoddam vitale vestigium : ex quo corpus vitaliter evadit affectum. In quo quidem sic affecto sunt perturbationes animalis corporeæ, perturbationumque principia. In toto quidem voluptas corporalis, & dolor. In jecore potissimum concupiscendi principium. In præcordiis maximè irascendi exordia : ibi enim nutritio viget, ac generatio, hic autem vigor igneus. Motus autem iracundiæ aut quasi extrinsecus exordiuntur, aut intrinsecus. Extrinsecus ira est, quando illata foris corpori passione (ut sic dicam) ad primum sensus motum fervet vigor igneus imaginationem movet, & per hanc provocat rationem. Intrinsecus autem quando ratio vel imaginatio injuriam cogitans humorem ferventem incitat. Arbores verò iracundiam non habere, quamvis naturam habeant vegetalem, mirum videri non debet, quando neque sanguinem neque bilem habent. Vbi enim hæc insunt absque sensu, æstus tantum suboritur, ac velut offensio quædam: sensu verò adveniente, impetus jam insurgit ad id quod offenderit, expugnandum.

Quæ sit proverbii origo. Lycia coma. De Condalo, & Mausolo. Hyparchus qui. Proscomia quid. Lyciorum mores. Solymi. Lycium gymnasium.

Cap. XX.

LYciam comam, eleganter doctèque per adagium usurpari posse, animadverto, pro ea quæ promissior sit ac comptior. Legimus in Aristotelis monumentis, Lycios capillitium studiosius fovere, & quidem, ut mulctam subire maluerint, quàm præcidere comam. Id quoniam obscurius est, nec à multis (quod sciam) traditum, exsequemur paulò latius. Erat apud Mausolum Cariæ regem Condalus, cujus post regem, facilè erat primus dignitatis gradus, Hyparchum Græci vocant, atque is (ut videtur) Lyciæ præerat. Quum operæpretium arbitraretur, quàm plurimum posset pecuniarum ad regem mittere, aut etiam sibi congerere, lepido commento Lycios circumscripsit. siquidem intuitus illos ἀγαπῶντας τὸ τρίχωμα φέρειν, hoc est comam gratè impendioque enutrire, finxit sibi à Mausolo allatas esse literas, quibus injungeretur, ut capillos mitteret εἰς προσκόμια, id est ad proscomia : ea videtur fuisse celebritas quædam deponendæ comæ : quo nomine oportere illos attondi. Quòd si præstitutam pecuniarum summam exsolvere animum inducerent, missurum se, qui ex Græcia capillitium affatim afferrent. Id quum Lycii amplius perpendissent, & comæ delicias in magno reponerent, gratissimè conditionem admisere. Atque ex faceto mox commento magna vis pecuniarum est congesta. De more autem comæ recidendæ nihil est quod hic uberius agamus, quando Pausania & Homero aliisque auctoribus, est id à nobis alibi explicatum. Id modò succurrit, ut versutum Condali ejusdem ingenium in re nummaria copiosius enarremus : si quando ei regionem peragranti ovem quis aut vitulum attulisset, simul nomen ejus qui dedisset, subnotabat, simul etiam tempus, moxque ut domum referret, imperabat, donec ipse rediret. Vbi autem præteriisset temporis non parum, eo accersito αὐτὸ τὸ τραφὲν καὶ τὴν ἐπικαρπίαν λογισάμενος ἀπῄτει, id est, ipsum quod esset enutritum, & si quid inde emolumenti foret enatum, subducto calculo repetebat. Item si qua arbor in vias quas ipsi βασιλικὰς, hoc est regias vocant, procumberet, fructus ipse capiens vendebat. Hasce verò artes accumulandi modo non bono auri vim, utique à Mausolo suo edidicisse potuerat. Scitum enim est, cujusmodi fuerit princeps, tales etiamnum subditos fore. Is enim ad pecuniam avidior concione ditiorum advocata, missos dixit, à Persarum rege, qui tributa exigerent, se autem solvendo non esse : proinde esse in magna æstuatione. Tunc quibus id clàm datum negotii erat, exsurgentes offerre illi cœperunt, quantum quisque condonare posset. Id verò conspicati cæteri, simul verecundia ducti, simul etiam perculsi terrore, multo iis ampliora polliceri institerunt. Sed ut illuc, unde in hæc divertimus, redeat oratio : de Lyciis hoc amplius ex historia novimus, Eos alioqui civiliter adeo, & continenter vixisse, ut quum feliciter in Italiam usque mari quandoque dominarentur, tamen nullo turpi lucro unquam se extulerint, juxta patriæ morem in Lyciaci conventus administratione permanentes. Erant autem viginti & tres urbes, quæ suffragiorum erant participes. Ex quaque civitate in commune collegium conveniebant, id statuentes quod maxima pars comprobasset. Maximarum civitatum unaquæque ferre poterat suffragia tria, mediæ duo, cæteræ unum. Solymos, à Lyciis, qui olim dicti sunt Milyæ, diversos Homerus facit : nam de Bellerophonte è Lycia profecto ita scribit,

> Hic Solymis iterum præstantibus intulit arma.

Strabo, & prima historia Herodotus, eosdem

putant. Lycium porrò Athenis habebatur gymnasium : unde dictus Lycius Apollo, inibi cultus, cujus meminerit Callimachus. Fuisse tamen Thebis appellatione eadem gymnasium & Apollinem Lycium itidem, in Oedipo se tyranno significat Sophocles, & exposuit interpres. Lycus illud singulare, ut se à matribus denominent, non ut mortales cæteri, à patris familia.

Proverbium, Sulcus Ægypti Libyæ harenas non curat, quo enuntietur sensu. Ægypti commoditas. Agri parandi ratio. Ogmos quid, & unde. Sulcus pro aratione.

Cap. XXI.

Sulcus Ægypti Libyæ harenas non curat, adagium est, de loco non admodum quidem lato, sed fœcundo insigniter ac fructuoso, qui longè anteponendus videtur desertis incultisque agris ac vastioribus. Siquidem Ægyptus magnitudine cedit utique Libyæ : sed ita, ut illius tota vastitas ne hujus quidem assequatur portiunculam. Non præterit profectò nos, Ægyptum dictam esse veteribus publicum orbis horreum, solereque deos eò animi gratia, & salutis confugere. Quanquam & illud videmur legisse, quod Josephus scribit, regionem illam tam munitam, & adeo fertilem, ut cunctos mortales pascere, deos ipsos excipere hospitio, salvare posse gloriaretur : nunquam tamen fuisse ab omni ævo liberam : id quod eo videtur mirabilius, quia illi ad laudem in primis datur, quod sit quaque versus mirum in modum munita, & inaccessibilis penitus, hinc mari, illinc deserti vastitate objecta, dextera montibus abruptissimis, sinistra palustribus aquis diffusissimis. Proinde lectum in historiis est, Cæsarem victorem Ægypti regnum Cleopatræ, fratrique ejus minori permisisse, veritum provinciam facere, ne quandoque violentiorem præsidem nacta, novarum rerum esset materia. Ægypti porrò proventum illa monstrarint amplissimè : nam scribit Cicero, Auletæ patri Cleopatræ, à quo pessimè, ac per summam ignaviam regnum administrari solitum, scimus : tamen quotannis duodenûm millium, & quingenûm talentorum tributum conferri assuevisse. Quod verò diximus, adagium ex Antiphili Epigrammate promptum est,

καρποῖς οὐ σταδίοισιν ἐρίζομεν, οὐδὲ γὰρ αὖλαξ
αἰγύπτου, λιβύης ψάμμον ἐπιστρέφεται.

Id est, Fructibus contendimus non stadiis, neque enim sulcus Ægypti, Libyæ harenas curat. Cognatum his aliquo modo vetus illud unius ex septem, adhibendum modum mensuramque rebus. Quòd non solum aliud acturis, sed & agrum paraturis dictum intelligimus, ne majorem quàm ratio calculorum patitur, emere velimus : nam huc pertinet præclara nostri poëtæ sententia.

Laudato ingentia rura,
Exiguum colito.

Sed & acutissimam gentem Pœnos dixisse, convenit, Imbecilliorem agrum quàm agricolam esse debere : quoniam quum sit colluctandum cum eo, si fundus prævaleat, allidi dominum. Nec dubium, quin minus reddat laxus ager non rectè cultus, quàm angustus eximiè. Propterea de se, ac Homero Virgilius noster metaphora honestissima putatur cecinisse:

Illius immensos miratur Græcia campos,
At minor est nobis, sed benè cultus ager.

Illud fuerit superpondium, ordinem sulcorum dici ogmon: quanquam verbo eodem vocatur στίχος φυτουργία, id est in seriem digesta arborum plantatio, sed & ordinata educatio, inflexa dictione ab ἄγω, ut sit ogmos, velut agmos, more Æolico, A. transeunte in O. Sulcus pro aratione capitur quandoque: hinc in Epistolis Cæcilius, Tantis glebis tenacissimum solum quum primum prosecatur, allurgit, ut demum novo sulco perdometur. Et Plinius, Quarto seri sulco Virgilius existimatur voluisse, quum dixit, Optimam esse segetem, quæ bis solem, bis frigora sensisset.

Minervam Phidiæ, vice proverbii ab eruditis quandoque usurpari. Parthenon quid. Virginem propriè dici Minervam.

Cap. XXII.

Minervam Phidiæ, proverbio scito excussoque usurpamus de re cultissima, & quæ in excelso loco conspicuoque visenda omnibus constitui debeat. Cicero, Hoc enim opus in apertum ut referas, nihil postulo: non enim est tale, ut in arce poni possit, quasi Minerva Phidiæ: sed tantum, ut ex eadem officina exisse videatur : in hac eadem figura exisse appareat. Fuit quippe Athenis ad Acropolin Minervæ statua ex ebore à Phidia egregiè elaborata. Meminit libro tricesimoquarto Plinius. Fecit, inquit, & ex ebore æquè Minervam Athenis, quæ est in Parthenone astans. Strabo, ἐν παρθενῶνι τὸ τοῦ Φειδίου ἔργον ἐλεφάντινον ἡ Ἀθηνᾶ. Parthenon verò dicebatur Minervæ templum, auctore Pausania & Plutarcho : quanquam est propriè parthenon, virginum conciliabulum & conventus. Virginis autem vocabulo Minervam intelligebant. Ejus templum curante Pericle, conditum ab Ictine est architecto, cujus commeminit & Vitruvius, & Strabo scriptum reliquit, Mentio est simulacri ejus apud Ovidium quoque illis versiculis:

Arcis ut Actææ vel eburna vel ærea custos,
Bellica Phidiaca stat dea facta manu.

Memoratu dignum quod in libro De mundo scribit Aristoteles, In scuti meditullio tanta ingenii arte suam effigiem Phidiam impegisse, ut si auferre quis eam conaretur, & statua omnino periret. Proinde rationem habere eandem in mundo Deum, cujus vi omnium contineatur harmonia, & salus.

Cur pomum Homerus dixerit ἀγλαόκαρπον, & Empedocles ὑπέρφλοιον. Sida quid. Rhoa. Rhea. Rhoidion. Phloina vestes. Phlœus Phlogis vestis. Phleos. Leptychana. Calyphe. Hymenes. Lobi. Calyx. Calche. Malum medicum. Nerantzion. Vieta poma. Pannutia. De ocimo erudita. Ozima. Pometa quid.

Cap.

Cap. XXIII.

DVm Græca nuper versaremus, fortè se nobis ingessit Homericum illud,

συκαῖ τε γλυκεραὶ καὶ μηλέαι ἀγλαόκαρποι

Id est, & ficus dulces ac domi splendidum ferentes fructum. Quærebamus quid ita summus poëtarum, arborem pomiferam eo præcipuè epitheto censuisset ornandam, ut ἀγλαόκαρπον diceret, & Tryphonis quidem medicinæ non imperiti, sententiam advertimus, eum fructum ita laudibus celebrari non immerito: præsertim si arbori in qua editur, comparaveris: permodica enim ea est, nec aspectu admodum grata. At ipsum pomum & grande scit satis, nec invenustum est. Esse quoque quibus ita videatur, inter arboreos fructus congestiam ex omnibus huic inesse pulchritudinem: etenim tactu molle est, perinde ac violæ, oppletq; odore suavi quod attigerit, gustu item jucundum, necnon illici (ut sic dicam) inspectu. Proinde, ut quòd sensus omnes provocet, jure laudari. Et hæc quidem pro ingeniorum captu non omnino improsperè videntur excogitata. Sed cur nam Empedocles, qui poëticis floribus philosophiam inspersit, ita sibi scribere permisit,

οὕνεκεν ὀψίγονοί τε σίδαι, καὶ ὑπέρφλοια μῆλα;

Nam quòd sidas, id est mala punica, opsigonos vocat, ferè videmur percipere: verbo siquidem eo, tardam significari maturitatem, nemo non novit. Humectam enim arboris ejus naturam ac imbecillem & viscidam, consistere non permittit sol, nisi ad frigus cœperit aër commutari. Proinde Theophrastus, arborum hanc solam in umbra melius percoquere fructum scribit, ac celerius. Hic obiter commonitos legentes velim, apud Xenophontem ἀπομνημονευμάτων secundo, Sidam dici, quem scynim scribunt alii: In hospites (inquit) injurius nemo est, posteaquàm σίδας & σκίρον, ac procrustes ex humanis concessere. Sed à diverticulo repeto institutum, si illud minus reticuero: Sidam esse in Bœotia locum, de quo sit arbori conciliatum nomen: nam & hoc argumento creduntur Epaminondæ succubuisse Athenienses, dum inorta foret de regione disceptatio, quam Græcis aliis arbor dicitur rhoa & rhœa, ac pomum etiam rhoidion. Est & Pamphiliæ civitas Sida Stephano. At sidion pro malicorio accipiendum. Cur verò poma idem empe vocaverit hyperphlœa, hoc videri multis ambagiosum potest, & eo quidem amplius, quod suus est Empedocli mos, non nitida venari epitheta, quibus velut floridis quibusdam coloribus res illustret, ac tanquam calamistro inurat, sed quæ modò essentiam potestatemque commonstrent, sicuti quum ἀμφιβρότην χθόνα corpus vocat animæ circumjectum, carceris vice, & πολυαίματον τὸ ἧπαρ, hoc est sanguinis multi jecur. Comperi ex grammaticis non omnino contemnendis, qui ex vivida vi ac florida dici hyperphlœa opinentur, τὸ δαψιλῶς ἀκμάζειν, G καὶ τεθηλέναι φλοίειν ὑπὸ τῶν ποιητῶν λέγεσθαι. Phlœin siquidem florescendi vigendique vim signare: nam sic Antimachus quoque φλοίουσαν ὀπώραις dixit, τὴν τῶν Καδμείων πόλιν. Aratus item quum de Sirio dicit,

A καὶ τὰ μὲν ἔρρωσε, τῶν δὲ φλόον ὤλεσε πάντα.

Id est, vigorem floremque appellavit phloon. Phloinas autem vestes non à phloos deductas volunt, sed à phleos palustri herba in Bœotiæ lacu Orchomeno, ut Theophrastus inquit, quæ sit adnexus utilis. Vestium ejusmodi meminit cum Herodoto Pausanias, ut alibi docuimus. Phlogis item vestis est genus, quam nos flammeam dicimus, unde sint flammearii opifices Plauto. B Dicitur eodem nomine tosta item caro: dicitur autem phleos, ab verbo φλύειν, quod indicat facundum esse. Phloinis aves in Arabia Stymphalides (nam & ibi esse perhibentur) visci modò capiuntur, omni alia materia rostris earum impari. Sunt ex Græcis, qui Dionysio rem divinam faciant, quem phlœon vocant. Inde igitur videri, ut institutum repetamus, hyperphlœa dici poma, quod viriditatem maximè omnium servent, ac florem: tanquam ὑπὲρ, particula in- C tendendi vim habeat. Aliis verò id arridet amplius, ut ὑπὲρ significet parte hac, non valde, sed desuper potius aut extrinsecus: hinc enim hyperthyron dicitur, quo nomine signatur ostii lapis superior: & hyperoon, pro tabulato. Poëta verò etiam κρέα ὑπέρτερα, quæ in victima forinsecus objacent, ut ἔγκατα quæ intus. Ergo quum fructus cæteri ferè extrinsecus cortice obvallentur communianturque, qualia fermè vocant lepty- D chana, vel calyphe, aut hymenas, & lobos, pomis intus producitur cortex, qui est glutinosa tunica, hoc est κολλοχιτῶν, & pinguis, cui inhæret semen. Quod verò esui est, circumjectum illi convisitur, ita hyperphlœon dicetur, quasi super corticem habens, quod in escam cedit: nam phlœon, id est φλοιὸν dici corticem, nemo est quem lateat. Calycem nuncupant, quo quippiam includitur, putamen. Nicandri interpres in Theriacis rosæ florem occlusum sic dici opinatur. Calche verò aut flos est, aut animal, unde tingitur purpura. Et E quia de pomis commeminimus, superpondium & illa fuerint: ab Nicandri proditum interprete in Alexipharmacis: malum medicum esse, quod nerantzion nuncupetur. Ab Gellio præmatura poma, & sanè putrida etiam vieta nuncupantur. Quoniam vietus Donato interprete dicatur mollis flaccidusque. Pannutia esse Plinius ait, mala celeriter in rugas marcescentia: unde Persio factum arbitror, ut Baucis diceretur pannutia versu illo,

F Dum ne deterius sapiat pannutia Baucis.

Nam quod sequitur,

Quum bene discincto cantaverit ocima vernæ.

Sunt qui cantaverit, pro excantaverit, id est excluserit, interpretentur, ex Nonio: ut ad id alluserit poëta, quod ex Græcis scribunt nonnulli tantum esse ocimo cum fœmina dissidium, ut si ea insciente pultario subjiciatur, nunquam sit cibo manus admotura, ni subtrahatur. Inveni qui ozima scribendum putaret, ut intestina intelligamus jussulenta, quæ plerunque odore præstent, unde & nomen. Pometa Palladio dicuntur ea forma, qua & lilieta, canneta, citreta. Sed nos in re plytica, ut multi fortasse opinabuntur, nimis diu verba facimus, quare ad alia

redeundum graviora, ne digressi longius risu excipiamur: quanquam nil admodum videri ridiculum potest, quod à classicis auctoribus promptum in literas, novimus. Sed sunt tamen quibus etiam alabastrus unguenti plena putere videatur, horum ego delicatas aures nec rado, nec oculos tam molliter eruditos moror.

Oculi eruditi qui intelligantur. Statuarum luxus & primordia. Statuariæ partes quinque. Imaginum distributio. Statua unde. Ethicæ imagines. Statunculus. Staticulum. De pictura.

Cap. XXIV.

Oculi eruditi, ut ab eo potissimum hæc prodeat lucubratio, quod præcedentis postremum est: ex adagio rectè dici videntur de iis, quorum judicium amussitatum examinatúmque ac censorium quodammodo in perpendendis discernendísque rebus pernoscitur, nec id in legendo solum: quanquam hoc fortè rarius, sed in spectanda pictura nobili aut opere antiquis artificum nominibus pretioso M. Tullius, Auctionis tabula te stupidum detinet, aut signum aliquod Polycleti. Miror unde sustuleris, & quomodo habeas, Intuentem te, admirantem, clamores tollentem quum video, servum te esse ineptiarum omnium judico. Nonne igitur sunt illa festiva? Sint. Nam nos quoque oculos eruditos habemus: sed obsecro te, ita venusta habeantur ista, non ut vincula virorum sint, sed ut oblectamenta puerorum. quid enim censes? si L. Mumius aliquem istorum videret matellionem Corinthium cupidissimè tractantem, quum ipse totam Corinthum contempsisset, utrum illum civem excellentem, an atriensem servum diligentem putaret? Hactenus Cicero, cujus paulo plura consilium fuit apponere, ut pernosceremus quantopere attoniti plerique signa mirati sint, ab eo præsertim tempore quo Lucius idem Mumius, de quo mentionem Cicero facit, devicta Achaia, signis urbem replevit: quamvis (ut historia testatum scimus) decesserit ipse, non relicturus filiæ suæ dotem. Multa & Luculli invexere. Verum Græci ipsiúsque ad insaniam hæc amplexati sunt, siquidem produnt eminentissimi auctores, Rhodi fuisse signorum ad septuaginta tria millia. Nec pauciora Athenis, ac Olympiæ, Delphis etiam superfuisse, creditum est. Cæterum multi iis quæ vocant Corinthia, in tantum capiebantur, ut secum etiam circumferrent, sicut Hortensius orator sphingem Verri reo ablatam, propter quam Cicero illo judicio in altercatione, neganti ei se ænigmata intelligere, respondit, debere, quoniam sphingem domi haberet. Circumtulit Nero princeps Amazonem. C. Cestius consularis signum etiam in prælio secum habuit. Alexandri Magni tabernaculum statuæ sustinebant. Sunt porrò qui inter omnia statuarum usum egregium putent, quando & ornamento veniunt sacris & prophanis, publicis item privatisque ædificiis. Addunt etiam mirificam eas hominibus rebúsque memoriam præstare. Quinetiam quisquis hujus argumenti inventor extitit primus, cum religione profecto videntur prodiisse. Sunt qui Hetruriæ hoc contribuant. Alii Telchines Rhodios primum opinantur statuas honori divino consabricatos. Et quod protinus subnotatione dignum videtur, ita illas dicare consueverant, ut magicis auctæ diritatibus, nubes existimarentur, imbres, & ejusmodi alia, miranda ratione perficere, novasque formas animantium ad arbitrium immutare. Immò verò & fictiles quoque statuas vocem esse nactas, primo De dubiis animæ meminit Plotinus. Siquidem magi statuas loquentes construere credebantur: in quibus nec propriæ ullæ statuarum animæ, nec sydera loquebantur: sed dæmones ab eodem ducti sydere, sub cujus imperio statuæ fingebantur. Primus apud Græcos Cadmus Agenoris filius statuas deorum in templis consecrasse fertur. Apud Aristotelem primas Athenis in foro positas legimus Harmodio & Aristogitoni, quòd hi primum tyrannidem sustulissent. Eas Alexandrum à Xerxe asportatas restituisse Atheniensibus, meminit Arrianus historicus. Romæ tantam legimus fuisse statuarum copiam, ut alter adesse populus lapideus diceretur. Nam etiam si, uti ab lyrico proditum Simonide est, beatè perfecta ratione victuro ante alia, patriam oportet esse gloriosam: plerique omnes nihilo secius æternitati se commendari arbitrantur statuarum surrectione, ac eas affectant ardentius, ceu præmii plus ex figmentis æneis sensu carentibus indepturi, quàm ex honestè gestorum conscientia. Quin eas auro imbracteari curant, ut ait Ammianus. Quod Acilio (inquit) Glabrioni delatum primò est, Antiocho superato. At interrogatus Cato, quid ita inter multos nobiles statuam non haberet: Malo (inquit) bonos ambigere, quamobrem id non meruerim, quàm quod est gravius, cui impetrarim mussitare. Semiramis quod scitu dignum equidem censui, quum & lapis deficeret, & majus aliquid concupisceret, quam quod ære posset assequi, apud montem Mediæ, qui Bagistanus dicitur, in petra stadiorum septem & decem suam insculpsit effigiem, quam viri centum donis venerarentur. Illud de statuariis adjecero quod prodidit Siculus Diodorus: Statuarios Ægyptios tantum præcelluisse arte & ingenio, ut ex variis lapidibus, diversis politi locis unum simulacri corpus conficerent, conventu partium adeo perfinito, ut uno loco ab eodem artifice esse perfectum videretur. Ejusmodi verò fuisse ferunt celebratum illud Pythii Apollinis simulacrum apud Samios. In hac verò mentione sciendum, esse inter eruditos quibus arrideat, à Martiale primo Epigrammatum,

> Hic ubi sydereus propius videt astra colossus.

Eum signari colossum, qui Vespasiano sextum consule, ac Tito quartum, in sacra est surrectus via, altitudine centum ferè pedum, Neronis specie aut Titi, quod tradunt alii. At ex grammatica ratione illud nec prætereundum: ab statua, statunculum inclinari, forma deminuta: sicuti ab rana, dicitur ranunculus. Staticulum tamen neutro genere pronuntiasse videtur Hieronymus: Quod autem (inquit) uxor Loth sit staticulum

culum salis, insipientiæ ejus expositum videtur indicium. A Hinc liquet (arbitror) quæ ad lectionem Plinii restituendam adjici queant, iis quæ ingeniosius pervidisse advertitur Hermolaus libro tricesimoseptimo, capite decimo, de Achate. Sed illa forsan attigisse præstiterit: statuariam videri in species quinque distributam de rationibus subjectæ materiæ, siquidem lignorum vel eboris elaboratrix, tomice nuncupatur: ex quo & artifices id genus quibusdam dicti desectores. Quæ argillam tractat, plastice B vocari solet: at quæ gypsum, paradigmatice, quoniam ab typis non abscedit. Gypsochoos sunt qui dicant ipsos artifices. Quæ lapides scalpit, colaptice nomen habet, seu scalptura: lithoxoos appellant hosce. Postremò, quæ cum metallis contrahit, glyphice est vel scalptura, cujus ratio duplex: nam si adhibeatur cæra, deductionis ratione, agogice vocatur. Etenim ab fundendi argumento chemicen, id est χημικὴν, alteram dixere. Ab statu verò nuncupatæ creduntur statuæ. Statuum C autem alii sunt recti, alii flexi, quidam & obliqui. Porrò anaglyphicem intelligunt, quum ita exsculpimus, ut promineant imagines: diaglyphicem verò ad impressuram spectare. Nam encolaptice, laminas cælando conformat: sicut vasa toreutice, ac fibulas candelabra, id genus plura. Encaustice vel inustoria, argentum, æs, vitrum expingit: unde encaustum dicere vulgò smaltum possumus. Pro plasticem accipiunt, ubi futuri operis formas confingunt plastræ ex D creta: nam si id ipsum ex cæra sculptor facit, protypus dicitur: si ex ligno architectus, modulus. Sed satis hæc superque de statuis. Nec minus insaniæ circa picturæ opera: Pinacothecas (inquit Plinius) veteribus tabulis consuunt, alienasque effigies colunt ipsi, honorem non nisi cum pretio ducentes, ut frangat hæres, furis detrahat laqueus. Palæstras athletarum imaginibus, & ceromata sua exornant, & vultus Epicuri per cubicula gestant, ac circumferunt secum. E Dignatio præcipua Romæ increvit à M. Valerio Maximo consule, quum Messala princeps tabulam picturæ prælii, quo Carthaginienses & Hieronem in Sicilia devicerat, proposuit in latere curiæ Hostiliæ, anno ab Vrbe condita quadringentesimo nonagesimo: Tabulis externis auctoritatem fecit primus idem L. Mumius, cui cognomen Achaici dedit victoria. Nam quum in præda vendenda res distraxisset, & rex Attalus sex millibus sestertiûm emisset Aristidis F tabulam, Liberum patrem continentem, pretium miratus, suspicatus aliquid in ea virtutis quod ipse nesciret, revocavit tabulam, Attalo multum querente, & in Cereris delubro posuit. Quam primum putant picturam externam Romæ publicatam. Hinc in foro quoque vulgò positas scimus: hinc enim est Crassi oratoris ille lepos agentis sub veteribus, quum testis compellatus instaret. Dic ergo Crasse, Qualem me eris? Talem, inquit, ostendens in tabula pi- G ctum inficetissimè Gallum, exerentem linguam. In foro fuit & illa pastoris senis cum baculo, de qua Teutonorum legatus, quanti enim æstimaret interrogatus, respondit, Sibi donari nolle talem vivum verumque. Sed hæc quid mirari necesse est? Cœpit mox & classibus familiaris esse pictura, immo & onerariis navibus, quoniam & pericula expingi placuit, immo verò etiam rogos: juvitque pugnaturos ad mortem, aut certè cædem, speciosè vehi. Ægyptii etiam vestes pingebant, inter pauca mirabili genere, candida vela, postquàm attrivissent, illinebant, non coloribus, sed colorem sorbentibus medicamentis. Hoc quum fecere, non apparet in velis, sed in cortina pingi. In ferventes aquas mersa post momentum extrahuntur picta. Cæterum artis qua de agimus, elogium id fuerit præclarum: Pictorem quum loquitur, loqui male: at quum pictura, bene utique. Vani quippe sit artificis, aliunde quàm ab opere plausum expectasse: neque enim ex judice virtus profluit operis, sed judici opus commendat artificem. Illud fuerit superpondium, quia de pictura agimus, Imaginum alias dici & esse artificiales, aliàs verò naturales. Id autem haberi interstitium, quod quæ ab arte promuntur, & id cujus sunt imagines, æquivocè dicuntur. Quippe sunt imperfectæ, neque enim picto homini animam, & inde vitam dederit ulla ars. Naturales verò univocæ, vivunt namque & primitivis similes à natura producuntur, nec differunt, nisi numero: aliud enim producens est, aliud productum. Quod poëta nobilis expressit illis versibus, Andromache dicente,

> O mihi sola mei super Astyanactis imago,
> Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat.

Invenimus item picturas vel statuas nuncupari ethicas, quibus non imagines modò exprimuntur, sed mores quoque, ut tantum non spirare videantur, τὰ ἤθη ab nostris sensus tamen transferuntur propriè, non mores: sed Quintilianus super hac re libro sexto plura. Ethicas personas intelligit Hermogenes in statuum ratione, agricolas, gulones, & id genus alias.

Cujusmodi sit proverbium, Equus Trojanus: deq; ea re pluscula. Item de Epeo, ac Prylî vate. Porcus Troianus qui.

CAP. XXV.

EQuus Trojanus, quantum lectione magistra compertum mihi est, proverbio valet usurpari pro societate non in perniciem modò cujuspiam inita, verum & ad bonam frugem aliquam. Cicero in Philippicis: In hujus me (inquit) consilii societatem, tanquam in equum Trojanum includi cum principibus, non recluso. Alibi Cicero idem: Ex Isocratis ludo, veluti ex equo Trojano, innumeros principes exivisse, scribit. Adagii ratio notissima: nam Græcorum principes inclusos fuisse in equum Trojanum, nemo non novit, vel ex illo Virgiliano,

> Huc delecta virûm sortiti corpora furtim
> Inclu sunt cæco lateri.

Sed & Odysseæ octavo ita prius commeminerat Homerus,

> ἀλλ᾽ ἄγε δὴ μετάβηθι, καὶ ἵππου κόσμον ἄεισον
> δουρατέου, τὸν Ἐπειὸς ἐποίησεν σὺν Ἀθήνῃ.

Id est, Sed age, transi, & equi decus concine Du-

ratei, quem Epeus concinnavit cum Pallade. Lucretius quoque in primo De rerum natura.

Nam quum Durateus Trojanis Pergama partu
Inflammasset equus nocturno Graiugenarum.

Ex qua ratione videtur & Valerius Flaccus libro Argonauticôn secundo, ita scriptum reliquisse,

Manet immotis nox Duria fatis.

Ex Politiani doctissimi viri emendatione, M. Varro, quod ad equum ligneum attinet, Epeum ejus concinnatorem fuisse coquum scribit, & Argivis cibum curasse: ideoque à Plauto fumicum coquinatorio epitheto nominatum. Fuisse verò Panopei filium tradunt, ac de equi substructione Hippotectona vocatum. Illud porrò adjiciendum: equos Durios ex poëtica historia posse dici magnos staturososque, de magnitudine videlicet equi illius Trojani. Aristophanes in Avibus,

καὶ θεαγένης, ἐναντίω δύ' ἅρματε
ἵππων ὑπόντων μέγεθος. ὅσον ὁ δούρειος.

Ad quod respiciens peritissimus poëta ita cecinit:

Instar montis equum divina Palladis arte
Ædificant, sectaque intexunt abiete costas.

Putant eruditi, comicum scientissimum de equo æneo, qui fuerit in Atheniensium Acropoli, sive arce, intellexisse: qui etsi æneus foret, Durius tamen nuncupabatur, eo titulo,

χαιρέδημος εὐαγγέλου ἐκ κοίλης ἀνέθηκε.

Id est, Chæredemus Evangeli ex Cœle dicavit. Sed & hic, equi Trojani imaginem referebat. Ex hac item Trojani equi similitudine in veteribus memoriis, porcum dici Trojanum invenimus, quasi aliis inclusis animalibus gravidum, ut ille gravidus armatis fuit. Scribit in Cœnis suis Macrobius, Cincium in suasione legis Fauniæ objecisse seculo suo, quod porcum Trojanum mensis inferrent. Dignum verò scitu: fuisse in Lesbo vatem, Prylin nomine, Cadmi, hoc est Mercurii filium, & Issæ nymphæ, qui appulsis in Lesbum Græcis, ab Palamede permulctus donis, captivitatis Ilii modum est profatus, equi Durii, hoc est lignei ratione præmonstrata, intra quem delituerint tria millia hominum, quinquaginta additis: vel (quod verius) ΚΓ, id est viginti tres, tantum: illud planè poëticum, hoc verò historicum. Nec prætereundum, Themistoclem, quum ab hippotropho Philide equum petiisset, nec impetrasset, esse interminatum, statim se τὸν οἶκον αὐτοῦ ποιήσειν δούρειον ἵππον. id est ejus domum ligneum equum effecturum, perobscurè innuente, proximorum crimina & accusationes homini se inducturum.

Perdicis libido in proverbium producta, quam habeat rationem. Perdix venator. Perdicum versutia. ἐκπερδικίσαι quid. Perdix, an sit vocalis. Papinius declaratur. Progne, an in hirundinem deformata. Luscinia, seu philomela docilitas. Atticoperdix. Hippopotami impietas. Ciconia in sceptris imago. Justitia imago. Ciceris grano Ciceronem indicatum. Vocum differentia in avibus. Ægyptiorum litera, id est hieroglypha grammata. De perdice à Protogene picto. Perdica. Agrippa. Sitta. Psitta.

A

Cap. XXVI.

Perdicis libidinem, usurpari posse adagio scimus, pro efferata, turpi atque infami demumque perniciosa. Proditum à mythicis est, Perdicem fuisse venatorem, qui sit matris infando amore correptus, dum verò utrinque immodesta libido ferveret, & novi facinoris verecundia reluctaretur, consumptus, atque ad extremam labem per-
B ductus memoratur. Hunc primum invenisse serram, scribunt nonnulli: nam primi cuneis scindebant fissile lignum. Fenestella Martialis scriptum reliquit, hunc Perdica fuisse initio venatorem, cui quum cruentum institutum, & solitudinis studiosa meditatio displicere cœpisset, assiduis agitata cursibus, simulque quòd intueretur ejusdem studiosos, Actæona, Adonin, Hippolytum pessimo interiisse exitio, artis pristinæ affectui misisse repudium atque eo studio desito, agricul-
C turæ totum se mancipasse: quo nomine, terram quasi matrem, omnium genitricem, fertur adamasse: quo labore consumptus, ad maciem prolapsus dicitur. Quòd verò cunctis venatoribus detraheret, serram, veluti linguæ virulentiam, dicitur excogitasse. Matri ejus indidere nomen Polycastem, quod interpretantur polycarpem, à fructuum numerositate, quos humanis usibus terra parens producit. Cæterum, ut à fabulosis ad historicam demigremus veritatem, videtur avis quo-
D que adagio gradum fecisse. Nec enim, ut rerum naturæ periti tradunt, in animali alio par opus libidinis, si contra mares steterint fœminæ, sicuti quinto De historiis Aristoteles scribit, aura ab iis flante, prægnantes fiunt: hiantes autem exerta lingua, per id tempus æstuant, concipiuntque supervolantium afflatu, sæpe voce tantum audita masculi: quod ab Avicenna item repetitum scimus De animalibus quinto: Dimicant inter se mares desiderio fœminarum, victumque ajunt Venerem
E pati: quod quidem & cothurnices facere dicuntur. Addit Trogus, etiam gallinaceos aliquando: etiam si apud Plutarchum Gryllus sophista apud Circem deformatus in brutum negat, ex brutis ullum masculam affectare Venerem. Capiuntur quoque pugnacitate ejusdem libidinis, contra aucupis indicem exeunte in prælium duce totius gregis. Perdix (inquit Hieronymus) & aliena ova calefacit, si furto propria amiserit. sed quum creverint in nidis pulli, evolant, & ad parentes suos red-
F eunt, ementitum omittentes. Perdices sibi insidiantur, & si afferant illos ad sylvam qui eos habent, vocem emittunt absconsi, sicque veniunt cæteri, ac in retia præcipitantur, plusque pedibus quàm pennis fugiunt aucupantes: & si ad hoc fuerint ut capiantur, similem sibi colore lapidem quærunt, & inibi supinos se componunt. Vnde & perdicis vafricia in proverbium quoque producitur, de qua præclarè ut de aliis Plinius. Hinc apud A-
G ristophanem formatum in Avibus verbum invenimus, ἐκπερδικίσαι pro eo quod est elabi astutè, atque periculum declinare.

εἰ δ' ὁ Πεισίου προδοῦναι τοῖς ἀτίμοις τὰς πύλας
βούλεται, πέρδιξ γενέσθω τοῦ πατρὸς νεοττίον,
ὡς παρ' ἡμῖν οὐδὲν αἰσχρὸν ἐκπερδικίσαι.

In

In cujus loci enarratione grammatici ita produnt, ἐκπερδικίσαι, διὰ τὸ πέρδικα αὐτὸν γενέσθαι. εἴρηται δὲ ἀπὸ τοῦ τοὺς πέρδικας καταλαμβανομένους ὑπ' ἀνθρώπων, μηχανᾶσθαι τοιαύτην σωτηρίαν. λαμβάνοντες γὰρ κάρφη τοῖς ποσὶν, ὑπτίους ἑαυτοὺς ῥίπτουσι, καὶ οὕτως ἐπικαλύπτουσι καὶ ἐκκλίνουσι. quod est, effugere: quoniam ipsum dixit poëta perdicem debere fieri. Productum autem ἐκπερδικίσαι verbum, quod deprehensi perdices ab hominibns, id comminiscuntut salutis causa: festucas siquidem pedibus capientes resupinos se collocant abiiciúntque, atque ita operti elacuntur. Idem interpres vocat perdica ἐριοπανοῦργον, id est aucm perastutam & vafram. Quin & modo laio ejusdem interpretatur vaframenta: Educit (inquit) pullos in pascua. Quod si hominem viderit, sibilo id illis significat, qui confestim resupinos se collocant: adeo ut ne si palpitando quidem pericliteris, advertas. Mox vbi venator quatamtenus est progressus, rursum pater sibilat, at illi euolant protinus. Hoc igitur est (inquit) ἐκπερδικίσαι. Perdicem videtur Papinius docilem intellexisse, aptúmque sermoni humano enuntiando, quum Syluula quadam libri secundi de psitaco Melioris ita canis,

Quique refert jungens iterata vocabula perdix.

Domitius interptes ingenij longè præcellentis, ejus rei rationem poetæ ipsi excutiendam reliquit. Id quod reprehendent forsan aliqui, ac referendum putabunt non ad auis docilitatem, sed ad vocis sonum, qui auis eius est genuinus. Est autem κακκαβίζειν, indéque ob syllabæ repetitionem, quæ in eo verbo est, à poëta dictum videri, iterata vocabula à perdice referri. Est sanè verbum id perdicum voci peraccommodũ, sed non omnium. Auctor Aristoteles est, differre & cæterorum animalium vocem, & eorum quæ genere eodem continentur, loci ratione: verbi gratia, perdicum οἱ μὲν κακκαβίζουσι, οἱ δὲ τρίζουσι. quod est, alii caccabant, strident alij. Sunt hæc omnino vera, sed ita vt Papinij sensum nil prorsum iuuent: quippe quæ nugalia sint, & vt ille ait, Chrysippi syllogismis, & Platonis legibus frigidiora. Nec ad hoc commentum euertẽdum vllis vineis au aribus est opus, verbis poetæ nullo negotio coarguitur. Quod vt liquidò pateat, Papinij ipsius carmina, quę ante illud quod modò protuli leguntur, duxi subiicienda, quibus manifestum fit, recenseri ab eo tantum, quæ humani sermonis enuntiationi sufficiunt aues: sic autem habent,

Plangat Phœbeius ales
Auditásque memor penitus dimittere voces
Sturnus, & Aonio versæ certamine picæ,
Quique refert iungens interata vocabula perdix,
Et quæ bistonio quæritur soror orba cubili,
Ferte simul gemitus.

Quòd si quis penultimo inductus carmine in diuersam pedibus sententiam abeundum censet, tanquam hirundo, nil minus quàm humanum prorumpat in sonum: respondeo, expositionem illam de Prognes de formatione in hirundinem, esse quidem à Varronne cõfirmatam, & à nostris ferè. Cæterum Græcorum nonnulli in lusciniã

A malunt. Quod Probus non ignorauit in Bucolicon Virgilij: & videtur Ouidius sequutus, quum ita canit,

Sola virum non vlta prius mœstissima mater
Concinit Ismarium Dualias ales Ityn.

Et Joannes grammaticus in Hesiodi commentario ferè in fine, καὶ ἀηδὼν, inquit, ἀηδὼν γεγονυῖα τὸν Ἴτυν ὀδύρεται, Φιλομήλα δὲ χελιδὼν τραυλὸς φωνεῖ με ἐβιάσατο. Philomelæ porrò docilitatem, siue lusciniæ, quis ignorat? Quum sciamus Drusum &
B Britannicum Claudij filios luscinias habuisse Græco atque Latino sermone dociles? Quo verò de perdice nil videatur absurdum, Plinij verba subtexere libuit ex decimo Naturalis historiæ: Verum (inquit) alias addiscere negant posse, quàm quæ ex genere earum sunt, quæ glande vescuntur, & inter eas facilius, quibus quini sunt digiti in pedibus, ac ne eas quidem ipsas primis duobus vitæ annis. Latior iis est lingua omnibus, in suo cuique genere, quæ ser-
C monem imitantur humanũ, quanquam id penè in omnibus contingit. Agrippina cõiunx Claudij Cæsaris turdum habuit, quod nunquã antè, imitantem sermones hominum. Ex iis nimirum impossibile videri haudquaquam potest, perdicẽ humanæ vocis expressisse sonum. Quæ verò Plinius scribit, ferè ab Aristotele promuntur libro secundo De historiis, præsertim quæ ad linguæ modum pertinent. Lingua (inquit) omnibus est, sed variè, aliis enim longa, aliis breuis, aliis lata,
D aliis angusta. Omnium maximè animalium post hominem literas proferre nonnulla auium genera queunt, videlicet ea præcipuè quæ πλατύγλωσσα sunt, hoc est, quibus lingua latior est. Sed & aristotelem imitatus Auicenna: Aues (inquit) quæ habent linguam amplam, hominis vocem imitantur. Sed planius in Symposiacis Plutarchus, perdicis loquacitatem nõ tacuit quin esse vocalem ac discere, comprobat idem alibi. Sed & in Laconia haberi perdices vocales, monstra-
E uit in Dipnosophistis Athenæus, qui & Aristomenem Atheniensem, Adriani libertum, dici à patrono solitũ (scribit) Attico pertica, quũ esset comœdiæ veteris histrio. Idem tamen aduersus vsuram Plutarchus quendam proscindens, illum dicit ἀφωνότερον πέρδικος id est perdice magis mutum. Sed quia de voce mentio est, addamus quæ primo De historiis idem prodit Aristoteles: Ex animantibus alia sunt (inquit) ψοφητικά, hoc est quæ strepitum tantum elidunt: alia verò aphona,
F siue muta: alia φωνήεντα, quæ vocem formant: sed ex iis aliqua dialecton habent, id est loqui possunt: alia agrammata, quæ vocẽ solam nullis exprimendam literis reddunt: alia sunt λάλα, hoc est loquacia: alia taciturna. Cæterum vt ad perdices redeamus, Ægyptiorum literis quæ animantium figuris, reliquísque huiusmodi corporibus ac signis constabant, quod Chæremon docet atque Horapollo: & hieroglyphicæ vocantur, vel ignorabiles à Latinis, vti Ammiano
G credimus propemodum: hi contumeliosos monstrare videntur, quoniam istiusmodi aues senio confectæ contumelia se afficiant: sicuti anguilla inuidiam signare videtur, quæ ita bonis infesta omnibus est, vt anguilla piscibus, quorum omnium societatem & communic... fugit.

Hippopotami vngulæ deorsùm versæ impium, injustum ingratúmque significant: idem & columbus, qui quanquam bilis est expers, & in vniversa animantiū pestilentia solus illius morbi contagio vacat, in parentes se tamen ingratū præstat atque infestum: quippe qui robustior factus, patrem pugnando à matre fugat, cui ipse miscetur. At equus ille fluvialis, quum primum per ætatem licuerit, patrem experitur viribus, quem si pugna superarit, ac sibi locum cedere animadverterit, matrem init, vita patri concessa. Quòd si victus pater, minus ei permittat cum matre concubitum, tum patrem filius robore viribúsque fretus interimit, ac matrem comprimit. Itaque non absurdè iidem Ægyptij ad inferiorem partem duas item pingunt eiusdem hippopotami vngulas, quo id homines intuentes, & quod de istiusmodi bellua dicitur, cogitantes, sint in referenda gratia promptiores. Ex hac doctrina videtur & illud esse depromptum, quod in regum sceptris supernè ciconiam figurabant, infernè verò hippopotamum: quippe significātes vim iustitiæ parere, quando hippopotamus animal sit iniustissimum. Inuenio literas id genus (vt dixi) appellari hieroglypha grammata, quòd iis in rebus sacris mysteria significarentur: & Chęremon, cuius paulo antè mentionem habuimus, hieroglyphica scripsit. Erant inde apud Ægyptios, qui dicebantur hierogrammates, hoc est ἱερογραμματεῖς, qui etiam de futuris vaticinia concipiebant, vnúmque ex iis regi mirabiliter multa de Moysi mox nascituri excellentia prædixisse, proditum memoriæ est. Hæc immo vberius contexere libuit, vt apertius intelligeremus illud ex Lucani Pharsalia, qui doctissimè quod adstruximus, ita breviter canit,

> Nondum flumineas Memphis contexere byblos
> Nouerat: in saxis tantum volucrésque feræque,
> Sculptáque seruabant magicas animalia linguas.

Inuenio illud quoque in antiquis memoriis, Ægyptios literas quidem proprias habere quas discant omnes: sed quas appellant sacras, soli norunt sacerdotes, à parentibus priuatim acceptas. Apud Æthiopas verò, quorum coloni fuisse videntur Ægyptij, iisdem omnes vtebantur figuris. Volebamus jam capiti huic impingere vmbilicum, sed collibuit, quum forte in manibus esset Diodorus, adnectere quæ ille quarto Bibliotheces prodiderit, ad hoc ipsum facientia maximè: quoniam in id genus parerga libenter excurrimus, si præsertim scitius aliquid remotiúsque complectantur: Accipiter (inquit) rem denotat citò factam, quoniam hæc aliarum fermè omnium auis sit velocissima. Transfertur hæc notatio ad domesticas res quæ velociter fiant. Crocodilus malum significat. Oculus, justitiæ servator & totius corporis custos interpretatur, alioqui iustitia oculatissima esse fingitur, oculo vegetissimo, acie perspicaci, & cuncta perspiciente. Quam Chrysippus affingi solitam prodidit, aspectu formidabili, luminibus oculorum acribus, neque humilis, neque atrocis, sed reuerendæ cuiusdam tristitiæ dignitate. Plato volumine De legibus nono, Justitiam omnium speculatricem atque vindicem appellat, & ita dici à priscis sacerdotibus tradit. Hinc legimus, quosdam solis & iustitiæ testatos oculum, & in versipelles dici inuenimus ex adagio, Ipsos etiā oculos solis & iustitiæ facilè frustrari posse. Sed vt institutum repetamus, & reliquis corporis partibus dextera manus, digitis passis libertatem designat: sinistra verò compressis, tenacitatem atque auaritiam. Eodem modo & cæterarum corporis partium figura atque instrumenta certum quid notabant. Sed hic adnotandum illud est, L. Apuleio libro undecimo Asini aurei, literarum genus hoc dici ignorabile. Complusculа eius auctoris verba collibuit exscribere. De opertis (inquit) adyti profert quosdam libros literis ignorabilibus prænotatos, partim figuris huiuscemodi animalium, concepti sermonis compendiosa verba suggerentes, partim nodosis, & in modum rotæ tortuosis, capreolatimque condensis apicibus, à curiositate prophanorum lectione munita. Cornelius quoque Tacitus libro Augustæ historiæ vndecimo, dum de literarum differit inuentoribus: Primi (inquit) per figuras animalium Ægyptij sensus mentis affinxerunt, & antiquissima monumenta memoriæ humanæ impressa saxis cernuntur, ac literarum semet inuentores item perhibent. Inde Phœnicas qui mari præpollebant, intulisse Græcię memorant, gloriámque adeptos, tanquā repererint quæ ab Ægyptiis acceperant. Ammianus Marcellinus in obelisci mentione: Formarum (inquit) innumeras notas, hieroglyphicas appellatas, quas ei vndique videmus incisas, initialis sapientiæ insigniuit auctoritas. Idē mox paulo obeliscum dicit scriptilibus effigiatum elementis. Ab iis haud ita dissidet, quod à Cicerone factum scribunt Græci. Qui in Sicilia quæstor diis argenteo munere oblato, quum (vti assolet) adderetur epigramma, prænomen Marci, Tulliique nomen apponi integrum jussit. Ciceronis autem loco, quod sequebatur: facetè ciceris granum ab artifice insculpi voluit. Cæterum, sicut à perdice sumus exorsi, ita in eundem desinamus, obiter adnotabimus quæ libro quartodecimo Strabo prodidit super perdice à Protogene picto: Item (inquit) ex Protogenis picturis Jalysus ac Satyrus juxta columnam stans, super columna perdix erat, ad quem ita homines hiabant, quum nuper tabula esset posita, vt illum solum admirarentur, Satyrum verò contemnerent, quanquam perfectissimum opus, augebant admirationem perdices mansueti, qui à nutritoribus allati, & contra pictum appositi canebant ad picturam, & congredi gestiebant. Protogenes rem videns præter opinionem euenisse, æditous rogauit, ut deleri auem permitterent: quod & factum est. Sciendum denique perdica, agrippa, sitta, psitta, censeri apud Græcos aduerbiales voces, quibus animalia dum abigunt, utantur pastores, caprarij ac bubulci.

De Harpyiis quàm diversa comperiantur apud Græcos certatim & Latinos. Harpe quid, harpides, harpys, harpasus harpasa, harpagia, harpage. Creagra. Lycos. Corax. Turres nauales.

Caput XXVII.

HArpyias malas pro nequissimis mulieribus, veluti ex adagio vsurpasse videtur Apuleius. cuiusmodi fuerint monstrosa harpyiarum corpora, notum abundè (opinor) ex Virgiliano carmine,

Virginei volucrum vultus, fœdissima ventris
Proluuies, vncæq; manus, & pallida semper
Ore fame.

Servius Neptuni prodigiorum patris & terræ filias putat. Sunt qui scribant, ideo virgines fingi, quòd omnis rapina arida sit, ac sterilis. Ideo plumis circũdatas, quod quicquid inuaserit rapina, cælat. Volatiles autem, quòd omnis rapina ad volandum sit celerrima. Dicitur enim aello, quasi ἑλῶ ἄλλα, id est alienum tollens, ocypete citius auferens. Celænum vero, Græci nigrum vocant. Vnde & Homerus prima Iliados rhapsodia.

αἶψά τοι αἷμα κελαινὸν ἐρωήσει περὶ δουρί.

id est, Statim niger tuus sanguis emanabit per meam hastam. Quæ omnia id demum significare agnoscimus, quòd aliena concupiscimus primò, mox expetita inuadimus, postremò inuncata semel abscondimus illatebramúsque. Sed & ipsum Harpyiarum nomen, inditum à rapacitate videtur, siquidem eò nomine indicatur Græcis rapina: vnde & Harpax in Pseudoli ardumento,

Venit Harpax verus, res palàm cognoscitur.

Est & apud eundem harpagare verbum, vt item in Pseudolo,

Neque homines magis asinos vnquam vidi, ita plagis costæ callent,
Quos dum ferias, tibi plus noceas: eo enim ingenio hi sunt flagricibæ,
Qui hæc habent consilia, vbi data occasio est, Rape, clepe, tene, harpaga.

Sunt qui putent, tribus Harpyis addi ab Homero quartam nomine Thyellam. Apollonij verò interpres in illis poëtæ verbis ex Argonauticôn primò,

αἱ δ' ἄρα θύελλαι ἀνὰ ἅμ' ἁρπάγδην ἰνὶ πόντον φέρον.

id est, At Thyellæ adversæ raptim retrò ferebant. Ita scribit, Thyellæ hiberni flatus & procellæ, vnde Homerus per synonymiam Thyellas posuit, & Harpyias, hoc est procellosos flatus:

ὡς δ' ὅτε Πανδαρέου κούρας ἀνέλοντο θύελλαι.

Et mox,

τόφρα δὲ τὰς κούρας ἅρπυιαι ἀνηρέψαντο.

Apollonius verò operis eiusdem libro secundo. Iouis magni canes harpyias dixit illis versibus,

οὐ θέμις ὦ υἱὲς Βορέω ξιφέεσσιν ἐλάσσαι
ἁρπυίας, μεγάλοιο Διὸς κύνας.

Ex mox subiungit, fugatas á Zeto & Calai coniecisse se in specu, quod in Creta visebatur, sub Arginunte: quam rem Neoptolemus quoque ac Pherecydes literis commendarint. Sunt ex Græcis, qui irin harpyiarum sororem prodiderint. Pro cruentis sanguinarísque raptoribus, pecuniæ immorientes videtur Sidonius Apollinaris Harpyias vsurpasse: Nam libenter (inquit) incedunt armati ad epulas, albati ad exsequias, pelliti ad ecclesias, pullati ad nuptias, castori-

A nati ad letanias. Nullum illis genus hominum, ordinum, temporum cordi est, in foro Scythæ, in cubiculo viperæ, in conuiuio scuriæ, in exactionibus Harpyiæ, in colloquutionibus statuę. Sunt qui Harpyiarum nomine Furias intelligant: vnde etiam epulas abripere dicuntur, quod est furiarum. Hinc eleganter Horatius gulam dixit rapacibus dignam Harpyiis, intelligi volens, gulones dignos videri, quibus Harpyiæ furtim inuolantes edulia surriperent, in ipso e-

B dendi desiderio, & epularũ apparatu, sicuti Phineias deripuere dapes, Apuleius, Et tamen quotidie Pastus electiles comparere nusquam; nec vtique cellam suam immanes inuolare mures vel muscas, vt olim Harpyiæ fuere. Quod diximus, Irin credi Harpyiarum sororem, ne confictum quis putet, confirmatur Hesiodi auctoritate ex Theogonia.

Θαύμας δ' ὠκεανοῖο βαθυρρείταο θύγατρα
ἠγάγετ' Ἠλέκτρην, ἡ δ' ὠκεῖαν τέκεν Ἶριν,
ἠυκόμους θ' ἁρπυίας, Ἀελλώ τ' Ὠκυπέτην τε.

C Harpyias grammatici apud Græcos interpretantur ἁρπακτικὰς θεάς, id est rapaces deas. Harpe vero, auis est species rapto viuentis, aquilæ similis. Homerus,

ἡ δ' ἅρπῃ εἰκυῖα τανυπτέρυγι, λιγυφώνῳ.

Quanquam & eodem nomine dici falcem nouimus. Hesiodus,

δέξατο δὲ μεγάλην ἅρπην καρχαρόδοντα.

(best reading of the Greek lines above: δεξιτερῇ δὲ πελώριον ἔλλαβεν ἅρπην, μακρήν, καρχαρόδοντα.)

D Hinc harpedophorus dicitur falcifer. Harpides verò calciamenta sunt, quæ item crepidas vocant. Dicuntur verò quasi ῥάπιδες, quia πολυρραφῆ ὑποδήματα, id est multiplici sutura calciamenta sint: sic enim apud Græcos Salustius præcipit. Nominis verò etiam Callimachus meminit,

ἐν γάρ μιν ποικίλαις θῆκεν σὺν ἁρπίδεσσιν.

Harpys verò amorem signat, à rapacitate item nomine accersito. Vtitur eo in Crinagora Parthenius,

E ἀμφοτέροις ἐπιβὰς ἅρπυς ἐλαύνεται.

At Harpasus est Cariæ fluuius, ab impetu prærapido sic nũcupatus, prius dicebatur Daphnus: meminit Apollonius Caricorum quintodecimo. Harpasan ciuitatem à fluuio eodem nuncupari, Stephanus scribit. Harpeza dicitur montis pars ima, id est pes: velut ὁρίπεζα, id est terminans extremitas. Harpagia dicebatur locus prope Cycicum, vnde raptum memorant Ganymedem. Sed & in Illyria ciuitas monstratur Har-

F pyia prope Enchelyas, in quam Amphiarai auriga Baton se contulit, postquàm iis periit: meminit Polybius. Harpagen, inter coquinaria instrumenta recenset Pollux: sed nomine alio dici creagram putat, & lycon, hoc est lupum. Alij eo nomine instrumentum quoque intelligunt, extrahendis è puteo vasis accommodum. Sunt & in belli vsibus Harpagæ, ab Agrippa excogitatæ, capiendis oblaqueandisque nauibus. Ea verò sunt cubitorum quinque ligna, ferro cir-

G cumplexa, fibulásque ab capite vtroque præfixas continentia, vni falx ferro curuata inhæret, alteri funes destinantur plurimi, falces machinis attrahentes, vbi in tendiculam incidit hostica nauis: cui intercipiendæ machinula præstò

& altera est: coraca vocant, id est coruum. Quod autem ad Agrippam attinet, sunt qui ab eodem, genus id turrium adinuentum scribant, vt de tabulatis subitò erigerentur, simul ac in prælium foret ventum. Ad quod aluserit poëta nobilis,

Tanta mole viri turritis puppibus instant.

Harpagones (inquit Plinius) Anacharsis excogitauit primus, & manus Pericles Atheniensis: auctor nobis est in Viris illustribus Nepos Cornelius, hisce vsum ex Romanis primum imperatorem Duillium.

Æstiuam ægritudinem intelligi breuem, & qua sit eius rei ratio. Iuuenalis locus explicatur.

Cap. XXVIII.

AEstiuam ægritudinem ferè omnem celeriter desinere, obseruatum est à clarissimis medicorum. Quod vt monstraret maximus ille ac diuinissimus Hippocrates libro Sententiarum secundo, ita scriptum reliquit: Quartanæ æstiuæ breues magna ex parte sunt, autumnales longæ, præsertim quæ hyemem attingunt. Ad uocauit etenim morbum quàm diutissimè perseuerantem. ex quo velut perspicuæ claritudinis exemplo, reliqua morborum genera inaudiri dedit. Ex doctrina igitur hac profluit ada-
A gium, vt ægritudinem mox paulo desituram, nec procaci recursu, aut lancinatione diuturniore corpus emaciaturam, vel confecturam quoque nuncupemus æstiuam. Scrutabar vero curiosius, qui mos fere mortalibus insitus est, dicti euentúsq; rationem, sed nec laborandum diu fuit: præstò enim est semper, velut succenturiatus ille artis medicæ longè scientissimus Galenus, apud quem ita scriptum legimus, Non quartanæ solum (inquit) breues æstate sunt, sed
B cæteræ ægritudines quoque celeriter desinunt. Nam succi funduntur & eunt vsque quaque de corpore, atque reflantur. Igitur si vires supersunt, nocua materia secreta, morbi desistunt: sin vires desunt, infesta materia pariter abducta, ex quoque exsoluuntur: quamobrem nullus morbus æstate tardius absoluitur. Cæterum, vt æstate materia dispergitur, atque aboletur facultas, ita hyeme contrà accidit: succi nanque manent intus, modo animalium quæ illatebrant se &
C delitescunt, & item facultas valens persistit: itaque quum morbificus succus maneat, neque morbi conuelluntur, neq; ægri intereunt, quippe valentior facultas renititur. Ex iis quæ medicus præstantissimus exsequitur, lux multa infertur illi Satyrico,

Jam letifero cedente pruinis
Autumno, iam quartanam sperantibus ægris.

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN LIBROS ANTIQVARVM LECTIONVM LODOVICI CÆLII PATRVI, AD spectatissimum dominum Franciscum Venetium, ciuem Rhodiginum, & nunc regulatorem benemeritum, Præfatio tricesima.

SVNT equidem vir clarissime in patria nostra Rhodigina permulti quum nobilitate tum virtute multa præsignes, quibus cum jucunda mihi consuetudo intercedit: sed qui me arctius quàm tu amplexari, patrio affectu amplius confouere, iuuare consiliis, ope iacentem quandoque excitare sit visus, haud scio an quenquam ad hanc diem compererim. Nec id expressum tibi vlla ingenij nostri acrimonia, quod mihi perquàm exiguum affulsit: nec literarum locupletiore suppellectile, quæ prætenuis est: sed tua te virtus, insita morum haud fucata simplicitas, hac quam sustines persona prorsum digna bonitas publicam quodammodo materiam facit. Abs te digreditur nemo nō hilarior, qui tua vsurus opera domi te quæsierit: aut qui forte, nedum destinato, dum

dum iniunctam obis functionem, tibi se ingesserit. Nec mirum, ab incunabulis enim ita imbutus, ita instructus es à patruo meo, vt sapientis ac verè cælestis viri primam esse curam putares, non sibi, sed toti genitum se credere mundo. Hoc etiam à nobili Venetiorum prosapia habes, quæ omnibus prodesse, nemini obesse consueuit. Taceo alia. Hoc præterire nequeo: Lodouicum Cælium patruum meum miris effers laudibus: huius mores, huius eruditionem probas: ab eo quicquid in te doctrinæ est, accepisse fateris: illius hortatu te Patauium studendi gratia profectum fuisse, & in ciuili jure satis profecisse prædicas. Quo fit, vt concipere nequeat animus, tanta adobrutus mole rerũ, quam tibi hisce nominibus debeam: minus multo etiam si omnia vndequaque circumspecto, qua demum ratione tot tantisque meritis tuis paria facere, parte saltem aliqua valeam. Nec id, quia te beneficia putem fœnerari: etenim animi altitudinem tui creuisse abundè videor: sed quoniam meæ partes sunt, in id tota vi incubuisse, ne tanta tua bonitate fuisse videar indignus; nam quauis pernicie peius multo reor inauspicacissimum ingrati nomen, circumfuso tamen tantis rerum difficultatibus lucis nescio sese ostentauit. Quod est, si de literaria penu quippiam fuerit promptum, quo te vicissim promereamur; quando alia desunt in præsentia tentanti omnia, & omnem (vt dicitur) funiculum mouenti. Gratius autem hoc beneficij genus tibi futurum spondet illud, quòd literarum studia sic es perpetuò amplexatus, vt in iis præcellere animadvertaris. Te igitur præside prodeat hic Tricesimus patrui mei lucubrationum labor, postea quàm in me qualis fueris, jam hinc norint omnes.

LODOVICI CÆLII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS,
qui tricesimus.

Seminum, quæ cerasbola dicuntur, ratio. Ateramna quæ dicantur. Problemata quæ discuti nequeunt. Lapidũ partes esse teneriores, quæ terræ inhæreant. Ceratia. Carati aurificum cur dicantur. Scrupularis ratio quæ sit. Cerastia, cur dicta Cyprus. Sphecia: Aries Periclis monoceros. Gallinarum pericarphismus. Engea & zoophyta. Veterum pocula fuisse cornea. Amalthea cornu. Ceratis notiones. Ceraxoi. Ceratoglyphi. Comota. Comotria. Ceroplasta. Myes. Cornua increscere quid. Epispsoria quid. Epispora. Cerasbola item quæ dicantur. Ceruchi qui. Valerius Flaccus declaratur.

Cap. I.

EST apud Platonem semel, quantum obseruauerim, verbum hoc cerasbolus, id est κερασβόλος. id quodam veluti adagio vsurpatum, pro eo qui inamœnis ingratisque moribus sit, quique per imperitiã nullo mouetur affectu, & leges quoque habeat derisui,

A illis haudquaquam obtemperando, sed contumaciter obnitendo. Et vocabuli quidem notio aperta satis, at eiusdem ratio non vtique obuia fuerit, sed vt Arietini oraculi historia, fortè amplius quærenda. Sunt qui ita interpretentur: cerasbola dici propriè, quæ dura nascantur in asperis aut leguminibus, nigra quidem colore, sed magnitudine quanta millium. Ea si leguminibus incoquantur, minimè remollescunt, nec alioqui fructum vnquam ferunt.
B Ejusmodi produnt esse, quæ inter boum cornua dum seritur, fortè fuerint iactata: vnde & cerasbola nuncupata à iactu eiusmodi. Alioqui & ateramna intelligunt, quæcunque incoctilia sunt & contumacia rebelliáque. Collectaneorum secundo apud Græcos ad agricolationem spectantium scriptum inuenias: seminantibus cauendum, ne in bouis cornu decidant semina, quæ cerasbola dicunt nonnulli & ἄφορα καὶ ἀτελῆ τὰ τοιαῦτά φασι γίνεσθαι.
C Sed (vt dixi) non nimis abditum hoc, neque ab intellectu deuium. At cur ita, id est quod multos diu torsit. Multa equidem in naturæ maiestate recondita latere, fatendum est, quæ

ingeniorum solertia necdum satis videtur excussisse. Nonnulla ex iis sum memor alia huius operis parte attigisse me. Recenset pleraque & Theophrastus, in quibus & illud de gallinis, quod sexto De historiis etiam Aristoteles posuit, & est à Plinio repetitum: illæ enim ouo edito, religione quadã excutiunt sese, & circumactæ purificant, aut festuca aliqua sese & oua lustrant: pericarphismum Plutarchus vocauit: item defossum à ceruis cornu: itémque si vna aliqua caprarum ore heryngium teneat, quod nonnulli vocant origanum, alij moly, Romani capitulum mardus, grex subsistit vniuersus. Hoc & de cerasbolis dici potest non absurdè. Quid enim fiat, neminem profectò latet, sed causam non norunt omnes. Non magis quàm in eo quod periti rerum tradunt, ceruis salsuginosas manare lachrymas, at dulces suibus dum capiuntur: necnon cur exsultatum apium contritúmque dum germinat, lætius mox proueniat, quod probris maledictísque & execrationibus in cumino consequuntur. Cæterum ne quæstionem modò torquendis videar ingeniis proposuisse, subiungam quod ex mutis (vt aiunt) magistris compertum mihi est. Scribunt physiologiæ non imperiti, frigiditate seminibus induci duritiem, ea namque premit cogitque vsque ad rigiditatem. Ediuerso mollia laxáque efficit calor: proinde non rectè astruunt, qui dicunt, [illegible], id est annus fert, non ager: siquidē loca genuino prædita calore temperiem gratam aëre addente, fructus proferunt molliores. Quæcunque igitur serentis manu protinus rectéque in terram decidunt semina, intra illã excepta, velut suo sibi lecto collocatéque, calore insito amplius, & humore perfrui valent. At quæ in cornua inciderint boum, non assequuntur, quam Hesiodus tradidit, [illegible], sed aberrantia dilapsáque, non tam sata videntur, quàm proiecta incuriosè: vnde accidit plerunque, vt vel frigoris iniuriam non patiantur, vel exsucca prorsum fiant, & lignosa tunicula, ita vt remollescere haudquaquam valeant. Argumento sint lapides, quorum partes terræ inhærentes, [illegible] vocant Græci, longè molliores custodit calor, quàm quæ sub dio sunt: qua ratione, lapidarij artifices lapides adobruunt, quos excolere ingenio parant, veluti terræ caliditate quadam indipiscantur maturitatem, quum hypæthri & subdiales frigoris vi obdurati artificio reluctentur. Sunt tamen zoophyta Græcis propriè inter rationalia & ratione carentia constituta, id est inter homines & bruta. Rursus ipsum hoc inde quoque discimus: etenim compertũ fermè est, frumēta quæ in areis seruata diutius fuerint, quodam veluti callo obdurescere. Idipsum alicubi præstat frigidior ventus, dum ventilantur, afflando. Sicuti contingere in Philippis, auctores nonnulli sunt. Inde fit, vt tanquã impossibilia aut respuenda sint, si fortè rusticos quandoque inaudias, ex duobus propinquis sulcis aut verius porcis, in altera duriores concipi fructus. Sed & illud maximum, inter fabarum lobos alij mollia producunt, alij dura, prout frigidior ventus aut aqua partem hanc attigerit magis, aut illam. Sed quo-

A

niam de cornibus quæ cerata vocant, [illegible] hac parte facta à nobis est, appendicem non ingratiorem, lecturis, adiiciamus: alioqui & operis est instituti, quo eruditionem hisce veluti fulturis tibicinibúsque surrigere obfirmaréque contendimus. Lego in veteribus memoriis ante inuentionem poculorum antiquos cornib⁹ ad potum esse vsos. Quo argumento, à doctis vsurpatum inuenimus [illegible], pro eo quod est [illegible], hoc est vinum infundere. Sic Pisander, & Homerus Illiados Θ,

B

[illegible]

id est, & vinum fundens in ceras, siue cornu, ad potum. Cornu Amaltheæ, quæ Hæmonij traditur filia, miræ fuit naturæ, quod scribunt Græci, vt quem quis seu potum expetisset, seu cibum, citra vllum omnino laborem fieret eius compos. Hoc Achelous, suo recepto, Herculi fertur tradidisse. Ceratia autem siliquas dicunt, vulgò notas, intra quas inclusa cernuntur nominis e-

C

iusdem semina, vnde simplici aurificum turbæ obrepsit appellatio, vt in auri & argenti ponderibus subinde ceratos dicat. Scrupulos in ea re nuncuparunt veteres. Nam hinc ratio scrupularis vocatur Plinio. Sunt & in Megaridis cōfinio Cerata quod esse loci nomen, indicat in Parallelis Plutarchus. Dicuntur verò cerata à [illegible], quo caput significatur. Rectè enim (vt Aristoteles inquit) capiti cornua mandauit natura: nec rectè Æsopi Momus vitio dat, quòd non in

D

armis taurus cornua gestitet, vnde ferire vehementius possit, sed capite corporis imbecillima parte. Neque enim ingenio perspicaci ille Momus ista reprehendit, vt enim si in alia quauis parte cornua haberentur, frustra ponderi essent, nulla in re vtilia, multa etiam officia impedirent: sic armis quoque infixa, sedem omnino ineptam tenerent. Gerunt quæ animal pariunt, cornua ad vim aut inferendam aut depellendam. Scribunt nonnulli ex grammaticis

E

Græcis, cornua item pro capillis posita inueniri, quoniam vtraque enascantur modo eodem. Credo, quia vngues, rostra, pili, cornua, plectra, siue calcaria, & si quid eiusmodi aliud est, ex cibo gignuntur aduentitio & augendi potestatem habente, quem tum à fœmina, tum forinsecus sibi acquirunt. Ossa verò in prima partium constitutione gignuntur ex seminali excremento: quúmque animal augetur, hæc incrementum ex alimento capiunt naturali quo partes augen-

F

tur principales. Adest etymon quoque, cur cerata pro capillis autument inueniri: inde enim duci videtur nomen [illegible], id est quod præcidantur assiduè. Vocant & Cerata fluuios omneis ab Oceano delatos. Ponitur & nomen id pro gloria quandoque, [illegible], quoniam gloriam omnes appetant. Porrò videtur ceras significare vim robúrque in sanctis literis, honesta ex brutis tralatione, quæ communita cornibus sunt. Nam & Cerastiam

G

dici Cypron, Xenagoras prodidit, [illegible], id est quia superciliis abundet multis, quæ (inquit) cerata vocant. Etiam si non me fallit, esse qui sic opinentur dici, quia inibi viserentur cornibus homines insignes. Quemadmodum & Spheciam interpretantur nũcupatam, quod

quod incolerent, Spheces qui nominabantur. Legimus porrò, arietis caput monocerotis, id est cornu vnius, Pericli ex agris esse allatum: quod intuitus Lampon vates, robustum & solidum in frontis meditullio situm, respondit. Ex duabus quæ in urbe vigerent factionibus. Thucydidis ac Periclis, fore vt altera obscurata, ad vnum Periclem, apud quem visum foret portentum, recideret civitatis potentia. Ceraxoos & ceratoglyphos appellant Græci, qui cornua expoliunt excolúntque artifici ingenio, ac sculpunt: sicuti concinnandæ comæ periti, plurimum quidem comotæ dicuntur, id est κομωταί: & fœminæ, comotriæ. Sed & ceroplastæ vocantur, quoniam (vt præstruximus) comas etiam cerata vocabant, vnde de Paride apud Homerum κέρ' ἀγλαέ, id est coma illustrem venustúmque interpretantur. Et apud Sophoclem, ὑψίκερω φόβη, pro eo quod est ὑψίθριξ, & κέρας βοός, pro setis intelligunt bubulis. Legimus item carnes supra frontem ad tempora nuncupari μύας, id est mures, sed & certa dici à quibusdam. Cornua increscere dicuntur, quum ab spinosulis argutatoribus argumentorum strophis, cuius sunt formæ syllogismi cornuti, sic obretimur, vt velut pedicis, explicari haud promptum sit. Adversum quos illud ex triuio regerendum, Malo nodo malus cuneus requirendus est. Disceptatum inter primæ notæ grammaticos est, qui demum sint apud Valerium Flaccum Argonauticôn primo, Ceruchi, apud Græcos & Hesychium in primis comperi, ceræuchos dici rudentes, velut τὰς κεραίας ἔχοντες, id est antemnarum cornua firmantes. Suas verò habent hi in puppe ansas ad quas destinantur religanturque: propterea tremulos dixit ceruchos per concisionem Flaccus,

Temperet vt tremulos Zetes, fratérque ceruchos.

Nec aliud lib. undecimo indicat Apuleius, quum ait, Puppis in torta cerucho, sic enim legendum censet interpres. Demum vt ad cerasbola redeamus, ita inuenio in thesauris Iulij Pollucis: Episporia (inquit) dicitur, quum quis in idem semen iniicit & alterum: quod cauendum est. Sunt & cerasbola, boum cornibus circumuoluta vincula: sed & in antiquis lyris, κέρατα. Epispora tamen Græci vocant item, quæ Maij seruntur mense, omninóque sic dicitur sementis prima. Epispora esse scribit Theophrastus, lactucam, erucam, napy, coriannum, lapathum, anethum. Sunt qui eo nomine τὰ λάχανα intelligant. Illud postremò adiecerim, arietem dici κριὸν Græcis, ἀπὸ τοῦ κέρως.

Quæ sit prouerbij ratio, Senilis valetudo. Senectutem esse animæ propriam ætatem. Themistoclis dictum ad id.

Cap. II.

SEniores magna ex parte minus ægrotare quàm iuuenes, adnotatum ab Hippocrate est: attamen qui longi his acciderint morbi, magna ex parte insanabiles tota vita comitantur. Hinc profluit adagium perelegans, vt senilem

A nuncupemus valetudinem prosperam satis, minúsque causationibus obuiam infestámque, vel (si ita mauis) quæ medicam non admittat manum, nec vlla valeat ratione persanari: quando ejusmodi esse senum morbos, Hippocratis dictant verba: quæ si quis ad amussim reuocet, lancémque curiosiorem, comperiet non senes omnes quàm iuuenes, minus ægritudinibus lancinari & conuelli: neque enim continentes sunt omnes, moderatique, nec omnino parcius vi-
B ctitant, & sub rationis modulo perdomant cupiditatem. Qui verò luxu vitæ prodigalitatéque & lenocinio blanditiisque voluptatum, ac gulæ demulcentia lasciuiunt, & vitam consectantur voluptatibus delibutam, magis ægrotant, vt qui debiliores quàm iuuenes habeantur. Cæterum complures ex longis morbis insanabiles tota vita comitari, perspicuum est: siquidem facultas debilis est, vt insuper morbi digeriem facilè conquoquere nequeat. Itémque morbi diutini,
C frigidiores censentur omnes: & ob eam rem, seniores magis quàm iuuenes infestant, nanque omnes similioribus morbis facilius perurgentur. Cæterum id eximiè aduertendum; senectutem nihilominus, animæ dici ætatem propriam & accommodam, quando omnes quidem in sene conflaccescunt virtutes, sola lætius viridiúsque progerminat sapientia, vitiorum consilescentibus incentivis: quo nomine, clarissimus è Græciæ imperatoribus Themistocles, transmissis vi-
D tæ annis centum ac septem, lineas iam fieri propiores sentiens, indoluit: tum sibi demigrãdum, sapere quum præcipuè esset exorsus. Hinc & poetas celeberrimos legimus, ætate jam grandi, cygneum quiddam & consueto mollius blandiúsque insonuisse. Hæc deniq; Abisac illa Sunamitis est, quam regi Dauid quæsitam, sacra testatur pagina: cuius feruore, bellacis viri recalescerent membra, iam arata rugis & deflaccata. Auctor tamen in Politicis Aristoteles est, corpo-
E ris minui vigorem ab anno sexto & tricesimo, animi verò ab duodequinquagesimo.

Lassitudinem æstiuam leniri balneo, hybernam verò vnctione. Cotbonismus quid. De cibi potusq; ratione per æstatem ac hyemem. Temporum distinctio ex astronomis & medicis.

Cap. III.

F ET quoniam medicorum castra, non vt transfugæ, sed vt exploratores ingressi sumus, nauanda strenuè opera est: vt inde veluti postliminio, non redeamus, nisi suffertis manibus publico quidem studiosorum bono, electius aliquid cultiúsque referentes. Argumentum verò huic elucubrationi Aristoteles præbet, apud quem agitari quæstionem scimus, vndenam sit quòd medicæ artis non imperiti æstiuis lassitudinibus balneo, hybernis verò vnctione mederi soleant.
G Et succurrit quidem ratio, hyberno vtique tempore vnctionem offerri propter horrores mutationésque vrgentes: nam per calorem laxare oportet, qui membra tepescere faciat, oleum verò calidum est. At in æstate humefaciendum censetur, quoniam tempus id siccum est, nec metus

interpellat horroris, quod status temporis ad teporem ingenuè vergit. Hinc etiam cibus parcus, potio liberalis per æstatem admittitur, ille magis, hęc omnino, potioni nanque per æstatem ob temporum siccitatem indulgendum ex toto est. Parsimonia verò cibi, quæ ὀλιγοσιτία dicitur communis quidem temporum omnium est, sed magis æstati conuenit, ne ob habitum temporis feruentem corpus cibo immodico pressum exæstuet. Hinc prouerbia duo scitè admodum, nec (vt opinor) improsperè producuntur, Æstiuè bibere: quod est largius vberiusq́;, cujusmodi affluentem potum καθυπερμὶν vocant Græci. Nec me fallit: eruditiores, nomine potus, intelligere in eo philosophi loco, liquidam commixtionem ex vino subtili, claro odorato, & aqua leui laudabilique: hæc enim tria, corpus nutriendo reficiunt, virtutem custodiendo frigefactant atque humectant quoque, quod est eo tempore potissimum, necnon tenuitate sua superfluitates cortiuant in vrinam & sudorem. Alterum verò adagium est, Hyemnalis refectio, pro ea quæ largiore præbeatur manu, nec auariter. Ventres nanque hyeme, sed & vere quoque natura calidissimi sunt, & somni longissimi; itaque per ea tempora cibi dari copiosius debet: caloris enim natiui copia magna est, vt cibus proinde plenior requiratur. Argumento ætates sunt, & athletæ. Quod verò hyeme adcrescat calor, Aristoteles quoque insinuauit: subterfugit enim præ frigore extrinsecus circumfuso, retrorsúmque æstate ad confinem consanguineúmque & consentaneum aerem aduolat: ita efficitur, vt porrectus & quasi patefactus diffletur atque dispergatur æstate, hyeme confertior coëat & constipatior. & item in profundum peruadat, meétque. Quocirca concoctio & sanguificatio per ea tempora probior & salubrior redditur. Suffragantur & somni longiores ob prolixiorem noctium tractum, id quod ad officia naturalia admodum confert. Cæterum, quia paulo solertioribus posse ambiguitatem iporiri, animaduerto, Sitne id vniuersis animantibus commune, vt hyeme infercienda sint amplius, sciendum, à tractatu hoc abjungenda, quæ certis se temporibus in specus conijciunt cōdúntque: hæc enim cibum nequaquam requirunt pleniorem, quamdiu latebris delitescunt, siquidem ex toto sine pabulo obdurant. Quòd si cibum abliguriant, vt ante latibulum, perperam concoquunt. Animantium siquidem quæ ex natura frigent, calor euincitur brumali frigore, ita vt propemodum extinguatur, & ob eam rem pleraque contueri liceat, exanimis similia, quæ in latebris viduata sensu motuque iaceant. Quædam istiusmodi affectu prorsus exanimantur. In animantibus verò sanguinolentioribus calidioribúsque calor in profundum colligitur conuentu frequentiore. Cæterum in ratione temporum attendenda magnopere medicæ scholæ placita, ab astronomis diffidentia plurimum: quod nōn neglexit Auicenna quoque. Nam qui solis per signa meatum obseruant, veri assignant initia, partem arietis primam, æstati primam cancri, autumno primam libræ, hyemi primam capricorni. Medicinæ periti media signorum in iis præferunt, aquarij, tauri, leonis, scorpij. Nam & prima Canticæ particula, tractatu secundo Auerrois inquit, Ex propinquitate ac longitudine solis ad nos, & ejusdem distantia media efficiuntur anni tempora quatuor, siquidem ex longitudine causa in oritur humiditatis & frigiditatis, quæ hyemalis est constitutio, ex propinquitate siccitas cum caliditate, quæ propria æstatis sunt, at ex mediana solis distantia temporum supputatur ratio media.

Septimani tragœdi qui. facie prouerbij intelligantur. Martialis locus illustratur. Abderitarum historia. Somniare per febrem, quid.

Caput IIII.

Septimani tragœdi, ex adagio dici valent, qui morbo vel etiam quauis alia causa in delirium prolabuntur. Prouerbij origo ratióq́; ex historia est, ferunt, Abderitas quandoque, Lysimacho regnante, nouo quodam & mirando genere morbi infestari cœpisse, modus mali erat hic, primum vniversim grassabatur febris prærapida succensáque: vbi dies advenerat septimus, iis sanguis profluebat è naribus copiose largitérque, alij sudore multo digerebantur, & hic erat febri finis. Cæterum perridicula mentem omnium obsidebat affectio, siquidem ad tragœdiam concitabantur, iambicáque vocalissimè detonabant. Sed Euripidis Andromedam in primis, & Persei verba cantu percurrebant. Prætenuibus ac præpallidis septimanis istiusmodi tragœdis offertissima ciuitas erat, vociferantium hæc, & id genus alia,

σὺ δ' ὦ θεῶν τύραννε, κ' ἀνθρώπων Ἔρως.

Id est, ô deorum hominúmque Amor tyranne. In multum producta est insuitata deliratio hæc, donec hyems & atrox frigus accedens, malo finem induxit. Morbi initium profluxisse hinc opinantur, quod ea tempestate magni nominis tragœdus Archelaus, æstatis meditullio, caloribus succensis, Andromedam illic actitauit, unde febrium causam in theatro contraxerint Abderitæ: quúmq́; (ut assolet) tragœdiæ illius spectra menti obuersarentur, conualescentes in eandem per dilirium dilabebantur, memoriæ Andromeda inhærente, ac Perseo cum Medusa. Hinc adagij origo fluxit. Eo vti possumus, quum mentis errore, & indocto conatu opus aliquod aggrediuntur multi. Quúmque, vt Satyrus inquit,

> Scribimus indocti doctíque poemata passim.

Sicuti sua tempestate vsu venisse Lucianus prodit: quando gestis in Armenia rebus, numerosa historicorū prorupit series, vt iam Thucydides multi, ac Herodoti, necnon Xenophontes viserentur. Et veritatis assequeretur fidem adagio vetus, πόλεμος ἁπάντων πατήρ, id est omnium pater bellum est: quando tandos produxisset rerum conditores. Ad hanc quæ de Abderitis exposita est, contenderim historiam allusisse Valerium Martialem, quum Epigrammatum decimo ita scribit,

> Si sapiens fortísque tibi durusq; videtur,
> Abderitanæ pectora plebis habes.

Nec ta-

A Nec tamen excidit, alibi traditum à me, insitam Abderitanis fuisse vesaniam: quod Ciceronis est in Deorum natura. Quæ sententia etiam si planè satisfacere potest, non ibunt tamen inficias studiosi, sensum poetæ hac historia iuuari egregiè. Nec illud postremo incuriose præteream*, quod ex Hieronymo est. Eum qui verba profundat obscura inuolutáque, nec sententiis aptè cohærentibus, pessimo eloquutionis genere, dici per febrem somniare, vel arreptum morbo phrenitico, Hippocratis vinculo alligandum.

Somnus attonitus ex medicorum placitis qui sit. Lethargus, & quid catalepsis, item catastasis.

Cap. V.

SOmnum attonitum, eleganter ac doctè dicimus, quum quis ita obdormiscit, vt difficulter expergefieri valeat. Sed inquit Galenus, illorum deliria vehementer cauenda, qui tota (vt aiunt) via oberrantes attonitum somnum incipientem, diutinum somnum esse existimant, quum rectè nominetur somnus diutinus, si temporis serie duntaxat transiliat naturæ moderationem, nec difficulter, puta nequaquam altus & profundus, excutitur. Talis præterea somnus ex frigore principis accidit sentientis, id est cerebri. Quòd si frigus vehemens sit, cœtu & conciliatu humoris, Lethargum gignit, argumento obliuionis ita cognominatum. Contrà, coitione incursúque siccoris, vt sic interim loquamur, committit catalepsin nomine, quam verbum è verbo exprimentes, prehensiculationem appellant; datur enim nouitati verborum venia, dum rerum seruitur obscuritatibus. Catastasin verò Galenus Therapeutices nono, aeris intelligit nos ambeuntis crasin siue temperamentum, in quo & regio continetur ac item hora. Pari modo vigilia propter calorem primariæ partis sensoriæ consistit, sed vel ob intemperiem, atque immoderationem solummodo, vel etiam ob succi biliosi exsuperantiam affluentiámq;. Sunt quidam qui velint somnum assiduè fieri moderatum, nec vnquam immodicum. Rursus alij vigiliam nunquam fieri mediocrem & salubrem contendunt, ac verbum esse quod redundantiam tantummodo indicet: sed hi, si vivendi consuetudinem tenerent, nunquam in tantas salebras inciderent: nam præclara Hippocratis sententia est, Somnus aut vigilia si alterutrum excessit modum, mali est. Non ab instituto aliena sunt, quæ maximus philosophus ad hæc prodidit: Quemadmodum (inquit) morbi aliqui peruigilium & insomnium afferunt: nam comperti sunt, qui novem dies exertis & inconniuis oculis egerint: quemadmodúmque hoc idem sæpe citra ægritudinem accidit, vt gracilentis & præaridis, qui naturæ suæ ratione longas vigilias patiuntur, ita somni copia interim inualentibus, interim valentibus contingit. Nam ex iis qui febre tentantur, inuenti aliqui sunt, quos altus sopor in triduum attinuerit. Paruuli verò tum propter cibos tum propter humorem infantilis ætatis, longissimo somno vtuntur.

Somni ratio ex peripatetica doctrina. Qua dormiant, etiam vigilare. Quæ sensu careant, non dormire. An somnus sit impotentia sensuum omnium.

Caput VI.

POrrò vt ad alia hinc dissita non admodum, protinus gradum struamus. Quicquid somni capax est, idem vigiliæ particeps: & retrò. B Nam si somnus quædam affectio est, & quasi nodus & vinculum sensus: sensus autem omnis, sentire actu potest: omnis verò potentia aliquãdo in actum refertur: Necessarium est, vt id quod dormit & quod potentiam habet, vt vigilet, excitetur omnino, & actu euigilet. Ita nullus fit somnus: qui non possit rumpi, & qui (vt ita loquar) expergiscibilis non sit. Quoniam verò ex sensu, somni natura & vigiliæ dependet, & quũ vires animæ habeantur distinctæ, ita vt altrix C abjuncta à reliquis sit, reliquæ seorsum ab hac non possint consistere, certum est, ea quæ augẽtur modò & minuuntur, vt arbores, dormire ac vigilare non posse, quia sensu deficiunt. Nam sensus à ratione vitali, quæ & vegetalis dicitur essentia & potestate, interstitio plurimo & manifesto dispecifscitur: etiam si non id constaret, vtrum subjecto & magnitudine differant. Putat Aristoteles somnum & vigiliam esse affectiones nes circa cor, vbi domicilium optimatis sensus D locatur, dormiréque animalia omnia. Sed quum (inquit Themistius) de animalibus loquimur, semper excipiuntur diuina: nam eorum actio jugis æternáque, nec tristis onerosáve est, & vigilia in iis omnis contrarij est expers. Vtrum verò ea quibus silicea testa obducitur, dormiãt, nemo quidem adhuc (quod sciam) fuit, qui viderit, aut argumento aliquo notaverit. Sed ratione tamen persuaderi id potest: nam animal eo finimus, quòd sensum obtineat. Somnus verò, im- E mobilitas & quodammodo pedica est & obligamentum sensus. Contrà, ex solutio eius, vigilia est. Non habent autem vices has plantæ: quia vbi sensus non est, ibi neque somnus esse, neque vigilia potest. Vbi autem sensus est, ibi dolor & voluptas: vbi dolor & voluptas, ibi cupiditas. Plantis nihil horum potest concedi: nulla enim ratio est, quæ cogat fateri dolere has, oblectari, concupiscere, aut sentire. Neque item quæcunq; alescunt, necessariò etiam sentiunt. Quanquam F contrà est, quæcunque sentiunt, vt necessariò etiam alescant. Hæc verò alimenta quibusdam habeatur, vt plantis. Hoc verò demonstrat ea ratio, quòd vis quę nutrit, munus suum gnauius exercet & expeditius, consopitis quàm vigilantibus nobis. Porrò & illud esse manifestum debet, Omnes animantes in somno affici eodem modo, hoc est summa illa immobilitate & insensibilitate offundi. Nam si dormienti auditus in ministerio & officio sit, visus non sit, erunt si- G mul in eodem duæ res pugnantissimæ, quia scilicet dormiens aliquis sentiet, quod impossibile est. Colligi & illud potest, somnum & vigiliam ad sensum communem & ad eius sensorium pertinerę, id est ad ipsum cor: & quum sensus communis subjecto idem cum tactu sit, necesse

est, vt animalibus omnibus vigilia & somnus communicari dicatur: quia tactus quoque, communicatus omnibus est. Si verò quærat aliquis, an impotentia sensuum omnium sit somnus: respondebimus, non esse, etiam si omnes sensus in somno impotentes redduntur. Etenim necesse est, tactu sopito, consequi reliquos sensus consopitos esse: sed eo non valet hoc, vt soporationem omnium sensuum causam esse somno dicamus, sed solius tactus. Nam quum princeps sensuum, & quo cæteri referuntur, afficitur, necessariò & satellites ejus affectioni accumbunt. Contrà, si illi afficiantur, non continuò necesse est, sensum principem consentire. Illud verò argumēto est, somnum non ea re consistere, quòd otiosi omnes sensus sint. Quum enim quis animo linquitur, quod genus lipopsychiam vocant, id est animæ defectum: quanquam & ibi impotentia sensuum est, tamen somnus non est. Porrò duabus venis in collo, quæ à iugulo vbi scindūtur, caput subeunt, foris validè apprehensis collabuntur homines, sensibus ereptis, nec tamen dormire dicuntur.

Somni causæ, quas recenset Aristoteles. Galeni sententia adversus eundem. Quando primum infans alatur, vt animal. Cibi demutatio in sanguinem quomodo absoluatur. Quo pacto vaporum scansili motu inducatur sopor.

Caput VII.

CÆterum, finalis somni causa, salus est & conseruatio animalium. Agens verò causa, spiritus est vitalis, qui in corde est: materia verò, vapor qui caput subierit, deinde in locum inferiorem defluxerit. Forma autem, situs & dispositio, est illa membrorum & partium corporis, quæ in dormientibus extra intúsque cernitur. Sed enim Galenus quarto Morbi ait, Aristoteles testatur, somnum fieri capite humiditate repleto: non tamen potuit ostendere, quare capite humiditate repleto, primus sensus quiescat. Nā eius intentio erat primum sensum esse in corde: sed præstitisset dicere, somnum fieri humectato pulmone. Certè, quia summa semper ratione agit natura, nec continuè moueri cum voluptate animalia possunt, manifestum est, somnum ad incolumitatem fuisse animalibus iunctum, & ad quietem: vnde vaga, & vulgò recepta translatio est, vt somnus quietis nomine indicaretur. Sed hæc ipsa necessitas non simpliciter est intelligenda, sed ex posito, & adiunctione. Nam constituto animali, necesse est id ipsum alatur: quo concesso, necessarium est, è cibo vaporem surrigi, è quo somnus consequitur necessariò. Quia verò sentiendi & mouendi principium est cor, in quo & spiritus vitalis & refrigerationis principium continetur constat somnum & vigiliam, quod item paulo antè attigimus, cordis esse affectiones. Ac dormientes quidem agitatione cordis quadam mouentur, ideo & pleraque agunt, qualia quum vigilant, solent: quod certè sine visione aliqua aut sensu, non potest contingere. Clarum porrò est, oportere animal simul atque accipit sensum, tum primum ali, & crescēre in eo quod animal. Nam quando intra vterum partus est, enutritur quidem & crescit, non tamen vt animal, sed vt planta. Quum autem accedit sensus, tunc primum nutritur & augetur, vt animal. Planè alimentum est id, quod ex concoctione postremum & nouissimum subsidet: habentibus sanguinem, sanguis: carentibus sanguine, quod vicem sanguinis præbeat. Conceptacula sanguinis sunt venæ, initium venarum est cor. Deuoratus enim & ingestus per os cibus, indeque in locos suos, id est intestina, & ventriculum collatus, euaporatur: & sursum respirat per venas, per quas deinde permanat ad iecur. In iecinore mutatur, & natura sanguinis tingitur: à iecinore influit, & subit ad cor. In corde vincitur; & conficitur plenissimè, inibique in sanguinem perfectè mutatur. Ac venæ quidem aliæ cor adeunt, aliæ à corde proveniunt. Venæ quæ adeunt cor, tanquam ministræ ac gerulæ sunt, vt quæ à iecinore ad cor, incoctum & imperfectum sanguinem conuehant, quem cor susceptum sua vi meracum & absolutum sanguinem reddit. At venæ quæ à corde pertinent, cōparatæ ad alium vsum sunt, videlicet vt succus per eas concoctus iam perfectusque in totum corpus distribuatur: illud verò necessarium omnino est, quod in vaporem soluitur tabescitq; aliquatenus sustolli; deinde reditum capescere, & instar Euripi refluere: nam omne calidum in sublime natura effertur, eo loci refrigeratur à cerebro, & consistit, mox reciprocat & descendit ad cor: cuius feruore refrigerato, somnus obrepit. Ita efficitur, vt somnus maximè à cibis proficiscatur. Nam alimonia ad summum caput viam molita, quandiu fluxum cerebro immisscet, attentat & aggrauat, hinc salebræ illæ verborum incertæ, hinc oculos nare, caput vergere, erigendi sc. facultatem auferri contigit. Quum verò iam commeant cibi, & incidentes cordi calorem eius irrigant, à quo semper vis illa munifica & corpulenta in caput leuatur, tum profundo somno demergimur, & altum soporem flare incipimus: quo argumento Mnesimachus comicus somnum esse parua mortis mysteria pronuntiauit. Quam verò humentia & corpulenta genera grauedinosa sint capiti, indicium illud est, quod quibus inest vis somnifera, eandem grauedinem capiti afferunt, crassitudine humoris eius qui sursum respirat: vt papauera, mandragoræ, ac temetum.

Cur vinolenti non dormiant, neque item melancholici, aut vehementer æstuantes. Tranquilli locus explicatur in Tiberio de oculis ex amore tumentibus. Fatigatio cur inducat soporem: item morborum aliqui, & hyemale tempus. Cur valde dormientium vox gravior, ac hyeme quoque: & qui suauissimè dormiunt, nil somnient. Cur denique in pueritia Galli videantur sapientiores.

Cap. VIII.

EX iis verè omnibus facillimum erit, ambiguitates tollere, quæ ab ingeniosis plerunq; agitari solent, & ab experientia originem ducunt. Namque obseruatum est, vinolentos non ferè

ferè dormire. Id & in libro Encyclicarum quæstionum propoluit Ariſtoteles & Hali Practices primo, vbi in ebrietate ait, non eſſe ſomno locum, ibi namque fieri quod in lucernis contingit, in quas ſi præter modum infuderis oleum, reſtinguitur mox lumen. Ratio verò euidens: nã ad ſomnum creandum calidum adeſſe humorem opus eſt: hic enim concoqui expeditè poteſt, indéque ad caput vapores ſurriguntur, à quibus ſubinde ſomnus inducitur. Quòd ſi deeſt, exiguúſque humor, aut concoctu difficilis ineſt, ſomnus non oritur. Qua de cauſa, poſt cibum ſomnolentiſſimi fieri ob calorem ſolemus. Melancholicos verè, & vehementer æſtuantes inſomnia tenet: alteros, quia refrigeratus humor penitus eſt: alteros, quia nullus eſt, aut certè minimus. Contingit porrò nimium vigilantibus, vti caua quæ ſubſunt oculis, protuberent. Accidit ex amore id plerunque. Hoſce vocant Græci κυλοιδιῶντας, velut οἰδοῦντας ἐν κοίλα, τὰ ὑπὸ τοῖς ὀφθαλμοῖς. Ad quod planè reſpexiſſe mihi videtur in Tiberio Tranquillus ſic prodens, ſed Agrippinam & abegiſſe poſt diuortium doluit, & ſemel omnino ex occurſu viſam adeo contentis, & tumentibus oculis proſequutus eſt, vt cuſtoditum ſit, ne vnquam in conſpectum eius veniret. Ab huius interpretationis ſcopo exciderunt enarratores. Rei quam agimus, meminit Theocritus,

αἰαῖ ὑπ' ἔρωτος
ἀθρόα κυλοιδιόωντες, ἐπώρια μοχθίζοντι.

Scribit Auerroes, Poſt labores obrepere ſomnũ: quia dum mouentur animalia, exercentúrque, ſpargitur innatus calor eorum, & quantitas diminuitur, indéque refrigeratur, & proinde neceſſariò ad principia recurrit, vt propriis velut theſauris communiatur adverſus præpedientia. Ariſtoteles verò ex Themiſtij interpretatione? Aliquando (inquit) & fatigatione multa pertentamur ſomno: cuius ea ratio eſt, quod labor diffundit quædam in nobis, & tabeſcere facit, quæ vicem incocti alimenti præbent, niſi colliquamentum id frigidum ſit. Ita inteſtinorum calor, qui ex attritu laboréque exprimitur, recrementa quædam emollit, quæ ad ſuperiorem locum redundantia ſomnum inducunt. Interdum & morbi hoc faciunt, qui ex humidis & calidis excrementis conualeſcunt: quod genus in febre & lethargo cernimus. Hyeme proculdubio ſomnolentiores ſumus, quod aëris humectatio frigida facit & noctes porrò longiores: ſicuti Hippocratem quoque ſanxiſſe nouimus. Sed maior id quoque facit cibariorum ingeſtio: nam appetentia tunc vegetior & excitatior eſt. Quoniã verò vt membris grauioribus ſimus, facit ſomnus, hinc & illud obuenire à peritioribus adnotatum eſt, vt quo tempore plus dormimus quàm vigilamus, quod hybernum profectò eſt, hoc vox efficiatur gravior: quum enim tempus quod interuenit ad vigilandum, breue ſit, habitus corporis qui inter dormiendum committitur, permanere vſque ad ſomni repetitionem poteſt. Igitur quum aër non ſolum interior, ſed exterior, ſit craſſior: & craſſior qui eſt, tardius etiam moueatur, tunc grauior non immerito vox eſt. Nec illud incurioſe tranſiluerim, quod Ariſtotelica

A lectio, magiſter mutus, mihi ſuggerit in præſentia, Qui grauiter & ſuauiſſimè dormiant, nihil admodum ſomniare: quia & ſenſus & intelligentia hominis tunc ſuo fungi officio poteſt, quum animus tranquillatur & requieſcit: qua quidem requie vel ipſa ſciendi ratio conſtare videtur. Ex quo fit, vt amentes ſint pueri & ebrij & inſani: facit enim calor, qui nimius in his eſt, vt motu plurimo vehementiſſimóque inquietentur, quo motu deſiſtente, prudentiores eſſe

B incipiunt. Qua tamen in parte commonendi amplius ſumus, quod à doctiſſimis proditum eſt: Gallorum pueros initio ſapientes videri, mox auctiores factos deſipere. Quod educandi curæ aliqui aſcribunt, aut verius, quum extra modum corpore ſint humectiore, calor innatus ita adobruitur vt quieſcat: propterea item orbiculatiore ſunt capite, quia nequit expandi caliditas. Ex ea verò quiete videntur illi quidem ſapientiores: vbi verò auxerint, humecta illa re-

C dundantia ætate jam deflacceſcente, calor inualeſcens præualet. Proinde vehementiores illis contingunt motus, euaporante humido caliditatis vi. Adiuuare putant & capitis illam non naturalem configurationem, quam ſunt initio conſequuti. At in Italia, contraria ſe ratione habere pueros, palam eſt, vnde ſcitiſſimum profluit adagium, vt Gallicam appellantes ſapientiam, præmaturam intelligamus & quæ mox deficiens obbruteſcat quodammodo. Porrò ad vinolen-

D tiam quadamtenus ſpectat illud item Hieronymi, prædicandum vbique ingerendúmque: Vinum (inquit) nunquam redoleas, ne fortè illud philoſophi audias, Hoc non eſt oſculum porrigere, ſed vinum propinare. Oſculo quippe ſalutabant priores.

Somniandi rationes aliquot. Cur melancholici per quietem turbentur præcipuè. Cur quidam dormientes ambulent. Item paucula ad ſaporem pertinentia. De Platone nonnulla. Vini potiſſimum vigilia. Apud Ægas inſulam neminem dormire. Atlantes nil ſomniare.

E

Cap. IX.

VT verò ad inſtitutum redeamus, nec forum reclinare videamur quod delegimus nobis, iactatur animus noſter maximè in ſomnis, calore ſcilicet, qui vndique in partem ſe interio-

F rem colligit, atque ita efficitur, vt plurima vehementiſſimáque illa obſtante iactatione, nullum intervenire ſomnium poſſit, vaporibus multis phantaſiæ organum ſcandentibus. Nec putandum, quòd animus tunc conquieſcat, & per ſe maximè ſit, quum nullum ſomnium trahitur, vt multitudinis opinio eſt. Plurimus autem motus, quum ſuauiſſimè quis obdormiſcit, meritò propterea eſt, quòd tunc maximè larga caloris copia in partem interiorem contrahitur.

G Porrò in ſomno quem cibo ingeſto, primum capimus, nulla facultas videndi ſomnij datur, quia tunc maximè accidit, vt animus propter cibum ingeſtum concitetur. Somnium verò occurrit, quum cogitantibus nobis, & ante oculos rem ponentibus, obrepit ſomnus. Illud quoque

obiter hic adnotasse, operæpretium fuerit: eos qui instructi virtutibus sint, meliora somnia videre quod etiam vigilantes meliora animadvertunt. Qui deterius animo vel corpore affecti sunt, deteriora concipiunt. Melancholici idcirco in somnis crebro excitari cõsueuerunt, quod calore tunc largiore bilis atræ vrgente, animus moueri æquo amplius cogitur, vnde exiliunt sæpe surguntque euntes hunc illuc. Hincque aucupantur eruditi causam, quare nonnullis quandoque obueniat, vt etiam dormientes ambulent. Id enim ferè contingit, vbi multus fuerit motus & multa perturbatio: nec tamen valida adeo, ut etiam somnum conuellat. Sed quid est, quòd contemplantibus plerumque somnus obrepit? Nempe quum in motu & solicitudine cogitatio nostra sit, eoque impediatur concoctio, necesse est, crassa esse euaporamenta quæ commeant. Illud vtique scitu item jucundum, quum calor ad ima subterfugit, frigescunt palpebræ & frigefactæ comprimuntur & confluunt. Ita quibus palpebræ sunt, conniuendo obdormiscunt: nihil enim aliud cohibet, mouet, imperat, regit in corpore quàm calor. Frigent igitur superiora in somno, & vndique corporis extrema. Contrà, recalescunt inferiores loci, ut pedes, & interiora, vt viscera, & id genus alia. Expergiscitur verò animal, vbi primum absoluta & profligata concoctio est: qúmque intimus calor, qui ambeũtis frigoris metu in angustum se contulerat, tandem victis difficultatibus, & superior factus promicat è latebra. Sed illud relinquimúsne indiscussum? quídnam sit causæ quod dormientes & properè oculos diducentes lumen intuemur? Nempe, inquit Alexander, quòd visibilis spiritus coactus ac contractus, plurimúsque effectus inter dormiendum, repente ac multiplex exiens, per tenebras vtpote gradiens, ipse ad videndum fulgentior euadit. Legimus in Naturali historia (quod & alibi à me relatum scio) Tiberio Cæsari aliam quam cæterorum mortalium fuisse naturam, vt expergefactus noctu, paulisper haud alio modo, quàm luce clara contueretur omnia, paulatim tenebris sese obducentibus. Idem ferè Tranquillus quoque de eodem recenset imperatore. Cæterum nos postea quàm multa satis de somni ratione congessimus, cludamus elucubrationem hanc Academicis placitis. Platonem accepimus, in cibo & potu tantâ fuisse continentia, vt non solum delicatiores epulas & opipara conuiuia spreuerit, sed tantum duntaxat cibi per omnem vitam sumpserit, quantum satis esset ad vitæ necessitatem. Oliuis modò Academicis, & vili pane atque interim aqua contentum fuisse, prodidere. Quem victum quantum somni sequi, verisimile est, tantum dormire solitum, scilicet non plus quàm quod satis esset ad euitandam ex nimia vigilia malam valetudinem. Cæteros etiam quod ex primo libro De legibus patet, solebat admonere, vt nocte surgerent ad res tum publicas tum priuatas obeundas: somnum enim immodicum & corpori & animo obesse dicebat, parúmque inter mortuum & dormientem interesse. Itaque vt quisque viuere & sentire cuperet, sic vigilare oportere, quantum salua corporis valetudine id fieri posset. Hinc arbitror illa profluxisse Aristotelica ex libro De animalium generatione quinto, Somnus autem talis sua natura esse videtur, vt viuendi & non viuendi interliminium sit, & neque omnino sic quid dormit, neque non sit: viuitur enim potissimum vigilia, propter sensum. Et in Præfatione Naturalis historiæ Plinius, Dum ista mussitamus, pluribus horis viuimus: profectò enim vita, vigilia est. Propterea Aristonis illud vero verius est, Breue admodum vivendi tempus esse homini contributum: nam somnus veluti publicanus, dimidium aufert. At Leontinus Gorgias senio iam fessus ac perimbecillis quum in somnum collapsus jaceret, ac familiarium quispiam accedens ex eo, vt haberet, scitari instituisset. ἤδη, inquit, μὲ ὁ ὕπνος ἄρχεται παρακατατίθεσθαι τῷ ἀδελφῷ. id est, iam me apud fratrem deponere adortus est sopor. Illud verò hujus fuerit velut pragmatiæ appendix: esse insulam Ægas, vnde sit defluxum Ægei maris nomen, Neptuno sacram. In ea non ferè quenquam posse consopiri, prodidit Nicocrates, ex phantasmatum Dei occursaculis, subinde quietem interpellantibus. Atlantes in Aphrica nil somniare, scribit Herodotus.

Autumnalis ægritudo qualis censeatur. Fructuum distinctio. Demetrij. Horai. Opræ. Salgama. Fructuaria. Salgamarij. Acrodrya. Sitometrion. Horia in cœlo quid. Hyperoria. Oporophylacium. Pomarij. Oporones, Moschos. Tenax. Opotophora.

Cap. X.

Hippocrates medendi arte nunquam satis laudatus libro Sententiarum tertio: Per autumnum (inquit) acutissimi, atque exitiosissimi accidunt magna ex parte morbi, ver saluberrimum est atque non exitiosum. Eum locum summus auctor Galenus ad verbum sic interpretatur, Vbi tempora idoneum omne retinent temperamentum, ver vtpote temperatum per ea saluberrimum erit, at acutissimos morbos & exitiosissimos, quantum in ipsammet temporis vim & naturam agitur, autumnus importat. Siquidem ver maximè temperatum modificatúmque est: per autumnum verò primum quidem eadem die modò frigus, modò æstus antepollet. Tum autem insequitur æstatem, in qua plerunque succi torrentur, interdum vires debiles extiterunt. Porrò non ob id solum noxius autumnus censetur: verum etiam quod antea euocati ad cutem reflatique succi, per autumnum ab aeris circumcurrentis frigiditate in profundum subitant, coguntúrque. Sed hæc cunctis hominibus indifferenter eueniunt. At iis qui nequaquam rectè victitant, neque cupiditatum dulces insidias, reliquásque omnes exuunt passiones, ceu corollarium, obuenit ex fructibus detrimentum, quorum prolubio esitandorum pellecti, quibúsque largè egestis, malis succis implentur. Cæterum quum eiusmodi ferè censeatur autumnus: tabidis tamen officit potissimum. Hoc Hippocratis corroboratur sententia, Autumnus (inquit) tabidis malus est. Quod ideo putatur dictum, quoniam hoc modo affecti impro-

protectum nudúmque præsidiis naturalibus, id A est carnium involucro exutum obtinentes corpus, assiduè iniquitate aeris offenduntur. Nam & tabidis spiritus vitalis, virésque naturales debiles fiunt. Veruntamen hoc Hippocratis loco ambigunt peritiores, an tabescentes eos modo intellexerit, quos tabe prehensos pulmonis exulceratio infestet, an omnes utcunque absumptos. Quoniam verò autumnum Græci oporam vocant, hinc observatum nobis est, apud Galenum in libro περὶ τροφῶν, hoc est De alimentis: fructus B quosdam dici oporas: eos autem videtur trifariam distribuere: alios siquidem demetrios vocat, quo nomine frumenta leguminaque complectitur, & id ferè genus alia. Valet autem Græcum nomen ac si Cereales dicas Latinè. Sitometrion, verò id Græcis est, quod demensum nobis. Mox aliud genus appellat horæos, scribítque, à Græcis horam tempus id nuncupari, quo exoritur canicula, quod est (inquit) ferè dierum quadraginta. Ex iis fructibus alios esse tradit iamiam maturescen- C tes, alios verò præmaturuisse, alios in summo esse statu, aut post statum, aut ante statum. Addit quoque se putare, non ideo dici horæos, quod eo tantum tempore enascantur, sed ad eorum distinctionem qui reconduntur. Inter horæos vero nominat cucurbitas, pepones, melopepones, cucumeres. Demum de oporis acturus eo nomine intelligere videtur arboreos fructus, cujusmodi sunt fici, uvæ, mora, cerasa, poma, persica, & id genus alia. Sunt qui oporas interpretentur D mollioris corticis fructus. Sunt qui sic distinguant, ut sit opora (quod dixi) quicquid extima parte lignosi habet nihil. Acrodrya verò dicantur, quæ diverso se habent modo: sicut libro decimo ἐκλογῶν περὶ γεωργίας adnotatum adverti: uti est punicum malum, pistacia, castaneæ, id genus alia. Vtrunque verò genus, salgami nomine intelligi collibitum nonnullis est. Omnino oporas accipiunt propriè autumnales fructus, & id nominis ratione, sed & æstivi in eandem veniunt E decuriam. Horia in cælo, dicunt cælestium studiosi stellarum fines. Nam insignis partes, velut propriæ, stellis dividuntur singulis: propterea dici audias, quum in finibus suis stella fuerat inventa, sic est, tanquam in suo constituta domicilio. Id exemplo liquere amplius potest: Arietis dominus est quidem Mars, verum fines ejus stellis sic distribuuntur singulis: A prima usque ad sextam partem possidet Jupiter: à septima usque ad duodecimam Venus, ab tertiadecima ad vi- F cesimam Mercurius, à vicesimaprima usque ad vicesimamquintam Mars, à vicesimasexta usque ad tricesimam Saturnus. Hyperoria intelliguntur, quæ ultra tempestivitatem perducta specie ac bonitate sentiuntur exuta. Horæum legimus quandoq; delicatum dici & molliculum: unde apud Menandrum ὡραΐζεσθαι, diffluere deliciis. Villæ pars fructuaria dicitur, quæ in cellam distribuitur oleariam, torculariam, vinariam, defrutariam, fœnilia, & palearia. Illud quoque ad- G notavero, salgama priores item dixisse, quæcunque conditanea ad victum nostrum in vasis servabantur. Columella libro tertiodecimo: Hæc vasa dedita opera fieri oportet patente ore, & usque ad imum æqualia, nec in modum doliorum formata, ut exemptis ad usum salgamis, quicquid superest, æquali pondere usque ad fundum deprimatur, quum ea res innoxia penora conservet, ubi non innatent, sed semper sint jure submersa. Quin & in Hortorum cura, idem ita cecinit:

> Tempore non alio vili quoque salgama merce,
> Capparis, & tristes inulæ, ferulæque minaces
> Plantantur.

Apud eundem salgamarios legimus libro tertiodecimo De rapis: Deinde sicut consueverunt salgamarii, decussatim ferramento lunato incidito. Salgamarios putant, qui salgama vendunt, aut etiam condiunt. C. Martius libros tres elucubrarat nominibus Coqui & salgamarii, quîs urbanas mensas & lautiora instruebat convivia. Sed & Romæ fuerunt castra salgamariorum, sicut saligariorum, lecticariorum & victimariorum, quin & tabellariorum. Legimus porrò Codicis libro duodecimo, legem de salgamo hospitibus non præstando, in hæc verba: Nequis comitum vel tribunorum aut præpositorum aut militum nomine salgami, id est culcitras, lignum, oleum, à suis extorqueat hospitibus. Autumnum dici putat Festus, quòd tum maximè coactis fructibus hominum opes augescant. Claudianus in Proserpinæ raptu,

> Hæc tibi sacra datur, fortunatúmque tenebis
> Autumnum, & fulvis semper ditabere pomis.

Ab oporis invenio dici oporophylacium, pro loco ubi ejusmodi servantur fructus. Sunt & oporophoræ, arbores. Sicut oporonem vocant, qui oporas emit venditque. Pomarios fortè dixeris Latinè, ut apud Spartianum in Heliogabalo, ubi dulciarii quoque nominantur & lactarii. Sed nos sine sufflamine decurrimus, quamobrem transeo ad reliqua: si illud in transcursu non reticuero: peciolum, quo ramis inhærent fructus, vocari moschon, & à Palladio, tenacem quoque.

Nunquam Hecale fies, proverbium quo proferatur sensu.

Cap. XI.

NVnquam Hecale fies, scitus adagio est, quo significamus, nunquam à paupertate ejusmodi oppressum iri quempiam, qua olim circumventa Hecale est, de qua prius quàm aliquid promam, carmina Plautina subscribemus, ex quibus proverbii nata observatio est: sic enim in Cistellaria legimus,

> Ecastor haud me pœnitet,
> Si ut dicis, ita futura es: nam siquidem ita eris, ut volo:
> Nunquam Hecale fies, sempérque istanc quam habes ætatulam
> Obtinebis.

Fuit Hecale anicula, à qua Theseus olim adolescens comiter est hospitio susceptus, unde sacrum quoque Hecalesion per pagos celebre fuit Hecalo Jovi, non sine ipsius Hecales honoribus: quam etiam Hecalenem vocabant diminutiva

forma: quoniam ipsa quoque adolescentem adhuc Thesea salutare aniliter, & hujuscemodi excipere diminutivorum blanditiis consueverat. Meminit in Theseo Plutarchus & Philochorus. De ea justum poema Callimachus fecit, Hecalen nomine. Plinius quoque herbas edules nominat, quas rustica illa Hecale apud Callimachum apponat. Meminit & Chæremon. Suidas verò ait, ἑκάλη ἡ ἡρωῒς παρὰ Καλλιμάχῳ. id est, Hecale herois est apud Callimachum. Addit quoque nominis etymon ἡ πρὸς ἑαυτὴν καλοῦσα, id est ad se vocans. εἶχε γὰρ τεῖχος ἀκλήιστον. Hæc tamen videtur fuisse pauperrima, quando ita canit Ovidius in libris De remedio,

> Cur nemo est Hecalem, nulla est quæ ceperit Irum?
> Nempe quòd alter egens, altera pauper erat.

Apuleius quoque libro Metamorphoseôn primo ex Politiani emendatione: Si contentus (inquit) lare parvulo, Thesei illius cognominis patris tui virtutes æmulaveris, qui non est aspernatus Hecales anus hospitium tenue. Sed & in Priapeiis epigrammatibus:

> Æqualis tibi, quam domum revertens
> Thesæus reppetit in rogo jacentem.

Meminit & Petronius Arbiter,

> Qualis in Actæa quondam fuit hospita terra
> Digna sacris Hecale, quam Musa loquentibus annis
> Battiadæ vatis vivendo tradidit ævo.

Ex iis quæ hactenus retulimus, & quæ sit adagii origo innotuit abundè, necnon quæ sit Hecale in literis utriusque linguæ. Verum quia res levicula est, ac multorum (Politiano tamen duce) extrita commentariis: quanquam hoc genus pleraque censeri queant, velut hastæ velitum amentatæ, ad altiora præstruamus gradum, ne planè fiat in lente unguentum: si id modò adjecero, non lepidè minus ac venustè ad ætatem posse proverbium transferri.

De Galeni valetudine ac excellentia. Vitrei humores. Ephemera. Galeni febris.

Cap. XII.

Galenum philosophum & medicum singularem, cujus scientissima & plurima extant ingenii monumenta, quæ genuinam sapiunt eruditionem, memoriæ proditum à nonnullis est, centum & quadraginta annos vixisse, tantaque in cibo & potu abstinentia usum, ut ad satietatem nunquam comederit aut biberit, nec crudum quicquam unquam gustarit: unde sit factum, ut odorificum semper anhelitum spiraret. Sed quod longè apud me mirabilius est, citra ullam omnino affectionem, sola defecerit senectute. Quod in humanis est rarissimum, in tanta subblandientis gulæ lascivia, & in interitum vergentis naturæ fragilitate, ut silentio conterantur lancinantes hinc inde incommodorũ turbines. Utcunque hinc certè adagium obrepere adverto, ut Galeni valetudinem dicamus, pro ea quæ ultra humanum captum nimis sit prospera, nimisque inoffensa. Nec me tamen fallit, ni sum forsan Cu-

A rione obliviosior, qui tribus propositis, sæpe quartũ addebat, vel quærebat tertium: quid adversus hanc astructionem nostram proferri ab eruditioribus possit, tum ex Galeno ipso, tum ex scriptoribus aliis: nam Suidas auctor est, Galenum modò annos vixisse septuaginta: ita enim de eo scribit, ut obiter etiam superpondio lectorem onustum remittamus: Galenus (inquit) arte medica celeberrimus, Pergami est natus, Marci & Commo-
B di ac Pertinacis imperatorum temporibus, Romæ vixit. Niconem habuit patrem, geometriæ ac architecturæ peritum. Plurima non in medicina solum, sed & in philosophia condidit volumina. Immo verò in grammatica & rhetorica, quæ quod omnibus ferè obvia sunt, & vulgò notissima, recensere consilium non est. Vixit annos septuaginta. Galenus porrò ex Græcæ linguæ proprietate quietum tranquillumque signat. Cæterum Galenus ipse de se ita propemodum scribit
C libro De interioribus secundo: Sum (inquit) mihi conscius quodam tempore tanto me esse conflictatum dolore, ut ventris interiora arbitrarer convelli lancinarique, præcipuè qua meatus urinæ sunt inter renes ac vesicam, mox vero clystere usus ex oleo & ruta, præcellenti dolore humorem deječi vitro liquescenti persimilem: quod genus Praxagoras vitreos vocat humores, sicut in plerisque subinde experimento didici. Qui etiam tradit, esse humorem illum frigidis-
D simum: & rectè illi quidem, nam sensu teste comprobatur. Mirum tamen, undenam sit frigiditas tanta, quæ nulla ratione recalescat. Sed libro De sanitatis moderatione, ita scriptum invenio, quocunque auctore editus est liber is: Annis (inquit) jam plurimis nullis ferè morbis infestati sumus, nisi quandoque laboribus nimiis ephemera febre. Attamen pueri adolescentesque magnas multasque incurrimus ægritudines: sed anno vicesimo octavo ætatis transacto, quum
E exploratum mihi esset, sanitatis esse artem aliquam, ejus inhærens præceptis immunem me morbis exsortemque custodivi, præter eam quam diximus ephemeram, quam tamen ipsam declinare posset liberius paulo vivendi potestatem nactus. Porrò in libro De alimentis secundo, ubi de lactuca sermo est, sic scribit: Utuntur (inquit) ea ex aqua decocta, sicuti ego nunc incepi, postea quàm depravati mihi dentes sunt. Sed & alibi scribit, quum circa diaphragma
F laboraret, se somniavisse liberatum iri, si sanguinem mitteret ex vena quæ est inter pollicem & judicem, minuisse sanguinem, convaluisse. Hæc ad præsens comperta nobis de Galeno sunt. Suam verò ipsemet præstantiam quodam libro patefacit, sic propemodum scribens, Itaque medicinam professus ad senectutem usque, nullam omnino ad hanc diem calumniam subii vel curando vel præsagiendo. Id quod celeberrimis medicorum quibusdam ob-
G tigisse, sum memor. Sed & quinto Colliget Averrois, capite de punicis granis, Galenum ita celebrat, ut experientia præcellentem prædicet ac veridicum in primis, ut cui comparari non possit alius, ni forsan is inquit, qui clamat quidem: sed quid clamet, non percipit satis, Avicennam (opinor) convellens. Qui se tamen Galeni fatetur

fatetur interpretum, ac summum quandoq; vocat artis medicæ. Illud certè in tam nobili censura minus prætereundum, quod septimo Therapeutices legimus: Veritatis ac scientiæ studio attentiore gloriam eatenus ab tanto contemptam viro, ut ne libris quidem à se disertissimè ac scientissimè concinnatis nomen ascribi suum pateretur. Sed in re mira ipsius verba subscribam, ἐπιθύμενοι δ' ἀληθείας καὶ ἐπιστήμης. οὐδὲν εἶναι νομίσας οὔτε κάλλιον ἀνθρώποις, οὔτε θειότερον κτῆμα. διὰ ταῦτ' οὖν οὐδ' ἐπιγράψαι ποτὲ τὸ ἐμὸν ὄνομα τῶν ὑπ' ἐμοῦ γεγραμμένων βιβλίων οὐδενί.

De sanitatis ratione adnotantur plusculа ex medicorum scholis. Quæ censeantur corruptionis causa. Sanitatis distinctio.

Cap. XIII.

Quod verò ad corporum valetudinem pertinet prosperiorem, illud observandum magnopere censeo, quod nobilis auctor literis prodidit: certa esse experimenta totius corporis valetudinis, varietate victus inobservata. Hippocrates utique tradit, non prandentium exta celerius senescere. Verum id remediis cecinit, non epulis. Ne quis omnino putet medicum principem ad crapulam nos hortari, atque helluationem. Quippe multò utilissima est temperantia in cibis. L. Lucullus hanc de se præfecturam servo dederat, ultimóque probro maius, in cibis triumphalibus sedenti dicebatur, vel in capitolio epulanti, pudenda re, servo suo facilius parere quàm sibi. Ex medicorum autem scholis illa sunt. Contemperantiam calidi & frigidi, sicci & humidi, naturalem esse sanitatem consimilium membrorum. Custodia verò compositionis & numeri, magnitudinis & psalmationis naturalis sanitas est instrumētorum. Corruptiones autem in nobis vel esse necessarias & innatas, ac ex nobis ipsis profluere, veluti radicem & initium habentes, primordia generationis nostræ, sanguinem scilicet ac semen. Vel esse non necessarias. Naturales quidem ariditate proveniunt & evacuatione, quæ causæ interiores sunt. Illæ verò exteriores ex iis quę corpori adveniunt, quarum una inseparabilis est, semperque assistens, ut continens nos aër. Corruptio non necessaria per tempora quædam inordinatè copulata corporibus lædentiaq; oritur, calefaciendo frigefactandóque immoderatè, aut etiam arefaciendo humectandóq;, aut frangendo, convellēdo, perforando, articulos transmutando. Certè veluti serie perpetua amplius, ampliúsque arescimus, donec decursus ad statum fiat, nec augeamur ulterius, ossibus ob duritiem ab ampliori prohibitis incremento. Mox verò præter quàm opus fuerat, omnibus arescentibus organis, actiones deterius longè perficiuntur, reddimur & tenuiores, demúmque nimium siccitate invalescente, consenescimus, corrugatúrque corpus, membra titubant invalida. Genuini quidem caloris vi, perpetim multam substantiæ portionem effluere scimus. Esse nanque naturales corruptiones duas, ut significavimus, quas genitum corpus nullum queat evadere: alteram esse, quia assiduè arescimus: alteram verò hanc, quæ ex effluxu provenit à calore intimo. Proinde ne confestim sequatur interitus, necesse est, quantum fieri potest, ut substantiam aliam effluenti similem substituamus. Ideóque cibis reficimur, & potu: ad eum modum, quicquid sicci humectique evanuit, instaurantes, ut pristinum integretur temperamentum. Nam respiratione pulsúque aereæ igneæque substantiæ moderamentum custodimus. Propterea præceptore nullo, natura tantum (ut sic dixerim) prælucente, comedimus, bibimus, respiramus. Quòd si modo aliquo perfici posset, ut ejusmodi quippiam induceremus, quod nullatenus effluentibus dissimile foret, persanum hoc & optimum foret. Sed quia id impossibile, quoniam quod ab unoquoque membrorum effluit, ejusmodi natura est, quale membrum ipsum à quo defluit: at eorum quibus vescimur, nil omnino est tale: inde fit, ut necessariò percoquantur à natura, transmutentur, præparentur, similiaque corpori efficiantur quod alitur. Quod verò non digeritur, corpori non accedit. Hæc verò retrimenta sunt, & ciborum superfluitates. Sanitas firma constansque καθ' ἕξιν nuncupatur, fallax & incerta, κατὰ σχέσιν. Amplius eadem tradit schola, duo esse quæ medicina nuncupata diætetice ad sanitatem intendat: alterum est, inanium repletio: alterum verò, redundantium exinanitio, ne ad hunc usum organa præstituta obfarciantur atque obcæcentur, néve flaccescant, ut corpus custodiatur purum, nullaque redundantia infestum. Ex iis porrò duobus tertium quiddam videtur consequi, ne celerius obrepat senilis molestia. Etenim si quæ evacuantur, restituamus, nec subsiterint intus noxiæ superfluitates: & sani erimus, & quod eximium est, diu juvenes. Cæterum, quia diu de sanitate verba facimus, nec utique illud, veluti per incuriam omiserimus, Sanitatem non uno dici modo ab eruditis. nanque altera est, quæ optima dicitur, perfecta, summa etiam Septembribus horis, ut inquit Horatius. Altera verò est, quæ ab hac deficit, incerta, non perfecta, quæque latitudinem habet multam. Duplex quoque traditur hæc: nam aut est eucratos, & sine querela, in qua non amplius quàm oportet, corpora calida sint vel frigida, sicca vel humecta, ut habitudo carnosorum, quæ in meditullio est tenuis, & modum excedentis. Altera est dyscratos, & cum querela, in qua maximum est ab optima discrimen, quod perspicuum tamen non est ob parvitatem. At simplex illa sanitas & perfecta, quæ eucrasiam habet certissimam, vel nunquam comperta in animalis corpore est, vel si unquam fuit, nec minimo quidem permansit, quin vel intuitu oculi demutata statim est, nec eodem se habuit modo. Sanitatem verò finiunt dispositionem secundum naturam, quæ actionem adminiculata coadjuvet. Sicuti ægritudinem dicunt dispositionem præter naturam, quæ actionem oblædat præpediatque.

Morbis ex quibus causis appellationes sint inditæ. Herpes esthiomenos, idest morbus sancti Antonii, aut sancti Martialis. Item morbus, Noli me tangere. Tenasmon. Cancer. Lupus. Hyposarca.

Morphea. Satyriasis. Satyrismus. Satyrium. Prosedamum. Cenchrias. Phagedena. Gangrana. Melancholia. Cholera.

Cap. XIV.

MOrbis verò induuntur nomina quandoque ab affecto membro: ut pleuritis, à latere: peripneumonia, à pulmone: sic ischiadicus dicitur, sic nephritis à renibus, sic arthetica (vel ut apud Galenum ἀρθῖτις) cephalea, ophthalmia, B dysenteria. Aliis verò ab accidentibus quæ consequuntur, ut affectionem, quæ egestionem qua consuetum est, fieri non permittit, tenasmon ab intestinorum tormento vocitarunt, τενεσμὸν dicunt Græci. Est in eo item genere palmus, apepsia, dyspnœa, apnœa, agrypnia, coma. Recenseri in iis herpes item potest esthiomenos, quem inoriri Avicenna scribit, ubi arctius constringuntur vulnera. A medendi peritis finiri solet, membri νέκρωσις, id est mortificatio, ac cum putredine C & mollificatione dissipatio. Eam verò affectionem lingua dicit vernacula morbum sancti Antonii, vel etiam sancti Martialis: à cancro differt, ac lupo, & eo quem facetè nuncupant nostra tempestate, Noli me tangere, quia membra disiicit putredine tantum, non cadaverosa cum mollitie. Illi verò idem utique efficiunt ac corrosione ac duritie. Herpes porrò esthiomenos brevior est, acutiórque. Herpes (inquit Therapeutices secundo Galenus) non semper ulcus D est: quòd si adsit ulceratio, veterem subinde mutat sedem, proxima depascens, ac ut indicio nomen est, δίκλω ἕρποντος θηρίου, id est feræ modo serpentis, priora linquens obrepit aliis. Fit ex humore bilioso, flavo, ex quo in erysipelarum genere est: differt tamen succi tenuitate. Additur herpetis genus cenchrias dictum, quoniam pustulæ succrescant milii similitudine, quod cenchrum vocant. Cognatam iis affectionem phagedænas dicunt, inter quas chironia sunt E & telephia. Auctor idem Galenus libro ad Glauconem secundo: Si flava bilis naturæ suæ proprietate servata, cum sanguine per totum sese profuderit, affectionem inoriri, quam icterum vocamus. Quod si in partem aliquam decubuerit sola, herpes nuncupatur. Si verò crassior fuerit, cutem arrodit universam ad carnem usque subjectam: huncque herpeta esthiomenon appellavit Hippocrates: si autem tenuior, superficiem modo veluti amburit, tuncque herpes F tantum dicitur. Spasmum verò, convulsionem ab instrumentis dicunt voluntarii motus, ad suum initium vi reversis. Plures autem morbi ab utroque appellationem traxerunt, ut cephalalgia, otalgia, cœlophthalmia, cardialgia, odontalgia, hysteralgia: à causis quoque sæpius nomina inveniuntur imposita, ut quæ ab omnibus dicitur melancholia, ab Gnidiis autem medicis χολέραι. Nam & hyposarcam, quæ hydropiseos species est, album phlegma vocavere. Non- G nullæ item ægritudines ex similitudine quadam nomen habent, ut elephas, sive elephantiasis, & leuce, & cancer, ac narium morbus polypus: & morphææ, ab arbore nucis, inditum videtur nomen, quòd frondibus ejus persimilis esse videa-

A tur. Quasdam item verrucæ species myrmecias vocarunt: simili modo alopeciam. Cancri (inquit secundo ad Glauconem Galenus) in omnibus quidem partibus corporis fieri consuevérunt: sed in mamillis præsertim mulierum, quæ à natura purgationem non habent. Generantur verò tumores hi ex atræ bilis superfluitate: quæ dum sanguis in hepate fit, fecis vinariæ proportione concipitur. Ab splene verò expurgatur, qui inde alimentum consequitur, sicuti ab Galeno proditum eodem est in commentatione De naturalibus potentiis. In mamillis porrò tumorem sæpe conspeximus, forma & figura cancro animali consimilem. Nam ut in eo pedes ex utraque sunt corporis parte, ita in morbo distenduntur venæ, quæ cancri prorsum similitudinem effingunt. Hunc (inquit) per initia sæpe sanavimus, ubi verò in molem satis insignem protollitur, nemo sine manus opere potuit curare, sed & tunc insigne ingruit periculum profluvii sanguinis. At veretri inflationem nomine cujusdam dæmonis sponsarum depicti nuncupaverunt, id est satyriasin, ut interpretantur nonnulli. Satyrismum & priapismum enuntiat Galenus. At Plinius in totum inquit, Græci ubi concitationem in Venerem volunt significare, satyrion appellant: in coitu verò ex labore pigritiam, prosedamum. Pauca vero sunt morborum nomina essentiam modò mali exprimentia, ut phlegmones, qui sunt abscessus calidi, sive (ut Græci dicunt) apostemata. & gangræna: sic enim vocatur τῶν μελῶν τὸ νεκρούμενον σὺν ἕλκει, id est morticina membrorum caro cum ulcere, vel etiam sine ulcere. μετὰ φλεγμονῆς καὶ ἐρυθήματος λευκαινόμενον, id est cum inflammatione ac rubedine exalbescens. De gangræna secundo ad Glauconem sic comperi: Gangrænas, inquit, nomino eas, quæ ex inflammationis magnitudine fiunt mortificationes: sed ita, ut non integræ sint omnino. Nam ubi prorsum est affectum membrum ac emortuum, ut percussum vel sectū vel adustum non sentiat, recidere statim convenit. Verum, ita affecta nigrescunt. Quod autem medio constitutum modo est, ut tendat in mortem, gangræna est, ac nominatur. Scirrhi item eodem modo dicuntur, id est duritiæ. Item empyema, id est ἐμπύημα catagma, spasma, rhegma, colovoma, dothion, ionthos, phyma. Quibusdam imposita nomina ab artifice, à quo curata primū, ut chironio. Aliis verò ab iis, qui primum laborarunt, ut est telephium. Sed nos jam ab hisce medicorum diverticulis in viam demum revertamur, & instituti reliqua exsequi pergamus, ne graccu-lus fiat aliena lasciviens plumula.

Quod commercium balneo & cani? proverbium quem usum habeat.

Cap. XV.

QVod commercium balneo & cani? adagium est elegans, in Græcis literis frequens, à Luciano usurpatur eo sermone qui est Ad ineruditum multos emptitantem libros, dicitur de iis qui dissociata natura sunt, nec similitudinem recipiunt aliquam, vel usum, veluti si navigandi im-

di imperitus, aut equitationis omnino expers, caperet is quidem affabre constructam navem, & ad securitatem omnibus fultam instrumentis: hic verò equum compararet Medum, vel Centauridem, aut Coppophoron, ridiculum (opinor) uterque se præstaret, quod per imperitiam haud commodè uteretur rebus. Non secus ac dives ille Asianus, cui quum pedes forent abscissi, qui frigoris nimietate computruissent per nives iter facienti, ut aliquo modo calamitatem leniret, ligneos sibi pedes conficiendos curavit, quibus subligatis, interim etiam servis innixus incederet. Sed ridicularius in eo præcipuè fuit, quod summa cura scienter politeque confectas soleas comparabat subinde, quibus ligneos illos pedes præfulciret. Veluti visenda planè res esset; lignum crepidis inductum. Non dissimile huic & illud Luciani ejusdem, πίθηκος γὰρ ὁ πίθηκος κἂν χρύσεα ἔχῃ σύμβολα, id est simia quidem simia est, etiam si aurea habeat symbola. Et imperitiæ nubilo adobrutus librum quidem perpetim versare manibus potest, sed eorum tamen quæ lectitantur, nihil prorsum queat percipere; ἀλλ' ὄνος λύρας ἀκούει κινῶν τὰ ὦτα, id est, sed asellus aures motans audit lyram, estque semper τῶν ἰχθύων ἀφωνότερος, magis mutus & fundi magis inops, quàm pisces. Ut verò à balneis non resiliamus longius, proverbii (ut opinor) ratio aperta satis est, quando humanæ infirmitati, bonumque, si non & deliciis, balnea modo deserviunt, ad ea nisi aspirat bruta natura. Fuerit argumento etiam, quod sunt auctore Aristotele, τὰ θερμὰ λουτρὰ ἱερά; id est balneæ calidæ sacræ: quas tamen sic dici ipse putat, quia sulfure atque fulmine rebus ingenuè sacris proveniant: sacris, inquam quoniam quæ miranda sunt & occulta, sicuti quibusdam placet, sacra videntur, ut miras balnearum taceamus facultates.

Calentium aquarum rationes aliquot. Cur earundem vi lapides item progignantur. Poros quàm multa significet apud eruditos.

Cap. XVI.

Et quia in balneas incidimus; cur aquarum aliquæ caleant, quædam etiam ferveant, in tantum ut non possint esse usui, nisi aut in aperto evanuere, aut mistura frigidæ intepuere, causæ aliquot redduntur. Empedocles existimat, sicut docuit Seneca, ignibus quos multis locis terra opertos tegit, aquam calescere, si subjecti sunt solo; per quod aquis transcursus est. Facere quippe dracones solemus, & milliaria, & complures formas in quibus ære tenui fistulas struimus per declive circumdatas, ut sæpe eundem ignem ambiens aqua, per tantum fluat spatii, quantum efficiendo caloris satis est. Frigida itaque intrat, exit calida. Idem sub terra fieri existimat Empedocles. Quidam arbitrantur, & comprobat libri auctor, qui circumfertur De proprietatibus elementorum; per loca sulfure plena introeuntes aquas calorem beneficio materiæ per quam fluunt, trahere. Quod ipso odore gustuque testantur, reddunt enim

A qualitatem ejus qua caluerunt, materiæ. Quod ne quis accidere miretur, vivæ calci si aquam infuderis, nonne fervebit? Hæc porrò efficit ratio, ut aquæ fervidæ magna ex parte salsæ proveniant, ut Aristoteles inquit, quia scilicet per terram aluminosam percolantur. Exustorum autem omnium cinis salsus est, sulfurque redolet. Democritus calci assignavit calidorum fontium rationem, quod neque fieri; quoniam lapides unde fit calx, non habent excalfaciendi vim, nisi
B in fornace præusti. Sunt qui vento causam eventus ascribant parum scienter; quia perpetuò calet aqua, nec tamen perpetuò flat ventus: nonnulli terræ putant raritatem, sole penetrante calorem aquæ ingenerare: quod admitti posset, si solis abscessu frigesceret item aqua. Cæterum, in hac calentium aquarum ratione nonne illud eximium est, ac investigandum anxiè: quod ipse etiam penè puer apud Aponum adnotavi, dum Patavii capesserem ingenii cultum; ab illis
C subinde lapides gigni? Hoc extra omnem admirationem mihi fuit, scaturiunt ibi ferventissimæ aquæ in supercilio non multum attecto, in subjecto molendinum est, quod versat balinei aqua per convallem decurrens; Volaticam, ut nunc passim dicitur, in quam impetu devolvitur aqua per arctum. vidimus totam, veluti quodam artificio, lapidea circumtectam crusta: & quum oculis non satis crederem; duritiem materiæ ex-
D perturus cultelli satis validi mucronem insigniter retusum animadverti. Id utpote adolescenti, qui nihil admodum interioris scientiæ attentassem, miraculum est visum. Mox repetita urbe, quum rem scholasticis quibusdam exposuissem in foro; risu exceptus sum ab omnibus ferè tanquam inusitata nescio quæ, & absurda ac scurrilia promittem. Sed haud ita multo interstitio facto, illuc profecti mecum in rem præsentem verissima senserunt. quæ prius inscitè ludibrio habuerant. Ve-
E rum ea omnia post quum Plinii, tum aliorum doctrina confirmata reperi. Nam & Seneca (ut de Strabone taceam lib. 15.) Naturalium tertio ad hunc modum scribit: Interest utrum loca sulfure an nitro an bitumine plena transeant. Hac ratione corruptæ cum vitæ periculo bibuntur: unde & apud Ovidium legimus,

> Flumen habent Cicones, quod potum saxea reddit
> Viscera, quod tactis inducit marmora rebus.

F Medicatum utique & ejus habet naturæ limum, ut corpora agglutinet ac induret; quemadmodum Puteolanus pulvis, si aquam attigit, saxum est. Sic e contrario hæc aqua, si solidum tetigit, hæret & affigitur. Inde est quòd res abjectæ in eundem locum lapideæ subinde extrahuntur. Quod in Italia quibusdam locis evenit, si virgam, sive frondem demerseris, lapidem post paucos dies extrahis: circumfunditur enim corpori limus allinitur que paulatim. Hoc minus vide-
G bitur mirum, si notaveris Albulas, & ferè sulfuratam aquam circa canales suos cymbasque durari. Sed summus item philosophus Encyclicarum quæstionum libro vicesimoquarto quærit, διὰ τί ὑπὸ τῶν θερμῶν ὑδάτων μᾶλλον, ἢ ὑπὸ τῶν ψυχρῶν πήγνυνται λίθοι; id est, cur aquis calentibus potius quàm frigidis lapides concrescant atque

coagmententur. Respondetque, provenire quòd lapis defectu humoris consistit, caloreque potius quàm frigore, humor deficit & lapidescit calore: ut etiam Empedocles ait, τάς τε πέτρας καὶ τοὺς λίθους κατὰ θερμὰ τῶν ὑδάτων γίνεσθαι. id est, lapides & saxa ferventium aquarum opera conficit. In quo tamen advertendum, si defectum humidi omnino, ex totoque intelligas, minus procedit ratio, quando quoquo modo lapis fiat, coagulatione seu congelatione, requirit humidum agglutinans, quo deficiente, non lapis fit, sed harena vel pulvis. Si verò humecti defectum intelligimus redundantis ablationem, tunc veritas apertius elucescet. Certè non solum calor ἀπολιθοῖ, id est elapidat: sed frigus etiam, humorem nimio gelu absumendo, indurat, facitque lapidem: quod si nimium frigus ita agit, simpliciter quoque ita agi posse, certum est. Auctor porrò in Hilarionis vita Hieronymus, littus quod Palæstinæ ac Ægypto prætenditur, per naturam molle, harenis in saxa durescentibus, asperari, paulatimque cohærescentem sibi glaream tactum perdere, quamvis non perdat aspectum. Sed & multa super iis in libro De metallicis, quisquis ejus dici auctor debet. Adnotanda obiter & Avicennæ sententia ex fine Meteororum, ut prætereamus quæ huc spectantia Vitruvius scribit, Ex terra pura lapides non fieri, sed ex permixto, quoniam ex nimia siccitate in ea continuatio non fit. Fiunt verò ratione duplici conglutinatione, congelatione, priore quidem quum lutum aliquod viscosum fuerit, ac pingue, quod arescens in quandam evadit dispositionem, quæ in luti lapidisque meditullio ferè est, mox sensim lapis concipitur verus. Scribit etiam, virtute quadam universali vegetabilia & animantia quoque deformari in lapides posse. Dignum verò scitu, humecti addensationem hanc in lapideam naturam dici quandoque poron, id est πῶρον. unde illud ex Pisside ab grammaticis affertur, τῆς τὰς ἰκμάδας πωροῦντα, καὶ σφίγγοντα λιθώδει τρόπῳ. Hinc & porinos dicitur lapis. Est & affectio quædam poros. Elei, πωρεῖν pro lugere usurpant. Pronuntiatur & de cæco poros, nam & cæcitas nuncupatur πώρωσις. Est item in ossium fractura poros, Therapeutices sexto apud Galenum, χρὴ γὰρ, inquit, παγῆναί τι τῆς οἰκείας τροφῆς τῶν ὀστῶν, ἵνα γένηται πῶρος, i. ex proprio ossium alimento oportet concrescere quippiam, unde fiat porus. Idem mox paulo ex chymo alimenti viscido, & bono concinnari porum, scribit: quæ res item πώρωσις appellatur. Et in hoc usu apud eundem, πωροῦσθαι verbum.

Balneorum distinctio & usus. Problemata duo ad id spectantia. Balnei etymon quod sit. Item ejusdem rei deliciæ. Thermarum cognomenta ab heroibus ducta. Thermæ in Urbe primæ.

Cap. XVII.

Balneorum verò, sicuti observatum ex Archigene est, alia sunt nitrosa, alia salsosa, alia aluminosa, alia bituminosa, alia sulfurosa, alia ferrosa, alia calcosa, quædam ex his sunt composita. Et horum quidem omnium potestas est

A arefaciendi. Quædam non arefaciunt modò, verum etiam obstruunt, sicut aluminosa: partim etiam salsosa, & æris qualitatem adepta. Et hæc quidem lavacrorum sponte provenientium ratio est. Sed nec ignorandum ex Galeni doctrina, eorundem quædam esse dulcia, quædam qualitatis expertia, quædam suam quandam obtinere qualitatem. At eorum quæ alteram quandam habent qualitatem, quædam ex institutione nostra vim habent, quædam sua sponte vim obti- B nent. Balnei usus (inquit Celsus) duplex est: nam modò discussis febribus, initium cibi plenioris, vinique firmioris valetudini facit: modò febrem ipsam tollit, fereque adhibetur, ubi summam cutem relaxari, evocarique corruptum humorem convenit, & habitum corporis expedit mutari. Antiqui timidius eo utebantur, Asclepiades audacius. Cæterum, hæc quæ medicinæ rationibus continentur, missa faciamus, quoniam nostro instituto parum fortasse congrua videbun- C tur. Illud quæramus potius, quidnam sit quod experimenta perdocent verum: ante balnei ingressum calidum mingimus, at in balneo diutiusculè commorati, frigidum. Illa verò afferri ratio potest, id tanquam ad alterius comparationem planè fieri: nam urina tepidi profecto temperamenti est, quæ tum primum à nobis facta, mediocriter etiam calida est foris. Igitur quandoquidem frigidum est corpus nostrum, ipsum lotium utpote corpori comparatum, calidum est: D in lavacro autem quandoquidem corpus plus lotio incaluit, frigidum videtur lotium, utcunque calidum sit. Dignum & illud observatione est: quod neutiquam sitientes lavacrum subeuntes sitimus. Et contrà, si sitiamus, pacatur sitis. Nempe ex ariditate, sitis oritur. Si ergo sitientes lavacrum subeamus, corpus facultate vitali per cutis meatus humorem allicit, & quasi ad se convellit, atque ita contingit funditus humectari, unde præcipuè exoritur sitis. Qui verò non si- E tientes lavacrum subeunt, humorem corporis efferunt, diductis corporis meatibus, sudoreque excutiunt, nec receptum humor habet. Balneum, ex Græcis quidam interpretantur dici παρὰ τὸ ἀποβάλλειν τὰς ἀνίας, à tristitiæ videlicet lassitudinumque repulsu. quando & id videtur Homerus innuere, quum ait,

λοῦε δ᾽ ἐκ τρίποδος μεγάλου,
ὄφρά μοι ἐκ κάματον θυμοφθόρον εἵλετο γυίων.

Corroboravit in libris Confessionum Aure- F lius Augustinus libro nono. Sed rationibus pervincere grammatici conantur: quoniam si id verum esset etymon, scribendum fuerat per I, sed modo per ει scribitur, quod sciunt omnes, hoc est βαλανεῖον: propterea, inquiunt, astruendum est fieri ἀπὸ τῶν βαλάνων, quoniam balanos succendere, moris fuit veteribus, παρὰ τὸ τὰς βαλάνους αὔειν. Nam Epaphroditus αὔειν exurere interpretatur, ἵνα μήποθεν ἄλλοθεν αὔοι. Sui- G das scribit, veteres glandibus vesci solitos, cortices verò igni alimenta præbuisse. Et est (inquit) balneum, via instrumentumque ad delicias: quando ut Plinius etiam scribit, parietes balnearum unguentis spargi nonnulli jussere, atque Cajum principem ita solitum lavari. Et ne principale videatur hoc bonum, & postea quendam ex

servis

servis Neronis. Nam Tranquillus de principe A eodem sic scriptum reliquit : Nepotinis sumptibus omnium prodigorum ingenia superavit, commentus novum balnearum usum, portentosissima genera ciborum atque cœnarum, ut calidis frigidisque unguentis lavaretur. Lectum in veteribus memoriis, thermarum nomenclaturam auctoritatis gratia & existimationis ab heroum illustrissimo quoque solitam peti: hinc Agamemnonias legimus thermas, hinc & Achilleas apud Cassiodorum. Sed illud gra- B vius : Antonium Caracallam thermas suo insignes nomine sustruxisse : quarum cellam solearem, id est in qua forent balneo destinata solia, negant architectonicæ consulti, ulla posse exprimi imitatione. Nam ex ære vel cupro cancelli fuere superpositi, quibus concameratio concredebatur tota. Scribit Lampridius, Alexandrum Cæsarem luminibus thermarum addidisse oleum, quum prius non ante auroram paterent, & solis occasu clauderentur. Scribit Dion, Mecœnatem C omnium primum in Vrbe calentium aquarum natatoria struxisse. Jureconsultus Vlpianus Impensarum alias videri necessarias scribit velut aggeres excitare : utiles alias, ut stercorare : nonnullas etiam voluptarias, cujus est modi balnea construere.

Balnea veterum frugi. Seneca locus emaculatur. Epistomium quid, & papilla, ac epitonium. Collabi, & collopes. Callosius. Collubia. Coluthra. Epistoleus. Epitimium quid Jureconsultis. D

Cap. XVIII.

Antiquitus in usu erant balneola peranguſta, tenebricosa: uti Seneca inquit : neque enim calida videbantur, nisi obscura. Ejusmodi fuisse legimus Scipionis Aphricani balneum apud Linternum. In eo ille horror Carthagi- E nis, cui Roma debebat quòd semel tantum foret capta, abluebat corpus laboribus fessum rusticis, quoniam se exercebat opere, terramque ut mos fuit priscis, ipse subigebat. Mox vero quis ita lavari sustinuisset ? Pauperes sibi videbantur, ac sordidi, nisi parietes magnis & pretiosis orbibus refulsissent, nisi Alexandrina marmora Numidicis crustis fuissent distincta, nisi illis undique operosa, & in picturæ modum variata circumlitio fuisset prætexta, nisi vitro abscon- F deretur camera, nisi thasius lapis quondam rarum in aliquo spectaculum templo, piscinas circumdedisset, in quas multa sudatione exanimata corpora demittebant : &, ut inquit idem Seneca, nisi aquam argentea epistomia fudissent. Qua in parte obiter ejusdem codex emaculandus est : nam modo impressi codices, epitoma præferunt, aut epitonica. Neutrum rectè, siquidem vel Latinis auctoritatum tibicinibus pervincimus, epistomia legendum (etenim Græca id G planè claret doctrina) nam libro Architectonicæ decimo, Vitruvius ita scribit : Singulis autem canalibus singula epistomia sunt inclusa, manubriis ferreis collocata : quæ manubria quum torquentur, ex area nares patefaciunt in canales. Et infra idem Vitruvius : Motione verò vectium vehementiore : spiritus frequens compressus epistomiorum aperturis influit. Ex iis auctoris hujus verbis, ut de Varrone taceam, manifestum (arbitror) dici epistomia, qualia nunc passim tonsores habent in vasculis pensilibus capiti abluendo. Sed & instrumenta ea, quibus è vasis subinde vina educimus, cannulas simplex nuncupat vulgus, epistomia rectè dici posse, animadverto. Vnde & luxata (ut opinor) dictione, obturamentum epistomiorum spinam vocant imperiti. Haud ita ab epistomiis dissentaneum quod Varro scribit in villaticis pastionibus, Rosidus (inquit) locus fit, si adduxeris fistulam, & in eam papillas imposueris tenues quæ eructent aquam. Suidas verò : Collabi (inquit) panes, sunt consimiles citharæ collabis. Alii collabos accipiunt εἶδος πλακοῦντος τετραγώνου, ἢ ἄρτου μικροῦ, id est placentæ speciem quadrangulæ, aut minuti panis, παρὰ τὸ ἐκ μεγάλων κολλοβίζεσθαι, quòd sint ex magnis deminuti, & velut mutilati. Collabi nanque sunt τὰ τῶν χορδῶν ἐπιτόνια, id est fidium epitonia. Apud auctores item invenio, collopas dici prædura in cervice boum coria, ex quibus moris erat (inquiunt) conficere, quos vocant collabos. Sed dicitur & collops dorsuale corium, quoniam ex eo fiat colla. Vnde facetissimus comicus Aristophanes Æschyli duritiam monstraturus, inquit,

οἶμαι γὰρ αὐτὸν κόλλοπι ἐοικέναι.

Id est, puto ipsum collopi persimilem. Id scitè admodum & doctè in adagii usum trahi potest. Collopa in suibus, etiam καλλωσὸν usu frequentiore opinantur dici. Existimo collabos in cithara esse claviculos, quibus remittuntur vel intenduntur fides : & inde ab intentione cœpisse epitonia vocari : indeque per similitudinem in aliis itidem id genus eodem modo appellata. Epitonium pro incremento apud Plutarchum De liberis educandis, comperisse videor. Epitimion Græci quandoque pro objurgatione capiunt. Vsurpat verbum id Jureconsultus Modestinus Digestorum vicesimosexto : Si quis (inquit) à parentibus prohibitus fuerit esse tutor, hunc neque creari oportet, & si creatus non recusaverit, prohiberi eum tutorem esse, manente epitimio, id est mandato patris mordaci jurgatorioque. Collubia & collubias, sunt qui pro bellariis interpretentur, & sic legendum conjectent in Plauto in Persa : etiam si coluthra item non improbent, quo nomine ficos maturas accipiunt Græci, & testetur Philemon, ut scribit Athenæus. Porrò epistoleus ad epistomium pertinet nihil : est autem eo nomine grammatophorus, vel tabellarius. Sunt qui legatum interpretentur, unde sit illud Plutarchi, Spartanos classi præfecisse Aracum, Lysandrum autem misisse ἐπιστολέα τῷ λόγῳ, τῷ δὲ ἔργῳ κύριον ἁπάντων.

Balnearum apud veteres luxuriosus apparatus. Emendantur Senecæ loca aliquot fœde vitiata. Res quadrantaria quæ sit. Psilotrepus apud eundem Senecam quid. Item alipili, libarii & botularii & botulus ac distillarius. Quid distillatio, coryza, branchus, catarrhus. Artericum vitium. Loca autem inemenda apud

eundem, quæ sint. Balnea cur item dicantur gymnasia. De balneo cogitare conducendo quid. Gymnasia quid.

CAP. XIX.

SEd redeo ad balnea, in quibus non statuas modò innumeras & columnas nihil sustinentes visere erat: sed eò quoque perventum est deliciarum, ut nihil nisi gemmas calcare vellent: sicuti pergit Seneca, blattariaque vocabant balnea, si qua non ita aperta essent, ut totius diei solem fenestris amplissimis reciperent, nisi & lavarentur simul & colorarentur. Hic obiter restituamus alterum Senecæ ejusdem locum fœdissimè corruptum: Cur (inquit) exornaretur res quadratoria, & in usum, non oblectamentum reperta? Legendum res quadrantaria: quoniam qui balneas ingrederentur, quadrantem balneatori solverent. Id apertè significat eo versiculo Juvenalis,

Cædere sylvano porcum, quadrante lavari.

Necnon Horatius Satyra tertia:

Dum tu quadrante lavatum
Rex ibis.

Non deerunt forsan, qui artem quadratariam ab Seneca inibi potius significatam putent, quæ Jureconsultis non alia videatur, quàm marmoria. Sed illepidè omnino, ne dicam insulse: legant studiosi modò Senecæ epistolam, scient, nil inscitius potuisse excogitari, aut Senecæ diversum magis. Sed quoniam in Senecam semel incidimus, feramus illi collabenti opem pro virili. Bone Deus quàm propudiosæ irrepserunt mendæ in epistolas eas quæ ad Lucilium inscribuntur: sed de locis aliis nunc censura non est, quod ab instituto alienum non est, id modò agamus: epistola est libro octavo, in qua tumultuosa balneorum luxuria notatur: Si verò pilicrepus (inquit) supervenit, & numerare cœpit pilas, actum est. Quid sibi hic pilicrepus velit, non video: verum certissima ducor conjectura, ut pilicrepum arbitrer legendum: cumque intelligam, qui pilas, hoc est sphæras aut glomos pice illitos in ignem balneorum sive vaporarii conjiceret, sicubi fortè restingueretur. In hanc sententiam ut pedibus eam, Papinius facit Sylvarum primo, in balneo Etrusci,

Quid nunc strata solo referam tabulata, crepantis
Auditura pilas, ubi languidus ignis inerrat
Ædibus, & tenuem volvunt hypocausta vaporem?

Meminit hujusmodi pilarum, ut opinor, & architectus Vitruvius libro quinto, Suspensuræ caldariorum ita sunt faciendæ, ut primum sesquipedalibus tegulis solum sternatur inclinatum ad hypocaustum, uti pila quum immittatur, non possit intus resistere: sed rursus redeat ad præfurnium, ipsa per se ita flamma facilius pervagabitur sub suspensione. Domitius verò Papinii expositor, ita locum eum enarrat: Quid nunc (inquit) ego narrem tibi tabulata, quæ in sublimi parte ædium sunt, quo desinunt vaporaria, habentia in vertice pilam concavam, quò pervenit flamma ignis in imo ardentis, sed languida & tenuis: ut domus ita tepeat, non autem æstuet. Hæc sententia an congruat, judicent volentes. Nos quod varia suggerit lectio pro captu ingenii in lucem promimus: sicut & illud quod observatum doctissimis est, inter eos qui corporis curam agunt, recenseri tonsores, balneatores, pilicrepos, alipilos, mediastinos, mangones, aliptas, seu pædotribas, ciniflones, arcularios, propolas, pigmentarios, coronarios, cosmetas, & id genus alios. Ex quibus emendatur locus alius in Epistola eadem: Alipedum, inquit, cogita tenuem & stridulam vocem, quo sit notabilior, subinde exprimentem, nec unquam tacentem, nisi quum alas vellit, & alium pro se clamare cogit. Tu expuncto inutili verbo, pro alipedum, lege alipilum, id est alarum pilos vellentem, quod auctoris sententiæ mirè congruit. Sed & mox Seneca confluentem ad balnea institorum, & cujusque vilissimi turbam enarrans: Jam librarii, inquit, varias exclamationes, & botularium & distillarium, & omnes popinarum institores, mercem suam quadam & insignita modulatione vendentes. Hic mendum irrepsit in verbum unum, reliqua perobscura sunt. Nam ubi librarii scribitur modò, legerim libentius libarii, à vendendis libis, de quibus in Fastis Ovidius, ita ut una modò litera pereat extrita. De botulario verò, ut nostro beneficio pernoscant & hoc studiosi juvenes, intelligo verbo illo venditores confectoresque botulorum, ea erant farcimina, Festo tradente, de quibus & Apicius, quisquis is est, botellum sic facies, ex ovi vitellis coctis, nucleis pineis concisis, cepam addes, porrum concisum, thus crudum, miscebis piper minutum, & sic intestinum farcies, adjicies liquamen & vinum, sicque coquas. Erat quidem botulus mensis omnibus gratus, sed in Saturnalibus celebrabatur, præcipuè dum ex eo corona fieret pulti. Propterea libro quinto Valerius Martialis forma tamen deminuta,

Et pultem niveam premens botellus.

Sed & in Distichis idem poëta sic cecinit,

Qui venit botulus medio tibi tempore brumæ,
Saturni septem venerat ante dies.

Superest apud Senecam verbum non admodum vulgo notum, quod est distillarius. Scimus quidem à Latinis ferè distillationes dici, quæ à Græcis coryzæ, branchi, catarrhi vocentur. Quamvis hæc apud illos differant: quum sit coryza, dum pituita tantum nares oblidet, gravedo Latinè dicta, sicut Celsus meminit: catarrhus verò, qui fluctio dici valet, quum fauces palatumque: at branchos, quum & guttur & arteria corripitur, ob quod & artericum quandoque, ut Paulus scribit, vitium id appellant. Omnia tamen hæc Hippocrates etiam coryzas vocat. Cæterum expositio hæc ad Senecæ sensum parum facit. Proinde sciendum, distillaiopem quandoque pro liquamine capi, quo utimur ad intinctus, sive (ut Græcè dicam) embammata. Hinc Seneca scitè admodum & doctè distillarium vocavit, qui id genus concinnaret distraheretque, quem insignita modulatione merces suas vendere, scribit: qui mos adhuc passim servatur in urbibus, Patavii præsertim. Consuetum quoque illud veteribus fuit, ut vel nobilissimi ædiles eo fungeren-

gerentur officio, ut loca ejusmodi intrarent, quæ populum receptabant exigerentque munditias, & utilem ac salubrem temperaturam: non hanc, inquit Seneca, quæ nuper inventa est similis incendio, adeo quidem ut convictum in aliquo scelere servum invitum lavari oporteat, nihil enim jam videtur interesse, ardeat balneum, an caleat. Ad hæc arbitror respexisse Martialem, quum Epigrammatum tertio ita scribit,

Centum miselli jam valete quadrantes,
Anteambulonis congiarium lassi,
Quos dividebat balneator elixus.

Hinc & aperitur locus Senecæ eiusdem in libro De vita beata, ubi loca recenset ædilem metuentia. Nam & alibi auctor idem: Decoquere, inquit, corpus atque exinanire sudoribus, inutile simul delicatumque credidimus. Et Galenus libro Sanitatis tuendæ ratio, Ergo transire tantum ad solium usque, non in Laconico immorari debebit, sicuti qui citra exercitationem seipsos elixant. Porrò Græcorum fuit mòris, in balneorum ad id exstructis locis multiplici exercitio corpora delassare. Id cujusmodi censendum sit, ex scientissimi illius Plutarchi verbis conjectari poterit, quæ subjecimus ex commentario Quæstionum Romanarum: Non aliud quicquam, inquit, Græcis servitutem ac molliciem attulisse Romani putant, quàm gymnasia & palæstram, quòd iis languescant adolescentium animi, ac effœminentur penitus. Quæ si quis effugere studeat, in pulverem prodire, & (ut Græcè dicam) εἰς ὕπαιθρον, hoc est in subdiale spatium, oportet. At qui domi & in umbra balneis & unctionibus molliter se curant, hæc subire necesse est. Hinc emanasse arbitror: ut balnea etiam gymnasia dicerentur, quod in Judaico bello monstrat Josephus, ubi de Herode ita scribit, Nanque apud Tripolin & Damascum & Ptolemaida publicas balneas: quæ gymnasia dicuntur, Biblii autem exedras porticus condidit & fora. Gymnasia tamen Græci, labores dicunt vehementiores, quibus insitus augescit calor, uti fiat corpus tum robustius tum celerius: cujus est modi sciamachia: id est ad palum exercitatio & cursus. Fuisse porrò & philosophis constituta in balneis loca, in quibus illi disputarent, liquidò Vitruvius edocuit: Constituantur, inquit, in tribus porticibus exedræ spatiosæ habentes sedes in quibus philosophi, rhetores, reliquique qui studiis delectantur, sedentes disputare possint. Erat item proverbium prioribus, in pauperes qui assiduè frigerent tremerentque: eos nanque de balneo cogitare & furno conducendo dictitabant: quod Horatius significat,

Nec qui
Frigus collegit, furnos & balnea laudat.

Sed & Juvenalis:

Quum jam celebres notique poetæ
Balneolum Gabiis, Romæ conducere furnos
Tentarent.

Significat hæc ipsa item Aristophanes in Pluto.

Vocabula plura ad balneorum usum spectantia: eschara, alipterium, aryballus, arytæna, cammus, pyelos, pyanon, mare. Scholastica lex. Oceanus. Schola. Emaculatur Senecæ locus ad Luciliium de psychrolute. Psychrologi qui dicantur: & psychrologia quid. Pyelcus. Asaminthus. Ου lutris. Balneorũ nomina per irrisionem medicorũ, quæ dicantur. Chytri. Chytrini. Culina fusoria.

Cap. XX.

Verum prius quàm inde revellamur, mutuemur item aliquid à Julio Polluce, quo veluti superpondio lector onustus dimittatur. Scribit ergo libro septimo, partem balnei dici escharam, aliam vero alipterium, quod Latinè unctuarium valet dici, & esse nomen utrunque apud Alexin Cauniis, ἐν τῷ βαλανείῳ μή τι τὸ πῦρ ταῖς ἰσχάραις ἐνὸν ᾖ κεκλεισμένον τὸ ἀλειπτήριον. quum nec in focis, inquit, esset ignis, & esset alipterium occlusum. Escharan Lycurgus & Ammonius dici autumant, quæ arrecta non sit, & citra omnem altitudinem, sed humi assideat, vel cũ cavitate, unde & medicos ulcera concava escharas vocare. Sunt item escharæ, pudendorum muliebrium labra. Cornelius Celsus medicinæ quinto, in erysipelatum cura: Post exustionem (inquit) putris ulceris, superponenda sunt quæ crustas à vivo resolvant, eas ἐσχάρας Græci vocant. Celsi opinionem comprobat primo Simplicis medicinæ Galenus. Pergit inde Pollux idem: Balnei vasa, inquit, sunt aryballus, arytæna. Vtriusque meminit Aristophanes, qui & balnei cammum dicit. Sed & pyelon quoque nominat, quam Eupolis mactram vocarit, εἰς βαλανεῖον εἰσελθὼν, μὴ ζηλοτυπήσῃς τὸν συμβαίνοντα εἰς τὴν μάκτραν. id est quum balneum fueris ingressus, ne invideris ingredienti tecum mactram. Pyanon verò tritico constat cocto, etiam si omnium generum fruges passo percoctas pyani appellatione intelligendas putent nonnulli. Videtur pyelos fuisse concavus locus: in quo abluerentur: quamvis & theca rectè dicatur pyelos: sicut item oceanus dicebatur vastior locus, alveusque major, ita fortè ab amplitudine vocatus, & à lavantium quoque strepitu & marino quasi æstu. Lampridius: Oceani (inquit) solium, prim⁹ inter principes Alexander appellavit, quum Trajanus id non fecisset, sed diebus solia deputasset. Nam & in sanctis literis, vas capacissimum ab Solomone in templo dicatum, est mare nuncupatum. Quòd si quis miratur, sciat eam Romæ fuisse thermarum magnitudinem, ut Ammianus doceat libro sextodecimo, lavacra in Vrbe in modum provinciarum quandoque extructa. Erat & in balneis schola nomine, sicuti commeminit Vitruvius: ea verò erat labri pars sive alvei, à præstolando dicta, ut occupato ab iis, qui priores venissent labro, in schola cæteri circumspectantes rectè stare possent. Quanquam erat & in porticibus schola, Plinio auctore, Alexandrũ (inquit) & Philippum cum Minerva, qui sunt in schola in Octaviæ porticibus & Philippi. Fortè verò quis & appellatione scholæ sodalitatem, & conventum aliquem id ætatis juvenum intelligat. Nam & celebritas dicebatur, ait Macrobius, quum vel sacrificium fiebat, vel epulum dabatur, vel ludi agebantur diis, vel feriæ observabantur. In re militari secundam dici scutariorum scholam, advertimus, sed & milites quos-

dam capita scholarum ab castrensi ordine nuncupari. Et Severianum scribit Ammianus Marcellinus, sociatum Valenti domesticorum scholæ præfuisse. Scholam porrò & diatribam dici ex Gellio dilucet opinor. Sed & ab Cimone Athenis primum diatribas substructas, quæ vocarentur eleutheriæ, id est liberales καὶ γλαφυραὶ, Plutarchus scribit. Diatribas interpres diversoria nobis reddidit, quàm rectè, dispiciant volentes. Scholasticam legem quum audis, ociosorum intellige morem qui in stationibus, aut alibi fabulis nugisque sæpius horas conterunt bonas. Erat porrò & Romæ regione tertia, schola quæstorum atque item capulatorum. Convenit item balneo, inquit Pollux, ψυχρολουτρεῖν. Id verbum significat, frigida lavari. Quod positum invenimus apud Aristophanem ἐν δαιταλεῦσιν. inquit enim ἐψυχρολουτρήσαμεν, id est frigida lavimus, ψυχρολουσίαν legimus apud Paulum Æginetam libro primo. Quæ nos adjuvant auctoritates, ut Senecæ depravatum fœdè locum restituamus in integrum: sic enim modo scriptum invenias libro Epistolarum septimo ad Lucilium: Memor artificii mei veteris frigidus cultor mitto me in mare quomodo per fichœolutam decet, gausapatus. Lego psychrolutram, vel psychrolutem significat enim eum qui frigida lavatur. Nam & libro duodecimo irrepsit item menda, Ille tantus psicholutes, qui calendis Januariis Euripum salutabam, qui anno novo, quemadmodum legere, scribere, dicere aliquid, sic auspicabar in virginem desilire, primum ad Tiberim transtuli castra. Scribe ut jam docuimus pſichrolutes. In quo sciendum veteres frigida tantum usos, quum calida balnea valetudinariis deservirent. Nam psychrologi homines dicuntur, qui boni proferunt nihil, & sermo ejusmodi vocatur rectè psychrologia. Pyulcus ad institutum præsens pertinet nihil. Est tamen eo nomine medicis accommodum instrumentum vel infimum cura, quos vocant κόλπους, ubi diu perseverat ab corpore subjecto absoluta & reglutinata cutis. Dicitur Pyulcos, quia pus educat, meminit Therapeutices quinto Galenus. Sunt alibi in Pollucis ejusdem thesauris vasorũ nomina hæc ad ejusdẽ balnei usum. Asaminthus, mentio cujus est apud Homerum frequens, Crunus, catachytlum, Eupolis in Chrysogone,

ἀλλ' ὦ φίλε ζεῦ καταχυτλον ῥῖνα ἔχεις.

In Cratini autem heroibus asaminthum intelligunt cibothum, id est arcam, alii poculum. Postremò ne quid effluat per incuriam, pellem qua succingerentur mulieres in balneis, vel qui illas abluebant, vocatam invenio nunc oam lutrida, nunc verò oam per se. Nam Theopompus ἐν παισὶ, ita scriptum reliquit, τὴν δὲ περιζώσαμενος ὤαν λουτρίδα κατὰ δισμὸν ἥκεις παραιπίταται. At Pherecrates ἐν ἰπνῷ instrumenta pædotrivices enumerans, ἤδη μὲν ὤαν λουμένω προζόννυτω, id est jam (inquit) oam præcingebant ei cui lavaretur. Sic verò dicebatur melota: hoc est pellis ovilla: unde fluxisse nomen, probabile est, hoc est ἀπὸ τῆς οἰός, id est ab ove. Putant alii, oam quoque significare loma, hoc est marginem indumentorũ, περὶ τὴν πίζαν, h. e. circa fimbriã, vel peristomiõ, & peritrachelion. Illud denique relatu non indignum, septimo Therapeutices ab Galeno traditum: Quintum logicos risu excipientem medicos, calidum, frigidum, siccum, humectum, non citra fel ὀνόματα βαλανείων, id est balneatorum nomina vocare consuesse. Apud Herodotum Historia septima, Thermopylarum calentes aquas vocari ab indigenis χύτρους: puto quia chytrini dicuntur Græcis terræ cavitates, per quas immittantur fontes. Nec illud adjecisse fuerit operæ vacantis, balneas, stabula, culinæ fusoria procul apium castris discludi oportere.

Asinus Ægyptius, quo sensu venire in proverbium possit. Oniscus. Cynocephalus. Plinii locus illustratur de diis atri coloris. Inibi plura de figuris deorum, & rationibus ex Porphyrio. Quave figura Christum deformarint priores, quem Onochelum, id est ὀνόχηλον dicebant. Semissii, & Sarmentarii, qui intelligantur. Vranus, qui & basiliscus.

CAP. XXI.

Asinum Ægyptium, venire in proverbium perspicimus, pro eo qui derisui sit omnibus, quemque omnes insectentur, convellant, lacerent. Ejus ratio ex historia est: proditur siquidem memoriæ, in Ægypto flavi coloris homines ludibrio esse, plurimumque vellicari: asinos verò plerunque in præceps dari, sicuti obvenit apud Coptitas. Vtriusque facti redditur ea fermè ratio, quòd ruffus foret Typhon hostis perpetuus Osiridis, necnon asini quoque colorem præferret. Sed additur hebetudinis item, ac ruditatis ratio, necnon injuriarum illatio frequens. Quæ causa gentibus item illis expressit, ut Persarum regem Ochum nomine, quem miro prosequebantur odio, asinum subinde appellarent. Quare is commotior, ὁ μέν τοι ὄνος οὗτος ὑμῶν κατευωχήσεται τὸν βοῦν. asinus, inquit, hic vestro convescetur bove, protinusque Apin immolavit: sicuti Dinon scriptum reliquit. Hic verò est Ochus is, quem Ægyptii item Machæram vocarunt, ut Plutarchus inquit. Legimus item Busiritas & Lycopolitas, tantò ejus animantis odio flagrasse, ut tubis omnino supersederent uti, tanquam sonum edant asinino planè consimilem, prorsusque non purum id animal arbitrabantur, sed dæmonicum, ex ea quam exposuimus assimulatione. Immo verò in sacris popana facientes τοῦ τε παϋνὶ καὶ τοῦ φαωφὶ μηνὸς, id est mẽsibus quos illi vocant payni & phaophi, asinum effingunt insignem, vinctum. Lectum tamen in historia est, ab Hyperboreis item Apollini asinum immolari, cui sententiæ astipuletur Callimachus,

τέρπουσι λιπαραὶ Φοῖβον ὀνοσφαγίαι.

id est, pingues Apollinem oblectant asinorum jugulationes. Sed & de Hyperboreis Pindarus in Pythiis,

παρ' οἷς ποτε Περσεὺς ἐδαίσατο λαγέτας
δώματ' ἐσελθὼν κλειτὰς ὄνων ἑκατόμβας.

Obiter illud in transcursu notavero: oniscon Græcis interdum dici millepedam, seu centipedam, quam ab fabæ similitudine cyamon quoque vocat Galenus: interdum verò asellum piscem. At Hippocrati chirurgicum est instrumentum

mentum oniscus, luxatorum curationi accom- A modum. In Hori lectum monumentis est, Ægyptios hominem indicantes, qui peregrè nunquam sit profectus, onocephalum expingere, quia nec historias audiat, nec quæ ἐπὶ ξένης fiant, persentiscat. Asinaria verò festum erat Syracusis, ab Asinaro fluvio appellatione ducta, apud quem Atheniensium imperatores Nicias & Demosthenes capti. Agebatur Carnio mense, quem Metagitniona vocent Athenienses, & maium intelligunt eruditi. Quoniam verò de Typho- B nis colore meminimus, scribit Plutarchus, Ægyptiorum historiam tradere, flavi corporis fuisse Typhona, martem albi, subnigri Osirim. Ex iis involucrum Plinii exsolvitur ex libro secundo, ubi Deorum irrisa multitudine, alios ex eis creditos scribit, juvenes atque pueros, Bacchum videlicet Apollinémque & Cupidinem significans, alios verò atri coloris, innuens planè quod præstruximus. Conferunt item ad Plinianum sensum, quæ Porphyrius scribit. Quum Deus C (inquit) lux sit, & ignem æthereum habitet, nullóque sensu capi possit, lucida quidem materia aut crystallo parióve lapide ad comprehendendum lumen ipsius exhortantur. Auro autem ignis illaque immaculata natura intelligitur, multi verò nigris lapidibus invisibile illius substantiæ significarunt. Hominis autem formam diis attribuerunt, quoniam Deus ratio est. Pulchros fingunt, propter eminentissimam & indeficientem illam pulchritudinem. Diversis præterea D figuris & ætatibus, & alios sedentes, alios stantes, mares alios, alios fœminas, & aut virgines, aut matrimonio conjunctos. Diverso quoque amictu simulacra constituunt, ut diversitas deorum non lateat. Alibi quoque Porphyrius idem, quæ diis attribuantur, omnia sensu allegorico enarranda commonens, ita subdit. Vniversus mundus Jupiter est, animal ex animalibus, Deus ex diis constitutus. Jupiter autem est, in quantum intellectus est, à quo universa producun- E tur, & qui cuncta creat intelligendo. Jovem esse credendum est virtutem providentem atque vivificam, quam pila & rotundis figuris significabant. Hominis verò simulacrum ei constituunt, quoniam mens est quæ cuncta seminali ratione producit: sedere autem fingitur, ut stabilis virtus atque incommutabilis exprimatur. Nuda apertaque habet superiora, quoniam conspicuus intelligentiis & superioribus est, inferiora verò teguntur, quia occultatur inferioribus creaturis. Sce- F ptrum læva tenet, quia in his corporis partibus spiritalissimum vitæ domicilium invenitur: creator enim intellectus, rex, spiritusque vivificans mundi est. Dextra verò aut aquilam protendit, aut victoriam: alterum, quia cæterorum Deorum domin⁹, sicuti aliarum avium aquila est: alterum, quia omnia illi subjecta sunt. Sciendum verò hac parte, quod huic loco congruit præcipuè, Christianæ veritatis hostes, dum animæ illudunt suæ, ineuntque cum Antitheo societatem intimam, G infando etiam picturæ genere ausos Dei summi summatem filium deformare, ac velut in pergula prætereuntibus ostentare asininis auribus, pede altero inungulatum, ac togata specie, cum libro in manibus, addito etiamnum scelestiore titulo, ceu Christianorum is foret Deus, Onochelus, id est ὀνοχηλὸς nomine. Illud verò auctarium fuerit, insectatione eadem ab importunis hominibus CHRISTI cultores Semissios nuncupatos, & Sarmentarios, de leti genere, quòd ad assis dimidii stipites destinati superjectis accumulatisque sarmentitiis fascibus, concremari consuessent. Semisses verò dici homunciones, palàm est vel imperitioribus. Ad deos & illud pertinet, Vræum Ægyptiis dici, quem basiliscum nuncupent Græci: esse verò inter omnia serpentium genera (ut scribit Horus) immortalem, qui & citra morsum afflatu solo perniciem inferat: quia verò videatur ζωῆς κυριεύειν & θανάτου, ex auro conformatum capitibus deorum appingunt. Quin & argumento eodem indicare ævum arbitrantur: sicuti mundum signat caudam præmordens serpens, squammis suppunctus variis, quibus syderum præmonstretur fulgor.

Proverbium quod est, Mantis te vidit, quem habeat sensum. Mantis quid.

Cap. XXII.

Mantis te vidit, esse in eos adagio videtur, quibus fascinator oculus mali objecit quippiam. Proditur memoriæ in Græcorum commentariolis quibusdam: esse mantin locustæ genus, quæ in stipulis enascatur, virens colore, corpore prælongo, pedibus item prioribus prælongis, quos & agitat assiduè. Ex qua ratione sunt qui putent præmacram ac prætenuem significari puellam à Theocrito, illis versiculis qui leguntur apud Idyllio K,

εὖγε θεὸς τὸν ἀλιτρὸν, ἔχεις πάλαι, ὧν ἐπιθύμεις,
μάντις τοι τὰν νύκτα χροΐζεται ἁ καλαμαία.

Aristarchus in commentario Lycurgi, locustam hanc scribit, si quod inspexerit animal, protinus illi quippiam producere mali: unde, inquit, μάντις dicitur ἐπὶ κλαδῆς καὶ χαλεπὸν ἐρῶσα, h.e. mantis vocatur, quæ noxii molestique aspectus est. Vel dicitur mantis, quia locustis adventantibus, præsagium fit ingruentis penuriæ.

Autumnalis appetentia, in proverbium usque producta, quam habeat rationem. Cur autumno scaturiant ægritudines. Appositi qui. Autumni inæqualitas unde sit.

Cap. XXIII.

Avtumnalis appetentia, doctè per proverbium usurpatur pro recta aptaque voracitate. Ejus rei non una videtur ratio. Sunt enim qui ad oporas, hoc est fructus (de quibus nos alibi latius) hujus eventus causam rejiciant: neque id item simpliciter: fuit enim qui fructuum esitatione multiplici, subduci alvum insigniter arbitrentur, proindeque retrimentitia, & inutili mole exinanitum corp⁹ νεαρὰς ὀρέξεις παρασκευάζειν, id est novas validasque appetentias parare. Alii verò fructuum plurimis inesse credunt ἐρεθιστικόν τι καὶ δηκτὸν, sapidum quiddam mordaxque, quo lacessatur stomachi voracitas amplius, quam obsoniis ullis aut bellariis. Quando & iis ægrotis, qui vocantur appositi, hoc est sine cibo-

quid oblatum ejusmodi orexin facit. Cæterum ratio illa quam mox promam, physico sit fortè congruentior: Equidem in se id unusquisque experitur & sentit, sed & multa perdocent, genuinum familiaremque calorem æstatis tempore lacessere, dissiparique meatuum laxitate: ingruente verò autumno, aereque jam frigescente atque causa eadem constipatiore jam corpore, invalescit calor idem congregatus ad interanea, occlususque. Quo fit ut amplius cibo studeamus, quādo etiam conficimus validius. Addunt aliqui, ne ullatenus in hoc quæstionum involucro sint asymboli harum studiosi lectionum, æstate nos quidem effici ratione æstuum διψητικωτέρους, hoc est siticulosiores: proindeque humectationi uti uberiore. Demutata verò ardoris exustione, vicissim contrariam naturam affectare, animadvertimus: propterea πεινητικωτέρους ποιεῖ, id est cibi appetentiores facit, & aridum alimentum corporis ingerit temperamento. Nec tamen astruat quispiam cibaria prorsum hujus esse effectus expertia, quando ex novis recentioribusque concinnata frugibus, reliquis longè præstare fructibus, sit exploratissimum, & proinde vescentes allectare amplius. Ex iis verò omnibus jam (opinor) propositi proverbii quæstioni multum lucis perspicuè affusum est. Quorum singula si satisfecerint minus, at junctim simulque omnia legentium implere desideria poterunt. Autumno porrò inæqualitas maximè propria est, quoniam auctore Avicenna, dies sunt æstivi quodammodo, noctes hyemales. Quæ utique post alias ratio efficere creditur, autumno in primis ut scaturiant ægritudinum agmina. Sed cur nam autumnalis nox verna frigidior est? quum secus omnino esse debuerit: nam siccior tunc ac subtilior videtur aer, & ideo igneæ propior naturæ. Dicendum autem, vehementer rarum aerem non facilius modò calorem admittere, sed & frigus, quando & aqua ignibus attenuata factaque solutior concrescit celerius multo, quippe meatibus longè amplioribus, penetrare vehementius frigiditas potest.

Proverbium, Amicus ut oleum plantis, quo enuntietur sensu. Quæ inoculationem aut insitionem minus admittant. Oleo perunctas arbores interire. Prapingues cur generationi minus apti. Quinti apophthegmata duo. Anaxagoræ dictum parœmiodes. Oleum spica. Unguentum nardinum ac petalium. Oleatum. Calcinatum. Cretare. Impastare.

CAP. XXIV.

OLeum esse plantis infestissimum, prodi à rerum naturæ peritis, sciunt, qui Græca pertractant: quique non ex pronao tantum (quod dicitur) Musas consalutarunt, verum & in ipsa musei cella incubarunt: proptereaque asseritur, plantas ἐλαιώδεις, hoc est oleosæ naturæ inoculationes, quas ἐνοφθαλμοὺς Græci vocant, neque id genus permixtiones alias ullo modo admittere, neque enim conum aut cupressum vel pinum, & omnino piceas peregrini quippiam vel pati vel alere. Cui rei argumento est, si plantam quam-

A libet oleo inunxeris, demoritur protinus, sicuti & apes. Commemoratas verò arbores præpingues esse ac oleosas, indicio esse potest, quæ subinde desudatur pix, resinaque. Faces quoque indidem oleosum refundunt humorem, splendescitque in iis pinguedo: διὸ καὶ πρὸς τὰ ἄλλα γίνεται δυσμικτὰ ὥσπερ καὶ αὐτὸ τὸ ἔλαιον, id est proindeque aliis promisceri nequeunt, sicuti nec oleum ipsum. Inde ergo concinnatur adagio, in eum qui inimicus infestusque omnibus est, ac

B dissociabili morum feritate truculentiaque communionem non patitur. Quæ res si foret in quam plurimis, tolleretur planè humana societas, peirentque omnia, ad quæ nati videmur. Sed quod ad insitionum rationem pertinet, sunt qui in eo plantarum genere etiam in corticem prætenuem causam refundant, cujus imbecillitas cum ariditate sedem insitis præbere nesciat, neque (ut Græci dicunt) ἐμβιῶναι, hoc est, ut plu-

C ribus interpreter unum illorum verbum, intrà se vitæ facultatem. Afferri potest & ratio illa: nam quod alterius naturæ suscipit rem, debet esse εὔτρεπτον, hoc est ejusmodi, ut mutationi non obluctetur, sed superatum facilè transeat in similitudinem, & quod in ipso alimenti est, in alcitium transmittat. Etenim terram exsolvimus emollimusque, ut concisa comminutaque transeat facilius, & insita comprehendat. Tenuis verò & dura, transitum nescit. Quod in plantis

D iis usu venire, compertum est, quarum levissima ligna temperamenti, mixtionisque sunt expertia. Quæ verò peregrina admittunt, feracia esse convenit, & fœmineam quodammodo subire vicem. Cupressum verò & piceam & id genus alia, fructus cernimus edere ingenerosos: sicuti etiam præpingues hominum, corpulentioresque plurimum sunt ἄτεκνοι, hoc est filiis progignendis inhabiles ineptique: Alimentum enim universum in corpus abit, nec seminaria subsi-

E stit ulla superfluitas. Idipsum verò arboribus hisce obvenire, non latuit naturalium studiosos. Ipsæ nanque εὐσωματοῦσι τοῖς μεγέθεσι καὶ αὐξάνονται, id est, corpore sunt (ut sic dicam) bene habito, augescuntque egregiè. Cæterùm fructus vel non ferunt, aut minutum, & serò prorsus percoctum producunt. Quamobrem mirandum minimè arbitrantur, si aliena minus patiuntur, in quibus propria domesticaque exsucca cernuntur, aut nulla. Verum quia ab oleo caput hoc exorsi

F sumus, & mox de eodem præflorabuntur aliqua, interim apophthegma Quinti, etiam si scurrile, inseremus, qui percunctanti gymnastæ, quam unctio vim haberet: respondit, Vestis summovendæ. Compar Quinti & apophthegma, quod de urinis est invulgatum, Ad pictoris utique functionem spectare, illas percalluisse. Verum (inquit Gallenus) scurrarum hæc fuerint ridicularia, medicæ scientiæ haudquaquam. Subnotemus ex Græcorum fidelia parœmiodes illud i-

G tem de Anaxagoræ productum in opia, Ad eum nanque ἀποκαρτεροῦντα, id est fame destinantem mori, quum venisset Pericles, ab instituto revocaturus, insusurravit is ὦ Περίκλεις καὶ οἱ τοῦ λύχνου χρείαν ἔχοντες ἔλαιον ἐπιχέουσι. ô Pericles (inquit) lucerna qui indigent, oleum affundunt. Sunt ex bene doctis, qui petalium unguentum, seu folia-

tum

tum, aut nardinum dici vulgò oleum spicæ conjectent. Ab oleo denique oleatum deduci comperimus, uti ab calce calcinatum, ab cæra cæratum, quæ nova quibusdam sunt, sicut ampullescere, cretare, malagmare, impastare.

Super olei, vini, aceti, gari natura adnotantur plusculu, non omissa quæstionum jucunditate. Oxyngion. Oxycratum. Vinum cur dicat Homerus αἴθοπα. Garus quid.

Cap. XXV.

Verum quia ab oleo prior nobis exorta lucubratio est, subnectamus brevissimè quod de natura vique ejusdem compertum est, ex magni peripatetici sententia: à quo quæsitum scimus, cúrnam oleum & aqua densescant frigore, at vinum acetumque neutique, neque item garus. Ad id verò discutiendum involucrum illa ratio afferri solet: oleum quidem ferè esse qualitatis expers, & proinde temperatum potius frigescere statim, adeo ut inter evaporandum frigefiat. Id verò non fit in aqua omnino, sed utpote frigida, sed frigidior effecta facilè coit. Garus vero utpote suis partibus tenuis, & calidior, non continuò frigescit: eodem modo etiam vinum. Acetum autem, ut tenuissimarum partium, omnem respuit concretionem. Semina quidem caloris habere vinum in se, testari etiam Homerus videtur, quum dixit αἴθοπα οἶνον, non (ut quidam putant) propter colorem. Nec excidit quid alibi commentati sumus. Sed & oleum non minus esse ignitum probant alii, nec minorem habere in calefactandis corporibus vim. Nec verum putant, quæ calidiora sint, difficilius congelascere: nam sic, quæ frigidiora sunt, facilius gelu cogerentur. Oleo verò coaguli causam dicunt celerioris, quod & levigatius & spissius est. Hæc siquidem faciliora ad coeundum videntur, quæ levatiora densioraque sunt. Vino autem non contingit tanta mollities, & est quàm oleum, multo liquidius. Acetum verò liquidissimum est inter humores cæteros, & tanto acerbius, ut sit acore tristificum, & exemplo marinæ aquæ, quæ ipsa quoque amaritudine sui aspera est, nunquam gelu contrahitur. In quo illud opera parerga subnotasse nil obfuerit, aceti fecem dici Plinio oxyngion, quo tamen nomine axungiam recipere malunt Græci. Oxycratum vero aqua est aceto temperata, Latinis poscam dicere moris est. κιρνᾶσθαι miscere est, quod in aquæ usu ferè dicitur Græcis. Acetum, restinguendi incendii causa parari solitum veteribus, auctores habeo juris prudentes. Omnino minus prætereunda est Aristotelis doctrina ex Meteororum quarto, Quæ (inquit) aquæ plus habent, frigoris concrescunt vi, ut glacies: quæ autem terræ, caloris potestate densentur, ut lateres, sal, vitrum. Oleum coagulatur nec calore nec frigore, quia sit aëris plenum, nec immixta valet aqua resiccari, non ignis item vi elixatur, quoniam viscida potentia nil admodum evaporat. Ad explicandam verò olei naturam & illud pertinet, quod potum ἐμετὸν προκαλεῖται, vomitum cit, & præsertim flavam bi-

A lem. Cujus ratio esse videtur, quòd quum sit leve, καὶ ἀνωφερὲς, id est superna petens, cibos elicit ipsos, ad stomachum elevans: stomachus verò gravatus vim egestivam ad vomitum exsuscitat, præcipuè flavam bilem, utpote levem ac tenuissimam, & facilè sursum versus evadentem. Quod autem oleum sursum expetat, experientia ipsa manifestum, humido siquidem alicui admixtum in superiores se evestigio recipit partes. Sed cur inter cætera liquida oleum non remiscetur? quoniam
B γλισχρὸν ὂν καὶ ἑνούμενον πρὸς ἑαυτὸ, id est quum glutinosum sit, & in se reductum nequit dissecari εἰς ἄτομα μέρη, hoc est in portiones minutiores, reliquisque ammisceri liquoribus. Argumento est, quòd in terram fusum, ipsam ilicò non subit. Illud verò nónne scitu dignissimum est, quòd quum idem ferè videatur, diversissimum tamen effectum producit? lanæ siquidem oleo irroratæ candidiores evadunt, pili verò uncti nigriores: nam & lanæ, pili sunt. Sed in promptu tamen
C ratio est, quoniam squalore ac situ obsita magis flavescunt: villi autem exsiccati, & abeunte qui in ipsis est humido, albescunt. Oleum igitur impedit, minimè siquidem arefiunt: nec in hoc similiter habere contingit, ut villos qui ablati sunt, comparemus cum iis qui adhuc in corpore virent: lanæ enim attonsæ sunt. Dignum libra illud quoque antiquis ingeniis observatum, vetus oleum effici candidius, quàm recens, sicuti
D item frigidi panes albiores cernuntur, quàm calidi. Causa verò nigroris, ita appello quod Græci μελανίαν, humor est qui poros meatusque offarcit, sicuti albedinem inducit ignis, ut proditur De generatione & corruptione primo, Empedocles tradidisse. In utrisque autem horum, ut recentibus uberius continetur humor, sic tempore provectis parcius in superficie residet, propter evaporationem: evaporatur autem prorsus oleum vel tempore vel sole, panis autem calore inde e-
E grediente per refrigerationem. Humor itaque frigidis jam evanuit, calidis adhuc inest. Porrò uti auctor Avicenna est, prima primi: Calidum agens in humidum denigrat, in siccum verò dealbat, ut patet in lignis & carbonibus. Frigidum autem contrario modo agit, ut thus indicat cum osse. Sed addendum illud quoque, Calidum propriè compositum, & naturale albedinem per se inducere semper: per accidens verò etiam nigredinem, aut vaporum elevatione, dispergendo præ-
F farciendoque, vel etiam adurendo, ut Æthiopibus contingit. Vbi verò certo mensu agit operatúrve, sicuti naturalis caloris actus præfert, albedinem inducit potissimum. Commonendi tamen hac parte sumus, Oleum novitium quidem ob insitam aquæ vim in virorem tendere cum fuscedine quapiam, mox verò accepta ætate, humore jam evanescente (quod diximus) albescere. Cæterum ubi amplius consenuerit, ruborem jam quendam incipit acquirere. Id quod in pin-
G guedine inveterata planè convisimus. Addamus postremò illud item, quod magistra experientia exploratum est, & admiratione non caret: videmus quippe, calida perfusos aqua longè minus calorem percipere, si peruncti oleo fuerint. Quam tamen rem ea ratione provenire, perspicuum ferè est, quòd propter corporis lenitatem facilè

A

delabitur aqua, minusque immoratur quàm ut omnino subire valeat calor. Quod ut verum fateamur, faciunt artis medicæ periti, in quorum libris observatum est: succo mercuriali & portulacæ manu illita, posse ferri citra nocumentum liquefactum plumbum, & quidvis alioqui perurens. Verum quia traditum veteribus est, Prudentissimi esse viri, qualibet in re nosse modum: jam huic parti coronidem appingemus, lecturi hoc genus flosculos alios: si illud breviter commonuerimus, quoniam gari facta mentio est, ab eruditis appellatione ea intelligi non feculentam materiam & sedimentum, sed quod in morem aquæ fluidum supernatat, quod & in carne accipi valet, ut sit nomenclatura hæc eorum, quæ ex salsura exsudarint exsaniaverintque, ut Columellæ utamur verbo.

B

Strumam dibapho vestire, quid sit. De struma, & Vatinio paucula. Strumaticum. Estruthismena quæ sint Græcis. Struthium. Adenes.

C

Cap. XXVI.

STrumam dibapho vestire, quantum M. Tullii verbis conjectare possumus, est scelera, turpitudinem, sordes cujuspiam honorum fastigio occultare honestareque. Ita enim scriptum legimus secundo Epistolarum ad Atticum: Proinde isti, licet faciant quos volent consules, tribunos plebis etiam, deinde Vatinii strumam sacerdotij διβάφῳ vestiant.

D

Dibaphum certè purpuram significare bis tinctam, veluti impendio magnifico, videor ex Plinio didicisse. Porrò vestium id genus etiam sacerdotibus contribui solitum, ex Livio item scimus. Struma, ut colligunt nonnulli, extantia quædam in tergo est, sicuti in pectore habeatur gibbus. Scribit Medicinæ quinto Celsus, Strumam esse tumorem, in quo subter concreta quædam ex pure ac sanguine, quasi glandulæ oriantur,

E

quæ vel præcipuè fatigare medicos solent, quoniam & febres moveant, nec unquam facilè maturescant, & sive ferro sive medicamentis curentur, plerunque iterum juxta cicatrices ipsas resurgant rebellentque, multoque post sit opus medicamento. Nascuntur vero in cervice maximè, sed etiam in alis & inguinibus & in lateribus, in mammis quoque fœminarum se reperisse, chirurgus Meges auctor est, Ab struma inclinari strumaticum, apud Firmicum legimus: Vicesima,

F

inquit, pars tauri si in horoscopo fuerit inventa, strumaticum faciet, exulcerata macularum labe possessum, vel certè elephantiaca contagione pollutum. Quæ verò ἐστρουθισμένα dicuntur Græcis, sunt struthio herba repurgata, & ad candorem mollitiemque perducta. Struthium radiculam Plinius appellat. Sunt qui lanariam herbam. Hic verò illud commonendi obiter sumus, esse glandulas apud Celsum, quæ apud Galenum frequenter

G

etiam in semilatina, sive (ut dicam verius) tota barbara tralatione, adenes vocantur. Addit Julius Pollux, nasci strumas citra mesenterium quoque. Strumas semidoctum vulgus scrophulas vocat: quoniam eas Græci ab ejusmodi bruto χοιράδας appellaverint. Est enim in sue morbus struma, sed ab hoc diversus omnino, sicuti accuratus studiosusque lector percipere ex Aristotele poterit. Strumosi mentionem Juvenalis facit, quum ita Satyra decima cecinit,

> Nec prætextatum rapuit Nero loripedem, vel
> Strumosum atque utero pariter, gibboque tumentem.

Vt verò & de Vatinio superpondii adnectamus aliquid, auctor Macrobius in Cœnis est, illum à populo ludis gladiatoriis lapidatum fuisse. Ejus item mores graphicè videtur expinxisse M. Tullius: Illud, inquit, tenebricosissimum tempus ineuntis ætatis tuæ patiar latere, licet impunè per me parietes in adolescentia perfoderis, vicinos compilaris, matrem verberaris, habeat hoc primum tua indignitas, ut adolescentiæ turpitudo obscuritate, ac sordibus obtegatur. Et mox, Tu qui te Pythagoricum soles dicere, & hominis doctissimi nomen tuis immanibus & barbaris moribus prætendere, quæ tanta pravitas te mentis tenuit? qui tantus furor? ut quum inaudita ac nefaria sacra susceperis, quum inferorum animas elicere, quum puerorum extis deos manes mactare soleas, auspicia contempseris? Et item alibi: Odio enim tui, & si omnes superare propter tuum in me scelus debeo, tamen ab omnibus penè vincor. Ex quibus illud expressum Catullo arbitrantur ad Calvum:

> Ni te plus oculis meis amarem
> Iucundissime Calve, munere isto
> Odissem te odio Vatiniano

Seneca verò ad Novatum, Vatinium scribit hominem natum & ad risum & ad odium, scurram fuisse & venustum & dicacem.

Terrestre tonitru. Terræ motuum species. Palmatiæ, sismatiæ, chasmatiæ, mycematiæ.

Cap. XXVII.

TErrestre tonitru, positum invenio pro terribili, tetro ac metuendi horroris, sicuti in illo Græcanico, κλήσατε χθονίας βροντάς, id est hymnis concinite terrestria tonitrua. Vetus siquidem irroboravit opinio, quicquid visatur formidabile ac grave, esse ex terra progenitum. Sunt qui eo epitheto vehementer tonantia malint intelligi, aut quæ sub terra fiant. Quoniam ubi insonet terra, pertingere cælum quoque sonitus is credatur. Idque genus tonitru ex alto concipi, opinentur homines. Sicuti Gallieno imperante, auditum inquit Trebellius Pollio tonitruum terra mugiente, non Iove tonante: quo motu fabricæ multæ sunt devoratæ, multi terrore mortui. Afferuntur à Græcis & rationes aliæ, sed quæ perpensæ amplius non perinde noscantur graves, propterea quæ scribantur, haud ita plausibiles. Illud memorabilius forsan, terræ motuum formas tradi quatuor, siquidem aut palmatiæ sunt, qui humum molestius suscitantes, sursum propellunt immanissimas moles, ut quum in Asia emersit Delos: aut sismatiæ, id est σεισματίαι, qui limes ruentes, & obliqua urbes ac montes quoque devolvunt in planum: quo argumento sismatiam Spartani sepulchrum dixere, in quo Ephebi jacebant, gymnasii ruina ex terræ motu elisi.

A thisi. Aut chasmatiæ, qui motu grandiore patefactis subito voratrinis, terrarum partes absorbent. Sunt postremò qui de mugitus ratione vocantur mycematiæ, & sonitu audiuntur minaci, quum dissolutis elementa compagibus ultrò assiliunt vel relabuntur, considentibus terris. Tunc enim velut taurinum erumpere boatum fremitusque ac fragores terrenos, necessum propè est. Cæterùm, qui mira præcipuè terræ motuum opera nosse cupit, Dionis Trajanum legat. Scribit Proclus, qui vellent terræ motuum cessationem, solitos Neptuno rem divinam obire, B quoniam dicatur Asphalius. Sed & in eundem terræ motus refunditur causa, quoniam ne de terræ cavitatibus prosiliant venti, sæpe obstet mare, meatus obstipans præfarciensque. Proinde dici Neptunum Gæechum, & Enosichthona.

Stultorum thesaurus.

C C a p. XXVIII.

Linguæ petulantiam plerisque scimus mortalium esse ita familiarem gratamque, ut nullo non momento Timonianus Theoninúsve distringatur dens, nunc livore quod late patet vitium, & est in multis nunc imprudentia & genuina levitate. unde obrepsit venustus adagio, ut maledicentia stultorum nuncupetur thesaurus, quem in lingua conditum gerant. Ejus verò mihi auctor in Penulo Plautus est, cujus etiam adscripsi versiculos plures, D quòd sint festivitatis comicæ, Plautinæque in primis plenissimi;

Istic est thesaurus stultis in linguâ situs,
Vt quæstui habeant, male loqui melioribus.
Viam qui nescit, qua deveniat ad mare,
Eum oportet amnem quærere comitem sibi;
LY. Ego malè loquendi vobis, nescivi viam.
Nunc vos mihi amnes estis, vos certum est sequi.
Si benè dicetis, vostra ripa vos sequar: E
Si malè dicetis, vostro gradiar limite.

Conclamare vasa; quid. Convasare.

C a p. XXIX.

Conclamasse vasa, & castra jam movisse, per jucundam à militari negotio tralationem, de iis proverbio dictitare consuevimus, quos jam demigrasse volumus significare. F Id innuere Cicero videtur Accusationum in Verrem libro sexto: Conquiri Diodorum tota provincia jubet, ille ex Sicilia castra jam moverat; & vasa collegerat. Cæsar Civilium bellorum libro primo: Fit ab hoc certior Cæsar, duces adversariorum silentio copias castris educere. quo cognito, signum dari jubet, & vasa militari more conclamari. Et libro tertio: Qui cum magna expectatione venisset, temerè progressus turpem habuit exitum, G & noctu, neque conclamatis vasis, flumen transit. Sæpe item tum hic, tum historici reliqui, eo dicendi genere utuntur. Convasare dicuntur & qui demigraturi res componunt. Terentius, Aliquid convasassem. Hieronymus, Convasatis quæ à fratribus missa detulerat.

Sine corollario non recedere, quid. Corollarij notiones.

C a p. XXX.

Qvoniam verò in Ciceronis disertissimas orationes incidimus, quibus proscissus Verres: succurrit nunc ex eisdem adagio alius non aspernabilis. Quo verò sensus percipi ejus possit facilius, subnectam Oratoris verba: Cœnabat (inquit) apud Eupolemum, argentum is cæterum purum apposuerat, ne purus ipse relinqueretur, duo pocula non magna, verumtamen cum emblematis. Hic quasi festivum acromá, ne sine corollario de convivio decederet, ibidem convivis inspectantibus, emblemata avellenda curavit. Patet ex iis (opinor) scitè admodum in avidiusculos concinnari proverbium, quibus haudquaquam esse sat videtur, si quod justum æquumque est, indipiscantur, nisi amplius aliquid corrasserint. Est siquidem corollarium, ut M. Varro scribit De lingua Latina primo, id quod additum est, præter quàm quod debitum, tanquam auctarium superpondiumque, id est ultra pondus mensuramque adjectum. Deducitur vox à corollis, quòd eæ, quum maximè in scena placuissent actores, dari solitæ forent. Quanquam & pro corollis corollaria dici invenias apud Plinium primo & vicesimo libro: Paulatim, inquit, & Romæ subrepsit appellatio, corollis inter initia propter gracilitatem nominatis, mox & corollariis, postquam è lamina ærea, tenui, inaurata, aut inargentata dabantur. In priore notione est apud Ciceronem in Frumentaria: Noli (inquit) hos colligere, qui nummulis corrogatis de nepotum bonis, ac de scenicorum corollariis decumam emerunt. Apud eundem dicitur corollarium nummorum. Apud Plinium item Historiæ naturalis nono, pro supernumerario positum deprehendes corollarium in Cleopatræ convivio. At Apuleius posticam Venerem συμβολικῶς & opertè corollarium dixit: Mihi (inquit) jam fatigato de propria liberalitate Photis puerile obtulit corollarium.

Verbi quod est κέρκος, notio non una. Ciceroni ad Atticum lux infertur. Item quid sit illud eiusdem; Alliensis pugnæ funestior dies, quàm Vrbis capta. Vita candida efficere, quid.

C a p. XXXI.

Cercon, Græci variè exponunt: nunc enim eo nomine vas intelligunt, sicuti est tripus: Alcman pro janua videtur ænea accipere: annulum hosti quidam interpretantur. Sed & animalis cujuslibet cauda rectè ita videtur dici, παρὰ τὸ σκαίρειν καὶ ἕρπειν. hoc est, à saliendo obrependoque. Aristophanes,

ἰδοὺ δέχου κέρκον λαγώ.

Ecce (inquit) leporis caudam excipe. Quia verò mollior delicatiorque est animalis ejus pilus, spongiæ loco utebantur plerumque, purgandis præsertim detergendisque lippitudinibus. Inde natum puto adagium, in eum qui nimis astutè subblanditur, ut nuncupetur Cercus

Auctor mihi est M. Tullius Epistolarum ad Atticum libro octavo, ubi de civili bello agens: Domitius (inquit) ut audio, in Cosano est quidem, ut ajunt, paratus ad navigandum: si in Hispaniam, non probo: si ad Cneum, laudo: quovis potius certè, quàm ut Cercum videat, quem ego prorsus aspicere non possum. Quo in loco Cæsarem intelligo, qui mira vafricie grassabatur, ut omnino arriperet principatum, arridebatque omnibus, & præter quàm etiam dictaret ingenium, clementiam præferebat, injurias aut dissimulabat, aut lenissimè castigabat. Ille (inquit alibi Cicero) literas blandas mittit, facit idem pro eo Balbus, mihi certum est, ab honestissima sententia digitum nusquam. Certè ubi quem admissa noxa, mulctari levius animadvertimus, vulpis cauda correptum fuisse, dictitare consuevimus. In codicibus modò impressis, Certum, pro Cerco substitutum mendosè, invenies: nisi cui fortè lectio illa magis arriserit, ut Circum legamus. Quo nomine, nono De historiis Aristoteles, accipitrum genus tertium intelligit: cujus & decimo libro Plinius mentionem fecerit: ut verbi obscuritate notare Orator voluerit, omnia rapientis Cæsaris avidius ingenium. Sunt qui cercon, animal interpretentur vites ôblædens: sed & virile item pudendum: nonnulli murem putant sylvestrem: gallum etiam alii, ad quod forsan respexerit Ciceronis ænigma. Est in eadem Epistola id quoque scitu notatuque dignissimum: Alliensis pugnæ dies, funestior est quàm Vrbis captæ. Licet acutè adagii vice hisce uti verbis, ubi mali auctorem amplius detestamur, quàm rem ipsam qua affligimur: semper enim causæ eventorum magis movent, quàm ipsa eventa. Nam & diem illum semper fuisse Romanis religiosum, scimus: hunc verò quo capta Vrbs est, etiam in vulgus ignotum, hoc nanque ex illo malum profluxit. Est mox paulo illud quoque relatu non inutile: Ego verò (inquit Cicero) hæc efficiam ei candida vita, puto. Vbi sciendum, candida vita effici aliquid, quum citra omnem reprehensionem fit. Nam quod in calce ferè idem M. Tullius ita scribit, Sed acta ne agamus, reliqua paremus. jam vulgatius extritiusque est, quàm ut quicquam promamus ex nobis: nec præterea id genus scitamenta consectamur, etiam si ad libellam satisfactum pro virili omnibus cupimus.

Sub manu.

Cap. XXXII.

SVb manu, adagio est elegans, quamvis obscuritatis non multæ. Vtitur eo in Epistolis ad Lucilium Seneca: Consilium (inquit) nasci sub die debet, & hoc quoque tardum est nimis, sub manu quoque (quod ajunt) consilium nascatur. Significatur summa temporis celeritas. Tranquillus in Augusto: Ærarium militare cum vectigalibus novis constituit, & quo celerius ac sub manu annuntiari cognoscique posset, quid in provincia quaque gereretur, juvenes primò modicis intervallis per militares vias, dehinc vehicula disposuit.

Proverbium quod est, Pallenicum aspicere, qua prodierit origine. Phlegra. Gigantum prælia.

Cap. XXXIII.

PAllenicum aspicere, docto proverbio, dicitur in eum qui depugnaturus in hostem, generosum quiddam vultu præ se ferat, ac eximiam animi altitudinem, unde formido injiciatur ex adversum congredienti. Ejus rationem ex historia promunt, quòd ita affecti Athenienses in Pisistratum coorti sint, apud Pallenem Atticæ locum, quum is tyrannidem invaderet. Vel Pallene dicatur, quasi βαλλῶν, παρὰ τὸ βάλλειν λίθοις: veluti ita dictet, perquirendum esse hostem, quem lapidibus impetas. Quid si ad urbem Thraciæ Pallenem referas, nuncupatam quidem sic à Pallene Sithonis filia & Cliti uxore: sicuti auctor Hegesippus est in Palleniacis? Antiquitus verò dicta creditur Phlegra. Incolas autem gigantas dixere, quibus constiterit adversum deos bellum. Cæterum memoriæ proditur, illuc delatum Herculem, gentis feritatem, & in cæteros odium quoddam intimum admiratum, cœpisse cum illis depugnare, interim verò tonuisse frequenter, & crebra de cælo cecidisse fulmina, unde obrepserit fabellæ occasio, cum gigantibus ibi depugnatum à diis. Strabo autem libro quinto, in Campaniæ descriptione: Superioribus (inquit) annis fortunatus erat campus nomine Phlegræus, in quo res à gigantibus gestas invulgant fabulæ, nullam aliam ob causam, ut credi fas est, quàm quòd terra ipsa suapte virtute præliorum concitatrix est. Sed & sexto libro: Hinc, inquit, ad Leuca (ea enim urbs non grandis est) stadia trecenta sunt, ibi odoris aquam fœtidi effundens aspicitur fons. Fabulæ tradunt, reliquos gigantes è vicina Campaniæ Phlegra, quum Hercules pulsos exagitaret (vocabantur autem Leuternii) ad ea confugisse loca, contractosque subiisse terram, & ex eorum cruore, talem effluxionem fonte contineri: eam ob rem & littus illud Leuternium vocari. Phlegram verò, ne hoc item subticuerimus, Cumanum agrum ideo quidam dici opinantur, quòd tractus ferè ille universus sulfuris, ignis, & calentium aquarum copia sit refertissimus.

Palæphatiam papyrum, produci in proverbium posse. Quo sensu fabulosa pleraque interpretetur Palæphatus: quidve Palæphatus vocabulum indicet. De Phryxo interim, & Bellerophonte. Velleris aurei ratio. Pegasus. Sparti. Dædala quæ dicantur, item Æola. Cur dicatur Dædalus simulacra fecisse moventia.

Cap. XXXIV.

QVoniam verò ducente nos stilo ipso, in fabulosa dilapsi sumus, subit nunc illud, ut testatum apud studiosos velim, scienter, nec minus ornatè, libellos id genus, quibus fabellis involuta memorentur, quæque fidem non capiunt, posse Palæphatiam dici papyrum, ab auctore Palæphato, qui incredibilium, id est τῶν ἀπίστων, volumina concinnarit. Nec me fallit, Virgilium, dum ad Messalam scribit Palæphatiam papyrum

pyrum simpliciter pro libris ejus auctoris videri accepisse, quando ita canit,

> Quàm mala multiplici juvenum quot septa caterva
> Dixerat, atque animo meretrix jactata, ferarum
> Infamem tali meritorum more fuisse,
> Docta Palæphatia testatur voce papyrus.

Fuit Palæphatus hic Parius patria, sive (ut alii tradunt) Prieneus. Vixit Artaxerxis tempore: Incredibilium libros quinque reliquit, quos tamen ad Athenæum quidam rejiciunt: in eorum primo, Scyllæ mentio fit, quæ circumvenire hospites consueverat, quam tamen astutia evaserit Vlysses. Atque imbi Sirenas quoque fuisse meretriculas, idem auctor prodit, quæ deceperint navigantes. Comperta nobis pleraque item alia, sunt digna (ut arbitror) scitu, quæ suis libris complectebatur Palæphatus. Ea si subjecero, nimirum oleum & opera philologiæ non perierit. Nam quod fabulosa tradit historia, Phryxum cum Helle sorore fugientem novercales insidias, visum esse per mare vehi ab ariete velleris aurei: quidam interpretantur, fuisse paratam fugienti navem, cujus insigne aries foret. Palæphatus verò affirmat, Arietem vocatum nutritorem, cujus sit opera & consilio liberatus. Non desunt qui prodant, arietinis chartis fuisse librum, qui auri conficiendi ac argenti rationem contineret. Item sunt qui scribant fuisse Pegasum, mulieris cujusdam equum velocissimum. Idem Palæphatus Bellerophontis navem accipit eo nomine. Multa de Spartis passim à poëtis memorantur, eos Palæphatus scribit, quum proximarum essent regionum, adversus Cadmum subitò constitisse, ac propter repentinos quasi de terra contractus, ex omni parte confluentes, Spartos vocatos. Repetit idem hic quæ prodita fabulis de Dædalo sunt, qui visus est simulacra fecisse moventia, sed primus (ut inquit idem) statuarum pedes à se invicem separavit, aliis conjunctim eos fabricantibus. Navi quoque cum Icaro filio Minois impetum evitasse, scribit, & propter investigabilem fugam avolasse pennis, esse existimatum. Ex quo ingeniosius facta, meditataque Dædala dicunt. Sicuti varia vocant Æola, de Æoli antiqui vafricia, ut scribit Lycophronis interpres super eo versu,

> ἔλυσε χρησμῶν, ὡς φρὲν δ᾽ ἔλον στώμα.

Fuit autem Dædalus Metini, vel Mitionis, ut habent alii, & Iphinoes filius, à quo Athenis Dædalidæ nuncupati. Cæterum fuit & Palæphatus alius historicus, qui Cy‸riaca scripsit, ac Deliaca: item Attica, & Arabica. Vixit hic Macedonis Alexandri temporibus. Fuit & nomine eodem Ægyptius grammaticus, aut Atheniensis, ut alii volunt. Porrò Palæphati nomen, antiquum significare videtur, sed & diu prædictum. Vnde olim ferè pueri in sacello divæ Mariæ Rhodigii Græcis characteribus CHRISTI passi, nostra inscriptione Palæphaton sebasma, venerati sumus, id est, παλαίφατον σέβασμα. Indicat item dictio fatidicum: quando Odysseæ T Homerus, quercum appellavit palæphaton.

A *Cujusmodi proverbium sit, Staterii paries. De Pausania breviter. Cicero illustratur. Sabini Vrbis præfecti historia.*

CAP. XXXV.

STaterii paries, proverbium est quo commonemur, verbis esse parcendum, ne (ut assolet, & docuit Plinius) redituras per jugulum voces non satis prudenter effundamus. Multi enim in res B odiosas sæpe incidunt nimis incautè, ut planè temporibus suis Staterio accidisse M. Tullius scribit, qui ea locutus est, bonis viris subauscultantibus, interpositio pariete, quibus patefactis, in judiciumque prolatis, rei capitalis jure damnatus est. Huic simile quiddam, inquit, de Lacedæmonio Pausania accepimus. Sed & de Sabino Vrbis primario scribit Dion: cui sic delator Rhatiarius, qui se amicum fingebat, imposuit, ut in Seiani gratiam senatorii ordinis aliquot in tectum C induceret, ubi habitabat is, moxque blandè ad animi secreta prodenda illiceret: quo nomine, die eodem in carcerem impactus, paulo post ἄκριτος ἐφθάρη. Ex iis patet, opinor, adagii ratio: sed quod de Pausania præcisè nimis, ne dicam involutè, dixit Orator, amplius videtur aperiendum. Fuit Pausanias hic Lacedæmonius, vir quidem longè præclarus, sed tamen in omni genere vitæ varius: nam ut virtutibus plurimum eluxit, sic & vitiis est insigniter abobrutus. Hujus D enim est prælium illud perillustre, Græcis Latinisque monumentis certatim celebratum, apud Plateas, quo Persicum imperium, duce Mardonio, in Græcia accisum concidit. Erat hic quidem satrapes regius, manu promptus, & quod in rebus bellicis maximum semper fuit, ingenii plenus. Ductabat porrò peditum ducenta millia, & quidem lecta viritim, equitum millia viginti. Cæterum Græciæ fortuna & ducis ingenium solers felixque exsuperat omnia. Sed victoria longè clarissima E Pausanias elatus, magnificè jam de se cœpit sentire, & majora amplioraque concupiscere. Mox & successibus aliis elatior etiamnum, cum Persarum rege clàm de proditione agere cœpit. At quum in suspicionem recidisset, atque eo nomine capitis esset accusatus, pecunia rem transegit. Quum verò ad classem non remitteretur, sponte ad exercitum abiit, ubi non mores solum patrios, sed etiam cultum vestitumque mutavit. Epulabatur more Persarum, luxuriosius quàm qui adeF rant, perpeti possent. Interim Argilius quidam, quem puerum Pausanias amore Venereo dilexerat, quum epistolam ab eo ad Artabazum accepisset, suspicatus mali quippiam, Ephoris literas tradidit. At illi quamvis manifesto proditionis crimine Pausaniam tenerent, non prius tamen adhibendam vim censuerunt, quam se ipse indicasset: itaque huic indici quid fieri vellent, præceperunt. Fanum Neptuni est Tænari, id violari nefas putant Græci, eò is confugit, in ara conse- G dit, imbi διττὴν διαφράγματι καλύβην, hoc est latibulum duplex disclusum compararunt, ex quo posset audiri, si quis quid loqueretur cum Argilio. Illuc ex Ephoris quidam descenderunt. Pausanias, ut audivit Argilium confugisse in aram, perturbatus venit eo, quærit quid causæ sit tam

A repentini consilii: huic ille quid comperisset ex literis, aperit. Tunc verò Pausanias etiamnum commotior orare cœpit, ne nuntiaret, nec se meritum de illo optimè, proderet. Ea quum excepissent Ephori, jamjamque comprehensuri illum forent, in Minervæ templum, quod Chalciœcum vocant, confugit, ubi & turpissimè interiit. Cæterum, ut ad Statetii parietem redeamus: hinc Chalinus ille Plautinus in Casina, quum recessim recessisset ad parietem, imitatus nepam (ut ipse ait) ad captandum senis cum villico sermonem, mox gaudio ge- B stiens:

Nostra (inquit) omnis lis est, pulchrè prævortar viros:
Nostro omine it dies jam, victi vicimus.

Quo in loco adnotatum ab eruditis est, astipulante succinenteque Pompeio Festo, Osculanam dici pugnam, qua victi vincunt. natum id à Levino videtur, qui à Pyrrho victus, mox eundem devicit. Titinnius, Hæc quidem quasi osculana pugna est, qui in fugam pulsi, hinc spolia hostium colligunt. C

Convivalis hilaritas omnibus præponitur aliis, ut qua reficiatur cum spiritu corpus. Titilletur sensus, ac expergefiat ratio. Conviva cujusmodi requirantur. Vini laus. De ferculis nonnihil.

CAP. XXXVI.

Etiam si quantum evaluimus, in aliis quæ de D convivii ratione inter legendum digna se ingesserant quæ non omitterentur, diu affatimque persecuti sumus: ex quo tamen in Platonici eminentissimi nuper libellos incidimus, eruditos in primis, & Platonem suum recipientes quidem plurimum, sed & sapientum quandoque pomœria cæterorum introspectantes, operæpretium esse futurum, concepi: si indidem nonnihil præcerpsissem, quod antecedentia condiret scitius, & legentes dimitteret adminiculatiores. Illud verò E fuerit primum: esse quidem in vita, quæ animum allectent blandè, ac frontem remittant gratissimè: verùm quod convivio rectè, nec citra modulum instituto, ipsum id præstet uberius atque affluentius, non ferè compertum. Id ut verum scias, sic collige: inter Aristotelis placita medicorum esse, constat (opinor) sagax hoc & providum animal, quem dicunt hominem, duobus consurgere, ac coalitum augescere, corporea mole ac spiritali anima. Sed corpori inesse crassamentum quod- F dam membrorum, humectæque potestatis, adesse & portionem prætenuem subtilemque. Ea verò sanguinis vapores complectitur, ac spiritus. Animæ item inesse duo, sensum, ac rationem. Quæ quum ita sint, liquet nimirum, plenam inde voluptatis honestæ vim copiamque profluere, ubi universim hisce portionibus paria feceris. At bona utique alia unam vix aut summum duas spectant, convivium ex omnibus unum modò, & legitimum utique, omnibus satisfactum vult. Etenim G quis nescit, membra hinc refoveri insigniter, instaurari humores, spiritum refici, denique titillari sensum, ac rationem expergefieri quodammodo? Hic à laboribus interquiescimus, curas laxamus, & suum ingenio sufficitur pabulum, ut benevolentiæ gratiam mutuæ, ac magnificentiæ argumentum non repetam jucundissimum. Tolle convivantium hilaritatem, jam parte plurima evanuerit amoris fomes, amicitiæ condimentum, ac vitæ solatia, inde quæ susim progerminant. Si præsertim legitimè, sique castè coëant convicturi, nec omnino ventri concœnes, sed animæ. Communio siquidem vitæ rectius honestiusque statuitur convivii finis, quàm poculorum licentior invitatio, quod comprobasse nominis argumento videntur Græci. Id gravius multo, ac sapiente dignum amplius, ut alimonia promiscua, promiscuum fiat & mentis bonum, voluntate compari. Quod ipsum & Varronis omnium doctissimi astipulatu, sanciri nimium valet, quoniam requisisse convivas animadvertitur gratiosos, musicos literatos, dum illos diligenter in digitos mittens, Gratias cum Musis coaptat, nec illis pauciores expetens, nec hisce plures. Qua ratione paulo iracundior inde summovendus planè videtur, summovendi & quos atrior divexat bilis, quique amariores nullo excandescunt negotio, ni ita fuerint modo attemperati benigniore, ut Stoici Zenonis & Platonici Xenocratis ingenium resipiant. Quos lupinorum imagine quadam mitescentium, dum aqua macerantur, invitatione ferunt paulo largiore mox solitos dulcescere. Illud puto, fallit neminem, vitæ quodammodo venenum mœstitiam videri, ac tristitudinem. Sed & in convictus ratione idipsum contingit ferè. Cæterum prælio præcellens est antipharmacum, siquidem caperatam mirè frontem exporrigit suave clarumque vinum. Cui tantum attribuisse creditur Æsculapius, ut æqua id cum numinibus lance statuerit. Et Asclepiades condito volumine, vini utilitatem deorum vix æquari potentia scribit. Suffragatur & Platonis semper ferè divini bracteata sententia, ingenio ac viribus temperato vini calore fomentum suffici mirificum, approbantis. Sciendum verò, saliares dapes ac cœnas adiposiores cum Sardanapali plumis ab hoc genus convictoribus non tam nesciri, quàm ut castris moribus venenosas longè peius angue vitari, Pythagorica cum pomis oluscula renideant amplius fusiusque, ut quæ benignior affatim natura suggerit parens. Nec tamen Euchionis sordes hisce nos putet quispiam spectare. Commori enim verius hoc dicatur, quàm convivere. Sed nimirum à mediocritate nusquam, ne latum quidem unguem revellimur. Salibus potissimum ingenii condiatur exhilareturque ferculorum, ac missuum quicquid est. Ante omnia verò mentis ac morum nitoribus collustretur coitio, quotquot sunt, omnium suavissima, utque planè dicam, vitæ hilaritatis & condimentum longè clarissimum, quando nec philosophi abstinendum eo censuere: quin & priscorum simplicitas, non heroës modo, sed deos etiamnum ad hoc genus voluptatum facilè admisit. Quas & beatis subinde polliceri non desinit Magmed, Orientalium populis creditus ferè divinus.

Apologia brevis, quid ita crebriter in Platonis viretta hoc opere divertamus. Philosophi eiusdem explicatur excellentia: quamque sit à Christi placitis haud ferè dissitus.

CAP.

CAP. XXXVII.

POstea quàm adnuente optimo maximo Deo, lucubrationibus nostris, quarum ad diem hunc libros triginta concinnavimus, umbilicum videor jamjam impacturus, uti mox publicum indipiscantur: placuit hac parte multorum occurrere opinionibus, quos insigniter admiraturos haud ambigo, quid ita in Platonicorum musæa frequenter adeo in hisce libellis divertam, ut nulla non pagina Platonis nomen, perinde ac sacrum agnoscar venerari. Ac videar non quod ille facetissimè ait, διασκανδικίζειν, id est ad Euripidis morem dicere vel facere, verum undiquaque πλατωνίζειν, ceu mihi subinde Cypriani illud de Tertulliano succinam, Da magistrum. Ego verò (etiamsi nil me fallit, celebrem adeo in omni scientia virum voculis nostris vel indisertissimis haudquaquam indigere) quo plenè satisfactum sibi opinaretur, quisquis ejus doctrinæ, seu thesauri potius, ad hanc horam fuit incuriosus, Bessarionis multiplici eruditione inter Græcos eminentissimi sententia esse contentus abundè poteram: apud quem Epistola quadam sic adnotatum comperi. Si quid in hac industria nostra vel eloquentiæ vel bonarum artium cognitionis eluxit, si quid fuimus, id omne vel nos à Platone accepisse vel ipsum sibi se defendēdo suppeditasse, facilè existimari patimur, & volumus. Cæterum causæ nostræ collibuit patrocinari latiùs, etiam recusantibus ac in angustioris scientiæ virum impiè nonnunquam inftrementibus ampliter sapientiæ magnitudinem claritatemque ingerendo. Quam auctor eminentissimus in Phædro, quum de pulchritudinis ratione dissertatio institueretur, à Deo auri nomine significatam petiit intentissimè. Quòd esse pulchritudinem animi hanc, & proinde internam, eoque pretiosiorem opinabatur. Id verò Philosophus suo seculo singularis Plotinus primum, mox & Porphyrius ac Jamblichus, ut de Proculo taceam, in sinu quidem reconditum intuiti mundissimo, verum nescio quibus obductum convelatumque ambagibus, ut muricatus (quod dicitur) videri posset gressus, ac formidabilis prorsum compavendusque: ita expurgarunt sæpius excoctum, ut planè pustulatum fieret, ac obryzum defecatissimumque. Unde cuncto terrarum orbi illuxit inenarrabilis sapientiæ amplitudo atque majestas, & quod mirari non vacat satis, Christianæ veritatis, sanguine divino Salvatoris præpotentis sancitæ, ita vestigiis adnexa conglutinatíve, ut similitudo major cogitari magnopere nulla possit. Quod ut vero sciamus verius, nónne Pythagoricum legimus Numenium, quem magnus ille Origenes sacræ interpres paginæ admiratus adeo est, ut philosophis ferè anteponendum omnibus censuerit, quum Mosaica & Platonica expendisset mysteria, intonuisse altius, Platonem videri prorsum Moysen alterum, Attica eloquentia divinitatis arcana rimantem propandentemque? Id quod (opinor) expressit Parmenides, à quo Dei commonstrantur unitas, rerum ideas omnium, id est exemplaria & rationes continentis, aut eminentissimè producentis. Expressit cum Zenone Melissus, qui cæteris modò visitationem fa-

A cientibus, solum esse Deum astruit constantissimè. Jam verò mundi natalia repetens Timæus, boni gratia illum ab artifice productum Deo vaticinatur, primoque cælum esse creatum terramque, intersito mox aëre cum aqueò elemento. Quæ omnia perseverantiæ eum sint habitura modum, quem summi opificis præscripserit sapientia. Sed & Dei charagma esse hominem, pronuntiasse idem animadvertitur, cui terrena subjiciantur universa. Politicus verò cum Protagora, Menexeno, B Critia eundem ex terræ visceribus, nutu agitante divino, eruit mirabili ratione. Ac ne quid desit, peracto mundi ambitu, etiamnum ex iisdem comprobat revicturum. Cujus in Dei assimulatione ac fruitione plenam demum futuram felicitatem, docuit Philebus: nec reticet cum Phedone Theætetus ac Phædrus. Jam & in Legum libris, esse Deum rerum mensuram omnium, legimus: in primis verò, si Deus quandoque hominem induat. Legimus & superbis Deum obsistere, C humilibus autem benignius gratiam impertiri. Quid verò illud in Epistolis inenarrabile patris mysterium, ac filii? Sed & inibi maxima traditum pietate novimus, divinorum adyta rationibus penetrari haud posse. Posse autem mentis puritate ac cum Deo assimulatione intima, quæ in animis ignem succendit, amplius corusco promicantem lumine. An non admirabilis Heri Pamphili decimo De republica, ad vitam revocatio, Elysiorum paramœna specie, paradisi nobis D delicias expingit infinitas? Nec prætermittitur inibi expiatorius locus, animas eatenus cruciabiliter excarnificans, donec

> Concretam exemit labem purumque reliquit
> Æthereum sensum atque aurai simplicis ignem.

Sed & infantilis limbus nec tacetur eadem parte. Verum illa Socratis documenta, cujúsnam denique sunt modi? Non pili esse faciendum tempus. Immortalitatis curam omnibus anteponendam. E Fortuita facilè spernenda, modò quæ perpetuitatem resipiunt genuinam, assequi connitamur. Illatam verò injuriæ vim accepta longè videri pestilentiorem. Velis remisque adnitendum, ut artifici eminentissimo,

> ὃς πάντ' ἐφορᾷ, καὶ πάντ' ἐπακούει.

Suo restituam candori, ab omnique prorsum defecatam liberationalem animam, divinitatis expressiorem imaginem, synceriter, integrè sanctèque offeramus. Quo nomine Laches spontali F peccatorum confessione, ac pœnitentia nil astruit præstabilius, quin & primo quoque tempore omni arripiendam pede, quia diu concreta modis inolescere miris, consentaneum est: nec medicam facilè manum admittere, vel subinde recidivam intentare. Nam ex intemperanti animorum affectione universa, & quidem agminatim mala erumpere, docuit Charmides. Quòd si temperantia denuo succreverit, succrescere & G immortalitatis bonum incomparabile, quo sanè in virenti amœnoque perfruebantur homines hortulo, prius quàm à divinis ad fluxam collaberentur naturam. Quod velut ex oraculo Mosaico comprobat Critias. Nec in pravum obdurati dæmonis imposturam reticent Timæus, Phædrus, ac Diotima. Sed terras divinitus aquarum

molibus adobrutas, quum omne in præcipiti vitium ſtaret, ad rationalis ferè interitum naturæ, ac animantium cunctarum: idem nos ex eadem (quod dicitur) fidelia, commonet Critias. Cæterum, quónam piaculo reticuerimus Academici principis ſententiam nobilem, qua is ad divinitatis intima evectus animadvertitur, quo apud animum meum non magnopere admirabilius aliud, quoque amplius, velut attonita, hebeſcat mens, latentium cauſarum indagine certa rationem conquiſitura? Tantiſper, inquit divinus Plato, meis acquieſcendum documentis commonitionibusque, donec homine auguſtior quiſpiam, ſacratiorque ſeſe in terrarum oſtentet orbe, veritatis adyta fonteſque arcanos recluſurus, quem velut ducem inenarrabilem inſequantur omnes. Verùm, ne in operis calce (tametſi mira excellentium rerum dulcedo arridet, quæ tranſverſum auferat animum) fiat ἀβυδηνὸν ἐπιφόρημα: nam & Apelles pictores eos peccare dicebat, qui non ſentirent quid eſſet ſatis: jam & capiti & libro coronide inducta, conticeſcam, velut epilogi celeuma recinuerim, lætantium more nautarum: optimum maximum Deum apprecatus, quod vitæ ſupereſt etiamnum, ita liceat hiſce impertiri curis, ut ejus recinant laudes, & ſtudioſorum juvenum ſubſerviant emolumentis. Interim velut in ſenatus miſſione aſſueverat uſurpari, hinc te moror nihil, lector optime: ita nihilominus, uti ſcias ea nos meditari, modò propius nos admoveantur lineæ, ut mox haſce lucubrationes ceu teſſeras frumentarias liquidò computes. Receptitii, quod poteram meo jure, nihil volo. Quod erit, proferetur benignè, quieti meæ prorſum injecta manu, ne vivus videnſque vitam extritum pergam, quod ait Lucretius. Quòd ſi forſan alicubi falli contingit, nec deſtinatum attingimus ſcopum, potiuſque humi compaſcentes gracculi videmur, quàm in ſublimi aquila conſtituta, meminerint legentes quod orator nobilis ſcriptum reliquit: Prima ſequentem honeſtum eſt in ſecundis tertiiſque conſiſtere: nam in præſtantibus rebus, magna eſſe quæ ſunt optimis proxima.

FINIS.

LOCI EX AVCTORIBVS IN HISCE ANTIQVARUM LECTIONUM LIBRIS A LUDOVICO CÆLIO VEL

expositi melius, vel à mendis repurgati, atque in integrum restituti.

AVCTORVM CATALOGVS, QVORVM TESTIMONIIS IN HISCE ANTIQUARUM LECTIONUM libris utitur Cælius.

A

ABacuc
Abraham astronomus
Adamantius Sardianus
Ægidius
Ælianus
Ælius Dionysius
Æmilius probus
Æschynes
Æsculapius
Æschylus
Aëtius
Agathius
Agenius Vrbicus
Agrætas
Albertus Magnus
Albinus
Albumasar
Alchindus
Alcinous
Alcimus
Alcman
Alexander Aphrodiseus
Alexander polyhistor
Alexandrinus commentator
Alexis
Algazeles
Ambrosius
Amelius
Amerias
Ammonius
Amphicrates
Amphitheus
Amyntianus
Anacharsis
Anatolius
Anaxandrides
Andocides
Andreas philosophus
Androtion
Antiphanes
Antiphilus Byzantius
Antiphon
Aphricanus
Aphthonius
Appianus
Apicius
Apollinarius
Apollodorus
Apollonius Acharneus
Apollonius, ejusque interpres
Apostolius
Appion
Apsinus rhetor
Apuleius
Aratus
Archæus
Archelaus
Archigenes
Aristarchus
Aristeas
Aristides
Aristocles
Aristodemus
Aristophanes Byzantius
Aristophanes, ejusque interpr.
Aristophanes grammaticus
Aristoteles
Aristoxenus
Arrianus
Arrianus jureconsultus
Artemidorus
Asconius pædianus
Athenæus
Avenazra
Avenzoar
Averrois
Augustinus
D. Augustinus
Avicebron
Avicenna
Ausonius

B

Bæton
Bardesanes Syrus
Basilius
Beda
Bernardus
Berosus
Bessarion
Boëthius

C

Cæniotimon
Cæsar
Cajus jureconsultus
Callimachus
Callistratus
Carminius
Carystius Pergamenus
Cassiodorus
Cassius Hemina
Cato
Catullus
Celsus jureconsultus
Censorinus
Chalcidius
Chrestodorus
Chrysostomus
Cicero
Claudianus
Claudius philosophus
Clearchus
Clemens
Cleomedes
Cleonides
Clitarchus
Clitophon
Columella
Conciliator
Constantinus De agricultura
Cordus
Cornelius Celsus
Cornelius Nepos
Crates
Cremutius
Critheus
Cyprianus
Cypriorum carminum auctor
Cyprius poëta
Cyrillus

D

Daimachus
Damascenus
Damascius
Damastes
Damis
Damocritus
Damon
Daniel propheta
Dantes
David propheta
Demetrius Caletianus
Demetrius phalereus
Demosthenes
Didymus
Dinon
Diodorus Siculus
Diodorus Sinopæus
Diogenes tragicus
Diogenianus
Diomedes grammaticus
Dion
Dionysius Apher
Dionysius Areopagita
Dionysius Halicarnasseus
Dionysius Thrax
Dionysodorus

Dio-

FINIS.

INDEX VOCVM ET RERVM SINGVLARVM COGNITV NECESSARIARVM fœcundissimus.

A

ægritudo

agoræus

amor,

ani-

apollo

area,

arca

autumno

bombycia

calle-

cepas

chœrus

conila,

corybantes

Custodia

dianæ

docili-

E.

E.

elotes

epithymo-

formæ

G.

H.

P

heroi-

horæ

iecur

jovis

justitiæ

lemæ

M

ma-

O

oporru-

P

pæsa

Y

parodiæ

persa

poma-

πρωτό-

pyrrhi-

Q

R

S

scyrotes

INDEX.

squatina

INDEX.

ſuem

T.

tempe-

tra-

INDEX.

V

voluptatis

INDEX.

FINIS.